

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

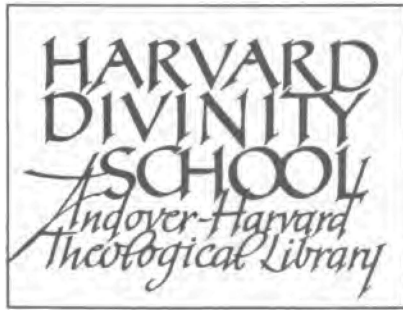
Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

Migne, Jacques Paul

PATROLOGIÆ

CURSUS COMPLETUS,

SEU

BIBLIOTHECA UNIVERSALIS, INTEGRÆ, UNIFORMIS, COMMODA, OECONOMICA
OMNIUM SS. PATRUM, DOCTORUM, SCRIPTORUMQUE ECCLESIASTICORUM,

SIVE LATINORUM, SIVE GRÆCORUM,

QUI AB ÆVO APOSTOLICO AD ÆTATEM INNOCENTII III (ANN. 1216) PRO LATINIS
ET AD PHOTII TEMPORA (ANN. 863) PRO GRÆCIS FLORUERUNT :

RECUSIO CHRONOLOGICA

OMNIUM QUÆ EXSTITERE MONUMENTORUM CATHOLICÆ TRADITIONIS PER DUODECIM PRIORA
ECCLESIAE SÆCULI ET AMPLIUS,

JUXTA EDITIONES ACCURATISSIMAS, INTER SE CUMQUE NONNULLIS CODICIBUS MANUSCRIPTIS COLLATAS,
PERQUAM DILIGENTER CASTIGATA;

DISSERTATIONIBUS, COMMENTARIIS, VARIISQUE LECTIONIBUS CONTINENTER ILLUSTRATA;

OMNIBUS OPERIBUS POST AMPLISSIMAS EDITIONES QUÆ TRIBUS NOVISSIMIS SÆCULIS DEBENTUR ABSOLUTAS
DETECTIS AUCTA;

INDICIBUS PARTICULARIBUS ANALYTICIS, SINGULOS SIVE TOMOS SIVE AUCTORES ALICUIUS MOMENTI
SUBSEQUENTIBUS, DONATA;

CAPITULIS INTRA IPSUM TEXTUM RITE DISPOSITIS, NEQNON ET TITULIS SINGULARUM PAGINARUM MARGINEM SUPERIOREM
DISTINGUENTIBUS SUBJECTAMQUE MATERIAM SIGNIFICANTIBUS, ADORNATA;

OPERIBUS CUM DUBIIS, TUM APOCRYPHIS, ALIQUA VERO AUCTORITATE IN ORDINE AD TRADITIONEM
ECCLESIASTICAM POLLENTIBUS, AMPLIFICATA;

DUCENTIS ET AMPLIUS INDICIBUS LOCUPLETATA; SED PRÆSERTIM DUOBUS IMMENSIS ET GENERALIBUS, ALTERO
SCILICET RERUM, QUO CONSULTO, QUIDQUID NON SOLUM TALIS TALISVE PATER, VERUM ETIAM UNUSQUISQUE

PATRUM, ARSQUE ULLA EXCEPTIONE, IN QUODLIBET THEMA SCRIPSERIT, UNO INTUITU CONSPICIATUR;

ALTERO SCRIPTURÆ SACRÆ, EX QUO LECTORI COMPERIRE SIT OBIUM QUINAM PATRES ET
IN QUIBUS OPERUM SUORUM LOCIS SINGULOS SINGULORUM LIBRORUM SCRIPTURÆ VERSUS,

A PRIMO GENESEOS USQUE AD NOVISSIMUM APOCALYPSIS, COMMENTATI SINT.

EDITIO ACCURATISSIMA, CÆTERISQUE OMNIBUS FACILE ANTEPONENDA, SI PERSPICIANTUR CHARACTERUM NITIDITAS,
CHARTÆ QUALITAS, INTEGRITAS TEXTUS, PERFECTIO CORRECTIONIS, OPERUM RECUSORUM TUM VARIETAS

TUM NUMERUS, FORMA VOLUMINUM PERQUAM COMMODA SIBIQUE IN TOTO PATROLOGIÆ DECURSU CONSTANTER

SIMILIS, PRETII EXIGUITAS, PRÆSERTIMQUE ISTA COLLECTIO, UNA, METHODICA ET CHRONOLOGICA,

SEXCENTORUM FRAGMENTORUM OPUSCULORUMQUE HACTENUS HIC ILLIC SPARSORUM,

PRIMUM AUTEM IN NOSTRA BIBLIOTHECÆ, EX OPERIBUS ET MSS. AD OMNES ÆTATES,

LOCOS, LINGUAS FORMASQUE PERTINENTIBUS, COADUNATORUM.

SERIES LATINA,

IN QUÆ PRODEUNT PATRES, DOCTORES SCRIPTORESQUE ECCLESIAE LATINÆ
A TERTULLIANO AD INNOCENTIUM III.

ACCURANTE J.-P. MIGNE,

Bibliothecæ Cleri universæ,

SIVE

CURSUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ BRACHIOS EDITORUM.

PATROLOGIA, AD INSTAR IPSIUS ECCLESIAE, IN DUAS PARTES DIVIDITUR, ALIA NEMPE LATINA, ALIA GRÆCO-LATINA.
LATINA, JAM PENITUS EXARATA, VIGINTI-QUINQUE ET DUCENTIS VOLUMINIBUS MOLE SUA STAT, AC QUINQUE-
VIGINTI-CENTUM ET MILLE FRANCIS VENIT. GRÆCA DUPLICI EDITIONE TYPIS MANDATA EST. PRIOR GRÆCUM
TEXTUM UNA CUM VERSIONE LATINA LATERALI AMPLECTITUR, ET FORSAN CENTUM VOLUMINUM EXCEEDET NU-
MERUM. POSTERIOR AUTEM HANC VERSIONEM TANTUM EXHIBET, IDEOQUE INTRA QUINQUAGINTA CIRCITER VOLUMI-
NA RETINEBITUR. UNUMQUODQUE VOLUMEN GRÆCO-LATINUM OCTO, UNUMQUODQUE MERE LATINUM QUINQUE-
FRANCIS SOLUMMODO EMITUR: UTROBIQUE VERO, UT PRETII HUIUS BENEFICIO FRUATUR EMPTOR, COLLECTIONEM
INTEGRAM SIVE GRÆCAM SIVE LATINAM COMPARET NECESSE ERIT; SECUS ENIM CUIUSQUE VOLUMINIS AMPLITU-
DINEM NEQNON ET DIFFICULTATES VARIA PRETIA ÆQUABUNT.

PATROLOGIÆ LATINÆ TOMUS LXVI.

IOANNES H. PAPA, AGAPETUS I. PAPA, SYLVERIUS PAPA, S. LAURENTIUS
NOVARIENSIS, S. P. BENEDICTUS.

EXCUEBATUR ET VENIT APUD J.-P. MIGNÈ EDITOREM,
IN VIA DICTA D'AMBOISE, PROPE PORTAM LUTETIÆ PARISIORUM VULGO D'ENFER NOMINATAM
SEU PETIT-MONTROUGE.

BR
60
.M4
t.66

AIRBORNE
CORPS YTBIVE

SANCTI
BENEDICTI

MONACHORUM OCCIDENTALIUM PATRIS

OPERA OMNIA,

EX MEMORATISSIMIS EDITIONIBUS MARTENS, QUI SANCTI ABBATIS REGULAM
ERUDITISSIME COMMENTAVIT, MARGARINI DE LA BIGNE, LUCÆ HOLSTENII, CARDINALIS MAH,
MABILLONII ACCURATISSIME EXPRESSA, MULTIS MENDIS PURGATA,
NOTIS QUOTIES OPUS FUIT ILLUSTRATA,

PRÆCEDENTE

SANCTI BENEDICTI VITA EX LIBRO II DIALOGORUM SANCTI GREGORII MAGNI EXCERPTA, CUM GRECO TEXTU
MAXIMA CURA EMENDATO ET ANNOTATO.

SIMUL EXCUSA SUNT

JOANNIS II, AGAPETI I ET SYLVERII

SUMMORUM PONTIFICUM

NECNON

SANCTI LAURENTII

NOVARIENSIS EPISCOPI

SCRIPTA UNIVERSA.

EX COLLECTIONIBUS MANSI ET MARGARINI DE LA BIGNE MUTUATA.

ACCURANTE J.-P. MIGNE,

BIBLIOTHECÆ CLERI UNIVERSÆ,

SIVE

CURSUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE.

—————○○○○—————
TOMUS UNICUS. —————

VENIT 6 FRANCIS GALLICIS.

EXCUEBATUR ET VENIT APUD J.-P. MIGNE EDITOREM,
IN VIA DICTA D'AMBOISE, PROPEPORTAM LUTETIÆ PARISIORUM VULGO D'ENFER NOMINATAM,
SEU PETIT-MONTROUË.

1859

ELENCHUS OPERUM

QUÆ IN HOC TOMO CONTINENTUR.

JOANNES PAPA II.	
Epistolæ	Col. 9
AGAPETUS PAPA I.	
Epistolæ	31
SYLVERIUS PAPA	
Epistolæ	79
S. LAURENTIUS NOVARIENSIS	
Homiliæ	87
Liber de muliere Chananæa.	16
S. PATER BENEDICTUS	
Vita S. Benedicti græco-latine scripta.	125
Regula commentata	215
Opuscula genuina et supposititia.	933
Monumenta S. Benedicti operibus annectenda.	941

ERRATA.

Col. 39 media, lege EPISTOLA olim IV. — Col. 43 desinente, lege EPISTOLA olim II. — Pag. 4 -46, lege EPISTOLA olim III, EPISTOLA olim VI, EPISTOLA olim VII.—Col. 77 summa, lege EPISTOLA olim V.

ALP. BOA. J. H. P.
100108 YTBVVA

JOANNIS PAPÆ II

EPISTOLÆ.

(Ex Mansi Collect. concil.)

EPISTOLA ATHALARICI REGIS

AD JOANNEM.

*Continet confirmationem senatusconsulti adversus
Simoniacos editi.*

Joanni papæ Athalaricus rex.

Si antiquis principibus studium fuit leges exquirere, ut subjecti populi delectabili tranquillitate fruere-
tur, inulto præstantius est talia decernere quæ pos-
sint sacris regulis convenire. Absint enim a nostro
 sæculo damnosa compendia. Illud tantum possumus
verum lucrum dicere, quod constat divina judicia
non punire. Nuper siquidem ad nos defensor Eccle-
siæ Romanæ flebili allegatione pervenit, cum apo-
stolicæ sedî peteretur antiistes, quosdam nefaria ma-
chinatione necessitatem temporis aucupatos, ita fa-
cultates pauperum extortis promissionibus ingravas-
se, ut (quod dictu nefas est) etiam sacra vasa em-
ptioni publicæ viderentur exposita. Hoc quantum fuit
crudele committi, tantum religiosum est adhibita pie-
tate resecare. Atque ideo sanctitas vestra statuisset
nos præsentî definitione cognoscat, quod etiam ad
universos patriarchas atque metropolitanas ecclesias
volumus pertinere, ut a tempore sanctissimi papæ
Bonifacii, cum de talibus prohibendis suffragiis Pa-
tres conscripti senatusconsultum nobilitatis suæ me-
mores coniderunt.

Quicumque in episcopatu obtinendo, sive per se,
sive per aliam quamcunque personam, aliquid pro-
mississe declaratur, ut execrabilis contractus cun-
ctis viribus exueretur [efferreretur, *al.* efficeretur]. Si
quis autem in hoc scelere deprehenditur fuisse ver-
satus, nullam relinquimus vocem: verum etiam si
aut repetendum, aut quod acceptum est, non red-
dendum esse crediderit, sacrilegii reus protinus ha-
beat, accepta restituens compulsione iudicis com-
petentis.

Iustissimæ quidem leges ut bonis aperiunt, ita clau-
dunt malis moribus actionem: propterea quidquid in
iusto senatus decretum est consulto, præcipimus in
eos modis omnibus custodiri, qui se quoquomodo
per interpositas quascunque personas scelestis contra-
ctibus miscuerunt.

Et quia omnia decet sub ratione moderari, nec
possunt dici justa quæ nimia sunt: cum de apostolici
consecratione pontificis intentio fortasse prævenerit
[pervenerit], et ad palatium nostrum producta fue-
rit altercatio populorum, suggerentes nobis intra tria
millia solidorum cum collectione chartarum cense-
mus accipere, a quibus tamen omnes inidoneos [ido-
neos] rei ipsius consideratione removemus: quia de
ecclesiastico munere pauperibus est potius consula-

A dum. Alios vero patriarchas, quando in comitatu
nostro de eorum ordinatione tractatur, in supradi-
ctis conditionibus atque personis intra duo millia
solidorum iubemus expendere: in civitatibus autem
suis tenuissimæ plebi non amplius quam quingentos
solidos se distributuros esse eognoscant. Reliquos
accipientes et edicti præsentis et senatusconsulti nu-
per habiti pœna constringat, et dantes canonum se-
veritas persequatur.

Vos autem, qui patriarcharum honore reliquis
præsidetis Ecclesiis, quoniam constitutio nostra ab
illicita promissione liberavit, restat ut bona imi-
tantes exempla, sine aliquo Ecclesiarum dispendio
dignos majestate pontifices offeratis. Iniquum est
enim ut locum apud vos habeat ambitus, quem nos
B laicis divina consideratione præclusimus. Quapropter
parentes nobis [uos] servientium quascunque perso-
nas aliqua suffragii crediderit ambitione promoven-
dum, et ipsum reddere accepta definimus, et quod
est canonibus statutum, eum modis omnibus esse
passurum. Si quis vero quæ dederit aut promiserit,
eodem superstite, timuerit publicare, ab hæredibus
vel prohæredibus ejus Ecclesia repetat, cujus suffragio
antistes deprehenditur ordinatus: nota infamiæ nihilomi-
nus superstites inurente, reliquos quoque ordines
sub eadem fieri distinctione [distinctione] præcipimus.

Quod si forsitan dolosæ machinationis invento,
sacramentis persona intercedentibus fuerit obligata,
ut salvo statu animæ commissam iniquitatem neque
approbare possit, neque audeat accusare: damus li-
centiam quibuslibet honestis personis in singulis qui-
busque civitatibus apud iudices competentes hoc cri-
men deferre, et quidquid ex ea potuerit reprobatione
colligi, ut approbationem [approbatione] insequentes
animemus: tertiam partem judicatæ rei ille percipiat,
qui tale facinus voluerit publicare; reliqua vero ipsis
ecclesiis proficiant quæ videntur extorta, aut in fa-
brica earum, aut in ministeriæ nihilominus profutura.
Decet enim ad usus bonos convertere, quæ voluit
perversitas inimice fraudare. Quiescat igitur mali-
gantium prava cupiditas. Quo tendunt qui a fonte
præclusi sunt? Recolatur et timeatur Simonis justa
damnatio, qui emendum credidit totius largitatis au-
ctorem.

Orate igitur pro nobis, edicta nostra custodientes,
D quia divinis noscitur convenire mysteriis. Sed quo
facilius principis votum universorum mentibus inno-
tescat, hoc senatui, hoc populis per præfectum urbis
præcipimus intimari, ut generalitas agnoscat nos illos
prosequi qui majestati divinæ potius viderentur ad-
versi. Vos quoque hoc universis, quos Deo propitio
regitis, episcopis intimate; neque sit alienus a culpa
qui pœnit cognoscere constituta.

EPÍSTOLA CASSIODORI

AD JOANNEM PAPAM.

Cum a rege præfectus prætorii constitutus esset, pro bono regimine preces pontificis ad Deum implorat.

Supplicandum vobis est, beatissimæ pater, ut lætitiã quam per vos, Deo largiente, percepimus, custodiri nobis vestris orationibus sentiamus. Quis enim dubitet prosperitatem nostram vestris meritis applicandam, quando honorem adipiscimur, qui a Domino diligi non meremur; et permutatione efficaci bona recipimus, dum talia non agamus? Ecclesiasticis siquidem jejuniis fames est exclusa popularis, decoris lacrymis tristitia fœda discessit; et per sanctos viros acceleratum est, ne traheretur diutius quod gravabat. Et ideo salutans officiositate qua dignum est, precor vivacius oretis pro salute regnantium: quantum eorum vitam cœlestis princeps faciat esse longævam, Romanæ reipublicæ hostes imminuat, tempora tranquilla concedat; deinde quod ornat pacem, necessariam nobis copiam de abundantia suæ horreis largiatur; mihique filio vestro intelligentiæ sensus aperiat, ut quæ vere sunt utilia sequar, quæ vitanda refugiam; vigor ille rationabilis animæ nobis consilium præstet; facies veritatis albescat, ne mentem nostram innubilet caligo corporea: sequamur quod intus est, ne foris a nobis simus; instruat quod de vera sapientia sapit, illuminet quod cœlesti claritate respundet: talem denique judicem excipiat publicus actus, qualem filium catholica mittit Ecclesia. In suis nos etiam muneribus virtus sancta custodiat: quia graviore insidias antiqui adversarii tunc subimus, quando ejus dona suscipimus.

Nolite in me tantum rejicere civitatis illius curam, quæ potius vestra laude secura est. Vos enim speculatores Christiano populo præsidetis, vos patris nomine universa diligitis. Securitas ergo plebis ad vestram respicit famam, cui divinitus est commissa custodia. Quapropter nos decet custodire aliqua, sed non omnia. Paucitas quidem spiritualiter commissum vobis gregem; tamen nec ista potestis negligere, quam corporis videntur substantiam continere: nam sicut

* Hanc Joannis papæ et præcedentem Justiniani imperatoris epistolam, Hothomannus jurisconsultus libro primo capite primo Respons. amicitium, et cum eo plures alii novatores leguleii hæretici germanas esse impie et imperite negant. De hac enim epistola Joannes scribens illustribus viris Avieno, Senatori, Liberio, etc.: Justinianus, inquit, imperator, ut ex epistolæ ejus tenore cognovistis, de his tribus questionibus orta certamina fuisse signavit. Utrum unus ex trinitate Christus et Deus noster dici possit, etc. Quæ si leguleio novatori innotuissent, erubisset, credo, aliter loqui vel sentire. Doctissimus jurisconsultus Cujacius secundam epistolam Joannis, quam infra subjungo, adeptus, ex eadem cognovit, dictas Justiniani et Joannis epistolas genuinas esse, vereque germanas, secutus hac in re sententiam disertissimi Alciati, qui de his libro primo Parergon cap. 33, hæc scribit: Sunt et qui suspectam habent Joannis pontificis epistolam quæ sub titulo de Trinitate in Justiniani codice sita est, dicuntque in antiquis codicibus non inveniri: quod, ut arbitror, ideo faciunt, ut illos adjuvent qui pontificis Romani auctoritatem depriment: quæ nomine alios quoque auctores ab iis depravatos deprehendi, ut Othonis Frisingensis chronica, et Ligurini

A homo constat ex dualitate, ita boni patris est utraque refovere. Primum penuriam quidem temporis, quam delicta promerentur, orationibus sanctis amovere. Si quid tamen (quod absit) acciderit, tunc bene necessitas excluditur, quando contra eam sub ubertate tractatur.

Monete me quæ sunt gerenda sollicite; bene agere vel correptus exopto: quia difficilius errat ovis quæ voces desiderat audire pastoris, nec facile efficitur vitiosus cui admonitor insistit assiduus. Sum quidem judex palatinus, sed vester non desinam esse discipulus: nam tunc ista recte gerimus, si a vestris regulis minime discedamus. Sed cum me a vobis desiderem et moneri consiliis, et orationibus adjuvari, jam vobis est applicandum, si in me fuerit aliter quam optabatur inventum. Sedes illa toto orbe mirabilis proprios tegat affectione cultores, quæ licet generalis mundo sit præstita, nobis [vobis] etiam cognoscitur et localiter attributa.

Tenemus aliquid sanctorum apostolorum proprium, si peccatis dividendis non reddatur alienum, quando confessiones illas quas videre universitas appetit, Roma feliciter in suis sinibus habere promeruit. Nihil ergo timemus, talibus patronis, si oratio non desistat antistitis. Arduum quidem est multorum desideriis satisfacere; sed novit Divinitas magna præstare: ipsa retundat invidios; ipsa nobis faciat cives cœlesti aspiratione gratissimos, et supplicationibus vestris tempora tribuat, quibus superum gratia prædicetur indulta.

EPISTOLA * JUSTINIANI IMPERATORIS

AD JOANNEM PAPAM,

Quam Hypertius et Demetrius episcopi legatione imperialia surgentes Romam attulerunt.

Victor Justinianus, pius, felix, inclytus, triumphator, semper Augustus, Joanni sanctissimo archiepiscopo æmæ urbis Romæ et patriarchæ.

Reddentes honorem apostolicæ sedi et vestræ sanctitati, quod semper nobis in voto fuit et est (ut

poetæ carmina quædam. Ego in antiquis plurimis eam exstare scio, nec ulla suspitione convelli posse. Quod si unus aut alter codex non habeat, id scriptorum incuriæ tribuendum, qui eam quandoque omiserint, quod non multum ad legalis scientiæ materiam pertineret, non tamen ideo hæsitandum est, quin genuinus germanusque Joannis sit fetus. Sev. BINUS.

D Epistola Justiniani ad pontificem scripta est anno Domini 533, sub tertio consulatu ejusdem Justiniani, quando ab eodem imperatore missa est Romam legatio, de qua infra in notis concilii Romani. Etiam si enim hic sine die et consule epistola Joannis intertexta reperiat, tamen infra in quadam epistola imperatoris ad Agapetum expressa habetur data sub tertio consulatu Justiniani. Accedit quod ejusdem epistolæ mentionem fecerit imperator in constitutione quam scripsit ad Epiphanium Constantinopolitanum sub consulatu suo tertio, vii calendis Aprilis prædicti anni 533. Epistola autem Joannis papæ reddita est ad ipsum imperatorem sub consulatu Paulini, anno Christi 534, quando legati Justiniani Roma dimissi

* Ex v. c. corrige sublata parenthesi: ut et decet patrem, honorantes vestram beatitudinem.

debet patrem), honorantes vestram beatitudinem. A apostolica vestræ sanctitatis sede¹, nihil penitus immutantes de ecclesiastico statu, qui hactenus obtinuit atque obtinet, uno consensu confitentur et glorificant, prædicantes Dominum nostrum Jesum Christum unigenitum Filium et Verbum Dei et Dominum nostrum ante sæcula et sine tempore de Patre natum, in ultimis diebus descendisse de cælis, et incarnatum de Spiritu sancto, et ex sancta atque gloriosa Virgine Dei Genitrice Maria natum, et hominem factum, et crucifixum, unum esse sanctæ et consubstantialis Trinitatis, et coadorandum et glorificandum Patri et sancto Spiritui. Nec enim alium Dei Verbum et alium Christum cognoscimus; sed unum atque eundem ipsum consubstantialem Patri secundum divinitatem, et consubstantialem nobis eundem ipsum secundum humanitatem, passibilem carne, eundem ipsum impassibilem deitate. Ut enim est in divinitate perfectus, ita idem ipse et humanitate perfectus est: in una enim substantia deitatem suscipimus et confitemur, quod Græci dicunt ἐμοσούσιον². Et quoniam unigenitus Filius, et Verbum Dei ante sæcula et sine tempore de Patre natus, idem ipse et in ultimis diebus descendens de cælis incarnatus de Spiritu sancto, et ex sancta atque gloriosa semper Virgine et Dei Genitrice Maria, homo factus Dominus noster Jesus Christus proprie et vere Deus est; ideo et sanctam atque gloriosam Virginem Mariam proprie et vere Dei Matrem esse dicimus; non quia Deus Verbum principium ex ipsa sumpserit, sed quia in ultimis diebus descendit de cælis, et ex ipsa incarnatus, et homo factus, et natus est, quem confitemur et credimus (sicut dictum est) consubstantialem esse Patri secundum deitatem, et consubstantialem nobis eundem ipsum secundum humanitatem; ejusdem miracula et passiones, quas sponte in carne sustinuit³, agnoscentes. Suscipimus autem sancta quatuor concilia, id est trecentorum decem et octo sanctorum Patrum qui in Nicæna urbe congregati sunt; et centum quinquaginta sanctorum Patrum (qui in hac regia urbe convenerunt; et sanctorum Patrum*) qui in Epheso primo congregati sunt; et sanctorum Patrum qui in Chalcedone convenerunt, sicut vestra apostolica sedes docet atque prædicat. Omnes ergo [namque] sacerdotes sanctæ catholicæ atque apostolicæ Ecclesiæ, et reverendissimi archimandritæ sanctorum monasteriorum sequentes sanctitatem vestram, et custodientes statum et unitatem sanctarum Dei Ecclesiarum, quam habent ab

fuertunt, acceptamque ante sacram in codice Justiniano libro septimo sub titulo De summa Trinitate et fide catholica fortasse intexuit. Unde quam inepte Hothmannus objectam in tempore discrepantiam præterdat, atque ex ea utramque epistolam supposititiam esse colligit, nemo non intelligit. Quod ait præter morem et stylum Justiniani imperatoris esse, Romanam Ecclesiam sedem apostolicam nominare, mendacium esse patet ex epistolis Justiniani, quæ scripsit ad Hormisdam et Agapetum pontifices. Nihil fitur præterdere potest impostor hæreticus, quod auctoritatem harum epistolarum diminuat atque obscurat. Professio fidei quæ continetur in epistola Justiniani ad pontificem scripta illa est de qua auctor Pontificalis ait: *Misit fidem suam scriptam chi-*

apostolica vestræ sanctitatis sede¹, nihil penitus immutantes de ecclesiastico statu, qui hactenus obtinuit atque obtinet, uno consensu confitentur et glorificant, prædicantes Dominum nostrum Jesum Christum unigenitum Filium et Verbum Dei et Dominum nostrum ante sæcula et sine tempore de Patre natum, in ultimis diebus descendisse de cælis, et incarnatum de Spiritu sancto, et ex sancta atque gloriosa Virgine Dei Genitrice Maria natum, et hominem factum, et crucifixum, unum esse sanctæ et consubstantialis Trinitatis, et coadorandum et glorificandum Patri et sancto Spiritui. Nec enim alium Dei Verbum et alium Christum cognoscimus; sed unum atque eundem ipsum consubstantialem Patri secundum divinitatem, et consubstantialem nobis eundem ipsum secundum humanitatem, passibilem carne, eundem ipsum impassibilem deitate. Ut enim est in divinitate perfectus, ita idem ipse et humanitate perfectus est: in una enim substantia deitatem suscipimus et confitemur, quod Græci dicunt ἐμοσούσιον². Et quoniam unigenitus Filius, et Verbum Dei ante sæcula et sine tempore de Patre natus, idem ipse et in ultimis diebus descendens de cælis incarnatus de Spiritu sancto, et ex sancta atque gloriosa semper Virgine et Dei Genitrice Maria, homo factus Dominus noster Jesus Christus proprie et vere Deus est; ideo et sanctam atque gloriosam Virginem Mariam proprie et vere Dei Matrem esse dicimus; non quia Deus Verbum principium ex ipsa sumpserit, sed quia in ultimis diebus descendit de cælis, et ex ipsa incarnatus, et homo factus, et natus est, quem confitemur et credimus (sicut dictum est) consubstantialem esse Patri secundum deitatem, et consubstantialem nobis eundem ipsum secundum humanitatem; ejusdem miracula et passiones, quas sponte in carne sustinuit³, agnoscentes. Suscipimus autem sancta quatuor concilia, id est trecentorum decem et octo sanctorum Patrum qui in Nicæna urbe congregati sunt; et centum quinquaginta sanctorum Patrum (qui in hac regia urbe convenerunt; et sanctorum Patrum*) qui in Epheso primo congregati sunt; et sanctorum Patrum qui in Chalcedone convenerunt, sicut vestra apostolica sedes docet atque prædicat. Omnes ergo [namque] sacerdotes sanctæ catholicæ atque apostolicæ Ecclesiæ, et reverendissimi archimandritæ sanctorum monasteriorum sequentes sanctitatem vestram, et custodientes statum et unitatem sanctarum Dei Ecclesiarum, quam habent ab

*D*rogapho proprio ad sedem apostolicam per episcopos Hypatium et Demetrium. Unde falsum esse constat quod edictum Justiniani adversus tria capitula tempore Vigili papæ conscriptum ad Joannem (prout in antiquioribus editionibus mendosa inscriptio eidem præfixa habet) transmisum fuerit. Vide quæ dixi supra in notis ad Vitam Joannis, verbis: *Misit fidem suam*, etc.; item quæ infra notavimus sub Vigilio. Sev. Binius.

¹ Ad apostolicam vestræ sanctitatis sedem.

² καθ' ὑπόστασιν ὁμολογούμεν.

³ Suscepit, cognoscente.

* Anulis inclusa in Labbeo ommissa suppleta sunt ex Rom. edit.

erium beatis-imos episcopos, ut nec vestram sanctitatem lateant, quæ a quibusdam paucis monachis male et Judaice secundum Nestorii perfidiam denegata sunt. Petimus ergo vestrum paternum affectum, ut vestris ad nos destinatis litteris, et ad sanctissimum episcopum hujus almæ urbis, et patriarcham fratrem vestrum (quoniam et ipse per eosdem scripsit ad vestram sanctitatem, festinans in omnibus sequi sedem apostolicam beatitudinis vestræ), manifestum nobis faciatis, quod omnes qui prædicta recte cõfitentur suscipit vestra sanctitas, et eorum qui Judaice ausi sunt rectam denegare fidem condemnat perfidiam: plus enim ita et circa vos omnium amor et vestræ sedis crescit auctoritas: et quæ ad vos est unitas sanctarum Ecclesiarum inturbata servabitur, quando per vos didicerint omnes beatissimi episcoporum quæ ad vos relata sunt sinceram vestræ sanctitatis doctrinam. Petimus autem vestram beatitudinem orare pro nobis, et Dei nobis acquirere providentiam. *Item subscriptio* ¹. Deitas te conservet per multos annos, sancte ac religiosissime pater ².

EPISTOLA (olim II) JOANNIS PAPÆ II

AD JUSTINIANUM.

Laudat catholici imperatoris egregiam pietatem debitumque ipsius religionis, quo sedem apostolicam, a qua requirebat evangelicam veritatem, prosequabatur. Rogat Augustum, ut quos a recto fidei catholice itinere aberrare sciret, omni studio adhibito revocaret, et inter alios ipsos legatos a monachis Acæmetis Romanam missos.

Gloriosissimo et clementissimo filio Justiniano Augusto, Joannes episcopus urbis Romæ salutem donat ³.

Inter claras sapientiæ ac mansuetudinis vestræ laudes, Christianissime principum, puriore luce tanquam aliquod sidus irradiat, quod amore fidei, quod charitatis studio, edocti ecclesiasticis disciplinis, Romanæ sedis reverentiam conservatis, et ei cuncta subjecitis, et ad ejus deducitis unitatem, ad cuius auctorem, hoc est apostolorum primum, Domino loquente præceptum est: *Pasce oves meas* (Joan. XXI), quam esse omnium vere Ecclesiarum caput et Patrum regulæ et principum statuta declarant, et pietatis vestræ reverendissimi testantur affatus. Patet igitur in vobis impletum fore quod Scripturæ loquuntur: *Per me reges regnant, et potentes scribunt justitiam* (Prov. VIII). Nihil est enim quod lumine clariore præfulgeat, quam recta fides in principe; nihil est quod ita nequeat occasui subjacere, quam vera

¹ Inteligit illud apud Contium existans edictum, quo Eutychem, Nestorium, eorumque sectarios condemnat ea intentione ut omnem calumniandi occasionem illis adimat, ne, si Nestorium condemnaret, a Nestorianis (ut plerumque fiebat) Eutychanus vel Apollinarius nominaretur; contra vero, si Eutychem condemnaret, ab ejusdem sectatoribus Nestorianus appellaretur. Sev. Bixius.

² Hoc loco intelligis Justinianum imperatorem ex sententia episcoporum cuncta de fide edicta statutæ et promulgasse, ipsumque Romanæ Ecclesiæ

A religio: nam cum auctorem vitæ vel luminis utraque respiciant, recte et tenebras respuunt, et nesciunt subjacere defectui. Quamobrem, gloriosis in principum, votis omnibus exorabitur divina potentia, ut pietatem vestram in hoc ardore fidei, in hac devotione mentis, in hoc integræ religionis studio sine defectu sui in longiora tempora conservet. Hoc enim et sanctis credimus Ecclesiis expedire; scriptum est enim: *Labiis regit rex* (Prov. XVI); et iterum: *Cor regis in manu Dei est, et ubi voluerit inclinabit illud* (Prov. XXI): hoc est enim quod vestrum firmat imperium, hoc quod vestra regna conservat. Nam pax Ecclesiæ, religionis unitas, auctorem facti in vobis proculculumque gratia sibi tranquillitate custodit. Neque enim parva ei vicissitudo a potentia divina tribuitur, per quem nullis rugis Ecclesia divisa discernitur, nullis insertis maculis variatur: scriptum est enim quia, *cum rex justus sederit super sedem, non adversabitur ei quidquam malignum* (Prov. XX). Proinde serenitatis vestræ apices per Hypatium atque Demetrium sanctissimos viros, fratres et coepiscopos meos, reverentia consueta suscepimus: quorum etiam relatione comperimus, quod fidelibus populis proposuistis edictum ⁴ amore fidei, pro submovenda hæreticorum intentione, secundum apostolicam doctrinam, fratrum et coepiscoporum nostrorum interveniente consensu ⁵: quod quia apostolicæ doctrinæ convenit, nostra auctoritate confirmamus.

Textus autem epistolæ talis est: Reddentes honorem apostolicæ sedi. ut supra præcedenti epistola.

C Liquet igitur, imperator gloriosissime, ut lectionis tenor et legatorum vestrorum relatio patefecit [patefacis], vos apostolicis eruditionibus studere, cum de religionis catholice fide ea sapitis, ea scripsistis [scribitis et publicatis], ea pro ulistis, ea populis fidelibus publicastis, quæ (sicut diximus) et sedis apostolicæ ⁶ doctrina, et sanctorum Patrum veneranda decernit auctoritas, et nos confirmamus in omnibus. Opportunum est ergo voce proclamare prophetica: *Tibi abundet cælum desuper, et effundant montes jucunditatem, et colles lætitia lætabuntur* (Psalm. XCV). Hæc igitur in tabulis cordis fideliter scribere, hæc ut pupillas oculorum convenit observare: neque enim quisquam est in quo Christi charitas fervet, qui tam rectæ, tam veræ confessionis vestræ fidei refragator existat: cum evidenter impietatem Nestorii Eutychetisque et omnium hæreticorum damnantes, unam veram catholicam fidem Domini et Dei nostri Salvatoris Jesu Christi magisterio insitutam, et prophetis apostolicisque prædicationibus

episcopum velut primum catholicæ Ecclesiæ antistitem consuluisse, num omnia pie, sancte et orthodoxæ fidei convenienter constituta fuissent. Sev. Bixius.

¹ Et alia manu, Divinitas te serve.

² Datum VIII id. Junii.

³ In v. c. titulus hinc verbis concipitur: *Constantino Justiniano P. F. Augusto III consuli Joannes episcopus.*

⁴ Sedes apostolica docet.

ubique diffusam, et sanctorum per totum orbem A confessionibus roboratam, Patrum atque doctorum sententiis adunatam, et nostræ doctrinæ consentaneam inconcusse atque inviolabiliter devota Deo et pia mente servatis. Soli etenim professionibus nostris adversantur, de quibus divina Scriptura loquitur, dicens: *Posuerunt mendacium spem suam, et mendacio operiri speraverunt (Isa. xxviii)*; et iterum, qui secundum prophetam dicunt Domino: *Recede a nobis, vias tuas scire nolumus (Job. xxi)*. Propter quod Salomon dicit: *Per semitas propriæ culturæ erraverunt, colligunt autem manibus infructuosa (Prov. v)*. Hæc est igitur vera vestra fides, hæc certa religio: hoc beatæ recordationis (ut diximus) Patres omnes præsulesque Romanæ Ecclesiæ, quos in omnibus sequimur, hoc sedes apostolica prædicavit hactenus, et inconcusse custodivit: huic confessioni, huic fidei quisquis contradictor extiterit, alienum seipsum a sancta communione, alienum ab Ecclesia judicabit esse catholica. Nos enim Cyrum cum sequacibus suis in Romana invenimus civitate, qui de Cumitensi [Acemitenensi] monasterio fuit: quos apostolicis suasionibus ad rectam fidem, et velut oves quæ perierant errantes ad ovile contendimus revocare dominicum, ut agnoscant secundum prophetam linguæ balbutientes loqui quæ ad pacem sunt. Ad non credentes autem per nos primus apostolorum Isaiaæ propheta [Isaia propheta] verbum dicit: *Pergite in lumine ignis vestri, et flammæ quam accendistis (Isa. l)*. Sed obduratum est cor eorum (ut scriptum est) ut non intelligerent: et pastoris vocem oves, quæ meæ non erant, audire minime voluerunt. In quibus observantes ea quæ ab ipsorum sunt statuta pontifice, eos minime in nostra communione recepimus, et ab omni Ecclesia catholica esse jussimus alienos; nisi errore damnato, doctrinam nostram quantocius sequi habita regulari professione signaverint. Æquum quippe est ut qui nostris minime obedientiam accommodant statutis, ab Ecclesiis habeantur extorres. Sed quia gremium suum nunquam redeuntibus claudit Ecclesia, obsecro clementiam vestram ut si, proprio deposito errore, et prava intentione depulsa, ad unitatem Ecclesiæ reverti voluerint, in vestra communione receptis indignationis vestræ removeatis aculeos, et nobis intercedentibus benigni animi gratiam condonetis. Deum autem et Salvatorem nostrum Jesum Christum exoramus, quatenus longævis et pacificis vos dignetur custodire temporibus in hac vera religione et unitate et veneratione apostolicæ sedis; cujus principatum, ut Christianissimi et pii, conservatis in omnibus. Præterea, serenissime principum, laudamus legatorum vestrorum personas Hypatii et Demetrii fratrum et coepiscoporum nostrorum, quos clementiæ vestræ gratos fore ipsa manifestavit electio. Nam tantæ causæ pondus non nisi perfectis in Christo potuisset injungi; tantæ vero pietatis, tantæ reverentiæ plenos affatus, nisi per amantes minime dignarentur destinare. Gratia Domini nostri Jesu Christi, et charitas Dei Patris, et communicatio sancti

A Spiritus sit semper vobiscum, piissime filii. Amen. *Item subscriptio*: Omnipotens Deus regnum vestrum et salutem vestram perpetua protectione custodiat, glorio-issime et clementissime filii imperator Auguste. Data Romæ viii kalendas Aprilis, domino nostro Justiniano P. P. Augusto iv et Paulino viris clarissimis consultibus [Anno Christi 534].

EPISTOLA (olim IH) JOANNIS PAPÆ

AD SENATORES.

Fidem de Christi divinitate et incarnatione confirmat: Acemetas monachos Nestorii sectatores vitandos esse monet.

Joannes episcopus Romanus, illustribus ac magnificis viris Avieno, Senatori, Liberio, Severino, Fidei, Avito, Opilioni, Joanni, Silverio, Clementiano, et Ampelio.

Olim quidem, illustres et magnifici filii, ad hoc sententiæ meæ summa constiterat, ut ante jussionem vestram, postquam epistolæ vel dogmatis tenorem cuncta Ecclesia, hoc est sacerdotum senatus, et populi probavit assensus, sub paginali alloquio vestris etiam sensibus intimanda dirigerem; sed consilii ordinem illa res vertit, quia et dogmati per dies singulos divinæ Scripturæ subduntur, et imperfecta destinari non poterant, et ea quæ per legatos directa sunt, prius non poterant in exemplaribus scripta transmitti. Novimus etenim quod, Domino docente, præceptum est, quod pastor diligens gregem salubria ultro non desistat ingerere: quia res quæ ad salutem animæ pertinet, omnibus necesse est sensibus intimari. Proinde, illustres et magnifici filii, quia festinatio non pertulit portitores, ut ea scribi et dirigi potuissent, incontinenti tamen, si dictus divini favor arriserit, tam epistolæ quam dogmatis exemplaria destinabimus. Nunc tamen, ne quid de vestris sensibus relinquatur ambiguum, quid epistolæ tenor habeat, quod textus dogmatis contineat, breviter insinuare curavi. Justinianus siquidem imperator filius noster, ut ejus epistolæ tenore cognovistis, de his tribus quæstionibus orta certamina fuisse signavit, utrum unus ex Trinitate Christus et Deus noster dici possit: hoc est una de tribus personis sanctæ Trinitatis sancta persona. An Deus Christus carne pertulerit impassibili deitate. An proprie et veraciter Mater Domini Dei nostri Christi Maria semper virgo debeat appellari. Probavimus in his catholicam imperatoris fidem, et ita esse propheticis et apostolicis vel Patrum exemplis evidenter ostendimus: unum enim ex sancta Trinitate Christum esse, hoc est unam de tribus sanctæ Trinitatis personis sanctam esse personam, sive subsistentiam, quam Græci ὑπόστασιν dicunt, in his exemplis evidenter ostendimus.

In libro Genesis per Mosen Trinitas ipsa sic dicit: *Ecce Adam factus est tanquam unus ex nobis (Genes. ii)*. Et item Vas electionis Paulus ad Corinthios ita evidenter expressit: *Unus Deus Pater, ex quo omnia, et nos in ipso; et unus Dominus noster Jesus Christus, per quem omnia, et nos per ipsum (I Cor. viii)*.

Et in symbolo synodi Nicænæ : *Credimus in unum Deum Patrem omnipotentem, et in unum Dominum nostrum Jesum Christum unigenitum.*

Item sanctus Augustinus, cujus doctrinam, secundum præcessorum meorum statuta, Romana sequitur et servat Ecclesia, in libro unde imo de Civitate Dei dicit : *Credimus et tenemus, et fideliter prædicamus, quod Pater genuerit Verbum, hoc est Sapientiam, per quam facta sunt omnia, unus unum, æternus coæternum, summus bonus æqualiter bonum; et quod Spiritus sanctus simul et Patris et Filii sit Spiritus, et ipse consubstantialis, et coæternus ambobus, atque hoc totum trinitas sit propter proprietatem personarum, et unus Deus propter inseparabilem unitatem, sicut unus omnipotens propter inseparabilem omnipotentiam : ita tamen, ut cum de singulis quæritur, unusquisque eorum et Deus et omnipotens esse respondeatur.*

Ejusdem in libro secundo contra Maximinum : *Et Pater Deus est, et Filius Deus est, et Spiritus sanctus Deus est, et hi simul tres unus Deus est, nec hujus trinitatis tertia pars est unus, nec major pars duo quam unus est.*

In libro sancti Augustini decimo quinto de Trinitate : *Ratione etiam reddita intelligentibus palam est substantia veritatis, non solum Patrem Filio non esse majorem, nec ambos simul aliquid esse majus quam Spiritum sanctum, aut quoslibet duos in eadem trinitate majus esse aliquid quam unum, aut omnes simul tres majus aliquid esse quam singulos.*

Gregorius Nazianzenus ex sermone de Epiphania Domini : *Cum omnino uno lumine illustramur, simul et tribus; tribus quidem secundum uniuscujusque proprietates, sive substantias, sicut placet alicuius dicere, sive personas : nihil enim pro vocabulorum diversitate dissidendum est, cum ad eundem sensum nominum diversitas provocet et intellectum. Unum autem secundum substantiam vel deitatis ratione : dividitur ergo, ut ita dicam, indivisibiliter, conjungitur divisibiliter, una est in tribus deitas.*

Item ex epistola Gregorii Nysseni ad Ablavium : *Æstimet hæc opera utrum uni assignentur personæ eorum, quam [Forte qui] in sancta Trinitate creduntur, un per tres est virtutis effectus.*

Item ex epistola Procli ad Occidentales : *Super hæc etiam confitemur unum ex Trinitate increata atque ineffabili Deum Verbum factum hominem.*

Ejusdem : *Quid enim nos sapimus atque sentimus, quia in ipsa divina natura, qua conjunctus et unicus est Filius Patri sanctoque Spiritui, non dicimus eum deitate passum fuisse, sed carne, quam pro nobis assumpsit ex nobis. Unus igitur ex Trinitate crucifixus est carne qua factus est; non tamen deitate, quæ unicus est Patri et Spiritui sancto, peressus est, ne et illos crucifixos pariter asseramus.*

Hæc igitur ex plurimis pauca digessimus.

Deum vero carne passum hic nihilominus roboremus exemplis.

Ex libro Exodi per Moysen Dominus locutus est : *Et videbitis vitam vestram in ligno pendentem (Deut. xxviii). Deum autem esse vitam Dominus noster in Evangelio Joannis prædicat dicens : Ego sum via, veritas, et vita (Joan. xiv).*

Item propheta dicit : *Si affigit homo Deum suum, quia vos affixistis me (Malach. iii).*

Princeps quoque apostolorum beatus Petrus in Actibus ita dicit, dum impietates Judæorum argueret : *Vos autem virum homicidam peccatis dimitti vobis, auctorem vero vitæ peremistis (Act. iii).*

Item Vas electionis et Doctor gentium sic prædicat : *Si enim cognovissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent (I Cor. ii). Dominus autem gloriæ est Deus. Sic Psalmographus ante prædixit : Quis est iste rex gloriæ (Psal. xliii)?*

Item in Actibus apostolorum : *Attendite vobis et universo gregi, in quo vos Spiritus sanctus constituit episcopos regere Ecclesiam Dei, quam acquisivit sanguine suo (Act. xx).*

Cyprianus episcopus et martyr in epistola de patientia : *Judicatur judicaturus, et Dei sermo ad victimam tacens ducitur.*

Gregorius Nazianzenus : *Et indignimus Deo incarnato et mortificato, ut nos vivamus.*

Ex libro sancti Augustini de Charitate : *Ille enim qui venit per crucis irrationes carnis perimere corruptionem, et vetustatem vinculi mortis nostræ suæ mortis novitate dissolvere, mandato novo fecit hominem novum : res enim vetus erat, ut homo moreretur, quæ ne semper valeret in homine, res nova facta est, ut Deus moreretur : sed quia in carne mortuus est, non in divinitate.*

Cyrillus capitulo xii : *Si quis non confitetur Verbum passum carne (et crucifixum carne), et mortem carne gustasse, factumque primogenitum ex mortuis, secundum quod vita et vivificans est et Deus, anathema sit.*

In epistola Leonis ad Juvenalem : *Veram igitur generationem crux vera confirmat, quoniam in carne nostra nascitur, qui in nostra carne crucifigitur.*

Ejusdem ex epistola ad Flavianum : *Impassibilis Deus non dedignatus est homo esse passibilis, et immortalis mortis legibus subjacere. Ex hac quoque parte plura ex dogmatis lectionum poteritis agnoscere.*

D Gloriosam vero sanctam semper Virginem Mariam proprie et veraciter Dei Genitricem, Matremque Dei Verbi ex ea incarnati, ab hominibus catholicis confiteri recte esse docemus proprie et veraciter; et idem ipse ultimis temporibus incarnatus, ex sancta et gloriosa Virgine matre nasci dignatus est.

Propterea ergo, quia proprie et veraciter Dei Filius ex ea incarnatus est, ideo proprie et veraciter Matrem Dei ex ea incarnati et nati esse confitemur; et ne Dominus Jesus per honorificentiam vel gratiam Dei nomen accepisse credatur, sicut Nestorius sentit insulsus : veraciter autem ideo ne phan-

* Ansulis inclusa suppleta sunt ex editione Romana, ut pote in Labbeo oscitanter omissa.

tasma, aut aliquo modo non veram sumpsisse carnem A credatur ex Virgine, sicut asseruit impius Eutyches. Cui rei probamenta ex Patrum traditionibus consequenter sanctus Augustinus in libro primo (cap. 15) Prædestinationis: *Prædestinatus est ergo Jesus, ut futurus secundum carnem filius David esset, in virtute autem Filius Dei simul et filius hominis propter susceptum hominem, et Filius Dei propter suscipientem unigenitum Domini proprie et veraciter diceretur.*

Leporius in epistola quam Aurelius episcopus Carthaginensis, et beatus Augustinus, et synodus Africana firmavit: *Nascitur ergo nobis proprie de Spiritu sancto et Maria semper virgine Deus homo Jesus Filius Dei.*

Gelasius ex libro adversus Nestorium et Eutychem: « *Propterea quod ex te nascitur sanctum, vocabitur Filius Dei (Luc. 11). » Ex te nascitur, ait, ut proprietatem de matre sumendam nostræ conditionis exprimeret.* His igitur evidenter ostensum est, illustres et magnifici filii, quid speraverit imperator, quid Romana sequatur et colat Ecclesia. Atque igitur Christum Dominum nostrum unum esse, ut sæpe diximus, sanctæ Trinitatis ex duabus naturis cognoscendum, hoc est in deitate et humanitate perfectum, non antea existente carne, et postea unita Verbo, sed in ipso Deo Verbo initium ut esset accipiens: inde enim vero ex materno corpore caro sumpsit initium, salva proprietate vel veritate utriusque naturæ, hoc est divinitatis atque humanitatis, Dei Filium Dominum nostrum Jesum Christum catholici confitemur, omni posthac commutationis confusione submota. Neque enim naturas in eo aliter agnoscimus, nisi differentiam intelligentes et confitentes divinitatis atque humanitatis. Sed nec duas personas in Christo intelligimus per id quod dicimus duas naturas, ut adunationis divisionem facere videamur; et sit, quod absit, quaternitas, non trinitas, sicut Nestorius sentit insanus; nec confundimus eandem unitas naturas, cum unam personam Christi confitemur, ut Eutyches impius credit. Tomum vero papæ Leonis, omnesque epistolas, nec non et quatuor synodos, Nicænam, et Constantinopolitanam, et Ephesinam primam, et Chalcedonensem, sicut Romana hæcenus suscepit et veneratur Ecclesia, sequimur, amplectimur atque servamus. Hoc est enim nostræ fidei firmamentum, hæc fidei nostræ petra firmissima. Hæc autem, illustres et magni filii, agens gratias sollicitudini vestræ intimare curavimus: plenius tamen directis exemplaribus poteritis agnoscere. Acemetas vero, qui se monachos dicunt, qui Nestoriani evidenter apparuerunt, Romana etiam eos damnat Ecclesia; a quibus vos propter canonem qui cum excommunicatis Christianum nec loqui nec communicare permittit, diligentia pastorali admonere non desino, ut eorum etiam simplicem colloctionem vitetis, nihilque vobis cum eis æstimetis

* Hujus epistolæ in codice Lirinensi hujusmodi est inscriptio: *Præceptum Joannis papæ ad presbyteros, diaconos, et cunctum clerum R'genis Ecclesiæ.*

esse commune. Quod ideo facio, ne reus silentii inveniar, si hæc ad vestram minime, Christianissimi filii, notitiam pertulissem. Incolumem magnitudinem vestram Deus noster custodiat, domini filii, merito illustres atque magnifici.

EPISTOLA (olim IV) JOANNIS PAPÆ

AD EPISCOPOS GALLIÆ

Contumeliosum Galliæ episcopum episcopatu privatum in monasterium redegit ad pœnitentiam: Ecclesiam ejus sancto Cæsario Arelatensi episcopo commendavit.

Dilectissimis fratribus universis episcopis per Gallias constitutis Joannes

Innotuit nobis a fraternitate vestra missa relatio, in qua Contumeliosus multis legitur criminibus involutus. Et quia hujusmodi persona sacris non potest inhærere mysteriis, ab hodierno vel officio cum nostra censet remove auctoritas, ut in monasterio constitutus delicti veniam a Domino petere non omittat. Nihil est enim impossibile ejus clementiæ qui potest cuncta relaxare quæ facta sunt. Sed ne ejus Ecclesia destituta videatur, in ejus loco visitationem dari præsentis auctoritate decernimus, qui a se ita noverit omnia exhibenda, ut nihil de ordinibus clericorum, nihil de ecclesiastica facultate præsumat, sed ea quæ ad sacrosancta mysteria pertinent exsequatur. Prædictum autem Contumeliosum, ut habeat pœnitendi licentiam, petitorum dare vobis censemus, ubi errorem suum evidenter allegans sub die profiteatur et consule. Dominus vos incolumes custodiat, fratres carissimi. Data VII idus Aprilis, Flavio Paulino juniore viro clarissimo consule [Anno Christi 534]

EPISTOLA (olim V) JOANNIS PAPÆ

AD PRESBYTEROS ET DIACONOS CONTUMELIOSI EPISCOPI.

Joannes presbyteris, diaconibus, et cuncto clero Ecclesiæ in qua fuit Contumeliosus episcopus.

Pervenit * ad nos a fratribus et coepiscopis nostris missa relatio ubi Contumeliosus de criminibus suis confessus legitur atque convictus. Et quia hujusmodi sceleribus implicatus sacerdotii non potest ministeria jam tractare, necessaria vobis solatia credimus visitatoris adjungere; et ideo in Ecclesia ejus visitationem dari nostra decrevit auctoritas, ut Ecclesia suo privata præsule summi nequeat pontificis solatiis indigere: cui vos in omnibus parere decernimus, ad ea tantummodo quæ sacris sunt gerenda mysteriis, ita tamen ut nihil de ecclesiastica facultate præsumat, et clerus in eo quo nunc est ordine constitutus nullis gradibus promoveatur, donec proprium sacerdotem possit habere. Omnem vero hanc sollicitudinem Cæsario fratri et coepiscopo nostro injungimus, ad ejus curam cuncta quæ necesse sint pertinere censuimus. Dominus vos incolumes custodiat, dilectissimi filii. Data VII idus Aprilis, Paulino juniore viro clarissimo consule [Anno Christi 534].

Quo indicto didicimus quo in loco episcopus fuerit Contumeliosus. JAC. SIMONDS.

EPISTOLA (olim VI) JOANNIS PAPÆ

AD CÆSARIUM ARELATENSEM,

Cum subjectis canonibus ab eo missis ad examinandam causam Contumeliosi episcopi.

Dilectissimo fratri Cæsario Joannes.

Charitatis tuæ litteras animo libenti suscepimus, in quibus corporeas necessitates allegans, etiam quæ sacrius¹ ille qui lapsus est fecerit, indicaisti. Dolemus de amissione pontificis, rigorem tamen canonum servare necesse est. Atque ideo prædictum ab episcopatus ordine nostra suspendit auctoritas. Neque enim fas est pollutum criminibus sacris ministeriis deservire. Sed te ordinante in monasterio dirigatur, ubi delictorum memor in poenitentia lacrymas effundere non omittat, ut ab eo qui omnibus miseretur Domino nostro Jesu Christo misericordiam valeat promereri. In cuius locum visitatorem constituit, donec proprium Ecclesia quæ evacua est ejus sacerdotio merere valeat sacerdotem. Communibus tamen precibus exorare Deum nostrum debemus, ut puros cunctos præstet antistites. Si qui tamen pontificatus immemores criminibus se fortassis involverint, et eorum personas vulgus cognoscat: facilius enim a delictis cavent, si non videant etiam hominibus secreta esse quæ fecerint. Quæ vero de his canones præcipiunt, subter adjecimus, ut quæ facienda sunt possitis agnoscer. Deus te incolumem custodiat, frater carissime [Anno Christi 534].

EPISTOLA AFRICANORUM EPISCOPORUM

AD JOANNEM DATA, SED AB ACAPETO EJUS SUCCESSORE ACCEPTA.

Pontificem de dubiis quibusdam consulunt.

Domino beatissimo et honorabili sancto fratri et consacerdoti Joanni, Reparatus, Florentinianus, Datianus, et cæteri 217 episcopi, qui in universis conciliis apud Justinianam Carthaginensem [Carthaginem] fuimus.

Optimam consuetudinem præteriti temporis, quam violenta captivitas per annos centum, dolentibus cunctis, abstulerat, iterum servare cupientes, ad universalem totius Africae synodum fidei devotione convenimus, in illa Justinianæ Carthaginensis [Carthaginis] basilica congregationis nostræ primitias Domino consecrantes, unde nostros patres tyrannus Hunericus expulerat. Hæc basilica Fausti apud nos dicitur, multis martyrum corporibus insignita, quorum Deus exaudivit orationes, ut daret hujus rei fiduciam sacerdotibus. Ibi igitur quantum singuli lacrymantibus gaudiis flere potuerint, cogitandum potius beatitudini vestræ dimittimus: in omnibus

A enim lætitiæ spiritualis unus fuit affectus, æque gratias omnipotenti Deo, cujus gratia peccatoribus sine meritis operum datur, et antidotum fidei salutaris nuper reconciliatis hæreticis obtinetur.

Definitionibus autem Nicæni concilii publica lectione transcurtis, inter alia de quibus nancisci debuit, disputatione requiri jam cœperat quomodo Arianorum sacerdotes ad catholicam fidem suscipi oporteat, utrumne in suis honoribus, an in laica communione, sic omnibus nobis unanimiter subito placuit sciscitari primitus beatitudinis vestræ sententiam. Potest enim sedes apostolica, quantum speramus, tale nobis interrogantibus dare responsum, quale nos approbare concorditer explorata veritas faciat. Ex omnium quidem collegarum tacitis motibus nemini placere sensitur ut in suis honoribus Ariani suscipiantur. Verumtamen convenire charitati credidimus, ut quid habeat sensus noster in publicam notitiam nemo perduceret, nisi prius vel consuetudo nobis, vel diffinitio Romanæ Ecclesiæ proderetur. Hac igitur nostræ salutationis epistola per fratres consacerdotes nostros Caium et Petrum, et per filium nostrum Liberatum diaconum continuo destinavimus, et² auctoritatem vestræ beatitudinis et gratiam debitis obsequiis honorantes: talis quippe es, qualem sancta sedes Petri merebatur habere pontificem, dignus veneratione, plenus dilectione, loquens veritatem sine mendacio, nihil faciens arroganter. Unde etiam libera charitas universæ fraternitatis requirendum putavit consilium tuum. Respondeat, obsecro, mens illa sancto Spiritui³ serviens affabiliter et veraciter⁴. Non solum enim de sacerdotibus, sed de ipsis quoque parvulis apud eos baptizatis, utrum soleant vel debeant ad clericatum, si petierint, applicari consulimus. Multis enim facere istas frequenter petitiones concedimus, nec negamus, donec habito vobiscum diligentiore tractatu, legatio nostra revertatur. Illud etiam beatitudini tuæ credimus intimandum, fratres aliquantos ex nostro collegio, relictis sine causa plebibus suis, ad transmarinas navigare sæpius regiones. Hos diutius Ecclesia toleravit, accusantes [excusantes] eos violentiam temporis mali. Petimus nunc ut quicumque forsitan episcopus, aut presbyter, sive diaconus, aut cujuslibet inferioris ordinis clericus sine nostra epistola venerit, et non approbaverit se pro utilitate sanctarum Ecclesiarum fuisse directum, similis hæretico judicetur: neque vestra communione dignus existat, ut in omnibus et per omnia beatitudinis vestræ disciplina laudetur. *Et alia manu: Vegetem [Vegetum] te, nostrique memorem præstet omnipotens Deus, domine frater.*

¹ Hoc est, exsecratus. HARD.

² Citantur ista in v. c. ex epistola 217 Patrum synodi Carthaginensis anno 534.

³ Sancto Spiritu fervens.

⁴ In illo v. c. hæc inseruntur: *Potest enim sedes apostolica quantum speramus tale nobis interrogantibus dare responsum, etc. ut supra.*

APPENDIX

AD SCRIPTA JOANNIS PAPÆ II.

EPISTOLA ¹ (olim I) JOANNIS PAPÆ II

AD VALERIUM EPISCOPUM.

Docet Christum Dominum, secundum deitatis naturam, Patri æqualem, secundum vero humanam naturam, minorem esse.

Reverendissimo fratri Valerio episcopo Joannes.

Scripta tuæ sanctitatis suscipiens, plena ea fidei regula, qua plurimum polles, inveni, et Deo gratias retuli quod anima et corpore te bene vigere didici. Sane ea quæ significasti quosdam dicere quod non sit Filius æqualis Patri, et quod in Evangelio scriptum sit: *Pater major me est (Joan. xiv)*, scias non recte inelligere tales fidei regulas, nec rectam fidem ponere se habere. Paulus apostolus ² non secundum deitatis naturam Christum creatum insinuat, sed secundum humanæ naturæ substantiam eundem creatum affirmat, ipso Ephesiis conscribente: *Renovamini, inquit spiritu mentis vestræ, et induite novum hominem, qui secundum Deum creatus est in justitia et sanctitate veritatis (Ephes. iv)*. Et ad Hebræos: *In eo enim in quo passus est ille et tentatus, etiam potest his qui tentantur auxiliari (Hebr. ii)*. Unde, fratres sancti, vocationis cœlestis participes, considerate apostolum et pontificem consensionis nostræ Jesum, fidelem existentem ei qui creavit eum. Et ad Colossenses: *Nunc autem deponite et vos universa, iram, indignationem, malitiam, blasphemiam, turpiaque ex ore vestro non procedant. Nolite mentiri invicem, expoliantes vos veterem hominem cum actibus suis, et induentes novum, eum qui renovatur in agnitionem secundum imaginem ejus qui creavit eum (Coloss. iii)*. Nunquid qui universam creaturam, visibilia, propria potestatis virtute procreavit ac fecit, seipsum antea vel postmodum (quod dicere nefas) creavit, vel facere potuit? Filius minor ³ est Patre in assumpti hominis forma, æqualis vero Patri est in deitatis naturæ substantia, eodem potestate: *Ego et Pater unum sumus (Joan. x)*. Et iterum: *Qui me videt, videt et Patrem (Joan. xiv)*. Et iterum: *Qui me odit, odit et Patrem (Joan. xv)*. Et iterum: *Ut sint in nobis unum, sicut et nos sumus unum (Joan. xvii)*. Et iterum: *Tu in me, et ego in eis (Ibid.)*. Et iterum: *Omnia tua mea sunt (Ibid.)*. Et iterum: *Ego in Patre, et Pater in me (Joan. xiv)*. Et iterum: *Pater in me manens facit opera hæc (Ibid.)*. Et Joannes evangelista ait: *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum (Joan. i)*; et iterum ipse ad Parthos: *Tres sunt, inquit, qui testimonium perhibent in terra, spiritus, aqua, et sanguis: et tres unum sunt, Et tres sunt qui testimonium perhibent in cœlo, Pater, Verbum, et Spiritus: et hi tres unum sunt (I Joan. v)*. Nos itaque in natura deitatis, qua unum sunt Pater et Filius, nec Patrem credimus aliquo tempore præcessisse, ne major sit Filius; nec Filium postea natum esse, ut deitate Patris minoretur. Si æqualis ⁴ Patri Filius non est, cur ita de illo Joannes evangelista testatus est: *Propterea, inquit, persequebantur Judæi Jesum et querebant eum occidere, quia non solum solabat sabbatum, sed et Patrem suum dicebat Deum, æqualem se faciens Deo (Joan. v)*. Et Paulus apostolus: *Hæc sentite in vobis,*

A quod et in Christo Jesu, qui cum in forma Dei esset constitutus, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinanivit, formam servi accipiens (Phil. ii). Et in Salomone: *Qui genuit me requievit in tabernaculo meo (Eccli. xxiv)*. Et Ecclesiastico: *Sicut est ab initio, ita usque in sæculum; neque adjectum est ei, neque minuetur illi. Ipse est enim dominus creaturæ suæ, qui nihil egit ab aliquo (Ibid.)*. Et in psalmo lxxii: *Quid enim mihi est in cœlo? et a te quid volui super terram? Hæc omnia Filium non inferiorem natura demonstrant, sed et æqualitatem deitatis annuntiant: quoniam qui utraque locutus est, verum dixit, quia Veritas mentiri non potuit. Taliter, ⁵ frater carissime, semper age, cæterosque omnes agere mone, ut abolito hoc qui natus videbatur errore, in laudem et gloriam Dei per totum mundum una fides sit, et una eademque confessio; ut in nomine Jesu omne genu flectatur cœlestium, terrestrium et infernorum, et omnis lingua confiteatur quia Dominus Jesus Christus in gloria est Dei Patris (Philip. ii)*. Data nonis ⁶ Augusti, Justiniano et Athalarico ⁷ viris clarissimis consulibus ⁸.

CANONES JOANNI ASCRIPTI.

Hi tituli canonum ⁹ quos nobis superscriptus sanctus et dominus meus Joannes papa sedis apostolicæ cum præfata auctoritate direxit.

Ex epistola Siricii papæ urbis Romæ Emerio [Himerio] episcopo Tarraconensi inter cætera ad locum, capitulo vii. *Et quia aliquanti, de quibus loquimur, et tua sanctitas retulit, ignorance lapsos esse se deflent, id est, ut ad uxores proprias redierint, his ea conditione misericordiam dicimus non negandam, ut sine ullo honoris augmento, in hoc quo detecti sunt, quandiu advixerint, officio perseverent, si tamen post hæc continentes se studuerint exhibere. Si vero qui illiciti privilegii excusatione nituntur ut sibi asserant veteri hoc lege concessum, noverint se ab omni ecclesiastico honore, quo indigni sunt, apostolicæ sedis auctoritate dejectos; nec unquam posse veneranda atrectare mysteria, quibus se ipsi, dum obscenis cupiditatibus inhiant, privaverunt. Et quia exempla præterita cavere nos præmonent in futuro, quilibet episcopus, presbyter atque diaconus, quod non optamus, deinceps fuerit talis inventus, jam nunc sibi omnem per nos indulgentiæ aditum intelligat obseratum. Quia ferro necesse est excidantur vulnera quæ fomentorum non senserint medicinam.*

Ex canonibus Apostolorum cap. xxv. — (¹⁰ Quod episcopus, aut presbyter, aut diaconus, si pro criminibus damnati fuerint, minime communionem priverint.) — *Episcopus, presbyter aut diaconus, qui in fornicatione aut perjurio captus est, deponitur, non tamen communionem priverit; dicit enim Scriptura: Non vindicabit Dominus bis in idipsum (Nahum i)*.

Ex canonibus superscriptis cap. xxix. — *Quod officium pristinum damnati pro criminibus usurpare non debeant. — Si quis episcopus, presbyter aut diaconus, depositus juste super certis criminibus, ausus fuerit atrectare ministerium dudum sibi commissum, hic ab Ecclesia sibi abscindatur.*

⁴ Idem cap. 6.

⁵ S. Leo epist. 15.

⁶ Pridie nonas.

⁷ Falsa consulum adnotatio.

⁸ Anno Christi 553.

² Quæ de hac causa subjiciuntur, non omnia ex uno, sed ex diversis codicibus deprompta sunt: ex Corbeiensi nimirum, Pithœanis duobus, Liricensi et aliis; sed potissimum ex Rhemensi, qui plura cæteris continebat. JAC. SIMONDS.

¹ Hanc adulterinam multa probant.

² Ithacius adv. Varinadum seu Marivadum cap. 4.

³ Idem Ithacius cap. 5.

⁹ Ausulis inclusa, quæ deerant in Labbeo, suppletæ sunt ex cod. 571 Palat. Vatic.

* Ex canonibus Neocesariensibus xciv. — De presbyteris qui fornicati sunt. — *Presbyter, si fornicatus fuerit, aut adulterium perpetraverit amplius, pelli debet et ad penitentiam redigi.*

Ex canonibus Antiochenis capitulo iv. — De damnatis et ministrare tentantibus. — *Si quis episcopus damnatus a synodo, vel presbyter aut diaconus a suo episcopo, ausi fuerint aliquid de ministerio sacro contingere, sive episcopus juxta præcedentem consuetudinem, sive presbyter aut diaconus, nullo modo liceat ei nec in alia synodo restitutionis spem aut locum habere satisfactionis. Sed et communicantes ei omnes abjici de Ecclesia, maxime si posteaquam didicerunt adversum memoratos prolatam fuisse sententiam, eisdem communicare tentaverint.*

Ex canonibus suprascriptis capitulo xv. — De episcopis ab ejusdem provinciæ episcopis consonanter exclusis. — *Si quis episcopus de certis criminibus accusatus condemnatur ab omnibus episcopis ejusdem provinciæ, cunctique consonanter eandem contra eum formam decreti protulerint, hunc apud alios nullo modo judicari, sed firmam concordantium episcoporum provinciæ manere sententiam.*

Tituli infra scripti ad hoc de canonibus excerpti sunt, ut unusquisque breviter possit agnoscere quod clerici post crimina capitalia non possint ad honorem pristinum revocari.

Ad locum, de synodo Nicæna (Can. ix), id est 318 episcoporum. *Si qui forte indiscrete ad sacerdotium protracti, postmodum vel ipsi aliquid de se criminum professi sunt, vel ab aliis revicti, abjiciantur.*

Incipiunt tituli canonum Gallicani.

De synodo Valentiniæ civitatis episcoporum 18, iv idus Julias, Gratiano III et Equitio consulibus (Can. iv). *Nec illud, fratres, scribere alienum ab Ecclesiæ utilitate censuimus, ut sciretis quicumque sub ordinatione vel diaconatus, vel presbyterii, vel episcopatus, mortali crimine dixerint se esse pollutos, a suprascriptis ordinationibus submovendos, reos scilicet vel veri confessione, vel mendacio falsitatis. Neque enim solvi ab his potest, si in ipsos se dixerint, quod dictum in alios puniretur, cum omnis qui sibi fuerit mortis causa homicida sit. Divina vos pietas in æternum protegat, fratres dilectissimi.*

Item ad locum de synodo Aurelianiensis episcoporum 30. *Si diaconus aut presbyter crimen capitale commiserint, simul ab officio et communione pellantur.*

Item ad locum de synodo Justinianensi *. *Si quis diaconus aut presbyter, post acceptam benedictionem leviticam, cum uxore sua incontinenens invenitur, ab officio abjiciatur.*

Item de synodo Epaonensi episcoporum 34. *Si quis diaconus aut presbyter crimen capitale commiserit, ab officii honore depositus in monasterium detrudatur, ibi tantummodo quandiu vixerit communione sumenda.*

Ecce manifestissime ^b constat, quia secundum quod et tituli antiuorum Patrum a sancto Joanne papa transmissi, et trecentorum decem et octo episcoporum sententia, sed et canones Gallicani continere videntur, clerici in adulterio deprehensi, aut ipsi confessi, aut ab aliis revicti, ad honorem redire non possunt. Et quia forte non deerunt, quibus promissa pietate suprascripta sanctorum Patrum severitas minime placeat, sciant se et trecentorum decem et octo episcoporum præcepta, et sancti papæ auctoritatem, et illorum pontificum qui ordinantibus trecentis decem et octo episcopis reliquos canones

* Sic appellat, ut ante monui, concilium primum Arausicanum a loco ubi celebratum est. JAC. SIMONDS.

^b Citatur initium hujus tractatus a Gratiano deec. 50, c.p. 23: *Si quis diaconus; et perperam tribui-*

statuerunt, sententias reprehendere vel damnare. Sed forte major in illis est pietas quam in suprascriptis trecentis decem et octo episcopis: major in illis misericordia quam in sancto Joanne apostolico papa; major charitas quam in reliquis sanctis sacerdotibus qui hoc pro exemplo vel remedio Ecclesiarum suis definitionibus deliberaverunt. Et ideo aut plena [prona] voluntate præceptis illorum consentiant; aut si non fecerint, omnibus se contrarios et inimicos esse cognoscant. Quæ est ista justitiæ inimica benignitas, palpare criminosos, et vulnera eorum usque ad diem judicii incurata servare? Quod si etiam durissimam eos penitentiam per plures annos agere videremus, sic nos ipsi et saluti eorum consulere, et canonum deberemus statuta servare. Cum vero in aliquibus nec compunctionis humilitas, nec instantia orandi vel plangendi appareat, nec B. David imitentur, qui dixit: *Lavabo per singulas noctes lectum meum, lacrymis meis stratum meum rigabo* (Psal. vi); et illud. *Cinerem sicut panem manducabam, et potum meum cum fletu miscebam* (Psal. ci), nec eos jejuniis vel lectioni vacare videamus; possumus cognoscere, si ad honorem pristinum redierint, cum quanta negligentia et cum quanto tempore et inimica animæ securitate permaneant, credentes quod sic eis non acta digne penitentia dimiserit Deus, quomodo sacerdotes indulsisse videntur. Vere dico quia illi [ipsi] quibus cura periculosa et falsa misericordia indulgere videmur, cum ante tribunal Christi pro tantis peccatis damnandi advenerint, contra nos ipsos causas dicturi sunt, dicentes: *Quod dum aut asperitatem linguæ eorum expavimus, aut falsa blandimenta et periculosas adulationes ipsorum libenter accepimus, nos eos, dum illis inutiliter indulgemus, in peccatis permanere, aut ipsa peccata etiam augere permiserimus, non recordantes illud quod in Veteri Testamento scriptum est, quia uno peccante contra omnes Dei ira descendit* (Num. xv). O pietas! o misericordia! uni parcere, et omnes per exemplum malum in discrimen adducere! Non ita suadet sanctus ac beatissimus Cyprianus martyr dicens (*Libro de Lapsis*): *Qui peccantem verbis adulantibus palpat, peccandi fomitem subministrat, nec reprimit delicta illius, sed fovet; et iterum: Imperitus est medicus, qui tumentes vulnerum sinus manus parcente contrectat, et absconditum in profundis recessibus virus dum servat exaggerat.* Unde et sanctus Joannes Constantinopolitanus episcopus arguit dicens: *Imperitus est medicus, qui ante digestam putredinem superinducit vulnere cicatricem.* Et ideo diligentius perpendite, si aut potest, aut debet fieri, ut, tantorum ac talium quos supra memoravimus sacerdotum canones contemnentes, aliter quam illi statuerunt observare vel agere præsumamus: præcipue cum si illorum trecentorum decem et octo episcoporum, qui per omnes Ecclesias concilia fieri præceperunt, tam sancta decreta negligimus, non illos solos dispiciemus, sed, sicut supra jam dictum est, et Africanos pontifices, et omnes reliquos, qui ipsis ordinantibus per totum mundum pro ecclesiastica disciplina aliquid statuerunt, cum peccato animæ nostræ contemnemus. Ego me in hoc periculo mittere omnino non audeo, quia nec talia sunt merita mea, ut aliorum peccata in me excipere præsumam; nec tantam eloquentiam habeo, ut ante tribunal Christi contra tantos ac tam sanctos sacerdotes qui canones statuerunt, causas dicere possim. Videat unusquisque quæ aliter sentiri vel observare disponit, qualiter possit in die judicii reddere rationem. Ego, in quantum Deus vires dare dignatur, studere volo eorum præceptis obedire, quia cum illis non rixam, sed

ur Hormisdæ. Cujusnam vero sit auctori veteres libri non indicant. Casarii fortasse non immerito videri possit.

JAC. SIMONDS.

* Hic totus cano suppletus est ex eod. Vatic. cod.

pacem et qualemcumque partem habere desidero. **A** Et hoc diligenter attendendum est, quod si, secundum quod supra scriptum est, illi clerici qui ad uxores propter as redeunt, ad integrum ab officio suspenduntur, et si etiam digami, aut interuptarum mariti, qui utique rem licitam faciunt, clerici tamen ordinari non possunt, aut si ordinati fuerint, dejiciuntur, ^a de quibus et Faustus episcopus sanctus in epistola sua dixit: *Perdit gratiam consecrati, qui adhuc officium vult exercere mariti*; cum hæc ita sint, qua conscientia quisquam dicere poterit, quod ille qui adulterium commiserit iterum ad honorem redire possit? Hoc loco si aliquis fuerit qui dicat: Ergo negas misericordiam Dei qui dixit: *Nolo mortem peccatoris, sed ut convertatur et vivat* (Ezech. xxxiii)? et illud: *Nunquid qui cadit non adjiciet ut resurgat* (Psal. xl)? et illud: *Peccator in quacunque die conversus fuerit, omnes iniquitates illius oblivioni tradentur* (Ezech. xxxiii). Ad hæc libera voce respondere et possumus et debemus: Absit a nobis ut de istis sententiis videamur vel leviter dubitare. Definitissime enim credimus quod qui usque ad finem vitæ suæ poenitentiam egerit, non solum indulgentiam accipiat, sed etiam ad præmia æterna perveniat. Propter regulam tamen ecclesiasticam, et propter antiquam Patrum statuta, quæ absit a nobis ut reprehendere aut discutere audeamus, eum quem credimus ad vitam æternam post actam poenitentiam venire, ad honorem clericatus secundum sanctorum Patrum præcepta novimus non debere reverti. In tantum ut in canonibus scriptum sit: *Ne ullus unquam poenitens clericus ordinetur*. Et si ille qui ultro petit poenitentiam, quamvis perfecte agat, non potest aut episcopus, aut prebyter ordinari, ita ut, etiamsi per ignorantiam ordinatus fuerit, et postea convincitur poenitentiam accepisse, dejiciatur: ille qui invitatus ad poenitentiam agendam in monasterium mittitur, et utique qui aliud quam poenitentiam dicendus est, qua conscientia ad sacerdotium redire permittitur? Nemo mihi alia quælibet contra auctoritatem sedis apostolicæ, aut contra trecentorum decem et octo episcoporum præcepta, vel reliquorum canonum statuta objiciat, quia qui quid contra illorum definitionem, in quibus Spiritum sanctum locutum esse credimus, dictum fuerit, recipere non solum temerarium, sed etiam periculosum esse non dubito. Valde enim metuo et contremisco illam damnationem quam Heli sacerdos propter stultitiam indulgentiam accipere meruit (I Reg. iv). Qui pro eo quod filios suos neglexerit castigavit, ut eos nec cadere, nec excommunicare voluerit, ipsi filii una die occisi sunt, et triginta milia de populo interfecta sunt, et arca testamenti in captivitate ducta est, et ipse retro cadens fractis cervicibus mortuus est, et nomen ipsius de libro vitæ deletum est. Et contra Phinees, qui pro eo quod zelo Dei commotus duos adulteros pariter interfecit, totum populum de Dei iracundia liberaverit (Num. xxv). Nec hoc ideo dico, ut sicut ille fecit,

^a Codex Corbeiensis, quibus et dominus Faustus in epistola. Pithæanus alter [nec non c. H], de quibus et sanctus Faustus in epistola. Floriacensis, de quibus et sanctus Faustus episcopus in epistola. JAC. SIMONDS.

etiam nunc per mortem corporum sacerdotis Domini debeant vindicare; sed quia melius est ut unusquisque parvo tempore, donec vivit in hoc mundo, verecundiam vel confusionem sustineat, quam postea ad supplicia æterna perveniat; et multo ei utilis est propter aliorum exemplum, quandiu vivit, remotus ab honore poenitentiam agat, et remedium sibi in die necessitatis acquirat. Quicumque parvitati meæ in hac causa voluerit onerosus existere, aliud ei responsum dare non delibero, nisi quod suprascripti canones continere videntur. ^b Hoc ideo dico, quia dum cito crimina capitalia committentibus indulgemus, plurimi, qui nec Deum metuunt, nec sensus disciplinæ ecclesiasticæ expavescent, sine ullo pudore ac reverentia, per indignas familiaritates extraneorum mulierum, et seipso decipiunt, et samam Christianæ religionis blasphemiam etiam ab extraneæ religionis hominibus faciunt. Et ideo justum est, ut dum eis secundum omnium canonum statuta redeundi ad honorem aditus clauditur, tandem aliquando tam gravi malo finis congruus imponatur. Quia quando, diabolo persuadente, aliqui clericorum in aliquo peccatum, et præcipue in adulterium, lapsi fuerint, ^c quam expedit de animabus statuta canonum cogitant, per falsam pietatem ita totis viribus elaborant, ut aut nec mittantur in monasteria. Si autem, certe post non longum tempus, importunitate nimia, et disciplinæ ecclesiasticæ inimica, extorquere conantur ut redeant ad honorem; qui chartulam istam cum suprascriptis titulis canonum non fuerit aspernatus, nec eam pro rusticitate sermonis despexerit, contra inimicos ecclesiasticæ regulæ multum eum poterit adjuvare, ut libera fronte dicat, sicut jam suprascriptum est, se contra tam sanctas antiquorum Patrum constitutiones venire nullatenus posse. Ego hæc cum omni humilitate suggerens, absolvo apud Deum conscientiam meam. Quicumque autem aut importunitate, aut adulatione, aut falsis blandimentis inclinatus fuerit, ut censuram ecclesiasticæ disciplinæ non teneat, vident qualiter se ante tribunal Christi expedit, ubi contra eum omnes qui canones statuerunt causas sunt sine ulla dubitatione dicturi. In quorum dominorum meorum sacerdotum manibus chartula ista pervenerit, si eam alius sacerdotibus non solum ad legendum offerre, sed etiam ingerere transcribendam noluerint, timeant ne inde reddant in die iudicii rationem. Nec illud credimus omittendum, ut iis qui pro scelere suo a præsidibus seu a rectoribus populi fuerint interempti, et sepulturam in cœmeterio Christianorum habere, et offerentiam pro ipsis oblationis juxta canonum indicamus licentiam non negari. Violatores vero sepulcri licet Augustorum principum capitaliter damnet sententia, tamen si qui in hoc facinore fuerint reperti superstites, ab ecclesiastica communione priventur: quia nefas est ut eis Christianorum non obseretur consortium, qui temeritatis ausu humatorum cineres reddere præsumpserunt inquietos.

^b Hucusque codex Corbeiensis, et Pithæani ambo [cum c. H]: cætera ex unico sunt Rhemensi.

^c Locus in ms. corruptus.

ANNO DOMINI DXXXVI.

AGAPETUS PAPA I.

Notitia de libro Pontificali.

Agapetus ^a natione Romanus, ex patre Gordiano

^a Anno Christi 555, ipsa hieme, Agapetus archidiaconus apprine eruditus in locum Joannis pape

presbytero, clericus ad sanctos Joannem et Paulum,

subrogatus fuit, ut constat ex epistolis Agapeti ad Justinianum imperatorem et Reparatum Carthaginen-

sedit menses 11 dies 18^a. Hic in ortu episcopatus A sui^b libellos anathematis, quos invidiæ dolo extorserat Bonifacius presbyteris et episcopis contra canones et contra Dioscorum, in medio ecclesiæ congregatis omnibus incendio consumpsit, et absolvit totam Ecclesiam ab invidia perfidorum. Hic missus est a Theodato^c, rege Gothorum, ad dominum Jus-

sem episcopum, hoc anno rescriptis. Novella constitutio nona, quæ est Justiniani imperatoris hoc anno sub consulatu Belisarii ad Joannem pontificem, sexto calendis Maii data quidem legitur, sed mendose, ut infra copiosius ostendimus. Justinianus imperator, cognita Agapeti ordinatione, more antecessorum suorum fidei catholicæ professionem transmisit. Ab Africana Ecclesia per legationem ad Joannem prædecessorem hujus destinatam consultus, qua ratione Ariani ad Ecclesiam redire volentes recipiendi forent, respondit, non aliter quam secundum canones et ecclesiasticas constitutiones antiquitus observatas, ad poenitentiam et communionem admittendos esse, prout videre est ex epistolis Agapeti ad concilium Carthaginense, Reparatum episcopum et Justinianum imperatorem hac de re transmissis. Hujus temporibus, callido occultoque consilio impiissimæ femine Theodoræ Augustæ Justiniani conjugis, Anthimus episcopus Trapezuntinus, Eutychiæ hæreseos occultus sectator, monstrum horrendum, post obitum Euphaniai orthodoxi præsulis, in sedem Constantinopolitanam intruditur, Alexandriæ vero defuncto Timotheo, favore ejusdem femine, Theodosius subrogatur.

Quos cum Severus ille perditissimus hæresiarcha, tempore Justini sede et urbe Antiochena expulsus, suæ farinae homines esse cognosceret, seque ejusdem Theodoræ potentia Antiochenæ Ecclesiæ restituendum fore speraret, egressus e latebris ad ipsam Theodoram, et Anthimum patriarcham, in heresi propaganda collegam, convolvavit, Anthimum ibidem in hæresi et impietate Eutychiæ confirmavit. Quod cum per rumorem Justiniano imperatori innotuisset, coram ipso se expurgans disertis verbis professus est se in omnibus assensurum iis quæ apostolica sedes sentienda præscriberet; significans nullum evidentius catholicæ et orthodoxæ fidei signum edi posse, quam si se credendum et facturum polliceretur quicquid Romana Ecclesia credendum proponeret. Scholam sacræ theologiæ Romæ erexit, teste Cassiodoro in præfat. lib. Div. Lect., nisi bellico tumultu impeditus fuisset. Justinianus indigna nece Amalasuæ, quam Theodatus rex ingratiissimus strangulando vel obrucando occiderat, provocatus, bellum Gothicum jam ante cogitatum, duce Belisario, inchoavit, Romanoque imperio Siciliam subjugavit. Quare Theodatus tanto terrore percussus est, ut ad pacem obtinendam universam Siciliam, v. l. si aliter fieri non posset, totius Italiæ regnum imperatori per Petrum Justiniani legatum offerret. Quæ deinceps acciderint infra dicemus.

SEV. BINIUS.

^a Bironius Agapetum plus uno integro anno sedisse probat ex epistolis ad eum scriptis, et ab eodem rescriptis. SEV. BINIUS.

^b Vide notas in vitam Bonifacii, et concilium Romanum II, sub eodem Bonifacio secundo celebratum, supra. SEV. BINIUS.

^c Cum Theodatus rex barbarus passus esset dispendium in Dalmatia et Sicilia, timereque futurum ut translata hieme Belisarius, qui in Sicilia hæmabat, Italiam invaderet, ad imminens vitæ suæ periculum avertendum, per Petrum Justiniani legatum egit, ut imperator Siciliam universam, et, si ea contentus non foret, totius Italiæ regnum acciperet, et vitæ utriusque regis et reginæ parceret. Dimisso

Justinianum Augustum in legationem, quia eodem tempore imperator dominus Justinianus Augustus indignatus est Theodato regi, eo quod occidisset reginam Amalasuam^d, filiam Theodorici regis, commendatam sibi, quæ eum regem fecerat. Qui Agapetus pergens Constantinopolim, x calendis Maii (a) ingressus, susceptus est cum gloria. Et primum cœpit

legato, rex ad pugnandum ineptissimus, senatoribus et Agapeto pontifici, teste Liberato in Breviario cap. 2, gravi et interminatus est, se eos, uxores eorum, filios et filias interempturum, nisi egissent apud imperatorem, ut destinatum exercitum suum ab Italia amoveret. Hac aliæque quadam de causis, universam Ecclesiam concernente, pontifex legationem suscipiens, Constantinopolim proficiscitur. Cui cum itineris expense deessent, vasa sacræ arcario regio oppignorare debuit, quæ eadem opera Cassiodori recepit. In itinere positum mutum simul et claudum magnæ astantium admiratione in partibus Græciæ curavit. Gregor. 3 dial., cap. 3: *Ingressus Constantinopolim primum honorifice suscipiens, inquit Liberatus, directos sibi ab imperatore, sprevit Anthimi præsentiam, eumque ad salutandum suscipere noluit. Deinde viso principe causam agebat susceptæ legationis. Imperator autem pro multis facti expensis ab Italia destinatum exercitum avertere volens* (ideo fortas e quod victoria quadam per Gothos in Dalmatia contra imperatorem parva, Theodatus elatior factus, oblatam promissionem revocavit), *supplicatio es papæ noluit audire: sed potius Belisario jam in Siciliam trajicere parato, cœptam expeditionem perficere præcepit. Qui improvisi agmine perveniens in Campaniam, Neapolim, teste Procopio, valde munitam obsedit. His ita peractis, pontifex legationem illam, ejus causa a Deo missus fuerat, exsequitur: principio ab imperatore, qui propter Anthimi hæretici ordinationem suspicionem hæreseos incurerat, secundam fidei professionem infra inter epistolas exstantem extorsit. Deinde vocatos in judicium Acephalorum principes Anthimum, Severum, Petrum et Zuarum, quos episcopi et archimandritæ orthodoxi oblati libellis de hæresi accusaverant, condemnavit: ea conditione addita, ut si Anthimus, prævia fidei confessione, erroris abjuratione, et delicti commissi poenitentia ad Ecclesiam redire vellet, episcopus pristinus Trapezuntinæ Ecclesiæ illi integre servaretur. Quod cum hortatu Severi Acephalorum capituli Anthimus præstare recusaret, pontifex eum simpliciter ab episcopatu deposuit, et in locum ejusdem Mennæ magui nominis orthodoxi, genere Alexandrinum, xenodochi majoris præpositum, concilii Chalcedonensis professorem subrogavit. Quæ ut universis episcopis innotescerent, eucyclicas litteras de Anthimi depositione et Mennæ substitutione ad orientales episcopos scripsit. His peractis, inquit Liberatus in Breviario, capite 22, *constituens papæ apud imperatorem apocrisarium Ecclesiæ suæ Pelagium diaconum suum, dum in Italiam reverti disponit, Constantinopoli obiit; atque eo prælio ad coram vocatus, consecutus est præmium æternæ vitæ, pro quo obtinendo, brevi temporis spatio Ecclesiæ præsidens plurima beneficia contulit. Unde quæ hoc loco scribit Anastasius de Anthimo in judicium vocato, viso et audito, deque eodem post factam discussionem condemnato, erronea esse videntur, ideo quod præter Nicephorum acta synodalia concilii Constantinopolitani infra subsequentiæ testantur, ipsum neque citatum, neque visum, ab Agapeto penitus rejectum et condemnatum fuisse. Hæc ex Liberato, Cassiod., Niceph. et acis synod. Baron. anno 536, n. 1 et sequentibus. SEV. BINIUS.**

^d Cod. Luc. Amalasuam.

(a) Anno 536 defunctum esse omnes fatentur. Sed cum xii calendis Octobris ejus memoria celebretur

habere altereationem cum piissimo principe imperatore domino Justiniano Augusto de religionē. Cui beatissimus Agapetus episcopus constantissime fidei apostolicæ responsum reddidit de domino Jesu Christo, Deo et homine, hoc est, de duabus naturis in Christo. Et dum contentio versaretur, ita Dominus adfuit, ut episcopum Constantinopolitanum nomine Anthimum, inveniret Agapetus papa hæreticum. Cumque contentio verteretur cum Augusto et Agapeto papa, dixit ei imperator Justinianus: Aut consenti nobis, aut exsilio deportari te faciam. Tunc beatissimus papa Agapetus respondit cum gaudio, dicens ad imperatorem: Ego quidem peccator ad Justinianum imperatorem Christianissimum venire desideravi, nunc autem Diocletianum inveni. Qui tamen minas tuas non pertimesco. Et dixit ei iterum Agapetus venerabilis papa: Tamen, ut scias tu cum idoneum non esse religioni Christianæ, episcopus tuus confiteatur duas naturas in Christo. Tunc accersito ex præcepto Augusti episcopo Constantinopolitano nomine Anthimo, et discussione facta, nunquam voluit confiteri in doctrina catholicæ responsionis ad interrogationem beati papæ Agapeti duas

in Ecclesia, quod hic de tempore obitus et sedis vacantis refert Anastasius fide caret. Quam historiam de Agapeto refert Sophron. in Prato spirituali cap.

naturas in Domino Jesu Christo. Quem cum vicisset sanctus papa Agapetus, glorificatus est ab omnibus Christus (a). Tunc pii-simus Augustus Justinianus gaudio repletus humiliavit se sedi apostolicæ, et adoravit beatissimum Agapetum papam. Eodem tempore ejecit Anthimum a communione, et expulit in exsilium. Tunc piissimus Augustus Justinianus rogavit beatissimum papam Agapetum, ut in locum Anthimi episcopum catholicum consecraret nomine Mennam. Qui Agapetus papa omnia obtinuit pro quibus missus fuerat. Post dies vero aliquantos agritudine correptus, defunctus est Constantinopoli. Cujus corpus in loculo plumbeo translatum est Romanam, usque in basilicam Beati Petri apostoli, ubi et sepultus est xii kalendas Octobris. Illic fecit ordinationem in urbe Roma, diacones 4, episcopos per diversa loca numero 11. Et cessavit episcopatus unensem unum dies viginti octo.

Ex Gratiani decreto desumptum.

Agapetus papa, vas catholicum, evangelii tuba, præco justitiæ, sacra altaris sedisque velamina, sacrilégis Anthimi infecta fabulis, suis catholicis precibus delevit.

150, apud Baron. invenies anno prædicto, n. 60 et seqq.

SEV. BINUS.

(a) Idem cod., *Christianis.*

AGAPETI PAPÆ I EPISTOLÆ.

EPISTOLA JUSTINIANI

AD AGAPETUM.

More majorum suorum apud pontificem Romanum recens electum fidei suæ professionem edit, eandem quam supra ad Joannem papam II miserat.

In nomine Domini nostri Jesu Christi Dei imperator Cæsar Flavius Justinianus, Alemanicus, Gothicus, Francicus, Germanicus, Anticus, Alanicus, Vandalicus, Africanus, Pius, Felix, Inclytus, Victor, ac Triumphator semper Augustus, Agapeto sanctissimo archiepiscopo alimæ urbis Romæ et patriarchæ.

Ante tempus in hac regia urbe nostra quorundam de causa fidei exstitit morhosa contentio; quam nos congrue respuentes interposito edicto repressimus. Et quia studii nostri est emergentes hujusmodi causas ad apostolicæ sedis vestræ referre iudicium, ejusdem fidei quam sequendam duximus, tenorem epistolæ nostræ insertum, ad beatæ memoriæ prædecessorem vestrum Joannem per Hypatium et Demetrium venerabiles episcopos missa legatione direximus. Quam pro integritate fidei memoratus prædecessor vester libenti gratulatione suscipiens, suo ac totius Ecclesiæ Romanæ firmavit assensu. Cujus epistolæ nos ræ tenor hujusmodi est:

Victor Justinianus, Pius, Felix, Inclytus, Triumphator, semper Augustus, Joanni sanctissimo archiepiscopo alimæ urbis Romæ et patriarchæ.

Reidentes honorem apostolicæ sedi et vestræ sanctitati, quod semper nobis in voto fuit, et est, ut decet patrem, honorantes vestram beatitudinem, omnia, quæ ad Ecclesiarum statum pertinent, festinamus ad notitiam deferre vestræ sanctitatis: quoniam semper magnum nobis fuit studium unitatem vestræ apostolicæ sedis, et statum sanctarum Dei Ecclesiarum custodire, quæ hactenus obtinet, et incommote permanet, nulla intercedente contrarietate. Petimus ergo vestrum paternum affectum, ut vestris ad nos destinatis litteris, et ad sanctissimum episcopum hujus alimæ urbis et patriarcham vestrum fratrem, quoniam et ipse per eosdem scripsit ad vestram sanctitatem, festinans in omnibus consequi sedem apostolicam beatitudinis vestræ, manifestum nobis faciatis, quod omnes qui prædictam fidem recte confitentur suscipit vestra sanctitas, eorum qui Judaice ausi sunt rectam deuegare fidem, condemnat perfidiam. Plus enim ita et circa vos omnium amor, et vestræ sedis crescit auctoritas, et quæ ad vos est unitas sanctarum Ecclesiarum inturbata servabitur: quoniam per vos didicerint omnes beatissimi episcopi horum quæ ad vos relata sunt sinceram vestræ sanctitati doctrinam. Petimus autem vestram beatitudinem orare pro nobis, et Dei nobis acquirere providentiam. *Exemplar subscriptionis.* Divinitus te servet per multos annos, sancte ac religiosissime pater. Data viii iduum Juniarum, Constantinopoli.

domino nostro Justiniano perpetuo Augusto mi consule¹.

EPISTOLA PRIMA AGAPETI PAPÆ I

AD JUSTINIANUM.

Justiniani fidei libellum, quatenus conformis est sacris canonibus, confirmat.

Agapetus episcopus Justiniano Augusto.

Gratulamur, venerabilis imperator, quod tanto catholicæ fidei ardore succenderis, ut omnibus piissimæ vitæ vestræ temporibus piam sollicitudinem circa servandam augendamque Ecclesiarum concordiam clementer exhibeas, et unam fidem, suaque per omnia firmitate consimilem omnibus populis Christiani cupias prædicari. Nec mirum in ejusmodi clementiam vestram placita Deo cogitatione persistere, cum non alius imperii vestri beator sit propectus, quam religionis augmentum. Quapropter libenti hoc et prophetica voce cantabo: *Repletum est gaudio os nostrum, et lingua nostra exultatione (Psal. cxxv)*, quod florentissimum principatum vestrum divinis quotidie inspiciamus beneficiis adornari. Cupis enim, venerabilis imperator, ut tuæ pietatis epistolam de fidei vestræ expositione nuper ad beatæ memoriæ prædecessorem nostrum Joannem Romanæ sedis antistitem, per Hypatium atque Demetrium episcopos destinatam, et a præfato præsule roboratam nostra quoque auctoritate firmemus: laudamus, amplectimur: non quia laicis auctoritatem prædicationis admittimus, sed quia studium fidei vestræ patrum nostrorum regulis conveniens confirmamus atque roboramus. Per quod jam et unitas provenit Ecclesiæ, et reliqua catholicæ membra Ecclesiæ ad ejus compagem Christianitatis constantia reditura confidimus. Cujus professionis vel epistolæ vestræ tenorem inferior annectentes, studium, quod circa Deum integre geritis, nostra auctoritate firmamus, prædicantes hujusmodi fidem omnibus patrum nostrorum regulis convenire, et apostolicæ sedis concordare dogmatibus: constituentes ut si quis nostræ catholicæ fidei contraire tentaverit, quam pro submovenda hæreticorum suspitione paternis regulis consonantem præsentii definitione firmamus, sanctæ communionis efficiatur extraneus. Unde et Cyrum, ejusque sequaces, jam ante pro hac insania ab Ecclesiæ catholicæ communionem suspensos, et in sua hactenus perfidia permanentes, nisi sub satisfactione canonica do-

ctrinam apostolicam fuerint consecuti, nullatenus patimur eos sacræ communioni restitui: sed etiam ut hæreticos anathemati subjicimus, ut qui nostris constitutionibus parere contempserit, ecclesiasticum statum puritatemque non maculet.

Textus autem epistolæ hic est: In nomine Domini nostri Jesu, etc., *ut supra col. : 5-36.* (*) Quamobrem petimus sanctitatem vestram, ut memoratam epistolam vestra auctoritate firmetis, et Cyrum vel sequaces ejus a communionem habeatis alienos, donec statutis sanctitatis vestræ obtemperent. *Exemplar subscriptionis.* Divinitas te servet per multos annos, sancte ac religiosissime pater. Data pridie iduum Martiarum Constantinopoli Flavio Belisario viro clarissimo consule (b). *Is fuit annus Christi 535.*

Hinc igitur, ut prædictum est, confessioni, et huic fidei quisquis contradicere præsumperit, a catholica communionem se noverit alienum. Datum xv kalendas Aprilis, Constantinopoli Flavio Belisario viro clarissimo consule [An. Chr. 535] (c).

Constitutiones de fide a Justino imperatore sanctitæ, pontificis auctoritate confirmantur illæ quæ sacris canonibus inveniuntur. Unde sicubi aliquid de rebus ecclesiasticis et causa fidei constituisse legitur, id instinctu Epiphani Constantino politani episcopi et Romanorum pontificum fecisse credi debet. Sæv. BINIUS.

EPISTOLA IV,

AD JUSTINIANUM.

Justiniano gratias agit, quod sibi de electione in pontificem fuerit gratulatus; illius fidem laudans, ad catholicam fidem tuendam hortatur; lapsos episcopos cum honoribus recipi non posse respondet.

Agapetus episcopus Justiniano Augusto.

Licet de sacerdotii mei primitiis, pietatis divinæ muneribus ad referendas essem gratias multipliciter obligatus, susceptis tamen, venerabilis imperator, per Heraclium venerabilem presbyterum filium nostrum vestræ serenitatis affatibus, quos æterni fructus ubertate plenissimos destinastis, votorum meorum sunt in Domino gaudia geminata, quod adunatis felicitatis vestræ propectibus, tali mentis gloriosæ proposito terrena vobis regna subjicitis, ut simul cœlestia conquiritis. Cujus rei non sunt ambigua documenta, quando ita vestris, quæ direxistis oraculis, catholicæ professionis lumen irradiat. et etiam beatis operibus enitescat. Siquidem illa est in Deo nostro plena et firma credulitas, quam spiritualium

¹ At ista non coherent, ut dicimus in notis.

(*) Inclusa parenthesi reliqua sunt epistolæ Justiniani ad Agapetum.

(b) Reponendum, post consulatum Belisarii V. C., nempe anno 536, ut legitur in ms. Vaticano, teste Em. Norisio in Dissert. de Uno ex Trinitate carne passo, loco, *Fl. Belisario V. C. consule*, id est 535, ut hic legitur. Hoc enim anno mense Martio Agapetus nondum erat pontifex, et ejus ordinatio, quem admodum card. Norisius recte disserit, in Januariam e: euntem retrahenda foret, ut imperator ex Thracia ad eundem scribere potuisset: cum tamen Agapetus primæ ad te a Justiniano missæ epistolæ responderit idibus Octobris anni Christi 535, ut patet ex epistola & ejusdem sub exordio: *Licet de sacerdotii mei pi-*

mitiis, etc.; perperam hic in titulo hujus epistolæ dicitur: *Epistola missa ab imp. Justiniano more majorum ad pontificem Rom. recens electum, cum professione fidei*: siquidem jam ante annum Romæ Agapetus sederat pontifex, aliasque ad eundem litteras imperator miserat. *Pagius ad an. Chr. 535, n. 5.*

(c) Post consulatum Belisarii V. C. Hoc caractere consulari in laudato codice Vaticano a card. Norisio lecto designatur annus 536. In editionibus Concilio-rum gravi hallucinatione scriptum est, *Constantinopoli Fl. Belisario V. C. consule*, cum collectores non observassent die 18 Martii currentis anni quo Belisarius consulatum gessit, neutiquam fuisse Constantinopoli, qua in urbe discrete signatur hæc epistola Agapeti. *Pag. ad dictum ann., n. 7.*

simul fructuum commendat libertas, sicut Vas electionis annuntiat dicens: *In Christo Jesu neque circumcisio aliquid valet, neque præputium, sed fides quæ per dilectionem operatur (Galat. v)*. Quod enim majus fidei vestræ poterit opus existere, quam quod tantis apostolicam sedem charitatis et magnificentiae titulis elevastis, ut ipsa etiam desideria sperantium transieritis? Et quidem hoc in vobis olim, sicut ego quoque probavi, per Dei gratiam semper floruit institutum, ut possibilitatis vestræ meritum quantitas ostenderet præstitorum, et ad hos proventus indeptæ momenta potentiae tenderetis, ut benignitas vobis ingenua vota poscentium aut præveniret, aut vinceret. Hinc est, quod usque ad principalis coronæ fastigia, et ultra nunc usque prosperis vestra tranquillitas successibus gloriatur, neque unquam cælestibus fraudabitur adjunctis; quia scriptum est: *Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum (Rom. vii)*. Unde ego quoque piissima vestræ liberalitatis eloquia, cum devotione gratulantis Ecclesiæ, sicut præcepistis, divinis scripta feci mysteriis adhærere, ut supernæ majestatis obtulibus indefessis semper precibus ingerantur, et ad impetranda vobis retributionis vestræ præmia sit commemoratio sempiterna. Atque ideo, domine clementissime Ahi, obsequium salutationis uberrimæ reverenter exsolvens, specialis vos sinibus charitatis amplector, sperans ut de mea devotione, quantum in me est, in iis quæ pro ecclesiasticæ pacis unitate præcipitis, vos vobis potius quæ sunt catholica promittatis, juxta hoc quod dicit Apostolus: *Ita quod in me est, promptum est et vobis (Rom. i)*. Nec in aliquo eorum in quibus licite possumus obedire, mansuetudinis vestræ nos adhortationibus credatis absistere, quia, sicut gentium Doctor asseruit: *Spem habeo, crescente fide vestra, et in vobis magnificari, secundum regulam nostram (II Cor. x)*; e ideo immensas Deo nostro gratias exhibeo, quod pro populi multiplicatione catholici tanto charitatis ardore fervetis, ut ubicunque vestrum propagatur imperium, regnum mox incipiat proliferare sempiternum. Cujus studii benevolentiam vehementius insistentes, etiam nos in acquirendis eis, quos Arianam significatis vitare velle perfidiam, paternæ traditionis existimatis declinare posse censuram, scilicet ut et in his honoribus, in quibus fuerunt apud hæreticos, perseverent et promoveantur ad alios. Quapropter bonum hoc equidem, et summa laude præcipuum, quod omnes ovili dominico per veram fidem cupitis aggregare: sed non oportet nobis eos qui non recte ingredi moliantur excipere, beato Paulo apostolo commentante: *Nemini dantes ullam offensionem, ut non vituperetur ministerium nostrum (II Cor. vi)*. Quantam autem paternarum constitutionum, si sic recipiantur (quod absit), incurrant offensionem, ne quid pietatem vestram latere contingeret, ipsas quoque regulas credidi subnectendas, quæ specialiter censuerant, ne quis talium reconciliatus, aut ecclesiastici ordinis proventus augetur, ut desideret honores ulterius

A possidere, quos se dubitare jam non debet culpabiliter amisisse: ex quibus pietas vestra melius poterit æstimare, si quo modo tam aperta et synodalia sedis apostolicæ licet infringere constituta, cum sententia clamet Apostoli: *Si tamen quæ destruxi ea iterum reedifico, prævaricatorem me ipse constituo (Galat. ii)*. Et i leo securus cum ipsius apostoli voce profiteor quia *confido in vobis, et in Domino, quod nihil aliud sentiat (Galat. v)*. Etenim, sicut idem doctor asseruit: *Certus sum et ego de vobis, quod pleni estis bonitate, repleti omni scientia, ut possitis invicem monere (Rom. xv)*. Si igitur hi de quibus indicastis ad fidem rectam legitime venire festinant, nostræ fidei regulas sequi non abnuant, dicente Domino: *Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, et sequatur me (Math. xvi)*. Quod si adhuc vituperandi [recuperandi] honoris ambitionibus excitantur, et pro lucro sanctæ fidei humanæ gloriæ pati damna formidant, ipsi pronuntiant necdum se a vitiis et errore discedere, et nos magis velle suis excessibus implicare. De talibus ergo dicit Apostolus: *Emulantur autem vos non bene, sed excludere vos volunt ut eos æmulemini (Galat. iv)*. Quæ cum ita sint, sancto studio vestro, quod Ecclesiam catholicam cupitis ampliari, nihil ex hoc, si tales in clero non recipiantur, credatis imminui, Apostolo præmonente: *Quid enim si quidam eorum non crediderunt? Nunquid incredulitas eorum fidem Dei evacuavit? Absit (Rom. iii)*. Nam licet simili studio charitatis pro multiplicatione fidelium ille beatus Petrus cælestis regni janitor traheretur, qui ut Judæorum plures acquireret a doctrina et tramite regulari in non respuendo omni Judaismo descenderat, huic tamen ille junior victus in Domino Paulus se retulit obviasse dicens: *Sed cum vidissem quod non recte ingrederentur ad veritatem Evangelii, dixi Petro coram omnibus: Si tu, cum sis Judæus, gentiliter vivis, quomodo gentes cogis judaizare (Galat. ii)?* Hæc ergo per omnia Deo cordi vestro assente pensantes, agnoscere poteritis, non occasionem nos excusationis inquirere, sed ea quæ pro officii nostri ratione transcendere non possumus, vobis humiliter intimare, dicente Apostolo: *Non enim possumus aliquid contra veritatem, sed pro veritate (II Cor. xiii)*. Unde et de Stephani episcopi persona simul et causa non credatis alicujus nos studio defensionis impelli. Absit a quorumlibet mentibus Christianis, ut in quacunque persona, aut innocentiam redarguant, aut crimen absolvant. Sed universa quæ apostolicæ sedis nuper hac sunt parte disposita, illo semper studio manaverunt, quæ principatum beati Petri vos quoque cupitis per omnia reservari, scilicet ne in his qui sedis ejus audientiam postulassent, sperata ipsius reverentia alterius sententia proveniret. Et ideo quia clementia vestra salubriter offerre dignata est, ut a legis nostris omne negotium tractaretur, hanc operam his quos incontinenti dirigitur Deo auctore manamus, ita tamen ut jam nunc communionem vestra vir religiosus Achilles pro vestra jussione debeatur gratulari. At vero de sa-

cardotio perfruendo, cum ad nos univēsa quæ legati nostri cognoverint plenissima eorum fuerint relatione perlata, consideratis sanctorum canonum regulis, quas servari præcipitis, sequenda firmius censebuntur. Quod autem clementia vestra fratris et coepiscopi nostri Epiphaniæ dignata est excusare personam, quia in prædicti Achillis consecratione vestra potius jussio quam illius ordinatio prævenisset; credimus quod et ipse cognoverit jure culpatum, qui præter alia quæ deliquit, hoc certe excusare vix poterit, quod tam piissimo et clementissimo principi, beati quoque Petri privilegia defensanti, non vel opportune vel importune suggesserit quid in hac parte sedis apostolicæ reverentiæ deberetur. De quo simul negotio, sed et de Justiniana civitate, gloriosi natalis vestri conscia, nec non de nostræ sedis vicibus injungendis, quid, servato beati Petri quem diligitis principatu, et vestræ pietatis affectu, plenius deliberari contigerit, per eos quos ad vos dirigimus legatos (Deo propitio) celeriter intinamus. Superest ut, sicut a beato Petro indesinenter exposcimus, de salute et prosperitate vestri semper imperii gratulemur. Datum idibus Octobris [anno Domini 531].

PRIMUM EXEMPLAR PRECUM

JUSTINIANI IMPERATORIS AD AGAPETUM PAPAM.
Catholicam fidem apud pontificem proficitur.

Prima salus est, recte [rectæ] fidei regulam custodire, et a constitutis Patrum nullatenus deviare: et quia non potest Domini nostri Jesu Christi prætermitti sententia, dicentis: *Tu es Petrus et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam* (Matth. xvi). Et hæc quæ dicta sunt rerum probantur effectibus, quia in sede apostolica extra maculam semper est catholica servata religio. De qua spe et fide minime separari cupientes, et Patrum sequentes constituta, anathematizamus omnes qui contra sanctam Romanam et apostolicam Ecclesiam, etc., ut supra post epistolam Bonifacii papæ II, tom. LXV, col. 45.

Imperator ex præcedentis epistolæ pontificiæ censura prudentior factus, non amplius privatam a se editam fidei professionem, sed publicam misit illam, quam olim Hormisda pontifex miserat per legatos Constantinopolim subscribendam ab iis qui catholicæ et apostolicæ Ecclesiæ communionem consequi vellent. SEV. BINIUS.

OBSERVATIO P. ANTONII PAGI,
ad ann. Christi 535, n. 6.

Justinianus tertio a memorata epistola die, professionem fidei a se signatam, ad Agapetum destinavit. Cardinalis Norisius observat in laudato codice Vaticano pag. 45, grandioribus litteris legi: *Exemplar piissimi domini nostri Justiniani imperatoris, quem dedit Agapeto Constantinopoli de Fide, et incipere: Prima salus rectæ fidei, etc.* Labbeus undecim prioribus

* Post obitum Epiphaniæ episcopi Constantinopolitani, studio et favore Theodoræ Augustæ Anthimus hæreticus, et Eutychanus occultus in locum defuncti subrogatus fuit. Cui ordinationi cum imperator, hæresis illius adhuc ignarus, consensisset, suspicionem hæresis apud Ecclesiam incurrit. Dum ergo pontifex ordinatione Dei hac de causa Constantinopolim

PATROL. LXVI.

A Libelli versibus recitatis, addit etc., ut supra post epistolam Bonifacii II, pag. 735, 736, quo loco ait a callido veteratore eum libellum confictum. Baronius vero num. 35 dicit eam professionem fidei esse illam ipsam quam Hormisda per legatos Constantinopolim missos, tradidit iis qui communionem cum apostolica sede expetebant. Hunc errorem corrigat cardinal. Norisius ex laudato ms., in quo libellus ibidem recitatus idem omnino est cum relato a Labbeo p. 857, 858. Professio fidei ab Hormisda impetrata legitur annexa epistolæ 51 Hormisdæ ad episcopos Hispaniæ, et antea epistolæ 9 ad Joannem Nicopolitanum. Hæc autem prioribus quidem verbis similis est libello a Justiniano oblato, sed postea hoc ipso est brevior, ac tota in anathematizandis hæreticis, eorumque fautoribus consistit; cum tamen in libello Justiniani catholica doctrina contra Nestorium et Eutychem plene exponatur. Hic libellus Justiniani in codice Vaticano signatur: *dat. xvii calend. Aprilium P. C.* (id est post consulatum) *Belisarii V. C.* In prioribus editionibus legebatur: *Fl. Belisario V. C. consule*, quem errorem Binius ac Labbeus expunxerunt, apud quos pro xviii calend. reponendam xvii cal. Aprilis, anno Christi 536.

SECUNDA * FIDEI CONFESSIO

QUAM JUSTINIANUS OBtulit PONTIFICI AGAPETO CONSTANTINOPOLI, DUM PER APPROBATIONEM ORDINATIONIS ANTHIMI IN SUSPICIONEM HÆRESEOS VENERAT.

Exemplar libelli piissimi domini Justiniani imperatoris, quem dedit Agapeto papæ ad Constantinopolim de fide. — Fidem catholicam proficitur, et hæreticos anathematizat.

In nomine Domini Dei nostri Jesu Christi, imperator Cæsar Flavius Justinianus, Alemanicus, Gothicus, Francicus, Germanicus, Anticus, Alanicus, Vandalicus, Africanus, Pius, Felix, Inclytus, Victor, ac Triumphator, semper Augustus, Agapeto sanctissimo ac beatissimo archiepiscopo almæ urbis Romæ et patriarchæ.

Prima salus est rectæ dei regulam custodire, et a Patrum traditione nullatenus deviare: quia non potest Domini nostri Jesu Christi prætermitti sententia dicentis: *Tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam* (Matth. xvi). Hæc quæ dicta sunt rerum probantur effectibus, quia in sede apostolica inviolabilis semper catholica custoditur religio. De hac igitur fide non cadere cupientes, et Patrum sequentes in omnibus constituta, id est trecentorum decem et octo sanctorum Patrum qui in Nicæa sunt congregati et sanctum anathema, sive symbolum fidei exposuerunt, et centum quinquaginta sanctorum Patrum qui in Constantinopolitana civitate convenerunt, et id ipsum sanctum anathema dilucidaverunt, atque manifestaverunt, et sanctorum Patrum qui in Ephesina prima synodo congregati sunt, et sanctorum Patrum qui in Chalcedone convenerunt, et quæ in unaquaque ipsorum de fide continentur sequentes dogmata, per quæ omnis aufertur hæresis impugnans

venisset, post causam Theodati regis propositam, hanc fidei professionem ab imperatore exegit. Nota consulari in fine addita mendosa est, sicque corrigenda: *Data xviii calend. Aprilis, Constantinopoli, post consulatum Belisarii viri clarissimi. SEV. BINIUS.*

sanctam et apostolicam Ecclesiam, et probantes per
 omnia, atque amplectentes epistolas beate memorie
 Leonis omnes quas de fide Christiana conscripsit,
 et constantes unum eundemque Christum Dominum
 Filium unigenitum in duobus naturis, id est, in divi-
 nitate et humanitate, inconfuse, incommutabiliter, in-
 separabiliter agnoscendum, nusquam sublata differen-
 tia naturarum propter unionem, magisque salva
 proprietate utriusque nature et in unam personam
 atque substantiam concurrentes, et non in duas perso-
 nas partium atque divisum, sed unum eundemque
 Filium unigenitum Deum Verbum Dominum Jesum
 Christum, sicut ante prophetam de eo, et ipse nos Je-
 sus Christus erudit et sanctorum Patrum nobis
 symbolum tradidit: omnes hæreticos anathematiza-
 mus, qui præter hæc quæ dicta sunt sapuerunt atque
 sapiunt, et præcipue Nestorium hæreticum Constans-
 tinopolitanæ civitatis quondam episcopum damnatum
 in synodo Ephesina a beatae memorie Coelestino
 papa urbis Romæ et sancto Cyrillo Alexandrinæ civi-
 tatis antistite; et eum eo anathematizamus Euty-
 chen et Dioscorum Alexandrinæ quondam civitatis
 episcopum, damnatum a synodo Chalcedonensi,
 quam amplectentes sequimur. His conjungentes Timo-
 theum parricidam, Elurum cognominatum, ejusque
 discipulum et sequacem in omnibus Petrum Alexan-
 drinum similiter condemnatos. Adversamur autem
 et Acacium quondam Constantinopolitanæ civitatis
 episcopum cohæreticum, et sequacem horum factum,
 nec non et participatorem. Quorum enim quis
 communionem amplectitur, eorum et similem sententiam
 in condemnatione consequitur: simili modo
 et Petrum Antiochenum condemnamus cum sequaci-
 bus suis, et omnibus superscriptis. Quapropter, sic-
 ut præfati sumus, sequentes in omnibus sedem
 apostolicam, quæ ab ea statuta sunt prædicamus,
 et proffitemur ista inconcusse servari, et compellere
 ut juxta tenorem libelli istius omnes faciant episcopi,
 ut sanctissimi quidem patriarchæ ad vestram faciant
 sanctitatem. Metropolitanis vero patriarchis, et alii
 ut suis facultat metropolitanis, quatenus per omnia
 sancta catholicæ nostræ Ecclesia suam habeat firmitatem.
Alia manu: Divinitas te servet per multos an-
 nos, sancte ac religiose pater. Datum decimo octavo
 calendis Aprilis, Constantinopoli, Flavio, Belisario (a)
 viro clarissimo cunctis e.

EPISTOLA II.

AD EPISCOPOS AFRICANOS.

*Gratulatur quod ab hæreticorum manibus eraserint
 incolumes, et ad ea de quibus Joannem consuluerant
 respondit.*

Agapetus episcopus Reparato, Florentiniano, Da-

(a) Legendum xvii cal. Apr., C. P., post cons.
 Beatae, nam mensis Aprilis non plus quam dies 17
 ante calendis habet. Pagius ad an. Chr. 536, n. 4.
 Pagii emendationem vindicat vetus collectio Avellana
 in cod. Vatic. quæ ita pariter legit, ut hic Pagius.
 Vide Ballerinus in dissert. prævia ad tom. III ope-

tiano, et cæteris episcopis per Africam consti-
 tutis.

Jamdudum quidem, fratres amantissimi, de pro-
 speritatibus vestris repletum est gaudium os nostrum,
 et lingua nostra exultatione (Psal. cxxv). Sed et
 nunc cum litteras charitatis vestræ ad prædecesso-
 rem nostrum datas accepimus; pridem gaudia conce-
 pta renovamus, benedicientes Dominum sempiternum,
 qui liberavit nos ab inimicis nostris, et de
 manu omnium qui nos oderunt (Luc. 1). Vobiscum
 enim recte nos dicimus, cum quibus et tribulati sumus.
 Nam cum unum corpus ubique sit Ecclesia, et
 apud nos quoque principalia compatiebantur et mem-
 bra. Vester enim mæror nostra fuit semper afflictio,
 et de vestrorum omnium gemitu, imperante charitate
 visceribus, frequentabamus sæpe singultus. Quæ cum
 ita sint, redeuntibus Caio et Petro fratribus et coepi-
 scopis nostris, atque Liberato diacono filio nostro
 proferimus sincerissimam consilii vestri charitatem:
 quoniam sicut et sapientes facere decebat et doctos,
 et immeniores principatus apostolici non fuistis: sed
 quaestiois illatæ volentes vincula dissolvere, ab
 ejus sede requisivistis (sicut decebat) aditum, cui
 potestas est indulta claustrorum. Unde nos ea quæ
 de ejusmodi negotio in penetralibus Patrum consti-
 tuta posuerunt libenter aperimus, et præsentibus
 alloquiis translata subnectimus, ut sine dubitatione
 possitis agnoscere, transcendendi positos jamdudum
 terminos non licere. Itaque si vitare volumus offen-
 diculum, quod a senioribus annuntiatum est, hoc
 sequamur. Carent enim excusatione quos præmonito
 contingit excedere, et acerbiteram cumulat excessum,
 quos ignorantia non tuetur. Hinc est ut quia
 in tantum Deus omnipotens erexit cornu salutis nobis
 in domo David pueri sui (Luc. 1), ut de omnibus quo-
 rum iniquitati subjacuerunt reconciliatione tractemus,
 ita sollicite remedia debeamus adhibere, ne
 incolumitatis nostræ sit incommodum quod curantur,
 aut medicina subeat maculam de vulnere, cui tri-
 buere vult salutem. Sed ejusmodi (sicut et nobis
 cautissime visum est) præstemus officium in obser-
 vatione pastorum, ne cum perditâ volumus congregare,
 pereamus, et cum sub nimia relaxatione absol-
 vimus, obnoxii (quod avertat Dominus) cadamus in
 culpam: maxime cum priorum nostrorum sententia,
 redeuntes ad nos ex Ariamis, quolibet modo, in
 qualibet ætate illius pestilentis labe pollutos, tanta
 charitate in fide complexa est ejusmodi justitia, et
 sub affectione redarguit, tanta ratiocinatione de
 ambitu honoris exclusi, ut erubescerent aliud magis
 querere quam redire. De eo vero quod piissima
 compunctione requisistis, ut um ad officium suum
 debent suscipi, aut eos non oportet omnino promove-
 veri, an alimoniorum saltim utilitatibus adjuventur,

rum S. Leonis Mugni, pag. clxiii.

¹ Anno Chr. 536, quia nullus hoc anno novus creatus
 fuit consul.

² Prioris Romæ protectionis meminit Liberatus,
 capite 20 Brevarii.

laudamus hortamur, amplectimur, ut revera ejus A promotionem aut officium in quo fuerint abnegantes, canonum vos reverentia judicent omnes appetere potius quam gerere cupiditatis ardorem. Venientes igitur ad fidem sincerissimam, nutriat humanitas, consoletur, prompta sit omnibus misericordia, in cuius remuneratione dictum est: *Beati misericordes, quia ipsi misericordiam consequentur (Matth. v)*. Illud quoque quod catholicos, qui præsunt aut militant Ecclesie, sine sacerdotum suorum litteris suscipi a nobis minime debere mandatis, et canonibus est congruum, et disciplinis prodesse judicamus, ac fidei, qui permanendo in Ecclesiis in quibus militant, et ministerii sui poterunt assiduitate in Dei Salvatoris nostri amore fervere, et quæ in pervagatione reprehensibilia sunt, vitare. (a) *Data v idus Septembris.*

EPISTOLA III.

AD REPARATUM.

Gratias agit, quod sibi de electione in pontificem fuerit litteris gratulatus, simul significans se ejus consultationibus respondisse, idemque per legatos præstiturum. Interea hortatur, ut quæ pro fide catholica scripsit divulgari curet.

Agapetus Reparato episcopo Carthaginiensi.

Fraternitatis tuæ litteris indicasti post epistolam decessori meo dirigendam, inter navigii suscipiendi moras, quas hiemis continuatæ generabat asperitas, ordinationem nostram tibi omnipotentis Dei beneficio mantiatam, et gratulatum te fraternitatis affectu, quia pontificatus mihi divinitas indulsit officium, quod de sacerdotibus tuis non sumus admirati. Sic enim te nobis alloqui directi præsentavit affectio, ut cum dilectissimas tuas litteras legerem, te viderem. Quapropter ipsa te, quam vidi, mente complectens, postulo misericordiam divinitatis, ut et in vobis quietis reparata gratia fructificet, et Deus omnipotens, qui mihi sacerdotis dedit donum, concedat et meritum. Præterea ad ea quæ Caius atque Petrus fratres et coepiscopi nostri, sed et Liberatus diaconus filius noster, ut apud nos agerent verbo a fraternitate tua sibi injuncta direxerunt, congruum putavimus verbo dare responsum, quod per legatos nostros (si Domino placuerit) reddere non moramur. Universa præterea, quæ inimicorum perversitas invaserat, charitati tuæ metropolitana jura reparantes, hortamur, ut ea quæ tuo vel aliorum nomine rescripsimus, universis debeas innotescere, metropolitana quippe auctoritate suffultum: ne quis se excusabiliter asserat ignorare quod sedis apostolicæ principatus canonum consideratione perscripsit. *Data v idus Septembris post consulatum Paulini viri clarissimi.*

EPISTOLA VI.

AD CÆSARIUM EPI SCORUM ARELATENSEM.

Quod prædia juris Ecclesie nullo titulo alienari debeant.

Dilectissimo fratri Cæsario Agapetus.

(a) In hac ac sequenti epist., Quinto idus N. vembrii legendum contendit Pagius ad ann. Chr. 536, num. 4.

Tanta est, Deus propitio, et ad ea libentissime concedenda quæ alimoniis proficiant pauperum, et circa tuæ fraternitatis affectum, nostra devotio, ut onerosum nobis nullatenus esse judicemus, quod annuæ vestris desideriis postulatis. Sed revocant nos veneranda Patrum manifestissima constituta, quibus prohibemur prædia jure Ecclesie, cui nos omnipotens Dominus præesse constituit, quolibet titulo ad aliena jura transferræ. Quæ in re vestræ quoque sapientiæ credimus esse gratissimum, quod in nullo contra præscriptæ definitionis constituta vel regulas, proqualibet occasione, vel sub cujuscunque personæ respectu, venire præsumimus. Nec tenacitatis studio, aut sæcularis utilitatis causa hoc facere nos credatis, sed divini consideratione judicii necesse nobis est quidquid sanctæ synodalis decrevit auctoritas inviolabiliter custodire. Quod ut charitati tuæ indubitanter elucescat, ad locum de hoc articulo, ex constitutis Patrum fecimus revelari, quæ cum præsentibus pariter assatibus vobis credimus dirigenda. Deus te incolumem custodiat, frater charissime. *Data xv kalendas Augustas post consulatum Paulini junioris viri clarissimi [Anno Christi 535].*

EPISTOLA VII.

AD CÆSARIUM EPISCOPUM ARELATENSEM.

De Contumelioso, cum ad sedem apostolicam appellasset.

Dilectissimo fratri Cæsario Agapetus.

Optaveramus, frater amantissime, ut episcopi Contumeliosi opinione integra permanente, nec tibi dudum fieret necessitas judicii, nec nobis causa censendi: maxime quia in supra scripti viri accusatione eorumque honoris reverentia quodammodo videtur incurvata [incurvata]. Unde quatenus præsumptione, sicut asserit, innocentie ad appellationis voluit auxilium convolare, orationibus assiduis hoc innitatur, ut eum cognitionis iteratæ beneficium gratulationi omnium restituit absolutum. Delegatur enim, Deo nostro adjuvante, sumus examen, ut secundum canonum venerabilium constituta, sub consideratione justitiæ, omnia quæ apud fraternitatem tuam de hujusmodi negotio acta gestave sunt, diligentissima investigatione flagitentur: Neque enim prædictum virum convenit eventum prius habere cognitionis urgeri, quippe cum et ipse iudicium petierit. Non avertatur voluntas animi a preclibus iuramentorum, cum in necessitate fuerint, ne nobis, quod avertat Dominus, ea quæ leguntur in Proverbii, dici possint: *Qui obturavit aurem suam, et non audiat infirmum, et ipse invocabit Dominum, et non erit qui exaudiet eum (Prov. xxi)*. Quid est enim infirmus episcopo Contumelioso, qui in tribulatione positus et de præteriti judicii pudore confunditur, et cognitionis quæ futura est expectatione turbatur? quia quamlibet ei, quod optandum est, puritas forte suffragetur innocentie, non potest iudicii sollicitudinem non habere. Et nos quidem, quamvis culpam

nobis Emeritus defensor memoratum episcopum A
 rversum ad Ecclesiam suam charitatis tuæ voluntate
 firmaverit, usque ad exitum iudicii quod delegaverimus,
 episcopum Contumeliosum, reddita sibi modo pro-
 pria substantia, suspensum interim volumus ab ad-
 ministratione patrimonii ecclesiastici, et celebratione
 missarum : quia id quod sibi viderat iudicio fuisse sub-
 latum, gloriosius, si ei veritas suffragatur, iudicio
 receperit, quam usurpationibus occupavit. Melius au-
 tem fecerat fraternitas tua, si posteaquam sedis apo-
 stolicæ appellatione interposita desideravit examen,
 circa personam ejus a tempore sententiæ nihil permi-
 sisset imminui ; ut esset integrum negotium, quod inter-
 posita provocatione quaereretur. Nam si in executionem
 mittitur prima sententia, secunda non habet cognitio
 quod requirat. Addendum, quia etsi non esset prædi- B
 ctus episcopus iudicationi refragatus, privatam magis

(a) Hæc cum alieno sensu legantur, sic emenda-
 mus ex Reg. cod. ms. : *Suspensio igitur, sicut præfati*

potuit secundum canones expetere secessionem,
 quam severitatem religionis excipere. (a) Suspensus
 igitur, sicut præfati sumus, episcopus Contumeliosus
 habeat tantum, quam præsumpsisse dicitur, celebra-
 tionem missarum, et patrimonio ecclesiæ in gubernatione
 archidiaconi ejusdem ecclesiæ constituto, ita ut
 allimonia sufficienter episcopo non negentur, visita-
 toriam in ejus loco præcipimus ordinari personam,
 et patienter expectare iudices, quos inspirante no-
 bis Domino constituerimus audire. Præterea, ne quid
 esset quod charitati tuæ videatur incognitum, studio
 dilectionis institutorum fecimus capitula subter ad-
 necti, ut scientia communicemur canonem, sicut par-
 ticipamur affectu. Deus te incolumem custodiat, fra-
 ter charissime. Data decimo quinto calendis Augusti
 post consulatum Paulini junioris viri clarissimi [An-
 no Chr. 535].

*sumus, episcopo Contumelio o ab ea tantum, quam præ-
 sumpsisse dicitur, celebratione Missarum, etc. Hæc.*

ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΗΣ ΣΥΝΟΔΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΟΛΗΣ,
 τῆς διὰ Ῥωμαϊκῶν γραφῆντος γραμμάτων, ἃ τινὰ καρί-
 θησαν, διὰ τὴν ἀπειρίαν αὐτῶν.

Τῷ ἀγαπητῷ ἀδελφῷ Πέτρῳ Ἀγαπητός.

Ἰβουλόμεθα μὴν, ἀγαπητοὶ ἀδελφοί, διὰ τὴν τῆς ἡμετέ-
 ρας ἀγάπης συνάφειαν, πάντας τοὺς τοῦ Κυρίου ἱερεῖς
 περὶ τὴν ἀποστολικὴν παράδοσιν ἀνιπλήτους εὐρίσκεισ-
 θαι, καὶ μηδένα ἢ διὰ χάριν, ἢ διὰ φόβον, τῶν ἐκκλη-
 σιαστικῶν κανόνων ἐκκλίνειν· ἀλλ' ἐπεὶ πολλὰ πολλὰ
 παρακλουθεὶ, ἃ τινὰ μεταμίλιαν τίττειν δύνα- C
 σαι, καὶ νικᾷ τὰ πλημμελήματα τῶν ἀμαρτανόντων
 τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ, καὶ διὰ τοῦτο ὑπερτίθεται ἡ τιμο-
 ρία, ὡς ἂν τόπον εὐρεῖν ἡ διόρθωσις θνηθείη, πα-
 ραισιεὶ ἀναγκάσιον ἐπιρῆσαι, ἵνα τὰ παραληθθέντα,
 κῆρ τὸ λοιπὸν, ἀπαράξια φυλαχθῆν· ἐχρῆν μὲν
 γὰρ τῶν ἡμετέρων ἀγάπην, μεμνημένην τῶν πατρικῶν
 παραδόσεων, μηδένα συγχωρεῖν τὰ κερωλυμένα ποιεῖν,
 ἀλλὰ καὶ εἰ τις τολμαρὸς φαίνεται, πάσῃ δυνάμει ἐναντιοῦ-
 σθαι. Παραγινόμενοι τογχορεῖν εἰς τὸ κομιτάτον τοῦ
 βραβανοτάτου ἡμῶν βασιλέως, τοῦ ἡμετέρου υἱοῦ, εὔρομη
 εἰς καθέδραν τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἐκκλησίας, παρὰ
 σοὺς θεσμούς τῶν κανόνων, ὑπὸ Ἀνθίμου τοῦ τῆς Τρα-
 पेζουντιῶν Ἐκκλησίας ἐπισκόπου οὐ προσκόντως ὑπερ-
 πασθεῖσαν, οὐτῶς τὴν ψυχὴν, οὐ κατὰ τοῦτο μῖνον τὸ
 μέρος, ἀλλ' ὅπερ καὶ μείζον ἴσται, ἐν τῇ τῆς ἀληθοῦς πί-
 στικῆς ὁμολογίᾳ ἐπιθυμήσασμεν ἐκ τῆς ἀπωλείας ἐπαναγα-
 γεῖν, ἀλλὰ τῇ εὐτυχίῳ ἐπιστάμενος πλάνῃ, εἰς τὴν τῆς
 ἀληθείας ὁδὸν ἐπανιθεῖν καταφρόνησιν· Ὅθιν, ἐπειδὴ κατὰ
 τῶν ἀποστολικῶν ἀγάπων, τὴν ἐν τῇ πίστει αὐτοῦ μεταμί-
 λειαν ἀναμένομεν, ἐν τῷ μεταξὺ οὐδὲ καθολικοῦ, οὐδὲ ἱερωῶς
 ἐνόμητος ἄξιον εἶναι ψυφίζομεν, μέχρις ἂν πάντα τὰ παρὰ
 τῶν πατέρων παραδοθέντα, δι' ὧν ἀληθῶς τῆς θρησκείας ἡ
 αἰστικὴ, καὶ ἐπιστήμη φυλάττεται, κατὰ τὴν προσήκουσαν
 εὐλαβοφρίαν διέξῃται. Τοὺς δ' ἑτέρους ὁμοίως τῆς αὐτοῦ
 ἀποστολείας τοὺς τῇ ψήφῳ τῆς ἀποστολικῆς καθέδρας κατα-
 κριθέντας, παραπλησίως ἡ ἡμετέρα ἀγάπη ἀποστραφήτω,
 ἢν αὐτὸς ἐαυτὸν μέτοχον ἵποιεσεν. Τῆς δὲ ἐν Κωνσταν-
 τινουπόλει καθέδρας τὴν ὕβριν βοηθοῦντες τοῦ Θεοῦ τῇ ἀπο-
 στολικῇ αὐθεντίᾳ, καὶ τῶν πιστοτάτων βασιλέων τῇ βοη-

INTERPRETATIO EPISTOLÆ SYNODALIS.

*scriptas per litteras Latinas [e Græco] quæ, quod ignotæ
 essent, omisæ sunt.*

Dilecto fratri Petro Agapitus.

Voluissemus quidem, fratres dilecti, propter con-
 junctionem nostræ charitatis, omnes Domini sa-
 cerdotes. juxta apostolicam traditionem (I Tim. III),
 irreprehensibiles invenisse; et neminem aut per gra-
 tiam, aut per metum ab ecclesiasticis canonibus de-
 clinare. Sed quoniam multa multoties subsequuntur
 quæ poenitentiam parere possunt, et Dei misericor-
 dia delicta peccatorum vincit; et ideo differtur
 poena, ut reformatio [emendatio] locum invenire possit;
 monere necessarium judicavimus, et ut assumpta de cæ-
 tero imprævaricata custodiantur. Oportebat enim, ve-
 stram charitatem, memorem paternarum traditionum,
 neminem permittere prohibita facere; sed si quis
 audax appareret, tota virtute resistere. Cum itaque
 pervenimus ad comitatum serenissimi nostri impera-
 toris illi nostri, invenimus sedem Constantinopoli-
 tanae Ecclesiæ, contra omnem canonum honesta-
 tem, ab Anthimo Ecclesiæ Trapezuntiorum episcopo
 inconvenienter usurpatam, cujus animam non solum
 secundum istam partem, sed, quod majus est, in
 confessione veræ fidei a perditione reducere deside-
 ravimus; sed Eutycheis errori insistens ad viam ve-
 ritatis venire contempsit. Unde cum ipsius in fide
 poenitentiam isto modo exspectemus, neque catho-
 lico, neque sacro nomine dignum esse sentiavi-
 mus, donec omnia a Patribus tradita, per quæ veræ
 religionis fides et disciplina custoditur, secundum
 congruentem satisfactionem suscipiat. Cæteros vero
 similis contumaciæ ipsius, et sententia apostolicæ
 sedis condemnatus similiter charita- ve-stra averse-
 tur, quorum ipse seipsum participem fecit. Constan-
 tinopolitanae vero sedis injuriam, apostolica aucto-
 ritate adjuvante, et adjutorio fidelissimorum impera-
 torum emendabimus. Et modum quemdam admirati
 sumus, quod istud opus ita aperte contrarium de-

θεῖα διαρρώσκαμεν. καὶ τρόπον τινὰ τελευμάκαμεν, ὅτι τοῦτο τὸ ἔργον οὕτω φανερώς τοῖς πατρικοῖς ψηφίσμασιν ἰκαντίον ἢ ὑμετέρα ἀδελφότης, οὐ μόνον εἰς γνώσιν ἡμετέρας ἐνγαγεῖν ἠμέλησεν, ἀλλὰ καὶ ἐπιληψίμῳ ἐβεβαίωσε συναίνεσι. Εὐχαριστοῦμεν δὲ τῷ Θεῷ, οὕτως τῷ πνεύματι τὰ κακὰ πρὸς τὸ βέλτιον ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τρέπεται, καὶ αἱ μικροὶ παραβάσεις, εἰς ἔθελος, καὶ ἀφορμὴν μεγάλης γίνονται χαρᾶς. Τοῦτο δὲ, ὑπὲρ τοῦ διεγείρει τῆς ὑμετέρας ὁμοψυχίας τὴν ἀγαλλίαν σημαίω, ὅτι Μηνᾶν τὸν ἀδελφόν, καὶ συνεπισκοπον ἡμῶν, ἄνδρα πολλοῖς ἐπαίνοις τρόποις κοσμημένον, ἢ ῥηθῆσα Ἐκωνσταντινουπόλεως Ἐκκλησία, ἐπίσκοπον εἰδέξατο, ᾧ τινεὶ εἰ καὶ παρὰ τοὺς λοιποὺς, ἢ τῶν γαλινοτάτων ἐπιγίλασε βασιλέων ἐπιλογῇ, ὁμοῦ τσαύτη παντός τε τοῦ κλήρου, καὶ τοῦ δήμου συναίνεσις προσγίγονεν, ὥστε παρ' ἐκάστου καὶ ἐπιλεγῆσαι πιστεύσασθαι· καὶ γὰρ οὔτε τῇ εἰδήσει, οὔτε τῇ ἔσει, τινὶ ἦν ἄγνωστος, ἀλλὰ καὶ τῇ ἀπειρατότητι τῆς πίστεως, καὶ τῶν ἱερῶν γραφῶν τῇ σπουδῇ, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τῆς εὐσεβοῦς διοικήσεως τῇ ὑπηρεσίᾳ, οὕτω τοῦ προλεχθέντος ἀνδρός ἢ δέξα διέλαμπεν, ὥστε αὐτῷ βραδύτερον δοκῆν παραγενοῦναι οὐπερ ἤϊονται. Καὶ τοῦτο δὲ πιστεύομεν τῇ αὐτοῦ ἀξίᾳ προστεθῆναι, ὅπερ ἐκ τῶν χρόνων τοῦ ἀποστόλου Πέτρου, οὐδένα ἄλλον οἰαδῆποτε ἐκνατολικῆ ἐκκλησία εἰδέξατο ἐπίσκοπον ταῖς χερσὶν τῆς ἡμετέρας καθέδρας χειροτονηθέντα, καὶ τυχόν ἢ εἰς ἀπόδειξιν ἐπαίνου αὐτοῦ, ἢ εἰς κατάλυσιν τῶν ἐχθρῶν τῆς ἐκκλησίας εἰς τοσοῦτον πρᾶγμα προῖδη, ὥστε ἐκείνους αὐτὸν εἶναι δοκεῖν ὅμοιον, οὗς ἐν τούτοις ποτὲ τοῖς μέρεσιν αὐτοῦ τῶν ἀποστόλων τοῦ πρώτου ἐχειροτόνησεν ἢ ἐπιλογῇ. Κοινῶς τοιγαροῦν, ἀδελφοί, χαρὰν εὐσεβεῖ ἀγαλλίᾳσιν ὑποδέξασθε, καὶ ὅπως ὑμεῖς τῆς ἀποστολικῆς καθέδρας· ἀποδέχεσθε τὴν χριστιανικὴν ἐκκλησίαν· εἰς ἀντιγραφῇ, ἔχοντες δεπλῆν εὐφροσύνης αἰτίαν, ὅτι καὶ τὰ φαῦλα διαρρώθη ἄνευ παρολκῆς, καὶ ἀντὶ τούτων τὰ εὐκαταῖα παρηκολούθησεν, τοῦ λοιποῦ προφυλαττόμενοι, ἵνα μὴ αὐτὸς ταῖς κανονικαῖς θεοπείσμασιν ἰκαντίον τε δι' ἡμῶν, ὅπερ ἀπέστω, γένηται, ἢ τῇ ὑμετέρᾳ στερηθεῖν συναίνεσι. Ἐπειδὴ καθάπερ συγγνώμη· ἀξία ἐστὶν ἢ πλάνα τοῦ ἁπλοῦς ἡμαρτάνειν, οὕτως ἢ συχνῇ παράβασις, κίπσεν αὐστηρίας ἀπαιτεῖ.

Ὁ Θεὸς ἐρρώμενον σε φυλάξει [ΑΙ. διαφυλάττει], ἀδελφε ἐμώτατε.

ΑΙΒΕΛΛΟΣ ΤΩΝ ΜΟΝΑΧΩΝ

Κατὰ Ἀνθίμου καὶ Σεβήρου.

Τῷ δεσπότη ἡμῶν τῷ ἀγιωτάτῳ, καὶ μακαριωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης, καὶ οἰκουμένης πατριάρχῃ Ἀγαπτεῶ, παρὰ Μαριανοῦ πρεσβυτέρου, καὶ ἐξάρχου τῶν μοναστηρίων τῆς βασιλείδος, καὶ λοιπῶν ἀρχιεπισκοπῶν τῆς αὐτῆς, καὶ παρὰ τῶν ἐνδημοῦντων ἐν αὐτῇ Ἱεροσολυμιτῶν καὶ ἀνατολικῶν ἀρχιεπισκοπῶν, καὶ μοναχῶν.

Τὰ συνέχοντα τῆς ἀγίας τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας κατανοοῦντες, καὶ τοὺς ἐχθροὺς τοῦ Θεοῦ ἐναβρυνομένους κατὰ ταύτης ὀσημίραι ὀρώντες, τὴν τοῦ Θεοῦ Γρηγορίου ἐπὶ τοῖς τοιαύτοις ὀδυρμῶν ἐνκαίρως προοιμαζόμεθα, πρὸς τὴν ὑμετέραν μακαριότητα λέγοντες·

Ἐσκε τὴν παρούσαν ζωὴν ἐπιλειπομένη καθόλου ἢ τοῦ Θεοῦ κηδεμονία, ἢ ἐκ τοῖς πρὸ ἡμῶν χρόνοις τὰς ἐκκλη-

cretis Patrum vestra fraternitas non solum ad notitiam nostram adducere neglexit, sed et reprehensibili consensu confirmavit. Sed regratiamur Deo, cuius spiritu mala ad melius ut plurimum vertuntur, et parvæ transgressiones ad utilitatem et occasionem magni fuerint gaudii. Hoc autem pro excitanda vestra conspiritualitatis lætitia significo, quod Menam fratrem et coepiscopum nostrum, virum multis laudum modis ornatum, prædicta Constantinopolitana Ecclesia episcopum suscepit : cui licet præter cæteros serenissimorum imperatorum electio arripserit, similiter tamen et totius cleri ac populi consensus accessit, ut a singulis eligi crederetur. Et enim alicui neque scientia, neque vita fuit ignotus, sed et fidei integritate, et sacrarum Scripturarum studio, atque etiam piæ administrationis officio sic prædicta viri opinio resplenduit, ut ipsi tardius venire videretur quo dignus habitus erat. Et hoc dignitatis additum esse credimus, quod, a temporibus Petri apostoli, nullum alium unquam Orientalis Ecclesia suscepit episcopum manibus nostræ sedis ordinatum. Et forsitan vel ad demonstrationem laudis ipsius, vel ad destructionem inimicorum instans res tanta pervenit, ut illis ipse similis esse videatur, quos in his quandoque partibus ipsius apostolorum primi electio ordinavit. Commune itaque gaudium, fratres, pia exsultatione suscipite, et quantum vos apostolicæ sedis nostræ iudicium comprobatis, consuetâ rescriptione significate; habentes duplicem exsultationis causam, et quod mala sine mora corrigantur, et quod pro his optata subsecuta fuerint : de cætero præcaverentes, ne rursus canonicis sanctionibus quid contrarium per vos (quod absit) fiat, vestro accedente consensu, quandocumque sicut error ejus qui semel peccavit, venia dignus est, sic frequens transgressio motum austeritatis deposcit.

Deus in bona convalescentia te custodiat, frater honorandissime.

LIBELLUS MONACHORUM

AGAPETO OBLATUS CONTRA ANTHIMUM, SEVERUM, &c.

Domino nostro sanctissimo et beatissimo archiepiscopo antiquæ Romæ, et ecumenico patriarchæ Agapito, Marianus presbyter et prius monachorum regie civitatis, et cæteri archimandritæ ejusdem, et archimandritæ et monachi Hierosolymorum, ac orientales in eadem (a) synodo congregati.

Ea quæ sanctas Dei Ecclesias opprimunt considerantes, et inimicos Dei quotidie adversus eam insolere conspicientes, lamentationem divi Gregorii in his proœmium facimus, opportune ad vestram beatitudinem dicentes :

Visa est cura Dei penitus dereliquisse præsentem vitam, quæ temporibus ante nos Ecclesias custodie-

(a) Melius civitate.

ὅπως φυλάττουσα. καὶ δὲ τοσοῦτον βεβήκτωται ἡ ἐκάστου φωνὴ ὑπὸ τῶν φερόμενων· ὥστε τὰ μὲν ὅσα τῆς ζωῆς ἡμῶν ἀλλοτριῆ καὶ ἐν κακῶς εἶναι λογίζεσθαι, τοσαῦτα καὶ τοιαῦτα ἔντα, πρὸς μόνον δὲ βλέπειν τὰ κοινὰ τῶν ἐκκλησιῶν πάντων, ἃν οἱ μὴ γνησιότῃ τῆ ἐν τῷ παρόντι καιρῷ σκοπῆ πρὸς διόρθωσιν, πρὸς κατελθὲ ἀναπιστίαν κατὰ μίαν πρὸς τοὺς ἁγίους. Πολυτρόπως μὲν οὖν ἦδη ταῦτα ἐκδηλωσάμενοι, ὅχι ἤτερον δὲ καὶ νῦν τὰς μεγάλας καὶ ἀνοσιώτους ἐπιθευλῆς, τὰς κατὰ τῆς ἁγίας τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας ἐκαπλώσμεν. Οἱ ἀπὸ τῆς μονίας Διοσκῶρου, καὶ Εὐτοχίως καταγόμενοι ἁποσχίσται, καὶ ἀνταίοι, οὐκ εἶδανεν τίνος ἀτότου παρακινήσαντος εἰς ἀπόνοαν, ὡς περ τινὸς παρρησίας ἐπιλημμένοι, τῇ νόσω ἑαυτῶν ἀπομπεθεύσαν παρανομάγοντες, καὶ παραβαπτίσματα ἀπιστομουσύντες, ὡς ἐξ ἐπετροπῆς τοῦτο ποιοῦντες, καὶ ἔνομα ἐπισκόπων ἑαυτῶν ἐπισημίζοντες, τοῖς καθ' ἑαυτοὺς ἰσχυροῖς, φανερώς ἐπιτιμολοῦσιν, ἀδελφεῖς πάντα τολμώντες, ὡς κατ' ἐκκλησίαν μόνον, οὐ κατὰ τῶν τῆς ἐκκλησίας τροφίμων, ἀλλ' ἤδη καὶ κατ' αὐτὸ τοῦ εὐσεβεστάτου ἡμῶν βασιλέως, καὶ τῆς ὑμετέρας τιμίας κεφαλῆς, ὡς περ ἐβλήθη τῇ ὑμετέρῃ μακαριότητι, τοσαῦτα τῶν ἐρημίων καὶ μονιῶν. Εὐρόντες γὰρ κατὰ τινα οἶκον σχῆμα ἔχοντα ἐθαυρίου, ἐν ᾧ μοναχοὶ τινες οἰκοῦσι τῶν τῆς ἐκείνων ἀσκαίτου συμφορίας, τὴν εἰκόνα τοῦ φιλοθέου ἡμῶν βασιλέως, τῇ μονίᾳ τυφλώσαντες; τὸ τοῦ πατρὸς αὐτῶν τοῦ θεοφίλου πεπράχασιν, ὅς μὴ δυνάμενος τῷ κτιστῇ, κατὰ τοῦ πλάσματος τὴν αὐτοῦ ἐπιδεικνύται μονίᾳ ἀρμόσας γὰρ εἰς ἐξ αὐτῶν, ὃ περιήρμος ἐν κακοῖς Ἰσαάκιος ὁ Πέρσης, ὁ μαργαρίτης τινὲ χρώμενος, καὶ ἱερατικῶν τῆς καρδίας τῶν ἑλλαντικῶν παρ' αὐτοῦ ἐξαπατάσθαι, καὶ ἰγκαῖόμενος (ε) εἰς τὰ Βαρίνης ἐπὶ πεντήκοντα ἡμέρας, ὡς οἱ τούτου συμμάχου καὶ ταῦτα ποιῶν οἱ αὐτῶν παρασπαύζοντες πρὸς διασφορίαν καὶ ἐξαπάτην τῶν ἀπλοστέρων διαφραμίζουσιν, ἔτυκτε ῥάβδον κατὰ τῆς κεφαλῆς τῆς εἰκόνας, ἐπιθεγγόμενος τινὲ κατὰ τοῦ ὀρθοδόξου βασιλέως ἡμῶν, μᾶλλον δὲ κατὰ τοῦ Θεοῦ, ὃ ἐν καὶ τὴν εἰκόνα ἐτυκτε, τὰ μήτε ἀκοῆ χωρητὰ μήτε διανοίᾳ δεκτὰ καὶ κλασθείσης ἐν τῷ τύπτειν τῆς ῥάβδου, ὡς περ ἐξ ἁπορούμενος τί ἕτερον πράξει εἰς τὴν τοῦ ἀνθρώπου τοῦ Θεοῦ εἰκόνα, ἐπελθὼν ἀτιμότερον, διασπάρξει τὴν γεγραμμένην σινδόνα, καὶ τὸ παρ' αὐτοῦ διαρῆξεν ἐκ ταύτης πυρὶ παραδίωκε. Τί τοῖνον οὐκ ἂν ἐπράξει κατὰ τοῦ ὀρθοδόξου βασιλέως, εἰ τοῦτον μετ' ἑξουσίας ἐν χερσὶν εἶχεν ὁ βίαιος οὗτος καὶ ἀλόγιμος ἀνὴρ, ὅπουγε τῆς ἐν σινδῶνι γραφῆς ἀψύχου οὐκ ἐφείσατο; καὶ δὴ τὸ τοῦ προφήτου πρὸς τὸν Θεὸν καὶ πρὸς ὑμᾶς, καὶ πρὸς τὸν εὐσεβέστατον βασιλέα ἡμῶν ἀπολογούμενος. ἀρμόδιον λέγειν, ἢ Ἔως τίνος κεραιζόμεθα, καὶ οὐ μὴ εἰσακούσητε; βοηθόσθηθα πρὸς ὑμᾶς ἀδικούμενοι, καὶ οὐ σώσητε; ἢ Εἰ γὰρ ταῦτα φρονούντες, καὶ ποιοῦντες, ὁμοτιμῶς συνδιώγειν ἡμῖν κατὰ πάντα καιρὸν καὶ τρόπον ἐπιτρέπονται. σκοπεῖτε, μακαριώτατοι, ὅτι μὴ συμβαίνοντων ἡμῶν οἷς ἐκείνοι φρονοῦσι μὴδὲ ἀνασπελλόμενας τῆς τούτων παρουσίας, τὸ λαθεῖν αὐτοὺς ἐξουσίαν συνάξαι, ἢ τὸ συγχωρηθῆναι αὐτοὺς τοιαῦτα τολμῶν οὐδὲν ἕτερον ἐστίν, ἢ ἀληθεστέρους τοῦ καθ' ἡμᾶς δόγματος νομισθῆναι, καὶ ἀδικωτέρους, καὶ βίαιωτέρους ἀπεργασθῆναι καθ' ἡμῶν. Εἰ γὰρ ὡς ἐν-

bat. Et jam tantum cujuslibet anima immersa est a calamitatibus, ut ne quidem proprii dolores vitæ nostræ inter mala esse possentur: tot et tanta sunt communia mala Ecclesiarum, ad singula respiciendos quorum nisi aliqua in præsentî tempore fieret diligentia ad reformationem, ad omnimodam desperationem confusionem paulatim perveniretur. Cum multus itaque modis jam hæc enarraverimus, non minus vero et nunc magnas et incredibiles insidias adversus Dei Ecclesiam factas exponemus. Schismatici et Acephali, qui a sære Dioscori et Eutychis descendunt (nescimus quis eos ad mentiam moverit), veluti quadam audacia freti, suo proprio morbo triumphant synagogas facientes et parabaptismata innovantes, et tanquam ex eversione hoc facientes, et nomen episcoporum sibi ipsis in locis nostris defamantes, aperte ingruescunt, et licenter omnia audent; non contra Ecclesias solas, non contra alium nos Ecclesie, sed etiam contra ipsum piissimum imperatorem nostrum, et vestrum honorabile caput, sicut tanta prædictorum insania vestra beatitudini manifesta fuit. Nam venientes ad quamdam domum figuram oratorii habentem, in qua monachi quidam de iniquo contubernio illorum habitant, imaginem piissimi imperatoris, furorē excæcati, illud patris eorum diaboli fecerunt, qui cum non possit contra creatorem, adversus signentum suam ostendit furiam. Irruit enim unus ex eis, qui in malis excellens est, Isacius Persus (a), qui magia quadam utens seduxit corda volentium ab eo decipi, (b) et in urendo capite (c) usque Veronam ad quinquaginta dies (quia consecrati istius, qui hortantur ipsum facere hæc, ad corruptionem et deceptionem simpliciorum diffamant); percussit virga imaginem, dicens quædam contra caput veri et orthodoxi imperatoris nostri (imo vero contra Deum, propter quem imaginem percussit), quæ nec aure perceptibilia, nec mente susceptibilia sunt; et virga inibi verberando contracta est, et tanquam exaffluens aliquid aliud in honoratius facere volens in imaginem veri Dei, dilaceravit tunicam inscriptam; et quod ex ipsa ab eo dilaceratum fuit, igni tradidit. Quid igitur non saltem fecisset contra orthodoxum imperatorem, si hunc cum potestate habuisset in manibus iste violentus et irrationalis vir, ubi nec tunicæ scriptæ inanimatæ repercit? Jam illud prophætæ ad Deum et ad vos, ac ad piissimum imperatorem nostrum dicere convenit: Usquequo clamabimus, et non exaudietis? Injuria affecti clamabimus ad vos, et non salvabitis (Habac. 1)? Si enim qui hæc sapiunt et faciunt, simul nobiscum omni tempore ac modo degere permittuntur, considerate, beatissimi, quod nobis non occurrentibus his quæ illi ventium, neque istorum ebrietatis dimittunt, ipsos accipere potestatem congregandi, aut ipsos permittere talia audere, nihil aliud est quam veriores putare, quam dogma nostrum, et iniquiores ac violentiores effîcere contra nos. Si enim illi, tan-

(a) Al. Per-n.
(b) Locus obscurus. Verti oportuit: et encaustica,

arte inurebat in a dihus Verine per quinquaginta dies.
(c) Vetus interpres legit κατ' ἑτηρῶς. HARBUNUS.

σθεδόντες ἐκείνοι διδάσκαι ὡς φρονεῖσι, καὶ καρύττω ἐν παρήσεια τὸ καθ' ἑαυτοὺς ἐπιτρέπονται δόγμα, δῆλον ὅτι κατέγνωσται ὁ τῆς ἐκκλησίας λόγος, ὡς τῆς ἀληθείας παρ' αὐτοῖς οὖσης. Δύο γὰρ ἐναντίους λόγους, ἀληθεῖς εἶνα περὶ τοῦ αὐτοῦ πράγματος, φύσει οὐκ ἔχει, φασὶν ὁ μέγας Γρηγόριος. Ἐπειδὴ οὖν ἐκ ταύτης τῆς αἰτίας, εἰς πολλοὺς οἴκους τῶν ἐν ὑπεροχῇ ὄντων εἰσδύνοντες, ἀπεπάρτα διαπράττονται, ἀρχαλιωτίζοντες γυναικάρια τινα σπουδασιμὰ ἀμαρτίας, ἀγνοῦντα ἐπιθυμίας ποιήσεις, πάντοτε μεθύοντα, καὶ μηδέποτε εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν δυνάμενα, ἀλλὰ μὴν καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς ἰδιωτικαῖς οἴκοις, καὶ ἐν προαετίαις θυσιαστήριαι, καὶ βαπτιστήρια ἀνεργεῖοντες τῷ ἀληθεῖ θυσιαστηρίῳ καὶ τῇ ἀγίῃ καλυμβήθρῳ, πάντων ἡμῶν κατεφρόνησαν διὰ τὴν ἀπονημαμένην αὐτοῖς πιστοσύνην, παρὰ τῶν ἐν τῷ δεσποτικῷ οὐκ, καὶ τῶν ἄλλῳ τρόπῳ τινὶ δυναστευόντων, μὴ ὑπομένετε, μακαριώτατοι, μὴ χυρῶσθαι τῇ συνθείῃ παρήσεια εἰς φθάρωσιν τοῦ θεοῦτον κακοῦ, ἀλλ' ὡσπερ τὸ πρότερον ἐπὶ Ἀθήνῃσιν διαπέτετε, καὶ τὸν θεὸν θεοῦ προβάτον περικαλύψαι τὸν λυτὸν ἐπιχειρήσαντα, καὶ ὑπερβῆνα: τὸν θύραν τῶν ἐκκλησιαστικῶν θυμῶν, καὶ κωνῶν, καὶ λυτρεῖσθαι ἐπιδόντα τῆς τῶν προβάτων μάνδρας ἀπογυμνώσαντες τῆς θεοῦ ἐφ' ἑαυτὸν ἐπεδείξατε, πόρρω που τῆς μάνδρας ἀπελάσαντες ὅτῳ καὶ νῦν ἐπαγρυπνεῖσθε, καὶ διδάξατε τὸν εἰσεθέστατον ἡμῶν βασιλεῖα, ὅτι οὐδὲν κέρδος αὐτῷ, καὶ φασὶν ὁ θεὸς Γρηγόριος, τῆς λοιπῆς αὐτοῦ περὶ τῆς ἐκκλησίας σπουδῆς, εἰ τὸ τοῦτον κακὸν ἐπὶ καθαρῖσι τῆς ὑγιαίνουσας πίστεως, διὰ τῆς παρήσειας αὐτῶν κατισχύσει, καὶ συγχωρηθεῖεν ἔτι οὕτοι πρὸς διαφθορὰν τῆς ἐκκλησίας. ἐμφωλευσεν τοῖς δεσποτικοῖς καὶ ἰδιωτικοῖς οἴκοις, καὶ τὰ ἄδισμα ἐν τούτοις πράττειν. Καὶ ταῦτα μὲν τῶς φερόμεν, καίπερ ὑπὸ τῶν δεσπῶν κατακαμπτόμενοι, εἰ καὶ ἀνύποστα, ἐλπίδας ἔχοντες εἰς τὸν φιλόθρονον Θεὸν τὸν κειρῶ ἐδίετω τὴν ὑμετέραν παρουσίαν ἡμῖν ἐναδειξάντα, ὅτι ὡσπερ Πέτρον τὸν μέγαν, τὸν τῶν Ἀποστόλων κορυφαῖον, τοῖς ἐν Ῥώμῃ ἐπὶ καθαρῖσι τῆς Σιμωνος γοητίας ἐξελίσσειν, οὕτω καὶ ἡμῶς ἔξοπιστίας ἐπὶ καθαρῖσι καὶ ἀποδώσει τῆς Σευῖρου, καὶ Πέτρον, καὶ Ζωῖρα, καὶ τὰ ὅμοια αὐτοῖς φρονούντων, καὶ παντοιαῖς περιβαλλόντων τιμαῖς πρὸς ἀτιμίαν Θεοῦ, βλασφημίας τε καὶ ὑπερηφανίας, δύναμιν ὑμῶν ἐπιχορηγήσει, συνεπισχύοντος ὑμῖν καὶ τοῦ πιστοτάτου, καὶ θεοφιλέτατου ἡμῶν βασιλέως, τούτους ἐξελίσσει πάσας ἔξω ἐκκλησίας, καὶ πόλεως, ὡς ἐπιβούλους, καὶ λυμῶνας οὐ μόνον τῶν ἁγιωτάτων ἐκκλησιῶν, ἀλλὰ καὶ τῆς πολιτείας ταύτης. Πρὸς γὰρ τὴν αὐτοῦ κηκίαν ἐπιτέδεια ὄργανα ἐβρῶν τούτους ὁ μισόκαλος, πᾶσαν ἀνάστατον πεποίηκε τὴν οἰκουμένην, καὶ αἵμασι ἁγίων τὴν γῆν κατεμάλυε. καὶ πόλεις σφαγαῖς, καὶ θαρύθους συνετέραξεν. Ἐξελίσσατε οὖν τούτους, εὐ ἴσμεν, εἰ τὸν εἰσεθέστατον ἡμῶν ζευδίαν, καὶ τοὺς τούτου φιλοχριστοὺς ἔρχοντας διδάξετε, ὡς κοινωνοῦσι τῷ ἀναθέματι ἐν μέσῳ ἔχοντες τὸ ἀνάθεμα, ὡσπερ ἀπέδειξεν ἡμῖν ἡ παλαιὰ γραφὴ ἐπὶ Ἄχαρ, καὶ Ἰωνάθαν, τοὺς ἐν γνώσει, καὶ ἀγνωσίᾳ ὑποπιστόντας τῷ ἀναθέματι, καὶ ταῦτα τῶν κενδυνευσάντων συναπολίσθη τούτοις, ἀγνοούντων ὅτι ἐν μέσῳ αὐτῶν ἦν τὸ ἀνάθεμα. Ἰπομνήσατε τὸ φιλόθεον ἀντοῦ κράτος, προσαγαγῆν τῷ Θεῷ, καὶ τῶς παρ' αὐτῶν τῆς ἐρῆς ἀπαχθίντας πίστεως, ἢ τοῦτε μὴ ἀνεχομένους, τοὺς κατὰ

quam pie sapientes docere sicut sentiunt, et praedicare cum fiducia dogma suum permittuntur, manifestum est quod reprehensa est Ecclesiam ratio, cum apud eos veritas sit. Nam duas contrarias opiniones veras esse de eadem re natura non habet, ut inquit magnus Gregorius. Quoniam igitur ex hac causa in multas domus eorum qui in excellentia sunt intrant, et indecentia faciunt, captivantes mulierculas quaedam peccatis coarctatis, quae variis duocundis desideris, et semper addiscunt, et nunquam ad cognitionem veritatis venire possunt: verum etiam in propriis domiciliis et suburbis altaria et baptisteria erigunt in oppositum veri altaris et sancti fontis, et omnia simul contempserunt propter attributum eis patrocinium ab his qui in demo Domini et alique alio modo potentes sunt; nolite pati, beatissimi, non uti solita fiducia ad reformandum tantum malum: sed sicut prius contra Anthimum insurrexistis, et lupam qui conabatur cooperiri per pellem ovium, et transcendere ostium ecclesiasticorum ordinum, sanctionem et canonum, et qui latrocinanter mandatorum transgredierat, pelle nudastis, et ipsammet demonstrastis, ac procul a mandra expulstis: sic et nunc iterum vigilate, et ostendite piissimo imperatori nostro quod nullum lucrum ei erit (ut inquit divinus Gregorius) studio reliquo suo circa Ecclesias, si tale malum in destructionem sanae fidei per ipsorum fiduciam prevalebit, et permittentur adhuc isti ad corruptionem Ecclesiae nidificare in domibus dominorum, et in propriis, et iniqua in ipsis facere. Haec quidem duntaxat portamus, licet incredibilia, et a diris doloribus incurvati, spem habentes ad elementissimum Deum, qui in tempore opportuno vestrum adventum nobis ostendit, quod sicut Petrum magnam apostolorum principem his qui Romae erant in depositionem praestigiarum Simonis Goetici misit: sic et vos misit in depositionem et expulsiorem Severi, Peiri, et Zoaræ, et eorum qui similia eis capiunt, et qui omnigenis honoribus circumferuntur ad inhonorationem Dei, blasphemiasque ac elationes; dabit vobis potestatem, coopitulante vobis piissimo et Deo custodito imperatore nostro, istos expellere de omni Ecclesia tanquam insidiatores et violatores non solum sanctissimarum Ecclesiarum, sed et politicae istius. Nam cum hos ad summa militiam convenientia organa insidiator boni invenisset, totum orbem terrarum commotum fecit, et sanctorum sanguine terram contaminavit, et civitates jugulationibus et tumultibus conturbavit. Expulsi igitur istos. Scimus bene, si piissimum imperatorem nostrum et ipsius Christo amabiles principes informastis, quod communicant anathemati, in medio habentes anathema: sicut ostendit nobis antiqua Scriptura in Achar et Jonathan (Josus vii; I Reg. xiv), qui scienter et ignoranter incidunt in anathema: et haec ignorando in periculo fuerunt perire cum eis, quoniam in medio eorum fuit anathema. Et si commemorastis a suo Deo amato atque dilecto imperio adducere Deo eos qui ab ipsis a recta fide abducti sunt: aut si hoc non

της ἐκκλησίας ἐπιβούλους, ἀπόσκαθαι. Ὡς γὰρ οὐ δύλαθε τὴν σὴν μακαριότητα, καίπερ τοῦ εὐσεβιστάτου ψμῶν βασιλῆως κελύσαντος, μήτε παρασυνέξαι, μήτε παραβαπτίσει, Ζωόρας ὁμως γούν τῆς τοιαύτης καταφρονήσας κελύσαντος κατεβάπτισεν ἐν τῇ τοῦ πάσχα ἡμέρᾳ οὐκ ὀλίγους, ἐν οἷς ἦσαν καὶ παῖδες τῶν τῷ δεσποτικῷ παραμεινόντων οἴκῳ, ὡς κατέθετο ὁ ἀπ' αὐτῶν δυναθεὶ Θεοῦ χάριτι ἐποσασθῆναι, καὶ εἰς τὴν τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίαν ἐπαναδραμεῖν, καὶ ἐν ἄλλοις δὲ τόποις, καὶ οἴκοις τῶν ἐν ὑπεροχῇ ὄντων τὰ αὐτὰ τούτοις πέπρακται. Ἄλλ' εἰ οὗτοι μόνον τὴν τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίαν διατάκτων, καὶ περιλύπουν, ἐστάσαμεν ἂν μέχρι τούτων τῶν ὀδυρμόν' ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ ὑπὸ τῶν δοκούντων ἐντὸς ταύτης εἶναι, καὶ εἰς ἀρχιερέων τάξιν τελεῖν, παντοίως ἐπορθεῖται, καιρὸς τὸ τοῦ ψαλμοῦ περὶ αὐτῶν εἰπαῖν, « Εἰ ὁ ἐχθρὸς ἀνεῖδισί με, ὑπήντηκα ὄν, καὶ εἰ ὁ μισῶν με ἐπ' ἐμὲ ἐμεγαλοῦρήσῃ σεν, ἐκρύβην ἂν ἀπ' αὐτοῦ· σὺ δὲ, ἄνθρωπε ἰσόψυχε, ἡγίμων μου καὶ γνωστὴ μου, ὡς ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἐγλύκανάς μοι ἐδόξαμα, ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Θεοῦ ἐπορευθήμην ἐν ὁμοιοῖα. » Τοιοῦτοι πεφίνασιν ἐνίοι τῶν ἐδικαστριδόντων κατὰ τὴν μεγάλην, καὶ βασιλίδαν, καὶ πρώτην τῶν πόλεων, ὄνομα μὲν ποιμένιων ἐπιφερόμενοι, τὸ δὲ ὄνομα, λύκοι ἀρπαγεῖς, ὧν μέγιστα ὑπάρχει· Ἄνθιμος ὁ Τραπεζοῦντος, καὶ ἄλλοι ἄλλων πόλεων. Οὗτος γὰρ καὶ οἱ ὅμοιοι τούτου ἐξ αἰρετικῶν Ἀκαθάρτων ὄντες πρὸς μικρὸν ὑποκρινόμενοι τὴν ὀρθοδόξιαν τοῖς ἐκκλησίαις εἰσέφρασαν, ὡς περ τινὲς Αἰγυπτιακαὶ μάστιγες, οἱ τινὲς, μὲσαμῶς ταῖς ἰδίαις ἐκκλησίαις ἐθέλοντες σχολάζειν, τούτο μίσην καλῶς φρονούντες, ἵνα μὴ τὰς κατακλιθεῖσας αὐτοῖς λυκαίνωνται, τὸ ἕτερον πικρῶς ἐφρόνησαν ἐν πλῆθει δάγχαυ τοσοῦτω ἐν τῇ βασιλευσῃ, ἵνα πολλοὺς συγκατασπάσῃσι τῷ ἰδίῳ βαρέθρῳ· Ἰερασκῆσας γὰρ ὁ εἰρημικός Ἄνθιμος οὐ τὴν εὐαγγελικὴν ἀλλὰ τὴν πεπλοσμένην ζωὴν, ὡς τὸ τέλος εἶδειν, ἀπολεπὸν τὴν ἐμπιστευθεῖσάν ἐκκλησίαν αὐτῷ τῶν Τραπεζοῦντων ἐπίθη τῆσδε τῆς πόλεως, πρὸ τούτων φανερῶν ἀμυκνῶν ἐπομπῶν τὴν ἐσχηματισμένην τῆς οἰκίας πολιτείας ἐγκράτειαν, καὶ κορισμὸν ἐκ τούτου ποιούμενος τὴν εὐσεβειαν. Συμπεπάσας οὖν διὰ ταύτης, ἡδυνῆθη καὶ τοῖς βασιλείοις εἰσδύνασι, ὡς περ ἱπαυθεῖαν προσδοκῶν τὴν ὑπευθὺν ὑπόληψιν τῆς οἰκίας ζωῆς, καὶ συνδιατηθεῖς ἐπὶ πολλοὺς χρόνους, καὶ τοῖς ἐμφωλευσέν ἐνταῦθα αἰρετικῶς, καὶ τὰ ἐκείνους κειραρισμένα πράττων, καὶ λέγων, οἷα ποσῶν τὴν ὁμοίαν αὐτοῖς αἰρετικῆν μακίαν, ἐπειδὴ τὸν τῆς ὀσίας μνήμας Ἐπιφάνιον, ἐν ἐσχάτοις ἐθεώρησεν· διακειμένον, μηχανᾶται τε, ὅπερ ἄστικρος τὸν αὐτοῦ διηλεγεῖ διεφθορόμενον σκοπόν. Ὡς περ γὰρ ἐπιεγόμενος πᾶσι παραστήσασαι τῆς μακρᾶς ἐνταῦθα προσεδρίας αὐτοῦ τὸν θεῖον, καὶ τὸ πολλοῖς ἀποροῦμενον, καὶ τοῖς συνεταίροις μίσην ὑποπτευόμενον εἰς φανερόν καὶ ἄκων ἐνίγκα ἐξεδιάσθη· πρὸ πολλοῦ γὰρ προὔτειν (εἰς) τὴν μοιχεῖαν ἀρπαγὴν τῆς βασιλίδος ἐκκλησίας. Τοῦτο οὖν ἡδυνῆθη διὰ τῆς ἐκείνων συνᾶσεως καὶ τὸν εὐαγῆ θρόνον τῆσδε ἀρπάσαι τῆς πόλεως, καὶ εἰς τοσαύτην διαίτησιν προαχθῆναι, τῆς ἰδίας ἀμύλησας ἐκκλησίας, καὶ χήραν καὶ ἄνακθρον μέχρι ποσῶς ταύτην καταλειπόν, ἐξ οὗ καὶ τὸν δόλῳ τῆς πεπλοσμένης πολιτείας προφανῆ πᾶτων ἀπέδειξε. Μικρὰς φθορᾶς ὡςτέχισθαι ἐκκλησίας· ὑπερπαρανήσας εὐθὺς εἰς τοσοῦτον ἀσύνκριτον ἐκκλησίαν ἐκείνην· ἑαυτὸν ἐπέδωκεν, ὡς ἰκανῶν ἄνα τῆσδε ἐπιμελεῖσθαι· ἐπειδὴ οὖν δικαίως

A valeat facere, insidiatores Ecclesiæ repellantur. Non enim latuit tuam beatitudinem, quod quanquam plurimus imperator noster mandaverit non reconventiculare neque rebaptizare, Zoaras tamen tale præceptum despexit, et parabaptizavit in die Paschæ non paucos : inter quos erant pueri eorum qui permanent in domo herili, sicut deposuit ille qui ab ipsis gratia Dei potuit evadere et aufugere, et ad D. i Ecclesiam refugere : in aliisque locis et domibus in excellentia ex stentium, hæc et similia istis facta fuerunt. Verum semper isti soli Dei Ecclesiam perturbaverunt et contristaverunt ; et nos usque ad istos fletum utique continuimus. Sed quoniam et ab his qui intus eam esse videntur, ac in ordine pontificum existere, omnino expugnatur, tempus est dicere de eis illud psalmi : Si inimicus maledixisset mihi, sustinuissem utique ; et si qui me odit, magnificasset, abscondissem me utique ab eo : tu autem homo æqualiter animate, dux meus et cognitor meus, qui in idipsum dulcorasti mihi escam, in domo Dei ambulavimus cum consensu (Psal. LIV, 13, 14). Tales fuerunt nonnulli commorantium in magna et regia urbe prima civitatum, nomen quidem pastorum portantis, totaliter autem sicut lupi rapaces : quorum maxime existit Anthimus Trapezuntinus, et alii aliarum civitatum. Iste enim et similes huic ex hæreticis Acephalis existentes, ac paululum religionis pietatem simulantes, in Ecclesias se intruserunt, tanquam quedam Ægyptiaca flagella, qui nullo modo propriis Ecclesiis vacare voluerunt, et hoc solum bene sapientes, ut non devastent sibi adjudicatas, aliud male sapuerunt degere in tanta multitudinē in hac regia urbe, ut multos sibi amplectantur proprio barathro. Instituit enim prædictus Anthimus non evangelicam, sed fictam vitam, ut finis probavit ; et relinquens Ecclesiam Trapezuntarum sibi creditam, transcendit in aliam istius civitatis, ante hos proximos annos, ostentando omnibus configuratam continentiam suæ politię, et acquisitam ex his faciens pietatem. Cum ergo per hanc subriperit, potuit et imperialia ibidem induere, ut augere videretur subdolosam opinionem vitæ suæ, conversatusque est multo tempore cum hæreticis ibidem nidificantibus, placita illis faciendo et dicendo, videlicet hæreticam furiam similem eis committendo. Cum autem vidit sanctæ memoriæ Epiphanium in extremis jacentem, machinatus est quid corruptum, quod contra propositum ipsius excogitaverat. Ut enim conaretur omnibus ibidem præbere dolum suæ longæ præstolationis, illud quod multis incertum est, et solum prudentioribus suspicandum, ad certum et invite afferre conatus est. Ante enim multum tempus præcogitavit adulterium et raptum hujus imperialis Ecclesiæ. Hoc ergo potuit, per illorum contubernium et venerabilem sedem hujus civitatis rapere, et in tantam diocesim adducere : cum propriam neglexerit Ecclesiam, et viduam ac sine viro consue ipsam derelinquendo, ex quo dolum suæ fictæ conversationis perspicuum omnibus ostendit. Et cum parvam Ecclesiam suscipere super-

ὡς οὐκ ἐπιτετιμῆται παρ' ὑμῶν, καὶ ἐκτίθεται τοῦ θρόνου τῆς βασιλείδος ταύτης πόλει τοῦ πιστοτάτου ἡμῶν βασιλέως τὴν δικαίαν ὑμῶν ἐπὶ τούτων ἀγανάκτησιν προσδεξαμένου, καὶ συνεκαμύνατος τοῖς τε θείοις κανόσι καὶ τῇ καθολικῇ πίστει, οὐ βούλεσθε δὲ τὴν παντελῆ τοῦτου ἀπόλειαν, ὡς τὸ ἐπιστρέψαι αὐτὸν (μυεῖσθε γὰρ Χριστὸν τὸν Θεὸν ἡμῶν, τὸν ἰθὺντα καλεῖσαι οὐ δικαίους, ἀλλ' ἁμαρτωλοὺς εἰς μετένοιας), καὶ πάντως, πατρικοῖς σπλάγγχοις, εἰ ἐπιγινούσῃ τὴν οικίαν ἁμαρτίαν ἐπιστρέψαι, προσδέχισθε ὀρκίζομεν τὴν ὑμετέραν μακαριότητα, εἰ καὶ τὰ μὲν ἴσως ποιῶμεν, κατὰ τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου ἁγίας τριάδος, καὶ τοῦ κορυφαίου τῶν Ἀποστόλων Πέτρου, καὶ τῆς σωτηρίας καὶ νίκης τοῦ εὐσεβεστάτου ἡμῶν βασιλέως, μὴ περιδεῖν τοὺς θεοὺς κανόνας, ὑπὸ τούτου καταπατομένους, μὴδὲ περιφρονουμένην παρ' αὐτοῦ τὴν παραδοθῆσαν αὐτῷ ἐκκλησίαν, ἀλλ' ἐξακολουθοῦσαν ἐν ἅπασιν τοῖς πρὸ αὐτῆς διαλάμψασιν ἐν τῷ ἀποστολικῷ ὑμῶν θρόνῳ, πράξει ἐπ' αὐτῷ, ἔτι καὶ ἄν κατὰ τῆς τῶν κανόνων ἀσθεντίας νεανευομένου καὶ προτιμήσονται τὴν μετὰ τῶν εἰρημίων αἰρετικῶν συνδιαγωγὴν τῆς ἰδίας ἐκκλησίας, ὅπερ ὁ ἐν ἁγίῳ Κελεστίνῳ ἐπὶ Νεστορίῳ τῷ θυσσεύει φαίνεται διαπραξάμενος, προθεσμίαν αὐτῷ παρέχοντες, ὡσπερ οὐκ ἀκαίῳ Νεστορίῳ, ἧς ἐντὸς ἱαν μὴ ἀκινήσας τὸν εἰρημίων λιβελλὸν τῇ ἀποστολικῇ ὑμῶν καθέδρᾳ ἐπιθῶ, τῇ τε ὑμετέρα μακαριότητι, καὶ τῷ ἁγιωτάτῳ τῆς βασιλείδος ἀρχιεπισκόπῳ, καὶ τῆς αἰρετικῆς πόσου ἑαυτὸν ἀπαλλάξῃ, καὶ ἐπὶ τὴν ἐμπιστευθῆσαν αὐτῷ Τραπεζούντῳ ἐκκλησίαν ἐξορμήσῃ, ὀρίσασθαι, ἁγιώτατοι, ἄλλοτριον μὲν αὐτὸν εἶναι, καὶ γυμνὸν πάσης ἀρχιερατικῆς ἀξίης τε καὶ ἐνεργίας, τῷ κρίματι ὑποβάλλοντα ἑαυτὸν, τῶν εἰρημίων αἰρετικῶν, καὶ τὴν μερίδα τούτων ἀσπασάμενος, ἕτερον δὲ ἀντὶ τούτου τῇ ἐκκλησίᾳ Τραπεζούντῳ προχειρισθῆναι. Ἐπειδὴ δὲ οὐ μόνον οὗτος, ἀλλὰ καὶ ἕτεροι ἐπίσκοποι τε, καὶ κληρικοὶ, καὶ ἀρχιμανδρίται εὐσεβήματοι, ἐπιθουλαῖς χρώμενοι, κατὰ τῆς τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας, καὶ διὰ τοῦτο καὶ μόνον τῆδε τῇ πόλει ἐνδιαιτρήσονται ταραχὰς παρέχειν καὶ ταύτῃ, καὶ ταῖς ἀπανταχοῦ ἐκκλησίαις, κατ' οὐδένα τρόπον παραιτοῦνται, δεόμεθα καὶ τοὺς τοιοῦτους ἅπαντας, πρὸς ὑμᾶς ἀχθῆναι, καὶ εὐθύνας ὑποσχεῖν τὰς τοῖς κανόσι πρεπούσας, ἄλλο ὅτι καὶ ἐπὶ τοῦ προσηρημένου Ἀντίμου, καὶ τούτων δὲ πάντων, γρηγορούσης τῆς δικαιοκρισίας τῶν παρ' ὑμῶν καλῶς φυλαττομένων κανόνων, ἵνα μικρὸν ἀναψύξῃ ἡ τοῦ Θεοῦ ἐκκλησία τούτων ἐλευθερουμένη, καὶ μάθωσιν οἱ τῇ ποιμαντικῇ καὶ τῷ κλήρῳ προσελθεῖν τούτῳ τῷ τρόπῳ βουλόμενοι, ὡς οὐκ εἰς τῆος παρασιωπήσεται κύριος, ἀλλ' ἀπαγρυπνήσει ἐπὶ τοὺς τοιοῦτους ποιμένας, ἐφ' οὓς κατὰ τὸν προφῆταν καὶ παραξέυθη ὁ θυμὸς αὐτοῦ. Οὗτοι γὰρ οὗτοι, ποιμαίνοντες οὐ τὰ πρόβατα, ἀλλ' ἑαυτούς, καὶ βδελυσσόμενοι κρίμα, καὶ πάντα τὰ ὀρθὰ διαστρέφοντες παρ' οὐδὲν ἔθεντο τὴν κατὰ τῆς ἐκκλησίας ἐπιβουλήν, καὶ τὴν τῶν ἁγίων πατέρων βλασφημίαν, ἣν ἐδικούοντες, μακαριώτατοι, προσδέξασθε τὴν ὑμετέραν ἐκκλησίαν καὶ τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ δοθῆσαν ὑμῖν ἐξουσίαν, ἐπ' αὐτούς κινήσαντες καθαρῶς τὴν τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίαν τῶν λύκων, ἐπαφῆντες αὐτοῖς οὐ τὴν ποιμαντικὴν, ἀλλὰ τὴν παιδευτικὴν ὑμῶν βίβδον. Ἐν γὰρ μετανοεῖν ἐπαγγέλλονται, ἢ προλαβούσα αὐτῶν ζωὴ ἄλλοτε ἄλλως τοῖς καιροῖς καὶ ἐν τῇ ἀληθείᾳ συμμεταβαλλομένη, πιστεύεσθαι τὰ ποιμένα

A biverit, statim in tantam et incomparabilem illi Ecclesiam seipsum porrexit : tanquam sufficientem existentem ipsius curam habere. Quia igitur iste iustus a vobis punitus fuit, et de sede hujus regis arhis ejectus, et fidelissimus imperator noster justam vestram super hunc indignationem suscepit, ipse etiam adjuvante divinos canones et catholicam fidem et non vultis omnimodam hujus perditionem, sed ut convertatur (imitamini enim Christum Deum nostrum, qui venit vocare non justos, sed peccatores ad penitentiam [Matth. ix]), et omnino paternis visceribus suscipitis, si recognoverit proprium peccatum, et convertatur; adjuramus vestram beatitudinem (licet audax quid faciamus) per sanctam et consubstantialem Trinitatem, ac per principem apostolorum Petrum, et salutem ac B victoriam piissimi imperatoris nostri, non contemnere divinos canones, qui ab ipso pessundantur; neque Ecclesiam ei traditam, quæ ab ipso despicitur; sed sequendo in omnibus eos qui ante vestram beatitudinem in sede vestra claruerunt. facere in ipso adhuc et nunc contra auctoritatem canonum invalescentem, et qui prout vitam degere cum hæreticis, quam cum propria Ecclesia, ea quæ sanctum Cælestinum contra Nestorium liquet fecisse, assignando ei terminum, sicut et ille Nestorio; intra quem nisi occurrens prædictum libellum apostolicæ vestræ sedi prexerit, ac vestræ beatitudini, et sanctissimo archiepiscopo urbis regis, et à morbo hæretico seipsum liberaverit, atque ad Ecclesiam Trapezundarum sibi credi: am proficiscatur, diffinitæ; C sanctissimi, ipsum alienum esse et nudum ab omni pontificali dignitate atque efficacia, et seipsum submittere condemnationi prædictorum hæreticorum, et partem illorum accepisse, alterum vero pro isto Ecclesiæ Trapezuntinæ ordinandum esse. Verum quoniam non solum iste, sed et cæteri episcopi, clerici et archimandritæ in magno numero, qui insidiis adversus Dei Ecclesiam utuntur, et propter hoc solum in hac civitate commorantur ei et universis Ecclesiis perturbationes dare nullo modo recusant; rogamus et universos tales ad vos adduci, et pœnas sustinere canonibus concedentes, quippe et in prædicto Anthimo et istis omnibus vigilante justo judicio canonum a vobis bene custoditorum, ut paululum refrigeretur Dei Ecclesia, ab istis liberata; et cognoscant qui ad pastorem curam et clerum hoc modo venire volunt, quod non in finem tacebit Dominus, sed evigilavit super tales pastores, super quos secundum prophetam exacerbatu est furor ejus (Ezech. xxviii). Isti enim, isti pascunt non oves, sed seipso; et judicium abominantes, et omnia recta pervertentes, ad nihilum posuerunt insidias, quæ sunt contra Ecclesiam, et blasphemiam contra sanctos Patres. Quam defendentes, beatissimi, suscipite nostram supplicationem, et potestatem vobis a Deo datam in ipsos moventes, purgate Dei Ecclesiam, et a lupis liberate, immittentes ipsis non pastorem, sed disciplinativam virgam vestram. Nam etsi promittunt se penitentiam acturos, præterita vita ipsorum,

ταύτας οὐκ ἐπιτρέπει, τοὺς δὲ τῶν τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίαν ἀφρασημένους, καὶ εἴω ταύτης δικαίως καταστάτας ἀίρε. αὐούς, Σευήρου, καὶ Πέτρου, καὶ Ζωάρου, καὶ τοὺς τὰ ἄλλα τούτων φρονοῦντας, ἐφ' εἰς τὴν ὑμετέραν κρίσιν ἐξεδίχστο ὁ εὐσεβίστατος βασιλεὺς, ἧδη κατακεκρμίνευς, ὑπὸ τε τοῦ ἀποστολικοῦ ὑμῶν θρόνου, καὶ τῶν ἄλλων πατριαρχικῶν θρόνων καὶ πάσης ἀρχιερωσύνης, μὴ ἀνεχόμενος κανονικῶς τῇ τοῦ Θεοῦ προσελθεῖν ἐκκλησίᾳ ἐξέλταται παντός οἴκου δημοσίου τε καὶ ἰδωτικοῦ συμφόρου ἡμῖν γινόμενου ὑπὲρ τῆς τῶν ἐκκλησιῶν εἰρήνης, καὶ τοῦ εὐσεβιστάτου ἡμῶν βυτιλίου, ᾧ πάσα σπουδὴ καὶ φροντίς, νύκτωρ τε καὶ μεθ' ἡμέραν περὶ ταύτας πρὸ πάντων ἄλλων γίνεται, παύσαι πάσαν ταραχὴν γινομένην ταῖς ἐκκλησίαις παρ' αὐτῶν, καὶ πάσαν αὐτῶν ἑτεροδιδασκαλίαν συνιδεῖν τε, μακαριώτατοι, καὶ προτρέψαι τὸν φιλόθεον ἡμῶν δεσπότην, ἐφ' ᾧ νομοθετήσαι, ὡσπερ τὰ Β τοῦ Νιστορίου τοῦ δυσσεβοῦς, οὕτω καὶ τὰ Σευήρου τοῦ φρενολύπτου ψυχοφθόρου συγγράμματα, βλασφημοῦντα, εἰς τε τὴν ἐν Χαλκηδόνι ἁγίαν σύνοδον, καὶ τὸν τόμον τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν καὶ ἀρχιεπισκόπου Διοντίου περὶ παραδοθῆναι. Διὰ γὰρ τούτων, ἀμφίβηλον τὴν πίστιν ἐν ταῖς τῶν ἀπλουστέρων ψυχαῖς ποιεῖν ἐσπούδατε, καὶ μνηστριεῖσθαι παρὰ τοῖς ἔθνεσι τὸ μέγα καὶ σεπτὸν ἄνωγμα τοῦ Χριστιανισμοῦ πεποίηκε. καὶ γὰρ τούτου χάριν εἰς τε τὴν Ῥωμαίων πρὸς ἡμᾶς ἐξαισιεὶλαμεν, καὶ τὴν ὑμετέραν δὲ εὐχταίαν εὐαγγελισθέντες παρουσίαν, ἐξεδεξάμεθα ταύτην. τοιαύτας παρὰ τοῦ εὐσεβιστάτου ἡμῶν βασιλείως ὑποσχέσεις δεξάμενοι, ὅτι τὰ παρ' ἡμῶν ἐπ' αὐτοῖς κανονικῶς ψηφισθέντα σπουδάζει ἢ αὐτοῦ εὐσεβίᾳ παντὶ τρόπῳ πέρατι παραδοῦναι, καὶ τῆς χρονίας τῶν τῶν ταραχῆς πάντα τὸν κόσμον λοιπὸν ἐλευθερώσαι· τὰς δὲ προσηγορίας τῶν εἰρημένων ἐπισκόπων, κληρικῶν, καὶ μοναχῶν, καιρῶ δέοντι ἐξονομάσομεν, παριστώντες, πῶς οἱ μὲν τὰ Νιστορίου, οἱ δὲ τὰ Εὐτυχίου φρονοῦντες, ἐφ' ἐνάτερα διασπῆν τὴν ἐκκλησίαν ἐπιχειροῦσιν.

ΥΠΟΓΡΑΦΑΙ.

Μαριανός, ἐλθὼ Θεοῦ πρεσβύτερος, καὶ ἀρχιμανδρίτης, καὶ ἔξαρχος τῶν εὐαγῶν μοναστηρίων, ἀξιώσας ὑπέγραψα.

Ἀγαπίτος πρεσβύτερος, καὶ ἡγούμενος μονῆς τῶν Στουδίου ἁξιώσας ὑπέγραψα.

Διόσκορος πρεσβύτερος, καὶ ἡγούμενος μονῆς τῆς ἁγίας μάρτυρος Εὐφημῆς ἀξιώσας ὑπέγραψα.

Ἀγάπιος πρεσβύτερος, καὶ ἡγούμενος μονῆς Θαλασσίου ἀξιώσας ὑπέγραψα.

Παῦλος πρεσβύτερος, καὶ ἡγούμενος μονῆς τῶν Ῥωμαίων ἀξιώσας ὑπέγραψα.

Ἀντωνῖνος πρεσβύτερος, καὶ ἡγούμενος μονῆς τοῦ ἁγίου Εὐσεβίου ἀξιώσας ὑπέγραψα.

Στέφανος πρεσβύτερος, καὶ ἡγούμενος μονῆς Ὀλυμπίου ἀξιώσας ὑπέγραψα.

Ἀναστάσιος πρεσβύτερος, καὶ ἡγούμενος μονῆς τῶν Ῥωμαίων ἀξιώσας ὑπέγραψα.

Δημήτριος πρεσβύτερος, καὶ ἡγούμενος μονῆς τῶν Φακῆ ἀξιώσας ὑπέγραψα.

Κυριακὸς πρεσβύτερος, καὶ ἡγούμενος μονῆς τῶν Εὐζηρίων ἀξιώσας ὑπέγραψα.

quæ alio et alio tempore et non cum veritate commutatur, non permittit committere eis vere, qui Ecclesiam Dei negaverunt, et hæreticis, qui ex ra ipsam juste constituti sunt, Severo videlicet, Petro, et Zoaræ, et qui similia his sapiunt, super quos iudicium vestrum piissimum imperator suscepit; jamque condemnatos ab apostolica sede vestra, et ab aliis patriarchalibus sedibus, nec non ab omni pontificio, cum non patiantur canonice venire ad Ecclesiam Dei, expelli ab omni publica et privata domo, piissimo imperatore nostro pro pace Ecclesiarum idem vobiscum sentiente, cui omnis cura et studium die noctuque de hac re ultra omnes est: et cessare facere omnem turbationem ab ipsis factam Ecclesiis, atque omnem alienam doctrinam: simul videre, beatissimi, et hortari Deo amatum dominum nostrum, ut sanciat, sicut illa impii Nestorii, ita et illa Severi mente capti animæ corruptibilia conscripta, in sanctam Chalcedonensem synodum edita, et in Tomum sancti Patris nostri Leonis archiepiscopi blasphemantia, igni tradere. Nam per ista dubiam fidem in animas simpliciorum facere studuit, et subsannari fecit apud gentes magnum et venerabile nomen Christianismi. Etenim hujus gratia et Romam ad vos misimus, et vestrum exoptatum adventum enuntiavimus, et ipsum suscepimus. Tales a piissimo imperatore nostro promissiones accepimus, quod ea quæ a nobis canonicè sententiata sua pietas omni modo studet mandare executioni, et totum mundum deinceps liberare a temporali horum turbatione. Appellationes vero prædictorum episcoporum, clericorum, et monachorum, tempore opportuno denominabimus, exhibentes quomodo hi quidem ea quæ Nestorii sunt, hi vero quæ Eutychis sentientes, ab utraque parte divellere Ecclesiam conantur.

SUBSCRIPTIONES.

Marianus misericordia Dei presbyter et archimandrita, ac primas venerabilium monasteriorum, rogans subscripsi.

Agapitus presbyter et prior monasterii Studii, rogans subscripsi.

Diocorus presbyter et prior monasterii sanctæ martyris Euphemie, rogans subscripsi.

Agapius presbyter et prior monasterii Thalassii, rogans subscripsi.

Paulus presbyter et prior monasterii Romanorum, rogans subscripsi.

Antonius presbyter et prior monasterii Sancti Eusebii, rogans subscripsi.

Stephanus presbyter et prior monasterii Olympii, rogans subscripsi.

Anastasius presbyter et prior monasterii Romanorum, rogans subscripsi.

Demetrius presbyter et prior monasterii Phocæ, rogans subscripsi.

Dominicus presbyter et prior monasterii Euphemii, rogans subscripsi.

Ζήλιος πρεσβύτερος, καὶ ἡγούμενός μου τῶν Θεο-
δότου ἀξιώσας ὑπέγραψα.

Ἰουλιανὸς ἰδιῶ Θεοῦ πρεσβύτερος, καὶ ἡγούμενος μου
τῶν Εὐφραμίου ἀξιώσας ὑπέγραψα.

Στέφανος πρεσβύτερος, καὶ ἡγούμενος μου τῶν Προ-
μότου ἀξιώσας ὑπέγραψα.

Ζήνων πρεσβύτερος, καὶ ἡγούμενος μου τῆς ἁγίας
Θεοτόκου τῆς ἐν τῇ πατρὶ ἀξιώσας ὑπέγραψα.

Ἀλέξανδρος πρεσβύτερος, καὶ ἡγούμενος μου τοῦ
Καλάμου ἀξιώσας ὑπέγραψα.

Δάδας πρεσβύτερος, καὶ ἡγούμενος τῶν Καίουμα ἀξιώ-
σας ὑπέγραψα.

Ῥόδων πρεσβύτερος, καὶ ἡγούμενος μου τῆς Θεοδώρου
ἀξιώσας ὑπέγραψα.

Γεννάδιος πρεσβύτερος, καὶ ἡγούμενος μου τῆς Κυριακῆ
ἀξιώσας ὑπέγραψα.

Θεόδωρος πρεσβύτερος, καὶ ἡγούμενος μου τῶν Μα-
ρωνίου ἐν Συκίαις [Συκίαν] ἀξιώσας ὑπέγραψα.

Σίλας πρεσβύτερος, καὶ ἡγούμενος μου τῶν Ἠλίας
ἀξιώσας ὑπέγραψα.

Παῦλος πρεσβύτερος, καὶ ἡγούμενος μου τῆς Σαμουηλίου
ἀξιώσας ὑπέγραψα.

Ἰωάννης πρεσβύτερος, καὶ ἡγούμενος μου τῆς Θεοδώρου
ἀξιώσας ὑπέγραψα.

Κυρίων πρεσβύτερος, καὶ ἡγούμενος μου τῶν Δι-
γυκτίων, ἀξιώσας ὑπέγραψα.

Βασίλειος πρεσβύτερος, καὶ ἡγούμενος μου τῶν Κυ-
ρακωνᾶ ἀξιώσας ὑπέγραψα.

Ἰωάννης πρεσβύτερος τοῦ ἁγίου Ἀποστόλου Θωμᾶ ἐν
ταῖς Μοδέστου ἀξιώσας ὑπέγραψα.

Μάρκος ἡγούμενος μου τῆς Θεοδώρου ἀπὸ ἑπισκεπτῶν, C
ἀξιώσας ὑπέγραψα.

Φλαβιανὸς πρεσβύτερος, καὶ δευτεράριος Μοδέστου
θεοφιλοτάτου πρεσβυτέρου, καὶ ἡγούμενός μου τῆς
ἐπίκλην τῶν Λυκαίων ἀξιώσας ὑπέγραψα.

Μαρίνος πρεσβύτερος, καὶ ἡγούμενος μου τῆς Παυλίου
ἀξιώσας ὑπέγραψα.

Θεόδωρος πρεσβύτερος, καὶ ἡγούμενος μου τῆς Τρύφωνος
ἀξιώσας ὑπέγραψα.

Θεοκτιστος πρεσβύτερος, καὶ ἡγούμενος μου τῆς
ἁγίας Θεοτόκου πλησίον τῶν Ἰωβ ὑπέγραψα.

Κοσμάς πρεσβύτερος, καὶ ἡγούμενος μου τῶν Στου-
θίου ἀξιώσας ὑπέγραψα.

Πέτρος πρεσβύτερος, καὶ ἡγούμενος μου τῆς ἐπίκλην
Ἱερουσαλὴμ ἀξιώσας ὑπέγραψα.

Ἐλευθέριος πρεσβύτερος, καὶ ἡγούμενος μου τῆς ἁγίας
Κυριακῆ ἀξιώσας ὑπέγραψα.

Ἀλέξανδρος πρεσβύτερος, καὶ ἡγούμενος μου τῆς Ἀβρα-
μίου ἀξιώσας ὑπέγραψα.

Θεόδωρος πρεσβύτερος, καὶ ἡγούμενος μου τῆς Ἰωβ
ἀξιώσας ὑπέγραψα.

Τρύφων πρεσβύτερος, καὶ ἡγούμενος μου τῆς Ἐλπίδιου
ἀξιώσας ὑπέγραψα.

Στέφανος πρεσβύτερος, καὶ ἡγούμενος μου τῶν
Κωνσταντῶν. ἄξ. ὑπέγ. χειρὶ διακόνου Ἰακώβου κατ' ἐπιτρο-
πὴν ἐμὴν γὰρ ἀψαντος, πρὸς τῆς ἰδίᾳ μου χειρὶ τὸν τί-
μιον σταυρὸν.

Βαβύλας πρεσβύτερος, καὶ ἡγούμενος μου τῆς ἁγίας

Zoilus presbyter et prior monasterii Theodoti, ro-
gans subscripsi.

Julianus Dei miseratione presbyter et prior mo-
nasterii Euphemii, rogans subscripsi.

Stephanus presbyter et prior monasterii Promoti,
rogans subscripsi.

Zenon presbyter et prior monasterii Sanctae Dei
Genitricis in fonte, rogans subscripsi.

Alexander presbyter et prior monasterii Calami
[Calamii], rogans subscripsi.

Dadas presbyter et prior de Caiuma, rogans sub-
scripsi.

Rhodon presbyter et prior monasterii Theodori,
rogans subscripsi.

Gennadius presbyter et prior monasterii Cyriaci,
B rogans subscripsi.

Theodoros presbyter et archimandrita monasterii
Maronii in Sycis, rogans subscripsi.

Silas presbyter et prior monasterii Heliae [Eliae],
rogans subscripsi.

Paulus presbyter et prior monasterii Samuelis, ro-
gans subscripsi.

Joannes presbyter et prior monasterii Theodori,
rogans subscripsi.

Cyriion presbyter et prior monasterii Aegyptiorum,
rogans subscripsi.

Basilys de Cyracona presbyter et prior monaste-
rii de Cyracona, rogans subscripsi.

Joannes presbyter S. Thomae apostoli in illis Mo-
desti, rogans subscripsi.

Marcus prior monasterii Theodori diaceptoris,
C rogans subscripsi.

Flavianus presbyter et secundarius Modesti Deo
amantissimi presbyteri, et prioris monasterii Lycou-
num, rogans subscripsi.

Marinus presbyter et prior monasterii Paulini, ro-
gans subscripsi.

Theodoros presbyter et prior monasterii Tryphe-
nis, rogans subscripsi.

Theoctistus presbyter et prior monasterii sanctae
Dei Genitricis Mariae prope Sanctum Job, rogans sub-
scripsi.

Cosmas presbyter et prior monasterii Studii, ro-
gans subscripsi.

Petrus presbyter et prior monasterii nominati [ἐπι-
D κλην] Hierusalem, rogans subscripsi.

Eleutherius presbyter et prior monasterii Sancti
Dominici martyris, rogans subscripsi.

Alexander presbyter et prior monasterii Abraami,
rogans subscripsi.

Theodoros presbyter et prior monasterii Job, ro-
gans subscripsi.

Tryphon presbyter et prior monasterii Elpidii, ro-
gans subscripsi.

Stephanus presbyter et prior monasterii de Con-
sta, rogans subscripsi manu Jacobi diaconi, qui scri-
psit secundum commissionem meam, et ego protendi
p opria manu mea honorabilem crucem.

Babylas presbyter et prior monasterii Sancti Da-

Δακτύλ τοῦ ἐν τῷ στύλῳ, καὶ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου ἐν τῷ
μικρῷ βάθει, καὶ τοῦ ἁγίου Ἀποστόλου Ἀνδρείου πλησίον
τοῦ στύλου ἀξιώσας ὑπέγραψα.

Ἰωάννης πρεσβύτερος, καὶ ἡγούμενος μονῆς Ἀναστα-
σίου ἀξιώσας ὑπέγραψα.

Ἀνθίμιος πρεσβύτερος, καὶ ἡγούμενος μονῆς Νέωνος
ἀξιώσας ὑπέγραψα.

Ἰωάννης πρεσβύτερος, καὶ ἡγούμενος μονῆς τῆς ἐπίκλην
τῆς Χρισίου ἀξιώσας ὑπέγραψα.

Ἰωάννης πρεσβύτερος, καὶ ἡγούμενος μονῆς Μαρᾶ
πλησίον τῆς Ἀετίου κιστέρνης, ὑπέγραψα.

Φωκᾶς πρεσβύτερος, καὶ ἡγούμενος μονῆς τῆς ἐπίκλην
τῶν Ἰωανᾶ πλησίον τοῦ δευτέρου, ὑπέγραψα.

Ζώσιμος πρεσβύτερος, καὶ ἡγούμενος μονῆς Εὐ-
τυχίου τοῦ Λυκαίων πλησίον τῶν Ματρώνης ὑπέ-
γραψα.

Τιμοθέος πρεσβύτερος, καὶ ἡγούμενος μονῆς τῶν
Ἀστερίου ἀξιώσας ὑπέγραψα.

Πολυχρόνιος πρεσβύτερος, καὶ ἡγούμενος μονῆς τοῦ
Ἀθρείου, ἀξιώσας ὑπέγραψα.

Σεβηριανὸς πρεσβύτερος ὑπέγραψα ὑπὲρ αὐτοῦ, ἐπιτρα-
πέει παρ' αὐτοῦ.

Στρατόνικο; πρεσβύτερος, καὶ ἡγούμενος μονῆς τοῦ
ἁγίου Δομητίου ἀξιώσας ὑπέγραψα.

Ἀνδρείας ἐλεῖν Θεοῦ πρεσβύτερος, καὶ ἀρχιμανδρίτης
μονῆς τῶν Ῥωμαίων ἀξιώσας ὑπέγραψα.

Μαρτύριος πρεσβύτερος, καὶ ἡγούμενος μονῆς Πέτρου
ἔτσι Οὐάλεντος καὶ Δαυδάτου πλησίον τῶν ἁγίων Ἀπο-
στόλων ἀξιώσας ὑπέγραψα.

Ἀνδρέας πρεσβύτερος, καὶ ἡγούμενος μονῆς διακειμένης
ἐν τῇ σεδασμῶν εἰς τῆς ἁγίας θεοτόκου πλησίον τοῦ
ἁγίου Λυκαᾶ ἀξιώσας ὑπέγραψα.

Μάρκος πρεσβύτερος, καὶ ἡγούμενος μονῆς τοῦ ἁγίου
Κυρίτου ἀξιώσας ὑπέγραψα.

Ἰάκωβος πρεσβύτερος, καὶ ἀρχιμανδρίτης μονῆς
Ἀβίβου Σύρου Συριστί ὑπέγραψα.

Ἄττικὸς πρεσβύτερος, καὶ ἡγούμενος μονῆς τῶν Εὐ-
κρατάδων ἀξιώσας ὑπέγραψα.

Ἰωσήφ πρεσβύτερος, καὶ ἡγούμενος μονῆς τῆς ἁγίας
θεοτόκου ἐν τῷ λιθοστρώτῳ ὑπέγραψα.

Παῦλος πρεσβύτερος, καὶ ἡγούμενος ἀξιώσας ὑπέ-
γραψα.

Ἀναστάσιος πρεσβύτερος, καὶ δευτεράριος μονῆς τοῦ
ἁγίου Φιλίππου τοῦ ἐν τῷ βρεφοτροφίῳ ὑπέγραψα διὰ τὸ
μὴ παρεῖναι τὸν ἡγούμενον.

Γεώργιος πρεσβύτερος, καὶ ἀρχιμανδρίτης μονῆς τῶν
Κύρου ἀξιώσας ὑπέγραψα.

Κυριακὸς πρεσβύτερος, καὶ ἀρχιμανδρίτης μονῆς τῶν
Σύρων ἀξιώσας ὑπέγραψα.

Ζώσιμος πρεσβύτερος, καὶ ἀρχιμανδρίτης μονῆς τῶν
Μαξιμίνου ἀξιώσας ὑπέγραψα.

Ἐλπίδιος πρεσβύτερος, καὶ ἀρχιμανδρίτης μονῆς τῶν
Βασιανῶν ἀξιώσας ὑπέγραψα.

Πολυχρόνιος πρεσβύτερος, καὶ ἀρχιμανδρίτης μονῆς
τῶν Κρητικῶν ἀξιώσας ὑπέγραψα.

Παῦλος πρεσβύτερος, καὶ ἡγούμενος μονῆς τῆς ἁγίας
Ἑρμιόνης ἀξιώσας ὑπέγραψα.

nielis existentis in stylo et sancti Joannis [prædicavi]
in parvo profundo, et sancti Andreæ apostoli prope
stylum, rogans subscripsi.

Joannes presbyter et prior monasterii Anastasii
prope Agogum, rogans subscripsi.

Anthemius [Eleutherius] presbyter et prior mo-
nasterii Neonis, rogans subscripsi.

Joannes presbyter et prior monasterii quod appel-
latur Charisii, rogans subscripsi.

Joannes presbyter et prior monasterii Mara prope
Actii cisternam ^a, rogans subscripsi.

Phocas presbyter et prior monasterii quod dicitur
J-næ juxta Secundum, rogans subscripsi.

Zosimus [Cosmus] presbyter et prior monasterii
Eutychiei Lycaonum, prope villam Matronæ, sub-
scripsi.

Timotheus presbyter et prior monasterii Asterii,
rogans subscripsi.

Polyethronius presbyter et prior monasterii Æthrii,
rogans subscripsi.

Severianus presbyter et prior subscripsi pro ipso,
cum commissum sit mihi ab ipso.

Stratonicus presbyter et prior monasterii Sancti
Dometii, rogans subscripsi.

Andreas Dei miseratione presbyter et archiman-
drita monasterii Romanorum, rogans subscripsi.

Martyrius presbyter et prior monasterii Petri sive
Valentini [Valentis] et Daudati prope SS. Apostolos,
rogans subscripsi.

Andreas presbyter et prior monasterii jacentis in
venerabili domo sanctæ Dei Genitricis prope Sanctum
Lucam, rogans subscripsi.

Marcus presbyter et prior monasterii Sancti Cyrici,
rogans subscripsi.

Jacobus presbyter et archimandrita monasterii
Abibi Syrus, Syriace [Syristi] subscripsi.

Atticus presbyter et prior monasterii Eucratada-
rum, rogans subscripsi.

Josephus presbyter et prior monasterii Dei Geni-
tricis in Lithostroto, subscripsi.

Paulus presbyter et prior, rogans subscripsi.

Anastasius presbyter et secundarius monasterii
Sancti Philippi in Brephotrophio, subscripsi eo quod
non adesset prior.

Gregorius presbyter et archimandrita monasterii
Cyri, rogans subscripsi.

Dominicus presbyter et archimandrita monasterii
Syriorum, rogans subscripsi.

Zosimus [Cosmus] presbyter et archimandrita mo-
nasterii Maximini, rogans subscripsi.

Elpidius presbyter et archimandrita monasterii Ba-
siani, rogans subscripsi.

Polychronius presbyter et archimandrita monaste-
rii Cretensium [Criticorum], rogans subscripsi.

Paulus presbyter et prior monasterii Sanctæ Er-
monia, rogans subscripsi.

^a Maria prope Actiam cisternam : al. aream cist.

Ἐπίτιμος πρεσβύτερος, καὶ ἡγούμενος μονῆς τῆς ἐπι-
 ἄνω Συμεῶν ἀξιώσας ὑπέγραψα.

Ζωτικός πρεσβύτερος, καὶ ἡγούμενος μονῆς τοῦ ἁγίου
 Ἀνδρέου πλησίον τῆς Σατορνίνου πόρτης ἀξιώσας ὑπέ-
 γραψα χεῖρὶ Μάρκου πρεσβυτέρου καὶ δευτεροκρίου,
 ἐμοῦ προτάξαντος τὸν τίμιον σταυρὸν.

Θεόδωρος πρεσβύτερος, καὶ ἡγούμενος μονῆς τοῦ
 ἁγίου Λαυρεντίου ἐκ' ἐμοῦ συστάσας ὑπέγραψα.

Δομητιανὸς πρεσβύτερος, καὶ ἀρχιμανδρίτης τοῦ
 Μαρτυρίου, καὶ ὑπὲρ πάντων τῶν ἐν τῇ ἐρήμῳ τῆς ἁγίας
 πόλεως μοναχῶν ὑπέγραψα.

Ἠσύχιος πρεσβύτερος μονῆς τοῦ μακαρίου Θεοδοσίου
 καὶ ὑπὲρ πάντων.

Κασσιανὸς πρεσβύτερος λαύρας τοῦ μακαρίου Σάββα
 καὶ ὑπὲρ πάντων.

Κυριακὸς πρεσβύτερος, καὶ ἡγούμενος τῶν πυργίων B
 τοῦ Ἰορδάνου καὶ ὑπὲρ πάντων.

Νίσταβος πρεσβύτερος λαύρας τοῦ ὁσίου Φιρμίνου καὶ
 ὑπὲρ πάντων.

Τερέντιος πρεσβύτερος νείας λαύρας καὶ ὑπὲρ πάντων
 τῶν ἐν τῇ ἐρήμῳ ὑπέγραψα.

Διόντιος μοναχὸς, καὶ ἡγούμενος, καὶ τοποτηρατὴς
 πύλας τῆς ἐρήμου ὑπέγραψα.

Τραϊανὸς πρεσβύτερος τῶν πυργίων τοῦ Ἰορδάνου καὶ
 ὑπὲρ πάντων.

Πολύευκτος διάκονος μονῆς τοῦ Ἀββᾶ Θεοδοσίου καὶ
 ὑπὲρ πάντων.

Θεόδωρος διάκονος, καὶ μοναχὸς τῆς νείας λαύρας καὶ
 ὑπὲρ πάντων.

Κύρικος μοναχὸς, καὶ διάκονος τῆς αὐτῆς νείας λαύρας C
 καὶ ὑπὲρ πάντων.

Ἀποστάσιος διάκονος μονῆς τοῦ Ἀββᾶ Μαρτυρίου καὶ
 ὑπὲρ πάντων.

Μάμας μοναχὸς μονῆς τοῦ Ἀββᾶ Μαρτυρίου καὶ ὑπὲρ
 πάντων.

Ἰουλιανὸς μοναχὸς τοῦ Ἀββᾶ Θεοδοσίου καὶ ὑπὲρ
 πάντων.

Ἰωάννης πρεσβύτερος μονῆς ἰδίας ἐν τῇ πεδιάδι καὶ
 ὑπὲρ τῶν ἐν αὐτῇ.

Θεωνᾶς πρεσβύτερος τοῦ ἁγίου ὄρους Σινᾶ, καὶ ἀπο-
 κριστῆρος τοῦ τε ὄρους τῆς ἐκκλησίας Φαράν, καὶ λαύρας
 Ῥαϊθού ὑπὲρ πάντων τῶν ἐκείσε μοναχῶν ἀξιώσας ὑπέ-
 γραψα.

Στρατήγιος διάκονος, καὶ μοναχὸς μονῆς τοῦ μακαρίου
 Ἰωάννου καὶ ὑπὲρ πάντων τῆς ἐκείσε μοναχῶν.

Ἰωάννης μοναχὸς μονῆς τοῦ Ἀββᾶ Μαρτυρίου καὶ ὑπὲρ
 πάντων ἐκείσε μοναχῶν.

Παῦλος μοναχὸς, καὶ ἀποκριστῆρος μονῆς τοῦ μακα-
 ρίου Μάρωνος δευτέρας Συρίας.

Σεβηριανὸς πρεσβύτερος, καὶ ἀρχιμανδρίτης μονῆς
 Ζωῶρα τῶν θερμῶν Συριεστὶ ὑπέγραψα.

Κασσιανὸς πρεσβύτερος, καὶ ἀρχιμανδρίτης μονῆς τῶν
 Λουκᾶ Συριεστὶ ὑπέγραψα.

Ἰωάννης πρεσβύτερος, καὶ ἀρχιμανδρίτης μονῆς τοῦ
 πυροῦ Θεωμᾶ Συριεστὶ ὑπέγραψα.

Συμεῶνης διάκονος, καὶ ἀποκριστῆρος μονῆς τοῦ μα-
 καρίου Ἰακώβου δευτέρας Συρίας καὶ ὑπὲρ πάντων.

Eusehii presbyter et prior monasterii quod voca-
 tur Symeon, rogans subscripsi.

Zoticus presbyter et prior monasterii Sancti An-
 dreæ prope Saturninam portam, rogans subscripsi,
 manu Marci presbyteri et secundarii, me protendemus
 honorabilem crucem.

Theodorus presbyter et prior monasterii S. Lau-
 rentii, a me Dei gratia fundati, subscripsi.

Domitianus presbyter et archimandrita monasterii
 Martyrii, et pro omnibus monachis qui sunt in eremo
 sanctæ civitatis, subscripsi.

Hesyhii presbyter monasterii Theodosii, et pro
 omnibus, etc.

Cassianus presbyter Lauræ beati Sabbæ, et pro
 omnibus, etc.

Dominicus presbyter et prior monasterii de Turri-
 bus Jordanis [lauræ Pyrgiorum], et pro omnibus,
 etc., subscripsi.

Nestabus presbyter Lauræ Sancti Firmini, et pro
 omnibus, etc.

Terentius presbyter Novæ Lauræ et pro omnibus
 qui in eremo sunt subscripsi.

Leontius monachus et prior et vicarius totius
 eremi, subscripsi et pro omnibus, etc.

Trajanus presbyter Turrium Jordanis, et pro om-
 nibus, etc.

Polyeuctus diaconus monasterii abbatis Theodosii,
 et pro omnibus, etc.

Theodorus diaconus et monachus Novæ Lauræ, et
 pro omnibus, etc.

Cyricus monachus et diaconus ejusdem Novæ
 Lauræ, et pro omnibus, etc.

Anastasius diaconus monasterii abbatis Martyrii,
 et pro omnibus, etc.

Mamas monachus monasterii abbatis Martyrii, et
 pro omnibus, etc.

Julianus monachus abbatis Theodosii, et pro om-
 nibus, etc.

Joannes presbyter proprii monasterii in campestri,
 et pro omnibus qui in ipso sunt, etc.

Theonas presbyter sancti montis Sinai, et legatus
 ecclesiæ Pharan et lauræ Rhaitu, pro omnibus mo-
 nachis ibidem, rogans subscripsi.

Strategius diaconus et monachus monasterii Beati
 Joannis, et pro omnibus ibidem monasteriis sub-
 scripsi.

Joannes monachus monasterii abbatis Martyrii, et
 pro omnibus ibidem monasteriis subscripsi.

Paulus monachus et legatus monasterii beati Ma-
 ronis secundæ Syriæ, subscripsi.

Severianus presbyter et archimandrita monasterii
 Zoræ de Thermis, Syriacæ subscripsi.

Cassisa presbyter et archimandrita monasterii Lu-
 cæ, Syriacæ subscripsi.

Joannes presbyter et archimandrita monasterii
 Cyri [Dumini] Thomæ, Syriacæ subscripsi.

Symeones [Simeonius] diaconus et legatus monaste-
 rii beati Jacobi secundæ Syriæ, et pro omnibus, etc.

Ἰωάννης διάκονος, καὶ ἀποκρισιάρχιος μονῆς τοῦ μακαρίου Θεοδώρου δ. υἱῆς Συρίας καὶ ὑπὲρ πάντων τῶν ἐν αὐτῇ μοναχῶν ὑπέγραψα.

Σέργιος πρεσβύτερος περιουσιάρχος τῶν ἁγίων ἐκκλησιῶν ἐπιχωρίων τῆς πρώτης ἑξῶν ἐπαρχίας ὑπέγραψα.

Στέφανος πρεσβύτερος, καὶ ἡγούμενος μονῆς Εὐξερῖου ὑπὲρ πάντων.

Ἰωάννης πρεσβύτερος, καὶ ἀρχιμανδρίτης μονῆς Θωμᾶ Συρῆσι ὑπέγραψα.

Θωμᾶς πρεσβύτερος, καὶ ἀρχιμανδρίτης μονῆς Ἀαρῶν Συρῆσι ὑπέγραψα.

Φαυστίνος μοναχός, καὶ ἀποκρισιάρχιος μονῆς τοῦ ἁγίου Στεφάνου Μαυρῶν Ἰαμνίας, καὶ ὑπὲρ πάντων τῶν ἐπιπέτε κληρικῶν καὶ μοναχῶν.

Θεόδωρος διάκονος, καὶ ἀποκρισιάρχιος τῆς ἁγίας ἐκκλησίας Ἐρενδελανῶν ἀξιόσπαστος ὑπέγραψα.

Joannes diaconus et legatus monasterii beati Theodori secundae Syriæ, et pro his qui in ea sunt monachis subscripsi.

Sergius presbyter iustrator sanctarum ecclesiarum gentilium Syrorum primæ provincie, subscripsi.

Stephanus presbyter et prior monasterii Euxerii, et pro omnibus, etc.

Joannes presbyter et archimandrita monasterii Thomæ, Syristi [id est Syriace] subscripsi.

Theonæ [Thomas] presbyter et archimandrita monasterii Aaron, Syristi subscripsi.

Faustinus monachus et legatus monasterii Sancti Stephani Mauzæ [al. Nanze] Jamniæ, pro omnibus clericis et monachis ibidem existentibus.

Theodorus diaconus et legatus sanctæ Ecclesiæ B Erendelenorum, rogans subscripsi.

EPISTOLA SIVE LIBELLUS ORTHODOXORUM EPISCOFORUM ORIENTALIUM,
CONTRA ANTHEMUM, SEVERUM, ALIOSQUE ACEPHALOS, ORLATUS AGAPITO.

Τῶν δικσπότη ἡμῶν τῆ τὰ πάντα ἀγνωστῶν, καὶ μακαριστάτω πατρὶ κατέρων τῶ ἀρχιεπισκόπῳ τῆς Ῥωμαίων καὶ πατριάρχῃ Ἀγαπῆτῳ παρὰ τῶν ἐνδημιούντων κατὰ ταύτην τὴν βασιλίδα πόλιν ἐπισκέπων τῆς τε ἀνατολικῆς διοικήσεως, καὶ τῶν ὑπὸ τοὺς ἁγίους Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν τόπων καὶ ἀποκρισιάρχων, καὶ λοιπῶν κληρικῶν.

Ἐξ οὗ Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὑπὲρ τῶν ἐπορευομένων ἡμῶν γερῶν, τῆς δὲ αὐτοῦ ἐν παντὶ καιρῷ μετὰ παρρησίας ἀληθοῦς δημοσιευθείσης ὁμολογίας τῆ ἀοράτου καὶ φεθερᾶ αὐτοῦ δυνάμει ἐπὶ τῶν σεβασμιῶν ἡμῶν ἰτακπαύσατο κεφαλῶν τῶν τοῦ κορυβαίου τῶν ἀποστόλων θρόνον καταπιστεύσας ἡμῖν, μακαρισάσας, καὶ ἐστῆσαν ἐπὶ πέτραν τοὺς πίδακ ἡμῶν, καὶ καθύψων τὰ διαθήματα ἡμῶν, καὶ ἐνέπλησε τὸ στόμα ἡμῶν ἕσσμα κατὸν ὕμνον τῶ Θεῷ ἡμῶν, πολλοὶ ἤλπισαν ἐπὶ κύρσιν. ὁ κατὰ τὸ ψαλμικῶν λόγον, καταυγασθέντες ὑπὸ τῆς πνευματικῆς ἡμῶν αἴγλης, δὲ ἤς, ὡς λύχνος ἐλάμπων ἐπὶ λυχνίας ἀγίας τὸ ζυφῶδες τῶν ἐν σκοπτεῖ καθήμενον, καὶ τυρῶν ἐφωτίσαστε τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς διοικήσεως αὐτῶν διανοῶντες. Διὰ τοῦτο, τιθαβρήκετες πιστεύοντες τε τῷ θεῷ λόγῳ τῷ διαγορευόντι, ἔ. Ἐν καιρῷ οὐ δουλιάσει καρδία ἄδραμῖνη ἐπὶ διακρίᾳ συνείσεως, ἔ. πείρα τε μαθόντες ἀπειθεῖς ἡμᾶς φύλακας εἶναι τῶν ἀποστολικῶν θησαυρῶν ἐξασπασάντες ἠρτίως ἄνθημον τὸν πρόσχημα εὐσεβείας περιεβλόμισον, τῶν δὲ δυνάμει αὐτῆς ἀρνησόμενον, τὸν τὴν ἀρμοσθεῖσαν αὐτῷ ὕμνην ἐξωθήσαντα, καὶ λαβῆν ἐτίραν κατατολμήσαντα παρὰ τοὺς θεῖους κανόνας, γνώσκοντες δὲ καὶ τὸν θεοφύλακτον ἡμῶν βασιλέα, καθῆσθαι Χριστοῦ μαθητῶν διδοιμασμίαν ἔχοντα ψυχῶν κοινῶν ἡμῶν τοῦ ἀγαθοῦ ἔργου τούτου γεόμενον, καὶ σπουδάζοντα μῖν ἐκ προοικίων τῆς αὐτοῦ βασιλείας μέχρι τοῦ νῦν, τὸ τῆς ἐκκλησίας ἅπαν σώμα φυλάξει ὑγίης, καὶ ἀπείρασιν καὶ πάσης ἰσῶν ἀπειρωτῆς ἀλλοθέρων, καὶ διὰ τοῦτο νομοθετῆσαι τὰς ἀγίας, καὶ ἱερὰς ἐπίσεμους συνόδους, ἐν ταῖς ὅτε θέσκει γινόμεναις θεῖαις μυσταγωγίαις. μετὰλοφάνως ὑπὸ τῶν ἱερῶν κληρικῶν, ταύτας

Domino nostro per omnia sanctissimo et beatissimo patri patrum archiepiscopo Romanorum et patriarchæ Agaptho, ab episcopis Orientalis diocæsis, et ab his qui sunt sub sanctis locis Christi Dei nostri, nec non ambasiatoribus et cæteris clericis in hac regia urbe congregatis.

Ex quo Christus Deus noster, pro debitis vobis præmiis propter ipsius in omni tempore, cum vera fiducia, sua invisibili ac terribili virtute divulgatam confessionem super venerabile caput vestrum requiescere fecit, cum sedem apostolorum vobis, pater beatissime, commisit, et firmavit super firmam petram pedes vestros, et direxit gressus vestros, et implevit os vestrum cantico novo hymno Deo nostro: speraverunt in Domino (Psal. xxxix), secundum psalmicum eloquium, clarificati a spirituali splendore vestro, pro quem tanquam lucerna resplendens super sancto candelabro caliginem eorum qui in tenebris sedent, et carcos illuminastis, et oculos mentis ipsorum aperuistis. Propterea confisi et credentes divino eloquio dicenti, In tempore non timebit cor confugiens ad intellectum: et experientia intellectus cognoscentes vos esse diligentes custodes thesaurorum apostolicorum, exaspinimus (a) modo Anthemium, habitum pietatis circumferentem, potentiam vero ipsius negantem (II Tim. III); qui convenientem sibi sponsam dimisit, et aliam contra divinos canones accipere ausus est. Cognoscentesque et (b) Deo custoditum imperatorem vocatum, tanquam Christi discipulum, approbatam animam habere, et participem vobis hujus boni operis fuisse, qui a primordiis regni sui usque nunc studuit custodire omne corpus Ecclesiæ sanum et perfecte integrum, et ab omni morbo hæretico liberum: et propter hoc statuit quatenus sanctas synodus in divinis ac sacris initiationibus, quando fiunt, magna voce a sacris prædicatoribus prædicari; quæ fortit-

(a) Forc, εξασπασίμας

(b) Sic mss. ubique.

καρύττεισθαι, τειχεύουσας τῶν πιστῶν τὰς καρδίας, καὶ τὰς τῶν αἰρετικῶν συμπεριγεύουσας, ἐλπίζοντα δὲ ἐκ τῆς κατὰ φύσιν αὐτοῦ φιλανθρωπίας, καὶ οἰόμενοι καθάπερ τοὺς ἕξ ἀπλότητος ὑπαχθίντας τῇ πλάνῃ εἰκὸς ἔσται ἐπιστρίψαι τῷ χροῖω, οὕτω καὶ τοὺς ταύτης εὐρετάς, μᾶλλον δὲ τοῦ διαβόλου μαθητάς, καὶ μαθητοὺς τὴν ἀλήθειαν ἐπιγινόντας, τὰν τῶν ἑξαρχῆς αἰρετικῶν ἐκβολὴν ὑπερτίθεσθαι (αἰ. ὑπεκτίθεσθαι Hard.), δειόμεθα, μακρυώτατοι, ἀναμνήσασθαι τὸν νημανοικώτατον, καὶ θεογύλακτον ἡμῶν βασιλέα τῆς ἱεράς ἐκλήσεως φωνῆς λεγούσης, « Πᾶν δὲ βδελυγμὸν ἐμίσησεν κύριος, » ὁ πρῶτος, « καὶ ἴστα- τὸν ἴσται Σευῆρος ὁ ἀλιτῆριος, ὁ κατὰ Θεοῦ λαλήσας ἀδεικίαν αἰ, ποτὶ μὲν τὰ Ἑλλήνων μυστήρια μνηθεῖς, καὶ τα. τα. τιμῆσας, ποτὶ δὲ τὰ Εὐτυχεῦς διδάξας, καὶ Μεσα, ἐν ὧν δὲ τῷ βίῳ τῇ τῶν Χριστιανῶν πίστει φράσας ἐβρῶσθαι, καὶ τὴν Νεστορίου τοῦ ἀνθρωπολάτρου προσηγοριαν, εἰς ἐφόδον τῆς ἀπάτης τοῖς ἐξ ἀπλότητος πρὸς ὑποδοχὴν ἔχουσιν ἔτοιμα τὰ ὦτα ἐπινοήσας· τὰ ὡκίωσας εἰκὸν ἑναρχῆς Νεστοριανούς τε καλέσας τοὺς τῶν ὀρθῶν δογμάτων καθηγητάς, οὐ φεισάμενος μήτε τοῦ βαπτίσαντος αὐτὸν, ἀναθεμάτων ἀδυνάμων πάντα τὰν κόσμον ἐπλήρωσεν, ἀποφάνασθαι κατατολιμῆσας αὐτὸς, ἐνδυνάμους πληρωσάμενος μετὰ τὴν προσχρυσάκτων αὐτῷ τῆς χειροτονίας σκίαν κατὰ τῆς εἰρημίνης οἰκουμηνικῆς ἀγίας συνόδου τῆς ἐν Χαλκηδόνι, καὶ τῶν ἱερῶν, καὶ θεομιῶν ἐπιστολῶν τοῦ ἐν ἀγίοις τὴν μνήμην πάπα Λέοντος τοῦ γενομένου φωστῆρος καὶ στυλοῦ τῆς ἐκκλησίας, τοῦ σταριζαντος τοὺς πιστοὺς τῇ βασιλικῇ τριβῶν περὲυσθαι, ὡς λειπεσθαι τὸ τῇ θεῖᾳ γραφῇ βῆθιν, πληρωθῆναι ὅπ' αὐτῷ, « καὶ ἐμπροστίεται τίς βῆθρον ὄν εἰργάσατο. » Ὅθεν ἀποροῦντες, πῶς ἂν αὐτὸν κυρίως καλέσωμεν Ἑλλήνων ὁμόφρονα. Εὐτυχεῦς ὁμόδοξον, ὁμάτροπον Νεστορίου, ἐκ τῆς κυριωτέρας, καὶ ἐπισήμου προσηγορίας ἐνομήσωμεν, τὸ ἐντεθεῖον ὄργισον αὐτὸν σὺν ἀληθείᾳ τοῦ διαβόλου καλοῦντες. Παρίντες τούτων τὸ πλῆθος ὑπ' αὐτοῦ ταλασθέντων τὰ τε κατὰ τὴν ἑβραϊκὴν αἰμακα τῶν ὀσίων ἀνδρῶν ἐκχυθέντα ὑπὸ τοῦ κατὰ πατριαν ἰστασιωσμένου ὑπ' αὐτοῦ ἰουδαϊκοῦ συστάτος γίτε στρατεύματος, καὶ ἄλλα δὲ τῶν εἰρημίνων πολὺ χαλεπώτερα διὰ τὸ μένος τοῦ διαγῆματος, ἐκτετεύομεν, ἀγνώκατι, ἐπειδὴ ἐ νῦν καιρὸς ἐπύροδοικτος, νῦν ἡμέρα σωτηρίας, ἡ βεώμεν, βοήθησον ἡμῶν, καὶ ταῖς φονευθείσας ἑσθίας ψυχαῖς, ἄς παριστά- ναι νομήσατε νοσῶν, καὶ δεικνύναι ἡμῶν ὡς διὰ Χριστὸν παρεδόθησαν τῷ θανάτῳ, ὑπὸ τοῦ πολυκεγάλου θρῆος, ἵνα μὴ καὶ αὐτὸς ἐκ τῆς φανερωθείσης πᾶσιν αὐτῷ μαγ- γανίας, καὶ Μανιχαϊκῆς πλάνης, ἢ θαρρῶν ὁ δαίμων οὗτος, κατετόλιμωσεν εἰς τὰς καθαρὰς βασιλείους· εἰσδύναται αὐλας, μηδένα τόπον ὀφείλων ἔχειν, ἢ τὸ βάραθρον εἰς κατετόλιμα ἀνατρέψαι, καὶ ἐπὶ τοῦ παρόντος, τὴν μετὰ τοσούτων κόπων, καὶ ἰδρώνων, ἡμῶν τε καὶ τοῦ φιλο- χρίστου ἡμῶν βασιλέως, φιλοτιμηθεῖσαν εἰρήνην, ταῖς ἀπανταχοῦ τῶν πιστῶν ἐκκλησίας, ἀπελαθῆναι σπου- δάσατε πόρρω που καὶ τῆς ἔσχατης αὐτῆς, φεισάμενοι τῶν τὰς συνουσίας πρὸς αὐτὸν ποιουμένων ψυχῶν, καὶ κοινουνοσῶν διὰ τῆς ἰσπεύθειας τοῖς κατ' αὐτοῦ ἀναθί-

A cant cordia fidelium, et hæreticorum compungunt, sperans ipse ex clementia secundam naturam suam, et putans, quod sicut eos qui ex simplicitate errore subducti sunt decet in tempore converti, sic et hujus inventores, imo diabol. discipulos, et nunquam veritatem agnoscentes, jactum (a) hæreticorum a principio præviare et præmeditari. Rogamus, beatissimi, rememorari memorato ac Deo custodito imperatori nostro illam sacram vocem dicentem : *Omnem abominabilem odit Dominus (Psal. c)*, quæ prima, media, et ultima est. *S*-verus facinorosus, qui *contra Deum semper locutus est iniquitatem (Psal. lxxii)*; et quandoque quidem Græcorum vanidicorum mysteris imbutus, ipsa honoravit; quandoque vero Eutyclus insaniam docuit, et in tota vita dixit bene valere fidei Christianorum; et appellationem Nestorii anthropolatæ, ad decipiendum eos qui in simplicitate paratas habent aures, suscipiendam excogitavit, evidenter illa illius dicendo; Nestorianosque vocabat magistros rectorum dogmatum, et nec illi pepercit qui baptizavit ipsum; invalidisque anathematibus implevit totum mundum, ac arroganter decernere ipse præsumpsit, et validiores sortitus est cum his qui adhærebant ei in ordinando *σε:ὴν* (b) contra predictam sanctam œcumenicam Chalcedonensem synodum, et contra sacras ac D-o dilectas epistolas sanctæ memoria Leonis papæ, qui fuit illuminator et columna Ecclesiæ, quique firmavit fideles ambulare in recta semita, sicque illud relinquetur divinæ Scripturæ dictum impleri : *et incidet in fossam, quam fecit (Psal. vi)*. Unde dubitantes quomodo ipsum proprie vocemus, id. e. cum gentibus sentientem, ejusdem opinionis cum Eutyche, ejusdemque moris cum Nestorio, magis propria et insigni appellatione nominabimus ipsum ibidem, cum veritate organum diaboli vocantes. Prætereuntes igitur multitudinem eorum quæ presumpta sunt ab ipso, et sanguinem sanctorum virorum in Eoa (c) effusum ab estasiamento Judaico (d), de fratria tunc sub ipso militante, ac alia multa difficiliora prædictis propter longam narrationem; supplicamus, sanctissime, cum nunc sit tempus acceptabile, nunc dies salutis (II Cor. vi), clamamus, adjuva nos, et sanctas animas occisas (Apocal. vi), quas spiritu astare cogitate, et ostendere vobis, quod propter Christum traditæ sunt morti a bestia multi capitis, ne rursus ex sua omni- bus manifesta manania et Manichæo errore, quo confidens iste iniquus ausus est intrare mundas regias aulas, cum nullum locum debeat habere, aut barathrum (e) conversandi ad destructionem. Et cum in præsentem pax donata sit omnibus fidelium ecclesiis cum tantis laboribus et sudoribus vestris, ac Deo amantissimi imperatoris nostri, parcentes ipsi extremi animarum facientium conventiones ad ipsum, et communicantium per interpellationem, anathematibus contra ipsum prolatis, studete longe expelle-

(a) Hoc est. xpulsionem.

(b) Hoc est, qui umbram ordinationis illi commoda- ranti contra, etc.

(c) Hoc e t in Oriente.

(d) Hoc est, ab exercitu Judaico, per sodalitia com- mato, tunc sub ipso, etc.

(e) Pro, nisi barathrum.

μασι τὸν ἀκάθαρτον, τὸν ἀποκάρκυντον, τὸν ἀναθήμασιν ἑγγράπτους, καὶ διηνεκίους, ὑπὸ τοῦ ἀποστολικοῦ ὕμῶν θρόνου, καὶ τοσοῦτων ἀρχιερέων, καὶ ἐν οὐρανῷ παρὰ τῶν ἐκλεκτῶν αὐτοῦ ἀγγέλων, κατὰ κριτὸν ἤδη γενόμενοι, κατὰ τὴν εὐαγγελικὴν ἐκείνου καὶ θείαν φωνήν, μετ' ἐκδικίου τοῦ βδελουροῦ ἄλλου τοῦ Πέτρου, τοῦ καὶ τῶν ἐαυτοῦ προσσηγορίας μέχρι τοῦ νῦν οὐκ ἐρυθρίασαντος ψεύσασθαι τοῦ αὐτοῦ μαθητοῦ, καὶ τὰ τῆς ἀποστασίας καθ' ἐπίστατον ῥήματα φθεγξαμένου· καὶ μετὰ Ζωόρα δὲ, τοῦ παντελοῦς ἀμνήτου τῆς θείας γραφῆς, καὶ πάσης ἱερατικῆς λειτουργίας, καὶ τάξεως, μετὰ δὲ παθρόσης οὐκ ἔσμεν τῆς ὄθιν χορηγουμένης αὐτῷ καταπατοῦντος τὴν κρατοῦσαν ἐκκλησιαστικὴν εὐκοσμίαν τε, καὶ κατάστασιν, ἐκ τῶν καθ' ἡμέραν παρασυναξέων, καὶ παραβαπτισματῶν ὑπ' αὐτοῦ τελωμένων, οὐ τὴν συναγωγὴν, γύναια κόμοις, καὶ μίθαις, ἀσελγείαις τε, καὶ ἀκολασίαις ἐνδοθεμένα πλῆροί. Πείσαντες τὸν εὐσεβέστατον ἡμῶν βασιλεῖα, θήρας αἰμοβόρους, ἄρνασι μὴ συγχωρεῖν συναυλιζεσθαι, ἀκρεβωμένον σαφῶς τὸ τῷ θεῷ Ἀποστόλῳ ῥηθῆναι, «ὡς οὐδεμία μετοχὴ δικαιοσύνης, καὶ ἀνομίας, ἢ κοινωνία φασὶ πρὸς σπότης, ἢ μερὶς πιστῶ μετὰ ἀπίστοις.» Οἷα δὲ αἰα διδραματούργηται νῦν καὶ παρὰ Ἰσαακίου τοῦ Πέτρου, βουλομένου ἡμᾶς ὑδακρυτὴ λίγειν, οὐκ ἔστιν, οὐδὲ δέους ἀπαλλάχθαι, διηγούμενους ἅ τ' αὐτῶ ἀνόμοις αὐτοῦ χερσὶν ἐκείνος οὐκ ἔφριξε δρᾶν. Ἐν γὰρ καταργίῃ τινὶ τιμίας εἰκόνας ἀνακειμένης τοῦ τῶν εὐσεβῶν ἐπὶ τοῦ παρόντος σκῆπτρον κρατοῦντος, ὡσπερ ἀμυλώμενος ὁ προλεχθεὶς θεόλαος, καὶ ἄλαστον ἄνθρωπος, εἰ μὴ καὶ κατὰ τὸν ῥηθῆσομενον νεώτερον τρόπον βλασφημῶσι τὸ θεῖον, ἀνακτείνας πᾶν βαπτιστικόν, ἐν ᾧ τὸ ἄτιμον αὐτῷ σχηματίζεται γῆρας στήριξεν, πλῆρων τῶν πεπλανημένων ἐπίθεσεν, ἐμπροσθεν τῶν ὑπ' αὐτοῦ καταγενομένων ἀπάγεσθαι, ἔτυπεν ἀπειθῶς τὸ τοῦ φλοχρίστου βασιλέως ὁμοίωμα, αἰρετικὸν ἀποσελῶν τὸν ἠνωμένον οὕτω θεῷ, καὶ φρουρούμενον ὑπ' αὐτοῦ, τὸ τῆς ἀληθείας φυλάττοντα κήρυγμα, καὶ οὐκ ἔπαυσε τὸν θυμὸν μέχρι τοσοῦτου, ἕως οὐ καὶ τὴν φέρουσαν τὴν περιεσῆς ἐκτύπωμα σινδόνα διεβρόνξε, καὶ μέρος κατέαξεν ἐξ αὐτοῦ, ὃ καὶ κυρὶ παραδέδωκε. Τὸ γὰρ ὅλον ἀφανίζειν οὐκ ἔσχευσεν, φυλαχθῆν ὑπὸ τῆς προνοίας τοῦ κρείττονος εἰς ἔλεγχον ἀκρεβῆ τοῦ φονικοῦ τοῦδε τολμηματος, καὶ τοῦ μιζήνοντος πάντων κατηγορηματός. Μάρτυρες ἐστήκασιν ἄνθρωποι, ὡς ἔγνωτε, ἀγιώτατοι, σαρὰ τῶν ἀληθίων συνήγορον ἔχοντες. Ἐπειδὴ τοίνυν ἐκ παραδόξου οἱ προῤῥηθέντες αἰρεσιάρχαι ἀνταλλαξάμενοι τὴν ὀφειλοῦσαν αὐτῶν ἐκβολὴν γενέσθαι σὺν ἀτιμίᾳ πρὸ χρόνου πολλοῦ τ' ἐν τοῖς βασιλικαῖς ταμίαις οἰκίῃν παρῥησίαν δεδώκασι τοῖς κατ' ἄλλον τρόπον θεῶν ἀρνούμενοις, ἐγκαταλείποντες αὐτοὺς πολλῶν ἐνόματι ὀρθοδοξίας ἐκπλάστου, καὶ κινδυνεύουσιν οἱ πιστοὶ πανταχοῦ γῆς, μηκέτι ἐν ὁμοσίᾳ πορεύεσθαι ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ θεοῦ, ἐξάρτατε ταχίως ἀπ' ἡμῶν τοὺς πονηροὺς, προσενέγκατε συνήθως ταύτην τὴν θυσίαν, τῇ θεῷ καὶ σωτῆρι ὑπὲρ τῆς φυλαχθησομένης ὑμῶν ἀγαθῆς ἀπολογίας ἐν τῇ μελλούσῃ πρὸς τὴν φοβερὰν ἐλευθέραν παντὸς δέους, καὶ τρικυμίας αἰρετικῆς, τὴν κρατοῦσαν εὐκοσμίαν ἐκκλησιαστικὴν φυλάξατε κατάστασιν βεβαιώσιντες, καὶ αὐτὴς τὰς κατ' αὐτῶν πρώην ἐξενεχθείσας ἐκ τοῦ ἀποστολικοῦ ὕμῶν θρόνου ἐνδύσιντες, καὶ δικαίας, καὶ εὐσεβεῖς ἀποφάσεις εἰσηγούμενοι· τῷ ἰννομωτάτῳ βασιλεῖ ἡμῶν, καὶ τὰ ἐκείνων

A ipsum pollutum, et abdicatum; qui anathematibus scriptis, et apertius ab apostolica sede vestra, et a tantis pontificibus, et in caelo ab angelis electis suis jam condemnatus est; qui secundum evangelicam illam et divinam vocem cum iniquo et facinoroso alio Petro suo discipulo appellationem propriam usque nunc mentiri non erubuit, et verba apostasie quotidie locutus est: nec non cum Zoara, qui omnino divinam Scripturam, et omnem sacrum ordinem et missam ignorat: sed cum audacia (nescimus unde) sibi tradita pessundat ecclesiasticum ornatum atque statum, per conventicula et parabaptismata, quae quotidie temerarie aguntur; cujus synagogam mulierculae, comessationibus et ebrietatibus, luxibusque et adulterationibus deditae implent. Persuasimus autem et piissimo imperatori nostro, non permittere aggregari bestias sanguinis edaces cum ignis, cum clare et aperte sciat illud divinum Apostoli dictum, quod nulla participatio est justitiae ad iniquitatem, vel communicatio lucis ad tenebras, vel pars fidei cum infidei (II Cor. vi). At vero si ea quae ab Isaacio Peren nunc perpetrata sunt, sine lacrymis dicere non valemus, non est possibile neque metum abjicere, si narrare volumus, quae suis iniquis manibus facere non horruit. Nam in quodam diversorio reposita honorabili imagine praesentis piissimi imperatoris, praedictus scelestus et arrogans vir, tanquam certans ut secundum novioremodum dicendi blasphemaverit Deum, extendens baculum, in qua inonoratam senectutem suam firmare fingit, implensque simultatum C stellationum in conspectu eorum qui ab ipso seducti sunt, percutiebat sine venia similitudinem Christo amantissimi imperatoris, haereticum denominando sic Deum unitum, et ab ipso custoditum, et veritatis praedicationem custodientem. Nec a furore cessavit, donec divisit tunicam habentem nobilem effigiem; et partem pro se tenuit, quam et igni tradidit; totum exterminare non valuit. Nam conservatum fuit a meliori [numinis] providentia in redargutionem manifestam et notam homicidialis temeritatis, et majoris omnibus accusationibus: testes fuerunt viri (sicut novistis) sanctissimi, manifestam veritatem advocatam habentes. Quoniam igitur praeter opinionem haeresiarchae submutaverunt dejectionem, quae cum ignominia debebat esse, et ante tempus multum deederunt audaciam habitandi in regalibus cellis, his qui per alium modum Deum negant, multis designatis et annumeratis ipsis nomine fictae orthodoxiae; et periculum est fideles nunquam ambulare in domo Domini cum consensu; tollite a nobis cito malos; offerte consuete sacrificium hoc Deo et Salvatore, pro conservanda nobis defensione in futuro tremendo iudicio; liberum ab omni timore, et haeretica fluctuatione armatum, ecclesiasticum conservate statum confirmantes; rursusque sugerie justissimo imperatori nostro piis ac justas sententias contra ipsos prius ab apostolica sede vestra prolatas; statuen- to illa impia scripta tradere igni, et habentes in publicum proderet, juxta imitationem eorum qui zelant

ἄσβεσθ' συγγράμματα νομιθεῖσθαι πυρὶ παραδίδοσθαι, καὶ τοὺς ἔχοντες δημεύσει καθυποβάλλεσθαι, κατὰ μίμησιν τῶν τὰ Μακχαϊκὰ κεκῆσθαι ζηλούντων, καὶ τὰ Νεστορίων τοῦ δυσσεβοῦς, καὶ τὰ Εὐτυχοῦς τοῦ παρόφρονος, καὶ Διοσκόρου τοῦ αὐτῶν πατρὸς, καὶ ὑπερασπιστοῦ. Οὕτω γὰρ τοῖς εἰς αὐτοὺς μάτην ἐλπίζουσιν, πᾶσα προσδοκία καταργηθήσεται. Ἀξιούμεν δὲ ἀγιώτατοι καὶ τῆ κατὰ Ἄθμιον Θεῖα καὶ ἱερὰ ὑμῶν ψήφῳ, πέρας ἐπιθεῖναι τέλος, καὶ τοῖς πατρικοῖς ἡμῶν κανόσι ἀρμοδίον, ἵνα πᾶν ἐκ τοῦ μέσου ἀνέλθῃ σκάνδαλον, καὶ ἀπὸ τῶν μικρῶν τῶν πιστευόντων εἰς τὴν κίριον, καὶ τὴν εὐκταίαν φωτὴν ἀποσπῆσθε παρὰ πάντων ἡμῶν φυλάξῃ κύριος τὸν θρόνον ὑμῶν, καὶ τοῦ φιλοχρίστου ἡμῶν βασιλείως, ὡς τὰς ἡμέρας τοῦ οὐρανοῦ, τὰ τοῦ Πέτρου μιμήματα σώζοντα, καὶ σώσαντα ἡμᾶς ἐκ τῶν θλιβόντων, καὶ τοὺς

possidere Manichæa, et illa impii Nestorii, et Euty-chis insensati, ac Dioscori patris et protectoris eorum. Sic enim evacuabitur omnis expectatio his qui frustra sperant in eos. Rogamus etiam, sanctissimi, finem perfectum imponere divinæ ac vestræ sententiæ, contra Anthimum, paternis vestris decretis convenientem, ut omne de medio exstinguatur scandalum a parvulis in Dominum credentibus, et optatam vocem audietis ab omnibus nobis : Custodiat Dominus sedem vestram, ac piissimi imperatoris nostri, tanquam dies cæli; quæ Petri imitationes salvatis, et nos a tribulationibus salvatis (a), eosque qui nos odiant confunditis.

μισούντας ἡμᾶς κατασχύναντα.

B

ΠΠΟΓΡΑΦΑΙ.

Θαλάσσιος ἐπίσκοπος τῆς Βηρυτιῶν πόλεως ἀξιώσας ὑπέγραψα.

Μίγας ἐπίσκοπος τῆς Βερόιοιῶν πόλεως ἀξιώσας ὑπέγραψα.

Ἰωάννης ἐπίσκοπος Γαβάλων ὑπέγραψα Συριετι.

Ἄθιριος ἐπίσκοπος Μαριάμμης ἀξιώσας ὑπέγραψα.

Χριστοφόρος ἐπίσκοπος Πορφυρέωνος ἀξιώσας ὑπέγραψα.

Ἀρχελαός ἐπίσκοπος Κορύκου ἀξιώσας ὑπέγραψα.

Δαυίδος ἐπίσκοπος Κιρκισίου ἀξιώσας ὑπέγραψα.

Ἀλέξανδρος ἐπίσκοπος τῆς ποτε Βαροῶσον [Lexe, Βαρωῶσων Hard], νῦν δὲ Ἰουστινιανουπόλεως ἀξιώσας ὑπέγραψα.

Ἀναστάσιος ἐπίσκοπος Ἰωτάδης, ἀξιώσας ὑπέγραψα.

Δόμος ἐπίσκοπος Μαξιμιανουπόλεως ἀξιώσας ὑπέγραψα.

Ἰωάννης ἐπίσκοπος Ζωόρων ἀξιώσας ὑπέγραψα.

Μάγνος πρεσβύτερος, καὶ ἀποκρισιάρχος τῆς κατὰ Θεούπολιν ἐκκλησίας ὑπέγραψα.

Ἡράκλειος διάκονος, καὶ ἀποκρισιάρχος τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας ὑπέγραψα.

Ἀθανάσιος διάκονος, καὶ ἀποκρισιάρχος τῆς κατὰ Τύρον ἐκκλησίας ὑπέγραψα.

Παῦλος ἀναγνώστης, καὶ ἀποκρισιάρχος τῆς ἐν Ταρσῶ ἐκκλησίας ὑπέγραψα.

Θωμᾶς διάκονος, καὶ ἀποκρισιάρχος τῆς κατὰ Ἰουστινιανουπόλιν ἐκκλησίας ὑπέγραψα.

Ἀγάπιος διάκονος, καὶ ἀποκρισιάρχος τῆς ἁγίας ἐκκλησίας ἱερᾶς πόλεως μητροπόλεως Εὐφρατησίας ἀξιώσας ὑπέγραψα.

Ἰωάννης ὑποδιάκονος, καὶ ἀποκρισιάρχος τῆς κατὰ Βόστραν ἁγίας ἐκκλησίας ὑπέγραψα.

Τρόφιμος διάκονος, καὶ ἀποκρισιάρχος τῆς κατὰ Σελεύκειαν Ἰσαυρίας ἁγιωτάτης ἐκκλησίας ἀξιώσας ὑπέγραψα.

(a) Vel salvat : et mox confundit.

SUBSCRIPTIONES.

Thalassius episcopus Berytiorum civitatis, supplicando subscripsi.

Magnus episcopus Berrhæorum civitatis, supplicando subscripsi.

Joannes episcopus Gabalorum, subscripsi. Syriace.

Ætherius episcopus Mariamnæ [Mariammes], supplicando subscripsi.

Christophorus episcopus Porphyriionis, supplicando subscripsi.

Archelaus episcopus Coryci, supplicando subscripsi.

Davithus episcopus Circesi [Cir ensii], subscripsi. Syriace.

Alexander episcopus quondam Vercusiorum [Barcusorum Pagrasorum], nunc vero Justinianopolitanus, supplicando subscripsi.

Anastasius episcopus Jotapæ, supplicando subscripsi.

Dominus episcopus Maximianopolitanus, supplicando subscripsi.

Joannes episcopus Zoororum, supplicando subscripsi.

Magnus presbyter et ambasiator Theopolitanæ ecclesie, subscripsi.

Heraclius diaconus et ambasiator ejusdem ecclesie, subscripsi.

Atbanasius diaconus et ambasiator ecclesie Tyri subscripsi.

Paulus Lectorarius et ambasiator ecclesie Tarsi, subscripsi.

Thomas diaconus et ambasiator ecclesie Justinianopolitanæ, subscripsi.

Agapius diaconus et ambasiator sanctæ ecclesie sacre civitatis [Hierapoleos] metropoleos Euphratensis, supplicando subscripsi.

Joannes subdiaconus et ambasiator sanctæ ecclesie de Bostra, subscripsi.

Trophimus diaconus et ambasiator sanctissimæ ecclesie Seleuce de Isauria, supplicando subscripsi.

Εὐαγγέλιος διάκονος, καὶ ἀποκρισιάρχιος τῆς κατὰ Ἀμι-
δαν ἁγιωτάτης ἐκκλησίας ἐπιστάμενος τὰ ἀνωτέρω εἰρη-
μῆνα κατὰ Σευήρου, Πέτρου, καὶ Ζωόρα, καὶ Ἀνθίμου
ὑπέγραψα.

Μάρκος διάκονος, καὶ ἀποκρισιάρχιος τῆς ἁγίας ἐκκλη-
σίας Ἐμισαῶν ὑπέγραψα.

Συμεώνης διάκονος, καὶ ἀποκρισιάρχιος τῆς κατὰ Ἀγί-
οπολιν ἁγίας ἐκκλησίας ὑπέγραψα.

Σέργιος διάκονος, καὶ ἀποκρισιάρχιος τῆς κατὰ Πτολε-
μαΐδα ἁγίας ἐκκλησίας ὑπέγραψα.

Κοσμάς μοναχός, καὶ ἀποκρισιάρχιος τῆς κατὰ Ἀντά-
ραδον ἁγίας ἐκκλησίας ὑπέγραψα.

Ἡσαΐας διάκονος, καὶ ἀποκρισιάρχιος τῆς κατὰ τὴν
Ἀρεθουσιῶν ἐκκλησίας ὑπέγραψα.

Ἰουλιανὸς διάκονος, καὶ ξενοδόχος τῆς Παλμυρέων ἐκ-
κλησίας ὑπέγραψα.

Ἰονὸς διάκονος, καὶ ἀποκρισιάρχιος τῆς Ἡλιουπολιτέων
ἐκκλησίας ὑπέγραψα.

Ἀβράμιος διάκονος, καὶ ἀποκρισιάρχιος τῆς αὐτῆς ἐκ-
κλησίας ὑπέγραψα.

Συμεώνης πρεσβύτερος τῆς κατὰ Κύπρον Κωνσταντίας
ἁγίας ἐκκλησίας ὑπέγραψα.

Ἰωάννης ἀναγνώστης, καὶ ἀποκρισιάρχιος τῆς κατὰ Σε-
λειακὴν Συρίας ἐκκλησίας ὑπέγραψα.

Μαρτύριος ἀναγνώστης τῆς ἐν Βηρυτῶν ἐκκλησίας ἀξιό-
σως ὑπέγραψα.

Ἀρσένιος ἀναγνώστης τῆς κατὰ Μαριάμμην ἐκκλησίας
ὑπέγραψα.

Σέργιος πρεσβύτερος, καὶ περιοδευτὴς μονῆς Γενδάρου
ἀξιόσως ὑπέγραψα.

Συμεώνης διάκονος τῆς ἁγίας τοῦ Χριστοῦ ἀναστάσεως
ὑπέγραψα.

Ἀναστάσιος πρεσβύτερος, καὶ ἀποκρισιάρχιος τῆς Και-
σαρείων ἐκκλησίας ὑπέγραψα.

Ἀλέξανδρος ὑποδιάκονος, καὶ ἀποκρισιάρχιος τῆς Και-
σαρείων ἐκκλησίας Παλαιστίνων ὑπέγραψα.

Μωάννης διάκονος, καὶ ἀποκρισιάρχιος τῆς κατὰ Ἐλευ-
θερόπολιν ἐκκλησίας ὑπέγραψα.

Θεοδοσίος διάκονος, καὶ ἀποκρισιάρχιος τῆς ἐκκλησίας
τῆς Γαζαίων ὑπέγραψα.

Πάμφιλος διάκονος, καὶ ἀποκρισιάρχιος τῆς κατὰ Νεά-
πολιν ἐκκλησίας ὑπέγραψα.

Εὐνομίος πρεσβύτερος, καὶ ἀποκρισιάρχιος τῆς κατὰ
Πέτρον ἐκκλησίας ὑπέγραψα.

Ἀναστάσιος διάκονος, καὶ ἀποκρισιάρχιος τῆς αὐτῆς ἐκ-
κλησίας ὑπέγραψα.

Βίκτωρ διάκονος, καὶ ἀποκρισιάρχιος τῆς κατὰ Ἀρόπο-
λιν ἐκκλησίας ὑπέγραψα.

Φιλώμανος ἀναγνώστης τῆς Ταρσείων ἐκκλησίας, ἀξιό-
σως ὑπέγραψα.

Καὶ μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν λιβέλλων ὁ θεοσεβέστα-
τος ἀναγνώστης, καὶ νοταρίων σικουνοδοκάριος τῆς πρεσ-
βυτέως Ῥώμης προκομισίας τὸ ἅπτον τῆς γραφίσεως παρὰ
Ἀρχιεπιστοῦ τοῦ τῆς ἁγίας μέλλουσας συνοδικῆς ἐπιστολῆς,
ἀσκήτων δὲ Ῥωμαϊκῶν λέξων· τῆ δὲ ἐρμηνείαν ταύτης
ἀνεργῶν Χριστοδωρὸς διάκονος, καὶ νοταρίος σικουνοδοκάριος
ἔχουσεν οὕτως.

Eusebius diacon et ambasiator sanctissimæ ec-
clesiæ Amidanæ, sciens superius edicta contra
Severum, Petrum, et Zoram, ac Anthimum, sub-
scripsi.

Marcus diaconus et ambasiator sanctæ ecclesiæ
Emisenæ, subscripsi.

Symeones diaconus et ambasiator sanctæ ecclesiæ
Hagiopolitanæ [Ægyroplitanæ vel Areopolis], sub-
scripsi.

Sergius diaconus et ambasiator sanctæ ecclesiæ
Ptolemaidis, subscripsi.

Cosmas monachus et ambasiator sanctæ ecclesiæ
Antaradenæ, subscripsi.

Esaias diaconus et ambasiator Arethusianæ eccle-
siæ, subscripsi.

Julianus diaconus et hospitalarius ecclesiæ Palmy-
reæ, subscripsi.

Jonas diaconus et ambasiator Helenopolitanæ [He-
liopolitanæ] ecclesiæ, subscripsi.

Abraamius diaconus et ambasiator ejusdem eccle-
siæ, subscripsi.

Symeonius presbyter sanctæ ecclesiæ Constan-
tienti in Cyprø, subscripsi.

Joannes lector et ambasiator ecclesiæ Seleuciæ
Syriæ, subscripsi.

Martyrius lector ecclesiæ in Beryto, supplicande
subscripsi.

Arsenius lector ecclesiæ Mariamniæ [Mariammes]
subscripsi.

Sergius presbyter et iustrator monasterii Sandari
[Gindari], supplicando subscripsi.

Simeones diaconus sanctæ resurrectionis Christi,
subscripsi.

Anastasius presbyter et ambasiator ecclesiæ Cæ-
sariæ, subscripsi.

Alexander subdiaconus et ambasiator ecclesiæ
Cæsariæ Palæstinæ, subscripsi.

Joannes diaconus et ambasiator ecclesiæ Eleuthero-
politianæ, subscripsi.

Theodosius diaconus et ambasiator ecclesiæ Gæ-
zæorum, subscripsi.

Pamphilus diaconus et ambasiator ecclesiæ Nea-
politianæ, subscripsi.

Eunomius presbyter et ambasiator ecclesiæ Petri,
subscripsi.

Anastasius diaconus et ambasiator ejusdem eccle-
siæ, subscripsi.

Victor diaconus et ambasiator ecclesiæ Areopoli-
tanæ, subscripsi.

Philumenus lector ecclesiæ Tarsenæ, suppli-
cando subscripsi.

Et post lectionem libellorum, Menas venerabilis
lector ac secundicerius notariorum antiquæ Romæ
protulit actum synodalis epistolæ scriptæ a sanctæ
memoriæ Agapito, et legit per dictiones Latinas :
interpretationem autem legit Christodorus diaconus
et notarius secretarius, quæ sic habet.

APPENDIX.

EPISTOLA V^a.AD ANTHIMUM CP. EPISCOPUM¹.

Os'endit in Christo duas perfectas esse naturas: Anthimum contrarium asserentem danians.

Agapetus Anthimo episcopo salutem.

Multo gaudio essem repletus², si te talem circa Ecclesiæ pacem et gloriosissimi imperatoris atque populi doctrinam reperissem, qualem te in primordio esse audivi. Sed nunc, quia didicimus a reverendissimis fratribus, te contra statuta Patrum, imperatorem et reliquos populos docere, ita ut negata humanæ carnis³ atque animæ veritate, tantum Dominum nostrum Jesum Christum unius asseras esse naturæ, tanquam Verbi deitas ipsa se in carnem animamque verterit, et tanquam concipi ac nasci, nutriri et crescere, crucifigi ac mori, sepeliri ac resurgere, et ascendere in cælum, sedere ad dexteram Patris, venire ad judicandos vivos et mortuos, divinæ tantum voluntatis fuerit, quæ nihil horum in se sine carnis recipit veritate: quæ natura unius naturæ Patris, natura est Spiritus sancti, simulque impassibilis, simulque incommutabilis, sempiternæ Trinitatis indivisa unitas, et unius voluntatis æqualitas. Unde si aliquis male voluntatis homo, aut infidelis quisque desciscit, ne convincatur deitatem passibilem sentire, atque mortalem, et tamen Verbi incarnati, il est Verbi et carnis unam usus fuerit propuntiare naturam, manifeste in apertam et Deo odibilem transit insaniam, qui mediatorem Dei et hominum, hominem Jesum Christum, simulatorie credit omnia egisse, nec verum in ipso corpus, sed phantasticam ejus corporis speciem, oculis apparuisse cernentium. Quæ impietatis mendacia quoniam olim fides catholica detestatur, et talia assertionum sacrilegia concordibus per totum mundum beatorum Patrum dudum sunt damnata sententiis; non dubium est, eam nos fidem prædicare atque defendere, quam sancti apostoli docuerunt, et hæcenus eorum suorumque successorum sequens sancta hæc Romana et apostolica Ecclesia doctrinam tenuit ac tenet, docuit et docet. Si quidam⁴ enim ita sunt obcæcati, et a lumine veritatis alieni, ut Verbi Dei a tempore incarnationis denegent veritatem, ostendant in quo sibi Christianum nomen usurpent,

¹ Hæc qua Anthimus de hæresi Eutylichiana redarguitur, quæque Agapeto ascribitur, imposturæ suspicionem laborat. Nam cum Anthimus per litteras Severi, cum quo Constantinopoli diutius egerat, de hæresi diffamaretur, homo callidus se juramento expurgavit, atque coram ipso imperatore professus est, se in omnibus assensurum iis quæ sedes apostolica sentienda proponeret. Acredit quod etiam ex falsa oratione consulum nota Justiniani quartum cum Theodato⁵ seu potius Theodoro collega detegitur impostura; cum reperitur ipsa epistola data calendis Maii anni 534, quo Joannes⁶ prædecessor Agapeti adhuc vivebat. Immo ipse stylus ab aliis Agapeti epistolæ longe diversus hanc epistolam alterius patris

A et cum Evangelio veritatis qua ratione concordent, si per Virginis partum aut caro sine deitate, aut deitas est orta sine carne. Sicut enim negari non potest (evangelista dicente) quod *Verbum caro factum est, et habitavit in nobis* (Joan. 1): ita negari non potest (beato apostolo Paulo prædicante) quod *Deus erat in Christo, mundum reconcilians sibi* (II Cor. v). Quam autem reconciliatio esse posset, qua humano generi repropitiaretur Deus, si hominis causam Mediator Dei et hominum non susciperet? Quæ vero ratione veritatem Mediatoris implet, nisi quia qui in forma Dei æqualis est Patri, in forma servi particeps esset et nostri, ut mortis vinculum unius prævaricatione contractum unius morte, qui solus mortis nihil debuit, solveretur? Effusio enim justis sanguinis Christi tam fuit dives ad pretium, ut si universitas captivorum in Redemptorem suum crederet, nullum diaboli vinculum retineret. Quoniam (si ut Apostolus ait) *ubi abundavit peccatum, superabundavit et gratia* (Rom. v). Et cum sub peccati præjudicio nati potestatem acceperint ad justitiam renascendi, validius factum est donum libertatis, quam debitam servitutis. Quam itaque sibi in hujus sacramenti præsentis spem relinquunt, qui in Salvatore nostro negant humani corporis veritatem? Dicant quo sacrificio reconciliati, quo sanguine sunt redempti? *Quis est* (ut Apostolus ait) *qui tradidit semetipsum pro nobis oblationem et hostiam Deo in odorem suavitatis* (Ephes. v)? aut quod unquam sacrificium fuit sacratius, quam quod verus et æternus pontifex altari crucis per immolationem suæ carnis imposuit? *In conspectu Domini pretiosa mors justorum fuit* (Psal. cxv); nullius tamen insontis occisio redemptio fuit mundi. Acceperunt justis, non dederunt coronas. De fortitudine fidelium exempla nata sunt patientiæ, non dona justitiæ. Singulares quippe in singulis mortes fuerunt, nec alterius quisquam debitum suo sine persolvit, cum Filius hominis unus solus Dominus noster Jesus Christus, qui vere Agnus erat immaculatus, exstiterit, in quo omnes crucifixi, omnes mortui, omnes sepulti, omnes sunt etiam suscitati. De quibus ipse dicebat: *Cum exaltatus fuero a terra, omnia traham ad meipsum* (Joan. xii). Fides etenim justificans impios, et creans justos, ad humilitatis retracta

D sobolem esse satis indicat. Vide Baron. anno 555, n. 88⁷. Sev. Binius.

¹ Falsam hanc multa probant; neque enim tantum suspicionem imposturæ laborat.

² Hormisdas ep. 80.

³ S. Leo ep. 97 quod advertere debuerant Baronius, Binius, aliique, ut memnit R. C.

⁴ Idem S. Pontifex eodem loco.

⁵ Theodato habet c. Just.

⁶ Obiit 26 Junii anni 535.

⁷ Præcedens epistola, quod nec Baronius nec Binius advertunt, tota desumtu est ex primo ac sec. capitulo epistolæ 97 Leonis papæ I (Fermæ, dicendum erat regio collectoris, cujus est hæc observatiuncula.)

participium, in illo acquirit salutem in quo solo homo se invenit innocentem, literum habens per gratiam Dei de ejus potentia glorari, qui contra hostem humani generis in carnis nostræ humilitate congressus, his victoriam suam tribuit, in quorum corpore triumphavit. Licet ergo in uno Domino Jesu Christo vero Dei atque hominis Filio, Verbi et carnis una persona sit, quæ inseparabiliter atque indivise habeat actiones communes, intelligendæ tamen sunt ipsorum operum qualitates. Et sic veræ fidei contemplatione cernendum est ad quæ provehatur humilitas carnis, et ad quæ inclinetur altitudo deitatis: quid sit quod caro sine Verbo non agit (*Luc. 1*); et quid sit quod Verbum sine carne non efficit. Sine Verbi enim potentia nec conciperet Virgo, nec pareret; et sine veritate carnis obvoluta pannis infantia non jaceret (*Luc. 11*): sine Verbi potentia non adorarent Magi puerum stella indire declaratum (*Matth. 11*); sine veritate carnis non jberetur transferri in Ægyptum puer, et ab Herodis persecutione subduci: sine Verbi potentia non diceret vox Patris missa de cælo: *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui; ipsum audite* (*Matth. 11*); et sine veritate carnis non protestaretur Joannes: *Eccæ Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi* (*Joan. 1*): sine Verbi potentia redintegratio non fieret debilitum, et vivificatio mortuorum; et sine veritate car-

nis nec cibus jejuno, nec somnus esset necessarius fatigato: postremo sine Verbi potentia non se Dominus Patri profiteretur æqualem (*Joan. 1*); et sine veritate carnis, non idem diceret Pater se esse minorem (*Joan. 14*); cum catholica fides utrumque suscipiat, utrumque defendat, quæ secundum confessionem beati Petri apostoli unum Christum Dei vivi Filium et hominem credit et Verbum. Christus vero Deus¹ noster ita inter Deum et hominem mediator apparuit, ut in unitate personæ copulans utramque naturam, et solita sublimaret insolitis, et insolita solitis temperaret. Quid igitur? Cum Christus sit Deus et homo², loquitur homo, et calumniaris Deo? Ille in se naturam commendat humanam, in illo audes deformare divinam. Gemina ergo est substantia Christi, divina scilicet, quæ æqualis est Patri; humana vero qua minor est Patre. Utrumque autem simul non duo, sed unus Christus, ne sit quaternitas, non trinitas, Deus. Sicut enim unus est homo in anima rationali et carne, sic unus est Christus Deus et homo: ac per hoc Christus Deus, anima rationalis et caro. Christus in his omnibus. Christum in singulis confitemur. Deus te convertat in bonum, frater, et rectæ fidei normam te in omnibus tenere, et docere concedat. Amen. Data calendis Maii, Justiniano IV et Theodato viris clarissimis consulibus³.

¹ S. Augustinus ep. 3, citatus a S. Leone ep. 97, Theodoro conc. Chalced., etc..

² Id. Aug. tract. 78 in Joan.

³ An. Chr. 534, cum Paulino consulatum gessit imperator, nec facti ulli nomen Theodati Gothorum tyranni præferunt.

ANNO DOMINI DXXXVII.

SILVERIUS PAPA.

Notitia (ex libro Pontificali).

Silverius^a natione Campanus, ex patre Hormisdæ^b episcopo Romano, sedit annum unum, menses quin-

^a Cum in fine anni Christi 536, Romani Agapetum papam mortuum esse cognovissent, Theodatus rex per vim et metum, ut ait Anastasius, intravit Silverium Campanum. Hunc Romanus clerus a se antea improbatum paulo post recepit et approbavit, ut schisma evitaretur. Quo die et mense creatus fuerit non satis constanter affirmari potest, ut infra patet. Dum hæc Romæ gererentur, Constantinopoli ea contigerunt inter Augustam et Vigilium, quæ cap. 22 Breviarii sui Liberatus enarrat his verbis: *De Agapeti decessu audiens Romana civitas, Silverium subdiaconum, Hormisdæ quondam papæ filium, elegit ordinandum; Augusta vero vocans Vigilium Agapeti diaconum, profiteri sibi secreto ab eo fugitavit, ut si præpararet, tolleretur synodum, et scriberet Theodosio, Alexandrino episcopo, Anthimo, et Severo, et per epistolam suam eorum firmaret fidem, promittens dare ei præceptum ad Belisarium ut papa ordinaretur, et dari centenaria septem. Libenter ergo suscepit Vigilium promotionem ejus amore episcopatus et auri, et facta professione Romam profectus est, ubi veniens invenit Silverium papam ordinatum. Hæc Liberatus,*

que et dies undecim^c. Ille levatus est a tyranno Theodato sine deliberatione decreti. Qui Theodatus

Hujus temporibus Theodosius Alexandrinus episcopus cum sedisset annum unum et menses quatuor, in exilium missus est, eo quod concilio Chalcedonensi subscribere recusasset. Substitutus est ei Paulus episcopus orthodoxus, qui idem de homicidio accusatus, in exilium ejectus fuit, subrogato in locum ejus Zoilo. Sev. Bixius.

^b Haud dubie legitime ex præcedente legitimo matrimonio natus, alioquin ad tantam dignitatem plane inhabilis fuisset. Sev. Bixius.

^c Annis quatuor sedisse, et quintum inchoasse constat ex tempore obitus infra.

Qui pauciores annos illi tribuunt tempus sedis ejus computant usque ad intrusionem Vigilii, sed absurde id faciunt, cum Silverius sede pontificia dejectus, et in exilium relegatus, usque ad consummatum martyrium verus et legitimus pontifex permanserit, actusque pontificis quos potuit exercuerit. Quomodo die aut mense anni quingentesimi trigesimi sexti creatio Silverii contigerit, non facile quis definire poterit, propterea quod certus dies obitus Agapeti ignoratur. Vide Barou. an. 536, n. 122. Sev. Bixius.

corruptus pecuniæ dato, a talem timorem induxit A clero, ut qui non consentirent in ejus ordinatione, gladio punirentur. Sacerdotes quidam non subscripserunt in eum, secundum morem antiquum, neque de retum confirmaverunt ante ordinationem. Jam autem ordinato Silverio sub vi et metu, propter adnationem Ecclesiæ et religionis, postmodum subscripserunt presbyteri. Post menses vero duos, notu divino exstinguitur Theodatus b tyrannus et levatur rex Vitigis. Eodem tempore Vitigis anbu'avit Ravennam, et cum vi tulit filiam Amalasanthæ reginæ sibi uxorem. Ob hoc indignatus dominus imperator Justinianus Augustus c, qui reginam sibi commendatam occidisset Theodatus, misit Belisarium patricium cum exercitu, ut liberaret omnem Italiam a captivitate Gothorum. Tunc veniens patricius supra-scriptus in parte Siciliæ, fuit ibidem aliquantum temporis. Audiens autem quod Gothi sibi fecissent regem d contra votum domni Justiniani Augusti, venit in partes Campaniæ juxta civitatem Neapolim, et cœpit obsidere eam cum exercitu suo, quia noluerunt cives Neapolitani aperire ei. Eodem tempore pugnando patricius contra civitatem introivit, et ductus furore, interfecit Gothos et omnes cives Neapolitanos e, et misit prædam, ut nec ecclesiis parceret prædando, ita ut uxoribus præsentibus maritos earum gladio interficeret, et captivos filios et uxores nobilium exterminaret, nullis parcens, nec sacerdotibus, nec servis Dei, nec virginibus sanctimonialibus. Eodem tempore bellum fuit maximum ve-

a Quod Anastasius hic scribit de simoniaco ingressu Silverii factum esse colligitur: tum quod Liberatus qui his temporibus vivebat, adeoque majore fide dignus, verbis supra recitatis, ne verbo hujus rei meminisset: tum maxime, quod Silverius sedis suæ invasori Vigilio in libello sententiæ quem de ipsius damnatione conscripsit, crimen simoniæ potenter objicit, quod sane non ita libere egisset, si ejusdem criminis ipse reus exstisset. Sev. Bixius.

b Anno tertio Theodati regis, qui est Christi 537, occupata Neapoli nobilissima urbe Gothi Vitigem ducem exercitus et Dalmatia evocatum, virum strenuum, bellicis sudoribus ubique spectatum, regem acclamaverunt, idem quod Theodatus rex maxime ignavus, et de proditione totius regni suspectus fuerat, cum nobilissima urbis excidium, totiusque hactenus præsidium manitissimum nequidquam curaret. Quod cum Theodatus damnatione alicujus malefici Judæ cognovisset, ex urbe profugus, dum Ravennam versus abiret, præventus a militibus quos Vitigis miserat, occisus est, cum regnasset annos tres, ut testatur Procopius. Vitigis Romam progressus filium Theodati regis Theodegichum ibidem projecit in carcerem. Ad conciliandos omnium animos dum litteras scripsisset, atque Silverium papam cum toto senatu ad fidelitatem admonisset, relicto Romæ quatuor millium præsidio, ne a Belisario urbis obsidionem machinante intercluderetur, ipse cum toto suo exercitu urbe egressus, vicinorum Gothorum auxilium imploravit. Inveia Belisarius urbem obsidione cinxit, quam Romani meventes, ne ptererentur ea que passi erant Neapolitanæ, suasu Silverii pontificis Belisario se dederunt. Claves portarum, vinctumque Leuderem ducem Gothorum, qui capi quam turpiter fugere malebat, tanquam insignia victoriæ Belisarius Constantinopolim misit. Ita urbs Roma Romanis imperatoribus restituta fuit, cum annis sexaginta Odoacri Erulorum, Theodorico, ejusque

niente Vitigis contra Belisarium patricium, et contra urbem Romam. Ingressus autem Belisarius patricius in urbem Romam quarto idus Decembris f, custodias et munitionibus, vel fabricis murorum, ac reparatione fossati, circumdedit civitatem Romanam, et munivit. Nocte ipsa qua introivit Belisarius patricius, Gothi qui erant in civitate, vel foras muros, fugerunt, et omnes portas apertas dimiserunt, et fugerunt Ravennam. Et post colligens Vitigis rex multitudinem Gothorum regressus est contra Romam, ix kalendas Martias g. Et fixit castra ad pontem Milvium, et cœperunt obsidere civitatem Romanam. Tunc patricius Belisarius, qui pro nomine Romano erat, inclusit se Romæ intra civitatem. His diebus obsessa est civitas, ut nulli esset facultas exeundi, vel introeundi. Tunc omnes successiones (a) privatæ vel ecclesiæ, incendio consumptæ sunt, homines vero gladio interempti sunt. Quos gladius, gladius; quos fames, fames; quos morbus, morbus interfecibant. Nam et ecclesiæ et corpora sanctorum martyrum, exterminata sunt a Gothis. Intra civitatem autem grandis fames erat, ut aqua venundaretur pretio, nisi nympharum remedium subvenisset. Pugna autem maximæ erant contra civitatem. His diebus Belisarius patricius repugnando contra regem Vitigem vel multitudinem Gothorum, protexit Romano, vel civitatem custodia sua liberavit, et nomen Romanum. Tunc obsessa est civitas annum unum, et portus Romanus a Gothis. Patricius vero Belisarius pugnando vicit Gothos. Et postmodum fugerunt Gothi successoribus Gothorum regibus paruisset. Sev. Bixius.

g Originem belli Gothici supra neci Amalasanthæ tribuimus ex Procopio.

d Errat Anastasius. Nam post Neapolim occupatam Gothi a Theodato desciverunt, et Vitigem elegerunt, ut supra ex Procopio enarravi. Sev. Bixius.

e Procopius l. i de Bello Gothorum scribit Belisarium Neapolim deditione accepisse, ideoque cives ejusdem urbis humaniter tractasse. Verum a majoribus invenimus traditum eundem Belisarium ob nimiam eadem ibidem perpetratam a Silverio Romano pontifice, cum Roma potius est, acriter fuisse reprehensum, et pœnitentiam agere compulsum, ut auctor Miscellæ Paulus diaconus testatur l. xvi hist. Sev. Bixius.

f Hac de re Evagrius lib. iv, cap. 48, hæc scribit: Civitas Belisario sine pugna tradita est, et Roma de novo Romanis subjicitur post annos sexaginta, quibus ab Erulis et Gothis occupata fuisset, nono die Apellei, hoc est ad quintum idus Decembris, undecimo anno imperii Justiniani: qui est annus Christi 537 post devictum ab Odoacre Erulorum rege Augustulum sexagesimus. Sev. Bixius.

g Anno nimirum Christi 538, quo obsidione hoc mirandum est primo, quod integro anno obsidionis nunquam illo loco urbem expugnare conati fuerint, ubi murus ab alto divisus est, et quasi jam jam casurus deorsum inclinabatur. Secundo magis mirandum est, quod hostes Romanæ Ecclesiæ Ariani nihil contumeliæ aut damni intulerint ipsis apostolorum basilicis extra urbem positis: sinentes illic catholico ritu, teste Procopio, libere sacra peragi, aliter sane quam recentis hæretici nostri temporis, a quibus nihil prius cogitatum est unquam, quam ut sacra monumenta sanctorum Deo dicata incendiis et rapinis devastent et amoliantur. Sev. Bixius.

(a) Ms. Luc. Possessiones.

Ravennam post annum unum. Eodem tempore tanta A fames fuit per universum mundum, ut Datus episcopus civitatis Mediolanensis relatione sua hoc evidenter narraverit, quod in partibus Liguriæ mulieres filios suos comedisissent penuria famis, de quibus retulit ex ecclesiæ suæ fuisse familia. Eodem tempore ambulavit patricius Belisarius Neapolim, et ordinavit eam, et postmodum venit Romam; qui susceptus est a domino Silverio benigne. Et abiit Belisarius patricius in palatium Pincianum (a) v. Idus Maias, indictione xv. Tunc erat Vigilius diaconus apocrisiarius Constantinopoli. Dolens autem Augusta pro Anthimo patriarcha, quod depositus fuisset a S. Agapito papa, quia hæreticum eum reperisset, et in loco ejus constituisset Mennam servum Dei; tunc Augusta consilio usa cum Vigilio diacono misit epistolam Romam ad Silverium papam, rogans et obsecrans: Ne pigriteris ad nos venire, aut certe revoca Anthimum in locum suum. Et cum legisset B. Silverius litteras, ingemuit, et dixit: Modo scio quia causa hæc finem vitæ meæ adducit. Sed beatissimus Silverius fiduciam habens in Deo et B. Petro rescripsit, dicens: Domina Augusta, ego rem istam facturus nunquam ero, ut revocem hominem hæreticum in sua nequitia damnatum. Tunc indignata Augusta misit jussiones suas ad Belisarium patricium per Vigilium diaconum, ita continentes: Vide aliquas occasiones in Silverium papam, et depone illum de episcopatu, aut certe festinus trans mitte eum ad nos. Ecce ibi habes Vigilium archidiaconum et apocrisiarium nostrum charissimum, qui nobis pollicitus est revocare Anthimum b patriarcham. Tunc suscipiens jussionem Belisarius patricius, dixit: Ego quidem jussionem facio, sed is qui interest in nece Silverii papæ, ipse reddet rationem de factis suis Domino

Jesu Christo. Et urgente jussione exierunt quidam falsi testes, qui dixerunt: Quia nos multis vicibus invenimus Silverium papam scripta hujusmodi mittentem ad regem Gothorum: Veni ad portam quæ vocatur Asinaria juxta Lateranas, et civitatem tibi trado, et Belisarium patricium. Quod audiens Belisarius, primo non credebat; sciebat enim quod per invidiam hæc de eo dicebantur. Sed dum multi in eadem accusatione persistenter, pertimuit. Tunc fecit Belisarius patricius B. Silverium papam venire ad se in palatium Pincis, et ad primum et secundum velum retinuit omnem clerum. Ingressis itaque Silverio cum Vigilio solis in Mausoleo, Antonina patricia sedebat in lecto, et Belisarius patricius sedebat ad pedes ejus. Et dum vidisset eum Antonina patricia, dixit ad eum: Dic, domne Silverii papa, quid fecimus tibi et Romanis, ut tu velles nos in manus Gothorum tradere? Et adhuc ea loquente, ingressus subdiaconus regionarius Joannes regionis primæ (b) tulit pallium de collo ejus, et duxit eum in cubiculum; et expolians eum, induit eum monasticam vestem, et abscondit eum. Tunc Sixtus subdiaconus regionarius regionis sextæ, videns eum jam monachum, egressus foras, nuntiavit ad clerum, dicens: Quia dominus papa depositus est, et factus est monachus. Quod audientes fugerunt omnes. Quem suscepit Vigilius archidiaconus, in sua quasi fide, et misit eum in exsilium c ad Pontianas, et sustentavit eum pane tribulationis et aqua augustiæ d. (c) Qui deficiens mortuus est confessor factus. Qui etiam sepultus est in eodem loco, xii calendis Junii e ibique occurrit multitudo male habentium, et salvatur. Illic fecit ordinationem unam per mensem Decembrem, presbyteros 13 (d), diacones 5 (e), episcopos per diversa loca num. 19 (f). Et cessavit episcopatus dies sex (g) f.

* Hanc eandem historiam Procopius de Bello Gothico lib. 1 et Liberatus in Breviario cap. 22 recensent. Ea quæ ab Anastasio et Procopio prætermissa sunt videre poteris apud Liberatum allegato loco. Sev. BINUS.

b Adde promissionem duorum auri centenariorum, si remoto Silverio se Vigilium ordinari curaret. Sev. BINUS.

c Quod hæretica femina petierat, ambitiosus diaconus procurarat, Belisarius, Pilato de erior, impie ad eodum consummarat. Pœnituit quidem Belisarius in Christum Domini manus sacrilegas injecisse, cum ad expiandum facinus, et divinum numen placandum, Romæ ecclesiam erigi curaret: sed quia suo ipsius testimonio edixit futurum ut rationem redderet Christo Domino quisquis neci pontificis cooperaretur, accidit ut qui impia jussa Augustæ implebat, ne in feminæ offensam incureret, exsequendo sacrilegum ab imperatrice mandatum, imperatorem sibi valde infensum reddiderit, meritoque e summa gloria ad summam miseriam et paupertatem defici meruit. Quid Silverius exsul pontifex in Vigilium pseudopontificem, munera et officia veri pontificis usurpantem, constituerit, patebit infra ex epistola Silverii ad Vigilium. Sev. BINUS.

d Liberatus inquit Silverium duobus Vigilii defensoribus et servis traditum sub eorum custodia inedia defecisse. Hanc ob causam pestis, fames, et bella exorta fuerunt, de quibus Baronius anno 539. Sev. BINUS.

* Anno Christi 540. Nam anno Christi 539, mense Junio litteras dedit ad Vigilium. Unde si verum est, quod ait Anastasius, ipsum mense Maio diem obiisse, non alio quam 540 anno Christi eum defunctum esse affirmare necesse est. Unde constat quod supra dixi, eum quatuor annis et amplius fortasse ab obitu Agapeti hucusque sedem pontificiam tenuisse, ad consummatum usque martyrium: semper legitimum pontificem permansisse, eaque munia pontificis quæ potuit exercuisse, constat ex sententia e carceribus et vinculis illius in Vigilium pronuntiata. Sev. BINUS.

f Nisi dicamus Vigilium post obitum sanctissimi Silverii seipsum in ordinem redeisse, seque pontificatu, quem per intrusionem occupaverat, abdicasse, non video qua ratione post obitum Silverii sedes apostolica sex diebus vacare poterit. Valde itaque probabile est quod simul ac Silverium defunctum miracula edere audivit, seipsum sede apostolica abdicavit, ob simoniam, expulsi et occisi Silverii, contempti anathematis, crimina a se commissa, donec iterum secreta machinatione Belisarii universi cleri consensu egitime eligeretur. Barou. an. 540 num. 4, 5 et 6. Sev. BINUS.

(a) Ms. Luc., v.

(b) Idem, primæ regionis.

(c) Idem, in Panzas.

(d) Idem, 14.

(e) In eodem deest Diacones 5.

(f) Idem ms., 18.

(g) In eodem deest dies sex.

SILVERII PAPÆ EPISTOLÆ.

I EPISTOLA PRIMA SILVERII PAPÆ.

AD VIGILIUM PSEUDOPAPAM.

Vigilio ambitionem sedis apostolicæ et simoniæ crimen admissum exprobrat, eumque sententia anathematis condemnat.

Silverius episcopus Vigilio.

(a) Multis te transgressionibus irretitum sacerdotalis jamdudum novit generalitas: et quia, cruentis humano sanguine manibus decessoribus nostris per vicaria tua subripiens, leviticis præsumperis excubare ministeriis¹, plerique noverunt fidelium. Nam quia contra jura canonica temporibus sanctæ memorix Bonifacii papæ, ipso vivente, successor ejus designari conabar, nisi tibi amplissimi senatus obviasset justitia, tunc providentia pastoralis ac pontificali auctoritate [tua a pontificali honore] tua exsecranda jam debuerant auspicia detruncari. Sed dum parvum vulnus in te [ante] neglectum est, insanabile accrevit apostema: quod nisi ferro alterius abscindatur, fomentum sentire non potest [potes] medicinam: quippe qui nequissimi spiritus audacia ambitionis phrenesim concipiens, in illius apostolici medici, cui animas ligandi solvendique collata et concessa potestas est, versaris contumeliam, novumque scelus erroris in apostolicam sedem rursus niteris inducere, et in morem Simonis, cujus discipulum te ostendit operibus, data pecunia, meque repulso, qui, favente Domino, tribus jam jugiter emensis temporibus ei præsideo, tempora mea vitaris [niteris] invadere. Habeto² ergo cum his qui tibi consentiunt poenæ damnationis [perpetuæ] sententiam, sublatumque tibi nomen et munus ministerii sacerdotalis agnosce, sancti Spiritus judicio et apostolica a nobis auctoritate damnatus. Sic enim ~~deceat~~ fidem sanctorum Patrum in Ecclesia servari catholica, ut quod habuit amittat, qui improbabiliter temeritate quod non accepit assumpserit.

Data octavo calendis Julii, principe Basilio³. Cælius Silverius papa urbis Romæ, huic decreto anathematis in Vigilio pervasore [Vigilium pervasorem] facte ad omnia statuta consensus præbens, subscripsi, pariter quatuor episcopi subscripserunt, id

¹ Surrepsisse videtur adjecta nota consularis, quia tempore Silverii neque Belisarius, neque Basilius ullum consulatum egerunt, inquit ad oram Binii: verum mihi potius hæc arguere videntur impostoris audacem incertiam qui Basilius anno 544 consulens celeberrimum duobus minimam annis præverterit. At de hijsce Mercatoris aberrationibus chronologicis jam sæpius conquesti sumus. PHIL. LABBE.

² Hæc epistola nomine Silverii ad Amatorem episcopum Augustodunensem, fortasse qui his temporibus sanctitate celeberrimus exstitit, rescripta, ab aliquo otioso ex Anastasii scriptis consarcinata videtur. Nota consulum mendaci insignita a veritate historica valde abhorret, ut constat ex Liberato diacono hujus temporis scriptore fidelis imo indignam itaque judicantes, quæ sub ipsius Silverii nomine edatur, loco insolito, et incousueta hac inscriptionis nota, eam hic exhibere placuit. SEV. BINIUS.

A est Terracinensis, Fundanus, Firmanus, et Minturnensis. Data ista chartula per Anastasium subdiaconum.

EPISTOLA AMATORIS,

EPISCOPI AUGUSTODUNENSIS, AD SILVERIUM PAPAM¹.

Ad levandam inopiam exsilii mittit pontifici munuscula, patens de statu exsulis certior fieri.

Beatissimo Silverio Amatori episcopus.

A quibusdam, pater dilectissime, illis a partibus adventantibus audivimus vos a sede sancti Petri injuste pulsum, exsilio destinatum. Quod nimis grave ferentes, misimus parva munuscula, id est argenti libras triginta ad vestram vestrorumque sustentationem: quæ petimus, ut ita grato animo suscipiatis, sicut grata mittuntur intentione. Precamur quoque ut per vestram epistolam nobis remandare non dedignemini qualiter circa vos sit actum, vel modo agitur, ut certam rationem de vobis scire et fratribus valeam nuntiare. Quid enim putas de nobis fieri, pater summe, cum de summo pastore et vicario sancti Petri talia fiunt? Vos tamen nolite multum tristari, sed confortamini semper in Domino: quoniam potens est divinitas² immensæ tempestatis incerta humo serenitatis amovere. Ora pro nobis, beatissime papa.

EPISTOLA II SILVERII PAPÆ¹NOMINE CONFICTA AD AMATOREM².

Amatoris charitatem laudat: quæ contra se acta sunt exponit. De falsis testibus contra episcopum non suscipiendis.

Dilectissimo atque amantissimo Amatori episcopo Silverius

O quam bona est charitas, quæ absentia per imaginem³, præsentia sibi metipsi exhibet per amorem. Divisa tangit [jungit], confusa ordinat, inæqualia sociat, imperfecta perficit. Quam recte prædicator egregius vinculum perfectionis vocat [Coloss. III]; quia virtutes quidem ceteras perfectionem generant, sed tamen eas charitas ligat, ut ab amantis mente dissolvi jam nequeant. Hæc itaque virtute, frater charissime, plenum te reperio, dum non solum de

Eandem quoque par erat inscriptionibus plurimis censuram ascribere, ut pretiosæ merces a vilibus *ὑποβολιμαίου* mercatoris centunculis separarentur. PHIL. LABBE.

¹ Suspectæ fidei epistolam cum alia probant, tum styli barbaries.

² Damnatio Vigilij inscribitur in c. Justelli. Vide notas concilii Romani II, sub Bonif. II.

³ Felix III, ep. 6 ad Acacium CP. ep.

⁴ Idem Felix III cit.

⁵ Hæc quoque suspectæ fidei consent viri docti, nec immerito, cum iisdem atque sequens vitii laboret.

⁶ Ennodius ep. 24 lib. IV.

⁷ Bar. Binio, aliisque execrata.

⁸ Greg. ep. 50, lib. IV.

(a) De hujus et sequentis epistolæ suppositione vide Pagium ad An. Ch. 539, n. 3 et 4.

me sciscitando et visitando curam habes, sed etiam A
bonis tuis me fulcire et sustentare non desinis. Quanta autem mala in me peracta sunt, nec enarrare, nec scribere tibi per omnia possum. Ante omnia vero patricia infesta mihi erat ¹, eo quod non restituebam Anthinum dudum patriarcham Constantinopolitanum, quem sanctæ memoriæ Agapetus prædecessor meus suis meritis damnavit. Urgente quoque ejus jussione, exierunt quidam falsi testes, dicentes adversum me crimina, quorum nunquam particeps fui. Sed dum multi in eadem accusatione persistenter, timuit Belisarius patricius noster ², et mandavit me ad se venire pacifice pro quibusdam ecclesiasticis dispositionibus in palatium Pincis ³, et ad primum et secundum velum retinuit omnem clerum et populum qui mecum veniebat, et nullum B
permisit introire nisi me solum, et Vigilium diaconem meum. Me vero vi retento et ante prædictam patriciam deducto, miserunt in exilium, in quo modo sustentor pane tribulationis, et aqua angustiarum. Ego tamen propterea non dimisi, nec dimitto officium meum: sed cum episcopis, quos congregare potui, eos qui talia erga me egerunt, anathematizavi ⁴, et una cum illis apostolicam et synodali auctoritate statui, nullum unquam taliter decipiendum, sicut deceptus sum; et si aliquis deinceps ullum unquam episcoporum ita deciperet, anathema maranatha fieret in conspectu Dei et sanctorum angelorum. Similiter sanctorum Patrum roborantes decreta statuimus (licet sæpissime jam statutum fuerit) nec falsos, nec inimicos suspectos accusatores vel testes C
unquam super episcopos suscipi, eisque nocere nul-

lam vocem, aut funestam, potius interdici quam audiri sanctis Patribus placuit. Summopere, charissime, tales cavendi sunt ⁵, et averteendi atque rejiciendi, si nocentes apparuerint: quia non solum ecclesiasticæ, sed etiam sæculi leges tales non suscipiunt, sed repellunt. Unde scriptum est: *Os impicum devorat iniquitatem* (Prov. xix). Et Dominus per prophetam loquitur, dicens: *Cum sancto sanctus eris, et cum viro innocente innocenter agēs. Cum electo electus eris, et cum perverso perverteris* (Psal. xvii). Et Apostolus inquit: *Pervertunt mores bonos colloquia mala* (I Cor. xv). Idcirco, ut jam prælibatum est, mali semper cavendi, et bonis atque benevolis est inhærendum, ut periculum desiderii, quantum possumus, ⁶ devitemus, et ne pestis hæc latius divulgetur, severitate qua possumus abscondamus: quoniam non temeritas intervenit præsumptionis, ubi est diligentia pietatis. Agat semper unusquisque vestrum hac informatione ⁷, apostolica fultus auctoritate, juxta vires suas, et fraterna dilectione, ac sancta religione mores proprios conservare, et in communi alterutrum adjuvare, et in charitate permanere, et Dei voluntati indesinenter studeat inhære, ut simul laudantes Dominum, indefessas illi gratias semper agamus. Vale in Christo, charissima semper, et prædicta prout melius poteris, Domino opem ferente, adimplere, et reliquos fratres apostolica auctoritate informare studeto. Data ix kalendas Decembris, Justiniano quintum ⁸, et Belisario [Vulsiario] viris clarissimis consulibus.

¹ Jussu Augustæ Theodoræ.

² Anastasius aut quis alius auctor pontificalis.

³ Alias *principis*, ut in c. Just.

⁴ Sent. illa in Vigil. lata merito suspecta, ut paulo ante observavimus.

⁵ Hæc jam sæpe sæpius ab Isidoro in fictis epistolis decantata.

⁶ S. Leo ep. 2, 4, 92.

⁷ S. Bonifac. Mog. archiep. 17.

⁸ Consulium nota falsa.

ANNO DOMINI DXL.

S. LAURENTIUS NOVARIENSIS EPISCOPUS.

Notitia Margarini de la Bigne.

Hunc esse suspicor Laurentium priorem, qui ex D
Novariensi factus sit Mediolanensis archiepiscopus
vigesimus quintus, ad annum Christi 507, cujus encomia videatur celebrare Ennodius (a). In Dictione missa Honorato episcopo Novariensi in dedicatione basilicæ Apostolorum. Qui etiam Honoratus administrato Novariensi episcopatu annis triginta octo (qui-

(a) *Veni, inquit, piissime Domine, etc., evocatus sanctorum sacerdotum merito, electi seorsim præsentis patris nostri Laurentii conscientia, qui tot plenus dotibus ac Ecclesiæ fastigium crevit, quot scissenturum singula quæque pontificum in quo vernal boni*

operis princeps et honestatis mater verecundia, religionis sanctæ nutritrix patientia, Deum semper placatura pietas, et quæ Ecclesiasticis membris non sermone vitæ instituta tribuet sed exemplis, etc.

S. LAURENTII HOMILIÆ

(ex Biblioth. PP. Lugd.)

HOMILIA PRIMA

De pœnitentiâ.

Duo sunt tempora ab Altissimo præstituta, in quibus datur duplex hominibus remissio peccatorum. Est namque remissio publica et est remissio privata. Publica tempus suum habet, privata suum exercet tempus. In publica fons est indulgentiæ, in privata fructus est pœnitentiæ. In illa donum Dei, in ista labor hominis. In illa baptisma, in ista pœnitudo. Et quæ sunt ista tempora debent agnoscî. Tempus primum est ab Adam usque ad Christum. Tempus secundum est a Christo usque ad consummationem sæculi. Hæc sunt duo tempora. In primo quid est? Peccatum Adam, quod Christus solvit. In secundo? quid? peccata propria, quæ labor hominum et sollicitudo extinguit: illud generale est, hoc speciale. Adverte quod dicitur: Peccatum Adam quod in filiis ejus permansit, divina clementia abstulit. Sarcinam illam in se suscepit Salvator, et evertit: quando? In primo tempore. Ubi? In fonte baptismatis, fluvioque Jordanis. Ibi clamabat Baptista, digitoque ostendebat cœlestem Principem, dicens: *Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi* (Joan. 1). Peccatum mundi quid est? Delictum Adam per traducem seminis ad filios devolutum. Agnus igitur Dei Christus; tinctus in flumine, tulit noxiam sarcinam a Patre in filios derivantem. Nefas illud pessimum, a serpente suggestum, in fonte intinxit, in flumine abolevit, in carne cremavit. Tulit debitum unius, et donavit indulgentiam cunctis. Caput curavit et sana sunt omnia membra. Verum ab hoc fonte vel indulgentia generali aliud jam exoritur tempus: commissa peccata non aqua delet, sed pœnitudo remittit. Et hoc tempus utrumque psalmista David in quinquagesimo psalmo notavit. Primum tempus posuit, ubi per Christum loquitur in persona Adam. Et quid dicit? *Incerta, inquit, et occulta sapientiæ tuæ manifesta mihi.* Et quæ sunt ista? Incertum fuit salvari Adam lapsum in mortem, sed manifesta facta est, et redemptio ejus in carne et remissio ejus in aqua, vidi in spiritu quomodo clementia tua missa per unigenitum, et patrem recepit de crimine, et filium donavit salutem. Ecce incerta sapientiæ tuæ, quæ mihi tua dignatio revelavit? Quid ergo Adam? Ipse est qui per Christum exsulat in David dicens: *Domine, asperges me hyssopo, et mundabor* (Psal. 51). Culpa enim mea me obruit, imo crimen prevaricationis fœdavit. Sed, *asperges me hyssopo*, id est aqua viva, et mundabor. *Asperges me aqua Filii tui sacro sanguine mixta, et mundabor. Laabis me, et super nivem dealbabor?* Lavabis me in illo venturo fonte et mystico flumine in quo, non solum crimen meum extinguetur, sed et candor meus quem receperis

A sum, etiam super nivem excellet. Futurum est Genitor, ut mittas Filium tuum unigenitum, qui auferat malum de mundo, quod per me introductum est, et non fraudentur filii in facinore patris. Ille aperiet viam salutis, ille reserabit remissionem fontis, et crimen meum abolebit in aqua et Spiritu. Asperget me gratiæ suæ guttis, et mundabor. *Lavabit me ignifero lumine, et super nivem dealbabor.* Hæc est primo tempore remissio generalis: videamus quid in secundo. Item Psal. 51 declarant: *Usquequaque lava me ab injustitiâ mea, et a delicto meo munda me* (Ibid.), Ecce tempus, et tempus superius Adam, in æterno David. Ibi lavacrum est aquæ, ubi dicit: *lavabis me et super nivem dealbabor.* Hic lacrymæ sunt pœnitentiæ, ubi dicit David, *usquequaque lava me ab injustitiâ mea et a delicto meo munda me.* Illud publicum, hoc privatum. Illud gratiæ, hoc clementiæ. Illud omnium, hoc singulare. Illud mysticum, hoc morale. Abluitur Adam corpore Christi, ut veterem abiciat hominem et induat novum. Abluitur David in corde compuncto, ut reformet in se speciem quam crimen fuscavit. Ille renovatur in fonte, iste reparatur in fletu. Illum gratia curavit, istum gemitus reformavit. Qui concupiscentiam suam hirsuto corpore dolet; et lugens peccati sui ante se pingit imaginem, ita asserens: *Usquequaque lava me ab injustitiâ mea.* Quare usquequaque? Quia *iniquitatem meam agnosco, et delictum meum contra me est semper.* Tanquam si ita diceret: *Sanaveras me, Domine, jam ante in patre meo Adam, quando membra illius in te suscepta tinxisti in fonte, abliti in flumine. Liber existebam beneficio tuo, nec potui indultam mihi gratiam retinere. Iterum enim in me ipsum erravi. A patris delicto liber effectus, proprium commisi delictum, de publico ereptus loqueo, privatum incurri. Non est jam fontis nec aquæ præsidium. Quid faciam, aut unde piabor? Nunquid mereor iterum indulgentiæ tuæ imbri perfundi, generalique lavaeri flumine dilui? Absit. Non ego jam aquæ munus repetam quod abluî. Semel peccatum quod semel concessum est. Ex mea me inopia redimo, ex meo me labore perfundo. Est in me exiguus quidam humor, qui non me more torrentis infundit, sed modico sudore inrorat. Laboris mei me guttis abluî quæro, verhorumque scintillis virus in me conceptum exuri desidero. Usquequaque lava me ab injustitiâ mea: non jam aqua, sed sequa opere lava me; non baptismatis fonte, sed pœnitentiæ rore. *Quia delictum meum contra me est semper.* Vidi me: cognovi factum meum, stat ante me delictum quod me deformavit. Usquequaque lava me ab injustitiâ mea, quia cognovi quod feci: quod ego cognovi, tu dignanter ignosce. Despice, tu, quod ego inspicio. Sufficit me videre hoc. Tibi displicui: *averte faciem**

fnam a peccatis meis, et omnes iniquitates meas dele. **A** Quare? quia delictum meum contra me est semper. Scriptum est in corde meo, exaratum est sub oculis meis, fixum est in conscientia mea. Ablue, tu, quod ego scripsi, exime quod ego depinxi. Hæc in figura plorata sunt; hæc induxi in speculum quinquagesimi psalmi, in quo ad aspectum nostrum et primi temporis et secundi gemina imago resultat: primi in Adam, secundi in David. Licet ambo, sive Adam, sive David primi temporis spatio concludantur. Spiritus est sanctus qui loquitur in prophetis, et tempus utriusque a se distinguit, et prævaricationis venia signetur in Adam, poenitentiae manus exsolvat in David; sermo namque propheticus, et præcedentem faciem temporis et sequentem depingit in psalmo. Vobis igitur (dilectissimi) sermo iste componitur, ad vos dirigitur ista assertio. Vobis hæc disputatio clarum profectum habitura ingeritur; in quibus calor fidei peccato forte interveniente perfrixit. Mens perdit obstupescit, spes depravata liquescit, omnisque futurorum intentio aporiata torpescit, dum secum unusquisque perpendit, sibi que reputat, ac intra se loquitur ita: Quid facturus sum modo, quid superagendum est mihi, aut quid restat sperandum? Redemptus fui, et factus sum servus; liber fueram, factus sum servus peccati; perdidit gratiam largitoris, amisit beneficium redemptoris; claro corpore egressus de fonte, cæno meiterum immundo perfudi, limoque lædavi. Purus de gratia Dei, factus sum de propria intemperantia perditus. Error meus de filio famulum, de intimo inimicum, de hærede exterum [Suppl. fecit]. Violavi symbolum meum, corrumptum pactum in ipso vestibulo fontis conscriptum. O quam infelix conditio! O quam miseranda consilia! Operibus diabolicis me renuntiatum sponderam, et implere non valui! Malis quibus carui, in ipsis relapsus contaminor! Evangelicam tunicam rursus in pellicia commutavi. Stulam meriti, quam mundam texueram, labe vitiorum fuscavi, et novum hominem iterum vetustate contexi. Quid nunc requiro, aut quid exspecto adhuc: ubi quæro fontem, aut ubi invenio baptisma? Nunquid est respectus ad aquam? nunquid recipiet me adhuc unda, ut me reformet in utero aquæ et pariat innocentem? Aut forte quærere debeo adhuc dexteram sacerdotis, quæ me mergat in fontem; et inde iterum purificet! Hæc tecum loqueris; tu hæc tecum tractas, conscientia tua onere prægravatus! Sed quæ sunt hæc verba tua, O homo, cognosce te esse imaginem Dei. Sapientem te fecit Deus, providum animo, mente mysticum, sensibus sublimem, et vult te non perdere sed salvare; non perimere, sed protegere: quare tu desperas, quando ille non despicit? Conscientiam tuam formidas, et ad caput indulgentiæ non festinas? Quid putas esse fontem qui concepit, aut quid æstimas esse undam aquæ quæ te peperit? Nunquid aqua est media, aut unda in causa? Absit! sed discite mysterium. Prudentia tua fons, et in te intellectus tuus aqua est inundans, habens aspectum cordis, ut videas temetipsum. Ac-

cepisti mentem altiora petentem; sic in altitudine mentis tuæ quasi imago Dei, et de speculo hoc deifici operis profunda rimaberis. Habes arbitrium et sensum de Deo concessum. Delibera apud te, cum sis imago Dei, quomodo non possis extingui. Si est in te prudentia, si habes consilium, et proprium mentis arbitrium, Deus in te est. Ipse tibi erit poenitentia, et fons et baptisma, et remissio, qui nunquam in te nec desinit nec deficit. Quid ambiguas æstimas: quid resolveris animo, et inter inepta tædia conscientia tua fatigatus torpescis? Peccasti post fontem, lapsus es post baptisma, fecisti crimen post indulgentiam generalem: quid nunc? perit jam spes? nunquid intercepta est retributio? Non est ita homo! Quid circumduceris? signum accepisti de fonte, non desperationis sed miserationis, non defectionis sed remissionis, non ut unquam desperes. Signum acceperunt Judæi: quale? circumcissionis. Signum acceperunt et Christiani: quale? miserationis. Ecce signum in Judæis: circumcisio carnis; in Christianis circumcisio cordis. Sed satis hæc illa præstantior. In illa sanguis incisionis, in hac aqua remissionis. Ibi plaga carnis, hic palma pietatis. Ibi observantia rigida, hic indulgentia regia. Et hoc utrumque signaculum Christus pendens in patibulo prænotavit, quando de vulnere suo et aquam eduxit et sanguinem (Joan. xix). Ut sanguinis signaculum daret Judæis, aquæ vero indicium gentibus Christianis. Signum ergo tu accepisti de fonte, non Judaicum sed evangelicum. Ex illa die illaque hora qua egressus es de lavacro, ipse tibi es fons jugis et diuturna remissio. Non opus habes doctore, non dextra sacerdoti. Mox ut ascendisti de sacro fonte, vestitus es veste alba, et unctus es unguento mystico: facta est super te invocatio, et venit super te trina virtus, quæ vas novum hac nova perfudit doctrina. Exinde te ipsum statuit tibi iudicem et arbitrium; deditque tibi notitiam ut possis ex te discere bonum et malum; id est inter meritum et peccatum. Et quia non poteras, manens in membris corporisque compage, liber exis ere a peccato, immunisque esse a noxa, post baptisma remedium tuum in te ipso statuit, remissionem in arbitrio tuo posuit, ut non quæras sacerdotem cum necessitas flagitaverit; sed ipse jam, ac si scitus perspicuusque magister, errorem tuum intra te emendes, et peccatum tuum poenitudine ablvas. Itaque desinat duritia, cesset desperatio, desinat ignavia, fons nunquam deficit, aqua intus est, ablutio in arbitrio est, sanctificatio in solertia est, remissio in rore lacrymarum. Nolite solvere in seguitiam: fons est in homine conservatus perpetua poenitudo. Ibi est poenitentia ad vocem Baptistæ, qui sic vociferatur in eremo, et penetrabili clamore desertas hominum mentes exaggerat dicens: *Poenitentiam agite, appropinquabit enim regnum cælorum* (Matth. iii).

Nemo potest superni imperii habere apicem, habere fastigium, nisi fuerit poenitentia suffragio fultus. Ad regni superni penetrabilia non pervenit quia-

quam, nisi egerit pœnitentiam. Repetit adhuc Baptista : *Ego (inquit) baptizo vos aqua in pœnitentiam, sed alter est post me veniens, qui vos baptizabit in Spiritu sancto et igni. Noli tu jam quærere neque Joannem, neque Jordanem : ipse tibi esto Baptista. Pollutus es post lavacrum, vitata sunt viscera tua, contaminata est anima ? tinge te in aqua pœnitentiæ, abluete abundantia lacrymarum, exuberet fons compunctionis in extis tuis : exundent aquæ vivæ in libris tuis. Para te venienti Domino, et ipse te baptizabit in Spiritu sancto et igni, habens ventilabrum in manu sua (Ibid.) : quod est inspectio vel ponderatio pœnitentis ac peccati. Ipse perpendit in te utrumque pondus, ipse inspicit in te uolem et molem : unam pœnitentiæ, et unam pestilentis. Et pœnitentiæ quidem fructus, ac si triticum, congerit in tuum profectum ; peccati vero tua, quasi pestilentis paleas, comburit igni inexstinguibili (Luc. III). Hæc est privata remissio, intimo corde provocata, et pœnitentia acquisita. Multa sunt repetenda, plurima replicanda. Genus hominum fragile est, et lubrico semper gressu incessit. Natura corporalis obnoxia est rebu contrariis : passionibus etenim diversis ac vitis subjacet : nec tantum de propria puritate, quantum de divina pietate dirigitur. Et, si hodie quis confidat de merito, de robore animi, de vigore viscerum, crastino fallitur ac decipitur. Sic enim protestatur Apostolus dicens : *et qui se putat stare, videat ne cadat (I Cor. X)*. Carcer est vero qui animæ fortitudinem premit et claritatem contaminat. Laqueus est semper imminens jugiterque insidians ; laqueus est pestifero lapsu protensus in via. Et inde est quod clamat propheta : *In via hac qua ambulabam, occultaverunt laqueum mihi (Psal. CXLII)*. Et iterum : *Juxta semitam, standulum posuerunt mihi (Psal. CXXXIX)*. Implicatur plerumque anima in hoc corporeo laqueo, et si velit, et si noli, nec liberatur sponte, priusquam divino suffragio per pœnitentiam supplicans, ut ait iterum propheta : *Benedictus Dominus, qui non dedit nos in captione dentibus eorum : Anima nostra sicut passer erepta est de laqueo venantium : laqueus contritus est, adjuvante Domino, et nos liberati sumus (Psal. CXXIII)*. In laqueo hærebat anima : erepta est non suis viribus, sed divino præsidio. Et quis est iste laqueus, nisi caro quæ animam in proposito suo bene currentem vexat semper, carpit jugiter, capit frequenter ? est enim unus et nullus per membra insidians. Dico, quomodo in oculis est laqueus gravis. An non cognovisti quemadmodum anima (non dicam, sæpe, sed semper) captivatur in aspectu ? Unde avaritia insidiatur, unde libido incenditur, nisi de corporali aspectu ? Vidisti laqueum fortem ? nec immerito scriptum est : *Nequius oculo quid est factum in homine (Eccli. XXI) ?* Et iterum : *Intrabit mors per fenestras (Jer. IX)*. Et lingua ipsa laqueus est insanabilis ; spargit enim venenum maledictionis, blasphemis, susurationis, detractionis ; et non solum corda, sed etiam exulcerat animam. Et inde est quod obsecrat ille præsul pœnitentiæ dicens : *Pone, Domine custodiam**

ori meo, et ostium circumstantiæ labiis meis. Nec minus interserit alter : quis dabit cogitationi meæ flagellum, aut quis imponet super labia mea signaculum ? certe ut tunc loquar quando non est tacendum, et quod promiserit lingua non mordeat, sed nutriat animam ; sonabit vox adversa in auribus, et homo interior stimulatur in ira, concitatur in cæde. Vides quia et in auribus laqueus permanet ? et inde illa Scripturæ commonitio sonat : *Sepi aures tuas spinis ; noli audire linguam nequam (Eccli. XXVIII)*. Laqueus est in manibus : ut dictum est : iniquitatem manus vestræ concinnant. Et iterum : *Ut quid mihi jejunatis quando subditos vobis compungitis, et percutitis pugnis humilem (Isai. LVIII) ?* Quid dicam de noxio pedum incessu, conr-que cruore infecto, ut est illud : *Veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem (Psal. XIII, Rom. III)*. Has namque insidias corporales, hos laqueos singulorum membrorum de corpore eruendos, sententiis suis decernit Salvator : *Si oculus tuus dexter, si manus tua vel pes scandalizat te (Matt. V ; Marc. IX) : id est animam tuam divina desiderantem, cælestia cogitantem, depravant. Si laqueis suis te implicant, aut fraude sua nituntur visus ertere : absconde non manum aut pedem, sed pestilentiam tibi per hæc membra morbumque illatam. Quamobrem dictum est : Si oculus tuus dexter te scandalizat, si manus dextera vel pes : nisi quia omne quod bonum est dextrum dicitur, similiter malum appellatur sinistrum ? Et est pars dextra, et est pars sinistra. Dextra suos retinet probatos ; sinistra suos æque reprobatos. Ad dextros quid dicit Christus ? *Venite, benedicti Patris mei, possidere regnum paratum vobis ab origine mundi (Matt. XXV)*. Quid ad sinistros ? *Discedite a me, maledicti, in ignem æternum. Vides quia ista distinctio est in sinistro et dextro ? quid igitur si oculus tuus dexter scandalizat ? discite quid est quod quando committis peccatum, oculo tibi ministrante, dulce tibi et dextrum videtur. Et dextrum hoc tunc corrigitur in sinistrum, quando residente Domino et discutiente peccata cæperis inter multos alios et ipse audire : *Discedite a me, maledicti, peccatores injusti, in ignem æternum. Scandalizavit te oculus, subripuit, delinquis, per visum te implicavit ? erue eum. Quid jubet erueri ? oculum, an peccatum ? Oculum suggerentem commissum. Nunquid oculus peccavit quia vidit ; an magis animus deliquit quia concupivit ? Cæterum si per cuncta peccata vel scandala non animi cupiditas reprimeunda est, sed effodiendus est oculus quia vidit, nullus jam habiturus est oculos.***

Non est quisquam (ut arbitror) cui oculi remanebunt, quia non est inter mortales qui non concupiscit, aut scandalizatur, aut peccat. Homo, inculpaveris oculum ad gratiam tibi concessum, cujus beneficio lumen vides ? ornatus est capitis, speculum est membrorum, totiusque corporis fenestra gratissima ! Noli huic inculpate quia cernit, sed in culpa quæ cernit ; sed in culpa tibi ipsi, quia concupisti ! Erue, non oculum de capite, sed errorem de corde ; evalle, non aspectum corporum,

sed concupiscentie crimen: non est visum oculum delere, sed crimen evellere. Dexter fuit oculus quando tibi obduxit scandalum: hoc est quod dicit quando te inquinavit et polluit. Sed erue cum contraria fortitudine. Noli te vulnerare cogitare, sed ad vincendum te præcinge. Esto armiger poenitentiae, et protinus evertes peccatum. Dulce fuit vitium cum delectavit animam; sed fiat tibi nunc dulcior poenitudo, quæ non solum delectet, verum etiam nutriat animam. Concupisti malum, vicit te cupiditas, perpetrasti nefas! erit animus tuus dexter oculus, id est dulcedo peccati. Erue oculum istum, sinistro conspectu consentum, qui te non illuminat, sed contenebrat, et de dextro transfert te in sinistrum. Sed dicis: malum hoc quod asseris a me extirpandum, oculus iste nefandus, intus est! Non videtur in pectore, habetur in corde conscientiae fixus, quali arte valebo eum eruere qui nec manu contingi potest, nec digito erui aut evelli? Vis ostendam tibi manum, et digitum, et arte qua possit evelli? Quando percussisti pugnis humilem, induxisti in te peccati oculum. quando porrexisti manum tuam ad sublevandum humilem, ad sathan lum inopem, eruisti de corde tuo nequitiae oculum qui te scandalizavit. Vides quali manu, digitoque et arte noxius ille evellitur oculus qui de dextro dirigit in sinistrum? Dulcia sunt vitia dum in actu sunt, sed sunt protinus amara post actum. *Mel*, inquit, *stillat ex labiis meretricis* (Prov. v), et hoc dicitur. Ad tempus quidem ungit gulam, impinguit fauces, novissime vero convertitur in amaritudinem felis; et quod fuit dulce ad tempus, fit amarum in fine. Festina igitur, et ne tardus existas ad corrigendum te de sinis ro in dextrum. Cecidisti per ceelum: contaminavit te aspectu suo? abluat te aqua sana. Inluxit in te laqueum? eruat te de laqueo: habet enim in se magnum lacrymarum auxilium. Impulit te obscenis sordescere actibus, turpique mucrone caput abscedit, id est avaritia aut libidine? Age, tu exerce te contra talem oculum; erige te contra aspectum tuum, agita cordis tui venas quæ tendunt ad oculum, et dic illi: Oculi, ad te recurro, tibi imputo! exue quod implicasti. Tu me vulnerasti, tu me sana; tu me polluisti, tu me purifica: abluo quod inquinasti, erige quod elisisti, corripe quod evertisti, absolve quod per scandalum obligasti. Tu vidisti, ego concupivi; tu inspexisti et ego peccavi. Vidisti aurum, vidisti possessiones aliorum et prædia: cæcavit ambitio. Cœpi velle quod meum non erat, cœpi auferre aut argumento invadere aliena. Tali me scandalo obcæcasti. Quid dicam de feminea specie, quantum intuendo eam collapsa est anima, effeminata sunt viscera, et quasi concupiscentiae sagitta percussus de quodam præcipitio corruisti? Da modo liquorem tuum, et dele peccatum meum. Irriga me imbribus tuis? Irruant aquæ tuæ et obruant crimina mea. Hæc loquere eum oculo tuo qui te scandalizavit. Præterea percipe te in futurum iudicium. Punge venam cordis tui poenitentiae stimulis, et de imo corde atque de intima mente educas aquam vivam in capite profluentem.

A Fiat caput tuum fons remissionis et fluvius indulgentiae; et exinde non solum per dexterum oculum, sed et per sinistrum gemini rivi currant, fluantque tibi ambo oculi pariter, sanctis rorem ac indulgentiae imbrem. Vult enim indulgentissimus cognitor, ut fletus purget quod visus polluit, et quod sedavit cupiditas, reformet compunctio: ut eruas de corde pestiferum oculum plangens et ingemiscens et dolens sicut dolens Jeremias propheta, cum populum plangeret transmigratum, sic dicens: *Quis dabit capiti meo aquam, aut oculis meis fontem lacrymarum* (Jer. ix)? Et ille quidem populum deploravit captivum: tu autem ingemisce pro anima quam cupiditas violavit, et oculus dexter fecit degenerem. Sic eruedus est oculus, sic abscindenda est manus, vel noxia membra. Nam ubi avaritia, ibi manus dextra dentibus venenatis armata ut percutiat, ut affligat, ut auferat aliena. Ubi libido, ibi dexter oculus noxio aspectu armatus, qui modicum delectat et multum nocet. *Qui viderit* (inquit) *mulierem ad concupiscendum eam adulteravit eam in corde suo* (Matth. v). Vidit oculus, concupivit caro? peccavit anima. Flevit iterum oculus? ablata est caro, absoluta est anima. Avaritia infandum est vitium in hominibus: radix est una in præcordiis fixa ex qua pullulant omnia mala. Quid est avaritia? *Cupiditas radix omnium malorum* (I Tim. vi). De ista radice exsurgunt mendacia, oriuntur perjuria. Qui enim est aut detractor, aut emptor; qui lucri gratia habet de cupiditate tractatus, nonne plerumque peccat, sæpe mentitur? sine hoc vitio negotiator aut rarus aut nullus est. Et quid dico negotiatorem, impostorem usum commerciis? Videamus quæ res facit prædones, aut unde erumpunt proditores. Nonne de avaritia prædo fuit rex Achab, quando per factionem dolosæ mulieris, falsa sub prodicione iustum trucidavit ut vineam ejus violentus invaderet? Avarus fuit et Judas cum proderet Christum Judæis (Matth. xxvi), cum acciperet ab eis triginta argenteos. Tolle avaritiam et non est discordia; aufer avaritiam, et solus amor regnat; desinat avaritia, et cessat ambitio. Tolle cupiditatem, et nemo dicit: hoc meum, aut hoc tuum. Fraus inde germinat, dolus inde consurgit, factio inde concinnatur: iræ quoque, insidiarumque, homicidia, bella ipsa, sive publica, sive intestina, cupiditatis et avaritiæ fructus sunt; ut si quando vel armis vel argumentis, alter alterum vel superaverit vel truncaverit, res ejus velut victor diripiat suamque avaritiam suppleat. Et hoc est quod Scriptura testatur Apostolus, dicens: *Radix omnium malorum avaritia* (I Tim. vi). Disce diligenter quid sit in homine. Duas habet in se duorum malorum fixas radices; quibus repugnando intra vexatur et carpitur. Et quæ sunt istæ radices? Una est avaritia, et una est luxuria. Avaritiæ radix ubi est? In cupidine mentis. Luxuria ubi est? In voluntate membrorum. Cupiditas namque mentis in avaritia inardescens armat manus pedesque, et facit in his forense peccatum, et crimen extra corpus: radix vero luxuriæ, quæ succis membrorum nutriatur venarumque humoribus irrigatur, co-

gitijsa viscera inobscena cupiditate delinquere, et facere peccatum intestinum. Igitur, est peccatum avaritiæ, et est peccatum luxuriæ in membris. Duo sunt in homine capitalia crimina : unum intus, et unum foris ; unum in membris, et unum extra membra. Est peccatum luxuriæ in membris, et est peccatum avaritiæ extra membra. Et ut credas hoc ita esse quod dicitur, audi eundem Apostolum prosequentem : *Omne peccatum quodcumque fecerit homo extra corpus est ; qui autem fornicatur, in corpus suum peccat* (I Cor. vi). Sed dicis : si pedes currunt ad prædam, si manus diripiunt, quomodo potest abque corpore esse peccatum? Non est quidem dubium quod omne peccatum membris ministrantibus perpetratur : sed aliud est per membrum committere, et aliud in membra delinquere. Per membra enim quod committitur, in hoc animus delectatur; carnis autem voluptas hoc nec sentit nec recipit. Et ideo dictum est : *Omne peccatum quodcumque fecerit homo, extra corpus est ;* libidinis vero faces, ardenteaque flamas intra se continet caro, ex radice luxuriæ pullulantes. Dulcibus namque illecebris ad modicum excitatus vel expressus humor, trahit ad se ex imis viscerum venarumque medullis totius corporis voluptatem. Quod ubi Apostolus intentissime inspexit, absolute fluxit sententiam dicens : *Qui autem fornicatur, in corpus suum peccat.* Væ mihi ! quid acturus sum, homo fragilis ! qua virtute valebo tantæ atrocitati resistere ! duorum in me consistentium venena qua forte possum vitare ? Si radix avaritiæ (multiforme crimen) exulcerat animam ; si radix luxuriæ ignitas ministrat libidinum faces, quibus viscerum medullas exurit, quid faciam ? quæ virtus in me ? aut quæ substantia mea ? Vivunt in me duo serpentes pariter, avaritia et luxuria. Mordent semper, exulcerant jugiter, collidunt frequenter, et stare contra tales bestias propria virtute non possum. Si aqua jam adminiculum non est, si Spiritus sanctus deest, quis me liberabit de corpore mortis hujus ? quis me eruet ab hac nequitiae mole morsuque ferali ? Homo, noli diffidere : res in promptu est, vita in manu est, virtus in voluntate est, victoria in arbitrio est. Si voluisti, vicisti ; si nolueris, victus relinqueris. Qui vult vincere carnatur ut vincat ; qui desperat, amisit victoriam. Quid times cupiditatis crimen, vel avaritiæ facinus ? Noli timere ! Radix ista omnium malorum, id est avaritia, habet aquam propriam. Et aqua ista, quæ est, nisi eleemosyna ? Non audisti quid scriptum est ? *Sicut aqua exstinguit ignem, sic eleemosyna exstinguit peccata* (Eccli. iii). Magna hæc sententia, desinat querela, desinat dubitatio. Nam ubi eleemosyna, ibi aqua ; et ubi aqua, ibi Spiritus : et ubi Spiritus, ibi remissio. Desinat desperatio : aqua, et ablutio, et remissio in eleemosyna largientis est. Ne differas abluere inquinatum corpus et animam fontibus eleemosynæ, ut redeas rursus in præmissi baptismatis formam : *Sicut aqua exstinguit ignem, sic eleemosyna exstinguit peccata.* Tanquam si ita et dictum esset : sicut aqua exstinguit ignem ardentem, sic eleemosyna diripit avaritiam : funera hominum-

que crimina vincula funesta dirumpit. Vidisti aquam eleemosynæ ! Vis scire quod et luxuria et libido in aqua est ? Peccatum corpus incestat, nunc aquam habet contrariam. Ubi ? nonne in oculis ? et merito. Cæ corpore. De oculis stillat aqua quæ totius corporis contractus dissolvit et abluit fœditatem. Nam sicut peccatum quod extra corpus est eleemosyna fulminat et exstinguit, sic vitium libidinis quod membra incestat lacrymarum ubertas exstinguit. Ergo peccatum quod extra corpus est proprium habet fontem eleemosynæ, et flagitium quod intra corpus committitur suum habet fontem ex oculis profluentem : ut scias tu quia eleemosyna flammam avaritiæ restinguit, et libidine fuscata viscera profusis iterum stetitibus albenent meritumque receperunt. Sed quæ diu verba inveni ? Accipe evangelicæ documenta ; accipe duos duorum criminum indices. Habes publicanum, habes et meretricem : publicanum in avaritia, meretricem in luxuria. Criminum præules facti sunt divinæ misericordie indices : vis scire quomodo isti duo vicerunt, et criminosa contagia evaserunt ? Salvatus est publicanus : qua manu ? nonne per eleemosynam ? Recepta est meretrix : quo præsidio ? nonne per lacrymas ? Sed causam replicemus. Agnitus, inquit, Dominus Jesus perambulat in Jerico : et ecce vir nomine Zachæus (Luc. xix), homo peccator, avarus, dives ex rapinis, et hic quærebatur videre Dominum Jesum, ut sciret qualis esset ; nec poterat eum videre, turbarum obstripatione seclusus ; modicæ namque staturæ erat. Contigit invenire eum arborem sycocomorum ; ascendit festinus, et vidit. Quid vidit ? Salvatorem sæculi. Bene festinavit, optime ascendit ; quod avidus cupit videre Salvatorem, salutem ipsam quam ignorabat invenit. Et quid dicam vidit ? ante visus est quam videret. Tranxit (inquit) Dominus Jesus, vidit illum, dixitque ei : *Zachæe, festina, descende, hodie namque in domo tua me manere oportet.* Domine, quid est hoc quod dicis ? Nunquid non sunt fideles, quid ad talem hominem applicas ? Publicanus est Zachæus : imo princeps publicanorum, peccator est et prædo ; videre te voluit tantum : nunquid de sola visione jam debet salvari ? Ascendit in arborem ut videret ; si autem nondum vidit acusque necdum ingruit, nunquid confessus est maculam suam, aut flagitia replicavit ? Nunquid flevit ante te, aut fecit eleemosynam in peccatis suis ? est adhuc homo profanus ; et dicis illi : *Hodie in domo tua me manere oportet ?* vix adhuc vel videre te meruit, et jam angulo ejus visitas hospitiumque amplecteris ! verum hoc officii tui est, et indulgentissimæ curæ, qui non venisti justos invitare, sed peccatores corrigere. Manes cum publicanis, manducas cum peccatoribus, jungeris cum injustis, ut hac societate quasi arte quadam eos convertas, et corrigas ad salutem. *Zachæe, descende, inquit, quia hodie apud te me manere oportet.* Et quid Zachæus ? descendit confestim de arbore, jam verbo Domini emendatur. Aspectus enim emendavit prædonem ; et solo sermone mutavit sensum ejus. Descendit, perniciousiter properavit,

exsultans paravit hospitium; suscepit vitæ præse-
 lem, et factus est filius Abrahæ. Mansit apud illum
 Christus, inspiravit illi ignem secretorum, ignem
 fidei, Spiritus sancti occultum ardorem, ut amore
 Dei et calore fidei flagrans, talia verba deprecaretur:
Domine, ecce dimidium bonorum meorum do pauperi-
bus. Audisti quid dixit? Ecce dimidium bonorum
 meorum dispergo pauperibus. Tanquam si ita dice-
 ret: modo vidi, modo cognovi. Salvator, non ex
 me, sed ex te facta est correctio mea; pensavi prædas
 meas, pensavi actus pestiferos quos in avaritia per-
 petravi. Oro, obsecro, adjuva me miserum et pecca-
 torem! Ecce ergo quod abstuli; reficio indigentes
 quos læsi, ecce vestio quos nudavi; et si quid alicui
 fraude abstuli, in quadruplo reddam. Vidisti largi-
 tionem raptoris? instat adhuc dicendo: Adesto, Do-
 mine; ego in quadruplo reddo quæ inique abstuli.
 Tu cura criminis, tu suscipe votum meum, et
 sana vulnera mea. Erunt eleemosyna, quæ obruit
 avaritiam. Indignantur quidem; imputare conantur Do-
 mino cur ad peccatorem divertit, et in domo pub-
 licani mansitare voluerit: sed quid Dominus ad
 eos? Nunquid vos ita? nolite sic de me sapere: an
 neciis quoniam publicanorum sum et peccatorum
 salvator? Amen dico vobis quod hodie salus facta est
 domui Zachæi, quoniam et hic filius est Abrahæ.
 Salus illi facta est quoniam Salvatorem et vidit et
 cognovit, et recepit, et præceptum ejus implevit.
 Non audistis quid dixit? Dimidium substantiæ meæ
 do pauperibus, et si cui aliquid defraudavi, reddo
 quadruplo! Quid vos indignamini talem operarium?
 Tam mature conversum possum repellere, et non
 libenter recipere, et hunc despiciere tan cito transla-
 tum de malo in bonum, de præda ad palmam? Non
 vidisti quia publicanus factus est indigentium præ-
 sul et homo forensis meruit esse filius Abrahæ? Non
 meministi quia *Filius hominis venit quærere quod er-
 raverat, salvare quod perierat (Matt. xviii)?* Aspicite,
 publicani; intueamini, peccatores; pertendite, avari,
 fures, atque raptores. Videte exemplum Zachæi:
 inspicite qualem invenit fontis venam aquarumque
 fluentia: quibus se per eleemosynam sponte perdidit,
 fontesque suos omnes in publica functione contra-
 ctus distruxit. In Zachæo sententia illa absoluta pro-
 cessit: *Sicut aqua exstinguit ignem, eleemosyna pur-
 gat peccatum (Eccli. iii).* Pusillus corpore, factus est
 præclarus opere; flagitiosus conceptus felix subito de
 eleemosyna nascitur. Modicus ascendit arborem ut
 videretur a Christo, et vulgaretur in mundo. Ar-
 bor optabilis, salubri medicamine plena, quæ in solo
 aspectu subvenit peccatori, et sanctificavit profauum.
 Non talis inventa est arbor ista qualis illa principa-
 lis de qua dictum est, *qua die manducaveritis ex ea,
 mors morietur vobis (Gen. iii).* In illa serpens decepit sim-
 plices, in ista Salvator subvenit peccatori. In ista et
 in Zachæum, ascendit in arborem animus tæ. Arbor
 est in te alta, spes tua, et specula exalta. Sta in
 cacumine hujus arboris hujusque speculæ, ut valeas
 videre Deum Christumque transeuntem, sicut vidit

A Zachæus. Ille ascendit in arborem, quia non poterat
 videre præ turbis; te non turba hominum retinet,
 aut caterva excludit, sed habes inter vitiorum silvam
 et cogitationis catervas quæ mentem tuam obum-
 brant, et aspectum aperiunt. Sed tu convelle de cor-
 de tuo silvam istam male umbrantem. Repelle noxias
 cogitationes, et conscientiæ strepitum. Relinque in
 animo tuo unam arborem limpidam fructiferam, cru-
 cis stigmata præferentem: in quam ascendens, vi-
 deas et ipse Christum sicut vidit Zachæus, et dicat
 tibi: *Amen dico vobis quod salus hodie homini isti
 facta est, quoniam et hic filius est Abrahæ.* Compun-
 gere protinus in affectu verborum ejus, et concipe
 animo cum magna alacritate facere eleemosynam.
 Porrige modicum, et promerere multum. Ergo ter-
 rena, et exige sempiterna, sicut fecit Zachæus, qui
 dum terrenam dispergit substantiam, non solum con-
 gestam molem fontibus eleemosynæ diluit, sed et
 jam hæres regni cælestis et filius Abrahæ esse pro-
 meruit. Vidisti elegantissimum documentum; vidisti
 Zachæum nefas avaritiæ eleemosynæ imbribus ex-
 plantem. O quam singulare salutis compendium,
 erogare pauperibus, et ablui de peccatis! Eleemo-
 syna subito conversum hominem de peccatis, non
 solum purificavit, sed etiam coronavit et fecit de
 publicano paradisi civem. Si suppleta est ratio, si
 cumulata est de stipendiis pauperum remissionis
 mensura: et sufficit tibi exemplum publicani qui mi-
 serabiles actus transacti temporis per eleemosynam
 quasi per flumen in indulgentiam traxit atque munda-
 vit, seque avaritiæ laqueo per erogationem eripuit.
 Accipe nunc aliud pietatis exemplum in muliere
 meretrice propositum, ut possis evadere luxuriæ cri-
 men et fornicationis capturam. Retine quod præmi-
 simus, quia duo sunt in homine capitalia crimina,
 avaritia et luxuria, et docuimus quod avaritiæ cri-
 men calcaverit publicanus. Audistis enim quia ero-
 gavit esurientibus, et evasit; pavit pauperes, et
 meruit esse quod non erat. Nunc de luxuria erit
 sermo in meretrice memoratus. Mulier, a te exigimus
 quod multis prosit. Meretrix, da nobis exem-
 plum, ut sciamus quomodo stuprata membra tua non
 sunt a Deo despecta, sed magis recepta. Dic nobis,
 criminosa, quatenus effecta es casta! noli tacere,
 publicana, sed prode nobis beneficium Christi, et
 doce nos quo genere facta es de meretrice virgo. Au-
 dite causam, dicite curam, quia princeps miseri-
 cordiæ mirabilia lecit. Accipit meretricem, purgavit
 publicanum, clarificavit corruptam. Pharisæus qui-
 dam nomine Simon Christum rogavit in domum
 suam; et paravit illi convivium, ut ederet apud il-
 lum. Ingressus, inquit, Dominus, dignanter discu-
 buit. Et hoc quoque miranda humanitas, ut Deus in
 domo Pharisæi et discumberet et ederet! Apud Zachæum
 mansit, apud Pharisæum manducavit. Et hoc
 quare, nisi quia publicanorum erat et amicus et
 salvator? Sed discumbente illo, etiam edente in domo
 Pharisæi, quid factum est? Ecce mulier peccatrix
 quæ erat in illa civitate, ubi cognovit quia intravit

Christus, et recubuit in domo Pharisæi, subito quasi A meretrix audax intravit in domum, et atritam publicis aspectibus frontem obtulit Salvatori. Audacter intravit; non jam meretrix, sed modesta; non libidinem expletura, sed lucem visura. Intravit non ad libidinis formam, sed ad indulgentiæ fontem. Intravit non ubi jam ultra sordesceret, sed ubi contractas deponeret sordes et stuprata viscera. D. mino miserante purgaret. Supergressa est a vita nec respexit ad Pharisæum, sed recto limite direxit ad fontem, pudore privata et pœnitundine armata. Et quid fecit? contulit se ad pedes Christi in toto recumbentis: stetit anxia; curatoque corpore, pedes Domini teret rea, et remedium elicit. Utitur, animo loquitur, tacet et gemit silenter; ius at importune, pœnitundine stimulat; subrigit ad cœlum animum, aspectumque desigit in terra. Illum solum videt quem tenet, illi pandit peccatum suum, illi peccata detegit, et criminosa reserat conscientiam. Cor anum supra pedes ejus mistum cum fletibus fundit. Capillis etiam mollibus lacrymis perfusus pedes quasi linteo quodam detergit. Nec solum lacrymis abluere satis est et crinibus tergere, insuper de alabastro quod in manu tenebat unguento perfudit; ut pedes quos rigaverat, unguento liniret. Atque in his tribus speciebus, immunda mulier, in lacrymis et capillis et unguento, quasi fontem baptismi sui de pedibus Christi extraxit. Nam in fonte baptismi quid aliud est quam aquam, et chrisma, et vestis alba? Huic mulieri pro aqua fletus fuit, pro chrismate unguentum, pro veste capilli. O mulier peccatrix, multa adinventio tua! Quis tibi monstravit talem, aut invenire aut proponere artem, ut congesta in te crimina momentaneis lacrymis vinceres, crinibus raderes, unguento stirpares? Quid ergo? *Intravit, inquit, mulier peccatrix, cum alabastro unguenti, stetit juxta pedes Christi.* Et quid Salvator? Nunquid ignorabat ram? nunquid nesciebat quod esset publicana? hoc nefas est dicere. Verum ubi vidit compunctam, jam non repulit quasi publicanam aut sprevit importunam; sed recepit dolentem, et amplectitur pœnitentem. Non ei imputavit ut erat imputandum. Non ei dixit Dominus: Meretrix, adultera, fornicaria, fluida, tu veni ad me, tu proximasti. tu ausa es pedes meos manibus pollutis contingere? non vides massam malorum tuorum? calent adhuc in te crimina, membra tua fervorem libidinis spirant, corpus tuum eriminosis maculis plenum est! Animam ipsam intus contaminationis tue funesta sarcina premit; et tu tantis sceleribus depravata, ausa es venire ad me? Non illi sic Christus nec imputavit, nec dixit. Qui etsi dixi set, illa talis mulier parata erat sine dubio contraria respondere. Si dixisset illi Christus: Immunda mulier, fœdissima, contaminata, cessa, a me discede, nullam habeo cum meretricibus causam; habuit illa respondere, ut hoc illi opponeret: Domine rex cœlestis, Redemptor mundi, quæ sunt hæc? quid descendisti de cœlo propter justos tantum? Et quanti sunt justi? sic peccatores repudiis? Ubi populus

tuus, aut quos medicus venisti curare, nunquid sanos? Absit! sanis non est opus medicus, sed meretricibus opus est medicina. Publicani te pulsant, ut curam accipiant: peccatoribus venisti porrigere manum, elisos erigere, cæcis reddere visum. Medice, non me repellas vulneratam, et si me repellis, ego non recedo, sed jure meam de te exigo sanitatem, quia sanare venisti saucios, non repellere. Teneo pedes tuos, nec ante discedo quam percepero curam. Omnipotens, suscipe importunam, et noli despiciere pulsantem meretricem. Ecce pretium tibi offero pro redemptione mea: porrige ad me aspectum tuum. Et quid est quod offero? Indigens sum, inops sum, nihil habeo in substantia præter lacrymas, et hoc satis tibi est. Scio ego quod grata sit ista oblatio. B Non quæris pecuniam, sed exigis pœnitentiam: nec libamina tantum quæris, quantum lacrymis delectaris. Sacrificium tibi est cor contribulatum, et spiritus compunctus. Suscipe itaque pretium pœnitentiæ meæ, et da mihi præmium indulgentiæ tuæ. Pastor bone, dic mihi, quæso, nunquid non sum de ovibus tuis? Sed erravi de grege, et facta sum sicut ovis perdita: quære ancillam tuam, et fac me de meretrice pudicam! Noli me despiciere, non sum sola, multas habeo compares, et quam maxima pars ovium tuarum in me est. Pastor excelsæ, quære oves dispersas et scabie contractas. Collige eas in unum, et imple ovile tuum. Tu namque dixisti: *Habeo et alias oves quæ non sunt ex hoc ovili; hæc oportet me aggregare ut fiat unus grex et unus pastor.* Quæ sunt istæ oves quæ non sunt de mandra tua? nunquid non meretrices et publicani? nunquid peccatores, adulteri, et injusti? Cæterum si hos repudiaveris vel excluderis, qui remanebunt qui impleant ovile tuum? Prophetæ et apostoli, martyres, virgines et continentes? Quanti sunt ad integrum populum! Si igitur præscribitur peccatoribus, pauci intus, et multi foris eruat. Sed quoniam redemptor es generalis, et pastor communis, qui venisti non perdere sed salvare, collige ex scabie corruptas oves, et dispersas redue ad caulas cœlestes. Fac de omnibus unum gregem et esto omnibus unus (sicut promissisti) et Salvator et Pastor. Obsecro te ego mulier ut indigna, et tacita intra me prece depono, sciens te esse errantium medicum. Dolorem meum verbis ingemino, et actionem meam secretis singultibus premo. Esto mihi advocatus: suscipe causam meam, et solve compedes meos. Multum est quod merui tangere pedes tuos. Ego fletibus pœnitentiæ perfundo pedes tuos. Tu lumen indulgentiæ, dele crimina mea. Tango te, Salvator, ego immunda mulier, et osculor pedes tuos: non ut inquinem quod tango, sed ut abluar ab eo quem tango. O meretrix, magna est fides tua, mira conversatio, clara confessio! Non te jam diciimus meretricem, sed omnium meretricantium medicam: de te enim capiunt multi recuperationis exemplum. Sed cœpti capituli ordinem replicem. Pharisæus intus rea qui rogaverat Dominum, ubi vedit velat indignam mulierem, ait intra se: *Hic si esset propheta*

ta. non sineret hanc mulierem tangere se, cujus sciret A infamiam. Illo sic intra se perpen lente et prosperum actum obscurare nitente, cogitatum ejus comprehendit Dominus, et detexit : *Simon, inquit, habeo tibi aliquid dicere. At ille respondit : Magister, dic. Fœnerator aliquis duos habebat debitores; unus debebat quingentos denarios, alter quinquaginta : isti dum non haberent unde redderent, dimisit utrique. Dic, quæso, quis d' istis duobus diligere plus debuit? respondit Simon, et dixit : Quantum ego æstimo, ille cui plus donavit. Dixit ei Dominus : recte judicasti. Simon hospes Pharisæe, collige ad te parabolam istam; nescis quia propter te illam protuli? cur indignaris, cur venenum versas in pectore tuo? cur contra factum bonum subrigis caput serpentis? Indignum judicas me suscipere mulierem fornicariam lacrymarum fontibus inundantem : sed facis hoc quasi incredulus Pharisæus, dum non vis me esse aut credere Deum! Amice, fecisti rem bonam; parasti mihi convivium, et praudium exhibuisti : sed quid ad istam mulierem? Anima ejus plus est quam tua humanitas, amor ejus vicit tuum convivium. Non vidisti quid fecit? *Intravi in domum tuam, aquam pedibus meis non dedisti : hæc autem lacrymis rigavit pedes meos. Osculum mihi non dedisti : hæc autem ex intravit, non cessavit osculari pedes meos. Oleo non unxisti caput meum; hæc pedes meos unguento perfudit : propter quod dico tibi, remissa sunt illi infinita. Pharisæe, ex malo fermento indignaris. Angit te quod salvaverim peccatricem, et a peccatis absolverim : et quid hoc ad te? Mala intentio tua; nunquid non licet mihi facere in meis quod volo? an oculus tuus nequam est quia ego bonus sum (Matt. xx)? Sed, si tibi placet, collige ad te parabolam meam; aperi oculos tuos et vide. Tu fecisti convivium, et meretrix coronata est. Quare? quia multum dilexit, multum ploravit, multum pœnituit. Plus valuit apud me fletus meretricis quam tua fercula. Et inde duplo tibi prælata est fornicatrix; quando tu quinquaginta, illa quingentis compensata est nummis. Nec immerito de vobis prædictum est, *Quia meretrices et publicani præcedent vos in regno Dei (Matth. xxi). Et conversus Dominus Jesus dixit ad mulierem : Fides tua te salvam fecit, vade in pacem. Ecce quomodo patuerunt proposita in duobus exemplis. Ecce quomodo crimina contrariis collisa sunt armis. Avaritiæ tela retrudit eleemosyna; luxuriæ crimina lacrymæ restrinxerunt. Feneravit publicanus, et factus est justus; flevit fornicaria, et facta est sancta. Quid tu ad hæc, libidinosè, provocatus exemplis desperas? Forte dum duplices tibi ipsi; desine desperare, et disce quid agas.***

Quando vis orare pro luxuria quæ est in te, aut erogare aliquid pro peccatis, scio quia resistit tibi conscientia tua et revolvit tibi infinitum numerum peccatorum. Obstrepit tibi s'enter, dicens : Quid est quod oras, aut quid est quod erogas? Clades est intra te; scelerum te cumulus urget; et quanta est obsecratio tua, vel oratio? Quando sic objurgat conscientia tua, tu noli terreri; sed oppone illi pu-

blicanum, objice meretricem, et dic : Cessa, conscientia; noli mihi obstrepere, noli obsistere. Est accessus ad Deum, et locus remeandi ad Christum.

Impius fuit publicanus, sed non desperavit : feneravit publicanus, et factus est intimus; flevit meretrix, et facta est felix. Ut quid me corripis, conscientia? Ut quid me confundis, et depravare contendis? Si Deus recipit, quis est qui rejicit? si Deus justificat, quis est qui condemnat? Christiane quid, tardas : publicanum vides antequam adhuc pœniteret receptum, et ambigis : quid metuis? Vitio libidinis quo corpus polluitur et membra maculantur, si toto animo gemueris, absolveris.

Homo, si cor tuum vides, vides uno momento per solas lacrymas ablutum, et dubitas? Sed dicis : Ecce compunctus oravi, aut flevi pro his quæ male gessi; aliquatenus merui a Domino indulgentia absolvi; post hoc, ut est ipsa conditio, si rursus peccavero, quid facturus sum? Nunquid iterum flere debeo, aut indulgentiam flagitare? aut nunquid est adhuc repetere remedium? Respondeo tibi : si quidem radix peccati in membris tuis aresceret, vel ab animis tuis discederet, recte hoc diceres. Si enim simul carnis quiesceret, securus esses nec peccatum faceres, nec pœnitentiam quæreres; sed semper quasi angelus illibatus incederes. Quod si te naturalis concupiscentia urget et pungit libido, quid facturus es fragilis? Vinceris subinde, flecteris frequenter et facis aliquid quod Deus non vult.

Facis illud quod forte tu ipse horrecis, ut ait C Apostolus : *Non quod volo ago, sed quod odi hoc facio (Rom. vii, 19)*. Quid nunc? ecce orasti, et annuit Dominus. Adjuvit pius, indulsit misericors, evasisti peccatum. Sed qui jam absolutus est a stimulo carnis, ecce iterum cogit conditio cadere post veniam impetratam, delinquere post indulgentiam, et post lacrymas iterum lapsus incurere.

In hoc plane jam magnum intervenit odium, et inestimabilis difficultas. Conari quidem debes toto animo, et pugnare pertinaciter contra carnis stimulos et concupiscentiam cordis, ut vincas et non pecces. Sed si forte contra votum tuum conditio carnis vicerit, et cupiditas straverit in peccatum, quid facturus es? debes jam despiciere aut desperare salutem? Noli sic cogitare : surge iterum, homo, surge; noli timere, noli jacere. Est qui recipiat et qui te non despiciat, si surgis.

Mox ut surgis, mox ut te erigis, jam non errorem tuum Deus, sed animum respicit; nec peccatum computat, sed pœnitentiam pensat. Odit plane si te viderit negligentem, aut resolutum, aut pigrum, si te viderit non laborantem in pœnitentia, sed remanentem in crimine. Talis namque est Deus erga homines. Odit peccantem, amplectitur pœnitentem. Ergo cecidisti? noli diffidere aut differre, sed surge. Si per singulos dies erraveris, per singulos dies convertere, et emenda : hoc est enim quod a te exspectat et exigit Deus. Aut non audisti quomodo ejus vox resonat per Jeremiam prophetam? *Nunquid qui eadit*

non resurget? aut qui adversus est non revertetur? Hoc non de uno casu dicit, sed totius temporis lapsus testatur. Si enim contigerit sæpe cadere, plerumque delinquere, clamat ille semper et dicit: Surge, homo. Quid dicit? Nunquid qui cadit non resurget? Surge, peccator, et converte ad me, quia nolo mortem peccatoris. Quantum et quoties peccaverit, convertat se a via sua maligna, et vivet. Hoc ita dicit, ut non tu per multas ruinas ac si despectus, ac si desperatus deficias, sed subrigas te sollicitior, ac per singulos lapsus stes contra peccatum. Opponas illi lacrymas, objicias eleemosynam, interseras orationis exubias, ut pondus peccati, pœnititudinis pondere obruas et evertas. Sic persistentem nunquam deserit divina clementia. In isto agone positus homo non per latam incedit viam, sed angusto itinere pergit. Latam plane tenet viam qui non vult resurgere de ruinis: angustam conficit semitam qui, quoties peccaverit, redarmatur, et plangit, et tenet semper pœnitentiam. In via angusta quæ ducit ad vitam, huic dicitur sine dubio: *Qui perstraverit usque in finem, hic salvus erit.*

HOMILIA II.

De eleemosyna.

Fratres charissimi, omnis Scriptura divinitus inspirata et salubriter ordinata (ut ait Apostolus [1 Tim. ii]), utilis est ad audiendam, apta ad instruendum, necessaria ad retinendum, suavis ad perfuendum. Sed inter multa utilia et salutaria præcepta quæ scripta sunt in divinis paginis, nulla est alia tam efficax, tam valida et velox nostrorum vulnerum medicina, quam præceptum eleemosynæ. Siquidem eleemosyna non solum peccata purgat, et vulnera conscientie curat, sed etiam animam ipsam de morte revocat, regnorumque celestium facit esse consortem. Hujus præceptionis vel operis auctor est justissimus Tobias, cæcus corpore, et clarus opere; tentatus ad tempus, et non mortificatus; temporali aspectu paulisper privatus, et perpetuo bonorum operum lumine plenus. His talibus monitis filium præstruebat: *Fili, de substantia tua fac eleemosynam, et ne avertas faciem tuam ab omni paupere, sic fiet ut a te non avertatur facies Dei (Tob. iv)*. Tulit etiam scrupulum de animo trepide vel dubie largientis, ut sive de multo, sive de modico, quispiam largiri non desinat: *Fili, secundum quod tibi est facito: si largior est substantia, largius eroga; si modica, porridge modicum.* Et noli dubitare dum erogas, noli diffidere, dicens: ne forte non sufficiat nobis; sed esto lætus dum erogas, quia hilarem datorem diligit Deus. *Præmium bonum thesaurizas tibi, quod de te subrigat in die necessitatis; quoniam eleemosyna de morte liberat, et non permittit intrare in tenebras*: præmium est vitæ perpetuæ. Probasti eleemosynæ efficaciam, vidisti admodum ac singulare solatium. Hæc namque si fuerit fideliter impertita, non solum peccatum evertit, sed etiam mortem extinguit. Quam validus est ignis quando ardet! et tamen validior est adhuc aqua quæ ignem extinguit. Quid igitur peccatum? ignis

habet vigorem; eleemosyna aquæ habet liquorem. Sic comparatum est. Stat materia contra materiam, stat aqua contra ignem, stat eleemosyna contra peccatum. Audistis quid scriptum est? *Sicut ignem ardentem extinguit aqua, sic eleemosyna extinguit peccata (Eccli. iii)*. Homines cum simus in lubrica natura plerumque peccantes, non cesset anima justitiæ aqua exuberans. *Radix omnium malorum, quid est? Avaritia (1 Tim. vi)*. Radix omnium bonorum quid est? Eleemosyna. Et qui nunc vulneratus es per avaritiam, cura te per eleemosynam. Mortuus es per avaritiam? vivifica te per eleemosynam. Exulcerata est peccatis anima tua? unge eam pietatis ac justitiæ opere. Audisti commotionem justi? *Eleemosyna de morte liberat, et non permittit intrare in tenebras (Tob. xii)*. Implicavit te cupiditas, habes multa piacula? Jaces avaritia præditus, depravatus luxuria? derogasti, blasphemasti, quia plurimis sæpe mentitus es, plerumque pejerasti? his nequitie partibus, aliisque similibus obruta est mens, convulsa est conscientia? quid modo? Nunquid desperandum est inter hæc? Non sic jubet Dominus. Sed quid præcipit? *Facite, inquit, eleemosynam, et sunt in vobis omnia munda (Luc. xi)*. Noli temetipsum in talibus desperare; sed *declina a malo, et accelera facere bonum (Psal. xxxvi)*: Deus te non despicit; et tu desperas? Errasti in avaritia? emenda te in eleemosyna. Polluit te immunditia? purifcet justitia. Si enim ex animo erogaveris, non solum mundaberis peccato, sed etiam laudat te propheta justitiamque tuam prædicat, dicens: *Jucundus homo qui miseretur et generat; hic enim in sæculo non commovebitur. Quare? quia dispersit, dedit pauperibus, justitia ejus manet in sæculum sæculi, cornu ejus exaltabitur in gloria (Psal. cxii)*. Si sic sapit homo peccator, et intelligit scilicet pro se; si alii indigentes et adjuvat miseros, addit illi propheta ampliores laudem, dicens: *Beatus qui intelligit super egenum et pauperem, in die mala liberabit eum Dominus (Psal. xi)*. Nec liberat tantum, sed liberatum conservat, vivificat ac beatificat. Si justum invenerit eleemosyna, cumulat eum meritis; si peccatorem, absolvit a peccatis; si ægrotum, sublevat a doloribus. *Dominus (inquit) adjuvet eum super lectum doloris ejus (Ibid)*. Quem? illum scilicet qui intelligit super egenum et pauperem. Hæc quæ diximus Davidica sunt. Ecce Salomonis adhuc validiora solatia; quæ misericordie medicina fovent ægrotantes, falciant titubantes. *Conclude (inquit) eleemosynam in ore pauperum, et ipsa exorabit pro te in die malo (Eccli. xxxix)*. Quid est hoc quod dicit? fiat apertum. Habes multarum offensionum et peccatorum congestam molem. Quam cum solus non potes ab animis tuis depellere, noli lædiari, adest auxilium. Si vis, prope sunt adjutores. Aperi oculos tuos, et respice in pauperes, ipsi enim sunt in tali opere adjutores. Eroga quantum valuerit manus tua: conclude eleemosynam in sinu pauperum, et ipsa te eruet. Fac eleemosynam, moles illa criminum quam timebas, momento minuitur et a conscientia labitur. Studiosus

agricola vicinos suos ad opus plerumque iuvat, ut agris suis vineis tempore opportuno adhibeat competentem culturam : ne si neglexerit, dum solus non evincit aut prævalet, aut ager spinis sordescat, aut vinea sarmentis silvescat. Ille adjuutores sibi adiungit operarios, et multiplicat in terrena cultura, et tu agrum cordis tui vineamque animi, dum solus colere vis, relinquis desertam? Homo, adverte quod dicitur. Spiritalis est ista, non carnalis cultura. De elemosyna conduc operarios. Quos? cæcos, claudos, debiles, et alios his similes. Hi sunt operarii parva mercede conducti; qui purgant agrum cordis tui, et renovant vineam, ut fiant in te (per culturam elemosynæ) et ager frugifer, et fructifera vinea. Conclude elemosynam in ore pauperum, etc. Dies malus vel malorum quis est, nisi dies iudicii, dies terribilis futuri examinis. Provide tibi, homo; compone vineas tuas, colloca te hic in ore pauperum. Conclude elemosynam tuam in esurientium victu, ut dies ille tremendus non tibi in metu veniat, sed in voto. Hæc namque dies properat qui strictis hominibus amarus emergit, misericordibus vero optabilis est et affabilis. Conclude elemosynam in ore pauperum, et ipsa exorabit pro te in die malorum. Tutaces, et elemosyna quam fecisti deprecatur pro te. Quod in silentio fecisti, in ore pauperum publicatur. Bonum quod latenter fecisti, in lingua indigentium prædicatur. Remissio delictorum tuorum in ore eorum resultat. Conclude elemosynam in ore pauperum, et ipsa pro te mitigat iram Dei. Mitigat iram, dum abluit crimina; os pauperum corrigitur tibi in baptisma, et venter esurientium satiatus indulgentiæ tibi aquam exundat. Parum est quod eis impartitur, et multum est quod ab eis nascitur. Hortatur ipse Dominus per prophetam : *Frangere esurienti panem tuum (Isai. LVIII)*. Quid pro hoc recepturus? accipe evangelicam sponsonem : *Venite, benedicti Patris mei; possidete regnum paratum vobis ab origine mundi (Matth. xxv)*. Quare? non quia superbi aut divites fuistis, aut potentes in mundo prædiis; sed quia *esurivi, et dedistis mihi manducare*. O commutatio! Panem dedisti esurienti, et percepisti regnum. Quantam pecuniam profudit homo in hoc mundo, ut aut mancipia aut prædæm compareret! Regnum supernum tibi vendit Christus tam vilissimo pretio, et comparare dissimulas! Noll diffidere : frange esurienti panem tuum, nutri indigentem, vesti nudum, fove peregrinum, et posside regnum, non terrenum, sed supernum. Clamat Pater de præcedente volumine : *Frangere esurienti panem tuum* : respondet et Filius de evangelica pagina, *esurivi, et dedisti mihi manducare*. Concordat sibi uterque sonus. Quod Pater anticipavit in prophetis, hoc Filius in sua persona susceptum implevit. Factus est pauper, ut tam pauperes fovaret quam divites commoveret. Factus est pauper, ut culpas divitum in pauperibus emendaret, et vitia eorum in elemosynis expiaret. Ob hoc dicit : *Esurivi, et dedistis mihi manducare* : et quia me refecistis, recipite e contrario regnum. Quasi regnum? In regno justo quod Chri-

stus donat, quod est paradisos. Et in paradiso quid est? Lignum vitæ. Et in ligno vitæ quid? Manna absconditum. Hoc ipse Dominus in alia scriptura promittit : *Vincenti dabo lignum vitæ, et manna absconditum quod est in paradiso Dei (Apoc. II)*. Qui sunt autem victori, quam illi quibus dixit : *Venite, benedicti Patris mei; possidete regnum paratum vobis ab origine mundi : esurivi, et dedistis mihi manducare; sitivi, et dedistis mihi bibere; nudus fui, et dedistis mihi indumentum*? Ecce palma et præmia. Pro pane modico quem dedisti, accepisti manna absconditum : potum porrexisti, et paradisos recepisti. Si ergo videris usurientem, frange illi panem tuum (*Isai. LVI*); si videris nudum, da illi vestimentum; et hoc cum feceris, non donas, sed debitum solvis. Quid jubet Dominus? Si videris (inquit) nudum, vesti, et hoc tu cum fenore facis. Qui jubet te hoc facere, tibi vult mederi, et vicem tibi rependit ille qui utrumque rependit. Videt enim ille in paupere quidem corporis nuditatem, in te autem animi fœditatem. Ergo si videris nudum, vesti. Et quando illum texeris, ornasti animam tuam, peccato spoliante nudatam. Tu illum textisti corporea tunica, ille de te expulit fœditatem. Mox veste tua cum texeris viscera indigentium, reformat ille in te baptismatis vestem, et retextit tunicam quam acceperas ex aqua et spiritu. Non enim potest homo munera lavacri illibata servare, nec purus semper persistere, noxia sibi incumbente natura. Verum cum sæpissime lubricus incedat, et offensas incurrat, opera faciunt indulgentiam, poenitentia reformat puritatem, oratio præstat abolere remissionis fontem. Lacrymæ abluunt fuscam tunicam; elemosyna reddit candorem. Hæc exorcens erit tibi intra te quotidiana oblatio, quotidiana remissio. Ille est fons refrigerii; ille est remissio tuorum criminum, qui dixit tibi : *Esurivi, et dedistis mihi manducare; nudus fui, et dedistis mihi indumentum*. Noli tu intendere mendicum aut peregrinum, captivum aut nudum; sed Christum, qui in his loquitur, contemplare. An non audisti quid ait: *Quandiu fecistis uni ex minimis istis, mihi fecistis*? Sed dicis : Christus Dei Filius qui in pauperibus pascitur, cur non magis ipse opulentat inopes, exaltat humiles, erigit indigentes, cum ipse sit omnium provisor et largitor? Qui hoc opponit, audiat e diverso. Forte aestimas, homo, esse illi aliquid impossibile? Non aestimes, homo; sed audi quid est. Si enim omnes homines fecisset æquales, ubi erat fidei exercitium, ubi experimentum virtutis? Si fecisset omnes divites, omnes licenter delinquentes. Et si ita esset, unde veniret remedium, aut unde maneret remissio? unde erat indulgentia expectanda? Providentia ergo divina aperuit nobis peccantibus medicinæ armarium, ut faceret (sicut scriptum est) et divites et pauperes, et humiles et excelsos : ut quoniam divites per exuberantiam rerum proci sunt ad vitia, ac per intemperantiam plerumque labuntur, haberent conjunctos sibi indigentes, velut fontem lavacri : aut (ut plus dicam) velut flumen Jordanis, ubi Christus tinctus est. In quo per eleo-

mesynæ largitatem diurna superent delicta. Et quidem in Jordane semel tinctus sanctificavit aquas : in pauperibus autem semper manet, et assidue abluit crimina largientium. Dedit itaque Christus nobis velut indulgentiæ indices. Quos? cæcos, claudos, debiles, paralyticos; quin etiam orphanos et viduas, peregrinos, proselytos et advenas, atque hujusmodi homines omni auxilio indigentes; ut in his, quicunque sunt opulentiores, piam prætendant affectum: floctantur faciles ad ægra ac debilia corpora, animasque vexatas; faciant sibi tales amicos (juxta evangelicam doctrinam) de infideli mammona (id est de brevibus rebus), ut cum defecerint hic, recipiant eos in æterna tabernacula (Luc. xvi). Et idcirco, divites, nolite despiciere inopes, nolite respuere indigentes, scientes quod amici sunt animarum et medici vulnerum internorum. Ager est juxta te; sparge semen tempore competenti, et esto fidus, quia non te fallit ista cultura. Hic seris, et alibi metes; spargis modicum, et colliges multum. Quidquid dederis colligitur ibi in superno cellario: quidquid porrexeris proficit in futuro. Nunquid non potest Christus ditare mendicum? nunquid non valet modo illuminare cæcum, curare claudum, strigare paralyticum, mundare leprosum? valet quidem, sed dissimulat in te; ut per hos aliorum debilitates excludat, et ægritudines effugiat. Nam cum sint debiles, fiunt tamen delinquentium medici: non ipsi, sed ille qui dixit, *quandiu fecistis his, mihi fecistis*. Christus est in eis medicus, qui per eos sanat divitum delinquentium vulnera; ut cum tempus expectatum venerit, et pauperes suos exaltet in gloria, et divites justis operibus deditos recipiat (sicut dixi) in æterna hospitia. Unde (fratres dilectissimi et optandi amici) retinete hæc, et super hæc adhuc discite alia. Necdum enim patuit mea doctrina: replicanda est evangelica forma, ut inde pandamus quod perfectum est; eleemosynæ perfectionis typum nondum ostendimus. Typum eleemosynæ suis præceptis decrevit Salvator: *Attendite* (inquit) *ne justitiam vestram faciatis coram hominibus*. Si mercedem speratis cælestem, humanum debetis declinare aspectum. Sufficit illum videre opus in secreto, qui operæ pretium reddit in publico. Quid quæris, hominem scire quod Deo reservas? aut quid opus est homini videre quod Deus remunerat? Sufficit conscientia tua, habes testem operis tui. In te patet illi quod latet homini. Si plaudis, non places: si hominibus placere vis, displices illi qui docuit. Si displices, minorasti justitiam, vulnerasti gratiam, violasti mercedem. Denique sic subjungit idem doctor: *Si hominibus placere vultis, mercedem non habebitis apud Patrem cælestem*. In simili negotio etiam pronuntiavit Apostolus: *Si hominibus placerem, Christi servus non essem*. Cum igitur facis eleemosynam, noli tuba canere ante te, sed tace, et supprime intra te factum tuum. Noli tibicinare, ne vulneres opus tuum: noli prodere quod fecisti. Operæ pretium perdidisti, si laudari ab hominibus voluisti. Sufficit tibi hoc; habes mercedem tuam. Tales ho-

mines hypocritas appellavit sermo divinus. Sic, inquit, faciunt hypocritæ in synagogis et in vicis. Erogant publice, ut publice præferantur, non a Deo, sed ab hominibus. Dedit itaque Dominus pulchram ac verecundam operis formam, quando tales prohibet imitari, et jubet in silentio operari. Et quid dico in silentio? nunquid quando facis eleemosynam aut opus aliquod gratum, potest latere? absit. Nam te tacente, ipsa opera clamat et publicant factum tuum: te enim ignorante, præferunt multi justitiam tuam, et eleemosynam prædicant. Geminatur tibi gratia, quia silenter egisti. Ab hominibus accipis plenam laudem, quia tacuisti a Deo perfectam mercedem; quia quod jussit fecisti. Quid jussit aut quid præcepit? ut non tuba caneres ante te: id est, ut non ipse præferas, sed alii. Nam et fructifera arbor non loquitur quidem, et tamen ex fructu cognoscitur. Et apes quando cerarum cellas intextunt, quando mel conficiunt et dulci distendant nectare favos, non in publico opus exercent, sed sub vili cortice cluse laborant, et inde postmodum gratia dulcoris erumpit in publico; nec immerito dictum est quia *brevis in volatilibus apis* (Eccli. xi), et tamen primatum dulcoris habet fructus ejus. Retine ergo præceptum modicum: Fac eleemosynam, absconde penes te. Sit intra te cella tua, ut quod tu tegis ab aliis prædicetur et tunc remunerabitur a Christo qui dicit: *Quando facis eleemosynam, nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua* (Math. vi). Discutiendus sermo, requirenda sententia. Quid est hoc? nunquid dispar est homo intra se in uno corpore, ut sit alter in dextera, alter in sinistra? absit! Idem homo est qui habet et dextram et sinistram. Et quomodo potest fieri, ut ignoret sinistra quid faciat dextera? nam etsi manus duæ sunt in corpore, dextera lævaque, sed animus unus est in homine, qui tegit utrumque latus in dextera et sinistra. Liqueat igitur et non est ambiguum, quod in hoc præcepto altius aliquid introducit et sublimius intelligitur. Duplex est plane homo intra se. Et cum sit unus, divisus est tamen in dextera et sinistra. Divisus? quomodo? non animo, sed opere; non mente, sed moribus. Habetque bonum et malum: bonum in dextera, malum in sinistra. Præcipit Dominus, *nesciat sinistra quid faciat dextera*: quod a nobis sic intelligi solet tanquam si ita dictum sit: Sinistra tacit malum; non illi consentiat dextera; id est, si corpus tuum delinquere cogit, non illi assentiat anima. Quid est in homine dextera? nonne pars animæ? quid est sinistra? nonne pars corporis? Discite quid introducit: *nesciat sinistra quid faciat dextera*. Nunquid quando bonum geritur caro ignorat, aut quando malum facit caro, anima nescit? non est ita. Aliter intellige de sinistra et dextera. Tale est, quod dicit: Quando bonum aliquid conatur facere dextera, id est anima, non illam impediatur sinistra, quæ est caro; sed tanquam dormiente sinistra festinet dextera furtivo more operari bonum, et expellere malum de membris, quod dicitur sinistrum: hic est sensus, et hic est intellectus dextræ et sinistræ. Exponatur apertius, et luceat sermo in

opere. Sinistra tua, id est caro, erravit? dextra, quod est anima, emenda errorem. Potuit enim in homine dextrum fieri utrumque latus, sed ideo dispar factus est in utroque, ut tam boni quam mali in se fermentum retineret. Boni fermentum in dextra, mali in sinistra; quod sic distingui potest: sinistra tua induxit te in peccatum? dextra tua eruat te de peccato. Sinistra peccavit in aspectu? dextra propitiet in secreto. Sinistra fecit prædã? dextra faciat eleemosynam. Quod illa fecit imprudenter, hæc emendet silenter. Sinistra rapuit vestitum? dextra vestiã nudos. Illa percussit crudeliter? ista subleuet et sanat humiliter. Illa congressit impietatem? ista sit plena pietate. Illa impressit vulnera? ista imponat medicinam et adhibeat curam. Reatus est in sinistra? remissio sit in dextra. Malum quod sinistra ingessit, dextra repellat; venenum illius ista exstinguat. Et quid plura? ignis est in sinistra, et est aqua in dextra. Quando flagrat in sinistra ignis peccati, pluat in dextra justitiæ aqua, et nihil est tunc quod noceat. Dum implet illud quod dictum est, *Sicut aqua exstinguit ignem, sic eleemosyna exstinguit crimina* (Eccli. 11). Illic manifestum est, quia nec peccatum desinit in homine, nec fons, nec remissio deficit unquam. Sed divisus homo in sinistra et dextra; ipse sui arbiter est, aut perdit, aut invenit: quid tu ad hæc? times forte ne sinistra superet? Noli vereri: plus valet, si voluerit dextra. Et si inimica est sinistra quæ damnat, sed amica est dextra quæ salvat. Et si illa inquinat, protinus ista sanctificat. Validior est aqua in dextra quam ignis in sinistra. Nam exuberaverit illa, mox istius damna subigitur. Scio itaque quia etsi flamma est delicti in corpore, sed fons est divinus in corde: flammam membra ministrant, fontem mens exprimat. Sic fiet ut quod inquinaverit sinistra, sanctificet dextra. Sinistra diurnum habet inquinamentum, et dextra diurnam habet absolutionem; ut quod pollutur in sinistra, purificetur in dextra. Homo sapiens intelligit hæc. Esto providus, esto proflcus sanctis; quoniam continuo venturus est supernus iudex discutere actus servorum suorum, et nudare secreta. Sanctis quomodo feneratur cœlestis, venit erogatam pecuniam exigere cum usuris. Et quæ est ista pecunia, quam evangelica observantia? verba sunt vitæ seminata. Venit sator ille seminis sui colligere fructus, pecuniæque sue exigere pensas. Si fecisti quod mandatum est, tibi dicit: *Euge, serve bone et fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam; intra in gaudium Domini tui* (Matth. xxv). Vis scire qualis quantusque sit iste qui venit? par est trinæ virtutis, princeps est angelorum, imperator est supernæ militiæ, Dominus est cœlorum, gubernator est terrarum; super cherubin sedet, et abyssis profunda rimatur. Qui carne vestitus, fecit quidem remissionem generalem in baptisate, in aqua et Spiritu; sed venturus est nunc exigere debitum, non illud quod prius indulxit, sed quod post baptismum aquæ ab unoquoque contractum est, et non est penitentiæ deletum. Habet iudex iste in manu

A sua stateram in qua perpendit inter duo pondera, unum meriti, et unum peccati. Prævide te, homo: senti pondus tuum, antequam veniens ille in sua statera te suspendat. Considera statum tuum, et esto tibi ipse statera. Sat tibi de corpore tuo statera. Due manus tuæ, duo sunt calculi hinc atque inde in statera pendentes. Vides quomodo ipse tibi es statera? perpende cor tuum et conscientiam. Perpende animam tuam membraque ipsa in statera, prius quam divinum examen incurras; sit animus tuus arbiter factorum tuorum, ponderumque inspector tuorum. Inspice diligenter quid tenet dextra, aut quid gerit sinistra. Habes scilicet malum in sinistra conditum, meritum in dextra collectum. Vide quid plus est in opere tuo, aut quæ pars in actibus tuis exuberat; B sinistra an dextra; et vult te collidere. Noli cedere, quia scriptum est tibi: *Noli vinci a malo, sed vince in bono malum* (Rom. xii). Molesta tibi est sinistra, et quærit te subdere. Intrat opportune, vexat te vehementer, collidit frequenter, et capit jugiter; pravo pondere urget animam, et morsus ferales infligit, dentes in te concupiscentiæ carnalis infligit, internaque latera tua vitiorum suorum unguibus sulcat. Quando videris tu quod pars ista inimica concrevit in malo, armisque hostilibus stipata sinistra quærit te expugnare, castraque pectoris tui conatur evellere; tu noli terreri, sed redi in sensum tuum, et ibi invenies adiutorem Deum. Si tamen illum times et futurum ejus judicium reformida: in hoc loco, in isto certamine non ignoret sinistra, sed sciat magis quid faciat dextera tua. Sciat quod ignorat; adverte diligenter quando strepit sinistra in malis: id est quando multiplicat caro partes adversas contra virtutem animæ, et exaggerat crimina. Stet dextera tua obnoxia contra partes pestilentiæ, contra arma hostilia, contra effeminata vitia, contra peccata et crimina; stet dextera tua armata, id est, fides robusta, spes, stabilitas amore copulata. Obducã scutum fidei, inducat lorica spei, objiciat justitiæ hastam, intendat orationis arcum, erigat eleemosynæ trophæum; et confestim non solum cedit per adversa, sed etiam cadit elisa. Jacet in vulnere et succumbit victoriæ. Quæ diximus, evidentius repetamus. Hostiliter te stimulavit caro? strinxit conditio, ut delinqueres? peccasti? crebro offendiisti? pressa est mens horrore? tristis est anima usque ad mortem? Superfluit mensura criminum in sinistra, claudicat in scientia, nutat statera tua, et dextera tua lance suspensa totum pondus divergit in sinistram? Cum videris, dic ad animam tuam: Anima, ubi es? quid actura es inter hæc? quare non clamitas? malum vides imminere, et taces? cur non vigilas? mortem cernis incumbere, et tu non aspicias? ubi resides pigra? ubi jaces resupinata? dextera tua dormitat, et non illam excitas? pateris ut te vincat sinistra, et portionem tuam jungas cum peritoris? quid factura es, superata a carne, cum cœperis cum ipsa experiri supplicia? sinistra satagit, et debet dormire dextera? ibi plena est mensura, et hic debet existere vacua? sinistra valet in

vitæ, cur non magis dextera in virtutibus viget? cur non magis minuitur ibi peccatum, et hic additur meritum? quare non liquescit nequitia, et augetur iustitia? Judicium Dei vides imminere, et stupes? thronus tremendi iudicis in flammis ardet rotis (*Dan. vii*), ut Daniel ait, et non trepidas? fluuius currit flammis, qui globos flammarum volvit, et tu soluta jaces? an nescis quod fluuius iste peccatoribus permeat, et non in pœnitentibus murmurat? Non audisti quid annuntiat Isaias: *Ecce dies Domini insanabilis, venit dies iræ et indignationis ponere orbem terræ desertum, et peccatores perdere ex eo (Isai. xiv)*. Plange tua scelera; corripit te confestim, et transfer te de sinistra ad dextram. Non est ambiguum, aperte sonuit quia Deus peccatores exterminat. Peccatores dixi: tu, si pœnitentiam egeris, jam non te perdit, sed protegit. Si compunctus fueris a peccatis, jam non te damnat. Minaci quidem voce et terribili tuba testificatur propheta, dicens: *Ecce dies Domini insanabilis venit ponere orbem terræ desertum, et peccatores perdere ex eo*. Verum non ideo Deus minatur ut perdat, sed testificatur ut corrigat, increpat ut componat, oburgat ut eripiat: insurgit, non perimentis metu, sed miserantis affectu. Cæterum si percutiat urbem et perdat peccatores, ubi populus integer quem sibi acquisiuit sanguine suo, et passione redemit? Sed dicis: Ostende mihi, quæso, quo tenore possum exonerare sinistram, et cumulare dextram. Hoc quod interrogas non est incognitum. Nunquid latet aspectum tuum, aut ars est quam nescis? ubi videris quia dominatur tibi lex peccati, imperant vitia, crebrescunt crimina, omnis sarcina declinat in latus sinistrum, noli cedere atque quiescere, sed incita temetipsum; recurre ad arma contraria, et præcinge te in dextera tua, implens illud quod cecinit David psalmista: *Accingere, inquit, gladio tuo, quem vicit sinistra, quem superavit segnitia, quem stravit nequitia; accingere gladio tuo circa femur, potentissime*. Qualem gladium? *specie tua et pulchritudine tua*. Tibi hoc dicit, qui criminibus cedis; ad te loquitur, qui criminibus vinceris! Te commonet et compungit, peccator! vicit te pars sinistra, percipiet te in factum tuum. Plora compunctus, ut possis recipere speciem cordis tui, et pulchritudinem corporis. Quid vult esse? errasti in lumbis? offendisti in femore? manifestum est quis ubi lumbus, ibi libido, et ubi femur, ibi fornicatio. Quid ergo? fœdasti femur tuum carnali libidine? reforma illud pulchritudine spiritali. Stuprasti lumbos tuos in fornicatione? noli diffidere, sed exstrue bellum contra sinistram et contra corporeum peccatum, contra suprum vel adulterium. Femur te fœdavit? femur te reformet atque recuperet. Accingere, inquit, gladio circa femur, potentissime. Te corripit sermo propheticus, quia peccasti. Fuisi profusus in libidine? esto potentissimus in virtute. Laxasti membra tua in luxuria? restringe vivacitate animorum. Arma lumbos cordis tui, orna femur anime tuæ, ut corporei femoris eximas fœditatem, evel-

A circa femur tuum, potentissime. Quis est iste gladius? Ipse dicit, *specie tua et pulchritudine tua*. Et quæ est ista species, quam virtus animi, et in ea, plena pœnitudo? quæve est pulchritudo, quam lacrymæ oculorum, et largitas elemosynæ? Et quid deinde? *Intende, inquit, prospere procede et regna*. Aperta sententia est. *Intende, peccator, quia peccasti; prospere, quia pœnituisti; procede et regna, quia triumphasti*. *Procede* confidenter, quia plorasti pro peccato; *vicisti* reatum ut pervenires ad regnum, *procede et regna*. Plange hic, ut plaudas tibi. *Procede, inquit, et regna*. Propter quid? *propter veritatem et mansuetudinem et iustitiam*. Quando sinistra infert et ingerit tibi candentes stimulos avaritiæ, luxuriæ, arrogantiae vel libidinis, sta contra sinistram tuam, succinctus veritate, armatus mansuetudine, ornatus iustitia, et cum viceris sinistram, tunc *educet te mirabiliter dextera tua*. Tunc vincit dextera et silet sinistra, cum fugit impietas, et floret rediviva pietas; cadunt crimina, et crescunt merita. Quidquid malum minuit in sinistra, meritum augetur in dextera. Sic te agente, *deducet te mirabiliter dextera tua*, juxta verbum Davidicum. Subduc pondus ex adverso latere, remove plagas de sinistra, ut in die iudicii deducat te mirabiliter dextera tua. Imple mensuram iustitiæ; quomodo? orando, vigilando, lacrymando, erogando, jejunando: quin etiam parcimoniis pulsando, negligendo delicias, et nutriendo disciplinam; fugiendo festivas dapes, et frugalitatem ferendo; deponendo pinguedinem, et diligendo pallorem. Quando statutam exerces virtutem, *exultat dextera tua*, et latet sinistra: deficiente enim nequitiae sarcina in sinistra, sanctificatio dexterae tuæ præponderat, et ipsa te deducet mirabiliter in salutem. Unde, frater charissime, non tædium superet, non subducat ignavia; non inter spem et metum alternis motibus æstuantem desperatio frigida perfundat, sed magis concalcescat cor tuum dum dubitas, ferveat spiritus tuus in teo omni anceps inter utrumque laboras, id est, ut inter spem et metum meditatione tua exardescat ignis. Erige te in calore cordis tui, et, in zelo pectoris concitatus, abutere dextera tua, et æmulare sinistrarum, dicens ei: Quid mihi et tibi est, sinistra? desine, cessa, conquiesce; noli mihi succedere ut errem; noli me subdere, ut offendam. Cur implicatum tenes, et non permittis exsolvi? noli me capere saporibus tuis, qui brevi tempore dulces et postmodum semper amari: tales sunt saporibus tuis, qualia dormientium somnia. *Surrexerunt e somno, et obiti sunt quæ viderunt*; sic tuus sapor, sic tua delectatio: in delictis parum inungit fauces, et postmodum urit animam delectatio tua. O sinistra! dolores facis prolixos, nisi fueris repressa, dulce tuum fit amarum; favus tuus in fel convertitur. An non audisti sententiam Salomonis, qui dixit: *Vias quæ a dextris sunt novit Dominus; pravae autem sunt quæ a sinistris (Prov. iv, 27)*? Nescis tu quia *angusta via est quæ ducit ad vitam*? Cur me frangis et flectis ad latam? Cur me ducis ad spatiosam viam quæ mihi aperta

fauces inferni, in quibus picea flamma ardet, et pœnalis caligo exæstuat? Sinistra pars tua plancium ingemuit, provisio tua tartareas habet tenebras. Cellarium tuum corruptas habet species; thesauri tui liquidis ardoribus pleni sunt. Aspis est in opere tuo, antiquissimus ille serpens hydra, multorumque spirans venenorum. Ut spargit pestem auctor scelerum, nequitiae armiger! Sinistra in parte tua, scandala quibus dictum est: *Discedite a me, maledicti, in ignem æternum, quem præparavit Pater meus diabolo et angelis ejus.* Ignis ardebit in parte tua, diabole, aspis antique, auctor nequitiae: tibi præparatus est ignis et angelis tuis; quid hoc ad homines pertinet? Sinistra tua nihil valet. Nihil valet pars sinistra; corrigunt se homines a peccatis, et vivunt. Desinunt delinquere, et carent doloribus; renuntiant tibi, et regnaut cum Christo; remansisti solus cum angelis tuis. Diabole, quid regis sinistram partem? ad te corrigo, verbum tibi imputo, te castigo: quid gloriaris de parte sinistra? flamma illa gehennæ tibi, non hominibus flagrat; camini tartarei tibi sunt præparati et angelis tuis.

Quare? quia adversarius Dei es, semper erras, et nunquam emendas; semper impius et seductor, semper prodigus et profanus; atrox in malis, et inimicus in bonis; et quia nunquam te poenitet, ideo periturus. Quid hoc ad hominem poenitentem, suaque peccata confitentem? plus est poenitentia quam tua pestilentia. Plus sunt lacrymæ hominum, quam tui insidiosissimi laquei. Amplius est eleemosyna quam tua inquinamenta. Sollicitudo solvit peccata, vigilantia vincit nequitiam, compunctio eradicat crimina. Inimice diabole, fallax, quid fingis terrorem? parum est, quod vereor donec convertar ad Christum, qui me salvavit. Video peccata mea, et pauca considero commissa mea; et horresco donec convertar ad Dominum. Stant ante me facinora mea quasi turris ferrea ac murus æreus, donec memetipsum videam, et donec sitiens amplectar Christum indulgentiæ fontem, teneamque pedes ejus qui dixit: *Nolo mortem peccatoris, quantum convertat se a via sua mala, et vivat.* Si hoc fecero; murus æreus momento collabitur, turris ferrea fulminata dispergitur. Arces enim poenitentiae subvertit peccata et subruit crimina. Cadent ante fletum poenitentis, quasi caduca folia a vento concussa, aut quasi plumæ volitantes vento impulsæ. Adest Dominus oranti, præsto est excubanti erogantique Christus, protector excelsus, munificus atque liberalis indultor; et tota illa peccatorum sarcina quam verebaris, ut cera liquecit, ut fumus fugatur, ut vapor exinanitur, aut quasi lanugo combusta deperit. Postquam sic castigaveris sinistras partes, et cum eisdem partibus ipsum diabolium prostraveris, converte te ad dexteram, et loquere illi, multiplicans ad eam exhortatoria verba, sic dicens: *Dextera mea Deo sacrata, salvatrix animæ meæ, firmatrix cordis, munimen corporis, tu noli dormi-*

re, sed vigila. Opus tuum dulce est, actio tua melliflua est, vigilantia tua vivificat. Expande te ad preces pariter cum sinistra; erige te ad superna subsidia. Commove venas tuas, et conquire remedia, confunde inimicum, et contere peccati ministrum. Quomodo eum confundis, aut quo itinere conteris, nisi in opere Dei, in observatione evangelica, in ordinatione disciplinæ, in ordinatione largitatis? Dextra, fac opus justitiæ: respice famelicos, vesti nudos, visita ægrotos, suscipe peregrinos, solve compeditos, solve captivos, consolare compunctos: si sic feceris, eruisti me de mœrore, liberasti de muscipula. O dextra, non vides? sævit sinistra, et supplicia congerit? sinistra te vincit, et dormis! serpens te mordet, et duras non vides partes adversas turbatas, et insurgentes turbines? venti spirant adversi, mare insurgit super te, peccati pelagus urget animam tuam, strident in membris tuis iniquitatum procellæ; et non excitaris, sed negligis! non stimularis, sed torpes! Dextera gubernatrix, sta in puppe, et dirige proram: extende vela, arma navem. Ecce pericula imminet, ecce scopuli ante te, ecce horrendi cautes, naufragia in latebris instant, et non vigilas! esto pervigil, esto amator honorum operum, esto bellatrix poenitentiae, te enim triumphante, vivo ego in virtute Dei, et evado noxias partes; extende ad justitiam, imple pugillum tuum cœlesti semine: jacta semen poenitentiae, et colligo fructus indulgentiæ. Noli dormire, dextra, sed fac opera quæ a te Christus expectat. Emenda errorem meum, dele dolorem meum, collige meritum quod dispersi, repara quod amisi, sed integra quod minoravi. Flammat fornax criminum, et tu sicca operis tui fontem? peccata prævalent, et tu subtrahis pietatis præsidia? Da rorem tuum, et refrigera in me quod æstuat in calore. Timeo namque ne dormientem sinistra superet, et rapiat me. Diripiendo ad funera, sic te excitantem dextram, et objurgantem sinistram, suscipit Christus et amplectitur. Dirumpit vincula tua, et deducit tanquam lumen justitiam tuam, et judicium tuum meridia: splendore illustrat: ut dextra ejus visitatus, gratiaque donatus, sed munere accumulatus, non tristis abscedas aut inutilis, sed gaudeas cum justis ad dextram venientibus in æterna requie permansuris.

LIBER DE MULIERE CHANANÆA.

Multi quidem configunt venti sæviuntque procellæ; sed vestrum conventum non dissolvit tentatio, nec studium violavit. Non cessat Ecclesia, quæ semper pugnat, et semper triumphat; tentatur et non superatur. In quantum pulsatur et premitur, in tantum prævalet et augetur: circum sæviunt undæ, sed non movetur lapis.

Sermocinantibus nobis, somnus recessit à vobis; nox se transfudit in diem. O conventus forensis! potest enim et hic esse conventus Ecclesiæ. Fœcit nox in foro Ecclesiam, et mentis vestræ strepitus armavit industriam: cessavit omnis pigritia, con-

* In Ms. legitur titulus hoc modo: *Incipit liber primus sancti Laurentii episcopi de muliere Chan-*

naa. Confer annotationem opusculo subjectam, paulo post initium. EDIT.

quievit ignavia. Quis hoc non volvat animo, aut quis A non miretur, eo quod non solum nostri permanserint nobiscum, sed etiam incogniti congregati venerunt, et proficit tentatio in utilitatis augmentum? Nam sicut pluvia descendens nutrit semina germinantia, sic tentatio, cum examinaverit, animam salvat. Verbum Domini est immobile, et portæ inferni non prævalebunt ad eum. Seipsum vulnerat impugnator Ecclesiæ; plebem vero fidelem insigniorem ostendit. Vires collidit proprias qui æmulatur Ecclesiæ; nobis vero triumphum confert dignitatem. Justus erat et antea Job; sed justior postmodum de agone emersit. Sanus validus factus est æger validior: clarus in opere factus est, in opinione præclarior. Nunquam igitur in tentatione formides. Si enim fueris in propria virtute fundatus, nunquam B tibi oberit tribulatio, quæ patientiæ declarat virtutem. Sicut enim fornax cum examinat, augmentum facit in specie auri, sic tentatio addit animæ pulchritudinem. In quo enim noxia est flamma in specie auri? aut in quo humiliat tentatio patientiam, quæ tollit tristitiam, et auget lætitiā, et facit animam hominis in examinata specie refulgere?

Introduxit tentationes, ut excludat adversarios, qui me existimant inimicum. Congregati sunt maligni in unum; sed quid illi in confusione, et quales nostri in compassione? ubi sunt illi? num apparent? aspicio in foro, eo per plateas, et nullum video. Frondes fuerunt, et ceciderunt a vento; plumbum fuit, et liquefactum est; hi vero refulgent in specie auri. Quis eos quam criminosa eorum conscientia C effugavit? Sciunt enim ipsi quid fecerint. Nam et Cain cum cœperat proprium perimere fratrem, perpetrato scelere, timens ac tremens super terram incescit: sic et isti non manibus quidem, sed mente malignati sunt; et illi quidem operati sunt necem, Dominus autem condonavit salutem. Hæc enim locutus sum propter vos, ut exsultet mens vestra in Domino, et nunquam in tentationibus trepidet. Petra est immobilis. O homo, quid status vereris? Super hanc, inquit, petram ædificabo Ecclesiam meam, et portæ inferorum non prævalebunt ad eam (Math. xvi, 18). Quandoquidem extranea, quandoquidem autem intestina sunt bella; sed nullus potest stabilitatem quassare structuræ. Quod autem expendo tempus, in exprobratione malorum; nec enim fas est insultare diutius inimicis, et filios despiciere scientes.

Igitur hesterno nobis Paulus apostolus adornavit convivium, hodie autem Matthæus: hesterno corarius, hodie publicanus; hesterno blasphemus, hodie raptor. Sed non in blasphemia permansit blasphemus, nec raptor in rapina permansit. Factus est enim Paulus verus apostolus et utilis doctor; factus est enim et Matthæus Evangelii prædicator. Memorabo priora peccata, ut posteriora merita enitescant: ut discas tu quid sit converti de malo in bonum, ne aliquando desis in propria vita. Doctores igitur nostri prius in criminibus sorduerunt, et inde conversi in meritis sonuerunt. Quid blasphemus et

publicanus facti sunt? Nonne caput rapinæ et lex violentiæ? Quid est publicanus? prædo sine pudore, medicus exterminii. Nonne immanior est furibus publicanus? fur namque vel timens furatur: hic autem confidenter delinquit; sed hic publicanus repente apostolus; quomodo aut quo tenore? *Transiens Dominus vidit eum sedentem in teloneo, dixitque illi: Sequere me. Et surgens secutus est eum* (Math. ix, 9). O virtus sermonis! venit crucis palma, et fecit militem de captivo, et lutum protinus convertit in aurum. Venit crucis palma, et surgens publicanus secutus est Christum; de profundo mœroris gurgite super omne decoris fastigium sublimatur. Nemo igitur desperans salute fruitur, non est enim malum in membris vestris naturaliter insitum: de arbitrio nos gratiam libertatemque acquirimus. Publicanus enim factus est evangelista, blasphemus factus est doctor, latro paradikum meruit, seductor factus est verissimus adorator. Non est quidquam in criminibus, quod non pœnitudine resolvatur. Et ideo Dominus ipsius criminis destruxit fastigia, ut nullus vitam suam etiam in sexta ætate desperet.

Ne dicas intra te: Peccavi, et quid faciam? habes imitabilem [F. inimitabilem] medicum qui rescemat morbum, et sanat omnem languorem; habes medicum qui adest gemitibus, et nutu imperat sanitatem. Ex tanta de improvviso materia finxit et vivificavit ut esses: nunc factum te et nutritum poterit oblivisci? non erat antea homo, et figuravit illum ex limo. Requiris forte qualitatem: nescio ego, ipse scit artem suam. Nunquid non eras terra? sed accepit partem terræ potens ille opifex, et fecit prius corpus tuum, in quo disposuit et distinxit varia membra, manus et pedes; caput etiam, in quo oculi et aures, os et odoratus, frons et genæ, et reliqua membra inferius. Ille ergo artifex qui sic te proprio finxit arbitrio, non potest tua auferre peccata? Noli sensus ejus rimari, noli nodos examinare virtutis, noli quærere quomodo fecit, sed mirare de facto.

Sed dicis: Feci peccata multa et magna. Et quis est de hominibus qui non peccet? Tu dic: Erravi super omnes homines, sufficit mihi in sacrificio ista confessio; dic tu prius iniquitates tuas, ut justificeris, cognosce quoniam peccator es: habet tristitiam, cum converteris: esto ac si desperatus et mœstus, sed et lacrymas compunctus effunde. Nunquid aliud aliquid fuit in meretrice, quam lacrymarum effusio? et ex hac profusione invenit præsidium, et accepta fiducia accessit ad fontem Dominum Jesum.

Sed veniamus ad causam. Quid ergo evangelista? *Et inde transiens Jesus venit in partes Tyri et Sidonis; et ecce mulier Chananæa* (Math. xv). Miram rem ait evangelista. Ecce mulier caput peccati, arma diaboli, expulsio paradisi, doli mater, corruptio legis antiquæ. Ecce mulier veniebat ad Dominum Jesum, mulier alienigena de gentibus, novella plantatio. Mirum negotium! Chananæa sequitur; Judæi fugiunt, domestici derelinquunt, alienigena hæret! Ecce mulier de finibus illis egressa clamabat dicens: *Miserere*

mei, Domine, fili David. Mulier hæc evangelista efficitur. Probavit enim divini consilii sacramentum, quando et virtutem divinam obsecrat, et carnis naturam constitetur, dicens: *Miserere mei, fili David.* Considera pulchram mulieris mentem; vide quid dicit. Non est in actibus, inquit, meis, non mihi de conversatione justitia: ad misericordiam tuam confugio, ubi non resedit, nec requiritur locus salvandi. Et quomodo aasa est mulier legis ignara, tam iniqua, sic abrupte accedere ad fontem salutis? non petit Jacobum, non rogavit Joannem, non accessit ad Petrum; sed hoc intermittens, quid dicit? Non est mihi necessarius fidejussor; suscipit in se poenitentiae patrocinium, et sola currit, tenet eum in voce ac dicit: *Miserere mei, Domine, fili David.* Ideo descendisti, ideo carnem suscepisti, ut et ego loquar ad te, et cum fiducia petam. Cherubin aspectu ejus tremunt in caelo, et in terra mulier non formidat. Angeli metuunt in excelsis, et mulier non veretur; instat importune, et voce sua exaggerat, dicens: *Miserere mei, Domine, fili David.* Non habeo opus sponsoris: per me accedo, per me obsecro, miserere mei. Quid tibi opus est? misericordiam quero. Quid pateris? dolorem quem non suffero. Quid habes? filia mea captiva tenetur. Quid illi est? male a daemone vexatur. Et quid nunc? miserere mei, Domine. Pignus meum consumitur, et pars corporis violatur. Opinio, inquam, exiit de filia mea; noli me videre peccatricem et miseram: tu es Deus qui secreta consideras. *Filia mea male vexatur.* Quid desideras? ut liberetur de plaga. Miserabilis luctus consumpsit uterum meum, et animam meam perturbat saeva tempestas. Quid faciam nescio. Patitur misera, nec sentit tormenta: nec mortem scit timere, nec vitam sperare. *Miserere mei.* Jacet confusa, et causam tormenti ignorat. Me aspice, Domine, me exaudi, vide diurna vulnera mea. Illa patitur, et ego deficio: passio ejus pavorem incutit cunctis, facta sum omnibus spectaculum: quid faciam, aut quo vadam? non possum ab illa quoquam divelli, non potest sola derelinqui. Non enim deforis venit, sed intus est expugnator, in se habet hostem et gladium; navis est quae de se concitat tempestatem, non invenio nomen passionis ejus. *Miserere mei, Domine, fili David.* Utinam defuncta fuisset filia mea, quam sic viveret! Si enim mortua fuisset et sepulta, exacto jam tempore oblita fuisset, nec meminissem vulneris aut doloris. Nunc vero cadaver semper in domo est: causa mea, sepulcrum ejus; augetur quotidie vulnus meum, et crescit opprobrium. Quomodo? video oculus meis; istorum aspectu, torqueri manus, crinium vittas exsolvi ac spargi, spumas ex ore diffundi, dare mugitum horrendum, saevire intus invisibilem inimicum, improvisum hostem et pugnam manifestam. *Miserere mei, Domine, quoniam filia mea erat, et facta est daemoneis esca.* Non andeo illi proximare, non possum contingere, prohibet me pavor, expellit ipsa passio dira. *Miserere mei, Domine, fili David.* Qui ex vobis patres fuerunt, adju-

vent verba mea: quae matres, lacryment una mecum. Non sufficio exponere dolorem, quem mulier ista sustinuit. *Miserere mei, Domine, fili David.* O prudentia feminae! non utitur hominibus seductoribus, non secuta est vates fallaces, non quaesivit iuvenes ligaturas, aut ad falsa confugit praesidia: sed omnem relinquens diaboli cultum, venit ad Dominum Jesum omnium salvatorem, et dicit: *Miserere mei, filia mea male vexatur.*

Vidisti sensum mulieris probantis sapientiam ejus; sed vide aliud novum et inexpertum negotium. Petit et obsecrat, et lamentum suum producit in clamorem: et amator omnium Deus non ei respondit verbum. Tacet fons vitae, et pius medicus contulit medicinam, et abnegat curam. Quid est hoc, Domine? nescio, si non suscipis pulsantem mulierem! O sapientia medici! Dominus, inquit, non respondit ei verbum. Quapropter, nisi ut detegeret sapientia ejus virtutem? Propterea dicunt discipuli: *Dimitte illam, quia clamat post nos.* Sed humanus Deus vitam mulieris virtutemque pulsabat. Et quid ait? *Non sum missus, nisi ad oves quae perierant domus Israel.* Nihil proficiunt, nec ipsi apostoli suggerentes. Verus medicus differt magis curam, exulcerat vulnus, et potestatem suam arte quadam excusat, ut latentia panderet sacramenta. *Non sum, inquit, missus, nisi ad oves quae perierant domus Israel.*

Hinc hunc considerate sermonem, et ad verba mea dirigite intellectum, quoniam profundam volo comparisonem exsolvere. *Non sum missus, nisi ad oves perditas Israel.* Quid est hoc verbum? quae est ista excusatio tua? et multa in te mysteria revelasti, ut unum tantummodo angulum liberares, et integrum relinqueres orbem? Pontum, et Asiam, et Aegyptum, Ciliciam et Cappadociam, et reliquas nationes relinqueres, et de Israel tantummodo curares? relinques terram desertam, nationes despectas, et solis Judaeis factus es liberator? Non vides injurias Patris tui in falsis simulacris, et in daemoneum caerimoniis exerceri? Annon haec etiam prophetae vulgaverunt? Quid dicit affinis tuus David? *Postula a me, et dabo tibi gentes hereditatem tuam, et possessionem tuam terminos terrae (Psal. 11, 8).* Quid Esaias, qui seraphin oculis suis respexit? *Exsurgit virga de radice Jesse, qui dominatur omnibus, et in eum fines terrae sperabunt (Esa. xi, 1).* Quid Jacob patriarcha dicit? *Non deficiet princeps ex Juda, nec de senioribus ejus dominator, donec veniat, cui destinatum est; et hic est expectatio gentium (Gen. xlix, 10).* Quid etiam Zacharias propheta? *Propter vos, inquit, clauduntur portae caeræ, quoniam ab ortu solis usque ad occasum glorificabitur nomen Domini, in omni loco effundent libamina ante ipsum (Zach. 1, 20, 21).* David ipse quid iterum dicit? *Omnes gentes, plaudite manibus, quoniam Deus excelsus terribilis et rex magnus super omnem terram (Psal. xlvi, 2, 3).* Denique quando natus es in carne, quos vocasti? noone Magos? Nunquid propheta venisti vocare, qui ipsam salutem gentibus cecernerunt? Apostolos etiam cummitteres,

quid eis dixisti? *Docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti* (Matth. xxviii, 19). Et nunc quando misera hæc mulier acerbis doloribus et stimulis coarctata rogat te et obsecrat pro filia sua, ut eam a funesta passione absolvas, modo dicis: *Non sum missus, nisi ad oves perditas domus Israel*. Venit ad te centurio, rogans pro puero suo, et dixisti: *Ego veniens curabo eum*, Pendenti laici: cui paradisum reparasti, paralytico imperasti dicens: *Surge, tolle lectum tuum et ambula*. Lazarus de monumento te vocans redivivus surrexit, varia quoque languorum genera verbo sanasti, latrones liberasti, meretrices virginibus prætulisti, solam hanc miseram Chananæam respuisti deprecantem. Quid est hoc verbum miraculi inauditum? Nunc intendite, ut sciatis, quale compendium incipit revelare. Quando liberatus Israel a plagis Ægyptiorum, et a Pharaone extractus transiit populus per desertum, præcepit ei Dominus in lege ut non communicarent Chananæis nec convenirent cum eis, quoniam sine lege erant, idola immunda colentes. Præcepit ergo Deus in lege Judæis ut non mercarentur cum eis, nec connubia in semine eorum miscerent, ne per hæc a suis legitimis privarentur, et profanis idolorum cultibus jungerentur. Aspice, et considera, et intende quæ dico, quia adhuc in textura est tela. Mulier ista Chananæa erat de gente immunda, quibus non licebat communicare cum eis. Quid ergo? sub lege venerat Dominus, ut adimpleret, et non solveret legem. Igitur si ad momentum audivisset mulierem, dicerent Judæi: Ideo te non audimus nec sequimur, quoniam solvis legem. Præcepit enim lex abstinere a Chananæis. Propter hoc tacet Dominus: propter hoc non respondit mulieri. Vide quomodo servat legem, ut Judæi confunderet, dicens: *Quisnam vestrum me arguit de peccato?* Ecce non respicio ad mulierem Chananæam; ecce clamat sine causa; ecce obsecrat, et non exauditur: ecce quomodo teneo legis formam, ne dicatis quoniam præterivi legem. Ideo non credimus in te. Non ex me, sed ex vobis est error. Obmutescite itaque propter observantiam legis: ecce nationes ad me veniunt, ecce populus quem non novi, mihi servire festinat: nolite argumentosis occasionibus uti. Ecce a non cognoscentibus me cognitus sum, et a cognitis ignoratus; ecce alienigenæ obsecundant, et domestici

interea persistit in clamore mulier, dicens: *Adjura me, Domine*. Et ipse tantum respondit: *Non licet tollere panem filiorum, et mittere canibus*. O prudentia medici! multis difficultatibus suspendit mulierem, ut duplici postremo honore cumlaret, dicens: *Non licet tollere panem filiorum, et mittere canibus*. Qui sunt filii? quos vides. Confundens eis hoc dicit, quia fuerunt filii, et facti sunt canes, de quibus Paulus dicit: *Videte canes, videte malos operarios, videte intersec oves*. Nos autem qui velut canes eramus, de gentibus facti sumus filii in eorum ra-

dice, quos ita exhortatur Paulus: *Filioli mei, quos iterum parturio, donec Christus formetur in vobis*. Accusat ergo Judæos, cum dicit: *Non licet tollere panem filiorum, et mittere canibus*.

Sed quid respondit mulier? *Etiam, Domine, potes, si volueris*. O mulier violenta! Dominus dicit: *Non licet*; et illa dicit: *Etiam, Domine, potes, si volueris*. Oblita est verecundiæ, et intermisso pudore conatur vincere Dominum. Dominus dicit: *Non licet tollere panem filiorum, et mittere canibus*; et illa respondit: *Etiam, Domine, sum quod dicitis*. Canem me vocas, canis sum: agnosco nomen meum: confundis me tu; sed ego non recedo a te. Canis sum, sequar te, quasi canis; porriga mihi aliquid. Non quero panem filiorum: da mihi vel micas, quoniam et catuli manducant de micis quæ cadunt de mensa dominorum suorum. O certamen pietatis! o prudentia femine! Canem me dicis, Domine: sum ego. Ergo nutri me velut canem: non possum relinquere mensam domini mei. Canem me appellas: porriga micas. Dixisti causam meam, distulisti petitiones meas, manifestasti conditionem meam: adjuva me nunc, quoniam et *catuli edunt de micis quæ cadunt de mensa dominorum suorum*. O mulier! accepisti subito laudem, et inventa es electis electior. Idcirco tacet Dominus, ideo distulit et protraxit, ut mentem tuam perpenderet, et vivam de te produceret vocem. Si enim, statim ut cœpisti petere, accepisses, recessisses, et nemo fidem tuam probasset, nullus mentis tuæ cognovisset arcanum. Num autem quia intelligis Dei virtutem, et sic te cognoscis ut dicas: *Etiam catuli edunt de micis quæ cadunt de mensa dominorum suorum*; laudo te ego et dico: *O mulier, magna est fides tua, fiat tibi sicut vis*.

Audiant hæc inertes et improbi qui dicunt: *Oravimus, et non impetravimus*. Quid loqueris, homo? in-tanter ora, importune obsecra, siquidem pulsanti aperietur. Sed dicis: *Deprecatum sum semel, iterum, et ter, et quater, et septies, et decies, et vicies, et non exaudivit Deus*. O stulta inventio! et quid nunc, quia nos exauditus, jam recedis a Domino, et desistis a prece? aut non vides perseverantiam mulieris Chananææ, quomodo magis aperiata insistit, et repulsa importunius obsecrat; nec ante cessavit quam quæsivit invenit? Sunt multi quidem qui intrant in ecclesiam, et strepunt in oratione, confuse atque intemperata voce dispergunt verba sua, et egressi foras oblitii sunt omnia. Illi sunt qui labiis hinniunt, et corde non concipiunt. Si tu ipse dicta tua et preces ignoras, quomodo te exaudit Deus? Dicis: *Inclinavi genua mea, et oravi*. Genua tua inclinasti in terram: et mens tua foris per diversa discurrit. Corpus quidem intus, sed cogitatio foris; lingua tua pecunias numerat et usuras. Diabolus malus et invidus inimicus, quando oramus, tunc magis incumbit et obstrepit. Non nos pulsant cum securi jacemus in lectulis: venimus ad orationem, et ille nos cogitationum stimulis turbat.

Hujus versutias cogitantes revertimur ad mulierem

Chananeam, quæ sic obsecrat : *Miserere mei, Domine, fili David, filia mea male a dæmonio vexatur.* Dic et tu, Miserere, Domine, quia anima mea pulsatur a dæmonio. Magnus dæmon est peccatum animæ. Nam dæmon exstinguitur; peccatum vero stat, nisi satisfactionibus absolvatur. Grandis sermo est, Miserere mei, Deus; brevis quidem, sed virtute plenus. Nam etsi foris fueris, clama, et dic, Miserere mei, Deus. Clama, non voce, sed mente; nam et tacentes exaudit Deus, nec tam locus quæritur, quantum sensus. Hieremias in carcere confortatur; Daniel inter leones exsultat; tres pueri in fornace tripudiant; Job nudus sub divo triumphat; paradysum de cruce latro invenit. Quid ergo si fueris in publico foro? ora intra te: noli quærere locum; locus ipse es. Ibi, ubi fueris, ora. Si fueris in balneo, ora, et ibi templum est. Si steteris ante iudicem, ora; insurgit iudex contra te, ora. Mare ante te est, et post te sequitur Pharaon, ora. Nihil loquitur Moyses, et Dominus ei dixit: *Quid clamas ad me?* Os ejus tacet, et præcordia clamant. Et tu cum steteris ante iudicem furiosam, ubi sunt crudeles ministri, ora intra te, et turbines illi protinus resolventur. Iudex contra te est, tu te ad Dominum confer; proximat te pœnis affligere, tu ora intrepidus, et sedabitur insania. Nunquid homo est Deus, ut labore quæratur per loca diversa? Deus est qui adest ubique. Si quæris hominem, dicitur tibi: Non est hic, aut non illi vacat. Non est sic in causa Dei: hoc tantum est ut dicas, Miserere mei, Deus; et ipse prope est, ut te liberet: et adhuc loquente te dicit, Ecce adsum.

Quid ergo Chananeæ? *Utique, Domine, nam et catuli edunt de micis quæ cadunt de mensa dominorum suorum.* Et quid Deus? *O mulier, magna est fides tua, fiat tibi sicut vis.* Ubi sunt disceptatores iniqui? Nunquid dixit, *Especta mulier, donec oro Patrem meum.* Sed quid dixit? *Fiat tibi sicut vis.* Quantum elegantior illa in fide, tantum Christus eminentior in virtute, qui gratiam suam sensibus ejus infudit. *O mulier, magna est fides tua.* Quomodo magna? non vidisti mortuos resurgentes, non vidisti leprosos mundari; non cognovisti legem, non audisti prophetas; sed audisti impropria, et meruisti repulsam; refutavi te, et non recessisti a me. *O mulier, magna est, fides tua.*

Mortua est mulier, et laus ejus speciosa est plusquam margaritis intexta corona. Quocumque ieris, audies Christum prædicantem: *O mulier, magna est fides tua.* In Gothorum concilio, in Sildoniorum vel Persarum conventu, clamat hodie Dominus Jesus et dixit, *O mulier, magna est fides tua.* Et quid deinde? *Fiat tibi sicut vis.* Non dixit: Sano filiam tuam; sed, *Fiat tibi sicut vis:* id est, tu ipsa sana filiam tuam; tibi eam trado; tu eam cura, in tuo arbitrio pono et medicinam: vade in pace, et pone super eam manus tuas, et fiat tibi sicut vis, cum tua voluntate a passione purgetur. Non jussit, non imperavit dæmonem ut exiret, sed fiat tibi sicut vis. Voluit enim ut ipsa mater sanaret filiam suam, et dæmonem effugaret. Ubi sunt qui dicunt, non virtute, sed proce-

omnia impetravit? Si minor est Patre, quomodo dicit: *Fiat tibi sicut vis; et sanata est filia ejus ex illa hora?* Veniebat enim mater deforis, sed antequam veniret, sanata est. Intravit et invenit filiam suam ab immundo dæmone liberatam. Consummata est voluntas ejus, et facta est sanitas; et pro eis omnibus gratias agamus Deo vivo, cui est honor et gloria in sæcula sæculorum. Amen.

ANNOTATIO.

LAURENTII EPISCOPI, cujus libellum seu homiliam mox retuli ex ms. codice Germanensi, is est quem laudat Sigbertus Gemblacensis monachus in lib. de Scripturis ecclesiasticis cap. 120. *Laurentius Mellifluus scripsit librum De duobus temporibus, id est uno ab Adam usque ad Christum, altero a Christo usque ad finem sæculi. Declamavit etiam homilias ore quasi mellito: unde agnominatur Mellifluus.* Laurentii liber De duobus temporibus typis vulgatus est in tomo VI Bibliothecæ Patrum, præfixo hoc titulo: *Sancti Laurentii episcopi Novarum homilia de Pœnitentia.* Quæ homilia in exemplari nostro subjicitur superiori libro seu homilia cum hac inscriptione: **INCIPIT LIBER SECUNDUS SANCTI LAURENTII DE DUOBUS TEMPORIBUS.** *Duo sunt tempora ab Altissimo præstituta, etc.* Nemo igitur ambigere debet eum esse Laurentium qui Sigeberto cognominatur *Mellifluus*, quique utriusque libri seu homiliae est auctor. At quis iste Laurentius episcopus? Margarinus Binius suspicatur esse Laurentium priorem, qui ex Novariensi factus sit Mediolanensis episcopus vigesimus quintus ad annum Christi 507, cujus encomia videntur celebrare Ennodius Ticinensis episcopus in dictione missa Honorato Novariensi in dedicatione basilicæ Apostolorum. Binius facile assentio, quibusdam adductis conjecturis, quæ tum ex libro seu sermone hic edito, tum ex Ennodii dictione prima in Natali Laurentii episcopi Mediolanensis desumuntur. Laurentius quippe in sermone de muliere Chananeæ, quem de nocte in foro habuit, mentionem facit quorundam adversariorum suorum, quorum improbitate non solum ipse vexatus sit, sed etiam alii partium ipsius fautores. Atqui Ennodius in dictione primâ Laurentium laudat ob patientiam malorum, quæ ipsi ex adversariorum factione semel et iterum contigerunt: primum quidem cum ab hostibus expugnata civitate inter suas et populi injurias stetit infractas, tum in exsilium missus, acdemum urbi suæ redditus est; deinde vero cum Romam in synodum accitus anno 502 pro absolute Symmachi papæ, adversantium procellas sustinuit. Expugnatio illa et direptio urbis Mediolanensis, simulque Laurentii exsilium contingere per Odoacrem, uti Sirmondus opinatur, quando Tufa duce adversus Theodericum Ostrogothorum regem rebellavit. Theodorico victoria potito, Laurentius Mediolanum rediit, urbemque ex pristinis ærumnis recreavit. Tum vero superiorem homiliam de muliere Chananeæ habuisse mihi videtur, cujus reditum ita celebrat Ennodius in dictione prima: *Cum ex alto benignis oculis cælestis Dominator aspexit, Mediolanensium urbi lux est propriè reddita sacerdotis. Tunc cum rarus habitator, tunc cum error in domibus, et per dulcia cubiculorum limina confusa discursio; tunc cum ubique pavor et luctus, et Dei templa ferarum habitationi deputata sordebant; cum marcens incuria splendidissima dudum atria situ vetusti humoris obnuberat, lætitiâ cæteris tuo dediti de reditu, tu regressus ad lacrymas, etc.* Melliflui etiam nomen quadamtenus inferius indicat Ennodius ubi ait Laurentium in synodo Romana minantium impetus blandimentorum melle domuisse. Porro in homiliis suis Laurentius in id potissimum incumbit, ut peccatoribus fiduciam obtinendæ a Deo remissionis ingeneret; sicque de pœnitentia loquitur, quasi eam solis humani arbitrii viribus ascribere videatur.

ANNO DOMINI DXLIII.

S. P. BENEDICTUS

MONACHORUM OMNIUM OCCIDENTALIUM

CAPUT ET SOSPITATOR.

PROLEGOMENA.

Vita S. Benedicti

(Ex libro II Dialogorum S. Gregorii Magni excerpta).

Ἄνὴρ τις ὑπῆρχε, τῆ πολιτεία μὲν εὐλαβεστάτος, ἅ χάριτι δὲ Θεοῦ κεκοσμημένος, τοῦνομα Βενέδικτος· ἔς ἐκ παιδίδου τῆ τῆς καρδίας καθαρότητι ἐλαμπρύνετο, καὶ τῆ τοῦ σώματος ἀγνεία κεκαλλώπιστο, ἐν οὐδενί θελήματι σαρκικῷ τὸ παράπαν τὴν ψυχὴν καθυποτάξας· ἄλλ' ἔτι ἐφροδὸς ὢν, καὶ ἰσχυρῶν τῷ σώματι ὄπερ ἠδυναθῶς θρασαίαι φθύνετο, ἰκουσίως ἐβδελύξατο, καὶ λοιπὸν ὡς ἔστιν αὐτοῦ τὸν κόσμον μετὰ τοῦ ἀνθρώπου αὐτοῦ ἐλογίζετο. Ὅστις δὲ κινῆ εἰσοφόρου ἀστέρος ἐκ τῆς Νουρσίας χώρας, τῆ τῶν Ῥωμαίων χώρα ἀνέτειλε· τῆ δὲ τῶν ἐλευθερικῶν γραμμάτων διδασχῆ παραδοθεὶς ὑπῆρχεν. Ἄλλ' ἐν τοῦτοις πολλοῖς ἀπέπεια διὰ τὰ φθαρτὰ πάθη καταποθήσας, ἐκείνου ὃν εἶθετο πόδα ἐν τῆ τῶν μαθημάτων διακρησῆ, εὐσεβεί λογισμῶ τοῦτου ἀνθεὶκυσεν· ἵνα μὴ εἰς ἀνάκιστον κρημνὸν ὄλωσ· καταπίσει. Βδελυξάμενος τοῖνον τῶν γραμμάτων τὴν διδασχῆν, καταλείψας τὸν τὸν ὄλων καὶ τὰ πατρῶα αὐτοῦ πράγματα, μόνῳ Θεῷ ἐρέσει ἐπιθυμήσας, τοῦ ἁγίου καὶ μονήρους βίου τὸ σχῆμα ἐκπέδυσεν. Ἀπίστη τοῖνον τῆς τῶν γραμμάτων παιδείσας, γινώσκων ὡς μὴ γινώσκων, καὶ σοφὸς ὡς ἄσοφος. Τοῦτου τοῦ σεβασίμου πατρὸς τὰ κατὰ Θεὸν κατορθώματα, ἐγὼ μὲν σαρκικῶς ὀφθαλμοῖς οὐ τεύεμαι, ἀλλ' ἄπερ ἀκήκωα παρὰ τισσάρων αὐτοῦ τὸν ἀρθμὸν μαθητῶν διαγουμένῳ, ταῦτα ἐρῶ· Κωνσταντίνου λέγω δὲ εὐλαβεστάτου πάνῳ ἀνδρὸς, ὅστις αὐτοῦ τὴν ποιμαντικὴν ἡγεμονίαν διεδέξατο· Βαλεντίνου, τοῦ πολλοῖς ἔτισι τὴν ἐν Λατερᾶνῃ εὐαγεστάτην μονὴν διέθυνατος· Συμπλικίου, τοῦ τὴν αὐτοῦ συνοδίαν μετέπειτα κατὰ διαδοχὴν τῆ τρίτον ποιμάναντος· Ὁνωράτου, τοῦ νυνὶ τοῦ κελίου αὐτοῦ ἐν ἑφ' ἄπερτον δάγῃ, προσεστῶτος.

¹ Colb. σφραγγωτάτω σώματι.

² Reg. ἀπίστητον κρημνόν.

³ Colb. καταπίσει.

⁴ Colb. τὴν Λατερανών.

⁵ Colb. τρίτον. Reg. habet τρίτον, quidquid dicat Gussanov. in nota marg.

⁶ Simili loquendi modo utitur infra l. iv, c. 47. *Joannes . . . adolescens qui aetatem suam intellectu et humilitate, dulcedine et gravitate transibat.* Et hom. 14 in Evang., ibi pueri qui hic annos suos moribus transponderunt.

⁷ Nursia urbs olim episcopalis in Sabiniis, intra montes sita et ad Apennini radices, sub frigido caelo; hinc de ea canit Maro l. vii Æneid. :

Quos frigida misit
Nursia.

Fuit vir vitæ venerabilis, gratia Benedictus et nomine, ab ipso suæ pueritiæ tempore cor gerens senile. Ætatem quippe moribus transiens, nulli animi voluptati dedit : sed dum in hac terra adhuc esset, quo temporaliter libere uti potuisset, despexit jam quasi aridum mundum cum flore. Qui liberiori genere ex provincia Nursiæ exortus, Romæ liberalibus litterarum studiis traditus fuerat. Sed cum in eis multos ire per abrupta vitiorum cerneret, eum quem quasi in ingressu mundi posuerat, retraxit pedem : ne si quid de scientia ejus attingeret, ipse quoque postmodum in immane præcipitium totus iret. Despectis itaque litterarum studiis, relicta domo rebusque patris, soli Deo placere desiderans, sanctæ conversationis habitum quæsivit. Recessit igitur scilicet reverentissimo valde viro, qui ei in monasterii regimine successit ; Valentiniano quoque, qui annis multis Lateranensi monasterio præfuit ; Symplicio, qui congregationem illius post eum tertius rexit ; Honorato etiam, qui nunc adhuc cellæ cjs, in qua prius conversatus fuerat, præest.

⁸ De Constantino et Simplicio hic memoratis Paulus Diac. de gestis Langob. l. iv, c. 48 : *Post beatum Benedictum Constantinus, post hunc Simplicius ; post quem Vitalis ; ad extremum Bonitus congregationem ipsam rexit.* Quod confirmat abbatum S. Benedicti successorum seriem a S. Greg. hic assertam, contra Baronium, qui ad an. 581 primum S. Benedicti successorum instituit, simulque Lateranensis monasterii abbatem, Valentinianum, cum quatuor præcesserint. Primus tamen rexit Lateranense monasterium, quod post dirutum Cassinense cœnobium sub Bonito abbate teste Paulo Diac. loco laudato, constructum est.

⁹ Germ., Valentiniano, Big., Valentino. Consentit Græcus interpres.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

A

CAPUT PRIMUM.

Περὶ τοῦ κλασθέντος μαγιδίου, καὶ διὰ προσευχῆς τοῦ ἁγίου σώου γεροντός.

De capisterii fracti reparatione

Ὅτος τοίνυν ὁ ἰ πολὺς ἐν ἀρεταῖς διαλάμψας πατὴρ Βενέδικτος, ὡς ἤδη καταλείψας τὴν τοῦ βίου ματαιότητα, ἐπεθυμίαν θεάρεστον εἰσδέχεται τῇ ψυχῇ οἰκῆσαι τὴν ἐρημίαν ἢ δὲ τούτου τροφός ἦτις αὐτὸν ³ θερμῶς ἠγάπα, μόνη τῇ ἱερῷ τούτῳ ἠκολούθησε νεανία. Ὁπόταν δὲ τὸν τόπον κατέλαβον, τὸν ἐπιχωρίως ὀνομαζόμενον ³ Ἐνφείδε, πολλοὶ εὐλαβέστατοι ἄνδρες, τῇ πρὸς αὐτὸν πνευματικῇ ἀγάπῃ ἰλκόμενοι, ἐκείσε παραγενόμενοι, ἐν τῷ τοῦ ἁγίου Πέτρου κατ' ἄνω συν αὐτῷ διέτριβον³ ἢ προλεχθεῖσα τοῦ ἀνοιδήμου τούτου πατρὸς Βενέδικτου τροφός ἐπὶ τὸ καθαρίσαι σῖτον ἐκ τῶν πόρρωθεν οἰκουσῶν γυναικῶν, ἐν χρήσει μαγίδιν [μαγιδίου] ⁵ ἠτήσατο ὅπερ λαβοῦσα, ἐπάνω τῆς τραπέζης ἀπλώσας καὶ ὡς ἔτυχεν ἔθετο. Ἐπὶ τοῦ μισοκάλου ⁶ οὖν δαίμονος ῥίπην ἐκλάσθη, καὶ εἰς μέρη δύο εὐρέθη διαχωρισθῆναι. Ἐποστρέψασα οὖν ἡ τοῦ ἁγίου τροφός, καὶ εὐρούσα τὸ αὐτὸ μαγίδιν εἰς δύο διαιρηθὲν μέρη σφοδρωτάως ἤρξατο κλαίειν, ὅτι τὸ ἐν χρήσει ληφθῆναι παρ' αὐτῆς σκίυος κεκλασμένον ἔώρα. Βενέδικτος δὲ ὁ σπουδαιότατος καὶ Θεοῦ θεράπων, ἠνίκα τὴν ἑαυτοῦ τροφὴν κλαίονσαν ἐθέασατο, τῷ πόνῳ καὶ τοῖς δάκρυσιν αὐτῆς συμπαθήσας, λατῶν μεθ' ἑαυτοῦ τὰ ἀμφοτέρωθεν τοῦ κεκλασμένου μαγιδίου μέρη, ἑαυτὸν μετὰ δακρύων ἐν τῇ πρὸς Θεὸν δεήσει ὑπέστρωσεν. Ὅστις ἀπὸ τῆς εὐχῆς ἀναστὰς, πλησίον ἑαυτοῦ τὸ σκίυος κείμενον, ἀεὶραῖον ἔβρεν, ὥστε μηδὲ ἔρχος ἐν αὐτῷ τοῦ κλάσματος εὐρεθῆναι⁷ εὐθὺς δὲ τὴν τροφὴν αὐτοῦ παρακλητικῶς τε καὶ παρανεητικῶς λόγῳ ἐπαλείψας, τοῦ μὴ ἀθυμεῖν ἐν ταῖς συμπρονοούσαις συμφοραῖς, ⁸ ἀνέβραον αὐτῇ τὸ μαγίδιν ἀποδεδῶκεν, ὅπερ ⁹ κεκλασμένον ἦν λαθίων. Τοῦτο τὸ ἔξαίσιον θαῦμα ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ πάσιν ἐγένετο γινώσκοντες ὥστε οἱ τοῦ τόπου ἐκεῖνο οἰκήτορες ἐν τῇ εἰσόδῳ τῆς αὐτοῦ ἐκκλησίας τὸ ῥηθῆναι μαγίδιν ἐκρήμασαν, πρὸς τὸ θαυμάζειν ὑπὸ πάντων τῶν εἰσόντων καὶ ἐξόντων εἰς δόξαν μὲν Θεοῦ, ἐπαινοῦ δὲ τοῦ γνωσίου αὐτοῦ δούλου Βενέδικτου, καὶ τοῦ γνωσθέναι πᾶσι τὴν ἐν αὐτῷ οἰκοῦσαν ἐκ νεαρῆς ἡλικίας θειαν χάριν. Ὅπερ σκεῦος πολλοῖς ἔτεσιν ἐν αὐτῇ τῇ εἰσόδῳ τοῦ σιβασμίου ναοῦ κρεμᾶμενον διήρκεσεν ὥστε καὶ μέχρι τῆς τῶν Ἱεροσολιμίων ἐλεύσεως ὑπὸ πάντων ἐθεωροῦντο. Ἀλλ' ὁ φιλόθεός τε καὶ μισόδοξος Βενέδικτος, πλείονος τοῖς σωματικῶς ἑαυτοῦ ἐπιδιδου κόποις, βέλτιον εἶναι λογισάμενος τούτοις ἐντυχεῖν, ἢ περ τοῖς ἀνθρωπίνου ἐπαινοῖς ἐπαίρεσθαι. Εἶτα τὴν ἰδίαν λάθρα καταλιπὼν τροφὴν, ἐν τοῖς τῆς ἐρημίας τόποις σχολάζειν ἠρετίσατο¹⁰ καὶ καταλαθῶν [F. κατέλαθεν] τόπον τινα, ἐν ἐπιχωρίως ὀνομαζομένησι Λάκκων, ὅς ἀπὸ τεσσαράκοντα μίλλων τῆς τῶν Ῥωμαίων ἑὰ ἰεταὶ πόλεως, ἐν ᾧ πληθὺς ὑδάτων ἀναβλύζειν εἶωεν, ἐξ οὗπερ λάκκου ἢ τῶν ὑδάτων πληθὺς εἰς διεξόδους

¹ Uterque cod. Reg. sc. et Colb. πολλοῖς ἐν ἀρεταῖς.

² Item cod. πάνυ θερμῶς.

³ Mss. Ἐφειδέ.

⁴ Hic ponitur titulus περι τοῦ κλασθέντος, etc. in Colb. ms.

⁵ Reg. μαγιδιν, quod etiam scæpe in Colb. legitur. Infra tamen occurrit μαγιδιον, in Reg.

⁶ Reg. σῶον... μαγιδιον.

⁷ Mss. Λογηθεῖσθαι.

⁸ Germ. Berecens. et secundum Autl., Fide. Alii,

Hic itaque cum jam relictis litterarum studiis petere deserta decrevisset, nutrix quæ hunc arctius amabat, sola secuta est. Cumque ad locum venisset qui Enfide^a dicitur, multisque honestioribus viris charitate se illic detinentibus, in beati Petri apostoli ecclesia demorarentur, prædicta nutrix illius ad purgandum triticum a vicinis mulieribus præstari sibi capisterium^b petiit, quod super mensam incaute de relictum, casu accidente fractum est, sic ut in duabus partibus inveniretur divisum. Quod mox rediens nutrix illius, ut ita invenit, vehementissime flere cepit, quia vas quod præstitum acceperat, fractum videbat. Benedictus autem religiosus et pius puer cum nutricem suam flere conspiceret, ejus dolori compassus, ablatis secum utrisque fracti capisterii partibus, sese cum lacrymis in orationem dedit: qui ab oratione surgens, ita juxta se vas sanum reperit, ut in eo inveniri fracturæ nulla vestigia potuissent. Mox autem nutricem suam blande consolatus, ei sanum capisterium reddidit, quod fractum tulerat. Quæ res in eodem loco a cunctis est ægnita, atque in tanta admiratione habita, ut hoc ipsum capisterium ejus loci incolæ in ecclesiæ ingressu suspenderent: quatenus præsentibus et secuturi omnes agnoscerent, Benedictus^c puer conversationis gratiam a quantæ perfectione cœpisset, quod annis multis illic ante omnium oculos fuit, et u-que ad hæc Langobardorum tempora super fores ecclesiæ pependit. Sed Benedictus plus appetens mala mundi perpeti^d quam laudes, et plus pro Deo laboribus fatigari quam vitæ hujus favoribus extolli, nutricem suam occulte fugiens, deserti loci secessum petiit cui Sublacus^e vocabulum est, qui ab Romana urbe quadraginta fere millibus distans, frigidam atque perspicuam emanat aquam. Quæ illic videlicet aquarum abundantia in extenso prius lacu colligitur, ad postremum vero in amnem^f derivatur. Quo dum fugiens pergeret, monachus quidam Romanus^g nomine, hunc eundem reperit, quo tenderet requisivit. Cujus cum desiderium cognovisset, et secretum tenuit, et adjutorium impendit, eique sanctæ conversationis habitum tradidit, et in quantum licuit, ministravit. Vir autem Dei ad eundem locum perveniens, in arctissimum specum se tradidit, et tribus annis, excepto Romano monacho, hominibus incognitus mansit: qui videlicet Romanus non longe in monasterio sub Adeodati^h patris regula degebat. Sed pie ejusdem Patris sui

Enfidus, Effide. Vulgo Afide in Æquicolis, duobus mill. a Sublaco.

^b Ventilabrum a κατώ flo. Cribrum esse putavit interpres Gallicus.

^c Obscure et corrupte plerique editi: a quanta Bene^e. puer conversationis gratia perfectione cœpisset.

^d Gossuinuillus, invitit tribus German. Regio, Norm. etc., addit, ab hominibus quaerere.

^e Nunc Subiaco, in Æquicolis.

^f Nimirum Anienem.

^g S. Romanus colitur die 27 Martii.

^h Aliter Deodati, aut Theodati.

βύκων ἀποφέρεται. Ἐ. δὲ τῷ πορεύεσθαι τὸν τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπον, μοναχός τις, Ῥωμαῖός τῷ ὄνοματι τοῦτον πορευόμενον θεασάμενος, καὶ ἐν τῷ τόπῳ ἀπειρὴ καταμαθῶν, καὶ τὴν ἐπιθυμίαν αὐτοῦ ἐρωτῶν, τὸ μὲν μυστήριον ἐν αὐτῷ ἐβόησεν, βροθήσκει δὲ καὶ³ συνδρομὴν παρεῖσεν αὐτῷ, ἐν οἷς ἂν ἡ χρεία ἀπῆται. Ἀμφιάσας⁴ αὐτὸν καὶ τὸ τῶν μοναχῶν ἅγιον σχῆμα, καὶ κατὰ τὸ δυνατὸν δικύκει αὐτῷ ἐν ταῖς σωματικαῖς χρείαις. Ὁ δὲ θεῖφρων οὗτος ἀνήρ, ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ ἐν στενοτάτῳ σπηλαιῷ ἑαυτὸν καθεῖρε, καὶ ἐν τρισὶ χρόνοις, πλὴν Ῥωμαίου τοῦ μοναχοῦ, τοῖς ἀνθρώποις ἄγνωστος παντελῶς ὑπῆρχεν ὅστις Ῥωμαῖός, οὐ μήκοθεν ἐν μοναστηρίῳ ὑπὸ τὸν τοῦ Ἀδελφάτου⁵ πατὴρ κανόνα διήγεν. Ἀλλ' εὐσεβῶς ὁ αὐτός τοῦ οἰκείου ἀββᾶ τὴν ὄψιν ὑπέκλεπτε, τῇ ὥρᾳ τῆς ἐστιάσεως, καὶ διὰ ῥητῶν τινῶν ἡμερῶν τῷ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπῳ Βενεδίκτῳ ἄρτον ἐκόμιζεν⁶ ἕκ δὲ τοῦ μοναστηρίου Ῥωμαίου ἐδός⁷ οὐχ ὑπῆρχε φέρουσα ἐν τῷ τοῦ οἴσιου σπηλαιῷ, διότι ὑψηλοτάτος ὑπὲρ ἄνωθεν κρημνός ὑπῆρχεν, ἀλλ' ἐκ τοῦ αὐτοῦ κρημνοῦ ἐν μακροτάτῳ σχοινίῳ ὁ Ῥωμαῖός κατάγειν αὐτῷ τὸν ἄρτον εἴδωτο. Ἐν τῷ σχοινίῳ σεμνὸν⁸ κώδωνα ἐθετο, δι' αὐτοῦ σημαίων τῷ ἁγίῳ τὴν αὐτοῦ παρουσίαν καὶ τὴν τοῦ ἄρτου παροχήν. Ἀλλ' ὁ τῶν εὐσεβῶν ἐχθρὸς καὶ τῆς ἀρετῆς ἐπιβουλός τε καὶ βάρβαρος δαίμων, τῷ μὲν Ῥωμαῖῳ διὰ τὴν τῆς ἀγάπης συμπαθεὶ φιλοφροσύνην ἀντίκειτο, Βενεδίκτῳ δὲ τῷ σεβασμῷ ἐβόηει, διὰ τὴν τῆς χρείας ἐνδεῖαν, καὶ πρὸς Θεὸν εὐχάριστον γνώμην. Βουλόμενος οὖν ταύτην ἀμελῆσαι⁹, καὶ εἰς βλάβην αὐτὸν ἀγαγεῖν, ἐν μὲν τῶν ἡμερῶν, ἐν ἧ κατὰ τὸ σύνηθες ὁ Ῥωμαῖός τὸν ἄρτον διὰ τοῦ εἰρημένου σχοινίου τῷ οἴσιῳ ἐπέδιδου, ὁ τῶν ψυχῶν ἡμῶν ἐχθρὸς, βίβας λίθου τὸν κώδωνα συνέτριψεν. Ὁ τιμωτάτος δὲ Ῥωμαῖός ταῖς προπούσαις κατὰ Θεὸν ἐπινοίας, οὐκ ἀπέστη τῆς θεαρίστου ἐκείνης διακονίας. Ὅτε δὲ πύδοκxσιν ὁ ὁ παντοδύναμος Θεὸς τὸν μὲν Ῥωμαῖόν τοῦ κόπου τῆς θεοφιλίου ἐκείνης ὑπηρεσίας καταπαύσαι, τὴν δὲ τοῦ μακαρίου πατρὸς Βενεδίκτου πολιτείαν εἰς πολλῶν ωφέλειαν ἐπιδειξάι, μὴ συγχωρήσας ἐπὶ πολλῷ τῷ μοδίῳ κρύπτεσθαι τὴν εἶς αὐτοῦ¹⁰ ἀπαστρέπτονσαν τῶν θαυμάτων θεῖαν χάριν, τοῦτον ὑπεράνω¹¹ τῆς λυχνίας ἐθετο, ὅπως λάμψη πᾶσι τοῖς οὔσιν ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Θεοῦ. Πρεσβυτέρῳ γάρ τινι μήκοθεν διάγοντι τοῦ σπλαιῦ, ἐν τῷ ὁ αἰδιδμος ἠσύχαζε Βενεδίκτος. ἱτοιμῶσαι ἐς τὴν ἀναστάσιν ἐν αὐτῇ τῇ ἐορτῇ τοῦ πάσχα μεθ' ὧνπερ ἑαυτῶν ἦν πεποικῶς ἐδεσμάτων, ἐν τῷ σπηλαιῷ ἐπορεύθη, καὶ τὸν τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπον ἐν τοῖς τῶν ὀρέων κρημοῖς, ἐν ταῖς διορυγαῖς τῶν κοιλάδων, ἐν ταῖς ὁπαῖς τῆς γῆς ἐζήτει, ὡς ἐν τῷ σπηλαιῷ εὐρὸν ἠσπύσκει. Γινομένης δὲ εὐχῆς παρ' ἀμφοτέρων, εὐλογήσαντες τὸν Θεὸν ἐκάθισαν. θείας λόγου τῆς ἐαυτῶν ἐκπέφυγτες ψυχάς. Ἀναστάς οὖν ὁ πρεσβύτερος παρεκάλει τὸν ἅγιον, λέγων· Δεῦρ, πᾶτερ, μεταλάσωμεν τροφῆς, ὅτι σήμερον πάσχα ἐστί· Πρὸς ὃν ἀποκριθεὶς ὁ ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ, εἶπεν· Οἶδα ὅτι πάσχα

oculis furabatur horas, et quem sibi ad manducandum subripere poterat, diebus certis Benedicto panem ferebat. Ad eum vero specum a Romani cella iter non erat, quia excelsa desuper rupes eminebat; sed ex eadem rupe in longissimo fune religatum Romanus deponere panem consueverat; in qua etiam resti parvum tintinnabulum inseruit, ut ad sonum tintinnabuli vir Dei cognosceret quando sibi Romanus panem praeberet, quem exiens acciperet. Sed antiquus hostis unius charitati invidens, et alterius refectio, cum quadam die submitti panem conspiceret, jactavit lapidem, et tintinnabulum fregit. Romanus tamen modis congruentibus ministrare non desistit. Cum vero jam Deus omnipotens et Romanus vellet a labore quiescere, et Benedicti vitam in exemplum hominibus demonstrare, ut posita supra candelabrum lucerna claresceret, quatenus omnibus qui in domo Dei sunt luceret, cuidam presbytero longius manenti, qui refectioem sibi in Paschali festivitate paraverat, per visum Dominus apparere dignatus est, dicens: Tu tibi delicias praeparas, et servus meus illo in loco fame cruciatur. Qui protinus surrexit, atque in ipsa solemnitate Paschali cum alimentis quae sibi paraverat, ad locum tetendit, et virum Dei per abrupta montium, per concava vallium, per defossa terrarum quaesivit, eumque latere in specu reperit. Cumque oratione facta, benedictentes Dominum omnipotentem condesissent, post dulcia vitae colloquia, is qui advenerat presbyter dixit: Surge, sumamus cibum, quia hodie Pascha est. Cui vir Dei respondit, dicens: Scio quia Pascha est, quia videre te merui. Longe quippe ab hominibus positus, quia die eodem Paschalis solemnitas esset ignorabat. Venerabilis autem presbyter rursus asseruit, dicens: Veraciter hodie Resurrectionis Dominicae Paschalis dies est; abstinere tibi minimo congruit, quia et ego ad hoc missus sum, ut omnipotentis dona Dei pariter sumamus. Benedictentes igitur Dominum sumpserunt cibum. Expleta itaque refectio et colloquio, ad ecclesiam presbyter recessit.

¹ Reg. περυσθῆναι τὸν.

² Idem τόπω ἀπῆται.

³ Ita mss., at eunti καὶ συντροφῆν.

⁴ Uterque civil. ἀμφιάσας αὐτῷ καὶ τό.

⁵ Colb. addit ἁγιωτάτου.

⁶ Mss. εἴσοδος.

⁷ Reg. μικρὸν κώδωνα.

⁸ Idem ἀπαλύναι.

⁹ Εὐδόκησεν in duob. mss. et paulo post φιλοθεῖον ἐκείνης.

¹⁰ Reg. τὸν δι' αὐτοῦ. Colb. τὴν δὲ αὐτοῦ.

^D ¹¹ Sic mss. unica voce, cum in ed. legatur, ὑπὲρ ἀνω.

¹² Reg. ἐν ἐκείνῳ.

¹³ Idem, αὐτῇ τῇ ὥρᾳ καὶ ἐορτῇ τοῦ πάσχα μεθ' ὧν παρ' ἑαυτῶν ἦν.

^a Becc. et secundus Aud., in quo etiam resti.

^b Secundus Carnot. primus Aud. Bigot. Lyr., quem accipiens ederet.

^c Germ. Gemet. aliique Norm., horis congruentibus.

ἐστὶν, ὅτι θεωρῶσαι σε ἤξιώθην. Ἡ γὰρ ὁ ὅσιος, ὅτι ἀληθῶς τῆς ἀναστάσεως τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἢ ὁρατὰ ὑπέρχεν. Ὁ δὲ εὐλαβέστατος πρεσβύτερος πρὸς τὸν τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπον εἶπεν· « Ἐπ' ἀληθείας, πάτερ, σήμερον τῆς ἀναστάσεως τοῦ κυρίου ἡμῶν ἡ ἡμέρα ἐστὶ, καὶ νηστεύειν σε οὐδαμῶς ἀρμόζει. Καὶ γὰρ ἐγὼ ἐπὶ τούτῳ πρὸς σέ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἐστάλην ὡς τῶν θωρεῶν αὐτοῦ ἀμφότεροι μεταλάβωμεν. Ἐὐχαριστήσαντες οὖν τῷ Θεῷ, μετήσχον ἑκάτεροι τροφῆς. Τελειθίσεις δὲ τῆς πνευματικῆς εὐφρασίας, καὶ τῆς τῶν γραφῶν ἐπωφελούς διηλίξεως, ἠσπασάμενος αὐτὸν ὁ πρεσβύτερος, ἀνελθῶν, δοξάζων τὸν Θεὸν ἐπὶ τῇ τοῦ δικαίου ἀκτημοσύνῃ.

Ἐν αὐτῷ οὖν τῷ καιρῷ βοσκὸί τινες τούτου ἐν τῷ ἁγίῳ κρυπτόμενοι ἐωρακότες, ἀμφιάσμασι δερματίνῃσι ἐνδεδυμένοι, ἐδόκουν θηρίῳ τι βλίπγειν· καταλαβόμενοι δὲ αὐτὸν Θεοῦ δούλον ὑπέρχειν, τῶν ἑαυτῶν θηριώδη γνώμην ἀποβαλόντες, εἰς συμπάθειαν μετετρέψαντο. Διείδον οὖν ἡ περὶ αὐτοῦ εὐθεὸς φήμη ἐν τοῖς γεινιάζουσι τόποις. Ὡς ἐκ τούτου λοιπὸν πλείστοι παρέβωλον ἑκαστὸν αὐτὸν τοῦ σώματος χρείας ἐπιφερόμενοι· ὁ δὲ ὅσιος πετῆρ τοῖς πνευματικῶς τούτους μάλλον διάτρεφε διδάγμασιν.

ΚΕΦΑΛΑ. Β'.

Περὶ τοῦ ἐπεισαστάτου αὐτῷ σαρκικοῦ πολεμίου.

Ἐν μιᾷ οὖν τῶν ἡμερῶν ἠσυχάζοντι τῷ ἁγίῳ, ἰδοὺ ὁ πειραστὴς παραγέγονεν, ἐν σχήματι ὀρνέου μέλανος, ὅπερ ἐπιχωρίας κώσσυφον προσαγορεύουσι, καὶ τῷ ἡγιασμένῳ αὐτοῦ προσώπῳ περιπίπτασθαι ἤρξατο ἀναβῶν, ὥστε δύνασθαι ταῖς χεῖρας κραταθῆναι, εἰ ὅλιος τούτου ὁ ἄγιος ἤθελεν. Ὁ δὲ θεοφόρος οὗτος ἀνὴρ τὴν τοῦ ἔχθρου ἐνέδραν κατανοήσας, τῷ σημείῳ τοῦ ζωοποιῶ σπασαροῦ ἑαυτὸν καθοπλίσας, τὸν ἐν σχήματι ὀρνέου φανέντα αὐτῷ δαίμονα ἄφροντον πεποίηκε. Τσοῦτος δὲ πειρασμὸς τῆς σαρκὸς ἐπιτεθὴ τῷ ἁγίῳ μετὰ τὴν ζοροειδέως ἰρέου ἀναχώρησιν, οἷος οὐ πώποτε τῷ ἰσίῳ ἐγεγόνει· γυναῖκα γὰρ ἦν ποτε ἐωρακώς ἦν ἐν τῷ καιρῷ τῆς νεότητος αὐτοῦ ὁ ἀπαθὴς οὗτος καὶ τίμιος ἀνὴρ, ταύτην ὁ τῆς πορνείας δαίμων σχηματίσας, τοῖς τοῦ δικαίου παρεστήσατο νοητοῖς ἐφαλμοῖς· τσοῦτον δὲ τῆς σαρκὸς πύρωσιν ἐν αὐτῷ ἀντικείμενος ἀνῆψεν, ὥστε παρὰ βραχὺ σαλευθῆναι αὐτὸν ἀπὸ τῆς ψυχικῆς ἀκηδίας, καὶ ἐπὶ τὸν κόσμον καλεῖσθαι· ἄλλ' ἢ τοῦ Θεοῦ σωτήριος χάρις τοῦτον ἐνισχύσασα, νικητὴν κατὰ τῶν παθῶν ἀνίδειε. Τῷ γὰρ βελτίονι καὶ σώφρονι λογισμῷ ἑαυτὸν ῥυθμίσας, τῆς τοῦ ἔχθρου καουρηγίας περιμερούρησεν. Ἀναβλέψας δὲ τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ, κινδῶν τε καὶ ἀκανθῶν πλῆθος σύμπεγρος θαυμάσιος, καὶ ἀπεκδυσάμενος τὸ ἱμάτιον, γυμνὸν ἑαυτὸν ἐν τοῖς τῶν κινδῶν καὶ ἀκανθῶν ὄξετάτοις κέντροις ἔρριψε, καὶ ἐπὶ πολλαῖς ὥραις ἐν αὐταῖς κλισθεῖς ἐγκατερόν. καὶ ἄπαν τὸ ἑαυτοῦ σῶμα ἄμασι περιρρέομενον βλέπων, γενναίως ὑπενίγκας τὰς τούτων ἀληγηδόνας, λυτρωθεὶς τε τοῦ τοιοῦτου θανατηφόρου λογισμοῦ, τῷ Θεῷ μεγάλῳ δέεικται εὐχαριστῶν· καὶ ἀπὸ τότε λοιπὸν, ἐν παντὶ τῷ τῆς ζωῆς αὐτοῦ χρόνῳ, ὁ ἐν σχήματι γυναίου φανείς αὐτῷ δαίμων τῆς πορνείας,

Eodem quoque tempore hunc in specu latitantem etiam pastores invenerunt : quem dum vestitum pelibus inter fruteta cernerent, aliquam bestiam esse crediderunt : sed cognoscentes Dei famulum, eorum multi ad pietatis gratiam a bestiali mente mutati sunt. Nomen itaque ejus per vicina loca innotuit cunctis : factumque est ut ex illo jam tempore a multis frequentari cœpisset, qui cum ei cibum afferrent corporis, ab ejus ore in suo pectore alimenta referebant vitæ.

CAPUT II.

De tentatione carnis superata.

Quadam vero die dum solus esset, tentator adfuit. Nam nigra parvaque avis, quæ a vulgo merula nominatur, circa ejus faciem volitare cœpit, ejusque vultui importune insistere, ita ut manu capi posset, si hanc vir sanctus tenere voluisset : sed signo crucis edito recessit avis. Tanta autem carnis tentatio a se eadem recedente secuta est, quantum vir sanctus nunquam fuerat expertus. Quamdā namque aliquando feminam viderat, quam malignus spiritus ante ejus mentis oculos reduxit : tantoque igne servi Dei animum in specie illius accendit, ut se in ejus pectore amoris flamma vix caperet, et jam etiam pene deserere eremum voluptate victus deliberaret. Cum subito superna gratia respectus ad semetipsum reversus est, atque urticarum et veprium juxta densa succrescere fruteta conspiciens, exutus indumento nudum se in illis spinarum aculeis et urticarum incendiis projecit : ibique diu volutatus, toto ex eis corpore vulneratus exit, et per culis vulnera eduxit a corpore vulnus mentis ; quia voluptatem traxit in dolorem. Cumque bene pœnaliter foris arderet, exstinxit quod intus illicite ardebat. Vicit itaque peccatum, quia mutavit incendium, Ex quo videlicet tempore, sicut post discipulis ipse perhibebat, ita in eo est tentatio voluptatis edomita, ut tale aliquid in se minime sentiret. Cœperunt postmodum multi jam mundum relinquere, atque ad ejus magisterium festinare. Liber quippe a tentationis vitio, jure jam factus est virtutum magister. Unde et per Moysen præcipitur (Num. viii, 24 seq.), ut levitæ a viginti quinque annis et supra ministrare

¹ Reg. πρὸς σὲ ἀπεστάλην.

² Reg. ὁ γίγνων.

³ Idem παρέβαλλον.

⁴ Reg. κώσσυφον.

⁵ Ibid. οἷος οὐδ. πο. τε.

⁶ Uterque cod. περιρρέομενον.

⁷ Mss. δέεικται.

^b Abest importune a Compend.

^c Ita mss. Germ., Norm., Compend. et alii meliores notæ. At excusi : ut dum in ejus pectore amoris flamma vix caperet.

^d Primus Carnot., Prat., Gemet., subito sup. gratia respectu. Ita etiam primus Thend. subrogata voce aspectu pro respectu. Big. Tum subito sup. gratia replens.

^a Primus Theoderic. et Bigot. que a vulgo.

ὠδαιμῶς τούτῳ παρενοχλήσαι ἐτόλμησε, καθὼς αὐτὸς A debeant: ^a ab anno vero quinquagesimo cus' o les
 ὁ ἐν πειρασμοῖς ἀείττος πατὴρ τοῖς ἑαυτοῦ μετέπειτα vasorum flant.
 διαγέσαστο μαθηταῖς. Πολλοὶ οὖν τὰ τοῦ κόσμου τερπνὰ
 καταλειψάντες πρὸς αὐτὸν παράβαλον, οἰοδομῆς χάριν πνευματικῶς, καὶ ἐδιδάσκοντο παρ' αὐτοῦ ἀνδρείως τῆς
 τῆς πονηρίας ποικίλαις δυνάμειν ἀντιτάττεσθαι. Ὅθεν διὰ Μωϋσείως κελυόμεθα, τοὺς Λεβίτας ἀπὸ πέμπτου καὶ
 ἑκαστοῦ τῆς δικαίας ἡλικίας χρόνου, πρὸς τὴν ὑπηρεσίαν ἐγχειρίζεσθαι, ἀπὸ δὲ πεντηκαστοῦ χρόνου, φύλα-
 κας τούτους τῶν σκευῶν εἶναι.

ΠΕΤΡ. Ἐκ τῆς νυνὶ λεχθείσης μοι μαρτυρίας, θαυ-
 μαστή τις ἐπίγνωσις μοι διαλάμπει, ἀλλὰ δυσωπῶ
 τούτῳ μοι σαφῶς ἐρμηνεύσαι.

ΓΡΗΓΟΡ. Δῆλον, Πέτρε, πᾶσι καθίστηναι, ὡς ἐν τῇ
 νεότητι τῆς σαρκὸς ἡ τοῦ σώματος πύρωσις, καὶ ὁ βρασ-
 μὸς τῶν παθῶν τοῖς ἀνθρώποις ἐνηλθεῖν εἴωθεν' ἀπὸ δὲ
 χρόνου πεντηκαστοῦ ἡ φυσικῶς ἑ προσῶσα τῷ σώματι
 θέρμη συστέλλεται. Σκευὴ δὲ ἱερά καὶ τῷ Θεῷ ἀνακαιμένα
 εἰσι τῶν πιστῶν τὰ νοήματα. Οἱ δὲ ἐκλεκτοὶ, ἐρ' ὅσον ἐν B
 τῷ τῶν παθῶν κλύδωνι χειμάζονται, ὑπηρεσίαις καὶ
 κόποις σωματικοῖς ^a ἀναγκαῖον αὐτοὺς εἶσι διαμείναι.

Ἦνίκα δὲ παλαιωθείσα τῶν παθῶν ἡ νεότης, καὶ εἰς τὸν γαλήνης λιμένα κατανήσῃ, καὶ ἡ τοῦ σώματος ἀποδράσῃ
 θέρμη, τότε φύλακας τῶν σκευῶν καθίστανται ^a, διότι ψυχῶν διδασκαλοὶ γίνονται.

ΠΕΤΡ. Ὁμολογῶ καὶ ἀρίσκομαι ἐπὶ τοῖς λεχθείσιν, ἀλλ'
 αἰτῶ, ἵνα τῆς ^b προτεθείσης μαρτυρίας τὸ δυσερμηνεύτον
 φασκρῶσῃ, καὶ περὶ τῆς ζωῆς τοῦ δικαίου τούτου, καὶ τῆς
 ἐνέργειας τῆς αὐτοῦ πολιτείας τὴν διήγησιν ἡμῖν ποιήσασθαι.

ΚΕΦΑΛΑ Γ'.

Περὶ τοῦ προσενεχθέντος αὐτῷ φαρμάκου ἐν ποτηρίῳ C
 ὑέλινῳ.

ΓΡΗΓΟΡ. Ἐκποδῶν ἦδη γεγονότος ἀπὸ τοῦ ^a ἁγίου τοῦ
 ῥηθέντος πειρασμοῦ, ὡς ἐξ ἀκαθῶν λυτρωθεὶς ὁ τοῦ Θεοῦ
 ἀνθρώπος, οὕτω διέμεινεν ἀταράχῳ λογισμῷ καὶ λοιπὸν
 ὑπὸ τῆς τοῦ ἁγίου πνεύματος χάριτος καλλιερθεῖσθαι
 αὐτοῦ τῆς καρδίας, εὐφωρότερον διδασκαλίας τὸν καρπὸν
 ἀπεδίδου, ὡς ἐκ τούτου ἐξάκουστον γενέσθαι πᾶσι τῶν
 περὶ αὐτοῦ ἀξιολόγηστον ^b φήμην. Ἦν δὲ μοναστήριον οὐ
 μακρὰν τοῦ σκιλαίου τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς Γενεθίκτου,
 ἐν ᾧ ὁ τῆς ἐκείσε συνοδίας ἐτελεύτησε προσετώς. Πάντες
 οὖν οἱ ἐκεῖσε ὄντες ἀδελφοί, ὁμοθυμαδὸν πρὸς τὸν μακά-
 ριον παραγινόμενοι, ἐλιπάρουν αὐτόν, ὅπως γίνηται αὐ-
 τῷ πρὸς Θεὸν ὁδὸς καὶ ποιμήν. Ὁ δὲ τὴν ἐκπαίδευσιν
 συνακαμάσασαν αὐτῷ θεομίμητον ταπεινῶσιν καταλείψαι
 μὴ ἀνασχόμενος, τὴν τοιαύτην αὐτῶν παράκλησιν ἀπι- D

^a Ita mss. Ed. habent οὔσα.
^b Reg. ἀναγκαῖον ἐστὶν αὐτοὺς διαμείναι. Colb. ἀναγκαιὸν ἐστὶν αὐτοῖς διαμῆναι.
^c Hæc quæ desunt in ed. Vatic. suppeditarunt mss. Restitui debuisse satis probat textus Lat.
^d Mss. προλεχθείσης... διήγησιν ποιήσης μοι.
^e Colb. ἁγίου τὸ ῥηθὲν τοῦ πειρασμοῦ. Et paulo post., ὑπὸ τοῦ ἁγίου πνεύματος καὶ χάριτος.
^f Reg. μήμην.
^g Hic interpret liberius expatiatur extra Latini textus metas; quod ipsi non insolens.

^a Hic loquendi modus millies occurrit apud Greg. Vide hom. 17 in Evang., ut ex eadem salis petra lambrere debent. Lib. II, ep. 35, Tua fraternitas ad me ante æstivum tempus debeat venire, id est, veniat. Idem recurrit adhuc eadem in epistola, et bis in 34. Eodem loquendi modo usus Gregorius Turon.: Inmisit, inquit, ei cogitationem, ut prætermissa eremo, ad seculum reverti deberet, l. de Vit. Pat. c. 9, et Beda

Petrus. Jam quidem prolati testimonii mihi aliquantum intellectus interlucet: sed tamen hoc plenius ^b exponi postulo.

Gregorius. Liqueat, Petre, quod in juventute carnis tentatio ferveat, ab anno autem quinquagesimo calor corporis frigescat: vasa autem sacra sunt fidelium mentes. Electi ergo cum adhuc in tentatione sunt, subesse eos ac servire necesse est, et obsequiis laboribusque fatigari: cum vero jam mentis ætate tranquilla calor recesserit tentationis, custodes vasorum sunt, quia doctores animarum flunt.

Petr. F. teor, placet quod dicis: sed quia prolati testimonii claustra reserasti, quaeso ut de vita justitiae ea quæ sunt inchoata, percurrere.

CAPUT III.

De vase vitreo crucis signo rupto.

Gregorius. Recedente igitur tentatione, vir Dei quasi spinis erutis exulta terra de virtutum segete feracius fructus dedit. Proconio itaque eximie conversationis celebre nomen ejus habebatur. Non longe autem monasterium ^c fuit, cujus congregationis Pater defunctus est, omnisque ex illo congregatio ad eundem venerabilem Benedictum venit, et magnis precibus ut eis præesse deberet, petiit. Qui diu negando distulit, suis ^d illorumque fratrum moribus se convenire non posse prædixit: sed victus quandoque precibus assensum dedit. Cumque in eodem monasterio regularis vitæ custodiam teneret, nullique ut prius per actus illicitos in dexteram lævamque partem deflectere a conversationis itinere liceret;

1. i Hist. c. 23: Augustinum remittunt, qui a B. Greg. obtineret, ne tam periculo: am peregrinationem adire deberent. In privilegio Adeodati papæ monasterio S. Martini Tur. concesso: Supplici voce precatus est, ut privilegium... ei concedere deberemus, id est, concederemus. Tom. I Con: il. Gallix, p. 507. Porro similia leguntur l. xxiii Moral. c. olim 6, nunc 11, num. 21, et referuntur a Paterio c. 4 in lib. Numer.
^b Val. cl., planius. Ita quoque duo Throd.
^c Monasterii illius vestigia etiamnum supersunt ad Vicum Varronis (vulgo Vicovarro) in sinistra Anienis ripa, inter Sublacum et Tibur, ut plures notaverunt, D. Mabillonius in suo Itin. Ital., sed fusi D. Bern. Montfaucon, qui in Diarii Ital. cap. 22, pag. 340, monasterii et loci in quo situm est ichnographiam suppeditat.
^d Primus Carn., suos illorumque fr. mores convenire non posse. Germ., Norm. et pl., suis illorumque fr. moribus convenire non posse.

σταίσατο, ἀμικρωλὸν ἑαυτὸν λίγων καὶ ἀνάξιον, ἐπαγαγὼν A
καὶ τοῦτο: «Ὅτι τὰ ἐμά ἦθη οὐ συμφωνοῦσι τοῖς ἤθεσιν
ἡμῶν.» Νικηθεὶς δὲ ὑπὸ τῆς συμπαθοῦς φιλαδελφίας, μόλις
τῇ τούτων εἴξε παρακλήσει. Ἐν δὲ τῷ τὸν μακρῖον ἐν τῇ
αὐτῇ μηνῇ ἐπαρρύπτως φυλάττειν τὴν τοῦ μοναστηρίου
κατάστασιν, καὶ μὴ συγχωρεῖν αὐταῖς τοῖς οἰκείοις θελή-
μασι φέρεσθαι, ὡς ἐθέλασαντο ἰ τὴν τοῦ ὁσίου ἀγιότητά τε
καὶ ἀκριβεστάτην ἀσκησιν μὴ συνάδουσαν τῇ ἑαυτῶν
πονηρίᾳ, ἤρξαντο ἑαυτοῖς διαμάχεσθαι, καὶ μεταμιλεῖσθαι,
ὄτι τοιοῦτον ἑαυτοῖς ἀκριβεστάτον καὶ ἀσκητικώτα-
τον ἄνδρα ἠρούμενον ἐξητήσαντο· ἐκείνῳ μὲν οὖν ἡ στρε-
βλότης τῷ τοῦ μακαρίου διεμάχετο νόμω· τοῖς σχολοῖς
γὰρ ἦθσε βδελυκτῇ ὑπάρχει ἡ τῶν δικαίων πολιτεία.
Γινόντες οὖν οἱ στασιῶδες ἐκείνοι, ὅτι ἡ αὐτῶν φιλοτάρα-
χος γνώμη κατὰ τὸ αὐτοῖς δοκοῦν οὐκ ἐτελείσθη, φάρμα-
κὸν τι θανάσιμον οἶνω συμμιξάντες, ἐν ποτηρίῳ τε ὑελίνῳ B
βελόντες, ἀνακειμένῳ τῷ πατρὶ κατὰ τὸ σύνθηος ἐν τῇ τῆς
ἐστασιῶος ὥρα, τὸ τοιοῦτον θανατηφόρον ἑ ποτὸν ἐπιθεῖ-
μαι τῷ ἀγίῳ ἐτόλμησαν· ὁ δὲ σπαιοφόρος καὶ μέγας πατὴρ
Βενέδικτος ἐκτείνας τὴν χεῖρα, τὸ σημεῖον τοῦ ζωοποι-
οῦ σταυροῦ πεποίηκε, καὶ παραντίκα τὸ σκεῦος διαρτίχεν
πέπτωκιν ἐπὶ τῆς γῆς· οὕτω δὲ συνετριβή, τῇ τοῦ τιμίου
καὶ πανσέπτου ἑ σταυροῦ θύναμα, ὡς νομίζειν τοὺς θεο-
σαμέτους λίθῳ τὸ ἄλειθρον ἐκείνο συνθλασθῆναι ποτήριον.
Ἔγνων οὖν ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος, ὅτι τὸ ποτὸν θανάσιμον
ἦν, ὅπερ ὑπενάγκαι οὐκ ἤδυνήθη πεποιηκὸς τοῦ ἀγίου τὸ
σημεῖον τῆς ζωῆς ἡμῶν. Εὐθύως οὖν ἀναστὰς ἱλαρῶ τῷ
προσώπῳ καὶ γαληνῷ τῷ λογισμῷ, προσκαλεσάμενος τοὺς
ἀδελφοῦς· εἶπε πρὸς αὐτούς· «Ἐλεήσοι ὑμῆς, τέκνα, ὁ παντοδύναμος Θεός· διὰ τί ἐν ἐμοὶ ποιῆσαι ταῦτα ἠθέλησατε·
οὐχὶ πρόων εἶπον ὑμῖν, ὅτι οἱ ὑμέτεροι τρόποι τοῖς ἐμοῖς ἤθεσιν οὐ συνέρχονται· ἀπέλιθετε, καὶ κατὰ τὰ ἦθη ἡμῶν
πατέρα ἑαυτοῖς ἐκζητήσατε· ἐγὼ γὰρ μετ' ὑμῶν εἶναι οὐ δύναμαι.» Τότε μετὰ πάσης προθυμίας ὁ ἅγιος τὸν τόπον
κατέλαβεν ἔνθα τὸ πρὶν κατῴκει, τὴν ἀρχῆθιν αὐτοῦ φιλαν ἡσυχίαν ἀπαζόμενος, καὶ ὑπὸ τοῦ ἐν ὑψηλοῖς κατοικοῦν-
τος καὶ τὰ ταπεινὰ ἐφορῶντος Θεοῦ μόνου φρουρούμενος, καὶ ἐαυτῷ προσέχων, κατῴκησε μετ' ἑαυτοῦ.

ΠΕΤΡ. Ὀλίγον, θεορόρημος δέσποτα, ἀσαφῆ καθέστακέ
μοι τὸ εἰρημένον· τί γὰρ ἐστὶ τὸ ἑ Κατῴκησε μετ' ἑαυτοῦ;

ΓΡΗΓ. Ἐφ' ὅσον ὁ ἅγιος οὗτος ἀνὴρ τοὺς μετ' ἑαυτοῦ C
ἀδελφοὺς ὁμοφύχους τε καὶ ἐν πνέοντας μὴ εὐρηκῶς, ἀλλὰ
καὶ τῆς πολιτείας αὐτοῦ μακρῶς ὄντας, καὶ μὴ βιαζόμε-
νους ἑαυτοῦς ἐν τῇ τοῦ Χριστοῦ ταπεινῇ ὁδῷ βαδίζεσιν,
πολλάκις δὲ τῆς οἰκειᾶς ἀμελήσαντας σωτηρίας αὐτοῦς
ἐρών, λίαν ἐσπλαγγνίζετο ἐπ' αὐτούς, καὶ ὑφ' ἑαυτὸν σκέ-
πειν ἑ τε καὶ πομαινεῖν ἐσπευδεν· ἡνίκα δὲ καθ' ἑκάστην
ἐπὲρ τῆς ἐκείνων διορθώσεως ἐκοπία, ὥρα δὲ ἑαυτὸν τῆς
πρὸς Θεὸν ἀναβάσεως ἐλαττωμένον, πλεονάκεις ἑαυτὸν
κατελίμπανεν, ἐκείνους δὲ οὐχ ἡῤισκιν ἑ ἐπεὶ ποσάκις
διὰ κινήσεως λογισμῶν ἀπρεπῶν, ἔξωθεν ἡμῶν ἑαυτῶν
ἀπαζόμεθα, καὶ ἡμεῖς μὲν ἐσμὲν, μετ' ἑαυτῶν δὲ οὐκ
ἐσμὲν· τὰ γὰρ καθ' ἑαυτοῦς μὴ σκοποῦντες, εἰς ἕτερα

¹ Reg. οἱ δὲ ὡς ἐθέλασαντο.

² Idem ποτήριον.

³ In Colb. additur καὶ ζωοποιῦ σταυροῦ.

⁴ Colb. κατοικῆσαι.

⁵ Ita mss., licet in editis legatur σκέπειν, usurpate
σκέπτω pro σκέπτωμαι.

⁶ Reg. εῤρισκεν.

^a Excusi per., fortitudo, quem errorem Bollandiani
retinuerunt in textu, emendarunt in notis. Omnes
mss. Angl., Gallic., e. c., habent fortitudo.

^b Germ. duo, Theod. et Norm., longe alio sensu,
aliquid. Omnes in Bened. conspirasse persuadet quod
infra legitur: Si sanctus vir contra se unanimiter

suscepti fratres insanē sævientes semetipsos prius
accusare cœperunt, quia hunc sibi præesse poposce-
rant: quorum scilicet tortitudo ^a in norma ejus re-
ctitudinis offendebat. Cumque sibi sub eo conspice-
rent illicita non licere, et se dolerent assueti
relinquere, durumque esset quod in mente vetēri
cogebantur nova meditari, sicut pravus moribus
semper gravis est vita honorum, tractare de ejus
morte aliqui ^b conati sunt, qui iuito consilio vene-
num vino miscuerunt. Et cum vas vitreum, in quo
ille pestifer potus habebatur, recumbenti Patri, ex
more ^c monasterii, ad benedicendum fuisset oblatum,
extensa manu Benedictus signum crucis edidit, et
vas quod longius tenebatur, eodem signo rupit:
sicque confractum est, ac si in illo vase mortis, pro
cruce lapidem dedisset. Intellexit protinus vir Dei,
quia potum mortis habuerat, quod portare non po-
tuit signum vitæ: a:que illico surrexit, et vultu
placido, mente tranquilla convocatos fratres allocu-
tus est, dicens: Misereatur vestri, fratres, omnipo-
tens Deus; quare in me facere ista voluistis? Nun-
quid non prius dixi vobis, quia vestris ac meis
moribus minime conveniret? Ite, et juxta vestros
mores Patrem vobis quaerite, quia postiac me ha-
bere minime potestis. Tuncque ad locum dilectæ
solitudinis rediit, et solus in superni spectatoris ^d
oculis habitavit secum.

Petr. Minus patenter intelligo, quidnam sit, Ha-
bitavit secum.

Gr. gor. Si sanctus vir contra se unanimiter con-
spirantes, suæque conversationi longe dissimiles,
coactos diu sub se ^e tenere voluisset, fortassis sui
vigoris usum et modum tranquillitatis excederet ^f,
atque a contemplationis lumine suæ mentis oculum
declinasset. Dumque quotidie illorum incorrectione
fatigatus minus curaret sua, et se forsitan relinqwe-
ret, et illos non inveniret. Nam quoties per cogita-
tionis motum nimium extra nos ducimur, et ^g nos
sumus, et nobiscum non sumus, quia nosmetipsos
minime videntes, per alia vagamur. An illum secum
fuisse dicimus, qui in longinquam regionem abiit,
portionem quam acceperat consumpsit, et uni in ea

D conspirantes, etc. Et pen· in fine capituli: Vir itaque
sanctus propter quem custodiendum staret qui omnes
unanimiter se persequentes carneret? Verum veneni
vino infusi fortasse non erant consilii omnes.

^e Comp. non habet, ex more.

^d Bigot. primus, Aud. et plur. Norm., inspe-
ctoris.

^e Secundus Carn., sustinere.

^f Ita mss., cujus verbi loco excusi habent, ab-
sunderet.

^g In Giot., et non sumus. Gussanv., et nobiscum
sumus. Melius in Vatic., cui favent Germ., Carnot.,
Norm. et pler. mss., et nos sumus.

περιφερόμεθα¹. Καὶ γὰρ ἐκεῖνον εἶξω ἑαυτοῦ εἶναι λέγομεν, ἅτιν ἐκ τῶν οὐσιῶν καταφαγόντα, καὶ ἐν τῶν οὐσιῶν οὐσίας τὸ μέρος καταφαγόντα, καὶ ἐν τῶν οὐσιῶν πολλοτάτην, χοίρους τε βοσκήσαντα, οὐς ἐώρα κατόπι ἐσθίοντα, ἑαυτὸν δὲ λιμῶν τρώμενον· ὅστις ἤρξατο ἐν ἑαυτῷ διαλογίζεσθαι περὶ τῶν ἀγαθῶν, ὡς περὶ ἀπώλεισε. Γέγραπται γὰρ περὶ αὐτοῦ, ὅτι· εἰς ἑαυτὸν ἐλθὼν, εἶπε, Πόθεν μισθοί ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ πατρὸς μου περισσεύουσιν ἄρτων; Ἐὶ τοῖνον μεθ' ἑαυτοῦ [melius ἑαυτοῦ] ἦν, πῶς εἰς ἑαυτὸν ἐπανῆκεν²; τοῦτον γοῦν τὸν τῆς εὐλογίας φερῶν πατέρα μεθ' ἑαυτοῦ κατοικεῖν εἶπον, ὅτι ἐπαγρύπνη φυλακῇ ἑαυτὸν διαπαντός περιεσκόπει, τῷ τοῦ κτιστοῦ ἀκοιμητῷ ὀφθαλμῷ³ ἐκάστοτε ἑαυτὸν θεώμενον ἐπιστάμενος⁴ καὶ τὰ οἰκία ἑαυτοῦ ἐξετάζοντα κατὰ τὸν θεοπάτορα Δαυὶδ προφήτην, τὸν λέγοντα· Ἐπροοράμην τὸν κύριον ἐνώπιόν μου διαπαντός, ὅτι ἐκ δεξιῶν μου ἐστίν, ἵνα μὴ σαλευθῶ.⁵

ΠΕΤΡ. Πῶς οὖν περὶ τοῦ μακαρίου Πέτρου γέγραπται Β τοῦ Ἀποστόλου, ὅτι ἐκ τοῦ δεσμωτηρίου διὰ τοῦ ἀγγέλου ἐξελθὼν; ὅτι ἐν ἑαυτῷ γινόμενος, εἶπε· Ἐνὺν οἶδα ἀληθῶς, ὅτι ἐξακίστειλε κύριος τὸν ἄγγελον αὐτοῦ, καὶ ἐρίσατό με ἐκ χειρὸς Ἡρώδου, καὶ πάσης τῆς προσδοκίας τοῦ λαοῦ τῶν Ἰουδαίων.)

ΓΡΗΓ. Δυσὶ τρόποις, Πέτρε, εἶξω ἡμῶν ἑαυτῶν ἀπαγό-
μεθα, ἢ διὰ τῶν ἐπισκοπῶν τε καὶ μοχθηρῶν διαλογισμῶν
ὑφ' ἑαυτῶν συμπίπτουσαν, ἢ δι' ἐπισκοπῆς τῆς θείας χά-
ριτος ὑπὲρ ἡμῶν⁶ ἑαυτῶν ἀναστάμεθα. Ἐκεῖνος γοῦν ὁ τοῦς
Χριστοῦ βοσκήσας, διὰ τῆς τοῦ οὐσιῶν νοδῶ ἀμειλίχας τε
καὶ ἀκαθαρσίας, ὑφ' ἑαυτὸν ὑποπέπτωκεν· οὗτος δὲ ὁ ὑπὸ
τοῦ ἀγγέλου λυθείς, καὶ ἐκ τῆς φυλακῆς ἐξελθὼν, τοῖς νοι-
ροῦς ὑφ' αὐτοῦ φωτισθείς ὀφθαλμοῖς ἠρπάγη ἐν ἐκστάσει.
καὶ οὐκ εἶξω ἑαυτοῦ, ἀλλ' ὑπὲρ ἡμῶν ἑαυτοῦ γέγονεν. Οἱ
ἀμφότεροι τοῖνον εἰς ἑαυτοὺς ἐπανῆλθον· ἐκεῖνος μὲν ἐκ
τῆς τῶν ποιητῶν ἔργων πλάνης ἀναστάσεως, ἐν τῇ οὐσιῶν
καρδίᾳ συνήγαγεν ἑαυτὸν· οὗτος δὲ διὰ τῆς τοῦ ἀγγέλου
ἐκστάσεως ἐν ἐκστάσει γινόμενος εἰς τοῦτο ἐπανῆλθεν, εἰς
ὅσοις τῇ ἐκστάσει τῆς φυσικῆς κοινωνίας τὸ πρότερον
ἐπέπρηκεν. Ὁ οὖν προορισμένος ὑπὸ Θεοῦ πατὴρ Βενέδικτος
ἐν τῇ τῶν ἡθῶν ἡσύχῳ καὶ μονοτρόπῳ σεμνότητι κατώ-
κει μεθ' ἑαυτοῦ δηλαδὴ, ὅταν ἑαυτὸν ἐν τῇ τῶν λογισμῶν
ἐκστάσει; τὸ μέγιστος εἰς ὑψὸς ἤρπασεν, ἑαυτὸν, τουτέστιν ὑφ' ἑαυτὸν κατέλιπεν.

ΠΕΤΡ. Ἠνέομαι μοι ὁ λόγος, ἀλλ' αὐτὸ ἀποκριθῆναι
μοι. τίνας χάριτας τοὺς ἀπαξ αὐτῷ ἐμπιστευθέντας ἀδελ-
φοὺς κατέλιπεν. ὦν τὴν φροντίδα ἀνεδέξατο.

ΓΡΗΓ. καθὼς ἐγὼ, Πέτρε, ὑπολαμβάνω, ἐνωθίνας C
ἀποφύχως ἐκεῖ οἱ φρακτισταὶ ἐπὶ τῇ ἑαυτῶν λύμῃ, ὑπο-
μονῆς πολλῆς διένεστι⁷ πρὸς τὸ ὑποφέρειν τὴν τῶν κα-
κῶν ἀντιλογίαν, μάλιστα ἐὰν μὴ προσγίνοιται τις παρηγο-
ρία, εἰ συμβῆ ἐν αὐτοῖς ὀλίγους εὐρηθῆναι ἀγαθούς. Ἐπεὶ
εἶδα παντάπασι καρπὸς ἐκ τοῦ κόπου οὐκ ἔστιν ἐλπίζε-
μενος, ἀνόητος ἢ συνοικήσις ὅμως συμβαίνει γίνεσθαι
ἀγῶνας τε καὶ ἰδρώτων εἰς μοχθηροὺς καὶ ἀδιόρθωτους

¹ Idem, περισκοπούμεθα.

² Ibid. ἐπανῆκε; et paulo post, ἐπάνυμον πατέρα.

³ Colb τὸν... ἀκοιμητὸν ὀφθαλμῶν.

⁴ Multa de suo hic addidit interpres, quæ opero-
sum esset indicare omnia. Certe huius versus Ps. xv.
Providebam Dom. in consp. meo semper. quom. a dex.
et mihi ne commovear, Græce prulati, nulla in Latino
textu sunt vestigia.

⁵ Reg. una voce ὑπεράνω, hic et inferius

A civium adhæsit, porcos pavit, quos et manducare
siliquas viderit, et esuriret, qui tamen cum post-
modum cepit cogitare bona quæ perdidit, scriptum
de illo est: *In se reversus dixit: Quanti mercenarii
in domo patris mei abundant panibus (Luc. xv. 17)* !
Si igitur secum fuit, unde ad se rediit? Hunc ergo
venerabilem virum secum habitasse dixerim, quia
in sua semper custodia circumspectus, ante oculos
Conditoris se semper aspiciens, se semper exami-
nans, extra se mentis suæ oculum non divulgavit .

Petr. Quid ergo quod de apostolo Petro scriptum
est, dum de carcere ab angelo eductus fuisset? Qui
ad se reversus dixit: *Nunc scio vere quia misit Domi-
nus angelum suum, et eripuit me de manu Herodis, et
de omni expectatione plebis Judæorum (Act. xii, 11).*

Gregor. Duobus modis, Petre, extra nos ducimur :
quia aut per cogitationis lapsum sub nosmetipsos
recidimus^b, aut per contemplationis gratiam super
nosmetipsos levamur. Ille itaque qui porcos pavit,
vagatione mentis et immunditia sub semetipsum ce-
cidit; iste vero quem angelus solvit, ejusque men-
tem in exstasim rapuit, extra se quidem, sed super
semetipsum fuit. Uterque ergo ad se rediit, quando
et ille ab errore operis se collegit ad cor, et iste a
contemplationis culmine ad hoc rediit, quod in in-
tellectu communi et prius fuit. Venerabilis igitur Be-
nedictus in illa solitudine habitavit secum, in quan-
tum se intra cogitationis claustra custodivit: nam
quotiescunque hunc contemplationis ardor in altum
rapuit, se procul dubio sub se reliquit.

Petr. Placet quod dicit: sed quæso respondeas, si
deserere fratres debuit, quos semel suscepit.

Gregor. Ut ego, Petre, existimo, ibi adunati æqua-
nimiter portandi sunt mali, ubi inveniuntur aliqui
qui adjuventur boni. Nam ubi omnimodo de bonis
fructus deest, fit aliquando de malis labor superva-
cuus; maxime si e vicino causæ suppetant, quæ
fructum Deo ferre valeant meliorem. Vir itaque san-
ctus propter quem custodiendum staret, qui omnes
unanimitè se persequentes cerneret? Et sæpe agitur

^b Reg. πολλῆς χάρις ἐστι. Et paulo post, προσγίνοι-
ται τις.

^a Primus Aud. et Lyr, non elongavit.

^b German., extra nosm. ducimur: quod optime
repræsentat Gr. interpres. Gemet., sub nosmetipsos
ducimur. Primus Aud. Big. Lyr. cum Theod., recidi-
mus.

γνώμην πεκτημένους κάματον πολὺν· ἀλλ' οὐν διάκωνος ἄνθρωπος εὐρίσκειται. Μέγα οὖν ὑπάρχει, ἴαν οἱ οὕτω σχολῶς διακημενοί, τῷ Θεῷ δυνήσονται προσαναγεῖν καρπὸν κρείττονα. Ὁ μακάριος οὖν ἐκεῖνος ἀνὴρ τίνας χάριν ἴσμεν αὐτοῖς εἶχε κατακεῖσθαι, ὅπότεν πάντας ἐκείνους ὁμοψύχους καταδύωκτος αὐτὸν εἴωρα; διαφόρως οὖν τιλοῦνται τινεῖς ἐν ταῖς τῶν δικαίων ψυχαῖς, ἅπερ ἀδύνατον ἐστὶ ἠσιωπῆ παραδραμεῖν. Ὅταν γάρ θεάσωνται τῶν οἰκίων κόπων τὸ ἀκερδὲς καὶ ἀνόητον¹, ἐν ἑτέρῳ τόπῳ μεταναστεύουσιν, ἐν ᾧ καρποφορῆσαι δυνήσονται. Καθάπερ καὶ ὁ τῆς ἀληθείας κήρυξ, ὅστις ἀναλύσθαι ἐπόθει, καὶ σὺν Χριστῷ εἶναι ὁ εὐέλων, ἡ ἔμοι τὸ ζῆν Χριστός, καὶ τὸ ἀποθανεῖν πάθος· ὁ τοὺς ἀγαθῶν τῶν παθημάτων οὐ μόνον αὐτὸς ὑπομείνας, ἀλλὰ καὶ ἑτέρους ταῦτα ὑπομένειν διδάξας· ἐν Δαμασκῷ ποτε διωγμὸν ὑπομείνας, ἵνα δυνήθῃ ἐκφυγεῖν, τείχος, σχοινίον, καὶ σφυρίδιον ἐζήτησε, καὶ αὐτὸν λαθρῶς κατενεχθῆναι ἐβίβασε². Μὴ τὸν μακάριον Παῦλον θάνατον λέγομεν δεδοικέναι, ὅς ἐαυτὸν διὰ τὸν πρὸς Ἰησοῦν Χριστὸν πόθον, μαρτυρίῳ ἐπέδωκεν; ἀλλ' εἰς μὲν ἐν Δαμασκῷ ὑπῆρχεν, οὐ πάντιν ἑαυτὸν καρποφοροῦντα εἴωρα. Ὅταν λοιπὸν ἀναγκαῖον ἐλογίσαστο μεταναστεύσαι ἐν ἑτέροις τόποις, ἐν οἷς καρποφορίαν πλεονάζουσαν σὺν καμῶν πολλῶ τῷ Χριστῷ προσήγαγεν. Ὡς ἀριστος οὖν αγωνιστής ὑπὲρ Χριστοῦ οὐκ ἠνέσχετο ἕνδριν τῶν κλειθρῶν Δαμασκού μένειν, ἀλλὰ τοῦ ἀγῶνος τὸ στάδιον ἐζήτησεν, ἐν ᾧ τὸν ἰχθρὸν ἐνίκησεν. Ὅθεν καὶ ὁ θεόφρων πατὴρ Βενέδικτος, ἵαν ἀσμένως προσέχης τοῖς ῥηθασμῆναις, τέχην γνώσῃ, ὅτι ζῶν πολλοὺς ἐν διαφόροις τόποις κατέλιπε μαθητὰς, καὶ τούτους κατὰ τῆς τοῦ ἰχθροῦ πλέως ἐνεύρωστέ τε καὶ διανέστησεν.

PETR. Οὕτως ἐστὶ καθὼς δδάσκεις, καὶ ἡ προσνεχθεῖσα ἀξιόμοδιως μαρτυρία δηλοῖ ταῦτα οὕτως ἔχειν· ἀλλ' ἐκδυσοπῶ, ὅπως ἐν τῇ προτέρᾳ τῆς τοῦ δικαίου πολιτείας ψυχωφελῆ διηγήσει ἐπανέθωμεν.

GRIGOR. Ἐν τῶ τὸν μακάριον ἐκεῖνον ἄνδρα, ἐν τῶ κροεωρμένῳ σπηλαίῳ θείαις ἀρεταῖς ἐξαστράπτειν δυνάμισι τε καὶ σημείοις, οἷς ἐποίησεν δι' αὐτοῦ ὁ Θεός, καὶ εἰς ὑψὸς ἀγγελικῆς δόξης ἀναθεσθῆναι, πολλοὶ ἐντεῦθεν ἐν αὐτῇ τῷ τόπῳ παραγεγῆσθαι, αἰτούμενοι ὑπὸ τὴν αὐτοῦ θεοδόξου πομπῆναι χάριν. Ὁ δὲ φιλόθεός τε καὶ φιλόψυχος πατὴρ Βενέδικτος; δῶδεν αὐτοῖσι μοναστήρια τῷ τοῦ Χριστοῦ δυνάμει συνεστήσαστο, ἐν οἷς ὥρισεν δῶδεν³ μοναχοὺς ἐν ἑκάστῃ μονῇ εἶναι· ὀλίγους δὲ μεθ' ἑαυτοῦ κατέσχευεν, οὓς ὑπὸ τὴν ἑαυτοῦ διδασκαλίαν⁴ παιδαγωγίαν ποιμανθῆναι ἔκρινεν. ἤρξαντο οὖν λο. πὸν πλείστοι, καὶ ἐκ τῆς Ῥωμαίων πολιως εὐγενέστατοι καὶ σπουδαῖοι⁵ πρὸς αὐτὸν φοιτῶν, καὶ τοὺς ἑαυτῶν υἱοὺς δι' αὐτοῦ τῷ Θεῷ προσφέρειν. Τότε τοῖνυν τῆς καλῆς ἐλπίδος τὰ τέσσαρ' ἐβίβασε⁶ καὶ Μαῦρος πρὸς αὐτὸν ἀπετάξατο, καὶ Τερταλλὸς δὲ ὁ πατριμῖος Πλάκιδον παρέδωκεν⁷ ἐξ ὧν ὁ **D** Μαῦρος νεωκώτερος ὑπάρχων, ἠνίκα τοῖς ἀγαθοῖς συνπέψῃσεν ἤθεσεν, ἤρξαντο λοιπὸν συνεργὸς τοῦ διδασκάλου γίνεσθαι⁸; ὁ δὲ Πλάκιδος⁹ υἱὸς ἔτι ὑπάρχων ἀσκητικὸς κόπος τὴν ἑαυτοῦ νεότητα καταδάμαζεν.

¹ Reg. cod. χάριν εἶχε κατακεῖσθαι. ὁμοψύχους καταδύωκτος, etc.
² Ibid. ἐστὶ σιωπήσαι ἢ παραδραμεῖν.
³ Mss. καὶ ἀνόητον.
⁴ Colh. ἐκέντησεν. Reg. κατενεχθῆναι τοῦ τείχους ἐπέβασε. Μὴ τίν... λέγομεν δεδοικέναι ὡς ἑαυτὸν διὰ τὸν εἰς Χριστὸν πόθον μαρτυρίῳ ἀπέδωκεν.
⁵ Mss. δις δέκα
⁶ Reg. διδασκαλίαν καὶ παιδαγωγίαν ἔκρινεν.
⁷ Item σπουδαῖοι ἄνδρες.
⁸ Ibid. ἐβίβασε.
⁹ Reg. Πλακιδας.

A in animo perfectorum (quod silentio prætereundum non est), quia cum laborem suum sine fructu esse considerant, in locum alium ad laborem cum fructu migrant. Unde ille quoque egregius prædicator qui dissolvi cupit, et cum Christo esse, cui vivere Christus est, et mori lucrum (Phil. i, 21), qui passionum certamina non solum ipse appetit, sed ad toleranda hæc et alios accendit, Damasci persecutionem passus, ut posset evadere, murum, funem, sportamque quæsit (Act. ix, 24; II Cor. xi, 32); sequè latenter deponi voluit. Nunquidnam Paulum mortem dicimus timuisse, quom se ipse pro amore Jesu testatur appetere? Sed cum in eodem loco minorem sibi fructum adesse conspiceret et gravem laborem, ad laborem se alibi cum fructu servavit. Fortis etenim præliator **B** Dei teneri intra claustra noluit, certaminis campum quæsit. Unde idem quoque venerabilis Benedictus, si libenter audis, citius agnoscis, quia non tantos ipse indociles deseruit, quantos in locis aliis a morte animæ suscitavit.

Petr. Ita esse ut doces, et manifesta ratio, et prolatum congruum testimonium declarat. Sed quæso ut de vita tanti Patris ad narrationis ordinem redeas.

C Gregor. Cum sanctus vir diu in eadem solitudine virtutibus signisque succresceret, multi ab eo in eodem loco ad omnipotentis Dei sunt servitium congregati: ita ut illic duodecim monasteria cum omnipotentis Jesu Christi Domini opitulatione construeret, in quibus statutis Patribus duodenos monachos deputavit; paucos vero secum retinuit, quos adhuc in sua præsentia aptius erudiri judicavit. Compere etiam tunc ad eum Romanæ urbis nobiles et religiosi concurrere, suosque ei filios omnipotentis Deo nutriendos dare. Tunc quoque bonæ spei suas suboles, Equitius Maurum, Tertullus vero patricius Placidum tradidit; e quibus Maurus junior cum bonis polleret moribus, magistri adjutor cepit existere; Placidus vero puerilis adhuc indolis gerebat annos.

¹ Illic mirari juvat mss. codicum invicem pugnantium varios sensus. Germ. secundus Theod. Beccens. Gemet. et secundus Aud. habent: quia vivos ipse indociles, etc. Val-cl., quia si hos ipse ind. Consentiant duo Carnotenses. Prat. Lyr. Big. primus Aud., quis vivus ipse indocibiles deseruit.
² Eorum nomina suppeditantur Act. SS. Ord. S. P. Bened. Tom. I, p. 8, in calco.
³ Val-cl., alius aud.
⁴ C. Germ. cum Gemet. et pler. Norm.; Euticus. Primus Theod., Euticus.

ΚΕΦΑΛ. Δ'.

Α

CAPUT IV.

Περὶ τινος μοναχοῦ ἰδόντος τὴν μονὴν καὶ σχολάζοντος εἰς γυνίνας θεωρίας.

Ἐν ἐνὶ δὲ τῶν αὐτῶν μοναστηρίων, ὧν περίεξ συνεστήσατο ὁ τοῦ Θεοῦ θεράπων Βενέδικτος, ἦν τις μοναχὸς ὑπὸ βεθυμίας ὀχλούμενος· ὅστις τῷ τῆς προσευχῆς κειρῶσθαι σὺν τοῖς ἀδελφοῖς οὐκ ἐκαρτέρει, ἀλλ' ἠνίκη πάντες οἱ ἀδελφοὶ εἰς γουναλίαν ἑαυτοὺς ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ ἐστρώννουσι, ἑκείνος ἐξήρχετο ἔξω, καὶ τῇ ἀργολογίᾳ καὶ βεθυμίᾳ ἑαυτὸν ἐξειδίδου. Ὁ δὲ τούτου ἀββάς πάλαι αὐτὸν νοθετήσας, καὶ μηδὲν ἀνύσας, πρὸς τὸν τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπον τοῦτον ἀπήγαγεν· ὅστις αὐτοῦ τὴν ματαιότητα σεμνῶς τε καὶ πρεπόντως διήλεγξεν, καὶ τῇ νοθεσίᾳ τοῦτον στηριξας ἀπέλυσεν· ὁ δὲ ἐν τῷ μοναστηρίῳ ὑποστρήψας, μόλις δύο ἡμέρας ἐν τῇ τοῦ ἀνθρώπου τοῦ Θεοῦ νοθεσίᾳ διέμεινεν, ἐπεὶ τοί γε τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ εἰς τὸ διακολαῖον ἔθος ὑποστρήψας, πλάξασθαι τῷ καιρῷ τῆς προσευχῆς ἤρξατο. Ὁ δὲ τούτου ἀββάς θιασάμενος· αὐτὸν ὑπὸ τοῦ τῆς ἀκηδίας πατριῶνος ἱ κληθῆναι, αὐτὸς πρὸς τὸν τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπον παραγινόμενος, διαγῆσατο αὐτῷ τὰ κατὰ τὸν ἀδελφόν· ὁ δὲ ἅγιος εἶπε πρὸς αὐτόν· « Ἐγὼ ἰδὼν δὲ ἑαυτοῦ ἵδιον εὐνοῦμαι αὐτόν. » Ἐλθόντος οὖν αὐτοῦ εἰς τὴν μονὴν, καὶ τῇ ὀρισματῶν ὥρᾳ ἠνίκη ἐπληρώθη ὁ τῆς ψαλμωδίας ὕμνος, καὶ ἑαυτοὺς οἱ ἀδελφοὶ εἰς προσευχὴν ἐδώκασι γόνυ κλίναντες, εἶδεν ὁ ἅγιος, καὶ ἰδοὺ νεανίας τις εἰς αἰθίῳ τῷ εἶδει κητήσας τὸ περιστέριον τοῦ ἱματίου τοῦ ἀδελφοῦ ἑκείνου τοῦ ἐν τῇ προσευχῇ καρτερῆσαι μὴ θυμωμένου, εἶπεν αὐτὸν ἔξω τῆς ἐκκλησίας. Τότε ὁ ἅγιος τῷ προσώτῳ τῆς μονῆς ἐκείνης, Πομπηλιανῷ τὸν ὄνομα, καὶ Μαύρῳ τῷ δούλῳ τοῦ Θεοῦ μυστικῶς εἶπεν· « Οὐχ ὄρατε τίς ἐστὶν ὁ τὸν μοναχὸν τούτον ἔξω τῆς ἐκκλησίας ἔλκων; » οἱ δὲ ἀποκριθέντες· εἶπον· « Οὐχί, πάτερ, » πρὸς οὓς ὁ ἅγιος εἶπεν· « Εὐξώμεθα ὅπως καὶ ὑμεῖς θιάσασθε ὃν οὗτος ὁ μοναχὸς ἀκολουθεῖ. » Ὡς δὲ πῦξαντο ἐπὶ δύο ἡμέρας, Μαύρος ὁ μοναχὸς ἰδεάσαστο, Πομπηλιανὸς δὲ ὁ τοῦ αὐτοῦ μοναστηρίου πατὴρ θεωρῆσαι οὐκ ἠδυνήθη· τῇ δὲ ἐπιούσῃ ἡμέρᾳ πληρωθείσης τῆς εὐχῆς ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος ἐξεληθὼν ἐκ τοῦ εὐκτηρίου ἱστώτα ἔξω τὸν μοναχὸν εὔρε, καὶ τούτου διὰ τὴν τύφλωσιν τῆς καρδίας αὐτοῦ τῇ βεθυμῶσιν· ὅστις ἀπ' αὐτῆς τῆς ἡμέρας ἡλευθερώθη ἐκ τῆς συνεχούσης αὐτὸν βεθυμίας τοῦ δαιμόνος, καὶ λοιπὸν ἐν τῇ προσευχῇ προθύμως σὺν τοῖς ἀδελφοῖς μέχρι συμπληρώσεως διέμενε, μηκέτι τοῦ ἐχθροῦ ἑκείνου τῷ ἀδελφῷ προσψεύσαι ταλαμάσαντος, ὡς οἶα ὑπὸ τοῦ ἁγίου τῇ πλαγῇ τῆς βεθυμῶσιν μαστερωθείς.

ΚΕΦΑΛ. Ε'.

Περὶ τοῦ ἐξελθόντος χειμάρρου διὰ προσευχῆς αὐτοῦ ἐκ πέτρας ζώσης.

Ἐκ τῶν βεθέντων τούτων μοναστηρίων, ὧν περὶ ἐν αὐτῷ τῷ τόπῳ συνεστήσατο ὁ ἐν ἁγίοις πατὴρ Βενέδικτος, τρία ἐξ αὐτῶν ὑπεράνω τῶν τῶν ὄρους ἦσαν κρημῶν, καὶ σφάδρα ὑπῆρχε τοῖς ἀδελφοῖς ἐπιμαχθῶν· τὸ θανατικῶς κατέρχασθαι εἰς τὸν λάκκον, καὶ τὴν τοῦ ὕδατος πορίζεσθαι χρείαν· ἡ γὰρ πύρρος διὰ τοῦ ἐπιμαχθῶν μέρους τοῦ ὄρους ἦν, ὥστε σὺν φόβῳ πολλῷ κατέβαινεν αὐτοὺς καὶ ἀπέρχασθαι. Τότε συνελθόντες οἱ ἐν τοῖς τρισὶν ἐκείνοις μοναστηρίοις κατοικοῦντες μοναχοὶ πρὸς τὸν δούλον τοῦ

De monacho vagæ mentis ad salutem redacto.

In uno autem ex eis monasteriis quæ circumquaque construxerat, quidam monachus erat qui ad orationem stare non poterat: sed mox ut se fratres ad studium orationis inclinassent, ipse egrediebatur foras, et mente vaga terrena aliqua et transitoria agebat. Cumque ab abbate suo sæpius fuisset admonitus, ad virum Dei deductus est, qui ipse quomque stultitiam ejus vehementer increpavit, et ad monasterium reversus, vix duobus diebus viri Dei admonitionem tenuit: nam die tertia ad usum proprium reversus, vagari tempore orationis cœpit. Quod cum servo Dei ab eodem monasterii Patre quem constituerat, nuntiatum fuisset, dixit: Ego venio, eumque per memetipsum emendo. Cumque vir Dei venisset ad idem monasterium, et constituta hora, expleta psalmodia sese fratres in orationem dedissent, aspexit quod eundem monachum qui in oratione manere non poterat, quidam niger puerulus per vestimenta fimbriam foras traheret. Tunc eidem Patri monasterii Pompeiano nomine, et Mauro Dei famulo secreto dixit: Nunquid non aspicitis quis est qui istum monachum foras trahit? Qui respondentes dixerunt: Non. Quibus ait: Oremus ut vos etiam videatis quem iste monachus sequitur. Cumque per biduum esset oratum, Maurus monachus vidit; Pompeianus vero ejusdem monasterii Pater videre non potuit. Die igitur alia, expleta oratione viri Dei oratorium egressus, stantem foris monachum reperit, quem pro cæcitate cordis sui virga percussit: qui ex illo die nil persuasionis ulterius a nigro jam puerulo pertulit, sed ad orationis studium immobilis permansit: sicque antiquus hostis dominari non ausus est in ejus cogitatione, ac si ipse percussus fuisset ex verbera.

CAPUT V.

De aqua viri Dei oratione in montis vertice ex petra producta.

Ex his autem monasteriis quæ in eodem loco construxerat, tria sursum in rupibus montis erant, et valde erat fratribus laboriosum, semper ad lacum descendere, ut aquam haurire debuissent: maxime quia e devexo montis latere erat græve descendentibus in timore periculum. Tunc collecti fratres ex eisdem tribus monasteriis, ad Dei famulum Benedictum venerunt, dicentes: Laboriosum nobis est propter aquam quotidie usque ad lacum descendere.

¹ Reg. διαβόλου.

² Colb. δι' ἑαυτῶν. Et paulo infra, ἐν τῇ μονῇ; quod etiam habet Reg.

³ Colb. περὶ τοῦ θαύματος τῆς πηγῆς. In Reg. idem est ac in editis argumentum.

⁴ Colb. ὁ ἅγιος πατὴρ ἡμῶν Βενέδικτος. Et postea: τῷ τοῦ ὄρους ἦσαν κρημῶν.

⁵ Reg. τὸ θανατικῶς Colb. τοῦ θανατικῶς.

⁶ Gemet., hora orationis psalmodiæ sese fratres.

⁷ Additur, ulterius, in duob. Aud. Bec. et Lyr.

⁸ Hoc est, haurirem. Confer notam ^a supra col. 135.

Θεοῦ Βενέδικτου παρεγένετο, παρακαλῶντες αὐτὸν καὶ λέγοντες· Ἐπίτερος τίμω, δύσκολον ἡμῖν ἔστι διὰ τὴν τοῦ ὄρους ἀμνημονίαν διάβαιον ἕως τοῦ λάκκου κατέρχεσθαι, καὶ τὴν τοῦ ὕδατος χρείαν πορίζεσθαι ἐπάναγκας. οὗν ἔστ᾽· μετρώσαι ἃ τὰ μοναστήρια, ἵνα μὴ τις τῶν ἀδελφῶν ἄμισθῆσάντες βιωὴν θανάτῳ περιπέσωσιν. Ὁὐς παρακαλιτοῖς τε καὶ παρακλητικοῖς λόγοις ἐπαλίψως ἀπέλυσε. Αὐτῇ δὲ τῇ νυκτὶ παραλαβὼν νεανίαν τινὰ μετ' ἑαυτοῦ Πλάκιδον τοῦνομα, οὗ καὶ τὸ πρὶν μυεὶαν ἐποικήσαμην, ἀνῆλθεν ἐν τῷ αὐτῷ τοῦ ὄρους δυσῶτῳ κρημνῷ, καὶ αὐτίθι ἐν τῇ πρὸς Θεὸν δεήσει προσκατερήσας, ἀναστὴς ἀπὸ τῆς προσευχῆς, καὶ τρεῖς ἀράμηνος λίθους, ἐν αὐτῷ τῷ τόπῳ ἀπὸ διαστάματος ἔθετο, καὶ πάντων ἀγνωστῶν τὸ γεγονός θαύμα ἐν τῷ ἑαυτοῦ ὑπέστριψε κλίμα. Τῇ δὲ ἐπαύριον παρεγένετο πρὸς αὐτὸν οἱ προαιρέτικοι ἀδελφοὶ διὰ τὴν προτέραν τοῦ ὕδατος αἴτησιν· ὁ δὲ ὅσως πρὸς αὐτοὺς εἶπεν· Ἐλθέτε, τέκνα, ἐν ἐκείνῳ τῷ κρημνῷ, ἐν ᾧ εὐρήσετε τρεῖς λίθους ὑπερῆν ἀλλήλων κειμένους, καὶ ἐν αὐτῷ τῷ τόπῳ ὀρύξετε· δυνατὸς γάρ ἐστω ὁ παντοδύναμος Θεὸς καὶ ἐν ἐκείνῳ τῷ ὕψει τοῦ ὄρους ὕδωρ τῆς οδοῦ βράδην ποιῆσαι. Ὁὐὶ δὲ ἀπελθόντες· ἐν τῷ τοῦ ὄρους κρημνῷ εὔρον οὕτως καθὼς ὁ Πατὴρ εἶπεν, ἐν ᾧ τῷ τόπῳ ἡ τοῦ ὄρους ἀνυθρότης ἐκμάδας τεικὴς καὶ ἰδρωτὰς ὕδατος ἀνιπέμπεν. Ποιῶσαντες οὖν ὄρυγμα μέγα παρακάτ' ὕδατος πλάθως ἀνέδηλυσεν, ἄπερ μέχρι τοῦ νῦν ἀφθόνως ὑπερχειται, τὴν τοῦ ἁγίου θαυματουργίου εἰς τὸ διηκνέει πᾶσι δεκνύοντα· ἡ δὲ τῶν ὕδατων παρουσία ὑπὸ τὸ ὄρος διατρέχουσα φαίνεται.

ΚΕΦΑΛ. Σ'.

Περὶ τοῦ ἐκπεσόντος ἐν τῇ λίμνῃ σιδηροῦ ἐργαλείου.

Ἄλλοτε πάλιν ἀνὴρ τις τῷ μὲν γέ.ε. Γόθος, πτωχὸς δὲ τῷ πνεύματι, ἐν ἐπιστροφῇ μετανοίας πρὸς τὸν ἁγιασμένον Βενέδικτον παρεγένετο, ὁ ὃν ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ προθύμως ὑπέδεξατο. Ἐν μιᾷ δὲ τῶν ἡμερῶν ἐκέλευσε τὸν ἀγίον· τὸν τῶν ἀδελφῶν δοῦναι αὐτῷ σιδηροῦν ἐργαλεῖον, ἄπερ ἐπιχωριῶς ὀνομάζεται ξυλοκόπων, πρὶς τὸ ἐκκαθάραι ἀκαθάρτη καὶ φρυγανώδη τόπον, εἰ πως δυναθῶσι γεωργησαὶ κᾶπον τοῖς ἀδελφοῖς· ὁ δὲ τόπος ἐκεῖνος, ὃν ἐπὶ τῷ καθάραι Γόθος εἰδέξατο, ὑπεράνωθεν τοῦ λάκκου ἦν· ἠρίκων δὲ ὁ Γόθος· τὰ τῶν ἀκαθάρτων δάση, τῇ τοῦ πατρὸς πεσθίμενος· ὑπακοῇ, δυναμίε ἐξέκοπτε, τὸ σιδηροῦν ἐργαλεῖον ἐκ τοῦ συμπεδνηκόντος· ἐν τοιοῦτῳ βᾶθει τοῦ λάκκου πίπτων, ἐν ᾧ οὐκ ἦν προσδοκία τῆς εὐρέσεως αὐτοῦ. Ὁ δὲ προρρήθεις Γόθος πρὸς Μαῦρον τὸν μοναχὸν ἔδραμεν, καὶ τὸ συμβᾶν ἀνήγγειλεν αὐτῷ, καὶ ὑπερ τοῦ σφάλματος μετάνοιαν ἐζητήτο. Ὁ δὲ μοναχὸς Μαῦρος σπουδαίως τὸ γεγονός ἀνήγγειλε τῷ ἀνθρώπῳ τοῦ Θεοῦ. Ὁ δὲ θαυματουργός οὕτως ἀνήρ ταῦτα ἀκούσας, ἦλθεν εἰς τὸν τόπον ἐν ᾧ ἦν πεσὶν τὸ σιδηρῖον, καὶ ἄρας τὸ μοναστήριον ἐκ τῶν τοῦ Γόθου χειρῶν, καὶ τούτου τὸ μέρος ἐν ᾧ ἦν καθηλωμένοι τὸ ἐργαλεῖον ἐν τῷ λάκκῳ χαλάσας, εὐθέως ἐκ τοῦ βυθοῦ τοῦ ὕδατος τὸ ἐργαλεῖον ἀνελθόν, εἰσῆλθεν ἐν τῷ ἑαυτοῦ τόπῳ. Ὁπερ ἀκαθαρτόπον ἐργαλεῖον ἀπέδωκεν ὁ ἅγιος τῷ Γόθῳ, εἰπὼν· Ἐἶδόν τὸ ἐργαλεῖον, δεξάμενος τοῦτο, ἐργάζου, καὶ μηδὲν λυπηθῆς

¹ Reg. μετρώσαι.

² Reg. τῷ τόπῳ τοῦ κρημοῦ.

³ Mss. ὑπερχειται.

⁴ Colb. Περὶ τοῦ Γόθου καὶ τοῦ ξυλοκόπου.

⁵ Reg. ξυλοκόπων. Colb. ξυλοκόπη.

⁶ Idem, σπουδαίως.

⁷ Uterque ms. μοναστήριον.

⁸ Gemet. et plerique Norm. cum Germ., blande

et idcirco necesse est ex eodem loco monasteria mutari. Quos blande^a consolans dimisit, et nocte eadem cum parvo puerulo nomine Placido, cujus superius memoriam feci, ejsdem montis rupem ascendit, ibique diutius oravit. Et oratione completa, tres petras in loco eodem pro signo posuit, atque ad suum cumctis illic nescientibus^b monasterium rediit. Cumque die alia ad eum pro necessitate aquæ prædicti fratres rediissent, dixit: Ite, et rupem illam in qua tres super invicem positas petras inveneritis, in modico cavate: valet enim omnipotens Deus etiam in illo montis cacumine aquam producere, ut vobis^c laborem tanti itineris dignetur auferre. Qui euntes, rupem montis quam Benedictus prædixerat, jam sudantem invenerunt. Cumque in ea concavam locum fecissent, statim aqua repletus est, quæ tam sufficienter emanavit, ut nunc usque ubertim defluat, atque ab illo montis cacumine usque ad inferiora derivetur.

ἕδωρ ἡμῖν θαψιλῆς παρασχῆν, καὶ τὴν ἐπιμοχθον δυσκολίαν τῆς οδοῦ βράδην ποιῆσαι. Ὁὐὶ δὲ ἀπελθόντες· ἐν τῷ τοῦ ὄρους κρημνῷ εὔρον οὕτως καθὼς ὁ Πατὴρ εἶπεν, ἐν ᾧ τῷ τόπῳ ἡ τοῦ ὄρους ἀνυθρότης ἐκμάδας τεικὴς καὶ ἰδρωτὰς ὕδατος ἀνιπέμπεν. Ποιῶσαντες οὖν ὄρυγμα μέγα παρακάτ' ὕδατος πλάθως ἀνέδηλυσεν, ἄπερ μέχρι τοῦ νῦν ἀφθόνως ὑπερχειται, τὴν τοῦ ἁγίου θαυματουργίου εἰς τὸ διηκνέει πᾶσι δεκνύοντα· ἡ δὲ τῶν ὕδατων παρουσία ὑπὸ τὸ ὄρος διατρέχουσα φαίνεται.

CAPUT VI.

De ferro ex profundo aquæ ad manubrium reverso.

Alio quoque tempore Gothus quidam pauper spiritu ad conversionem venit: quem Dei vir Benedictus libentissime suscepit. Quadam vero die ei dari ferramentum jussit, quod ad falcis similitudinem^d falcastrum vocatur, ut de loco quodam vepres abscinderet, quatenus illic hortus fieri deberet. Locus autem ipse quem^e mundandum Gothus suscepit, super ipsam laci ripam jacebat. Cumque Gothus idem densitatem veprium totius virtutis annisu succideret, ferrum de manubrio prosiliens in lacum cecidit, ubi scilicet tanta erat aquarum profunditas, ut spes requirendi ferramenti nulla jam esset. Itaque ferro perituro, tremebundus ad Maurum monachum cucurrit Gothus: damnum^f quod fecerat nuntiavit, et reatus sui egit penitentiam. Quod Maurus quoque monachus: mox Benedicto famulo Dei curavit indicare. Vir igitur Domini Benedictus hæc audiens accessit ad lacum^g: tulit de manu Gothi manubrium, et misit in lacum: et mox ferrum de profundo rediit, atque in manubrium intravit. Qui statim ferramentum Gotho reddidit, dicens: Ecce labora, et non contistari.

consolatus. Alii, blande consolatos.

^b In plerisque excusis, illis nescientibus.

^c Gemet., et vobis lab... dignanter auferre.

^d Gemet., quod a falcis similitudine.

^e Secundum Theod. Val., cl. et plur., quem ad mundandum.

^f Id præscribitur Regulæ S. P. Ben. c. 46.

^g Guss., ad locum.

ΚΕΦΑΛ. Ζ΄.

Α

Περὶ Μαύρου μοναχοῦ τοῦ ἐπὶ τῶν ὑδάτων πιζεύσαντος.

Ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν, τοῦ σημειοφόρου ¹ τούτου ἀνδρὸς Βενεδίκτου ἐν τῷ ἑαυτοῦ ἡσυχάζοντις κελλίῳ, ὁ προλεχθεὶς μοναχὸς Πλάκιδος ἐπὶ τὸ ἀντλήσαι ὕδωρ εἰς τὸν λάκκον παραγγέλλει· τὸ οὖν σκυῖος ἐν ᾧ τὸ ὕδωρ ἀντλήσαι ἠθούλετο ἐκ τῆς χειρὸς αὐτοῦ πειθόν, διὰ τῆς τοῦ ὕδατος ῥύμης ἐπιφέρετο· θίλων δὲ ὁ ἀδελφὸς ἐκ τοῦ ὕδατος ἀπαρπάσαι τὸ κεράμιον, καὶ αὐτὸς ὀλισθήσας, πέπτωκεν ἐν τοῖς ὕδασι καὶ ὑπὸ τῆς τῶν ὑδάτων σφοδρότατης κινήσεως, ἐπὶ τὰ ἔνδον τοῦ λάκκου, σχεδὸν εἰπεῖν, ὡσαὶ τῶν βολῶν ὁ μοναχὸς Πλάκιδος ἐφίχεται. Ὁ δὲ τοῦ Θεοῦ πιστὸς θεράπων Βενεδίκτος ἔνδον τοῦ ἑαυτοῦ κελλίου σχολάζων, εἰδὼν τὸ συμβάν, καὶ τὸν ἑαυτοῦ μαθητὴν Μαῦρον συντόμως καλέσας εἶπε πρὸς αὐτόν· **Ἀδελφε Μαῦρε,** σπεύσον ὅτι ὁ ἀδελφὸς Πλάκιδος εἰς τὴν λάκκον ἐπέπεσε, καὶ ἡ τῶν ὑδάτων κίνησις μακρὰν αὐτὸν ἀπήγαγεν. **Θαυμαστόν πρόγμα ²,** καὶ μετὰ Πέτρον τὸν Ἀπόστολον ξὺν ἐπιτροπῇ αἰτηθείσα γὰρ παρὰ Μαύρου τοῦ μοναχοῦ πιστῶ καὶ ὑπὸ τοῦ μακαρίου Βενεδίκτου παρασχεθεῖσα, συντόμως ἐδάδιζε τῆ τοῦ πατρὸς κελύσει, καὶ ἐν τῷ τόπῳ γενόμενος, ἐν ᾧ ἐν τοῖς ὕδασι ὁ Πλάκιδος ἐβέβητο, ἀδιστακτῶ τῆ πίστις καὶ ταῖς τοῦ πατρὸς εὐχαῖς θαυρῶν ἐπέθετο τοῖς ὕδασι, καὶ ὡς ἐπὶ ξηρᾶς δευμαίας ἐδάδιζεν ἕως τοῦ τόπου ἐν ᾧ διὰ τῆς τοῦ ὕδατος ὀρμῆς ὁ Πλάκιδος ἐπερέετο· καὶ δραξάμενος τῶν τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ τριχῶν ὀξυτάτω δρόμῳ ὑπέστρεψεν· ὅστις εὐθίως ἐπὶ τὴν ξηρὰν ³ ἔβλεν, καὶ ἐν ἑαυτῷ γενόμενος καὶ ἐπιγνοὺς ὅτι ἐπάνω τῶν ὑδάτων ἔδραμε, καὶ ὅτι αὐτομολῆσαι τοῖς ὕδασι ἀδύνατον αὐτῷ ἦν, εἰ μὴ ἡ τοῦ σημειοφόρου πατρὸς εὐχὴ τούτου ἐνίσχυσε ⁴, θαυμάσας ἐτρόμασε (sic) τὸ γινόμενον, καὶ ὑποστρέψας πρὸς τὸν πατέρα τὸ τελεσθὲν θεῖον τεράστιον ἀνήγγειλεν αὐτῷ. Ὁ δὲ ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ Βενεδίκτος· τοῦτο τὸ θαῦμα, οὐ τῆ ἑαυτοῦ ἀγιότητι, ἀλλὰ τῆ ἐκείνου ὑπακοῇ ἐπεγράφετο· ὁ δὲ Μαῦρος τὴν τοῦ ἁγίου τιμωτάτην κλιυσιν ἐξασκεν τοῦτο πεπραχέναι· εἶλεγε τοῖς ὕδασι. Προσῶν δὲ ὁ μοναχὸς Πλάκιδος τῆ τούτου εἶλεγε· **Ἐγὼ ἐν ὅσῳ ἐσυρόμην ὑπὸ τῆς τῶν ὑδάτων ὀρμῆς ρου, καὶ αὐτὸν με ἐκ τῶν ὑδάτων ἐκβάλλοντα κατενόουν.**

ΠΕΤΡ. Μεγάλα εἰσὶν σφύδρα ἄπερ λέγεις, καὶ μεγίστην ψυχαιὸν ἀκοδομὴν παρέχοντα· ἐγὼ δὲ τοῦ ἁγίου τούτου ἀνδρὸς τὰ θαυμάσια ⁵, ὅσῳ πλείον ἐκπίνω, πλείοτέρας διψῶ.

ΚΕΦΑΛ. Η΄.

Περὶ τοῦ ζυμοθέντος ἐν τῷ ἄρτῳ φαρμάκου.

ΓΡΗΓΟΡ. Ἐν τῷ τίν μακαρίῳ διαλάμψαι ἐν τοῖς τόκοις ἐκίνοισι ¹, πολλοὶ διὰ τὸν πόθον τοῦ κυρίου ἡμῶν

¹ Uterque ms. τούτου τοῦ ἁγίου ἀνδρὸς.

² Mss. πρόγμα ὅτι καὶ μετὰ Πέτρον τὸν Ἀπόστολον γέγονε· ξὺν ἐπιτροπῇ αἰτηθείσα παρὰ Μαύρου τοῦ μοναχοῦ πιστῶς, καὶ ὑπὸ τοῦ μακαρίου Βενεδίκτου παρασχεθεῖσα. Συντόμως. — Phrasid, ut est in textu, in gravi mendo cubat. Legendum enim esset, αἰτηθείσης γὰρ... καὶ... παρασχεθείσης εὐχῆς, συντόμως, etc., nisi manus scriptorum lectio praeferatur. EDIT.

³ Colh. τὴν πέτραν.

⁴ Reg. ἐνίσχυσε καὶ θαυμάσας τὸ γεγονός ἐτρόμαξεν καὶ ὑποστρέψας. Colh. habet quoque ἐτρόμαξεν.

⁵ Colh. θεολογία.

⁶ Mss. θαύματα.

⁷ Excusi male πόνους ἐκίνοισι.

⁸ Nam primis Ord. nostri saeculis novitii vestem

CAPUT VII.

De Mauro ejus discipulo qui super aquas pedibus ambulavit.

Quadam vero die dum idem venerabilis Benedictus in cella consisteret, praedictus Placidus puer sancti viri monachus ad hauriendam de lacu aquam egrossus est : qui vas quod tenuerat in aquam incaute submittebat, ipse quoque cadendo secutus est. Quem mox unda rapuit, et pene ad unius sagittae cursum eum a terra introrsus traxit. Vir autem Dei intra cellam positus, hoc protinus agnovit, et Maurum festine vocavit, dicens : Frater Mauro, curre, quia puer ille qui ad hauriendam aquam perrexit, in lacum cecidit, jamque eum longius unda trahit. Res mira, et post Petrum apostolum inusitata. Benedictione etenim postulata atque percepta, ad Patria sui imperium concitus perrexit Maurus; atque usque ad eum locum quo ab unda deducebatur puer, per terram se ire existimans, super aquam cucurrit, eumque per capillos tenuit ^a, rapido quoque cursu rediit. Qui mox ut terram tetigit, ad se reversus post terga respexit, et quia super aquas cucurrisset agnovit, et quod praesumere non potuisset ut fieret, miratus extremuit ^b factum. Reversus itaque ad Patrem, rem gestam retulit. Vir autem venerabilis Benedictus hoc non suis meritis, sed illius obedientiae deputare coepit. At econtra Maurus pro solo ejus imperio factum dicebat : seque conscium in illa virtute non esse, quam nesciens fecisset. Sed in hac mutuae humilitatis amica contentione ^c accessit arboriter puer qui ereptus est; nam dicebat : Ego cum ex aqua traberer, super caput meum ^d melotem abbatis videbam, atque ipsum me ex aquis educere considerabam.

γὰρ μὴ εἶναι ἑαυτὸν ἐν αὐτῇ τῇ δυνάμει, ἢ ἦν ὅτε ἐπέβη θεομιμῶτω ταπεινολογίᾳ ^a καὶ προσφιλοστάτη ἀμφιλογίᾳ ἐπάνω τῆς κεφαλῆς μου τοῦ ἀββᾶ μου τὴν μελωτήν ἐθεάμην.

Petr. Magna sunt valde quae narras, et ad multorum aedificationem profutura : ego autem boni vixi miracula quo plus bibo, eo plus sitio.

CAPUT VIII.

De pane veneno infecto per corvum longius projecto.

Gregorius. Cum jam loca eadem in amorem Domini Dei nostri Jesu Christi longe lateque fervescerent,

D saecularem servabant. Vide c. 58 Reg. S. P. Bened., sub finem, et notationem ad vitam Lanfranci, pag. 20, de Floro in vita S. Mauri, Mabill. Act. t. I, p. 9.

^a Val-cl., extimuit.

^b Secundus Carnot., in hac humilitatis mutua amicae contentione. Duo Theoder., in hac humilitatis mutuae amica contentione.

^d Per melotem hic intelligit cucullam. Paulus Diaconus nomine Theodemari abbatis ad Car. Magnum scribens : Illud, inquit, vestimentum quod a Gallicanis monachis cuculla dicitur, et nos cappam vocamus, quod proprie monachorum designat habitum, melotem appellare debemus, sicut et hactenus in hac provincia a quibusdam vocatur. Mabill. ibid.

Ἰησοῦ Χριστοῦ, μίκοθεν πρὸς αὐτὸν παρεγίνοντο, καὶ τὴν αὐτοῦ βίον ματαιώσαντες καταλιπόμενοι ὑπὸ τὸν χριστὸν τοῦ κυρίου ζυγὸν τὸν ἐαυτῶν καθυπέτασαν τράχηλον. Ὁ δὲ τοῦ φθόνου γεννήτωρ, καὶ τῶν εὐσεβῶν ἀρχαῖος ἐχθρὸς, καὶ δυνάμενος φέρειν τὰς ἀπ' αὐτοῦ ἀκαστρικτούσας τῶν θεωρημάτων μαρμαρυγὰς, καὶ ὁρῶν ἐαυτὸν ἠττώμενον ὑπὸ τῆς τοῦ ἁγίου θεοδότου δυνάμειος, ἐνσπῆψας [F. ἐνσπῆψε] ἐν ταῖς τῶν ἀτάκτων ψυχροφόροις διανοίαις, καθὼς σύνθετος αὐτοῖς ἐστὶ φθονεῖν τοῖς ἐτέρων κατορθώμασιν* ὁ γὰρ τοῦ καθαρῆς ἔπακος, τῶν ὑπὸ βασκανίας μολυνημένων Ἰουδαίους τυγχάνει. Ὅθεν τῆς αὐτοῦ γεινναζούσας ἐκκλησίας πρεσβύτερος τις φλορέντιος τὸν νομα, ὁ τοῦ ἡμετέρου ὑποδιακόνου φλορέντιου πάππος, τοῦ παγκράτου δαίματος τὸ μῖσος καὶ τὸν φθόνον ἐν ἐαυτῷ ὑποδείξμενος, ἤρξατο σπώπτειν τε καὶ βασκάνειν ταῖς τοῦ ὁσίου ἀνδρὸς ἀριταῖς, ἐλπίζων ἐκ τούτου πολλοὺς ἀποσπάσαι ἐκ τῆς τοῦ ἁγίου ψυχωφελούς διδαχῆς. Ὡς δὲ τῆς φρενοβλαβούς ἐλπίδος ἀπέτυχε, καὶ εἰσώρει πολλοὺς ὑπὸ τῆς αὐτοῦ φήμης ἐλπομένους, καὶ πρὶς αὐτὸν φοιτῶντας, καὶ ταῖς αὐτοῦ διβαχαῖς πληθυνομένους, καθάπερ ὑπὸ βελῶν τετρασκόμηνους ἀ φλορέντιος, τὴν μὲν τοῦ ὁσίου πατρὸς πολιτείαν διέβαλεν¹, ἐπικειτῆν δὲ ζῶν ἐαυτῷ ἐπισκᾶσαι δι' ἀσκητικῶν ἀγώνων σὺδαμῶς εἰλετο. Ὅστις ὑπὸ τοῦ διαβόλου σκοτισθεὶς τοὺς τῆς καρδίας ὀφθαλμοὺς μέχρι τούτου ἐχώρησεν, ἵνα τὸν δούλον τοῦ Θεοῦ δηλατέρως θανατώσῃ² φουράσας γὰρ ἄλευρον, εἶτα ζυμώσας ἄρτον, καὶ ἐν αὐτῷ ἐγκρύψας θανατηφόρον φάρμακον, καὶ ὀπτῆσας, ὡς εὐθεν εὐλογίας χέρειν τῷ τοῦ Θεοῦ ἀνθρώπῳ ἀπίστευεν. Ὁ δὲ διορατικῶς βλασφῆμιαν ἀνὴρ τῶν μὲν ἄρτον εὐχαρίστως εἰδέατο³ οὐ μὲν τοῖς διέλαθεν αὐτὸν ὃ ἐν τῷ ἄρτῳ κρυπτόμενος⁴ ὁ δόλος· ἐν δὲ τῇ ὥρᾳ ἐν ᾗ εἰσῆκε ὁ ἅγιος τροφῆς μεταλαμβάνειν, C Domini praecepit iterum atque iterum, dicens : Leva, leva securus, atque ibi projice ubi inveniri non possit. Quem diu demoratus, quandoque corvus in-mordit, levavit, et recessit. Post trium vero horarum spatium abjecto pane rediit, et de manu hominis Dei annonam quam consueverat accepit. Venerabilis autem Pater contra vitam suam inardescere sacerdotis animum videns, illi magis quam sibi doluit. Sed prae-dictus Florentius, quia magistri corpus necare non potuit, se ad extinguenda discipulorum animas accendit : ita ut in hortu cellae, cui Benedictus inerat, ante eorum oculos nudas septem puellas mitteret, quae coram eis sibi invicem manus tenentes⁵, et duntius ludentes, illorum mentes ad perversitatem libidinis inflammarent. Quod vir sanctus de cella con-spiciens, lapsusque adhuc tenerioribus discipulis per-tinens, idque pro sua solius⁶ per-ocutione fieri pertractans, invidiae locum dedit, atque oratoria cuncta quae construxerat, substituit praeputiis⁷ adjunctis fratribus ordinavit, et paucis secum monachis ablatis habitationem mutavit loci. Noxque ut vir Dei ejus odia humiliter declinavit, hunc omnipotens Deus terribiliter percussit. Nam cum praedictus presbyter stans in solario⁸ Benedictum discessisse

¹ Mss. τῷ ὁσίου ἀνδρὸς πολιτείαν διέβαλεν.

² Κεχ. ὁ ἐντός κρυπτόμενος.

³ Κεχ. πατάξ.

ε German. duo Aud. et pler. Norm., perculas.

β ἡπίλοι. εφ Vatic., vocare. Aliqui, vacare.

A saecularem vitam multi relinquerent, et sub leni Redemptoris jugo cervicem cordis edomarent, sicut mos pravorum est invidere aliis virtutis bonum quod ipsi habere non appetunt, vicinæ ecclesiae presbyter. Florentius nomine, hujus nostri subdiaconi Florentii avus, antiqui hostis malitia percussus^a, sancti viri studiis coepit æmulari, ejusque conversationi derogare : quosque etiam posset, ab illius visitatione compescere. Cumque jam se conspiceret ejus profectibus obviare non posse, et conversationis illius opinionem crescere, atque multos ad statum vitæ melioris, ipso quoque opinionis ejus præconio indesinenter vocari^b, invidiæ facibus magis magisque succensus, deterior lebat : quia conversationis illius appetebat habere laudem, sed habere laudabilem vitam volebat. B Qui ejusdem invidiæ tenebris caecatus, ad hoc usque perductus est, ut servo omnipotentis Dei infecum veneno panem quasi pro benedictione transmitteret. Quæ vir Dei cum gratiarum actione susceptus, sed eum quæ pestis lateret in pane non latuit. Ad horam vero refectiois illius ex vicina silva corvus venire consueverat, et panem de manu ejus accipere. Qui cum more solito venisset, panem quem presbyter transmisserat, vir Dei ante corvum projecit, ei quoque præcepit, dicens : In nomine Jesu Christi Domini nostri tolle hunc panem, et tali eum in loco projice, ubi a nullo hominum possit inveniri. Tunc corvus aperto ore, expansis alis circa eumdem panem coepit discurrere, crocitare, ac si aperte diceret, et obedire se velle, et tamen jussa implere non posse. Cui vir Domini præcipiebat iterum atque iterum, dicens : Leva, leva securus, atque ibi projice ubi inveniri non possit. Quem diu demoratus, quandoque corvus in-mordit, levavit, et recessit. Post trium vero horarum spatium abjecto pane rediit, et de manu hominis Dei annonam quam consueverat accepit. Venerabilis autem Pater contra vitam suam inardescere sacerdotis animum videns, illi magis quam sibi doluit. Sed prae-dictus Florentius, quia magistri corpus necare non potuit, se ad extinguenda discipulorum animas accendit : ita ut in hortu cellæ, cui Benedictus inerat, ante eorum oculos nudas septem puellas mitteret, quæ coram eis sibi invicem manus tenentes^c, et duntius ludentes, illorum mentes ad perversitatem libidinis inflammarent. Quod vir sanctus de cella con-spiciens, lapsusque adhuc tenerioribus discipulis per-tinens, idque pro sua solius^d per-ocutione fieri pertractans, invidiæ locum dedit, atque oratoria cuncta quæ construxerat, substituit præputiis^e adjunctis fratribus ordinavit, et paucis secum monachis ablatis habitationem mutavit loci. Noxque ut vir Dei ejus odia humiliter declinavit, hunc omnipotens Deus terribiliter percussit. Nam cum prae-dictus presbyter stans in solario^f Benedictum discessisse

^a Ita mss. magno consensu Gussanv. cum cæteris fere editis, manus tendentes.

^d Sic etiam mss. codices consentiunt ; quod paullisper mutantes ed. habent pro sui solius.

^e Plerique Norm., sub statutis.

^f Solarium editus erat locus in quo veteres libere

Ἄλλ' ὁ προλεχθεὶς Φλορέντιος τοῦ ἁγίου τὸ σῶμα θανατώ-
σαι μὴ ἰσχύσας, ἐτίρακ πάλιν κακόνόαν τε καὶ σαρακο-
κῶ κανουρῖαν κατὰ τῶν τοῦ ἁγίου μαθητῶν ἐπιτιμῆματα.
Αὐτῶν γὰρ ἐν τῷ κήρῳ ἐργαζομένων, ὁ τοῦ διαβόλου ἐρ-
γάτος Φλορέντιος ἐπὶ τὰ πόρας ὥραιας τῷ εἶδει, καὶ γυμνάς
θλαῖ τῷ σώματι ἐν τῷ κήρῳ ἀπέστειλε, καὶ ταῦταίς προσ-
έταξε τοῦ στρατηῶν καὶ παιζῶν ἐνώπιον τῶν μοναχῶν,
βουλόμενος καὶ ἐν τούτῳ τῶν τῶν ἀνδρῶν ἀχρειῶσαι παρ-
θυσίαν. Ἄλλ' αὖ καὶ ἐν τούτῳ ἡ παμπόνηρος αὐτοῦ διήμαρτεν
ἐκπρόσωπον. Τὴν γὰρ τούτου διαβολικὴν ἐπινοίαν θεασάμενος
ὁ τοῦ Χριστοῦ μιμητὴς Βενέδικτος, καὶ φοβηθεὶς τὴν τῶν
μαθητῶν ψυχικὴν βλάβην, ὑπὲρ δὲ μόνου τοῦ καθ' ἑαυτὸν
φθόνου λογισάμενος, ταῦτα τὸν μαρτύρων ἐκείνων Φλο-
ρέντιον πράττειν, βίβλιν ἐκρίνεν ὁ τοῦ Θεοῦ θεράπων διὰ
τῆς ἑαυτοῦ ἀναχωρήσεως τὴν τῶν οικείων μαθητῶν πολιτεύσασθαι ὁ
σωτηρίαν. Καλέσας οὖν τοὺς τῶν μοναστη-
ρίων ἀδελφοὺς,¹ καὶ οἰκονόμους ἑαυτοῖς ἐγκαταστήσας, παραβήμενος τε αὐτοὺς τῷ Θεῷ, λαβὼν μετ' ἑαυτοῦ ὀλί-
γους τινας τῶν μοναχῶν ἀνεχώρησεν ἐκ τοῦ ἑαυτοῦ κελιοῦ, τὰ μεῖωσ καὶ τὴν ἐκείνου δυσμελίαν ταπεινοφρονῶς
ἐκάλειπας. Ἄλλ' ὁ μὴ Φλορέντιος ἀνόμησεν ἀμαρτήσας διακενηθεὶς, ὁ δὲ Θεὸς τὸν οικίαν θεράποντα λυτρωσάμενος εἰς
πολλῶν σωτηρίαν διεψύλαξε, κατὰ τὴν τὸν ἀληθινόν. Τοῦ γὰρ θεοστυγούς ἐκείνου Φλορέντιου ἐπὶ τῷ τοῦ μακα-
ρίου ἀνδρός ὑποχωρήσει ἀγγελιασθέντος, καὶ ἐν τῷ ἡλιακῷ² τοῦ οὐρανοῦ, ἐν ᾧ κατώκει, ἐστῶτος, ἀθρόον³ σὺν τῷ
βῆθητι ἡλιουκῷ ἀπ' ὕψους μεγάλου πέπτωκεν, ἀξίαν τῆς ἑαυτοῦ πονηρίας δίκην τίσας, καὶ θάνατον ἀθάνατον ἀπενεγράμει-
ται. Τούτο θεασάμενος ὁ ἀνωτέρως πολλὰς μνημονευθεὶς Μαῦρος ὁ τοῦ ἁγίου πατρὸς φοιτητὴς, ἦδη τῷ ἁγίῳ ἀπέχρηται
ὁδοῦ δόξασημα σημειῶν δέκα ἀπέστειλε πρὸς αὐτόν, λέγων· « Ἵπόστρεψον, πᾶτερ, ὑπόστρεψον, ὁ προσδύκεις γὰρ ὁ
μάτην σε καταδιώξας τίθηται. » Ταῦτα ἀκούσας ὁ τοῦ Θεοῦ ἀνθρωπος Βενέδικτος, ἑαυτὸν ἐν μεγάλῳ πένθι κατατίθει,
διὰ τὸν ἐπιθὸν οὐκίστον θάνατον ἑλυπήθη δὲ ἐπὶ τῷ οικίῳ μαθητῆ, ὡς δῆθεν ἐπιχαρῆντι τῷ τοῦ Φλορέντιου
ἔλασθαι πτώματι, ἐντεταμένον αὐτῷ μετανοεῖν ὑπὲρ τοῦ τοιοῦτου σφάλματος, ὡς χαραιογενῆτι⁴ ἐπὶ τῷ τοῦ Φλο-
ρέντιου θανάτῳ.

ΠΕΤΡ. Θεομασάτα εἰσιν ὄντως καὶ ἐκπλήττοντά⁵ με
ἐπερ εἶρη. Ἐπὶ γὰρ τοῦ ὕδατος τοῦ διὰ τῆς τοῦ μακαρίου
προσευχῆς, ἐκ τοῦ ὄρου ποταμηδὸν βλύσαντος. τὴν Μου-
σῆν κατὰ τῶν, ἐν δὲ τῷ σιδηρῷ ἐργαλίῳ, τῷ ἐκ βυθοῦ
τῶν ὑδάτων τοῦ λάκκου ἀνεληθόντι, Ἐλισαίῳ ὄρω⁶ ἐν τῷ
τοῦ ὕδατος πορείᾳ Πέτρον νοῶ⁷ ἐν δὲ τῷ τοῦ κόρακος ὑπα-
κοῆ, Ἰλίου βλίπῳ. Ὡς οὖν ὑπολαμβάνω, ὁ ἀνὴρ οὗτος χα-
ρισμάτων τοῦ πνεύματος πάντων τῶν δικαίων τούτων
ἀσάπλους ὑπῆρχεν.

ΓΡΗΓΟΡ. Ὁ τοῦ Θεοῦ ἀνθρωπος Βενέδικτος, Πέτρε,
ἐνός⁸ πνεῦμα εἶχεν, ὅπερ διὰ τῆς δωρηθείσης ἀπολυτρώ-
σεως πάντων τῶν ἐκλεκτῶν τὰς καρδίας ἐπλήρωσε. Περὶ
οὗ οὐ εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης εἶρηκεν· « Ἦν τὸ φῶς τὸ ἀληθινὸν
ὃ φωτίζει πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον.
Περὶ οὗ πάλιν γίνεσθαι, » Ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ
πάντες ἐλάβομεν⁹ καὶ γὰρ οἱ τοῦ Θεοῦ ἀνθρωποι ἅγιοι
ἠξιώθησαν παρὰ κυρίου χαρισμάτων δύναμιν δεῖξασθαι,
οὐ μὴν ἢ καὶ ἄλλοις παραδοῦναι. Αὐτὸς δὲ σημεῖα δυνά-
μειος δίδωκεν τοῖς ὑποταγμένοις, ὅστις ἑαυτὸν δοτῆρα
τοῦ κατὰ τὸν Ἰωάνν σημειῶν ὑπέσχετο τοῖς ἐχθροῖς
δοῦναι, ὅπως ἐνώπιον τῶν ὑπερηγάνων ἀποθανεῖν κατα-
ξέωσθαι, καὶ ἐπ' ὄψεσι τῶν ταπεινοφρονῶν ἀναστῆναι, ἵνα
ἐκείνοι μὴ, ὅπερ καταλείψαι¹⁰ ὄφιλον, θεάσωνται, καὶ

A cognosceret et exultaret, perdurante immobiliter tota
domus fabrica, hoc ipsum in quo stabat solarium ce-
cidit, et Benedicti hostem ebberens exstinxit. Quod
viri Dei discipulus, Maurus nomine¹¹, statim venera-
bili Patri Benedicto qui adhuc a loco eodem vix decem
millibus aberat, aestimavit esse nuntiandum, di-
cens: Revertere, quia presbyter qui te persequaba-
tur, extinctus est. Quod vir Dei Benedictus audiens,
sese in gravibus lamentationibus dedit, vel quia ini-
micus occubuit, vel quia de inimici morte discipulus
exultavit. Qua de re factum est, ut eidem quoque
discipulo poenitentiam indiceret, quod mandans talia,
gaudere de inimici interitu praesumpsisset.

B Petr. Mira sunt et multum stupenda quae dicis.
Nam in aqua ex petra producta, Moysen (Num. xx, 11);
in ferro vero, quod ex profundo aquae rediit, EN-
suum (IV Reg. vi, 7); in aquae itinere, Petrum
(Matth. xiv, 29); in corvi obedientia, Eliam (III
Reg. xvii, 6); in luctu autem mortis inimici, David
video (II Reg. i, 11; xviii, 33). Ut porpando, vir iste
spiritu justorum omnium plenus fuit.

Gregor. Vir Dei Benedictus, Petre, unius Dei spi-
ritum habuit¹² qui per concessae redemptionis gra-
tiam electorum corda omnium implevit, de quo
Joannes dicit: *Erat lux vera quae illuminat omnem
hominem venientem in hunc mundum* (Joan. i, 9). De
quo rursus scriptum est: *De plenitudine ejus nos
omnes accepimus* (Ibid., 16). Nam sancti Dei homines
potuerunt a Domino virtutes habere, non etiam aliis
tradere. Ille autem signa virtutis dedit subditis, qui,
se daturum signum Jonæ promisit inimicis (Matth.
xii, 39): ut coram superbis mori dignaretur, coram
humilibus resurgere: quatenus et illi viderent quod
contemnerent, et isti quod venerantes amare debuis-
sent. Ex quo mysterio actum est, ut dum superbi

D tempore valetudinis gratia in sole apricari solebant.
Hinc a sole Graece dicitur ἡλιακῶν.

¹¹ Alius a S. Mauro Æquiti filio videtur, cum ille
commigranti Patri Benedicto semper adhereret, ex
actis S. Placidi, num. 11. Verum actis illis interpo-
latis vix fides debetur. Censuit interpres eum esse
Manrum cujus supra meminit S. Greg.

¹² Val-cl. Lyr. et primus Aud., unum sp. habuit.
Duo Theoder. Compend. est et plerique Norm., unum
spiritum omisso Dei.

¹ Mas. πραγματεύσασθαι.

² Reg. μοναχούς.

³ Item. ἐν τῷ σιδηρῷ.

⁴ Colb ἀθρόως.

⁵ M-s. ὡς οἷα χαραιογενῆτι.

⁶ Ibidem καὶ πάντων ἐκπλ. quod majori fide Lat. textum
proprereant.

⁷ Reg. ἐνός πνεύματος ὑπῆρχεν, ὅπερ.

⁸ Uterque ms. ὡριλον θεάσωνται. Sic etiam infra
scribitur ὡριλον in utroque.

οὐτοι ἔπιρ σεβόμενοι ἀγαπήσαι ὄφελον. Ἐξ οὐπερ A
μυστηρίου γέγονε τούτο, ἵνα οἱ μὴ ὑπερήφανοι θιάσωνται
τὴν τοῦ θαυμάτου ἔξουθενωσιν, οἳ ταπεινότεροι δὲ τὴν
δύξαν τῆς κατὰ τοῦ θανάτου ἐξουσίας.

ΠΕΤΡ. Δυσωπῶδ' οὖν σε, σεβασμὶ δέσποτα, μετὰ ταῦτα
ἐν ποίοις τόποις ὁ ἅγιος ἐκεῖνος ἀνὴρ μετόκησε, καὶ τίνας
ἐν αὐτοῖς δυνάμεις διεπρόξαστο, γνώρισον ἡμῖν.

ΓΡΗΓΟΡ. Ὁ ὁσιώτατος οὗτος ἀνὴρ ἐν ἑτέροις μετα-
κλήσας τόποις οὐκ ἴσασιν μὲν ἠλλάξεν, ἔχθρὸν δὲ οὐχί. Με-
γάλους γὰρ μετέπειτα καὶ βαρύτερους πολέμους ὑπὸ τοῦ
τῆς κακίας εὐρετοῦ ὑπέμεινον. Ὅσον δὲ τὰς τῶν πεπρα-
σμῶν νοσηδασ ὁ ἀδάμαστος ¹ οὗτος ἀνὴρ κατ' ἑαυτοῦ
ἐκπενομέσας εἰέρα. τοσοῦτον ἔσπευδεν ἀνταγωνιστῆν
ἀήτητον ἑαυτὸν ὀφθῆναι, κατὰ τῶν ἐκεῖνου μηχανημέ-
των τῷ τοῦ ζωοποιοῦ σταυροῦ θυρεῷ καθοπλιζόμενος.
Κάστρον τοίνυν ἔπιρ Κάστρον λέγεται, ἐν τῷ ὑψηλῷ τοῦ
ὄρους πληγῆς διάκειται, ἔπιρ ὄρος τῆ ἑαυτοῦ ἐκτάσει τὸ
εἰραμῆνον ἐγκοπίζεται κάστρον, καὶ ἕως τριῶν μιλίων
ἡ τοῦ ὄρους ἀκρόρεια ὑπέρικειται, ὥστε παρὰ τοῖς
ἔγροουσιν ὡς ἀστὴρα φαίνεσθαι. Ἐν ᾧ παλαιότατον ἱερὸν
ἐλλαντικὸν ὑπὸ τῶν ἀρχαίων βροδομαρμῆνον ὑπῆρχεν· ἐν
τούτῳ ὑπὸ τῶν τοῦ λαοῦ ἀπλουστέρων ὁ Ἀπόλλων ἐπί-
βητο ². Κύκλω δὲ τοῦ μικροτάτου ἐκεῖνου ναοῦ πλῆθος
βωμῶν ἐτύχχανε. Καὶ ἕως τότε τῶν ἀπίστων ἀνάρχου
ἐπέσει πλῆθος πολὺ, θυσιαῖς τε καὶ σπονδαῖς, καὶ κλισ-
σεις τῷ αὐτόθι τοῦ Ἀπόλλωνος ἀγάλματι λατρεύοντις·
ὁ δὲ τὸν νοῦν περωτισμένος, καὶ τῆς εὐσεβείας ζηλωτῆς
Βενεδικτος ἐπὶ τὸν τόπον παραγενόμενος, καὶ θαρσαλίῃς
τῷ φρονήματι εἰσελθὼν, τὸ ἔργαμα τοῦ Ἀπόλλωνος
συνείτριψε, τοὺς βωμούς κατέστρεψε, καὶ τὰ ἄλλα ἐνέ-
πρησε, καὶ ἐν αὐτῷ τῷ καιῷ τοῦ Ἀπόλλωνος εὐκέρτιον
ὑγιασμένον τοῦ ἁγίου Μαρτίνου πεποιήκεν. Ἐνθα δὲ ὁ
βωμὸς τοῦ Ἀπόλλωνος ἴδρυτο, σεβασμῶν εὐκέρτιον ἢ ἡγια-
σμένον τοῦ Ἰωάννου συνστήσαστο. Ἐντεῦθεν λοιπὸν τὸ
ἐκεῖσε κατοικοῦν τοῦ λαοῦ πλῆθος τῆ αὐτοῦ διδασκαλίᾳ
ὀδηγούμενον πρὸς Θεὸν ἐπιστρέφεται. Ἀλλὰ ταῦτα μὴ
ὑποφίρων ὁ σχολιῶς τῶν πιστῶν ἔχθρὸς, οὐκέτι λοιπὸν
ἀφανῶς, ἢ δὲ ἐνυπνίῳ, ἀλλὰ φανερῶς ἑαυτῶν τοῖς τοῦ
πατρὸς ἰφθαλμοῖς ἐπίδεικτον, καὶ μεγίσταις φωναῖς
ἰδέναι αὐτὸν ὑπὸ τοῦ ἁγίου ὑπομεινανθέναι, ὥστε
καὶ τοὺς ἀδελφοὺς τῶν φωνῶν αὐτοῦ ἀκούειν, εἰ καὶ τὰ
μάλιστα τοῖς σωματικοῖς ὀφθαλμοῖς τούτου οὐκ ἰθαῶ-
ρευον. Πρὸς οὗς ὁ τῆς ἀληθείας διδάσκαλος ἔλεγε· Πιστεύ-
σατε, τέκνα, ὅτι τοῖς αἰσθητοῖς μου ὀφθαλμοῖς τὸν ἔχθρὸν
³ φοβερὸν τινα, καὶ σπινθηρακώδη ταῖς φαντασίαις φαι-
νόμενον ὄρω, ὅστις διὰ τε τοῦ στόματος καὶ τῶν ὀφθαλ-
μῶν φλόγας πυρὸς ἐκπέμπει. » Εἶ τι οὖν ὁ δόλιος ἐφθίγγετο,
ἔγνω. Ἐνίκη δὲ μεθαμῶς αὐτῷ ἀπεκρινόμενον τὸν τοῦ

A *aspiciunt despectum mortis, humiles contra mortem acciperent a gloriam potestatis.*

Petr. Quæro te post hæc, ad quæ loca vir sanctus migraverit, vel si aliquas in eis virtutes postmodum ostenderit, innotesce.

Gregor. Sanctus vir ad alia demigrans ^b loca non hostem mutavit. Nam tanto post graviora prælia per- tulit, quantum contra se aperte pugnantem ipsum malitiæ magistrum invenit. Castrum ^c namque quod Cassinum dicitur, in excelsi montis latere situm est, qui videlicet mons distenso sinu hoc idem castrum recepit, sed per tria millia in altum se subrigens, velut ad æra cacumen tendit: ubi vetustissimum **B** fanum fuit, in quo ex antiquorum more gentilium a stulto rusticorum populo Apollo colebatur. Circum- quaque etiam in cultu dæmonum luci succreverant, in quibus adhuc eodem tempore infidelium insana multitudo sacrificiis sacrilegis insudabat. Ille itaque vir Dei perveniens, contrivit idolum, subvertit aram, succendit ^d lucos, atque in ipso templo Apollinis ^e oraculum beati Martini, ubi vero ara ejusdem Apol- linis, fuit oraculum sancti Joannis ^f construxit, et commorantem circumquaque multitudinem prædica- tione continua ad fidem vocabat ^g. Sed hæc antiquus hostis tacite non ferens, non occulte vel per som- nium, sed aperta visione ejusdem Patris oculis ætæ ingerebat, et magnis clamoribus vim se perpeti con- querebatur, ita ut voces illius etiam fratres audirent, **C** quamvis imaginem minime cernerent. Ut enim dis- cipulis suis venerabilis Pater dicebat, corporalibus ejus oculis idem antiquus hostis teterrimus et suc- census apparebat, qui in eum ore oculisque flam- mantibus sævire videbatur. Jam vero quæ diceret audiebant omnes: prius enim hunc vocabat ex no- mine. Cui cum vir Dei minime responderet, ad ejus mox contumelias erumpebat. Nam cum clamaret, dicens: Benedicte, Benedicte, et eum sibi nullo modo respondere conspiceret, protinus adungebat: Male- dicte, non Benedicte, quid mecum habes? quid me persequeris? Sed jam nunc spectanda ^h sunt contra Dei famulum antiqui hostis nova certamina, cui pu- gnam quidem volens intulit, sed occasiones victoriae ministravit invitus.

D ἤκουον πάντες. Πρότερον μὲν γὰρ ἐξ ὀνόματος ἐκάλεσε ^g τὸν Θεοῦ ἄνθρωπον ἐθιάσαστο, εὐθίως ταῖς κατὰ αὐτοῦ λοιδο- ρίαις Italici p. 120 et seq., et Diarii Ital. pag. 324 et seq.

¹ Mss. ὁ ἀδάμας οὗτος.

² Reg. ἐτιμάτο.

³ Mss. cod. θαρσαλίω. Forte θαρσαλίω.

⁴ Mss. εὐκέρτιον τοῦ ἁγίου Ἰωάννου.

⁵ Colb. τῶν ἔχθρῶν γενεα καὶ ὡς σπινθ.

⁶ Uterque ms. Gr. τὸν δικαῖον.

^a Becc., aspicerent; suffragatur Gr. interpt.

^b Ita secundus Carnol. Germ. Lyr. In cæteris fere eodem sensu et servata eadem interpunctione: ad alia demigrans, locum non hostem mut. In Becc., ad alia demigrans loca, locum non hostem mut.

^c Eius descriptionem accuratissimam habes, Illue-

^d Norm. et Val-cl., succidit. Cui lectioni favere videtur verbum Gr. ἐνίπρις, nisi forte legendum sit ἐνίπρησιν, succendit.

^e Idolorum templa non dirui, sed lustrata prius, ad Dei cultum consecrari probavit S. Gregor. Vide lib. olim ix, ep. 71, nunc l. xi, ep. 76.

^f Idem est ac oratorium. Utrumque hic dicitur Græcæ εὐκέρτιον.

^g Hoc exemplo utitur S. Thom. opusculo 19, e. 4, ut probet religiosi viri licere concionari et verbum Dei populis annuntiare.

^h Germ. et plur. Norm. expectanda

ρίαις τὴν μακρωτάτην αὐτοῦ ἐκίνησε γλώτταν, καὶ τὸν τοῦ Θεοῦ φίλον ταῖς ὕβρισεν ἐβαλλεν· εἶτα πάλιν ἐφώνει τὸν ἅγιον λέγων, ε Βενιδίκτη, Βενιδίκτη ὃ· αὐτοῦ δὲ μὴ ἀποκρινόμενον, παρακτὰ προσθεῖς ἔλεγε· Κατηραμένε, καὶ οὐκ εὐλογημένε, τί ἔχεις μετ' ἐμοῦ; τί με καταδιώκεις; ὃ Ὑπομνητῖα εἰσὶν ὄντως τὰ κατὰ τὸν δούλον τοῦ Θεοῦ πρὸς τὴν ἀρχαίον ἐχθρόν νεα ἀγωνίσματα, ὃ τινι πολέμους τοιοῦτους παρήγαγεν· ἀλλὰ τῇ ὑποθέσει τῆς νίκης διακόψασεν ὁ βίος [Forte βίαιος].

ΚΕΦΑΛ. Θ'.

Περὶ λίθου καμμεγέθους διὰ προσευχῆς αὐτοῦ ἐλαφροῦ γενομένου.

Ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν, τῶν ἀδελφῶν κτιζόντων τὴν τοῦ καλλίου οἰκίαν ἔστα τὸν ἅγιον ἥσυχάζειν ἐχρῆν, λίθος ἐν τῇ μέσῳ ἔκειτο, ὃν ἐν τῷ κτίσματι θείναι οἱ ἀδελφοὶ ἐβούλοντο. Ἐν δὲ τῷ εἶθεῖν ἐπὶ τὸ κινήσαι τὸν λίθον τρεῖς τὸν ἀριθμὸν τοὺς ἀδελφούς, τοῦτον ἀπὸ τῆς γῆς κοψίσαι οὐκ ἴσχυον. Πλείστοι δὲ πάλιν συναλθόντες, καὶ μηδὲν ἐνίσταντες ὃ, διέμενον ὁ λίθος ἀσάλευτος, ὡστε δοκεῖν αὐτοῖς ἐβρίζωμένον ἐν τῇ γῇ αὐτὸν εἶναι. Τοῦτο δὲ πᾶσι φανερὸν γέγονεν, ὅτι ἐπάνω αὐτοῦ αὐτὸς ὁ διάβολος ἐκαθίζετο, ἐν τοσούτων ἀνδρῶν χεῖρες κινήσαι οὐκ ἴσχυον. Ἐν ἀπορίᾳ δὲ γενόμενοι οἱ ἀδελφοὶ πρὸς τὸν τοῦ Θεοῦ πῶθρωπον ἀπέστειλαν, ἐπὶ τῷ αὐτῶν σκυλέντα ὃ ἀποδιδῶναι τὸν ἐχθρόν διὰ τῆς ἑαυτοῦ πρὸς Θεῖον προσθείας, ὅπως τὸν λίθον ἄραι δυνήσῃσι. Ὅστις εὐθίως παραγεγονός, καὶ εὐχὴν ποιήσας, ἐπέτρεψε τοῖς μαθηταῖς ἄραι τὸν λίθον. Τοσαύτη δὲ εὐκόλῃ σπουδῇ ὁ λίθος ἦρθη, ὡστε τερπον ἀπάντων ὄντα.

ΚΕΦΑΛ. Ι'.

Περὶ ὃ τ.υ εὐρεθέντος χαλκοῦ ζωδίου, ὅθεν ἐξηλήθεν ἐν φαντασίᾳ τὸ πῦρ.

Ἐδοξεν οὖν τῷ ἁγίῳ τοῖς οικείοις ἐπιτρέψαι μαθηταῖς, ἵνα ἐν τῷ τόπῳ ἐκείνῳ, ἐν ᾧ ὁ λίθος τὸ πρὶν ἔκειτο, τὴν γῆν οὐρῶσι· κατὰ τὸ προσταχθέν αὐτοῖς οὖν, βαθύ ὄρυγμα πεποιηκότες, εἰδὼλον χαλκοῦν εὐρον ἐκείσε, ὅπερ ἐν τῷ μαγειρείῳ ρίφειν, ἀφνίδιον πῦρ ἐξηλθεν ἀπ' αὐτοῦ, καὶ ἐν ὀφθαλμοῖς πάντων τῶν μοναχῶν ἔδειξε ταῖς ἑαυτοῦ φαντασίας, ὡς ὅτι ἅπαν τὸ τοῦ μαγειρείου κτίσμα κατακαύθη. Ἐρξάντο οὖν οἱ ἀδελφοὶ ἐν θορύβῳ πολλῷ ὕδωρ ἐπιχέειν. ὡς δὴθεν σβεννύοντες τὴν ἐν ὀφθαλμοῖς αὐτῶν ἀπὸ τοῦ ἐχθροῦ φαντασιώδη φλόγα γιγνομένην. Δισθόμενος δὲ ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος τοὺς ἀδελφούς ἐν θορύβῳ πολλῷ γεγονότας, καὶ τὴν αἰτίαν παρ' αὐτῶν ἐγνωκώς, ἐν τῷ μαγειρείῳ παραγέγονε, καὶ τὸ πῦρ ὅπερ ἔλεγον οἱ ἀδελφοὶ ὄραν, αὐτὸς ἔφασκε μηδαμῶς τοῦτο θεωρεῖν, εὐθίως δὲ τὴν κεφαλὴν τῷ Θεῷ κατὰ τὸ σύνηθες εἰς προσευχὴν κλίνεσ, εἰδέτο ὑπὲρ τοῦ ἀπειθεῖν ὃ ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῶν ἀδελφῶν τὴν φανείσαν αὐτοῖς τοῦ ἐχθροῦ φαντασιώδη χλιύην. Ἀναστάς δὲ ἀπὸ τῆς προσευχῆς, τοὺς ἀπατηθέντας τῶν ἀδελφῶν ὀφθαλμούς ἐβρίωμένους ἐν τῇ τοῦ σώματος φυσικῇ ὀράσει ἀποκατίσθησε διὰ τῆς αὐτοῦ πρὸς τὸν Θεὸν ἰκασίας, ὡστε οὐκέτι εἰσάσαντο τὸ τοῦ μαγειρείου κτίσμα ταῖς τοῦ διαβόλου φλογαῖς καιόμενον ὃ ἀλλ' ἐν ὀφθαλμοῖς αὐτῶν ὥρατο ἀφλεκτον καὶ ἀσάλευτον.

¹ Reg. ὁμοδομὴν ἔστα ἥσυχάζειν ἐχρῆν.

² Reg. ἀνύσαντες. Colb. ἐνίστανται.

³ Reg. σκυλέντα.

⁴ Colb. περὶ τοῦ χαλκοῦ εἰδώλου. Ἐδοξεν, etc. Codex hic in argumentis capitum semper ab editis, et a ms. Regio discrepat.

⁵ Reg. ἀπειθεῖν ἀπὸ τῶν ἀδελφῶν τὴν ἐν ὀφθαλμοῖς αὐτῶν φαντασιώδη χλιύην. Colb. habet ἀπειθεῖναι pro ἀπειθεῖν.

A

CAPUT IX.

De ingenti saxo per viri Dei orationem levato.

Quadam die dum fratres habitacula ejusdem cellae construerent, lapis in medio jacebat quem in aedificium levare decreverant. Cumque eum duo vel tres movere non possent, plures adjuncti sunt, sed ita immobilis mansit, ac si radicatus in terra teneretur : ut palam daretur intelligi, quod super eum ipse per se antiquus hostis sederet, quem tantorum virorum manus movere non possent. Difficillate igitur facta, ad virum Dei missum est ut veniret, et orando hostem repelleret ut lapidem levare possent. Qui mox venit, et orationem faciens benedictionem dedit, et tanta lapidis celestitate levatus est, ac si nullum prius pondus habuisset.

B

νομίζειν αὐτούς μηδὲν βᾶρος αὐτὸν ἰσχηκίνα, τὸ πρό-
τερπον ἀπάντων ὄντα.

CAPUT X.

De phantastico coquinæ incendio.

Tunc in conspectu viri Dei placuit ut in eodem loco terram foderent. Quam dum fodiendo altius penetrarent, æreum illic idolum fratres invenerunt. Quo ad horam casu in coquinam projecto, exire ignis repente visus est, atque in cunctorum monachorum oculis quia omne ejusdem coquinæ aedificium consumeretur ostendit. Cumque jaciendo aquam, et ignem quasi extinguendo perstreperent, pulsatus eodem tumultu vir Dei advenit. Qui eundem ignem in oculis fratrum esse, in suis vero non esse considerans, caput protinus in orationem flexit, et eos quos phantastico reperit igne deludi, revocavit fratres, ut oculos suos signarent monuit, ut et sanum illud coquinæ aedificium assistere cernerent, et flammam quas antiquus hostis sinerat, non viderent.

D

⁶ Reg. καιόμενον ἐν ὀφθαλμοῖς αὐτῶν, ἀλλ' ὥρατο λοιπὸν ἀφλεκτον.

^a Cellæ vocabulum hic pro ipso monasterio usurpantur liquet, quod etiam in his dialogis sæpissime occurrit.

^b Gussanv., cui favent primus Theod. Gomet. et plurimi Norm., fratres ad oculos suos, ut et sanum, etc.

ΚΕΦΑΛ. ΙΑ΄.

A

Περὶ τοῦ συντριβέντος καὶδὸς ἐν τῷ συμπτώματι.

Ἦσαν οἰκοδομούντων τῶν ἀδελφῶν τοῖχον, καὶ εἰς ὕψος πρὸς κτίσμα ἔγειν σπουδόντων, ὃ τοῦ Θεοῦ θεράπων εἰς τὸ ἔμπροσθεν κελλίον σχολάζων ἦν ἐν τῇ προσευχῇ ὅτι· οἱ παμμίαιρος ἐχθρὸς ἐπιχειρούμενος τῷ δοκεῖν ὤρη, καὶ ὅτι πρὸς τοὺς ἐν τῇ οἰκοδομῇ ἐργαζομένους ἵπορεύετο, ἐμῆνυσεν. Ὅπερ γνοὺς ὁ θεοφόρος ἀνὴρ διὰ μανύσεως ταχυτάτης τοῖς ἀδελφοῖς ἐσήμανε λέγων· Ἐτένα, προσέχετε ἑαυτοῖς ὅτι πρὸς ὑμᾶς τῇ ὥρᾳ ταύτῃ ὁ πειράζων διάβολος ἔρχεται. Ὁ δὲ τὴν ἀγγελίαν τοῖς ἀδελφοῖς ἀγαγὼν, μήπω ταύτην ἐξαγγεῖλαι φθάσας, ἴδον τὸ πονηρὸν πνεῦμα τὸν κτιζόμενον τοῖχον κατέστρεψε, καὶ ἓνα μοναχὸν ἐτι νέαν ἔγοντα τὴν ἡλικίαν, υἱὸν γενόμενον κοριαλίου τινός, τὸ γεγονός συμπτῶμα συνέτριψεν. Οἱ δὲ τοῦ ἁγίου μαθηταὶ τοῦτο ἰωρακότες καὶ περιλυποὶ γενόμενοι, οὐ τοσοῦτον διὰ τὴν τοῦ τοίχου καταστροφήν, ὅσον διὰ τὸν τοῦ ἀδελφοῦ κίνδυνον, τῷ σεβασμίῳ πατρὶ Βενεδίκτῳ μετὰ δακρύων προσήλθον, τὸ συμβάν ἀναγγέλλοντες. Ὁ δὲ συμπαιδείας πατὴρ προσέταξε· τούτους πρὸς ἑαυτὸν ἐνεχθῆναι, ὅτινα ταῖς χερσὶν ἄραι οὐκ ἔσχευον, καθ' ὅτι οἱ πεπτωκότες λίθοι ἀπὸ τοῦ τοίχου οὐ μόνον αὐτοῦ τὸ σῶμα, ἀλλὰ καὶ τὰ ὅσα συνέτριψαν. Ἀδυνάτως οὖν ἔχοντες ταῖς χερσὶν, ὡς εἴρηται, τοῦτον ἄραι, ἀναγκαῖον ἠτήσαντο ἐν σάγῳ ἀνακλίνειν αὐτὸν, καὶ οὕτως πρὸς τὸν σημειοφόρον ἀγαγεῖν Βενεδίκτον. Παραπύλα δὲ ἐκίλευσεν αὐτὸν ἀναθῆναι ἐν τῷ ἑαυτοῦ ψιθίῳ ἐν ᾧ εὐχεσθαι εἶθε· καὶ ἐκβαλὼν ἔξω τοὺς ἀδελφοὺς, καὶ τὴν θύραν τοῦ κελλίου ἀποκλείσας, ἑαυτὸν εἰς προσευχὴν ἐπέδωκε· καὶ κλίνας γόνυ τὸν Θεὸν ἐκίτευεν ὑπὲρ τῆς τοῦ συντριβέντος ἀδελφοῦ ἰάσεως. Καὶ ἦν ἰδῆν ἐν τῇ ὥρᾳ ἐκείνῃ θάμια ἀληθῶς φρίκας καὶ ἐκστάσεις αἴξιον μετὰ γὰρ τὴν τῆς προσευχῆς τελείωσιν, παραπύλα ὁ νικίας μόνος ἀνήστη ὑγιὲς ὅλη τῷ σώματι. Ὁ δὲ ἅγιος τοῦτον πάλιν ἀπίστευτα πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς, ἐπὶ τῷ σὺν αὐτοῖς ἐργάζεσθαι ἐν τῇ τοῦ συμπεπτακίτου τοίχου οἰκοδομῇ. Ὁ δὲ ἐχθρὸς προδοκίμας τῇ ἑαυτοῦ ἀπαταλῇ ἐπεργία, διὰ τοῦ παρ' αὐτοῦ ἐπικουθέντος κίνδυνου θάνατον ἐπαγαγεῖν τῷ ἀδελφῷ, μᾶλλον δι' αὐτοῦ κατοχύρωσε, καὶ χλιεῖν, ἤπερ τῷ μακαρίῳ ἡτοίμασεν ἑαυτῷ ἐπισπάσαστο, ὄνειδός τε καὶ καταφρόνησις παρὰ τοῖς τοῦ ἁγίου μαθηταῖς γενόμενος. Ἐνευθεν λοιπὸν ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος· προφητείας χάριν παρὰ Θεοῦ ἐκομίσατο τοῦ προλέγειν τὰ μέλλοντα, καὶ μανύειν ὡς ἐνεστώτα.

ΚΕΦΑΛ. ΙΒ΄.

Περὶ τῶν μοναχῶν τῶν μεταλαμβανόντων τροφῆς παρὰ τὸν κανόνα.

Παράδοσις κανονικὴ ὑπὸ τοῦ ἁγίου ἐν τῇ μονῇ ὑπῆρχε νομοθετηθεῖσα. Ἰ. ἀποστελλομένων ἀδελφῶν εἰς διακονίαν, μῆτε βρώσεως, μῆτε πόσεως μεταλάβωσι, μέχρις ἂν ἐν τῇ μονῇ ὑποστρέψωσι· καὶ οὕτως ὁ κανὼν ἀκριδῆς παρ'

¹ Additur ἀδελφοὺς in utroque ms.

² Mss. τοῦ δὲ τὴν ἀγγελίαν... ἀγαγόντος, καὶ μήπω ταύτην ἐξαγγεῖλαι φθάσαστος.

³ Reg. ἐχθρὸς.

⁴ Coll. κοριαλίου.

⁵ Tria verba hæc nostris mss. de'entur; deerant enim in excusis ante ed. Guss. qui ea legerat in ms. Regio, in quo legimus et ipsi, nec non in Coll. Alii excusi habent, ἰωρακότες οὐ τοσοῦτον.

⁶ Mss. ἠτήσαντο, — quæ vera est lectio. Edit.

⁷ Idem φοιτηταῖς γενόμενος.

⁸ Aliqui ex Norm., in sacco, ut etiam in plurimis editis.

⁹ Psiathium, cuius apud Hieronymum, Cassianum, et alios frequenter fit mentio, est storea seu teges ex iunco. Pro lecto, stragulo, ac sedili monachis erat. Psiathium quoque sibi substernebant oraturi. Supra

CAPUT XI.

De puerulo monacho parietis ruina confrecto, et ejus oratione sanato.

Rursus dum fratres parietem, quia res ita exigebat, paulo altius ædificarent, vir Dei in orationis studio intra cellæ suæ claustra morabatur. Cui antiquus hostis insultans apparuit, et ei quod ad laborantes fratres pergeret indicavit. Quod vir Dei per nuntium celerrime fratribus indicavit, dicens: Fratres, caute vos agite, quia ad vos hac hora malignus spiritus venit. Is qui mandatum detulit, vix verba compleverat, et malignus spiritus eundem parietem qui ædificabatur evertit, atque unum puerulum monachum ejusdem curialis filium opprimens, ruina contrivit. Contristati omnes ac vehementer afflicti non damno parietis, sed contritione fratris, venerabili Patri Benedicto nuntiaverunt celeriter cum gravi luctu nuntiare. Tunc idem Pater Benedictus dilaceratum puerulum ad se deferri jubet. Quem portare non nisi in sacco portaverunt: quia collapsi saxa parietis, non solum ejus membra, sed etiam ossa contriverant. Præcepitque vir Dei statim eum in cella sua in psiathio, quod vulgo matta vocatur, in quo orare consueverat, projici, missisque foras fratribus cellam clausit: qui orationi instantius quam solebat incubuit. Mira res, eadem hora hunc incolumem, atque ut prius valentem ad eundem iterum laborem misit, ut ipse quoque parietem cum fratribus perficeret, de cuius se interitu antiquus hostis Benedicto insultare credidisset.

CAPUT XII.

De monachis qui extra celam comederant.

Cœpit vero inter ista vir Dei prophetiæ etiam spiritu pollere, ventura prædicere, præsentibus etiam absentia nuntiare. Mos etenim cellæ fuit, ut quoties ad responsum aliquid egrederentur fratres, ci-

ad cap. 2, lib. 1 laudavimus Hieron. in præf. ad Reg. S. Pichonii de Tabennensibus sic loquentem: *Nihil habent in cellulis præter psiathium, etc.*

¹ Hæc verba Mabillonio videntur lemma seu interpretatio e margine in textum injecta. Sane in Græco interpres, non leguntur, et a multis codicibus absumpt. Verum in antiquissimis mss. habentur, nimirum in Gemet. aliisque Norm., Carnot. primo, qui sæculo nono exaratus videtur; in primo Theod. et in Compend. In laudatis tamen codicibus aliquando legitur *matta et nata pro matta*. In Reg. S. P. Bened. c. 55, *matta* inter stramenta lectorum numeratur.

² Al., narrare.

³ Hoc est, ad negotium. Vide Reg. S. P. Bened. cap. 51, ubi id constituitur de fratribus qui pro quoque responso egrediuntur. Consule etiam notam b. initio Moral. col. 1.

τερόπνευς ἔλεγεν· Ἰδοὺ ὕδωρ, ἰδοὺ λιβάδιον, ἰδοὺ ἐπι-
τιδείος τόπος. ἐν ᾧ δυνησάμεθα τροφῆς μετασχεῖν καὶ
ἀνεθῆναι ἕλιγον, ὅπως τὴν ὁδὸν ἡμῶν ἀκόπως ἀνύσωμεν.»
Ἄρισθίεις οὖν τῇ τοῦ τόπου τροφῇ καὶ δελεασθείς τῇ
τοῦ συνοδοιπόρου τρίτῃ συμβουλίᾳ, ἀναπεσῶν καὶ συν-
εστιασθείς αὐτῷ ἀναστάς εἶχτο τῆς εἰς τὸ μοναστήριον
ἀπαγωγῆς ὁδοῦ. Ὑψίας δὲ γενομένης κατέλαβε τὸ τοῦ
ἁγίου πατρὸς κελλίον, καὶ δὴ μυνηθεὶς εἰδέχθη ὑπὸ τοῦ
σεβασμίου ἀδελφῶς Βενεδίκτου¹. Πισῶν οὖν ἐπὶ τῶν γῶν,
εὐχὴν ἤτησατο λαβεῖν. Ὁ δὲ προρατικός ἐκεῖνος ἀνὴρ τὸ
παράπτωμα ὅπερ κατὰ τὴν ὁδὸν αὐτῷ συνέβηκεν², ὠνεῖ-
σαι, λέγων· Τι ἔστιν, ἀδελφέ, ὅπερ ὁ ἐχθρὸς σοὶ διὰ τοῦ
συνοδοιπόρου κατεργάσατο; τὸ πρότερον πλανῆσαι σε οὐκ
ἴσχυσεν, εἰς τὸ δεύτερον δελεάσαι σε οὐκ ἠδυνάθη, εἰς τὸ
τρίτον ἐνίκησε καὶ ἐν οἷς ἠθέλησε κατέλαβε. Τότε ἐκεῖνος
τοῖς τοῦ ἁγίου ποσὶ προσκυλινοδύμενος, τοσοῦτω μᾶλλον³ ἤρξατο
θρηνεῖν τε καὶ αἰδέσθαι τὸ ἰαντοῦ σφάλμα, ὅσον ἰαντῷ⁴
ἐπίγυρῳ ἡμαρτανεῖναι, καὶ ἐν τῇ τοῦ πατρὸς ἰαντῷ⁵
σφαλῶς ἐν τοῖς τοῦ πατρὸς ὀφθαλμοῖς ταύτην πεπραχέναι.

ΠΕΤΡ. Ἐγὼ τοῦ ἁγίου τούτου ἀνδρὸς τὰς πράξεις B
ἀκούων, ἐν μὲν τῷ προορᾶν τὰ μίλλοντα, καὶ τὰ ἐν κρυφῇ
διδόμενα εἰς φανερὸν ἄγειν, τοῦ Ἑλισσαίου τὸ πνεῦμα
ἐν αὐτῷ ὑπάρχειν ὁρώ, ὅτι ἀπόντι τῷ μαθητῇ, ὡς πα-
ρῶν τὰ κατὰ αὐτοῦ δέγνω.

ΚΕΦΑΛ. ΙΔ'.

Περὶ Τοτῖλα τοῦ βασιλῆος πειράσαντος τὸν ἅγιον.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ. Δίον ἔστι, Πέτρε, ἠσυχάζειν σε εἰως,
ὅπως ἀκούσης⁶ τὰ μέγιστα. Ἐν τοῖς τῶν Γόθων καιροῖς,
ὅ τούτων ῥήξ Τοτῖλας τὸ ὄνομα, ἀκκησῶς τὰ τοῦ ἁγίου
κατορθώματα, καὶ ὅτι προφητικῷ χαρίσματος ἀνάπλωτος
τυγχάνει, ἐπὶ τὸ μοναστήριον ὠρμησεν ἔλθειν. καὶ δὴ
μήποθεν τοῦ μοναστηρίου στάς, τὴν ἰαντοῦ παρουσίαν
τῷ μακαρίῳ ἐμήνησεν. Ὁ δὲ ἅγιος ἐπέτριψε τοῦ πικρα-
γέσθαι αὐτὸν πρὸς αὐτόν. Ἐκεῖνος δὲ λογισάμενος ἐν
ἰαντῷ ἀδύνατον εἶναι φαρτὸν ἄνθρωπον ὄντα προφητικῆς
χάριτος μετασχεῖν⁷, τούτου πειρᾶσαι ἐτόλμασεν. Ἐνα
δὲ τινα τῶν αὐτοῦ σπαθαρῶν, ῥίγωνα λεγόμενον, ἡμ-
φίασε τοῖς ἰαντοῦ ἱματίοις, καὶ τοῖς ὑποδήμασιν ὑπέδη-
σεν, καὶ τούτων ἐν τῷ ἰαντοῦ ὀνόματι πορευθῆναι πρὸς
τὸν ἄνθρωπον τοῦ θεοῦ ἐκέλευσεν, ὡς δὴθεν πειράζων
αὐτόν, παρασχόμενος αὐτῷ δορυφόρους πλείονας. Σὺν
αὐτοῖς δὲ καὶ κόμητας ἀπέστειλε, τουτέστι Βουλτερῖκον,
Ῥουδερῖκον, καὶ Βρονδίον, ἐκ δεξιῶν τε αὐτοῦ καὶ ἐξ
ἐναντιῶνων πλήθη ἀρχόντων καὶ στρατιωτῶν πορευθῆναι
προσέταξεν⁸, αἰόμενος διὰ τῆς ἐπιπλάστου ταύτης καὶ
ψευδοῦς θεωρίας ἀπατῆσαι τὸν τοῦ θεοῦ δούλον. Ὡς δὲ
τὸ μοναστήριον κατέλαβεν ὑπὸ τῆς τῶν στρατιωτῶν τε
καὶ ἄξιωματικῶν δορυφορούμενος τάξιως, συνέβη τὸν
ἅγιον ἐν τιμῇ ὑψηλῇ τόπω καθήμενον θεωρεῖν τοῦτον ἐρ-
χόμενον⁹ καὶ ἀπὸ διαστήματος ὄντος αὐτοῦ ἐξ οὐπερ ἡ
τοῦ ἁγίου φωνὴ ἐδύνατο παρ' ἐκείνου ἀκουσθῆναι, ἔκρα-
ξεν ὁ ἅγιος, λέγων· Ἀπόθου, τέκνον, ἀπόθου τοῦτο ὅπερ

A *lis blandirentur, tertia admonitione persuasus, con-
sensit et comedit : vespertina vero hora pervenit ad
cellam. Præsentatus autem venerabili Benedicto Pa-
tri, sibi orationem dari petiit : sed mox ei vir sanctus
hoc quod in via egerat impropertavit, dicens : Quid
est, frater, quod malignus hostis, qui tibi per con-
valescentiam tuam locutus est, semel tibi persuadere non
potuit, secundo non potuit, ut tertio suasit¹⁰, et te ad
hoc quod voluit superavit? Tunc ille reatum infirmas
suar mentis agnoscens, ejus pedibus provolutus,
tanto magis cepit culpam deslere et erubescere,
quanto se cognovit etiam absentem in Benedicti Pa-
tris oculis deliquisse.*

*τὴν ἁμαρτίαν τοῦ ἰαντοῦ ἀσθενοῦς λογισμοῦ γνωρίσας,
ἀκουσία γενομένην αὐτῷ ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ συμπαρόν, ἐπί-*

B *Petr. Ego sancti viri præcordiis Elisæi (IV Reg. v)
spiritum video in: esse, qui absentì discipulo præsens
existit.*

CAPUT XIV.

De simulatione regis Totilæ deprehensa.

*Gregorius. Oportet, Petre, ut interim sileas, quatenus
adhuc majora cognoscas. Gothorum namque
temporibus, cum rex eorum Totila sanctum virum
prophetiæ habere spiritum audisset, ad ejus mona-
sterium pergens, paulo longius substitit, eique se
venturum esse nuntiavit. Cui dum protinus manda-
tum de monasterio fuisset ut veniret, ipse, sicut per-
fidæ mentis fuit, an vir Dei prophetiæ spiritum ha-
beret explorare conatus est. Quidam vero ejus spa-
tharius^b Riggo dicebatur, cui calceamenta^c sua
præbuit, eumque indui vestibus regalibus fecit, quem
quasi in persona sua pergere ad Dei hominẽ præ-
cepit. In cujus obsequio tres qui sibi præ cæteris
adhærere consueverant, comites misit, scilicet, Vult-
eric, Ruderic, et Blidin, ut ante servi Dei oculos ipsam
regem Totilam esse simulates, ejus lateribus obam-
bularent; cui alia quoque obsequia atque spatharios
præbuit^d, ut tam ex eisdem obsequiis quam ex pur-
pureis vestibus rex esse putaretur. Cumque idem
Riggo decoratus vestibus, obsequentium frequentia
comitatus monasterium fuisset ingressus, vir Dei
eminus sedebat. Quem venientem conspiciens, cum
jam ab eo audiri potuisset, clamavit, dicens : Pone,
fili, pone hoc quod portas : non est tuum. Qui Riggo
protinus in terram cecidit, et quia tanto viro illudere
præsumpssisset, expavit : omnesque qui cum eo ad*

¹ Ms. τοῦ ἁγίου πατρὸς σεβασμίον.

² Ms. κατὰ τὴν ὁδὸν συνέβη.

³ Ms. τοσοῦτον μᾶλλον.

⁴ Ms. ἰαντὸν ἐπίγυρῳ.

⁵ Ms. ἀκούσας τὰ δέοντα.

⁶ Ms. μετέχων.

⁷ Ms. ἐπέτριψε.

⁸ Duo Gemet, persuasit.

^b Spatharii munus erat spatham sive ense principis gerere, ejusque latus cus: odire MABILL.

^c Calcei olim varii erant pro cujusque statu ac conditione, nam plebei calceis albis, senat: res rubris, reges purpureis utebantur, ut observavit Hæftenus. MABILL.

^d In vet. editis, cui alia quoque obs. quasi spatharii præberent.

ἐνδίδουσαι, οὐκ ἔστι γὰρ σὸν ἵ "Οστις Ῥήγων ταῦτα ἀκούσας παρ' αὐτοῦ πισῶν ἐπὶ τὴν γῆν ἕξιτα, μετανοῶν ἐφοῦς εἰδοασεν, ὅτι τοιοῦτον ἄγιον, καὶ διορατικώτατον σφῶδρα διακλινασαί ἀπειτόλημα. Πάντες οὖν οἱ σὺν αὐτῷ ὄντες, τῷ ἀνθρώπῳ τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τὴν γῆν προσκύνησαν. Ἀναστάντες δὲ οὐδαμῶς τῷ ἁγίῳ πλησιασαί ἐτόλημσαν, ἀλλὰ πρὸς τὸν ἱαυτῶν ῥῆγα ὑπέστρεψαν τρέμοντες, καὶ ἱαυτοὺς μεμφόμενοι ἐπὶ τῇ οἰκίᾳ κουφότατι.

ΚΕΦΑΛΑ. ΙΕ'.

Περί ἧς ἐξήθετο προφητείας τῷ αὐτῷ ῥῆγι.

Τότε δὲ ἱαυτοῦ ὁ αὐτὸς ῥῆξ Τωτίλας πρὸς τὸν τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπον παραγγόνειν ἵ. "Ὁν ἰνίκαι μίκοθεν καθεζόμενον θείασατο, οὐδαμῶς ἐτόλημα προσεγγίσει αὐτῷ, ἀλλ' ἱαυτὸν ἐπὶ τὴν γῆν ῥίψας, εἰδέετο τῆς παρὰ τοῦ ἁγίου τυχεῖν συγχωρήσεως. Ὁ δὲ τοῦ Θεοῦ θεράπων τούτου δις καὶ τρίς προσφωνήσας ἀναστήθαι, καὶ θιασάμενος τῷ φόβῳ αὐτὸν συσχεθῆναι ἃ μὴ ἀνίστάμενος, Βενέδικτος ὁ τοῦ κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ οἰκίτης δι' ἱαυτοῦ ἀναστῆσαι τῶν ῥηθέντα ῥῆγα Τωτίλας κατηξίωσε, καὶ τούτου περὶ τοῦ ἱαυτοῦ διαλέγεε πράξεων. Καὶ ἐν ὀλίγοις ῥήμασι πάντα τὰ μέλλοντα αὐτῷ συμβεβηκέναι ἃ προσμύνησε, λέγων· «Ὁλλὰ κατὰ ἱποίησας καὶ ποιεῖς, λοιπὸν ἀπόσταθε τῆς ἀνομίας, καὶ μετανόησον καὶ ὀψέποτε· καὶ γὰρ ἐν Ῥώμῃ μέλλεις εἰσῆναι, καὶ θάλασσας περάσαι ἔχεις, ἔνια ἔτα βασιλεύσεις, τῷ δεκάτῳ δὲ ἔτει τελευτήσεις. » Ταῦτα ἀκούσας ὁ τῶν Γότθων ῥῆξ, καὶ τῇ ἀπροδοκίῳ τοῦ μακαρίου προφητεία ἐκθαμβος γενόμενος, ἔβρεψεν ἱαυτὸν ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ εὐχῆν αἰτήσας, ἀνεχώρησε τῆς μονῆς· καὶ ἀπὸ τότε τῆς ἱαυτοῦ ὠμότητος τε καὶ ἀπεθροπίας μιτηποιήθη, διὰ τῆς τοῦ ὁσίου διδασκαλίας, καὶ ἐπωφελοῦς παραμένσεως. Καὶ οὐ μετὰ πολὺν χρόνον ἐν Ῥώμῃ εἰσῆλθε, καὶ ἐν Σικελίᾳ παραγγόνειν δεκάτῳ δὲ ἔτει τῆς αὐτοῦ βασιλείας, ἡ θεία δίκη τούτου ἔην οὐκ εἴσπειν, ἀλλὰ κατὰ τὴν τοῦ ἁγίου προφητείαν, τὰ βασιλείου μετὰ τῆς ζωῆς ἀπώλεσεν. Ὅθεν λοιπὸν ὁ τῆς ἁπανοσίων ἐκκλησίας ἐπίσκοπος πρὸς τὸν μέγαν Βενέδικτον κατὰ τὸ σύνθεθις παραβαλὼν· διὰ γὰρ τὴν τῆς πολιτείας αὐτοῦ ἀγρωσύνην σφῶδρα τούτου ἡγάπα ὁ σεβασμῶς Βενέδικτος, καθισθέντων ἅδὸν αὐτῶν, καὶ λόγου κητηθέντος περὶ τε τῆς ἐν τῇ πόλει εἰσόδου τοῦ ῥηγὸς Τωτίλας, καὶ τῆς τῶν Ῥωμαίων πόλεως ἀπωλείας, λέγει πρὸς τὸν μακάριον ὁ ἐπίσκοπος· «Διὰ τοῦ ῥηγὸς τούτου ἡ πόλις Ῥώμη καταλυθήσεται, πρὸς τὸ μὴκίτη οἰκισθῆναι παρὰ ἀνθρώπων. » Πρὸς ὅν ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος ἀπεκριθῆ· «Ἡ τῶν Ῥωμαίων πόλις ὑπὸ ἰθῦν οὐ μὴ καταλυθήσεται, ἀλλ' ἀνάγκαις ἢ, ἀστραπαῖς τε καὶ σεισμοῖς σαλευθεῖσα ταχέσταται ἐφ' ἱαυτῶν. » Καὶ ἰδοὺ τὰ μυστήρια τῆς τοῦ σεβασμίου ἀνδρὸς προφητείας ἤλιον λαμπρότερα ἐν ὀφθαλμοῖς πάντων πρόκειται· καὶ γὰρ ἐν αὐτῇ τῇ μεγίστῃ πόλει τὴν περικαλλῆ ταύτης κόσμῳ οὐχ ἔρωμεν, ἀλλὰ

A hominem Dei veniebant, terræ consternati sunt. Surgentes autem, ad eum propinquare minime presumpserunt, sed ad suum regem reversi, nuntiaverunt trepidi in quanta velocitate fuerant deprehensi.

CAPUT XV.

De prophetia eidem regi Totilæ et Canusinae civitatis antiistiti facta.

Tunc per se idem Totila ad Dei hominem accessit : quem cum longe sedentem cerneret, non ausus accedere sese in terram dedit. Cui cum vir Dei bis terve diceret : Surge, sed ipse ante eum de terra erigi non auderet, Benedictus Christi Jesu famulus per semetipsum dignatus est accedere ad regem prostratum : quem de terra levavit, et de suis acibus increpavit, atque in paucis sermonibus cuncta quæ illi erant ventura prænuñtiavit, dicens : Multa mala facis, multa mala fecisti, jam aliquando ab iniquitate compescere. Equidem Romam ingressurus es, mare transiturus, novem annis regnabis, decimo morieris. Quibus auditis rex vehementer territus, oratione petita recessit, atque ex illo jam tempore minus crudelis fuit : et non multo post Romam adiit, ad Siciliam perrexit ; anno autem regni sui decimo, omnipotentis Dei judicio regnum cum vita perdidit. Præterea Canusinae antistes Ecclesiæ ad eundem Dei famulum venire consueverat, quem vir Dei pro vitæ suæ merito valde diligebat. Is itaque dum cum illo de ingressu regis Totilæ et Romanæ urbis perditione colloquium haberet, dixit : Per hunc regem civitas ista destructa, ut jam amplius non inhabitetur. Cui vir Domini respondit : Roma a gentibus non exterminabitur, sed tempestatibus coruscis, et turbinibus, ac terræ motu fatigata, in semetipsa marcescet. Cujus prophetiæ mysteria nobis jam facta sunt luce clariora, qui in hac urbe dissoluta moenia, eversas domos, destructas ecclesias turbine cernimus, ejusque ædificia longo senio lassata, quia ruinis crebrescentibus prosternantur, videmus. Quamvis hoc Honoratus ejus discipulus, cujus mihi relatione compertum est, nequaquam ex ore illius audisse se perhibet ; sed quia hoc dixerit, dictum sibi a fratribus fuisse testatur.

D Transmisso (Totilæ)... ad Campanos et Samnites divertit. Casinum autem Campaniæ vicinum, in Samnitibus situm est.

c In hac expeditione Siciliae S. Placidum S. P. Benedicti discipulum martyrium passum, ejusque monasterium flammis devastatum fuisse non levis est conjectura, quam aperuimus l. II. Vitæ Cassiodori, c. 7, pag. prioris edit. 266 et seq., ubi etiam quæ ad Totilam pertinent prosecuti sumus.

d Canusium, vulgo Canosa, urbs Apuliæ Peuceetiæ ad Aufidum fluvium, a Cannis exicis 5 millibus distans. Porro hic Canusinus episcopus Sabinus vel Savinus vocatur in Actis S. Placidi.

ἱ Ms. παραγγόνειν.

ἱ Ms. συσχεθῆναι μὴ ἀνίστασθαι... Χριστοῦ δούλος.

ἱ Ms. συνδαινεῖν.

ἱ Ms. ἀλλ' ἀνάγκαις τε καὶ ταραχαῖς... ἐφ' ἱαυτῆν.

ἱ Participium aoristi parum usitatis κατίσθη, a verbo καθίζομαι. EDIT.

ἱ Pler. edili, conquiesce.

ἱ Inde apparet hunc Totilæ cum S. P. Benedicto congressum accidisse anno octavo belli Gothici pene exacto (quod anno Christi 542 respondet), cum Totilæ jam annum integrum regnasset. Nam undecim annis Italiæ principatu potitus est : cui calculo favet Procopius in lib. III de Bello Goth. : Amne Tiberino

καταχωθέντες εἰσους, ἐκκλησίας ἱερηματούσας διὰ τῶν ἐπιγεγονότων σεισμῶν καταφεύσαν, καὶ τὰ κτίσματα αὐτῆς καλειωθέντα ὑπὸ γὰρ τῶν συμπτωμάτων, καὶ τῶν συνεχῶν σεισμῶν ἢ τῶν ἐπιδημιῶν ποικιλίᾳ καταλύκωθη. Ταύτης τῆς θεοδότου τοῦ ὁσίου ἀνδρὸς προφητείας τὴν ἐξήγησιν ἱποκρίσατο πρὸς με Ὀνωρᾶτος ὁ τοῦ ἁγίου φοιτητῆς ἔλεγε δὲ ταῦτα ὁ αὐτὸς εὐλαβίστατος Ὀνωρᾶτος οὐ παρὰ τοῦ ἁγίου ἀκακῶσι, ἀλλὰ παρὰ ἀδελφῶν ἀληθεύοντων πιστωθεῖς ἐμαρτύρει ταῦτα.

ΚΕΦΑΛ. 15΄.

Ἐπὶ τοῦ δαιμονιῦντος ¹ κληρικοῦ, καὶ διὰ προσευχῆς αὐτοῦ ἰαθέντος.

Ἐν αὐτῷ τοῖνον τῷ καιρῷ κληρικός τις ἐκ τῆς Ἀκυϊνῶν ἐκκλησίας ἐτύγχανεν ὑπὸ δαίμονος ἀκαθάρτου ἐνοχλούμενος ὃ δὲ τούτου ὁσίουτατος ἐπίσκοπος Κωνσταντίας ἐν διαφόροις τῶν ἁγίων κοιμητηρίαις πολλάκις τούτον ἀπέστειλεν, ὅπως δυναθῆ ἰάσεως τυχεῖν ὃ ἀλλ' εἰ ἄγιοι τοῦ Θεοῦ μάρτυρες τῆς ἰάσεως τὸ δῶρον τούτω παρασχεῖν οὐχ εἴλοντο, ἐπίδειξαν πᾶσι θελήσαντες τῆν ἐν τῷ μακαρίῳ Βενεδικτῷ ἐπικολάζουσαν θείαν χάριν τῶν ἐκμάτων. Ἀπνήθηθαι τοῖνον ὃ ἀσθενῶν πρὸς τὸν τοῦ Θεοῦ δούλων Βενεδικτον, ὅστις τῷ κυρίῳ Ἰησοῦ Χριστῷ τὰς δεήσεις προσενέγκας, τὰ ἀκαθάρτην πνεῦμα ἀπ' αὐτοῦ ἀπάλασας, ὑγιῆ τούτον τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι ἀποκατέστησεν, εἰπὼν αὐτῷ ἑ "Δεῖξτε, ἰδοὺ ὑγίης γέγονας, κρία μὴ φάγησ, μηδὲ ἱερατικῶν βαθμῶν ἐπιθεῖς" οἶαν δ' ἂν ἡμέραν ² ἱερατικῶν ἀξιώμα εἶπ' ἑαυτὸν διέσχασθαι τολμήσεις, εὐθέως ὑπὸ τῶν ἱεροσίων τοῦ ἀκαθάρτου δαίμονος ἀνελπημότως ὑποβλήσῃ. Ἐπανθῶν δὲ εἰς τὰ ἴδια ὁ ἰαθεὶς, ἐπιδόξατο τῆς παρὰ τοῦ ἁγίου δοθείσης αὐτῷ ἐντολῆς, καὶ μετὰ ἐτῶν πολλῶν περιοδῶν, ἕνικα ἰθείασατο τοὺς προτερέοντας ἐν τῷ ἱερατικῷ καταλόγῳ ἐκ τοῦδε τοῦ βίου μεταστάντας, καὶ τοὺς ἑαυτοῦ ἐλάσσοντας ἐν ἱερατικῷ προβαίνοντας τάγματι, λήθων, ὡς εἴρηται, ὑπομεινας τῶν παρὰ τοῦ ἁγίου πρὸς αὐτὸν γενομένων νοουθειῶν, ἱερατικῷ ἐπέθη τάγματι παρὰ τὰ δὲ εἰς αὐτὸν ὁ δαίμων, ὡς περ ἀνήμερος θῆρ εἰσοικηθεῖς, ἀνηλιῶς τούτον διεσπάρατε μέχρι θανάτου.

ΠΕΤΡ. Ὁ προρατικός τοῦ Θεοῦ οὗτος ἄνθρωπος, ὡς ὀρώ, ἀποκεκρυμμένα μυστήρια διέγνωκεν, ὅστις ὑπὸ Θεοῦ φωτισθείς, ταυτοὶ τὸν κληρικὸν διὰ τοῦτο τῷ διαβόλῳ παραδοθέντα συνίκε, πρὸς ³ τὸ μὴ αὐτίς ταλμῆσαι τοῦτον ἱερατικῇ ἐγχειρισθῆναι ἀξία.

ΓΡΗΓ. διὰ τί ἀγνοεῖν εἶχε τὰ τῆς θεότητος μυστήρια ὃ τοῦ Χριστοῦ τὰ προστάγματα φυλάττων; καθὼς γέγραπται: «Ὁ πρὸς κλωῶμενος τῷ κυρίῳ ἐν πνεύμα ἵσταν.»

ΠΕΤΡ. Εἴ ἐν γίνεται ⁴ σὺν τῷ κυρίῳ πνεῦμα ὃ τῷ Θεῷ προσκλωῶμενος, τί ἐστιν ὅπερ πάλιν ὃ αὐτὸς πάνσοφος κάρυς εἴρηκεν, φήσας ἑ Τίς ἐγὼν νοῦν κυρίου; ἢ τίς σύμβουλος αὐτοῦ ἐγένετο; ἡ λαν ἀσύμφωνόν μοι εἶναι δοκεῖ, εἰ ὁ νοῦς σὺν τῷ κυρίῳ ἐν πνεύμα γινόμενος τὰ μέλλοντα ἀγροῖσει.

ΓΡΗΓΟΡ. Οἱ ἄγιοι ἄνδρες, ἐφ' ὅσον σὺν τῷ κυρίῳ ἐν

¹ Forte δαιμονιῶντος.

² Ms. εἰς γὰρ ἡμέρα. . τολμήσης.

³ Ms. πρὸς τὸ μὴ αὐτομολῆσαι τοῦτον.

⁴ Ms. διατὶ ἐν γίνεται.

⁵ Aquinum, urbs episcopalis cis Casinum 5 mill. pass. S. Thomæ celeberrimi Ecclesiæ doct. patria.

⁶ Colitur S. Constantius 4 Septembris.

⁷ Hoc est martyrum conditoria et monumenta, seu sacras ædes eorum reliquiis asservandis aut memoriz dicatas.

⁸ Et hii pene omnes, ad sacram ord. accedens præsumperis, reluctantiibus omn. miss. In secundo Capim, sacram ord. temerarie præ. Cæterum iam minores quam majores ordines hic possunt intelligi :

A

CAPUT XVI.

De clerico a dæmonio ad tempus liberato.

Eodem quoque tempore quidam Aquinensis ^a Ecclesiæ clericus dæmonio vexabatur, qui a venerabili viro Constantio ^b ejusdem Ecclesiæ antistite per multa fuerat martyrum ^c loca transmissus, ut sanari potuisset. Sed sancti Dei martyres noluerunt ei sanitatis donum tribuere, ut quanta esset in Benedicto gratia demonstrarent. Ductus itaque est ad omnipotentis Dei famulum Benedictum : qui Jesu Christo Domino preces fundens, antiquum hostem de obsessio homine protinus expulit. Cui sanato præcepit, dicens : Vade, et posthac carnem non comedas ; et ad sacrum ordinem nunquam accedere præsumas ; quacunquæ autem die sacrum ordinem temerarie præsumperis ^d statim juri diaboli iterum mancipaberis. Discessit igitur clericus sanus, et sicut terrere solet animum poena recens, ea quæ vir Dei præceperat, interim custodivit. Cum vero post annos multos omnes priores illius de hac luce migrassent, et minores suos sibimet superponi in sacris ordinibus cerneret, verba viri Dei quasi ex longo tempore oblitus proposuit, atque ad sacrum ordinem accessit : quem mox is qui reliquerat diabolus tenuit, eumque vexare quousque animam ejus excuteret, non cessavit.

C Petr. Iste vir Dei Divinitatis, ut video, etiam secreta penetrauit, quia perspexit hunc clericum idcirco diabolo traditum, ne ad sacrum ordinem auderet accedere.

Gregor. Quare Divinitatis secreta non nosset, qui Divinitatis præcepta servavit, cum scriptum sit : Qui adhæret Domino, unus spiritus est ^e (I Cor. vi, 17)?

Petr. Si unus sit cum Domino spiritus qui Domino adhæret, quid est quod iterum idem egregius prædicator dicit : Quis novit sensum Domini, aut quis consiliarius ejus fuit (Rom. xi, 34)? Valde enim esse inconueniens videtur ejus sensum cum quo unus factus fuerit ^f, ignorare.

Gregor. Sancti viri in quantum cum Deo unum

D nam in Sacramentorum libro legitur : Incipit ordo ad sacros ordines benedicendos ; cui titulo subjungitur : Majores gradus ante Evangelium ; minores vero post Commun. dantur, etc. Deinde sequitur : Ordinatio osnarii, et ita de cæteris minoribus ordinibus. His succedunt ordinationes diaconi, presbyteri, et episcopi.

^g Vulgati addunt est cum eo. His non accensemus editionem Mabill., qui ms. codices magna fide repræsentat. Abest cum eo a mas. et a vers. Græca.

^h In excusis, cum quo unus factus fuerit. Hic variant miss. Nam Prat. habet, cum quo unum fuerit. Consentunt duo Gemet. At primus Theod. Lyr. et Bocc., cum quo unum factus fuerit.

είσι, τὸν νοῦν κυρίου οὐκ ἔγνωσαν, ὁ γὰρ αὐτὸς. Ἐπί-
στολος λέγει· Τίς οἶδεν ἀνθρώπων τὰ τοῦ ἀνθρώπου, εἰ μὴ
τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου τὸ οἰκοῦν ἐν αὐτῷ; οὕτω καὶ τὰ
τοῦ Θεοῦ οὐδεὶς ἔγνω, εἰ μὴ τὸ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ. Ἰνα οὖν
ἐαυτὸν ἐπιδείξῃ τὰ τοῦ Θεοῦ μὴ ἠγνωσκίαι μυστήρια,
προσέθηκται· Ἡμεῖς δὲ οὐχὶ τὸ πνεῦμα τοῦ κόσμου τούτου
ἐλάβομεν, ἀλλὰ τὸ πνεῦμα τὸ ἐκ τοῦ Θεοῦ· ὃς ἐν εἶρηκῃ
πέλει· Ἐφθαλμῶς οὐκ εἶδε, καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ
καρδίων ἀνθρώπου οὐκ ἀνίβη, ἃ ὑποίμασεν ὁ Θεὸς τοῖς
ἐκλεκτοῖς αὐτοῦ, ἡμῖν δὲ ἀπεκάλυψε διὰ τοῦ πνεύματος
αὐτοῦ.

ΠΕΤΡ. Εἰ τῷ Ἀποστόλῳ αὐτὰ τὰ τοῦ Θεοῦ ὑπάρ-
χοντα, διὰ τοῦ πνεύματος τοῦ Θεοῦ ἦσαν ἀποκικαλυμ-
μένα πῶς πρὸ τούτων ὧν προεβίβη λέγειν, προθάσας
εἶπεν· Ὡ βράθυς πίστεως καὶ σοφίας καὶ γνώσεως Θεοῦ,
ὧς ἀνεξερεύνητα τὰ κρίματα αὐτοῦ, καὶ ἀνεξιχνίαστοι αἱ
ἐπιπέσεις αὐτοῦ. Ἰὴ μὴ μοι ταῦτα λέγοντι ἐτέρα ὑπεισέρ-
χεται ἑρώτησις· καὶ γὰρ δαυὶδ ὁ προφήτης τῷ Θεῷ ἐν-
τυγχάνων εἶπεν· Ἐν τοῖς χεῖλεσί μου ἐξῆγγίλια πάντα
τὰ κρίματα τοῦ στόματός σου. Ἰ Εἰ οὖν τὸ γνῶναι τὰ τοῦ
Θεοῦ κρίματα μετὶ τὸν ἴσθι τοῦ ἀναγγεῖλαι, πῶς ὁ μακά-
ριος Παῦλος ἀνεξερεύνητα τὰ τοῦ Θεοῦ κρίματα ἀναγγέ-
λει, ὁ δὲ δαυὶδ οὐ μόνον ταῦτα γνῶναι, ἀλλὰ καὶ τοῖς
χεῖλεσιν ἀναγγεῖλαι μαρτυρεῖ;

ΓΡΗΓ. Ἐν ἑκατέραις ταύταις σου ταῖς ἐρωτήσεσιν ἐν
τοῖς ἀνωτέρω εἰρημενοῖς ὡς ἐν συντόμῳ ἀπεκρίθη, λί-
γων, ὅτι εἰ ἄλλοι ἄνθρωποι ἐφ' ὅσον μετὰ τοῦ κυρίου ἐν
εἴσω, τὸν νοῦν κυρίου οὐκ ἔγνωσαν. Πάντες γὰρ οἱ διὰ
προσευχῆς ἀπερίσπαστου τῷ κυρίῳ ἀκολουθοῦντες, δη-
λοῦνται ἐν τῇ εὐχῇ ὅτι· σὺν τῷ κυρίῳ εἰσὶν· οἱ δὲ τῷ
ἐφ' αὐτῶν τοῦ γνῶσθαι αὐτῶν καὶ ἐκείνου σώματος τοῖς
παιδείσιν βραχύνονται, σὺν τῷ κυρίῳ εἶναι οὐ δύναται. Τὰ
ἐπὶ κρυφὰ οὖν τοῦ Θεοῦ κρίματα, ὅταν ἠνωμένοι τῷ κυρίῳ
εἰσὶν, ἐπίσταται· ὅταν δὲ ὑπὸ τῆς τοῦ σώματος ἀσθεν-
είας κώλυμα ὑποστῶσι, καὶ ἀπὸ Θεοῦ πρόσκαιρον ἀπα-
σχοληθῶσι τὸν νοῦν, τὰ κρίματα τοῦ κυρίου ἔγνωσι,
καὶ τὰ ἐπὶ κρυφὰ αὐτοῦ μυστήρια ἀδηλα αὐτοῖς καθίσταν-
ται· καὶ λοιπὸν τότε ἀνεξερεύνητα τὰ κρίματα τοῦ Θεοῦ
εἶναι λέγονται. Ἡνίκά δὲ τῷ Θεῷ τῇ διανοίᾳ ἐνωθῶσι διὰ
τῶν θείων γραφῶν ἀκαπύξως, καὶ κρυπτῶν μυστη-
ρίων ἀπεκαλύψως, ὅσον παρὰ Θεοῦ κομίζονται τὸ μέτρον
γνώσεως· καὶ αὐτὸ οἶδαςί τε καὶ προμηνύουσι. Τὰ
μυστήρια τοίνυν, ἅπερ παρὰ τῷ Θεῷ ἐν ἀποκρύφῳ εἰσὶν,
ἔγνωσαν, ἃ δὲ ὁ Θεὸς ἀποκαλύπτει, γινώσκουσιν· ὅθεν
καὶ δαυὶδ ὁ προφήτης ἔφησεν· Ἐν τοῖς χεῖλεσί μου ἐξῆγ-
γημι πάντα τὰ κρίματα· παραυτὰ προσθεῖς ἐπέγραψε
τοῦ στόματός σου· ἰ μονοουχὶ λέγων πρὸς Θεόν· Ἐκεῖνα
ἐγὼ κρίματα γνῶναι τε καὶ ἀναγγεῖλαι ἠδυνάθην, ἅπερ
ἀληθεύοντά σε πρὸς μέ ἐγνων, ἐπὶ ἐκεῖνα ἅπερ αὐτὸς οὐ
λέγει, παρ' ἡμῖν ἀδηλα ὑπάρχουσι καὶ ἀνεκφραστα. Συμ-
φωνεῖ λοιπὸν ἡ τε προφητικὴ καὶ Ἀποστολικὴ μαρτυρία,
ὅτι καὶ ἀνεξιχνίαστὰ εἶσι τὰ τοῦ Θεοῦ κρίματα, καὶ τὰ
ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ προερχόμενα τοῖς ἀνθρώποις
ἐπιπέσει λαλεθῆναι τε καὶ γνωσθῆναι δύναται, ἅπερ ὁ Θεὸς
ἀποκαλύψει, καὶ πάλιν ἐκεῖνα εἶσι παρ' ἡμῖν κρυφὰ τε
καὶ ἀφανῆ, ἅπερ αὐτὸς τοῖς ἐαυτοῦ ἀντιθέτοις κρίμασιν ἐν ἀδελῶ ἔθετο.

¹ Ms. αὐτὸς κύριος διὰ τοῦ ἀποστόλου λέγει.

² Ms. ἄλλοι οἶσι.

³ Ms. ἀποκαλύψωσιν.

⁴ Ms. γινώσκουσιν αὐτὰ οἶδαςί τε.

A sunt, sensum Domini non ignorant. Nam idem quo-
que apostolus dicit : *Quis enim scit hominum quæ ho-*
minis sunt, nisi spiritus hominis qui est in ipso? Ita et
quæ Dei sunt, nemo cognovit, nisi Spiritus Dei (I Cor. ii,
11). Qui, ut se ostenderet nosse quæ Dei sunt, ad-
junxit : Nos autem non spiritum hujus mundi accep-
imus, sed spiritum qui ex Deo est (Ibid., 12). Ilinc ite-
rum dicit : *Quod oculus non vidit, nec auris audivit,*
nec in cor hominis ascendit, quæ præparavit Deus di-
ligentibus se; nobis autem revelavit per Spiritum suum
(Ibid., 9).

Petr. Si ergo eidem apostolo ea quæ Dei sunt, per
Dei Spiritum fuerant revelata, quomodo super hoc
quod proposui^a, præmisit dicens : *O altitudo divi-*
tiarum sapientiæ et scientiæ Dei! quam incomprehen-
sibilia sunt judicia ejus, et investigabiles viæ ejus (Rom.
xi, 33)! Sed rursus mihi hæc dicenti alia suboritur
quæstio. Nam David propheta Domino loquitur, di-
cens : In labiis meis pronuntiavi omnia judicia oris tui
(Psal. cxviii, 13). Et cum minus sit nos-e quam etiam
pronuntiare, quid est quod Paulus incomprehensibi-
lia esse Dei judicia asserit, David autem hæc se omnia
non solum nosse, sed etiam in labiis pronuntiasse
testatur?

Gregor. Ad utraque hæc tibi superius sub brevi-
tate respondi, dicens, quod sancti viri in quantum cum
Domino unum sunt, sensum Domini non ignorant.
Omnes enim qui devote Dominum sequuntur, etiam
devotione cum Deo sunt, et adhuc carnis corruptibili-
bus gravati pondere, cum Deo non sunt. Occulta ita-
que Dei judicia in quantum conjuncti sunt, sciunt; in-
quantum disjuncti sunt, nesciunt. Quia enim secreta
ejus adhuc perfecte non penetrant, incomprehensibi-
lia ejus judicium esse testantur : quia vero mente ei
inhæreat, atque inherendo, vel sacris Scripturæ elo-
quiis vel occultis revelationibus in quantum accipiunt
agnoscunt, et noverunt hæc et pronuntiant. Judicia
itaque quæ Deus tacet nesciunt, quæ Deus loquitur
sciunt. Unde et David propheta cum dixisset : *In la-*
biis meis pronuntiavi omnia judicia (Psal. cxviii, 13),
protinus addidit, *oris tui*, ac si aperte dicat : *Illa ego*
judicia et nosse et pronuntiasse potui, quæ te dixisse
cognovi. Nam ea quæ ipse non loqueris, nostris pro-
cul dubio cognitionibus abscondis. Concordat ergo
prophetica apostolicaque sententia : quia et incom-
prehensibilia sunt Dei judicia, et tamen quæ de ore
ejus prolata fuerint, humanis labiis pronuntiantur :
quoniam sciri ab hominibus et prolata per Deum pos-
sunt, et occulta non possunt^b.

^a Ita Germ., duo Gemet. et plerique Norm. Suffragatur versio Græca. In excusis ut in nonnullis mas. legitur, proposuit.

^b Gilot. Vatic. et vet. ed., prolata prodi possunt, et occultari non possunt.

ΠΕΤΡ. Ἐν τῇ προσθήκῃ τῆς ἡμῶν ἐρωτήσεως τῶν προφῶ-
 ρητικῶν μαρτυριῶν τὸ δυσαρμόνητον, λέγω δὴ τοῦ τε
 προφῆτου Δαβὶδ καὶ τοῦ Ἀποστόλου, ταλαυγῶς διασάφη-
 σαι· ἀλλὰ δυσωπῶ εἰ ἰκωλλέσσεται τι περὶ τῆς ἀνεπι-
 λήπτου πολιτείας τοῦ ἁγίου ἐκείνου ἀνδρός, θαυδῶς φράσον ἡμῖν.

ΚΕΦΑΛ. ΙΖ'.

Περὶ τῆς ἐρημώσεως τοῦ μοναστηρίου αὐτοῦ προφητείας.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ. Ἄνῆρ τις ὑπῆρχεν εὐγενέστατος, ὁμώνυ-
 μος δὲ τοῦ μακαρίου Βενεδίκτου ¹, ὅστις ὑπὸ τῆς αὐτοῦ
 θεοσοφου δασκαλίας παιδαγωγηθεὶς, τὴν τοῦ βίου κα-
 ταλείφας τερονότητα πρὸς Θεὸν ἐπανίδραμε· καὶ διὰ τῆν
 ἐν τῷ ἁγίῳ ὄσαν μεγίστην τῆς πολιτείας τὴν ἀρετὴν, τὴν
 τῆς πνευματικῆς παρρησίας πρὸς αὐτὸν ἐκτάσαστο ἀσφά-
 λιστα. Τούτου κατὰ τὸ σὺνθεσις πρὸς τὸν τοῦ Θεοῦ ἄν-
 θρωπον παραγεγονότος, καὶ ἐν τῷ κελίῳ εἰσεληλυθότος, ²
 εὗρε τὸν θισπίσιον πατέρα πικρῶς κλαιοντα καὶ ὀδυρόμε-
 νον· ἐπὶ πολὺ δὲ ἴσως, καὶ θασάμενος τὴν τῶν ἀκατα-
 σχήτων αὐτοῦ δακρύων φορὰν, ἐν ἀμηχανίᾳ γέγονεν, μὴ
 ἔωρακώς τούτου, καθὼς σύνηθες αὐτῷ ἦν, ἐν τῇ τῆς προσ-
 ευχῆς ὥρᾳ ἐν ἡσυχίᾳ δακρύνει, ἀλλ' οἰμωγῶς καὶ θρη-
 νώδει στεναγμούς ἐκπέμποντα. Ἐμφοδὸς δὲ καὶ ἔντρομος
 γινόμενος, εἰ ἂν ἦν τὸ αἴτιον παρὰ τοῦ ἁγίου μαθεῖν ἐπε-
 ζῆται τοῦ τοσοῦτου ὀδυρμοῦ, πρὸς ἔν ὃ θεόσοφος ³ πατὴρ
 ἀπεκρίθη, λέγων· Ὅλον τοῦτο τὸ μοναστήριον ὅπερ διὰ τοῦ
 Θεοῦ ἠκοδόμησα, καὶ πάντα ὅσα τοῖς ἀδελφοῖς ὑποίμασα,
 τῇ τοῦ παντοδυνάμου Θεοῦ κρίσει τοῖς ἔθνεσι παρεδόθη-
 σαν· μῆλιν δὲ διὰ προσευχῆς τὸν Θεὸν ἐξελωσάμενη τοῦ
 χαρισθῆναι μοι τὰς ψυχὰς τῶν ⁴ ἐν κυρίῳ μου ἀδελφῶν
 τῶν ἐν τῷ μοναστηρίῳ οἰκοῦντων. Βενεδίκτος μὲν ἐκείνος ⁵
 ὁ τῷ ἁγίῳ παραβυλὸν, τῆς τῶν μελλόντων προφητείας
 παρ' αὐτοῦ δεξιόμενος τὰ ἐνέχυρα, ἀνεχώρησεν ἐκ τῆς
 μονῆς θαυμάζων· ἡμεῖς δὲ ὄρωμεν ἄρτίως ὑπὸ τοῦ γένους ⁶
 τῶν Λογγοβάρδων καταλυθῆν τὸ μοναστήριον αὐτοῦ· ἀνα-
 παυομένων γὰρ τῶν ἀδελφῶν μεσονυκτίῳ, ἄφνω εἰσπηδή-
 σαντες ἐν τῷ μοναστηρίῳ οἱ Λογγοβάρδοι, πάντα τὰ ἐν τῇ
 μονῇ διαρπάσαντες, οὐ συνεχωρήθησαν παντὶλῶς τινος
 τῶν ἀδελφῶν ἐπικρατεῖς γενέσθαι· ἢ γὰρ τοῦ ἀνθρώπου τοῦ
 Θεοῦ προσευχῆ ἑρπύρει τούτους, πρὸς τὸ πᾶσι
 διεχθῆναι τὴν ἐνυπάρχουσαν αὐτῷ τῆς θείας δυνάμεως χάριν· ὃ
 γὰρ πιστὸς ἐν ἐπαγγελίας Θεός, ὅπερ τῷ ἑαυ-
 τοῦ γνησίῳ θερέποντι Βενεδίκτῳ ὑπέσχετο ἐπλήρωσεν· εἰ γὰρ
 καὶ τὰ ὑπάρχοντα τῆς μονῆς ἐκ συχωρήσεως Θεοῦ
 διήρπασαν, ἀλλ' οὖν ὅμως ἡ τῶν ψυχῶν περιποιήσις ὑπὸ
 κυρίου ἔδωκεν αὐτῷ. Οὕτως ἔγνωμεν καὶ τὸν μακάριον
 Παῦλον τὸν Ἀπόστολον ὑπὲρ τοῦ πλῆθους τῶν συμπληθῶν
 αὐτοῦ ἐκδυσωπήσαντα τὸν Θεὸν ἐν τῇ κατὰ τὸν πλοῦτον
 ζαλωδῆ ἀνάγκῃ, καὶ τῆς δεύσεως μὴ ἀποτυγχάνοντα· εἰ γὰρ
 καὶ τὰ μάλιστα τοῦ ἐν τῷ πλοῦτι ὕψους φέρτου ἢ
 ἀποβολῆ γέγονεν, ἀλλ' οὖν γε ἡ τῶν ψυχῶν ἐπικερδῆς σω-
 τήρια παρὰ Χριστοῦ ἐχαρίσθη αὐτῷ.

¹ Ms. Βενεδίκτου. Porro Græcus hic interpres mi-
 nimæ exprimit Theoprobi nomen et plurima in Latino
 non obscure contenta. Verum ei ab hoc textu reced-
 endi sæpe religio non fuit. Pro omisis etiam plu-
 rima de suo attexit.

² Ms. θεοφόρος πατήρ.

³ Ms. τῶν ἐν Χριστῷ ἀδελφῶν μου τῶν.

⁴ Ms. ἔθνος τῶν Λογ. Quam diversam l'ctionem non
 annotaremus, nisi alia mendose in ed. Guss. irrepsis-
 set, scilicet ἔθους.

⁵ In primo Aud., Bigot. et Lyr., rationis tuæ.

⁶ In dnob. Gemet., de prophetia destructionis mo-
 nasterii sui; quod in Græca interpret. fideliter ex-
 pressum.

⁷ Prat. et primus Gemet., exercitu.

⁸ Hæc videntur pugnare cum hujusce libri prologo,
 ubi Gregorius dicit, Valentinianum annis multis La-

Peir. In objectione meæ questionculæ patuit causa
 rationis. Sed queso te, si qua sunt adhuc de hujus
 viri virtutibus, subjunge.

CAPUT XVII.

De destructione monasterii b viri Dei ab ipso prædicta.

Gregorius. Vir quidam nobilis Theoprobis no-
 mine, ejusdem Benedicti Patris fuerat admonitione
 conversus, qui pro vitæ suæ merito magnam apud
 eum familiaritatis fiduciam habebat. Hic cum qua-
 dam die ejus cellam fuisset ingressus, hunc amaris-
 sime flentem reperit. Cumque diu subsisteret, ejusque
 non finire lacrymas videret, nec tamen ut vir Dei
 consueverat orando plangeret, sed mœrendo, quoniam
 causa tanti luctus existeret, inquisivit. Cai vir Dei
 illico respondit : Omne hoc monasterium quod con-
 struxi, et cuncta quæ fratribus præparavi, omnipo-
 tentis Dei judicio gentibus tradita sunt. Vix autem
 obtinere potui ut mihi ex hoc loco animæ concederentur.
 Cujus vocem tunc Theoprobis audivit, nos
 autem cernimus, qui destructum modo a Langobardum
 gente ejus monasterium scimus. Nocturno
 enim tempore et quiescentibus fratribus, nuper ille
 Langobardi ingressi sunt; qui diripientes omnia,
 ne unum quidem hominem illic tenere poterunt :
 sed implevit omnipotens Deus quod fidelis
 famulo Benedicto promiserat, ut si res gentibus tra-
 deret, animas custodiret. Qua in re Pauli (Act.
 xxvii) vicem video tenuisse Benedictum, cujus demum
 navis rerum omnium jacturam pertulit, ipse in
 consolatione vitam omnium qui eum comitabantur, ac-
 cepit.

¹ *teranensi monasterio* (quod post Cassinense dirutum
 constructum est) *præfuisse*. Unde manifestum est ab
 annis plurimis eversum fuisse Cassinense cœnobium;
 proindeque non *nuper*. Verum, ut observat Mabillonius
 ad hunc locum, *nuper* nonnunquam de longiori
 tempore dicitur, ut probat Carol. Stephan. in Dictionario.
 Imo, inquit Mabillonius, *Greg. ipse hanc vocem
 in hunc sensum sæpius usurpat*. Vide l. iii, c. 8, in
 quo ita loquitur: *Vir quoque venerabilis vitæ Constantius
 Aquinæ civit. episcopus fuit, qui nuper prædecessoris
 mei tempore beata memoria Joannis papæ defunctus
 est*. Joannes hic Papa tertius an. 575 diem clausit.
 Ergo jam a viginti annis Constantius obierat,
 quod tamen Gregorio dicitur *nuper*. De tempore ever-
 sionis Cassin. monasterii consule Mabill. ad hunc
 locum.

² Pler. ed. habent illi *Langobardi*. In Germ. et aliis
 leg. illic *Langob*.

ΚΕΦΑΛ. ΙΗ'.

A

CAPUT XVIIII.

Περὶ τοῦ ἀποκρύψαντος τὸ φλασκίον ἐν τῇ ἰδίῳ, καὶ ἐκ προοράσεως τοῦ ἁγίου ἡλεγχθέντος.

Ἐν ἑτέρῳ τοίνυν καιρῷ Ἐξήλαρατος ὁ ἡμέτερος, ὃν αὐτὸς ἐπιστρέψαντα γινώσκεις, ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ κυρίου αὐτοῦ πρὸς τὸν τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπον, ἐπιπερόμενος ὄνου γέμμενα δύο ξύλινα σκεύη, ἅπερ τῇ κοινῇ διαλέτῳ φλασκία ¹ καλοῦνται· ὅστις τὸ μὲν ἐν ἀπύγαγι πρὸς τὸν ἅγιον, τὸ δὲ ἕτερον κατὰ τὴν ὁδὸν ἔκρυψεν· ὁ δὲ διορατικὸς ἐκεῖνος ἀνὴρ, ὃν οὐδὲν τῶν ἐκείνου πρακτικῶν οὐκ ἔλαθε ², τὸ μὲν ἐν φλασκίῳ μετ' εὐχαριστίας ἐδέξατο, ἀπολύσας δὲ αὐτὸν παρήγγειλεν αὐτῷ λέγων· «Ὁρᾶτε, τέκνον, ἐξ ἐκείνου τοῦ φλασκίου, ὅπερ κατὰ τὴν ὁδὸν ἔκρυψας, μηκέτι πῖρς λαίπυρ ἐξ αὐτοῦ, ἀλλὰ κίνωσον αὐτὸ τετηρημένως, καὶ εὐρήσεις ὅπερ ἔνδον ἔχει.» Ὁ δὲ σφόδρα κατασχυνθείς ἐνώπιον τοῦ ἑσίου βαλὼν μετάνοιαν, ὑπέστρεψεν· ἔλθων δὲ ἐν ᾧ τόπῳ ἦν τὸ αὐτὸ ἀποκρύψας φλασκίον, θάλων δοκιμάσαι εἰ ἀληθῆ εἰσι τὰ παρὰ τοῦ ἁγίου ῥηθέντα πρὸς αὐτόν, ἔβλεπε τὸ σκεῦος ἵνα κενώσῃ αὐτὸ· καὶ ἰδοὺ παρακινῶντα ὄφρις ἐξῆλθε, σὺν τῷ κενώθεντι ὄνω. Θισασάμενος οὖν ὁ πρότερος Ἐξήλαρατος τὸ σφάλμα δ. πειποιῶν, καὶ ἔμφοδος γιγνόνως κατανυγείς μετενόησεν.

ΚΕΦΑΛ. ΙΘ'.

Περὶ τοῦ λαβόντος παρὰ μοναστρίας ἰγχειρία, καὶ ὑπὸ τοῦ ἁγίου ἡλεγχθέντος.

Ἐμπόριον ἦν οὐ μακρὸν τῆς τοῦ ἁγίου μονῆς, ἐν ᾧ πολὺ πλῆθος ἀνδρῶν εἰδωλομανῶν ³ ὑπῆρχεν. Οὗτοι οὖν ὑπὸ τῆς τοῦ μακαρίου ψυχωφελούς διδασκαλίας φωτισθέντες, ἐπὶ τὴν τοῦ Θεοῦ σωτήριον πίστιν ὑπέστρεψαν. Ἐν αὐτῷ τοίνυν τῷ ἐμπορίῳ ἀσκατήριον ἐτύγχανεν εὐλαβῶν τε καὶ σεμνῶν παρθένων, ὃν διὰ τὴν ὑπερβάλλουσαν ἀγιωσύνην, τοὺς οἰκίας μαθῆτας πρὸς οἰκοδομίαν, καὶ νοθεσίαν αὐτῶν εἰώθει ἀποστελλεῖν. Ἐν μιᾷ οὖν τῶν ἡμερῶν κατὰ τὸ σύνηδες, ἀπέστειλεν ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος τινα μοναχὸν εἰς τὸ τῶν παρθένων ἀσκατήριον πρὸς ψυχικὴν αὐτῶν ὠφέλειαν· ἐκεῖνος δὲ ὁ ἀποσταλὴς μοναχὸς μετὰ τὴν τοσαύτην παραίνεσιν τὴν παρὰ τοῦ τιμίου πατρὸς γινομένην, παρακλήθεις ὑπὸ τῶν αἰεὶ παρθένων ἰγχειρία ἔλαβε, καὶ ἐν τῷ ἑαυτοῦ κόλπῳ ταῦτα κατέκρυψεν. Ἐν δὲ τῷ παραγενομένῳ αὐτὸν πρὸς τὸν πατέρα, διελγένας αὐτὸν περὶ τοῦτου, αὐστηρῶς ἔφη πρὸς αὐτόν· «Ἀδελφε, πῶς ἢ ἀνομίᾳ εἰσῆλθες ἐν τῷ κόλπῳ σου;» Ἐκεῖνος δὲ ἐκπλαγείς ὑπὸ τοῦ φόβου, καὶ τῇ ἀπροσεξίᾳ ἐπιλαθόμενος τοῦ οἰκίου ⁴ σφάλματος περὶ οὗ ὑπὸ τοῦ ἰδίου πατρὸς διελίχθητο, ἠγγόει τί πρὸς αὐτόν ὁ πατὴρ εἴεγε. Πρὸς ἃν ὁ ἅγιος ἔφη· «Μήτοι γε ἐγὼ οὐκ ἤμην αὐτόθι παρὼν, ὅτε παρὰ τῶν ἱερῶν παρθένων εἰδεξῶ τὰ ἰγχειρία, καὶ ἐν τῷ κόλπῳ σου ταῦτα κατέκρυψας;» ὁ δὲ ταῦτα ἀκούσας τοῖς ἰγχεσι τοῦ ἁγίου προσκυλινοδύμενος, ἑαυτὸν ἡμμερτανίαι εἶλεγε· ἅπερ δὲ ἦν λαβὼν παρὰ τῶν παρθένων ἰγχειρία, ταῦτα ἐκ τοῦ ἑαυτοῦ κόλπου ἐκβαλὼν, ἐνώπιον τοῦ ἁγίου ῥίψας γησιώεις περὶ τοῦ πταισματος τούτου μετεμελήθη.

ΚΕΦΑΛ. Ε'.

D

CAPUT XXI.

Περὶ τοῦ μοναχοῦ τοῦ κατὰ δίκνοϊαν ἐξουθενούτος τὸν ἅγιον.

De cogitatione monachi superba a Dei viro cognita.

Ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν κατὰ τὴν ὥραν ἐν ᾗ τὸν ἅγιον τῆς

Quodam quoque die dum venerabilis Pater vesperare quod. Primus Carn., volens hoc probare.

¹ Ms. φλάσκι λέγονται. Ὅστις.

² Deesi negatio in us.

³ Ms. εἰδωλοκατῶν.

⁴ Ms. τοῦ ἰδίου σφ.

⁵ Dno Theod. et Val-cl., quae a vulgo.

⁶ Primus Theod. et secundus Carnot., volens pro-

συνήθους ἔχρην μεταλαθεῖν τροφῆς, ἐσπίρας λοιπὸν φα- A
 θίας οὐσίας, συνίθη τινὰ μοναχὸν υἱὸν γεγονότα δεξί-
 σφόδρως τως, ἐνώπιον τῆς τοῦ ἁγίου τραπέζης τὸν λύχνον
 κατέχειν. Ἐσθιοντος δὲ τοῦ ἁγίου, ὁ δαίμων τῆς ὑπερη-
 ανείας ἤρξατο αὐτὸν ἐνοχλεῖν, καὶ ἐπάρας· ἰσχυροὺς
 αὐτῷ ἐπαρείει [sic pro ἐπαρίαι], καὶ ἀαζονεύομενος ἐν
 ἰαυτῷ, εἶπεν· «Τίς ἐστίν οὗτος ὃ ἐγὼ παρυστάμενος ὑπε-
 ριστῶ, καὶ λύχνον ἐπὶ χεῖρας βαστάζων δουλεύω; καὶ ἵνα
 τί τοῦτω ἐγὼ ὡς δούλος καθυπουργῶ;» Ταῦτα δὲ αὐτοῦ
 κατὰ διάνοιαν διαλογιζομένου, ὁ τῷ προορατικῷ¹ καταη-
 λαισμένος χάρισματι πατῆρ Βενιδικτος, διελθῆς αὐτὸν
 σπλαγχνῶς πατρικοῖς, εἶπε· «Ἐρράγισον τὴν καρδίαν σου,
 ἀδελφε· ἵνα τί ἀαζονείας λογισμοὶ ἐν σοὶ ἀναφύονται; πρό-
 σεχε σεαυτῷ.» Καλέσας οὖν τοὺς ἀδελφοὺς ἐκάλεσε παρ-
 αυτὰ τὸν λύχνον ἐκ τῶν χειρῶν αὐτοῦ ἀρθῆναι. Ὅδὲ ἐξελ-
 θὼν ἐξω ἐκάθητο σὺν ἀκρισει²· ὅστις παρὰ τῶν ἀδελφῶν
 ἐρωτώμενος, τί ἂν εἴη πεπραχὼς, καὶ τίς ἡ παρὰ τοῦ
 ἁγίου πρὸς αὐτὸν ἀγανάκτησις, ἀπεγύμνωσεν αὐτοῖς τὴν
 ἰαυτοῦ κατὰ διάνοιαν διαβολαῖων πλάνην, καὶ πῶς τῷ τῆς
 ὑπερηφανείας ἐρυσώθη πνεύματι, καὶ ἰππία³ ἀνθρώπου
 τοῦ Θεοῦ ῥήματα ἐν τῇ ἰαυτοῦ καρδίᾳ μελετῶν ἐκορυ-
 φούτο. Ὅθεν λοιπὸν πᾶσι φανερὸν⁴ γένηεν ὅ ἐν τῇ καρδίᾳ
 ρατικῇ ἰθαύμαζον καθαρῶτα, ὅτι τὰ ἐν τῇ διανοίᾳ ὑπὸ

ΚΕΦΑΛ. ΚΑ΄.

Περὶ τοῦ εὐρεθέντος ἀλεύρου ἐν καιρῷ λιμοῦ ἐμπροσθεν
 τῆς τοῦ ἁγίου κίλλης.

Ἐν ἄλλῃ τοίνυν καιρῷ ἐν τοῖς τῆς Καμπανίας μέρεσι,
 λιμὸς γέγονε καὶ τῶν ἀναγκαίων βρωμάτων πάντων στί-
 νωσις. Σπάνη οὖν εἴτετο καὶ τῷ τοῦ ἁγίου φροντιστηρίῳ
 ὑπῆρχε καὶ λείψις τῶν ἄρτων· ὥστε μὴ πλείους πίντε
 ἄρτων εὐρεθῆναι ἐν τῇ ὥρᾳ τῆς τῶν ἀδελφῶν ἰστιάσεως. C
 Ἰδὼν δὲ αὐτοὺς ὁ τίμιος πατὴρ σκυθρωπάζοντας τὴν ὀλε-
 γοφυλίαν αὐτῶν τῇ ἰαυτοῦ πρασιότητι διορθῶσει, καὶ ἀλη-
 θεὶ ὑποσχέσει διαστήσας, εἶπεν· «Ἴνα τί περιλυποῖ ἔστε
 ἐνεκεν τῆς τῶν ἄρτων λειψείας; σήμερον μὲν οὖν λείψην
 ἔχετε, αὔριον δὲ πλησμοσὴν τῶν ἀναγκαίων ἀφθόνως
 ἔξετε.» Καὶ τῇ ἐξῆς ἡμέρᾳ τῇ τοῦ Θεοῦ οἰκονομίᾳ ἀλεύρου
 μοδίους διακοσίους ἐμπροσθεν τῆς πύλης τοῦ μοναστη-
 ρίου ἐν σακκίοις⁵ ἔβρισ· ἄπερ ὁ πρῦτασις πάντων Θεός
 τισιν ἐπιπερομένοις ἐπεσοίτησεν, καὶ τὴν τοῦτων ἀπίθεσιν
 ἐνώπιον τῆς τοῦ μοναστηρίου πύλης ἐποίησεν, οἱ τινες τὸ
 παράπαν ἄγνωστοι τοῖς ἀδελφοῖς ὑπῆρχον. Ἀγαλλισθέν-
 τες οὖν ἐπὶ τῇ παραδόξῳ τοῦ ἁγίου θαυματοποιῶ, τῷ
 Θεῷ δόξαν ἀνέπεμψαν, μαθόντες λοιπὸν μὴ δυσφορεῖν ἐν
 λιμῷ, εἴποτε τύχοι τοῦτον συμβῆναι, ἐνείχισρον⁶ ἔχοντες τὴν τοῦ ἁγίου πρὸς Θεὸν παρήρσια.

¹ Ms. προγνωστικῶ.

² Ms. uno verbo σύνδακρυς.

³ Ms. καὶ ὅποια κατὰ τοῦ ἀνθρώπου.

⁴ Ms. φανερὸς γὰρ .. ἴδς.

⁵ Forte σακκίους. Observat Cangius ex Sim. Logotheta σακκίον esse sacculum.

⁶ Forte ἐνίχυρον.

⁷ Defensores olim duplicis generis erant, politici nimirum, et ecclesiastici: hi ecclesiarum, pauperum ac viduarum; illi urbium, locorum ac provinciarum causas ac negotia curabant. Vide Haestenum ad hunc locum, et Angelum de Nuce in cap. 37. lib. iv Chron. Cassini. MABILL. De defensoribus jam egimus, et infra uberioribus sumus dicturi quae loca exploratis indicibus poteris adire.

tina jam hora corporis alimenta perciperet, ejus monachus cujusdam defen-oris^a filius fuerat, qui ei ante mensam lucernam tenebat. Cumque vir De-ederet, ipse autem cum lucernae ministerio astaret, cepit per superbiae spiritum^b in mente sua tacite^c volvere, et per cogitationem dicere: Quis est hic cui ego manducanti assisto, lucernam teneo, servitium impendo? Quis sum ego, ut isti serviam? Ad quem vir Dei statim conversus, vehementer cepit eum increpare, dicens: Signa cor tuum, frater, quid est quod loqueris? signa cor tuum. Vocatisque statim fratribus, praecipit ei lucernam de manibus tolli, ipsum vero jussit a ministerio recedere, et sibi hora eadem quietum sedere. Qui requisitus a fratribus quid habuerit in corde, per ordinem narravit quanto superbiae spiritu intumuerat, et quae contra virum Dei verba per cogitationem tacitus dicebat. Tunc liquido omnibus patuit quod venerabili Benedictum latere nil posset, in cujus auribus tacitae etiam cogitationis verba sonnissent^e.

αὐτοῦ κικρυμένους ἴδς, καὶ τὴν τοῦ ἁγίου πατρὸς προδο-
 τοῦ κινουῦ ἔχθρου φύομενα, τοῦτον λαθεῖν οὐ δύναται.

CAPUT XXI.

De ducentis farinae modis famis tempore ante viri Dei cellam inventis.

Alio quoque tempore in eadem Campaniae regione fames incubuerat^d, magnaque omnes alimentorum indigentia coangustabat. Jamque in Benedicti monasterio triticum decerat: panes vero pene omnes consumpti fuerant, ut non plus quam quinque ad refectio- nis horam fratribus inveniri potuissent. Cumque eos venerabilis Pater contristatos cerneret, eorum pusillanimitatem studuit modesta increpatione corrigere, et rursus promissione^e sublevare, dicens: Quare de panis inopia vester animus contristatur? Hodie quidem minus est, sed die crastina abundanter habebitis. Sequenti autem die ducenti farinae modii^f ante fores cellae^g in saccis inventi sunt, quos omnipotens Deus quibus deferentibus transmississet, nunc usque manet incognitum. Quod cum fratres cerne- rent, Domino gratias referentes, didicerunt jam de abundantia nec in egestate dubitare.

D^b Becc., cepit puer superbiae spiritu.

^c Carnotenses, in casus aure etiam verba cogitatione sonnissent.

^d Anno sc. 538. ex Proenpio, l. ii de Bello Goth ubi famem per totam Italiam grassatam esse referuntur.

^e Additur blanda in Bigot. primo Aud. et Prat.

^f Illic ad memoriam revocetur quod S. Paulinus⁴ contigisse narrat Gregorius Turon. lib. de Glor. Confess. c. 407, nimirum plures naves vino triticoque onustas ex inopinato advenisse, veluti divinitus advectas, ut largis Paulini elemosynis praemium rependeretur, Terasiaque uxoris fides confluarctur. Consule locum indicatum.

^g Compend., fores ecclesiae cellae.

ΠΕΤΡ. Εἰπέ, δυσωπῶ, τὸ πνεῦμα τῆς προφητείας **A**
διαπαντὸς ἐν τῷ ἀνθρώπῳ τοῦ Θεοῦ ᾔν, ἢ ἐν διαφόροις
καιροῖς ἐν αὐτῷ ἐνίργει;

ΓΡΗΓ. Τῆς προφητείας τὸ πνεῦμα, Πέτρος, τῶν προφη-
τῶν τὸν νοῦν οὐ πάντοτε εἶδεν λαμπρῖνειν¹ καθάπερ
γὰρ περὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος γέγραπται ὅτι «ὅπου θέ-
λει² πνεῖ, οὕτω γνωστὸν ἔστιν, ὅτι καὶ ὅτε θέλει πνεῖ»
τούτο γὰρ ἐστὶν ὅπερ ὁ προφήτης Νάθαν παρὰ τοῦ βασι-
λέως Δαυὶδ αἰτήθεις εἰ τῷ Θεῷ φίλον ὑπάρχει οἰκοδομη-
σαι αὐτὸν τὸν καιὶν κυρίου, πρῶτον μὲν συνεβούλευσε.
μετέπειτα δὲ ἐκόλυσε³· τούτῳ ἔστιν ὅπερ Ἐλισαῖος ὁ
προφήτης κλαίουσαν τὴν γυναῖκα ἐθάλαστο τὸ δὲ πρᾶγμα
ἤγνοιε, πρὸς δὲ τὸν καλύοντα αὐτὴν παῖδα ἔλ·γεν⁴· «Ἄφες
αὐτῆν, ὅτι ἡ ψυχὴ αὐτῆς κατώδυνός ἐστιν, καὶ κύριος
ἀπέκρυψεν ἀπ' ἐμοῦ, καὶ οὐκ ἐφάνησέν μοι.» Ὅπερ ἰ
κρίτασις πάντων Θεὸς ἐκ μεγίστης εὐσπλαγχνίας οἰκο-
νομικῶς κατασκευάζει· τῆς γὰρ προφητείας τὸ πνεῦμα
ποτὲ μὲν παρέχων, ποτὲ δὲ σοφῶς ἀφαιρούμενος, τῶν
προφητευόντων τὸν νοῦν διεγείρει μὲν ἐν τῷ ὕψει, διατη-
ρεῖ δὲ πάλιν ἐν τῇ ταπεινώσει, ἵνα καὶ δεχόμενοι τὸ
πνεῦμα ἐπιγινώσκωσι τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ ἐν αὐτοῖς ἐμ-
πίπτωσιν, καὶ πάλιν ὡσαύτως ἀφαιρούμενοι, οἰκονομικῶς
μῆδωσιν, ἀρ' ἑαυτῶν τί εἴσιν.

ΠΕΤΡ. Οὕτως εἶναι καθολογῶ, καὶ μεγάλως πεπλη-
ροζῶρημαι· λιπαρῶ δὲ ἵνα τὸ ἐλλείπον τῆς διηγέσεως τῶν
κατορθωμάτων τοῦ σεβασμίου πατρὸς Βενεδίκτου ἀνα-
πληρώσης, καὶ εἴ τι δ' ἄν ὑπαντᾷ τῇ σῆ ἡγιασμένη ψυχῇ,
διέξελεθί μοι.

ΚΕΦΑΛ. ΚΒ'.

Περὶ τοῦ κατ' ὄναρ χρηματισμοῦ, ἕνεκεν τῆς οἰκοδομῆς
τῆς ἐν Τερράκινῃ μονῆς.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ. Ἐν ἰτέρῳ καιρῷ ὁ τὸν νοῦν περωτισμένος
κατῆρ Βενέδικτος παρεκλήθη ὑπὸ τινος πιστοῦ καὶ εὐλα-
θεστάτου ἀνδρὸς, ὅπως διὰ τῆς αὐτοῦ ἐπιτροπῆς καὶ
συνδρομῆς, ἐν τῷ ἑαυτοῦ χωρίῳ πλησίον διακειμένη τῆς
Τερράκινων πόλεως, ἵνα ἀποστείλῃς τινὰς τῶν ἑαυτοῦ
μαθητῶν, οἰκοδομήσῃ αὐτῷ μοναστήριον. καὶ δὴ εἴξας
τῇ αὐτοῦ παρακλήσει, καίεσας οὐς εἶδοξεν αὐτῷ ἀπο-
στεῖλαι, ὥρισεν, αὐτοῖς κατῆρα καταστήσας δὲ καὶ ο·ρο-
μίον¹, ἀπέλυσεν αὐτοὺς ἐν εἰρήνῃ, οἷς καὶ ὑπέσχετο
διαθεβασιόμενος, καὶ λέγων²· «Ἀπέλθετε, ἀδελφοί, καὶ τῆδε
τῆ ἡμέρα ἐγὼ παραγίνομαι πρὸς ὑμᾶς, καὶ ὑποδεικνύω
ὑμῖν ἐν ποίῳ τόπῳ τὸ εὐκτέριον ὄφελει³ οἰκοδομηθῆναι, καὶ
ἐν ποίῳ τόπῳ τὸ ἀριστήριον τῶν ἀδελφῶν, καὶ ἐν ποίῳ
τόπῳ τὸ εἰς ὑποδοχὴν τῶν ξένων, καὶ τὰ ἄλλα πάντα
ἅπερ ἡ χρεια ἀπαιτεῖ γενέσθαι.» Οἵτινες τὴν τοῦ ἁγίου
ὕχην λαβόντες εὐθείως ἐπορεύθησαν, καὶ συναγαγόντες⁴

¹ Ms. ὀλες.

² Interpres per eum qui ab abbate seu Patre se-
cundus esset, intellexit oconomum. Qua ratione, vide
supra in nota 5 ad cap. B. seu cap. 2.

³ Ms. ὄρελιν.

⁴ Eo loci multum dissentit a Gregorio Zacharias.
Ille enim de præparatis ad excipiendum S. P. Bene-
dictum et ejus comites loquitur; hic vero de necessa-
riis ad ædificum conquirendis et suppeditandis. ut
jam observavit Gussanv.

⁵ Redundare videtur conjunctio ἵνα. Edit.

⁶ Gamet. et pler., aspirat.

Petr. Dic, quæso te: nunquid non credendum est
huic Dei famulo semper prophetiæ spiritum ades e-
potuisse? an per intervalla temporum ejus mentem
prophetiæ spiritus implebat?

Gregor. Prophetiæ spiritus, Petre, prophetarum
mentes non semper irradiat: quia sicut de sancto
Spiritu scriptum est: *Ubi vult spirat*^a (*Joan.* III, 8):
ita sciendum est, quia et quando vult aspirat. Hinc
est enim quod Nathan (*II Reg.* VII, 17) a rege requi-
situs si construere templum posset, prius consensus^b.
et postmodum prohibuit. Hinc est quod Elisæus cum-
flentem mulierem cerneret, causamque nescisset.
ad prohibentem hanc puerum dicit: *Dimitte eam*.
quia anima ejus in amaritudine est, et D minus celavit
a me, et non indicavi mihi (*IV Reg.* IV, 27). Quia
B omnipotens Deus sæx magnæ pietatis dispensatione
disponit: quia dum prophetiæ spiritum aliquando
dat, et aliquando subtrahit, prophetantium mente,
et elevat in celsitudine, et custodit in humilitate; ut
et accipientes spiritum inveniant quid de Deo sint.
et rursum prophetiæ spiritum non habentes cogno-
scant quid sint de semetipsis.

Petr. Ita hoc esse, ut asseris, magna ratio elamat.
Sed, quæso, de venerabili Patre Benedicto quidq; id
adhuc animo occurrit, exsequere.

CAPUT XXII.

C *De fabrica monasterii Tarracinenensis per visionem ab eo
disposita.*

Gregorius. Alio quoque tempore a quodam fidel
viro fuerat rogatus ut in ejus prædio juxta Tarraci-
nensem^c urbem missis discipulis suis construere
monasterium debuisset. Qui roganti consentiens,
deputatis fratribus Patrem constituit, et quis ei se-
cundus esset^d ordinavit. Quibus euntibus spondit^e
dicens: Ite, et diè illo ego venio, et ostendo vobis
in quo loco oratorium, in quo refectorium fratrum,
in quo susceptionem hospium, vel quæque sunt ne-
cessaria, ædificare debeatis: Qui benedictione perce-
pta ilico perreterunt, et constitutum diem magno-
pere præstolantes, paraverunt omnia quæ his qui cum
D tanto Patre venire potuissent. videbantur e-se neces-
saria. Nocte vero eadem qua promissus illucescebat
dies, eidem servo Dei quem illic Patrem constitue-
rat, atque ejus præposito vir Domini in somnis ap-
paruit, et loca singula ubi quid ædificare debuissent^f

^b Val-cl., concessit.

^c Tarracina Anxur prius dicta, colonia et urbs
Latii ad Ufentis fluvii ostia. Tarracinenensis autem
monasterii vix ulla exstant vestigia. Unitum fuit mo-
nasterio Cassinæ, auctoritate Agapiti II, postquam
fuerat longo tempore dirutum. Locus censum adhuc
quemdam persolvebat Cassin. monast. sec. superiori.
Vide Iter Italicum Mabill., pag. 400 et seq.

^d Longip., et quis eis secundus esset.

^e Lyr. et prius Aud., respondit.

^f Al., a edificari debuisset, ut legitur in pl. Norma.

τὰ πρὸς τὴν τῆς οἰκοδομῆς χρεῖαν ἅπαντα, καὶ τὸν τό- **A**
 πον περικαθάρσαντες ἠγάπησαν πάντα, ἵνα τοῦ τιμίου
 πατρὸς παραγινόμενον κατὰ τὴν οἰκίαν ὑπόσχεσιν τὴν
 τοῦ κτίσματος διάταξιν ποιήσονται. Τῇ δὲ νυκτὶ ἐκείνῃ
 ἐπιφωσκούσης τῆς ἡμέρας ἐν ἣ τὴν αὐτοῦ παρουσίαν ὁ
 ἄγιος καθυπέσχετο, ὅ φησι τῷ ἐκείνῃ παρ' αὐτοῦ προβλη-
 θέντι ἡγουμένῳ καὶ τῷ οἰκονόμῳ αὐτοῦ, ἐν δράματι ὑπο-
 δεικνύων αὐτοῖς τοὺς τῆς οἰκοδομῆς τόπους, καὶ **σχέδον**
 εἰπεῖν πάντα μετὰ ἀκριβείας ἃ ἐχρῆν γενέσθαι αὐτοῖς δια-
 τάξασθαι αὐτοῖς. Ἀναστάντες ὅν ὁ τε ἀββᾶς τῆς μονῆς,
 καὶ ὁ τούτου οἰκονόμος μετὰ εὐφροσύνης καὶ χαρᾶς μεγάλης
 θάτερος θατέρῳ τὴν ὑπὸ τοῦ ἁγίου φανεῖσαν αὐτοῖς ὑπο-
 τασίαν διεγένησαν. Πιστωθέντες οὖν διὰ τῆς ὑπὸ τοῦ ἁν-
 θρώπου τοῦ Θεοῦ φανείσης αὐτοῖς ὀπτασίας, ὅτι περιστάως
 τῆς μονῆς σὺν τῷ οἰκονόμῳ τὴν τοῦ χριστοτόρου ἀνδρὸς
 σωματικὴν ἐξεδίχοντο παρουσίαν. Ὡς δὲ παρήλθε λοιπὸν
 ἡ τῆς ὁρισθείσης προθεσμίας ἡμέρα ἐν ἣ ἔδει αὐτὸν πρὸς
 αὐτοὺς αἰσθητῶς παραγινέσθαι, καὶ τῆς προσδοκίας
 ἀπετυχόντες, ἐλυπήθησαν σφοδρᾶ. Παραγινόμενοι δὲ πρὸς αὐτὴν τὴν αἰτίαν ἤτουν μαθεῖν δι' ἣν πρὸς αὐτοῦ
 οὐ παραγέγονε, καὶ λυπούμενοι ἐνεκάλουν αὐτῷ, λέγοντες· « Πάτερ ὅσιε, καθὼς ὑπέσχετο τὴν σὺν ἡμῶν ἐξεδιχόμεθα,
 ἵνα ὑποδείξῃς ἡμῖν τὴν τῶν οἰκοδομημάτων τοποθεσίαν. » Πρὸς οὗς ὁ τοῦ Θεοῦ φῶλος ἄποκριθεὶς, εἶπε· « Διατί, ἀδελ-
 φοί, διατί ταῦτα οὕτω λέγετε πρὸς με; οὐχὶ καθὼς ὑπέσχετο παραγέγονα πρὸς ὑμᾶς; » Ἐκείνων δὲ ἐπόντων, « ὅτι
 εὐφροσύνη, πάτερ, οὐ παραγέγονα πρὸς ὑμᾶς, » αὐτοὺς ἀπεκριθὴ λέγων· « Μὴ οὐκ ἔζητε ὑμῖν ἀμφοτέρως καθεύδουσι; καὶ
 ὑπέδειξα πῶς ὀρεῖται ἡ τοῦ μοναστηρίου κτισθῆναι τοποθεσία; ἀπέλιθιτε. καὶ καθὼς διὰ τῆς ὀπτασίας ἐθέλασθε,
 καὶ τῇ χειρὶ ὑμῶν ὑπέδειξα, οὕτως οἰκοδομήσατε. » Οἱ δὲ ταῦτα ἀκούσαντες, καὶ λίαν θαυμάσαντες, ἐν τῷ προλεχ-
 θέντι χωρίῳ ὑπέστρεψαν, καὶ πάντα τὰ τοῦ μοναστηρίου οἰκοδομήματα, καθὼς διὰ τῆς ὀπτασίας ἐτυπώθησαν,
 οὕτω καὶ ᾠκοδόμησαν.

ΠΕΤΡ. Διδάχθηναί τι καὶ ποῖα τάξει γενέσθαι δύναται, **C**
 ἵνα μὴ κοθιν ἀπέλιθῃ ἀπόκρισις πρὸς καθεύδοντας ἀνδρας,
 ὅπερ οἱ ἄγιοι δι' ὀπτασίας ἤκουσαν καὶ ἐγνώρισαν.

ΓΡΗΓ. Ἴνα τί ἐρευνοῦν διστάξεις, Πέτρε, περὶ τοῦ κατὰ
 τάξιν γεγονότος κεφαλαίου; ἢ ἀγνοεῖς ὅτι ἡ τοῦ πνεύμα-
 τος φύσις κινητικὴ ἐστὶν ὑπὲρ τὸ σῶμα; ἀληθῶς τῆς γρα-
 φῆς μαρτυρούσης ἀκηκόαμεν, ὅτι ὁ προφήτης Ἀμβακούμ
 ἐκ τῆς Ἰουδαίας ὑψωθείς ἄνω εἰς τὴν τῶν Χαλδαίων γῆν
 σὺν τῷ ἀρίστῳ ᾧ ἦν αὐτῷ ἐτοιμάσας, πρὸς τὸν προφῆτην
 Δανιὴλ παραγέγονε, καὶ τοῦτον ἐμπλήσας ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ
 πάλιν αὐτὸν εὗρεν; Εἰ οὖν ὁ προφήτης Ἀμβακούμ ἐκ τσο-
 οῦτου μεγίστου διαστήματος ὑπὸ Θεοῦ μετάρσιος γεγο-
 νώς, καὶ ἐν μιᾷ καιρῷ ῥοπῇ σωματικῶς Δανιὴλ τῷ προ-
 φῆτῃ ἀρίστῳ παραγινόμενος προσεκλήματι, τί θαυμάσο-
 τὸν εἰ ὁ πατὴρ Βενέδικτος διὰ προσευχῆς ἐν πνεύματι
 ἁγίῳ μετάρσιος γέγονε, καὶ τοῖς δυσὶν ἤγουν τῷ ἡγου-
 μένῳ καὶ τῷ αὐτοῦ οἰκονόμῳ ὄφθη, καὶ περὶ τῆς οἰκοδο-
 μῆς τῆς μονῆς διατάξασθαι, ἐν τῷ τρόπῳ δὲ ὁ προφήτης τὴν
 σωματικὴν τροπὴν ἐπιπερόμενος πρὸς Δανιὴλ τὸν προφῆτην σωματικῶς παραγέγονε, τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ ὁ
 πατὴρ Βενέδικτος ἐν πνεύματι πρὸς τοὺς μαθητὰς παραγέγονε, βρώσιν ἀθάνατον αὐτοῖς ἐπιφερόμενος, τουτέστι
 τὴν τῆς μονῆς σύστασιν καὶ οἰκοδομήν;

ΠΕΤΡ. Τῇ δεξιᾷ χειρὶ τῆς ψυχραφελοῦς¹ καὶ σωτηριώ-
 δους διηγήσεως ἐκμαζόμενος τὴν ἐν τῇ διανοίᾳ μου ἐνοῦ-
 σαν δειλίαν ἀκμάζουσιν τὴν τῆς ἐρωτήσεως προθυμίαν
 ἀπειργάσω, ἀλλ' ἤθελον γυνῶναι ὁποῖος ὑπῆρχεν ὁ ἀνὴρ
 οὗτος ἐν τῇ κοινῇ συντυχίᾳ.

¹ Ms ἀναστάς οὖν.

² Ms. τοῦ Θεοῦ ἀνθρώπος.

³ Ms ἐκόμισε.

⁴ Ms. τῆς σῆς ψυχ.

⁵ Ita magno consensu mss. Prætulerrunt editores, ne quidem excepto Mabill. sicut per visionem vidistis.

B reversi, et cuncta habitacula sicut ex revelatione
 didicerant construxerunt.

Petr. Doceri velim quo fieri ordine potuit ut longe
 iret, responsum dormientibus diceret, quod ipsi per
 visionem audirent et recognoscerent.

Gregor. Quid est quod perscrutans rei gestæ ordi-
 nem ambigis, Petre? Liquet profecto, quia mobilio-
 rioris^c naturæ est spiritus quam corpus. Et certe
 Scriptura teste novimus quod propheta ex Judæa
 sublevatus (*Dan. xiv, 32*), repente est cum pran-
 d'o in Chaldæa depositus, quo videlicet prandio pro-
 phetam refecit, seque repente in Judæa iterum inve-
 nit. Si igitur tam longe Habacuc potuit sub momento
 corporaliter ire et prandium d'ere, quid mirum si
 Benedictus Pater obtinuit quatenus iret per spiritum,
 et fratrum quiescentibus spiritibus necessaria narra-
 ret, ut sicut ille ad cibum corporis corporaliter
D perrexit, ita iste ad institutionem spiritualis vite
 spiritualiter pergeret?

Petr. Manus tuæ locutionis tersit a me, fateor,
 dubietatem mentis; sed velim nosse in communi
 locutione qualis iste vir fuerit.

Fortasce quod per visionem videre, non audire dicamur. At infra paulo post legitur: quod ipsi per visionem audirent.

^b Nonnulli ed., ex relatione.

^c In vet. ed., nobilioris, quem errorem retinuerant Bailand. contra mss. Angl., Norm., etc., fidem.

ΚΕΦΑΛΑ. ΚΓ'.

A

CAPUT XXIII.

Περὶ τῶν χωρισθειῶν παρ' αὐτοῦ τῆς κοινωνίας μοναστηρίων.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ. Σπανίως, Πέτρε, καὶ αὐτὴ ἡ συνήθης αὐτοῦ διέλεκτος ἡστόχευε θείας δυνάμεως ὑπὸ γὰρ τῆς αὐτῆς σημείων ἐνεργείας ἢ τοῦ μακαρίου φωνῆ βρεθομένα, ἐνεργῆς ὑπῆρχε καὶ οὐ διάκηνος. Ὁ γὰρ τὴν ἑαυτοῦ καρδίαν ἐν τοῖς ὑψηλοῖς ἀνατείνας οὐδαμῶς ἐκ τῶν προερχομένων ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ λόγων, κενόν τινα ἢ διακίπτοντα εὐρίσκεισθαι (sic). Εἰ δὲ καὶ συμβέβηκε ποτε σὺν ἀπειλῇ φθέγγεσθαι αὐτόν, λίαν ὑνατός ἦν ὁ τούτου λόγος· διότι οὐ μετὰ διδίας, ἢ σκέψεως, ἀλλὰ δι' ἀποφάσεις σοφῶς ἐπιτίμα. Ἐπεὶ οὖν οὐ μακρὰν τοῦ μοναστηρίου αὐτοῦ δύο τινές παρθένοι ἀσκήτριαι εὐγενεστάτου γένους τυγχάνουσαι ἐν τῷ ἑαυτῶν ἀνεστρέφοντο οἴκῳ, ἀνὴρ δὲ τις σπουδαῖος καὶ εὐλαβὴς τὴν λειτουργίαν τῆς αὐτῶν χρεῖς τε καὶ οἰκονομίας συνήθως διακόνει· ἀλλ' ἡ τοῦ γένους εὐγένεια οὐ πάσι συμβαίνει· προξένος γίνεσθαι τῆς τοῦ νοῦ κήψως, ἵνα ἑαυτοῦς ἐν τῷ αἰσθητῷ κόσμῳ βδελυξάμενοι μηδὲν πλεον ἑαυτοῦς τῶν ἄλλων ἠγάσωνται εἶναι. Τοῦτο δὲ εἰ ἐργάσαν καὶ διὰ μελίτης ἐπορεύοντο, οὐκ ἄν αἱ προξενθεῖσαι ἱεραὶ θύλαιαι τὴν ἑαυτῶν ἡγάσσαν δίκην ξηροῦ κατὰ τοῦ σπουδαιοτάτου ἐκείνου ἀνδρός τοῦ τὴν ὑπαρξίαν προθύμως αὐταῖς τῶν ἀναγκίων τοῦ σώματος χρεῶν προσπορίζοντος, εἰς ὕβρεις ἠκόνησαν, καὶ εἰς θυμὸν τοῦτον ἐκίνησαν. Ὁ δὲ εὐλαβὴς ἐκείνος ἀνὴρ μακρῶς λοιπὸν δυνάμενος ὑπενέγκαι τὴν ὑπερέβλουςαν τῶν θυμάτων εἰς αὐτόν ἡγομένην ἀτιμίαν, πρὸς τὸν τοῦ Θεοῦ ἀνθρώπινον παρεγένετο, καὶ τὴν τῶν παθόντων ἐσθλιότητων ἀχάριστον γνώμην, καὶ πόνος ἔβρις παρ' αὐτῶν ἰδέσθαι ἀνέθιτο τῷ ἁγίῳ. Ὁ δὲ σημειοφόρος πατὴρ Βενέδικτος ταῦτα ἀκούσας περὶ τῶν παρθόνων, ἐδύλωσεν αὐταῖς, λέγων· « Διορθώσαθε ἑαυτὰς καὶ τὴν γλῶσσαν ὑμῶν σωζομένης, ἐπεὶ ἐὰν μὴ διορθώσθε, ἀκοινωνήτους ὑμᾶς ποιῶ. » Ταύτην οὖν τὴν τῆς ἀκοινωνήσεως ἀπόφασιν, οὐχ ὡς δεσμῶν αὐτὰς ἐν τῷ τοῦ ἐπιτίμου χωρισμῷ ἀπέστειλεν, ἀλλὰ σοφῶς τε καὶ πατρικῶς τὴν ἐκείνων ἀχάριστον προαιρεσιν βελτιώσαι βουλόμενος· ἐκείναι δὲ τῆς οἰκείας ἀφροσύνης οὐκ ἀπέστησαν, οὐδὲ λόγον ἐποίησαντο τῆς τοῦ ἁγίου παρανομιᾶς. Μετ' ὀλίγας οὖν ἡμέρας αἱ προξενθεῖσαι παρθένοι ἔλασι τοῦ βίου ἐχρήσαντο, καὶ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἐτάφισαν. Ἡμεῖς δὲ ἐν τῇ αὐτῇ ἐκκλησίᾳ τῆς θείας λειτουργίας αἱ συναΐξεις ἐπιτελοῦντο, καὶ κατὰ τὸ συνήθως ὁ διάκηνος ἔκραζεν· « Εἴ τις οὐ κοινωνεῖ, ἐξέλθῃ τῆς ἐκκλησίας ἐξω, » ἢ τροπὸς τῶν βηθείσων παρθένων, ἧς ὑπερ' αὐτῶν συνήθως προσφορὰν τῷ κυρίῳ

¹ Ms. τὴν ἑαυτῶν... κατὰ τοῦ δικαιολογήτου.

² Ms. γρομένην.

³ Carnot. et Frat., *excommunicabo*; quod prius in Germ. scriptum. De hac excommunicatione fuse disputat Gussan. assertitque genus esse maledictionis, non vero censuram canonicam. Consulendi sunt Reguæ S. P. Bened. commentatores, maxime ad capp. 23. 24. 25 et seq. Sane mens Gregorii fuit huic excommunicationi vim canonicam tribuere, ut ex his liquet: *Cumque... diaconus clamaret*, etc., infra.

⁴ Carnot., *sed intentando*; German. Longip. et plerique Norm., *intendendo*. Secundus Theod., *intendendo quod est comminando*. Aliqui Norm., *intendendo*.

⁵ Ex hoc loco patet non solos episcopos aut clericos tunc in ecclesiis sepultos fuisse. Idem liquet

De sanctimonialibus quæ post mortem per ejus oblationem communioni Ecclesiæ sunt redditæ.

Gregorius. Vix ipsa, Petre, communis ejus locutio a virtutis erat pondere vacua: quia cujus cor sese in alta suspenderat, nequaquam verba de ore illius incassum cadebant. Si quid vero unquam non jam discernendo, sed minando diceret, tantas vires sermo illius habebat, ac si hoc non dubie atque suspense, sed jam per sententiam protulisset. Nam non longe ab ejus monasterio duæ quædam sanctimoniales femine nobiliori genere exortæ, in loco proprio conversabantur; quibus quidam religiosus vir ad exterioris vite usum præbebat obsequium. Sed sicut nonnullis solet nobilitas generis parere ignobilitatem mentis, ut minus se in hoc mundo despiciant, qui plus se cæteris aliquid fuisse meminerunt; necdum prædictæ sanctimoniales femine perfecte linguam suam sub habitu sui freno restrinxerant, et eundem religiosum virum qui ad exteriora necessaria eis obsequium præbebat, incantis sæpe sermonibus ad iracundiam provocabant. Qui dum diu ista tolleraret, perrexit ad Dei hominem, quantasque pateretur verborum contumelias, enarravit. Vir autem Dei hæc de illis audiens, eis protinus mandavit, dicens: *Corrigite linguam vestram; quia si non emendaveritis, excommunico a vos*. Quam videlicet excommunicationis sententiam non proferendo intulit, sed minando. Illæ autem a pristinis moribus nihil mutatae, intra paucos dies defunctæ sunt, atque in ecclesia sepultæ. Cumque in eadem ecclesia missarum solennia celebrarentur, atque ex more diaconus clamaret: *Si quis non communicat, de locum, nutrix earum quæ pro eis oblationem Domino offerre consueverat, eas de sepulcris suis progredi et exire de ecclesia videbat*. Quod dum sæpius cerneret, quia ad vocem diaconi clamantis exibant foras, atque intra ecclesiam permanere non poterant, ad memoriam reduxit quæ vir Dei illis adhuc viventibus mandavit. Eas quippe se communionem privare dixerat, nisi mores suos et verba corrigerent. Tunc servo Dei cum gravi mœrore indicatum est, qui manu sua protinus oblationem dedit, dicens: *Ita et hanc oblationem pro eis offerri Domino facite, et ulterius excommunicatæ non erunt*. Quæ dum oblatio pro eis fuisset immolata, et a dia-

ex cap. 50 et seqq. l. iv Dial. Jus sepulture in ecclesia, pecunia comparatum, vide ejusdem lib. c. 52. Fidelium corpora jam a iv sæculo in ecclesiis sepulta aliquando fuisse probat Ambrosius: *Nondum, inquit, erant hujusmodi Dei templi in quibus fidelium Domino reliquiæ condantur*, l. i de Abraham, c. 9, n. 80, p. 508 novæ ed.

⁴ Gabriel Albaspinæus in l. i, observatione 10, duo probat ad hunc locum illustrandum apprime idonea. Primum oblationes olim fuisse instar modi seu facultatis cujusdam, qua jus communionis comparabatur, quando illæ ab ecclesia altari expositæ et representatæ Deo a sacerdotibus erant. Alterum, post mortem jus communionis a quo vivus quis exciderat, posse recuperari, si modo extremum vite diem in penitentia terminasset. Mabill. tom I Act.

προσέφερε, τῆς οὐτάς δυο παρθένους ἐκ τῶν κλημάτων αὐτῶν προσερχομένας, καὶ ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας ἐξερχομένας εὐθεῖραι. Ὡς δὲ πολλάκις τοῦτο γινόμενον εὐεάσατο, καὶ πρὸς τὴν τοῦ διακόνου ἐκφώνησιν ἐκείνας ἐξερχομένας ἐκ τῶν κλημάτων, καὶ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ μένειν μὴ δυναμένας. εἰς μήμηκα ἔλθοῦσα ἡ βουθεῖσα τούτων τροφός, ὅτιπερ ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος ἐτε ζῶσα εἰς αὐταῖς ἐδῆλωσε, καὶ τῆς τῶν θεῶν μυστηρίων μεταλήψεως ταύτας στερεῖσαι εἶπεν, ἵαν μὴ τὰ ἑαυτῶν ἴθα καὶ τοὺς λόγους δευρῶσωνται¹, μετὰ σπουδῆς πρὸς τὸν τοῦ Θεοῦ δοῦλον² Βενέδικτον παραγίνεται, καὶ σὺν ὀδυρμῶ πολλῶ πρὸς τοῖς ποσί αὐτοῦ κυλινομένη, τὴν οἴκτου καὶ φρίκης μεστὴν ἐκείνην θεωρίαν, ἤπερ τοῖς ὀφθαλμοῖς τοῖς οἰκείοις εὐεάσατο, ἀλήγηεν τῷ πατρὶ. Ὁ δὲ ἅγιος ταῦτα ἀκούσας, καὶ ὑπὸ τῆς συνούσης αὐτῷ συμπαθείας κινήθεις, λαβὼν μίαν προσφοράν, ἔδωκεν³ ἐν τῇ χειρὶ αὐτῆς, εἰπὼν πρὸς αὐτήν⁴ « Ἀπελθε, καὶ ταύτην τὴν προσφοράν ὑπὲρ αὐτῶν τῷ κυρίῳ προσνεχθῆναι ποιήσον, καὶ τοῦ λοιποῦ οὐκ ἔσονται ἀκαινώητοι. » Τῆς τοίνυν προσφορᾶς ὑπὲρ αὐτῶν προσνεχθείσης τῷ κυρίῳ, καὶ τοῦ διακόνου κατὰ τὸ σύνθεσις κρᾶζοντος, ἵνα οἱ μὴ μεταλαβάνοντες ἐξέλθωσι τῆς ἐκκλησίας, οὐκ ἔτι λιπεὶν ἔβρωθήσαν ὑπὸ τῆς τούτου τροφῆς ἐκβαίνουσαι τῆς ἐκκλησίας. Ὅθεν πιστεύομεν ἐκτὸς πάσης ἀμφισβήτησις ἵσταται, ὅτι ἤλικα ἢ παρὰ τοῦ ἁγίου βουθεῖσα προσφορά ὑπὲρ αὐτῶν ἐθύθη, παραυτὰ τῆς συγχωρήσεως ἠξιώθησαν, καὶ τὴν τῆς ὁσίας κοινωνίας μεταλήψιν παρὰ κυρίου δὲ τοῦ μακαρίου Βενέδικτου ἐδέξαντο.

ΠΕΤΡ. Θεομαστόν σφόδρα ἐστίν εἰ [redundat ei] τοῦ τῶν τ.ν. σεβάσμιον καὶ ἀγιώτατον ἄνδρα⁵ ἐν ταύτῃ τῇ ζωῇ ὄντα καὶ φθαρτῇ σαρκὶ ἰσχύειν ψυχῆς λύσαι ἐν αὐτῷ. λοιπὸν τῷ ἀοράτῳ κριτηρίῳ τεταγμένας.

ΓΡΗΓΟΡ. Μή τι οὖν, Πέτρε, ἐν ταύτῃ τῇ σαρκὶ ἔτι οὐκ ἦν ὁ παρὰ Θεοῦ ἀκούσας, « Ὁ ἵαν δόξης ἐπὶ τῆς γῆς ἔσται δεδεμένος καὶ ἐν τοῖς οὐρανοῖς⁶ καὶ ὁ ἵαν λύσης ἐπὶ τῆς γῆς ἔσται λελυμένος καὶ ἐν τοῖς οὐρανοῖς⁷; οὐτίνος καὶ νῦν τὴν τάξιν ἐπικρατοῦσιν, δεσμεύοντες καὶ λύοντες, οἱ τὸν θρόνον τοῦ ἁγίου Ἀποστόλου καὶ ποιμένοι τῇ πίστει καὶ τῆς ἠθῆσι κοσμοῦντες. Ἴνα οὖν δόξης τοσαύτης γήινος ἄνθρωπος καταξιωθῆ, ὁ οὐρανοῦ καὶ γῆς ποιητῆς ἐξ οὐρανοῦ ἐπὶ τὴν γῆν κατέλθῃ, καὶ ἵνα ὁ σὰρξ ἐκ τοῦ πνεύματος κρῖναι δυναθῆναι, ταῦτα αὐτῇ παρασχεῖν ἠξίωσε, ὁ Θεὸς ὡν γέγονε διὰ τοὺς ἀνθρώπους σὰρξ. Ἐξω δὲ αὐτοῦ ἡ ἀσθένεια ἡμῶν⁸ σὺ γὰρ ὑπ' αὐτῆς ἡ τοῦ Θεοῦ δυναστεία⁹ ἠσθένησιν.

ΠΕΤΡ. Μετὰ τῆς τῶν σημειῶν δυνάμει καὶ ἡ τῶν ῥημάτων ἀπολογία προσφόρως ἐξεφωνήθη.

ΚΕΦΑΛ. ΚΔ΄.

Περὶ τοῦ μοναχοῦ τοῦ παρὰ γνώμην τοῦ ἁγίου εἰς τοὺς γονεῖς ἀπελόντος, καὶ ἐπὶ τελειωθέντος.

ΓΡΗΓΟΡ.ΟΣ. Ἄλλοτε πάλιν μοναχὸς τις νεανικῶς βιών, τῆς μονῆς τοῦ ἀνθρώπου τοῦ Θεοῦ ὑπάρχων, τοὺς ἑαυτοῦ κατὰ σάρκα γονεῖς ὑπὲρ μέτρον ἀγαπῶν, καὶ ἐν τῇ¹⁰ οἰκίᾳ αὐτῶν συνεχῶς ἄνευ τῆς τοῦ ἁγίου πατρὸς παραθέσεως ἀπερχόμενος, συνέβη ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ κατὰ τὸ σύνθεσις αὐτῷ πρὸς τοὺς γονεῖς παραγενέσθαι¹¹ εἰσελθόντος δὲ αὐτοῦ ἐν τῇ οἰκίᾳ, ἐτελευτήσεν. Εἶτα κηδεύσαντες αὐτόν, καὶ ταχῆ παραδόντες, τῇ ἐξῆς ἡμέρᾳ τὸ σῶμα αὐτοῦ ἔξω εὐρον ἐρρίμιμον. Καὶ τοῦτο πάλιν θάψαντες, εὐθύς ὑπὸ τῆς γῆς ἐκβρασθῆν ὡς τὸ πρότερον εὐεάσαντο. Ταῦτα οὖν ἑωρακότες οἱ αὐτοῦ κατὰ σάρκα γονεῖς, πρὸς τὸν συμπαθείστατον πατέρα Βενέδικτον μετὰ μερίστου¹² κλαυμοῦ

cono juxta morem clamatum est, ut non communitantes ab ecclesia exirent, illae exire ab ecclesia ulterius visae non sunt. Qua ex re indubitanter patuit quia dum inter eos qui communionem privati sunt, minime recederent, communionem a Domino per seivum Domini recepissent.

Petr. Mihi valde, quamvis venerabilem et sanctissimum virum, adhuc tamen in hac carne corruptibili degentem, potuisse animas solvere in illo jam invisibili iudicio constitutas.

Gregor. Numquidnam, Petre, in hac adhuc carne non erat, qui audiebat : Quodcunque ligaveris super terram, erit ligatum et in caelis : et quae solveris super terram, soluta erunt et in caelis (Matth. xvi, 19)? Cujus nunc vicem in ligando et solvendo a obtinent qui locum sancti regiminis fide et moribus tenent b. Sed ut tanta valeat homo de terra, caeli et terrae Conditor in terram venit e caelo, atque ut iudicare caro etiam de spiritibus possit, hoc ei largiri dignatus est, factus pro hominibus Deus caro : quia inde surrexit ultra se infirmitas nostra, unde sub se infirmata est firmitas Dei.

Petr. Cum virtute signorum concorditer loquitur ratio verborum.

CAPUT XXIV.

De puero monacho quem sepultum terra projecit.

Gregorius. Quadam quoque die dum quidam ejus puerulus monachus parentes suos ultra quam deberet diligens, atque ad eorum habitaculum tendens sine benedictione de monasterio exiisset, eodem die mox ut ad eos pervenit, defunctus est. Cumque sepultus, die altero projectum foras corpus ejus inventum est, quod rursus tradere sepulturae curarent. Sed sequenti die iterum projectum exterius atque inhumatum sicut prius invenerunt. Tunc concite ad Benedicti Patris vestigia currentes, cum magno fleu petierunt ut ei suam gratiam largiri dignaretur. Quibus vir Dei manu sua protinus com-

¹ Ms. διορθώσασιν.
² Ms. φίλον.
³ Ms. δίδωκεν.
⁴ Ms. ἄνδρα ἔτι ἐν ταύτῃ τῇ φθαρτῇ σαρκὶ ὄντα, ἰσχύειν.

⁵ Ms. μεγάλης παρακλήσεως καὶ.
⁶ Hic aliqua desideratur conjunctio. Edit.

^a Val-cl. et primus Carnot., ligandi et solvendi.
^b Neque vero hinc concludat aliquis ministrorum peccata sacramentorum effectui obicem ponere. Non enim ipsi per se sanctificant, sed ille cujus sunt ministri, Gussany.

¹⁰ Juniorum hunc monachum frequenter ad parentes invitandos exiisse significat interpres, quod in Gregorio non legitur.

προσέδραμον, δειόμενοι ὅπως διὰ τῆς ἐνούσης ἐν ἀ' πῶ θείας χάριτος οἰκτειρήσας τὸν οὕτως ἀβλίως θανάτῳ, προστάξῃ τούτον ὑπὸ τῆς γῆς κατασχεθῆναι. Ἐωρακῶς οὖν ὁ μακάριος τὴν κατώδυνον αὐτῶν καρδίαν, λαβὼν ἀπὸ τοῦ δεσποτικοῦ σώματος μερίδα μίαν δίδωκεν ἐν τῇ χειρὶ αὐτῶν, εἰπὼν πρὸς αὐτοὺς^a Ἐπίθεται, καὶ τοῦτο δεσποτικὸν σῶμα ἐπάνω τοῦ στήθους αὐτοῦ βαλόντες τῇ προσηκούσῃ ταφῇ παραδίδοτε. Ὁ τοῦτο οὖν πεποιηκότες οἱ τοῦ τελευτήτος γονεῖς, οὐκέτι ὑπὸ τῆς γῆς ἐξέρρηψεν τὸ ταφὴν^b σῶμα, ἀλλὰ κατὰ τὴν τοῦ ἁγίου πρόσταξιν, ἔμεινεν κατασχεθὲν ὑπὸ τῆς γῆς. Ὁρᾷς, Πέτρε, ποίας κατακρίσεως παρὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ^c ἠέλωθα ἐκείνος ὁ ἄνθρωπος ὅτι τὸ σῶμα αὐτοῦ ἢ γῆ ἀπέβλεψεν, διότι τὴν τοῦ μακαρίου Βενεδίκτου εὐμένειαν οὐκ ἔσχεν.

ΠΕΤΡ. Θαυμάζω ἀληθῶς, καὶ σφόδρα ἐκπλήττομαι.

B *Petr.* Perpendo plane, et vehementer stupeo.

ΚΕΦΑΛΑ. ΚΕ΄.

CAPUT XXV.

Ἐπὶ τοῦ ἐξεληθέντος μοναχοῦ τῆς μονῆς, οὕτως ἐν τῇ ὁδῷ δράκων ὑπέκνησεν.

De monacho qui de monasterio discedens, draconem in itinere invenit.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ. Ἦν τις ἐκ τῶν μοναχῶν τῆς μονῆς τοῦ ὁσίου πατρὸς Βενεδίκτου, ὅστις τῶ τῶν λογισμῶν ἐμβασματῶ ὑπὸ τοῦ τῆς ἀκαθαρτίας δαίμονος κυριευθεὶς, τῇ τοῦ κανόνος ἀκριβεστάτῃ παραδόσει στοιχίσαι^a αὐδαμῶς ἤθελεν. Ὁ δὲ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος τούτου νοθεύτων οὐ διεέλεπε, καὶ συνεχῶς παιδεύων οὐκ ἠέλησεν. Ἐκείνος δὲ οὐκ εἶλατο τῆς τοῦ πατρὸς ὑπακοῦσαι παραίνεσιως, ἀλλὰ καὶ ἀναιδῶς τῶ ἁγίῳ προσπίπτων οὐκ ἔπαυτο, ἵνα ἰαθῆ ὑπὸ αὐτοῦ πρὸς τοὺς ἑαυτοῦ γονεῖς πορευθῆναι. Ἐν μιᾷ οὖν ἡμέρᾳ^b ὁ σιθάσμιος πατήρ ὑπὸ τῆς αὐτοῦ παρακλήσεως ὀχληθεὶς, ἐν θυμῷ ἐκίλευσεν ἵνα τῆς μονῆς ὑποχωρήσῃ. Ὅστις ὑθίως ἦν ἕκ τοῦ μοναστηρίου ἐξῆλθε, κατανέμπων αὐτοῦ ἐν τῇ ὁδῷ δράκοντα ἀνεωρμένον^c τῷ στόματι εὖρε, καταπιεῖν τούτον θέλοντα. ἤρξατο οὖν αὐτὸς τρίμεναι, καὶ^d ψηλαῶν μεγίσταις φωναῖς κράζων εἶπε Ἐδράμετε, δράμετε, ὅτι ὁ δράκων οὗτος καταφαγεῖν με θέλει. Ἐδραμόντες^e δὲ ὁμοῦ δύο ἀδελφοί, τὸν μὲν δράκοντα οὐκ ἐθάρησαντο, τρέμοντα δὲ, καὶ ψηλαφῶντα τὸν μοναχὸν εὐρόντες, εἰς τὸ μοναστήριον ὑπέστρεψαν. Ὅστις ὑθίως ὑπέσχετο μηδέποτε ἐκ τοῦ μοναστηρίου ἐξέλθαι, ἢ ἀποστῆναι. Ἀπὸ οὖν τῆς ὥρας ἐκείνης ἐν τῇ ἑαυτοῦ ὑποσχέσει ὑπέμεινε, καὶ ταῖς τοῦ ἁγίου ἀνδρὸς εὐχαῖς τειχισθεὶς, τὸν καταναντῆ αὐτοῦ ἐστῶτα δράκοντα, ὅντινα πρότερον μὴ ὄρων ἠκολούθει, τούτου οὐδαμῶς τοῦ λοιποῦ θύεσται.

Gregorius. Quidam autem ejus monachus mobilitati mentem dederat^b, et permanere in monasterio nolebat. Cumque eum vir Dei assidue corripere, et frequenter admoneret, ipse vero nullo modo consentiret in congregatione persistere, atque importunis precibus ut relaxaretur immineret, quadam die idem venerabilis Pater, nimietatis ejus tædio affectus, iratus jussit ut discederet. Qui mox ut monasterium exiit, contra se assistere aperto ore draconem in itinere invenit. Cumque eum idem draco qui apparuerat devorare vellet, cœpit ipse tremens et palpitans magnis vocibus clamare, dicens: Currite^c, currite, quia draco iste me devorare vult. Currentes autem fratres draconem minime viderunt, sed trementem atque palpitantem monachum ad monasterium relexerunt. Qui statim promisit nunquam se esse a monasterio recessurum, atque ex hora eadem in sua promissione permansit: quippe qui sancti viri orationibus contra se assistere draconem viderat, quem prius non videndo sequebatur.

^a Ms. ἱρρῖμμένον τὸ ταφὴν σῶμα εἶδον· ἀλλὰ.

^b Ms. χριστοῦ ἐν παίρα γέγονεν ἐκείνος.

^c Ms. στοιχίσαι. Et paulo post διέλεπε... οὐκ εἶλατο.

^d τῶν ἡμερῶν.

^e Ms. ἀνεωρμένον τὸ στόμα ἔχοντα εὖρεν καταπιεῖν αὐτὸν θέλοντα ἤρξατο οὖν ὁ αὐτός.

^f Vox ista significat palpitans, non palpitans, ut in Latino legitur. Ex vocum similitudine forsitan hallucinatus est interpretis hic et paulo infra; aut corrupto usus est codicis in quo palpitans, et palpitantem, legerat. Ex Gussano.

^g In Vatic. legitur tantum, δραμόντες δὲ καὶ ψηλαφῶντα. Ommissa revocavimus ope nis. Colb.

^h Multis exemplis probat Menardus in notis ad Sacr. p. 267 et 268, nunc nota 680, olim sacrum corpus Christi super pectus quorundam defunctorum in sepulchro fuisse positum. Solemnis hic mos erat in sepeliendis episcopis. Neque id interdicunt concilia Carthag. III, can. 6, et Antissiodorensis: c. 12, cum prohibent eucharistiam dari mortuis; hoc enim intelligi debet de communionem que concedi

non debet mortuis, cum dictum sit a Deo: accipite et manducate. Unde liquet eos solos accipere posse qui manducare valeant. Plurimi locum hunc illustrarunt, Hæftenus, Mabilionius, Bultellus, etc., in suis ad vitam S. Bened. lucubrationibus. Ex hoc facta, quod a S. Basilio quæque usurpatum fatetur Gussavilleus, demonstrari contendit, non omnium priscorum exempla in nostros mores indiscriminatim esse inducenda. Vide Basilii vitam ab Amphilochio, ut vulgo creditur, scriptam. Consulte etiam Confessionem Gregorianam auctore Theodoro Petreio Campensi carthusiano Colonicensi lib. III, cap. 6, num. 3, ubi egregie pugnat contra Petrum Martyrem scribentem adversus Gardinerum object. 38, Benedicti jussu eucharistiam in os mortui fuisse injectam. Censet autem laudatus auctor eucharistiam positam quidem fuisse supra pectus mortui, sed postea continuo ablatam.

ⁱ Gussanv. et cæteri fere ed., mobilitati mentis deditus erat.

^k Primus Carn., Occurrite. In excusis, Succurrite.

ΚΕΦΑΛ. ΚΣ'.

Α

Περὶ τοῦ ἰαθίντου παιδὸς ἀπὸ τῆς λίπρας.

Νομίζω μὴδὲ τοῦτο σιγῆς ἄξιον ὑπάρχειν, ὅπερ Ἰλλουστρίῳ ἀνδρὶ Ἁγωνίῳ τοῦνομα διηγουμένῳ ἤκουσα, ὅστις ἔλαβε τοῦ πατρὸς αὐτοῦ παιδα ἐπιχυσεν ἑλεφαντίας ὑπομείναντα, καὶ λοιπὸν τῶν τριχῶν αὐτοῦ πεπτωκυῖων, τὸ δέρμα αὐτοῦ ἐφυσίθη. Εἶτα προιούσης τῆς νόσου λαθεῖν οὐκ ἔδυνάτο. Πρὸς δὲ τὸν ἄνθρωπον τοῦ Θεοῦ ὑπὸ τοῦ ἰαυτοῦ πατρὸς ἀπεστάλη, καὶ ἐν τῇ προτέρᾳ ὑγίᾳ ὁ παῖς ἀποκατασταθεὶς, τῷ οἰκείῳ γεννήτορι μετὰ πάσης σπουδῆς ἀπεδόθη.

ΚΕΦΑΛ. ΚΖ'.

Περὶ τῶν εὐρεθίντων ἐν νομισμάτων διὰ προσευχῆς τοῦ ἁγίου.

Καὶ τὰ περὶ Περεγρίνου τοῦ μαθητοῦ τοῦ μακαρίου ἁγίου Βενεδίκτου διηγηθέντα μοι οὐδαμῶς ἠγοῦμαι δίκαιον γίγῃ παραδοῦναι. Ἐρῆκε γάρ μοι ὁ αὐτός, ὅτι ἐν τινὲς ἡμέρα ἀνὴρ τις πιστὸς ἀνάγκη χρέους συνειχόμενος, καὶ ὑπὸ τοῦ χρεοσειλέτου τὸ δάνειον ἀπαιτούμενος, καὶ μὴ ἔχων τὸ πῶθεν ἀποδοῦναι, μεγίστην ἰαυτῷ εὐεργεσίαν γενέσθαι ἐπίστευσεν, εἰ πρὸς τὸν τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπον παραγένηται καὶ δὴ παρευθίς προσέειπεν τοῖς τοῦ ἁγίου ποσιν, τὴν συνείχεσαν αὐτοῦ τοῦ χρέους τῶν δώδεκα νομισμάτων ἀνάγκη ἀπαγγέλλων. Ὁ δὲ σεβάσιμος πατὴρ συμπάθως πρὸς αὐτὸν πραίῃ τῇ φωνῇ εἶπεν· « Ἀδελφε, συγχώρησον, ὅτι οὐδαμῶς ἔχω δώδεκα νομίσματα· ἀλλ' ἄπειθε, καὶ μετὰ δύο ἡμέρας ὑπόστραψον πρὸς με, οὐ γὰρ ἔχω σήμερον ὅπερ σοι παρασχέιν ὀφείλω. » Ἐν δὲ ταῖς δυσὶν ἡμέραις ἐκείναις ἦν ὁ πατὴρ σχολάζων ἐν τῇ προσευχῇ. Τῇ οὖν τρίτῃ ἡμέρᾳ παρεγένετο ὁ ἀνὴρ ἐκείνος, ὅστις ὑπὸ τῆς ἀνάγκης τοῦ χρέους συνείχετο, πρὸς τὸν τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπον. Ἀρχλα (sic) οὖν ὑπῆρχεν ἐν τῷ μοναστηρίῳ, ἧτις ἦν ὀσπρίου πλήρης· ὑπεράνω δὲ ταύτης ἀνείκειν διὰ τῆς τοῦ θεοφόρου πατρὸς εὐχῆς, τρισκαίδεκα νομίσματα κέρθησαν. Ἀπερ ὁ σημειοφόρος Βενεδίκτος ἐκένουσεν ἐνεχθῆναι, καὶ τῷ τεθλιμένῳ δοθῆναι ἀνδρὶ, ἐπὶ πρὸς αὐτὸν· « Ἀπειθε, τέκνον, καὶ τὰ μὲν δώδεκα νομίσματα ἀπόδος τῷ χρεοσειλέτῃ, τὸ δὲ ἐν νόμισμα κάτεχε σσαυτῷ διὰ τὰς ἀναγκαίας σου χρείας. » Ἄλλ' ἐπὶ τὸ προειμένον ἡμῖν ἐπανείπον ἁγίου διηγουμένου τὰ τοῦ σημειοφόρου πατρὸς θεῖα τεράστια, ἅπερ παρὰ τῶν αὐτοῦ φοιτητῶν τῶν ἐν ταύτῃ τῇ βιβλίῳ ἀνωτέρω μνημονευθέντων, ἀκοῆ παρεῖληφα. Ἦν τις ἐνὴρ ὅστις εἶχεν ἕτερον ζηλοτυπύοντα αὐτῷ, καὶ ἐχθρωδῶς πρὸς αὐτὸν δικαίμενον. Ὁ οὖν μισόκαλος δαίμων ἐπὶ τοσούτον ἐμμελῶς τοῦτον συνώθησεν, ὥστε θανατηφόρον ἐπινοήσασθαι κατ' αὐτοῦ δηλητήριον, καὶ τοῦτο ἄγροσύντα τὸν ἄνδρα πιεῖν παρεσκύασεν, ἵνα τοῦτον τῆς προσκαιρου ζωῆς θάπτον ἀπαλλάξῃ. Καὶ ὁ μὲν ἀνὴρ τὸ δηλητήριον πεπωκῶς οὐ τέθνηκε· ἀλλ' ἐκχυθείσης· ἐν ὄλῳ τῷ σώματι αὐτοῦ τῆς ἑλεφαντίας τὸ εἶδος, ἐλευσὼν θέματα τοῖς ἀπάντων ἰσθαμοῖς προῦκειτο. Εἶτα πρὸς τὸν τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπον ἀπενεχθείς, τὴν προτέραν ὑγίαν ταχίως ἀπέλαβε. Τῇ γὰρ σημειοφόρῳ αὐτοῦ δεξιᾷ ἀψάμενος τοῦ σώματος αὐτοῦ, πάσαν ἐπὶ τοῦ δέρματος αὐτοῦ τὴν τῆς ἐλεφαντίας νόσον ἐσυγάδυσεν.

¹ In excusis Ἀγωνίου.

² Ms. δίκαιον σιγήσαι.

³ Ms. δανειστοῦ.

⁴ Ms. ὄφειλον.

⁵ Ms. τῷ δανειστῇ.

⁶ Ms. ἐπανέλωμεν.

⁷ Ms. παρεπέδυσεν.

CAPUT XXVI.

De puero a morbo elephantino curato.

Sed neque hoc silendum puto, quod illustri viro Antonio a narrante cognovi, qui aiebat patris sui puerum morbo elephantino fuisse correptum, ita ut jam pilis cadentibus cutis intumesceret, atque incrementem saniem occultare non posset. Qui ad virum Dei ab eodem patre ejus missus est et saluti pristinae sub omni celeritate restitutus.

CAPUT XXVII.

De solidis per miraculum debitori redditis.

Neque illud taceam quod ejus discipulus Peregrinus nomine narrare consueverat: quia die quadam fidelis vir quidam necessitate debiti compulsus, unam sibi fore remedium credidit, si ad Dei virum pergeret, et quæ eum urgeret debiti necessitas, indicaret. Venit itaque ad monasterium, omnipotentis Dei famulum reperit, et quia a creditore suo pro duodecim solidis graviter affligeretur, intimavit. Cui venerabilis Pater nequaquam se habere duodecim solidos respondit, sed tamen ejus inopiam blanda locutione consolatus, ait: Vade, et post biduum revertere, quia deest hodie quod tibi debeam dare. In ipso autem biduo more suo in oratione fuit occupatus. Cumque die tertio is qui necessitate debiti affligebatur, rediret, super arcam monasterii, quæ erat frumete plena, subito tredecim solidi sunt inventi. Quos vir Dei deferri jussit, et afflicto petitori tribui, dicens, ut duodecim redderet, et unum in expensis propriis haberet.

Sed ad ea nunc redeam, quæ ejus discipulis in libri hujus exordio prædictis referentibus agnovi. Quidam vir gravissima adversarii sui æmulatione laborabat, cujus ad hoc usque odium prorupit, ut ei nec enti in potu venenum daret. Quod quamvis vitam auferre non valuit, cutis tamen colorem mutavit, ita ut diffusa in corpore ejus varietas lepræ morem imitari videretur. Sed ad Dei hominem deductus salutem pristinam citius recepit: nam mox ut eum contigit, omnem cutis illius varietatem fugavit.

⁸ Ms. ἐκχυθείσης τῷ σώματι ὄλον.

⁹ Germ., Antonio. Consentit Compend.

¹⁰ Gussan., corruptum.

¹¹ Duo Carnot., primus Theod. et Val cl., atque incremente sanie, occult.

¹² Primus Aud. et Lyr., venenum misceret.

ΚΕΦΑΛ. ΚΗ'.

Α

Περὶ τοῦ ῥιφέντος ὀνακ' ασταρίου (sic) σὺν τῷ ἐλαίῳ, κατ' ἐπιτροπὴν αὐτοῦ, καὶ μὴ πλασθέντος.

CAPUT XXVIII.

De ampulla vitrea in saxis projecta et non fracta.

Ἔστ' ἐκεῖνον τοῖνον τὸν καιρὸν καθ' ἐν τὴν Καμπονίαν λιμὸς συνέχευε βαρύντατος, ὁ τοῦ Χριστοῦ πιστὸς καὶ φρόνιμος οἰκονόμος οὐκ ἐπαύσατο πᾶσι τοῖς ἐνδοῖσι τὴν προκουσασι συμπαθῶς διακομὴν τῶν ἀναγκαίων τοῦ σώματος χρειῶν ποιούμενος· ἕως οὗ πάντα ἐκ τοῦ μοναστηρίου ἐξέλιπον¹, καὶ οὐδὲν ἕτερον ἦν ὑπολειφθὲν ἐν τῷ κελλαρίῳ τῆς μονῆς, εἰ μὴ βραχὺ τι ἐλαίου ἐν ὑάλινῳ σκευεῖ. Εἰς δὲ τις ὑποδιάκονος, τὴν προσηγορίαν Ἀγαπητὸς, ἦλθε πρὸς τὸν τοῦ Θεοῦ φίλον, πάνυ αὐτὸν δυσωπῶν, ὅπως ἐλαίου ὀλίγον ἐπιτρέψῃ δοθῆναι αὐτῷ· ὁ δὲ θεασάμενος οὗτος ἐπήρξεν ἕως ἡδὴ πάντα ἐν τῇ διακονίᾳ θείμηνος διανέμειν τε καὶ σκοποῖσεν ἐν τῇ γῆ, ἵνα ἐν τῷ οὐρανῷ τηρηθῶσιν, ἐκεῖνο τὸ βραχὺ τοῦ ἐλαίου, ὅπερ ἐν τῷ κελλαρίῳ τῆς μονῆς ἐπαπέμεινε, ἐκίλευσε τῷ αὐτοῦ δοθῆναι. Ὁ μοναχὸς δὲ ὁ τὴν τοῦ κελλαρίου διακονίαν ἐγκεχειρημένος, ὑπήκουσε μὲν τῆς τοῦ πατρὸς κενύσεως, ἀλλὰ πληρῶσαι ταύτην οὐχ εἴλετο. Μετ' ὀλίγον οὖν ἐπηρώτησεν ὁ πατὴρ τὸν κελλαράριον, εἰ τὸ βραχὺ ἐκεῖνο ἐλαίου δέδωκε τῷ αὐτῷ. Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς ὡλόλογεσε μὴ δέδωκεναι αὐτῷ, ἵκων πρὸς αὐτόν· « Ὅτι ἐάν ὄλον τὸ ἐλαίου ἐκεῖνο παραχρηθῆναι τῷ ἀνδρὶ κενύσεως, παντάπασι τοῖς ἀδελφοῖς οἰαδὸν παραμυθία οὐχ ὑπολειφθήσεται. » Τότε θυμωθεὶς ὁ πρῶτος ἐκείνος ἀνὴρ προσέταξε τοῖς ἀδελφοῖς, ὅπως τὸ ῥιφέν ὑάλινον σκεῦος, ἐν ᾧ τὸ ὀλίγον τοῦ ἐλαίου ἀπέμεινε, διὰ τῆς θυμίδος ῥίψωσιν, ἵνα μὴ ἐν τῷ μοναστηρίῳ τι τῶν τῆς παρακοῆς ἐναπομείνη. Γέγονε τοῖνον καθὼς ὁ μακάριος προσέταξεν. Ἐπὶ δὲ τὴν θυρίδα ἐκείνην σωρὸς² ἦν λίθων πολλῶν καὶ μεγάλων, ἐφ' ᾧ ὦν ῥιφέν τὸ εἰρημένον ἵα-
λυνον τοῦ ἐλαίου σκεῦος οὕτω δέμεινε σῶν, ὡς μὴ ῥιφέν ποτε. Οὔτε γὰρ ἀπὸ ὕψους ἀκουτισθὲν συνετρίβη, οὔτε τὸ ἐλαίου ἐξεχύθη. Ἐπέτρεψεν οὖν ὁ τίμιος οὗτος πατὴρ τοῦτο ἐνεχθῆναι, καὶ καθὼς ἦν ἀκέραιον, τῷ αἰτοῦντι δοθῆναι. Τότε συναχθέντων τῶν ἀδελφῶν, ἐνώπιον πάντων τὸν παρακούσαντα μοναχὸν διὰ τὴν ἀπιστίαν αὐτοῦ καὶ παρακοῆν καταλεξε.

ΚΕΦΑΛ. ΚΘ'.

Περὶ τοῦ γεμισθέντος πίθου ἐλαίου διὰ προσευχῆς αὐτοῦ.

Τούτου δὲ γεγονότος, ἕμα τοῖς ἀδελφοῖς αὐτὸν ὁ σεβάσιμος πατὴρ εἰς προσευχὴν δέδωκεν. Ἐν δὲ τῷ τόπῳ ἐκεῖνῳ, ἐν ᾧ μετὰ τῶν ἀδελφῶν ἐν τῇ προσευχῇ ἵστατο, πίθος κενὸς ὑπῆρχε τῷ σκεπᾶσματι κεκαλυμμένος. Ἐν δὲ τῷ τῶν ἁγίων πατέρων προσκαρτερεῖν ἐν τῇ προσευχῇ, ῥιφζατο τὸ πῶμα τοῦ αὐτοῦ πίθαριον³ κουφίζεσθαι, τοῦ ἐλαίου πληθυνθέντος· ἐν τῷ πίθῳ. Οὕτως κινήθητις τε καὶ ὑψώθητις, τὸ αὐξηθὲν ἐλαίου τὸ τοῦ πίθαριου στόμα ἐπερδύσαν ἅπαν τὸ ἔδαφος ἐπλήρωσεν, ἐν ᾧ ἦν εἰς προσευχὴν κύψας ὁ ἅγιος. Τοῦτο δὲ θεασάμενος ὁ θαυματουργὸς πατὴρ Βενέδικτος τῇ εὐχῇ τέλος ἐπέθηκε. Τὸν δὲ ἀπιστῶν ἐκεῖνον καὶ ἀπίκον ἀδελφὸν πατρικῶς ἐνουθέτησεν ἱκῶν· « Τίκνον, κρίσαι πίστιν ἀδίστακον καὶ ταπεινοφροσύνην ἁλίαν τοῦ μοναχικοῦ ἐπαγγέλματος. » Ὁ δὲ ἀδελφὸς κείνος πρῶτονως καὶ σωτηριωδῶς ὑπὸ τοῦ πατρὸς παινευθεὶς, ῥέσθη· ὁ γὰρ αἰδέμιος οὗτος πατὴρ τὴν ἰσχὺν τῆς αὐτοῦ νοθεσίας, ἦνπερ ἐδίδασκειν, ταύτην τῇ τοῦ

CAPUT XXIX.

De dolio vacuo, oleo repleto.

Qua increpatione completa, sese cum eisdem fratribus in orationem dedit. In eo autem loco ubi cum fratribus orabat, vacuum erat ab oleo dolium^b et coopertum. Cumque sanctus vir in oratione persisteret, coepit operimentum ejusdem dolii oleo excrecente sublevari. Quo commoto atque sublevato, oleum quod excreverat, ora dolii transiens, pavementum loci in quo incubuerat^c inundabat. Quod Benedictus Dei famulus ut aspexit, protinus orationem complevit, atque in pavementum oleum defluere cessavit. Tunc diffidentem inobedientemque fratrem latius admonuit, ut fidem habere disceret et humilitatem. Idem vero frater salubriter correptus erubuit: quia venerabilis Pater virtutem omnipotentis Dei, quam admonitione intimaverat, miraculis ostendebat; nec erat jam ut quisquam de ejus promissionibus dubitare posset, qui in uno eodemque momento
projecta casum sentire non potuit... illæsa inter saxa cõsedit.

^b Primus Carn. et primus Gemet., *vacuus... dolium.*
^c Prior Theod. Longip. et secundus Gemet., *in-*
cubuerant, scilicet S. Benedictus, ejusque fratres.

¹ Ms. ἐξέλιπε.

² Excusi ὄρος.

³ Ms. πίθου et infra τοῦ πίθου στόμα.

^a De ampolla chrismaticis simile aliquid narrat Optatus. l. ii de Schismate Donatist. c. 19. novæ edit.,

παντοδυναμού Θεοῦ χάριτι τοῖς θείοις θαύμασι πᾶσιν ἀπεδείκνυε, καὶ οὐκ ἦν λοιπὸν τινὰ ποτε τῆς αὐτοῦ συνοδείας ἐν ταῖς τοῦ ἁγίου ὑποσχέσεσι δειλιᾶν, ἢ ἀπιστεῖν τῶν ἐπ' αὐτοῦ λεγομένων, καὶ μάλιστα ἰσρακιώτες τῶν ἐν μιᾷ καιροῦ ῥοπῇ γενομένην παρὰ Θεοῦ υπερβῆλλονσαν ἐπίσχεψεν. Ὑπὲρ γὰρ ὑαλίνοι σκύους ὀλίγον πάνυ ἔλαιον ἔχοντας, πίθον υπερβλύσαντα ἔλαιον ἀπέδωκεν.

ΚΕΦΑΛ. Α΄.

Περὶ τοῦ δαιμονιοῦντος μοναχοῦ, καὶ διὰ μαξίλλης ¹ τοῦ ἁγίου Ἰαθίντος.

Ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν, πορευομένου ^a τῷ ὄσει ἐπὶ τὸ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου εὐκτήριον, ὅπερ ἐν αὐτῷ τῷ ὕψει τοῦ ὄρους ἀποδομημένον ἦν. ὁ παμπόνηρος ἐχθρὸς ἐν σχήματι ἰππιατροῦ εἰς συνάντησιν αὐτῷ ἐξῆλθε τὸ κέρατον καὶ τριπέδικλον ^b ἐπιφερόμενος. Ὁ δὲ τοῦ Θεοῦ θεράπων ἠρώτησεν αὐτὸν, λέγων· « Πού ἀπέρχῃ; » ἐκείνος δὲ ἀποκριθεὶς, εἶπεν· « Ἰδοὺ πρὸς τοὺς ἀδελφούς πορεύομαι, ποτὴν αὐτοῖς δοῦναι. » Ἐπορεύθη οὖν ὁ σημιοφόρος Βενέδικτος, καὶ κατὰ τὸ σύνθησις αὐτῷ, ἔστη εἰς προσευχὴν, ἣν πληρώσας ταχέως ὑπέστρεψε. Τὸ δὲ πονηρὸν πνεῦμα ἕνα τῶν τοῦ ἁγίου μοναχῶν προσβεηκότα ἐρόν ^c, ὕδωρ ἐκτιλοῦντα, παραυτὰ εἰσῆλθεν εἰς αὐτὸν, καὶ σπαράξαν αὐτὸν ἀνιλεῖς ἐβασάνειεν. Ὁ δὲ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος ἀπὸ τῆς εὐχῆς ὑποστρέψας, καὶ τοῦτον οὕτως ἰλεεινῶς βασιανίζομενον θασαύματος, μόνον αὐτῷ κόσσον δέδωκεν ἐν τῇ σιαγῶνι, καὶ παραυτίκα τὸ ἀκάθαρτον πνεῦμα ἀπ' αὐτοῦ ἐξῆλθε, καὶ οὐκ ἔτι τοῦ λοιποῦ εἰς αὐτὸν ὑποστρέψαι ἐτόλμησεν.

ΠΕΤΡ. Ἦθελον γινῶναι, ταῦτα πάντα τὰ θαύματα τῆ τῆς προσευχῆς δυνάμει ἐποίει διαπαντός, ἢ μόνῳ τῷ τῆς προσηύσεως θελήματι ἐπετέλει αὐτά.

ΓΡΗΓΟΡ. Οἶτινες ἐξουσίῳ θελήματι καὶ πόθῳ τῷ Θεῷ προσκολλῶνται, ἥνικα τῶν πραγμάτων ἢ ἀνάγκη ἀπαιτῆ τῶν θαυμάτων ἐπιδείξιν, πολυτρόπως ἐπιτελοῦσιν. ^c ποτὲ μὲν γὰρ ἐκ δεήσεως γίνονται, ποτὲ δὲ κατ' ἐξουσίαν. Καθάπερ ὁ εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης λέγει· « Ὅσοι γὰρ, φησὶν, ἔλαθον αὐτὸν, ἔδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν τέκνα Θεοῦ γενέσθαι. » Οἱ οὖν διὰ τῆς ἐξουσίας τοῦ Θεοῦ τέκνα ὑπάρχουσαι, τί θαυμαστὸν ἴαν σημεῖα ὑπὸ τῆς ἐξουσίας ποιῆσαι δύνανται; ὅτι ^d καὶ ἐκατέρῳ τρόπῳ θαυμάσια ποιοῦσιν, μαρτυρεῖ Πέτρος ὁ τὴν Ταβιθάμ θανοῦσαν δι' εὐχῆς ἀναστήσας, Ἀνανίαν τε καὶ Σαπφείραν ψευσαμένους διελέξας, καὶ τῷ θανάτῳ παραδούς. Οὐδὲ γὰρ εὐξασθαι αὐτὸν γέγραπται ἐν τῇ ἐκπνεύσει αὐτῶν, ἀλλὰ μόνον τὸ πταίσμα, ὅπερ πεποιθήσασιν διήλεγξεν. Συμβίνει δὲ, ὅτι ποτὲ μὲν κατ' ἐξουσίαν ποιοῦσι, ποτὲ δὲ ἀπὸ δεήσεως. Ἐξ ὧν ἐκείνοις μὲν τὴν ζωὴν διελέγων, κατ' ἐξουσίαν παρεπῆρε, καὶ ταύτην ἄλλιν δι' εὐχῆς τὴν ζωὴν περιποιήσατο. Ἐν δυοῖν τοίνυν τρόποις θαυμάτων τινῶν τοῦ γησίου δούλου τοῦ Θεοῦ Βενέδικτου δύναμιν προτίθημι, ἐν οἷς λαμπρότερον τοῦτον ἀναδείκνυμι. Καὶ ποτὲ μὲν τοῦτον γινώσκωμεν λαθόντα θεοθεν ἐξουσίαν, ποτὲ δὲ δι' εὐχῆς ἰσχύσαντα, θαυματουργίας ἐπιτελεῖν.

¹ Μαξίλλα vel μαξίλλα Alapa est maxilla seu genis fixa, ut probat Cangius, et ex sequentibus liquet.
² Ms. πορευομένου τοῦ ὄσειου.
³ M. τριπέδικλον.
⁴ Vulgati corrupte εἶδον.
⁵ Ms. ὅτι ἐτέρῳ τρόπῳ.

^a Longip., sedens in mulo in medici specie. Consentit V. et. Hunc locum restitutum ex mss. et ex

A pro vitreo vase pene vacuo plenum oleo do'ium reddidisset.

Quodam die dum ad beati Joannis oratorium, quod in ipsa mantis celsitudine situm est, pergeret, ei antiquus hostis in multo medici specie a obviam factus est, cornu et tripedicam b ferens. Quem cum requisisset, dicens : Quo vadis ? ille respondit : Ecce ad fratres vado potionem eis dare. Itaque perrexit venerabilis Pater Benedictus ad orationem ; qua completa concitus rediit. Malignus vero spiritus unum senioreni monachum invenit aquam haurientem, in quem statim ingressus est, eumque in terram projecit, et vehementissime vexavit. Quem cum vir Dei ab oratione rediens tam crudeliter vexari conspiceret, ei solummodo alapani dedit, et malignum ab eo spiritum protinus excussit, ita ut ad eum redire ulterius non auderet.

CAPUT XXX.

De monacho a demone liberato.

Quadam die dum ad beati Joannis oratorium, quod in ipsa mantis celsitudine situm est, pergeret, ei antiquus hostis in multo medici specie a obviam factus est, cornu et tripedicam b ferens. Quem cum requisisset, dicens : Quo vadis ? ille respondit : Ecce ad fratres vado potionem eis dare. Itaque perrexit venerabilis Pater Benedictus ad orationem ; qua completa concitus rediit. Malignus vero spiritus unum senioreni monachum invenit aquam haurientem, in quem statim ingressus est, eumque in terram projecit, et vehementissime vexavit. Quem cum vir Dei ab oratione rediens tam crudeliter vexari conspiceret, ei solummodo alapani dedit, et malignum ab eo spiritum protinus excussit, ita ut ad eum redire ulterius non auderet.

Petr. Velim nosse, si hæc tanta miracula virtute semper orationis impetrabat, an aliquando etiam solo voluntatis exhibebat nutu.

Gregor. Qui devota mente Deo adhærent, cum rerum necessitas exposcit, exhibere signa modo utroque solent, ut mira quæque aliquando ex prece faciant, aliquando ex potestate. Cum enim Joannes dicat : Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri (Joan. 1, 12), qui filii Dei d ex potestate sunt, quid mirum si signa facere ex potestate valeant ? Quia enim utroque modo miracula exhibeant, testatur Petrus (Act. ix), qui Thabitham mortuam orando suscitavit, Ananiam vero et Saphiram (Act. v) mentientes morti increpando tradidit. Neque enim orasse in eorum extinctione legitur, sed solummodo culpam quam perpetraverant increpasse. Constat ergo quod aliquando hæc ex potestate, aliquando vero exhibent ex postulatione. dum et istis vitam increpando abstulit, et illi reddidit orando. Nam duo quoque fidelis famuli Dei Benedicti facta nunc replico, in quibus aperte clara aliud hunc accepta divinitus ex potestate, aliud oratione potuisse.

Versione Græca quæ veterinarium seu equorum medicum habet. Sane hic apparatus omnis veterinarium describitur, tripedica sen triplex pedica qua pedes equorum impediuntur, et cornu quo ægris jumentis poli seu medicina infunditur.
^b In Germ. et Longip., quibus concinit ed. Gil. tripedicam. In primo Theod., tripedicam.
^c Germ. et pene omnes mss., ubi vadis?
^d Germ. et nonnulli Norm., quod si filii Dei.

ΒΕΦΑΑ. ΑΛ'.

A

CAPUT XXXI.

Περὶ τοῦ γεωργοῦ τοῦ ἀοράτως ἐκ τῶν δεσμῶν λυθέντος, μόνου ἐπιβλέψαντος τοῦ ἁγίου.

De rustico ligato et solo aspectu viri Dei soluto.

Ἐν τις τῶ γίνετο Γότθος, τῇ δὲ προσηγορία Τζαλλᾶς ἰκονομαζόμενος¹, τῆς τῶν Ἀρειανῶν ἀθείου δυσπιστίας ὑπάρχων. Ὅστις ἐν τοῖς χρόνοις Τοτίλα τοῦ τῶν Γότθων ῥηγῆος, οὐ τὸ πρῶν μνησίαν ἐποισάμεθ', θυμῷ ἀνυποστάτω κατὰ τῶν τῆς ἁγίας² καὶ καθολικῆς ἐκκλησίας σπουδαίων ἀνδρῶν ἐκκαυθεῖς, καὶ τῇ ἑαυτοῦ συντρόφῳ ὠμότῃτι συνίθως χρώμενος, ἕαν τινα κατὰ προσώπων ἰθάσσας, εἴτε κληρικῶν εἴτε μοναχῶν, παραχρημα τούτους διεχειρίζετο, τῷ δὲ ξίφους ὑποβάλλων θανάτῳ. Ἐν μὲν οὖν τῶν ἡμερῶν τῇ ζήσει τῆς οἰκίας ὠμότῃτος ἐκκαυθεῖς, καὶ ὑπὸ τῆς τῶν πραγμάτων συγχύσεως τὸν νοῦν κλαπιεῖς, τινὰ χωρικῶν τῇ τύχῃ εὐρηκῶς, τούτων ἀποστάτους ἔθλιψε βασιάνους, καὶ διαφόροις κριτηρίοις³ ἐμάστιξε. Μακάρι οὖν τὰς βασιάνους ὁ χωρικὸς ὑποφίρων, ἀπαταύμενος ὑπὸ τοῦ σοβαροῦ ἐκείνου καὶ βαρβάρου τὰ διαμέριστα αὐτῷ πράγματα, τῷ δούλῳ τοῦ Θεοῦ Βενεδίκτω ἔφη παραδίδομαι αὐτά. Τοῦτο⁴ ἴσως πραγματευσάμενος πρὸς τὸ ἐφυγεῖν αὐτὸν τὴν τῶν βασιάνων τιμωρίαν, καὶ τῆς ζωῆς κερδάναι τὴν σωτηρίαν. Τότε ὁ αὐτὸς Τζαλλᾶς ἔπαυσε τοῦ βασιάνειν αὐτὸν, προσέταξε δὲ τοὺς βραχιόνας αὐτοῦ λώροις ἰσχυροῖς δισμευθέντας σφραγίσθαι, καὶ τούτων ἐμπροσθεν τοῦ ἑαυτοῦ ἔκπου ἤρξατο ἐλαύνειν πρὸς τὸ ὑποδεῖξαι αὐτῷ τίς ἴστι Βενεδίκτος, ὁ τὰ πράγματα αὐτοῦ ὑποδεξάμενος. Ὅστις χωρικὸς τοῖς βραχίοις διεδεμένος ἐμπροσθεν αὐτοῦ προτρέχων ἀπήγαγε τὸν ἀλαξῶνα Τζαλλᾶν εἰς τὸ τοῦ ἁγίου ἐκτόρος μοναστήριον⁵ εὐρών [H. εὐρεν] δὲ τὸν μακάριον μόσον κατέναντι τῆς εἰσόδου τοῦ κελλίου καθιζόμενον, καὶ ἀσπυγνίσκοντα. Τῷ δὲ αὐτῷ Τζαλλᾶ ἀκολουθοῦντε, καὶ θυμωμένοι, εἶπεν ὁ χωρικὸς· εἶδού οὗτός ἐστιν ὁ πατὴρ Βενεδίκτος, περὶ οὗ εἶπόν σοι. Ἐκείνος οὖν ὁ ὑπερήφανος, ζέοντι τῷ θυμῷ, καὶ διστραμμένῳ τῷ βλέμματι, γνώμης ἀκαρτοῦς γεγενηὸς⁶ ἐν τῷ τὸν ἅγιον ἔργον, ἰδὼκει τῷ ἑαυτοῦ φέδῳ τούτον ἐκπλήττειν. Καὶ ἀπὸ τῆς ἀπὸ προσέχων μερίστου ἤρξατο κράζειν φωνάς, καὶ λέγειν πρὸς τὸν ἄρῃον· εἰ Ἄναστα, ἀνάστα, καὶ τὰ τοῦ χωρικοῦ τούτου πράγματα, ἀπὲρ ἔληφας, ἀπόδος. Οὐτινος τῇ φωνῇ εὐθέως ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος τοὺς ἑαυτοῦ ἦρεν ὀφθαλμοὺς ἀπὸ τῆς ἀναρώσεως, καὶ θεωρήσας τὸν ἱπαρμένον ἐκείνον Τζαλλᾶν, σὺν αὐτῷ δὲ μόνον τὸν χωρικὸν δέσμων ἰστώτα, προσέσχεν τοῖς δεσμευθείσιν αὐτοῦ βραχίονσι τοῖς λώροις, καὶ τὸ παντὸς ἐπίπενα θαύματος ἠκολούθει μυστήριον. Παραπτά γὰρ τοῦ ἁγίου⁷ τὸν μακάριον τὸ ἑαυτοῦ ἔπειτα θεωρήσας ὅλα εἰς τὸν δέσμων, τοσαύτη ταχύτης παρεκκόλυθη τῆς τῶν λώρων λύσεως. ὡς οὐκ ἂν πᾶλλων ἀνδρῶν σπουδῇ ἐπιτελεῖται ἠδύνατο⁸. Θεασάμενος οὖν ὁ Τζαλλᾶς τὸν ὑπ' αὐτοῦ δεθῆντα χωρικὸν διὰ τῆς τοῦ ἁγίου ἑξουσίας ἄνευ χειρῶν λυθέντα, ἐντρομος γεγο-

¹ Ms. προσαργομένου.

² Ms. τῆς ἁγίας καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλ. ἱερῶν ἀνδρῶν.

³ Ms. ἀχίαις ἐμάστιζεν.

⁴ Ms. τούτοις πραγματευσάμενος.

⁵ Ms. ἀννητοῦ τυχῶν.

⁶ Ms. τῶν μακ.

⁷ Hæc phrasis prorsus mendosa sic corrigenda videtur : Παραπτά γὰρ τῷ τὸν μακ. τ. εἰ. θ. α. ε. τ. δ. σοφάτως ταχύ τις παρ. τ. λ. λύσις, οἶα, etc. Edit.

Gothorum quidam Zalla a nomine perfidiæ fuit Arianæ, qui Totilæ regis eorum temporibus, contra catholicæ Ecclesiæ religiosos viros ardore immanissimæ crudelitatis exarsit; ita ut quisquis ei clericus monachusve ante faciem venisset, ab ejus manibus vivus nullo modo exiret. Quadam vero die avaritiæ suæ æstu succensus, in rapinam rerum inhians, dum quemdam rusticum tormentis crudelibus affligeret, eumque per supplicia diversa laniaret, victus pœnis rusticus, sese res suas Benedicto Dei famulo commendasse professus est, ut dum hoc a torquente creditur, suspensa interim crudelitate ad vitam horæ raperentur^b. Tunc idem Zalla cessavit rusticum tormentis affligere, sed ejus brachia loris fortibus astringens, ante equum suum cœpit impellere, ut quis esset Benedictus qui ejus res susceperat demonstraret. Quem ligatis brachiis rusticus antecedens, duxit ad sancti viri monasterium, eumque ante ingressum cellæ solum sedentem reperit et legentem. Eidem autem subsequenti et sævienti Zallæ rusticus dixit : Ecce iste est de quo dixeram tibi Benedictus Pater. Quem dum fervido spiritu cum perversæ mentis insania fuisset intuitus, eo terrors que consueverat, acturum se existimans, magnis cœpit vocibus clamare, dicens : Surge, surge, et res istius rustici redde quas accepisti. Ad cujus vocem vir Dei protinus oculus levavit a lectione, eumque intuitus, mox etiam rusticum qui ligatus tenebatur, attendit : ad cujus brachia dum oculos deflexisset^c, miro modo tanta se celeritate cœperunt illigata brachiis lora devolvere^d, ut dissolvi tam concite nulla hominum festinatione potuissent. Cumque is qui ligatus venerat, cœpisset subito adstare solutus, ad tantæ potestatis vim tremefactus Zalla ad terram corruit, et cervicem crudelitatis rigidæ ad ejus vestigia inclinans, se orationibus illius commendavit. Vir autem sanctus a lectione minime surrexit, sed vocatis fratribus, eum introitus tolli, ut benedictionem^e acciperet, præcepit. Quem ad se reductum, ut a tantæ crudelitatis insania quiescere deberet, admonuit. Qui fractus recedens, nil ulterius petere a rustico præsumpsit, quem vir Domini non tangendo, sed respiciendo solverat. Ecce est, Petre, quod dixi : quia hi qui omnipotenti Deo familiariter serviunt, aliquando miracere etiam ex potestate possunt. Qui enim ferocitatem Gothi terribilis sedens repressit, lora vero nodosque ligaturæ quæ innocentis brachia astringerant, oculis dissolvit, ipsa miraculi celeritate indicat, quia

^a In Germ. Longip. Val-cl., Galla. Nostræ lectioni favet Græcæ interpres.

^b Hic dissentiunt tum mss., tum ed. In Becc. legitur, horæ repararentur. In primo Aud. utraq; lectio est repararentur et raperentur. Sequimur Geru. et potiores.

^c Big., defizisset.

^d Germ. Longip. et Norm., dissolvere.

^e Hoc est cibum, ut intellexit et expressit Zach. Id explicat Mabill. de E'logia, seu cibo benedicto.

νός ἔπαινον ἐπὶ τὴν γῆν καὶ τὸν ἑαυτοῦ κράχλον τὸν τῆ εὐχῶν εὐχὰς ἐπηράμενον, ἐκτεταμένον ὑπὸ τὰ τίμια ἔχνη τοῦ ἀνθρώπου τοῦ Θεοῦ ὑπέθηκε ταῖς αὐτοῦ εὐχαῖς ἐκτεταμένον. Ὁ δὲ ἅγιος ἀνὴρ οὐδαμῶς ἀπὸ τῆς κληρονομίας ἀνίστη, ἀλλὰ κολίπας τοὺς ἀδελφούς ἐπάροις τοῦτον ἔσω πρόσταξεν, ὅπως μεταλάβῃ τροφῆς. Ὁ δὲ αὐτὸν ἰδὼν ἐνοουθεῖται ὑπὸ τοῦ ἡγιασμένου πατρὸς τοῦ παύσασθαι τῆς τοσαύτης ἀμότητος τε καὶ ἀπανθρωπείας. Ὅστις Τζάλλες συγκινηθέντος ἀπὸ τῆς μονῆς ἐπιστρέψας, οὐδὲν τὸ παράπαν ἀπὸ τοῦ χωρικοῦ τοῦ λοιποῦ ἐζήτησεν, ἢ ὁ τοῦ Θεοῦ ἀνὴρ οὐκ ἐγγίζων, ἀλλ' ἢ μόνω βλέμματι ἔλυσεν. Ἴδου τοῦτο ἔστιν, Πέτρι, ὅπερ ἔφη, ὅτι οὗτοι οἱ τῶ παντοδυνάμω Θεῷ μετὰ παρρησίας λατρεύοντες, ποτὶ μὲν θαύματα δι' ἐξουσίας ποιήσασθαι δύνανται, ποτὶ δὲ δι' εὐχῆς τὴν τῶν σημείων πληθύν ἐνεργοῦσιν. Ὁ γὰρ τὴν θηρώδη τοῦ Γόθου μακίαν καθελόντος ὑποτάξας, τὰ λῶρα δὲ καὶ τοὺς τῶν δεσποτῶν κόμβους, ἅπερ τοῦ ἀθῶου τοὺς βραχίονας συνίστηγον, διὰ τῆς τῶν οικίων ὀφθαλμῶν ὀράσεως λύσας, δηλοῖ διὰ τῆς τοῦ θαύματος συντομίας, ὅτι ἀπὸ ἐξουσίας ἔλυσε σχεῖν ὅπερ ἐποίησεν. Καὶ ὅσα δὲ θαύματα καὶ ὅποια δι' εὐχῆς ἠδύνθη ποιῆσαι, προσθήσω τῶ δευτέρῳ ματι.

De potestate acceperat habere quod fecit. Rursum quoque quale quantumque miraculum orando voluit obtinere, subjungam.

ΚΕΦΑΛ. ΑΒ΄.

B

CAPUT XXXII.

Περὶ τοῦ ἀναστάντος νεκροῦ διὰ προσευχῆς τοῦ ἁγίου.

De moruo suscitato.

Ἐν μιᾷ ¹ οὖν ἡμέρᾳ ἐξῆλθε σὺν τοῖς ἀδελφοῖς ὁ μακάριος ἐργάσασθαι ἐν τῷ ἀγρῷ. καὶ τις γηρῶνος εἶχεν υἱόν πρό βραχίονος θανόντα, οὗ τινος τὸ σῶμα ἐν ταῖς ἀγκάλαις φέρων, καὶ τῆ τῶν δακρυῶν πλημύρα συγκινημένος εἰς τὸ μοναστήριον παραγέγων, καὶ τὸν πεφωτισμένον πατέρα Βενέδικτον ἐπεζήτηε. Ἐβρέθη σὺν αὐτῷ, ὅτι περ μετὰ τῶν ἀδελφῶν ἐν τῷ ἁγρῷ ἐργάζεται καὶ βραδύνας εἶχει. Τοῦτο οὖν ἀκούσας ἐνώπιον τῆς τοῦ μοναστηρίου πύλης τὸ σκῆνωμα τοῦ τελευταίου αὐτοῦ υἱοῦ ἀποθιμένος, καὶ τῆ ἀπορρήτω λύπῃ πεισθείς, πρὸς τὴν τοῦ σεβασμίον πατρὸς ζήτησιν ἑαυτὸν συντόμως ² δρόμῳ ἐπέδειξε. καὶ ἰδοὺ ἐν αὐτῇ τῇ ὥρᾳ ὁ τοῦ Θεοῦ ἀνὴρ οὐκ ἀπὸ τοῦ ἐργου ἦν καταπαύσας, καὶ λοιπὸν σὺν τοῖς ἀδελφοῖς ἐπὶ τὸ μοναστήριον ὑπέστρεψε ³. Τοῦτον ἰωρακῶς ὁ τοῦ τηνωῶτος παιδὸς πατήρ, ἤρξατο σὺν δάκρυσι βοᾶν πρὸς τὸν ἅγιον, καὶ λέγειν· Ἐπέμπε μοι τὸν υἱόν μου, ἀπέμπε μοι τὸν υἱόν μου. Ὁ δὲ ἀνὴρ οὐκ ἐκπλαγῆς ἐπὶ τούτῳ ⁴, ἔστη λέγων· Ἐμὴ μοι, ἄνθρωπε, ἐγὼ τὸν υἱόν σου ἐπῆρα· πρὸς ὃν ὁ τοῦ παιδὸς πατήρ ἀπεκρίθη· Ἐπέμπε δὲ υἱός μου, σεβάσμιε πάτερ, ἀλλὰ δεῦρο, ἀνάστησον αὐτόν. Τούτων τῶν ῥημάτων ἀκούσας ὁ θαυματουργὸς ἐκεῖνος πατήρ, καὶ σφόδρα λυπηθείς, ἔπειν· Ἀναχωρήσατε, ἀδελφοί, ἀναχωρήσατε, ταῦτα οὐχ ὑπόρηχουσιν ἡμέτερα, ἀλλὰ τῶν ἁγίων ἀποστόλων εἰσι. τί ἡμῖν, ἀδελφοί, φορτία θέλατε ἐπιτιθέσθαι ⁵, ἅπερ οὐκ ἰσχύομεν βαστάσαι; Ὁ δὲ τοῦ τηνωῶτος παιδίου πατήρ ὑπὸ τοῦ σφοδροτάτου πόνου πληττόμενος ἐν τῇ ἑαυτοῦ αἰτήσει δέμεινε, διαβεβαίαιόμενος καὶ ὁμνῶν ὅτι· οὐ μὴ ἀποχωρήσω, ἐὰν μὴ τὸν υἱόν μου ἀναστήσῃς. Ἐρώτησεν οὖν αὐτόν ὁ τοῦ Θεοῦ ἀνὴρ οὐκ ἐκπλαγῆς· Πού ἐστι τὸ σῶμα τοῦ παιδίου; Ὁ δὲ ἀποκρίθει· εἶπε· Πρὸς τῆ πύλη τοῦ μοναστηρίου κεῖται, τίμιε πάτερ. Τότε παραγευόμενος ὁ τοῦ Θεοῦ ἀνὴρ οὐκ ἐκπλαγῆς ἐπὶ τὸν τόπον μετὰ τῶν συνόντων αὐτῷ ἀδελφῶν, ἔκλιε τὰ γόνατα εἰς προσευχὴν καὶ ἐπάνω τοῦ σώματος τοῦ παιδίου τὴν τιμίαν αὐτοῦ κεφαλὴν ἐπικλίνας, καὶ αὐτὴν ἀναστὰς τὰς χεῖρας εἰς τὸν οὐρανόν ἐξέτενε, λέγων· Ἐγὼ μὲν ὁ Θεός, μὴ ἐπιβλέψῃς ἐπὶ τὰς ἀμαρτίας μου, ἀλλ' ἐπὶ τῆν πίστιν τοῦ ἀνθρώπου τούτου τοῦ δεομένου ἀναστήσαι τὸν υἱόν αὐτοῦ, καὶ ἀποῦς

Quondam die cum fratribus ad agri opera fuerat egressus. Quidam vero rusticus defuncti filii corpus in ulnis ferens, orbitatis luctu æstuans, ad monasterium venit, Benedictum patrem quæsivit. Cui cum dictum esset quia idem Pater cum fratribus in agro moraretur, protinus ante monasterii januam corpus extincti filii projecit, et dolore turbatus, ad inveniendum venerabilem Patrem sese in cursum comicitus dedit. Eadem vero hora vir Dei ab agri opere jam cum fratribus revertebatur. Quem mox ut orbatus rusticus aspexit, clamare cœpit : Redde filium meum, redde filium meum. Vir autem Dei in hæc voce substitit, dicens : Nunquid ego filium tuum tibi abstuli? Cui ille respondit : Mortuus est, veni, resuscita eum. Quod ut mox Dei famulus audivit, valde contristatus est, dicens : Recedite, fratres, recedite; hæc nostra non sunt, sed sanctorum apostolorum. Quid nobis onera vultis imponere, quæ non possumus portare? At ille, quem nimis cogelat dolor, in sua petitione perstitit, juraus quod non recederet, nisi ejus filium resuscitaret. Quem mox Dei famulus inquisivit, dicens : Ubi est? Cui ille respondit : Ecce corpus ejus ad januam monasterii jacet. Ubi cum vir Dei cum fratribus pervenisset, flexit genua, et super corpusculum infantis inculavit, seseque erigens, ad cælum palmas tendit dicens : Domine, non aspicias peccata mea, sed fidem hujus hominis, qui resuscitari filium suum rogat, et redde in hoc corpusculo animam quam abstulisti. Vix in oratione verba cimpleverat, et regrediente anima ita corpusculum pueri omne contremuit, ut sub oculis omnium qui aderant, appareret concussione mirifica tremendo palpitate. Cujus mox manum tenuit, et eum patri viventem atque incolumem dedit. Liquefuit, Petre, quia hoc miraculum in potestate non habuit, quod prostratus petiit, ut exhibere potuisset.

¹ Ms μετὰ τῶν ἡμερῶν.
² Ms. συντόμως δρόμῳ.
³ Ms. ἐπέστρεψε, καὶ τοῦτον.
⁴ Ms. ἐπὶ τούτῳ.
⁵ Ms. ἐπιτίθει.... βαστάξεν.

⁶ Ms. πρὸς τὴν πύλην.
 Norm. et secundus Carnot., Recede, frater.... Quid nobis onera vis, etc. Illic lectioni non faveat Græcus interpres, sed alteri quam retinenda.

τῶ σώματι τούτῳ ἦν ἡρας ψυχὴν. Ὁὖτω δὲ τῆς τοῦ ἁγίου εὐχῆς πληρωθεῖσας, ἡ ψυχὴ ἐν τῷ σώματι εἰσῆλθε· καὶ τὸ τοῦ παιδίου σκῆνωμα ὄλον ἐδοιήθη καὶ τρέμων τῇ χειρὶ ἐψηλάφα, ὥστε ὑπὸ πάντων τῶν αὐτῷ παριόντων θιαθῆναι τὴν τοῦ ἁγίου ἐπὶ τῷ παιδί γενομένην φρικώδη σαυματοργίαν· οὐτινος τῆς χειρὸς λαβόμενος ὁ ἅγιος τῷ πατρὶ ζῶντα καὶ ὀλόκληρον παρείδωκε. Τοῦτο οὖν, Πέτρε, τὸ θαῦμα ἐν τῇ ἑαυτοῦ ἐξουσίᾳ οὐκ ἔσχευε ἀλλὰ εἰς προσευχὴν ἑαυτοῦ ὑποστρώσας ἤτίσατο, ἵνα δυνήθῃ τούτο ποιῆσαι.

ΠΕΤΡ. Πάντα οὕτω καθὼς λέγεις εἶναι ὁμολογῶ. Ἐμφανὴς γὰρ τοὺς λόγους οὐκ προΐεον, ἔργοις ἐπίστωσας· Ἄλλ' αἰτῶ σε. ἕνα εἶη· ἐάν οἱ ἄγιοι ἄνδρες πάντα ἄπειρ θύλουσι δύναται. καὶ εἰ εἰς πάντα ἐπιτυ· χάνουσιν, ἄπειρ λαβεῖν ἐπιθυμοῦσιν.

A Petr. Sic cuncta esse, ut asseris, constat patenter : quia verba quæ proposueras, rebus probas. Sed quæro te, ut indices si sancti viri omnia quæ volunt possunt, et cuncta impetrant quæ desiderant obtinere.

ΚΕΦΑΛ. ΛΓ'.

CAPUT XXXIII.

Περὶ οὗ παρακάλους Σχολαστικά ἡ αἰτῶ ἀδελφῆ.

De miraculo Scholasticæ sororis ejus.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ. Τίς ἔστιν, Πέτρε, ἐν ταύτῃ τῇ ζωῇ τοῦ Παύλου ὑψηλότερος; ἄλλ' οὗτος περὶ τοῦ σκόλοπος τῆς σαρκὸς αὐτοῦ τρεῖς τὸν κύριον παρακάλεσε, καὶ οὐπερ ἐξέϊστο τυχεῖν οὐκ ἠδυνήθη. Ἐκ τούτου οὖν καὶ περὶ τοῦ σεβασμίου πατρὸς Βενεδίκτου διηγησομαι σοι ὅτι ὑπῆρχε τι ὅπερ ἠθέλησεν, ἀλλ' οὐδαμῶς ἠδυνήθη εκπληρώσασθαι. Ἄδελφῆ ὑπῆρχε τῷ μακρῷ κατὰ σάρκα, ἧ ὄνομα Σχολαστικά, ἡ τις εὐδοκία τῷ παντοδυνάμου Θεοῦ ἡμισμένη ὑπῆρχεν ἐκ νεότητος αὐτῆς. Αὕτη οὖν ἀπαξ τοῦ ἡλικίου αὐτῆς εἶχε πρὸς τὸν μακάριον αὐτῆς ἀδελφόν παρακινεσθαι, πρὸς ἡν ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος οὐ μήκισθιν ἔξω τῆς πύλης ἐν κτήματι τοῦ μοναστηρίου κατήρχετο. Ἐν μιᾷ οὖν ἡμέρᾳ παρεγένετο πρὸς αὐτὴν κατὰ τὸ σύνταξις ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος, ἅμα τῶν ἑαυτοῦ μαθητῶν. Πᾶσιν δὲ τῶν ἡμερῶν ἐν ταῖς τῶν ἱερῶν λογίῳ, καὶ τῶν θεοπνευστῶν γραφῶν διηγήσεαι σχολαστικῆς, ὀψίας γενομένης, καὶ λοιπὸν εἶσοκτίας οὐσας, ἀναπεσόυτες, τροφῆς μετελάμβανον. Ἐν δὲ τῷ αὐτοῦ ἱσθίῳ, καὶ ἐν τῇ τῶν θεοπνευστῶν γραφῶν ὁμιλίᾳ ἐγγραπίζοντο, τὸ πολὺ τῆς νυκτὸς μέρος διείδραμεν. Ἡ οὖν ἱερωτάτη καὶ τιμια ἐκείνη παρθένος καὶ κατὰ σάρκα αὐτοῦ ἀδελφῆ ἤτίσατο αὐτὸν, λέγουσα· Παρακαλῶ σε, ἀδελφέ μου, μὴ ἔσσης με τῇ νυκτὶ ταύτῃ, ἵνα μέχρι πρωῶας περὶ τῆς ἐπουρανίου χαρῆς, καὶ τῆς αἰδίου διαλεχθῶμεν ζωῆς. Πρὸς ἡν ὁ μακάριος ἀπεκρίθη· Τί ἐστὶν ὁ λόγος, ἀδελφῆ; ἔξω τοῦ κελίου μου οὐδαμῶς μένειν δύναμαι. Τοιαύτη οὖν εὐδίᾳ τοῦ ἁέρος ὑπέσχετο, ὡς μηδ' αὐτῶς ἔχθος νεφέλης φαίνεσθαι. Ἡ δὲ ἐγνωστάτη ἐκείνη παρθένος, θεοσαυμένη τὸν ἀδελφὸν μηδ' αὐτῶς εἴχανα τῇ ἑαυτῆς παρακλήσει, πλέξασα τοὺς ἑαυτῆς ἰκατύλους, ἐπάνω τῆς τραπέζης τὰς χεῖρας ἔθετο· ὑπερῆκε δὲ τῶν χειρῶν τὴν ἑαυτῆς κεφαλὴν κλίνουσα, τὸν παντοδύναμον Θεὸν εἰδούσπει. Ἐγένετο δὲ ἐν τῷ ἀναστήναι τῶν αὐτῆς κεφαλῆν ἀπὸ τῆς τραπέζης τοσοῦτων ἀστραπῶν καὶ βροντῶν ἤχος, καὶ ὑπερῶς τοσαύτῃ ἐπηκολούθησεν ἕσυχσις, ὥστε μήτε τὸν σεβασμίου τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπον Βενεδίκτον, μήτε τοὺς σὺν αὐτῷ πράγματοντας ἀδελφοὺς ἀνεκρίσθαι τῆς τοῦ ὁποῦ φιλῆς βραχὺ τὴν ἔξω προελθεῖν. Ἡ ἁγιωτάτη ἐκείνη θῆλια τὴν κεφαλὴν ἐν ταῖς χερσίν, ἐν ἐπὶ τῆς τραπέζης κλίνουσα θαυρῶν ποταμῶς ἐξέμεν, δι' ὧν τὴν τοῦ ἁέρος εὐδίαν εἰς πλῆθος ὑετῶν μετέ-

B Gregorius. Quisnam erit, Petre, in hac vita Pauli sublimior, qui de carnis suæ stimulo ter Dominum rogavit (II Cor. XII), et tamen quod voluit, obtinere non valuit? Ex qua re necesse est ut tibi de venerabili Patre Benedicto narrem, quia fuit quidam quod voluit, sed non valuit implere. Soror namque ejus, Scholastica nomine, omnipotenti Domino ab ipso infantia tempore dedicata, ad eum semel per annum venire consueverat. Ad quam vir Dei non longe extra januam in possessione monasterii descendebat. Quadam vero die venit ex more, atque ad eam cum discipulis venerabilis ejus descendit frater : qui totum diem in Dei laudibus sacrisque colloquiis ducentem, incumbentibus jam noctis tenebris simul acceperunt cibum. Cumque adhuc ad mensam sederent, et inter sacra colloquia tardior se hora protraheret, eadem sanctimonialis femina soror ejus eum rogavit, dicens : Quæro te ne ista nocte me deseras, ut usque mane de cœlestis vitæ gaudiis loquamur. Cui ille respondit : Quid est quod loqueris, soror? Manere extra cellam nullatenus possum. Tanta vero erat cœli serenitas, ut nulla in acre nubes appareret. Sanctimonialis autem femina, cum verba fratris negantis audisset, insertas digitis manus super mensam posuit, et caput in manibus omnipotentem Dominum rogatura declinavit. Cumque de mensa levaret caput, tanta concussationis et tonitruū virtus, tantaque inundatio pulvis erupit, ut neque venerabilis Benedictus, neque fratres qui cum eo aderant, extra limen quo consederant, pedem movere potuissent. Sanctimonialis quippe femina caput in manibus declinans, lacrymarum fluvios in mensam fuderat, per quas serenitatem aeris ad pluviam traxit. Nec paulo tardius post orationem inundatio illa secuta est, sed tanta fuit convenientia orationis et inundationis, ut de mensa caput jam cum tonitruo levaret : quotenus unum idemque esset momentum, et levare caput, et pluviam deponere. Tunc vir Dei inter coruscōs et tonitruos atque ingentis pluvie inundationem videns se ad monasterium non posse remeare, cœpit conqueri

¹ Ms. καὶ τὸ σῶμα τοῦ παιδίου ὄλον.
² Ms. ἐπὶ τὸ παιδίον.
³ Ms. οὐκ ἠδύνατο.
⁴ Ms. ἤτις χάριτι.
⁵ Ms. μιᾷ δὲ τῶν ἡμερῶν.
⁶ Ms. ὀψίας δὲ γενομένης καὶ λοιπὸν ἡδη σκοτίας.

assignata, in ipso Benedictini ordinis exordio : ita ut, non mendicando, non manibus laborando ad vitam necessaria parere cogentur. Id ex S. Gregorii epistolis alibi ostendemus. Nonnullos ex fidelibus ob atomibus, ut ipsi clerici, vixisse liquet ex epistola 3. l. III, olim 2, indict. 41. Ipse Greg. monasteria quæ condidit redivitibus donavit, altero Gregorio teste, scilicet Turonico l. x Hist.

⁷ Observa ex hoc loco monachis prædia ad victum

βαλεν, ὥστε μετὰ τὴν εὐχὴν ἡ τ. ὕ ὑῤατος ἐπικλοῦθησι **A** κίνησις ¹. Τοσαύτη δὲ τῆς εὐχῆς ἦν ἡ δύναμις, ὥστε τὴν ἑαυτῆς κεφαλὴν ἐκ τῆς τραπέζης μετὰ τοῦ τῆς βροντῆς ἤχου ἀναστῆσαι, καὶ ἐν μιᾷ κειρὸν ῥοπῇ τὴν τῶν ἀμφότερων γενέσθαι συνέλυσιν, τὴν τε τῆς κεφαλῆς τῆς ἱερᾶς παρθένου ἀνάειυσιν, καὶ τὴν τοῦ ὕετου κατένευξεν. Ὁ δὲ μακάριος κατονοήσας μὴ δύνασθαι ἑαυτὸν ἐπὶ τὸ μοναστήριον ἐπιστρέφειν, διὰ τὴν τῶν ἀστραπῶν καὶ βροντῶν παραχρῆν, καὶ τὴν τοσαύτην τοῦ ὕετου ἐπικλυσιν, λυπηθεὶς εἶπε πρὸς τὴν ἑαυτοῦ ἀδελφὴν ² « Συγχωρήσῃ σοι ὁ παντοδύναμος Θεός, ἀδελφή. Τί ἐστὶν ὁ ἐποίησας; » πρὸς ὃν ἀποκριθεῖσα, εἶπεν « Ἴδου παρεκάλισά σε, καὶ ὑπακούσαι μου οὐκ ἠθέλησας. Παρακάλεσα τὸν κύριόν μου, καὶ ἐσήκουσέ μου ³ ἄρτιως λοιπὸν ἐὰν δύνησαι ἐξέλθε ⁴, καὶ με κατελείψας εἰς τὸ μοναστήριον ἄπελθε. » Αὐτὸς οὖν ἔξω τοῦ οἴκου προοῦψαι μὴ δυνάμενος, ἐκουσίως ἐν τῷ τόπῳ μένει **B** καὶ μὴ ἀνασχόμενος, ἀκουσίως ἔμεινε παρ' αὐτῆς. Πάσαν δὲ τὴν νύκτα κεινὴν ἀγρυπνεύοντες διετέλεσαν ἐν τοῖς τῆς σιωπῆς ζώῃς ῥήμασι, καὶ τοῖς τῶν θεοπνευστῶν γραφῶν διηγήμασι ἑαυτοὺς ἐμπλήσαντες. Ἴδου οὖν περὶ τούτου εἴρηκα θελήσαι αὐτὸν ποιῆσαι τι καὶ μὴ ἰσχύσαι. Ἐάν δὲ οὐχ εὐρίσκωμεν τούτον διστασάντα. Αὐτὴν γὰρ τὴν εὐδιαν ἠθέλει διαμείνειν. ἥπερ συνέβη εἶναι, ὅτι ἀπὸ τῆς ⁵ μουσῆς κατῆλθε πρὸς τὴν ὀσιωτάτην αὐτοῦ ἀδελφὴν. Ἀλλὰ τὸ ἱκαντῖον γέγονεν, ὅπερ ἠέλησε διὰ τῆς τοῦ Θεοῦ δυνάμεως ἐν τῇ ἑαυτοῦ ἱερωτάτῃ παρθένῳ καὶ ἀδελφῇ θαῦμα. Θαυμαστὸν γὰρ ὄντως ἐστίν, ὅτι ἡ παρθένος ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ πλείων αὐτοῦ ἠδυνήθη, ἥτις μεγάλως τὸν ἀδελφὸν ἐπεπόθει θεάσασθαι. Κατὰ γὰρ τὴν Ἰωάννου φωνὴν « Ὁ Θεὸς ἀγάπη ἐστίν. » Δικαία οὖν πάντῃ τῇ κρίσει πλείον ἠδυνήθη ἐκείνη, ἥτις πλείον ἠγάπησεν.

ΠΕΤΡ. Ὁμολογῶ, καὶ πάντῃ μου ἀρέσκει ὁ λόγιος.

ΚΕΦΑΛ. ΑΔ'.

Περὶ τῆς ψυχῆς τῆς αὐτῆς ἀδελφῆς αὐτοῦ Σχολαστικῆς, πῶς αὐτὴν εἶδεν, ὡσεὶ περιστράν ἐἰς οὐρανούς ἀνιπτὰ μίσην.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ. Τῇ οὖν ἑξῆς ἡμέρᾳ ἡ αὐτὴ σεβάσμιος παρθένος εἰς τὸ ἑαυτῆς κελλίον ἀνεχώρησεν Ὡσαύτως δὲ καὶ ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος ἐν τῷ μοναστηρίῳ αὐτοῦ ὑπέστρεψε. Καὶ ἰδὸν μετὰ τρίτην ἡμέραν ἐν τῷ ἑαυτοῦ κελλίῳ ἐστῶς, ἐπάρας ἐν τῷ ἀέρι τοὺς ὀφθαλμούς, εἶδε τῆς ὁσίας αὐτοῦ ἀδελφῆς τὴν ἁγίαν ψυχὴν ἐκ τοῦ σώματος αὐτῆς ἐν εἰδῇ περιωτερᾶς ἔξελθοῦσαν, καὶ ἐπὶ τὰ τοῦ οὐρανοῦ μυστήρια ⁶ ἀναληθεύσασα. Ὅστις τῇ τοσαύτῃ δόξῃ αὐτῆς συχαρίζομενος, τῷ παντοδυνάμῳ Θεῷ ἐν ὕμνοις καὶ αἴνοις εὐχαριστίας ἀπέδωκε, καὶ τὴν αὐτῆς τελείωσιν τοῖς ἀδελφοῖς ἐμήνυσεν. Οὐς καὶ ἀπέστειλεν εὐθύως, ἵνα τὸ σεμνὸν αὐτῆς καὶ τίμιον σῶμα εἰς τὸ μοναστήριον ἀγάγωσιν, καὶ ἐν τῷ μνήματι ὃ ἦν ἑαυτῷ ἐτοιμάσας ⁷, θάψωσιν. Ὡν γὰρ ὁ νοῦς ἐν ἁγίῳ πνεύματι ἠνωμένος ἦν ἐπ' ἀλλήλοις, καὶ **D** πρὸς Θεὸν διαπαντὸς ἀναταταγμένους ὑπῆρχεν ⁸, τούτων

ΚΕΦΑΛ. ΑΕ'.

Περὶ τῆς ψυχῆς Γερμανοῦ ἐπισκόπου πόλεως Καπύης.

Ἐν ἄλλῳ τοίνυν καιρῷ Σερβανδός ⁹ διάκονος καὶ ἡγούμενος τοῦ μοναστηρίου τοῦ διακειμένου ἐν τοῖς μέρεσι τῆς

A contristatus, dicens: Parcat tibi omnipotens Deus, soror; quid est quod fecisti? Cui illa respondit: Ecce te rogavi, et audiri me noluit; rogavi Dominum meum, et audivit me. Modo ergo si potes, egredere, et me dimissa ad monasterium recede. Ipse autem exire extra lectum non valens, qui remanere sponte noluit, in loco mansit invitus. Sicque factum est ut totam noctem pervigilem ^a ducerent, atque per sacra spiritualis vitae colloquia sese vicaria relatione satiant. Qua de re dixi eum voluisse aliquid, sed minime potuisse: quia si venerabilis viri mentem aspiciamus, dubium non est quod eandem serenitatem voluerit in qua descenderat permanere; sed contra hoc quod voluit, in virtute omnipotentis Dei ex feminæ pectore miraculum invenit. Nec mirum quod plus illo femina, quæ diu fratrem videre cupiebat, in eodem tempore valuit: quia enim juxta Joannis vocem, *Deus charitas est* (*I Joan. iv, 16*), justo valde iudicio illa plus potuit, quæ amplius amavit.

τοῦ σεβασμίου τούτου πατρός τὸ θέλημα κατανοήσωμεν, ἠθέλει διαμείνειν. ἥπερ συνέβη εἶναι, ὅτι ἀπὸ τῆς ⁵ μουσῆς κατῆλθε πρὸς τὴν ὀσιωτάτην αὐτοῦ ἀδελφὴν. Ἀλλὰ τὸ ἱκαντῖον γέγονεν, ὅπερ ἠέλησε διὰ τῆς τοῦ Θεοῦ δυνάμεως ἐν τῇ ἑαυτοῦ ἱερωτάτῃ παρθένῳ καὶ ἀδελφῇ θαῦμα. Θαυμαστὸν γὰρ ὄντως ἐστίν, ὅτι ἡ παρθένος ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ πλείων αὐτοῦ ἠδυνήθη, ἥτις μεγάλως τὸν ἀδελφὸν ἐπεπόθει θεάσασθαι. Κατὰ γὰρ τὴν Ἰωάννου φωνὴν « Ὁ Θεὸς ἀγάπη ἐστίν. » Δικαία οὖν πάντῃ τῇ κρίσει πλείον ἠδυνήθη ἐκείνη, ἥτις πλείον ἠγάπησεν.

Petr. Fateor, multum placet quod dicis.

CAPUT XXXIV.

De anima sororis ejus visa qualiter e corpore sit egressa.

C Gregorius. Cumque die altero eadem venerabilis femina ad cellam propriam recessisset, vir Dei ad monasterium rediit. Cum ecce post triduum ^b in cella consistens, elevatis in aera oculis vidit ejusdem sororis suæ animam de ejus corpore egressam, in columba specie ^cæi secreta penetrare. Qui tantæ ejus gloriæ congaudens, omnipotentī Deo in hymnis et laudibus gratias reddidit, ejusque obitum fratribus denuntiavit. Quos etiam protinus misit, ut ejus corpus ad monasterium deferrent, atque in sepulchro quod sibi ipse paraverat, ponerent. Quo facto contigit ut quorum mens una semper in Deo fuerat, eorum quoque corpora nec sepultura separaret.

τὰ παντα σώματα οὔτε ἡ ταφῇ χωρίσαι ἠδύνατο.

CAPUT XXXV.

De mundo ante oculos ejus collecto, et de anima Germani Capuanæ civitatis episcopi.

Alio quoque tempore Servandus ^c diaconus atque abbas ejus monasterii quod in Campaniæ partibus

favet Græc. interpret.

^b Die 10 Februarii, quo Scholastica colitur.

^c Servandus diaconus et abbas cujus hic mentio præfuit monasterio S. Sebastiani in urbe Alatriana, quæ quinto lapide Verulis, Cassino triginta distat, ex actis S. Placidi num. 41. De Liberio patricio legis Hæft-nium in hunc locum. MARBLE.

¹ Ms. χύσις.

² Ms. τὴν Θεὸν μου ἄρτιως δὲ λοιπὸν ἐὰν δύνησαι.

³ Ms. μουσῆς εἰσήλθεν.

⁴ Ms. σκηνώματα.

⁵ Ms. ἦν αὐτὸς ἐτοιμάσας.

⁶ Ms. ἀναταταγμένοι ὑπῆρχον.

⁷ Duo Carnol., Bigot. et Becc., pervigile, cui lect.

Καμπάνιας ὑπὸ Λιβερίου τοῦ τιμηκαῦτα Πατρικίου κτισ-
θέντος, πρὸς τὸν μακάριον πατέρα Βενέδικτον ἐπισκίψειος
χάριν ἐν τῷ μοναστηρίῳ παρέβαλεν. ἔθος ἔχων τοῦτο
ποιεῖν. Καὶ αὐτὸς γὰρ ὁ ἀνὴρ διδασχῆς οὐρανοῦ ἀνάπλευς¹
ὑπῆρχεν. Ἐαυτοῦς οὖν τοῖς μιλιάρτοις τῆς αἰωνίου ζωῆς
ζήμασιν ἀρδεύσαντες, ἦδη τὰ τῆς ὑδωτάτης βρώσεως
ἔπελασαν, τῆς ἰπουρανοῦ πατριδὸς ἀκορίστῳ πόθῳ
ἐρηγόμενοι. Καὶ ἐν τούτοις αἰεὶ ἐντροφώντας ἑαυτοῦς εἴω-
ρον, κόρον τῆς τοιαύτης πνευματικῆς τρυφῆς μὴ εἰσδε-
χόμενοι· ὅτι δὲ καὶ αἰσθητῆς τροφῆς ἢ τοῦ σώματος χρεια-
ζόμενοι στενάζοντες ταύτην μετελάμβανον. Τοῦ δὲ καιροῦ
ἡσυχάζειν ἀπαιτούντος, ἐν τῇ ἑαυτοῦ πύργῳ ὁ εὐλαβέ-
στατος πατὴρ Βενέδικτος ἀνήλθε. Ὀσαύτως δὲ καὶ Σερβαν-
θδὸς ὁ διάκονος ἐν τοῖς αὐτοῦ κατοικήσεισ ἐισφιλίσθη, ἐν ᾧ²
ἐπὶ τὰ κατώγια τοῖς ἀνωγείοις³ διὰ τοῦτο κτεσκευ-
ίσασαν, ἵνα ἐν συντόμῳ ἢ ἀνοδοῖς γίνηται. Ἄντικρυς
Ἰὲ τοῦ πύργου οἶκημα ἕτερον ὑπῆρχεν, ἐνθα τῶν ἀμφο-
τέρων οἱ μαθηταὶ ἡσύχαζον. Ὁ δὲ τοῦ Θεοῦ θεράπων
Βενέδικτος, εἴτι τῶν ἀδελφῶν ἀναπαυομένων τῇ παννύχῳ
τῆς νυκτερινῆς προσευχῆς ὧρξ ἅπαντας προφθάσας ἐν
τῇ ἑαυτοῦ θυριδι ἐστῆς, καὶ τὸν παντοδύναμον Θεὸν
δοξαπῶν, αἰνιδοῖον ἐν τῇ τῆς νυκτὸς ἀνορία⁴ ἀκατέψα-
στος, εἶδε, καὶ ἐπὶ φωτοχυσία ἐφάνη πολλὴ οὐρανόθεν, ὥστε
πᾶσαν τὴν τῆς νυκτὸς σκοτίαν φυγαδεύθηται. Τοσοῦτον
δὲ φωτὶ ἢ νόξ ἐκείνη κ. τελαμπρύνη, ὥστε καὶ τῆς ἡμέ-
ρας τὸ φῶς ὑπερβάλλειν, ἐκ τοῦ οὐρανόθεν κ. τελάμφαν-
τος φωτός. Θαύματος δὲ πλήρες μυστήριον ἐν τῇ τῆς
ἐκτασίας ἐκείνης ὧρξ ἐξηκολούθησεν, καθὼς ὁ αὐτὸς
πατὴρ μετέπειτα διηγῆσατο. Εἶδον γάρ, ἔρρασεν, καὶ
ἰδοὺ ὅλος ὁ κόσμος, ὡς ὑπὸ μίαν τοῦ ἡλίου ἀκτίνα ἦν
συνάθροισθαι. Ἐτι δὲ ταύτῃ τοῦ φωτός τῇ λυμπρότατι
ἀπένωσ προσέχων, εἶδε Γερμανοῦ τοῦ Καπούης ἐπισκόπου
τῆν ἁγίαν ψυχὴν ἐν πυρίνῃ σφαίρᾳ ὑπὸ ἀγγέλων ἐν τῷ
οὐρανῷ παραλαμβανομένην. Τότε ὁ τίμιος πατὴρ Βενέ-
δικτος τῆς φοβερᾶς ταύτης ὁράσεως κοινωνὸν τε καὶ μάρ-
τυρα προκαταστήσαι θέλων Σερβανθὸν τὸν διάκονον, μετὰ
κραυγῆς ἰσχυρᾶς δὶς καὶ τρεῖς τοῦτον ἐκάλεσεν. Ἐκείνος
δὲ ταρραχθεὶς ἐπὶ τῇ ἀσυνήθει τοῦ πατρὸς κραυγῇ, ἐκ-
θαμβος καὶ σπουδαῖος ἀνήλθεν. Ἐθείασατο δὲ οὐ τὸ πᾶν
τῆς ὁράσεως, μέρος δὲ βραχὺ τοῦ φωτός ἐκείνου εἶρα-
κεν. Αὐτοῦ δὲ ἐκπλαγέντος ἐπὶ τῷ θαύματι, ὁ τοῦ Θεοῦ
ἄνθρωπος καλεῖν αὐτῷ ἄπὲρ ἐθείασατο διηγῆσατο. Παρ-
αυτὰ δὲ ἐν τῷ κάστρῳ Κασίνῳ τῷ σπουδαυότατῳ ἀνδρὶ
θεοπρίπῳ ἀπίστευεν ὅπως ἐν Καπούῃ⁵ τῇ πόλει πέμψη,
μηνύσῃ αὐτῷ. Τούτου δὲ γεγονότος ὁ ἀποσταλεις λοιπὸν
θέτα εὗρεν. Ἐρευνήσας δὲ καὶ ἀκριβῶς μαθὼν, ἔγνω ὅτι
θεοῦ ἄνθρωπος ἐθείασατο τὴν πρὸς οὐρανὸν αὐτοῦ ἀνοδὸν.

ΠΕΤΡ. Θαυμαστὸν πρῶγμα σφῶδρα, καὶ λίαν,⁶ ἐκπλήτ-
τῖν με⁷ ἀλλὰ τοῦτο ὅπερ ἐρρήθη ἐρωτῶ, πῶς ἐνώπειν τῶν
ἐφθαλμῶν τοῦ δικαίου, ὡσεὶ ὑπὸ μίαν τοῦ ἡλίου ἀκτίνα,
ἅπαντα τὸν κόσμον συναχθῆναι πρὸ τῆς κοινῆς ἀναστά-

Liberio quondam patricio fuerat constructum, ad
eum visitationis gratia ex more convenerat. Ejus
quippe monasterium frequentabat; ut quia idem
quoque vir doctrina gratiae caelestis influebat, dulca
sibi invicem vitae verba transfunderent, et suavem
cibus caelestis patriae, quia adhuc perfecte gaudendo
non poterant, saltem suspirando gustarent. Cumque
hora jam quietis exigeret^b, in ejus turris superio-
ribus se venerabilis Benedictus, in ejus quoque in-
ferioribus se Servandus diaconus collocavit: quo
videlicet in loco inferiora superioribus pervius con-
tinuabat ascensus. Ante eandem vero turrim largius
erat habitaculum in quo utriusque discipuli quie-
scebant. Cumque vir Dei Benedictus, quiescentibus
adhuc fratribus, instans vigiliis, nocturnae orationis
tempora praevenisset, ad fenestram stans, et omni-
potentem Deum deprecans, subito intempesta noctis
hora respiciens, vidit fusam lucem desuper cunctas
noctis tenebras effugasse, tantoque splendore clare-
scere, ut diem vinceret lux illa quae inter tenebras
radiasset. Mira autem res valde in hac speculatione
secuta est c: quia, sicut post ipse narravit, omnis
etiam mundus velint sub uno solis radio collectus,
ante oculos ejus adductus est. Qui venerabilis Pater,
dum intentam oculorum aciem in hoc splendore
coruscae lucis inflingeret, vidit Germani Capuani epi-
scopi animam in sphaera^d ignea ab angelis in caelum
ferri. Tunc tanti sibi testem volens adhibere mira-
culi. Servandum diaconum iterato bis terque ejus
nomine, cum clamoris magnitudine vocavit. Cumque
ille fuisset insolito tanti viri clamore turbatus, as-
cendit, respexit, parlemque jam lucis exiguum vidit.
Cui tantum hoc obstupescenti miraculum, vir Dei per
ordinem quae fuerant gesta narravit, statimque in
Cassinum castrum religioso viro Theoprobo manda-
vit ut ad Capuanam urbem sub eadem nocte trans-
mitteret, et quid de Germano episcopo ageretur
agnosceret et indicaret. Factumque est, et reveren-
tissimum virum Germanum episcopum is qui missus
fuerat jam defunctum reperit, et requirens subtiliter
agnovit eodem momento fuisse illius obitum quo vir
Domini ejus cognovit ascensum e.

καὶ τὰ περὶ Γερμανοῦ τοῦ ἐπισκόπου σαφῶς διαγνώσκει
τὸν ἐν ἁγίοις Γερμανὸν τὸν ἐπίσκοπον ἐν κυρίῳ τελειῶ-
ναι αὐτῇ τῇ ῥοπή³ ἢ τελειώσεισ αὐτοῦ γέγονεν, ἐν ᾗ ὁ τοῦ

Petr. Mira res valde, et vehementer stupenda.
Sed hoc quod dictum est, quia ante oculos ipsius
quasi sub uno solis radio collectus omnis mundus
adductus est, sicut nunquam expertus sum, ita nec

sopori dare debuissent; turris erat eodem in loco con-
stituta, quae super totius cellae habitaculum imminebat;
in ejus turris etc. Haec absunt a miss. et ab aliis
editis. In Graeca quoque vers. non leguntur.

c Compend., Mira autem valde res eandem specu-
lationem secuta est.

d Gerni, in spera. Colitur autem S. Germanus die
30 Octobris.

e Primus Aud., Lyr., Becc., Prat., Bigot., ha-
bent abscessum.

¹ Ms. ἀνάπλευς.

² Ms. κατώγιοις... ἀνωγείοις.

³ Ms. κατώγια τοῖς ἀνωγείοις.

⁴ Ms. ὧρξ.

⁵ Ms. Καπούης.

⁶ Ms. αὐτῷ τῇ ὧρξ καὶ ῥοπή.

⁷ Ms. ἐκπλήττομαι. Forte ἐκπλήττομαι.

a Primus Theod., constitutum.

b In edit. Gussanv. post exigeret, legitur: ut ee

σινες; ἀλλ' οὐδέ καταλαβίσθαι τοῦτο δύναμαι, κοίη τάξει ἅγε
γενεσθαι ὀφείλει, ἵνα πᾶς ὁ κόσμος ὑπὸ ἀνθρώπου ἴνός
ᾧ ἀθῆ.

ΓΡΗΓ. Ἀσφαλῶς κάτεχε. Πίτρε, ὅπερ λέγω. Ψυχῆ
τῆ θεωμένη τὸν κτίστην, πᾶσα ἡ κτίσις¹ στενή αὐτῆ ἴστιν.
Ἦστίστις οὖν ὀλίγον τι τοῦ φωτὸς τοῦ κτίστου εἰδέατο,
μὴρὸν αὐτῶ γίνεται πᾶν μίσις τῶν κτισμάτων, ὅτι αὐτῆ
ἡ τοῦ φωτὸς θεωρία ἔνδον² ἐν τῷ νοεῖν ἐμπλατύνεται, καί
τοσοῦτον πρὸς Θεὸν ἐξαπλοῖ τὸν νοῦν, ὥστε λοιπὸν ἀνώτε-
ρος παντὸς τοῦ κόσμου κατίσταςθαι, γίνεται δὲ αὐτῆ ἡ
τοῦ θεωροῦντος ψυχῆ καθ' ἑαυτήν. Ἡνίκα δὲ ἐν τῷ τοῦ
Θεοῦ φωτὶ ἄρξηται ἀρπάξασθαι, ὑπεράνω αὐτῆς ἐν
τοῖς ἐνδοτέροις πλατύνεται. Ὃταν δὲ ἑαυτήν πλατυνθεῖ-
σαν θεάσθαι, ἐπιγινώσκει ὅσον³ βραχὺ ἴστιν ὅπερ ἐν
τῆ ταπεινώσει οὕσα κατασχέει οὐκ ἠδύνατο. Ὁ ταῖνον
ἀνὴρ οὕτος ὁ τὴν τοῦ πυρὸς σφαιραν θεασάμενος, καί τοὺς
ἀγγέλους ἐν τῷ οὐρανῷ ὑποστρίψοντας, προδήλως τοῦτο
θεωρῆσαι οὐκ ἠδύνατο, εἰ μὴ ἐν τῷ φωτὶ τοῦ Θεοῦ ὑπῆρχε.
Τί οὖν θαυμαστὸν εἰ καὶ τὴν κόσμον ὅλον ἰνώπιον αὐτοῦ
συναχθέντα εἶδεν, ὅστις ὑψωθείς ἐν τῷ νοεῖν φωτὶ ἔξω
τοῦ κόσμου ὑπῆρχεν; ὅτι δὲ συνελθὼν ἅπας ὁ κόσμος
ἰνώπιον τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ εἶρηται, οὐχί ὁ οὐρανὸς
καὶ ἡ γῆ⁴ παρίστη ἐπὶ τὸ αὐτό· ἀλλὰ τοῦ θεωροῦντος ἡ
ψυχὴ ἐπλατύνθη, ἥτις πρὸς Θεὸν ἀρπαγείσα ἄνευ δυσκο-
λίας θεωρῆσαι ἠδυνήθη ἕκαστον ὅπερ ἔνδον τοῦ Θεοῦ
ἴστιν. Ἐν αὐτῷ οὖν τῷ φωτὶ τῷ ἐν τοῖς ἔξωθεν ὀφθαλμοῖς
ἕξαστράφαντι φῶς ἐνδοτερον ἐν τοῖς τῆς ψυχῆς νοεοῖς
ὀφθαλμοῖς ὑπῆρχεν. Ὁ γὰρ τὴν ψυχὴν θεασάμενος ἐν
τατά εἰσιν πάντα τὰ κατώτερα μέρη.

ΠΕΤΡ. Ὁρῶ ἑαυτὸν μὴ ἐπιγινῶνα ἀκριβῶς ὅπερ εἶρηκας. C
Διὰ γὰρ τὴν ἐμὴν βραδύτητα, ἡ ἐξήγησίς σου τοσοῦτον
ἐπλεόυσεν· ἀλλ' ἐπειδὴ ταῦτα ἀκριβῶς σαφῶς ἐν τῇ ἐμῇ
διανοίᾳ ἐξέχεας, αὐτῷ ὅπως ἐν τῇ τῆς διηγήσεως τάξει
ἐπανέληθες.

ΚΕΦΑΛ. Λζ'.

Περὶ τοῦ συγγραφέντος παρ' αὐτοῦ μοναχικοῦ κανόνος.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ. Ἠδῶς, Πίτρε, εἶτι περὶ τοῦ σεδασμίου
τοῦτου ἀνδρὸς πολλὰ διηγούμεν, ἀλλὰ σπουδῆ τὰ μὲν
τῶν αὐτοῦ παρατρέχω, διὰ τὸ εἰς τὰ τῶν ἄλλων πε-
πραγμένα με σπεύδειν· τοῦτο⁵ δὲ σε ἀρ. εἶν οὐ θέλω,
ὅτι σὺν τοῖς θαύμασι, δι' ὧν ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος ἐν τῷ
κόσμῳ ἰδοξάσθη, καὶ διδασκαλίᾳ λόγου οὐ μετρίως διέ-
λαμψε. Διευτρώσωτο γὰρ τοὺς τῶν μοναχῶν κανόνες
διακρίσει ἐξαιρέτω καὶ λόγῳ φωτοιδεῖ. Οὕτινος εἴαν τις
θελήσειεν ἀκριβῶς τὰ τε εἶδη καὶ τὴν πολιτείαν καταμα-
θεῖν, δύναται ἐν τῇ αὐτῇ συγγραφῇ τοῦ κανόνος πᾶσαν
τὴν τῆς διδασχῆς αὐτοῦ διαγωγήν ἐπιγινῶναι. Ὁ γὰρ ἅγιος
ἱερίκος ἀνὴρ οὐδαμῶς ἠδυνήθη ἄλλως πως διδάξαι ἢ
κατεῖδαι εἰ μὴ καθὼς ἔζησεν.

¹ Ms. στενή αὐτῆ ἴστιν· ὅστις οὖν ὀλίγον τι τοῦ φωτὸς
τοῦ κτίστου εἰδέατο.
² Ms. ἐν τῷ νῷ.
³ Corrupte in editis βραχὺ ἴστιν; unde ms. lectio-
nem præferendam duximus.
⁴ Ms. πα: ἴστη ἐπὶ.
⁵ Ms. εἰδέχθη πόσον αὐτῷ.
⁶ Ex ms. emendavimus edit.

A *conficere scio quoniam ordine fieri potest, ut mundus
omnis ab homine uno videatur.*

Gregor. Fixum tene, Petre, quod loquor: quia
animæ videnti Creatorem angusta est omnis creatura.
Quantlibet etenim parum de luce Creatoris aspexerit,
breve ei fit omne quod creatum est: quia ipsa luce
visionis intimæ, mentis laxatur sinus, tantumque
expanditur in Deo, ut superior existat mundo: fit
vero ipsa videntis animæ etiam super semetipsam.
Cumque in Dei lumine rapitur super se, in interiori-
bus ampliatur; et dum se sub se^a conspicit exaltata,
comprehendit quam breve sit quod comprehendere
humiliata non poterat. Vir ergo Dei, qui intrens^b
globum igneum, angelos quoque ad cælum redeunte
videbat, hæc procul dubio cerere non nisi in Dei
lumine poterat. Quid itaque mirum si mundum ante
se collectum vidit, qui sublevatus in mentis lumine
extra mundum fuit? Quod autem collectus mundus
antejus oculis dicitur, non cælum et terra contracta
est, sed videntis animus est dilatatus, qui in Deo
raptus videre sine difficultate potuit omne quod infra
Deum est. In illa ergo luce quæ exterioribus oculis
fuit, lux interior in mente fuit, quæ videntis ani-
mum cum ad superiora^c rapuit, ei quam angusta es-
sent omnia inferiora monstravit.

Petr. Videor mihi utiliter non intellexisse quæ
dixeras, quando ex tarditate mea tantum crevit ex-
positio tua. Sed quia hæc liquido meis sensibus in-
fudisti, quæso ut ad narrationis ordinem redeas.

CAPUT XXXVI.

Quod regulam monachorum scripserit.

Gregorius. Libet, Petre, adhuc de hoc venerabili
Patre multa narrare: sed quædam ejus studiose præ-
tereo, quia ad aliorum græta evolventa festino. Hoc
autem nolo te lateat, quod vir Dei inter tot miracula
quibus in mundo claruit, doctrinæ quoque verbo non
mediocriter fulsit. Nam scripsit monachorum regu-
lam, discretionem præcipuum, sermonem luculentam^d.
Cujus si quis velit subtilius mores vitamque cognos-
cere, potest in eadem institutione regulæ omnes
magisterii illius actus invenire: quia sanctus vir
nullo modo potuit aliter docere quam vixit.

^a Prat. et primus Gemet., et dum sub se mens com-
plicit. Sequimur Germ. et alius melioris notæ.
^b Germ. et Val-cl., qui intueri.... ex quibus forsân
editoribus conflare placuit, qui in turri; quod tamen
legitur in primo Carn. Sequimur uss. Angl. Norm.
primum, Theod. secundum Carn., etc.
^c Pler. cum Germ., quia ad sup.
^d Duo Gemet., totidem Carnot. et Prat., sermone
luculento.

ΚΕΦΑΛ. ΔΖ'.

A

CAPUT XXXVII.

Περὶ τῆς ἑαυτοῦ ἐξόδου, ἣν τοῖς ἀδελφοῖς προείρηκεν.

Ἐν τῷ χρόνῳ ἐν ᾧ ἤμειλλεν ὁ ἀνάδικος οὗτος ἀνὴρ ἐκ ταύτης τῆς προσκαιροῦ ζωῆς ἐκθίμειν¹, τοῖς συνοῦσιν αὐτῷ μαθηταῖς αὐτοῦ, καὶ τοῖς ἐκ μήκους οἰκοῦσι τῆς ἁγίας αὐτοῦ τελευταῖας τῶν ἡμέραν ἐμπύσσει. Καὶ τοῖς μὲν παρούσι διεμαρτύρητο λέγων, μυστικῶς ἐν ἑαυτοῦ κατέχειν τὰ ἐν τοῖς ὡσὶν αὐτῶν ἀκουσθέντα· τοῖς δὲ ἀπουσίᾳ ἐμπύσσει ὅποιον αὐτοῖς σημεῖον γενήσεται, ὅτε ἡ ψυχὴ αὐτοῦ ἐκ τοῦ σώματος μάλλι ἐξίναται. Πρὸ οὖν ἑκτῆς ἡμέρας τῆς αὐτοῦ παυτίμου τελευταῖας, ἀνερχομένη τὴν ἑαυτοῦ μνημῖον ἐκλίπεται, καὶ εὐθὺς πυρετῷ σφοδρότατῳ περιπιπασάν, τῇ ὑπερβολῇ τῆς ἐκκαύσεως λοιπὴν αἰ τῆς ψυχῆς δυνάμεις ἐλεπτύοντο. Ὅρων δὲ ἑαυτὸν καθ' ἑκάστην ἡμέραν, ὡς εἰπεῖν, ἐκ τοῦ λαβρωτάτου πυρετοῦ ἐκλιπόμενα, τῇ ἑκτῇ ἡμέρᾳ βασταχθῆναι² ἑαυτὸν ὑπὸ τῶν μαθητῶν καὶ ἐν τῷ εὐκτηρίῳ ἀπειχεθῆναι πεποιήκειν. Ἐκτὸν οὖν τὴν ἑαυτοῦ ἐξόδον τῇ ὑποδοχῇ τοῦ διαποτικῷ σώματός τε καὶ αἵματος ἐστήριξε, καὶ ἐν μέσῳ τῶν μαθητῶν ἐστῶς, ταῖς αὐτῶν χερσὶ τὰ ἀδύνατα μέλη ὑποστηρίζοντας, ὑψώσας ἐν τῷ οὐρανῷ τὰς χεῖρας, ἔστη κατὰ ἀνατολὰς, καὶ τὴν ἁγιασμένην καὶ καθαρωτάτην αὐτοῦ ψυχὴν σὺν τῇ προσευχῇ εἰς οὐρανούς ἀνεστράρισεν³. Ἐν αὐτῇ οὖν τῇ ἡμέρᾳ δύσιν ἀδελφοῖς, τῷ μὲν ἐνὶ ἐν τῷ ἑαυτοῦ κελίῳ ἡσυχάζοντι, τῷ δὲ ἑτέρῳ μήκοθεν οἰκοῦντι, ἀποπαύσει; μία καὶ ἐφάμιλλος ἐφανῆ. Εἶδον τοίνυν ἑκάτεροι, καὶ ἰδοὺ ὁδὸς ἀπὸ τοῦ κελίου αὐτοῦ μέχρι τοῦ οὐρανοῦ παρατεινομένη, ἐκ σπηκῶν ἰμαθίων ὅλη ἐστρωμένη, καὶ λαυπάδες ἀμέτρητοι ἐν αὐτῇ κατὰ ἀνατολὰς ἐνορδίνως καυόμεναι. Καὶ ἰδοὺ ἀνὴρ εὐσχήμων, καὶ φαῖδρος τῷ σχήματι ὑπεράνωθεν ἐστῶς ἠρώτα τούτους, λέγων· Ἦτινός ἐστιν ἡ ὁδὸς αὕτη, ἣν κατανοεῖτε θαυμάζοντες; αὐτῶν δὲ ἀγνοεῖν ὁμολογησάντων, ἔφη πρὸς αὐτούς· Ἡ αὕτη ἐστὶν ἡ ὁδὸς, δι' ἧς ὁ τοῦ Θεοῦ ἀγαπητὸς Βενεδικτὸς ἐν τῷ οὐρανῷ ἀνέρχεται. Τότε οὖν συνῆκαν τὴν τοῦ ἁγίου ἀνδρὸς θέλωσιν; καὶ οἱ ἀπάντες διέγνωσαν ἐκ τοῦ προλεχθέντος αὐτοῖς σημείου. Ἐτάφη δὲ τὸ ἁγιασμένον αὐτοῦ σῶμα ἐν τῷ εὐκτηρίῳ τοῦ μακαρίου Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ, ἐν ᾧπερ τὸν Ἀπόλλωνος βωμὸν κατέστρεψε, καὶ τὸν εὐκτερίῳ οἶκον τοῦ προδρόμου συνεστήσατο. Ἐν τῷ σπηλαίῳ τῷ ὑπὸ τὸν λάκκον, ἐν ᾧ τὸ πρὶν κατῴκησεν, ἕως τοῦ παρόντος, ἔον μετὰ πίστεως οἱ αἰτούμενοι προσέρχονται, μεγίστη θαυμάτων χάρις διαλάμπει.

ΚΕΦΑΛ. ΔΗ'.

Περὶ ἱαθείας γυναικὸς διὰ προσευχῆς τοῦ ἁγίου.

Ὅπερ γὰρ διηγοῦμαι πρᾶγμα ἀτίως αὐτίθι γέγονε. Γυνὴ τις τῶν κατὰ φύσιν ἐκστάσας φρενῶν, ἐν ᾗρεδῇ καὶ κωλύσει, ὅλας τε καὶ πεδίους νύκτωρ τε καὶ μεθ' ἡμέραν πλαζομένη ἐπλανᾶτο. Ἐκεῖ δὲ καὶ μόνον ἀνεκλίνετο, ἐνθα ταύτην ἡ ἀτὼνία καθεύδειν ἠνάγκασεν. Ἐν μιᾷ οὖν ἡμέρᾳ ἤπεινα κατὰ τὴν ἐρημον ἐπλανᾶτο, ἐν τῷ τοῦ μακαρίου Ἀδελφοῦ Βενεδικτοῦ σπηλαίῳ ὀδηγηθεῖσα, ἀγνωσῶσα εἰσῆλθε καὶ ἔμεινε, πρῶτας δὲ γενομένης οὕτως ὑγιᾶς τῷ φρονήματι ἐξῆλθεν, ὡς ὅτε οὐδεμίαν βλάβην φρενῶν ποτε ὑπέ-

De prophetia sui exitus fratribus denuntiata.

Eodem vero anno quo de hac vita erat exiturus, quibusdam discipulis secum conversantibus, quibusdam longe manentibus, sanctissimi sui obitus denuntiavit diem : praesentibus indicens ut audita per silentium^a tegerent; absentibus indicans quod vel quale cis signum fieret quando ejus anima de corpore exiret. Ante sextum vero sui exitus diem aperiri sibi sepulturam^b jubet. Qui mox correptus febribus, acri crepit ardore^c fatigari. Cumque per dies singulos languor ingravesceret, sexta die portari se in oratorium a discipulis fecit, ibique exitum suum dominici corporis et sanguinis perceptione munivit, atque inter discipulorum manus imbecillia membra sustentans, erectis in caelum manibus stetit, et ultimum spiritum inter verba orationis efflavit. Qua scilicet die duobus de eo fratribus, uni in cella commoranti, alteri autem longius posito, revelatio unius atque indissimilis visionis apparuit. Viderunt namque quia strata pallii; atque innumeris corusca lampadibus v. a^d recto orientis tramite ab ejus cella in caelum usque tendebatur. Cui venerandus habitu vir desuper clarus assistens, cujus esset via quam cernerent, inquisivit. Illi autem se nescire professi sunt. Quibus ipse ait : Haec est via qua dilectus Domino caelum Benedictus ascendit. Tunc itaque sancti viri obitum sicut praesentes discipuli viderunt, ita absentes ex signo quod eis praedictum fuerat, agnoverunt. Sepultus vero est in oratorio beati Joannis Baptistae, quod destructa ara Apollinis ipse construxit. Qui et in eo specu^e in quo prius Sublacus habitavit, nunc usque si petentium fides exigit, miraculis coruscat.

τελείωσιν. Καθάπερ γὰρ οἱ παρὶντες μαθηταὶ ἰδίασαντο, θέλωσιν; καὶ οἱ ἀπάντες διέγνωσαν ἐκ τοῦ προλεχθέντος αὐτοῖς σημείου. Ἐτάφη δὲ τὸ ἁγιασμένον αὐτοῦ σῶμα ἐν τῷ εὐκτηρίῳ τοῦ μακαρίου Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ, ἐν ᾧπερ τὸν Ἀπόλλωνος βωμὸν κατέστρεψε, καὶ τὸν εὐκτερίῳ οἶκον τοῦ προδρόμου συνεστήσατο. Ἐν τῷ σπηλαίῳ τῷ ὑπὸ τὸν λάκκον, ἐν ᾧ τὸ πρὶν κατῴκησεν, ἕως τοῦ παρόντος, ἔον μετὰ πίστεως οἱ αἰτούμενοι προσέρχονται, μεγίστη θαυμάτων χάρις διαλάμπει.

CAPUT XXXVIII.

De insana muliere in ejus specu sanata.

Nuper namque est res gesta quam narro; quia quaedam mulier mente capta, dum sensum funditus perdidisset, per montes et valles, silvas et campos die noctuque vagabatur; ibique tantummodo quiescebat, ubi hanc quiescere lassitudo coegisset. Quam vero die dum vaga nimum erraret, ad beati viri Benedicti specum devenit, ibique nesciens ingressa mansit. Mane autem facto ita sanato sensu egressa est, ac si eam nunquam insania capitis ulla tenuisset; quae

¹ Ms. ad-lit. πρὸς τὸν θεόν.

² Ms. ἐκτελευσε βασταχθῆναι.

³ Ms. ἀπέπεψεν. Ἐν αὐτῇ οὖν ὥρᾳ.

⁴ Ms. καὶ καθ' ἡμέραν.

⁵ Ms. τῶν ἡμερῶν.

⁶ Pratel., pro silentio.

^a Pratel. et primus Gemet., sepulcrum.

^b Secundus Gemet., dolore.

^d Secundus Carnot., Bigot. et Becc., *viderunt namque viam stratam.... quae, etc.*

^e Ita Germ., Val-cl., duo Carnot. et merque Theoder. Aliorum codicum non una est lectio. In Compend. Bigot., Lyr. et primo Aud. legitur : *in quo prius Sublacus habitavit. In primo Gemet., in quo prius cui vocabulum est Sublacus, hab. In altero Gemet., in quo prius hab. cui Sublacus vocab. est.*

μυεῖν. Ἄτις ἐν καιρῷ χάριν τῆς ζωῆς αὐτῆς ἐν τῇ ὄψει- A
θεΐᾳ αὐτῇ ὕψις διαμένειν.

ΠΕΤΡ. Τί τοῦτο εἶναι λέγομεν, ὅπερ ἐν τοῖς τῶν ἁγίων
μαρτύρων λειψάνοις θεωροῦμεν γινόμενον; πλείον γάρ,
σχεδόν εἰπεῖν, θαυματουργίαι ἐπιτελοῦνται ἐν τοῖς εὐκ-
ταρίοις, ἐν οἷς λείψανα ἐπ' ὀνόματι αὐτῶν κατατίθενται,
ἥπερ ἐν ᾧ τὰ τούτων κατέκεινται σώματα. Πληροστώτως
μὲν οὖν καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ χάριν εἶναι πιστεύομεν, ὡς
καὶ ἐν τοῖς ἁγίοις αὐτῶν σώμασιν· ἐκεῖ δὲ μᾶλλον μεγάλα σημεῖα ἐπιδεικνύουσιν, εἴθε δὲ τῷ σώματι οὐ κατέκεινται.

ΓΡΗΓΟΡ. Ἐνθα τὰ τῶν ἁγίων μαρτύρων σώματα κείν-
ται, διασαγῶδες, Πέτρε, οὐκ ἔστιν, ὅτι πολλά σημεῖα δύ-
ναται ἐπιδειξῆαι, ὡσπερ καὶ ποιοῦσιν. Τοῖς γὰρ καθαρῶ
τῷ λογισμῷ προσερχομένοις, ἀμέτρητα θαύματα ἐπι-
δεικνύουσι. Ἀλλὰ δὲ τὸ ἐν διασαγῶ ὑπάρχειν τοὺς ἄσθε-
νέστερον τῷ λογισμῷ διακινούμενους, ὡς μὴ παρεῖναι τοὺς
ἁγίους εἴθε τὰ αὐτῶν ὀλεῖως οὐ κατέκεινται σώματα, καὶ
ὡς ἐκ τούτου τοὺς προσερχομένους μὴ εἰσακούσθαι,
ἐκεῖ μᾶλλον αὐτοὺς ἀναγκαιὸν ἔστι μεγάλα σημεῖα ἐπι-
δειξῆαι, εἴθε περὶ τῆς αὐτῶν παρουσίας ὁ ἄσθενὴς λογι-
σμός διαστάξει. Ὦν δὲ ὁ νοῦς ἠδωκαίμενος ἐν τῷ Θεῷ
ὑπάρχει, οὗτος ἐν τῷ τῆς πίστεως ἀξιώματι ὄντες, γινώ-
σκουσιν ὅτι εἰ καὶ μὴ κείνται αὐτῶν ἐκείσε τὰ σώματα,
πλὴν ὁμως τοῦ ταις εὐχαῖς εἰσακούειν μὴ ἀπολιμπά-
νωσθαι αὐτοὺς. Ὅθεν τοῖνυν καὶ αὐτὴ ἡ ἀλήθεια ὁ κύριος
ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, ἵνα πιστὴν τοῖς μαθηταῖς προσθῆ
εἴπει· Εἰ μὴ ἐγὼ ἀπέθλω, ὁ παράκλητος οὐκ ἔρχεται πρὸς
ὑμᾶς. Ἐφανερὸν ὅν ὑπάρχει, ὅτι τὸ παράκλητος πνεῦμα
ἐκ τοῦ πατρὸς προέρχεται, καὶ ἐν τῷ Ἰῶ διαμένει. Τίνος
οὖν χάριν ἱκανὸν ὁ υἱὸς πορευθῆναι λέγει, ἵνα ἐκείνοι
ἐλθῶν ὅστις οὐδέποτε ἀπ' αὐτοῦ ἔχωρισθῆ; Οἱ μαθηταὶ ἐ-
σαρκί τὸν κύριον ὀρώντες, τοῖς σωματικοῖς ὀφθαλμοῖς
τούτων πάντοτε θεωρεῖν ἐπεθύμουσιν. Ὅρθως οὖν αὐτοῖς
ἐρέθη· Εἰ μὴ ἐγὼ ἀπέθλω, ὁ παράκλητος οὐκ ἔρχεται· C
τουτίστιν, Εἰ μὴ τὸ σῶμα ἀποκρῖνω, τί ἔστιν ὁ τοῦ πνεύματος πόθος οὐ δεκνύω, καὶ εἰ μὴ ἐμὲ καταλείψῃς σωμα-
τικῶς θεωρεῖν, οὐδέποτε μαθάνετε πνευματικῶς με ἀγαπᾶν.

ΠΕΤΡ. Ἀρίσκει ὁ λέγει.

ΓΡΗΓΟΡ. Ὀλίγον λοιπὸν ἐκ τῆς συντυχίας παυσώμεθα,
ἵνα ἕαν εἰς τὰ τῶν λοιπῶν θαύματα τὸν λόγον ἐν τῇ διη-
γήσει παρεκτείνωμεν, δύναμιν τοῦ λόγου διὰ τῆς στή-
θεως ἀνακαινίσωμεν.

¹ Ms. τοὺς ἀσθενεστῶν λογισμῶ.

² Hoc loco animadvertat lector, verba illa, φανερόν οὖν
ὑπάρχει, ὅτι τὸ Παράκλητος Πνεῦμα ἐκ τοῦ Πατρὸς προέρ-
χεται, καὶ ἐν τῷ Ἰῶ διαμένει, id est, *Aperte igitur patet,
quod Paracletus Spiritus a Patre procedit, et in Filio
permanet*; longe aliter legi apud Gregorium Latine,
nōmpe: *Cum enim constet, quia Paracletus Spiritus
a Patre semper procedat et Filio*. Ex quo manifeste
apparet, a Græcis postea Zachariæ papæ versionem
fuisse depravatam, ut bene notavit Joannes diaconus
lib. iv de Vita ejusdem B. Gregorii, cap. 75, de Dia-
logis loquens, his verbis: *Quos libros Zacharias,
sanctæ Ecclesiæ Romanæ episcopus, Græco Latinoque
sermone doctissimus, temporibus Constantini imperato-
ris, post annos ferme 175, in Græcam li iuanm conver-
tens, Orientalibus Ecclesiis divulgavit: quævis astuta
Græcorum perversitas in commemorazione Spiritus
sancti a Patre procedentis, nomen Filii suarum tradens,
abstulerit*. Hæc Joannes diaconus. Hanc censuram at-
texere curarunt Romani sub Sixto V editores, et alii

omni vite suæ tempore in eadem quam acceperat sa-
lute permansit.

Petr. Quidnam esse dicimus, quod plerumque in
ipsis quoque patrociniis martyrum ^a sic esse senti-
mus, ut non tanta per corpora sua, quanta beneficia
per reliquias ostendant, atque illic majora signa fa-
ciunt, ubi minime per semetipsos jacent?

Gregor. Ubi in suis corporibus sancti martyres ja-
cent, dubium, Petre, non est quod multa valeant sig-
na demonstrare, sicut et faciunt, et pura mente
quærentibus innumera miracula ostendunt. Sed quia
ab infirmis potest mentibus dubitari, utrumne ad
exaudiendum illi prææntes sint, ubi constat quia in
suis corporibus non sint; ibi necesse est eos majora
signa ostendere, ubi de eorum prææntia pote-
B infirma dubitare. Quorum vero mens in Deo fixa est,
tanto magis habet fidei meritum, quanto illic eos non
et non j cere corpore, et tamen non deesse ab ex-
auditione. Unde ipsa quoque Veritas, ut fidem discipulis
augeret, dixit: *Si non abiero, Paracletus non
veniet ad vos* (Joan. xvi, 7). Cum enim constet quia
Paracletus Spiritus a Patre ^e semper procedat et Fi-
lio, cur se Filius recessurum dicit, ut ille veniat, qui
a Filio nunquam recedit? Sed quia discipuli in carne
Dominum cernentes, corporis hunc oculis semper
videre sinitibant, recte eis dicitur: *Nisi ego abiero,
Paracletus non veniet*; ac si aperte diceretur: *Si cor-
pus non subtraho, quis sit amor* ^d Spiritus non
ostendo; et nisi me deseritis corporaliter cernere,
nunquam me discetis spiritualiter amare.

Petr. Placet quod dicitis.

Gregor. Aliquantum jam a locutione cessandum est,
ut si ad aliorum miracula enarranda tendimus, lo-
quendi vires interim per silentium reparemus.

Petr. Placet quod dicitis.

Gregor. Aliquantum jam a locutione cessandum est,
ut si ad aliorum miracula enarranda tendimus, lo-
quendi vires interim per silentium reparemus.

deinceps. Vide quæ de hoc argumento in præfatione
jam præmissimus num. 26.

^u In scriptoribus sacris mediæ ætatis, per sancto-
rum patrociniis sæpe intelliguntur reliquias; quod
pluribus probat Cangius. Sufficiat modo Caroli Magni
capitulum quo prohibet servis Dei ad bellum per-
gere: *nisi illis tantummodo qui propter div. ministe-
rium, missarum scilicet solemnium adimplenda, et san-
ctorum patrociniis portanda, ad hoc electi sunt*. Tom.
II Concil. Gall., pag. 235; cap. 3, tit. 2, Capitulum
selektorum Car. M. Per patrociniis reliquias intellexit
Zacharias, λειψάνους, λείψανα. Significatur quoque per
patrociniis sanctorum, ipsorum miracula. Dynamius
patricius in Vita S. Maximi Regiensis ep.: *Corpus B.
antistitis est humatum in eccl. B. Petri... quæ postea
ipsius nomine appellata est ob crebra ejus patrocini-
nia*.

^b Primus Carnot., ut fidem salutis.

^c Germ. Norm. et plur., ex Patre.

^d Al., quid sit amor.

PRÆFATIO IN REGULAM S. BENEDICTI.

Quanto apud omnes in pretio S. Benedicti Regula fuerit hactenus, nulli non exploratum esse existimo. Hæc sui vel solo auctoris nomine omni commendatione major, non solum in conciliis *Regula sancta* dicta est, ab eodemque quo sacri canones Spiritu condita, et in omnibus monachorum promulgata cœnobiiis, verum etiam ab ipsis sæculi principibus singulari studio perlecta, profitentibus se *ex tam prudentibus sancti Patris præscriptionibus ad populos suæ fidei concreditos valde accommodata media* percipere. Quapropter nullum mihi dubium est quin a piis religiosisque lectoribus cum ea qua par est animi reverentia ac religione suscipiatur, perlegatur, ac memoriæ commendetur.

At vero quam hic exhibeo ejusdem Regulæ expositionem quo vultu, quove animo accepturi sint, res in ancipiti est: maxime cum id genus argumenti toties hactenus tractatum sit, ut qui illud iterum retrattare cogitaverit, is jam actum agere prorsus censeatur. Verum qui me ab hac scribendi ratione deterere debuerat magnus commentatorum numerus, is ad hoc opus suscipiendum me potius induxit. Nam etsi et ex antiquis et ex recentioribus non pauci, tam auctoritate quam vitæ merito gravissimi scriptores (quales sunt ex antiquis Smaragdus, Hilde-
marus, Bernardus Cassinensis; ex recentioribus vero Menardus et Haestenus, viri doctrina et sapientia præcellentes), id magna cum laude exsecuti sint, unum tamen ad perfectam et absolutam Regulæ notitiam desiderandum videbatur. Cum enim veterum Regulæ commentatorum exemplaria aut perrara sint, aut in obscuris bibliothecarum forulis, pene incognita, cum blattis et tineis rixentur; ex recentioribus vero nonnulli adeo alienam a mente S. Benedicti doctrinam tradiderint, ut nihil minus quam ejus Regulam explicuisse videantur, illos e tenebris eruere, hos vero aliquo modo revincere, viris aliquot pietate doctrinaque conspicuis operæ pretium visum est. Quapropter cum ejusmodi commentarium pro modulo meo paucis abhinc annis proprios in usus adornassem, iidem mihi auctores fuerunt ut id publici juris facerem: ut tam ex auctoritate veterum, quorum hic testimonia de verbo traduntur, quam ex praxi, quæ legum optima est interpretis, appareat quam longe a vero ac genuino sancti Benedicti sensu aberraverint, qui laxiores docent et approbant opi-
niones; simulque perspicui possit quid de his sentiendum sit quorum severiores sententiæ, minusque Regulæ discretione præcipuæ conformes, profertur.

Nonnullos fortasse moveat frequens ac numerosa veterum auctorum propriis verbis expressio, quæ festinantibus ad ulteriora lectoribus, aut auctorum lectione imbutis fastidium non raro generare solet. Verum cum Regulam S. Benedicti auctoritate et praxi veterum hic fulcire et exponere fuerit animus,

fieri vix potuit quin auctoritates et testimonia eorum magno numero non congererem; quæ scribendi ratio etsi animum minus recreet, longe tamen efficacior ad persuadendum videtur, quod unum hic præ oculis habui; neque enim delectandi lectoris, sed ædificandi gratia hæc a me scripta sunt: atque utinam id in aliquibus saltem experiri liceat! Si cui vero commentationes nostræ quidpiam durius, austeriusve, seu restrictius videbuntur exhibere, nemo mihi jure succenseat, qui non meam doctrinam refero, sed sanctorum exempla veterumque testimonia simpliciter expono; non eo quidem animo ut ea traheam et configam observationes quæ tantillum ab exacta et litterali Regulæ intelligentia pro tempore et loco, cogente necessitate, recesserunt. Nam etsi non ad unguem, ut dicitur, eam totam custodiunt, etsi qua pro sui claustris ritu vel mutant vel prætermittant, a regulari tamen omnino professione non discedunt, donec tamen sobrie et juste et pie pro suorum moribus vivere non desistant (S. Bern. de Præc. et Disp., cap. 16). Sed e re nostra non erit fortassis alienum, si de his qui suam in Regulam S. Benedicti impenderunt operam brevi disseramus.

Hos inter primus occurrit S. Benedictus abbas Anianensis, omnibus ordinis monastici alumnis singulari veneratione colendus, ab antiquis Benedictus secundus merito appellatus; et certe post sanctum legistorem nulli secundus. Is, testante Ardone ejus discipulo, omne desiderium suum in observationem Regulæ converterat, suumque hoc permazime erat studium, ut nihil intellectui ejus excederet.... et ut ostenderet contentiosis nulla frivola causaque a B. Benedicte edita fore, sed suam ex aliorum sultam esse Regulam, unum collectis regularum sententiis composuit librum, cui nomen Concordiæ Regularum dedit, ita ut B. Benedicti præcederet sententia, ei vero rationabiliter convenientes jungerentur deinceps.

Eo opere non parum profecit Smaragdus, abbas S. Michaelis in agro Virdunensi, in condendo suo super Regulam sanctam commentario, quem non solum ex variis antiquarum regularum sententiis, sed ex diversis insuper SS. Patrum dictis, suppresso auctorum nomine, contexuit, opus tanto scriptore dignum, quamvis in assignando vero et genuino illius parente non omnes consentiant. Nonnulli enim Rahano Moguntinensi archiepiscopo illud ascribunt; sed quam perperam, probat noster Mabillonius in veterum Analectorum tomo II, cujus ad probationes hanc etiam addere licet, quod sub Smaragdi veri auctoris nomine citetur a Gratiano. Eundem librum Smaragdo Ardoni, Benedicti Anianensis discipulo, tribuit Menardus; et quidem consentiunt nomen, ætas, tempusque auctoris, atque usus Concordiæ Regularum; at refragatur abbatialis dignitas, quam commentarii scriptori tribuunt codices mss., nec assecutus est Smaragdus Anianensis. Alii denique Sma-

ragdum abbatem Luncburgensem hujus commentarii agnoscunt auctorem, qui etiam exstat in Parisiensi S. Germani bibliotheca sub nomine S. Dunstani scriptus; sed illi tardius vixerunt, decimo scilicet sæculo, quam ut eis possit tribui fetus quem longè ante tempore emissum fuisse constat.

Smaragdum excipere debet Hildemarus, Francigena monachus, qui Ludovici Pii imperatoris temporibus florebat. Is ab Angelberto Mediolanensi archiepiscopo accersitus in Italiam, et ad Rampertum Brixensem episcopum missus, vitæ severioris normam in monasterio SS. Faustini et Jovite restituit. Ibi optimum omnium (si quid iudico) commentarium in Regulam S. Benedicti composuit, quem Paulo Diacono jam ante annos sexcentos ascripserunt Leo Marsicanus et Petrus Diaconus, ascriptulantibus Bernardo Cassinensi, et Petro Boherio. At Paulo Diacono recentiore esse exinde manifestum est, quod citetur in eo celebratum Aquisgrani sub Ludovico Pio concilium, cum tamen Paulus sæculo viii vivere desierit. Eundem Ruthardo Hirsaugiensi monacho, Rabani et Strabi auditori ascribit Trithemius; Ruthardo monasterii Eremi B. Mariæ in Helvetiis Meuardus. At neque Germanus, neque Helvetus fuit auctor, qui monasterii sui in *Francia* non semel facit mentionem. Eundem etiam in Augiensi monasterio reperit Mabillonius noster cum hac inscriptione: *Incipit Expositio Basilii abbatis super Regulam S. Benedicti abbatis primitus*. At genuinum Hildemari fetum esse probant Gallicani codices mss. plurimi, maxime vetustissimus ex bibliotheca S. Benigni Divionensis, ab annis circiter octingentis exaratus, cui hæc præligitur inscriptio: *Incipit Traditio super Regulam S. Benedicti, quam magister Hildemarus monachus tradidit et docuit discipulis suis*. Cui faveat epistola ipsius Hildemari, quæ capite 58 integra refertur. Adde quod in caput 14, agens de sanctorum festivitibus, in exemplum adducit festa SS. Ambrosii, Protasii et Gervasii, Naboris, Nazarii et Celsi, sanctorum diocesis Mediolanensis, cui præerat Angilbertus, qui Hildemarus ex Francia advocaverat. Denique in Romanis monasterii sancti Pauli Consuetudinibus, ante annos sexcentos descriptis, sub nomine Hildemari hic commentarius laudatur, ut nulli dubium superesse debeat quin vulgata Pauli diaconi nomine commentatio Hildemaro genuino auctori sit vindicanda.

Non multo post, sub finem nimirum sæculi noni, Hugboldus Elnonensis monachus, Remensibus scholis a Fulcone archiepiscopo præfectus, ex diversis SS. Patrum sententiis in unum collectis, expositionem in Regulam S. Benedicti composuit, quæ mss. asservatur in percelebri S. Amandi apud Belgas monasterio.

Subsequentibus duobus sæculis x et xi, vix ullum Regule Benedictinæ interpretem reperire est. Nam qui recensentur S. Dunstanus et S. Athelwoldus, non tam Regulam exposuisse quam recognovisse et emendas e, aut in Anglicum idioma transtulisse dicendi

sunt. Exstant etiam in sæculo xi, beatus Theuzo, Joannis Gualberti discipulus, et abbas S. Pauli de Razzolo, scripsit in eandem Regulam commentarium, qui mss. habetur in locupletissima magni ducis Etruriæ bibliotheca.

Paulo secundus existit sæculum xii, in quo quatuor tam pietate quam doctrina insignes Regulæ nostræ expositores sese nobis objiciunt: Rupertus abbas Tuitiensis cœnobii juxta Coloniam Agrippinam, vir in divinis Scripturis a Spiritu sancto per visum eruditus; Petrus Diaconus monachus Cassinensis et bibliothecarius; S. Hildegardis, prima Montis-Sancti Ruperti Bingensis in diocesi Moguntinensi abbatissa. Bernardo abbati Clarævallensi bene nota, cuius scripta ab Eugenio Papa III coram eodem S. Bernardo, episcopis et cardinalibus lecta in conventu Trevirensi confirmata sunt; ac tandem magister Stephanus Parisiensis. Et quidem duo priores, Rupertus scilicet et Petrus, quatuor hac de re libros scripserunt, S. Hildegardis unicam brevem, Stephanus Parisiensis item unicum, quem Roffredo Insulano, SS. Marcellini et Petri presbytero cardinali, Cassinensis cœnobii abbati, ejusque fratribus, inscripsit: quod opus manu exaratum asservatur in Ursiniensi Germaniæ monasterio prope Augustam Vindelicorum.

His subjicere possemus Edmundum Stoutton Glasconicæ monachum, et Guillelmum Peraldum ordinis Prædicatorum et episcopum Lugdunensem, qui expositiones in Regulam S. Benedicti scripsisse traduntur in Possevini apparatu sacro. Sed Guillelmi lucubratio aliud nihil est quam optimus tractatus de professione monachorum, tres in partes divisus, qui Parisiis anno 1512, cum tractatu Joannis Nider De reformatione religiosorum, prodit in lucem. Exstat mss. in bibliotheca S. Germani a Pratis sub nomine Guillelmi Pictaviensis: in Gemmeticensi et Lyrensi absque auctoris nomine.

Venio ad scriptores Cassinenses Bernardum, Nicolaum et Richardum de S. Angelo, quibus annumerare possumus Petrum Boherium, episcopum Urbevetanum, ut pote qui aliquando Cassini et Sublaci versatus est.

Bernardus natione Gallus, in *Scripturis sanctis studiosus et eruditus, regularis disciplinæ zelosus amator, ingenio subtilis, consilio promptus, sententia solidus, eloquio apertus et compositus*, ut ait Trithemius, *monachus primum et abbas monasterii S. Honorati Lerinensis, in Gallia; deinde jussu Urbani Papæ IV in locum cujusdam Theodini monachi Cassinensis, Acerarum episcopi electi, de mandato Manfredi Tarentini principis abbas quinquagesimus nonus monasterii Cassinensis creatus anno 1263*, quemadmodum scribit Arnoldus Wion, ac postea S. R. E. cardinalis, ad preces et petitionem Thomæ decani et fratrum Cassinensium, scripsit egregium super Regulam S. Benedicti commentarium, quem tanti fecere posterum, ut illum pene ad verbum transcripserit in suo primo commentario Petrus Boherius, cuiusque Joannes de Précis, abbas S. Germani Parisiensis, Gallico idio-

nate donaverit, cujus versione etiam aliquoties usi fuimus.

Nicolaus de Fractura, Arnoldo Wion dictus Nicolaus de S. Germano, I. V. doctor monachus primum Cassinensis, deinde abbas monasterii S. Vincentii juxta Vulturnum, anno Domini 1299 scripsit expositionem satis perspicuam et doctam secundum jura canonica et civilia super Regulam S. P. N. Benedicti, ut testatur idem Arnoldus. Codex quo usi sumus ita desinit: *Explicit Expositio Regulæ S. Benedicti secundum Nicolaum abbatem S. Vincentii, decretorum doctorem, quam exposuit in monasterio Cassinensi, sub anno Domini 1299, sub abbate Gallardo, qui eo tempore monasterio Cassinensi præsidebat.*

Hic liber est scriptus, exponens sit benedictus,

Ut rosa flos florum, sic est liber iste librorum.

Tres Richardos de S. Angelo Regulæ nostræ commentatores reperio. Unum Cassinensem abbatem, teste Placido Cassinensi monacho in Supplemento Virorum illustrium sui monasterii, qui anno 1240 a Gregorio IX creatus est cardinalis. Alterum monachum Cassinensem et postea tempore Cælestini papæ V abbatem S. Justinæ de Padua, cujus opus laudat aliquando Paulus Augustinus a Janua. Tertium monachum item Cassinensem et præpositum Vallislucis, ac Capellanum Landulfi S. Angeli diaconi cardinalis, cui etiam librum suum dedicavit. Duorum priorum lucubrationes mihi percurrere non licuit, sed tantum tertii, in cujus commentario intacta aliquot capita tanquam omnibus nota, aut a peritioribus exponenda, uti se ipse explicat, reperi, scilicet ab octavo ad decimum nonum.

Petrus Boherius, decretorum doctor, primum abbas monasterii S. Aniani in diœcesi S. Pontii Thomeriarum, et postea episcopus Urbevetanus, post medium sæculum xiv duplicem in Regulam S. Benedicti edidit expositionem: unam ad petitionem fratrum suorum, quam præsentibus in capitulo provinciali abbatibus obtulit corrigendam et emendandam. De ea ita scribit Trithemius: *Petrus Boherius scripsit super Regulam S. P. Benedicti opus certe laboriosum et commendabile, in quo ipsam Regulam juri et canonibus pene in singulis verbis concordare ostendit.* Sed cum in ista SS. Patrum scita aliquo modo neglexisset, alteram jam factus episcopus ex variis SS. Pachomii, Basilii, Hieronymi, Cassiani, et ex Vitis Patrum sententiis composuit, quam in sacra S. Benedicti spelunca corpore collocatus, ministrato candelæ lumine, cum tremore subscribendam incepit. Hunc secundum commentarium Carolo Franciæ regi nuncupavit, in cujus præliminari ad eundem Carolum epistola hæc leguntur: *Oro igitur, heros noster et inclyle princeps, eandem monachorum escipe Regulam, per me tuæ majestatis oratorem humillimum, in specu ubi ipse Benedictus eam edidisse, et in qua diu mansisse pœnitentiæ gratia legitur, sanctorum Patrum dictis salvificis noviter commentatam. Ipsamque enim dextera sacra tua, cum tu ea minime egens, porrige, precor, abbati venerabili S. Dionysii,*

A suoque sacro conventui, meis in Christo Patribus, veraque charitate et professione parili fratribus præamandis. Eandem etiam Sublacensibus monachis Petrum transmisisse docent versus initio libri ipsius appositi.

Cassinenses proxime sequuntur plures ex Germania doctissimi gravissimique scriptores, qui suas in exponenda S. Benedicti Regula curas adhibuerunt. In his Joannes Castellensis in Palatinatu superiori monachus prope Ambergam, de quo Trithemius: *Joannes monachus Castellensis in diœcesi Eistetensi, vir in divinis Scripturis valde studiosus et sæcularis literaturæ non ignarus, ingenio subtilis et disertus eloquio, edidit venerandæ lectionis non parva volumina, de quibus ista feruntur: In Regulam S. Benedicti libri B duo, etc.* Idque juxta Wionem anno 1390. Ejus expositio ms. asservatur in monasterio S. Petri Salzburgensis, ad cujus calcem habetur glossa in Regulam eodem auctore, quæ forsitan pro secundo illius libro habenda est. Joannes Keck Tegernensis in Bajoria monachus, vir imprimis doctus, qui etiam interfuit concilio Basileensi, ubi coram summo pontifice orationem habuit, eruditum etiam composuit in Regulam S. Benedicti commentarium, quem Gaspari de Grandesen abbati nuncupavit, exstatque ms. in bibliotheca Tegernensi. Symbolam quoque contulit Joannes Ultpacher, Mellicensis in Austria monachus, cujus lucubratio ms. asservatur in Weingartensi bibliotheca, cum hac inscriptione: *Commentarius in Regulam S. Benedicti, auctore Joanne Ultpacher Mellicensi monacho, post reformationem monasterii sui, hoc est post annum 1423, quo reformatum est Mellicense monasterium.* Exstat etiam in bibliotheca Tegernensi commentarius alterius Joannis, Mellicensis item monachi, Schlippacher dicti, cujus titulus ita effertur: *Manuale viaticum super Regulam S. P. N. Benedicti, editum per vœuerabilem Patrem et magistrum Joannem Schlippacher in cœnobio Mellicensi monachum professum. Hoc s. c. et vives.* Eo usus est Chrysostomus abbas Alahæ Superioris in expositione quam, ut ipse ait, *ex diversis qui super eandem scripserunt Regulam viris egregiis, videlicet Bernharde abbate Cassinensi, Stephano Parisiensi, Hildemaro abbate, domino reverendissimo Joanne cardinali dicto de Turrecremata, nec non magistro Joanne Keck Tegernensi, Joanne Castellensi, et Joanne Schlippacher Mellicensi, dictæ Regulæ professoribus* collegit. Ea habetur etiam in monasterio Scheyrensi anno 1491, scripta in die S. Marci evangelistæ. Joannes Trithemius abbas Spanheimensis, vir pietatis et doctrinæ non vulgaris, suum commentarium ediderat paulo post annum 1484, quo primum creatus est abbas. Hoc opus reconditiorem viri eruditionem multigenamque SS. Patrum lectionem exhibet; sed quod satis doleri non potest, decurtatum, septem dumtaxat continens capita cum prologo, in quibus vix aliquid ad accendendum fovendumque religiosæ disciplinæ studium ac fervorem aptius aut fortius desideres.

His adicere possemus auctores Hispanos non paucos, qui eo quoque stylo admoverunt. Nam præter Joannem cardinalem de Turrecremata dictum, si Manriquo credimus, in capitulo generali congregationis reformatæ ordinis Cisterciensis anni 1557, adjunctum est Ludovico de Estrada, insigni verbi Dei concionatori, ut commentarios in S. Benedicti Regulam ederet, quibus abbates in capitulis privatis ad illam exponendam uti possent; quos cum in generalibus comitiis anni 1560 Hispana lingua representasset, jussus est in Latinam vertere, dignos qui legerentur universum per orbem, ut loquitur Manriquus. Ex eadem congregatione Ludovicus Bernardus de Quiros, reformator generalis XXI, scripsit quoque Republicæ monasticæ, sive Commentariorum in Regulam S. Benedicti libros duodecim; quos tamen non exstare asserit Nicolaus Bravus, ejusdem congregationis abbas monasterii Olivæ, in notis literalibus, quas pro genuina Regulæ intelligentia et conscientiæ obligatione typis mandavit Olivæ anno 1648, una cum Lacinia adversus Joannis Caramuelis phacita.

Ex congregatione vero Vallisoletana duos habemus superiores generales, quorum unus Latine, alter Hispanice scripsit in Regulam S. Benedicti. Primus Antonius Perezius, qui postea fuit Urgellensis episcopus ac postmodum archiepiscopus Tarraconensis; secundus Alphonsus de San-Vitorez, vir non exigui meriti.

Denique, ut paucis absolvam, commemorare nihil juvat Theobaldum Artaldum, Petrum Crespetium Coelestinos, et Matthiam Lambertum Alvensis monasterii priorem, qui tres Regulæ Gallicas expositiones ediderunt; nec non et Joannem Berthelium, Joannem Craesbreeckum, Columbanum Urancem, pluresque alios, quorum catalogum texuit Benedictus Hæftenus in Disquisitionibus monasticis. Joannem vero Caramuelem quod attinet, tametsi aliquoties ejus verba protulimus, tantum abest ut nobis commendatur, quin potius omni oblivione dignus videatur. Alia est ratio Gerardi Belgæ monachi, cujus pium devotumque commentariolum cum notis edidit Gabriel Bucelinus in monasterio S. Galli. Neque etiam sua laude privandum existimo Julianum Warnerium strictioris observantiæ Cisterciensis ord. generalem, cujus præter Gallicum librum De antiqua praxi Regulæ S. Benedicti, Parisiis anno 1645 impressum, commentarium insuper in eandem Regulam citat Julianus Parisius, abbas Fulcardi Montis. Sed neque Pauli Augustini a Janua congregationis Cassinensis monachi, qui eandem Regulam ad mss. Cassinenses recognovit et doctissimis notis exornavit, opus prorsus spernendum videtur. His omnibus duos cæteris longe anteponeudos adjicio, Hugonem Menardum, et Benedictum Hæftenum, viros æterna memoria dignos. Primus ex monacho S. Dionysii in Francia, zeto strictioris observantiæ congregationi S. Mauri cæns nomen, doctrinam cum pietate ita conjunxit, ut non solum inter perfectissimos monasticæ vitæ cul-

tores numerari debeat, verum etiam et doctissimis ævi nostri scriptoribus æquiparari possit, ecclesiastica, monastica, profanaque eruditione refertissimus. Inter alia quæ plurima edidit, Benedicti abbas Anianensis Regularum Concordiam publici juris fecit, quam ad plures mss. codices exegit et notis exquisitissimis illustravit. Quo ex fonte hauserunt quicumque momenti alicujus opus aliquod in Benedictinam Regulam post eum scripserunt: maxime vero Carolus Cointius, Oratorii Domini Jesu presbyter, in observationibus ad eandem Regulam, quam in Annalium ecclesiasticarum Francorum tomo I integram inseruit.

Benedictus vero Hæftenus, Affigeniensis monasterii præpositus, in rebus monasticis quantopere versatus fuerit, probant duodecim monasticarum Disquisitionum libri, opus imprimis laudandum et utile, cui nonnulla si detraxeris correxerisve, nescio an præstantius aliquid in S. Benedicti Regulam exquiras. Edidit insuper commentarium in vitam S. Benedicti, et alia non pauca, quæ sinceram pietatem nec vulgarem eruditionem ex æquo spirant. Eius Disquisitiones monasticas compendio redactas Augustæ Vindelicorum typis mandari curavit Carolus Stengelius abbas Anhusanus, cujus epitome iis præsertim sufficere posset, quibus per otium minime vacat prolixas Hæfteni lucubrationes studiose perlegere. Vivos supersitesque Regulæ commentarios silentio prætermittere animus fuit, ne quis forsitan eorum famæ vel modestiæ non satis a me consultum existimaret. Sed neque defunctos omnes hic a me commemoratos fuisse affirmo, quorum plurimos præsertim manu exaratos curam diligentiamque nostram fugisse non distitor.

Ex his omnibus commentarios sex nondum editos ante aliquot annos typis mandare cogitaverat noster Mahillonius, et ex illis continuam et quasi concatenatam Regulæ commentationem facere. Verum cum me aliquid in Regulam S. Benedicti meditari recessisset, ipse, majoribus et utilioribus occupatus, auctor fuit ut saltem illorum concordiam satagerem edere. Id quod tam ex illis quam ex editis longe pluribus, aliisque probatis auctoribus innumeris ita præstare conatus sum, ut quidquid in his alicujus momenti existeret, in hoc uno commentario nostro pene totum comprehenderem. His omnibus addidi praxim qualem in antiquis monachorum regulis, vetustissimis recentioribusque cœnobiorum statutis, consuetudinibus et ordinariis sive manu exaratis sive impressis, et in variis sanctorum actis ac historiis deprehendere potui. Qua in re si quid erravi (quod est humanum), aut forte incautius excidit, candidos lectores precor, ut pro sua benignitate peccatis indulgeant, mendas corrigant et emendent, paratum me semper inventuros certiora docentibus statim et ex animo consentire.

Denique ut in hoc opere nihil quod meum erat considerari posset, sanctæ Regule textum ad mss. codices plurimos emendare studui, ut utrumque ad vetustis-

sinuum omnium ante annos mille uncialibus litteris scriptum, cujus varias lectiones ex bibliotheca Bodleiana, quæ est Oxonii in Anglia, transmisit ad nostrum Mabillonium V. Cl. **Edwardus Bernardus**, et ad Narbonensem ante annos nongentos exaratum, cujus varias item lectiones, uli et alterius monasterii **S. Sabini Tarbeiensis** annorum sexcentorum excepit noster **Claudius Stephanotius**. Alios etiam quinque consului, nempe duos Parisienses **S. Germani a Prætiis**, tertium **S. Cornelii Compendiensis**, quartum **S. Petri Conchensis**, quintum **B. Mariæ Lyrensis**. Sub idio quoque fuerunt relati a vetustis commentoribus sacra Regulae textus, ab **Hildemaro præser-**

tim et Smaragdo Floriacensis monasterii, quorum characteres ad annos minimum octingentos accedunt. Quibus præire debuit **Benedicti abbatis Anianensis Concordia Regularum**. Nec insuper haberi visum est antiquas editiones, Venetam anni 1489 et Parisiensem, aliasque recentiores **Balduini Moreau**, **Hugonis Menardi**, **Benedicti Hæsteni**, et **Pauli Augustini a Janua Cassinatis** monachi; quod ipsi Regulam ad plures codices mss. diligentissime correxerint: quorum tam editiones quam variantes lectiones non parum lucis et adjumenti conatibus meis attulerunt. Hæc paucis lectores præmonendos existimavi.

TESTIMONIA VETERUM

DE REGULA S. P. BENEDICTI.

Ex libro II Dialogorum S. Gregorii papæ, c. 36.

Hoc autem nolo te lateat, quod vir Dei (**Benedictus**) inter tot miracula quibus in mundo claruit, doctrinæ quoque verbo non mediocriter fulsit. Nam scripsit monachorum Regulam discretionè præcipuam, sermone luculentam. Cujus si quis velit subtilius mores vitamque cognoscere, potest in eadem institutione Regulae omnes magisterii illius actus invenire; quia sanctus vir nullo modo potuit aliter docere quam vixit.

Ex Concilio Augustodunensi sub S. Leodegario anno 670 celebrato, can. 15.

De abbatibus vel monachis ita observare convenit, ut quidquid Canonicus Ordo, vel Regula **S. Benedicti** docet, et implere, et custodire in omnibus debeant. Si enim hæc omnia fuerint legitime apud abbates vel monasteria conservata, et numerus monachorum Deo propitio augebitur, et mundus omnino per eorum orationes assiduas malis carebit contagiis.

Ex S. Ambrosii Autperti libro De Conflictu vitiorum in fine tom. VI operum S. Augustini novæ edit.

Juxta regulam Patrum vivere semper stude, maxime autem secundum **S. confessoris Benedicti**: non declines ab ea in quocquam, nec illi addas quippiam; totum enim quod sufficit habet: cujus verba atque imperia sectatores suos perducunt ad cæli patriam.

Ex Ludovici Pii imperatoris exhortatione ad Eigilem abbatem Fuldensem electum, in ejus Vita, auctore Candido, sæculo IV Bened., part. I.

S. Benedictus Regulam monachorum Spiritu sancto repletus cum magna discretionè conscripsit.

Item ex eodem ibidem.

Regulam vero vir Dei **Benedictus** luculento sermone conscripsit, in qua nihil doctrinæ latentis, nihil obscuritatis comprehendit; quapropter non indiget expositione, sed admonitione. Hæc est enim angusta porta et arcta via quæ sequentes se ducit ad Deum. Hæc sane in tantum discretionem, mensuram et charitatem te docet habere, ut etiam cum charitate hortatus prævaleas ipsa vitia resecare, agere cuncta propter pusillanimes mensurate, discretionem **S. Jacobi** cogitare, et semper in his omnibus fragilitatem tuam tibimetipsi ad memoriam revocare.

Ex Concilio Duxiacensi II, celebrato anno 874.

Beatus gratia et nomine **Benedictus**; **S. Spiritu** in-

B spiratus consona sacris Scripturis et aliorum orthodoxorum Patrum prædicationibus in sua Regula dicit.

Item ex eodem Concilio.

S. Spiritus per **B. Benedictum** eodem spiritu quo et sacri canones editi sunt, Regulam monachorum edidit.

Ex epistola Leonis archiepiscopi Ravennatis ad Durandum monachum.

S. Benedictus ab eodem Spiritu sancto edoctus, cum se de hac luce revelante Deo sciebat esse transiturum, ad petitionem discipuli sui **Mauri**, hanc Regulam suis beatis manibus describens, eique tradidit, ut perfecta sciret qualiter se suosque discipulos imbueret.

Item ibidem

C Tu vero, charissime, noli sequi reprobatum (sensum), sed imitare Regulam electam ab electo divo **Benedicto** editam, a sancto pioque Spiritu dictatam, et a præclaro doctore pontifice summo laudatam, et a perfectis viris imitatam, quæ sectatores suos ad regnum cælorum perducit.

Ex Joanne monacho in Vita S. Odonis abbatis Cluniacensis.

Thesaurus in Regulae observatione latentes monachis explicavit, nullumque illius apicem, prudenti inconsultum, proficenti inutilem, credenti difficilem, penitenti asperum esse, suo et multorum exemplo docuit.

Ex V. Benedicti abbatis Clusensis exhortatione, quæ refertur in ejus Vita cap. 4.

D Quapropter hortor fraternitatem vestram ut postpositis quibusdam superstitionibus et humanis institutis, quæ ad rem non pertinent, et a vera religione abhorrent, Regulae **S. P. N. Benedicti** studiis, in qua omnis evangelica et apostolica perfectio constat animum ad purum intendatis.

Ex Petri Damiani opusculo 15, cap. 7.

Sancta Regula quasi ampla quedam capax et speciosa domus facta est, ad omnia hominum genera capienda, pueros videlicet et senes, fortes et debiles, deliciosos et multimoda morum inæqualitate diversos.

Ex Gaufridi abbatis Vindocinensis sermone de S. A Benedicto.

Fuerunt ante sanctum Benedictum abbates et abbatum institutiones, sicut ante Christum legislator existit Moyses: bonam quidem et sanctam Judaico populo Moyses attulit legem; sed, sicut Christus Christiano populo contulit meliorem, ita sancti viri illius temporis secundum datam sibi a Deo gratiam monachorum leges statuerunt; sed Pater et legifer noster Benedictus, sicut a Deo maiorem gratiam percipit, ita meliorem legem instituit: nam quidquid illi minus vel amplius faciendum prædixerunt vel fieri permiserunt, ipse post illos correxit.

Ex S. Brunonis Signicensis episcopi lib. vi Sententiarum, cap. 2, serm. 4.

Quid dicam de B. Benedicto, qui tam egregium nobis puteum fecit (per puteum intelligit Regulam), cuius aqua saluberrima atque dulcissima omnibus sitiensibus et bibere volentibus refectioni proficit et salutis; nullus post apostolos et evangelistas puteus factus est qui tot homines satiasset et a mortis periculo cunctisque animæ passionibus liberasset.

Dictum Richardi prioris Fontanensis in diocesi Eboracensi, relatum in epistola Turstini archiepiscopi Eboracensis ad Guillelmum Cantuariensem pontificem.

Quidquid B. Benedictus instituit, ita totum Spiritus sancti providentia destinatum est, ut nihil utilius, nihil sanctius, nihil felicius excogitari posset.

Ex Guericci abbatis sermone 4 de S. Benedicto.

Moyses ad duritiam cordis Judæorum dedit eis justificationes non bonas, præter pauca moralia; S. Benedictus solam puritatem evangelicam simplicemque morum tradidit disciplinam. Ille tam multa scribit intellectu difficilia, factu impossibilia, vel inutilia; iste rectissimam vitæ scribit Regulam, sermone luculentam, discretionem præcipuam.

Ex Gaufridi notarii S. Bernardi ac postea abbatis Clarevallensis homilia in evangelium Ecce nos.

Quod B. Patris nostri Regula docuit, hoc nobis lecto Evangelii commendat; nec aliud sonuit veritatis præco quam Veritas ipsa prædocuit.

Ex Odonis Cantuariensis monachi epistola ad Adam

fratrem suum novitium Igniacensem, Veterum Analect. tom. I, p. 349.

O admirabile mysterium, et admirabile sacramentum! Primum testamentum dedit Deus in cordibus hominum, quod vocatum est lex naturalis; quod si servassent, secundo non indigerent. Sed quia novitatum amatores sunt homines, per inveterationem primo testamento neglecto, secundum dedit in circumcissione, quod propter sui novitatem paulo libentius amplexati sunt quidam. Sed hoc iterum inveterato atque neglecto, tertium dedit in baptismo, quod prædestinatum est, ut stet in æternum. Sed quia longa consuetudine inveteratum cepit ab hominibus paulatim in negligentiam duci, quartum dedit in cuculla, ad cuius novitatem amator novitatum pene totus jam confluit mundus. Post hoc quintum non erit, quia in hoc novo et mirabili modo omnium gentium benedictiones continentur. Quidquid enim religionis et sanctitatis in tribus præcedentibus testamentis continetur, totum in testamento Benedicti constringitur.

Ex S. Hildegarde in Vita S. Disibodi.

Is enim S. Pater Benedictus Regulam quæ spiritualibus hominibus esset accommodata, e sanctorum Viri Spiritu sancto docente et ostendente condiderat.

Ex ejusdem commentario in Regulam S. P. B.

Ipsæ S. P. Benedictus in timore et pietate, in charitate et castitate doctrinam suam scripsit; adeo nihil eidem doctrinæ addendum vel auferendum est, quia ei nihil deest, quoniam a Spiritu sancto facta et completa est.

Ex sancti Antonini parte II, tit. 15, cap. 12, § 2.

Regula S. Basilii sæpius intricata est. Regula S. Augustini multum generalis et ad particularia parum descendens. Regula S. Francisci brevis, et propterea multa ibi præcepta scrupulis plena; sed Regula sanctissimi Benedicti singula quæque clare describit.

Ex Thomæ Galeti libro qui inscribitur Religiosus cap. 1.

Interrogatus Cosmus de Medicis, magnus Etruriæ dux, cur assidue Regulam S. Benedicti versaret in manibus, respondit istud se facere, quod scilicet ex tam prudentibus S. Patris præscriptionibus, ad populos suæ fidei conceditos valde accommodata media caperet. Is est qui sub eadem Regula ordinem Equitum instituit.

S. P. BENEDICTI REGULA, CUM COMMENTARIIS.

PROLOGUS.

I Ausculta ^a, o fili, præcepta magistri, et inclinarem cordis tui: et admonitionem pii Patris libenter excipe, et efficaciter comple: ut ad eum per obedientiæ laborem redeas, a quo per inobedientiæ desidiam recesseras. Ad te ergo nunc meus sermo dirigitur ^b, quisquis abrenuntians propriis voluntati-

bus ^c Domino Christo vero Regi militaturus, obedientiæ ^d fortissima atque præclara arma assumis. Imprimis, ut quidquid agendum inchoas bonum, ab eo perfici instantissima oratione deposcas: ut qui nos jam in filiorum dignatus est numero computare, non debeat ^e aliquando de malis actibus nostris cogitari

^a Mss. antiquiores, *obsculta*.

^b Oxon., *dirigetur*.

^c Al., *voluptatibus*.

^d Deest *obedientiæ* in Oxon.

^e Al., *debet*.

ari. Ita enim ei omni tempore de bonis suis in nobis parendum est, ut non solum ut iratus ^a pater, non aliquando filios suos exheredet, sed nec ut metuentus dominus irritatus malis ^b nostris, ut nequissimos servos perpetuam tradat ad pœnam, qui eum sequi noluerint ad gloriam.

Exsurgamus ergo tandem aliquando, excitante ^c nos Scriptura ac dicente : *Hora est jam nos de somno surgere* (Rom. xiii) Et apertis oculis nostris ad deificum lumen, attonitis auribus ^d audiamus, divina Quotidie clamans quid nos admonet vox, dicens : *Hodie si vocem ejus audieritis, nolite obdurare corda vestra* (Psal. xciv). Et iterum : *Qui habet aures audiendi, audiat quid Spiritus dicat Ecclesiis* (Apoc. ii). Et quid dicit? *Venite, filii, audite me, timorem Domini docebo vos* (Psal. xxxiii). *Currite dum lumen vitae habetis, ne tenebræ mortis vos comprehendant* (Joan. xi).

Et quærens Dominus in multitudine populi cui hæc clamat ^d operarium suum, iterum dicit : *Quis est homo qui vult vitam, et cupit videre dies bonos* (Psal. xxxiii)? Quod si tu audiens respondeas, Ego, dicit tibi Deus : *Si vis habere vitam, prohibe linguam tuam a malo, et labia tua ne loquantur dolum. Diverte a malo, et fac bonum : inquire pacem et sequere ^e eam. Et cum hæc feceritis, oculi mei super vos, et aures meæ ad preces vestras* (Isai. lxxv); et antequam me invocetis, dicam vobis : Ecce adsum. Quid dulcius nobis hac voce Domini invitantis nos, fratres charissimi? Ecce pietate sua demonstrat nobis Dominus viam vitæ.

Successitis ergo fide vel observantia ^f bonorum actuum lumbis nostris et calceatis pedibus ^g (Ephes. vi) per ducatum Evangelii ^h pergamus itinera ejus, ut mereamur eum qui nos vocavit in regno suo videre. In cujus regni tabernaculo si volumus habitare, nisi illuc bonis actibus curritur ⁱ, minime pervenitur. Sed interrogemus cum propheta Dominum, dicentes ei : *Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo, aut quis requiescet in monte sancto tuo* (Psal. xiv)? Post hanc interrogationem, fratres ^j, audiamus Dominum respondentem et ostendentem nobis viam ipsius tabernaculi, ac dicentem : *Qui ingreditur sine macula et operatur justitiam, qui loquitur veritatem in corde suo, qui non egit dolum in lingua sua, qui non fecit proximo suo malum, qui opprobrium non accepit adversus proximum suum* (Ibid). Qui malignum diabolus aliqua suadentem sibi, cum ipsa suasionem ^k a conspectibus cordis sui respuens, deduxit ad nihilum, et parvulos cogitatus ejus tenuit, et illi it

A ad Christum. Qui timentes Dominum de bona ^l observantia sua non se reddunt elatos; sed ipsa in se bona, non a se posse, sed a Domino fieri existimantes, operantem in se Dominum magnificant, illud cum propheta dicentes : *Non nobis, Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam* (Psal. cxiii). Sicut nec Paulus apostolus de prædicatione sua sibi aliquid imputavit dicens : *Gratia Dei sum id quod sum* (I Cor. xv). Et iterum ipse dicit : *Qui gloriatur, in Domino gloriatur* (II Cor. x).

Urdo et Dominus in Evangelio ait : *Qui audit verba mea hæc et facit ea, similabo eum viro sapienti, qui ædificavit domum suam supra petram : venerunt flumina, flaverunt venti, et impegerunt in domum illam, et non cecidit ; fundata enim erat supra petram* (Math. vii). Hæc complens Dominus, expectat quotidie, his suis sanctis monitis, factis nos respondere debere. Ideo nobis propter emendationem malorum, hujus dies vitæ ad inducias relaxantur, dicente Apostolo : *An nescis quia patientia Dei ad pœnitentiam te adducit* (Rom. ii)? Nam pius Dominus dicit : *Nolo mortem peccatoris, sed ut convertatur et vivat* (Ezech. xviii)

Cum ergo interrogassemus Dominum, fratres, de habitatore tabernaculi ejus, audivimus habitandi ^k præceptum : sed si compleamus habitatoris officium, erimus hæredes regni cœlorum. ^l Ergo præparanda sunt corda et corpora nostra sanctæ præceptorum obedientiæ militatura ^m; et, quod minus habet in nobis natura possibile, rogemus Dominum ut gratiæ suæ jubeat nobis adiutorum ministrare ⁿ. Et si fugientes gehennæ pœnas ad vitam perpetuam volumus pervenire, dum adhuc vacat, et in hoc corpore sumus, et hæc omnia per hanc lucis vitam ^o vacat implere, currendum et agendum est modo quod in perpetuum nobis expediat.

Constituenda est ergo a nobis dominici schola servitii, in qua institutione nihil asperum, nihilque grave nos constituuros speramus. Sed et si quid paululum restrictius, dictante æquitatis ratione, propter emendationem vitiorum, vel conservationem ^p charitatis processerit; non illico pavore perterritus refugias viam salutis, quæ non est nisi angusto initio (Math. vii) incipienda. Processu vero conversationis et fidei, ^q dilatato corde, inenarrabili dilectionis dulcedine, curritur via mandatorum Dei : ut ab ipsius nunquam magisterio discedentes, in ejus doctrina usque ad mortem in monasterio perseverantes, passionibus Christi per patientiam participemur ^r, et ad regni ejus mereamur esse consortes.

^a Al., iratus.

^b Oxon., irritatus a malis.

^c Al., exhortante.

^d Oxon., exclamat.

^e Al., persequere.

^f Oxon., fidei vel observantiæ.

^g Al., calcatis in præparatione Evangelii pacis pedibus; al., calcatis in præparatione Evangelii pacis.

^h Per ducatum Evangelii deest apud Hildem.

ⁱ Al., curratur.

^j Oxon., fratres charissim.

^k Oxon., habitantia.

^l Hæc usque in finem desiderantur in cod. Oxon.

^m Al., militanda.

ⁿ Lyr., adiutorio ministrari.

^o Al., viam.

^p Al., conversationem.

^q Al., participemus.

COMMENTARIUS.

Ausculta, o filii.] Omnes hic S. P. Benedictus alloquitur suæ sanctæ Regulæ cultores, quos quatuor potissimum de causis suavi filii nomine compellat dicens: *Ausculta, o filii.* Primo quia tot filiorum spiritualis pater existit, quot per suum sanctum institutum Deo peperit monachos; nam, ut dicit S. Dorotheus (*Doctrina h, n. 6*), « Filios vocat sancti viri eos quos a pravitate et malitia ad virtutem et bonam frugem sermone et prædicatione converterunt, ut Apostolus ait: *Filioli, quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis.* » Unde et S. Basilius eos tanquam veros parentes vult agnosci, qui nos hoc pacto Deo genuerunt: *Parentes, inquit, eos qui talis est* (id est monachus) *veros agnoscat, a quibus per Evangelium in Christo Jesu natus est* (*Regul. fus. cap. 8*).

Secundo quod ejus sectando Regulam, sectentur et vitam; et ex receptissima SS. Patrum regula ii veri sanctorum filii censi debeant, qui eorum imitantur exempla: *Hi filii sanctorum sunt*, inquit Hieronymus, *qui exercent opera eorum* (*Epist. ad Heliod.*); et Augustinus: *Omnis homo cujus opera facti, ejus filius est: si ergo opera Dei facimus, Dei filii sumus* (*Serm. 286*). Unde et Christus in Evangelio Judæos, qui se tantopere Abraham filios prædicarent, nec ejus tamen fidem et vitam sectarentur, increpans ait: *Si filii Abraham estis, opera Abraham facite* (*Joan. viii*), et Augustinus iterum seu quivis alius: *Similitudinem Patris actus indicent sobolis, similitudo operis similitudinem indicet generis* (*In append. serm. 312*).

Tertio ut singularem erga omnes vereque paternam demonstraret affectum, et ut, si qui fortassis adhuc pueri sensibus effecti (neque enim hic eos solos qui jam monasticæ perfectionis culmen attingere, sed et eos maxime qui illud scandere incipiunt, imo eos qui id sibi proponunt, alloquitur), quos disciplinæ rigor ita deterreat, ut ejus jugum tanquam asperum ac grave nimis refugiant, hos tam suavi, tam miti compellatione, ad illud fortiter subeundum accendat. Sic non insolito apud homines more parvulos, et omnes quoscunque ad ea quæ concupiscunt pertrahere desiderant, filios appellare consueverunt. Quo etiam vocabulo usos nonnunquam veteres monachos, forte in signum puerilis illius simplicitatis quam veri monasticæ perfectionis æmulatores profitentur, constat ex Vitis Patrum passim.

Quarto denique suos S. Benedictus appellat filios, ut pote qui non ut dominus supremum in eos imperium exercere, sed tanquam pius pater eos regere, et ad æterna cœli gaudia perducere cuperet.

Præcepta magistri.] Præcepta dicit ea quæ tota passim continentur in Regula, ut sunt voluntaria paupertas, abstinencia a carnibus, silentium fere perpetuum, et alia his similia, quæ sæcularibus quidem sunt monita, nobis vero monachis evaserunt in præcepta: « Omnia S. Benedicti instituta, inquit S. Bernardus (*De Præcepto et dispens. cap. 1*), exceptis sane nonnullis de spiritualibus, verbi causa, charitate, humilitate, mansuetudine, quæ non tam constat ipsum instituisse quam Deum, et ob hoc penitus non sunt mutanda; de cætero reliqua universa non profitentibus monita tantum, seu consilia censenda sunt, cum tamen profitentibus in præcepta, prævaricantibus in crimina fiant; sive ut vestra vobis reddam, illis voluntaria vel factitia, istis necessaria et tanquam naturalia non immerito reputantur.

Et inclina aurem cordis tui.] Id est intellige quæ jam dicturus sum; auris quippe cordis sed intelligentia: « Auris ab audiendo vel hauriendo vocatur, inquit Smaragdus; auris autem corporis hominis voces; cordis autem auris intellectum haurit sermonis; » et sane frustra pulsatur auris corporis, nisi sonus verborum exterior ad interiorum cordis intelligentiam perveniat; vel etiam auris cordis est affectus, desiderium et promptitudo audiendi; ita ut cordis aurem inclinare aliud nihil sit quam tibi men-

tis aviditate, toto desiderio, maxima animi attentione præcepta docentis audire.

Et admonitionem pii Patris libenter excipe.] Libenter, id est sponte et animo, magno cum gaudio, sic denique pii Patris monita excipe, ut nulla unquam ea delere possit oblivio.

Quærent autem quis ille magister cujus audire præcepta, quis pius ille Pater cujus consilia libenter excipere jubet S. legislator? Respondent nonnulli alium prorsus non esse ab ipso Spiritu sancto, quo afflante ac dictante suam S. Benedictus exaravit Regulam. Et certe quis æstimet tantæ humilitatis virum qualem fuisse S. Benedictum nullus sane dubitaverit, *pii Patris ac magistri titulum sibi adsciscere voluisse? Maxime cum Christus in Evangelio patrem sibi super terram vocare discipulis prohibuerit, neve magistri appellarentur; unum scilicet in cœlis nobis esse patrem, unum magistrum. Audiendum hac in re Petrus Damiani de S. Benedicto loquens in hæc verba* (*Opusc. 13, cap. 6*): « Quod in ipso libri principio manifeste colligitur, ad quem sua verba Spiritus sanctus dirigat, subtiliter attendatur: Spiritum sanctum dico; neque enim vir sanctus tantæque cultor humilitatis protinus in hæc verba prorumperet, magisterii cathedram, et præcipue pii Patris sibi privilegium usurparet, dicens: *Ausculta, o filii, præcepta magistri, et inclina aurem cordis tui, et admonitionem pii Patris libenter excipe*; sed ille servum propriæ vocis organum fecit, qui similiter in ipso vaticinii incipientis exordio clamare per Isaiam cœpit: *Filios enutrivit et exaltavit.* » At licet S. Benedictus pro summa quæ in eo enituit humilitate, et pii patris, et magistri titulum respuerit, hunc tamen omnes pro summa ejus sanctitate, et in rebus monasticis experientia et doctrina ipsi facile concedunt, atque inter alios S. Gregorius papa (*Lib. iv, cap. 4*), seu quivis alius auctor commentarii in libros Regum, ubi eum *artissimæ vitæ magistrum optimum* appellat.

Et efficaciter comple.] Hoc est superata quamcunque offensus difficultate; offensus enim, audita Domini præcepta exsequere. Tria ergo a discipulis hic requirit *artissimæ vitæ magister optimum* et doctor; nam, sicut tria sunt præcipue docentis munia, ut scilicet doceat, delectet et flectat, ut scribit Augustinus (*Lib. iv de Doctrina Christ., cap. 12*); ita tria sunt etiam discipulorum auditorumque officia, ut nempe auscultent docentem, libenter excipiant delectantem, et efficaciter compleant id ad quod flectit orator, quæ tria respexisse visus est S. Augustinus loco citato, cum de docente sic ait (*Ibid., cap. 15*): *Agat ergo, cum ista dicit, ut intelligenter, libenter, obedienter audiat. Verum, sicut docere et delectare parum est, nisi etiam flectat orator, ita etiam intelligere et memoria retinere quæ semel audita sunt nihil prodest, nisi opere compleantur; non enim auditores legis, sed factores justificabuntur.* Satius omnino fuisset, viam vitæ, nisi ambulemus in ea, nunquam agnovisse; cessat quippe tunc omnis excusatio, et reos nos propria conscientia constituit: *Si non remissem, inquit Christus, et locutus eis non fuisset, peccatum non haberent.* Audiannus plane terribilem Apostoli sententiam: *Melius enim erat illis non cognoscere viam justitiæ, quam post agnitionem retrorsum converti ab eo quod traditum est illis sancto mandato* (*11 Petr. ii*): Deus sane per prophetam dicit, quod verbum suum non revertetur ad se vacuum, sed prosperabitur, et faciet illud, ad quod misit illud (*Isa. lv*). Ut ergo verbum Domini non redeat ad se vacuum, bonis operibus illud implere satagamus: « Non revertetur ad me vacuum, inquit S. Bernardus (*Serm. 71 in Cant., n. 15*), vel jejunium, sed quasi prospere in omnibus agens, saturabitur bonis actibus eorum qui in dilectione acquiescent illi. Denique usu loquendi sermo impletus tunc dicitur, cum fuerit mancipatus

effectui, quod videlicet tantum inanis, et macer, ac quodammodo famelicus sit donec onere compleatur. » Merito ergo S. Hieronymus (*Ep. 14 ad Celant.*): « Nec sufficere tibi putes mandata Dei memoria tenere, et operibus oblivisci, sed ideo illa cognosce, ut facias quidquid 7 faciendum didiceris; non enim audientes legis justi erunt, sed factores legis iustificabuntur; » et S. Benedictus: *efficaciter comple.*

At forte movebit aliquem quod omnes hic S. P. Benedictus alloquens, qui exstiterunt Regule sancte profitentes, quasitamen adnum duntaxat sermonem dirigeret, dicit: *Ausculta, o fili, præcepta magistri*, etc. Sed individuum hæc loquendi ratione sanctos inter monachos commendat unitatem, quorum cor unum et anima una, quorum, inquam, etsi multa sint corpora, non tamen multa sunt corda; et de quibus, ut dicit S. Augustinus (*In Psal. cxxxii*), egregie Psaltes regis recinit: *Ecce quam bonum et quam jucundum habitare fratres in unum!* et S. Basilius (*Const. monast. cap. 19*): « Humines ex variis generibus et locis moti ad tantam similitudinis perfectionem conglutinati sunt, ut anima una in multis corporibus consideretur, et multa corpora unius animæ organa spectanda exhibeantur. » Atque hæc nobis expositionem subministrat S. Odo Cluniacensis abbas, cujus hæc verba (*Serm. de sancto Bened.*): « Monachorum gregem sicut voluntarie audita auribus obedientem quasi una persona (*supple* esset), propter unum cor alloquens filium nominat. » Vel etiam quia, sicut omnes per totum orbem Christi fideles nonnisi unum mysticum corpus, scilicet Ecclesiam efficiunt, ita et omnes monachi, licet numero multi, natione longe diversi, nonnisi unum constituunt corpus, cujus alii capitis, alii pedum, alii manuum vices referunt, ut docet S. Dorotheus (*Doct. 6*): « Quid vobis videntur esse cœnobita? inquit; nonne unum videntur esse corpus et invicem membra? Qui autem administrant et gubernant, capitis loco habentur; qui vero speculantur et corrigunt, oculorum vicem tenent; at qui sermone prosunt, oris munere funguntur; qui obediunt, aurium loco putantur; qui opera exercent, manibus comparantur; qui reddunt responsa, et huc atque illuc ad ministeria diriguntur, vicem exsequuntur pedum. »

Ut ad eum per obedientiam laborem redeas a quo per inobedientiam desidiam recesseras. Quid dulcius hac voce, fratres charissimi? Ecce hic præclare dux noster nobis « proponit certamen, modum certandi, meritumque vincendi, ut loquitur Tritheimius. In eo namque quod ait *laborem*, certamen denotat; *obedientiam*, modum; *redeas*, meritum. » Ecquid nobis suavis, quid utilis redditu ad Deum proponi posset? imo quid Deo ipsi optabilius? « Quid enim, inquit S. Augustinus, Dominus querit a te, nisi te? Quia in omni creatura terrena nihil melius fecit te, querit te a te, quia tu perdidisti te. » Sed qua ad ipsum redimus via? non alia plane ab ea quam hic, sicut a sibi S. legislator indicat dicens: *Scientes se per hanc obedientiam viam iustos ad Deum.* Hæc est via, ambulemus in ea; unde Petrus Damiani (*Serm. de Exalt. S. Cruc.*): « Depulsus est homo, inquit, ab illa felici hereditate, exsilium sortitus est pro patria, mortem pro vita, pro gloria ignominiam: si vis 8 ergo ad tuam hereditatem reverti, tuam abnega voluntatem. Abnegatio igitur voluntatis hereditatis est recuperatio; » et S. Bernardus (*Serm. 64 de divers.*): « Hæc est virtus quæ animam perfecte Deo subditam, sub umbra alarum ipsius secure facit vivere. »

Quod autem non obedientiam simpliciter, sed *obedientie laborem* dicit, declarat non adeo facilem, sed tantum laboriosam rem esse obedientiam; quod confirmat S. Gregorius papa homil. 32 in Evangelium hæc scribens: « Fortasse non est laboriosum vitæ vivere sua, sed valde laboriosum est relinquere semetipsum: minus quippe est abnegare quod habet, valde autem multum abnegare quod est. » Hinc plane vox illa cœlestis: *Melior es: obedientia quam vi-*

clima (*1 Reg. xv*); quia, inquit, S. Gregorius, « per victimas aliena caro, per obedientiam propria voluntas mactatur. » Sed ne nos tantus labor deterreat, propositum labori præmium intueamur, et facile videbitur omne difficile: promittitur autem redditus ad Deum, *ut ad eum per obedientiam laborem redeas. O merces! O præmium!*

A quo per inobedientiam desidiam recesseras.] A Deo recessimus cum per divini mandati prævaricationem in Adam omnes peccavimus, vel cum propriis nos realibus et inobedientis principi tenebrarum mancipavimus. Signanter vero dicit *inobedientiam desidiam*; quibus verbis docet eos vere desides censendos esse et pigros qui, transgredientes mandata Dei, nec Deo nec propriæ laborant saluti; licet enim multi multa operentur, hæc nisi ad Deum puro ac sincero mentis affectu referant, non opera, sed operum destructiones rectius existimaveris. Præclare omnino Guillelmus abbas monasterii S. Theodorici ad Carthusienses monachos scribens (*De Vit. solit. ad fratres de Monte Dei, cap. 8*): « Otiosum non est vacare Deo, imo negotium negotiorum omnium hoc est; quod quicumque in cella non agit fideliter et ferventer, quodcumque agit, quod propter hoc non agit, scilicet ut Deo serviat, in eo quod agit, otiat. »

Ad te ergo nunc meus sermo dirigitur, quisquis abrenuntians propriis voluntatibus. Sicut nullus in Ecclesia fidelis admittitur quin prius diabolo, pompis et operibus ejus abrenuntiaverit, ita nec ullum in claustrum monachum qui propriis non abrenuntiet voluntatibus, S. P. Benedictus introduci voluit, ut post Hildebrandum recte notavit Bernardus Cassinensis. Ex his ergo liquet quem sibi scopum in Regula S. legislator, quem sibi finem proposuerit, obedientiam scilicet seu propriæ voluntatis abnegationem, ut docet imprimi S. Petrus Damiani, cum dicit (*Opusc. 13, cap. 6*): « Videamus cum scribere incipit (S. Benedictus) quibus verba dirigit, ad quod hominum genus omnem vim securitæ elocutionis intendit; ait enim: *Ad te ergo nunc meus sermo dirigitur*, etc. » Refert hic integrum Regule textum, tum subdit: « Quantum ergo ex S. viri verbis colligere possumus, magis ad descendam obedientiam 9 quam ad peragendam pœnitentiam Regule hujus schola cognoscitur instituta, non ut, sive peccatores, sive justos excludat, vel unum genus hominum respiciat, sed quia omnem vim et intentionem ad edocendam obedientiam præcepta constituat. » Et sane cum cœnobitarum monachorum fortissimum genus sibi disponendum proposuerit S. Pater, non alium prorsus ab ipso cœnobitarum fine intendere debuit; quis autem ille sit docet apud Cassianum abbas Joannes his verbis (*Collat. 19, c. 8*): « Finis cœnobitæ est omnes suas mortificare et crucifigere voluntates; » et Severus Sulpicius (*Dial. lib. 1, c. 5*): « Hæc illorum prima virtus parere alieno imperio; » tandem S. Hieronymus de Cœnobitis scribens: (*Epist. 22*): « Prima, inquit, apud eos confederatio, est obedire majoribus, et quidquid jusserint facere. » Eadem habet Regula S. Posthumio ab angelo tradita n. 1, prout exstat in ejus Vita, cap. 8. Hinc vix ultimum in tota S. P. Benedicti Regula caput exstat in quo obedientiam aliquo modo non commendat, ut facili negotio demonstrare possemus, nisi id muneris ante nos obiisset vir doctissimus Benedictus Haestenus in Disquisitionibus monasticis l. II Catech. monast., part. 2, disquisit. 12. Unde etiam Christus Dominus apud S. Brigitam (*Revel. lib. IV, c. 127*): « Ille, inquit, est monachus Benedicti, qui plus obedit Regule quam carni. » Ex quibus omnibus liquido patet, quam apposite ad hunc locum Joannes Tritheimius dixerit: « Ante omnia tanquam titulum audientis præmittit abnegationem propriæ voluntatis, quia nihil partis habet in hac Regula, qui adhuc propriis deservit voluntatibus; monachus enim qui non dimisit propriam voluntatem, non est quod dicitur: imo irritator est Dei: primum namque instrumentum monachi est abdicatio propriæ volun-

tatis, sine quo pullus monachus est. Relinque igitur propriam voluntatem, si vis monachus fieri. »

Donino Christo vero regi militaturus.] Ergone milites sumus, aut militia est propositio nostra? Ita plane; nam *militia est vita hominis super terram*, quod potiori jure de monachorum vita affirmaveris, quorum omnis vita in conflictu et tentatione transigitur. Quare Scriptura: *Fili, inquit, accedens ad servitutem Dei sta in justitia, et præpara animam tuam ad tentationem*; quod usque adeo verum est, ut Petrus Blesensis dixerit (*Epist. 134*): « Scio quia sine tentationibus vix hora dimidia claustralis vita transigitur. » Hinc adversus superfluum sæculi cupiditates voluntaria paupertate, illinc adversus male delectantes carnis illecebras inviolata castitate, isthinc adversus superbas dæmonum suggestiones humiliter obedientia, adversus inconstantis animi levitatem stabilitate, denique adversus omnia vitia morum conversione jugiter decertandum, ut plane de nostris cœnobiis dicere sit: *Castra Dei sunt hæc*. Quid enim sic ea cum Petro Venerabili vocare vetat? « Claustrarium, inquit (*Lib. 1, epist. 20*), communiter viventium cohabitatio castrorum ad pugnam ordinatorum multitudini videtur comparari, ubi quisque tanto securius adversus adversarium dimicat, quanto sibi vicinior adjutorum de commilitonibus dextera sperat; » et alibi ad S. Bernardum **10** scribens (*Lib. 1, epist. 28*): « Promittitis secundum Regulam B. Benedicti vos in castris cœlestibus militaturos. » Porro his in castris duplicis generis sunt milites, ut observat Hæftenus (*Lib. II Disq. catech. monast. part. 2, disq. 3*): alii qui in acie pugnant, alii qui ad singulare certamen descendunt. Prioris generis sunt cœnobia sub regula vel abbate militantes; posterioris anachoretæ, qui bene instructi fraterna ex acie ad singularem pugnam eremi descendunt.

Obedientiæ fortissima atque præclara arma assumis.] S. Benedictus obedientiæ arma fortissima appellat, quia revera nihil obedientia fortius, cujus præsidio monachu loquitur victorias, « dum de diabolo per obedientiæ bonum, de mundo ac de seipso triumphat in Christo, » inquit Petrus Blesensis (*Epist. 134*); hinc et S. Gregorius (*In lib. Reg. l. IV. cap. 10*), seu quisvis alius: « Cum hominibus pro Deo subjicimur, superbos spiritus superamus: cæteris quidem virtutibus dæmones impugnamus; per obedientiam vincimus: victores sunt ergo qui obediunt, quia dum voluntatem suam aliis perfecte subjiciunt, ipsi lapsis per inobedientiam angelis dominantur. » Merito ergo S. Joannes Climacus (*Grad. 4*): « Quemadmodum, inquit, arbores a ventis agitatae altiores radices agunt, ita qui sub obedientia decertant, fortes et invincibiles redduntur. »

Sed non solum fortissima, verum etiam præclara obedientiæ arma dicuntur, quia præclaros nos et illustres ex reportatis de tot ac tantis hostibus victoriis efficiunt, mirandum Deo, et angelis, et hominibus spectaculum factos; vel quia virtute nihil pulchrius: « Quæcunque virtuosa sunt, inquit Boherius, possunt dici præclara; » citatque Hieronymum ad Celantiam hæc scribentem: « Summa quidem apud Deum nobilitas est, præclarum esse virtutibus. »

Imprimis.] Id est ante et super omnia, vel, ut explicat Smaragdus, in primis, id est in initio conversationis et inchoationis boni operis; quo tamen loquendi modo reliquum vitæ ipsiusque operis tempus baudquaquam excludit.

Ut quidquid agendum inchoas bonum, ab eo perfici instantissima oratione deposcas.] Quod S. Pater non sic dicit, quasi aliquid boni a nobis incipi posse, ut quondam voluerunt Semipelagiani, sentiret; nam et discipulos jubet bonum aliquid in se cum viderint, Deo applicent non sibi, et ira Deum ipsum ita loquentem inducit: *Et antequam me invocetis dicam, Ecce adsum.*

Ut qui nos jam in filiorum dignatus est numero computare, non debeat aliquando de malis actibus nostris contristari. Ille reddit rationem cur bonum ali-

quod inchoando, illud a Deo perfici instanti oratione postulare debeamus, scilicet ne Deo non orantibus nobis gratiam justissime subtrahente, male operemur, et sic malis actibus nostris eum contristemus, qui nos jam in filiorum numero computare dignatus est: ubi duplici nos motivo ad orandum impellit, uno amoris, altero gratitudinis: **11** amoris, quo ut veri filii malis actibus Deum offendere et contristare timeamus; gratitudinis, in eum qui nos in filiorum dignatus est numero computare; quibus verbis etiam et immensam erga nos Dei bonitatem, et summam hominis dignitatem commendat: bonitatem Dei, qui nos in filiorum dignatus est numero computare, de qua Joannes apostolus: *Viaete, inquit, qualem charitatem dedit nobis Deus, ut filii Dei nominemur et simus*; et Smaragdus in hunc locum: « Magna dignatio Dei Patris! nos in servorum esse numero non meremur, ille nos in filiorum numero computare non dedignatur: grandis, inquam, dignatio est! ut cum simus naturaliter filii iræ, et ab infantia peccatores, filii Dei misericorditer vocemur. » Summam vero hominis dignitatem, ut qui natura sumus filii iræ, per gratiam fianus divinæ consortes naturæ. Utrumque agnoscebat venerabilis Gerardus Clarevallensis monachus et frater S. Bernardi abbas, qui, ut ipse refert, extremum exhalaturus spiritum, exclamabat (*Serm. 26 in Cant., n. 11*): « Quanta dignatio Dei, Patrem hominum esse! quanta hominum gloria, Dei filios esse et hæredes! nam si filii, et hæredes. »

Quod autem hic dicitur Deus contristari, non sic capiendum quasi immutabilis per naturam, apud quem non est transmutatio, aut vicissitudinis obumbratio, passionibus obnoxius foret: sed quia homines hic alloquitur, humano etiam loquitur modo, et quoniam contristati solent homines a quibus injuriam acceperunt secedere, eosque soliti privare beneficiis, sic cum peccatores deserit Deus, et quas solet effundere subtrahit gratias, tunc contristari dicitur, sicut irasci cum punit.

Ita enim ei omni tempore de bonis suis in nobis parendum est.] Parendum, id est serviendum, ei, scilicet Deo, ei quidem de bonis suis, idque omni tempore. *De bonis, inquit, suis;* quidquid enim boni habemus, ab eo tenemus cujus misericordia sumus: unde et vulgata illa sententia: *Cum Deus coronat merita nostra, coronat dona sua;* et S. Bernardus (*Serm. 23 super Cant.*): « Hominis justitia Dei indulgentia est; » et ex Petro Damiani (*Serm. 12*): « Dicuntur justitiæ Domini opera justorum, unde et ipsi justii appellantur, quia omne datum optimum, et omne donum perfectum desursum est a Patre luminum: quid enim habes, quod non accepisti? » Ergo de bonis et donis Domini serviamus illi: serviamus de corpore, quod ab eo benigne concessum est, ut membra ejus quæ sunt super terram mortificantes, superflua ejus desideria ressecantes, carnem spiritui subjicientes, suave Christi jugum et onus ejus leve fortiter subeamus; serviamus ei de anima, quam sola voluntate creavit, ut summam ejus perfectiones jugi meditatione contemplantes, ejus beneficia memoria retinemes, ipsumque sincero atque intimo cordis intuitu complectentes, divinæ majestati jugiter inhæreamus; serviamus ei de præceptis, de consiliis, de internis illis illustrationibus motionibusque quas animæ misericorditer inspirat, ut voluntates ejus fideliter exsequentes, debitum servitutis obsequium **12** exhibeamus. Idque, ut ait S. P. Benedictus, *omni tempore*, quod Smaragdus et alii communiter post eum interpretes intelligunt sive in prosperis, sive in adversis, hoc est per totam vitam. In quo redarguas eos qui ad tempus credunt et in tempore tentationis recedunt, qui cum non nihil temporis sub suavi Christi jugo in monasteriis egerint, aut ad officium dignitatemve aliquam assumpti fuerint, tunc secum factum esse putant, nec se ad communia fratrum exercitia astringi, quod cum gravi animi dolore quibusdam in

crenobiis videmus. At non sic plane S. Benedictus, non sic, sed omni, inquit, tempore de bonis suis in nobis Domino parendum est. Ergo « sine timore de manu inimicorum nostrorum liberati serviamus illi in sanctitate et justitia coram ipso, omnibus diebus nostris, » ut is sit terminus obedientiæ qui est vitæ, ut cum S. Bernardo loquar. Notanda prorsus hunc in locum Hildemari verba : « Egregia, inquit, admonitio est, cum dicitur : Omni tempore, quia ubi dicitur servitus Dei, monetur ea omni tempore esse; nam hominis servitus non potest omni tempore esse, sed per intervallum temporis. »

Ut non solum ut iratus pater non aliquando filios exheredet.] Irascitur Deus cum punit, punit vero cum improbos filios pius pater exheredet : gravissima prorsus pœna, ut qui hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi per adoptionem filiorum effecti sunt, in pœnam admissæ in patrem offensæ, cœlesti priventur hereditate.

Sed nec ut metuendus Dominus irritatus malis nostris, ut nequissimos servos perpetuam tradat ad pœnam, qui eum sequi noluerint ad gloriam.] Similiter Deus hic irritatus dicitur, cum nequissimos servos perpetuam tradit ad pœnam, non solum propter peccatum, sed propter peccatum ex malitia commissum; « Plus enim est irritatus quam iratus, inquit Hildemarus; nam ille irritat, id est provocat, qui ex studio malæ voluntatis alterum facit irasci. Nam irasci facere potest, qui simpliciter peccat. »

Exurgamus ergo tandem aliquando.] Justa ac legitima ex præmissis illatio; si enim malis actibus nostris contristatur Deus, si pater iratus filios exheredet, si metuendus Dominus nequissimos servos perpetuam tradit ad pœnam; quid, nisi hæc serio cavenda, inferendum est? Quare exurgamus ergo, inquit, tandem aliquando; qua loquendi ratione denotat nullum non esse poenitentiae tempus; etsi enim bonum sit viro, cum portaverit jugum Domini ab adolescentia sua, non ideo tamen omnis prorsus spes est abjicienda, si vel ad virilem ætatem aut ad senectutem usque suam quis distulerit conversionem : nam et paterfamilias hora etiam undecima operarios ad vineam mittendos conducit, quos in præmiorum retributione pares facit iis qui pondus et æstum diei pertulerint; quamvis periculosum sit omnino diutius ad Dominum conversionem differre, ut docet S. Augustinus serm. 87, de Scripturis, insinuatque hic S. P. Benedictus, 13 qui non simpliciter dicit ut surgamus, sed ut exurgamus, id est sine mora surgamus, ut exponit Hildemarus, sive, ut aiunt Bernardus Cassinensis et Petrus Boherius, surgamus cum effectu.

Excitante nos Scriptura ac dicente : « Hora est jam nunc de somno surgere. » Jam nunc, id est eo ipso quo loquor tempore, sine ulla prorvs dilatione : quia, ut dicit apud Cassianum abbas Germanus (Collat. 17, cap. 5), « ad profectum spiritualium rerum, virtutemque tententibus periculosa ac noxia est et parva dilatio; » et, ut ait S. Ambrosius (In c. 1 Luc.), « nescit tarda molimina Spiritus sancti gratia. »

De somno surgere.] Somno hic torpor negligentia designatur, ut exponit S. Gregorius papa (L. v Hor., cap. 22).

Et apertis oculis ad Deificum lumen.] Lumen Deificum est ipse Salvator Christus, qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, quique de seipso dicit : Ego sum lux mundi. Lumen Deificum est ipsa sacra Scriptura, de qua Psaltes regius : Lucerna pedibus meis verbum tuum. Lumen Deificum est superiorum magistrorumque doctrina, nam qui docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti, et qui ad justitiam erudiunt multos quasi stellæ in perpetuas æternitates (Danielis xii). Denique lumen Deificum est interna Spiritus sancti inspiratio. Apertis ergo oculis ad Deificum lumen, scilicet ad Christum, cujus exempla vitæque viam salutis demonstrant; ad sacram Scripturam, cujus veritas nos docet; ad su-

periorum monita, quorum nos exhortationes illuminant; ad ipsam S. Spiritus inspirationem, cujus interuæ illustrationes mentis nostræ tenebras fugant. Apertis, inquam, oculis, id est relicta veteri conversatione, mentisque torpore discusso, vitiiis peccatisque penitus deletis; « tunc enim dicitur quis aperire oculos, cum liberatur a peccato, quia per peccatum dividitur aliquis a lumine, scilicet Christo, » inquit Richardus de S. Angelo. Recte autem postquam dixit : Hora est de somno surgere, subjungit : Et apertis oculis, etc.; quia prima hominis a somno excitati operatio est aperire oculos.

Attonitis auribus.] Scilicet mentis. Attonitis, id est attentis, « quasi ad verba tonantis attentis, vel attonitis, id est ad tonum intentis, » inquit Bernardus Cassinensis, et post eum Boherius; seu potius attonitis, id est territis, et præ stupore ad tantam vocantis nos Dei benignitatem mirantibus.

Audiamus divina quotidie clamans quid nos admoneat vox.] Vocem divina duobus possimns modis intelligere : 1° in neutro genere, quasi diceret res divinas, seu Deum sapientes, ita ut sensus sit : Audiamus quid vox quotidie clamans res divinas nos admoneat; 2° in feminino, referendo divina ad vocem, quasi diceretur : Audiamus quid vox divina quotidie clamans nos admoneat. Clamat autem vox divina per verbum Patris, scilicet Christum, cujus verba in Evangelio; clamat per oia prophetarum, quorum oracula in sacris paginis; clamat per ora apostolorum, quorum doctrina in 14 eorum Epistolis in Ecclesia quotidie legitur; clamat per vitam et exempla sanctorum, quorum actus in collatione ante completorium recitantur; clamat per exhortationes SS. doctorum, juxta illud : Qui vos audit me audit; clamat per creaturas, quarum beneficium res divinæ, imo Deus ipse nobis innotescit; clamat denique per os David dicens :

Hodie si vocem ejus audieritis, nolite obdurare corda vestra.] Nihil enim obdurato corde deterius, cujus sinceram nobis similitudinem repræsentat S. Bernardus his verbis (Lib. 1 de Consid., cap. 2) : « Quid est cor durum? ipsum est quod nec compunctione scinditur, nec pietate molliitur, nec movetur precibus : minis non cedit, flagellis duratur. Ingratum ad beneficium est, ad consilia indidum, ad judicia sævum, inverecundum ad turpia, impavidum ad pericula, inhumanum ad humana, temerarium ad divina, præteritorum obliviscens, præsentia negligens, futura non providens; ipsum est cui præteritorum præter solas injurias nihil omnino non præterit, præsentium nihil perit, futurorum nulla nisi forte ad ulciscendum prospectio seu præparatio est, et ut brevi cuncta horribilis mali mala complectar, ipsum est quod nec Deum timet, nec hominem reveretur. » Fœda sane, genuina tamen, et viva obdurati cordis imago, quam in se perversa peccandi consuetudine, cœlesti deleta, exprimit peccator; ex quo fit, ut tanquam montes Gelboe nec rorem divinæ gratiæ, nec pluviam excipiat, nec ullas Solis justitiæ illustrationes; aut, si quis forte divinus radius illuxerit, non emolliat, sed lutosum potius cor obduret, sicut patris a Mose miraculis obduruit Pharaon. Ergo ne nos tantæ calamitatis tam profunda abyssus absorbeat, hodie si vocem Domini audieritis nolite obdurare corda vestra. « Quanta enim temeritatis et insanitiæ est, ait S. Bernardus (Serm. 25 de divers.), si forte dum alloquitur nos Dominus majestatis, nos insensati avertamus aures, et ad nescio quas animi ineptias convertamus! Quanta est hæc injuria, et quam graviter vindicanda, cum vilissimus vermis clamantem ad se audire dedignatur creatorem universitatis? Quanta vero, et quam ineffabilis divini dignatio bonitatis, quæ quotidie conspicit nos infelices, avertentes aures, obdurantes corda, et nihilominus clamat ad nos! »

Et iterum : Qui habet aures audiendi audiat quid Spiritus dicat Ecclesiis.] Aures audiendi sunt ma-

non audiente veritatis, cum sincera illius sectandæ A voluntate, desiderium. Quid Spiritus, scilicet Spiritus sanctus, dicat Ecclesiis, id est cunctis Christi fidelibus, ex quibus tanquam vivi lapidibus una constructus Ecclesia. Notat porro Rabanus (*Super Mat.*) quod « quoties hæc admonitione, » nempe: *Qui habet aures audiendi audiat*, « vel in Evangelio, vel in Apocalypsi Iosui interponitur, mysticum est, quod dicitur, atque ad audiendum discendumque salubre insinuat. »

Et quid dicit? Venite, filii, audite me.] Venite, charitatis nimirum gressibus: « Pedes tui, inquit S. Augustinus (*In psal. xxxiii*), charitas tua est; duos pedes habetis, noli esse claudus. Qui sunt duo pedes? **15** duo præcepta charitatis, Dei et proximi; his pedibus curre ad Deum, accede ad illum, qui et ut curreres ipse hortatus est. »

Timorem Domini docebo vos.] Recte omnino, quia, ut dicit S. Ambrosius (*Lib. 1 in hexam.*), « qui timet Dominum declinat errorem, ad virtutis semitam vias suas dirigit; nisi enim quis timuerit Deum, non potest renuntiare peccato; » et S. Bernardus (*Serm. 54 in Cant.*): « In veritate didici nihil æque efficax esse ad gratiam promerendam, retinendam, recuperandam, quam si omni tempore coram Deo inveniaris non altum sapere, sed timere. »

Currite.] Apposite admodum postquam vocantem nos ad se induxit Spiritum sanctum, monet ut curramus ad eum, qui vocavit nos; neque enim gradu lento, sed velut gigantes ad currendam viam exultantes ad Deum accedere oportet, ut pote qui omnis moræ sit impatiens.

Dum lumen vitæ habetis, ne tenebræ mortis vos comprehendant.] Hæc verba duplicem possunt sortiri intellectum, mysticum et litterale. Secundum mysticum sensum lumen vitæ est ipsa gratia, per quam veræ via vitæ nobis innotescit; vel lumen vitæ est ipse Christus Dominus, vera lux mundi, vera animæ nostræ vita; quod lumen habemus cum per gratiam intus eum in anima possidemus, et per sinceram animi conversationem ejus sectamur vestigia, sicut ipse dicit: *Qui sequitur me non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitæ.* Tenebræ autem mortis sunt ipsa cæcitas cordis, per quam in infelicem peccati foveam mortemque consequenter æternam miseri cadimus, propter quod et mortis tenebræ nuncupatur; vel tenebræ mortis sunt ipsa mors animæ peccatum, sic dicitur, quod infelices nos in tenebras exteriores, ubi erit fletus et stridor dentium, expellat, atque a vera luce Christo separet; vel tandem tenebræ mortis sunt diabolus, nam, ut ait S. Augustinus (*In psal. xlviii serm. 2*), « Mors diabolus est, non quia ipse mors est, sed quia per illum mors. » Dicitur autem tenebræ mortis, quod totus sit tenebrifer, ipsasque inferorum inhabitet tenebras; et ita hoc sensu cum S. P. Benedictus ait: *Currite dum lumen vitæ habetis, ne tenebræ mortis vos comprehendant*, idem est ac si diceret: dum vobis divina suppetit grata, dum adest Christus habitans in cordibus vestris per Spiritum sanctum, qui datus est vobis, currite per bona opera, certam vocationem vestram facientis, ne forte per vestram culpam neglecta gratia subtrahatur, atque a vobis prorsus Christus abcedat, sicut vos cordis cæcitas in profundum vitiorum mergat, et diabolus, ipsumque peccatum vos comprehendens, tanquam infideles servos in æternas eiciat tenebras, quod Deus avertat.

Juxta litteralem vero sensum, lumen vitæ est præsens tempus, seu ipsa qua vivimus vita; tenebræ mortis mors naturalis, quæ fit per separationem animæ a corpore; et sic currite dum lumen vitæ habetis, ne tenebræ mortis vos comprehendant, cum ita sententia concinit: *Dum tempus habemus operemur bonum, ne forte immatura morte præoccupati frustra poenitentia locum quaeramus.*

16 *Et quaerens Dominus in multitudine populi, cui læcæcitas, operarium suum.* Hic commendat S. P. Be-

nedictus ⁱⁿ ^{signe} ^{vocati-} ^{onis} ^{mōnasticæ} ^{beneficium}, de quo tria præsertim his verbis insinuat: 1° quod ipse Dominus nos viles servos servosque peccati vocare et quaerere dignetur, *et quaerens Dominus*; 2° quod nos tot ac tantis, nobis forte melioribus hæc in causa prætulerit, *in multitudine populi*; 3° idque ut in tanti patrifamilias operemur vicea, et ei serviamus cui servire regnare est, *operarium suum*.

Porro tribus nos potissimum modis piissimus Dominus quaerere ac vocare solet, quos Cassianus exprimit his verbis (*Collat. 3, cap. 4*): « Primus ex Deo est, secundus per hominem, tertius ex necessitate. Ex Deo quidem est quoties inspiratio quædam immissa in cor nostrum nunquam etiam dormientes nos ad desiderium vitæ æternæ et salutis ex uscit, Deumque sequi, et ejus inhærere præceptis compunctione saluberrima cohortatur. Secundus vocationis modus est, quem fieri per hominem diximus, cum vel ex multis quorundam sanctorum, vel monitis instigati, ad desiderium salutis accendimur. Tertius vocationis modus est, qui ex necessitate descendit, cum divitiis mundi hujus, vel voluptatibus obligati, ingruentibus repente tentationibus, quæ vel mortis pericula comminantur, vel amissione bonorum, ac proscriptione percipiunt, vel charorum morte compungunt, ad Dominum, quem sequi in rerum prosperitate contempsimus, saltem inviti properare compellimur. »

Quocumque nos modo Deus vocet, magna sane est vocantis dignatio: at nihil prorsus ita commendat vocationis monasticæ gratiam, ac illud quod insinuat S. Benedictus his verbis: *In multitudine populi operarium suum*. Operarium suum inquit in singulari, quasi nos, non tanquam paucos ex paucis, sed velut unum ex tota populi multitudine, quæ totum terrarum orbem replet, elegerit: cujus quidem beneficii magnitudinem contemplans Petrus Damiani sic exclamat (*Opusc. 52, cap. 2*): « Cum vos omnipotens Deus mundo subtraxit, ac sub monastica sibi disciplina servire constituit, quid aliud fecisse cernitur, quam velut olim in cataclysmo de multis pereuntibus vos paucos elegit, ac in bituminatæ arce latibulum ut viveretis induxit? » Magna est equidem tua, Deus bone, misericordia, quod animas octo ex omni pereunte hominum multitudine salvare dignatus sis; magna, quod cum unicuique Loth una cum duobus filiis ex conflagentibus Sodomorum flammis eripueris; magna, quod duos homines ex tota populi Israhelici gente, pereuntibus aliis in solitudine, promissam in terram introduxeris: at major ausum dicere, major longe est ea misericordia, qua nos pra magno aliorum numero electos in sacræ religionis claustra transtulisti. Illi etenim et justi erant, et si dicere fas sit, de te semper bene meriti, in omnibus hactenus fideles, et inajora in posterum pollicentes; nos vero peccatores, injusti, infideles, nihil nisi peccatum et miseriam promittentes. Quid retribuimus Domino pro omnibus quæ retribuit nobis? Ultra non serviamus **17** peccato, sed in novitate vitæ serviamus ei qui nos ideo quaesivit, vocavit, elegit, ut sacræ religionis hortum excoerentes, omnis generis virtutum flores, bonosque tandem aliquando fructus, in horreo celesti reconducos producamus.

Iterum dicit: Quis est homo qui vult vitam.] Vitam utique beatam, eamque æternam; nam, ut dicit S. Augustinus (*Serm. 84*), « vita non est nisi beata; et beata vita esse non potest, nisi æterna, ubi sunt dies boni, nec multi, sed unus; » vel etiam vitam, id est Christum Dominum, qui est via, veritas et vita, de quo devote S. Bernardus (*Serm. 75 in Cant.*): « Et quid est tam cordium vita, quam Dominus meus Jesus Christus, de quo aiebat qui eo vivebat: *quia cum Christus apparuerit vita vestra, tunc et vos apparebitis cum eo in gloria?* »

Et cupit videre dies bonos.] Dies boni sunt æternitas beata, de qua S. Augustinus (*Serm. 84*), « Dies ille nescit ortum, nescit occasum, illi dies non succedit

crastinus, quia non præedit hesternus; nam præsentis dies temporis malos vocat Apostolus dicens: *Redimentes tempus quoniam dies mali sunt* (Ephes. v); et certe, ut ait S. Augustinus, « non ergo sunt mali dies quos agimus in corruptela hujus carnis, in tanta et sub tanta sarcina corruptibilis corporis, inter tantas tentationes, inter tantas difficultates, ubi falsa voluntas, nulla securitas gaudii, timor torquens, cupiditas avida, tristitia arida? » Unde et paulo post addit: « Quid est diu vivere, nisi malos dies malis diebus addere? »

Quod si tu audiens respondeas: Ego.] Et quis ita non responderet? « Da mihi hominem latronem, inquit S. Augustinus (Serm. 231), sceleratum, fornicatorem, maleficum, sacrilegum, omnibus vitiiis inquinatum, omnibus flagitiis seu facinoribus obrutum, qui non velit beatam vitam vivere? Scio, omnes vultis beate vivere, sed unde homo beate vivat, hoc non vultis vivere. »

Dicit tibi Deus: Prohibe linguam tuam a malo.] Recte omnino vitam diesque bonos cupienti iudicium prohibere linguam a malo, quia si quis putat se religiosum esse non refrenans linguam, hujus vana est religio, et qui verbo non offendit, hic perfectus est vir.

Et labia tua ne loquantur dolum: « *Disperdet enim Deus universa labia dolosa,* » inquit propheta; et Salomon: *Animæ dolosæ errant in peccatis* (Prov. xiii). Dolus autem, ut dicit S. Augustinus (In psal. v), *est cum aliud agitur, et aliud simulatur.* Hinc « quid est, inquit (Lib. I. Homil., hom. 1), aliud loqui dolum, nisi aliud labiis promere, cum aliud claudatur in pectore? »

Diverte a malo, et fac bonum.] Hoc est enim brevium nostræ salutis, ut ait Boberius, de quo et S. Benedictus abbas Anianensis, ut scribit Ardo discipulus ejus (Sæc. iv Bened., part. 1) in illius Vita, n. 30: « Quibusdam vero hoc inculcare solitus erat: Si plurima tibi impossibilia esse præcepta noscuntur, hoc exiguum serva præceptum: Declina a malo et fac bonum; quæ sententia ei ita familiaris exstitit, ut tempore mortis collectis omnium Patrum sententiis unum ex ea vellet conscribere librum. »

18 Inquire pacem et sequere eam.] Tanquam unicuique ac singulare bonum S. Pater subjungit: *Inquire pacem;* magnam enim est pax vera et sincera bonum, cujus ope filii Dei evadimus, ut ipse dicit: *Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur;* et « merito, inquit S. Bernardus (Serm. 4 de omn. sanctis), filii nomine vocabuntur qui filii opus impleverint. »

Et sequere eam.] Neque enim querere sufficit, nisi et inventam æquaris; imo fugientem persequaris. Vel *sequere eam* in tempore futuro, id est sequeris seu assequeris eam tanquam fructum et præmium impensi in querendo laboris: quo sensu usurpata a S. Benedicto prophetæ verba intellexisse videtur S. Augustinus cum dixit (Lib. I. Homil., hom. 1): « Ut queramus pacem præcipitur nobis, ut autem sequamur eam promittitur nobis. »

Et cum hæc feceritis, oculi mei super vos.] Quæ quidem non sic accipienda sunt, quasi incorporeis per naturam Deus corporea haberet membra, ut olim voluerunt Anthropomorphitæ; sed hæc figurate dicta sunt, et secundum nostrum loquendi modum; « quibusque autem nominatis Dei membris, quæ in nobis visibilia et corporea sunt, potentias operationum oportet intelligi, » inquit Augustinus (In psal. ix); et sic oculi Domini aliquando pro ejus cognitione, ut cum S. Benedictus dicit oculos Domini in omni loco speculari bonos et malos; aliquando pro justo ejus in malos iudicio, ut cum dicitur in psalmo: *Vultus autem Domini super facientes mala, ut perdat de terra memoriam eorum;* aliquando pro pia in bonos misericordia, ut cum propheta dicit: *Oculi Domini super justos,* etc., quo sensu oculi Domini hic accipiendi sunt, quibus utinam miseros nos peccatores respiciat!

Et aures meæ ad preces vestras.] Similiter « aurem

A Dei non membrum corporeum, sed potentiam, quæ exaudit, regulariter debemus accipere, » inquit præfatus Augustinus (In psal. ix); et sic aures meæ ad preces vestras idem sonat ac exaudiam preces vestras.

Et antequam me invocetis dicam vobis: Ecce adsum.] « Quid est ecce adsum? inquit iterum S. Augustinus (In psal. xxxii); ecce præsens sum, quid vis? quid a me queris? quidquid tibi dederò vilis est quam ego: meipsum habe, me fruire, me amplectere. »

Quid dulcius nobis hac voce Domini invitantis nos, fratres charissimi? Hic apposite Hildemarum: « Consuetudo est, ait, sanctorum prædicatorum post doctrinam aut exhortationem, aut orationem, subjungere, quod frequentissime Paulus apostolus fecisse legitur; S. vero Benedictus, quia, sicut non distabat longe a sanctorum merito, ita etiam noluit distare doctrina, propterea post doctrinam exhortationem subjunxit; » nempe: Quid dulcius nobis hac voce, fratres charissimi, etc.

Fratres charissimi.] Charissimos fratres hic vocat, quos prius filios appellaverat, ut se tanquam unum ex illis esse velle demonstraret, juxta illud S. Gregorii papæ (Lib. I, epist. 24): Præfatus « honore suspensus æqualem se subditis bene viventibus deputet. »

19 Ecce pietate sua demonstrat nobis Dominus viam vitæ.] Pietate sua, id est misericordia sua; et bene quidem, « quia non tenetur de necessitate nobis demonstrare viam vitæ, » inquit Richardus de S. Angelo; et quia, ut dicit Hildemarum, « nullus suo merito salvatur, sed pietate et misericordia Dei salvatur; » vel ecce pietate sua, quam scilicet tam suaviter nos ad vitam vocando, media ad ipsam conducantia docendo, seque ipsum promittendo, ostendit: hæc enim ad præmissa verba referri declarat vox demonstrativa ecce.

Viam vitæ.] Vita Deus est, via ad vitam charitas, a qua utinam nunquam recedamus!

Succinctis ergo fide vel observantia bonorum actuum lumbis nostris.] Demonstrata via vitæ, quid adhuc hæremus immoti, aut quid superest, nisi ut alacriter ambulemus in ea? quod ut expediti præstemus, recte omnino S. Benedictus ait: *Succinctis ergo fide vel observantia bonorum operum lumbis vestris,* aludens ad illud Apostoli ad Ephesios: *State succincti lumbos vestros in veritate,* etc. Sed quia ad spiritalem hic cursum nos invitat, ita et ad spiritalem lumborum præcinationem: et quoniam ex eo quod ex lumbis carnales delectationes prodeunt, SS. Patribus luxuriam lumbi sæpissime significant, per lumborum præcinationem carnalium voluptatum mortificationem, ipsamque virginitatem vulgo intelligunt, juxta illud S. Gregorii (Homil. 13 in Evang.): « Lumbos præcingimus cum carnis luxuriam per continentiam coarctamus. » Sed quia, ut idem S. pontifex loquitur (Lib. xxviii Mor., cap. 4), « alia est luxuria carnis, qua castitatem corrumpimus; alia vero luxuria cordis est, qua de castitate gloriamur, » ideo duplici nos cingulo præcingi voluit S. Benedictus, fide scilicet, et bonorum operum observantia: fide, qua Deum bonorum omnium auctorem, ipsiusque proinde castitatis agnoscamus; bonorum operum observantia, quibus petulantes carnis motus repræmamus, forte respiciens ad illud Isaïæ: *Et erit justitia cingulum lumborum ejus, et fides cinctorium renum ejus* (Isai. xi): per bonorum operum observantiam justitiam, quæ non nisi bonis operibus exercetur, denotans; quod et aliis verbis in Evangelio Dominus præcipit dicens: *Sint lumbi vestri præcincti, et lucernæ ardentes in manibus vestris;* « in lumbis enim accinctis virginitas, in lucernis ardentibus bona opera » designantur, inquit S. Augustinus.

Apposite autem bonis operibus præfixit fidem, ipsique fidei bonorum operum observantiam subjunxit: redemptori etenim nostro unum sine altero placere nequaquam potest; unde et sponsa in Canticis: *Ful-*

cite , inquit , me floribus , stipate me malis : ad quæ A
 verba S. Bernardus (*Serm. 51 in Cant.*) : « Fidem
 florem , fructum actum intellige ; nec incongrue , ut
 opinor , id tibi videbitur , si advertas quomodo instar
 floris necessario præcedentis fructum , bonum quo-
 que opus fide oportet præveniri ; alioquin sine fide
 impossibile est placere Deo , Paulo attestante , magis
 autem æque ipso docente : *Omne quod non est ex fide
 peccatum est* . Itaque nec sine flore fructus , nec sine
 fide opus bonum : sed et fides sine operibus 20
 mortua est , sicut inutiliter flos apparet , ubi non se-
 quitur fructus . » Et item alibi Scriptura : *Si recte
 offers , et recte non dividis , peccasti* : ad quæ iterum
 S. Bernardus , cum prius dixisset fidei opera esse
 jungenda , subjicit (*Serm. 24 in Cant.*) : « Recte qui-
 dem quodcumque horum offers ; recte autem ab al-
 terutro ea non dividis : noli esse rectus oblator , et
 pravus divisor . Quid dividis actum a fide ? inique
 dividis fidem peritumam tuam ; nam fides sine operi-
 bus mortua est , munus mortuum offers Deo . Si enim
 quædam anima fidei ipsa devotio est , quid fides quæ B
 non operatur ex dilectione , nisi cadaver exanime ?
 Bene honoras Deum munere fetido ? Bene placas fi-
 dei interfector ? Credis in Christum ? fac Christi ope-
 ra ; ut vivat fides tua , fidem tuam dilectio animet ,
 probet actio . Sed nec opera quamvis recta rectum
 cor efficere sufficiunt sine fide : quis enim rectum
 dicat hominem non placentem Deo ? Sine fide autem
 impossibile est placere Deo : qui non placet Deo non
 potest illi placere Deus ; nam cui placet Deus , Deo
 displicere non potest . » Id ipsum confirmat S. Grego-
 rius papa hac similitudine (*Libro III Registri , cap. 55*) :
 « Sicut rami sine virtute radicis ardeunt , ita opera
 quantumlibet bona videantur , nulla sunt , si a soli-
 tudine fidei disjunguntur . »

Et calcateis pedibus .] Pedes animæ affectiones vul-
 go significant , quos calcare dicuntur , cum variis
 virtutibus exornantur : et bene calcateis pedibus , ne
 forte viam vitæ percurrans , offendas ad lapidem pede-
 dem tuum , tentationi succumbendo .

Per ducatum Evangelii .] Id est doctrinam Evange-
 lii sequentes ducent .

Pergamus itinera ejus .] Scilicet Christi Domini tam
 misericorditer nos vocantis , cujus itinera sunt vol-
 untaria paupertas : quia cum esset dives , pro nobis
 factus est pauper ; abnegatio propriæ voluntatis , quia
 factus est pro nobis obediens usque ad mortem ; in
 tribulationibus et angustiis humilis patientia , quia
 passus est , nobis relinquens exemplum , ut sequamur
 vestigia ejus : arcta quidem et aspera homini-
 bus itinera , sed eo tutiora , quo paucioribus pervia ,
 et ad cœlestem regnum compendiosiora . Vel pergamus
 itinera ejus , scilicet Evangelii , cujus mentio-
 nem facit : de cujus itineribus ita scribit Boherius :
 « In ducatu Evangelii quatuor sunt itinera ad reg-
 num Dei quæque tendentia , præcepta videlicet , man-
 data , testimonia , exempla : in præceptis justitia , in
 mandatis charitas , in testimoniis fides , in exemplis
 per actio invenitur . »

*Ut mereamur eum qui nos vocavit in regno suo vi-
 dere .*] cujus visio totam hominis facit beatitudinem ;
 unde et S. Philippus ad Christum dicebat : *Domine ,
 osznde nobis Patrem , et sufficit nobis* .

*In cujus regni tabernaculo si volumus habitare , nisi
 illuc bonis actibus uscurratur , minime pervenitur .*] Statuit
 hic bonorum operum necessitatem , sine quibus in regni
 cœlestis tabernaculo minime pervenitur . Notanter vero
 addidit , *currendo* , 21 redarguens eorum torporem et
 desidiam qui communem vitam contenti , in via vitæ cito de-
 liciunt , quibus pro magno reputatur si vel retrorsum
 non releant , vixque via in ingressu , quasi nimium fati-
 gati derequie cogitant . At plane non sic S. Benedictus ,
 non sic ; sed *nisi illuc curratur* , inquit , *minime pervenitur* .
 Certe gravis nobis restat via , a terra ad cœlum
 magna est distantia , tantumque ad conficiendum iti-
 neris spatium soli nobis hujus dies vitæ brevissimi
 conceduntur , ut exsulemus sicut gigantes ad cur-

rendam viam . Imitemur ergo sanctorum exempla ,
 qui , ut scribit Petrus Venerabilis (*Lib. I Mirac. cap.
 20*) , « bona quæ faciunt pro nihilo docentes , ad
 majora toto desiderio conscendere semper intendunt . »
 De quibus etiam S. Bernardus : « Nunquam , ait ,
 justus arbitratur se comprehensisse , nunquam dicit
 sufficit ; sed semper esurit sititque justitiam , ita ut si
 semper viveret , semper quantum in se est justior esse
 contenderet , semper de bono in melius proficere totis
 viribus conaretur . » Audiamus et illam Guillelmi Ab-
 batis S. Theoderici ad fratres de Monte Dei exhor-
 tationem piissimam (*Cap. 2*) : « Nolite negligere
 nolite tardare , grandis enim vobis restat via , altis-
 sima est professio vestra , cœlos transit , par angelis
 est , angelica similis puritati ; non enim vovistis solum
 omnem sanctitatem , sed omnis sanctitatis per-
 fectionem et omnis consummationis finem : non est
 vestrum circa communiæ præcepta languere , neque
 hoc solum attendere quid præcipiat Deus , sed quid
 velit , probantes quæ sit voluntas Dei bene beneplacens ,
 et perfecta : aliorum est Deo servire , vestrum
 adhaerere ; aliorum est Deum credere , scire , amare ,
 revereri ; vestrum est sapere , intelligere , cognoscere ,
 frui . » Porro ne delinquamus in via , sed sic curramus
 ut comprehendamus , sciendum est nonnulla esse quæ
 et cursum promovent et adjuvant , nonnulla quæ re-
 tardant et impediunt . « Tria sunt quæ faciunt curre-
 re , » inquit S. Bernardus in libro de Amore Dei ,
 quem sermonibus super Cantica subiunxit noster
 • Mabilionius , « timor videlicet , desiderium , et amor :
 timor fugiendo , desiderium appetendo , amor proxi-
 mum amando . Quatuor quoque sunt quæ impediunt
 cursum istum ; frigus , calor , via laboriosa , nimietas
 currentis ; quæ sunt alio nomine diffidentia , concu-
 piscentia , asperitatis impatientia , nimia confidentia . »

*Sed interrogemus cum propheta Dominum dicentes
 ei : Domine , quis habitabit in tabernaculo tuo ?*] « Ta-
 bernaculum cum proprie accipitur belli res est : unde
 et contubernales milites dicuntur , tanquam simul
 habentes tabernacula , » inquit S. Augustinus (*In
 psal. XIV*) ; sed tabernaculum hic a S. Benedicto su-
 mitur pro cœlesti patria .

Aut quis requiescet in monte sancto ejus ?] Quod
 prius tabernaculum appellaverat , hoc montem sanctum
 nuncupat , forte propter laborem et difficultatem
 scandendi cœli , nam regnum cœlorum vim patitur , et
 violenti rapiunt illud .

*Post hanc interrogationem , fratres , audiamus Do-
 minum respondentem et ostendentem nobis viam 22
 ipsius tabernaculi , ac dicentem : Qui ingreditur sin-
 macula .*] Mundis enim corde promittitur regnum
 cœlorum : *Beati mundo corde* , inquit Christus , *quo-
 niam ipsi Deum videbunt* .

Et operatur justitiam .] Secundum S. Anselmum
 (*Lib. Cur Deus homo*) , « justitia est animi libertas
 tribuens unicuique secundum propriam dignitatem :
 majori reverentiam , pari concordiam , minori disciplinam ,
 Deo obedientiam , sibi sanctimoniam , inimico
 patientiam , egeno operosam misericordiam . »

Qui loquitur veritatem in corde suo .] Quia , ut dicit
 S. Augustinus (*In psal. XIV*) , « nonnulli in libris habent
 veritatem , et in corde non habent , tanquam si
 aliquis ostendat viam sciens in ea esse latrones , et
 dicat : Si hac ieris , a latronibus tutus eris , et con-
 tingat ut vere non ibi latrones inveniantur ; verum
 ille locutus est , sed non in corde suo ; aliud enim
 putabat , et nesciens verum dixit : ergo parum est
 verum loqui , nisi etiam in corde ita sit . »

Qui non egit dolum in lingua sua .] Ad quæ verba
 iterum S. Augustinus : « Lingua agit dolus , cum
 aliud ore profertur et aliud pectore legitur . »

Nec fecit proximo suo malum .] Proximus est omnis
 homo , quem cum diligere teneamur , ab omni malo
 illi inferendo abstinere debemus .

*Qui opprobrium non accepit adversus proximum
 suum .*] Id est « non libenter aut temere credita

criminatori, ut ait S. Augustinus (*In psal. xiv*). Aliam hujus versiculi expositionem ex S. Hieronymo tradit Hildemarus: « Ille, inquit, non accipit opprobrium adversus proximum suum, qui nullum læsit, neminem nocuit, neminem scandalizavit, ut ab illo debuisse accipere opprobrium. »

Qui malignum diabolum aliqua suadentem sibi cum ipsa suasionem suam a conspectibus cordis sui respiciens deduxit ad nihilum. Hactenus viam cœlestis tabernaculi demonstravit S. Benedictus; sed quia armatum in nostram perniciem diabolus continuas itineri nostro insidias strere noverat (ideo enim diabolus dicitur, qui Græce criminator, Hebraice deorsum fluens interpretatur, ut cum Smaragdo notant Bernardus Cassianensis et Boherius, quod ad crimina nos provocet, et montem sanctum Dei scandere volentes deorsum fluere efficiat), consequenter subjungit ut a conspectibus cordis malignum respiciamus, perverasque ejus sollicitationes ad nihilum deducamus, denegando eum contemptu consensum, ostendens in hominis esse potestate tentanti diabolo resistere, nec nisi volentem ab ipso superari, juxta illud S. Cassarii (*Serm. 37 in append. Serm. S. August.*): « Aligatus est tanquam innexus canis catenis, et neminem potest mordere, nisi eum qui se illi mortifera securitate conjunxerit. Latrare potest, sollicitare potest, mordere omnino non potest, nisi volentem; non enim cogendo, sed suadendo nocet; nec extorquet a nobis consensum, sed petit. »

Et parvulos cogitatus ejus tenuit, et ellisit ad Christum. Parvulus cogitatus, id est exorientes inimici suggestiones compressit, ne forte crescentes comprimantur, ac tandem pravalcant, juxta illud poeta: *Principis obsta, sero me icina paratur*. Hinc S. Hieronymus (*Epist. 22*): « Nolo sinas cogitationum crescere; dum parvus est hostis, interfice; nequitia, ne zozania crescant, elidatur in semine. » Istud argumentum suae congregationis institutum scripsit (*Cap. 19*), ubi inter alia hæc habet: « In primis, sili quicumque manus ad conflegendum paras cum invisibili hoste conserere, sive mentem tuam ab omni suggestionum obrepentium impetu pervigili custodia communitare, et sicut quisquillas, et quæque purgamenta, quæ de operibus manuum tuarum decidunt, in ignem protinus abjicis, ita nihilominus cogitationum motus in Deum projice; et quoniam ignis consumens est, illi superflua cordis tui ad consumendum trade, memorans illud apostolicum: *Omniem sollicitudinem vestram projicite in eum; et propheta: Jacta cogitationum tuam in Domino, et ipse te eruet*. . . Pone tentationem quasi serpentem: nempe si ab ipso auditu statim repellitur, sana sunt omnia, nihil omnino corrumpitur, nihil eorum quæ intus sunt inquinatur; si autem in eum fuerit admissus, tametsi quavis instantia postmodum abire cogatur, de veneno tamen ejus vel squamis necesse erit aliquid vel perexiguum remanere: ergo sollicitus esto, ut tentationi principio nascenti velut armatus et intrepidus occurras, et parvulos orientium cogitationum motus ad petram, quæ est Christus, alidas, et immensum ejus erga te amorem sapissime meditando, et collata hominibus beneficiis revolvendo; sic enim universas inimici ceteras funditus proteres: « Quod si lupus in te forte repentinus insurgit, arripe petram, inquit iterum Petrus Damiani (*Opusc. dz, cap. 6*), et protinus fugit. Quæ est autem petra, nisi Christus? » Vile S. Ambrosium, lib. vi in Hexam., cap. 4, et Cassianum, lib. vi Institut., cap. 15.

Qui timentes Dominum de bona observantia sua non se reddunt elatos, sed ipsa in se bona, non a se posse, sed a Domino fieri existimantes, operantem in se Dominum magnificant. Quia vero non dormit neque dormitat advenarius, et, ut optime notat S. Bernardus (*Serm. 54 in Cant.*): « Si non potest impedire actionem, tentat intentionem, suadens quatenus effectum gratia arroget tibi; » ideo postquam a malo decli-

nare, bonum facere, justitiam sectari, diabolicas suggestiones spernere, volentem ingredi Dei tabernaculum præcepit, caute omnino subjicit: *Qui de bona observantia non se reddunt elatos, sed ipsa in se bona, etc.* Quibus verbis tria docet: 1º de bona observantia elationem fugere; 2º Deum, non se boni operis auctorem agnoscere; 3º consequenter Deum in se operantem magnificare.

Qui timentes Dominum de bona observantia sua non se reddunt elatos, seipsum magni aliquid esse existimantes, cum tamen nihil sunt; sed potius infra omnes sese deprimentes, ut 24 faciebat S. Bernardus, cujus cum tanta esset vite sanctimoniam, quantum in eo etiam nunc catholicis orbis miratur, ita nihilominus de se scribebat (*Epist. 250*) ad alterum Bernardum priorem Portiarum: « Clamat ad vos monstruosa vita mea, mea ærumnosa conscientia; ego enim quædam chimæra mei sæculi, nec clericum gero nec laicum; nam monachi jamdudum exui conversationem, non habitum. » Et S. Gregorius papa de se item ad Anastasium episcopum Antiochenum sic scribens (*Lib. 1, epist. 7*): « Quod vero me os Domini, quod lucernam dicitis, quod multis prodesse perhibetis, hoc quoque mihi ad iniquitatem mearum conulum accedit, ut cum vindicari in me iniquitas debuit, laudes pro vindicta recipiam. »

Sed ipsa in se bona non a se posse, sed a Domino fieri existimantes. Ut enim egregie dicit S. Bernardus (*Serm. 54 in Cant.*): « Quid odiosius illa voce: *Manus nostra excelsa, et non Dominus fecit hæc omnia!* » Longe aliter sentiebat, qui tamen plurimum libero hominis arbitrio tribuit, Joannes Cassianus, cum dicebat (*Lib. xii, c. 16*): « Non solum namque ipsam perfectionem oportet credere nostra industria nos vel labore possidere non posse; sed ne hæc quidem ipsa, quæ illius exercitum obtentu, id est labores, conatusque nostros, ac studia, sine divinæ protectionis auxilio, inspirationisque ejus, castigationis atque exhortationis gratia perlicere, quam scilicet cordibus nostris, vel per alium solet, vel per semetipsum, nos visitans, clementer infundere. » Ubi Cassianus quatuor agnoscit gratiarum genera: protectionis, qua nos ab hostium insidiis tuetur; inspirationis, qua veluti sopitam mentem interius ad bonum excitat; castigationis, qua nostrum a terrenis omnibus animam avertit; exhortationis, qua per sanctos doctores ad bonum operandum accendit. Quibus si creationis, redemptionis, conservationis beneficium, divinumque ad omnes etiam naturæ ætus concursum addideris, quo pacto jam bonæ observantia gloriam nobis usurpare, Deo negare, præsumemus? Atque merito nobis Apostolus inquit: *Quid habes quod non accepisti? si autem accepisti, quia gloriaris quasi non acciperis?* Et S. Bernardus (*Serm. 13 in Cant.*): « Quidquid hic favoris captas, quod ad Deum non reueris, ipsi furaris; tibi enim unde gloria, pulvis pulvis, tibi unde? De vite sanctitate? Sed Spiritus est qui sanctificat, Spiritus dico, non tuus, sed Dei: et si prodigis et signis effulgeas, in manu tua sunt, sed virtute Dei. An blanditur popularis favor, quod verbum bonum et forte bene depromperis? Sed Christus donavit os et sapientiam; nam lingua tua quid, nisi calamus scribe? Et hoc ipsum nunc accepisti. » Et antea: « Quis credat parieti, si se dicat parturire radium, quem suscipit per fenestram? An si gloriatur nubes quod imbres genuerit, quis non irrideat? Mihi liquido constat, nec de canalibus ortu rivos aquarum, nec de labiis vel dentibus verba prudentis, etsi sensus ultra corporeus non attingat. Neque laus calami laudabilis est pictura sive scriptura, nec gloria lingue aut labiorum sermo bonus: tempus est et ut et propheta loquatur: *Nunquid gloriabitur, inquit, securis 25 contra eum qui secit in ea, aut exaltabitur serra contra eum a quo trahitur? Quomodo si elevetur virga contra elevantem se, et exa tetur baculus, qui utique lignum est; sic contra Dominum omnis qui gloriatur, si non in Domino gloriatur. »*

Operantem in se Dominum magnificant. | Id est cum A gratiarum actione omnem boni operis laudem et gloriam in Deum remittunt, ne forte gratiarum esset fluctus, si non fuerit refluxus, et, ut S. Bernardi verbis utar (*Serm. de Nat. B. Mar.*), « sue reddantur origini fluente gratiæ ut uberius fluant; alioquin nisi ad fontem redeant, exsiccentur. »

Illud cum propheta dicentes: Non nobis, Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam. | Docet hic S. Benedictus ex verbis prophete quomodo operantem in nobis Dominum magnificare debeamus, scilicet omnem honorum operum gloriam Deo ascribendo, ut qui omnia opera nostra in nobis operatus est, omnem inde laudem et honorem referat. « Deus solus omnia creavit, inquit S. Bernardus (*Serm. 43 in Cant.*); solus de hoste triumphavit, solus captivos liberavit, et socium habebit in gloria? et brachium, inquit, meum auxiliatum est mihi, torcular calcavi solus, et de gentibus non est vir mecum. Quid ergo mihi cum victoria, si nec fui in prælio? Impudentissime mihi arrogare gloriam absque victoria, vel victoriam sine pugna. »

Sicut nec Paulus apostolus de prædicatione sua sibi aliquid imputavit dicens: Gratia Dei sum id quod sum. | Confirmat exemplo Apostoli, quod præmiserat; ubi quod ait Apostolum nihil sibi imputasse de prædicatione sua, tribus modis potest intelligi: 1º de ipsa prædicatoris dignitate, ad quam ex blasphemo et persecutore assumptus est: 2º de exercitio ipsius prædicationis per tot terrarum plagas Evangelium annuntiando; 3º de ipsius prædicationis fructu, et Christo fidelibus acquisitis; et sic quolibet sensu nihil sibi Paulus de prædicatione sua imputavit; nam etsi ap. stolus sim, inquit, *Apostolus quidem per voluntatem Dei* (1 Cor. 1), sive, ut dicit alibi, *Apostolus non ab hominibus, neque per hominem, sed per Jesum Christum et Deum Patrem* (Gal. 1), et si plus omnibus laboravi, non ego autem, sed gratia Dei mecum; denique si tantum Domino populum acquisisse videor, *Ego quidem plantavi, Apollo rigavit, Deus autem incrementum dedit* (1 Cor. xv), et sic gratia Dei sum id quod sum.

Et iterum ipse dicit: Qui gloriatur in Domino gloriatur. | Gloriari in Domino est omnem boni operis gloriam ei attribuere, ut cum Paphnutio abbate apud Cassianum (*Collat. III, c. 45*), bona nostra demirantibus, atque inde laude nos effluentibus dicere possumus: « Non liberum arbitrium, sed Dominus solvit compeditos; non nostra virtus, sed Dominus erigit elisos; non lectionis industria, sed Dominus illuminat cæcos, quod Græce dicitur *κῆρος σκοπὸς τυφλῶν*, id est Dominus sapienter facit cæcos; non nostra cautio, sed Dominus custodit advenas; non nostra fortitudo, sed Dominus allevat sive sufficit omnes qui corruunt, etc.; » atque ita illud S. Bernardi usurpare licebit (*Serm. 43 in Cant.*): « Securus glorior, 26 si teste conscientia de gloria Conditoris nihil mihi usurpo; securus plane, quia jam non contra Dominum, sed in Domino. »

Unde et Dominus in Evangelio ait: Qui audit verba mea hæc, et facit ea, similabo eum viro sapienti. | Desumpta ex Evangelio Christi Domini verba suo S. Benedictus adaptat proposito, dicens: Unde et Dominus in Evangelio ait: Qui audit verba mea hæc, scilicet, qui ingreditur sine macula, etc., *similabo eum viro sapienti*, nimirum Christo, qui est Patris sapientia, qui *ædificavit domum suam*, de qua Scriptura: *Sapientia ædificavit sibi domum, excidit columnas sepem; ædificavit, inquam, sibi domum*, nempe Ecclesiam, *supra petram*, id est super seipsum, nam petra erat Christus. *Venerunt flumina, staverunt venti*, scilicet persecutionum per tyrannos, sub hereticos, per falsos fratres; vel prosperitatum sub principibus Christianis; *impegerunt in domum illam*, quia non minus prosperitate quam adversitate quatitur Ecclesia; *et non cecidit*: perseveravit enim usque ad consummationem sæculi: *fundata enim erat supra petram*, scilicet

Christum. | *Ye quo Apostolus: Fundamentum ædificatum nemo potest movere præter id quod positum est.*

Hæc coramplens Dominus. | Id est adeo misericorditer suaviterque nos preveniens, ad vitam invitans, tabernaculi viam demonstrans.

Expectat invidie his suis sanctis monitis factis non respondere debere. | obediens scilicet monitis, et ea quæ suadet impigre exsequentes, ne forte nobis cum propheta exprobrat dicens: *Vocavi, et non erat qui responderet; locutus sum, et non audierunt, feceruntque malum in oculis meis, et quæ nolui egerunt* (Isai. lxvi).

Ideo. | Nimirum, ut sanctis Domini monitis respondeamus factis.

Nobis propter emendationem malorum hujus vite ad inducias relaxantur. | Et qui hæctenus vitis ac peccatis vitam deturpavimus, in posterum ingrediamur sine macula; qui exhibuimus membra nostra servire iniquitati ad iniquitatem, eadem exhibeamus servire justitiæ ad justitiam.

Dicente Apostolo: An nescis quia patientia Dei ad poenitentiam te adducit? | Confirmat Apostoli verbis quod præmiserat: propter emendationem malorum hujus vite ad inducias relaxantur. Nam, ut ait Hieronimus, « quod B. Benedictus vocat inducias, Paulus dixit patientiam; et quod B. Benedictus dixit emendationem, Paulus dicit poenitentiam; et quod dixit relaxantur, Paulus dicit adducit. » Igitur patientia Dei sunt induciæ, quas ad emendationem malorum benignissime nobis concedit ju. ex justus, fortis et patiens; ut enim dicit S. Cæsarius (*Serm. 29 in append. S. August.*), « Quando nos prolixis temporibus peccavimus, et nihil mali a Domino sustinemus, patientia est, non negligentia; non ille perdidit potentiam, sed nos ad poenitentiam re-ervavit. » Tanta provocati benignitate festinus agere poenitentiam, 27 alioquin quid in extremo positi judicio respondebimus Deo si neglexerimus? « Non est, inquit, S. Augustinus (*Serm. 22 de Script.*), quod in fine dicatur Domino: Non me permisisti bene vivere, aut dilationem correctionis non mihi dedisti, aut non ostendisti quid appeterem, quid vitarem: videte quia tacet, videte quia differit, videte quia blanditur, hortatur, minatur. »

Nam pius Dominus ait: Nolo mortem peccatoris, sed ut convertatur. et cetera; | sive, ut ait Petrus apostolus: *Patienter agit propter vos, nolens aliquos perire, sed omnes ad poenitentiam reverti*; et Paulus: *Deus vult omnes homines salvos facere*; et item ipse Dominus per Prophetam: *In quacunq. die ingemuerit peccator, omnium iniquitatum ejus non recordabor.*

Cum ergo interrogassemus Dominum, fratres, de habitatore tabernaculi ejus; | nimirum cum propheta dicentes: Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo?

Audivimus habitandi præceptum. | Id est, quid illud habitare cupientibus præcipitur, cum post interrogationem responsum est: Qui ingreditur sine macula, etc.

Sed si compleremus habitatoris officium, erimus hæredes regni caelorum. | Habitatoris officium potest duobus modis inteligi: 1º pro officio jam inhabitantium, quorum est Deo jugiter adherere, illum laudare, benedicere, amare; 2º pro officio nondum quidem inhabitantium, sed tamen habitare ardentem desiderantium, quorum est ingredi sine macula, operari justitiam, etc.; atque ita si complerimus habitatoris officium, erimus hæredes regni caelorum; si serus, minime: unde egregie S. Basilus (*In proemio ad Reg. fus.*): « Nos vero id quidem de nobis dicimus, quod regnum caelorum expectamus, ea vero non curamus: unde illud acquiritur..... Sed quis cum satiatione tempore domi desederit, aut dormierit, tempore messis suum suum manipulum implevit? Quis vitem vindemiat quam non plantavit? Eorum sunt fructus quorum sunt et labores; honores et coronæ eorum sunt qui certando videntur: quis coronabit eum qui ne aggressus est quidem adversarium? »

Ergo, | ut hæredes regni caelorum simus,

cum vado, et nescit quod in unius horæ puncto vulnus accipitur, et vix longo tempore ad sanitatem pristinam revocatur, etc.]

Constituenda est ergo a nobis dominici schola servitii.] Schola secundum propriam nominis acceptiōnem est locus in quo liberalibus litterarum studiis adolescentes vacare solent. Schola etiam, ut observat Menardus noster, est conclave in quo monachii aliquid agunt, legunt, et dormiunt; quod probat ex concilio Turonensi secundo can. 15 (*In not. ad conc. Reg. cap. 15, § 2*): « Nec liceat monachis cellas habere communes, sed schola labore communi construatur, ubi omnes jaceant, aut abbatē aut præpositum gubernante; » ex Regula cujusdam cap. 12: « Focos vero in schola penitentes, si fuerint, bini per hebdomadas faciunt; » ex Regula S. Cæsarii cap. 3: « De his tamen habitu mutando, vel lecto in schola habendo sit in potestate prioris. » Hic vero schola a sancto Benedicto accipitur usurpatque ad significandam regulam, unde et mox eam institutionem vocat; neque omnino insolitum est apud veteres scripta sacra institutaque sanctorum scholas appellare; nam et S. Hieronymus, referente Bolerio, in epist. ad Evasgrium librum Exodi vocat scholam medici, ubi leges datæ a Deo populo Israel sunt descriptæ; et interrogatus apud Cassianum Joannes abbas, cur relicta anachorēsi, cœnobarum instituta esset amplexus, respondit, « velut imparem se anachorētæ disciplinæ, et sublimitate tantæ perfectionis indignum ad juniorum scholas revertisse, si tamen vel ipsorum instituta secundum professionis meritum posset implere. »

Porro hæc schola dicitur dominici schola servitii, quia tota est in ediscendo supremæ majestati debito obsequio, unde et discipulos alloquens ait: Sub uno Domino æqualem servitutis militiam bajulamus.

In quâ institutione nihil asperum, nihilque grave nos constituturos speramus.] Hic aliquem audire mihi videor S. P. Benedictum ita adorientem: Siccine, sancte Pater, nihil asperum, nihilque grave vocas, corpus castigare, delicias non amplecti, jejunium amare, voluntatem propriam odire, usque ad impossibilia obedire? Ubi est quod capite 58 de disciplina suscipiendorum fratrum dictus es: Probeur in omni patientia; et: Prædicentur eis omnia dura et aspera? et quæ conventio inter, nihil asperum nos constituturos 31 speramus, et prædicentur eis, non aliqua aut multa, sed omnia dura et aspera? Sed et nunquid jugum tuam appellas Regulam? Cui S. Pater responderet: Est plane Regula quam propono jugum, sed Christi, quod ipse pronuntiat et leve et suave, quod, ut ait S. Cæsarius (*In append. S. Aug. serm. 28*), levare consuevit, non premere, et magis nos portat quam portetur a nobis. De quo et S. Bernardus (*Epist. 72*): « Num vere leve est, quod portantem non gravat, sed levat? Quid pro levius onere quod non solum non onerat, sed et portat omnem cui portandum imponitur? » Et revera ut hic cum S. Bernardo seu quovis alio loquar (*Tract. de Charit., c. 12*): « Quid suavis homini, quid jucundus, quam mundum contemnere, et se reputare sæculo celsiorem, atque in bonæ conscientiæ vertice consistentem, et mundum habere sub pedibus, nihil in eo videre, quod appetat, ... fallaces divitias, et honores perniciosos, et damnabiles delicias conculcare? Quid, queso, tranquillius quam suam animam sic stabilire, ut nullis motibus carnalis concupiscentiæ agiteur, carnem rore pudicitæ tepescentem compellat ancillari, ut eam ad exercitium militiæ spiritualis promptissimam habeat adjuvicem? etc. »

Sed aliquas hic inserere rationes juvat, cur S. Benedictus nihil asperum aut grave in Regula constitutum se asserat. Primum est, quia tot ac tantis internis animum obsequentis sibi Deus replet delectationibus, ut nihil sit durum quod non emolliant, nihil amarum quod in dulcedinem non convertant, vade et si sit Regula jugum, plane computrescit ju-

gum a facie olei, ut cum propheta loquar, olei utique exultationis et lætitiæ, qua fidelem Deus recreat animam.

Secunda est, quod non servis, sed filiis datur, qui non formidine, sed dilectione aguntur; qui Christo nihil sibi carius aliquid existimant; porro ubi dilectio, nulla vitæ asperitas. « Hac postquam imbutus fueris, scribebat olim ad Gislebertum eremitam Petrus Venerabilis (*Lib. 1, ep. 20*), erit tibi cella tua toto mundo latior, jejunium refectio, vigiliæ somnus, opus otium, labor requies; » et Guillelmus abbas S. Theodorici ad fratres de Monte Dei (*Cap. 8, n. 25*): « Panis furfureus, et simplex aqua, et olera, et legumina simplicia, nequaquam res delectabiles sunt; sed in amore Christi et desiderio internæ delectationis, ventri bene morigerato gratanter ex his satisfacere posse valde delectabile est. » Denique S. Bernardus (*Serm. 85 in Cant.*): « Ubi amor est, labor non est, sed sapor. »

Tertia est, quod etiam servis timore confectis, salutem et vitam æternam vere desiderantibus, novissimaque hominis serio meditantibus, vel amarissima dulcia evadunt; atque mitigari posse monasticæ vitæ asperitatem docebat olim S. Bernardus nepotem suum Robertum, ad eum sic scribens (*Epist. 1*): « Vigilas times, et jejunia, manuumque laborum; sed hæc levia sunt meditati pœnas perpetuas recordatio deinde tenebrarum exteriorum facit non horrere solitudinem. Si futuram cogitas de verbis otiosis discussiōnem, non valde displicebit silentium; fletus æternus et stridor ille dentium ante cordis oculos reductus pares tibi reddet mattam et culcitram. » Simili prorsus modo Joannes Trithemius: 32 « Si quem terrent aspera claustrii, cogites tormenta inferni; si matutinas vigiliis onerosas existimas, scito quoniam ibi nunquam dormiunt, neque quiescunt; si duritiam lectulorum refugis, considera quia lectulus eorum est ignis qui non exstinguetur; si cibi et potus parcitatem, cogita quoniam cibus illorum vermis immortalis est; et luctus, et vix; si expavescis custodiam claustrii, memorare claustrum inferni, quoniam non egredientur inde usque in sempiternum, etc. »

Quarta est, quod consuetudine vilecunt omnia: unde quod in malam partem aliquando scribebat S. Bernardus (*Lib. 1 de Consid., cap. 2*), apposite hinc ad nostrum consuetudinem convertere possemus: « Quid non invertat consuetudo? quid non assiduitate duratur? quid non usui cedat? quantis quod præ amaritudine prius e. horrescebat, usu ipso male in dulcedinem conversum est! Audi justum quod lamentetur de hujusmodi: Quæ prius tangere nolebat anima mea, nunc præ angustia cibi mei sum. Primum quidem tibi imporbabile videbitur aliquid; processu temporis si assuescas, judicabis non adeo grave, paulo post et leve senties, paulo post non senties, paulo post etiam delectabit. »

Quinta est, quod sic omnia temperavit aptavitque sanctus legislator, ut et sit quod fortes cupiant, et infirmi non refugiant; sic nimirum cuncta disposuit, ut nullus sit qui regulam facili negotio observare non possit. Hinc S. Petrus Damiani (*Opusc. 13, cap. 17*): « Regula sancta, inquit, quasi ampla quædam capax et spatiosa domus facta est ad omnia hominum genera capienda, pueros videlicet et senes, fortes et debiles, deliciosos et multimoda morum inæqualitate diversos. »

Sed et si quid paululum restrictius dictante æquitate ratione propter emendationem vitiorum et conservationem charitatis processerit, non illico pavore perterritus refugas viam salutis.] Quia qui mittit manum aratum, et respicit retro, aptus non est regno cælorum; et pavidus in lege non admittitur ad prælium, ne illi paveant, et alios pavere faciant. Viam vero salutis appellat Regulam suam, quia facientibus eam æterna regna patebunt, juxta illud S. Fulgentii (*Lib. de Fide, cap. 3*): « Omni vorent, et reddenti quod

ubera quibus te nutrerat mater ostendat; licet in limine pater jaceat, per calcatum perge patrem, sicca oculis ad vexillum crucis evola: solum pietatis genus, et in hac re esse crudelium. » Hujusmodi crudelitate agebatur S. Columbanus (*Jonas in Vit. S. Col. n. 8, sæc. n. Bened.*) cum obstanti matri, et limini ostii inhaerenti, postularet ut se ad monasterium ire sine- ret, illaque ejulans et pavimento prostrata denegaret se permisuram: « Ille enim limen matremque transiliens, poposcit matrem ne mœrore solveretur, dicens se nunquam deinceps in hac vita videndum. » Ad hujusmodi crudelitatem nos etiam hortatur propheta cum dicit: *Obliviscere populum tuum et domum patris tui, et concipiscet Rex decorem tuum*; ad quod attendens S. Hieronymus exclamavit (*Epist. 10, ad Furium*): « Grande præmium parentis obliti: Et concipiscet Rex decorem tuum. »

Processu vero conversationis, et fidei, dilatato corde, inenarrabili dilectionis dulcedine curritur via mandatorum Dei, juxta illud Spiritus sancti in Proverbiis (*Cap. iv*): *Ducam te per semitas æquitatis, quas cum ingressus fueris, non arctabuntur gressus tui, et currens non habebis offendiculum*; et Ecclesiastici vi: *In opere ipsius sapientie exiguum laborabis, et cito edes de generationibus illius*; et apud Apostolum: *timis autem disciplina in pœniti quidem videtur non esse gaudii, sed mœrore; postea autem fructum pacatissimum exercitatis per eam reddit justitie* (*Heb. xii*). Sed libet hic sancti Benedicti textum excurrere: *Processu, inquit, conversationis et fidei.* Hæc verba duplicem sensum sortiri possunt: nam primo *processu conversationis* ita potest intelligi, ac si diceretur, successu temporis, usu ac exercitio, bonaque regulari observantia consuetudo ne facili reperies quæ difficilia, latissima quæ prius videbantur angusta. « Nuditatem pedum, inquit Petrus Damiani (*Opusc. 15, cap. 21*), et exiguitatem vestium, lecti duritiam, ciborum asperitatem, aquæ potum, et cætera hujusmodi incipientes quidem non sine quadam formidine perhorrescimus; perseverantes autem, et longanimitè insistentes, faciliora et tolerabiliora deputamus: asperitatem quippe frequentia mitigat, rigorem consueto commendat. » Et Petrus Blesensis ad Alexandrum novitium scribens (*Epist. 157*): « Non te deterreat conversatio primitivæ. **36** novum obedientiæ jussum, inconsuetus ordinis rigor, et austeritas disciplina: quidquid asperum nunc videtur, obedientia sibi convertet ad lucum; quæ nunc amariora sunt, usu mediante dulcescent; his enim qui de tenebris progrediuntur ad lumen lux imprimis molesta est, donec oculi luminis assuescant. » Eadem ratione Robertum nepotem excitabat S. Bernardus (*Epist. 1*): « Subito procedenti de umbra ad solem, de otio ad laborem, grave cernitur onus quod incipit; sed postquam ab his dissuescere, et ad illa paullisper assuescere cœperit, usus tollit difficultatem, invenitque facile esse quod impossibile ante putavit. Solent etiam fortissimi milites audita buccina ante congressum trepidare; at ubi ad prælium ventum fuerit, spes victoriæ, timor ne vincantur intrepidus reddit. » Denique idem docet Glossa Ordinaria cum moraliter explicans Elisæi miraculum quo per modicam farinulam immisionem amarum ex coloquintide pulmentum dulcorasse dicitur, « Per hoc, inquit, significatur quod hominibus delicate nutrius in sæculo vita religiosa videtur amara in principio: sed sicut pulmentum per immisionem farine factum fuit sapidum, sic per Dei gratiam et bonam assue actionem vita religiosa, quæ prius dura videbatur, non solum portabilis, sed etiam suavis efficitur. » Unde et S. Bernardus ad Hugonem novitium scribens ait (*Epist. 554*): « Non astatem teneram ordinis asperitas terreat; memento quod asperior cardius panium facit levio- rem, conversatio conscientiam, aderit Christi suavitas, et propheta: farioula pulmentum incomedibile rudiatur. »

Alio sensu *processu conversationis*, id est virtutis,

A sive cum *nomine* in virtute profeceris; atque ita exponit Sinaragdus: « *Processu, inquit, dicit conversationis augmentum virtutum, et profectum animæ, in quibus monachus quotidie augmentari debet, et crescere.* » Et quidem recte, neque enim solus exercitiorum regularium usus, virtute deficiente, tollit religionis difficultatem, quin potius augetur languor et tepiditas. *Processu ergo virtutis nihil difficultatis senties, levia videbuntur omnia, cunctasque cacodæmonum artes dissipabis, qui et timidi longe fugient a te, ut gregia hæc similitudine docet S. Bernardus (Serm. 60 in Cant.)*: « *Aut flo: escetibus vineis omne reptile venenatum cœtere loco, nec ullatenus novorum ferre odorem florum: quod volo attendant novitii n-stri, et fiducialiter agant, cogitantes qualem spiritum acceperunt, cujus priinitas demones non sustinent.* » Hæc nimirum primitiæ sunt virtutum flores, quos in novitio perhorrescit ac refugit hostis antiquus.

Dilatato corde.] Id est cum ipsa delectabit justitia; nam, ut ait S. Augustinus (*In psal. cxviii, cordis dilatatio est justitiæ delectatio*). Dilatator autem hoc modo cor monachi, cum Deo totus adhaerens, unus sit cum eo spiritus, et habitantem in se per gratiam possidet Creatorem. Quidni enim dilataretur, quæ Deus magnus, infinitus, imminens inhabitat?

Inenarrabili dilectionis dulcedine. Dilectionis, ait, dulcedine, quia, *ubi amor est, ibi non labor, sed sapor est*, ut loquitur **37** S. Bernardus; et quidem *inenarrabili*, quod eam necat experiri, sed a nullo possit exprimi: hæc dulcedine recreatus propheta totus in stupore psallebat: *Quam magna multitudo dulcedinis tuæ, Domine, quam abscondisti iumentibus te!* Hæc dulcedine, « hoc musto inflammantur, et hoc præclaro poculo quotidie inebriantur etiam corda fidelium et animæ convertentium, di ebat Clim S. Augustinus (*In appnd. Serm. S. August. serm. 182*), seu quivis alius; quod frequenter fieri videmus, quando pro desiderio salutis suæ parentes et patriam fugiunt, exeunt nullo compellente de terra et cognatione suâ, et mortui huic mundo alios spiritualiter animarum inquirunt parentes, et liberi sub jugo veniunt, et pauci ante elati atque sublimis humilia affectant, superba fastidiunt, et cupiunt esse quod ante desperaverant, et odise incipiunt quod fuerant: presentium hospites, futurorum appetitores, æternam illam patriam contempta temporalium falsitate suspirant. Hoc itaque musto spiritales animæ inebriatæ et penitus commutata abstinentiam deliciis, vigiliis dulcibus somnis, paupertatem divitiis anteponunt, arduum contra vitia laborum jocundissimam computant voluptatem, dulcescunt eis vitia, et quæ prius fuerant pretiosa vilescunt, diligunt inimicos, et benefaciunt his qui se oderunt, non convincuntur indignantibus, non irritantur opprobriis, non franguntur injuriis: prorsus horum nihil sentiunt propter fervorem Spiritus sancti. » Tanta est amoris divini suavitas, vis, potentia, ex qua etiam sequitur.

Ut ab ipsius magisterio nunquam discedens, in ejus doctrina usque ad mortem in monasterio perseverantes.] Quia nihil prodest bene incepisse, nisi in bono ad mortem usque perseveremus: unde apud Cassianum Pinellus abbas juvenem quem in monasterio susceperat instituens, ait (*Lib. iv Instit., cap. 57*): « Bene cœpisse nihil proderit, nec pleno fervore renouationis arripuisse principia, si hæc congruus etiam finis similiter non commendaverit atque concluserit, Christi que humilitas atque paupertas, quam nunc coram ipso professus es, usque ad extremam vitam quæma modum arrepta est a te non fuerit custodita. »

Passionibus Christi per patientiam participamus.] Id est cum Christo simul patiamur; ubi ostendit S. Pater proprium monachorum esse pati et crucem ferre: si enim tota vita Christiani, si secundum Evangelium vivat, crux est et martyrium, quanto magis monach

timere contenti sunt, subdique seniorum imperio delinquantur, separatas expetunt cellas, ac solitarii sedere desiderant, ut ita scilicet a nomine lacerant, patientes, mansueti, ac humiles possint ab hominibus aestimari. Quos etiam perperam cum gyrovagis confundit Alardus Gazrus explicans hunc Cassiani locum; nam gyrovagi semper vagi, nunquam stabiles existunt; hi vero cellas expetunt, et solitarie sedere desiderant. Propius ad sarabaitas accedere dixeris, a quibus in hoc tantum discrepare videntur, quod sarabaitæ nulla unquam regula approbati, experientia magistri dicuntur; hi vero prius in monasterio, cujus excessere jugum, vixerunt.

At vero S. Isidorus eremitas ab anachoretis distinguit, sex recenset monachorum genera, cœnobarum, eremitarum, anachoretarum, eorum qui anachoretarum imagine sibi blandiuntur, quos modo describat Cassianus, circellionum (hi sunt gyrovagi), et sarabitarum.

Septimum genus addit S. Valerius citatus a S. Benedicto Ananensi in Concordia Regularum (Cap. 3, § 7), eorum qui ex familiario et servitio monasterii, condebantur inviti ab abbatibus, paucis tunc ad conversionem accedentibus: quo in genere referri possent ii quos quidam Mediani monasterii abbas « circuevit civitates, quoscunque invenire potuit, qui volebant monachari, secum adduxit, et eos tonsuratos non corde, sed habitu tantum monachavit, » ut scribit Richerus in Vita S. Hildulfi cap. 18.

Octavum hic subiungere possemus, eorum qui, ut dicit S. Fructuosus in Regula monastica communi cap. 1, « ob metum gehennæ in suis sibi domibus monasteria componere solent, et cum uxoribus, filiis, et servis, atque vicinis cum sacramenti conditione in unum se copulare, et in suis sibi, ut diximus, villis ex martyrum nomine ecclesias consecrare, et eas falso nomine monasteria nuncupare. Nos tamen hæc non dicimus monasteria, sed animarum perditionem, et ecclesie subversionem. » De quibus omnibus si cœnobitas et anachoretas exceperis, melius est silere quam loqui, nam reliquos non tam monachos quam monachorum larvas et monstra verus dixeris, unde etiam S. Augustinus duo tantum monachorum genera assignat.

Primum cœnobarum.] a communi vita, quam profitentur, sic dictorum; nam Græce κοινός, Latine *communis* exprimitur, et *βίος*, vita.

Primum inter monachorum genera dicitur cœnobarum genus, sive institutione, sive utilitate, sive naturali rerum ordine.

Primum institutione, ut pote quod a primis Ecclesiæ temporibus sumpsit se dicitur exordium; nam, ut tradit apud Cassianum abbas Piamon (Collat. 18, c. 5), « talis tunc erat omnis Ecclesia, quales nunc perpaucos in cœnobiis invenire difficile est; sed cum post apostolorum excessum tepescere cœpisset multitudo credentium, hi quibus adhuc erat apostolicus fervor, memores pristina illius perfectionis, discedentes a civitatibus suis, illorumque consortio qui sibi vel Ecclesiæ Dei remissionis vitæ negligentiam illicitam esse credebant, in locis suburbaniæ ac secretioribus commanere, et ea quæ ab apostolis per universum corpus Ecclesiæ generaliter meminissent instituta privatim exercere cœperunt; atque ita coecluit ista, quam diximus, discipulorum qui se ab illorum contagio sequestraverant, disciplina; qui paulatim tempore procedente segregati a credentium turba, ab eo quod a conjugis abstinere, et a parentum se consortio mundique istius conversatione discernere, monachi sive monachiones, singularis ac solitaria vitæ restrictione nominati sunt; unde consequens fuit ut ex communione consortii cœnobarum, cellasque ac diversoria eorum cœnobia vocarentur. Istud ergo fuit antiquissimum monachorum genus, quod non modo tempore, sed etiam gratia primum est, quodque per annos plurimos solum inviolabile usque ad abbatem Pauli vel Antonii duravit

atatem. Quapquam huic Cassiani sententiæ non subscribent, qui S. Pachomium primum cœnobarum patrem faciunt. Sed Turrecremata (Tract. 8 in Reg. S. Bened.) altius repetens cœnobarum curas, a cunctis prophetarum exordium sumpsisse assertit, probatque hac S. Hieronymi auctoritate: *Filii prophetarum quos monachos legimus, etc.*

Secundo cœnobarum primi sunt utilitate, nam vita communis, ut postea demonstrabimus, præstat anachoresi, quæ quo sublimior, eo periculosior.

Tertio naturali etiam rerum ordine primum est genus cœnobarum, quia non nisi prius in cœnobio probatos recipit eremus.

Hoc est monasteriale.] Videtur hic S. P. Benedictus cum cœnobiis monasteria confundere: nonnihil tamen inter utrumque discriminis affert apud Cassianum abbas Piamon (Collat. 18, c. 10): « Licet, inquit, a nonnullis soleant indifferenter monasteria pro cœnobiis appellari, tamen hoc inter est, quod monasterium nomen est diversorii, nihil amplius quam locum, id est habitaculum significans monachorum; cœnobium vero etiam professionis ipsius qualitatem disciplinamque designat; et monasterium potest etiam unius monachi habitatio nominari; cœnobium autem appellari non potest, nisi ubi plurimorum cohabitantium degit unita communio. » Et sane monasterii vocem ad solam unius monachi habitationem designandam frequenter usurpari in 42 sanctorum Patrum vitis constat: unde S. Athanasius in Vita S. Antonii (Cap. 21): « Erant, inquit, in monte monasteria tanquam tabernacula; » et Rufinus refert (Lib. II de Vit. Pat., c. 2) fratres congregatos « sub una die monasterium construxisse. » Quod de cœnobio quis credat? Et ibidem eisdem sæculo nuntium remittere cupienti, et requirenti ab abbate Ammonio cellam vacantem: « Tunc ille, inquit: Ego inquiram, sed donec inveniam hic esto in hoc monasterio, » et relinquens ei omnia pariter cum monasterio, ipse procul ab eo parvissimam cellulam reperit atque in ea se constituit, fratrique qui nuper advenerat, nec intelligenti, ex integro cum omnibus quæ in eo fuerant, cessit monasterio. » Eodem sensu monasterii vocem usurpat S. Nilus in Hist. cædis SS. Patrum in Sina, cap. 9 apud B. II. 13 Januar.

Militans sub regula, vel abbate.] Particula vel bifariam potest hic sumi disjunctive et copulative: disjunctive, quia, ut ait Bernardus Cassinensis, « quando monachi non super se habent abbates, sed præpositos, et decanos, et priores; militant tamen sub regula, sed sequuntur regulam secundum præpositorum imperia. » Et Hildemarus: « Forte, inquit, quod B. Benedictus plenus fuit spiritu prophetia, et vidit spiritu prophetia istud tempus, in quo sunt multa monasteria sine abbatibus regularibus, idcirco posuit: *Militans sub regula vel abbate,* » fatetur tamen uterque particulam vel hic sumi posso copulative pro et, quo sensu etiam eam capiunt reliqui interpretes communiter; et sic nomine abbatis intelligitur quicumque superior quocunque nominetur vocabulo, sive præpositus, sive decanus, sive prior.

Deinde secundum genus est anachoretarum.] Anachoretæ, quorum principes Paulum et Antonium fecerunt S. Hieronymus et Cassianus, et quorum in Veteri Testamento Elias et Eliazus, in Novo autem Testamento Joannes Baptista aliquas nobis exhibuerunt umbras, « hi sunt qui habitant per desertum, » inquit S. Hieronymus (Epi. 22); sive, ut ait apud Cassianum abbas Piamon (Collat. 18, cap. 5), quæ « prius in cœnobiis instituti, jamque actuali conversatione perfecti, solitudinis elegerunt secreta; » quæ « nequaquam contenti hac victoria quæ inter homines occultas insidias diaboli coqueverunt, aperuerunt certamine ac manifesto conflictu damnibus cogredi cupientes, vastos eremi recessus penetraverunt; » unde et anachoretarum nomen accepit; « ab eo enim quod procul ab hominibus cesserunt occupantur, » ut dicit S. Hieronymus

(*Epist. 22*); ἀναχωρεῖν enim Græce Latine *secedere* A redditur; quamquam aliam hujus vocis etymologiam adducunt Boherius et Trithemius. Hi nimirum dictos volunt anachoretas ab ἀνά sursum et χορός chorus, eo quod supernarum rerum contemplationi præcipue streperent, et « ad cœlestium spirituum chorum respirare debeant, » ut loquitur Trithemius. Unde et apud Cassianum abbas Joannes: « Eremitæ, inquit, perfectio est exutam mentem a curis habere terrenis, eumque, quantum humana fragilitas sinit, vivere cum Christo. » Addit Boherius 43 dictos fuisse anachoretas tanquam argentes cor suum ad Dominum juvenis et abstinentis; cui interpretationi satis congruit quod de anachoretis scribit Severus Sulpicius (*Lib. 1 Dial., c. 9*): « Habitant plerique in eremo sine ulla tabernaculis, quos anachoretas vocant: vivunt herbarum radicibus, nullo unquam certo loco consistunt, ne ab hominibus frequententur; quas nox cœgerit, sedes habent. »

Id est eremitarum.] Cum eremitis anachoretas B confundit S. P. Benedictus; aliquod tamen inter utrosque discrimen constituit S. Isidorus (*Lib. 11 de Div. Offic., c. 45*). Vult nempe eremitas eos esse « qui, procul ab hominibus recedentes, deserta loca et vastas solitudines sequi et habitare perhibentur, etc. » Anachoretas autem illos « qui, jam cœnobiali conversatione perfecti, includunt semetipsos procul ab hominum conspectu remoti. » Verius tamen utrosque non nisi unum monachorum genus effigere dixeris; nam et quos hic describit S. Isidorus eremitas, hos S. Hieronymus, Severus Sulpicius, et Cassianus anachoretas appellant. Nec tamen inficias ibo quin duas tresve in species hoc monachorum genus dividi possit; nam, ut dicit B. Petrus Damiani (*Opusc. 15, c. 52*), « eremitarum ordo bipartitus est, quorum videlicet alii cellulas incolunt, alii passim per eremi deserta gradientes, certas ædes habere contemnunt. Sed qui per eremum spatiando discurrant, anachoretæ; qui vero cellulis contenti sunt, usitato vocabulo eremitæ dicuntur, quibus nomen commune fictum est speciale. » Atque hanc etiam postremi in duplici existere differentia: ut enim observat Menardus (*In not. ad conc. Regul., c. 3, § 6*), « quidam infra monasterii septa in cellis includebantur, ut patet ex Justiniani Novella 5: Nisi quidam illorum in contemplatione et perfectione degentes, vitam remotam habeant in hospitio, quos vocare anachoretas, id est discordantes; et hesychastas, id est quietescentes consueverunt; ubi hospitium sumitur pro cella, ibi enim agitur de iis qui in monasteriis includuntur. Id etiam planum est ex canone 41 sextæ synodi, quæ ait hujusmodi inclusos ἀναχωρητικὴν παιδαγωγίαν διακονίαν, id est anachoreticam exercere vitam. Quidam vero extra monasterii septa inclusi erant, de quibus hoc capite agit S. Isidorus. »

Porro a primo reclusionis genere: exclusæ non fuerunt hæc mulieres, quæ in virorum monasteriis inclusas vixisse non raro reperimus apud auctores. Talis erat apud Meldos Otgerii ducis Carmentriacensis soror (*Sæc. iv Bened. part. 1, p. 659 nomine Gibelina amoris Dei gratia sæculo xi reclusa in Faroniano monasterio, ex Fulcoudi abbatis Notitia de præfato Otgerio*). Talis apud Virodunum S. Popponis mater B. Adelwiif (*Apud Boll. 25 Jan.*), quæ cum, unposito sibi velo, cœnobiticam primum vitam professa esset, « apud S. Vitonum succedente etiam tempore solitaria esse cepit, ibique reclusa cursum vitæ, diabolo cum virum suarum copiis triumphato, in pace peregit, ut de ea scribit Everhelmus in Vita S. Popponis n. 18. Talis denique apud S. Gallum sancta Wiborada (*Sæc. v Bened.*), quæ quadriennio primum juxta ecclesiam S. Georgii inclusa, postea ad S. Gallum ab episcopo vocata, ibidem ad finem usque vitæ, quam martyrio absolvit, perseveravit, « quum 44 episcopus cum paucis persecutus, et benedicens clausulam observavit, » attestante Hartmanno monacho S. Galli in ejus Vita n. 15. Porro

hujusmodi reclusæ sub regimine et disciplina abbatis monasterii vivebant, ut probat nos: er Mabillonius in observationibus præviis ad Vitam S. Wiboradæ. Quæ lex viros perinde ac mulieres æque constringebat, qui sive intra, sive extra monasterium inclusi, aut alias solitarie viverent, proprio tamen monasterii unde egressi fuerant, abbati subjecti remanebant, ut inter alia colligitur ex Vita S. Ayberti monachi Crispiniensis n. 1 (*Boll. 7 April.*), qui, accepta a Lamberto abbate licentia, « reclusionem ingressus est, in quâ, quandiu vixit, sub imperio Crispiniensis abbatis Domino militavit. » Qui autem perpetuæ reclusioni haud erant addicti, hi certis temporibus ad suum monasterium accedere solebant, cujus rei luculentum habemus exemplum Adhegrini Cluniacensis monachi apud Joannem monachum in Vita S. Odonis (*Lib. 1, n. 22, sæc. v Bened.*), qui ex licentia abbatis per triginta et amplius annos in eremo degens, « dominicis tantum diebus, aut præcipuis festivitibus ad monasterium S. Petri, quod Cluniacum dicitur, quia duobus fere millibus prope est, descendere consueverat. » Denique perpetuo reclusis solitariorum regulam scripsit Grimlaicus, in cujus cap. 15 agit de modo et ordine recludendi solitarii.

Horum qui non conversionis fervore novitio.] Quid « est dicere, inquit Hildemarus, non tantum vadunt ad eremum quando incidit illis cogitatio eundi ad eremum; » neque enim omni credendum est vento, aut omni ex Deo spiritus est, nam et Satanas nunquam in angelum lucis se transformans, multa quibus exsequendis impares sumus, sub pietatis specie suadere conatur. Vel conversionis fervore novitio, id est non initio conversionis, quo tempore fervere solent monachi, talis quippe fervor valde suspectus est et mutationi obnoxius, nec anachoreticæ vitæ idonei solent esse incipientes: unde et in Vitis Patrum legitur (*Lib. v, libello 10, n. 110*), quod « quidam frater renuntians sæculo, et accipiens habitum monachi, statim reclusit se dicens: Solitarius esse volo. Audientes autem vicini seniores venerunt, et ejecerunt eum, et fecerunt circuire cellas fratrum, et pœnitentiam coram singulis agere, et dicere: Ignoscite mihi, quia non sum solitarius, sed adhuc initium monachi nuper assumpsi. »

Sed monasterii probatione diuturna.] Hoc nimirum exigebat priscorum monachorum disciplina, ut in eremo non admitterent, nisi diu probatos in cœnobio: « De ludo monasteriorum hujusmodi volumus egredi milites, quos eremi dura rudimenta non terreant, » inquit S. Hieronymus ad Rusticum monachum scribens (*Epist. 4*). Idem docet apud Cassianum abbas Piamon supra citatus. Idem statutum legitur in concilio Veneto anno 465, can. 7; in concilio Toletano vii, can. 5; in sexta synodo canone 41. Idem videre est in Vita S. Euthymii abbatis n. 89, tom. II Monumentorum Eccles. Græcæ, et in Vita S. Theodosii Cœnobiarchæ, cap. 2, apud Boll. xi Januar. Et certe, ut pulchre quidam 45 dixit, sicut flos fructum, ita vita cœnobitica anachoreticam præcedere debet.

Sed quæret aliquis quanta et qualis fuerit isthæc in cœnobio probatio, quam diuturnam solum indefinite præscribit S. Benedictus? S. Isidorus in libro de Ecclesiasticis Officiis rem determinat his verbis: « Sed isti examinatione cœnobiatorum probati in omnibus disciplinis monasterii per triginta annos ad hanc contemplationem per obedientiam eliguntur. » At vero Franciscus Georgius in libro de Harmonia mundi loquens de Rachele et Lia uxoribus Jacob, probationis tempus ad annos decem et octo, aut viginti ad summum restringit. « Pro Rachele, inquit, suspirat et servit Jacob, et tamen primo Liæ conjungitur, eo quod spiritalis homo pro quiete et visione, quæ est in contemplatione, suspirat, pro qua subiit jugum servitutis Dei; nihilominus ut Liæ et vitæ activæ conjungatur, primo necesse est ante-

medicti militans, suos habet eremitas, quin etiam A hodie in monte Serrato multæ visuntur anachoretarum cellulae quæ a Benedictinis inhabitantur; sed et multos olim in monte Vosago anachoretas ex nostris egisse colligimus ex Vita S. Pauli episcopi Viroduensis, n. 2, ubi hæc leguntur (Sæc. II Bened.): « Domino præduce tandem eremum quæ Vosegus nominatur, Christi servus.... ingreditur. Hujus eremi solitudinem plurimi anachoretarum cellulis divisi 48 feruntur inhabitasse, præter sabbatum et dominicam, nullis visibus et aliquis disjuncti, nisi quos aut corporalis infirmitas, vel animæ salutis causa visitari per aliquos coegisset: quorum optabilem conversationem Paulus.... adipisci satagebat. »

Ad eremum tamen nullus secedebat, nisi prævia abbatis licentia, fratrumque accedente consensu; utrumque enim requirebatur, ut multis posset exemplis probari. Luculentum nobis exhibet Vita S. Bavonis confessoris (Sæc. II Bened.), qui veniens ad Frobertum abbatem, « petit eum sibi humiliter cellulam, in qua familiariter Domini misericordiam profacioribus suis deprecaretur largiri. Ut vero pius pater monasterii ejus petitionem audivit, cum gaudio eum suscepit, et ejusdem fratribus monasterii juxta præceptum pii Patris Benedicti convocata omni congregatione ejus patefecit preces, » cujus votis fratres assenserunt. Similiter S. Baronius (Sæc. II Bened.) « sui Patrem cœnobii sedulis deprecose cepit precibus, ut ejus permissu Gallicum genitale solum sibi liceret degerere.... sicque demum anachoreticam vitam ducere. Post plurimam tandem indesinentemque petitionis sue instantiam, ejus pastor cum omni grege, licet invidi suo satisfacere desiderio. » Ita etiam S. Cuthberius referente Beda (In ejus Vita, cap. 17): « Postquam in monasterio multa annorum curricula explevit, tandem diu concupita, quesita, et petita sollicitudinis secreta, comitante præfati abbatis sui simul et fratrum gratia, multum letabundus adit. » Et S. Madalgisilus (In append. ad sæc. IV) « cupiens arctiorem remotamque arripere vivendi formulam, cum magna humilitate expetit, ut sibi liceret remotum et quietum locum perquirere.... quique quod devote expetit, gratuita fratrum benignitas ei cum magna dulcedine concessit. » ut scribit Hariulfus in ejus Vita, n. 5. Denique S. Willridus episcopus Eboracensis, et abbas Ripensis Celino præposito petendæ eremi concessurus licentiam, rem prius fratribus retulit, ut ancior est Eddius in ejus Vita, n. 60. Et sane æquum videtur ut qui de consensu fratrum in monasterio solent admitti, ab eo haudquaquam recedant nisi accedente totius congregationis benevola concessione: apud veteres tamen solum abbatis consensum satis fuisse probari posset ex Severo Sulpicio, cujus hæc verba (Lib. I Dial., 2: 5): « Haud procul ab eremo Nilo contigua multa sunt monasteria: habitant in uno loco plerumque centeni.... Ex his si qui majorem virtutem monte conceperint, ut acturi solitariam vitam se ad eremum conferant, non nisi permittente abbate discedunt. » Unus et nostris, S. Tillo monachus Solemniacensis, absque abbatis aut fratrum voluntate clandestino discessu monasterium deseruit, et eremum petit.

Tertium vero monachorum terribilium genus.] Nigris coloribus tertium monachorum genus depingit S. Benedictus, unde et illud vocat *terribilium*, id est « nigerrimum, obscurissimum, horribile, agreste, vel ferum, » inquit Smaragdus. Eodem modo S. Hieronymus (Epist. 22): « Tertium genus est quod Remoboth dicunt terribilium atque neglectum. » Et apud Cassianum abbas Piamon (Collat. 18, cap. 7): « Emergit post hæc illud terribilium et infidele monachorum genus, vel potius 49 noxia illa plantatio rediviva concrevit, quæ per Ananiam et Saphiram in exordio Ecclesie apostoli Petri severitate succisa est. » Ubi quod ait ab Anania et Saphira originem duxisse, idem asserunt S. Isidorus lib. II de Eccles. Off., c. 15; et Venerabilis Beda in cap. V Act.

Est sarabaitarum.] Qui « ab eo quod semetipsum a cœnobiorum congregationibus sequestrarent, ac sigillatim suas curarent necessitates, Ægyptiacæ linguæ proprietate, sarabaitæ nuncupati sunt, » inquit Cassianus (Coll. 18, c. 7); cui concinere videtur illa lectio quam ex Apologia Henrici IV imperatoris, ubi hic locus citatur, profert Menardus: « Sarabaitarum, id est sibi viventium; » et Smaragdus: « Sarabaitæ autem interpretantur renuitæ, eo quod majorum exempla et virtutem sequi renuant; » Hinc S. Odo abbas Cluniacensis (Collat. 5, n. 22): « Nos miseri, aiebat, non sumus monachi, ut falso nominamur; sed sarabaitæ, id est renuitæ, qui jugum regularis discipline renuimus; » et Bernardus Cassinensis: « Sarabaitæ quasi renuitæ dicuntur, quoniam gloriam sanctam respuentes militare renuunt sub pastore. »

Qui nulla regula approbati.] Ut pote qui nullam approbant, sed potius ne arguantur eam fugiunt, ut tradit Boherius.

Experientii magistri.] Nam et ipsi sine pastore vivunt, in quo omnem cœnobitarum, qui sub regula et abbate militant, disciplinam abjicere nocentur; unde Cassianus eorum mores apprime describens: « Cœnobiorum, inquit, nullatenus expetunt disciplinam, nec seniorum subduntur arbitrio, aut eorum traditionibus instituti suas discunt vincere voluntates, nec ullam sanæ discretionis regulam legitima eruditione suscipiunt. »

Velut aurum fornacis.] id est monasterii, in quo cœnobitæ igne observantiæ regularis probantur, ut inde puriores evadant.

Sed in plumbi natura molliti.] Sarabaitas plumbo similes facit, quod applicatum igni non modo mollescit, sed et totum effluit; quia simul ac vel parvæ difficultatis ignem sentiunt, omnino resolvuntur, et in vanas effluunt voluptates, unde et pro lege eis est desideriorum voluptas.

Adhuc operibus servantes sæculo fidem.] Quem in locum Smaragdus: « Quid est enim adhuc operibus servare sæculo fidem, nisi ea facere monachum quæ egit in sæculo adhuc in sæculari habitu positus? Sæculo fidem servat, quia ejus voluntatem facere non cessat; fidem sæculo servat, quia se nec desiderio, nec opere ab illo separat; sed tantum per tonsuram et religionis habitum Dei sese mentitur filium; in habitu enim et religione exteriori a nescientibus Domino videtur esse mentitus. » Quæ egregie competunt sarabaitis, qui non aliter ac in sæculo vivunt.

Mentiri Deo per tonsuram noscuntur.] Quia, ut dicit apud Cassianum abbas Piamon, « ad publicum tantummodo, id est ad hominum faciem renuntiantes, aut in suis domiciliis sub privilegio hujus nominis (scilicet monachi) iisdem obstricti occupationibus perseverant, » 50 aut construunt sibi cellulas, easque monasteria nuncupantes, suo in eis jure ac libertate consistunt, nequaquam evangelicis præceptionibus succumbentes, ut nulli scilicet quotidiani victus sollicitudine, nullis rei familiaris distentionibus occupentur. »

Qui bini aut terni aut certe singuli.] Similiter S. Hieronymus (Epist. 22): « Illi bini, vel terni, nec multo plures simul habitant; » et apud Cassianum abbas Piamon: « Illi autem qui distractionem, ut diximus, declinantes, bini vel terni in cellulis commorantur, » etc.: in hoc aliquam anachoreticæ et cœnobitæ vite speciem præ se ferentes, neutram autem in rei veritate tenentes; non primam, propter societatem, quam respuit anachoresis; non secundam, defectu multitudinis, quam, ut vere et religiose exerceatur, exigit cœnobitica vita.

His autem sarabaitarum latibulis haud multum absimiles sunt cellæ extra cœnobia, seu prioratus, aut præposituræ, in quibus duo tresve fratres, sine ordine, sine disciplina conversantur, quasque ideò *Synagogas Satane* nuncupat S. Bernardus ad Guarinum abbatem

scribens (Epist. 254), quemque quod eas destrueret, a magnopere commendat. Et merito quidem; nam, ut dicit Joannes de Turrecremata (Tract. 13 in Reg. S. Bened.), « in parvis prioratibus religio annihilatur; ibi enim vitio proprietatis appropinquatur, meritum obedientie minuitur, continentia facile periclitatur. Qui solus est in prioratu, vel cum uno socio, ut frequenter, fere est proprietarius, quæ habet pro majore parte habens sibi. Obedientia ipsius minus meretur, cui nullus aliquid jubet, et ideo facit quod facere libet. Continentia etiam facile periclitatur, quia opportunitas precandi habetur. » Hinc salubris illa cujusdam diaconi admonitio ad S. Leoninum monachum et postea episcopum Carnotensem (In ejus VII. sæc. i Bened.): « Præmonere ne parvæ societate cellulæ, quia dum singuli proponere sibi cupiunt, nulli obedientia ministratur. » Cui periculo ut obviarent congregati in concilio Aquisgranensi abbates, sanxerunt (Can. 44) ut in hujusmodi cellis « abbas provideat ne minus de monachis ibi habitare permittat quam sex. » Quem canonem extendere visus est Petrus Venerabilis cum statuit, « ut, ubicunque facultas loci permiserit, exceptis decanis, duodecim fratres constituantur, addito tertio decimo priore, plenumque ordinem teneant; » et Cistercienses, cum defuerint (Stat. 41) ut « duodecim monachi cum abbate decimo tertio ad cœnobita nova mitantur. » Ita in eorum Institutis cap. 42, et in Institutionibus dist. 4, cap. 6, quod confirmant in libro Antiquarum definitionum, dist. 3, cap. 3, ubi statuunt, « ut minora monasteria tam monachorum quam monialium, in quibus non possunt congrue sustentari saltem tredecim monachi, vel moniales, ibidem assidue residentes, ut per omnia possint communia statuta ordinis observare, Patres abbates conjungant, et uniant aliis de consilio fundatorum, et capituli generalis. » Et Fulienenses in suis Constitutionibus (Cap. 1): « Ut terribilium genus monachorum, quod dicitur sarabaitarum, in hac congregatione vitetur, statuiamus, ut posthac nullum monasterium congregationi oblatum recipiatur aut extruatur, quod redditus 51 ad tredecim aut duodecim minimum fratres alendus non habeat, aut habiturum probabiliter speretur. » Similiter et Carthusienses in nova statutorum collectione (Part. II, c. 21, n. 3): « Quia ex levi et indiscreta receptione domorum novarum, minus sufficienter dotatarum... multa scandala et vituperia nostro novissimo ordini provenisse, et deteriora in posterum, nisi salubre remedium apponatur, non immerito formidamus; statuiamus ut nulla domus recipiatur de cætero, nisi prius pro sustentatione prioris ac duodecim monachorum, ac pro aliis oneribus portandis, dotetur sufficientibus redditibus vel possessionibus assignatis. » Hunc numerum quem minimum hic determinant, pro majori assignant statuta Guigonis his verbis (Cap. 78): « Numerum habitatorum hujus eremi monachorum quidem tredecim est, non quod semper tot simus; nunc enim non sumus tot, sed quod tot, si Deus miserit, suscipere instituiamus. Sed et si talis aliquis unus, cujus utilitas et honestas videatur vix posse recuperari, misericordiam postulaverit, addetur et quartus decimus, si tamen facultas domus tolerare posse putabitur. » Idem habent antiqua Carthusiensium statuta, cap. 25. Et certe scribit Hildegardus duodecim in deserto sufficere monachos, quamvis in civitatibus minime. Turrecremata vero (In cap. 17 Reg. S. Bened.) congregationem non esse dicendam, ubi minus quam duodecim monachi habitant. Cæterum concilium Epaonense vetat (Cap. 10) « cellas novas aut congregatiunculas monachorum absque episcopi notitia institui. »

Porro si tantum sit periculum ubi tres quatuorve soli habitant monachi, quanto majus ubi solus aliquis sine socio, sine teste, sine priore, suis relictis voluntatibus conversatur? Plane existimari vix potest: quare, ut huic malo remedium aliquod afferrent summi pontifices, Gregorius IX in bulla ad monachos

Benedictinos, quæ exstat apud Matthæum Parisium, et nominatim in alia ad Cluniacenses, quam non multo post renovavit Nicolaus IV. decernit ut « nec in prioratu aliquo unus solus monachus commoretur; sed ei qui solus est unus vel plures socii adjungantur, si loci suppeditant facultates: alioquin monachus recedat ad claustrum, proviso quod in eo divina celebrentur honeste; » et iterum post eos Benedictus XII in sua Constitutione: « Ordinamus etiam et volumus, Lateranensis concilii de monachis singulis per villas, vel oppida, et parochiales ecclesias non ponendis, et supradictam Clementis prædecessoris editam, in concilio Viennensi constitutionem, ne ipsi singuli monachi in singulis sibi commissis administratiombus vel prioratibus habitare præsumant, firmiter observari. » Idem habet concilium Londonense anno 1200. Idem constitutiones Richardi episcopi Sarum anno 1217, et Constitutiones Richardi Dunelmensis episcopi anno 1220, apud Spelmanum tom. II Conc. Angl.

Sine Pastore.] Eo utique qui dicit: *Ego sum Pastor bonus*, a quo se carnaliter vivendo segregant. Vel sine pastore, « id est sine abbate, qui in monasterio Christi vicem videtur agere, qui dicit: *Ego sum Pastor bonus*, » inquit Smaragdus, ut pote cujus imperia et auctoritatem 52 refugium suo arbitrio, ac ditione viventes, ut loquitur S. Hieronymus (Epist. 22).

Non dominicis, sed suis inclusi ovis.] Quem in locum Smaragdus: « Domini ovila sanctorum monachorum sunt monasteria, qui recte a summo Pastore Christo reguntur, et in loco pascuæ collocantur. » An nimis angusta sunt hæc immensæ sarabaitarum mentis instabilitati: ideo non dominicis se palantur includi ovis, sed, ut ait S. Hieronymus, « habitant quamplurimum in urbis et cælestis. » Nam, quod ait auctor sermonum ad Fratres in eremo (Serm. 21), eos habitare in cavernis seu petrarum foraminibus, gratis conficium videtur. « Tales fuerunt, inquit, illi sarabaitæ, de quibus tertio scriptis nobis Pater Hieronymus, quorum genus est omni affectu vitandum. Ipsi denique in Ægypto erant in foraminibus petrarum habitantes, induti porcorum et boum pelibus, tantum cuncti funibus, palmarum spicas ad calcarea portantes ad cingulum ligatas, discalceati et sanguine cruentati, cavernas exeuntes ad festum Cœnæ pergebant Hierosolymam, et Sancta sanctorum intrantes paupertatem et abstinentiam prædicabant animi affectu servare: barbas postmodum in conspectu hominum sine redemptione evellere festinabant, et sic acquisita fama et lucro, ad propria remeabant, solitarie gaudentes, et epulantes supra id quod explicare possumus. » Sane nullum tunc temporis erat Hierosolymis templum Judæorum, nec aliquid horum reperitur apud Hieronymum aut Cassianum qui sarabaitarum mores satis accurate descripserunt. Idem tamen pene de verbo ad verbum videre est in antiquis Lectionibus Cæli Rhodigini lib. xxvii, cap. 6.

Pro lege es est desideriorum voluptas.] Ideo pastorem habere refugium, ut liberius quod libuerit impleant, « non contenti abbatis cura atque imperio gubernari, inquit apud Cassianum abbas Piamos, sed hoc præcipue procurantes, ut absoluti a seniorum iugo, exercendi voluntates suas, et procedendi, vel quo placuerit evagandi, agendum quod libitum fuerit habeant libertatem. » Ex quo sequitur quod ait S. Hieronymus: « Inter hos sæpe sunt jurgia, quia suo viventes cibo non patiuntur se alicui esse subiectos: revera solent certare jejuniis, et rem secreti victoria faciunt. Apud hos affectata sunt omnia, læx manicæ, caligæ follicantes, vestis crassior, crebra suspiria, visitatio virginum, detractio clericorum, et si quando dies festus venerit, saturantur usque ad vomitum. »

Cum quidquid putaverint vel elegerint, hoc putant sanctum, et quod noluerint, hoc putant non licere. Notanter S. Benedictus ait quidquid elegerint, non

quidquid eis præcipitur : in quo iterum discrepant a cœnobiiis, quorum est aliud parere imperio ; non quod placuerit eligere. Sed miseri non advertunt quod ait abbas Piamon apud Cassianum : *Hos arbitrii sui temporis vivos ad inferna demergit.*

Quartum vero genus est monachorum quod nominatur 53 gyrovagum.] Hi sunt quos eminentio eremitarum nomine, nigris vestibus indutos, capite comatos, urbes obeuntes, cum sæcularibus ac mulieribus converant, in monasteria retrudi, aut in solitudinem abigi præcepit sexta synodus can. 42 ; quos S. Isidorus (*S. Isid. lib. II de Eccl. Off. c. 15*) *Circelliones*, S. Augustinus (*Aug. in ps. cxxxii*) *Circelliones et Circumcelliones*, Bernardus Cassinensis *Circumcellariones* appellant, eo quod cellas semper vagi et nunquam stabiles circumirent ; de quibus Synesius episcopus : *Vagantur quidam apud nos vacantivi. Hi certam quidem nullam legem habere volunt, qui quam habebant antea reliquerunt, eo vagantes ubi majus compendium est.*

Qui tota vita sua per diversas provincias,] id est per diversas regiones diversaque regna ; neque enim nec capere possunt angustissimum cœnobiorum carceres ; imo minus lata sunt spatiosissima solitudinis loca : nec una ad vagandum provincia contenti, per diversas discurrunt, ut verissime cum Bernardo Cassinensi, de toto mundo claustrum sibi fecisse diceres. At vero quis eorum artes sic vagandi, sic discurrendo explicet? Juvat hic Augustinum graphicè omnino eas depingentem proferre (*Lib. de Opere monach., c. 28*) : *Tam multos, inquit, hypocritas sub habitu monachorum usquequaque dispersi, hostes scilicet humani generis, circumvolutos provincias, nusquam missos, nusquam fixos, nusquam stantes, nusquam sedentes. Alii membra martyrum, si tamen martyrum, vendunt ; alii sordidas et phylacteria sua magnificant ; alii parentes aut consanguineos suos in illa vel illa regione se audisse vivere, et ad eos pergere mentiuntur ; et omnes petunt, omnes exigunt, aut sumptus lucrosæ egestatis, aut simulatæ pretium sanctitatis.*

Per diversorum cellas.] Cellæ vocabulum diversimode potest accipi : 1° Pro eo omni in quo aliquid reconditur et absconditur ; nam cella dicitur a celando. 2° Pro secretiori aliquo templi loco, in quem ingredi non culibet fas erat, ut pote ubi Dei sedes existeret. Sic Varro (*Lib. IV de Ling. Lat.*) : *Et ideo, inquit, in ædibus sacris ante cellam, ubi sedes Dei sunt, Græci dicunt πρόδορον.* 3° Pro loco in quo dormire solent monachi, sicut in Regula S. P. Benedicti, cap. 22 : *Candela in eadem cella ardeat usque mane.* 4° Pro cubiculis monachorum, quæ singula singulis assignata fuisse, etiam apud veteres constat ex Justiniani novella 5 de Monachis ; unde conc. Turonense secundum : *Nec cellas eis liceat habere communes, ubi bini maneant, sed singulares jaceant.* 5° Pro parvis anachoretarum habitaculis, quia ibi remoti ab omni hominum commercio absconditi latent, ut Deo revelent vias suas. 6° Pro monasterio sive cœnobio, unde Scholasticam sororem suam alloquens S. Benedictus, *et manere, inquit, extra cellam nullatenus possum ;* et S. Gregorius, lib. I, ep. 54 : *Oratorium B. Mariæ, quod nuper in cella fratrum ædificatum est, ubi Marini abbas præesse cognoscitur.* 7° Tandem pro parvo monasterio, quod majori subest, et vulgo prioratus seu præpositura nuncupatur, de quibus est canon 44 concilii 54 Aquisgranensis : *Ut abbatibus liceat habere cellas, in quibus aut monachi sint aut canonici, et abbas provideat ne minus de monachis habitare permittat quam sex.* Ille vero cellæ vocabulum potest intelligi tribus posterioribus acceptionibus ; certum est enim gyrovagos illos et anachoretas visitasse, et cœnobitas, sive in majoribus monasteriis, sive in minoribus egissent, quin et urbes circumvisse patet ex cano. 42 sextæ synodi.

Ternis aut quaternis diebus hospitantur, id est

quandiu laute, ut hospites pertractantur, ut exponit Boherius. Sciunt nimirum eam esse monasteriorum consuetudinem, ut hospites aliquantis post adventum diebus, humanis et solito lautius excipiantur ; quibus evolutis ad communem fratrum vivendi rationem rediguntur, ut de Nitriensibus narrat Palladius, apud quos *prope ecclesiam positum est xenodocheion, in quo venientem hospitem toto tempore accipiunt, etiamsi biennium aut triennium voluerit manere, donec velit sponte sua recedere, permitentes ei una hebdomada manere in otio, aliis deinceps diebus occupant eum in operibus, aut in horto, aut in pistrino, aut in coquina.* Quandiu ergo in otio remanere permittuntur, quandiu lautioribus cibis excipiuntur, tandiu hospitantur : at ubi ad communem cœnobii disciplinam sunt cogendi, valefaciunt, *et mox de vicinis monachis aut monasterii positione interrogant : ubi cum inde levaverint, ponant vel appicent velut lassi,* ut loquitur Magister in Regula cap. I.

Semper vagi et nunquam stabiles,] sive, ut dicit S. Basilius (*In Constit. monast. c. 9*), *et instabiles locum mutant identidem, modo ad hos, modo ad illos fratres se conferunt, et irrequieto acti impetu se in circumlustrandis assidue monasteriis occupant ;* quorum mens non magis corpore stabilis aut firma subsistit, sed, ut ait iterum S. Basilius (*Ibid.*), *et horum volucris animus continenter flabris veluti quibusdam pulsatur, horum consilia assimilia vespertilionum volatus sunt ;* quippe qui in directum nunquam feruntur, sed tortuoso et incerto volatu huc illucque temere pererrant ac circumaguntur. Ac de his maxime intelligenda videntur illa S. Hildegardis in Regula S. Benedicti verba : *Ante tempora B. P. Benedicti nulla certa regula monachi confirmati, diversa incertitudine ac instabilitate hac et illac vagabantur, certo magisterio et certa locatione earentes ;* quapropter ipse vitia instabilitatis morum illorum describens, ut vita eorum a fidelibus monachis devitetur, monet.

Et propriis voluptatibus, et gulæ illecebris servientes.] *Propriis voluptatibus,* ut pote qui *per simulationem charitatis carnis libidinibus obsequuntur,* ut ait S. Basilius (*In Constit. monast. c. 9*). *Et gulæ illecebris :* ideo enim semper dicuntur, nec plus ternis quaternisve diebus in monasteriis hospitantur, quia sic *pro hospitum adventu, inquit Regula Magistri (Cap. I), a diversis volunt quot die noviter suscipi, et pro gaudio superventurum exquisita ibi pulmentaria apparari, et animalia 55 pullorum sibi curant quotidie a diversis hospitibus pro adventu culle occidi... per occasionem itineris intestinas suas latiori cœna vel prandii inquinatas infamitis poculis magis quam pedes fomentari desiderant ;* et post exinanitam a famelicis hospite mensam, et miculas ipsas panis post viam detersas, sitim suam sine verecundia hospiti ingerentes, si calix his casu defuerit, rogatur hospes in ipsa patella ut misceat ; et postquam ex utraque parte nimietate cibi et potus percalcati usque ad vomitum fuerint, totum laboriosæ viæ imputant quod gula lucravit... Ideoque magis eligunt ambulare, et noviter per diversos hospites mutatos, et varias refeciones, ut per occasionem sitientis viæ repropinata poculis sumant. Hoc ergo agunt, ut gulæ suæ magis quotidie peregrinari videantur quam anime. Hactenus Magister, quæ gyrovago cuidam Philippo nomine exprobat S. Isidorus Pelusiota (*Lib. I, ep. 41*) : *Loa subinde communi aus pinguorem potius, ut videatur, mensam, quam firmiorem ac solidiorem eruditionem quærens.*

Circa sanctæ Regulæ textum obiter hic notandum est, S. Patrem non simpliciter dicere gyrovagos gulæ servire ; sed gulæ illecebris : dicitur autem *illecebra,* inquit Hildebrandus, eo quod illicit in aliud peccatum : verbi gratia, ex gula nascitur saturitas, ex nimia saturitate aliquando fornicatio. Hæc ergo loquendi ratio S. Benedictus indicat soli gratia, ut

dicaberis a Deo : majus periculum judicantis quam a viglisse circa gregem suum suo dignetur judicio comprobare. »

Tertium est cur dixerit *tremendo* ; satis fuis-et enim dicere : *In die judicii* ? Et respondet : « *Libro dixit tremendo, ut timorem inculceret legentibus hanc legem.* » Et quia revera tremendum erit et terribile illud judicium : « *Quid enim tam pavendum, inquit S. Bernardus (Serm. 8 in psal. xc), tam plenum anxietatis, et vehementissimæ sollicitudinis excogitari potest, quam judicandum astare illi tum terrifico tribunali, et incertam adhuc expectare sub districto iudice sententiam?* » Et S. Hieronymus (*Lib. II cont. Pelag.*) : « *Quis intrepidus vadit ad iudicium Dei, habens conscientiam peccatorum?* » Sane de seipso S. doctor loquens ait (*In Matth.*) : « *Quoties diem illum considero, toto corpore contremisco.* » Si ego sanctus et justus pavebit, impius et peccator ubi pareat?

Sciatque abbas culpæ pastoris incumbere quidquid in ovis paterfamilias utilitatis minus potuerit invenire. In quem locum Hildemarum : « *Ac si diceret, inquit, sicut paterfamilias in iurid diligenter pastorem ovium suarum de negligentia earum, inquit quare mortuus est ovis meus, quare lupus rapuit illum?... Quod si pastor illi potuerit mittere rationem de infirma, vel mortua ove, tunc liberabitur; si vero non potuerit, pœnæ subiacebit. Ita et Dominus faciet cum abbate. Paterfamilias est Dominus; pastor vero est abbas; oves autem intelliguntur monachi; tempus quo missurus est rationem abbas, intelligitur vita futura, in qua debet abbas mittere rationem de negligentia monachorum suorum.* »

66 *Quid abbas dicit : quidquid in ovis, etc.* Id est non solum de spiritali negligentia, verum etiam de temporalium eorum necessitate missurus erit rationem, inquit iterum Hildemarum; et revera qui dicit, *quidquid*, omnino nihil omittit, nec minus abbas suis temporalia providere tenetur, quam spiritalia, cum vix ista sine illis valeant exerrere.

Utilitatis minus potuerit invenire.] Terribilis plane sententia; si enim culpæ pastoris incumbat quidquid in ovis minus utilitatis paterfamilias invenit, quid si ægras, quid si mortuas, aut a voraci lopi defente discerptas repererit? Pelleam haud dubium pro pelle reddet. Scriptum est, quia filius non portabit iniquitatem patris; at pater pro fecero portabit iniquitatem filii. « *Ille est quod cum I-raeliticus ille populus initiatus es et Beelphegor in deserto, inquit Petrus Damiani (Lib. IV, ep. 45), et in scorta Moab turpiter corruisset; iratus furore Dominus adversus Israel dixit ad Moysen : Tolle cunctos principes populi, et suspende eos in patibulis contra solem, ut avertatur furor meus ab Israel. Quid est quod populus in turric vovaginem labitur, et in eorum præposito vindicatur? Subditi delinquant, et principes in patibulis suspenduntur; scilicet alius est qui peccat, alius ille qui vapulat. Cur hoc, nisi quia culpæ auditorum in prepositorum redundant opprobrium, et quod ab ovis eriat, negligentia pastoris ascribitur? Et vide quam formidolosa sit conditio præsentium, ut non modo pro suis, sed et pro subditorum puniantur offensis.* » Attendat ergo pastores omnesque animarum rectores saluberrimam Gregorii Magni ad Columbium episcopum scribentis admonitionem (*Lib. II Regist., cap. 55*) : « *Studeamus eorum nostrum terronarum pastorum imitatione succendere, qui lætales noctes inbribus geluque constricti dumque sæpe pervigiles, ne vel una ovis, et non forte utilis pereat; quam etsi insidiator ore voraci mordern, quomodo satagunt? quibus cordis anhætant astibus? in quas voces, ut erant captum pecos angustia stimulantem prosiliunt, ne a gregis domino quidquid per incuriam perdidit ex-gatur? Vigilemus ergo ne quid pereat, et si captum forte quid fuerit, vocibus divinarum eloquiorum ad gregem Dominicum reducimus, ut ille qui Pastor pastorum est.*

A viglisse circa gregem suum suo dignetur judicio comprobare. »

Tantum iterum liber erit, etc.] Quem modo deterruit periculo futuræ discussionis ac rationis de subditorum delictis reddende, hunc jam, ne despondeat animo, consolatur dicens : *Tantum iterum liber erit, ut si inquieto et inobedienti gregi pastoris fuerit omnis diligentia attributa, et morbidis eorum acibus universa fuerit cura exhibita; aliudens ad illa propheta verba : Si aut in unnuante te ad impium ut a viis suis convertatur, et a via sua non fuerit conversus, ipse in iniquitate sua moritur; porro tu animam tuam liberasti (Ezech. xxxiii).* Tantum erit o liber, id est inculpatus erit, si inquieto, id est improbo, et ingrato, et impatienti, ut explicat Boherius; sive in bono proposito non **67** permanenti; quomodo enim dicit Bernardus Cassinensis, « *quies mentis est illa firmitas boni propositi in qua monachus perseveranter intelligit, et quiescit.* » Vel etiam inquieto, id est vagari atque huc et illuc extra claustrum discurrere querenti. Nam, ut hic observant commentatores Smaragdus, Hildemarum, et Bernardus Cassinensis, duplex est inquietudo : una mentis, quam in instabilitate, et in non perseverantia in bono proposito constituit Bernardus Cassinensis; corporis altera, quæ in perpetuo intra vel extra monasterium discussu potest repui. Si ergo inquieto et inobedienti gregi pastoris fuerit omnis diligentia attributa; *omnis*, inquit, voce universaliter utens : « *ut spiritalem et corporalem diligentiam plene notet,* » ait Bernardus Cassinensis et ante eum Hildemarum; utramque enim erga fratres exhibere tenetur abbas : spiritalem, ut de virtute in virtutem proficiant, quantum in se est exhortationibus, increpationibus, bonis exemplis efficiendo; corporalem, victum et vestitum sufficientem et honestum providendo, loca vitæ solitaria apta ad constructionem monasterii seligendo, ipsa monasterii officinas regulariter edificando, omnia denique sic disponendo, ut nullus sit fratribus murmurii locus. Hanc expositionem sequitur in primo commentarij Petrus Boherius, licet eam in secundo reprobat his verbis : « *Quidam exponunt lic diligentium in spiritualibus et temporalibus, propter universale omnis, quod non pacet, quoniam de spiritali animarum cura hoc caput loquitur. Et nota plane quod hæc duo universaliter omnia scilicet et universa, animum præsentis exci aut ad diligentiam.* »

Et mo bidis eorum actibus.] Id est negligentibus, nam « *morbidi actus sunt opera negligenter facta et cætera vitia,* » ut loquitur Hildemarum. Sive, ut dicit Bernardus Cassinensis, « *actus morbidi sunt illi qui ex mente procedunt infirma.* »

Universa fuerit cura exhibita.] Quæ idem sonant ac præcedentia verba : *Omni diligentia attributa* ; quæ tamen S. Benedictus replicavit causa exaggerationis verborum, inquit Hildemarum. Porro recte dicit *universa cura*, non *curatio*; quia, ut notat apposite Bernardus Cassinensis, « *Virtus curandi ægrum non semper est in medico, ut æger relevetur; et ideo dixit universa cura, non curatio; nam Deus, qui curam commisit abbati, sui curationem re-eravit, etc.* »

Pastor eorum in iudicio Dei absolutus.] A sententia nimirum quæ debetor damnatus, aut a negligentibus monachorum liberatus, ut exponit Bernardus Cassinensis. *Di. ut*, id est dicit, cum propheta *Domus : Justitiam tuam non abscondi in corde, veritatem et salutem tuam dixi.* Justitiam hic, secundum Hildemarum et Bernardum Cassinensem, sumit pro generali virtute, quæ ad omnes virtutes atinet; quantum et pro speciali virtute etiam sumi posse iste asserat. Porro S. P. Benedictus, juxta eundem Bernardum, etiam hic dicit, justitiam non abscondere, veritatem proferre, et salutem dicere. Justitiam abscondit, qui terrores sacre Scripturæ, et comminationes prædicando subditis **68** non ostendit.... Dicit veritatem, qui promissa regna cælestia virtuosus et bene agentibus

bus infallibiliter adipiscenda prædicat et docet. Salutarè etiam dicit, qui promissam salutem docet adipiscere. Intelliga hic de salutari, in quo continetur ipse Salvator Dominus Jesus Christus, de quo Psalmista, *salutare tuum da nobis*, etc.]

Ipsi autem contemnentes spreverunt me.] Id est doctrinam meam.

Et tunc ævum inobedientibus curæ suæ ovibus.] Hæc verba duobus modis intelligi possunt: 1° *Inobedientibus curæ suæ ovibus*, id est factis non respondentibus curæ quam exhibet; 2° *curæ suæ ovibus*, id est ovibus quæ sunt sub cura ejus.

Pœna sit eis.] Id est erit eis. Hæc phrasis est Hebraica, per quam redundat super pronomen *is*, ut *cujus participatione ejus in idipsum*.

Prævalens ipsa mors.] Id est divina vindicta, ut exponit Richardus de S. Angelo; et hæc perpetua, quæ dicitur *prævalens*, id est *ultra iniquitates eorum pœnalitates valens*, inquit Bernardus Cassinensis. Unus est Boherius qui in utraque expositione locum hunc non de æternâ, sed temporali morte intelligendum putat. Sic enim ad præfata S. Benedicti verba: «Ego, inquit (*In 1 comment.*), credo quod magister vult dicere quod prævaleat mors temporalis inobedientibus, quam pœna æternâ, ut fiat tractus post verbum *sit eis*.» Quæ quidem expositio non videtur omnino abjicienda, quia, ut dicit idem Boherius, «quanto plus hæc vita prolongatur eis, tanto plus pœna æternâ crescit, et melius eis est mors festina, quam contra bonum obedientiæ perdurare.» Alii tamen communiter interpretes mortem hic æternam intelligunt. Et sane S. P. Benedictus hic loqui videtur de pœna in futuro judicio retribuenda, quæ mortem temporalem supponit, et quam sequitur æternâ. Quidquid sit, certum est inobedientes monachos utramque, et temporalem, et æternam mortem promereri, ut pote qui abbatem ejusque doctrinam contemnendo, non hominem sed Deum ipsum spernunt. Ipse enim dicit doctoribus: *Qui vos spernit me spernit*; et per prophetam: *Nolunt te audire, quia nolunt audire me*. In quæ verba S. Bernardus (*Serm. 42 in Cant.*): «Vides, inquit, quæ majestas contemnitur? non te putes adsum sprevisse; Dominus locutus est, et dixit prophetæ, dixit et Apostolis: *Qui vos spernit, ait me spernit*. Non sum apostolus, non sum propheta; et prophetæ tamen, et apostoli vice fungor, et quibus non æquor meritis, eorum impior et curis, etsi ad meam confusionem, etsi ad grande periculum mihi, *scilicet cathedram Moysi sedeo*, cujus tamen non vindico mihi vitam, nec experior gratiam.»

Ergo cum aliquis suscipit nomen abbatis, auctori debet doctrina suis præesse discipulis.] Hoc est verbo clarere debet et exemplo, utrumque enim in abbate atque in omni prælato requirit imprimis S. Isidorus (*Lib. III de Sum. Bono*): «Tam doctrina quam vita clarere debet ecclesiasticus doctor, nam doctrina sine vita arrogantem reddit; vita sine doctrina inutilem facit.» Hinc plane 69

Exod. XXVIII, sacerdoti jubetur portare superhumerales et rationale ad iaviam connexa atque conjuncta. Id quod exponens S. Bruno Signiensis episcopus, ait (*Comm. in Exod.*): «Dicamus quid significet quod sine alterutrum junguntur, ut a se separari non valeant; tunc enim rationale et superhumerales sibi junguntur, quando pontificis prædicatione et operatio bene simul conveniunt; sicut per rationale doctrina et prædicatione, ita per superhumerales omnis et operatio designatur. Si enim episcopus bene docet, et male operatur; aut si contra bene operatur, et male docet, ejus superhumerales et rationale non junguntur.» Porro quod ille de episcopo, id de abbate et quocunque alio prælato asserendum est. Unde S. Bernardus ad Baluiniuinum abbatem scribens (*Epist. 201*): «In his duobus mandatis, inquit, verbi scilicet et exempli summam tui officii ac conscientie securitatem pendere intellige.» Et certe, in optime arguit S. Hieronymus: «Sancta Rusticitas solum sibi prod-

est; et quantum adificat exemplo et vitæ merito Ecclesiam Christi, tantum nocet, si destruentibus non resistat; et innocens absque sermone conversatio; quantum exemplo prodest, tantum silentio nocet; nam latratu canum, et baculo pastorum deterrenda est rabies luporum.» Et contra «nihil est turpius quam si bonum quod quisque prædicat, explore opere negigit,» inquit S. Isidorus (*Lib. III de Sum. Bono, c. 36*). Quapropter apud Rufinum abbas Pœmen dicebat (*Lib. III de Vit. Pat. n. 185*): «Homo qui alios docet, et non facit ea quæ docet, sicut is est fontis alto, qui omnium res lavat, et omnes satiat potu, seipsum autem lavare non potest, sed habet et immunditias, et sordes limorum.» Ex quibus patet quam merito celebratum sæculo VII concilium Aurelianense statuerit, «ut si quis abbas cautus in regimine, et humilis, et castus, sobriusque, misericors, et discretus non fuerit, ac divina præcepta verbis et exemplis non ostenderit, ab episcopo in cujus consistit territorio, et a vicinis abbatibus, et cæteris Dominum timentibus a suo arceatur honore, etiamsi omnis congregatio vitis suis consentiens abbatem cum habere voluerit.»

Id est omnia bona et sancta factis amplius quam verbis ostendat.] Quod ita exponit Hildemaricus: Utrumque vult S. Benedictus, id est doctrinam verborum et operum; sed quia sunt multi qui non possunt utrumque peragere, id est doctrinam verborum et operum, idcirco dixit: *Factis amplius*; ac si diceret: *Utrumque debet peragere*; sed quamvis utroque modo debet præesse, tamen magis factis, etc.» Recte omnino Sapiens: *Longum iter est per præcepta, brevis et efficax per exempla*; et S. Gregorius (*Lib. II Pastor., cap. 5*): «Sed rector ratione præcipuus, et viam vitæ abditis vivendo duntiel, et grex, qui pastoris vocem moresque sequitur, per exempla natus quam per verba gradiatur;» et alibi (*Lib. I Reg., cap. 26*): «Qui loci necessitate exigitur summa dicere, hac eadem necessitate exigitur summa monstrare; illa namque vox libentius auditorum cor penetrat, quam illi entis vita commendat; quia quod loquendo præcipit, ostendendo adjuvat, ut fiat; hinc enim per prophetam dicitur: *Super montem excelsum ascende tu qui evangelizas* 70 *Son.*» Et S. Basilius agens de monasterii præposito (*Reg. fus. c. 45*): «A tui humilitatem ita debet ex charitate Christi custodire, ut etiamsi ipse taceat, operum exemplum quovis sermone potentius ad doctrinam fiatrum sit expositum.» Talem se exhibuit Christus Dominus, de quo legimus quia cœpit facere et docere; talem se exhibuit et Apostolus, qui dicebat: *Imitatoris mei estote*; tales requirebat prælatos, cum ad Timotheum scribebat: *In omnibus teipsum præbe exemplum bonorum operum in doctrina, in integritate, in gravitate.*

Ut capacibus discipulis.] Id est «memoriosus, accommodatus, intelligibilibus, qui ea quæ a magistris audiunt, velociter capiunt, et memoriter retinent, et operibus complent,» inquit Smaragdus.

Mandata Domini verbis proponat.] Talibus enim, qui suscite ad Deum feruntur, verba sufficiunt.

Duris vero corde.] Id est «contumacioris, rigidus, et incorrigibilibus,» ut exponit iterum Smaragdus.

Et simplicioribus.] Id est «illiteratus, et pene nullam in Scripturis divinis vel memoriam, vel inelligentiam habentibus,» uti prosequitur idem Smaragdus.

Factis suis divina præcepta demonstret.] Præcepta hic documenta seu consilia intelligit, «quia non semper præceptum hic, vel in Evangelio positum vim habet necessitatis,» inquit Boherius. Duris ergo corde non sola verba sufficiunt, sed operibus insuper sunt exigendi, juxta illud Petri Damiani (*Opusc. 15*): «Ad perfectionis culmen præcepta quidem movent, sed exempla compellunt.»

Omnia vero quæ discipulis docuerit esse contraria in suis factis indicet non agenda.] Male namque exemplo perversus negigentesque in malo confirmaret, et bo-

nos facili negotio perverteret; imo utrosque, ut ve-
 rius loquar, vere occideret: et sanna et crassa oves
 pauciores sunt, inquit S. Augustinus (*Lib. de Pastor.,*
 c. 4), id est solide in cibo veritatis utentes pa-
 uis bene de munere Dei; sed mali illi pastores non par-
 cent talibus: paucum est quod illas languentes, et in-
 firmas, et errantes, et perditas non curant; etiam
 istas fortes et pingues necant, quantum in ipsis est;
 et illi vivunt de misericordia Dei, tamen quantum ad
 malos pastores attinet, occidunt. Quomodo, inquit,
 occidunt? Male vivendo, malum exemplum præben-
 do. . . Attendendo enim ovis etiam fortis plerumque
 proposito suo male viventi, si declinet oculos suos a
 regulis Domini, et intendat in hominem, incipit di-
 cere in corde suo: Si propositum meum sic vivit, ego
 quis sum, qui non faciam quod ille facit? etc. Quae
 luse prosequitur S. doctor ostendens malum pastorem
 etiam si ovem ab incæpto bono opere non avertat,
 tamen vere censendum esse homicidam.

Ne aliis prædicians ipse reprobus inveniat.] Quæ
 verba duplicem sortiri possunt expositionem: 1º Ne
 forte reprobus inveniat, id est reprehensibilis, ali-
 nus a Deo, ab eius prouide gloria 71 aternaque feli-
 citate excludendus; 2º ne forte reprobus inveniat,
 id est ne forte eius doctrina a discipulis reprobetur;
 nam, ut dicit S. Augustinus (*Libro IV de Doctr. Christ.,*
 cap. 27), et abundavit qui male suæ vitæ delensionem
 ex ipsis suis præpositis et doctoribus quaerunt,
 respondentes corde suo, aut etiam si ad hoc erumpant
 ore suo, atque dicentes: Quod mihi præcipis cur
 ipse non facis? Ita fit ut eum non obedienter audiant,
 qui se ipse non audit, et Dei verbum, quod eis præ-
 dicatur, simul cum ipso predicatore contemnant. »
 Hinc S. Hieronymus ad Nepotianum scribens: « Non
 confundant, inquit, opera sermonum tuum, ne cum
 in ecclesia loqueris, tacitus quisque respondeat: Cur
 tac quæ dicis ipse non facis? » Concinnt Cassianus
 in libro de Spiritu iræ (*Lib. viii Instit., cap. 5*), ubi
 sic loquitur: « Oportet illum qui alterius vulneri
 mederi cupit, omnium languoris morbo alicuium sanum-
 que subsistere, ne illud evangelicum dicatur ei: *Mede-
 re, prius cura te ipsum*, ac videns festucam in
 oculo fratris sui, trabem in oculo suo non videat. »
 Et S. Casarius in Regula ad sanctionales (*Cap. 7*).
 « Abstinentiam, quam lingua prædicat, proximæ
 fauces, vel vicinus stomachus sentiat, ne forsitan
 subditi audientes tacitis cogitationibus dicant: O
 quam pulchre abstinentiam prædicat plenus venter! »
 Benedictus S. Bernardus ad Baldinum abbatem scri-
 bens (*Epist. 201*), postquam illum hortatus est ut
 quad aliis ovis portandum imponit, prior ipse por-
 tet, rationem reddens ait: « Alioquin subsannabit te
 sapiens, ut pote pigrum illum cui labor sit manum
 porrigere ad os: arguet te et Apostolus dicens: Tu
 qui alios doces te ipsum non doces; sed et potaberis
 vitio Pharisæorum, qui alligant onera gravia et im-
 portabilia, et imponunt ea in humeros hominum,
 digito autem suo nolunt ea movere. Se mo quidem
 vivus et efficax exemplum est operis, facile faciens
 suadibile, quod dicitur. dum monstrat facibile quod
 suadetur. » His omnibus accedit quod scribit Petrus
 Domian (*Opusc. 15, cap. 27*): « Optime vigiliæ præ-
 dicat, qui post longum psalmodiæ decem sum s gnum
 excitandis fratribus pulsat; et quietissime dum tace-
 nus silemum commendamus; fructuose de extremi-
 tate vestrum disputa, qui se pavorum concessione
 deformat; indumentorum vero iuxta civitatem nitore
 conspicuus frustra cum Joanne pios prædicat ca-
 melorum; ulior in urtica patientiam non suadet; qui
 cumulans pecuniarum questibus inardescit, ignem
 avaritiæ in alieno pectore non exstinguit; qui crebra
 sagitatione rapitur, de remorandi cen-ura frivolus
 disputator habetur; qui autem cellulam perpetuis
 hœdit, ad stabilitatis prædicationem de toto corpore
 flagram facit, et cum os taceat, muta membra me-
 lita, quia et simplicius, clamant. »

Itaque potissimum ratione quotquot scripsere vitæ

A cœnobitice leges, ante omnia irreprehensibilem
 abbatem, qui imponendam aliis regulam primus
 adimpleret, voluerunt. Hac ratione Regularis Regula
 ita orditur (*Reg. Orient. cap. 1*): « Ut neque seniores
 in regendis fratribus ininter laborent, neque disci-
 plina juniorum vacillet, quæ abbas conversatione
 stabilita firma sit, oportet abbatem irreprehensibilem
 esse, severum, patientem, 72 jejunum, piū, hu-
 milēm, ut doctoris et Patris locum impleat, se per
 præbens formam bonorum operum. » Hac ratione S.
 Fructuosus Bracarenensis episcopus inter alias abbatis
 dotes: « Tanta, inquit (*Cap. 20*), debet sermonis et
 vitæ consonantia esse, ut id quod docet verbis, con-
 firmet operibus sedulis, et bis acuto præcedens gla-
 dio, quiddid alios informat verbo, ipse gerat studio,
 ut nec sermonem operatio destruat, nec econtra
 operationem bonam sermo inconueniens frangat. »
 Vide S. Casarii epistolam ad Gratoriam Abbatissam.

Si vero priorj sensu ista S. Benedicti verba: *ne
 forte aliis prædicans ipse reprobus inveniat*, suman-
 tur, quasi diceret: ne forte alios sua præicatione
 conversos ad æternam felicitatem perdurans, ipse ab
 ea rejiciatur, alludere videtur ad illud Christi Domi-
 ni: *Qui solvert unum de mandatis istis minimis et
 docerit sic homines, minimus vocabitur in regnum
 celorum*, id est nullus, juxta SS. Patrum expositio-
 nem.

Nequando dicat illi Deus peccanti.] Id est dicenti et
 non facienti, ut loquuntur commentatores; scienti
 enim bonum, et non facienti peccatum est illi.

Quare tu enarras justitias meas?] Id est virtutem,
 vitæque ostendis, et prædicās.

Et assumis testamentum meum per os tuum.] Testa-
 mentum Dei sunt verba sacræ Scripturæ, quæ in
 Vetus et Novum Testamentum dividitur, quæ ideo
 testamentum dicitur, quia testis est mentis seu vo-
 luntatis divinx.

Tu vero odisti disciplinam.] Id est regularem obser-
 vantiam; quia, ut dicit Smaragdus, « Prælati san-
 ctam disciplinam odit, quando secundum regularia
 præcepta vivere contemnit. » Vel odisti disciplinam,
 id est Christi doctrinam, quemadmodum exponit
 Boherius, cui concinnt illi demarus: « Disciplina est
 omnium mandatorum Dei custodia. » Vel discipli-
 nam, id est correctionem, quæ a Deo infligitur, juxta
 Trithemium hunc Regula locum ita exponentem:
 « Qui suos subditos propter eorum excessus corrigi-
 git, et tamen vult ut patientes sint; sed quam cito
 ipsi a Deo propter sua peccata corripri contingerit,
 non solum non patiens non est, sed etiam contra
 Deum murmurat; hic talis absque dubio disciplinam
 odit, et sermones Christi projicit post se, quia non
 vult videre vitam quasi malam, sed se reputat
 justum. » Addit Trithemius: « Secundo disciplinam
 odit prælati, quando a subditis dedignatur avitari. »

Et projecisti sermones meos post te.] « Post se ser-
 mones Domini projicit prælati quando quæ de divi-
 nis Scripturis subditis prædicat, molere ipse dissi-
 mulat, » inquit Smaragdus. Vel etiam: Projecti
 sermones meos post te, idem est ac odisti discipli-
 nam, ut modo exponebat Trithemius: « quod enim
 diligimus, inquit Bernardus Cassinensis, ante oculos
 mentis frequenter habemus, juxta illud: *Ubi amor,
 ibi oculus*; quod vero odimus, libenter a nobis pro-
 jicimus. »

*Et qui in fratris tui oculo festucam videbas, in 73 tra-
 brem non vidisti.*] Id est, qui minima in fratre vi-
 debas, et increpabas peccata, in te crimina non so-
 lum non puniebas, sed nec ab aliis videri patieba-
 ris, cum potius in alios benignus, in te rigidus esse
 de visses. Audi salutare S. Joannis Chrysostomi
 monitum (*Homil. 45 in Matth.*): « Circa vitam tuam
 esio austerus, circa alios benignus, in te rigidas esse
 debent parva mandata, et magna facientem. »

Non ab eo persona in monasterio discernatur.] Scilicet
 « an sit antiquus vel juvenis, servus et liber, »
 inquit in commentario Boherus; sive, ut habet in

in sit parvus et magnus, senex vel juvenis, clericus vel laicus; » Christi in monasterio agere creditur, apud quem inarum acceptio, sed in omni gente in illud, acceptum est illi: hinc S. Iulius in Epistola (Cap. II) ait: « Fratres, vnanim accentione habere fidem Domino Christi gloriæ; etenim si introierit in ostium vir aureum anulum habens in se, introierit autem pauper in sordido bandatis in eum qui indutus est veste præxeritis ei: Tu sede hic bene; pauperis: Tu sta illic, aut sede sub scabello um; nonne iudicaris apud vosmetipsos, iudices cogitationum noxiarum? » Quod malum, indicat S. Ambrosius super tribens in hæc verba: « Inter omnia pecuniam maximum est, quod non causas, sed considerant, et despeco iusto paupere, tes honorant. » Ex quibus liquet quam S. P. Benedictus veterat, ne personas

autem persona, secundum Hugonem a est quedam fatua reverentia exhibit: causa debita, sed propter timorem vel quam definitionem ex S. Thoma (2-2, corpore) ita explicare possumus: « Percepti, opponitur iustitiæ distributivæ; in æqualitas iustitiæ distributivæ in hoc s personis diversa tribuuntur secundum ad dignitates personarum. Si ergo aliret illam propiciatam personæ propter d ei confertur est ei debitum, non est rsonæ, sed causæ; unde Glossa super besios vi: *Personarum acceptio non est iudicis quod Deus iudex iustus causas dispsonas*; puta si aliquis promoveat aligisterium propter sufficientiam scientiæ, r causa debita, non persona; si autem idere: in eo cui aliquid confert, non id l id quod ei datur, esset ei proportiona- tum, sed solum hoc quod est iste homo, vel Martinus, hic est acceptio personæ; ribitur ei aliquid propter aliquam cau- ciat cum dignum, sed simpliciter attri- næ: ad personam autem refertur quæ- litio non faciens ad causam propter quam oc loco; puta si aliquis promoveat al- rationem vel magisterium, quia est di- 74 est consanguineus, est acceptio re. » Porro locum potissimum habet in arum acceptio: in affectu, puta cum plus amatur, quia pulcher est, aut hilaris, actus; quod prohibet S. Benedictus cum unus plus ametur quam alius. In honor- ritalibus quam temporalibus exhibendis, i articulo eju- dem questionis probat S. od excludit S. Benedictus cum decernit, unatur ingenuus ex servitio convertenti, in videre est in 4 art. præfatæ questionis, ur sanctus Pater, statuens ut una præ- bus secundum merita disciplina. Sed hæc exponenda sunt.

plus ametur quam alius.] Hæc sententia, sequentes, ut notant commentatores, n explicat; quod enim prius quasi ceterat: *Non ab eo persona in monasterio jam quasi explicando singulariter expr- Non unus plus ametur quam alius, om- extrudens a monasterio amicum pe- re, ut loquitur S. Theresia (Lib. de Via tanquam peccatis in prælati merito reprop- est enim lous et origo infirmorum prope avidentiæ janua, rixarix inter fratres i alii se alteri sæpe sæpius indigno ab ubi non ferentes, pactum secum invicem as dissensionisque adversus abbatem*

A ejusque familiares disseminant: alii de abbat's amicitia sibi ipsis plus æquo fidentes, fratres contem- nunt; quod quantum sit malum nemo non videt, ut merito S. Ferreolus præscripserit (Reg. c. 37), ut nullus abbati ita familiaris existat, ut cæteris plus aliquid præsumat. Ratio autem potissima hæc est, quod cum abbas omnes æqualiter amare teneatur, et ejus amor sit finis, quidquid amoris plus uni tribuit, alteri sine dubio detrahit; habet enim hoc locum celebris illa S. Bernardi sententia (Serm. 15 in Can.): *Solet amorem amor expungere.*

Porro quod in abbate verat hic S. Pater, hoc multo magis in omnibus monachis prohibitum esse censendum est, idque satis indicat eum Regula cap. 6) cavet ne quis alium in monasterio monachum defendere præsumat, quod an icitiæ peculiaris proprium est, quia exinde, inquit, gravissima occasio scandalorum oriri potest. Et certe nihil antiquius fuit omnibus asceticæ vitæ magistris, quam hujusmodi amicitias præscindere: quorum monitis ut obsequiamur, haud erit abs re si aliqua hic eorum dicta hanc in rem exprimamus.

Inter alios S. Basi ius monachos instituens sic loquitur (Serm. 1 de Instit. monach.): « In communi vero conubernio amicitias partiales et sodalitates non patitur charitatis lex; necesse enim omnino est divisas affectiones communem concordiam in multis incommodare; quamobrem æqualiter se diligere inter se omnes debent, idemque adversus universum fratrum cœum charitatis modus tenendus est. Si vero quis inventus fuerit majori propensione monachum fratrem, vel propinquum, vel alium quemvis, quavis de causa diligere, hunc casigare oportebit. » Et alibi (Serm. 2 de Instit. monach.): « Omnes æquali dilectionis mensurase debent diligere; injus itia quippe

75 est in conventu privatas acti- nes et sodalitates reperiri; qui enim unum præ aliis diligit, de se indicat quod perfectam non habeat erga alios charitatem... Ex amicitia singulari et sodalitate suspiciones et invidiæ oriuntur; ubique enim æqualitatis de raudatio, initium et occasio odii et invidiæ iis est qui ea defraudantur. Properea præceptum a Domino accipimus imitari bonitatem eus qui similiter se lem facit oriri super justos et i justos; quemadmodum Deus æqualiter lumen omnibus communicat, sic Dei imitatores æqualem et communem omnibus dilectionis radium præbent. » Basilio subscribit S. Dorotheus (Doctr. 21): « Bonum est, inquit, monacho proficere cupienti non admodum afflicti erga coactorem sumi; solet enim hujusmodi consuetudo, et longi amorum atque coactorem familiaritas netum et terrens animi propositum plerumque exstingue e. » Et S. Casarius in exhortatione ad Casariam sororem suam: « Atende, o anima sancta, et diligenter intelliga quanta mala de inordinata societate nascantur: familiaritas enim cujuslibet, si frequens esse cœperit, non nisi corruptionem seminat, vitia pullulat, cupidinem concupiscit, ignominiam parit, rabiem concitat, porrigit furiam, lasciviam pascit, petulantiam nutrit, casus exaltat, ruinas edificat, ripas erigit, præcipitia aperit, periculis navigat, naufragis velificat, perditioni gaudet, interitum fovet, confusionem meretur, etc. » quæ luse prosequitur. His ad o Pe rum Blesensem (Lib. de Amicit., c. 4): « Amicitia sequens vagæ affectionis impetum ad illicita inmiscere raptator, nec modum tenens, nec serviens honestati, sed spiritu vertiginis ducitur. » Vide Casiani collat. 16, cap. 28; S. Laurentii Justiniani lib. de Discipl., etc., ca. 22; S. Theresiæ librum de Via perfect. cap. 4; Julii Nigroni tractatum 15.

Nisi quem in operibus bonis aut in obedientia invenierit meliorem. | Obedientiam hic S. Benedictus ab operibus bonis disjungit. 1° Quia obedientiam non reper sequitur actus bonus, ut quando aliquid præcipitur impossibile, monachus obediens aggredimur illud, sed non perficit; unde nec bonum aliquid opus tunc sequitur. 2° Quia obedientia exerceri

potest non solum exsequi de mandatum, sed etiam abstinenti ab eo quod prohibitum est. 3° Quia licet omnis obedientia esset actus bonus, non tamen inde sequeretur omnem actum bonum esse obedientiam, sicuti sunt actus omnes quos electione propria efficiunt absque ullo majorum imperio, ut lacrymæ, compunctio, oratio, etc. his similia.

Ergo licet omnes æqualiter ab abbate sint diligendi, meliores tamen in obedientia et in bonis actibus plus cæteris amari S. Pater permittit. Ita S. Wandregesilus S. Ausbertum monachum suum « cepit carius diligere, sicut monastica docet norma, vitore religionis pollutem omnimodis diligendum, » inquit Agratus (*In Vita S. Ausberti n. 10, sæc. II Bened.*); eoque respexisse videtur S. Petrus Venerabilis scribens ad Innocentium papam (*Lib. II, epist. 5*): « Omnes quidem præcepto dominico sunt diligendi, sed juxta quod vita et actus exigit, in amoris dilectione alii alii sunt præferendi. » Et certe, 76 a) optime hunc ad locum Smaragdus dixerit, « Jus est et ab homine diligenter homo, qui in his operibus et sancta obedientia honoratur a Deo: necesse est, inquam, ut amore tali diligatur homo, qui ab immortalibus diligitur a Deo, » Boherius tamen sic hunc locum intelligit, quasi si solos actus bonos, non fratres illos exerceat S. Benedictus plus amari permittit. « Excipit autem, inquit, quoad actus, non quoad personas; quia licet meliores actus magis sint diligendi, tamen omnem proximum puto æqualiter ut proximum diligendum; ad hoc videlicet, ad quod diligit quis seipsum: sic contra dei consuevit quod odio habentur peccata, non homines. » Verum cum actus bonus aliquid nihil sit quam homo illum exercens, nec aliquid ab eo distinctum videatur, non potest actus diligi quin diligatur homo. Et sane si causa motiva dilectionis sit bonitas, ubi plus bonitatis, ibi et dilectionis amplius aliquid reperiri oportet. Diligendus quidem est peccator secundum id quod in eo bonum existit, puta quia creatura Dei est, ad imaginem ejus factus, ejus sanguine pretioso redemptus, gratia et beatitudinis capax; at plus videtur justus diligendus, qui præter ea, multa etiam operatur bona, gratia Dei ornatus, et ab eo singulariter dilectus. In exhibitione tamen honoris ac gratia abbas sic se gerere debet, ut non tam personam quam virtutem respexisse videatur, ut omnem auferat a negligentibus invidentia occasionem.

Non præponatur.] Id est altiori non constituatur, quam quo ingressus est loco, aut digniori præficiatur officio vel ministerio, sive, ut dicit Smaragdus, non præponatur in ordine vel in ministerio.

Ingenuus.] Nimirum ille qui liber fuit ab initio, inquit Richardus de S. Anelo, sive nobilis.

Ex servitio.] Id est ex servili conditione nato, et ex servitute ad religionem veniente, ut ait Boherius. Quem quomodo enim supra citatus notat hic Richardus, « Nobilitas amittitur propter monachatum; » id quod ex hoc loco colligit Boherius hæc addens: « Ex isto paragrapho colligitur quod propter ingressum religionis servitute et mundana nobilitas evanescent, quia in se, in amore vel officio nulli defertur nisi secundum merita vite. » Et revera vera et sine ulla libertas non tam in generis nobilitate quam in vitiorum extirpatione consistit. Bene enim Cassianus (*Lib. V, c. 13*): « Oportet nos quoque primum libertatem nostram carnis subjectione monstrare. » Hinc Diogenes dicere solitus erat: Inter servos et dominos malos præter vocabula nihil interesse, nisi quod mancipia servorum et dominorum, et dominorum cupiditatibus.

Convertenti.] Id est ad conversionem venienti; quasi dicat: Si servus et ignobilis hora prima ad conversionem veniens monasterium ingressus fuerit, huic nobilis et ingenuus hora secunda accedens non præferatur.

Nisi alia rationabilis causa existat.] Rationabilis isthæ causæ ex duplici capite repiti potest: 1° ex vite merito, 2° ex naturali aliqua industria, vel pe-

ritia in aliqua arte, vel officio, qua quis præ alio pollet: nam, verbi gratia, si junior aliquis sciat secundum sæculum ignobilis in cantu peritus existat ad cantandum in ecclesia seniori et ingenio minus in cantu perito præferri debet; vel, ut Hildemari utar exemplo, si in monasterio a Græcis monachis inhabitato inexistat omnium junior Latinam linguam apprime callens, et hospes Latinus adveniat, hic cum hospite, licet omnium novissimus, loqui debet. In officiis autem ac ministeriis exterioribus requiritur aptitudo et peritia ad hujusmodi munera exsequenda; in spiritualibus insuper vitæ meritum.

Sin alias propria teneant loca.] Nam, ut pie ac verè dicit devotus Girardus Belgæ monachus, « idolum in templo Dei, qui alio titulo in monasterio honoratur, quam quo quisque alter ab altero colitur præcipitur, aut pro vitæ sanctitate præ aliis digne suscipitur. »

Quod si ita dicente abbati risum fuerit.] Justitia hic, ut observat Hildemarus, pro specialis virtute, quæ unicuique reddit quod suum est accipitur; vel, ut dicit Boherius, dictante justitia, id est ratione, sive etiam Deo, qui est vera justitia.

Et de cujuslibet ordine id faciat.] Notat hic Hildemarus varios esse in monasterio ordines: 1° eorum qui laici ad conversionem veniunt; 2° clericorum et sacerdotum; 3° monachorum peregrinorum. Et de quolibet eorum ordine alios aliis præferre potest, nam clerici etiam presbyteris et monachis peregrinis præponi possunt.

Sin alias propria teneant loca.] Prout nimirum convertuntur.

Quia sive servus sive liber, omnes in Christo unum sumus.] Alludit hic S. Benedictus ad illa Apostoli verba: *Quicumque in Christo baptizati estis, Christum induistis: non est Judæus neque Græcus; non est servus neque liber; non est masculus neque femina, sed omnes vos unum estis in Christo Jesu.* Omnes ergo in Christo unum sumus, hoc est unum corpus, ut exponunt Hildemarus et Smaragdus; quod iste confirmat ex illis Apostoli verbis (*I Cor. XII*): *In uno Spiritu omnes nos, et in uno corpore baptizati sumus, sicut Judæi, sive gentes, sive servi, sive liberi, etc.* Cujus quidem corporis caput est ipse Christus, sub quo nos invicem membra. Vel in Christo unum sumus, conditione videlicet, creatione, redemptione, vocatione, ac celestis gloriæ promissione. Præclare S. Cassianus (*Serm. 116 in append. Serm. S. Aug.*): « Et nos, et omnis populus unius Domini servi sumus, nos pretio redempti, pari conditione in hunc mundum intravimus, simili quoque exitu migraturi sumus, et si bene agimus, ad unam beatitudinem pariter venimus. »

Solummodo in hac parte apud ipsum discernimur.] Ad gratiam vel gloriam consequendam.

Si meliores ab aliis in operibus bonis et humiles inveniamur.] Juxta illud S. Augustini (*Serm. 117 in append. Serm.*) seu ejusvis alterius: « Non est apud Deum nisi meritum discretio... Ad Deum anima uniuscujusque non est discretio nobilitate, sed opere; nec genere, sed actione. » Et S. Gregorii (*Lib. I Reg. cap. 72*): « Apud Deum non gradus elegantiarum, sed vitæ melioris actio comprobatur. » Unde et Arioteles dicebat (*I Polit.*): « virtus et utilitas determinant servos et liberos, nobiles et ignobiles. » Porro S. Benedictus bonis operibus humilitatem adjungit; quia, ut apprime scribit S. Gregorius, « qui sine humilitate virtutes congregat, quasi in ventum pulverem portat; » et Smaragdus: « In his duabus rebus semper electi a reprobis discernuntur, id est in vera carnis humilitate et boni operis actione. »

Querunt hic cur S. Benedictus supra dixerit: Non unus plus ametur quam alius, nisi quem in obedientia et operibus bonis invenierit meliorem; hic vero nos solum a Deo discerni, si meliores ab aliis in operibus bonis, et humiles inveniamur; ubi pro obedientia supponit humilitatem. Respondetur ab humilitate non distingui obedientiam, quæ primam

ejus praelium constituit ex Regulæ cap. 5; aut si distinguantur, ita plane connexas, ut neutra alterius pati possit absentiam.

Ergo æqualis sit ab eo omnibus charitas. [Simile est illud S. Orsiesii S. Pachomii discipuli in exhortatione ad monachos: « Cunctis exhibeas æqualitatem, ne forte quem tu diligis, Deus oderit; et quem odisti, Deus diligat. » Unam hic movent difficultatem, ex eo quod qui superius bonos aliis plus diligi permisit, æqualem hic omnibus esse charitatem velit. At difficultatis nodum solvere haud difficile est, duplicem cum Hildemaro, Bernardo Cassinensi, et Bohero charitatem distinguendo, unam cordis, alteram cordis simul et operis. Charitatem cordis erga omnes æqualiter habere abbatem oportet, quia omnium salutem optare, et quantum in ipso est procurare debet; at vero charitatem cordis simul et operis omnibus æqualiter impendere non tenetur; nam, ut dicit Boherius: « Charitas operis aliter tractat hominem, et aliter secundum merita tractat matrem; a iter firmum, aliter debilem; aliter abundantem, a iter indigentem. » Aliam ad hanc difficultatem solutionem adhibet Hildemarus, ut nimirum omnibus æqualis sit charitas, omnibus, inquam, æqualiter bonis. Cui concinit Nicolaus de Fractura hunc locum ita exponens: « Hic vult dicere, si omnes æquales fuerint in sancta conversatione, omnibus æqualem exhibeat charitatem; sin autem, prout unicuique opus erit. »

Una præbeatur omnibus secundum merita disciplina. Id est correctio sive punitio, ubi nimirum eadem est culpa, juxta illud S. Hieronymi: « Nullius accipias personam, non divitias, non potentias; quantumcunque sit potens, vel nobilis, si peccaverit, corripiam, et comedi-ti azyma sinceritatis in amaritudine. » Plane usque adeo exosa fuit priscis Patribus in correctionibus et iudiciis ferendis personarum acceptio, ut negligentem hac in re præpositum, et judicantem non secundum rei veritatem, sed secundum personas, de solio deponi præcipiat S. Pachomius (Regul. art. 94), donec corrigatur.

79 *In doctrina namque sua.* Doctrina hic pro correptione sumitur.

Apostolicam vitam debet semper formam servare, in qua dicit: Argue, obsecra, increpa. Quæ verba sic explicat citatus a Smaragdo S. Hieronymus: Argue peccantes, c. testare ne peccent, increpa resistentes; et S. Prosper: Argue cor-uales, obsecra seniores, increpa juniores; Richardus de S. Angelo: Argue admonendo, obsecra comminando, increpa: d poenam procedendo. At omnium optimam, ut existimat Smaragdu, apostolicæ sententiæ expositionem tradit S. Benedictus, cum subdit:

Id est miscens temporibus tempora, terroribus blandimenta. Ac si diceret, inquit Smaragdu, temporibus argutionis misce tempora obsecrationis; quamvis aliter hunc locum explicent Hildemarus et Bernardus Cassinensis: Abbas nimirum miscet temporibus tempora, cum propter furorem aut aliam alicujus fratris passionem, aliud in tempus differt increpationem, quam ille iratus aut perturbatus ferre non posset, et tunc non modo non prodesse, sed etiam obesse plurimum posset. Egrege enim citatus ab Hildemaro S. Gregorius: « Perturbati, inquit, quid audiant ignorant; sed a se reducti tanto libentius exhortationis verba recipiunt, quanto se tranquillius toleratos erubescunt; menti autem furoris ebriæ omne rectum, quod dicitur, perversum videtur: unde et Nabal ebrio culpam suam Abigail laudabiliter tacuit, quam digesto laudabiliter dixit. » Quapropter si quando tacere et parcere videntur superiores, non semper negligentis, sed aliquando prudentis eorum silentium ascribendum est, juxta illud S. Odonis abbatis Cluniacensis (Lib. in Collat., n. 44): « Sane qui propterea non oburgat, quia vel aptius tempus expectat, vel metuit ne increpati de. eriores fiant, et invalidos prius noceant, hoc non est negli-

gentia, vel cupiditatis occasio, sed consilium charitatis: nam, ut in xx Morali um libro dicitur, Sancti viri cum vident quosdam sua verba despicere, dum eos intelligunt divinitus deseri, gementes contice-sunt; unde est illud: *Quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena?* scriptum est: *Noli arguere derisorem, ne oderit te.* Tacent ergo sancti viri, non ut eorum odium timeatur, sed ne illi odiendo peiores fiant. » His concinit S. Bernardus, seu quilibet auctor tractatus de Passione Domini, cap. 19, ubi sic loquitur: « Sunt quandoque malorum vitia arguenda, quandoque tacite sufferenda, secundum quod uniuscuique, qui talis est, viris expedire; quia non omnes ægroti uno genere medicinis curantur. » Verum si sic miscere debent prælati temporibus tempora, ut correctionem in illud tempus differant quo fructuose eam sustinere possint subditi; non minus tenentur et ipsi ea expectare tempora quibus eorum utiliter queant inferre, ut nunquam perturbato adhuc animo peccantes puniant, ne forte plus vindictæ quam rationi et justitiæ tribuere videantur: « Sane quia mox ut inferitur injuria [egregium B. Petri Damiani monitum (Opusc. 18, dissertat. 3, cap. 4)], perturbatur animus, vix rectum illico valet promulgare iudicium: sicut enim inlucens visum aqua dum quiescit admittit, si turbatur obtundit; sic humanus animus in ipso perturbationis articulo inoffensam recti iudicii regulam et lineam non attendit, unde necesse est ut in posterum sententia differatur, quatenus æquata justitiæ lineæ, iudicium quod perturbata nequiverat, mens quieta suspendat. » Et recte quidem; nam, ut ait S. Basilius (Reg. fus. c. 50), « qui animo commoto et iracundo fratrem arguit, non illum peccato liberat, sed seipsum delictis involvit. »

Aliam etiam hujus loci expositionem tradit Boherius: miscens temporibus tempora, id est habens rationem temporum, quibus committuntur culpæ: aliter enim abbas corrigere de. et astat in tempore, aliter Quadragesimæ: nam negligentis quadragesimales durius emendari debent.

Terroribus blandimenta. Recte B. Petrus Damiani (Opusc. 51, cap. 14): « Si pectus tuum arca Dei est, sicut profecto dignum est, non in eo sola sit virga, quæ feriat; sed et mæna, quod in fraternæ mentis palato dulcescat; non in eo sit zelus amaritudinis, qui deterreat; sed zelus potius charitatis, qui salubriter corrigat, sicque correptionis aculeus vulnus delinquentium pungat, ut et mansuetudinis oleum leniori quoque fomento dulcescat. » Et certe eodem prorsus modo exhibere se debent abbates erga subditos, quo Deus ipse, cujus vices agunt, se gerit erga homines. Porro ipse Deus, ut loquitur S. Odo Cluniacensis abbas (Lib. i Collat., n. 3), « modo nos asperis iritationibus terret, modo blandis consolationibus refocillet; terrorem fomentis miscet, fomenta terrori, ut et corda peccatorum indicatis terroribus ad humilitatem inclinet, et humilem mororem enarratis consolationum fomentis attollat, quatenus dum utraque circa nos mira arte magisterii temperantur, nec desperate inveniantur territi, nec incaute securi. » Vide S. Gregorii papæ lib. ii Pastor., cap. 6.

Dirum magistri, pium patris ostendat affectum. Juxta illud S. Gregorii (Lib. ix, ep. 8): *Boni te dulcem, pravi sentiunt correctorem.*

Id est indiscipulatos et inquietos debet durius arguere, etc. Clara prorsus et perspicua apostolicæ sententiæ expositio, cui proinde nihil superaddendum videtur: obiter tantum hic notabo Hildemarum, quem sub Petri diaconi Bernardus Cassinensis, sub nomine Pauli diaconi Boherius hunc ad locum citant, observare, indiscipulatos esse tribus modis: 1° Alii nec intelligunt nec verecundantur disciplinam, et in peccatum labantur; 2° alii intelligunt et verecundantur excommunicationem, sed consuevunt et cupidine peccati illud committunt; 3° alii, qui sive intelligant, sive non, dicunt se nolle disciplinam sus-

ripere; quasi diceret: Alii sunt indisciplina et ignorantia, alii ex negligentia, alii ex contemptu.

Neque dissimulet peccata delinquentium.] Aliquando abbas de iniquitum peccata dissimulat, ne forte suis videatur. **81** minus mansuetus aut dolens; at in hoc maxime crudelem se demonstrat. « Crudeles est, inquit S. Basilii (*Reg. brev. interr.* 4), qui tacet, et non arguit, quemadmodum qui venenum sineret in eo qui morsus est a venenata bestia, nec illud auferret; » et Augustinus (*Serm.* 15, *de Script.*): « Scriptum est: Qui abjicit disciplinam infelix est. Bene potest addi ad istam sententiam: Sic, qui abjicit disciplinam infelix est, sic disciplinam qui negat crudeles est. » *Vide* S. Basil. *Regul. fus. disp.*, cap. 24 et 25.

Sed mox ut carperint oriri, radicitus eu ut praevalet amputet.] Apposite S. Joannes Clinacus (*Grad.* 5): « Dum vulnus recens est et adhuc calet, facilem habet curationem; ubi vero tempore inveteraverit, et neglectum corruptumque est, difficile curatur, multoque labore, igne, ferro, pharmaco et cauterio indiget. » Idipsum mira arte suos olim discipulos docuit unus ex priscis Patribus (*S. Dorothei. Doct.* 11, n. 5). Ille nimirum cum aliquando una cum eis resideret in loco multis variisque cypressis consisto, uni ex eis praecepit ut admodum parvam cypressum manu avelleret: quod ipse nullo negotio una tantum manu admota praestitit. Dein majusculam ostendit, quam ambabus manibus avulsi; postea etiam tertiam, quam non sine magno labore extraxit; quartam rursus aliis majorem avelli praecepit, quod omni nisu omni que labore adhibito vix tandem praestare potuit. Quintam denique ostendit, quam ipse eradicare haud potuit; hinc alterum jussit ut fratrem adjuvaret, atque hanc ambo vix abstraxerunt. Tunc senex conversus ad omnes discipulos suos dixit: Sic sunt passiones et affectus nostri, dum parvuli sunt et recentes, summa facilitate et quiete eos excidere et extirpare poterimus; si vero eos tanquam parvulos neglexerimus, paulatim convalescent; et quo magis convalescent, eo majore opus erit labore.

Memor periculi Heli sacerdotis de Silo.] Ut omnem in arguendis paenitentibusque culpis ab abbate socordiam amoveret S. Benedictus, proponit Heli sacerdotis exemplum, qui delinquentes filios redarguit quidem; sed quia non eo quo debuerat modo punivit, arca Domini capta est, ipse retro decidens occubuit; ex quo S. Petrus Damiani ita infert (*Opusc.* 17, cap. 2): « Si ergo Heli propter duos duntaxat filios, quos non ea qua digni erant invectione corripit, cum eis simul, et cum tot hominum multitudine perit; qua arbitramur dignos esse sententiam qui in aula ecclesiae iusticia et solis judicantium praesidio, et super non ignotis pravorum criminibus tacent? »

Et honestiores quidem atque intelligibiles animos prima et secunda admonitione verbis corripit.] Honestiores hic committunt post Smaragdum intelligunt honorabiliores; honestus enim dicitur quasi honoris status. Sed Hildemarum honestiores eos appellat qui imitabilem vitam habent. Recta expositio; hic enim honestiores et intelligibiles animos S. Benedictus opponit improbis, duris corde, superbis, et inobedientibus, quorum vita non modo non imitabilis, sed etiam penitus execranda.

82 *Improbis autem.*] Improbi, secundum Smaragdum, sunt imprudentes, probitate mentis carentes; secundum Hildemarum ii qui per sex gradus ascenderint, nempe: 1° admonitionem secretam duplicem, 2° publicam correptionem, 3° excommunicationem, 4° jejunium nimum, 5° flagellum, 6° orationem frustum; quos enim sex ista non emendant, merito dixeris improbos. Menardo autem, « improbus est monachus impudens pertinax in malis; » additque: « S. Fructuosus apud Cassianum scribit improbum appellari a S. Benedicto contumacem; aliquando tamen improbum dici eum qui, etsi saepe corripitur, non tamen contradicit regulari disciplina. »

Et dicitur corde.] Duri corde et improbi a hil aut

A vix inter se distant. Hildemaro (*In Comm. ad c. 23 Regul.*): « Duri corde sunt qui, sive admoneantur, sive excommunicentur, non emendantur, neque etiam erubescunt, sed obstinata mente non timentes verendum atque excommunicationem, impetum sui cordis sequuntur. » Smaragdus vero duos corde vocat « pertinaces, vel contumaces, et incorrigibiles; » Boherius, indomitos.

Et superbos, et inobedientes verberum et corporis castigatione in ipso initio peccati coerceat.] Juxta illud S. Aureliani: « Superbis vero, inobedientibus, et iracundiam prorahentibus: unquam parcendum est donec corrigantur. » De verberum inflictione diximus in lib. II de Antiquis monachorum Ritibus, cap. 11. Corporis vero castigationem vocant omnia jejunia, incarcerationem, et his similia; quamvis Smaragdus in excommunicatione, in verbis, et verberibus, castigationem corporis reponat.

Sciens scriptum: Stultus verbis non corrigitur. Nimirum Proverb. xviii, ubi legitur: *Non recipi stultus verba prudentiae, nisi ea dixeris quae versantur in corde ejus.* Quem ergo non emendant verba, saltem emendent verbera.

Et iterum percutit filium tuum virga, et liberabis animam ejus a morte.] Nempe aeterna, juxta illud Prov. xxiii: *Noli subtrahere a puero disciplinam; si enim percusseris eum virga, non morietur: tu virga percussus eum, et animam ejus de inferno liberabis.* Felix percussio, quae tot percussioibus liberat.

Porro ex hac bonorum et improborum in correctionibus discretionem, colliges non locis sanctificari homines, sed hominibus loca; nullamque existat tam sanctam congregationem, quae suo in sinu malos aliquos non complectatur, ut earegie do et apud Cassianum abbas Piamon (*Coll.* 18, c. 16): « Nec perversos, inquit, atque execrabiles quosque sanctorum virorum numero insertis latitare miremur; quia dum in hujus saeculi area conculcamur atque conterimur, necesse est etiam paleas igni perpetuo

C deputandas inter electissima frumenta misceri. Denique si vel Satan inter angelos, vel Judam inter apostolos, vel Nicolaum pravissime haeresis inventorem inter diaconos reminiscamur electos, hoc quod nequis-imis homines sanctorum ordini deprehenduntur inserti, mirum esse non poterit. » Item docet S. Augustinus in serm. 15 de Scripturis, **83** ubi etiam inquirenti cur bonis et religiosis Deus malos misceri permittat, ita reponit: « Responde mihi, in fornace aurificis palea quid facit? Puto non esse tibi sine causa paleam, ubi aurum purgatur: videamus quae tibi sint omnia; fornax es, palea est, aurum est, ignis est, artifex est; sed illa tria aurum, palea, ignis in fornace; artifex ad fornacem. Attende et istum mundum: mundus fornax est, palea homines mali, aurum homines boni, ignis tribulatio, artifex Deus; attende et vide, aurum non purgatur, si non palea uratur.

Meminere debet et semper abbas quod est, meminere quod dicitur.] Duo hic dicit, meminisse debet abbas quod est, scilicet homo mortalitatis, fragilis, peccator, etc.; deinde quod dicitur, id est abbas, pater, praelatus. Primo tamen quod est, ut ex propria fragilitate et miserie recordatione humilitatis, de sua non extollatur dignitate; deinde quod dicitur abbas, Christi vices gerens, a quo singulare et specialis gratias expectare debet, quarum adiutorio commissum sibi officium exsequatur, et animum non deponat.

Et scire quia cui plus committitur, plus ab eo erigitur.] Cum enim augentur dona, rationes etiam crescant donorum.

Sciatque quam difficilem et arduam rem suscepit regere animas.] Quia, ut dicit S. Gregorius, ars est arduum regimen animarum. Et sane si quis vix suam potest animam regere, alienam quomodo reget? Si corporalia aut temporalia tot exigunt curas, tot labores, quis sufficere animabus curandis?

Et multorum servire moribus.] Hæc verba ex commentatorum sententia priorum sunt expositiva; ut idem sit regere animas, et multorum servire moribus, id est sic se auctore, et talem reddere subditorum moribus, ut bonos foveat, prævios corripit, superbos humiliet, infirmos confortet, fortes dirigat, errantes in viam veritatis et justitiæ reducat, ut loquitur Trithemius, *totque habeat animos quot in suo regimine filios*, ut dicit Regula ejusdem ad Virgines cap. 1.

Porro ex hoc Regulæ S. Benedicti loco non male deducitur abbates et alios quoscumque prælatos eorum vere dici debere servos, quorum sibi cura commissa est, ut pote quor in *servire moribus* jubentur. Et sane si prælati spirituales sint animarum medici, meminisse omnino debent proprium medicorum esse non dominari, sed *servire* aegrotis. Hinc S. Basilus (*Regul. fus., cap. 0*): « Præpositum, inquit, officii dignitas non extollat, ne et ipse ab humilitatis et modestiæ felicitate decidat, et infirmus incidat in laqueum diaboli; sed hoc certo sciat, quia multorum cura suscepta simul exigit, ut multis serviat. »

Et secundum uniuscujusque qualitatem vel intelligentiam ita se omnibus conformet et aptet.] Quod utique præstabit, et quando cum magno magnus, cum parvo parvus efficitur, quando infirmis efficitur infirmus, ut infirmos salvos **84** faciat; quando forma factus gregi humilibus humilitatis ostendit formam, obedientibus obedientiæ præbet exempla; similiter absentibus, et vigilantibus, et orantibus, et in omnibus bonis virtutibus cunctis sibi subjectis normam præbet salutis, et loquitur Smaragdus.

Ut non solum detrimenta gregis sibi commissi non patiat, verum in augmentatione boni gregis gaudeat.] Gregis augmentum hic intelligit non tam numero quam virtute ac bonis moribus. Quid enim prodest multitudo monachorum, ubi virtutum deficit numerus pululatuque multitudo vitiorum? Multiplicasti gentem, inquit propheta Domino, sed non multiplicasti lætitiam. Sane multo æquius esset paucos, sed bonos habere monachos, quam plurimos malos, quorum exemplo corrumpuntur boni, omnique regularis disciplina pessumdat; ut merito inter relaxationis in ordine nostro causas, quorundam abbatum negligentiam, qui non quos aut quales, sed quot habent monachos curant, assignari Mabillonius noster, quod erratum anno imperii 11 in edito brevi Capitularium reprehendit Carolus Magnus his verbis (*Præf. ad sac. iv, part. 1, n. 140*): « Quam utilitatem conferat Ecclesiæ Christi, quod is qui pastor vel magister, cujuscunque venerabilis loci esse debet, magis studeat in sua conversatione habere multos quam bonos, et non tam probis quam multitudine delectatur? » Non multitudo hominum, sed multitudo bene viventium cœnobii sanctificat; imo, sicut paucitas monachorum onest quominus exacte regulæ disciplina custodiatur, ita non minus multitudo monasticæ observantiæ nocet; vix enim in tanta multitudine fieri potest ut aliqui non reperiantur mali, quorum perversis moribus boni et religiosi corumpuntur. Deinde ubi multi sunt, nonnulli existunt quibus justis licet de causis aliquæ exemptiones sunt concedendæ, ex quibus sensim et sine sensu rigor observantiæ regularis enervatur. Quod præsensisse videtur auctor Vitæ S. Stephani Obazuensis abbatis libro 1. n. 6 (*Tom. IV Misc. B. Luz.*), ubi hæc scribit: « Dum nimiam quæque prætedimus, majora negligimus; sed et diuturna temporis longinquitate lassati, et cohabitantium multitudinem prægravati, a pristino vigore defecimus, et remissius nos negligentibus tractamus; dumque infirmis condescendere volumus, eorum potius negligentiam sectari quam eos ad perfectionem trahere festinamus. » Adde quod in tanta fratrum multitudine vix abbas omnium spiritualibus necessitatibus sufficere possit, cum præsertim eas per se cognoscere sibi haudquaquam vacet.

Signantur vero S. Benedictus dixit, *gregis sibi*

A commissi, quia, inquit Hildemarus, « non est suus grex, sed Domini et sibi commissus; unde quia suus non est, sed sibi commissus, ideo debet diligentius cura illum tractare. »

Ante omnia ne dissimulans.] Ille est negligens; nam, ut dicit B. Heras, in multis locis ponitur dissimulatio pro negligentia.

Aut parvipendens.] Hoc est contemnens. Magnum noveris esse quod sequitur; nam, ut aiunt Smaragdus et Hildemarus, parvipendere **85** idem est ac magnum aliquid animo superbo despiciere, seu parum æstimare.

Salutem animarum sibi commissarum.] Magnum utique salutis animæ, pro qua Christus mortuus est.

Plus gerat sollicitudinem de rebus terrenis ac transitoriis, atque caducis.] Suple, quam de animabus. Non omnem omnino curam rerum temporalium abbati S. Pater adimit, sed nimiam tantum ac superfluum; de qua S. Augustinus (*Serm. 101, de Script.*), « Quid pejus sollicitudine vitæ, quæ pervenire non permittit ad vitam? Quid miserius quam curando vitam amittere vitam? » Hujusmodi sollicitudines hic in abbate reprobat, perversorum quorundam occurrens cupiditati, de quibus graphice Petrus Beasensis (*Epist. 134*): « Sunt abbates, inquit, querentes potius quæ sua sunt quam quæ Jesu Christi; a fructibus eorum cognoscitis eos. Ili, animarum cura posthabita, summam sui officii reputant si in suam et suorum perniciem possessiones ecclesiæ suæ per las et nefas culturis et ædificiis magnificent et dilatent; animarum vero curam, quæ a spiritu timoris conceperant fructum salutis, quasi aboruum perniciosiore procurrant; ut eis merito aptetur verbum prophetæ dicentis: *Secuerunt prægnantes Galaad ad dilatandum terminos suos* (Amos 1). Ili sunt quos agitat spiritus hujus mundi, spiritus vertiginis et erroris. Melius est domum tuam augere moribus quam possessionibus; melius est cœlum implere quam horreum. » Quod tamen non sic dictum velim, quasi liceret abbati negligere temporalia, sine quorum adminiculo nec spiritualia nec æterna vix comparari possunt. Unde et S. Theresia dicebat (*De modo viv. monast., n. 2*): « Ut spiritualia de bono in melius semper proficiant, maxime est momenti etiam in monasteriis indigentibus ac redditu carentibus, magnam rei temporalis curam gerere. » Recte autem S. Gregorius (*Lib. 1 Regist., c. 24*): « Quisquis regendis fratribus præest, vacare funditus a curis exterioribus non potest; sed tamen curandum magnopere est, ne ab his immoderate depravatur; unde recte per Ezechielem dicitur: *Sacerdotes caput suum non radant, neque comam nutriant, sed tonsentes attondeant capita sua*. Quid signant capilli in capite nisi uberior cogitationes in mente? qui dum super cerebrum insensibiliter oriuntur, curas vitæ presentis expriment; quæ ex neglecto ac torpenti sensu, quia inopportune procedunt, quasi nobis non sentientibus procedunt. Quia ergo cuncti qui præsent habere quidem sollicitudines exteriores debent, nec tamen vehementer incumbere, sacerdotes recte et caput prohibentur radere, et comam nutrire, ut cogitationes carnis de vita subditorum nec a se funditus amputent, nec rursus ad crescendo nimis relaxent; unde bene dicitur: *Tonsentes attondeant capita sua*, ut videlicet cura temporalis sollicitudinis et ad quantum necesse est predeant, et tamen recidantur citius, ne immoderate exrescant, etc. » Immoderatas hujusmodi curas abjecerat S. Gertrudis abbatissa Nivalensis (*Sæc. II Bened., p. 465*), quæ, ut scribit Anonymus in ejus Vita, cap. 3, « bonis ac fidelibus dispensatoribus fors de **86** fratribus, infra vix septa monasterii spiritualibus sororibus curam familiarem commendavit, quatenus diebus ac noctibus in agone sancto, vigiliis ac orationibus, sanctis lectionibus et jeuniis contra spirituales nequitiæ potuisset dimicare. »

Porro cum abbas non omnem rei temporalis ca-

rum abjaceri teneatur, sed tantum superfluum, ut iustus, quaritur: non possit et debeat usque ad lites ad conservationem honorum monasterii suscipiendas eam exteudere? Sane sicut in rebus majoris momenti reprobis honorum monasterii cedendum non censeo, sic pro minutis servos Dei iudicio contendere non probet. Lites in omnibus omnino dominare videtur S. Augustinus pluribus in locis. Eandem in monachis maxime improbat S. Bernardus (*Homil. 4, sup. Missus est, n. 10*): « Video alios, inquit, quod non sine dolore videri debet, post aggressam Christi militiam rursus saecularibus implicari negotiis, rursus cupiditatibus terrenis immergi, cum magna cura erigere muros, et negligere mores, sub praetextu quoque communis utilitatis verba vendere divitiibus, et matronis salutationes; sed et contra imperatoris sui edictum concupiscere re aliena, et sua cum lite repetere, non audientes Apostolum ex imperio Regis tubicinantem: *Hoc ipsum, inquit, delictum est in vobis, quod causas habetis: quare non magis fraudem patimini?* Itane mundum sibi, et se mundo crucifixe vult, ut qui antea vix in suo vico vel oppido cogniti fuerant, modo circumneutes provincias, et curias frequentantes, regnum notitias principumque familiaritates assecuti sunt. » Et iterum ad Odonem abbatem fratresque Majoris Monasterii scribens (*Epist. 387*): « Hoc autem dicimus tutius esse omni Christiano, et maxime monacho, considerare quid, tam minus, quam cum se amplius, » et paulo ante: « Sed fors n. dicitis: Nos nemini injuriam facimus, tenemus nostra, parati, si quis ex adverso est, subire iudicium. Recte. Sed quid si alius responderit, et dixerit: Hoc ipsum delictum est in vobis quod causas habetis? Quare non magis fraudem patimini? Quid si iegerit et alius? *Si quis abstraxerit tua, ne repetas; quinto, percutienti in dextram maxillam præbe et alterum; auferenti tunicam præbe et pallium.* » Eadem erat mens Petri Bl-sensis cum ad H. Radin-gensem abbatem ita scriberet (*Epist. 102*): « Contra edictum caelestis imperatoris est non solum concupiscere, aut rapere aliena; sed sua etiam cum lite repetere. Apostolus ad Timotheum dicit: *Servum Dei non oportet litigare*; et idem: *Hoc ipsum delictum est in vobis, quod iudicia habetis, et non potius fraudem patimini;* » et alibi ad G. abbatem Majoris Monasterii (*Epist. 117*), qui priorem S. Cosimæ traxerat in iudicium: « Si votum professionis illius cui obligatus es diligenter attenderes, quæ sursum sunt, non quæ super terram propensiore studio procurares, juxta doctrinam Apostoli: *Servum Dei non oportet litigare*; cum ipse alibi dicat: Hoc ipsum delictum est in vobis, quod causas habetis, et non potius fraudem patimini. » Unde postea epistolam concludens addit: « Cessa igitur, ino-censent omnes religiosi a talibus, quibus conscientia: 87 sanctorum vulnerantur, demigratur honorum opinio, scandalizatur ordo, animæ jugulantur; qui enim pro terra litigant aut pro pascuis, indigni sunt in terra viventium aut loco pascuæ collocari. » His accedunt antiquæ regulæ monachorum: Regula S. Posthumio ab angelo tradita n. 18: « Non patiaris conjugatum iudicio contendere tecum; melius est enim monacho fraudem et injurias sustinere, quam ut audiat vox militis Christi in clamore. » Regulæ fusius disputatæ a S. Basilio (*Cap. 9*): Contestari oportet insensatos cognatos (bona saeculo renuntiantium injus retinentes), ne sacrilegii peccatum committant, juxta mandatum Domini, quo dixit: *Si peccaverit unumquemque te frater tuus, vade, argue ipsum, etc.* At iudicio contendere contra ipsos apud extranea tribunalia, vetuit pietatis doctrina, ubi a Domino dictum est: *Volenti tecum iudicio contendere, et tunicam tuam tollere, dimitte et pallium;* et in Apostolo: *Audet quisquam vestrum, negotium habens cum altero, iudicium experiri sub injustis, et*

non sub sanctis. Adhuc tamen: « Et sub illis (scilicet sanctis) in iudicium vocare poterimus, sed ita ut potior sit salus fratris quam copia pecuniarum; nam et Dominus postquam dixit: *Si te audierit, subjecit: Lucratus es, non pecuniam, sed fratrem tuum.* Potest autem aliquando fieri ut manifestandæ veritatis gratia, vocante nos ad præscriptam iudicii dietam eo qui primus adversum nos inique agere cœpit, consentiamus; sed tanquam provocationi obtemperantes, et non proprio ira aut contentionis affectui obsecundantes, sed veritatem patefacientes; nam hoc pacto et adversarium etiam invitum a malis eripimus, et ipsi mandata Dei non transgrediemur. » Regula S. Aureliani ad monachos (*Num. 59*): « Lites nullas habeatis, obedientes præcepto Apostoli, ubi dicit: *Servum Dei non oportet litigare, sed mansuetum esse.* » Regula S. Stephani institutoris ordinis Grandimontensis (*Cap. 24*): « Vobis præcipimus ut de rebus vobis datis vel dandis nunquam scriptum causa placitandi faciatis, nec etiam placitare præsumatis; » et infra (*Cap. 51*): « Firmissime vobis præcipimus ut nunquam propter vestra vel aliena cum aliquo placitare sive iudicio contendere præsumatis, nec causas, nec controversias aliorum in manu vestra recipiatis. Quid plura? vobis presentibus vel absentibus placita, vel huiusmodi conflictus sæculares nullatenus agantur in locis vestris. » S. Patris præcepto pro votis parvere non diu post ejus mortem sanctissimi illius discipuli, cum e locum de Mureto, in quo Deo fideles serviebant, diuque cum sanctissimo Patre suo servierant, monachi vici de Ambasiaco abbati S. Augustini de Lemovicis calumniari cœperunt; sed qui potius auferenti tunicam pallium volebant dimittere, quam inde ad placita et litigandi consuetudinem traherentur, habere locum alium vigilanter perquirere curaverunt, ubi caput religionis sæpe convenienter constituerent. » Denique Carthusienses monachi in tertia statutorum compilatione inter ea quæ reprehensione digna existant, istud recensent (*Cap. 5, n. 6*): « Quia nonnulli sunt in acquirendo nimis avidi, alii in alienando improvidi, alii vero ad litigia proni in suis et donorum suorum non modicum detrimentum. » Quapropter non nullo infra hoc edunt statutum (*Num. 14*): « Quatuor poterimus lites et processus fugiamus; servos enim Dei litigare non licet; et si interdum ad id nos impellit necessitas, pacem cum adversariis via amicabilem vel arbitrariam, si fieri poterit, quaramus; vel voluntatem amplectamur, ad vitandum discursus varios, lites eventus dubios, et expensas; ex his enim multa domibus et personis ordinis incommoda eveniunt. » Præteream pene S. Fructuosum, qui in Regula monastica communi (*Cap. 3*), talem vult in abbatem eligi, qui « omnem causandi usum radicitus a suo corde repellat, et, si fas fuerit, per nullam occasionem in iudicio cum hominibus contendat; sed si quis eum incitaverit, et tunicam tulerit, qualiter contendat ad vocem continuo dominicam, et pallium relinquat. Si certe aliquis insecutor monasterii accesserit, et aliquid auferre conatus fuerit, et per vim tollere voluerit, unum de lites causam injungat, et ipsi fidelissimo Christiano, quem vita bona commendat, et fama mala non reprobat, qui et res monasterii absque peccato iudicet et quarat; et si usus jurandi est, hoc faciat sine juramento et pœna, et non tantum pro rerum lucro, sed ut persecutorem humilem et mansuetum ad veniam postulandam reducat. Quod si persecutor in sua perseveraverit contumacia, et plus lucra dilexerit quam animam, statim causator cum eo contendere dimittat. Abbas vero absque ullo non causandi, et eraso rancore stomachi simpliciter in suo monasterio cum suis monachis vivat, et nullam cum saecularibus causandi licentiam habeat. » His omnibus addi potest celebrati anno 815 concilii Moguntini

• Vide *Vitum sancti Osvaldi episcopi Eborac.*, n. 56, sac. v *Bened.*, p. 72.

ista deflittio (Cap. 12): « Hoc tamen omnino volumus, ut monachi nullatenus ad secularia placita veniant, nec ipse abbas sine consensu episcopi sui cum necessitas exigit; tunc per iurisdictionem et consilium episcopi illuc vadat; nequaquam tamen contentiones aut lites aliquas movere præsumat, sed quidquid querendum est aut respondendum, per advocatos suos hoc agat. » Felices sane huius temporis monachi, cum tales inveniunt advocatos, quibus servare credi possint res monasterii: nec eos misera cogit necessitas sub face rerum temporalium, quas per semetipsos procurare oportet, gemere; cum pro suis potius et alienis peccatis gemere deberent: quamvis nos ab hoc scrupulo relevet S. Anselmus, qui aliquando consultus a quodam fratre qui diceret: « Relicto sæculo veni ad ordinem monachorum, sperans me ibi posse penitus intendere vitæ perenni et Deo. Ecce autem ex præcepto abbatis mei sæcularibus negotiis intendendo; et dum res Ecclesie contra sæculares defendere tuerique desidero, placito, litigo, etc. » inter alia ita respondit: Monachus « obedientiæ, quæ sibi injuncta est, ita studeat, ut et res Ecclesie contra omnes viriliter justequè tueatur et protegat, et de alieno per injustitiam sub dominium Ecclesie nihil redigere satagat; si in huiusmodi conversatur et vivit, quamvis pro talibus nicias perdat, nonnunquam loquatur cum fratre in claustrum taceat, et quædam similia horum faciat, vel dimittat, » quæ ipsum nec faciunt, nec dimittunt. Obedientiæ virtus, quam exercet, hæc cuncta consumit, et vas integrum suum servans, farinam de sua mola fluentem, quæ illum æternaliter pascit, totam ac puram colligit atque recondit, etc. » Et hæc quidem ei qui invito ac repugnanti animo sæcularibus negotiis applicatur. Addit vero: « Et quid de illo sentiendum est qui se ultro ad dispositionem viri offerat, atque ut id quod cupit ad effectum perveniat, etiam sibi adjutores advocat, munera pollicetur, gratiam spondet? » Refert Anselmus: « Nihil hoc ad propositum monachi pertinet. » Et quærenti: « Nomen hic talis licet hoc quod dixi cupiat, tamen sine licentia prælati sui nihil facere tentat? » respondet: « Licentia multos derepuit. Obedientia enim et iacobeditiæ contraria sunt; harum media licentia est. Is igitur quem obedientia non constringit claustra monasterii egredi, vult tamen exire, regulæque distributionem licenter declinat. quamvis nolit sine licentia id præsumere, et ideo acutum suum licentia qua nititur possit defendere, peccatum tamen habet ex illicita voluntate; nec enim postquam mortuus mundo claustrum subit, ad mundi negotia vel voluntatem ullatenus redire debuit. Quia tamen ipsum velle suum non nisi permisus facto implere voluit, obedientia, quam in hoc aspectu est, ipsum factum excusabit; sed velle quod contra obedientiam habuit, periculosum, nisi præntuerit, illi erit. Quod nonnulli minus attendentes, licentia quam pro implenda voluntate sua expetunt, sæpe falluntur. » Hactenus Anselmus, cuius mentem utinam omnes assequantur et sequantur! Quomodo vero ipse in litibus et placitis se gereret, vide si lubet in ejusdem Vitæ libro 1, pag. 772, apud Surium.

Sed semper cogitet quia animas suscepit regendas, de quibus rationem redditurus est.] Simile est illud Orsiesii in exhortatione ad monachos: « Discamus quod oportet nos stare ante tribunal Christi, et de singulari non solum operibus, sed et cogitationibus iudicari, et post rationem vitæ nostræ etiam pro aliis qui nobis crediti sunt reddituros esse similiter rationem. » Formidanda prorsus prælati omnibus sententia, quæ vel ipsas vitæ monasticæ columnas commovet, viros omni sanctitate insignitos terruit. Hæc nimirum perculsus Petrus Venerabilis ad Guignonem Carthusiæ priorem ita scribebat (Lib. 1, ep. 24): « Hoc pliusquam dicere possum metuens, et horrendum esse incidere

A in manu Dei viventis sciens, gemino coartor periculo, dum me mihi que commissos attendo. Nam, sicut B. Gregorius ait: In illo tremendo iudicii examine uniuscujusque testimonium vix sibi soli sufficit, quanto minus sibi et proximo? Quomodo ergo tot millibus ubique terrarum diffusis, quos rari vel nunquam videre datur, ante Christum vivorum et mortuorum justum iudicem adero? Qualiter secundum B. P. Benedictum de numero commissorum rationem reddere prævalebo, qui de propria vitæ studio requisitus mutus forsitan apparebo? » etc. Hæc etiam multo semagis commotum fuisse 90 indicat S. Bernardus his verbis (Serm. 3 de Adv.): « Longe graviore et periculosiori debito tenentur stricti, qui pro multis animabus reddituri sunt rationem. Quid ego infelix, quo me vertam, si tantum thesaurum, si pretiosum depositum istud, quod sibi Christus sanguine proprio pretiosius iudicavit, contigerit negligentius custodiri? Si stillantem in cruce Domini sanguinem collegissem, essetque repositus penes me in vase vitreo, quod et portari sæpius oporteret, quid animi habiturus essem in discrimine tanto? Et certe id servandum accepi, pro quo mercator non insipiens, ipsa utique Sapientia, sanguinem illum dedit. Sed et habeo thesaurum istum in vasis fictilibus, et quibus multo plura quam vitreis imminere pericula videantur. »

Et ne causetur de minori forte substantia.] Causari, ut observat noster Bernardus, nonnunquam accipitur pro excusare et defendere. Ne ergo causetur de minori forte substantia, quasi diceret: Non excuset aut defendat suam negligentiam erga animas quas suscepit regendas, aut nimiam rerum temporalium sollicitudinem suam prætextu inopiæ aut minoris substantiæ.

Meminerit scriptum: Primum querite regnum Dei et justitiam ejus, et hæc omnia adjicientur vobis.] Rec e igitur S. Basilius (In Const. monast., c. 35): « Si enim ubi duo vel tres congregati sunt in nomine Christi, in medio ipsorum est Christus, multo magis ubi plures, et ubi multorum hominum congregatio. Aut igitur nihil nobis necessarium præsentem Christo deerit, quandoquidem neque Israelitis in solitudine necessaria defuerunt; aut si defuerit ad nostri probationem, satius erit egere et esse cum Christo, quam sine illius societate omnibus huius vitæ bonis abundare. » Ista S. Basilius verba sequentem etiam sententiam mirifice illustrant.

Et iterum: Nihil deest timentibus eum.] Nam, ut ait Smaragdus, « qui Deum habet per quem cuncta creata sunt, et in quo manent et constant omnia, nihil minus de spiritali vel terrena potest habere substantia. » Hujus rei periculum fecerat S. Hugo Aduensis monachus, qui, ut legitur in ejus Vita, n. 16, « assererat sub ostentatione communis et veræ fidei, quoniam si in quocunque locorum observatus fuerit prædicti Patris (Benedicti) tenor regularis institutionis, nullius indigentia passuros penuriam, qui ibi habitaverint. Quod etiam plurimis in locis, in quibus custoditur, hodie dignoscitur expertum; nec minus in illis in quibus frigescendo tepuit, egestas et inquietudo cubile locavit. » Idipsum deplorabat anonymus Vitæ S. Stephani abbatis Obazinensis scriptor, ejus discipulus, cum scriberet: « Nunc autem dum pro terrenis et caducis rebus plus quam decet solliciti sumus, et de cælestibus non cogitamus, sit ut nec istis, nec illis aliquatenus abundemus, quoniam cælestia bona primum, id est potissimum querere jussi, cæterorum, quæ restant, sollicitudinem divinæ providentiæ committere debuissimus. » Et hæc quidem forte ratione S. Guillelmi abbas Divionensis, ut scribit in ejus Vita Glaber, 91 Rodulfus cap. 13 (Apud Boll. 1 Jan.): « Tribus monasteriorum utilitatibus præparatis illud sæpius inculcabat, ut in exactione sibi commissorum forent providi, ne forte nimis tenues pro census reditu affligerentur dicebat

* Vide S. Bern. serm. 3 de Assumptione B. Mariæ.

enim se magis velle largiri cęnti quam exigere quidpiam ab indigente. » Optima sane monitionis qui rei temporali curam gerunt, quam ut sequatur plurimum obsecramus.

[*Sciatque quia qui succubūt animas regendas, etc.*] Terribilis prorsus sententia, et quæ plus timoris exigit quam expositionis.

Et ita semper timens futuram discussionem Patris de creditis ovibus, cum de alienis rationibus cavet, readitur de suis sollicitus, etc.] Sicque fit ut, quod ait S. Gregorius citatus a Petro Blesensi epist. 132 (*Pastor. part. III, adm. 5*), tot sibi coronas multiplicat quot Deo animas lucrificat.

CAPUT III.

De adhibendis ad consilium fratribus.

Quotiens aliqua præcipua agenda sunt in monasterio, convocet abbas omnem congregationem, et dicat illis unde agitur. Et audiens consilium fratrum, tractet apud se; et quod utilius judicaverit, faciat. Ideo a tem omnes ad consilium vocari^a diximus, quia sæpe juniori^b Dominus revelat quod melius est. Sic autem dent fratres consilium cum omni humilitatis subjectione, ut non præsumant proccaciter defendere quod eis visum fuerit; sed magis in abbatis pendeat arbitrio; ut quod^c salubrius judicaverit esse, ei cuncti obediant. Sed sicut discipulis^d convenit obedire magistro, ita et ipsum provide et juste concedet cuncta disponere.

^a Flor., *vocare.*

^b Flor., *juniore.*

^c Flor., *et quod.*

^d Al., *discipulos.*

In omnibus igitur omnes magistrum sequantur regulam: neque ab ea temere declinetur^e a quoquam. Nullus in monasterio proprii sequatur cordis voluntatem; neque præsumat quisquam cum abbate suo proterve vel foris^f monasterium^g contendere. Quod si præsumperit, regulari discipline subiaceat. Ipse tamen abbas cum timore Dei et observatione regulæ omnia faciat, sciens se procul dubio de omnibus^h 92 judiciis suis æquissimo iudici Deo rationem redditurum. Si qua vero miuora agenda sunt in monasterii utilitatibus, seniorum tantum utatur consilio, sicut scripserunt: *Omnia fac cum consilio, et post factum non pœnitebis*^h (*Eccli. xxxii*).

^e Al., *devietur.*

^f Al., *proterve intus vel foris.*

^g Al., *monasterio.*

^h Al., *pœniteberis.*

COMMENTARIUS.

Quotiens aliqua præcipua agenda sunt in monasterio, convocet abbas omnem congregationem, et dicat ipse unde agitur; et audiens consilium fratrum, tractet apud se, et quod utilius judicaverit esse, ei cuncti obediant.] Illis in verbis, ut notat Boherius, quinque præsertim complectitur S. legislator: 1. Ut in rebus dubiis majoris momenti convocet abbas omnes monachos, convocet abbas omnem congregationem. 2. Ut tractandas res ipse exponat, et dicat ipse unde agitur. 3. Ut fratrum de re proposita sententiam deponat, et audiens consilium fratrum. 4. Auditum fratrum consilio, ipse secum deliberet, tractet apud se. 5. Quod melius judicaverit, opere exsequatur: quæ quidem omnia sigillatim expendenda sunt.

Quotiens aliqua præcipua agenda sunt in monasterio. Præcipua vocant ea quæ majoris sunt momenti, spectantque ad totam congregationem, ex quibus quinque potissimum recenset Hillemarus, suntque: 1. Susceptio novitorum. 2. Electio in monasterio. 3. Pœnitentia sive excommunicatio pro graviore culpa injungenda, qualis aut quando durare oporteat. 4. Donum rei cujuscunque, quæ sit alienius pretii. 5. Mutatio gravis alienius rei. Quibus addi possunt collationes beneficiorum, venditiones rerum monasterii, conductiones sive locationes immobilium bonorum, et alia hujusmodi bene multa.

Convocet abbas omnem congregationem.] Congregationis nomine intelligitur cœtus monachorum sub abbate aut superiore viventium; quibus non annuuntur noviti, ut pote qui nondum sunt congregationis corpori sociati, et libere ad sæculum possunt reverti: sed neque fratres laici, sive conversi, sive commissi, sive quavis alio nomine vocentur, qui ad exteriora tantum monachorum servitia sunt recepti.

Porro licet nullum ab hujusmodi negotiorum tractationibus excludat S. P. Benedictus, omnem enim congregationem convocari præcipit, ad has tamen

non solent nec debent vocari interdicti, suspensi, excommunicati, incarcerati, et qui in pœnam gravis alienius errati, aut aliquo qualicumque modo voce activa et passiva privantur. De absentibus⁹³ vero major est difficultas. De his ita discurrit in primo comment. Boherius: « In contractibus faciendis de jure non vocantur absentes; in electionibus prælatorum, receptionibus seu creationibus monachorum, et collationibus beneficiorum, absentes sunt vocandi, dummodo vocari possint commode et sine periculo. Et si nescitur ubi moram trahant, citari debent per edictum publicum in ecclesia, vel loco ubi morari consueverunt; nisi tamen consuetudo habeat ipsos ad capitulum non vocari. Et quod sic vocandi sunt, verum intellige, cum præmissæ receptiones, creationes, sive collationes simul spectant ad abbatem et conventum. »

Convocabantur autem sonitu alienius instrumenti, puta crepitaculi aut campanulæ, quæ apud Bursfeldenses (*Cærem. Bursfeld. dist. 1, cap. 15*) cum hoc pulsatur discrimine, « ut pro capitulo tractatum duo fiant signa; pro capitulo vero quotidiano unum tantum. » De notione autem capituli in quo fiant hujusmodi convocationes, videsis Bened. Haestenum lib. viii, tract. 1, disq. 1.

Et dicat ipse unde agitur.] Convocatis fratribus, abbas rem cujus causa congregavit eos, exponit; quia, ut ait Plato (*In Phædro*), « in omni re consulendi principium, nosse id de quo consilium institutum; aut tota via aberrare necessum est. » Antequam vero tractandum negotium exponat, ex Hillemaro, « oculis corporeis fixis in terra, et oculo cordis in Deum, rogare debet Deum dicens: Domine, rogo clementiam tuam, ut per quem vis manifestare, dignare indicare. » Divino implorato auxilio, negotium explicet, allatis utrinque rationibus, sic tamen ut suam ipse non aperiat sententiam, ut cunctis tollatur adu-

lationi aut assentationi occasio, ut libera et integra etiam timidioribus quid sentiant exponendi licentia detur, et ne forte inveniatur male feriatas aliquis, maligno discordiæ spiritu ag'atus, qui ut aliquam procreet abbati molestiam, cognitio ejus desiderio, in contrariam alieat sententiam. Cui plane incommodo obviant Constitutiones congregationis Montis Oliveti, decernentes (*Part. II, c. 3*), ut « caveat tam generalis quam particularis abbas, ne in proponendis in capitulo rebus, nutu, verbis, aut aliquo modo demonstrent quid fieri sibi magis placeat; sed proponant tantum, et audiant omnes, et communi consilio prouderent omnia tractent, ac statuunt quod major pars utilis judicabit. Si secus, primo publice corripatur, secundo, per sex menses suspendatur. »

Et audiens consilium fratrum.] Juxta illud Scripturæ: *Qui sapiens est audit consilia* (Prov. xii). Non patiens ab aliis eorum interrupti sermones, qui cæperint loqui, donec ex integro consilium expresserint: nec ipse indigne ferens aliquos suæ contrariam promere sententiam.

Tractet apud se.] Licet aliud nihil ab abbate videatur desiderare S. Benedictus quam ut fratrum exquirat autilatque consilia, liberam ei postea quidquid liberit exsequendi potestatem tribuens, idque ipsum exigere videatur natura consilii, antiquus tamen in ordine *94* Benedictino mos invaluit, ut auditus abbas fratrum sententiis, eas non ipse solus, sed cum senioribus sive prudentibus quibusdam fratribus expendat, quæve sit sanior discernat, ac tandem quid sit faciendum diducet, ut patet ex antiquis Regule commentatoribus Smaragdo et Hildemaro. « Quod consilium unusquisque dederit libenter audiat, et postea in secreto cum senioribus tantum fratribus qui utilius quive inutilius consilium dedit, subtiliter et acute discernat, » inquit Smaragdus. Rem paulo fustius exponit Hildemarus. Hic tradit in primis abbatem auditis fratrum sententiis, cum senioribus tribus quatuorve diebus tractare debere, cumque illis fratrum expendere consilia, deinde libris omnium consilii, iterum convocatis in capitulo fratribus dicere: *Tractavimus consilia vestra, nec potuimus invenire melius aliquid quam istud; quare volo ut fiat; cui omnes debent obedire. Aut si nullum ex omnibus fratrum consilia aptum potuerit invenire, suum ipse proferre; cui si fratres non assentiant, tandem et suum et fratrum excutere consilium, libris utrinque rationibus, et tunc denum quod melius perspexerit facere. In hujusmodi autem examine expendat abbas « quid liceat secundum æquitatem, quid deceat secundum honestatem, quid expediat secundum utilitatem, » ut ait Innocentius III.*

Et quod utilius judicaverit esse faciat.] Ita ut bonum melius, meliori præferat optimum. Itaque consilium fratrum in dubis rebus ab abbate exposci jubet S. Be. edictis, non consensus; resque ita se habebat temporibus Smaragdi atque Hildemari, qui tantummodo volunt abbatem cum senioribus libere atque expendere fratrum consilia, non expectato eorum nec seniorum consensu. Idem docet S. Bernardus ad monachos Majoris Monasterii sic scribens (*Epist. 387*): « Quid quod abbas sciverit cum consilio seniorum stare non debet, si non omnes consentirent? Hanc in regula vestra manifestam super hoc sententiam aut non attenditis, aut contemnitis? Mandat siquidem ut fratres ad consilium vocati singuli sic respondeant quod senserint, quatenus defendere non præsumant quod responderint, sed abbas auditis singulorum sententiis, quam potissimum elegerit: ei omnes sine contradictione acquiescant, e c. » Postea tamen aliquos tam late abbatum potestati limites apponere visum est: unde nonnulli omne occurrunt casus, in quibus haud potest pro suo libito abbas fratrum assensu quidquam disponere. Octo præsertim recen't Joannes Trithemius in quibus hæc fratrum consensus potestas eju' nulla est. 1. Non

A potest res monasterii immobiles, ut agros, prata, et hujusmodi vendere, nisi conventus consentiat. 2. Non potest res monasterii absque voluntate et consensu conventus alicui hæreditario jure, et perpetuo concedere. 3. Non potest monachum ad professionem recipere, non consentiente conventu. 4. Non potest gravare monasterium cum pignoribus et aliis cautionibus, saltem magnam summam recipiendo pecuniarum super aliqua bona monasterii, absque evidenti necessitate *95* et fratrum suorum consensu, sicut nec res immobiles a monasterio alienare. Quintum casum aliqui addere volunt, quod non liceat abbati dimittere monachum ad aliud ejusdem ordinis monasterium, se inibi stabilendum absque consensu conventus, dicentes quod sicut congregationem augere sine ipsorum voluntate non potest, ita nec minuire. 6. Non potest aliqua statuta imponere quæ se ultra regulam extendant, nisi consentiant illi. 7. Non potest aliquem ad confraternitatem totius monasterii accipere spiritualiter. 8. Non potest præbendarius perpetuus recipere ad monasterium sine voluntate conventus. Hactenus Trithemius: sunt forte et alii plurimi casus, de quibus consueudæ sunt cujusque congregationis constitutiones.

Ideo autem omnes ad consilium vocari diximus, quia sæpe juniore Dominus revelat quod melius est.] Ut experimento se didicisse testatur S. Cyprianus his verbis (*Epist. 10*): « Per nocturnas enim visiones, per dies quoque imploratur apud nos Spiritu sancto peccatorum innocens etas, quæ in extasi videt oculis, et audit, et loquitur ea quæ nos Dominus monere et instruere dignatur. » Ita Danieli duodecim duntaxat annos nato senum presbyterorum fraudem et dolorem Dominus revelavit. Hinc Paulus apostolus, *Si juniori*, inquit, *revelatum fuerit, senior taceat* (*I Cor. xiv*). Quia ergo juniore sæpe Dominus revelat quod melius est, juniores etiam novissimos ad consilium vocari volumus S. Benedictus: quia etiam ratione eos veteres monachi in suis collationibus, ut testatur Cassianus (*Collat. 16, c. 12*), admitebant: quamvis in nonnullis monachorum congregationibus soli sacris ordinibus initiati, ut minimum subdeaconi, capitularibus tractationibus intersint. Atque ita apud Carthusianos ex nova collectione statutorum, in parte, cap. 4. Sed et hoc apud eos rerens est, nam Statut. Guigonis cap. 57, Antiqua Statuta, in parte, cap. 7, omnes monachos absolute convocari volunt.

Sic autem dent consilium fratres cum omni humilitatis subjectione.] Hactenus S. Pater abbatem docuit quo pacto fratres ad consilium adhibere debeat; jam vero qualiter ipsos proprium sensum exprimere deceat exponit, dicens: *Sic autem dent consilium fratres*: sub hac nimirum forma quam tradit Hildemarus hunc regulæ textum, *Dicat unde agitur*, explicans: « Tunc debent respondere monachi hoc modo: Auctoritas vestra est interrogandi, et nobis data est licentia respondendi; nunc autem rogamus ut quod diciturimus non proacriter esse dictum recipiatis, quod respondebimus, quia cum vestra licentia dicimus. » Quibus abbas respondere debet: « Nostra est licentia ut dicatis. » Tunc unusquisque quod sentit exponat.

Cum omni humilitatis subjectione.] Id est modestè et humiliter; quod utique præstabit quisquis non nisi vocatus venerit, interrogatus locutus fuerit, alios loquentes cum contemptu non irriserit, eorum verba superbie et tumultuose non in erruperit; « quia superbus, ut ait S. Bernardus (*De grad. humil. cap. 16*), primus in conventibus residet, in consilio *96* primus respondet, non vocatus accedit, non jussus se intromittit, reordinat ordinata, relicta facta. » Vel etiam humilitatis subjectione, ut o servat hæc tenus (*Lib. III, tract. 5, disp. 7*), in hoc potissimum spectatur, si interrogatus frater non ab o'ute et auctori ative, quasi decretum iam præferens sententiam dicat: Sic agendum est: Sic fieri debet: Hæc mea res futuro; sed: Ita mihi vi etur: Credo quod si

feri posset, etc., adjiciendo illud quod peritissimis alicujus quod exercent officii sese a regulis exemplis existimant : quasi vero ætas aut dignitatis gradus absolveret, et non potius monachos stringeret. Si juniores ea jubentur agere quæ majorum cohortantur exempla, eos prorsus hac vivendi ratione majores absolvunt a regulæ observatione, eruntque inutiles omnes quæcumque regulæ, quas nec seniores, nec ipsi juniores observare tenebantur.

Ut non præsumas procaciter defendere quod eis visum fuerit.] Hoc enim humilitati, cum qua dari consilium jussit, repugnat. « Quæ major potest esse superbia, inquit S. Bernardus (*Serm. 2, de Resurrect.*), quam si omnis suum judicium præferat universæ congregationis judicio, quasi solus haberet spiritum Dei? » Neque vero sic capienda sunt, S. Benedicti verba, quasi omnino sententiam suam tueri prohiberet; imo licet ad objecta respondere, quodque sibi visum fuerit sanius, validissimis, quoad fieri potest, rationibus firmare, dummodo omnis aliquid obstinatio aut pertinacia. Sed quid si insurgat loquenti contrarius aliquis? Audi Hildemarum : « Quod si alter e latere surgit dicens : Quia hoc quod dicis nec bonum, nec verum est, hic debet ille alter caute vigilare, ne in procacitatem cadat; id est debet dicere abbati : Si vobis placet, ego mittam rationem quam de hac re sentio, et non debet contra illum fratrem qui sibi contrarie dixit aliquid contrarium dicere. Quod si abbas dederit licentiam, dicat rationem humiliter illius rei ita : Tantas habet congruentias, et tantas contrarietates. Si autem abbas non dederit licentiam dicendi rationem, ille vero taceat. »

Sed magis in abbatis pendeat arbitrio, ut quod salubris esse judicaverit, ei cuncti obediant.] Etsi contrarium ipsi senserint; neque indigne ferant si quando suum viderint deserti judicium, sed potius aliorum prævalere gaudeant; ut tacitus quisque illud sibi apud se usurpare queat S. Bernardi ad Ogerium scribentis (*Epist. 87*) : « Agnoscentes siquidem meæ sapientie siccitatem, imo insipientiæ meæ semper suspectam habens temeritatem; cum non sit quod fieri laudo, nec audeo, nec debeo indignari, de ideis quæque consultius agere. Quoties vero mea sententia exigitur ac tenetur, gravi fateor onere me premi sentio, rei finem semper pavidus, et nunquam securus expectans. » Eadem erat mens laud dubium abbatis Pœmenis, de quo referunt (*Apophtegm. Pat. tom. I Mon. Eccl. Græcæ, p. 618*), « quod nunquam voluerit dare consilium suum, post alterius senis responsum, sed magis laudibus illud prorsus extulerit. »

Sed sicut discipulis convenit obedire magistro, ita et ipsum provide et juste concedere cuncta disponere.] Quod adjicit, ne forte abbas quasi libera utens potestate, spreto fratrum consilio, injuste disponat aliquid. Sane sicut abbatem fratrum adhibere sententiæ non astringit, sic non decet eum ab eorum sententia, maxime **97** cum in unam conveniunt, facile recedere.

In omnibus igitur omnes magistrum sequantur regulam.] Hactenus abbatem et fratres singillatim; nunc utrosque simul admonet ut in omnibus omnes magistrum sequantur regulam, non solum in dandis consiliis, de quibus hic præsertim, sed in omnibus aliis monasticis observantiis. Porro qui dicit omnes, nullum excipit; ergo nec abbatem. Recte omnino Petrus Blesensis (*Epist. 134*) : « Nulli præclato aut subdito voluntatem sequi licet; nam et monachorum legislator quasi edicto præcipit generali, ut omnes magistrum sequantur regulam, et ab hac lege nec abbas nec prior excipitur. » Et S. Bernardus (*De Præc. et disp. c. 4*) : « Omnes, inquit, magistrum sequantur regulam; nemo ergo suam voluntatem : nisi sane nec abbatem excipi puto. » Unde etiam congregati in concilio Aquisgranensi abbatem sanxerunt (*Can. 1*), « ut abbatem regulam per singula verba discutientes plener legant; et intelligentes Domino opitulante efficaciter cum suis monachis implere studeant. » Neque vero hic solum desiderosos delictosque abbatem, qui, spreto communi fratrum via, sibi ipsis in cameris indulgent, S. P. Benedictus arguit, sed illos insuper qui jure antiquitatis, aut

alicujus quod exercent officii sese a regulis exemplis existimant : quasi vero ætas aut dignitatis gradus absolveret, et non potius monachos stringeret. Si juniores ea jubentur agere quæ majorum cohortantur exempla, eos prorsus hac vivendi ratione majores absolvunt a regulæ observatione, eruntque inutiles omnes quæcumque regulæ, quas nec seniores, nec ipsi juniores observare tenebantur.

Quod vero S. legislator ait *in omnibus*, intelligi debet non solum in magnis, sed etiam in parvis; qui enim dicit *in omnibus* nihil omnino excipit : ubi tacite redarguit eos qui nonnullas observantias tanquam minimas despiciunt : quasi vero parvum aliquid foret apud Deum; parvum quo Deus honoratur, parvum quo æternum gloriæ pondus acquiri potest. Præclare S. Augustinus (*Lib. IV de Doctr. Christ., cap. 18*), « Quod minimum est, inquit, minimum est; sed in minimo fidelem esse maximum est. Nam sicut ratio rotunditatis est ut a puncto medio omnes lineæ pares in extremo ducantur, eadem est et in

B magno disco, quæ in nummulo exiguo : ita ubi parva recte geruntur, non minimi justitæ magnitudo. » Aud aut qui regulæ observantias tanquam minimas contemnunt, audiatur S. Bernardum ad Lotharium imperatorem scribentem (*Epist. 159*) : « Verendum est ne minimorum negotio sit impedimentum sit maximum; » et Scripturam : *Qui spernit modica paulatim decidet*. Nullus ergo dicat : Hæc regula nihil est, hæc observantia parva, istud præceptum festuca est. O festuca quidem initio, sed quæ processu temporis in trabem evadit! *Festuca nutrita fit trabs*, inquit S. Augustinus (*Serm. 19, de Script.*). Certe terret me Bernardus cum dicit (*Serm. 1, in Conv. S. Pauli*), « Cavete ne quis parva reputet, quamlibet parva scienter delinqueret convincatur. Nemo dicat in corde suo : Levissima ista, non curio corrigere, non est magnum si in his maneam venialibus **98** minimisque peccatis : hæc est enim dilectissimi impudentia, hæc blasphemia in Spiritum sanctum, blasphemia irremissibilis. » Sed dominus parva sunt peccata, nunquid ideo spernenda? « Noli despiciere peccata tua, quia parva sunt, inquit S. Augustinus (*Serm. 292, in append. Serm. S. Aug.*) seu quivis alius, nam et pluviarum guttæ sunt, et flumina implent, et moles trahunt, et arbores cum suis radicibus tollunt. Tu qui dicis quia parvum peccatum est, velim scire quoties tale peccatum admittis, si tot parvulas plagas in corpore tuo, tot maculas auricularas in visibus tuis fieri velis? Cum ergo nec in corpore tuo plagas, nec in veste scissuras vel maculas fieri acquiescet, qua conscientia hoc facere in anima tua non metuis? Ac sic quicumque hoc fecerit, plus amat vestem aut carnem tuam quam animam. » Et paulo post : « Et quia, sicut dixi, in anima nostra facti sumus ad imaginem Dei, si in tabula aut lignea aut lapidea laceres imaginem tuam, et aliquis impudens homo vellet illam imaginem aut lapidibus frangere, aut aliquibus sordibus inquinare, velim scire si contra illum non moveretur animus tuus? etc. » Tandem, ut hanc rem brevi absolvam, unum his addo S. Bernardi verbum (*Serm. in Cæna Domini*) : « Hæc, inquit, nemo contemnat a te parvipendat. Impossibile est enim cum eis salvari, impossibile est ea dilui, nisi per Christum Jesum, et a Christo. Nemo, inquam, pernicioso securitate dormitet, occultans in verba matris ad excusandas excusationes in peccatis; quoniam nisi laverit ea Christus, non habebimus partem cum eo. » Pura de hac materia qui desideraverit, adeat si lubet Julium Nigrorum tract. 10 inter asceticos; Benedictum Haetennum lib. II tract. 8, disp. 8; Dionys. Carthusianum de Relect. claustr. cap. 6; Dacriani speculum monach. sub finem

C

D

Nec ab ea temere declinetur a quoquam.] Temere, id est sine causa legitima. An vero sola abbatem dispensatio sufficiens sit a regula declinandi causa legitima? Respondeo legitimam esse, dummodo ardeat necessitas aut utilitas; alioquin illa de spectro alio ad

nihil erit quam colorata prevaricatio. Ita docet S. Bernardus (*Liv. III de Consider.*, c. 4) « Ubi necessitas urget, inquit, excusabilis dispensatio est; ubi utilitas provocat, dispensatio laudabilis est; utilitas deo communis, non propria; nam cum nihil horum est, non plane fidelis dispensatio, sed crudelis dissipatio est. » Et Petrus Blesensis ad E. priorem de monasteriolo scribens (*Epist.* 131): « Si vero alleges te per abbatem tuum a monastica legis observantia relaxatum, scias quod licet abbati dispensatio credita sit, ea tamen statuere aut sustinere non permittitur, quæ lucrum impediunt charitatis. »

Nullus in monasterio proprii sequatur cordis voluntatem.] Hæc est enim quæ infernum creavit: *Tolle propriam voluntatem*, inquit S. Bernardus (*Sermon. 3, de Resurrect.*), *et infirmus non erit.* Quod vero dixit, in monasterio, non sic capiendum, quasi extra monasterium propriam liceret adimplere voluntatem; sed monasterium hic sumit pro ejus habitatoribus; ita scilicet figura qua continens pro contento accipitur.

99 *Neque presumat quisquam cum abbate suo proterve aut foris monasterium contendere.*] In nonnullis codicibus recentioribus legitur, *proterve intus aut foris*; sed intus non reperitur in codicibus Cassinensibus, neque in Oxoniensibus, neque apud Hildemarum, neque apud Smaragdum; imo neque in codice quem propriis manibus scripsit S. Benedictus, ut docet idem Smaragdus, nec sane requiritur. Itaque juxta nostram lectionem sensus est, quod non omnem in monasterio contentionem S. Benedictus prohibuerit, sed proterviam, superbiam et contumaciam; extra monasterium vero et proterviam et amaram. Ita Smaragdus: « Sciendum est, inquit, quia cum contentioem cum additamento *proterve* vetuit, amicam et pacificam contentionem concessit; est enim amica et proficua contentio quæ frequenter inter duos homines pro qualitate interveniunt casus efficitur: sicut inter B. Benedictum et Maurum ejus discipulum pro micro Placido quondam fuisse legitur. . . Foris nec proterviam, nec amicam concessit, quia si in publico etiam amica contentio fiat, magistro inde nociva est despectio, et discipulo mortifera nascitur elatio. » Et sic forte intelligendus est S. Odo abbas Cluniacensis, cum ait (*Lib. I Collat.*, n. 20): « Quod magistri a subditis reprehendi non debeant, bene bobus calcitrantibus inclinata illa testamenti, quæ rectores significat, arca figuravit: quam quia casuram credens Oza levites erigere voluit, mox sententiam mortis accepit in humero percussus, quo ex præcepto legis eam ferre debuerat; quia nimirum cum subditi contra prælatos, quorum imperia ferre debuerant, manuum submissionis mittunt, a seorie viventium reprobantur. » Idem docet Gaufridus Vindocinensis lib. IV, *epist.* 22.

Quod si præsumperit, regulari disciplinæ subjaceat.] Simile est illud Regulæ S. Pachonii (*Art.* 118): « Si inventus fuerit unus ex fratribus aliquid per contentionem agens, vel contradicens majoris imperio, increpabitur juxta mensuram peccati. » Regularem autem disciplinam in eo constituunt, ut is qui deliquit, semel et iterum secreto admonetur; deinde si non emendaverit objurgetur publice; postea si neque sic correxerit, excommunicationis vindicta plectatur; tandem non emendatus excommunicatione corporali, vindictæ subjaceat; denique si flagellum non emendaverit, adhibeatur oratio fratrum; postremo, omnibus frustra tentatis, expellatur de monasterio. Ita tere Smaragdus, Hildemarum, et Bernardus Cassinensis, quorum contentiam confirmare videtur Consuetudines S. Benedicti Anianensis tom. IV *Analectorum* editæ; atque hoc vocabant *transire per gradus*. In Regula S. Donati ad virgines regulari subditi disciplinæ nem est ac carceri manciari; nam capite 2, quod totum ex regula S. Benedicti cap. 5 desumpsit, sexu masculino in femininum mutato, postquam dixit: *Quod si præsumperit disciplinæ regulari subjaceat*; quasi explicans quid illud sit, subjungit: *Ad est in*

A cella detrudatur, donec penitendo humilietur. Erit forte qui regularem disciplinam hic accipiat pro flagelli verberere. **100** Ita Venustus abbas in Vita S. Petri abbatis Cavensis n. 28 (*Boll. 4 Martii*): « Ante altare eum ducens, regulari disciplinæ subdidit, atque tam acriter verberare cœpit, ut inter dolores exclamaret. » Certe disciplinam in Regula S. Benedicti pro corporali aliqua vindicta sumi patet ex ejusdem Regulæ cap. 63, ubi vitiosum præpositum verberis adinveniri præcipit usque quater, *et si non emendaverit, addit, adhibeatur ei correptio disciplinæ regularis.*

Ipsæ tamen abbas cum timore Dei et observatione regulæ omnia faciat.] Primo cum timore Dei, quia, ut dicitur titulus a B. Hiero Cassiodorus, « semper benedigitur, si cœlestis metus humanis moribus apponatur. » Deinde cum observatione regulæ, ut ostendat non minus abbatem quam in nacho regulæ subdit.

Sciens se procul dubio de omnibus iudicis suis æquissimo iudici Deo rationem reddi. urum.] Quod frequenter abbati S. Pater ingerit, præsertim cum aliquid ei potestatis concedit, ut de accepto, et concessio honore laud extollatur, ac semper cogitatis quale susceptio in Dei timore permaneat.

Si quæ vero minor agenda sunt in monasterii utilitatibus.] Vel etiam detrimenta. Minora vocat ea quæ fere usu quotidiano eveniunt, et ad omnem congregationem non pertinent, sed ad speciales tantummodo personas, eorumque officia, sive, ut vocabantur, obedientias; ut sunt eligere præpositum, sicut habetur Regulæ cap. 65, *cum consilio fratrum ipse ordinet sibi præpositum*, decanum, cellerarium, etc., emere hoc aut illud ad ornandam ecclesiam, et alia hujusmodi. Vel etiam minora possunt dici ea quæ nunc ex jure absque ullo fratrum consensu abbas potest exsequi.

Seniorum tantum utatur consilio.] Seniores hic vocat non omnino decrepitos, aut ordine monasterii primos, sed prudentes, discretos, expertosque fratres, quorum in electione non tam ætas quam maturitas consideranda est: quamvis in his non sit spernenda senectus, maxime si cum iudicio et discretione juncta sit; nam, ut dicit vulgatus S. Ambrosius (*In I Tim.* v): « Apud omnes utique gentes honorabilis est senectus, unde et Synagoga, et postea Ecclesia seniores habuit, quorum sine consilio nihil agebatur in Ecclesia. » Ubi ergo æqualis est morum maturitas, discretio, prudentia, et in senes et in juvenes, debet senex juniori præponi. Jam vero si quæras quoniam potissimum virtutes in senioribus debeant requiri, respondet Hildemarum: In istis senioribus tria debent inquiri: fides, spes, charitas; fides, qua sub silentio tegant omnia; spes æternorum præmiorum, qua roborati pro tuenda veritate omnia sustinent; charitas, qua omnes idem sapiant. His addo cognitionem boni et mali, qua possunt illud prosequi, et istud persequi; summam prudentiam, summamque discretionem.

De numero vero seniorum Boherius existimat duos sufficere, et **101** revera satis esse in minori congregatione non negaverim; at vero in majori tres quatuorve consulendos existinarem. Atque ita se habuisse apud veteres monachos colligitur ex his Hildemari verbis: « Cum tres aut quatuor locuti fuerint, alius inter illos sine vocatione accedat absque verecundia. » Apud Cassinenses seniores sunt: Prior claustralis, decani, magister novitorum, et cellerarius; in congregatione Montis Olivæ: Vicarius, cellerarius, magister novitorum, procurator, et senior secundum professionem. Fulvienses vero in suis Constitutionibus hæc statuunt (*Cap.* 3): « Seniorum appellatione intelligimus præter subpriorem ejusque monasterii duos sacerdotes, ubi decem vocales sunt; aut unum sacerdotem, ubi minor est numerus, quos superior tanquam virtute, iudicio, usuque rerum præstantiores et conventu suo elegerit, ut eorum consilio adjuvetur; quibus, quotiescunque de rebus temporalibus agitur, accedet cellerarius. »

Sicut scriptum est : Omnia fac cum consilio, et post actum non poenitebis.] Ita S. Basilus (*Reg. Brev. interrog.* 104): « In universo, inquit, generatim negotio meminisse debet antistes necessario Scripturæ dicentis : *Cum consilio fac omnia.* » Hinc S. Vitalis, ordinis ejusdem S. Basilii abbas, inter alia ad successorem suum hortamenta : « Quæ autem facienda contingunt, aut, tam spiritualia quam corporalia, non secundum proprium arbitrium et voluntatem, sed cum conscientia fiant, et consilio majorum, et eorum qui digni sunt reverentia. » Similiter et Petrus Ble-sensis ad abbatem S. Launomari scribens : « Omnia cum consilio fac; castorum enim consiliorum mater Sapientia in libro nominis sui dicit : *Ego in consiliis habeo, et intersum cogitationibus eruditus.* Probatos autem in re igitur tecum habeam in consilio, in obsequio, in contubernio, tuæ custodes honestatis et testes. » Hac in re laudant imprimis S. Fulgentius, qui, ut dicit anonymus ejus discipulus in illius Vita, cap. 29 (*Apud Boll. 1 Januar.*), « in omni consilio Byzaceni de rebus majoribus ipse primus consulebatur; in monasterio proprio de rebus etiam minimis

abbatem Felceum simpliciter consulebat. » Tam venerabilem Eigilem abbatem Fuldensem, qui, teste Candido in ejus Vita n. 22 (*Sæc. iv Bened. part. i*), « audiebat libenter consilium fratrum, et eorum conclusionibus seipsum fruebatur; sciebat enim scriptum : *Omnia fac cum consilio;* atque ideo non se sublimiorem, nec prudentiorem cæteris arstimabat, neque etiam inani tumore tractabat se consolatione alterius non indigere. » Sed inter alios maxime spectandus S. Stephanus abbas Obazinensis, qui, ut legitur in ejus Vita lib. II, n. 14 (*Tom. IV Misc. Baluz.*), « Nihil quamvis parvum sine alterius consilio facere voluerit : quod si res in promptu esset, nec dilationem admitteret, ipse vero in presenti non haberet nisi aliquem ex simplicibus fratribus, aut unum forte ex familia, non tamen vel ab illo consilium querere dubitabat. »

Cæterum ut hoc caput paucis absolvam, S. Benedictus re majoris momenti omnium fratrum consilio; minora semorum duntaxat; sed minima quæ omni fere momento eveniunt, solus abatis prudentiæ submittit.

CAPUT IV.

Quæ sint instrumenta honorum operum.

1. **102** Imprimis Dominum Deum diligere ex toto corde, tota anima, tota virtute (*Luc. x*).
2. Deinde, proximum tanquam seipsum (*Ibid.*).
3. Deinde, non occidere (*Math. v*).
4. Non adulterari (*Leric. xix*).
5. Non facere furtum (*Exod. xx*).
6. Non concupiscere (*Deut. v*).
7. Non falsum testimonium dicere (*Ibid.*).
8. Honorare omnes homines (*Peter. ii*).
9. Et quod sibi quis fieri non vult, alii non faciat (*Tob. iv*).
10. Abnegare semetipsum sibi, ut sequatur Christum (*Math. xvi*).
11. Corpus castigare (*I Cor. ix*).
12. Delicias non amplecti (*II Petr. ii*).
13. Jejunium amare (*Dan. i*).
14. Pauperes recreare (*Tob. iv*).
15. Nudum vestire (*Isai. lvm*).
16. Infirimum visitare (*Math. xxv*).
17. Mortuum sepelire (*Tob. i*).
18. In tribulatione subvenire (*Eccl. vi*).
19. Dolentem consolari (*Eccl. vii*).
20. A sæculi actibus se facere alienum (*II Tim. ii*).
21. Nihil amoris Christi præponere (*Math. xiv*).
22. Iram non perlicere (*Math. v*).
23. Iracundiæ tempus non reservare (*Ephes. iv*).
24. Dolum in corde non tenere (*Prov. xii*).
25. Pacem falsam non dare (*Psal. xxvii*).
26. Charitatem non derelinquere (*I Petr. iv*).
27. Non jurare, ne forte perjuret (*Math. v*).
28. Veritatem ex corde et ore profere (*Psal. xiv*).
29. Malum pro malo non reddere (*I Thess. v*).
30. Injuriam non facere; sed et factam patienter sufferre (*I Cor. vi*).
31. Inimicos diligere (*Math. v*).
32. Maledicentes se, non remal dicere, sed magis benedicere (*I Petr. ii*).
33. Persecuti ones pro justitia suscinere (*Math. v*).
34. Non esse superbum (*Tob. iv*).
35. Non violentum (*I Tim. iii*).
36. Non multum edicere (*Eccl. xxxvii*).
37. Non somnolentum (*Prov. xx*).
38. Non pigrum (*Prov. xxiv*).
39. Non murmurosum (*Sap. i*).
40. Non detractorem (*Prov. iv*).
41. Spem suam Deo committere (*Psal. xxx*).
42. Bonum aliquod in se cum viderit, Deo applicet, non sibi (*Jac. i*).
43. Malum vero, semper a se factum sciat et sibi reponere (*Ose. xiii*).
44. Diem judicii timere (*Job xxxi*).
45. Gehennam expavescere (*Luc. xii*).
46. Vitam æternam omni concupiscentia spiritus desiderare (*Psal. lxxxiii*).
47. Mortem quotidie ante oculos suspectam habere (*Math. xxiv*).
48. Actus vitæ suæ omni hora custodire (*Deut. i*).
49. In omni loco Deum se respicere, pro certo (*Prov. v*).
50. Cogitationes malas cordi suo adveniente ad Christum allidere (*Psal. xxxvi*).
51. Et seniori spirituali patefacere (*Eccl. ix*).
52. Os suum a malo vel pravo eloquio cavere (*Psal. xxxv*).
53. Multum loqui non amare (*Prov. x*).
54. Verba verba aut risu apertum non loqui (*Job. x*).

* Hild, non occides.

* Hild. omittit ne forte perjuret.

* Hild. omittit sed magis benedicere.

* Narb., violentum.

55. Risum multum aut excussum non amare (*Eccle. A* 5. Zelum non habere, invidiam non exercere (*Gal. v*).
 56. Lectiones sanctas libenter audire (*Luc. iv*).
 57. Orationi frequenter incumbere (*Luc. xviii*).
 58. Mala sua præterita cum lacrymis vel gemitu quotidie in oratione Deo confiteri, de ipsis tualis de cætero emendare (*Psal. vi*).
 59. Desideria carnis non perficere; voluntatem propriam odire (*Gal. v*).
 60. Præceptis abbatis in omnibus obidire (*Hebr. xiii*), etiamsi ipse aliter **104** (quod absit) agat, memores illud dominicum præceptum, *Quæ dicunt, facite: quæ autem faciunt, facere nolite* (*Matth. xxiii*).
 61. Non velle dici sanctum antequam sit: sed prius esse quod verius ^b dicatur (*Matth. xxiii*).
 62. Præcepta Dei factis quotidie adimplere (*Ecli. vi*).
 63. Castitatem amare (*I Tim. v*).
 64. Nullum odire (*Luc. xix*).

^a Hoc instrumentum deest in textu Hildemari.
^b Flor., quo verius. Na. b., qui et verius.

65. Zelum non habere, invidiam non exercere (*Gal. v*).
 66. Contentionem non amare (*I Tim. ii*).
 67. Elationem fugere (*Psal. cxv*).
 68. Seniores venerari (*L vit. xiv*).
 69. Juniores diligere (*I Tim. v*).
 70. In Christi amore pro inimicis orare (*Matth. v*).
 71. Cum discordante ante solis occasum in pacem redire (*Eph. iv*).
 72. Et de Dei misericordia nunquam desperare (*Ezech. xviii*).
 Ecce hæc sunt instrumenta artis spiritualis: quæ cum fuerint a nobis die noctuque incessabiliter adimpleta, et in die iudicii reconsignata, illa merces nobis a Domino recompensabitur quam ipse promisit: **B** *quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit quæ præparavit Deus his qui diligunt eum*. Officina vero, ubi hæc omnia diligenter operemur ^c claustra sunt monasterii, et stabilitas in congregatione.

^c Deest apud Hild. ubi hæc omnia diligenter operemur.

COMMENTARIUS.

Antequam singula capituli hujus instrumenta expendamus, nonnulla de his generatim præmittenda videntur. Et primo quod dem illud notatu dignum occurrit, quod is ad de bonorum operum instrumentis caput sit veluti breviarium compendiumque ipsius Regulæ, totiusque perfectionis, cuius nihil illi defecturum arbitratur, quem hoc caput consisterit observasse: unde tot constat instrumentis quot Regulæ capitibus; ut qui illud opere impleverint, omnia simul impressa videantur.

Deinde observandum est tanto apud veteres caput istud fuisse in pretio, ut illud de verbo ad verbum suæ ad Virgines Regulæ cap. 3 inseruerit S. Donatus Bisuntinus episcopus: quod et præstitit Magister **105** Regulæ etiam capite 5, sub hoc titulo: *Quæ est ars sancta quam docere debet abbas discipulos in monasterio*, verbis tamen subinde mutatis et instrumentis nonnullis omissis. Similiter et Grimlaicus in Solitariorum Regulæ capite 25 cum hac præfatione: *« Cum ergo omnium sanctarum Scripturarum pagine instrumentis bonorum operum sint refertæ, et per earundem sanctarum Scripturarum campos inveniri possint arma quibus vitia comprimantur et virtutes nutrantur; necesse tamen est huic Regulæ sententiam ejusdem Patris inserere de instrumentis bonorum operum; in qua sub magna brevitate quid solitarii agendum, quidve vitandum sit continetur. Oportet enim eos imprimis Deum diligere, etc. »* Hæc eadem instrumenta a S. P. Benedicto emendicata, ejus tamen nomine suppresso, et cum præfatione prædicta verbo tenus refert Theodulfus Aurelianensis episcopus in suo Capitulari cap. 21. Referuntur etiam in antiquo ordine Romano ex ratione Theodori Anglorum episcopi in ordinatione abbatum, uti observat Menardus noster.

Tertio. Petrus Boherius, Menardus, et post utrosque Haestenus, existimarunt hæc omnia bonorum operum instrumenta ex epistola prima S. Clementis in suam Regulam translata fuisse a S. Benedicto. Idem credidit olim etiam Amalarius in supplemento ad libros IV de Divinis officiis (*t. II Analect.*, p. 142). Verum non S. Benedictus a S. Clemente, sed Clementis subornator Isidorus Mercator ex Regulæ S. Benedicti totum hoc caput accepit, uti probat noster

Mabilionius in observationibus ad præfatum Amalarii supplementum.

Quarto. Occasione tituli hujus capituli isthæ occurrit difficultas: Cum ea quæ hic continentur sint ipsa bona opera, quomodo instrumenta bonorum operum dicuntur? nihil enim est sui ipsius instrumentum. Ad hanc difficultatem multæ posunt adhiberi solutiones. Primo enim, ut observat Menardus, hic per hujusmodi bona opera intelligere possumus certam methodum perfectionis arquirendæ, seu, ut loquitur S. Benedictus, artem spirituales ad quam illa omnia, quæ hic commemorantur, viam nuntiunt: ac proinde recte illius instrumenta dici possunt. 2° Virtutes et bona opera possunt etiam appellari instrumenta bonorum operum, quia sese mutuo indigent, se invicem adjuvant. Ita ^c per amorem Dei amor gignitur proximi, et per amorem proximi amor Dei nutritur, ut loquitur S. Gregorius (*Liv. vii Moral.*, cap. 10). Ita oratio jejunium, et jejunium orationem adjuvat; et sic unum alterius est instrumentum: licetque respectu sui dici nequeat instrumentum bonorum operum, potest tamen respectu aliorum. 3° Quæcunque hoc continentur in capite, considerari possunt aut ut præcepta, vel ut consilia: habita autem ratione definitionis instrumenti, quæ est: id quod utitur principalis causa, hæc omnia consilia vel præcepta possunt dici moralia instrumenta, quibus lectis vel auditis utitur Deus, vel ipse S. Benedictus, ut nos ad bona opera exercenda moveat; et hac forte acceptione regulas et collationes Patrum appellavit *instrumenta virtutum*, Regulæ cap. ultimo. 4° Si ipsam **106** instrumenti etymologiam expendamus, instrumentum dicitur ab eo quod instruit; et sic hæc omnia dici possunt instrumenta bonorum operum, ut pote quæ non bona opera edocent.

Quinto. Denique observat Hildemarus capituli hujus titulum duobus modis posse concipi. 1° Simpliciter dictum, quasi diceret S. Benedictus: Hoc in capite disseremus quæ sint instrumenta bonorum operum. 2° Interrogative, *Quæ sint instrumenta bonorum operum?* ad quam interrogationem responderetur: *Imprimis, etc.*

Imprimis Dominum Deum diligere ex toto corde, tota anima, tota virtute.] Primum inquit instrumentum

diligere Deum, hoc est eum primum et maximum in lege mandatum: primum dignitate, primum utilitate, primum necessitate. Dignitate, quia, ut dicit apud Cassianum (*Collat.* 11, c. 12) abbas Chæremon, « nihil pretiosius, nihil perfectius, nihil sublimius, nihil charitate perennius; » et Sanctus Cæcilius (*Serm.* 167 in *Append. Serm. S. Aug.*): « Charitas oleo comparatur; nam quomodo oleum omnibus humoribus superius esse cognoscimus, ita charitas omnibus virtutibus sublimior comparatur. » Utilitate, quia diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum; bonum utique, Deum possidendum; ut enim ait S. Augustinus (*Lib. 1 de Doct. Chr., cap. 29*), « Deus vult se diligere, non ut sibi aliquid, sed ut eis qui diligunt æternum pretium conferatur, hoc est ipse quem diligunt. » Unde et S. Ambrosius (*Lib. 1 in Hexam., c. 12*): « Charitas est, inquit, quæ nos superioribus necesse coeloque inserit. » Tandem necessitate, et quidem æternæ salutis, quæ sine Dei dilectione haudquam obtineri potest, Apostolo ad Corinthios scribente: *Etsi habuero prophetiam, et noverim omnia mysteria, et omnem scientiam; etsi habuero omnem fidem, ita ut montes transferam: charitatem autem non habuero, nihil sum; etsi distribuero in cibos pauperum omnia facultates meas; etsi tradidero corpus meum, ita ut ardeam: charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest* (*1 Cor. xiii*).

Ab hac vero dilectionis lege nullus eximitur, nullus aliquo potest excusari preterito: « Potest mihi aliquis dicere: Non possum jejuna, inquit S. Cæcilius (*Serm.* 225 in *Append. Serm. S. Aug.*), non possum vigilare; nunquid potest dicere: Non possum amare? Potest dicere: Non possum res meas totas pauperibus dare, et in monasterio Deo servire; nunquid potest dicere: Non possum diligere? » Et cetera, ut optime observat S. Thomas (1-2, q. 109, a. 3), « diligere Deum super omnia est quiddam conatorale homini, et cuilibet creaturæ, non solum rationali, sed etiam irrationali, et etiam inanitate secundum modum amoris, qui unicuique creaturæ competere potest. » Unde etiam apposite S. Basilii (*Regul. fus. cap. 2*): « Dilectio Dei, inquit, doceri non potest; neque enim luce gaudere, et vitam affectare ab alio quopiam didicimus; neque diligere parentes aut nutritores alius nos docuit: ad hunc itaque modum, vel certe multo magis divinum hoc desiderium non potest aliunde per externam doctrinam disci; sed constitutioni hominis seminaria quædam indita est ratio, quæ in seipsa haberet causas et affectus familiariter diligendi. »

167 Quia tamen nihil sit aut fieri debet a rationali creatura sine causa, quibus ad amorem divinum rationibus moveri possimus, breviter explicandum est.

Primum rationem paucis exponit S. Bernardus cum dicit (*De Dilig. Deo, c. 1*): *Causa diligendi Deum Deus est, hoc est summa bonitas, summus amor, summe amabilis, quem diligere omni creaturæ conaturale est.*

Secunda est propter summum ejus erga nos amorem; nam, ut dicit Gilbertus de Hoilandia (*Serm.* 19, in *Cant.*), *improbis sui provocator est amor*: nullo pretio, nulla mercede compensari potest, uno rependitur amore; nec aliud a nobis exigit Deus, qui nos ad hoc unum dilexit, ut eum diligamus; « nam cum amat Deus, non aliud vult quam amari, inquit S. Bernardus (*Serm.* 83, in *Cant.*), quippe non ad aliud amat quam ut ametur; sciens ipso amore beatos qui se amaverint. » Cum ergo prior ipse dilexerit nos, « dignus plane est qui redamur, præsertim si adveniat, quis, quos, quantumque amaverit, » ut loquitur iterum idem S. doctor (*de Dilig. Deo, cap. 1*).

Tertia diligendi Dei causa procedit ex summis ejus in nos beneficiis, quibus summus S. Bernardus amorem ita excitabat (*Ibid. c. 5*): « Quid ergo ego, qui Deum meum teneo vite meæ non solum gratuitum largitorem, largissimum administratorem, piæ consolationem, sollicitum gubernatorem; sed insuper etiam

A copiosissimum redemptorem, æternum conservatorem, diatorem, glorificatorem? »

Quarta inter alias magnis nosurget stimulis gratia redemptionis, pretio Christi sanguine comparata. « Sed est quod me plus movet, inquit idem S. Bernardus (*Serm.* 20, in *Cant.*), plus urget, plus accendit, super omnia, inquam, reddit amabilem tibi, Jesu bone, calix quem bibisti, opus redemptionis nostræ; hoc omnino amorem nostrum facile vindicat totum tibi; hoc, inquam, est quod nostram devotionem et blandius allicit, et justius exigit, et arctius stringit, etc. »

Quinta causa est, quia qui Deum diligit unus cum eo efficitur. Præclare iterum S. Bernardus (*Serm.* 51, in *Cant.*), « Neminem suscipit amor, sed ne despicit quidem: omnes ex æquo tractat qui perfecte se amant, et in seipso celso humilesque contemperat, nec modo pares, sed unum eos facit: tu Deum forsitan ad hac amoris regula excipi putas? Sed qui adheret Deo, unus spiritus est. Quid miraris? Ipse factus est tanquam unus ex nobis. »

Sexta causa est, quia proprium monachorum opus est Deum diligere: unde Gilbertus de Hoilandia suos alloquens ait (*Serm.* 19, in *Cant.*): « Aliorum alia sunt officia, vestrum speciale munus est amor. »

His atque aliis hujusmodi stimulis, qui passim occurrunt apud auctores, excitandus est in nobis amor Dei, quibus qui non excitatur, hunc non obdormire, sed prorsus mortuum esse merito dixeris; nam « dignus plane est morte qui tibi, Domine Jesu, recusat vivere, et mortuus est: et qui tibi non sapit, desipit; et qui curat esse, nisi propter te, pro nihilo est, et nihil est, » inquit S. Bernardus.

Porro licet modus diligendi Deum sit diligere sine modo, ut loquitur **108** idem S. doctor (*De Dilig. Deo, cap. 1*), aliquid tamen nobis hic præfatisse videtur S. Benedictus, cum dixit Deum diligendum esse *ex toto corde, tota anima, tota virtute*; quem modum ita exponit S. Augustinus (*Lib. 1 de Doct. Christ., c. 22*): « Hæc est regula dilectionis divinitus constituta: Diliges proximum tuum sicut teipsum; Deum vero ex toto corde, ex tota anima, ex tota mente; ut omnes cogitationes tuas, et omnem vitam, et omnem intellectum in illum conferas, a quo habes ea ipsa quæ confers. Cum ait: Tota corde, tota anima, tota mente, nullam vite nostræ partem relinquit quæ vacare debeat, et quasi locum dare, ut alia te velit frui; sed quicquid aliud diligendum venerit in animum, illic rapiatur, quo totus dilectionis impetus currit. » Aliter S. Bernardus hunc locum explicat (*Serm.* 20, in *Cant.*): « Mihi, inquit, videtur, si alius compellentior sensus in hac trina distinctione non occurrit, amor qui tem cordis ad zelum quemdam pertinere affectionis; animæ vero amor ad industriam seu judicium rationis; virtutis autem dilectio ad animi posse referri constantiam vel vigorem. Dilige ergo Dominum Deum tuum toto et pleno cordis affectu; dilige tota rationis vigilantia et circumspectione; dilige ex tota virtute, ut nec mori pro ejus amore pertimescas, etc. » Et infra: « Ergo nec abduci blanditiis, nec seduci fallaciis, nec injuriis frangi, toto corde, tota anima, tota virtute diligere est. » Neque certe minus amandus Deus; nam, ut dicit Gilbertus de Hoilandia (*Serm.* 19, in *Cant.*), « Si infra vires tuas amor se cohibet et contrahit, iniquus est; et si juxta vires, exiguus. » Quid ergo? Iterum cum eodem Gilberto dicat unusquisque nostrum (*Ibid.*): « Diligam te, bone Jesu; diligam te, virtus mea, quem non possum gratis diligere, nec possum tamen satis diligere; dirigam in te ex integro studia mea, nec alieno deducantur et distrahanur affectu. At quam exigua sunt etiam cum integra sunt in te studia nostra? quomodo ergo diminiam, quod cum integrum est, tam exile est? totus in te, Deus bone, desidero ferar. »

Præinde proximum tanquam seipsum. Ut hoc instrumentum breviter expiciam, tria mihi inquirenda

propono: 1° quis noster proximus dicendus sit; 2° A quis noster in eum affectus esse debeat; 3° qua instrumenti hujus necessitas vel utilitas.

Primum explicat S. Augustinus (*Serm. 108, in Append. Serm. S. August.*) seu quisvis alius his verbis: « Si forte quilibet querat quis sit proximus, sciat omnem Christianum recte proximum dici, quia omnes in baptismo filii Dei sanctificamur, ut filii simus spiritaliter in charitate perfecta. » Augusta proximi notio, quam alibi paulo fusius S. doctor extendit: « Proximus inquit, est omnis homo; proximus tuus est qui tecum natus est ex Adam et Eva: omnes proximi sumus ratione natiuitatis, et alter alteri frater, illa spe celestis hereditatis proximum tuum debes putare omnem hominem etiam antequam sit Christianus. » Neque his quoque dilectio is limitibus contentus, proximi notionem ad ipsos etiam angelos extendit in libro de Doctrina Christiana (*Lib. 1, c. 3*), ubi postquam statuit eum dici proximum cui prebendum est, aut a quo nobis prebendum est officium misericordie, ita infert: « Manifestum est officium est hoc precepto, quod jubetur proximum diligere, etiam S. angelos contineri, a quibus tanta misericordie officia impenduntur. »

Jam vero qualis debeat esse nostra in proximum dilectio docet idem S. Augustinus his verbis (*De Mor. Eccl. cathol. c. 28*): « Qui ergo diligit proximum, agit quantum potest ut sanus corporis sanusque animo sit; sed cura corporis ad sanitatem animi referenda est. » Et alibi (*De Doctr. Christ., c. 22*): « Quisquis ergo recte proximum diligit, hoc cum eo agere debet, ut et ipse toto corde, tota anima, tota mente diligit Deum. » Verum cum tanta sit humanæ infirmitatis necessitas, ut qui omnes homines diligere tenemur, omnibus tamen subvenire non possimus, quid in tanta necessitate positi potissimum agere debeamus, ita describit S. doctor (*Ibid., c. 28*): « Omnes homines æque diligendi sunt; sed cum omnibus prodesse non possis, his potissimum consulendum est qui pro loco et tempore, vel quarumlibet rerum opportunitatibus constrictius tibi quasi quadam sorte junguntur. Sicut enim si tibi abundaret aliquid quod dari porteret ei qui non habet, nec duobus dari potuisset, si tibi occurrerent duo, quorum neuter alium vel indigere, vel erga te aliqua necessitate superaret, nihil iustius faceres quam ut sorte eligeres cui dandum esset quod dari utrique non posset: sic in hominibus quibus omnibus consulere nequeas, pro sorte habendum est, prout quisque tibi colligatus temporalius adherere poterit. »

Necessitas hujus instrumenti repetitur ex necessitate amoris Dei, ejusque legis servandæ: neque enim Deum diligere, ejusque legem custodire poterimus aliquando, nisi invicem dilexerimus. Hinc S. Bernardus (*Serm. 35, de Divers.*): « Hæc est professio fidei Christianæ, ut qui vivit, jam non sibi vivat, sed ei qui pro omnibus mortuus est; nec mihi dicat quis: Ei vivam, sed non tibi; quandoquidem non solum pro omnibus vixit, sed et pro omnibus mortuus est. Quomodo enim ei vivit qui negligit sic ab eo dilectos? quomodo ei vivit qui legem ejus non implet, qui mandatum ejus non servat? Queris legem, queris mandatum? Hoc est, inquit, preceptum meum, ut diligatis invicem sicut dilexi vos; et Apostolus: Alter alterius onera portate, et sic adimplebitis legem Christi. Noli ergo putare gratum hominem, quod exiit proximo, ut liceat et dissimulare, si velis: debitor es, sacramenti cautione, et propria professione teneris. » Adde quod dilectio proximi dici potest insignis disciplinatus Christi, sicut ipse ait: *In hoc cognoscent omnes quod discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad invicem.* Ex quo S. Basilius ita argumentatur (*Reg. fus., c. 3*): « Demonstratio loci, quo ipse agnoscatur discipuli, non miracula exigunt, et virtutem portenta faciendi (quantum horum etiam in Spiritu sancto largitus est operationem), sed quid? In hoc, inquit, e gnoscent

omnes, quod discipuli mei sitis, si charitatem habueritis inter vos mutua. »

Deinde non occidere.] Apposite ad hæc verba Menardus: Mirabitur, inquit, quispiam, cur monachis, quorum professio est perfectionis studium, tam dira crimina prohibeantur. Sed quamvis rara hæc sint in monasteriis, non tamen est abs illa prohibuisse, ut suæ recedentium fragilitatis monachi, nec se ob statum religiosum jam perfectionem attingisse existiment, sequæ ultra peccati metas pervenisse. Et sane SS. abbates Ermenoldus, Bercharius, Gerardus a paricidis monachis, culeo et simia dignis, impie trucidati sunt; quæ et S. P. Benedicto a perfidis filiis vinum veneno mixtum propinatam fuisse testatur S. Gregorius. Unde non sine ratione inter canones sub Edgardo rege datos de modo imponendi poenitentiam apud Spelmanum, iste legitur (*Num. 28*): « Si quis missalis sacerdos, vel monachus hominem occiderit, ordinis amittat dignitatem, et jejundet decem annos, scilicet quinque annos pane et aqua, et per alterum quinque annos tres dies in qualibet septimana; in reliquis autem diebus fruatur, et donec vixerit crimen luceat diligenter (*Tom. 1 Conc. Angl., p. 465*). »

Verum non unum est ferri homicidium, aut solus homicida censendus est, qui occidit corpora, sed multo magis qui animas. Quæ etiam odit fratrem suum homicida est, inquit Joannes, et Sapientia: *Os quod mentitur occidit animam.* Sed et illo qui detrahit fratri suo jure homicida censendus est: unde Grimlaicus in Regula solitariorum, quasi explicans istud instrumentum, ait (*Cap. 25*): « Deinde non occidere, id est non detrahere; quia, ut ait Apostolus, qui detrahit fratri suo homicida est. » Et S. Bernardus (*Serm. 17, de Divers.*): « Fugit vita quos odit, et quos vita fugit mori necesse est. An non et ipse moritur qui venenum bibit, quod ei maleuada lingua detractoris propinat? siquidem ei furtim dilectionis vita subtrahitur. » Denique et ille homicida est qui alios sive verbo, sive exemplo ad peccatum impellit: nam « qui in conspectu populi male vivit, quantum in illo est eum a quo attenditur occidit, » ut loquitur S. Augustinus (*Lib. de Past. c. 3*).

Non adulterari.] Adulteri nomine omne fornicationis genus prohibet, non solum carnalis, sed etiam spiritalis; ejus quinque species apud Cassianum (*Collat. 14, cap. 11*) enumerat abbas Nesteros, scilicet: 1. Idololatricam, de qua apud Jeremiam arguitur Jerusalem, quod fornicata sit in omni colle sublimi, et sub omni ligno frondoso. 2. Omnem gentilitium superstitionem in auguriis et observationibus dierum et temporum. 3. Superstitiones Juæicas in cæremoniis legalibus. 4. Hæresim. 5. « Quæ in cogitationum pervagatione consistit: quia carnis cogitatio non solum turpis, sed etiam otiosa, et a Levantulumcunque discedens, a perfecto viro in mundissima fornicatio deputatur. » De qua S. Augustinus Deum alloquens (*Lib. 11 Confes., c. 6*): « Fornicator anima cum avertitur a te, et querit abs te que pura et liquida non invenit, nisi cum redit ad te; » et alibi (*Cont. Adim., c. 7*): « Est autem animæ fornicatio aversio a fecunditate sapientiæ, et ad conceptum temporalium illecebrarum corruptionisque conversio. » Sextam speciem addit S. Ferreus (*Reg. c. 23*), quam in verbo turpi reponit. « Interrogo vos, inquit, fratres, quid ille minus adulteri facit, cujus communie et lingua peccato? quid luxuria minus exerem, qui os castum sermonis corruptione violavit? Et ut hanc spurcitiam cunctis etiam cavere metus damnationis imponat, statuitur 111 hujus culpæ reum communionem dominicam, vel osculum fratrum sex anni mensibus non habere. »

Si hæc ille pro verbo turpi, quid derent t pro lapsu carnali? Nunquam ut flagello subdatur, Regule capitulo. Aliam poenam instituit Regula Cujusdam ad Monachos (*Cap. 18*): « Si quis, ait, ex fratribus lapsus sit, id est fornicationis ceciderit, ejicietur

das est de congregatione fratrum, et usque ad diem mortis, sive in alia regione peniteat. » Et concilium Agathense citatum in excerptis Egberti Eboracensis episcopi cap. 68 (Apud Spelm. tom. I Conc. Angl.), « Si quis monachus adulterium aut furtum fecerit, quod potius sacrilegium dici potest, id censuimus ordinando, ut virgines cæsus tanti criminis reus nunquam officium clericatus excipiat; si vero jam clericus in id facinus fuerit deprehensus, nominis ipsius dignitate privetur. » Et synodus Germanica in Liptinensi confirmata cap. 6 : « Quisquis servorum Dei vel ancillarum Christi in crimen fornicationis lapsus fuerit, in carcere poenitentiam faciat in pane et aqua : et si ordinatus presbyter fuerit, duos annos in carcere permaneat antea flagellatus : si autem clericus vel monachus in hoc peccatum incidit, post tertiam verberationem in carcerem missus, unum annum poenitentiam ibi agat. Similiter et nonnæ velatæ eadem poenitentia teneantur, et radantur omnes capilli capitis ejus. » Denique canones sub Edgardo rege Angliæ dati de modo imponendi poenitentiam n. 30 (Apud Spelman. tom. I Conc. Angl. ad ann. 967) : « Si missalis sacerdos, sive monachus lascivum coitum concupiscat, vel conjugium violaverit, jejundet decem annos, et semper defleat ; » et n. 31 : « Si missalis sacerdos, sive monachus, vel diaconus legitimam uxorem habuit, priusquam ordinem induerat, et relicta ea sacros ordines ingrediatur, postea tamen libidine priorens eam denuo clam susceperit, jejundet eorum quilibet tantquam pro homicidio, et luceat in super vehementius ; » et n. 32 : « Si missalis sacerdos, vel monachus, vel diaconus, vel laicus, vel clericus cum moniali fornicaverit, jejundet quilibet, prout ordini suo convenit, tanquam pro homicidio ; et quoad vixerit a carne abstineat ; monialis autem decem annos, sicuti et sacerdos missalis, et semper factum luceat. » De monialibus hæc singulariter statuit S. Gregorius papa ad Januarum episcopum scribens (Lib. in Reg., cap. 9) : « Si qua aurem earum vel per anteriorem licentiam, vel per impunitatis pravam consuetudinem, ad lapsum adulterii deducta est, aut in stupri perditia fuerit voraginein, hanc post competentis severitatem vindictæ, in aliud districtius virginum monasterium in poenitentiam redigi volumus ; ut illic orationibus atque jejuniis vacet, et sibi poenitendo proficiat, et metuendum cæteris arctioris disciplinæ præstet exemplum. » Denique hic præterire non possum factum Gaufridi abbatis Vindocinensis, cujus cum quidam monachus Cellæ S. Clementis de Credonio lapsus carne fuisset, ad dictæ Cellæ priorem ita rescripsit (Lib. iv, ep. 4) : « Presentibus litteris tibi præcipimus ut camerulam illam in qua sordidator ille et sordidus pravam exercuit actionem, omnino et festinanter destruas, et extraneum a claustro, et a curte B. Clementis facias eum. » Cæterum hæc 112 mirari non debemus, cum adulterium sive apud gentiles, sive apud Judæos, sive etiam apud Christianos capite damnatum fuisse observet Gazæus ad Cassiani collat. 13, cap. 5.

Non facere furtum.] Quia fures regnum Dei non possidebant, ut ait Apostolus : unde et tam gravibus semper poenis furtum damnaverunt antiqui monachorum Patres. Poenæ breves apud S. Basilium ita discernunt (Num. 9) : « Si quis tulerit aliquid a fratre, et occultaverit, careat benedictione. » Regula S. Pachonii (Art. 121) : « Si quis tulerit rem non suam, ponetur super humeros ejus, et agat poenitentiam publice in collecta, stabitque in vescendi loco ; si autem in furto deprehensus fuerit, triginta novem verberabunt eum, et foris dabunt ei edere panem et aquam tantum, et operum cilicio et cinere per singula orationum tempora cogent eum agere poenitentiam. » Cujus priorem periodum exscribit Regula Orientalis. Similiter in furto deprehensus subdit flagello Regula tertia SS. Patrum (Cap. 15) : « Si quis vero monachus furtum fecerit, quod potius sacrilegium dici

A potest, id censuimus ordinandum, ut junior virgines cæsus tanti criminis reus nunquam officium clericatus excipiat ; si vero jam clericus ad id facinus fuerit deprehensus, nominis ipsius dignitate privetur : cui sufficere potest pro actus sui levitate, impleta poenitentia satisfactione, communio. » Quæ pene totidem verbis ex concilio Agath. citantur in excerptis Egberti Eboracensis episc. cap. 68, apud Spelmannum. Regula S. Cæsarii ad Virgines (Cap. 24) : « Si forte, ut se habet humana fragilitas, in tantum nefas aliquæ de sororibus ausæ fuerint diabolo instigante prorumpere, ut furtum faciant, aut in se invicem manus mittant, justum est ut legitimam disciplinam accipiant, a quibus regula instituta violantur ; necesse est enim ut in eis impleatur illud quod de indisciplinatis filiis per Salomonem prædixit Spiritus sanctus : *Qui diligit filium assiduat illi flagellum* ; et iterum : *Tu virga cum cædis, animam ejus de inferno liberabis*. Disciplina ipsam in presentia congregationis excipiant, secundum illud Apostoli : *Peccantes coram omnibus corrippe*. » Hoc S. Cæsarii decretum explicare videtur Regula S. Ferreoli hoc statuto (Cap. 39) : « Furti conscium, si adhuc vocare monachum possumus, quasi adulterium secundum flagello subdi, et magna censi afflictione jubemus, dantes illi unam cum fornicatione sententiam ; quia et ipse luxuriatus est cum furaretur. » Denique alii SS. Patres fures ex congregatione prorsus expellendos esse consueverunt, ut videre est in lib. v de Vitis Patrum, libro 10, num. 18, et in Vita S. Pachonii, n. 58, apud Bollandum 14 Maii. His omnibus adde monachum S. Andreae Viennensis Constitutionem anno 1000 editam, qua decernunt, « ut qui cœnobit deinceps sacrilegium facere ausus fuerit, subripiendo de refectorio scyphum, aut cultellum, aut mantile, aut quodlibet utensile refectorii, ultimus maneat ubique velut fur, et sacrilegus, donec sacrilegium emendetur, et insuper talis satisfactio fiat, ut cæteri metum habeant. Similiter quicumque de dormitorio aut Levani, aut sagum, aut capitale, vel quamlibet supellectilem sine licentia regulari subriperit, in omni loco careat consortio fratrum velut fur et sacrilegus, donec sacrilegium restauretur ; et præcipue talis fiat satisfactio, ut cæteri metum habeant. Si vero hæc constitutio profanata fuerit, adhibeatur episcopus, et conventus virorum boni testimonii, et aulacia stultorum confringatur, et domus Dei ad obsequium sacræ regulæ reformetur. »

Cum autem furtum sit contractatio rei alienæ invito domino, non solum furtum committit qui pecunias aut res temporales subripit, sed etiam, ut ait Bernardus Cassinensis, qui vel se, qui Deo dedicatus est, ab ejus servitio subtrahit, vel etiam alium verbo vel exemplo retrahit, et ad diaboli servitium trahit, alienam rem invito domino contractando, sine dubio furtum facit. » Similiter, ut loquitur Boherius in primo comm., « in monasteriis furtum dispensator committit, si sibi appropriet quod debet fratribus ministrare ; vel etiam si reservat monasterio superflua pauperibus ea subtrahendo. » Denique, ut dicit Hillemarus, « furtum facti qui rem sibi ab abbate delegatam, id est deputatam, vel datam, aliis sine licentia tribuit. »

Non concupiscere.] Concupiscentia aliquando in bonam, aliquando in malam partem sumitur ; in bonam partem, ut cum David canit : *Concupivit anima desiderare justificationes tuas* ; in malam, ut cum dicitur : *Concupiscentia cum conceperit, parit peccatum*. A quo postremo hoc sensu hic a S. Benedicto prohibetur ; quo nomine tamen non primos concupiscentiæ motus, qui in nobis etiam cum gratia ad agonem relicti sunt, sed tantum consensum ad illos intelligere debemus.

Non falsum testimonium dicere.] Istud instrumentum violat non solum qui contra veritatem aliquid profert, sed etiam qui, cum falsum aliquid audierit in

etenim S. Basilii, cuius textum, licet prolixum, relatu tamen dignissimum iudicavimus, ut inde pateret quam aliena sit a vitæ monasticæ proposita incauta parentum concersatio. Hoc periculum agnovit Paschasius Radbertus, cum laudans S. Adalardum (*In Vita S. Ada!*, n. 45. *Sæc.* iv *Bened.*, part. 1), quod parentes patriamque fugisset, subdit: « Audiant huiusmodi virum nostri concives monachi, qui lenti requiescunt umbrarum delibuti fuligine; audiant quæ post se sæcularium gregeſ trahant: audiant, inquam, quod non ea is tutum sit suorum se deliniri parentum affectibus. Christus ergo matrem nescit et ignorat fratres, ut veram nobis mentis ostendat fraterni atern: *Si quis, in miſ, fecerit voluntatem Patris mei qui in cælis est, ipse meus frater, soror, et mater est*: deinde revocat de seipsum ab officio funeris, ne patrem liceat sepelire debet carnis iure. » Noverat et Ludovicus Pius imperator, homo secularis, cum in exhortatione ad Egilem abbatem Fuldensem diceret (*In Vita Egilia*, n. 2. *Sæc.* iv *Bened.*, part. 1): « Multi monachorum juxta cujusdam patris sententiam sæcularibus actibus et forensibus negotiis involuti, dum propinquitati prodesse cupi ut, suas animas perdiderunt. » Hæc verba, quæ etiam citat S. Isidorus in Regula sua cap. 5, confusioſis rubore suffundere debent monachos nonnullos quibus plus cordi sunt suorum res parentum quam parentibus ipsis; qui a sæculo separati cognatorum curis amplius implicari volunt quam in sæculo existentes aut fecissent aut facere potuissent: qui denique plus consanguineos diligunt quam diligantur ab ipsis. Longe alia erat præstantissimorum illorum monachorum intentio, qui omnem prorsus parentum memoriam ita deleverant animo, ut de his nequidem cogitarent. Talis erat eximius ille monachus cui, ut scribit Evagrius, cum denunciata esset mors patris sui, « nuntiatis dixit: Desine blasphemare, meus quippe Pater immortalis est; » quia Deus est. Talis et ille qui ad percipiendam morientis patris hereditatem invitatus, respondit: Ego ante eum mundo mortuus sum; mortuus viventis hæres esse non potest. » Talis Theodorus ille insignis S. Pachonii discipulus, cuius cum mater episcopi litteris sulta, videndi filii gratia ad monasterium venisset, matri conspectum constanter renuit. Talis denique Marcus Silvani abbas discipulus, qui aliquando jussus ad matrem exire, « gestabat vestem e variis panni segmentis consutam, eratque fuligine coquinae tinctus. Igitur propter obedientiam eviens clausit oculos et dixit: Salvos vos volo; nec vidit quemquam, nec mater eum agnovit. » Vide vitam S. Pachonii cap. 28; Rufinum lib. iii de Vita Patrum, n. 52 et 154; Cassiani collat. 5, cap. 5; vitam S. Vulmari abbatis, n. 7; *Sæc.* iii *Bened.*, ubi similia referuntur exempla.

117 Sed quia nonnulli speciosæ pietatis velamine prudentem visendorum consanguineorum cupidinem obtegent, his non abs re erit fucestissimum cujusdam monachi casum ab oculis ponere. Rem narrat S. Bernardus testis oculatus in hæc verba (*Serm.* 64, *in Cant.*): « Vidi ego hominem currentem bene; et ecce cogitatio (quidam vulpecula fuit?): Quantis, inquit, bonum quo solus fuor, si es em in patria, possem utique impertiri fratribus, et cognatis, notis et amicis! Amant me, et facile acquiescent suadenti. Et quid perditio hæc? Vado illic, et salvo multos ex illis, et me pariter; nec verendum in loci mutatione, etenim dum bene faciam, quid prodest ubi, nisi quod illic procul dubio satius, ubi fructuosius degam? Quid plura? It, et perit miser, non tam exsul ad patriam, quam canis reversus ad vomitum. Et se perdidit intelix, et suorum acquisivit neminem. » Vide S. Hieronymum de Vita Malchi monachi.

Jam vero si quis obijciat Apostolum dicentem: Si quis suorum et maxime domesticorum curam non habet, fidem negavit, et est infidelior deterior, respondet S. Basilii (*Const. Monast.*, c. 21): « Apostolus loquitur de hæreticis et secularibus, ad eos qui divitias externas

et crassas habent, possuntque cognatorum egestatem solari... Hæc ad viventes pertinent, non ad mortuos; sunt enim mortui liberi ab universo debito isto. Tu vero mortuus es, et crucifixus toti mundo; renuntians enim divitiis terrenis, pauperatem amplexus es, teque ipsum offerens Deo, illius factus es peculium. Ut mortuus igitur, liber es ab omni collatione in cognatos; ut papper, nihil habes quod suppedites: et ipsum quoque corpus, quod ex omnibus lucrificasti, nec ipsum est in tua potestate situm, et tanquam Deo oblatum ad humanos usus transferri fas non est. »

Quid ergo parentibus dabimus? Respondet idem S. Basilii (*Ibidem*): « Precabimur cognatis optima, justitiam, pietatem, a que eadem quæ nos pretiosa iudicavimus; nam ista nos decet illis præcari, et illis utile est, ut per nos hæc acquirant. » Denique ut tandem instrumentum istud absolveram, addit Petrus Blesensis (*Epist.* 20): « Licet debeam parentibus affectionem naturalem, illud tamen non debeo, ut pro eis me perdam, aut pro eis ab honestatis proposito me reflectam. Vixit quidem quæ in Bethsames deferrebat arcam Domini, licet eas traheret naturalis quædam affectio vitulorum, ad eos tamen colla sua minime reflectebant. » Vide S. Hieron., *epist.* 1 ad Heliodorum.

Et quod sibi quis fieri non vult, alii non faciat. Et vicis im, quod sibi vult fieri, alteri faciat; utrumque enim hoc instrumento continetur, quod idem affirmativum dici potest, et negativum, uti ait Beatus Cassianensis (*Lib. iii de Vita Pat.*, n. 155), solumque illud observanti *sufficere potest ad salutem*, quemadmodum docet apud Rufinum quidam Pater; ut pote quod omnia dilectionis præcepta complectatur, ut fæse docet S. Gregorius papa in lib. x *Mor.*, cap. 4, hic ab Hildemaro citatus. Porro tanti fuit non solum apud Christianos, sed etiam apud paganos istud effatum, ut in ædibus suis et in publicis operibus illud insculpi **118** in herent; id quod de Alexandro Severo refert Lampridius in ejus Vita.

Abnegare semetipsum sibi, ut sequatur Christum. Quid sit abnegare semetipsum discimus ex S. Basilii (*Regul. f. s.*, cap. 6): « Abnegatio nostri, inquit, est omnino omnia prætorum oblatio, et a nostris desideris secessus; » quod his ve bis exprimit Grintha cas in Regula Solitariorum cap. 2: « Ad perfectionem non sufficit cuiquam sua derelinquere, nisi etiam seipsum abneget. Sed quid est semetipsum abnegare, nisi voluntatibus propriis renuntiare? Seipsum abnegare est, ut qui superbus erat sit humilis, qui iracundus studeat esse mansuetus, qui luxuriosus sit castus, qui antea ebriosus sit sobrius, qui invidiosus et malevolus sit benignus et benevolus; nam si ita quisque renuntiat omnibus quæ possidet, ut suis non renuntiet moribus, non est pro certo Christi discipulus; qui enim suis abrenuntiat, sua abnegat; qui vero pravos moribus abrenuntiat, semetipsum abnegat. » Vel etiam abnegare semetipsum est, non solum illicita relinquere, pravos mores exuere; sed etiam a licitis abstinere, corpus castigare, crucem ferre; quo sensu intelligendus est Petrus Damiani, cum relatis Evangelii verbis: *Si quis vult venire post me abneget semetipsum*, etc., dicit (*Serm.* 47): « Audi consilium, non præceptum; si enim præceptum esset, quicumque effectui non manciparent, cruciatus possent expectare perpetuos; sed cum dicit: Si quis vult, in nostra posuit voluntate, utrum ex æquo cum eo currere festinemus, Grandis profecto labor, sed prævium incomparabile; » nam semper est præceptum pravos exuere non es, illicita fugere, vitia relinquere, nec unquam licebit contrarium agere.

Verum non tantum B. Benedictus dixit: *abnegare semetipsum*, sed addidit sibi: quod Menardus explicat « apud se, in sua conscientia, non coram hominibus. » Additque: « Et hæc plura est S. Benedicto familiaris, ut cap. 7 Regulae dicitur sibi cum propheta:

nunc unde hospites pauperes, aut unde divites pasci debemus : omnia enim, id est quicquid venerit in monasterium, id est aurum, argentum, aes, ferrum, arbores, vinum, poma, animalia, et reliqua, sive de omnibus quæ in monasterio laborantur, decimæ de his omnibus ad hospitale pauperum dari debent solummodo, id est ut non alii, hoc est servi, vel nobiles, sed solummodo pauperes pascantur. » Quod confirmat Petrus Damiani his verbis : « Ut copiosiora in pauperum alimenta proficiant, datur in monasteriis et eremis decimæ quorumcumque proventuum, et non modo pecorum, sed et ornicum pariter, et ovorum. » Et mss. S. Benigni Divionensis Consuetudines de officio eleemosynarii (Cap. 45) : « Habet enim decimam totius annonæ, quæ deferitur in granario, tam de prope quam de longinquo; et etiam de illa quæ relinquitur decanis, vel propter sementem, vel propter illa quibus indigent : decimatur enim quando tota est insimul, tam de illa quæ deferitur, quam de illa quæ remanet. Eodem modo habet decimam totius vini, quo dictum est de annona. » Denique vetus codex ms. de Observantia Regulæ juxta formam Cluniacensium, part. III, cap. 24, ab Hæsteno citatus : « Habet autem eleemosynarius, præter ea quæ propria sunt eleemosynariæ, decimum panem de omnibus qui coquantur in furno monasterii; decimam autem vini provenientis in vineis ecclesie; et similiter de agnis aliisque pecoribus; nec non et de caseis, qui sunt per curtes, decimam ipse levat. » Verum primam hujusce pie consuetudinis originem non concilio Aquisgranensi debemus, quam potius confirmasse credendum est, non instituisse; nam longo ante tempore S. Filibertus abbas Gemeticensis (Sæc. II Bened., pag. 822, monasterii sui « studebat omnes species decimare.... ipsam igitur decimam in captivorum redemptionem et pauperum alimoniam deputabat; in tantum ut monachos suos propter hoc cum onustis navibus partibus transmarinis transmitteret, et greges captivorum per eum redempti laudarent potentiam Christi, » et loquitur anonymus in ejus Vita, n. 21. Neque hic stetit effusa nostrorum in pauperes et egenos pauperum misericordia; quos longe alia, eaque largiores in gratiam pauperum eleemosynas in dies distribuisse facile cognoscat qui vel antiqua S. Adalardi abbatis Corbeiensis statuta, et collectas ab Udalrico Cluniacensis monasterii consuetudines, aliasque permultas levi saltem oculo contueri voluerit. Scribit etiam Antonius Yeppezus in aliquibus ordinis nostri monasteriis Hispaniæ, non solum decimam bonorum partem in usus pauperum cedere, sed etiam quintam; laudatque inter alia Galliciæ et Asturiæ monasteria, 122 quæ in fame et lue grassante sunt vera et certa egenorum horrea. Certe in præcætitis S. Adalardi statutis, præter multa alia, hæc lego (lib. I, c. 6) : « Insuper disposuimus dare ipsi supra memorato hospitalario de omni argento quicquid ad portam venerit quintam partem per manus portarii senioris. » Ampliora etiam misericordiæ viscera erga pauperes ostendit S. Isidorus, cum tertiam bonorum monasterii partem ad usus egenorum assignat (Reg. c. 18) : « Omne, inquit, quod in monasterio in nummo ingreditur, sub testimonio seniorum accipiendum. Eadem pecunia in tribus partibus dividenda est; quarum una erit pro infirmis et senibus, et pro aliquo coemendo in diebus sanctis cultus ad victum fratrum; alia pro egenis, tertia pro vestimentis fratrum et puerorum, vel quibusque ad necessitatem monasterii coemendis. » Insuper capite sequenti et decimo, quicquid residuum mensæ fuerit, pauperum usibus reservandum præscribit. Obtinuit et hæc in omnibus fere ordinis nostri monasteriis consuetudo. Certe nostri Divionenses S. Benigni ex mss. Consuetudine, c. 45, et Cluniacenses ex Udalrico lib. II, c. 25, quicquid panis et vini mensæ redundabat, et de aliis cibis medietatem pauperibus dispensabat. Pie etiam suam in omnibus omnino alimentis extendit postea Petrus Venerabilis,

edito hoc statuto : « Quidquid de mensa quotidiana a fratribus superest, eleemosyna communis accipiat. » (Stat. 33.) Idem statutum anno 1200, sub Hugone V abbate renovatum est, et anno 1444 in capitulo provinciali Anglorum monachorum Northamptoniæ celebrato sancitum. Idem etiam sub gravissimis pœnis reperimus in concilio Oxoniensi anno 1222, apud Spelmannum (Tom. II Conc. Angl. p. 189) his verbis : « Omnia victualia religiosis apponenda sine subtractione aliqua eis apponantur, tam in conventu quam alibi, ubi reficiuntur; et de omnibus apposis totum residuum sine diminutione ita cedat in eleemosynam, per eleemosynarium egentibus fideliter erogandum; ita quod nec abbas, nec prior, nec eleemosynarius possit contra hoc dispensare; et quicumque statutum istud, vel illud de indumentis admittere vel observare voluerit, si sacerdos fuerit, a celebratione divinarum; si minoris ordinis vel monialis, a communi officio Domini corporis usque ad plenam satisfactionem suspendatur. » Et Benedictus papa XII in sua Constitutione, cap. 18 : « Quidquid de administratis (cibus) supererit, eleemosynæ applicetur per illum qui ad hoc fuerit deputatus; nec aliquis alius per se, vel pro alio de refectorio seu infirmatorio, vel alio loco in quo monachi comedunt, aliquid extrahere, vel alibi deferre, seu alteri usui applicare præsumat; quod si fecerit, pro qualibet vice per duos dies panis et aquæ solummodo pœnitentiæ subdatur. »

At quid de amplissimis nostrorum Cluniacensium eleemosynis referam, qui vel uno die septemdecim egenorum millibus stipem erogasse memorantur? Quid de aliis Germaniæ monasteriis? Sed salius est alienam hæc in causa linguam audire, quam domesticam : « Sunt in sola Germania, inquit Dominicus Gravina ordinis S. Domini, cœnobita monachorum, quæ octo et decem millia aureorum in pauperes 123 erogant; xenodochia passim occurrunt, quorum infirmi eorum expensis passim recreantur. Ter generales eleemosynæ sexcentis et amplius distribuuntur; uberioribus vero anniversariorum tempore juxta fundatorum intentionem profunduntur; certis quoque anni temporibus quinque vel sex millia hominum, sæpe quatuor millia etiam foventur. Quis secretas recenseat iis secreto datas, qui mendicare erubescunt, virginibus præsertim nobilibus, viduis afflictis, pauperibus sed nobilibus viris? In iis quoque charitatis affectus propensior, quorum fortunæ vel dejectione, vel flammis, aliisve innumeris calamitatibus absumptæ. » Hæc ille in laudem nostrorum. Non vacat hic omnes omnium cœnobiolorum, multo minus singularium abbatum erga pauperes eleemosynas recensere; at certe nonnulla quorundam facta prætermittere non possum, quorum exemplum posteris ad ædificationem inservire poterit, et vitam ad imitationem!

Hos inter excellit imprimis S. Anshertus abbas Fontanellensis, qui, ut scribit Aigradus in ejus Vita, n. 21 (Sæc. II Bened., pag. 1051), « in præfato venerabili Fontanellensi monasterio, inter felicia bonitatis suæ gesta, etiam xenodochium imbecillum ac decrepitorum pauperum, ad instar duodeni apostolici numeri constituit; deputatis eisdem rebus quæ sufficienter præberent alimoniam; alias quoque duas constituit in eodem monasterio pauperum Christi debilibus mansiones, quos in octogenario ex multis sacro numero singulatim octonos habitare fecit, quibus sine indigentia quotidianum largiri victum perenniter censuit. Horum vacatio nulla erat alia nisi horis constitutis diurnis nocturnisve in domo Dei residere, orationi ac vacationi divinæ devote insistere, et tempore S. sacrificii pro salute et salvatione populi Christiani Ecclesiæque catholice ubique diffusa victimam salutarem offerre. » Huic accensendus videtur S. Petrus abbas Cavensis, qui teste Venusino in ejus Vita, n. 7 (Boll. 4 Mart.), egenos ac catervatim pascere ac vestire consueverat, ac vestientes ac alendos tanto studio querere, ut etiam pro inveniendis civitates

exploraret. Nec minoris censendum est pretii quod de suis Centulensibus scribit Harulfus in Chron. lib. II, cap. 2: « Morum quidem divitiis plenam, sed rebus sæculi non valde locupletem vitam ducebant: non quod eis prædiorum, ac reddituum, seu villarum a S. Richario collata deesset copia; sed quod omnes redditionum impensas in pauperum magis quam in suas utilitates conferebant. » At omni prorsus laude dignum existimamus Guillelmi abbatis S. Benigni Divionensis factum, quo tumbam S. martyris undique auro atque argento vestitam, ob recreationem pauperum famis tempore disspaverit, capsam auream, mirifice gemmis ornata, cum tribus tabulis et duobus thuribus argenteis, crucibusque, atque omne ornamentum in auro et argento vendidit. Simile aliquid narrat Mattheus Parisius de Leofrico, decimo abbate S. Albani in Anglia (*In Vita viginti trium abbat. S. Albani*). « Iste, inquit, invalescente fame miserabili in omnibus partibus Angliæ, thesaurum ad fabricam ecclesiarum diu ante reservatum, cum columnis tabularibus in terra, ut dictum est, **124** inventis, cum materie etiam, et vasis aureis et argenteis, tam suæ mensæ quam ecclesiæ deputatis, in pauperum expendit sustentationem.... Dicebat enim fideles Christi, maxime pauperes Dei esse ecclesiam, et templum, et ipsum specialiter edificandum, et conservandum. » Consimili etiam pietate Gaufridus, abbas derivus sextus ejusdem monasterii, et feretrum B. martyris Albani, quod ipse operuciat auro, et argento, et gemmis pretiosis, discooperuit, ut eisdem spoliis pretiosis miseriam pauperum alleviaret (*Ibidem*). » Illis addo S. Odilonis abbatis Cluniacensis exemplum, qui, referente Joisaldo monacho in ejus Vita cap. 7 (*Bolland. 1 Janu.*), « in usus pauperum confregit plurima vasa ecclesiastica et ornamenta insignia; inter quæ etiam imperiale Henrici imperatoris coronam; indignum judicans talia denegare pauperibus Christi, pro quibus effusus est sanguis Christi. » Eadem erat mens et animi propensio in pauperes S. Hugonis abbatis item Cluniacensis, cum diceret, aurum et argentum « melius impensa quam servata ruilare; et juxta Ambrosii testimonium, tunc vere calicis ecclesiæ, cum calix a fame vel ab hoste redimit, quos sanguis calicis a morte liberavit. » *Vide acta S. Eusebii n. 12, sæc. II Bened., p. 988; et Vitam S. Athelvoli cap. 29, sæc. V, ubi similia facta referuntur.* Superest ut hanc de charitate nostrorum in egenis materiam concludat singularis Divionensium S. Benigni consuetudo, quæ Cluniacensibus etiam communis existit, ostenditque non solum diffusam in pauperes eorum curam, sed sollicitam etiam mulierum præcautionem: « Hoc quoque pertinet ad eleemosynarium, inquit mss. Consuetudines S. Benigni cap. 45, ut «met in hebdomada totam villam perlustraret, assumptis secum famulis suis, visitans illos qui pauperes alicubi jacent ægroti; et si masculus est, ipse visitaturus intrat; si femina, stat ad ostium, et famulum suum mittit ad eam; et dato eisdem quod melius potest, consolatur ipsos; et si quidlibet desiderat præter quod dedit eis, si commodum ullo modo est, ei inquit, et postea mittit per famulos suos. Est autem consuetudo, quatenus mulieres quæ in domibus sunt, ubi infirmi jacent, mox ut viderint quem venientem, exeant omnes; nunquam enim quandovis quilibet mulier intra domum fuerit, ingredietur. » Denique nullis potest exprimi verbis quanta majorum nostrorum charitas effluerit in sublevandis egenis, recipiens peregrinis, redimendis captivis, consolandis ægrotis, quanliu liberam bonorum suorum dispensationem habuerint, hoc est adusque sæcularium abbatum tempora, qui sibi hæc omnia usurparunt. Ex quibus patet quam exitialis bono publico sit hujusmodi sæcularium abbatum institutio, qui in privatum commo-um convertunt, quod infinite miserorum multitudini esset profuturum.

* Hanc coronam ob sui memoriam Henricus ei demissit, ut scribit Petrus Damiani.

A Porro quod S. P. Benedictus hic jubet pauperes recreare, ad eos potissimum spectat quibus hæc provincia demandata est; cæteri enim qui nec proprii corporis habent potestatem, nihil nisi precibus valent. In distribuendis autem eleemosynis, probrem maxime quod præscribit S. Cæsarius in Regula ad sanctimoniales (*Cap. 59*): « Hoc etiam moneo, inquit, **125** propter nimiam inquietudinem, ad janua monasterii quotidianæ vel assidue eleemosynæ non fiant; sed quod Deus dedit ut possit usibus monasterii remanere. abbatissa per provisorum ordinet pauperibus dispensari. » Idem statuisse videtur S. Aurelianus in Regula cap. 44.

Ceterum, ut observat Smaragdus, est et aliud duale eleemosynæ genus, quo debent maxime monachi pauperes recreare; quorum unum infirmis et tribulatis, aliud vero stultis et nescientibus est adhibendum: qui enim infirmo per compassionem communicat, et tribulato consolationis consilium ministrat, sine dubio pauperes recreat. Similiter et qui doctrinam stultis, et scientiæ verbum ministrat ignaris, eleemosynari dignus est laudari præconiis. Aliter Richardus de S. Angelo: « Pauperes recreare, inquit, hoc est unum genus eleemosynarum; secundum est dimittere a quo læsus fueris: tertium est delinquentes corrigere, et errantes ad viam reduceré veritatis. » Quod idem exstat in Regula Solitariorum cap. 55.

Nudam vestire.] Instrumentum istud, sicut et prius, non est omnium, sed abbatissæ tantummodo et eorum quibus id muneris ab eo commissum est; quamvis in cœnobiis in quibus certis statis temporibus nova fratribus vestimenta distribuuntur, veteribus in pauperes erogandis, qui sua vestimenta postea pauperibus danda sollicitè conservat, is quantum in se est, nudum vestire censendus est.

Verum, ut optime observat Smaragdus, non una est corporis nuditas, est et alia multo periculosior et peior, animæ scilicet, cujus vestimenta sunt virtutes, de quibus Isaias: Induit me vestimentum salutis: et sic nudum spiritualiter vestit, qui vitiosum virtutibus nudum, ut exuat vitia et induat virtutes, charitative admonet, inquit Bernardus Cassinensis.

Infirmum visitare.] Hoc instrumentum de infirmis intra monasterium existentibus maxime est intelligendum; nam, ut observat Hildemar, officina ubi hæc omnia operanda sunt claustra sunt monasterii, et stabilitas in congregatione, neque ad omnes pertinet, sed ad infirmarium, cui infirmorum cura specialiter commissa est; ad Cellerarium, cui ex Regula cap. 34, hæc charitatis officia incumbunt; et ad abbatem, qui ex eadem regula curam maximam habere debet, ne a servitoribus negligantur infirmi: cæteri vero cum omnes diurnas horas alicui exercitio assignatas habeant, absque Superioris licentia visitare non debent infirmos. Atque hæc est antiqua veterum monachorum praxis, quam exprimit Regula S. Pachonii his verbis (*Art. 24*): « Egrotantem abaque concessu majoris nullus audeat visitare. » Abbas tamen, ut ait Hildemar, cum frater aliquis valde infirmus annuntiat, dicat in capitulo: « Qui vult infirmum visitare, vadat hodie, et visitet; » forte loquens juxta sui temporis morem.

Visitantem vero istud imprimis observare debet, quod tradit S. Ephrem: « Si egrotum visitas, vide ne inimicus inter vos otiosiloquium suggerat, aut detractiones, ne tua mercedis jacturam patiaris; **126** cum moris sit diabolo uni nocere per auditum, alteri vero per linguam; sed ex sacris Scripturis consolari oportet potius laborantem, et passione Salvatoris nostri Jesu Christi. » Et hæc erat præ Farfensium nostrorum praxis, quam ex mss. eorum consuetudinibus in specimen aliorum hic describere non erit fortassis otiosum: « Si aliquis frater de claustra voluerit infirmum aliquem visitare, requirat a priore licentiam, sine qua nullus debet intrare; cumque

** Lege visitans, ut postulat syntaxis. Edit.

lirer' am habuerit, incipiat psalmum, *Domine, ne in A* *furore, ipsun'que dicat in itinere. Post psalmum dicat: Pater noster: Saluum fac seruum tuum: Mitte ei, Domine. Oratio, Omnipotens sempiterna Deus salus aeterna. Cum pervenerit ad infirmum, dicat: Benedicite. Deinde interroget eum de infirmitate sua, qu'libet laboret, et qualem patientiam habeat, et bonam exercitationem adhibeat; de corporalibus vero nihil interroget. Si autem frater infirmus de aliqua necessitate complaxerit, ad priorem veniens dicat: Per vestram licentiam ad infirmum illum veni; sed de talibus rebus querimoniam audiui. Ad priorem autem pertinet de talibus, si visum fuerit, providentiam habere.*

Porro docet Smaragdus quatuor potissimum de causis infirmos visitari debere: « Visitare, inquit, debemus infirmos, quia in ipsis Dominum visitamus; ipse enim inter cetera nobis dicturus est misericordiae opera: Infirmus fui et visitastis me. Visitemus et causa compunctionis infirmos, ut cum Paulo: **B** Quis infirmatur, et ego non infirmor? dicere possimus. Visitemus et causa vicissitudinis, ut cum fuerimus infirmi, visitemur a sanis. Visitemus et causa dilectionis, quae scriptum est: Non te pigeat visitare infirmos. »

Denique quomodo qui corporaliter non potest, spiritualiter infirmos visitare queat, explicat his verbis Grimalicus (*Regul. Solit. cap. 25*): « Infirmum, vel in carcere positum ille procul dubio visitat, qui in lecto vel in tenebris vitiorum videt aliquem jacere, et morbo suae iniquitatis laborare, eumque suae exemplo operationis, atque aniloto salubris exhortationis roborat, quoniam in bona acione titubare ac debilitari cernebat. »

Mortuum sepelire. Hoc instrumento non ea tantum charitatis officia, quae ad defuncti fratris sepulturam singulariter spectant, praecipiuntur; sed etiam ea quae praecedere, aut subsequi solent orationum piarumque operum suffragia: unde Grimalicus in *Regula Solitariorum* hoc instrumentum explicans dicit (*Cap. 25*): « Mortuum ille sepelit, qui pro eo devote seduleque preces ad Dominum fundit. » Deinde ostendens quo pacto etiam spiritualiter mortuos sepelire possimus, addit: « Non solum mortuum sepelit, sed et eum, ut ita dicam, a morte quodammodo suscitatur, quando videt aliquem funibus peccatorum suorum obstrictum, et in tenebris suae iniquitatis quodammodo sepultum, eumque ad confessionem ac poenitentiae lamenta per sacrae admonitionis studium provocat, atque, ut ad viam salutis redeat, salubriter instigat. » Mortuum etiam spiritualiter sepelit monachus, cum foras non vagans, intra cellae limites ipse se recondit: ex eorum enim numero **127** censi potest quibus Apostolus ait: *Mortui estis, et vita vestra abscondita est cum Christo in Deo.* Et cellam esse sepulcrum docet Petrus Venerabilis, ad Gilbertum monachum scribens in haec verba (*Lib. 1, ep. 20*): « Tu autem, ut vere te mundo ostendas mortuum, ipsum adhuc vivens intrasti sepulcrum. » Et hoc maxime attendere debent omnes monachi; qui si cellae angustiis nimis repleti foras prorumpere praesumunt, mortuum sepulcrum extrahunt, nec minus intolerabilem omnibus, quam putridum cadaver extra sepulcrum, inspirant odorem.

In tribulatione subvenire. Tribulatio nascitur aliquando exterius ab homine, aliquando a demone, aliquando a proprio corpore, ut dicit Smaragdus: ex quacunque autem oriatur causa, tribulatio celerrime subveniendum est.

Dolentem consolari. Alii dolent et affliguntur pro peccatis praeteritis; alii pro vitandis futuris; alii ut afflictione liberati laudes decantent Redemptoris; alii et in hoc et in futuro saeculo dolent, ut fuso ac docte demonstrat S. Odo abbas Cluniac. in *lib. 1 Collat.*, cap. 5. Quibus autem verbis afflictum adorari atque consolari valeamus, ex eodem libro capite 4 colligere

possimus, ubi etiam docet Deum nos juste, misericorditer et utiliter affligere.

A saeculi actibus se facere alienum. Nam, ut dicebat S. Pachomius (*In ejus Vita cap. 46*), « nimis anima illa probatur infelix, et omni lacrymarum fonte plangenda quae saeculo renuntians, iterum saeculi actibus implicatur, et inutilibus dudum curis exuta, rursum redit ad durae servitutis obsequia. » Hinc S. Augustinus (*Lib. 1 de Doctr. Christ. cap. 20*), « cuius animus, inquit, non moritur huic saeculo, neque incipit configurari veritati, in graviores mortem morte corporis trahitur, neque ad communionem caelestis beatitudinis, sed ad luenda supplicia reviviscet. » Et Petrus Blesensis (*Epist. 137*): « Conversationem eorum damnabilem reputa, qui pro claustrum saeculum deserunt, et in claustrum mores saeculi deferunt. » Et alibi (*Serm. 42*): « Certe Aclianilius Charmi, quia tulit de anathemate Jerico, lapidatus est; cuius expressam similitudinem gerunt hi qui saecularia abdicantes, etsi non opere, tamen affectu et desiderio saecularibus se immergunt. » Et paulo post: « Quantumcumque efficiaris religiosus, in claustrum totum perdis, si aliquid retinueris de saeculo. » Hinc etiam S. Bernardus ad monachos S. Bertini scribens ait: « Bene fecistis alienando vos magis ac magis ab actibus saeculi huius, quae est munda et immaculata religio: modicum quippe fermentum, fratres, totam assam corrumpit, et muscae morientes exterminant oleum suavitatis. Quid prodest tanti corporalis pariter, et spiritalis laboris, atque exercitii fructum vilissima aliqua consolatione, imo desolatione minus acceptabilem fieri, aut certe prelicitari? etc. » Et sane, ut optime dicebat S. Joannes Climacus (*Grad. 3*), « fieri non potest ut altero oculorum caelum, altero terram respiciamus. »

Huius autem instrumenti ratio est: 1° Quia qui saecularium actibus exerceat, ad eorum pravos mores, habitus, et vitia facile devolvitur. 2° Quia maior ipsis saecularibus eisdem actibus perpetrandi praebet occasio, ne dicam audacia, dum ea vident a monachis incunctanter fieri, quae prius nec contingere audebant. 3° Quia saeculares actus in habitum religioso viventibus in saeculo viris probis virtutis fastidium generant, atque a recto proposito retrahunt. Quae de re vide Petri Damiani *lib. vi, epist. 52*. 4° Quia implicitus actibus saeculi monachus contemptus se praebet mundo; nam, ut dicit S. Ambrosius (*Epist. 6*), « quomodo potest observari a populo qui nihil habet discretum a populo, dispar a multitudine? Quid enim in te miretur, si sua in te recognoscit? si nihil in te aspiciat quod ultra se inveniat? si quae in se erubescit, in te quem reverendum arbitratur offendat? » 5° Quia, ut dicit S. Joannes Climacus (*Grad. 3*), « per fugam patriae nos caelestium rerum studio vendidimus. » Non ergo decet actibus caelestibus venditos actibus saeculi mancipari. *Vide Cassianum lib. iv de Institutis Renunt. cap. 34 et sequentibus, et Vitam S. Theresiae cap. 37.*

Nihil amori Christi praepone. Istud instrumentum necessariam habet cum primo connexionem; qui enim Deum ex omni corde, omni anima, omni virtute dilexerit, hic nihil amori Christi praepone poterit.

Iram non perficere. Quod ait iram non perficere, ostendit varios esse gradus irae, quos recensent Cassianus collatione 5, cap. 11, et Joannes Climacus gradu 8. Plura etiam de ira disputat idem Cassianus in libro viii de Spiritu irae, quem vide, si lubet. Quomodo etiam fieri possit, ut non irascatur monachus, docet S. Basilii in brevibus Regulis interrogations 2. Plura de ira dicere superselemus, cum raras viduas monachos in schola humilitatis huic vitio subjacere. « Si autem quis iracundus frequenter irascitur sine causa, inquit S. Pachomius, et propter rem inanem et vacuam, per sex vices commonebitur, et in septima facient eum surgere de ordine sessionis

sine, et inter ultimos collocabitur, docebuntque eum. A ut ab hac mentis perturbatione mundetur: cumque tres testes dignos testimonio adduxerit, qui pro eo polliceantur nequaquam simile quid esse facturum, recipiet sessionem suam; alioquin si permanserit in vitio, moretur inter ultimos, perdito priore loco.

Iracundia tempus non reservare.] Iracundia ab ira discernitur sicut habitus ab actu: neque enim qui semel irascitur, eo ipso potest dici iracundus, licet sit vere iratus iracundus autem dicitur, qui semper irascitur, et ad levem responsionis auram velut folium a vento commovetur. Porro iracundia tempus ille reservat, qui certum aliquid temporis spatium statuit animo, quo possit uisceri, injuriam illatam memoriam mente retinens.

Dolus in corde non tenere.] Quia, ut dicit S. Augustinus (*De Morib. Eccl. cath. cap. 16*), ubi dicitur, *charitas nulla est*. Quid autem sit dolus supra explicuimus in prologo.

Pacem falsam non dare.] Sed veram; quia falsa pax non est **129** pax; et si veri pacifici filii Dei vacabantur, falsi pacifici filii diaboli merito appellandi sunt.

Charitatem non derelinquere.] Quid sit charitas, docet S. Augustinus: cum dicit (*Lib. in de Doctr. Christ. cap. 10*): « Charitatem vero meam a mihi ad fruendum Deo propter ipsum, et se atque proximo propter Deum. » Porro qui charitatem derelinquit, Deum ipsum amittit, quia Deus caritas est, et qui manet in charitate, in Deo manet, et Deus in eo.

Non jurare, ne forte perjuret.] Hunc Regule locum allegavit olim Halynardus ex monacho et abbate S. Benigni Divioniensis episcopus Lugdunensis, ne Henrico imperatori fidei sibi debita sacramenta præstaret, recusans potius episcopatum quam emittere juramentum. Quod autem hic velat S. P. Benedictus, verant et alii monachorum Patres. Ita S. Antonius: « Ne jurato, inquit, penitus vel veritatem vel dubium. » S. Casarius: « Non jurent, quia Dominus dixit: *Nolite jurare omnino, sed sit sermo vester, est est, non non.* » S. Aurelianus: « Non juretis, quia Dominus dixit: *Nolite jurare;* et alia Scriptura: *Vir multum jurans implebitur iniquitate, nec di cedet de domo ejus propterea.* » Juramentum etiam prohibent S. Ferreolus in Regula c. 23; Regula Tartanensis, c. 49; Regula Cujusdam ad Monachos, c. 8; S. Casarius iterum in Regula ad virgines, cap. 2; S. Leander in lib. de Institut. one Virgin., cap. 19; Concilium Aquisgran., cap. 43. Sed et lib. ii legis Longobardorum, titulo 4, prohibetur episcopis, presbyteris, clericis, monachis, et sanctimonialibus, jurare etiam in iudicium citatis, ut observat noster Menardus in notis ad Conc. Reg., cap. 7, § 43. Quinimo S. Fructuosus (*Regula Monast. comm. c. 5*) non patitur laicos honorum monasterii sui defensores et patronos in iudicium vocatos jurare. *Vide* secundam Vitam S. Cavaaldi, num. 55; sæc. v Benedict., pag. 752.

Quare autem a monachis vitari juramentum voluerit S. P. Benedictus, ipse indicat dicens, *ne forte perjuret*: qua etiam ratione S. Augustinus, referente Possidio (*In Vit. S. Aug. cap. 25*), « Ne quisquam facili juratione etiam ad perjurium decidisset, et in ecclesia populo predicabat, et suos instituerat, ne quis juraret, nec ad medicum quidem. Quod si prolapsus fuisset, unam de statutis perdebat potionem; numerus erat enim suis serum commorantibus et convivantibus poculorum præfixus. » Unde et S. doctor objicenti quare Dominus, qui juravit, ipse juramentum nihilominus prohibuerit, ita respondet (*Serm. 307*): « Non est peccatum verum jurare, sed quia grande peccatum falsum jurare, longe est a peccato falsum jurandi, qui omnino non jurat; propinquat falsæ jurationi qui vel verum jurat. Dominus ergo, qui prohibuit jurare, supra ripam noluit et ambulare, i.e. pes tuus in angusto labatur, et cadas. Sed Domi-

nus juravit, inquit. Securus jurat qui mentiri nescit; non te moveat quia Dominus juravit, quia forte non debet jurare nisi Dominus. Tu autem quando juras quid facis? Testem Deum adhibes; tu ipsum, ipse seipsum; sed homo, quia in multis falleris, plerumque adhibes testem Veritatem ad tuam falsitatem. » Quid ergo? « Juramentum aliud nullus **130** proferat nisi *crede mihi*, quod in Evangelio legimus Dominum mulieri Samaritanæ affirmasse; aut *certe*, seu aliud, quod monachorum est consuetudo jurandi, » inquit Ordo conversationis Monast. *Vide* S. August. serm. 182 de Scripturis, et S. Thom. 2 2, q. 89.

Veritatem ex corde et ore proferre.] Quod hic S. Pater dicit, non sic capiendum est, quasi veritatem aliquando tacere non liceret; illud enim nonnunquam non modo expedit, sed etiam necessarium ad bonum et utilitatem aliorum judicatur. Verum hoc præsertim instrumento mendacium interdicitur, quod nunquam fuit, nec erit aliquando licitum; quamvis contrarium consuerint Plato lib. iii de Repub., hac in re plane non divinus; Origenes lib. vi Stromatum, et apud Cassianum abbas Joseph collat. 17. cap. 17; quorum doctrina refragatur S. Augustinus in lib. de Mendacio, et in lib. Contra Mendac.; S. Thomas, 2-2, q. 110, a. 3, et multi alii. Et certe ita exosa fuit ablati Josephi sententia, ut hanc ob rem aliosque errores Cassiani collationem 17 censura adfecerit olim Facultas theologia Parisiensis, ut ex veteri ms. observat Adalardus Gazæus in commentario ad prædictæ collationis caput 22. Sed et gravissimi monasticarum legum conditores durissimis volunt poenis mendacium in monachis multari. Ita S. Pachomius (*Art. 119*): « Qui, inquit, mentitur, et odio quemquam habere deprehensus fuerit... audet et Pater monasterii, et vindicabit juxta mensuram opusque peccati. » S. Casarius in Regula ad monachos (*Cap. 5*): « Mentiri qui inventus fuerit, disciplinam legitimam accipiat. » S. Columbanus (*In Pæn. n. 22*): « Si aliqui contendens mendacium, et distinctionem confirmat, duos dies unum paximationem et aquam. » Et infra (*Num. 26*): « Si quis dixerit mendacium ne-ciens, quinquaginta verbera; si sciens et audax, in pane et aqua; si denegatur mendacium ejus, et ille contendit, septem dies in pane et aqua. » S. Fructuosus (*In 1 Reg. cap. 16*): « Mendacem, furem, percussorem quoque, et perjurum, quod Dei servum non decet, corripi primum a senioribus verbis oportet, ut recedat a vitio. Post hæc, si nec sic se emendare distulerit, tertio coram fratribus convenietur, ut desinat tantisper errare. Si nec sic se emendaverit, flagellatur acerrime, et trium mensium spatio excommunicationis vindictam suscipiens, sub poenitentiaë districtione solus recludatur in cella; de vespere in vesperi ex hordeacei panis sex uncis, et aquæ mensura parvula sustentandus. » Denique Regula Cujusdam ad Monachos (*Cap. 8*): « Mendacium et juramentum, sive verbum otiosum per omnem corpus fraternitatis damnandum est. Si quis ex fratribus cum quo aliquid horum inventum fuerit, mittendus est in carcerem, et poeniteat usquequo a vitio corrigatur, quia os quod mentitur occidit animam... Si quis ex fratribus post examinationem carceris carere hæc vitia non poterit, eiciendus est a fratribus, et damnandus est. »

Jam vero si quæras quid sit mendacium, respondet S. Augustinus (*Lib. Cont. Mendac., c. 12*), « esse falsam cum voluntate fallendi significationem. » Et quo colliges non omnes qui veritatem non dicunt aut fallunt, mentiri, sed eos solos qui voluntatem habent fallendi.

131 *Malum pro malo non reddere.*] Quia, ut citatus ab Hillemaro Origenes ait: « Pejor est ille qui vicem reddit, quam ille qui malum in primis facit. » Hoc instrumentum perfecte implevit S. Hugo abbas Cumiacensis, qui proprii fratris interfectori non modo pepercit, sed etiam ad mortem quæsitum in mou-

sterio suscepit, et sanctæ conversionis habitum induit.

Injuriam non facere, sed et factam patienter sufferre.] Injuria duplex est, alia quæ ad probationem, alia quæ ad contumeliam et famæ detrimentum. Hanc vetat S. Benedictus ut malam; illam præcipit ut bonam, utilem, et necessariam, cum venientem ad conversionem injuriis affici, et ad probationem admissum probari in omni patientia mandat: quamvis non omnium sit illam inferre, sed abbatis, aut eorum cui hoc munus ab eo commissum est, qui et ipsi summa prudentia et discretione, habita ratione temporum, locorum et personarum, in irrogandis injuriis uti debent.

Utraque tamen undecumque tandem accedat, patienter toleranda est, ut hic et cap. 7 S. Benedictus præcipit, jubens ut monachus quibuslibet irrogatis injuriis tacita conscientia patientiam amplectatur; quemadmodum eximius ille monachus qui, ut refert Rufinus (*Lib. III de Vit. Pat.*, n. 80), « quanto plus injuriabatur aut deridebatur, tanto plus ille gaudebat, dicens: Isti sunt qui nobis occasionem præbent ad profectum nostrum; qui autem beatificant nos, conturbant animas nostras. Scriptum est: quoniam hi qui beatificant vos, decipiunt vos. » Et S. Benedictus abbas Anianensis (*In ejus Vita*, n. 34, *Sæc. IV. Bened.*), qui injurias sibi facientibus munera destinabat. Sane apud Athenienses sapientia studio non putabantur idonei qui injurias æquo animo ferre non possent: unde et ad portam civitatis sedebat senex sapientiæ studiosus, qui omnes ingredientes experiendi causa conviciis affligebat: potiori ergo jure monachi verè, ut pote divini, sapientiæ devoti, injurias illatas patienter sustinere debent, si quod proflitentur reipsa esse desiderant. Quapropter abbas Zacharias coram fratribus aliquid ad morum ædificationem dicturus, projectum in terram pallium conculeavit, dicens: « Nisi quis sic fuerit conculeatus, monachus esse non potest. » Vide Rufinum l. III de Vit. Pat., n. 77 et sequentibus.

Inimicos diligere.] Ad plenam hujus instrumenti explanationem, inquirendum 1º quis noster inimicus censendus sit; 2º quid a nobis exigit inimicorum directio; 3º quibus induci possimus rationibus ad eos diligendos; 4º aliquis adversus inimicorum dilectionem objectiones solvere oportebit.

Quis dicendus sit inimicus noster discimus ex S. Basilio (*Reg. brev. Int.* 176): « Proprium, inquit, inimi est nocere, et insidiari: quisquis ergo quocumque modo cuiquam nocet, inimicus rite dicitur, proprie vero qui peccat; nam quantum in ipso est, variis ille modis nocet, et insidiatur tam conjuncto sibi, quam ei cui intercedit aliquid cum ipso commercii. »

Quid etiam inimico debeamus, docet idem Basilius eodem loco subjiciens: **132** « Quoniam vero ex corpore et anima compositus est homo, secundum animam quidem diligamus tales, arguentes eos, et admonentes, et quovis modo ad conversionem inducentes: juxta corpus vero beneficiamus illis, si necessariorum penuria laboraverint. »

Præcipua autem et potissima ratio hujus instrumenti repetitur ex Christi præcepto, et præmio inimicorum dilectioni promisso. At enim: *Diligite inimicos vestros, ut sicut filii Patris vestri, qui in cælis est; quod expendens S. Casarius (Serm. 225 in Append. Serm. S. August.)*: « Elige, inquit, modo quod tibi placuerit; si inimicos dilexeris, non solum amicus, sed etiam filius Dei esse mereberis. »

Altera ratio procedit ex nimis adversus eos qui non diligunt inimicos. Si enim non dimiseritis hominibus, inquit iterum Christus, nec Pater vester dimittet vobis peccata vestra. « Ad tam magnum tonitruum, qui non expergiscitur, non dormit, sed mortuus est, » ait S. Augustinus (*Enchir. c. 74*).

Quod si quis objiciat præceptum istud esse impossibile, respondet S. Basilius (*Reg. brev. Inter.*

A 176): « Non hoc nobis præcepisset bonus ac justus Dominus, nisi simul et vires perficendi dedisset; quod et in natura necessario reconditum esse patefecit: nam benefactores suos et bestie naturaliter diligunt: quid autem habet amicus seu tantum asferat utilitatis, quantum afferunt inimici? Conciliant enim nobis felicitatem illam de qua Dominus dicit: *Beati estis cum persecuti vos fuerint, et probris affecterint, dixerintque omne malum adversum vos mentientes propter me: gaudete et exsultate, quoniam merces vestra multa est in cælis.* »

Quod si quis adjiciat animas intersectorum in Apocalypsi cap. VI ad Deum clamare vindictam effusi sanguinis sui, reponit S. Augustinus (*Serm. 221 in Append. Serm. S. Aug.*) seu quivis alius: « Sciendum est quia illi sancti jam in conspectu creatoris sui consistentes, vident voluntatem illius, et ideo ab ipso accipiunt, quod ipsum velle noverunt, et de ipso habent, quod de ipso sitiunt. Petunt autem vindictam duobus modis, et hoc causa charitatis, ut scilicet qui ad vitam æternam prædestinati sunt, convertantur a malo ad bonum; qui vero præstiente Deo damnandi sunt, moriantur, et peccare desistant, et per hoc minorem pœnam in inferno habeant. »

Mal-dicentes se non remaledicere, sed magis benedicere.] Juxta illud Petri apostoli: *Non reddentes malum pro malo, nec maledictum pro maledicto; sed e contrario benedicentes (1 Pet. III)*; quod et Paulus fecisse se testatur dicens: *Maledicimur, et benedicimus.* Et certe cum os monachi divinis sit laudibus et benedictionibus consecratum, nihil indignius quam ex eo maledictionis verbum audire: nam, ut recte ratiocinatur Magister (*In Reg. c. 11*), « sicut non potest fons uno foramine aquam proferre simul amram et dulcem, sic nec os. Cum de lingua nostra benedicimus Domino, quomodo possumus per eandem linguam maledicere homines? » Deinde, ut ait S. Dorotheus (*Doctr. 17, n. 6*): « Te credere oportet antidota quædam esse, et pharmaca medicinalia contra animæ tuæ superbiam, quidquid ignominie, infamie, opprobrii, quidquid denique **133** contumelie et injuriæ tibi venerit, et pro conviciantibus proque injuriarum inferentibus Deum precare non aliter quam pro medicis, verissime persuasus eum qui contumeliam et ignominiam odio habet, odio quoque humilitatem habere. »

Persecutiones pro justitia sustinere.] Non dicit simpliciter persecutionem sustinere, nam multi malefici, ut homicidæ et latrones, persecutionem patiuntur sine præmio; sed addit pro justitia, quod proprium est justorum, quibus propterea Christus in Evangelio regnum cælorum promittit. Sane si illius membra sumus qui injuste per injustis et per injustos persecutionem passus est, eadem et nos libenter sustineamus, alioquin *recusat ease in corpore, qui odium non vult sustinere cum capite*, inquit S. Casarius (*Serm. 224, in Append. Serm. S. Aug.*).

Non esse superbum.] Quia superbis Deus resistit, humilibus autem dat gratiam: unde etiam superbos montibus Gelboe, super quos nec ros nec pluvia cadit, et collibus, quos sponsus cælestis transilit, eleganter comparat S. Bernardus (*Serm. 54, in Cant.*). Eosdem etiam per calamum foris quidem nitentem, sed intus vacuum designari asserit S. Olibabba Cluniacensis (*Lib. II Collat.*, n. 14); et S. Joannes Climaacus ait (*Grad. 25*) monachum superbum alio dæmone non indigere, ipse enim jam sibi dæmon est, et hostis factus. Ex quo apparet quam probe Petrus Blesensis dixerit, quod « cum detestabilis sit ubique superbia, detestabilior est in professore humilitatis; quod enim est rubigo in ferro, quod in veste linea, quod fel in lacte, quod venenum in melle, hoc est superbia in habitu monachali. »

Est autem superbia « perversæ celsitudinis appetitus; perversa autem celsitudo est, deserto eo cui debet animus inherere, et incipio sibi quodammodo

feri, atque esse principium, » inquit S. Augustinus (*Lib. XIV de Civit. Dei*, c. 43). Additque: « Hoc fit cum nimis sibi placet, cum ab illo bono immutabili deficit, quod ei magis placere debuit quam ipse sibi. »

Non vinolentum.] Vinolentus ex Bernardo Cassinensi est, « qui nimia aviditate, vel nimia frequentatione, vel nimia quantitate, non contentus temperantia parcitate, vinum potat vinosus. » Vel, ut ait Smaragdus, « vinolentus dicitur qui et satis bibit, et difficile inebriatur: » quod omnino vetat S. P. Benedictus, quia, ut ait propheta, *fornicatio, vinum, et ebrietas, auferunt cor*; et Salomon in Proverbiis, *luxuriosa res vinum*; ut merito Apostolus dixerit: *Nolite inebriari vino, nisi forte vino amoris divini*; beatus enim quem introduxerit in cellam vinariam, et ordinaverit in eo charitatem. Porro ex 10 excerpto lib. II Pœnitent. Egberti episcopi Eboracensis (*Apud Spelm. tom. I Conc. Angl.*), « Si quis clericus aut monachus ebrius fuerit, tribus mensibus in pane et aqua pœnitent. »

Non multum edacem.] Hoc S. Benedictus instrumento prohibet non modo excessum in cibo, sed et omnem superfluum alimentorum summptionem. Non enim dicit: *Non nimis edacem, sed non multum, necessaria naturæ concedens, resecans superflua*. Imo omnia damnat hic gula vitia, quæ quinque numero recenset S. Gregorius his verbis (*Lib. xxx Mor.*, c. 43): « Quinque modis nos gula vitium tentat: aliquando namque indigentia, 1. 3. tempora prævenit, aliquando vero tempus non prævenit, sed cibos lautiores quarrit; al quando quælibet sumenda sint, præparari accuratius expetit; aliquando autem et qualitati ciborum, et tempori congruit, sed in ipsa quantitate sumendi mensuram moderatæ refectionis excedit; aliquando in ipso æstu immensi desiderii deterius peccat. » Quibus omnibus occurrit S. Benedictus in Regula Primo enim ne quis canonicam horam edendi præveniat cap. 43 vetat. 2.° Lautioribus cibis interdicit, dum abstinere a carnibus voluit ab omnibus, cap. 36 et 39. 3.° Accurate præparatos cibos cavet, cum ab omnibus, etiam coquorum subtilitates ignorantibus hebdomadatim exerceri coquinæ officium sancti cap. 35. 4.° Excessum in quantitate damnat capite 39 et 40. 5.° Denique nimium abacindit desiderium, cum rebus necessariis deficientibus, Deum benedictum esse asserit, non murmurandum, c. p. 40. *Vide* Guillelmi abbatis S. Theoderici librum de Vita Solit. ad fratres de Monte Dei, cap. 14, n. 32; Cassianum toto libro v Institutionum, et Joannem Climacum grad. 14.

Non somnolentum.] Somnolentos vocat plus æquo somno indulgentes; quæ res non modo in monachis damnanda, sed in omni penitus homine reprobanda: quia, ut dicit S. Joannes Climacus (*Grad. 20*), « multus somnus improbus est convictor, qui dimidium vitæ tempus, vel eo amplius ignavis et inertibus subducit et furatur: » unde et S. Arsenius (*Rufin. lib. I de Vit. Pat.*, n. 211) somnum vocabat *malum serrum*, contra quem maxime « in ipso religionis et trucidii exordio pugnandum » esse docebat præfatus Joannes Climacus (*Grad. 19*).

Porro somnolentia causas habet, alias physicas seu naturales, alias morales. Physicas recenset idem sanctus his verbis: « Una quidem est ratio somni, sed plurimas veteri cupiditas habet causas: ex natura, inquam, ex cibis, a dæmonibus, aut fortasse etiam ex summa et nimia jejunii inedia, qua debilitatum corpus per somnum deinceps conatur se tollere, et recreare. Quenadmodum frequens et larga epotatio ex consuetudine nata est, ita multus et longus somnus. »

Morales describit S. Basilii (*Regul. brev. Inter. 52*), cum ad interrogationem: « Quæ causa est inemptivæ et immodicæ dormitionis, et qua ratione poterimus eam a nobis depellere? » respondet: « Sane hujusmodi dormitatio nascitur quoties-

cumque animum nostrum in contemplatione rerum divinarum sinimus lentescere, ac Dei judeia contemnimus. » Deinde remedium profertens subiungit: « Ipsam vero depellimus quotiescumque ejusmodi, ut par est, de Dei majestate cogitationem e nos impinus, et desiderium illius perficiendam voluntatis. » Et S. Joannes Climacus (*Grad. 7*): « Quando vadi cubitum, sit tibi ipse cubitus in lectu tuo forma habitus corporis in sepulcro jacentis, et minus dormies.... Sempiterni inferorum incendii memoria te cum vesperi proficiscatur cubitum, tecumque mane consurgat, et nunquam somnolentia te occupabit tempore precum et psalmodum. »

Non pigrum.] Licet piger dicatur quasi *pedibus æger*, ut observat 135 Smaragdus, tanquam tardus ad incedendum; pigritia tamen non tam in corporis otio ac torpore, quam in animæ desidia et salutis negligentia attenditur: unde idem Smaragdus: « Recte, inquit, pigri vocabulo denotatur, qui vult regnare cum Christo, et non vult operari pro illo. » Sane Christus non quietos et otiosos, sed laborantes et operatos ad se reficiendos vocat; etsi monachi, ut ait Gerardus Belgæ, *sint jumenta Christi, ad quid pigrum jumentum, quod nec pabulum meretur, nec stabulum?*

Non murmuriosum.] Ita etiam Regula S. Ferreoli cap. 7 decernit « ut nullus in congregatione murmur, seu detractio, quod familiarissimum habent monachi, contra abbatem aut quemlibet alium de fratribus audiat: ne ira Dei, quæ sæpe ob hanc culpam miserabilem populum condemnat, in perditionem similiter murmurantium turbæ excitetur; et terram repromissionis, quam nos recte accipimus, locum futuræ beatitudinis perdat murmuratio propria, quæ debeatur sponcione divina. » Eadem ratione murmurium prohibent S. Isidorus in Reg. cap. 6, et S. Fructuosus in Regula monastica communi cap. 5. Illud etiam sub gravissimis poenis vetant aliæ monachorum regulæ. Regula sancti Macarii cap. 12: « Si quis autem murmuraverit.... digne correptus secundum arbitrium senioris, vel modum culpæ, tandiu abstineat quandiu vel e ipse qualitas poposcerit, vel se pœnitendo humiliaverit, vel emendaverit, ita ut correptus non audeat usquam recedere. » Regula S. Pachonii (*Art. 164, in Cod. Regul.*): « Qui habet consuetudinem murmurandi, et quasi gravi opere se opprimi queritur, doceant eum quinque quod sine causa murmuret, et ostendent precipuam veritatem. Si post hæc inobediens fuerit, et est perfectæ ætatis, ita eum habebunt, ut novum de ægrotantibus, et ponetur in loco infirmorum, ibique aleatur otiosus, donec redeat ad veritatem. » Denique Regula Cujusdam ad Monachos (*Cap. 6*): « Si quis frater murmurans inventus fuerit, hic ipse mittendus est in carcerem, et opus ejus abijciatur: pœnitentiam agat secundum examen senioris: si permittatur, ei satisfaciet; si autem hoc frequenter fecerit, ejiciendus est de monasterio. » Adde illi grave peccatum murmurium reputabant. Certe si vel debitas peccatis nostris pœnas pensarem, non esset quod quereremur aliquando. « Quis ergo grunniet amplius, inquit olim S. Bernardus (*Serm. 22, de Divers.*), dicens: Nimium laboramus, nimium jejunamus, nimium vigilamus, cum nec millesimæ, imo nec minimæ parti debitorum suorum valeat respondere? » Et S. Odo abbas Cluniac. (*Lib. III Collat.*, n. 37): « Si æquitas judicii consideretur, murmuratio cessabit, quia valde injustum est, ut reus judicem incense, cum digna factis æque receperit. » Et Grimlaicus in Regula Solitaria cap. 65: « Descat non murmurare qui mala patitur, etiamsi ignorat cur mala patitur; et per hoc jus se pati arbitretur, quod ab illo judicator, cujus nunquam judicia injusta sunt. »

Non detractorem.] Non sine causa S. Bernardus detractores comparat vulpibus, quæ demoliantur vineas; et Petrus Damiani locustis, 136 quæ alienas fruges corroduunt, cum detractio aliud nihil sit quam

respectu aut rursus gloria minuende mordax in animam delatio; unde et Cassianus *perniciosum fratrum devorationem* eam vocat. Quantum vero sit illa vitium ac peccatum, nec melius nec eloquentius aperire possumus quam S. Bernardi verbis (*Serm. 65 in Cant.*): « Nunquid non viperam est lingua ista? ferocissima sane, nimirum quae tam lethaliter tres inficit uno flatu. Nunquid non lancea est ista lingua? profecto et acutissima, quae tres penetrat uno ictu: lingua eorum gladius acutus, gladius equidem anceps, imo triceps est lingua detractoris. Non vero huiusmodi linguam ipso etiam mucrone quo Dominicum latus confossum est, crudeliorem dicere verearis; fodit enim haec quoque corpus Christi, et membrum de membro, nec jam exanime fodit, sed facit exanime fodiendo. Ipsis quoque nocentior spinis, quas illi tam sublimi capiti furor militaris imposuit; sed etiam clavis ferreis, quos sanctissimis manibus illis, et pedibus consummata Judaicae gentis iniquitas infixit: nisi enim hujus, quod nunc pungitur et transfoditur, corporis vitam sui vitæ corporis prætulisset, nunquam illud pro isto mortis injuriæ, crucis ignominia tradidisset. » His concinere videntur illa Gilberti de Hollandia verba: « Horret magis Christus asperietem morum, et lingue stimulos, quam aculeos spinarum; in his præsertim qui in silentii vocati sunt simplicitatem, in charitatis negotium, et otii quietem, in humilitatis scholam, in subjectionis votum et vinculum unitatis. »

Nemo ergo jure miretur, si ad tam graves penas detractores olim damnarunt antiqui monachorum Patres, quales eæ sunt quas eorum in regulis legimus. Nam, verbi gratia, S. Pachomius statuit (*Art. 84*), ut « qui facilis est ad detrahendum, et dicit quod non est, qui in hoc peccato depræhensus fuerit, monebunt eum secundo; et si audire contempserit, separabunt eum extra conventum septem diebus, et panem tantum cum aqua accipiet, donec polliceatur atque confirmet se ab hoc vitio recesurum, et sic dimittetur ei. » S. Basilus facta in oratione (*Regul. brev., in terr. 26*): « Qui detrahit fratri vel detrahentem auscultat, quæ animadversione dignus est? » respondet: « Exterminandi sunt ambo a cæterorum societate. » Et bene incerti auctoris apud eundem Basilium: « Si quis inventus fuerit detrahens aliquibus, vel audiens detrahentem, et non increpans eos, aut indicans archimandrita, excommunicetur. » S. Columbanus in Pœnitentiâ hæc habet: « Si quis detraxerit abbatem suum, septem dies unum paximatum (id est habebit pro victu, cum solerent duo paximata per diem habere, ut observat Menardus no ter); si fratrem suum, viginti quatuor psalmos; si seculares, duodecim psalmos. » Denique Regula Cujusdam a Monachis (*Cap. 26*): « Si quis seniori suo detraxerit, non seniori detrahit, sed Domino, cui opus facit senior: si vero hoc frequenter faciat, abscondatur a fraternitate, ac sollicitudine fraterni corporis; si vero pœniteat, remittenda sunt peccata sua. »

Quia vero non modo detrahentes, sed eos etiam libenter audientes **137** pœnitentiæ subiciebant; nec ita raro hoc virus irrepit etiam apud servos Dei, saluberrimum hic S. Bernardi consilium proponere non erit forsitan abs re (*Serm. 17, de Divers.*): « Facile, inquit, lingua lubit, nec minus facile illabitur cordi, ita ut multis inter loquendum minus profuerit quod proprium prohibuerint, dum non cavent alienam. Utilis est frater qui tibi loquitur, sapiens est, religiosus, ac timens Deum. plus dico, angelus est, et angelus lucis: etiam sic cave tibi ne audias unde ladaris. Nec personam tibi velim esse suspectam, sed linguam, præsertim in sermocatione communit. Bona quidem personæ simplicitas, sed in hac parte serpentis astutiam non amittas. »

Næque tamen eo ipso detrahere semper aliquis dicendus est, quo malum de alio refert; occurrunt enim aliquando casti, in quibus et licet, et opus est: duos præsertim notat S. Basilus his verbis (*Reg. brev., in terr. 23*): « Duo ergo existimo tempora, in quibus

liceat aliquid mali de altero dicere; scilicet quando necesse habet aliquis consultare una cum aliis, qui ad hoc idonei sunt iudicati, quo pacto corrigendus sit is qui peccatum commisit; et rursus cum necessitas possit ut periculo consulatur aliquorum, qui scilicet, numero ex ignorantia commiseri possent cum malo tanquam cum bono; cum Apostoli præceptum sit ne quis cum hominibus se commisceat, nequando capiat quis laqueos anime suæ, etc. »

[*Spem suam Deo committere.*] Bonum est enim sperare in Domino, quam constare in homine. Sed quid a Domino sperare? « Est spes veniæ, gratiæ et gloriæ, » inquit S. Bernardus (*Serm. 46, de Divers.*). Quo motivo? « Huic securus me credo, qui salvare me velit, noverit et possit, » addit idem S. doctor (*Serm. 20, in Cant.*). Quo fructu? « Quemcumque locum calcaverit pes vester, vester erit. Pes vester utique spes vestra est, quantumcumque illa processerit, obtinebit; si tamen in Deum tota ligatur, ut firma sit, et non titubet, » reponit iterum S. Bernardus (*Serm. 15, in psal. xc, et serm. 32, in Cant.*).

[*Bonum aliquid in se cum viderit, Deo applicet, non sibi.*] Huc referenda sunt quæ supra dixi in prologo: ne tamen istud instrumentum intactum reliquisse videar, illud exponam præclaris hinc S. Bernardi verbis (*Serm. 84, in Cant.*): « De magnis bonis mala oriri non minima solent, cum facti exiit de bonis Domini, utinam de his tanquam non datis, non damus gloriam Deo. Ita profecto qui maximi videbantur pro accepta gratia, pro non reddita minima re, utantur apud Deum. Ego autem vobis parco; usus sum modestioribus vocibus maximo, minimoque, sed quod sentio non expressi. Discrimen involvi, ipse nudabo; optimum, pessimumque dixisse debueram; nam vere et absque dubio eo quisque pessimus, quod optimus est, si hoc ipsum quod optimus est ascribat sibi: nempe pessimum est hoc. Quod si dicat quis: Absit, agnosco, gratia Dei sum id quod sum; sit leat autem capere gloriam pro gratia quam accepit, nonne fur est et latro? audiat qui ejusmodi sit: Ex ore tuo te iudico, serve nequam. Quid nequius servo usurpante sibi gloriam domini sui. » Eadem est doctrina S. Gregorii papæ, quam etiam præclara hæc similia ordine illustrat: « Qui vicia **138** superant, cum de victoria superbiunt, ipso hoste super se ruente intereunt. Eleazar namque in prælio elephantem feriens stravit, sed sub ipso quem extinxit occubuit: quid ergo iste significat, quem sua victoria oppressit, nisi eos qui vicia superant; sed sub ipsis quæ subjungunt superbiendo succumbunt? quasi enim sub hoste, quem prosternit, moritur, qui de culpa, quam superat, elevatur. »

[*Malum vero semper a se factum sciat, et sibi reputat.*] Ita Petrus Damiani ad Desiderium abbatem Cassinensem scribens: « Noli, inquit, (Lib. II, epist. 11), quod plerique faciunt, tantammodo si quid est in te virtutis attendere, in vita quasi post tergum posita negligas iudicare: imitare naturalis in pavone diversitatis exemplum, qui nimirum pullinos, et velut ignobiles pedes præ oculis semper habet: insigne vero caudæ pulchritudinem posse se spectabilem præbet; videt in pedibus rusticum aliquid, quod despicit, post tergum vero gerit, unde vult quasi præ cæteris avibus superbiere. Te quoque quodammodo quod in te virtutis est lateat. Si quid vero vitiosum et correctivum est dignum, ab aspectu tuo iudicio non recedat. »

[*Dei iudicium timere.*] Qui iudicium Dei non timet, hic iudicio carere merito dicendus est, et reprobatus: « Irremediabile namque periculum est, inquit S. Augustinus (*Serm. 154 in Append. Serm.*) seu quiviam alius, sic aliquem vitium, et cupiditatibus frenare laxare, ut se rationem Deo non meminerit redditurum: puto quia magna sit jam peccati pœna metum ac memoriam futuri perdidisse: » dicit. »

[*Cæterum expavescere.*] Et quis non expavesceret, cum vel quique sancto etiam maxime solia ge-

hennæ cogitatione toti tremuerunt? Quis nostrum S. Bernardi sanctorum et tamen quis non contremiscens eum contremiscens audire potest? Contremisco, inquit (Serm. 16, in Cant.), a dentibus bestiarum inferulis, a ventre inferi, a ruginibus preparatis ad escam: horreo vermem rodentem, et ignem torrentem, fumum et vaporem, et sulphur, et spiritum procellarum: horreo tenebras exteriores. Quis dabit capiti meo aquam, et oculis meis fontem lacrymarum, et præventiam fletibus fletum, et stridorem dentium, et manuum pedumque dura vincula, et pondus catenarum prementium, stringentium, urentium, nec consumentium? Simili pavore pravas cogitationes pellebat S. Pachomius, ut legimus in ejus Vita cap. 29.

Vitam æternam omni concupiscentia spirituum desiderare.] Quia, ut dicit S. Bernardus (Serm. in festo S. Martini), Deus et propterea rectum fecit hominem etiam ipso corpore, et es homini subline dedit, cum prona utique spectent animantia cætera terram, ut attollens ad sidera vultus, illo suspiret, ubi tam beatam et perennem conspicit mansionem: nonne cum pie, et fideliter intentibus nobis vehementissimum quoddam incentivum amoris, et provocatio flagrantissimè desiderii est visio ipsa tam lucidissimæ mansionis, etc. Vide eisdem Serm. 42 et 49, de Diversis, et 55 in Cantica.

Mortem quotidie ante oculos suspectam habere.]

139 Quam utilis sit quotidiana frequensque meditatio mortis, quam mortem quotidianam vocat S. Joannes Climacus (Grad. 6), idem ipse describit elegantibus his verbis: « Quomodo ex omni genere ciborum panis est maxime necessarius, ita ex omnibus actionibus mortis meditatio. Mortis recordatio in his qui in communi fratrum conversantur, parit labores et piæ exercitationes, uno vero contemptus desiderium et dulcedinem: his vero qui extra turbas in solitudine degunt, offert curarum omnium neglectum, et suggerit perpetuas preces, menisque custodiam.... Vera mortis et efficax meditatio gulam omnino necat, gula autem victa, jacet simul omnia vitia victa. » Et sub finem ejusdem gradus: « Fieri non potest, inquit non nemo, fieri non potest, ut præsentem diem satis pie religioseque transigamus, nisi illum ipsum diem totius vitæ supremum ultimamque existimemus: et sane permirum est quomodo et parani scriptores (Plato et Seneca) aliquid id genus pronuntiarent, quod studium sapientiæ nihil aliud esse dixerunt, quam meditationem mortis. » Eadem videtur fuisse mens et sententia Evagrii, cum dixit: « Ita semper paratus esse debet monachus, quasi sequenti die sit mortuus; rursusque ita corpore suo uti, ac si per multos annos cum eo victurus. » Eadem et S. Antonii, cujus Regula n. 41 hæc scribit: « Cogita apud teipsum, et dicito: Uti que non manebis in hoc mundo, nisi presenti hæc die, et non peccabis Deo. » Eadem leguntur in Regula abbatis Isidori, n. 42. S. Pachomius etiam mortis memoriam frequenter commendabat, dicebatque (In ejus Vita c. 46): « Qui semper hæc cogitat, puritatem mentis obtinet, humilitatem cordis acquirit, vanam gloriam respuit, omni seculari prudentia carere contendit. »

Placere usque adeo necessarium mortis memoriam duxerunt antiqui Patres nostri, ut quo firmius monachorum menti adhereret, in ecclesia aut clastro apertum semper haberi sepulcrum voluerint, quod olim ordini Benedictino in usu sui se testator Hæftenus (In com. ad vit. S. Ben., c. 77). Vide Joannem Clim. grad. 7, et Petr. Dam. opusc. 15, c. 25.

Actus vite suæ omni hora custodire.] Hoc instrumentum sequitur ex præcedenti; fieri enim haud potest ut, mortem cogitans, vitam tuam non custodias. Porro quam necessaria sit nostri custodia pulchre omnino docet S. Bernardus, cum explicans illud Canticorum: Sicut liliam inter spinas, sic amica mea inter filias, ait (Serm. 48 in Cant.): « Quod si liliam est ipsa anima, juxta sponsi verbum, videat quam

vigilem sollicitamque esse oporteat super custodia sui, septa undique spinis hinc inde aculeos intendentibus.... plenus est mundus spinis, in terra sunt, in aere sunt, in carne tua sunt: vide ergo quomodo caute ambules inter spinas. » Et iterum alibi (Serm. 82, de Diversis.): « Solent dicere homines hujus sæculi: Bonum castellum custodit qui corpus suum custodit; nos autem non sic; sed sterquilinum vile custodit, qui corpus suum custodit.... custodiendum magis animæ castrum, quoniam æterna ex ipso vita procedit; sed castrum in terra inimicorum situm undique impugnat, et ideo omni custodia, id est ex omni parte vigilantis sollicitudine est muniendum, 140 inferius, superius, ante et retro, a dextris et a sinistris. Inferius impugnat concupiscentia carnis, quæ militat adversus animam, quia caro concupiscit adversus spiritum. Superius imminet judicium Dei horrendum; horrendum est enim incidiere in manu Dei viventis... Retro mortifera delectatio est, quæ oritur ex recordatione peccatorum præteritorum. Ante instantia tentationum. A sinistris vero arrogantium fratrum murmurantium iniquitudo. A dextris obedientium fratrum devotio: possunt enim hi quoque, nisi caveatur, duobus nocere modis: aut bonis eorum actibus invidendo, aut singularem gratiam emulando, etc. »

In omni loco Deum se respicere pro certo scire.] Nihil efficaci s ad omnes vitæ actus custodiendum, quam Deum in omni loco se respicere pro certo scire; quando enim negligens potest fieri qui intentem se Deum nunquam desinit intueri, qui sic eum super se videt intentum, ut omnia interiora ejus et exteriora omni hora considerare non cessat, omnes non solum actus, sed etiam ipsos subtilissimos animæ motus perscrutetur atque dijudicet? inquit S. Bernardus (Serm. 2 in psalm. xc). Hinc et S. Basilius (Reg. brev., interr. 21): « Qui hoc facit (hoc est a Deo se respicere cogitat), vel horum similia, neque vagabatur unquam, neque habet otium vane cogitationibus indulgere, vel aliquid cogitare quod non ad adificationem fidei pertinet, et ad aliquam animæ utilitatem spectet: quanto magis nihil audebit, quod adversum sit Deo, et non ei placeat cogitare! »

Potest tamen aliter hic Regula locus intelligi, ut Deum nos respicere idem sit, ac nostra curare, nostræ saluti intendere, ut illi soli intendamus, qui nobis tam amanter intendit, juxta illud apostoli Petri: Omnem sollicitudinem vestram projicientes in eum, quoniam ipsi est cura de vobis (1 Petr. v). Quanta vero sit illa ejus cura optime explicat auctor tractatus de Charitate, c. 25, apud S. Bern. tom. V.

Cogitationes malas cordi suo advenientes moræ ad Christum alidre, et seniori spiritali patefacere.] Cogitationes malas cordi nostro advenientes allidere ad Christum, est contra illarum illecebras Christi auxilium implorare, ut victor possit existere; spem suam Christo committere, in illo fideliter credere, et firmiter sperare, et de triumpho victoria non sibi placere, sed Christo gratias agere, inquit Smaragdus. Vel, ut ait Bernardus Cassinensis, allidere ad Christum per memoriam passionis ejus, et per orationem devotam; ipse enim est serpens amens, quem qui respexit, mortifero serpeante infernalis morsu haudquamquam perit. Quod autem S. Benedictus addit: Seniori spiritali patefacere, explicabimus ad cap. 7; hic solum annotasse sufficiat senorem illum spiritalem intelligendum esse cum Boherio ejusque monasterii superiorum, qui licet aliquando sui minor ætate, major tamen et senior ratione jurisdictionis merito est dicendus: quamvis Richardus de S. Angelo seniorem spiritalem interpretetur sacerdotem confessarium.

141 Os suum a malo vel pravo eloquio custodire.] Quia os justi meditari debet justitiam. Porro malum eloquium est, quod non est bonum; prævum, quod plus est nocivum quam malum, inquit Hieronymus. Malum loqui non amare.] Nam in multo quo nos

effugia peccatum. Non tamen hic omnino prohibet multum loqui; nonnulli enim aut charitatis lege, aut ratione officii, ut abbates et cellerarii, ad hoc vel invitati coguntur; sed *multum loqui non amare*, pestiferam illam damnosam loquendi aviditatem, quam abbas Agatho (*Apud S. Doroth. doctr.* 1, n. 9) magno comparabat incendio, quod cum exardescit, omnes ab aspectu suo procul abire compellit.

Verba vana aut risui apta non loqui.] Ut enim pie ac devote, et quidem veraciter dixit Gerardus Belgae monachus, nunquam insulsiore loci etiam lepidissimi, quam in ore monachi, quando neque sic quidquam indignius aut abominabilius, quam in vestitu tam lugubri gestus mimici, et mores simii. Hinc Regula Tarnatensis cap. 18: « Qui joculare aliquid vel risui aptum in conventu fratrum proferre praesumpserit, vel qui cum junioribus verba otiosa narrare voluerit, aut habere amicitias ætatis infirmæ, increpationi, ut dignus est, subjacebit. »

Risum multum aut excussum non amare.] Multo magis monachos decet lacrymæ quam risus; unde et Magister in Regula sua: « Si viderit fratrem satis promptum in risum, moneat eum præsens præpositus dicens: Quid agis, frater? cum gravitate fac quod facis, quia conversionis tempus non est lætitiæ ad ridendum, sed penitentiam ad lugenda peccata. » Similiter ante eum S. Basilius (*Reg. brev., interr. 31*): « Cum Dominus eos damnet qui in hac vita rident, admodum perspicuum est, nullum omnino locum dari fidei in quo rideat, et maxime in tam magno numero eorum qui per transgressionem legis Deum inhonorant, et in peccato morantur, super quos morere et genere oportet. » Et post eos Smaragdus in hunc locum: « In valle lacrymarum sumus, et ideo non ridere, sed lugere debemus; lacrymas enim pro peccatis nostris, lacrymas pro dissolutione corporis, lacrymas pro desiderio Redemptoris, et societate omnium angelorum, et omnium habere debemus sanctorum, lacrymas ut a penis inferni et a laqueis liberemur diaboli. »

Neque tamen omnem omnino risum prohibet hoc loco S. P. Benedictus, sed nimium aut excussum, tanquam *animi negligentis, et dissoluti spiritus indicium*, ut loquitur S. Bernardus (*De præc. et disp.* c. 8); nam *subridere placide, et animi lætitiâ judicare indecorum non est*, inquit S. Basilius (*Reg. fus.* c. 17), quod scriptura illa ostendit quæ dicit: *Corde exhilarato vultus furet*. Qualis ergo debet esse monachorum risus? Profecto qualem in S. Malachia describit S. Bernardus (*Serm. de S. Malach.*): « Risus aut indicans charitatis, aut provocans; rarus tamen et ipse, eoque idem interdum eductus, excussum nunquam, qui ita nun taret cordis lætitiâ, ut omni gratiam non minueret, sed augeter; tam **142** modestus, ut levitatis non posset esse suspectus; tantillus tamen, ut hilarem vultum ab omni tristitiæ nivo vel nubilo vindicare sufficeret. » Adde quod ait S. Dorothæus (*Doctr.* 19, n. 24): « Cum ridendum est, cave ne in tuo risu dentes exerat. »

Hujusmodi ergo risum permittit S. Benedictus, quemcumque alium prohibet, vetantque cum eo non solum S. Basilius et Magister a nobis supra citati, sed etiam Regula Pauli et Stephani, tanquam discordiarum et scandalorum occasionem, cap. 37. S. Joannes Climacus grad. 7, n. 6 et grad. 26, n. 35; et S. Leander in libro seu Regula de Institutione virginum, in qua integram cap. 11 inserit (*Quod veccatum sit virgini ridere* (*Tom. IV Analect.*, p. 462). Sed et olim in ordine nostro « Circatores hoc observabant, si aliquem ridentem, vel aliquid susurrantem conspexerant, statim tabulis notabatur, et benignissime corripiebatur tempore opportuno, » ut in Consuetudinibus S. Benedicti Antiasensis legitur.

Porro notat hic Trithemius quatuor præsertim hominum genera risum decedere: virgines propter vercundiam; mulieres propter honestatem; infirmos

A propter defectum, qui validus risus eos offendit; et monachos propter eminentiam status.

Lectiones sanctas libenter audire.] Non dixit libenter legere; sed libenter audire, quia, ut n. lat. Bernardus Cassinensis, nonnulli sunt qui propter defectum visus, aut aliam infirmitatem non possunt legere. Vel etiam, ut ait Trithemius, quia tempore S. P. Benedicti aliqui admittebantur ad habitum, litterarum peritus ignari, qui omnes ne sacra lectio fructu privarentur, eas saltem aliis legentibus jubentur audire. Vel etiam libenter audire, liberam et voluntarium cordis assensum h'is quæ leguntur præbendam, eaque opere exsequendo: quid enim prodest multa legere, multaque discere, nisi multa faciamus? Scienti bonum, et non facienti, peccatum est illi.

Hic autem non quilibet S. Benedictus monachus lectiones perimit, sed *sanctas*, hoc est sacram Scripturam, passiones SS. martyrum, vitas et colationes Patrum, scripta SS. doctorum, quæ ad morum edificationem conducunt, quorum omnium lectio monachis summe est utilitatis, maxime juvenibus, quibus eam commendat Guallelmus abbas S. Theoderici ad fratres de Monte Dei scribens in hæc verba (*De Vit. solit. cap. 14*): « Tutius proponuntur legenda et meditando Redemptoris nostri exteriora, et ostenditur in eis exemplum humilitatis, provocatio charitatis, et affectus pietatis; et de Scripturis sanctis, et SS. tractatibus Patrum moralia quæque et planiora. Propnenda sunt ei gesta et passiones sanctorum, ubi nec laborandum sit in planitie historiali, et semper aliquid occurrat, quod novitium animum excitet ad amorem Dei et contemptum sui. Porro aliæ historiæ delectant quidem dum leguntur, sed non ædificant, quin potius mentem infirmant, et in tempore orationis, vel spiritualis meditationis, inveniunt quæque vel noxia faciunt scaturire de memoria, etc. »

143 Procul poëtarum a manibus nostris gentium libri, procul poëtarum aut philosophorum fallaciarum, ut pote quæ mentem a vera beatitudine avertunt, nisi forte adeorum ineptias confutandas, et ad mystera nostræ fidei confirmanda, juxta illud S. Augustini (*Lib. II de Doct. chr., cap. 43*): « Philosophi autem qui vocantur, si quæ forte vera et fidei nostræ accommoda dixerunt, maxime Platonicæ, non solum formidanda non sunt, sed ab eis etiam tanquam injustis possessis in usum nostrum vindicanda; » cui concinit Petrus Damiani his verbis (*Opusc. 32, c. 9*): « Thesaurum tollit Ægyptiis, unde Deo tabernaculum construat, qui poetas et philosophos legit, quibus ad penetranda mysteria cœlestis eloquii subtilius convalescat. » Sed hæc omnium non sunt, sed doctorum duntaxat, et eorum quidem non etiam omnium, sed quibus id ab abbate præcipitur. Ceterum simplici monacho in nani operam danti merito cum Petro Venabili ad Petrum Pictaviensem scribente (*Lib. 1, ep. 9*) dicere possemus: « Quid inani studio cum comædis recitas, cum tragœdiis deploras, cum metricis ludis, cum poëtis fallis, cum philosophis falleris? Quid jam non philosophiæ, sed, quod pace tua dictum sit, tantam sultitiæ operam impendis? Stultitiam, inquam, nam et hoc veri philosophi dictum est: Nonne stultam fecit Deus sapientiam mundi? Curte ergo, fili mi, ad propositum tibi a cœlesti magistro totius philosophiæ unicuique fructum, regni cœlorum beatitudinem, quam adipisci non poteris, nisi per veram spiritus paupertatem . . . nam s. secundum Apostolum volueris esse sapiens, stultus esto ut sis sapiens, neque te loquax garrulitatem, physicæ curiositatem, vel aliud quolibet scire gloriaris, nisi Christum et hunc crucifixum. Vel cum Paschasio Ratherto ad Odilmannum (*Præf. lib. III, super Thren. Jeremie*): « Non nostri operis est, frater et consenex, falsas poëtarum fabulas jam volvere, vel milesias, quoniam nostra institutio alios repositos mores; neque philosophorum perscrutari libros, quia in alio ludus et oblectatio est, in altero vero diligentia et sudoribus ad mixtum labor; verum

D

magis threnis nos decet, et lamentis indesinenter insistere. » Sane de B. Alcuino referunt (*In ejus Vita* n. 19), quod « legerat juvenis libros antiquorum philosophorum, Virgiliique mendacia, quæ nolebat jam nec audire, nec discipulos suos legere, *Sufficiunt, inquit, divini potæ vobis, nec egetis luxuriosa sermonis Virgiliti vos polluti facundia;* » quæ totidem verbi de S. Maiolo scribit Syrus in ejus Vita lib. 1, c. 14. Vide Vitam S. Odonis, sæc. v Bened., et S. Hugonis abbatis Cluniac., auctore Hildeberto Cœnoman., n. 18, apud Bollandum 29 April.; et Regul. S. Isid. cap. 9.

Orationi frequenter incumbere.] Exemplo S. Martini, de quo Severus Sulpitius scribit (*In ejus Vita lib. 1*), quod « nunquam hora ulla vel momentis præterit, quo non aut orationibus Incumberet, aut insisteret lectioni; quæquam etiam inter legendum, aut si quid aliud forte agebat, nunquam animum ab oratione laxabat; nimirum, ut fabriferrariis mos est, qui inter operandum pro quodam laboris levamine incudem suam feriunt, ita Martinus etiam, dum aliud agere videretur, semper **144** orabat. » Et certe, ut optime dicebat Evagrius (*Tom. III Mon. Eccl. Græc. p. 95*), « semper quidem operari, vigilare, jejunare non fuit nobis præceptum; at sine intermissione orare lex sanxit. »

Quia vero oratio proprium est monachorum negotium, haud erit fortassis eis injucundum breviter hic demonstrare, quid sit, quæ ejus vis et efficacia, quæ necessitas, quæ ad eam dispositiones, quove sit faciendi modo.

Quid sit oratio docet S. Augustinus seu quivis alius (*Serm. 73 in append. Serm.*) his verbis: « Oratio est ascensio animæ de terrestribus ad cœlestia, inquisitio supernorum, invisibilium desiderium. » Et S. Joannes Climacus (*Grad. 28*): « Oratio, si ejus naturam seu qualitatem spectes, est familiaris conversatio, et conjunctio hominis cum Deo. » Similiter Guillelmus S. Theoderici (*De Vit. Solit. c. 11*): « Oratio est hominis Deo adhaerentis affectio, et familiaris quadam et pia colloquutio, et statio illuminatæ mentis ad fruendum quandiu licet. » Denique auctor tractatus de Interiori Domo (*Cap. 27*) apud S. Bernardum: « Oratio est mentis devotio, id est conversio in Deum per pium et humilem affectum: humilem ex conscientia infirmitatis propriæ; pium ex consideratione divinæ clementiæ. »

Orationis efficaciam elegantius describere haud possumus, quam S. Joannes Climaci verbis (*Grad. 23*): « Oratio, inquit, si vim et efficaciam ejus spectes, est mundi conservatio, Dei reconciliatio, mater lacrymarum et iterum filia, propitiatio peccatorum, propugnaculum adversus impetum afflictionum, bellorum oppressio et extinctio, officium angelorum, omnium spirituum alimentum, futura lætitia, actio sempiterna, virtutum scaturigo, gratiarum divinarum conciliatrix, profectus spiritualis, nutrimentum animæ, mentis illustratio, securis desperationis, spei demonstratio, tristitiæ solutio, divitiarum monachorum, thesaurus solitariorum, iræ diminutio, speculum religiosi profectus, » etc.

Necessitatem ejus præsertim in monacho paucis demonstrat Joannes Trithemius (*Exercit. Spir. t. monach., cons. 6*), cum dicit: « Sicut nobis necessarius est semper habitus ad vitam carnis, sic omnino necessaria est continua oratio ad salutatem mentis. » Hinc Joannes Baptista de Lezana (*De Discip. mon. c. 3*): « Facilius, inquit, crederem hominem sine anima, quam religionem perfectam sine oratione consistere; nec minus improprie cadaver hominem, quam regularem sine oratione perfectum vel gressum appellare licet. »

Ad dispositiones quod spectat, aliæ sunt remotæ, aliæ proximæ: remotæ sunt cordis munditiis, secularium negotiorum fuga, passionum et affectionum mortificatio; proximæ, locus, tempus, attentio, etc., quæ paucis ex Patribus probanda sunt.

Primo ergo ad bene orandum requiritur sincera cordis puritas; nam licet oratio sit Dei donum, et « divini muneris largitatem sub regula concludere nostrum non sit, » ut ait Gilbertus de Hoilandia (*Serm. 17 in Cant.*); « si quid tamen ad hæc potest humana industria cooperari, illud primum observate: Lavamini, mundi estote. » Et sane si oratio sit familiaris cum Deo conjunctio, qua ratione orare poterit, qui peccato ab eo avertitur? **145** Recte equidem Petrus Damiani ad Alexandrum papam scribens (*Lib. 1, ep. 15*): « Si quilibet ignotus cubiculum regis irrumpat, eique præsens tanquam familiaris assistat, regis tamen alloqui non perfruitur, quia charus ei per anterioris notitiæ gratiam non habetur; ita et nos infelices et miseri, quod quidem de mei similibus loquor, sæpe soli in angustiæ cœlæ remotione consistimus, suis divinæ majestatis obtutibus trementes adstantus, peccatis tamen obstantibus, vel intimi splendoris igniculum, vel compunctionis gratiam non meremur; sic itaque velut ante Regis videmur astare præsentiam; sed quia per vitæ rectitudinem sibi noti non sumus, colloquutionis inter-næ dulcedinem non gustamus. »

Secundo, ad bene orandum disponit secularium negotiorum abdicatio, ut scribamus « sapientiam in tempore otii, nam qui minoratur actu, inquit præfatus Gilbertus (*Loco citato*), recipiet eam. » Unde et Petrus Damiani (*Loco supra citato*): « Mens terrenis obtenebrata negotiis, frustra se in contemplationis culmen attollere nititur, dum actionum secularium merito quasi congestis lapidum ruderibus aggravatur; sicut enim aluta calcei, postquam per limosa luti fluenta transierit, non admittit arvinam, sic mens humana, nisi ab humore fuerit curæ secularis exuta, non percipit supernæ pinguedinis gratiam, » etc.; et Gilbertus de Hoilandia (*Serm. 1 in Cant.*) scribens in illud Anticorum, *In lectulo meo per noctes quæsi vi quem diligit anima mea:* « In turba, inquit, in publico vix tangitur Jesus; idcirco sponsa, quæ non tantum tangere, sed amplexari et airectari desiderat, devitans publicum, elegit secretum et lectuli et noctis. »

Tertio, sincera passionum et carnis mortificatio, ut familiari hac similitudine demonstrat Petrus Damiani (*Loco cit.*): « Sicca chorda clarum harmonice sonitum, humida reddit obusum, tympanum quoque surdum sonat, si quilibet eum humor humectat: sic necesse est, ut mens humana a carnis voluptate sit arida, quatenus in Dei omnipotentis auribus ejus oratio sit arguta. »

Quarto, aptus quærendus est locus ad orandum, nimirum remotus, et ab omni tumultu secretus; nam et Christus orare volentem intrare cubiculum ostiumque claudere jubet.

Quinto, « non modo locum, inquit S. Bernardus (*Serm. 36 in Cant.*), sed et tempus observare oportet eum, qui sibi orare voluerit. Tempus feriatum commodius aptiusque; maxime autem cum profundum nocturnus sopor incit sientium, tunc plane liberior erit puriorque oratio: *Consurge in nocte*, inquit, *in principio vigiliarum tuarum, et effunde sicut aquam cor tuum ante conspectum Domini Dei tui.* Quam secunda ascendit de nocte oratio, solo arbitro Deo, sanctoque angelo, qui illum superno altari suscipit presentandam! quam grata et lucida verecundo colorata rubore! quam serena et placida nullo interturbata clamore, vel strepitu! » etc.

Sexto, summa requiritur attentio; nam, ut ait S. Cyprianus (*De Orat. Dominic.*), « quæ est ista segnitia alienari et rapi cogitationibus ineptis et profanis cum Domino deprecari, quasi sit aliud quod magis debeat cogitare, quam **146** quod cum Deo loqueris? quomodo te audiri postulas, cum te ipse non audias? Vt esse Deum memorem tui cum rogas, quando tu ipse memorem tui non sis? Hoc est ab hoste in totum non cavere, hoc est, quando oras Deum, majestatem Dei negligentia orationis offendere. »

Denique quod proprium est hujus instrumenti, ad bene orandum, oratio debet esse frequens et assidua, in multis nos Scriptura locis edocet: et certe « perparum orat, quisquis illo tantum tempore, quo genua flectuntur, orare consuevit, » inquit abbas Isaac apud Cassianum (*Collat. 10, cap. 14*).

Mala sua præterita cum lacrymis vel gemitu quotidie in oratione Deo confiteri, de ipsis malis de cætero emendare. Simile aliquid præscribit S. Antonius (*In Regul. n. 25*): « Contristare, inquit, diu nocturne pro peccato tuo, accende lampadem oleo oculorum tuorum, nempe lacrymis. » Et iterum (*Num. 30*): « Ne gloriaris, neque rideas omnino: da operam ut lugeas ob peccatum tuum, sicut lugeat is penes quem aliquis mortuus est. » Et item (*Nun. 44*): « Cogit te ipsum ut ores perpetuo cum lacrymis, ut forte miseantur tui Deus, et exuat te veteri homine. » Sed S. Benedicti textum expendamus.

Quinque potissimum hic præcipit S. Pater. Primo peccatorum confessionem, quæ, ut dicit S. Bernardus (*Epist. 115*), « peccatoris est vita, justi gloria, et peccatori necessaria, et justum nihilominus decet. »

Secundo vult confessionem illam peccatorum esse præteritorum, cupit enim non esse præsentia: præterita autem vocat ea quæ in sæculo ante conversionem commissa sunt: qua semel facta, nullum ab eo committi voluit, cujus angelica prorsus esse vita debuisset, ut observat Hildemar. Vel etiam quia, ut loquitur Bernardus Cassinensis, « utilis est memoria præteritorum peccatorum, quia ex illa tollitur præsumptio, et humilitas conservatur, et virtus bonæ operationis acquiritur, sicut ex appositione limi terra magis fecundatur et fructificat. » Eadem similitudine utitur Candidus in Vita Eigilis abbatis Fuldensis n. 26.

Tertio, idque cum lacrymis vel gemitu, quod Deum summæ bonitatis et inflatæ clementiæ offenderit, quod diaboli servum per peccatum se constituerit, quod æterna cæli gaudia per modicum momentaneamque delectationem amiserit, et nunquam finiendæ gehennæ incendia meruerit. Et bene cum lacrymis, quia « sicut ignis stipulam depascit, ita lacrymæ sincere quidquid sordium vel apparet vel non apparet abluunt et delent, » ut dicit S. Joannes Climacus (*Grad. 7*).

Neque vero S. Benedictus simpliciter dixit cum lacrymis; sed appositè addidit vel gemitu; quia multi sunt quos lacrymarum gratia Deus non donat, qui interim tamen salubriter genere possunt, quemadmodum B. Alcuinus (*In ejus Vita, n. 14 sæc. iv Bened., part. 1*), qui « secretissimam orationem semper in die . . . cum manuum diutina crucis extensione . . . multis cum gemitibus (nam lacrymas perraro habere poterat) fundebat. » E contra vero S. Benedictus abbas Anianensis, de quo Smaragdus scribit (*In ejus Vita n. 56, ibid.*): « Quis unquam solum nisi stentem reperit? quis ad eum subito ingrediens siccas ejus 147 reperit genas? et non prorsus aut humi prostratum, aut cælo erectis manibus stantem; aut ne sacri voluminis nimis humectarentur fletibus paginæ, pugnis recipientem lacrymas invenit? » Vide vitam S. Filiberti n. 6 et 12, S. Ansberti n. 9, S. Cuthberti cap. 16, sæc. ii Bened., S. Adalardi auctore Paschasio n. 25, et Valæ ejus fratris l. i, cap. 40, ubi similia referuntur.

Quarto, id fieri quotidie S. Benedictus præcipit, quia « nec reis in carcere gaudium ullum, nec veris monachis in terra lætitia debet esse (S. Joan. Climac., grad. 7). » In his tamen aliqua discretionem utendum est: ut ante suis alloquens S. Bernardus dicebat (*Serm. 11 in Cant.*): « Suadeo vobis amicis meis reflectere interdum pedem a molesta et anxia recordatione varum vestrarum, et evadere in itinera planiora serenioris memoriæ benefactorum Dei, ut qui in vobis confundimini, ipsius intuitu re-pigretis. Volo vos experiri illud quod propheta consultit dicens: *Delictare in Domino, et dabit tibi petitiones cordis tui.* Et

quidem necessarius dolor pro peccatis; sed si non sit continuus, sane interioletur lætiori recordatione divinæ benignitatis, ne forte præ tristitia induretur cor, et desperatione pereat. Miscemus absinthio mel, ut salubris amaritudo salutem dare tunc possit, cum immixto temperata dulcore bibi poterit. » etc.

Quinto, denique de ipsi malis de cætero emendare, quia « ista est vera pœnitentia, quando sic convertitur quis ut non revertatur, quando sic pœnitet ut non repetat, » inquit S. Aug. seu quivis alius (*Serm. 117 in append.*). Et certe, ut ait ad hunc locum Smaragdus, « qui plangit peccatum, et iterum admittit peccatum, quasi si quis lavet laterem crudum, quem quanto magis laverit, tanto amplius lutum facit. » Apposite omnino Petrus Dam. (*Opusc. 52, cap. 23 Vid. lib. ii, epist. 13, et S. Bern. Serm. 5 in Cant.*): « Serpens, cum bibere concupiscit, ante venenum evomit; hausta vero sufficienter aqua, ad locum ubi vomuerat redit, vomitumque resumit: nos etiam, cum cœlestis eloquii fuenta desideramus haurire, per conatum puræ confessionis omnia vitiorum et lapsuum venena debemus evomere, sed absit ut revertamur ad vomitum! »

Desideria carnis non perficere. Juxta illud Petri apostoli: *Charissimi, obsecro vos tanquam advenas et peregrinos, abstinere vos a carnalibus desideriis, quæ militant adversus animam.*

Voluntatem propriam odire. Voluntas propria, ut ait Smaragdus, et citatus a Bernardo Cassinensi et Boherio Petrus Diaconus, est ea quæ privata, et singulariter sua est, quæ nullus alius approbat, nullus justam esse proclamat. Vel, secundum S. Bernardum (*Serm. 2 Temp. Pasch.*): « Voluntatem dico propriam, quæ non est communis cum Deo et hominibus, sed nostra tantum, quando quod volumus non ad honorem Dei, non ad utilitatem fratrum, sed propter nosmetipsos facimus, non attendentes placere Deo et prodesse fratribus, sed satisfacere propriis motibus animorum. » Hujusmodi voluntatem hic jul'emur odisse, et quidem merito, nam, ut ait S. Petrus Damiani seu quivis alius (*Serm. de S. Bened.*): « Nullum aliud onus est gravius homini, quam homo ipse: quis enim tyrannus crudelior, quæ sæviore potestas homini, quam hominis ipsius 148 voluntas? Nunquam ab ea requiescere, nunquam sedere licet; et quo amplius te ad obediendum sibi noverit fatigari, eo magis urget, instigat, et onerat, pietatis immemor, misericordiam nesciens: hæc enim proprium habet propria voluntas, ut quo obediens obedientior fuerit sibi, eo amplius eum crudelioribus vinculis innectat. » Neque hic solum præsentem hoc in sæculo suam in nos tyrannidem exercet propria voluntas, sed multo amplius in futuro, ut pote quæ æternam nobis damnationem acquirit: unde S. Bernardus (*Serm. 11 de divers.*): « Caveamus a propria voluntate tanquam a vipera pessima et nequissima, quæ sola deinceps damnare possit animas nostras; » et alibi (*Serm. 2 Temp. Pasch.*): Cesset propria voluntas, et infernus non erit. » Et apud Cassianum (*Coll. 24, c. 23*) abbas Abraham: « Perditio nostra est oblectatio vitæ præsentis, et, ut expressius dicam, execratio veteriorum voluntatumque nostrarum. »

Præceptis abbatis in omnibus obviare. Juxta illud Scripturæ: *Facies quodcumque dixerint, qui præstant loco quem et gerit Dominus, et docuerint te juxta legem ejus, sequerisque sententiam eorum, nec declinabis ad dexteram neque ad sinistram; qui autem superbiert nolens obedire sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat Domino Deo tuo, et decreto judicis, morietur homo ille, et auferet malum ex Israel (Deuter. xvii).* Et sane, quemadmodum ratioenatur S. Basiliius (*Constitut. monast. c. 20*): « Si qui artificii cuiquam manuario ex illis qui ad præsentem vitam nobis uti sunt, seipsum comit si; omnibus modis illi obtemperat, nec aliqua in re jussis illius contradicit, neque vel modice illum deserit, sed perpetuus est in oculis præceptoris, et cibum ac potum reliquamque datam

etiam

non aliter expectat, quam juxta illius definitum A præscriptum; quanto magis qui ad pietatis et sanctionis disciplinam accedentes semel hoc sibi ipsis persuaserunt, quod apud istum præceptorem talem scientiam acquirere valeant, omnem obtemperantiam et exactissimam obedientiam præpositis suis exhibebunt, et non exigent præceptorum rationem, sed opus illorum perficient, nisi forte quantum eos quicquid ad salutem conducit ignorant, honesta et competenti reverentia interrogare et instrui debeat!

Quod autem S. Benedictus ait *in omnibus obedire*, eante est intelligendum. Nam primo, quoad peccata, nulla debetur prælatis ea præcipientibus obedientia, ut docent inter alios S. Basilius in Regulis brev. inter. 114, S. Bernardus Serm. 41 de diversis et epistola 7, Petrus Blesensis epist. 151, et S. Theresia in Fundationibus suorum monasteriorum cap. 17.

Secundo, nec potest abbas monachis quidquam quod non sit in Regula, aut saltem secundum Regulam imperare, nec ei eo casu tenentur fratres obedire. Ita docet Petrus Venerabilis ad S. Bernardum scribens in hæc verba (*Lib. 1, ep. 28, sub finem*): « Sicut eos qui, oblectamenta mundi fugientes, ejus aspera ob majus meritum discrete amplectuntur, omnino scimus esse laudandos; sic illos qui alios ad id quod non proposuerunt, et quod non expedit, violenter cogere volunt, dicimus non esse prorsus **149** audiendos. » Et S. Bernardus in epistola ad Simonem abbatem S. Nicolai (*Epist. 84*): « Invitandi sunt ad arctiorem vitam, non cogendi, quibus utique semel in ordine Cluniacensi præesse consensisti. » Rationem alibi hæc reddit S. doctor (*De Præc. et disp. c. 4*): « Non parum prælati præscribitur voluntati, quod is qui proficitur, spondet quidem obedientiam, non tamen omnimodam, sed determinate secundum Regulam, nec aliam quam S. Benedicti, ut oporteat eum qui præstat non frena suæ laxare voluntati super subditos, sed præfixam ex Regula sibi scire mensuram, et sic sua demum imperia moderari circa id solum quod rectum esse constiterit, neque quodlibet rectum, sed hoc tantum quod prædictus Pater instituit, aut certe quod sit secundum quod instituit; sic se quippe habet professio: *Promitto, non quidem Regulam, sed obedientiam secundum Regulam S. Benedicti, non secundum voluntatem præpositi,* » etc.

Tertio, sicut nihil ultra, ita nihil contra aut citra Regulam abbas jubere potest, v. g., sano manducare carnes, a nocturnis abesse vigiliis, aut aliquid hujusmodi, nec tali fratres tenentur obtemperare mandato: « Ergo nec prælati jussio, inquit iterum S. Bernardus (*De Præc. et disp. c. 5*), vel prohibitio non præterit terminos professionis; nec ultra extendi potest, nec contrahi citra: nihil me prælatus prohibeat horum quæ promisi, nec plus exigat quam promisi; vota mea non augeat sine mea voluntate, nec minuat sine certa necessitate. » Ratio est quia « absque necessitate remissio voti non dispensatio, sed prævaricatio est, » ut loquitur idem S. doctor.

Etiamsi ipse, quod absit, aliter agat.] Obedientes apostoli Petri præcepto: *Servi, subditi estote in omni timore dominis, non tantum bonis et modestis, sed etiam discoloris*: in his enim jus et potestas imperandi residet, a qua nec malis moribus excidunt, nec minus quam boni, Christi in nos vices gerunt: unde apposite ad hunc locum Petrus Damiani (*Opusc. 15, c. 20*): « Nolite, ait, de vestrorum priorum perperam forte viventium meritis disputare, et non qua via gradiuntur, sed cujus vice funguntur attendentes, illis in Christo humiliter obedite. »

Memores illud dominicum præceptum: « *Quæ dicunt facite; quæ autem faciunt facere nolite.* » Quo respexisse videtur Petrus Blesensis, cum dixit (*Epist. 151*): « Si autem vitæ nequioris est abbas, ei tamen ex charitate obedire oportet; scriptum est enim: *Quæ dicunt facite, quæ autem faciunt facere nolite.* »

Non velle dici sanctum antequam sit, sed prius esse quod verius dicatur.] Sanctitatem appetere, bona opera exercere omnes debemus, cum id ante omnia Deus jusserit: *Sancti estote, quoniam ego sanctus sum*; at vero velle dici sanctum non est Christianorum, multo minus monachorum, sed paganorum; nisi forte fraternæ charitatis intuitu: « est enim cum utiliter humanas laudes recipimus, inquit S. Bernardus (*Serm. 85 de divers.*), fraternæ duntaxat charitatis intuitu, et ad salutem eorum qui nobis propterea facilius acquiescunt, » sicut fecit Apostolus; qui prædicationes et revelationes ipse prædicavit: at vero extra **150** causas hujusmodi, qui laudes humanas appetit similis est nudo cuidam, qui laceram et attritam vestem aut quodvis aliud tandem invenire cupit, quo nuditatem et ignominiam contegat, inquit S. Dorotheus.

Quod vero additur, *sed prius esse quod verius dicatur*, non sic capiendum est, quasi post acquisitam sanctitatem appetere laudes humanas licitum es- et; sed nos voluit prius esse sanctos, ut si quando vel invitati tales prædicemur, verum tunc dicatur.

Præcepta Dei factis quotidie adimplere.] Quid per præcepta Dei hic debeamus intelligere, eleganter explicat Petrus Venerabilis ad S. Bernardum sic scribens (*Lib. 1, epist. 28*): « Divina mandata dicimus non solum ea quæ per seipsam in carne Divinitas apparens hominibus tradidit, aut ea quæ per apostolos teneri constituit, sive illa quæ ante susceptam carnem per patriarchas vel prophetas mandavit; sed etiam illa quæ post apostolos viri apostolici, apostolica vestigia secuti, unanimi multorum consensu servari præceperunt: idem enim divinus Spiritus, qui priorum Patrum cordibus se infundens humanæ salutis congruentia per eos dedit præcepta, per hos quoque, quæ recentiores videntur, hominum salutem operari salubria jubendo non destitit. »

Castitatem amare.] Propter summam ejus excellentiam, quæ « Deo nos familiares et, quantum humana natura patitur, similes efficit, » ut loquitur S. Joannes Climacus (*Grad. 15*), aut saltem angelis ipsis, juxta vulgatam Patrum sententiam, in primis S. Bernardi abbatis, ad Henricum Senonensem episcopum de castitate ita scribentis (*Epist. 42*): « Quid castitatis decorius, quæ mundum de immundo conceptum semine, de hoste domesticum, angelum denique de homine facit? Differunt quidem inter se homo pudicus et angelus, sed felicitate, non virtute; sed et si illius castitas felicius, hujus tamen fortior esse cognoscitur. » Idem sentiebat Petrus Venerabilis, qui in epistola ad Margaritam et Pontiam, neptes suas, sic disserit (*Lib. vi, epist. 39*): « Non patientia, non humilitas, non charitas, non quælibet alia virtus soror dicitur angelorum, sed virginitas; hinc B. Hieronymus: *Bene ad virginem angelus mittitur, quia semper angelis est cognata virginitas*; profecto in carne præter carnem vivere, non terrena vita est, sed cælestis; unde in carne angelicam gloriam acquirere, majus est meritum quam habere; esse enim angelum felicitatis est, esse vero virginem virtutis est. » Et infra: « Quid pluribus exsequar laudem castitatis? Castitas etiam angelum fecit, et qui eam servavit angelus est. »

Notandum vero S. Benedictum non præcise dixisse *virginitatem amare*, sed *castitatem*; quia paucorum est illa virtus, quam in omni non modo corporis, sed etiam cordis incorruptione reponunt. Et sane S. Basilius, cujus castitatem tantopere commendat S. Gregorius Nazianzenus in orat. funebri ad ejus laudem, dictum fertur: *Et multatorem ignoro, et virgo non sum*; et ipse ad Chilonem discipulum scribens ait: « Et quidem flagitium vitæ fornicationis, at munditiæ virginitatis florem **151** arcana cordis cogitatione sedavi. » At vero castus esse etiam post amissam virginitatem nullus non potest.

Porro quod jubemur *amare*, summo proinde studio jubemur custodire; in quæ plane redarguenda

venit error quorundam, qui, ut scribit Boherius, cum nullibi in Regula de castitate aliquid legant, monachum castitatem haud vovere affirmaverunt, quasi vero monastica professio castitatis, ut paupertatis et obedientiae votum non includeret. Et vovne nos puderet in castris Christi morantes non caste vivere? cum in antiquis militum, maxime Romanorum, castris castitas servaretur, ut scribit Bernardus Cassianensis: unde et castrî nomen ortum, quod milites in eo degentes castrati viderentur.

Ad servandum autem pretiosum castitatis thesaurum plurima conferunt, quae isthic etiam congerere non erit fortassis penitus otiosum. In his recensent imprimis jejunium, otiositatis fugam, novissimorum recordationem, frequentem Eucharistiae perceptionem, orationem, humilitatem, Dei praesentiam, patientiam, et solitudinem fugamque mulierum: de quibus pauca subjicim.

Primo ergo, qui incorruptam servare castitatem desiderat, jejunio ante omnia corpus affligere debet, vulgare est enim proverbium: *Sine Cerere et Baccho friget Venus*; et contra. Hinc S. Ambrosius (*Lib. 1 de Paen.*): « Libido, inquit, gravis ignis est, et ideo non debemus illi alimenta praebere. Luxuriae pascitur libido convivis, nutritur deliciis, vino accenditur, ebrietate flammatur. » Et S. Joannes Climac. (*Grad. 14*): « Qui servit ventri suo, et interim conatur spiritum luxuriae vincere, perinde facit atque is qui incendium vult oleo superare. » Quapropter, « Sanctissimi principes monachorum cupentes amputare libidinis causas, victum nobis parcum et tenuem constituerunt ad certam mensuram, quo corpus sustentetur ad necessitatem, et non incrassetur ad libidinem, » ut scribit Trithemius (*Honil. 21*).

Jejunii autem nomine cuncta macerationis genera vulgo intelligunt, quibus usi persaepe leguntur sancti, ut ludos libidinis aestus exstinguerent. Ita monachus quidam omnes ad lucernae flammam sibi digitos incendisse dicitur, ne libidinis flamma cor suum ardere permitteret (*Lib. v de Vit. Pat., libello 5, n. 37*). Ita S. Benedictus (*S. Greg. l. II Dialog., c. 2*) carnis tentatione afflictus, in spinas et vepres corpus nudum provolvit. Ita S. Bernardus (*In ejus Vita l. 1, c. 3*), quod curiosius feminam aspexisset, stagno gelu constrico collo tenus se immerisit. Alii flagellis, ciliciis, vigiliis, chamaenis, ferreis catenis carnis tentationes impugnaverunt, et vicierunt. *Vide Regulam B. Aelredi ad Virgines, cap. 26 et 27.*

Secundo. Quia non nisi castitati quam ipsi animae inimica est otiositas: « Qui thesaurum magnum in fragili corpore portatis, inquit Trithemius (*Honil. 21*), otium fugite, semper aliquid boni facite, ut quoties tentator diabolus accesserit, utiliter vos occupatos inveniat. In mvero qui otiosus est, insidiis patet tentantis; qui autem occupatur in opere bono, aditum clausit omnem insidias. » Certe terrere nos debet quod scribit S. Joannes Climacus (*Grad. 2*): « Multos vidimus in saeculo praecurrisse, **152** sollicitudinibus, nugis, vigilisque, corporis sui furiosam tyrannidem fugisse, qui postquam ad religiosa quietis et secretae vitae silentium se contulerunt, per refractarios corporis motus misere sunt inquinati et polluti. »

Tertio. Ad tuendam servandamque castitatem plurimum valet novissimorum, maxime inferni meditatione: id quod sordida cogitatione impugnato alicui fratri familiari hac similitudine edocuit quidam senex (*Lib. v de Vit. Pat., libello 5, n. 39*): « Mulier quando vult ablectare filium suum, aliquid amarum superungit uberibus suis, et cum venerit infans ex consuetudine hae sugere, sentiens amaritudinem reugit: mitte ergo et tu amaritudinem in cogitatione tua. » Petenti vero fratri quam amaritudinem poneret, respondit cogitationem mortis et tormentorum quam in futuro saeculo peccatoribus resevantur.

Quarto. Inter alia servandae castitatis media, suadent frequentem sacrosanctae Eucharistiae percep-

tionem, ut pote quae sit fermentum electorum, vinum germinans virgines. « Sed etiam, cum in nobis manet Christus, saevientem membrorum legem, pietatem corroborat, perturbacione animi exstinguit, » inquit S. Cyrillus (*Lib. IV in Joan, cap. 17*). Unde et S. Bernardus suos alloquens (*Serm. in Caena Domini*), « Si quis, ait, vestrum non tam saepe modo averbos sentiat iracundiae motus, invidiae, luxuriae, aut ceterorum hujusmodi; agat gratias corpori et sanguini Domini, quoniam virtus sacramenti operatur in eo. » *Vide Cassiani collat. 22, cap. 6.*

Quintam servandae castitatis rationem suo exemplo edocet Sapientia, cum dicit: *Cognovi quod non possim esse continens, nisi Deus det: adii Dominum et d. precatus sum (Sap. VII)*. Quotiens ergo motum carnis inordinatum senseris, quotiens hostem adesse invisibilem ad nocendum perceperis, mox ad pendentem in cruce Filium Dei confugis. Hortatur etiam Aelredus (*In Regul. c. 25*), ut ad B. Virginem Mariam potissimum recurramus.

Sexto. Castitatem. « Seniores sunt apprehendi non posse, nisi prius in corde humilitatis fundamenta fuerint collocata, » inquit Cassianus (*Lib. VI Inst. c. 18*). Et S. Gregorius (*Lib. VI Moral. c. 19, 25*). « nul am dicit esse castitatem, quam non commendat humilitas mentis. » Cui concinit illud S. Bernardi (*Lib. de Amore Dei, n. 50, l. m. III*): « Castitas superba non castitas est, sed ornatum diaboli prostibulum. »

Septimo. Perfectae castitatis statum perpetuo tenere poterimus ex Cassiano (*Lib. VI Inst., c. 21*): « Si Deum non solum secretorum nostrorum actuum, verum etiam cogitationum cunctarum durum pariter nocturnumque inspectorem esse et conscium cogitemus, ac pro omnibus quae in nostro corde versantur, sicut pro factis et operibus nostris rationem nos ei reddituros esse credamus. »

Octavo. « Quantum quis in lenitate ac patientia cordis, tantum in corporis puritate proficiet; quantoque longius iracundiae propulerit passionem, tanto castitatem tenacius obtinebit: non enim aestus corporis declinat, nisi qui animi motus ante compreserit, quod apertissime Salvatoris nostri ore laudata beatitudo declarat: *Beati mites, quoniam **153** ipsi possidebunt terram*. Non ergo aliter nostram possidebimus terram, id est non aliam diuioni nostrae rebellis hujus corporis terra sublegetur, nisi mens nostra prius fuerit patientiae levitate fundata, nec poterit adversus carnem suam libidinis bella comprimere, nisi prius armis manuetudinis instruat. »

Denique castitas amans est solitudinis, nec efficacius aut magis praesens adversus omnes carnis impressiones remedium existimaverunt SS. Patres, quam fuga mulierum, ut hostem quasi fugiendo vincamus; tutam castitatem non credentes hoste praesente. Ita S. Casarius (*Serm. 293 in append. Serm. S. August.*): Contra libidinis impetum « apprehendite fugam, si vis obtinere victoriam; nec tibi verecundum sit fugere, si castitatis palmam desideras obtinere. Unde, fratres charissimi, ab omnibus Christianis, praecipue tamen clericis, sive monachis indigna et inhonesta familiaritas fugienda est, quia sine ulla dubitatione qui familiaritatem non vult vitare suspectam, cito dilabitur in ruinam. » Et paulo post: « Quod autem libidinem fugiendam esse suggerimus, apostolus Paulus evidenter ostendit, qui cum omnibus vitis praedicaverit resistendum, dum contra libidinem loqueretur, non dixit resistite, sed fugite fornicationem, ac sic contra reliqua vitia, Deo auxiliante, debemus in praesenti resistere, libidinem vero fugiendo superare, licet alibi in Scripturis divinis legimus: *Noli, inquit, in faciem virginis intendere, ne te scandalizet vultus ejus.* » Idem docent S. Hieronymus scribens adversus Vigilantium subilem, et Cassianus lib. VI institutionum, cap. 5;

quibus concinit illud Goffridi abbatis Windocinensis (*Lib. IV, ep. 41*): « Ubi inordinate secularis est assiduitas, diu deesse non creditur grandis iniquitas,

maxime in loco in quo sexus femineus habitare permittitur, per quem etiam religiosæ personæ suspectæ habentur. » At constantiores etiam animos terrere debent hæc S. Bernardi verba (*Serm. 65 in Cant.*): « Cum femina semper esse, et non cognoscere feminam, nonne plus est quam mortuum suscitare? » Nec ne minus movent, quæ nonnullus ex priscis monachis dicebat (*Joan. Moschus in Prato spirit., c. 227*): « Filioli, sal ex aqua est, et si appropinquaverit aquæ, continuo solvitur et deficit; et monachus similiter ex muliere est; itaque si appropinquat mulieri, solvitur et ipse, atque in id desinit, ut jam monachus non sit. » Et Petrus Damiani (*Opusc. 5, cap. 5*): « In quodam monte Orientis lapides sunt igniferi, qui masculus et femina nuncupantur, et dicuntur pyroboli, qui vixim cum a se invicem procul sunt, non accenduntur. Si vero femina appropinquat viri masculo, protinus ex eis ignis egreditur, ita ut omnia quæ circa montem sunt flammis vaporantibus exurantur. Ab ipsa ergo lapidibus edocemur, ut si consumi libidinis incendio volumus, muliebris aspectus faciem declinemus, ne de conspecta forma flamma prosiliat, quæ in nobis non montis, sed mentis fructa pervadat. »

Nemo ergo jure miretur tantam in priscis monachis feminæ vitandi sollicitudinem, ut non solum eis monasterii sui, sed nec oratorii ingressum permitterent, imo nec sui conspectum aut congressum facile concederent.

154 Certe prohibitum olim in virorum monasteria feminis aditum passim testantur antiquæ monachorum regulæ: Regula tertia SS. Patrum (*Cap. 4*), « familiaritatem omnium mulierum, inquit, tam parvulorum quam extraneorum pro custodienda vita, vel cavendis laqueis diaboli ab omnibus monasteriis, vel culturis monachorum; seu frequentationem monachorum a monasteriis puellarum, sicut regula edocet, prohibere censemus; neque ulla mulier in interiori atrium monasterii ingredi audeat. Quod si cum consilio vel voluntate abbatis monasterium, vel cellulas monachorum quædam fuerit ingressa, merito ipse abbas et nomen abbatis deponat, et inferiorem se omnibus presbyteris recognoscat; quia talis sancto gregi præponi debet, qui eos immaculatos Deo offerre procuret, non per quaslibet familiaritates diabolo sociare festinet. » S. Basiliius (*Serm. 1 de Institut. monach.*): « Mulieres a monasteriorum ingressu prorsus arceantur. » S. Casarius in Regula ad Monachos cap. 11: « Mulieres in monasterio nunquam ingrediuntur. » Regula S. Ferreoli (*Cap. 4*): « Nulla ponitur mulier ad monasterium, etiamsi pro dilectione expetere videatur, accedat. Similiter eam etiam religiosi feminis vel puellis, ne qua forte occasio minus intelligentibus relinquatur, accedendi licentiam amputamus: quia non potest habitatio in longum esse secunda, inimico proximo et hoste vicino. » Denique Regula Tarnensis monasterii (*Cap. 20*): « Femine vestrum non frequentent habitaculum, sed cum pro devotione sua, vel pro amore religionis vestræ expetierint monasterium, non eis concedatur interiori monasterii januas introire; sed in oratorio, aut in hospitali domo reddatur illis honor et gratia. » Hanc veterum monachorum disciplinam confirmant concilium Turonense (*Cap. 17*) his verbis: « Mulier intra septa monasterii nullatenus introire permittatur; si abbas in hac parte aut præpositus negligens apparuerit qui eam viderit, et non statim eiecerit, excommunicatur. » Concilium Antissiodorensis (*Can. 26*): « Si quis abbas mulierem in monasterio suo ingredi permiserit, aut festivitates aliquas ibi spectare præceperit, tribus mensibus in alio monasterio recludatur, pane et aqua contentus. » Similiter Romanorum sub S. Gregorio (*Apud Baron. ann. 601*) cavet « ne in servorum Dei recessibus et eorum receptaculis illa popularis conventus præbeatur occasio, vel mulierum fiat novus introitus, quod omnino non expedit animabus eorum. » Idem jubet S. ponti-

Alex ad Castorium Ariminensem episcopum scribens (*Lib. IV Reg., cap. 43*); et ad Valentinum abbatem (*Ibid. lib. III, cap. 40*), qui feminas in suo admiserat monasterio: « Illius te præcepti serie, inquit, commoneamus, ut neque mulieres in monasterio tuo deinceps qualibet occasione permittas ascendere, neque monachos tuos commatres sibi facere; nam si hoc denuo ad aures nostras pervenerit, sic te severissimæ noveris ultioni subdendum, ut emendationis tuæ qualitate, cæteri sine dubio corrigantur. » In antiqua etiam formula vendendi privilegii statuitur (*Exstat Sæc. IV Bened., part. 1, pag. 744*), ut « mulierum accessus intra portas monasterii nullatenus fiat. » His omnibus accedunt civiles imperatorum leges, Justiniani novella 155: « Non ingredientur omnino neque mulier in monasterio virorum, neque vir in muliebre, vel obitu memorie **155** defuncti illic reconditi, vel ob aliam causam; et maxime si quis fratrem forte, aut sororem, aut quempiam ex genere conjunctis se in monasterio habere dicat; monachis etenim cognatio in terra non est, ut pote qui colestem vitam affectent. » Quam legem etiam ad defunctos extendit, decernens « ne virum recondantur in muliebrum monasteriorum sepulcris, neque mulieres in virorum monasteriis seu asceteriis defodiuntur. »

Dicta hactenus confirmat antiqua monachorum praxis, quos nunquam in monasterio feminas introduxi esse constat, ut infinitis prope exemplis demonstrari posset: imo nonnulli eo progressi sunt, ut nec animalia sexus feminini, puta vacca, capras, et alia hujusmodi nutrirî in monasteriis suis paterentur; qualis fuit S. Plato Sacundionis monasterii hegumenus, teste Theodoro Studita in ejus Vita n. 23; qualis et ipse Theodorus Studita, ut videre est in ejus Testamento, quod refert Baronius ad ann. 826.

Eandem disciplinam alio amplexi sunt posteriores monachorum ordines aliaque religiose congregationes. Hanc suis Guigo Carthusiensis prior præscribit his verbis (*In stat. c. 21*): « Mulieres, terminos intrare nostros nequaquam sinimus, scientes nec Sapientem, nec Prophetam, nec Judicem, nec hospitem Dei, nec filios, nec ipsum Dei formatum manibus protoplastum potuisse blanditias evadere et fraudes mulierum.... Nec posse hominem aut ignem in sinu abscondere ut vestimenta illius non ardeant, aut ambulare super prunas plantis illæsis, aut picem tangere, nec inquinari. » Et nova Carthusiensium Statuta (*Secunda part., c. 6, n. 22*): « Omnibus personis ordinis inhibemus, ne infra domorum nostrarum clausuras, vel clausurarum limitationes fossatis vel signis quibuscunque designatas mulieres ingredi permittant; sed potius quantum poterunt se opponant, et defendant, quantum in eis est, ne introeant; qui vero culpabiles, vel negligentes fuerint in præmissis, si priores fuerint, sint extra sedes suas ubique in conventu usque ad sequens capitulum generale, in quo etiam clamant culpas suas; alii vero de ordine usque ad idem capitulum sint in disciplina generali, et obedientias, si habent, amittant. » Idem renovant (*II part., c. 20, n. 3*) in nova collectione statutorum Parisiis impressa anno 1582, prohibentque auctoritate summorum pontificum Julii II et Pii V, « sub pœnis privationis officiorum quæ in præsentia obtinent, et inhabilitatis in posterum ad illa et ad alia omnia, et suspensionis a divinis ipso facto sine alia declaratione incurrendis. » Nec minus severi videntur Cistercienses, cum in antiquis definitionibus hæc scribunt (*Dist. 5, cap. 5*): « Ingressus mulierum intra septa abbatiarum nostrarum omnino interdicitur, nisi super hoc domini papæ privilegium habuerint specialiter, excepto quod, cum major ecclesia noviter dedicatur, per novem dies causa devotionis ecclesiam visitare poterunt; sed nunquam tunc vel alias occasione aliqua intra septa monasterii pertractare: sicuti contra prædictum fuerit, dis-cooperiantur altaria, et divinum oblatum in mœna in-

ecclēsia celebratur, quandiu ibidem fuerint **156** A mulieres : faciens autem, vel consentiens, et procurans per litteras apostolicas, vel quoquo modo, si abbas fuerit, omni feria sexta sit in pane et aqua usque ad sequens capitulum generale, ibidem veniens petiturus, et graviter puniendus ; si vero prior, vel subprior, vel cellerarius fuerit, ab officio deponatur, et tribus diebus uno eorum in pane et aqua peragat levem culpam ; alii vero monachi et conversi poenam similem sortiantur, et ultimi omnium sint per annum. » Hujus decreti praxim (*Exstat in Nomastico Cister.*, p. 500) saltem aliqua ex parte videre est in capitulo generali Cisterciensis ordinis anni 1205, in quo hæc recitantur : « Abbas de Pontiniaco, qui contra formam ordinis reginam Franciæ cum aliis ejusdem sexus non paucis in suum monasterium introduxit ad audiendum sermonem in capitulo, ad processionem in clausuro, ad reficiendum, et pernoctandum duabus noctibus in infirmitorio, sumpta occasione quod ex rescripto domini papæ, et ex permissione domini Cistercii eidem dominiæ patebat aditus illius monasterii, cum eo usque procedendum nec dominus papa, nec abbas Cistercii indulerint, sed nec etiam aliquid tale cogitaverint ; et quia tam enorme factum sustinuit in totius ordinis Cisterciensis injuriam ; licet absque omni retractatione depositionem mereretur in instanti, tamen ad instantiam et petitionem domini Remensis, cui negare quidquam nec volumus, nec debemus, et aliorum etiam episcoporum, ei parcitur in præsentibus. Verum ne omnino impunita remaneat tanta præsumptio, extra stallum abbatis maneat usque ad Pascha, nec celebret nisi de necessitate sui officii, et sex diebus sit in levi culpa, tribus scilicet diebus in Cistercio, et tribus in Pontiniaco, uno eorum in pane et aqua hinc et inde. » *Cassinenses (Cassin. Declat. in Reg. S. B., cap. 55)* etiam sub poena excommunicationis ipso facto incurrendæ prohibent, duci aut recipi intra septa regularia monasterii mulieres, sive laicas, sive religiosas ; Coelestini (*In Const.* c. 11, § 5) sub poena privationis officiorum, perpetuæ inhabilitatis ad illa et alia in posterum obtinenda, et aliis poenis in canonicis sanctionibus et Rom. pontif. bullis expressis. Denique Constitutiones congregationis montis Oliveti pauca hæc habent (*Part. II, c. 53*) : « Mulieres nunquam (inviolabiliter servata bulla Pii V super hoc edita) in monasterium ab abbate admittantur. »

Porro quæ hæcenus a nobis dicta sunt de mulierum in monasteria virorum ingressu prohibito, idem e converso asserendum de viris in cœnobis virginum : illis nimirum interdictum fuisse omnem aditum, ut patet ex supra citata Justiniani novella 153, ex S. Isidoro in lib. II de Eccl. officiis cap. 15, ex Vita S. Liobæ cap. 1, in quo refertur duo in Angliæ loco, qui dicitur Winbrunno, fuisse cœnobium, virorum unum, feminarum alterum, « quorum ab initio fundationis suæ utrinque ea lege disciplinæ ordinatum est, ut neutrum eorum dispar sexus ingrederetur ; nunquam enim virorum congregationem femina, aut virginum contubernia quisquam virorum intrare permittebatur, exceptis solummodo presbyteris, qui in ecclesias earum ad agenda missarum officia tantum ingredi solebant, et consummata oratione statim ad sua **157** redire. » Et cap. 2, S. Tetta, ejusdem monasterii abbatissa, dicitur « non tantum laicis aut clericis, verum etiam ipsis quoque episcopis in congregationem earum » negasse ingressum, excepto nimirum altaris officio. Idem videre est in privilegio Joannis papæ IV, pro sanctimonialibus ejusdem cœnobii B. Mariæ in Gallia, in quo inter alia summus pontifex vult, ut « episcopus, quem mater spiritalis, paterque monasterii, vel cuncta congregatio voluerit, ad celebranda missarum solemnia in congregatione abbatissæ vel etiam reliquorum juniorum, sacrandi etiam tabulas altaris, in quibus missæ debeant celebrari, habeat facultatem * in eodem monasterio ingrediendi, ad officium scilicet sacerdotalis

ministerii, et tales secum ipse pontifex introducat quæ es vita et religio sancta commendat : quo peracto officio, nihil contingens, nihilque ambiens per concupiscentiæ stimulum, vel rapinæ pravitatis ingenua, sed gratis per omnia agens, ad propria mox regredi non moretur. » Ubi quod ait : *Tales secum ipse pontifex introducat*, etc., intelligendum videtur de aliis altaris ministris, ut colligimus ex Regulis S. Cæsarii ad virgines, c. 33, et S. Donati cap. 55, in quibus hæc lego : « Nullus virorum in secreta parte in monasterio et in oratoriis introeat, exceptis episcopis, provisoro et presbytero, diacono, subdiacono et uno vel duobus lectoribus, quos et ætas et vita commendat, qui aliquoties missas facere debeant. Cum vero aut tecta restauranda sunt, aut ostia, vel fenestræ sunt componendæ, aut aliquid hujusmodi reparandum, artifices tantum et servi, ad operandum aliquid, si necessitas exegerit, cum provisoro introeant ; sed nec ipsi sine licentia aut permisso matris. » Addit S. Cæsarius cap. 34 : « Matronæ etiam sæculares, vel puellæ, seu reliquæ mulieres, aut viri adhuc in habitu laico similiter introire prohibeantur. » Quid quod nec medicos virginum monasteria ingredi permittat S. Gregorius papa ? *Vide conc. Matisconense I, cap. 2, Foro-Julienne ann. 791, cap. 12, et novissime Tridentinum, sess. 25, de Regul. c. 5.*

Quæ autem ex Regulis S. Cæsarii et sancti Donati, ex privilegio Joannis papæ IV, et ex Vita S. Liobæ modo protulimus, ea non solum probant denega non prorsus in asceteria virginum vis aditum, sed etiam, quod majus est, in earum ostoria seu ecclesiis, quod confirmatur ex concilio Epaoensi anno 517, c. p. 38, Arelatensi anno 813, cap. 7, Turonensi III, eodem anno, cap. 20. Idem vice versa de monachorum ecclesiis asserendum est, in quas nullus omnino mulieribus quibuscumque, etiam religiosis, patebat ingressus, ut colligitur tum ex Regula S. Aureliani ad monachos, cap. 15, quæ feminas sive consanguineas, sive notas, aut alias ad *Orationem ingredi* non permittit, imo nec viris laicis ; ex cap. 14 ; ex concilio Antissiodorensi can. 20, quod cavet ne abbas in monasterio mulierem admittat, aut *festivitates aliquas ibi spectare præcipiat* ; ex concilio Romano, in quo S. Gregorius papa prohibet, ne episcopus missas in cœnobio monachorum celebret, ne forte « in servorum Dei recessibus et eorum receptaculis ulla popularis **158** præbeatur occasio conventus, vel mulierum fiat novus introitus, quod omnino nec expedit animabus eorum ; » ex supra citata Justiniani novella, quæ nequidem ad celebrandum tertium, novum, quadragesimum, et annum defunctorum diem, ad monasteria virorum feminis permittit ingressum ; ex Gregorio Turonensi, referente S. Romanum abbatem Condatiscensium, ut mulieribus ad suum sepulcrum, quod Deo revelante noverat miraculis coruscaturum, pateret accessus, voluisse extra propriam ecclesiam sepultura donari, « Non potest fieri, inquit, ut ego in monasterio sepulcrum habeam, a quo mulierum arcetur accessus. » Atque hic facti communis ordinis Benedictini usus, generatimque pene omnium monasteriorum nostrorum consuetudo : quod ne quis a nobis gratis confictum e se existimet, quasi singularem quorundam, et quidem paucorum cœnobiorum praxim, pro generali consuetudine traducere vellemus, rem si non de omnibus, saltem de præcipuis et insignioribus monasteriis certissimis testimoniis demonstrare non erit fortassis ingratum, et utinam aliquando utile !

Atque ut a monasteriis ab ipso S. P. Benedicto constructis exordium ducamus, quamvis non legamus S. Patrem mulieres ab ingressu ecclesiarum exclusisse, nihilominus tamen eam neque in ejus Vita, neque in *ius Regula* hunc illis permisisse scribatur, non levis conjectura est, ejus ecclesias mulieribus penitus inaccessas fuisse : saltem id sibi persuasissæ videntur olim Cistercienses, cum exemplo S. legisla-

* Sic pro *copiam, facultatem*, nisi malis accusare typographos. Edit.

quam patebat. » Quod de ecclesia intelligendum esse manifestum est ex lib. Mirac., n. 12.

In Landereneco etiam monasterio idem viguit feminis interdictum, **161** testante S. Winwaloci vita tertia apud Bollandum, in cuius n. 4 hæc leguntur (*Boll. 3 Mart.*): « Hujus loci hoc privilegium fuit, ut ex quo tenus est primum a sanctis Dei lege a S. Guingaloco sancita, femineus illum nunquam teneraret introitus. » Idem de Deensi cœnobio constat ex Ermentario in historia translationis S. Filiberti, ad prædictum monasterium circa medium sæculum nonum factæ (*Sæc. IV Bened. part. 1*), in qua dubitatur utrum femineus sexus cum cæteris fidelibus admitti debeat, necne, ut pote cujus frequentatio postquam monachi ibi habitare cœperant, nulla omnino exstisset. Decerniturque saniori consilio quatenus accessus eis communis tribuatur usque ad expletum nem unius anni, » inquit Ermentarius v. 50. *Vide* n. 72.

Jam vero si gradum faciamus ad nostra Normanniæ et Picardiæ monasteria, idem institutum in præcipuis receptum fuisse non minus constabit, ut in Fontanellensi S. Wandregisili, in Madriacensi S. Leufredi, in Flaviacensi S. Geremari. De Fontanellensi etsi non ita eluceat, tamen non obscure colligitur ex lib. Mir. S. Wandregisili cap. 1, in quo mulier ex pago Caletensi ob violatum festi diei S. Wandregisili religionem divinitus punita, « poposcit se sebilii cum voce ad S. Mariæ basilicam, quæ vicina erat Fontanellæ cœnobio, ejuque ditioris perducî, » cumque S. confessoris ecclesiam aspexisset sanata est. Ut quid enim S. Wandregisili patrocinium rogatura, non ejus in ecclesiam, sed in B. Mariæ vicinam se duci poscit, nisi quia feminis erat inaccessa? De Madriacensi res citra controversiam esse debet ex Mir. S. Leufredi cap. 4 (*Sæc. III, part. 1, p. 593*), ubi « femina cæca juxta monasterium adveniens cum cognovisset nullum aditum feminis illuc ingrediendi patere, misit candulam ad memoriam viri Dei per quemdam hominem. » Et in ejus vita v. 6, in loco possessionis suæ oratorium adhuc laicus statuisse dicitur, « ubi nullus introitus nec accessus feminis dabatur. » Similiter de Flaviacensi, in quo S. Geremarus ecclesiam ex jussu angeli construxit, hæc conditione, ut « mulieribus nullus unquam ad eam accessus patebit, » inquit Vita scriptor, n. 24. Similem disciplinam in suo monasterio instituisse Eliza-char abbatem Centulensem auctor est anonymus in lib. 1 Mir. S. Richardi, n. 4, et Harialfus in Chron. Centul. lib. III, cap. 4.

Sed jam tempus est ut in Belgium pertranseamus. Ibi insigni ora haud dubium monasteria censeri debent Elnonense S. Amandi, Sithivense S. Bertini, et Laubiense, in quibus omnibus olim ecclesiæ feminis haudquaquam patebant (*Spicil. tom. IV*). De Elnonensi luculentum habemus testimonium in Supplemento Milonis de vita S. Amandi cap. 6, ubi S. præsulis corpus translatum dicitur ex S. Petri basilica (*Sæc. II Bened., p. 726*); « quæ quoniam pro sui parvitate tanti præsentis tumulo visa fuit incongrua, atque etiam secundo sexui propter monachorum habitacula inaccessa, frequenti religiosorum virorum conventu visum est aliam magnitudine præstantem debere ædificari, quæ ex utroque sexu a confluenti illo sufficeret multitudini populari, nimirum extra monasterii ambitum. » De Sithivensi nihilominus constat ex lib. II Miracul. S. Bertini, cap. 12, a tempore **162** S. Abbatibus usque ad annum 938 (*Sæc. III Bened., part. 1*), quo Adala, Flandriæ comitissa, « cum sæpissime magnis infirmitatibus esset aggravata, desiderare cœpit ut in hoc monasterio ei licentiam monachi darent intrare, ut coram altari S. Bertini pro salute deprecatura liceret se prosternere. » Qua licentia a monachis obtenta, « feria secunda Paschæ introduxerunt eam episcopi in eodem monasterio non sine tremore maximo, quoniam hoc illa prima facere præsumpsit, quod antea reginarum nulla concupiscere vel

audebat. » Nec deinceps id permissum est ad sæculum usque decimum quartum. Denique de Laubiensi testatur Folcuinus in libro de Gestis abbatum Laubiensium, cap. 4 (*Spicil. tom. VI*), in principalem S. Petri basilicam illicitum fuisse, nisi certo tempore, feminis accessum, id quod Folcuini tempore, qui obiit anno 990, adhuc usus obtinebat: quapropter S. Ursmarus aliam in montis verticem, ad quam populus confluere posset, construxit.

Eandem in Anglia viguisse consuetudinem, agente præsertim S. Cuthberto, egregio Turgotti testimonio comprobatur in libro II Historiæ Dunelmensis, cap. 17, in quo sic loquitur: « In nullam pene ecclesiarum quas confessor beatus (S. Cuthbertus) sive ante, sive in tempore fugæ, vel post, sui sacri corporis præsentia illustravit, ulla usque hodie feminis esse constat intrandi licentia. » Deinde causam reddidit; tum subdit: « Omnibus ergo et viris et feminis consentientibus omne suis et in præsentii et post futuris temporibus muliebri interdixit consortium, earumque ab ecclesiæ suæ ingressu penitus amovit introitum. Unde in insula sedis episcopalis ejus facta ecclesia,.... jussit ut illo missas et verbum Dei audituræ mulieres convenirent, ne propius ecclesiæ, in qua ipse cum monachis conversabatur, unquam accederent. Quæ consuetudo usque hodie diligenter observatur, in tantum, ut nisi metus hostilis vel concrematio loci compellat, nec in cœmeteria quidem ipsarum ecclesiarum, ubi ad tempus corpus ejus requiebat, mulieribus introitu liceat. » Hæc Turgottus sub finem sæculi XI scribat. Sed præclara sunt ea quæ de Thorneiensi monasterio refert Guillelmus Malme-buriensis (*Lib. IV de Pont. Angl., sub fin.*): « Ibi solitudo ingenis ad quietem datæ monachis, ut eo tenacius hæreant superis, quo castigatus mortales conspiciantur. Femina si ibi videtur, monstro habetur; maribus adventibus quisi angelis plauditur. Cæterum ibi nullus nisi momentaneo conversatur. »

Quam in Anglia hauserat disciplinam S. Bonifacius, C banc in Germaniam profectus, in monasteriis a se constructis ibidem refundit, ecclesiarum aditu feminis prorsus interdixit, maxime vero in Fuldensi omnium nobilissimo, ejus basilica uni S. Liobæ ob reverentiam S. martyris patebat, ut testatur Rudolphus monachus in Vita S. Liobæ cap. 22 (*Sæc. III Bened., part. II, pag. 256*), his verbis: « Interdum etiam et ad monasterium Fuldensem monachorum causa orationis venire solebat, quod nec prius, nec postea ulli unquam feminarum con edi potuit, quia loco illi, ex quo a monachis habitari cœptus est, femineus negabatur ingressus: tantum autem **163** huic soli concessus est, propter hoc quod S. martyr Bonifacius eam senioribus eorum commendavit, corpusque illius ibi sepeliendum decrevit. » S. Rithicus Brouverus (*Lib. I Antiq. Fuld., c. 8*) hoc caput a majoribus tam sancte cultum fuisse, « ut privilegiis a Marino papa sæculo IX abbati Hadamario, et a Silvestro sæculi X aetate Erkembaldo, et a Joanne Richardo subinde, aliisque ab aliis pontificibus postea concessis, et nominatim insertum sit, et religiose a posteris observatum. » Id quod probat tum de Lotharii regis uxore, cui die S. Pentecostes sacris interesse in primario monasterii templo non licuit; tum etiam de conjuge Frederici imperatoris, « cui, quia regina in comitatu ejus erat, urbem Fuldam intrare non licuit. » Addit Brouverus emollita sæculi disciplina per Bonifacium papam IX, rogato Joannis Merlavi abbatis, « anno 1398 templum Fuldense fulmine de cœlo tactum, 7 die Junii conflagrasse, id quod in poenam violatæ disciplinæ accidisse posteri crediderunt. » Hæc tamen summi pontificis concessio non nisi festum S. Bonifacii aliosque dies festos nonnullos respiciebat, alioqui etiam Trithemii tempore necdum feminis patebat in ecclesia Fuldensi aditus, uti ipse testatur in Vita Rabani.

Hanc circa templa monachorum religionem omnibus in locis, ut potuit, S. Bonifacius induxit: unde

B. Altonē ecclesiam sui monasterii consecravit, in, part. II, p. 218), « cum illo adve-
solito vellet ita consecrare, ut nulla mu-
et illud intrare, postulavit B. Altonē ne tali
m oratorium consecraret. Dixit maxime
arpius ad opera varia procul egressis, ut
um domi remanentes orant pro se suisque
petitioni consentiens, mox S. Bonifacius
quidem consacrando tam feminis quam
esse communem; sed fontem quemdam
loco juxta ecclesiam positum ea benedixit
mulieri nulli liceret ad eum accedere et

nibus duo superaddo exempla, unum de
monasterio ex lib. Mir. S. Remaci episcopi
ectensis, cap. 20, in quo mulier contracta
reliquias adnecta dicitur (Sæc. II, pag.
« quia non facile apud nos nisi certa ex
inā admittuntur, ante fores cœnobii depo-
quit anonymus scriptor. Alterum de An-
cœnobio eruitur ex lib. Mirac. S. Hucherti,
si hæc lego (Sæc. IV, part. I, p. 298) :
nporis sub venerabili Sevoldo tanta in loco
nis reverentia, ut quibusque sæcularibus
asset ibi conveniendi licentia, nullusque
li aditus concederetur feminis, nisi in an-
ipsius pontificis. » Sevoldus porro And-
omasterium rexit annis 49 ab an. 856.
s hactenus satis demonstratum puto, non
t quorundam, sed generalem pene om-
asteriorum fuisse consuetudinem feminas
monachorum arcendi; quam in ipsi
nalinis sui exordio arripuerunt Carthusienses
esque monachi, r tinentque etiam nunc
n laude ubique Carthusienses, 164 in ipso
nriensi cœnobio, aliisque forsitan non-
rcienses; nam passim nunc eorum eccle-
feminis, quas in Pontiniacensi solis An-
aulieribus ob reverentiam S. Edmundi
iebant, teste Matthæo Parisio ad annum

lenses non modo ecclesiam claudunt se-
nec accessum quidem ad silvam, in qua
permittunt. « In circuitu autem dicte
aldulensis), inquit Hieronymus monachus
a serm. de S. Romualdo n. 65, est pul-
silva lignorum abietum per spatium unius
talici, quam silvam abietum nulla mulier
redi sub pœna excommunicationis lææ per
papam sententiæ. »

modo monasterii aut oratorii introitum
m denegant veteres monachi; sed nec
ad colloquium admittendas esse censue-
e rogatus aliquando S. Pachomius a quo-
lium energumenum liberaret, respondisse
ejus Vita cap. 36) : « Non est nobis con-
um mulieribus loqui. » Et S. Carilefus ad
Ultrogotha regina ejus conspectu frui de-
: « Certum habeat, quandiu in corpore
em me mulieris nequaquam visurum (In
1. 28, sæc. 1). » Et apud Cassianum (Lib.
cap. 1) : « Hæc est antiquitas Patrum permanens
e sententiâ... Omnimodis monachum fu-
e mulieres, et episcopos, etc. » Episcopus
ropter manuū impositionem; feminas
riculum. Sed qua nonnunquam aliud sua-
itas, tunc quidem non nisi breviter, idque
is loqui permittit S. Basilius in constitutio-
asticis ep. 4, et quidem præsentē socio;
im ad solam accedere, inquit, nulla religio-
ermitit : melius est enim esse duo quam
ul enim et fidelis et tutius res geritur. »

rnit Regula S. Ferreoli (Cap. 4) his ver-
milibet fratrum evidens causa colloquium
in duntaxat honestis habere compulerit,
permittente abbate, et adhibitis testibus,
tis duobus ex fratribus, accipiant licen-

tiam colloquendi; ita tamen ut abbas causam de qua
collocutio exstiterit non ignoret. » Idem etiam sub
gravissimis pœnis S. Columbanus (In Pœnitent., n.
51) : « Qui solus cum sola femina, sine personis
certis familiariter loquitur, maneat sine cibo, vel
duobus diebus in pane et aqua, vel ducentis plagis. »
Et S. Fructuosus (In Reg. monast. comm. cap. 15) :
« Quod si de supra taxatis quispiam solus cum sola
fabulare deprehenditur, centum ictibus extensus
publice verberetur; et qui talia facere præsumit,
cum cautione admoneatur. Quod si abusive habuerit
monachorum præcepta, et hanc secundo gemitiva-
verit culpam, verberatus de novo carceri mancipetur,
aut si pœnitere noluerit, foras projiciatur. » Eum-
dem morem etiam viguisse apud nostros Cluniacenses
colligitur ex Joanne monacho in lib. I de Vita S.
Odon., n. 56.

Denique his omnibus addendum est quod inter
Patrum Apophthegmata legimus (Tom. I Mon. Eccl.
Græc., p. 517) : « Hæc in Sceti consuetudo invaluerat,
ut si accessisset mulier ad loquendum fratri,
vel alteri necessario suo procul invicem 165 se-
dentes colloquerentur. » Vide quæ supra retulimus
ex mss. Consuetudinibus S. Benigni Divionensis de
officio elemosynarii, p. 124, et in lib. V de Antiq.
monachorum Ritibus, de fratribus in viam directis,
quæ omnia declarant quam horrerent Patres nostri
quarumcunque feminarum vel levissimam conversa-
tionem, et quantum nos ab earum colloquio, quod
quidem prodesse nihil, obesse plurimum potest ti-
mere debeamus. Et utinam æque abhorreamus ac S.
Joannes abbas Gorziensis, qui adhuc laicus (In ejus
Vita n. 16, sæc. V Bened.) « tantum pudicitiae virtus
mentem ejus totam pervaserat, ut quo foris loco
mulierem sedisse conspexerat, nullo pacto, illa re-
cedente, eodem ipse vel fatigabundus succederet. »
Sed de his satis, si tamen hac de re satis dici potest.
Vide S. Basil. Regulam ex versione Ruffini interro-
gat. 197 et 198; Vitam S. Paterni episcopi n. 9, sæc.
II Bened., pag. 4102; et S. Hugonis episcopi Gra-
tianopolit. n. 15, apud Boll. 1 April.

Nullum odire.] Recte enim S. Basilius (Serm. 2 de
Institut. mon.) : « Si Deus, ut dicit Joannes, charitas
est, necesse est omnino diabolus esse odium. Quem-
admodum igitur, qui charitatem habet, is Deum
habet; sic et qui odium habet, diabolum in se ipso
nutrit. » Quare de monachis monasterii Alexandræ
narrat Joannes Climacus (Grad. 4), « quod si quis
ex illorum contubernio aliorum osor deprehende-
retur, hunc pastor in se, unctum ab aliis cœnobium,
tappam reum in exsilium amandabat; cumque con-
viciatus esset aliquandam quidam frater alteri,
ex templo conviciatore e ejici præcepit, dicens non de-
bere duos dæmones esse in cœnobio, unum visibi-
lem, et alterum invisibilem. »

Zelum non habere, invidiam non exercere.] Zelum
scilicet amaritudinis malum, qui separat a Deo et
ducit ad infernum, de quo cap. 72. Et invidiam,
per quam mors intravit in orbem terrarum. Vid.
Cass. coll. 18, cap. 17; et Regulam S. Ferreoli,
cap. 9.

Contentionem non amare.] « Contentio, ex S. Basilio
(Regul. brev. interr. 66), est, quodocunque quis
ne altero inferior videatur, facere aliquid stulti. »
Hanc idem S. doctor tanquam meditationem et viam
ad rebellionem, a monasteriis amandari jubet; unde
et in pœna quæ sub ejus nomine exstant inter ejus
opera n. 21 (Serm. 2 de Institut. mon.), ista habetur :
« Si quis de Scripturis contentiose disputat, careat
benedictione. » Et in Regula S. Pachomii (Art. 118)
lego : « Si inventus fuerit unus e fratribus aliquid
per contentionem agens, vel contradicens majoris
imperio, increpabitur juxta mensuram peccati sui. »
Quæ totidem verba exstant in Regula Orientali cap.
14 (Tom. I Mon. Eccl. Græc., pag. 561). Quid ergo?
« Si quis locutus fuerit de qualibet re, aiebat abbas
Matves, ne contendas cum eo : sed si recte dissertat,

dic : Etiam ; si vero male, dicit : Tu scis quomodo loquaris ; neque concerta cum illo de rebus quas protulit ; atque hæc est humilitas. » Hinc S. Columbanus in Pœnitentiâ : « Qui fratri, inquit, aliquid iudicanti responderit : Non ita est ut dicis, præter seniores junioribus dicentes simpliciter, suppositione silentii, aut quinquaginta percussionibus (supple plectatur.) Nisi hoc tantum licet cœquali fratri suo, si veracius est aliquid **166** quam ille dicit, et recordatur : Si bene recolis, Irater ; et aliter hoc audiens non affirmet sermonem suum, sed humiliter dicat : Spero quod tu melius recorderis, ego per oblivionem in verbo excessi, pœnitet me quod male dixi. Ecce verba filiorum Dei... Cæterum qui se excusaverit, non filius Dei spiritalis, sed Adam carnalis iudicetur. Qui si non cito ad portum requiei humilitatis Dominicæ confugerit, nimirum contradictionum aliis aperiens, in superbia persistens, de libertate sanctæ Ecclesiæ in cellula ob pœnitentiam agendam separetur. »

Etationem fugere.] Cujus quatuor species enumerat S. Gregorius papa (*Lib. xxviii Moral., c. 7*) : 1° eorum qui bonum a seipsis habere existimant ; 2° eorum qui bonum quidem sibi datum agnoscunt, sed de suo datum, et pro suis meritis accepisse credunt ; 3° eorum qui se jactant habere quod non habent ; 4° eorum qui despectis hærentis, singulariter videri appetunt habere quod habent.

Seniores venerari.] Seniores vocat non solum decrepitos, sed antiquiores, et primos ordine, dignitate, officio, meritis et virtute, quos omnes venerari jubet. « Veneratio autem seniorum, ex Smaragdo, debet esse in verbis et in factis : in verbis, ut eis pauca et rationabilia verba humiliter loquatur, et cum reverentia : in factis autem, ut illo transeunte junior surgat, illo iterum jubente sedeat, illo loquente auctens taceat, interroganti humiliter respondeat, jubenti obediat, inclinatio capite benedictionem petat, et in omnibus, ubi rationabiliter res postulat, junior monachus seniori obediat : » juxta illud Regulæ SS. Pauli et Stephani cap. 5 : « Juniores senioribus sincera subjectione obediant, neque tumentis cervicibus in quocunque respondeant, aut fastidienti animo et negligente aure imperantibus obedire detrectent, sed unanimiter, et concorditer tam in spiritali opere quam in terreno labore omnes fidei intentione occurrant. »

Juniores diligere.] Duplici ratione junioribus exhibendam esse dilectionem hic docet Smaragdus : 1° quia fratres, 2° quia senioribus sunt obedientes, eisque humiliter serviunt, scripsum est enim : *Servus sensatus sit tibi dilectus quasi anima tua, quasi fratrem sic eum tracta.* Hinc Regula SS. Pauli et Stephani (*Cap. 2*) : « Seniores, inquit, junioribus affectum paternum impendant, et cum imperandi necessarium fuerit, non tumentis animositate et clamorosis vocibus, sed fiducialiter, tranquilla simplicitate, et auctoritate bonæ vite ad peragendam communem utilitatem quæ tu rint opportuna injungant. »

In Christi amore pro inimicis orare.] Simile aliquid in Regula abbatis Isaïæ legitur (*Cap. 49*) : « Si dum sederis in cella tua memineris quod aliquis tibi mala fecerit, surge statim, et ora pro illo in corde tuo, ut pareat illi Deus : ita enim passio quam ejus causa patieris evanescit. »

Cum discordante ante solis occasum in pacem redire.] Hic S. Pater alludit ad illud Apostoli ad Ephes. iv : *Sol non occidat super iracundiam vestram.* Quem locum tribus modis interpretari **167** possumus. 1° Literaliter, ut ante materialis solis occasum cum discordantibus in pacem redeamus, ne forte interveniente nocte diabolo, aptum tempus nactus, ea quæ contigerunt magis ac magis inflammet. Atque ita Apostoli locum exponunt S. Ambrosius in psalm. iv ; S. Isidorus Pelusiota lib. ii, epist. 189 ; Evagrius in tom. III Monum. Eccl. Græcæ, pag. 72. 2° Allegorice, per solem intelligendo Christum Dominum

verum justitiæ Solem, qui tunc nobis occidere dicitur, cum gratiæ suæ radios in pœnam discordiæ subtrahit. Ita Cassianus lib. viii de Ira, cap. 9. 3° Tropice, solem sumendo pro ratione, quæ pro eo quod omnes cordis cogitationes discretionisque perlustret, sol merito nuncupatur, ut loquitur Cassianus loco citato. Iræ ergo vitio non extinguatur, ne, ea occidente, perturbationum tenebræ cum auctore suo diabolo universum cordis nostri occupent sensum. »

Quocunque sensu sumatur, certe nihil indignius in servo Dei discordia : nam « sicut factus est in pace locus Domini, sic in discordia locum fieri diabolo manifestum est, » ut S. Bernardi verbis utar (*Serm. 3 de Dedic. eccl.*) : unde et qui monachis leges traderunt, nihil antiquius habuisse videntur quam ut dissensionem etiam sub gravissimis pœnis a claustris eliminarent. Ita S. Cæsarius (*Regul. ad Monachos, c. 24*) : « Si, inquit, forte, ut se habet fragilitas humana, in tantum nefas aliqui de fratribus ausi fuerint diabolo instigante prorumpere, ut... in se invicem convicium mittant, justum est ut legitimam disciplinam accipiant, a quibus regulæ instituta violantur. » Per disciplinam autem intelligit flagellationem. S. Ferreolus (*In Reg. c. 3°*) : « Illos igitur monachos, quos vel unius diei fluit discordes invenerit, qui usque ad vesperam lites trahunt, et ante non excludunt odium quam sol cognoscat occasum, qui dicenti Apostolo per inobedientiam contradicunt, statuimus tandiu abstinentia macerandos, quandiu ad veram se concordiam ultronea satisfactione convertant. » S. Columbanus (*In Pœnit.*) : « Si quis iracundiam, vel tristitiam, vel invidiam tenet contra fratrem suum, ut tempus tenuerit (id est quandiu servaverit iracundiam), erit pœnitentia ejus in pane et aqua : si vero prima die confessus fuerit, viginti quatuor psalmos. » Scribit etiam S. Joannes Climacus de monachis monasterii Alexandrini (*Grad. 4*), « quod qui se reconciliari non poterunt, ab mensa tantisper arcebantur, quoad positis odiis amicitiam redintegrarent, aut omnino a contubernio sodalitatibus ejiciebantur. » Cassianus (*In Declar. ad cap. 70*) vero similitates inter se exercentes, et reconciliari invicem recusantes a divinis suspendunt, officio et gradu privant, ac tandem in similitate pertinaciter remanentes carceri mancipant.

Et de Dei misericordia nunquam desperare.] Apposite omnino S. Benedictus, præmissa pro inimicis oratione et cum discordantibus reconciliationem, dixit de Dei misericordia nunquam desperare : hanc enim haud dubium obtinebit qui aliis misericordiam impenderit : *Beati misericordes*, inquit ipsa misericordia Veritas, quoniam ipsi misericordiam consequentur. Ut autem de misericordia Dei non desperemus, multas nos movere possunt rationes, quas videre **168** est apud S. Bernardum in epist. 385, et serm. 38 in Cantica.

Ecce hæc sunt instrumenta artis spiritualis.] Hactenus instrumenta artis spiritualis S. Pater exposuit ; sed quia officii non satis est optima reperisse instrumenta, nisi tandem iis ad opus sibi propositum utatur : « ob hoc enim, inquit Cassianus (*Collat. 1, cap. 7*), quis instrumenta cujuslibet artis insituere sibi ac præparare festinat, non ut ea possideat otiosa, nec ut emolumentis illius fructum, qui speratur ex ipsis, in nuda instrumentorum possessione constituat, sed ut eorum ministerio peritiam finemque illius disciplinæ, cujus hæc adjumenta sunt, efficaciter apprehendat, » ideo nos hac S. Benedictus clausula, ut prædictis instrumentis opus nobis commissum exequamur, hortatur dicens : « Ecce hæc sunt instrumenta artis spiritualis quæ vobis propositi, propriisque, ut ita dicam, in manibus tradidi. »

Quæ eum fuerint a nobis die noctuque incessabiliter adimpleta.] Die noctuque, id est semper, vel, ut exponit Trithemius, prosperitatis et adversitatis tempore.

Ille merces nobis a Domino recompensabitur, quam ipse promisit, quod oculus non vidit, etc.] O merces! quis mihi det ocius ea perfrui? Certe, si ejus intuitu pro viribus in arte spiritali haud enitatur proficere, merito in nos hæc S. Odonis verba retorqueri poterunt (Collat. 3, n. 18). « Omnes qui ad usum hujus vitæ quælibet artes exercent, sic eas utique gerunt, sicut a magistris didicerunt; et illis u ensilibus utuntur, quæ illi actui cui sunt intenti conveniunt, ut nautæ, sutores, et fabri; at nos soli monachi instrumenta bonorum operum, quæ S. Benedictus ad percipiendam cœlestem vitam construxit abjicimus; soli professionis nostræ desertores, lineas, quas per magistros nobis ostendit, nunc ad dextram, nunc ad sinistram transgredimur; nec bonorum operum instrumenta, sicut a magistris tradita sunt, uti dignamur. »

Officina autem ubi hæc omnia diligenter operemur.] De hac officina S. Joannes Climacus (Grad. 26): « Officinam, inquit, Iullonicam appellamus religiosum cœnobiū, quod sordes animæ, et crassitudinem, et deformitatem dedolat, et abstergit. »

Claustra sunt monasterii.] Ut non sit necessitas monachis sub pietatis velamine vagandi foras, ut hæc omnia diligenter operentur. cum non expediat animabus eorum.

Et stabilitas in congregatione.] Id est perseverantia in cœnobiō: quibus verbis perstringit levitatem eorum qui de loco ad locum, de monasterio ad monasterium, vel etiam de communi vita transeunt ad solitariam, in qua ex his instrumentis plurima haud valent exerceri.

169 CAPUT V.

De Obedientia*.

Primus humilitatis gradus est obedientia sine mora. Hæc convenit his qui nihil sibi a Christo charius ali- quid existimant propter b servitium sanctum quod professi sunt, seu propter metum gehennæ, vel gloriam vitæ æternæ; mox ut aliquid c imperatum a majore fuerit, ac si divinitus imperetur, moram pati nesciunt d in faciendo. De quibus Dominus dixit: *In auditu auris obedivit mihi (Psal. xvii)*. Et iterum dicit doctoribus: *Qui vos audit, me audit (Luc. x)*.

Ergo hi tales relinquentes statim quæ sua sunt, et voluntatem propriam deserentes, mox exoccupatis manibus, et quod agebant imperfectum relinquentes, vicino obedientiæ pede, jubentis vocem factis sequuntur: et veluti uno momento prædicta magistri jussio, et perfecta discipuli opera in velocitate timoris Dei, ambæ res communiter citius explicantur; quibus ad vitam æternam gradiendi amor incumbit. Ideo angustam viam arripiunt, unde Dominus ait: *Angusta via est quæ ducit ad vitam (Matth. vii)*: ut non suo arbitrio viventes, vel desideriis suis et vo-

luptatibus e obedientes, sed ambulantes alieno judicio et imperio, in cœnobiis degentes, abbatem sibi præesse desiderant. Sine dubio hi tales illam Domini imitantur sententiam, qua dicit: *Non veni facere voluntatem meam, sed ejus qui misit me (Joan. v)*.

Sed hæc ipsa obedientia tunc acceptabilis erit Deo et dulcis hominibus, si, quod jubetur, non trepide, non tarde, non tepide, aut cum murmure f, vel cum responso volentis efficiatur: quia obedientia quæ majoribus præbatur, Deo exhibetur. Ipse enim dixit: *Qui vos audit g, me audit (Luc. x)*. Et cum bono animo a discipulis præberi oportet, quia *hilarem datorum diligit Deus (II Cor. ix)*. Nam cum malo animo si obediat discipulus, et non solum ore, verum etiam in corde si murmuraverit; 170 etsi impleat jussionem, tamen acceptum jam non erit Deo, qui cor respicit murmurantis h. Et pro tali facto nullam consequitur gratiam, imo pœnam murmurantium incurrit, si non cum satisfactione emendaverit.

* Al., de obedientia discipulorum. Al., de obedientia discipulorum qualis sit.

b Lyr., et prop'et.

c Cass. et Flor., mor aliquid.

d Cass. et Flor., nesciant.

e Oxon., voluntatibus.

f Al., murmurio.

g Cass. cum quibusdam inss., obedit.

h Oxon. et Flor., murmurantem.

COMMENTARIUS.

Primus humilitatis gradus est obedientia sine mora. Non levem hæc verba continent difficultatem: qui enim capite septimo obedientiam in tertio humilitatis gradu collocavit, hic eam in primo constituit. Difficultatis nodum duobus modis extricat Petrus Boherius dicendo: 1° Obedientiam recte dici primum humilitatis gradum, non quidem ordine, sed excellentia et dignitate: quam solutionem etiam adhibet Bernardus Cassinensis. Et sane tanta est Obedientiæ virtus, ut etiam victimis præferatur. 2° obedientiam esse primum humilitatis gradum extrinsecum, timorem vero intrinsecum: quam responsionem hausit ex Smaragdo hanc ad quæstionem ita reponente: « Timor est primus in corde, obedientia in actione. » Tertiam solutionem adinvenit Menardus noster: « Obedientia, inquit, non est primus humilitatis ordine, sed utilitate potior. » Et certe, teste S. Gregorio, « Obedientia sola virtus est, quæ menti cæteras virtutes inserit, insertasque custodit. » Quartam sub-

ministrat Joannes Craesheek, cum dicit obedientiam primum esse humilitatis gradum, non quidem absolute, sed primum inter eos quos religiosus in monasterio existens exercere et ascendere incipit: nam duos primos ante conversionem, sive antequam corpori congregationis sociaretur ascendisse debuit; quod probat auctoritate S. Bernardi in tractatu de Gradibus humil., gradu 10. Quintam superaddo, scilicet humilitatis nomine aliud nihil a S. Patre intelligi, nisi ipsam obedientiam, quam humilitatis vocabulo nuncupat, quod dux illæ virtutes ita invicem sint connexæ atque concatenatæ, ut neutra sine altera possit existere. Atque ita S. Benedictum videtur intellexisse Hildegardis, ad hunc locum hæc scribens: « Videndum quare dicit humilitatis, cum clavis illius capituli de obedientia dicit; potuit enim dicere: Primus obedientiæ gradus est; sed ideo dixit humilitatis, quia istæ tres virtutes, id est charitas, humilitas, obedientia, adeo sunt conjunctæ, ut una sine altera

esse nequeat : nam ubi obedientia est, ibi est humilitas et charitas. » Et hoc sensu primus humilitatis gradus idem sonat atque unus obedientiæ gradus ; quæ expositio videtur antiquissima, testante Hildemaro, primus hic pro solo, secundum quorundam sententiam, accipi. Et sane secundum tertiumve obedientiæ gradum deinceps S. Pater non assignat ; sed neque SS. Patres 171 aliam admisisse videntur obedientiam, præter eam quæ moræ e-set impatiens ; unde et eam definierunt *persuasionem sine discussione* (S. Antioch., homil. 39), reuincque inobedienciæ consueverunt eam qui vel minimam in ex-equendo mandato moram faceret : « Si quis, inquit S. Columbanus (Regul. c. 2), verbum audiens statim non surrexit, inobediens iudicandus est. » Simile aliquid legitur in Regula Cujusdam ad monachos (Cap. 29) : « Si quis ad vocem compitoris sive invitantis ad aliud quodeunque, non statim surrexerit, hic inobedienciæ reus est : petat veniam, et iterare non præsumat, quoniam oportet unumquemque ad propriam vocem invitantis assurgere, velut si carbis ignis ardentis descendisset super eum. Si obedientia hæc non fuerit, quam diximus, mortua est, et non acceptabilis apud Deum. » Alia, sed magis lepida similitudine demonstrat S. Basilus, quæ prompta et velox debet esse monachorum obedientia : interrogatus enim « cum quali affectione obedire oportet ei qui ad mandati executionem nos sollicitat et urget? » respondet : « Cum tanta quanta parvulus vocanti se ad refectionem nutrici obedit, et quilibet cui vita chara sit, ei qui sibi ea quæ ad v. v. v. necessaria sunt largiatur obedit ; imo multo majore, quo vita æterna nobilior est ea quæ nunc est. »

Hæc,] nimirum obedientia sine mora, [convenit his qui nihil sibi a Chr. stocharius aliquid existimant.] Quis enim nisi divino succensus amore ita ad nutum superioris obedientiam exhibeat, ut nulla interposita mora obtemperet?

Propter servitium sanctum quod professi sunt, etc.] Hic tres proponit rationes, quibus quasi totidem stimulis excitatur monachus ad obediendum sine mora. Prima est propter servitium sanctum quod professi sunt, id est propter professionem, qua se coram altari in perpetuos servos supremo omnium Domini addixerunt. Eodem stimulo suos S. Bernardus excitabat ad repellendas illicitas cogitationes, « Tunc, i. quiens (Serm. 33, de divers.), hæc debes cogitare, qui sacerdos es, qui clericus es, qui monachus es? Cultor justitiæ det et in se quidquam iniquum admittere? Decet servum Christi, amatorem Dei, tale aiquid vel ad modicum meditari? » Eadem oratione Gilbertus eremitam ad perfectionem hortabatur Petrus Venerabilis (Lib. 1, ep. 20) : « Cellam tibi propono, ut secundum antiqui cujusdam Patris dictum ipsa sola eloquentius omnibus magistris tacendo te doceat ; hanc certe non audire non poteris, quando eam quotidianum salutis tuæ monitorem habebis. » Porro S. Benedictus professionem monasticam non simpliciter servitium, sed servitium sanctum appellat, tum quia sanctum efficit monachum, tum quia per eam sancti sanctorum Domini servitio consecratur, tum etiam « quia sancto proposito ex Spiritu sancto inchoatum est, » ut dicit Trithemius. Secunda ratio est propter metum gehennæ ; quo nomine non modo æternam, sed insuper temporalem penam intelligit Hildemarus ; inquam de sola sempiterna gehenna dictum S. P. Benedictus capiendum censent Bernardus Cassinensis et Boherius. Tertia ratio est 172 propter gloriam vitæ æternæ, quæ quantos hominibus ad recte vivendum, et monachis ad obediendum stimulos addere possit, nemo non videt.

Mox ut aliquid imperatur a majore fuerit.] A majore, inquit, quia non solum abba. i aut præposito, sed etiam prioribus sive antiquioribus obedire debent ; præmissis tamen abbatibus aut præpositorum imperio, ut notat Boherius, quamvis hic Majoris nomine abbatem proprie intelligendum esse existimarem.

Ac si divinitus imperetur, moram pati nesciunt in faciendo.] Ad instar Agyptiorum Tabennensiumque monachorum, de quibus Cassianus (Lib. iv Instit., c. 10) : « Sic universa complere quæcunque fuerint ab eo præcepta, tanquam si a Deo sint cœlestis edita, sine ulla discussione festinant, ut nonnumquam etiam impossibilia sibi imperata ea fide ac devotione suscipiant, ut tota virtute, et sine ulla cordis hæsitacione perficere ea, aut consummare nitantur. » Ex Regula etiam SS. Serapionis, Macarii, Paphnutii, et alterius Macarii, superiorum tanquam Domino cum omni læticia obediendum est.

De quibus Dominus dicit : « Obaudit auris obedivit mihi. » Id est, statim ut audivit, obedivit.

Et item dicit doctoribus : qui vos audit me audit.] Doctoribus, inquit, ne forte quis solis apostolis aut discipulis hæc dicta existimaret.

Ergo hi tales.] Qui nihil sibi Christo cbarius aliquid existimant.

Relinquentes statim quæ sua sunt.] Id est quæ ad propriam utilitatem sibi ab abbate et Regula concessa sunt, ut exponit Hildemarus ; nam monachi suum nihil habent, cum nec corpora, nec voluntates in sua illorum potestate. Vel quæ sua sunt, scilicet opere vel custodia, ut loquitur Boherius in secundo commentario, id est quæ agebant, suæque tradita erant custodiæ. Vel tandem quæ sua sunt, hoc est quæ sibi magis eligunt, magisque placent, juxta Bernardum Cassin. et Boherium in primo comm.

Et voluntatem propriam deserentes.] Per voluntatem propriam hic delectationem et voluptatem, quam in operando percipimus, intelligit Hildemarus ; unde etiam Bernardus Cassinensis hæc verba præcedentem esse expositiva asserit, ut idem sit, Et voluntatem propriam deserere, et quæ sua sunt relinquere.

Mox exoccupatis manibus, et quod agebant imperfectum relinquentes.] Ita Marcus monachus, ut jubentis pareret imperio, litteram O imperfectam dereliquit, multaque hujusmodi exempla in sanctorum actibus passim occurrunt ; sed nunquam perfectius opus efficitur quam cum propter obedientiam imperfectum relinquatur.

Vicino obedientiæ pede jubentis vocem factis sequuntur, etc.] Hæc verba expositione non indigent, sed praxi. 173 Ex dictis porro hactenus de obedientia sine mora, satis damnata manet monachorum quorundam agendi ratio, qui ante discutere volunt superiorum jussa, quam adimplere, de quibus S. Bernardus (Serm. 41 de divers.) : « Multos videmus post præcipientis imperium multas facere quæstiones : Cur, quare, quamobrem sæpius interrogare, crebras ingeminare querelas : quærere quare hoc præcepit? unde hoc venit? quis hoc adinventum consilium? Inde murmuratio, inde verba murmurationem et indignationem sonantia, et redolentia amaritudinem ; inde frequens excusatio, simulatio impossibilitatis, advocatio amicorum ; » cum tamen, ut ait Guillelmus abbas S. Theoderici (De Vit. solit. n. 14), « perfecta obedientia sit, maxime in incipiente, indiscreta, hoc est non discernere cur vel quare præcipiatur, sed hoc tantum niti, ut fideliter et humiliter fiat quod a majore præcipitur. » Hinc Petrus Blesensis (Epist. 154) : « Sine omni delectu, sine omni exceptione fiat Regula professor quod injungitur sibi ; quid vero, vel quale, vel quantum sit quod injungitur non discernat ; alioquin præsumit comedere de ligno scientiæ boni et mali ; censura enim discretionis est penes patrem spiritalem, qui omnia judicat, et ipse a nemine judicatur : nihil ergo discernat, sit indiscretus ut intelligat, sit stultus ut sapiat. » Nam ut idem alibi dicit (Epist. 151) :

« Species contumaciæ est de modo mandati inquirere, hæsitare, discernere, aut differre ; in contractu enim obedientiæ non habet disputatio aut disceptatio locum : nam si in discussionem seu suspicionem ea quæ tibi sunt mandata deduxeris, ad lignum scientiæ boni et mali manum prævaricationis extendis.

Nimis delicata est hæc obedientia, transiens in deliberativum genus causæ: non est hæc in audita auris obedire; non est hoc regularis obedientia sine mora, sed astutia tergiversatrix, et aperta superbia. » Longe aliter sentiebat abbas Pynulfus, cum adolescentem fratrem instituens diceret (*Apud Cassian. lib. iv. cap. 41*): « Stultum te secundum Apostoli sententiam facias in hoc mundo, ut sis sapiens: nihil scilicet discernens, nihil adjudicans [*An leg. abjudicans?*] ex his quæ tibi fuerint imperata, sed cum omni simplicitate et fide obedientiam semper exhibeas; illud tantummodo sanctum, illud utile, illud sapiens esse judicans, quidquid tibi vel lex Dei, vel senioris examen indixerit: tali namque institutione fundatus, sub hæc disciplina poteris durare perpetuo, et de cœnobio nullis tentationibus inimici, nullis factionibus devolveris. »

Quibus ad vitam æternam gradiendi amor incumbit.] Hæc verba non ad præcedentem periodum, sed ad subsequentem referunt Smaragdus et Hildemar. »

Ideo angustam viam arripunt.] Cujus signa et indicia demonstrat S. Joannes Climacus (*Grad. 2*) his verbis: « Angustæ viæ vestigia tibi prode ventris afflictio, statio pernox, aquæ etiam bibendæ modus, panis seu mensæ frugalitas, ignominie poculum repurgans animum, sarcasmodum, irrisionum, iudibriorum tolerantia, voluntatum propriarum abdicatio, offensionum patientia, nulla adversus nostri contemptum obmurmuratio, exantlatus contumeliarum impetus; si lædentes **174** te fortiter toleres, si obtractantem æquo animo sustineas, si contemptus non irascaris, si damnatus te humilices. » Brevius S. Benedictus viam angustam ostendit, cum audit: »

Ut non suo arbitrio viventes, vel desideria suis et voluptatibus obedientes, sed ambulantes alieno iudicio et imperio, in cœnobiis degentes.] Quibus verbis, ut observat Boherius, tria professionis nostræ vota incendit. In eo enim quod dicit, *non desideria suis vel voluptatibus obedientes*, morum conversionem designat. *Sequentia ambulantes alieno iudicio et imperio*, obedientiam denotant. *In cœnobiis degentes*, stabilitatem.

Abbatem sibi præesse desiderant.] Haud dubitantes, eos valde deceptos, qui sibi præfidentes, nullo viæ duce sibi opus esse existimant, ut loquitur S. Joannes Climacus (*Grad. 4*): unde et S. Dorotheus dicebat (*Doct. 5, n. 1*): « Nihil miserabilius, nihilque quod facilius decipi et exipnari queat, his qui nullum habent ducem, nullumque in via Dei moderatorem et institutorem quaerunt: quid enim, ait Scriptura divina? Ii quibus non est gubernatio decidunt ut folia. » Eadem erat mens S. Bernardi, ad Ogerium ita scribentis (*Epist. 87*): « Qui se sibi magistrum constituit, stulto se discipulum subdit: et quidem quid alii sentiam ignoro; ego de me expertus sum quod dico: et facilius imperare et securius possum præesse aliis multis quam soli mihi. » *Vide notas ad hunc Bernardi locum in editione Mabillonii.*

Sed hæc ipsa obedientia tunc acceptabilis erit Deo, etc.] Perfectæ deinceps obedientiæ conditiones S. Pater describit, ex quibus prima est, ut monachus non trepide obediat, ubi Smaragdus: « Trepidare, inquit, est timere et dubitare; » ex quo concludit: « Ille obedientiam facere trepidat, qui in Domini adiutorio firmiter non sperat, » hoc est qui de futuro, aut rari eventu formidat et dubitat. Non sic plane Abraham, non sic, qui pro rium jussus immolare filium, in spem contra spem credens, divini mandati executionem fortiter est aggressus. Hujus et non exemplo nihil terreat, nihil moveat, et ut verbis S. Bernardi utar (*Serm. 41 de divers.*), « si tribulatio intonat, si persecutio mullat, si peccatores tibi laqueum ponunt, si maligni tuum iter impediunt, tu obedientiæ viam ne deseras; sed dic: *Paratus sum et non sum turbatus, ut custodiam mandata tua.* Quid enim superius enumerat: pariunt utilitatis, si fortu-

ludo desit, quæ in arce constantiæ virtutes collocat, et eo vallo munit quo furentium imperus aspirare non possit? Manum tuam missis ad fortia? agendum est instanter, et constanter obediendum. »

Secunda perfectæ obedientiæ conditio est obedire non tarde; quia, ut dicit S. Bernardus (*Ibidem*): « Velociter currit sermo Dei, et velocem habere desiderat sequentem. Vides quanta velocitate currat ille qui dicit, *Viam mandatorum tuorum cucurri?* Fidelis obediens necit moras, facit crastinum, ignorat tarditatem, præcipit præcipientem, parat oculos **175** visui, aures auditui, linguam voci, manuum operi, itineri pedes, totum se colligit, ut imperantis colligat voluntatem. »

Tertia, non tepide: tepidos enim Deus evomit ex ore suo. Hinc Gilbertus de Hoilandia (*Serm. 17 in Cant.*): « Mortuus est, inquit, qui vel tædii, vel desperationis mole obruitur, in quo nihil est vivide devotionis, frividi spiritus, qui etsi legis præcepta non deserat, et intra Regulæ gremium se concludat, frigidum tamen et moribundo languet affecta, in opere sancto nihil suave sentiens. »

Quarta, non cum murmure; qui enim murmurat, operis boni mercedem perdit.

Quinta, ne cum responsæ volentis efficiatur. Hinc S. Macarius (*R. g. c. 4*): « Non responsionem contra præceptum usurpes. » Et S. Basilus (*Constitut. monast. c. 23*): « Sicut abbas aut edificator unoquoque artis suæ instrumento pro suo utitur arbitrio, nec dicit instrumentum quod nolit implere usum ad quem ab artifice usurpatur, sed obsequitur manus ductus; ita addebet religiozum vel instrumentum suo artificio ad consummationem spiritualis ædificii in omnibus obedire, quæ præceptor bene ab ipso administrari posse arbitrat. » Et alibi (*Reg. fus. c. 28*): « Detrectare, et contradicere muliorum malorum specimen habet, ut pote fidei morbida, spei hæsitantis, fastus, ac morum arrogantium. »

Quia obedientia quæ majoribus præbetur, Deo exhibetur, etc.] « Quidquid ergo (verba sunt Bernardi [*De Præcepto et disp. cap. 9*], vice Dei præcipit homo, quod non sit certum tamen displicere Deo, haud secus accipiendum est, quam si præcipiat Deus. Quid enim interest utrum per se, an per suos ministros, sive homines, sive angelos, hominibus innotescat suum placitum Deus? » etc.

Et cum bono animo a discipulis præberi oportet, quia hilarem datorem diligit Deus.] Hinc S. Bernardus (*Serm. 41 de divers.*): « Serenitas in vultu, dulcedo in sermonibus multum colorant obedientiam obsequentis: unde et gentilis ille poeta sic ait: *Super omnia vultus accessere boni.* Quis enim locus obedientiæ, ubi tristitiæ cernitur ægritudo? Ostendunt plerumque voluntatem animi signa exteriora, et difficile est ut vultum non mutent, qui mutant voluntatem: nubilosa corporis compositio, et facies tenebris obfuscata, devotionem ab animo recessisse designant. » Hilarem plane datorem se exhibebat Gerardus Cluniacensis, de quo Petrus Venerabilis (*Lib. 1 Mir. c. 3*): « Expertus sum, inquit, ipse magnam in hac virtute ejus constantiam, cui cum sæpe gravia, quæ aliis vix injungere audeam, facilitate imponerem, alacriter injuncta suscipiebat, et alacrius adimplebat. »

Nam cum malo animo.] Id est tristi, invito, aut murmuranti.

Obediat discipulus, etc.] Hæc plana sunt.

Et pro tali facto nullam consequitur gratiam.] Hinc colliges quantum sit murmuratio peccatum, cujus causa præmio et mercede privantur ipsa etiam optima obedientiæ opera.

Imo et poenam incurrit murmurantium, etc.] Quintuplici **176** in Scripturis poena reperitur Deus multasse murmurum: 1° lepra, ut in Maria sorore Moisis; 2° igne cœlesti, tabernacula murmurantium devorante; 3° hiatu terræ, Core, Datan et Abiron absorbente; 4° ignito serpente, murmurantes filios

Israel occidente; 5^a exclusione a terra promissionis. Quorum « terrorem cum evacuatione præmii obedientiæ incutit B. Benedictus murmurantibus, » inquit Bernardus Cassinensis, « cuius expositionem rejicere videtur Boherius hunc in locum sic disserens : « Quidam hoc exponunt de quintuplici pœna, quam quidam murmurantes acriter pertulerunt in Veteri Testamento, ut fuit lepræ incurio, etc.... Sed absit quidem quod Magister, qui dulcem nobis assignavit Regulam, rigorem veterem et non gratiam in hoc tempore gratiæ fuerit imprecatus, » etc. Ejus sententiæ astipulari videtur Richardus de S. Angelo, ita scribens : « Pœna istorum erit ad arbitrium abbatis, cum hic non sit statuta, vel dicas quod procedet contra istos secundum modum positum infra de excommunicatione culparum. Similiter Nicolaus de Fractura : « Pœna erit ista : secundum Domini nostri præceptum debet admoneri semel et iterum, et secundo secrete a senioribus suis ; si non emendaverit, objurgetur publice coram omnibus ; si vero neque sic correxerit, si intelligit qualis pœna sit, excommunicationi subjaceat ; sin autem improbus est, vindictæ corporali subjaceat : sic definit Magister infra de Excommunicatione culparum. » Videtur tamen hic S. Benedictus loqui de pœna a Deo inferenda, sicut de mercede ab eo eroganda, qua murmuriosi privantur, ac proinde Bernardi sententiæ præferenda, quam ab Hildemaro et Sinaragdo accipere potuit. Et certe S. Pater hic agit de pœna murmurantibus non solum ore, sed etiam corde debita : at unus Deus cordis secreta agnoscit, non abbas, aut quisvis alius homo : non ergo de pœna regulari superiori arbitraria hic locus intelligendus est, sed de vindicta Dei justa, occultiora quæ lumen oculorum ejus non latent judicantis : quod tamen non sic capi

A velim, quasi Deus omne murmurum lepra, igne cœlesti, terræ hiatu, etc., puniret ; sed horum tantum terrorem incutit S. Benedictus, ut ait Bernardus Cassin. Neque tamen inficiat ibi pœna regulari plectendum esse murmurium cum foras prorumpit ; nam et illud excommunicatione ferit S. Benedictus infra cap. 23, variisque pœnis illud affecerunt antiqui monachorum P. tres, ut patet ex supra dictis ad cap. 4, et insuper ex Cassiano, S. Basilio, et S. Columbano. Cassiani verba hæc sunt (*Lib. iv de Inst. c. 6*) : « Sin vero quoddam ex eo murmuracionis vitium, vel prævæ cuiuslibet inobedienciæ culpam processisse deprehenderit, exuentes eum monasterii quibus indutus fuerat vestimentis, et antiquis repositum, quæ fuerant sequestrata, depellunt. » S. Basilius (*Reg. fus. c. 29*) murmurantium opus ab aliorum laboribus seponi gravissimis imperat verbis, vetatque illud in communem fratrum usum converti. Similiter S. Columbanus (*Reg. c. 3*) : « Si quis, inquit, murmuraverit, et ipse tanquam non ex voto obediens, inobediens putandus est ; idcirco opus ejus abjiciatur, donec bona illius voluntas agnoscat. » Et octava synodus 177 hic a Boherio citata : « Alienus sit ab unitate fratrum, qui murmuraverit ; et opus ejus abjiciatur, qui murmurans exstiterit, ne pœnam murmurantium incurrat, de qua ait Apostolus : Neque murmuraveritis sicut quidam murmuraverunt, et perierunt ab exterminatore ; » quibus concinit S. Joannes Chrysostomus his verbis (*Homil. 8, in epist. ad Phil.*) : « Melius fuerit nihil operari, quam operari cum murmuracione : sæpe malum ministerio privari, quam murmurantem sustinere ; gravis enim, gravis, inquam, est murmurator, et vicinus blasphemiz. »

CAPUT VI.

De Taciturnitate.

Faciamus quod ait propheta : Dixi, Custodiam vias meas, ut non delinquam in lingua mea : posu: ori meo custodiam : obmutui, et humiliatus sum, et silui a bonis (*Psal. xxxviii*). Hic ostendit ^a propheta, si a bonis eloquiis interdum propter taciturnitatem debet tacere ; quanto magis a malis verbis propter pœnam peccati debet cessare ^b ! Ergo quamvis de bonis et sanctis et ædificationum ^c eloquiis, perfectis discipulis propter taciturnitatis gravitatem, rara loquendi concedatur licentia, quia scriptum est ^d : In multilo-

quo non effugies ^e peccatum (*Prov. x*). Et alibi : Mors et vita in manibus linguæ (*Prov. xviii*). Nam loqui et docere, magistrum condecet ; tac re et audire, discipulo ^f convenit.

Et ideo, si qua requirenda sunt a priore, cum omni humilitate et subjectione reverentiæ ^g requirantur, ne videatur plus loqui quam expedit ^b. Scurrilitates vero vel verba otiosa et risum moventia, æterna clausura in omnibus locis damnamus : et ad talia eloquia discipulorum aperire os non permitimus.

^a Al., hinc ostendit.

^b Al., cessari.

^c Narb., sanctæ ædificationis. Hild., sanctis ad ædificationem.

^d Apud Hild. scriptum est deest.

^e Narb., effugietur.

^f Al., discipulum.

^g Oxon., cum summa reverentia. Ms. Conch., cum D est in Regula, sed subauditio est.

omni humilitate et subjectione. Lyr., Faron., cum omni humilitate et reverentia. Ass., Andr., Hadr., Ehrul., Paris. 1, cum omni humilitate, et subjectione, et reverentia. Narb., cum modo in summa reverentia.

^b Hæc verba ne videatur plus loqui quam expedit, quæ extant in Oxon., desiderantur pene in omnibus mss. Sed et Hildem. hunc locum exponens ait : non

178 COMMENTARIUS.

[Faciamus quod ait propheta.] Acute observat hic Hildemarus, et post eum Bernardus Cassinensis et Nicolaus de Fractura S. Benedictum suos discipulos alloquentem non simpliciter dixisse faciat, sed faciamus ; nimirum miscet se fratribus suis, nec aliud ab ipsis requirit, quod ipse primus ante alios non paratus sit exsequi.

[Dixi, Custodiam vias meas.] Id est omnes vitæ rectas, de quorum custodia diximus cap. 4.

[Ut non delinquam in lingua mea.] Difficile ergo membrum hominis lingua, quæ ne delinquat tali indiget custodia ; difficile propterea : « quis enim, ut S. Bernardi verbis utar (*Serm. 17, de divers. 1*), numeret quantas modicum linguæ membrum contrahat sordes, quam multiplex in labiis incircumcisus immunditia coaguletur ? quanta sit pernicitas oris incircumscripti ? Est enim lingua dissoluta in sermonibus otiosis, est lingua impudica, est et magniloqua ;

quarum prima lascivix, sequens arrogantix famulatur. Est etiam lingua dolosa, et item lingua maledica; quarum altera in falsiloquam et adulatoriam subdividitur; altera vero nunc in facie contumeliam irrogat, nunc detractum in occulto. » Et Petrus Damiani (*Opusc. 9, c. 27*): « Dicit Apostolus: Omnia siquidem serarum genera in lingua reperiuntur. Ibi quippe est levitas volucrum, ibi ferocitas bestiarum, ibi fraus virulenta serpentium: volatiles enim sunt qui profertur in cœlum os suum, et quorum os loquutum est vanitatem, quasi volucrum levitatem; feroces sunt bestix qui exacuerunt ut gladium linguas suas; serpentes postremo sunt, de quibus dictum est: *quia venenum aspidum sub labiis eorum.* »

Posui ori meo custodiam.] Non parietem, sed custodiam, sive ostium, aut janua, quæ « aliquando clauditur, aliquando aperitur..... ut tempore suo taceat, et tempore suo quæ dicenda sunt dicat, » inquit Hillemarus. Vel etiam, ut ait Bernardus Cassinensis, « Custodia dici potest silentii clausura, sive ostium in quo virtus taciturnitatis est ad custodiam quædam clavis; unde majores nostri solent dicere, quod silentium est clavis religionis. »

Obmutui et humiliatus sum.] Quæ duo, ut notat Hillemarus, simul conjunxit, quasi diceret: *Non superbe tacui*; sunt enim nonnulli aut per superbiam, aut per iram tacentes, de quibus S. Gregorius (*Lib. xxxiv Moral., cap. 20*): « Aliquando superbi proterva quæ sentiunt, nequam quam produnt; et hi quorum loquacitas vix compescitur, nonnunquam ex sola amaritudine intimi rancoris obmutescunt, qui per dolorem mentis procacitatis suæ verba subtrahentes cum male loqui soleant, pejus tacent; quia cum peccantes aliquid de correctione audiunt, indignantes etiam responsionis verba suspendunt. »

179 *Et silui a bonis.*] Ex quo S. Benedictus infer-

Hic ostendit propheta si a bonis eloquiis interdum propter taciturnitatem debet tacere, quanto magis a malis verbis propter pœnam peccati debet cessare!] Propheta verba ad silentii commendationem adaptat. S. Pater, licet in proprio et genuino sensu de prædicatoribus, peccatorum vitia cum coercere nequeunt, silentibus intelligenda videantur; verum, ut ait S. Gregorius (*Lib. II Regist., c. 104*): « In intellectu sacræ Scripturæ respici non debet quidquid sanæ fidei non resistit; sicut enim ex uno auro alii morenulas, alii annulos, alii dextralia ad ornatum faciunt; ita ex una Scripturæ scientia expositores quique per innumeros intellectus quasi varia ornamenta componunt, quæ tamen omnia ad decorem cœlestis sponsæ proficiunt. »

Duo vero ex prophetæ verbis concludit S. Pater: unum, a bonis eloquiis propter taciturnitatem, id est silentii dignitatem, est enim cultus justitiæ, alterum, a malis verbis propter pœnam peccati silentium; si enim de verbo otioso reddituri sumus in die iudicii rationem, quanto magis de malo!

Ergo quanvis de bonis et sanctis et ædificationum eloquiis.] Quenam sint hujusmodi eloquia aliquo modo discere possumus ex his quæ scribit Petrus Venerabilis ad Petrum Pictaviensem in hæc verba (*Lib. II, ep. 22*): « O quoties, januis clausis, nullo nobiscum admissio mortalium, illo tantum teste, qui de se cogitantibus aut conferentibus nunquam deest, formidolosus sermo habitus est de cordis humani caritate atque duritia, de diversis peccatorum laqueis, de variis dæmonum insidiis, de abyso iudiciorum Dei, quam terribilis in consiliis super filios hominum, quod quibus vult miseretur, et quos vult indurat, et quod nescit homo utrum amore an odio dignus sit, de incerta et formidabili vocatione nostra, de dispensatione salutis humanæ per incarnationem Filii Dei ac passionem facta, de tremendo ultimi iudicii die, de incomprehensibili divini examinis severitate, qua in perpetuum malos punit, et de inenarrabili misericordia, qua æterna bonis præmia reddit. Ho-

rum et similium a mundano strêpitu semota collatio mihi quodammodo in medio hominum eremum referebat, et Domini tabernaculum representabat, ad quod a mundi tumultibus veluti Moyses a Judæorum lapidibus fugiebam. » Et ad Pontium fratrem suum (*Lib. I, ep. 16*): « Fuerat cohabitatio tua necum fere decennalis, quo tempore quanta inter nos de divinis collata, quam terrens de spiritalibus sermo, quam frequens de præsentium contemptu collatio, qualis de æternorum appetitu cohortatio fuerit, et ipse nosti, et ego non in toto oblitus sum. Efferverat inter nos eo ardore fervor charitatis, ut qui te solo impulsu naturæ cœperam diligere, jam te non nossem nisi ex Deo, et in Deo amare. » Hæc et hujusmodi dicuntur bona et sancta, et ædificationum eloquia. Hæc decent servos Dei colloquia, et ut Gerardi Belgæ monachi verbis utar (*In Comm. super Reg. S. Bened. c. 42*): « Hæc una recreatio **180** digna monachis in Patrum exemplis; cui autem nihil videtur æque deliciosum, quam audire de sæculi rumoribus, profecto ille vere dignoscitur terræ etiamnum esse et sæculi filius. » Belle omnino Gilbertus de Hoilandia (*Serm. 18, sup. Cant.*), « Memento, aiebat, os tuum cœlestibus oculis et oraculis consecratum; sacrilegium puta, si quid non dulce, non divinum, non de divinis pagina sonet. »

Perfectis discipulis.] Perfectis, inquit. Imperfectis ergo et stultis nulla unquam præterquam in necessariis tum spiritalibus, tum corporalibus loquendi licentia concedenda est, ut exponit Hillemarus. Quam vero perfecti discipuli censendi sint declarat Boherius his verbis: « Perfecti dicuntur qui renuntiant omnibus substantiis suis, et vitam Christi sequuntur, quales debent esse utique cœnobitæ.... Vel etiam dicuntur perfecti, qui jam tentationum pericula evaserunt, apud quos non est nisi gratiarum actio, et vox laudis. Deinde qui etiam non utuntur concessis a lege perfecti præstantur. » Discipulorum autem nomine Nicolaus Bravus intelligit « maxime juniores, et eos qui vel canitie vel officii auctoritate disipulatum nondum excessisse videntur. » Sed absit ut, dum juniores sub silentio tenemus, liberam senibus, aut alias ad aliquod officium evectis loquendi licentiam permittamus; cum ipsi potius silentii, aliarumque virtutum exempla adolescentioribus demonstrare debeant. Adeo ineptam explicationem revincit ipse S. Benedictus in fine hujus capituli, ubi prohibens senilitates, et ad talia, inquit, *eloquia discipulum aperire os non præmittimus*; ubi sicut et capite 5, sub discipuli nomine complectitur omnes omnino monachos, quos hic perfectos discipulos appellat, quia non modo perfectionem, sed perfectionis perfectionem voverunt.

Propter taciturnitatis gravitatem.] Id est eminentiam, dignitatem, et utilitatem silentii.

Rara concedatur loquendi licentia.] In quem locum S. Hildegardis: « Scilicet tunc cum aliqua in conciliis, aliqua in negotiis, seu in majoribus necessitatibus agenda sunt in invicem, et non singulatum loquendo data licentia, et modice, ac breviter quæ opus; et demde facto signo omnes in silentio secundum consuetum morem siliant. Quoniam idem Benedictus licentiam hanc statuta hora in qualibet die non præfixerat, sed eam in potestate sua, quemadmodum oportuit, habebat; nam licentiam hanc non dabat sine justa aliqua necessitate, seu aliqua pia utilitate compulsus. Attamen quia inhumanum est hominem in taciturnitate semper esse, et non loqui, idem Pater in potestate et discretionem abbatis dimittit, quemadmodum alia plurima ei concedit, ut discipulis suis horam competentem provideat, qua ipsi hæc quæ honesta et necessaria sunt ad invicem loquantur, et ne in indiscreto silentio radio afflicentur; quoniam post hujusmodi loquendi invicem permissionem, convenientius et severius ad taciturnitatem admoneri et coerceri poterant. » Hic tenus

S. Hildegardis, cujus ex verbis tria colligere possumus.

181 Primum, nullum ex Regula fixam ac statim esse mutui colloquii tempus assignatum, sed quasi perpetuum monachis indictum esse silentium; unde Gilbertus de Hoilandia (*Serm. 7 in Cant.*): « Monachorum est, inquit, non colloquium, sed silentium. » Et sane Ægyptiorum monachorum vestigiis quantum potuit S. Pater inhaesit, qui, ut testatur Cassianus, perpetuo silebant; nam « finitis, inquit Cassianus (*Lib. II, cap. 15*), psalmis, et quotidiana congregatione, sicut superius commemoravimus, absoluta, nullus eorum vel ad modicum subsistere, aut sermocinari audeat cum altero; sed nequidem per totum diu spatium e cella sua progredi, aut deserere opus quod in ea solitus est exercere, praesumit; quod ita expleat fores ingressi, ut nulla inter eos sermocinatio penitus audiatur. » Refert etiam Palladius de abbate Theona (*Laus, cap. 50 et 85*), quod triginta quinque annis siluerit; et de quadam virgine, quod annis viginti quinque nemini colloquuta sit. « Dicebant etiam (*Tom. I Mon. Eccl. Græc., pag. 577*) de abbate Agathone per tres annos illum lapidem ore gestasse donec silere didicisset. » Sed hos omnes superavit Joannes cognomento Silentarius, qui ex episcopo factus monachus, totos quadraginta septem annos in silentio exegit. Quid de Virgine Deipara loquar, quæ, ut notat doctor mellifluus (*Serm. in Dominic. infra oct. Assumpt.*), nisi quater in toto Evangeliorum decursu locuta legitur? Hujusmodi exempla ad imitationem proposita discipulis haud dubium voluit esse sanctus Pater, cum nullum in Regula tempus loquendi proposuit: cujus votis ut obsecundarent dilectissimi filii continuum pene in cœnobii silentium observare studuerunt. Hos inter emittente præ omnibus Cluniacenses monachi, qui sibi quasi in perpetuum ore præcluso, manus in linguas commutasse videbantur, adinventis signis * quibus, dum lingua taceret, quæ necessario requirenda erant invicem exprimebant. At non sine admiratione legere possumus quod de Cisterciensium silentio scribit Guillelmus abbas S. Theoderici in libro de Vita S. Bernardi, cap. 7. « Dominice in valle illa plena hominum, in qua nemini otiosum esse licebat, omnibus laborantibus, et singulis circa injuncta occupatis, mediâ die mediâ noctis silentium a supervenientibus inveniebatur præter laborum sonitus, vel si fratres in laudibus Dei occuparentur. Porro silentii ipsius ordo et fama tantam etiam apud sæculares homines supervenientes sui faciebat reverentiam, ut et ipsi non dicam prava, vel otiosa, sed aliquid etiam quod ad rem non attineret, ibi loqui vererentur. » Hæc confirmat ipse S. Bernardus cum suos hortatur, ut bonum sibi invicem darent consilium; et hæc sibi proposita objectione: « Quod ego consilium dabo fratri, cui nec unum quidem verbum dicere fas est absque licentia? » respondet, ut consulat fratri « non verbo, neque lingua, sed opere et veritate, » bono scilicet exemplo. Simili fere silentii severitate hujusce sæculi principio se devinxerunt strictioris observantia in Hispania sanctimoniales ordinis Cisterciensium. Sed omnem prorsus hominum cogitationem superare videtur quod de Fontis-Ebraudi sancimonialibus scribit Wilhelmus Malmesburiensis (*Lib. v de Regibus Angl.*): « Præter cæterarum ulecebrarum abdicationem, quantum illud est, quod in nullo **182** loco loquantur præter in capitulo, proposita a magistro perennis taciturnitatis regula, qua semel laxato silentio feminæ prout sunt ad missitandum frivola; » quamvis postea, hoc est anno 1450, hæc silentii districtio auctoritate summi pontificis ita temperata est, « ut liceat loqui post preces, ut vocant, primas; deinde post signum ad laborem factum, » quæntammodum observat Joannes Picardus in notis ad cap.

A 15 lib. 1 Hist. Neubrig. Vide S. Stephani Obaz. VI tam, lib. 1, n. 9.

Secundum. Quamvis nullum Regula determinate designet tempus quo fratres inter se conveniant, convenientius tamen ipsis interdum mutuis colloquiis animi relaxandi indulgentiam esse concedendam; *inhumanum est nim hominem in taciturnitate semper esse, et non loqui*, inquit S. Hildegardis, atque ita senserunt S. Antonius (*In Constit. monast. c. 12*), et S. Basilii, insignes ambo viæ monasticæ cultores: « Utile fuerit loqui, si de virtute opportuno tempore disseratur, » inquit S. Basilii. Et S. Antonius, referente S. Athanasio (*In ejus Vita c. 15*), « dicebat ad omnem quidem mandatorum disciplinam Scripturas posse sufficere, sed et hoc optimum fore, si mutuis se invicem fratres sermonibus consolarentur. » Atque eam fuisse S. Benedicti mentem patet, tam ex hoc capite, quo aliqua, licet *rara* concedit eloquia, vultque ori exemplo prophetæ apponi custodiam sive ostium quod aliquando aperitur, aliquando clauditur, ut ait Hildemar; tum ex capite 48, in quo mentionem facit horarum incompetentium, quibus fratri ad fratrem se adungere haudquaquam liceat, quod supponit horas competentes, quibus fratribus loqui indultum sit. Et revera capite 31 jubet ut *horis competentibus dentur quæ danda sunt, petantur quæ petenda sunt*, quod de hujusmodi mutui colloquiis horis intellexerunt antiqui Patres nostri; unde et cellerarius et camerarius iis interesse tenebantur, cum fratres in clauastro invicem loquebantur, ut qui aliqua e indigerent, præsentibus eos haberent, et libere ab eis petere et accipere valerent. Atque hunc esse Regulae genium sensum patet ex S. Adalardo tum in lib. II Statutorum, c. 6, ubi hæc habet (*Tom. IV Spicil.*): « Cum vero horæ incompetentes transierint, et tam loquendi quam conjungendi tempus advenit, etc.; » tum ex ejusdem capituli de admonitionibus in congregatione, in quibus 43 est, « de horis incompetentibus, id est de silentio: » competentibus ergo licebat loqui. Nec est quod aliquis dicat, ex eo quod S. B. prohibeat, ne frater jungatur ad fratrem horis incompetentibus, haudquaquam erui posse dandas esse horas competentes, quibus hec potest fratres invicem jungi et miscere colloquia, quasi idem essent *jungere et loqui*, cum et S. Pater utrumque distinguat infra cap. 26, ubi de communicantibus cum excommunicatis ita habet: « Si quis frater præsumpserit sine jussione abbatis fratri excommunicato quolibet modo se jungere, aut loqui cum eo, vel mandatum ei dirigere, similem sortiatur excommunicationis vindictam. » Non, inquam, id obstat. Nam si quod sit discrimen, illud unum est, quod *jungere* de longa et prolixa confabulatione dicatur; *loqui* vero de transiente et brevi sicut de longa intelligatur. Et sane S. Benedictus qui illo **183** capite omne cum excommunicatis colloquium prohibet, capitis titulum ita effert: *De his qui sine jussione abbatis junguntur excommunicatis; non dicit junguntur vel loquuntur*, quia utrumque sub verbo *junguntur* intelligitur. Adde aliquis locum ex cap. 49 de observatione Quadragesimæ, in qua S. Pater præcipit ali quid subtrahi de loquacitate aliorum temporum; confirmaturque ex perpetua ordinis praxi, cujus exemplum videtur est in Vita S. Prodoverti abbatis Celleensis (*Sæc. II Bened., p. 630*), ubi quandoque cum discipulis colloquium familiare habuisse dicitur. Hinc fit ut tædio non afficiantur monachi, et severius post hæc silentium observetur, ut docet S. Hildegardis. Pertimescendumque est ne si diutius aut silentio, aut oratione occupetur animus, tandem deficiat, sicut aëcus, qui, cum nimis aut diutius distenditur, vel debilitatur, vel frangitur. Nec refert quod Regula cap. 42 jubet omni tempore silentio studere monachos; nam multum differunt *semper silere*, et *omni tempore silentio studere*; semper silere est nunquam loqui, at

* Hæc signa habes in libro v de Antiquis Mon. ritibus, c. 18.

vero potest aliquis etiam loquendo silentio studere, A puta necessaria duntaxat proferendo, idque breviter, et submissa voce : quamvis laudemus, beatosque prædicemus eos qui possunt valentque ita perpetuo silere, ut nullo hominum consortio indigeant ; atque ut hoc nobis aliquando donum Deus concētat, obnixè deprecamur.

Tertium, ex abbatis pendere arbitrio assignare dies, horas, tempus seu spatium, locum, modumque colloquii. Communis tamen ordinis usus obtinuit, ut non nisi privatis diebus abbas colloquium permitteret, dominicis festisque diebus duodecim lectionum continuo silentio consecratis. Et certe inter quinque capitula quæ receptis concilii Aquisgran. capitulis addiderunt Centuriatores (*Tom. II Capitul. Baluz., p. 1092*), quartum ita habetur : « Ut in hebdomada Paschæ in claustris non loquantur, sed lectio divina ab omnibus teneatur, similiter in hebdomada Pentecostes, et in omnibus diebus dominicis, seu in Natali Domini, et in omnibus SS. festis præcipuis. » B Similiter antiquæ Consuetudines SS. Benigni Divionensis (*Cap. 64*) : « Per octo dies Paschæ, et Pentecostes, et Natalis Domini, et in Rogationibus, et in omni secunda, quarta, et sexta feria Quadragesimæ, et in omnibus 12 lectionibus, nulla fit locutio in claustris. » Quæ totidem verbis existant in veteri Corbeiensis Ordinario ms., quibus concinit liber Usuum Beccensium, loquelam in claustris duntaxat diebus indulgens. Econtra Statuta Guigonis (*C. 7, n. 9*) dominicis colloquium post nonam permittunt; quibus antiqua Carthusiensium statuta adjiciunt festa capituli; sed in Nova Statutorum Collectione excipiuntur Nativitas, Cœna Domini, Pascha, et Pentecostes cum festis intra hebdomadam in Quadragesima contingentibus : præterea singulis septimanis spatia- mentum concedunt.

Horam duplicem in die ad colloquium designatam esse apud Cluniacense discimus ex Uldarico, scilicet æstate post capitulum et nonam; hieme post capitulum et sextam. Idem videre est in antiquis S. Benigni Divionensis Consuetudinibus, et Ordinario Corbeiensis passim. 184 At secundam postea subtraxit Petrus Venerabilis, edito statuto, « ut de usitatibus in claustris binis locutionibus secunda omni totius anni tempore subtrahatur. » Usus Beccenses, habita temporum ratione, volunt ut « Omnibus privatis diebus, quibus post capitulum tertia dicitur, semel tantum, id est post capitulum loquantur in claustris, nisi ab octavis Paschæ usque ad idus Septembris, quo tempore privatis diebus post nonam loquuntur in claustris. Quando vero tertia ante capitulum dicitur, bis in claustris loquuntur, post capitulum et post sextam. » In quibusdam vero Angliæ monasteriis hora ad colloquium stata erat post prandium; sed « cum quidam post prandium proniores sunt ad loquendum quod non prodest, quam quod ædificat audientes, ad ampliandum cultum justitiæ, qui in silentio reperiuntur, statutum est, quod parlamentum quod post prandium in quibusdam claustris fieri consuevit, penitus interdicitur, et loco ipsius vacetur uberius meditationibus et lectionibus repetendis, » inquit abba- tes ordinis nostri in editis anno 1249 statutis. Casalini jejunii diebus post vesperas, diebus prandii post cœnam loquebantur. Plurimi nec diem, nec horam assignatam habebant, quorum res omnes ex uno abbatis nutu pendebant.

Quanto vero temporis spatio mutui colloquii hora protraheretur, non una fuit omnium consuetudo monasteriorum. De Cluniacensibus, qui binas in die locutiones habebant, audiendus imprimis Uldaricus. De prima quæ fiebat post capitulum sic disserit (*Lib. I, cap. 18*) : « Eo tempore quo primum ad monasterium veni, sacerdos qui privatam missam cantare voluit, prout eam interim finire; quod tamen modo raro contingit, quia multitudo fratrum acervavit; a

quibus dum ad utramque missam offertur, dum pax datur et accipitur, dum in capitulo de uno aut altero hoc et illud reclamatur, dum tantis in refectorio servitur, non minima pars expenditur dici; quæ tamen singula, ordine nostro salvo et integro, remanere non possunt; propter quod hæc loquendi necessario magis est brevis; et si minus aliquantulum loquimur, in hoc ordinis quidem nemo sensit ullum esse detrimentum. » Cum ergo nullus existat qui infra mediam horam privatam missam cantare haud queat, ultra hoc temporis spatium, quod postea etiam abbreviatum est, prima locutionis hora non extendebatur. Secunda etiam ex eodem Uldarico longe brevior erat : « Nona autem, inquit (*Ibidem*), ad quam sunt se levaturi, adeo tarda erit, ut postquam in refectorio biberint, et iterum loquendi licentiam habuerint, eandem loquendi horam, et hoc intervallum ante vespas non immerito potius dixerim nullum quam parvum : sapius autem priusquam omnes in claustris coelegant, et aliquis fratrum vel unum verbum faciat, pulsatur signum ad vespas, et ecce loquendi finis. » Et alibi (*Lib. I, cap. 40*) de eadem locutione, cum fieret post sextam : « Non solum post capitulum, sed etiam post sextam habemus loquendi licentiam, quanquam illud spatium solet esse brevissimum; nam non amplius erit quam ut sacerdos et cæteri ad majorem missam servituri lavent manus, et sicut se ad induendum parati. »

185 Cistercienses ex Jacobo de Vitriaco integram in colloquio horam insumebant : « Silentium, inquit (*Lib. II Histor. Occid. cap. 14*), per totam fere diem observantes, mutuis colloquutionibus et collationibus unam sibi horam reservant, invicem consolantes, et invicem instruentes. » Quod ita explicat Julianus Varnier (*De Ant. Praxi Regul. S. B., cap. 16*), non quasi singulis diebus unam horam ad mutuan colloquutionem reservarent; sed quod, cum abbas fratribus loquendi licentiam indulgeret, integram in id exercitii horam impenderent. Et de hac hora intelligendus S. Bernardus, ubi superbum monachum describens, hæc habet (*In Tract. de Grad. humil., c. 14*) : « Cum autem pulsato signo necesse est interrumpi colloquium, horam longam breve queritur intervallum. » His in colloquiis, ut id obiter observem, aliquando sermo agebatur de litteris : *Si de litteris sermo exoritur*, inquit S. Bernardus, *vetera proferuntur et nova; volant sententiæ, verba resonant ampullosa; aliquid de religione : Quod si de religione agitur, statim visiones et somnia proferuntur, deinde laudat jejunia, etc.; aliquid de rebus jocosis : Si ad ludicra sermo convertitur, in his quanto assuetior, tanto loquacior invenitur.* Ex hinc colliges hujusmodi colloquia non fuisse communia, hoc est omnibus simul in unum coeuntibus, sed inter se ad proprium libitum divisis, aut ad nutum abbatis; alioquin S. Bernardus, qui fasset præsens, si communia extitissent, ludicra nequaquam passus fuisset. Quam frequenter autem illa hora occurreret nos latet : sanctimoniales Strictioris Observantiæ ordinis Cisterciensis in Hispania (*In Constit. c. 2 et 11, apud Henric. in Liliis Cist., p. 26*) semel in hebdomada extra Adventum aut Quadragesimam junctæ recreationem habent ante vel post vespas ad nutum abbatis; dummodo dies ille non sit communio. Similiter in antiquis Fulsiensium Constitutionibus, cap. 6 : « Semel tantum in hebdomada die festo fratribus aliquid ex his intervallis, quibus absunt a choro, pio et religioso colloquio consumere » permittitur.

Idem fere vigeat apud insignes illos eremitas quibuscum vivebat S. Dominicus Loricatus. Hi nimium, teste Petro Damiani (*In Vit. S. Domin. c. 6*), « tenebant per totam hebdomadam districta censura silentium, quod utique dominica die post vespas, cibumque solventes, habebant loquendi invicem usque ad completionis officium libertatem. »

* In editis vero an. 1634, singulis diebus per spatium unius circiter horæ a superiore assignandæ.

Tantam indulgentiam suis non videntur indulsisse Cassinenses, quorum Declarationes in Regulæ cap. 6 hæc habent: « Ad effugiendam enervationem, prælati et alii superiores non concedant solatia, aut recreationes, nisi alternis hebdomadibus, excepta tamen Quadragesima et Adventu, quibus temporibus nefas est talia cogitare, nedum permittere. » In impressis tamen anno 1642 Declarationibus, pro *alternis hebdomadibus*, habetur *singulis hebdomadibus*; et insuper tam novæ quam antiquæ Declarationes ad cap. 48 hortantur superiores, ut benigni sint ad recreationes fratribus, præcipue solemnitatibus duplicibus, quæ non occurrunt in Adventu aut Quadragesima, concedendas.

Camaldulenses (*Lib. 1 Constit. Camald.*) cum dispensant a silentio per mediam duodecimam horam per viridarium, aut aliquam aliam monasterii partem, in qua perpetuum non vigeat silentium, colloquium permittunt. Casalini quotidie **186** a cœna ad completorium, vel diebus jejunii a vespera etiam ad completorium colloquebantur, ita tamen ut illo tempore possent ad cellas accedere, et lectioni atque orationi vacare: post prandium vero sub silentio per mediam horam deambulabant in horto.

Bursfeldenses nec diem, nec horam, nec tempus seu spatium colloquii determinatum habuisse videntur, sed in Cæremoniali hoc tantum decernunt (*Dist. 3, cap. 10*): « A solo abbate et priore, seu etiam subpriore in prioris absentia, loquendi licentia in monasterio aut extra concedatur, nisi forte alicui alteri pro vice aliqua speciali super hoc ab abbate et priore fuerit concessa potestas. Dans loquendi licentiam fratribus dicat: *Benedicite*; et illi respondeant: *Deus*: et ex tunc licitum erit de permissis ad invicem conferre usque ad iteratam silentii impositionem, quæ fieri solet per hæc verba: *Adjutorium nos rum in nomine Domini*. Nulli ergo absque licentia loqui fas est, sed habita licentia, aut facultate loquendi, non loquatur nisi præmissis: *Benedicite*, et responso: *Dominus*. »

De colloquii loco variæ fuerunt monasteriorum consuetudines; nam S. Adalardus in Statutis lib. II, cap. 6, dormitorum assignat; Clunianenses, Divionenses, Parisienses, Becenses, et alii communiter monachi cum Carthusiensibus loquebantur in claustris; Camaldulenses in viridario. At raro extra monasterium recreationis gratia deambulantes monachos veteres offendes.

Quod spectat ad modum sive ordinem in colloquio tenendum, illud non incipiebant nisi præmissis: *Benedicite*. « Post capitulum, inquit ms. S. Petri supra Divam Ordinarium, sedeant omnes in claustris ad colloquium. Audito itaque tympano pergant ad sextam; qua cantata, revertantur ad colloquium, dicatque ultimus in ordine novitius: *Benedicite*, et sic loquantur de consuetudinibus, de bonis et ædificationis eloquiis. » Apud Bursfeldenses et Carthusianos non ultimus, sed ipse qui colloquio præerat, *Benedicite* dicebat. Illi etiam antequam quidquam loqui inciperent, aliquam lectionem præmittent. « Quando post novam in ecclesia dictam diebus capituli in claustris convenimus, inquit in nova Collectione Statutorum, tunc antequam sedeamus, qui præest conventui dicit: *Benedicite*. Deinde sequitur lectio de Statutis vel Evangeliiis; qua finita, colloquium habemus, in quo nullus consulere debet secreto, vel susurrare, vel dicere aliquid quod nolit ab omnibus intelligi vel audiri. Eandem disciplinam observare videntur sanctimonialia Strictioris Observantiæ ordinis Cisterciensis in Hispania, quarum Constitutiones volunt (*Cap. 41*), ut « ubi abbatissa licentiam recreandi vel colloquendi dederit, sint colloquia religiosa, ad quod servare poterit pius aliquis liber. »

Data autem semel loquendi licentia, duo, vel tres, pluresve simul a superiore jungebantur; quibuscum, non cum aliis, de rebus honestis et piis sermonem invicem miscebant. Ita præscribunt antiqua S. Adalardi

A Statuta (*Lib. II, cap. 6, tom. IV Spicil.*): « Quando loqui licet, quia locutio semper ibi (in dormitorio) servanda est, sive duo, seu tres, seu etiam plures, sicuti fieri **187** solet quando de capitulo surgunt, conjungantur. » Vel promiscue, ut ferebat animus, quibuscumque cupiebat unusquisque loquebatur: et hæc videtur fuisse Cluniacensium, Carthusiensium, imò et Cisterciensium, ut supra collegimus ex S. Bernardo, consuetudo. Tunc qui aliqua re indigebant, hæc potissimum eo tempore petebant, ut de Cluniacensibus scribit Udalricus, et Carthusiensibus suis præscribit Guido his verbis: « Post novam convenimus in claustris de utilibus locuturi: in hoc spatio incaustum, pergamenum, pennas, cretam, libros seu legendos seu transcribendos a sacrista; a coquinario vero legumina, sal, et cætera hujusmodi poscimus, et accipimus. » Vel denique omnes uno in loco residentes, se invicem loquentes auscultabant, ut velle videtur S. Hildegardis. Atque ad hos potissimum spectat præclara illa S. Basilii administratio (*Serm. 2 de Instit. monach.*): « Inutilis sermo, et quæ ex multis colloquiis oritur importuna elatio non proferatur, sed si quid utile ad ædificationem animarum, hoc solum convenit loqui; et hæc ipsa quæ utilia sunt, cum ordine, et decenti tempore, et ab his a quibus dici oportet. Si quis de inferioribus sit, expectet donec invitetur ad loquendum a superiori; susurrations vero atque ad aures locutiones, et per verborum significationes submoveantur, quia susurratio suspitionem detractionis habet, et quæ per mutam sit significatio, dolum alicujus rei latere indicat: fratri porro ex his talibus nascuntur odia et suspiciones. Quoties vero inter se colloquium habere necesse est, modum vocis necessitas definiat, ut scilicet illi qui prope est, dulciori voce loquantur; eum autem qui longe est, altiori voce appellent, ut qui dat alieni consilium, aut aliquam de re aliqua exhortationem habet, majori et asperiori voce utatur, ut nihil contumeliosum in conventu reperitur. » An vero de hujusmodi colloquio intelligendum sit hic locus ex Vita S. Pachomi: « Consuetudo autem illis erat jam inde ab initio, circa vesperam, manuali opere ac cœna peractis, in unum simul considere ad scrutandas Scripturas, ab omni alia sollicitudine tunc liberi, præterquam ab ea quæ salutem eorum concernebat. »

Porro utrum isthæc colloquia recreationes aut alio nomine appellare liceat, parum refert, cum non tam ad delectationem quam ad infirmorum solatium indulta sint. Certe, sicut corpus recreare dicimus, cum post longum jejunium vilissimis cibis vescimur, ita cum post prolixum silentium de bonis et ad ædificationem eloquiis loquimur, hoc exhaustum animum recreare, nihil vetat appellare, dummodo absit omnis de sæculo, de regibus, principibus, prælati, et aliisque hujusmodi, quæ passim veant omnes tam veteres quam recentes monachorum constitutiones, sermo. Recte omnino ms. liber de Doctrina novitorum (*Cap. 14*): « Nunquam loquaris de sæculo, vel de guerris; nec audias referentes, cum illud sit venenum mortiferum animarum. » Vide Petri Damiani opusc. 49, cap. 10.

Cæterum extra hujusmodi colloquia, de quibus hactenus fuse disseruimus, quæ erant rara, perpetuum monachi silentium servabant, **188** gravissimis etiam subjicientes poenis illud temere violantes. De his poenis adversus silentii infractores Regula Cujusdam ad Monachos ita decernit (*Cap. 16*): « In omnibus nihil loquendum, nisi quod necessitas poposcerit. Si quis præter hanc disciplinam, cum clamore et acerbiori sermone responderit, notetur usque quo corrigatur. Si autem hoc vitio curari non poterit, ejiciatur ab unitate fratrum. » Poenæ incerti auctoris apud S. Basilium, n. 15: « Si quis vespere post *Pater noster* inveniat colloquens, excommunicetur. » Liber Antiquarum Definitionum ordinis Cisterciensis (*Dist. 7, c. 5*): « Qui scienter de silentio

bbatiam intus vel foris rupto se recognoverit, ab illis inventus fuerit, uno die sit in pane et in capitulo verberetur; qui vero passim et inopinate illud frugerint, si sæpius correpti mendaverint, omni sexta feria sint in pane et usque ad congruam emendationem, et ad nuptiarum abbatis ultimi omnium habeantur. Similiter constitutiones sancitionum Strictioris Obsequii ejusdem ordinis in Hispania (Cap. 12): itentia injungenda illi quæ silentium solverit, disciplina, et aqua et panis humi, in quo abbas raro dispenset. Statuta vetustissima Gallica in capitulis B. Mariæ Sopwell in Anglia, a M. S. Albani abbate ante annos trecentos renovata: *Pur ceo que vous estes tenuz par la reule de Beueyt à la silence tenir en l'Eglise, en l'auchois le refectour, et en le dortour: vous commens que la silence soit tenuë en les lieux avant Et si nulle enfreigne la silence, preigne sa en chapitle, et preigne disciplines reguler, oissuant sa coulepe. Et si tielle que enfreyne sa voile de gree prendre sa veigne, soit clar gardeyne del ordre, et mise à plus rudes. Et si avygne que ascune tence, ou autre inement, soit celle mise en silence par tice, et la penaunce tres jour. Denique Carthusiens in Collectione Statutorum (in part., c. 14, n. 7): absque licentia silentium frugerit, culpam recognoscat, et disciplinam cum virgis accipi dominica proxime sequenti. . . . Si assuetus in frangendo, vino privetur, aut ad terram eorum, vel alia pena arbitrio prioris puniatur. » ibi (Cap. 8, n. 5): « Dicentes autem culpas et fractione silentii debent exprimere locum, et qualitates personarum; et tenentur dicitas cum virgis a præside recipere. . . . Et priores servent, et servare faciunt istud statum disciplinis pro fractione silentii dandis; visitatores super hoc provideant. »*

C scriptum est: *In multiloquio non effugies peccatum.* Nam multiloquium, ut ait S. Joannes Climacus (Grad. 11), sedes est vanæ gloriæ, per quam homo ostentare, et in scenam ac theatrum solet exire. Multiloquium est ignorantia argumentum, causa obtreccionis, scurrilium nugamentorum causa, ministra mendacii, compunctionis abstergentrix et conciliatrix ignavia, somni nuntia, attentionis distractio, custodia cordis abolitio, fervidissimi frigidarium, orationis languor seu potius otio. Quid autem sit multiloquium explicat S. Hieronymus his verbis (Lib. III contra Cresc. cap. 1): multiloquium **189** est superflua locutio, vitium loquendi amore contractum. Plerumque autem qui amant etiam qui nesciunt quid loquantur, modo loquantur. Et alibi (Lib. I Retract., l.): « Absit ut multiloquium deputein, quando varia dicuntur, quantalibet sermonum prolixilicantur. » Ostendens cum solum multiloquii abominabile, qui multa sine necessitate; non eum ista ex causa, ratione sui officii, aut alterius utilitatis loquitur multa.

D alibi: *Mors et vita in manibus linguæ.* Potest occidere, aut vivificare, et eum qui loquitur, in cui loquitur, et eum de quo loquitur.

ne loqui et docere magistrum concedet. Illi enim prophetam dicitur: *Clama, ne cesses, quasi tuba vocem tuam, et annuntia populo meo scelera, et domui Jacob peccata eorum (Isai. LVIII).* Iste autem S. Benedictus ait loqui et docere: *st ad hoc debet loqui ut doceat, inquit Bernardus Cassinensis: neque enim verba magistri debent nisi doctrina, quia qui alios admonet ad veritatem, debet habere sermonem utilitatis ratione completum, et suo tempore suaque utilitate prolatum; unde non dixit B. Benedictus: Magistrum loqui concedet, sed loqui et*

docere, ut sit sua loquela instructio discipuli, et doctrina edificatio ejus. »

Tacere et audire discipulo convenit. Illinc Scriptura: *Audi, inquit, tacens, et pro reverentia accedet tibi bona gratia (Eccli. xxxii).* Plane primus philosophia nuncupator et creditor Pythagoras accedentes discipulos nihil ante docuit quam tacere; primaque apud eum meditatio futuro sapienti erat linguam omnem coercere: unde et quinquenni silentium discipulis imponebat; quod illi, ut profanam discerent philosophiam, multi cum gaudio persolvebant. Multo nos potiori jure, ut pote cælestis philosophia discipulos, tacere concedet; nisi forte monachi mores et professionem exuere animus sit: « Vita enim monachi, inquit Joannes Monachus (Lib. II Vita S. Odonis, n. 11, sæc. v), usque adeo est aliquid donec sub silentio esse studuerit: eo vero remoto, quidquid bene et honeste se agere putaverit, secundum institutionem Patrum nihil erit. »

Et ideo si qua requirenda sunt. Corporalis spiritalis necessitatis.

A priori. Id est superiore, inquit Nicolaus de Fractura, sive abbate, qui nomine prioris intelligitur in omnibus Regula locis, in quibus vox prior sumitur singulariter, et absolute, et non respective, ut probat Menardus. Hic tamen prioris vocabulum non solum pro abbate, sed etiam pro quocunque seniore, vel priore tempore usurpari æstimat Boherius; Joannes vero Craesbreeck pro eo qui prior est ordine, loco, ætate, doctrina, alicujus artis peritia, quilibet scilicet senior, prudentior, doctior; Nicolaus Bravus pro eo qui præest conventui, sive sit abbas, aut præpositus, aut quisvis alius professione antiquior. Possent etiam intelligi de præposito, juxta illud Regulae Cujusdam ad virgines (Cap. 22): « Nulla monacharum per semetipsam de propria **190** necessitate abbatissæ suggerat, sed omnes per præpositam quidquid necessitatum fuerit abbatissæ student intimare. »

Cum omni humilitate et subiectione reverentia requirantur. Ad quem locum Bernardus Cassinensis: « Tria, inquit, ponit in verbis utilibus observanda, videlicet humilitatem, subiectionem, et reverentiam. Humilitas interius monachum disponit; subiectione subditum esse in gestis exterioribus ostendit, ordinat, et disponit; et reverentia sermonem debito condimento componit. » Vel etiam cum humilitate et subiectione reverentia, id est ut quidquid responderit, ratum fixumque teneatur, nihil prorsus objiciens. Ex his autem Regula incerti auctoris cap. 3: « Horis tibi ad opus exercendum deputatis quidquid ministris tuis et tibi necesse fuerit, invicem brevi sermone definienda est querimonia. . . . Cum autem tibi necessitas incumbit loquendi, auctoritas ejusdem sancti Patris jubet ut dicas prius tertio: *Domine, labia mea aperies, et os meum annuntiabit laudem tuam*: quo perdicto, mox cum omni celeritate, festinanter, cum fervore charitatis redde responsum leviter, et sine risu, humiliter, et pauca verba et rationalia loquaris. »

Scurrilitates vero. Quid sit scurrilitas discimus ex S. Hieronymo, stultiloquium inter et scurrilitatem discrimen ita explicante: « Inter stultiloquium et inter scurrilitatem apud Paulum (In epistolam ad Ephes. c. v) hoc interest, quod stultiloquium nihil in se sapiens et corde hominis dignum habet. Scurrilitas de prudenti mente descendit, et consulto appetit quaedam vel urbana verba, vel tarpia, vel rustica, vel faceta; quam nos jocularitatem alio verbo possumus appellare, ut risum moveat audientibus. » Ex quibus habemus scurrilitatem posse in bonam malamque partem accipi, ut pote quæ et in urbana, et in turpi verba se effundat. Sed hic a S. Benedicto sumi in malam partem consiat ex communi et universali omnium sententia; unde Bernardus Cassinensis scurrilitatem describens ait: « Scurrilitas est

verbum turpe, turpisque joci, vel improbum, vel irrisione dignum. »

Hujusmodi scurrilitates æterna clausura damnat S. Benedictus, et ante eum S. Basilius, S. Hieronymus, S. Nicetius, et alii. S. Basilius (*Const. monast. c. 13*). « Vitandæ sunt, inquit, omnes omnino in sermone facetiæ, et scurrilis dicacitas; siquidem fieri solet plerumque, ut qui sese in rebus hujusmodi occupant, in rectam rationem deserant; quippe cum ex eo illud fiat, ut animus ad ridicula diffundatur, et in tacita secum cogitatione gravitatis severitatisque nervos omnes elidat. » Sanctus Hieronymus ad Nepotianum scribens (*Epist. 2*): « Omnes delicias, et lepores, et risu dignas urbanitates, et cæteras ineptias amatorum, in comœdiis erubescimus, in sæculi hominibus detestamur; quanto magis in monachis et in clericis, quorum et sacerdotium propositum, et propositum ornatur sacerdotio! » S. Nicetius abbas et postea episcopus (*Apud Gregor. Turon. l. de Vit. Pat., c. 17*): « Cavenda est scurrilitas, dilectissimi, et omne verbum otiosum, ut sicut corpus omne purum exhibere debemus Deo, ita etiam et os non ad aliud nisi ad laudem Dei. » His adde gravissimam S. Bernardi sententiam (*Lib. II de Consid. c. 13*): « Inter seculares nugæ, nugæ sunt; in ore sacerdotis (nec minus monachi) blasphemix. Interdum tamen si incidant, ferenda fortassis, referendæ nunquam. Magis interveniendum caute et prudenter nugacitati. Prorumpendum sane in serium quid, quod non modo utiliter, sed libenter audiant, et supersedeant otiosis. C. nsecrasti os tuum Evangelio, talibus jam aperire illicitum, assuescere sacrilegium est, etc. »

Non mirum est igitur, si gravissimis pœnis tam in monachis quam in clericis damnatas scurrilitates legamus; nam, verbi gratia, concilium Carthaginense IV (*Can. 60*), Clericum scurrilem, et in verbis turpibus jo. ulurem ab officio retrahendum edicit; et inter excerpta ex lib. II Pœnit. Egherti episcopi, vigesimum septimum ita habetur: « Si quis presbyter, diaconus, aut monachus otiositate, stultiloquium, scurrilitatem, garrulitatem, somnum, pigritiam, torporem, et his similia dilexerit, triduo pœniteat. » Quibus accedunt antiquæ monachorum regulæ; quas inter Regula SS. S. rapionis, Macarii, Paphnutii, et alterius Macarii ita decernit (*Cap. 15*): « Si aliquis deprehensus fuerit in risu, vel in scurrilitate sermonis, sicut ait Apostolus, quæ ad rem non perinet, jubemus hujusmodi duarum hebdomadarum spatio, in nomine Domini omni flagello humanitatis coerceri. » Regula Tarnatensis (*Cap. 13*): « Qui joculare aliqui, vel risui aptum in conventu fratrum proferre præsumperit, vel qui cum junioribus verba otiosa narrare voluerit, aut habere amicitias aetatis infirmæ, increpationi ut dignus est subiacebit. » Regula S. Ferreoli, postquam jocos, plausus et cachinnos prohibuit, maxime in oratorio et ad mensam, addit (*Cap. 24*): « Quod si quis non custodierit, præsentis denuntiatione communitus, triduum eum jejunii mulctatio castiget. » Denique Regula S. Donati ad virgines (*Cap. 28*): « Fabulas otiosas proferens ad alteram, et statim semetipsam reprehendens, venia tantum sufficit. Si autem se non reprehenderit, tractantes eas superpositione silentii, aut quinquaginta percussationibus pœniteant. » His addere possemus gravissimas pœnas, quibus scurrilitates aliquando Judex justus Dominus mulctavit, ex quibus lugubre proterus exemplum nobis exhibet Durandus, ex monacho Cluniacensi auctore Raynaldo, n. 18, apud Bollandum, 29 Aprilis.

Porro ad vitandam omnem scurrilitatis occasionem Cassinensibus velant teneri aves aut animalia ad jocum et levitatem promoventia; omne quoque ludigenus interdicitur. « Ludos etiam cujuscumque sint generis, jocos, et fabulas, et verba obscena, et choreas ita prohibent Cælestini (*In Const. c. 12, § 3*), ut si quis secus fecerit, per mensem in carceribus

detineatur, et alias pro culpæ merito ad arbitrium superioris corrigatur. » Fulienses vero (*In Const. c. 6*) aves, canes, aut aliud animal ad delicias comparatum aleutes jejuniis in pane et aqua plectunt; qua etiam pœna dissolutiones, manuum injectiones, impulsiones, et hujusmodi jocos puniunt Cassinenses.

192 Scurrilitatum tamen nomine non prohibentur honesti joci, quibus nonnunquam nos fuisse pios viros legimus, et quales erant Petri Venerabilis, quos laudat S. Bernardus ad eum sic scribens: « Placeat, fateor, jocus, est enim et jucunditate gratus, et ærius gravitate; nescio siquidem quomodo inter jocandum ita dispositis sermones vestros in judicio, ut et jocus levitatem non redoleat, et auctoritas conservata hilaritatis non minuat gratiam. »

Et verba otiosa.] Verbum otiosum S. Basilio (*Regul. brev. cap. 23*) est « omne verbum quod ad propositum in Domino usum non facit. » S. Hieronymus (*In Matth. XII*), « quod sine utilitate et loquentis dicitur et audientis; si omissis seriis, de rebus frivolis loquamur, et fabulas narremus antiquas. » S. Gregorius (*In Pastoralis, III parte, cap. 13*), « quod ratione justæ necessitatis, aut intentione piæ utilitatis caret. » Hujusmodi verba una cum scurrilitatibus sub eadem clausura damnat S. Benedictus, a quibus nos aliunde satis detertere deberet terribilis Christi sententia dicentis, quoniam omne verbum otiosum quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die judicii. Quam ad sententiam attendens Petrus Damiani (*Lib. V, ep. 2*), « Dum hæc, inquit, Evangelii verba considero, quid aliud quam quoddam nobis commercium propositum esse perpendo? quia nimirum et momentaneo risu perpetuus stultus eruitur, et temporali fletu perpetua lætitia comparatur. » Hac sententia deterrebantur Pachomiani, apud quos, teste Rufino (*Lib. III de Vit. Patr. 35*), impossibile erat aliquem verbum otiosum loqui. Hac deterrebantur SS. S. rapion, Macarius, Paphnutius, et alter Macarius, quorum in Regula lego (*Cap. 15*): « Si quis ex fratribus sermonem in congregatione otiosum emiseric, ne reus sit concilii, precipimus eum triduo a fraterum congregatione vel colloquio esse alienum, ut nullus cum eo jungatur. » Multo severior videtur Regula Cujusdam ad Monachos (*Cap. 8*): « Mandacium, inquit, et juramentum, sive verbum otiosum per omne corpus fraternitatis damnandum est. Si quis sit ex fratribus cum quo a liquid horum inventum fuerit, mittendus est in carcerem, et pœniteat usquequo a vitio corrigatur... Si quis ex fratribus post examinationem carceris cavere hæc vitia non poterit, ejiciendus est a fratribus, et damnandus est. »

Et risum moventia.] Inter quæ et scurrilitatem hoc discriminis afferunt Hildemarus et Bernardus Cassinensis, quod scurrilitas ad lasciviam pertineat, verba risum moventia etiam aliquando ad sapientes spectant. De his egimus supra ad cap. 4.

Æterna clausura in omnibus locis damnatas, etc.] Hic iterum cum Hildemaro Bernardus Cassinensis et Boherius observant verbis utilibus a S. Benedicto appositam fuisse custodiam, scurrilibus, otiosis, et risum moventibus murum, perpetuum velut obicem. Quod addit: *In omnibus locis*, ostendit utilia ac necessaria verba non omnibus esse in locis damnata, quamvis nec in omnibus licita; quare pro capitis hujus clausula operæ pretium fortassis erit, quibus potissimum in locis loqui monachis esset prohibitum brevi disserere.

Duo præsertim loca apud veteres monachos adeo sacra erant, ut in **193** his solvere silentium nemini liceret, oratorium scilicet et refectorium. Ita S. Euthymius, referente Cyrillo (*In ejus Vita n. 17, tom. II Monum. Eccl. Græc.*), « suadebat honestum amplecti silentium in templo Domini, neve quis loqueretur in synaxi fratrum dum sacra peraguntur mysteria; sed nec in refectorio fratribus ad cenam collectis linguam laxare, verum in utriusque manere in eodem silentio. » Ita Regula Cujusdam ad Monachos (*Cap. 16*):

in, inquit, in omnibus sectandum est, et disciplina per omnia faciendâ est, maxime autem missam et mensam. » Ita etiam S. P. Be- summm ad mensam silentium præscribit et ad oratorium cap. 52, ubi sub nomine intelligenda est etiam sacristia: unde inter rdi capitula tertium habetur *De silentio in oratoriis ecclesiis*. Existimat etiam Benedictus silentium a S. Benedicto institutum dormitorio, quod ex eo colligit quod nemini completorium loqui permissum est S. Pater, et vix fore solerent fratres dormitorium habitare. um tamen videtur in Statutis S. Adalardi lib. 1. Sed neque id apparet ex Consuetudinibus liciti Anianensis (*Tom. IV Analect.*), in quibus dicitur: « in oratorio summum silentium... in magnum silentium... in refectorio summum... in claustris hora lectionis summum silentium nulla dormitorii facta mentione. De nonnullis monasteriis ibidem additur: « Vidimus illud observabile, si quis ad perfectionem tatis venire desideret, quod nullus fratrum in loco loqui aliquid præsumebat, præter hoc deputata. » Quænam porro essent illa locutioni destinata ibidem non exprimitur, sicut dignissimum probus existimo quod: « In ecclesia nulum præter officium dicitur verba orationis. Si alicui cuilibet loqui venerat, tacto vestimento abbatis, vel cujuslibet inuit ad illa loca; expositisque paucissimis vel rationabilibus, statim abscesserunt, tunc propter necessaria verba, in nociva et inuiderent. » Cujus observantia praxim, si bene videre est in Vito Notkeri Bahuli sæc. v, fortasse respicit locus ex libro Mira. S. i. n. 20: « Ille sciens moris non esse monasterio loqui, digitis inuictum ipsum ibi nequere loqui, » etc., quæ obiter dicta sunt. Veluniacenses, quorum antiquas consuetudines nos Udalicus, sic loquitur (*Lib. II, c. 5*): « Taustro sunt officinae, in quibus traditum est a nostris et præfixum ut perpetuum silentium; in ecclesia, dormitorio, refectorio, et in regulari; in his locis tam in die quam in nocte vel unum verbum quocumque audiente loqui facile veniam ab eoque iudicio meretur. » Eantur in miss. Benigni Divionensis Consuetudine cap. 51. At multo plura silentio addicta fuissent ex sequenti Petri Venerabilis statuto (*Stat. in infirmaria Cluniacensi*), quæ quinque habet sub uno tecto diuisi distinguitur, tali discretione teneatur, ut in ea parte in qua fratres nantur, quæ media est et in illa quæ superiora eridiana est, silentium et collocutio antiquo ore seruetur; in tribus vero aliis claustris resilentium teneatur. Sic in cella novitorum, anti caustro, sive officinis, exceptis novitiis a magistro, qui ubi et quando loqui solent, r; exceptis etiam episcopis et abbatibus summtibus, majori priore, et subprioribus ordi- D dibus, qui in partibus ipsius cellæ novitiis ipsi loqui poterunt, et in presentia tantumrum alii. In operatoriis vero universis conteneatur silentium, excepto uno tantum nianuscujusque operatorie domus, et exceptis iis novæ ecclesiæ, et operatorii ipsorum. r in super claustrum silentium in cœmeterio, et cœmeterii, in sacristiis omnibus, et via domos superiores ducit, quæ juxta majorem m sunt, et in adjacentibus locis, exceptis sub abbatibus et prioribus, quibus in partibus il-

lis loqui supradicto modo licebit. » Tantam tamen silentii restrictionem in parvis cellis seu prioratibus, ut vocant, haud exigebat idem Petrus Venerabilis; nam statuto 42 decernit, « ut ubi duodecim fratres esse non potuerint, saltem in refectorio, et dormitorio semper; in claustro vero ab hora vespertina usque ad horam tertiam alterius diei perfectum silentium teneatur. Nam quod universaliter in omnibus ecclesiis semper et ubique teneri debeat, certum est. »

In Anglicano S. Albani monasterio, post medium sæculum xi, Paulus abbas ejusdem loci « silentium omnimodum in ecclesia, in claustro, in refectorio, et maxime in dormitorio invariabiliter observari constituit, » ut scribit Matthæus Parisius (*In Vitis viginti trium abbatum S. Albani*), qui etiam paulo post addit: « In infirmaria silentium, præcipue autem in capella, et ubique post completorium teneri constituit. » Eadem loca, infirmatorio excepto, silentio perpetuo deputant summi pontifices Innocentius III et Gregorius IX, in editis pro Benedictinis constitutionibus. Similiter S. Stephanus, ordinis Grandimontensis institutor, in Regula cap. 47, id quod post Innocentium IV renovavit Clemens V, statuta poena, ut « quicumque frater fractione dicti silentii considerate facta reus inventus fuerit, pro transgressione qualibet, sine misericordia et dispensatione, sit una die in pane et aqua, et in capitulo verberetur, nisi prius completa parte poenitentiae potus aquæ, et aliorum cibarium abstinentiæ de vera humilitate poenitentis, et de ipsius firmo proposito emendandi priori vel ejus locum tenenti fore cum eo super residuo poenitentiae videbitur dispensandum; et si sæpius sic correctus non emendaverit, ex tunc pro qualibet transgressione per duos dies in solo refectorio, aliis comedentibus, serdens pane grosso familiaris et aqua contentus existat: ac illis duobus diebus in capitulo vapulet; nec super iis a priore vel alio præsideat valeat dispensari, majori poena per priorem ulterius puniendus, si hoc meruit protervitas contumacis. » Prædictis quatuor locis silentio destinatis Cistercienses addunt scriptoria (*Lib. antiq. Definit., dist. 7, cap. 5*), ubicumque ex consuetudine scribunt monachi. Addendus insuper locus communis, in quo, ex antiquo ordinis nostri more, inviolabile silentium servabatur, ut patet ex Hildemaro, antiquissimo Regulæ commentatore in 195 hoc capitulum ita scribente: « Si hiemis tempus fuerit, et propter frigus venerint omnes in unum ad calefaciendum se, silentium debet ibi esse, et nullus debet ibi loqui. » Et ex S. Dunstani Concordia: « A calendis Novembris concedatur fratribus accessus ad ignem dum necessitas compulerit, et frigus nimietas incubuerit, quod tamen sub silentio fiat. »

Quod spectat ad recentiores congregationes, Cassinenses volunt (*Declar. Cassin. ad Reg., c. 52*), ut « Servetur semper silentium in choro, in dormitorio et in refectorio, etiam extra horam refectiois, et in quadam parte claustrum circa capitulum, excepto si in dictis locis oporteret aliqua loqui breviter, et submissa voce. Hujusmodi etiam silentium servetur ad ignem communem fratrum. » Calasini renovant Innocentii Papæ III Constitutionem, qua præcipitur « silentium observari in quatuor locis regularibus, scilicet in ecclesia, claustro, refectorio, et dormitorio. » Idem videre est in editis anno 1536 Statutis reformatorii pro monasterio S. Porciani, et anno 1549 pro monasterio S. Columbæ. Fulensium Constitutiones cap. 42 addunt: *In capitulo*. Denique in nova collectione Statutorum Carthusiensium decernitur (*Parte II, c. 14, n. 9*), ut « silentium ubique, sed maxime in ecclesia, capitulo, refectorio, claustro et rasura strictius servetur. »

CAPUT VII.

De Humilitate.

Clamat nobis divina Scriptura, fratres, dicens: *Omnis qui se exaltat humiliabitur, et qui se humiliat exaltabitur* (Luc. xiv). Cum hæc ergo dicit, ostendit nobis omnem exaltationem genus esse superbiæ: quod se cavere Propheta indicat, dicens *Domine, non est exaltatum cor meum, neque elati sunt oculi mei, neque unbulavi in magnis, neque in mirabilibus super me* (Psal. cxxx). Sed quid? *Si non humilitate sentiebam, sed exaltavi animam meam, sicut ablactatus^a super matre sua^b, ita retribuēs in animam meam.*

Unde, fratres, si summæ humilitatis volumus culmen attingere, et ad exaltationem illam cœlestem, ad quam per præsentis vitæ humilitatem ascenditur, volumus velociter pervenire: actibus nostris ascendentibus^c, scala illa erigenda est quæ in somnio^d Jacob apparuit (Gen. xxviii), per quam ei descendentes^e 196 et ascendentes angeli monstrabantur. Non aliud sine dubio descensus ille et ascensus a nobis intelligitur, nisi exaltatione descendere, et humilitate ascendere. Scala vero ipsa erecta, nostra est vita in sæculo: quæ humiliato corde a Domino erigitur ad cœlum. Latera enim ejusdem scalæ, dicimus nostrum esse corpus et animam; in qua latera^e diversos gradus humilitatis vel disciplinæ evocatio^f divina ascendendos inseruit.

Primus itaque humilitatis gradus est, si timorem Dei^g sibi ante oculos semper ponens, oblivionem omnino fugiat^h; et semper sit memor omnium quæ præcepit Deus: et qualiterⁱ contemnentes Deum, in gehennam pro peccatis incidunt^j; et vitam æternam quæ timentibus Deum præparata est, animo suo semper evolvat^k. Et custodiens se omni hora a peccatis et vitiis, id est cogitationum, linguæ, oculorum^l, manuum, pedum, vel voluntatis propriæ: sed et desideria carnis amputare festinet^m.

Æstimet se homo de cœlis semper a Deo respici omni hora, et facta sua in omni locoⁿ ab aspectu Divinitatis videri, et ab angelis omni hora renuntiare. Demonstrat nobis hoc Propheta, cum in cogita-

tionibus nostris ita Deum semper præsentem ostendit, dicens: *Scrutans corda et renes Deus* (Psal. vii). Et iterum: *Dominus novit cogitationes hominum, quoniam vanæ sunt^o* (Psal. xciii). Et item dicit: *Intellexisti cogitationes meas a longe* (Psal. cxxxviii): et, *Quia cogitatio hominis confitebitur tibi* (Psal. lxxv). Nam, ut sollicitus sit circa cogitationes suas perversas, dicat semper utilis frater in corde suo: *Tunc ero immaculatus coram eo, si observavero me ab iniquitate mea* (Psal. xvi).

197 Voluntatem vero propriam, ita facere prohibemur, cum dicit Scriptura nobis: *Et a voluntatibus tuis averte* (Eccli. xviii). Et iterum: *Rogamus Deum^q in oratione, ut fiat illius voluntas in nobis* (Matth. vi). Docemur ergo merito non facere nostram voluntatem, cum cavemus illud, quod dicit sancta^r Scriptura: *Sunt viæ quæ videntur hominibus^s rectæ; quarum finis usque ad profundum inferni demergit* (Prov. xvi). Et cum item cavemus^t illud, quod de negligentibus dictum est^u: *Corrupti sunt, et abominabiles facti sunt in voluntatibus^v suis* (Psal. xiii). In desideriis vero carnis ita nobis Deum credamus semper esse præsentem, cum dicit Propheta Domino: *Ante te est omne desiderium meum* (Psal. xxxvii). Cavendum ergo ideo malum desiderium, quia mors secunda introitum delectationis posita est. Unde Scriptura præcipit, dicens: *Post concupiscentias tuas non est* (Eccli. xviii). Ergo si oculi Domini speculantur bonos et malos, et Dominus de cœlo semper respicit super filios hominum (Psal. xliii), ut videat si est intelligens, aut requirens Deum: et si ab angelis nobis deputatis quotidie die noctuque Domino factori nostro^x opera nostra nuntiantur, cavendum est ergo omni hora, fratres, sicut dicit in psalmo Propheta, ne nos declinantes in malo et inutiles factos (Psal. lxxv), aliqua hora aspiciat Deus, et parcendo nobis in hoc tempore, quia pius est, et exspectat^y nos converti in melius, ne dicat nobis in futuro: *Hæc fecisti^z, et tacui* (Psal. xliix).

^a Al., *ablactatum.*

^b Al., *matrem suam.*

^c Deest apud Hild., *ascendentibus.*

^d Al., *somno.*

^e Al., *in quæ latera.* Al., *inter quæ latera.* Al., *in quibus.* Al., *in quibus lateribus.*

^f Ita omnes mss.; sed Hild. cum editis, *vocatio.*

^g Deest apud Hild. et in uno ms., *Dei.*

^h Hild., *oblivionem præceptorum Dei omnino fugiens.* Afflig., *elationem omnino fugiat monachus.*

ⁱ Oxon., Concord., Flor., *ut qualiter.*

^j Oxon., *gehennam de peccatis incidunt.* Flor., *in gehenna de peccatis incidunt.* Cassin., Conc., *Regula Magistri* mss., *gehenna de peccatis incendit*; quam lectionem præfert Menardus. Boherius tamen ita scribit: « Smaragdus et Italicus habent: *Gehennam de peccatis incendunt.* Prima littera magis plana, minori indiget glossa. » Nihilominus Italica nihil habet difficultatis, nec sine fundamento vulgatum lectionem rejicit Menardus, tanquam ab imperito correctore projectam.

^k Recentiores, *revolvat.*

^l Deest *oculorum* in Conc., Flor. et mss. Cassin.

^m Menardus hæc verba *amputare festinet* amputanda existimat: exstant tamen in cod. Oxon.

ⁿ Al., *omni loco*, omisso *in.*

^o Hæc verba, *quoniam vanæ sunt*, desunt in Oxon., Cassin., Conc., Hild., Lyr. Compend. et aliis; ea tamen exponit Hildemar.

^p Oxon., *averte.*

^q Deest *Deum* in Conc. et Flor.

^r Deest *sancta* in Cass., Conc. et Flor.

^s Al., *videntur ab hominibus.* Hild., Sabin., Conchens., Lyr., *putantur ab hominibus.* Oxon., *putantur hominibus.*

^t Cass., *pavemus.* Flor., *paveamus.*

^u Oxon., *scriptum est.*

^v Quinque mss. cum quibusdam editis, *voluptatibus.*

^x Cass., *factorum nostrorum.*

^y Smar., *expectans.* Lyr. et Ebrul., *expectando.*

^z Couchens., *hæc fecisti.*

Secundus humilitatis gradus est, si propriam quis non amans voluntatem, desideria sua non delectetur implere: sed vocem illam Domini factis imitetur, dicentis: *Non veni facere voluntatem meam, sed ejus qui misit me* (Joan. vi). Item dicit Scriptura: *Voluntas^a habet pœnam, et necessitas parit coronam.*

Tertius humilitatis gradus est, ut quis pro Dei amore, omni obedientia se subdat majori, imitans Dominum, de quo dicit Apostolus: *Factus est^b obediens usque ad mortem* (Phil. ii).

Quartus humilitatis gradus est, si in ipsa obedientia duris^c et contrariis rebus, vel etiam quibuslibet irrogatis injuriis, tacita conscientia patientiam amplectatur: et sustinens, non lassescat vel discodat, dicente Scriptura: *Qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit* (Matth. xxiv). Item, *Confortatur^B cor tuum, et sustine Dominum* (Psal. xxvi). Et ostendens fidelem^d pro Domino universa etiam contraria sustinere debere, dicit ex persona etiam sufferentium: *Propter te morte tota die afficimur: æstimati sumus ut oves occisionis* (Psal. xliii).

Et securi de spe retributionis divinæ, subsequuntur gaudentes, et dicentes: *Sed in his omnibus superavimus, propter eum qui dilexit nos* (Rom. viii). Et item alio loco Scriptura: *Probasti nos, inquit, Deus; igne nos examinasti, sicut igne^e examinatur argentum; induxisti nos in laqueum; posuisti tribulationes in dorso nostro* (Psal. lxxv). Et ut ostendat sub priore debere nos esse, subsequitur, dicens: *Imposuisti homines super capita nostra.* Sed et præceptum Domini in adversis et in injuriis, per patientiam adimplentes, qui percussi in maxillam^f, præbent et aliam; auferenti tunicam, dimitunt et pallium (Matth. v); angariati^g milliario, vadunt et duo (Ibid.); cum Paulo apostolo falsos fratres sustinent, et persecutionem^h: et maledicentes se benedicunt (II Cor. xi, i, iv).

Quintus humilitatis gradus est, si omnes cogitationes malas cordi suo advenientes, vel mala a se absconse commissa, per humilem confessionem abbatiⁱ non celaverit suo. Hortatur nos de hac re Scriptura, dicens: *Revela Domino viam tuam, et spera in eum* (Psal. xxxvi). Et item dicit: *Confitemini Domino, quoniam bonus, quoniam in sæculum misericordia ejus* (Psal. cv). Et item Propheta: *Delictum meum cognitum tibi feci, et injustitias meas non operui^l. Dixi: Pronuntiabo adversum me injustitias meas Domino;*

et tu remisisti impietatem cordis mei^m (Psal. xxxi).

Sextus humilitatis gradus est, si omni vilitate vel extremitate contentus sit monachus; et ad omnia quæ sibi injunguntur, **199** velut operarium malum et indignum se judicet, dicens sibi cura Propheta: *Ad nihilum redactus sum, et nescivi: ut jumentum factus sum apud te, et ego semper tecum* (Psal. lxxii).

Septimus humilitatis gradus est, si omnibus se inferiorem et villiorem, non solum sua lingua pronuntiet, sed etiam intimo cordis credat affectu, humilians se, et dicens cum Propheta: *Ego autem sum vermis, et non homo; opprobrium hominum et abjectio plebis* (Psal. xxi); *exaltatus sum, et humiliatus, et confusus* (Psal. lxxxvii). Et item: *Bonum mihi, quod humiliasti me, ut discam mandata tua* (Psal. cxviii).

Octavus humilitatis gradus est, si nihil agat monachus, nisi quod communis monasterii regula, vel majorum cohortantur exempla.

Nonus humilitatis gradus est, si linguam ad loquendum prohibeat monachus; et taciturnitatem habens usque ad interrogationem non loquatur, monstrante Scriptura: *Quia in multiloquio non effugiturⁿ peccatum* (Prov. x). Et quia *vir linguosus non dirigitur super terram* (Psal. cxxxix).

Decimus humilitatis gradus est, si non sit facilis ac promptus in risu, quia scriptum est: *Stultus in risu^o exaltat^p vocem suam* (Eccli. xxi).

Undecimus humilitatis gradus est, si cum loquitur monachus, leniter et sine risu, humiliter cum gravitate, vel pauca verba^q et rationabilia loquatur; et non sit clamorosus in voce, sicut scriptum est: *Sapiens verbis innotescit paucis.*

Duodecimus humilitatis gradus est, si non solum corde monachus, sed etiam ipso corpore humilitatem videntibus se semper indicet; id est, in opere^r, in oratorio, in monasterio, in horto, in via, in agro: vel ubicunque sedens, ambulans, vel stans, inclinato sit semper capite, defixis in terram aspectibus, reum se omni hora de peccatis suis existimans, jam se tremendo judicio Dei^s representari æstimet; dicens sibi in corde semper illud, quod publicanus ille evangelicus, fixis in terram oculis, dixit: *Domine, non sum dignus, ego peccator, levare oculos meos ad cœlos* (Luc. xviii). Et iterum cum Propheta: *Incurvatus et humiliatus sum usquequaque* (Psal. cvii).

^a Cass., Regula Magistri, Flor., Conc., Couch., Comp., Dunstanus, voluptas.

^b Oxon. et alii mss. addunt Patri.

^c Oxou., tacite conscientiam amplectatur. Narb., tacite conscientia amplectatur. Flor., tacite conscientie patientiam amplectatur. Sabin., tacita conscientia per patientiam amplectatur. Quidam mss. cum editione Parisiensi et Guidone Juvenali, tacita conscientiam amplectatur, omisso patientiam, quod etiam reprobat Hildemarum, asserens verbum amplector tam servire dativo casui quam accusativo, et ita recte dici amplecti injuriis atque amplecti injurias: quare nec patientiam hic amplectitur.

^d Narb., fidem.

^e Deest in quibusdam igne.

^f Cass., in maxilla.

^g Flor., angarianti.

^h Al. deest et persecutionem.

ⁱ Flor., abbatem... suum.

^j Al., Hortans.

^k Al., dicit.

^l Al., non abscondi.

^m Al., peccati mei.

ⁿ Effugietur, edit. effugies.

^o Oxon. in risum.

^p Narb. exaltavit.

^q Deest in Oxon. verba.

^r Cassin., Flor., Conc. et quidam alii, in opere Dei.

^s Sabin., judicii die. Cass. et Flor., judicio, omisso Dei.

200 Ergo his omnibus humilitatis gradibus ascensis, monachus mox ad charitatem Dei ^a perveniet illam, quæ perfecta foras ^b mittit timorem : per quam universa, quæ prius non sine formidine observabat, absque ullo labore velut naturaliter ex consuetudine ^c

^a Deest apud Hild. Dei.

^b Al., foris.

A incipiet custodire; non jam timore gehennæ, sed amore Christi et consuetudine ipsa bona et delectatione ^d virtutum, quæ Dominus jam in operarium suum mundum a vitiis et peccatis, Spiritu sancto dignabitur demonstrare.

^c Conc. et Flor., et consuetudine.

^d Hild. dilectione.

COMMENTARIUS.

Hoc caput, quod S. Benedictus subjungit silentio, Prophetæ secutus exemplum, qui ait: *Obmutui et humiliatus sum*, quanto apud veteres fuerit in pretio, exinde patet, quod et S. Donatus et Magister suis in Regulis illud integrum inseruerint; quod venerabilis Benedictus Clusensis S. Michaelis monasterii sæculo XI abbas illud « ut unusquisque memorie commendaret persuaderet, dicens ibidem virtutum summam constare, unde quis facile queat ad celsitudinem cœlestem scandere, » teste Wilhelmo ejus discipulo; quod in pleno concilio Parisiaco anno 858, præsentibus S. Carlefi monachis lectum sit, ut ad meliorem frugem reducerentur; denique quod Grimlaicus postquam multa de humilitate in solitariorum Regula disseruit, sic tandem concluderit: « Si cui de humilitate altius libuerit perscrutari, ad Regulam S. Benedicti percurrat, ibique duodecim humilitatis gradus satis luculenter expositos inveniet. » Est autem humilitas virtus, qua quis verissima sui cognitione sibi ipsi vilescit, sive, ut citatus a Boherio S. Augustinus ait: « Virtus, per quam animus in nullo se efferens, nihilque boni sibi ascribens, exterius etiam dejecti præfert habitum. »

Clamat nobis divina Scriptura, fratres. Clamat, non simpliciter admone: surdos enim noverat homines ad humilitatis et abjectionis prædicationem, quos ad alta semper ferri probe sciebat.

Qui se exultat humiliabitur. Ut præclara hac similitudine explicat S. Augustinus (*Serm. 22, de Script.*): « Sicut deficit fumus deficient. Qui sunt qui sicut fumus deficient, nisi superbi non confitentes peccata sua, sed defendentes? Quare fumo comparati sunt? Quia fumus erigit se, extollit se tanquam in cœlum, sed quanto lit superior, tanto facilius evanescit et disperit. Rursus considerate quod dixi: solidior est fumus igni proximus, et terra proximus, nondum sic evanescit, nondum sic **201** est dispersus in ventos: quando autem attenuatur, evanescit, et disperit? quando se multum extulerit. Quia ergo superbus sic se erigit contra Deum quomodo fumus contra cœlum, restat ut ita deficiat, ut tanquam in ventos suæ vanitatis elatione dissipatus intreat, quemadmodum disperit fumus elatus tumida, non solida, magnitudine inflatus. Sic est enim fumus: vides magnam molem, habes quasi quod videas, et non habes quod teneas. » Quomodo autem humiliantur qui se exaltant, et vicissim exaltentur qui se humiliant, Hildemarum et post eum Bernardus Cassinensis ita intelligunt, ut qui hoc in sæculo se exaltant, humiliantur in futuro; et vicissim: verum non solum in futuro, sed etiam in præsentem Deus superbos humiliat, in grave aliquid peccatum eos cadere permittens, « sicut medicus sapiens in remedium majoris morbi patitur infirmum in leviolem morbum incidere, » ut angelici Doctoris exemplo utar (*2-2, q. 162, a. 6, ad 5*), frequentius autem in luxuriam: et vicissim etiam humiles hoc exultat in sæculo; hinc pie Petrus Venerabilis (*Lib. 1 Mir., cap. 20*): « Sancti, inquit, inter abdita latibulorum opera sua semper celare laborant; sed ea si homines lateant, lapides clamant. »

Cum hæc ergo dicit, ostendit omnem exaltationem genus esse superbiæ. Supponit hic S. Benedictus plura

esse superbiæ genera, et revera quæ hor assignare videtur doctor mellifluus his verbis (*Serm. 47, de Divers.*): « Est superbia cordis, superbia oris, superbia operis, et superbia habitus. Superbia cordis est, quando homo in oculis suis magnus est, contra quam Sapiens orat dicens: *Extolentiam oculorum meorum ne dederis mihi*; et alibi: *Væ qui sapientes estis in oculis vestris*. Superbia oris vel linguæ, quæ et jactantia dicitur, est quando homo non solum magna de se sentit, sed etiam loquitur; unde et Psalmista: *Disperdat Dominus universa labia dolosa, et linguam magniloquam*. Superbia operis est, quando homo exteriori quadam superbia, ut magnus appareat, agit, de qua idem Psalmista ait: *Non habitabit in medio domus mea, qui facit superbiam*. Superbia habitus est, quando homo ut gloriosus videatur, pretiosis se ornat vestibus; unde Paulus: *Non in veste pretiosa*; et Dominus: *Qui in mollibus vestiuntur in domibus regum sunt, ubi superbia abundat.* »

Superbia autem quæ Cassiano est « savissima bestia, et superioribus cunctis (vitiis de quibus locutus fuerat) immanior, perfectos maxime tentans, et propemodum jam positos in consummatione virtutum moram diriore depascens, » a verbo *super* dicitur, ut superbire idem sit ac *super se*, *super alios*, *super memoriam debitam ire*; unde S. Isidorus (*De Sum. Bono., cap. 58*): « Superbus, inquit, dicitur est, qui super vult videri quam est: qui enim vult supergredi quod est, superbus est. »

Quod se cavere Propheta indicat, dicens, etc. Ut nos humilitatis sequi vestigia, superbiæque fugere persuadeat, ad Christi comminationem Propheta subjungit exemplum, de se dicentis: *Domine, non est exaltatum cor meum*, etc. Quibus verbis, ut observat Bernardus Cassinensis, duplicem declarat habere se humilitatem: interioris **202** cum dicit: *Non est exaltatum cor meum*; exterioris cum addit: *Neque elati sunt oculi mei*, etc. Quod ex Smaragdo est dicere: « Nihil meis meritis reputavi, nihil scientiæ meæ contuli; sed si aliquid boni habui, totum gloriæ Dei dedi; nolui quasi mirabilis innotescere hominibus, nec quævisi aliquid super vires meas, unde me apud imperitos jactarem. Aliter: in magnis enim ambulare est magna de se unumquemque sentire. In mirabilibus est, mirabile de se aliquid existimare. »

Sed quid? si non humiliter sentiebam, etc. Quod ait: *Sicut ablactatus*, etc., duobus modis intelligit Hildemarum: 1. Sicut puer ablactatus cum solidum cibum comedere non potest, mortis subit periculum, ita et ego pro tuæ beatitudinis dulcedine mortis amaræ discrimen incurram, si non humiliter sensero: quam expositionem sequitur Bernardus Cassin. 2. Sicut mater infantem ablactatura, mamillis amaritudinis aliquid imponit, ut, ea degustata, lactare refugiat, ita mihi pro felicitatis dulcedine amaritudinem tribuas.

Unde, fratres. Fratres vocat non solum monachos, inquit Boherius, sed omnes etiam fideles, quos ad cœlestem patriam venire percipiat.

Si summæ humilitatis volumus calmen attingere. Summæ dicit humilitatis, magnum aliquid humilitatis virtutem esse demonstrans. Et revera humilitas

pro Christo suscepta regiam præfert dignitatem, ut loquitur Gilbertus de Ivoilandia (*Serm. 18, in Cant.*), cuius etiam magnitudo ex ipso Christi exemplo, et in hanc virtutem amore colligi potest, ut merito S. Bernardus dixerit (*Serm. 43, in Cant.*): « Magna humilitatis virtus, cui etiam Deitatis majestas tam facile se inclinat. » Et iterum (*Epist. 42*): « Nescio quo pacto familiarius semper humilitati propinquare solet Divinitas. Denique illa se induit, ut appareret hominibus; substantiam, formam, habitumque gestavit humilem, ipsius nobis commendans virtutis excellentiam, quam speciali sui voluit honorare presentia. » Culmen autem humilitatis Bernardo Cass. est caritas perfecta, quæ foras mittit timorem, de qua ad gradum 12; Boherio vel caritas, vel cælestis patria, vel ipse Deus, qui est exemplum et doctrina totius humilitatis.

Et ad exaltationem illam cælestem.] Hæc verba priorum possunt esse expositiva, exaltatio enim cælestis et summæ humilitatis culmen idem sonant, nempe cælestem patriam, ut mox explicabat Boherius.

Ad quam per præsentis vitæ humilitatem pervenitur, etc.] Hæc est enim ad eam via, quæ sicuti sola, ita et securissima; unde Joannes Climacus dicebat (*Grad. 25*): « Si superbia ex angelis demones quosdam effecit, haud dubie etiam humilitas ex dæmonibus facere potest angelos. »

Actibus nostris ascendentibus scala illa erigenda est, etc.] Hæc in scala ascendentes aut descendentes angeli dicuntur, nulli subsistentes aut residentes; « quatenus, inquit S. Bernardus 203 ad Garinum scribens (*Epist. 254*), palam daretur intelligi, inter perfectum et defectum in hoc statu mortalis vitæ nihil medium inveniri; sed quomodo ipsum corpus nostrum continue aut crescere constat aut decrescere, sic necesse sit et spiritum aut proficere semper aut deficere. »

Non aliud sine dubio descensus ille et ascensus a nobis intelligitur, nisi exaltatione descendere, et humilitate ascendere.] Quibus quadrat illud S. Cypriani (*De Zelo et Livore*): « Humilitate ad summa crescimus; » et S. Hieronymi ad Desiderium scribentis (*Epist. 154*): « Scis dogma nostrum humilitatis tenere vexillum, et per ima gradientes ad summa scandere; » denique S. Augustini seu cujusvis alterius (*Serm. 297 in append. Serm.*): « Humilitatis passibus ad cæli culmina ascenditur; quia Deus excelsus non superbia, sed humilitate attingitur, de quo scriptum est: *Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam*; unde et in Psalmis dicitur: *Excelsus Dominus, et humilia respicit, et alta a longe cognoscit*. Alta posuit pro superbis; humilia vero respicit, ut attollat; alta, id est superba, cognoscit ut dejiciat. »

Latera vero ejusdem scale dicimus nostrum esse corpus et animam.] Quem in locum Smaragdus: « Sapienter, inquit, nostrum corpus et animam hujus scale duo dicit esse latera; quia ex utroque omnis homo compositus constat, et pro amore Christi et vita æterna, ex utraque substantia quæ prævalet, agit bona; et ut in resurrectionis gloria in utraque substantia laboris sui recipiat præmia, in utraque substantia sollicite satagit Domini custodire mandata. » Ut autem hæc duo coaptentur latera, dolari debent; dolatur autem anima, ut post Bernardum Cassinensem ait Boherius, cum corpori suo compatiens de sua voluntate subtrahit, quod ejus impenditur necessitati ac sustentationi; dolatur et corpus, cum subtrahit sibi de potu, de cibo, de somno, de necessitate.

In qua latera diversos humilitatis gradus.] Varios humilitatis gradus variè assignaverunt, quos, si lubet, vide apud Hæstenum lib. vi, tract. 4, disq. 64. Sed in his recensendis assignandisque nullus S. P. Benedicto feliciter aut melius scripsit, qui suam de humilitate doctrinam a Cassiano, lib. iv cap. 59, acceptam præmio ornavit, debitum in ordinem disposuit, singulosque gradus illustravit, quibus undecimum dicitur

decimumque gradum adjecit. Cujus scalam tanti fecere posteriores, ut varis eam commentariis illustrarint.

Divina evocatio ascendendos inseruit.] Recentiores legunt *Divina vocatio*, atque ita Bernardus Cassinensis, cui « divina vocatio est electio, qua Deus eligit per gratiam quos per fructum boni operis misericorditer perducit ad gloriam; » sive, ut loquitur Boherius, « prædestinatio, quia quos vocavit, hos et prædestinavit; per hos enim gradus tantum prædestinati ascendunt ad superos. » Et hæc forte de causa S. Joannes Climacus (*Grad. 25*) dixerit solam esse virtutem humilitatis, quam damniorum nullus queat imitari. Nostra vero lectio omnium est antiquiorum, uno forte excepto Hildemaro. Quid autem 204 sit evocatio ita explicat Smaragdus: « Evocatio dicitur quando ad summum bellum non solum milites, sed etiam cæteri vocantur; unde evocare, educere seu provocare intelligitur; quod verbum apte satis hoc loco est positum, quia ut ad bellandum contra diabolum duodecim gradibus humilitatis armati fortiter consurgamus, quotidie a Domino evocamur, educimur et provocamur, » etc.

Hæc visionem Jacob mystice exposuit S. Benedictus, eamque humilitati adaptavit, quod alii cum ipso fecisse reperiunt. Alias ejusdem visionis apud alios expositiones offendens, S. Gregorius hanc exhibet (*Lib. v Moral., cap. 22*): « In itinere dormire, inquit, est in hoc præsentis vitæ transitu a rerum temporalium amore quiescere.... Angelos vero descendentes et ascendentes cernere, est civis superbiæ patriæ contemplari, vel quanto amore auctori suo semetipsum transcendendo inhaerent, vel quanta compassione charitatis nostris infirmitatibus descendunt. Et notandum valde est quod ille dormiens angelos conspicit, qui in lapide caput ponit... Caput quippe in lapide ponere, est mente Christo inhaerere, » etc. Aliter Hildemarus: « Per scalam intelligitur Scriptura divina, per angelos ascendentes et descendentes intelliguntur predicatores sancti; tunc enim ascendunt sancti, quando de Divinitate prædicant, sicut Joannes facit dicendo: *In principio erat Verbum*; et descendunt cum de humanitate prædicant, ut cum idem Joannes dicit: *Et Verbum caro factum est, et habitavit in nobis*, » etc. Aliter etiam Petrus Boherius in primo commentario: « Potest intelligi hæc scala religio monachalis..., latera ejus sunt claustrum monasterii et stabilitas collegii: gradus sunt vita, instituta, et doctrinæ sanctorum Patrum; angeli ascendentes sunt boni monachi, qui per observantiam regularium mandatorum recto cursu perveniunt ad celsitudinem perfectionis; descendentes quoque angeli sunt mali monachi, qui per præmissorum transgressionem ad ima mundi, et utinam non inferni, descendunt. »

De primo humilitatis gradu.

Primus itaque humilitatis gradus est, si timorem Dei sibi ante oculos semper ponens.] Primus ergo humilitatis gradus, cui S. Bernardus peccandi consuetudinem opponit, S. P. Benedicto est timor Dei: « Primus, inquit Smaragdus, ordine, quia primus est in cogitatione, in corde et voluntate. » Primus, quia initium sapientiæ: omnisque virtutis timor Domini, ut loquitur Propheta; primus denique, quia, ut dicit Cassianus (*Lib. iv, cap. 59*), « principium nostræ salutis, ejusdemque custodia timor Domini est; per hunc enim et initium conversionis, et vitiorum purgatio, et virtutum custodia his qui inveniunt ad viam perfectionis, acquiritur; qui dum penetraverit hominis mentem, contemptum rerum omnium parit, oblivionem parentum, mundique ipsius gignit horrorem. »

Hunc vulgo distinguunt in servilem, mercenarium, et filialem. « Primus 205 S. Bernardo est (*Serm. 2 Dom. post oct. Epiph.*) ne crucemur in gelienna, secundus ne exclusi visione Dei privemur tam ineffabili gloria, tertius timor replet animam omni sol-

litudino timidam, ne forte deseratur a gratia. » A corporeas delectationes interpretetur; vigent quippe in renibus delectationes veneræ. Aliter etiam Boherius: « Scrutans corda et renes, id est fideles et Judæos: Judæi dicuntur renes, a quibus Christus descendit secundum carnem; unde in psalmo, *Usque ad noctem increpauerunt me renes mei*, id est Judæi, a quibus descendit secundum carnem, persecuti sunt me usque ad mortem. »

Et iterum Dominus novit cogitationes hominum quoniam vanæ sunt. Quem in locum Hildemarus: « Nunquid solummodo homo cogitationes habet malas et non bonas? Quid est cum bona meditatur, cum Deo pacere cogitat, nunquid non est bona cogitatio? Vere bona est hæc cogitatio, sed Propheta dixit, *Hominum quoniam vanæ sunt*, ac si diceret, Quantum ad homines attinet, vanæ sunt, quia hominum sunt; non quantum ad Deum attinet, bonæ sunt, quia ex Deo sunt: quoniam homo nihil boni habet a se, sed si aliquid boni habet, a Deo habet. »

Et item dicit: *Intellexisti cogitationes meas a longe.* Id est antequam fiant; neque enim hic attenditur loci distantia, sed temporis.

Et quia cogitatio hominis constabit tibi. Id est cognoscetur a te. Nam « quia cogitatio nota est Deo, inquit Hildemarus, ipsa notitia dicitur Deo confiteri. » Quam expositionem sequitur Bern. Cassinensis, et confirmat Guido Juvenalis, hunc regulæ textum in Galice reddens: *La pensée de l'homme se montrera à toi et te fera hommage, car elle ne peut fuir ta connaissance.* Aliter tamen Smaragdus: « Cogitatio hominis, ait, tunc Deo confitetur, quando peccata præterita humili satisfactione ab illo damnantur; quia dum unusquisque divina illuminatione prævenitur, statim molestis turpium cogitationum pulsatur, sed eis Domino confiteri humiliter non veretur. »

207 Nam ut sollicitus circa cogitationes suas perversas. Ut nempe non exeant in deliberationem, sicuti ait Hildemarus.

Di'at semper utilis frater in corde suo. Utilis frater Trithemio « ille est, qui omnibus prodesse, et nulli desiderat obesse, qui nihil sapit, nisi quod Deo placere cognoscit, qui totam spem suam ponit in Domino, sine cujus auxilio se nihil posse facere certissime credit; » et Nicolao de Fractura « quem ponit de cogitationibus suis perversis dicitur utilis frater. »

Tunc ero immaculatus coram eo si observavero me ab iniquitate mea. Licet iniquitas vulgo pro peccato sumatur, hic tamen pro sola cogitatione prava debere accipi censent Smaragdus et Bernardus Cassinensis, idque postulare videtur sensus verborum S. P. Benedicti; nam ut sollicitus sit utilis frater circa cogitationes pravas, vult esse semper dicere: *Tunc ero immaculatus coram eo, si observavero me ab iniquitate mea*, quasi diceret, inquit Smaragdus: « Tunc immaculatam potero ducere vitam, si me non maculaverit cogitatio prava; neque enim potest sine macula vivere, cujus iniqua cogitatio polluit mentem, sed ille tantum bene immaculatus vivit, qui se ab iniquitate pravae cogitationis custodit. »

Voluntatem vero propriam ita facere prohibemus, cum dicit Scriptura nobis: « Et a voluntatibus avertere. » Quod tam de bona quam de mala intelligunt voluntate Hildemarus et Bernardus Cassinensis. Et certe ipsa bona voluntas cessat esse bona, cum efficitur propria, etiamsi bona appetere videatur; unde et Dominus illa reprobatur jejunia, in quibus reperitur voluntas nostra.

Et iterum rogamus Deum in oratione, ut fiat ejus voluntas in nobis. Id est in nostra, inquit Hildemarus. Recte omnino ad S. Benedicti mentem S. Augustinus seu quivis alius (Serm. 65 in Append. serm.): « Certe cum dicimus, *Fiat voluntas tua*, docemur semper ad Dei, non ad nostram respicere voluntatem; quia in nostra voluntate aliquoties contraria sunt; in Domini voluntate vita est semper et bonitas. »

Et iterum Dominus novit cogitationes hominum quoniam vanæ sunt. Quem in locum Hildemarus: « Nunquid solummodo homo cogitationes habet malas et non bonas? Quid est cum bona meditatur, cum Deo pacere cogitat, nunquid non est bona cogitatio? Vere bona est hæc cogitatio, sed Propheta dixit, *Hominum quoniam vanæ sunt*, ac si diceret, Quantum ad homines attinet, vanæ sunt, quia hominum sunt; non quantum ad Deum attinet, bonæ sunt, quia ex Deo sunt: quoniam homo nihil boni habet a se, sed si aliquid boni habet, a Deo habet. »

Et item dicit: *Intellexisti cogitationes meas a longe.* Id est antequam fiant; neque enim hic attenditur loci distantia, sed temporis.

Et quia cogitatio hominis constabit tibi. Id est cognoscetur a te. Nam « quia cogitatio nota est Deo, inquit Hildemarus, ipsa notitia dicitur Deo confiteri. » Quam expositionem sequitur Bern. Cassinensis, et confirmat Guido Juvenalis, hunc regulæ textum in Galice reddens: *La pensée de l'homme se montrera à toi et te fera hommage, car elle ne peut fuir ta connaissance.* Aliter tamen Smaragdus: « Cogitatio hominis, ait, tunc Deo confitetur, quando peccata præterita humili satisfactione ab illo damnantur; quia dum unusquisque divina illuminatione prævenitur, statim molestis turpium cogitationum pulsatur, sed eis Domino confiteri humiliter non veretur. »

207 Nam ut sollicitus circa cogitationes suas perversas. Ut nempe non exeant in deliberationem, sicuti ait Hildemarus.

Di'at semper utilis frater in corde suo. Utilis frater Trithemio « ille est, qui omnibus prodesse, et nulli desiderat obesse, qui nihil sapit, nisi quod Deo placere cognoscit, qui totam spem suam ponit in Domino, sine cujus auxilio se nihil posse facere certissime credit; » et Nicolao de Fractura « quem ponit de cogitationibus suis perversis dicitur utilis frater. »

Tunc ero immaculatus coram eo si observavero me ab iniquitate mea. Licet iniquitas vulgo pro peccato sumatur, hic tamen pro sola cogitatione prava debere accipi censent Smaragdus et Bernardus Cassinensis, idque postulare videtur sensus verborum S. P. Benedicti; nam ut sollicitus sit utilis frater circa cogitationes pravas, vult esse semper dicere: *Tunc ero immaculatus coram eo, si observavero me ab iniquitate mea*, quasi diceret, inquit Smaragdus: « Tunc immaculatam potero ducere vitam, si me non maculaverit cogitatio prava; neque enim potest sine macula vivere, cujus iniqua cogitatio polluit mentem, sed ille tantum bene immaculatus vivit, qui se ab iniquitate pravae cogitationis custodit. »

Voluntatem vero propriam ita facere prohibemus, cum dicit Scriptura nobis: « Et a voluntatibus avertere. » Quod tam de bona quam de mala intelligunt voluntate Hildemarus et Bernardus Cassinensis. Et certe ipsa bona voluntas cessat esse bona, cum efficitur propria, etiamsi bona appetere videatur; unde et Dominus illa reprobatur jejunia, in quibus reperitur voluntas nostra.

Et iterum rogamus Deum in oratione, ut fiat ejus voluntas in nobis. Id est in nostra, inquit Hildemarus. Recte omnino ad S. Benedicti mentem S. Augustinus seu quivis alius (Serm. 65 in Append. serm.): « Certe cum dicimus, *Fiat voluntas tua*, docemur semper ad Dei, non ad nostram respicere voluntatem; quia in nostra voluntate aliquoties contraria sunt; in Domini voluntate vita est semper et bonitas. »

Sunt viæ quæ videntur hominibus rectæ, etc.] Hauc

Scripturæ locum ita explicat citatus a Boberio abbas Moyses : « Scripturæ Judæorum vel gentilium inducunt monacho quandam complacentiam plusquam eodices fidei Christianæ, expositiones etiam sacræ Scripturæ novum dantes intellectum videntur ei recte, multiplicata jejunia, et orationes ultra usum communem cœnobii recte dijudicat; persequi vero extra cœnobium piæ causas, puta monasteriorum, nichorum, desolatorum, monialium, rectum ei videtur et sanctum; quod tamen illusionem sæpe diabolica procuratur; et ideo istæ viæ quæ videntur rectæ usque ad infernum demergunt. » Sed Smaragdus textum illum intelligi posse existimat de illis « qui nunc electi esse videntur, sed quia non sunt a Domino, reprobandur; » additque : « Potest et de 208 illis non inconvenienter intelligi, quos vitia sub simulatione virtutum decipiunt.... Intelligitur et de hæreticis, quorum dogma illis videtur rectum, sed a catholicis viris discernitur, et judicatur esse pravum, quia sequaces suos ducit ad tartarum. » Hildemarus vero locum interpretatur de vitio sub specie late virtutis; vel quando bonum pro meliori, et melius accipitur pro optimo; et iterum de bonis illis quæ sunt absque benedictione patris spiritalis, ut sunt jejunare, vigilare, etc., quæ S. Benedictus præsumptioni deputat, et vanæ gloriæ, non mercedi.

In desideriis vero carnis ita nobis Deum credamus esse præsentem, cum dicit Propheta Domino : « Ante te omne desiderium meum. »] Quem Prophetæ versiculum S. Augustinus de bono desiderio, hunc S. Benedictus de malo intelligit, nimirum de desiderio carnis, quod cum spiritui rectæque rationi repugnet, non potest esse bonum, nisi forte occasionem, in quantum illius procurat bonum, qui sibi resistit. Hildemarus et Bernardus Cassinensis tam de bono quam de malo interpretantur; quibus favet vox universalis *Omne : Ante te omne desiderium meum*, hoc est, notum tibi est. Vel etiam ante te omne desiderium meum, id est subditum est voluntati tuæ, nec aliud desidero quam quod me desiderare jubes.

Ergo si oculi Domini.] Oculi Domini Smaragdus « respectio est divina, qua semper respicit super bonos, ut eos ab insidiis inimici defendat, a peccatis custodiat, et bonis jugiter operibus persistere faciat; » vel juxta Cassianum (*Lib. viii, cap. 4*) in oculis Dei « immensitatem perspicacitæ, qua universa perlustrat et perspicit, et quod nihil eum ex his quæ ex nobis geruntur, gerendave sunt, seu cogitantur, lateat, scire possimus. » Absit enim ut corporeum aliquid in Deo existimemus, ut quondam voluerunt anthropomorphitæ, quorum errorem refutat Theodoretus quæst. 20 in Genesim. De his agit Sozomenus, lib. viii, cap. 14; Cassianus, collat. 10, cap. 2 et sequentibus; Genadius, de Viris Illustrib., cap. 33; Nicephorus, lib. ii, cap. 14.

Speculantur bonos et malos.] Speculantur ergo oculi Domini bonos et malos, ut bonis bona et malis retribuatur mala, ut illis pro bonis operibus præmia, istis pro pravis actionibus pœnam tribuat sempiternam; istos ut exaudiat et salvet, illos ut perdat et damnet, sicut scriptum est : *Oculi Domini super justos, et aures ejus ad preces eorum; vultus autem Domini super facientes mala, ut perdat de terra memoriam eorum*, inquit Smaragdus.

Et Dominus de celo semper respicit super filios hominum, ut videat si est intelligens aut requirens Deum.] Particula aut ex Hildemaro hic sumitur copulative pro et, ut is sit intelligens Deum, qui et requirens.

Et si ab angelis nobis deputatis quotidie die noctuque Domino factori nostro opera nostra nuntiantur.] Nuntiant ergo cœlestes illi spiritus opera nostra Deo, 209 unde et angeli, id est nunti dicuntur, non quasi nesciat ille, sed « ut officium suum et ministerium impleant, quia nuntii sunt, » inquit Haimo Halberstensis. Vel, ut ait Origenes : « Offerunt sancti angeli Dei, non quasi nesciat is qui omnia novit antequam fiat, sed ut testes efficiantur sanctitatis atque pie-

tatis justorum. Iterum tanquam desidentes impietates et injustitias injustorum, atque etiam ipsius diaboli; hæc namque demonstrans atque significans Dominus dicit de illis bonis servis, hoc est angelis : Venientes autem nuntiaverunt Domino suo omnia quæ facta fuerant. » Vel etiam, ut addit Bernardus noster : « Nuntiant opera nostra mala, ut a Deo accipiant quomodo et quando sunt castiganda ad emendationem; et ideo renuntiatio illa angelorum timenda, et congrua emendatione eorum correptio prævenianda. »

Modum annuntiandi exponit Hildemarus his verbis : « Cum unusquisque angelus sive bonus sive malus gaudet de nostris bonis, vel tristitur de nostris malis, ipsum gaudium, quia Deo notum est, vel ipsa tristitia, quia cognita est Deo, ipsius gaudii vel tristitiæ notitia Deo dicitur ab angelis nostra facta nuntiare. »

Porro cum de angelis nobis deputatis hic in plurali loquatur S. P. Benedictus, videtur in ea fuisse sententia, quæ duos unicuique hominum angelos deputatos sibi tenet, quorum unus bonus ad custodiam datus, alter malus ad exercitium. Plane de bono angelo nulla est apud catholicos controversia; constat enim multis Scripturæ testimoniis suum quemque hominum habere custodem; de malo vero non ita pro certo habetur, tum quia parum solidum hæc sententia fundamentum in Scriptura habere videtur, tum quia liber Pastoris, cujus auctoritate hanc opinionem acceperunt veteres scriptores, inter apocrypha a Gelasio recensetur, tum etiam quia si Deus malos deputasset hominibus angelos, auctor peccati aliquo modo censeretur.

Non defuere tamen ex antiquis Patribus qui ita docerent. Ita Origenes homilia 10 in Lucam, Gregorius Nyssenus in Vita Mosis, Cassianus collatione 8, cap. 17, et collat. 13, cap. 12; Beda in cap. xii Actuum apost.; Hildemarus et Bernardus Cassin. in hunc locum, sed et multi haud ignobiles theologo, quos inter Petrus Lombardus lib. ii Sent., dist. 11. Et sane Apostolus datum sibi angelum Satanæ, qui se colaphizet, testatur. Vide Maldonatum in cap. xviii Matthæi.

Quandonam vero illi nobis deputentur varias fuisse opiniones scribit Hildemarus : « Unusquisque, inquit, homo habet angelum bonum et malum sibi deputatum; malum quippe a die nativitatis, bonum autem angelum, secundum quorundam opinionem, a die nativitatis; alii autem dicunt a die baptismatis; nonnulli vero dicunt a discretionis boni et mali unumquemque hominem bonum angelum habere. » Idem habent Bernardus Cassin. et Boberius. Ex his tribus opinionibus prima probabilior videtur, quam Smaragdus his verbis, quæ desumpsit ex S. Hieronymo (*In cap. xviii Matth.*), tuctur : « Magna dignitas animarum, ut unaquæque 210 anima habeat ab ortu nativitatis in custodiam suam angelum delegatum. »

Cavendum est ergo omni hora, fratres, etc.] Hæc omnia plana sunt, nec expositione indigent, sed meditatione.

De secundo humilitatis gradu.

Secundus humilitatis gradus est, si propriam quis non amans voluntatem.] Secundus humilitatis gradus, cui libertatem peccandi opponit S. Bernardus, est ut quis propriam non amet voluntatem; ut quid enim amaret, cui abrenuntiavit Domino Christo vero Regi militaturus obedientiæ fortissima atque præclara arma assumpsit, quam in monasterio sequi prohibetur, quam odio habere præcipitur, cujus potestatem se haudquaquam habere cognoscit? Merito autem inter humilitatis gradus ad unum propriam voluntatis reponitur; quia, ut dicit S. Joannes Climacus (*Grad. 25*), « humilis corde suam voluntatem semper tanquam deceptricem execratur. » Et postea : « Crux est, et grave onus humili, quando sibi credere cogit-

tur, uti superbo quanto alterius sententiæ stare jubetur. » Hinc præclara illa senioris cujusdam sententiæ a Boherio in secundo comm. relata: *Mea namque tristitia est, si propriam [fecero] voluntatem.*

Desideria sua non delectatur implere.] Recte inde consequitur, ut qui propriam non amat voluntatem, is desideria sua non delectatur implere. Implantem vero desideria recte onagro comparat S. Odo abbas Cluniac., explicans illud Scripturæ (*Lib. 1 Collat., n. 33*): *Quasi pullum onagri liberum se putat: « Onager, inquit, dicitur asinus agrestis; agrestia autem animalia libertatem amant, et ire quo volunt, et quiescere quando volunt: qui ergo implere mala quæ desiderat per effrenatam libertatem quærit, pullo onagri similis esse concupiscit; talis videlicet, quia ad aliud non reservatur, sub disciplina quasi agrestis bestia non restringitur. » Porro ad odium propriæ voluntatis triplici nos stimulo excitat S. P. Benedictus: exemplo Christi, comminatione pœnæ propriam voluntatem sequentis, et coronam quam illius alme andræ felix parit necessitas.*

Sed velle illam Domini factis imitetur dicentis: Non veni facere voluntatem meam, sed ejus qui misit me.] « Idcirco enim, ut ait apud Cassianum (*Coll. 24, c. ultimo*) abbas Abraham, Dominus noster ac Salvator, ut nobis amputandam voluntatem nostrarum formam traderet. *Non veni, inquit, facere voluntatem meam, sed voluntatem ejus qui misit me; et iterum: Non sicut ego volo, sed sicut tu: quam virtutem illi specialiter exercent, qui in cœnobii commorantes senioris reguntur imperio, qui nihil omnino arbitrio suo agunt, sed voluntas eorum ex voluntate pendet abbatis. » Quapropter, ut hic Hildemari verbis utar, « debet monachus, cum aliquid durum aut contrarium sibi imperatum fuerit, dicere: Non veni **211** facere voluntatem meam, sed ejus qui misit me, id est: Non veni adimplere voluntatem carnis, sed Dei, cujus instinctu huc missus sum. Sive etiam: Non veni facere voluntatem meam, id est carnis, hoc est quod mihi leve et suave est, sed abbatis mei, qui me **C** misit in hanc obedientiam. »*

Et item Scriptura dicit: « Voluntas habet pœnam et necessitas parit coronam. »] Illic locus nullibi in Veteri aut Novo Testamento reperitur; sed Scripturæ vocabulum ad alias etiam quam sacras Scripturas significandas nonnunquam usurpant scriptores. Ita S. Valerius: « Quoniam Scriptura testatur, quod omne peccatum quod remissum indisciplinatusque admisit frater, ad negligentem protinus revertatur seniorum. » Petrus Venerabilis: « Accedat et peccator Theophilus, qui, ut Scriptura apud plures jam usitata narrat, post quadraginta dierum pœnitentiam Christi corpore suscepto facie refusit ut sol. » Milo episcopus Mindensis ad Gorzienses monachos scribens: « Nam licet in divina pagina legatur quod exhibitio operis probatio sit veræ dilectionis. » Quæ verba sunt ex S. Gregorio, non ex Scriptura sacra: eodem ergo sensu Scripturæ vocem usurpat hic sanctus Benedictus; quamvis ea quæ profert implicite variis in sacra Scripturæ locis reperiantur. Sed reperiat necne, sane præclara et omnium monachorum mentibus altius insculpenda sententiæ est, *Voluntas habet pœnam, et necessitas parit coronam.*

Voluntas habet pœnam.] Quod duobus modis ex Hildemaro potest intelligi. 1° Voluntas abnegata habet pœnam tum ex parte naturæ, cui ad amputandas voluntates magnus superandus est labor, quam ex parte falsorum fratrum, qui obedientem monachum infestare non cessant. 2° Voluntas propria superiori haud subjecta habet pœnam, et quidem perpetuam: est enim murus ferreus, qui hominem a Deo separat atque divellit, ut dicebat apud S. Dorotheum abbas Pastor (*Doctr. 5, n. 4*). Vel etiam temporalem, primo ab eo qui eam implere delectatur, quem justo Dei judicio propria inde conscientia cruciat. Nam, ut ait S. Bernardus (*Epist. 11*), « Hoc ad æternam

justamque Dei legem pertinuit, ut qui a Deo noluit suavis regi, pœnaliter a seipso regeretur; qui que sponte juxta suave et onus leve charitatis abjecit, propriæ voluntatis onus importabile pateretur invitus. » Secundo a prælato, qui propriam in subdito plectit voluntatem: quo sensu locum istum Regulæ videtur intellexisse Richardus de S. Angelo, in eum ita scribens: « In hoc habet pœnam, quia nos renuntiamus propriæ voluntati in ipsa susceptione ordinis; postmodum promittimus obedientiam, et renuntiationem sive promissionem nostram servare debemus; si vero contrarium facimus, pœnam habet, et erit arbitraria, cum hic non statuatur. »

Et necessitas parit coronam.] Necessitas scilicet propriæ voluntatis amputandæ tam in rebus malis, ut non peccemus, quam in bonis, quas sine benedictione Patris spiritualis tacere prohibemur, parit coronam, quam reddit nobis aliquando justus judex.

212 Porro hunc gradum humilitatis non scandunt, qui aut importunitate, aut pusillanimitate licentiam a superiore extorquent ea faciendi etiam bona quæ desiderant; nam *extorta seu coacta licentia, licentia non est, sed violentia*, inquit S. Bernardus (*Epist. 87*), frustra sibi de abbatis permissione blandiuntur, qui non tam vocem quam voluntatem attendere debuerant. *Vide Petri Vener. epistolam ad Gislebertum eremitam, lib. 1, epist. 20.*

De tertio humilitatis gradu.

Tertius humilitatis gradus est, ut quis pro Dei amore, omni obedientia se subdat majori.] Recte enim sequitur, ut qui propriam non amans voluntatem desideria sua haud delectatur implere, omni obedientia se subdat majori: quod duobus modis ex Hildemaro intelligi potest. 1° Referendo vocem universalem *omni ad obedientia*, ut sensus sit, quæcumque juserit abbas, sive contineatur in Regula, sive non, ea impigre monachus exsequatur. Atque ita hunc S. Benedicti locum intellexit S. Bernardus (*De Præc. et Disp., cap. 6*): « In eadem Regula, inquit, tertius gradus humilitatis præscribitur, ut omni obedientia monachus se subdat majori. Dicens quippe *omni*, non vult nos in obediendo mensura esse contentos professionis, non attendere promissi debitum, non de pacto sumere modum; sed transire alacriter etiam votum, et obedire in omnibus. » Similiter Petrus Blicherius in secundo comm.: « Omni obedientia, id est nihil suæ discretionis, sed judicio ejus universa committat, ac monita ejus sitiens libenter auscultet. » Eodem modo etiam Menardus. 2° Referendo terminum *omni ad majori*, quasi diceret, *Omni majori se subdat et obediat*. Majoris autem nomine non solum abbas, qui *Major monasterii* in conc. Carth. iv, can. 15, appellatur, intelligendus esset, sed etiam quicumque alius supra se positus, ut præpositus, deranus, alicujus obedientiæ seu ministerii præfectus, verbi gratia, sacrista, cellerarius, aut alicujus artis magister, vel etiam antiquior ordine professionis; imo etiam inferior, quem sibi ex humilitate superiorem arbitrat. Atque hunc esse Hildemari sensum, quem Bernardus Cassinensis et Boherius in primo Comm. sequuntur, satis indicat his verbis: « Alio modo intelligitur, id est ut in omni obedientia cupiat, vel habeat majorem, id est magistram. »

Imitans Dominum, de quo dicit Apostolus: Factus est obediens usque ad mortem.] Eandem obedientiæ formam præscribit monachus S. Basilius (*Reg. Brev. interr. 116*), cum facta interrogatione: « Usque ad quem modum obedire oporteat, qui placendi Deo regulam implere cupit? » respondet: « Apostolus hoc ostendit, ubi nobis obedientiam Domini, qui factus est obediens usque ad mortem, mortem autem crucis, ita proposuit, ut præmiserit illud: *Hoc autem sentite in vobis quod est in Christo Jesu.* » Idem ergo sentire debet humilis monachus, quod et in Christo Jesu, atque ejus exemplo obedire **213** etiam usque ad mortem: id quod duobus item modis cum Hildemara

tantummodo respondisse; hunc enim mo em habebat, ut quodcumque culparetur, nunquam seculum diffileretur. »

Et sustinens non lassescat.] Id est animo ne despondeat. « Necesse est enim, verba sunt Hildemari, ut istud *lassescat* ad animam referatur, non ad corpus; quia perfectus monachus licet lassetur corpore pro fragilitate, tamen mente desiderat semper implere. »

Vel discedat.] Sed istud *discedat* ex Bernardo Cassinensi « pertinet ad utrumque, ad corpus videlicet vel ad mentem; quia si propter prædicta monasterium dimittit, vel opus injunctum prætermittit, hoc est discedere corporaliter. Item si murmurans in corde suo proponit obedientiam non implere; hoc est discedere mentaliter. » Brevius Boherius, non discedat a Deo, vel a patientia.

Dicente Scriptura: Qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit. Et item: Confortetur cor tuum, et sustine Dominum.] Quem in locum Bernardus Cassinensis, « Sustine, inquit, Dominum, quasi diceret: non est quodlibet aliud pondus quod portas; sed ipsum Dominum obediendo toleras et portas; ipse vero dulce pondus est, quia onus ejus leve, et jugum **216** ejus snave. Ipsum ergo sustinere, ipsum patienter portare; nam tu ab ipso sustentaris, tu ab ipso sa variis. »

Et ostendens fidelem pro Domino, etc.] Ut nos magis ad quartum hunc humilitatis gradum scandendum, et universa etiam contraria alacriter sustinenda excitaret, ad Scripturæ testimonium addit exempla, voceque sanctorum martyrum, quorum verba Scriptura nobis eorum nomine proponit dicens: *Propter te morte officimur*, quod ita Gallice reddit Guido Juvenalis: *Nous pensons à la mort, et mortifions nos membres. Tota die*, id est omni vite tempore, ut exponit Hildemarus, *æstimati sumus sicut oves occisionis*. Tribus præsertim de causis ovibus se sancti martyres comparant: 1° quia sicut ovis occidenti non resistit, ita nec ipsi resistunt, nec malum pro malo repondunt; 2° quia, sicut ovis suis etiam percussoribus lanam tribuit, ita et SS. martyres suos adversarios, ubi se locus obtulerit, adjuvant beneficiis; 3° quia, sicut ovis læc de visceribus imperit, ita et illi viscera misericordiae et compassionis suis exhibent inimicis. Horum hic nobis proponit exemplum S. Benedictus, ut illud imitemur in adversis, et sicut oves coram tendente obmutescimus: unde lepide hunc in locum Bernardus Cassinensis, et post eum Boherius: « Sicut ovis quæ deputata est occisioni, ad hoc nutritur, ad hoc pascitur, ad hoc conservatur, ut postmodum occidatur, sic et monachus ab aliis æstimatur, et in se debet æstimare quod non ob aliud pascatur in refectorio, non ob aliud sibi serviatur in infirmitorio, non ad aliud conservetur in claustris, nisi ut sit Christi hostia, Christi victima, et sub obedientiæ gladio moriatur. »

Et securi de spe retributionis divinæ subsequuntur gaudentes, etc.] Prosequitur S. Pater voces SS. martyrum, in quibus novum patientiæ stimulum advertimus in proxima spe retributionis divinæ; qua excitati *subsequuntur, gaudentes*; « grata est enim ignominia crucis ei qui crucis pro ingratus non est, » ut dicebat S. Bernardus (*Serm. 25, in Cant.*). *Et dicentes: Sed in his omnibus, scilicet duris, contrariis, irrogatisque injuriis, superamus, id est usque ad mortem perseveramus ex Hildemaro, et Boherio; propter eum qui dilexit nos, cum adhuc illius essemus inimici: et in hoc novum patientiæ stimulum agnosce; si enim eum qui nos tanto persecutus est amore, tantisper dilexerimus, quid ejus causa non tolerabimus adversi?*

Et item alio loco Scriptura: Probasti nos, inquit, Deus.] Et istæ voces sunt adhuc SS. martyrum. *Probasti nos, Deus*, inquit, non simpliciter probasti sumus; quia nulla accedit hominibus probatio, nisi a Deo volente aut permittente. *Ignis nos examinavit sicut ignis examinatur argentum. O pietas! o*

A clementia! igne nos examinasti, non consumpsisti; ad hoc enim tribulationis ignem immittit Deus, non ut pereamus, sed ut puriores evadamus, et ut ab omnibus sordibus mundati, venire mereamur ad diadema regis æterni, ut loquitur Smaragdus.

217 *Induxisti nos in laqueum, posuisti tribulationes in dorso nostro.*] Quem in locum Smaragdus: « Induxisti nos in laqueum propter exaggerationem dicit tribulationis, ut intelligas omne genus tribulationis in hoc sæculo super electos venire; quia omne genus gloriæ a Domino in futuro sperant recipere. » Laqueus iste SS. martyrum est carcer, et vincula quibus constringuntur. Porro has SS. *sufferentium* voces merito sibi vindicare possunt monachi, et dicere Christo: Induxisti nos in laqueum. Laqueus eorum ex Bernardo Cass. et Boherio, est claustrum monasterii, in quo per stabilitatem et professionem monasticam non minus stringitur monachus quam captum animal laqueo; « sed hujusmodi quidem vinculum libertatem animæ operatur, et claudit inferni ostium, » inquit Boherius. Isto nos Christus Dominus (gratias Deo) laqueo illaqueavit, cum nos inextricabili sæculi laqueo liberavit.

Et ut ostendat sub priore debere nos esse.] *Sub priore*, id est sub abbate, secundum Smaragdum, Hildemarum et Bernardum Cassinensem. Hic tamen addit: « vel sub priore, id est sub præpositis, decano, et aliis locum tenentibus prioratus. »

Subsequitur dicens: Imposuisti homines super capita nostra.] Et istæ iterum sanctorum sunt martyrum voces, quas hic ad propositum explicans Bernardus Cassinensis: « Nota, inquit, quod non dicit tantum: posuisti homines super nos, sed super capita nostra; posuisti homines, non angelos, natura justos, puros, stabiles, et a Deo confirmatos, sed homines de limo terræ plasmatos, de vili semine conceptos, fragiles, peccatores, aliud docentes, et aliud facientes. Super capita nostra: in capite est imaginatio rationalis et memorativa, ut et sic omnia sint sub ejus imperio captivata. Item in capite sunt quinque sensus corporis, qui per veram obedientiam et superioris imperium captivantur: hoc est enim imponere hominem super capita nostra, videlicet ille homo qui est capitaneus monachorum. »

Sed et præceptum Domini in adversis et injuriis per patientiam adimplentes, qui percussus in maxillam, præbet et aliam.] Ubi Smaragdus: « Qui in injuriis irrogatis non reddit malum pro malo, ille maxillam percutienti unam præbet et aliam. Apud Cassianum (*Collat. 16, cap. 22*) abbas Joseph per *aliam* intelligit, non *sinistram maxillam* sed *aliam dextram maxillam*, interiorē scilicet; ita « et si exterior dextra tua impetum ferientis exceperit, interior quoque homo per humilitatis assensum dextram suam præbet verberandam, compatiens exterioris hominis passioni, et quodammodo succumbens atque subjiciens suum corpus ferientis injuriæ, ne exterioris hominis cæde, vel tacitus intra moveatur interior. » Hildemarus quoque locum istum explicat de animi præparatione ad sufferendum percussorem, ejusque si ita placuerit plagas iterato excipiendas; aliasque hujus loci mysticas expositiones adducit, sicut et Boherius, quas **218** consulto prætermittimus. Potest tamen et in sensu litterali accipi, magnamque indicat perfectionem, dummodo non ex superba mente, et quasi aliis insultandi et provocandi gratia, ut illi de quibus Cassianus *collat. 16, cap. 20*, sed humili corde suam ipsius abjectionem sitienter exerceatur.

Auferenti tunicam dimittit et pallium.] Quod ita exponit Smaragdus: « Ille qui maledictum non reddit pro maledicto, auferenti tunicam dimittit et pallium. » Aliter Bernardus Cassinensis: « Ille est, subtrahenti sibi de utilibus seu superfluis dimittit etiam de sibi necessariis: Dimittit dico, id est ad dimittendum paratus est. » Sed Hildemarus hunc locum ad litteram capiens, « si quis, inquit, adversator, et probator patientiæ sive impatientiæ nostræ voluerit a

nobis aliquid nostrum tollere, et de nostro jure in suum jus transferre, nos non solum debemus illi relinquere ea quæ improbe petit, sed etiam illa quæ ipse non petierat dimittere. » Vide Vitam S. Macarii Ægypt. abbatis cap. 4, apud Boll. 15 Januar.

Angariati milliario vadunt et duo.] *Angariati milliario*, id est milliarium facere coacti, sive mille passus; nam milliarium mille passus terminat; passus autem quinque pedes continet, ut notat Hildemar. *Vadunt et duo*, ita ut tria vadant milliaria. Tria posuit, quia ternarius numerus pro perfectione ponitur in Scripturis, ob honorem sanctæ Trinitatis, ut ostendat perfectam debere esse monachorum perfectionem, inquit Hildemar. At vero secundum Smaragdum, « qui non vincitur a malo, sed vincit in bono malum, angarianti milliario voluntarie pergit d. o. »

Cum Paulo apostolo falsos fratres sustinent et persecutionem.] Falsi fratres Bernardo Cassinensi « sunt mala opera facientes, ad peccatum suis suggestionibus, suorum exemplorum corruptionibus simpliciter vel minores inducentes, murmuratores, detractores, conspiratores, etc. » Qui tamen portandi, eorumque sive corporum, sive morum infirmitates patientissime tolerandæ sunt.

Et maledicentes se benedicunt.] Benigne respondendo, Deum pro eorum conversione orando, et bonum eis exemplum præbendo.

Porro huic quarto humilitatis gradui S. Bernardus opponit novum superbiæ, scilicet fictam confessionem, qua quis reum se confitetur, non quidem humilitatis ergo, ut puniatur, sed ut sanctus reputetur, sive ab aliis arguatur.

De quinto humilitatis gradu.

Quintus humilitatis gradus est, si omnes cogitationes malas cordi suo advenientes, vel mala a se absconse commissa per humilem confessionem abbati non celaverit suo.] Unde et apud Cassianum 219 (Coll. 2, c. 10) abbas Moyses: « Humilitatis, inquit, hæc erit prima probatio, si unicuique non solum quæ agenda sunt, sed etiam quæ cogitantur seniorum reserventur examini. » Et quidem recte omnino postquam in quarto humilitatis gradu patientiam in duris, contrariis, et irrogatis injuriis reposuit S. P. Benedictus, in quinto humilem constituit confessionem; quia difficile est ut qui patitur injuriam, aliquo indignationis aut murmurationis motu adversus inferentem non feratur, ad quem superandum non parum confert humilis confessio.

At gravis hic oritur difficultas, qua de confessione loquitur S. Benedictus: de sacramentali, an de usitata illa et laudata a spiritualis vitæ magistris, quæ consilii causa a monachis usurpatur. Qua in re satis divas video commentatorum sententias. Nam Bernardus Cassinensis, Richardus de S. Angelo, Boherius, Joannes de Turrecremata, Matthias Lambertus, Columbanus Uranx, de sacramentali confessione sanctum Benedictum interpretari videntur. Quidam de utraque locutum fuisse existimant. Atque ita Theobaldus Artaldus Cœlestinus in Gallica expositione Regule Benedictinæ, Joannes Craesbeeck, Antonius Perez, ad quam sententiam inclinat Benedictus Hæftenus, ita tamen ut magis in eam propendat, quæ de sola, quæ consolationis aut directionis gratia fit, confessione textum Regule intelligit. Et hanc solam sanioeremque opinionem amplectitur Bernardus; « nam in confessione sacramentali, inquit, non solum occulta mala, sed aperta revelanda sunt. » Et sane hanc confessionem solis abbatibus (neque enim alios nominat) faciendam esse S. P. Benedictus præcipit, ex quibus illius ætate, et etiam multo post permulti haud erant sacerdotes, nec proinde sacramentalem poterant excipere confessionem. Adde, quod notat Nicolaus Bravus, omnia quæ hic S. Pater adducit Scripturæ testimonia, ad confirmandam confessionem hanc, desumpta esse ex Veteri Testamen-

to, nec posse ad litteram intelligi de confessione sacramentali.

Porro quæ hic S. Benedictus instituit de humili ad abbatem conscientiæ manifestatione, eadem præscripta offendes in Regula S. Antonii, n. 25, in ejus Vita, cap. 29; in Regula abbatis Iaiæ, cap. 6; in Regulis fusine disputatis S. Basilii, cap. 26; apud Cassianum, lib. IV Institut., cap. 9, et collat. 2, cap. 10; apud S. Dorotheum, doctrina 5; in Regula vendi monachis a S. Davide præscripta, apud Bollandum, 1 Martii; in Regula S. Isidori, cap. 14; in Regula S. Fructuosi, cap. 13; in Regula Magistri, cap. 15; in Regula S. Donati, cap. 25; in Regula Cujusdam ad virgines, cap. 6. Et quidem hæc in Regula ter singulis diebus fieri præscribitur, scilicet post secundam, post nonam, et ante completorium; quod usu receptum fuisse olim in virginum monasterio Evoriacas dicto, vulgo Faræ monasterio, testatur relata a S. Benedicto Anianensi historia in Concordia Regularum cap. 15, § 12. Vide Vit. S. Pachomii n. 85, apud Boll. 14 Maii.

Eadem praxis apud nostros passim laudata et commendata reperitur, maxime vero in Vita S. Benedicti abbatis Anianensis, n. 33 (Sæcul. IV, p. 1); in Vita B. Alcuini, n. 8, et in Vita S. Adalardi, auctore S. Gerardo, n. 41, ubi omni prorsus admiratione dignum videtur quod de eo ibidem scribitur: « Ipse vero, scilicet S. Adalardus, tantam memoriam filiorum habebat in visceribus paternis, ut non solum mores inspiceret, sed etiam numerum et nomina eorum semper haberet descripta in manibus suis, quatenus non sibi excideret pro quibus rationem redditurus esset Deo, et pro quantis. Ideo maximam gerens curam eorum, nullum ex eis in habdomada relinquebat inallocutum, ne scilicet inimicus inveniendus vacantes, zizania superseminaret cordibus eorum. » Erant vero Corbeix monachi sub S. Adalardo non minus trecentis, nec amplius quadringentis.

Hortatur nos de hac re Scriptura dicens: Revela Domino viam tuam, et spera in eum.] Hæc in Scripturæ auctoritate quatuor hujusce confessionis conditiones S. P. Benedictus indicat: 1º Ut sit clara, aperta, absque ulla verborum obscuritate, cum dicitur *Revela*; hoc enim revelari dicitur, quod aperte declaratur. 2º Ut fiat abbati non tanquam homini, sed tanquam Deo, aut ejus vicario; Christi enim vices in monasterio agere creditur, cum addit *Domino*. 3º Ut fiat de propriis delictis, tentationibus, pravis cogitationibus, nulla facta aliorum mentione, cum subjungit *viam tuam*. 4º Cum firma spe obtinendæ veniæ, *Et spera in eum*.

Et item dicit: Confitemini Domino quoniam bonus, quoniam in sæculum misericordia ejus.] In qua proinde firmiter sperandum.

Et item Propheta: Delictum meum cognitum tibi feci, et injustitias meas non operui. Dixi: Pronuntiabo adversum me injustitias meas Domino, et tu remisisti impietatem cordis mei.] Quibus in verbis quatuor iterum denotat observanda hæc in confessione: 1º ut nihil omnino superiorem celet, quia vix congruum medicus ægroto potest afferre remedium, nisi integram morbi cognitionem habeat, *Non operui*; 2º ut priusquam ad superiorem accedat, morbi sui qualitatem consideret, ejus causas, naturam, effectusque perquirat, ut ampliorum de eo abbati notitiam tribuat, quod colligitur ex verbo *Dixi*, id est *mecum statui*; 3º ut id faciat cum voluntate et intentione se accusandi, *Pronuntiabo adversum me*; 4º idque cum humilitate, quod indicat vox *injustitias*.

Et hæc quidem S. Benedictus ex parte illius qui conscientiam superiori man testat: quid vero ex parte ipsius superioris, cui perversæ cogitationes et mala absconse commissa revelantur, exigat, prætermisit, quia humilem hic duntaxat intendit reddere discipulum; sed illud aliunde repetere lectoribus haud erit fortassis ingratum.

Itaque S. Fructuosus quatuor potissimum ex parte

abbatis requirit (*In Regul. cap. 15*), scilicet, ut consolatione, oratione, castigatione, sive etiam exercitatione idonei operis, fratri tentato, aut alias afflicto medeatur: quæ **221** pene eadem videre licet in Regula Magistri, in qua præscribitur (*Cap. 15*), ut « cum de aliquo fratre nuntiatum fuerit a præpositis abbati, convocet mox universam congregationem, et dicat omnibus abbas: Venite, fratres, subveniamus per dilectionem invicem nobis apud Dominum.... Ergo unanimes pro hoc fratre nostro oremus ad Dominum, ut dignetur in eo signaculo crucis suæ, vel iussione potentie suæ diaboli tentationes compescere. » Ecce abbas totusque congregacionis pro fratre tentato orationem, cujus praxeos egregium habemus exemplum in Vita S. Anastasii Persæ monachi, qui aliquando recordatione artis magicæ, quam in sæculo exercuerat, tentatus, cum rem abbati manifestasset, ille « admonebat eum, et confortabat in Domino, secundum quæ data illi fuerat in Domino gratiam; et faciens orationem pro eo coram omnibus fratribus in ecclesia, effugavit ab eo pugnam diabolicam (*Apud Boll., 22 jan.*) » Addit Magister: « Cum ergo oratum pro eo ab omnibus duntissime fuerit, surgens abbas cum omnibus, et complens, mox exenitens singuli opus, quod faciebant, reprehendant; et relicto apud se illo solo fratre qui malo cogitationis laborat, proferat codices, et adversus necessitatem vulneris ejus similis divina medicina legatur. Nam et per dies quibus ille frater interrogatus ab abbate forte responderit non transisse, illis horis quibus contingit legi sive per biennem, sive per astatem pertinentia codicum ad ipsam cogitationis necessitatem legatur ipsa decada de qua est ipse frater. Verbi gratia, si suaserit fornicationem, legatur illi ex diversis codicibus, ubi castitatem diligit Deus; si mentitionem suade frequentar, legatur illi in diversis, ubi præcepit veritatem.... Unde oportet abbatem multum de lege instructum, aut ut testimonium omnia doceat, aut pertinentia ad locum legenda consignet. » Ecce consolationem: Ideo enim dimissis omnibus fratribus solum tentatum retineri apud se jus sit; ideo congruentes ejus morbo lectiones indicavit faciendas; ideo instructum lege divina abbatem requisivit, qui Scripturæ testimonium omnia doceat, id est consoletur. Unde paucis interjectis subiungit: « Alia die mane interrogetur ab abbate, si cogitatio inimica cessavit, aut non; quod si responderit non cessasse, supponatur jejuniū ab omnibus. Quod item si alia die reinterrogatus responderit non transisse, reflectentibus omnibus mensis subtrahatur vinum.... Si tertio die reinterrogatus responderit non transisse, item oleum mensis subtrahatur cum vino, ut multorum labore et abstinentiæ cruciatiōne nullus pereat, sed omnes evadant. » Ecce corporis afflictionem, quam inter alia tentationis remedia assignaverunt quotquot de vita spiritali moribusque dirigendis tractavere scriptores, cujus eximium habemus documentum in Vita S. Eupraxiæ virginis, quæ ineunte sæculo vivere desiit in virginum monasterio inferioris Thebaidis (*Boll., 15 Mart.*): « Hæc autem erat consuetudo in monasterio, inquit anonymus scriptor n. 14, si quando contigerat aliquam sororem tentari a diabolo per somnum, mox diaconissæ (id est abbatissa) pandebat; illa vero cum lacrymis Deum postulabat, ut diaboli tentatio ab **222** ea recederet, jubebatque ut lapides portaret, et sub stratum suum supponeret, et cinerem super cilicium spargeret, et ita dormiret usque ad decimum diem. » Denique ita concludit Magister: « Et hoc debet frater moneri, ut cum cogitatio aliqua ei advenerit, mox fixis in terra cum cervicæ gemibus, vel signo crucis in fronte depicto, debet ad Dominum convolare, ut dignetur suos milites a diabolo defendere. » Solebant veteres monachi signo crucis technas diaboli dissipare, ut passim occurrit in eorum actis. Illis omnibus addendum quod

A præscribit *Tarnatensis monasterii Regula (Cap. 8)*: « Qui cogitationum impugnationes consolationis suæ causa secretius confitetur, non oportet eum despici, nec aliis publicari; sed quantum in ipso est blanda exhortatione foveri. » Et *Regula Cujusdam ad Virgines*: « Abbatissa vel præposita... crimina minora vel maxima nullatenus manifestent, nisi solo justo iudici, qui omnium confitentium crimina lavat. Illa enim quæ confessa est sua vulnera verecunde, non ad opprobrium recipiendum, sed ad salutem reintegrandam confessa est, justum habens testem Deum, a quo et mederi expectat. Ea vero senior quæ recipit (confessionem) cum gravitate et moderatione penes se occultando, honestissime tenet, ne dum alterius vulneri medicinam infundit, suæ mentis corrumpat vitorem. » Et hæc maxime attendere debent abbates, ut si quam in se fiduciam ab inferioribus desiderent, sibi revelata perpetuo tegant silentio.

De sexto humilitatis gradu.

B *Sextus humilitatis gradus est, si omni vilitate et extremitate contentus sit monachus.* | Ut aliquem ex humili ad abbatem confessione, de qua superiori gradu, fructum percipiat monachus, ad omnia debet esse paratus: unde consequenter S. P. Benedictus in sexto humilitatis gradu requirit, ut *omni vilitate et extremitate contentus sit*: quibus in verbis tria nobis in præsentem investiganda occurrunt: 1° quid sit *vilitas*; 2° quid *extremitas*; 3° cur S. Pater non simpliciter vilitate aut extremitate contentum esse debere dixerit, sed præmiserit *omni*.

Etsi vilitas et extremitas promiscue soleant usurpari ut ea accepisse videtur S. Gregorius papa in l. iv Dialog., cap. 55, aliquid tamen inter utramque discriminis afferunt insigniores Regule commentatores Hildemar, Bernardus Cassinensis, Nicolaus de Fractura, Boherius, et Turrecremata. Nam vilitas, ex Bernardo Cassinensi, « pertinet ad omnem ut lem sen necessarium usum, extremitas ad omnem statum, gradum, opus et locum. »

C *Vilitas ergo attenditur in omni utili seu necessario usu, sive, ut distinctus loquitur Hildemar, « attinet ad cibum, vel potum, et vestitum, calcamentum, ad lectum, vel etiam ad habitationem. »* Ubi vilitatem ad tria potissimum redigit: ad victum, ad vestitum, ad habitationem; **223** quæ passim laudantur apud auctores asceticos. De vilitate in victu dicitur infra ad caput 35 aut 59, de vilitate in vestitu ad cap. 55; et interim videsis S. Greg. hom. 40 in Evangelium, et S. Bernardum hom. 4 super *Missus est*, n. 10. De vilitate habitationis non sine magno animi dolore hic dicere cogor, considerans quam procul dissiit sumus ab his temporibus quibus non alias monachi domos inhabitabant præter eas quas propriis sibi manibus paraverant (*Ruffin. lib. ii de Vitis Pat. c. 23*), easque vel uno die constructas; attendens ad magni tot monachorum Patriæ, sancti scilicet Martini, exemplum, qui, referente Severo Sulpicio (*Lib. i de Vit. S. Mart.*), « ipse ex huius contextu cellulam habebat, et multi quidem ex fratribus in eundem modum, plerique saxo superjecti montis cavato receptacula sibi fecerant; » reculens felices illos dies quibus S. Ebrulfus abbas Uticensis una cum sociis (*In ejus Vita*, n. 8, sæc. i Bened.) « nomen Domini invocantes, pro quantitate habitaculorum de virgulis et frondibus construxere tugurium, quod claustrum parvulo ejusdem materis circumcingentes, manserunt ibi; » quibus S. Sigirannus abbas Longoretensis (*In ejus Vita*, n. 10, sæc. ii) parvulum ex lignis habitaculum ædificasse legitur; quibus nosiri Floriacenses tecta monasterii stipula cooperiebant. Sed o tempora! o mores! quis jam aliqua nonnullorum monasteriorum ædificia contuens, ea monachorum, hoc est pauperum, sæculi vanitatis renuntiantium habitacula crederet, et non principum palatia

* Non enim ipsi per se sed mediantibus præpositis malum cogitatio abbati probebant.

Sed non hac primum aetate hoc vitium monachorum A cordibus irrepit; cum inter præcipuas, quibus olim ordo monasticus occubuit regularisque disciplina observantia labefacta est, causas, recenseatur nimia ædificiorum magnificentia (*Mabil. præf. ad sæc. 4*): cui morbo mederi cupientes monachi Fuldenses, porrecto ad Carolum Magnum imperatorem libello supplicii, postularunt (*Num. 12*), « ut ædificia immensa atque superflua, et cætera opera inutilia omittantur, quibus fratres ultra modum fatigantur, et familiaris toris dispereunt; sed omnia juxta mensuram et discretionem fiant. » Unde Ludovicus Pius imperator, Caroli filius et successor, in exhortatione ad Egilem electum Fuldensis monasterii abbatem (*In Vita Egilis n. 12. Sæc. 4 Bened.*): « Immensa, inquit, ædificia, Pater, et opera non necessaria, quibus familiaris et intus fratrum congregatio fatigatur, ex hinc penitus ad mensuram dimitte; et memento quam sæpe hujus nimietatis querimonia genitoris mei ac nostras aures inquietabat. » Longe modestior erat in construendis monachorum ædificiis magnus Benedictus abbas Anianensis (*Sæc. IV Bened., parte 1*): « non enim ornatis parietibus tegulisque rubentibus, vel pictis laquearibus, sed stramine vilique materia cooperire, vel facere domos decreverat: licet enim multiplex numerus fratrum augetur, ille semper viliora et humiliora appetebat, » inquit Ardo in ejus Vita, n. 14. Scio tamen aliquos sanctissimos viros sumptuosa omni sibi construxisse cœnobia; sed hæc magnatum aut principum frequentius sumptibus, atque in hoc compassum est animalibus, ut loquitur Guillelmus abbas S. Theoderici ad fratres de Monte Dei scribens (*De Vita solitar., c. 12*), ubi præclara et lectu quidem dignissima dicit, quæ prætermittimus, ne longius materias protracti se videamur. Hæc retulisse hactenus 224 sufficit ad memoriam antiquæ illius simplicitatis et humilitatis quam in ædificiis præferebant, quos imitari tenemur, patres nostri; quæ tamen in eos cadere volumus, qui, pene mortuam excitantes in cœnobiis regularem disciplinam, collapsa restaurant ædificia, quatenus solida atque in æternum, si fieri possit, duratura pietati ædificia et congruas locorum dignitati ac celebritati ædes restituant; congruas, inquam, locorum dignitati. Neque enim decorum fuerit basilicis augustissimis, quas regum aliorumque fidelum pietas monachis erexit, ac superbissimis principum mausoleis, rudes circumponere casas; quæquam ab his etiam locis longe absesse debeat vana et inanis ornamentorum ostentatio; alioquin merito redundabit in nos illud Hieronymi ad Heliodorum (*Epist. 1*): « Filius hominis non habet ubi caput reclinet, et tu amplas porticus et ingentia tectorum spatia metiris. » Et certe nulla unquam a nobis delere debet oblivio quod scribit præcænatu Guillelmus abbas S. Theoderici: « Credite, fratres, et utinam vobis experiri non contingat quia pulchritudines istæ et forenses honestates cito virile propositum evanescunt, et masculinum virum effeminant. Nam etsi ipso sæpe usu sopiuntur earum delectationes, etsi sint aliqui qui utantur hujusmodi quasi non utentes; tamen contemptu melius quam usu existantur et vincuntur hujusmodi affectiones; » vix que dici potest quantum vanitatis superba ædificia inspiciunt humilitatis professoribus. Plane id aliqua ex parte expertus est olim S. Pachomius, qui cum oratorium ædificari fecisset (*Paralipomena de S. Pach., apud Boll., 14 Mabil.*), « porticibus et columnis super bases dispositis insinger ornatum, non parum amabat illud ædificium, sibi que plaudebat, quod insigne opus ad finem perduxisset; sed cum hæc animi sui affectionem animadvertisset ex diabolica fraude ortam, ut propter exstructi oratorii pulchritudinem lætitia efferretur, funes parari, eosque columnis aptari jussit, et instituta primum oratione, fratrum usus opera, columnas omnes ad terram inclinari, atque ut sic curvæ manerent, imperavit. Ad fratres deinde conversus,

oro, inquit, vos fratres, ne manuum vestrarum opera ad ostentationem pulchra admodum esse unquam velitis. » Simile periculum pertinescere non dubium S. Wlstanus episcopus Wigorniensis qui, ut ejus in Vita legimus (*Apud Boll. 19 Febr.*), « Cum monasterii Wigorniensis novam ecclesiam perfecisset, et veterem ecclesiam, quam S. Oswaldus construxerat, subruere videret, lacrymas fundendo dixisse fertur: Nos miseri sanctorum opera destruimus, ut nobis laudem comparemus. Non noverat illa felicitium virorum ætas pompaticas ædes construere; sed sub qualicumque tecto seipos Deo immolare, subjectosque ad exemplum attrahere; nos e contra nitimur ut animarum negligentes curam accumulamus lapides. » Vide Petri Damiani lib. viii, epist. 2; Vitam S. Roberti abbatis Molismensis n. 8; Hieronymum Camaldul. in serm. de S. Romualdo, n. 12, apud Boll., 7 Febr.

Extremitas ex Bernardo Cassinensi pertinet ad quatuor: ad statum, gradum, opus, locum. Ad statum, ut extrema omnium condicione, 225 hoc est sua, quæ si bene attendatur est omnium humillima, sit contentus; ut in sua professione perseverans Ecclesie dignitates, aut ministeria non ambiat; a quibus non titam recedere, sed abhorrere, si sic loqui fas est, debet quisquis vel minimum humilitatis gradum attigerit. Nota est omnibus antiqua priscorum monachorum sententia (*Cass. lib. xi, cap. 17, vid. cap. 14, et lib. vii, de Vit. Pat., c. 35*): *Omnimodis monachum fugere debere mulieres et episcopos, ne scilicet ab eis assumpti in clericum, ad ecclesiastica munia proveherentur.* »

Ad gradum, ut monasterii dignitates et officia non requirat, juxta illud S. Basili (*In Const. monast. c. 25*): « Dignitates plane non competit appetere religiosum; si namque in hac vita laborum ac virtutum premia requirit, miseram sciat esse mercedem, ubi æterna temporaneis commutata amittit; si vero maluerit hic quidem certare, in celo autem coronas reportare, C debet non solum non affectare dignitates, sed oblatas quoque recusare ac spernere, ne dignitas hujus vite futuram imminuat, etc. » Sed hæc doctrina minus sapit superbo monacho, qui, ut ait S. Bernardus (*De Grad. humil. cap. 16*): « Si cum tempus advenit, non promoveatur ad prioratum, abbatem suum aut invidiam in judicat, aut deceptum. » Hujusmodi homines alibi deflet idem S. Bernardus his verbis (*Homil. 4, sup. Missus est*): « Vides, quod multum doleo, post spretam sæculi pompam nonnullos in schola humilitatis superbiam magis adulescere, ac sub alis mitis humilisque magistri gravius inolescere, et impatientes amplius fieri in castris, quam fuissent in sæculo; quodque magis perversum est, perique in domo Dei non patiuntur esse contempti, qui in sua non nisi contemptibiles esse potuerunt: ut quia videlicet, ubi a pluribus honores appetuntur, ipsi locum habere non meruerunt, saltem ibi honorabiles videantur, ubi ab omnibus honores continentur. »

D Ad opus, ut abjectissimas artes et obedientias, verbigratia, in coquina servitoribus ministrare, sordidos pannos lavare, cloacam purgare, non modo non reugiatur, sed et libens amplectatur, attendens ad illam S. Basili sententiam (*In Const. monast. c. 24*): Decet religiosum etiam villiora opera cum multa diligentia et animi promptitudine amplecti, scientem non esse exigui, sed magni momenti, et spirituale, cœloque dignum, et cœlestem nobis mercedem afferre, quidquid propter Deum geritur. Præinde etiam si sequenda sint jumenta oneraria, communis necessitati servientia, contradicere non debet, si cogitet quam lacriter Domino obedierit apostoli pulvum adducere jubenti; ac reputet fratres esse Domini, quorum gratia nos coram jumentorum suscipimus, tantum hujusmodi ministerium negligentie causam non faciat; sed in omni diligentia seipsum custodiat, ut et sibi ipsi et iis cum quibus agit, prosit. Ubi vero

aliquid viliorum operum obeundum est, scire oportet, et Servatorem ministrasse discipulis, nec humilia opera dedignatum esse. Denique magni esse momenti, si homo fiat imitator Dei, et per humilia illa ad sublimitatem humiliationis hujus ascendat : quis autem dixerit etiam humile esse, cujus operationem Deus ipse usurpavit. » Ita plane sentiebat S. Rade-gundis, quæ ex potentissima Francia regina monasticon **226** in Pictaviensi virginum cœnobio professa (*Venant. Fortunat. in ejus Vita, n. 23. Sæc. i. Bened.*), et vicibus suis scopans monasterii plateas, simul et angulos, quidquid erat foedum purgabat, et sarcinas quas alii horrent videre, non abhorrebat evehere, secretum etiam purgare, opus non tardans, sed occupans ; ferens fetores stercoreis credebat se minorem sibi, si se non nobilitaret vilitate servitii, ligna supportans brachiis, focum flatus et torcipibus adinovens, calens, nec laxa se retrahens, extra suam hebdomadam infirmantibus serviens, etc. » Quibus fere similia (*Sæc. ii. Bened.*) de Eastervino abbate Wirtemulensi ex ministro Egfridi regis refert Beda in lib. i de Vita S. Benedicti Biscopi, n. 8. Sed ista non rapit superbus, qui « si mediocris ei aliqua obedientia injuncta fuerit, indignatur, asperratur, arbitrans se non esse minoribus occupandum, qui se ad majora sentit idoneum » *S. Bern. de Grad. humil. c. 16*).

Denique ad locum, ut si jusserit abbas antiquiorem aliquem in ultimo congregationis ordine et loco sedere, libens assentiat ; futurum est enim aliquando ut sint novissimi primi et primi novissimi ; quod certe maxime pertimescere debet superbus, qui, ut loquitur S. Bernardus (*Ibidem*), « primus in conventibus residet, in consiliis primus respondet, non invitatus accedit, non jussus se intromittit. »

Jam vero cur non simpliciter vilitate aut extremitate, sed omni vilitate et extremitate contentum esse debere monachum dixerit, ita explicat Hildemarus, Bernardus Cassinensis, et Turrecrenata ; quia nimirum nonnulli ciborum, non vestimentorum vilitate sunt contenti ; nonnulli vestimentorum, sed non ciborum ; nonnulli utrorumque, sed non habitationis. Item nonnulli vilitate tolerant, at extremitatem pati non queunt. Vel etiam « omni vilitate et extremitate dixit, inquit Hildemarus ; quia et corpus et mentem comprehendit ; id est sicut in corpore existit vel extrinsecus, ita debet esse et in mente ; nam si corpore videtur vilis et extremus, et non in mente, jam non est monachus, sed hypocrita. » Et certe id satis indicat vox *contentus*, quæ interiori mentis inclinationem et voluntatis assensum designat : unde Hildemarus : « Si abbas, inquit, præposito jusserit ut sedeat in ultimo loco, et ille cum tristitia ierit ; prævaricator hujus præcepti est : et quia prævaricator hujus præcepti est, perfectus monachus non est : » de sua enim abiectione et non gaudere, et non gloriari, minus est a perfecto, ut dicit S. Bernardus (*Epist. 250*). Porro ad conservandam vilitatem duos nobis versiculos hosce proponit alter Bernardus, scilicet Cassinensis :

Spernere mundum, spernere nullum, spernere sese,
Spernere se sperari, quattuor ista beant.

Et ad omnia quæ sibi injunguntur velut operarium malum et indignum se judicet. Non modo vilitate et extremitate contentum vult esse monachum S. P. Benedictus, sed ipsa etiam vilitate et extremitate indignum se reputare ; ita ut quæcumque sibi vilia in victu, vestitu, etc., ministrantur, etiam viliora sibi deberi existimet ; quocumque constituat loco hec humilia, etiam altiori quam mereatur et usitatum reputet ; quæcumque injungatur obedientia **227** vel abjectior, dignorem tamen meritis agnoscat. Sicut enim qui a furca redemptus (exemplum est Hildemari), si ab eo a quo redemptus est domino vilis ei aliqua opera injungatur, non audet respondere se velle adeo vili se non occupandum labore, majori-

bus dignum, sed cum omni animi demissione mandatum suscipit : ita et monachus a sæculi vinculis divina benignitate ereptus, quodcumque jusserit abbas in nomine Domini, cujus vices gerit, quodcumque opus humile injunxerit, non secus ac magnum favorem suspiciat.

Dicens sibi cum propheta : Ad nihilum redactus sum et nescivi. « Id est nescientem me esse cognovi, stultum et parvulum deputavi, et velut insipientem despexi, » inquit Smaragdus. Vel ut loquitur Turrecrenata, Nescivi, « id est abscondi, quia vera humilitas bona sua sibi abscondit. »

Ut jumentum factus sum apud te. Quæcumque vel vilissima suscipiens et deferens onera. Pulchra equidem comparatio jumentum et monachi : « Es quidem et tu jumentum Domini, inquit olim Petrus Venerabilis ad Gislebertum Inclusum scribens (*Lib. i, ep. 20*) ; sed clausus stabulo ejus recubas, et ruminas pabula ejus. Sunt illi (cœnobitæ) equi fortes parati in diem belli, in quibus equus cœlestis residens fortiter expugnat, et perimit principem mundi ; aguntur isti freno obedientiæ, concitantur stimulis disciplinæ, anheli et sæpe latera cruentati viam mandatorum Dei discurrunt, nec, nisi cursu consummato bravium comprehendant, quiescunt. Hi pondus diei et æstus tolerant, jugum obedientiæ forti cervice sustentant, jumenta iracundiæ fortiter ab hostibus et proximis intorta patientiæ acuto repellunt. » Et hoc quidem apprimè noverat abbas Noster, qui in Vita Patrum (*Libro v, libello 13, n. 50*) de seipso dicit : « Quando intravi in initio in congregationem, dixi animo meo : Tu et asinus unum estote ; sicut enim asinus valet et non loquitur, injuriam patitur et non respondet ; sic et tu quemadmodum in psalmo legitur : Ut jumentum factus sum apud te, et ego semper tecum. »

Et ego semper tecum. Id est in operibus tuis, inquit Richardus de S. Angelo, vel ego semper tecum sum per conformitatem voluntatis, et per insutabilem constantiam, ut loquitur Turrecrenata cum Bernardo Cassinensi et Boherio.

Porro ad hunc humilitatis gradum, cui S. Bernardus septimum superbiæ, scilicet præsumptionem opponit, ascendendum, non parum adjumenti confert septimus humilitatis gradus de quo nunc agendum est.

De septimo humilitatis gradu.

Septimus humilitatis gradus est, si se omnibus inferioriorem et viliorum non solum sua lingua pronuntiet, sed etiam initio cordis credat affectus. In hoc potissimum gradu SS. Patres humiliatis virtutem constituunt. Ita nimirum S. Basilus : « Humilitas est, inquit, omnes seipso **228** superiores existimare. » Et alibi (*Reg. brev., inter. 198*) : « Humilis omnes terrenos honores respuens ultimum se judicat. » S. Ambrosius : « Hæc est enim humilitas, si nihil sibi quis arroget ; sed inferiorem se esse existimet. » S. Joannes Chrysostomus (*Homil. 33, super Genes.*) :

« Non eis tantum, qui ætate nobis sunt majores vel etiam æquales, honorem exhibeamus : non enim est humilitas quod facere debes necessitate ; vera autem est, quando cedimus iis qui nobis videntur esse majores, et eos veneramus qui videntur magis indigni quam nos : quod si recte sapimus, nullos etiam nobis majores arbitrabitur ; sed nos excelli ab omnibus hominibus dicemus. » Denique S. Bernardus (*Serm. in oct. Epiph.*) : « Sicut enim grandis et gravis est superbia, præferre se æquali aut æquare prælato, ita magna humilitatis est inferiori se exhibere : etiam ipsi inferiori : sicut enim summa et intolerabilis superbia est superiori se præponere, ita inferiori se subdere summa et plena justitia est. » Quibus ex verbis S. Bernardi habemus, non solum veram humilitatis virtutem, sed summam et, ut ita dicam, virtutum virtutem, sanctorum perfectionem, summam et plenam justitiam hoc in gradu constitui ; unde idem alibi S. doctor ait (*Serm. 13 in Cant.*) : « Magna

virtus profecto est, ut magna licet operantem, a te necias, et manifestum omnibus tuam te latere sanctitatem; mirabilem te apparere, et ipibilem te reputare: hoc ego ipsis virtutibus tuis judico. » Et alibi ad monachos Alpeusis (Epist. 143): « Recta facere, et inutilem stare apud paucos invenitur; ideo multi admittunt hoc, inquam, hoc prorsus de illustribus redditores, sanctiores de sanctis: hæc virtus me præfertur protractis jejuniis, anticipatis viginti denique corporali exercitio, tanquam veræ quæ ad omnia valet.

æc forte stupet ali quis, quærens num, illarsa, ita de se sentire et prædicare queat, et quæ ratione id fieri possit, ut monachus Deo chæeo semper intentus, virtutum gratia ornatus, dæ, adultero, blasphemio et apostata inferioriorum se judicet. Cui respondet S. Basilonst. monast. c. 2): « Non mendacium dices, peccatorem esse dixeris; nam si recte intellego, eo ipso peccabis, si te sine peccato esse dixeris. Et S. Joannes Chrysostomus (Homil. 33, in 1): « Si recte sapimus, nullos etiam nobis esse arbitramur; sed nos excelli ab omnibus dicemus. Et hoc dico, non de nobis, qui eris submersi sumus peccatis; sed etiam si tibi plurimorum bene gestorum conscius sit, ad se sentiat quod omnium sit postremus, i futura utilitas est ex omnibus suis bonis ope-

modo autem illarsa id veritate fieri queat duodis explicant regulæ commentatores Hildebrandus Bernardus Cassinensis et Beronius. Primo propter latentia in nobis mala, et latentia bona; quibus concinit S. Thomas his verbis (p. 161, a. 6, ad 1): « Potest aliquis absque se credere et pronuntiare omnibus vilior in tum defectus ocultos, quos in se cognoscit, et dei, quæ in 229 aliis latent: unde Augustinus 1 lib. de Virginitate: Existimate alios in superioribus, quibus estis in manifesto meliores. » Et ut hic citatus dicit alibi S. Augustinus (Lib. 1. 71): « Illud cogitandum nullum esse hominem, qui non possit habere aliquid bonum, etiamsi in quo possit esse superior; quæ cogitatio ad vitandam et edomandam superbiam valet. Nec eris quoniam bona tua eminent et apparent, et iterum nulla habere, quæ lateant majoris fortis, quibus te superat nescientem. » Et hac ratione suos S. Bernardus alloquitur inter alia hec (Serm. 56, de Divers.): « Tu ergo non peccare cogites quæ tibi videris habere, nisi forte um, ut gratias agere possis, et te noveris delicti ei qui dedit; seu gratia consolationis, cum id ei fuerit, ne qualibet ex causa tristior fias. De ea semper magis attende, quæ alius habet, et habes; quod hæc cogitatio te in humilitate fiat, et a descensu tepiditatis elonget, magis et accendat desiderio proficiendi. Vide autem in ea regione mala cogitatio illa parturiat, quæ versas in animo quod tibi habere videris, et in quempiam æstimas non habere: hinc enim tibi in superbiam, dum te præponis alteri; hinc ere negligis, dum te magnum quempiam arbitri; hinc demum incipis deicere, dum tibi alterius iratione etiam nimis egisse videris. » Eadem forte mente interroganti eandem fratrem abbatem (Lib. III de Vit. Pat., n. 131): « Quomodo me minorem videre ab eo qui homicida respondit: « Si videns hominem qui forte t alium, dicit in temetipso: Iste quidem hoc peccatum fecit; ego autem omni hora homicidum committo, meipsum interficiens. Et cum tratereret quomodo hoc possit fieri, respondit: hæc utilitas hominis, ut semetipsum reprehendat; nimis justus est, cum sua peccata condemnat. » Unde, propter incomprehensibilia iudicia Dei.

Terribilis enim Deus in consiliis super filios hominum, ut quos sæpe sanctiores existimamus, hos a Deo reprobatos; deteriores vero prædestinatos infallibilis scientia Dei cognoscat. Nam quis, verbi gratia, Saulam a Deo electum, ejusque mandato in regem consecratum; Saulum autem minus spirantem ac nocentem intuens; illum de libro vitæ delendum, is nunc vas electionis Deo factum credidisset. Cum ergo nullus hominum sciat utrum amore an odio dignus sit; nulli se præferat, quinimo corior illius Alexandrinum æmuletur virtutem, quæ celeberrimum toto orbe Antonium abbatem superavit. Cum enim vir sanctus in cella aliquando oraret, cælestis ad eum vox advenit dicens (Ruffin. lib. III de Vit. Pat., n. 150): « Antoni, necdum ad mensuram corior istius, qui in Alexandria est, pervenisti. » Quo audito venerabilis senex Alexandrinum properat, ad dictum coriarium se confert, eum rogat, ut opera sua sibi denuntiet; cui ille respondens ait: « Nescio aliquando me aliquid boni perpetrasse; unde et ex cubili proprio mane consurgens, autquam in opere meo resideam, Deus, quod omnis hæc civitas a minore usque ad majorem ingrediatur in regnum 230 Dei propter justitias suas; ego autem solus propter peccata mea poeniam ingrediari sempiternam, quod verbum antequam seriquiescam ex cordis veritate recenseo. » Quod audiens S. Antonius addidit: « In veritate, fili, sicut bonus artifex sedens in domo tua, cum requie regnum Dei adeptus es; ego autem velut sine d secretionem omnino tempus meum in solitudine terens, necdum verbi tui assumpsim mensuram. »

Secundam hanc rationem eleganter illustrat S. Bernardus his verbis (Serm. 37, in Cant.): « Quid si in eo discordaret a veritate, ut minorem se inferiororemque putaret quam veritas haberet? Excusaret eum sua procul dubio ignorantia, et minime reuteretur superbus, nec tam inveiretur iniquitas ejus ad odium, quam humilitas fortis ad gratiam. Si enim in quonam statu unumquemque nostrum habet Deus liquido cognosceremus, nec supra sane, nec infra scedere deberemus, veritati in omnibus acquiescentes: tunc autem quia consilium hoc posuit tenebras latibulum suum, et sermo absconditus est a nobis, ita ut nemo sciat si dignus sit amore an odio, justius tutiusque profecto, juxta ipsius Veritatis consilium, novissimum nobis locum eligimus, de quo postmodum cum honore superius educamur, quam præsumimus altiozem, unde celere mox oportet cum rubore. Non est ergo periculum quantumcumque te humiliter, quantumcumque reputes minorem quam sis, hoc est quam te veritas habeat. Est autem grande malum horrendumque periculum, si vel modice plus vero te extollas, si vel uni videlicet in tua cogitatione te præferas, quem forte parem tibi veritas iudicat, aut etiam superiorem. Quemadmodum enim si per ostium transeas, cujus superliminare (ut ad intelligentiam loquar) nimum bassum sit, non noet quantumcumque te inclinaveris; nocet autem si vel transversi digiti spatio plusquam ostii patitur mensura erexeris, ita ut impingas, et capite quasi toto collidaris; sic in anima non est plane imenda quantalibet humilitatio; horrenda autem nimumque pavenda; vei minima temere præsumpta erectio. Quamobrem nolite, homo, comparare majoribus, noli minoribus, noli aliquibus, noli uni. Quid scis enim, o homo, si unus ille, quem forte omnium vilissimum atque miserimum reputas, cujus vitam sceleratissimam ac singulariter foetissimam horres, et propterea illum putas spernendum, non modice præ te qui forte jam sobrie, et juste, et pie vivere te confidis; sed etiam præ ceteris omnibus sceleratis tanquam omnium sceleratissimum; quid scis, inquam, si melior illis et te et illis mutatione dexterae Excelsi nunc quidem futurus sit, in Deo vero jam sit? Et propterea non mediozem, non vel penultimam, non ipsam saltem inter novissimos eligere locum nos voluit; sed recumbere iquit in novissimo loco, ut solus videlicet omnium

novissimus se deas, teque nemini non dico præponas, sed nec comparare præsumas. »

Tres alias rationes addit Benedictus Hæftenus (*Lib. vi, tract. 6, disp. 5*), ob quas vel sceleratissimis nos inferiores judicare debemus, ex quibus prima repetitur ex gratiis et beneficiis nobis collatis, quibus si alter donatus fuisset, longe **231** sanctior nobis evâisset; nos vero illo multo peiores, si iisdem, quibus ille afflicti fuisset tentationibus. Secunda ex consideratione summorum atque virtute clarissimorum virorum: si enim, sepositis malorum vitiis, insignes tantummodo honorum virtutes attendamus, quanto nos pietatissuperant intervallo, quotque nobis desint virtutes, jam non ausi oculos levare, omnibus nos inferiores facile judicabimus. Hac potissimum ratione Petrus Venerabilis Gilbertum eremitam ad humilitatem hortatur in l. 1, epist. 20. Tertia ex reddenda pro acceptis beneficiis ratione: dum enim augentur dona, rationes etiam crescent donorum. Si ergo consideremus quanta pro acceptis a Deo beneficiis rependere teneamur, et quam pauca revera rependamus, quomodo nos vel omnium minimos non existimabimus?

His de hoc septimo humilitatis gradu satis prolixè tractatis, ad alios gradus gradum accelerare deceret, ni gradum hic sistere nonnulla cogereut, quæ circa S. Regulæ textum supersunt expendenda. Non enim simpliciter dicit, ut *se omnibus inferiorem et viliozem pronuntiet*; sed ut id insuper ita esse credat; quia multos videmus qui se omnium peccatores maximos prædicant, ad infernum usque deprimunt; quos si vel minimo tetigeris verbo, excandescentes injuriis sibi fieri conqueruntur; quos non tam humiles, quam humilitatis larvas dixeris. Talis erat monachus ille apud Cassianum (*Collat. 18, cap. 11*), qui cum se plurimum verbis depressisset, ita ut nec communem spirare aerem dignum se clamaret; admonitus a Serapione ne vagaretur otiosus, sed in cella consisteret, ferre haud potuit, nec dissimulare dolorem. Notat porro S. Bernardus (*Serm. 18, in Cant.*) alios esse, qui jactanter et impudenter vitia et malefacta confitentur; alios qui dolose et quasi poenitendo ea commemorant; sed gloriam intentione captantes; alios denique qui non quia sunt humiles, sed ut humiles appareant sua aliis peccata declarant, quos omnes S. doctor reprobat et damnat.

Deinde S. P. Benedictus non solum dicit, ut *omnibus inferiorem et viliozem se credat*, sed *intimo*, inquit, *cordis credat affectu*, hoc est talem se foris exhibeat, qualem se intus existimat, talem se ab aliis tractari gaudeat, qualem ipse se prædicat: hæc enim est vera cordis humilitas, quam adeo commendavit Christus, cum dicit: *Discite a me quia mitis sum et humilis corde*. Corde dixit; non verbo aut lingua; corde dixit, non judicio aut cognitione; corde dixit, qualis ipse fuit, cui, ut loquitur S. Bernardus (*Serm. 42, in Cant.*), *placuit minimum reputari, qui se summum non ignorabat*. Et sane quid prodest se peccatorem prædicare? quid omnibus inferiorem et viliozem se credere? Talem et ipsi dæmones habere possunt humilitatem, quam ipsa nostri cognitio exigit, et habere nos cogit veritas, humilitatem scilicet oris et intellectus, non humilitatem cordis; humilitatem veritatis, non humilitatem amoris. Quid igitur? « Vera est humilitas cordis retinenda, inquit apud Cassianum (*Collat. 18, c. 11*) abbas Piammon, quæ non de affectata corporis atque verborum, sed ex intima mentis humilitione descendit, quæ tunc demum evidentissimis patientiæ **232** suæ fulgebit indicia, cum quis non ipse de se crimina ab aliis non credenda jactaverit, sed ab aliis arroganter ingesta et irrogatas injurias mansueta cordis æquanimitate toleraverit. » Talem a Calantia S. Hieronymus requirebat, cum diceret (*Epist. 50*): « Humilitatem sequere, non quæ ostenditur, aut simulatur gestu corporis, aut fracta voce verborum, sed quæ puro affectu cordis exprimitur: aliud est enim virtutem habere, aliud virtutis similitudinem; aliud

est rerum umbram sequi, aliud veritatem. Multo deformior est superbia, quæ sub quibusdam humilitatis signis latet; nescio enim quomodo turpiora sunt vitia, cum virtutum specie celantur. » Vide S. Doroth. doctrinam 2.

Humilians se.] Non solum lingua, sed insuper cordis affectu.

Et dicens cum propheta: Ego autem sum vermis.] Sicut enim omnibus vilior animajibus vermis, nascens ex putredine, et in putredine, sine strepitu graditur, et vilipenditur, et conculcatur; sic ego omnium vilissimus, ex peccato et in peccato natus, ex peccato et in peccato vivens, ab omnibus contemni et conculcari de-idero.

Et non homo.] Quis enim hominem dixerit eum, qui tot se peccatis commaculans ratione se caruisse demonstrat?

Opprobrium hominum.] Ut pote totus ex peccato, totus in peccato vel opprobrium hominum, id est quia vermis sum et non homo, opprobrium hominum esse cupio, et abjectio plebis, sicuti S. Arsenius, quem cum Theophilus episcopus una cum iudice interogasset, sermonem ab eo audire cupiens, paulisper tacuit; deinde, si dixerit, inquit, custodietis? quod cum spondissent: *Ubiunque*, ait, *audietis Arsenium, nolite approquare*.

Exaltatus sum.] Scilicet in sæculo ubi honoratus vixi, ut exponunt Hildegarus et Bernardus Cassinensis. Vel, ut dicit Richardus de S. Angelo, *Exaltatus in superbia: vel in baptismo recepta peccatorum remissione*.

Et humiliatus et confusus.] Cognita vilitate propria et peccatis, quæ postea inser commisi.

Et item bonum mihi quia humiliasti me, ut discam mandata tua.] Sed licet humiliatus contunderi, gratias tibi tamen, o bone Jesu, quia cum me humiliasti, didici mandata tua, quæ olim elatus spernebam.

De octavo humilitatis gradu.

Octavus humilitatis gradus est, si nihil agat monachus, nisi quod communis monasterii regula.] Hic locus multos potest sortiri sensus. Primo enim Hildegarus contendit vocabulum *communis* ad vocabulum *monasterii* referri; et ex Bernardo Cassinensi commune monasterium est cœnobium, in quo vivitur in communi a multis. Et sic hoc sensu octavo humilitatis gradu **233** præcipitur, ut monachus sive cœnobita suo cœnobio statu, tenere non appetat anachoretarum vivendi rationem: « Superbus enim, ut ait Cassianus (*Lib. xii, c. 50*), ipsam disciplinam cœnobii perhorrescit, ac veluti fratrum consortio de perfectione retrahatur, ac de bono patientiæ atque humilitatis aliorum vilitate et impedimento revocatur, habitationem solitariae cellæ desiderat, » quam supra vires sua propiciens humilis, in alius quidem veneratur, sed pro se appetere non præsumit.

Secundo, verbum *communis* cum *regula*, uti vulgo accipitur, conjungendo; et regulas communes in cœnobio, quæ toti congregationi proponuntur, distinguendo a particularibus, quæ quibusdam tantum scriptæ sunt, ut cap. 21, de Decanis; cap. 31, de Cellerario; cap. 65, de Præposito; cap. 66, de Ostiario; sensus hujus loci esse potest, ut monachus communibus adhiærens regulis, particularibus se non intromittat, verbi gratia ut privatus aliquis frater, cui nulla ab abbate commissa est obedientia, ad portam monasterii non pergat responsa venientium accepturus aut redditurus, quod est ostiarii; utilitates necessitatesque monasterii non curet, quod spectat ad cellerarium; hospitali lecta non præparet, etc., hujusmodi, quæ non leves aliquando similitudines in monasteriis gerantur.

Tertio, si per *regulam monasterii* intelligatur non solum ea, quæ a S. Legislatore scripta est; sed cum Boherio in secundo commentario *commune salutem, vel usum cœnobii* (habita enim ratione regionum ac locorum, in quibus sita sunt monasteria, multa

observare necesse est, quæ non sunt hac in Regula contenta, ut satis innuit S. P. Benedictus, cap. 40, 48 et 55), hujusce loci sensus erit, ut monachus monasterii sui ritus, et usus receptos probatosque sequens, aliorum cœnobiolorum statuta non ambiat, ut verbi gratia ubi cervisia defectu vini ministratur, vinum sibi nolit dari; aut ubi vinum datur, cervisiam sibi ministrari haud requirat, atque hunc sensum hujus loco aptare videtur S. Bernardus in lib. de Præcepto et dispensatione cap. 16.

Quartus denique hujus loci sensus est, ut non solum aliorum ritus et usus monasteriorum non sectetur, sed ita suæ regulæ adhaereat, ut communibus fratrum exercitiis contentus, nihil contra aut supra eam faciat, omnem omnino vitans singularitatem: quo sensu S. Benedictus hic intellexit Nicolaus de Fractura: « Hoc, inquit, vult dicere litera ista, monachus in congregatione positus non aliter pauperem vitam gerat, vel etiam pomposam in victu, vel in vestitu, quam alii fratres gerunt; sed in omnibus illorum moribus se conformet: dummodo a similibus regulæ non recedant; quia turpis est illa pars quæ suo non congruit universo. » Et quia nihil perniciosius est in cœnobiis singularitate, nihilque adeo execrati sunt quotquot exstiterunt vitæ monasticæ veri cultores; nonnullas hic rationes quibus ab ea detergeri possimus breviter subjungere non erit fortassis otiosum.

Prima ratio petitur ex illo celebri S. Leonis papæ effato (*Serm. 3, de Jejun. septimimensis*): « Sacratius est quod publica lege celebratur, quam quod privata institutione dependit. » 234 Nihil in tali populo inordinatum, nihilque diversum est, ubi ad unum prætatis vigorem omnia sibi totius corporis membra consentiunt. »

Secunda ratio est, quia quidquid contra communis monasterii regulam præsumitur, a maligno spiritu esse dignoscitur, ut docet inter alios Cassianus (*Collat. 18, cap. 3*), eleganterque describit S. Bernardus his verbis (*Serm. 53, in Cant.*): « Quoties, verbi gratia, suggestis anticipare vigilias, quo ad solemniam fratrum illuderet dormitanti? quoties produci jejunia, ut divinis obsequiis eo inutilem redderet, quo imbecill'em? quoties bene proficientibus in cœnobiis invidens, obtentu quasi majoris puritatis errorem petere persuasit, cognoverunt miseri tandem, quam verus sit sermo, quem frustra legerant: Vix soli, quoniam si ceciderit non habet sublevantem? quoties ad opus manuum plus quam opus fuerat inclavit, et fructum viribus cæteris regularibus exercitiis reddidit invalidum? etc. »

Tertiam rationem indicat Cassianus his verbis (*Lib. 1, cap. 23*): « Quidquid extra consuetudinem præsumitur usumque communem, ut vanitatis, et gloriæ, atque ostentationis morbo pollutum antiquissima Patrum traditio notavit, nec quemquam ex his quos merito scientiæ ac discretionis enituisse pervidimus, vel quos ad imitandum gratia Christi velut splendidissima luminaria omnibus prælocavit, esu panis, qui apud eos vitis habetur et facilis, abstinuisse cognovimus; nec eorum quempiam, qui hanc regulam declinantes prætermissis panis usu, leguminum, vel olerum, seu pomorum refectionem sectati sunt, inter probatissimos habitum aliquando conspeximus; sed ne discretionis quidem aut scientiæ gratiam consecutum. » Eandem rationem adducit lib. 1, cap. 3, et lib. 11, cap. 48; et S. Basilii Regul. brev., interrog. 138; et S. Bern. de Grad. humil. cap. 14.

Quarta ratio secundum Boherium est, quod singularis monachus abnegatam in professione propriam voluntatem iterum sibi vindicat, contra id quod promissum sit; quo nomine apud suos conqueritur S. Bernardus (*Serm. 19, in Cant.*): « Non vultis esse communi contenti vita, non sufficit vobis regulare jejunium, non solemnes vigilie, non imposita disciplina, non mensura quam partimur vobis in vestimentis et alimentis: privata præfertis communibus; qui

A vestri curam nobis credidistis, quid rursus de vobis vos intromittitis? Nam illam, qua toties Deum conscientis vestris testibus offendistis, propriam scilicet voluntatem ecce nunc iterum magistram habetis, non me; illa vos naturæ docet non parere, rationi non acquiescere, non obtemperare seniorum consilio vel exemplo, non obedire nobis. » Eadem ratione singularitatem in suis damnabat S. Euthymius, ex ejus Vita, n. 17, tom. II Mon. Ecclesiæ Græcæ; S. Basilii in Brevibus Regulis, interrog. 137 et 138; et iterum S. Bern. serm. 71, in Cant.

Quinta ratio est, quod totam singularitas perturbat congregationem: unde cum de B. Simeone Stylita fratres ad abbatem questi essent, quod per continuos septem dies jejunasset; hic illum increpans 235 ait (*In Vita S. Sim. Stylit. cap. 3*): « Unde nobis advenit iste homo destruere volens regulam monasterii? Fili, quid dicunt fratres de te? non tibi sufficit jejunare sicut nos? etc. » Vide S. Bern., sermone de Humberti monachi obitu, et Petr. Blesens. serm. 50.

Sexto denique, Petrus Damiani exemplo Christi hortatur (*Opusc. 47*) « ne peregrinæ adinventionis præsumas superinducere novitatem; nam et ipse qui Magister est angelorum in cœlo, morem in terra tenuit quem invenit; nec dedignatus est terrenam servare consuetudinem, qui venerat exhibere cœlestem. Nam, ut infinita præteream, cur sibi caput ac pedes unguento conspergi muliebri ministerio passus est, nisi quia Palæstinæ atque Judaicæ regionis mos erat, ut ejus accolæ crebrius ungerentur? »

[*Vel majorum cohortantur exempla.*] Majorum nomine Smaragdus intelligit Patres tam Veteris quam Novi Testamenti, ut monachus « exemplum accipiat humilitatis a Christo, devotionis a Petro, charitatis a Joanne, obedientiæ ab Abraham, patientiæ ab Isaac, tolerantæ a Jacob et Job. etc. » Eandem in sententiam abit Petrus Diaconus; sed et Hildemarum majores intelligit eos quorum vitam sancta Scriptura manifestat.

Secundo, majorum exempla idem Hildemarum dicit esse « de quibus in ultimo capitulo dicit, id est Regula Basilii, collationes Patrum, atque instituta monachorum; » in quibus non nihil quo ad exteriorum hominis mortificationem, amplius quam in Regula S. P. Benedicti reperitur.

Tertio, nonnulli, ut notat præfatus Hildemarum, a quorum ipse sententia non recedit, majorum nomine interpretantur eremitas, quorum exemplis in solitudinem secedere, ibique variis pietatis officiis, diversis penitentiarum operibus sese exercere, post sufficientem in cœnobio probationem et abbatis benedictionem, singularitas non est. Soli namque singulares hac in parte cœnendi sunt, qui cum ipsas monasteriorum observantias nunquam bene expleverint, temere majora viribus aggrediuntur, et ad singulare certamen etiam abbate reluctantante produnt.

Quarto, Boherius « hic autem, inquit, intelligo majores abbates, et alios seniores viventes, vel etiam dormientes in Christo. » Et sane abbates superioresque monasteriorum apud antiquos frequenter appellari majores pro comperto est. Et hanc etiam sequi expositionem videntur Richardus de S. Angelo, et Turcremata.

Quinto, Menardus majores intelligit seniores et antiquiores ejusdem congregationis monachos; « quia, inquit, seniores ex longo vitæ regularis usu sunt in ea magis obfirmati, et, ut ait D. Hieronymus, bos lassus fortius hujus pedem; inest in eis morum gravitas et maturitas, animi motus pacatiores, carnis ardor et ceterorum sensuum pene sopitus, nec præcox, et in juvenibus, sed concocta prudentia. Sunt præter ea veteris disciplinæ, regularis observantiæ, et eorum quæ ab antiquis 236 Patribus statuta sunt tenaciores, quod summum est in vita religiosa bonum, etc. »

Sexto, majores etiam dici queunt ii in quibus majora refulgent virtutum exempla, quorum senectusque venerabilis, non diuturna, neque annorum numero

computata, quorum cavi sunt sensus et vita immaculata. Atque ita sentire videtur Bernardus Cassinensis, qui postquam docuit posse monachum media panis libra abstinere, vinum aqua multa diluere, ad nocturnos surgentem ante lectum silenter orare, frequenter confiteri, cum lacrymis Deo preces effundere; sic tandem concludit: « Hic non facit, nec contra regulam, nec extra regulam, et in istis major est ista non faciente. » Quamquam existimet securius esse talia superiori suggerere; quæ quidem non accedente ejus benedictione sine præsumptione fieri haud posse censet Boherius. In his tamen quæ minoris sunt momenti, nec sunt in conspectu fratrum, superioris licentia haberi præsumitur. Postremo hoc sensu majoris verbum accepisse videntur Petrus Damiani nox citandus, et Joannes Caramuel.

Cæterum posteriora hæc S. Benedicti verba, quibus imitanda proponit SS. Patrum exempla, duobus modis dicta esse docet Hildemarum: 1° humilitatis gratia, sicuti ultimo capite, ubi tendenti ad perfectionem proponit doctrinam SS. catholicorum Patrum, Regulam S. Basilii, vitas et instituta Patrum; quamvis desideranti perfecte vivere omnino nihil desit in ejus Regula; 2° quia licet interiorum hominis mortificationem integram præscribat, quoad exterioram tamen amplius aliquid in sanctorum relucet exemplis.

Hæc sunt præcipua quæ gradum huic humilitatis octavam spectant, cui S. Bernardus quintum superbiæ singularitatem opponit, ubi certe notandum est, eos singularitatis nota haud esse culpandos, qui in eis cœnobiis degentes, in quibus strictior regulæ observantia non nihil relaxatur, præter communem aliorum fratrum vivendi rationem regulæ statuta generosa pertinacitate custodiunt; quin potius ceteros omnes merito singulares esse dicendo, utpote præter communem regulam agentes.

Sed neque eos qui cum abbatis benedictione aliquid supra regulam facere tentant, cum id consulat ipse S. P. Benedictus, nosque ad id hortentur sanctorum exempla et dicta. « Si vero, inquit S. Basilii (*Reg. brev., inter. 1:8*), quisquam putet se pluribus opus habere, vel in jejunando, vel in vigilando, sive quacunque alia in re; causam suam patefaciat iis quibus communis fratrum concredita est cura, et quod ab illis decretum fuerit custodiat. » Et Petrus Damiani: « Illud te præcipue, et sub districta prorsus animadversione præmoneo, ne quorumlibet te fratrum offendant privata jejunia; novi enim quorundam mihi similium vitia. Nonnulli enim aliis jejunantibus tanto livoris atque invidiæ felle torquentur, ut illorum salutem sibi in perniciem vertant, et, ut ita loquar, per alieni profectus scalam ipsi in præcipitium corruant. Non, inquit, licet 237 agere nisi quod communis monasterii regula vel majorum cohortantur exempla. Quibus facile respondeatur, quæ si regula a regendo dicitur, potius ad distinctionem jejunii quam ad dissolutionem vel ventris pertinere videtur ingluviem; atque ideo illi inter eos non immerito majores sunt judicandi, eorumque exempla sectanda, qui per angustam gradientes portam, sub sobrietatis legibus et arctioris crucis Christi noscuntur vive-re disciplina. » Hactenus Petrus Damiani; quæ utinam in cœnobiis aliquando experiri non liceat: nunc enim eo devenimus, ut singularitatis nota inurantur iis qui ad majora pietatis et poenitentiae opera assurgere student; contra regulam prævaricantes, atque a Patrum institutis recedentes, licet aliquas nonnullam a superiore extorqueant dispensationes, veri tique singulares, patientissime tolerantur, charitative seu potius immisericorditer excusantur, aliquando etiam laudantur, cum in hos magis inclamandum fuisset.

Cæterum, quos ad majora supra regulam aggrediendi Deus vocat, duo monet hic Menardus: 1° ut totam adamussim regulam custodiant; neque enim ferendus est ille qui « vigilat in lecto, dormit in cho-

ro; cumque aliis psallentibus ad vigiliam tota nocte dormitet; post vigiliam alius in claustris quiescentibus, solus remanet in oratorio (S. Bern. de Grad. humil. c. 14); 2° ut occulte, quantum fieri potest, aliorum fugiens oculos, quæ sibi permittuntur faciat.

De nono humilitatis gradu.

Nonus humilitatis gradus est, si linguam ad loquendum prohibeat monachus. Postquam superiori humilitatis gradu monachorum actus repressit S. P. Benedictus, consequenter in præsentem eorum verba compescit. Et quidem ad humilitatis virtutem pertinet silentium pro comperto est; nam cum superbiæ proprium sit peccata sua excusare, bene sive male acta jactare, indulta sibi a Deo talenta prædicare; ad humilitatem e contra pertinet peccata propria agnoscendo, nihil in se boni perspicendo, semper latere desiderando, linguam ad loquendum prohibere; unde Grimaldus (*In Reg. solis c. 61*): « Taciturnitas, inquit, virtus est humilitatis, et indicium gravitatis, nutrix virtutum, et custos animarum. »

Et taciturnitatem habens usque ad interrogationem non loquatur. Ita etiam S. Basilii (*Serm. de Abdic. rerum*): « Interrogatus decenti et humili voce responde; non interrogatus, tace. Si alter interrogetur, os tuum comprime; ne a procaci corde impulsæ lingua tua feriat alium eorum qui se in pietate exercent, et te vinculis criminum constringat. » Sed et in monasterio Hermopolim dicto, « tanta erat taciturnitas cum abstinentia, ut nullus auderet nisi cum justa interrogatione vel recto responso reddere verbum, » ut testatur Papinutius in Vita S. Ouphrisii cap. 3 (*Lib. 1 de Vit. Pat.*). Fuitque lex ista communis apud omnes fere veteres monachos, quam videre est in Regula S. Ferreoli cap. 29; 238 in prima Regula S. Fructuosi, cap. 12, et in secunda, cap. 5; in Regula Magistri, cap. 8; in Regula Solitariorum, cap. 61; apud Rufinum in lib. III de Vita Pat., n. 186, et in lib. V de Vita Patrum, libello 10, n. 58.

Sed huic S. Benedicti decreto duplicem alium Regulæ locum opponit Hildemarum; unum ex cap. 6, ubi absque ulla interrogatione necessaria a priore requiri S. Pater permittit; alterum ex quinto humilitatis gradu, quo perversas cogitationes et mala absconse commissa per humilem confessionem abbati non interroganti revelare jubemur.

Difficultatis nodum solvit idem Hildemarum cum Bernardo Cassinensi et Boherio, quadruplicem distinguendo interrogationem, *Est enim interrogatio mentis, in conscientie reprehensione, de qua quinto humilitatis gradu. Et est interrogatio necessitatis, quæ fit in corporali provisione, de qua cap. 6. Et est interrogatio utilitatis, quæ fit in morum vel conscientie instructione. Tandem est interrogatio superioris pro subditi obedi-tione vel rei alicujus inquisitione. Ergo ubi reprehendit conscientia, ubi insurgit aliqua necessitas, ubi gravis exoritur utilitas, interrogatus censetur monachus, et licite potest loqui.*

Das alias ad hanc objectionem solutiones adhibuit Boherius, scilicet: 1° ut monachus non loquatur in conventu seu in præsentia seniorum ad spiritalem col-lationem congregatorum; quod maxime decet juvenes, et quod vidi, inquit, a multis regularibus observari; 2° ut non interrogatus, id est non jussus non loquatur publice per verbi divini prædicationem; quod monacho non licet, ut discimus ex hoc synodi Constantinopolitaneæ decreto a Gratiano relato: « Monachorum vita subjectionis habet verbum et discipulatus, non docendi, vel præsidendi, vel pascendi alios. » Et ex hoc Alexandri papæ II canone: « Juxta Chalcedonensis tenorem optimi concilii, monachis quamvis religionis ad normam S. Benedicti intra claustrum morari præcipimus; vicos, castella, civitates peragere prohibemus, et a populorum prædicatione omnino cessare censuimus. » Et novissime concilium Tridentinum (*Sess. 5, in decret. de Ref., c. 2*):

• Regulares cuiuscumque ordinis, nisi a suis superioribus de vita, moribus et scientia examinati et probati fuerint, etiam in ecclesiis suorum ordinum prædicare non possint : cum qua licentia personaliter se coram episcopis præsentare, et ab eis benedictionem petere teneantur antequam prædicare incipiant. In ecclesiis vero quæ suorum ordinum non sunt, ultra licentiam suorum superiorum, etiam episcopi licentiam habere teneantur, sine qua in ipsis ecclesiis non suorum ordinum nullo modo prædicare possint. » His accedit S. Bernardi auctoritas (Serm. 64, in Cant.) : « Publice prædica e nec monacho convenit, nec novitio expedit, nec non misso licet. » Gilbertus de Hoilandia (Serm. 18 in Cant.) : « Nemo prædicationis officium assumat, nemo sibi sumat honorem nisi vocatus a Deo. » Et certe recte argumentatur auctor Sermonum ad Fratres in eremo, cum dicit (Serm. 23) : « Officium vestrum est non solum carnem jejuniis, abstinencia escæ et potus affligere, quantum valetudo naturæ permittit; sed etiam mundum continere, et non doctoris » 239 appetere cathedram, sed in cilicio et cinere perseverare in eremo debemus. » Vide Petri Hlesensis epist. 13. Cæterum quam hic tradit hujus loci Regulæ explanationem Petrus Boherius, eandem sequitur Julianus Warnier in eo quem conscripsit libro de Antiqua et vera Regulæ S. Benedicti præxi, cap. 35.

Monstrante Scriptura quia in multiloquio non effugit peccatum.] Hanc sententiam supra exposuimus. *Et quia vir linguosus.*] Vir linguosus ex S. Augustino dicitur (In psal. cxxxix) ille qui sine justa loquitur necessitate : « Necessitas sit in locutione tua, et non eris vir linguosus ne non dirigaris, » inquit S. doctor.

Non dirigitur.] Id est, non prosperabitur.

Super terram.] Videlicet viventium, nam in terra morientium mali sæpius prosperantur.

De decimo humilitatis gradu.

Decimus humilitatis gradus est, si non sit facilis ac promptus in risu.] Cum levitas manifestum sit superbiæ signum, risumque ex inani gloria nasci docent S. Joannes Climacus (Grad. 25); merito inter humilitatis gradus S. P. Benedictus reponit, ut non sit facilis ac promptus in risu monachus. Ubi observat Hildemarus, quod licet facilis ac promptus idem fere significant, hoc tamen inter utrumque discriminis afferri possit, quod facilis sit ille qui cito moveatur, promptus qui intentus est risui vel paratus, id est qui totam ad risum mentem applicat, quales sunt scurræ, qui aliud nihil cogitant quam ridere aut risum excitare. Valde autem differunt cito moveri in risum, quod sæpe contingit invitis; et risui esse intentum, quod summæ signum est levitatis. Notat præterea Nicolaus de Fractura, non simpliciter prohibitum hinc S. Benedicto risum, cum homo natura sit risibilis; sed facilem ac promptum, qui, ut ait S. Ferreolus (Cap. 24 Regulæ), publicanum (*) commutat ex monacho, quemque ideo triduo jejunio mulctat. Et certe

terrere nos debet quod scribit S. Læander in lib. de Institut. virginum cap. 11 : « Quale sit cor virginis plerumque in risu monstratur; neque enim impudenter rideret, si cor ca-tum haberet; speculum cordis facies hominis; non ridet lascive, nisi quæ corde lasciva est. » De risu jam multa diximus, quæ hic non repetimus, pluraque addi possent, quæ viris pœnitentibus et mundo crucifixis haud credimus necessaria.

Quia scriptum est : Stultus in risu exaltat vocem suam.] Unde et citatus hic a Boherio Socrates dicebat : « Non rideas, neque irascaris nunquam; quia ista duo sunt opera fatuitatis. » Et S. Ephræm : « Noli dissolutus labiis risum proferre; amentia namque est cum strepitu ridere. »

240 De undecimo humilitatis gradu.

Undecimus humilitatis gradus est, si cum loquitur monachus.] Interrogatus scilicet, eo quo diximus modo.

Leniter.] Id est suavè, inquit Nicolaus de Fractura, sive ut dicit Smaragdus, « temperate vel placide. Leniter enim de fonte dulcedinis pariter procedit et patris; hinc Salomon, *verbum dulce multiplicat amicos, et mitigat inimicos.* » Richardo autem leniter loqui, est loqui plano modo, vel breviter, quia prolixitas inducit confusionem. Hildemaro vero, cum quis ita loquitur, ut ab eo solo, quem alloquitur, audiatur.

Sine risu.] Quia, « si nihil ita competit humilitati quam luctus animi, certum est nihil illi adeo adversari quam risum (S. Joan. Clim. grad. 7). »

Humiliter.] Magna, tumida et ampullosa verba devitans : « Humilitate enim comprimitur verborum amplitudo, » ut loquitur Bernardus Cassinensis, pro qua lectione Boherius habet *ampullositas*.

Cum gravitate.] Sive honeste, « in gravitate enim continetur honestas, » inquit præfatus Bernardus. Vel cum gravitate, id est ita ut pondus insit sermonibus, juxta illud Eccli. xxviii : *Verbis tuis facita stateram.*

Vel pauca verba.] Qui enim multis utitur verbis lædet animam suam. Idem præcipit S. Ferreolus in Regul. cap. 29

Et rationabiliter loquatur.] Quia qui inconsideratus est ad loquendum sentiet mala. Inconsideratus autem censetur ille qui absque necessitate aut justa utilitate loquitur.

Et non sit clamorosus in voce.] Juxta illud S. Ambrosii (Lib. 1 de Offic., c. 17) : « Ipsum vocis sonum libret modestia, ne cujusquam offendat aurem vox fortior. » Merito autem inter humilitatis gradus S. Benedictus inseruit ne monachus clamorosus sit in voce; nam et SS. Patres clamorem inter superbiæ signa reponunt. Ita Cassianus superbum describens (Lib. xii, c. 27) : « Iræ quoque stimulus acrius insigatur; deinde post hæc excelsa vox, sermo rigidus, amara et turbulenta responsio, etc. » Et iterum (Ibid. cap. 29) : « Inest primitus in loquela ejus clamor. » Et S. Gregorius (Lib. xxxiv Moral., cap. 20) : « cunctis apud se cogitatione tumentibus inest clamor in locutione. »

Quid autem sit clamor eleganter explicat S. Basiliius his verbis (Reg. brev., inter. 151) : « Vocis modum audientium necessitas ipsa definit. Igitur si submissior sit, tanquam signior prope accedit ad susurum, ac propterea damanda est; si vero supra necessitatem sit altior quam is qui audit submissius loquentem possit audire, tunc clamor existit, qui damnatus est, excepto si lentitudo audientis tanta sit, ut necessario cogamur vii clamore. » Quibus autem poenis sit damnatus, ibi non exprimit; sed S. Fructuosus Bracarenensis episcopus (In Regul. c. 15), « qui hujusmodi est, inquit, et sæpe castigatus non fuerit emendatus, flagellis verberibusque curandus » 241 est et acriter emendandus. » Et Regula Cujusdam ad monachos (Cap. 16) : « Si quis præter hanc disciplinam cum clamore et acerbiorè sermone responderit, notetur usquequo corrigatur. Si autem hoc vitio curari non poterit, ejiciatur ab unitate fratrum. »

Sicut scriptum est.] Non quidem in sacra Scriptura, nisi forte quoad sensum; sed, ut observat Menardus, exstat in sententiis Sixti, sent. 134.

Sapiens verbis innotescit paucis.] Quem in locum Joannes Caramuel : Aliquando, inquit, non sine acumine exponebam sic : Sapiens ex solis verbis innotescit paucis hominibus; sed ex operibus nulli non innotescit. » Contra manifestum Regulæ sensum, quæ hic pauca nos verba loqui jubet, ut simus veloces ad audiendum, tardi ad loquendum; nam et natura quæ duas quidem concessit hominibus aures,

(*) Menardus non Publicanum, sed planum, id est scurræ legendum censet.

unicam dedit linguam, quo daretur intelligi duplo amplius esse audiendum quam loquendum, uti observat S. Basilius in lib. de vera Virgine.

De duodecimo humilitatis gradu.

Duodecimus humilitatis gradus est, si non solum corde monachus, sed etiam corpore humilitatem videntibus se semper indicet. Humilitatis scalam duodecimo tandem gradu S. Pater absolvit: quo non solum corde, sed etiam corpore humilitatem indicari jubet. Et quidem corde propter Deum; corpore propter proximum, qui ex motu corporis exteriori, de interiori animi, quem non videt, statu judicat humilem aut superbum: humilem, cum omnes corporis actus ad modestiam compositos apprehendit; superbum, cum inconditis suspicit. Vide Juliani Pomerii lib. III de Vita contemplativa, cap. 8, et Cassian. lib. XII, cap. 27.

Id est in opere, in oratorio, etc. Distinctius hic exprimit, quod quasi generatim præmiserat, ut humilitatem corpore videntibus se semper indicet, scilicet in opere, sive humano sive divino; in oratorio, etiam extra divini cursus officii; in monasterio, etc., vel ubicunque, in omni scilicet loco; seclens, ambulans, stans, in omni scilicet corporis actu; semper, et non tantum aliquando; inclinatio super capite, deflexio in terram aspectibus; fixam enim animo superbiam demonstret, qui fixis in terram oculis incedere contemnit. Terram autem hic Bernardus Cassinensis mystice intelligit corpus nostrum, « in quo, inquit, debemus ad eundem carnis vitalem, nostram fragilitatem, et peccandi pronitatem: hoc est enim in terram aspectus figere, prædicta oculata fide considerare. » Nicolaus de Fractura mystice et litteraliter. Et quidem mystice secundum eum « debemus in terram aspectus figere, pro eo quod de terra, id est de B. Maria Veritas, id est Christus orta est.... vel debemus oculos in terram semper affigere, ut consideremus materiam de qua sumpti sumus, et ad quam resolvi finaliter debeamus. » Litteraliter vero, ut inclinatio capite hanc, quam terimus pedibus, terram semper aspiciamus. Et hic videtur esse genuinus S. Regulæ sensus, a SS. Patribus adeo commendatus, et a perfectis monachis toties ad praxim redactus: « Monachum oportet oculos ad terram habere dejectos, animum ad cælum erectum, » inquit S. Basilius (*Serm. de Aceso*). Et S. Dorotheus (*Doctr. 19*): « Modesta ac modesta, Deoque et hominibus grata monachi compositio hæc est: Primum oculos tuos cohibe, ne huc illucque circumferantur, sed que ante te sunt tantum intueri ac spectare velint. » Quod adeo religiose observabat Sivanus monachus (*Lib. v de Vit. Pat., libello 11, n. 28*), ut hortum rigaturus, cucullo caput tegeret, ad pedes tantum attendens ne arboris aspiceret. Plurima hujusmodi occurrunt exempla apud auctores, quale est illud abbatis Isidori, qui profectus Alexandriam ad Theophilum archiepiscopum, reversusque et interrogatus a fratribus quomodo se haberet civitas, respondit: *Ego hominis faciem non vidi præterquam archiepiscopi.* Item Ehadii monachi, qui cum annos viginti in cella exegisset, sursum oculos non levavit, ut videret tectum ejus (*Tom. 1 Mon. Eccles. Græcæ*). Notum est omnibus quod de S. Bernardo legitur in ejus Vita lib. III, cap. 2 (*Lib. v de Vit. Pat., libell. 4, n. 16*). At stupendum prorsus videtur quod de Sara virgine referunt, eam mirum annos sexaginta super fluminis alveum habitasse, nec unquam inclinatam, ut flumen ipsum aspiceret (*Lib. v de Vit. Pat., libell. 7, n. 19*).

Reum se omni hora existimans, etc. Quia vero stupide statuarum aut animalium instar oculos ad terram defixos habere monachum non sapit; jam qua mente istud Regulæ præceptum observare debeamus describit, nonnullas inserens rationes, quibus quasi totidem stimulis ad illius praxim excitari possumus. Primum proponit his verbis: *Reum se omni hora de peccatis aut existimans.* Quomodo enim, inquit S. Ber-

nardus (*Serm. 36 in Cant.*), non vere humiliabiliter anima, cum se perceperit oneratam peccatis, intricatam curis, carnalium desideriorum sæce infectam, curvam, infirmam, etc.? Unde huic extolentia oculorum? Unde levare caput? » Hinc pia illius regis Manassis oratio: *Domine, multiplicatæ sunt iniquitates meæ, et non sum dignus intuari altitudinem cæli vire multitudine iniquitatum mearum.*

Secunda ratio continetur his verbis: *Jam se tremendo Dei judicio representari aestimet.* Quis enim coram districto iudice erecta cervice judicandus appareat? Certe « Si mente cernerent homines quale iudicium immineat mundo, sensus humanus non vanitate dispergeretur, » inquit S. Hieronymus.

Tertia repetitur ab exemplo Publicani, in quo etiam Pharisæi propter superbiam includitur humiliatio. Quare si cum Pharisæo nolumus humiliari, cum Publicano fixis in terram oculis dicamus: *Domine, non sum dignus ego peccator levare oculos ad cæles.* Quod duobus modis intelligit Hiltemarus: 1° levare oculos in cælum, ætherem scilicet, sive sidereum; 2° in cælum, id est in sanctos, qui cæli nomine ærissime vocantur, ad quorum contemplationem se dignum non credebat.

243 Quarto, ad Publicanum S. Benedictus Regii Prophetæ adjicit exemplum, de se ipso perhibentis testimonium, qui *incurvatus et humiliatus sum usquequaque.* Incurvatus sum corpore, humiliatus mente: quia nihil proficit exterioris hominis incurvatio, nisi accedat interior mentis humiliatio. Vel, ut dicit Nicolaus de Fractura: « Incurvatus sum, per peccatorum accumulationem; humiliatus sum, per peccatorum confessionem. »

Plures hæc alæ rationes possent addi, quibus ab inconsiderato revocemur intuitu, de quibus videtur Benedictum Hæftenum lib. VI, tract. 7, disq. 4. Obiter hic observo quod in ms. S. Benigni Divionensis Consuetudinibus legitur, cap. 5, ubi de novitio instruendo: « Quocunque incedit, semper demisso capite incedit; et si aliquando visus fuerit erecta cervice, non negligitur innotat: s. » Idem habet Uldaricus lib. II, cap. 11. Quamvis, ut ait S. Bernardus (*De Grad. humil., cap. 10*), « dualis ex causis inculpabiliter oculos levat, vel ut patet auxilium, vel impendat. Levavit oculos David in montes ut peteret; levavit et Dominus super turbas ut impenderet; alter miserabiliter, alter misericorditer, ambo inculpabiliter. Tu quoque si locum, tempus et causam considerans, tua vel fratris necessitate oculos levat, non solum non culpo, sed et plurimum laudo; hoc enim excusat miseria, illud commendat misericordia. Sin alias, non prophetæ, non Domini, sed Dinæ, aut Evæ, imo ipsius Satanæ imitatorum te dixerim. »

Ergo his omnibus humilitatis gradibus ascensis, monachus mox ad charitatem Dei perveniet illam. Via ad charitatem humilitas. Via utique vera et sola; unde S. Augustinus: « Cogitas magnam fabricam construere celsitudinis? de fundamento prius cogita humilitatis, . . . hoc in te fode fundamentum humilitatis, et pervenies ad fastigium charitatis. » S. Bernardus (*Epist. 42*): « Ut castitas seu charitas detur, humilitas meretur, etc. » Et quidam ex antiquis Patribus (*Ruffin. lib. III de Vit. Pat., n. 126*): « Humilitas præcursor est charitatis; sicut Joannes era præcursor Jesu, omnes trahens ad eum; ita et humilitas attrahit ad charitatem, id est ad ipsum Deum quia Deus charitas est. »

Quæ perfecta foras mittit timorem. « Dedignatur enim charitas timoris commercium, cogi nesciens quæ nescit compesci, inquit Gilbertus de Hoilandæ (*Serm. 19, in Cant.*). Ideo charitas perfecta foras mittit timorem, vel in inutilem et supervacuum, sed non timorem illum qui castus permanet in sæculis sæculi. Est enim timor quem foras mittit charitas; et est timor quem foras mittit veritas; et est timor quem intromittit et charitas et veritas. Primus castus; secundus castus, sed non permanens in sæculum

; tertius et castus, et permanens. Primus venantium, secundus offensam, tertius totus libera et secunda reverentia est, etc. »

quam universa, quæ prius non sine formidine erat, absque ullo labore, et velut naturaliter ex iustitie incipit custodire.] 244 Describit hic perfectæ illius charitatis quæ foras pellit timorem quam scilicet universa, quæ prius non sine line pœnæ aut laboris observabat, jam absque labore incipit custodire, qui enim amat aut non, aut ipsum amat laborem, inquit S. Augustinus. Viduitate). Et iterum: « Nullo modo sunt

A onerosi labores amantium; sed ipsi delectant, sicut venantium, aucupantium, piscantium. »

Non jam timore gehennæ.] Quæ expulit charitas. Sed amore Christi et consuetudine ipsa bona, et delectatione virtutum.] quam intronitit ipsa charitas.

Quæ Dominus in operarium.] Quem quæsit in multitudinis populi, ut in officina monasterii spiritalem artem instrumentis honorum operum munitus exerceret; mundum a vitiis et peccatis, igne nimirum charitatis, ad cuius culmen pervenit; Spiritu sancto præveniente et adjuvante; dignabitur demonstrare, et postmodum æternam gloriam retribuere. Fexit Deus.

CAPUT VIII.

De Officiis divinis in noctibus.

nis tempore, id est a calendis Novembris a ad Pascha b, juxta considerationem rationis, hora noctis surgendum est; ut modice c ante media d nocte pausetur e, et jam digesti sur- Quod vero restat post vigiliis a fratribus, qui B ti vel lectionum aliquid indigent, meditationi

ms., Flor., novembribus.

ms., Flor., Hi d., Conch., Comp., in Pascha.

mp., ut in ea modice.

., dimidia.

inserviat. A Pascha autem usque ad supradictas calendis Novembris f, sic temperetur hora vigiliarum agenda; parvissimo g intervallo, quo fratres ad necessaria naturæ exeant, custodito, mox matutini, qui incipiente luce agendi sunt, subsequantur.

a Flor., Conch., pausentur.

f Cass., Flor., Novembres.

g Recentiores, ut parvissimo.

COMMENTARIUS

vis tempore, etc.] Licet annum quatuor in partibus sive tempestates dividere soleant, hie scilicet, quæ juxta S. Isidorum viii calendis abris incipit; juxta Græcos et Romanos, e quo inquit Hildemarus, in hujusmodi disciplinis 245 quam Hispanorum auctoritas sequi con- a vii idus Novembris; ver, quod juxta prædi- isidorum viii calendis Martii, juxta Græcos et nos vii idus Februarii; ætatem quæ juxta viii calendis Junii, juxta Græcos et Romanos idus Maii; et autumnum, qui juxta Isidorum lendas septembris, juxta Græcos et Romanos Augusti, exordium ducit. Tamen ex justa is consideratione, convenientius existimavit Benedictus in ordinandis divinis officiis duas a in partes annum dividere, scilicet a calendis abris usque ad Pascha, et a Pascha usque ad ctas calendis. Priorem partem hiemem vocat, tempore, inquit, licet in ea aliquid autumnii ve- contineatur, vel quia aliarum tempestatum non liquæ partes; hiems vero tota et integra in ea ebenditur, et a majori parte denominatur totel quia a calendis Novembris incipit, quo mense initium capit.

est a calendis Novembris.] Calendæ proprie lo- sunt primi mensis cujusque dies: sed cum D læ a decimo quarto aut decimo sexto die mem- cedentis incipiant numerari, merito hic quæri quæ ratione iste locus a calendis Novembris in- dus sit; an scilicet a die 16 Octobris, quo in- it numerari Novembres calendæ, eo nimirum quo cap. 48 calendis Octobris pro die 14 Se- ris usurpat; an vero a prima die Novembris, in- cidunt ipsæ calendæ. Hildemarus ad usum sui temporis respiciens, existimat per calendas abris intelligendam esse dominicam primo men- vembres diei proximiorem, sive primo Novem- ris, sive ante, sive postea contingat; ita ut si 2, 3 aut 4, calendæ eventant, institutus a S. Be- to ordo dominica præcedente incipiat; si vero 5, 6 aut sabbato, a dominica sequente. Optima

sane explicatio, dummodo tempore S. P. Benedicti in fuerit in Ecclesia officii divini recitandi usus, qui ab ævo Hildemari ad nostrum usque perseverat. At enim nobis id non constet, nec aliunde appareat S. Benedi- dictum diem Octobris 16 hic intellexisse; calendis Novembris in naturali et genuino sensu accipientes, primum hujus mensis diem intelligendum censemus. C

Usque ad Pascha.] e Pascha, inquit Hildemarus, antiquitus Ecclesia quarta decima luna celebrabat, quocunque die occurreret; quem ritum SS. Patres in Nicæna synodo prohibuerunt, constituentes non solum lunam paschalem et mensem inquirere, sed etiam diem Resurrectionis dominicæ observare, etc. » Hic locus si in rigore sumatur, sœde allocinatur Hildemarus in eo quod ait, quarta decima luna, quacun- que accidisset die, antiquam Ecclesiam celebrasse Pascha. Et quidem in ipsis Ecclesiæ nascens primordis, Judæis ad fidem conversis priscum quarta decima luna Martii Pascha celebrandi morem sequi permissum est; at ob honorem dominicæ Resurre- ctionis subsequente quartam decimam Martii lunam dominica semper in Ecclesia paschalis festivitas celebrata est. Certe ante concilium Nicænum illud in Arelateusi can. 1 decretum fuerat, 246 ut eodem die, hoc est dominica, per universum orbem Pascha Domini festum celebraretur; id quod longe antea Victor papa, quarto Romæ concilio, mandaverat sub pœna excommunicationis, reclamantibus licet Asia- nis, maxime Policrate Ephesino episcopo. Quod de- cretum de celebrando Pascha die dominico in concilio Antiocheno anno 341, can. 1, instauratum, plurimas in Hibernia turbas, quæ sæculis secutis contigerant ea de causa, minime prohibuit, de quibus vide præ- lationem ad Sec. III Bened., parte I.

Juxta considerationem rationis octava hora noctis surgendum est.] Quænam sit hora ista noctis octava non consentiunt commentatores. Bernardus Cas- niensis respiciens ad usum sui temporis, diem natu- ralem in horas 24 dividendi, mentem suam ita expli- cat: « Istud quod dicit Pater, scilicet juxta consi- derationem rationis, tempus æquinoxii attendisse

videtur, quod post medium Septembris mensis esse dignoscitur; et ita post illud æquinoctium Septembris, November habet in nocte horas 14. Considerato ergo quod November habet 14 horas in nocte, ut dixi, dividas noctem per medium, et remanent in qualibet parte noctis septem horæ; facta autem jam hora octava modicum erit amplius de media nocte, quando surreverit horologio excitante qui habet horologium custodire, et accensis lucernis ecclesiæ, quæ poterant propter prolixitatem noctis fuisse obscuræ, ac pulsatis campanis ad dormientium fratrum excitationem, potuit transire dimidia octavæ horæ antequam surrexerint fratres. Et secundum intellectum istum potest accipi quod dixit: Juxta considerat onem rationis octava hora noctis surgendum est; et ideo sequitur, ut magis quod dixerat declaratur: ut modice amplius de media nocte pausetur: satis est modicum amplius hora dimidia, vel parum plus. Hæc tamen Bernardus Cassinensis, ex cujus mente hora post nostram duodecimam media surgendum foret: vult enim ut facta sive incipiente hora octava noctis, quæ mense Novembri statim post mediam noctem currere incipit, horologii custos excitatus surgat, in oratorium pergat, lampades forte exinctas aut saltem valde obscuratas accendat, tandemque ad excitandos dormientes fratres signum pulset, atque in eo dimidiæ horæ spatium insumat, post quam excitati fratres surgant, media scilicet post nostram duodecimam elapsa; quod confirmat exponens illa verba: *Ut modice amplius de media nocte pausetur*, ubi ait: « Satis est modicum amplius hora dimidia, vel parum plus. »

In eadem abit sententiam Guido Juvenalis in versione Gallica Regulæ S. Benedicti, horam noctis octavam tempore hiemis circiter intra mediam noctem et horam primam constituens.

Sed neque multum ab ea recedere videtur Joannes de Turrecremata, qui etiam octavam noctis horam secundum proportionem ad tempus calendarum Novembris sumendum existimat; quo tempore, ut modo dicebat Bernardus Cassinensis, octava noctis hora nostra duodecima incipiens ad nostram primam desinit. In hoc solum differt a Bernardo, 247 quod non assignet qua parte horæ octavæ, initio, an medio spatio, an vero in fine surgendum sit: Bernardus vero statim post mediam octavam surgendum esse asserit.

Neutri tamen S. Benedicti sensum attigisse videntur; quem etiam multo amplius fugit Hispana congregatio Vallisoletana, quæ, referente et probante Antonio Perezio, horam noctis octavam ad mediam noctem statuit, eo quod a calendis Novembris a quarta pomeridiana ad mediam noctem horæ octo intercipiuntur. Quamvis haud improbet eorum praxim, qui duabus tantum post horis surgunt.

Hos omnes decepti sui temporis usus, diem naturalem in horas viginti quatuor æquales dividendi; cum tamen veteres maxime Judæi, Romani, et Itali, ut historiæ et mathematicorum libri testantur, artificialem diem, hoc est totum illud spatium temporis quod ab ortu solis ad occasum intercipitur et noctem, sive tempus illud quod solis inter occasum et ortum elabitur, in horas sive partes duodecim æquales partirentur, modo breviores, modo prolixiores, pro brevitate aut prolixitate noctis aut diei: nam æstate, qua breviores sunt noctes, horæ diurnæ prolixissimæ; nocturnæ brevissimæ, et e converso hiemis tempore; unde horas illas vocabant inæquales, non quod inter se non essent æquales, sed quod respectu diei sequentis vel præcedentis, aut diurnæ horæ respectu nocturnarum, excepto æquinoctii, essent inæquales: quam consuetudinem per sæcula duodecim in Ecclesia viguisse scribit Paulus Lefort, Cisterciensis monachus, eo in libello quem de antiquis et modernis horis conscripsit cap. 2, § 3 (*De prima vivendi ratione Cisterc. part. III, cap. 1, § 1*). Imo auctor est Julianus Parisius horis inæqualibus usus fuisse Cistercienses usque ad annum 1429, quo in generali capitulo constituerunt

ut in singulis ordinis monasteriis feriatis diebus hora post mediam noctem secunda; solemnibus et dominicis diebus prima vigiliis sacrista pulset

Quæ cum ita se habeant, octava noctis hora modo citius, modo tardius incipiebat pro noctium diversitate. Et quidem mense Novembri, quo nox juxta præsentem nostrum horarum usum, horas habet quatuordecim, hora noctis octava secundum ritum antiquum incipiebat paulo ante quadrantem post nostram horam primam, et desinebat paulo post quadrantem nostram horam secundam subsequentem. Mense Decembri, quo prolixiores noctes horas sexdecim habent, hora octava incipiebat paulo post quadrantem post horam nostram primam, et desinebat paulo ante tertium quadrantem post nostram horam secundam.

Jam vero quia, ut ait Hildemar, « dubium est an inchoante octava, an media, an prope finem ipsius horæ octavæ surgendum sit, » ut fixum aliquid tempus, quo diebus singulis regulariter surgatur (talem namque fuisse S. P. Benedicti voluntatem existimandum est) assignetur; cum eodem Hildemaro asserendum videtur, « quanto minores sunt noctes, tanto prope finem ipsius horæ debere signum tangi, » 248

et contra quanto majores, tanto prope initium; ita ut circa mensem Martium, quo octava noctis hora circiter hora nostra prima evoluta incipit, et elapsa secunda desinit, octava mediata surgendum sit ad signum vigiliarum primum, post quadrantem pulsetur signum secundum, elapsa vero integra hora octava tangatur tertium et ultimum; inter signorum enim intervalla mediam horam explicari vult Smaragdus, qui, ut dicit Joannes Bona (*De Divin. Psalmod. c. 4, § 3, n. 2*), monastici spiritus purissimos latentes in ipso fonte potarat. Mense autem Decembri, quo majores sunt noctes, et tardius incipit hora octava, paulo post eandem inchoatam surgatur, primumque vigiliarum signum tangatur, ultimum vero octava hora mediata, hoc est circa horam nostram secundam, qua communiter in omnibus ordinis nostri monasteriis nocturni celebrantur. Et sic intelligendum puto, quod ait S. P. Benedictus *juxta considerationem rationis*, ut citius quando prolixiores sunt noctis horæ, tardius cum breviores surgatur: unde quando Smaragdus dicit, ut dormiatur « hora septima noctis tota, et octava dimidia; tunc pulsato signo omnes pariter surgant, et sic illa quæ restat dimidia hora de octava inter signorum explicetur intervalla, ut ab hac hora nona noctis inchoetur psalmi laus ipsa nocturna, » ita capiendum est: Cum breviores sunt noctis horæ, puta mense Martio; nam quando prolixiores existunt, ut mense Decembri, octava inchoante, aut saltem paulo post surgendum est, et elapsa media, quæ in nostram horam secundam incidit, dato ultimo signo, incipienda nocturna laus; si tamen S. Benedictus media ante ultimum vigiliarum signum fratres surgere voluerit, quos vestitos dormire jubet, ut sint parati, et facto signo absque mora surgentes, festinant se prævenire ad opus Dei, quamvis id haud negaverim tum propter Smaragdi auctoritatem, tum quia id colligitur ex antiquo Ordine conversationis monasticæ S. Benedicto perperam ascripto, sed tamen vetusto; tum quia id non obscure insinuat ipsa Regula cap. 48, plura ad horas divini officii signa præscribens. Et sane modice amplius de media nocte duntaxat pausare debent monachi, quod modicum non jam modicum, sed jure maximum videbitur; si ultra integrum horam cum dimidia extendatur, cum ad hoc sufficere mediam asserat Bernardus Cassinensis. Et hæc nobis certior videtur de assignata a S. P. Benedicto hora surgendæ sententia, quam confirmat Hildemarus iterum, cum sibi objiciens, quod Decembri et Januario nov horas decem et octo habeat; respondet S. Patrem ad æquinoctium, quo diebus pares sunt noctes, respexisse.

Ut modice amplius de media nocte pausetur. Ex hoc loco manifestum est eos a præstituta Regulæ

sua non fuerit, maxime cum prolixius orare volentem in oratorio remorari infra permitat. Atque ita Oddo Aëducensis monachus usu habuisse dicitur (*In Vita S. Hugon.*, n. 41, sæculo v) « post expletionem matutinalis synaxis, ut B. permittit Benedictus in oratorio peculiaris orationis gratia remorari. »

Quod vero S. Pater ait *a fratribus qui Psalterii vel lectionum aliquid intigent*, sic intelligit Menardus, ut fratres qui Psalterio aut lectione non indigent, liberas hoc per intervallum horas habeant, quia non omnia diei momenta S. Pater minutatim prosecutus est, neque ordinavit quid inter laudes et primam fieri deberet, neque tempore jejunii quid a vespere ad collationis lectionem. Sed Hillemarus, ut modo dicebamus, censet ei qui nihil se indigere credit talem ab abbate Scripturæ quæstionem esse proponendam, quam ille difficile solvat. Verum cum Regule textum non solum de prævidendis lectionibus et Psalterio memoriter addiscendo, sed etiam de studio scrutandisque Scripturæ locis difficilioribus explicuerimus; nullusque sit qui his non indigeat, omnes æqualiter hic Regule locus tangere dicendus est; possetque ita intelligi: A fratribus qui omnes indigent Psalterio et lectione, meditationi inserviat: nam verba illa *qui indigent* notant causam hujus præcepti. An vero ita intellexerit Nicolaus de Fractura, cum facta sibi objectione, « quod si non indigeat psalmis vel lectione intendere, nunquid in lectis ad pausandum se ponent? » respondet: « Dicis quod non, quia etsi non indigeant psalmis, vel lectionibus, seu orationibus quoad doctrinam eorum, indigent tamen ipis **252** quoad salutem animarum ipsorum; et propterea dicit Hieronymus ad Rusticum monachum: Nunquam de manu tua cadat psalterium. » Cæterum hic præterite non possum quod de piis Sancti-gallensis monasterii Notkero, Ratperto et Tutilone monachis scribit Ekkehardus junior (*In Vita Notkeri*, n. 4, sæc. v *Bened.*): « Erat tribus illis inseparabilibus consuetudo, permissio quidem prorsus, in intervallo laudum nocturno, convenire in scriptorio, collationesque tali horæ aptissimas de Scripturis facere. »

Ex dictis hæc tenet constat perfectum S. Benedicti discipulum post nocturnas vigiliis lectum non posse repetere; id quod tum antiquis tum recentioribus monachis sub magna restrictione cautum videmus: nam S. Chrysostomus monachorum sui temporis vitam describens (*Homil.* 59, *ad popul. Antioch.*), « cum matutinas orationes et hymnos celebraverint, inquit, ad Scripturarum lectionem convertuntur. » Idem de Ægyptiis monachis asserit Cassianus in lib. II, cap. 12. Refert etiam Rufinus (*Lib. III de Vit. Pat.*, n. 199) nonnullos fratres, quatuor nocte horis somno, quatuor psalmis, quatuor labori manuum operam dedisse, S. Cæsarius in Regula ad virgines, qualis est apud Bolandum Jan. 12, præscribit ut « ipsæ vigiliæ sic temperentur, ut quæ sane sunt post vigiliis somno non opprimantur. » et S. Aurelianus (*Regul. cap.* 28), « post matutinas orationes, inquit, ad somnum reverti non liceat. » In antiquo etiam Ordine conversationis monasticæ legitur (*Cap.* 2): « Post expletionem vero nocturnæ audis, in illo intervallo summum silentium fiat tam in voce quam in incessu, sive sono alicujus rei, ut liceat unicuique sine alterius inquietudine peccata Domino confiteri, et veniam et remissionem pro ipsis flendo Deum postulare. » Et in Consuetudinibus S. Benedicti abbatis Anianensis (*Tom. IV Annal.*): « Post matutinas horas non redeatur ad lectulos, nisi quando plerumque officium celebratur, vel contigit ante horam surrexisse, excepto infirmis vel pro lassitudine non valentibus, quorum imbecillitas a priore consideranda est. » Crogangus; etiam Mettensis episcopus (*Spec. tom.* 1), ne quis post nocturnas vigiliis, nisi forte infirmus, et hoc cum licentia, dormiat, sub pena excommunicationis velat in Regula Canoniorum, cap. 15. S. Romualdus usque adeo post nocturnas vigiliis somnum

A exosum habuit, ut, Petro Damiani referente (*In Vit. S. Rom.*), « si quis ei confiteretur post dandecim psalmodum vigiliis, vel maxime circa diluculum obdormisse, nequaquam posset eo die cum ejus licentia missarum solemnias celebrare. » Idem Petrus Damiani hanc sive legem præscripserat (*Opusc.* 15, cap. 17): « Post nocturnum officium repetere accubitum omnino non licet; unde nos, ut hæc regularis observantia posset facilius custodiri, hoc institimus, ut quotidie signum primitus ad vigiliis sonet; deinde expleto ex more Psalterio, vel quantum ratio temporis considerata permittit, sonante iterum signo, nocturnale peragatur officium, ut juxta diluculum, quo videlicet tempore gravior incumbit aecidia, stantes nos et canonicis inveniat occupatos officii. » Statuta Lanfranci (*Cap.* 1 § 1) decernunt, ut post nocturnas vigiliis fratres in choro sedeant, infantes in capitulo cum suis magistris cantum addiscant, atque interim prior, accensa lucerna, videat num omnes ordinate **253** sedeant, omniaque monasterii membra perlustrans, si quem dormientem reperiat, excitatum signo reveri in chorum præcipiat. Eadem pene disciplina vigeat apud Cluniacenses, quorum antiquæ Consuetudines apud Udalricum præscribunt (*Lib.* 1, cap. 41), ut privatis diebus, si nullæ sint octavæ, postquam semel surrexerint, ad lectos non redeant; deinde factæ interrogationi quandiu duraret ipsum intervallo? responderet sic temperari, ut per illud prior claustralis omnes monasterii officinas percurrere possit; tum ut fratres de ecclesia B. Mariæ simul exeuntes, postquam corporeis naturæ necessitatibus, si qui indigeant, providerint, in chorum revertantur; ubi caput cooperti sedeant; ibique quidquid voluerint aut potuerint faciant: nihil enim tunc temporis fratribus agendum præscribitur. Poterat autem si vellent surgere, altaria circumire, et ibi peculiariter orare. Ubi merito corrigas Hæftenum, qui ex eo quod conqueritur Petrus Venerabilis quod multa adhuc nocte in hymnis laudum cantetur: *Aurora lucis rutilat: Aurora jam spargit polum*, et similia; existimat *jam olim Cluniacenses intervallum illud non servasse*. Non enim queritur Petrus Venerabilis quod nullum servaretur intervallum; sed quod auroram usque non extenderetur. Ait autem Udalricus fuisse aliquando cum intentius oraret, aliquando psalmos ruminaret, aliquando somno oppressus, vellet nollet, dormitaret; additque non multos Cluniaci fuisse dissimiles. Hæc in memoriam revocant quare S. Joannes Gorziensis somnum hoc in intervallo fugaret (*In ejus Vita*, n. 80, sæc. v *Bened.*), scilicet « in morem apud psalmos tacito murmure continue revolvendo, nunc circa altaria, nunc paululum residendo, mox exurgere et aliquandiu stare; itemque egressus cella tempus noctis inspirere; deinde lecernis aut emungendis, aut relicendis assistere; tum etiam scholas canentium revisere; interdum retribus texendi quod noctis superesset expendere. »

Cistercienses etiam constat post nocturnas vigiliis lectos non repetuisse ex libro Usuum Cist. c. 74, quo statuitur, ut « post vigiliis vel post officium defunctorum, si dicendum fuerit, arceño lumine a servitore ecclesie ante aruarum et in capitulo, sedeant fratres in ipso capitulo, et legant qui voluerint, nec sedeant in angulis nisi legentes: qui taliter habeant caputia in capitibus, ut possit agnosci si dormiant, an non. » Et hæc quidem hæm; nam restata in claustro sese recipiebant, ex cap. 84; unde S. Bernardus singularem monachum describens (*De Grad. humil.*), *aliis in claustro quiescentibus*, inquit, *sotus remanet in oratorio: ubi quod dicit quiescentibus non de corporea, sed de spiritali quiete intelligendum est, ut patet ex Aelredo abbate hom. de duobus discipulis euntibus in Emmaus, et ex Gilberto de Hoilandia Serm.* 23, in Cant. Denique apud primos B. Stephani abbatis Obazinensis discipulos (*Tom. IV Misc. Baluz.*), « illud quod post vigiliis intervallum restabit, non quieti aut somno deputabatur sed

De dominicis dictus major videtur difficultas. Ut quid enim maturius surgere, et matutinas laudes cum vigiliis uno tenore decurrere, nisi ut postea festis corporibus aliqua concedatur requies? Adde quod veteres monachi, teste Cassiano, quos in multis S. Benedictus imitatus est, sabbato post nocturnas vigiliis duabus circiter horis dormirent; et ex Regula Pauli et Stephani (*Lib. 1, cap. 8*), « mane dicta prima nullus se in lecto recubitet, *excepto die dominico aut festis diebus*, in quibus vigiliarum labore, et præteriti diei solito amplius fatigati paululum post primam qui ex vobis voluerint membra ponant in lectulis, quod non omni tempore idipsum, sed tantum æstivis mensibus liceat. » His accedit suffragium S. Hildegardis, quæ ita S. Regulæ verba commentans: *Data benedictione incipiunt matutinos*, sic loquitur: « Hic intervallum ad meditationem orationum seu lectionum non ostendit; nec in his diebus fratres, finitis matutinis, ad quiescendum ad lectos redire prohibet; sed si tempus permiserit, ita ut maturius surrexerint, quia in prolixitate nocturni et divini servitii fatigati sunt, in arbitrium eorum ut ad lectos redeant silenter ponit. »

Nihil tamen minus, cum eadem pro omnibus pariter diebus valeant rationes, quas supra adduximus, dominicis dies sub eadem lege comprehensos esse, nec in iis somno post vigiliis indulgendum esse ex mente S. P. Benedicti asserendum est. Hinc canon 5 concilii Aquisgranensis, « ut nullo unquam tempore post vigiliis causa dormie di, nisi contigerit eos ante horam constitutam surgere, ad lectos redeant suos; » narratque Browerus (*Lib. II Antiq. Fuld., cap. 16*) Ludovicum Pium imperatorem apud Gregorium papam obtinuisse monachis in civitatibus, et matricularibus ecclesiarum locis consistentibus, qui cum magno labore et studio divinum servitium toto anni tempore peragunt, post vigiliis æstivalium **257** noctium atque in festis 12 lectionum somno relicere corpus. Porro si id ex Regula licuisset, a summo pontifice dispensationem requirere haudquam necesse fuisset. Quapropter quod S. Benedictus dominicis diebus nocturnas vigiliis sine ullo intervallo jungit matutinas, non sic capiendum est, quasi laudes accelerare voluisset, et consuetam illarum horam mutare; sed potius nocturnos ad auroram usque produxisse dicendus: nam matutini, quasi laudes appellamus, semper ad auroram, sive ut loquitur S. P. Benedictus *incipiente luce* dicendi sunt: unde et matutini diei sunt a voce *matuta*, id est aurora, eo quod ad auroram celebrari debeant: quare Hildegardus illum S. Regulæ textum, *qui incipiente luce agendi sunt*, commentans, hæc scribit: « In hoc loco manifestat B. Benedictus cum dicit, *ma utini qui incipiente luce agendi sunt*, quia omni tempore, id est tam quotidianis diebus quam in dominicis et festis diebus matutini incipiente luce agendi sunt. » Idem docet ad cap. 11 idem cum eo etiam Bernardus Casimirus, et Nicolaus de Fractura ad cap. item 11; quorum sententiam confirmat præxis, quam videre est apud anonymum Sangermanensem qui, principatu Caroli Magni translationem S. Germani Parisiensis episcopi describebat, in qua, n. 7, refert (*Sæc. III Bened., part. II*) contractum quendam « *mane factus...* clericis (id est monachis), juxta morem diei dominici matutinarum officia consummantibus » curatum fuisse; apud Anonimum in lib. II Mirac. S. Germani, cap. 10, ubi fratris « matutinale, orto jam crepusculo, Paschalis sacrosanctæ festivitatis officium celebrantibus. » Normanni adesse dicuntur; apud Hildegardum in Vita S. Faronis, cap. 115 (*Sæc. II*): « Noctem quadam cum jam nova aurora claro suo crepusculo dilucidaret, ac concinentes monachi resonarent ecclesiam quodam verso, *Deus miseretur nostri et benedicat nobis*, » etc., qui versus dicitur ad matutinos: hic tamen locus non prorsus evincit pro die dominica: clarior est ille, qui desumitur ex lib. I de Gestis SS. Rotonensium, cap. 6 (*Sæc. IV, part. II*):

A « Cum aurora diei claresceret, et monachi matutinas psallerent, et Dominum una voce laudarent, ventum est ad illum psalmum qui appellatur *Deus, Deus meus, ad te de luce vigilo*, » etc., qui psalmus ad solas dominici diei laudes, aut in festis 12 lectionum dicitur. At nihil luculentius hauc in rem proferri potest, quam locus ex Vita S. Adonis ex abbate episcopi Viennensis, quam ex antiquo breviario Viennensi edidit noster Mabillonius, cujus in n. 8 hæc leguntur (*Sæc. IV Bened., part. II*): « Temporis fratres ad vigiliis nocturnas surgere compellebat, ubi et ipse solito præens lectiones et responsoria protrahendo decantari faciebat, quousque diei luce appropequantibus matutinae laudes agerentur. » Eodem modo Venerabilis Benedictus abbas Clusensis monasterii, ut scribit Vuillimus, ejus discipulus, in ejus Vita, cap. 5, « observabat lectiones terminando, processionesque protrahendo, ut ad diem usque divinum opus procederet, ne quid post matutinas ad lectum revertentibus invidi hostis fraus subriperet, quod castitatis foscucos suaveolentes adureret, et ita solemne gaudium sedando a sacra communione absterret. » His omnibus accedit **258** Joannis monachi egregium testimonium in Vita S. Odonis lib. I, n. 10: « Ecce enim sunt evoluti haud plusquam sex anni, dum ante ejus corpus (nempe S. Martini) vigiliarum excubias diversus ordo ecclesie celebraret; contigit ut ipse ibidem interesset. Verum quia ejusdem officii antiphonæ, uti omnibus patet, breves sunt, et ejus temporis longiores noctes, volente officium ad lucem usque protendere, unamquamque antiphonam per singulos psalmorum versus repetendo canebant, » etc. Hæc omnia confirmant antiquæ Consuetudines Germaniæ mss. in quibus n. 24 decernitur ut in cœna Domini, « nocturni ita temperentur, ut in tenebris compleantur: » ex quo colligas alio tempore non completos in tenebris, sed ad lucem usque productos fuisse, alioquin frustra diceretur, ut nocturni in tenebris compleantur. Et liber I summi Cisterciensium, cap. 68, « solet sacrista, cum se viderit temporis quam debuerat surrexisse, cantorem signo præmonere ut duodecimam lectionem faciat prolongare; et tunc qui eam legerit, non eam finiat usque ad nutum sacristæ vel sonitum horologii: » quare enim lectio duodecima prolongetur non video, nisi quia nondum solita matutinarum hora advenisset.

Nec refert quod S. P. Benedictus Dominicis festisque diebus temporis ad vigiliis surgere præcipiat, et prolixissimæ sint hiemis noctes. Nam primo istud de maturius surgendo præceptum, solas ex Hildegardo respicit æstatis noctes; hieme enim citius solito non esse surgendum assuit; sed et ita considerandum est, inquit (*In cap. 11*), in hiemali tempore, ut ita surgant juxta numerositatem fratrum, et prolixitatem lectionum, ut incipiente luce agantur matutini. » Et Bernardus Casimirus (*In cap. 11*): « Hoc tamen quod dicit, dominicis diebus citius esse surgendum, attinet proprie ad tempus æstivum, in quo si ita tarde surgeretur, sicut quando grandes sunt noctes, esset negligentia magna, nec inciperentur matutinae laudes incipiente luce, quia in lectionibus secunda vigilia apparere aurora: tempore vero hiemali satis sufficit octava surgere hora, quia tunc 12 lectiones, cum 12 responsoriis, cum psalmodia 12 psalmorum, et tribus canticis, cum hymno Te Deum laudamus, et Evangelio cum debita modulatione dicto, matutinae laudes incipiente luce poterunt inchoari. »

Deinde etiamsi media hera citius solito surgeretur, cum diebus solemnibus majori cum gravitate et modulatione divinum celebraretur officium, facili negotio totum illud intervallum, licet hieme prolixum, poterant implere; maxime si consideremus, quantum prolixitatis apud majores nostros lectiones cantarentur: nam, v. g., S. Cassarius in Regula ad monachos, cap. 20 ad singulas lectiones *tria folia legi*

præcipit. Similiter S. Aurelianus in ordine psalendi « unus frater legat paginas aut tres, aut quatuor, inquit, quomodo mensura fuerit libri; si minute scriptus aut majore forma, ternas paginas; si minor, quatuor: » quapropter ne somnus in tanta lectionum prolixitate subreperet, aliquid operis de sparta aut de canape, aut aliquis hujusmodi labor 259 manuum exerceri, diebus vero dominicis festivæ stare præcipit, in Regula, cap. 29, quod item præscribunt Regula S. Cæsarii ad virgines, cap. 43, et Tarnatisensis cap. 6: ex quo apparet non adeo breves fuisse eorum lectiones; alioquin frustra eo tempore arreptum esset opus continuo dimitendum. Et ut de nostris etiam aliquid dicamus, apud Cluniacenses adeo magnæ erant hiemali tempore vigiliarum lectiones, ut in una Septuagesimæ hebdomada integrum Geneseos librum in choro percurrerent, totamque Isaïæ prophetiam intra sex privatas vigiliis, teste Udalrico; quo etiam referente discimus fratrem qui lectiones terminaret, cum unam tantum ad duas privatas vigiliis Epistolam ad Romanos legisset, increpatum fuisse in capitulo, quod lectiones breviores fecisset. At quod de S. Joanne Goræziensi scribit Joannes Mettensis omnem nunc excideret fidem, nisi id referret testis oculatus et sincerus; eum scilicet « sub una quondam lectione Danielis totum dum tertius lecturus assurrexisset, explevisse. » His omnibus suffragari videtur Boherius in primo commentario ad cap. 11, sic scribens: « In majoribus noctibus majores lectiones recitari consueverunt, et psalmi ac responsoria spatiosius decantari. »

Præterea docet Menardus S. Benedictum ad singulos psalmos Ægyptiorum monachorum more orationis interposuisse; id quod etiam decernunt S. Isidorus in Regula 7; S. Fructuosus cap. 3, et Magister cap. 33. Adde quod S. Pater psalmos cum antiphonis cantari præcipit: quod de inserendis singulis psalmorum versiculis antiphonis, ut supra vidimus in ecclesia Turonensi, non sine fundamento interpretari posset aliquis. Quæ cum ita se habeant, nemo jam non videt qua ratione etiam in nocte prolixiori vigiliis ad auroram usque producere possent; alioquin si matutinas laudes una cum nocturnis mediis adhuc in tenebris persolvissent, non septies exemplo prophetæ, sed sexies laudem Deo dixissent, ut notat iterum Hildemarus ad cap. 11. Unde nec S. Hildegardis absolute dicit diebus dominicis indulgendum fuisse a S. P. Benedictino post matutinas somnum; sed tantum si tempus permiserit, ita ut matutinus surrexerint; quo casu, ut dicit Hildemarus, « tunc si dies non fuerit, debet prior signum tangere, ut dormiant; » tuncque, ut existimo, laudes a nocturnis separabant: quia non nisi incipiente luce ex Regula dicendæ sunt. Atque ex dictis hactenus patet quod diebus dominicis vigiliæ prolixiores, et nocturna synaxis in lucem usque producta matutinum

A soporem non admittunt, ut scribebat Stephanus Tornacensis ad novitium Pontiniacensem, qui Cisterciense institutum deserere cogitabat.

Cæterum nemini durum aliquid aut austerum nimis his in vigiliis videri debet, consideranti antiquum veterum monachorum fervorem, qui, ut docet Cassianus, sabbati et dominicæ nocte fere insomnes agebant, si forte duas postremas horas excipias, in quibus qualicumque requie corpus reflexebant; quas nec monacho indulgendas esse censebat S. Arsenius (Tom. I Monum. Eccles. Græcæ), dicens ei sufficere unam horam dormire, modo is pugilis nomen mereatur. Cujus rei vestigium aliquid in Cluniacensi monasterio 260 olim advertimus, ubi in die natali SS. Petri et Pauli vigiliæ nocturnæ pridie clara adhuc die incipiebantur, nec nisi postridie ortu jam sole absoluebantur (Udalr. l. 1, c. 41).

A Pascha autem usque ad supradictas calendas Novembris sic temperetur hora vigiliarum agenda: parvissimo intervallo, quo fratres ad necessaria naturæ exeant custodito, mox matutini, qui incipiente luce agendi sunt, subsequantur.

Hiemis tempore octavam noctis horam ad surgendum S. Benedictus assignat; quod vero æstatem spectat nullum tempus fixum determinat; sed sic horam temperari imperat, ut parvissimo custodito intervallo, mox incipiatur matutini. Verum cum breviores sint æstatis vigiliæ, nec nisi breve præscribat intervallum, in eandem circiter horam omni tempore incidant.

Quantum vero esse debeat illud intervallum, S. Pater non dicit, brevissimum tantum requirens. Porro in cap. 6 monachorum Sangallensium decernitur, « ut intervallum post nocturnum in æstivo tempore usque dum psalmi quinque dici possunt proleatur. » Et in mss. Germanicæ Consuetudinibus n. 28, « ab octavis Paschæ usque in calendis Novembris.... matutini mortuorum ad parvissimum intervallum inter nocturnum et regulares matutinos compleantur; nisi forte lux præverit. et tunc differendi erunt, usquequo de omnibus sanctis perficiantur. » Ex Regula autem sufficere debet, ut fratres ad naturæ necessaria exire possint, hoc est ad purgandum ventrem; ubi Boherius in primo commentario, « nota, inquit, quod intrantes domum necessariarum vultus suos debent abscondere cum capitiis quantum valent, nec intrantes dormitorium absque capitiis esse convenit in capite, ut Patres nostri asseruerunt, et ordo servat Præmonstratensium. »

Denique quare incipiente luce matutini agendi sunt docet Regula ms. incerti auctoris, quam ex codice bibliothecæ reginæ Sueciæ eruit noster Mahillonius, in cujus cap. 3 hæc leguntur: « Matutinorum solemnitas incipiente luce celebranda est, qui matutina luce radiante Dominus et Salvator noster ab inferis resurrexit.

CAPUT IX.

Quanti psalmi dicendi sint nocturnis horis.

Hiemis tempore, præmisso ^a in primis versu ^b, D psalmus nonagesimus quartus cum antiphona ^d, ad certe decantandus ^e. Inde sequatur Ambrosianum ^f: deinde sex psalmi cum antiphonis. Quibus dictis, dicto versu, benedicat abbas. Et sedentibus omnibus in scamnis, legantur vicissim a fratribus in codice super analogium tres lectiones, inter quas et tria re-

^a Oxon. Flor., hiemis tempore suprascripto.

^b Oxon., In primis versum, in secundum dicendum omissis psalmi LXIX verbis. Flor., in primis versus, id est, Deus, in adiutorium, etc., cum gloria. In multis decet Domine, ad adiutorium me festina.

^e Al., tertio; al. tertium.

^d Oxon. cum septem mss. addit v-nite exsultemus.

^e Cass., decantando. Haest., iudirectum decantandus.

^f Sabin. Dion., Ambrosianum hymnus

sponsoriam cantantur ^a. Duo responsoria sine *Gloria* dicantur ^b: post tertiam vero lectionem, qui cantat dicat *Gloria* ^c. Quam dum incipit cantor dicere, mox omnes de sedilibus suis surgant ob honorem et reverentiam sanctæ Trinitatis.

Codices autem legantur in vigiliis tam Veteris Testamenti quam Novi divinæ auctoritatis; sed et exposi-

^a Al., *cantentur*; in Oxon. deest.

^b Hæc verba, *duo responsoria sine gloria dicantur*, desunt in multis mss.

^c Al., *gloriam*.

^d Oxon., a nominatis doctorum, et orthodoxis, catholicisque Patribus. Flor., a nominatis, et orthodoxis, catholicisque Patribus. Cass., a nominatissimis, et orthodoxis catholicisque Patribus. Ita etiam S.

tionem earum quæ a nominatissimis doctoribus orthodoxis et catholicis Patribus ^d factæ sunt. post has vero tres lectiones cum responsoriis suis, sequantur reliqui ^e sex psalmi cum *alleluia* ^f canendi. Post hos lectio apostoli sequatur ex ^g eorum recitanda, et versus, et supplicatio litaniarum ^h, id est, *Kyrie eleison*: et sic finiantur vigiliæ nocturnæ.

Germ. ms. Ebrul., Faron, Vict. ms., sed omisso Patribus. Comp., a nominatissimis doctorum orthodoxis Patribus.

^e Oxon., *Qui*.

^f Ebrul., *cum albis*.

^g Oxon., *inde*.

^h Vict. ms., et *litaniam*.

COMMENTARIUS.

Hic tempore præmissio in primis versu Deus, in adjutorium, etc.] Hic est versiculus ille a priscis monachis adeo celebratus, quem ad universa quæ aggrediebantur opera usurpabant, cujus vim et efficaciam describit Cassianus collat. 10, cap. 10. Hunc S. P. Benedictus ad omni a divini cursus officia præmitti primus instituit; quem ritum ab eo acceptum pontificia auctoritate postea firmavit, atque ab universali Ecclesia recipi curavit S. Gregorius Magnus, ut docent Pamellius annot. 15 in Cypr. lib. de Orat. Dominica, et Polydorus 262 Virgil. lib. vi de Invent. rerum, c. 2, quanquam ritus hujus auctorem Damasus suavis S. Hieronymi faciat Navarrus de Orat. c. 3, n. 64. Sed epistola illa S. Hieronymi, unde id desumit, quæ tom. I Concil. habetur, ut commentitia et adulterina jure exploditur.

Hunc versiculum, quem ad implorandum divinum auxilium adhibere solemus, merito S. Benedictus nocturnis vigiliis præmitti voluit, quia hoc potissimum tempore variis cacodæmonum infestationibus agitati, illo præsertim opus habemus. Cum enim insonerit signum spiritalis tubæ ad orationem vocans, invisibiliter conveniunt inimici. Et alii quidem cum expectati fuerimus, nos ut iterum decumbamus lectulo hortantur: Expecta, inquit, dum proficisceris. Alii cum ad orationem assistere cœperimus, nos in somnum præcipitant. Alii suadent ut in ecclesia colloquamur. Alii præter consuetudinem ventrem immodice stimulant. Alii mentem nostram in turpes cogitationes pertrahunt. Alii super parietem reclinare nos ut debiles admonent; nonnunquam etiam oscitare immodice faciunt. Nonnulli risum nobis movent, ut per hunc ad indignationem contra nos Deus provocetur. Alii per summam desiderium festinare nos in versuum pronuntiatione impellunt. Alii contra psalmodiam protrahere voluptatis causa hortantur. Nonnunquam vero ori et am residentes nostro, ita illum claudunt, ut vix aperiri posse videatur (S. Joan. Clm., grad. 18.)

In secundo ter dicendum est: Domine, labia mea aperies, etc.] Quia, ut dicit S. Augustinus (Lib. II contra duas epist. Pelag. cap. 8), *nemo potest laudare Deum, nisi Deus aperiat labia*. Sed cum oratio plus cordis sit quam labiorum, cur labia et non corda primitus aperiri? Respondet Joannes Bona (De divin. Psalm. cap. 16, § 4) labiorum usum non esse tantum ad eloquium, sed etiam ad osculum: unde et Ecclesia, dum dicit, *Domine, labia mea aperies*, non tam petere videtur divinum auxilium ad laudes ejus digne annuntiandas, quam mysticam labiorum purificationem ad castissimum dilecti osculum recipiendum.

Illum autem versiculum ter repeti S. Benedictus instituit, idque vel ob majorem nocturni officii ma-

jestatem et solemnitatem, vel ob memoriam ternæ illius orationis, quam in horto tertio Christus oravit; vel ad excitandum pietatis affectum, orationisque vehementiam et perseverantiam; vel ad honorem SS. Trinitatis, et imitationem celestis illius trisagii, quo Deum trinum et unicum cœlites adorant: quæ omnia fuse prosequitur Hæftenus lib. VII, tract. 6, disq. 2; vel etiam propter necessitatem divini auxilii ad laudes Deo debite concinentas; vel tandem ad demonstrandum quam stricto labia silentio claudere debeamus, quæ non nisi post triam divini numinis invocationem, idque ad laudandum Deum aperiri necesse sit.

Porro hunc versum pronuntians, digito signum crucis in os formamus, ut eadem aperitur clavi, qua pridie obseratum fuerat. Narrat enim Beletus (In explic. divini offic. cap. 24) primis Ecclesiæ temporibus sacerdotes crucis signaculo sese munisse, vocem comprimentes ad tempus usque matutinum, quo in laudem Dei prorumperebant: unde Honorius Augustodunensis (Gem. animæ lib. II, cap. 1) et signa, 263 inquit, militibus per tubas dantur, Christianis signa campis dantur, qui quasi milites convenientes imperatorem salutant, dum per versum *Domine, labia mea aperies* laudes Christi inchoant. Dum enim in nocte dormitum est, signaculo crucis quasi sigillo se muniunt, quæ nunc aperiant, dum ora in nocte clausa ad laudem Dei solvant.

Cui subjungendus est tertius psalmus et gloria.] Hunc etiam psalmum nocturnis præmitti voluit S. Benedictus, vel quia de somni surrectione dicit, ut aiunt Hildemarus et Durandus, vel quia de resurrectione Domini agens, dum illum audit monachus, pervigilem se et devotum ad vigiliis eius odit, ut docent Bern. Cass. et Turrecremata, vel quia per illum et contra adversantes dæmones, mundum videlicet et carnem, divinum invocatur auxilium, et ut ad sit idem Bernardus. Ipsum etiam præmitti voluit, ut negligentibus tempus sit occurrendi ad invitatorium, sicut ad laudes psalmum LXVI præmisit, ut omnes occurrant ad quinquagesimum.

Et gloria.] Quæ merito psalmo tertio, in quo agitur de Christi resurrectione, subjungitur, quia in ea Dei gloria specialiter predicatur, inquit Bernardus Cassinensis. Porro circa hunc glorificationis hymnum tria sunt observanda: 1° a quo sit compositus; 2° quis illius pronuntiandi modus; 3° quis illius usus.

Quod spectat ad primum, et illud certissimum est, hymnum glorificationis ab apostolis compositum, a Patribus Nicænis auctum, ab universa Ecclesia receptum, omni reverentia cantandum esse, inquit cardinalis Bona (De divin. Psalm. cap. 16, § 6). Mantuit ergo ad nos apostolica traditio; atque erraverunt qui ex Theodoro I. II Hist. Eccles., cap. 21;

Sozomeno lib. III, cap. 49; Tripartita lib. IV, cap. 35; clarior ex Nicephoro lib. IX, cap. 24, Flavianum monachum Antiochenum hujus hymni faciunt auctorem. Cum enim catholici imperante Constantio Patrem cum Filio pari gloria celebrarent, et Ariani ambiguis locutionibus Filium Patre inferiorem ostendere conarentur; Flavianus, ut aiunt isti, coacta monachorum caterva, primus omnium clara voce cantavit *Gloria Patri, et Filio, et Spiritui sancto*. Sed hunc hymnum Flavianus antiquiorem evincunt SS. Athanasii et Basilii auctoritates. S. Athanasius in lib. de Virg.: « Cum surrexeris a mensa, inquit, rursus gratias agendo ter dicas: *Misericors et misericors Dominus escam dedit timentibus se: Gloria Patri, et Filio, et Spiritui sancto*; rursusque post peractam glorificationem preces tuas absolves. » S. Basilium vero in libro de Spiritu sancto, cap. 7: « Quapropter glorificationis huiusmodi Patri simul cum Filio offerimas; sed nonne hoc nobis sufficit, quod hæc Patrum sit traditio? » Idem docet cap. 27 et 29 ejusdem libri, ubi agit de traditionibus apostolicis. Eiusdem quoque hymni sit mentio in Vita S. Eugenii, quæ sub Commodiano imperatore floruit: « Et angeli transientes hymnum Deo dicebant: hoc solum intelligebatur, quod nomen Jesu Christi et Spiritus sancti in ipsis laudibus resonabat: *Gloria et honor Patri, et Filio, et Spiritui sancto, et nunc, et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.* »

264 Quapropter quod Walfridus in libro de Rebus eccles. cap. 25 asserit a magno Nicæno concilio compositum fuisse, intelligendum est de appendice *Sicut erat*, etc., quam revera eo in concilio additam fuisse docet cardinalis Bona, idque ad obstruendam sacrilegum os Arianorum blasphemantium, et assertorium fuisse tempus cum Filius non erat cum Patre; id quod testari videtur concilium Vasense, seu Vasatense, verius Vasionense, in Gallia paulo post Nicænum, tempore Constantii imperatoris, sub Julio papa celebratum, licet ejus canones existant cum Vasionensi II, sub Leone Magno hac sanctione edita: « Quia non solum in sede apostolica, sed etiam per totum Orientem et totam Africam vel Italiam, propter hæreticorum astutiam, qua Dei Filium non semper cum Patre fuisse, sed a tempore capisse blasphemant, in omnibus clausulis post *Gloria Patri, et Filio, et Spiritui sancto, Sicut erat in principio, et nunc, et semper, et in sæcula sæculorum, Amen* dicitur: etiam nos in universis ecclesiis nostris hoc ita dicendum esse decernimus. » Quoniam hæc verba totum Orientem addititia esse existimet Menardus, cum nusquam repereris apud Græcos *Sicut erat in principio* fuisse in usu. Sed et Walfridus cap. 25 ait Græcos non dicere *Sicut erat in principio*, sed hoc modo *Et nunc, et semper, et in sæcula sæculorum. Amen*.

Modus illius exprimeendi varius fuit et multiplex. 1° *Gloria Patri, et Filio, et Spiritui sancto*. 2° Ex S. Basilio lib. de Spir. sancto cap. 27: *Gloria Patri, et Filio, cum S. Spiritu*. 3° *Gloria et honor Patri, et Filio, et Spiritui sancto*: qui modus exprimitur in Vita S. Eugenii supra citata, et decernitur in concilio Toletano IV, can. 14, his verbis: « In fine psalmodiarum non sicut a quibusdam hucusque *Gloria Patri, sed Gloria et honor Patri* dicatur, David propheta dicente: *Afferte Domino gloriam et honorem.* » 4° Ariani verbis Apostoli ad suæ hereseos patrocinium abutentes, ita efferebant: *Gloria Patri per Filium in Spiritu sancto*, ut constat ex Theodoro I. I. Hist. eccl. c. 24, ubi Leontius patriarcha Antiochenus, ut dissimularet hæresim, cum esset in synaxi, hæc ejusdem hymni verba *Gloria Patri per Filium in Spiritu sancto* submisisse dicebat; reliqua vero *in sæcula sæculorum* clare et distincte. 5° Vigilii papa epist. I etiam quorundam reprehendit errorem, qui subducta una conjunctiva syllaba, perfectum SS. Trinitatis vocabulum minuere conabantur, dicentes *Gloria Patri et Filio Spiritui sancto*. Quod spectat ad appendicem, Joannes Bona asserit

(De Divin. Psalm. cap. 16, § 5) a Nicæno concilio additum *Sicut erat in principio, et nunc, et semper, et in sæcula sæculorum, Amen*; quod etiam vidimus statutum in concilio Vasionensi. Et tamen in Vita S. Eugenii, in Liturgia S. Joan. Chrysost. et apud Joannem Moschum in Prato spiritali c. 119, sola hæc habetur clausula: *Nunc, et semper, et in sæcula sæculorum, Amen*; quam solam apud Græcos in usu fuisse auctor est Walfridus cap. 25. Quidam etiam hæc verba tantum addebant: *In sæcula sæculorum, Amen*, ut videre est in conc. Tolet. IV.

265 Nunc de usu hujus versiculi aliquid proferendum. In fine cujusque psalmi a nobis decantari solet, huncque ritum S. Hieronymo quidam perperam ascribunt, cum illa epistola, unde id deducunt, tanquam falsa ab eruditissimis viris merito explodatur: nam in ea dicitur ita cani in Oriente, quod falsum esse convincit istud Cassiani testimonium (Lib. II, cap. 8): « Illud autem quod in hac provincia (Massiliensi) vidimus, ut uno cantante in clausula psalmi omnes astantes concinant cum clamore, *Gloria Patri, et Filio, et Spiritui sancto*, nusquam per omnem Orientem audivimus; sed cum omnium silentio, ab eo qui cantat finito psalmo orationem succedere. » Aliquando prolixiores psalmi dividebantur, ut præcipit S. Benedictus, et in fine cujuslibet divisionis addebatur *Gloria Patri*; id quod decernit concilium Narbonense his verbis (Can. 2): « In psallendis ordinibus per quemque psalmum *Gloria* dicatur omnipotenti Deo, per majores vero psalmos, prout fuerint prolixiores, pausionem fiant, et per quamque pausionem *Gloria Trinitatis Domino* decantetur. »

Aliquando duo sub una *Gloria* dicebantur psalmi, ut præscribit Regula S. Benedicti, sed id fieri prohibet Regula Magistri cap. 33. In Oriente hæc Trinitatis glorificatione antiphonas tantummodo terminare solebant, ut scribit Cassianus. Denique in fine ultimi responsorii cujuscumque nocturni a S. Benedicto decernitur dici, atque in responsoriis crebrius a Romanis usurpari asserit Walfridus cap. 25. De hoc versiculo tractatum Anagogicum edidit Joannes Gerson, quem consule, si lubet, tom. III de Hymno gloriæ.

Post hunc psalmum nonagesimus quartus.] Invitatorius appellari solitus, quem Regula Magistri *Responsorium hortationis*, S. Isidorus in officio Mozarabo *Sonnum* vocat. Hunc in ipso divini officii exordio ante S. Benedicti tempora recitatum fuisse constat ex S. Athanasio testante (*Serm. de Deipara*) Christianos ad precum principum invitantem invicem et adhortantes, clamare solitos verba hujus psalmi.

De illius usu ita scribit cardinalis Bona (De Divin. Psalm. cap. 16, § 8): « Marcus Gazæus Diaconus, qui vivebat anno Domini 450, processionem describit Christi fidelium psalmum *Venite exsultemus* concinentium, et in versiculorum psalmi intercisione dicentium alleluia; quæ modulatio quamdam invitatorii speciem representat. Scribit quoque Amalarius hunc psalmum se audisse Constantinopoli in ecclesia S. Sophiæ in principio missæ celebrari. Solet Ecclesia Romana invitatorium omittere in solo officio Epiphaniæ; qui ritus antiquissimus est, teste Alcuino et Hugone; tum quia totum officium est de vocatione gentium, ut docet Bonaventura, et ea verba frequentius iterantur: *Venite odoremus eum*; tum quia idem psalmus in tertio nocturno cantatur; inconveniens autem esset bis in eodem officio eundem psalmum recitari. Nos vero, qui ex præscripto regule nostræ in tertio nocturno tria cantica e Veteri Testamento psallimus, ipsa etiam Apparitionis die invitatorium more solito decantamus. » Hactenus cardinalis Bona. Constat tamen ex Amalarii Supplemento (*Analect. tom. II*) omissum fuisse olim etiam apud Benedictinos in **266** Epiphania hunc psalmum, et in secundo nocturno decantatum.

Cum antiphona.] Antiphonam hic vocat invitatorium huic psalmo præmitti solitum, verbi gratia, *Regem confessorum Dominum venite adoremus*, quod Amala-

rius (*De Ord. Ant. cap. 69 et 70*) vocat invitatoriam antiphonam : id quod confirmat Ordo Rom., in quo ad vigiliis Paschæ legitur : *Infra albas Paschæ super Venite dicitur antiphona* : « *Surrexit Dominus vere.* » Repetitur autem aut ex toto, aut ex parte ad singulos psalmi versiculos ; idque a tempore S. Benedicti, ut scribit Boherius in secundo commentario.

Aut certe decantandus.] Particula aut copulative pro et hic sumi videtur, quasi diceret cum antiphona, et certe decantandus ; nam psalmus iste omnino morese pronuntiari debet ex Regule cap. 43, et semper in Ecclesia magna cum solemnitate fuit decantatus. Existimat tamen Bernardus Cassinensis in directum esse dicendum : sic enim ad hunc locum scribit : « *Aut certe decantando*, supple in directum, et sine antiphona, sicut tertius psalmus ; quod in æstate faciunt in partibus Gallicanis. » Similiter in Petri Diaconi textu legitur : « *Aut certe decantando sine antiphona in directum.* » Confirmat Amalarius in supplemento ad lib. IV de Offic. divinis : « *Invitatorium æstivis diebus hebdomadalibus sine modulatione antiphonæ solet dici.* » Et certe Paulus Augustinus a Janua observat in Regul. cap. 12 particulam de interdum esse negativam, ut idem sit decantare ac non cantare, sed simpliciter sine vocis modulatione recitare.

Inde sequatur Ambrosianum.] Id est hymnus, quem S. Pater Ambrosianum nuncupat, tanquam aliquod vere Ambrosianum, sive divinum, ac celeste, divinitusque inspiratum, ut exponit Smaragdus, et post eum citatus a Bernardo Cassinensi Petrus Diaconus ; vel ab Ambrosio præsule, hymnorum magistro, ut item exponit idem Smaragdus, quia hymni a S. Ambrosio compositi ejus tempore frequentius cantari cœperunt, ut ipse testatur in fine concionis de Basilicis non tradendis hæreticis. Postremam explanationem illustrat Amalarius in præfato Supplemento sic scribens : « *Certum autem probatur quodammodo S. Benedictus consuetum morem S. Ambrosii in utranullis ecclesiasticis elegisse, verbi gratia, de hymnis quos Ambrosianos appellat.* » Et Walfridus in lib. de Rebus eccles. (Cap. 25) : « *S. Benedictus hymnos Ambrosii nos nominans, vel illos vult intelligi quos confecit Ambrosius, vel alios ad imitationem Ambrosianorum compositos* : » unde cardinalis Bona de Cisterciensibus suis loquens (*De Divin. Psalm. cap. 18, § 4*), « *quod D. Benedictus hymnos Ambrosianos vocet*, inquit, hymnos omnes ad Ambrosianos accepimus insdemque prorsus omni tempore quibus et illi, quorum catalogum inveniet curiosus lector apud Radulfum Tungrensem. » Plura de hymnis habes apud eundem cardinalem in lib. de Divin. Psalm. cap. 16, § 9.

Deinde sex psalmi cum antiphonis.] Guallelmus Durandus antiphonam dici putat (*Ration. lib. v, cap. 2*) per respectum ad psalmum, id est ante psalmum sonans. Sed proprie antiphona est cantus reciprocus, a voce Græca ἀντιφωνία, quod est contra clamare, aut vicissim et ex adverso 267 respondere. Porro inter responsorios et antiphonas hoc differt, quod in responsoriis unus dicit versus, in antiphonis autem versibus alternant (*S. Isid. lib. vi Orig. c. 19*) : id quod aliqui ita explicare possent : Ad singulos psalmorum versus antiphonas cantant, quia revera ita in usu fuisse apud veteres docet eruditus vir Josephus Thomasius.

An vero ita intellexit Hillemarus? cum scribit : « *Antiphonas primum Græci composuerunt, duobus choris alternatim concinentibus, quasi duo Cherubim.* . . . Apud Latinos autem primum idem B. Ambrosius antiphonas instituit, Græcorum exempla imitatus ; ex hinc in cunctis occidentis regionibus earum usus crebuit. »

Quibus dicitis, dico versus.] Versus a vertendo dicitur, vel quia ab officio psalmorum ad lectiones vertitur, vel quia « *quando versus audimus, faciem illico vertimus ad altare, ut omnis cogitatio, quæ*

foras exivit per evagationem, revertatur ad Deum per devotam introversionem, » ut loquitur cardinalis Bona (*De Divin. Psalm. cap. 16, § 13*).

In nono autem capitulo monachorum Sangallensium decernitur « *ut versus in unoquoque concursu alius, et distinctus, atque protractus honeste dicantur.* » « *Dicitur autem clara et acuta voce, inquit præfatus cardinalis (Ibid.), ut eo audito excitentur pigri et revertantur ad cor. Dicitur noctu ante lectiones, ut qui psallendo laboravit, sedeat jam et requiescat, et ad lectionum doctrinam vigilanter audiendam eleveur, ne forte sedenti importuna irrepat dormitatio, etc.* »

Benedicat abbas.] Non signo quidem crucis, inquit Boherius, sed verbo benedictionis. Quæ autem sint illa benedictionis verba explicat Smaragdus his verbis : « *Id est post versus a cantante dictum, dicat abbas : Precibus omnium sanctorum suorum salvet et benedicat nos Dominus, vel aliquam ejusmodi benedictionem.* » Hæc est brevis illa precatio quam absolutionem vocamus, et præcedit oratio dominica, sequiturque benedictionis petitio a lectore : quæ omnia sub benedictionis nomine complecti videtur Bernardus Cassinensis hunc in locum sic scribens : « *Nam abbas, antequam legatur lectiones, dominicam præmittit orationem. Postmodum aliquam aliam orationem præmittit, videlicet : A vinculis peccatorum nostrorum, etc. Lectore vero benedictionem postulante per illud, scilicet Jube, domne, benedicere, tunc dat benedictionem abbas.* » Quæ quidem omnia minutatim S. Benedictus haud exposuit, quia ex usu satis nota esse existimavit ; si tamen usus fuerit S. Benedicti tempore lectionibus præmittere orationem dominicam, quam Boherius uti et absolutionem præter Regulæ præscriptam additas esse censuit. Et certe Cistercienses utramque omittunt, ut scribit Joannes Bona de Divina Psalm. c. 18, § 4. Videtur tamen usus ille antiquissimus, ad quem forte respexit capitulum 5 monachorum Sangallensium, decernens « *ut dicitis sex psalmi primis ad nocturnum, genua non*

C *infectant, sed stantes orant.* » Lector autem benedictionem petens dicit : *Jube, domne, benedicere*, cujus ritus antiquitatem probat Gretserus tom. II de Cruce in orat. De 268 hac petendæ benedictionis formula ita scribit Petrus Damiani (*Lib. de Dominis vobiscum, cap. 2*) : « *Lecturus magnæ humilitatis gratia non a sacerdotibus, sed ab eo cui sacerdos jusserit, se postulat benedici dicens : Jube, domne, benedicere. Sacerdos autem ut tante humilitatis vicem reddat, non subjecio cuiquam benedicendi delegat officium, non per semetipsum benedictionem dare præsumit, sed prius ut a Deo, qui est super omnia benedictus, prærogetur, exorscit.* »

Sedentibus omnibus in scamnis.] Nota quam vile et humilem velit esse oratorii suppellectilem, qui sedentibus non superba subsellia, sed sola concedit scamna. Ita veteres monachi *sedilibus humillimis insidentes ad vocem psallentis* a Cassiano describuntur (*Lib. II, cap. 12*). Ita etiam de nostris legitimus in lib. II de Gestis SS. Roiconensis cap 5. Porro licet Petrus Boherius hunc locum exponens dicat in hæc expresse Regula non contineri, num standum an sedendum sit quando psalmi canuntur, ex his tamen S. Benedicti verbis satis apposite intulit Menardus instituti nostri monachis inter psallendum esse standum : qui enim jubentur ardere dum leguntur lectiones, prius stetisse psallendo necesse est, quod confirmat ex Reg. cap. 60 : *Concedatur ei post abbate stare et benedicere*, et ex cap. 63 : *Sic accedat ad pacem, ad communionem, ad psalmum impnerendum, in choro standum.* Nam licet stare non semper pro corporis erectione, sed pro præsentia aliquando sumatur, ut cum dicitur *sunt de hic stantibus*, nihil tamen vetat hęc illo sensu accipi : si enim sedissent, naturali loquendi ratione dixisset : *Concedatur ei post abbatem sedere, et sic accedat ad pacem . . . in choro ardendum, etc.* Atque hæc fuit veterum monachorum

praxis, quam videre est apud S. Athanasium in libro de Virginitate: « Media nocte surgito, et psalmos dicito, quantum potes stans; » apud S. Joannem Chrysostomum de Vita monachorum sui temporis ita scribentem (*Homil. 14, in I Timoth.*): « Cum ante lucem gallus emittit vocem, omnes cum reverentia discusso sopore consurgunt, a suo excitati prælato; adstantque sacro choro, protinus expansis manibus sanctos concinunt hymnos; » apud Cassianum, referentem (*Lib. II, cap. 12*) eum qui psalmos, aliis audientibus et sedentibus, psalleret, stando decantasse; in Regula Magistri (*Cap. 47*): « Oportet psalterium immobili corpore, inclinato capite stare, et laudes Domino moderate canere; » apud S. Vincentium Ferrerium: « Pulsatis matutinis, et factis vespertinis, et inclinationibus, psallendo *sta* super pedes tuos, non appodiatu. » Testatur etiam Boherius in hunc locum in monasterio Sublacensi et Specus, ubi S. Benedictus primo penitentiam egit, fratres in psalmis omnino non sedisse, ut se vidisse pluries asserit: quamquam dicat in magnis Gallie conobis advertisse dum psalmi expleantur fratres sedere; interdu fratrum medietatem in uno psalmo sedisse, aliam alternatim in alio. Quod de Sublacensi Boherius, hoc de Cassinensi asserit Bernardus Cassinensis: « Usque hodie, inquit, in psalmis cavendis non sedent fratres in monte Cassinensi, licet alibi videam sedentes alternatim per vices, quod et ego non vitupero: istud tamen ut pote magis consonum intentioni P. N. Benedicti magis laudo. »

269 Inter magna illa Gallie monasteria, in quibus fratres sedentes in choro vidisse se Boherius affirmat, recenseri merito posset Cluniacense, in quo si quis « sedere voluerit inter psalmodiam, inquit Udalricus, observat ne sedeat juxta alium sedentem, sed ita ut unus stet, et sedeat alter, et invicem exhibere debeat occasionem sedendi; » Divionense S. Benigni cujus antiquæ Consuetudines mss. eamdem cum Udalrico præscribunt, hoc solum addito, quod unus per duos psalmos sedeat, et alter stet; et Cisterciense in cujus libro Usuum decernitur (*Cap. 68*), ut « nec sedeat aliquis ex quo incipitur *Dius in adjutorium* usque post hyninum, et tunc plicatis manibus super genua sedeant simul primum psalmum, et secundum stent, et sic percurrant cæteros. » Bursfeldenses etiam ad psalmos alternatim sedent. Nos vero ad omnes horas diurnas semper stamus, quod magis consonum est intentioni S. Benedicti, ut dicit Bernardus Cassinensis. De non sedendo ad opus Dei integrum edidit Petrus Damiani opusculum 39; quod, si lubet, consule.

Legantur vicissim a fratribus in codice super analogium tres lectiones.] Cum S. P. Benedictus lectiones in codice legi præcipiat, recte ex hoc loco Haefzenus infert psalmos sine libro memoriter ex mente S. legislatoris esse cantandos: optime enim distinxit inter duos hosce loquendi modos; *legantur, et dicantur*. Priori utitur S. Pater cum de psalmis, posteriori cum de lectionibus agit. Et sane id evincit antiqua veterum monachorum consuetudo, psalterium aliosque sacræ paginæ libros memoriter commendandi: « Volens renuntiare sæculo, inquit S. Pachomius (*In Regul. art. 26*), . . . manebit paucis diebus foris ante januam, et docebitur orationem dominicam, et psalmos quantos potuerit discere. » Et alibi (*Art. 80*): « Omnino nullus erit in monasterio qui non discat litteras, et de Scripturis aliquid teneat, quod minimum est, usque ad Novum Testamentum et Psalterium. » S. Basilus (*In Animadv. num. 4*): « Si quis integra corporis valetudine orationes facere, aut psalmos memoriter mandare neglexerit, excusans excusationes in peccatis, hic a cæterorum consortio segregetur, aut hebdomadam unam jejundet. » S. Ferreolus: « Omnis qui nomen vult monachi vindicare, litteras si ignorare non liceat; quin etiam psalmos totos memoriter teneat; neque se quacunq; excusatione defendat quominus sancto hoc studio capiatur. » S.

Hieronymus Rusticum monachum instituens (*Epist. 4*): « Nunquam de manu et oculis tuis recedat liber; discatur Psalterium ad verbum. » Et alibi de Ægyptiis monachis loquens (*Epist. 22*): « Quotidie aliquid de Scripturis discitur. » Et iterum (*In psal. cxxxiii*): « Solent monachi hoc inter se habere certamen, ut plures edidiscant Scripturas, et in eo putent se esse meliores, si plures edidicerint. » Et certe sæculo IV in quodam parthenone S. Eupraxie se succipi roganti respondit abbas: « (*In ejus Vita Boll. 15 Mart.*): « Filia, si vis hic permanere, litteras habes discere et Psalterium. » S. Apollinaris (*In ejus Vit. apud Boll., 5 Janu.*), quæ sæculo v obiit, in monacham consecrari desiderans, parentes rogavit, « unam adducerent monacham, ut eam doceret Psalterium, et legere » qui « paucis post diebus adduxerunt ad eam monacham, **270** quæ eam docuerunt Psalterium, et legere Scripturas. » S. Sabas in monasterio Flaviane admissus (*In ejus Vit. n. 4, tom. III Mon. Eccl. Græc.*), « brevi tempore Psalterium, reliquasque didicit cæcæbiacæ regulæ constitutiones. » Anastasius Persa monachus (*In ejus Vit. n. 12, Boll. 22 Januar.*) ad conversionem veniens, cuidam fratri traditus legitur, « qui docuit eum litteras, simul et placitam Dei doctrinam, simul cum psalterio. » De nostris patet ex dictis cap. superiori, et in lib. I de Antiquis monach. Ritibus c. 6. Sed quid quod ab ipsis præbyteris et episcopis exigeretur ut Psalterium discerent? Certe S. Gregorius (*Lib. XII Registr., ep. 6*) Rusticum diaconum electum in episcopum, eo quod psalmos ignoraret, noluit ordinari, nisi prius diligenter inquisitum esset quantos psalmos minus teneret. Idem S. doctor (*Lib. IV, ep. 45*) Andrea Scholastico ita scribit: « Sed nec Joannem presbyterum psalmodiarum nescium præsumpsimus ordinare; hæc enim res minus sui profectus habere studium demonstrabat. » Unde mirari subit quod scribit Walfridus Strabus (*Lib. de Reb. eccl., cap. 25*), psalmodiæ memoriter exercendæ ante sua tempora usum rariorem fuisse, « ut de novissimis pene Romanorum præsulibus, inquit, et qui nec ducentis annis nostra tempora præcesserunt, quasi memorabile quiddam et singulare scribatur, si qui eorum prædictis in rebus eminentiores cæteros viderentur. . . . De Gregorio autem tertio velut inauditum quiddam, et novum refertur, quod omnes psalmos memoriter tenuerit. »

Ut autem ad propositum revertamur, cum omnes veteres monachi Psalterium ex corde discerent, ut hactenus demonstratum est, et alioquin rariore illo tempore forent codices manu exarati (nam, verbi gratia, in Ceutulen-i monasterio, in quo trecenti minimum erant monachi cum centum pueris, non nisi septem psalteria habebantur, ut constat ex librorum ejusdem monasterii catalogo anno 851 facti), manifestum est psalmos a nostris ex corde decantatos fuisse: unde etiam antiquæ Germanicæ Consuetudines mss. præscribunt (*Num. 13*), ut lectori provideatur ab oratorii provitore candela, abbati ab armario, eo quod prius psalmos in tenebris sine lumine, ac proinde sine libro cantarent.

Lectiones autem a fratribus vicissim recitari voluit S. Benedictus, « id est per vices, alternatim, vel mutuo, id est tunc iste, tunc ille; nunc hinc, nunc inde, » inquit Smaragdus; sive, ut ait Bernardus Cassinensis, « alternative sibi succedendo, » ita ut nunquam duas unus et idem legat lectiones, unde et ad singulas peiit benedictio, quam iterare necesse non esset, si unus et idem plures consequenter legere deberet lectiones. Et certe id postulabat summa S. Patris discretio, ne forte nimium laborarent in legendo, maxime cum prolixiores tunc temporis essent lectiones, nec ita facile esset legere in codicibus manuscriptis. *Vide lib. II de Antiquis monachorum Ritibus cap. 4. Super analogium.*] Quid sit analogium describit in prima expositione Boherius his verbis: « Vocatur hic analogium locus altus supra chorum, ubi stant libri sanctæ prædicationis, ut sunt legendarii, sive lectio-

narii, qui continent sermones SS. doctorum. » Aptè omnino si nominis **271** etymon attendamus : *ἀνθ* Græcè sursum Latine, et *λόγος* sermo dicitur ; unde etiam S. Isidorus (*Lib. xv Orig., cap. 4*), « analogium, inquit, inde dictum est, quod sermo inde prædicetur, nam *λόγος* Græcè sermo dicitur, quod et ipsum altius situm est. » Aliis tamen analogium est pulpitum, quod supponitur libro. Glossæ Isidori : « Lectrum analogium super quo legitur. » Et rursus : « Pulpitum, analogium, lectrum. » Unde Gregorius : Furonensis describens analogium basilicæ S. Cyrilliani martyris (*Lib. 1 de Gloria martyr., c. 9f*) : « Analogium, in quo libro superposito cantatur, aut legitur. » In antiqua delineatione monasterii S. Galli tria habebantur in choro analogia ; duo ex utraque parte ad legendum in nocte, et tertium paulo inferius in medio choro ad Evangelium.

Inter quas et tria responsoria canantur.] De responsoriis ita scribit S. Isidorus (*Lib. 1 de Offi. eccl., cap. 8*) : « Responsoria ab Italis longo ante tempore sunt reperta, et vocata hoc nomine, quod uno canente chorus consonando respondeat : ante autem illi solus quisque agebat ; nunc unus, interitum duo, vel tres communiter choro in plurimis respondente. » Rupto vero, « responsoria dicuntur, quia respondent lectionibus, trisita trisibus, laeta lætis ; vel quia choro reponente cantantur. » Ita etiam fere Nicolaus de Fractura.

Quod autem dicit S. Isidorus (*Lib. viii, cap. 8*) responsoria ab Italis fuisse inventa, auctor est tamen Sczomenus S. Joannem Chrysostomum responsorias cantiones instituisse ad emulationem Arianorum, qui in cœtus distributi, alternatim et ad modum responsoriorum canebant, et corollaria adiciebant in gratiam suæ sectæ composita.

Duo responsoria sine GLORIA dicantur. Post tertiam vero lectionem, qui cantat dicit GLORIA.] « Priscis temporibus non cantabatur Gloria post versum, sed repetebatur responsorius, » inquit Amalarius (*De Ordine antiph., cap. 2*), sed B. Benedictus saltem in tertio responsorio decantari voluit, narratque Walfridus (*De Rebus eccl., c. 25*) crebrius a Romanis in responsoriis usurpatum fuisse ; sed et concilium Toletanum iv redarguit eos qui in responsoriis non adhibebant *Gloria Patri* ; statuitque cum hac discretionem esse canendum (*Can. 15*), « ut in lætis sequatur Gloria, in tristioribus repetatur principium ; id quod est adhuc in usu, unde nec dicitur in officio defunctorum ex conc. Aquisg. c. 66, nec a dominica Passionis usque ad Pascha ; quia tunc temporis vituperium et injuriæ Trinitatis in personam Filii recitantur, inquit Boherius in cap. 14, atque in suo monasterio semper dicit Gloria in fine responsorii, præterquam in triduo ante Pascha, quo, juxta definitionem concilii in Francia celebrati, Romanum dicebant officium.

Codices autem legantur in vigiliis tam Veteris Testamenti quam Novi divinæ auctoritatis.] Hic aperit S. Pater unde lectiones in nocturnis recitandæ desumi debeant, scilicet a codicibus Veteris ac Novi Testamenti divinæ auctoritatis : divinæ, inquit, auctoritatis, id est quos tanquam vere canonicos **272** agnoscit Ecclesia, quales sunt ii quorum indicem contexit Tridentina synodus (*Sessione 4*). Horum per anni circulum legendorum ordinem distribuisse fertur Gelasius papa in concilio Romano cum septuaginta episcopis, quod probant ex Gratiani decreto dist. 15, cap. *Sancta Romana Ecclesia*. Ea tamen quæ hac de re habentur in dicto Gratiani decreto, in ejus mss. haud reperiuntur ; scribitque Theodemarus ante Gregorium papam in Ecclesia Romana Scripturas non esse lectas.

Sed et expositiones earum quæ a nominatissimis doctoribus orthodoxis et catholicis Patribus factæ sunt.] « Non dixit a nominatis, inquit Hildemarus, sed a nominatissimis ; quia fuerunt multi nominati, et ta-

men in eorum libris inventus est error ; et ideo dixit a nominatissimis, ac si diceret, illorum doctorum legant expositiones quorum in libris non invenitur error, sicut est Augustinus, et Gregorius, sive Ambrosius, et cæteri alii Patres catholici. » Nicolaus de Fractura doctores nominatissimi sunt Gregorius, Augustinus, Hieronymus, Ambrosius. Addit tamen : « Alii enim doctores, ut est Hilarius, Basilus, Joannes Chrysost., Gregorius Nazianzenus, Beda presbyter, nominatissimi similiter possunt dici, ex eo quod eorum dicta sunt ab Ecclesia approbata, etc. »

Hujusmodi expositiones in Ecclesia legi, dummodo sincerus et optimus fiat earum delectus, tanquam pium et utile satis approbat S. Gregorius, Joanni Ravennensis Ecclesiæ subdiacono sic scribens (*Lib. x, ep. 22*) : « Illud quod ad me quorundam relatione perlatum est, quia reverendissimus frater et coepiscopus meus Marianus legi commenta B. Job publice ad vigiliis faciat, non grate suscepi ; quia non est illud opus popolare, et ridibus auditoribus impedimentum magis quam provecum generat. Sed dic ei ut commenta Psalmodum legi ad vigiliis faciat, quæ mentes sæcularium ad bonos mores præcipue informant. » Ex quibus verbis observare licet nondum in Ecclesia ordinata fuisse lectionaria, ut vocant, ex SS. Patrum homiliis compilata ; sed in arbitrio episcoporum et prælatorum fuisse, assignare libros unde lectiones desumerentur. Primus id feliciter aggressus esse videtur Carolus Magnus imperator, qui per manum Pauli diaconi Cassinensis duo volumina ex SS. Patrum homiliis et sermonibus per anni circulum legenda confecit, cum hoc titulo : *Opus præclarum omnium homeliarum et postillarum venerabilium ac egregiorum doctorum Gregorii, Augustini, Hieronymi, Ambrosii, Bedæ, Hierici, Leonis, Mazimi, Joannis episcopi, atque Origenis integraliter de Tempore et de Sanctis per totius anni circulum, cum quibusdam eorum sparsim interpositis sermonibus hinc inde suis locis collectis, et coaptis temporibus in partem hiemalem ac æstivalem divisum*. Quod quidem opus ab Alcuino adornatum Paulus Diaconus jussu Caroli Magni eliminavit. Exstat (*Tom. I Anal.*) ea de re epistola Caroli omnibus religiosiis lectoribus suæ ditionis, quam publici juris fecit noster Mabillonius, in qua asserit « ad nocturnale officium compilatus quorundam casso labore, licet recto intuitu, minus tamen **273** idonee lectiones. » Antequam vero prædictum lectionarium Paulus concinnaret, auctorum eorum quorum homilia recitabantur in divinis officis, nomina haud præcinebantur, uti Carolus in præfata epistola est auctor.

De passionibus SS. martyrum ne quidem mentionem facit S. Benedictus. Usus tamen in nonnullis Ecclesiis jam invaluerat ante ejus tempora eas in Ecclesia publice legendi ; cujus rei præclarum habemus S. Augustini testimonium in serm. 2 de S. Stephano, ubi sic loquitur (*Serm. 315*) : « Cum aliorum martyrum vix gesta inveniamus, quæ in solemnitatibus eorum recitare possimus, hujus passio in canonico libro est. » Et certe in concilio Carthaginensi iii. sub finem sæculi iv celebrato, permissum fuerat *legi passiones martyrum, cum anniversarii dies eorum celebrantur*. In Regula etiam S. Casarii ad virginem apud Boll. n. 69 (*Jan. 12*), decernitur, ut « quando festivitates martyrum celebrantur, prima missa de Evangeliiis legatur, reliquæ de Passionibus martyrum. » Idem habetur in Regula S. Aureliani in ordine psallendi ; et in Regula S. Ferreoli cap. 18. Gravè igitur existit error Agobardi episcopi Lugdunensis qui in consuetudo de veteri ritu canendi psalmos, et correctione antiphonarum nihil divinis in officis audi debere propugnat, nisi sacram Scripturam, ne, inquit, ignem alienum offeramus Deo. Errandi occasione præbere potuit concilii Laodiceni canon 59, quo præhibetur alios quam sacros et canonicos libros, quos sigillatim recenset, legi.

Post has vero tres lectiones cum responsoriis suis,

sequantur reliqui sex psalmi cum alleluia canendi.] Ad instar sancti illius angeli, qui cum in conventu Ægyptuorum monachorum undecim psalmos decantasset, duodecimum sub alleluia responsione consummans, ab universorum oculis repente subtractus est (Cassin. lib. II, cap. 5).

Post hos lectio Apostoli.] Pauli scilicet, qui semper intelligendus est cum vox Apostoli sine addito auditur.

Ex corde recitanda.] Id est memoriter, et sine codice, et in hoc ostendens, inquit S. Hildegardis, quod cum fratres lectionibus et meditationibus inseruiunt, ea quæ in divina Scriptura necessaria habent, memoriæ commendent, ita ut cum opportunum tempus institerit, aut cum necessitas se immerserit, absque materialiter scripto illa in medium proferant, quemadmodum et prædictas lectiones (scilicet quæ cap. 9 et 10 præscribuntur) ex corde et memoriter, id est sine libro, quoniam breves sunt, recitabunt, ne in brevitate earum impedimentum sustineant, si aut eodem ad legendum, aut lumen ad videndum in promptu non habuerint, etc. Cujus expositionem confirmat Regula Magistri cap. 44: « Lectionem vero cui jussum fuerit, ut ex animo recitet non ex codice legat, nisi in vigiliis solummodo, hoc est quod consuevit, ut frequentius aliqua meditentur, et memoria teneant Scripturas fratres, ut quando in quovis loco, quod ex deesse (Sic) 274 textum lectionis vel pagine, si opus fuerit, memoria recitetur. » Ex quibus

A patet quam male quidam exponant ex corde, id est cum magno devotionis affectu, maxime cum contrarium ex sequenti capite eluceat.

Supplicatio litaniarum.] Persupplicationem Bernardus Cassinensis et Boherius in utraque expositione inclinationem aut genuflectionem intelligunt, forte quia ad litaniam olim genua flectebant, sicuti præscribitur in capitulo 7 monachorum Sangallensium, « ut finitis cursibus, incepturi Kyrie eleison genua flectant, et non ante surgant quam SS. Trinitatis vocabulis prædictis, presbyter dicat, Per omnia sæcula sæculorum. Amen. »

Quid autem sit litania exponit ipse S. P. Benedictus cum subjicit, id est Kyrie eleison; quo sensu sumitur in Græcis SS. Jacobi, Basilii, et Chrysostomi liturgiis. De hac voce ita definit concilium Vasionense sub Leone Magno (Can. 2): « Et quia tam in sede apostolica quam etiam per totas Orientales atque Italiae provincias dulcis et salubris consuetudo intronmissa est, ut Kyrie eleison frequentius cum grandi affectu ac compunctione dicatur; placuit etiam nobis ut in omnibus ecclesiis nostris ista consuetudo sancta, et ad matutinum, et ad missas, et ad vesperam Deo propitiante intronmittatur. » Vide Joan. Bona de Divina Psalm. cap. 14, § 4.

Et sic finiantur vigiliæ nocturnæ.] Per collectam sive orationem, quæ semper divinum terminabat officium.

CAPUT X.

Qualiter æstatis tempore agatur nocturna laus.

A Pascha autem usque ad calendas Novembris^a, omnis (ut supra dictum est) psalmodiæ quantitas teneatur: excepto quod lectiones in codice, propter breviter nocturnam, minime legantur^b; sed pro ipsis tribus lectionibus, una de Veteri Testamento memo-

riter dicatur^c, quam breve responsorium subsequatur; et reliqua omnia, ut dictum est, impleantur; id est, ut nunquam minus a duodecim psalmorum quantitate, ad vigiliis nocturnas^d dicatur^e: exceptis tertio et nonagesimo quarto psalmo^f.

^a Cass., novembres.

^b Sabin., excepto quod lectiones sine codice legantur.

^c Oxon., memoria legatur.

^d Oxon., noctis.

C ^e Ita Oxon.; sed alii fere omnes codices mss., dicantur.

^f Al., psalmis.

COMMENTARIUS.

275 A Pascha autem usque ad calendas Novembris, etc.] A Pascha, inquit, scilicet Resurrectionis, ad differentiam aliarum solemnitatum Domini nostri Jesu Christi, inquit Boherius, quas etiam quædam provinciæ Paschata vocant. Ita in antiquis Germanicæ Consuetudinibus mss., feria v in Cæna Domini Pascha appellatur.

Pro ipsis tribus lectionibus una de Veteri Testamento memoriter dicatur.] Huc spectare videtur illud D Guigonis Carthusiæ prioris statutum (Cap. 5): « A Pentecoste usque ad Novembris calendas, una, nisi festum intersit, lectione sicuti ceteri monachi contenti sumus. » Quod dicit a Pentecoste, ostendit toto tempore Paschali plures recitatas fuisse lectiones, et revera tres olim in omnibus passim monasteriis legabantur, uti observavimus in lib. III de Antiquis monachorum Ritibus, cap. 18, quod etiam exemplo Romanæ Ecclesiæ tota æstate præstitisse Cassinenses constat ex Theodemari abbatis epistola ad Carolum Magnum. Scribit etiam Amalarius in Supplem. quod « in quibusdam monasteriis monachorum propter consuetudinem Romanam, ne penitus ab ea discrepent, ut historiam Veteris Instrumenti plenius in ecclesiis legant, æstatis tempore feria tantum 2, 3 et 4, tres lectiones agantur; et aliis tribus diebus nisi sancti alicujus memoria fuerit, propter observationem Regule S. Benedicti una contentum est. » S: d

Cistercienses adeo mordicus S. Regule legibus adhæserunt, ut toto æstatis tempore nullum omnium trium lectionum festum habeant, ut scribit cardinalis Bona (De Divina Psalm. cap. 18, § 4).

Hæc lectio, quam pueri apud Cluniacenses legabant ex Udalrico l. III, c. 8, apud Carthusienses cantor hebdomadarius ex Nova Collect. Statut., par. I, c. 16, ex Regule præscripto memoriter, hoc est ex corde, sine libro recitanda est; adeoque brevis esse debet, brevior tamen aut prolixior pro brevitate aut prolixitate nocturnæ. « Si quem autem movet, inquit Theodemarus (Epist. ad Carolum Magn.), quare B. Benedictus in æstatis tempore quotidianis diebus ad nocturnale officium unam tantum de Veteri Testamento lectionem legi præceperit, cognoscat eundem eo tempore in Romana Ecclesia, sicut nunc leguntur, sacras Scripturas legi morem fuisse; sed post aliquod tempus hoc institutum esse sive a papa Gregorio, sive, ut ab aliis affirmatur, ab Honorio. »

Unicam hic quæstionem movet Hildemar, et post eum Bernardus Cass., Boherius, et Turrecrinata, cur nimirum S. Pater unicam duntaxat lectionem mensibus Septembris et Octobri præscripserit, qui tamen æquales cum Martio et Aprili, in quibus tres instituit lectiones, habent noctes; aiantque hæc potissimum factum esse ad sublevandos 276 fratres

ab illis magnis laboribus quos in colligendis fugibus et vindemiis subire coguntur. Adde quod quadragesimale tempus, in quod Martius et Aprilis solent incidere, ad solitum pensum aliquid addi postulabat: quamquam, si S. Benedicti attendatur intentio, nihil præter Regulam egerint bonæ voluntatis fratres, qui tres Septembri et Octobri lectiones in codice recitant, sicut prædicti commentatores sentiunt.

Quam breve responsum subsequatur.] Breve utique, quod ex uno alicujus psalmi versiculo componi solit, ut notat Boherius.

Ut nunquam minus a duodecim psalmorum quan-

titate ad vigiliis nocturnas dicatur.] Eundem psalmorum numerum tanquam sacram et cœlestis acceptum etiam in dominica S. P. Benedictus retinuit; eundem præscribit concilium Turon. II, can. 48; eundem persolvebant ad vigiliis et ad vespertinam synaxim Ægyptii monachi ex Cassian. I, II, cap. 5 et 6; eundem S. Pachomio pro suis monachis ab angelo injunctum fuisse tradit Palladius in Laus. c. 38; eundem et alii monachi observabant ex Regula Solitariorum. Deind. etiam, ut docet Hildemarum, obtinuit consuetudo per Ecclesias Africanas et Occidentales, ut duodecim psalmos ad vigiliis nocturnas decantarent.

CAPUT XI.

Qualiter dominicis diebus vigiliæ agantur.

Dominico die ^a temporiu, ^b surgatur ad vigiliis. In quibus vigiliis teneatur mensura, id est modulatis, ut supra disposuimus, sex psalmis et versu, residentibus cunctis dispositis, et per ordinem in subselliis, legantur in codice, ut supra diximus, quatuor lectiones cum responsoriis suis. Ubi tantum in quarto responso dicatur a cantante *Gloria*. Quam dum incipit, mox omnes cum reverentia surgant. Post quas lectiones, sequantur ex ordine alii sex ^c psalmi cum antiphonis, sicut anteriores, et versus ^d. Post quos iterum legantur alia quatuor lectiones ^e cum responsoriis suis, ordine quo supra. Post quas dicantur tria cantica de prophetis ^f, quæ instituerit abbas: quæ cantica cum **277** alleluia ^g psallantur. Dicto etiam

versu, et benedicente abbate, legantur alia quatuor lectiones de ^h Novo Testamento, ordine quo supra.

^B Post quartum autem responsum, incipiat abbas hymnum *Te Deum laudamus*. Quo perdicto ⁱ, legat abbas lectionem de Evangelio, cum honore et tremore ^j, stantibus omnibus. Qua perfecta, respondeant omnes, *Amen*. Et subsequatur mox abbas hymnum *Te decet laus*. Et data benedictione, incipiant ^k matutinos. Qui ordo vigiliarum, omni tempore, tam æstatis quam hiemis, æqualiter in die dominico teneatur: nisi forte (quod absit) tardius surgant ^l, aliquid de lectionibus brevandum est aut responsoriis: quod tamen omnino caveatur ne proveniat. Quod si contigerit, digne inde satisfaciat Deo in oratorio per cujus evenit neglectum.

^a Oxon., *Dominicis diebus*.

^b Ita in Oxon., Narb., S. Germ. ms., Bern. Cass., Boher. Sed alii communiter, *temperius*; quam vocem etiam usurpant aliquando quidam scriptores non infimæ Latinitatis.

^c In Oxon. deest *sex*.

^d Al., *versu*.

^e Oxon., *dicantur tria cantica*, omissis intermediis.

^f Al., *prophetarum*.

^C ^g Ebrul., *cum albis*.

^h Flor., *Vetri*.

ⁱ Al., *dicto*.

^j Cass., Flor., Affl., *timore*.

^k Flor., Ebrul., Faron., Lyr., Affl., editio Veneta, *incipiat*; quam lectionem probat Menardus. In codice Narb. hæc periodus ita effertur: *Et subsequatur mox abbas hymnum: Te decet hymnum, te decet laus. Et de benedictione incipiant, etc.*

^l Al., *surgatur*.

COMMENTARIUS.

Speciale sacris dominicarum vigiliis caput consecravit S. P. Benedictus. Hoc nimirum decebat noctes illas *reverendissimas*, ut eas vocat S. Columbanus; hoc postulabat præcipua inter alias hujus diei solemnitas et prærogativa: hæc est enim dies quam fecit Dominus, in qua lætari et exultare omnes Christi fideles David invitat. In hac die, inquit Boherius in primo comm., mundus sumpsit exordium, in hac per resurrectionem et mortis interitum, et vita accepit principium. Hæc est dies consecrata, dies Domini vocata, dies plena gratia, dies felix, dies chara, dies dulcis, non amara. De ea pluribus in serm. 167 et 280, in Appendice S. Aug., ubi quanta hæc die hominibus beneficia collata sint plene ostenditur, ac proinde quali cum reverentia celebrari debeat.

Dominico die temporius surgatur ad vigiliis.] Quia solemnius prolixiusque est dominicarum vigiliarum officium, fratres solito citius surgere præcipit S. P. Benedictus, maxime propter brevitatem noctium æstivalium, in quibus, si consueti vigiliis hora celebrarent, matutinas non *incipiente luce*, ut præscribit Regula, sed clara jam die decantarent. Neque enim omne tempus istud S. Benedicti de matutinis

surgendo statutum respicit; sed, si credimus Hildemaro, Bernardo Cassinensi, et Joanni de Turrecromata, solam æstatem. Unde etiam S. Pater postquam præcedenti capite de vigiliis æstatis **276** egit, hoc decretum consequenter edidit, in quo vigiliis eodem tenore subjungit matutinos *incipiente luce* dicendos, ad quod sufficit hieme octava noctis hora surgere.

Quantum vero solito temporius fratres surgere debeant S. Pater non aperit; at si mens ejus et intentio attendantur, habita ratione brevitatis aut prolixitatis noctium, ita temperanda accelerandaque est hora surgendi, ut matutini nocturnis vigiliis absque ullo medio intervallo conjungendi, incipiente luce, agantur. In Parisiensi autem S. Germani monasterio ante mediam noctem fratres olim surrexisse colligitur ex Aimonio ejusdem loci monacho in lib. II Mir. S. Germani, cap. 1, ubi quædam mulier dicitur et permessa in atrio ejusdem ecclesie ipsa nocte requiescere; sed priusquam mediæ noctis spatium transmitteretur, evigilans, quasi quodam medicamine delibata, per seipsam aggreditur ecclesiam, fratribus jam ex more vigiliarum solemniter celebrantibus.

more viguit, quemadmodum scribit Rodulfus Glaber (Lib. in H. st., cap. 3). Neque tamen id solis S. Benedicti monachis singulare existit, cum talem consuetudinem a quibusdam canonicorum ecclesiis observatam fuisse doceat Amalarius in Supplemento ad lib. iv de Divinis Officiis (Tom. II Anal.); qui tamen in libro de Ordine Antiph., cap. 2, dicit, se interrogasse Romanæ Ecclesiæ magistrum, « si canerent per dominicas noctes *Te Deum laudamus*; » responsumque sibi esse: « Tantum in Nataliis pontificum *Te Deum laudamus* canimus. »

Quo perdicto, legat abbas lectionem de evangelio.]

281 Idque cum plancta, orario, duobus candelabris, et thuribulo, ex Hildemaro, et Ruperto l. ii in Regulam S. Benedicti, cap. 7, quem ritum retulimus in l. ii de Antiquis monach. Rit., c. 1. Lectionem etiam S. Evangelii abbati, aut eo absente præpositis per vires committit Magister in Regula: cap. 46, qua de observatione laudatur Gervinus, abbas Centulensis, ab Hariulfo in Chron. l. iv, c. 26. Multis tamen jam abhinc sæculis usus invaluerat, ut non abbas, sed sacerdos hebræo-orientis Evangelium legeret: cujus consuetudinis rationem reddit Smaragdus his verbis: « Dicit enim: Incipiat abbas hymnum, lectionemque Evangelii legat. Tamen non hæc omnes debent valentque facere abbates: sunt enim qui aut impediendo culpa non debent, aut impossibilitate nocente non valent, igitur sunt abbates qui nec sacerdotis nec levitæ funguntur ministerio, et ideo nec sacerdotium legere possunt Evangelium; cantoribus non gestant officium, et ideo non possunt Ambrosianum alte boando hymnum incipere, gregem tamen cum superno juvamine possunt gubernare sibi commissum, et propterea eliguntur ad abbatis ministerium peragendum. » An vero ita se res habuerit apud primos vitæ monasticæ patres, aut tempore S. Benedicti, nos latet: constat tamen eos in synaxi frequenter Evangelium legisse, ut pote qui privatis diebus unam de Novo Testamento, dominicis et sabbato duas lectiones haberent, nec ita frequentes apud eos essent sacerdotes aut levitæ. An etiam absolute necessaria sit ad legendum in vigiliis Evangelium ordinatio, quæstio esse possit; quam solvit Boherius dicens: « Hæc lectio, quæ fit in vigiliis, potest competere non solum non ordinato, imo et mulieri; » et citat. art. ext. de pœnit. et remiss. rap. Nova et 20, q. 1, Sanctimoniales. Vide ibi c., q. 1.

Quare autem ad vigiliis S. Evangelium legi jussit S. Pater, declarat S. Hildegardis his verbis: « Dominicis autem diebus, et in aliis solemnitatibus post nocturnos Evangelium legi præcipiens, intelligi vult quod omni tempore, videlicet tam in nocte quam die nuntium Dei audiri, et compleri, et per illud Deo serviri debet; et ut etiam audito Evangelio monachi illius Evangelii recordarentur: *Ecce nos reliquimus omnia, et secuti sumus te*; et etiam hoc intendit, ut si quis pro raritate sacerdotum, seu præoccupatione alicujus impedimenti eo die missam habere, vel missæ interesse non poterit, lectum et auditum Evangelium sibi sufficiat. »

Cum honore et tremore stantibus omnibus.] Hæc verba, cum honore et tremore, possunt referri ad hæc præcedentia, legat abbas lectionem de Evangelio, vel ad subsequenda, stantibus omnibus. Ad priora referunt Hildemarus et Boherius in primo comin. Ad posteriora Bernardus Cassinensis et Nicolaus de Fractura: « Cum honore, inquit Nicolaus, quia omnes debent stare pedibus rectis, et capitulis amotis de capite, dum legitur lectio de Evangelio; cum tremore, quia cum magno tremore debemus intelligere et audire pœnas et præmia quæ nobis per Evangelium promittuntur. » Boherius contra: « Cum honore, **282** inquit, quia indutus vestimentis sacerdotalibus, qui capite discooperto, quia in pulchro

contra altare erecto, et cum lamina et incenso. » Similiter Hildemarus: « Cum planeta, orario, et candelabris duobus, et thuribulo. »

Stantibus omnibus.] Juxta antiquam atque ab apostolica traditam consuetudinem, cujus meminit Liturgia S. Marci: « State audiamus S. Evangelium. » Missa S. Basilii: « Legitur Evangelium stantibus omnibus cum timore et reverentia. » Constitutiones apostolicæ apud Clementem (Lib. ii, cap. 57): « Cum legitur Evangelium, presbyteri et diaconi, universusque populus magno cum silentio stent. » S. Germani Theoria mystica: « Verbum Dei est, audiamus recti S. Evangelium. » Rodulfus, in Vita Rabani, n. 42 (Sæc. iv, part. ii): « Cum in ecclesia publice missarum agerentur solemniter, et lectio legeretur Evangelii stantibus omnibus juxta morem cum silentio et reverentia. » Idipsum ab Anastasio papa auctoritate apostolica firmatum scribit Anastasius Bibliothecarius in illius Vita, et Micrologus in lib. de Observ. eccles., c. 9. Exstat hac de re ejus constitutio in Gratiani decreto (De Cons. dist. 1, c. Apostolica) his verbis concepta: « Apostolica auctoritate mandamus, dum sancta Evangelia in ecclesia recitantur, sacerdotes et cæteri omnes præsentibus non sedentes, sed venerabiliter curvi in conspectu S. Evangelii stantes, dominica verba attentè audiant et fideliter adrent. »

Hujus ritus rationes esse possunt: 1° honor et reverentia S. Evangelii; 2° quod non deceat alios sedere stante S. Evangelii lectore, « qui sive abbas ipse, sive alius quilibet sacerdos libere sit, Domini nostri Jesu Christi personam gerit, » ut loquitur Rupertus (Lib. ii in Regul. S. B.); 3° ut hac nostri corporis dispositione demonstreremus, nos tanquam veros Dei servos ad ejus, quæ proferuntur, exsequenda mandata semper esse paratos.

Qua perlecta, respondeant omnes Amen.] Quæ vox est hebraica, duplicem habens significationem: unam optantis, id est fiat, quo sensu sumitur ab Ecclesia in fine collectarum; alteram affirmantis, id est verum est, qua in significatione a S. P. Benedicto usurpatur, « quia, inquit Boherius, omnes debent ad verba Dei attendere, et ea per amen asserere vera esse: ut mens audientis concordet voci docentis. » Unde merito cum Smaragdo possit redarguere eos qui impudenti temeritate S. Patrem insimulare ausi fuerunt, quasi omnino inepte et incongrue amen in fine Evangelii præcepisset dici. Certe in missa Mozarabum in fine Epistolæ, prophetiarum et Evangelii respondetur amen. Sed et Alexander Alensis de eadem praxi ita scribit (De Offic. missæ in 17 parte Sum.): « Perlecto Evangelio, dicunt assistentes Amen, faciat nos Deus perseverare in doctrina Evangelii; alii dicunt Deo gratias, in gratiarum actionem pro beneficio tantæ doctrinæ et tam salutaris. » Et Joannes Beletus, doctor Parisiensis, qui quingentis circiter abbas annis vivebat (In Exptie. di in officii, c. 39): « Lecto jam Evangelio, quisque debet dicere Amen, vel, ut alii volunt, recitato Evangelio statim dicamus oportet Deo gratias, quemadmodum post quamlibet lectionem sive capitulum; sed melius est ut dicatur Amen. » Obiter **283** hic referre juvat quod notat Boherius in secundo comin., S. Isidorum, Hispanensium episcopum, in officio missæ instituisse ut ad quamlibet petitionem orationis dominicæ clerus responderet Amen; sed ad hanc, Panem nostrum quotidianum da nobis hodie, responderet Qui es Deus.

Et subsequatur mox abbas hymnum Te decet laus.] Qui idem esse creditur cum illo qui apud Clementem Romanum in Constitutionibus apostol. exprimitur his verbis (Lib. vii, cap. 49): Te decet laus, te decet hymnus, te decet gloria, Deum Patrem per Filium in Spiritu sancto in sæcula sæculorum. Amen. Et tamen appellatur Ambrosianus hymnus in lib. i Mir. S. Ri-

* Legendum videtur *Stantes audiamus*, vel saltem sic distinguendum: *State, audiamus*, etc. Edrr.

charii abbatis, cap. 6, ab auctore antiquo descripto A
(*Ser. u. Ben.*).

[*Et data benedictione incipiant matutines.*] Quid sit illa benedictio non consentiunt interpretes. Primo enim Columbanus Uranx significari existimat benedictionem quæ datur cum incipiendo matutinos dicitur, *Deus, in adjutorium*, quod tum signum crucis formetur per quod benedictio dari consuevit; postea vero ait hac benedictione designari psalmum LXVI, in cuius principio et fine dicitur, *Benedicat nos Deus*. Quod sine fundamento profertur. Secundo, « Quidam eandem, inquit in secundo comm. Boherius, et etiam Gratianus in canone, voluerunt hanc benedictionem intelligere de illa quæ datur ingredientibus et egredientibus coquinæ officium; sed illa nempe datur finitis matutinis, ut patet infra de septimanariis coquinæ. » Tertio, « Dabatur tunc forsan, addit idem Boherius, benedictio quæ hodie episcopis vel privilegiatis abbatibus est iure specialiter reservata; nam tunc etiam magis erat communis. » Sed huic sententiæ refragatur Bernardus Cassinensis his verbis: « Benedictio non est illa quam pontifices solemniter faciunt, quia cuilibet abbati non competit illam dicere vel dare; sed benedictio illa appellatur oratio, quæ post Evangelium dici consuevit. » Aliud tamen collecta esse benedictionem videtur indicare Amalarius in Supplemento sic scribens (*Tom. II Anal.*): « Benedictio autem quæ post collectam recitante abbate Evangelium dicitur, et sic incipit matutinos, ostendit orationes n-istras, etc. » Sed vereor ut legendum sit *per collectam, non post collectam*: nam benedictionis nomine orationem sive collectam intelligendam esse contendunt S. Hildegardis, Bernardus Cassinensis, Nicolaus de Fractura, Boherius in primo comm., Joannes de Turrecremata, Antonius Perez, Theobaldus Artaldus, Nicolaus Braves, Benedictus Hæstetus, denique Joannes Bona cardinalis, qui mentem suam ita exprimit (*De Divin. Psal., cap. 16, § 17*): « Dubitavi sceptus, fateor, quidnam intelligeret B. Pater per benedictionem, quam dari vult antequam laudes incipiantur. Nam omnes monachæ collectam currentis officii legunt, post quam immediate subsequuntur laudes. Sed inveni tandem qui modum solveret Amalarium Fortunatum: Episcopus, inquit (*Lib. II, cap. 9*), vel sacerdos dicit, *Oramus*, ac deinde subsequitur benedictio. Utroque nomine benedictionis et orationis vocatur oratio sacerdotis. De benedictione dicit Apostolus: *Si benedixeris spiritu, qui supplet locum idiotæ, quomodo dicit amen super tuam benedictionem, quia nescit quid dicas?* Hanc benedictionem vocat Ambrosius orationem, dicens: « Superius audiens quod non intelligit, nescit finem orationis, et non respondet amen, id est verum, ut confirmetur benedictio. » Idem paulo post confirmat auctoritate S. Augustini, benedictionem pro oratione usurpantis (*De Dono persever., c. 23*): « An quis sacerdotem super fideles Dominum invocantem, si quando dixit, *Da illi, Domine, in te perseverare usque in finem*, non solum voce ausus est, sed saltem cogitatione reprehendere, ac non potius sepe talem ejus benedictionem et corde credente, et ore consistente respondit, amen. » Certe ipse S. Pater Benedictus preces et orationes super coquina hebdomadarias, infra c. 58, et super lectorem mensæ dicendas, cap. 58, benedictionem appellat (*Constit. Mont. Oliv., I part., c. 41*). An vero ista benedictio dicenda sit ab abbate S. Pater non exprimit, quare in congregatione montis Oliveti dicitur ab hebdomadario.

[*Qui ordo vigiliarum omni tempore tam æstatis quam hiemis æqualiter in die Dominico teneatur.*] Quod dicitur æqualiter, intelligi debet quoad numerum lectionum, psalmodiarum, responsorium, etc., non vero quoad quantitatem seu morositatem rerum dicendarum, at exponunt Bernardus Cassinensis et Boherius: nam licet duodecim dici lectiones tam æstate quam hieme debeant, non tamen ita proluxæ æstate atque hieme.

Nisi forte, quod absit, tardius surgant, aliquid de lectionibus breviandum est, aut responsorii.] Idem sero decernitur in Regula S. Casarii ad virgines apud Rollandum (*Jan. 12*): « Si vero venerit ut tardius ad vigiliis consurgant, singulas paginas, aut quantum visum fuerit abbatissæ legant, in cuius potestate erit ut, quando signum fecerit, quæ legit sine mora consurgat, ut canonicus missarum numerus possit impleri. » Quæ totidem pene verbis etiam exstant in Regula S. Aureliani in ordine psallendi. Sed sicut lectiones breviabant, si quando tardius surrexissent, ita e converso, cum citius, prolongabant; unde liber Usuum Cisterciensium: « Solet sacrista, cum se viderit temporius quam debuerant surrexisse, cantorem signo præmonere, ut duodecimam lectionem faciat prolongare. » Atque inde facile colligas, lectiones olim sicuti nunc exstant in nostris breviariis distinctas non fuisse; sed neque earum prolixitatem aut brevitatem definitam; verum proferebatur sacræ Scripturæ, aut alicujus S. Patris codex, in quo continuatim ita legebant, ut ubi unus desivisset, alter legere inciperet. Ita antiquæ Germaniæ Consuetudines mss.: « A calendis Novembris, inquit, privatis diebus, ad nocturnos, tres lectiones *continuatim* agant ex prophetis et cæteris bibliothecæ libris consuetum est: si natalitia SS. supervenerint, non aliud ob id agant. » Ergo Scripturam aliosque bibliothecæ libros *continuatim* legebant, hoc est sine ulla divisione aut distinctione lectionum, quas ad nutum abbatis terminabant, ut modo legebantur in Regulis S. Casarii et S. Aureliani: « Quantum abbati visum fuerit, tantum legatur; quando signum fecerit, qui legit sine mora consurgat. » Quale esset illud signum non declarat. Veteres monachi in Ægypto, qui majores psalmos intercidebant, plausu manus super sedem edito finem cantandi faciebant: « Si quispiam juniorum, inquit Casianus (*Lib. II, cap. 11*), vel pro fervore spiritus, vel pro eo quod necdum institutum est, cœperit modum decantationis excedere, psallentis progressio senioris intercidiitur plausu, quem dans manu sua in sedili quo sedet, cunctos facit ad orationem consurgere. » Nec dubito quin eodem prorsus modo lectiones terminarent. In regia Caroli Magni basilica lectiones terminabantur ad sonum gutturis ab ipso imperatore prolatum, ut videre est in lib. I de Ecclesiastica Cura Caroli Magni, in cuius cap. 7 hæc leguntur: « Finem vero lectionis sono gutturis designavit (Carolus imperator), ad quem universi ita intente suspensi erant, ut sive finita sententia, sive in media distinctione, sive subdistinctione significaret, nullus sequens superius aut inferius inciperet quantumcumque incongruum initium vel finis videretur. » In plurimis tamen monasteriis usus obtinuerat ut pridie lectiones terminarentur ab uno aliquo cui hæc cura demandata erat, qui singulis indicabat lectoribus quid quantumque quis legere deberet. Hic erat ut plurimum cantor sive armarius: « Lectiones ab armario pridie ante sint terminate et correctæ, » inquit mss. Consuet. Germaniæ. Et lib. Usuum Cisterc. (*Cap. 11*): « Prima dominica Septuagesimæ... incipiat lectio Genesis, vel aliorum librorum, ut diximus, ibi ubi cantor lectiones vigiliarum usque ad quadragesimam debere finire præverit. » Et infra (*Cap. 16*): « Librum Jeremiæ prophetæ his diebus tam in ecclesia quam in rectorio dividat cantor. » Vide Udal. I, c. 4. Finem vero lectionum aut cera apposita, aut ungue codici impresso notabant: « Nullus ad terminum vel ceram apposuit, vel saltim unguibus quantumcumque signum impressit; sed cancelli omnia quæ legenda erant ita sibi nota facere curaverunt, ut quando inopinato legere juberentur, irreprehensibiles apud eum invenirentur, » inquit præfatus lib. de Cura eccles. Caroli Magni: quæ verba indicant contrariam apud alios consuetudinem.

Redeo ad S. Benedicti textum, qui non modo lectiones, sed etiam responsoria breviari imperata:

quod qui fieri possit, non facile est describere. Existimat Bernardus Cassinensis breviari posse minus protrahendo, et cum minori nota, aut etiam in directum sine cantu recitando, addens tamen: *Qui melius videt, melius dicat.* Eadem est sententia Nicolai de Fractura. Censet nihilominus Boherius futurum nihil incommodi, si his in casibus lectionum aut responsorium minuat numerus. Sed refragatur Hildemarus his verbis: « Non attinet ad numerum lectionum brevietur, sed ad quantitatem lectionum, ut quamvis duodecim sint, tamen breviores sint quam debet. » Duodecim ergo sacramentum numerum lectionum retinere voluit S. P. Benedictus, quem etiam olim observabant Ecclesiæ Gallicanæ ut patet ex liturgia Gallicæ, l. II, p. 106.

Quod si contigerit, digne inde satisfaciat Deo in oratorio per eijus venerit neglectum.] Qualis 286 esse debet illa satisfactio subicit S. Benedictus, sed eam aperit aliquo modo commentatores: « Postquam completum fuerit matutinum, inquit Hildemarus, et postquam exierint, sive intraverint hebdomadarii coquinæ, ille per cuius venerit neglectum tandiu debet stare in curvum ante altare, quoadusque fratres exeant foras. » Et Boherius: « Erit ibi prostratus in terram tandiu, donec arbitrio abbatis fuerit satisfactum; vel non imponet in choro utique psallium et antiphonam, donec, etc.; vel erit forsitan hæc

A oratorii punitio, quia non stabit in ordine suo in choro, sed in loco in quo aspici valeat ab omnibus confusivæ. » In ms. libro Usuum Becensis monasterii decernitur: « Si contigerit ut tam tarde surgatur ad vigiliam ut collecta de laudibus possit dici luce diei, debent omnes sacristæ satisfacere ibi in oratorio, ubi beatus jubet Benedictus. Dum dicitur ad laudes *Kyrie eleison*, prosternantur in choro et jaceant ibi donec dicat sacerdos post collectam *Per Dominum*. Post hanc satisfactionem non faciant aliam, quam qui facere voluerit, in capitulo debet emendari. » Bernardus Cassinensis et Nicolaus de Fractura existimant hoc in abbatis arbitrio esse relictum. Quidquid sit, certe duo hic dicit S. Benedictus: 1° ut digna sit satisfactio, *digne inde satisfaciat*, id est secundum gravitatem aut levitatem negligentiam; nam cuius major est negligentia, ex Hildemaro non solum ad matutinum, sed etiam ad primam vel tertiam satisfacere debet: cuius minor, ad matutinum tantaxat: gravitas autem negligentiam, ex eodem Hildemaro, repetitur vel ex temporis prolixitate, quo tardius surrexerunt, vel ex affectu et intentione fratris negligentis; 2° ut satisfactio fiat in oratorio, « ut quia in omnibus fratribus negligenter agens deliquit, inquit Smaragdus, ab omnibus satisfaciens videatur, et pro ejus delicto omnibus Cunctipotentis inuloretur misericordia. »

CAPUT XII.

Quomodo matutinorum solemnitas agatur.

In matutinis dominico die in primis dicatur sexagesimus sextus psalmus sine antiphona in directum. Post quem dicatur quinquagesimus cum *Alleluia*. Post quem dicatur centesimus septimus decimus et

^a Particula *et desideratur* in Flor. et duobus mss.

^b Oxon., *versum*.

Oxon., *litaniam*. Narb., *letaniam*. Cass., Flor. et

sexagesimus secundus. Inde *benedictiones et laudes*, lectio una de Apocalypsi ex corde, et responsorium, et ^a Ambrosianum, versus ^b, canticum de Evangelio, litaniam ^c: et completum est.

quidam alii, *letania*. Nonnulli ab hac voce *lectio* reliquum caput exprimunt in accusativo.

COMMENTARIUS.

287 *In matutinis.*] Il est laudibus, quas matutinorum nomine appellabant veteres, a voce matuta, hoc est aurora, eo quod ea oriente inciperentur. Nunc vero matutinorum nomine intelligimus vigiliam nocturnam, quas etiam ita appellatas olim fuisse probat Menardus noster ex conc. Turon. II, can. 18, et Hildemarus in lib. II de Antiqua Liturgia Gallicana. Atque ita Beata in Vita S. Guthberti cap. 45 (*Sæc. II Bened.*): « Omne, inquit, nocturnæ sive matutinæ psalmodiæ tempus stando persolvit; » anonymus in Vita S. Austrebert. n. 15 (*Sæc. III, part. I*): « Quadam die matutinis expletis, cum sorores fessis corporibus post laborem se in lectis collocassent. »

Dominico die in primis dicatur psalmus sexagesimus sextus.] Nulla hic mentio versus *Deus, in adjutorium*, quem ideo juxta Regulam prætermittendum censent Menardus et Haefteus lib. VII, tract. 7, disp. 2: moti præsertim hac loquendi ratione S. Benedicti, in primis. Crediderim tamen cum Boherio esse præmittendum; nam etsi de eo tacet S. Pater, cum tamen omnibus illud horis præmiserit, in animum inducere meum non queo, ad solos matutinos prætermisisse, præsertim cum nulla ratio id persuadeat; nam quod dicunt implicite contineri in duobus primis versiculis psalmi sexagesimi sexti, similes rationes de aliis horis proferri possent.

Psalmus sexagesimus sextus.] Ilunc psalmum, quo a Deo illuminari super nos vultum suum rogatus, in primis dici voluit, ut sicut corporeo tunc sole incipimus illustrari, ita a vero Sole justitiæ Deo mens

C nostra illuminetur ad cognoscendam et sequendam viam veritatis et justitiæ. Et quia præceptum animæ nostræ lumen in SS. Trinitatis fide præsertim suum est, hanc in tribus personis invocamus dicentes: *Benedicat nos Deus, scilicet Pater; Deus noster, scilicet Filius; benedicat nos Deus, scilicet Spiritus sanctus*; ubi obiter notandum est Filium inter alios dici *nostrum*, quia licet Pater ac Spiritus sanctus vere noster sint Deus, tamen propriissime Filius est noster per naturæ assumptionem, qua caro nostra et frater noster fieri dignatus est, uti observat Bernardus Cassinensis.

Sine antiphona in directum.] Quid sit dici sine antiphona, exponit dicens in *directum*, ut ibi nulla fiat certi toni modulatio, inquit præfatus Bernardus et Boherius.

Post quem dicatur quinquagesimus cum alleluia.] Psalmum quinquagesimum cum alleluia decantari præcipit, eodemque modo sequentes alios dicendos esse censet Hildemarus, licet id tacuerit S. P. Benedictus, cum omnes penè sint alleluati. Nec mysterio vacat quod psalmum quinquagesimum ad penitentiam et luctum pertinentem 288 cum alleluia, voce nique exultationis et lætitiæ, præcantari voluerit hoc namque indicat penitentiæ lamentum habere semper annexum interioris lætitiæ jubulum, ut docet Bernardus Cassinensis. Vel etiam respexit ad sequentes psalmos, qui cum sint omnes fere alleluati, novit quinquagesimum ab eis discrepare: atque ita sentire Paulum Diaconum asserit beatus Bernardus,

tur^a, siue antiphona, subtrahendo modice sicut dominica^b: ut omnes occurrant ad quinquagesimum, ut cum antiphona dicatur. Post quem alii duo psalmi dicantur secundum consuetudinem: id est, secunda feria quintus et tricesimus quintus; tertia feria quadragesimus secundus et quinquagesimus sextus; quarta feria sexagesimus tertius et sexagesimus quartus; quinta feria octogesimus septimus et octogesimus nonus; sexta feria septuagesimus quintus et nonagesimus primus; sabbato autem centesimus quadragesimus secundus et canticum Deuteronomii, quod dividatur in duas *Glorias*. Nam cæteris diebus canticum unumquodque^c die suo ex prophetis, sicut

^a Deest dicatur in Hild.

^b Oxon., die dominico.

^c Flor., unumquemque.

^d Sabin., Apocalypsi.

^e Oxon., litaniæ, al., letania.

psallit Ecclesia Romana, dicatur. Post hæc sequantur laudes; deinde lectio una Apostoli^d memoriter recitanda, responsorium, Ambrosianum, versus, canticum de Evangelio, litania^e: 291 et completum est. Plane agenda matutina vel vespertina non transeat^f aliquando nisi in ultimo per ordinem oratio dominica, omnibus audientibus, dicatur a priore, propter scandalorum spinas quæ oriri solent, ut conuenti^g per ipsius orationis sponsonem, qua dicunt, *Dimitte nobis sicut et nos dimittimus*^h; purgent se ab huiusmodi vitio. Cæteris vero agendis ultima pars ejus orationis dicatur: ut ab omnibus respondeatur, *Sed libera nos a malo*.

^f Oxon., transeat.

^g Quinque mss., ut *conuersi*. Bern. Cass., ut *conuerti*. Sabin., ut *cum venerint ad ipsius*, etc.

^h Flor., Couch., Dion., Boher., addunt *debita nostra*.

COMMENTARIUS.

Diebus autem privatis matutinorum solemnitas ut agatur, id est ut sexagesimus sextus psalmus dicatur sine antiphona, subtrahendo modice sicut dominica.] Subtrahendo modice, id est non ita celeriter, seu etiam minus alte cantando, inquit Bernardus Cassinensis. Nimirum sicut ad vigiliis psalmum xciv protrahendo et morose voluit dici, ita ad matutinos psalmum lxxvi.

Ut omnes occurrant ad quinquagesimum.] Non quidem jam inceptum, sed inchoandum; ita ut finita *Gloria* psalmi lxxvi, omnes jam occurrerint, tardiusque venientes satisfaciant, uti post Hildemarum exponit Bernardus Cassinensis.

Qui cum antiphona dicatur.] De antiphonis ad reliquos psalmos nihil dicit S. P. Benedictus: hinc Joannes Bona de Cisterciensibus suis loquens (*De Divin. Psalm. cap. 18, § 4*), « ad laudes, inquit, unam duntaxat dicimus antiphonam, ad ceteros tenorem omnes psalmos modulamur. »

Post quem alii duo psalmi dicantur secundum consuetudinem.] Quam ipse instituit, sive, ut loquitur Bernardus Cassin., « secundum consuetudinem monachorum qui tunc in ipso monasterio Cassinensi erant, » non autem aliarum ecclesiarum.

Id est feria secunda, etc.] Feriæ apud antiquos erant dies festi, a feriendis victimis, quas his diebus offerebant, sic dicti. Sed B. Benedictus per ferias hic intelligit dies privatos, sicuti a Silvestro papa ordinatum legimus in lectionibus quæ ad vigiliis ejus festi recitantur: « Sabbati et dominici diei nomine retento, reliquos hebdomadæ dies feriarum nomine distinctos, ut jam ante in Ecclesia vocari cœperant, appellari voluit; quo significaretur quotidie clericos, abjecta cæterarum rerum cura, uni Deo prorsus vacare debere. »

Quintus et trigesimus quintus, etc.] Hic quærent cur interturbato psalmodum ordine, hos diversis e locis psalmos S. Pater elegerit. 292 Respondet Bernardus Cassin. et ex eo Boherius: 1° auctoritatem statuentis sufficere, cum homo spiritu omnium justorum plenus non sine rationabili causa ac mysterio hos præsertim ad matutinum psalmos elegerit: 2° cum Hildemaro in quolibet istorum psalmodum aut expresse, aut sub mysterio aliquid contineri quod ad horam matutinalem pertineat: id quod fusius demonstrat Hildemarus.

Nam cæteris diebus canticum unumquodque die suo sicut psallit Ecclesia Romana dicatur.] Id e-t eadem cantica quæ psallit Ecclesia Romana dicantur; vel sicut Ecclesia Romana aliquod canticum quotidie psallit, ita et nos, sive eadem, sive alia.

Lectio Apostoli memoriter recitanda.] Quanti sit meriti huic Regulæ statuto obtemperare, discas ex lib. iii Revelat. S. Gertrudis, c. 82.

Plane agenda matutina vel vespertina, etc.] Quid si agenda docet Boherius his verbis: « Agenda nomen est substantivum; sic enim appellantur horæ canonicæ in quibusdam regionibus. » Et Menardus: « Agenda est officium alicujus horæ, officium divinum, cursus divini officii, anniversaria celebritas, opus Dei, ut infra hoc capite: *cæteris agendis*; S. Gregorii Antiphonarius: *In agenda mortuorum antiphona: Requiem æternam*; Anastasius Bibliothecarius in Leone secundo: *Sed et ne Mauri episcopi anniversarias seu agenda celebraretur.* »

Non transeat aliquando, nisi in ultimo per ordinem oratio dominica omnibus audientibus dicatur, etc.] Plurima hic et notata dignissima præscribit S. P. Benedictus. Primo, ut ad omnes canonicas horas sub finem officii dicatur oratio dominica, idque propter excellentiam haud dubium hujus orationis, quam tribus potissimum momentis commendat Boherius: 1° a dignitate, quia Magister magistrorum eam composuit; 2° a brevitate, et hoc multiplici, inquit, de causa; nam ideo est brevis, ut melius sciatur, ut facilius retineatur, ut ferventius dicatur, ut dicentem non tædeat, ut per ignorantiam nemo se excuset, ut Dominum cito audire inuatur, ut plus affectu quam voce designetur orationem debere fieri; 3° a fecunditate, quia omnes petitiones in se comprehendit. Quod ultimum caput ita exponit S. Augustinus (*Serm. 64, in append.*) seu quisvis alius: « Hæc oratio compendiosis verbis, id est septem petitionibus omnes species orationis comprehendit, quibus Deum interpellamus aut pro appetendis bonis, aut pro vitandis malis, aut pro delendis commissis. » Quæ tria fuse et apte ex SS. Patribus explicat Alardus Gousses ad Cassiani collat. 9, c. 18. Et has forte ob prærogativas « mos apostolorum fuit, inquit S. Gregorius, ut ad ipsam solummodo orationem (dominica) oblationis hostiam consecrarent. » S. Clemens in Constit. apost. l. vii, c. 23 (*Epist. 63*), monet Christianos et eam ter in die recitari. In concilio Toletano iv, can. 9, jubentur presbyteri ac cæteri clerici orationem dominicam, quia quotidiana est oratio, quotidie dicere. Denique in concilio Rhemensi 293 c. 2, legimus: « Nulli Christiano licere orationem dominicam aut non tenere memoriter, aut non intelligere, aut non frequentare. »

Secundo, præscribit S. Benedictus ut oratio dominica alta dicatur voce ad laudes et vespertas: id quod in concilio Gerundensi anno 517 celebrato

(Can. 10) decretum legitur his verbis : « Item nobis semper placuit observari, ut omnibus diebus post matutinas, et vesperas oratio dominica a sacerdote proferatur; » atque Durandus (*Lib. v. Ration., cap. 2*) in primitiva Ecclesia post quamlibet horam absque alia oratione alta voce pronuntiatam fuisse, quod adhuc, inquit, Ecclesia Lateranensis dicitur observare. Eandem alta voce in ecclesia cantatam fuisse innuit abbas Isaac apud Cassianum (*Collat. 9, cap. 22*), cum exponens illa verba, *Et dimitte nobis debita nostra*, etc., sic loquitur : « Tantum remittitur nobis quantum nos remisimus eis, qui nobis quacunque malignitate nocuerant; quod formidantes nonnulli cum in ecclesia hæc oratio ab universa plebe concinatur, hunc locum taciti præmittunt, ut semetipsos obligare potius quam excusare sua professione videantur. » Ubi quod dicit orationem ab universa plebe concini, respicere videtur illud S. Gregorii (*Lib. vii, ep. 63*) : « Oratio dominica apud Græcos ab omni populo dicitur, apud nos autem a solo sacerdote, » scilicet in missa.

Tertio, ut dicatur *a priore*, « id est abbate, inquit Boherius, vel ipso etiam absente a priore claustrali, vel ab ipso tandem qui facit majus officium in altari; quia nimirum ille est prior omnium in officio altaris. » Ita etiam Alardus Gazæus in suo ad Cassianum comm. lib. viii, cap. 8, per priorem intelligit sacerdotem hebdomadariam; sed verius cum Bernardo Cassinensi abbate seu chori præsidem intellexerim, qui hoc in Cassinensi monasterio suo tempore abbas in dissuetudinem asserit.

Propter scandalorum spinas quæ solent oriri.] Quid sint scandalorum spinæ explicat Smaragdus his verbis : « Scandalorum autem spinæ hoc in loco intelliguntur iræ, rixæ, disensiones, detractiones, æmulationes, et aliquæ contentiones, commotiones, quæ inter fratres solent oriri; a quibus inter se pacem habentes, charitatemque continuam conservantes, mane et in vespere monachi se debent purgare. »

Ut conveni.] Id est persuasi vel attracti, inquit Smaragdus, vel ut dicit Hildemarum : « Conventi, id est victi, fracti, superati, compulsi. » Vel tandem, ut ait Menardus : « Conventi, id est interpellati, nempe per orationis pactum et sponsonem; nam convenire est interpellare, » quod probat auctoritate Nonii Marcelli c. 4.

Per ipsius orationis sponsonem, etc.] Id est pactum quod Deus nobiscum, et nos cum Deo quasi fecisse dicimur, ut ipse dimittat nobis si dimiserimus, non dimittat si non dimiserimus. Sic respexisse videtur

S. Benedictus ad eos qui, ut dicebat modo abbas Isaac apud Cassianum, cum dominica oratio ab universa plebe concineretur, locum hunc taciti præmittabant, ne semetipsos obligare potius quam excusare sua professione videretur.

294 Porro circa hanc orationis dominicæ petitionem notandum, quod Pelagiani, qui se justos existimabant, orationem quidem dominicam recitabant; sed hanc petitionem, *Dimitte nobis debita nostra* non pro se, sed pro aliis dicebant; aut, si dicebant, tantum humilitatis causa; quos ideo damnavit concilium Milevitanum seu potius Carthagin. can. 7 et 8, et merito quidem : quis enim justificabitur in conspectu Domini vivens? « Quotidie vel cogitatione, vel verbo delinquimus, inquit Patres concil. Toletani iv, can. 9; quotidie hanc orationem effundere in conspectu Dei debemus. Quisquis ergo sacerdotum vel subadjacentium clericorum hanc orationem dominicam quotidie aut in publico, aut in privato officio præterierit, propter superbiam judicatus honoris sui ordine privetur. » Vide S. Aug. epist. 157, 176, 178, novæ editionis.

Purgent se ab hujusmodi vitio.] Scilicet rancoris, iracundiæ, dissidii, contentionis, sicuti locum istum explicat Hildemarum Rhemensis episcopus ad Rotrudem sic scribens (*Apud Flodoard. l. ii Hist. Rhem., cap. 27*) : « Scitis quia Regula quam professæ estis, propter scandalorum spinas, quæ oriri in monasterio solent, orationem dominicam in matutinis et vespertinis officiis, ita ut omnes illam audiant, a priore orari præcipit, ut timentes convenientiam qua dicitur : *Dimitte nobis debita nostra* sicut et nos dimittimus debitoribus nostris, omnem rancorem de corde nostro pellamus. » Duabus porro de causis orationem dominicam alta voce decantari voluisse S. Benedictum post Hildemarum docet Durandus (*Lib. iii Ration., cap. 3*), scilicet propter simplices, et astutos. Propter simplices, ut audientes orationem dominicam, illam memoria retineant; sed hanc orationem merito refellit Haestenus l. vii, tract. 8, disq. 3. Propter astutos, qui si taciti orationem dominicam recitarent, petitionem de dimittendis peccatis præmitterent, ne forte duplici se vinculo ligarent.

Cæteris vero agendis.] Id est horis canonicis.

Ultima pars ejus orationis dicitur, ut ab omnibus respondeatur, S. d. libera nos a malo.] Solis matutinis vespertinisque horis orationem dominicam alte pronuntiare voluit, quia nec oriri, nec occidere solem super iracundiam nostram desiderabat.

CAPUT XIV.

In natalitiis sanctorum qualiter agantur vigilia.

In sanctorum vero festivitibus, vel omnibus solemnitatibus, sicut diximus dominico die agendum, ita agatur : excepto quod psalmi aut antiphonæ vel le-

ctiones, ad ipsum diem pertinentes, dicantur. Modus autem superscriptus teneatur.

COMMENTARIUS. 295

Natalitia sanctorum vocat hic S. P. Benedictus festivitates eorum; quas tribus potissimum de causis in Ecclesia celebramus. Primam assignat S. Augustinus (*Serm. 220, in append.*) seu quivis alius his verbis : « Quotiescunque sanctorum martyria celebramus, toties laudes Salvatoris edicimus; et quoties eorum asserimus passiones, toties Christi gloriam prædicamus : » ita propheticum votum adimplentes : *Laudate Dominum in sanctis ejus*. Alteram causam indicat S. Casarius, cum dicit (*Serm. 225, in append. Serm. S. Aug.*) : « Solemnitates martyrum exhortationes sunt martyriorum, ut imitari non pigeat quod celebrare delectat. » Tertia causa est ad eorum apud Deum imploranda patrocina; quæ tria videtur notasse S. Bernar-

dus cum in SS. festivitibus tria nobis esse consideranda docet (*Serm. in vigil. SS. Petri et Pauli*), scilicet *auxilium sancti, exemplum ejus, confusionem nostram*.

Quare autem obitus sanctorum vocentur natalitia eorum, omnibus notum; nempe, quia « tunc incoeperunt nasci ad vitam, cum vitam deposuerunt pro vita, » ut loquitur Petrus Damiani (*Serm. 25*).

In sanctorum vero festivitibus vel omnibus solemnitatibus.] Licet festivitatis et solemnitas idem ferent sonent, ac promiscue pro invicem soleant usurpari, hoc tamen inter utrumque discriminis afferri posse censet Hildemarum, quod festivitas ad natalitia sanctorum, solemnitas ad Christi mysteria adineat :

ubi etiam observat hand vacare mysterio, quod S. Benedictus solemnitatibus præmiserit terminum universalem omnibus, ad festivitates prætermiserit: *In SS. festivitibus, inquit, vel omnibus solemnitatibus*; quia non omnes sanctorum festivitates, sed tantum præcipuæ; omnes vero Christi solemnitates debent ab Ecclesia celebrari. « Solemnitates autem Christi, ex eodem, sunt Nativitas, Circumcisio, Apparitio, Præsentatio in templo, Cœna Domini, Parasceven, Sabbathum sanctum, Pascha, Ascensio, Pentecosten. Festivitates vero SS. quæ præcipuæ habentur, sunt duodecim Apostolorum, S. Joannis Baptistæ, S. Laurentii, S. Mariæ in medio Augusti, S. Martini, S. Cæciliæ, S. Agathæ et S. Agnetis, et S. Benedicti in Quadragesimæ diebus; et in calendis Novembris celebratur festivitas omnium SS. Istæ omnes, quia per totum mundum celebrantur, ideo sunt præcipuæ. Deinde præcipuæ sunt omnium SS. qui in illa civitate requiescunt, ubi eorum corpora humata sunt. » Hactenus Hildemar. Aliter Bernardus festivitates a solemnitatibus ita videtur distinguere, ut solemnitates ad Christi sive sanctorum festa præcipua; festivitates vero ad alia minus præcipua, de quibus officium 12 lectionum celebratur, pertinere videat. Sed Hildemari sententiam, quam sequuntur Boherius et Menardus, quam etiam indicat Amalarius in Supplemento, præferrem.

296 *Sicut diximus dominico die agendum, ita agatur.* Quem in locum Boherius: « Hoc, inquit, adverbium sicut notat identitatem in principiis et finibus vigiliarum; in mediis vero similitudinem ut sequitur, quia ad numerum et dicendi modum refertur. » Quasi diceret, hoc idem sit principium vigiliarum quod in dominica; nempe *Deus, in adiutorium; Domine, labia mea aperies*; psalmus tertius et nonagesimus quartus; idem sit finis nimirum *Te Deum; Te decet laus*. Psalmi vero, antiphonæ, lectiones, responsoria, non ad dominicam, sed ad ipsam diem pertinentes dicantur; ita tamen ut sicuti dominica duodecim psalmi totidemque lectiones dicantur, totidem etiam in SS. festivitibus omnibusque solemnitatibus dicantur.

Excepto quod psalmi, aut antiphonæ, vel lectiones ad ipsum diem pertinentes dicantur.] Hæc verba ad ipsum diem pertinentes duplicem sortiri possunt explanationem, scilicet ad ipsum diem festum qui celebratur et colitur, vel ad ipsum diem feriale in quem incidit tale festum. Atque hunc postremum sensum, teste Bernardo Cassinensi, magna animorum contentione defenderunt olim nonnulli monachi, hoc præcipue nixi fundamento, quod integrum in septimana Psalterium recitari jubeat S. Benedictus. Sed huic opinioni duo opponit idem Bernardus Cassinensis: 1° contrariam consuetudinem, quæ legum optima est interpres; 2° quod S. Benedictus præcise non præcipiat dici integrum per hebdomadam Psalterium, sed centum quinquaginta psalmos, uti se ipse explicat. Potuisset addere S. Benedictum, cum Psalterium omni hebdomada decurri præcepit, non absolute locutum fuisse, sed hypothetice, posito scilicet quod festa non eventiant, quæ illis temporibus rariora erant.

Cæterum hæc Bernardi sententia, quæ vulgaris est, et pene omnium, his posset insuper argumentis firmari. 1° Quod non magis dicendi sunt psalmi

feriales, quam lectiones et antiphonæ; nam eodem prorsus modo de his loquitur S. Benedictus. Porro quod nec lectiones, nec antiphonæ feriales dici debeant in vigiliis sanctorum, facili negotio demonstrari potest. Nam quoad lectiones, duodecim in festis præscribit S. legislator, ita ut quatuor ultimæ semper sint ex Novo Testamento; in feriis vero hiemalibus tantum tres, in æstivis unicam duntaxat ex Veteri Testamento. Quæro itaque ubi quatuor accipiuntur lectiones ex Novo Testamento in iis feriis in quibus Veteri legi Testamentum consuevit. Similiter quoad antiphonas, quas S. Pater dominicis ad primum secundumque nocturnum assignat, in feriis tantum ad primum: unde si antiphonæ feriales in sanctorum vigiliis dicantur, non reperio dicendas in secundo nocturno sicut in dominica, cujus tamen modum omnino servari S. Pater instituit. *Modus autem supradictus teneatur.* 2° Quod Cistercienses, qui Regulam S. Benedicti ad litteram sibi servandam reposuerant, in festis SS. ad omnes horas diurnas psalmos quidem feriales retinuerunt, sed ad nocturnos auctoritate hujus capituli convicti mutaverunt; unde cardinalis Bona: « In vespere, inquit, 297 nunquam psalmos feriales mutamus ad mentem Regule, quæ in festivitibus psalmodiarum mutationem pro nocturnis tantum vigiliis permittit. » 3° Quod cum Aquisgranense concilium, nimis facilem quorundam abbatum ordinem a S. Benedicto in officio institutum mutandi libertatem cohibere desiderans, statuerit (Can. 3), ut officium quod in Regula S. Benedicti continetur, celebrent monachi, feriales tamen psalmos hunc retinuerit, ut facili negotio potest colligi ex Amalarii Supplemento paulo post prædictionem concilium scripto. 4° Quod cum pontifices dispositum a S. P. Benedicto ordinem psalmodiæ haud mutare voluerint, ut docet Walfridus Strabo lib. de Reb. eccl. c. 23, nullo tamen probari potest exemplo aut facte psalmos feriales in aliquo ordinis Benedictini monasterio ad vigiliis nocturnas sanctorum aliquando fuisse decantatos. Ad vigiliis dico, nam de solis vigiliis agitur hoc capite, non de horis diurnis, in quibus feriales psalmos cantant Cistercienses. Istæ argumenta alicujus mihi videntur esse ponderis, quæ nihilominus libero cujusque judicio, haud gravibus committo.

Modus autem suprascriptus teneatur.] In numero scilicet rerum dicendarum. Ex quo patet ad mentem Regule nulla de sanctis trium lectionum festa celebrari debere, sed tantum duodecim. Recte ergo Boherius in secundo commentario scripsit: « Quidam faciunt tres de quibusdam sanctis, et licet lectiones et responsoria recitentur de sanctis, psalmi tamen feriales dicuntur; sed talis quidem mixtura huic non concordat Regule; nec etiam probatur sanctorum festivitas nisi dicantur duodecim lectiones, ut in dominica, ad quam hic magister notanter remittit, qui etiam cupiunt hanc ad litteram servare Regulam, habent hoc modis omnibus emendare. » Et hæc fortè ratione in Cassinensium Declarationibus anno 1530 scriptis legimus, « de sanctis non debere fieri aliter quam duodecim lectiones aut commemorationem, præter quam infra octavas, quo tempore tres debent lectiones tantum dici. » Quodnam vero apud nostros incoperant festa trium lectionum nos latet.

CAPUT XV.

Alleluia quibus temporibus dicatur.

A sancto Pascha usque ad Pentecosten ^a, sine intermissione dicatur *alleluia*, tam in psalmis quam in responsoriis. A Pentecoste ^b autem usque ad caput ^c

Quadragesimæ omnibus noctibus cum sex posterioribus psalmis tantum ad nocturnas dicatur. Omni vero dominica extra **293** Quinquagesimam easticæ,

^a Al., Pentecosten, omisso ad.

^b Plures mas., a Pentecosten.

^c Al., in caput; al. caput.

matutini ^a, prima, tertia, sexta, nonaque, cum **A** responsoria vero nunquam dicantur cum *alleluia*, nisi a Pascha usque ad Pentecosten ^c.
alleluia, dicantur; vespera vero cum antiphona ^b;

^a Oxon., a matutinis; Flor., matutinos. Notat etiam Hildem. quosdam codices legere ad matutinos, quod ipse reprobat. Comp., matutina, al., matutinæ.

^b Oxon., ante sana.

^c Al., usque Pentecosten.

COMMENTARIUS.

Speciale S. Benedictus caput instituit de *alleluia*, tanquam de voce divina vereque angelica, nec nisi ab angelis, aut certe ab hominibus vitæ puritate angelicos spiritus imitantibus decantanda. Hac nimirum voce cælestes illi spiritus Deum in cælis perpetuo collaudant, sicuti qui audivit eos, testatur Joannes evangelista (*Apocal. xix*). Hanc inter homines primus decantasse perhibetur Aggæus propheta, qui, ut scribit Epiphanius (*De Vit et mort. proph.*), *alleluia* cantavit anno ante Christum 517. **B** cum novam templi structuram vidit, ut adimpleretur quod venerabilis ille Tobias propheticus spiritu prædixerat: *Ex lapide candido et mundo omnes plateæ Jerusalem sternentur, et per vicus alleluia cantabitur (Tob. xiii)*. Hanc in nova lege non modo clerici aut monachi celebrant, sed ipsi etiam reliqui Christi fideles, testante S. Hieronymo (*Epist. 17*): « Quocumque te verteris, arator stivam tenens *alleluia* decantat. » Hoc signo sanctimoniales ad collectam vocabantur, ut scribit idem S. Hieronymus (*Epist. 27*). Quin et ipsi infantes in hanc vocem linguam primum solvere docebantur, ut ex eodem colligitur (*Epist. 7*).

Quid autem sit *alleluia*, quidve significet, paucis docet S. Augustinus (*Serm. 243, in append.*) seu quivis alius: « Quid est *alleluia*? inquit, verbum Hebræum dicit. *Alleluia*, Laudate Dominum; *alleluia*, Laudate Deum. » Hebraicam tamen vocem retinuit ecclesia, idque « propter sanctiorem auctoritatem quamvis interpretari potuisset, » ut loquitur idem **C** S. doctor (*Lib. II de Doct. Chr. cap. 11*). Quæ quamvis adeo celebris apud Christianos existerit, atque a SS. Patribus tantopere commendata, perversorum tamen jacula non latuit, suos passa adversarios, maxime vero Vigilantium, qui, ut scribit S. Hieronymus (*Advers. Vigil.*), *nunquam nisi in Pascha alleluia cantandum esse dicebat*; cuius fortassis in erroris odium toto fere anno *alleluia* decantari voluerit S. Benedictus edito hoc capite.

A sancto Pascha usque ad Pentecosten.] Quasi diceret, ab initio Paschæ usque ad finem Paschæ: totum enim paschale tempus, ut scribit Hildemar, *Pascha* dicebatur.

Usque ad Pentecosten.] Et ejus octavam, ut interpretatur idem Hildemar.

299 *Sine intermissione dicatur alleluia, tam in psalmis.*] Hoc est in fine psalmodiarum, inquit Boherius.

Quam in responsoriis.] Atque etiam in antiphonis et versibus, nam eadem est ratio, quam confirmat praxis, ubi quod antiphonas spectat, aliquando in fine, aliquando initio ponebatur *alleluia*, verbi gratia: *Alleluia. Sancti tui, Domine, etc. Alleluia. In selamento, etc.* Solemne autem fuit toto hoc temporis interstitio ob Christi resurrectionem per universam Ecclesiam *alleluia* cantare, ut patet ex his S. Augustini verbis (*Epist. 55*): Ut autem *alleluia* per hos solos dies quinquaginta cantetur non usquequaque observatur; nam aliis diebus varie cantatur alibi atque aibi; ipsis tamen diebus ubique. »

A Pentecoste autem usque ad caput Quadragesimæ.] Hoc est ad dominicam primam Quadragesimæ, qua incipiebat quadragesimalis observatio, saltem in Occidente; necdum enim quatuor illis præcedentibus diebus servabant jejunium, quod ex S. Gregorii papæ institutione originem ducere creditur.

Omnibus noctibus cum sex posterioribus psalmis

tantum ad nocturnas dicatur.] Scilicet privatis diebus, sicuti præscribitur cap. 9. Nam dominicis sex posteriores psalmi cum antiphona sunt dicendi ex cap. 11, sola cantica cum *alleluia* cantanda.

Omni vero dominica extra Quadragesimam cantica, matutini, prima, tertia, sexta, nonaque cum alleluia dicantur.] Quem in locum Hildemar: « Sunt, inquit, qui intelligunt *matutini* genitivum casum esse, ut sensus sit *cantica in matutino*; quia cantica pro psalmis esse dicta intelligunt et dicunt. Illa vero cantica quæ ad vigiliis jussit dici in dominica nihil impediunt, eo quod jam dixerat superius; sed melius est ut *cantica* sit nominativus; similiter sit nominativus etiam *matutini*. » Notandum vero est quod ait S. Benedictus, *extra Quadragesimam*; quia mos semper obtinuit ut in Quadragesima non caneretur *alleluia*, « quod universalis Ecclesiæ consensus in cunctis terrarum partibus roboravit, » inquit conc. Tolet. IV, can. 10. Extra Quadragesimam vero variae fuerunt Ecclesiarum consuetudines; nam in Africa, teste S. Isidoro (*Lib. I de Divin. Offic., c. 13*), solis dominicis ac quinquaginta post Resurrectionem diebus *alleluia* cantabatur pro significatione futuræ resurrectionis et lætitiæ. Additque: « Verum apud nos, secundum antiquam Hispaniarum traditionem, præter dies juniorum et Quadragesimam, omni tempore canitur *alleluia*. » S. Benedictus autem nequidem juniorum dies excipit. Nunc vero generalis Ecclesiæ consuetudo est ut in Septuagesima dimittatur *alleluia*; id quod inde factum existimat Hildemar, quia olim quadragesimale jejunium inciperet a Septuagesima; ex quo acciderit ut cessante consuetudine hac dominica incipiendi jejunii, antiquus tamen in Septuagesima dimittendi *alleluia* ritus remanserit. Idem asserit Bernardus Cassinensis, atque nonnullos suo adhuc tempore observare **300** jejunium quadragesimale a Septuagesima, quod tamen de sola carnis abstinence intelligendum esse indicant sequentia hæc ejus verba: « Quibus a iis temporibus licet comedere carnes, et ex tunc incipiunt abstinere. » Et revera inceptum fuisse a Septuagesima quadragesimale jejunium patet ex Alcuini epist. ad Carolum Magnum.

Vulgo tamen hujus consuetudinis auctorem faciunt Gregorium Magnum, qui, ut habet de eo breviarum Romanum, « constituit ut extra id tempus quod continetur Septuagesima et Pascha, *alleluia* diceretur. » In synodo etiam Aquisgranensi (*Can. 30*) statutum est, « ut *alleluia* in Septuagesima dimittatur » a monachis; quod tamen non ita semper usquequaque receptum fuit, ut ab omnibus in Septuagesima dimitteretur. Illud enim retinuisse Cistercienses constat ex lib. Usuum Cist. cap. 10 et 13, et ex illa Petri Abaelardi exprobratione (*Epist. 5*): « *Alleluia* nec in Septuagesima communi Ecclesiæ more intermittitis, sed usque ad Quadragesimam retinetis. » Retinuerunt certe usque ad annum 1601, quo, ut scribit Joannes Craesbeeck, decreto capituli generalis illud deponere cœperunt; quamvis Cistercienses Reformatæ Congregationis in Hispania in capitulo generali anni 1557 illud jam dimisissent, et docet nos Angelus Marique in serie abbatum Palatiensis monasterii, ad abbatem 51. Retinebant et alii Benedictini monachi adhuc tempore Radulphi Tungrensis, auctoris non ita antiqui, uti ipse testatur his verbis: « Benedictini autem et Ambrosiani servant *alleluia* usque ad dominicam Quadragesimæ. » Retinuerunt et Burasfeldenses ex

eorum Ordinario cap. 15. Neque hoc mirum videri debet in strictioris observantæ æmulatoribus monachis, cum Ambrosiani et nonnullæ Ecclesiæ temporibus Gregorii septimi papæ, uti observat Menardus noster, *alleluia* ad Quadragesimam usque cantarent. Sane in novissimo breviario Ambrosiano a S. Carolo edito legitur sabbato ante dominicam i Quadragesimæ dimittendum esse *alleluia*, et ejus loco assumendum, *Laus tibi, Domine*. Scribit porro Amalarius in Supplemento (*Analect. tom. II*) S. P. Benedictum hanc consuetudinem traxisse ab officio Ambrosiano.

Quare autem in Quadragesima dimittatur *alleluia*, docet concilium Toletanum iv his verbis (*Can. 41*): « Cognovimus quosdam Hispaniæ sacerdote: qui in Quadragesimæ diebus *alleluia* decantant, quod deinceps interdiximus fieri, statuente ut in omnibus prædictis Quadragesimæ diebus, quia tempus est non gaudii, sed mœroris, *alleluia* non decantetur. »

Sed quæret aliquis cur dimisso *alleluia*, decantemus *Laus tibi, Domine*, quod idem significat. Respondeo benedicendum esse Dominum in omni tempore: nos autem retinere Latinum idioma, quia, ut

A dicit Amalarius, lingua Latina humilior est Hebræa, convenientior proinde temporibus luctus et poenitentia. Sane *alleluia* vox est lætitiæ et exultationis, nihil in ea nisi gaudium redolet: unde refertur in lib. iv Revelat. S. Gertrudis cap. 27, omnes hæc in dictione vocales reparari, præter solam vocalem O, quæ dolorem significat. De hac voce videsis 301 Menardum, Hæftenium lib. vii, tract. 8, disq. 1, et Joannem Bona de Divina Psalm. cap. 16.

Vespera vero cum antiphona. Responsoria vero nunquam dicantur cum alleluia nisi a Pascha usque ad Pentecosten. Sive sit festum alicujus sancti, sive quælibet alia solemnitas; qui enim dicit *nunquam* nullo tempore permittit. Ergo nec die Nativitatis dominicæ, nec in ejus Apparitione. « Unde nos, inquit Hildemarum, ipsum responsum, quia in Epiphania canitur cum *alleluia*, ob hoc dimisimus, quia Regula præcipit ut nunquam dicantur responsoria cum *alleluia*, etc. » Præscribit tamen Regula Magistri (*Cap. 45*) ut « in Natali Domini usque ad Epiphaniam omnes antiphonæ vel responsoria die noctuque cum *alleluia* psallantur. »

CAPUT XVI.

Qualiter divina opera per diem agantur.

Ut ait propheta, *Septies in die laudem dixi tibi* (*Psal. cxviii*). Qui septenarius sacratus numerus a nobis sic implebitur, si matutini ^a, primæ, tertiæ, sextæ, nonæ, vespere, completoriique tempore, nostræ servitutis officia persolvamus, quia de his horis diurnis ^b dixit: *Septies in die laudem dixi tibi.*

^a Al., si matutino.

^b Deest in Oxon. et quibusdam aliis diurnis.

Nam de nocturnis vigiliis idem ipse propheta ait: *Media nocte surgebam ad confitendum tibi* (*Ididem*). Ergo his temporibus referamus laudes Creatori nostro super judicia iustitiæ suæ; id est matutinis, prima, tertia, sexta, nona, vespere, completorio ^c, et nocte surgamus ad confitendum ei.

^c Narb., completoria.

COMMENTARIUS.

Agit præsertim hoc capitulo S. P. Benedictus de canonicarum horarum numero, de quibus priusquam Regulæ textum expendamus, nonnulla præmittenda sunt. Certe mos semper in Ecclesia viguit, certis statisque horis Deo quotidie laudes persolvendi, licet diversas diversa tempora aut loca habuerint consuetudines. Nam bis tantum in 302 die conveniebant Ægyptii monachi, pro nocturnis scilicet vigiliis et pro vespere ex Cassiani lib. ii, c. 2, reliquum diei tempus in cella manibus operando transmittentes, nec tamen psalmodiam intermittentes. Idem in monasterio S. Juliaui cognomento Sabæ vigeat institutum ex Theodoretii Philotheo cap. 2. In monasterio etiam S. Publii Zeugmatensis die incipiente cantabant matutinos, eodemque desinente vespertinos.

Tabennenses monachi tres quotidie persolvebant horas canonicas, vigiliis nocturnas, nonam, et vespere, ut docet Palladius in Lausiaca c. 38. Totidem sabbato et dominica celebrabant Ægyptii monachi, in quibus præter nocturnas vigiliis et vespere, *hora tertia sacræ communionis obtentu*, ut scribit Cassianus (*Lib. iii, cap. 2*) conveniebant.

In vita S. Eupraxiæ, quæ sæculo iv florebat (*Roll. 15 Mart.*), fit mentio nocturnæ psalmodiæ, tertiæ, sextæ, nonæ, et vespere. Eisdem horas etiam persolvebant Afri, ut testatur S. Cyprianus (*De Orat. sub fin.*), quamvis in iis expendendis postea remissiores exstiterint, ut eorum hac in re segnitiam illis exprobrarint Donatistæ, uti observat S. Augustinus (*Epist. 85*). Eisdem quoque ab apostolis celebratas fuisse patet ex Cassiano (*Lib. iii, cap. 3*).

In Constitutionibus apostolorum sex horæ cano-

C nicæ recensentur, scilicet matutinum, tertia, sexta, nona, vespere, et gallicinium. Totidem recenset S. Hieronymus in Epitaphio Paulæ: « Mane, hora tertia, sexta, nona, vespere, noctis medio per ordinem Psalterium cantabant. » Per mane autem intelligit diluculum, ut patet ex his ad Eustochium verbis: « Horam tertiam, sextam, nonam, diluculum quoque et vespere nemo est qui nesciat. » Eundem statuit numerum in epistola ad Lætiam de Institutione filiæ: « Assuescat exemplo ad orationes et psalmos nocte consurgere, mane hymnos canere, tertia, sexta, nona hora, stare in acie quasi bellatrix: Christum, accensaque lucerna reidere sacrificium vespertinum. » Denique Regula Cujusdam ad Monachos decernit (*Cap. 30*), ut « tribus conventibus diei, totidemque noctis tempore in ecclesia » conveniatur.

S. Aurelianus ad Regulæ calcem scripsit ordinem psalmodiæ a suis monachis servandam, in quo septem notat horas canonicas, mentionemque facit tertiæ, sextæ, nonæ, lucernarii, duodecime, nocturnorum et matutinorum. Eandem numerum horarum, licet diversis temporibus persolvendarum, in suo monasterio observatum fuisse docet Cassianus (*Lib. iii, cap. 3, 4 et 5*); celebrant enim nocturnas vigiliis, matutinos, qui ad auroram dicebantur; alios matutinos, qui nostræ primæ respondebant, quosque suo tempore institutos fuisse testatur, tertiam, sextam, nonam, et vespere. Similem etiam numerum in monachis sui temporis agnovit Cassiodorus, cum scribens in psalmo cxviii, exponensque illum versiculum: *Septies in die laudem dixi tibi*, sic loquitur: « Si ad litteram hunc numerum velimus adver-

tere, septem illas significat vices quibus se monachorum devotio consolatur, id est, matutinas, tertiam, sextam, nonam, lucernarium, completorios, nocturnos. »

303 Similes horas instituit Regula S. Isidori, cap. 7. Denique S. Basilius septem etiam horas recenset in *serm.* 1 de Institutione monachorum, ubi sic discurret: « Is maxime horarum modus tenendus est, qui a sanctis viris ad orationem descriptus est. Etenim exiit illi David ait: *Media nocte surgebam ad confitendum tibi super judicia justitiæ tuæ*; quem sane quoque Paulus et Silas seculi reperiuntur, qui, in carcere positi, circiter mediam noctem Deum ambo collaudarent. Addit deinde idem propheta: vespere, mane et meridie. Quin et Spiritus sanctus circiter horam diei tertiam adfuit, sicut in Actis accipimus... Porro nona dominicæ passionis memoriam refert... Verum quoniam item hoc est apud eundem David: *Septies in die laudem dixi tibi super judicia justitiæ tuæ*, tempora autem illa quæ diximus orationis, septenarium numerum non conficimus, bipartito dividenda est oratio meridiana, ita videlicet ut pars una cibum præcedat, altera subsequatur, quo perpetua hæc nobis formula sit Deum septies per singulas dierum conversiones laudibus celebrandi. » Hactenus S. Basilius, qui licet videatur horas septem admittere, revera tamen non nisi sex agnoscit; nam sextam, quam meridianam vocat, in duas dividit, nulla facta primæ aut completorii mentione. Alibi vero (*Regul. Fusior. c. 57*) quinque per diem assignat horas, tres per noctem, scilicet per diem matutinum sive diluculum, tertiam, sextam, nonam, et eucharistiam completa die; per noctem vero petitionem noctis initio, mediam noctem, et ante diluculum; quæ forte tribus vigiliarum nostrarum nocturnis respondent. Nulla facta primæ aut completorii mentione, nisi forte quis cum Menardo dicat petitionem de qua hic S. Basilius esse completorium; quæ tamen completa jam die inceptaque nocte dicebatur, cujus nec meminit in supra citato *serm.* de Institutione monachorum, nec quisquam, saltem quem sciam, ante eum in Oriente. Quidquid sit, certe ex dictis hactenus patet ante S. Benedictum a nullis celebratas fuisse septem simul horas canonicas, quas nunc observat Ecclesia; nam licet essent omnes jam institutæ, non omnes tamen eodem dicebantur in loco, aliis primam, aliis completorium prætermittentibus. Septem horas in die naturali persolvebant nonnulli, ex quibus sex ut plurimum in die artificiali, septimam nocte decantabant. At vero S. P. Benedictus propheta seculi exemplum, septem in die artificiali horas instituit, et nocte ad confitendum Deo fratres surgere voluit. Qui autem post eum supervenere legislatores, hunc etiam numerum auxerunt; nam S. Fructuosus episcopus Bracarensis in prima Regula (*Cap. 2 et 5*) undecim horas constituit, primam, secundam, tertiam, sextam, nonam, duodecimam, vesperam, initium noctis, synaxim ad mediam noctem, synaxim post mediam noctem, et matutinum. In secunda (*Cap. 10*), quindecim, primam, secundam, tertiam, quartam, quintam, sextam, septimam, octavam, nonam, decimam, undecimam, vesperam, mediam noctem, galicinium; decimam quintam non expressit, atamen tot instituisse patet ex textu. Denique prætermittere hic neque quod de instituta psallendi ratione **304** ab Alexandro Acœmeto in monasterio ad Euphratem ædificato scribit anonymus (*Bot., 15 Jan.*): « Primum in Regula sanctæ institutionis normam apostolicam suscipit, statuitque tertiam, sextam, nonam, et simul nocturnum. Deinde expendit quid Deus exigit, et invenit ubique septimum numerum prædicari, quemadmodum dicitur: *Septies in die laudem dixi tibi*; et illud statuit exsequi; quod et perfecit, septies interdiu, et noctu septies concipiens preces, septennio hunc seculum est tenorem. » Postea vero nec his contentus jogeni psalmodiam instituit; quam etiam in pluribus ordinis nostri monasteriis viguisse probat noster Mabillonius (*Præfat. ad sæc. IV, part. II*).

A Ex dictis hactenus satis refutata manet Neocæsariensis Ecclesiæ clericorum temeritas, qui Basilio Magno aliquando vitio vertere ausi sunt quod statis certisque horis Deo laudes persolveret, dicentes moris id non fuisse magno Gregorio Thaumaturgo appellato; quos ille epist. 63 confutat. Sed et impietas Lampetii hæretici, ex cœno Massalianorum exorti, eos qui definitis horis divina celebrarent officia adhuc legi servire asserentis, uti videre est in Bibliotheca Photii, n. 52, de Synodo Sidelana. Sed ad Regulæ textum veniamus

Ut ait Propheta: Septies in die laudem dixi tibi. Quasi semetipsum aut alium quemlibet interrogando S. P. Benedictus in hujus capituli titulo dixerat: *Qualiter, id est quoties, divina opera per diem agantur?* Postea quasi respondendo, inquit Hildemarum, et post eum Bernardum Cassinensis, reponit: *Ut ait propheta: Septies in die laudem dixi tibi*, prophetica verba, sicuti aiunt prædicti auctores, non sensum suo adaptans propositum: nam propheta numerum definitum pro indefinito assignat, ut idem sit septies quod semper, e contra vero S. P. Benedictus.

Qui septenarius sacratus numerus, etc. Septenarium numerum sacratum appellat ob innumera quæ in sese includit sacramenta; ex quibus aliqua revelat S. Bruno Signiensis episcopus his verbis (*Lib. IV Sent., c. 15, serm. 2*): « Constat non solum apud nos, verum etiam apud sæculi sapientes, septenarium numerum sacratissimum ac perfectissimum esse, quoniam et omnia tempora, et omnes numeri in eo continentur. Constat enim ex pari id est quatuor, et ex primo impari id est tribus: omnis autem numerus aut par est, aut impar. Omnis ergo numerus ex septenarii partibus constituitur, et per hoc alii numeri in hoc uno numero continentur. Hinc est quod Judæi septem diebus comedunt azyma, hinc est quod septem diebus celebrant festivitates, hinc est quod manus sacerdotum quando ordinantur septem diebus unguuntur et consecrantur, hinc est quod pontifex lauens in sanguine digitum septies projicit contra propitiatorium et fores tabernaculi, hinc est quod leprosus concluditur septem diebus, hinc est quod Maria soror Moysi septem diebus mansit extra castra, hinc est quod muri Jericho septies circumdantur et corruunt, hinc est quod septies in die laudem Domino dicimus, hinc est quod non solum septies sed etiam septuagies **305** septies nostris debitoribus dimittere jubemur, hinc est quod templum Solomon septem annis ædificatur et septem diebus dedicatur. Hinc septem Ecclesiæ, septem candelabra, septem lucernæ, septem sigilla, septem angeli tuba canentes, septem panes turbam multam in deserto reficientes, et septem gratæ Spiritus sancti significare videntur. » Vide Menardum ad hunc locum, et Joannem Bona de Divina Psalmod. cap. 2, § 5.

Quia de his horis diurnis dixit: Septies in die laudem dixi tibi. Quam Propheta versiculum de die artificiali late sumpto, prout aurora et crepusculo circumseribitur, S. Pater intelligit; hinc de die naturali, qui lucem et tenebras simul involvit, exponunt S. Basilius *serm.* 1 de Institutione monachorum, Casianus et alii.

Nam de nocturnis vigiliis idem ipse Propheta ait: Media nocte surgebam ad confitendum tibi. Nocturnas vigilias auctoritate divina confirmat, Propheta adducens exemplum, qui media nocte surgebat ad confitendum Deo: quod tamen S. Pater non sic proponit quasi nos vellet media nocte surgere, quibus modice amplius de media nocte permittit; sed tantum ut ostenderet monachos nocte surgere debere, ut exponunt Hildemarum et Bernardus Cassinensis. Vid. I. de Antiqu. monach. Ritibus, cap. 1.

Ergo his temporibus referamus laudes Creatori nostro. Non solum ore, sed etiam corde, imo corde amplius: nam, ut ait Hildemarum, « Ille laudes Deo refert qui hoc quod ore dicit, corde cogitat. Et propterea vigilantem S. Benedictus subiunxit, cum dicit

his temporibus referamus laudes, et statim adiecit **A** Creatori nostro, ac si diceret: Ita laudes referamus, ut Creator noster cognoscatur: nam sunt multi qui videntur laudes referre, sed non referunt Deo; quia hoc quod ore dicunt, corde non intendunt. »

Super judicia justitiæ suæ.] Super, id est propter, inquit Hildemar; his enim verbis quare Deo referre laudes debeamus tam in die quam in nocte manifestat; nimirum propter judicia Dei: quoniam sint autem illa judicia non aperit, sed dicit esse incomprehensibilia, attamen justa; sunt enim judicia justitiæ suæ; quæ cum clara et aperta Boherio non videantur, judicia justitiæ Dei asserit esse judicia Filii Dei, qui est justitia Patris. Et revera quæ passus est a Judæis Christus judicia justitiæ Dei septem canonicis horis Ecclesia honorare intendit, ut patet ex his versibus, quos refert Boherius:

In matutino damnatur tempore Christus;
Quando surrexit primam canit ordo fidelis;
Tertia cum canitur, tunc est cruciamina passus;
Sexta sunt tenebræ per mundi climata factæ;
Emissus nona est divinus spiritus hora;
Vespera clauduntur Christi sacra membra sepulcro;
Christo bisseña custodia ponitur hora.

Hos tamen tanquam historicæ veritati minus conformes haud omnino **306** probat cardinalis Bona (*de Div. Psal. cap. 2, § 5*); nam resurrectio ante primam horam facta est, et quod de hora duodecima dicunt, in Evangelio non legitur: præferendi sunt ergo vulgatissimi illi glossæ in cap. 1 de Celebr. missarum:

Hæc sunt septenis propter quæ psallimus horis
Matutina ligat Christum, qui crimina purgat;
Prima replet spiritus; causam dat tertia iustis.
Sexta cruci necit; latus ejus nona bipertit;
Vespera deponit; tunulo completa reponit.

Multas alias pias institutionis septem horarum canonicarum adducunt causas, qui de officiis ecclesiasticis tractatus ediderunt auctores, quas omnes hic referre præsentis non est otii; unam duntaxat pro capitis hujus conclusione proferam ex Petro Damiani (*Opusc. 10, cap. 1*): « Septem sunt levia minimaque peccata, inquit, in quibus non solum peccator, sed etiam justus quisque quotidie labitur, etiamsi in excelso jam perfectionis culmine stare videatur; quæ profecto sunt: Cogitatio, ignorantia, inconstantia, necessitas, infirmitas, oblivio, subreptio.... Propter hæc igitur septem levia parvaque peccata, quæ pro fragilitatis humanæ debilitate cavere non possumus, hoc ex magisterio Spiritus sancti a piis Ecclesiæ doctoribus institutum est, ut vota nostra per unumquemque diem septies persolvamus. Hæc sane septem canonicarum horarum officia quasi septem baptismum lavacra in sanctæ Ecclesiæ sunt gremio constituta, ut septem offensionum maculas, quas ex quotidiana vitæ hujus conversatione contrahimus, totidem, ut ita loquar, orationis quotidianæ fluentis expiare curemus, quatenus assiduum corruptibilibus vitæ pulverem satisfactionis aura decutiat, et mundanæ conversationis lutum superflue orationis frequens unda detergat. »

CAPUT XVII.

Quot psalmi per easdem horas canendi sunt.

Jam de nocturnis vel matutinis digessimus ordinem **C** gregatio fuerit, cum antiphonis; si vero minor, in directum psallanturⁱ.
psalmodiæ; nunc de sequentibus horis videamus. Prima hora dicantur psalmi tres, singillatim, et non sub una Gloria. Hymnus^b ejusdem horæ, post verbum Deus, in adjutorium meum intende^c, antequam psalmi incipiantur. Post expletionem vero trium psalmodiorum, recitetur lectio una, versus, et Kyrie eleison, et missæ sint^d. Tertia vero, sexta, et nona, eodem ordine^e celebretur oratio, id est versus, **307** hymni^f earumdem horarum terni psalmi^g, lectio et versus, Kyrie eleison, et missæ^h sint. Si major con-

gregatio fuerit, cum antiphonis; si vero minor, in directum psallanturⁱ.

Vespertina autem synaxis, quatuor psalmis cum antiphonis terminetur, post quos psalmos lectio recitanda est, inde responsorium, Ambrosianum^l versus, canticum de Evangelio, litania^k et oratio dominica, et fiant missæ. Completorium^l autem trium psalmodiorum dictione terminetur. Qui psalmi directanei sine antiphona dicendi sunt; post quos hymnus^m ejusdem horæ, lectio una, versus, Kyrie eleison, benedictioⁿ, et post missæ fiant.

^a Al., dicendi.

^b Al., Hymnum.

^c Deest in Oxon., Cassin. et Flor., intende.

^d Oxon., Narb., Flor., et missas. Vict. p., et missa est.

^e Oxon., Flor., idem eo ordine. Lyr., Comp., item eo ordine.

^f Oxon., versum hymnum.

^g Narb., ternos psalmos, lectionem Kyrie eleison, et missas.

^h Oxon., Narb., missas. Flor., missæ sunt.

ⁱ Narb., psalletur. Hild., Conch., psallatur. Vict. p., canantur.

^l Flor., Ambrosianus

^k Oxon., litaniæ. Cass., letaniæ. Flor. cum antiphona quibusdam, letania.

^l Narb., completorius. Flor., completorios.

^m Narb., hymnum... lectionem unam, versum, Kyrie eleison, benedictionem. In Flor. etiam legitur hymnum... lectionem unam.

ⁿ Al. benedictiones.

COMMENTARIUS.

Jam de nocturnis vel matutinis digessimus ordinem psalmodiæ, nunc de sequentibus horis videamus. Prima hora dicantur tres psalmi singillatim, et non sub una gloria. Sed sub triplici, ut ad quemque psalmum glorificetur Trinitas. Totidem psalmos ad tertiam, sextam, nonam, et completorium, quinque scilicet horas S. Pater assignat: « Ut quinque sensus nostri corporis tribus animæ virtutibus excellere admoveamur, ut ex toto corde, tota anima, tota mente diligamus Deum », inquit Amalarius in supplemento (*Tom. II Anal.*).

Hymnus ejusdem horæ, etc., Kyrie eleison, et missæ sint.} Hæc omnia clara et aperta sunt, nec quidem in se difficultatis continent, nisi forte duo extrema verba missæ sint, in quibus exponendis non consentient omnes. Ut autem in re dubia et obscura lucis aliquid asseramus, prænotandum missæ vocabulum valde esse æquivocum, et ad multa significanda usurpari.

Primo enim, missa vulgo sumitur pro incremento Christi sacrificio, quod in altari offerunt sacerdotes; quo sensu accipitur infra, cap. 35: In diebus autem

solemnibus usque ad missas sustineant; et cap. 38 : A Post missas et communionem ingrediatur lector ad legendum

Secundo, missa sumitur pro festo alicujus sancti. Ita statuta S. Adalardi : **308** « Isti sunt dies in quibus eis ab opere dominico parcendum est... Nativitas Domini... *Missæ* domnæ Balthildæ; » antiquæ Germaniæ consuetudines ms., n. 30 : « Diebus dominicis et festis ab ipsis calendis Octobris usque in *missam* S. Martini. » Et infra : « A *missa* vero S. Martini usque in Purificationem S. Mariæ, etc. » Vide vitam S. Gutlaci, n. 32, sæc. III, part. I.

Tertio, missa sumitur pro hora canonica, sive pro cursu divini officii. Sic apud Cassianum (*Lib. II, cap. 13*) : « Quare post *missam* nocturnam dormire non oporteat. » Et alibi (*Lib. III, cap. 5*) : « *Missæ* canonica celebrata, usque ad lucem post hæc vigiliis extendunt. » Et concilium Agathense (*Can. 50*) : « Hymni matutini vel vespertini diebus omnibus decantentur, et in conclusione matutinarum vel vespertinarum *missarum* post hymnos capitella de psalmis dicantur. »

Quarto, missa sumitur pro lectione. S. Aurelianus in Ordine psallendi : « In Natali Domini et in Epiphania tertia hora noctis surgite : dicite unum nocturnum, et facite sex *missas* de Isaiâ propheta; iterum dicite secundum nocturnum, et legantur aliæ sex de Evangelio. In Epiphania ita : In primo unum nocturnum, deinde de Daniele propheta facite illas sex *missas*.... In martyrum festivitatibus tres aut quatuor *missæ* fiunt : primam *missam* de Evangelio legite : reliquas de passionibus martyrum, etc. » Magister in Regula (*Cap. 46*) : « Eo ordine quo *missæ* a clericis celebrantur, id est cum minor clericus apostolum perlegerit, sequitur major diaconus Evangelia sancta lecturus. »

Quinto, missa apud antiquos dicta reperitur pro oratione seu collecta, eo quod mittatur ad Deum. Ita in concilio Milevitano (*Can. 12*) : « Placuit etiam et illud, ut preces, vel orationes, seu *missæ*, quæ probatæ fuerint in concilio, sive præfationes, sive commendationes, seu manus impositiones ab omnibus celebrentur. » In concilio Toletano 4, can. 13 : « Componuntur ergo hymni, sicut componuntur *missæ* sive preces vel orationes. » Et apud Cassianum (*Lib. II, cap. 7*) : « Qui necdum bene finito psalmo, in orationem procumbere festinamus, ad celebritatem *missæ* quantocius properantes.

Sexto, denique, missa pro dimissione dicitur, sicut apud Tullium, v de Orat., collecta pro collectione; apud Tertull., l. III cont. Marc., proba pro probatione; apud Cyprianum, remissa pro remissione.

Ex illis sex *missæ* significationibus controversia hic tantum esse potest de duabus postremis. Nam : 1° certum est hic *missam* non sumi pro sacrificio eucharistico, ut voluit aliquando vir quidam doctus, quem merito refellit Menardus hunc in locum; neque enim, saltem ex consuetudine, *missa* post completorium dicebatur. 2° Certum est etiam non sumi pro festo, nam dies festi neque quotidie, neque ad horas singulas eveniunt. 3° Neque pro integra hora canonica, alioquin peracto divino officio, S. Benedictus jam celebratum iterum celebrari præciperet. 4° Neque pro lectione, nam cap. 48, post primam et post nonam non lectioni, sed operi manuum vacandum esse instituit.

309 Tota ergo difficultas versatur circa duas postremas *missæ* acceptiones, an scilicet orationes dicendas S. Benedictus his verbis præcepit, an absolutionem seu dimissionem faciendam; utraque enim sententia suos assertores habuit, ut discimus ex Hildemaro : « *Missæ* sint, inquit, duobus modis intelligunt sapientes. Fiant *missæ* id est absolutiones. Sive alio modo dicuntur *missæ* missiones, ut attineant ad illam orationem, eo quod per officium sacerdotis orationes populi diriguntur ad Deum; unde dicit sacerdos : *Exaudi, Domine, vocem populi tui,*

et reliqua. » Ex duabus hisce opinionibus posteriori suffragatur Hildemarus, cum postrema hujus capituli verba, et *missæ* fiant, commentans, addit : « Id est orationes, sive supplicationes monachorum ad Deum transmissæ. » Hildemarum sequuntur insigniores Regulæ commentatores pene omnes. Smaragdus : « Quod in aliis locis dicit et completum est, hæc in clausula et *missæ* sunt dicit. Et *missæ* sunt repetit, orationes enim officii, quæ a nobis sunt completæ, Deo sunt *missæ*, quia in illius honore sunt celebratæ. Aliter orationes id est collectæ, quæ in fine cursus a sacerdote dicuntur, *missæ*, id est Deo transmissæ, vocantur. » Bernardus Cassinensis : « Quod vero ait *missæ* sint, sic intelligas, quod quando oramus ad Deum orationes mittimus, et ab ista missione dicitur *missa*. Unde quod dicit *missæ* sint, idem est ac si diceret : Post *Kyrie eleison* dicitur oratio quæ mittitur ad Deum. Unde cum agit de vespers in hoc capitulo, dixit duas orationes faciendas, puta quando dicit in littera oratio dominica, id est *Pater noster*, et *missæ* fiant. » Nicolaus de Fractura : « Et *missæ* sunt, supple orationes, et psalmodiæ *missæ* sint ad Dominum. » Boherius in primo comment. : « Quotiescunque Deum oramus, orationes nostras ad Deum mittimus, et a tali missione orationes, quas in fine horarum dicimus, ut sunt preces, oratio dominica, versus subsequens, oratio specialis ipsius horæ vel diei, cum conclusione debita, *missæ* nominantur, ut hic; unde quando dicit, *Et missæ* fiant, idem est ac si diceret : Post *Kyrie eleison*, orationes fiant quæ ad Deum mittantur. » Et in secundo comm. : « *Missæ*, id est orationes quæ mittuntur ad Dominum, ut *Pater noster*, illiusque horæ oratio. » Joannes de Turcremata : « Et *missæ* sint, id est dicantur orationes quæ *missæ* dicuntur hic a S. Patre, eo quod in illis ad Deum expresse preces mittamus dicentes : *Oremus. Omnipotens sempiternus Deus; vel Deus qui; vel hujusmodi.* » Theobaldus Artaudus Coelestinus in Gallica expositione Regulæ Benedictinæ hæc verba et *missæ* sint ita reddit : *Et soient dites messes, c'est-à-dire l'oraison dominicale, le Credo, les prières, et la collecte propre à icelle heure, lesquelles par singulière efficacité sont envoyées à Dieu le Souverain, etc.* Joannes Craesbeeck : « *Missæ* sint, hoc est orationes fiant, et mittantur ad Deum tum a singulis privatim, et submisse dicentibus *Pater noster*, etc.; tum communiter uno sacerdote collectam clare recitante; dicuntur enim orationes nostræ *missæ*, » etc. Hugo Menardus : « *Missæ* hoc loco collectæ sunt seu orationes, quæ juxta Cassianum ad finem ejusque psalmi dicebantur a sacerdote, quarum **310** mentionem tantum facit in fine horarum S. P. Benedictus brevitate causa, tanquam rei suis monachis vulgaris et trite, quemadmodum postea agit de brevi oratione veluti obiter et per transennam, tanquam de re monachis nota, quæ majori explicatione non indigeat. Vel certe dicendum S. P. Benedictum juxta aliorum morem quem supra declaravimus rejecisse ejusmodi collectas ad finem ejusque horæ, ita ut plures dicendæ sint non una, atque ob eam rationem dixisse : *Missæ* sint, non *missa* sit. » Joannes Caramuel : « *Missæ* sunt orationes illæ quas in fine dicimus ante *Benedicamus Domino.* » Et infra : « *Missæ* sunt collectæ illæ ultimæ officii, nempe oratio correspondens diei, et si quæ tunc fiebant confessorum aut martyrum commemorationes. » Idem habet in Nomenclature. Denique Carolus Coitinus in tom. I Annalium Eccles. Francorum (*Ann. 544, n. 32*) : « Horæ igitur prima, tertia, sexta, et nona, sic clauduntur : Post *Kyrie eleison* dicitur oratio dominica, eo quo supra expositum est modo, tum *missæ*, seu collectæ. »

Hanc tot gravissimorum auctorum sententiam confirmat usus ac praxis *missæ* vocabulum usurpandi ad significandas collectas sive orationes, ut videre est in secunda Regula SS. Patrum, cap. 6, ubi agens de divinis officiis hæc habet : « Operam vero dabunt

Hanc tot gravissimorum auctorum sententiam confirmat usus ac praxis *missæ* vocabulum usurpandi ad significandas collectas sive orationes, ut videre est in secunda Regula SS. Patrum, cap. 6, ubi agens de divinis officiis hæc habet : « Operam vero dabunt

singuli fratres ut tempore quo missæ fiunt sive die sive nocte, quando diutius standum est ad orationem, non deficiant. » Quem locum explicat alius textus ex Regula S. Macarii, cap. 15 : « Operam Deo dabunt singuli tempore quo missæ in vigiliis observandis fiunt, quando omnes conveniunt, ne deficiant. » Ita etiam Cassianus lib. II, cap. 7 : « Nedum bene finito psalmo in orationem procumbere festinamus, ad celebritatem missæ quantocius properantes. » Ita S. Casarius (Apud Boll. 12 Jan.) quod in Regula ad Virgines præscripsit, ut a calendis Octobris ad Pascha duo fiant nocturni, et « post nocturnos legantur orationes tres; » in Regula ad Monachos, cap. 20, sic exprimit : « Vigiliis mense Octobri duos nocturnos faciant, et tres missas. Ab una missa legat frater folia tria, et orate; legat alia tria, et orate; legat alia tria, et levet se; » quasi diceret : *Duos faciant nocturnos et orationes tres : post primam orationem legat tria folia, et fiat secunda oratio; legit alia tria folia, et fiat tertia oratio; legat alia tria, et levet se.* Eodem sensu missam accepisse videtur Gregorius Turonensis (Lib. VI Hist. Franc., cap. 46), cum dixit Chilpericum regem quædam contempsisse « opuscula, vel hymnos, sive missas, quæ nulla ratione suscipi possunt. »

Cum igitur constet missæ vocabulum apud antiquos scriptores, maxime auctores regularum monachorum usurpatum fuisse ad significandas orationes; nihil vetat hie eo sensu a sancto Patre Benedicto acceptum fuisse, præsertim cum constet eum ad opus Dei orationes admisisse, ut patet ex capite 57, ubi præscribit, ut semper ad orationem ultimam operis Dei commemoratio omnium absentium fiat; quæ verba non solum orationes cum admisisse probant, sed etiam plures; unde etiam hic non simpliciter dicit, ut missa sit, sed ut missæ sint, et missæ fiant. Quapropter his assentiri non possum, qui missam hoc capite a S. Benedicto 311 pro dimissione dictam velint; quæ si vera essent, non missæ sint, aut missæ fiant dixisset, sed missa sit aut missa fiat, neque enim missæ vocabulum in plurali ab aliquo auctore adhiberi videntur ad significandam dimensionem, sed semper in singulari. Multo minus probare possum S. Hildegardis, Antonii Perez, et Benedicti Hæsteni sententiam, qua dicunt præter dominicam, aliam a S. Benedicto orationem admissam non fuisse. Nam, præter quam quod semper ad orationem ultimam operis Dei omnium absentium commemorationem fieri iussit, vigiliis diebus dominicis festisque duodecim lectionum benedictione terminari voluit; quæ benedictio ex S. Hildegarde, Perezio, et Hæsteno collecta erat. Præterea scribit Amalarius in Supplemento (Tom. II Anal.), quod « in omnibus officiis tam clerici quam monachi persolutis, orationem Domino recte offerunt ultimam, quæ per Dominum nostrum Jesum Christum Deo Patri commendatur. » Cujus rei præxim videri est apud nostros Aduenses, quibus Regula Benedictinæ observantiam tanto studio commendarat S. Leodegarius, in concilio Augustodunensi; scilicet in Vita S. Mederici abbatis, qui sæculo septimo florebat, in cuius num. 7 anonymus agit de quodam monacho qui « statim ut synaxis oratione consueta finienda esset, et antequam genua flecteret ab ecclesia exiret. » Et certe credibile non est S. Benedictum a communi veterum monachorum consuetudine recessisse, qui omnes ad officium divinum orationes adhibebant, ut de Aegyptiis constat ex Cassiano l. II, c. 7; de Pachomianis ex Palladio Lausi. c. 38 (Vide vitam S. Pach. c. 22, et Reg. cap. 121 et 126), quibus angelus « constituit ut per totum diem faceret duodecim orationes, et cum ad vespertinum lumen venirent, et in nocturnis vigiliis duodecim, et hora nona tres, » tot scilicet quot psalmos. Orationes etiam præscribit S. Casarius in Regula ad Monachos cap. 20; S. Aurelianus in Or-

dine psallendi; S. Isidorus in Reg. c. 7; S. Fructuosus cap. 5; Magister in Reg. cap. 35, 35, 36, 37; S. Columbanus in Pœnitentia; S. Macarius in Regula c. 15. Vide concil. Milevit. c. 12; Carthag. II, c. 25, et Agathense can. 30, in quibus agitur de Collectis quæ proinde ante S. Benedicti tempora in Ecclesia erant in usu.

Hactenus dicta confirmare possem ex lectione quæ reperitur in vetustissimis Regulae S. Benedicti manuscriptis codicibus, Oxoniensi ante annos mille exarato, Narbonensi ante nonngentos, et Floriacensi ante octingentos, in quibus non legitur et missæ sint, sed tantum et missas, quasi diceret S. Benedictus post tres psalmos recitetur lectio una, versus Kyrie eleison, et orationes seu missas. Nec est quod dicat aliquis missas ibi exprimi in accusandi casu, cum reliqua scribantur in casu nominandi: nam id frequenter occurrit in illis codicibus, maxime in Narbonensi et Floriacensi, in quibus sæpe legitur hymnum pro hymnus, lectionem pro lectio.

Nec me multum movet quod dicit S. Hildegardis, nullam a S. Benedicto collectam esse designatam, « quatenus fastidium orantibus tollat, et ne præmissa oratio dominica in neglectum ducatur. » Cum 312 contrarium experientia constet, nec brevissima collecta fastidium generare queant, nisi ei quem totius tradet officii. Quapropter si quod oppositæ sententiæ argumentum aliud magis urgeat expendendum est. Unicum duntaxat habet fundamentum ex cap. 9 et 12 desumptum, in quorum primo S. Benedictus nocturnarum vigiliarum ordinem instituit, postquam de psalmis et lectionibus disseruit, sic tandem concludit : *Versus, et supplicatio titaniæ, id est Kyrie eleison, et sic finiatur vigilia nocturnæ.* In altero vero, ubi agit de matutinis, post canticum de Evangelio additur : *litania, et completum est;* ex quibus ita inferunt : Eodem modo sumitur hoc capite et missæ sint, quo capite 9, et sic finiatur vigilia nocturnæ, et cap. 12, et completum est. Porro his loquendi formulis nullæ præscribuntur orationes aut collectæ: ergo nec cum dicit *Et missæ sint.*

Huic objectioni ut fiat satis, respondeo primo satis probabile esse S. Benedictum Aegyptiorum monachorum morem secutum fuisse, qui ad singulos psalmos orationes interponebant, et constat ex Cassiano; quem morem licet non explicite, tamen implicite sanctus Pater, ut docet Boherius, præscripsit in eo quod eorum adinstar ad vigiliis duodecim psalmos cum alleluia in fine decantari præcepit : quo decretorum ritum approbaverit, iterumque approbare videtur cap. 20, ubi de reverentia orationis, et hæc quoad vigiliis. « Quod autem inter ipsos matutinos, inquit iterum Boherius, vel in fine ipsius sollemnitate orationum fieret interjectio, per Patres ordinatum, ut puto, reperit; sicque etiam nec instituire procuravit. » Igitur satis probabile est S. Benedictum ad nocturnos, et ad laudes orationes psalmis inseruisse, quas ad alias horas diurnas in finem officii rejecerit, ac propterea ad vigiliis nulla facta orationum mentione, dixisse, *sic finiatur vigilia nocturnæ, ad matutinos seu laudes et completum est;* ad alias vero horas et missæ sint, et missæ fiant. Hanc opinionem aliquo modo roborat Regula Magistri, quæ magna ex parte constat ex Regula S. Benedicti ritibusque Benedictinis, in cuius cap. 33 vetat ne duo psalmi sub una dicantur gloria*, ne forte orationes inter ipsos dicendæ onittantur : « Caveatur, inquit, ne psalmi aliquando combinentur, quod non licet; sed singulos debere definiri cum Gloria, ut nec orationes inter ipsos agenda perdantur. » Idem etiam præscripsit S. Isidorus, cum Regulae cap. 7 hæc statuit, « recitantibus monachis post consumptionem singulorum psalmorum prostrati omnes humi pariter adorabunt. »

Respondeo secundo S. Benedictam plura subti-

* Legere mallem sub uno.... Gloria. EDIT.

cuisse, tanquam usu quotidiano fratribus satis nota : nam, verbi gratia, cap. 9 et 10, in quibus agit de vigiliis nocturnis, nullam facit mentionem orationis dominicæ; sed neque cap. 12, in quo matutinatorum diei dominicæ ordinem instituit. Nullam etiam hoc capite mentionem facit commemorationis faciendæ pro absentibus ad primam, tertiam, sextam, etc. Quod si quis dicat alibi hæc præscribi, nimirum cap. 15, ut ad matutinos et vespervas alta voce dicatur oratio dominica, in cæteris vero agendis **313** submissa voce; et cap. 57, commemoratio absentium: repono et ego plures ibidem orationes S. Benedictum indixisse, cum dixit: *Semper ad orationem ultimam operis Dei commemoratio omnium absentium fiat.* Certo si orationes aut collectas a S. P. Benedicto admissas fuisse negemus, eo quod nullam earum videatur fecisse mentionem, cum divini officii ordinem disponit, dicendum erit pariter sex primas orationis dominicæ petitiones prætermisisse in omnibus horis, præter laudes et vespervas, quod eas explicite non præscribat S. Pater.

Respondeo tertio, istas loquendi formulas, *finiantur vigiliæ nocturnæ, et completum est*, duobus modis accipi posse præcipitur enim aliquid finire, vel ita ut nihil amplius addatur; vel ita ut pauca duntaxat dictis aut factis adjiciantur; sic quotidie alicui multa nimis loquenti dicimus ut finiat, non quasi velimus eum nulla insuper verba facere; hoc enim sæpe nec expedit, nec etiam vellemus. Atque postremo hoc sensu accipienda esse verba S. Benedicti, et sic *finiantur vigiliæ nocturnæ*, manifestum est, siquidem his quæ supra assignavit adjicienda est oratio dominica. Idem de aliis, et *completum est*, debet dici. Et certe ea duobus modis intellexerunt qui ex fratribus nostris novam S. Augustini editionem adornarunt, in prævia admonitione ad secundam Regulam S. Augustini, quæ in appendice primi tomii rejecerunt: «Completum est, inquit, id est peractum sic erit officium, vel addetur finalis oratio, qualis ea scilicet quæ in antiquis missalibus ad *complendum* vocatur.» Hæc tamen omnia pro nostro modulo satis male digesta aliorum seniori judicio subjicimus.

Tertia vero, sexta, nona eodem ordine celebretur oratio.] Oratio hic pro hora canonica sumitur, uti observavit Boherius; ut sensus sit: oratio tertia, sexta, et nona eodem ordine celebretur quo prima, cujus seriem modo disposuit, quod clarius exprimit antiqua editio Veneta, quæ ita legit *Tertiæ, sextæ, nonæ eodem ordine celebretur oratio.* Et S. P. Benedictus amplius exponit addens:

Id est versus,] scilicet *Deus, in adiutorium, etc.*

Hymni earundem horarum, terni psalmi, etc.] Hæc omnia ex dictis hactenus plana sunt.

Si major congregatio fuerit.] Quid sit congregatio exponit Hildemarum his verbis: «Congregatio est ubi duodecim fratres sunt: bene congregatio duodecim fratres sunt, quia possunt illi suam legem implere; verumtamen et hoc in deserto; nam prope civitatem non est bonum tantum duodecim monachos sub uno abbate; quia si miseris eos ad singula officia, non etiam plene sufficient ad honestatem diversorum hominum qui ad monasterium veniunt.» Similiter Bernardus Cassinensis congregationem constituit in duodecim fratrum conventu, «quia, inquit, decem secundum jura faciunt populum; super decem vero ponitur decanus, et super decanum ordinatur præpositus,» et super utrumque abbas. Idem asserit Boherius, atque talem fuisse **314** primam congregationem monachorum, scilicet apostolorum, «in qua fuit abbas Salvator noster, præpositus Simon Petrus, decanus Judas Scarioth.»

Jam vero quæ sit major congregatio, quæve minor, inquirendum est. «Si plures quam duodecim sunt, inquit Bernardus Cassin., i est tredecim, aut quatuordecim, aut ultra, major congregatio est; si vero infra duodecimum numerum, minor congregatio dici

debet.» Similiter Nicolaus de Fractura ad hæc verba: *Si major congregatio fuerit*, addit: «Ut puta tredecim, vel quatuordecim, vel plures, quia duodecim faciunt congregationem, etsi interdum quoad jus eligendi duo tantum faciant congregationem.» Boherius autem triplicem distinguit congregationem: simplicem, quæ est duodecim monachorum; majorem, quæ supra duodecim; et minorem, quæ infra descendendo usque ad duos non computato prælato. Eodem modo Theobaldus Artaldus et Joannes Craesbeek eam congregationem majorem agnoscunt, quæ duodecimum monachorum numerum superat. At vero cardinalis de Turrecremata: «Major congregatio, inquit, dicitur ab aliquibus a triginta et supra; minor vero congregatio, si minus a triginta fuerint fratres descendendo usque ad duodecim, nam minus a duodecim non videtur congregatio regularis.» Hæc sententia magis arridet. Nam S. Benedictus in Regula c. 21 decanos in sola majori congregatione instituit, verum supra duodecim aut quindecim monachos, vel circiter, sufficienti abbas et præpositus. Major ergo congregatio haud potest esse, nisi ubi duo minimum existunt decani, singuli supra denos monachos constituti, et super utrosque abbas et præpositus, hoc est viginti quatuor. Atque ita sentit Hildemarum in cap. 21 scribens; additque secundum usum eam esse majorem congregationem in qua sunt quadraginta et triginta monachi.

Cum antiphonis; si vero minor in arrectum psallantur.]

Quid sit cum antiphona psallere, quid in directum, explicat Hæftenus his verbis (*Lib. vii, tract. 4, diss. 3*): «Voluit S. Benedictus per psalmodiam cum antiphona designare eam divini officii partem quæ fit cum nota et melodico concentu; quod ipse satis indicat: cum enim dixisset modulatis, ut supra diximus, sex psalmis, id ipsum paulo post exprimens ait: *Post quas lectiones sequantur ex ordine alii sex psalmi cum antiphonis, sicut anteriores.* Unde manifestum est cum antiphona psallere idem S. Benedictus esse atque psalmos modulari... Jam vero haud erit difficile explicatum quid sit in directum psallere, sive directæ; quod ipse S. Pater exponit sine antiphona, hoc est sine notis, modulatione, aut tono; ita ut æquali vocis tenore recte omnia absque ascensu vel descensu pronuntiantur.» Et certe S. Benedictus hic opponit psalmodiam cum antiphona psalmodiæ in directum: nisi forte quis dicat psallere cum antiphona idem esse ac singulis psalmis, imo etiam singulis psalmorum versiculis antiphonas interponere; psallere vero in directum easdem omittit, psalmosque uno tenore cantare. Utramque **315** hanc loquendi rationem distinguit Boherius ad hunc locum sic scribens: «Ne nimio labore paucos opprimat in psallendo, hic eos relevat a duobus, scilicet brevitate, quia sine antiphonis, et a cantus proclamatione, quia in directum psalmi psalluntur.» Simul indicans orationem et causam cur minorem congregationem ab antiphonis et cantu exemerit, nempe ne nimio labore pauci opprimantur; quod enim sit a multis, facilius adimpleretur.

Et certe in minori congregatione, ubi minor solent esse substantia, necesse est quosdam frugibus colligendis foras exire, aliisque monasterii utilitatibus vacare, paucis in choro remanentibus, quibus grave esset has horas cantu solemniter persolvere. Possunt tamen, si hanc eis Deus dederit voluntatem. Neque enim hoc sancti Benedicti de minoribus horis in directum dicendis decretum præceptivum est, ut cum Hildemaro annotatur Bernardus Cassin., Boherius, et Turrecremata; sed tantum permissivum: quod etiam solas diei minores horas respicit; unde nocturnas vigiliæ, matutinum, et vespervas minor congregatio perinde ac major cum cantu persolvere debet; quia tunc omnes congregati ab externis officiis liberi hæc facile possunt implere.

Vespertina autem synaxis.] Id est vespertinum officium, quod synaxis nomine ab antiquis monachis nuncupatum fuisse constat ex Cassiano. l. ii, c. 11.

Quatuor psalmis cum antiphonis terminetur.] Quinque ut ad matutinos, decurrunt clerici juxta illud roucillii Bracaraensis : « Placuit omnibus communi consensu, ut unus atque idem psallendi ordo in matutinis vel vespertinis officiis teneatur, et non diversa atque privata, neque monasteriorum consuetudines cum ecclesiastica sint permixtæ. » Quare autem quinque a clericis, quatuor vero a monachis psalmi explicentur, exponit Petrus Damiani his verbis (*De cons., dist. 5 c. Convenit, opusc. 10, cap. 4*) : « Vesperum non eundem psalmodum modum apud diversos ordines habet : nam apud clericos quidem quinque psalmos amplectitur ; apud monachos autem quatuor solis expletur. Neutrum tamen ratione vacare dignoscitur, si dignæ discussionis indagine perquiratur. Nam de quinque vespere psalmis hæc eadem non absurde redditur ratio quæ et superius absoluta de matutinis habetur. Nam quia humani generis judex nocte venturus sit ipso docente cognoscimus, sed qua noctis hora, videlicet utrum media nocte, an galli cantu, an mane veniat, quia ipso perhibente sicut fur venturus est, ignoramus ; recte ergo sicut in matutinæ, ita et in vespertinæ laudis officio sponsum suum sancta electorum ecclesia præstolatur, quæ per numerum est quinque prudentum virginum congrue designata ; cui nimirum cum quinque psalmos bonis operibus ornata conjubilat, accensis quasi totidem lampadibus in ejus occursum lætabunda festinat. Qui vero quatuor psalmos instituit, ad hoc nisi fallor spectasse credendus est, quia sicut sunt quatuor vigilie militares, ita nihilominus et quatuor principales noscuntur esse virtutes, justitia scilicet, fortitudo, temperantia, atque prudentia ; **316** in quibus utique per nocturnam mortalis hujus vite caliginem jugiter vigilandum est, et in procinctu spiritualis militiæ in cuius arma juravimus pro castris nostris longanimiter standum, et infatigabiliter decertandum. In hoc igitur vespertinæ laudis officio per quatuor quos modulamur psalmos instruimur, ut erga quatuor virtutum custodiam pervigiles excubemus. » Aliter Joannes Beletus (*E. plic. Divin. offic. c. 52*) : « In vespertinis, inquit, a nobis cantantur quinque psalmi, qui sumus imperfecti ; ut videlicet quod per quinque sensus corporeos commissum est, per quinque psalmodum cantionem penitus dimittatur.... monachi vero, in quo se perfectiores esse ostendunt, tantum quatuor dicunt. Quidquid enim quadratum est in quamcunque partem vertatur, manet semper idem firmum ac solidum. Ad eundem sane modum perfectus quocunque loco, aut quocunque tempore semper idem atque immobilis permanet. »

Post quos psalmos lectio recitanda est.] Ex corde scilicet sicut ad laudes, alioquin non recitanda diceret, sed legenda.

[Canticum de evangelio.] Nempe *Magnificat*, ut est

A probabile ; de qua Petrus Damiani sic discurrit (*Opusc. 10, cap. 4*) : « Canticum quoque B. Genitricis non incongrue vespertino copulatur officio : illa siquidem velut emenso jam longo præteriti sæculi die, sub ipso scilicet mundi vesperscentis occasu, mox ut lumen æterni verbi felicitis vulvæ flore concepit, protinus in vocem divinæ laudis erupit, *Magnificat*, inquam, *anima mea Dominum*. Adinstar ergo illius quæ mater est Domini, et tota universæ Ecclesiæ, quæ Christianorum utique mater est, quæ et idipsum lumen portat in mente, quod illa dudum gestavit in ventre, ad vesperscentem jam die digna Deum laudæ magnificat, et de collatis beneficiis gratiæ agens, spiritus ejus in Deo salutari suo gratulabunda exsultat. »

Completorium autem.] Ita ultimam diei horam canonicam S. Benedictus appellat, qua cuncta diei complemus officia. Ita etiam S. Isidorus in *Regul. c. 7*. Sed in lib. 1 de offic. eccles., cap. 21, *completas* vocat, nonnulli Patres *completam*. S. Columbanus *Regul. c. 7, initium noctis* ; Frucuosus Bracar. episc., *primam noctis horam*, forte quia dicebatur in *crepusculo vespertino*, ut videre est apud Eddium (*Sæc. iv, part. 1*) in *Vita S. Willfridi, c. 64*, sive *instante noctis articulo*, ut in *Hist. transl. S. Genulfi (Sæc. iv, part. 2), n. 25*. Et hæc forsitan erit hora quam S. Basilii *petitionem* appellat.

Trium psalmodum dictione terminetur.] Apposite ad hunc locum S. Ambrosius (*Lib. v in Hexam., c. 12*) : « Quis, inquit, sensum hominis generis non arubescat sine psalmodum celebritate diem claudere ; cum etiam minutissimæ aves solemnem devotione, et dulci carmine ortus dierum et noctium prosequantur ? » Quare autem trium psalmodum dictione terminetur, ita explicat Petrus Damiani (*Opusc. 10, cap. 5*) : « Ex debito reddendæ rationis super tribus psalmis sancta nos Trinitas expedit, sub cuius nimirum signaculo peractum diem completorium claudit : sicut enim primæ horæ **317** officium, ut prætaxatum est, SS. Trinitatis fidei dedicatur ; ita et completorium in ejusdem SS. Trinitatis assertionem concluditur, ut cui totius diei cursus militare dignoscitur, in eum peractæ tandem lucis clausula terminetur. »

Qui psalmi directæ sine antiphona dicendi sunt.] Id est sine cantu aut sine antiphonarum inter psalmos aut psalmodum versiculos interpositione, aut sine utroque simul, ut supra diximus ; idque vel quia non satis superest temporis ad completorium antequam cubitum eant solemniter celebrandum, vel quia tempus illud est tempus fletus et mæroris, juxta illud : Ad vespertum demorabitur fletus ; cui non competit lætitia cantus.

Post quos hymnus ejusdem horæ, lectio una.] An ex corde recitanda, aut in codice legenda ?

Versus, *Kyrie eleison, benedictio*, etc.] De quibus vide lib. 1 de Antiquis monachorum Ritibus, c. ultimo.

CAPUT XVIII.

Quo ordine ipsi psalmi dicendi sunt

In primis semper diurnis horis ^a dicatur versus, D *Deus, in adjutorium meum intende ; Domine, ad adjuvandum me festina ; et Gloria*. Inde hymnus ^b uniuscujusque horæ. Deinde prima hora dominica dicenda ^c quatuor capitula psalmi centesimi octavi decimi. Reliquis vero horis, id est, tertia, sexta, vel nona,

terna capitula suprascripti psalmi centesimi octavi decimi dicantur. Ad primam autem secundæ feriæ, dicantur tres psalmi, id est, primus, secundus, et sextus ; et ita per singulos dies ad primam, usque ad dominicam ^d, dicantur per ordinem terni psalmi, usque ad nonum ^e decimum psalmum. Ita sane, ut

^a Cass. et quidam alii omittunt hæc verba, semper diurnis horis.

^b Flor. Hymnum.

^c Oxon., dicenda sunt.

^d Al., usque dominica ; al., usque dominicam.

^e Al., usque nonam.

nonus psalmus et septimus decimus dividantur in binas *Glorias*^a. Et sic fiat^b ut ad vigiliis dominica semper a vicesimo incipiatur.

Ad tertiam vero, sextam, et nonam secundæ ferriæ novem capitula, quæ residua sunt de centesimo decimo octavo psalmo, ipsa terna per easdem horas dicantur. Expenso **318** igitur psalmo centesimo octavo decimo duobus diebus, id est dominico et secunda feria; tertia feria jam ad tertiam, sextam, vel nonam psallantur terni psalmi, a centesimo nono decimo usque ad centesimum vicesimum septimum; id est psalmi novem. Quique psalmi semper usque ad dominicam^d per easdem horas itidem^e repetantur: hymnorum nihilominus, lectionum, vel versuum dispositione uniformi^f, cunctis diebus servata. Et ita scilicet ut semper^g dominica a centesimo octavo decimo incipiatur^h.

Vespera autem quotidie quatuor psalmorum modulatione canatur. Qui psalmi incipiuntur a centesimo nono, usque ad centesimum quadragesimum septimum: exceptis his qui in diversis horis ex eis sequestrantur; id est a centesimo septimo decimo, æque ad centesimum vicesimum septimum, et centesimo tricesimo tertio, et centesimo quadragesimo secundo. Reliqui omnes in vespera dicendi sunt. Et quia minus veniunt tres psalmi, ideo dividendi sunt qui in numeroⁱ superscripto fortiores^j inveniuntur;

^a Flor., partiantur in binos; al., partiantur in binas glorias.

^b Al., et sic fit; al., et sic si.

^c Oxon., Cass. 1, Paris., dominicas.

^d Al., usque dominica; al., usque dominicam.

^e Nurb., idem.

^f Flor., dispositionem uniformem . . . servatam.

^g Oxon., Cass., Conch., semper.

^h Oxon., incipietur.

ⁱ Al., ex numero.

^j Oxon., potiores.

id est centesimus tricesimus octavus, et centesimus quadragesimus tertius, et centesimus quadragesimus quartus. Centesimus vero sextus decimus, quia parvus est, cum centesimo quinto decimo conjungatur. Digesto ergo ordine psalmorum vespertinorum, reliqua, id est, lectiones, responsoria^k, hymni, versus, vel cantica, sicut supra taxavimus, impleantur. Ad completorium^l vero iidem psalmi repetantur quotidie; id est, quartus, nonagesimus, et centesimus trigesimus tertius.

Disposito ordine psalmodiæ diurnæ, reliqui omnes psalmi qui supersunt, æqualiter dividantur in septem noctium vigiliis, partiendo scilicet qui inter eos prolixiores sunt psalmi, et duodecim per unamquamque constituantur^m noctem. Hoc præcipue committentes, ut si cuiⁿ forte hæc distributio psalmorum displicuerit, ordinet, si melius aliter judicaverit: dum omnimodis id attendatur, ut omni hebdomada Psalterium ex integro, numero centum quinquaginta psalmorum **319** psallatur. Et dominico die semper a capite repetatur^o ad vigiliis: quia nimis iners^p devotionis suæ servitium ostendit monachi, qui minus a Psalterio cum canticis consuetudinariis per septimanæ circulum psallunt: cum legamus^q sanctos Patres nostros^r uno die hoc strenue impresso, quod nos tepidi^s utinam septimana integra persolvamus.

^k Flor., responsum, hymnus, versus vel canticum.

^l Flor., completorios, et ita antiquiores Cass.

^m Oxon., Flor., constituens.

ⁿ Al., si cui.

^o Hild., repetantur. Flor., reprendatur.

^p Flor., inertem.

^q Al., dum legamus; al., quia legimus; al., quando legamus; al., dum quando legamus; al., dum quanti legimus.

^r Deest in Hild., nostros.

^s Deest in Oxon., quod nos tepidi.

COMMENTARIUS.

In primis semper diurnis horis dicatur versus Deus in adiutorium, etc.] Ab hoc versiculo omnes, sive diurnas, sive nocturnas horas S. P. Benedictus incipit; cum tamen clerici, uti observat Boherius, tribus modis horas suas soleant incipere; idque ut triplici quod vulgo committitur occurratur peccato; nempe vigiliis nocturnas a versu *Domine, labia mea aperies* contra peccata oris; completorium a versu *Converte nos* contra peccata cordis; reliquis horas a versu *Deus, in adiutorium* contra peccata operis.

Prima hora dominica dicenda quatuor capitula psalmi centesimi octavi decimi.] Octonarios psalmi cxviii S. Benedictus capitula appellat; Cassianus, l. ii, c. 11, *intercisiones*; Amalarius, l. iv de Eccl. Off., c. 2, *repetitiones*; Petrus Damiani, opusc. 1, cap. 5, *incisiones*. Huic psalmo dominica ad primam Symbolum S. Athanasii vulgo appellatum, quod Eusebio Vercellensi nonnulli ascribunt, adjicimus; illudque quotidie recitant monachi Carthusienses ex nova collectione Statutor., part. 1, cap. 13, n. 12; olimque in aliquibus ecclesiis singulis diebus cantabatur, ex Honorio Augustod., l. ii de Gemma animæ, cap. 59. De hoc Symbolo vide quæ diximus in l. i de Antiquis monachorum Ritibus, cap. 4.

Ad primam autem secundæ ferriæ dicantur tres psalmi id est primus, secundus et sextus.] Prima mona-

chorum, inquit Petrus Damiani (*Opusc. 10, cap. 3*), præter dominicam diem convenienter a capite videtur inchoare Psalterii, ut cum libri principio apte concordet diei quoque nascentis origo.]

Et ita per singulos dies ad primam usque ad dominicam dicantur per ordinem terni psalmi, etc.] De instituto toto hoc capite a S. Benedicto ordine plura digessit Amalarius in Supplemento, tom. II Analect., quod si lubet consule. Quare autem adeo celebratum a clericis psalmum cxviii S. Pater ad primam quotidie **320** decantari non præceperit, has Hæftenus rationes sive conjecturas offert (*Lib. vii, tract. 7, diq. 3*): « Prima, quod pulcherrimum psalmum, ut pluris fieret, noluerit quotidie repeti, sicut pretiosiora ornamenta non ponantur in dies. Secunda, vitare voluerit illud, quod ex repetitione subnasci posset fastidium, et nonnulla esset hic variatio. Tertia, hoc pacto psalinodiam fecerit breviorum. » Fuit nihilominus etiam hic psalmus a monachis celebratus, ut videre est in Vita S. Benedicti Anianensis; et Wetino monacho inter alia ab Angelo commendatus, ex ejus visione, n. 4, sæc. iv, part. 1.

Quique psalmi semper usque ad dominicam per easdem horas itidem repetantur, hymnorum nihilominus, lectionum, vel versuum dispositione uniformi cunctis diebus servata.] Quantum ad numerum, inquit Boher-

rius, quia quantum ad qualitatem aliquoties talia immutantur. » Ac si diceret, addit Hildemarus, quot psalmos, quot hymnos, quot versus, quot lectiones in uno die dico, tot dico in alio. » Ex quibus, maxime ex Boherii testimonio, apparet mutatos olim ad minores diei horas canonicas hymnos pro varietate temporum ac festorum, id quod observant etiam nunc Cistercienses ad tertiam et completorium, teste cardinali Bona (*De Divin. Psalm. cap. 18, § 4*).

Vespera autem quotidie quatuor psalmodiarum modulatione canatur.] Id est dulci d. cantatione, ut loquitur Boherius : nam modulatio est cantus dulcedo ; quæ quidem modulatio debet fieri secundum tonum præinceptæ antiphonæ competentem.

Et quia minus veniunt tres psalmi, ideo dividendi sunt, qui in numero suprascripto fortiores inveniuntur.] Id est longiores, aut prolixiores, vel majores, inquit Boherius. Hanc porro psalmodiarum dividendum consuetudinem S. Benedictus ab Ægyptiis monachis accepit, qui, ut refert Cassianus (*Lib. II, cap. 14*), psalmos pro numero versuum duabus vel tribus intercessionibus, cum orationum interjectione diviso distinctim particulatimque consummabant. » Hujusmodi etiam divisiones præscripsit concilium Narbonense anni 539 (*Can. 2*).

Ad completorium vero iidem psalmi repetantur quotidie, id est quartus, nonagesimus, et centesimus trigesimus tertius.] Utpote nocturno tempori magis competentes.

Dispositio Ordine psalmodiæ diurnæ, reliqui omnes psalmi, qui supersunt, equaliter dividantur. . . Et duodecim per unamquamque constituentur noctem.] Cujus instituti rationem hanc reddit Petrus Damiani (*Opusc. 10, cap. 6*) : « Quoniam ad continuæ orationis instantiam excitat nos evangelica tuba dicens : Quia oportet semper orare et nunquam deficere ; et Apostolus : Sine intermissione orate ; ut hoc non solum in die, sed et in nocte præceptum evangelicæ impleat disciplina, diligentissime procuratum 321 C

Notat porro Hildemarus quosdam olim, hujus occasione textus : *Duodecim psalmi per unamquamque constituentur noctem*, aliqua præoccupatos impedimento, v. g. existentes in via, illis in vigiliis quibus prolixiores occurrunt psalmi, hos in breviores mutare voluisse, dicendo, v. g., psalmos graduales, etiam se hoc audere asserentes juxta Regulæ præceptum, scribentis : *Duodecim psalmi per unamquamque constituentur noctem*. Sed « hi tales, inquit Hildemarus, conveniunt in eo quod digesto ordine psalmodiæ diurnæ, reliqui omnes psalmi, qui supersunt, æqualiter dividantur in septem noctium vigiliis, partiendo scilicet qui inter eos prolixiores sunt psalmi ; qui cum mutant, non dividunt ; et cum non dividunt, transgressores sunt hujus præcepti. »

Hoc præcipue commoneat, ut si cui forte hæc distributio psalmodiarum displicuerit, ordinet si melius aliter judicaverit.] Egregium sane humilitatis exemplum, quod vir omnium justorum spiritu plenus institutum a se cum tanta diligentia ac discretione ordinem alieno subjiciat judicio. Sed « sive causa humilitatis, sive causa concessionis hoc verbum dixit magister noster ; tutius est ut nullus abbas vel monachus illam sibi præsumptionem assumat, quod aliter disponat ipsum ordinem psalmodiæ, quam ipse hic disposuit, qui

A Spiritu Dei plenus erat, » inquit Bernardus Cassinensis. Et certe si magnus est in S. P. Benedicto humilitatis indicium, quod institutum a se ordinem aliter permittat disponi, non minus superbiam signum id præsumere : unde nec summi pontifices illum unquam mutare voluerunt, uti observat Walfridus in lib. de Eccl. Rebus, c. 25. Et quia nonnulli novitatum amatores id aliquando præsumperant, in concilio Aquisgran. anno 802 celebrato statutum est, « ut in monasteriis S. Benedicti Regulam servantibus officium S. Benedicti facerent sicut Regula docet. » Et in altero anni 817, « ut officium in Regula S. Benedicti continetur celebrent monachi. » Cujus statuti mentionem facit Chronicon Moissacense his verbis : « Anno tertio Ludovici factum est concilium magnum Aquisgranum in mense Augusto ; et præceptum est, ut monachi omnes cursum S. Benedicti cantarent ordine regulari. » Sed et Paulus V, pontifex maximus, qui nostra ætate breviarium pro omnibus sub Regula S. P. Benedicti militanibus instituit, eandem Psalterii dispositionem illibatam servari voluit ; ut merito eos increpet Hildemarus, qui ordinatam 322 a S. Patre psalmodiarum dispositionem mutare præsumperant ; qua de re etiam queritur Walfridus in lib. de Eccles. Reb., c. 25, quamvis pauci tantum monachi, et non omnes Romanum suscepissent officium, ut constat ex Supplemento Analarum, ejusdem ætatis scriptoris, qui monachorum officia a clericalibus diversa tum fuisse testatur. Vid. Bened. Hæfteni I. VII, tract. 5, disq. 4 et 5. Cæterum observo hic cum Hildemaro et quibusdam aliis verba S. Benedicti solam psalmodiarum dispositionem tangere, non autem hymnorum, versuum, lectionum, etc.

Dum omnimodis id attendatur, ut omni hebdomada Psalterium ex integro numero centum quinquaginta psalmodiarum psallatur.] Notat hic Bernardus Cassinensis et post eum Boherius S. P. Benedictum absolute non præscripsisse, ut Psalterium integrum, hoc est ut quilibet psalmus omni hebdomada psallatur ; sed addidisse, *Ex integro numero centum quinquaginta psalmodiarum* ; quia propter occurrentes festivitatis aliqui sunt psalmi qui per hebdomadam decantari non possunt, licet a numero psalmodiarum nunquam recedendum sit. Ita illi ad suum propositum. Sed brevius et facilius dixisse potuissent, istud S. Benedicti decretum de Psalterio hebdomadatum recitando hypothetice esse intelligendum, posito scilicet et quod festi, quæ ejus tempore non ita frequenter occurrebant, non eveniant : quod autem adiecit, *ex integro numero centum quinquaginta psalmodiarum*, aliis respicere videtur, psalmodiarumque numerum delicta opera designasse, ne quis supposititios, peregrinos, et apocryphos psalmos interjiceret, juxta concilii Laodiceni can. 59, *Non oportet psalmos privatos in ecclesia dici* ; nam fuerunt olim psalmi sub titulo Salomonis, et quorundam aliorum, inquit Theodorus Balsamon, quos quidem privatos concilium appellat, quod non essent auctoritate Ecclesiæ recepti. Psalmos et odas Salomonis inter apocryphas scripturas recenset S. Athanasius in Synopsi sacræ Scripturæ : de quibus etiam agit Nicephorus patriarcha Constantinopolitanus in canone, et collocat inter Scripturas quibus contradicitur. Sed et ipse Athanasius in Synopsi inter Davidicos psalmos mentionem facit centesimi quinquagesimi primi, qui reperitur etiam in antiquis Psalteriis mss. exstatque editus in polyglotta. Multi etiam hæretici psalmos composuerunt, inter quos Hierax, quemadmodum docet S. Epiphanius I. II Panarii, hæresi 67. Valentinus quoque, ut videre est apud Tertullianum, lib. de Carne Christi. Denique Donatistæ psalmos humano ingenio elaboratos in suis ecclesiis canebant, ut docet S. Augustinus in epist. 55, novæ editionis.

Ex hoc porro S. Benedicti loco Hildemarus eos qui Benedictinum officium in Romanum mutare præsumunt, ut Regulæ violatores arguit, eo quod non omni hebdomada totum psalterium persolvunt, puta

in hebdomada Paschæ et Pentecostes, in quibus Romani solito brevius decantant officium.

Quia nimis iners devotionis suæ servitium **323** ostendunt monachi. Imo obligationis; nam quod erat devotionis ante claustrum ingressum, obligationis ac debiti evasit post monasticam professionem, ut observat Boherius.

Quinimodo a Psalterio cum canticis consuetudinarius per septimanæ circum psallunt, cum legamus SS. Patres uno die hoc strenue implese. Quod ait uno die non sic capiendum est, quasi semel et uno tantum die Psalterium recitassent, sed cum dicit uno die, inquit Hildemar, quasi diceret per singulos dies, aut saltem frequenter. Quem SS. Patrum fervorem æmulatos fuisse non paucos reperimus. Ita S. Winvalocus et ter quotidie quinquagenos psalmos psallebat, modo in crucis figuram, modo flexis genibus. Ita S. Neotus abbas in Anglia immersus fonti, et solitus erat ad rigoris incrementum totum ex integro Psalterium persolvere. Idem de S. Aldelmo referunt in ejus Vita, n. 4 (Sæc. IV Bened., part. II). Ita Ceolfridus abbas Romam etiam proficiscens, et exceptis canonicis orationum horis, quotidie bis Psalterium ex ordine decantare curavit, ut scribit Beda in Vita S. Benedicti Biscopi, lib. II, n. 21. Ita S. Sequanus abbas, ex ejus Vita, n. 2; S. Austrudis abbatissæ Laudunensis, ex ejus Vita, n. 18, nihil cibi aut potus præsumere solebant quin integrum Psalterium recitassent, qua de re etiam laudatur Gervinus abbas Centulensis in Chron. Cent. I, iv, c. 26 (Specul. t. IV). Ita denique S. Maurus, teste Fausto in ejus Vita, S. Albericus, abbas Cisterciensis, teste Henriquez in ejus Vita, n. 3 (Boll. 26 Jan.), etiam ante vigiliis nocturnas sæpe Psalterium percurrerebant. Quid integras congregationes commemorare, quibus solemne fuit singulis diebus Psalterium decantasse? id quod de Hoemburgensibus S. Odilia sanctimonialibus legitur in ejus Vita, n. 21: « Evenit et ut quadam die, sicut consuetudo in eodem monasterio erat, scilicet ut quotidie secundum ordinem virum jejunarent, et Psalterium decantarent. » Qualem etiam disciplinam apud omnes S. Romualdi eremitas viguisse discimus ex Hieronymo Camaldul. monacho in sermone de S. Romualdo, n. 67, apud Boll., 7 Februarii: « Convocatis Pater S. Romualdus omnibus et singulis eremitis, docebat eos ut per totum anni circulum tribus hebdomadis in septimana in solo pane et aqua jejunarent, Psalterium cum canticis quotidie decerent, silentium inviolabiliter servarent, disciplinas flagellorum in cella facerent. » De eremitis quoque Fontis Avellani ita scribit Petrus Damiani (Opusc. c. 14): « Consuetudo est ut cum duo fratres simul commorantur in cella, duo persolvant in die Psalteria, unum pro vivis, alterum pro defunctis. Et illud quidem quod est vivorum, cum illis dicitur additamentis quæ B. Romualdus apposuit. Quod vero pro defunctis, cum novem lectionibus dicitur; tribus nimirum per quinquagenos psalmos. Qui autem solus moratur, Psalterium quidem vivorum totum per singulos dies adimplet; defunctorum autem sive medium, sive totum, juxta quod virium possibilitas administrat. Honorarum autem canonicarum psalmodia omnino, sicut fit in monasterio, ita hic per ordinem tota nihilominus adimpletur. » Sed **324** quod de S. Dominico Loricato refert idem Petrus Damiani omnem pene superat fidem: « Est inter nos qui nonnunquam uno die continuato cum te novem Psalteria meditando decurrat; et interim pene semper utraque manu scopis armata nudum corpus afficiat... Illic mihi aliquando fraterna familiaritate conquestus est, quia

cum novem sic Psalteria sæpe modulando perficeret, ad decimum nunquam potuerit pervenire. » Denique generalis olim in toto ordine Benedictino usus obtinebat integrum in die Parasceves Psalterium recitandi, uti ostendimus in lib. III de Antiq. monach. Rit., c. 14.

Quod nos tepidi utinam septimana integra persolvamus. Quibus postremis verbis, paternaque increpatione S. Benedictus stimulos addit discipulis, ut aliquid ad solitum suæ devotionis servitium addant; unde satis mirari non possum quosdam monachos, eo quod parvum B. Mariæ officium aliquando recitare cogantur, conqueri, quasi nimis proluxa graventur psalmodia, cum vix ulla olim existeret monachorum congregatio, quæ quotidie illud persolvendum non suscepit, tantaque olim apud nostros augendi officii increverit devotio, et ut in quibusdam monasteriis ultra tria in quantitate Psalteria ad institutum a S. Patre divini operis cursum adjeccerint, ut scribit Boherius: quod certe patet ex his quæ retulimus in lib. I de Antiq. monach. Ritib., c. 2, 3, 4, 9 et 11. Scio eundem aliquos prolixitatem illam in psalmodia non ita probasse, ut sunt Guillelmus abbas S. Theoderici in epistola ad fratres de Monte Dei, et Petrus Blesensis ad monachum quemdam Carthusianum, quem ad Cluniacenses transire meditantiem ita dehortatur (Epist. 86): « Quid, queso, dulcedinis aut devotionis invenies apud eos quibus versa est in nauseam numerosa atque confusa iteratio, atque farsura psalmodiarum. Paulus dicit: Psallam spiritu, psallam et mente. Si psallentibus non adsit devotio, licet eundem psalmum milies repetant, non est hic psalmus jucunda decoraque laudatio. » Sed postea zeli sui fervorem paulo temperavit, ad M. abbatem de Evesham sic scribens (Ep. 97): « Fateor quod psalmodiæ prolixitas, si ex devotione procedit, saluberrima est; si accediam habet sociam, occupatio tamen est honesta; si vagos excursus mentis omnino non reprimat, per eam saltem studiis honestioribus assuescit. » Cæterum longe alia erat mens Petri Damiani, cujus unum testimonium sufficere potest ad obstruendum os adversariorum. Ita porro sese explicat ad Cluniacenses monachos scribens (Lib. VI, epist. 5): « Cum tam districtum atque ferventem sanctæ vestræ conversationis ordinem recolo, non ad inventionis humanæ studium, sed S. Spiritus magisterium inesse perpendo: nam tanta est in servandi ordinis continua jugitate prolixitas; tanta præsertim in ecclesiasticis officiis protelabatur instantia, ut in ipso Cancri sive Leonis æstu, cum longiores sunt dies, vix per totum diem unius saltem vacaret horæ dimidium quo fratribus in claustris licuisset miscere colloquium. Hoc autem tam continui laboris exercitium ad hoc est, ut reor, solerti satis ac provida magisterii arte provisum, ut levium atque **325** infirmorum fratrum fragilitatem reprimat, et delinquendi propemodum occasionem tollat, quantum, etiamsi velint, præter cogitationem peccare vix possint. Fragilium igitur imbecillitati consulitur, dum in persolvendo continui ordinis penso totum non modo diurni, sed et nocturni temporis spatium profligatur. »

Antequam caput istud absolvam, observabo cum Boherio in secundo comm., hujus capitis initio, quosdam olim existimasse S. Patrem Benedictum Gallicano usum esse Psalterio; quod ex iis locis colligebant, quæ S. Pater citat ex Psalterio in Regula, in quibus varix reperiuntur lectiones quæ non existant in Romano, bene autem in Gallicano.

CAPUT XIX.

De disciplina psallendi.

Ubique credimus divinam esse præsentiam, et oculis Domini in omni loco * speculari bonos et malos: maxime tamen hoc sine aliqua dubitatione credamus, cum ad opus divinum assistimus. Ideo semper ^b memores simus quod ait propheta *Servite Domino in*

^a In Oxon. et Hild. deest in omni loco,

^b Deest in Hild. semper.

A timore; et iterum, Psallite sapienter; et, In conspectu angelorum psallam tibi. Ergo consideremus qualiter oporteat nos ^c in conspectu divinitatis et angelorum ejus esse: et sic stemus ad psallendum, ut mens nostra concordet voci nostræ.

^c Al. deest nos.

COMMENTARIUS.

Hactenus de divinis officiis satis fuisse S. Benedictus, singulas illis horas assignando, singulas horarum partes distribuendo, psalmodiarum ordinem disponendo: unum restare videbatur, quod esset horum omnium velut anima, et sine quo vix aut ne vix quidem cuncta prodesse; qua scilicet psallendum sit disciplina; idque præsentem hoc capite exsequitur. Isthæc autem psallendi disciplina in duobus potissimum sita est. Ex quibus unum exteriorem hominis compositionem spectat, alterum interiores animi dirigit affectus. De hoc secundo præsertim agitur hoc capitulo, de primo plurima jam tetigimus tum in antedictis hactenus, tum in libro I de Antiq. mon. Rit., cap. 2. Unum hic solum addo Benedicti papæ XII decretum, ut in monachorum 326 ^c ecclesiis, monasteriis, sive locis cum gravitate, et modestia, humiliter, et devote, horis debitis ad divina officia universi et singuli monachi debeant convenire; ipsaque cum devotione sincera, tractim, distincte, convenienter, et debite celebrent; non transcurrentes, aut syncopando, et quoad alia quæ his impedimentum afferent, servando silentium; quinimo ad divina intentis præcordiis attendendo: transgressores vero præmissorum debite subjaceant disciplinæ (*In Const. pro Bened. cap. 27*). ^d Huc referri potest præclarum S. Bernardi monitum (*Serm. 47, in Cant.*): *« Vos moneo, dilectissimi, pure semper et strenue divinis interesse laudibus. Strenue quidem, ut sicut reverenter, ita et alacriter Domino assistatis, non pigri, non somnolenti, non oscitantes, non parcentes vocibus, non præcedentes verba dimidia, non integra transilientes, non fractis et remissis vocibus mullebre quiddam balba de nare sonantes; sed virili, ut dignum est, sonitu et affectu voces S. Spiritus deponentes. »* Et alibi (*Epist. 312*): *« Cantus si fuerit, plenus sit gravitate, nec lasciviam resonet, nec rusticitatem: sic gravis, ut non sit levis; sic mulceat aures, ut moveat corda. Tristitia levat, iram mitiget: sensum litteræ non evacuet, sed fecundet. Non est levis jactura gratiæ spiritalis levitate cantus abduci a sensuum utilitate, et plus sinuandis intendere vocibus quam insinuandis rebus. »* Recte omnino; nam ab humili prorsus et simplici monachorum psallendi disciplina alieni sunt omnes cantus figurati, musicorum voces seu potius clamores, musicalia omnia instrumenta, a quibus abhorruere quotquot unquam solide pietati et religiosæ simplicitati studuerunt monachi; unde merito a suis o in ecclesiis organa extruserunt nostri Casalini; edito hoc statuto (*Constat. mas. Casalis Ben. c. 66*): *« Prohibemus etiam in nostra congregatione organa, interdicientes fratribus nostris tam organorum quam aliorum instrumentorum pulsationem; quibus inhibemus ut nec addiscant, nec doceant eorum usum. Similiter caveatur omnis cantus figuratus. »* Quod decretum a Cassinensi congregatione accepisse videntur, siquidem in ejus antiquis declarationibus prohibentur de novo fieri organa sine licentia capituli generalis, nec nisi in præcipuis diebus pulsari permittuntur; et hoc per alios quam per mo-

nachos, quibus tam organorum quam aliorum musicorum instrumentorum, pulsationem interdicit; inhibentque ne addiscere, nec alios docere possint. In Constitutionibus etiam monachorum Fuldensium (*Cap. 49*) hæc leguntur: *« In nulla divini officii aut missarum parte liceat cantu figurato, aut symphonico, vel musico uti, nec organis aut alio quovis genere instrumenti. Longissimeque absint hæc omnia a monasteriis nostris, nec in ea re dispensari possit. »* Certe organorum usus apud veteres monachos raro invenies. Aliqua in novo Wintoniensi monasterio Iflegus construxisse dicitur in vita metrica S. Athelvoli (*Sæc. v Bened. p. 650*); sed hoc in cathedrali ecclesia, quæ monachis Benedictinis olim Wintoniæ commissa erat. Similiter Ramesiensi basilicæ comes Aldermannus (*Chron. Rames. II part., cap. 28, sæc. v, pag. 756*), ^e triginta libras ad fabricandos cupress organorum calamos erogavit, qui in alveo suo super unam cochlearum denso ordine foraminibus 327 insidentes, et diebus festis folium spiramento fortiore pulsati prædulcem melodiam et clangorem longius resonantem ediderunt. ^f Sed hoc comitis liberalitate non monachorum expensis. Denique in ma. Chronico Cavensis monasterii (*Apud Boll., ad Vit. S. Petr. abbatis Cavens., & Mart.*) organorum mentionem reperi in dedicatione ecclesiæ ab Urbano II facta; sed hoc in summa festivitate, et præsertim summo pontifice. Cæterum in nostris Galliis dubito an visa fuerint in monachorum ecclesiis organa ante trecentos aut ad summum quadringentos annos. Porro erravit Navarrus dum asseruit tempore S. Thomæ Aquinatis organorum usum nondum receptum fuisse; nam præter ea quæ diximus, anno 757 ^g delata sunt organa de Græcia, missa ab imperatore cum certis muneribus domno Pippino regi, ^h ex Chronico S. Benigni Divionensis. Sed de his, quæ obiter dicta sunt, satis: venio ad Regulæ textum.

Ubique credimus divinam esse præsentiam. Licet Deum ubique præsentem esse sit res per se nota, et vix Deum concipiamus quin eum ubique præsentem intelligamus, non defuere tamen qui vel ipso naturæ lumine destituti, divinam immensitatem limitibus circumscribere voluerunt. De Platonicis et Stoicis ita scribit Tertullianus (*In Apolog.*): *« Deum posuerunt extra mundum Stoici, qui figuli modo extrinsecus torqueat molem hæc; intra mundum Platonici, qui gubernatoris exemplo intra mundum remaneat, quem regat. »* Judæi quoque, referente S. Hieronymo (*In Isai. c. lxvi*), aut saltem rudiore inter ipsos, Deum concludebant in templo Jerosolymitano. Hæretici quoque non pauci divinam immensitatem impugnavunt, scilicet Valentiniani, Gnostici, Manichæi, et alii, ut referunt Irenæus, Tertullianus, Epiphanius, Augustinus; nostra vero ætate Vorstius Calvinianus in eundem scopulum impet, Deumque voluit substantialiter solo in celo esse; in aliis vero virtute tantum, et potentia: imo refert Erasmum dubitasse si tunc Deus in antro scarabei atisque obcenioribus locis, quamvis il in operibus Erasmi nullibi revera

legatur. Quibus omnibus reclamatione Deus: *Cælum et terram ego impleo.*

Quomodo autem Deum ubique præsentem intelligamus, præclare exponit S. Gregorius hic ab Hildemaro citatus his verbis: « Deum autem ubique esse dicitur, quia ipse manet intra omnia, ipse extra omnia, ipse super omnia, ipse infra omnia. Et superior per potentiam, et inferior per sustentationem: exterior per magnitudinem, et interior per subtilitatem. Sursum regens, deorsum continens, extra circumdans, interius penetrans. Nec alia ex parte superior, alia inferior; aut alia ex parte exterior, atque ex alia manet interior; sed unus idemque totus ubique, præsidendo sustinens, circumdando penetrans, penetrando circumdans, unde superius præsidens, inferius inde sustinens, et unde exterius ambiens, inde interius replens; sine inquietudine superius regens, sine labore inferius sustinens; interius sine extenuatione penetrans, exterius sine extensione circumdans. Est itaque inferior, et superior sine loco, est amplus sine latitudine, est subtilis sine attenuatone. »

328 *Et oculos Domini.* « Oculus Dei, inquit Hildemarus, dicitur illa vis divina qua cuncta videt, sicut auris dicitur illa vis divina qua cuncta audit. » Sive, ut ait Bern. Cass., « Oculorum ejus speculatio est infallibilis, et plenissimæ scientiæ ipsius cognitio. »

Speculari bonos et malos. Bonos ut corrigantur, ait iterum Hildemarus, sicut respexit Petrum; malos ut puniantur, et condemnentur, sicut respexit legem castra Ægyptiorum, solis adiutor, qui et ceram liquefacit et lutum indurat.

Maxime tamen hoc sine aliqua dubitatione credamus. Quod sit maxime non sic capiendum est, quasi Deus magis uno esset in loco, quam alio; sed ad nos referri debet, non ad Deum ipsum, ut post Hildemarum docet Bernardus Cassin. Et certe, « licet semper videamur, sed tunc etiam præsentiam Deo ostendimus nos quasi faciem ad faciem cum Deo loquentes, » inquit alter Bernardus abbas Clarevallensis.

Cum ad opus divinum assistimus. Ad opus divinum, ait, « quo quidem nomine, ut loquitur iterum S. Bernardus (*Serm.* 47, in *Cant.*), laudum solemnitas, quæ Deo in oratorio quotidie persolvuntur, P. Benedictus ideo voluit appellare, ut ex hoc clarius aperiret quam nos operi illi velit esse intentos. »

Ideo semper memores sinus quod ait Propheta: Servite Domino in timore; et iterum: Psallite sapienter. Quid sit psallere sapienter varie a variis exponitur. Primo enim S. Basilius (*In Regul.*, apud *Rufin.*, cap. 57): « Si quis, inquit, ita animam suam intendat ad singula verba psalmodum, sicut gustus intentus est ad discretionem saporis ciborum, iste est qui complet hoc quod dicitur: Psallite sapienter. » Basilio concinere videtur Hildemarus his verbis: « Ille psallit sapienter, qui quod ore dicit, corde cogitat. » Et Bernardus Cassinensis: « Psallite sapienter, hoc est sapide, id est cum devotionis sapore, ut toto posse cogitetur quod psallendum habetur in ore. Quidam enim psallunt, sed insipienter, quia corde vagante, solus est in eis strepitus laborum. Ille etiam insipienter psallit, qui modulatione vocis solum audientibus placere intendit. » Idem habet Boherius. Huc etiam faciunt illa S. Bernardi verba (*Serm.* 7, in *Cant.*): « Laudem ergo cum cæli cantoribus in commune dicentes, utpote cives sanctorum et domestici Dei, psallite sapienter. Cibum in ore psalmus in corde sapit; tantum terere non negligat fidelis et prudens anima quibusdam dentibus intelligentiæ suæ, ne si forte integrum glutiat, et non mansum, frustretur palatum sapore desiderabili et dulciori super mel et favum. » Et certe si juxta eundem Bernardum (*Serm.* 85, in *Cant.*), ille sapiens est, cui Deus sapit, ille psallere sapienter dicendus, cui Deus psallendo sapit. Eandem explicationem etiam sequi videtur Magister in *Regula*, cap. 47.

Aliter *Regula Patrum* a S. Benedicto Anianensi, et a Smaragdo hic citata: « Sapienter psallit qui voci

laudanti noxiis operibus non contradicit, et qualiter oporteat divinæ potentiæ famulari sollicita **329** coram omnique studio prosequitur. » Cui consonat illa Prosperi Aquitanici sententia 72: « Recte in Dei laudem psallit, cujus opera cum voce concordant. Nam finito carmine vox tacet, vita autem in bonis actibus permanens nunquam reticet ejus gloriam, quem in se gaudet operari. »

Denique Nicolaus de Fractura: « Nemo, inquit, sapienter facit quod non intelligit: ideo cum psallimus, sapienter psallamus, id est cum omni puritate animi, et intellectu eorum quæ sursum sunt. »

Et: « In conspectu angelorum psallam tibi. » Quem locum duobus modis explicat Hildemarus. « Uno modo, inquit, intelligitur, quia cum psallimus Deo, assistentibus angelis psallimus, quia Deus non est sine suis nuntiis, atque ministris. Altero modo intelligitur, quod si nos intendimus corde quod ore dicimus, nostra intentio intentioni angelorum jungitur. »

B *Ergo consideremus qualiter oporteat nos in conspectu Divinitatis et angelorum ejus esse.* Ne forte cadat in nos terribilis illa S. Bernardi exprobratio (*Serm.* 7 in *Cant.* *Vide epist.* 78 ad *Sugerium abbatem*): « Doleo aliquos vestrum gravi in sacris vigiliis deprimi somno, nec cæli cives revereri, sed in præsentia principum tanquam mortuos apparere, cum vestra ipsi alacritate permoti vestris interesse solemnibus delectentur: vereor ne vestram desidiam quandoque abominantes cum indignatione recedant, et incipiat unusquisque vestrum sero cum gemitu dicere Deo: Longe fecisti notos meos a me, posuerunt me abominationem sibi. Quapropter attendite principes vestros cum stans ad orandum, vel psallendum, et state cum reverentia, et disciplina.... Usurpemus officium, quorum sortimur consortium: ut in ore infantium et lactentium perficiatur laus, dicamus eis: Psallite Deo nostro, psallite; atque zudiamus eos vicissim respondentes: Psallite Regi nostro, psallite. »

Et sic stemus ad psallendum. Quem in locum Bernardus Cassinensis: « Non dixit *sedeamus ad psallendum*; sed *stemus* dixit, ut indicet corpus erectum esse debere, ut erectam etiam noiet mentem: unde usque hodie in psalmis canendis non sedent fratres in Monte Cassinensi, etc. » sed de his superius diximus ad cap. 9.

Ut mens nostra concordet voci nostræ. Et hoc est potissimum quod toto hocce capitulo intendebat S. Benedictus; ideo enim præmisit divinam adesse presentiam cum ad opus divinum assistimus, in conspectu angelorum nos psallere, Deo serviendum esse cum timore, psallendumque sapienter, ut tandem concluderet: Sic stemus ad psallendum ut mens nostra concordet voci nostræ. Idem monent S. Basilius (*In Admon. in Regul.*, cap. 9): « Ne dissonans sit a sono vocis tuæ sensus tuus; sed in lingua verba vigil intendat. » S. Augustinus (*Regul.*, cap. 7): « Psalmis et hymnis cum oratis Deum, hoc versetur in corde quod profertur in voce. » S. Isidorus: « Quando celebrantur psalmodum sacramenta spiritualia, refugiat monachus risus et fabulas; sed hoc meditetur corde quod psallitur ore. »

D *Regula Magistri (Cap. 47): « Quod sonat in voce, ipsum sit in mente 330 psallentis. » S. Bernardus: « Nihil aliud dum psallitis, quam quod psallitis cogitatis. » Talis erat S. Adalardus, abbas Corbeiensis, qui, referente Paschasio Rauberto in ejus Vita, n. 27 (*Sæc.* IV, part. 1): « Si ad Dei intrasset officium, ut idem jucundæ animo solitus erat dicere, mox omnes cogitationes, et causas rerum temporalium ante ostium reponebat, et secum totus ingrediebatur, ut totus Deo ac sibi adesset. » Tales erant nostri Meldenses S. Faronis, quorum probata ad Deum attentio Otgerii militis conversionem perfectam operata est, ut habetur in ejus Vita, n. 19 (*Ibidem*). Tales Sancti-Gallenses, quorum devotionem ad opus Dei experimento didicisse leguntur imperatores Otho et Conradus, apud Ekkehardum, in lib. de casibus S. Galli. Talis denique in Cluniacensi Bene-*

dictus monachus (*Petr. Ven. lib. 1 Mir., cap. 20*), A moris est, se. summa cum intentione atque devotio-
e qui psalterium glossatum semper circumferebat, ne cantabat. Ubi si quid quod non intelligeret offen-
disset, ad glossas statim oculum convertebat. »

CAPUT XX.

De reverentia orationis.

Si cum hominibus potentibus volumus aliqua sug-
gerere, non præsумimus nisi cum humilitate, et
reverentia : quanto magis Domino Deo universorum^a,
cum omni humilitate^b, et puritatis devotione^c sup-
plicandum est? Et non in multiloquio, sed in puritate

^a Flor., omnium sanctorum.

^b Al., cum omni humilitatis; al., cum cordis humi-
litate.

cordis, et compunctione lacrymarum nos exaudiri
sciamus. Et ideo brevis debet esse et pura oratio,
nisi forte ex affectu inspirationis divine gratiæ^d pro-
tendatur. In conventu tamen, omnino brevietur ora-
tio; et facto signo a priore, omnes pariter surgant.

^c Hild. et Hadr., et puritate devotionis.

^d Al. deest gratiæ.

COMMENTARIUS.

Si cum hominibus potentibus volumus aliqua sug-
gerere, etc.] Familiaris quidem comparatio, sed eo ad
persuadendum efficacior, quo familiaris magis ac nota.
Eadem utuntur Tertullianus, in lib. de Orat.; S.
Basilius, in Regul. brevior., interrog. 201; Cassia-
nus, collat. 23, c. 7; Evagrius, in Monachicis, n. 11,
tom. III Monin. 331 Eccl. Græc.; S. Eligius, hom.
9; Haymo Halberstatensis, l. de Varietate, c. 20; Ma-
gister, in Regula, c. 48; Grimaldus, in Regula Soli-
t., c. 31, ubi etiam integrum fere hoc caput de-
scribit.

Quanto magis Domino Deo universorum cum omni
humilitate, et puritatis devotione supplicandum est.]
Cum omni, inquit, humilitate, id est corporis et ani-
mæ, ait Hildemar: addit Bernardus Cassinensis,
et oris; ut: que enim necessaria est, utramque etiam
laudat S. P. Benedictus cap. 7.

Merito autem orare volenti S. Pater virtutem com-
mendat humilitatis, quia Deus respicit in orationem
humilium, et non spernit preces eorum: unde S.
Joannes Climacus (*Grad. 7; vide S. Bern., serm. 25
de Divers.*): « Dum das operam precibus, sta coram
iudice tremebundus, non secus ac reus, ut humili
corporis statu foris, et animi intus, justi iudicis iram
exsinguas: non enim potest animam tanquam viduam
dolerent coram se stantem, et importune, quamvis
ipse infatigabilis, precibus fatigantem spernere. »
Adiit S. Benedictus et puritatis devotione, quam in
cordis simplicitate constituit Bernardus Cass., juxta
illud: *In simplicitate cordis querite illum*. Et certe
« nulla debet esse in oratione duplicitas; non unus
in ore, alter in corde invenitur, » inquit in Regula
Magister (*Cap. 48*), sed pura ad Deum intentio, « ut
qui orat præsentis Christi videatur pedes tenere, »
ut loquitur idem Magister.

Et non in multiloquio.] Idem docet S. Basilus: « Ne
longitudinem verborum protrahas ante eum; quia non
in multiloquio, sed in purissima mente placabitur
Deus. » Et abbas Macarius a fratribus interrogatus quo-
modo esset orandum, respondit (*In admonit. Rusin.
Lib. III de Vit. Pat., n. 207*): « Non sunt necessaria
nobis superflua verba, sed extendere tantum manus,
ac dicere debemus: Deus, quomodo vis, et sicut tibi
placet, ita fiat. Si autem tentat o irruerit, aut impu-
gnatio, dicendum: Deus, auxiliare nobis; ipse enim
scit quæ nobis expediant. » Quin et ipse Christus in
Evangelio, « Orantes, inquit, nolite multum loqui
sicut e. h. n. ci; putant enim quod in multiloquio suo
exaudiantur, nolite ergo assimilari eis. » Quid autem
sit in multiloquio orare, et quid differant multiloquium
et diuturna precatio, erudite admodum docet S. Au-
gustinus his verbis (*Epist. 150*): « Neque enim, ut
sempulli putant, hoc est orare in multiloquio, si diu-

turnus oreter. Aliud est sermo multus, aliud est diu-
turnus affectus: nam et de ipso Domino scriptum
est, quod pernoctaverit in orando, et quod prolixius
oraverit: ubi quid aliud quam nobis præbebat exem-
plum in tempore precatōis opportunus, cum Patre
exauditor æternus? » Et paulo post: « Absit enim
ab oratione nostra multa locutio, sed non desit multa
precatio, si fervens perseverat; nam multum loqui
est in orando rem necessariam superfluis augere ver-
bis: multum enim precari est eum quem precamur
diuturna et pia cordis excitatione pulsare; nam ple-
rumque hoc negotium plus gemitibus quam sermōni-
bus agitur, plus fletu quam affectu. » Et sane, ut præ-
clare docet Hugo de S. Victore (*De modo orandi, cap.
4*): « Homo qui rogatur per narrationem nostram
docetur, ut 332 sciat quid velimus; per supplica-
tionem pulsatur ut annuat quod petimus. Sed in illa
quæ ad Deum fit oratione narratio necessaria non
est, nisi forte homo ad hoc narret ut ipse petitionem
suam melius intelligat; ut et per orationem suam
admonitus quid petat consideret, et per considera-
tionem petitionis suæ exercitatus devotius oreter. »

Sed in puritate cordis.] Quia soli mundo corde Deum
videbunt. « Ut autem eo fervore ac puritate qua de-
bet, emitti possit oratio (ita loquitur Cassianus [*Collat.
9, c. 3*]), hæc sunt omnimodis observanda. Primum,
solicitude rerum carnalium generaliter ab-cin-denda
est. Deinde nullius negotii causare non solum cura,
sed ne memoria quidem penitus admittenda; detrac-
tiones, vaniloquia, seu multiloquia, scurrilitates
quoque similiter amputanda; iræ præ omnibus sive
tristitiæ perturbatio funditus erudenda; concupiscen-
tiæ ac philargyriæ noxius fomes radicitus evellendus:
Et ita his ac similibus vitis extrusis penitus et absce-
sis, quæ hominum quoque possunt patere conspecti-
bus, talique, ut diximus, respurgii emendatione præ-
missa, quæ simplicitatis et innocentiae puritate per-
ficuntur, jacienda sunt primum profunda humilitatis
inconcussa fundamenta, quæ scilicet turrim intratu-
ram cælos valeant sustinere; deinceps superponenda
virtutum spiritualium constructio; ab omni discorsu
atque evagatione lubrica animus inhibendus, ut ita
pausatim ad contemplationem Dei ac spiritualis intuitus
incipiat sublimari. Quidquid enim ante orationis ho-
ram anima nostra conceperit, necesse est ut orantibus
nobis per ingestionem recordationis occurrat. Quam-
obrem quales orantes volumus inveniri, tales nos
ante orationis tempus preparare debemus, etc. »

Et compunctione lacrymarum.] Quid sit compun-
ctio, docetur apud S. Augustinum his verbis (*De
Spiritu et animo, cap. 50*): « Compunctio est quando
ex consideratione malorum suorum cor interno do-
lore tangitur. » Alter liber de modo vivendi incit

opera S. Bernardi (Cap. 10) : Compunctio cordis est humilitas mentis, veniens de recordatione peccati et timore iudicii. Illa compunctio perfecta, quæ pellit a se omnem delectationem carnalium rerum, et toto studio mentis figit intentionem in contemplatione Dei. » Quibus verbis quasi duo distinguit compunctio generis, quorum unum est in *mœrore pro nostris excessibus*, alterum in *exultatione pro divinis muneribus*, ut loquitur S. Bernardus (Serm. 66 in Cant.) : quæ Grimlaicus in Regula solitariorum (Cap. 30) vocat irriguum superius, et irriguum inferius.

Porro ex S. Gregorio (Lib. XIII Moral., cap. 15) « quatuor sunt qualitates quibus viri iusti anima in compunctione vehementer afficitur : cum aut malorum suorum reminiscitur, considerans ubi fuit ; aut iudiciorum Dei sententiam metuens, et secum quaerens cogitat ubi erit ; aut cum mala vitæ præsentis solerter attendens, mœrens considerat ubi est ; aut cum bona supernæ patriæ contemplatur, quæ quia necdum adipiscitur, lugens conspiciat ubi non est. » Idem videre est in præfatio libro de Modo vivendi, cap. 10, et in Regula solitar., cap. 29. Alias compunctionis causas 333 enarrat Cassianus collat. 9, cap. 26. Vide Petri Damiani opusc. 15, cap. 26.

Et ideo brevis esse debet et pura oratio.] Quantum ad tempus et quantum ad verba, inquit Bernardus Cassin. et Boberius. Idem monet vulgatum Syntagma doctrinæ S. Athanasii ad monachos : « Per diem frequenter ora, et assidue ; attamen sine longa orationis extensione, sine clamore, aut multiloquio inani. » Idque monachorum Ægyptiorum exemplo, qui, ut dicit Cassianus (L. b. II, cap. 10), utilius censebant *breves quidem orationes, sed creberrimas fieri* : de quibus etiam S. Augustinus in epistola ad Probam (Epist. 150) : « Dicuntur fratres in Ægypto crebras quidem habere orationes, sed eas tamen brevissimas, et rapidam quodammodo jaculatas, ne illa vigilantem erecta, quæ oranti plurimum necessaria est, per productiones moras evanescat atque hebetetur intentio ; ac per hoc etiam ipsi satis ostendunt hanc intentionem sicut non est obtundenda, si perdurare non potest, ita si perduraverit, non cito esse rumpendam. »

Quare autem ita brevis delectarentur orationibus, præter eam quam modo protulit S. Augustinus rationem, addit Cassianus (Lib. II, cap. 10), « ut insidiantis diaboli jacula, que infligere nobis tunc præcipue cum oramus insistit, succincta brevitate vitemus. » Et apud eundem abbas Isaac (Collat. IX, cap. 36) : « Frequenter quidem sed breviter est orandum, ne immemorantibus nobis inserere aliquid nostro cordi insidiator possit inimicus. » Duas hujusmodi brevitatis rationes profert Magister, quas illius suppresso nomine hic exscribit Smaragdus (Cap. 48) : « Ideo diximus brevem fieri orationem, ne quis per occasionem proluxæ orationis obdormiat ; aut forte diu jacentes diabolus eis ante oculos diversa ingerat, vel in corde aliud subministret. » Addit S. Hildegardis : « Ne forte psalmodiæ postea insistentes minus ipsi psalmodiæ intendant, cum per præmissam ac prolixam orationem fatigati fuerint. »

Verum ex S. Benedicto non modo brevis, sed etiam pura debet esse oratio. Pura autem illa est quæ Deum ipsum petit, aut aliquid propter Deum, cujusmodi sunt ea quæ recenset S. Bernardus, in sententia 17. Vide ejusdem serm. 107 de diversis.

Nisi forte ex affectu inspirationis divinæ gratiæ protendatur.] Sicut enim non est obtundenda animi intentio, si perdurare non potest ; ita si perseveraverit non est cito rumpenda, ut modo dicebat S. Augustinus : quapropter « tandiu debemus in oratione prostrati jacere, donec Domino juvante cogitationes vanas comprimamus. Si autem videmus nos superari agitationibus, etiam non delectamur in oratione jacere, surgendum est, dicende legendum, aut psallendum, aut operandum est, » inquit Hildegardis.

A Porro S. Benedicto concinit Aelredus in Regula, cap. 14.

In conventu tamen omnino brevietur oratio, et facta signo a priore, omnes pariter surgant.] Hic locus difficilis et obscurus est, quo in explicando non consentiunt auctores 334, quorum proinde opiniones diversas, ut quæ arriserit possit eligi, referre animus est.

In primis Smaragdus S. Benedictum intellexisse videtur de ritu monachorum Ægyptiorum, qui psalmis orationes interponebant, quod vel ex eo maxime patet, quod ad hunc Regulæ textum exponendum, aliud nihil quam ipsa Cassiani verba, quibus ille ritus exprimitur, proferat. Hildegardis, antiquus Regulæ commentator, mentem suam ita explicat : « In conventu omnino brevietur oratio ; non enim dicit de illa oratione, quam presbyter dicit, vel capitulo ; sed de oratione uniuscujusque, qua in conventu unusquisque monachus orat ; nam statutum est quanta capitula debet presbyter dicere, vel orationem in conventu. » Postea vero explicans sequentia verba, et facta signo a priore omnes pariter surgant, duas refert sententias : « Sum enim, inquit, qui intelligunt illud signum esse cum dicit presbyter per omnia sæcula sæculorum, quatenus tu surgens respondeas amen, sive sit in te inspiratio divina, qua possis diutius orare, sive non... Iterum sunt alii, qui istud signum, ad quod præcipit Regula esse surgendum, intelligunt istud signum esse ultimum, quod tangitur ad vigiliam, ad matutinum, ad primam, ad tertiam, sextam, nonam, vesperum atque completorium ; quatenus, cum tactum fuerit, paratus sit monachus stans in choro ad respondendum dicto Deo, in adiutorium meum intende, Domine ad adjuvandum me festina. » Moris quippe fuit in ordine nostro, ut inter divini officii signa fratres orando circumirent altaria, quod ad vigiliam nocturnam maxime præstabant, uti ostendimus in l. I de Antiq. mon. Ritibus, c. 1, ac de illa oratione sanctæ Regulæ textum illi capiebant. Etiam sensu Bernardus Cass. et Richardus de S. Angelo intellexisse videntur, uti et S. Hildegardis, quæ hunc in locum sic scribit : « Quoniam ante singulas horas canonicas orationem dici admonebat, quia cum in sequentibus jubeat quod hospiti pacis osculum non prius offeratur nisi oratione præmissa ; multo magis cum omnipotens Deus salutandus esse oratio præmittenda est, et brevis, ne forte psalmodiæ minus intendant, cum per præmissam et prolixam orationem fuerint fatigati. » His accedit Theobaldus Art. idus Cælestinus, in sua expositione Gallica Regulam sic reddens : *L'Oraison qui est faite au convent, c'est à dire depuis que après le son de la cloche les frères sont assemblés en l'église pour accomplir le divin service, soit du tout abregié, sans avoir regard à l'affection dévote d'aucuns particuliers, qui se doit rendre commune en la présence de la religieuse communauté.*

Priorem tamen sententiam secutus fuisse videtur Paulus Augustinus a Janus monachus Cassinas, cum, prolato Regulæ textu, Et facta signo a priore omnes pariter surgant, ita infert : « Ergo in ultima parte officii genua flectebant. » Ab hac sententia non multum recedit cardinalis de Turrecremata, S. Benedictum exponens « de oratione uniuscujusque, quam unusquisque apud se orat cum toto conventu, sicut in fine officii religiosi prostrati, aut inclinati soliti sunt facere orationem 335 aliquam usque ad signum quod sit a prælato ; » cujus sententiæ astipulatur Matthias Lambertus, in Gallico commentario ; eaque Hildegardis magis arrisit.

Nicolaus Bravus ex utraque expositione « integrat unam, quæ tam de principio, quam de fine horarum intelligat Regulam, » hoc est de oratione quæ præmitti solet officio, et de ea quæ illud sequitur. Et certe præmissam fuisse orationem, eamque completo officio repetitam, vero simile est : an vero de ea oratione hic loquatur S. P. Benedictus non ita uquet.

Alter Nicolaus, de Fractura dictus, mentem suam non satis explicat, cum ait Regulam non esse intelligendam de psalmodia, aut de aliis quæ ad divina officia sunt ordinata, et sed de oratione, qua orat unusquisque in conventu. »

Petrus Boherius in primo comment. diversorum relatis sententiis, in eam propendit quæ S. Benedictum intelligit de brevi et secreta oratione, quæ præmitti solebat horis canonicis : at vero in secundo commentario mentem suam clarius exprimens ita discurret : « Intelligo siquidem hunc textum de communi oratione, quæ inter psalmos intercidit more Patrum Ægypti, Thebaidis, et Palæstinæ provinciarum. Ilas, inquit, orationes hoc modo incipiunt, atque consumantur, ut finito psalmo non statim ad curvationem genuum corruant, sed antequam flectant genua paulisper orant, et stantes in supplicatione majorem temporis partem expendant ; itaque post hoc puncto brevissimo projicientes se humi, velut adorantes tantum divinam clementiam, summa velocitate consurgunt, ac rursus erecti expansis manibus, eodem modo quo prius stantes oraverant, suis precibus immorantur : humi namque diutius procumbentes non se solum cogitationibus, aiunt, verum etiam somno gravius impugnari. Et de illa nimirum oratione etiam hunc textum intelligo, quæ fit in horis diurnis non utique inter psalmos, sed post *Kyrie eleison*, quæ missæ aliter nuncupantur. » Hæcienus Boherius ex quibus sententia S. Benedictus ad nocturnas vigilia et laudes orationes psalmis Ægyptiorum monachorum more interposuerit ; quas ad horas diurnas in finem officii rejecerit, uti jam supra vidimus, de qua oratione S. P. Benedictum hic fuisse locutum existimat.

Eandem sententiam amplectitur Menardus noster, probatque his duobus argumentis : 1° quod S. P. Benedictus veterum monachorum instituta ut plurimum secutus sit, maxime quæ a Cassiano descripta sunt, quorum aliqua aut penitus tacuit, aut velut obiter tetigit, tanquam omnibus magis nota, qualis est ille Ægyptiorum monachorum ritus, quem commendat S. Athanasius in lib. de Virginitate : « Ad quemlibet psalmum preces et genuum flexio cum lacrymis addatur. » Et S. Pachomius, in Regul. art. 126 : « Per domos singulas vespere sex orationes psalmosque complete. » 2° Quod idem ritus aliis etiam monachis communis extiterit, utpote quem præscribunt S. Isidorus in Regulæ c. 7, S. Fructuosus in Regulæ c. 3, Magister in Regulæ c. 35, quæ quidem 336 Regulæ magna ex parte ex Benedictina collatæ fuerunt. His adjiendum est S. Columbanii Pœnitentiale, in quo inter alia hæc præscribuntur : « In communi autem omnes fratres omnibus noctibus in tempore orationum in fine omnium psalmorum, genua in oratione, si non infirmitas obfuerit, flectere æquo animo debent, sub silentio dicentes, *Deus, in adjutorium meum intende, Domine, ad adjuvandum me festina*; quem versiculum postquam ter in oratione decantaverint, æqualiter a flexione orationis surgant. » 3° Addere posset quod in antiquis Psalteriis inss. in fine singulorum psalmorum habentur etiam orationes descriptæ. Exstat hujusmodi Psalterium in nostro Parisiensi S. Germani monasterio : tale etiam erat quod Molisimo Cistercium detulit S. Robertus, servaturque hactenus in monasterio Cisterciensi.

4° Quod narrat S. Gregorius papa (*Lib. II Dialog. cap. 4*) de negligenti illo monacho, quem castigavit S. Benedictus, qui quotidie cum constituta hora expleta psalmodia sese fratres in orationem dedisset, exibat ab opere Dei, forasque vagabatur. Hic enim locus non potest intelligi de integro opere Dei, ut vult Hæftenus, nam expleto opere Dei omnes cum summo silentio egredi oratorio jubentur infra c. 52. Sed aut de singulis psalmis quibus subjungebatur oratio, ut ad nocturnos et laudes, aut de omnibus quidem psalmis in quorum fine S. Benedictus orationes rejecerit, quæ totum officium terminarent, quo tempore frater ille negligens exire solebat. Et certe huic vitio videntur obnoxii fuisse olim aliqui monachi, cui mæderi voluerit Regula secunda SS. Patrum, decernens (*Cap. 6*). « ut tempore quo missæ fiunt, sive die, sive nocte, quando diutius ad orationem standum est, non deficient, vel superfluo foras recedant. » Idem habet Regula S. Macarii c. 15, et Regula S. Pachomii (*Art. 11 in cod. Regul.*) : « Quando in collecta orant fratres, nemo egredietur absque jussione majorum. » Sed hujusmodi leges non magni pendebat negligens ille monachus, S. Mederici abbatis discipulus (*In ejus Vita, n. 7, sæc. III Bened., part. 1*), qui et statim ut synaxeos oratio consueta finienda esset, et antequam genua flecteret, ab ecclesia exiret ; et cujus ille morbum pane benedicto sanavit.

Denique Benedictus Hæftenus (*Catechism. monast., part. 1, disq. 6, § 2*) hunc locum intelligit de oratione mentali et secreta, quæ expleto opere Dei fit in conventu, nixus maxime S. Gregorii testimonio, quod modo retulimus, et explicavimus ; camque una hora integra perdurasse existimat in suo ad Vitam S. Benedicti commentario, c. 4, quod an sit orationem breviare, judicare quilibet potest. Ejus sententia hoc argumento stabiliri potest, quod S. Benedictus superiori capite egisse videatur de toto officio divino, hic vero de oratione, quæ non in multiloquio, sed in compunctione lacrymarum peragitur. Quamvis ipse alibi aliter censuisse videatur : nam referens varia divini officii nomina, et dicitur, inquit (*Lib. I, tract. 2, disq. 1*), divinum officium *conventus*, quod nimirum ad illud fratres conveniant. . . Et hoc modo intelligendum crediderim S. Benedictum, cum ait : In conventu tamen omnino brevietur oratio. » Quæ res adversus Menardi sententiam, cui favet Smaragdus, profert, non magni videntur momenti, et facili negotio resolvi queunt.

337 Cæterum non est hic prætereundum quod notat Hildebrandus, nimirum in eo quod dicitur, *In conventu autem omnino brevietur oratio* satis ostendi, aliis temporibus esse monachis orandum pro sua cuique devotione, brevius aut prolixius, prout Deus dederit ; quod cum negligerent monachi, statuta fuerunt in singulis congregationibus tempora quibus omnes fratres orationi vacarent : unde Boherius : « Puto, inquit, ad relevandum nostri magistri intellectum, introductam inde illam trinam orationem, quæ in pavimento chori positæ terræ genibus ante inceptions horæ nocturnæ, ac primæ, ac post finem completorii in certis Galliæ monasteriis celebratur, quæ communiter trium *Pater noster* celestis terminatur. » Quæ ex Benedicti Anianensis instituto processisse patet ex eius Vita, n. 52.

CAPUT XXI.

De decanis monasterii.

Si major fuerit congregatio, eligantur de ipsis fratres honi testimonii et sanctæ conversationis, et

constituantur decani : qui sollicitudinem gerant super decanias suas in omnibus, secundum mandata Dei

^a Al., est.

^b Oxon., Conc., Hild., *fratribus*.

et præcepta abbatis sui. Qui decani tales eligantur in quibus securus abbas partiat^a onera sua. Et non eligantur per ordinem, sed secundum vitæ meritum et sapientiæ doctrinam. Quique decani si ex eis aliqua forte quis inflatus superbia repertus fuerit

^a Conc., Flor., Lyr., Comp., partiat.

reprehensibilis, correptus semel, et iterum, et tertio, si emendare noluerit, dejiciatur; et alter in loco ejus, qui dignus est, subrogetur^b. Et de præposito eadem constituimus.

^b Oxon., Sabin. cum aliis sex mss., succedat.

COMMENTARIUS.

Ea est virorum prudentissimorum agendi ratio, ut in rebus duris et arduis propriis diffidant viribus, et oneris quod sibi portandum incumbit, saltem partem aliquam in alienos deponant humeros: quapropter cum ars artium sit regimen animarum, nihilque tam arduum ac difficile existat quam multorum servire moribus; præpositum in **338** monasterio, aliosque, ubi fratrum major est numerus, decanos S. P. Benedictus una cum abbate eligi curavit, quibus ille securus onera partiretur, ut ab iis adjutus, et ipse æquo animo implet officium sibi commissum. Horum de nomine primum, deinde Regulæ textum exponendo de munis agendum.

Itaque decani vocabulum nomen est militiæ, a castris in claustra translatum; nam « erant decani decem militibus præpositi, qui nunc caput contubernii vocantur, » inquit Vegetius (*De Re milit. cap. 8*); unde S. Isidorus (*Lib. III Orig. c. 3*): « Et decani eo quod decem militibus præficiantur. » In monasteriis vero decanus dicebatur qui novem monachis decimus præseset, ut docet S. Hieronymus (*Epist. 22*); vel potius qui esset denis præpositus, ut habet S. Augustinus (*Lib. I de Mor. Eccl. c. 31*), et maxime junioribus, ut colligitur ex hoc Cassiani loco: « Alii traditur seniori, qui decem junioribus præest; quos sibi creditos ab abbate instituit pariter et gubernat secundum illud quod ordinatum in Exodo legitur per Moysen. » Et hac forte ratione Guido Juvenalis in Gallica versione Regulæ S. Benedicti hujus capituli titulum ita reddidit: *Des maîtres des novices ou des maîtres des mœurs*. Idem etiam vocabulum translatum est ad judicia; nam decanus est iudex, ut ostendit Menardus ex l. II Leg. Visigoth., tit. I, l. 26. Decani quoque in Ecclesia dicebantur qui sepelebant defunctorum corpora, ut probat idem Menardus ex Justiniani novell. 43 et 59. Inter canonicorum dignitates etiam celebre est nomen decani, qui totius est capituli caput. Apud Cluniacenses etiam decani dicebantur majoris prioris suffraganei in temporalibus, qui erant villarum provisores, de quibus Udalricus l. III, c. 5.

An vero decanorum officium prout hic a S. P. Benedicto instituitur, viguitque apud antiquos, diu remanserit in nostro ordine, omnino nos latet. De illis quidem est articulus 11 libelli supplicis monachorum Fuldensium ad Carolum imperatorem, item concilii Aquisgr. can. 55 et 56, at vero nulla eorum mentio in Concordia Danstani, Statutis Lanfranci, aut Cluniacensis monasterii Consuetudinibus, quæ agunt tantum de abbate, priore majore, decanis villarum provisores, priore claustrali, circatoribus, et puerorum magistris. In ordine etiam Cisterciensi decani nomen inauditum fuit, inquit Joannes Craesbeeck; officium tamen quod in priore conventuali residere videtur non inusitatum. Apud Cassinenses olim unus duntaxat post abbatem erat decanus: et post hunc vicedecanus, ut scribit Nicolaus de Fractura; sed cum Coelestinus papa V suos in Cassinensi monasterio introduxisset, « mutavit nomen decani, qui post ipsorum adventum vocatus est prior, » inquit Richardus a Paulo Augustino a Janua citatus ad Regulæ c. 55. Et certe in Fossatensi S. Mauri monasterio priores etiam appellabantur decani, ut patet ex lib. Mirac. S. Baboleni abbatis c. 5 (*Sæc. II Bened., p. 595*), ubi

canus appellatur. Sed hæ proprie non erant decani prout a S. P. Benedicto ordinati sunt, quos tandem restituerunt Cassinenses edito hoc **339** statuto (*Declar. Cass. ad cap. 21*): « In unoquoque monasterio pro denis quibusque monachis unus tantum constituatur decanus, ut eorum numerus recte sit nomini competens. » In novis tamen Declarationibus non pro denis, sed pro quinque quibusve monachis professis viventibus unum constituent decanum, ita tamen ut ipsi decani numerum 500 non excedant, sicuti præscribitur in brevi Pauli V dato die 21 Martii anno 1608. Notat insuper Hæftenus (*Lib. III, tract. 6, disq. 4*) pro decanorum nomine alia subintroduta vocabula; nam « apud alios usus obtinuit ut decani dicantur priores ordinis. Primus dicitur absolute prior, secundus subprior, alii deinceps priores, prior tertius, prior quartus. » Et certe in antiqua versione Gallica Regulæ S. Benedicti, quæ est monasterii S. Petri de Conchis, principium hujus capituli ita vertitur: *Se il est en monstier grant congregation de moines, soient esleux aucun d'eulx, qui soient de bonne conscience et de sainte conversation, et soient establis doyens, c'est à dire prieurs*. Hos Regula Magistri, cap. 11, vocat præpositos; S. Benedictus, sequenti cap. 22, seniores.

[*Si major congregatio fuerit.*] Quid sit major congregatio diximus cap. 17.

[*Eligantur.*] Ab abbate simul et conventu, inquit Boherius; quia cum per decanos ordinetur omnis utilitas monasterii, eorum electio inter præcipua, quæ cum agenda occurrunt, teneatur abbas omnem convocare congregationem, censenda est. Vel potius a solo abbate, ad quem pertinet omnis ordinatio sui monasterii, qui cum possit eligere per se præpositum; multo magis decanum. Et plane si in decanorum electione fratrum teneretur assensum requirere, tales aliquando eligerentur, quibus non confidens, nec secure partiretur onera sua.

Eligebantur autem decani uti et præpositi, non ad vitam, sed ad tempus solum, ut patet ex Vita S. Liobæ, c. 3, ubi de monasterio S. Tettæ (*Sæc. III Bened., part. II*): « Erat in illo virginum monasterio sanctimonialis quædam propter disciplinæ studium, et arctioris vitæ observantiam, qua cæteris præesse videbatur, sæpe præposita ordinata, frequenter autem decana ex more constituta, etc. » Postea tamen in conc. Aquisgr. statutum est (*Can. 56*) « ut præpositus, decanus, cellerarius de eorum ministerio nisi causa utilitatis, aut necessitatis non removeantur. » Quibus tamen verbis non tam perpetuitatem in officiis stabiliri, quam nimis facilem mobilitatem amoveri existimo. Vide Innoc. III Constitut., cap. *Cum ad monasterium*.

[*De ipsis.*] Fratribus scilicet, in quo « manifestat, inquit Hildemarus, quia non debet esse aliunde. » Validam tamen fore electionem, si de alieno fieret monasterio, censet Richardus de S. Angelo, quamquam non expedit.

[*Frates boni testimonii.*] Quod « locum habet quando illi debent eligi, qui non sunt de gremio, inquit præfatus Richardus, quia non sunt eligendi, nisi eos reddat notos laudabile testimonium. »

340 *Et sanctæ conversationis.*] Quod « locum habet, addit idem Richardus, quando eliguntur illi de gremio, quia ex transacta vita sua possumus scire

Alter Nicolaus, de Fractura dictus, mentem suam A
non satis explicat, cum ait Regulam non esse intelligendam de psalmodia, aut de aliis quæ ad divina officia sunt ordinata, et sed de oratione, qua orat unusquisque in conventu. »

Petrus Boherius in primo comment. diversorum relatis sententiis, in eam propendit quæ S. Benedictum intelligit de brevi et secreta oratione, quæ præmitti solebat horis canonicis : at vero in secundo commentario mentem suam clarius exprimens ita discurret : « Intelligo siquidem hunc textum de communi oratione, quæ inter psalmos intercidit more Patrum Ægypti, Thebaidis, et Palæstinæ provinciarum. Has, inquit, orationes hoc modo incipiunt, atque consummant, ut finito psalmo non statim ad curvationem genuum corruant, sed antequam flectant genua paulisper orant, et stantes in supplicatione majorem temporis partem expendunt ; itaque post hoc puncto brevissimo projicientes se humi, velut adorantes tantum divinam clementiam, summa velocitate consurgunt, ac rursus erecti expansis manibus, eodem modo quo prius stantes oraverant, suis precibus immorantur : humi namque diutius procumbentes non se solum cogitationibus, aiunt, verum etiam somno gravius impugnari. Et de illa nimirum oratione etiam hunc textum intelligo, quæ sit in horis diurnis non utique inter psalmos, sed post *Kyrie eleison*, quæ missæ aliter nuncupantur. » Hactenus Boherius ex cujus sententia S. Benedictus ad nocturnas vigilia, et laudes orationes psalmis Ægyptiorum monachorum more interposuerit ; quas ad horas diurnas in finem officii rejecerit, uti jam supra vidimus, de qua oratione S. P. Benedictum hic fuisse locutum existimat.

Eandem sententiam amplectitur Menardus noster, probatque his duobus argumentis : 1° quod S. P. Benedictus veterum monachorum instituta ut plurimum secutus sit, maxime quæ a Cassiano descripta sunt, quorum aliqua aut penitus tacuit, aut velut obiter tetigit, tanquam omnibus magis nota, qualis est ille Ægyptiorum monachorum ritus, quem commendat S. Athanasius in lib. de Virginitate : « Ad quemlibet psalmum preces et genuum flexio cum lacrymis addatur. » Et S. Pachomius, in Regul. art. 126 : « Per domos singulas vespere sex orationes psalmosque complete. » 2° Quod idem ritus aliis etiam monachis communis extiterit, utpote quem præscribunt S. Isidorus in Regulæ c. 7, S. Fructuosus in Regulæ c. 3, Magister in Regulæ c. 33, quæ quidem **336** Regulæ magna ex parte ex Benedictina collatæ fuerunt. His adjiciendum est S. Columbanii Pœnitentiale, in quo inter alia hæc præscribuntur : « In communi autem omnes fratres omnibus noctibus in tempore orationum in fine omnium psalmodiarum, genua in oratione, si non infirmitas obfuerit, flectere æquo animo debent, sub silentio dicentes, *Deus, in adjutorium meum intende, Domine, ad adjuvandum me festina* ; quem versiculum postquam ter in oratione decantaverint, æqualiter a flexione orationis surgant. » 3° Addere posset quod in antiquis Psalteriis miss. in fine singulorum psalmodiarum habentur etiam orationes descriptæ. Exstat hujusmodi Psalterium in nostro Parisiensi S. Germani monasterio : tale etiam erat quod Molisimo Cistercium detulit S. Robertus, servaturque hactenus in monasterio Cisterciensi.

4° Quod narrat S. Gregorius papa (*Lib. II Dialog, cap. 4*) de negligenti illo monacho, quem castigavit S. Benedictus, qui quotidie cum constituta hora completa psalmodia sese fratres in orationem dedissent, exibat ab opere Dei, forasque vagabatur. Hic enim locus non potest intelligi de integro opere Dei, ut vult Hæftenus, nam expleto opere Dei omnes cum summo silentio egredi oratorio jubentur infra c. 52. Sed aut de singulis psalmis quibus subjungebatur oratio, ut ad nocturnos et laudes, aut de omnibus quidem psalmis in quorum fine S. Benedictus orationes rejecerit, quæ totum officium terminarent, quo tempore frater ille negligens exire solebat. Et certe huic vitio videntur obnoxii fuisse olim aliqui monachi, cui mereri voluerit Regula secunda SS. Patrum, decernens (*Cap. 6*), « ut tempore quo missæ fiunt, sive die, sive nocte, quando diutius ad orationem standum est, non deficient, vel superfluo foras recedant. » Idem habet Regula S. Macarii c. 15, et Regula S. Pachomii (*Art. 11 in cod. Regul.*) : « Quando in collecta orant fratres, nemo egredietur absque jussione majorum. » Sed hujusmodi leges non magni pendebat negligens ille monachus, S. Mederici abbatis discipulus (*In ejus Vita, n. 7, sæc. III Bened., part. 1*), qui « statim ut synaxeos oratio consueta finienda esset, et antequam genua flecteret, ab ecclesia exiret ; » cujus ille morbum pane benedictio sanavit.

Denique Benedictus Hæftenus (*Catechism. monast. part. 1, disq. 6, § 2*) hunc locum intelligit de oratione mentali et secreta, quæ expleto opere Dei fieret in conventu, nixus maxime S. Gregorii testimonio, quod modo retulimus, et explicuimus ; eamque unam hora integra perdurasse existimat in suo ad Vitam S. Benedicti commentario, c. 4, quod an sit orationem breviare, judicare quilibet potest. Ejus sententiæ hoc argumento stabiliri potest, quod S. Benedictus superiori capite egisse videatur de toto officio divino, hic vero de oratione, quæ non in multiloquio, sed in compunctione lacrymarum peragitur. Quamvis ipse alibi aliter censuisse videatur : nam referens varia divini officii nomina, « dicitur, inquit (*Lib. 1, tract. 2, disq. 1*), divinum officium *conventus*, quod nimirum ad illud fratres conveniant. » Et hoc modo intelligendum crediderim S. Benedictum, cum ait : In conventu tamen omnino brevietur oratio. » Quæ vero adversus Menardi sententiam, cui favet Suaragus, profert, non magis videntur momenti, et facili negotio resolvi queunt.

337 Cæterum non est hic prætereundum quod notat Hildenerus, nimirum in eo quod dicitur, *In conventu autem omnino brevietur oratio* satis ostendi, aliis temporibus esse monachis orandum pro sua cuique devotione, brevius aut prolixius, prout Deus dederit ; quod cum negligenter monachi, statuta fuerunt in singulis congregationibus tempora quibus omnes fratres orationi vacarent : unde Boherius : « Puto, inquit, ad relevandum nostri magistri intellectum, introductam inde illam trinam orationem, quæ in pavimento chori positæ terræ genibus ante inceptionem horæ nocturnæ, ac primæ, ac post finem completorii in certis Gallicæ monasterii celebratur, quæ communiter trium *Pater noster* interstitio terminatur. » Quæ ex Benedicti Anianensis instituto processisse patet ex eius Vita, n. 51.

CAPUT XXI.

De decanis monasterii.

Si major fuerit ^a congregatio, eligantur de ipsis fratres ^b boni testimonii et sanctæ conversationis, et

constituantur decani : qui sollicitudinem gerant super decanias suas ^c in omnibus, secundum mandata Dei

^a Al., est.

^b Oxon., Conc., Hild., fratribus.

Oxon. et Conch. deest suas.

et præcepta abbatis sui. Qui decani tales eligantur A reprehensibilis, correptus semel, et iterum, et tertio, in quibus securus abbas partiatur a onera sua. Et si emendare noluerit, dejiciatur; et alter in loco ejus, non eligantur per ordinem, sed secundum vitæ meritum et sapientiæ doctrinam. Quique decani si ex qui dignus est, subrogetur b. Et de præposito eadem eis aliqua forte quis inflatus superbia repertus fuerit constituimus.

a Conc., Flor., Lyr., Comp., partial.

b Oxon., Sabin. cum aliis sex mss., succedat.

COMMENTARIUS.

Ea est virorum prudentissimorum agendi ratio, ut in rebus duris et arduis propriis diffidant viribus, et oneris quod sibi portantum incumbit, saltem partem aliquam in alienos deponant humeros: quapropter cum ars artium sit regimen animarum, nihilque tam arduum ac difficile existat quam multorum servare moribus; præpositum in 338 monasterio, aliosque, ubi fratrum major est numerus, decanos S. P. Benedictus una cum abbate eligi curavit, quibus ille securus onera partiretur, ut ab eis adjutus, et ipse æquo animo implet officium sibi commissum. Horum de nomine primum, deinde Regulæ textum exponendo de munis agendum.

Itaque decani vocabulum nomen est militiæ, a castris in claustra translatum; nam « erant decani decem militibus præpositi, qui nunc caput contubernii vocantur, » inquit Vegetius (*De Re milit. cap. 8*): unde S. Isidorus (*Lib. II Orig. c. 3*): « Et decani eo quod decem militibus præficiuntur. » In monasteriis vero decanus dicebatur qui novem monachis decimus præses, ut docet S. Hieronymus (*Epist. 23*); vel potius qui esset denis præpositus, ut habet S. Augustinus (*Lib. I de Mor. Eccl. c. 31*), et maxime junioribus, uti colligitur ex hoc Cassiani loco: « Alii traditur seniori, qui decem junioribus præest; quos sibi creditos ab abbate instituit pariter et gubernat secundum illud quod ordinatum in Exodo legitur per Moysen. » Et hac forte ratione Guido Juvenalis in Gallica versione Regulæ S. Benedicti hujus capituli titulum ita reddidit: *Des maîtres des novices ou des maîtres des mœurs*. Idem etiam vocabulum translatum est ad judicia; nam decanus est iudex, ut ostendit Menardus ex l. II Leg. Visigoth., tit. I, l. 26. Decani quoque in Ecclesia dicebantur qui sepelebant defunctorum corpora, ut probat idem Menardus ex Justiniani novell. 43 et 59. Inter canonicorum dignitates etiam celebre est nomen decani, qui totius est capituli caput. Apud Cluniacenses etiam decani dicebantur majoris prioris suffraganei in temporalibus, qui erant villarum provisos, de quibus Udalricus l. III, c. 5.

An vero decanorum officium prout hic a S. P. Benedicto instituitur, viguitque apud antiquos, diu remanserit in nostro ordine, omnino nos latet. De illis quidem est articulus 11 libelli supplicis monachorum Fuldensium ad Carolum imperatorem, item concilii Aquisgr. can. 55 et 56, at vero nulla eorum mentio in Concordia Dunstani, Statutis Lanfranci, aut Cluniacensis monasterii Consuetudinibus, quæ agunt tantum de abbate, priore majore, decanis villarum provisoribus, priore claustrali, circatoribus, et puerorum magistris. In ordine etiam Cisterciensis decani nomen inauditum fuit, inquit Joannes Craesbeeck; officium tamen quod in priore conventuali residere videtur non inusitatum. Apud Cassinenses olim unus duntaxat post abbatem erat decanus: et post hunc vicedecanus, ut scribit Nicolaus de Fractura; sed cum Coelestinus papa V suos in Cassinensi monasterio introduxisset, « mutavit nomen decani, qui post ipsorum adventum vocatus est prior, » inquit Richardus a Paulo Augustino a Janua citatus ad Regulæ c. 55. Et certe in Fossatensi S. Mauri monasterio priores etiam appellabantur decani, ut patet ex lib. Mirac. S. Baboleni abbatis c. 5 (*Sec. II Bened., p. 595*), ubi Robertus ejusdem monasterii modo prior, modo de-

canus appellatur. Sed hæ proprie non erant decani prout a S. P. Benedicto ordinati sunt, quos tandem restituerunt Cassinenses edito hoc 339 statuto (*Declar. Cass. ad cap. 21*): « In unoquoque monasterio pro denis quibusque monachis unus tantum constituatur decanus, ut eorum numerus recte sit nomini competens. » In novis tamen Declarationibus non pro denis, sed pro quinis quibusve monachis professis viventibus unum constituunt decanum, ita tamen ut ipsi decani numerum 500 non excedant, sicuti præscribitur in brevi Pauli V dato die 21 Martii anno 1608. Notat insuper Hæftenus (*Lib. III, tract. 6, disp. 4*) pro decanorum nomine alia subintroduta vocabula; nam « apud alios usus obtinuit ut decani dicantur priores ordinis. Primus dicitur absolute prior, secundus subprior, alii deinceps priores, prior tertius, prior quartus. » Et certe in antiqua versione Gallica Regulæ S. Benedicti, quæ est monasterii S. Petri de Conchis, principium hujus capituli ita vertitur: *Se il est en monstier grant congregation de moines, soient esleux aucun d'eulx, qui soient de bonne conscience et de sainte conversation, et soient establis doyens, c'est à dire prieurs*. Hos Regula Magistri, cap. 11, vocat præpositos; S. Benedictus, sequenti cap. 22, seniores.

Si major congregatio fuerit.] Quid sit major congregatio diximus cap. 17.

Eligantur.] Ab abbate simul et conventu, inquit Boherius; quia cum per decanos ordinetur omnis utilitas monasterii, eorum electio inter præcipua, quæ cum agenda occurrunt, tenetur abbas omnem convocare congregationem, censenda est. Vel potius a solo abbate, ad quem pertinet omnis ordinatio sui monasterii, qui cum possit eligere per se præpositum; multo magis decanum. Et plane si in decanorum electione fratrum teneretur a-sensum requirere, tales aliquando eligerentur, quibus non confidens, nec secure partiretur onera sua.

Eligebantur autem decani uti et præpositi, non ad vitam, sed ad tempus solum, ut patet ex Vita S. Liobæ, c. 3, ubi de monasterio S. Teitæ (*Sæc. III Bened., part. II*): « Erat in illo virginum monasterio sanctimonialis quedam propter disciplinæ studium, et ætioris vitæ observantiam, qua cæteris præesse videbatur, sæpe præposita ordinata, frequenter autem decana ex more constituta, etc. » Postea tamen in conc. Aquisgr. statutum est (*Can. 56*) « ut præpositus, decanus, cellerarius de eorum ministerio nisi causa utilitatis, aut necessitatis non removeantur. » Quibus tamen verbis non tam perpetuitatem in officiis stabiliri, quam nimis facilem mobilitatem amoveri existimo. Vide Innoc. III Constitut., cap. Cum ad monasterium.

De ipsis.] Fratribus scilicet, in quo « manifestat, inquit Hildemarus, quia non debet esse aliunde. » Validam tamen fore electionem, si de alieno fieret monasterio, censei Richardus de S. Angelo, quamquam non expediat.

Fratres boni testimonii.] Quod « locum habet quando illi debent eligi, qui non sunt in gremio, inquit præfatus Richardus, quia non sunt eligendi, nisi eos reddat notos laudabile testimonium. »

340 Et sanctæ conversationis.] Quod « locum habet, addit idem Richardus, quando eliguntur illi de gremio, quia ex transacta vita sua possumus scire

quid de sequenti conversatione præsumamus. » Sed A
sive de gremio, sive aliunde, et boni testimonii et
sanctæ conversationis. Boni autem testimonii Nicolaus de Fractura intelligit *quantum ad actus* : sanctæ
conversationis *quantum ad mores*.

Et constiuantur decani.] Id est ordinentur. Ordina-
tionis vero formulam describit in Regula Magister
his verbis (Cap. 11) : « Convocatis eisdem decem
fratribus ab abbate, præsentem omni congregatione,
in oratorio susceptione virgæ decem illis præponatur
voce abbatis, testimonio Scripturæ dicentis :
Reges eos in virga, id est in timoris vigore. Item dic-
ente Apostolo : *Quid vultis? in virga veniam ad vos
an in charitate?* Nam et Moyses divinæ virgæ virtutis
commissio sibi populo per profundum maris salutis
viam ostendit. » Ubi observare licet antiquum morem
ordinandi decanos per virgæ traditionem; quo modo
etiam ipsi abbates et præpositi omnes atque prælati
ordinabantur, sicuti observat Menardus in Conc.
Regul. c. 28, § 2.

Qui sollicitudinem gerant super decanias suas.] Id
est super decem fratres quibus præponuntur : quam-
vis secundum usum etiam quindecim fratribus unus
decanus præfici possit juxta Hildemarum; imo etiam
paucioribus quam decem, uti observant etiam nunc
Cassinenses. Magister duos decem fratribus præponit
in Regul. cap. 11.

In omnibus.] Non solum quæ placent, sed etiam
quæ propriis repugnant affectibus.

Secundum mandata Dei, et præcepta abbatis sui.] Ne forte exutus se credant ab ejus potestate, a quo
quidquid habent potestatis obtinent; cui semper sub-
jiciuntur, quem in arduis consulere, et ei suæ solli-
citudinis rationem debent reddere. Sicut ergo superius
abbati frenum imposuit, ne quoslibet eligeret
pro nutu, sed fratres boni testimonii; ita hic decanis,
ut non ea quæ liberit agant, sed quæ Deus mandat,
et abbas præcipit. A quo « in rebus novis præceptum
abbatis debet exposcere; in aliis vero quotidianis
sive communibus commissio officii habetur pro præ-
cepto abbatis sive licentia, » inquit Boherius. Sed
jurat hic aliunde hanc decanorum sollicitudinem ex
regulis et SS. Patrum institutis ac scriptis repetere.

Primo itaque secundum Smaragdum : « Decani
sollicitudo et eruditio hæc erit erga unumquemque
quem sibi ab abbate traditum susceperit, ut doceat
eum primitus suas vincere voluntates; in quibus
illum diligenter exercens, illa ei semper de industria
imperet, quæ senserit animo ejus esse contraria;
quia multis experimentis hoc doctum est, nunquam
posse monachum suas concupiscentiis refrænare,
nisi prius per obedientiam mortificare dixerit suas
voluntates. » Ita Smaragdus Cassianum exscribens
(Cap. 12). Simili modo S. Fructuosus : « Decani,
qui super decanias sunt constituti, tantam sollicitu-
dinem gerant super quos delegatos **341** habent fra-
tres, ut nullas proprias faciant voluntates, non lo-
quantur nisi interrogati, suo arbitrio nihil faciant
nisi mandati, alibi non pergant non ordinati, etc. »

Secundo, « cum decem numero fratres sub sua
cura suscipiant, inquit Magister (Cap. 11), hanc eis
debet sollicitudinem exercere, sive in die, sive in nocte,
sive in quovis opere, cum eis ut sint primo præ-
sentes, et cum eis operantes in quovis opere, ut cum
sedent, ambulat, vel stant, diligenti sua observantia,
vel curio intuitu diaboli ab eis debent actus
compescere. »

Tertio, addit Magister (*Ibidem*) : « propter quod
omni hora fratribus præsentem sunt, os eorum et gestum a
peccato custodiant, et diversa in eis vitia vel prava
comescant, id est si audierit præpositus fratrem
non interrogatum loqui, moneat eum dicens : *Quid
agis, frater, quod regula prohibet?* habeto taciturni-
tatem usque ad interrogationem. »

Quarto, decanorum munus erat fluctuantes fra-
tres visitare, consolari, instruere, ut docet S. Hiero-
nymus (*Epist. 22*) : Manebant separati, sed junctis

cellulis usque ad horam nonam : ut institutum erat,
nemo pergebat ad alium, exceptis his decanis quos
diximus, ut si cogitationibus forte quis fluctuaret,
illius consolaretur alloquiis. » Hinc S. Fructuosus
(Cap. 12). « Non celent, inquit, fratres decanis suis
quidquid per singulos dies cogitaverint; decani vero
sint eis quasi rectores et custodes, tanquam pro
ipsis Domino redditori rationem. »

Quinto, incorrigibiles ad abbatem deferant, vel
ad præpositum, qui et ipse eos deferat ad abbatem :
« Decanorum officium, inquit Hildemarum, est so-
lummodo custodire subditos; et si per suam admo-
nitionem non possunt corrigere, tunc debent nuntiare
abbati. » Et S. Fructuosus (Cap. 12) : « Negligentias
cunctorum ipsi prævideant, et emendandi potestatem
habeant, et quod ipsi non valuerint emendare, præ-
posito non morentur accusare; qui et ipsi præpositi
sic hoc distincte et rationabiliter agant, ut abbates
suos nullo modo præsumant inquietare, excepto quod
utrique non valuerint emendare. »

Sexto, mensis edentium fratrum prærant. Ita de-
cernit Magister (Cap. 11) : « Mensæ eorum præsen-
tes sint, ut tacite cum eis et moderate manducent. »
Et Cassianus de Ægyptiis et Tabennensiotis (*Lib. iv,
cap. 17*) : « Tantum silentium ab omnibus exhibetur,
ut cum in unum tanta numerositas fratrum refectio-
nis obtentu con sederit, nullus nec mutire quidem
audeat, præter eum qui decanie suæ præest. »
Quem in locum Alardus Gazæus ita scribit : « Hinc
apparet in uno refectorio fuisse distinctas, et divisas
fratrum decurias sive decanias; et unicuique decania
suam a sedisse et præsedisse decanum aut decurio-
nem; quod et S. Hieronymus indicat ad Eustochium
scribens : *Unaquæque, inquit, decuria cum suo pa-
rente pergit ad mensam, quibus per singulas hebdo-
mas vicissim ministrant.* »

Septimo, vestimenta fratribus providebant : « Vesti-
taria fratrum sub sua cura præpositi continent, »
inquit Magister. Et Cassianus (*Lib. iv, cap. 10*) : « In-
dumenta **342** vicaria præpositus unusquisque suæ
decaniæ subministrat, cum illa quibus vestiti sunt
sorduisse conspexerit. » Vicaria autem hic vocat al-
terna, quæ per vices mutabantur.

Octavo, suorum operibus prærant, ut patet ex S.
Hieronymo (*Epist. 22*) : « Opus diei statutum est,
quod decano redditum fertur ad œconomum. » Et
ex S. Augustino (*Lib. 1 de Mor. Eccl. cap. 51*) :
« Operantur manibus ea quibus et corpus pasci pos-
sit, et a Deo mens impediri non possit, opus autem
suum tradunt eis quos decanos vocant. »

Nono, ad suos nocte decambant : « Lectis eo-
rum, inquit Magister (Cap. 11), lectos præpositi ha-
beant prope, propter aliquam, ut diximus, vitiorum
culpam in eis emendam, et ut reverentius præsentem
majore dormiant. » Et sic capiendum sequenti cap.
22 S. Benedictus : « Deni aut vicini cum senioribus
suis, qui super eos solliciti sint, pascunt. »

Denique Cassinenses declarant (*Declar. Cass. ad c.
21*) ad officium decanorum « pertinere esse sollicitas
quod regularis observantia teneatur in monasterio,
fratrum sibi per prælatum deputatorum confessionibus
audiant, officinas monasterii horis competentibus
visitent, ipsorum fratrum etiam corrigant excessus,
nisi notabiles inveniant prælato reservandos, eis etiam
particulares licentias juxta facultatem eis a prælato
traditam concedant; diligentem insuper curam ha-
beant quod cæremoniarum congregationis, et ordinata
per capitulum, seu prælatum observentur : invigil-
ent ut divinum officium devote dicatur, studeant
communibus fratrum exercitiis, aut capitulo culpa-
rum interesse. »

*Qui decani tales eligantur, in quibus securus abbas
partiatur onera sua.*] Hic tria occurrunt notanda. Pri-
mum, quod ut tales eligantur, quibus abbas securus
partiatur onera sua, sex in eis requirunt Hildemarum,
Bernardus Cassianensis et Boherius, quæ sunt :
« 1° bonum testimonium, et hoc quantum ad affabi-

separatio minorum et permixtio seniorum : quæ omnia consequenter exponenda sunt.

345 *Singuli per singula lecta dormiant.*] Hæc prima est cautela, quam cum S. Benedicto adhibent S. Athanasius : « Dum dormiunt, unusquisque seorsim discumbat, ac suum quisque habeat sticharium ; sacculum scilicet absconditum, ut quando per noctem preces fundendæ, parati promptique sint ; » abbas Isaias : « Ne cuba cum alio sub eodem stragulo ; » S. Aurelianus : « Omnes divisim maneant lectulis ; » S. Ferreolus : « Duo quamlibet proximi et amici propter secretam orationem, quæ melius ad Dominum nullo teste dirigitur, ut an mo et uno lectulo non teneantur... Quisque strati sui, ut supra diximus, erit solus ipse possessor, habens secum meliori commutatione pro dormitorio fratrum Dominum vigilantem ; » S. Isidorus : « Duobus in lecto uno jacere non liceat ; » S. Fructuosus : « Duo in uno lecto non jaceant, nec dormire extra cubile proprium cuiquam licentia patet. Intervallum singulorum lectorum singulis cubitis intercedat, ne dum ad invicem proxima corpora, nutriant libidinis incentiva ; » Magister (Cap. 11) : « Singulos præcipimus non binos per lectum dormire. » Quibus accedit conc. Turonense (Can. 14) : « Ut sinistra existimationis editu amputetur, nullus sacerdotum aut monachorum colligere alium in suo lecto præsumat. » Ex quo mirari subit quæ ratione Regula Cujusdam ad Virgines præscribat (Cap. 14), « Ut binæ et binæ præter infirmas et seniores in lectulis dormiant, » quanquam hujus statuti periculum providisse videatur adjiciens : « Sic tamen ut ad invicem non loquantur, neque ad invicem, id est facie ad faciem respiciant, sed una post aliam quiescens dormiat... ut una ex illis semper senior sit, de cujus religione non dubitetur. Juvenulas vero nullatenus simul quiescere censemus. »

Notat porro hic Bernardus Cassinensis istis S. Benedicti verbis : *Singuli per singula lecta dormiant*, supplendum esse *vel qui scant*, quia perfectus monachus non semper in lecto jacens dormit, sed lacrymis interdum stratum suum rigat, ut Prophetæ ad in-tar nos hortatur S. Ferreolus in Regula c. 33. Et certe sancti nocturnas vigilas orationibus et precibus prævenire solebant, sicut de S. Mauro refert Faustus in ejus Vita, quod aliquando quinquagenos, aliquando centenos psalmos, aliquando psalterium integrum recitaret ante nocturnæ orationis synaxim ; et Gervinus abbas Centulensis piissimus (Chron. Centul. l. iv, c. 26), ubi somni parum percepisset, de grabato sese excutiens, domum orationis intrabat, omnes aras orando, gemendo, genuaque flectendo circumibat ; atque ut vigiliarum horam advenire sentiret, ne ab æditibus aut janitoribus observaretur, lectum ullo sine strepitu repetebat.

Lectisternia.] Quid sint lectisternia non consentiunt Regule commentatores. Hildemar : « Sternia, inquit, duobus modis dicuntur ; id est domus ubi lecti sternuntur, seu etiam locus ubi unus lectus stratus existit. » Similiter Smaragdus : « Lectisteruia dicuntur ubi homines jacere sedereque consueverunt. » Ita etiam Nicolaus de Fractura : « Lectisternia, id est loca in quibus jacere solent monachi ; » et cardinalis d. Turrecremata : « Lectisternia autem, id est loca vel locellos **346** in quibus lecti sternendi sunt. » Quibus consentit Bernardus Cassinensis ita scribens : « De hoc vocabulo, lectisternia, dicunt quidam quod idem est quod lectus stratus, hoc est lectus cum suo stramento ; alii dicunt lectisternium esse domum in qua lecti sternuntur ; sed rei veritas est quod lectisternia sunt loca in quibus sedere et jacere solemus : nam regulariter monachus et lectum in quo quiescat, et lectulum in quo sedendo legit habere debet. » Bernardum in primo comment. exscribit Boherius ; in secundo vero : « Lectisternia, inquit, id est lecturum stramenta, » de quibus c. 55, ad quod remittit : « Stramenta lectorum matta, sagguu, lana, et capitale. » Denique Richardus de

S. Angelo : « Lectisternia, id est ordines, seu ordinationes lectorum. » Ad quem accedit Theobaldus Artaldus hunc locum Gallice ita reddens : *Ils doivent avoir et garder les lieux et situations de leurs couches.*

Ex his omnibus sententiis duæ omnino videntur probabiles. Prima, quam refert Bernardus Cassinensis, qua lectisternia dicuntur lecti strati, seu lecti cum suo stramento. Eam sequitur Menardus hunc in locum ita scribens : « Lectisternia sunt lecti. Sidonius epist. 15, l. 4 : *Epulum multiplex et capaciissima lectisternia para.* Acta S. Findani, c. 4 : *Pro lectisterniis lapides velatos inter fratres pausans occulte corpori supposuit.* » Concinit antiqua versio Gallicæ Regule S. Benedicti : *Les lits soient appareillés comme ils appartiennent à leur conversation ;* et versio Guidonis : *Et aient les couches garnies de ce qu'il faut selon la manière de leur conversation ;* aliæque plures expositiones Gallicæ. Secunda est quam tradidit in secundo comment. Boherius, ubi lectisternia interpretatur *lectorum stramenta* ; quo sensu eam vocem aliquando usurpat S. Gregorius : « Ancillis Dei, quas vos græcè lingua monastrias dicitis, lectisternia emere disposui ; quia in lectis suis gravi nuditate in hujus hiemis vehementissimo frigore laborant. » Et alibi ad Joannem abbatem de monte Sina scribens (Lib. xii, ep. 16) : « Cognovimus lectos vel lectisternia in Gerontocomio, quod illic ab Isauro constructum est, deesse ; propterea misimus lanas 15, rachanas 30, lectos 15. » Atque ita Joannes de Prezis, abbas S. Germani a Pratis, hunc Regule locum Gallice reddidit : *Et doivent prendre tels draps, et telles couvertures comme l'abbé établit.* Utraque expositio proba est et probanda ; sed rejicienda videtur utraque Hildemari interpretatio, Smaragdi, Bernardi Cassinensis, Nicolai, et cardinalis Turrecrematæ : nam S. Benedictus nec domum in qua multi sternuntur lecti singulis monachis conceit ; nec singulis inguas domos, in qua unus lectus sternant induget ; sed omnes uno vult dormire in dormitorio.

Pro modo conversationis.] Obscura locutio, quam diversimode reddunt commentatores. Hildemar pro modo conversationis intelligit : *Secundum qualitatem vitæ uniuscujusque* ; quod clarius exposuit Bernardus Cassinensis : *Secundum illum modum in quo ipsi conversantur in monasterio bene vel male, tep de vel ferventer.* Et in hoc secundum adversus insidias inimici cautelam constituit, ut nimirum malis boni tepidis ferventiores vicini dormiant, ut horum exemplo illi eruditi a **347** meliorem frugem se transferant. In eandem sententiam abt Nicolaus de Fractura : cui Boherius in primo comm. aliam a tigit, ut pro modo conversationis idem sit ac *secundum qualitatem loci in quo conversantur* ; quia revera in frigidis regionibus pluribus, in calidis paucioribus indiget stramentis. Turrecremata pro modo conversationis explicat pro modo vitæ, antiqui a iis, debilitatis, aut necessitatis, seu alterius causæ : quæ omnes expositiones bonæ videntur et legitime ; sed his non cedit ea quam profert Joannes Cræsbreck, qua lectisternia pro modo conversationis intelligit, *quæ conversationi et instituto monachorum conveniunt* : id quod quedam versio Gallica reddit, *à la monastrique* ; et altera, *conformément à leur profession* ; ac prout cum monasticum institutum omnes carnis illecebras abiecit, vitæ austeritatem prædicet : « Lectisternia monachorum, inquit, esse debent non molia, non pretiosa, quæ sensibus blandiuntur, carnem delectant, allicunt, et ad longos iteratosque somnos invitant, sed dura et vilia, quæ naturæ quidem et necessitati sufficiunt, carnem domant, lascivire prohibent. » Et certe tales fuisse veterum monachorum lectos exploratum habent qui vel minimam rerum asceticarum notitiam consecuti sunt. Notat porro Gazæus (Comm. in Cass. coll. 1, cap. 2) viros olim religiosos : 1° aut in cuba solitos ; 2° aut in stratis junceis ; 3° aut in ciliciis : quos tres dormiendi modos videre est in una S. Antonii Vita, qui, ut scribit S. Athanasius,

« quieti membra concedens, junco contexto atque a
 cilicio utebatur; nonnunquam etiam supra nudam
 humum jacebat. » De S. Hilarione etiam refert
 S. Hieronymus (*In ejus Vita*), quod « super nudam
 humum statumque junceum usque ad mortem cubi-
 tavit. » Et de seipso S. doctor (*Epist. 22*): « Si
 quando repugnans somnus imminens oppressisset,
 nuda humo vix ossa hærentia collidebam. » Denique
 de S. Martino ita canit S. Paulinus (*Lib. 1v*):

At si quando brevi cessissent lumina somno,
 Nuda humus ad tenuem sat erat subjecta soporem.

Plurima hujusmodi exempla offendes in actis san-
 ctorum et maxime nostrorum, ut in Vita S. Mauri
 auctore Fausto, n. 8; S. Placidi auctore Gordiano,
 n. 5; S. Marculfi, n. 13; S. Paterni, S. Samsonis,
 S. Radegundis auctore Fortunato, n. 22; S. Severi,
 n. 13; et S. Fidoli, n. 10, sæc. 1 Bened.; S. Bavo-
 nia, n. 11; S. Vandregesili, n. 8; S. Tilonis, n. 8,
 sæc. 11, et aliorum prope infinitorum. Atque ita sua-
 det Syntagma doctrinæ S. Athanasii ad monachos et
 clericos: « Te monachum, te sacerdotem adhortor
 humi ut dormias, si vales. » Vide infra, c. 55.

Si potest fieri omnes in uno loco dormiant.] Juxta
 veterum monachorum morem, quem in omnibus
 parte eorum regulis advertere licet. Ita Regula S.
 Posthumii ab angelo tradita, quæ refertur in ejus
 Vita, c. 8 (*Lib. 1 de Vit. Pat.*): « Procul ab invicem
 contextas vites sternite, cum ad dormiendum sece-
 ditis: interstitium unius habeatur cubitus, nedum ad
 invicem proximant corpora, nutriantur libidinis in-
 centiva. » S. Cæsarius Arelatensis episcopus (*Regul.
 ad Virg.*, c. 7): « Nulli liceat semotiam eligere mansio-
 nionem, nec habeat cubiculum, aut armariolum, aut
 aliquid hujusmodi, 348 quod peculiarius claudi
 possit; sed omnes divisim lectulis in una maneant
 cellula: quæ vero senes sunt et infirmæ, ita illis
 convenit obtemperari vel ordinari, ut non singulæ
 singulas cellas habeant, sed in una recipiantur om-
 nes, ubi et maneant. » S. Aurelianus (*Regul. ad
 Mon. c. 8; ad Virg. c. 6*): « Nulli liceat cellam, aut
 armariolum, aut aliquid hujusmodi, quod peculi-
 rius claudi possit, habere. » S. Ferreolus (*Cap. 16*):
 « Totam congregationem mansio et domus una con-
 elodat. » S. Isidorus (*Cap. 14*): « Fratres omnes, si
 possibile est, in uno conclavi commorari decet. Quod
 si difficile fuerit, certe vel decem, quibus unus est
 præponendus decanus quasi rector et custos. »
 S. Fructuosus (*Cap. 17*): « Intervallum singulorum
 lectulorum singulis cubitus incedat, ne dum ad
 invicem proximant corpora, nutriantur libidinis in-
 centiva. » Magister (*Cap. 29*): « In uno atrio, vel in tri-
 clinio lecta in ordine circuitu ordinent; in quo cir-
 cuitu lectum abbas in medio habeat, ut omnem taciturni-
 tatem vel reverentiam in circuitu considerans,
 omnium ovium suarum gregem intra unum ovile
 collectum quasi diligens vel sollicitus pastor atten-
 dat. » Regula Cujusdam ad Virgines (*Cap. 14*): « Om-
 nes, si fieri potest, una domus ad dormiendum cap-
 iat, præter si infirmitas, aut senilis ætas poposcerit,
 aut culpa damnaverit, aut novitas probata non fue-
 rit, ut in cella separentur. »

Idem constat ex concilio Turon. 11 (*Can. 14*): « Nec
 liceat monachis cellulas habere communes, ubi aut
 biui maneant, aut peculiaries reponi possint; sed
 schola labore communi construat, ubi omnes ja-
 ceant, aut abbat, aut præposito gubernante. » Ex
 Justiniani imperatoris novella 5: « Neque enim vo-
 lumus in ullo monasterio sub ditione nostra consti-
 tute, sive plurimorum hominum est, sive paucorum,
 monachos qui ibi sunt divisos ab alterutris esse, et
 propriis habitationibus uti; sed communiter quidem
 eos comedere et sancinus, dormire etiam omnes in
 communi, unoquoque quidem in propria statura ja-
 cente, in domo vero una collocatos; aut si forte non
 sufficit ob multitudinem monachorum domus una,
 in duas forsitan, aut plures, non tamen seorsim et

apud semetipsos; sed in communi testes alterutri
 sint honestatis et castitatis. » Et ex novella 17,
 monachi « neque clam testibus vivant, sed et com-
 munitè cibum capiant, et in communi loco cubent,
 et undique bene compositam persequantur vitam,
 testesque sint invicem mutux honestatis. » Atque ex
 Vita S. Eugendi abbatis Jurensis (*Num. 21, sæc. 1
 Bened.*, p. 575), qui « destructis mansionum sediculis,
 uno cunctos secum xenodochio quiescere fecit. »

Idem postea renovavit anno 1222 concilium Ox-
 niense, edito hoc decreto (*Apud Spelm. tom. II Conc.
 Angl.*): « Provida deliberatione censemus, ut tam
 monachi quam canonici regulares et moniales in uno
 dormitorio pariter dormiant et quiescant, singuli
 personis singulis propriis lectis assignatis. » Et
 Benedictus papa XII: « Omnes monachi, vel si mul-
 titudo non sinit eorum, saltem quando plures ex
 ipsis commode poterunt, in una domo dormiant et
 jaceant, juxta regularia et canonica instituta, non
 per separatas cameras vel per cellas, exceptis his
 quibus in cameris et cellis 349 infirmitati permit-
 tetur propter senectutem, vel invaletudinem corpo-
 rales, vel ex aliis rationabilibus causis. »

Neque vero id solis existit monachis singulare;
 nam et canonicis idem olim præscriptum legimus in
 concilio Turonensi (*Can. 23*): « Canonici et clerici
 civitatum, qui in episcopis conversantur, considera-
 vimus ut in claustris habitantes simul omnes in uno
 dormitorio dormiant, simulque in uno refectorio re-
 ficiantur. » In Meldensi sub Sergio II (*Can. 52*):
 « Canonici in civitate vel monasteriis, sicut consti-
 tutum est, in dormitorio dormiant, et in refectorio
 comedant. » et apud Chrodegangum in Regula Ca-
 nonicorum cap. 13 (*Spicil. tom. I*): « Omnes in
 uno dormiant dormitorio, præter illos quibus epi-
 scopus licentiam dederit. »

Ex dictis hactenus habemus, 1° monachos olim
 uno simul in loco dormisse, quem ideo dormitorio
 appellabant. 2° Ita tamen ut se invicem non tange-
 rent, ut ex Regulis S. Posthumii, et S. Fructuosi
 manifestum est. Et certe divisim dormiebant lectulis.
 3° Nullos nisi forte propter infirmitatem aut necessi-
 tatem extra commune dormitorio pernoctasse:
 qui enim dicit omnes nullum excipit. 4° Ergo nec ab-
 batem, qui in Regula Magistri medius inter fratres
 tanquam pastor inter gregem dormire jubetur; et in
 antiquis consuetudinibus Cluniacensis monasterii
 apud Udalicum (*Lib. III, cap. 1*), « In medio dormi-
 torii est lectus ejus prope murum, sonitum ipse fa-
 cit, quo fratres diluculo ad surgendum excitantur. »
 In Regula etiam S. Aureliani decernitur (*Cap. 35*),
 ut « Sanctus abbas extra congregationem non ma-
 neat. » In Regula S. Isidori (*Cap. 14*): « Abbatem
 cum fratribus pariter in congregatione commorari
 oportet. » Ex concilio quoque Francfordiensi (*Can.
 15*), « Abbas cum suis dormiat monachis secundum
 Regulam S. Benedicti. » Et ex concilio Londoniensi
 anno 1102: « In eadem domo cum suis monachis
 manducet, aut dormiat. » Et certe S. Benedictum in
 turri fratrum dormitorio contigua quiescisse constat
 ex l. 11 Dial. S. Greg. papæ, c. 55. S. Mummolus
 abbas Floriacensis in communi fratrum dormitorio
 recubuisse legitur apud Adrevaldum in hist. Transi.
 S. Benedicti, n. 15, sæc. 11. Idem de Eastervino
 abbate Wirenutensi scribit Beda in Vita S. Benedi-
 cti Biscopi, n. 8.

Causæ hujus institutionis tres assignari possunt,
 ex quibus prima repetitur ex ratione vitæ cœnobiti-
 cæ, quæ nihil singulare permittit, sed omnia vult
 esse communia: unde Justinianus imperator (*Novel.
 133*): « Nullus omnino quidquam habeat proprii,
 sed diu noctuque in communi vivat, et noctes ean-
 dem inter ipsos cum diebus observantiam habeat. »
 Secunda, ut testes alterutri sint honestatis et castitatis,
 ut loquitur idem imperator (*Novel. 5*). Tertia est
 propter furentes demonum insultus, nocturno
 maxime tempore monachis infestorum, et horribili

specie aliquando apparentium; quorum aspectus vix ferre posset solitarius, fratrum societate et precibus destitutus. Quibus forte de causis mansinuculas olim monachorum destruxit S. Eugendus abbas Jurensis, destruique præcepit Justinianus imperator in novella 153, ac novissime Benedictus papa XII in sua Constitutione pro monachis Benedictinis, c. 26; **350** cui paruerunt Anglicani monachi ex statuto capituli anni 1541; Bursfeldenses ex Cærem. dist. 3, c. 29; et Cluniacenses in capitulo ann. 1458, sub Joanne Borbonio celebrati.

Nunc vero per universas fere monachorum congregationes usus invaluit dormitoria plures in cellas dividendi, suamque unicuique monacho assignandi. Idque ad vitandam sæcularium curiositatem, qui non nunquam per nostra pervagantur dormitoria; ut fratres orationi ac spiritali lectioni libetius vacent; variis penitentiarum operibus, quæ oculis hominum fugiunt, sese exercent; tum etiam propter honestatem majoremque silentii ac solitudinis observantiam; sive etiam ut aliquam celestem domus imaginem monasteria referant, sicuti de Carthusianis belle dicebat Petrus Blesensis (*Epist.* 86): « Ad exemplar aliquidem domus illius de qua scriptum est: *In domo Patris mei mansiones multæ sunt; habet unusquisque cellulam et mansinuculam suam, ut contemplationi et orationi liberius vacet.* »

Neque vero ita recens aut nova est isthæc institutio, quasi antiquis monachis non fuerit in usu; nam Ægyptii, teste S. Hieronymo (*Epist.* 22), « manebant separati, sed junctis cellulis: » unde Cassianus (*Lib.* II, cap. 12): « Cum fuerint, inquit, canonicarum orationum functiones ex more finitæ, unusquisque ad suam recurrentes cellulam, quam aut solus, aut cum alio tantum inhabitare permittitur, etc. » Idem institutum imitati sunt in Galliis Lerinenses monachi, ut dicemus ex Eucherii epistolæ ad Hilarium de Laude vite solitariae, ubi inter alias Lerinensis insule laudes hæc scribit: « Hæc nunc habet sanctos senes illos qui divitis cellulis Ægyptios Patres Gallis nostris intulerunt. » Eandem disciplinam arripuisse Aganenses monachos patet ex vetustissimo scriptore vite S. Romani abbatis Jurensis, apud Blandum (28 Feb.), in cujus præfatione, quam Joanni et Armentario monachis Aganensibus inscribit, postquam Joannem præfatum Joanni Baptistæ et evangelicæ comparavit, de Armentario ita subdit: « Alter vero in modum neculitæ aræ dum illic in cœnobio etiam, *claustrum peculiaris cellæ* contentus, mundi turbine impactus irridet. » De Jurensi monasterio constat ex Vita S. Eugendi ejusdem loci abbatis (*Sæc.* 3 *Bened.*), qui « relutato archimandrarum more, utilius omnes univit in medium: destructis namque mansionum ædiculis, uno secum xenodochio quiescere fecit. » Ergo prius ibidem erant mansionum ædiculæ, in quibus quisque manebat, quas ille destruxit. Sed eas postea reparatas fuisse colligimus ex monacho Fontanellensi in Vita S. Vandrethi, qui eo in monasterio agens, « quadam nocte attentissime precibus insisteret divinis auribus offerendis in cella sibi constituta. » Similiter in Elisangiensi a se constructo monasterio « quadam nocte juxta morem elicito obvolutus in cella sua dum ad refocillandum quieti membra dedit, in excessum mentis subito raptus » legitur. De discipulis S. Martini audiendus est Galus in dialogo 3 apud Severum Sulpicium (*Lib.* III de *Vit.* S. Mart.): « Contigua flumini habebamus habitacula. » clarius idem Sulpicius in lib. 1: « Tunc ille (S. Martinus) convocatis fratribus, refert **351** quid diabolus indicasset, sollicitosque esse præcepit per cellulas singulorum quoniam hoc casu fuisset affectus. » In Regula etiam Tarantensis monasterii lego (*Cap.* 7): « Cellularum ædificiorum præter abbatem et præpositum, nisi dato signo, est illicitum introire; quia ipsis tantum conceditur fratrum secreta cognoscere, et qualiter se unusquisque agat occulta inspectione perquirere. »

A S. Gallus oratorium construxisse dicitur (*Walfrid.* in *Vit.* S. Galli, c. 26) « mansinuculis per gyrum dispositis ad commanendum fratribus. » S. Willibrordus « venit ad suum gratia visitandi monasterium, et post orationes et salutationes fraternas, et admonitiones pacificas, circumfusa fratrum habitacula, si quid in illis emendandum fuisset, prius pastor explorare voluit, » inquit Alcuinus in ejus Vita (*Num.* 48). Denique Trithemius de prima Hirsaugiensis monasterii fundatione anno 850 facta, de cellis agens (*Chron. Hirsaugiense*): « Monachorum tabernacula, inquit, per gyrum claustrum disposita, quantum ad consuetudinem istius temporis attingebat, satis pulchra et ordinata fuerunt; quæquam si nostri monachi similibus includerentur cellulis, se mancipatos vinculis et tenebris clamarent. Factum hoc autem priscorum imitatione. » Hujusmodi cellas habent nostra ætate Carthusienses monachi, quibus illi forte non tam ad dormiendum quam ad legendum utebantur. Vide Menardi notas ad Concord. Regul. cap. 53, § 1. Nihil dico de Sinaitis monachis, de quibus S. Nilus (*Hist. cordis SS. Pat. in Sina, c.* 5): « Facimus autem habitationes suas non sibi invicem propinquas, sed satis procul distantes, ut qui viginti et eo amplius stadia absint alius ab alio: » nam hi proprie eremitæ. De Pæthomianis vero illud solum decernitur in Regula ab angelo tradita (*Apud Boll. 14 Maii*): « Facies autem diversas cellulas, et ternos per unam cellulam habitare constituas. » Ceterum variis incommodis quæ ex cellarum separatione nasci possunt, ac periculis satis occurrunt quæ eas novissimis temporibus invenerunt monachicæ congregationes, de quibus vide Hæften. lib. XII, tract. 3, disq. 3, 4 et 5.

B Sin autem multitudo non sinit, deni aut viceni.] Idem habet Regula S. Isidori, c. 14, et Justiniani novella 5. Sed multo plures in Gemmetensi monasterio sub S. Filiberto abbate capiebant dormitoria (*Vita S. Filib.* n. 7, sæc. II *Bened.*): ibi enim « duplex vergens ad austrum ducentorum nonaginta pedum longitudo, quinquaginta in latitudine, eminebat diem quiescendi obtentu. »

C Cum senioribus.] Id est decanis, inquit Richardus de S. Angelo: id quod confirmat Nicolaus Braves ex Regula S. Isidori c. 14.

Qui super eos solliciti sint.] Vigiliis noctis custodientes, ut exponunt Hildemarum Bernardus Cass. et Boherius; quia « cum dicit solliciti sint, inquit Hildemarum, præcipit illos vigilare in dormitorio; quia nemo potest esse sollicitus in nocte, nisi vigilaverit; quia nos cum s. Ilicti esse volumus pro aliqua re, vigilamus. » Cui concinit Justinianus imperator (*Novel.* 153): « Neque enim semper omnes dormiunt, sed manifestarium est, quod dum hi dormiendo occupati sunt, illi vigilant, et prorsus quidam dormientes inspiciunt. » Sed Nicolaus de Fractura (*Vide l. 1 de Antiq. mon. Rit., cap.* 4) **352** hanc sollicitudinem in eo constituit, « ut surgant de nocte videre si vestiti, cincti cingulis et fimbriis, vel alias regulariter dormiant fratres. »

D Candela jugiter in eadem cella ardeat usque mane.] Similiter prorsus modo S. Eugendus statuerat olim (*In ejus Vit.* n. 21), « ut lumen Dei, sicut in oratorio, indeficiens arderet in dormitorio. Et S. Isidorus (*Cap.* 14): « Lux nocte dormitorium locum illustret, ut depulsis tenebris testimonium pateat singularis quietis. » Et Regula Cujusdam ad Virgines (*Cap.* 14): « In schola qua dormitur per totam noctem lucerna ardeat. » Idem etiam præscribit Regula Maguari c. 29.

Candelæ autem nomine hic intelligitur vel lampas cum oleo accensa, vel cereus cum cera et lychno, vel etiam sepum in quodam vase aptatum, » inquit Bernardus Cassinensis; cui concinit Nicolaus de Fractura.

Potro licet unius dumtaxat candelæ mentionem facere videtur S. Benedictus, duæ tamen vel plures,

ubi non sufficit una toti illi trando dormitorio, debent accendi, ut clare fratres in lectis singulis videantur, inquit Bernardus Cassin. Imo tradit Boherius in Cassinensi monasterio, ubi centum monachi residere consueverant, septem lampades tota nocte in dormitorio ardere consuevisse; quod etiam asserit Nicolaus de Fractura: neque id in dormitorio tantum, sed et in cella, ut vocant, *necessariarum*, ad quam fratres ventris purgandi grati pergunt; et in omnibus omnino locis in quibus fratres de nocte transire necesse est, ut tam corporis quam animæ offendicula vitentur: id quod in multis Gallæ monasteriis observatum vidisse se testatur Boherius: « Nam in claustro, in ingressu dormitorii, et oratori post completorium, et in prima pulsatione nocturnarum vigiliarum certæ accenduntur candelæ. » Sane in Parisiensi S. Germani monasterio (Jacob. Brof. in add. ad ms. hist. S. Germ. a Pratis) et antiquitus erant quinque lampades in dormitorio, ut omnibus fratribus cellis parentibus servirent, præter alias quatuor lampades in diversis locis dispositas: harum una erat in cella magni prioris, altera in cella subprioris, tertia in valetudinario, et quarta in colloquio, id quod anno 1377 confirmavit curia Parliamenti Parisiensis. In Croylandensi etiam monasterio nunc in capitulo, tria in claustro, quatuor in dormitorio erant luminaria ex Ingulfi statuto mox citando. Ea etiam fuit ordinis Benedictini consuetudo, ut pueri, novitii, alique juniores monachi noctu sine accensis lucernis, et comitibus magistris loquere non permitterentur, quemadmodum hic scribunt Hildemar, Bernardus Cassinensis et Boherius, patetque ex diversis monasteriorum consuetudinariis.

Porro ex Regula Orientali c. 28, et ex Regula Magistri cap. 23, ad hebdomadarios pertinebat accendere candelam. Hebdomadarios vero intelligit coquina: unde et Udalricus agens de pueris, ait (Lib. III, cap. 8): « Quando in coquina obsequuntur, magistri eorum solent providere, ut opportune accendant luminaria dormitorii, et necessariarum, et ad nocturnos. »

353 Accendendi horam assignat Magister his verbis (Cap. 29): « In quo atrio pendeat candelus, qui quotidie a cellerario factus, ab hebdomadariis ad seram ante completorium incendatur, ut videant diversi quomodo se collocent. » Hildemar, vero, habita temporum ratione, ætate quidem qua majores sunt dies, post capitulum, id est post collationis lectionem; hieme autem, quando incipiente jam nocte completorium capitulum, dum ibidem sedent, lucernam vult accendi. Smaragdus quotidie ante completorium, Bernardus Cassinensis quando propter solis occasum dormitorio incipit obscurari. Sed juvat hic Ingulfi abbatis Croylandensis de re hanc in rem referre: « Hieme accedente a festo S. Bartholomæi ad festum S. Michaelis statim post terminatam campanam collationis incipit pulsari, debet accendi, et continuo ardere usquequo matutinis finitis dormitorio ascenderit monachi universi. Hieme vero recedente a festo Purificationis B. Mariæ usque ad festum S. Guthlaci idem modus illuminationis universorum luminarium prædictorum in omnibus observetur. A festo vero S. Michaelis usque ad festum Purificationis accenduntur omnia ista luminaria prædicta antequam monachi ad reglarem potationem refectorium ingrediantur; et sic maneant accensi omni tempore anni usque ad ortum solis, præter lampadem pendentem in capitulo, qui debet extinguí postquam conventus dormitorio ascenderit, matutinis in ecclesia consummatis. A festo quippe S. Guthlaci usque ad festum S. Bartholomæi per totam noctem in ipso solis occasu cristæ, seu subsacrista

A in dormitorio debet accendere luminaria prædicta, ita quod sæcularis tempore nocturno non habeat occasionem dormitorio intrandi; et sic debent ardere usque clarus dies illucescere. Quod si de negligentia sacristæ aliqua dierum luminarium defecerint statutis temporibus inaccensa, ipse sacrista sit in crastino in refectorio ad panem et aquam absque misericordia. Quod si parvipendens hanc justissimam nostram ordinationem defecerit in illuminatione, vel continuatione de aliquo luminarium prædictorum, comedat in refectorio per quindecim integram sexis feriis in eisdem septimanis pane et aqua tantum contentus. Quod si tertio contigerit aliquis defectus luminarium prædictorum, ab officio amoveatur, et per biennium sequens maneat inhabilis ad omne officium exsequendum. Quod si de famulorum negligentia id accidisset, pro qualibet vice debent amittere corrodia sua per hebdomadam. Quod si bis vel ter acciderit, severior accedat correptioni, seu duplicetur poenitentia ante dicta. » Hæc tenent Ingulfus, cujus integrum statutum referre libuit, ut inde pateret omnibus quanti majores nostri res vel minimas facerent.

Ardere autem candelæ debet usque mane, id est quousque de die videri valeat tota domus, ut exponunt Bernardus Cass. et Nicolaus de Fractura. Et tamen Magister in Regula statuit, « ut postquam se omnes percollocaverint, **354** a supradictis vitetur, si forte indigentia olei in monasterio sentiatur. » At longe aliter sensit Petrus Venerabilis, cum decrevit (Statut. 49): « Ne quis fratrum nocturnum, in propriis saltem locis sine lumine noctibus dormiat. Qui si adeo pauper fuerit ut propriam lucernam in dormitorio suo providere non possit, illam que in ecclesia fuerit accipiat, et in dormitorio transferat. »

Hujus institutionis causas tres affert Richardus de S. Angelo. Primo, « ut decernis quando accedit visurus utrum monachi honeste dormiant sive jaceant, ut moris est, aperte valeat hoc inspicere. » Secundo, ut monachi libere accedant ad requisita ventris cum egent. Tertio, ut ostendatur sub isto typo luminis temporalis illa lux de qua legitur in Joannis cap. 1: *Erat lux vera, que illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.* »

Vestiti dormiant | Vestitos olim dormisse monachos constat non solum ex Regula S. Benedicti, sed etiam ex Regula S. Pachomii ab angelo tradita, ex Regula Magistri c. 2, ex Regula Cypriani ad virgines cap. 14, ex Regula Solitar. cap. 30. S. Benedictus i statutum renovavit Gregorius IX et Benedictus XII in suis constitutionibus pro monachis Benedictinis.

Sed quæret fortassis aliquis quibus induti vestibus dormirent? Non una fuit omnium hæc in re consuetudo; nam in præfata Regula S. Pachomii decretum, ut « induantur noctibus lectiones lineos, præcincti lumbos, habeantque singuli melitem, id est caprinam pellem confectam albam, sive qua neque comedant, neque dormiant. » S. Paternus primo monacho, postea episcopus, « veste tantummodo qua in die usus est, ea per noctem contentus est. » ut scribit Fortunatus episcopus in ejus Vita, n. 9. Similiter S. Fulgentius in episcopatu vitam monachi retinens, « nec deposito saltem cingulo somnum petivit;... et in qua tunica dormiebat, in ipsa sacrificabat; et in tempore sacrificii mutanda esse potius corda quam vestimenta dicebat. » S. Benedictus nihil hoc capitulo definit; sed ex cap. 53 saltem tunica et cuculla indutos quiescere debere monachos Benedictinos colligimus: sufficere enim ait monacho duas tunicas et duas cucullas habere propter noctes et propter lavare ipsas res. Quamvis Turremata idem in locum sic scribat: « Licet nobis prima facie ita videatur, nihilominus quia hoc grave est et durum, antiquæ consuetudini ordinis, quæ ut interpretis legis habenda est, standum in hac parte consuevimus. » Verum præterquam quod istud non

decerunt S. Benedictus, nisi quia grave est, certum est non unam fuisse ordinis consuetudinem. S. Hildegardis hoc caput exponens: « Vestiti, inquit, dormiant, scilicet simplici et sola veste quæ proxima ad cutem hominis est, ne nudi jaceant, quæ lanca fuit, et non duplici veste induti, quia hoc pati non possent: cincti cingulis aut funibus; ne vestis quæ induti dormiunt, ab eis diffluat, et ne ita nudi appareant. » Quæ explicatio videtur laxior. Ex lib. Usuum Cisterc. (Cap. 82) « sine cuculla, tunica, caligis jacere non debent. » 355 Bursfeldenses ita decernunt (Cærem. dist. 3, c. 25): « Omnia observent quæ capitulum Regulæ 22 tradit observanda, dormientes videlicet vestiti, ita tamen ut pro qualitate loci vel temporis hujusmodi possit temperari vestitus; locis videlicet et temporibus frigidis pluribus; calidis vero paucioribus seu levioribus utendo indumentis. Pro habitu autem super ori cuculla utantur regulari, clausa sine manicis, nisi fuerint itinerantes, quibus conceditur scapularibus uti dormitionis tempore, non minus tamen omnes quiescentes tunica et caligis vestiantur sub habitu regulari. » Cassinenses declarant (Cap. 22) « hoc modo vestitos dormire fratres, cum scapulari scilicet cum caputio sicut in die super tunicellam propter munditiam, quod habet quasi formam cucullæ secundum Clementinam. » Constitutiones Montis Oliveti: « Nocturno tempore inspicat abbas si monachi cum biretulis laneis induti tunicella, scapulari, cinguloque cincti dormiant; iisque nocturnum scapulare conficiendum curet: secus dormientem primum aqua et pane jejunare præcipiat; secundo arctiori pœna emendare procuret. » Paulo laxiores sunt Constitutiones Cælestinorum, quæ solum volunt (Cap. 10, § 45) ut « monachi ipsi nudi non dormiant, sed vestiti et cingulo accincti, et sine cultello juxta Regulæ dispositionem; et propter evitandam immunditiam, et in æstate calorem, lanea saltem intercala, et parvo scapulari sint induti; » et Fulgeniium (Cap. 22), ut « nemo sine cuculla et caputio dormiat (cum ex iis constet vestitus monachi) nec discinctus. » Non prætereundi sunt Carthusiani (Part. II, c. 23, n. 34), qui « vestiti cilicio, tunicella, caligis, cingulo, et parva cuculla, » hoc est minimo scapulari dormiunt ex Nova Collectione statutorum. De pedum indumentis audiendum est Hildemarus (In cap. 55): « Sciendum est quia, si necessitas est caloris, potest ille monachus sine pedulibus jacere; ita tamen ut ad nocturnas statim ut surgit debeat illos induere, et sic cum illis ire debet in ecclesiam.... Si potest fieri ante debet sine femoralibus jacere, quam sine pedulibus. » Hic venit in mentem quod de S. Hugone episcopo Gratianopolitano scribit Guigo in ejus Vita, n. 34 (Boll. 1 April.): « Dolebat nonnullos in religioso habitu ad sanctitatis injuriam tuius dormire nudatis. »

Et cincti cingulis aut funibus. Quid sit cingulum, quid funis, explicat his verbis Hildemarus: « Funis est qui de canaba fit vel lino in rotundum; cingulus autem corrigia est de lana vel lino, sed non in rotundum sicut funis, sed in latum sicut tricia. » Et revera S. Stephanus abbas Obazinensis laneo utebatur cingulo ex ejus Vita l. II, n. 34 (Tom. IV Misc. Batus.).

Et cultellos ad latus suum non habeant dum dormiunt, ne forte per somnum vulnèrentur dormientes. Ergo cultellos seu gladiolos ad latus olim deferrebant monachi per diem, quos ad seram antequam lecto decumberent, deponebant, et mane surgentes resumebant, ut videre est in antiquis Cluniacensis monasterii Consuetudinibus (Lib. II, cap. 10): « Ad sonitum qui diluculo fieri solet in dormitorio ad excitandos fratres, facit (novitius) id ipsum quod ad signum nocturnorum: quantocius surgit.... cultelli sui secum portandi cavet oblivisci. » Et postea: « Quo-

ties post vespas cenatur, 356 cena facta, dormitorium ascendit, cultellum deponit, diurnalibus calceis detractis; nocturnales induit, etc. » Quod de parvis cultellis ad panem, aliaque comestibilia, aut aliquid hujusmodi secandum, est intelligendum: nam « magnos gladios nobis habere non licet, inquit Berherius, imo tenentes inter septa monasterii sunt eo ipso excommunicati, nisi licentiam expressam habuerint suorum prælatorum, » ex decretali Clementis V *Ne in agro dominico*. Porro ad hunc S. Benedicti locum respicit Magister cum dicit (Cap. 14): « Bracile fratrem in nocte uti ideo prohibemus, ne dum se regyrat, per somnum exiens per thecam mucro cultelli carni ejus figatur. »

Et ut parati sint monachi semper. Ad opus Dei scilicet. Hæc periodus ad superiora verba refertur *Vestiti dormiant, et cincti*; est enim hic verborum transpositio, quibus rationem redditi quare vestitos dormire velit monachos, scilicet ut parati sint semper ad opus Dei festinare. Porro licet unicum hæc rationem afferat, alio tamen respexisse censent interpretes. Magister tres adducit (Cap. 14): 1° « Ideo, inquit, vestitos et cinctos dormire diximus fratres, ut cum hora operis Dei adveniret, et oratorii index sonaverit, noctu mox consurgant... 2° Inde ergo vestiti et cincti debent fratres dormire, quia non licet fratrem nuda membra sua contegere, nam exinde immunditiæ libidinum in animam ingeruntur, cum membrorum nuditas tactu contingitur, feminarum illico cordi desideria titillantur, unde per somnum coinquantur membra sorditate. 3° Et maxime ideo vestiti et cincti debent fratres dormire, ne quærentes in obscuro res suas, vel cingula, ab ingredientibus oratorum sollicitis, vel paratis fratribus, cum adhuc illic lectos suos per negligentiam in obscuro subvertendo et dissipando revolvunt, aliquot orationes perdant, aut psalmodos. »

Et facto signo absque mora surgentes. Sicuti præscribit Regula S. Pachonii (Art. 73): « Audito signo excitantis, aut voce psallentis, omnes surgant, currentes ad orationem. »

Festinent invicem se prævenire ad opus Dei, cum gravitate tamen et modestia. Quæ « notabilem gressum et incessus levitatem retinet, » inquit Bernardus Cassinensis.

Adolescentiores fratres juxta se non habeant lectos, sed permixti cum senioribus. A quibus gravitatem et honestatem addiscant. Sicuti aliquid decernit S. Basilii (Serm. de Abdic. rerum): « Quandocumque capiendi somni causa cubandum, cave ne vestimenta inter se mutuo sibi vestra propinquum, potiusque medius inter vos aliquis senex semper adhibeatur. » Et recte quidem: nam, ut ait Gerardus Belgæ monachus piissimus: « Sicut carbonis ad carbonem, sic incendii motus inter juvenes; proin misceri oportet (sed frigidus) senes, non qui sunt ipsi sicut oleum ad ignem. Illos autem censeo temperate frigidus quos constat vere exsanguis esse, vere mortificatos. »

Surgentes vero ad opus Dei, invicem se moderate cohortentur propter somnolentorum excusationes. 357 Nullum tamen verbum ore proferentes, quia hoc prohibetur cap. 42: « Sed aut sonitu oris, aut pedis in terra, aut tactu lecti ab-que eo quod dormiens tangatur, » inquit Turrecremata. Apposite autem ad hunc locum Regula Abbatis Isaiæ (Cap. 57): « Si pigritetur corpus tuum dum ad orationem surgendum est, dicito illi: Visne requiem capere modico hoc tempore, deinde abire ad longum supplicium? nonne præstat ut parum hic labores, tum requiescas illic cum sanctis in æternum? tunc enim recedit a te pigritia, et advenit tibi divinum auxilium. » Porro quam benigne excitantes nos ad vigilias excipere debeamus, docet S. Basilii in Regul. Brev. interrog. 43 et 44.

CAPUT XXIII.

De excommunicatione culparum.

quis frater contumax, aut inobediens, aut bus, aut murmurans, vel in aliquo ^a contrarius ^b sanctæ Regulae, et præceptis seniorum ^m, contemptor repertus fuerit, hic secundum ⁿⁱ nostri præceptum admoneatur semel, et ^{ild} in aliqua causa.

^lcon., contrario consistens.

A secundo secrete ^c a senioribus ^d suis. Si non emendaverit, obijgetur publice coram omnibus. Si vero neque sic correxerit, si intelligit qualis poena sit, excommunicationi subiaceat. Si autem improbus est, vindictæ corporali subdatur.

^c Al., secrete.

^d Al., a majoribus.

COMMENTARIUS

[*quis frater contumax, aut inobediens, etc.*] Sex atque causas casusve pro diversa lectionum unctione assignat, in quibus excommunicationis inuri debeat. Prima est, si quis frater contumax vid vero sit contumax ita exponunt auctores. *marus*: « Ille, inquit, est contumax qui contemnit: in prima fronte quod imperatur: verbi gratia dicitur illi, Fac hoc, et ille contumax dicit, facio. » Bernardus Cassinensis et Boherius: *tumacia dicitur illa qua quis citatus ut veniat, comparet; aut si comparuerit, in iudicio non dit: hic autem aliter assumitur contumacia, lo videlicet correptus de aliqua specie mali, be respondet, et resistit in facie corrigenti. » *ms de Fractura*: « Sciendum **358** est quod plex est contumacia, et multipliciter quis dicitur max, cum jussus restituere non restituit. Item itus ternis edictis, vel uno peremptorio pro us, ad iudicium non venit; vel si venit, illi- tus discendit. Item si jussus respondere, non ndit; vel quia respondit, si obscure respondit; Idem est ac si non responderet. Item si venit dicitur, et non comparet, seu latitat post co- us, habetur ac si non venisset. Hic vero aliter tur contumacia, videlicet cum quis secrete cor- sa resistere nititur corrigenti. » Richardus ^C *gelo*: « Tribus modis aliquis dicitur contumax: vocatus non venit; 2° si venit et non velit obe- 3° si recedit illicitatus. » Ita illi secundum Denique Benedictus Haeftenus (*Lib. viii, tract. g. 3*): « Dicitur autem volunt e-ntumacem sive demnendo, sive, ut aliis placet, a tumore, hoc umberbia. Jurisconsulti contumax dicitur, qui propositis edictis, vel uno pro tribus, quod peremptorium appellatur, iudicisque literis tus, presentiam sui facere contemnit. Apud hos autem qui non tantum non comparet, sed in parat. »*

unda, aut inobediens. Quem a contumace distin- gildemar, in eo quod omnis contumax est diens, sed non e converso omnis inobediens intumax: nam etsi jussionem aut præceptum mpleat, non tamen superbe respondet aut re- in facie. Hæc vero inobedientia qua de hic S. Benedictus, « illa est, inquit Bernardus nensis, Nicolaus de Fractura, et Boherius, qua on vult facere satisfactionem sibi secrete injun- » Non vero illa, addit Boherius, quæ contra- ne opponitur obedientiæ professionis, quia per totaliter receditur a Deo. » Inobedientem erg, creto admonitum et tertio publice obijrgatum edictus excommunicari præcipit. Econtra S. omius (*Art. 89*): Si perfectæ ætatis sit, decies veri ut a vitii desistat; post hæc audire non nasterii legibus increpari; S. Basilus *ius*, c. 47): inobedientiæ rationem nolen em re e fratrum contubernio ejici. Simile aliquid ur apud Cassianum (*Lib. iv, c. 6*). Et certe Si non obedit verbo nostro per epistolam, inquit olus, hunc noate, et ne commisceamini cum illo

(*II Thess. iii*). Sed S. Columbanus (*Pœnitentiæ*) so- lum decernit, ut « si quis frater inobediens fuerit, duos dies unum paximatum et aquam » tantum accipiat.

Tertia, aut *superbus*, quocunque superbiæ genere.

Quarta, aut *murmurans*, hoc est, qui: non tantum superbo et præfracto animo tacite inobediens est, sed per apertum murmur virus suum in alios diffun- dit, et eorum animos ad contradictionem excitat, » inquit Haeftenus. Sed Bernardus Cassinensis et Bohe- rius S. Benedictum hic intelligunt de levi et quasi consueto murmure, non de illo quod alios ad con- motionis peccatum trahit. De murmure quod S. Benedictus excommunicatione ferit, et post eum Regula Magistri c. 12, et Cujusdam ad virgin. c. 18, diximus ad cap. 4 et 5, ubi varias quibus apud veteres monachos plecteretur poenas retulimus.

359 *Vel in aliquo contrarius existens S. Regulae, et præceptis seniorum suorum, contemptor repertus fuerit.*] Quintum hic sextumque casum reponit B. r- nardus Cassinensis, in quibus excommunicationis medela adhibenda est: scilicet quintum: Si in aliquo contrarius existat quis S. Regulae; sextum: Si præceptis seniorum suorum contemptor repertus fuerit, sub hac interpunctione Regulae textum scribens: *Vel in aliquo contrarius existens S. Regulae, et præceptis seniorum suorum contemptor repertus fuerit.* Cui favent nonnulli codices uss. et antiqua versio Gallica, quæ hunc locum ita reddit, *ou qu'il soit contraire en aucune chose à la sainte rievle, et qu'il soit trouwè despisant les commendans de ses enciens.* Sed si valeret talis interpunctio, non præceptis, sed præceptorum seniorum suorum contemptor legendum esset. Similiter Turrecremata quintum casum, si quis contrarius existat Regulae et præceptis; sextum in contemptu seniorum constituit, cum hac interpunctio- ne Regulae textum scribens: *Vel contrarius existi- ens S. Regulae et præceptis, seniorum suorum contemptor repertus fuerit;* cui concinit versio Gallica Guidonis Juvenalis. Sed non ita recte. Melius quæ cum Menardo et Haefteno ita legunt: *Vel in aliquo contrarius existens S. Regulae, et præceptis seniorum suorum, contemptor repertus fuerit.* Quibus in verbis unam et quintam excommunicationis causam constituunt. Atque ita S. Columbanus in *Pœnitentiæ*: « Qui vero suum præpositum aut Regulam blasphemaverit, foras repellendus est, nisi ipse dicat: Pœnit me quod dixi. Si autem non se humiliaverit, quadraginta diebus pœniteat, quia superbiæ morbo detinetur. » Et iterum: « Si quis contradicit mandatum, aut Regulam frangit, duos dies unum paximatum. » Regula vero S. Pachomi ita habet (*Art. 91*): « Qui contempnunt præcepta majorum, et regulas monasterii, quæ Dei præcepto constitutæ sunt, et parvipendunt seniorum consilia, corripientur juxta ordinem constitutum donec corrigantur. » Idem legitur in Regula Orientali cap. 19.

Hic secundum Domini nostri præceptum admoneatur semel et secundo secrete a senioribus suis.] Si tamen honesto et intelligibili animo sit; nam durus corde in

ipso initio peccati durius coercere oportet, ut ex A Regulae cap. 2 hic observat Hildemarus.

Si non emendaverit, objurgetur publice coram omnibus.] A praelato scilicet, qui solus habet potestatem publice delinquentes corripiendi; aut etiam a senioribus cum ejus potestate. Regula Cujusdam ad virgines praescribit (Cap. 18), ut « secreto a senioribus semel vel bis corripatur. Si non emendaverit, tunc simul ab omni congregatione objurgetur. »

Si intelligit qualis poena sit.] Sive, ut loquitur Regula Cujusdam ad virgines: Si ejus antea intellectus viguit, excommunicationi subiaceat. Igitur S. Benedictus post trinam admonitionem incorrigibilem excommunicationi subicit. Eandem disciplinam instituit S. Basilius in 360 Regulis brev. interrog. 3, in Constitut. Monast. c. 50; Regula Orientalis cap. 32, Regula Magistri c. 12, et Regula Cujusdam ad virgines c. p. 18.

Quid vero excommunicationis nomine hic intelligat S. Benedictus, ita exponunt commentatores. Hildemarus: « Cum dicitur excommunicationi, subaudiendum est simpliciter tantum; id est illi excommunicationi subiaceat qui a mensa separat monachum. » Similiter Bernardus Cassinensis: « Haec excommunicationi non dicitur major, neque separatio a sacramentis, sed separatio a mensae participatione, de qua dicitur in sequenti capitulo; quia istae culpae non computantur inter graviores. » Et Boherius: « Nota quod ista excommunicatio non est anathema, quae a solo fertur episcopo cum certa solemnitate; nec major excommunicatio, id est communione fidelium; quia illa non debet fieri pro minoribus culpis, de quibus hic; nec etiam minor excommunicatio, quae separatur a sacramentis Ecclesiae; sed est ista excommunicatio separatio a mensa fratrum, et chori ecclesiae communi participatione, de qua loquitur sequenti capite. » Econtra Monardus:

« Haec est propria excommunicatio, quam majorem vocant theologi; nam ex parte excommunicati praecedit contumacia, et contemptus, et gravitas culpae; ex parte excommunicantis trina admonitio. » Cui consentit Joannes Craesbeek. Vetus versio Gallica ita reddit textum: *Soit excommunie, c'est-à-dire mis hors de la communauté des autres.* Sed mea quidem sententia S. Benedictus hoc capite loquitur de excommunicatione in genere, de eadem in specie dicitur duobus capitulis consequentibus. An vero pro gravioribus culpis excommunicatione, quae proprie est ecclesiastica censura, fratres suos iniuri voluerit, discutiendum erit ad caput 25. Interim antiquam excommunicandi formulam ex Regula Magistri accipere (Cap. 13): « Cum suggestum fuerit abbati meritum inobedientis, jam non dicendus frater, sed haereticus legis; jam non dicendus filius Dei, sed operarius demonis, qui dissipando sanctorum facta, velut quaedam scabies est procreata in grege. Convocet eum abbas praesentibus suis praepositis, vel caetera congregatione circumstante; et interrogati ab abbate praepositi ejus quid peccaverit, vel quoties monitus de ipso vitio non emendaverit, respondeant quid eum accusant. Quo audito vitio, talem abbas contra se audiat vocem: O misera anima, quod es responsum datura Deo, quem per inobedientiam quotidie irritas, cum accesseris adorare eum? quare sub dominio Dei servis potius mammonae? quid mentiris Deo, alter Judas? Ille Judas iniquitatis pretio justitiam vendidit, tu Christianum nomen laceras malefactoris. Ille Judas per pacem saluam Domino scandalum generavit, tu sub nomine sancti servitii Deo magis rebellis existis. Ille Judas falsus tradidit Magistram discipulum, tu sub nomine sancto magis diabulum factis sequeris Christianus. A stare eum

habet nostra monitio, vel tuus spiritus, cui cum carne per propriam voluntatem repugnas, Deo ante tribunal tremendi iudicii dicens: Domine, noluit intelligere 361 ut bene ageret; iniquitatem meditatus est, astiit omni viæ non bonae, malitiam autem non audivit, sed magis gloriatus est in ea, potens fuit in iniquitate. Cum hæc accusatus fueris in iudicio, post nostram simul et ipsius tremendi iudicis audias vocem dicentis tibi: Tu es qui odisti disciplinam, et projecisti sermones meos post te. Si videbas furem, simul corrobascum eo, et cum adulteris portionem tuam ponebas. Os tuum abundavit malitia, et lingua tua concinnavit dolum. Sedens adversus fratrem tuum detrahebas, et ponebas scandalum. Tota die injustitiam cogitavi lingua tua: sicut novacula acuta fecisti dolum; dilexisti malitiam super benignitatem; iniquitatem magis quam loqui aequitatem. Dilexisti omnia verba praecipitationis in lingua dolosa. Hæc fecisti et tacui. Existimasti iniquitatem quia eram tibi similis; arguam te, et statuam ilam contra faciem tuam, ut destruat te Deus in finem: evellet te, et emigrabit te de tabernaculo tuo, et radicem tuam de terra viventium. Tunc etiam et omnes justi de sua gloria in iudicio videbunt te, cum ab eis fueris sequestratus ad sinistram inter hædos, et super te ridebunt ipsi dicentes: Ecce homo qui non posuit Deum adiutorem sibi, sed prevaluit in vanitate sua, et non fuit timor Dei ante oculos ejus; quoniam dolose egit in conspectu ejus, et dixit ut insipiens in corde suo: Non requirit Deus, avertit faciem suam ne videat usque in finem. Et ignoravit quia inimici qui mentiantur Domino, erit tempus eorum in poenam aeternam. Quid ad hæc dicturus es Deo? quas afferre ei habes miser excusationes in peccatis? cum tua te primo impugnaverint mala, et gehenna exspectaverit ut incendat. Post hanc increpantis vocem ante congregationem abbatis, statim exigi jubeatur ab oratorio et communi mensa; et extraneus deputetur: et cum inimicus Dei designatur, non debet ex illa hora jam fratribus esse amicus. »

Sin autem improbus est.] Improbus Bernardo Cassinensi est « protervus, aut in malitia perseverans; » Boherio, « improbus dicitur faciens contra legem, vel importunus, vel in malo perseverans; » Joanni Craesbeek, quem nec opprobria, nec animæ pericula movent. Joannes de Précis abbas S. Germani Parisiensis hunc locum Gallice ita reddit: *S'il ne l'entend, et est rebelle.* Versio ms. S. Petri Conchenensis: *S'il est obstiné.* Versio Guidonis Juvenalis: *S'il est deshonté ne tenant come de cela.* Receptiores: *S'il est endureci.*

Vindicta corporali subdatur.] Quod duobus modis intelligitur: id est jejuniis nimis, aut certe flagellis, inquit Hildemarus, Bernardus Cassinensis et Boherius. Jejuniis autem nomine omnis corporalis castigatio capienda est ex S. Hildegarde, quae hunc locum ita exponit: « Vindicta corporali subdatur, id est verberibus, aut aliis corporalibus castigantibus castigetur. » Et merito quidem; nam, ut ait Joannes Craesbeek: « Improbi quos nec opprobria, nec animæ pericula movent, non excommunicatione, sed verberum acerbitate ad instar irrationabilium pecorum, quae nullo rationis iudicio ducunt, sed flagello impelluntur, cogendi sunt; ut qui 362 malitia sua excaecati et obdurati nullis rationibus cedunt, illos corporum afflictio et cruciatus commoveat et ad mentem revocet. » Consonat Regula Magistri: « Excommunicati vero fratres, si ita superbi existerint, ut in superbia cordis perseverantes, in tertia die hora nona satisfacere abbati noluerint, custoditi usque ad necem cedantur virgis; et si placuerit abbati, de monasterio expellantur, etc. »

CAPUT XXIV.

Qualis debeat esse modus excommunicationis.

modum modum culpæ excommunicationis vel A
 illius mensura debet extendi : qui culparum
 in abbatis pendeat iudicio ^a. Si quis tamen
 in levioribus culpis invenitur, a mensæ parti-
 cipatione privetur. Privati ^b autem a mensæ consor-
 tium erit ratio : ut in oratorio psallunt, aut an-
 tiphonam non imponat neque lectionem ^c, recitet,
 usque ad satisfactionem. Refectionem autem sibi ^d,
 post fratrum refectionem ^e solus accipiat ^f. Ut si,
 verbi gratia, fratres reficiunt ^g sexta hora, ille frat. r
 nona; si fratres nona, ille vespera ^h, usque dum sa-
 tisfactione congrua veniam consequatur.

^e Hild. deest post fratrum ref. ctionem.
^f Hild. Conc., solus percipiat. Editi addunt men-
 sura vel hora qua præviderit abbas ei competere; quæ
 verba desiderantur in omnibus miss.
^g Concl. deest reficiunt.
^h Oxon., vespertina.

COMMENTARIUS.

undum modum culpæ excommunicationis vel B
 illius mensura debet extendi.] De excommunica-
 quasi in genere dixit superiori capite S. P. Be-
 nedictus, de eadem velut in specie isto et sequenti,
 has agit de levioribus et gravioribus culpis;
 enim unam eandemque omnium culparum
 modum vult esse, ut contendebant olim Stoici, qui
 maiora hominum peccata esse æqualia asser-
 rent, et etiam vindicta censebant esse perstringenda;
 in errorem a Joviniano hæretico postea sus-
 citatus S. Hieronymus l. ii adversus Jovi-
 nianum, et S. Augustinus epist. 167; quorum etiam
 secutus S. Benedictus 363 ait: *Secundum
 a culpæ, id est iuxta quantitatem aut qualita-
 tem, a quibus poenæ modum repetendum esse*
 Hildemarum, Bernardum Cassinensem, Nicolaum
 actura, Richardum de S. Angelo, et Boherium.
 communicationis vel disciplinæ debet extendi men-
 sura, et S. Augustinus epist. 167; quorum etiam
 secutus S. Benedictus 363 ait: *Secundum
 a culpæ, id est iuxta quantitatem aut qualita-
 tem, a quibus poenæ modum repetendum esse*
 Hildemarum, Bernardum Cassinensem, Nicolaum
 actura, Richardum de S. Angelo, et Boherium.

Et bene S. Pater ait excommunicationis vel
 illius, quas licet idem esse asserat Richardus,
 communicatione tamen disciplinam distinguunt
 verus, Bernardus Cass. et Boherius: nam dis-
 tinctio nomine virgam intelligit Hildemarum; jeju-
 vium virgam simul Bernardus et Boherius.
 culpæ modus in abbatis pendeat iudicio.]
 verba non sic capienda sunt, quasi ex abbatis
 ret iudicio, ut culpa levis sit gravis, aut gravis
 tales sunt enim eo ipso quo commissa: sunt
 mendentur ab ejus iudicio: sed quod ejus sit
 iudicium et iudicium discernere et æstimare an talis
 tali aut tali circumstantia affecta, gravis sit
 levis. Item non sic capienda quasi ex abbatis
 ret voluntate pro suo libito culpis poenas in-
 re; sed quod ejus sit agnoscere et dijudicare
 sit culpa, gravis an levis; qua semel cognita,
 am a S. Benedicto inferat poenam, non aliam.
 ita S. P. Benedictum explicare videtur Hil-
 demarum. Porro huc referri posset quod statuit etiam
 illius (Serm. 4 de Instit. mon.): « Illius qui in
 delicto deprehensus fuerit poena sit secundum
 in peccati: scilicet ut vel non permittatur cum
 nteresse ad psalmodiam, vel non suscipiatur ad
 anionem orationis, vel repellatur a participa-
 tione mensæ; qua in re qui erit communis disciplinæ
 rator poenam etiam committetur. »

Quis tamen frater in levioribus culpis invenitur, a
 participatione privetur.] S. Benedictus ne le-
 viores culpas inultas reliquit, ne forte neglectæ
 in graves evaderent; noverat enim quod ait S.
 ostomus (Serm. 8 in I Cor.): « Parum deficiens,
 in in progressu deliciet; etenim si corpus gla-
 dius accipit, corrumpitur; arduum si parum

delihiscit, dissolvitur; si radix parum scinditur, in-
 utilis est; quare hoc parum non est parum, sed prope
 totum est. Cum igitur parum deliquerimus vel tor-
 puerimus, ne spernamus illud parum, quoniam id
 quod neglectum est magnum fit: vestimentum frangi
 incipiens et neglectum, tandem scinditur; et lectum
 cum paucæ regulæ ceciderunt, neglectum integram
 domum pessumdat: hæc igitur considerantes nun-
 quam parva spernamus, ne in magna dilabamur. » Ut
 autem S. Benedicti mentem plenius attingamus, in-
 quirendum est quænam leves culpæ censi debeant;
 nam graviores sequenti capitulo investigabimus. Ita-
 que « levioris culpæ reus est, inquit S. Isidorus (Cap.
 16), qui otiosus esse dilexerit, qui ad officium, vel ad
 collationem, vel ad mensam tardius venerit; qui in
 choro horis riserit fabulæque vacaverit; qui relicto
 officio vel opere, extra necessitatis 364 causam for-
 ras discesserit, qui torporem aut somnum amaverit,
 qui sæpius juraverit, qui multiloquus fuerit, qui mi-
 nisterium cujuslibet operis injunctum sibi sine be-
 nedictione suscepit, ac peracto opere benedictionem
 minime postulaverit, qui injunctum opus negligenter
 et tardius expleverit, qui casu vas aliquod irruerit,
 qui damnum rei parvæ intulerit, qui codice negligenter
 usus fuerit, qui alicubi ad momentum presens erit,
 qui occulte litteras ab aliquo vel quolibet inanis
 acceperit, vel epistolam suscipiens occultaverit, qui
 sine abbatis consensu rescripserit, vel quolibet
 parentum vel sæcularium sine jussu seniori aut viderit,
 aut cum eo locutus sit; qui seniori inobediens
 fuerit, qui contumaciter seniori responderit, qui erga
 seniorum linguam non represserit, qui lascivus in
 lingua fuerit, qui inhoneste inceserit, qui jocaverit,
 qui satis riserit, qui cum excommunicato locutus
 fuerit, oraverit, aut comederit; qui illum onem no-
 curam Patri non patefecerit. Hæc igitur et similia
 tridiana excommunicatione emendanda sunt. » His
 fere similia sunt ea quæ refert Cassianus l. iv, cap.
 16.

Hildemarum vero et Bernardum Cassin. inter le-
 viores culpas spiritualia peccata recensent; inter
 graviores carnalia. Spiritualia autem peccata vocant
 ea quæ superiori capite retuli S. Benedictus, con-
 tumaciam, inobedientiam, superbiam, murmu-
 rum, etc.; carnalia, fornicationem, adulterium, et
 his similia.

Boherio leviores culpæ sunt peccata venialia; Tur-
 recremata, et transgressiones regulæ aut constitu-
 tionum quoad ea quæ non sunt de essentia religionis,
 nec ad actus pertinent virtutum, sed quæ ad cære-
 monias pertinent, ut est fractio silentii, tarde venire
 in chorum et refectorium, et similia; aut sumi de
 numero eorum quæ de suo genere sunt levia peccata,
 sicut est verbum otiosum, vaniloquium, risus im-
 moderatus, et similia. » Certe de S. Benedicto Ania-

nensi abbatē referunt (*Ardo in ejus Vita, n. 32, sæc. IV, part. 1*), quod « tanta erat ejus sollicitudo, ut si vel modica grana leguminum, vel exiguæ porri comæ, cauliumque folia ab eo neglecta invenirentur, mox digna excommunicationis animadvertetur sententia cujus probaretur esse delictum. » Qualis autem esset illa excommunicationis sententia pro levioribus, exprimat S. Pater, scilicet *a mensæ participatione privetur*, non autem ab oratorio; nam *dum fratres in refectorio comedunt, ipse sit in ecclesia*, ex statutis Lanfranci cap. 17. Eiusdem poenæ meminerunt S. Basilus in serm. 1 de Institutione monach.; S. Cæcilius in Regul. ad virg. c. 11; Regula Cujusdam ad virg., c. 19; et Regula Magistri, cap. 13.

Privati autem a mensæ consortio ista erit ratio.] Id est *rationabiliter isto modo procedetur*, inquit Bernardus Cassinensis, sive, ut ait Hildemarum, *Rationabilis causa est.*

Ut in oratorio psalmum, aut antiphonam non imponat.] Sed neque aliquid simile, ut sunt responsoria, hymni, etc., quia idem iudicium est in ipsis, inquit Boherius.

365 *Neque lectionem recitet.*] Neque missam celebret, si presbyter; neque ad eam offerat, si solum monachus sit, ut post Hildemarum docent Bernardus Casin., Nicolaus de Fractura et Boherius, Quia, inquit, cui minus prohibetur, prohibetur et majus; quorum sententiam confirmant Statuta Lanfranci his verbis: « Ad levis culpæ satisfactionem adjudicatus frater a communi mensa separatur... *In ecclesia missam non celebret*, epistolam, vel lectionem, evangelium non legat, responsorium non canat, aut phonam super psalmos non imponat, nec aliquid hujusmodi nisi cum cæteris agat, ad candelabrum, vel ad thuribulum non se revestiat, *ad offerendam, vel ad pacem non accedat.* » Et Cæremoniale Bursfeldensium (*Dist. 1, c. 8*): « Missus in culpam leviorē ita se habere debet quemadmodum ipsa sibi regula præscribit. In quam tamen nullus mittatur, nisi tale quid commiserit, quod pro sui enormitate videatur districtiori animadversione puniendum. Itaque existens in poenitentia hujusmodi, antiphonam aut psalmum non imponat, lectionem non recitet, neque invitatorii officium faciat, non osculetur textum Evangelii, *nec eo nunciet, aut celebret*, vel ministret publice in conventu, quæ tamen in privato facere non prohibetur. » Antiquæ Consuetudines Cluniacensis monasterii apud Udalricum l. II, c. 18, et ms. S. Benigni Divionensis c. 52, solum habent: « Non offert, non osculatur textum evangelii, non accedit ad pacem. » Sed ab hac poenitentia abstinebant in festis duodecim lectionum, ex prædictis Lanfranci statutis, Cons. Cluniac. et S. Benigni, donec privati dies redirent; in quibus privatis diebus etiam privatim missas celebrare poterant, ut habet Cærem. Bursfeldensium, et docet Petrus Boherius in primo commentario.

Usque ad satisfactionem.] Id est donec ab excom-

municatione solvatur; quomodo autem solveretur dicemus postea ad cap. 44.

Refectionem autem cibi post fratrum refectionem solus accipiat.] Id est, sine servitore sibi ministrante, sine consortio fratris secum comedentis, in aliquo diversorio a communi fratrum refectorio separato, vel in communi refectorio post fratrum refectionem, uti exponit Bernardus Cassinensis. Ex antiquis etiam definitionibus Cisterc. (*Dist. 7, c. 5*): « Extra refectorium ubi abbati visum fuerit secundum regulam comedant. Nec post refectionem servitorum cum aliis eant ad biberes. » Et tamen Hildemarum asserit quod S. Benedictus non tollit illi locum in ordine, quod non de refectorio intelligendum potest, sed de choro, in quo tandiu debet in loco suo stare, inquit Hildemarum, usque dum fratres genuflectunt ad supplicationem in litaniæ: quo tempore in deputatum ab abbate locum pergens, ibidem prostratus jacet dum compleitur opus Dei, ut dicitur infra ad cap. 44, quanvis Lanfranci Statuta decernant (*Cap. 17*), ut « in monasterio, et in capitulo, in loco ubi solet esse, sit aut ultimus omnium, aut inter utrumque secundum quod culpa fuerit, et abbas præceperit.

Editi fere omnes addunt: *Mensura, vel hora quam præviderit abbas ei 366 competere.* Quia si improbus sit, non solum vigis castigandus, sed nimis etiam jejuniis affligendus: alioquin si vere sit delicti poenitens, eodem cibo et potu, quo alii reficere debet: neque enim S. Benedictus « tollit illi locum in ordine, inquit Hildemarum, vel cibum, aut potum, præter si ille jam ex hac excommunicatione non se emendaverit. » Unde et Statuta Lanfranci (*Cap. 17*): « Ad levis culpæ satisfactionem adjudicatus frater a communi mensa separatur, usus cibo et potu quibus alii fratres, nisi ei nominatim fuerit interdictum. » Et Boherius in primo commentario asserit talem vinum non esse privandum; in secundo vero ita scribit ad cap. 25: « In leviori autem culpa ciborum non mutatur mensura, sed hora retardatur. »

Ut si, verbi gratia, fratres reficiunt sexta hora, ille frater nona; si fratres nona, ille vespera.] Similiter Regula Magistri (*Cap. 13*): « Quod si forte propter levitatem culpæ non ei voluerit abbas duplicare jejunia; si fratres sexta reficiunt, ille ad nonam horam de uno pulmento, et panis cibarii sibi fragmentum et aquæ a præposito suo pro misericordia porrigatur. Si inculpabiles fratres hora nona reficiunt, illius supra dicta refectio protrahatur in vesperam, ut sentiat quid ei malorum culpa contulit, quid per negligentiam bonorum amisit. »

Usque dum satisfactione congrua veniam consequatur.] Congrua autem satisfactio ex Hildemaro et Smaragdo tunc erit, quando secundum modum culpæ peracta fuerit poenitentia; qua in re semper attendendum est qua intentione, aut quomodo deliquerit, aut quo animo poeniteat; citius absolvendus, si humiliter ac verecunde satisfacit; tardius, si negligentet ac tepide.

CAPUT XXV.

De gravioribus culpis.

Is autem frater qui gravioris culpæ noxa tenetur, suspendatur a mensa simul et ab oratorio. Nullus ei fratrum in ullo a jungatur consortio neque in colloquio. Solus sit ad opus sibi injunctum, persistens in poenitentiae luctu, sciens illam terribilem Apostoli sententiam dicentis, traditum b hujusmodi hominem

Satanæ c in d interitum carnis, ut spiritus salvus sit in die Domini e. Cibi autem refectionem solus percipiat mensura vel hora qua præviderit f 367 abbas ei competere. Nec a quoquam benedicatur transiente, nec cibus qui ei datur.

a Al., ultio; al., in nullo.

b Hild., tradite.

c Oxon. et Lyr. deest Satanæ.

d Al., in int. ritu.

e Al., in diem Domini. Hild., in die iudicii.

f Al., quam viderit; al., q. a prædixerit.

COMMENTARIUS

De poenis quibus excommunicati pro gravius culpis plecterentur dicturis ante videtur inquirendum quænam graviores poenæ censi debeant. Et quidem eo in numero primum poni posse eas existimo quas veteres monachi plagis emendabant, aut expulsionem purgabant, quæque refert Cassianus his verbis (*Lib. IV, cap. 16*): « Re-idea vero quæ apud nos indifferenter admissa, a nobis quoque reprehensibilis sustinentur; id est aperta convicia, manifesti contemptus, contradictiones tumidæ, libera et effrenata processio, familiaritas apud feminas, iræ, rixæ, similitates, et jurgia, operis peculiaris præsumptio; phibargyriæ contagio, affectus atque possessio rerum superfluarum, quæ a cæteris fratribus non habentur, extraordinaria ac furtiva cibi refectio, et his similia, non illa increpatione quam diximus, spiritali; sed vel plagis emendantur, vel expulsionem purgantur.

Secundo, quas enumerat in Regula S. Isidorus sic scribens (*Cap. 16*): « Graviori autem culpæ obnoxius est, si temulentus quisque sit, si discors, si turpilocus, si feminarum familiaris, si seminans discordias, si iracundus, si alta et erecte cervicis, si mente tumidus, vel jactanti incessu immoderatus, detractor, susurro, vel invidus, si præsumptor rei peculiaris, si pecuniæ contagio implicatur, si aliquid præter regularem dispensationem superfluum possideat; si fraudator rei acceptæ, vel commissæ sibi aut minus commissæ. Inter hæc si se de rebus secum allatis extulerit; vel de iis per inobedientiam mormuraverit, si rei majorem damnum intulerit, si furatus fuerit, si perjurerit, si filium dixerit, si contentiones et rixas amaverit, si manifestum convicium fratri intulerit, si personam innocentis falso crimine maculaverit, si contumaci animo seniore despexerit, si rancorem adversus fratrem tenuerit, si peccanti in se et postea supplicanti veniam non concesserit, si cum parvulis jocerit, si cum altero in uno lecto jacuerit, si extra communem mensam privatim vel furtim quippiam sumpserit, si alicubi extra consultum prepositi vel abbatis discedens medio die vel amplius commoratus fuerit, si ut otiosus sit falsam infirmitatem prætenderit. Hæc et similia juxta arbitrium Parisiæ diuturna excommunicatione purganda sunt, ut qui graviter peccare noscuntur, acriter severitate coerceantur. »

Tertio, si Regule commentatores consulamus, Hildemarus in cap. 22 et 24 graviores culpas docet esse peccata carnalia, ut sunt fornicatio, homicidium, furtum et similia; et in cap. 25, mortalia delicta, criminosa peccata. Similiter Smaragdus, Bernardus Cassinensis, Nicolaus 368 de Fractura, Turcremata et Guido Juvenalis per graviores culpas intelligunt peccata mortalia, quia nullus secundum canones, nisi peccato mortali obnoxius, majore excommunicatione ferendus est; nihilque addunt specialius, nisi quod Bernardus Cassinensis ait: « Ego tamen sic teneo quod indistincte hic loquitur Pater de illis mortalibus peccatis quæ per actum et perpetrationem cognoscunt, et quæ judicat abbas non leviores, sed graviores esse culpas. »

Denique Joanni Craesbeeck, « graviores culpæ sunt trium votorum monasticorum violatio, et alia graviora peccata, quæ hominem æternæ mortis reum constituunt, cujusmodi multa recenset Apostolus (*Gal. v*): Manifesta sunt autem, inquit, opera carnis, quæ sunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, idololorum servitus, etc. »

Tales ergo culpæ quomodo emendandæ sint, declarat hoc capitulo S. Pater his verbis:

Is autem [frater qui gravius culpæ noxa tenetur, suspendatur.] Id est excommunicetur.

A mensa simul et ab oratorio.] Id est Sacramentis et hominum pariter participatione, inquit Boherius in 2. comm.; ex cujus mente decendum foret S. P. Benedictum non regulam simpliciter et in nastica,

A sed vere ecclesiastica excommunicatione percutere voluisse gravioribus culpis obnoxios: quam quidem opinionem sequentibus argumentis quis confirmare possit.

Primo, S. Benedictus eodem prorsus modo quo Ecclesia adversus excommunicandos procedit; nam ex parte excommunicandi requirit contumaciam, contemptum, et gravitatem culpæ; ex parte excommunicandi trinam monitionem præviã, ut patet ex Regule c. 23; quamvis, ut notant aliqui commentatores, non semper procedere debeat trina monitio; nonnulla enim sunt crimina in quibus lapsus ipso facto est excommunicatus.

Secundo, S. Benedictus excommunicatum hoc præsertim capite iisdem omnino privati, quibus ecclesiastica ligati excommunicatione privantur; qua forte ratione asserit Hildemarus sacros canones, qui hominem ab Ecclesia separant, ex hoc capite tractos fuisse. Et certe excommunicatio negat communem mensam, oratorii ingressum, fratrum colloquium, benedictionem transeuntium, alicujus consortium, sive cohabitationem; a quibus excommunicatione notatos prohibet Ecclesia; ut patet ex duobus hisce versibus, quos refert S. Thomas.

Si pro delictis anathema quis efficitur,
Os, orare, vale, convivio, mensa negetur.

Et licet communio, quatenus sacramentorum participationem involvit, minus expresse hoc nominetur in capitulo, ab ea tamen satis privari intelligitur, cum ab oratorio in quo solet suscipi suspenditur. Et plane si pro levioribus culpis excommunicati nec celebrare nec communicare publice poterunt, ut superiori capite vidimus ex Hildemaro, Statuti Lanfranci, Bernardo Cassin. etc., a fortiori majori percussus excommunicatione 369, nec publice, nec privatim, celebrare aut communicare poterit.

Tertio, de excommunicatione tanquam de maxima omnium poena loqui videtur S. Benedictus cum ait (*Cap. 25*): *Si intelligit quanta sit poena, excommunicationi subiaceat.*

Quarto, hujusmodi traditum Satanæ in interitum carnis asserit. Quid vero sit tradi Satanæ explicat S. Augustinus his verbis: « Omnis Christianus qui a sacerdotibus excommunicatur, Satanæ traditur. Quomodo? Quia extra Ecclesiam diabolus est, sicut in Ecclesia Christus; ac per hoc quasi Satanæ traditur qui ab ecclesiastica communione revoletur; unde illos quos tunc Apostolus Satanæ traditos prædicat, excommunicatos a se esse demonstrat. »

Quinto, cum excommunicato communicantem similem cum eo excommunicationis vindictam sortiri voluit, quod tantum cavendum constat cum majore excommunicatione devincto.

Sexto, accedit communis commentatorum aliorumque sententia, qui S. Benedictum hoc præsertim capite de ecclesiastica excommunicatione locutum censent. Ita Hildemarus, Bernardus Cassin., Boherius in utroque comm., Turcremata, Guido Juvenalis, Matthias Lambertus in cap. 25, Joannes Craesbeeck in cap. 25, Alardus Gazzæus in comment. ad Cassiani lib. II, c. 10; Antonius Perezus, in cap. 25; Theophilus Raynaudus, lib. de Monitoriis eccles. p. II, c. 1, n. 6; Hugo Menardus ad Concord. Regul. c. 50, § 1, et c. 52, § 1, et c. 54, § 1; Benedictus Hæftenus lib. VII, tract. 4, disq. 1, quibus addere potuissemus S. Bernardum, serm. 44 in Cant., in quorum omnium referendis testimoniis nimis essem: unus omnium ad instar sufficere Hildemarus, ut pote antiquissimus; nec infimus inter Regule commentatores. Itaque scribens in hoc caput sic loquitur: « Hoc capitulum generavit illam sententiam Pauli apostoli, in qua dicit: *Tradite hujusmodi hominem Satanæ in interitum carnis*; inde etiam sacri canones qui hominem ab ecclesia separant tractu

sunt. » Et iterum : « Sciendum est quia istud capitulum de canonica auctoritate tractum est; nam in Veteri Testamento ita precipitur, ut si leprosus fuerit, maneat extra castra; si autem non fuerit, maneat in castris. Illa lepra significat illa peccata pro quibus extra Ecclesiam fieri debet. Similiter et pollutio majorum peccatorum tenet figuram sicut lepra; per castra autem intelligitur Ecclesia. » E ad cap. 27 : « Magnum studium debet esse abbati de illo excommunicato, ne contingat ante mori, quam reconcilietur; quia si ante, quod absit, mortuus fuerit, secundum canonicam auctoritatem pro eo sacrificium offerri non debet, etc. » Quod confirmari potest exemplo sanctimonialium quos S. P. Benedictus excommunicavit.

Contra tamen S. Hildegardis, Columbanus Uranx in ms. comm., Silvanus Razzi Camaldulensis monachus, Julianus Parisius in libro de Prima vivendi Ratione Cisterc. part. II, c. 6, sect. 4; Nicolaus Bravus, Joannes Bona cardinalis de Divina Psalm. c. 3, § 4, n. 4, censent **370** S. Benedictum non de ecclesiastica, sed de regulari tantum excommunicatione locutum fuisse, his præcipue nixi fundamentis.

Primo. S. Benedictus, licet non presbyter, excommunicasse legitur in lib. II Dialogor. S. Gregorii papæ. Sed hoc non urget, cum simplex abbas etiam non presbyter nec benedictus, modo sit legitime institutus et confirmatus, possit excommunicare. Quid quod simplex monachus Theodosius Juniores imperatorem excommunicasse legitur (*Cassiod. Histor. eccles. Tripart. l. x, c. 27*)? ejus excommunicationem certe non contempsit imperator, licet omnino eam improbet S. Odo abbas Cluniacensis lib. I Collat.

Secundo. Regula S. Benedicti non fuit ab initio approbata ab Ecclesia, cuius est hujusmodi excommunicandi potentiam dare. Huic argumento respondet Haefienus tacite approbatam fuisse ab Ecclesia Regulam S. Benedicti, nec opus fuisse tunc expresso apostolice sedis diplomate, quod necdum hoc sibi reservasset Ecclesia, sed satis fuisse episcopi in cuius diocesi monasteria edificabantur approbationem. Certe longe alia est hodierna Ecclesie disciplina a disciplina illorum temporum.

Tertio. Gravior esset monachorum conditio, si pro quavis gravius culpa, hoc est pro quovis mortali peccato excommunicentur. Sed non eo ipso quo quis in graviorem culpam incidisset, nisi forte ob materiae gravitatem, excommunicatione feriatur; nam triplex ex parte excommunicantis præcedere debet monitio; et ex parte excommunicandi contumacia et contemptus. Deinde hoc statuto non præceptum abbati desit S. Pater, sed potestatem, qua ille cum summa discretionem ac prudentiam debet uti, nec pro quolibet peccato mortali statim excommunicare, maxime cum olim eo ipso quo fuisset quis excommunicatus, ad sacerdotium inhabilis evaderet. Quapropter abbatem monet Hildegardis prudenter attendere, num ille qui deliquit sit presbyter, aut possit tandem aliquando ad sacerdotium evectus, aliquam Ecclesie conferre utilitatem; eo enim casu, nisi forte talis esset ejus culpa, quæ redderet inhabilem ad sacrum ordinem, abstinere deberet ab excommunicatione, « quia, inquit, si in majori culpa excommunicatus fuerit, si presbyter est, non debet missam cantare; si autem non est presbyter, nec debet esse. » Idem docet in cap. 23.

Quarto. S. Benedictus tam sanctimonialibus quam monachis Regulam scripsit, quarum tamen abbatissæ non possunt excommunicare. Sed non omnia que Regula sancta præscribit sanctimonialibus conveniunt, ut sunt ea quæ de sacerdotibus et de excommunicatione leguntur, quod tamen non impedit quominus ea quæ suo statum conveniunt, in delinquentes decernere queant eorum abbatissæ, ut sunt privare a mensa, a sororum consortio excludere, et cetera hujusmodi, quæ in Bethleemico monasterio Paulam

A egisse memorat S. Hieronymus his verbis (*Epitaph. Paulæ*): « Quam linguosam, garrulam, procacem, rixisque perspexerat delectari, et sæpius ammonitam nolle converti, inter ultimas, et extra conventum sororum ad fores triclinii orare faciebat, et separatim cibum sumere, ut quam objurgatio non correderat, emendaret **371** pudor. » In Regula Cujusdam ad virgines decernitur (*Cap. 6*), ut « hæc sorores quæ pro gravibus culpis in penitentia detinentur, in ecclesia cum cæteris quæ communicant non stent, sed in alia ecclesia secrete cursum cantent. » Sed de his satis. Utriusque sententiæ argumenta proponimus, ut liberum sit unicuique quam voluerit amplecti sententiam. Ad Regulæ textum revertor.

Nullus ei fratrum in ullo jungatur consortio neque in colloquio.] Nam « cum inimicus Dei designatur, non debet ex illa hora jam fratribus esse amicus, » ut loquitur Magister (*Cap. 43*). Ita etiam S. Aurelianus (*Cap. 36*): « Nulli liceat loqui cum illo qui fuerit excommunicatus, præter eum quem S. abbas eisdem dederit. » S. Isidorus (*Cap. 47*): « Ad excommunicatum nulli liceat ingredi citra imperium senioris: eum excommunicato neque orare, neque loqui cuiquam licet. » S. Fructuosus Bracarensis episcopus in prima Regula (*Cap. 14*): « Cum excommunicato nullus loquatur, neque qualibet enim compassione vel miseratione rescoveat. » Et in secunda (*Cap. 14*): « Absque ullo solatio vel colloquio fratrum jaceat, nisi quem abbatis vel præpositi cum eo præceperit auctoritas ut loquatur. »

Solus sit ad opus sibi injunctum.] Solus, inquit, et quidem incarceratus; hanc enim inter alias delinquentium graviter penas fuisse, ut peccans carceri manciparetur, constat ex Justiniani imperatoris novella 133. « Si quis delinquat, hunc quidem ad modum delictum sit, et admoneto, et seorsim includito, tempusque illi penitentiae assignato; ut meliorem ratione percepta ad se ipsum redeat, neque depensos jam et exhaustos labores amittat; sin vero major lapsus fuerit, pro modo peccati adhibetur etiam emendationis diligentia, et item vehementiorem admonitionem, et fortiozem penitentiam expetito; » ex S. Joanne Climaco cujusdam monasterii carcerem ita describente (*Grad. 4*): « Locus erat ab ipso monasterio uno duntaxat lapide seu milliari sejunctus, carcer dicitur, omni consolatione destitutus; nullus ibi culinæ fumus cernebatur, non vinum, non oleum in cibum adhibebatur; non aliud quid præter panem et minuta oluscula. In hoc qui post religiosam professionem in peccatum prolapsi erant, ita concludebat (abbas) ut pedem efferre nunquam possent; nec plures simul jungebant, sed singulos seorsim, aut ut plurimum binos, manebantque ibi, donec præses de singulis divinitus edoceretur. » Idem constat ex Regula S. Casarii ad monachos (*Cap. 23*): « Qui pro aliqua culpa excommunicatus fuerit, in una cella recludatur, et cum uno seniore ibi legat, donec jubeatur ad veniam venire; » ex Regula monastica communi S. Fructuosi episcopi (*Cap. 14*): « Cum excommunicatur aliquis pro culpa, mittatur solitarius in cellam obscuram in solo pane et aqua; » ex Regula Cujusdam ad virgines (*Cap. 19*): Excommunicata vero soror, quæ culpis gravioribus existentibus, aut cellula recluditur, aut a consortio congregationis separatur; » ex concilio Aquisgranensi (*Can. 40*), in quo decernitur ut his qui quolibet modo, tamen graviter delinquant, « domus semota.... habeatur, qua in hieme **372** ignis possit accendi, et at ium juxta sit in quo valeant quod eis injungitur operari; » ex Statutis Lanfranci (*Cap. 17*), quæ præscribunt ut gravius culpæ reus accepta disciplina, deposito cinctello, capite caputo cooperto, ad locum huic negotio deputatum pergat, precedente fratre qui clavem ipsius loci servat; ex Petro Venerabili, de Mattheo priore S. Martini de Campis et postea episcopo Albanensi ita scribente (*Lib. II Mirac. c. 9*): « Delinquentes Cluniacensi more, prout jus eum videbatur,

sanguinolentis verberibus, ferro, compedibus, et diversi generis vinculis coercerent; *tenebrosos plerosque carceri mancipabat, fame valida et siti, carnis ac spiritus superbia conterebat*; aliquando quoque, quod semel tantum, quia sic oportuit, fecisse dicitur, sepultura perpetua colubebat. Hoc tunc fecit quando cuidam spiritualiter mortuo *caeam subterraneam vel sepulcrum paravit, in quo concludens eum, etc.*; ex Bernardo Cassinensi sub finem hujus capituli: « In nonnullis monasteriis frater qui sic excommunicatur pro gravioribus culpis, in aliquo loco includitur, et nulli eundi ad eum potest accessus, et talem locum carcerem appellant, excommunicatis taliter deputatum. » Idem ex eo scribit Boherius in primo comment., additque: « Apud nos vero non omnes sic excommunicatos incarcerationamus, nec omnes non excommunicatos a carceribus eximimus; sed cum videntur hujusmodi culpabiles esse incorrigibiles, vel fugitivi, eos incarcerationamus aliquando, vel in perpetuum, vel in longum, vel in breve tempus. »

Ne tamen interim manerent otiosi, sic inclusis aliquid operis injungebatur, sicuti statuit concilium Aquigran. can. 40, patetque ex S. Joanne Climaco loco a nobis supra relato, hæc addente (*Grad. 4*): « Præfeci autem eis virum quendam eximium cui Isaacus nomen, qui a sibi commissis precum assiduorum pensum exigebat, et prope nunquam a votis cessare permittebat. Suppeditabat eis magnam palmarum copiam, e quibus ad vitandum otium calathos texebant. » Et ex Regula Magistri (*Cap. 13*): « Ab hac excommunicationis hora soli posito et serque trato ei aliqua opera propter otiositatem a præposito sue consignetur.... Quidquid vero extra opus assignatum peculiariter vel ultra effecerit, dispergatur, vel dissipetur. » Ita Hugo Dervensis monachus propter fugam ab aliis semotus jussus est *formam crucis dominicæ... formose componere*, ex lib. Mirac. S. Bercarii abbatis n. 22. Et hoc est quod S. Benedictus ait: *solus sit ad opus sibi injunctum.*

Persistens in pœnitentiæ luctu.] Luctum pœnitentiæ jungit S. Pater, ut cognoscatur, inquit Bernardus Cassinensis, quia illa est pœnitentia fructuosa, qua quis lacrymis et gemitibus lavat peccata.

Sciens illam terribilem Apostoli sententiam dicentis traditum hujusmodi hominem Satanæ in interitum carnis, ut spiritus salvus sit in die Domini.] Cujus sententiæ tres affert expositiones Hildemar. Prima est eorum qui tradi Satanæ intelligunt detrudi in carcerem; eo quod Satanæ 373 contrarius interpretetur, et carcer omnino carni contrarius cognoscatur. Secunda eorum qui dicunt Apostolus hujusmodi hominem tradidisse in potestatem diaboli, ut illius vendendi haberet potentiam. Tertia eorum qui tenent Paulum hominem illum jussisse occidi. Ex quibus sola secunda ad mentem Apostoli esse videtur; nam interitus carnis, hic non mortem, sed afflictionem pœnitentiam significat, ut docet Bernardus Cassinensis.

Cibi autem refectionem solus percipiat, mensura vel hora qua præviderit abbas si competeret.] Mensura hic non pro quantitate solum, sed etiam pro qualitate ciborum accipienda est; solebant enim graviter de-

linquentibus et excommunicatis non solum de amona aliquid subtrahere, sed et alios a communi fratrum refectione viliores cibos præbere, puta panem et aquam. Ita S. Pachomius (*Art. 84*) facilem ad detrahendum, et secundo monitum, non se corrigentem septem diebus cum pane et aqua separat a fratrum conventu. S. Isidorus decernit (*Cap. 17*) ut « cuius biduana vel triduana fuerit illata excommunicationis suspensio, sola panis et aquæ in vespertinum sit adhibenda relectio. » S. Fructuosus in prima Regula (*Cap. 16*): « Trium mensium spatio excommunicationis vindictam suscipiens, sub pœnitentiæ distributione solus recludatur in cella, de vespere in vespere ex hordeacei panis sex uncias, et aquæ mensura parvula sustentandus. » Et in secunda Regula (*Cap. 14*): « Cum excommunicatur aliquis pro culpa, mittatur solitarius in cellam obscuram in solo pane et aqua, ut in vespera post cœnam fratrum medium accipiat paximatum, et non ad satietatem aquam. » Regula Magistri (*Cap. 13*): « Quod si forte propter levitatem culpæ non ei voluerit abbas dupli-are j-junia, si fratres sexta reficiunt, ille ad nonam de uno pulmento, et panis cibarii sibi fragmentum et aqua a præposito suo pro misericordia porrigitur. » Concilium Tarraconense (*Can. 1*): « Si vero religiosus vel monachus in cella monasterii inclusus pœnitentiæ lamentis incumbat, ubi singulari afflictione panis et aquæ victum et abbatis ordinatione percipiat. » Ex quibus omnibus colligitur consuetam excommunicatorum refectionem fuisse in solo pane et aqua; solo, inquam, pane, ex quidem vili, cibario, hordeaceo, aqua vero permodice, idque ad vespertinam horam.

Nec a quoquam benedicatur transeunte.] Similiter Regula Magistri (*Cap. 13*): « Tacito omnium transeatur aspectu, petenti benedictionem nullus respondeat: Deus. »

Nec cibis qui ei datur.] Ita etiam Magister (*Ibidem*): « Quidquid ei porrigitur a nullo signetur. » Et S. Fructuosus in Regula monastica communi (*Cap. 14*): « Medium accipiat paximatum, et non ad satietatem aquam, et hoc ab abbate exsufflatum, non sanctificatum. »

Hæc sunt pœnæ præcipuæ quas in delinquentes S. Benedictus infligi voluit. Fuere in usu et alias apud monachos quam plurimæ, ut sunt flagellatio, et e monasterio ejectio, de quibus postea; abrasio coronæ seu capitis decalvatio, conspurcatio sputamenti in facie, ut in Regula 374 S. Fructuosi Braccarenensis episcopi cap. 16. Imo not t Mabillonius noster (*Pref. in sæc. iv Bened., part. 1, n. 43*) quosdam existisse abbates qui cum eorum judicio Regulae culparum remedia credat ac pœnas, errata monachorum suorum orbatone oculorum ac membrorum mutilatione punirent; unde Carolus Magnus in capitulari anni 789 pro monachis edito, cap. 16, præcepit, « ut disciplina monachis regularis imponatur, non sæcularis; id est non orbentur, non mancationes alias habeant, nisi ex auctoritate regulæ. » Et concilium Francofurtense anno 794, cap. 18: « Abbates qualibet culpa a monachis commissa, nequaquam permittimus cæcare, aut membrorum debilitatem ingerere, nisi regulari disciplinæ subjaceant »

CAPUT XXVI.

De iis qui sine jussione abbatis a junguntur b excommunicatis.

Si quis frater præsumperit sine jussione abbatis fratri excommunicato quolibet modo se jungere, aut

loqui cum eo, vel mandatam ei c dirigere, similem sortiatur excommunicationis vindictam.

^a Deest in Flor., Comp. et Lyr., abbatis.

^b Al., jungunt se.

^c Deest in Conc. ci.

COMMENTARIUS.

Inter alias quas superiori capite descripsit excommunicatorum pœnas, S. Benedictus dixerat, ne quis ei fratrum in ullo jungeretur consortio, neque in colloquio. Igitur ne quis falsa pietate, aut commiseratione ind secreta motus contra aliquid præsument, sapiens sollicitus :

Si quis frater præsumpserit sine iussione abbatis fratri excommunicato qualibet modo se jungere, aut loqui cum eo, vel mandatum ei dirigere, similem sortiatur excommunicationis vindictam. Quod ex antiqua veterum monachorum disciplina desumpsit, apud quos, et si quis, ut ait Cassianus (*Lib. II, cap. 16*), pro admisso quolibet delicto fuerit ab oratione suspensus, nullus cum eo prorsus orandi habet licentiam, antequam submissa in terram pœnitentia reconciliatio ejus, et admissi venia coram fratribus cunctis publice fuerit ab abbate concessa; ob hoc namque tali observantia senectipos ab orationis ejus consortio segregant atque scernunt, quod credunt eum qui ab oratione suspenditur, secundum Apostoli sententiam tradi Satanæ; et si quis orationi ejus antequam recipiatur a seniore inconsiderata pietate permotus communicare **375** præsumpserit, complice se damnationis ejus efficiat, tradens scilicet semetipsum voluntarie Satanæ, cui ille pro sui reatus emendatione fuerat deputatus, in eo vel maxime gravius crimen incurrens, quod cum illo se vel confabulationis, vel orationis communionem miscendo, majorem illi generet insolentiæ fomitem, et contumaciam delinquentis in pejus enutrit. Idem etiam postea statuit Magister in Regul. c. 15; eandemque Ecclesia servavit severitatem adversus communicantes cum excommunicatis, ut patet ex can. apostolorum, ex Callixti papæ epist. 2 ad Episcopos Galliæ, ex concilio Antioch. an. 341, can. 2; ex conc. Carthag. IV, can. 74; ex conc. Later. sub Innocentio II, can. 3. Vide Grat. II, q. 8.

Notat vero Hildemarus quinque modis fieri posse ut aliquis cum excommunicato communicet: 1º ignorans eum esse excommunicatum; 2º ignorans legem prohibentem communionem cum excommunicato; 3º ei participans animo provocandi eum ad humilitatis satisfactionem; 4º communicans cum eo, ut eum in malitia confirmet; 5º ut det illi fugiendi consilium, et medium exsequendæ fugæ subministret. Ex quibus casibus qui primo et secundo modo participant, ut immunes a culpa, ita etiam immunes esse debent a pœna; sic tamen ut novitiorum magister, qui probationis tempore legem non edocuit discipulos, indictam hic pro illis subeat pœnam. Qui vero tertio modo cum excommunicato participavit, si presbyter est aut esse potest, in minori culpa judicari debet (si enim majorem subiret excommunicationem, inhabilis esset ad suscipiendos aut exercendos sacros ordine). Sin minus eandem excommunicationis vindictam sortiari debet; sed ita ut paucis diebus, verbi gratia, duobus vel tribus maneat excommunicatus. Qui vero quarto et quinto modo communicant, eandem omnino excommunicationis vindictam sustineant; hoc est tandem excommunicari, quando ille, quocum communicaverunt, fuit

et debet esse excommunicatus, ita ut illo excommunicationis vinculo soluto, ipse remaneat ligatus. Ita Hildemarus temporis sui disciplinam representans. Similiter Bernardus Cassanensis et Boherius observant tribus modis aliquem participare cum excommunicato: 1º Simpliciter cum eo loquendo, bibendo, comedendo, cœdendo, operando; 2º ut communicet ei cooperatione et consilio; 3º ut communicet ei auctoritate vel defensione. Quibus duobus postremis modis qui participant excommunicato, eandem sortiuntur excommunicationis vindictam; qui vero primo tantum modo, minorem dumtaxat incurrit excommunicationem. Sed in hoc illi loquuntur secundum recentiora jura; nam tempore S. P. Benedicti nulla nisi major agnoscebatur excommunicatio, a qua posteris sæculis nonnihil relaxavit Ecclesiæ, prædicto casu minorem tantum inferens excommunicationem, quæ nec a suffragiis, nec a consortio fidelium, nec a conferendis alteri sacramentis excludit, sed a sola sacramentorum participatione. Imo alia etiam accessit ex concilio Constantien-ii moderatio, ut excommunicationi etiam minori non sit locus ex participatione cum excommunicato, nisi ille fuerit publice et nominatim denunciatus.

376 Nec mirum videri debet Ecclesiam aut monachos tantam in communicantes excommunicatis adhibuisse severitatem; hoc enim exigebat rectus ordo disciplinæ, sive ad incutiendum aliis excommunicationis timorem, sive ad excommunicatos robore suffundendos, atque hac confusione ad humilitatis satisfactionem provocandos. Alioquin si aliorum perfrii possent consortio, magis ac magis indurati excommunicationis pœnam spernerent, imo alios sibi communicantes pervertere possent. « Perniciosum namque solatium tribuens, inquit Cassianus (*Lib. II, cap. 16*), cor ejus magis ac magis facit indurari, nec humiliari cum sinet, ob quod fuerat segregatus: et per hoc vel increpationem senioris non magni pendere, vel dissimulanter de satisfactione et venia cogitare. »

Notat tamen in secundo comment. Boherius hanc legem a S. Benedicto non sic latam fuisse, quam vellet ut jungens se excommunicato excommunicationis pœnam ipso facto incurreret, et sed, inquit, ostendit textus quæ pœna reus dignus sit, et pœni merito possit. « Similiter Richardus de S. Angelo: « Non credo, ait, quod ipso facto incurrat ipsam dicam vindictam excommunicationis, cum istud verbum *sortiatur* tempus futurum designet; propter quod dico quod debet excommunicari per abbatem. » Adidit tamen: « Vel dicas quod ipso facto incurrat ipsam vindictam, ut magis timeantur quæ hic dicuntur. » Sunt etiam nonnulli casus in quibus licite quis potest participare cum excommunicato, qui hoc comprehenduntur versiculo:

Utile, lex, humile, res ignorata, necesse.

D Cujus explicationem videre est apud auctores qui ea de re tractaverunt.

CAPUT XXVII.

Qualiter debeat abbas sollicitus esse circa excommunicatos.

Omni sollicitudine curam gerat abbas circa delinquentes fratres: quia non est opus sanis medicus, sed male habentibus (*Mat. th. IX*). Et ideo uti debet omni

modo, ut sapiens medicus, immittere quasi occultos consolatores ^b sympectas ^c, id est seniores sapientes fratres, qui quasi secreta consolentur fratrem flu-

^a Na. b., mala.

^b Tres mss., consiliatores.

^c Al., Sempetas. Al., Senpect. s. Al., S. mpectas.

Al., Sepectas. Al., Sinpectas. Al., Sempæctas. Editiones recentiores, Senpetas. Quidam antiqui diti, Senippectas.

ctuantem, et provocent eum ^a ad humilitatis satisfactionem. Et consolentur enim ^b, ne abundantiori **377** tristitia absorbeat: sed, sicut ait idem apostolus, *confirmetur in eo charitas, et oretur pro eo ab omnibus* (II Cor. II).

Magnopere enim debet sollicitudinem gerere abbas, et omni sagacitate et industria curare ^c ne aliquam de ovis sibi creditis ^d perdat. Noverit enim se infirmarum curam suscepisse animarum, non super

^a Oxon. et Cass. deest eum.

^b Hild. deest et consolentur eum.

^c Oxon., Flor., Hild., Boher., currere.

^d Al., subjectis.

A sanas tyrannidem: et metuat prophetæ comminationem per quem dicit Deus ^e: *Quod crassum videbatis assum-batis, et quod debile erat projiciebatis* (Ezech. xxxiv). Et Pastoris boni pium imitetur exemplum ^f, qui relictis nonaginta novem ovibus in montibus, abiit unam ovem quæ erraverat quaerere (Luc. xv): cujus infirmati in tantum compassus est, ut eam in sacris humeris suis dignaretur imponere ^g, et sic reportare ad gregem.

^e Al., Dominus.

^f Sabin., et Pastor bonus pium imitit exemplum, qui

^g Hild., imponderet.

COMMENTARIUS.

Omni sollicitudine curam gerat abbas circa d-linquentes fratres.] Propter delictum excommunicatos, ut apposite supplet Richardus de S. Angelo. Attendant hic abbates, quanta sollicitudine S. P. Benedictus velit eos fratris excommunicati salutem curare, circa quam non simpliciter curam aut sollicitudinem habere præcipit, sed, uti post Hillemarum et Bernardum Cassinense ^h observat Boherius, omnem omnino sollicitudinem exhibere, idque ⁱ per se, per alios, verbis, exemplis, monitionibus, terroribus, blandimentis, afflictionibus, consolationibus, remissionibus spiritualibus: et temporalibus, ne nimis remisse tractatus similia vel pejora iterum committendi materiam habeat, aut nimis crudeliter afflictus de misericordia desperare contingat, ^j inquit Bernardus Cassinensis.

Quia non est opus sanis medicus, sed male habentibus.] Hic ostendit S. P. Benedictus abbates alioque prelatos non tam propter bonos quam propter perveros imperfectosque monachos, imo fere unice propter tales esse superiores; et in hoc præcipuum eorum onus esse, quod talibus præfecti sint, uti egregie docet S. Bernardus ad Rainaldum abbatem de prælationis munere nimis anxium scribens in hæc verba (Epist. 75): « Hæc autem onus animarum est et infirmarum; nam quæ sanæ sunt portari non indigent, ac per hoc nec onus fuit. Quoscumque igitur de tuis inveneris tristes, pusillanimes, murmuratos, ipsorum te patrem, ipsorum te noveris esse abbatem. Consolando, exhortando, increpando agis opus tuum, portas onus **378** tuum, et portando sana; quos sanando portas. Si quis vero ita sanus est, ut magis juvet te quam juvetur a te, hujus te non patrem, sed parem; comitem, non abbatem cognoscas. Quid igitur causaris te aliquorum qui tecum sunt magis gravi consorcio quam frui solatio, cum sicut solus omnium datus sis solatio tanquam omnibus sanior, omnibus fortior, qui omnibus sufficias per Dei gratiam solariari, et a nemine omnium indigeas confortari. Denique in quantum gravaris, in tantum lucraris; in quantum juvaris, in tantum tua tibi præmia minuis, e c. »

Et ideo uti debet omni modo ut sapiens medicus] Eandem comparisonem instituit S. Basilii in Regulis brev., interrog. 23. Sapiens vero medicus, inquit Boherius, ille reputatur, ^k si morbos noverit prævidere, et qui propter multiplicata recidiva in desperationem patientem hujusmodi non inducit; et qui secundum diversam personarum et temporum diversam medicinam novit propinare, quia novis morbis nova convenit antidota preparari. ^l

Inmitere quasi oculos consolatores sympectas.] Sympecta vox obscura et explicata difficilis, qua in in exponenda variant commentatores. Nonnulli enim vulgarem lectionem retinentes, *senipetas* intelligunt senium petente, sicuti Romam proticiscentes Romipetus vocat Callixtus papa q. 24, c. 3; et dæmones

B noctipetæ dicuntur in Vita S. Posthumii. Quam expositionem confirmare videtur S. Pater cum subjicit: *Id est seniores sapientes fratres.* Verum cum huic loci non refragentur omnes codices mss. antiqui, qui non *senipetas*, sed *senpectas*, *sempectas*, *simpectas* legunt, et celebriores Regule commentatores, Sinaragus, Bernardus Cassin., Boherius in utroque comment., qui vocem hanc non Latinam, sed Græcam esse asserunt: manifestum est in recentioribus editis corruptum esse Regule textum, idque inscitia aut incuria amanuensium, qui cum ignorarent quid sit *sympecta*, sive, ut legitur in mss., *sempecta*, existimaverunt ex duabus litteris *ni* univocam a scriptoribus *m* factam fuisse, quod facile credi potuit ex nonnullis mss. in quibus *m* vix distinguitur a *ni*; cumque nescirent quid sibi vellet *senpectas*, add tam fuisse litteram *c* existimaverunt, legeruntque *senipetas*. Verum *senipeta* non est verbum Græcum, sed *sympecta*.

Quid vero per *sympectas* intelligit S. Benedictus, ^m nec alibi quoque positum aut expositum valui reperire, ⁿ inquit Boherius. Attamen *συμπάκτας* vox Græca interpretatur *collusor*, cujus mentio est apud Palladium in Vita Serapionis Sindonite: « Narrant vero Patres quod assumens quemdam *sympectem* monachum *συμπάκτην ἀσκητήν*, vendidit ^o in quadam civitate nimis gentilibus. » Ex quo loco Benedictus Hæstensis infert (L b. viii, tract. 4, disp. 5) S. P. Benedictum voluisse ^p submitti aliquos socios et familiares, cum quibus olim forsitan colludere fuerat solitus (frater excommunicatus), et qui actionum ejus fuerint consortes, ut ita grati et amici efficacem ei exhibeant consolationem. ^q Sed hæc parum concinere videntur sequenti S. Patris expositioni, *id est seniores sapientes 379 fratres.* Rectius forsitan per *sympectem* aliquis intelligeret seniore aliquem fratrem qui cum abbate conspiraret ad excommunicatum colludendum, dolo bono capiendum, et ad debitum officium reducendum: atque ita intelligit Paulus Augustinus a Janna. Porro ex Ingulli Historia *quinquagenarius in ordine sempectas vocandus est.*

Id est seniores sapientes fratres.] Ita nimirum vocem illam S. Pater interpretatur, personæ potius quam vocis rationem habens; quia, inquit Bernardus, hoc nomen quocumque modo legatur, non potest hæc tria nomina significare. Inmittit ergo seniores sapientes fratres, ut maturitas sit in senæ, amor in fratre, cautela debita sive discretio in sapiente, ut aiant Bern. Cass. et Boherius.

Qui quasi secretè consolentur fluctuantem fratrem. Juhanus Paris in lib. de Prima vivendi Ratione Cisterc. (Part. II, c. 6, sect. 3) eam tradit fuisse consuetudinem, ut cum aliquis pœna culpæ gravioris plecteretur, abbas omnibus indiceret faciendam præ eo orationem, designaretque unum aut alterum quem visitarent, consolarentur, et ad humilitatis satisfactionem provocarent. Verum huic consuetudini, quæ fuit Cisterciensium, repugnant antiqui Regule

commentatores, Hildemar, Bernardus Cassin., Boherius, qui h. c. verba quasi *secrete* exponunt *tanquam ab abbate non missi*: « Quasi non ab abbate, sed a se ipsis venisse illi fratri excommunicato loquantur, » inquit Hildemar. Et Bernardus Cassinensis: « Istud secrete hic importat quod non videantur ab ipso missi sp. caliter abbate, ne forte nimis de misericordia præsumens in sua duritia perseveret. » Idem fere iisdem verbis habet Boherius. Verum cum haud lateat excommunicatum neminem nisi ex abbatis licentia secum loqui posse, ne de abbatis clementia præsumat, hujusmodi sympathæ erit discretionis pie ac sapienter deripere incantum. « Potest autem, inquit Bernardus Cass., dicere sic: Frater, ego multum compatior tibi, et multum desiderarem salutem animæ tuæ, et diligo te in Christo Jesu; et ideo compatiendo tibi ego obtuli a domino abbate quod liceat me loqui tibi. Hæc autem quæ dicturus sum dico ex me, et rogo te quod si tu aliquando loquaris abbati reconciliatus, sibi non dicas quod tibi dixerim verba ista; et tunc incipiat suas consolationes et alia verba ad animam lucranda apta. » Hanc autem sollicitudinem cellerario, si prudens sit, committi posse asserit Hildemar, in cujus monasterio illius erat excommunicatis cibum ministrare.

Et consolentur eum, ne forte abundantiori tristitia absorbeat. Ne sic desperans in æternum pereat.

Sed, sicut ait Apostolus, confirmetur in eo charitas.

Quod Bernardus Cassinensis exponit *eum charitate firmare*. Similiter Hæftenus (*Lib. viii, tract. 4, disq. 5*): « Ita, inquit, in charitate confirmetur, ut non varillet ei causa suam immutandum, aut a bono proposito deficiat, et præfracte rebellis efficiatur: quæ ex consolationis defectu suboriri possunt. » Sed hæc exortio opponit excommunicatum esse in charitate. **389** quod esset probandum. Rectius Hildemar: « Confirmetur in eo charitas, » inquit, id est habeatur et teneatur erga illum charitas, ne frangatur; sive, ut ait Richardus de S. Angelo, confirmetur in eo charitas « diligendo fratrem, et non ipsius vitia; » et Boherius in secundo comm.: « Confirmetur in eo charitas, scilicet fraternitatis, ut dignus sit aliorum consortio. » Hanc charitatem erga illum nos habere demonstrabimus, si quod sequitur consequamur.

Et oretur pro eo ab omnibus.] Ut convertatur ad Dominum, quam orationem distinctam ab illa de qua sequenti capite S. P. Benedictus, asserunt Hildemar, Bernardus Cass., Boherius. Ita etiam Hæftenus (*Lib. viii, tract. 4, disq. 5*): « Id non de publica oratione, sed de privata intelligendum, aut vult ut omnes pro excommunicato apud prælatum intercedant, ut ab excommunicatione absolvantur. »

Porro sicut imittebantur ad consolandum excommunicatum seniores fratres, ita etiam aliquando ad increpandum, et probandum si vera esset ejus penitentia, ut patet ex Regula S. Fructuosi episcopi, cap. 14.

Magnopere enim debet sollicitudinem gerere abbas circa delinquentes fratres.] Ut eo noscitur abbas quanti redemptas pretioso Christo sanguine facere debeant animas, repetit quod hujus capituli initio dixerat: *Omni sollicitudine curam gerat abbas circa delinquentes fratres.*

Et omni sagacitate et industria curare, ne aliquem de ovibus sibi creditis perdat.] Ac proinde si de aliquo fuga timeat, eam in carcerem mittat, catenis, compedibus aut vinculis stringat, ut ex hoc loco infert Hildemar. Notat autem Bernardus Cass. quosdam codices non *curare*, sed *currere* scribere; et revera ita legunt codex Anglicanus, Smaragdus Floriacensis, Hildemar et Boherius, et quidem recte: nam proprium pastoris est post ovem errantem currere; debet autem non corpore, sed mentis et intelligentiæ gressibus currere, ne aliquam de ovibus suis perdat per suam negligentiam, tarditatem, vel segnitiam, » ut loquitur Smaragdus.

Noverit enim se infirmarum curam suscepisse virum, non super sanas tyrannidem.] Ita etiam de prælati Ecclesiæ S. Augustinus (*De Mor. Eccl. cathol., c. 52*): « Non enim sanatis magis quam sanandis hominibus præsumit. » Additque: « Perpetienda sunt vitia multitudinis ut curentur, et prius toleranda quam sedanda pestilentia. » Et S. Bernardus bonos describens prælatos (*Serm. 25 in Cant*): « Medicos se, non dominos agnoscentes, parant confestim adversus phrenesim animæ non vindictam, sed medelam. »

Et metuat prophetæ comminationem, etc.] Hæc non indigent expositione.

CAPUT XXVIII.

*De iis qui sæpius correpti non emendaverint.**

381 Si quis frater frequenter correptus pro qualibet culpa, si etiam excommunicatus, non emendaverit, acrior ei accedat correptio, id est, ut verberum vindicta in eum procedat. Quod si nec ita correxerit, aut forte (quod absit) in superbiam^b elatus etiam defendere voluerit opera sua, tunc abbas^d faciat quod sapiens medicus.

Si exhibuit fomenta, si unguenta^c adhortationum, si medicamina Scripturarum divinarum, si ad ultimum ustionem^d excommunicationis, vel plagas

virgarum^e, etiam si viderit nihil suam prævalere industriam: adhibeat etiam (quod majus est) suam et omnium fratrum pro eo orationem: ut Dominus, qui omnia potest^f, operetur salutem circa infirmum fratrem. Quod si nec isto modo sanatus fuerit, tunc jam utatur abbas ferro abscissionis, ut ait Apostolus: *Auferite malum ex vobis (I Cor. v)*. Et iterum: *Infidelis si discedit, discedat: ne una ovis morbida omnem gregem contaminet*^g (*I Cor. vii*).

* Al., emendare noluerint.

^b Al., in superbia.

^c Hild., sive unguenta.

^d Narb., Sab., ultronem.

^e Oxon., Flor., vel plagarum virgæ. Cass., plaga-

rum virgas. Conc., plaga virgæ.

^f Oxon., Cass., omnivotens est.

^g Flor., contagiæ. Hild., contagiæ, id est contaminet.

COMMENTARIUS.

Si quis frater frequenter correptus.] Hæc est bis secrete monitus, tertio publice objurgatus, ut exponunt Hildemar, Bernardus Cass. et Boherius. Licet

ex Nicolao de Fractura, frequentia in duabus vicibus consistere videtur.

Pro qualibet culpa.] Minori scilicet vel majori ut

loquuntur Bern. Cass., Richardus de S. Angelo, et Boherius. Levis enim culpa, ut ait Bernardus, per contemptum gravis efficitur.

Si etiam excommunicatus.] Minori aut majori sententia, inquit Boherius in 4 comment., et indicare videntur ista verba, pro qualibet culpa.

Acrior ei accedat correptio.] Ubi querunt interpretes, **382** quomodo excommunicato acrior accedere possit correptio, cum maxima omnium pœna sit excommunicatio. Quam difficultatem duobus modis solvere possumus. 1° Dicendo verberum vindictam una cum excommunicatione acriorem esse pœnam, quam solam excommunicationem: et hoc voluerit Bernardus Cassinensis, cum ait: « Quidquid additur acius, iudicatur; non quod sic periculosius, vel majus, sed quia magis timentur diversa pœnæ quam una. » 2° Quia « verberum vindicta est acrior, et sensibilior corpori, » inquit Boherius; sive, ut ait Richardus de S. Angelo, « dicas quod S. Benedictus vertit se ad conditiones delinquentium, qui magis dolent si percutiuntur externis, id est in corpore, quam si percussi sunt internis, id est anima per excommunicationem. »

Id est ut verberum vindicta in eum procedat.] De verberibus, sive, ut nunc loquuntur, de disciplina diximus in lib. II de Antiquo monach. Ritib., c. 11.

Quod si nec ita se correxerit, etc., tunc abbas faciat quod sapiens medicus.] Hic observat Hillemarus sapientis prudentisque esse medici non statim mutare aut multiplicare tenere remedia; sed iisdem semper uti donec inutilia reddantur, atque ad alia transeundi cogat necessitas. Ex quo infert abbati tanquam sapienti animarum medico non ita prope transeundum ab uno gradu ad alium, nec verbi gratia statim ut aliquem privatim monuit, hunc publice objurgare debere; aut ut publice objurgavit, statim excommunicare; sed aliquandiu expectare, si forte sua patientia delinquentem ad pœnitentiam adducat.

Si exhibuit fomenta, si unguenta exhortationum, etc.] Quosdam hic veluti gradus describit per quos ad ferri præcisionem, hoc est ad ejectionem e monasterio medicus spiritualis tandem ascendere debeat. Sex præcipue numerant Hillemarus, Bern. Cass. et Boherius (*Vide Cons. Bened. tom. IV Anal.*), scilicet 1° binam admonitionem secretam, 2° publicam objurgationem, 3° excommunicationem, 4° jejunium, 5° verberum vindictam, 6° orationem: quos omnes hic assignatos esse asserunt. Primum gradum hic aiunt verbis contineri, *Si exhibuit fomenta, si unguenta exhortationum*; nam fomenta levia sunt medicamenta, quæ sæpe cum oleo fiunt; similiter et unguenta, quæ odorem reddunt, unde hic pro monitionibus secretis, quæ nihil asperi, nihil duri, nihil nisi leve continent, ponuntur: « Castigationes cum pietate et mansuetudine recte fomenta vocantur; exhortationes vero cum dulcedinis lenitate unguenta dicuntur, » inquit Smaragdus. Sed tamen Richardus de S. Angelo per fomenta medelam, quam pro gravioribus culpis c. 25 præscribit sanctus Benedictus, per unguenta exhortationum consolationes per immissos sympæctas, qui provocent ad humilitatis satisfactionem, intelligit, hoc est lenitatem cum asperitate.

Si medicamina Scripturarum divinarum.] Hæc quia terrent non incongrue objurgationem publicam significant, secundumque gradum representant.

383 *Si ad ultimum ustionem excommunicationis.*] En tertius gradus, quem sanctus Pater *ustionem excommunicationis* appellat, qui revera urit animam; « sed ustio ista a peccati rubigine humilem purgat animam, superbam vero in plumbi convertit naturam, » inquit Smaragdus. Detriplici hoc gradu ita discurrit sanctus Bernardus (*Serm. 44, in Cant.*): « Necessarium habet spiritualis medicus etiam vinum fervidi zeli cum oleo mansuetudinis, cui sane convenit non modo consolari pusillanimes, sed etiam corrigere inquietos: si enim viderit illum qui vulneratus est, id est qui peccavit, blandis ac lenibus hortamentis,

quæ in eum prærogata sunt, minime emendatum, magis autem abutentem sua mansuetudine, et patientia negligentiore fieri, et in peccato suo etiam securius obdormire; frustrato tam suavium oleo monitionum, oportebit sane mordacioribus uti medicamentis, et vinum compunctionis infundere, duris videlicet cum eo increpationibus agere; et si causa requirit, et duritia tanta est, etiam censuræ ecclesiasticæ baculo percellere contemptorem. »

In tertio autem gradu quartum scilicet jejunium contineri docent, et certe una cum excommunicatione solet jungi; nam S. P. Benedictus excommunicatos cibi refectorem mensura vel hora qua præviderit abbas eis competere sumere præcipit.

Vel plagas virgarum.] En quintus gradus, de quo in lib. II de Antiquis monachorum Ritibus.

Adhbeat etiam quod majus est suam. et omnium fratrum pro eo orationem.] Sextum gradum tanquam efficacissimum omnium remedium præscribit orationem omnium fratrum, quia, ut ait S. Leo (*Serm. 3 de Jejun. sept. mensis*), « Plenissima peccatorum obliuere abolitio, quando totius Ecclesiæ una est oratio et una confessio: si enim duorum vel trium sanctorum pio consensu omnia quæ poposcerint Dominus præstanda promittit, quid negabitur multorum millium plebi unam observantiam pariter exsequenti, et per unum Spiritum concorditer supplicanti? »

Eosdem fere gradus correctionis offendens in Regula Cujusdam ad virgines cap. 20. *Vide Regulam Orientalem cap. 32 et sequentibus.*

Quod si nec isto modo sanatus fuerit, tunc jam utatur abbas ferro abscissionis.] Ita etiam sanctus Basilius (*Regul. fus. c. 28*): « Qui ad obediendum mandatis Dei segniter est affectus, principio tanquam infirmo membro condolendum est ab omnibus, et a præposito tentandum an suis ipsorum laudibus ab ea infirmitate restituere valeat; perdurantem vero in ea inobedientia emendationemque respicientem severius coram omnibus fratribus arguere oportet, et cum omni adhortatione ut medelam suscipiat inducere. Quod si post multam correptionem nec pulverem induerit, nec seipsum curaverit, tanquam (ut in proverbio est) sui ipsius corruptorem, et veluti corruptum, ac prorsus inutile membrum multis cum lacrymis ac lamentis ad exemplum medicorum a communi corpore amputetur; etenim illi si **384** quod membrum incurabili morbo corruptum invenerint, ne ad ulteriora malum illius proserpat, propter vicinitatem proxima quoque corrumpens, incisionibus illud et sectionibus auferre solent; quod et nobis erga eos necessarium faciendum est, qui inimico animo præditi, ut impedimento sint mandatis Domini, juxta mandatum Domini dicentis: Si oculus dexter tibi obstaculo fuerit, erue eum et projice abs te. »

Ut ait Apostolus: Auferte malum ex vobis.] Apostolico confirmat testimonio quod hic statuit, ejusque verba suo proposito adaptat: Auferte malum ex vobis, ejiciendo scilicet extra monasterium: ita enim placuerat antiquis illis vitæ monasticæ Patribus, eos qui nulla arte emendari poterant, expellere e monasterio, ut patet ex loco sancti Basilii modo relato, et ex Regul. brev. interrog. 44, et ex Cassian. l. IV, c. 16. Ita etiam Regula Orientalis decernit (*Cap. 35*), ut « Si quis fuerit tam durus, tam alienus a timore, ut tot castigationibus et tot remissionibus non emendat, projiciatur de monasterio. » Regula sancti Fructuosi (*Cap. 8*): « Si se corripere non permiserint, foras projiciantur. » Et iterum (*Cap. 14*): « Quod si in malo perseverans perduraverit, et propria voluntate pœnitentiam agere noluerit, et sæpe ac sæpe contumax, et murmurator patule contr. senioreni vel fratres in facie persisterit, et cum propinquis se vindicare non merit, in collationem deductus exuat monasterii vestibus, et induatur quas olim adduxerat sæcularibus, et cum confusionis nota a monasterio expellatur. » Et item (*Cap. 15*): « Verberatus denuo carceri mancipetur, aut si pœnitere noluerit, foras projecia-

tur. » Regula tertia S. Augustino attributa (Cap. 23) : « Convictus debet emendatorem sustinere vindictam ; quam si ferre recusaverit, etiamsi ipse non abcesserit, de vestra societate projiciatur ; non enim hoc fit crudeliter, sed misericorditer, ne contagione pestifera plurimos perdat. » Ita etiam Justinianus imperator (Novell. 155) : « Si delictum atrocius sit quam quod medela reparari possit, tunc prorsus e monasterio ipsum expellito. » Den que Gregorius papa IV in epist. ad episcopoꝝ Gallie, etc., *De privilegiis Floriacensis monasterii* (Misc. Baluz. tom. II) : « Permittimus etiam ut, si alicujus de ipsis fratribus onerosa conversatio fuerit, ipse potius cum suo detrimento discedat quam alios inquinet. » Hujusce rei praxim videre est in Vita S. Sabæ n. 41 et 44, tom. III Monum. Eccles. Græc. ; in Vita sancti Aigulfi abbatis et martyris, n. 15, sæc. II Bened., et alibi passim apud auctores. Imo, juxta sextam synodum cap. 12, abbas vitiosus e monasterio ejici poterat.

Porro circa ejusmodi ejectionem quo veniunt observanda. Primum non eam semper fuisse perpetuam, sed aliquando solum ad tempus, ut notat Menardus noster ad Concord. Regul. c. 31, § 3. Secundum ejectum ejusmodi monachum sub episcopi cura remansisse, uti præscribitur in concilio Meldensi can. 29 : « Monachus de monasterio sine consultu et præsentia episcopi aut vicarii ejus ad hoc regulariter deductus non ejiciatur ; cujus dispositione et auctoritate de cætero vita et conversatio **385** ejecti, ne perditus perpetuo fiat, si aliquo modo salvari potest, ordinari debet atque decerni. »

Nunc vero alia viget in monasteriis consuetudo, scilicet non ejiciendi rebelles incorrigibilesque monachos, sed solum incarcerandi ; id quod olim præscripserat sanctus Isidorus his verbis (Cap. 15) : « Quamvis frequentum gravissimorumque vitiorum voragine sit quisquam immersus, non tamen a monasterio projiciendus ; sed juxta qualitatem delicti coercendus est ; ne forte qui poterat per diuturnam

A pœnitentiam emendari, dum projicitur, ore diaboli devoretur. » Et Regula Cujusdam ad virgines (Cap. 20) : « Quod si nec sic corrigi voluerit, intra septa monasterii sub pœnitentiæ tenore ab omnibus præter custodibus segregata, tandiu castigetur diversis correctionibus, usque dum ejus humilitas omnibus vera credulitate patefiat, quoniam et in vitis sæpe salus præstatur. » Idem approbasse videtur S. Gregorius, seu quivis alius in libros Regum (Lib. IV, cap. 9), ita scribens : « Qui sunt in monasteriis tepidi, medendi sunt quasi agri, non sunt ejiciendi ut mortui. » Accedunt nova statuta Cartus anorum (Parth. II, cap. 9, n. 5) : « Nullus pro quocunque crimine de ordine expellatur, sed pro modo criminis et delicti, carceri perpetuo vel ad tempus intrudatur. » Atque ita Paulus sæculo XI abbas S. Albani in Anglia, « contumacibus carcerem tetrum et fortem constituit præparari, » ut scribit Matth. Paris. in lib. de Vit. viginti trium abbatum S. Albani. Eadem lex fuit sanctimonialibus posita, quarum cum una ex monasterio Metensi S. Petri, detracto velo, ejecta esset, recipi jussa est, et intra monasterium in ergastulo ponti decreto synodi Metensis anni 888, can. 9. Possunt tamen e iam nunc incorrigibiles, servatis servandis, ex bulla Urbani VIII expelli ex monasteriis.

Et iterum infidelis, si discedit, discedat.] Hæc dicit Apostolus de infideli cum conjuge fidei matrimonio conjuncto, quam si propter fidem relinquat, discedere permittit. Ejus verba suo proposito S. Benedictus adaptat : Infidelis si discedit, aut sponte de monasterio egrediens, aut invito projectus, uti exponit Hildemar, discedat.

Ne una ovis morbida totum gregem contaminet.] Sive, ut loquitur Justinianus imperator (Novell. 133) : « Ut cum seipsum a melioribus ad deteriora contulerit, ipse solus improbitatis suæ fructum capiat, neque vitiorum suorum aliquid cæteris contagione affricet, quemadmodum peste laborantia et incurabiliter ægrotantia solent pecora. »

CAPUT XXIX.

Si debeant iterum recipi fratres exeuntes de monasterio.

386 Frater qui proprio vitio egreditur aut projicitur de monasterio, si reverti voluerit, spondeat prius omnem emendationem vitii pro quo egressus est ; et sic in ultimo gradu recipiatur, ut ex hoc ejus

humilitas comprobetur. Quod si denuo exierit, usque tertio ita recipiatur. Jam postea sciens omnem sibi reversionis aditum denegari.

COMMENTARIUS.

Frater qui proprio vitio egreditur aut projicitur de monasterio.] Cum nullus sit adeo scelestus, aut tam grandis peccator, quem victrix tandem gratia ad meliorem frugem revocare non possit, quemque vere revertentem ad Deum omnino abjicere, non modo durum, sed et impium foret : cum superiori capite S. P. Benedictus incorrigibiles expelli e monasterio præscripsisset, statim docet, an, quoties et quomodo recipi debeant qui proprio vitio egrediuntur aut projiciuntur de monasterio. Proprio autem vitio egredi, Richardo de S. Angelo idem est ac *propria voluntate* ; Boherio in secundo comm. : *Sua quidem vitiosa voluntate occasione proprietatis in ejus forsitan pectore bullientis* ; minus quidem, uti videtur, proprie : melius et rectius in primo comment. : « Scias, inquit, quod ideo dicit proprio vitio, ut excludatur egressus virtuosus, qui fit quando petita licentia, licet non obtenta, quando spiritu Dei ducitur frater ad arcioiorem religionem intrandam ; et ut excludatur quando frater timore disciplinæ, vel animi inconstantia, vel levitate, vel propter mundanas voluptates

egreditur sine licentia de monasterio ad sæculum redeundo, ut se celet abbati, et talis dicitur fugitivus. » Atter Hildemar, proprium vitium exponit, quod ita fugitivo aut projecto est proprium, ut nulli sit alteri commune : « Proprium, inquit, vitium est illud, ubi cum perpetrat, alius non intermiscetur, sed solus unus illud malum peragit. » Si enim vel alterum secum vitii conscium habeat, jam non erit proprium, sed commune : atque ideo a Bernardo Cassinensi *contagiosum* appellatum, de quo ex eodem Bernardo et Hildemaro tacet hoc capite sanctus Benedictus. Hic nimirum quinque distinguit causas, pro quibus aliquis egredi de monasterio potest. 1° Quidam propter relaxatam in proprio cœnobio **387** vitæ regularis disciplinam exeunt, ad aliud observantiæ strictioris transituri. 2° Alii, studio majoris perfectionis aut contemplationis, eremum appetunt. 3° Alii levitate et inconstantia, aut timore disciplinæ egrediuntur. 4° Alii propter superbiam, contumaciam aut aliud vitium projiciuntur, aut propria temeritate exeunt. 5° Denique propter vitium contagiosum, hoc est commune, pro quo cum alio expel-

luntur. Et primi quidem et secundi non solum, si revertuntur, suscipiendi, sed etiam cum honore et amore amplectendi, ut eorum exemplo alii ædificentur. Tertii et quarti eo modo recipiendi, quem hic describit S. Benedictus. De contagiosis omnino silere S. Benedictum docent Hildemarum et Bernardus Cassinensis: de quibus idem ferendum iudicium, etsi id non scribat sanctus Pater, ac de tertio egressis, aut projectis: hoc est, ut etiam post primam egressionem aut ejectionem revertentes non recipiantur; aut si motus abbas misericordia suscipiendos censerit, recipiat quidem, sed habitaturos in tali loco, hoc est in monte, aut locis ubi haud queant alios ad peccatum trahere et maculare, et « si ita voluerint agere, inquit, ut supra diximus, recipiantur tandiu, donec possit illos cognoscere abbas, et eis credere sine difficultate: » alioquin, si ita noluerint, nec recipiantur. Fatetur tamen idem Hildemarum maximam monasteriorum Franciæ partem hunc locum aliter intellexisse, nec inter proprium aut commune vitium distinxisse, sed simpliciter pro quocunque vitio egressos usque tertio recepisse, nec eos quos post secundam aut tertiam fugam reciperent, in ea qua ante fugam digni erant, pœnitentia detinuisse. « Sed tamen, addit, illi faciunt melius, qui secundum priorem sensum faciunt; eo quod sapientiores et acutiores sunt qui ita intelligunt; nam et ego ita facio in nostro monasterio, et ita hortor ut ceteri faciant, sicuti sapientiores intelligunt et faciunt. »

Porro crimina capitalia propter quæ meretur monachus, si non emendaverit, e monasterio ejici, ex Nicolao de Fractura sunt, « sacrilegium, homicidium, adulterium, fornicatio, falsum testimonium, rapina, furtum, superbia, avaritia, concupiscentia; et si longo tempore tenetur iracundia; et ebrietas, si assidua sit, in eorum numero computantur. » Carthusienses in antiquis statutis « confessum coram testibus vel convictum de incontinentia, de manu violenta, de furto, de proprietate, rebellione, inobediencia, infamacione criminis, quod quis objicit alteri, nec probare potest, de magisterio conspirationis, nec non de frequenti seminatione discordiæ, » etiam professum a toto ordine laiciunt alienum.

Spondeat quidem omnem emendationem vitii pro quo egressus est.] Isthæc autem « omnis emendatio comprehenditur specialiter in duobus, ut debita fiat satisfactio, et vitii non sit iteratio, » inquit Bernardus Cassinensis. Idem habet Hildemarum. Vult ergo S. Benedictus non simplicem in redeunte vitæ in melius de cætero in-tituendæ sponcionem, sed etiam sinceram pro culpis ante **388** et post fugam aut ejectionem commissis satisfaciendi voluntatem: unde Hildemarum hunc locum exponens: *Spondeat omnem emendationem vitii pro quo egressus est*, idem esse asserit « ac si diceret, in ipsa pœnitentia suscipiatur, quam dignus erat habere quando projectus est, vel egressus est, » etc. Imo etiam majori propter fugam et delicta quæ eam comitari solent.

Et sic in ultimo gradu recipiatur, ut ex hoc ejus humilitas comprobetur.] Ita etiam Regula S. Pachomii (Art. 79): « Qui absque commonitione fratrum recesserit, ac postea pœnitentia venerit, non erit in ordine suo absque majoris imperio. » Regula sancti Fructuosi (Cap. 20): « Si certe ipsi apostata ab omnibus fuerint expulsi, et huc illucque vagantes, diversis locis instabiles atque vacillantes, suo monasterio reverti se petierint necessitate compulsi, in fornace probentur; et cum probati fuerint, suo monasterio reformentur; et non prima, sed ultima cathedra recipiantur. » Regula Cujusdam ad virgines (Cap. 21): « In extremo loco inter pœnitentes recepta tandiu examinetur, usque dum probabilis ejus vita inveniat. » Statuta Guignonis (Cap. 77): « Si quis habitatorum loci hujus vel aufugerit, vel pulsus fuerit, et ductus pœnitentia redierit, promittens sua-

rum emendationem perversitatum, et ejus proprie vitii propter quod pulsus fuerat vel aufugerat, tractabit prior causam ejus communi consilio, et sicut vel fratrum numerus, vel domus utilitas, vel etiam salus ipsius postulare videbitur, faciet ei: et si consilium recipiendi placuerit, ad probationem humilitatis in ultimo constituetur loco. » Antiqua statuta Carthusiavorum (Part. II, c. 52, n. 26): « Omnes autem criminosi clerici vel laici postquam reconciliati fuerint, omnium quos invenerint semper ultimi erunt, sine spe restitutionis in primum gradum. » Paulo indulgentiores in Nova Collectione statutorum (Part. II, c. 25, n. 51): « Qui cum semel reconciliati fuerint, inquit, amittunt quantum ad locum annos quos extra ordinem nostrum expenderunt; illique tantum anni quos in ordine fecerant, reddentur eis. Si autem bis reconciliati fuerint, omnium quos invenerint ultimi semper erunt. » Instaura capit. general. ord. Cisterc. (Cap. 64): « Fugitivus, si infra undecim dies redierit, restitui potest in ordine quem prius habuerat; si vero ultra undecim dies redierit, recipi quidem potest, ita tamen quod in eo gradu in quo ultimus recipitur, semper permanebit. » Hanc multam nonnihil auget Instituciones cap. gener. ejusdem ord., in quibus hæc lego (Dist. 10, cap. 5): « Omnes fugitivi qui modo extra ordinem sunt vel a modo exierint, nisi infra septem dies post egressum redierint, omnium quos invenerint ultimi semper erunt; et monachi qui bis exierint, nunquam promoveantur in abbates. Fugitivi vero qui infra septem dies redierint, ultimi erunt ad minus per annum. »

Quia vero hic agitur de receptione fugitivorum sponte revertentium, haud erit fortassis ingratum lectoribus antiquum ordinem eos in monasterio recipiendi hic referre, quem tam ex mss. libris quam ex editis depromemus.

Ex mss. Consuetudinibus Romani S. Pauli et Farfensis monasterii.

389 Frater fugiens de monasterio, dum reverti voluerit, nudus et discalciatus veniat in capitulum, in brachia tenens cuculam, et manum virgam ferens; acceptoque iudicio, eat foras in aliquo loco, et vestiat se, et calciat, revertensque in capitulum, prestat veniam ante abbatem, et ipso jubente, eat sedere sicut regula præcipit. Si abbas cœst, ipsi reservetur iudicium. Cum autem ventus fuerit, ipse frater subducatur se a conspectu ejus donec tali in loco veniat ubi petat veniam suscipiendo, et quod ei præceperit, id faciat: una nocte jaceat in hospitale antequam recipiatur. Si fugerit de aliqua cella, et ibi reversus fuerit, recipiatur ut est supradictum; et quando venerit ad caput monasterii, similiter id faciat. Si fugerit de aliqua cella, et ibi non reversus fuerit, et venerit ad caput monasterii, recipiatur ut est superius prænotatum, donec vocetur prior de cella, et audiantur querelæ amborum, et ubicunque fuerit culpa inventa, emendetur; post hæc, si priori **D** videtur, revertatur ipse frater ad ipsam cellam.

Ex mss. Consuetudinibus S. Benigni Divionensis, cap. 32.

Fugitivi vero monasterii cum redierint, hoc modo debent satisfacere: si veniunt post capitulum, debet eleemosynarius eos suscipere donec in cratino fratres fuerint in capitulo: quibus congregatis, postquam aliquantulum de ordine suo locuti fuerint, mittitur eleemosynarius, ut eos adducat. Illi autem in auditorio nudati et discalciati, cuculla plicata in sinistra, acceptoque manipulo virgarum in dextera, sic debent venire in medium capituli, positisque cucullis ad sinistram, et virgis ad dexteram, coram domno abbate vel priore humiliter veniam petant in medio eorum. Deinde, dicto eis ut surgant, sedent ad terram, resumptis cucullis tantum super genua;

* Id est accepta flagelli disciplina.

tunc si dominus abbas adfuerit, quale illi iudicium placuerit dabitur eis; si vero non adest, non dabitur eis iudicium, sed dicet eis, qui tenet capitulum: Istud iudicium domni abbatis est, ille expectandus est: iste, et circumdate vobis vestimenta vestra, ac redite. Quo facto, petunt iterum venias suas, et præcipitur eis ut eant sessum ultimi omnium; et sic semper sunt et in choro, et in capitulo, et in omnibus locis, extremi videlicet omnium, etiam novitiorum, quousque dominus abbas faciat eis misericordiam. Qui autem habitum atjecerunt, eodem quidem modo suscipiuntur, excepto quod habitum secum in capitulo non deferunt, sed ponitur ante pedes ejus qui tenet capitulum; et postquam, ut dictum est, nudi satisfecerint, dicitur eis a præsidente, ut si volunt habitum, quem voluntate propria reliquerunt, sponte sua accipiant. Quando autem dominus abbas venerit, si, ut dictum est, eo absente suscepti sunt, tam illi quam isti non debent **390** venire in præsentia illius, donec ipse præcipiat; sed vel in infirmaria, vel in alio loco manere, donec ipse per eis mittat; et tunc non nudantur, neque discalceantur, sed staminias (sic) suas præparant, ut si domno abbati placuerit, nudi suscipere iudicia parati inveniatur. Cum autem capitulum ingrediuntur, non ad sedes suas, sed recto tramite ante domnum abbatem gradiuntur, et venias petere non morantur.

Eadem fere leguntur in mss. Consuet. Cluniac.

Ex ms. libro Usuum Beccensium.

Quando frater qui proprio vitio egressus fuerat, vel de monasterio projectus, pœnitens revertitur; si abbas et conventus eum suscipere voluerint, quaudiu foris erit, in elemosynæ hospitio erit, d. cellerario victum habebit. Si pannos non habet, camerarius inveniet. Cum vero recipi debuerit, in capitulum veniet nudus et discalceatus, succinctus staminia, ferens cucullam plicatam super sinistrum brachium, et virgas in manibus. Et accipiens veniam prostratus, ponet ex una parte virgas, ex altera cucullam: iustus ab abbate surgat, statimque revertitur ad suscipiendam disciplinam, et trahet cucullam super genua sua. Post iudicium vestiet staminiam suam et cucullam; et reducetur ubi induatur ceteris vestimentis suis: postea revestitus revertetur in capitulum ad locum ubi fuit prius, et accipiet plures venias prostratus toto corpore per singulas dicens: *Mea culpa*, donec abbas dicat, Sufficit. Tunc suscipiet sententiam gravis culpæ, et exibit capite aperto capitis. Et frater sibi deputabitur, qui eum ducet ad locum ad hoc destinatum, ubi erit quaudiu abbas secundum modum culpæ iudicaverit: quando vero vocatus in capitulum venerit, nihil cuiquam dicet, nec quisquam sibi; sed accipiet veniam, et surget injussus; et mox præparabit se ad suscipiendum iudicium, et sic reducetur in priorem locum. Die quo in capitulum veniet, habebit omnes cibos quos conventus habuerit; si non venerit, non habebit præter panem et aquam, nisi abbas jusserit. Ad omnes horas nocte et die sedebit foris ad ostium oratorii, et in fine horæ jacebit in terra, sicut S. Benedictus jubet, aperto capite, pronus omnium pedibus exeuntium. Similiter faciet ad prandium et ad cenam, quando conventus venerit de refectorio, et quando post versum exierit de oratorio; et cum omnes exierint, revertetur in locum suum. Ad capitulum et ad collationem non satisfaciet, nec ad introitum, nec ad exitum; sed erit in loco suo usque in sequentem horam. Cum vero abbas de tam gravi pœna dimiserit, veniens in capitulum, accipiet veniam, et quartæ iudicium. Post hæc cum abbas dixerit quod dimittet eum de gravi culpa, accedens frater discooperiet caput, et corruet ad pedes ejus; et absolutus sedebit ultimus in capitulo et choro; et erit in levi culpa: antiphonam non imponet, responsorium non cantabit, lectionem non leget, nec manducabit cum fratribus; ad omnes canonicas **391** horas prostrabit se in choro ante gradus, ubi bene-

A dictio accipitur, dum incipitur *Kyrie eleison*, et surget sacerdote dicente in fine collectæ: *Per Dominum*. Festus duodecim lectionum, si concedat abbas, non faciet satisfactionem istam. Quando vero dominus abbas eum de levi culpa in capitulo dimiserit, prosternet se ad pedes ejus, et demum absolutus sedebit ubi abbas jusserit. Si ultimus fuerit inter benedictos fratres, et eos si qui sunt qui nondum sunt professi, sedebit quaudiu abbas jusserit. Hoc totum de utraque culpa fiet de fratre qui in monasterio vel extra fecerit quod talibus pœnis debet emendari. Si autem abbas tam longe abfuerit a provincia, ut ejus reditus ad præsens non exspectetur, et aliquis frater hujusmodi redierit, prior consilio fratrum poterit eum suscipere eo ordine quo dictum est. Nam aliter non debet abque notitia et jussu abbatis præsumere cuiquam gravis vel levis culpæ pœnam imponere. Nullus alius hoc ullo modo attentare audeat, nec fratrem quilibet verberari a duobus jubere debet, nisi solus abbas, et hoc in præsentia sua.

Ex Statutis Lanfranci, cap. 17.

Fugitivus de monasterio monachus, si reversum ad monasterium suscipiendum eum esse abbas judicaverit, hoc modo suscipiatur. In hospitali domo aliquantis diebus primum maneat; ad claustrum, vel ad officinas claustri, vel ad monasterium nisi jussus nullatenus accedat, ut interim pœnitentiam suam, et humilitatis, et patientiæ aliquid documentum ostendat. Nullus frater secum converseur, nullus ei in aliquo consortio vel colloquio jungatur, nisi ei ab abbate, vel a priore, vel ab eo qui servat ordinem, jubeatur. Ea vero die qua in capitulum intraturus est, in locutorio vestimentis suis se exuat; staminia, si habitum non reliquit, circumposito cingulo se circumcingat, sinistro brachio cucullam plicatam, et in dextera manu virgas sumat; et sic nudis pedibus, nudo desuper corpore, ducente eum fratre cui injunctum fuerit, in capitulum veniat. Quo ingressus in loco ubi prosterni solet, statim se prosternat. Interrogatus more solito, culpam dicat; dehinc sedens corporalem disciplinam ad imperium abbatis suscipiat: qua suscepta, cuculla tantum ibi induta, sicut venit, sed non ferens virgas, in locutorium redeat, ibi se calceet, et regulariter induat, et in capitulum rediens, tandiu se prosternat donec a abbate dicatur ei: Sufficit. Injungatur ei satisfactio gravis culpæ, et in ipsa satisfactione habeat se, sicut superius dictum est, cum de gravi culpa ageretur. Si abjectus monachi vestimentis in sæculari habitu ad monasterium redit, servatis circa eum ceteris, qua: superius dicta sunt, sæculari veste, in qua reversus est, circumcinctus, sicut supra de staminia dictum est, et non portans cucullam, capitulum ingrediatur, et post susceptam disciplinam, cuculla a camerario ante ipsum posita ab eo suscipiatur, et ibi statim inquatur.

Ex Constitutione Benedicti papæ XII, cap. 24.

392 Ad ecclesias etiam, vel monasteria, seu loca hujusmodi redeuntes, ad communionem aliorum monachorum seu fratrum donec satisfactionem hujusmodi fecerint, nullatenus admittantur; quæ subjicitur esse talis, videlicet quod a porta regulari, parlatorio, seu alio loco consueto per claustrum cum magistro novitiorum, vel alio ad hoc deputato, ad capitulum veniat in staminia, vel nudus, secundum quarundam ecclesiarum, monasteriorum, et locorum religiosorum morem, femoralia et caligas sine pedibus tantum habens; cucullam, seu scapulare vel focum in brachiis, ac ferulam in manibus suis ferens, cum quibus, ibi prius venia recepta, et sua recognita culpa, coram omnibus publice verberetur. Demum vero per abbatem vel alium prælatum principalem, si sit ibi, aut priorem, vel alium post abbatem, seu per principalem prælatum hujusmodi pœnitentia seu pœna levis aut gravis culpæ sibi qualitate demeriti

imponatur secundum morem cujuslibet ecclesiæ, A
monasterii, seu loci laudabiliter observatum. Proviso
attentius, quod modum peccati modus correctionis
nequaquam excedat.

*Ex antiquis Carthusiensium Statutis, part. II, cap. 31.
num. 30.*

In reconciliatione fugitivorum qui non sunt crimi-
nosi, talis forma servetur : Redeuntes in primis cla-
ment culpam suam præsentem conventu misericordiam
postulantes, et emendationem promittentes, et tam
monachi quam conversi, si infra quinque dies redie-
rint, statim reconcilientur ordini et conventui, et
quindecim in capitulo recipiant disciplinas, et quin-
decim diebus comedant ad terram in refectorio super
asserem nudum, cum exceptionibus supradictis, et
sint novitii : prior tamen suus cum consilio conventus
possit eos restituere, quando sibi videbitur, in pristi-
num gradum. * Si vero ultra quinque dies redire
distulerint, ad minus per hebdomadam sustententur
extra cellam et extra conventum : qua completa, B
prior cum consilio conventus poterit eos, quando sibi
placuerit, conventui plenarie reconciliare. Porro isti
a prima die sustentationis per quadraginta dies sus-
tineant in victualibus 393 disciplinas; postquam
vero conventui sociati fuerint, per viginti dies disci-
plineantur : monachi scilicet post vesperas, laici die-
bus ferialibus post matutinas, et festivis post vesp-
eras, ut dictum est de criminosis, et per viginti dies
comedant ad terram in refectorio, sicut criminosi, et
per annum sustineant prædictam generalem ordinis
disciplinam, nec habeant obedientiam, nec vocem in
conventu, nec contra aliquem, ut supra dictum est
de criminosis, donec per capitulum generale conce-
datur. Qui cum semel reconciliati fuerint, amittent
quantum ad locum annos, quos extra ordinem nos-
trum expenderunt, illique tantum anni, quos in
ordine fecerant, reddentur eis. Si autem bis recon-
ciliati fuerint, omnium, quos invenerint, semper
ultimi erunt. Post tertiam reconciliationem, scient
omnes tam clerici quam laici, omnem sibi reconci-
liationis aditum secundum B. Benedicti dicta denegari.

*Ex ms. Statutis S. Stephani Grandimontensis, alio-
rumque ejus successorum pastorum a Guillelmo Pel-
licerii primo abbate Grandimontensi collectis, cap. 11.*

Quicumque frater ordinis nostri ultra dies tres exi-
verit de ordine, nunquam recipiatur ulterius in ordine,
nisi per capitulum generale. Et novitii, qui infra
annum suæ probationis a nostro ordine exiverint,
ulterius in nostro ordine minime admittantur, nisi de
consensu capituli generalis. Fugitivi ab ordine per
annum verberentur in capitulo omnibus diebus domi-
nicis, et in omni sexta feria sint in pane et aqua, et
sedeant in solio [f. solo] refectorii refectionis tem-
pore, et in ecclesia ad horas, et in capitulo dum ca-
pitulum tenebitur, in inferioribus sedibus stent per
annum.

*Ex ms. Constitutione Clementis V papæ pro ordine D
Grandimontensi.*

Fugitivi autem de dicto ordine, si ad ordinem
ipsam reversi fuerint, per triennium ad aliquam ad-
ministrationem vel officium in eodem ordine habere
non possint, nec prior vel definitores secum super
hoc durante dicto triennio valeant dispensare.

* In Nova statutorum Collectione part. II, cap. 2°,
ita habetur : « Qui vero ultra quinque dies redire
distulerint, de cætero quandocunque redierint non
recipiantur nisi ad carceres; a quibus tamen, si crimi-
nosi non fuerint, nec secundo jam fugerint, priores
eorum de consilio conventus poterunt illos educere,
quando videbitur expedire. Educti vero viginti in
capitulo recipiant disciplinas, et per viginti dies co-
medant ad terram, et per annum generalem ordinis

Ex Constitutionibus Fulciensium cap. 29.

Quod si redire voluerint, sic accipiantur : carcere
conclusi per quantum tempus superiori congregatio-
nis visum fuerit, triduum singulis hebdomadis in
pane et aqua jejunent, et semel quaque hebdomada
virgis cædantur. Egressi vero de carcere ad infimum
locum abjiciantur; si clerici sunt, clericorum; si
conversi, conversorum, omni præcisa spe restitutio-
nis in pristinum locum, et simul jure suffragii 394
quinquennium priventur. Quas pœnas superior con-
gregationis pro ratione circumstantiarum et personæ
possit augere vel mitigare, etc.

Ex dictis hactenus de ordine suscipiendorum eje-
ctorum aut fugitivorum, constat : 1° aliquid ante
tempus in elemosynaria aut hospitio exegisse, quam
in monasterium admitterentur, 2° admissos in capi-
tulo nudos virgarum plagas excepisse, 3° gravioris
culpæ pœnas postea sustinuisse, ac proinde aut in
carcere, aut in cella saltem a communi fratrum con-
sortio semota permansisse; cujus rei praxim videre
est in Vita S. Sabæ, qui Jacobo cuidam, quem ut
homicidam sui, eo quod sibi tentationis superandæ
gratia testiculos ampuilasse; laura ejecerat, postea
tamen pœnitenti e in mandatis dedit, ut in propria
cellula quietem silentiumque teneret, nunquam pro-
dired, neque neminem reciperet, cum nemine con-
grederetur, nisi cum uno illo qui ei ministraturus
esset; » in lib. Mirac. S. Bercharii, abbatis Dervensis,
in quo Hugonem monachum, monasterio fuga elap-
sum et reversum abbas cum fratribus « in remoto
diversorio cum sibi necessariis manere constituerunt,
ubi ad votum cuncta ei, etiam superflua, quod dictu
grave est, ministrantes, formam crucis dominicæ
jubent, ut noverant eum posse, formose componere; »
et ex lib. 1 Mir. S. Bertini, cap. 3, ubi de quodam
monacho Benjamin dicto refertur (Sæc. II Bened.),
quod post fugam, pœnitentia ductus, ad portam ec-
clesiæ humiliter accebat quotidie; « at Pater mo-
nasterii, videns ejus humilitatem, a Domino cor ejus
intellexit visitatum, et ad portam eum collocavit, præ-
bendo victum quotidianum. » Postea vero, probata
ejus pœnitentia sinceræque virtute ex miraculo sancti
Bertini, fratres « statim sine mora eum in priorem
revocare locum.

Porro licet habitu monastico statim ut redierant
revestitos fuisse appareant, aliquibus tamen saltem in
locis eis denegabatur, ut patet ex præfato lib. Mir.
S. Bercharii, ubi præditus Hugo, Dervensis mona-
chus, tandem morbo correptus, « auxilium fratrum
statim revocare cepit, ut eum quam citissime habitu
monastico renovarent. » Antiqua etiam Cartusien-
sium statuta decernunt (Part. II, cap. 31, n. 41), ut
« omnibus expulsis et fugitivis, si fieri potest com-
mode, habitus auferatur, vel ad minus detruncetur,
exceptis fugitivis, qui ad alium ordinem litteras ac-
cipiunt de non repetendo : clericus ergo cucullam,
laicus caputium deponat et barbam. » Sed ex tertia
statutorum compilatione (Cap. 10, n. 6) « apostatæ
ante omnia ad reassumendum habitum ordinis com-
pellantur. » In synodice etiam canonibus Nicephori
P. decimus quartus ita habetur (Tom. III Mon. Eccl.
Græc.) : « Monachum, qui habitum dimisit, et postea
conversus est, oportet iterum vestimento monachali,
quod exiit, induere absque precibus constitutis. »

Quæret aliquis quid de rebus ab hujusmodi in sæ-
culo acquisitis faciendum esset? Item definiti Justi-

sustineant disciplinam, nisi ex aliqua causa rationa-
bili prior has pœnas moderandas judicaverit... Fugi-
tivi autem criminosi, qui vel crimine commisso
fugerint, vel in fuga crimina commiserint, quando-
cunque redierint, nunquam nisi ad carceres reci-
piantur, a quibus non possunt nisi per capitulum
generale aut R. Patrem educi. Educti vero crimino-
sorum pœnam, de qua dictum est, sustineant.

nianus ad monasterium pertinere; sed Petri abbatis Cavensis exemplum proponere maluit. Illic, ut scribit Venusinus abbas in ejus Vita, n. 24, monachum apostatam revertentem **395** cum magno gaudio recepit; ea vero omnia, quæ attulit, contempsit; ingentem loveam fieri jussit, in qua delata omnia igne concremavit. » Sed de his satis: ad Regulæ textum revertor.

Quod si denuo exierit, usque tertio recipiatur; jam vero postea sciat sibi omnem reversionis aditum denegari. Idem habetur in Regula Cujusdam ad virgines, cap. 21. Hæc lex fugitivum quidem constringit, non abbatem; ita ut ille quartam receptionem exigere non possit, licet illam ei misericorditer concedere iste queat. Atque ita docent explicantque sanctum Benedictum Hildemarum, Bernardus Cass., Boherius in secundo comm., Turcremata, Theobaldus Artaldus, Matthias Lambertus, Joannes Craesbeeck, Nicolaus Bravus, quibus accensendus est Petrus Venerabilis, qui ad sanctum Bernardum scribens idem argumentum fuse et eleganter prosequitur, ac tandem relato Regulæ textu, *Sciat sibi omnem reversionis aditum denegari*, ita concludit (*Lib. 1, epist. 28*): « Non, inquit, denegatur: sed sciat sibi denegari. In qua sententia cum nihil præcepti inveniat, non obicem misericordie posuisse, sed terrorem temerariis intentasse cognoscitur. Ergo desinite talia loqui, et non Scripturas vestro sensui, sed sensum vestrum Scripturis applicate, et converti veraciter cupientes absque ullo retractione etiam millies suscipite, alioquin Deo contrarii, et Regulæ adversarii inveniemini. » Sed hæc subtiliora existimat Menardus, simpliciorumque S. Benedicti sensum esse, ut ei qui tertio de monasterio exiverit, revertenti omnino negetur ingressus; id quod confirmat ex Regula Magistri, qui S. Benedicti mentem explicans ait: « Frater, si exierit frequenter de monasterio, usque ad tertium reversus resuscipiat: amplius non jam, quia talis apud Dominum ejus agnoscitur divini servitii fides, qualis apud homines pedum instabilitas constituit: et utquid in monasterio jam opus sit, quem Deus non possidet? Ideoque post tertiam correptionem juxta monasterio sit ut ethnicus et publicanus. » Et ex Petro Blesensi, qui epist. 88 asserit S. Benedictum etiam misericordiam ad ternarium numerum carere. Eandem sententiam sequitur Benedictus Hæftenus l. viii, tract. 4, disq. 8. Id quod observant etiam nunc Carthusienses, quorum in Statutis ita legitur (*Nota Collect. Stat., part. II, cap. 25, n. 28*): « Decernimus et declaramus, apostatas criminosos post tertiam apostasiam non esse amplius requirendos, sed nec in ordine recipiendos. » Eremitæ sancti Augustini ex eorum Constitut. p. 6, c. 14, Carmelitæ discalceati ex eorum item Constitut. part. III, c. 55, n. 9. Nec misericordie janua hujusmodi revertenti omnino præcluditur, cum abbas possit post trinam remissionem ejecto fratri charitatis officia extra monasterium exhibere, inquit Menardus, maneatque ejectus sub cura episcopi, qui salutem illius curare debeat. Cistercienses tamen recipiebant quidem, sed non ad habitum: « Fugitivi, inquit institutiones Capit. gener. ord. Cisterc. (*Dist. 10, c. 4*), qui juxta Regulam usque tertio recipiuntur, si plus quam ter exierint, nullatenus ad habitum monachi vel conversi admittantur in ordine. Abbas transgressor hujus sententiæ **396** omni sexta feria sit in pane et aqua usque ad capitulum generale, et inde veniam petat. » Et antiquæ Definitiones ejusdem ordinis (*Dist. 11, c. 5*): « Fugitivi, qui juxta Regulam usque tertio recipiuntur, si plus quam ter apostataverint, et penitentes redire voluerint, et satisfacere pro delicto, omnino recipiantur vel in domibus propriis, vel in locis aliquibus earum, si aliud canonicum non obsistat, semel tantum ad victum, et non ad habitum regularem; sed ad alium sicut abbati visum fuerit expedire, quem quidem habitum si recipere noluerint aut portare, eisdem temporalia denegentur. Si vero suscepto illo

habitu, iterum ad sæculum regressi fuerint, vel aliquid tale commiserint, pro quo monachus teneatur emitti, nullus eis de ordine teneatur ulterius providere. Eis autem in habitu sibi constituto vel tradito existentibus, horis vigiliarum venire teneantur ad ecclesiam extra chorum, et jejunia conventus roseantur. Conversi vero in familiarium habitum reducti teneantur ad observantias conversorum. » Atque ita etiam recipiendos esse asserit Boherius: « Intellege, inquit, quod hic dicitur de non recipiendo fugitivum ultra tertiam vicem, scilicet in communi consortio fratrum, sed bene in ergastulo. »

Hactenus de fugitivis aut ejectis monachis sponte redeuntibus: quid vero de obstinatis, in peccato perseverantibus, et reditum ne quidem cogitantibus? De his nullum hic protulit verbum S. P. Benedictus: unde apparet hanc in illos servari legem voluisse, quam superiori capite sancivit: *Infidelis si discedit, discedat*. Et certe si putridæ carnes abscissionis ferro sunt resecaudæ, multo minus repetendæ videntur.

Constat nihilominus jam olim ab ipso fore S. Benedicti tempore, ne dicam antea, requisitos et ad proprium monasterium reductos fuisse: « Fugitivum monachum, inquit sanctus Ferreolus (*Regul. c. 20*), desertentem disciplinam et perdentem se, velut contemptorem placuit revocare. » Et S. Fructus (*Regul. c. 29*): « Cum aliquis per vitium a passus fuerit a monasterio, in aliud non recipiatur cœnobium, neque in humanitatis charitatem, neque in pacis osculum; sed continuo vincitur post tergum manibus reducatur proprio. » Ita quoque Justinianus imperator (*Novell. 125*): « Si quis monachus monasterium reliquerit, et ad sæcularem vitam transierit, hic militia primum et honore, si quem habet, denudatus, per locorum episcopum, et provincie præsidem in monasterium remittitur, et res quas postea habere monstratus fuerit, ad monasterium in quod immittitur, pertinent. Si denuo quoque monasterium relinquat, tunc præses eum provincie in qua inventus fuerit, detineat, et sub eccle. sibi cohorti connumerato. » Idem decernunt concilia Aurelianense: « Ipsi autem monachi, qui fuerint pervagati, ubi inventi fuerint, cum auxilio episcopi tanquam fugaces sub custodia revocentur; et rem se ille abbati futurum esse cognoscat, qui hujusmodi personas non regulari adversione distrinxerit, vel etiam qui monachum susceperit alienum; » Toletanum vi: « Quicumque ex sacerdotibus **397** vel ministris vagantes monachos repererit, aut si fas est, in propriis locis cœnobio suis rectoribus eos reformet, aut si difficile est, pro sola honestate vigore suæ potestatis erudiendos inclinet. » Constantinopolitanum ii: « Si quis qui præest monasterio, eos qui ei subjecti sunt monachos cum multa diligentia non requirat, vel inveniens non recipiat, statuit synodus eum segregationi subjici. » Quem canonem de fugitivis intelligit Balsamon. Vide concilium Lambethense an. 1281, apud Spelmannum. His adde Gregorii papæ IX constitutionem pro monachis Benedictinis: « Statuimus ut præsentes capitulis celebrandis secundum statutum concilii generalis, seu Patres abbates, seu priores fugitivos et abjectos de ordine suo requirant sollicite annualim. Qui si in monasterio suo recipi possunt, secundum ordinem regularem abbates seu priores eorum, monitione præmissa, ecclesiastica censura compellantur ad receptionem eorum, salva ordinis disciplina. Quod si hoc regularis ordo non patitur, auctori aie nostra provideatur ut apud idem monasterium in locis competentibus, si absque gravi scandalo fieri poterit; alioquin ex aliis religiosis domibus ejusdem ordinis ad agendam ibi penitentiam talibus vita necessaria ministrantur. Si vero hujusmodi fugitivos inobedientes invenerint, eos excommunicat, et tandem faciant ecclesiarum prelati excommunicatos publice denunciari, donec ad mandatum ipsorum humiliter revertantur. » Denique Constitutiones Richardi rpr

scopi Sarum anno 1217 edita (Apud Spelm. tom. II A Conc. Angl.): « Cum quidam apostata salutis suae immemores, abjecto timore Dei, de ordine suo egrediente sine licentia suorum praelatorum, et in saeculo seculariter conversari, abjecto religionis habitu, non verentur; praecipimus archidiaconis, decanis etiam, monitione remissa competentis, ut tales ad claustrum per ecclesiasticam censuram redire compellant: quod si nec sic ad reassumendam religionem induci possint, jubemus eos comprehendi, et ad poenitentiam

in carcerem retineri. » Tandem canones Synodici Nicephori P. C. n. 25 (Tom. III Monum. Eccles. Graec.): « Si monachus, habitu sancto neposito, carnem comederit, uxorem duxerit, oportet eum converti, nolentem anathemati submitti, et invitum monasticis vestibus indui, atque in monasterio concludi. » Caeterum antiquam hujus rei praxim videtur est apud Joannem Diaconum in lib. I de Vita sancti Gregorii papae, cap. 14, et apud Ardonem in Vita S. Benedicti Anianensis n. 21.

CAPUT XXX.

De pueris minori aetate, qualiter corripiantur.

Omnis aetas vel intellectus proprias debet habere mensuras. Ideoque quotiens pueri, vel adolescentiores aetate, aut qui minus intelligere possunt quanta poena

sit **398** excommunicationis; hi tales dum delinquant, aut jejuniis nimis ^a affligantur, aut acribus ^b verberibus coerceantur, ut sanentur ^c.

^a Flor. cum quibusdam antiquis mss. *nimis*.

^b Conc., Cass., Flor., Hild., Conch., Comp.,

acris, Ebrul., Lyr., *acrius*.

^c Narb., *salventur*.

COMMENTARIUS.

[*Omnis aetas vel intellectus.*] Hic notat Menardus B aut alterum diem differendo. Additque quosdam esse qui nimium jejunium « intelligunt mediam libræ panis solummodo, et unum stapponem aquæ in hieme, in æstivo tempore duos; alios vero quartam partem libræ panis et aquam sicut superiores. Sed isti, inquit, qui quartam partem libræ panis dicunt, non bene discernunt. » Verum istud *nimis* non stricte pro excessu in jejniis **399** accipiendum reor; sed late, quasi diceret *duris jejniis*, servata tamen discretionem.

[*Proprias debet habere mensuras.*] « Id est iudicii disciplina non uniformiter est omnibus exhibenda, sed secundum uniuscujusque aetatem vel intellectum cum magno est moderamine inferenda. Aliter enim parvuli, aliter adolescentem et juvenes, aliter senes, aliter vero in decrepita positi debent iudicari aetate, » inquit Smaragdus.

[*Ideoque quotiens pueri.*] Pueritia a septimo anno incipit, et decimo quarto completo desinit.

[*Vel adolescentiores aetate.*] Adolescentia ab anno decimo quarto ad vigesimum octavum peragitur. Porro acute notat hic bernardus Cassinensis S. P. Benedictum duas hic aetates comprehendisse, integram unam, scilicet pueritiam, inceptam alteram, nempe adolescentiam; nec simpliciter dixisse *adolescentes*, sed *adolescentes ioris*, quia aetas pueritiæ proxima de pueritiæ levitate magis retinet.

[*Aut qui minus intelligere possunt quanta poena sit excommunicationis.*] « Ille, inquit Hildemar, non intelligit qui non verecundatur, nec turpitudinem habet pro excommunicatione. » Ubi S. Pater « omnem comprehendit aetatem, uti observat Bern. Cass., et istos in capite 25 supra improbos appellavit, quos vindictæ corporali subjacere decrevit. »

[*Hi tales dum delinquant.*] Et delictum exigit.

[*Aut jejuniis nimis affligantur.*] Quod ex Hildemaro duobus modis fieri potest: aut aliquid de cibo et potu subtrahendo eadem qua caeteri hora reficientibus, aut eandem quam alii sumunt refectionem in vesperam,

aut alterum diem differendo. Additque quosdam esse qui nimium jejunium « intelligunt mediam libræ panis solummodo, et unum stapponem aquæ in hieme, in æstivo tempore duos; alios vero quartam partem libræ panis et aquam sicut superiores. Sed isti, inquit, qui quartam partem libræ panis dicunt, non bene discernunt. » Verum istud *nimis* non stricte pro excessu in jejniis **399** accipiendum reor; sed late, quasi diceret *duris jejniis*, servata tamen discretionem.

[*Aut acribus verberibus coerceantur.*] Ita etiam sanctus Pachomius (Art. 97): « Omnes pueri qui non timent confundi pro peccato, et correpti verbo non emendaverint, verberentur quandiu disciplinam accipiant, et timorem. » S. Isidorus (Cap. 17): « In minori aetate non sunt coercendi sententia excommunicationis, sed pro qualitate negligentiae congruis emendandi sunt plagis, ut quos aetatis infirmitas a culpa non revocat, flagelli disciplina comescat. » Magister (Cap. 14): « Infantulos usque ad quindecim annos non excommunicari, sed praecipimus vapulari pro culpis. » S. Fructuosus (Cap. 6): « Quod si in aliquo, quæ diximus deprehensi fuerint, continuo ab ipso suo decano virga emendentur. » Sed S. Basilius pueros ita puniri praescribit (Regul. sus., cap. 15): « Cibum, inquit, usurpavit impetitive? majore diei portione jejunus maneat. Immodeste et turpiter comedit? tempore refectionis cibo prohibitus, cogatur alios scite vescentes contueri, ut et abstinencia puniatur, et gravitatem discat. Otiose quid locutus est? Convicium dixit proximo suo? mentitus est? aut aliorum quid eorum dixit quæ prohibita sunt? et jejunio et silentio castigetur. »

[*Ut sanentur.*] Nam, ut ait Scriptura, *Stultitia colligata est in corde pueri, et virga disciplinae effugabit eam* (Prov. xxii).

CAPUT XXXI.

De cellerario monasterii qualis sit.

Cellerarius ^b monasterii eligatur de congregatione D sapiens, maturis moribus, sobrius, non multum edax ^c, non elatus, non turbulentus, non injuriosus ^d, non tardus, non prodigus, sed timens Deum,

qui omni congregationi sit sicut pater. Curam gerat de omnibus, sine jussione abbatis nihil faciat. Quæ jubentur custodiat: fratres non contristet. Si quis trater ab eo forte aliqua irrationabiliter postulat,

^a Oxon., Narb., *qualis debent esse*.

^b Al., *Cellarius*.

^c Al., *audax*.

^d Al., *non injuriosus*.

non spernendo eum contristet, sed rationabiliter cum humilitate a male petenti deneget.

Animam suam custodiat, memor b semper illud apostolicum, quia qui bene ministraverit, gradum bonum sibi acquirit (I Tim. .7). Infirmorum, infantium, hospitem pauperumque cum omni sollicitudine curam gerat, sciens sine dubio quia pro his 400 omnibus in die c iudicii rationem redditurus est. Omnia vasa monasterii cunctamque substantiam, ac si altaris vasa sacrata conspiciat. Nihil ducat negligendum; neque avaritiæ studeat, neque prodigus sit, aut extirpator d substantiæ monasterii: sed omnia mensurate faciat, et secundum iussionem abbatis.

Humilitatem ante omnia habet: et cui substan-

a Hild. deest, cum humilitate.

b N rb., memorat. Al., memorans.

c Cass., Narb., Flor., in diem.

d Flor., Hild., et stirpator. Conch., Comp., Lyr. et quidam alii., aut stirpator.

e Al., et cum substantia.

f Hild., tribuatur. Edit. Paris., dirigatur.

tia e non est quæ tribuatur, sermo responsionis porrigatur f bonus, ut scriptum est: *Sermo bonus super datum optimum* (Eccli. xviii). Omnia quæ ei iunxerit abbas, ipsa habeat sub cura sua; a quibus prohibuerit, non præsumat. Fratribus constitutam annonam sine aliquo typo g vel mora offerat, ut non scandalizentur, memor divini eloquii, quid mereatur qui scandalizaverit unum de pusillis h (Math. xviii). Si congregatio major fuerit, solatia ei dentur, a quibus adjutus et ipse æquo animo impleat officium sibi commissum. Horis competentibus dentur i quæ danda sunt, et petantur quæ petenda sunt: ut ne perturbetur neque contristetur in domo Dei.

B g Oxon., Hild., Haef., sine aliquo typho. Conc., sine aliqua typho. Al., sine aliquo verbo.

h Cass. addunt istis: expedit ei ut suspendatur mola asinaria in collo ejus, et demergatur in profundum maris.

i Al., et dentur.

COMMENTARIUS.

Cellerarius monasterii.] Ita nimirum S. Pater vocat eum cui curam et administrationem rerum temporaliū committit, a cella, seu cellario, in quo reservantur ac celantur ea quæ ad vitæ sustentationem pertinent. Nonnulli cellarium custodem cellarii appellant, alii œconomum, quidam providorem, aliqui procuratorem nominant, cujus vocis sit mentio in Tripartito libro Mr. S. Roberti abbatis Casæ Dei, auctore Bertraudo, dist. 1, n. 3.

Eligatur.] Non ait: ponatur ad libitum abbatis; sed eligatur, id est constituatur, qui melior ex omnibus repertus fuerit; alias personarum esset acceptio, non electio: « Quid est enim electio, inquit Hildemarus, nisi separatio optimi a meliore, vel melioris a bono, aut boni a malo? »

De congregatione.] Quia, ut ait idem Hildemarus, non aliunde debet eligi: « Ubi c laicos excludit, et illos qui mores et 401 actus religionis et fratrum ignorant, » inquit Bernardus Cassinensis, atque, ut addit Nicolaus de Fractura, « clericis ac religiosis oppido sunt infesti. » Nihil tamen vetat aliquando piis laicis ac Deum timentibus uti ad exsequenda servorum Dei extra monasterium negotia, ut non sit necesse cellerariis toties progredi foras, et cum sæcularibus conversari, quia non omnino expedit animabus eorum. Vide vitam S. Joannis abbatis Gorziensis, n. 85 et 86, sæc. v.

Sed quæret aliquis a quo fieri debeat hujusmodi cellerarii electio, quando, et quomodo? Respondet Boherius: « Per abbatem pariter et conventum, cum hujus officium sit de præcipuis causis. » Atque ita Regula S. Fructuosi (Cap. 6): « Eligatur cellerarius bonæ patientiæ probatus, quem communis elegerit collatio. » Sed Bernardus Cassinensis hanc electionem asserit fieri non debere c secundum ordinem juris, sed secundum discretionem abbatis, convocato aliquo concilio seniorum aliquorum. » Eodem modo Nicolaus de Fractura, Turrecremata, Matthias Lambert, Joannes Craesbeeck maturo dicunt iudicio ab abbate eligendum cum consilio saltem seniorum. Sicque observant Cassinenses, ad verbum eligatur ita declarantes (Declar. Cass., c. 34): « A prælato scilicet de consilio seniorum Patribus proponendus; sit autem decanus, et omnino iuoribus gravis. » Sed Constitutiones Montis Oliveti præscribunt (Part. II, cap. 31), ut cellerarii monasteriorum eligantur in banchetto per vota secreta, de consensu majoris par-

tis ipsius. Generalis vero abbas pro quolibet monasterio ad hoc munus duos idoneos nominabit, ex quibus electus censeatur qui plura vota habuerit. »

Ist hæc autem electio singulis olim annis apud nostros celebrabatur, ut docet nos Mabillonius his verbis (Præf. ad sæc. IV Ben., part. I, n. 126): « Officium istud (obedientiam vocabant veteres) in annum committi antiquus mos est in ordine nostro usitatus. » Cujus sententiam confirmat anonymus in Vita S. Salsbergæ (Sæc. II Ben.): « Famulaque Christi, cui obedientiæ causa eodem anno juxta tenorem Regulæ ad cellarium custodiendum sororibusque ministrandum ordo evenerat. » Idem colligitur ex Vita S. Joannis Gorziensis n. 73. Auctor est tamen Hildemarus, decanus et cellerarius plures in annos continuari debere: « Cellerarius, inquit (In cap. 32), et decanus non dicit ut per vicem sibi succedant, sed usque dum non potest meliorem invenire, semper ille debet esse in decania sua, aut ille in cellario suo, etiamsi per decem annos meliorem non potest invenire, ille solus agat illud ministerium. » Bernardus etiam Cassinensis et Boherius docent cellerarios, decanos præpositosque non sibi succedere per vices. Sed ex Constitutionibus Cong. Montis Oliveti cellerarius « per quadriennium tantum duret, quo clauso, per alios quatuor annos idem munus in eodem monasterio exercere non possit. » De aliis obedientiis dicemus sequenti capite.

Electionis modus erat omnino sollemnis: eadem enim benedictione qua prior ordinabatur absolvebaturque cellerarius, ut patet ex Udalrico, l. III, c. 18, et ex mss. Consuet. S. Benigni, c. 38.

402 Sapiens.] Ut domus Dei a sapientibus sapienter administraretur, ubi sapiens ex Bernardo Cassinensi, « et prudentiam, et scientiam, et intelligentiam importat, nec solummodo debet esse sapiens in rebus ordinandis humanis, sed et maxime philosophus, id est amator sapientiæ in divinis. » Quid vero sit esse philosophum in divinis, ita explicat Hildemarus: « Philosophia cœlestis est discernere inter vitia et virtutes; deinde amare virtutes, et odire vitia, ac deinceps ipsas virtutes, quas cognovit, operibus exercere studeat, eo quod nihil valet sapere, et cognoscere bonum, et illud non diligere, atque amando non operari: talis enim est qui sapit bonum et illud non diligendo operatur, qualis est ille qui portat pavem et vinum, et exinde nec manducat, nec

hilit. » Et tamen Richardus de S. Angelo ait : « Non A credo quod requiratur in isto scientia divinarum Scripturarum, sed scientia solummodo naturalis, ut sit maturus moribus, et sobrius, prout hic sequitur. »

Maturus moribus.] Moribus, inquit, non ætate; quia, ut hic notant Bernardus Cassinensis et Nicolaus de Fractura, cum cellerarius per monasterium frequenter discurrere debeat, et singulas ejus officinas perlustrare, ægre injunctum sibi officium implet, si multa foret gravitas ætate. Ex Constitutionibus vero Montis Oliveti (Part. II, cap. 31) debet esse « saltem viginti octo annorum, et decem ante annis in religione professus. »

Sobrius.] Sobrius Smaragdo « intelligitur cautus, vel consideratus, in cibo et potu frugaliter et parcus, verbo et opere temperatus; » a Boherio « temperatus in victu et in aliis; » a Menardo « non temulentus. » Aliter Hildemaro: « Ille dicitur sobrius, qui temperatus est, id est nec plus nec minus quam oportet agit. » Eodem modo S. Benedictus interpretatur Bernardus Cassinensis et Nicolaus de Fractura. Et certe quod parcitas in cibo et potu S. P. non hic intelligat ex sequentibus verbis, *non multum edax*, colligitur. Sit ergo cellerarius sapiens, maturus moribus, et sobrius, « ut per sapientiam cuncta disponat, per maturitatem morum levitatem indebitam fugiat, et per sobrietatem seipsum temperet in actibus et in verbis, » inquit Bernardus Cassinensis.

Non multum edax.] Et hoc potissimum vitium in cellerario vitari volebant veteres monachi; unde Regula SS. Serapionis, Macarii, Paphnutii et alterius Macrii: Abbas, inquit (Cap. 12), « decernere debet quomodo debeat esse qui cellarium fratrum continet; debet talis tantummodo eligi, qui possit in omnibus gula suæ suggestionibus dominari, et evangelico ordine fratribus suis victum gubernare. » Et Regula Magistri (Cap. 16): « Cellerarius vero ipse frater ordinatur, qui probatus fuerit ab abbate fidelis et abstinentis esse, quem nunquam vicit aliquando aliqua desideriorum gula, vel qui non multum amat manducare aut bibere. » Id tamen maxime vitare debet, cum extra monasterium cum sæcularibus manducat: qua de re vide Joannis Gorziensis exemplum.

403 Non elatus.] Elatus dicitur in superbia elevatus, audax, jactans et arrogans, » inquit Smaragdo. In hoc tamen superbiam ab elatione distinguit Hildemarus, quod elatio in spiritualibus, superbia in spiritalibus simul et temporalibus fiat.

Non turbulentus.] Turbulentus ex Hildemaro « dicitur obscurus, non sincerus, non hilaris, furibundus; veluti aer dicitur turbulentus cum non est serenus, id est lucidus. Sive aqua dicitur turbulenta cum non est limpida et lucida; ita homo dicitur turbulentus cujus vultus obscurus est, id est non hilaris aut suavis. » Eodem fere modo Bernardus Cassin., Nicolaus de Fractura et Turrecremata.

Non injuriosus.] Ad injurias inferendas contumeliasque irrogandas promptus.

Non tardus.] « In obediendo scilicet mandato superioris, nec in constitutum annonam fratribus etiam tribuendo, » inquit Boherius.

Non prodigus.] Id est, non largus, aut profusus, consumptor et dilapidator honorum monasterii, ne forte ex ejus profusione totius monasterii ruina manaret. Ita autem se gerere debet, ut annui sumptus monasterii non excedant redditum; quin imo nec totum expendat, ut semper supersit aliquid pauperibus erogandum, scilicetque casibus opportune possit occurrere.

Sed timens Deum.] Quod est veluti antedictorum cellerarium, ad quod illa omnia referri debent. Qui enim Deum timeat, prædicta omnia facili negotio observabit.

Qui omni congregationi sit sicut pater.] Ut cum charitate cuncta administret, omnes fratres tanquam filios diligat, eisque necessaria affatim submitret, nullum negligens, nullum spernens; et quia patris est omnium que familiam spectant curam suscipere, apposite subiungit:

Curam gerat de omnibus, sine jussione abbatis nihil faciat.] Quæ duo, licet inter se pugnare videantur (nam curam gerere de omnibus haud potest, cui nihil sine jussione facere permittitur), facile tamen conciliantur ex consequentibus.

Quæ jubentur custodiat.] « Quod idem est, inquit Smaragdo, ac si diceret: Quod superius dixi de omnibus illum curam agere; de his, quæ custodire jussus fuerit, curam gerat; de cæteris vero rebus sine jussione abbatis nihil faciat. » Eodem modo ratiocinatur Boherius in secundo comm. Quænam vero sint illa quorum curam abbas cellerario committere debet, colligi potest ex Regula S. Isidori, in qua hæc scribuntur (Cap. 19): « Ad eum qui cellario præponitur pertinebit sollicitudo eorum quæ in promptuario sunt. Iste præbebit hebdomadarius quidquid necessarium est victui monachorum, hospitum et infirmorum. Isto præseente dispensantur ea quæ mensis deferenda sunt. Is etiam quidquid residuum sumptui fuerit pro pauperum usibus reservabit. Huic quoque hebdomadarius, expleta hebdomada, vasa sibi tradita exhibebit, ad perspicendum utique si negligenter habitata non 404 sunt; ac denuo succedenti hebdomadario coram isto tradantur. Ad hunc quoque pertinent horrea, greges ovium et pecorum, lana et linum, aviaria; sollicitudo cibaria administrandi pistoribus, jumentis, bobus et avibus; industria quoque calcamentorum, cura pastorum seu piscatorum. » Et ex Regula Orientali quæ decernit (Cap. 25), ut cellerarius « omnia utensilia, quæ in monasterio sunt, id est vestem, vas, ferramentum, et quidquid usibus quotidianis necessarium est, custodiat, et unquam rem proferens cum fuerit necessarium, ab eo iterum ad reponendum cui utendo consignaverit recepturus. Ad victum vero fratrum proferat et tradat septimanariis, ad condiendos cibos det necessaria secundum quotidianæ expensæ consuetudinem, neque profuse, neque avare; ne vitio ipsius vel monasterii substantia gravetur, et fratres patiantur injuriam. Sed et necessitatem infirmorum fratrum ac laborem considerans, nihil ægotantium desiderii neget ex his quæ habuerit, quantum illis necesse fuerit: advenientibus diversis fratribus escas parabit. Hæc erit cura custodis cellarii, recurrens semper ad seniorum consilium, et requirens de omnibus, et præcipue de his quæ proprio intellectu non potuit adimplere. » Quæ postrema verba hunc sanctæ Regulæ locum illustrant, ut scilicet in his quæ dubia sunt, nec proprio potest adimplere intellectu, sive, ut loquitur Lanfrancus (Stat. c. 9), in majoribus causis, sine abbatis jussione nihil faciat. Optimum quoque erit quod ait Bernardus Cassinensis, si scripturam ei tradat, in qua distincte contineantur ea quorum ei curam committit, sive, ut loquitur Hildemarus, quæ curare habet, « debet illi abbas constituere isto modo, v. g.: Sub cura tua sint infantes, hospites, infirmi, pauperes; servi etiam, qui ad usum horti, vel coquinæ sunt deputati, fleustomati, et illa generalitas monachorum. Deinde debet illi constituere hospitum curam isto modo, v. g.: Si venerint episcopi, aut abbates, aut comites, tali modo illis servire stude: si autem venerint clerici, canonici, tali modo servitium eis exhibe. Si certe venerint monachi, tali modo illos recogite. Et postremo debet illi dicere: Si in his tibi dubitas venerit, me interroga, etc. » Additque, si talis sit cellerarius, qualem hic describit S. Benedictus, posse abbatem cuncta ejus arbitrio committere.

Ut autem possit abbas agnoscere an quæ jubentur fideliter custodiat cellerarius, debet ab eo certis

temporibus rerum gestarum et administratæ substantiæ rationem repetere; id quod singulis mensibus faciendum præscribit sanctus Fructuosus: « Quod per singulos menses expensum fuerit, per omnium capita mensium rationem suo abbati faciat (præpositus, qui substantiam monasterii dispensandam accipiebat), et hoc cum tremore, et simplicitate, et vera cordis humilitate tanquam redditurus Domino rationem. » Et instituta Capitul. gener. ord. Cisterciensis (Cap. 78): « Major cellerarius semel in mense, vel sæpius, si abbas voluerit, de omnibus, quæ accipit, abbati, vel quibus iusserit, computet. » Sed Institutiones eorum indefinite tantum decernunt, **405** ut « major cellerarius, quando abbas voluerit, de omnibus quæ accipit et expendit, abbati vel quibus iusserit computet. » Cassinenses vero volunt ut quilibet cellerarius computa, rationes, debita, et credita monasterii quater in anno, hoc est per singulos quosque tres menses ostendat prælato et superioribus, qui omnes eadem manu sua subscribant. Idque juxta Gregorii papæ IX constitutionem, in qua hæc lego: « Ut domorum status certior habeatur, singulis tribus mensibus coram abbate seu priore, si ibi non est abbas, et senioribus reddant officia es de suis officiis rationabilem computationem de omnibus expensis, et fideliter facientes abbates et priores bis in anno, scilicet in calendis Octobris, collectis annis fructibus; et in calendis Aprilis, statum domus suæ in capitulo, vel coram senioribus, et etiam coram visitatoribus cum venerit plenarie manifestent. Abbas actus, vel prior, sive præpositus, qui in prædictis ratiociniis gravia debita suppresserit fraudulentè, ab administratione quam obtinet penitus repellatur. » Ex constitutione etiam Benedicti papæ XII, cap. 3, abbates, priores, seu administratores singulis annis in capitulo generali rationem debent reddere; cellerarii vero et alii officiales ter in anno coram abbate et conventu. Simile aliquid habetur in Statutis Nigrorum Monachorum anno 1238 Londini editis. Vide Ottobonis legati in Anglia Constitutiones apud Spelmanum ad annum 1248. Ad Regule textum revertor.

Frates non contristet. | Quod ita exponit Hildemarus: « Nulli debet acrius responsum dare, sed eis bonum sermonem in omnibus tribuere; » sive, ut ait Bernardus, « Nihil faciat vel dicat per quod possint rationabiliter contristari: » verbi gratia, « In denegando quæ debet dare, vel in dando tardius quam debeat, » ut loquitur Boherus.

Si quis autem frater ab eo forte aliquid irrationabiliter postulet, non spernendo eum contristet, etc. | Ita S. Benedictus, in monasterio S. Sequani cellerarius, et post ea abba Anianensis (*In ejus Vita, n. 9, sæc. 14*), « juxta præceptum Regule totis viribus sese componere, ac licita petentibus sine mora studebat largiri; male petentibus denegare, impossibilia exquiritibus blande excusare. » Et ante eum sanctus Leolinus factus cellerarius (*Sæc. 1 Bened.*), « ita se redditit providum, ut nec superpetenti daret aliquid superfluum, nec indigenti congruum subtraheret alimentum. » Quid autem sive petendo, sive distribuendo observari deceat, docent sequentes versiculi ex Boherii in primo comm.:

In poscente novem, sex in donante notanda,
Causa, fides, modus, locus, et penuria, tempus,
At s, nobilitas, cum conditione petentis,
Mens hilaris, festina manus, adsitque facultas
Dulcor affatus, discretio dantis, et ordo.

Animam suam custodiat. | Quæ verba ita exponit Smaragius: « Non offendat in his quæ non sunt danda dando, aut quæ respondenda **406** non sunt respondendo. » Cui concipere videtur Bernardus Cassinensis his verbis: « Hoc attinet ad fidelitatem specialiter, ut videlicet sit fidelis conservator et dator; alias enim animam suam male custodiret. » Additque: « Præterea animam suam bene custodit,

A quando nec ipse in officio sibi commissio peccat, nec alios peccare permittit. Hoc autem verbum ad omnia illa quæ contra Deum sunt vitanda, et cum Deo sunt facienda, large potest extendi. » Unde etiam Cassinenses in suis declarationibus ad hæc verba: « Cellerarii, inquit, non sic se immergant temporalibus, quin vacent spiritualibus; sed sic transiant per bona temporalia, ut non amittant æterna. » Et Bursfeldenses (*Dist. 2, cap. 5*): « Cellerarius quamvis exemplo Mathæ, cujus suscepit officium, circa multa sollicitari et turbari necesse habet, non tamen se prorsus a conventualibus alienare, aut silentium et quietem cellæ penitus abjicere et abhorre; sed potius quantum sunt opportunitas, necessariis expeditis ad opus Dei et conventum, sed et ad cellam quasi ad quietissimum et tutissimum portus sinum recurat, ut legendo, orando, meditando, turbulentos animi sui motus ex cura et dispositione exteriorum surgentes sedare possit, et spiritualibus consolationibus refrigerari. » Similiter Constituciones Fulsiensium (*Cap. 31*): « Ne cura temporalium rerum sic obrui se sinat cellerarius, ut in spiritualibus langueat; cum illis tanquam administræ ancillari debeant. Quare det operam ut quam rarissime absit a choro et officio divino, a meditatione et aliis exercitiis regularibus, quæ quidem illius officium non impediunt. » Eadem ratione Regula Magistri præscribit (*Cap. 16*), ut « quotidie cellerarius cum septimanariis coram abbate in oratorio cum congregatione communicet, » ne forte prætextu rerum gregendarum a cœlesti pane sumendo abstineret; quo magis omnibus indiget, et in fortitudine cibi illius ambulet feliciter per invia et iniquosa rerum temporalium, neve contahesceret cor illius intra se, si oblivisceretur comedere panem suum.

Memor illius apostolici, quia qui bene ministraverit gradum bonum sibi acquirit. | Ita etiam Regula SS. Serapionis, Macarii, Paphnutii et alterius Macarii: « Studere debet qui huic officio deputatur, ut audiat, quia qui bene ministraverit, bonum gradum sibi acquirit, et animæ suæ lucrum facit. »

Infirmorum, infantium, hospium pauperumque cum sollicitudine curam gerat. | Quatuor hic potissimum curæ ac sollicitudini cellerarii S. P. Benedictus committit. Primo infirmos, quorum curam ante omnia et super omnia adhiberi voluit, ut sicut revera Christo, ita eis serviat; præcipitque abbatem attendere ne a cellerariis aut servitoribus negligantur. Eadem mente Orientalis Regula præscribit (*Cap. 23*) ut cellerarius « nihil ægrotantium desiderii neget, ex his quæ habuit, quantum necesse fuerit. » Et antiqua Cluniacensis monasterii consuetudines apud Udalcum (*Lib. 11, c. 18*): « Si quis fratrum adeo est infirmus ut de lecto surgere non possit, ad hunc **407** quotidie summo diluendo simul cum infirmario venit cellerarius, et de omnibus quæ habere potest sciscitatur ab eo, quid sit, quod sibi videatur, ut præparet ad ejus recreationem. » Et iterum (*Lib. 11, c. 11*): « Si quis dederit nobis decem solidos, aut pauciores, hi semper cellerario sunt deputati ad hoc tantum ut fratribus infirmioribus vel aliquantulum delicatis, absque hoc quod generaliter omnibus datur, aliquam partem impendere charitatem. » Mirum prorsus est quantæ sollicitudine hanc regule partem observaret B. Raigardis in Marcianensi monasterio olim sanctionnalis et celleraria, quæ, ut scribit venerabilis ejus filius Petrus abbas Cluniacensis (*Lib. 11, ep. 17*), « Scripserat in mente sua quo unaquæque corporali incommodo laboraret, et morbos eorum vel qualitem sol cito adnotaverat, ut posset unictique absque errore subvenire, cum nihil eam talium coningeret ignorare. Noverat eas ut nobiles et delicatas, ut fragiles et intrinsecas, pro sexu, pro loco, pro usu multis egere; et ideo mentem, ne quid eis decisset, multo sollicitabat angore. Occupabat eam servilium cura officiorum, et ancillarum Dei se famulam esse gavus, vilia quæque ministeria procurabat. Variabat

in corde suo diversos apparatus ciborum, et talium in experta coquina disciplinam addiscere cogebatur. Huic assa, illi elixa, salsa isti, insulsa alteri providere, sollicita circa frequens ministerium satagebat; præparabat ipsa, coquebat ipsa, inferebat ipsa; et ut nihil sibi de mercede periret, nihil sibi de labore imminui patiebatur. Collegerat uno suo in corde animos singularum, et quod unaquaque magis affectaret agnoscebat, effectu operis omnium affectibus cononabat.

Secundo, infantes, et ut considerans in eis ætatis fragilitatem, et corporis teneritudinem, quæ necessaria sunt paterno ministret affectu, ut loquitur Sinaragmus.

Tertio, hospites, quibus advenientibus *escas parabit* ex Regula Orientali cap. 25. Sive, ut præscribit S. Isidorus (Cap. 49), et ipse præbebit hebdomadariis quidquid necessarium est victui monachorum hospitum et infirmorum. Observat etiam hic Hildemarum moris fuisse apud veteres monachos ut cellerarius hospitum curam gereret; successu vero temporis propter nimiam eorum multitudinem, alios ad id muneris constitutos fuisse, illudque, quod Regula S. Benedicti cellerario injungit de cura hospitum, intelligendum esse quando dicuntur in refectorio manducturi. Cujus sententiam confirmare videntur Statuta S. Adelardi lib. II, cap. 3.

Quarto, pauperes, quibus ex Regula S. Isidori *quidquid residuum fuerit* reservabit. Sed et juxta Regulam Magistri (Cap. 19), et Cellerarius elemosynam faciat cum jussu abbatis in præsentia ejus. In absentia vero liceat ei per eum pauperum elemosynam exhibere, propter præceptum Domini, qui dicit: *Omni petenti te tribue*; et item: *Da, ne cui non dederis, ipse sit Christus.*

Utroque autem est hospitum et pauperum omni prorsus admiratione dignam sollicitudinem gerebat B. Raingardis (Petr. Vener. lib. II, ep. 17), et Honorificus 408 suscipiens, istis sollicitè providens; ut nec illis congrua, nec istis deessent necessaria. Cura tamen propensior circa pauperes erat, quorum egestas in corde mulieris sanctæ præponderabat, ut quos major premebat indigentia, major illis adhiberetur præ aliis diligentia. Ea de causa si quid de commissa obedientia superesse poterat, in usus eorum devote expendebat. Erogabantur frequentes elemosynæ, vestes pro posse parabantur, aut emebantur novæ, aut veteres sororibus subreptæ dabantur, omnibus secundum Evangelium petentibus absque questione quidquid cibi vel indumenti undequaue corrodere poterat, tribuebat: quosdam vero, quos filios ludens vocabat, quotidiano victu et sumptibus reliciebat; pausabat in eis mens dedita Deo, et velut ab antiquis mundi laboribus requiescebat, nunc tandem reptans invenisse se locum Domino, tabernaculum Deo Jacob; quidquid enim in pauperes dispergebat, sibi totum congregari gaudebat, sciens proprium lucrum esse, quod ab aliis credebatur substantiæ detrimentum. Egregium plane charitatis in pauperes sanctæ mulieris exemplum quod utinam bene imitentur cellerarii.

Omnia vasa monasterii cunctaque substantiam, ac si altaris vasa sacrata conspiciant. Hæc verba non secundum omnimodam similitudinem accipienda esse docent antiqui Regulæ commentatores, Hildemarum, Bernardus Cassinensis, et Boherius, sed respective, ut sic tractentur secundum sui valorem, sicut sacra vasa secundum sui dignitatem. Verum, ut mihi videtur, non ita recte ad mentem S. P. Benedicti veterumque monachorum, qui res monasterii habebant non tanquam indifferentes, sed ut sanctificatas ac Deo vere sacratas, sicuti patet ex Regula SS. Patrum Serapionis, Macarii, Paphnutii et alterius Macarii: et Cellerarius debet talis eligi, qui possit in omnibus græ sæ suggestionibus dominari, et evangelico ordine fratribus suis victum gubernare, qui timeat Judæ sententiam, qui ab initio fuit tur.

se habere noverit cum illo rege qui in vasis domus Dei sanctificatis cum suis hibeat concubinis, et qualem meruit vindictam. Ita etiam S. Basilii ad interrogationem (Regul. brev. interr. 145), et Quomodo qui opus faciunt, curam gerere debent instrumentorum sibi commissorum? respondet: et Ut eorum quæ dedicata et consecrata sunt Deo. Et ad interrogationem (Ibid., interr. 144), et Si quid ex incuria amiserit aliquis, aut ex contemptu abusus fuerit? respondet: et Prorsus qui abusus fuerit tanquam sacrilegus: qui vero amiserit, tanquam sacrilegii auctor judicetur, cum omnia Domino sint dedicata, et Deo consecrata. Eadem omnino mens erat aliorum Ægyptiorum monachorum, qui, referente Cassiano (Lib. IV, c. 20), non solum seipsos non esse suos; sed et omnia quæ sua sunt, credunt Domino consecrata; propter quod si quid fuerit monasterio semel datum, ut sacrosanctum cum omni decernunt reverentia debere tractari: et item utensilia ac vasa coquina: et tanta sollicitudine curaque suscipientes custodiunt, ne quid ex eis imminuatur et peccet, ut credant pro minimis quibusque vasis tanquam pro sacrosanctis rationem non solum dispensatori prærenti 409, sed etiam Domino reddituros, si forte aliqua eorum negligentia fuerit imminutum. Hæc omnia confirmat concilium Aurelianense can. 7 (Apud Burchard. I, III, c. 129): et Omnia quæ Deo offeruntur consecrata habentur in vineis, terris, silvis, utensilibus, vestimentis, pecoribus et reliquis possessionibus; et quæ ecclesiis, sine dubio Christo, qui sponsus earum est, offeruntur. Ex hac porro doctrina recte inferitur quod sequitur.

Nihil ducat negligendum. Ex variis substantiæ monasterii tanquam parvum nulliusve momenti. Corte vix cogitari potest quam religiosi fuerint in rebus minimis præci monachi, quod vel uno exemplo a Cassiano relato stupebit aliquis. Narrat siquidem (Lib. IV, cap. 20) quod cum quidam frater coquina ministerio deputatus, tria leucolæ grana ad terram decidere visisset, ad abbatem delatus ab æconomis, et velut inversor neglectorque sacri peculii judicatus, ab oratione suspensus sit. Nec minus profecto movet quod de Benedicto Anianensi abbate scribit Ardo ejus discipulus (In ejus Vita n. 52, sæc. IV Bened.): et Tanta erat ejus sollicitudo, ut si vel modica grana leguminum, vel exiguum porri comæ, cauliumque folia ab eo neglecta invenirentur, mox digna excommunicationis animadvertetur sententia, cujus probaretur esse delictum. Sin autem quis et aquam ad lavandum porrigeret, et ut solet largius quam decet effunderet, peccatum incurere fatebatur, eo quod d secretionis non incederet calle. Simile aliquid legitur de sancto Stephano abbate Obazinensi in ejus Vita lib. II, n. 53 (Tom. IV Misc. Batuz.): et Si vero per porticum ambulans, vel in quocunque loco olera sive legumina per incuriam elapsa, terreque sparsa conspiceret, mox ea incurvus granatim, quantumne modica colligebat, vocatisque quorum culpa deciderant, pro sua eos negligentia durius arguebat.

Neque avaritiæ studeat. Huc spectat quod in concilio Francofordiensi sub Carolo Magno decernitur (Can. 4): et Ut cellerarii in monasteriis avari non eligantur, sed tales electi sint quales Regula S. Benedicti docet. Huc etiam referri potest quod præscribit Regula SS. Serapionis, Macarii, Paphnutii, et alterius Macarii: et Cellerarius debet talis eligi, qui possit in omnibus græ sæ suggestionibus dominari, et evangelico ordine fratribus suis victum gubernare, qui timeat Judæ sententiam, qui ab initio fuit tur.

Neque prodigus sit aut extirpator substantiæ monasterii. Dando quæ dare non debet.

Sed omnia mensurate faciat. Media incedens via avaritiam inter et prodigalitatem, ut etiam præscribit Regula Orientalis (Cap. 25): et Ad victum vero fratrum proferat ac tradat septimanariis ad condicendos cibos, det necessaria secundum quotidianæ expensæ

consuetudinem, neque profane, neque avare, ne vitio illius vel monasterii substantia gravetur, vel fratres patiantur injuriam. » Regula Cujusdam ad virgines (Cap. 4) : « Avaritiæ et cupiditatis pestem omnino fugiat. Similiter sicut non avara, sic non sit prodiga, id est sicut dono omnipotentis Dei sub avaritiæ vitio occultando subtrahere non debet; sic nec sine justa dispensatione nimis fenerando communem substantiam non debet diripere, sed omnia per discretionem temperando pensare. » Denique Petrus Damiani (Opusc. 43, c. 19) : « Cellerarius debet officium sibi commissum tanta dispensationis arte peragere, ut manum et aperiendo substringat, et stringendo discretus aperiat : quatenus in eo et parca sit largitas, et parcitas larga. Summpere cavendum est ne paritatem tenacitas, largitatem effusio mentuatur; sæpe enim vitium virtutis se specie palliat; quantoque quasi bonum esse quod malum est cernitur, tanto difficilius emendatur. Bonus autem administrator sic dispensat necessaria corporum, ut saluti eorum consulat animarum, quia et parcendo sobrietatem nutrit, et largiendo murmurationis vitium ne oriatu obstitit. »

Humilitatem ante omnia habeat. [Cujus ut exemplum aliquod omnibus demonstraret, antiqua fuit ordinis nosiri consuetudo, ut cum in capitulo hoc regulæ caput legeretur, cellerarius pronus coram omnibus veniam peteret de omnibus excessibus in commissa sibi obedientia perpetratis : « Lecta vero in capitulo et exposita prædicta sententia, inquit Lanfrancus (In Stat. c. 9), cum dictum fuerit a priore, loquamur de ordine nostro, statim prostratus in loco ubi mos est dicat : Istam obedientiam quæ mihi injuncta est, mea culpa negligenter et tepide, et multa aliter quam oportet tracto, et in ea in multis offendendo Dominum et nostros seniores, mea culpa, et requiro inde absolutionem vestram et seniorum. Quo dicto absolvat eum qui capitulum tenet de his offensis quos ibi enumeravit, et de omnibus reliquis quæ in eo sunt, ad cujus absolutionis finem responso ab omnibus cum omni devotionis affectu, ut mos est, amen, vadat ad pedem ejus, et deinde jubeatur ire sessum, etc. » Idem sed in sequenti capitulo præstabant Cluniacenses, ut patet ex Udalrico : « In sequente rursus capitulo veniam petit, sequere eum de multis negligentis per occasionem obedientiæ confitetur. Absolvit eum prior, et imperat ut psalmum quinquagesimum cum collecta pro eo ad sanctam Mariam communiter ab omnibus cantetur. » Eodem fere modo loquuntur mss. Consuetudines S. Benigni Divionensis c. 38.

Et cui substantia non est quæ tribuatur, sermo responsionis porrigatur bonus. [Idem præscribit Regula Cujusdam ad virgines, cap. 4, et sanctus Dorotheus in doctrina 4, n. 46; et merito quidem, « quia sermo superbus et malus etiam bonos viros convertit ad malum, sermo vero humilis et bonus etiam malos mutat in melius, » ut dicebat abbas Macarius (Apud Rufin. l. in de Vit. Pat., n. 127). Debet ergo cellerarius mansuetus esse et lenis, ut libera sit omnibus ad eum accedendi facultas; multi enim maxime juniores sunt timidi, qui ad morosum et iracundum vix audent accedere, ac proinde multam rerum necessarium penuriam ferre cogentur. Egregium hujusce lenitatis exemplum præbuit B. Raingardis (Petrus Vener. lib. II, epist. 47) : nam « cum sæpe paupertas charitatis ejus divitis non responderet, tristabatur, dolabat; et quia satisfacere universis pro voto non poterat, magno tormentorum supplicio torquebatur : 411 et cum a non habente multa exigerentur, secundum Regulam patientiam servabat in corde, mansuetudinem referebat in sermone; nec inanis ab ea recedere poterat, quam mentis hilaritate ac verborum jucunditate replebat. In qua virtute ita præcelluit, ut sorores omnes ea defuncta attestarentur, nunquam per viginti fere annos, quibus inter eas conversata est, verbum aliquod durum ab ejus ore vel leviter se audisse. Sic semper hilaris, semper jucunda, non

solum nihil nubium præferebat; sed et si quas tristitiæ nebulas in perturbatis mentibus aliquando offendisset, sereno verborum lumine exturbabat. » Vide vitam S. Antonini abbatis Surrentini n. 8, sæc. IV. Porro in Regula Cujusdam ad virgines præscribitur (Cap. 4), ut « quamvis quod petitur non sit unde tribuatur, nullatenus respondeat se non habere, sed dicat fideli voce : Dominus dabit. »

Sermo bonus super datum optimum. [Quod cum mala voluntate, aut cum tristitia, vel iracundia tribuitur.

Fratribus constitutam annonam. [Quid hic sit annona explicat Smaragdus his verbis : « Annonam dicit alimoniam ciborum, et omnem victum monachorum : hora enim nona veteres comedere solebant, et ideo a tempore ipso hora nonæ, quo illi cibos sumebant, omnis victus hominis non incongrue nomen accepit annona; ab actu enim et tempore multa derivantur nomina. » Eodem fere modo loquuntur Hildemar, Bernardus Cassin., Petrus Diaconus, citatus ab Augustino a Janua; Richardus et alii.

Sine aliquo typo et mora offerat. [Typus, s.ve, ut legit Hildemar, « typhus dicitur lanugo, id est herba viridis, quæ quæ supernat, quæ neque in radicibus, neque in clemento aliquid habet, sed tantummodo aspectum habere dignoscitur, vel ostenditur; » et quæ, ut ait Smaragdus, « se ab aqua inflat, unde etiam ambitiosorum et sibi placentium tumor typus vocatur. » Typus etiam, si vim nominis attendamus, idem est ac figura : « τύπος enim Græcus est sermo quem nos figuram dicimus, seu formam, » inquit Smaragdus. Et Hildemar : « Interpretatur tumor vel figura. » Ex quibus Bernardus Cassinensis ita infert : « Considerari possunt tria, videlicet quod non debet cum timore seu inflatione superbiæ; et quod non debet sub aliqua indecensi figura verborum; et quod moram noxiam, vel notabilem, vel scandalizantem in dando evitet. Hoc enim est sine typo et mora dare. » In Regula etiam SS. Pauli et Stephani statuitur, ut « hi quibus in singulis rebus custodia commissa est, convenienti devotione et charissima humilitate quæ necessaria sunt sine mora et fastidio jubente seniori ministrent; nec per superbam inflationem differendo occasionem faciant querelarum, per quas murmuratio contra eorum laborem, qui nobis in assignatis rebus charitate deservit, non debet excitari. » Typi etiam dicuntur febres frigida; eoque forte respexit Versio Gallica quæ Constitutionibus sanctimonialium Vallis Grævia præmittitur, hunc locum ita reddens, sans agir avec fro deur chagrine et 412 dédaigneuse; Guido Juvenalis vertit, sans jacherie; altera versio, sans chagrin; alia vero, sans arrogance. Non desunt etiam qui typum hic pro excusatione interpretantur; alii qui typum et moram idem esse existimant.

Memor divini eloquii, quid mereatur, qui scandalizaverit unum de pusillis. [Nimirum expedit ei ut suspendatur in collo ejus mola asinaria, et demergatur in profundum maris. Terribile prorsus judicium! quamvis haud minus terrere debeat quod respondet sanctus Basilius (Regul. brev.) ad interrogationem « Quid si ex negligentia res necessarias fratri non tribuerit? » Scilicet « Perspicuum est hoc judicium ex verbis Domini cum dixit : Discedite a me, maledicti, in ignem æternum, qui præparatus est diabolo et angelis ejus; esurivi enim, et non dedistis mihi manducare; sitiivi, et non dedistis mihi potum, et quæ sequuntur, et quoniam maledictus qui facit opus Dei negligenter. »

Si congregatio major fuerit, solatia ei dentur. [Ita etiam Regula Tarnatensis : Ubi utilitas poposcerit, solatium non denegetur. Solutium hic vocat adjutores fratres, unum aut plures, a quibus hominibus levissimis accipiat cellerarius. Hic in statutis S. Adalardi l. II, c. 3, cellerarius junior appellatur. Apud Cluniacenses cellerarius tres quatuorve habebat suffraganeos, ut patet ex Udalrico : « Illi sunt quos cellerarius suf-

fraganos habet. Primus, qui per omnia vices agit ejus absentis, et de omnibus respondet, de quibus solet et ipse respondere. Secundus est qui annonam recipit quem et granatarium vocamus. » Et cap. sequenti : « Tertius est suffraganeus ejusdem cellerarii, qui vinum recipit et custodit. » Et sequenti capite : « Et hortulanus debet cellerario esse subiectus. » Eodem fere modo loquuntur mss. Consuetudines S. Benigni Divionensis (Cap. 38), scilicet : « Hi autem sunt quos habet suffraganeos : granetarius, custos panis et vini, et hortulanus. Est quoque primus horum quidam frater, qui ad solatium ei datus est, et per omnia vicem agit ipsius absentis ; et de omnibus respondet, de quibus et ipse solet respondere. Frater etiam, qui pisces comparat, sub eo est. Hic potest post vespervas de monasterio exire, et ad obedientiam illam ire, quæ huic negotio deputata est. Hi omnes nequaquam debent obsistere præcepto et voluntati cellerarii, nisi tale quid præcipiat, quod sit damnnum ecclesiæ. » Horum omnium officia descripta habes tum in prædictis Consuetudinibus, tum apud Udalicum.

[*Horis competentibus, etc.*] Horæ competentes Smaragdus sunt « hora convenientes, et congruentes, quando utrumque licet utrisque, id est, et petenti petere, et dare donanti. Nam quando vel lectioni, vel orationi debent vacare, silentiumque tenere (inquit) nisi causa necessitatis nec petere uni, nec donare licet alteri. » Simi fere modo Bernardus Cassinensis horas competentes vocat, « quando fratres non sunt in aliis vade necessariis occupati ; non enim sunt 413 horæ competentes ad petenda necessaria de nocte ; vel quando fratres psalmodiæ vel lectioni vacant ; unde illis horis, nisi necessitas urgeat, non debet cellerarius aut alii officiales inquietari. » Adde quoque : « Dicunt antiqui Patres nostri quod cellerarius debet habere certam sedem, et ibi debent eum invenire subofficiales sui, ut non queratur per monasterium. » Ubi respicere videtur ad illa verba Hildemari : « Ferunt quia apud antiquos mos fuerit, quia cellerarius in cathedra in loco suo noto sedebat, et

A habebat discipulos, quos dirigebat ad singulis aliquid dandum. Ideo enim in uno loco sedebat, ut omnes qui necesse habebant aliquid ab illo petere, semper presentem invenirent. » Apud Cluniacenses illæ dicebantur competentes horæ quibus animi relaxandi gratia mutuis sese colloquiis fratres recreare debebant. Ita discimus ex Udalrico, cujus hæc verba (*Lib. III, c. 41*) : « Quoties loquuntur in claustris, camerarius, vel ejus junior, qui clavem camerae portat, nunquam debet dresse ; tunc enim auditurus est a singulis quid ille, aut ille opus habeat ; et nec ad ipsos pueros venire negligit, ut ab eis si quid sit quo indigeant, perciscitur. Ergo ea vice dat quidquid est dandum, ne si fratres, qui ab eo ad aliam horam, qua silentium est, quæsierint, silentium tenere non possint. » Et alibi agens de his quæ non licet facere nisi ad horam loquendi, ita habet (*Lib. II, c. 20*) : « Si quid opus habeat a camerario querere, tunc maxime querit. » Idem præscribit Divionenses S. Benigni Consuetudines c. 43. Quod nec obscure insinuant Hildemarus et præcitati Smaragdus et Bernardus Cassinensis, cum horas competentes esse aserunt, quando silentium tenere fratres non debent, sive legere, aut orationi vacare ; idem sit judicium de tempore laboris, et comestionis, quo strictum fratribus silentium indictum est.

[*Denitur quæ danda sunt, et petantur quæ petenda sunt.*] Hic tacite omnia superflua ac statui monasterio contraria S. P. Benedictus resecat, cellerarium astringens ad solas res necessarias distribuendas ; denitur quæ danda sunt ; et fratres ad petenda quæ petenda sunt, et non alia.

[*Ut nemo perturbetur neque contristetur in domo Dei.*] Hoc est in monasterio ; « Vere enim monasterium domus Dei est, inquit Richardus de Sancto Angelo, quia ibi semper oratur. » Addit Nicolaus de Fractura : « In quo Deo servimus. » Vel etiam, « domus Dei bonorum monachorum sanctissima corda, et eorum sunt purissima habitacula, in quibus mundissimum Domino suo præbent habitaculum, » ut loquitur Smaragdus.

CAPUT XXXII.

De ferramentis vel rebus monasterii.

414^a Substantiæ monasterii in ferramentis vel vestibus, seu quibuslibet rebus provideat^b abbas fratres de quorum vita et moribus securus sit^c ; et eis singula, ut utile judicaverit, consignet custodienda^d atque recolligenda. Ex quibus abbas brevem^e teneat : ut

^a Oxon., Conc., Flor., Cass., *Substantia*.

^b Oxon. et Lyc., *prævideat*.

^c Hild. deest, *sit*.

dum sibi in ipsa assignata fratres vicissim^f succedunt, sciat quid dat aut quid recipit. Si quis autem sordide aut negligenter res monasterii tractaverit, corripiatur ; si non emendaverit, disciplinæ regulari subjaceat.

^d Oxon., *Constituenda*.

^e Al., *breve*.

^f Oxon., Cass., Conc., Conch. Hadr., *vicibus*.

COMMENTARIUS.

[*Substantiæ monasterii.*] Quid substantiæ nomine hic intelligatur, explicat Bernardus Cassinensis his verbis : « Substantia pro rebus illis quibus vivimus et subsistimus, vel quæ ad nostram substantiam sunt cooperativa intelligitur. » Quod quasi exponens Richardus de Sancto Angelo ait : « Puta granum, milium, hordeum, et similia. » Rectius tamen meo judicio Boherius in secundo comm. substantiam hic interpretatur pro rebus mobilibus monasterii ; quod et in consequentibus fatetur ipse Bernardus ; indicatque haud obscure sanctus P. Benedictus cum subjicit :

[*In ferramentis.*] « Videlicet utilibus ad laboran-

dum, » inquit Richardus de S. Angelo. Ubi ferramentorum nomine omnia intelligit instrumenta quibus inter laborandum fratres utuntur, « sive sint ex ferro, sive ex ære, sive etiam sint vasa de lignis, » ait Bernardus Cassinensis. Et Hildemarus : « Ferramenta attinent ad sappam, ad securem, seu dolatoria, et reliqua his similia. »

[*Vel vestibus.*] Hunc locum non ita recte videtur intellexisse Hildemarus, cum dicit : « Vestes attinent ad vestimenta illa quæ debent in operam habere, quando operantur aliquid quod eis a priore injunctum fuerit ; » nam S. Benedictus hic loquitur de quibuslibet vestibus.

Seu quibuslibet rebus.] « Ut privilegiis et aliis munimentis. **415**, vasis argenteis, libris, ornamentis ecclesiasticis, bladis, vinis et aliis pretiosis, que non debent extra monasteria poni, » inquit Baherius. Recte.

Provideat abbas fratres de quorum vita et moribus securus sit.] Quos magister vult « fide divina constringi, ut timore vel testimonio Dei fidei possint commissa implere; » et quorum « ex Regula Cujusdam ad virgines (Cap. 17) » et sollicitudo animi vigeat, et conscientie firmitas sit probata. » Et certe quod de his, postquam egit de cellerario S. Pater immediate pertractat, haud obscure insinuat (Cap. 15), « quia iisdem omnino qualitatibus eos esse constitutos convenit, quibus ille, ut loquitur Gerardus Belga monachus, hoc est, ut sint sapientes, maturis moribus, etc. »

Et eis singula ut utile judicaverit.] Utile, inquam, monasterio quidem, non sibi, inquit Baherius; et hoc, « habito scilicet consilio cum omnibus fratribus, vel saltem cum senioribus; » uti idem explicat juxta sui temporis morem.

Consignet custodienda atque recolligenda.] Finito scilicet labore manuum. Vult igitur sanctus Benedictus hoc capite primo unum ab abbate institui custodiam instrumentorum; idque juxta priscorum monachorum consuetudinem, quam videre est in Regula sancti Pachomii (Art. 66 in cod. Regul.), quæ id munus ei qui post præpositum secundus est, committit. « Cum ad domos suas pervenerunt, ferramenta, quibus opus fecerant, et gallicas tradenti ei, qui secundus est post præpositum domus; et ille inferet ea vestire in cellulam separatam, ibique concludet. » In Regula SS. Pauli et Stephani (Cap. 35): « Euntes in quaecunque opus, ferramenta necessaria is qui inter ipsos vadit prior, a custode feramentorum mane annumerata suscipiat, et uni de minoribus ex his qui cum eo ituri sunt, quem ad hoc idoneum viderit, custodienda assignet. Quo opere completo, ab ipso sollicite ipse recipiat; et custodi contradat ut nihil deperat oblivione solita, et negligentia plurimorum. » In Regula sancti Isidori (Cap. 19): « Strumentorum custodia et feramentorum ad unum, quem Pater monachorum elegerit, pertinet; qui ea operantibus distribuat, receptaque custodiat. » In Regula sancti Ferreoli (Cap. 7): « Ferramenta vel utensilia quælibet artificum sub uno recondenda sunt conclavi, et custodia unius fratris industrii et providi; qui que segregatim illa idoneo collocans loco, prout res expetit, poscentibus ad operandum fratribus tribuet, atque ad vesperum suis ea colligens locus, curam habebit, ne quid de his aut pereat, aut per negligentiam æruginet, vel qualibet occasione villescat. » Denique in Regula Magistri (Cap. 17): « Ferramenta monasterii in uno contineantur cubiculo, et uni fratri cujus diligentiam abbas agnoverit, eorum conservandorum curam committat; qui quotidie fratribus ad facienda opera consignet ad numerum; et a disjungentibus similiter munda ipse recipiat et reponat. » Sanctus vero Basilus (Regul. fus. cap. 41) de cura feramentorum sive utensilium ita decernit: « Cura instrumentorum, utensilium præcipue **416** quidem uniuscujusque operis artificem concernit, ut arti suæ deputata custodiat. Si vero contigerit aliquando ut aliquid illorum negligatur, tanquam commune omnium bonum ab his competenter colligatur, quorum primum conspectui objectum fuerit: licet enim illorum usus sit separatus, et quibusdam peculiariter deputatus, utilitas tamen ipsorum communis est: nam si quisquam tanquam ad se nihil pertinentiam aliarum artium instrumenta contempserit, animi alienati notam habebit. Neque tamen convenit artifices instrumentorum suorum dominium sibi ipsis vindicare; ita ut nolint ipsorum usum præposito fratribus ad quamcunque rem ille velit permittere; vel sibi ipsis id potestatis usurpare, ut illa vel vendant, vel commutent, aut alio quocunque modo abiciant, vel alia ad ea quæ habent acquirant. »

Deinde vult S. Benedictus alterum ab abbate constitui fratrem qui curam gerat vestimentorum: cujus exemplo sanctus Fructuosus hæc statuit (Cap. 4): « Quidquid in veste vel cultu est monachorum, non peculiariter apud unumquemque habendum, sed sub manu unius fratris spiritualis in una cella recondendum est; quique, cum necessitas poposcerit, petenti cuique congrua staturæ mutatoria tribuat. » Illic apud nostros dictus est camerarius, cujus officium ex antiquis Farsensis monasterii Consuetudinibus mss. accipere:

« Ipso camerarius debet procurare cum alio fratre omnium vestimenta fratrum, emere, atque invenire, et distribuere ad unumquemque prout concedet, et in loco est constitutum: videlicet ut omnibus fratribus det per singulos duas staminias, similiter femoralia, duas tunicas, et duas cucullas cum latis manicis, duas pelliculas cum strictis manicis, et tertiam cum largis; caligas distribuatur nocturnales et diurnales, pedules ad arcendum frigus. Duo paria dentur ex nocte, et duo ex die, et ad unumquemque vagina cum cutillo, præter scriptores, qui duo habeant, et corrigia ad cingendum. Tabulæ, acus, pecten, cum indumento, capellum in capite, qui alio nomine capitium vocatur. In lectulo ad unumquemque deputetur læna cum pellicula investita, sagum lanceum, capitale. Vestimenta sive calciamenta dum rumpitur, seu sinitur, unusquisque frater lavet imprimis; deinde ante ostium auditorii deferat, et camerarius accipiat, et deportet ad sartores, ut emendant. De fratribus nullus debet pergere ad ipsos, nec aliquam emendationem facere de vestimentis secundum suum libitum, nisi quæ consueverit monasterii, et camerarius ordinaverit: qui alium fecerit, districte dijudicetur ab omnibus fratribus, ut ceteri metuant; nam et ipse frater semper sollicitus sit, ut cuicumque viderit vestimenta, et ex fratribus quod aliquam reprehensionem habeat, ut emendetur vel auferatur; quia ad ipsum respicit, si neglexerit. Lecta cum priore frequenter provideat, ne alicui aliquid veniat. Paleas vel fenum ipse cum sartoribus habere faciat octo dies ante festum Principis apostolorum in singulos lectos. Linteamina opportuna manibus sive pedibus ipse provideat: similiter mantiles resectorii. Videat ut semper **417** præcepta abbatis custodiat: similiter faciat prioris, vel decani, seu illius qui ordinem tenuerit, quando abbas abens fuerit: et nulla habeat sub sua cura absconsa tam ille quam secretarii vel cellerarii, quæ non sint præcognita priori vel decano. Similiter de omnibus obedientiis, quia si ad judicium venerit, et aliquid inventum fuerit ab aliquibus ex ipsis fratribus, ipsi proprium deputabuntur, et in pœna mergitur, sicut ex monasterio beati Gregorii papæ contigit de Justo monacho, et ex multis aliis cœnobis jam experti sumus. In coquina regulare, sive familiare, omnia utensilia, sive caccavi præparentur ab ipso, præter hancos et scutellas, quæ dentur a cellerario et præposito. » Eiusdem etiam officium descriptum habes in mss. Consuetudinibus Sancti Benigni c. 45; in Statutis Lanfranci c. 7. et apud Udalricum l. iii, c. 11. Ex quo etiam discimus ad eum quoque pertinuisse monasterii pecunias servare: id quod confirmat Hildemarum, cum explicans illud sancti Benedicti, *Ne dissimulans aut parvipendens salutem animarum*, hæc scribit (Comm. in Regl. S. B. cap. 2): « Abbas habet vestiarium plenum divitiis, et videt fratrem necessitatem habentem: ita talis timens ne suum vestiarium minoretur, non succurrit fratri patienti necessitatem, aut eas infirmorum non restaurat propter avaritiam; hic talis manifestat se plus studere rebus terrenis quam de salute fratris. » Et Joannes Diaconus in lib. 1 de Vita sancti Gregorii papæ, c. 10, ubi referens insignem in naufragum pauperem sancti Patris charitatem, hæc habet (Sæc. 1 Bened.): « Cui liberalissimus Pater, accessit vestiario, alia sex numismata dari præcipiens, cognovit in vestiario nihil numismatum unde posset

* census et redditus exigunt et legatur, rumpuntur, et, dissuuntur. L. 1.

consolari naufragum remansisse. » Idem videre est A in Regula sancti Isidori c. 19.

Præter ferramentorum vestiumque custodes, alteram committebatur cura conservandorum diplomatum, privilegiorum, chartarumque monasterii; quæ omnia debito in ordine disposita, tutissimo in loco inclusa servabat; apud Floriacenses quidem in *turricula*, ex Tortarii lib. de Mirac. S. Benedicti, c. 27; in Croylandensi monasterio in chartaria *arca lapidea per totum contexta* ex Ingulfi historia Croylandensi (*Ad ann. 1091*): quorum exemplaria pluribus in locis aliquando deponabant, ut videre est in Chronici Ramesiensis parte secunda, cap. 7. In typico seu Regula Irenæ Augustæ cap. 19, hæc cura committitur vasorum sacrorum custodi.

Alteri insuper libri custodiendi dabantur. Huic obedientiæ custodem sacrarii sanctus Isidorus deputat (*In Reg. c. 9*), præscribens, ut « omnes codices custos sacrarii habeat deputatos, a quo si gulos singuli fratres accipient, quos prudenter lectos vel habitos semper post vesperam reddent. » Apud nostros hoc officium præceptorum demandari solebat, quem sine rectorum armario, ab armario in quo libri recondentur, appellabant. Illud in Fuldensi monasterio olim exercuit Gerholus presbyter ex Rabani carmine 16, in Tolosano B. Mariæ S. Geraldus postea episcopus Bracarenensis (*Misc. Baluz. tom. III*), qui « quia divinæ Scripturæ pabulo refici magno ere exoptabat, armarii, in quo libri divini reponerentur, custos factus 418 est, in cujus officii obedientia annis multis perduravit, » inquit Bernaldus in ejus Vita n. 1. Sed ex Regula Magistræ cap. 17, custos ferramentorum et libros et diplomata sub sua cura habebat.

Quod de sancto Geraldo scribit Bernaldus eum in armarii obedientia annis multis perdurasse, non sic capiendum est, quasi ad vitam officia monachis essent commissa, cum potius singulis annis renovata fuisse constans sit traditio, quam colligere licet ex sancto Hieronymo de Tabennensibus referente (*Præf. in Reg. sancti Pach., n. 8*), quod singulis annis mense cui vocabulum est mesore, id est Augusto, « disponuntur monasteriorum capita, dispensatores, præpositi, ministri, prout necessitas postulaverit; » ex Leone Ostiensi docente morem fuisse apud Cassinenses (*Chron. Cass. l. 1, c. 31*) ut pridie calendas Septembris omnium in circuitu monachorum conventus fieret, in quo « sequenti die ordinabantur et describebantur, atque destinabantur in obedientias per singulas prout opportunum erat provincias; » ex Vita sancti Joannis Gorziensis (*Num. 75, sæc. v Bened.*), quem Einoldus abbas *diversis exercere mutationibus non destitit*; cujus etiam diversa officia describit Joannes abbas Mettensis his verbis: « Jassus præpositus, paret (continuo.) Præpositura deposita, decanus esto; jugum quietus admittit. Eo aliens cellarium cura, manum illico profert. Alio ibi succedente, vestis fratrum serva; nihilo plus reluctatur. Sic hospitibus, sic, si ita contingit, infirmis, sic quibusque aliis imperitari summa cum alacritate moræ nescius ministravit; » ex Vita sancti Guidonis abbatis Pomposiani (*Boll. 31 Mart.*), quem Guillelmus abbas « per omnia officia monasterii, per seris temporum constituit, » uti scribit anonymus in secunda illius Vita n. 5 (*Spicil. tom. VI*); ex Fulcivino de gestis abbatum Laubensium cap. 19, ubi obedientiarum commutationem annuam aliquid *regularare* esse asserit; ex Ekkelardo in lib. de Casibus sancti Galli cap. 15, ubi hæc scribit: « Quot annis more Romano officia apud nos mutari solent. » Denique ex Hildemaro, qui fratres in inferioribus ministeriis sibi per vices succedere debere asserit. Poterant tamen, si ita probasset abbas, plures per annos in eodem officio continuari, præsertim cellerarii, decani, et præpositi, ut docet idem Hildemarus, decerniturque in Statutis reformatoriis monachorum Benedictinorum provincie Narbonensis a Gregorio IX approbatis, cap. 1, his verbis (*Spicil. t. VI*): « Et renuntient absolute,

omni excusatione, dilatione ac contradictione remotis, etiam non requisiti (scilicet singulis annis post redditam suæ administrationis rationem) in manu abbatis administrationibus suis, nihil penes se vel alium penitus retinentes. Abbates tamen esse restituant, quos invenerint fideliter ministrasse, ut sic serveat et devota humilitas in subjectis, et utilis providentia in prælatis. »

Porro isthæc officiorum institutio ab antiquis monachis in oratorio celebrata fuisse videtur: nam et claves obedientiæ suæ desuper altare accipiebant, quemadmodum præscribit sanctus Aurelianus in Regula ad monachos, in cujus cap. 21 sic lego: « Quibus claves de cellario, cannava, horreo, posticio, et oratorio tradenda sunt, probatæ 419 sint personæ, et desuper altari vel Evangelio vas accipient, scientes se reddituros Deo rationem de ministerio sibi credito; » quæ verba desumpsisse videtur ex Regula sancti Cæsarii ad virg., cap. 50, ubi hæc leguntur: « Quæ cellario, sive cannava, sive vestibus, vel codicibus, aut positio, vel lanipendio præponuntur, super Evangelium claves accipiant, et sine murmuratione servatis reliquis. » Eadem verba suæ item ad virgines Regula cap. 62 inseruit sanctus Donatus. His accedit Typicum seu Regula Irenæ Augustæ pro sanctimonialibus; quæ ritum instituendi officiales describens, ita habet: « Quoties opus fuerit quamdam institui ad quoddam officium, claves quidem ante sacrum adytum ponentur, et una cum illis verba ejusdem officii ex præsentis imperii mei typico transumpta. Trisagio autem dicto, accedet que ad illud officium designata est; et facta triplici genuflectione, acceptisque clavibus, caput postea præfectæ inclinabit, prius procedens ad pedes ejusdem, et postea surgens. Illa vero eam instituet hæc verba dicens: *Immaculata et gratia plena Deipura designat te ad officium illud.* In quibus vero officiis claves non sunt, ad institutionem sufficientem eisdem institutionis verba a præfecta prolata, et acceptio descriptorum de singulis officiis statutorum ex loco, qui ante sanctum adytum situs est, ut dictum est. Oportet autem, ut unaquæque officialium specialia statuta commissi sibi officii e loco ante sanctum adytum sito accipiat; ut consideret, et unde officium desumat, et cui polliceatur se illud administraturam. »

Istas autem obedientiæ suæ claves ad zonam appensas deferre solebant, ut colligimus ex Vita S. Maximini abbatis Miciacensis n. 25 (*Sæc. I Ben., p. 587*): « Cum ergo, ut jam præfatum est, sanctus vir a cingulo solutis clavibus januas aperuisset, etc. » Sed de his satis: ad Regulae textum revertor.

Ex quibus abbas breve tenet. Breve hoc loco « appellatur scriptura memorialis, quam debet abbas habere in chartulario suo, » inquit Bernaldus Cassinensis. Hujusce vocis antiquæ veteris variæ fuerunt acceptiones, de quibus audiendus est Baronius: « Ea vox, ait (*Ad ann. 142. n. 10*), penes antiquos diversæ reperitur esse significationis: nam apud Optatum Milevitanum breve dicitur charta illa in qua conscripta essent bona ecclesiastica, quam nos usitatus dicere solemus inventarium; alio nomine idem Optatus vocat commemoratorium. Eandem vocem in eundem sensum usurpat sanctus Augustinus contra Cresconum, et Gregorius papa. Sed et Cassiodorus pro regis jussionibus; nam Theodoricus ad Gemellum scribens, ait: Admonitio nostra non decuit, ut instructio reddaris dum in scriptis brevibus definita susceperit. Verum apud Lampridium eadem vox pro matricula, seu catalogo, in quo nomina scriberentur, accipitur, sicut et in codice Justiniano et citatis aliis locis superius. » Hactenus Baronius. Breves etiam, seu brevia dicuntur Romanorum pontificum litteræ, apostolica auctoritate datæ. Præterea in monasteriis brevis dicebatur charta in qua altaris ministri aliique officiales chori notabantur; quo sensu sumitur in cap. 5 420 Monachorum ad Augiam d rectorum, « ut sint equidem quotidie ser

per brevem deputati fratres sacram offerentes oblationem, etc. » Denique brevis dicebatur schedula illa quam ad annuntiandum fratrum defunctorum obitum ad diversa mittebant monasteria, atque ita passim accipitur apud Udalricum, et in antiquis ordinariis ritualibusque niss. Sed hoc loco brevis, sive, ut loquitur S. Benedictus, breve significat chartam honorum monasterii memorialem, de qua hæc declarant Cassinenses (*Decl. Cass. in cap. 32*): « Quilibet officialis intra mensem a die publicationis suæ faciat inventarium de rebus monasterii, quæ pertinent ad suum officium. Et prælatus habeat apud se inventarium universale omnium rerum tam mobilium quam immobilium monasterii, ne perdantur; quod etiam visitoribus exhibetur. » Et Benedictus papa XII, in sua pro monachis Benedictinis constitutione præscribit (*Cap. 13*), ut ab omnibus superioribus fiant inventoria et registra « in quibus scribatur quot monachi in quolibet loco ipsarum administrationum juxta ipsius loci facultates possint et debeant commorari; et in quo statu quilibet recipit ecclesiam, monasterium, vel prioratum, seu administrationem, et inter alia quæ exstent, vel deficient animalia, et qualia, quanta blada, vina, et cætera victualia, et moneta, vasella aurea, vel argentea; et quæ, et quot, et quibus ecclesia, monasterium, prioratus administratio, seu locus hujusmodi debent; et quæ, et quot, et a quibus debentur eisdem, et sub quibus obligationibus debent, et debetur eisdem; et quæ, et quot, alia bona mobilia, vel vasa sive ornamenta, vel suppellectilia et similia inibi fuerint. »

Ut dum sibi in ipsa assignata fratres vicissim succe-

dunt.] Hæc verba confirmant annuam, quam supra diximus, obedientiarum mutationem, quæ etiam amplius patet ex cap. 53, quo præscribitur, ut ad hospitium coquinam ad annum ingrediantur duo fratres. Ex Bernardo tamen Cassinensi « Cellerarius, seu decani, aut præpositi non succedunt per vices. » Ita ille, habita ratione ad usum sui temporis.

Si quis autem sordide aut negligenter res monasterii tractaverit, corripatur; si non emendaverit, discipline regulari subiaceat.] Hoc est, ducatur per sex gradus, de quibus supra, ex Hildemaro in cap. 3, ex Bernardo Cass. et Nicolao de Fractura hic. In Regula vero Orientali decernitur (*Cap. 13*), ut « in quacunque omnino arte, quæ exercetur a fratribus, si quid perierit, et per negligentiam fuerit dissipatum, increpetur a Patre minister operum; et ipse iterum increpet alium, qui opus perdiderit, duntaxat juxta voluntatem et præscientiam principis, absque quo nullus increpandi fratrem habeat potestatem. » In Regula S. Casarii ad virgines: « Si quæ vero vestimenta, calcamenta, utensilia negligenter expendenda vel custodienda putarint, tanquam interversores rerum monasterialium severius corrigantur. » Denique in Regula Magistri: « Qui vero frater non mundum ferramentum a terra de agro revocaverit, accusatus **421** ad mensam a custode ferramentorum, pœnæ nomine in refectioe in portionem panis sui unam quadram minus accipiat usque ad satisfactionem vel emendationem promissam; quia exinde æruginat ferramentum, cum mundum non fuerit positum. »

CAPUT XXXIII.

Si quid debeant monachi proprium habere.

Præcipue hoc vitium peculiare radicitus amputandum est de monasterio, ne quis præsumat aliquid dare aut accipere sine jussione abbatis, neque aliquid habere proprium, nullam omnino rem, neque codicem, neque tabulas, neque graphium, sed nihil omnino ^a: quippe quibus nec corpora ^b sua, nec voluntates licet habere in propria potestate ^c. Omnia vero necessaria a Patre monasterii sperare; nec

^a Oxon. deest omnino.

^b Hild., propria corpora.

^c quidquam liceat habere quod abbas non dederit aut permiserit.

Omniaque omnibus sint communia, ut scriptum est: nec quisquam suum aliquid dicat aut præsumat (*Act. iv*). Quod si quisquam huic nequissimo vitio deprehensus fuerit delectari, admonitus semel et iterum, si non emendaverit, correptioni subiaceat.

^c Oxon., Hild., Ebrul., Faron., Vict. uterque, voluntate.

COMMENTARIUS.

Cum ea sit pecuniæ aliarumque rerum temporalium natura, ut picis ad instar vix tangi possint quin hæreant manibus, apposite omnino sanctus Benedictus postquam de cellerario aliisque substantiæ monasterii administris egit, ne forte prætextu administrationis commissæque sibi obedientiæ aliquid sibi proprium vindicare præsumerent, de amputanda a monachis proprietate consequenter tractat: quam hoc capite primum a corde, deinde ab opere, tandem ab ore eliminare conatur. Sibi enim in titulo quasi proponens, *si quid debeant monachi proprium habere?* respondet:

Præcipue hoc vitium radicitus amputetur de monasterio.] Radicitus, id est a corde, quod est fons, radix, et **422** origo omnis mali omnisque cupiditatis; « ut nec in intentione, nec in voluntate remaneat aliquid de proprietate, per quod possit ad actum aliquem pullulare, » inquit Bernardus Cassin. Et recte omnino: nam, ut ait Cassianus, « non solum pecuniarum est cavenda possessio, verum etiam voluntas ipsa ab

D animo penitus extrudenda: non enim tam effectus philargyriæ vitandus est, quam affectus ipsius radicitus amputandus est; nihil enim proderit pecunias non habere, si voluntas in nobis fuerit possidendi. » Verum non solum voluntas desideriumque habendi, sed etiam vel minimus, in his quæ nobis ad usum conceduntur, affectus resecundus est. Quis enim non irideat monachos post amplas sæculi divitias abjectas nœnis detineri, tantoque his affectu in hære, quanto, si non majori, avarus thesauris? Et tamen id jam de nonnullis ævi sui monachis deplorabat Cassianus his verbis (*Collat. 4, c. 6*): « Nonnullos mundi hujus maximas facultates, et non solum multa auri atque argenti talenta, verum etiam prædiorum magnificentiam contententes, post hæc vidimus pro scapello, pro graphio, pro acu, pro calamo commoveri..... Nam et plerumque nonnulli tanto zelo codicem servant, ut eum ne leviter quidem vel contingi ab aliquo patiantur, et inde occasiones impatientiæ ac mortis incurrunt: unde momentur stipendia cha-

ritatis ac patientiæ acquirere; cumque omnes divitias suas pro Christi amore disperserint, pristinum tamen affectum in rebus minimis retinentes. et propriis nonnunquam mobiliter irascentes, veluti qui non habet apostolicam charitatem ex omnibus infructuosae sterilesque inveniuntur.)

Ne quis præsumat aliquid dare aut accipere sine jussione abbatis, neque aliquid habere proprium.] Tria hic prohibet S. legislator. Primum aliquid sine jussione abbatis enquam dare: id quod, ne falsa pietas deciperet, etiam erga pauperes intelligendum esse docet illud S. Isidori (Cap. 5): « Non est præsumentum sine conscientia abbatis egenis vel quibuslibet conferre de eo quod regulari dispensatione noscitur monachus possidere. » Imo nec de his quæ ab abbate pauperibus eroganda constituta sunt, ex Regula S. Basilii (Regul. brev., interrog. 87): « Dare aut accipere etiam secundum mandatum non est cuiuslibet, sed illius cui commissum est cum approbatione munus dispensandi. Proinde hic erit qui sive vetus, sive novum (vestimentum) habita ratione temporis cuiusque dabit et accipiet. » Et alibi interrogatus (Interrog. 100) « venientes ad ostium, et petentes quomodo dimittentis, et si debet unusquisque porrigere panem, vel quodcumque aliud, aut oportet ad eum qui præest pertinere, » respondet: « Is cui dispensatio credita est cum consideratione debet hoc facere. Si quis autem præter illius voluntatem facere hoc præsumat, tanquam inquietus et indisciplinatus confundatur, usquequo discat lecti sui ordinem custodire, secundum quod Apostolus dixit: unusquisque in quo vocatus est in eo permaneat. »

Porro hoc nomine S. Pater vetat non solum quidquam dare; sed 423 et permutare. aut mutuo commodare; idque juxta priscorum monachorum disciplinam, quam videre est in Regula S. Pachomii: « Mutare de his quæ a præposito acceperit cum altero nemo audebit, nec accipiet melius, et dabit deterius aut econtrario dans melius, deterius accipiet. » In Pœnis incerti auctoris apud S. Basilium (Art. 58. *Idem habetur in Reg. Orient. c. 9*): « Si quis permutet aliquid cum aliquo, aut quid largiatur præter voluntatem archimandritæ, careat benedictione. » In Regula Tarnatensi: « Nihil de his quæ perceperit ei sit licitum commutare, nec pro abjectiore viliora, nec pro commodo meliora; sed qualiacunque fuerint attributa, cum gratiarum actione suo tantum usui vindicabit. » In Regula S. Isidori: « Cum alio quoque fratre quippiam commutare, nisi abbas vel præpositus jusserit, nulli licebit. » Et in Regula Cujusdam ad virgines (Cap. 17): « Ea quæ tibi fuerint ab abbatis commendata, id est necessitatem præsentem, aut in vestimento, aut in qualibet re, nihil exinde aut dare aut commodare cuiquam præsumat, nisi tantum ab abbatis illi fuerit ordinatum. » In rebus tamen minoris momenti possunt fratres sibi invicem commodare, verbi gratia, acum, cultellum, tabulas, etc. hujusmodi, quemadmodum docet Hildemarus.

Secundo, prohibet S. Pater quidquam accipere sine jussione abbatis. Ita etiam S. Pachomius: « Nemo ab altero accipiet aliquid nisi præpositus jusserit. » Regula Orientalis (Art. 58): « Sine seniorum verbo et auctoritate, nullus fratrum quidquam agat, neque accipiat aliquid, neque det. » Pœnis incerti auctoris apud S. Basilium (Cap. 31; *idem habetur in 2 Regula SS. Patr. c. 1*): « Si quis foras dederit aliquid, aut acceperit præter voluntatem archimandritæ, excommunicetur. » Et S. Fructuosus: « Munus quodlibet, sive epistolas nemo monachus accipiat. »

Hoc etiam nomine S. Benedictus vetat quidquam ab alio mutare sine prælati licentia: id quod similiter prohibet Regula SS. Pauli et Stephani his verbis (Cap. 27): « Nec inter se fratribus liceat, ut id quod de communi quisquam acceperit, nisi permissu prioris, cum alio fratre quasi i culiari amore mutare, ne hac occasione nascatur amor illicitus. »

Tertio, S. Benedictus prohibet ne quisquam aliquid habeat possideatque proprium: quod certe ad monasticæ professioni est annexum, ut sine proprietatis abiectione monachus esse non possit, ut sentiebat olim sanctus Fulgentius. Nam « dicebat frequenter, nec debere, nec posse monachum judicari, cui voluntas habere privatum peculium persuaserit. » Et S. Isaac apud sanctum Gregorium (Lib. III Dial., c. 14): « Monachus qui in terra possessionem quærit, monachus non est. » Eadem mente S. Basilii, ad Senatorem quemdam, qui sæculo renuntians aliquid sibi de propriis facultatibus retinuerat, dixit: *Et Senatorem perdidisti, et monachum non fecisti (Apud Cass. l. VII, c. 19)*. Et revera quotquot exstiterunt aliquando veri monasticæ vitæ cultores, quotquot Regularum conditores de abdicanda proculque amandanda proprietate leges aut sanxerunt, aut servaverunt. Præclarum hanc in rem exemplum habemus in discipulis sancti Gerasimi abbatis, qui, ut scribit Cyrillus in Vita sancti Euthymii, « nihil possidere tantæ eis erat curæ, quantæ nihil aliud.... erantque adeo remoti ab omni sollicitudine, et a negotiis humanis ita disjuncti, ut nihil haberent præter ea quibus induebantur, adeo ut non esset secundus amictus.... Hæc autem lex est optime tradita a Gerasimo (Tom. II Monum. eccles. Græc.), ut exeuntes cellas dimitterent apertas, ut liceret ei qui vellet ingredi, et quod vellet accipere ex illis vilibus, et ad usum necessariis, nemine prohibente. » Et in discipulis sancti Martini, de quibus Severus Sulpicius (In ejus Vit. c. 7): « Nemo, inquit, ibi quidquam proprium habebat, omnia in medium conferebantur, non emere, aut vendere, ut plerisque monachis moris est, cuiquam licebat. » Denique in Tabennensibus monachis, de quibus in Vita sancti Pachomii, n. 38 (Apud B. II., 14 Maii): « Auri argentei nullus inter eos usus. Quin etiam reperti sunt, qui cum finem facerent vivendi, quid aurum argentumve omnino esset ignorarent. Soli videlicet, quibus administrandi necessaria officium erat impositum, pecuniæ rationes noverant: et hi ipsi postquam ad monasterium erant reversi, nihil retinissent in manibus, ne ad diem quidem unum, sed redditam sibi pecuniam servabat œconomus, donec eos rursus contingeret egredi. Hujusco institutionis decreta videre est in ipsa S. Pachomii Regula, qua præscribitur (Art. 47) ut « nemo in cella sua habeat præter ea quæ monasterii lege præcepta sunt, nec paucos nummos, nec proprium aliquid extra habitum suum. Si quid inveneris, absque contradictione auferes. » Et iterum (Art. 63): « Nihil in cella sua absque præposito jussione quidquam condet, nec poma quidem. » Item ad amputandam omnem proprietatis occasionem (Art. 46): « Si quis transferat de domo in alteram domum, excepto ea quæ usui quotidiano ad habitum necessaria sunt, scum transferre non poterit. » Similia statuta in aliis monachorum Regulis advertere licet, quas hic singulatim referre etsi videatur prolixum, haud erit fortassis lectoribus ingratum. Itaque Regula SS. Serapionis, Macarii, Paphnutii, et alterius Macarii decernit (Cap. 7): « Si dives est, et habens multas divitias in sæculo, et converti voluerit; debet primo Dei voluntatem implere, et consequi præceptum illud præcipuum, quod adolescenti divi dicitur: *Vende omnia bona tua, et da pauperibus, et tolle crucem tuam, et sequere me*. Deinde instruendus est ab eo qui præest patre, ut nihil sibi relinquat nisi crucem Christi quam tenet. »

Regula secunda SS. Patrum (Cap. 1): « Ante omnia habentes charitatem, humilitatem, patientiam, mansuetudinem, vel cætera quæ docet sanctus Apostolus, ita ut nemo quidquam sibi vindicet, sed sicut scriptum est in Actibus Apostolorum, habeant omnia communia. »

Regula tertia SS. Patrum (Cap. 2): « Abbati nulli liceat sibi quidquam proprie vindicare (multo minus monachis), cum omnia Deo propitio in illius maneant potestate. Si quis vero quod in Regula junioribus

prohibetur, sibi aliquid ex successione parentum, seu quolibet donato retinere præsumperit, et non omnia in communi posuerit, a fratribus arguatur. Si in vitio perstitit, in notitiam episcopi deferatur; qui si ab episcopo correptus, nec sic emendaverit, deponatur. »

425 Regula S. Macarii (Cap. 24): Novitius « si aliquam in cellula voluerit inferre substantiam, in mensa ponatur coram omnibus fratribus, velut Regula continet. Qui si susceptus fuerit, non solum de substantia quam intulit, sed etiam nec de seipso ab illa iudicabit hora. Nam si aliquid prius erogavit pauperibus, aut veniens in cellulam aliquid intulit fratribus, ipsi tamen non est licitum ut aliquid habeat in sua potestate. »

Regula Orientalis (Cap. 3): « Nemo suum quidquam vindicet, neque ullus aliquid peculiariter usurpet, sed habeant omnia communia. »

S. Basilius interrogatus (Reg. brev., interrog. 85), « Si oportet aliquid habere proprium in communi fratrum societate, » respondet: « Hoc contrarium est testimoniis illis quæ habentur in Actis de his qui crediderunt, in quibus scriptum est: *Nique quisquam eorum quæ possidebat, aliquid suum esse dicebat*; quare qui suum esse dicit aliquid, is seipsum reddit alienum ab Ecclesia Dei, et a charitate Domini, qui quidem et verbo, et re docuit ponendam esse animam suam pro inimicis suis, nedum res externas. » Vide ejusdem Constitutiones monast. c. 35.

Doctrina sancti Orsiesii abbatis de institutione monachorum (Cap. 22): « Cui ministerium aliquod et dispensatio est credita monasterii; et si ex ea lucrum faciat, scelus putetur et sacrilegum quidquam ex ea contingere, et in propriam vertere requiem, quasi despiciens eos qui non habent, et felici paupertate sunt divites, ut non solum ipse perierit, sed et cæteros provocet ad pereundum. » Et infra: « Qui autem vixerunt in cœnobio, et de communi in suos aliquid averterint usus: vix eis cum de corpore exierint, dicetur illis: Mementote quia recepistis bona in vita vestra. »

Consensoria monachorum (Cap. 8): « Non poterit proprie retinere quod per pactum ad omnes pertinet, et Deo utique est consecratum. »

Regula incerti auctoris (Cap. 2): « Nemo sibi aliquid vindicet proprium, sive in vestimento, sive in quacunque re: apostolica enim vita optamus vivere. »

Regula sancti Cæsarii ad virgines (Cap. 15): « Nemo sibi aliquid iudicet proprium, sive in vestimento, sive in quacunque alia re. »

Regula sancti Aureliani ad monachos (Cap. 5): « Nihil occulte accipiatis, sed si propinquus aut amicus aliquid in vestimento, aut in auro, vel aliud quodcumque dederit aut transmisserit, in potestate sit abbatis; et si illi cui transmittitur necesse fuerit, tribuatur; sin vero ille nihil indiget, in commune redactum cui necessarium est, tribuatur. »

Regula S. Ferreoli (Cap. 10): « Illud etiam statui debere perspeximus, ut nullus monachorum aliquid sibi proprium absque societate fratrum audeat vindicare: ita ut etiam in his quæ sua sunt nihil amplius credat sibi juris esse quam cæteris; quia cum seipsum alterius subdidit potestati, omnia secum in alienam potestatem transmisit. Quidquid ergo secum rerum detulerit expetito consortio monachorum, ac ubi corpori congregationis membrum factus adhæserit, statim cognoscat omnia in **426** communionem transiisse; et hoc tantum iudicet proprium, quidquid cum fratribus possederit indivisum, etc. »

Regula sancti Columbani (Cap. 4): « Nuditas et facultatum contemptus prima perfectio est monachorum. »

Regula Tarnatensis (Cap. 2): « Nulli liceat sequestratum eligere mansionem, nec armariolum, aut aliquid simile quod peculiariter claudi possit per-

A mittatur habere proprium. » Et iterum (Cap. 14): « Nihilque habere vos proprium reputetis. »

Regula sancti Isidori (Cap. 5): « Monachi in communi viventes nihil peculiare sibi facere audeant neque in suis cellulis quidquam quod ad victum vel ad quamlibet rem aliam pertineat, sine regulari dispensatione habere vel possidere præsumant. In Pentecoste autem, qui est dies remissionis, omnes fratres sub divina professione se alligant, nihil peculiare apud conscientiam suam habere. »

Regula sancti Fructuosi (Cap. 8): « Peculiaritas aut in utensilibus, aut in vestimentis, aut in quibuslibet rebus vilissimis saltem et abjectis omnimodo vitetur: quia abominatio monachis est et infamium quidquam possidere superfluum aut reservare proprium vel occultum, quod non longe ab Ananiæ et Saphiræ exemplo segregatur. »

Regula Cujusdam ad monachos (Cap. 17): « Nihil possidendum tanquam proprium et specialiter inter monachos, sed sint eis omnia communia. »

B Regula Magistri (Cap. 82): « Si quod ergo peculiare inventum in aliquo fuerit, grandi eum abbas et diuturna excommunicatione condemnet, ut exemplo illius vindictæ nullus hoc audeat imitari: hoc enim ne sit in aliquo, frequenter omnes scrutentur a præpositis suis; et si in aliqua re fuerit visus sibi frater multum gavisici aut plaudere, tollatur ei, et alio detur, et alterius illi quodvis fuerit, ut propria in eo non extollatur voluntas. »

Regula solitariorum (Cap. 6; vid. cap. 41): « Illi ergo qui sæculum perfecte derelinquant, nihil debeat possidere præter Dominum, etc. »

Typicum Irenæ Angustæ pro sanctimonialibus monasterii Ss. Deiparæ Gratiæ plenæ (Cap. 50, in Græcis *Analectis*): « Summæ paupertati operam date, non tantum in pecuniis usque ad obolum, sed et in cibo et in potu usque ad minimum quodlibet. Quo enim hujusmodi nostrum præceptum non violetur, hortamur præfectam ut quoties et quando voluerit vos perlustret, et nihil plus habere sicut quam a cœnobitica regula concedatur. »

C Illis accedunt summorum pontificum decreta: Innocentii III, Gregorii IX, Nicolai IV, et Benedicti XII, ex quibus unum hic Innocentium proferre sat erit (Cap. *Cum ad monasterium*): « Prohibemus, inquit, districte in virtute obedientiæ, sub attentione divini iudicii, ne quis monachorum proprium aliquo modo possideat; sed si quis aliquid habeat proprii, totum in continentem resignet. Si vero post hoc proprietatem aliquam fuerit deprehensus habere, regulari modo prædicto de monasterio expellatur, nec recipiatur ulterius, nisi poeniteat secundum monasticam disciplinam. » **427** Et sub finem: « Nec æstimet abbas quod super habenda aliqua proprietate possit cum aliquo monacho dispensare, quia abdicatio proprietatis, sicut et custodia castitatis, adeo est annexa regulæ monachali, ut contra eam nec summus pontifex possit licentiam indulgere. »

D Idem videre est in Concilio passim, præsertim in Aurelianensi I, can. 21; Autissiodorensi can. 23, Lateranensi sub Alexandro III, et aliis plurimis. Sed de his satis. Ad textum revertor.

Nullam omnino rem, neque codicem, neque tabulas, neque graphium, sed nihil omnino.] Nullam omnino rem, « quasi diceret: dummodo sit res, istam tibi excludo; et omnino, id est omnibus modis, hoc est per nullum modum habeas, » inquit Bernardus Cassinensis.

Quippe quibus nec corpora sua, nec voluntates licet habere in propria potestate.] Reddit his verbis rationem cur monachus possidere proprium haud debeat; nam si nec voluntatis propriæ, nec sui corporis potestatem habere licet, multo minus rerum temporalium: Quod vero nec voluntas, nec corpora, nostra sint in potestate, vel inde maxime patet, quod per sæculi lucram, Deique dilectionem nos ipsos vendidimus, ut loquitur S. Johannes Climacus (Grad. 3)

quapropter sicuti res vendita haud amplius est ejus qui vendidit illam, ita nec nos nostri sumus, sed Dei, cui per monasticam professionem venditi sumus. Eadem ratione proprium a monachis amputandum censuit S. Ferreolus; « quia, inquit, cum seipsum alterius subdidit potestati, omnia secum in alienam potestatem transmisit. » Et Magister: « Ideo aliquid peculiare habere denegatur; quia nemo serviens Deo implicat se negotiis sæcularibus, ut ei placeat cum se probavit, ut cum omnibus rebus suis alieno cui se imperio subdiderit, non sit res ubi propria ejus voluntas extollatur. »

Porro acute hic notat Hæstenus triplicem hoc capite a S. Benedicto præscriptam esse abdicationem, tribus votis respondentem: rerum temporalium, quas per pauperatatem abnegamus; corporum, quæ per castitatem Deo consecramus; et voluntatis propriæ, quam per obedientiam Deo immolamus. Et hanc ultimam abdicationem a suis fratribus ante omnia exigit V. Wala Corbeiensis abbas, qui, ut scribit Paschasius in ejus Vita, l. 1, c. 21 (*Sec. 4 Bened., part. 1*), « quam sæpe cunctos generaliter, non minus quam plurimos specialiter de voluntate liberi arbitrii, et potestate proprii corporis, juxta professionem monasticæ disciplinæ satis argumentose monebat, ne nostrum aliquis voluntatem propriam sequeretur; alioquin, aiebat, quomodo rationem pro aliquo redditurus ero, nisi et potestatem sui corporis, et voluntatem liberi arbitrii mihi relinquat. Quod si ipse sibi in sua se retinuerit potestate vel voluntate, noverit rationem se redditurum, non solum pro suis, verborum, aut cogitationum, vel gestorum factis; verum etiam quia contra professionem monasticæ legis, in sua se retinuit potestate vel voluntate cordis. Tanto profecto, inquit, liber ero, quanto **428** non mihi debita potestas concessa manet, neque voluntas sui relaxatur arbitrii. »

Omnia vero necessaria a Patre monasterii sperare. Plurima hunc in locum observanda occurrunt. Primo per monasterii Patrem: 1° intelligi posse Deum ipsum, qui communis omnium pater est, in quo oculi omnium sperant, et dat escam illorum in tempore opportuno, aperitque manum suam, et implet omne animal benedictione; 2° abbatem, qui vices ejus in monasterio agit, ipsius vocatur prænomine, dicente Apostolo: Accepistis spiritum adoptionis in quo clamamus, Abba Pater: quo sensu monasterii Patrem hic intellexit Richardus de S. Angelo; 3° cellerarium, qui ex Regula cap. 31, *omni congregationi sit sicut pater.*

Secundo, per omnia necessaria, hic non solum intelligi victum aut vestitum, si stricte sumantur, sed ea omnia quæ ad vitam monasticam decenter convenienterque agenda requiruntur; quæ sanctus Pater exposuisse videtur, cum cap. 55 ait: « Et ut hoc vitium peculiare radicitus amputetur, dentur ab abbate omnia quæ sunt necessaria, id est cuculla, tunica, pedules, caligæ, bracile, cultellus, graphium, acus, mappula, tabulæ; ut omnis auferatur necessitatis excusatio. »

Tertio, abbatem et cellerarium in necessariis administrandis valde sollicitos esse debere; quia, « sicut sancitum est ut nihil proprium habeant, ita justum est ut omnes quæ necessaria fuerint a sancto abbate accipiant, » inquit sanctus Cæsarius in Reg. ad monachos (*Cap. 16*). Et citatus hic ab Hildemaro Gregorius: « Si vult pastor suis discipulis proflere, magnum studium debet habere de temporalibus necessitatibus præbendis. » In quibus etiam distribuendis attendere debet quod ait Trithemius (*De Propr. monach., cap. 9*): « Quæ sine culpa potest concedere, non debet cum periculo denegare: suscepit enim infirmorum curam, non fortium. »

Quarto, quod sicut omnia necessaria a Patre monasterii sperare, ita superflua rescicere oportet: « Ab abbate igitur necessaria speranda sunt, inquit Trithemius (*Ibid., c. 5*), non superflua; quia ubi necessitas

A ad usum monachorum permittitur, superfluitas ut crimen condemnatur; et sicut abbas necessaria fratribus denegans, graviter a Deo reprehenditur, ita si concesserit superflua, tanquam prævaricator sancti ordinis condemnatur. » (hinc concilium Tridentinum (*Seas. 25, de Regul., c. 2*): « Mobilium usum ita superiores permittant, ut eorum supellex statui paupertatis quam professi sunt conveniat, nihilque superflui in ea sit, nihil etiam quod sit necessarium eis denegetur. » Jam vero si quæras quid sit superfluum? respondet Joannes de Fano (*In discursu super observ. paupert. Frat. Minor.*): « Superfluum est illud quo sublato reliquum sufficit. Duarum altera superfluit, quando una illarum sufficit; multum superfluit, quando parum satis est: pretiosum abundat, si vile satisfacit. »

Quinto, observat Hildemarus sanctum Patrem Benedictum non dixisse omnia necessaria a parentibus, vel ab amicis, sed a Patre monasterii speranda esse. Et certe indignum est abjectis sæcularibus curis, relictis **429** sæcularibus charis, monachum quasi fastidientem monasticam pauperatatem, ad parentum aut amicorum thesauros recurrere; quos pauperibus distribuendo in cœlestes thesauros recondere deberet.

Nec quidquam liceat habere quod abbas non dederit aut permiserit. Quod sic non capiendum, quasi possit abbas fratribus permittere proprium, cum nec summus pontifex id queat, ut supra dicebat Innocentius III.

Omniaque omnibus sint communia. Utpote qui us « Deus communis est, communis pietatis negotio, communis salus, communia certamina, communes labores, communes quoque coronæ, » ut loquitur sanctus Basilius (*Constitut. monast. cap. 19*).

Nec quisquam suum esse aliquid dicat aut præsumat. Hæstenus S. P. Benedictus proprietatis vitium ex corde et opere monachi eliminare aggressus est: jam vero illud etiam in ore ejus condemnare videtur, dicens: *Nec quisquam suum esse aliquid dicat*: ad quem locum illustrandum Joannes Trithemius (*De Propr. monach., c. 6*): « Non dicat abbas suum aliquid, non codex meus, non ager, non villa, non census; sed si tale coram hominibus dicere oporteat, *noster, non meus* dicat. Etenim cum res monasterii communitatis sint, et communitas præsupponit multos, nulli videatur ridiculum si monachus aut abbas, singularis persona dixerit *nostrum*. Ad communitatem dicti sermonis refertur intentio; neque puerilia sunt hæc, quæ SS. Patres antiquissimos tam studiose constat observasse, ut poenitentiam in transgressores præscriberent. » Ad SS. Patres quod spectat ex antiquis eorum institutis ac regulis apparet quanta sollicitudine frigidum illud verbum *meum* in communi sermone vitarent. De Ægyptiis Tabennensiotisque audiendus est Cassianus (*Lib. iv, c. 15*): « In aliis quoque monasteriis, in quibus aliqua remissio indulgentur, hanc regulam videmus strictissime nunc usque servari, ut ne verbo quidem audeat quis dicere *sum* aliquid; magnumque sit crimen, ex ore monachi processisse concicem meum, tabulas meas, graphium meum, tunicam meam, caligas meas; proque hoc digna poenitentia satisfactorum sit, si casu aliquo per subreptionem, vel ignorantiam hujusmodi verbum de ore ejus effugerit. » Ex sancto etiam Basilio (*Reg. fus., cap. 32*): « Doctrina veritatis omnino illud meum ac tuum inter fratres dici vetat. » Idem videre est in aliis monasticis regulis passim. In Regula sancti Augustini (*Cap. 4*): « Non dicatis aliquid proprium. » In Regula sancti Aureliani (*Cap. 25*): « Nullus præsumat quidquam suum dicere. » In Poenitentiali sancti Columbani: « Meum et tuum dixisse sex plagis. » In Regula a sancto David monachis tradita (*Apud Boll., Mart. 1*): « Omnia omnibus communia, et nihil meum, nihil tuum dicebant; quisquis enim dicebat meum si hoc, vel istud, duræ poenitentia subji-

ciebatur. » In Regula S. Fructuosi (Cap. 4) : « Nec quisquam e monachis suum asserens dicat, coelex meus, tabulæ meæ, et reliqua : quod verbum si de ore ejus effugerit, poenitentia subiacebit, ne velut propria quælibet in monasterio habere videatur. » In Regula Cujusdam (Cap. 17) : « Qui autem dixerit, **430** meum est hoc, aut illud, peccavit coram Deo, nisi tantum per obreptionem sermonis; sed pro hoc ipso tamen veniam petat a Deo, et caveat de reliquo, et ne iterum audeat. » In Ordine Conversationis monasticæ (Cap. 10) : « Nullus ex fratribus suum aliquid dicat, aut rem aliquam, aut membrum corporis, sed semper nostrum : hoc solum oportet dicere proprium. *mea culpa.* » Apud Udalricum (Lib. II, c. 20) : « Nihil appellat singulariter suum, sed omnia dicit nostrum, nisi de patre et matre; de his solis solet licenter dici *meus* et *mea.* » Consuetudines S. Benigni Divion. c. 51 habent : « Omnia dicit nostrum, nisi de patre, vel matre, vel de peccato. »

Quod si quisquam *hæc nequissimè vitio deprehensus fuerit delectari, admoneatur semel et iterum; si non emendaverit, corruptioni subiaceat.* Quod S. Pater alibi exprimit his verbis (Cap. 55) : « Et si cui inventum fuerit quod ab abbate non acceperit, gravissima disciplina subiaceat. » Quid vero sit gravissimæ disciplinae subijci, ita exponunt Regulæ commentatores, Hildemarum : « Si per furtum habuit illam rem, si grandis est, sicut jam diximus, id est quatuor valens denariis; eo modo in minori culpa judicandus est. Si autem major est, tunc debet res incendi; et ipse in graviori culpa judicandus est. » Bernardus Cassinensis : « Gradibus non servatis, excommunicationem intelligo gravissimam disciplinam, ut sicut de notorio proprietario dictum est puniatur. » E contra Boherius in primo comm. : « Dic, inquit, quod prius semel et iterum debet propriarius admoneri secreto, et inde graviori, id est publicæ correctioni subijci, et postea per reliquos gradus deduci. » At non multo post ita habet : « Dic subiaceat gravissimæ disciplinae, id est corporali vindictæ, quod erit arbitrium. » In secundo vero commentario ad verba gravissimæ disciplinae subiaceat, addit ex Cassiani I. IV, cap. 16, *plagarum scilicet, vel expulsionis.* Sed Bernardi sententiam sequi videtur Nicolaus de Fractura. Ita nimirum illi S. Benedictum explicant. Pro conclusione autem hujus capituli haud erit abs re de proprietariorum poenis paulo fusius disserere; quod tunc præstitisse nos credimus, postquam antiqua regularum monasticarum statuta, conciliorum, Romanorumque pontificum decreta, ac tandem recentiorum etiam congregationum constitutiones hanc in rem protulerimus.

Itaque in Regula tertia SS. Patrum decernitur, ut abbas proprietarius « a fratribus arguatur; si in vitio perstiterit, in notitiam episcopi deferatur: qui si ab episcopo correptus, nec sic emendaverit, deponatur. » Poenæ incerti auctoris apud S. Basilium : « Si quis possidet aliquid in monasterio, vel extra monasterium, sit excommunicatus. » Et iterum : « Si quis foras dederit aliquid aut acceperit præter voluntatem archidiaconi, excommunicetur. » S. Columbanus in Poenitentia : « Operis peculiaris præsumptio, contemptus plagis. Possessio alicujus rei, quam non necessitas generaliter fratribus concessit, amissionem ejusdem, et centum plagis coereatur. Necessarium vero ac licitum **431** aliquid facere, dare, accipere sine jussione duodecim plagis, nisi ratio aliqua defendat, ut supplex satisfactio remitiat. » S. Donatus (Regul. c. 8) : « Si quæ hæc nequissimo vitio deprehensa fuerit delectari; tribus superpositionibus poeniteat. » Regula Cujusdam ad monachos (Cap. 17) : « Si quis in hoc vitio existat insanabilis, expellendus est ab universis fratribus; quoniam vitium philargyriae gravissimum est præ omnibus vitiis. » Regula Cujusdam ad virgines quasi explicans S. Benedicti mentem. (Cap. 17) : « Quod si huic vitio aliqua sororum delectari fuerit deprehensa, et post primam, secun-

dam, vel tertiam correctionem emendare noluerit, disciplinae regulari subiaceat. » Denique Regula Magistri (Cap. 82) : « Si quod ergo peculiare inventum in aliquo fuerit, grandi eum abbas et diuturna excommunicatione condemnet, ut exemplo illius vindictæ nullus audeat imitari. » Et hæc ex veterum monachorum regulis : venio ad summorum pontificum decreta.

In primis S. Gregorius Constantium quemdam, in abbatem cujusdam monasterii electum, ordiari recusavit, eo quod peculiaritati studeret, et solus pergere præsumpsisset, quemadmodum ipse testatur (Lib. X, epist. 22). Innocentius autem III, in sua decretali ita habet (Cap. Cum ad monast.) : « Si quis aliquid habeat proprii, totum in continenti resignet. Si vero post hoc propriam aliquam fuerit deprehensus habere, regulari modo prædicto de monasterio expellatur, nec recipiatur ulterius, nisi poenitentem secundum monasticam disciplinam. Quod si proprietatem apud quemquam inventa fuerit in morte, ipsa cum eo in signum proditionis extra monasterium in sterquilinio subterretur (sic), secundum quod B. Gregorius narrat se fecisse in dialogo. » Gregorii factam offensus in lib. IV Dialog., cap. 55. Simile reperies in Vita S. Leufredi, abbatis Madriacensis. n. 25. Ab Innocentio haud discrepare videtur Gregorius IX, cum in constitutione pro monachis Benedictinis statuit, ut « monachi proprietarii excommunicentur ab abbatibus suis; et si in morte inventus fuerit proprietarius, ecclesiastica careat sepultura. Nulli autem prorsus nisi pro officio sibi commisso arcam cum clave habere liceat absque licentia abbatis sui; et quoties abbas hanc petierit, eidem tradatur. Et si aliter habeat, eo ipso proprietarius reputatur. Excommunicationis sententiam in proprietariis abbates semel in anno, scilicet in Ramis palmarum solemniter in capitulo publicabunt : et si post alias inventus fuerit monachus habere proprium, bailivam, si quam habet, amittat; nec infra annum sibi alia committatur; nec tunc, nisi proprio restituto, et peracta poenitentia competenti. Abbas qui scienter proprium concesserit monacho, vel punire contempserit, suspendatur ad tempus secundum Regulam S. Benedicti. » Et in bulla ad Cluniacenses : « Monachi proprietarii etiam poena juxta morem Cisterciensis ordinis infligatur, et in proprietarios excommunicationis sententia promulgetur, nisi monachus proprietarius deposita restituerit, quæ suis fuerint monasteriis resignanda. » Hæc poenam paulo mitigasse videtur Nicolaus IV, in bulla item ad Cluniacenses : « Poena, inquit, **432** insuper monachis proprietariis infligatur, videlicet ut per annum ad statum novum redigantur; et infra dictum annum assidue coram conventu comedant in terra sedentes. Et in depositariis, si monachis proprietariis deposita restituerint, quæ sunt suis monasteriis resignanda, monitione præmissa, excommunicationis sententia promulgetur. » Benedictus vero XII, in sua constitutione, c. 16, proprietarios monachos, ad quodcumque officium seu beneficium obtinentium declarat inhabiles.

Jam vero ad concilia quod spectat, Autissiodorensis II ita habet (Can. 25) : « Si monachus peculiare habere præsumpsit, ad agendam poenitentiam in alio monasterio detradatur. » Londo iense, sub L. Franco anno 1075 celebratum (Apud Spel. et in Vit. S. Lanf., c. 12) : « Si quis vero aliquid proprii sine præfata licentia habere in morte fuerit deprehensus, nec ante mortem id reddiderit, cum poenitentia et dolore peccatum suum confessus; nec signa poenitentur, nec salutis pro ejus absolutione hostia immoletur, nec in cæmeterio sepeliatur. » Item Londoniense alterum anno 1200 (Ibid.). « Si peculium habuerit, nisi ei ab abbate fuerit pro injuncta administratione permissum, a communione removeatur altaris; et qui in extremis cum peculio inventus fuerit, nec oblatio pro eo fiat, nec inter fratres recipiat sepulturam. » Tridentinum vero

25, de Regul. c. 2) : In proprietate « depre-
s sit; atque etiam juxta Regulæ et ordinis con-
sunt puniatur. » Quænam autem sint illæ ordi-
stitutiones, jam aperiendum est.

imis hanc apud Cistercienses legem reperio in
stitutionum cap. gener. ord. Cist. (Dist. 6, c.
donachus vel conversus in furto vel proprie-
prehensus, ultimus omnium per annum erit ad
et quantum ultra visum fuerit abbati; et omni
feria per annum sit in pane et aqua, et qua-
la diebus grossiori pane vescatur. Conversus
ram comedat, et illis quadraginta diebus in
o sedeat, et operetur in silentio quod ei fuerit
tum; nec loquatur nisi cum abbate, vel cum
conventum tenet, et cum magistro converso
de confessione. Et omnibus horis canonicis
l, et omnibus capitulis, quibus intererit, per
verberetur; et monachus quadraginta diebus
t in capitulo monachorum. Et si furtum exces-
sorem viginti solidorum, tam monachus quam
sus, ablato ei habitu, ad portam emittatur.
conversus fuerit recipiendus, non recipiatur
familiarum, ita quod per annum grossiori pane
r, et lineis non utatur. Si autem in hoc statu
commiserit furtum, vel incarceretur, vel de
emittatur penitus. Monachus vero si recipia-
lpa gravioris in primis penitentiam agat, et
ninus poenam monacho superius inflictam
ns, ab officio altaris per annum absteineat,
rtum vel proprietas committatur in re parva,
li. De pena tamen temperanda pro re
a erit in discretionem abbatis. » Et alio in
Dist. 6, cap. 5) : « Proprietarii singulis
in Ramis palmarum... ab eo, qui præest
capitulo, cum stola, et candela accensa, et
pastorali, si abbas fuerit, auctoritate Dei
otentis Patris, et Filii, et Spiritus sancti, et
ria, et omnium SS. excommunicentur. » In
is vero Definitionibus ejusdem ordinis ita habet-
st. 7, c. 6) : « Proprietarii, quos, ipso facto quo
odi criminibus implicantur, capitulum generale
t in excommunicationis laqueum incidisse, sin-
nals in Ramis palmarum post habitum sermo-
nibus capitulis ordinis, ab eo qui præest ca-
cum stola, candela accensa et baculo pastorali,
s fuerit, auctoritate Dei omnipotentis Patris, et
et Spiritus sancti, et B. Mariæ, et omnium
totius ordinis excommunicati denuntientur. »
Ide statum capituli generalis anni 1227 :
versus qui subito defunctus inventus est habere
e denarios, et non fuit confessus, imo in sacra-
itate Nativitatis dominicæ accessit ad sacram
nionem, non facta confessione, remaneat
et extra cœmeterium tumulatus. » Non pos-
t præterire factum S. Stephani, abbatis Oba-
s, ordinis Cisterciensis (Tom. IV, Miscel. Ba-
rujus cum Petrus prior aliquos solidos ex
itate potius quam ex cupiditate occultasset :
cum abbati compertum esset, in tantum com-
est, ut eum ab officio suo deponeret, et in
n cella remotiore habitare præciperet; ubi
uos annos in multa afflictione degens, tandem
e Domino a terrenis ad cœlestia, a labore ad
n, a peregrinatione ad patriam feliciter emi-
t. » Hæc quoad Cisterciensium, quorum antiquas
iones dist. 7, cap. 7, videsis.

qua Carthusiensium statuta adversus propieta-
definitur (Part. II, cap. 22, § 19) : « Singu-
is a Circumcisione usque ad Quinquagesimam
si et redditii : monachi vero a Quinquagesima
ad Ramos palmarum quidquid habent osten-

and, et exponant voluntati prioris; et in ipsa do-
minica Ramis palmarum omnes tam monachi quam
conversi et redditii conveniant in capitulo monachorum,
ibique, non præmisso alio sermone, tractetur
de consuetudinibus ordinis, et excommunicetur a
priori, et a singulis sacerdotibus omnis tam præsens
quam absens, qui occultandi animo retinuerit ali-
quid ultra (a) duodecim denarios valens, donec illud
ostendat et exponat priori. Vel si quid a præterito
die Ramis palmarum sine licentia donando, seu
aliter alienaverit, vel etiam commodaverit ultra
summam prædictam, donec confiteatur priori, in-
dulto tantum spatio præsentibus ad confitendum
usque ad diem cænæ, et absentibus usque ad octa-
vam diem reversionis ad domos suas. Quicumque
itaque exinde retinuerit, aut de donatis, alienatis,
sive accommodatis ultra valorem trium solidorum
domum gravaverit, nec fecerit, ut dictum est, con-
fessus, tanquam de proprio judicetur, si convictus
fuerit, et de ordine expellatur. Si vero infra prædic-
tam summam deliquerit, prioris arbitrio puniatur.
Quicumque seras clandestinas habuerit, sit extra
cellam, et extra conventum. » Statuta reformatoria
abbatum de Samnhyaco, et de Maceris 434 ordinis
Cisterciensis, et priorum de Liget, et de Gladeris
Carthusiensis ordinis, auctoritate Gregorii papæ X,
pro ordine Grandimontensi, hanc in proprietaria
poenam decernunt (Cap. 4) : « Statuimus ut omni
anno Dominica in Ramis palmarum abbas, in loco
ubi fuerit, et quilibet prior conventualis, in cella
ubi præsidet, excommunicet in capitulo omnes pro-
prietarios, stolis ad collum apposis, et extinctis
candelis, et si quis in fine proprietarius inventus
fuerit, in sterquilinio subterretur. » Statuta vero
monachorum Benedictinorum provincie Narbonensis,
anno 1226 a Gregorio IX approbata ita habent
(Specul. tom. VI) : « Si autem monitus retinere præ-
sumpserit aliquid, a domo propria penitus expella-
tur, et in alio monasterio retrudatur, nec aliqua ra-
tione in proprio monasterio recipiatur usque ad nu-
tum capituli generalis. Apud quem vero proprietas
in morte inventa fuerit, in signum suæ propitius
in sterquilinio subterretur. » Statuta reformatoria
Nigrorum monachorum ab Othone legato anno 1238
promulgata (Apud Matth. Paris. in Hist.) : « Statu-
mus quod prælati, vel saltem in anno publice in
conventu in omnes proprietarios excommunicationis
ferant sententiam; alias eos, si non respuerint, pu-
nientes, maxime per ignominiam sepulturæ. » Alia
statuta anno sequenti in capitulo generali edita
(In addit. Matth. Paris., pag. 412) : « Proprietarii
et omnes qui aliis falso crimen imponunt, singulis
annis, in secunda feria primæ hebdomadæ Quadra-
gesimæ, in capitali a suis prælatis excommunicati pu-
blice denuntientur cum stola et baculo pastorali. »
Statuta etiam capituli provincialis anno 1343 Nor-
tamptoniæ celebrati, cap. 6, proprietarios feria
secunda post dominicam primam Quadragesimæ;
Bursfeldenses item feria quinta in Cœna Domini
excommunicari decernunt. Constitutiones vero Con-
gregationis montis Oliveti statuunt (Parte I, cap. 33),
ut « proprietarii, et abbates, ac superiores non pu-
nientes proprietarios, tanquam effractores voti, præ-
ter excommunicationem, a qua non nisi ab abbate
generali, et in articulo mortis ab alio absolvi pos-
sunt, incurrant in poenam carceris arbitrio abbatis
generalis, et jejunii in pane et aqua per annum bis
in hebdomada quarta et sexta feria, et inhabilita-
tionis a quocunque munere per sex annos, quæ
poenæ a nemine remitti possint. » Constitutiones
Cœlestinorum (Tract. I, c. 20, § 16) : Si quis pro-
prietarius repertus fuerit, videlicet si officialis in

novis statutis, part. II, c. 5, habetur : Ultra va-
riam solidorum Turonensium. Quos qui retine-

rint ipso facto excommunicati in Ramis palmarum tales
in capitulo denuntientur.

tribus tarenis in pecunia, vel sex in valore; si vero subditus fuerit, ab uno parvo denario usque ad Carolenum, tot diebus pœnam sustinet et gravis culpæ, in quot denariis proprietarius invenitur. Si vero ultra excedens summa fuerit, ad abbatis arbitrium infra tres menses pœnam sustineat gravis culpæ, omnique actu legitimo sit privatus, et proprio careat officio,

A et per triennium ad officia quæcunque sit inhabilis; præter pœnas a sacro Tridentino concilio injunctas. » Denique Constitutiones Fulienſium (Cap. 53): « Qui monachus in proprietatis crimen lapsus esse deprehensus fuerit, cum aliis pœnis gravissimis puniatur, tum monasterium pro carcere per annum habeat, ita ut ex eo pedem non efferat. »

CAPUT XXXIV.

435 Si omnes æqualiter debeant ^a necessaria accipere.

Sicut scriptum est ^b: *Dividebatur singulis prout cuique opus erat*: ubi non dicimus, ut personarum ^c (quod absit) acceptio sit, sed infirmitatum consideratio. Ubi ^d qui minus indiget, agat Deo gratias, et non contristetur; qui vero plus indiget ^e, humilietur pro infirmitate et ^f non extollatur pro misericordia:

et ita omnia membra erunt in pace. Ante omnia, ne murmurationis malum pro qualicunque causa in aliquo qualicunque verbo vel significatione appareat. Quod si deprehensus fuerit ^g, districtiori disciplinæ ^h subdatur.

^a Al., *debent*.

^b Flor., *scriptum est*.

^c Oxon., *quod personarum*.

^d Narb., Hild., Ebrul., cum Regula Donati, ubi.

^e Oxon. *deest indiget*.

^f *Deest pluribus mss., etc.*

^g Al., *Quod si deprehensum fuerit*.

^h Narb., *disciplina*.

COMMENTARIUS.

Sicut scriptum est: Dividebatur singulis prout cuique opus erat, etc.] Eadem Regulam ducem sequuntur S. Basilii in Regulis brevior., interrog. 155, S. Augustinus in Regula cap. 1, Regula Tarnatensis, c. 14, et S. Leander in lib. de Institut. Virg., cap. 13.

Ubi non dicimus ut personarum, quod absit, acceptio sit, sed infirmitatum consideratio.] Huc respexit Gregorius IX in sua pro monachis Benedictinis Constitutione præscribens, ut « abbas det singulis et unicuique prout opus fuerit, ut non sit personarum acceptio, sed infirmitatis consideratio habeatur. » Isthæc vero consideratio, ut scribit Boherius, debet attendi in omni infirmitate naturæ, juventutis, senectutis, vitæ, morum. Et recte quidem. Nam ut dicit Grimlaicus (*In reg. Solit.*, c. 47), « habenda est inter nobiles et ignobiles, inter sanos et infirmos, inter senes et juvenes magna discretio: non enim possunt hi qui de deliciis veniunt, et hi qui in deliciis nunquam fuerunt, æqualem tenere rigorem abstinentiæ, neque sani et infirmi æqualiter possunt abstinere. » Vide S. Basilii Regulam ex versione Ruffini cap. 10.

Ubi qui minus indiget, agat Deo gratias.] Pro collata sibi fortunæ line, et virtute abstinentiæ.

436 *Et non contristetur.*] Murmurando quod aliis minus aliquid accipiat, quasi divino munere haud contentus. Sive, ut loquitur S. Augustinus in Regula (Cap. 5): « Quæ infirmæ sunt ex pristina consuetudine, si aliter tractantur in victu, non debet aliis molestum esse, nec injustum videri, quas fecit alia consuetudo fortiores. Nec illas feliciores putent, quia sumunt quod non sumunt ipsæ, sed sibi potius gratulentur, quia valent quod non valent illæ: et si eis quæ venerunt ex moribus delicatis ad monasterium, aliquid alimentorum, vestimentorum, stramentorum, operimentorum datur quod aliis fortioribus et ideo felicioribus non datur, cogitare debent quibus non datur, quantum de sua sæculari vita illæ ad istam descenderint, quamvis usque ad aliarum, quæ sunt corpore fortiores, frugalitatem pervenire nequiverint. Nec illæ debent conturbari, quod eas vident amplius (non quia honorantur sed quia tolerantur) accipere, ne contingat detestanda perverſitas, ut in monasterio, ubi quantum possunt sunt pauperes laboriosæ, fiant pauperes delicatæ. » Eodem fere modo loquitur Regula Tarnatensis cap. 16; S. Isidorus Regul. cap. 20, et sanctus Leander de Institutione Reg. cap. 8.

Qui vero plus indiget, humilietur pro infirmitate.]

B Et « sanos, et laborantes anteponeudos sibi non dubitet; » ut ait sanctus Isidorus (Cap. 20). Simili prorsus ratione S. Leander virgines instituens: « Illa, inquit (Cap. 8), quæ infirmitatis obtentu meretur aliquid lenius, sit præ cæteris humilis; doleatque se non posse quæ aliæ possunt, et abstinentiam tempore laxatam non reputet virtuti, sed infirmitati. » Et S. Fulgentius Ruspensis episcopus (*In ejus Vita, apud Boll.*, 4 Januar.): « Quibuscunque plus cæteris consulebat, eos humilitatem custodire amplius admonerat, dicens eis: De substantia communi quisquis aliis plus accipit, omnium sit debitor, quorum est illa substantia: debitorem proli sola juvat humilitas. » Et certe qui non humilietur, considerans se perpendens istud Hippocratis verbum? « Tanto quis plus elongatur a Deo, qui nullo indiget, quanto plus indiget? »

Et non extollatur pro misericordia.] Quæ sibi impenditur, quasi proprio merito illam meritis esset accipere. Recte omnino Bernardus Cassin.: « Fatuus est, inquit, qui superbit ex eo quod pellis ovina est sibi necessaria contra frigus. »

Et ita omnia membra erunt in pace.] Et ita, id est, si et abbas sine personarum acceptione considerans infirmitates indigentium, et non malam voluntatem invidentium, singulis ut necesse fuerit necessaria distribuat; et qui minus indiget Dei dono contenti, non murmurent, sed potius gratias agant; qui autem plus indigent humilietur pro infirmitate, et non extollatur pro misericordia: omnia membra, id est tam abbas, qui est caput, quam fratres, qui membra sunt corporis monastici, erunt in pace, et Deus pacis erit cum eis.

Ante omnia ne murmurationis malum, etc.] Hæc 437 verba ex Hildemaro et inferiores respiciunt et superiores: inferiores, ut non murmurent, si quibus eis desit, aut aliis minus aliquid accipiant, sed magis benedicant Deum, ut loquitur S. Benedictus cap. 40: superiores, quatenus, sic omnia temperant atque disponant, ut et animæ salventur, et quod faciunt fratres absque ulla murmuratione faciant. Hoc autem loco S. Pater satis exprimit quanta sollicitudine murmurationis malum a claustris arceri desideret: *Ante omnia*, inquit. Magnum noveris esse quod sequitur; id enim isthæc præmissa duo verba demonstrant: *Ne murmurationis malum*. Non dicit simpliciter *ne murmuratio*, sed *ne murmurationis malum*, ne quis crederet parum aliquid esse. *Pro qualicunque causa*, majori scilicet vel majori. *In alio qualicunque verbo*.

Attende, non dicit tantum *in verbo*, sed addit *in aliquo*; nec solum *in aliquo verbo*, sed *in aliquo qualicumque verbo*, ut expressione prohibitionis magis intelligatur transgressio, et quantitas malæ murmurationis. Vide Regul. S. Ferreoli cap. 7.

Quod si deprehensus fuerit quis, districtiori disciplinae subdatur.] Districtiorem disciplinam hic

intelligunt, aut exaggerando culpam in privata sive publica correptione, aut uno præternisso gradu ad aliud transeundo, verbi gratia post primam correptionem secretam, prætermittitur secunda, transeundo ad publicam. Ita exponunt Hilidemar, Bernardus Cassinensis et Boherius. De murmurantium poena diximus alibi.

CAPUT XXXV.

De septimanariis coquina.

Fratres sibi invicem serviant ut nullus excusetur a coquinæ officio, nisi aut ægritudine ^a, aut in causa ^b gravis ^c utilitatis qui occupatus fuerit: quia exinde major merces et charitas ^d acquiritur. Imbecillibus autem procurentur solatia, ut non cum tristitia hoc faciant, sed habeant omnes solatia secundum modum congregationis aut positionem loci. Si major congregatio fuerit, cellerarius excusetur a coquina, vel si qui, ut diximus, majoribus utilitatibus occupantur ^e. Cæteri sibi sub charitate invicem serviant. Egressurus de septimana, sabbato munditias faciat. Lintea ^f cum quibus sibi fratres manus aut pedes tergunt ^g, lavet. Pedes vero tam ipse qui egreditur quam ille qui intraturus est, omnibus lavent. Vasa ministerii sui munda et sana cellerario reconsignet ^h. Qui cellerarius item ⁱ intranti **438** consignet, ut sciat

^a Flor., ægritudo. Al., ægritudo sit.

^b Hild., Dunst., causa.

^c Al., grandis.

^d Al. deest et charitas.

^e Hild. deest vel si qui, ut diximus majoribus utilitatibus occupantur.

^f Al., linteamina.

^g Al., tergent. Al., terserint.

^h Cassin., consignet.

ⁱ Al., iterum.

Al., quot dat et quot recipit.

quid dat ⁱ, aut quid recipit. Septimanarii autem, ante unam horam refectionis, accipiant super statutam annonam, singulos biberes, et panem ^k, ut hora refectionis sine murmuratione et gravi labore serviant fratribus suis. In diebus autem solemnibus usque ad missas ^l sustineant.

Intrantes autem et exeuntes hebdomadarii in oratorio mox matutinis finitis dominica ^m, omnium genibus provolvuntur, postulantes pro se orari ⁿ. Egrediens autem de septimana dicat hunc versum: *Benedictus es, Domine Deus, qui adjuvisti ^o me, et consolatus es me.* Quo dicto tertio, accipiat ^p benedictionem egrediens. Subsequatur ingrediens, et dicat: *Deus, in adiutorium meum intende; Domine, ad adjuvandum me festina.* Et hoc idem tertio ^q repetatur ab omnibus. Et accepta benedictione, ingrediatur.

^k Oxon., singulus sibi bibere et pane. Cassin., Conc., Flor., singulas biberes et panem.

^l Al., ad missam.

^m Al., die dominico.

ⁿ Flor., orare.

^o Oxon., juvasti.

^p Faron., accipiant benedictionem egredientes. Concord., Flor., Cassin., Sancti Germ. ms., accepta benedictione egredientes.

^q Al., tertio dicto.

COMMENTARIUS.

Fratres sibi invicem serviant.] Fratres, inquit S. P. Benedictus, non sæculares aut laici: dedecet enim monachos humilitati addictos ac pœnitentiæ, frequentiam famulorum ad sibi serviendum uti ministerio: unde Fuldenses olim monachi porrecto ad Carolum Magnum imperatorem libello supplicis enixe flagitaverunt, et ut ipsa monasterii ministeria per fratres ordinerentur, id est pistrinum, hortus, hraciarium, coquina, agricultura, et cætera ministeria, sicut apud decessores nostros fuerunt (Vide S. Bonif. epist. ad Zachar. papam): quia devotius ac dignius per fratres omne exercebitur officium quam per laicum aut servum malevolum. Quod illi adeo enixe postulaverant, in universis ordinis monastici monasteriis haud multo post instituire conati sunt abbates sub Ludovico Pio Aquisgrani congregati, edito statuto (Can. 4), et ut in coquina, in pistrino, et cæteris officinis propriis operentur manibus monachi. Et certe si omnia monasterii utensilia ac si altaris vasa sacra conspicienda sunt, haud profanis, sed per vitæ religiosæ propositum sanctificationis manibus tractari debent. Procul ergo omnes illi servitorum **439** laicorum greges, quos non sine aliquo animi rubore nostra ætate in cœnobis ceruimus, heu quam longe distamus ab illis temporibus, quibus ne quidem pedem in coquinam inferre, dum illic fratres operarentur, laicis licebat: quorum opera si quid aut afferendum, aut referendum opus esset, per fenestram affata, reddendæ porrigebantur, uti his expressis verbis præscri-

bunt Statuta S. Adalardi: « De laicis hæc est una et definita sententia, ut quando ibi aut pulmentaria præparantur, aut præparata ministrantur; sive quando fratres prius generaliter, sive quando postmodum reficiuntur, nullus ingrediatur. Si vero talia aliqua, aut prius præparanda, aut postmodum mundanda, vel curanda fuerint, que laicis deputata sint; fenestra, aut ostium, aut locus extra coquinam talis constitutus sit, ubi fratres vel præparanda suscipiant, vel mundanda referant, ubi ea illi vel ponere, vel posita recipere possint, ut tamen nullam occasionem pro qua coquinam ingrediatur habeant. » Eadem sub pœnis sævissimis disciplina vigeat apud Cistercienses, in quorum capitulo generali anni 1195 definitum est (Inst. Cist. dist. 6, c. 13), ut et sæculares non serviant in coquina conventus, nec in infirmitariis: quod si in domo aliqua factum fuerit, prior et cellerarii, quandiu factum fuerit, sint in pane et aqua omni sexta feria. Abbas vero si hoc scierit, et non emendaverit, culpam hanc in capitulo generali fateatur, nec ad mensam abbatis infra abbatiam aliquis sæcularium ministret, nisi forte in hospitio comedentis. » Hanc tamen constitutionem postea temperavit capitulum generale anni 1237, statuens, et ut in abbatia in quibus non essent nisi octo conversi, admitterentur ad huiusmodi ministerium sæculares. » Nec minori religione a refectorii, dum mensæ sternerentur, ingressu laicos arcebant Cluniacenses, quorum antiquæ consuetudines hæc legunt (Lib. III, c. 21):

« Refectorarius habet sub se tres alios fratres.... A lecto missæ majoris evangelio, apportant vinum, ut per justitias partiantur. Verum quidquid apportaverint, quidquid tale fecerint, semper tamen id cavent, ut nullus famulus pro illorum invitatione in refectorio compareat. » Eadem habent mss. Consuetudines S. Benigni Divionensis cap. 42. In Regula etiam S. Isidori decernitur, ut « tempore quo refectio debita solvitur, claustra monasterii observentur, nec ullus extraneus intere se præsumat, ne quæ etiam fraternam præsentia sua impediatur. » Quid? quod in Regula S. Aureliani non solum coquinæ aut refectorii, sed ne ipsius quidem monasterii accessus viris sæcularibus liber relinquitur: « Provisores vero monasterii, si in habitu laico fuerint, nec ipsi permittantur intrare: pro his utilitatibus quas in hac Regula statuimus (Cap. 19) cum marcionibus, aut carpentariis, si aliquid necesse fieri, aut reparari, aut certa aliqua ratione abbati facienda, introeant. De cætero nullam licentiam aut libertatem habeant introeundi. » Quod S. Aurelianus ait: *si in habitu laico fuerint*, in memoriam revocat antiquam monasterii S. Galli consuetudinem qua laicis etiam potentissimis haud fas erat dominicis diebus processione in claustra sequi, nisi habitu monastico indutis, ut testatur Ekkehardus 440 junior his verbis: « Vidi ego ante tempora quæ a Gallis patiuntur, monachorum schismatis, comites aliosque potentes loci milites, pro dilectione festis diebus crucem nobiscum per claustrum sequendo; juvenes et senes quosdam ad cingulum barbato monachicis indutos roccis nobiscum quaque ivimus ingredi. » De cætero autem claustrum « ab antiqua patrum memoria tantæ venerationis est habitum, ut nemini vel potentissimorum sæculi canonicorum seu laicorum introitus, vel etiam introspectus eis liceret. » Hanc disciplinam suis in cœnobiis etiam instituerat S. Columbanus abbas; unde inter alia accusationis capita, quibus querebatur de sancto viro Theodoricus rex, illud erat (*In Vita S. Columb. n. 19, sæc. II Bened.*): « Cur intra septa secretiora omnibus Christianis aditus non pateret. » Ad quod S. abbas respondit: « Se consuetudinem non habere, ut sæcularibus hominibus et a religione alienis famulorum Dei habitationis pandat introitum, sed opportuna aptaque loca ad hoc habere parata, quo omnium hospitem adventus suscipiatur. » Eandem institutionem etiam in Farsensi monasterio vixisse collegimus ex Vita S. Paldonis n. 7, ubi Thomas Farsensis abbas nobiles adolescentes, conversionis gratia Gallias petentes, ad suum legitur inviasse monasterium, sic eos alloquens: « Ad monasterium cui deservio revertimini mecum, et propter ardorem vestri desiderii, *quamquam extra usum monasterii intrinsecus vos recipiam*, ut simul cum fratribus edatis, simul dormiatis, simul orationi vacetis simulque ad opus manuum exeatis, ut his exercitiis probati, sciatis quibus modis propositum monachi adimplere valeatis. » Sed revertor ad propositum. Quod si laicorum hominum ministerio uti in monasterio haud decet monachos, multo minus clericorum aut aliorum religiosorum, id quod expressè vetat Benedictus papa XII in sua pro monachis Benedictinis Constitutione his verbis (Cap. 18): « Cæterum ut viam scandalis præcludamus, prohibemus expressè ne in ecclesiis, vel monasteriis, seu locis, aliis conventualibus ejusdem ordinis seu religionis, clericis sæculares, vel laici, seu alterius monasterii monachi, vel religiosi alterius religionis ad victum monachis ministrandum de cætero deputentur. »

Ergo quia nec laicis licet nec clericis, fratres sibi invicem servant: *Invicem dico*, id est per vices singulis sibi hebdomadæ succedendo, ut ex consequentibus patet; communisque apud omnes monachos usus passim obtinuit. Sicuti videre est in Regula Magistri (Cap. 18): « Superius diximus decadam fratrum sub sua cura doquinæ præpositis continere: qui decem fratres in coquinæ servitio vicibus combinati septenos expleant dies. Et cum vicibus istis uniusde-

A cadæ fuerit adimpletum servitium, consignatis omnibus a cellerario utensilibus, sibi alia in exercitatione decada succedat. Qua expleta, succedant sigillatim per singulas septimanas. » In Regula S. Donati ad Virgines (Cap. 67): « Sorores sibi invicem servant in omni ministerio corporali, tam in coquina, vel quidquid quotidianus exegerit usus, vicibus sibi, excepta matre seu præposita, succedere debent. » In Regula 441 Sancti Ferreoli: « Temporibus dispositis vicibusque discretis, de ciborum præparatione solliciti servant sibi invicem; atque alterutrum sub æqualitate ministerii dominantur. » Apud S. Basilium (*Serm. I de Instit. monach.*): « Ministerium in communi conventu alternis vicibus fiat, duo secundum ordinem in hebdomada una omne studium ad usum requisitum expleant. » Apud S. Hieronymum in præfatione ad Regulam S. Pachonii: « In hebdomadarum ministerio sibi succedant per ordinem. » Apud Cassianum (*Lib. IV, c. 19*): « Per cunctam namque Mesopotamiam, Palæstinam, et Cappadociam, ac totum Orientem, singulis hebdomadibus vicissim fratres ad hæc officia sibi reddenda succedunt, ita ut secundum cœnobiis multitudinem ministrorum quoque numerus deputetur. » Denique in Vita S. Mariani ad S. Germanum Autissiodorensis monachi, sæculo V, ad quem Olinthius item monachus dixisse fertur: « Sors mea est ad meam fratrum ministrare et alimoniam parare. » Soli, aut saltem fere soli Ægyptii monachi contrariam inierant consuetudinem: « Apud Ægyptios enim, ut scribit Cassianus (*Lib. IV, c. 22*), quibus maxima cura est operis, non est hebdomadarum mutua vicissitudo, ne sub occasione hujus officii omnes ab operis canone impediatur; sed uni probatissimo fratri cellarii vel coquinæ cura committitur, qui perpetuo donec vires vel ætas admittit, jugiter opus illud exerceat. » Et tamen S. Hieronymus de Ægyptiis monachis loquens: « Unaquæque decuria, inquit (*Epist. 22*), cum suo parente pergit ad mensas, quibus per singulas hebdomadas vicissim ministrant. » Sed S. Hieronymum de solo mensæ servitio, non de coquinæ officio forte intellexeris.

Ut nullus excusetur a coquinæ officio.] Quod omnibus fratribus S. Pater imponit coquinæ officium; illud uni soli committentibus Ægyptii monachi, ut modo docebat Cassianus. Solis etiam junioribus injungit Regula SS. Pauli et Stephani, cujus hæc verba (Cap. 22): « In omnibus obsequiis, et ministeriis, in quibus fratres juniores sibi vicissim succedunt, unusquisque bona voluntate susceptam hebdomadam vicis suæ in quolibet ministerio hilariter abque murmuratione cum gratia Dei impleat. » Similem in suo monasterio, sed contra Regulam S. Benedicti consuetudinem instituerat V. Turketulus, abbas Croylandensis: hic enim teste Ingulfo (*In Hist. Croyl.*) « dividens totum conventum in tres gradus, ut quilibet gradus suum statum agnosceret, et teneret, statuit videlicet, quod juniores ab ingressu monasterii usque ad annum vigesimum quartum in ordine, subeant omnia opera chori, claustrum, et refectorii, canendo, legendo, serviendo, et omnes regulares observantias secundum magistri sui doctrinam custodiendo, etc. » Quam legem postea renovavit ipse Ingulfo, ejusdem monasterii factus abbas.

Nisi aut ægritudine, aut in causa gravis utilitatis quis occupatus fuerit.] Quod quasi generaliter dixerat jam solita S. Pater discretionem temperat, a coquinæ officio ægrotos, et gravioribus utilitatibus occupatos eximens. Et certe inhumanum 442 foret infirmos huic officio deputare. Sed quæret aliquis quænam sit meritoque dici debeat causa gravis utilitatis? Respondet Hildemarum eam esse, quam agnoscentes fratres, dimissa concordia, haud murmurant; quod propter eam talis frater excusetur a coquina: quapropter hæc utilitas grandis sive magna ex Bernardo Cassinensi debet esse abbati manifesta, et fratribus non incognita, ne forte possit esse alicujus

discordiæ causa, videlicet quod hic excusaretur, alio laborante. »

An vero inter hujusmodi gravioribus utilitatibus occupatus abbas recenseri debeat, forte dubitabit aliquis : at mihi nullus videtur dubii locus, si vel minimum ad S. Benedicti mentem attendatur : quis enim in monasterio gravioribus causis occupetur illo, qui rerum omnium curam suscepit ? Et certe si cellerarius solis temporalibus curis detentus excusetur, quidni excusabitur et abbas, ad quem et temporalium et spiritalium sollicitudo respicit ? Sed quod subicit S. P. Benedictus, illud claris enucleatisque verbis expressit S. Cæsarius in Regula ad virgines, in qua sic loquitur (Cap. 12) : « In omni ministerio corporali, tam in coquina, vel quidquid quotidianus exigit usus, vicibus sibi, excepta matre, vel præposita, succedere debent. » Cæsarius in sua item ad virgines Regula ex-ceribit S. Donatus cap. 67. Similiter S. Aurelianus in Regula ad monachos (Cap. 22) : « In omni, inquit, ministerio, sive in ordine psallendi, aut legendi, vel operandi, vicibus sibi succedant, absque S. abbate, et nimis senibus, et perparvulis infantibus, et certe ita infirmis ut surgere omnino non possint : non compellantur facere pro eo quod non prævalent. »

Neque tamen inficias ibo, aliter in nonnullis Regulis contineri, aliamque in quibusdam ordinis nostri monasteriis viguisse rationem : maxime autem in Regula S. Ferreoli, cujus hæc verba (Cap. 38) : « Abbas tribus per annum vicibus, id est in die Natalis Domini, similiter in primo Paschæ, nec non in festi itate peculiaris Patroni sancti, ac beatissimi venerandi semper martyris Ferreoli, aut certe quidem ad quorum nomina sanctorum idem locus consecratus fuerit, coquinam cibos congregationi paraturos introeat, ibi ut suscepto junioris ministerio, serviendo mensis humilitatis formam ministret in ferculis, sanctæ huic abjectioni se libenter inclinans, quæ majorem illum producit cæteris, dum reddit æqualem. » Et Regula Magistri (Cap. 25) : « Quotiesque hebdomadarii in servitio mensarum negligenter mensis deservunt, alia die hora refectionis leveat se abbas, et cum uno de præpositis aut duobus, si grandis fuerit congregatio, ipsi facient servitium ad omnes mensas, ut doceat eos quomodo faciant. » Nostros vero quod spectat S. Salaberga, Laudunensis abbatissa (In ejus Vit. n. 24, sæc. II Bened.) « coquinam, vel reliquas causas [Forte curas], quæ monasticis rebus peragi solent, vicissim suis hebdomadibus ministrabat. » S. Benedictus, abbas Anianensis teste Ardone ejus discipulo, in ejus Vita, num. 14, « laborantibus fratribus ipse aliquando collaborare, aliquando autem eorum ad vescendum decoquere victum, librumque 443 etiam pariter circa coquinam occupatus scribere satagebat; lignamina vero sæpe propter penuriam bonum humeris propriis cum discipulis deferebat. » De Egili etiam, Fuldensi abbate, ita scribit Candidus in ejus Vita, n. 24 (Sæc. IV Bened., part. I) : « Hic quoque, sicut semper facere consueverat, cum consilio et consensu fratrum suorum constituit atque decrevit, ut fratres qui extra monasterium ministeria prævidere noscuntur, fratribus infra monasterium commanentibus per singulos anni septimanas juxta ordinationem præpositi vel decanorum in cibo, et potu, atque aliis quibuslibet commodis monasticæ vitæ congruentibus, super indictam sibi annonam ad honestam consolationem non coacti, sed ut eos sumptus permitteret spontanea voluntate servirent; ita tamen ut ipse primo omnium hujus servitutis initium in die Natalis Domini ad exemplum cæteris cum gaudio suscepisset. » Idem præstabant olim in Cluniacensi monasterio abbates, ut docet Udalicus lib. I, cap. 46, idque ipsum communis ordinis nostri usus obtinebat. Et certe probandi laudandique in primis abbates qui, cum sibi per otium licet, in hisce humilitatis exercitiis suis fratribus exemplo præeunt; nec suam inde putent

A minui auctoritatem, aut dedecere dignitatem, unde totam suam gloriam quæsierunt viri sanctissimi, in sæculo olim clarissimi, et in populis principes, ut de SS. Guillelmo, ex potentissimo duce, Cluniacensi monacho; Carolomanno, ex Austriae rege monacho Cassinensi; de SS. reginæ Franciæ Radegunde et Balthide, ut alios plurimos interim sileam, legimus. Vide Vitam S. Galteri, abbatis Pontisarcensis, num. 11, apud Boll., § April.

Neque prætereundum est quod de monachis, S. Vincentii de Vulturno habetur in Vita S. Thomæ abbatis Farfensis (Sæc. III Bened.); quod scilicet congruis temporibus ad Farfense monasterium veniebant, et hebdomadas suas in coquinæ officio sicut et alii fratres in ipso faciebant monasterio. »

Porro nullum hoc capite discrimen ponere videtur S. Benedictus inter coquinæ hebdomadarios et mensæ ministros: utrosque tamen distinguit cap. 38, ubi, agens de hebdomadario lectore, ait: *Postea autem cum coquinæ hebdomadarius, et servitoribus reficiat.* Quem in locum Boherius in primo comment.: « An enim isti servitores per septimanas serviant, an per dies non curo, quia nec in Regula hoc reperio, sibi tamen vicissim hujus servitutis officium impendent. » Ubi manifeste servitores ab hebdomadariis coquinæ, qui per totam septimanam serviebant, distinguit. Apud Cluniacenses tamen, Divionenses S. Benigni, et Cistercienses, hebdomadarii coquinæ utrumque munus obibant. De Cluniacensibus audendus est Udalicus (Lib. II, c. 35): « Finita hora post quam fratres sunt refecturi, celeriter exeunt, ut fabas administrent, quas qui prior est coquorum, si tamen bene noverit, et hujus est valetudinis, cum coleario ad hoc facto mittit in scutellas; alii portant ad mensas, a principali mensa incipientes. De oleibus econtrario fieri solet; quæ ita administrant, ut a novissimo incipiant. » Idem habent mss. Consuetudines 444 S. Benigni, cap. 35, adduntque: « Et non solum ipsi, sed et omnes, qui scutellas in refectorio portant, hanc diligentiam debent habere, ne scutellam ita bassam portent, ut intus possint anhelare, nec aliquam psalmodiæ mussionem interim faciant, ut fundum ipsius nec sordidum sit provideant, ut tutelam frocci ab ipsa custodiant, ut digitum ne intus intingant, caveant. » Generale tamen et pittantiam tam ex Udalrico quam ex prædictis consuetudinibus, non ipsi ex debito, sed cellerarius et alii quibus innuebat ipse, ministrabant. Generale autem, quod dominica, fer. 3, 5, et sabbato serviebant, illud vocabant, quod singulis in singulis scutellis porrigebatur. Pittantia vero, quæ fer. 2, 4, 6, illud quod duobus in una scutella ministrabatur ex eodem Udalrico.

De Cisterciensibus ita liber Usuum, cap. 108: « Ubi quatuor hebdomadarii coquinæ fuerint, duo una die, et duo alia vicissim serviant. » His tamen adjungebatur cellerarius ex cap. 76, in quo sic legitur: « Cellerarius, et coci prævideant, ut ambo pulmentaria priusquam campana pulsetur (si scie tamen viderit expedit) per mensas disponant. » Quem morem forte respicit locus ex Vita S. Stephani, abbatis Obazinensis, lib. II, num. 19, quo cellerarius ex ejus præcepto refectorium præparasse, et mensas mantilibus ornasse dicitur (Miscell. Batuz., tom. IV).

Præterea tam apud Cluniacenses quam apud Cistercienses a coquinæ hebdomadarii distinctio erat refectorarius, qui, adjunctus ab aliis fratribus, si necesse esset, quotidie refectorium parabat, mantilibus, cochlearibus, cultellis, pane et vino mensas sternebat, ejus officium fusius descripsit habes apud Udalicum, lib. III, cap. 21, in Consuetud. S. Benigni, cap. 42, et in lib. Usuum Cister., cap. 118.

Quia exinde major merces et charitas acquiritur.] Quia exinde, scilicet vel ex ægritudine, aut ex causa gravis utilitatis, major merces acquiritur, si et illa patienter portetur, et ista debita devotione persolvatur; vel exinde, id est ex eo quod omnes sibi in-

vicem serviunt, maior merces et charitas acquiritur, ac proinde nullus ab hoc officio excusandus, ut nec mercede privetur. Qualis autem et quanta sit illa merces exprimit S. Basilius his verbis: « Magnum opus ministrare, regnumque cœlorum procurans. Sagena est enim virtutum omnia in se mandata Dei comprehendens; et primo humilitatem omnem in se virtutem comprehendentem, et honorum infinitam multitudinem afferentem; deinde et illud: *Esurivi et dedistis mihi manducare; sitiivi, et dedistis mihi bibere.* Et paulo ante renuntianti sæculo auctor est, ne patiar alterum sua exsequi ministeria, ne privatus mercede, eam recipiat alter, illiusque divitiis ditetur.

Ut autem et certa merces in futuro, et charitas in præsentis sæculo acquiratur, non perfunctorie, aut tepide ministerium istud persolvit debet; nam bonum gratum non simpliciter ministranti promittit Apostolus, sed bene ministranti: porro ut bene ac debite ministraretur, tria potissimum a coquinæ hebdomadariis requirit S. Adalardus in 445 Statutis. 1° Ut continuum inter laborandum silentium custodiant. 2° Ut pro necessariis tantum modis loquantur ministri. 3° « Ut ipsum silentium cum fructu alterius mercedis ab omnibus illis ibi servari possit; psalmi, inquit, sine intermissione canendi sunt. » Docet postea quem in psallendo modum observare debent. Ista disciplina vigeat apud Cluniacenses, teste Udalrico lib. II, cap. 35, ubi assignat psalmodiam in coquina recitandam. In mss. etiam S. Benigni Consuetudinibus cap. 35 hæc lego: « Ibi in coquina summum silentium, nulla vox, et pauca signa, excepta psalmodia, quæ canitur. » Præterea utile erit silentium et psalmodiam pio aliquo atque interiori animi affectu condire, ad instar egregii illius coqui monasterii Alexandriæ de quo S. Joannes Climacus (*Grad.* 4): « Non possum facere quia vobis exponam coqui illius loci rarissimam, et plane singularem virtutem; nam cum in culinæ ministerio perpetuo occupatum viderem, et sibi tamen semper præsentem iugique lacrymarum fonte inundatum, rogavi ne mihi aperire gravaretur, qua ratione tantam a Deo gratiam impetrasset. Coactus ille mea importunitate respondit: Non homini unquam sed Deo ministrare visus, omni me, inquit, quiete indignum arbitraus sum; et per contemplationem ignis præsentis, assiduum futuri inferorum incendii memoriam excitare consuevi. » Similem animi dispositionem in serviente requirebat S. Basilius (*Regul. Brev.*, interr. 160), cum interrogatus « cum qua animi affectione fratribus oportet ministrare, » respondebat: « Perinde ac si Dominus ipsi ministraretur; qui dixit: Quatenus fecistis uni de his fratribus meis minimis, mihi fecistis. » Non minori ædificatione digna sunt ea quæ ad sequentem interrogationem, « cum qua humilitate aliquis accipere debet quod sibi ministratur a fratre, » respondet, scilicet. « cum ea qua servus cui a Domino suo ministraretur, et eam quam Petrus apostolus ostendit, cum ei Dominus ministraret, in quo et docemur de illorum periculo, qui recusant quominus sibi ministraretur. » Hæc responsio aham mihi revocat in memoriam, quam Silvanus S. Pachonii monachus (*Paralipomena de S. Pachon.*, apud Boll., 14 Maii) fratribus interrogantibus, cur inter edendum perpetuo fletet, fecisse dicitur, nimirum: « Prohibere vultis ne plangam, cum tot mihi homines sanctos ministrare videam, quorum ego pulverem pedum abstergere dignus non sum? »

Imbecillibus autem procurantur solatia.] Imbecilles ex Hildemaro dicuntur: 1° licet minus proprie, delectati, quibus quasi a natura est, huiusmodi officium non posse exercere; 2° illi qui ex infirmitate surgunt; 3° claudi, et qui non possunt sine baculi adiutorio incedere: imbecillis enim dicitur quasi sine baculo. Imbecilles etiam Smaragdo et Bernardo Cassinensi sunt fragiles, delati, vel debiles corpore: quod ad idem aut fere idem redit. Brevius et forte rectius Richardus de S. Angelo imbecilles vocat *monachos qui*

A sunt modicæ potentiæ. Huiusmodi ergo imbecillibus procurantur solatia, id est socii, unus aut plures, prout exigit necessitas. Huc vero respexisse videtur S. Adalardus (*In Statut. Specil. tom. IV*), cum non omnes ordine suo ministrare decrevit, 446 ne forte simul omnes senes, aut omnes juniores coquinæ servitium exercere contingeret.

Sed habeant omnes solatia secundum modum congregationis, aut positionem loci.] In quem locum ita Smaragdus. « Quod autem dicit secundum modum congregationis, secundum numeri modum et quantitatem intelligitur monachorum. Secundum enim multitudinem congregationis, et numerum ministrorum, aut minor, aut amplior deputetur. Quod autem dicit, ac positionem loci, intelligitur ædificatio, vel constructio monasterii. Constructio enim monasterii, si congruo ponitur loco, ubi secundum bujus Regulæ capitulum omnia in claustra contineat necessaria, minus coquus aliorum indiget adiutorio. Si vero in arcto loco et angusto vel arido ponitur situ, ubi nec aquam sine labore, nec hortum habere possint sine penuria, plura cocis administrantur solatia. » Eodem fere modo loquuntur Hildemarus, Bernardus Cassin., Nicolaus de Fractura, Richardus de S. Angelo, Berberius in utroque comm., Turcremata, Matthias Lambertus, et Menardus.

Si major congregatio fuerit, cellerarius excusetur a coquina.] Cellerarius a coquina eximit S. Pater quia maioribus utilitatibus occupatur; quapropter si proprio motu aut ex devotione istud officium secundum ordinem vicis suæ exercere voluerit, difficile, ei permittendum esse decernit S. Adalardus his verbis (*Stat. lib. I, cap. 3*): « Senior autem cellerarius tam interius quam exterius, id est, vel in refectorio, vel in coquina, vel in his habitaculis quæ ad coquinam pertinent, in omnibus, et pro omnibus sollicitudinem gerat, neque sibi aliter agendo, loquendo intemperanter vel se vel ea quæ agit tractare præsumat, nisi secundum quod religioni nostræ omnino conveniat. Nec querendum, nec exigendum ab eodem cellerario est ut ipse, ac si propria devotione, in præparandis pulmentis se ingerat, et præfatam sollicitudinem ob hoc in aliquo postponat, sed potius secundum Regulæ auctoritatem aliud solatium, si opus fuerit, requirat, ut ipse quidem superhinc et inde ad ea quæ Dei sunt providenda liber remaneat. Hæc ideo non dicimus ut ejus devotioni, quando absque offendiculo præfatæ sollicitudinis fieri potest, obsistamus; sed ne dum se in his quæ ad eum eo tempore non pertinent, ac si devotius immergit, certam sibi impositam providendi necessitatem postponere præsumat. » Apud Cistercienses (*Lib. Usuum Cist.*, c. 117) vero pertinebat ad cellerarium « præparare pulmenta cocis utriusque coquinæ, et mittere sal in pulmentis generalibus, et hæc per scutellas dividere, nisi ubi abbati aliquando visum fuerit, quod non possit fieri... Panem et vinum, vel siceram hora competentem in refectorio ad distribuendum præparare; illis qui ad prandium usque ad tertiam partem panis comedunt, ad cœnam de grossiori pane, ubi habetur, superaddere; comedentes fratres tam ad prandium quam ad cœnam semel ad minus invicere. »

Egressurus de septimana sabbato munditias faciat.] 447 Quid per munditias hic intelligat S. P. Benedictus varie exponunt commentatores, Hildemarus omnium fere antiquissimus mentem suam ita exprimit: « Intentio S. Benedicti fuit, ut omnia in ipsa hebdomada faciat; sed nunc quia labor grandis est, eo quod non possunt in coquina servire, et iterum porticus scopare; et cæteras mundi iis facere, idcirco dividitur isto modo; id est in die sabbati scopatur coquina, et lavantur lapidea, et scutella, sive etiam scamna. In altera vero sequenti hebdomada scopantur totos porticus, id est ante coquinam et ante refectorium. Capitulum vero et dormitorium ante vestibulum debet camerarius scopare, et ante basilicam basilicanus. Refectorium vero cellerarius debet scopare;

si labor illi fuerit, debet petere adiutorem a decano. » A Hildemarum igitur munditias in verrendo monasterio et ablucendis coquinæ vasculis reponit. Sed Bernardus Cassinensis munditias in tribus omnino constituit : 1° « Munditiæ istæ, inquit, sunt vasorum; 2° scopatio domorum; 3° ablutio linteaminum, cum quibus tergunt manus et pedes. » Idem sentiunt Boherius et Joannes de Turrecremata. At vero Matthias Lambertus S. Benedictum intelligit de sola vasulorum munditie; S. Hildegardis de sola scopatione; quam postremam sententiam tuetur Menardus his verbis : « Munditias faciat, id est verrat monasterium; unde Magister cap. 19 Regula: Munditias monasterii exerceant. Munditias facere est verrere. Plautus in Stichis: Munditias volo facere, afferite scopas. Neque hic locus S. P. Benedicti comprehendit vasa et lances, nam quotidie tergendæ sunt. » In mss. etiam Cons. S. Benigni cap. 35, munditias facere idem est « quod bene lavare cum scopis lavatorium claustrum, et mundare pavementum necessarium. Quæ munditiæ in Quadragesima inter sextam et nonam fieri debent; alio autem tempore post nonam, aut post prandium, si dies jejunii fuerit. »

Ad praxim vero hujus capitis respicere videtur quod præscribit Regula Magistri his verbis (Cap. 19): « In eadem hebdomada servitium ad mensas ipsi adimpleant, omnem diligentiam monasterii ipsi exerceant: ipsi omnes fratres in hebdomada ipsa discalceent, adjunctis in solatio de decada sua fratribus, cum quibus et discalceent, et ipsa calcearia faciant, et facta mane sedentibus ad ordinem fratribus ipsi consignent. Simul et in eadem hebdomada munditias monasterii exerceant, refrigeria lavent, ligna conscindant, aquam faciæ tradant, ad communionem intrantibus fratribus aquam manibus ipsi ministrent. Mappas, et sabana, et facitergia, vel res sordidas fratrum ipsi lavent illis horis in quibus non coquent. Candelas monasterii a cellerario factas, quotidie ipsi incendunt et tuteant. Mox enim cum in hebdomadam, ut diximus, prima die post primam dictam intraverint, primum opus servitii sui munditias oratorii exhibeant, et mattas oratorii pavimento retendant; quod in totis septem diebus hebdomadæ suæ post matutinos dominicos hoc opus primum servitii sui oratorio exhibeant. » Vide Udal. lib. II, cap. 35; lib. Usuum Cist., cap. 108; Cæremon. Bursfeld. dist. 2, cap. 15.

¶ Linea cum quibus sibi fratres manus aut pedes tergunt, lavet.] Hic particula aut sumitur copulative pro, et.

Pedes vero tam ipse qui egreditur quam ille qui intraturus est, omnibus lavent.] Ita nimirum ut ille qui egreditur pedes lavet, qui vero ingreditur tergat, ex Hildemaro, Bernardo Cassinensi, Turrecremata, lib. II Consuetud. Cluni. cap. 35, Consuetud. S. Benigni cap. 35, et Cæremonialibus Bursfeldensium di. 3, cap. 21. De hoc ritu est capitulum 10 monachorum ad Augiam directorum: « Ut in sabbato quando munditias facere solent, pedes cum silentio lavent, ne detur occasio loquendi. Ibidem vero sedentes collationem complent, et sic accedunt ad completorium. » Item et canon. 23 concilii Aquisgr. : « Ut in Quadragesima sicut et in alio tempore vicissim sibi pedes lavent, et antiphonas huic officio congruentes decantent. In Cœna vero Domini pedes fratrum, si valet abbas, lavet, et oseuletur; demum propria manu poculum eis porrigat. » Et canon. 24 : « Ut mandatum, si tempus cœnæ est, tam fratrum quam etiam peregrinorum post cœnam fiat. »

Ritum ita describit lib. Usuum Cisterc. cap. 108 : Hebdomadarii coquinæ redditus cellerario vasis, et præparent quæ ad mandatum necessaria sunt. Mox autem ut signum pulsaverit, induiti scapularibus deponant cucullas in capitulo, et sic veniant in claustrum. Incipiente ergo abbate antiphonam *Postquam*, vel cantore, absente abbate; prior intrantibus in coquinam abluat pedes abbas, et junior tergat; hoc modo percurrentes cæteros in sinistra parte. Junior vero

excurrentes cæteros in dextra parte. Et ne hic ordo perturbetur, si duo abbates fuerint, minor abbas in dextra parte sedeat. Qui citius percurrerit, in alteram partem transeuntes alios adjuvent; qui quotiens ante eum qui collationem tenet, transeunt, reverenter inclinant. Qui pedes lavat, et cui lavantur, post abluionem invicem se inclinent. Similiter qui tergit, et cui terguntur. Porro nemo se discalceat donec abbas se discalceat: discalceati vero observent quantum possunt ne pedes nudi appareant, sed sub cuculla recondantur. Nec sedentibus manicæ defluant, sed apte eas ante se componant. Ante lectionem omnes sint recalceati.

Ex dictis hactenus tria sunt observanda. 1° Hanc pedum lotionem quam mandatum vocant aliquibus in locis factam fuisse sub silentio; ut ex cap. Monachorum ad Augiam directorum apparet; in aliis cum cantu, ut ex conc. Aquisgr. et ex lib. Usuum Cist. colligitur. 2° Factam fuisse ante completorium ex cap. Monachorum ad Augiam directorum, idque post cœnam ex conc. Aquisgr. Scribit tamen Boherius in monasteriis Cassinensi et Specus fieri solitam ante vespas, excepto Quadragesimæ tempore. 3° In claustris ex libro Usuum Cisterc. et ex statutis S. Germani a Pratis; ante capi. uti arcum ex Consuet. S. Benigni Divion. cap. 35.

Hunc porro ritum, quem ex Regula nostra S. Fructuosus in sua c. 9 **449** transcripsit, S. P. Benedictus ab antiquis monachis acceperat, apud quos ut scribit Cassianus (*Cass. lib. IV, cap. 19*), post cœnam, non sabbati, ut vult S. Benedictus, sed dominicæ, qui fratribus hebdomada præterita servierant, iis pedes lavabant. In præcipuis tamen festivitibus earumque vigiliis, non sabbato, sed feria quinta præcedenti solebant nostri mandatum celebrare. Ex his in mss. sancti Benigni consuetudinibus recensentur « sabbatum ante Pentecosten, ante natale Domini, et Assumptionem B. Mariæ et Dedicacionem ecclesiæ, et festum omnium Sanctorum, Purificationem quoque B. Mariæ, et solemnitatem SS. Trinitatis, et natale S. Mauritii, si tamen in sabbatis, aut dominicis diebus evenerint. » In libro etiam Usuum Becensium istud statutum reperio: « Si vigilia Natalis Domini sabbato contigerit; feria quinta ante mandatum debet fieri. Pro nulla alia vigilia mutatur mandatum, si evenerit sabbato. Quod si ipsa festivitas Natalis Domini, vel aliqua de his qui primam processionem habent, sabbato evenerint, quia videlicet invitorium a quatuor vel a tribus dicitur; similiter feria quinta ante debet fieri mandatum. Et si Annuntiatio sabbato evenerit, fiet mandatum feria quinta. » Et in mss. Statutis S. Germani a Pratis: « Si festum duplex die dominico evenerit, non fiet sabbato præcedenti mandatum in claustris, sed fiet die Jovis præcedentis. » Primus qui huicce mutationi locum dedit in antiquo Corbeiensis ordinario ms. perhibetur S. Odilo, abbas Cluniacensis, qui, ut ibidem dicitur, sanxit ut mandatum « feria quinta præcedente Pentecosten a fratribus celebretur. In Nativitate etiam Domini, natalique summorum apostolorum Petri et Pauli, et Assumptione B. Mariæ, si in sabbatis, aut in dominicis diebus evenerint, hoc idem fieri quinta feria censuit. » Quibus S. Hugo addidit « festum Vinculorum B. Petri, et festivitatem omnium Sanctorum, et transitum B. Martini, Purificationem quoque B. Mariæ, et Dedicacionem ecclesiæ, si extra Quadragesimam evenerint, et solemnitatem SS. Trinitatis. »

Vasa ministerii sui munda et sana cellerario reconsignent. Qui cellerarius item intranti consignet, ut sciat quid dat, aut quid recipit.] Idem decernunt S. Iidorus in Regula, cap. 19, et Magister, cap. 16. Ex mente autem S. P. Benedicti cellerarius, ut ait Hildemarum, ab egredientibus « tria debet requirere in vasculis, hoc est munditiam, integritatem, atque numerum; munditiam, si munda sunt; inte-

gritatem, si sana sunt; numerum, si tota sunt. »

Quærit vero hic Boherius, quandonam cellerarius intrantibus hebdomadariis vasa coquinæ reconsignare debeat? Respondetque, Aut statim ut egrediens reddiderit, aut saltem ante completorium, aut demum dominica, finitis matutinis. Certe veteres monachi a quibus S. P. Benedictus hunc canonem in suam Regulam inexit, feria secunda, qua suam incipiebant hebdomadam, post matutinos hymnos hujusmodi utensilia sibi succedentibus consignabant (*Cassian. lib. iv, cap. 19*). Ex libro autem Usuum Cisterc. « statim post vespas, si dies jejunii fuerit (*Cap. 108*); aut post **450** refectionem servitorum, si Quadragesima; vel post cenam eorundem, si dies fuerit prandii, vasa, et cætera quæ in coquina receperunt, cellerario reddant, et cellerarius intranti. Quod si aliqua de his quæ reddenda sunt, desunt, in capitulo satisfaciant; et quæ defuerint notificent. » Horum vasorum seu utensilium numerum et nomina offentes apud Udalricum, lib. II, cap. 36, et in mss. Cons. S. Benigni cap. 55.

Obiter hic notandum ad eos, qui ex coquinæ exercitio exibant, pertinuisse sequenti hebdomada comunem focum hiemis tempore præparare, ut discimus ex his Hildemari verbis (*Comm. in cap. 6*): « Abbas debet locum deputatum habere, ubi se calefaciant, et illi debent facere focum, qui hebdomadam coquinæ dimiserunt. » Et ex Udalrico (*Lib. I, cap. 41*): « Quod si tanta est hiemis asperitas, est officina in qua grandis focus ab ipsis fratribus qui fuerunt coquinæ dimiserunt, et illuc omnes tamen majores quam minores licenter accedunt, cum summa tamen gravitate, sicut dignum est in tali hora. » Apud Cistercienses tamen huic muneri deputabatur infirmarius, ad quem pertinebat « ignem in calefactorio per hiemem post vigiliam, vel post matutinas, vel primam facere (*Lib. Usuum Cisterc., cap. 116*). » In Corbeiensi monasterio fratres vice sua hiemalem calefaciebant domum, ex Vita Walæ abbatis lib. I, cap. 11 (*Sæc. iv Ben., part. 1*). In Regula vero Cujusdam ad virgines præscribitur (*Cap. 12*), ut « focos in schola pœnitentes, si fuerint, binæ et binæ per hebdomadas faciant. »

Circa focum comunem tria hic observanda veniunt: 1º Quod ex Concordia Dunstani, cap. 2, calendis Novembris fratribus concederetur *accessus ignis*; 2º quod sub silentio fratres se calefacerent, ex Hildemaro supra citato, 3º *Honeste, et non nudis pedibus præsentem aliquo*, ut scribit liber Usuum Cisterc., cap. 72.

[*Septimanarii autem ante unam horam refectionis.*] Hæc verba, *ante unam horam*, ita intelligit Bernardus Cassinensis, « ut si fratres reficiant ad sextam, isti debent recipere mixtum post tertiam; si fratres ad nonam, isti ad sextam; si fratres ad vespas, isti ad nonam. » Cujus sententiam exponens Benedictus Haefenus (*Lib. x, tr. 4, disq. 9*): « Ne autem, inquit, minium anticipetur hæc mixti sumptio, tam Bernardum Cassinensem quam S. legislatorem prædictis locis intelligendum arbitror labente aut fere finita hora ultima ex tribus æquinoctialibus respondentibus uni horæ canonicæ; ita ut qui post tertiam jubetur mixtum sumere reficientibus fratribus hora sexta, illud sumat sub finem horæ quintæ; et qui ad sextam, aliis comedentibus nona, mixtum sumat circa finem horæ octavæ, sive paulo ante nonam; et sic de reliquis. » Mentem suam confirmat ex Smaragdo, qui huic locum exponens, ita habet: « Quod autem dicit ante unam horam refectionis, subintelligitur in una hora illa antequam fratres reficiantur; » ex libro Usuum Cisterc. quo præscribitur (*Cap. 75*), ut « si dies fuerit prandii, ad mixtum percipiatur signum in ecclesia tribus ictibus ante sextam: si autem jejunii, totidem post sextam: » per horam sextam horam canonicam, quæ canitur in templo ante refectionem intelligens, non horam diurnam; et ex **451** Cæreniensi Bursfeld., in quo hæc leguntur

(*Dist. 3, c. 17*): « Omni tempore decantata in ecclesia hora illa, post quam immediate reficere debent fratres, sive sexta fuerit, sive nona: si dies talis fuerit, quo mixtum præsumere solent, lector mensæ et servitor in sumptione illius festinent prævenire refectionem fratrum, ne illa forte propter eos retardetur. » His omnibus addere potuisset Hildemarum, qui S. Benedictum ita explicat: « Cum dicit ante unam horam, non dicit propter terminum horæ, sed propter congruum intervallum, ut possint rationabiliter accipere hoc quod jussum est; quia sic alibi dicit de lectore: Accipiat mixtum priusquam incipiat legere, v. rbi gratia, si tempus est quando ad nonam reficiunt fratres, cum canitur missa ad octavam; et post missam vadunt omnes qui debent accipere mixtum, id est hebdomadarii coquinæ, lector, hospitalarii, et qui infirmis serviunt pariter, et inveniunt quartam libræ panis præparatam, et singulos biberes. »

Huic opinioni ultro assentire, ni refragari viderentur ea, quæ subjungit S. Benedictus, *In diebus autem solemnibus usque ad missas sustineant*. Quæ verba supponere videntur aliis diebus ante missam, sive ante horam qua diebus solemnibus missa finitur (nam tempore S. Benedicti privatis diebus probabiliter non celebratur missa publica) mixtum esse sumendum; una scilicet, aut circiter, hora ante refectionem. Et certe quotquot viderim in Regula S. Benedicti versiones Gallicæ, hunc locum ita reddunt: *Une heure avant la refection*. Opinionem nostram sequitur Carolus Cointius, Oratorii presbyter doctissimus (*Annal. eccles. Franc., ann. 544*); confirmatque capitulum quinque monachorum ad Augiam directorum, quo decernitur ut legentibus fratribus, « hora qua præviderit præpositus competere, sive qui in vice ejus constitutus, id est senior decanus, pulset signum tintinabuli, ut hebdomadarii, et cæteri servitores juxta præceptum Regulæ accipiant supra statutam annonam mixtum, ut non sit eis grave jejuniu, dum ministrant, sustinere. Lector vero post sextam, antequam accedat ad legendum. » Ubi distinguitur hora qua hebdomadarii servitores sumerent mixtum, ab ea qua lector mensæ.

Accipiant super statutam annonam.] Hæc verba duobus modis intelligi possunt; vel ita ut panis et vinum de statuta libra panis et hemina vini sumantur, vel ita ut ad statutam panis ac vini annonam aliquid superaddatur; ut idem sit super, ac præter, *insuper*. Priorem sensum sequuntur Menardus, Carolus Cointius, dissertator Gallicus de hemina vini et libra panis Benedictina, cum quibusdam Regulæ versionibus Gallicis. At sententiam in altera dissertationis editione retractavit dissertator, num. 32, ubi contendit *super* a Græco *ὑπὲρ* formatum, unde etiam *insuper* proprie significare id quod superabundat. Idem sentit Matthias Lambert, et monachus Cisterciensis in Gallica expositione Regulæ S. Benedicti, quorum primus Regulæ textum ita Gallicè reddidit, *outré la portion ordonnée*, alter vero, *pardessus la portion qui leur est désignée*. Eodem modo etiam S. Benedictum explicat Theobaldus Artaldus Coelestinus; confirmatque ex praxi, quam videre est **452** apud Hildemarum, et maxime apud Udalricum: « Ad mixtum, inquit, non accipiunt nisi quod S. Benedictus præcipit, quartam partem panis *absque libra sua*; et de vino similiter: » et ex Regula S. Carsarii ad virgines, quæ jubet ut « quæ coquunt, singulis illis meri pro labore addantur; » et certe S. Benedictus biberes et panem non indulget nisi propter graviores labores; cum vero propter laborem aliquid concedit, illud solet consuetæ annonæ superadditum esse, ut cap. 59, 40 et 41. Adde quod in sententia Menardi et dissertatoris, qui tantopere heminam contrahunt, si de hemina vini assumendi essent biberes, vix aliquid superesset ad prandium, et ad cenam; nec magnum S. Pater concessisset solatium, quod certe non impediret quo minus cum gravi labore servirent. Neque eam tamen indulgentiam habuit Regula

Orientalis (Cap. 6. *Idem habet Regula S. Pachomii, art. 41*), statuens, ut « qui coquinat, antequam fratres reficiant, non gustabit quidquam. » Sed neque Regula Magistri (Cap. 21), volens ut post communionem ab Oratorio hebdomadariis exeuntibus dicat abbas : « Videte fratres ne ante orationem communem mensæ præbendam aliquid de cibo aut de potu susatione diaboli præsumatis, etc. »

Singulos biberes.] Biberes, ut aiunt Bernardus Cassinensis, Nicolaus de Fractura, Boherius, et Turrecremata, « sunt parva vascula, quæ plena sufficiunt ad unum haustum moderatum. » Suffragatur epistola Theodemari ad Carolum Magnum Augustum : « Direximus etiam mensuram unius calicis, quam obsecuturi fratres juxta sacræ Regulæ textum solent accipere. »

Et panem.] In quali pondere non exprimit. Frustulum designat Antonius Perez, sive, ut loquitur Smaragdus, *modicum panis*; quod modicum Boherius ita explicat, *ut ultra quartam partem libræ propensæ non ascendat*. Atque ita communis ordinis nostri usus olim obtinebat ut coquinæ hebdomadariis cum vino quarta pars libræ panis ad mixtum indulgeretur, ut patet ex Hildemaro, Udalrico, Bernardo Cassinensi, Boherio et aliis. Comaldulenses buccellam panis, et vini cyathum concedunt; Cassinenses tantum vini quantum potest capere unus scyphus, cum quo in refectorio bibitur, et circa uncias duas panis; Fulienses, quatuor ad summum panis uncias omni tempore, præterquam in diebus jejuniis ecclesiastici, quibus ad summum duas uncias cum vini scypho permittunt. Bursfeldenses quæ tam libræ panis partem, et de potu tertiam partem mensuræ cuiuslibet in die competentis. Apud Cistercienses monachorum mixtum erat *quarta pars libræ panis, et tertia pars eminæ vini*; conversorum vero *medietas libræ panis sui, vel major quantitas grossioris, et aqua* (*Antiq. Definit., dist. 14, cap. 5, et Inst., dist. 14, cap. 14*); quod non satis distincti Joannes Craesbeck; sed neque Benedictus Hæftenus, hunc antiquarum definitionum ordinis Cistere. locum profrens lib. x, tract. 4, disq. 7.

Scribit præterea Boherius vidisse se « in Francia dare hujusmodi servitoribus legumina, vel olera, in parva tamen quantitate, et modica, respectu prudentium, quod non reprobatur, » inquit. Sed hoc 453 præter Regulam S. P. Benedicti; quamvis id aliquando permittant Bursfeldenses, in quorum Cæremionali reperio (*Dist. 5, c. 17*): « Diebus quibus ut licet mixto, poterit abbas, quibus necessarium viderit, loco mixti pulmentarium aliquid indulgere. » Addit Boherius : « Vidi in quibusdam magnis monasteriis dare panem sine certa mensura hujusmodi præstantibus; sed magister novitiorum, quia ibi consueverunt pueri confluere, faciebat signum sufficientiæ; et tunc uno momento omnes pariter recedebant. »

In diebus autem solemnibus usque ad missas sustineant.] Hujus exceptionis varias rationes afferunt antiqui Regulæ commentatores. In primis Hildemarus mentem suam ita explicat : « Consuetudo namque fuit in illa terra, sicut et hodie faciunt canonici, post missam statim incipere sextam. Voluit itaque B. Benedictus tollere hanc consuetudinem; ideo dixit usque ad missam sustineant, ut dum ante missam non audeat lector manducare, facto intervallo propter illum illa consuetudo rumpetur. » Aliiter Smaragdus : « Quod autem dicit usque ad missas sustineant, intelligitur usque ad missam principalem, quæ ab omnibus solemniter canitur. Nam sunt plerique monachorum ministriales, qui mane audiunt missam, et comedunt, et pergunt quo volunt, et dicunt se missas audisse, et ita comedisse : quod vitium prævidens, et prohibens B. Benedictus dixit : In diebus solemnibus usque ad missas sustineant. » Boherius vero in primo commentario : « Forte quia habent spectare lectorem mensæ in hujusmodi mixto. Lector enim in fine missæ majoris jejuniis recipit li-

centiam, et benedictionem legendi; et tunc expone Solemnibus, id est dominicis. Vel forte quia illis diebus majorem missam quisque ex integro, et jejunus audire debet. Vel quia illis diebus solemnibus quique fideles tenebantur ad aliam ecclesiam concurrere, et communionem secundam recipere, vel accipere. » Sed aliam hujus exceptionis causam nullam existimo, quam ut sacram eucharistian in missa solemnij jejuni perciperent. Atque ita docet præfatus Boherius in secundo commentario ad verbum *ad missas* sic scribens : « Ut integre ipsas jejuni audiant, et in eis pure communicent, ac devote. » Quod confirmatur ex cap. 33, quo præscribitur ut lector mensæ dominica *post missas et communionem* ingrediatur ad legendum. Ex quibus duobus locis haud obscure colligitur antiquos ordinis Benedictini monachos saltem diebus dominicis festisque, ut vocant, de præcepto sacræ perceptive eucharistian. De Augiensibus res absque controversia est ex capitulo 4 Monachorum ad Augiam directorum : « Ut in dominicis diebus omnes pariter secundum quo ingressi sunt ordine in monasterium, sic accedant ad pacem, ad communionem, præter illos qui pro nimia senectute, vel infirmitate, inter illos stare non possunt, qui tamen separatim communicant. Si quis vero hoc spiritali dono, id est corporis et sanguinis Domini nostri Jesu Christi se privaverit, Pater monasterii, qui præsens semper esse debet dum communicant, 454 cur hoc illi venerit scire debet omnino. » De aliis vero Germaniæ monachis ita præscribunt Germaniæ Consuetudines mss. n. 24 : « Communionem dominicam tempore duodecim lectionum, pacem, oblationem quoque tempore suo nullus prætermittere audeat absque permissu prioris. » Et certe citra omnem dubitationem videtur S. Pater Benedictus priscorum monachorum æmulatus fuisse exempla, qui, teste Cassiano (*Lib. III, c. 2*), sabbatis dominicisque diebus *sacræ communionis obtentu* hora tertia convenire solebant; quique, ut scribit S. Joannes Damascenus (*In Vita SS. Barlaam, et Iosap., lib. 1 de Vit. Patr.*), « procul inter se constructis ædiculis dominicis diebus ad unam et eandem ecclesiam pergunt ac divina mysteria, hoc est incrementum puri corporis et pretiosi sanguinis Christi sacrificium percipiunt. » Ubi Sinaitas monachos designasse videtur, de quibus S. Nilus in Historia cædis SS. Patrum in Sina (*Apud Boll. 13 Jan.*): « Diebus autem dominicis ad unam veniunt ecclesiam, et inter se conveniunt post unam hebdomadam... Divinis itaque communicant sacramentis, et se invicem excipiunt convivio exercitationis eorum que convenit eloquiorum. » Idem de S. Gerasimi discipulis narrat Cyrillus in Vita S. Euthymii n. 89 (*Apud Boll. 20 Jan.*). De Pachomianis audiendus est Palladius, seu potius angelus in Regula S. Pachomii tradita (*Lausiac. 38*) : « Ingredientibus autem ad Christi communionem sabbato et dominica zonas solvant, et pellem ovillam deponant, et cum sola cuculla ingrediuntur. » Atque ad hunc morem referendum est quod interrogatus a Paphnutio S. Onuphrius (*Lib. 1 de Vit. Patr.*): « Pater benigne, die dominico et sabbato communionem percipiebas ab aliquo? » Respondit : « Omni die dominico, vel sabbato angelum Domini paratum invenio sacrosanctum corpus et sanguinem Domini nostri Jesu Christi secum deferentem; et quod de S. Severo abbate Agathensi scribunt : « Tantum diebus dominicis post perceptam eucharistian sunebat escam. » Nimirum cum S. abate Theona sibi persuasum habebat justius esse, « ut cum hac cordis humilitate qua credimus et factemur illa sacrosancta mysteria nunquam pro merito nos posse contingere, singulis ea dominicis diebus ob remedium nostrarum ægritudinum præsumamus, quam ut vana persuasionem cordis elati, vel post annum dignos eorum participio nos esse credamus. » Ubi quosdam redarguit, qui in monasteriis consistentes, dignius ac devotius se communicaturos ex-

stimabant, si differrent in annum : quibus cum Ambrosio, seu quovis alio dicere potuisset (De Sacrament.) : « Si quotidianum panis est, cur post annum illum sumis, quemadmodum Græci in Oriente facere consueverunt? Accipe quotidie quod quotidie tibi prosit; sic vive ut quotidie merearis accipere. »

Non defuere tamen qui etiam frequentius, imo quotidie divinis mysteriis participarent. Malchus monasterii abbatis Petri monachus (Lib. x de Vit. Pat., c. 17) tertio singulis hebdomadibus communicabat. S. Simeon Stylita (Lib. i de Vit. Pat.) quotidie divinum cibum percipiebat. De abbate Apollonio ita scribit Ruffinus (Lib. ii de Vit. Pat. c. 7) : « Consuetudo autem erat apud eum ut fratres qui cum ipso manebant non prius cibum sumerent quam communionem dominicam **455** perciperent circa horam diei nonam; et post hoc sic interdum usque ad vesperam permanebant.... Sed et hoc monebat, ut si fieri posset quotidie monachi communicarent mysteriis Christi, ne forte qui se longe facit ab his, longe fiat ab eo. » In Regula etiam Magistri decernitur (Cap. 16), ut quotidie cellerarius cum septimanariis coram abbate in oratorio cum congregatione communicet; et in Regula Solitariorum Grimlaicus (Cap. 36) : « Non mea, inquit, opinio, sed SS. Patrum assertio: hæc utraque reor posse fieri; id est et missæ quotidie celebrare, et sacrosancta corporis et sanguinis Domini mysteria quotidie cum tremore et timore sumere. » Sed et ut de nostris etiam mentionem faciamus, S. Dunstanus in sua Concordia (Cap. 1) præscribit ut « post pacem fratres quotidie (nisi qui crimine se aliquo vel carnis fragilitate reos cognoverunt) regulari studio prorsus intenti, eucharistiam accipere non renuant, attendentes iud quod ait B. Augustinus in libro de Verbis Domini, quod videlicet in oratione dominica non annum, sed quotidianum poscimus panem. » In miss. quoque Germanicæ Consuetud. num. 28 legitur: « quotidie tamen eant cuncti ad pacem et ad communionem per totam hebdomadam Paschæ. »

Postea vero, reirrescente in dies monachorum fervore, res prius in statum revocanda fuit. Quapropter inter Statuta Petri abbatis Sylvæ Majoris istud reperitur (Anno 1188) : « Monemus omnes et singulos nostros subditos qui non sunt in sacerdotio constituti, ut in quolibet die dominico corpus Domini recipiant reverenter. » Præterea aliquot post annis (Anno 1198) idem Petrus hortatur, « ut cum diaconus et subdiaconus ad quamlibet missam majorem conventualem fuerint vestitii, corpus Domini suscipiant reverenter. » Remissior postmodum evasit Clemens V summus pontifex, cum in concilio Viennensi sequentem edidit sanctionem (Cap. Ne in agro) : « Singulis mensibus tam in monasteriis quam extra sublata occasione quacunque ad confessionem saltem semel accedant omnes et singuli monachi, et in prima dominica mensis cujuslibet in monasteriis semper communicent, nisi ex causa forte quam abbati, priori, aut pœnitentiariis monasteriorum non differant intrinsece, eorumque iudicio vel abstineant, vel accedant. » Eandem constitutionem ediderat antea Gregorius papa IX, renovavitque postea Benedictus XII in suis pro monachis Benedictinis item Constitutionibus, saltem quoad communionem, quam in altari majori fieri præscribit. Atque eo respexisse videntur monachi Grandimontenses, in quorum miss. Consuetudinibus, auctore Guillelmo Pellicerii abbate, hæc leguntur (Cap. 95) : « Communicare debent fratres clerici et conversi in Natali Domini, Epiphania, Pascha, Pentecoste. De Consec. dist. 2, cap. Et si non frequentius, et cap. A quibusdam, et cap. Saculares. Et ex institutione Grandimontensis ordinis fratres in festo Ascensionis Domini, Assumptionis beatæ Mariæ, et omnium SS., et prima dominica cujuslibet mensis, et in omnibus diebus dominicis diaconatum et subdiaconatum facientes. » Similem **456** iere observantiam de Cassinensibus suis refert

A Bernardus Cassinensis, cum tunc Regulæ locum exponens, sic loquitur : « Religiosi vero tenentur ad minus prima die mensis communicare secundum Statuta domini Gregorii pape IX; et confessionem facere generalem. Consuetudo tamen nostra est certis festivitibus generaliter communicare, quæ plures sunt quam sint menses in anno, ut servetur Statutum; et ultra hoc singulis diebus dominicis communicant in ministri altaris; et quoties abbas celebrat in conventu ministri de consuetudine communicare debent, secundum quod etiam fit in Ecclesia Romana, quando scilicet habet summus pontifex celebrare. » Nunc vero Cassinenses singulis diebus dominicis communicare solent (Decl. Cass. editæ anno 1642). Ita quippe ad Regulæ cap. 38 declarant : « Ex eo quod hic B. P. Benedictus dicit : Post missas et communionem, et infra in eodem capitulo : Propter communionem sanctam, ostenditur quod quolibet die dominico fratres communicabant. Ideo mandamus quod tam sanctum et antiquum religionis institutum servetur in singulis nostræ congregationis monasteriis; nisi forte ob reverentiam alicujus festi solemniss differatur, aut præveniatur hujusmodi communicatio. » In antiquis vero declarationibus ita legatur : « Ostenditur quod quolibet dominico die fratres communicabant, quod ut fiat hortamur, præsertim tempore quadragesimali et Adventu Domini, et in festis præcipuis; non tamen astringimus præterquam in prima dominica mensis cujuslibet juxta Clementinam Ne in agro, nisi forte ob reverentiam alicujus festi solemniss differatur, aut præveniatur hujusmodi communicatio juxta concessionem domini Eugenii pape IV. »

De ritu et modo accedendi ad sacram communionem diximus in lib. ii de Antiq. monach. Ritib. Obiter hic observabo veteres monachos non genuflexos, sed propter reverentiam diei dominicæ, quæ genuflexiones haut permittebat, erectos communicasse, ut patet ex Regula Magistri (Cap. 21), quæ de modo disserens, quo debent hebdomadarii coquinæ et cellerarius communicare, « post modicam, inquit, orationem erecti communicent, et confirment. » Quem si cum non bene intellexit dissertator Gallicus de hemina vini et libra panis, cum in secunda editione hunc Magistri textum intellexit de communionem charitatis et precum. Nam præterquam quod integrum Regulæ Magistri capitulum legenti alia non potest oriri expositio, quior quam de communionem sacramentali, hæc verba communicent et confirment rem omnino determinant; confirmare enim apud ecclesiasticorum ritum auctores aliud nihil sonat quam Christi percipere calicem. Itaque communicent et confirment idem est ac Christi corpus et sanguinem accipiant.

Intrantes et exeuntes hebdomadarii in oratorio non matutinis finitis dominicis omnium provoluntur genibus.] Hic acute Hildemar, « Bene, inquit, dixit genibus, et non in terra, eo quod non est auctoritas canonica **457** genua flectere in die dominica. » Et Bernardus Cassinensis : « Non intelligas genuflectionem, sed supplicationem, quæ debet fieri ante et retro ad omnem partem; et ista est provolutio quasi per omnem partem volutu; non enim die dominica flectere genua de consuetudine licet. »

Postulantes pro se orari.] Idem post cœnam convenientes in unum ad concinendos ex more ante quem hymnos, præstabant in Oriente veteres monachi, quemadmodum scribit Cassianus (Lib. iv, c. 19).

Egredientes autem de septimana dicant hunc versum: Benedictus es, Domine Deus, qui adjuvisti me et consolatus es me.] Idque ad gradum presbyterii et incurvi, uti diximus ex Udalrico l. ii, cap. 35; libro Usuum Cisterc. cap. 108, et Ceremoniali Bursfeld. dist. 2, cap. 15.

Quo dicto tertio.] Scilicet ab egrediente, et ter repetito integraliter a choristis, inquit Boherius.

Incipiat benedictionem ingrediens.] Benedictionem cap. 41 S. Benedictus appellat orationem seu collectam, quæ nocturnas vigiliis terminat: ita hic benedictionem vocat preces et orationes quæ super hebdomadarios recitantur, quæque ex Boherio proferri debent ab abbate, priore, vel hebdomadario: ex Udalrico. lib. II, cap. 35, Consuet. S. Germani a Pratis, Nicolao de Fractura, et Cærem. Bursfeldensium, a sacerdote hebdomadario.

Qualis autem esset illa benedictio non liquet. Hildemarus hanc profert: *Concede, quæsumus, omnipotens Deus, ut huic famulo tuo pro hujus hebdomadæ expleto officio merces tribuatur æterna. Per Christum.* Aliam ex ms. codice S. Victoris affert Menardus, his verbis contentam: *ÿ Mirifica misericordias tuas. ñ Qui salvos facis sperantes in te a resistentibus dexteræ tuæ. ÿ Mitte ei, Domine, auxilium de Sancto. ñ Et de Sion tuere eum. ÿ Salvum fac servum tuum, ñ Deus meus, sperantem in te.* Sequitur oratio: *Deus, qui dixisti, Venite omnes qui laboratis et onerati estis; hunc famulum tuum ministrationum suarum premio refice sempiterno. Per Dominum nostrum Jesum Christum Filium tuum, qui tecum vivit et regnat, etc.* Eandem describit Sinaragdus in suo Comment. sed in plurali numero. In Brevariario Cassinensi tempore Oderisii abbatis manu exarato ista habetur: *ÿ Salvo fac servos tuos. ñ Deus meus. ÿ Mitte eis auxilium de Sancto. ñ Et de Sion. ÿ Domine exaudi orationem meam. ñ Et clamor meus ad te veniat.* ORAT.: *Deus, cui humilium semper accepta sunt vota animarum, respice super horum servorum tuorum fratrum nostrorum obsequia, et ad tuam eos sic pertingere gratiam, ut qui hæc hebdomadam serviendo fratribus suis devota mente compleverunt, plenissimam a te veniam consequantur.* Per. Eandem indicant Udalricus et Consuet. S. Germani. Eadem et nos utimur.

Ad benedictionem ingredientium quod spectat, sequentes describunt præfati auctores: Hildemarus: *Præata, quæsumus, omnipotens 458 Deus, ut famulus tuus istius hebdomadæ suscepum officium mente devota perficiat.* Per Dominum. Codex ms. S. Victoris: *ÿ Faciem tuam, Domine, illumina super servum tuum.*

A ñ *Et doce eum justificationes tuas. ÿ Fiant aures tuæ intendentes. ñ In operationem servi tui. ÿ Apud Dominum misericordia. ñ Et copiosa apud eum redemptio. Adjuva, quæsumus, omnipotens Deus, famulum tuum in obsequio ministrantem fraterno, et sine murmuratione illi misericorditer propriæ ministrationis mercedem concede perpetuam. Per Dominum nostrum.* Eandem orationem in numero plurali enuntiat Sinaragdus. Denique Brevariario Cassinense: *Salvo fac servos tuos. Mitte eis.* ORAT.: *Misericors, ac piissime Deus, qui ubique famulos tuos tueris et adjuvas; horum servorum tuorum fratrum nostrorum in bonum acrumula votum, auge desiderium, ut recto corde fratribus impendant servitium.* Per. Eandem innuit Udalricus et lib. Consuet. S. Germani.

Regula Cujusdam ad virgines hæc ab ingredientibus dicenda præscribit (Cap. 12): *Adjutorium nostrum in nomine Domini, qui fecit cælum et terram; et Adjuva nos, Deus salutaris noster.* At vero Regula Magistri (Cap. 19) ita ingressuros introduci decernit: *Introituri, fratres, in hebdomadam, post primam in oratorio dictam adducantur a præpositis suis ante abbatem; et fiat de eis majoris suggestio dicens: Iube, domine abba, vocari universam congregationem, et orari pro his fratribus qui ingrediuntur in hebdomadam coquinæ, ut mereantur commendati orationibus vestris diaboli impedimenta non timere, et congregationi Dei omnia sine culpa persicere.* Post hæc verba prosternant se illi duo fratres orationi ante abbatem, quod et retro omnis congregatio una cum abbate facere debet; et postquam levaverint se omnes, illi duo dicant hunc versum: *Custodi nos, Domine, ut pupillam oculi; sub umbra alarum tuarum protege nos.* Postquam vero oratum pro eis ab omnibus fuerit, surgentes supradicti duo fratres, osculentur genua abbatis, et pacem suis tradant præpositis, vel omni congregationi; quibus post datam pacem præpositi sui dicant: *Ite, fratres, in nomine Domini Jesu Christi, intrate in hebdomadam; et petita benedictione omnia facite, dicentes per exercenda omnia: Benedicite, ut cum benedictum fuerit, quandocunque feceritis, maledictus diabolus impediendi ibi non habeat potestatem.*

CAPUT XXXVI

De infirmis fratribus

Infirmorum cura ante omnia et super omnia adhibenda est, ut sicut revera Christo, ita eis serviat; quia ipse dixit ^a: *Infirmus fui, et visitastis me.* Et, *Quod fecistis 459 uni de his minimis meis ^b, mihi fecistis.* Sed et ipsi infirmi considerent, in honorem ^c Dei sibi serviri: et non superfluitate sua contristent fratres suos servientes sibi; qui tamen patienter portandi sunt, quia de talibus copiosior merces ^d acquiritur. Ergo cura maxima sit abbati ne aliquam negligentiam ^e patiantur. Quibus fratribus infirmis sit

cella super se ^f deputata, et servitor timens Deum, et diligens ac sollicitus.

Balnearum usus infirmis quotiens expedit offeratur: sanis autem, et maxime juvenibus, tardius concedatur. Sed et carniæ esus infirmis ^g omninoque debilibus pro reparatione concedatur. At ubi meliorati fuerint, a carnibus more solito omnes abstineant. Curam autem maximam habeat abbas ne a cellerariis ^h aut servitoribus ⁱ negligentur infirmi: quia ad ipsum respicit quidquid a discipulis delinquitur.

^a Al., dicturus est.

^b Al. deest. meis.

^c Hild., in honore. S. Donatus, in timore.

^d Al., merces et charitas.

^e S. Donatus, ne aliqua negligentiam.

^f Al., per se. Al., desuper. Al., supra se.

^g Oxon. et Conc., infirmis omnino debilibus. Flor. cum quibusdam mss. et editis, infirmis omnino debilibusque. Sed nostra lectio est Cassinensium et Hildemari, eamque approbant Menardus et Haeftenus.

^h Flor., Cellariis. antiqui solent legere cellerariis.

ⁱ Al., a servitoribus.

COMMENTARIUS.

Infirmorum cura ante omnia et super omnia adhibenda est, etc.] Nihil fortius aut expressius S. P. Be-

nedictus præscribere poterat ad commendandam infirmorum curam, vixque aliud simile in cunctis SS.

Patrum regulis reperire est, nisi forte in illis quæ S. Benedicti textum transcripserunt, ut sunt Regula Donati ad virgines, et Grimalici ad solitarios. Et quidem in Regula S. Antonii legitur (Num. 2): «Cum surrexeris mane singulis diebus, inquire de ægrotis qui apud te sunt.» Et iterum (Num. 34): «Visita ægrotos et infirmos, et imple mensuras seu vasa eorum aqua.» In Regula SS. Serapionis, Macarii, Paphnutii, et alterius Macarii: «Si is qui talis est fuerit infirmitate obsessus, providendum est ab eo qui præest qualiter ipsa infirmitas sustentetur.» In Regula S. Pachonii (Art. 20): «Qui ægrotaverit, a præposito domus ducetur in triclinio ægotantium; quod si opus fuerit palliolo, aut tunica, aut cæteris quæ ad operiendum, vel ad vescendum necessaria sunt, ipse præpositus a ministris accipiet, et dabit ægotanti.» In Regula S. Casarii ad monachos (Cap. 17): «Infirmi tractentur, 460 ut citius convalescant.» In Regula S. Aureliani ad monachos (Cap. 55): «Cura illis vel studium impendatur donec convalescant.» Regula Tarnatensis præscribit (Cap. 21) ut persona præponatur strenua «quæ ægrotis cum pietate serviat, et monasterialem disciplinam regulariter custodiat, et quæ convenienter infirmis rationabiliter expendat.» Idem habet Regula S. Isidori cap. 20. Regula vero S. Fructuosi (Cap. 40): «Ægroti omni miseratione et compassione fovendi sunt, eorumque languores congruo relevandi sunt ministerio.» In altera autem Regula (Cap. 7) infirmi «tanto ministerio foveantur, ut nec propinquorum affectus, nec urbium delicias requirant: sed quod necesse habuerint celerarius et præpositus prævideant.» Denique Regula Magistri (Cap. 70): «Fratres qui se voluerint ostendere quam pleni sunt charitate, cum certamine ægrotos fratres visitent, consolentur et serviant.»

At plus his omnibus S. P. Benedictus. Neque enim simpliciter curandos jubet infirmos, sed eorum cura, inquit, ante omnia et super omnia adhibenda est, ut sicut revera Christo, ita eis serviat. Multa quidem in sua Regula ante omnia facienda, aut fugienda præscribit; at solam infirmorum curam, ut notat Hildemarum, ante omnia et super omnia adhibendam esse voluit; «eo quod, inquit, nulla res ita agenda est cum tanto studio quomodo obsequium infirmorum; nec ipsa ecclesia agenda est cum tanto studio quanto domus infirmorum.»

Porro quod dicit ante omnia et super omnia, «sciendum est, addit Hildemarum, quia ante omnia attinet ad tempus, super omnia ad studium, ut antequam cætera cura infirmorum fiat, et super omnia id est cum majori dilectione, et diligentia, atque studio, quam cætera.» Eodem modo Bernardus Cassinensis: «Intelligas ante omnia et super omnia, id est ante omnia opera infirmorum adhibetur cura; et super omnia, id est cum in-jori dilectione, frequentatione, et assiduitate, et attentione quam cætera.» Idem habet Boherius. Ut autem hanc infirmorum curam amplius commendaret, addit:

Ut sicut revera Christo ita eis serviat.] Revera, inquit, quia res vera est, aiunt Bernardus Cassinensis et Boherius, Christo serviri in fratre infirmo; unde et pie exclamat S. Bonaventura (Stimulus Amoris part. II, cap. 7): «Cur, anima, tota die anxialis post Christum? Indicabo tibi, sponsa, quem diligit anima tua: certe in infirmaria jacet, ibi angustiat, ibi dolore torquetur: curre, et sibi ministra, sibi que compartere infirmanti. Non interrogemus eum de cætero, nec dicamus ei: ubi jaces, ubi cubas in meridie? quia jam novimus locum; scimus enim eum in infirmaria jacere, non autem restat nisi præstare obsequium.»

Quia ipse dixit: Infirmus fui et visitastis me, et quod fecistis uni de his minimis meis, mihi fecistis.] Ad quam Salvatoris sententiam attendens S. Basilius (Apud Ruff. cap. 30), interrogatusque «quali affectu debemus infirmis fratribus ministrare,» respondet: «Sicut ipsi Domino offerentes obsequium, qui dixit quia

quæcumque feceritis uni ex his minimis fratribus meis, mihi fecistis.» Eo 461 haud dubium respiciebant Ægyptii monachi, de quibus S. Hieronymus (Epist. 22): «Si quis cœperit ægotare, transferatur ad exodram latiore; ut ita loquar, superfluitate infirmos, ut nec delicias urbium, nec matris quærat affectum.» Et Tabennenses, de quibus idem Hieronymus (Præfat. in Regulam S. Pachoni.): «Ægotantes miris sustentantur obsequiis, et ad omnem copiam præparatis cibis.»

Sed et ipsi infirmi considerent in honorem Dei sibi serviri.] Talesque se exhibeant, quales esse decet eos qui Christi vices gerunt et in quibus Christo ministratur.

Et non superfluitate sua contristent fratres suos servientes sibi.] Ut S. P. Benedicti mentem plenius attingamus, observandum variis ad diversis modis multifarieque, ut ita loquar, superfluitate infirmos contristare posse servientes sibi fratres. Primo superfluitate mœstitiæ, cum infirmitatis pondere gravati, nimium se morosos exhibent, ac de infirmitate plus æquo tristantur, longe ab illo venerabili senes dissiti, qui «cum frequenter infirmaretur corpore, et langueret, contigit ut uno anno nulla eum valetudo contingeret, et propterea flebat, et graviter ferebat dicens: Reliquisti me, Domine, et noluit me præsentem hoc anno visitare (Ruff. lib. III de Vita Pat., num. 458).» Tales salutari alterius senis monito sunt conveniendi. Hic, ut scribit Ruffinus (Ibid., n. 157), «infirmum discipulo suo dixit: Non contristeris, fili, ex infirmitate, vel plaga corporis tui; summa enim religio est ut in infirmitate quis agat Deo gratias. Si ferrum es, æruginem amittis: si vero aurum es, per ignem probatus a magnis ad majora procedis. Ne anxieris ergo, frater; si enim Deus te vult in corpore torqueri, tu qui sis, qui moleste feras? Sustine ergo, et roga Deum, ut quæ ipse vult, illa concedat.» Neque vero hic necesse est S. Theodori Siccota exemplum proponere (In ejus Vita. num. 93; apud C. Boll., 22 April.), qui vulnere afflictus in corpore, «illud sibi a Deo datum fuisse dicebat ut ei assidue gratias ageret.»

Secundo superfluitate querelarum, cum morbi impatientes, etiam tristitiæ addunt murmurum, quandoque etiam injurias. «Hi tanta sollicitudine admoneantur, inquit S. Fructuosus (Cap. 7), ut de ore eorum nec quantuluscunque vel levis sermo murmurationis procedat; sed in sua infirmitate cum hilari mente sine intermissione, et tulta (sic) murmurationis occasione, et vera cordis compunctione semper Deo gratias agant; et frater qui eis ministrat nullo pacto offendere audeat. Quod si aliquis, ut diximus, ex ore eorum murmurationis processerit scrupulus, ab abbate increpentur, et ne talia supradicta facere præsumant admoneantur, ita ut ille eos accuset qui hoc ministerium injunctum habet.» Acute vero notat Hugo Victorius, seu quivis alius, ægotantes religiosos, tam perfectos quam imperfectos, quatuor de causis solere conqueri: scilicet de infirmitate, de medicina, de cibo, et de ordine. Et quidem imperfecti conquerantur de infirmitate, «quia pondus infirmitatis inviti portant (Lib. I de Claustr. animæ, cap. 12); de medicina, quod non subveniatur eis, ut ipsi dicunt, charitate fraterna; de cibo autem, eo quod non sufficienter, vel quomodo, 462 vel quando volunt ministretur eis; de ordine autem, imputantes ordinis gravitati infirmitatis suæ causam; et sic quod bene egerant male perdunt. Perfectiores vero contristari solent de morbo, eo quod fratrum labori interesse nequeant; de medicina, quod dispendium patiatur Ecclesia pro infirmitate eorum; de cibo dolent, eo quod delicia comedant nihil operantes, et quod aliquis eis serviat et ipsi nulli serviant; de ordine vero, quia a conventu fratrum separati delicatius tractantur. Si autem a lectulo fratrum in choro psallentium voces audierint, tunc psalmos ruminant, orantes in cubiculo cordi-

clausis ostiis; et licet totam noctem pervigilem duxerint doloribus suis agitati, illos tamen beatos iudicant qui per partem noctis Deo servientes laborant. Spontam lecti non egrediuntur, et tamen illos qui tedium claustrum benigne ferunt, felices esse putant: nihil de ordine implere se fatentur; sed, nihil illor, implent totum. Infirmis claustrum coarctantur, disciplinantur anxietatum virgis et spinis dolorum; jejnant, vigilant, laborant, quia cibum, somnum, quietem infirmitas negat; et tamen si pariter lectulus suavior, si cogantur sine caligis dormire, quasi aliquid criminale fecerint, in huiusmodi vitam timent fuire. Tales indigent consolatione, ne molestia corporis vel interioris hominis afflictione deficiant. Imperfecti vero considerare debent in honorem Dei sibi serviri, non quidem a servis aut sibi inferioribus personis sed a fratribus. Et quid dico a fratribus? cum a ministris tanquam a Deo obsequia suscipienda esse asserat sanctus Basilius [*In Regul. ex vers. Ruff., cap. 50*], idemque docuerit S. Antonius, cum elephantiaci, qui sibi servienti ab annis jam quindecim Eulogio monacho multas intulerat injurias, exprobrans dixit (*Lib. vii de Vit. Pat., c. 19*): « Nescis quod qui tibi ministrat Christus est? quemadmodum ausus es contra Christum talia loqui? nam propter Christum se iste servitio et obsequiis subjugavit. »

Tertio sua superfluitate contristant infirmi fratres sibi servientes, cum oblata sibi ab eis remedia sumere recusant; id quod ex præfata tristitia, murmuratione, atque impatientia aliquando procedit; aliquando ex minus mortificati animi affectu, propter avaritatem atque acritudinem remedia respicient; aliquando ex indiscreto, aliquando ex pio majoris poenitentiae desiderio. Sed hi quantum incurrant periculum, apostoli Petri, ut docet S. Basilius (*In Regul. ex vers. Ruff. cap. 30*), ostendit exemplum; quos prout etiam invitos ad suscipienda solatia cogere oportet ex Regula sancti Augustini, cap. 42, S. Cæsarii ad Virgines, cap. 39, et S. Donati, cap. 42: « Et certissime confidant, addit S. Cæsarius, quod quid, dispensante, aut jubente seniore, qualibet hora percipient *, in illa repausatione Christum accipient. »

Quarto servientibus sibi fratribus superflui sunt infirmi qui ea requirunt remedia quæ difficile aut vix possunt reperiri; quos tanquam istud Guigonis, prioris Carthusiæ, statutum (*Stat. Guig., c. 38, Antiq. Stat. Cart., part. 1, c. 44*): « Infirmi, secundum B. Benedicti dicta, ne superflua vel impossibilia petendo, vel forte murmurando servientes sibi contristant, diligentius admoveant attendere, 463 ut memores arrepti propositi, ut sanos a sanis, ita ægros ab ægrotis sæcularibus debere cogitent discrepare, nec illa in eremis, quæ vix in urbibus inveniantur, exposcere. » Quod plane apprimè noverat abbas Isaac, qui morbo periculoso laborans, oblatam sibi a fratre pulticulam in quam pruna missa fuerant degustare noluit dicens: « Corie, frater, cuperem in hoc morbo versari per annos triginta. »

Quinto, cum ea petunt remedia quæ, propter pretium, monasticæ quam voverunt paupertati repugnant. His prorsus S. Bernardus diceret, quod olim ad fratres de S. Anastasio scripsit (*Epist. 321*): « Unum a me petit venerabilis abbas vester, quod mihi minime bonum videtur, credo autem quod et ego spiritum Dei habeam, et consilium Dei in hoc. Scio equidem quod in regione habitatis infirma, et multis aliqui ex vobis laborant infirmitatibus; sed meminit quis dixerit, *Libenter gloriabor in infirmitatibus meis, ut inhabitet in me virtus Christi*; et, cum infirmus, inquit, tunc fortior sum. Compator utique infirmitati corporum, sed timenda multo magis, ampliusque cavenda infirmitas animarum; propterea

minime competit religioni vestræ medicinas querere corporales, sed nec expedit salutem. Nam de vitibus quidem herbi, et quæ pauperes deceant, interdum aliquid sumere tolerabi est: et hoc aliquando solet fieri: at vero species emere, querere medicos, accipere potiones, religioni indecens est, et contrarium puritati, maximeque ordinis nostri, nec honestati congruit, nec puritati; hæc enim omnia gentes inquirunt: scimus autem quia qui in carne vivunt, Deo placere non possunt; spiritualia proinde spiritualibus comparanda, et querenda potio humilitatis, et clamandum in toto corde: *Sana animam meam, Domine, quia peccavi tibi*. Huic sanitati, fratres dilectissimi, operam date, hanc sectamini, hanc servate, quia vana salus hominum. » Et Fastredus, tertius Clarevallensis abbas (*Inter epist. S. Bernard. epist. 397*): « In tui excusationem affers stomachi et capitis dolores, quodque communes tibi cibi officiant. Tota erras via, si credas monachum sæcularium medicinas sequi posse. Ad monasterium enim venimus, ut corpori incommoditates, et non commoda et voluptates queramus. Si S. Paulo fortitudinem addebat infirmitas, quare domo medium tantorum bonorum causam exturbare niteris? Crede mihi, pater mi, sapius S. Bernardum pulvis ex farina confectas, addito oleo et melle, cum scrupulo edentem vidi ad stomachum calefaciendum. Dumque eum de hac austeritate accusarem, mihi respondit: *Fili mi, si monachi obligationem nosset, omnis buccella quam edis lacrymis irriganda foret; in hoc enim monasterium intramus, ut peccata nostra et populi deploremus, et panem quem suis laboribus paraverunt comedentes, horum peccata comedimus, ut ea tanquam proprium gemamus*. Addebatque præterea: *Nec sufficit monacho infirmitatem allegare; sancti enim Patres majores nostri valles humidas et declives monasteriis extruendis indagabant, ut sæpe infirmi monachi, et mortem ante oculos habentes, securi non viverent*. » Quanti ex priscis monachis 464 medicinas carnales corpori suo nunquam exhibuerunt, sed sola spe divina nixi, hoc uno usi sunt remedio, nullo uti remedio. Et quid dico monachos? cum non paucas feminas, vasa utique fragilia atque infirma, legamus omnino medicinam respuisse. Longior forem, si per singulas discurrere aggrederer: at insignes illas cujusdam monasterii in Ægypto virgines prætermittere non possum, de quibus anonymus in Vita S. Eupraxiæ, num. 6 (*Boll., 13 Mart.*): « Nulla earum pedes suos aliquando lavit aqua: de balneo vero superfluum est loqui; audientes enim vehementer vituperabant, confusionis et opprobrii plenam censuram vel solam mentionem, et tanquam rei abominabilis nec auditum quidem volebant tolerare. » Et cum aliquam earum aliquando contigerat infirmari, non eum fomentum, aut adjutorium aliquid medicinæ conferebatur; sed si quam contigisset ægrotare, tanquam maximam benedictionem a Deo accipiebat, et tolerabat languorem, donec eam visitatio dominica præveniret. Nulla earum januas exibat. » Stupendum est etiam Jonæ, Monchonsensis monasterii monachi, exemplum, qui cum annos octoginta quinque sub S. Pachonii legibus egisset, tamen « universi fratres de eo affirmabant, quod quis aut qualis esset ægrotantium locus publicus omnino nesciret, aut quibus rebus vescerentur infirmi (*Paralipp. de S. Pachonio, n. 14, quod Boll., 14 Maii; vid. ibid., n. 30, et Joan. Mosch. Prat. Spir. c. 18*). » Hæc autem non sic proferimus, quasi monacho medicos consulere atque uti medicinis illicitum omnino esse censeamus, sed tantum ad comprimendam nimis anxiam quorundam tuendam valetudinariam curam, et remediis quæ decet pauperes, virosque poenitentiae addictos, utendum; nec tam de complexionem cogitandum quam de professione; monachi enim sumus, non medici: istorum est vitam conservare, nostrum vivere, et, quantum licet

* Forte legendum: ... quod quidquid... percipient. Edit.

tum es, ad mortem quantocius properare. Hæc erat olim S. Bernardi sententia, hæc Guignonis mens et opinio; unde et in statutis « medicinis, inquit (Cap. 39), excepto canterio et sanguinis minutione, per raro utimur. » Vide lib. de Officiis et perfectione monachorum, cap. 22.

Sexto, superflui sunt infirmi, qui sibi noxia requirunt remedia; quibus cum frigida conveniunt, appetunt calida, et e contra; quibus S. Pachomius (Art. 20): « Non poterit, inquit, languidus ingredi cellam vescentium, et comedere quod desiderat, nisi a ministro, qui huic rei præpositus est, ducatur ad vescendum. » Et S. Augustinus (Regul. c. 12): « Si autem velit, et forte non expedit, suæ cupiditati non obediatur; aliquando etiam si noceat, procedere creditur quod delectat. » Denique Fuliensium Constitutiones (Cap. 36): « Ægri, ut medicis suis spiritualibus ad animæ salutem, sic medicis corporalibus ad salutem corporis sancto obediant. »

Septimo, inter superfluos etiam reponendi sunt qui inutilia petunt remedia, aut certe pro levibus adeo morbis, ut absque ulla medicorum opera sola possint curare patientia: quos admodum perstringit Petrus Blesensis his verbis (Lib. in Job., cap. 1): « Si invenit religiosus circa se pulsum velocem, aut urinam incensam, aut hebetem appetitum, consultit medicos, examinat species, electuaria facit, nullis utitur salsamentis, quæ 465 non sint condita ex cinnamomo, gariophilo, et nuce muscata. O quam odiosum est in homine, quod qui semper de hierarchia cælesti debueraat loqui, de hierapicra, et hieralogadi (Sic) disputare discit. Religiosus ista discipulus potius est Epicuri quam Christi. Hoc capiti, inquit, hoc oculis, hoc stomacho, hoc hepatis nocet. Butyrum convertibilis est natura, cervisia ventos facit, caules melancholici sunt, porri choleram accendunt, pisa guttam generant, faba constipat, lentes excecant, caseus universaliter est pessimus. Diu ad orationem stare nervos debilitat, jejunare cerebrum turbat, vigilare desiccatur. Nunquid inveniuntur istæ differentie in Evangelio aut Prophetis? Certe non habet hoc institutio B. Benedicti; sed miseris hoc revelat caro et sanguis. » Hactenus Petrus Blesensis. Quid vero de his diceret, qui nullo affecti morbo, præservativa, ut aiunt, medicamenta sumunt? Haud dubium cum S. Bernardo exclamaret (Bernardus Apol. ad Guill., c. 8): « Delicata nimis medicina est prius alligari quam vulnerari; membrum non percussum plangere, et necdum suscepto ictu admovere manum, fovere unguento ubi non dolet, emplastrum adhibere ubi cæsuræ non est. »

Octavo denique superfluis accensendi sunt qui sanitatis gratia ad domum paternam transfugiunt: quibus aliud nihil opponam quam istud regulæ tertie SS. Patrum decretum (Cap. 13): « Id etiam pro custodienda fama specialiter statuimus ut nullus monachus in infirmitate positus, relicto monasterio, parentum suorum studio commendetur; quia magis eum sæcularium spectaculorum visu aut auditu pollui censemus, quam ab ægitudine posse purgari. » Sed de his satis. Ad textum redeo.

[Qui tamen patienter portandi sunt.] Si forte paulo molestiores sese exhibuerint: « convenit enim sanis infirmos portare, magis quam ab infirmis portari; necesse est enim ut patienter portemur infirmos, ut Ægerum infirmi patienter portemur a sanis, » inquit Smaragdus. Addit S. Augustinus (Regul. c. 12): « Si latens est dolor in corpore famulæ Dei, dicenti quod sibi doleat, sine dubitatione credatur. »

[Quia de talibus.] Scilicet morosis, superfluis aliisque omnibus infirmis.

[Copiosior merces acquiritur.] « Pro patientia, pro labore, pro bona intentione, pro sancta devotione, » inquit Bernardus Cassinensis: unde interroganti cui-

dam fratri, cuius ex duobus opus majus esset, quorum unus sex diebus jejunaret, alter infirmis præstaret obsequium, respondit senex (Lib. vii de Vit. Pat., cap. 19): « Si ille qui sex dies jejunat per nares se suspendit, non erit s. milis illi alteri in conspectu Dei. » Nimirum dum alios curamus, nos ipsos oblevamus; et dum aliorum corpora purgare satagimus, animæ sordes ipsi emundamus, Deoque longe acceptiorem efficimus. Præclarum sane est quod de Joanne minore Thiebæo, abbatis Ammonis discipulo, refert Rufinus (Lib. iii de Vit. Pat., num. 155). Nunc nimirum « duodecim annis ipsi seni infirmanti fecit obsequium; senex tamen cum vidisset eum laborantem, nunquam illi sermonem blandum locutus est. Cum autem transiret de corpore, sedentibus aliis senibus, 466 tenuit manum ejus et dixit ei tertio: Salveris, salveris, salveris; et tradidit illum senibus dicens: Iste non homo, sed angelus est, qui tot annis mihi infirmanti, nec tamen bonum sermonem a me audiens, fecit obsequium. » Vide S. Dorothei doctrinam 14.

[Ergo cura maxima sit abbati ne aliquam negligentiam patiantur.] Ex dictis initio hujus capituli S. Pater concludit: Ergo si infirmis tanquam Christo servandum est, cura maxima sit abbati ne aliquam negligentiam patiantur. Hanc curam ad duo potissimum capita reducant commentatores: ad ea quæ ad corporis sanitatem restaurandam, et ad ea quæ ad promovendam animæ salutem pertinent. Ita Bernardus Cassinensis, Boberius in utroque commentario, Joannes de Turrecremata, Matthias Lambertus, Joannes Craesbeck, Benedictus Haestenus. De his quæ ad corporis curam attinent se ipse S. Pater in consequentibus explicat; istud tantum obiter observandum occurrit quod habet Gregorius IX in sua ad monachos Benedictinos constitutione: « Infirmis autem fratribus in cibariis, in lectis, in servitoribus et aliis necessariis, secundum quod eorum requirit infirmitas, et continetur in Regula, præcipimus provideri. Et his omnibus, si infirmarius inventus fuerit in defectu, per proprium abbatem, vel priorem abbas, vel prior per visitatorem eum ad locum accesserint, pœna puniatur condigna. » Vide Constitutionem Othoboni legati in Anglia anno 1248, apud Spelm. tom. II Concil. Angl., pag. 287.

De cura autem animæ nihil quidem hic deflexit S. Benedictus, sed totum abbatis prudentiæ ac discretioni reliquit eo videtur; hanc vero Bernardus Cassinensis in eo constituit, « ut infirmi de peccatis poenitent, ut sacramenta recipiant, ut officium regulare audiant, ut visitentur, consolentur, admo- neantur. »

In primis ergo sollicitum esse abbatem oportet, ut cum periculose ægrotare cœperit infirmus, viam ejus sacrosanctis poenitentiae, unctionis extremæ et eucharistiæ sacramentis muniat. Cum cœperit, inquam, periculose ægrotare: alias enim non solebant infirmi carnes pro infirmitate comedentes missam celebrare neque sacra communione eucharistiæ refici, cujus præclarum habemus statutum in antiquis Consuetudinibus m. s. S. Benigni Divionensis: « Illi autem qui pro reparatione carnis in domo infirmorum ad tempus habitantes carnibus utuntur, a sacre communionis perceptione abstinent. Illi vero qui ex toto, et semper, ubi habitant, nec carnibus utuntur, dominicis diebus et in majoribus festivitibus, si voluerint, possunt communicare ad (a) sanctum Benedictum. Tamen illi qui carnibus utuntur sicut omnes communicant, si forte intervenit aliqua de illis quinque præcipuis solemnitatibus. » Idem legitur in mss. Consuetudinibus Cluniacensis monasterii, cap. 51, quibus accedunt Farienses item Consuetudines: « Frater exiens de domo infirmorum, post satisfactionem factam in capitulo, potest ipso die canera missam, si velit, quia quandiu fuerat in cellula infir-

(a) Hæc erat infirmorum capella.

morum, **467** ibi non permittimus canere missam.) Hinc etiam capiendus est locus ex Statutis Laufranci (Cap. 24), quo præscribitur ut a die quo sacrum percipit viaticum, « nisi melioretur infirmus, carnem non comedat; » quia tunc quotidie communicabat, ut vidimus in lib. v de Antiquis monachorum Ritibus. Nimirum carnes comedentes ægroti tanquam excommunicati tractabantur, a communi fratrum habitaculo separati, sacrosanctis Ecclesie sacramentis privati, ab omni, ut aiunt, exercitio conventuali alieni: quibus nec fratrum se carui jungere licebat, nisi prius in capitulo solemniter fuissent reconciliati.

Secundo ex Bernardo Cassinensi curam gerere debet abbas ut infirmi officium regulare audiant: nam, ut dicit Hildebrandus, ante infirmos semper omnia officia canenda sunt. Atque ita olim communis ordinis nostri usus obtinebat ut infinitis prope testimoniis et statutis comprobari posset. Insigne nobis suppeditat Victor papa III, in lib. II Dialogorum, ubi hæc scribit: « Quidam frater Joannes dicebatur, qui ætate et ægritudine pressus, extremum vitæ spiritum traheret. Cum igitur quadam die aliqui ex fratribus more solito decantaturi matutinas laudes ad eum venissent, ille eos voce qua potuit compevit dicens: Nolo, inquit, ut mihi canonicas horas amplius decantetis, quia dominus abbas cum multis fratribus albis vestibus indutus ad me modo gratia visitandi venerat, mihique matutinale officium decantantes, post paululum se huc venturos, meque secum assumpturos esse dixerunt, etc.; » additque: « Hæc quæ retuli in quadam veteri paginula imperito satis stylo exarata reperi. » Simile est illud quod de S. Benedicto Bischope refert Beda Venerabilis, quod scilicet ægroians « quia nullatenus ad orandum surgere, non facile ad explendum solitæ psalmodiæ cursum linguam vocemque poterat levare, didicit vir prudens, affectu religionis dictante, per singulas diurnæ sive nocturnæ orationis horas aliquos ad se fratrum vocare, quibus psalmos consuetos duobus in choris resonantibus, et ipse cum eis quatenus poterat psallendo, quod per se solum nequiverat, eorum juvenamine suppleret. » Eadem disciplina in aliis etiam Angliæ monasteriis vigeat; nam in Croylandensi Turketulus abbas, ægroians Clarembaldo monacho, ab eo « die nocteque non recedebat, sed juxta recubans, regulare servitium in auribus ægroti decantabat, » quemadmodum scribit Ingulfus, abbas ejusdem cœnobii (*Ingulf. in Hist. Croyl., anno 974*). In Gemmeticensi pariter Hagoni præcentori in vigilia S. Valentini ægroians fratres suggeriebant (*Baldericus Dol. episc. in Histor. Transl. S. Val., apud Boll. 14 Febr.*): « Non poteris ad ecclesiam pergere, quocirca te oportet hic seorsim vesperas celebrare; hic tecum remanebimus, et prout poterimus solemnizabimus. » Hæc omnia confirmat Udalicus, lib. III, cap. 29, ubi fratri ad infirmum excubare volenti permittitur, « maxime si est hujusmodi, qui infirmo horas cantet regulares, et venienti ad extrema legat passiones; » et liber Usuum Cisterciensium, cap. 68, quo item sacerdoti matutinas infirmis cantaturo, post inchoatum hymnum choro egredi permittitur.

Hæc autem præstant aut in ipso infirmi cubiculo aut in oratorio, **468** quod « domus infirmorum prope debet habere, in quo missam saltem jacendo possint audire, et communionem accipere, » ut loquitur Hildebrandus, scilicet cum abstinere a carnibus, aut una ex quinque præcipuis festivitibus contingere, quibus tantum infirmis carne vescentibus agni immaculati carnem edere permittebatur, ex supradictis. Idque cum ea esset infirmi debilitas, quæ strato exsurgere non sineret ægros: alioquin sive die, sive nocte simul in præfato oratorio divini servitii pensum persolvebant, ut videre est apud Udalicum, lib. III, cap. 25; in mss. S. Benedicti Consuetud., cap. 46; in libro Usuum Cisterc., cap. 92; in Cæremôn. Bursfeld., dist. 3, cap. 30; sed maxime in Farsensis monasterii Consuetudinibus, in quibus

A hæc omni admiratione digna continentur: « Infirmi fratres, ut missi fuerint in domo infirmorum pro sua ægritudine, ad nocturnale obsequium mox ut signum sonuerit, surgant et ipsi, veniantque in oratorium S. Mariæ, faciant orationem prout Dominus melius dederit, residentibus (sic) demum in loco suo; dumque iterum pulsatur signum, muniant se signo S. crucis, et incipiant canticum graduum. Illi fratres, qui non valent surgere, eant famuli servientes eis, et educant illos sustentantes ulnis suis in ecclesia, atque collocent ut melius potuerint. Ingratum nulli apparere debet hoc factum, quia sæpe vidimus in eodem die fratrem finire ex hac luce, et ad Christum transire, et jam in ipsa ecclesia exhalare spiritum. Quis de talibus dubitet quod non statim ad regna polorum penetrabunt? Divina opera dulcia sunt volentibus, amara videntur nolentibus. Ita debent opus Dei per omnia agere sicut illi in monasterio, præter quod leviter atque cursim dicant, intervallum non agant, Deus auribus dimittant, expleto opere Dei revertantur dormitorium. Illi vero qui ita nimietate infirmitatis detinentur, quod nullo modo consurgere valeant, mox ut in monasterio fuerint celebrata nocturnaliter obsequia, annuat ille qui ordinem tenet duobus fratribus, qui illis divinum opus decantent. »

B Tertio, vult Bernardus Cassinensis ut visitentur infirmi, eoque abbas consoletur. De visitatione infirmorum diximus supra ad cap. 4: unum duntaxat hic addam statutum ex Consuetudinibus Farsensis cœnobii: « Undecunque revertitur D. abbas, debet ibidem venire et inquirere unumquemque quot habeat, sive morum animæ, sive corporis valetudines, vel si aliquid necessitatis aut negligentia a servitoribus, vel a cellerariis patiantur; et ut inspiciat si aliquis ex eis bene convalescit, licentiam det redeundi in claustrum. »

C Quarto, ut admoveantur propriæ nimirum consulere salutem, ne prætextu infirmitatis omnem abjiciant regulæ observantiam. Sub adnotationis autem nomine intelligendæ sunt etiam reprehensiones et correptiones: unde etiam Udalicus: « Circatores, inquit (*Lib. III, c. 27*), frequenter visitant domum infirmorum, et diligenter explorant quomodo ipsi se habeant infirmi; et iterum infirmarius, si quam viderit negligentiam, maxime in loquacitate, reclamant in capitulo; prior autem de capitulo **469** mittit ad eos, et ipse postmodum venit semel ad eos, et secundo castigans, talisque infirmus esse potest, ut si non emendaverit, aliquando etiam virgam experitur. » Et liber Usuum Cisterciensium (*Cap. 92*): « Quod si quis talis fuerit qui cæteros inquietare, aut de ista infirmorum institutione murmurare, aut in aliquo transgredi præsumat, corripitur; quod si sæpe corruptus non emendaverit, si ita videtur abbati, judicetur ejus perversitas in capitulo, ubi vocalus coram omnibus arguatur: quod si nec se correxerit, si ejus permittit infirmitas, regulari etiam disciplina subjaceat. »

D Præterea ad curam animæ infirmorum referri possunt præclaræ illæ leges quas olim observare cogebantur; ex quibus hic aliquas describere haud erit fortassis ingratum. In primis curabant ut singulis diebus missæ sacrificio interessent infirmi: « Surgentibus vero illis, inquit Farsenses Consuetud., ut supra, ex lectulis suis, luce diei apparente, vel orationem sole, lavent manus et facies suas, et convenient in oratorium S. Mariæ, et audiant missam ab illis sacerdotibus qui illic primo mane conveniunt. At ubi minus sunt, veniat frater qui super eos sollicitus est, in claustrum, et annuat fratri quem ipse velit, exeat, et dicat, et qui communicare vult, faciat. Nullo quippe tempore præterire debent quod ipi infirmi sacrum per singulos dies non audiant. Legere autem aut missas canere nulli ex ipsis liceat facere quoadiu illuc fuerint, præter psalmos memoriter, aut si voluerint psalterium. » Udalicus (*Lib. III, c. 27*): « Ad utramque missam matutinalem et majorem venit ad ecclesiam; ad missam majorem non-

nisi usque post Evangelium intersit. » Et lib. Usuum Cisterciensium (Cap. 92) : « Horas diei simul congregati cantent; dehinc qui voluerit eat in ecclesiam ad horas : ad missam vero quotidie nisi multum graventur.... Qui communicare voluerit, extra chorum pacem accipiat ab aliquo de conventu communicaturo.... Et hoc tantum ad missam matutinalem. »

Præterea omnes canonicas horas tam diurnas quam nocturnas propriis temporibus simul recitare tenebantur; unde etiam mss. S. Benigni Consuetud. præscribunt (Cap. 46) ut infirmarius « ad nocturnos, factis orationibus, accipiat sconsam, et circumact lecta omnium infirmorum, ut cognoscat si quis eorum nondum surrexit, et propter quid remanserit. » Pro refectione tamen sextam aut nonam præveniebant, eaque de causa nonnisi ad Evangelium usque majoris missæ intererant.

Ad mensam eandem observabant disciplinam quam conventus in refectorio : « Versum ad mensam dicere debent sicut conventus in refectorio, inquit Farfenses Consuet., per unamquamque ministrationem, ut data eis fuerit, semper benedicant. Ipsorum procurator quot vicibus cum scutellis intraverit januam, tot vicibus *Benedicite* semper dicat, aliis respondentibus *Dominus* cum omni gratulatione atque dilectione, versum post cibum ibi dicant. » Consuetudines S. Benigni addunt : « Ibi autem cum summo silentio comedunt, nec alter alteri inter prandendo loquuntur. Verumtamen si necesse fuerit, facto ab 470 aliquo sonitu cum cultello super mensam, statim accedit unus famulorum, et modeste dicit ei ille, ut afferat quod indigerit. Quo expleto, statim famulus rexit; nequaquam enim debent ibi esse famuli dum comedunt. Priori autem vel infirmario, et, sicut supra dictum est, famulis loqui possunt; sed neque famulis, neque infirmario ea hora nisi de necessitate sua. Sicut sunt priores ita in ordine sedere debent. In sexta feria et in illis diebus quibus carnibus non vescuntur datur benedictio ad generale sicut in refectorio. Et sciendum quod nullus debet inde surgere, nisi summa cogente necessitate, nec mappulam suam plicare quandiu ibi quilibet etiam minimus comedit. Ad initium prandii, et ad finem legitur ab aliquo eorum, vel a puero, si ibi est, brevis lectio corde tenus; qua finita, versus dicitur, et *miserere mei, Deus* ab omnibus qui stare possunt; ibidem ante cathedras stando cantatur. »

« Finito prandio, ita prosequuntur Benignianæ Consuetudines, tantum possunt expectare stando, vel sedendo, vel tale qui agendo, donec audiant conventum exeuntem de refectorio : quo audito si meridiana fit, statim vadunt ad lectos; si non fit, sedent cum silentio, sicut cæteri claustrales, nisi cum infirmario vel cum camerario, vel aliis quibus licet loquantur de necessitate sua. » Idem ferè habet Udaticus lib. 5, cap. 27. Nimirum æque strictum pene servabant silentium ac ceteri in conventu. Qua in re severiores omnino extiterunt olim Cistercienses, quorum liber Usuum (Cap. 92) hæc scribit : « Infirmi de infirmatorio possunt loqui cum infirmario; sed non nisi in certo loco ad hoc determinato, et hoc silenter, et tantum de necessariis. In quem qui ingredi voluerit, signo ab infirmario licentia postulata et accepta ingrediatur. Ubi quandiu unus aliquis cum infirmario fuerit, alius ingrediendi non habeat licentiam. Qui autem ita infirmus fuerit ut continue jaceat, aut subita infirmitate gravatus, utpote febrilium, aut aliqua alia gravi lecto jacere compellitur, interim ibi cum infirmario, et infirmarius cum eo, si opus fuerit, loqui poterunt; at ubi melioratus huc et illic deambulare poterit, silentium more solito teneat, nisi forte alicui adhuc magna infirmitate detento abbas loqui ad lectum amplius iudicaverit expedire. » In Caremonialibus etiam Bursfeldensium (Dist. 3, c. 50) sic legitur : « Non putent infirmi liberam se habere facultatem loquendi ubi, quando, quibus, et de quibus voluerint, maxime ii

A qui non sunt continue discumbentes in lectis, sed huc illucque deambulant. In infirmatorio enim cum infirmario de necessariis et consolatoriis duntaxat loqui permittuntur. Aliorum autem quispiam non sine licentiæ obtentu loqui audeat cuiquam eorum, nisi forsitan decumbenti et gravi infirmitate laboranti. Quæ, tamen locutio nocturnis horis, et quando opus Dei agitur in ecclesia, temperanda est cum eisdem; cum cæteris vero omnino diffugienda, casu necessitatis excepto. Non clamose, sed silenter debent loqui. » Ubi quod de silentio dum opus Dei percelebratur servando dicitur, antiquæ est consuetudinis, 471 de qua Divionenses S. Benigni Consuet. (Cap. 46) : « Dum regularis hora in monasterio canitur, nemo ibi, nec infra cunctas monasterii officinas loqui permittitur, nisi illi infirmi qui non valent surgere, loquuntur cum abbate aut priore de necessariis rebus. Alio modo neque prior neque abbas loquuntur. » Addunt tamen paulo post : « Nulla lex illi qui ex toto languescit, nec in cibo, nec in verbo. »

Ad hanc silentii legem referri potest quod habent eadem Benignianæ Consuetudines (*Ibidem*) : « Quando camerarius, sacrista, cellerarius, vel reliqui intus vel foris obedientiis occupati domum infirmorum ingrediuntur, mox sicut aliquis claustralis omni lege regulari astricti, postposita suarum obedientiarum excusatione, efficiuntur; neque se illo modo intro mittunt de obedientiis suis absque licentiâ; in tantum ut neque camerarius absque licentiâ debeat adire cameram, neque sacrista sacristariam. Fratres tamen sub ipsis positi eorum consilio in omnibus agentis maxime debent uti. »

Etsi infirmis legere fas non esset, pias tamen lectiones audire haud erat illicitum; nam ægritantes Agathone abbate cum altero sene (*Monument. Eccl. Græc. tom. I, pag. 378*), « rerumbentibus illis et cella quidam frater legens recitabat et libro Genesios. » ex nostris vero qui lecto exsurgere volebant, saltem Regulae lectionem in capitulo, et collationis ante completorium auscultabant; ita nihilominus ut congregatis fratribus se non adjungerent. « Quamvis in capitulo non pergat, inquit Divionenses S. Benigni Consuetudines (Cap. 46), tamen intra ecclesiam B. Benedicti, prope ostium manens, quod in capitulo legitur auscultat, scilicet sententiam Regulae, vel de Evangelio, et expositionem, et rursus ad collationem; sed cum ad hoc ventum fuerit ut de negligentis fratrum agatur, ad hoc audiendum non debet esse curiosus. » Ne tamen interim manerent otiosi in infirmatorio : « Posunt peccata sua viro spirituali confiteri ante et quando fratres sunt in capitulo, inquit antea prædictæ Consuetudines. »

Denique valde laudandum est quod habent Farfenses : « Exeuntes completorio, aquam benedictam ipsi ægri quotidie accipiant, quam ibi ante januam præparatam inveniant. Et illorum custodes singulorum lectis aquam benedictam aspergant, lateras secum ferentes; qui postquam omnes jam requiescunt, prospicere debent qualiter unusquisque agat. » Idem legitur in Benignianis et in mss. Cluniacensis monasterii Consuetudinibus. Sed de his satis. Quæ vero ad corporis valetudinem restaurandam præscribat sanctus Pater, iam inquirendum est.

[*Quibus fratribus infirmis sit cella super se deputata.*] Id est ab aliis officiniis monasterii separata, inquit Bernardus Cassinensis et post eum Boherius; nam, licet ex vitæ cenobiticæ institutione omnes simul monachi debeant habitare, in uno simul refectorio manducare, in uno simul dormitorio quiescere, infirmis tamen fratribus par erat separatim providere habitaculum. Idque pietas exigebat tam propter sanos, qui ex eis non modicum paterentur 472 impedimentum, quam propter ægros, qui in separato loco paulo liberius tractari queunt. Atque ita placuit priscis vitæ monasticæ Patribus, ut videre est in Regula S. Pachonii art. 20; S. Cæsarii ad virgines, cap. 30; S. Aurchani ad monachos cap. 53, et ad virgines

cap. 37; Cujusdam etiam ad virgines cap. 15, apud Hieronymum epist. 22, in concil. Agathensi cap. 58, et in Vita S. Eugendi abbatis Jurensis apud Bull. 1 Januar.

Porro cum dicit S. Benedictus infirmis sit cella deputata, « non est intelligendum de una tantummodo mansione, ait Hildemarus, sed de claustro, hoc est domo ubi diversæ sunt mansiones, quatenus qui manducat sine fastidio sit vomentis, aut ad exitum scilicet, vel etiam morientis. » Eodem fere modo loquuntur Bernardus Cassinensis, Boherius, Joannes de Turrecremata, et Matthias Lambertus. Hujusmodi cellam videre est in antiquissima monasterii S. Galli delineatione, in superiori monasterii parte sitam, atque ab aliis officinis omnino separatam, ad instar alicujus alterius monasterii constructam cum suo claustro; in cujus parte orientali habetur pisale (forte pyrale) et dormitorium; in meridionali ecclesia sive oratorium ex utraque inferiori et superiori parte desinens in orbem, cum unico altari ad occidentem. Hæc ecclesia in recta linea cum majori basilica, cui contigua erat, respondebat; ita ut ex ea infirmi divina possent audire officia; in occidentali erant camera, et refectorium cum coquina infirmorum, minuentiumque sanguinem, ac balnearum domo; denique in septentrionali domus magistri infirmorum, et locus valde infirmorum. His contiguae erant aliæ duæ domus, quarum una sfebrotomatis et potionatis deputata erat; altera cubiculum valde infirmorum, domum medicorum, armorum pigmentorum, ipsius medici mansionem continebat, supra quam exstabat herbularius, seu hortus simplicium. Tale erat ineunte sæculo ix in Sangallensi monasterio infirmitorium; in quo unum abbati soli destinatum domicilium desideraret Hildemarus; sic enim agens de infirmorum cella loquitur: « Quam cellam debet abbas facere talem ubi et ipse in infirmitate sua jaceat; quatenus et hospitibus ad se venientibus possit loqui, si tanta fuerit necessitas, sine impedimento infirmorum, et cum ipsis infirmis qui de lecto possunt surgere, manducare valeat. »

Hæc in cella ita manebant ægroti donec convalescerent, ut nulli regulari exercitio una cum conventu eis interesse liceret: « Postquam frater manducaverit vel biberit in domo infirmorum illa die et nocte usque crastinum ad primam vel ad tertiam, prout tempus expostulat, extra convenium esse debet, » inquit Benignianæ Consuetudines (Cap. 46); imo si quando necessitas cogeret ut monasterii claustrum ingrederetur aliquis, sic pertransibat ut ab aliquo in conventu manente non videretur, id quod, præter Consuetudines S. Benigni, præscribit liber Usuum Cisterciensium his verbis: « Infirmis non licet ingredi ecclesiam, nisi quando in ea opus Dei celebratur, nec in claustro demorari, nec cum monachis, 473, qui conventum tenent, significare, sed, quantum possunt, ne ab ipsis, vel ab aliis hominibus videantur, observer. »

Hujus instituti causa hæc erat, amor uniformitatis, odium singularitatis, ne forte ab aliis infirmi discrepant, dum stantibus illis isti sedere videntur, atque ut ex hac separatione cogenter, aut saltem monerentur sola necessitate, non desiderio remissioris vitæ monachos infirmitatem petere debere.

Et servitor timens Deum, et diligens, ac sollicitus.] Imo plures si res exigit, inquit Boherius. Idem dicitur Regula S. Augustini cap. 15, S. Cæsarii ad virgines cap. 50, Tarnatensis cap. 21, S. Isidori cap. 20, et S. Fructuosi cap. 10. Apposite vero hunc locum exponens Hildemarus advertit « quia S. Benedictus cum dicit servitor, non dicit ut canonicus aut laicus sit, sed monachus. Non enim, inquit, ille legem laicis aut canonicis constituit, sed monachis. Vide quomodo potest manus, aut pedes, aut oculus corpori servire, si non fuerit in corpore, ita quomodo potest canonicus, aut laicus, qui non est membrum

monasterii, monacho, id est alieno membro servire? » Addit tamen: « Verum si nec scitis fuerit ut vestimenta infirmorum propter immunditiam, sicut solet in infirmo, contingere, potest laicus vel canonicus lavare vestimenta sordida. Similiter si necesse fuerit carnes asferre, laicus, vel canonicus asferre debet. » Apud Cluniacenses et Divionenses tres his officiis deputati erant famuli. Hildemari observationi conciniit istud Petri Venerabilis statutum (Stat. 24): « Infirmis ipsis, vel quibuslibet in infirmaria comedentibus, nullus, ut fieri solebat, famulorum laicorum serviat; sed monachi tantummodo, aut conversi barbati. » Ita in Gemmeticensi monasterio sub S. Filiberto abbate (Vit. S. Filib. n. 16, Sæc. II), « monachus languentibus serviebat ex more. » In nonnullis vero monasteriis, maxime sanctimonialium, sorores infirmis hebdomadatim serviebant. Ita in Pictaviensi sanctæ Radegundis (sæc. I), quæ tamen ipsa « extra suam hebdomadam infirmantibus serviens » erat. Ita in Troclarensi, in quo S. Segolena (Sæc. III) « infirmantibus suis vicibus serviebat. » Sed S. Eugendus (Sæc. I) jubebat ut infirmis « in necessitate servirent quos ægroti potissimum prælegissent, » quemadmodum habent ejus acta, num. 21. Infirmitas munia offendens apud Udalric. lib. III, cap. 25; in lib. Usuum Cisterc. cap. 116, et in Cæremoniali Bursfeld. dist. 2, cap. 10.

Balnearum usus infirmis quoties expedit offeratur.] Offeratur, inquit; quia non debet ut petat infirmus expectari, sed sibi offerri, inquit Bernardus Cassinensis: nam præveniendi sunt infirmi, quos non decet remedia sibi postulare, sed significata abbati sua infirmitate, in ejus charitatis brachiis omni cum fiducia requiescere. Quod autem de balnearum usu infirmis concedendo hic statuit S. P. Benedictus, de balneis privatis et domesticis intelligendum, non de publicis; neque enim ita expedit monachis vagari foras, raroque offendens aliquos tum veteres, tum recentiores monachos, apud 474 quos aliquod honestatis aut religionis studium vigerit, hujusmodi balneis usos inesse: « Natationes, et lotiones corporum in mari, luminibus, stagnis, vel similibus aquis tanquam parum honestas, periculosas omnino omnibus personis nostri ordinis prohibemus, inquit Carthusienses (Part. II, c. 11) in Nova Collect. Statut. Et Cistercienses: « Si quæ vero moniales ad balnea extra monasteria processerint, irremissibiliter priventur habitu regulari: licentiantes autem ut prædicta petant balnea, sententiam excommunicationis incurrant. » Huic statuto occasionem forte dedit S. Hieronymus ad Latam scribens in hæc verba (Epist. 7): « Mihi omnino in adulta virgine lavacra displicent, quæ seipsam debet erubescere, et nudam videre non posse; si enim vigiliis et jeuniis macerat corpus suum, et in servitutum religit, si flammam libidinis, et incentiva ferventis ætatis extinguere cupit continentia frigore, si appetitis sordibus turpare festinat naturam pulchritudinem, cur e contrario balnearum fomentis sopitos ignes suscitatur? »

Sanis autem, et maxime juvenibus, tardius concedatur.] Hæc fuit constans et sana sanctorum Patrum doctrina. S. Athanasius (Syntag. doctrin. ad Mon., etc): « Si morbus exigat, inquit, una aut altera vice lavationem adhibe; sospes autem balneo non indiget. » S. Hieronymus (Epist. 4): « Balnearum fomenta non querat, qui calorem corporis juniorum cupit frigore extinguere. » S. Isidorus agens de monachis (Lib. II, de Offic. eccles., cap. 15): « Lavacris utantur nunquam delectatione corporis, sed raro propter necessitatem languoris; » et in Regula (Cap. 20): « Lavacra nulli monacho adenda studio lavandi corporis, nisi tantummodo pro necessitate languoris. » S. Cæsarius in Regula ad sanctimoniales (Cap. 29): « Lavacra cujus infirmitas exposcit minime denegentur... si autem nulla infirmitate compellitur, cupiditati suæ non præbeatur assensus. » S. Leander (De Institut. virg., c. 10): « Balneo non pro studio

vel nitore utaris corporis, sed tantum pro remedio salutis. Utere, inquam, lavacro quando poscit infirmitas, non quando suaserit voluptas... Non te illuc lavare sæpius carnis voluptas, sed infirmitatis imperet necessitas. » S. Petrus Damiani (*Opusc. 15, cap. 18*): « Balneis, si fuerint incolumes, non utuntur. » Et quidem ea de re laudant S. Tattonem, in Vita S. Paldonis, num. 17; S. Pardulfum, in ejus Vita, num. 8; S. Opportunum abbatissam, in ejus Vita, num. 8, sec. III; et S. Popponem, in ejus item Vita, num. 59, apud Holl., 25 Januar.

Non defuere tamen ex priscis monachis qui balnea etiam quandoque frequentarent; nam et S. Augustinus virginibus illud *semel in mense* concedit; sed ne ne S. Benedictus illud sanis omnia negat, sed tantum, inquit, *tardius concedatur*; quod tardius ita exponit Hildemarum (*In Regul. cap. 12*): « Alii sunt qui istud tardius tribus vicibus intelligunt in anno debere fieri præparata, id est in Nativitate Domini, et in Pa-cha, et in Pentecosten; alii sunt qui duabus vicibus, id est in Nativitate et in Pa-cha, quod rectius est, » Alium tamen tradit idem Hildemarum hujus loci sensum, ut nimirum inquinatis ex aliquo manuum opere balnea concedantur, quamvis tardius, et juvenibus plus tardius. Sed conformior **475** est prior sensus antiquæ ordinis nostri consuetudini, cujus praxim videre est in Vita S. Juniani abbatis (*Sæc. 1 Ben.*), de quo Wisinus Boetius: « Balnea corpori vix in anno semel adhibebantur; » in Vita S. Amati abbatis Habendensis (*Sæc. 1 Ben.*), « qui balnearum fomentis bis tantum ibidem utebatur in anno, ante sanctum videlicet Natalis Domini diem, eju que sacræ Resurrectionis Pascha; » apud Bedam de S. Edildrida abbatissa ita scribentem (*Lib. IV, Hist. Angl. c. 19*): « Raroque in calidis balneis præter imminuentibus solemnibus majoribus, verbi gratia, Pascha, Pentecostes, Epiphaniæ lavari voluerit. » Ritum descripsimus in lib. III de Antiquis monachorum Ritibus, cap. 2. Præterea lotionis usus in esse propter nocturnam illusionem colligi posse videtur ex Hildemari comment. in Regul. cap. 22, et ex Regula S. Isidori, in qua præscribitur (*Cap. 14*), ut « qui nocturno delusio phantasmate fuerit, tempore officii in sacratio stabit, nec audebit eadem die ecclesiam introire antequam sit lotus, et aquis, et lacrymis. » Atque ad has consuetudines referre oportet quod de balnearioris reperitur apud Cassiodorum in lib. Divin. Lect. c. 29, in Ingulfi Histor. Croylandensi, in antiqua monasterii S. Galli Deliciae, in antiquis Farsensis monasterii Consuet., et alibi passim. Vide Itæst. lib. II, tract. 5, diq. 7.

Sed et carnum esus infirmis omninoque debilibus pro reparatione concedatur. Idem præscribunt S. Athanasius in Syntagma doctrinæ ad monachos, etc.; S. Cæsarius in utraque Regula ad monachos, cap. 24, et ad virgines in recapitulatione, cap. 17; S. Aurelianus in utraque item ad monachos cap. 54, et ad virgines, cap. 35; S. Fructuosus in Regula, cap. 5, et alii nonnulli. Ubi etiam quædam observanda sunt circa carnum esum.

Primo, auctor est Hildemarum hanc fuisse in Francia consuetudinem, ut ante infirmis carnes non præberentur, quam ipsi ab ægritudine surgere; tantumque illis postea ministratas usque dum pristinas vires recuperassent; quas ubi restaurassent, revertentibus ad refectorium cellerariis per duas tresve dies delicatiora cibarii ministrabat. Sed hanc consuetudinem postea abrogatam fuisse saltem in quibusdam monasteriis patet ex mss. Consuetudinibus S. Benigni Divionensis, in quibus hæc leguntur (*Cap. 46*): « Quisquis fratrum ita cepit infirmari, ut conventum tenere non possit, nisi infans sit, prius in capitulo veniam petit; surgensque hæc verba ei qui capitulum tenet dicit: Infirmus sum, et non possum sequi conventum. Tunc dicit ei qui capitulum tenet, ut extra chorum quiescat donec videat utrum ejus melior tur valetudo. Cum vero biduum

vel triduum transierit, si non melior ejus valetudo fuerit, iterum veniam petit, et dicit quia valde infirmatur; et tunc jubetur ut eat in infirmaryam. Alii: quando prius invitat eum prior quam petat secundam veniam. Postquam illuc intraverit secundo die vel tertio, si necdum aliquantulum convaleuit, prior ad horam prandii ad eum vadit, carnes sibi apportari facit, et ipse ante ponit, et ut comedat præcipit: si vero prior ut veniat congruum non fuerit, per infirmaryam mittit. » Quæ verba ostendunt **476** quam cauti et religiosi fuerint in concedendis carnis majores nostri. Simile aliquid habent Udalricus lib. III, cap. 27, et Lanfrancus in Statutis, cap. 23.

Secundo, notandum quod subjiciunt præfatæ Consuetudines, Udalricus, et Lanfrancus: « Ab illa hora nunquam absque baculo incedit, et nisi caput capello coopertus. » Hunc ritum, qui sæcietia Patribus placebat, perstrinxit nihilominus S. Bernardus his verbis (*Apolog. ad Guill., cap. 8*): « Ad discernendum inter sanos et male habentes, baculos in manibus portare jubentur ægrotantes, plane necessarios, ut quam pallor in vultu maciesque non indicat, baculus sustentans venturi in valetudinem. »

Tertio, quod præscribit Cassinensium Declarationes (*Cap. 36*), ut infirmi « nec bis in die carnes comedant, nisi de consensu medicorum; quibus etiam sufficere credimus, inquit, uncias octo pro qualibet persona. » Hæc postrema verba in editis Romæ anno 1642 Declarationibus expuncta sunt.

Quarto, quod S. Benedictus non solum infirmis, sed etiam omnino debilibus carnum esum concedit. Hos licet inter se confundat Suaragius, ad Regulæ cap. 59, sic scribens: « Quod autem dicit debiles ægrotos, non duas, ut plerique arbitrantur, sed unam tantum significat esse personam. Ergo debiles ægrotus dicitur, qui longa et dura ægritudine prorsus est ad debilitatem perditus; » ab aliis tamen non male distinguatur; nam licet omnes ægroti sunt debiles, non tamen omnes debiles ægroti. Debiles autem tribus modis intelligi posse docet Hildemarum: « Uno infantes, qui quo minores sunt, eo magis sunt debiles. Secundo modo senes, qui quo magis sunt senes, eo magis sunt debiles. Tertio etiam modo sunt debiles etiam majores juvenes, qui pro aliqua incommoditate corporis, aut qui præ nimio calore, aut pro spasmo, vel pro aliqua, sicut diximus, incommoditate, fiunt a semetipsis debiles. » Hæc tamen vero debiles eos facit qui neque sani, neque ægroti possunt dici, sed medium inter utrumque tenent: et ex his alii ab ægritudine surgentes pristinas vires nondum restaurarunt; alii vero ita dispositi sunt ad ægritudinem, ut nisi citius eis succurratur, morbus insiet.

Quinto, quod S. P. Benedictus carnes quidem infirmis omninoque debilibus permittit, non ad delicias, sed pro reparatione, uti seipse explicat: quapropter si ea sit morbi natura, quæ absque carnum esu facile reparari queat, ab his abstinere debet infirmus. Hinc Liber Usuum Citeræ. (*Cap. 92*), « si quis habet infirmitatem quæ nec multum eum debilitet, nec comedendi turbet appetitum, ut patet in flatu, incipio membrorum, aut aliquid hujusmodi; hic talis nec super calcitrare jaceat, nec consueta jejunia solvat, nec cibos refectorii mutet. » Neque etiam quod S. Pater ait pro reparatione ita stricto sumendum, quasi infirmis, de quorum reparatione, instante morte, desperatur, denegandus esset carnum esus: nam licet vires non reparet, eas tamen utcumque sustentat, vitamque aliquantisper producit.

Sexto, istud S. P. Benedicti statutum permissivum esse, non præceptivum: **477** quapropter « infirmi si a carni penitus abstinerent, non propter hoc regulam violarent; carnis vesci in regula non est præceptum monachis, sed permissum, » inquit Goffridus Vindocinensis. Nec defuere plurimi ex

precis monachis qui etiam ægroti carnibus abstinent. De Condatiscensibus audiendus est in primis anonymus, in Vita sancti Lupicini abbatis, num. 2 (Boll., 21 Mart.): « Cum nullus in Condatiscensi præsertim cœnobio hodie usque, in Christi nomine, de animali quidquam, exceptis lactibus, aut de alibibus, præter ova, infirmans duntaxat audeat degustare, iste tamè scriptissime, ne stillam quidem olei, aut, lactis pulcritulæ saltem suæ permisit infundi. » Idem de monachis Grandimontensis ordinis perhibet Jacobus de Vitriaco (Hist. Occid. cap. 19): « Nunquam carnes postquam professiones lecerunt de cætero licet eis manducare, quantacunque ægritudine prægraventur. » Et certe exstat hac de re decretum in Regula S. Stephani præfati ordinis institutoris his verbis contentum (Cap. 57): « Omnes tam sanos quam ægrotos a carne et sanguine, tam volucrum quam quadrupedum, vos semper abstinere jubemus. » Simili disciplina suos informaverat S. Stephanus abbas Obazinensis, antequam ordini Cisterciensios subiceret, ut docet anonymus Viti scriptor (Lib. II, num. 44, Miscel. Baluz., tom. IV): « Inter cæteras mutationes etiam esus carniū infirmis secundum regulam est allatus, qui hæctenus manserat fratribus nostris incognitus: quod gravissime vir sanctus ferebat, in tantum ut diceret ipse commotus, quod carnificium introduxissent in domum Dei, cum videret propter infirmos aliquod ex animalibus jugulari, cumque ei capitulum regulæ pro infirmis opponeretur, ille tærebat, quia nec istud ei placere, nec regulæ auctoritas poterat displicere. » Ex Cisterciensibus tamen sanctus Guillelmus Bituricensis archiepiscopus « ex quo sæculum dereliquit, nunquam carnes aliqua infirmitatis necessitate seu alicujus v.etus persuasione comedit. » Istud institutum hæctenus summa cum laude retinent monachi Carthusienses; quam licet abtinentiam in prima ordinis conditione servaverint, ut docet Petrus Venerabilis et innuit Guigo V, Carthusiæ prior in Statutis, cum scribit (Cap. 38): « Propter hos solos (infirmos) si tanta fuerit ægritudo, pisces emere solemus; » hanc tamen in capitulo generali anni 1254 primum suscepisse cum obligatione videntur, ut testantur ejusdem capituli litteræ a Rod. Tarentasiensi archiepiscopo, et F. Gratianopolitano episcopo subsignatæ, quibus « spontanei et voluntarii, non coacti, tam pro se quam pro suis conventibus unanimiter et concorditer, in pleno et generali capitulo esui carnium perpetuo abrenuntiaverunt, adicientes quod si quis illorum, sive prior, sive monachus contra hujusmodi statutum præsumptione temeraria, quod absit, venire præsumperit, a societate et communione totius ordinis, et ab ipso ordine amotum se noverit penitus et exclusum. » Hujusmodi tamen pœnas in novis Statutis ita temperant (Part. II, cap. 4, num. 32), ut prior, vicarius, et procurator carnes comedens, aut comedentibus consentiens « ipso facto, tanquam ipsius suæ professionis calumniator et transgressor, obedientiam 478 perdat, et vocibus ac locis debitis, et cæteris obedientiis ordinis careat in æternum. Si vero simplex monachus, aut alia quævis persona ordinis exstiterit, voce, loco, ac obedientiis carens, perpetuo ad capituli generalis voluntatem carceri mancipetur. » His omnibus addendi sunt eremitæ Camaldulenses, de quibus in Historia Camaldulensis lib. II, cap. 74, hæc lego: « Cum Petrus Quirinus eremita dispensationem super esu carniū pro ægrotantibus eremitis hortaretur, exhortans Petrus (Delphinus) generalis ejus consilium, utpote contra antiquissimam loci institutionem, testatum illi per litteras fecit quod carnes, si quando

A in sacro loco appositæ sunt aut delatæ, vermibus semper vitæ sunt magno miraculo scaturire. »

At ubi meliorati fuerint, a carnibus more solito omnes abstineant.] In quem locum Hildemar: « Iden dixit more solito, inquit, quia consuetudo erat monachis a carnibus abstinere, non tantum quadrupedum, sed etiam volatiliū, sicut faciebat plurimiva Ecclesia, cujus morem monachi sequi omnino debent. Et ideo non dixit specialiter quibus carnibus sed generali nomine carnibus, in quibus carnibus, intelligendum est non tantum de quadrupedibus, sed etiam de volatilibus accipiendum est. » De volatilibus ægenus infra, interim Hildemari sententiam obiter iudicasso sufficiat.

Jam vero quod ad antiquam ordinis nostri præxim spectat, in Statutis S. Lanfranci sic lego (Cap. 22): « Qua vero die sanitate recepta ad conventum redire voluerit, si carnem comederit, prius rasus ad horam, quæ ante capitulum canitur, chorum introeat; et post ipsam horam in conventu missa dicitur, ad ipsam non offerat. Ingressus capitulum, cum indictum fuerit de ordine loqui, primus surgat, et in eo loco ubi consuetudo est, prostratus veniam petat. Interrogatus, et respondens ut fieri solet, jussus surgere, hæc et similia verba dicat: Domine, infirmitate mea gravatus in domo infirmorum diu fui; in cibo, et potu, et aliis multis offendi, et contra ordinem nostrum feci, et inde peto absolutionem vestram. Hoc dicto absolvat eum abbas dicens: Omnipotens Dominus absolvat vos ab his, et ab omnibus aliis vestris delictis; conventu respondente, amen, offerat se frater ille ad pedem abbatis; postea reversus ad locum ubi se prostravit, gratias referens abbati et toti conventui, quia ministrata sunt ei quæ infirmitati suæ fuerant necessaria, tres genuflectiones more solito faciat. Ipsa die, et deinceps quantum opus fuerit, jubeatur mixtum accipere. Si vero carnem non comedit, in dispositione abbatis sit, quæ hora in conventum petita licentia redire, et quomodo se de cætero habere debeat. » Simile aliquid habent Udalricus lib. III, cap. 27, et Consuet. S. Benigni, in quibus additur, ut eis qui carnes comederint, loco penitentium, injungatur ut septem psalmos cantent, vel, si nesciunt, septies orationem dominicam; Benignianæ Consuet. addunt vel septies Miserere mei, Deus. Ex Cæremoniali etiam Bursfeldensium infirmi in conventum redire non debent, nisi ex abbatis licentia, et petita in capitulo 479 de negligentis venia; et quidem ex libro Usuum Cisterc. jejuni, nisi in via dirigendi sint.

Curam autem maximam habeat abbas, ne a cellerariis aut servitoribus negligantur infirmi.] Cellerariorum nomine Bernardus Cass. et Boherius omnes intelligunt officiales quibus ratione obedientiæ infirmis aliquid ministrare incumbit. Ab his ergo caveat abbas ne negligantur infirmi, qui « quidquid petierint eis dandum est, etiamsi emere opus sit, inquit Farfensis monasterii Consuetudines; regula enim præcipit ante omnia, et super omnia adhibendam infirmis esse curam, et sollicitudinem. » Hic redit in memoriam quanta S. Pachomius (Vita S. Pachom., n. 34, Bull., 14 Maii) severitate fratrem perstrinxerit qui postulanti infirmo carnes denegaverat.

Quia ad ipsum respicit quidquid a discipulis delinquatur.] Juxta illud Gregorii Magni (Lib. III Regist., c. 25): « Scio quod subjectorum culpa præpositorum deprimit vitam, et cum in subiecto peccatum non corrigitur, in eum, qui præest sententia retorquetur. »

CAPUT XXXVII.

De senibus, vel infantibus.

‘Licet ipsa natura humana a trahatur ad misericordiam in his aetatibus, senum videlicet et infantum, tamen et regulæ auctoritas eis prospiciat. Consideretur semper in eis imbecillitas, et nullatenus eis districtio regulæ teneatur in alimentis: sed sit in eis pia consideratio et præveniant horas canonicas.

retur semper in eis imbecillitas, et nullatenus eis districtio regulæ teneatur in alimentis: sed sit in eis pia consideratio et præveniant horas canonicas.

Al. deest humana.

COMMENTARIUS.

Ex legitimo quidem ordine postquam de infirmis fratribus egit S. P. Benedictus, de senibus et infantibus consequenter tractat. Horum enim teneritudo, et illorum, ut ita loquar, in dies deficientia ad ægritudinem proxime accedit: imo, si Terentio fides sit, *senectus ipsa morbus est* (Terent. in Phorm.). Unde et Regula Magistri (Cap. 28): ‘Justo iudicio infantuli, et senio proveci, et infirmi æquali debent refectio-ni iudicio relaxari.’

In ipso autem huius capituli titulo, ubi particula vel sumitur copulative pro et, S. Pater ante nominat senes, quam infantem; ‘quia plus est debilior senectus quam infantia, inquit Hildemar; senectus 480 enim deciendo minuitur robore; infantia autem crescendo vires assumit. Et senectus plus est fragilis quam infantia; quia et infans, si non habet necessaria, nescit murmurare. Bene ergo prius senes dicit, et postea infantes, ut majus studium sit de senibus quam de infantibus.’ Eodem fere modo ratiocinantur Bernardus Cassin. et Boherius.

Antequam vero regulæ textum attingamus, inquirendum videtur, quos infantum, quos senum nomine S. Pater intelligat. Et quidem ex hominis ætates hic distinguit Hildemar. Prima est infantia ad annum usque septimum, secunda pueritia usque ad decimum quartum, tertia adolescentia usque ad vigesimum octavam, quarta juventus usque ad quinquagesimum sextum, quinta senectus usque ad septuagesimum tertium, sexta decrepita.

Paulo aliter Boherius cum S. Isidoro infantiam facit usque ad annum septimum, pueritiam ad decimum quintum exclusive, adolescentiam ad vigesimum quintum, juventutem usque ad quinquagesimum, senectutem ætatem, quam etiam gravitatem vocat, et a juventute senectuteque secernit, ad septuagesimum, et senectutem usque ad finem vitæ. Alias etiam ætatum distributiones forte offendens apud auctores; sed quidquid sit, certe si infantiam hic stricte sumas, ab ea indulgentiæ lege, quam hoc capite S. Benedictus instituit, excludendi essent, qui septimum attingissent annum: at cum S. Pater infantes cum pueris passim in Regula confundat, ut cap. 70, ubi ait: *Infantum vero usque ad quindecim annorum ætates discipline diligentia ab omnibus et custodia sit.* Infantum nomine hic etiam pueros intelligi manifestum est; unde etiam Boherius in secundo comment. ad verbum *infantum* addit: ‘Id est puerorum quidem; quoniam infantes non regula, sed matre indigent.’ Eodem modo Hildemar: ‘Hoc notandum est, inquit, quia non solum de illis infantibus dicit Regula qui usque septem annos, sed etiam post septem: hoc est usque septem debet esse maximum studium, et augmentatio in alimentis; post septem vero minus, et prout viderit robar in illis esse.’ Bernardus tamen Cassinensis infantes hic facit ad annos usque duodecim duntaxat: ‘Sed de quibus, inquit, infantibus loquitur hic Regula? puto quod non solum usque ad septem annos, sed etiam post septem usque duodecim: sed sicut magis ascendunt ad robur, ita paulatim eis subtrahatur, ne carnis petulantia cum robore nimis superbiat.’ Id quod accepisse videtur ex Regula Magistri (Cap. 28), in qua legitur: ‘Infantes ad hanc relaxationem tales permitimus, qui intra duodecim

annos degunt: ampliori vero qui fuerint, ad formam teneantur majorum.’

Ad senes quod spectat, Vallisoletani in Hispania suis in Constitutionibus hæc declarant: ‘Ad evitandum dubium quod occurrere posset, quinam ita censeantur senes, ut a Regulæ austeritate in cibo, potu, et labore manuum eximantur; declaramus tales habendos qui sexaginta compleverint annos.’ Verum cum nonnulli reperiantur quorum adeo viridis et firma est senectus, ut junioribus etiam fortiores existant, merito Boherius hoc putat superioris arbitrio relinquendum 481 esse; et Cassinenses designant senes ‘non tam ætate quam imbecillitate iuxta prælati considerationem intelligendos esse.’ Vel, ut Joannes Craesbeck loquitur, ‘senes intelligi hic videntur ii qui adeo exacta et decrepita sunt ætate, ut præ senio communia religionis onera ferre non valeant; et propterea a communi mensa, a communi lege jejunandi, templum frequentandi, manibus laborandi, etc., merito eximuntur, qui emeriti recte dici possunt.’

Licet natura humana trahatur ad misericordiam in his aetatibus, senum videlicet et infantum; tamen et regulæ auctoritas eis prospiciat. Id est propitia eis inspicit, inquit Boherius.

Consideretur semper in eis imbecillitas, et nullatenus eis districtio regulæ teneatur in alimentis. Illoc est sive in qualitate, sive in quantitate ciborum, ut loquitur Turrecremata. Adde sive in refectio-nis hora, juxta illud Basilii Magni: *Refectio-nis tempus, et mensura, et qualitas pueris competenter discernatur* (Regul. Jus. cap. 15): a fortiori senioribus. Atque ita ante alios reluciant, in majori quantitate cibos sumant, consueta solventes jejunia, et pluries in die comedentes, id enim unica refectio-nis haud posset ætas infirma; et delicatiora accipiant alimenta. De hora refectio-nis senum et infantum alibi dicendi sese offeret occasio; de juniorum solutione, refectio-nis numero, et qualitate ciborum ex antiquorum monachorum scriptis et exemplis pauca subiicienda sunt.

Et quidem ad primum quod attinet, de *Ægyptiis* monachis sic loquitur S. Hieronymus (Epi-st. 22): ‘Vinum senes tantum accipiunt; quibus et parvulis sæpe sit prandium, ut aliorum fessa sustentetur ætas, aliorum non fraugatur incipiens;’ et de Tabennensibus (Præfat. ad Regul. S. Pachom.): ‘In coena similiter mensa ponitur propter laborantes, senes, et pueros, ætatesque gravissimas.’ Simili modo S. Isidorus sua in Regula (Cap. 12): ‘Qui vetustate corporis consumpti, aut teneræ ætatis fragilitate deventi sunt, non sunt quotidianis exercendi jejuniis; ne aut senescens ætas antequam moriatur deficiat, aut crescens priusquam proficiat cadat, et ante intereat, quam bonum facere discat.’ Et Regula monastica communis S. Fructuosi (Cap. 6): Pueri a S. Pascha usque ab octavo calendas Octobris manducant per singulos dies quatuor vices; ab octavo calendas Octobris usque ad calendas Decembris tres vices; a calendis Decembris usque ad S. Pascha in potestate sit ipsius cellerarii. Denique Regula Magistri (Cap. 28): ‘Infantuli quarta, sexta, et sabbato in diebus tamen minoribus, hoc est in hiemis tempore jejument, aliis vero diebus ad sextam reluciant horam. Ite

æstatis vero diebus quarta, sexta, et sabbato infan-
tuli sexta hora reficiant; aliis vero diebus tertia re-
creantur. »

De qualitate ciborum audiendus est iterum S. Fru-
ctuosus in Regula monastica communi (Cap. 8) :
« Eos vero senes quos quietos, simplices, humiles et
obedientes, in oratione frequentes... agnoscimus, pia
miseratione sicut infantulos fovendi, sicut patres hono-
rari mandamus; ita **482** ut a pistrino, et coqui-
narum vice excusentur, et ab agro et duro labore
quieti vacent, excepto quod aliqua leviora opera es
injungantur, ne fessa ætas ante tempus frangatur :
Cibi tamen quibus reficiantur teneri et molles ex in-
dustria ab hebdomadariis coquantur; et carnes, et
vinum propter imbecillitatem moderate eis præbean-
tur, et omnes in una mensa copulentur, æqualiter
cibo et potu uno reficiantur. » Ex capitulo etiam
Monachorum ad Augiam directorum cum pueris *nulla
discretio servatur* in alimentis. An vero ex mente S.
Benedicti pueris carnes ministrari queant, dubium
esse possent. Hildemarus sui temporis morem sequens
ipse ita explicat : « Debet etiam bona vestimenta
illis dare abbas, et pisces ad manducandum, vel lac,
aut butyrum. Carnes vero per tempus quadrupedum,
id est in Nativitate Domini, vel in Pascha, aut Pen-
tecosten, seu insolemnitatibus sanctorum, aut prout
viderit infantem debilem esse, propter debilitatem il-
lius frequentius illi debet dare carnes. Illis autem in-
fantibus, sicut diximus, omnia necessaria tribuere
debet, ut nullam indigentiam habeant; quia si in
abundantia fuerint nutriti, cum fuerint majores non
illam requirunt. Hoc notandum est, quia juxta tem-
pus ætatis suæ debet illis tribuere carnes quadrupe-
dum, eo quod plus indiget, et opus est cum in tertio
anno est carnes manducare; deinde in quarto minus,
in quinto plus minus; deinde usque decimum vel un-
decimum carnes quadrupedum minus manducare
debet. In infirmitate autem vel debilitate debet car-
nes quadrupedum dare quantum necesse est. Deinde
vero usque ad quintum decimum annum alium cibum
debet illis dare. Post quintum vero decimum annum
non præveniant majores. » Similiter Boherius in
primo comment. « Carnes quadrupedum vel volati-
lium sunt eis ministrandæ, cum habeant amplius de
nutrimento, et per consequens de sustentatione,
quam alii cibi. » Idem habet Bernardus Cassinensis.
Et ante hæc omnia inter selecta Theodori Cantua-
riensis archiepiscopi capitula, Spicil. tom. IX, ita ha-
betur : « Infantes monasterii quatuordecim annis
carnem manducant. »

Verum aliud suadet concilium Aquisgranense sta-
tuens (Can. 37), ut infantes oblatis carnem non nisi
causa infirmitatis manducant; » deinde Vita S. An-
gilberti (Num. 10, sæc. iv Bened.), ubi refert Hariul-
tus centum in Centulensi monasterio pueros scholis
erudiendos sub eodem habitu et victu cum aliis mo-
nachis vixisse : ex quo loco aliisque noster Mabillonius
(In not. ad hunc locum) constare asserit pueros
oblatis in monasteriis eodem habitu, eisdemque ci-
bis usos fuisse. Certe in monasterio S. Galli Salo-
mon abbas tribus in anno diebus in scholarum ad-
ibus carnis vesci pueris concessit sæculo x, teste
Ekkehardo juniore lib. vi de Casibus S. Galli, cap.
4, quod signo est antea abstinuisse omnino. Præter-
ea Udalricus docet (Lib. iii, c. 8) pueros in eodem

A refectorio cum aliis manducare; id quod habent etiam
Benignianæ Consuetudines mss. His accedit Boherius
in secundo commentario, ubi quod in primo dixerat
retractans, sic loquitur : « Percontari libet quænam
sit ista distinctio Regule, quæ istis relaxari jubetur?
Nunquid vescantur carnibus **483** contra regularem
vigorem? Non puto quidem, quia de eis nihil Magi-
ster in ipsis sicut de infirmis excipit, debilibus, et
ægrois : et quanquam hæc quidem ætates possint dici
debiles, tamen ratio hujus textus cessat in eis;
quia carnes utique comeduntur pro reparatione et
melioramento nature; quoniam infantia semper me-
lioratur et senectus diminuitur. Relaxabuntur ergo
eis jejunia, ministrabuntur frequentius piscium, et
aliarum rerum liquamina, et horas edendi præve-
nient etiam regulares. » Adducitque postea concilii
Aquisgranensis auctoritatem, quod magnum Franco-
rum concilium vocat.

B Porro cum alimentorum nomine non solum cibos,
sed etiam vestes habitationemque intelligendas esse
doceat in utroque comment. prædictus Boherius; in
his cum pietate prospiciendum est eis. Et quidem quo
ad vestimenta Hildemarum jam audivimus : S. Fru-
ctuosus vero in Regula monastica communi præscri-
bit (Cap. 8) ut « vestimentum et calceamentum sic
eis (senibus) præbeantur, ut absque furo frigoris ab
eis asperitas arceatur. »

C Habitationem etiam singularem senibus debuisse
concedi docet hoc ratiocinio Hæc tenus (Lib. i, tract. 5,
disq. 12) : « Cum tempore S. Benedicti non habe-
rent religiosi singuli distinctas cellas, in quibus dor-
mirent, et in claustro, vel alibi studio lectionis vaca-
rent; magna tum erat ratio senibus particularia assi-
gnandi cubicula; tum quod difficile illis esset
dormitorium ascendere et descendere; tum quod ob-
tussim illis usitatum facile alios excitarent, et nec con-
veniret ut illi ad nocturnas excitarentur vigiliis;
tum quod cum reliquis hieme in claustro degentes
durum esset frigus pati. »

C Sed sit in eis pia consideratio, et præveniant horas
canonicas. Id est regulares, quibus fratres comedere
solent, uti exponunt commentatores, et ipsa nominis
significatio demonstrat; nam *κατακλις* Græcæ regunt
Latine, et *κατακλις* regularis redditur; « ac
si diceret aliis verbis, inquit Hildemarus, an-
tequam alii fratres manducant comedant prius,
Infantes videlicet et senes : » Expressius Smaragdus :
« Si fratres sexta comedunt, illi tertia hora reficiant;
si fratres nona, illi sexta cibum accipiant. » Quod
non de integra refectioe, sed de refectiuncula, quam
vulgo jentaculum vocant, intelligendum censeo; nam
postea etiam cum aliis licet in minori ciborum quan-
titate reficiebantur. De hac refectiuncula ita Udalricus
(Lib. iii, c. 8) : Pueri « post majorem missam acci-
piunt mixtum; aut si est dies jejunii, vel in hieme,
aliquis diebus, in quo non nisi semel comedatur, tunc
post tertiam. A calendis Octobris usque ad Quadra-
gesimam, si, ut dixi, semel comeditur, non est illorum
prandium de solo pane, sed etiam qualecumque
sit apponitur eis. » Additque : « Per totam ætatem
in diebus dominicis ad cœnam impenditur illis mise-
ricordia de lacte. Si quis eorum adeo est parvus, ut
opus habeat, in ipso claustro, ubi sedet, summo
diluculo apportatur ei panis et vinum. »

CAPUT XXXVIII.

De hebdomadario lectore.

484 Mensis a fratrum edentium lectio deesse non

debet; nec fortuito^b casu qui c^arripuerit codicem legere

^a Oxon., mensæ.

^b Cassin. ne fortuito. Flor. cum quibusdam mss.

et edit., nec fortuito.

^c Oxon., Conc., quis.

audeat ^a ibi, sed lecturus tota hebdomada, dominica ^b ingrediatur. Qui ingrediens post missas ^c et communionem, petat ab omnibus pro se orari, ut avertat ab ipso deus spiritum elationis. Et dicatur hic versus ^d in oratorio tertio ab omnibus ^e, ipso tamen incipiente: *Dominæ, labia mea aperies, et os meum annuntiabit laudem tuam. Et sic accepta benedictione, ingrediatur ad legendum. Summunique fiat silentium ad mensam ^f, ut nullius mussitatio, vel vox, nisi solius legentis ibi audiatur.*

Quæ vero necessaria sunt comedentibus et bibentibus, sic sibi vicissim ^g ministrent fratres, ut nullus

^a Oxon. deest audeat.

^b Oxon., die dominica.

^c Flor., Hild., post missam:

^d Oxon., dicat hunc versum.

^e Oxon., cum omnibus.

^f Ca. sin., Flor., deest ad mensam. Hadr., ibi.

^g Oxon., Viet., Germ., Hadr., vicibus.

^h Viet. ina. sonitus alicujus signis.

indigeat petere aliquid. Si quid tamen opus fuerit, sonitu cujuscunque signi ^h potius petatur quam voce. Nec præsumat ibi aliquis de ipsa lectione, aut aliunde ⁱ quiddam requirere, ne detur ^k occasio: nisi forte prior voluerit pro ædificatione aliquid breviter dicere. Frater autem hebdomadarius ^l accipiat mixtum priusquam incipiat legere, propter communionem sanctam, et ne forte grave sit ei jejunium sustinere. Postea autem cum coquinæ hebdomadariis et servitoribus reficiat ^m. Fratres autem, non per ordinem legant aut cantent ⁿ, sed qui ædificent audientes.

ⁱ Hild., aliquid.

^j Al., referre.

^k Al., nec detur.

^l In pluribus mss., frater autem lector.

^m Hild. deest postea autem cum coquinæ hebdomadariis et servitoribus reficiat. In Comp. etiam deest et servitoribus.

ⁿ Al. deest aut cantent.

COMMENTARIUS.

485 Mensis fratrum edentium lectio deesse non debet.] Cum in solo pane non tantum vivat homo, sed in omni verbo quod procedit de ore Dei, merito S. Pater Benedictus de mensura ciborum ac potus dicitur, ante præmissis aliquid de lectione ad mensam, ut utriusque hominis, animalis et spiritalis refectioni provideret; prius tamen spiritalis utpote longe dignioris. Idem institutum apud alios etiam monachos viguit, ut patet ex Cassiano, lib. iv, cap. 47; ex Regula SS. Pauli et Stephani, cap. 49; S. Augustini, cap. 5; S. Cæsarii ad monachos, cap. 9, et ad virgines cap. 16; S. Aureliani ad monachos cap. 49, ad virgines, cap. 32; S. Isidori, cap. 10, et Magistri

Hanc porro lectionem ad mensam adeo necessariam existimavit S. P. Benedictus, ut ad omnes omnino mensas eam frequentari voluerit; ut indicat absoluta et indeterminata ejus locutio mensis edentium fratrum lectio deesse non debet. Hinc synodus Aquisgranensis (Can. 28): «Sevitores non ad unam mensam, sed in propriis locis post refectionem fratrum recitentur, quibus eadem lectio quæ fratribus recitata est, recitetur.» Cujus cæteri praxim videre est apud Cluniacenses, quibus «tempore refectionis nunquam dederat lectio utrisque mensis,» ut loquitur Joannes Monachus in Vita S. Ottonis, lib. 1, num. 30: unde et Galricus agens de lectore hebdomadario (Lib. ii, cap. 34), «librum, inquit, in quo legendum est, in refectorium portat et reportat qui legit ad servitores.» Idem habent Divionenses S. Benigni Consuetudines mss., cap. 37. Idem etiam ex recentioribus Congregationibus institutum amplexi sunt Cassinenses, ubi major est congregatio, Cælestini, Olivetani, et Fulvienses, ut in eorum Declarationibus sive Constitutionibus videre licet. Atque ita etiam S. Benedictum exposuit in secundo comment. Boherius.

Ejus hoc decretum non ad secundas dumtaxat mensas, sed ad ipsos insuper infirmos extendunt insigniores Regule commentatores. Hildemarus: «Attendendum est, inquit, quia non dicit de sanorum mensis, vel, ubi generalitas fratrum manducat: et ideo sicut de sanis generaliter in unum comedentibus intelligitur lectionem fieri debere, ita etiam debet intelligi de infirmis vel de fluctuantibus, de senibus vel infantibus et reliquis aïis fratribus. Hoc tamen sciendum est, si sex fuerint infirmi, aut fluctuantii, aut senes cum infantibus, aut reliqui alii, cum manducant, lectio illis debet esse manducantibus, vel tantum leviter. Si autem fuerint viginti infirmi,

in voce legendum est.» Similiter Bernardus Cassinensis et Boherius in primo comment.: «Hæc autem mensæ lectio non solum in refectorio est utilis comedentibus sociis, imo et in infirmario infirmis, fluctuantibus, et edentibus senibus, **486** infantibus, et ministris.» Eodem fere modo loquitur Nicolaus de Fractura. Denique Benedictus papa XII in sua pro monachis Benedictinis Constitutione (Cap. 26): «Quotiens plures simul carnes in infirmatorio comedent, versus et oratio in principio mensæ, ac post refectionem hymnus et versus dicatur, et continuum discumbendo silentium observetur, ibique legatur sicut in refectorio continue aliquid, quod ædificet audientes.» Ipsi etiam minutis duobus post minutionem sequentibus diebus mixtam sumentibus præscribit S. Lanfrancus, ut «lectio ab uno aliquo memoriter recitetur.»

Nec prætereundum quod addit Hildemarus: «Sciendum est quia cum abbas foras ambulat debet legi ad mensam ejus, verumtamen breviter, id est per lectionem, non sicut in refectorio semper usque ad finem mensæ, sed ante debet finire lectio. Si vero fratres in labore sunt, et ibi inanes, debet pleniter sicut in refectorio illi legi lectio. Si autem non fuerint generalitas, et non manserint, debet parum legi. Similiter si tantum manserint . . . parum legendum est. Similiter si hospes ante horam in refectorio manducaverit: si autem tales et tanti hospites fuerint, id est duo vel tres, parum legendum est, id est leviter; si autem plures, tantum usque prior innuat lectori sibi in favere.» Hujus rei aliqua ex parte praxim videre est apud Marialfium in Chron. Cental. lib. iv, cap. 26, ubi de Gervino abbate plissimo scribit, quod in itinere constitutus (Spicil. tom. IV), «cena apparsa, si accubisset pransurus, lectionis audientia vel divinæ legis meditatione implicari studebat.» Illis accedit quod de decanis vilarum provisoribus extra monasterium suis in decaniis comedentibus habet Udalricus (Lib. iii, c. 5): «Antequam comedat, dicto versu, legitur quoque aliquid de S. Scriptura, vel per alium, vel per seipsum; et in fine similiter antequam surgat post comestionem.»

Nec fortuito casu qui arripuerit codicem, legere audeat ibi.] Nec fortuito casu, «id est improviso, subito, vel repente; ut lectio prævidetur, quæ etiam valde periti, et litterati male legunt litterarum improvisam; male vero legens, male pronuntians in potus, in accentu, in brevibus et longis, in omissione, in adjertione, in mendosa pronuntiatione, non

solium fratres audientes non edificat, verum etiam querelandi causam vel occasionem præstat, inquit Bernardus Cassinensis, quam expositionem accepit ex Smaragdo, et cum eo sequuntur Nicolaus de Fracura, Petrus Boherius, Joannes de Turrecremata, Mathias Lambertus. Sed Hildemarus aliter: « Fortuito casu, inquit, id est subito, vel repente, ac si diceret aliis verbis: nullus ibi legat nisi iussus. » Eodem modo Theobaldus Artaldus. Et hæc expositio ut magis naturalis, magis etiam arridet; quamvis sollicitos maxime in prævidendis lectionibus velim lectores, certumque ad id muneris olim tempus illis assignatum legamus (Cap. 37): « Ad matutinalem et ad majorem missam, inquit Divionenses S. Benigni Consuet. mss., accipiens librum in quo legendum est, et **487** sedens in minore chorum, prævidet lectionem. Quod si juvenis est adhuc in custodia positus, tunc non secedit, sed quantum prævidet, prævidet in majori choro. » Aliquid hujusmodi habet Udalricus lib. II, cap. 34. Et ms. Rituale Amigemensis monasterii (Apud Hæj. lib. X, tract. 2, disq. 2): « De hebdomadario lectore hoc sciendum, et quod infra ambas missas, matutinalem scilicet et majorem, lectionem suam prævidet, et affirmat sedens in posteriori loco ubi videri valeat a conventu: et si quidem junior est, aut minus in legendo exercitatus, advocetur aliquis seniorum qui lectionem ejus auscultet, et accentuate doceat secundum usum monasterii observatum. » Id olim in Corbeicensi monasterio præstabat in sacristia, ut colligimus ex cap. 6 S. Alarardi de admonitionibus in congregatione, quo præscribitur (Sæc. IV, part. 1, pag. 757), « ut in ipsa die dominica, vel in aliis diebus dum foris officium celebratur, in secretario non resideat, nisi qui hoc providere debet, vel cui præcipitur, et specialiter nec hebdomadarius lector. » Ergo aliis diebus, dum officium foris non celebrabatur, in secretario residebat.

Sed lecturus tota hebdomada dominica ingrediatur.] Ad legendum accitet.

Qui ingrediens post missas et communionem.] Communionem dicit non illam quam facit sacerdos celebrans, sed illam quam faciunt, seu facere consueverunt fratres diebus dominicis ante altare majus confestim post missam, ut loquitur Boherius. Et recte omnino post communionem sacram ingrediatur, ut ante divino verbo impleatur, quod mox lecturus alius eructare debet.

Petatur ab omnibus pro se orari.] Quod quidem verbo non petitur, sed provolutione corporali, quæ fit iterum in multis cœnobii finita ipsa benedictione, ad eam oratione, inquit iterum Boherius.

Ut avertat ab eo Deus spiritum elationis.] Apposite ad hunc locum Petrus Damiani (Opuscul. II, cap. 18): « Lectoribus vitium arrogantiae familiare est, præsertim si cui lepor eloquentiæ suppetit, dum patentes Scripturæ campos efrænis lingua percurrit, populari favori cor deditum spiritus elationis invadit; et dum alios per recti itineris tramitem dirigit, ipse diverticulum errorum confusionis incurrit: hinc est etiam quod mensæ lectoribus ex more dicitur: Auferat a te Deus spiritum elationis. Ut ergo imminenti forsitan arrogantiae jam ipso lectionis exordio humilitas opponatur, recte tanta subjectionis arte benedictio præstatur, ut lecturo non sacerdos, sed cui ipse jusseris benedicat. »

Et dicatur hic versus tertio ab omnibus, ipso tamen incipiente.] « Et finiente versus, ait Boherius, quia ipse habet ter integraliter versus ipsum dicere, et chorus etiam ter totum repetere. » Similiter Hildemarus: « Non dicit ut ille incipiat tantum illum versus, et alii subsequantur; sed ille totum debet dicere, et alii similiter totum debent repetere. Qui ubi dicit ab omnibus **488** subaudiendum est repetentibus, sicut superius de coquinariis dicit. » Quam expositionem non contemnendam asserit Menardus.

Domine, labia mea aperies, etc.] Eandem etiam versum a lectore dici præscribit Regula Magistri;

sed paulo aliter hunc ritum disponit (Cap. 21): « Dominico die, inquit, quo hebdomadarii coquinæ ingrediuntur in septimanam, tunc et iste frater ad sextæ horæ refectionem post versus et orationem mensæ cum abbas in sua cathedra sederit, antequam canister cum consuetis panibus trochleæ fove descendat, tunc insinuet se voce sua in qui lecturus est dicens: Jubete, Domini mei; orate pro me. qui ingreditur in hebdomadam lectionis mensalis. Mox surgens abbas cum omni congregatione fixis in terrigenibus oret cum eo; et cum surrexerint dicat novus hebdomadarius hunc versus: *Domine, labia mea aperies, et os meum annuntiabit laudem tuam.* Respondentibus secum cunctis. Post versus vero dictum complente abbate, mox primo abbati, deinde omnibus pacem trahat; deinde in medio omnium mensarum sibi ordinet sellam, et post omnium sessionem ad mensas, petita benedictione, sedeat et ipse in sella cum codice. »

Et sic accepta benedictione ingrediatur ad legendum.] Quem in locum Smaragdus: « Quod autem dicit accepta benedictione ingrediatur ad legendum, subintelligitur a fratribus oratione accepta, et a sacerdote benedictionis collecta, ingrediatur ad lectionem perficiendam. Quæ collecta hoc modo, si placet, lectori a sacerdote ante altare datur missa per aca, dicaturque: *Averte, quæsumus, Domine, ab hoc famulo tuo spiritum elationis, ut humiliter legeas, sensum et intellectum capiat lectionis. Per Dominum nostrum, etc.* » Eandem collectionem habet Boherius cum his præmittendis versiculis: *Salvum fac servum tuum, et: Mitte ei auxilium de Sancto.*

Aliam benedictionem profert Hildemarus his verbis: « Capitula vero hæc sunt quæ debent dici: *Salvum fac servum tuum: Deus meus, sperantem in te.* Aliud: *Convertere, Domine, aliquantulum: Et deprecare super sero tuo.* Item tertium: *Dominus custodiat te ab omni malo: Custodiat animam tuam Dominus.* Item oratio: *Dominus custodiat introitum tuum et exitum tuum, et auferat a te spiritum elationis, qui vivit et regnat in sæcula sæculorum.* R. Amen. » Eadem, omisso secundo versiculo, existat in Breviario Cassinensi tempore Odesii, abbatis descripto.

Item aliam Menardus ex ms. S. Victoris hoc modo: « Hunc versus sequuntur a priore dicendi tres versiculi: *Mittat tibi Dominus auxilium de Sancto.* R. *Et de Sion tæuat te. Convertere, Domine, aliquantulum.* R. *Et deprecabilis esto super servum tuum. Dominus custodiat introitum tuum.* R. *Et exitum tuum ex hoc nunc et usque in sæculum.* Sequitur oratio: *Averte, quæsumus, omnipotens Deus, ab hoc famulo tuo spiritum elationis, et cor ejus divinis instrue lectionibus, quatenus te optulanti mereatur perficere officium.* »

489 Divionenses S. Benigni Consuetudines mss. cap. 57 hanc habent: « Sacerdos dicit: *Salvum fac servum tuum: Mitte ei, Domine, auxilium de Sancto. Dominus custodiat te ab omni malo.* Deinde absque salutatione: *Dominus custodiat introitum tuum, et exitum tuum, et auferat a te spiritum elationis.* » Existat etiam apud Udalricum, lib. II, cap. 34.

Præter hanc benedictionem, solet et alia dari in refectorio priusquam incipiat lectionem, de qua Boherius: « Finito tamen versu in refectorio, stans in medio petit sibi iterum benedici, inclinans donec fuerit benedictio subsequenda. » Et Udalricus cum Benignianis Consuetudinibus (Lib. II, c. 54): « Cum primum dominus abbas vel prior condescerit, petit lector benedictionem, et accelerat lectionem adoriri. » Et de hac forte benedictione capicendus est can. 62 concil. Aquisg.: « Ut abbas, præpositus, et decanus quamvis presbyteri non sint, lectoribus benedictionem tribuant; » et can. 67: « Ut lector stans benedictionem postulet. »

Summumque fiat silentium ad mensam.] Duplex hæc silentium a S. P. Benedicto indictum in Regula dicuntur commentatores. Unum simpliciter dictum,

et sine addito, quod non omnem omnino locutionem prohibet, sed aliam duntaxat, quo sensu silere dicitur qui alteri ad aurem loqui ut, sicuti Martha in Evangelio Mariæ sorori silentio dixisse refertur: *Magister udest et uocat te*; ubi silentio idem est ac suppressa uoce, ut docet S. Augustinus. Alterum summum, seu eum aliquo huiusmodi addito, quod tam a tam quam suppressam uocem, omnemque omnino sonitum excludit, quale est illud quod hic ad mensam, cap. 42, post completorium, et, cap. 52, in oratorio indicitur. Primum silentium illud est cui omni tempore studere debent monachi; secundum quod certis tantum temporibus ac locis obseruare debent. Ita ferme Smaragdus, Hildemar, Bernardus Cassinensis, et Boherius.

Ut nullius mussitatio, uel uox, nisi solius legentis audatur. [Hæc uerbis S. Pater addidit, ut ostendat quale hoc capite silentium præscriperit; summum scilicet, uocem omnem, omnemque mussitationem excludens. Quid autem sit mussitatio declarat his uerbis Boherius: « Mussitatio est aliquod signum uocis confusæ, ut est tussis simulata, uel quasi excreare uolens, uel sibilus honestus. Nonnunquam mussitatio est idem quod leniter uel caute loqui, uel loqui sub silentio. Aliquando mussitare idem est quod murmurare. » Eodem fere modo loquuntur Hildemar et Bernardus Cassinensis.

Hic uero notat Hildemar quosdam hunc S. Regule locum sic intelligere, ut nec priorem, nec inferiorem uelint ullo modo loqui ad mensam; litterisque exprimendum esse quod sonitu alicuius signi declarari non potest, cum opus est aliquid petere. Alios uero qui dicant priorem ita suppressa uoce loqui posse, ut ab uno tantum audiente intelligatur 490; nec S. Benedictum eam prohibuisse uocem quæ ab uno auhatur, sed quæ ab omnibus. Atque primam sententiam esse præponendam; nam summum silentium non minus suppressam quam aliam uocem supprimit.

Porro quam hic S. Pater de seruando ad mensam silentio legem tulit, hanc ab antiquis accepisse monachis pro comperto est. De Ægyptiis S. Hieronymus (*Epist.* 22): « Nullus, inquit, in cibo strepitus est, nemo dum comedit loquitur; » et Cassianus (*Lib.* 14, c. 17): « Apud Ægyptios, et maxime Tabennensios tantum silentium ab omnibus exhibetur, ut cum in unum tanta numerositas fratrum refectiois obtentu conuenerit, nullus nec nutrire quidem audeat, præter eum qui suæ decaniæ præest; qui tamen si quid mensæ superinferri aut auferri necessarium esse peruiderit, sonitu potius quam uoce significat; tantaque uescensibus eis silentii huius disciplina serratur, ut cucullis ultra oculos palpebras demissis (ne scilicet liber aspectus habeat curiosius copiam euagandi), nihil amplius intueantur quam mensam, et appositos in ea, uel quos capiant ex ea cibos; ita ut quemadmodum, uel quantum reficiat alius, nullus uicem notet. » De Tabennensibus item Rufinus sic loquitur (*Lib.* 11 de *Vit. Pat.*, c. 3): « Est autem eis in capiendo cibo summum silentium, ita ut nec putetur in eo loco esse aliquis hominum, ubi sedetur ad mensam; et omnis eorum conuersatio ita est in multitudine posita, quasi esset in solitudine. » Idem fere habet Palladius in Laus. cap. 48. In Regula etiam secunda et tertia SS. Patrum, atque S. Macarii præscribitur, ut « ad mensam specialiter nullus loquatur, nisi qui præest, uel qui interrogatus fuerit. » Et in Regula S. Cararii ad monachos (*Cap.* 9): « Ad mensam dum manducant nullus loquatur. » In Regula S. Aureliani ad monachos et ad uirgines (*Cap.* 49 et 32): « Sedentes ad mensam taceant. » In Tarnatensi (*Cap.* 8): « Sedentes ad mensam lectionem quæ legitur cum silentio audiant. » In Regula S. Isidori (*Cap.* 10): « Tempore conuescentium fratrum omnes disciplina gerant silentium, Apostolo obtemperantes, qui dicit: *Cum silentio operantes eum panem manducant.* » In Regula sancti Fructuosi (*Cap.* 5): « In cibo sit

strepitus nullus, nemo comedens loquatur. » In Regula Cujusdam ad monachos (*Cap.* 16): « Silentium in omnibus sectandum est, et tacendi disciplina per omnia faciendâ est, maxime autem iuxta missam et mensam. » Denique idem habetur in Regula incerti auctoris cap. 2, in Regula Donati cap. 55, et Cujusdam ad uirgines cap. 9.

Neque etiam solis omnino monachis existit singularis isthæc ad mensam silentii disciplina: nam et eam canonicis olim indixit sanctus Aldricus episcopus Cenomanensis in quodam privilegio quod in eius gestis refertur num. 32 (*Tom.* 1 *Miscel. Baluz.*): imo etiam uiguit apud ethnicos, præsertim Persas, Medos, et Chaldæos, quos ea de causa ita commendat Origenes (*Lib.* 11 in *Job*): « In escis ac potibus os non aperiant ad loquendum, neque qui ministrant, neque quibus ministratur; sed nutibus omnibus ministrantibus præcipiunt; hanc conuentionem præ mandato a prioribus accipientes, et uelut legem hanc cum sollicitudine obseruantes; et qui 491 hanc uiolauerit, tanquam maxima transgredicus iura torquetur. »

Quod si tanta apud huiusmodi homines disciplinæ ueritas obtinuit, haud dubium uideri debet si inter alios monachorum leges, indictas huius silentii transgressoribus pœnas legamus, ut in Regula S. Pachonii (*Art.* 11, et in *Regula Orient.* cap. 36): « Si quis locutus fuerit uel riserit in uescendi tempore, agat pœnitentiam; et in eodem loco mox increpabitur, et stabit donec alii surgant. » In pœnis incerti auctoris apud S. Basilium (*Num.* 17): « Si quis in mensa manducans nugatur, excitetur ut exsurgat ad orationem. » In Regula S. Ferreoli (*Cap.* 24): « Specially tamen hoc cunctos moneo seruandum, mandatum atque constitutum, ut quotiescunque lectio animabus Deo deditis opportuna in ecclesia, uel in refectorio, aut quolibet in loco publice recitatur, nullus risu aut moueatur aut moueat. Similiter etiam eo tempore fabulas fugiendas esse cognoscant. Quod si quis non custodierit, præsertim denuntiatione communis, triduum eum ieiunii multatio castiget. » In S. Columbani Pœnitentiâ: « Si locutus fuerit comedens non necessitate alterius fratris, sex percussioibus. » Et iterum: « Qui comedens loquitur, sex plagis; et cuius uox obstrepit de mensa ad mensam, sex plagis. » In Regula sancti Donati (*Cap.* 35): « Ad mensam quæ loqui præsumperit, uel uiginti uel triginta percussiones accipiat. » Denique in concilio Aquigr. (*Cap.* 41): « Si quis negligenter sonitum fecerit, aut aliquid quid excesserit in refectorio, mox a priore ueniam petat. »

Istud tamen ad mensam silentium ita obseruabant ueteres, ut ex Cassiano licitum esset decano loqui; ex Regula secunda et tertia SS. Patrum, cap. 7, a quo S. Macarii, cap. 18, ei qui præest; ex Regula S. Benedicti, priori pro edificatione; ex Pœnitentiâ S. Columbani, omnibus pro necessitate alterius fratris. Sed in Regula Cujusdam ad uirgines ista legitur (*Cap.* 9): « Ad mensam uero nulla penitus præter abbatissam, uel cui abbatissa præceperit pro communi necessitate ororum, loqui præsumat... Portaria uero, quæ pro necessariis causis alloquum expectabit abbatissæ, loqui permittatur; quia forsitan talis supervenerit necessitas, quæ moram habere non debeat... Festis uero Domini diebus, id est Natiuitate Domini, uel Paschæ solemnitate, ac Theophania, uel Pentecoste, uel si qua sunt alia Domini uel sanctorum martyrum præcipua sacra celebranda, si et permisso abbatissæ fuerit, ad mensam loqui non negamus; sic tamen ut pressa non dissoluta uoce loquantur, ne garrula uoce in sonitu prorumpentes magis desidia quam lætitia iudicentur. Et ipsa conuulatio talis sit ex colloquio scripturarum, quæ animæ lucrum faciat, non damnum. »

Tandem circa sancti Benedicti uerba duplex oritur breui solvenda difficultas: una an extra refectiois

tempus in refectorio loqui fas sit, altera enim extra A refectorium comedentes silere debent edendo.

Ad primam quod spectat, etsi nihil in sanctæ Regule verbis, si præcise in se sumantur, appareat, quo continuum in refectorio silentium extra refectorii tempus præcipi iudicetur; et capitulum 5 monachorum Sangillensium decernat tantum « ut in refectorio hora refectiois 492 nullius, nisi lectoris, vox audiatur; » tamen communis ordinis nostri consuetudo, summorum pontificum decretis firmata, fuit ut in refectorio perpetuum servetur silentium, ut videre est ex dictis c. 6.

Circa secundam exstat Petri Venerabilis statutum (Stat. 22), « ut silentium ad mensam sicut in regulari refectorio ubique et ab omnibus teneatur; sed si extra refectorium commune comedenti quilibet supervenerit, surget; cumque invitabit, loquetur, et stando quantum necesse fuerit; sed postquam resederit, ut prius tacebit. » Deinde statuti rationem reddens subdit: « Causa hujus instituti est Apostolus etiam laicis præcipiens: Unusquisque panem suum cum silentio manducet; etiam S. Benedictus monachis imperans et dicens: Summum fiat silentium ad mensam; etiam antiqui seu moderni temporis religiosi, qui ubicunque comedant, rigorem silentii nullo modo relaxant. » Et Instituta Cisterc. ord. (Cap. 79): « Ordinamus ne monachus sive conversus ad mensam loquatur, nisi forte in via constitutus, si non habuerit qui signa sua intelligat, singula verba dicendo, ut aquam, panem, et vinum, et cætera questionem tantum necessaria breviter et silenter requirat. Qui vero aliter fecerit, in ipsa refectioe a vino absteineat: quod si vinum non habuerit, uno pulmento, si duo habuerit, careat. »

Si quid tamen opus fuerit, sonitu cujuscunque signi potius petatur quam voce.] Percutiendo urceum, vel tabulam, vel alio quocunque signo, » inquit Richardus de S. Angelo. Ita etiam Regula S. Pachomii (Art. 15): « Si quid necessarium fuerit ad mensam, nemo audebit loqui; sed ministrantibus signi sonitum dabit. » Et Regula S. Fructuosi (Cap. 5): « Si quid drest in mensa, is qui præest signo dato, vel nutibus silenter petat, et indicet ministranti quid inferri, vel quid auferri sit a mensa necesse. »

Nec præsumat ibi aliquis de ipsa lectione, vel aliunde quidquam requirere, ne detur occasio.] Recentiores addunt maligno, quod omnes antiqui præmittunt. Ex Hildemaro autem, « cum dicit ne detur occasio, subaudiendum est loquendi. » Similiter ex Smaragdo « subintelligitur ne detur occasio vel maligno diabolo ad tentandum, vel fratribus ad superflua loquendum. » Eodem fere modo Bernardus Cassin. et Nicolaus de Fractura.

Nisi forte prior.] Prioris nomine Boherius intelligit eum qui mensis fratrum præest, aut cui commiserit abbas; Bernardus vero abbatem.

Voluerit pro ædificatione atiquid breviter dicere.] 1° Aut interrogando aliquem de ipsa lectione, sicut præscribit Regula Magistri his verbis (Cap. 24): « Tempore ipso refectiois cum legitur Regula, ut solliciti universorum fratrum excitentur auditus; de singulis mensis quos voluerit fratres quid lectum est abbas interroget; ut cum unusquisque frater recitaverit quod audivit, agnoscat plus lectioni illa hora intendisse quam veniri. » 2° Aut difficiliter aliquem lectionis locum exponendo, uti habet eadem Regula: « Legat disposite 493 non urgendo, ut aperti occupati ea auditores agnoscant, quæ vos factis oportet adimplere; et ut si qua sunt ambigua aut obscura, et apertius ea non intelligant fratres, aut interrogatus a fratribus, aut ultra aliqua abbas exponat. » Id quod in nonnullis Franciæ monasteriis suo tempore observatum fuisse testatur Boherius his verbis: « Ubi vero sunt fratres idiotæ, bene facit si verba notabiliter ædificativa eis breviter explicet; sicque videlicet raro apud nos, et in quibusdam cœnobiis Franciæ observari: et ita intelligit paragraphum istum:

Bernardus tamen dicit quod non recollit unquam hoc factum fuisse in monasterio Cassinensi. » Ubi vero fratres intelligentes sunt, ait solo sonitu abbatem eis significare posse, ut ad ædificationem verba attendant; et lectori, si ita expediat, ut eadem verba repetat, ut memoriæ amplius inhæreant. 3° Aut lectorem errantem corrigendo, per se quidem, vel per alium. Ex Hildemaro enim, Bernardo Cassin. et Boherio convenit, ut abbas eruditum aliquem fratrem constituat, qui coram lectore sedeat, et eum cum opus fuerit silenter corrigat. 4° Aut aliqua aliunde exhortationis verba proferendo, ut de Alberto abbate Esternacensi scribit Alcuinus (In Vit. S. Willibrordi, n. 51. sæc., in Ben.): In die natali S. Wigisi « post vespertinam melodiam pro reverentia illius diei fratres refectorium reversi sunt, et post sacras lectiones præfatus abbas allocutus est. »

Frater autem hebdomadarius accipiat mixtum.] Quid sit mixtum docent Regule commentatores antiqui et recentiores. « Quod dicit accipiat mixtum, inquit Smaragdus, panis intelligitur simul et vinum; in multis enim provinciis panis tantum et vinum quod super altare offertur, mixtum vocatur. » Et Hildemarus: « Mixtum enim intelligitur panis et vinum, sicut superius dicit singulos biberes et panem. » S. Hildegardis: « Accipiat mixtum, scilicet prandium, id est panem et potum. » Bernardus Cassin.: « Paulus Diaconus idem esse dicit mixtum accipere, quam mordere quod simul et præ manibus haberi potest, et hoc est sumere singulos biberes et panem. » Richardus de Sancto Angelo: « Mixtum, id est, modicum cibi; panis enim cor hominis confirmat, et vinum lætificat cor hominis. » Petrus Boherius: « Vulgare est Italicorum dicere mixtum illum levem comestionem quæ prandium antecedit. » Joannes de Turrecremata: « Accipiat mixtum, id est panem cum potu, sicut supra dictum est de servitoribus in capitulo 55 Regule, quod sumant singulos biberes et panem. » Theobaldus Artaldus Cælestinus in Gallica expositione: « Le frère hebdomadaire lieux peut prendre mixte, c'est-à-dire, boire une bonne fois, et manger du pain à l'avenant. » Matthias Lambertus in Gallica item expositione: « Que le frère hebdomadaire prenne de la mision, c'est-à-dire du pain et un trait à boire. » Antiqua versio ms. ex codice Conchensis monasterii: « Prende mixte, c'est une soupe en vin, ou en autre chose. » Joannes Craesbeck ad hæc verba singulos biberes et panem: « Hoc infra, c. 38, dicitur mixtum, forte quod quædam commixtio fiebat dum panis vino, aut alii potui miscetur. » Anonymus Cisterciensis in suis Dialogis Gallicis in Regulam 494 S. Benedicti: « Le frère semainier prendra un morceau de pain, et boira un coup avant que de lire. » Huic tantæ auctororum catervæ, quibus accidit Joannes Beletus in Explic. Divin. offic. cap. 119, unus oppositur Guido Juvenalis in sua versione Gallica mixtum reddens une fois à boire de vin meslé d'eau: cujus sententiam tuetur ac propugnat dissertator Gallicus de hemina vini et libra panis, magnæ vir eruditionis; sed nullo, ut mihi videtur, satis solido fundamento.

Nam quod ait mixtum a S. Benedicto concedi propter communionem, et communicatis non panem cum vino, sed vinum aqua dilutum præberi, refellit Joannes Beletus his verbis: « Statutum est in quibusdam ecclesiis, ut illo die panis et vinum in ecclesia habeantur, et cum homines communicaverint, detur statim unicuique panis buxæ priusquam recedat, et pululum vini, ne forte quipdian de sacramento in ore remanserit, quod exspuendo facile emitti queat. Quæ sane laudata consuetudo omnibus probatur, sumpsitque originem ex institutione B. Benedicti. Insuper namque vir ille sanctissimus ob eandem causam, ut illi qui aliis fratribus debent in prandio post communionem minis rare, aliquid prius comederent. Atque hoc quidem prandium mixtum appellari solet. » Similis institutio vigeat olim in Sacra-

sionensi S. Gervasii cathedrali ecclesia, in cujus antiquo rituali tempore Nivelonis episcopi manu exarato, ad diem sacrum Paschæ præscriptum legitur, ut « paretur mensa quædam a custodibus ad cornu altaris quod respicit ad aquilonem, et cooperiatur mappa mundi-sima, quæ vestiatur vasis de auro et argento, in nonnullis autem vas-rum vinum infundatur super mappam, præterea plures oblatæ ponantur, ad quam mensam, inquit paulo post, debent omnes qui communicaverint venire ut de oblatis et vino respurgat quisque os suum. » Adde quod mixtum non propter communionem solum, sed etiam ne grave sit sustinere jejunium, datur.

Nec plus urget quod dicit Regulam Magistri merum duntaxat lectori indulgere, cap. 24, nam ternas panis buccellas mero intinctas concedit cap. 27.

Nec est quod quis dicat eos quos citavimus sectores locutos fuisse juxta sui morem monasterii.

Nam præter quam quod contra generalem omnium monasteriorum consuetudinem, ab antiquitate et eo amplius annis conservatam, nullus rerum æstimator sine auctoritate et ratione insurgere debet; certe Smaragdus et Hildemarus haud multo post synodum Aquisgr. scribebant, in qua synodo statuim fuerat (Can. 29), « ut lectori nihil, nisi quod Regula jubet, detur. » Quos proinde æquum est credere ad concilii mentem locutos fuisse. Hunc concilii Aquisgranensis canonem renovarunt postea etiam Divionenses S. Benigni Consecuto. mss. in quibus legitur (Cap. 37): « Idem vero lector hebdomadarius ante generalem refectionem cum cocis juxta præscriptum B. Benedicti de pane et vino tantum prælibat, sicut et cellerarius custosque ecclesie, qui consuetudinali er post majorem 495 missam mixtum accipere solent. Sciendum tamen quod nullum pittantiam debent mensuræ panis et vini, olim ut dictum est, a B. Benedicto constitutæ intermiscere, sicut aliquando auditum est, contigisse, ut alia quædam epularum munita a decanis horas canonicas perfectionis causa in prandendo præventibus sibi largita præsumerent: quæ res non modo irrationabilis visa est, verum etiam contra institutionem Regulæ prædicti Patris usurpata, in qua præcipitur singulos biberes tantum et panem hebdomadarius coquinæ atque lectori dari super statutam annonam; unde generali definitione sancitur nihil penitus aliud quam quod Regula præcipit in mixto esse sumendum, his videlicet qui peracto generali prandio cum servitoribus reficiunt, in prædictis officiis occupati. » Prolixum istud statutum concilii Aquisgranensis canonem illustrat, nostramque sententiam confirmat. Vide Mabillonii præfationem ad sæc. iv Bened., part. 1, n. 167 et seq.

Porro sumentes mixtum ante præmittent benedictionem, et post addebant gratiarum actionem: « Si ambo adfuerint, inquit liber Uuuum Cistere. (Cap. 75), qui inferioris gradus est dicat *Benedicite*; qui majoris benedicens dicat: *Largitor omnium bonorum benedicat cibum et potum servorum suorum*. Post mixtum dicat sub silentio: *Retribuere dignare*, Domine, *omnibus bona facientibus propter nomen tuum vitam æternam*. » Simile aliquid habent Bursfeldenses in Carer. dist. 3, c. 17.

Nec prætereundum quod subjicit præfatus liber Uuuum Cisterciensium: « Sciendum quod a capite jejunii usque ad Pascha (exceptis dominicis diebus) et tribus diebus Rogationum, et Quatuor Temporum, et vigiliis Domini et Sanctorum, mixtum non sumitur. » Simile aliquid habent Bursfeldenses loco citato. Et Camaldulenses, qui permittunt (Ad c. 35) « buccellam panis ac vini cyathum, nec quidquam aliud; » addunt expresse, « exceptis tamen diebus jejuniorum Ecclesie; tum nihil sumant. » Communis nihilominus opinio est non solvi jejunium per hujusmodi præstationem, dummodo refectionem non multum antecedit, et in nimia quantitate non sumatur.

Prinsquam incipiat legere.] Id est paulo antequam

A legat, non vero cum servitoribus, qui una hora ante refectionem fratrum mixtum debent accipere.

Propter communionem sanctam, et ne forte grave sit ei jejunium sustinere.] Reddit rationem quare mixtum sumere lectori permittat, scilicet: 1° propter communionem sanctam, 2° propter jejunii laborem. Sed quod ait propter communionem sanctam varie intelligunt recentiores Regulæ commentatores. Richardus de S. Angelo, præpositus Vallis Lucis, qui sæculo xiv ineunte scribat, duplicem hujus loci addidit expositionem: « Communionem sanctam, inquit, id est sanctam congregationem; quasi dicat, ne deficiat sanctæ congregationi in legendo: quia communicatio derivari potest a communi, et ubi communitas, ibi congregatio, quæ derivatur a cuncto, quasi conveniendo in unum, ut 15 dist. canones generalium 496 in fine. Ergo recte taliter potest exponi; et illud ne, quod sequitur, expone pro non, et supplere quasi diceret, ne deficiat congregationi, ut dictum est, et non sit grave jejunium sustinere, ut sequitur.

B Vel dicas secundum quosdam communionem sanctam, id est ne de corpore et sanguine Domini sumpto projiciat in sputo; quia secundum quod audivi, antiqui quolibet die recipiebant corpus Christi, quod hodie sublatum est; sed ipsum summimus certis festivitatis in anno; laici vero semel in anno, ut extra de pe. et re. cap. *Omnia*. Sed hæc expositio non videtur bona, quia corpus Christi postquam sumptum est statim incorporatur, et projici non potest, nec in recessum diffundi, ut de Cons. dist. 2. *Tribus gradibus*. Sed ut salvemus opinionem eorum qui hæc dicunt, dicimus quod hoc faciebant ob reverentiam corporis Christi sumpti, seu ad majorem securitatem, ne posset projici; quia scriptum est: tene certum et dimittite incertum. »

Tertiam addit Turrecremata: « Propter communionem, scilicet servandam benevolentie et amoris, quam servare non videtur, qui cum murinare servit fratribus suis. » Similiter Gallicus dissertator de beatina vini et libra panis in secunda libri sui editione, non de communionem eucharistica S. Benedictum intelligit, sed de communionem precum et charitatis; cujus a lectore signum aliquid S. Pater omnibus dari voluerit, priusquam incipiat legere. Egregium vero charitatis indicium frustulum panis privatum edere ante lectionem! Et hanc interpretationem ab eruditissimo et in traditione versatissimo viro acceptisse se fatetur dissertator; cui non deferre haudquaquam poterit. Ita prævaluerunt in gratiam viri doctissimi, doctioris fortasse semel præconcepta præjudicia.

Adeo ineptam contra germanum S. Benedicti sensum opinionem singulari tractatu refutavit noster Mabillonius, quem habet sub prelo. Ejus rationes quilibet videre poterit; nos sola traditione, de qua dissertator gloriatur, licet nullum inde protulerit argumentum aliqua auctoritate firmatum, contenti erimus.

Itaque sancti Benedicti textum de communionem eucharistica intelligendum esse constans est omnium qui a tempore sancti Benedicti scripserunt hanc in rem, auctorum sententia. In primis Magister, qui ante mille annos suam scripsit Regulam, ex Benedictina magna ex parte desumptam, sancti Patris mentem clare exprimit, cum decernit (Cap. 24) ut lector « cum primum mensæ abbas, cum omnibus acceperit merum, et ipse similiter suum merum propter spatium sacramenti accipiat, et incipiat legere. » Eodem fere modo Suaragdus: « Propter communionem, inquit, sanctam dicat, ne aliquid inde spiritum excreans projiciat in sputo. » Suaragdum in suo commentario exseribit Petrus Diaconus; Petrum Bernardus Cassinensis, et Boherius in primo comment. His accedit Nicolaus de Fractura hunc in locum sic dicens: « Hoc vult dicere hic Magister, cum quilibet die apud veteres communicarent fideles, et maxime sancti monachi, mixtum hujusmodi licite sumebant 497 qui habebant legere fratribus comedentibus, ne quod abiat spuendo in lectore, sicut frequenter a

lectoribus consuevit, aliquid de corpore Christi, id est communionis sancta cum spulito emiteret, quod per omnia est vitandum. Similiter Petrus Boherius, qui in primo comment. Samaragdum; et Petrum Diaconum exscripserat, in secundo S. Benedictum intelligit de communionem, quam qui manducat et bibit indigne, iudicium sibi manducat et bibit. His omnibus accenseri potest Hildemarum antiquus Regulae commentator qui missae et communionis vocabula hoc capite secundum proprietatem a S. Benedicto posita esse asserit, hoc est pro sacrificio et communionem eucharistica, uti se ipsum explicat. Prætermittere haud possum antiquissimum scriptorem Amalarium, qui in suo ad librum de Divinis Officiis supplemento (Analect. tom. II), S. Benedictum nostro sensu intelligit: « De reverentia, inquit, corporis ac sanguinis Domini in nullo dissentire credatur idem S. Benedictus a scriptis B. papæ Clementis, quibus iubetur ut diservuatur a carnali spiritualis cibus communionis; ut si quis communicat hora tertia, non statim indifferenter terrenum præsumat cibum ob reverentiam mensæ cælestis, sed expectare debeat horam sextam; qui circa vero sextam, suscinere curet nonam, ne gustus cælestis ob terrenum valescat. Sanctus vero Benedictus lectorem jubet cibari ante moram lectionis recitandæ, propter, inquit, communionem sanctam; quod apostolicis decretis contrarium non est, c. » Supervacaneum est iterum referre Joannis Belthi doctoris Parisiensis, qui annis abhinc circiter quingentis scribebat, testimonium; quod superius relatum lector videre potest. Denique his omnibus superaddi queunt vetustissimæ Versiones Gallicæ. Antiqua ex ms. Conchensi propter communionem ita reddit: *Pour la sainte communion, c'est-à-dire pour le corps de nostre Seigneur, que l'en seult recevoir à la messe.* Expositio Theobaldi Artaldi Cælestini: *Pour la sainte communion, que le liseur a reçu auparavant en la messe, etc.* Versio Guidonis Juvenalis: *Pour la sainte communion, qu'il a reçue, afin qu'il ne demeure rien entre les dents ou ailleurs, qu'on peut geeler en liant pour les femmes qui viennent.* Expositio Matthiæ Lamberti: *A cause de la sainte communion, de peur qu'en crachant il advienne quelque irreverence à icelle pour les flegmes qu'il pourroit jeter en fisant.* His accedit antiquissima omnium versio Alemannica ante annos noncentos a Kerone sancti Othmari discipulo facta, quæ communionis vocabulum ita vertit *Kemeinsamii*, tum majoris explicationis gratia addit *scilicet corporis et sanguinis Christi*. Præterea recentiores commentatores Antonium Perez et Joannem Craesbeeck, qui etiam ex hoc loco inferunt quotidianam apud veteres monachos eucharistiæ per-

ceptionem; et Nicolaum Bravum, Hugonem Menardum, Carolum Coimium, aliosque non paucos.

Misce omnibus auctoritatibus præpond. rare non debet sententia Richardi de Sancto Angelo minus germana et nimis, ut ita loquar, contorta; qui et nostram absolute non negat, multo minus cardinalis 499 de Turrecremata auctoris recentioris; uti et disertatoris quæ nulla veterum auctoritate fulcitur. Sane *communio sanctæ* vocabulum apud aliquos auctores alium in sensum usurpari non credimus quam ad significandam communionem eucharisticam. Quod si alicubi in alio sensu communicatio reperitur, semper cum aliquo addito ponitur, verbi gratia, *charitatis* aut *precum*. Cæterum hanc nostram expositionem confirmat veterum monachorum præaxis ante S. P. Benedictum, qui post communionem minimum panem cum vino percipere solebant, ut docet scriptor Hist. monast. Orient. (L. b. 1, cap. 8, pag. 125), vir doctissimus, et in traditione ecclesiastica et monastica versatissimus; quibus addere possemus S. Joannis Chrysostomi exemplum (Niciph. lib. xiii, cap. 9), qui ut seriatim cohiberet, divinis celebratis mysteriis, cum vestibus sacris exueretur, pastillum comedere solebat.

Altera concedendi mixti causa est, ne forte gravio sit lectori jejunium sustinere; durum enim esset si comedentibus aliis ad nonam aut vespem jejuniis ille legeret. Sed quaeritur num aliis diebus, quibus nec jejunatur nec communicatur, licite possit lector accipere mixtum? Verum in hoc cuiusque congregationis præxim et consuetudinem sequendam esse existimo; nec in communi ordinis nostri usu apud antiquos aliquid vidiisse me memini, quod istis diebus lectori mixtum auferat.

Postea autem cum coquinæ hebdomadariis et servitoribus reficiat.] Et quidem iisdem cibis quibus alii fratres ex Regula S. Pachonii art. 15. et Orient. li cap. 38; iisque ab abbate aut a præpositis prius signatis ex Regula Magistri cap. 24. Et hoc non ad unam mensam, sed in propriis locis, ex conc. Aquisgr., can. 28.

Fratres autem non per ordinem legunt aut cantent, sed qui edificent audientes.] Ad hunc locum referri potest quod in lib. Usuum Beccensium legitur; « Ad Pascha et ad Pentecosten tota hebdomada debet esse lector in refectorio cantor ipse, et sequenti hebdomada ad collationem. Aliis vero, ut supra dictum est, omnibus festis quibus invitorium quatuor dicunt, ipsa tantum die lector debet esse in refectorio. Huiusmodi festa totiens contingunt in anno: Natalis Domini, Pascha, Pentecosten, Assumptio sanctæ Mariæ, festum sancti ipsius loci, Dedicatio ecclesiæ, festum Omnium Sanctorum. »

CAPUT XXXIX.

De mensura ciborum.

499 Sufficere credimus ad refectioem quotidianam tam sextæ quam nonæ, omnibus mensis a cocta duo pulmentaria, propter diversorum infirmitates: ut forte qui ex uno non potuerit edere, ex alio reficiatur. Ergo duo pulmentaria cocta fratribus omnibus sufficiant: et si fuerit unde poma aut nascentia leguminum, addatur et tertium d. Panis libra una propensa sufficiat in die, sive una sit refectio, sive

D prandii et cœnæ. Quod si cœnaturi sunt, de eadem libra tertia pars a cellerario reservetur e reddenda cœnaturis f.

Quod si labor forte factus fuerit major, in arbitrio et potestate abbatis erit, si expediat, aliquid augere g, remota præ omnibus crapula, et ut nunquam subripiat monacho indigeries: quia nihil sic contrarium est omni h Christiano quomodo crapula, sicut

a Ita Oxon. cum editis communiter. Sed Cassin., Conc. Flor., Hild., Vict., Paris., Ebrulf., Far., S. Germ. ms., Conch., Lyr., Comp., Dunst., Bern. Cassin., Boher., Guido Juven., Haefl. cum omnibus mss. quæ vidit, Edit. Colon., Paris., Balduini, Moreau cum omnibus quæ contulit mss., legunt omnibus mensibus. S. Germ., omnibus diebus.

b Oxon., illo.

c Oxon. cum recentioribus, fuerint inda.

d Oxon., tertius. Hild., tertio.

e Oxon., Cassin., Comp., servetur.

f Oxon., Flor., cœnandis.

g Quidam mss., augeri.

h Oxon., homini.

ait Dominus noster: *Videte ne graventur corda vestra in crapula* (Luc. xxi) ^a. Pueris vero minori ætate non eadem servetur quantitas, sed minor quam ma-

^a Oxon., Hild., Hæft., *crapula*.

ioribus, servata in omnibus parcitate. Carnium vero quadrupedum, omnino ^b ab omnibus abstinenceur comestio, præter omnino debiles et ægrotos.

^b Cassin., *omni modo*. Flor., *omnino omni modo*.

COMMENTARIUS.

[*Sufficere credimus ad refectionem quotidianam.*] Non dicit S. P. Benedictus ad singulas refectioes; sed ad refectionem quotidianam, et id est cujuslibet diei, inquit Boherius, 500 juxta illud quotidiano pascebatur alimento; ³ sive duplex sit sextæ et vespere refectio, sive una duntaxat nonæ; ut ad duas diebus prandii refectioes amplius aliquid non detur quam ad unicam cœnam tempore jejunii. Ita cum Boherio S. Benedicti hoc capite mentem explicuisse videtur. Regula incerti auctoris, quam ex vetustissimo codice bibliothecæ reginæ Sueciæ eruit Romæ noster Mabillonius; in ejus siquidem cap. 6 sic habetur: « S. Benedictus ait credimus in refectioe quotidiana sive una sit refectio, sive prandii et cœnæ, panis libra una et duo pulmentaria cocta sufficere; et si fuerint inde poma vel nascentia leguminum, addatur et tertium. » Clarus etiam forte Bernardus Cassin. cum exponens hæc verba *addatur et tertium*, sic loquitur: « Non intelligit autem quod debeant dari pulmenta cocta nisi duo, sed quod tertium sit crudum. Et hoc illo tempore dicunt expositores fieri debere, quando conventus comedit semel tantum; quando enim comedit bis, tertium quod est crudum secundum expositores reservatur ad cœnam. » Istud Bernardi Cassinensis, quod in suo item commentario transcribit Boherius, testimonium haud obiter est transcurrendum: ex eo quippe patet non hanc fuisse singularem illorum opinionem, sed constantem aliorum expositorum sententiam. Eadem fuit mens Nicolai de Fractura, qui paulo post Bernardum scripsit suum commentarium. Ille enim explicans hæc verba *addatur et tertium*, sic loquitur: « Per hoc non dicitur quod dari debeant pulmentaria cocta nisi duo; tertium vero, si fuerit, addatur crudum, maxime illo tempore quando conventus semel in die comedit; quia si bis in die comederet, tertium quod est crudum reservaretur ad cœnam. » Idem etiam longe antea non obscure innuat Hildemar, hunc locum sic commentans: « Refectio quotidiana varie intelligitur. Alii sunt qui intelligunt, ut sicut in diebus privatis, ita etiam in solemnibus et in Pascha intelligitur; id est ut duo pulmentaria cocta debeant esse in solemnibus sicut in diebus privatis, propter illud quod patres nostri in privatis diebus manducabant ad nonam, et in solemnibus ad sextam; et ita tantum manducabant ad sextam et seram, ut non plus quam in diebus privatis manducarent ad nonam: quia solummodo illum cibum quem ad nonam manducabant, manducabant ad sextam et seram. » Ita Hildemar, cujus verba præfate sententiæ satis consonant; ne quid tamen dissimulem addit: « Sed meliores aliquantulum, sive tria pulmentaria cocta; nam numerum augebant. » Verum quidquid sit de illa pulmentariorum additione, quæ præter Regulam erat, ut patet ex Theodemaro mox citato; ex hoc saltem loco habemus veteres monachos non plus ad sextam et seram simul comedisse solemnibus diebus, quam tempore jejunii ad unam nonæ refectionem; et in hoc potissimum jejunii solutionem constituisse, quod meliores cibos duabus sextæ et seræ refectioibus, licet non in majori quantitate numerent. Ex quorum exemplo inferri potest non plus cibi ad sextam et seram simul quam ad unicam nonæ refectionem a S. Benedicto fuisse indultum; sed quæ 501 diebus jejunii ad nonam concessit duo pulmentaria cocta, et tertium ex pomis et leguminibus, eadem aliis diebus ad duas sextæ et seræ refectioes, hoc est duo cocta ad prandium et tertium ex pomis ad cœnam permisisse.

Et certe eodem prorsus modo videtur esse de aliis cibis argumentandum ac de pane. De pane autem tantum S. Pater tribuit ad unam nonæ refectionem quantum ad duas sextæ et seræ: unde quemadmodum tertiam libræ panis partem servari cœnaturis voluit; ita etiam par est existimare eum ex tribus pulmentis unum ad cœnam reservari voluisse.

Confirmat hanc sententiam Regula Magistri, quæ Benedictinam fere exscribit, et quasi explicat, ac præsertim hoc capite. Ita vero ciborum mensuram disponit (Cap. 26): « Sufficere namque credimus ad refectionem quotidianam tam sextæ quam nonæ omnibus mensibus cocta duo pulmentaria, et tertium quodcumque fuerit crudum cum pomis. Medius panis pensans libram singulis fratribus in die sufficiat.... Quando ergo ad sextam horam tempore æstivo, vel auis temporibus reficiunt, tertia quadra ipsius domini panis a cellerario per omnium annonas in cellarario subtracta sera ante illud crudum pulmentarium inferendum mensis ponatur.... ut ipsæ solæ partes cum crudo quocumque pulmentario mixto cum pomis, vel si quid de pulmentariis prandii remanserit fratrum cœnæ sufficiat. »

Eandem item sententiam confirmat primorum Cisterciensium praxis, qui regulam S. Benedicti ad litteram sibi servandam proposuerant; quibusque duplex tantum ad prandium pulmentum, unicum vero ex fructibus aut herbis crudis ad cœnam ministrabatur, ut facili negotio colligi potest ex libro Usuum Cisterc., in cujus cap. 76, *De prandio*, ita habetur: « Porro cellerarius et coci provideant ut ambo pulmentaria priusquam campana pulsetur, si sic tamen abbas viderit expedire, per mensas disponant. » De tertio autem pulmentario nihil. Capite vero 85, *De cœna*: « Post vespere expleto officio defunctorum, et pulsato signo, sicut superius diximus, accedant ad cœnam. Quod si poma, vel herbe crudæ, vel aliud tale quid fratibus generatim distribuendum est, potest cellerarius deferre per mensas ante versam, quando ei vacuum fuerit. » Equidem æstate, messis tempore, cum laborant, unum ad prandium pulmentum coctum, alterum etiam ad cœnam coctum habuisse patet ex cap. 84; « ac consequenter, ait Julianus Parisius abbas Fulcardi Montis (*In not. ad cap. 76 lib. Us. Cist.*), aliis diebus, si quando cœnarent, non nisi fructus, olera, aut nascentia leguminum, eaque cruda accepisse. » Idem pariter colligitur ex lib. Institutorum cap. general. Ord. Cisterc. cap. 79, quo decernitur, ut « loquentes ad mensam D priventur vino, aut si non habuerint vinum, uno pulmento, si duo habuerint. » Non ergo duo semper pulmenta ad refectionem habebant.

Adversus hanc quam propius hactenus opinionem posset opponi. 1° quod S. Benedictus duo pulmentaria cocta et tertium ex pomis 502 et leguminibus, si fuerit unde, propter diversorum infirmitates concedit, ut qui ex uno comedere non potuit et alio reficiatur. Porro male consultum esset diversorum infirmitati, si duobus ad prandium pulmentis indultis, tertium duntaxat ad cœnam cibum concessisset. Fieri enim posset ut quis ex illo tertio gustare non posset, ac provide in solo pane cœnaret. Adde quod S. Pater tertium pulmentum non absolute concedit, sed tantum si fuerit unde poma, aut nascentia leguminum. Quod si non fuerint, omnibus in solo pane cœna erit. Multo ergo æquius foret ac spiritui discretionis, quo abunde repletus erat, magis consuevit, affirmare S. Patrem duo pulmentaria

cocta cum uno crudo ad prandium, totidemque ad cœnam concessisse.

Respondet S. Benedictum satis superque diversorum infirmitati providisse, duo ad prandium pulmentaria cocta concedendo, et tertium ad cœnam ex pomis aut herbis crudis, quæ vix deliciunt in monasteriis ad ejus mentem ædificatis, hoc est, in quibus nihil deesse debet, in quibus spatiosi horti, monachorum manibus excolendi, contineri debent. Ac si deficerent, satis fuisse addictis pœnitentiæ monachis in solo cœnare pane. Nec de S. Benedicti mente judicandum esse ex usu et remissione nostrorum temporum; sed ex districtione et austeritate veterum monachorum, quibus pro magnis erat delictis ad panem aliquid addidisse. Certe Cluniacenses toto anni tempore, una excepta Quinquagesimæ dominica, in solo pane cœnasse, aut ad maximum fructus crudos ad panem adhibuisse, colligi potest ex Udalrico (*Lib. 1, cap. 49*): « In Quinquagesima, inquit, quia de cœtero nec caseum, nec ova comedimus, post vespas ad cœnam de ipsis ovis coctis in pipere habemus generale; quod toto anno amplius non contingit, ut aliquid ea vice habeamus præter solum panem; et si forte sunt in promptu cunda poma, vel ea quæ in ferramento characterato de conspersione farinæ tenuissimæ sunt, et ab hominibus Romanæ linguæ nebulæ, a nostratibus appellantur oblatæ. » Idem in mss. S. Benigni Divionensis Consuetudinibus cap. 55, et in Ordinario Corbeiensis monasterii etiam clarius continetur; nam quod Udalricus ambigua voce expressit, perspicuis ibidem verbis enuntiatur: « Toto anno non contingit ut quidquam generaliter ad cœnam habeamus coctum, præter panem solum, nisi vel cruda poma, vel ea quæ ferro characterato, etc. »

Secundo opponi posset capitulum 16 monachorum Sangallensium, statuens, « ut reficiendi fratres unum pulmentum cum potu et horto seu pomis, si sunt, ante se inveniant; post quæ et alia dentur quæ Regula mandat. » Illa autem alia haud possunt esse nisi secundum pulmentum coctum. Ergo tria ad singulas refectiones concessit sanctus Benedictus.

Respondet capitulum istud intelligendum esse de refectioe quæ jejuniis diebus unica fit ad nonam, ad quam tria quidem pulmenta sanctus Pater indulget, aut certe illos monachos locutos fuisse juxta usum sui monasterii.

503 Tertio opponi posset Hildemari testimonium ad hæc verba addatur et tertium sic scribentis: « Hoc autem notandum est, quia in diebus privatis, si non fuerit calor, aut maximus labor, duo debent esse ad sextam pulmentaria cocta et unum crudum, et ad seram tertium coctum, si cœnaturi sunt ad æstimationem panis; id est, quia sicut ipse dicit, duas partes libræ panis debet monachus manducare ad sextam, et tertiam ad seram, si cœnaturus est; ita etiam de pulmentis intelliguntur, hoc est duo pulmenta cocta habet monachus ad sextam, et tertium crudum; et ad seram unum pulmentum coctum, quod est jam tertium coctum, sicuti tertiam partem libræ panis. Si autem ad nonam fuerit manducandi tempus, jussit dari duo pulmenta cocta, et unum crudum. »

Respondet Hildemarus forte locutum fuisse secundum usum sui monasterii, et ex hoc testimonio saltem haberi non tria ad cœnam pulmenta, sed unicuique duntaxat concedendum esse. Nec creditu difficile est majores nos utroque præscriptæ a S. Benedicto ciborum mensuræ aliquid addidisse, cum hujus rei luculentum de cœnobio Cassinensi testimonium habeamus in epistola Theodemari ad Carolum imperatorem, cujus hæc verba: « Beatus Pater noster instituit duo cocta pulmentaria in quotidiana refectioe fratribus preparari, et tertium de leguminibus crudis aqua infusis; nos vero ex institutione majorum tria cocta pulmentaria aliis diebus; quarta et sexta feria duo tantum reficientis fratribus præparamus, excepto quod plures ex fratribus nostris pane tantum his die-

bus, herbisque hortensibus vescuntur; quorum plerique etiam nec vinum bibunt. Die vero dominica et in festivitatibus præcipuis etiam quartum addimus pulmentum, exceptis secunda, quarta et sexta feriis. » Ubi quod quatuor festivis diebus pulmenta ministrata dicuntur, intelligendum est tam pro prandio quam pro cœna, ut duo ad prandium duoque ad cœnam unicuique præberentur. Neque enim credibile est faustis illis temporibus octo diebus festis pulmenta uno die concessa fuisse.

Cæterum istam opinionem confirmat veterum monachorum praxis, qui non plus edebant solvendo jejunium quam illud servando, contenti hoc casu aut refectiois tempus prævenire ad sextam, aut solitos cibos duas in refectiunculas distribuere.

Sunt qui refectioem quotidianam hic intelligunt prout opponitur refectiois dierum solemnium; in quibus, aiunt, meliora et plura debent apponi pulmenta, quam aliis diebus quotidianis: « Alii sunt, inquit Hildemarus, qui quotidianam refectioem intelligunt de diebus privatis, et in solemnibus plus, propter illud quod idem S. Benedictus alibi dicit de diebus privatis et dominicæ; ut sicut illic divisit inter privatos dies et dominicam, cum de officiis dixit, ita et in hoc loco intelligitur divisisse, cum dicit ad refectioem quotidianam; ac per hoc in eo quod dicit ad refectioem quotidianam, datur intelligi, ut ad refectioem solemnium dierum aliquid plus et melius esse debeat. »

504 Sic Regula Cujusdam ad virgines, quæ magna ex parte ex Benedictina sumpta est: « Quotidianis, inquit (*Cap. 40*), diebus sufficere decernimus duo fercula, exceptis pomorum donis, de leguminibus, vel de oleribus conferta, seu farinæ qualibet conspersione.... Festis vero diebus pro reverentia sacræ solemnitatis pluribus cibis, id est ternis vel quaternis ferculis sunt corpora reficienda: sic tamen ut, si plura sunt cibaria numero, sint minora, ut corpora necessario cibo reficiantur, et non nimia saturitate damnentur. » Et certe ea fuit priscorum monachorum consuetudo, ut festis dominicisque diebus paulo liberius exciperentur. S. Casarius in Regula ad virgines (*In Recapit. cap. 16*): « In festivitatibus majoribus ad prandium et ad cœnam fercula addantur; et recedentibus de ea dulcesamina addenda sunt. » Sanctus Aurelianus in utraque ad monachos et ad virgines Regula (*Cap. 54 et 55*): « Pisces vero certis festivitatibus, aut quando sanctus abbas indulgentiam facere voluerit, tunc procurantur; » et in ordine convivii, quem utrique Regula subjunxit: « In festivitatibus vero, et quando abbas indulgentias voluerit facere, et cibaria quantum voluerit, et recentes addantur. » Sanctus Isidorus (*Cap. 10*): « Per omnem autem hebdomadam fratres viles olerum cibos, ac palmentia utantur legumina; in diebus vero sanctis interdum cum oleribus levissimarum carnis alimenta. » S. Fructuosus (*Cap. 5*): « Vivant solis oleribus et leguminibus, raroque pisciculis fluvialibus vel marinis; et hoc ipsum quoties se opportunitas fratrum vel festivitas solemnitatis dederit alicujus, servata in his et similibus causis discretione. » Denique Magister (*Cap. 26*): « Dominico die vel aliis festis diebus, sed et propter extraneas advenientes personas quovis die quidquid addere abbas in cibo voluerit, ut pote majori, conceditur; vel dulciorum aliqua, secundum testimonium quod legitur in Vitis Patrum; ubi pro diebus festis delicatum petierunt a Domino cibum, et apparuit eis cum favo angelus. Tantum est, ut consideret æqualitatem, et fugiat corruptibilem nimietatem. » Sed his indulgentiis quæ in monachis tota hebdomada solis leguminibus vescentibus, utcumque toleranda sunt, parce omnino utendum est; nam et S. Benedictus festis dies neque hoc capite, neque in tota Regula quotidianis opponit. Imo semper meminisse debemus quod ait Regula Cujusdam ad monachos (*Cap. 11*): *ferias monacho non esse super terram*; et Regula ms. incerti alterius auctoris (*Cap. 7*): *Ne dicas hodie*

festivitas est, et bibam vinum; et cras Pentecostes, et manducabo carnes; quia non est festivitas apud monachos super terram. Quæ verba desumpta sunt ex Evagrii monachi sententiis ad eos qui in cœnobis et xenodochiis habitant fratres.

Tam sextæ, quam nonæ.] De vespertina autem quæ sit tempore Quadragesimæ quid? De ea forte hic tacuit, quia postea dicturus est, hoc potissimum tempore aliquid de cibo et potu subtrahendum esse, ut notat Boherius: mensuramque ciborum istis temporibus aut in abbatis providentia reliquit, aut suos sola panis libra quam in die concedit, contentos esse voluit; nam et S. Riehmiro abbati (*In ejus Vit. n. 15, sæc. in Benedict.*) 505 cum sanctæ Quadragesimæ dies advenirent, erat ei aridus cibus panis tantum hordeaceus, quem etiam manu molebat. » Atque ita S. Isidorus in Regula decernit (*Cap. 10*): « In observatione autem Quadragesimæ sicut feri solet post expletum jejunium panis solo et aqua omnes contenti erunt, vino autem et oleo abstinebunt. » Et sane « jejunare eos dicimus, inquit olim Petrus Damiani (*Opusc. 14 et 15, cap. 6*), qui panem cum sale et aqua percipiunt, ubi autem præter hæc aliud aliquid additur, perfectum jejunium non vocatur. »

Omnibus mensis.] Hanc lectionem, quam vulgatæ retinent editiones, et in quibusdam codicibus reperiri docent Hildemarus, Bernardus Cassinensis et Boherius, reprobant idem Hildemarus, et cum eo præfati commentatores, cuius loco substituit *omnibus mensibus*, sicuti exstat in Regula Magistri c. p. 26. Quam lectionem sequuntur antiquæ versiones Gallicæ, inter alias vetus ex ms. Conch. quæ hunc locum ita reddit: *en tous les mois de l'an*; versio Joannis de Præcis cum alia antiqua monasterii S. Remigii Rhemensis: *en tout temps*; Guidonis Juvenalis: *en tout le temps de l'an*; Mathiæ Lambertii: *tous les mois de l'an*; altera recentioris auctoris: *en tous les mois de l'année*. Quam lectionem præfert Bernardus, atque S. Benedictum hic occurrere; ræ quorundam consuetudini, qui ob calores plura fercula in æstate quam in hieme quotidie apponi volebant; quod etiam cavet S. Isidorus hoc statuto (*Cap. 10*): « In utrisque temporibus refectionis mensis tribus erit pulmentis. »

Vulgaris tamen lectio non videtur omnino spernenda; nam si legamus *omnibus mensis*, manifestum est S. legislatorem non minus præva: occurrisse quorundam consuetudini, qui plura aut meliora abbatis aliorumque in dignitate positorum mensis apponi volunt fercula, quam fratrum; id quod expressis verbis prohibet idem S. Isidorus (*Cap. 10*): « Abbas cura languoris necessitatem cibos in conspectu pariter cum fratribus sumat; nec aliud quam cæteri, nec cultius quam quæ in commune consistunt, preparari sibi quidquam expetat... Aequalia quippe erunt mensarum omnium fercula, similibusque alimentis cuncti reliquendi sunt fratres. » Et Regula monastica communis sancti Fructuosi (*Cap. 11*): « Excepto in adventu fratrum et languoris necessitate, delicatioris cibos non audeant edere abbates, nisi tales quales et fratres. » Concilium Aquisgran. (*Can. 25*): « Ea quam monachi sui habent mensura sint abbates contenti in manducando, in bibendo, in dormiendo, in vestiendo, in operando, si in aliis utilitatibus non fuerint occupati. » Et Oxoniense anno 1222 (*Apud Spelm., tom. II Conc. Angl.*): Omnes « in uno refectorio simul edant; nec per se enliliet, sed communiter omnibus victualia præparentur. » Huc referri potest optimum Cluniacensis monasterii institutum, quod refert Udalricus in hæc verba (*Lib. III, cap. 18*): « Quoties piscium generale datur, statim post sextam, vel si tandiu jejunatur, post nonam totum esse debet dispositum, et ordinatum in scutellis super tabula, quæ est in vestibulo cellarum, ut prior veniens antequam considerat ad squillam, videre possit quod est in singulis 508 scutellis, si est æquale, et ita divisum ut prioribus non veniant majores et meliores partes; multumque in hoc genere personarum acceptio

vitatur. » Porro si non licet abbati meliores sibi æ plures quam fratribus cibos habere, multo minus convivium lauta facere; quæ prohibet Benedictus papa XII in sua pro monachis Benedictinis Constitutione, his verbis: « Prohibemus insuper ne superiores, abbates, priores, et cæteri quicumque ipsius ordinis seu religionis lautis conviviis et comessationibus occupentur; nec in his sumptus immoderatos et alias excessivos faciant. »

Vel etiam *omnibus mensis*; id est tam secundæ quam primæ, ut explicat Theobaldus Artaldus, ne forte servitores, lectores, et alii monasterii utilitatibus detenti, qui ad primam mensam cum fratribus accumbere nequiverunt, sub specie majoris laboris, aliquid sibi cæteris amplius indulgendum crederent. Ita Regula S. Pachonii: « Ministri absque his quæ in commune fratribus præparata sunt, nihil aliud comedant, nec mutatos cibos sibi audeant præparare; » et capitulum 20 monachorum Sangalensium: « Ut ministri omnes intus forisve in potu et cibo, vestimentis cæterisque necessariis ea mensura qua cæteri fratres vivunt, contenti sint. »

Est qui Gallice vertit à chaque repas; quæ versio si recipiatur, intelligenda erit de prandio non autem de cœna: « Si enim dicatur *omnibus mensis*, inquit, Bernardus Cassinensis, oportet suppleri *prandii*; non enim tot fercula in cœna danda. » Vel etiam dicendum terminum universalem *omnibus cœnam* et prandium complecti.

Duo pulmentaria coeta.] Totidem concedit Regula Magistri c. 26, Solitariorum c. 43, Cujusdam ad virgines c. 10. At vero S. Cæsarius in Regula ad virgines in Recapitulatione c. 16: « Cibaria, inquit, omnibus diebus in jejunio tria, in prandio bina tantummodo præparentur; » et S. Aurelianus in Ordine convivi: « Cibaria quotidie ad refectionem tria, ad prandium duo, et ad cœnam duo. » S. Fructuosus autem mentem suam non satis explicat, cum statuit, ut « in præcipuis solemnitatibus tria pulmenta, et totidem portiones fratribus præbeantur. »

Quid vero pulmentariorum nomine intelligendum sit in Regula S. Benedicti paucis est investigandum: « Pulmentum vocatur pulvis, inquit S. Isidorus (*Lib. II Orig. c. 2*); sive enim sola pulvis, sive quid aliud ejus permixtionem sumatur, pulmentum proprie dicitur. » Atque hoc sensu secundum S. Hildegardem S. P. Benedictus « pulmentaria cibos illos ostendit, qui ad ignem possunt, hæc et illac ligniolo moventur, ne comburantur. » Eodem modo pulmentum hic explicant Theobaldus Artaldus, Cælestinus, alique nonnulli et pietate et doctrina viri graves, habita ratione etymologiæ vocis.

Alii e contra non minus doctrina conspicui pulmenti seu pulmentarii nomine intelligunt quiddam panis adjicitur ut melius comedatur. Atque ita in communi usu loquendi solet usurpari, ut infinitis prope exemplis posset demonstrari. Solus hic Hildemari testis sufficit: 507 « Pulmentaria, inquit, multis modis dicuntur. Dicuntur enim de carne, sicut in lib. Genes. dixisse fertur Isaac ad filium suum cum isset in venationem, et de sua venatione fecisset illi pulmentum. Dicuntur etiam de piscibus, sicuti habes in Evangelio, ubi Dominus post resurrectionem suam apparuit discipulis piscantibus, et interrogavit eos si haberent aliquid pulmentarii; et cum venissent de sicuti puli in terra, viderunt prunam, et super prunam piscem positum. Dicitur etiam pulmentum de leguminibus, sicuti habes in præfato libro Geneseos, ubi dicitur: Coxit Jacob pulmentum, quod fuit de lentilica factum. Pulmentum enim dicitur, sicut tradunt magistri, quiddam panis adjicitur, ut melius ipse panis comedatur, sicuti est caseum, et folia porrorum, et ovum, et cætera his similia. Nam caseum si non coctum manducaveris cum pane, non dicitur pulmentum coctum; si autem coctum fuerit, dicitur pulmentum coctum. In hoc loco pulmentum coctum dictum est quod de oleribus, de caseo, de ovis, et de farina. »

Atque secundo hoc sensu sumendum esse hoc capite

præmentis vocabulum quatuor mihi persuadent. Primo, quod verba in legibus accipi debent in sensu qui eis ex communi et recepto usu loquendi convenit, non secundum etymologias eorum; alioquin subditos legibus, qui nec vocum etymologias scire tenentur, et frequenter non possunt, ut pote qui studere prohibentur, inlinitis prope transgressionibus redderent obnoxios.

Secundo, quod pulmentum primo sensu pisces non complectitur; at qui prohibitos a S. Benedicto pisces assereret, legi neminem. Certe ipsi Cistercienses qui S. Benedicti Regulam ad litteram sibi servandam proposuerant, etsi solis vesci leguminibus, iisque omnino male paratis soletur, tamen aliquando piscibus usos fuisse constat ex S. Bernardo (*Serm. 30, in Cant.*), qui nonnullorum monachorum de victu querelas perstringens, inter alia redarguit eos quod quererentur: « Pisces de stagno aut de lutosa aqua mææ penitus complexioni non congruunt; » et ex Vita B. Rogerii abbatis Ellantii (*Num. 5 et 10 apud Boll. 4 Jan.*), qui obiit anno 1175, cui cum aliquando « piscis non modicus offerretur, ... requisivit an ex eo singuli fratres portionem possent accipere ordinarium, » jussitque illum in commune olus conventus mitti; aliquando etiam in itinere constitutus pisce miræ magnitudinis refectus legitur.

Tertio, quia pulve pro pane veteres utebantur, ut patet ex Plinio (*Lib. xviii*): « Pulve autem, non pane, vixisse longo tempore Romanos manifestum est, quoniam inde et pulmentaria hodie dicuntur. » Sed S. Benedictus hic panem ad pulmenta adjicit. Hoc argumentum est Nicolai Bravi.

Quarto, quod ex Regula tertium pulmentum determinate debet esse ex leguminibus. Unde merito potest inferri alia duo non absolute ex leguminibus, sed ex quocunque alio obsonio præparari posse. Alioquin sanctus Pater sine conditione dixisset, sufficiant monachis tria pulmentaria.

Cum ergo ex communi usu loquendi pulmentum dicatur quidquid 508 pani, ut facilius comedatur, additur; et alioquin S. Pater solas quadrupedum carnes prohibeat, pulmentarium nomine hic omnia ciborum genera quæ vitæ monasticæ proposito conveniunt, aut ei ratione pretii vel suavitatis nimis non repugnant, intelligenda sunt. Quænam vero monachis conveniant ex SS. Patrum factis, dictis, et Regulis accipiendum est.

Itaque S. Hieronymus de cœnobitis Ægyptiis loquens (*Epist. 22*): « Vivitur pane, inquit, leguminibus, et oleribus, quæ sale solo condiuntur: vinum tantum senes accipiunt. » De anachoretis vero: « Excepto sale et pane, ad desertum nihil perferunt amplius. » Similiter de Ægyptiis monachis disserens Cassianus (*Lib. iv, cap. 22*): « Nec tanta cura inter eos parandorum ciborum vel coctionis impenditur, quippe qui maxime xerophagiis vel homophagiis utuntur, et apud quos secta singulis mensibus porrorum folia, lapsana, sal frictum, olivæ, pisciculi minuti saliti, quos illi mænidia vocant, summa voluptas est. »

De Pachomianis ita loquitur Palladius (*Lausiac. cap. 39*): « Alii versantur in viensis parandis, mensæ imponentes panes, olera agrestia, olivas, caseos, et extremas carnum partes, et comminuta olera. » Et certe solitas eorum escas fuisse olera, legumina, olivas, allia, herbasque minutas oleo et aceto conditas colligitur ex Vita S. Pachomii: unde et negligentem eorum redarguens ait: « Quomodo hoc facis, cum statuta vivendi leges, et SS. Patres sabbatis atque dominicis omnibus, olera coqui jubeant fratribus vesci volentibus? »

De SS. Patribus in Sina audiendus est S. Nilus (*Hist. cædis SS. Pat. in Sina, cap. 5*): « Pauci quidem norunt alimentum ex frumento... multi autem vescuntur crudis oleribus et baccis, mensam minime artificiosam, et nullis condimentis instructam amplectentes, eorum qui obsonia condiunt, et panem conficiunt, curiositatem multum valere jubentes; ne si

A in curando corpore multum temporis ponerent, negligentes essent in eo in quo potius oportet perseverare. »

Non majorem curam in parandis sibi cibis impendebant monachi ad Jorlanem habitantes, de quibus in Vita S. Mariæ Ægyptiacæ num. 5 (*Boll. 2 April.*): « Escæ illis indeficiens erant divina eloquia; corpori vero indulgebantur necessaria duntaxat, panis et aqua. »

Sancti Gerasimi discipuli quinque infra hebdomadam diebus nihil « quod esset esculentum nisi panem et aquam, et dactylos » gustabant. Sabbato et dominica « cocto utebantur in cœnobio, et parum vini sumebant. »

Neque vero hæc solis in Oriente degentibus monachis singularia exstiterunt. S. Fintani in Hibernia sæculo vi abbatibus discipulis communis cibis nihil erat aliud nisi olera agrestia, ex ejus Vita num. 2 (*Boll. 17 Feb.*). De monasterio S. Comgalli Vitæ secundæ scriptor num. 26 sic loquitur (*Bolland. 10 Maii*): « Panis jurem, et aqua, atque olera tantum erant in illa cœna; lac enim et cætera alimenta in monasterio S. Comgalli visu et gustu antea incognita erant... Postea suadente episcopo (S. Finbarro) et aliis 509 sanctis per rationem charitatis lac receptum est senibus et infirmis. » Postea etiam receperunt pisces, ex eadem Vita num. 34. Ex Regula quoque vivendi monachis a S. Davide præscripta (*Bolland. 1 Martii*), « cibum ad necessitatem magis quam ad saturitatem sumebant; ibi quoque et oleribus et sale contenti, lautiores cibos pro fastidio reputabant, infirmis tamen, vel ætate propectis, vel longo itinere fatigatis, aliquando lautioribus cibi oblectamenta procurabant. »

Jam vero si sanctorum dicta consulamus: S. Basilii (*Regul. fus., cap. 19*): « Oportet, inquit, omnimodo illis uti cibis qui et facilius et vilius comparantur, ne prætextu abstinentiæ quæ pretiosiora sunt quæramus, et sumptuosiores cibos ex condimentis pretiosis componamus. Sed si quid est quod in unaquaque provincia facilius et vilius comparatur, et quod in usu hominum communiter habetur, hoc ad usum nostrum oportet assumi, et ea tantummodo requiri quæ ad vitam pernecessaria sunt, id est oleum et alia hujusmodi, vel si qua etiam ad infirmantium solamen adhibentur. » Et paulo antea: « Si quid ergo illud est, quod potest vel brevius vel facilius explere hanc necessitatem corporis in cibis, id potius eligendum est. Sed et Dominus, ut opinor, hoc ostendit cum esurientes in deserto refecit; quia cum utique posset miraculo copiosiores eis cibos parare, nihil horum fecit; sed simplicem eis exhibuit victum; et secundum Joannem quinque panes hordeaceos et pisciculos duos apponit. De potu vero nec mentio quidem ulla fuit: ex quo sine dubio designatur quod omnibus sufficiens esse possit aquæ usus et 10 necessarius. »

Similiter Cassianus (*Lib. v, cap. 25*): « Igitur est cibis eligendus, non tantum qui concupiscentiæ flagrantis æstus temperet minusque succendat, verum etiam qui ad parandum sit facilis, et quem ad comedendum opportuniorem vilioris pretii compendium præstet, quique sit conversationi fratrum usuique communis. »

S. Hieronymus Paulinum monachum de instituenda vitæ ratione ita instruit (*Epist. 13*): « Sit vilis et vespertinus cibus, olera et legumina, interdumque pisciculus pro summis ducas delicias. Qui Christum desiderat, et illo pane vescitur, non querit magnopere de quam pretiosis cibis sterco conficiat. »

His concinunt ea quæ ad eundem Paulinum eorum ad præparandum monachorum cibos aptum mittens, scribit Severus Sulpicius (*Spicil. tom. V*) in hæc verba: « Postquam omnes coquos tuos coquinæ tuæ renuntiassent, credo quia dedignantur officium vilibus præbere pulmentariis: puerulum tibi ex nostra misimus officina, doctum satis pallentem coquere fabam, et ignobiles betas acce et jure

condire, vilemque pulvem esurientium faucibus inferre monachorum, piperis nescium, laseris ignarum, familiarem cymini, et apprime callidum herbis suave redolentibus clamosum urgere mortarium. Unum habet vitium, quod hororum omnium civilis est inimicus, ita ut si admixtus fuerit, proxima quæque metet gladio, nec exsaturabitur unquam cæde malvarum. »

510 Denique Evagrius in Monachicis num. 3 (Tom. III Mon. Eccles. Græc.): « Cibum brevem et nullius pretii, non autem multum ac magna cura egentem cape. Quod si pretextu hospitalitatis de sumptuoso in mentem venerit, eam abjice cogitationem, nec illi adhæreas; per illam quippe insidiatur tibi adversarius, quo te a quiete avertat. »

Venio ad veterum monachorum instituta. Regula S. abbatis Isidori ita habet (Cap. 34): « Si habitaveris cum aliquo fratre, et dicit tibi: Coquito; dic: Quid vis? Et si electionem tibi reliquerit, coquito quiddam tibi venerit ad manus. » Regula S. Aureliani ad monachos (Cap. 51): « Carnes in cibo nusquam sumantur, pulli vel cuncta altilia in congregatione non ministrentur; infirmis tantum provideantur et accipere liceat. Pisces vero certis festivitibus, quando sanctus abbas indulgentiam facere voluerit, tunc procurentur. »

Regula sancti Columbani (Cap. 3): « Cibis sit vilis et vespertinus, monachorum satietatem fugiens, et potus ebrietatem, ut et sustineat, et non noceat, olera, legumina, farina aquis mixta, cum parvo panis paximatio, ne venter oneretur, et mens suffocetur. » Et tamen sancti Columbani discipulos aliquando etiam piscibus usos fuisse constat ex Vita sancti Galli cap. 6, sæc. II Benedic.

Regula S. Isidori (Cap. 10): « Per omnem autem hebdomadam fratres viles olerum cibos ac pallentia utuntur legumina. In diebus vero sanctis interdum cum oleribus levissimarum carniarum alimenta. » Et alibi idem S. Isidorus monachorum vitam describens (Lib. II de Eccles. Offic., cap. 15): « Non solum a carnibus et vino abstinent pro sufficientia demandarum libidinum, sed etiam ab omnibus quæ ventris et gutturis provocant appetitum. »

Regula S. Fructuosi (Cap. 5): « Vivant solis oleribus et leguminibus, raroque pisciculis fluvialibus vel marinis; et hoc ipsum quoties se oportunitas fratrum vel festivitatis solemnitatis dederit alicujus, servata in his et similibus causis discretionem majoris. »

Regula denique Cujusdam ad virginem (Cap. 10): « Quotidianis diebus sufficere decernimus duo fercula, exceptis pomorum donis, de leguminibus, vel de oleribus conferta, seu farinæ qualibet conspersione. »

Ut autem etiam ex nostris aliqua ponamus exempla, discipuli sancti Amari abbatis « vix panem paximati ad mensuram cum lympharum potu sumebant. »

Idem de primis sancti Benedicti abbatis Anianensis discipulis narrat Ardo in ejus Vita num. 12 (Sæc. IV Ben. part. I): « Pellebatur aliquoties eorum esuries lacte delato a vicinis mulieribus, quoniam ariditate tabuerant corpora eorum, solo viventis pane et aqua. »

Sanctus Ansegisus abbas Fontanellensis in constitutione de victu et vestitu suorum monachorum assignat fabas, pisa, mel, caseum, ova, porcos saginatos ad adipem et lardum, insuper in Nativitate Domini et Paschate aucupastas, pullipastas, et pullos. Ad potum vero vinum et siceram. Ad infirmorum curam, mel et pignenta. »

Cluniacenses sua pulmenta quotidie conficiebant unum ex fabis, **511** alterum ex oleribus; quibus adhibebant pittantiam vel generale ex caseo, ovis; sola dominica et feria quinta ex piscibus; idque si tamen a quo pretio inveniri poterant. Quid vero sit pittantia, quid generale, docet Udalricus his verbis (Lib. II, cap. 35, et lib. III, c. 18): « Generale appel-

lamus quod singulis in singulis datur scutellis. Pittantia quod in una scutella duobus: verbi gratia, aliquando pro pittantia absque scutella unum erudi casei frustum, vel quatuor ova: pro generali ova quinque, caseus nunquam, nisi coctus. » Feria 2, 4 et 6 pittantiam, aliis diebus generale ministrabant.

Tegernsenses etiam in Bajoaria monachi raro piscibus vescantur, ut testatur Gozpertus ejusdem loci sæc. X abbas (Tom. IV Anal.): « In regione, inquit, australi, sicut scitis, habitantes, more monachorum, ut decet, a carnibus abstinentes, captura piscium raro pascimur; quia piscosas aquas minime habemus. »

Quid vero de Cisterciensibus? Certe audiendus est hic Guillelmus abbas Sancti Theoderici de Clarevalensibus loquens (Lib. I de Vita sancti Bern., cap. 5): « Pulmentaria, inquit, sæpius ex foliis fagi conficiebant. Panis instar prophetici illius ex hordeo, et milio, et vicia erat; ita ut aliquando religiosus vir quidam appositum sibi in hospitio ubertim plorans clam asportaverit, quasi pro miraculo omnibus ostendendum, quod inde viverent homines, et tales homines. »

Et Fastredus tertius Clarevalensis abbas, arguens abbate. n quemdam qui lautius vivebat (Inter epist. S. Bernardi): « Non est hæc vita quam me et te docuit Pater et prædecessor noster Bernardus felicis recordationis; nec modum quem nostri sacri ordinis abbates et monachi sequuntur, qui nos pane ex avena confecto, et herbis sine oleo et abdomine coctis entriunt, et fabis pisique ipso etiam Paschatis die festo; quæ austeritas, vel similis in omnibus ordinis domibus observatur. » Et ne domestici testes suspecti forte se videantur, peregrinos promimus, Stephanum Tornacensem, et Jacobum de Vitriaco; quorum prior ad Robertum priorem Pontiniacensem scribens, sic loquitur: « In sudore vultus sui vescuntur pane suo, nec eos lascivire et rixari faciunt otium et alienus cibus: tanta in eo parcimonia, ut duobus tantum pulmentis utantur, quæ aut ager ex leguminibus, aut ex oleribus hortus affert: pisce tanto rarius utantur, quanto frequentius apud eos audiri solet, quam videri. » Et aliter in Hist. Occid. cap. 14: « Piscibus, ovis, lacte, et caseo non vescitur communiter; quandoque tamen licet raro piscitatis intuitu pro pittantiis et summis delictis utuntur. »

Mira sunt ea quæ de Carthusianis scribit Petrus Venerabilis (Lib. II Mir., cap. 28): « Pane furtivo semper utuntur, vino adeo aduato, ut merito magis villum quam vinum dicatur. Ab omni carniarum esu tam sani quam ægri in perpetuum abstinent. Pisces nunquam emunt, sed forte ex charitate datos accipiunt. Die dominico, et quinta feria tantum, caseum vel ova ad vescendum admittunt. Tertia feria, ac sabbato aut olerum, aut olera coctum utuntur. Omni secunda, quarta, et sexta feria pane et aqua sola contenti sunt. » Et Guibertus abbas (Lib. I de Vita sua, c. 10): « Dominica **512** a dispensatore escas, panem scilicet ac legumen accipiunt, quod unicuique pulmenti genus a quocumque eorum apud se coquitur... Pisce et caseo dominicis et valde festis diebus utuntur; pisce dixerim, non quem sibi ipsi emerunt, sed quem bonorum aliquorum virorum largitione susceperint. » His concinunt ea quæ præscribuntur in Statutis Guigonis cap. 33, et in Antiquis Carthus. Statut. part. II, cap. 13 et 14.

Ex dictis hactenus liquet quales debeant esse perfectorum monachorum cibi; nimirum viles, inventa et paratu perfaciles, ut sunt fabæ, pisa, radices, olera, legumina, et fructus terræ: « Exemplum frugalitatis, magisterium parcimonie, inquebat olim sanctus Ambrosius (Lib. III in Hexam. c. 7), est herbe simplicis victu, olerisque vilis aut pomi contentos esse oportere, quem natura obtulit, quem liberalitas Dei prima donavit. Ille salubris, ille utilis cibus, qui morbos repellat, qui resecat cruditates, nullo hominum partus labore, sed divino effusus munere, sine satione frugis, sine semine tam dulcis, tam gratus, ut et repletis voluptati atque usui si, denique ad primas datus

mensas, ad secundas remansit. » Et hæc quidem ille ad omnes, quid vero ad monachos? Cæterum pisces non nisi raro, eosque vilis pretii, atque pro magnis deliciis monachos comedere deceret. Non possum hic præterire factum singulare sancti Lupicini abbatis, qui, ut refert Gregorius Turonensis (*Lib. de Vit. SS. Pat. c. 1*), « ingressus in domum in qua cibi coquebantur ad reficiendum, vidit diversorum ferculorum apparatus magnum, pisciumque multitudinem aggregatam, dixitque in corde suo: Non est dignum ut monachi, quorum vita solitaria est, tam ineptis utantur sumptibus: et statim jussit præparari æneum magnum; cumque locatus super ignem fervere cœpi-
set, posuit in eo cunctos simul quos paraverant cibos, tam pisces quam olera sive legumina, vel quidquid ad comedendum monachis destinatum fuerat, dixitque: De his putibus nunc reficiantur fratres; nam non delicias vacent, quæ eos a divino impediunt opere. » Et plene semper placuit illud sancti Ambrosii (*Lib. vii in Luc.*): « Indecorum est homines curare de cibo qui militat de regno. » Quibus hæc non arriserint, audiant non me, sed S. Bernardum (*Serm. 30, in Cant.*): « Qui voluerit animam suam salvam facere perdet eam. Quid hic vos dicitis, observatores ciborum, morum neglectores? Hippocrates et sequaces ejus docent aninas salvas facere in hoc mundo, Christus et ejus discipuli perdere; quemnam vos et duobus sequi magistrum eligitis? At manifestum se facit, qui sic disputat: Hoc oculis, hoc capiti, et illud pectori aut stomacho nocet. Profecto unusquisque quod a suo magistro didicit, hoc in medium profert. Num in Evangelio legistis has differentias, aut in prophetis, aut in litteris apostolorum? Caro et sanguis profecto revelavit tibi hanc sapientiam, non spiritus Patris. Est enim carnis hæc sapientia. Sed audi quid de ipsa nostri medici sentiant: Sapientia carnis mors est. Item: Sapientia carnis inimica est Deo. Num Hippocratis seu Galeni sententiam, aut certe de schola Epicuri debui proponere vobis? Christi sum discipulus, 513 Christi discipulis loquor. » Et infra: « Quod vero prodest temperare a voluptatibus, et investigandis diversitatibus complexionum, ciborumque varietatibus inquirendis quotidianam expendere curam? Legumina, inquit, ventosa sunt, caseus stomachum gravat, lac capiti nocet, potum aquæ non sustinet pectus, caules nutriunt melancholiam, choleram porri accendunt, pisces de stagno aut de lutosa aqua mæx penitus complexionum non congruunt. Quale est hoc, ut in tot fluviis, hortis, agris, cellariisve reperiri vix possit quod comedas? Puta te, quæso, monachum esse, non medicum; nec de complexionum judicandum, sed de professione. Parce, obsecro, primum quidem quieti tuæ; parce deinde labori ministrantium; parce gravamini domus; parce conscientiæ; conscientiæ dico, non tuæ, sed alterius, etc. »

Tandem quod ad ciborum condimenta spectat: « Absit procul saccharum, ut Fulsiensium monachorum verbis utar (*Const. Ful., cap. 39*), cinnamomum, caryophyllum, piper, et aliæ species aromaticæ. Nec cuiquam nisi forte propter infirmitatem valetudinis indigenti a superiore permitti possit. » Et recte; nam, ut dicebat Guillelmus, abbas Sancti Theoderici (*De Vit. sol. ad Frat. de Monte Dei*): « De condimentis obsecro, ut comestibiles fiant cibi nostri, non etiam concupiscibiles vel delectabiles. Sufficit enim concupiscentiæ malitia sua; quæ cum vix aut nullo modo pertransire possit ad finem explendæ necessitatis, nisi per viam quantæcunque delectationis, si coeperit acipere irritamenta ab eis qui perpetuum susceperunt bellum adversus ejus oblectamenta, sunt duo contra unum, et sic periclitatur continentia. » Certe S. P. Benedictus alia non vult ciborum condimenta, quam quæ omnibus etiam minus idoneis facile parari possunt; cibos enim a fratribus coqui præscribit; nec ullum a coquina officio excusat.

Propter diversorum infirmitates, ut forte qui ex uno

non poterit edere, ex alio reficiatur.] Ne forte in solo panis quis, unicum præparatum pulmentum fastidians, reficeret. Sed quid cum solum propter diversorum infirmitates duo pulmenta S. Pater indulgeat, ut qui ex uno edere non potuerit, ex alio reficiatur, unico contentus esse debet monachus, aut ex utroque refici licebit? Respondet Petrus Boherius: « Quamvis bene faciat si a secundo absteineat, et de tali possibili abstinentia teneatur Deo gratias reddere, non credo tamen fratrem peccare, si de amobus rationabiliter sumat, cum nec Magister hoc tacite hic prohibuerit, vel expresse. » Similiter Hildemarum: « Hoc sciendum est, inquit, quia potest ex duobus refici, si valet; eo quod non est ejus intentio de hoc, ut si potest de amobus edere pulmentis, ex uno tantum edat. Et quod ita sit, manifestatur ubi dicit. *Addatur et tertium*; quia nequaquam dixisset addi et tertium, si solummodo voluisset edere de uno quemlibet. » Idem etiam sentit Menardus. Et sane, ut ipse ait, « male consultum esset superfluis impensis, cum duplicatis pulmentariis, dapes quæ, verbi gratia, quinquaginta monachis sufficerent, pro 514 centum essent apponendæ: maxime cum singulæ lances id continere deberent, quod ad unius monachi satietatem sufficeret; quia illi de una tantum edere liceret. » Quibus verbis omnino refutata manet ridicula prorsus et indigna monacho quorundam opinio, qui existimant quodlibet pulmentum sufficere debere ad congruam cujuslibet monachi refectionem.

Ergo duo pulmentaria cocta fratribus omnibus sufficiant.] Recte ex hoc loco Richardus de S. Angelo infert, « quod vicedecani et alii priores non debent habere pura fercula duobus; quia qui omne dicit, nihil excludit seu excipit. »

Et si fuerit unde poma.] Pomorum nomine intelligit omne fructuum genus, quod ex arboribus aut ex herbis nasci solet; nam « quæ nascuntur de arboribus aut de herba, poma dicuntur, » inquit Bernardus Cassinensis.

Aut nascentia leguminum.] Legumen Gazæo dicitur (*In Cass. lib. v, c. 5*), « quidquid e terræ satis et siliquis nascitur; » id quod probat ex Varrone lib. 1 de Re rustica: « Legumina evelluntur e terra, non subsecantur ut fruges; quæ quod ita legantur, legumina dicta sunt; » et ex sancto Isidoro, lib. xvii Orig., cap. 4: « Legumina a legendo dicta; veteres enim meliora quæque legebant, sive quod manu legantur neque sectionem requirant. Leguminum plurima sunt genera, ex quibus faba, lens, pisa, fascolum, cicer, lupinum, gratiora in usu hominum videntur. »

Quid vero per nascentia leguminum hic intelligat S. Pater, docent commentatores. Smaragdus: « Leguminum, inquit, nascentia eorumdem leguminum intelliguntur germina, quæ cum aceto vel aliis fructibus composita ad comedendum sunt apta. » Hildemarum: « Nascentia leguminum intelliguntur germinantia, quia mos est illius terræ, et Romana; et aliarum provinciarum, mittere legumina in aqua; et cum germinata fuerint, tunc manducant. » Hildemarum explicat Bernardus Cassinensis: « Nascentia vero legumina dicuntur secundum expositores legumina nascentia, vel germinantia; quando videlicet ponuntur in aqua, et quasi tenera efficiuntur, sicut illa quæ incipiunt germinare, et comeduntur in partibus Romanorum, vel sic germinata, vel cum aceto. » Boherius vero, relatis Smaragdi et Bernardi sententiis, addit: « Vel de quod appellantur hic nascentia leguminum illa quæ ex leguminibus, id est seminibus vel granis nata, apta sunt ad comedendum, et non ipsa legumina, sive grana, ut patet in cucurbitis, cucumeribus, raphanis, melonibus, pepionibus, pastinacis, lactucis, verdolagis, et hujusmodi. » Nascentia leguminum hic proprie esse exitimo recens oria legumina, quæ cum sale, aceto et oleo solent comedere, ut sunt lactucæ, et aliæ hujusmodi herbæ.

quas sic conditas *saladam* vocare solemus. Et ita intelligit Turrecremata. Paulo laxior est S. Hildegardis explicatio hujus loci: « Fabas, inquit, et pisa, et alia huiusmodi legumina demonstrat, quæ de agro recentia **515** colliguntur, velut poma de arboribus tolluntur, et illa non cocta, sed a cortice ablata pro tertio cibario fratribus apponi jubet. Pisces quoque, aut casei, aut ova in tertio cibario intelligenda sunt. » Hæc parum conveniunt cum ea pulmenti notione quam paulo ante dederat.

Addatur et tertium.] Scilicet pulmentum; et illud quidem *crudum* ex antiquo ordine conversat. monast., cap. 44, ex epist. Theodemari ad Carolum Magnum, ex Hildemaro, Nicolao de Fractura, Boherio, Turrecremata, et Matthia Lamberto; quibus consonat Regula Magistri, concedens « cocta duo pulmentaria, et tertium, quodcumque fuerit, *crudum* cum pomis. » Menardus tamen existimat liberum esse coctum aut *crudum* tertium pulmentum apponere.

Cæterum, ut observat hic Hildemarus, S. Benedictus neque æstivo tempore ad nonam, neque hieme ad seram poma concessit; alioquin tres, cum duas duntaxat ætate permittat; duæ, cum unicum hieme indulgeat, refectiones fierent. Ex quo conjicere possumus, jam illis temporibus saltem aliquibus in monasteriis irrepisse consuetudinem fructus ad seram edendi etiam jejuniis diebus, et ad nonam æstivo tempore. De hac ad nonam fructuum comestione exstat Theodemari, abbatis Cassinensis, testimonium in epistola ad Carolum Magnum: « Præter hæc etiam ætatis tempore post nonam, si est aliquid de pomis, et singulas phialas nostris fratribus præbemus. » Quod prohibuisse videtur synodus Aquisgranensis, statuens « ut poma et lactucæ, nisi quando alius cibus sumitur, non comedantur. »

Panis libra una propensa sufficiat in die.] De pondere hujus libræ inter se non consentiunt auctores. Libra est duplex, Romana unciarum duodecim, et mercatoria sexdecim; utraque etiam minor Neapolitana. An vero alterutram adoptaverit S. P. Benedictus non constat. Singulare pro suis discipulis libræ pondus instituisse, communis est sententia. Idque persuadent, 1° quod sanctus Pater discipulum suum B. Maurum dirigens in Gallias, cum sacro Regulæ textu pondus libræ panis eidem deferendum secum tradiderit (*Faust. in Vita sancti Maur., num. 29*); quod si singulare non existisset, haud necesse fuisset illud eo deferre, cum simile in Gallia reperiri possit; 2° quod, everso a Longobardis monasterio, Cassinense Romanæ aufugentes S. Regulæ textum cum relicta sibi a S. Benedicto panis libra secum detulerint; cujus pondus, restaurato postea monasterio, Zacharias papa ibidem restituit (*Leo Ostiensis Chron. Cassin., lib. 1, cap. 2*); quæ sane sollicitudo omnino fuisset inutilis, si Romanam S. Pater libram adoptasset; 3° quod Carolus Magnus, collapsam passim in Galliæ monasteriis disciplinam regulare restituere cupiens, missos Cassinum direxit, qui institutum a S. Benedicto libræ panis pondus, et hemina vini mensuram sibi deferrent. Porro Romanam, non Cassinum imperator mittere debuisset, si Romanam S. Benedicti libram, aut heminam admisisset.

Missam a Theodemaro abbate imperatori libram statim post ejus **516** obitum in omnibus monasteriis, haud dubium, recipi curavit synodus Aquisgranensis, statuens *ut libra panis triginta solidis per duodecim denarios metiatur*; et quidem *antequam coquantur*, ut præfert canonis titulus. Hæc verba illis temporibus omnino perspicua, nostris valde obscura, plurimis divinandis occasionem tribuerunt. Nam Gazæus in notis ad Cassiani lib. v, cap. 5, hunc canonem de pretio triginta solidorum intellexit, eique suffragatur Dadinus Altessera Ascet. lib. v. Hæc tamen de pondere quatuor librarum, hoc est quadraginta octo unciarum, uti se ipse explicat, fretus, seu

potius illius Theodemari verbis ad imperatorem scribentis: « Direximus quoque pondus quatuor librarum, ad cujus æqualitatem ponderis magis debet fieri, qui in quatuordecim quadros singularum librarum, juxta sacrum Regule textum, possit dividi: quæ pondus, sicut ab ipso Patre est institutum, in hoc est loco reperit. » Accessit concilii Aquisgranensis anni 816 decretum, singulis canonicis quatuor panis libras assignans; et tres monachibus, ex quo infert, non minorem monachis quantitatem panis concessam fuisse. Non defuerunt etiam qui solidos pro uncis interpretantes, præscriptam a concilio libram esse unciarum triginta asseruerint. Nicolaus Bravus fatetur concilii sensum assequi se non potuisse; sed interim Cassinensem libram unciarum triginta trium cum dimidia uti legitimam admittit. Eandem pro Benedictina agnoscere videntur Jacobus Brolius, monachus S. Germani Pratis, in Supplemento Antiq. Paris., pag. 88, et Andreas Quercetanus in not. ad Bibliot. Cluniac. Difficultatis punctum attingit, sed divinando, vir doctissimus Antonius Yezius: censuit quippe eam legem de pondere libræ editam more Francorum, qui libram numericam viginti solidis computare solent; solidum vero duodecim denariis, quem eundem computandi morem etiam in ponderibus olim adhibuerint. Ex quo observatione intuli libram eundi panis a synodo assignatam constituisse libra sesquimedia, ut coctus panis constaret libra una Parisino more, quæ pro una libra viginti quinque solidos exigit, et hanc demum esse libram quam sanctus Benedictus propensam appellat. At difficultatis nodum non modo attingit, sed etiam solvit dissertator Gallicus de hemina vini et panis libra Benedictina. Is enim in libello suo (*Nam. 25*), anno 1667 Parisiis excuso, atque iterum anno 1688 recuso, ex vetustis Francorum legibus observat, vigesimam partem unciæ denarium esse, duodecim vero denarios solidum efficere; adeo ut tres unciæ quinque solidos, et duodecim unciæ libram viginti solidorum constituent. Idem aliis argumentis atque auctoritatibus confirmat noster Mabillonius in præfatione ad sæc. iv. Et sic libra triginta solidorum sesquibravam Romanam continet, hoc est uncias octodecim; quæ post panis coctionem quatuordecim circiter uncias reddit, si panis primarius est; sexdecim, si secundarius. Et hanc esse libram Benedictinam, quam, eo quod uncis aliquot Romanam superet, sanctus Pater propensam vocat, mihi multa persuadent.

517 Primo, quod S. P. Benedictus veteres monachos in multis secutus duces, tum hæc in parte satis probabiliter amulatus est. Porro de illis ita discurrebat apud Cassianum abbas Moyses (*Collat. 2, cap. 19*): « Discutientes continentias diversorum, qui vel solis leguminibus, vel oleis tantum, vel pomis vitam jugiter exigebant, præponere cunctis illis refectionem solius panis, cujus æquissimum modum in duobus paximatis statuerunt, quos parvulos panes vix libræ unius pondus habere certissimum est. » Hanc libram fuisse unciarum duodecim colligitur ex paximatum pondere, quod sex uncis constituisse patet ex Palladio, qui agens de Paulo Simplice sic habet: « Fert Antonius et imponit mensuræ quatuor paximidia sex unciarum, et sibi quidem unum maderfecit. »

Secundo, S. Benedictus, ubi major est labor, constituta a se mensuræ aliquid superaddi permittit. At vero si tantam panis quantitatem, ut volunt præcitati auctores, quæ duobus tribusve hominibus abunde sufficeret, S. Pater dedisset, nihil certe vel edacissimo homini, quantavis fame laboranti, æstu aut operibus attrito, superaddere necesse foret.

Tertio, S. Benedictus non plus ad duas refectiones quam ad unicam, cum jejuniis est, panis indulget. At qui sexdecim, vel quindecim panis uncias ad

unicam refectionem cum duobus tribusve pulmentis homini pœnitenti sufficere negat, hic non tam sedare famem quam ventrem non dicam replere, sed exenterare cupit.

Quarto : « Apud Gallias, inquit Petrus Damiani (*Opusc. 10, cap. 7*), ut si specialis viri relatione didicimus, religiosi cœnobiorum Patres videntes plerisque fratrum traditam a B. Benedicto mensuram refectionis excedere, nec se posse intra præscriptum regularis diarii limitem cohibere, cautum duxerunt, ut constitutis quibusdam horarum officiis, et alios adhuc psalmos apponerent, quatenus victus renisioris excessum augmento valeant compensare psalmodum. » Quod si de pane intelligatur, tanta non erat libra Benedictina, quæ singulis ad refectionem quotidianam sufficere non poterat.

Quinto, S. Odonem, Cluniacensem abbatem, laudant quod mediam duntaxat in die panis libram ederet, quæ plane laus magna non foret, si libra Benedictina duobus tribusve hominibus reficiendis sufficeret.

Denique Petrus Damiani (*Opusc. 15, cap. 8*) libram panis monachorum ita describit, ut « novem ornicum, vel tria anserum ova libratis lancibus tantumdem pensent. » Porro novem ornicum sive gallinarum ova uncias sexdecim non multo superant. Hæc omnia argumenta æquum rerum æstimatorem persuadent, Benedictinam panis libram uncias quindecim haud superare.

Huicque vero assertioni opponet non nemo varia libræ panis monachis distribuendi pondera : nam Cassinenses in Declarationibus aiunt : « Pondus libræ, ut habuitur a monasterio nostro Cassinensi, fuit unciarum triginta trium. » Simile aut parum ab simile olim in Fossatensi S. Mauri monasterio servatum fuisse testantur Petrus Boherius et Jacobus Brolius. Item aliud in Suesionensi S. Medardi, quo etiam vicini **518** eidem monasterio Cœlestini Suesionenses utebantur, unciarum triginta duarum. Aliud insuper in Burdegalensi S. Crucis ex ære Cyprio unciarum viginti octo. Denique pondus quatuor librarum Carolo Augusto a Theodemaro abbate missum.

Hæc omnia pondera, quæ tanquam falsa et supposititia suspiciet aliquis, ut vera et legitima admittimus. Nam pondus Cassinensium, Fossatensium, Suesionensium et Burdegalensium, pondus erat duarum librarum, quæ duobus dividebantur monachis; et quidem libra Cassinensium, Fossatensium et Suesionensium sexdecim erat unciarum, aut eo amplius ante coctionem; Burdegalensium quatuordecim, coctione facta. Nec est quod quis dicat ista pondera non esse æqualia; nam parum pro nihilo reputatur, nec viros æquos hisce minutis ditius immorari decet, de quibus litigare possunt critici, quibus nihil unquam, nisi probaverint ipsi, placebit. Nec est quod quis hæreat in fracto numero unciarum triginta trium cum dimidia; nam id provenire potuit ex unciarum diversitate, quibus nunc utimur, ab illis quæ sancti Benedicti tempore erant in usu. Et certe pondus æneam in Cassinensi sacrario servatum cum hac inscriptione, *Pondus libræ panis B. Benedicti*, est unciarum triginta novem regni Neapolitani. Cæterum hujusce divisionis exempla non desunt apud veteres; nam Regula Magistri dederit (*Cap. 26*), ut « medius panis pensans libram unam singulis in die sufficiat. » Coquebatur ergo solidus panis duabus constans libris, cuius medietas, *pensans libram unam*, uni fratri competeat. Simili modo pondus quatuor librarum a Theodemaro abbate Carolo Augusto missum quatuor dividebatur monachis, quod vel ex ipsa Theodemari epistola constat : « Direximus quoque, inquit, pondus quatuor librarum, ad cuius æqualitatem ponderis panis debeat fieri, qui in quaternas quadras singularum librarum juxta sacræ textum Regule possit dividi. Quod pondus sicut ab ipso Patre institutum est, in hoc est loco repertum. » In quaternas ergo quadras singularum librarum dividebatur, idque *juxta sacræ textum Regula*. Hac ratione

A varia possunt solvi difficultates, quas occasione diversorum ponderum aliquis movere posset, absque eo quod necesse sit recurrere ad ridiculas prorsus ponderum genealogias, quibus odiosos sæcularibus monachos reddere quis conetur. Certe hæc omnia pondera aliquam præ se ferunt antiquitatem; quibus proinde usi sunt majores nostri, quos adeo modica libra contentos fuisse videmus, ut aliquibus vix sufficeret. Nunc vero Cassinenses, Camaldulenses, Fulienses, et aliæ communiter monachorum congregationes tantum unicuique panis apponunt, quantum singulis satis sit. Cistercienses etiam sesquilibrium singulis in refectorio ministrasse colligitur ex lib. II de Vita S. Stephani, abbatis Obazinensis, num. 27 (*Tom. IV Miscell. Baluz.*) : « Post tertiam iterum pistrium ingressi, tantam panum copiam invenerunt, ut totus conventus, qui tunc centum viginti et amplius erant, libram panis et dimidiam, *more solito*, singuli habuissent. » Et hæc de quantitate panis : nunc de qualitate.

B 519 Veteres monachi paximatis communiter vescabantur. Paximati etiam panis meminit Regula sancti Columbani, cap. 3. Paximatum autem nonnullis est *panis subcinericius*; aliis *panis bis coctus* : hinc frequens in Vita Patrum *panis sicci* mentio. Qualem vero panem monachorum esse voluerit sanctus Benedictus? Haud dubium quin cibarium et grossiorem, qualem pauperes decet; et quem propriis fratres conficerent manibus. Exstat Cisterciensium statutum prohibens primarium panem, quem vulgo candidum vocant, fieri, etiam in præcipuis festivitatibus (*Inst. Cist. cap. 14*) : « Ne fratres carnis et spiritus fragilitate victi, grossiorem panem abhorriere, et lautiores incipiant desiderare, ideo stabilimus ne in cœnobis nostris fiat panis candidus, nec etiam in præcipuis festivitatibus; sed grossus, id est cum cribro factus. Ubi autem frumentum defuerit, cum seatio licet fieri : quæ lex infirmis non tenebitur; sed et hospitibus quibus visum fuerit album panem apponimus, et minutis in minutione sua, sicut in sententia eorum descriptum est; cuius panis, albi videlicet qui minutis apponitur, sicut et quotidiani pasta in statera posita, nequaquam plus debet ponderare, sed aqua lance appendi. » Notat vero Julianus Parisius (*De Prima vivendi ratione Cister., part. III, c. 3, sect. 4*), Cistercienses olim triplicis speciei panem habuisse : 1° album, pro infirmis; 2° communem, ex frumento cribrato, aut hordeo, secali, avena, milio, sed in seatio factum; 3° grossiorem ex farina bordei, avenæ, etc. Sed quem per seatum non exercebant. Qui panis dabatur 1° in cœna, iis qui ad tertiam partem libræ ad prandium comedissent; 2° per modum pœnitentiæ; 3° in elemosynam. Austerior tamen videtur fuisse prima Cisterciensium institutio; ut enim in Vita sancti Bernardi legimus (*Lib. I, c. 5*), eorum « panis instar prophetici illius ex hordeo, et milio, et vicia erat; ita ut aliquando religiosus vir quidam appositum sibi in hospitio ubertim plorans, clam asportaverit, quasi pro miraculo omnibus ostendendum, quod inde viverent homines, et tales homines. » Hujusmodi haud dubium erat Ellantiensium monachorum, in diocesi Rhemensis, panis, scilicet « non solum furfureus, sed et adeo amarus, ut vix inde pauperes fragmenta recipere dignarentur (*Vita B. Rogerii abbat. apud Boll. 4 Januar.*). » Simile aliquid de pane primorum Fuliensiū scribit Ludovicus a S. Malachia; sed edita anno 1631 eorum Constitutiones tantum habent : « Panis cibarius sit, et communis; hospitibus tamen et ægrotis possit melior dari. » De Carthusianis audiendus est Guigo in S. Auzii (*Cap. 34*) : « Panis quamvis de tritico, torta est; album enim panem non facimus. » Antiqua Statuta Carthusiensium addunt (*Part. II, cap. 14, § 16*) : « Nisi pro infirmis. » Inferius tamen ita subjungunt (*Cap. 52, § 9*) : « Antiqua consuetudo est ut duo genera panum, alterum quod pulchrius sit, monachis, faciamus, et alterum conversis; qua in re cum priori placuerit ut ita fiat, ei contradicere nullus audeat attentare. »

In mss. etiam Cluniacensis monasterii Consuetudinibus, et in Benignianis, cap. 40, memorantur panis duo genera, quorum optimus fratribus ministraretur. Iste tamen optimo erat adhuc melior infirmis tribuendus.

520 Antequam vero hinc discedamus, observandum Benedictinam libram debere esse *propensam*, quod nonnulli explicant præponderatam, sive ante pensatam. Ita Smaragdus, Hildemar, Bernardus Cassinensis, Nicolaus de Fractura, Boherius et alii, juxta veterum monachorum morem, qui ante panem librabant quam mense apponerent; cujus rei exemplum profert Theodoretus de Publico quodam monachorum patre (*Lib. ix de Vit. Patr., cap. 9*), qui accedens ad trutinam, panis mensuram diligenter perpendebat, et si quando invenisset plus quam esset definitum, ægre ferebat, et eos qui ita facerent velluones appellabat. Atque hunc fuisse ordinis nostri nomen probant varia, quæ etiam supersunt, librarum pondera.

Verum *propensa* hoc sensu non est vox Latina; quare a'ii *libram propensam* interpretantur libram præponderantem, profusam et largam. Ita Gazæus in Cassiani l. b. v, cap. 5; Menardus in hunc locum, et Mabillonius in Præfat. ad sæc. iv, part. 1, quibus favent quædam versiones Gallicæ, quæ hunc locum ita vertunt: *Une livre de pain à bon poids*.

Nicolaus Bravus ex unica voce *propensa* duas facit *pro pensa*, quasi diceretur *pro diaria pensa*: cui divisioni refragantur codices mss. et omnes qui hac de re hactenus tractaverunt.

[*Quod si cœnaturi sunt, de eadem libra tertia pars a cellarario reservetur reddenda cœnaturis.*] Quod duobus modis fieri potest, aut ex eodem pane tertiam partem post cœtionem dividendo, aut ex eadem libræ panis massa duos panes conficiendo. Primum innuere videtur Regula Magistri, cap. 26, fuitque usitatum apud Cassinenses ad usque tempora Bernardi abbatis, qui posterius induxit, uti ipse testatur his verbis: « Hoc usque ad tempus meum fuit observatum, quod quædam districtio fiebat in tertia parte panis, ut non essent duo, vel tres panes, sed unus. Sed ego videns hoc non multum esse decens, libram massæ farinæ in tres partes divisi, ut tertia pars libræ possit non in pane fracto, sed in integro reservari. » Hujusce Bernardi institutionis meminit Nicolaus de Fractura, vigebatque adhuc suo tempore. At non ita stricte S. Benedictum esse intelligendum censet Richardus de Sancto Angelo hunc in locum sic scribens: « Non ita intelligendum est stricte quod tertia pars reservetur pro cœna; sed totum quod remanet conservandum est, quia multi forte non possent comedere de mane propter naturæ defectum, et comedunt de sero. » Ita Cistercienses videntur integram ad prandium libram ministrasse, et sero ad cœnam quod ex prandio residuum erat; unde liber Usuum (*Cap. 117*) ad cellarium pertinere dicit, « illis qui ad prandium usque ad tertiam partem panis comedunt, ad cœnam de grossiori pane, ubi habetur, superaddere. »

[*Quod si labor forte factus fuerit major, in arbitrio et potestate abbatis erit, si expediat aliquid augere.*] Quod quidem « augmentum, inquit Bernardus Cassinensis, **521** non puto ad panem tantum extendendum, sed etiam ad pulmentaria. » Idem censent Boherius et Turcremata, quorum sententiam usus antiquus ordinis confirmat; licet augmentum ad solam *libram panis* restringere videatur Nicolaus de Fractura.

Et recte quidem S. Benedictus ait *in arbitrio et potestate abbatis erit*, non in voluntate et arbitrio fratrum; nam et si pius ac misericors in sublevandis monachorum laboribus abbas esse debeat, solatium tamen istud tanquam debitum non possunt requirere fratres, quibus ante omnia propositum esse debuit, panis ac laboribus ad æternam beatitudinis requiem viam sibi parare. Unde S. Basilii (*Regul. brev., interrogat. 155*) interrogatus « an bene faciat, qui vehementer laborans, aliquid ipse præter consuetudi-

nem exquirat? » respondet: « Omnino si laborem suscepit, ut præmium consequatur a Deo, hinc ejus levamentum querere non debet, sed operam dare, ut ad accipiendam Domini mercedem idoneum se præparet, sciens se ut ex laboribus præmium, sic ex angustiis etiam solatium a Dei benignitate inventurum. Verumtamen cui commissum est ut illud adimpleat, *Dividebatur si singulis prout cuique opus erat*, necessario singulos qui laborant cognoscere debet, eorumque ut par est necessitati providere. » Eodem fere modo loquitur Regula SS. Pauli et S. Ephani cap. 17.

Sed quaeritur quis labor major sit intelligendus? Joannes Bertelius abbas Luxemburgensis « majorem laborem vocat quo ita defatigantur corpora, ut inde imbecillitas ad spiritualium perseverantiam sequatur, et quem pro qualitate conditionis et status discreti rerum administratores considerant esse præter solitum. » Ut, verbi gratia, tempore ætatis cum duros in agris labores habent monachi. Atque ita Theodemarus abbas Cassinensis (*In epist. ad Carol. Imp.*), « cum vero tempus sectionis leni est, inquit, etiam a potionem ex melle ad horam quartam laborantibus patribus propinamus; » et liber Usuum Cisterce. (*Cap. 84*): Tempore messonis, « unicuique in die libra panis communis et dimidia dari potest, ubi opus fuerit, et distribui singulis prout tempus et locus exegerit. Hoc tempore, exceptis diebus quibus fratres vacant lectioni, unum pulmentum habent ad prandium, et alterum ad cœnam, si fieri potest; » nimirum præter solitum.

Bernardus vero Cassinensis majorem laborem interpretatur « non solum in agris aut operibus aliis, sed etiam in officiis, sicut et in solemnibus diebus, quando fratres officiis solemnibus dicendis consueverunt amplius laborare. » Similiter Boherius et Turcremata, atque ante hos omnes Hildemar hunc in locum sic scribens: « In diebus vero solemnibus, vel quando labor factus fuerit, debet dare ad sextam tria pulmentaria cocta, et quartum crudum, prout labor fuerit; ad seram vero unum coctum, sicut ipse dixit, si labor forte factus fuerit major, in arbitrio et potestate erit abbatis, si expediat, aliquid augere. » Et quidem eam fuisse antiqui ordinis consuetudinem, solemnibus diebus ad solitam annonam aliquid superaddere, plurimis **522** potest testimoniis comprobari. Egregium suppeditat Theodemari abbatis epistola ad Carolum Magnum: « B. Pater noster, inquit, instituit duo cocta pulmentaria in quotidiana refectioe fratribus præparari, et tertium de leguminibus crudis aqua infusis. Nos vero ex institutione majorum nostrorum tria cocta pulmentaria aliis diebus, quarta et sexta feria duo tantum reficiendis fratribus præparamus... Die vero dominico et in festivitibus præcipuis etiam quartum addimus pulmentum, exceptis secunda, quarta et sexta feriis. » Simili modo in Fuldensi monasterio Venerabilis Egit, testante Candido ejus discipulo (*In ejus Vita, sæc. iv Ben.*), in die anniversaria Sturwii abbatis, « ob reverentiam tantæ solemnitatis, secundum congruentiam monasticæ vitæ, ad victum fratrum cultus quid solito jucundiusque fieri demandavit. » In antiquis etiam Floriacensis monasterii Consuetudinibus ad diem Paschæ legitur: « Ad prandium debemus habere tria fercula, primum ova farsa, secundum pisces, tertium sarpias et porrecciam ab hortulano, et a pistrinario braccellos et pitantiam de optimo vino a custode vini, et sero gastellos. » Denique in mss. Romani S. Pauli monasterii Consuetudinibus ad paschalem refectioem triplex præter solitum potionis propinatio præscribitur, prima a conversis, secunda a diaconis, tertia a sacerdotibus ministranda, « non tam pro gula et ebrietate explenda, quam pro charitate tenenda, et ob amorem Christi. » Idque fieri posse arbitrantur auctoritate Hildemari in expositione Regulæ.

[*Remotu præ omnibus crapula, etc.*] Crapula est superabundantia sive superfluitas ciborum, diciturque

erapula, quasi eruda epula, cujus cruditate cor gravatur, et stomachus indigestus efficitur.

Pueris vero minori ætate non eadem servetur quantitas, sed minor quam majoribus.] « Tum quia nec tantum potest comedere puer quantum adolescens et juvenis; tum etiam quia ad prandium jejuni non veniunt, cum horas canonicas habeant prævenire, » inquit Boherius in primo comment. S. Benedicto concinit Magister in Regula, statuens ut « minoribus a duodecim annis minus a libra panis in die sufficiat. » Certe puerorum libram panis paulo leviolem fuisse colligi posse videtur ex Hildemaro ad cap. 30, ubi agens de jejuniis pueris delinquentibus injungendis, « libra, inquit, viginti duos solidos habet quando erudus est panis, ut cum coctus fuerit habeat solummodo viginti, » hoc est uncias duodecim, cum libra aliorum ex concilio Aquisgranensi esset solidorum triginta ante panis coctionem. Ad hunc locum pertinet quod in Vita S. Ilugonis scribit Hildebertus Cenomanensis (*In ejus Vita n. 12, apud Boll. 29 April.*): « Quantæ autem discretionis et misericordiæ fuerit, junioribus cœnobitis impensa demonstrat benignitas; quibus cum minor libra panis et potus ex consuetudine traderetur, ipse tamen parem eis dare constituit, æquum judicans, ut quos idem diei pondus affligebat et æstus, idem quasi jam denarius solveretur.]

Carnium vero quadrupedum omnino ab omnibus absterneatur comestio, præter omnino debiles et ægros.] **523** Qui tamen ex mss. S. Benigni Consuetudinibus in Quadragesima, ut sani, absternebant; imo etiam in Adventu et a Septuagesima ad caput jejunii, nisi maxima esset infirmitas.

Hic plurimum torquentur auctorum ingenia, quorum sententiæ tres præsertim in classes dividi possunt: 1º eorum qui censent solas quadrupedum carnes a S. Benedicto interdictas esse, volatilibus concessas; 2º eorum qui dicunt, tam sanis quam infirmis vetitas esse volatiliam carnes, solis quadrupedibus istis pro reparatione indultis; 3º eorum qui sustinent tam volatilia quam quadrupedia sanis prohibita, utraque vero infirmis permessa. Rem hic pro certo definire non est animus, sat esse existimanti trium sententiarum momenta promere, ut quam sibi arri-dere viderit, quisque libere sequi possit.

Prima sententia triplici nititur fundamento, auctoritate, ratione et praxi. Nam primo ita Regulæ textum intellexit Theodemarus abbas Cassinensis, Carolo Magno imperatori scribens in hæc verba: « De volatiliam tam caute prudentissimus Pater noster in sua Regula posuit, ut si velint comedere monachi, cum opportuno est, non subiaceant culpæ: si vero eis a suo tale edulium non præbeatur abbate, ut quasi ex debito, hoc non possunt requirere. » Theodemaro suffragatur Rabanus Maurus (*Lib. II de Inst. cleric. cap. 27*): « Avium quoque esuum, inquit, credo inde a Patribus permissum esse, eo quod ex eodem elemento de quo et pisces, creatæ sunt: nam in Regula monachorum non invenitur aliarum carniam esum eis interdictum esse nisi quadrupedum. » Ubi quod ait *Credo*, non cadit super permissionem ipsam, quasi de ea dubitaret; sed super permissionis rationem, scilicet quia de eodem quo pisces e elemento aves creatæ sunt. Istud porro Rabani testimonium commendat, quod fuerat ipse monachus Fuldensis monasterii, quod sub strictiori et severiori Regulæ S. Benedicti observatione S. Bonifacius fundaverat, misso in Italiam S. Sturmio, qui in melius ordinatis monasteriis puriorem veriorumque Regulæ sensum addiceret, a Fuldensibus monachis postea ad praxim reducendum, ac proinde Rabanus loqui haud potuit, præter sensum suo in monasterio intellectum. Eadem fuit sententia Dietrici Mettensis episcopi, qui aliquando loquens de disciplina quam ipse studens in monasterio S. Galli viderat (*Ekkehard. de Casibus S. Galli, cap. 11*): « Erant, inquit, alii qui solis volatilibus, quod unius cum piscibus creatoræ sint, licite uterentur. » His

accredit sancta Hildegardis, cujus hæc verba: « Carnium esus infirmis omnino, debilibusque pro reparatione concedatur. Carnes tam quadrupedum quam volatiliam intelligi volens, et nullas carnes quas homines comedere solent excipiens. At ubi meliora fuerint, a carnibus more solito abstineant, scilicet a carnibus quadrupedum; quia sani illas et succum earum comedere non solebant, sed infirmi. Sani vero carnes volatiliam, quoniam mundæ sunt, nec ardentem libidinem comeditibus inferunt, manducabant. » Et infra: « De volatilibus r. t. c. quoniam comestionem eorum sanis non interdicit, etc. »

524 Secundo non sine ratione, aiunt, S. Pater usus est voce *quadrupedum*; nam si volatilia prohibere voluisset, aut simpliciter dixisset *a carnibus omnes absterneant*, aut utraque simul nominasset, uti S. Cæsarius (*In Regul. ad monach. cap. 24*): « Pullos et carnes nunquam sani accipiant; » et sanctus Aurelianus (*Cap. 51*): « Carnes in cibo nusquam sumantur. Pulli vero vel cuncta alitia in congregatione non ministrentur. » Nunc vero cum S. Benedictus solas quadrupedum carnes nominet, signum est volatilia permississe; cum enim negatur unum, aliud conceditur.

Hanc ad rationem respondet Richardus de S. Angelo ita revera se habere, « nisi quia prohibitionis eadem esset in concessio et in prohibito; quia tunc ubi unum negatur, aliud etiam negatur. » Porro eadem est ratio de volatilibus ac de quadrupedibus, nimirum penitentia ac refrænda concupiscentia: imo major pro volatilibus, in quibus est major voluptas, major suavitas, et a quibus a fortiori debet abstinere monachus omnis voluptatis et suavitatis abrenuntians. Jam vero si quis quærat cur quadrupedia potius S. Benedictus expresserit quam volatilia? respondet idem Richardus: « Quod frequentius homines utuntur istis carnibus quam aliis; et jura etiam ad ea quæ frequentius accidunt, adaptantur, ut Digest. de Leg., et senatusconsultus, lib. num. ad ea. Et quod nomine quadrupedum intelligantur alia carnes, patet per legem Digest. Si quando. Pauper. lib. penultimo, ubi dicitur quod ubi nominantur quadrupedes, intelligitur et bipes. » Aliter Hildemarus: « Nunc autem ne forte monachi possint dicere, scimus quidem quod volatiliam carnem non possumus, nec debemus comedere, eo quod majorem dulcedinem et suavitatem habent, quam quadrupedum carnes; tamen carnem quadrupedum possumus et debemus comedere, quia minorem dulcedinem et suavitatem habent gustus. Propter hos tales occurrit sanctus Benedictus, dicendo nominatim, ut carnes quadrupedum omnino comedere monachi non debeant, nisi pro infirmitate vel debilitate sua; quia sicut volatiliam carnes pro sua dulcedine et suavitatem gustus quam habent, solent carnis provocare stimulos, i a etiam quadrupedum pro sua fortitudine quam habent, virtutem ipsis carnis stimulis ad perficiendum conferunt. »

Alteram rationem repetunt ex ipsa volatiliam natura, quarum carnes cum sint mundiores, nec tantum habeant nutrimenti, ardentem non inferunt libidinem. Quæ ratio est S. Hildegardis.

Huiusce rationi reponeret Hildemarus: « Intellexit ipse sanctus Benedictus plus dulces carnes habere volatilia quam quadrupedia, sicut doctores dicunt, et usus comprobat, in eo quod reges et principes propter majorem dulcedinem et suavitatem gustus post carnes quadrupedum in suis conviviis carnes volatiliam præcipiunt sibi præparari; et ideo propter suavitatem gustus, non propter numerum pedum abstinentes et penitentes a carnibus omnibus abstinere nocentur. » Et infra addit: « Volatiliam carnes pro sua dulcedine et suavitatem gustus quam habent, solent carnis provocare stimulos. » Imo: « Stimuli **525** carnis magis solent insurgere, ubi major est dulcedo, et major suavitas gustus in cibum percipitur. » Adde quod nonnulla sunt volatilia in qui-

bus non minus reperies succi quam in quadrupedum A
carnibus.

Tertiam rationem petunt ex ipsa volatiliū ori-
gine, quæ ex eodem elemento de quo et pisces,
creata sunt: quam rationem tetigit Rabanus supra
citatus, eaque causa forte fuerit cur promiscue olim
in Quadragesima cum piscibus aves comederent
nonnulli, testantibus Socrate et Nicephoro (*Socrat.
lib. v Hist. cap. 21; Niceph. Hist. Eccles. lib. xii,
c. 34*); et quidam olim pluris facerent abstinentiam
quadrupedum, quam volatiliū.

Sed hincce rationi opponunt illud sancti Hieronymi
ad Salvinam (*Epist. 9*): « Procul sint a convitiis
tuis phasides aves, crassi turtures, atlagen Ionicus,
et omnes aves, quibus amplissima patrimonia avo-
lant, nec ideo te carne vesci non putes, si suum
agrestium, leporum, atque cervorum, et quadrup-
pedum animantium esculentia reprobas; non enim
hæc pedum numero, sed suavitate et gustu compro-
bantur. » Et illud Juliani Pomerii (*Lib. ii de Vit.
Contem. cap. 23*): « Si a quadrupedibus abstinentes
phasianis altilibus vel aliis avibus pretiosis fru-
strantur, non mihi videntur resecere delectationes
sui corporis, sed mutare; nec pro abstinentia, sed
velut pro nescio qua immunditia, vel certe, quod
verius est, pro stomachi nauseantis terentitudine,
delicatas illas et minus communes ac viles carnes
abjicere, quo possint aliis non solum carnibus, sed
etiam delicatioribus ac pretiosioribus carnibus suas
voluptates explere. »

Tertio, ex his S. Hieronymi, et Juliani Pomerii
testimoniis inferunt, jam ante S. Benedicti tempora
usu receptum esse apud monachos carnes volatiliū
ad cibum assumere. Et ne quis dicat eos quo-
rundam perversorum monachorum abusum et
immortificationem redarguisse, non probasse, præ-
sto est S. Hilariionis viri sanctissimi exemplum
(*Lib. v de Vit. Patr. libel. 4, n. 15; et Tom. I
Mon. Eccles. Græc., pag. 428*), ad quem aliquando
in prandio S. Epiphanius avem apposuit; quam ille
recusavit dicens: Ignosce mihi, pater, quia ex quo
accepi istum habitum, non manducavi quidquam
occisum: non dixit quia hoc monachus vetitum est.
Et certe S. Epiphanium non latebant monachorum
vivendi leges, ut eas a viro sanctissimo violari
vellet.

Jam vero post S. Benedictum innumera proferunt
monasteriorum bene ordinatorum exempla, in quibus
volatiliū ensu erat in usu: unde si praxis optima
sit legum interpret, concludunt permissas a S. Be-
nedicto volatiliū carnes. Hujusmodi exempla
habemus in Vita S. Bertulfi abbatis Bobiēnsis auc-
tore Jona monacho ejus discipulo, num. 21 (*Sæc. ii
Ben.*), in quo præpositus monasterii triginta fratribus
vineæ custodibus anatem divisisse legitur; in Vita
S. Judoci (*Sæc. ii Ben.*), qui, ut scribit anonymus
in ejus Vita num. 10, gallinas sibi nutrire consu-
verat; in Vita S. Cuthberti (*Sæc. ii Ben.*) auctore
Beda cap. 36, qui aliquando hospitibus monachis
aucum exhibuisse dicitur; apud Arnulfum S. Emer-
ramini Ratisponensis monachum de primis Ratispo-
nensibus scribentem, quod communiter pauperem
anonum habebant, volatilia manducabant (*Lib. ii Dia-
log.*). Et hanc fuisse non singularem quorundam
monasteriorum 526 praxim, sed communem
omnium fere consuetudinem, probant ex Regula
Magistri, quæ non diu post S. Mauri obitum scripta
fuit, hoc est sæculo vii, et magna ex parte constat
ex Benedictina; nam loquens de gyrovagis monachis,
et rationem reddens quare omni vitæ suæ tempore
ternis quaternisve diebus per diversorum cellas et
monasteria hospitantur, dicit (*Cap. 1*) quod « pro
hospitum adventu a diversis volunt quotidie noviter
suscipi; et pro gaudio supervenientium exquisita sibi
pulmentaria apparari, et animalia pullorum sibi
curant quotidie a diversis hospitibus pro adventu
cultro occidi. » Atque eam ita se habuisse usque ad

tempora Ludovici Pii imperatoris, probant ex addi-
tamento ad cap. 27, lib. ii de Institut. cleric. Rabani,
in quo legitur: « Sola quadrupedia, non volatilia
monachis interdicta. Hoc autem tempore Pii Ludo-
vici sic immutatum esse dicitur, ut in omni eorum
pulmento sanguine uti liceat, propter nimiam et
aliis damnosam in consumptionem volatiliū, quam
faciebant. » Hæc vero immutatio facta est in con-
cilio Aquisgranensi, in quo statutum est (*Can. 8*),
ut volatilia intus forisve nisi pro infirmitate, nullo
tempore comedant; » ita tamen (*Can. 78*) « ut vo-
latilia in Natali Domini, et in Pascha tantum quatuor
diebus, si est unde, comedant: si vero non fuerit
unde, non requiratur per debitum. Si autem abbas
aut monachi abstinere se voluerint, in eorum sit
arbitrio. » Ita nimirum generalem permissionem ad
certos dies restrinxit synodus, non quasi præter
Regulam aliquid indulgens: id quod factum est ad
instar Cassinensium, de quibus Theodemarus abbas
ad Carolum Augustum ita scribit: « Volatilia nun-
quam nisi die Natalis Domini, si est unde, usque ad
dies octo comedimus. Similiter etiam Paschalis festi-
dibus. » Hujusmodi consuetudo vigeat etiam in
Parisiensi Sancti Germani monasterio, ut patet ex
diplomate Ludovici et Lotharii imperatorum apud
Aimonium (*Lib. v de Gest. Franc. cap. 10*), quo
decernunt ut monachis dentur « annis singulis vola-
tilia cum ovīs de duobus festis, id est Paschæ et
Natalis Domini; » et in Fontanellensi ex Constitu-
tione S. Ansegisi abbatis (*In Chron. Font., Spicil.
tom. III*) de vicu et vestitu monachorum, in qua
assignat ad Nativitatem Domini et ad Pascha aucupa-
stas, pullipastas, et pullos.

Ad hæc omnia exempla et ad decretum concilii
Aquisgranensis respondet Boherius: « Nisi Regula
hæc hoc præcessisset concilium, putassem hunc
paragrapum inde sumpsisse causam, unde credo
econtra, ut ipsum videlicet concilium ex fine hujus
capitis male intellecto præbuerit causam edicti. Absit
enim quod Magister bipedales carnes cœnobitiis
concesserit, considerando pedum numerum, non
avium dulcorem. » Hæc sunt præcipuæ primæ sen-
tentæ momenta, ad secundam venio.

Secunda sententia, prima omnino opposita, cum
tertia convenit in eo quod volatilia sanis interdicta
esse asserat; discrepat vero in eo quod etiam infirmis
ea auferat. Et quidem sanis vetita esse volatilia
probant auctoritate omnium qui ab annis circiter
nongentis super Regulam Benedictinam scripserunt
auctorum, una excepta S. Hildegarde. In primis
Smaragdus mentem suam satis explicat dum adducto
527 præsentis Regulæ textu, S. Aureliani et
S. Fructuosi decretum, quo sanis altilia prohibentur,
profert, quorum testimonio S. Benedicti vocem
obscuram explicat ac perspicuam facit. Similiter
Hildemarum, quamvis aliquando dubius hæsisse
videatur an volatilia S. Pater permiserit, tamen
abstinentes laudat; aliisque in locis omni postposito
dubio constanter negat concessas avium carnes, et
videre est in locis supra citatis, tum hoc capite tum
cap. 56. Idem docent Bernardus Cassinensis, Nico-
laus de Fractura, Richardus de S. Angelo, Petrus
Boherius, Joannes de Torrecremata, Theobaldus
Arnaldus, Joannes Craesbeck, Matthias Lambertus,
Nicolaus Bravus, Hugo Menardus, Benedictus
Hæftenus, et alii.

Ratio est a fortiori. Si enim grossiores quadru-
pedum carnes sanctus Benedictus vetuit, multo magis
suaviores dulcioresque volatiliū. Nam mens SS.
doctorum est in minoris comprehendere majus: quare
cum minus delicatas esse quadrupedum carnes quam
avium, usus et experientia docuerit, hæud dubium
quin quadrupedia vetando, vetuerit et altilia. Ita
fere argumentantur Hildemarum, Bernardus Cassi-
nensis, Richardus, et alii.

Deinde minime credendum est, inquit Menardus,
a S. Benedicto tales institui monachos, qui pedum

numero delicias escarum d. julient, cum ipse capite
36 Regule carnis esu exceptis ægrotis monachos
arcuat. Nec vero inferri potest quadrupedum interdic-
tionem volatilium esum esse permissum; nam cum
vnum prohibetur, non statim alterum permitti con-
cludendum est, ut Levit. xix, eum dicitur, *Non ma-
ledices surdo, nec coram cæco ponas offendiculum*:
male quidem inferret aliquis ex ejusmodi legibus
permitti non surdis maledicere, et videntibus ponere
offendiculum; quia potest accedere peculiaris ratio,
ut ejusmodi prohibitio fiat, etiamsi alterum expresse
non prohibeatur. »

Sed ad id quod ex cap. 36, ubi carnes absolute
interdicuntur, inferitur, respondent alii veteres aves
sub carnis nomine non comprehendisse, imo utrum-
que distinxisse, ut videre est in Regula S. Cæsarii
(Cap. 24): « Pullos et carnes nunquam sani acci-
pant; » et in Vita S. Pardulli (*In ejus Vit. Sæc. 5*)
qui « nunquam carniū, neque volatiliū esu usus
esse » dicitur.

Tandem hisce rationibus atque auctoritatibus
accedit praxis omnium fere congregationum in
quibus illibata Regule observatio vixit. Nihil enim
de volatiliū esu in antiquis Cluniacensis mona-
sterii Consuetudinibus ab Udalrico collectis, imo
propter eum punitus aliquando monachus legitur in
Vita S. Otonis; nihil in Statutis Lanfranci, Concordia
Dunstini, libro Usuum Cisterciensium, Declaratio-
nibus Cassinensium, Camaldulensium, aliorumque
monachorum. Exstantque non paucæ veterum
Regule, in quibus volatilia expressis verbis pro-
hibentur, ut sunt Regule sancti Cæsarii, sancti
Aureliani, sancti Fructuosi, et Solitariorum.

Jam vero quod etiam infirmis volatilia S. Bene-
dictus abstulerit, 528 hoc se probare existimant
argumento. S. Pater carnes infirmis concessit solum
pro reparatione, non concupiscentiæ explendæ
gratia; at pro reparatione solæ sufficiunt quadrupe-
dum carnes; solas ergo concessit. Deinde cum
cap. 36, omnes sanis carnes prohibuerit, et aliquas
ægris permiserit, hic ostendens quasnam indulsit,
solas quadrupedum nominat; quasi diceret: Omnes a
carnibus abstinere debent, præter infirmos, quibus
quadrupedia concedo. Ita fere ratiocinatur Julianus
Parisius in lib. de Prima vivendi Ratione Cisterc.
part. iii, cap. 2, sect. 2.

Sed isti opponunt tertia sententia, quæ tenet
omnes tam volatiliū quam quadrupedum carnes
sanis esse vetitas, utrasque infirmis esse permissas.
Et quidem prohibitas esse sanis volatiliū carnes
prohibet argumentis supra relatis. Posse vero infirmos
licite volucres edere demonstrat ex communi omnium
veterum consensu. Et quidem non defuerunt qui
concessa sanis alitia existimarent; at qui ea infirmis
esse denegata ante Julianum Parisium novi neminem;
vixque in animum potest induci, hoc sibi monachos
aliquando persuasisse, ut crederent sanis concessa
esse volatilia, si quando iis vesci fuisset infirmis
illitum. Remansisset enim aliquid antiquæ tradi-
tionis vestigium, quo ab ausu tali revocati fuissent;
agnoscentes nimirum quod si ab esu volatiliū S.
Pater interdixisset infirmos, multo magis sanos. Et
sic ab esu quadrupedum abstinentiam violare
cœpissent, ut pote minoris momenti; nempe enim de-
repente fit pessimus, sed a minimo incipit. Et tamen
supra vidimus in monasteriis probe ordinatis vola-
tilium esum cum abstinentiâ quadrupedum.

Neque etiam insolitum fuit apud veteres monachos
infirmis concedere volatilia: exstat hac de re de-
cretum in Regula S. Cæsarii ad monachos cap. 24,
et in Regula S. Aureliani ad monachos cap. 51, et
ad virgines cap. 34 et 35, a nobis supra citatum;
quibus accedit Regula S. Fructuosi cap. 5, omnibus
esum carniū prohibens, « servato tamen modera-
tissime pietatis erga ægrotorum necessitudines, vel
longe proficiscentium qualitates, ut et volatiliū
esibus infirmi sustententur, et longinquo itinerti

A destinati, si aut a principe vel episcopo sperantur,
pro benedictione et obedientia degnare non me-
tuant, servantes apud se de reliquo continentiam
consuetam. » His adde Regulam solitariorum cap. 45,
et conc. Aquisgr. can. 9.

Confirmatur ex praxi, et quidem non posteriorum
temporum, sed S. Benedicto omnino viciniorum.
Cujus illustre habemus exemplum in Vita S. Juniani
abbatis Mariacensis, qui sancti Benedicti Regulam a
B. Mauro acceperat, eique tribus duntaxat annis
supervixisse creditur. Illic, ut scribit Ulfinus Boetius
(*Sæc. 1 Ben.*): « Propter usum monachorum, et
maxime pauperum, cœpit enutrire animalia, quibus
possit humana fragilitas sublevari; nam et pullorum
nutrimenta plurima congregavit, quorum carnibus
infirmorum inopiam sustentaret, et ova sumptibus
egentium deservirent. » Aliud exemplum profert Vita
S. Agnelli abbatis (*Sæc. 1 Ben.*), qui in constructo
a se xenodochio gallinas infirmis ministrasse 529
dicitur num. 2. De S. Benedicto Anianensi abbate
quoque scribit Ardo (*Sæc. 4 Ben.*), quod « carnem
quadrupedum a die conversionis suæ usque ad
extremum vitæ edere noluit; jus e pullo compositum
sumebat, si aliqua accessisset debilitas. » Denique
S. Ansegisus abbas Fontanellensis in sua de victu
monachorum Constitutione, ad ipsam infirmorum
domum concedit *mutones, berbices, pullos, et ova.*

Ex his tribus opinionibus de mente S. Benedicti
liberum unicuique cedimus quam voluerit sequi, pro-
bantes interim eos qui volatilia sanis omnino aule-
runt. Nam etsi verum esset ea a S. P. Benedicto non
esse interdicta, non tamen inde sequeretur monachos
ex professione sua penitentia addictos libere posse
iis vesci; quæ si non sunt vetita ex vi verborum Re-
gule, non minus sunt prohibita ex vi professionis mo-
nasticæ, quæ volatiliū delicias regum conviviis reli-
quit.

Quartam sententiam tradit Boherius in primo
comment., ubi sic discurrens: « Nota si vis verum ca-
pere intellectum. Magister ponit tres hominum con-
ditiones in hac Regula. Primi sunt sani, et hi nullis
omnino debent vesci carnibus. Secundi sunt debiles
et ægroti, quibus pro sustentatione naturæ solum
conceditur esus carniū quadrupedum, ut hic; et
intelligo hic debiles, decrepitos, vel præcedentibus
infirmis debilitatis; ægrotos vero patientes, sed
non continue, ut capite, ventre, aut renibus; sicque
expone hic omnino, id est secundum veritatem, vel
id est non fictè. Tertii vero status infirmi, in quibus
s. pliciter conceditur pro reparatione naturæ esus
carniū; unde nedum quadrupedalibus, imo et car-
nibus bipedalibus quæ sunt magis reparativæ et nu-
tritivæ, vesci possunt. » Idem docuisse videtur Gui-
do Juvenalis in sua versione Gallica: quamquam ex
eodem Guidone, aut ejus correctore monacho Clare-
vallensi quintam sententiam proferat Ilactenus, quæ
censet (*Lib. x, tract. 6, disq. 2*) « vegetis ac sanis
omnem carnis esum, ægrotis vero quadrupedum
tantum interdictum, adeo ut solis volatilibus in mor-
bo vesci fas sit; » carniū quadrupedum non, nisi
ubi sanitati infirmorum conveniunt, concessis, id
quod raro contingit. Hæc sententia refutatione non
indiget.

Neque vero simpliciter dicit S. Benedictus a car-
nibus quadrupedum esse abstinendum, sed *omnino*,
inquit, sive ut in quibusdam codicibus legitur, *omni-
modo abstinenceat comestio.* « Quia, inquit Bernardus
Cassin., non debent comedi secundum hanc Regu-
lam frustatum carnes incisæ, et hoc est *omnino.* »
Addit Boherius: « Et est contra illos qui carnes ca-
pulas in refectorio comedunt, quas vocant morta-
rolium, asserentes forsitan post hujusmodi trituratio-
nem carniū speciem minime remanere, quia, ut
dicitur primo Physicorum, in divisione carnis con-
tingit devenire ad carnem minimam; quæ si ultra
dividatur, non remanebit species carnis. » Ubi ob-
servare obiter licet quo tandem homines pepulerit

cæca carnes edendi cupiditas, ut etiam abstinentiam se violare minime crederent, si minutæ ante carnes comederent; quasi **530** vero aliter quam minutæ saltem dentium ministerio carnes manducari possent. Sed huic morbo remedium afferre conatus est Gregorius papa IX hoc edito statuto (*In Constit. pro monac. Benedict.*): « Et sicut interdicimus esus carniū, ita farsaturas de certis carniū denegamus. »

Quod autem hic de carniū minutis dicitur, idem de adipe asserendum est: « De pinguedine, inquit Hildemarus, scimus quia caro quadrupedum est, manifestum est quia non est manducanda. » Ejus tamen usum monachis indulsit concil. Aquisgran. concedens (*In cap. 56*), « ut fratres aliquid pinguedinis in victu quotidiano habeant, excepta sexta feria, et diebus octo ante Natale Domini, et a Quinquagesima usque ad Pascha. » Quod statutum paulo restringere postea Cluniacenses, in Septuagesima adipem cum *alletia* sepelientes, quæ consuetudo in omnibus passim monasteriis recepta fuit, ut videre est in Concordia Dunstani, in Statutis Lanfranci, in mss. Germaniæ Consuetudinibus, et in libro Usuum Beccensium. Imo toto etiam Adventu adipem auferunt Dunstano, Lanfranco, et Petro Venerabili. At quod sextam feriam ab esu pinguedinis eximunt Patres Aquisgranenses non videntur observasse Cluniacenses, quibus postmodum Petrus Venerabilis iussit (*Statut. 10*), « ut universi fratres Cluniacenses omni sexta feria præter Nativitatem Domini, si eadem die occurrerit, ab adipe abstineant. »

Hujus indulgentiæ causa duplex afferri potest. Prima fuit in compensatione volatiliū, quorum usum excepta Nativitate et Resurrectione Domini prorsus sustulerat. Ita docet additio ad cap. 27, lib. II, Rabani de Institutione cleric., ubi legimus, « sola quadrupedia, non volatilia monachis interdicta. Hoc autem tempore Pii Ludovici sic immutatum esse dicitur, ut in omni eorum pulmento sanguine uti liceat, propter nimiam et aliis damnosam consumptionem volatiliū, quam faciebant. » Altera fuit propter defectum olei, ut discimus ex Ruperto (*Lib. IV, in Reg. S. Ben.*), cum respondens clericis regularibus, hoc nomine se monachis præferentibus, quod usum adipis sponte abjicissent, ait: « Hoc neque illis augere, neque his minuire altitudinem meriti; Ecclesiæ namque Dominus claves regni cælorum in B. Petro tradidit: Ecclesia autem tantam potestatem habens generali synodo monachis, quoniam olei copiam non haberent, non carnes, sed carniū cognatum indulsit adipem. » Eo respicere videtur Gratianus in Regula solitariū statuens (*Cap. 45*), ut « in his regionibus ubi defuerit oleum, si necessitas exposcerit, adipe utantur interdum. »

Quod de carniū minutis ac de pinguedine, idem de ovis, quæ sunt de ipsisissima gallinæ substantia iudicium ferendum est ab iis qui negant volatilia a sancto Benedicto indulta; unde et sanctus Junianus in suo monasterio (*In ejus Vita*) « pullorum nutrimenta plurima congregavit, quorum... ova sumptibus egentium deservierunt, » non monachorum. Et tamen Leo abbas Cavensis ova *gallinacea* hospitibus exhibuisse perhibetur in lib. III Dial. sancti Victoris papæ, cap. 8.

De lacte, butyro, et caseo, in quibus major est difficultas, audiendus **531** est Boherius. « Quomnis siquidem in hac parte prædicer rigorosus, et os meum condemnet me, puto plane quod regulari honestate valentes corpore cœnobitæ uti non possint adipe, lacte, ovis, ac caseo; par enim est, inquit canon Gregorii, ut qui a carne animalium abstinemus, ab omnibus quæ seimentinam carnistrabunt originem, jejunemus. » Constat tamen veteres monachos, ipsos etiam Cistercienses lacte et caseo frequenter usos fuisse. Et certe, uti observat Hildemarus, « lac et caseus non est caro, quanquam de carne exeant, eo quod non caro in lac vertitur, sed ipse cibus vertitur in lac Dei dispositione ad filios Christi nutriendum. »

A quemadmodum vinum quod de vite exit non est vitis, nec oleum quod de ligno, est lignum; sed succus terræ, qui et in vinum vertitur et in oleum.

Quid vero censendum est de his qui carnis abstinentiam violant? Hos Petrus Venerabilis *corvinos* monachos ac ferinos vocat (*Lib. VI, epist. 15*), qui sanguineis dapibus jugiter inhiant; S. Odo incunctanter *apostasus* appellat (*Lib. III Collat. num. 17*): « An non est apostasia, inquit, de habitu et victu traditiones Patrum contemnere, cum Deus terminos Patrum transgredi interdixerit, dispectaque victus qualitate vel quantitate per B. Benedictum præfixa, sanguineas dapes cum filiis Israel desiderare? » Et certe abstinentia a carniū inter præcipua vitæ monasticæ instituta semper considerata est; unde etiam sanctus Vitalis abbas ordinis sancti Basilii (*In ejus Vita, n. 18 apud Bolland.*) successorem suum instituens, inter alia jubet ut « in monasterio carnes comedi non permittat; » quam legem etiam ad fabros aliosque sæculares operarios intra monasterii terminos laborantes extendebat sanctus Theodorus Siccota (*In ejus Vita n. 65, Boll. 22 April.*), quos ea de causa ad oppidum remittebat? Imo inter objecta Græcorum tempore Michaelis Cæsarialis Latinis impropertarunt (*Humberti lib. contr. Græc. calumnias*), quod sanctus Benedictus infirmis carnis esum concedit; et inter querelas quas Innocentius III tempore adversus Latinos renovavit, quinquagesima tertia hæc erat: *Ipsorum monachi carne vescuntur. Quid quod monachis ad Ecclesiæ dignitates assumptis, extra infirmitatis necessitatem, carniū vesci prorsus illicitum erat? Cujus rei illustre habemus exemplum in persona Hincmari ex monacho Dionysiano archiepiscopi Rhemensis, quem ex morbo recens convalescentem Pardulus Laudunensis episcopus monet, « ne a lardo sive quadrupedibus absteineat, donec sanitas confirmetur, et sic ad siccos, et miseros, tardioresque monasticos cibos red a ur. »*

Quapropter haudquaquam mirum videri debet si sanctus Fructuosus monachum qui abstinentiam « violaverit, et contra sanctionem regule usumque veterum, vesci carniū præsumperit, sex mensium spatio retrusioni et poenitentia; » subjacere decernat (*Cap. 5*). Quæ totidem verbis in excerptis ex lib. II Pœnit. Egberti episcopi Eboracensis leguntur (*Apud Spel. tom. I Conc. Angl.*) Et Gregorius IX in sua Constitutione pro monachis Benedictinis: « Siquis, inquit, comedere carnes contra prædicta præsumperit semel vel etiam secundo, regulari subjaceat disciplina; si tertio, quarta et sexta feria proximus in pane et aqua jejunet. Quod si in consuetudinem **532** duxerit, subjaceat gravi culpæ. Abbas autem si in hoc deliquerit, secunda, quarta, et sexta feria sit pane et aqua contentus. Si autem in consuetudinem duxerit, nec monitus a diœcesano, vel visitatoribus corrigere voluerit, administratione privetur. » Simili fere modo Benedictus XII in bulla ad monachos Cistercienses jubet ut monachus vel conversus abstinentiæ transgressor, « tribus diebus pro qualibet carniū vel dictorum pulmentorum comestione jejunare in pane teneatur et aqua; et quod nihilominus quolibet ipsorum dierum in capitulo regularem accipiant disciplinam. Sed abbas inhibitionis præfatæ transgressor non ad disciplinam ipsam, sed ad hujusmodi jejunia teneatur. Et si scienter hæc omiserit negligenter facere observari, etiam ex negligentia hujusmodi teneatur ad jejunia prælibata: quæ quidem poenæ nulli remitti valeant, nec super eis vel ipsarum parte aliqua cum aliquo dispensari. Quod si aliqui super esu carniū vel pulmentorum prædictorum sæpe inventi fuerint delinquentes, seu esum ipsum contra ordinationem hujusmodi frequentantes, et per abbates proprios quod a talibus absteineant canonice moniti non desiterint, sint post monitionem hujusmodi per biennium eo ipso inhabiles ad quæcumque officia et administrationes in eodem ordine obtinenda; obtinentes vero illa removeantur, si abbatibus

eorum visum fuerit. » Præterea in libello Antiquarum A
 Definitionum ord. Cisterc. hæc lego (*Dist. 13. c. 2*) :
 « De carnibus edendis seu ministrandis illud irrefragab
 liter teneatur, quod in R. Benedicti Regula continetur.
 Igitur extra infirmitoria nostra carnes nullatenus a personis ordinis comedantur, nisi a transeuntibus magnum mare, quando fuerint in mari. Qui contra fecerit, in sententiam excommunicationis incidet ipso facto. Et si officialis fuerit, ab officio deponatur sine licentia capituli generalis. Monachus vero vel conversus non officialis pro qualibet vice per mensem privatus maneat habitu regulari. Eidem penæ subjaceant moniales, conversi, et capeliani eorundem, licet nobis in habitu sint difformes. » Qui abstinentiæ a carnibus transgressionem inter leviores culpas recensent, dubito an pro levi et veniali transgressionem taliter plecti vellent. Certe Casalini abstinentiæ transgressores aut carnes hospitibus in monasterio apponentes, tot diebus jubeant in pane et aqua jejunare, ab olutionemque a tali peccato abbati reservant ex mss. Constitut. cap. 56. Taceo penas divinas, quibus in hujusce statuti infractores supremus rerum Arbiter non semel ultus est. Aliqua hujusmodi vindictæ exempla offendes apud Joannem monachum in Vita sancti Odonis. At prætermittere nequeo quod de Laudunensi sancti Joannis monasterio scripsit Hermannus monachus (*Lib. in de Mir. S. Mar. Laudun.*), scilicet quod « nullum quadrupes animal intra murum seu portam abbatia intrare poterat, quod non statim in rabiem et in insaniam verteretur. Unde etiam si quando rex, vel episcopus, vel alii principes ad ipsam abbatiam veniebant, omnes equos eorum extra portam oportebat dimitti, et ipsi pedites ad ecclesiam procedebant. »

533 Sed quaeritur num saltem abbas cum fratribus dispensare possit a carnis abstinentia? Quæstionem solvit Petrus Venerabilis, edito statuto (*Statut. 12*), « ut exceptis infirmis, et omnino debilibus, carnibus nullus vescatur. » Cujus statuti rationem red-

dens ait : « Causa hujus instituti fuit ipsa Regulæ auctoritas, in qua hoc idem præcipitur, et non sanus, et integris viribus monachus carnem comedat prohibetur. Insuper etiam quia nulla rationabilis causa mutandi hujus capituli inveniri poterat, sicut in quibusdam aliis ejusdem Regulæ olim mutatis capitulis a Patribus inventa est. » Et ad priores custodesque sui ordinis scribens (*Lib. vi. epist. 15*) : « Et ne, inquit, tibi recurrere liceat ad id quod solet, ut dicas et hoc capitulum (scilicet Regulæ 39) sicut et alia quædam a sanctis quibusdam Patribus certa ratione mutatum. Respondeo aliter est. Si enim de novitiis suscipiendis, si de opere manuum, si de vestibus et quibusdam aliis similibus a bonis Patribus post sanctum Benedictum mutatum est, non dubia, sed certa et rationabili causa factum est : et causa vel ratio, quia bis a me in duabus epistolis domno abbati Clarevallensi directis studiose descripta est, hic iterare superfluum judico : si adeo studiosus fueris, ibi plene reperies. At hujus capituli prævaricatio qua ratione excusabitur? Qua causa sospes et integris viribus monachus carnibus utens reus non esse monstrabitur? Dic, quaeso, si quid habes, et aliqua vera vel verisimilis ratio est. Carnes tibi si potes vindica. Non habes, non habes, inquam, ut æstimo quid dicas; non habes plane unde perjuriævum, ne dicam noxam expurges : obviat Regula, contradicit justitia. » Cum ergo frangendæ abstinentiæ a carnibus causa rationabilis afferri nulla queat, manifestum est nec abbatem cum monachis circa esum carnis dispensare posse, nisi forte in certis quibusdam casibus extraordinariis, qui vix intra mille annos semel evenient. Cæterum necdum nobis reperire licuit summorum pontificum bullas monachis Benedictinis ter in hebdomada carnes edendi licentiam facientes; aut si quæ sunt, certis quibusdam monasteriis pro causa rationabili, et hoc forte ad tempus, non vero omnibus et pro semper datæ fuerunt. Imò non pauca occurrunt conciliorum decreta quibus intermissa in cœnobiis a carnibus abstinentia restituitur.

CAPUT XL.

De mensura potus.

Unusquisque proprium habet donum ex Deo : alius sic, alius vero sic. Et ideo cum aliqua scrupulositate a nobis mensura victus aliorum constituitur. Tamen infirmorum contuentes ^a imbecillitatem, credimus benignam **534** vini per singulos sufficere per diem. Quibus autem donat Deus tolerantiam abstinentiæ, propriam se habituros mercedem sciant.

Quod si, aut luci necessitas, vel labor, aut ardor ætatis amplius ^b poposcerit, in arbitrio prioris consistat, considerans ^c in omnibus, ne subrepat satietas

^a Hild., *Considerantes*. Oxon., *cogitantes contentiæ*.

^b Conch. *deest amplius*.

aut ebrietas : licet legamus, vinum omnino monachorum non esse. Sed quia nostris temporibus id monachis persuaderi non potest, saltem vel hoc conservetiamus, ut non usque ad satietatem bibamus, sed parcius : quia vinum apostatate facit etiam sapienter. Ubi autem loci necessitas exposcit, ut nec supra scripta mensura inveniri possit, sed multo minus ^d, aut ex toto nihil; benedicant Deum qui ibi habitant, et non murmurent. Hoc ante omnia admonentes ut absque murmurationibus sint ^e.

^c Al., *considerantis*.

^d Conc., *sed minus*. Hild., *sed multum minus*.

^e Al. *addunt fratres*.

COMMENTARIUS.

Unusquisque proprium habet donum ex Deo : alius sic, alius vero sic. Ex hoc Apostoli effato regulam victus aliorum S. P. Benedictus accepit, ut nimirum juxta acceptum a Deo donum unicuique tribuatur : quam pariter normam in Regula sibi ab angelo tradita secutus est S. Pachomius (*In ejus Vita*), singulis juxta vires suas edere concedens et bibere; pro modo

desipientium laborare compellens, neque comedere modeste, neque jejunare prohibens.

Et ideo cum aliqua scrupulositate a nobis mensura victus aliorum constituitur. Eandem difficultatem olim expertus est Cassianus, uti ipse testatur in lib. v, cap. 5.

Tamen infirmorum contuentes imbecillitatem. « Sic

infirmorum imbecillitatem non pro corporis aegritudine, sed pro animi dicit imbecillitate, inquit Smaragdus; non enim abstinentiam exterius corpus valet implere, nisi ei interius animus conseruerit abstinere; multi enim abstinere poterant propter concessam salutem; sed non valent propter animi imbecillitatem. » Eodem modo loquuntur Hildemar, Bernardus Cassinensis, Richardus de S. Angelo, Boherius, et alii. Unde merito rearguas Antonium Perezium, qui solis existimat debilibus concessam a sancto Benedicto vini heminam. Sane **535** cum sanctus Pater tarde venientem ad mensam solum relicere iubet, *sublata ei portione sua vini*, non de infirmis debilibusque loquitur, sed de sanis maxime. At de his videsis Hæftenum lib. x, tract. 4, disp. 5.

Credimus heminam vini per singulos sufficere per diem.] De nomine heminæ consentiunt inter se viri eruditi; at de mensura ipsa non parum litigant. Jacobus Brolium Parisiensis Sancti Germani monasterii monachus, vir doctus et religiosus, varias diversorum sententiarum refert, nulli tamen certo adhaerens. Prima est Petri Masii abbatis Casalis Benedicti, qui in Constitutionibus suæ congregationis (*Const. ms. Casalis Ben., cap. 57*) heminæ mensuram ita definit: « Heminam, sicut a quibusdam expositoribus Regulæ accipimus, est mensura continens unam libram cum quarta parte alicujus liquoris; et est quasi tertia pars quartæ vini Parisiensis. » Secunda est Smaragdi, qui sanctum Isidorum describens (*Isid. l. xvi Orig., c. 25*): « Heminam vini, ait, apponit libram unam, quæ geminata sextarium facit. » Cujus opinionem sequitur Julius Rhodiginus lib. xviii Antiq. Lect. Tertia est Fossatensium, qui quondam duo pondera plumbea ostendebant; unum panis unciarum triginta trium cum dimidia, alterum vini unciarum triginta quinque. Quarta Cassinensium, qui in suis super Regulam Declarationibus asserunt heminam esse « multo plus quam communis necessitati unius monachi sufficit. » Quinta eorum qui « heminam Benedictinam Dionysiana Parisiorum pintæ æquant. » Ac tandem ita concludit: « An vero æneum vas, quod Fossatenses ostendunt, sit illud B. Mauro a sancto Benedicto datum, non satis constat. » Ex his postremis verbis patet Brolium Fossatensem heminam pro Benedictina non agnovisse, sed nec ulli prædictarum opinionum adhesisse; cujus proinde mentem non satis assecutus est Gallicus dissertator de hemina vini et libra panis Benedictina, ut illum tam mordaci laceraret censura, quam sane non meruit vir optimus et doctus; qui si quid aliquando erravit, error aut excusandus, aut certe non ita effereendus. Et revera cum nullam amplicatus sit sententiam, si Fossatensem referens mensuram addidit: « Et hæc quidem sobrio, pulmonisque in integritate conservandi studioso monacho sufficere poterat, cheopina in prandio, et altera in cœna seu collatione sumpta; » joculariter et ironice locutus fuisse potius credendus est. At num Brolium aliquando legerit dissertator, merito dubitaveris: nam dissonans discrimen quod inter ostensas Boherio et Brolio in Fossatensi monasterio mensuras intercedit, absolute dicit Boherio monstratam fuisse mensuram, Brolio e contra pondus; deinde datam S. Mauro a B. Benedicto heminam fuisse æneam; Brolio monstratam fuisse pondus plumbeum. Sed an ista convenientiam cum Brolii textu judicent æquiores viri. An vero æneum vas, inquit Brolium, quod Fossatenses ostendunt, sit illud B. Mauro a S. Benedicto datum, non satis constat. Certe ecce vas, et illud æneum, quod tamen non vetat quominus una cum vase pondera etiam asservata fuerint in Fossatensi monasterio. Et hæc obiter dicta sint, non quasi approbando amplas illas mensuras vini, quas ultro rejicio.

536 Oppositum omnino præfatis auctoribus sententiam secutus est Menardus noster. Hic majori cum examine res discutens, advertit heminam esse semisextarium, eamque constare sex cyathis, cyathum drachnis decem, ac consequenter heminam drachmas

A habere sexaginta; unde cum unciam non efficiat nisi drachma octo, intulit heminam non plus pendere quam septem uncias et senis. At Menardi computum de Græcorum, non de Romanorum hemina intelligendum esse existimavit Gallicus dissertator.

Paulo liberatior fuit Nicolaus Bravus, auctor Hispanus: nam uncias omnino decem heminæ dedit. Eandem esse heminæ mensuram docuit dissertator Gallicus a nobis jam citatus, eo in libello quem de hemina vini Benedictina anno 1667 Parisiis publici juris fecit. Is enim probat heminam esse semisextarium; sextarium sextam congii partem; congium uncias constare omnino centum viginti; cujus rei periculum factum esse assertit ad antiquum congium, qui Romæ in aedibus Farnesianis asservatur; ex quo intulit heminam uncias plus quam decem continere laud posse. Sed quidquid sit de congio Farnesiano, qui tamen facta proportione ad veteres uncias Romanas, non omnino inventus est ex æquo respondere, tota dissertatoris disputatione super Romanam, non super Benedictinam heminam cadit; quod interim demonstrandum incumbat.

Mediam, et quidem, ut mihi videtur, tutiorem in viam nosse Mabillonius, uncias decem et octo dicitur Benedictinæ heminæ tribuens. Is occasione data decem annis post editam dissertationem Gallicam in præfatione prima ad sæculum iv Benedictinum, laudata imprimis dissertatoris eruditione, concedit quidem veterem heminam Romanam decem tantum uncias constituisse, at de qualibet hemina id dici posse negat, atque pro variis regionibus, variisque temporibus, etiam variasse mensuras ac pondera: id quod probat tum ex præcepto Caroli Calvi pro stipendiis clericorum Sancti Petri, qui sanctimonialibus Successionici Beatæ Mariæ Parthenonis subjeti sunt, quo singulis sacerdotibus per singulos dies heminam, id est tres libras vini tribuit; tum ex vetustissimo auctore, quem in Rhemensis Sancti Remigii archimonoasterio sæculo ix describebat Bertigerius monachus; qui auctor vetustissimus in tractatu de Ponderibus et Mensuris de hemina sic loquitur: « Apud quosdam cyathi novem heminam facere videntur, quod sunt drachmæ nonaginta. Apud quosdam vero acetabula quatuor, quod sunt drachmæ quadraginta octo. Heminam autem juxta quosdam appendit libram unam; apud quosdam vero libram et dimidiam. » Deinde quibusdam aliis de sextario, de chœnice, et de congio interjectis, addit: « Sed has mensuras ad votum principum vel judicum esse deprehendimus. » Quod confirmat concilium Aquisgranense anni 816, cap. 122.

Ex his concludit, 1° incertum esse an permanserit Romæ adque sancti Benedicti tempora antiquæ mensuræ norma; 2° etiamsi Romæ **537** permansisset, dubium esse num tota vigerit in Italia, variæ enim pro variis locis ac civitatibus passim habebantur mensuræ; 3° etiamsi in tota Italia vigeret, sanctum Benedictum potuisse, et revera instituisse novam vini heminam. Et certe id probant ea argumenta quæ superiori capite de libra panis exposuimus; quæque D ex æquo militent pro hemina vini.

Jam vero quantum caperet concinnata a sancto Benedicto hemina investigans, supponit conservatam fuisse in Cassinensi monasterio ad usque tempora Caroli Magni: quod facili negotio probari potest. Deinde Carolum Magnum missos direxisse Cassinum, qui prædictam heminæ mensuram cum libra panis in Gallie monasteriis promulgandam ad se deferrent; eamque a Theodemaro abbate missam revera accepisse; et ex decreto concilii Aquisgranensis in omnibus Gallie monasteriis tempore Ludovici Pii imperatoris fuisse receptam. Quod probat ex Hildemaro auctore coevo, qui hunc Regulæ sancti Benedicti locum explicans, hæc habet: « Unde Carolus rex qualiter ipsam heminam intelligere ac scire potisset, misit Beneventum ad ipsum monasterium videlicet sancti Benedicti; et ibi reperit antiquam heminam; et juxta illam heminam datur monachis vinum; si-

militer et juxta illam habemus et nos. Ex hoc testimonio cum perspectam omnino sancti Benedicti heminam habuerit Hildemarus, eam paulo largiore fuisse Romani demonstrat ex alio ejusdem Hildemari loco ejusdem capituli, ubi exponens sancti Benedicti sententiam tam crapulae occasionem a monachis amovere volentis, ait minuendam esse mensuram ei qui de sola heminae mensura crapulam sentit, id est qui aut in locutione, vel in ingressu vacillat. Quod nulli quantumvis infirmo capiti accidere posset, qui unico semisextario Parisiensi in diem uteretur. Ad hoc argumentum quid respondere posset dissertator plane non video; unde et illud in suis responsionibus tanquam nimis incommodum silentio praetermisit. Idem tamen demonstrari posse videtur ex Regula sancti Fructuosi capite 5, quae sextarium inter quatuor fratres dividi jubet, hoc est unicuique mediam heminam tribuit. Nam si adeo parva fuisset heminae mensura, satius omnino fuisset vinum prorsus auferre monachis, quam tantillum per diem concedere.

Postea heminae capacitatem amplius discutiens rem factis demonstrandam esse asserit; atque imprimis exemplum ex Regula Magistri (Cap. 27) petiit, ex qua tres in hemina calices comprehendi demonstrat. Haec Regula Magistri non suam singulis fratribus heminam sive vas vinarium assignat, sed ex eodem vase omnibus misceri praecipit, primo quidem aetivum tempore singulis singulos meros, id est meri calices, deinde caldos omnibus quaternos extra illum merum; et, cum ad sextam reficitur, ternas serra potiones. Hieme vero ad refectionem sive sextae, sive nonae caldos duntaxat ternos. Ne quis autem in tali institutione abusus nabreperet, ipsam calicis mensuram, in qua singuli biherent, determinavit, ne forte plus quam par esset, aliquis vini exhaureret. **538** Calix vero, inquit, seu galeata, per quem erit in diversis vicibus ministrandum, talis sit, qui tertius impleat mixtam heminam. Tres ergo hemina calices continebat, quos ubi aliquis ministrasset, mixta, id est jam propinata esset hemina.

Id confirmat ex Regulis sancti Fructuosi et sancti Isidori, qui Benedictinam praeculis habuerunt, cujusque ritus expresserunt, cum suam condiderunt. Nam ex Regula sancti Isidori (Cap. 10) ternis poculis fraternam reficienda est sitis, et S. Fructuosus (Cap. 5), qui privatis diebus semiheminam concedit, in praecipuis solemnitatibus tres fratibus potiones indulget, hoc est integram heminam.

Eandem sententiam amplius confirmat ex Statutis sancti Adalardi abbatis Corbeiensis, qui in Cassinensi monasterio diu versatus fuerat, et Statuta anno 822, hoc est annis post synodum Aquisgranensem quinque conscripsit. Is in lib. 1, cap. 4 (Spicil. tom. IV), praescribit ut duodecim canonicis quatuor sextarii dividantur, ita ut unusquisque accipiat calices duos. Quo ex loco patet sextarium in Corbeiensis monasterio sex calicibus constituisse, ac consequenter heminam tribus; et quidem cervicis, quae aqua non diluitur. Ex quibus omnibus inferri, cum ad moderatum haustum minus sex vini uncias absumi vix possit, heminam uncias ponderales circiter decem et octo continere. Ac tandem rem totam ita concludit: Quae hactenus de hemina Benedictina dixi, non ita accipi velim, quasi rem ipsam me contingisse putem, aut monasticam temperantiam modum ampliari velim. Et certe non timendus est excessus, aut abusus, si decem vel duodecim vini uncias ad prandium, et sex vel octo ad coenam concesseris.

Id nihilominus timuit dissertator Gallicus: quapropter superiori anno 1688 a te am libelli sui de hemina vini et libra panis Benedictina editionem publici juris fecit, in qua nonnullis quidem mutatis, primam sententiam sine novis probationibus proposuit, nonnulla interim subjungens responsa ad praedictam Mabillonii praefationem, solo veritate intuitu, ut ipse testatur, non contentions aut vincendi studio;

quodammodo; quamvis de victoria sibi non semel blandiatur, adeo valide, ut ipse sibi persuadet, respondens objectis, ut in posterum nullus sit deinceps insurgendi locus.

Hanc secundam ejus lucubrationem cum legisset praefationis auctor, et requisitus quid de ea sentiret, pro innata sibi modestia humiliter respondit, non deesse sibi argumenta atque auctoritates veterum scriptorum, quibus tota dissertatoris disputatio cum suis responsis subvertatur; at nolle se heminae a potationis patronum exhibere. Ejus ego vestigiis lubens insisterem, dissertatorisve rationes silentio praetermittens, cum in bona, qua versatur, fide, de heminae mensura valere juherem, illud Ambrosii recolens: *Indecorum quippe est homines curae de cibo, qui militant de regno (Lib. vii in Luc.)*, nisi me praesentis argumenti materia ejus responsa discere cogeret: quod etsi longe viribus impar, profundam viri eruditissimi doctrinam suspiciens, aggrediar, non contentions studio, aut ampliandae vini mensurae desiderio; sed solo veritatis illustrandae intuitu, laudans interim in dissertatore abstinentiae amorem, quem omnium monachorum animis ita inspirasse percuperem, ut omnes a vino abstinere persuasisset.

Cum nullum in tota dissertatione novum proponat argumentum, aut si quid novi proposuerit, totum in responsis ad objecta consistat, dissertationem interim relinquens, responsiones in quibus plurimum ingenii acumen ac subtilitatis demiratus sum, impugnam mibi proposui. In iis dissertator supponens congii Farnesiani veritatem, et quod iude concluserat, antiquam Romanorum heminam decem duntaxat uncias constituisse, sanctumque Benedictum Italicam heminam fratribus suis, non aliam tribuisse; totus est in probando: 1° antiquam Romanam heminam adusque S. Benedicti tempora fuisse in usu; 2° ejus usum in tota Italia viguisse; 3° mutationes in mensuris non nisi longo post tempore contigisse. At quibus id momenti demonstrare videamus.

Primo, ut probet antiquas Romanorum mensuras adusque sancti Benedicti tempora in communi usu commercii perseverasse, adducit Fannii carmen de Ponderibus et Mensuris, quod ille Constantini imperatoris tempore scribebat, hoc est ducentis ante S. P. Benedictum annis: quodque postea Priscianus, vivente sancto legislatore, Constantinopoli expolivit, nulla tamen quoad rerum substantiam facta mutatione. Quapropter cum Fannii carmen a Prisciano, vivente sancto Benedicto expolivit, uncias heminae duntaxat decem tribuat, signum est Romanam heminam ad eum usque usu receptam fuisse.

Istud argumentum, quod adeo validum existimat dissertator, nullius mihi ponderis esse videtur. Nam primo ex auctoritate Fannii, qui ducentis ante S. P. Benedictum annis scripsit, nihil potest inferri; quamvis enim viguisset ejus adhuc tempore Romana hemina, potuit tamen intra ducentos annos mutari, ut revera mutata est, nec adusque sanctum Benedictum perseverasse. Nec plus urget Prisciani testimonium, qui non novum condidit carmen, sed a Fannio conditum expolivit, mutatis quidem verbis, ut majori cum delectatione illud lector percurreret, sed nulla quoad substantiam rerum mutatione facta, ipso fatente dissertatore. Quid autem ad rem Prisciani expolitio? Si quis nunc Fannii carmen expolire aggredieretur, ejus verba mutata, substantiam rerum conservans, recte concluderetur inde Romanas mensuras ad nostra usque tempora usu perdurasse. Idem iudicium ferendum est de Prisciani expolitioe, qui Fannium corrigens, locutus est habita ratione ad ejus tempora, non novum opus concinnavit; quod si concinnasset, ipse Constantinopoli scribens, non Romanas aut Atticas, sed Constantinopolitanas descripsisset mensuras.

Verum tantum abest ut dissertatori faveat Priscianus, ut si carmen ejus discutiamus, potius jam mu-

tatas fuisse quam conservatas veteres Romanorum A mensuras, variasque pro variis locis ac populis existisse visuri simus : quod vel ex ipso carminis ejus proœmio probari potest : ita enim orditur :

540 Pondera præconii veterum memorata libellis
Nosse juvat.

Non ergo sui temporis pondera describit Priscianus, sed veterum. Ergo alia tunc temporis habebantur ; et revera non multo post addit :

Sed si generatim his pondus inesset,
Servarent eadem diversæ pondera gentes ;
Nunc variant ; etenim cuncta non fœdere certo
Naturæ ; sed lege valent, hominumque repetis.

Nec amplius concludit, quam magno cum e'ogio citat, Cassiodori auctoritas, ut probet Theodoricum regem, cui ille erat a secretis, in mensuris nihil mutasse. Imprimis citat locum ex epistola quam ille Theodorici nomine scripsit ad Idam ducem (*Lib. iv Variar., epist. 17*). præcipiens ut ecclesiæ Narouensis possessiones, ab iniquis pervasoribus occupatas, restituendas curet, quia res ab antiquo rege rationabiliter decretas ipse titubare non vult : « Cur enim, inquit (*Ibid., epist. 42*), priora quaesumus, ubi nihil est quod corrigere debeamus ? » Deinde locum alterum ex epistola ad Argolicum Urbis præfectum, qui iubet ut restituantur Marciano atque Maximo, filiis Volusiani, turris cirri, et locus amphitheatri, quæ sibi erepta, dum defendæ morti patris vacarent, conquerebantur : quia, inquit, « Nos qui regulas veterum, qui serramus momenta pietatis, salubri ordinatione censemus, ut si quondam patricius atque magnificus vir Volusianus, pater supplicum, commemorata communi jure possedit, filiis perire non debeant. » Sed quid hæc ad Romanam heminam ? Ex his quidem locis habemus, Theodoricum justitiæ amantem, nulli fraudem inferri voluisse : at exinde nullus concludet Romanas mensuras ab ipso aut ante eum ab alio aliquo mutatas non fuisse.

Majorem verisimilitudinem præ se fert locus ex epistola ad Boetium patricium (*Lib. i, epist. 40*), qua scribit, domesticos protecorum equitum et præditum, qui aulae regiae jugiter excubabant, conquestos esse ab arcario præfectorem se pro emolumentis solemnibus integri ponderis solidos non percipere, et in numero gravia dispendia sustinere : quod ille jubet emendari. Tum subiungens nonnulla in laudem arthematicæ, dicit prudem antiquorum inventionem factum esse, quod unciæ mystico numero duodecies in libra reperitur ; ac tandem concludit : « Talia igitur secreta violare, sic certissima velle confundere, nomie veritatis ipsius videtur esse crudelis et fœda laceratio ? Exerceantur negotiatores in mercibus : emanant late, quæ vendantur angustius : constet populis pondus ac mensura probabilis ; quia cuncta turbantur, si integritas cum fraudibus misceatur. Mutari certe non debet, quod laborantibus datur ; sed a quo fidelis actus exigitur, compensatio immunita præstetur. »

Ex hac epistola demonstratur Romanam libram tempore Cassiodori, uti nunc, duodecim uncis constasse ; Theodoricum regem institutis a se vel ab aliis ponderibus vel mensuris insistendum esse voluisse, nulli a publicis præsertim præfectis fraudem faciendam esse ; sed ut **541** a quo fidelis actus exigitur, compensatio immunita præstetur. At vero male omnino ex hoc loco infert dissertator, antiquam heminam Romanam etiam B. Benedicti tempore perdurasse, nec Theodoricum ipsum, aut alios ante eum antiquas mensuras permutasse.

Denique locus ex alia epistola a Cassiodoro Liguribus scripta (*Lib. xi, epist. 16*), quos sic alloquitur : « In ponderibus atque mensuris vos suggeritis ingratos, et ideo nostra cura providebit ut nullius vos ulterius ex ea parte vexare possit iniquitas ; quia grave scelus esse judicamus, aut mensuras modum excedere, aut libram æquissimi ponderis justitiam non habere. » Ostendit vitandas esse præ omnibus

exactionibus, nihilque ultra institutas mensuras esse exigendum : quod et in parvis et magnis æque mensuris contingere potest. At dissertatorem nihil juvat : imo potius demonstraret jam immutatas ampliatasque aliquibus jam in locis mensuras ; quod ille voluit emendare, an vero emendaverit, non constat. Et sic locus iste contra dissertatorem pugnare videtur. Sed his omnibus in locis studet imprimis Cassiodorus impedire exactiones ac fraudes, publicas subditorum calamitates et gravamina non ferens ; quod et alibi commendat, canonicario scribens (*Lib. xii, epist. 16*) ut subditos sibi admoneat tributa consueta exsolvere, atque imprimis, ut « nullus quantitatem justæ ponderationis excedat, sitque libra justissima. Modus non erit rapiendi, si pondera fas sit excedi. » Igitur Cassiodorus sive Theodoricus, cujus nomine quinque primos epistolarum libros scripsit, aliud nihil volebat quam fraudulenta pondera mensurasque abolere, quibus forte exactores tributorum, quos ipse publicis vii ponderibus et mensuris jubet, subditos suos non parum gravabant. At vero exinde nullus conficiet antiquas Romanorum mensuras, sive ab ipso, sive alio ante eum non fuisse mutatas.

Nec plus proficit dissertator cum posteriores Prisciano et consequenter sancto Benedicto auctores, heminam decem duntaxat uncis fecisse, volens demonstrare ; ad id probandum in medium adducit sanctum Isidorum (*Dissert. n. 17*). Nam quodnam sit de mente sancti Isidori hac in parte ferendum iudicium, docet nos ipse dissertator, asserens sanctum Isidorum res ab aliis antiquioribus auctoribus dictas, a se sine ullo examine collectas scripsisse. Et certe sanctus Isidorus, ut ostendit noster Menardus, sibi ipsi contradicit. Qui etiam, quamvis sibi non contradiceret dissertatori, qui Romanæ heminæ uncias omnino decem tribuit, non faveret. Nam S. Isidorus duodecim uncis, et quidem ponderibus heminam facit : « Heminam, inquit (*Lib. xvi Origin., c. 25*) appendit libram unam, quæ geminata sextarium facit. » Unde mirum est virum eruditum adeo invalidum proponere argumentum ; quod certe in rudiori scholastico alius ægre ferret. Sed quid ? In vitanda mala causa omnia solent adhiberi, ut ipsius dissertatoris verbis utar (*In Resp. ad object., n. 7*).

Hactenus satis demonstratum existimo non probasse dissertatorem in suis responsis immutatas ad usque sanctum Benedictum Romanorum antiquas mensuras viguisse. At multo minus probat eas eo tempore **542** per totam Italiam usu receptas fuisse. Nam quem ad id astruendum profert, Nicolaum de Fractura, qui annis post sancti Benedicti obitum septingentis quinquaginta duobus scripsit ; quem etiam, si non erraverit typographus, integro sæculo antiquiorem facit, is nimis remotus est testis quam ut faciat fidem, cum scripsit quod suo tempore, id est anno 1299, inferioris Italiæ populi « communiter circa mensuram hujusmodi usum sequuntur Romanum. » Potuerunt enim in tanto temporis intermedio populorum illorum leges non semel mutari. O si quis adeo dissitum testem dissertatori produceret, Deus bone, quam longe valere jubere ! Sed videamus nam id revera docuit Nicolaus, quod eum asseruisse dicit dissertator : « Heminam, inquit, est mensura competens ad bibendum in uno prandio ; quæ usque hodie in Cassinensi monasterio conservatur. Et hac a consideratione, sicut de facto sum expertus, parum plus aut minus potest recipere quam petitum, quod est mensura quædam apud Romanos. Et quod de tali mensura Magister intellexerit, est valde verisimile, ex eo quod in Nursia provincia, unde idem ortus fuit, talis mensura habetur in usu ; et homines illius provinciæ in emendo vendendoque, communiter circa mensuram hujusmodi usum sequuntur Romanum. » Ex hoc loco optime infertur Romanas mensuras Nicolai tempore Nursiæ fuisse in usu. At quando Nursiam, Sublacum et Cassinum, totamque Italiam inferiorem complectetur, tunc Nicolaum in testem veritatis,

quam probare intendebat, remotissimum adducere A delectamentum naturæ. Quæ si legisset dissertator, fortassis Nicolaum non appellasset (*Resp. n. 12*) insignem potatorem.

Sed quid etiam si concederemus dissertatori antiquas Romanorum mensuras ad usque tempora sancti Benedicti conservatas fuisse, idque in tota Italia; quid inde proferret? cum ipse fatetur S. Patrem specialem henam suam in monasterio instituisse, ut revera instituit. Quamvis an ita fateatur merito dubitaveris: nam fateatur, et non fateatur: fateatur, cum duodecim pondo uncias heminæ Benedictinæ tribuit, decem duntaxat Romanæ; distinetur, dum utramque sex ex æquo cyathis constare facit; nisi forte ignotus antiquis cyathos conficere velit. At qua ratione duodecim tantum et non amplius uncias Benedictinam 544 heminam fuisse probat? Quia, inquit, si majorem sanctus Benedictus fecisset heminam, sextarium, non heminam appellasset, ut pote quæ magis ad sextarii quam ad heminæ mensuram accessisset: unde et sanctus Isidorus, qui non multo post sanctum Benedictum scripsit, de hemina, tanquam de mensura unciarum duodecim, locutus est, unquam ei pondo libram tribuens (*Lib. xvi Orig., c. 23*). Quid sentiendum sit de sancto Isidoro, docuit nos supra dissertator: sufficiat hic dicere, eum in Libris Originum, non de monastica, sed de communis locutum fuisse hemina. Quod vero urget in nomine heminæ, 1º supponit immutatas fuisse veteres Romanorum mensuras; 2º sanctum Benedictum nullam aliam habuisse rationem, ut mensuram a se institutam hoc nomine donaret; 3º hoc mera conjectura est: quæ aliquantuli potest esse ponderis, cum non occurrunt aliunde certæ rationes oppositæ. At superius demonstratum est heminam Benedictinam tribus constare calicibus, ut patet ex Regula Magistri, sancti Isidori, sancti Fructuosi, statuti sancti Adalardi, et ex Nicolao de Fractura, et insuper ex libro Usuum Cisterciensium, cap. 73. apud quos monachorum mixtum erat tertia pars heminæ vini. Nam mixtum seu biber unum moderatum calicem capiebat; et prout inde non minus sesquilibra continuasse, ut habet codices Remensis et Augustanus, atque aliunde demonstrari potest.

Deflexerint monachi sæculo viii ab exacta Regula observatione, nec ne, per me licet. Vixerit in hemoni sancti Remigii monasterio 543 sæculo ix, Bertigarius monachus, permissio; at non Bertigario longe antiquior auctor, qui tractatum de ponderibus et mensuris composuit, quem quidem Bertigarius tanquam alienum fetum, non suum, Ebene Remensi pontifice, scribebat in Remigiano monasterio.

Quod si verus illius tractatus auctor esset Bertigarius monachus, neque tamen ob ineret inde dissertator quod desiderat. Nam dum auctor in eam propendit sententiam, quæ tres sextarii libras, heminæ libram et dimidiam tribuit, haud dubium locutus esset secundum usum sui monasterii, hoc est secundum institutum in omnibus Gallie monasteriis usum ab Aquisgranensi concilio, ex cujus decreto Benedictina hemina omnibus in cœnobiiis recepta fuit; neque enim multo post prælatum concilium vivebat Bertigarius monachus. Idem iudicium ferendum videtur de auctore brevis ejusdem scripti de ponderibus, quod aliæque nomine auctoris ad calcem Regule sancti Benedicti in vetusto codice ms. reperit noster Mabilonius in bibliotheca sancti Udalrici apud Augustanum Vindelicorum, in quo hæc verba (*Tom. IV Anacleti.*): « Unciæ duodecim libram efficiunt... Libra una et semis heminam facit. Duæ heminæ sextarium reddunt, etc. » Eodem modo videtur intelligendus Nicolaus de Fractura, cum dicit: « Heminæ est mensura competens ad bibendum in uno prandio. » Nam cap. 55 explicans quid sint biberes quos servitoribus S. Pater Benedictus concedit, ait biberes esse « vasa quæ ad unum et moderatum haustum sufficiunt; » et paulo post addit: « Quod singuli tres biberes sufficere debent monacho in mensa. » Quod si singulis h biberibus sex uncias dederis, ut revera capere debent, heminam reperies libram et dimidiam appendentem. Quapropter cum hoc capite heminam explicans Nicolaus ait, ejus mensuram in Casinensi monasterio servatam, facti experimento parum plus aut minus capere quam petivim, quod est mensura quædam apud Romanos, aut mendam in nomine mensuræ irrepisse necesse est, aut duplex apud Romanos fuisse petivim, unum majus, aliud minus (quod sæpe contingit in mensuris ejusdem nominis), et Nicolaum de minori locutum fuisse; nam et longe erat ab exigendis magnis mensuris, qui paulo post subit: « Quia vinum plus indulgetur monacho ad confortationem stomachi, quam ad saporem oris, seu

aliquando posset. imo quibusdam abstinentiæ gratia a Deo donatis; sed universam congregationem his legibus 545 constringere nullæ discretionis ac prudentiæ leges permittunt.

Neque vero existimandum antiquos illos auctores, qui ternum ad refectionem cyathum sobrio sufficere asserunt, adeo rigide ad litteram intelligendos esse, quasi triginta duntaxat vini drachmas sobrio concessissent. Sed cyathi nomine integrum calicem haud dubium intelligunt, sicuti etiam nunc intelligere solemus. Id patet ex Regula sancti abbatis Isaiaë, cujus auctoritate gloriatur dissertator: nam quod in citata oratione *cyathi*, id in Regula *scyphi* nomine expressit (Cap. 2): *Si ad potum vini coactus fueris, ne bibas plus quam tres scyphos mediocres*. Verum ad id demonstrandum nihil efficacius proferri potest quam citata ab ipso dissertatore Regula sancti Fructuosi (Cap. 5), quæ cum in dies mediam fratribus heminam indulgeat, vult tamen ut in præcipuis solemnitatibus tria pulmenta, et totidem portiones præbeantur. Nam si calix, poculum et potio, ex constanti veterum traditione tam profana quam monastica, idem sonant cum *cyatho*, sanctus Fructuosus nihil amplius in diebus solemnibus quam in privatis indulgisset: nam cum mediam quot-die heminam, quæ sex cyathis constat, concesserit, tres consequenter cyathos, ac prout tres portiones privatis prout ac solemnibus concessisse fatendum erit. Adde quod si tres cyathi stricte sumpti, sufficiant homini sobrio ad unam refectionem, huncque numerum transgredi sobrietatis sit meta excedere, procul dubio S. P. Benedictus omnium iustorum spiritu plenus, regulam scribens discretione præcipuam, temperantiæ leges tenorasse dicendus erit, ut pote qui integram jejuniarum refectioni heminam indulgeat, hoc est sex cyathos, quos continet hemina.

Quæ diximus hæcenus confirmat Theodemari abbatis Cassinensis ad Carolum Magnum epistola, in qua apposite ad nostrum propositum hæc lego: « Misimus etiam mensuram potus, unam quam prandio, et aliam quæ cœnæ tem; ore debeat fratribus præberi: quas duas mensuras æstimaverunt majores nostri heminæ mensuram esse. » Ex his verbis habemus: 1° heminam apud Cassinenses duas in mensuras divisam fuisse, quarum una prandio, altera cœnæ inserviret; 2° duas hasce mensuras inter se fuisse inæquales, alioquin unam mittere sat fuisset; 3° minorem, quæ ad cœnam tribuebatur, uncias sex aut octo ad minus constitisse, nam et dissertator sex vini uncias ad cœnam concedit; 4° majorem, quæ ad prandium, duplo fuisse majorem. Idem quippe de hemina vini videtur esse judicandum, ac de libra panis, cujus tertiam partem ad cœnam reservari voluit sanctus Benedictus. Et sic duodecim ad prandium, sex ad cœnam uncias vini habentes, heminam nugarum octodecim in epistola Theodemari reperimus. Quapropter concilium Aquisgranense, quod hanc heminæ mensuram in omnibus restituit monasteriis, statuit (Can. 22) ut « ubi vinum non est, unde hemina detur, duplicem mensuram de cervisia bona habeant monachi. » Quæ duas simul mensuræ cervisæ, quæ mixtionem aquæ non admittit, tres ad minus calices et quidem amplissimos continere debebant: nam cervisia 546 multo largius ac profusius vino propinari solet, adeo ut duodecim cervisæ uncias in unoquoque calice admittere necesse sit, cum multi quidem et eo amplius uno haustu exhauriant. Et sic in duabus cervisiæ heminis reperimus uncias triginta sex, hoc est octodecim in qualibet. Atque ita concilii Aquisgranensis canonem intellexisse videtur, qui nostris temporibus strictiorem ordinis Cisterciensis observantiam in suo monasterio restituit (Abbas B. M. de Trappa); nam cum vinum ea in regione non crescat, duplicem suis fratribus siccæ heminam ministrari curat, hoc est uncias circiter octodecim vel viginti ad prandium, et tantundem ad cœnam. Cujus exemplum minus apte protulit in medio dissertator, cum ipsi omnino non faveat.

At, inquit (Resp. n. 5), hemina apud omnes monastica sobrietatis studiosos, pro vasculo et quidem parvissimo reputata est, ut probat locus ex Vita sancti Hermelandi abbatis (Sec. III Ben.), ubi minor parvissimo etiam vasculo appellatur. Adde potuisset dissertator heminam apud Cluniacenses unico scypho comprehensam fuisse: nam apud Udalicum (Lib. II, c. 4) reperimus signum *scyphi*, qui capit quotidianam vini mensuram. Verum hisce exemplis aliud opponimus Hildemari longe ad persuadendum efficacius, ut pote qui perspectam omnino habebat genuinam sancti Benedicti heminam. Hic autem, explicans enim Regulæ locum qui cavet ne monacho subrepat e rieta, ait minuendam esse mensuram ei « qui de sola heminæ mensura crapulam sentit, id est qui aut in locutione, vel in ingressu vacillat. » Quod plane ei contingere non potest qui tam parvissimo vasculo in diem contentus est.

Cæterum hæc nostra, quam proponimus, heminæ mensura, sobrietatis metas non adeo excedit, ut pro parvissimo vasculo haberi non possit respectu majoris et amplioris vasis, v. g. modii, qui forte necessarius esset ad potandam numerosam congregationem. Locus autem ex Udalrico citatus intelligendus est de singulari aliquo scypho amplissimo, quales reperuntur aliqui ad singulares aliquos usus destinati, non de communi. Atque hæc sufficere credimus ad faciendum satis dissertatori. Quod si iterum asurgat, nobis opponendo sanctorum quorundam exempla, qui vinum ita dilutum aqua hibeant, ut vini speciem amisisse videretur, respondebimus omnia hæc singularia sanctorum exempla contra ipsum pro nobis militare: nam si sex tantummodo uncias ad prandium unicuique concedas, certe omnes ita vinum diluere cogentur, ut vini speciem amittat; et sic quod singulare quibusdam laudatur in sanctis, omnibus monachis commune evadit. Sed de hemina satis.

Quibus autem donat Deus tolerantiam abstinentiæ, propriam se habituros mercedem sciant. Quem locum Cita explicat Petrus Damiani (Opusc. 13, cap. 7): « A se si promulgator sanctæ Regulæ suis auditoribus dicat: *Suscipientes quidem quod indulgeo, non peccatis, sed non suscipientes mercedem habetis; admissa siquidem misericordia, non incurritis pœnam; sed propter Deum dimissa 547, pertingitis ad coronam*; addit tamen: *Et hæc quidem speciali crimine non depressi; alioquin quisquis se meminit illicita perpetrasse, versa nunc vice debet a licitis abstinere; et qui commisit superbe prohibita, debet nunc humiliter abdicare concessa. Plerique enim molliter suaviterque viventes, si aliquando auferentur ut quantumlibet vel parum saltem arctioris viæ arripiant institutum, mox ratiocinium sibi defensionis obtinent, dum quispiam eorum sic ait: « Vivo, inquit, ut jubeor, dum rebus concessis utro, legis meæ mandata conservo; » deinde, ut tanquam victor de superiori contendere videatur, in audaciam prosilit: « Nunquid, inquit, Regula ab his et hujusmodi licentiam tollit? Nunquid non mihi hæc illa conceit? Verum quisquis ista contendit, inter voluntatem necessitatemque scriptoris discernere necdum didicit, et alia secundum indulgentiam permitti, alia secundum imperium præcipi non cognovit. »*

Sed quæritur num is cui Deus tolerantiam abstinentiæ donat, absque ulla alia abbatis licentia abstinere a vino possit. Affirmativam tenent Hildemarus, Bernardus Cassinensis, Richardus de Sancto Angelo, et Boherius, tolerantiam abstinentiæ etiam ad cibum et vestimenta extendentes. Hildemarus tamen licet abstinere a vino sine consensu abbatis bonum esse existimet, addit nihilominus: « Tamen melius facit monachus, si aliquantulum biberit vinum, causa humanæ laudis v tandæ, quam si ex toto jejunaverit. » Existimo etiam et ego posse licite et laudabiliter absque alia abbatis licentia quemque abstinere a vino, cum Deus tolerantiam abstinentiæ donat; quia sanctus Benedictus non nisi ad duritiam cordis vinum monacho concedit; a quo, si possit, abstinere per-

cuperet, simili fere modo, inquit Petrus Damiani (*Opusc. 13, cap. 7*), quo Apostolus de communi amplexu conjugibus dicit: *Hoc autem dico secundum indulgentiam, non secundum imperium*; ubi innox addit: *Volo autem omnes homines esse sicut meipsum; sed unusquisque proprium habet donum ex Deo, alius quidem sic, alius vero sic.* Atque ita sanctus Isidorus in Regula scribit (*Cap. 10*): « Quicumque ad mensam residens a carnibus vel vino se abstinere voluerit, non est prohibendus; abstinence enim non prohibetur, sed potius condatur. »

[*Quod si aut loci necessitas, vel labor, aut ardor aestatis amplius poposcerit.*] Tres hic exponit causas, pro quibus augeri aliquid ad indultam heminam possit: loci necessitatem, sive, ut explicat Boherius, loci quietitatem, laborem, et aestatis ardorem; de quibus Bernardus Casinensis sic disserit: « In necessitate loci comprehendit etiam necessitatem personæ; quia potest esse, quod aliqua persona indiget citius, alia persona minus, sicut in loco multum sicco et valde arido, et solis percussione continua fervente, majori egent potus humectatione, sicut patere potest in insulis quibusdam marinis, et specialiter in insula Lirinensi. In labore etiam corporis desiccatur humor humidus, ex labore et sudore consumptus, vel calore naturali magis incitato et fortius agente. Tempore

548 enim ætatis cholera magis regnat, et exterioris invalescit igne coloris. » His tribus causis duæ possunt alia adjungi, scilicet Sanctorum solemnitates, et hospitium adventus; de quibus Regula Cujusdam ad virgines (*Cap. 10*): « Potus vero, si sicca liquoris, id est cervisia, mensura solita tribuatur; si voluntas abbatis fuerit, si labor, vel festus dies, vel hospitium adventus pia precatio exagitaverit, vini portio augenda est. »

[*In arbitrio prioris consistat.*] Id est abbas; nam et prior, præpositus, ac decanus, sive etiam cellerarius non possunt in aliquo supra Regulam dispensare, aut aliquid aliud agere, nisi quantum conceditur eis ab abbate, inquit Boherius. Ex hoc autem loco patet heminam non ita amplam esse mensuram ac viderunt nonnulli: quæ si tanta esset, nunquam necesse foret aliquid illi superaddere.

[*Considerans in omnibus in subrepat satietas aut ebrietas.*] Ex hoc e contra constat heminam non adeo fuisse brevem, ut docent alii; alioquin non e-sset cur timeretur satietas et ebrietas. Porro sanctus Ferreolus ebrium monachum triginta diebus a vini potione suspendit.

[*Licet legamus vinum omnino monachorum non esse.*] Ubiam hoc legerit sanctus Benedictus inquirunt commentatores. Sinaragus, Petrus Diaconus et Turcremata existimant hoc a quodam antiquorum Patrum prolatum esse, a quo dictum referunt: « Caro et vinum, sive potus in quo sit ebrietas refutanda sunt a monachis, nec suscipienda, quibus pro Christo crucifixus est mundus et ipsi mundo (*Cap. 11*). » At quisnam sit ille antiquus Patrum non explicant. In Regula Cujusdam ad monachos id expressis verbis continetur. Verum auctor illius Regulæ sancto Benedicto posterior videtur. Boherius in primo commentario: « Ego, inquit, in Vitis Patrum legi quod quidam narraverunt abbati Pastori de quodam monacho, quia non bibebat vinum; quibus ille respondit, quia vinum omnino monachorum non est. » Similiter in secundo commentario hoc dictum refert abbati Pastori; et insuper saltem implicite Regulæ sancti Pachonii, sancti Basilii, et epistolæ sancti Hieronymi ad Eustochium, ubi loquens de monachorum abstinence (*Epist. 22*): « De cibo, inquit, et potu taceo, cum ibi etiam languentes monachi aqua manant frigida, et coctum aliquid accepisse luxuria sit. » Memorandus etiam dictum ascribit abbati Pastori, uti narratur in lib. iv de Vit. Pat., n. 31, interprete Pelagio. Quamvis an ita revera se res habeat dubitaverint nonnulli, eo quod probabile non videatur hunc librum a Pelagio translatum fuisse ante annum 537, quo in Palestina et Oriente legationem obibat: quo tempore

A suam sanctus Benedictus scripserat Regulam. Verum ab alio translatum sanctus Benedictus illum legere potuerat. In nuper vulgatis a Joanne Cotelerio sanctorum Patrum sententiis reperio abbatem Xoinum cuidam fratri aliquando dixisse: « Vinum ad Monachos non pertinet secundum Deum viventes (*Tom. I Mon. eccles. Græc. p. 58*). »

549 Quidquid sit, certe si non legerit sanctus Benedictus, potuit saltem in aëis sanctorum Patrum scriptis prædictum effatum vidisse; in quibus saltem implicite legimus vinum monachorum non esse. Ita sanctus Antonius in Regula (*Cap. 14*): « Ne commoreris, inquit, in loco, ubi vinum exprimitur, nec comedas carnem omnino. » Sanctus Pachonius: « Vinum et liquamen absque loco agrotantium nullus attingat. » Sanctus Athanasius in vulgato Syntagmate doctrinæ ad monachos (*Art. 22*): « A vino plane et omnino abstine, vel degusta tantummodo, et Creatorem celebra. Quod si autem, ut Timotheus, propter multos labores in morbum incidas, paululum vini adhibe. » Sanctus Basilius (*Regul. fus., cap. 19*): « Aque potus, ut naturalis et necessitati sufficiens, omnibus propositus est; » et alibi (*Serm. de Asceci*): « Potissimum debet se monachus a congressione mulierum abstinere, itemque a vini usu; quia vinum et muliere apostatate faciunt sapientes. » Sanctus Dorotheus (*Doctr. 19*): « Vinum absque necessitatis causa, vel extra symbolum ne bibas. »

His concinunt ea quæ de vivendi ratione priscorum monachorum nonnulli scribunt. Sanctus Athanasius (*In Vit. S. Anton.*): « De carnibus vero et vino tacere melius potui quam quidquam dicere, quando nec apud plurimos quidem monachorum istiusmodi aliquid reperitur. » Sanctus Augustinus (*Lib. de Mor. eccles. Cath., cap. 31*): « Non solum a carnibus et vino abstinent pro sufficientia demandarum libidinum, sed ab eis etiam quæ tanto concitatus ventris et guttoris provocant appetitum. » Severus Sulpicius de discipulis sancti Martini (*Lib. I de Vita S. Martini*): « Vinum nemo noverat, nisi quem infirmitas coegisset. » Vide Vitam sancti Pachonii, num. 50, apud Bolland., 14 Maii.

Sed his indulgentiores fuerunt Nitrienses monachi, qui, teste Palladio, vino utebantur. Vinum etiam monachis permittunt sanctus Ferreolus, sanctus Fructuosus, et Magister in suis Regulis; sanctimonialibus sanctus Cæsarius in Regul., cap. 28 (*Laus. c. 7*): infirmis duntaxat sanctus Leander, in lib. de Institutione virginum, cap. 9. In Regula incerti auctoris vinum bis tantum in hebdomada conceditur (*Cap. 2*), ut scilicet « sabbato et dominica, sicut consuetudo est, qui volunt, vinum accipiant. » Primi etiam sancti Benedicti abbatis Anianensis discipuli « vinum tantum diebus Dominicis solemnibusque percipiebant (*In ejus Vita, num. 12*). » Menatenses quoque monachi dominicis duntaxat diebus vini singulas portiones percipiebant. Non defuere etiam ex nostris qui vinum omnino non biberent. Tales fuerunt olim Fuldenses monachi, quibus, ut scribit V. Eigel in

D Vita sancti Sturmii, num. 14 (*Sæc. III, part. II*), cum sanctus Bonifacius « særas exposuisset Scripturas, et quod nusquam vinum monachorum legeret esse, consensu omnium decretum est, ut apud illos nulla portio fortis quæ inebriare possit, sed tenuis cervisia biberetur; quod post plures annos crescenti familia propter agrotos et imbecilles, tempore Pippini regis, synodali decreto, immutatum est. » Tales Lindisfarnenses adque tempora Geotwili regis, qui obiit anno 760. « Hoc enim rege jam monacho facto efficiente, inquit Simon Dunelmensis (*Histor. de Regib. Ang., ad an. 854*), data est Lindisfarniensis Ecclesie monachis licentia bibendi vinum vel cervisiam.

550 Ante illud tempus non nisi lac vel aquam bibere solebant, secundum antiquam traditionem sancti Aidani, primi ejusdem Ecclesiæ antistitis et monachi. » Tales in Armorica Landevenecenses, qui usque ad Ludovici Pii Augusti tempora, quibus Regulam

sancti Benedicti susceperunt, « nesciebant omnes usum vini, » ut scribit auctor Vitæ tertie sancti Winwaloei, num. 9 (*Bolland., 3 Martii*). Tales in saltu Bohemico degentes monachi, de quibus in Vita sancti Godehardi, num. 14 (*Bolland., Maii*): « De potu, ut omnibus notum est, nihil prorsus ibi nisi sola aqua habebatur: ipsa etiam hospitibus ad sufficientiam, fratribus ad mensuram dabatur. » Tales Syrienses, apud quos « vinum ibi nemo noverat, nec si etiam gravissimam quisquis aegritudinem pateretur, » testante Petro Damiani in Vita sancti Romualdi (*Cap. 64*). Tales denique cupiebat esse sanctus Wunehaldus, qui etiam Monguniae noluit edificare monasterium, eo quod eo loci esset frequentior vini usus, timens ne relaxaretur inde regularis observantia (*Hist. Gallic. ord. S. B., lib. iv, c. 18*).

Neque vero hæc adeo stultenda videri debent in religiosis, cum non inferiora visa sint aliquando in paganis. Germani enim, ut scribit Julius Cæsar, vinum a finibus suis etiam lege defendebant, quod imbelles animos generare crederetur. Aristoteles vinum removet a servis, quod contumaces eos faciat, et liberos insolentes (*Arist. econ. lib. 1, c. 1*): « Quare apud multas nationes, inquit, etiam ingenui illo abstinent, ut Carthaginienses, dum militent. » Multo ergo nos rubore suffundere debet quod subdit sanctus Benedictus.

Sed quia no:tris temporibus id monachis persuadere non potest.] Quos, ut ait sanctus Ferreolus, latege non poterit id quod Apostolus Timotheo scribit dicens: *Vino modico utere propter stomachum tuum et frequentes infirmitates tuas.* Hoc est enim unicuique eorum refugium, quibus minus sapit aquæ potus. Verum, ut ait sanctus Bernardus (*Regul. cap. 39; serm. 50 in Cant.*) « frustra quidam sibi blandiuntur de exemplo Pauli hortantis discipulum non bibere aquam, sed modico uti vino propter stomachum et frequentes suas infirmitates: qui attendere debent, primum quidem Apostolum minime sibi ipsi rem istiusmodi suadere; sed nec discipulum æque exposcere sibi. Deinde non monacho hoc intimari, sed episcopo, cuius vita tenerè adhuc et nascenti ecclesiæ pernecessaria esset. Timotheus hic erat: da mihi alterum Timotheum, et ego cibo eum, si vis, etiam auro, et potu balsamo. » Et Petrus Damiani (*Lib. vi, epist. 25*): « Ad hæc respondet languidus noster: *Sed Apostolus, inquit, suo discipulo præcipit dicens: « Noli adhuc aquam bibere, sed modico utere vino propter stomachum et frequentes infirmitates tuas. » Utinam, frater, sic memoriter teneremus reliquas sacre Scripturæ sententias, quæ jejunium prædicant, sicut hanc unam, quæ rigorem abstinentiæ ex discretionem relaxat: quare non sic reminiscimur quod idem Paulus alibi dicit: *Nolite inebriari vino, in quo est luxuria....* Sed et istud Pauli quod mihi tam libenter objicis, et alia huic similia, qua d. secretionis arte præcipiat ipse alibi manifestat, cum*

A dicit: **551** *Hoc, inquit, secundum indulgentiam, non secundum imperium dico, etc.* » Et antea invehens in eos qui ne vino abstinent, aegritudinis molestias præterdunt: « At, forsitan inquis, doleo caput, languet stomachum. Hæc sunt emplastra mollium, hæc palliatio carnaliter viventium monachorum. Satis macra hæc cernitur excusatio, cum ægrotos et aqua refoveat, et vinum frequenter occidat. Numquid non præcursor Domini aliquando ægrotus elanguit, qui vinum et siceram nunquam libit? Nunquid Jacobus Alphari medicos quæsisse legitur, qui i. tos liquores ex utero matris ignorasse perhibetur? vero ut a sæculi origine repetamus, mundus hic usque ad sexcentesimum tertium Noe annum prorsus vinum ignorasse cognoscitur, cum per tot curricula temporum obiisse qui leni, sed nullus hominum ægrotasse legatur. » Vide ibidem egregiam prosopopœiam, in qua aquam inducit loquentem, et delictos nimis monachos increpantem atque suas egregias dotes atque utilitates referentem.

Quin vinum apostatare [facit etiam sapientes.] Eodem modo loquitur sanctus Basilius in sermone de Ascensione. Quanam vero ratione id fiat, explicat Smaragdus his verbis: « Apostatare dicitur a via justitiæ recedere, a fide transgredi, retroire, vel a bono prævaricari. Verum quomodo vinum apostatare faciat sapientes diligenter attende: Noe enim sapiens, sanctus et antiquissimus vir, quem tantæ moleis aquarum non vicerant, a modico vino devictus est, et ab ebrietate dormiens nudatus. Patriarcham vero Loth vinum apostatare fecit, quando contra naturam in filiiabus suis impudenter se commiscuit. Si ergo sanctis et magnificis viris vini ebrietas non pepercit, quanto magis exiguum atque infirmum monachum superabit? » Recte omnino sanctus Hieronymus (*Epist. 2*): « Quod si absque vino ardeo adolescentia, et inflammor calore sanguinis, et succulento validoque sum corpore, libenter carebo poculo in quo suspicio veneni est. »

Ubi autem loci necessitas exposcit ut nec superscripta mensura inveniri possit.] Loci necessitas duobus hic modis intelligi potest: 1° si monasterium in hisciturum sit regionibus in quibus vinum non nascitur; 2° si nullæ sint monasterio vineæ, et tanta sit ejus paupertas, ut commode emi non possit. Ita fere Boherius.

Aut multo minus, aut ex toto nihil.] Si tantilla erat hemina vini, ut vult dissertator, quomodo multo minus reperiri possit?

Benedicunt Deum qui ibi habitant, et non murmurant.] « Si quis enim murmuraverit ob eibum, inquit S. Basilius, obnoxiosus est iudicio eorum, qui murmuraverunt in deserto. » Ex hoc porro loco non male inferitur S. P. Benedictum non uni Cassinensi cœnobio Regulam scripsisse, sed toti mundo promulgandam spiritu prophætico præviderat. Vide Hæften., lib. II, tract. 6, disq. 3.

CAPUT XLI.

*Quibus horis oporteat * reficere fratres b.*

552 A sancto Pascha usque ad Pentecosten, ad sextam reficiant fratres, et ad seram cœnent. A Pentecoste d autem tota æstate (si labores agrorum non habent monachi, aut nimietas æstatis non perturbat)

D quarta et sexta feria jejunent usque ad nonam: reliquis vero diebus ad sextam praudeant. Quæ prandii sexta, si opera * in agris habuerint, aut æstatis fervor minus fuerit, continuanda erit, et in abbatis sit

* Al., oportet.

b Oxon., Flor. et quidam alii omittunt fratres.

c Conc., Flor., sera

d Flor., Hild., Conch., Lyr., Paris. I, a Pentecosten.

e Flor., operus.

providentia; et sic omnia temperet atque disponat, A qualiter et animæ salventur, et quod faciant fratres, absque justa * murmuratione faciant.

Ab idibus autem Septembris usque ad caput ^b Quadragesimæ, ad nonam semper reficiant. In Quadragesima ^c vero usque ad Pascha ^d ad vesperam refi-

* Oxon. deest *justa*.

^b Cassin., usque *caput*.

^c Oxon., a *Quadragesima*.

^d Al., in *Pascha*.

* Flor., Conch. et quidam Cassin., *lumen*

^f Hild., *consumantur*.

^g Cassin., *sive prandii, sive cœnæ refectiois*.

^h Flor., *luce*.

COMMENTARIUS.

Hactenus de mensura cibi et potus S. P. Benedi- B ctus. Sed quia omnia tempus habent, et inter alias vitæ recte instituendæ rationes, una ex præcipuis illa est, qua sua singulis assignantur momenta: de refectione postquam dicit sanctus Pater, statim subiungit, quibus horis oporteat reficere fratres. Ubi sic horas refectionis disponit, ut etiam jejuniorum tempora determinet; quibus nimirum servanda, quibusve solvenda. Qua de re quædam fuerit veterum monachorum praxis, ex eorum regulis aliisque scriptis, priusquam ejus textum attingamus, ante referre duximus alicujus operæ pretium.

553 Imprimis Regula sancti Antonii hæc habet (Num. 2): « Jejunia usque ad nonam singulis diebus, excepto sabbato et dominico die. Adveniente vero nona, ne adeas cellam cujusquam fratrum, et cum sederis ad comedendum, ora prius, tum comede.»

Regula sanctorum Patrum Serapionis, Macarii, Paphnutii, et alterius Macarii (Cap. 9): « Debet ergo iste ordo teneri. fratres, ut nullo die nisi hora nona reficiant fratres in monasterio, excepta dominica die et quinquagesima die Pentecostes.»

Paulo severior erat monachorum in monte Sinae de quibus S. Nilus (*Histor. cœdis SS. Par. in Sina*): « Alii quidem cibum capiunt in die dominico, totos septem dies jejuni permanentes. Alii vero tempus dimittunt; his in hebdomada alimenta recordantur. Alii vero post unam diem.»

Austerior adhuc monachorum in monte Sina de quibus S. Nilus (*Histor. cœdis SS. Par. in Sina*): « Alii quidem cibum capiunt in die dominico, totos septem dies jejuni permanentes. Alii vero tempus dimittunt; his in hebdomada alimenta recordantur. Alii vero post unam diem.»

Sed multo remissior apud Gallos; quibus ista per annum jejunia concilium Turonicum ita assignat (Can. 48): « De jejniis antiqua a monachis instituta conserventur, ut de Pascha usque ad Quinquagesimam, exceptis Rogationibus, omni die prandium fratribus præparetur. Post Quinquagesimam tota hebdomada exacte jejunent. Postea usque ad calendas Augusti ter in hebdomada jejunent, secunda, et quarta, et sexta feria, exceptis his qui aliqua infirmitate constructi sunt. In Augusto, quia quotidie missæ sanctorum sunt, prandium habeant. In Septembri toto, et Octobri, et Novembri, sicut dictum est, ter in septimana. In Decembri usque ad Natalem Domini omni die jejunent. Et quia inter Natalem Domini et Epiphaniam omni die festivitates sunt, itaque prandebunt. Excipitur triduum, quod ad caleandum gentium consuetudinem Patres nostri statuerunt privatas in calendis Januarii fieri litanias, ut in ecclesiis psallatur, et hora octava in calendis ipsius Circumcisionis missa Deo propitio celebratur. Post Epiphaniam vero usque ad Quadragesimam ter in septimana jejunent.»

Aliquibus autem prædictum concilium annis, sanctus Casarius in Regula ad monachos (Cap. 22),

hanc jejunii legem tolerat: « A sancto Pascha usque ad mensem Septembrem, quarta et sexta tantum jejunandum. A mense Septembri usque ad Domini Natalem, quotidie jejunandum. Iterum ante duas hebdomadas ante Quadragesimam, quotidie jejunandum, excepta dominica, in qua non licet penitus jejunare propter Resurrectionem Domini: Si quis jejunaverit die dominico peccat. A Domini Natalem usque ante duas hebdomadas de Quadragesima, secunda, quarta, et sexta; inde postea usque ad Pascha, omni die jejunandum, absque die dominica: qui die dominica jejunat peccat. Missus vero in jejunio tres; in prandio vero et in cœna duo tantum præparentur. In prandio binas heres et in cœna accipiant; et in jejunio ternas.» Et in Regula ad sanctimonialia in recapitulatione: 554 « Jejunium a Pentecoste usque ad calendas Septembris quomodo virtutem et possibilitatem viderit mater monasterii, sic studeat temperare. A calendis Septembris usque ad calendas Novembris, secunda, quarta, et sexta feria jejunandum est. A calendis vero Novembris usque ad Natalem Domini, exceptis festivitibus vel sabbato, omnibus diebus jejunari oportet. Ante Epiphaniam jejunandum septem diebus. Ab Epiphania vero usque ad hebdomadam Quadragesimæ, secunda, quarta, et sexta feria jejunandum est.»

In ordine convivii, quem suæ sanctus Aurelianus Regulæ subjunxit, hæc leguntur: « Jejunium vero a calendis Septembris usque calendis Octobris, secunda, quarta, et sexta feria jejunandum est. A calendis Novembris usque Domini Natalem, quotidie jejunandum est, absque sabbato et dominica. Ab Epiphania vero usque Pascha, quotidie jejunandum est, absque majoribus festivitibus, sabbato, et dominica. Post Pascha vero usque Pentecosten, sexta feria tantum jejunandum est. Post Pentecosten mens: Junio, Julio, et Augusto, in potestate abbatis sit de jejunio aut prandio, sicut viderit possibilitatem fratrum, ita studeat temperare.»

Brevius sanctus Columbanus (Cap. 3): « Quotidie jejunandum est, sicut quotidie orandum est.»

Hanc legem ita moderatur Regula Tarnatensis (Cap. 9): « Quando messes et vindemia colliguntur, bis in die, id est hora sexta et duodecima refectionem accipiant. Quarta vero vel sexta feria ita moderari opera debent, ut, si fieri potest, statuta jejunia non omitant; sed universa, prout utilitas aut labor exegerit, ita senioris judicio disponantur.»

Regula sancti Isidori jejunia quatuor in classes dividit hęc modo: « Jejuniorum autem hæc dies potissimum veteres elegerunt. Primum jejunium Quadragesimæ quotidianum, in qua major abstinence observantia manebit in monachis; quoniam non solum a prandii, sed etiam a vino et ab oleo abstinetur. Secundum jejunium interdicium post Pentecostem: alia die inchoatum usque ad æquinoctium autumnale protenditur, ternis scilicet diebus per singulas hebdomadas, propter æstivum solis ardo-

* Forte Novembris, ut in Regula ad virg. et in Concord. Regul., cap. 50, § 6.

rem. Tertium sequitur quotidianum jejunium ab octavo decimo calendis Octobris usque ad Natale Dominicum, in quo quotidiana jejunia nequaquam solvuntur. Quartum item quotidianum jejunium post diem Circumcisionis exoritur, peragiturque usque ad solemnia Paschæ. »

Regula S. Fructuosi episcopi ita habet (Cap. 18) : « Jejunia ista oportet tempora observare. A Pascha usque ad Pentecosten reficiendum ad sextam, et monophagia, id est conservanda per diem. A Pentecoste usque ad octavum decimum calendis Octobris in ierdiana jejunia retinenda sunt, excepto una Quadragesima, quæ festivitatem sanctorum Justi et Pastoris præcedit, sollicitè conservanda est, in qua usque ad nonam quotidie jejunandum est, et vino penitus abstinendum : servanda tamen abbati 555 discretio est, ut cum hos gravi labore perspexerit onerari ad refectionem singulis portiones tribuat. Ab octavo decimo calendis Octobris usque ad Pascha sollicitè jejunandum est, et in Quadragesima vino et oleo penitus abstinendum. »

Regula Cujusdam ad monachos (Cap. 41) perpetuum præscribit jejunium : « In abstinentia, inquit, ciborum unam regulam observari oportet ab omnibus fratribus, præter senes et infirmos, sive infantes; et una mensura sit in omnibus, id est ab hora nona usque ad horam alteram a cibis temperandum est, nec ante sive post mensam, quæ communiter ad cœnam fratris apponitur, aliquid ori indulgendum est, nisi infirmitas, sive differentia ætatis, sive corporis aliquid coegerit. »

Regula vero Magistri (Cap. 28) : « Omni tempore, ait, in septimana duobus diebus ad sextam reficere debent, hoc est quinta feria et dominica : cæteris aliis in septimana diebus ad nonam horam reficere oportet. Nam erubescimus nos, qui sumus spirituales, fugere hora nona jejunium, cum vetusta consuetudo antiquitas cognoscitur prandia ignorasse. Nam ideo ad nonam horam universis diebus constituta sunt solvi jejunia, ut sit aliquid prolixius, quod Quadragesimæ diebus addatur, id est usque ad vesperam, hoc est post lucernariam. A Sexagesima vero quarta, sexta, et sabbato, post lucernariam semper reficiant : aliis vero diebus usque ad Quadragesimam ad nonam reficiant, ut quod dominicæ Quadragesimæ de quadraginta jejunii subtrahunt quarta, sexta, et sabbato, a Sexagesima in jejunio usque ad vesperam continuatis restituant, ut quadraginta in numero jejunia compleantur. »

Regula solitariorum (Cap. 42) : « Ab octavis Paschæ usque ad Pentecosten bis in die reficiant. His ergo diebus quarta et sexta feria usque ad nonam jejunent, quia sicut equis frena sunt imponenda, ita corpora nostra jejunio sunt infrenanda. A Pentecoste usque ad calendis Septembris quarta, et sexta, septimaque feria jejunent usque ad nonam : reliquis vero diebus ad sextam reficiant, et ad vesperam cœnent. A calendis autem Septembris usque ad caput Quadragesimæ ad nonam semper reficiant, nisi forte quis voluerit jejunium usque ad vesperam protelare. In Quadragesima vero usque ad Pascha ad vesperam reficiant.... Præterea quoque si quis voluerit omni tempore jejunare, exceptis dominicis et aliarum festivitatum diebus, non prohibeatur ei; quia sic faciebant sancti Patres nostri Antonius, et Benedictus, nec non Macarius, et cæteri alii. »

Sanctorum etiam in servandis jejuniiis exempla nobis proponit Regula ms. incerti auctoris (Cap. 5, in ms. bibliot. regnæ Succivæ) : « A S. Pascha usque ad Pentecosten, inquit, sicut ait sanctus Benedictus, ad sextam reficiendum est, et ad seram cœnandum. De his autem diebus sanctus Isidorus in libro Officiorum ait : Post Pascha autem usque ad Pentecosten, licet traditio ecclesiastica abstinentiæ rigorem prandis relaxaverit, tamen si qui monachorum vel

clericorum jejunare cupiunt, non sunt prohibendi; quia et Antonius, et Paulus, cæterique Patres antiqui etiam in his diebus 556 in eremo leguntur abstinnisse, neque solvisse abstinentiam, nisi tantum die dominico. A Pentecoste autem usque ad calendis Octobris, si quarta et sexta feria fuerit, sicut sanctus ait Apollonius, non est solvendum jejunium. Sed et sabbati dies apostolis sanctisque Patribus jejunio consecrati habentur : secunda autem, et tertia, et quinta feria, si placuerit, ad sextam reficiendum; sin autem ad horam nonam protelandum. A calendis Octobris usque in Pascha, excepto diebus festis usque ad vesperam est refectio prolonganda. »

Regula sancti Donati virginibus ista jejunia præscribit (Cap. 76) : « A sancto Pascha usque ad Pentecosten ad sextam reficiant sorores, et ad seram cœnent. A Pentecoste autem tota æstate si labores manuum graves non fuerint, aut nimius fervor æstatis non perturbat, quarta et sexta feria jejunent usque ad horam nonam; reliquis diebus ad sextam prandeant, quæ mensura prandii in abbatiis sit providentia et arbitrio, et sic omnia temperet atque disponat, qualiter animæ salventur et quod faciunt sorores absque ulla murmuratione faciant. A calendis autem Februarii usque ad calendis Novembris, secunda, quarta et sexta jejunandum est. A calendis autem Novembris usque ad Natalem Domini, exceptis festivitibus, omnibus diebus jejunare oportet. A sancta vero Epiphania usque ad caput Quadragesimæ quarta et sexta feria jejunandum est. A Quadragesima vero usque in S. Pascha ad vesperam reficiant. Ipsa tamen vespera sic agatur ut lumine lucernæ non indigeant reficientes, sed luce adhuc dici omnia consumuntur. »

Regula Cujusdam ad virgines toto Paschali tempore duplicem ad sextam et ad seram refectionem permittit : « A Pentecoste vero, inquit (Cap. 41), si gravis labor non exigit, aut hospitium non cugat adventus, usque ad Quadragesimæ inchoationem ad nonam, id est semel reficiant, exceptis magnarum solemnitatum eventibus, aut si labor grandis exegerit, et duobus reficiant vicibus. Ab inchoatione Quadragesimæ usque ad sacratissimam solemnitatem Paschæ, exceptis dominicis diebus, ad vesperam reficiendum est, ut ante noctis inchoationem cum statione lucis refictionis impleatur hora. »

In Regula etiam sancti Stephani ordinis Grandimontensis institutoris hæc lego (Cap. 57) : « A sancto Pascha usque ad Exaltationem sanctæ Crucis bis in die, primo videlicet post sextam; et secundo post vesperas refectionem vobis sumere disponimus, exceptis jejuniiis in hujus temporis spatio constitutis. Verum ab Exaltatione sanctæ Crucis usque ad Pascha vobis jejunare præcipimus, exceptis diebus dominicis, et die natali Domini. Rursus autem a prædicto festo veræ Crucis usque ad initium Quadragesimæ post 9, et exinde usque ad Resurrectionem dominicam post vesperas cibum sumere vobis statuimus. Item a festivitate Omnium Sanctorum usque ad Nativitatem dominicam, et a Septuagesima usque ad Pascha, cibo quadragesimali tantum vobis uti præcipimus; cæteris vero temporibus ovis et caseis quandoque vesci vobis permittimus. »

557 Denique Statuta Guigonis hæc decernunt (Cap. 55) : « Secunda, quarta, sextaque feria pane et aqua, et sale, si cui placet, contenti sumus. Tertia, quinta, et sabbato legumina vel aliquid hujusmodi ipsi nobis coquimus, a coquinario vinum accipimus, et quinta feria casem vel aliquid cibi lautioris accipiente. Ab idibus Septembris usque ad Pascha, exceptis solemnitatibus, non nisi semel in die manducamus. A Pascha autem usque ad prædictum terminum tertia et quinta feria, nec non et sabbato iterato reficimus. » Ab hac severitate paulo debet

* in Cod. Regul. cap. 50, § 5, legitur *potiens*.

** *Luce* Septembris.

clant antiqua Carthusiensium Statuta, in quibus hæc leguntur (*Part. II, cap. 14*): « Natalis Domini, Ascensionis, Pentecostes, sancti Joannis, apostolorum Petri et Pauli, Assumptionis B. Mariæ, Omnium Sanctorum vigillas ex antiqua consuetudine in pane et aqua facimus, nisi veniant in festis duodecim lectionum. Sed et quando prædictæ vigiliæ occurrunt in dominica, in sabbato ipsa abstinencia fit.... In vigiliis autem beatorum Jacobi, Laurentii, Bartholomæi, Mathæi, Simonis et Judæ, et Andree, semel quidem reficimus. Secunda, quarta, et sexta feria, pane, et aqua, et sale, si cui placet, ex antiqua consuetudine contenti sumus. Quod quia nostris temporibus quasi in dissuetudinem abiit, volumus ut ad minus unam in septimana abstinenciam omnes monachi faciant, quos infirmitas, aut senectus, aut debilitas non excusat, vel alia causa quæ priori rationalis esse videatur. Nec tamen propter hoc antiquam consuetudinem de faciendis abstinenciis irritamus.... Ab Exaltatione sanctæ Crucis usque ad Pascha non nisi semel in die manducamus, exceptis usque ad Quinquagesimam festis capituli, et die susceptionis novi prioris, et die sepulturæ fratrum nostrorum. Et hoc inviolabiliter observetur, exceptis infirmis et valetudinariis, debilibus, senibus, et minutis. Alias vero si prior fegerit vel fecerit frangi, sit extra sedem suam in ecclesia per quadraginta dies. Et si vicarius idem fecerit, sit novitius per quadraginta dies. A Pascha usque ad festum Exaltationis tertia, et quinta feria, nec non et sabbato, exceptis præcipuis jejniis, iterato reficimus; in quo spatio jejunia secundæ et quartæ ferie non dimittantur omnino. »

Tandem ex primis sancti Stephani abbatis Obazinensis discipulis (*In ejus Vit. lib. I, num. 15, tom. IV Miscell. Baluz.*): « Nullus nisi in die dominico jejunium solvere tam ætate quam hieme præsumebat, nisi aut juvenili ætate, aut gravi infirmitate detineretur. »

Hic adiciendum reor antiquum fragmentum de Græcorum jejunio, quod ex ms. codice bibliothecæ Colbertinæ num. 6041 eruit et in Latinum transtulit noster Jacobus Loppin, prout sequitur: « Ordo ex divinis et sacris canonibus atque etiam ex typicis sanctorum et Deiferorum Patrum excerptus ad eos qui vitam Deo gratam degere cupiunt. Incipiendum est a splendida et prima dominica Paschatis omni cibo vesci per totam novam hebdomadam. A secunda autem die antipaschatis, id est secunda post Pascha hebdomadis usque ad Omnes Sanctos, quarta et sexta die pisces manducant sæculares: monachi vero oleum. Idem similiter præstandum est die quarta mesopentecostes, id est quarta 558 post Pascha hebdomadæ. Per hebdomadam porro sancti Spiritus vivendum est, ut in hebdomada nova, sive Paschatis. At a die secunda Omnium Sanctorum, in qua sanctorum apostolorum jejunium ordimur, jejunium servamus secunda, quarta, et sexta die, sicque vescimur nona hora. Alias vero duas dies, tertiam et quintam nos monachi vescimur oleo, et sæculares piscibus; obsonio vero sabbato et dominica. Sic enim declaratum est de ejusmodi jejunio. Eandem quoque legem observamus in jejunio mensis Augusti atque Christi Nativitatis. Verum in solemnitate principum apostolorum Petri et Pauli, si quidem quarta vel sexta die acciderit, nec caseo, vel oleo, aut obsonio vescimur, ut et in festo duodecim apostolorum, si quarta vel sexta die contigerit. Idemque servandum est in sanctorum insignium memoriis. In solis vero dominicis festis jejunium solvimus, quovis die acciderint; oleoque et piscibus his diebus vescimur. Si autem vigiliæ Nativitatis Christi et Luminum, id est epiphaniæ, quarta et sexta die occurrerint; post completam liturgiam vino tantum et coctis cibis absque oleo reficimur. Sed si forte sabbato et dominica venerint, post Chrysostomi liturgiam, aciditida tantum et vinum sumimus, atque ita ad vesperarum finem permanemus; deinde perfecte reficimur. Cæterum per

diebus duodecim Theophaniorum oleo et obsonio et monachi et sæculares vescimur. Item etiam agimus hebdomada præcedente dominicam carnis privii, atque etiam hebdomada casei dicta. Si quis tamen caseum comederit, non peccabit. At in magna Quadragesima singulis ejus hebdomadis siccis vescimur, sabbatisque tantum et dominicis oleo et vino utimur. Obsonium autem non comedimus nisi die Annuntiationis, si extra magnam hebdomadam acciderit. Sed in fine magni sabbati post liturgiam refecti, vinum quoque bibimus, et nihil præterea. Si quis vero vel episcopus, vel presbyter, vel diaconus, vel subdiaconus, aut lector, aut aliquis fidelis oleo et obsonio vescitur feris quarta et sexta totius anni, exceptis videlicet dominicis festis, extra infirmitatem: si clericus fuerit, deponatur; si laicus, excommunicatur, ut transgressor divinæ legis. Atque hæc quidem scripta sunt ad eos qui sana et firma sunt valetudine. Quod autem spectat ad eos qui infirmi sunt, et fame ob penuriam cruciantur; si etiam in ista magna Quadragesima, per totam Quadragesimam pisces quotidie comederint; Dominus ipsis condonabit in præsentem et in futuro sæculo. Amen. » Sed de aliorum jejniis satis. Nunc de nostris.

A sancto Pascha usque ad Pentecosten. Id est usque ad octavam Pentecosten, uti explicat Hildemarus.

Ad sextam reficiant fratres.] An inchoantem aut absolutam expendendum erit ad cap. 48. Interim hic notare sufficit Cuniacenses ita prædium tempus disposuisse, ut eo peracto, tunc primum esset media dies, ex Udalrico, lib. I, cap. 48. Dunstanus vero præscribit ut mediante hora quinta cantetur sexta, dehinc manibus lotis adiant mensam.

559 Ante prædictam vero sextam horam non videmus sanctum Benedictum, aut quemquam alium monachorum magistrum aliquid cibi fratribus suis, saltem omnibus, prægustandum concessisse; nonnulli quidem ad nonam aut vesperam refectonem distulerunt; at qui sextam prævenire invenimus neminem: una est Vita S. Samsonis (*Sæc. I Bened.*), in cujus num. 16 hæc lego: « Consuetudo erat in hujus monasterii lege, herbas hortinas per poculum ad sanitatem convenientes fricare, ac singulis fratribus in suis vasculis scyphunculo non grandi ad sanitatem particulatim dividere, ut quando de tertia celebranda veniebant, paratum jam poculum hortinis mixtura herbis reperirent. » Ante hanc autem tertiam horam, ut id etiam obiter observem, quidquam cibi prægustare religio Britannis erat, ut patet ex Beda in Vita sancti Guthberti, et ex Vita sancti Guthlaci anachoretæ, num. 29, sæc. III Bened.

Et ad seram cœnent.] Scilicet vespere. Nullum ergo S. P. Benedictus toto tempore Paschali præscribit jejunium, idque juxta antiquum Ecclesie morem, quo a Pascha ad Pentecosten, ob reverentiam dominicæ Resurrectionis, jejunium solvebatur, ut videtur est apud Tertullianum, lib. de Corona militis; sanctum Epiphanium, in Compend. doct. Eccles.; S. Augustinum epist. 55; Regulam Magistri, c. 29; Raymonem Halberstatensem, lib. I de Variet., cap. 14. Quæ consuetudo pariter apud monachos communiter viguit, ut patet ex Cassiano, lib. II de Noct. orat., cap. 18, et coll. 21, cap. 20; sancto Hieronymo, præfat. ad Regulam sancti Pachomii, et sancto Joanne Climaco, grad. 14: quamvis non defuerint qui hæc legem incunctanter violare non dubitarint. Et certe vidimus supra sanctum Aureliam hoc tempore feria sexta jejunium præscribentem; sanctum Casarium et Regulam solitariorum feria quarta et sexta; Regulam Magistri exceptis dominica et feria quinta, diebus omnibus; Regulam sancti Antonii, sanctorum Serapionis, Macarii, Paphnutii, et alterius Macarii, sancti Columbani, Tarniatisis monasterii, et Cujusdam ad monachos, singulis diebus, nisi forte dominica tantum. Sed et Petrus Damiani agens de ordine eremitarum Fontis Avellani, ita habet (*Opusc. 44*): « Ab octavis dominicæ Resurrectionis usque ad diem

sanctæ Pentecostes, quatuor dies per hebdomadam jejunalis propter dominicum vero diem, de cujus reverentia nullus addubitat, tertia et quinta feria bis in die refectis. Illo enim tempore, ut nostis, non prohibentur monachi auctoritate sacrorum canonum jejunare. » Præterea antiqua consuetudo fuit in Rogationibus jejunare, ut patet ex concilio Turon. II, can. 18, et ex Hildemaro in huic locum, et ex his quæ retulimus in lib. III de Antiquis monachorum Ritibus, cap. 49.

A Pentecoste autem tota ætate, si labores agrorum non habent monachi, aut nimietas ætatis non perturbat, quarta et sexta feria jejunent usque ad nonam.] Quarta et sexta ferie jejunium retinuit etiam ætate sanctus Benedictus, ut potest ab apostolis traditum 560 de quo canon 68 apostolorum : « Si quis episcopus, aut presbyter, aut diaconus, aut lector, aut cantor, sacram Quadragesimam Paschæ, aut quartam feriam, aut Parasceven non jejunaverit, deponitur : præterquam si imberillitate impediatur corporis : sin laicus sit, communionem privatur. » Clemens in Constitut. apost. (Lib. V, cap. ult.) « Post hebdomadam jejunii in omni quarta feria et Parasceve præcipimus vobis ut jejunetis. » Sanctus Ignatius (Epist. 4 ad Phil.) : « Quartis et sextis feriis jejunare non negligatis, ciborum reliquias pauperibus largientes. » Tertullianus (Lib. de Jejun.) : « Cur stationibus quartam et sextam feriam sabbati dicamus, » jejunia suo more stationes appellans. Sanctus Clemens Alexandrinus (Lib. VII Strom.) : « Novit fidelis æmignata jejunii horum dierum, quarti, inquam, et sexti. » Sanctus Petrus patriarcha Alexandrinus : « Nemo reprehendit nos observantes quartam feriam et Parasceven, in quibus jejunare juxta traditionem rationaliter nobis præscriptum est. » Sanctus Epiphanius in Synopsi : « Quarta et sexta feria in jejunis usque ad nonam manere ab apostolis institutum est. »

Quapropter mirum videri haud debet, si tanta jejunium istud religione observarent veteres monachi, ut etiam in hospitium adventu ilud violare nefas ducerent, nec nisi pro summa necessitate illud solvere presumere : « Absque legitimis quartæ sextæque feriæ, inquit Cassianus (Lib. V, cap. 24), quocumque pergebamus, quotidiana statio solvebatur. » Et Sanctus Antonius (In Regula, num. 15) : « Ne frangas jejunium feria quarta et sexta, nisi ob gravem morbum. » Sanctus Macarius (In Regula, cap. 29) : « Quarta et sexta feria qui infringunt jejunium Jude æstimantur participes, qui Christum tradidit. » Vulgatus sancto Athanasio (Synagoga Doctr. ad mon.) : « Jejunium quartæ feriæ et dei et Parasceves, Pentecoste solum et Epiphaniis exceptis, nisi graviter decumbas, diligenter serva. »

Istius observantiæ causam docet Ruffinus, cum agens de S. Apollonio, hæc profert (Lib. II de Vita Patrum, cap. 7) : « Jejunia sive legitima, id est quarta et sexta feria, movebat non esse solvenda, nisi grandis aliqua necessitas fieret ; quia quarta feria Judas de traditione Domini cogitabat, et sexta feria crucifixus sit Salvator. Videbitur ergo qui his diebus sine aliqua necessitate solvit statuta jejunia, vel cum tradente tradere Salvatorem, vel cum crucifixis crucifigere. » Eadem ratione sanctus Maglorius (In ejus Vita, sec. I Bened.) « in quarta feria et sexta ab omnium ciborum pabulo existit alienus, quam observationem jejunii in quarta feria explevit, eo quod in ea sacrilegi et rei facti Judæi sanguineum, ut auctorem suum Dominum morti vaderent, pactum staterunt : sexta autem feria, quia id quod de corde conceperant, ipsorum cruci affigentes, in hac opere compleverunt. » Eandem etiam rationem profert sanctus Augustinus ad Casulanum scribens, et Richardus de S. Angelo in huic locum. Verumtamen Hildemarus adhuc alius hujus consuetudinis originem reperens : « Hæc, inquit, consuetudo jejunandi quarta feria et sexta feria scita est a sanctis Patri-

bus, nec non et Judæica consuetudo fuit, sicut Pharisæus dicit : *Jejuno bis in sabbato.* »

561 Istud jejunium sub finem sæculi septimi, saltem a nonnullis, adhuc observabatur, ut patet ex Bedæ in Vita sancti Cuthberti, cap. 5 (Sæc. II Bened.) : « Erat namque sexta sabbati, inquit, qua plerique fidelium ob reverentiam dominicæ passionis usque ad horam nonam solent protelare jejunium. » Sed et idem Bedæ id laudis tribuit sancto Aidano (Lib. III Hist. cap. 5), quod « ejus exemplis infirmati tempore illo religiosi quique viri ac feminae, consuetudinem fecerunt per totum annum, excepta remissione quinquagesimæ Paschalis, quarta et sexta feria jejunium ad nonam usque horam protelare. »

Et tamen a deo religiosus antiquis jejunium propter labores graviore agrorum, nimiosque ætatis calores sanctus Benedictus relaxari permittit. Ex qua indulgentia nata est apud nostros postmodum integra ejus extinctio : « Hoc tamen, inquit Bernardus Cassinensis, in dissuetudinem abiit apud multos, quoniam a sanctis Patribus noscatur hæc abstinentia habuisse originem. » Et revera in antiquis Floriacensis monasterii Consuetudinibus hæc lego : « In prima quarta feria post octavam Pentecostes secundum Patris nostri præceptum jejunare debemus... Aliis quartis feriis loco jejunii aliquid opus manuum aliquando agimus, aut ex præcepto prioris aliquas preces agimus. » Et apud Udalicium (Lib. I, cap. 29) : « Si imbecillitas nostra pateretur, dignum esset secundum edictum præceptoris nostri sancti Benedicti, ut post octavas Pentecostes statim omni quarta et sexta feria jejunium faceremus. Quod si non amplius, tamen utique non omittimus facere in uno et primo prædictarum feriarum, in quo post tertiam silemus, et post sextam dormitorium ascendentes simulamus meridiana potius quam gravitas ; quia mox pulsatur signum ut in ecclesiam redeamus, facturi nudis pedibus processionem. Sane, ut præmissum est, primum diem jejunamus, postea in loco jejunii aliquid opus manuum sæpius agitur a nobis. » Rursum in absolute definiunt miss. Consuetudines antiquæ Romani Sancti Pauli monasterii, quæ omnia abbatis discretioni et prudentiæ relinquunt, ut si velit « propter posillimum vel aerum temperies, aut si labor major factus fuerit, » bis in die fratres reficiant.

Sed quod a nostris neglectum est quartæ feriæ jejunium, illud hactenus magna cum religione observant Græci, testante Arcudio in lib. III de Sacramentis, cap. 5, ubi referens illa Theophilacti verba : *Judei in Christum « feria quarta concilium coeperunt, et propterea nos etiam illas ferias jejunamus ; »* ait : « Quæ sententia est verissima, per traditionem accepta, ipsoque usu longissimo Ecclesiarum comprobata ; id enim Ecclesia Romana per multa sæcula observavit : Græca usque ad presens diligenter observat ; neque aliam rationem reddere Græci possunt, cur illo die a carnibus et lacteiniis abstineant. » Quarta feriæ jejunium diu retinuit Ecclesia Romana, ut hic dicitur ; processu vero temporis in sabbatum translatum, tandem refrigescente charitate ad solam abstinentiam a carnibus, quæ imperfectum jejunium est, redactum est.

562 Reliquis vero diebus ad sextam prandant.] Nullam hic conæ mentionem facit S. P. Benedictus, ratus forte satis esse fratribus emel in die reficere, juxta præcorum monachorum morem, qui jejunium solum existimabant, cum ad sextam licet semel tantum in die reficeretur ; id quod maxime constat ex Cassiano, apud quem abbas Theonas ita loquitur (Collut. 21, cap. 23) : « Ut ergo et diebus festis statuta consuetudo solemnitati conservetur, et saluberrimus parcimonie modus minime transcendatur, sufficit ut indulgentiam emissionis eoque progredi patiamur, ut citius qui hora diei nona fuerat capiendus, paulo citius, id est sexta hora pro festivitatis tempore capiatur, ea ratione duntaxat, ut escarum

solitus modus vel qualitas non mutetur, etc.] Et ex A sancto Hieronymo ad Eustochium de monachis scribente (*Epist.* 22), quod a Pascha ad Pentecosten cœnæ mutantur in prandia, quo et traditioni Ecclesiæ satis fiat, et ventrem cibo non onerent duplicato. Idem etiam post scriptam S. P. Benedicti Regulam advertere licet in Regula sancti Fructuosi, in qua hæc lego: « A Pascha usque ad Pentecosten reficiendum est ad sextam, et monophagia, id est unica refectio conservanda est. Idem et de nostris Fuldensibus refert Mabillonius (*Præfat. ad sæc.* III, part. I, num. 25), quod scilicet abstinere a cœna per totum annum idem ad ætatem Marwardi abbatis, id est ad medium sæculum duodecimum, nec ante decimum quartum seminas in ecclesiam suam admiserunt. Idemque asserendum esse de iis monasteriis quæ ad Fuldensium normam vivebant, in quibus instituta est disciplina prior.

Næque tamen de uerunt ex prisca monachis qui prandium ad sextam, et sero cœnam ætate sibi pararent, quod de Tabennensibus imprimis refert sanctus Hieronymus (*Præfat. ad Regulam S. Pachomii*): « Illis, inquit, in hebdomada die quarta et sexta sabbati ab omnibus jejuniatur, excepta Pentecoste: aliis diebus comedunt, qui volunt post meridiem, et in cœna similiter mensa ponitur propter laborantes, senes, pueros, et ætatis gravissimos. Sunt qui secundo parum comedunt, alii qui prandii sive cœnæ uno tantum cibo contenti sunt, nonnulli gustato paululum pane egrediuntur. » Nec desunt etiam qui ita sancti Benedicti textum intelligant de prandio simul et de cœna. Sed ad sui temporis usum respexisse credendi sunt, præsertim cum nulla possit afferri ratio cur supra a Pascha ad Pentecosten ob reverentiam sacræ Resurrectionis et adventus Spiritus sancti dixerit, ad sextam reficiant, et ad seram cœnent, hic vero postmeridiam istud taceat. Nolim tamen id certo definire, cum supra ex sancto Hieronymo aliquos viderimus ex antiquis monachis prandium cœnamque permittere; quod etiam patet ex Cassiano, lib. III, cap. 12, quamquam hæc cœna levissima esset, nec nisi propter laborantes, senes, pueros, et ætatis gravissimos concessa, essetque extraordinaria inter monachos ista refectio, nec omnes a tam convenire cogenter, ut docet Cassianus. Et certe plures ex antiquis monachis omnino non comensse præter ea quæ diximus, probat Regula ms. incerti auctoris, cap. 2.

Quæ prandii sexta, si opera in agris habuerint 563 aut ætatis fervor nimius fuerit, continuanda erit.] Quarta et sexta feria perinde ac aliis diebus. In Regula Tarnatensi hæc habentur (*Cap.* 9): « Quando messes et vindemiae colliguntur, his in die, id est hora sexta et duodecima refectioem accipiant: quarta vero et sexta feria ita moderari opera debet, ut, si fieri potest, statuta jejunia non omittant; sed universa, prout utilitas aut labor exegerit, ita senioris judicio disponantur. »

Et in abbatis sit providentia.] An feria quarta et sexta ad sextam sit prandendum, an ad nonam reficiendum.

Et sic omnia temperet atque disponat, qualiter et animæ salventur.] Summam hæc sanctus Pater abbati tribuit potestatem; qui enim dicit omnia, nihil omnino reservat: et ex hac forte potestate orta est apud nostros consuetudo bibendi ætate post nonam, maxime si semel tantum in die reficerent ad sextam. Quæ quidem consuetudo antiquissima, per multa sæcula in monasteriis etiam recte ordinatis sæcula viguit. Primum ejus mentionem reperi in Regula Magistri, in qua hæc scribitur (*Cap.* 27): « In his ætatis diebus cum ad sextam reficitur, post dictam nonam quotidie abbas exiens de oratorio in sua sede cathedra; et circumstantibus ante eum in ordine omnibus, ejecto a cælarario vino, misceatur ab hebdomadarius in consueto vase per singulas mensarum decadas omnium singulae portiones secundum numerum congregationis et suum. Statim surgens abbas

oret cum omnibus; et post orationem, antequam reficat, oblatum sibi vas cum mixto signet eum. Mox secum omnes ad mensas suas jubet sicut consueverunt sedere, et bibens prius ipse, deinde singulatum mixtum per mensas singulas omnibus faciat propinari. Quibus expleto, surgant iterato, et orent; et post orationem redeant universi ad opera, quæ dimiserant facientes. » Et in Capitulis monachorum ad Augiam directorum (*Cap.* 8): « Ut per totum tempus æstivum dum fratres bis in die reficiunt, post horam orationis nonam stantes in oratorio cum divino tremore orantes expectant, dum tintinnabuli signum præpositum pulsaverit ad refectorium. Quo audito, omnes illo conveniunt; quamvis etiam aliquis bibere non potuerit, se tamen debet præsentare, ne locus ejus appareat vacuus. Et si quis præsens ad dicendum post benedictionem amen non fuerit, sublatum ei portio sua de potu. Postquam autem biberint fratres, vadunt ad capitulum, et quod eis injunctum fuerit laborant, etc. » Ejusdem bibendi post nonam consuetudinis sit mentio etiam in Consuetudinibus sancti Benedicti abbatis Anianensis, tom. IV Anaclei; in Capitulis monachorum Sangallensium, cap. 27; apud Udalicum, in lib. Usuum Cisterciensium, cap. 80, et passim in omnibus ordinariis et consuetudinariis monasteriorum nostrorum, Cassinenses ad potum addebant poma, ut discimus ex epistola Theodemari: « Æstatis tempore post nonam, si est aliquid de pomis, et singulas phialas nostris fratribus prebemus. » Sed poma sustulisse videtur concilium Aquisgr. statuens (*Can.* 10), « ut poma et lactuca, nisi quando alius sumitur cibis, non comedantur. »

564 Ex eadem quoque potestate abbati a S. P. Benedicto concessa, aut etiam ex consuetudine bibendi ætate post nonam, orta est et alia diebus jejunii bibendi post vespas, de qua Regula Magistri (*Cap.* 27): « His ætatis diebus cum ad horam nonam reficitur, sera antequam compleant binæ omnibus sufficiant portiones: ita tamen ut antequam bibant, orent; et postquam biberint, reorent; » et infra: « Illis vero diebus in quibus in hieme ad nonam reficitur, post dictam vespas non amplius quam singulos caldos accipiant: ita tamen ut antequam bibant, orent; et postquam biberint, reorent. » Id quod etiam in Quadragesima indulget concilium Aquisgranense, statuens (*Can.* 12), « ut si necessitas poposcerit ob operis laborem post refectioem vespertinam etiam, et in Quadragesima pari modo, et quando officium mortuorum celebratur primum lectio compertorii legatur, bibant. » Vide Udalicum, lib. I, cap. 41; lib. Usuum Cisterc., cap. 80, de bibere post vespas, et lib. I de Antiq. monach. Ritibus, cap. 2.

Et quod faciant fratres absque justa murmuratione faciant.] Justa murmuratione ex Smaragdo illa dicitur quam non voluntarie, aut non sine causa, sed injuncti et coacti monachi faciunt.

Ab idibus autem Septembris, etc.] Hic non parum torquentur commentatorum ingenia in conveli nullo hoc loco cum cap. 48, ubi S. P. Benedictus us præscribit ut a Pascha usque ad calendas Octobris... post sextam surgentes a mensa pausent in lectis suis. Nonnulli, ut refert Hildemar, existimaverunt hunc a S. P. Benedicto locum scriptum esse pro laborantibus in agris, qui ab idibus Septembris inchoare debent jejunia; caput vero 48 pro laborantibus in agris, quibus sanctus Pater permisit ut que ad calendas Octobris perinde ac tota ætate reficerent ad sextam. Ita inter alios Smaragdus: « Quæstio, inquit, oritur quomodo hæc ab idibus Septembris jejunandum quotidie dicat, cum in capitulo 48 dicitur sit: a Pascha usque ad calendas Octobris post sextam surgentes a mensa pausent. Quæ ita solvitur: Si habuerint opera in agris, vel vindemiant in vineis, ubi per se occupentur, usque ad calendas Octobris ad sextam reficiant. Sin autem non habuerint, ab idibus Septembris generale jejunium inchoant. » Alii censuerunt illis decem et octo diebus qui ab idibus Septem-

bris ad calendās Octobris intercipiuntur, eodem se modo gerendum esse ac feria quarta et sexta tota aestate, hoc est ut post sextam dormiant; deinde missam sic decantent, ut ea finita octava hora mediata nona dicatur; qua dicta, reficiant. Et hæc est Hildemari sententia: « Isti, inquit, dicunt proprium sensum sancti Benedicti, qui dicitur ita agendum esse in istis decem et octo diebus, sicut illis diebus dominis de aestate. Ita vero agendum est in istis diebus quando ad nonam manducant, id est sexta cantata vadant dormire. Deinde qui debet tangere signum, cum videt horam congruam, tangere debet signum missæ; deinde missa cantata sit media octava, et cantent nonam, 565 deinde manducant. » Atque eam fuisse Cassinensium praxim suo tempore testatur Bernardus Cassinensis. Sed nodum difficultatis solvisse videtur Petrus Boherius in secundo commentario, ab *idibus* Septembris explicans a die 13 Septembris *exclusivè*. Et revera pro tridie, sive die 14 Septembris incipiunt numerari dies autē calendās Octobris, quos propterea sanctus Pater vocat calendās Octobris. Ex quo corrigendum est idem Boherius in primo commentario dicens: « Ipsa die *idus* Septembris ad nonam fratres reficiunt, quia tunc incipiunt jejunare; » et Statuta Lanfranci, quæ præscribunt (Cap. 1, § 6) ut « ab *idibus* Septembris privatis diebus agantur continue jejunia quæ Regula præcipit, atque ipsa die *iduum* incipiant jejunare; » et Consuetudines Romani Sancti Pauli monasterii, in quibus similiter legitur: « *Idibus* Septembris agant primam sicuti prius, denique ipso die incipiatur jejunium quod Regula præcipit. » Vide lib. iv de Antiq. monach. Rimb., c. 8. Hanc nostram explicationem confirmat Carolus Coitius in cap. 48 Regulæ.

: *Usque ad caput Quadragesimæ.*] « Id est usque ad secundam feriam post dominicam primam Quadragesimæ, inquit Menardus, ita ut Quadragesima hoc loco sumatur pro jejuniis quadragesimali. »

Ad nonam semper reficiant fratres.] Hæc nimirum hora qua veteres Romani ad cibum capiendum vocabantur, uti discimus ex Regula Magistri, quæ propterea ait (Cap. 28): « Erubescamus nos, qui sumus spirituales, fugere hora nona jejunium, cum vetusta consuetudo antiquitus cognoscitur prandia ignorasse, sed semper vesperam, hoc est cenam suis refectio- nibus ordinavit. In tantum et annona quæ erogabatur aut laborantibus, aut militibus, ideo annona usque hodie dicitur, quia ad horam nonam diei erogabatur, quando et sumebatur, et ideo usque hodie annona nomen remansit. » Consentit sanctus Isidorus docens (Lib. xx Orig., c. 2) annonæ vocabulum tractum esse a tempore quo Romani veteres ad cibos vocabantur.

Nullum ab *idibus* Septembris ad Pascha diem a jejunio eximit S. P. Benedictus. Ex communi tamen Ecclesiæ consuetudine ac lege, cui, repugnantibus licet summis abstinentiæ votis, ultro parabant etiam monachi, dominica propter reverentiam Resurrectionis Domini solvendum est jejunium. Quod sanctus Pater Benedictus tanquam omnibus notum et ubique receptum subicit; neque enim eum latere poterat quod ait concilium Carthagin. iv (Can. 64): « Qui dominico die studiose jejunat, non credatur catholicus. » Et concilium Gangrænse (Can. 18): « Si quis propter eam quæ existimatur exercitationem (hoc est v. tam monasticam) die dominico jejunaverit, anathema sit. » Et Tertullianus (Lib. de Corona milit., cap. 5): « Diebus dominicis jejunare nefas ducimus; » sanctus Ambrosius (Epist. 85): « Dominica jejunare non possumus; quia monachos etiam ob istius diei jejunia jure damnamus. » Et sanctus Athanasius (Syntag. doct. ad mon.): « Sabbato et dominica ne jejunes, præterquam magno Sabbato S. Paschatis... Provide ne quisquam te inducat ad jejunandum omnino Dominica die 566 vel genuflectendum, neque in Pentecoste; nam Ecclesiæ mandatum non est. Præcaveto ne Marcioniste te decipiant, vel hæresis

alia, sabbato æque ac dominica ut jejunes. » Vide Cassian. lib. iii, cap. 11, et collat. 21, cap. 20.

Eandem ob rationem in præcipiis etiam sanctorum festis a jejunio abstinendum esse consueverunt nonnulli vitæ monasticæ Patres. Exstat integrum hæc de re capitulum (Cap. 11) in Regula sancti Isidori his verbis expressum: « Hæc sunt feriæ monachorum, in quibus jejunia conquiescunt. In primis venerabilis dies dominicus, nomini Christi dicatus, qui sicut propter mysterium Resurrectionis ejus sollemnis est, et ita apud omnes servos ejus celebritatem convivii votivo gaudio retinebit. Item a primo die Paschæ usque ad Pentecosten, quinquaginta scilicet continuis diebus jejunium a sanctis Patribus dissolutum est, propter Resurrectionem videlicet Christi, et adventum Spiritus sancti, ut hi dies non in figura laboris, quod Quadragesimæ tempus significat: sed in quiete lætitiæ laxatis jejuniis celebrentur. Placuit etiam Patribus a die Natalis Domini usque ad diem Circumcisionis sollemne tempus efficere, licentiamque vescendi habere. Non aliter et dies Epiphaniæ ex veteri Regula reficiendi indulgentiam consecrata est. Si quidem et dum quisque tratum converterit, alii ex aliis monasteriis fratres gratia visitandi concurrunt, pro charitate adimplenda interrumpuntur jejunia, si tamen non fuerint generalia. Præter hæc, alia tempora libere licenterque jejunio non inserviunt. » In concilio etiam Aquisgranensi statuitur (Can. 46), « ut in præcipiis sollemnitatibus, id est Natale et in octavis Domini, in Epiphania, in Pascha quoque, et Ascensione Domini et in sanctorum festivitatibus, id est sancti Stephani, et B. Joannis evangelistæ, et in natale Infantium, in Purificatione, et Assumptione sanctæ Mariæ. Similiter et in B. apostolorum festis, et in S. Joannis Baptistæ Nativitate, sancti quoque Laurentii atque Martini, seu in natalitiis cujuslibet sancti, cujus honor in qualicunque parochia specialiter celebratur, plenarium officium agatur, et bis reficiatur. » Cluniacenses, ut docet Udalricus (Lib. 1, cap. 39 et 43), jejunium relaxabant infra octavas Natalis Domini, Epiphaniæ, et S. Martini, et in præcipiis sollemnitatibus sanctorum. Illas præcipuas festivitates declarat Petrus Venerabilis suis in Statutis, decernens (Statut. 14), « ut jejunia regularia ab *idibus* Septembris usque ad caput Quadragesimæ a nostris semel in die comedendo serventur, excepto festo sancti Michaelis et Dedicationis ecclesiæ, et apostolorum extra Adventum et Septuagesimam provenientibus, festivitatibus abbatum Cluniacensium, octo diebus Natalis Domini, Epiphaniæ prima tantum die, festo sancti Marcelli papæ, et sancti Vincentii martyris, atque Purificationis sanctæ Mariæ. Conversio vero sancti Pauli jejunium non solvetur, quoniam de eodem apostolo al aliis anni temporibus festivitates Ecclesia celebrat. Cathedra sancti Petri eadem die jejunium relaxabitur, et etiam quia infra Septuagesimam festivitas illa semper occurrit, tunc vero post missam majorem 567 statim sexta cantabitur, et factio intervallo nona sequitur. » De Carthusians quoque idem Petrus Venerabilis sic loquitur (Lib. ii Mir. cap. 28): « Semel in die semper comedunt, exceptis octo diebus Natalis Domini octo diebus Paschæ, octo diebus Pentecostes, Epiphania Domini, Repræsentatione ejus, hoc est Purificatione sanctæ Mariæ; Annuntiatione Domini, quando paschali tempore pervenit; Ascensione Domini, Assumptione, ac Nativitate jam dictæ sacræ Virginis maris ejus, et exceptis festis duodecim apostolorum, sancti Joannis Baptistæ, sancti Michaelis, sancti Martini, et illo, quod in calendis Novembris celebratur, festo Omnium Sanctorum. » Petrus Damianus in suæ congregationis Institutis (Opus. 15, cap. 6) ab *idibus* Septembris ad Pascha hos solos dies a jejunio eximit, testum « sancti Martini, et sancti Andree, hebdomada Natalis Domini, et uno die Epiphaniæ et Hypopotit. » Cassinenses vero (Cassin. cap. 44) dispensant a jejunio in festis sancti Mattæi -

sancti Michaelis, sanctæ Justinae de Padra, sancti Lucae, sanctorum Simonis et Judæ, Omnium Sanctorum, sancti Martini, sancti Andreae quando celebratur extra Adventum, Nativitatis Domini cum tribus sequentibus diebus, Circumcisionis, Epiphaniæ, sancti Antonii abbatis, Purificationis beatæ Mariæ, sancti Matthiæ quando extra Quadragesimam venit, et tituli loci. Novæ Declarationes addunt festa sancti Placidi, omnium sanctorum Monachorum, sancti Mauri, S. Scholasticæ. Denique Fulenses (*Const. Fulensium, c. 41*) a jejunio eximunt festa Sanctorum Omnium, Nativitatis Domini, Circumcisionis, Epiphaniæ, Purificationis, et titularis monasterii. Et certe cum jejunia magis sint afflictionis quam exultationis, non conveniunt in diebus lætitiæ, inquit S. Thomas (2° 2° quæst. 147, a. 5, ad 5). Unde et veteres solvere jejunium solebant in martyrum solemnitatibus, quod ne eveniret in Quadragesima, concilium Laodicenum cap. 51 statuit ne martyrum festa in Quadragesima celebrarentur. Laudabiliores tamen qui festa sanctorum spiritualibus potius quam corporalibus gaudiis student celebrare, et animabus potius quam corporibus relinquentibus, in hisce festis laborant. Qua de re Cistercienses commendat Petrus Venerabilis, lib. 1, epist. 28, idque actitant etiam nunc magna cum laude nonnullæ monachorum et uonialium congregationes.

In Quadragesima vero usque ad Pascha ad vesperam reficiant. Id quod singulari non existit monachis, sed omnibus etiam Christianis fuit commune : quæ consuetudo adhuc tempore sancti Bernardi vigeat, uti ipse testatur, fratres suos initio Quadragesimæ sic alloquitur (*Serm. 5, in Quadragesima*) : « Hactenus ad novam jejunavimus soli, nunc usque ad vesperam jejunabunt nobiscum pariter universi, reges et principes, clerus et populus, nobiles et ignobiles, simul in unum dives et pauper. » Vide Petrum Bes. serm. 11.

Ipsa tamen vespera sic agatur, ut lumine lucernæ non indigeant reficientes. Idque tres ob causas quas erit Hæstennus (*Lib. x, tract. 1, disp. 5*). 1° Ne videretur imitari Judæos, qui non nisi post solis occasum jejunium violabant; 2° ne gravius esset extendere jejunium his qui hora noctis octava surgentes, magnam diei partem in labore, palmis canendis, aliisque spiritualibus exercitiis impenderunt; 3° ne nocturnæ quieti par noctis notabilis subduceretur. Quartam addit rationem Menardus, scilicet « quia cum lucernæ lux sit suboscuro, daretur occasio maligno, præcipue in amplo refectorio instigandi fratres ad conversationem, et quadam alia illicita. » Sed luce adhuc diei omnia consummentur. Quod faci e præstabit circa horam diei ultimam reficientes; non ante decimam horam, ad quam usque ex cap. 48 labori manuum vacare debent, et post quam satis probabiliter vespæ decantabant, nihil cibi percipere debent. S. Gerasimus nec discipulos suos ad lucernam legere permittit ex Vita S. Euthymii, num. 91 (*Tom. II Monum. Eccles. Græc.*).

Sed et omni tempore, sive cœnæ, sive refectiois, hora sic temperent, ut cum luce fiant omnia. Illic non parum laborant aliqui in explicanda ratione qua hinc tempore, cum solvitur relaxaturque jejunium, cum luce fiant omnia. Menardus existimat « S. P. Be-

nedictum maxime huic constitutioni astringere eos qui in Italia simulibusque regionibus habitant, ubi circa sol-tutum brumate dies non sunt ita breves ac in regionibus borealibus, ut in Anglia, Scotia, Dania, extrema Belgia, et similibus, in quibus ob brevitatem dierum hæc observari non potest institutio. » Verum, uti observat Hæstennus (*Lib. x, tract. 1, disp. 5*), et patet ex Cassinensium Declarationibus, etiam in Italia sine manifesta corporum læsione luce adhuc diei haud potest cœna consummari : unde et ille « crediderim, inquit, nusquam fere ad litteram hunc regulæ textum observari. Quod si omnino Regulam servandam quis urgeat,.... dicere liceret nec ipsas forte dominicas, nec ulla festa jejunio regulari tempore sancti Benedicti fuisse exempta.... Sin autem, quod dominicis prohibitu esset jejunare, velimus cœnasse, dicendum tam modicam fuisse hanc cœnam, ut grave inde non formidarent incommodum. » Ita ille, nihil definiens. Difficultatem vero facile solvet qui observaverit jejunium relaxari posse tribus modis : 1° bis in die reficiendo; 2° Lautius aliquid solito comedendo; nam et sanctus Petrus Damiani illos jejunare dicebat « qui panem cum sale et aqua percipiunt; ubi præter hæc aliud quid additur, inquit, in eremo jejunium non vocatur. » 3° Solitam refectionis horam prævedendo. Sic Cabilonense concilium eos in Quadragesima non jejunare asserit, qui ad nonam ederent, ut videre est apud Gratianum, de Consec. dist. 4, cap. Solent. Atque postremo hoc modo veteres monachi jejunium solvere solebant, ut patet ex dictis, maxime ex sancti Hieronymi testimonio ad Eustochium scribentis, quod apud eos « a Pascha ad Pentecosten cœnæ mutantur in prandia, quo et traditioni Ecclesiæ satis fiat, et ventrem cibo non onerent duplicato. » Vide Regulam Magistri, cap. 53.

His prænotatis explicatio non est difficile quomodo luce adhuc diei omnia consummarent, etiam hieme, cum non jejunarent. Nam, 1° cum 569 sanctus Pater ad cœnam non indulgere videatur nisi tertiam libram panis partem cum aliquibus ad summum fructibus, hanc absque ullo corporis incommodo et sanitatis periculo consummare poterant ante horam decimam, id est ante nostram horam post meridiem quartam, etiam ad sextam prandentes. 2° Jejunium hora solita reficientes solvere poterant, aliquid solito lautius edendo, verbi gratia, pisces cum aliis diebus in solis leguminibus cœnam acciperent. 3° Ad sextam prandentes, qui privati diebus ad nonam cœnarent. Atque postremo hoc modo satis probabitur est primos sancti Benedicti discipulos dominicis diebus solvisse jejunium, tum ad imitationem priscorum monachorum, quorum vestigiis in multis inherere studuit, tum quia æstate, qua nullum præscribit jejunium, solum sine cœna prandium concessisse videtur; tum quia Regula Magistri, quæ pene tota est ex Benedictina, aliud nihil instituit : « Illis vero diebus, inquit (*Cap. 27, vide cap. 53*), in hieme in quibus sexta reficiunt, sera penitus nihil cœnent. »

Nicolaus de Fractura S. Benedicti tum mystice exponens ait : « Cum luce, id est cum Christo, qui vera lux est, sicut ipse de seipso tesatur in Evangelio : Ego sum lux vera, etc. »

CAPUT XLII.

Ut post completorium ^a nemo loquatur.

Omnī tempore silentio ^b debent studere monachi, maxime tamen nocturnis horis. Et ideo omni tempore, sive jejunii, sive prandii, si tempus fuerit

prandii ^c, mox ut surrexerint a cœna, sedeant omnes in unum ^d, et legat unus collationes vel vitas Patrum, aut certe aliquid ^e quod ædificet audientes; non

^a Flor., completorios.

^b Cassin., Flor. cum tribus mss., silentium.

^c Deest in Flor., si tempus fuerit prandii.

^d Al., in unum locum. Al., in uno loco.

^e Barb., aut codicem alium. Al., aut certe aliud.

autem Eptaticum, aut Regum : quia infirmis intellectibus non erit utile illa hora hanc Scripturam audire : aliis vero horis legantur. Si autem jejunii dies fuerint^a, dicta vespera, parvo intervallo, mox accedant ad lectionem collationum, ut diximus ; et lectis quatuor aut quinque foliis, vel quantum hora permittit, omnibus in unum concurrentibus^b, per hanc moram lectionis. Si quis forte in assignato sibi commisso fuerit occupatus, occurrat.

^a Cassin., Conc., Hild., cum quibusdam aliis, fuerit.

^b Narh., omnibus in unum ad complere Psalterium concurrentibus.

A 570 Omnes ergo in unum positi^c, compleant : et exeuntes^d a completoriis nulla sit licentia denuo cuiquam loqui aliquid. Quod si inventus fuerit quicumquam prævaricari hanc taciturnitatis regulam, graviore^e vindictæ subiaceat : excepto si necessitas hospitum supervenerit, aut forte abbas aliquid jusserit. Quod tamen et ipsum cum summa gravitate et moderatione^f honestissime fiat.

^c Al., congregati.

^d Lyr., exeunibus, lectio non spernenda.

^e Oxon. Cassin., gravi, sed deest in Lyr.

^f Al., deest moderatione.

COMMENTARIUS.

Omni tempore silentio debent studere monachi, etc.] Hoc S. P. Benedicti effatum, quod explicuimus supra, ad cap. 6, nihil absolute determinat, sed solum præparat et disponit discipulos ad proximum decretum : « Exeuntes a completorio, nulla sit denuo licentia cuiquam loqui aliquid. »

Et ideo omni tempore, sive jejunii, sive prandii.] Id est, sive sit tempus jejunii, sive non ; quia jejunantes non prandebant, unde prandium et jejunium opponuntur.

Si tempus fuerit prandii, mox ut surrexerint a cœna.] Cum nimirum cœnant, hoc est, tempore duntaxat paschali : nam tota æstate non videtur sanctus Pater cœnam concessisse, ut diximus superiori capite. Igitur mox ut surrexerint a mensa : « Illud mox, inquit Hildemar, non pro continuatione positum est ; sed quia noluit sanctus Benedictus, ut grande intervallum fuisset, sed parvissimum inter cœnam et collationem ; ideo dixit mox, ac si diceret : Ut surrexerint a cœna, parvissimo intervallo facto donec servitores manducant, mox accedant ad lectionem. » Similiter Bernardus Cassinensis : « Quod, inquit, dicit mox ut surrexerint a cœna, non dicit quod incontinenti postquam surrexerint primi, debeat fieri collatio ; sed postquam surrexerint servitores, quoniam omnes ad illam lectionem debent ad completorium convenire. » Eandem sequitur sententiam Joannes Craesbeeck, uti et Cassinenses, qui in antiquis Declarationibus hunc ad locum sic scribunt : « Intellige mox largo modo, quia plerumque differunt per horam, vel amplius, ne hujusmodi lectio ob recentem cœnam sit tædiosa. » Addit Hæftenus (*Lib. ix, tract. 5, disq. 5*) : « Præterea, ut lector, et minister mensæ interea cœnare, omniaque suis locis reponere possint. Denique, ut aliqua animi relaxatio concedatur religiosi, quibus grave foret ab una lectione, quam in cœna ad mensam addiderunt, ad aliam statim accedere, adeoque utramque facile negligenter. » **571** Sed in contrariam abbas utentiam Petrus Boherius, qui relatis supra citatis Bernardi Cassinensis verbis addit : « Sed ista expositio mihi non placet ; nec servitorum expectatio eam juvat, licet contrarium practiceur saltem auid pos. » Et certe si ex se mentibus sancti Benedicti verbis de ejus mente iudicium ferre liceat : parum istud intervallum non poterat esse nisi nullum. Nam paulo post addit : « Si autem jejunii dies fuerint, dicta vespera parvo intervallo mox accedant ad lectionem ; » que verba prioribus omnino opponuntur. Maxime cum iisdem diebus jejunii parvum intervallum haud dubium cœna, quæ post vespertas agebatur cum duplex esset lectio, consumebat. Nec urget in contrarium cœna servitorum, quam dum sit lectio collationis, accipere possunt. Nam Hildemar nullum vult cœnæ intervallum, ubi fratres tardus so-

lito cœnare contingit : « Et hoc notandum est, inquit, si tempore nubili fallitur vespera, id est plus tarde quam aliis diebus, non debet intervallum inter cœnam et collationem expectare, aut facere abbas sicut in aliis diebus, quando moderate agitur ; sed mox accedere ad collationem. » Aliquod tamen intervallum servabant Cluniacenses, ut patet ex Udalrico, lib. 1, cap. 48. Nunc vero Cassinenses ex novis eorum Declarationibus cœnant post completorium. Sed non recte.

Sedeant omnes in unum.] Id est simul, sive, ut alii legunt, in unum locum, seu in uno loco. De loco ubi facienda sit collatio, diximus in lib. 1 de Antiqu. monach. Ritibus, cap. 41.

Et legat unus collationes.] Quales descripsit Cassianus.

Vel vitas Patrum, aut certe aliquid quod ædificet audientes.] Quod Smaragdus explicat « de hominibus Patrum, in quibus ædificationes plenius scriptæ sunt audientium ; vel certe de expositionibus librorum catholicorum, quæ ab orthodoxis factæ sunt viris in quibus sancta sufficienter sanctis doctrina redundat monachis. » Similiter Bernardus Cassinensis : « De hominibus sanctorum doctorum, et aliis moralibus et ædificationis documentis. » Et Nicolaus de Fractura : « De hominibus sanctorum Patrum, et aliis moralibus, et de lib. Dialog. B. Gregorii, de vitis Patrum, et aliis similibus. » Ita sanctus Benedictus abbas Anianensis unum « ex sanctorum doctorum hominibus, quæ in exhortationem monachorum sunt prolata conjuncti librum ; eumque omni tempore in vesperinis collectis legere jus sit. » In codice vero Conchensis monasterii ad calcem ms. Regule sancti Benedicti hæc leguntur : « Hi sunt qui leguntur ad collationem : Ephrem, Pastorilis, liber de Ædificatione claustrii, Vita Patrum, Dialogus Gregorii, Dædema Monachorum. »

Non autem Eptaticum aut Regum.] « Heptatenens, inquit sanctus Augustinus (*Lib. II de Doct. Christi, cap. 8*), continet quinque libros Mosis, librum Josue, et Judicum : nam quod spectat ad librum Ruth, marginis ad Regnum principia videtur pertinere. »

Per hoc autem quod dicit Eptaticum aut Regum, inquit Hildemar, **572** significat illos libros qui similes sunt illis, id est qui sub allegoricis figuris descripti sunt. »

Et lectis quatuor aut quinque foliis, vel quantum hora permittit.] Hora id est tempus ; quod sanctus Pater addidit, quia, inquit Boherius, luce etiam diei debent omnia consummari. Quantum vero duraret hujusmodi temporis spatium, non facile dixerim. Cassinenses quartam horæ partem hæc in lectione insunt : quod spatium etiam olim haud excoessisse censet Hæftenus : « Et vero, ait, jam olim ante octingentos annos brevior videtur fuisse hæc lectio

collationis, adeo ut quadrantem fortassis horæ non expleverit, quod colligere licet ex Diademate monachorum Smaragdi abbatis, in quo capita non admodum sunt proluxa: in eam autem rem libellum illum composuerat, ut singulis diebus ad collationem ex eo caput legeretur. Verum an in legendis quatuor aut quinque foliis scripturæ non admodum parvæ nec admodum magnæ, tantillum tempus sufficiat, iudicent alii. Adde quod hanc ad lectionem exhortationes expositionesque nonnunquam adjugebant, ut colligimus ex his Hildemari verbis: «Tempore collationis et in loco collationis nullus debet loqui, vis: aut lector qui legit, aut abbas qui exponit, ut certe talis cui iusserit tradere lectionem.» Quæ consuetudo originem ducit ex Institutis sancti Pachonii. Nam, ut legitur in ejus Vita (Num. 79, apud Boll., 14 Maii; vide num. 26), «consuetudo illis erat jam inde ab initio, circa vesperam, manuali opere ac cœna peractis, in unum simul considerare ad scrutandas Scripturas, ab omni alia sollicitudine tunc liberi, præterquam ab ea quæ salutem eorum concernebat.» Quidquid sit, saltem tandiu durare debebat quoad lectorem, servitores, alique qui primam ad mensam cenare hanc potuerant, varisque officiis occupati, occurrere possent; omnes enim interesse completorio voluit sanctus Pater; unde et subiungit:

Omnes in unum concurrentibus per hanc moram lectionis, si qui forte in assignato sibi commissio fuerit occupatus, occurrat. Ex hoc loco patet nullum ex sancti Benedicti mente a completorio eximendum esse; ideo enim hanc præmitti voluit lectionem, ut interim variis occupati officiis occurrentes, omnes in unum positi compleant. Omnes, inquit, nullum excipit; «non abbatem, inquit Smaragdus, non præpositum, non decanos, qui aliquoties aliis in ecclesia cantantibus, potibus, aut fabulis, aut consiliis vacant in hac hora; sed omnes in hac collationis hora occurrere, omnes in unum completorium jubet cantare.» Cui tamen legi derogat Laufrancus in Statutis hæc scribens (Cap. 16): «Completorium vero dum canitur, licet priori et eis qui per licentiam de completorio remanent, de utilibus et necessariis rebus loqui. Similiter dum regularem horam fratres in ecclesia dicunt, nullus comedat in refectorio, excepto solo completorio; tunc enim licet iis, qui aliqua utilitate impediti ante illam horam se expedire non possunt, et fratribus, qui de foris veniunt, comedere in refectorio. Qui si ante collationem 573 incipientes comedere circa finem completorii cœnam suam commode expleri non valent, licet eis a mensa surgere, et in monasterium ad benedictionem ire, et postea in refectorium ad complendam cœnam redire.» Longe observantiores ii, de quibus in capitulo 9 monachorum ad Angiam directorum sic lego: «Ut ad collationem accesserint, omnes unanimiter occurrant, debiles, et infirmi etiam, si de lecto surgere valeant, veniunt: quid de cæteris dicendum est? Lector autem tandiu legat, usque dum omnes in unum positi compleant.» Ex mss. etiam sancti Benigni Consuetudinibus (Cap. 46) infirmi ad collationem accedere debebant, quamvis eis capitulum ingredi fas non esset; sed intra ecclesiam B. Benedicti (hæc erat apella infirmorum) prope ostium manentes, quæ legebantur auscultabant.

Omnes ergo in unum positi compleant. Id est completorium dicant, vel compleant hanc scilicet collationis moram, inquit B. herius.

Et exeuntes a completorio, nulla sit licentia denuo aliquam loqui aliquid. Quod dicit *exeuntes a completorio*, intelligendum est de completorio officii, non de completorio collationis: «Non debet tamen quilibet postquam surgit et capitulo aliquid loqui: quæ, inquit Hildemarus, aliud silentium eum contingit.» Hanc vero silentii nocturni legem cum S. Benedicto præscribit S. Pachonius in Regula, art. 53; S. Anselmus, cap. 35; S. Isidorus, cap. 14; S. Fructuosus, cap. 17; Regula Cujusdam ad virginem.

cap. 9, denique Regula Magistri, ubi sic loquitur (Cap. 50): «Faciis completorii in ultimo dice ut hunc versum: *Pone, Domine, custodiam ori meo, et ostium circumstantiæ labiis meis*; mox ingrediuntur silentium, et suis se collocent lectis, et tanto silentio redigantur, ut usque ad nocturnos putetur nullus ibi esse de fratribus.»

Quod si inventus fuerit quisquam prævaricari hanc taciturnitatis regulam, gra iuri vindictæ subjaceat. Qualis autem esse debeat, S. Pater non explicat. In Pœnis incerti auctoris, apud S. Basilium, decernitur (Num. 12), ut «si quis inventiatur nocte privatim cum aliquo agere, aut locum ubi dormit mutare præter voluntatem ad hoc designatorum, excommunicetur.» Et item (Num. 15): «Si quis vesperi post Pater noster inventiatur colloquens, excommunicetur.» Idem præstitit legitur S. Benedictus in sanctionibus lingue plus debito indulgentes. De alia violati silentii pœnis vide Haestenum lib. vi, tract. 3. disq. 13.

Sed quæret aliquis quandom silentium nocturnum obligare incipiat: incepto, an finito completorio, et iterum quandom desinat. Primum satis explicat sanctus Benedictus cum dicit: *Exeuntes a completorio nulla sit denuo licentia cuiquam loqui aliquid.* Ergo non obligat nisi finito completorio publice dicto, nec nisi dimissa congregatione, *Exeuntes a completorio*, inquit. Non debere tamen qui silentii nocturni leges extenderent: Parisienses S. Germani silentium ab ultimo completorio 574 psalmo incipiebant; S. Dunstanus in sua Concordia præscribit (Cap. 6), ut «omni tempore a pulso vespertinalis synaxis silentium teneatur in claustris, usquequo capitulum finiatur.» Idem legitur in antiquis Consuetudinibus, quas in monasteriis a se instituit S. Benedictus abbas Anianensis observari curavit: «Imprimis, ut a vespertinis usque in capitulum quod fit post primam, summum silentium teneatur.» Ex quibus postremis verbis patet responsio ad secundum, scilicet nocturni silentii obligationem cessare post primam: quod insuper constat ex Wilhelmo Malmesburienii, qui Langoneum monachum laudat, quod licet tam acutis cruciaretur morbis, ut nec sedens, nec ambulans, nec jaceus, nec stans, ne uno quidem momento tranquillus esse posset; «nunquam tamen noctibus est locutus, rogantibus fratribus ut solveret silentium, non acquievit, rogans ne monachatus sui pudicitiam libarent, quod nunquam postquam monachicum habitum accepisset, a completorio exiens usque ad sequentis diei primam locutus fuisset.»

Denique hanc silentii nocturni legem etiam extra monasterium observabant, ut patet ex præfatis Benedicti Anianensis Consuetudinibus, in quibus legitur (Lib. II): «Nocturnum silentium semper ab eis custodiri sive intus sive foris sint, quousque in capitulo versum dicant;» ejus rei praxim videre est apud Joannem Monachum in Vita S. Otonis, ubi commendat duos ejusdem sancti discipulos, qui a barbaris ligati, diuque læssiti, silentium nocturnum nentiquam violaverunt; etiam barbarorum dux, ut eorum constantiam tentaret, irruente in eos, et lancea mortis metum incutiente.

Excepto si necessitas hospitum supervenerit, aut forte abbas alicui aliquid jussit. Quem locum ita exponit Bernardus Cassinensis: «Considerandum est quod temporibus nocturnis tria sunt consideranda in quibus fractio silentii licita potest esse, videlicet damnum imminens, necessitas urgens, interrogatio superioris superveniens; puta si tu videres ignem accensus subito, ex quo posset damnum provenire, licite potes petere a nam, et postea etiam clamare. Necessitas etiam est spiritualis vel corporalis, ut pote si videres fratrem infirmitate subito laborantem, loqui poteris ei, et in infirmitate subvenire; aut si infirmus vellet confiteri, poterit sudari, et imponi penitentia conditio. Interrogatio etiam suavitatis

in adjunctione alicujus mandati. » Circa hanc abbatem interrogacionem acute notat Hildemarus S. P. Benedictum non simpliciter dixisse *aut abbas alicui aliquid jussit*. Sed addidisse *si forte*; quia in consuetudinem id non est deducendum, sed rarissime, et forte fortuna faciendum; idque, ut ait Boherius, « si abbas motus fuerit ex causa necessaria; alias enim nec loquendi conquam hac hora præbere debet licentiam, nec etiam ipse loqui. »

Quod tamen et ipsum cum summi gravitate, et moderatione, honestissime fiat. Hic advertere licet quanta cum circumspectione et religione etiam in adventu hospitum. 575 superveniente necessitate, aut jubente aliquo abbate, nocturnum silentium frangi debeat; nam, ut optime observant Bernardus Cassinensis et Boherius: « Ne vacare cretas quod dicendo

A gravitatem posuit *summam*, et dicendo honestatem superlativo usus est gradu, et moderam non posuit inter duo. » In Regula Magistri præscribitur (Cap. 30) ut eo casu, frater « quod opus fuerit ad aurem lente loquatur, ut alter tertius eum non audiat, simul et si frater aliqua necessitate post sonnum ante nocturnas compellatur loqui aliquid; prius versum constitutum nocturni dicat sibi lente, id est, *Domine, labia mea aperies, et os meum annuntiabit laudem tuam*; et loquatur quod opus est.... Si qui vero de extraneis post completorios perfectos monasterium advennerint, a domesticis fratribus tanto ministerio recerentur, et lente eis responsum reddatur, propter Regulæ constitutum; et lotis eorum pedibus complentes postmodum sibi lente, et ipsi peregrinorum lectis delegentur dormire. »

CAPUT XLIII.

De iis qui ad opus Dei, vel ad mensam tardè occurrunt.

Ad horam divini officii mox ut auditum fuerit si-
guum, relictis omnibus qualibet fuerint in manibus,
summa cum festinatione curratur; cum gravitate tamen,
ut non scurrilitas^b inveniat fomitem. Ergo
nihil operi Dei præponatur. Quod si quis ad nocturnas
vigilias^c post *Gloriam* psalmi nonagesimi quarti
(^d quem propter hoc omnino subtrahendo et morose
voluit dici) occurrerit, non stet in ordine suo
in choro, sed ultimus omnium stet^e, aut in loco
quem talibus negligentibus seorsum constituerit abbas,
ut videatur ab ipso, vel ab omnibus, usque dum
completo opere Dei publica satisfactione pœniteat.

Ideo autem eos in ultimo aut seorsum judicavi-
mus debere stare: ut visi ab omnibus^f, vel pro
ipsa verecundia sua emendentur^g. Nam si foris oratorii^h
remaneant, erit forte talis qui se aut recollet
et dormiat, aut certe sedeat sibi foris, vel fabulis
vacet, et deturⁱ occasio maligno: sed 576 ingredia-
tur^j intus, ut nec totum perdat, et de reliquo emendetur.
Diurnis autem horis, qui ad opus Dei post
versum et *Gloriam* primi psalmi, qui post versum dicitur^k,
non occurrerit, lege qua supra diximus, in

B ultimo stet: nec præsumat sociari choro psallentium
usque ad satisfactionem, nisi forte abbas licentiam
dederit permissione^l sua: ita tamen ut satisfaciatur
reus ex hoc.

Ad mensam autem^m qui ante versum non occurrerit,
ut simul omnes dicant versum et orent, et sub
uno omnes accedant ad mensam; qui per negligentiam
suam aut vitiumⁿ non occurrerit, usque ad secundam
vicem^o pro hoc^p corripitur: si deano non
emendaverit, non permittatur ad mensæ communis
participationem^q, sed sequestratus a consortio
omnium, reficiatur solus, sublata ei portione sua
vini^r, usque ad satisfactionem et emendationem^s.
Similiter autem patitur, qui ad illum versum non
fuerit præsens, qui post cibum dicitur. Nec quisquam
præsumat ante statutam horam, vel postea,
quidquam cibi vel potus præsumere^t. Sed et si cui
offertur aliquid a priore, et accipere renuerit, hora
qua desideraverit hoc quod prius recusavit, aut
aliud omnino nihil percipiat^u, usque ad emendationem
congruam.

^a Al., occurrerint.

^b Oxon., scurrilitatis.

^c Oxon., Cassin., in nocturnis vigiliis. Conc., in nocturnis. Flor., nocturnis rigi iis.

^d Oxon., Vict. p. addunt, Venite exsultemus.

^e Oxon. deest stet.

^f Hil l., ab hominibus.

^g Oxon., emendent.

^h Al., si foris oratorium.

ⁱ Al., et datur. Al., et sic datur. Al., ne datur.

^j Oxon., Flor., ingrediantur, et sic postea, perdat,.... emendent.

^k Ebrul., Faron., et Lyr. deest qui post versum dicitur.

^l Al., remissione.

^m Al., ad horam vero refectiois.

ⁿ Oxon., vitio.

^o Flor., usque secunda vice. Cassin., usque secundam vicem.

^p Al., propter hoc. Al., pro hoc vitio.

^q Narb., ad mensam participationis.

^r Al., de vino.

^s Hild., deest et emendationem.

^t Al., Et ne quis præsumat.

^u Oxon., sumere. Al., accipiat.

COMMENTARIUS

Ad horam divini officii mox ut auditum fuerit signum, relictis omnibus qualibet fuerint in manibus, summa cum festinatione curratur. Hunc S. Benedicti locum eleganter explicat Regula Magistri his verbis (Cap. 54): « Cum advenisse divinam horam percussus in oratorio index monstraverit, mox laborantes opus projiciant, artifices ferramenta dimittant, scriptores litterarum non integrent, omnes

fratrum manus deserat quod agebat; festinet statim mox cum gravitate pes ad oratorium, sensus ad Deum; ut mox ad primam orationem occurrant, 577 et tanquam apes ad mel intrantium in oratorium frater examinem ebulliat; ut qui tacitus erat sancti oratorii locus, sit in psalmodum clamoribus impleatur, et silentium loci sancti ad relictas migret officinas et opera. Cum vero index in oratorio sem-

per percussus fuerit, mox omnes audientes antequam currant, faciant sibi crurem in fronte, respondentes: *leo gratias.* » Atque hæc fuit omnium antiquorum monachorum praxis, quam videre est maxime apud Cassianum, ea de re sic discurruntem (*Lib. iv, c. 42*): « Considerantes intra cubilia sua, et operi et meditationi studium pariter impendentes, cum sonitu pulsantis ostium, ac diversorum cellulas percutientis audierint, ad orationem scilicet eos, seu ad opus aliquod invitatis; certatim e cubilibus suis unusquisque prorumpit, ita ut is qui scriptoris officium exerceat, quam repertus fuerit inchoasse litteram, finire non audeat; sed in eodem puncto quo ad aures ejus sonitus pulsantis advenit, summa velocitate prosiliens, ne tantum quidem moræ interponat quantum cæpi apicis consummet effigiem; sed imperfecias litteræ lineas derelinquens, non tam operis compendia lucrare sectetur, quam obedientiæ virtutem in exequi toto studio atque emulatione festinet; quam non solum operi manuum seu lectioni, vel silentio, et quieti cellæ; verum etiam cunctis virtutibus ita præferunt, ut huic judicent omnia postponenda, et universa dispendia subire contenti sunt, dummodo hoc bonum in nullo violasse videantur. » Ejusmodi obedientiæ ad opus Dei præsertim spectantes leges videre est in Regula S. Casarii ad virgines (*Cap. 10*): « Quæ signo tacto tardius ad opus Dei, vel ad opera venerit, incerpationi, ut dignum est, subjacebit: quod si secundo et tertio admonita emendare noluerit, a communione vel a convivio separetur. » In Regula S. Aureliani (*Cap. 30*): « Signo tacto, omne opus prætermittatur, et sicut apes prudentissime ad alvearium, ita veloci festinatione proferre contendite. » In Regula S. Ildori (*Cap. 7*): « Dato legitimum temporibus signo ad horas canonicas, festinabunt fratres cum proparatione, omnes ad chorum occurrant. » Denique in Regula Cujusdam ad virgines (*Cap. 8*): « Quodcumque vel diurnis vel nocturnis horis ad opus divinum signum insonerit, mox cum summa festinatione surgendum est, ac si præco regis insonet, omni opere quod in manibus habebatur postposito. » Eandem observantiam in monasteriis adverterunt etiam monachi ad Augiam directi, ut ipsi testantur in suis Capitulis (*Cap. 1*): « Relictis omnibus quælibet in manibus tenentur, summa cum festinatione currunt omnes, videlicet nullus audeat hanc constitutionem frangere, quamvis in decrepita ætate constitutus. » Eandem in Cluniacensis laudat Udalricus (*Lib. II, cap. 22*): « Si ad horam signum audierit regularem; et si est in clastro, ipsum verbum quod habet in ore, non pericit; sed continuo tacet, et occurrit ad orationem interesse. » Denique eam commendati monachi Sanctigallenses capitulo 2. et Gregorius IX in bulla pro monachis Benedictinis.

Momunt tamen auctores sœpè S. Regulæ textum esse intelligendum, ut scilicet audito signo, quælibet fuerint in manibus relinquatur 578 quæ sine periculo aut gravi damno relinquere possunt. Nam si quis, verbi gratia, serviret infirmis, ministraret hospitibus, prepararet coquinam, exhaustret vinum, hic non debet, relicto opere, statim occurrere. Secus qui scriberet librum, aptaret calcem, coleret hortum. Quamvis non d. fuerint etiam qui præfata opera obedientiæ gratia dimitterent imperfecta, quorum obedientiam aliquando miracula illustratam legimus: sed ad intentionem, non ad factum Deum respexisse credimus.

Ergo nihil operi Dei præponatur.] Hoc attendant qui pro levibus, vanis, et inanibus rebus ab opere Dei se distendant; qui cum omnia etiam imperfecta, ut ad opus Dei debite celebrandum convolarent, relinquere deberent; imperfectum opus Dei, alios etiam suis discursibus perturbando, derelinquunt. Quam præcavet ab his erat S. Lindgerus episcopus (*In ejus Vita, auctore anonymo, cap. 32, sæc. IV Ben., pag. 40; vide cap. 53*), qui accersitus tertio ab imperatore Carolo Magno,

venientibus nuntiis dum divinis interesset officiis, aliud nihil respondit quam se proxime peracto officio eos secuturum. Cumque, expleta psalmodia, ad imperatorem accessisset isque r. gasset cur tot invitatus nuntiis statim venire despexisset, respondit: « Quæ Deum et tibi, » rex, et cunctis hominibus præponendum arbitrabor; hoc enim mihi præcepisti curam episcopalem committens; idcirco a tuis vocatus nuntiis, Omnipotentis servitium intermittere inconvieniens judicavi. At mox divino peracto obsequio, parator ad regis imperium veni. Quod responsum ejus imperator optimus veneratus: Gratias, ait, habeto, episcope, quia talem te modo reperio qualem antea æstimabam. Fuerunt aliqui qui facta bonitatis tux malevole apud me interpretati sunt; sed hos deinceps minus gratos habebō. » Eadem erat mens Bernardi abbatis Tironensis piissimi, cui, ut scribit Gaufredus in ejus Vita, num. 105 (*Boll., April. 14*), « Canonicas horas tam diei quam noctis quælibet sæcularis causa, alicujusve potentissima persona, licet hæc frequenti sime, quoad vixit, inquietaretur, non abstulit; sed nec aliqua corporis molestia tardio rem reddidit: hanc solam excipie, quæ felix felicem cursum complevit. » Hic non est reperit quæ scripsi in lib. v de Antiquis monachorum Ritibus de fratribus in viam directis, qui etiam equo ascenso, si audito ad opus Dei signo, pedem e monasterio nondum extulissent, protinus desidentes, ad oratorium simul cum aliis convolabant; aut de fratrum rasura, quam imperfectam ad divini officii signum relinquebant, ut ad ecclesiam convenirent, licet choro psallentium se neutiquam adjungerent, si quid in capite indecorum appareret, quod astantium oculos offendere posset.

Huc referendum est quod in ms. Regula incerti auctoris legitur (*Cap. 8 in ms. bibliot. reginæ Sueciæ*): « Oportet namque secundum SS. catholicorum Patrum auctoritatem, tempore orationis ab humano cessare colloquio supervenientium hospium. » Quæ quidem verba in memoriam revocant antiquam et laudabilem ordinis nostri consuetudinem, summum in omnibus monasteriis locis observandi silentii divini tempore officii, cujus mentio fit in mss. sancti Benigni Divionensis Consuetudinibus, in Regula Magistri 579, cap. 54; in Statutis Lanfranci, cap. 16; et in lib. Usuum Cisterciensium cap. 120.

Quod si quis ad nocturnas vigilias, etc., non stet in ordine suo in choro, sed ultimus omnium stet, aut in loco quem talibus negligentibus seorsum abbas constituerit.] Quem locum ita explicat Hildemar: « Hoc autem quod dicit, non stet in ordine suo in choro, sed ultimus omnium stet, aut in loco, etc.: id est si talis est frater, qui loco superiore stat, debet in ultimo stare. Si autem ultimus est, aut certe in medio, et post, debet stare seorsum. » Eundem sensum S. Benedicto ascribit Bernardus Cassinensis et Boherius. Hunc tamen locum tribus posse modis intelligi docet postea idem Hildemar. 1º Ut tarde veniens ad opus Dei, si sit ex primis, ultimus omnium stet; si vero ultimus, in loco negligentium. 2º Si tarde veniens chorum adjuvare queat, stet ultimus; si minus, seorsum. 3º Qui majorem commisit negligentiam, stet seorsum; qui minorem, in ultimo loco. Addit nihilominus: « Tamen in Francia nullus eorum stat in ultimo, sed seorsum. » Et antea præmiserat: « Sed tamen in nostro monasterio omnes seorsum stant. »

Quæritur vero quis sit ille locus quem seorsum ab abbate constitui voluit S. P. Benedictus. Hæc in re cum nihil definitur, sed totum abbatibus discretionis dimiserit, sat erit varias diversorum monasteriorum consuetudines hic referre. Itaque in mss. Fariensis monasterii hæc scribuntur: « Si quis frater post Gloria primi psalmi venerit, eat ante altare ad gradus, et ibi genua sua flectat, et statim surgat, et expectet usque dum a-solverit eum prior. Absolutus gyret ante et retro, veniatque in chorum in lectum

suum, iterumque veniam petat. Surgente, omnes fratres inclinatur. Si locus pro aliqua infirmitate steterit, et non occurrerit ad *Gloria* primi psalmi, intret in chorum, ut supra dictum est. Absolutus autem exeat foras, et petat veniam super genua, et faciat secundum quod infirmitas ei permittit. Item frater si venerit ad horam post *Gloria* primi psalmi, vel qualicumque supervenerit, postea usque ad *Kyrie eleison* sic debet intrare intus, nec totum perdat; et eat in loco constituto donec absolvatur. Quod si perstiterit ad totam horam, si fratres flectunt genua super fornices, ipse faciat super gradus: expleta hora, discedat absque jussu. » Eadem leguntur in mss. C. consuetudinibus monasterii S. Pauli Romae, et clarior explicatur ab Udalrico (*Lib. II, c. 6*) in hunc modum: « Quod si aliquando contigerit ut non occurrat ante *Gloria* psalmi nonagesimi quarti, vel ad quamlibet horam ante *Gloria* primi psalmi, intrans in chorum, et veniens ad gradum altaris, honeste tractumque petit veniam super manus et genua, paululum protulit sommitatem frontis, ut super eam teneat manus; et surgens, contra altare alius inclinatur: inde non se movebit usque dum hora sit finita: aliis inclinantibus, ipse non nisi contra altare inclinatur; sed si visum fuerit domino abbati, fratrem aliquem **580** ad eum dirigit, ut recedat; cui cum manu innenti paululum inclinatur, et facto ante et retro recedit ad stationem suam, ubi rursus petens veniam, ut prius, inclinatur contra conventum, et conventus contra eum. »

Apid Cisterciensibus locus negligentibus destinatus erat presbyterii gradus, ut docet Julianus Parisius in lib. de prima vivendi ratione Cisterc. (*Part. II, c. 6, sec. 1*), patetque ex lib. Usuum Cisterc. cap. 75.

De Cassinensibus ita loquitur Bernardus Cassinensis: « Ita stet non cum fratribus ad sedilia, sed in medio chori, sicut ordinatum est de quibusdam negligentibus in choro Cassinensi, ubi est rotulus porphyreticus lapidis pretiosi, qui inter varias alias varietates marmoreis lapidibus distinguitur locus esse in quo stans videtur ab omnibus, et etiam abbate, et hoc est esse seorsum, et talis satisfactio publica occupatur. » Sed unce apud Cassinenses qui tarde venit, is genuflectit; et facto a abbate signo, surgit, excusatur, aut excusatione tacens locum ultimum petit.

Cælestinorum Constitutiones hæc definiunt: « Cum tardius ad chorum monachi conveniunt, ad altare conversi genuflectant, atque tacite et humiliter submissis capite, propria tarditatis eos præteat: et tantum sic penitendo perseverent, quousque præcedenti viam fuerit, eos pro modo culpæ satisfecisse. »

Ut videtur ab ipso vel ab omnibus. Particula *vel* hic loci sumitur copulativa pro *et*. Atque in hoc disrepat S. P. Benedictus ab antiquis monachis, qui tarde venientes ad opus Dei non admittent in oratorium, ut patet ex his Cassiani verbis (*Lib. III, c. 7*): « Is vero qui in tertia, sexta vel nona prorsquam psalmus coeptus finiatur, ad orationem non occurrerit, ceteris oratorium introire non audeat, nec semetipsum admiscere psallentibus; sed congregationis missam stans pro foribus præstolatur, donec egredientibus cunctis, submissa in terram penitentia, negligentiam suam vel tarditatis impetret veniam, sciens nequaquam se posse desidiam suam noxam aliter expiare; sed ne in ea quidem, quæ post tres horas erit secunda sollemnitas admittendum, nisi pro negligentia præsentis confestim vera humilitate subnixus satisfacere festinaverit. In nocturnis vero conventiculis usque ad secundum psalmum præteritur tardantis dilatio, ita duntaxat ut antequam finito eodem psalmo fratres in oratione procumbant, semetipsum congregationi inserere atque admiscere festinet, eodem procul dubio in oratione ac penitentiam quam prædiximus subiiciendus, si ultra præstitutam dilationis horam, vel modicum tardaverit. »

Usque dum completo opere Dei publica satisfactio per se sit. Quam locum ita exponit Robertus: « Iste

textus videtur innuere, quod post expletionem operis Dei frater reus aliquam satisfactionem publicam teneatur facere ultra præmissam: et si hoc sit, credo quod erit illa provolutio de qua intra capite proximo. Bernardus tamen videtur sentire in glossa præcedenti, quod huiusmodi **581** satisfactio publica sit illa chori communis separatio. Nil olans tam enim dicit, quod circa ultimam orationem huiusmodi officii frater reus debet jacere prostratus in medio dicti pavimenti, donec conventus ab oratorio exiverit. Idem dicit Cassianus, ut notat hic Smaragdus, et hoc credo verius. In meo tamen monasterio consueverunt seniores tarde ad oratorium occurrentes, vel in aliquo ibi fallentes, statim ibidem flectere genua; et in hoc reputantur satisfecisse; alii vero in capitulo corrunguntur obijurationibus vel flagellis. »

Alias alii monachorum Patres in tarde venientes ad opus Dei penas decreverunt. In Regula secunda SS. Patrum (*Cap. 6*) statuitur, ut « ad horam orationis dato signo, si quis non statim prætermisso omni opere quod agit, quia nihil orationi præponendum est, paratus fuerit, foras excludatur confundendus. » In Regula tertia (*Cap. 6*), ut « ab abbate vel proposito corripitur, et nisi prostratus veniam petierit, excommunicatur. » In Regula S. Macarii (*Cap. 14*), ut « foras excludatur, et erubescat. » In Regula S. Pachomii (*Cap. 2*), ut « quando ad collectam ius insonnerit per diem, qui una oratione tardius venerit, superioris increpationis ordine increpatur, et statim in loco convivi. Noctu vero, quia corporis infirmitati plus aliquid conceditur, qui post tres orationes venerit, eodem in collecta, et in vescendi loco, ordine corripitur. » Ordo autem superior is erat (*Cap. 4*): « Solvet cingulum, et inclinatur cervicem, manibus ad inferiora depressis, ante altare stabit; et a principe monasterii increpabitur. Hoc item faciet et in conventu fratrum, cum ad vescendum pariter convenierint. » In Regula S. Casarii ad monachos (*Cap. 11*), ut « si tardus venerit, statim de ferula in manus accipiat. » Et in Regula ad virgines (*Cap. 40*), ut secundo ac tertio admonita, « a comunione, vel convivio separetur. » In Regula Tarn tene (*Cap. 5*), ut « exclusus pro reatu tanti facinoris confundatur. » In Regula S. Fructuosi (*Cap. 13*), ut « ad orationes diurnas qui post primum psalmum non occurrerit, introire in oratorium cum ceteris non audeat; sed penitentiam delibabitur. Hoc idem sustinet qui nocturnis orationibus usque ad tertium psalmum tardius venerit, aut post tres dictos psalmos in choro se miscere conatus fuerit. » In Regula Magistri (*Cap. 75*), ut « frater qui nocturnis matutinis et lucernariis primam orationem aut psalmum perdiderit, ejectum eum ab oratorio cum terrore in capite foris eum apud semetipsum de emendatione abbas moneat. Si secundam orationem vel psalmum perdiderit, ibi in oratorio, præsentem congregationem, post psalmum expletum corripitur acerbè. Si vero post tertiam orationem vel psalmum intraverit, mox una cum prepositis suis foris de oratorio excommunicatus jactetur; et non prius ad veniam revertatur, nisi humilitatis satisfactio ab eo æqualiter ante limen oratorii fuerit operata; sed hoc, ut superiori titulo diximus, de intra quinquaginta passus latitudine. In prima vero, tertia, sexta, et nona, qui post indicium percussus ad primam orationem, et primum psalmum non occurrerit, in oratorio præsentibus omnibus acerbè corripitur. Post secundam vero orationem; vel secundum **582** psalmum qui occurrerit, jam sic excommunicatus cum suis exeat præpositis foras. » Denique in Regula Cujusdam ad virgines, ut eodem modo sati faciat quo in Regula S. Benedicti præscribitur, et insuper (*Cap. 8*), ut « quando cætera, expleto officio, foras egrediuntur, illa in ecclesia pro ipsa tarditate posita, duodecim psalmos supra cursum seriem cantet. Si vero ex toto cursum suum perdiderit, præcipue nocturnis horis, in quibus nullum aliud opus impedit, superpositione damnetur. »

Cæterum præscriptus hic a S. P. Benedicto aliis- que SS. Patribus ritus, a monachis etiam ad cano- nicos transmigravit, pro quibus in concilio Aquisgra- nensi anni 816 editum hunc canonem reperio (*Can. 431*) : « Qui segniter aut tarde ad matutinum aut aliud quodlibet divinum officium peragendum occur- rerit, dignum est ut non cum aliis in choro, sed om- nium ultimus, ut certe erubescere discat, in loco hujusmodi negligentibus a prælatis constituto stet. Foris vero nullatenus remanere præsumat, ne otio et fabulis vacet, et a Dei laudibus penitus alienus existat. » De canonicis etiam cathedralis ecclesie Parisiensis ita scribit Boherius : « Et scias quod vidi istud observari a canonicis B. Mariæ Parisiensis; qui si tarde ad horas veniant, non audent ascendere majorem chorum, sed in inferiori se ponunt. »

Quid quod in aula summi pontificis aliquid simile observari videatur, ut testis oculatus Julius Nigronus affirmat (*In Regulam xv commun. Societ. Jesu, n. 27*) : « Vidi, inquit, ego Romæ cardinales ipsos, qui missa pontificia inchoata pervenerant in chorum, exhibita cruci et papæ reverentia stetit erectos in medio choro, donec a pontifice fuisset facta potestas locis suis residenti. »

Diurnis vero horis, etc. Nisi forte abbas licentiam dederit permissionem suam; ita tamen ut satisfaciat reus ex hoc.] In quem locum Boherius : « Hoc est, inquit, dicere : Licet enim reus licentiatum sit ut ascendat chorum psallentium, nihilominus post peractum cur- sam horæ prosternet se coram omnibus ad pedes ab- batis, vel prioris, suam negligentiam accusando; et si abbas judicat satisfactum, dimittit ipsum cum benedictione. Sin autem, injungit ei ut ibidem, vel in crastinum iterum, vel iterum veniam petat, modo prædicto, vel quod aliam poenitentiam impleat. Sed ubi fiet hujusmodi satisfactio, sive prostratio eun- dum Regulam? In choro ubi deliquit, ut clare patet infra de his qui falluntur in oratorio, et infra cap. proximo. Vel forsitan ante januam oratorii, ut sentiunt prædicti Fructuosus et Cassianus. Sed hodie apud nos prostrationes et satisfactiones hujusmodi fiunt in capitulo. »

Ad mensam autem qui ante versum non occurrerit, etc. Non permittatur ad mensæ communis participatio- nem; ad sequestratus a consortio omnium reficiat so- lus.] Sive extra, sive intra commune refectorium post fratrum refectionem, sive in eodem refectorio re- ficientibus etiam fratribus; sed in loco separato, om- nibusque conspicuo, ut 583 majoris confusionis rubore hujusmodi negligens perfundatur : quem pos- tremum sensum, aliis rejectis, sequuntur commen- tarios Hildemarus, Bernardus Cassinensis, et Bohe- rius in utroque commentario. Hildemari verba hæc sunt : « Quod vero dicit, sequestratus a consortio reficiat solus, sunt qui intelligunt, ut post refectionem fratrum reficiat, aut cum ministris, aut solus : sed hic sensus non est sanus; sed quia, sicut de ora- torio dicit, pro verecundia illum separatim stare, ut emendetur, ita pro emendatione intelligendum est, ut sedeat solus ad mensam aliam separatam ab aliis mensis, manducantibus aliis; nam cum solus separatus dicit, non est intelligendum, ut postquam alii manducaverint, ille manducet, sed quando alii man- ducant, ille separatus manducet, et non bibat vinum. Nam in Francia, in meo monasterio, in medio refe- ctorio manducantibus fratribus manducare vidi talem fratrem negligentem. »

Sublata ei portione sua vini.] Seu cujuslibet alterius liquoris, quo in regionibus ubi vitis non crescit, utuntur.

Usque ad satisfactionem et emendationem.] Quod ita explicat Hildemarus : « Postquam manducaverint et voluerint jam fratres exire, debet ille abbati coram fratribus veniam petere. Si hoc fecerit ad sextam, jam ad vesperum non debet facere. » Et Bernardus Cassinensis : « Et quod ait usque ad satisfactionem et emendationem, istam dicit satisfactioem et emen-

ationem qua prostratus debet ante fratres genua fle- cere : et hoc secundum Paulum Diaconum. Mihi tamen videtur quod hæc satisfactio debet esse sicut præteriti, petendo veniam ab abbate. Emendatio est, quando se de hac negligentia corrigit, ut vere præsumatur emendatus. » Et hæc quidem S. Benedictus de tarde venientibus ad mensam : quid vero de iisdem alii monachorum Patres ?

S. Pachomius (*Art. 12*) : « Si quis, inquit, ad comedendum tardius advenerit, exceptio majoris imperio, similiter agat poenitentiam, et ad domum jejunos revertetur. »

S. Basilius interrogatus (*In vers. Rufini cap. 52*), « si necesse est omnes convenire ad horam prandii, eum qui remanet et post prandium venit, quomodo transigemus? respondet : « Si quidem necessitate, vel loci, vel operis remansit a communi ordine, qui præest probabit et ignoscet. Si vero, cum posset occurrere, non satisfecit, fateatur culpam negligentie suæ, et maneat sine cibo usque ad illam horam qua convenitur ad cibum in posterum diem. » Et in Pænis incerti auctori apud eundem Basilium (*Num. 25*) : « Si quis absit a mensis, non dicta causa, maneat jejunos. »

S. Columbanus (*In Pænit.*) : « Si quis non venerit ad orationem supra mensam, et post cibum, duode- cim psalmos cantet. »

S. Isidorus (*Cap. 10*) : « Refectionis tempore dato sigao pariter omnes concurrant; qui autem ad men- sam tardius venerit, aut poenitentiam agat, aut jeju- nus ad suum opus vel cubile recurat. »

Similiter S. Fructuosus (*Cap. 18*) : « Ad mensam qui tardius venerit, prohibeatur a cibo. »

584 Denique Magister (*Cap. 73*) : « Ad mensæ vero antiphonam vel versum priorem qui non adfuerint, se- mote, et non signatum, et sine data et accepta benedictione manducant et bibant sine alicujus hominis eloquio usque dum se levant. Et merito sine alicujus eloquio hominis debet reficere, qui ante refectionem cum Deo non est locutus. »

Similiter autem patitur qui ad illum versum non fuerit præsens qui post cibum dicitur.] Pæniæ incerti auctoris apud S. Basilium decernunt (*Num. 30*), ut « si quis surgit de mensa præter voluntatem archi- mandritæ, sistatur ad orationem usque ad tempus lucernarum. » Et Regula Magistri (*Cap. 73*) : « Qui posteriori vero mensæ non adfuerit Deo post refe- ctionem gratias reddibere, in sequenti refectione ta- lem pœnam in sequestrato suscipiat, qualem ille qui ante refectionem non est locutus cum Deo. »

Versus autem nomine intelligendas esse universas quas post refectionem ad gratiarum actionem recita- mus, preces existimo; licet Hildemarus S. Benedic- tum intelligat de solo versu qui, finita comestione, dicitur in refectorio; nam « ille, inquit, versus qui in ecclesia dicitur, et ille, *Miserere mei, Deus*, non est regularis, eo quod illum non dicit Regula dicere, sed est consuetudo monachorum. »

Ex hoc Hildemari testimonio patet antiquam monachorum et maxime Benedictinorum consuetudinem fuisse, gratiarum actiones post prandium et cœnam in ecclesia Deo referenti; quod amplius constat ex Regula S. Fructuosi cap. 5, ex Regula ms. incerti auctoris, cap. 3; ex Ordine conversationis mona- sticæ, cap. 11; ex capitulo 22 Monachorum Sangal- lensium; ex Ekkehardo in lib. 1 de Casibus S. Galli, cap. 11; ex Tortario in lib. Mir. S. Benedicti, cap. 44; ex Theodorico in lib. Mir. S. Celsi, num. 5, apud Bolland. 23 Febr.; in lib. Mir. S. Trudperti, num. 5, ex Vita S. Hugonis Aduensis monachi num. 25, ex Mir. S. Dunstani num. 12, et ex lib. Usuum Cisterc. cap. 76.

Nec quisquam præsumat ante statutam horam vel postea quidquam cibi vel potus percipere.] Hæc fuit generalis omnium veterum monachorum praxis, quam videre est, tum apud Cassianum, tum in omnibus eorum Regulis : « Antequam vel postquam legitimam

communemque refectionem percipiant, inquit Cas-
sianus (*Lib. iv, cap. 18*), summa cautione servatur
ne extra mensam quioquam cibi potusve ori suo quis-
quam indulgere præsumat; ut incedentibus per hortos
et pomaria, cum passim blandeque per arbores
poma pendencia non solum se obijciant pectoribus
transeuntium, verum etiam strata per terram con-
culcanda pedibus se offerant, atque ad colligendum
parata facile ad consensum concupiscentiæ illicere
valeant intuentes, et opportunitate ac copia quamvis
districtos atque abstinentissimos ad sui desiderium
provocare; sacrilegium ducatur non modo quidquam
in eis degustare, verum etiam et manu contingere
absque eo quod palam cunctis in commune reli-
ciantibus exhibetur, et ad percipiendum economi
dispensatione per fratrum obsequia publice mini-
stratur. »

585 Ita S. Pachomius (*Art. 4*): « Nullus uvas aut
spicas adhuc immaturas audeat comedere præter
ordinem disciplinæ, et omnino de omnibus quæ in
agro sunt vel in pomario, nemo comedat separatim
antequam cunctis fratribus Pater exhibeat. »

S. Basiliius (*Serm. de Abd. rerum*): « Cave ne
elandestine comestionis peccatum incurras. » Et alibi
(*Regul. jus., cap. 15*) ad multam diem jejunium per-
manere jubet, « qui alieno tempore cibum sumpse-
rit. »

S. Augustinus (*Cap. 5*): « Quando autem aliqua
non potest jejunare, non tamen extra horam prandii
aliquid alimentorum sumat, nisi cum ægrotat. »

Regula SS. Pauli et Stephani (*Cap. 17*): « Nulli
liceat supra statutam consuetudinem sive in cibo sive
in potu præsumere, nisi prioris permisso, cui ordi-
nandi vel considerandi facultas est. »

Utraque S. Aureliani ad monachos et ad virgines
Regula (*Cap. 52 et 56*): « Extra mensam communem
nec quidquam cibi potusve gustare liceat absque in-
firmis et illis ætatibus quæ adhuc perenutriri indig-
ent. »

Regula Tarnatensis (*Cap. 9*): « Aquam ipsam ante
refectionem legitimam bibere non præsumant. » Et
iterum (*Cap. 16*): « Si attenuatus abstinentia frater
non valuerit jejunia suscepta portare, nisi prandii
hora completa aliquid accipere iudicet indecorum.
Illi vero qui incommoda detinentur, et designatas
horas non possunt custodire, licite concedatur per-
cipiant quod possunt. »

Regula S. Isidori (*Cap. 40*): « Nullum esus furtiva
contaminatio polluat, aut impudens, vel privatus ex-
tra communem mensam appetitus; excommunicatio-
nis enim sententiæ subjacebit qui vel occulte vel

A extra ordinariam mensam aliquid degustaverit. Ante
refectionis tempus nullus vesci audeat, præter eum
qui ægrotat: qui enim tempus edendi antecesserit,
subsequentibus penis abstinentiæ subjacebit. »

Regula S. Fructuosi (*Cap. 5*): « Quilibet ex mo-
nachis jejunium solvere non præsumat, nec prius-
quam in commune reficiant cum cæteris, vel post-
quam refecerint, quidquam quod ad potandum vel
edendum pertinet gustare vel contingere audeat, vel
occulte quodlibet peculiariter recondere vel habere
præsumat. »

Denique Regula Cujusdam ad monachos (*Cap. 11*):
« Nec ante sive post mensam, quæ communiter ad
cenam fratribus apponitur, aliquid ori indulgendum
est, nisi infirmitas, sive differentia ætatis, sive cor-
poris aliquid coegerit. »

Stupendum porro videtur quanta religione istud
Regulæ Benedictinæ statutum observari voluerit S.
Benedictus abbas Anianensis; nam, « quamvis regio
illa solis ardore esset adusta, et ita vapor ignis velut
B chibano procedens incendat potius quam calefaciat;
hic suis nimio fervore æstuantibus, vix ante horam
refectionis aquæ potulum indulsit (*In ejus Vita num.
52, sicc. iv. lict.*); nam labore defessi, igne perusti,
frigidam potius desiderabant aquam quam vinum;
nec erga eum quisquam murmurare poterat, quoniam
similia patiebatur. » Licet et in hoc mirari desinam,

586 attendens ad illa S. Basilii verba (*Serm. de Ab-
dic. rerum*): « Multo ego adverti sæpe quid cum al-
terius cujusvis generis vitibus laborarent, ad sanitatem
redierunt postea; qui autem hoc morbo conerentur,
ut aut in occulto eos edere delectaret, aut ventris
ingluvie duci se sinerent, neminem ex vinctibus vidi
qui convalescit. »

Sed et si cui offerret a priore, et accipere renuerit,
hoc quod prius recusavit, aut aliud omnino non perci-
piat usque ad emedationem congruam.] Quem ad lo-
cum Smaragdus: « Hyperbaton hoc est, quod aliter
ordinatum intelligitur ita: Cui aliquid a priore offer-
tur, et tenuit accipere, hora qua desideraverit,
subauditur accipere; aut hoc percipiat quod prius
recusavit, aut aliud omnino nihil. Eodem modo
sanctum Benedictum intelligit citatus a Bernardo Pe-
trus Diaconus. Verum huic expositioni repugnant
nonnullæ versiones Gallicæ, et S. Basilii, a quo S.
Pater potuit istud accepisse; nam interrogatus (*Reg-
ul. brevium, inter. 134*): « Si quis iratus recusaverit
ea sumere quæ ad usum sunt necessaria? » respon-
det: « Talis dignus est nequidem accipere cum pe-
terit, quousque istud vitium vel potius vitia in eo
esse sanata antis es judicaverit. »

CAPUT XLIV.

De iis qui excommunicantur, quomodo satisfaciant.

Qui pro gravioribus culpis ^a ab oratorio et a mensa
excommunicatur, hora qua opus Dei in oratorio ce-
lebratur ^b, ante fores oratorii prostratus jaceat, nihil
dicens, nisi tantum posito in terra capite, stratus
pronus ^c omnium de oratorio exeuntium pedibus. Et
hoc tandiu faciat usque dum abbas judicaverit satis-
factum esse. Qui dum jussus ab abbate venerit, volvat

D se abbatibus, deinde omnium vestigiis ^d, ut orent pro eo.

Et tunc, si jusserit abbas, recipiatur in choro vel
in ordine ^e quo abbas decreverit: ita sane ut post-
mum aut lectionem, vel aliud quid non præsumat in
oratorio imponere, nisi iterum abbas jubeat. Et om-
nibus horis dum completur ^f opus Dei, projiciat se
in terra in loco in quo **587** stat ^g: et sic satisfaciat,

^a Illud., Dunst., Boher. in secundo comment.,
gravi culpa.

^b Al., percelebratur.

^c Illud. cum quibusdam, prostratus pronus. Comp.,
et stratus pronus. Farou., Ebrul., Couch., Lyr.,
pronus.

^d Flor., ipsius abbatis pedibus, deinde omnibus ve-
stigiis. Illud., abbatis pedibus et omnium vestigiis fra-
trum.

^e Al., ordine, sine in.

^f Cassin., Flor., percompletur.

^g Al., in loco quo stat.

usque dum ei jubeat abbas ^a ut quiescat jam ab hac A satisfactione. Qui vero pro levibus culpis excommunicantur tantum a mensa, in oratorio satisficiant :

^a Al., *jubent, iterum.*

usque ad jussionem abbatis loc perficiant ^b, usque dum benedicat et dicat : Sufficit.

^b Cassin., *et tandiu hac perficiant.*

COMMENTARIUS.

Qui pro graviore culpa ab oratorio et a mensa excommunicatur, hora qua opus Dei in oratorio celebratur, ante fores oratorii prostratus jaceat.] Ante fores, inquit, oratorii, non intra oratorium ipsum; et quia, inquit Bernardus Cassinensis, intus non debet intrare, nisi a vinculo excommunicationis absolutus. » Id quod eam confirmat sententiam quæ S. Benedictum de excommunicatione ecclesiastica locutum suis. e cap. 25 existimat. Similem pene pœnam in negligentes tardeque venientes ad opus Dei statuerant antiqui Mesopotamiæ monachi; si quis enim in eam incurrisset culpam, is, teste Cassiano (*Lib. III, c. 7*), « Oratorio introire non audebat, nec semetipsum admiscere psallentibus; sed congregationis missam stans pro foribus præstolabatur, donec egredientibus cunctis, submissa in terram pœnitentia, negligentis suæ vel tarditatis impetraret veniam. » Quamvis non a solis prisca monachis id pœnitentis genus accepit S. Benedictus, sed a primis Christianis, quibus B pœnitentia luctu jacerent seu starent, pro diverso ecclesiarum usu. Qua de re vide Menardi notas in Concord. Regul., cap. 33, § 1.

Nihil dicens.] « Nisi ab abbate interrogatus, inquit Boherius. Qui abbas consuevit tali prostrato quandoque dicere : Frater, quid dicis? Et accusando se ipsum respondet : Pater, magna est inea culpa. Et si intendit tunc ipsum amplius interrogare, dicit ei : Surge, frater; tuncque frater ibidem pedes stando, capite discooperito et vultu dimisso ad terram, respondet humiliter ei. »

Nisi tantum posito in terram capite.] « Quia post peccati opus debet quicumque erubescere, et post confessionem pro admisis sceleribus verecundam frontem humo prostratum demergere, pro eo quod dignum confusione perpetravit opus, » inquit iterum Boherius.

Et stratus pronus omnium de oratorio exeuntium pedibus se projiciat.] Ut qui se per superbiam extulit C aliis, per humilitatem calcandum omnium vestigiis se 588 condemnet, » ait Bernardus Cassinensis. « Egredientes vero dicant ei sub silentio : Misereatur tibi Deus, » ex Statutis Lanfranci, cap. 17.

Et hoc tandiu faciat, usque dum abbas judicaverit satisfactum esse.] Tunc autem convocatis in capitulum fratribus, de eorum ipsum consilio absolvat. Ita sentiant Hildemar, Bernardus Cassinensis, Nicolaus de Fractura et Boherius : « Post sextam vel nonam, inquit Hildemar, cum exit abbas cum congregatione debet vocare congregationem, illo absente, et dicere : Justum est et ratio ut ille frater quiescat a sua satisfactione. Si dixerint : Est justum, quia rectum est ut quiescat, debet vocare eorum fratribus illum, et debet illi parere. » Et Bernardus Cassinensis : « Debet enim ille in capitulo vocari post exhibitam humilitatem prædictam, et ibidem requisito fratrum consilio absolvet eum abbas, et judicabit eum in oratorio recipi posse. Ipse tamen debet esse exclusus a capitulo, cum abbas petit consilium quid sit agendum; et hoc est quod dicit Pater, Usque dum abbas judicaverit satisfactionem esse. » Similiter Nicolaus de Fractura : « Et absolvetur iste de consilio fratrum in capitulo per abbatem. Qui tamen extra capitulum debet stare, dum hic cum fratribus abbas deliberaverit, et ut liberius super satisfactione ipsius fratres suam aperiant voluntatem. » Idem confirmat Udalricus lib. III, cap. 3. Sed ex Statutis Lanfranci nullus ad absolvendum excommunicatum assensus fratrum requiritur; verum « qua die precantibus fratribus

decreverat abbas misericordiam ei impendere, » eum ut modo referemus absolvet.

Qui dum jussus ab abbate venerit, provolvat se ipsius abbas pedibus; deinde omnium vestigiis fratrum, ut orent pro eo.] « Ita ut supplicationem faciat usque ad terram coram abbate; deinde supplicationem regularem et consuetam ante et retro, et dicat silenter : Orate pro me, fratres; et quilibet submissa voce respondeat : Pareat tibi Deus, » quemadmodum aiunt Bernardus Cassinensis, Nicolaus de Fractura et Boherius. Hunc ritum pulchre describit Lanfrancus in Statutis (*Cap. 17*), cujus hic verba referre nos pigere non debet : « Qua vero die, precantibus fratribus, decreverit abbas misericordiam ei impendere, eo modo quo superius dictum est in capitulum veniat, prostratus veniam fateatur, et emendationem promittat, et misericordiam quærat. Jussus surgere, frequenter se prosternat, et eadem verba et similia dicat, cessaturus cum abbas dixerit ei, Sufficiat. Postea jubeatur exuere, et corporalis disciplinae judicium sustinere. Quo facto, dicat ei abbas : *Motus fratrum nostrorum precibus, et patientia et humilitate vestra, et promissione emendationis vestræ, hanc misericordiam vobis impendo, ut dehinc cum fratribus sitis in refectorio, in loco quem vobis designabimus communitatis, disciplinam corporalem pro hac culpa ulterius non suscipiatis. De cæteris ad comprobandum adhuc humilitatem et patientiam vestram, ita vos habete, sicut frater qui levis culpæ pœnitentia esse jubetur, excepto quod incepto Kyrie eleison, 589 ad gradum vos non prosternatis, sed explete regulari hora, in loco in quo stabitis, sicut B. Benedictus præcipit, flexis ad terram genibus, sicut qui in psalmo fallitur, humiliter satisfacietis.* Hoc audito, frater ille ad pedes abbatis vadat, et rediens in locum in quo stabat, tres genuum flexiones, ante scilicet, et ad dexteram, et ad sinistram, cum omni devotione faciat, gratias referens fratribus quia pro se rogaverint, et humiliter supplicans quatenus adhuc rogare dignentur. Postea designet abbas ei locum ubi debet esse, et eo præcipiente sessum vadat. »

Et tunc si jusserit abbas, recipiatur in choro, vel in ordine quo abbas decreverit.] Quod S. Benedictus ait vel in ordine, Richardus de S. Angelo intelligit « in loco primæ vigiliæ vel secundæ; vel in ultimis, sicut abbati placuerit, ut infra dicitur; vel diaconatu, vel subdiaconatu, vel in minoribus. » Rectius eum Bernardo Cassinensi et Boherio intelligerem de ordine quem servant inter se fratres, ut ille frater stet in loco ultimo, aut ad majus in mediocri. Et ita Udalricus ait (*Lib. III, c. 3*) : « Jubetur ut ultimus sedeat, ultimus sit cunctorum in omni loco. »

Ita sane ut psalmum, aut antiphonam, vel aliud quid non præsumat in oratorio imponere.] Imponere hic loci Bernardo Cassinensi et Boherio idem est ac incipere; quia, inquit Bernardus, « nunquam talis debet nisi cum aliis mixtum lectionem legere, vel responsum aut antiphonam cantare. Dico etiam quod nec privatam debet dicere missam, quia non dicit solummodo in choro, » sed dicit in oratorio. » Addit Udalricus (*Lib. III, c. 3*) : « Interim non communicat, non venit ad pacem, non osculatur textum Evangelii in ecclesia, nec ad lectionem, nec ad cantum, ut alii, notatur. » Menardus tamen et Carolus Coimatus existimant imponere hic a S. Benedicto positum esse non pro incipere, sed pro pronuntiare, sive cantu id fiat, sive recitatione.

Et omnibus horis dum completur opus Dei, projiciat se in terram in loco in quo stat.] Dum completur opus

Dei, inquit, scilicet sub finem horarum; nam « postquam alii surrexerint, dum dicitur *Benedicamus Domino*, ipse debet se in terram projicere, id est pronus jacere, » inquit Boherius; et Udalricus (*Lib. III, c. 5*): « Post singulas finitas horas, veniam ita super genua petit, non tamen propter hoc conversus ad altare. »

Et sic satisfaciat usque dum ei jubeat abbas ut quiescat jam ab hac satisfactione.] Et hinc quidem S. Benedictus de satisfactione excommunicatorum pro gravioribus culpis. Cæterum hujus capituli praxim ex mss. S. Benigni consuetudinibus accipere lectoribus laud erit fortassis ingratum.

590 *Ex mss. Consuetudinibus S. Benigni Divonensis cap. 32.*

Qui autem illud quod gravi culpa dignum sit, commisit, si quando D. abbas abest advenerit, non venit in præsentia illius domæ ipse præcipiat; et tunc extra capitulum exiit, et ita venit sicut ille cui in ipso capitulo præcipitur, ut eat et exuat se. Nam si aliquis hujusmodi sit in ipso capitulo, cum audit se inculpam a D. abbate, surgit et veniam petit. Qua petita, præcipitur ei: *Ite, exiite vos, et discalceate, et revertimini sicut mos est.* Et præcipitur camerario ut exeat cum illo. Tunc cingulo tenus nudatus, pedibus discalceatis, assumptoque virgarum manipulo in dextra, et cuculla bene plicata in sinistra, redit in capitulum; statimque de sinistra parte posita cuculla, et virgis juxta se de dextra, petit in medio veniam; dictoque ab abbate: *Quid dicitis?* et eo respondente, *mea culpa*; et iterum abbate dicente, *surgite*, sedet ad terram, resumpta cuculla super genua, et brachiis desuper positus. Quo facto, præcipit D. abbas cui placuit, ut surgat, et verberet illum de virgis quas attulit: dato vero ei quale videbitur D. abbati iudicio, præcipit ut surgat et induat cucullam suam, et dicitur ei: *Ite, induite vos et revertimini.* Indutus autem, ac reversus, petit iterum veniam suam; dictoque ei ut surgat, adjungitur et hoc verbum: *Frater, ite in gravem culpam.* Hoc audito, inclinat profunde, et continuo capello induto, humiliter exit capitulum, et vadit ad locum huic excommunicationi deputatum: ibi manet, ibi dormit, comedit sine mappa, quando et quod præcipit abbas. Cum autem audierit uniuscujusque horæ signum primum, expectato secundo, quo omnes ingressi sunt monasterium, debet stare cucullato capite extra, juxta ostium ad sinistram introeuntium, et ad matutinas similiter, donec conventus *Kyrie* incipiat, et tunc, capello exuto non omnino toto, prosternere se ad terram, et sic manere donec hora sit finita et psalmi familiares, et si fratres debent exire, ut que dum fratres potuerint exisse, excepta illa hora post quam sit locutus in claustro, et cum intraverit capitulum, tunc etiam se similiter prosternit, et postea ad præfatam mansuetulam recedit: ad utramque missam in angulo manet capituli, qui ecclesie proximus adhaeret; sedet tamen, si vult. Interim dum scire habet, nullus ei loquitur, nec etiam ille qui ei ministrat, nec cibis benedicatur qui ei datur: de industria tamen duorum aut trium seniorum consolatione abbatis nutu mulcetur, qui eum exhortentur ut quicquid ei correptionis temporaliter fuerit irrogatum, gratanter accipiat, ut divina clementia reconciliari valeat. Qui etiam seniores, sive alii, qui sint de prioribus propriis abbati (proprium enim est eorum), cum viderint idoneum et congruum fore, sive sponte sua, seu nutu abbatis, petunt pro ejus absolutione venias suas in capitulo coram abbate; maxime si vere experti sunt et testari possunt quod pro reatu suo spiritum habeat contribulatum, **591** cor contritum et humiliatum. Quod si tunc placuerit ei misericordiam facere, præcipit priori majori, vel minori, ut adducat eum: qui statim ut eodem modo quo prius adductus est, posita cuculla et virgis, petit veniam, ac sedens, iterum resumpta cuculla super

A genua, suscipit quale iudicium placuerit abbati. Inde surgens, abbate præcipiente, induitur sola cuculla, et provolvitur in primis pedibus abbatis, et deinde prioris, et omnium qui ex ea parte sunt. Simi iter facit pedibus aliorum qui ex altera parte sunt, et ad ultimum infantum, sed multo remotius quam aliorum, et non tanget vestes eorum; omnes inclinant ei, et levant eum, et debent orare pro eo. Quo expleto, et iterato petita venia, jubetur exire ad induendum se. Indutus ac reversus, adhuc etiam veniam petit; jubetur ut ultimus sedeat, ultimus sit cunctorum in omni loco. Interim non communicat, non vadit ad pacem, non osculatur textum Evangelii, in ecclesia nec cantum nec psalmum imponit, nec lectionem legit: a sola coquina, ut in ea serviat, et a mandato non prohibetur; sed non ibit ad scillam. Post singulas horas finitas, veniam in statione sua super genua petit, nec propter hoc convertitur ad altare. Si quando universi fratres propter aliquam processionem albis induuntur, tunc et ipse induitur, alias minime. Ad exitum si D. abbas viderit id expedire, talemque ejus esse humilitatem quæ id mereatur, interpellatus a fratribus, in capitulo vocat eum ut surgat et in medium veniat. Quo petente veniam, loquitur convenientia et personæ et causæ, et reddit ei pristinum locum, vel dat alium inferius, si voluerit; suo enim malo merito perdidit locum suum. Vadit ad pedes ejus, sicut etiam quilibet alius tam in ecclesia quam in capitulo, si promoverit eum ad altiore sedem. Notandum autem quod cum restituitur in ordine suo, si est sacerdos, non ideo cæntat missam, vel diaconus Evangelium, vel subdiaconus epistolam, nisi nominatim e dicatur. Restitutumque illa quæ sit de ordine, non aliud est nisi ut in choro cantet et legat sicut alii. Et sciendum quoniam in hujusmodi iudicium prior nullum ponit, nec abolit unquam. Sciendum quoque quod non ponitur aliquis in gravi culpa, nisi sæpius inciderit in idem crimen, pro occulta offensa, neque pro ea quæcunque sit, quam ipse sua sponte confitetur. Sed si quis aliquid paucis notum commisit, quod si in publico esset, dignum iudicio gravis culpæ duceretur, ducit eum abbas, sive prior in secretum locum, assumens secum duos aut tres eorum quibus notum est crimen, aut aliorum quos voluerit; atque facit ei grave iudicium, secundum commissi quantitatem, et injungit poenitentiam. Si vero quilibet ad aliquam obedientiam degens, commiserit crimen quod manifestum sit, in eodem loco publice coram omnibus qui ejusdem loci habitatores sunt exuetur, et horribiliter verberabitur; inde in conventum reductus, ponitur in gravi culpa. Nec silentium quod omnis qui ei qui in gravi culpa est loquitur, aut signum facit sine abbatis jussu, dignus est poni in eadem culpa. Si autem occulte **592** deliquerit, multum occulte vapulabit, secundum commissi quantitatem; reductus ad majorem ecclesiam, nunquam postea exiturus de claustro, nisi forte talis ac tanta videatur ejus correctio, quæ digna videatur, et ostendat eum de cætero nolle peccare. Tamen quocunque mittatur, ad locum ubi peccavit nunquam amplius redire debet. At si forte culpa sua non est de gravioribus malis, ut cum aliquo in audientia popularium inhoneste et irreligiose contenderit, vel aliquid simile: pro hujusmodi, cum venerit dies dominica, ad initium missæ matutinalis concurrente populo ad ecclesiam, stat ipse nudis pedibus prope fores ecclesie, et unum codicem grandiusculum tenet in manu; capellum non induit, ut ab omnibus possit agnosci. Nemini loquitur intranti vel exeunti. Famulus quidam semper est juxta eum, qui dicat interrogantibus propter quid talis ei poenitentia sit injuncta. Nec recedit inde usquequo missa finiatur.

Hactenus Divonensis S. Benigni Consuetudines; quibus etiam Cisterciensium praxim ex libro Institutionum capituli generalis ordinis Cisterciensis subjungere visum est.

Ex libro Institutionum capituli generalis ordinis Cisterciensis, dist. 6, cap. 6.

Cum aliquis gravi culpæ subditur, accipiat in ipso iudicio disciplinam: deinde injuncta ei poenitentia gravioris culpæ, ponens statim capitulum in capite, exeat de capitulo in locum quem præviderit abbas ei competere: deputeturque ei senex discretus, qui enim consoletur et provocet ad humilitatem, ne ampliori tristitia absorbeat, injungaturque in capitulo pro eo oratio; et sicut dicit Regula, oratur pro eo ab omnibus. Debet autem abbas attendere et corporis valetudinem, et culpæ modum; nam secundum hoc debet extenuari culpa vel gravari. Refectionem autem percipiat mensura et hora qua abbas ei viderit competere, sicut in Regula continetur. Vasa autem quibus utitur, aut frangantur, aut pauperibus erogentur. Ad fores oratorii prostratus jaceat in terra dum completur opus Dei, non habens caputium in capite, quod tamen in eundo debet habere. Quoties autem missa vel officium defunctorum sine intervallo sequitur horam canonicam, non prosternatur donec conventus exeat de ecclesia. Cum autem in capitulo recipiendus fuerit ad jussionem abbatis, ad ingressum capituli habeat caputium in capite. Quo deposito, veniens ante abbatem, prosternat se ante pedes ejus super genua et super articulos manuum, deinde ante priorem, ac percurrens chorum prioris, si prior fuerit, vel abbas loco illius, et chorum abbatum, eodem modo se prosternat ante pedes singulorum, illis non inclinantibus, nec adjuvantibus ipsam, sed quiete sedentibus. Quoties autem ante abbatem transierit, inclinet, et sic ante analogium veniens, stat, **583** non petens veniam donec jussus ab abbate, rat sessum. Nec ponatur ea die in ordine suo, nec aliquid officium exsequatur usque ad jussionem abbatis; sed cum completur opus Dei tam in ecclesia quam in labore, prosternat se in terra, in loco in quo stat, donec jussus ab abbate quiescat ab hac satisfactione.

Qui vero pro levis culpæ tantum excommunicantur a mensa, in oratorio satisfaciunt. De satisfactione excommunicati pro levi culpa hæc decernunt miss. Farfensis monasterii, et Romani S. Pauli Consuetudines: « Fratres qui pro levi culpa secundum Regulam separantur a mensa, sic in oratorio satisfaciunt: Cum post psalmodiam ad preces alii se inclinant vel genua flectunt, ante altare venientes ad gradus se prosternant, donec preces et oratio finiuntur; tunc surgentes, inclinantes ante et retro, sic omnibus horis faciant. Si vero festivitas antequam absolvantur venerit, a vespera usque ad aliam vesperam omni communione fratribus socientur, missas etiam qui sacerdotes fuerint, et omne quod ad servitium divinum pertinet celebrare possunt. » Et Lanfrancus in Statutis (Cap. 17): « Ad levis culpæ satisfactionem adjudicatus frater, a communi mensa separatur, ususque cibo et potu quibus alii fratres, nisi ei nominatim fuerit interdictum; refecturus hora nona, si fratres sexta; vel ad vesperam, si fratres hora nona. In monasterio et in capitulo, in loco ubi solet esse, sit aut ultimus omnium, aut inter utrumque, secundum quod culpa fuerit et abbas præceperit. In ecclesia missam non celebret, epistolam, vel lectionem, Evangelium, non legat, responsorium non canat, antiphonam super psalmos non imponat, nec aliquid hujusmodi, nisi cum cæteris agit: ad candelabrum vel ad thuribulum non se revertat, ad offerendam vel ad pacem non accedat. Circa finem regulariter instituti operis Dei, tam in nocte quam in die, cum incipiunt Kyrie eleison, prosternat se ante gradum ubi benedictiones accipiuntur; ibique tandiu prostratus jaceat, usque quo dicatur: *Qui tecum vivit*. Si festivitas duodecim lectionem eveniat, tandiu ab hac satisfactione quiescat, quousque privati dies redeant. Dum fratres in refectorio comedunt, ipse sit in ecclesia. » Denique Divionenses S. Benigni Consuetu-

ad fines (Cap. 52): « Levioris autem culpæ consuetudo talis est. In oratorio incipiente Kyrie ad omnes horas regulares, reus prosternat se ante presbyterii gradum, tandiu sic ibi jacens, donec hora compleatur. Finita autem hora, surgit, versus altare profunde inclinat, et redit in stationem suam. Dum in hac culpa est, non incipit in choro antiphonam, aut psalmum, aut cantat responsorium, seu legit lectionem, non offert, non osculatur textum Evangelii, seu vadit ad pacem, nisi intervenerint duodecim lectiones, etc. » Vide Udalricum lib. II, cap. 18.

Usque ad jussionem abbatis hoc perficiant, usque dum benedicat et dicat, Sufficit. Hujusce absolutio- nis ritum ita describit Lanfrancus (Cap. 17): « Cum abbati placuerit ab **594** hac satisfactione eum absolvere, si in monasterio fuerit in conventu, mittat ad illum, cum prostratus fuerit, unum de prioribus qui circa eum sunt, qui ex parte ipsius signum prostrato faciat, et surgat. Qui statim surgens humiliter inclinet abbati, et ad locum suum vadat. Porro si abbas in capitulo sederit, rogantibus fratribus, dicat ei: *Indulta sit vobis hæc levis culpæ satisfactio*, vel aliquid hujusmodi; et ille frater statim surgat, et ad pedes abbatis vadat, et postea in locum suum revertatur. » Similiter Benignitatis Consuetudines, et Udalricus: « Absolvitur autem maxime quando prostratus jacet ad gradum, et unus frater ad eum dirigitur, a quo sibi, quod sit absolutus, innuatur. » Circa hanc excommunicati absolutioem nonnulla præscribunt Farfensis et Romani S. Pauli monasterii Consuetudines; quæ etiam hic adnotare haud erit fortassis a re alienum: « Nullus prior, inquit, fratri tale debet iudicium imponere quandiu B. abbas fuerit in monasterio; sed eisi supervenerit, interiri poterit eos per se, priusquam ad dominum abbatem cognitio causæ superveniat, prior absolvere; quod si non fecerit, et unum coram ipso veniam pet. erit, postea non poterit eos prior absolvere. Infantem etiam qui steterit ante ipsum, non debet magister vel aliquis, quandiu intus ipse fuerit, mittere in iudicium juvenil. Quoscumque pueros magister in iudicio miserit, prior potest eos absolvere sine licentia magistri. Nullus debet alius quidquam nec signum, nec ullam rem præcipere; sed tantum ille qui tenet ordinem, si ei visum fuerit ut absolvantur, signum magistro faciat, ut absolvantur. Si domus abbas mittit fratrem in iudicium, si pergit alibi, obliviscens eum absolvere, prior non valet absolvere eum. Et quando prior miserit in iudicium, decanus non potest absolvere eum, nisi per suam licentiam. »

Hactenus S. P. Benedictus ejusque discipuli de satisfactione excommunicatorum. Quid vero alii? S. Isidorus (Cap. 18): « Satisfactio, inquit, delinquentium hæc est: Fratribus in ecclesia constitutis, peracto poenitentiam tempore, solvet statim cingulum, extra chorum humo prostratus, quousque celebritas expleatur. Cumque jussus fuerit ab abbate, de terra consurgat, ingrediens chorum oret. Post hæc data oratione pro eo ab abbate, et respondentibus cunctis amen, surget; atque omnibus pro negligentia veniam poscat, adepturus indulgentiam post hujus emendatoriam satisfactionis censuram. »

S. Fructuosus (Cap. 14): « Cum excommunicatur vel arguitur quisquam pro negligentia sua, exercebit humilitatem quousque negligat orationem, nec se audebit inter alios commiscere, vel cuiquam occulte jungere; sed omnibus ad orationum studia convenientibus, ille prostratus humo, cingulo operatorioque sublato, poscet veniam negligentiam suam. Hoc etiam his ab officio egredientibus exhibebit. Similiter quoque et refectionis tempore coram refectorio astat, vultu deposito et habitu, quousque fratrum compassione solutus, veniam percipiat quam deposcit. »

595 Regula Magistri (Cap. 15): « Qui vero frater gravem culpam admiserit, ipse ab utroque excommunicatur, id est ab oratorio et a mensa; et non

ipse ad indulgentiam majoris perveniat, nisi ante limen oratorii prostratus lacrymabili voce intervallo cessantium a psalmis horum Deo et omnibus emendatione satisfecerit repromissa. »

Denique Regula Cujusdam ad virgines (Cap. 6) : « Sorores quæ pro gravibus culpis in pœnitentia detinentur, in ecclesia cum cæteris quæ communicant,

A non stent; sed in alia ecclesia secrete cursum ce- tent. Et expleto cursu egredientes ante fores eccle- siæ, in qua communicantibus cursum explent, stare præcipiantur. Et egrediente congregatione, supra humum prostratæ, rogent pro se Dominum exo- rari.

CAPUT XLV.

De iis qui falluntur a in oratorio.

Si quis dum pronuntiat psalmum, responsorium, aut antiphonam, vel lectionem, fallitur b : nisi satisfactione c ibi d coram omnibus humiliatus fuerit,

majori vindictæ e subiaceat, quippe qui noluit hu- militate corrigere quod negligentia f deliquit g : in- fantes vero pro tali culpa vapulent.

a Al. fallunt.

b Oxon., Flor., fallitus fuerit. Cassin., et sefallerit, Salin., fallis.

c Narb., Sabin., Lyr., Comp., Hæft., per satisfac- tionem.

B d Hild. deest ibi.

e Con., emendationi.

f Al., per negligentiam.

g Al., delinquit.

COMMENTARIUS.

Si quis dum pronuntiat psalmum, responsorium, aut antiphonam, vel lectionem, fallitur; nisi cum satisfactione ibi coram omnibus humiliatus fuerit, etc.] Qualis esse debeat humilitatis satisfactio qua de hoc capite, S. Pater non satis aperit. Et quidem veteres Ægypti Tabennensesque monachi eum gravi pleste- bant vindicta, qui decantans psalmum vel modicum titubaret; nam, ut scribit Cassianus (Lib. iv, cap. 46), « non aliter negligentiam suam quam publica diluebat pœnitentia; cunctisque in synaxi fratribus congregatis, tandiu prostratus in terra veniam postu- labat, donec orationum consummaretur solemnitas, impetraturus eam, cum jussus fuisset abbas iudicio de solo surgere. » S. Columbanus (In Pœnitent.) vult ut « qui ob tussim in exordio psalmi non bene can- taverit, sex 596 percussioibus emendare statuatur. » In Statutis Lanfranci pro satisfactione innuit genuflexio. Nicolaus de Fractura ab eo qui fallitur, exigit ut humilietur et flectendo genua et ponendo caput in terram. » Liber Usuum Cisterciensium decernit, ut « super articulos manuum satisfaciant omnes in loco in quo sunt, quoties fallaciam in oratorio incurrerint, non divertentes dextrorsum vel sinistrorsum. » Additque : « Pro nota cantus tantum non solemus satisfacere. » Denique de primi discipulis S. Stephani abbas Obazinensis hæc in ejus Vita legitur (Lib. 1, num. 46, tom. IV Miscell. Baluz.) : « Si quis in ecclesia paululum oculos crexisset vel modicum subrisisset, vel leviter dormitaret, vel librum tenens negligenter cadere sine- ret, aut sonum aliquem per negligentiam faceret, vel progressus aut incontinentius psalleret, aut inordi- natum motum aliquem exhiberet; continuo aut vir- gam accipiebat in capite, aut palmam in facie, ita ut motus percussioibus omnium auribus resultaret. Quod maxime pueris minori ætate impendebatur, ut et ipsi corrigerentur, et cæteri terrentur. »

Verum observandum tribus modis fieri posse ut aliquis in oratorio psallendo delinquat : 1º ita ut in- tegrum chorum secum in errorem inducat; 2º ita ut aliquos tantum perturbet; 3º ita ut solus ipse falla- tur. « In primo casu, inquit Bernardus Cassinensis, consuetud. Cassinensis dat ut se flectat, ita quod caput ponat in terra. In secundo casu sufficit ut se flectat, ita quod caput non ponat in terra. In tertio casu sufficit ut se flectat cum dicitur Gloria Patri. » Ita etiam Hildemarus, haud dubium secundum sui temporis praxim, ait eum qui omnes perturbat de- bere se humiliare usque ad terram, id est in terra genua flectere; is autem qui solus fallitur, non ita, in-

quit, se debet humiliare sicut ipsi primi, sed tantum corpus suum debet flectere. In lectionibus vero reci- tandis, qui legens in correcto libro fallitur, pro hoc vadit in loco constituto, et ibi petat veniam; qui vero ex consuetudine male legit, corripiatur pro hoc in capitulo.

Nunc vero apud Cassinenses (Decl. Cass. cap. 45) qui modice fallitur, terram tantum digito tangit; qui graviter, genuflectit ante superiorem, donec sur- gendi sibi signum factum fuerit. Apud Celestinos (Const. Celest. cap. 4, § 7) « levius in choro def- cientes detecto capite genuflectunt in scamnis; gra- vius vero deficientes prostrati in medio chori satis- faciunt ad signum et nutum presidentis. Finito au- tem divino officio, antequam ab ecclesia discedant, orant genuflexi, dicunt versus, orationes et anti- phonas, prout in breviario, et ad signum presiden- tis omnes pariter surgunt. » De iique apud Fulcienses (Const. Ful. cap. 45), qui leviter psallendo peccat, toties terram manu tangit; qui autem solus, audiente choro, cantans erraverit, terram osculatur.

Majori vindictæ subiaceat.] Supple, quam si ibi fuisset humiliatus. Qualis autem debeat esse major illa vindicta, explicat Hildemarus his verbis : « Quod autem dicit, Majori vindictæ subiaceat, varie intelli- gitur : sunt qui intelligunt ut in oratorio duabus vi- cibus 597 vel tribus petere debeat veniam. Iterum sunt alii qui intelligunt, ut in capitulo increpetur : sed iste sensus, ut in capitulo increpetur, sanior est, et per gradus potest duci; quia jam postquam non vult implere hoc quod S. Benedictus dicit, tunc per gradus dicendus est sex, ut emendetur, eo quod si de una disciplina exierit, tunc suscipiet illum altera disciplina. »

Infantes vero pro tali culpa vapulent.] Acute hic notat Hildemarus duplicem in hoc capitulo indicari culpam : unam, qua quis psallendo fallitur; alteram, qua post culpam satisfacere negligit. De posteriori hunc locum exponunt Smaragdus, Bernardus Cassinensis, Nicolaus de Fractura, et Matthias Lambertus : « Quod vero dicit, Infantes pro tali culpa vapu- lent, inquit Smaragdus, subintelligitur, nisi ibi coram omnibus humiliati fuerint. » Rectius tamen de priori culpa intelligendum esse Regulæ textum ce- set Menardus noster; ita ut hæc verba sint altera hujus capituli pars, in qua specialiter agatur de in- fantibus qui in pronuntiatione erraverint, maxime cum pueri plus durantur sensu et metu quam pudore et humilitatione. Idem docet Theobaldus Artaldus, confirmaturque ex praxi Cluniacensium, quam des-

eribit Udalricus his verbis (*Lib. III, c. 8*): « Ad no-
eternos, imo ad omnes horas, si quid ipsi pueri
offenderint in psalmodia, vel in alio cantu, vel dor-
mitando, vel aliquid tale ullo modo committendo,
minime differtur absque mora, froco et cuculla
exuti, judicantur, et in sola camisia cæduntur, vel
a priore, vel a præfato eorum magistro, virgis vimineis
levibus et terebinto ad hoc provisus. »

Ex his verbis colligeret forsitan aliquis pueros apud
Cluniacenses cæsos fuisse in oratorio: et tamen Hildemar-
nus ait, « quia non debet in oratorio infans flagellari;
sed cum flagellandus erit, non in capitulo, sed in
schola magistri illorum debent illos flagellare. »

De modo autem quo cæderentur pueri hæc scribit
Udalricus (*Lib. III, cap. 10*): « Si ipsi aliquo modo
pueri offenderint, maxime cantando, vel legendo
negligenter, vel si cantum minus diligenter addiscunt,
dignam ab eo (præceptore) disciplinam accipiunt.
Summopere tamen observat tam ipse quam alii,
quando eos verberat, non solum ne tangant carnem
eorum cum manu, sed etiam ne vestis eorum
adhæreat vestibus: nunquam namque eum palma
eorum percutiuntur maxilla; sed si opus fuerit,
magister solus qui eos ducit, potest eorum capillos
excitare, alias nunquam. »

CAPUT XLVI.

De iis qui in aliis quibuslibet rebus^a delinquant.

588 Si quis dum in labore quovis, in coquina, in
cellario, in ministerio^b, in pistrino^c, in horto, in
arte aliqua dum laborat, vel in quocunque loco ali-
quid deliquerit, aut frugerit quidpiam, aut perdidit,
vel aliud quid excesserit ubi^d ubi; et non veniens
continuo ante abbatem vel congregationem, ipse ul-

tro satisfecerit et prodiderit delictum suum: dum
per alium cognitum fuerit, majori subiaceat emenda-
tioni. Si^e animæ vero peccati^f causa latens fuerit:
tantum^g abbati, aut spiritualibus senioribus^h pate-
faciat, qui sciant curare suaⁱ, et aliena vulnera
non detegere et publicare.

^a Comp. in aliquibus levibus rebus. Conch., in ali-
quibus levibus culpis. Sabin., Hæst., in levibus rebus.
^b Oxon., Paris. 1, in monasterio.
^c Vict. ms. deest in pistrino.
^d Oxon., ibi. Hild., Flor., Ebrul., Lyr., ubi
et ubi Kero., Conch., ubi vel ubi.

^e Oxon. deest Si.
^f Hild. deest peccati, nec requirit Menardus.
^g Oxon. deest tantum.
^h Al., spiritualibus fratribus aut senioribus. Lyr.
omittit senioribus.
ⁱ Conc., Flor., Dion., et sua.

COMMENTARIUS.

[*Si quis in labore quovis, in coquina, in cellario, etc.*] Cellarium est cella penaria, seu repositorium, ita appellatum, « quod in eo colligantur ministeria mensurarum, vel quæ necessaria victui supersunt, » ut ait S. Isidorus (*Lib. xv Orig., c. 5*).

[*In ministerio.*] « Id est in domo cujuslibet artis, » inquit Boherius. Quamvis Paulus Augustinus a Janua, Theobaldus Artaldus, et quædam versiones Gallicæ hunc textum intelligant de mensæ ministerio.

[*In pistrino.*] Pistrinum boherio « est locus ubi farina deponitur, et fit panis. Et hæc quidem parere, inquit, monachorum est. » Nimirum per vices olim in quibusdam saltem monasteriis fratres id præstabant, ut patet ex Vita S. Samsonis (*Num. 16, sæc. 1 Ben.*): « Frater autem ejusdem presbyteri vicissentibus se per ordinem cæteris monachis hujus monasterii pistor effectus est. » Et in Vita S. Austrebertæ (*Sæc. III Ben.*): « Erat consuetudo ut vicissim a sororibus coquerentur panes. »

589 Aut frugerit quidpiam.] Quanta severitate veteres monachi eos plecterent qui aliquid fregissent docet Cassianus his verbis (*Lib. IV, cap. 16*): « Si quis gillonem fictilem, quem baucalem nuncupant, casu aliquo frugerit, non aliter negligentiam suam quam publica diluet poenitentia; cunctisque in synaxi fratribus congregatis, tandiu prostratus in terram veniam postulabit, donec orationum consummetur solemnitas, impetraturus eam cum jussus fuerit abbatibus judicio de solo surgere. » In Regula tamen S. Pachomii (*Art. 70*) solum decernitur, ut « si quis vas fictile frugerit, vel aliquam nitilem rem ad usus monasterii, agat poenitentiam. » Sed Regula Magistri (*Cap. 16*): « Vasa, inquit, monasterii si sub aliquo per negligentiam fracta fuerint, non prius qui fregit accedet ad mensam, nisi poenitentem abbati satisfecerit per humilitatem ad genua incurvatus. »

[*Aut perdidit.*] Nec minori etiam distractione poenitentiam eis qui res monasterii perdidissent, ut passim videre est in Regula S. Pachomii (*Art. 75*): « Si aliquis, inquit, aliquid perdidit, ante altare

publice corripietur. Si vero de propriis vesticulis fuerit quod perditum est, tribus hebdomadibus non accipiet, et in quarta, acta poenitentia, dabitur ei quod amisit. » Et infra (*Art. 116*): « Qui minister est, habeat studium ne quid operis pereat in monasterio, in nulla omnino arte quæ exercetur a fratribus: quod si quid perierit, et negligentia fuerit dissipatum, increpabitur a Patre minister operum singulorum; et ipse increpabit alterum qui opus perdidit, duntaxat juxta voluntatem et sententiam principis, absque qua nullus increpandi fratrem habet potestatem. » Et item (*Art. 120*): « Pelliculæ, caligæ, et cingulum, et si quid aliud perierit, qui perdidit increpabitur. » Denique: « Præpositus domus culpæ increpationis subjacebit, si ante tres dies non nuntiaverit Patri, sive in via, sive in agro, seu in monasterio quid perierit, et agat poenitentiam juxta ordinem constitutum. » In Pœnis incerti auctoris apud S. Basilium (*Num. 24*): « Si quis aliquid perdidit, idque non inventum ad archimandritam non detulerit, careat benedictione. » Et apud S. Basilium ipsum (*Regul. brev., interr. 144*): « Prorsus qui abusus sit, is tanquam sacrilegus; qui vero amiserit, tanquam sacrilegii auctor judicetur, eam omnia Domino sint dedicata et Deo consecrata. »

[*Vel aliud quid excesserit.*] Ut sunt ea quæ etiam describit Cassianus his verbis (*Lib. IV, cap. 16*): « Quisquis ad opus aliquod accersitus, vel ad congregationem solitam tardius occurrerit, aut ad decantans psalmum, vel modicum titubaverit; similiter si superflue, si durius, si contumacius responderit, si negligentius obsequia injuncta compleverit, si vel leviter murmuraverit, si lectionem operi vel obedientia præferens officia statuta segnius fuerit exsecutus, si dimissa synaxi non concitus ad cellam recurrere festinaverit, si cum aliquo vel ad modicum substituerit, vel si ad punctum temporis uspiam secesserit, si alterius tenuerit manum, si cum illo qui cellulae suæ cohabitator non est, confabulari quantumcumque præsumperit, si oraverit cum illo **600** qui est

ab oratione suspensus, si parentum quempiam vel amicorum sæcularium viderit, vel collocutus eis sine suo fuerit seniora, si epistolam cuiuscunque suscipere, si rescribere sine abbate suo tentaverit. Quæ omnia ea plectebant pœnitentiâ quam ei qui gillone[m] fragisset imponebant.

Et non veniens continuo ante abbatem.] Quod ait continuo non ita capi volunt commentatores, quasi dimisso opere imperfecto, statim ad abbatem currere, peccatum confiteri, veniam petere, ac satisfacere delinquens deberet; sed continuo intelligunt hora qua separatus erit ab opere, sive, ut loquitur Boherius, « statim cum commode poterit, vel saltem cum regulare capitulum post celebrabitur; nam ad illud omnes debent concurrere, » quod postremum innuere videtur Hildemarus cum ait: « Si hodie excesserit, crastino die veniam petat. » Atque ita sentiunt Hildemarus, Bernardus Cassinensis, Nicolaus de Fractura, Boherius, Turcremata, et Matthias Lambert. Rectius tamen, meo quidem iudicio, Richardus de S. Angelo continuo interpretatur *incontinenti, sine intervallo*: quam expositionem confirmat praxis, uti videre est in illo Gotho quem suo in monasterio ad conversionem susceperat sanctus P. Benedictus: nam cum vepribus locum mundaet, ut ferrum de manubrio instrumenti prosiliens in lacum cecidisset, « ferro perduto, tremebundus ad Maurum monachum currit, damnum quod fecerat nuntiavit, et reatus sui pœnitentiam egit (*Lib. II Dial. S. Gregor. cap. 6.*) » In vita S. Liobæ cap. 5 (*Sæc. III Ben.*), ubi soror oratorii custos, cum nocte claves ecclesiæ perdidisset, « ad abbatissam, quæ sororibus adhuc quiescentibus more solito vigiliis insistens, nocturnæ orationis tempora præveniebat, perrexit, et tremens, ac pavore percussa, ad pedes ejus provoluita est, eique culpam negligentiam suæ humili satisfactione patefecit. » Et in Vita S. Guidonis abbatis Pomposæ, ubi agitur de quodam Sergio tempore etiam custode, qui cum lampades mundaret, una excidit, et fracta est, tunc « territus ille collegit fragmenta, et ante altaris crepidinem condens ea, festinans abiit ad Patrem Guidonem, ut multa ab eo propter damnum illatum ipsi irrogaretur; quod cum factum esset, illico rediit ad altare, et lampadem sanam et integram invenit. » Et certe Hildemarus innuere videtur ante abbatem quam congregationi delictum esse deferendum.

Ante abbatem vel congregationem.] Particula vel, juxta Boheium, hic sumitur copulative pro et. Quod autem S. Pater ait ante abbatem vel congregationem, ita Bernardus Cassinensis, Nicolaus de Fractura, et Boherius intelligunt, ut in minoribus et levioribus culpis ante abbatem; in gravioribus, unde fratres possent scandalizari, ante congregationem delinquens confiteatur culpam; quibus fere concinit Hildemarus, asserens culpas omnes primum abbati esse deferendas; tum, si judicaverit ille, congregationi. Verum, salvo saniori iudicio, tam minores quam majores culpas ante abbatem et congregationem esse prodendas existimaverim; nullum enim hujus distinctionis **601** vestigium in Regula apparet: quod tamen non sic capiendum velim, quasi continuo, ut quid aliquis frerit, aut perdidit, etc., statim convocanda sit congregatio; sed statim abbati, deinde in proximo capitulo congregationi revelanda. Ita Cassinenses (*Declarat. Cassin. in cap. 46*) declarant « hoc esse servandum quando abbas tibi adesset, aut in loco propinquo, et hoc delinquens scievit; alias satisfaciatur ante congregationem in sequenti capitulo. »

Dum per alium cognitum fuerit, majori subjacet emendationi.] Ita fere Regula Cujusdam ad virgines (*Cap. 16*): « Si soror quæ in his casibus dilapsa, statim abbatissæ vel præpositæ puram dederit confessionem, ut compertum fuerit non suæ voluntatis fuisse quod casu accidit: hoc tantummodo sufficiat, ut hoc quod deliquit et perpetravit, si possibile fue-

rit, non denegat, et emendet cum veniæ satisfactione. Si vero non sua confessione, sed alterius prodilione cognitum fuerit, prout culpæ magnitudo poposcerit, pœnitentiæ subjacebit; quia culpam per puram confessionem non manifestavit. » Quo ex loco haud obscure colligitur antiquus proclamationum usus, quibus publice ac palam deferuntur ii qui seipos accusare prætermittunt; de quibus videtur intelligendus S. Isidorus, cum ait (*Cap. 18*): « Reliqui autem excessus monachorum, in collecta abbati vel præposito deferuntur, ut is qui deliquisse cognoscitur, competentem securitate coereatur. » Vide lib. I de Antiq. monach. Ritibus, c. 5.

Si animæ vero peccati causa latens fuerit, etc.] Mitigat his verbis priscorum monachorum rigorem, qui non solum exteriora delicta, sed etiam occultas animi cogitationes publice revelabant, ut videre est apud S. Basilium serm. 4 de Institut. monach. Porro hunc S. Regulæ locum de confessione sacramentali non male interpretantur S. Hildegardis, Bernardus Cassinensis, Nicolaus de Fractura, Richardus de S. Angelo, Petrus Boherius, Joannes de Turcremata, Theobaldus Artaldus, Joannes Craesbeck et Antonius Perezus: unde et S. Pater non solum abbati, sed etiam spirituali seniori (quo nomine veteres Græci et recentiores Latini confessorios appellabant) eam fieri voluit, qui olim non omnes abbates erant sacerdotes, nec proinde absolvere poterant; summamque in eis prudentiam summumque secretum requirit, quod proprie ad sacramentalem pertinet confessionem, de qua breviter inquirendum est: 1° quam frequenter ab antiquis monachis adhiberetur, 2° ubi, 3° quo ritu, 4° cui fieret.

Ad primum quod spectat, quotidianas in antiquis monachis peccatorum, saltem venialium, confessiones innuit forte Jonas episcopus Aurelianensis in lib. I de Institutione laicali cap. 16 (*Spicil. tom. I*), ubi sic loquitur: « Moris est Ecclesiæ de gravioribus peccatis sacerdotibus, per quos homines Deo reconciliantur, confessionem facere; de quotidianis vero et levibus quibuscunque peccatis sunt qui invicem confessionem faciunt, exceptis monachis, qui id quotidie faciunt. » Et certe Rotgarius in Meldensi S. Faronis monasterio monachus (*Sæc. II Ben.*), « quotidie **602** intentus in renovandis confessionum pœnitentiis » dicitur in Vita sancti Faronis cap. 119; verum Crodegangus in Regula canonicorum cap. 32, solum præscribit, ut « Monachi in unoquoque sabbato confessionem faciant cum bona voluntate, episcopo aut priori suo. » Crodegango concinit sanctus Dunstanus decernens, ut « Dominicis diebus fratrum unusquisque suæ conscientiæ reatum Patri spirituali, vel ejus, si absens fuerit, vicario per humilem revelat confessionem. Si autem tanta fuerit multitudo, ut ea die omnes ad confessionem venire nequeant, sequenti die, secunda videlicet feria, hoc idem impleant. Schola vero nullo modo hoc, quanquam puerilis, intermittat, sed ut senes, licet nondum temptationibus impugna, consuevit peragat. Qui autem aliis indiguerit diebus, temptatione aliqua animi vel corporis stimulatus, ad confessionis salubre remedium devotus non eo minus venire differat. » Idem ab ipso ordinis sui exordio a Carthusianis observatum fuit, testante Guigone (*Stat. c. 7*): « Omni sabbato, ... quia tota hebdomada in cellis silentium tenemus, peccata nostra priori vel quibus ab eo injectum est, confitemur. » Quod ita tamen explicant antiqua Statuta Carthusiensium (*Part. II, cap. 11*): « Omni sabbato, nisi capituli festum occurrat, peccata nostra priori vel quibus ab eo injectum est, confitemur. Occurrente autem capituli festo in sabbato, die præcedente, qui sine tali festo occurrit, confitemur. » Adduntque: « Semper confitemur in vigilia Natalis Domini, nisi eadem vigilia occurrat in dominica vel feria secunda: in quo casu confitemur in sabbato sequenti. Providendum est enim ut semper in quolibet hebdomada faciamus confessiones

communens. Idem etiam institutum viguisse apud Cistercienses discimus ex lib. Institution. cap. Gener. Ordin. Cisterc. (Dist. 6, c. 4), in quo hæc habentur: « Abbates et monachi semel ad minus in hebdomada confiteantur, si copiam habeant confitendi. Conversi vero qui in abbatis morantur idem faciant: qui autem in grangiis, quoties eis tenetur capitulum, confiteantur. Nihilominus universi, tam monachi quam conversi semel ad minus in anno abbatibus suis confiteri non omittant, nisi forte eorum copiam habere non possint. » Idem fere habetur in libello Antiq. Defin. dist. 7, cap. 4. Istud tamen præceptum de confitendo abbati semel in anno postea sustulit Clemens VIII. In Statutis quoque abbatum de Samnhyaco et de Maceris ordin. Cisterc., et priorum de Ligeto et de Ganderiis Carthus. pro ordine Grandimontensi auctoritate Gregorii X papæ factis statutum lego (Cap. 9). « ut frater quilibet, tam clericus quam laicus, semel ad minus in septimana confiteatur, alioquin transgressor aquæ potu continuo sit contentus, quousque de sua confessione fuerit locutus. Prior vero quicumque tam necessarium statutum negligens reperit fuerit, ut in se et in aliis ipsam constitutionem cum omni diligentia faciat observari, ab abbate vel visitatoribus sine capitulo generali gravissime puniatur. » Et ms. liber de Doctrina novitiorum Grandim. (Cap. 3): « Sit confessio tua præmeditata, brevis, frequens, aperta, integra, verecunda, lacrymosa, cum contritione et 603 sine excusatione; et si potes quotidie, bene quidem; sin autem de tertio in tertium diem, vel saltem semel in qualibet septimana salubriter juxta statuta ingressi ordinis studeas confiteri; et studeas semper, ut semel confitearis generaliter annualiter, juxta ordinationem concilii generalis Innocentii III. » Denique Bursfeldenses definiunt (Cærem. dist. 3, cap. 6), ut « Presbyteri celebraturi pro tempore mane finitis matutinis laudibus confiteantur, ut ad ordinis sui officium, et ad opus Dei eo expeditiores sint in die: hoc enim regulariter observetur, ut nulla unquam die quis celebrare præsumat, nisi antea devotæ confessionis ac meditationis antidoto juxta uniuscujusque qualitatem et habitudinem præparatus sit. Cæteri autem aliis horis competentibus confiteri possunt, ita ut tempora confitendi et communicandi in Constitutionibus Clementis V et Benedicti XII constituta non transeant. » In Constitutione autem Clementis V statuitur ut « singulis mensibus, tam in monasteriis quam extra, subla. a omni occasione quacunque, ad confessionem saltem semel accedant omnes et singuli monachi. » Idem ante decreverat Gregorius IX in sua pro Benedictinis constitutione, ubi sic loquitur: « Singulis mensibus fiat omnium fratrum generalis confessio, ad quam omnes et singuli sine qualibet excusatione accedant. » Idem etiam legitur in mss. Statutis Petri abbatis Silvæ Majoris circa an 1198 editis. Benedictus vero Papa XII constituit (Cap. 27) ut monachi « non sacerdotes, etsi non sæpius, saltem singulis septimanis, confiteantur. » Quo tamen decreto consuetudinibus monasteriorum, in quibus frequentius confiteri solent, derogare non intendit. Ubi Benedictus antiquas priorum monachorum consuetudines, qui singulis septimanis confitebantur, restaurat, uti vidimus apud Cistercienses, Grandimontenses et Carthusienses. Nunc vero Carthusienses ex nova Statutorum collectione (Part. II, c. 7) sæpius confiteri possunt; ita enim habent: « Singulis diebus dominicis, vel sabbato præcedenti, aut semel ad minus in septimana, et præcipuis festis monachi non celebrantes, tam novitii quam professi, confiteantur priori vel ab eo deputatis. Propter hoc tamen non prohibentur quin alias super hebdomadam confiteri possint in capitulo, vel de licentia prioris in cellis. Celebrantes vero multum hortamur ut confessionem sacramentalem frequentent, propter hoc enim quotidie post primam pulsamus pro confessionibus la-

ciendis, etc. » Cælestini autem constitunt (Const. Cælest. c. 5, § 1), ut sacerdotis semel in hebdomada, cæteri monachi et oblato singulis mensibus saltem his confiteantur. Denique apud Fulienses (Cons. Ful. cap. 38) « tenentur quique non sacerdotes semel in hebdomada confiteri, et communicare die videlicet dominico. Moneanturque clerici et conversi ut frequentius ac saltem semel præter diem dominicum confiteantur. Sacerdotes ter aut frequentius in hebdomada, his certe non prætermittunt. »

Locus confessionibus excipiendis deputatus in monasteriis communiter fuit capitulum, ut patet ex Consuetudinibus mss. Farfensis monasterii, ex Benignianis, ex Udalrico, ex libro Usuum Cisterciensium. 604 Carthusiani in capitulo confitentur, et cum prioris licentia in cellis, cum hoc tantum discrimine, quod « quodocunque in capitulo confitemur, inquit in antiquis Statutis (Part. II, c. 11), prolixitatem caveamus; in cella autem possumus diffusius confiteri. »

Formam accedendi ad confessionem describit Udalricus his verbis (Lib. II, cap. 12): « Si opus habet ad confessionem pro aliquo excessu venire, accedit ad sacerdotem ad quem potissimum voluerit; et stans ante eum, dextram de manica extractam ponit super pectus, quod est signum confessionis. Surgit sacerdos, quem præcedentem sequitur in capitulum; et primum ante eum petit veniam, toto corpore prostratus: a quo jussus se levare, postquam condesciderit, loquitur quod habet. Si tale quid ei contigit in nocte quod nos verecunde fragilitatem appellamus, ante confessionem septem poenitentiales psalmos dixerit, vel si psalmos nescit, dominicam orationem septies, et postquam fuerit confessus, quod sibi jussert sacerdos. Eo die non textum Evangelii osculatur, nec ad pacem vadit, nec ad offerendam. » Eadem verba continent Divionenses S. Benigni Consuet. c. 31. De Cisterciensibus hæc scribit liber Usuum (Cap. 70): « Quando aliquis confitetur, nullus ibi (in capitulo) remaneat, nisi qui simili occupatur opere. Nam omni tempore lectionis, non tamen nisi ante prandium, et etiam in intervallo ante primam, possunt ibi confiteri. Postquam ergo resederint, dicat prior *Benedicite* et responso *Dominus*, subsequatur prior, *Deus sit nobiscum*; et responso *amen*, confiteatur brevier culpas, pro quibus veniam petit. Quibus dictis, statim subsequatur: *De his et omnibus aliis peccatis me reum confiteor, et veniam deprecor*. Tunc prior, facta super eum absolutione, injungat poenitentiam. Deinde potest eum confortare, vel monere, vel increpare, prout viderit ei expedire, si voluerit, brevier tamen. » Ex his patet tam apud Cistercienses quam apud Cluniacenses et Benignianos confessionem factam fuisse sedendo. Aliter tamen pueri, de quibus in Benignianis Consuetudinibus dicitur: « Stando confitentur, bisque in hebdomada veniunt ad confessionem. » Quod etiam constat ex Consuetudinibus Farfensis monasterii, in quibus de puerorum confessione hæc præscribuntur: « Cum ad confessionem ducuntur infantes, si D. abbas præsens est, magister eos ad illum usque perducat; ipso surgente, magister ante capituli sedere debet introitum: in loco vere qui infinium solet esse capitulum, illic et confessionem debent agere. Prior infans prius accedat: stans confessionem faciat, alter in parte meridiana sedeat super unam aulam eorum. Post confessioem iterum eos magister accipiat. Cum vero priori et decano claustrii voluerint esse confessi, cum magister eos ad ipsum perduxerit, statim ipse recedat; prior in capitulum illos ducat, et post confessionem ad scholam reducat. Cum infantes aliqui de schola sunt exturi, ad capitulum infantum D. abbas debet venire, et alios infantes extire faciat. Ipse autem et magister cum his qui exturi sunt remaneant, et confessionem eorum audiat. Post confessionem magister illos ad alios reducat usque dum ad 605 consecrationem veniunt,

procurare debet ipse postmodum faciant alii quibus jubetur. »

At majorem tum corporis, tum animi demissionem ostendunt Carthusienses monachi (*Antiq. Stat. ii part. i, cap. 11*), apud quos « prostratus debet esse, ac detecto capite quilibet quando confitetur. » Et Grandimontenses, in quorum lib. ms. de Doctrina novitiorum (*Cap. 3*) hæc lego: « Cum singula peccata ad memoriam revocaveris, vade ad sacerdotem, et deposito caputino, humiliter genuflecte, et junctis manibus dicas: *Confiteor Deo, et B. Mariæ, et angelis Dei, et B. Stephano confessori, et omnibus sanctis, et vobis, pater.* Et sic incipias dicere illa peccata quæ superius cogitasti: quibus dicitis, subjungas ultimum dicens: *De istis et omnibus peccatis meis mortalibus et venialibus confessis et oblitis, quibus offendi Creatorem meum, mea culpa, etc. Ideo deprecor, etc.* »

De persona cui facienda sit confessio præcribit S. Benedictus ut tantum abbati aut senioribus spiritalibus fiat. Unde liberum semper fuisse videtur abbati, aut ab eo deputatis confiteri, ut colligitur ex dictis tum ex Petri abbatis Silvæ Majoris Statutis anno 1198 editis, tum ex aliis mss. Statutis capituli generalis monachorum provincie Rhemensis in archimundanus erio S. Remigii anno 1348 celebrati: quamvis abbati quædam peccata reservata fuisse constet ex prædictis Statutis Petri Silvæ Majoris abbatis. Apud Carthusienses etiam (*Antiq. Stat. part. ii, cap. 11*), « qui ex præcepto prioris confessiones audiunt, nulli pro criminali satisfactionem injungunt, sed mittunt eum ad priorem; quia hujusmodi ejus judicio reservantur. In periculo tamen etiam tales possunt absolvi, tali conditione, quod si vixerint, et potuerint, priori confiteantur (*Part. ii, cap. 4*). » Criminale autem peccatum in novis Statutis intelligere videntur de mortali certo. Sed in tertia Statutorum compilatione inter criminale et mortale peccatum hoc asserunt discriminis (*Cap. 6*), quod licet omne criminale sit mortale, non tamen omne mortale est

criminale. Criminalium autem peccatorum ingentem texunt catalogum, de quibus, ut diximus, nullus nisi a priore, et prior nisi a vicario potest absolvi. Erant præterea nonnulla s. di apostolica peccata reservata, de quibus solus Carthusiæ prior, et ab eo nominati quinquaginta priores absolvere poterant, non tamen per litteras; quia, inquit, *talis absolutio est sacramentalis, non judicialis.* Addunt antiqua Statuta (*Part. ii, cap. 11*): « Prædicatoribus aut Minoribus non poterunt aliqui nostrum confiteri, nisi priorum licentia impetrata, vel nisi ipsi Prædicatores aut Minores ostendant privilegium datæ potestatis a domino papa, expresso nomine Carthusiensis ordinis. » In Regula etiam S. Stephani Grandimontensis lego (*Cap. 50*): « Si quis vestrum aliquod peccatum, quod absit, incurrat, omnino caveat ne cuilibet exteriori viro, quantæcunque sanctitatis sit, illud confiteatur. »

Qui sciunt curare sua, et aliena vulnera.] Ita fere etiam S. Antonius (*Regul. num. 25*): « Ne propales cogitationes tuas cunctis hominibus, sed solum iis qui possunt salvare animam tuam. » Et S. Basilii (*Regul. brev., interr. 229*): « Omnino in peccatorum confessione eadem est ratio, quæ in aperi-tione 606 vitiorum corporis: sicut ergo vitia corporis non quibusvis homines temere aperiunt, sed iis tantum qui rationem qua ea curanda sint teneant, eodem modo peccatorum confessio apud vos debet fieri, qui ea possint curare. »

Non detegere aut publicare.] Quod qui præsumpserit, inquit Boherius, non solum a sacerdotali officio debet deponi, verum etiam ad agendam perpetuam pœnitentiam debet in arcto monasterio ac carcere mancipari, ex de Pœnit. et ro. c. *Omnis*, in fine. Olim depositus omnibus diebus vite suæ peregrinabat. De Pœnit. dist. 6, c. *Sacerdos.* Concinit Nicolaus de Fractura, saltem quoad de positionem et re-tensionem in arcto monasterio.

CAPUT XLVII.

De significanda hora operis Dei.

Nuntianda hora operis Dei, die noctuque sit cura abbati, aut ipse nuntiare, aut tali sollicito fratri iungat hanc curam, ut omnia horis competentibus compleantur. Psalmos autem vel antiphonas post abbatem ordine suo, quibus jussum fuerit, in-

ponant. Cantare autem aut legere non præsumat, nisi qui potest ipsum officium implere, ut ædificetur audientes. Quod cum humilitate, et gravitate, et tremore fiat, et cui jusserit abbas.

^a Al., nuntiandæ horæ.

^b Narb., dies noctesque. Flor., dies noctesque.

^c Al., abbas.

^d Comp., aut ipsum nuntiare. Al., aut ipse nuntiet.

^e Hil., aut alii.

^f Cassin., Flor., Hæft., et leyer.

^g Conc. deest ipsum.

COMMENTARIUS.

Nuntianda hora operis Dei, die noctuque sit cura abbati, aut ipse nuntiare.] Mirari hic subit abbatem variis distentum curis a S. P. Benedicto institui ad horas operis Dei significandas. Attamen ut dignitati operis divini personæ ad illud invitantis dignitas responderet, eum ad id muneris eligi decebat, qui primas in monasterio teneret. Adde quod, cum non essent illis temporibus horologia, nec ita facile omnes horæ dignosci possent; ut vitaretur inter fratres omnis murmurandi locus, si forte tardius aut citius advocarentur, provide omnino ac prudenter huic officio deputatur abbas, a cujus nutu et voluntate omnes pendere debent. Nec me latet Petrum Boherium aliter hunc Regulæ textum intellexisse, ita ut nolit constitutum a S. P. Benedicto abbatem pulsantem campanarum, sed tantum quod hujusmodi nuntiatio sit sub ejus cura, sicut est de

jure sub cura archidiaconi, licet custos ad pulsandum teneatur. Sed præterquam quod omnia monasterii officia hac ratione sub cura sunt abbatis. Regulæ textus adeo clarus est, nullam ut relinquat ambagem: præcribit enim ut ipse nuntiet, id quod abbates sanctissimi non pauci strenue expleverunt; quamvis hæc a me non sic dicta velim, quasi absolute Regulæ præcepto teneretur abbas ad significandas horas operis divini; nam S. Pater subjungit:

Aut tali sollicito fratri iungat hanc curam.] Non cuilibet promiscue, sed sollicito fratri, a quo tria imprimis exigit Hildemarum, « intellectum, ut intelligat horas noctis; possibilitatem, ut sanus sit, quantum possit ministerium perficere; studium, ut non sit piger aut somnolentus. » Hæc cura ad eorum in laura S. Sabæ pertinebat, ut patet ex ejus Vita num. 59 (*Sæc. iii Ben.*), apud nostros vero ad

sacristam, sive, ut alii loquuntur, ad oratorii custodem: cuius rei exemplum habemus in Vita S. Liobæ cap. 5. Sed quicumque ille sit, is certe debet imprimis attendere ad istud Petri Damiani monitum (*Opusc. 13, cap. 47*): « Noverit significator horarum, quia nulli magis in monasterio est oblivio fugienda quam sibi. Si enim articulum suum cujuslibet synaxis hora vel præventa, vel dilata non teneat, omnem procul dubio horarum succedentium ordinem turbat. Non ergo fabulis vacet, non longa cum aliquo colloquia misceat, non denique quid a sæcularibus agatur inquirat; sed commissæ sibi curæ semper intentus, semper providus, semperque sollicitus, volubilis sphaeræ necessitatem quiescere nescientem, siderum transitum et elabentis temporis meditetur semper excusum. Porro psallendi sibi faciat consuetudinem, si discernendi horas quotidianam habere desiderat notionem, ut quandocumque solis claritas, sive stellarum varietas nubium densitate non cernitur, illic in quantitate psalmodiæ quam tenuerit, quoddam sibi velut horologium metiatur. »

Notat vero Boherius hunc Regulae textum duobus posse modo intelligi, « vel quod abbas committat alicui fratri curam pulsandi, et discernendi quando pulsandum existat; vel solum discernendi quando sit pulsandum. Unde, inquit, vidi in quibusdam monasteriis, quod hæc cura erat primicerii; in quibusdam prioris claustralis, vel subprioris. Talis enim cum tempus erat iudicio suo pulsandi horas canonicas, faciebat signum sacristæ, quod hora erat pulsandi primam, vel tertiam, aut alias horas; vel traherat quandam modicam campanellam, quæ apud nos *mostata* vocatur, per quam etiam fit signum cum eadem campanella sacristæ vel alio pulsanti, ut a pulsatione quiescat, quia non est de more quod quiescat sacrista a prima pulsatione horarum, donec fiat signum sibi. »

608 Queret aliquis quibus veteres monachi signis uterentur ad convocandos fratres ad opus Dei. Respondet quatuor potissimum modis id præstitisse. Primo, tuba, et quidem ut credibilis est, cornea potius quam ærea, ut pote qui omnis omnino metalli essent expertes: ut videre est in Regula S. Pachomii ar. 2, et apud S. Joannem Clinacum gradu 19.

Secundo, tabula lignea, ut patet ex Vita S. Theodosii cœnobiarchæ n. 73 et 77, apud Boll. 11 Januarii, ex Prato spirituali cap. 11, ex secunda synodo Nicæna act. 4, et ex Vita S. Nicolai Studitæ, qui sæculo IX florebat, n. 50 apud Boll., 4 Februarii.

Tertio, voce alius decantata, verbi grati *alleluia*; unde S. Hieronymus de monasterio S. Paulæ loquens (*Epist. 27*), « Post *alleluia* decantatum, inquit, quo signo vocabantur ad collectam, nulli residere licitum erat. »

Quarto, campana, ut colligere licet ex Cumeneo alio in Vita S. Columbæ n. 22 (*Sæc. 1 Ben.*): « Media nocte, pulsante campana, festinus surgens ad ecclesiam pergit. » Et n. 25: « Quadam die sanctus Dei ministro suo campanam subito pulsare præcepit, cuius sonitu fratres incitati, ecclesiam protinus sunt ingressi. »

Quod si campana uti voluit S. Benedictus, ut est probabile, non magnis utique, sed omnino parvis, ut pote quas a solo abbate sæpe sæpius sene pulsari voluit; unde laudandi sunt Cistercienses, qui in suis Institutionibus hæc legunt (*Dist. 1, cap. 12*): « Campanæ ordinis nostri ita fiunt, ut unus tantum pulset eas, et nunquam duo simul. » Contrarius tamen ordinis nostri usus obtinuit, ut plures et magnæ in monasteriis essent campanæ, ut constat ex Vita S. Sturmii abbatis, et ex Vita S. Angilberti.

Queret insuper aliquis quot ad singulas horas canonicas signa pulsanda sint. Inter antiquos Regulae commentatores Hildemarum tria ad vigiliis signa pulsanda esse declarat: ad matutinum et primam unicum; ad tertiam, sextam et nonam, duo; ad ve-

speras, tria; ad completorium, unicum. Et quidem de tertia, sexta et nona, exstat concilii Aquisgranensis canon « ut duo tantum signa ad tertiam, sextam, nonamque pulsentur. » De vespere exemplum habemus in lib. 1 Mir. S. Bertini cap. 5 (*Sæc. 11 Ben., part. 1*): « Et cum signum vespertinæ synaxis jam tertium sonaret, etc. » Paulo tamen aliter Einsidenses; seu potius totius Germaniæ Consuetudines in s. rom definiunt (*Núm. 2*): « Omni tempore, inquit, cum surgendum ad vigiliis fuerit, minimum signum pulsetur, quousque infantes convenient ad primam orationem, vel certe omnes fratres; et trina peracta oratione ante tria altaria, residentibus omnibus in choro, sequens percutiatur signum; et intervallo facto aliud feriat, datoque alio intervallo, aliud intonetur; subsequente alio spatio, ad ultimum si festivitas duodecim lectionum fuerit, omnia; si non, duo signa nondum percussa, si tot habentur. Hæc autem differentia inter signa operis divinatorum nocturnorum, quando ad opus intonanda sunt, a minore incipiatur usque ad majus per ordinem, et longiuscule unum post unum eodem dimittantur ordine..... Diurnis horis duo signa. **609** Primum percutiatur quousque infantes ad orationem veniant, vel compleant; secundum quousque nutu prioris dimittatur, aut interrogatur antea a custode, si poterit adesse. Hoc fiat tempore æstatis privatis diebus ad tertiam et sextam (num prior primam nuntiet) principali signo: nona quoque minore denuntiabitur signo ad lavandum, deinde majore.... Vespera eodem modo quo nocturni, uno minus signo, vel intervallo, ut prædictum est. Completa eodem signo, quo et capitulum, et eodem tribus vicibus percusso.... Tempore hiemis post matutinos in privatis sci icet diebus, si lux est, hora prima minimo signo pulsetur: eodem quoque secunda ad calceandum, et lavandum, et ad tres orationes; deinde principale signum, secundum ad tertiam, et postea mediocre. » Vide Bursfeld. Ordin. c. 26.

C *Psalmos autem vel antiphonas post abbatem ordine suo, quibus jussum fuerit, imponant.* Quod ait S. Benedictus *post abbatem ordine suo*, etc., duobus potest modis intelligi: 1º Ut abbate prætermissis, qui post ipsum stant, ordine quique suo psalmos et antiphonas imponant: quo sensu S. Benedictum capit Bernardus Cassinensis, asserens cantandi necessitatem non imponi abbati, cum fieri possit ut cantum ignoret, aut conveniens ad cantum organum non habeat, quamvis in aliis ad regimen et spirituale et temporale longe majoribus sit sufficiens. 2º Ut abbas primus imponat; deinde post eum ordine suo, quibus fuerit jussum. Ita Regula SS. Serapionis, Macarii, Paphnutii et alterius Macarii (*Cap. 6*): « Astantibus ergo ad orationem nullus præsumat sine præcepto, qui præest patris, psalmi laudem emittere. Ordo iste teneatur, ut nullus in monasterio ad standum vel psallendum ordine præsumat præcedere. » Et Regula SS. Pauli et Stephani (*Cap. 5*): « Initium versuum psallentium in choro priores, qui in eis stant, incipiant; aut si eis adversatur infirmitas, bi incipient quibus jusserit Pater, etc. » Ita etiam sanctum Benedictum intellexisse videntur Cistercienses, apud quos ex libro Usuum (*Cap. 68*): « Abbas incipit primam antiphonam, vel *alleluia* in primo nocturno; » quamvis (*Cap. 78*) « ad vespertas incipit hebdomadarius primam antiphonam. »

Cantare autem aut legere non præsumat, nisi qui potest ipsum officium implere, ut edificentur audientes, quod cum humilitate, et gravitate, et tremore fiat, et cui jusserit abbas. Quem in locum Bernardus Cassinensis: « Humilitas præsumptionem, gravitas levitatem, tremor irreverentiæ commissionem a cantante vel legente excludit; ut humilitas habeatur in mente, gravitas in gestu exteriori, et tremor in devotione, et abbatis jussio in obediitione Deo et hominibus intotescat. » Cui fere conciniit Nicolus de Fractura.

CAPUT XLVIII.

De opere manuum quotidiano.

610 Otiositas inimica est animæ. Et ideo certis temporibus occupari debent fratres in labore manuum; certis iterum horis in lectione divina. Ideoque hac dispositione credimus utraque tempora ordinari, id est, ut a Pascha usque ad calendæ Octobris ^b mane ^e exeuntes, a prima usque ad horam ^d pene quartam laborent quod necessarium fuerit. Ab hora autem quarta usque ad horam quasi sextam lectioni vacent ^e.

Post sextam autem surgentes a mensa, pauent in lectis suis ^f cum omni silentio; aut forte qui voluerit legere, sibi ^g sic legat, ut alium non inquietet. Et agatur ^h nona temperius ⁱ, mediante octava hora; et iterum quod faciendum est operentur usque ad vesperam. Si autem necessitas loci aut paupertas exegerit ut ad fruges colligendas ^j per se occupentur, non contristentur, quia tunc vere monachi sunt, si labore manuum suarum vivunt, sicut et patres nostri et apostoli ^k. Omnia tamen mensurate fiant propter pusillanimes.

A calendis autem Octobris ^l usque ad caput ^m Quadragesimæ, usque in horam secundam plenam lectioni vacent: hora secunda agatur tertia; et usque nonam omnes in opus suum laborent quod eis injungitur. Facto autem primo signo horæ nonæ, disjungant se ⁿ ab opere suo ^o singuli; et sint parati dum secundum signum pulsaverit. ^p Post refectionem autem, vacent lectionibus suis aut psalmis.

^a Flor., *De opera manuum quotidiana*. Lyr., *Qualiter opera manuum quotidie agantur*.

^b Oxon., *ad calendæ Octobres* Cassin., *calendæ Octobres*.

^c Al., *a mane*.

^d Al., *usque horam*.

^e Oxon., Flor., *agent lectioni vacent*.

^f Narb., *in lectulis suis*. Flor., *in lecta sua*.

^g Al., *deest sibi*.

^h Al., *agatur, sine et*.

ⁱ Flor., *temperarius*. Ebrul., Florent., Bern., Cass., *temporius*.

^j Cass., Flor., *recolligendas*.

^k Narb., *sicut apostoli patres nostri*.

^l Narb., *Ab octavo decimo autem calendæ Octobris*. Cassin., *Octobribus*.

^m Al., *caput, emisso ad. Al., in caput*.

In Quadragesimæ vero diebus, a mane usque ad tertiam ^a **611** plenam, vacent lectionibus suis, et usque ad decimam ^r horam plenam operentur quod eis injungitur. In quibus diebus Quadragesimæ, accipiant omnes singulos codices de bibliotheca, quos per ordinem ex integro legant. Qui codices in caput Quadragesimæ dandi sunt. Ante omnia sane deputentur ^s, unus aut duo seniores, qui circumeant monasterium horis quibus vacant fratres lectioni: et videant ne forte inveniatur frater accidiosus, qui vacet otio ^t aut fabulis ^u, et non est intentus lectioni: et non solum sibi inutilis est, sed etiam alios extollit ^v. Hic talis si (quod absit) repertus fuerit, corripiatur semel et secundo; si non emendaverit, correptioni regulari subiaceat taliter, ut cæteri timeant. **B** Neque frater ad fratrem jungatur horis incompetentibus.

Dominico item die lectioni vacent omnes: exceptis ^x his qui variis officiis deputati sunt. Si quis vero ita negligens et desidiosus fuerit, ut non velit aut non possit meditari ^y aut legere, injungatur ei quod faciat, ut non vacet ^z. Fratribus infirmis vel delicatis talis opera ^{aa} aut ars injungatur, ut nec otiosi sint, nec violentia laboris opprimantur, ut effugentur. Quorum imbecillitas ab abbate consideranda est.

^a Flor., *dejungant se*. Oxon., Cassin., *disjungant*, *omisso se*. Narb., *discedant*. Al., *disjungantur*.

^o Flor., *ab opera sua*. Oxon., Cass., Boher., *ab opere*.

^p Oxon. addit, *Mox ut auditum fuerit signum, relictis omnibus qualibet summa cum festinatione curratur*.

^q Al., *usque tertiam*; et mox, *usque de. imum*.

^r Conc., *undecimam*.

^s Al., *deputetur*.

^t Al., *vacat*.

^u Hild. *deest aut fabulis*.

^v Oxon., *extollat*. Flor., *distollit*. Al., *distollit*.

^x Flor., *excepto*.

^y Flor., *meditare*.

^z Conc. *deest, quod faciat ut non vacet*.

^{aa} Oxon., *tale opus*.

COMMENTARIUS

Otiositas inimica est animæ. Quis in dexterioribus est **D** omnis otiosus; et qui sectatur otium implebitur paupertate (Prov. XXI et XXVIII); et quia multa mala docuit otiositas (Eccles. 33): unde hæc erat apud Ægyptios monachos lixa et ab antiquis Patribus sancta sententia, operantem monachum uno demone pulsari, otiosum vero innumeris spiritibus devastari (Cassin. lib. x, c. 25).

Adversus pestiferum hoc virus, cujus varia referunt incommoda cardinalis de Turrecremata in hunc locum, et Haestenus lib. ix, tract. 1, disq. 4, tria potissimum remedia adhibuerunt patres nostri: orationem, lectionem et laborem, ut videre est in Vita S. Marculi abbatis num. 44, in Vita S. Wallarici et in Regula Solitariorum cap. 32. Iisdem quoque remediis hoc capite utitur S. Benedictus; unde subjungit:

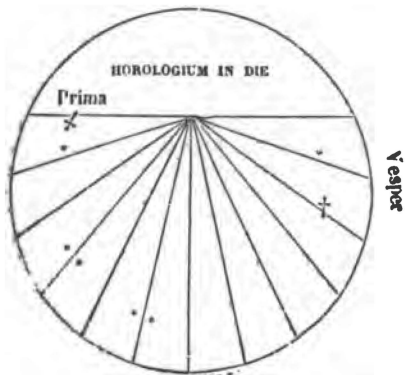
Et ideo certis temporibus occupari debent fratres in labore manuum; certis iterum horis in 612 lectione divina. Occupari debent, inquit: si debeat, ergo legitime non excusantur ab opere manuum quotidiano. Ita censet Petrus Boherius in secundo commentario hunc ad locum sic scribens: *Debent*, id est tenentur, quoniam monachis necessitatem importat, ut dicitur infra. Sed nonne enim qui sub Regula Pachomii, Basilii, Augustini, et Francisci militant, suis debent etiam manibus operari? Sic, inquam, cum utraque ipsorum Regula de labore manuum expressam fecit mentionem: Omnes quidem Religiosus de cet ac convenit sibi victum suis laboribus procurare, ut dicitur inferius, et probat hoc idem clarius Augustinus in libro de Opere monachorum, ubi respondet dicentibus se habere, aut velle litterarum studiis aut prædicationibus insudare. Et infra refert Basilii

Cæsariensis episcopi sententiam ad quemdam Syncreteticum (*Cæsian. lib. v, cap. 19*): « Qui cum renuntiasset se diceret huic mundo quædam sibi de propriis facultatibus reservarat, nolens exercitio manuum suarum sustentari, et humilitatem veram nuditate, et operis contritione, monasteriique subjectione conquirere: *Et senatorem, inquit, perdidisti, et monachum non fecisti.* » Et illud S. Hieronymi ad Rusticum: « Si apostoli habentes potestatem de Evangelio vivere, laborabant suis manibus, ne quem gravarent; et aliis tribuebant refrigeria, pro quorum spiritualibus debebant metere carnalia: cur tu in usus tuos successura non præpares: fiscellam enim texe junco, vel canistrum lentis plecte viminibus. »

Econtra Richardus de S. Angelo hunc Regulæ locum exponens, et facta sibi interrogatione: « Cum moderno tempore monachi Cassinenses, et quidam alii non utantur opere manuum contra statutum ipsius capituli, nunquid dici possunt Regulæ transgressores? » Respondet: « Et est dicendum quod non, propter tria. 1° Quia ad abbatem spectat hoc imperrare, non infra est ibi, *Laborent quod eis injungitur*: unde cum abbas hoc non injungat, ipsi excusantur; per se enim non debent, quia præsumptioni deputabitur, ut infra cap. proximo dicitur. 2° Quia tempore quo ista ordinatio facta fuit, monasteria non abundabant in divitiis, et sic oportebat fratres necessitate cogente laborare: unde cum hodie abundant, conveniens est ut, deficiente causa, deficiat effectus. Causa fuit necessitas, sicut dixi, effectus vero opus manuum fuit. 3° Quia divina officia dicuntur cum tanta solemnitate hodie, quod dirtis officiis, nulla quasi conveniens hora remaneret pro labore manuum: quod forte non fiebat tunc, et majus bonum minori bono præferitur. » Utriusque opinionem inferius expendemus.

Ideoque hac dispositione credimus utraque tempora ordiari. Utraque tempora, inquit, id est tam laboris quam lectionis: vel æstatis, hiemis et Quadragesimæ.

Ut a Pascha usque ad calendas Octobris mane exeuntes a prima usque ad horam pene quartam laborent. Quem locum sic interpretatur Bernardus Cassinensis, ut mane, incipiente luce, incipiant fratres operari ad tertiam **613** usque plenam: « Notabis, inquit, quod a mane, videlicet a principio solis ortus usque ad plenam tertiam juxta hanc Regulam insistent fratres labori; nam hora tertia, sole ascendente, laborare fratribus esset durum, maxime tempore æstivo; idcirco lectioni, refectio et quieti usque ad nonam deputat totum tempus: illa enim hora, sole declinante, potest melius labori manuum occupari. » Bernardum exscribit suo more Boherius; verum, ut mihi videtur, minus recte: hac enim in sententia quando canebatur prima? Melius ergo Hildemarus mane exeuntes a prima intelligit, ut post cantatam primam et sequens eam capitulum, in quo suus cuique labor distribuitur, hoc est hora prima fore desistente, incipiant operari; quam sententiam suam iam proposita subsequenti figura ita explicat:

« Cum dicit a mane prima, non dicit, ut prima legitima custodiatur; sed cum dicit a mane prima, quasi diceret mane prima canetur; deinde inter primam cantatam et capitulum factum, jam prope est prima perfecta, sicut te docet punctus in superiore hac fortuna et crux lux est, quando cantari debet prima; punctus quando potest exire de capitulo. Deinde de hoc, quod dicitur *pene quarta*, et *quasi sexta* varie intelligitur. Abbates enim spirituales custodiunt *pene quarta*, id est antequam quarta inchoetur, sicut te docet punctus qui in tertio campo, hoc est, spatio horologii est: ita dum tertia cantatur, quarta inchoetur. Deinde *quasi sexta*: *Quasi sexta* autem, id est antequam sexta incipiat, sicut punctus qui in quinto spatio horologii edocet, ut sexta cantata, tunc incipiat sexta hora. Item abbates sæculares, qui volunt laborare custodiunt ita, ut *pene quarta* intelligant, quasi aliquid de quarta est transactum, sicut punctus qui in quarto spatio horologii, demonstrat. Ita etiam *quasi sexta* intelligunt; hoc est quasi aliquid de sexta transactum sit, sicut punctus qui in sexto spatio est demonstrat.

614 Sed melior est sensus superior, sicut abbates spirituales intelligunt. De octava hora non est dubium, quia quando exeunt de refectorio est plena sexta; deinde dormiunt septima hora, et media octava; deinde media octava surgendum est: vespera vero debet cantari inchoante undecima, sicut crux te docet quæ est in virgula decima; unde illi, si legitime laboraveris, tunc omni tempore quatuor horis debet monachus laborare. »

Ab hora autem quarta usque ad horam quasi sextam lectioni vacent. Querit hic Richardus de S. Angelo qua de lectione iste S. Regulæ textus sit intelligendus. Respondetque videri sibi ita intelligi debere, « ut monasterium, maxime illud quod convenienter fieri potest, habeat duos magistros, ut unus præmaticam et alius theologiam doceat. » Hæftenus (*Lib. ix tract. 4, disp. 1*) autem S. Benedictum interpretatur: 1° de pia, sive, ut vocant, spiritali lectione; 2° de theologica; 3° de psalorum lectione.

Post sextam autem surgentes a mensa pavent in lectis suis. Nimirum familiaris fuit antiquis monachis somnus meridianus, ut patet tum ex hoc Regula Benedictinæ loco, tum ex Regula SS. Pauli et Stephani, qua decernitur (*Cap. 11*), ut « æstatis tempore nulli liceat meridie præter in suo lectulo dormire, nisi forte jubente priore ad nubila pro custodia aræ extra suum lectulum dormiat. » Ex Regula Tarnatensi (*Cap. 9*), in qua legitur: « A sexta quoque hora usque ad nonam vacent quieti aut lectioni. » Ex Regula S. Isidori, quæ hæc habet (*Cap. 6*): « Æstate enim a mane usque ad horam tertiam laborare oportet; a tertia usque ad sextam lectioni vacare; dehinc usque ad nonam requiescere. » Ex Regula S. Fructuosi, quæ vult (*Cap. 6*), ut « peracto sextæ officio, ab oratione pergant ad mensam, refectique congrue iterum facta oratione quiescant, ut fiat silentium usque ad horam nonam. » Denique ex Regula ms. incerti auctoris, in qua scribitur (*Cap. 2*): « Post refectioem hora sexta sicut B. Benedictus cæterique Patres docent, aut requiescendum est, aut legendum. » Cujus rei praxim videre est in l. i Dial. S. Greg. et in Vita S. Maglorii n. 24, sæc. i Bened. Sed et S. Joannes Climacus testatur (*Gradu 27*), quia *difficile est pomeridianis horis somnum arceri.*

Sed circa meridianum somnum nonnulla hic veniunt observanda. 1° Non toto anni tempore a S. Benedicto fuisse indultum, sed tantum a Pascha usque ad calendas Octobris, id est usque diem 14 Septembris, quo incipiunt numerari calendas Octobris: hinc Statuta Lanfranci (*Cap. 1, § 1*): « Calendis Octobris remaneat meridiana, quam facere solent monachi in æstate. » Et Udalricus: « A calendis Octobris.... ex toto dimittitur pœusatio meridiana. » Id quod ab aliis etiam usu receptum fuisse, constat ex Regula SS. Pauli et Stephani cap. 11, et ex antiquis Carthusiensium statutis. Exstatque peculiaris

ratio cur æstate potius quam temporibus aliis concedatur hæc meridiana pausatio. Scilicet propter nimios æstatis calores, et propter noctium brevitatem, quam rationem **615** inuunt Magister in Regula cap. 59, et Petrus Damiani Opusc. 15, c. 17.

Secundo, nonnullos hæc S. Benedicti indulgentiam ad alia etiam tempora extendisse; in quorum numero reponi possent monachi Romani S. Andrea: monasterii, de quibus S. Gregorius scribit (*Lib. ix, epist. 38*), quod « in die natalitio ejusdem apostoli jam meridiana hora fratres quiescerent; » ac proinde in mense Novembri: nisi forte quis dicat id peculiari illis fuisse hæc die, propter labores solemnitatis, quæ in præuidentis vigiliis et celebrandis aliis officiis pertrahantur.

Tertio, plerosque præscriptum a S. Patre tempus præuenisse: nam ex communi passim ordinis nostri usu meridiana incipiebant dominica Palmaram. Nunc vero Cassinenses meridianas incipiunt a festo S. P. Benedicti, quando Pascha incidit in Aprili.

Quarto, cum loci necessitas vel paupertas exigeret ut ad fruges colligendas per se occuparentur, ex toto dimissum fuisse meridianum somnum, juxta illum conc. Aquisgranensis canonem (*Can. 17*): « Si necessitas fuerit fratres occupari in frugibus colligendis, constitutum legendi et meridie pausandi tempus prætermittitur. » Huic tamen statuto haud parebant Cistercienses monachi, etiam in agris dormientes, uti colligimus ex lib. Usuum, ubi de tempore secationis et messionis hæc legimus (*Cap. 84*): « Illis temporibus solet conventus usque ad sextam laborare, et ante primam, si opus fuerit, exire, et extra monasterium prandere, et dormire, si necesse fuerit, cocus et lector mixtum sumere. » Idem permittit Regula SS. Pauli et Stephani his verbis (*Cap. 41*): « In campo vero quando messis colligitur, si meridie dormire licuerit, non diuisi; sed in uno loco aut duobus locis dormiant. »

Quinto, cum S. Benedictus dicat post sextam surgentes a mensa pausent in lectis suis, nullam videtur induxisse repausationem quartis et sextis feriis, quibus ad nonam reficiunt fratres. Et certe Statuta Lanfranci a meridianis excipere videntur dies jejunii. Communis tamen ordinis nostri usus obtinuit ut sexta nihilominus hora his diebus dormiret monachi, præscribente Aquisgranensis synodo (*Can. 71*), « ut quando fratres æstivo tempore jejunant, post sextam dormiant; » testaturque Petrus Venerabilis (*Stat. 25*), quod « antiquus monachorum mos erat jejuniorum diebus detrimenti usitati somni congruenti dormitione ante mensam compensare: unde Hieronymus: Saepe vacuo ventre dormiendum est. » Et in Regula Magistri legitur (*Cap. 50*): « Statim post sextam tam post prandium quam in jejuniis omnes modice in suis lectis meridentur. » Atque ita Cistercienses in lib. Usuum decernunt (*Cap. 84*), « quod si dies jejunii fuerit, omnibus ordine prædicto celebratis, post sextam, fratribus laicis præcunibus, intrantes dormitorium pausent, in lectis suis usque ad horam octavam, etc. » Cluniacenses meridianas his diebus potius simulabant quam agebant; quæ causa fuit Petro Venerabili edendi decreti (*Stat. 25*), ut meridiana jejuniorum, quæ in æstate post sextam fieri solent momentanea: et simulatiuæ, dimittantur; et pro spatio illius temporis, quod inutiliter **616** expendebatur, fratres in claustris sederent, et legant, aut missas cantent, aut aliquid necessarii operis agant. » Alii aliam inere rationem, dormientes landes inter et primam, sicuti legimus in Floriacensis monasterii Consuetudinibus (*Cap. 2*): « In omnibus jejuniis quæ veniunt a Pascha usque ad idus Septembris, post matutinas usque ad primam loco meridiana: dormitum imus, et post nonam reficimus. » Idem Rogationum tempore observabant olim Cluniacenses ex Udal. lib. 1, cap. 21.

Sexto, quia vulgo noxiæ censetur somnus meridianus; quinque, ne sanitati noccat, conditiones

A requirit Maestenus (*Lib. xii, tract. 2, disq. 6*): 1° ut fiat ex consuetudine, 2° non statim post sumptum cibum, 3° non depresso, sed erecto capite, 4° non si nimius, 5° ne tumultuosa et subita, sed lenis et modesta fiat expergefactio. Verum secunda tritiaeque conditio repugnat Regulae, quæ vult ut *surgentes a mensa pausent in lectis suis*. Et tamen S. Wolphelmus abbas Bruvillerensis tempore meridiano non jacendo, sed sedendo dormiebat, ut scribit Coaradus in ejus Vita num. 40 (*Bolland. 22 April.*).

Cum omni silentio.] Quantum esse debeat illud silentium eleganter describit S. Adalardus in Statutis (*Lib. ii, c. 6, Spicil. tom. IV*): « Quando vero dormiendi tempus fuerit, sive in die, sive in nocte, sicut silentium funditus in ore, ita in incessu, ut nullam injuriam patiar, summa cautela esse debet. Nemo vestimenta sua excutere, nemo incaute ascendere vel descendere de lecto debet, vel cætera his similia, quæ strepitu vel cuiuslibet incommodo sonitum reddant, incaute agere debet. Sed et omni tempore, ut prædictum est, omnis ibi cautela servanda est, vel propter honestatem, vel propter infirmorum requiem, ne si forte aliquis fidem necessitate coactus requiescere optat, alterius improbitate turbetur. » Vide Udalrici lib. ii, cap. 24.

Aut certe qui voluerit legere, sibi sic legat, ut alium non inquietet.] De hac lectione habemus concilii Aquisgranensis canonem (*Can. 38*), « ut quando fratres post sextam dormiunt, si quis eorum voluerit legere, in ecclesia aut in lecto suo legat. » Huic canonis concinunt Consuetudines S. Benedicti abbas Anianensis (*Tom. IV Analect.*): « Post cibum autem citius redeunt ad stratus suos, maxime juvenes vel negligentes, quorum mores notantur. Si qui sunt de quibus bene præsumitur, et volunt, liceat illis a iquantulum, sed tamen breviter, vacare orationi in ecclesia: in claustris autem vel prohibito loco nullus inueniatur, ne forte, quod absit, aliquis fabulis valet vel otio. » Divionenses S. Benigni ne quidem breuera in ecclesia concessum indulgent; sed « nemo, inquit (*Cap. 43*), unquam de dormitorio, postquam ad meridianam vel ad completorium introierit, debet exire, nisi forte hi qui necessarii sunt propter hospites foris, sicut est hospitalarius, elemosinarius, granetarius, et hujusmodi, si cellerarius vocaverit eos. Quod si factum fuerit, mirabiliter emendari debet, nisi forte alicui multum cognito et maturæ personæ contingat quod sanguinetur nasus ejus, vel brachium cum multa affluentia; hic poterit ad meridianam exire ad lavatorium. Nam nocte obseratum ostium dormitorii est, et eundem **617** est ad necessarias. » Et tamen Cluniacenses in claustris cantare aut legere poterant, ut docet Udalricus lib. ii, cap. 24. Sed et sanctus Anselmus prior Becensis meridianis tempore emendandis libris in claustris intendere legitur (*In ejus Vita num. 21, Bolland. 21 April.*). Id quod non permittunt antiqua Carthusiana Statuta, in quibus legitur (*Part. ii, c. 43*): « In æstate cum aliqui operantur, vel emendant libros, non debent sine speciali licentia tempore dormitionis operari. »

Et agatur nona temperius mediante octava hora.] Id est media post elapsam septimam, et ante incceptam nonam, uti exponunt Hildemarum, Bernardus Cassinensis, Nicolaus de Fractura, Petrus Boherius, et Joannes de Turrecremata. Et sic horam integram cum dimidia, hoc est septimam totam et mediam octavam somno impendebant. Regulae Tarnatensis, S. Isidori et S. Fructuosi tres quieti meridianæ horas concedunt. Cassinenses a Pascha (*Declarat. Cassin., cap. 43*), sive a festo S. Benedicti ad medium Aprilem una hora, a medio Aprili ad medium Augustum duabus horis, inde ad idus Septembris una hora dormiunt et silent. Ad silentium quod spectat, scribit Hildemarum quod incipi debet ad tertiam, quantumvis id Regula non dicat; sed loquitur haud dubium secundum usum sui monasterii.

Si autem necessitas loci vel paupertas exegerit, ut ad fruges colligendas per se occupentur.] Etiam omnia lectione, ut praescribit supra citatus canon 17 concilii Aquisgranensis, et antea Regula secunda et tertia SS. Patrum cap. 5, et Regula S. Macarii cap 10, atque ut S. Maurus fidei docet Faustus (*In ejus Vita num. 15*), scribens eum cum fratribus ad fruges colligendas longiuscule a monasterio fuisse egressum, et ad sextam refectiois horam cum iisdem fratribus rediisse; cum tamen ex Regula a quarta ad sextam legere debuissent. Vide Regulam S. Donati ad virgines, c. 20.

Quia tunc vere monachi sunt, si labore manuum suarum vivunt.] Quod sic capiendum non est, quasi veri non essent monachi, qui ruralibus operibus omissis, et alias habentes unde religiose vivant, lectioni et orationi vacent. Sed hoc ad eorum consolationem dixit, quos paupertas ad victum sibi comparandum manuum labore cogit, ut loquitur Hildemar. Sive etiam, ut aiunt Bernardus Cassinensis et Boherius, « quia multum accedit ad statum monasticum paupertas et occupatio in labore. » Unde et S. Basilii monachos instituens, « Ratio, inquit (*Serm. 1 de Institut. monach.*), querendi victus his qui in huiusmodi vite genere degunt, ea maxime convenienter judicanda est, quæ ab Apostolo praescribitur, manuum ut manibus laborantes honeste suum quisque panem manducet... ut mandatum ejus impetur, qui jubet in sudore et labore nobis victum ut acquiramus, et honestatis decor reprehensione ac nota vacuus teneatur, cum nulla esset quotidiani victus necessitas adigat in publicum prodire. »

Sicut et Pares nostri et apostoli.] Quod ait Patres nostri interpretantur commentatores Hildemar, Bernardus Cassinensis, 618 Boherius, Turcreoinata, de antiquis monachis Paulo, Antonio, Hilarione, etc.; vel de Patribus Veteris Testamenti, Abraham, Isaac et Jacob. Sed superior sensus est melior, inquit Hildemar. Hos imitati sunt in Hibernia S. Finian abbas primi discipuli (*In ejus Vita num. 6, Bolland. 17 Febr.*), « qui manibus suis laborantes, eremitarum more, terram sarcolum arabant, et respuentes animalia nec unam vaccam habebant; et si quando eis aliquis aliquid de lacte vel butyro offerret, jam non recipiebant. » Tales Bancorenses (*Vita S. August. Cant. episcop., sæc. 1*), « quorum summa ultra duo millia censebatur; » et tamen « omnes labore manuum victitabant. » Tales ex nostris Fuldenes, quos S. Bonifacius ad Zachariam papam scribens asserit esse viros « strictæ abstinentiæ, absque carne et vino, absque cicera et servis, proprio manuum suarum labore contentos. » Tales ab eodem Bonifacio instituti Ordorpenses (*In Vita S. Bonif. c. 8, sæc. III Ben.*), qui, teste S. Willibaldo, « propriis sibi, more apostolico, manibus vicum vestiumque instanter laborando » acquirebant. Tales Vallisumbrosani, de quibus in Vita S. Aiberti legitur (*Apud Sur. 7 April.*): « Strictè et inviolabiliter observatur institutum et canon S. Benedicti, vivuntque laboribus manuum suarum. » Tales denique primi Roberti de Arbrisello discipuli, ut docet Baldricus Dolensis episcopus in ejus Vita n. 17 (*Bolland. 25 Febr.*).

Non defuere tamen graves viri qui huiusmodi opera in agris, tanquam monasticæ observantiæ contraria et noxia reprobaurent. S. Nonnosus Soractensis monasterii præpositus, cum ad colligendas olivas fratres foras mittere abbas voluisset (*S. Greg. lib. 1 Dial., c. 7*), « id fieri cum magna humilitate prohibuit, ne exeuntes fratres de monasterio, dum lucra olei quaerent, animarum damna paterentur. » Et Joannes Trithemius suos alloquens (*Homil. 7*): « Est alia, inquit, consideratio, quæ animum concitat meum, ne vos externis operibus manuum de facili occupem sine causa rationabili et necessitate manifesta: experior enim quod labores huiusmodi operis non conveniunt in vobis observantiæ regulari; sed integritatem monasticæ disciplinæ apud vos magis destruunt quam

promoveant. Erubesco dicere, et nihilominus effri compellor, vestros labores extra monasterium et cellam plus destructionis afferre puritati animarum quam salutis. Qui enim labores vestri? nonne vagari et discurrere, comessationibus indulgere et poculis, et reliquum temporis sermonibus occupare vanis et inutilibus? Non habetis in vobis illum Spiritus Dei sanctum fervorem, quo priscos institutionis nostræ monachos legimus quondam inflammato... Tempore jejunii regularis illi statum sibi abstinentiæ modum aut diligenter custodiabant, aut si præ magnitudine laborum requievissent, ideo manducabant quatenus labori apti et idonei redderentur: vos autem non manducatis ut laboretis, sed laboratis potius ut manducetis, quando ex regula fuerat jejunandum: occasionem ex jejunio sumitis ut jejunium solvatis. Cæterum quam immunde et vilissime nonnulli ex vobis tractent indumenta sua, quis regularis disciplinae stud osus amator æquanimitè ferat? Cujusnam sunt, fratres mei, quæ dissipantur et consumuntur? Christi patrimonium est omne quod pertinet ad monasteria servorum Dei... Labores extra monasteria 619 propterea vobis minui, ne gravius male operando peccaretis. » Eadem videtur fuisse mens Guillelmi abbatis S. Theodorici, cum scribens ad fratres de Monte Dei dixit (*Cap. 22*): « Subdivalia exercitia et opera, sicut sensus distrahiunt, sic sæpe etiam spiritum exhaustiunt; licet piis aliquando viris ad animæ salutem proficiant, et cum graviore ruralium laborum operum sit major contritus corporis usque ad contritionem et humilitatem cordis; et fatigationis suæ pressura exprimunt sæpe vehementioris affectum devotionis, quod etiam in labore juniorum, vigiliarum et omnium in quibus afflictio corporis est, crebrius fieri manifestum est. » Sed neque S. Benedictus illi absolute præscribit (*Cap. 66*), maxime cum non necessitatem esse monachis vagandi foras, quia non expedit omnino animabus eorum. Nam, ut ait Rupertus (*Lib. III in Regulam S. Bened., c. 5*), « qui hæc dicit, manifestum est quia non vult monachos occupari in illis operibus manuum quæ non possunt nisi foris exerceri, sed tantummodo pro necessitate concedit hoc fieri. »

In Quadragesimæ vero diebus a mane usque ad tertiam plenam vacant lectionibus suis, et usque ad decimam horam plenam operentur quod eis injungitur.] Quem locum exponens Hildemar ait: « Quod dicit, in Quadragesima usque decimam plenam operentur, ideo plenam dicit, quia tunc in suo monasterio non cenebatur missa. Nunc autem quia missa canitur, non possunt fratres usque decimam plenam operari, et missam cantare, et cum luce omnia agere; sed considerare debet abbas ut usque ad illud tempus laborent, quatenus missam, et vesperam, et manducare, et omnia cum luce agere possint. Ergo ob hoc non debet esse plena decima, sed incipiente decima canere debent nonam. Deinde nona cantata, statim canenda est missa. Deinde parvo intervallo facto, canenda est vespera. » Ubi respexit ad illum concilii Aquisgranensis canonem: « Ut in Quadragesima usque ad nonam operentur fratres, quatenus missa celebrata, congruo tempore reliciantur. » Sed jam nullum hujusce disciplinæ vestigium apparet; imo Boherii tempore elapsa sexta, missa jam decantata erat, reliciebantque post nonam, uti ipse testatur in primo commentario hunc ad locum sic scribens: « Hodie vero apud nos, ac in Romana curia, non tantum horæ tardant; imo horæ sexta communi er est missa finita, et finitis vesperis, fratribusque ad mensam intrantibus, incipit decima hora intrare, et licet hoc sit contra caput 41, in fine. et de Com. dist. 1, cap. Solent; non multum tamen elongari videtur a Regula. »

Hactenus S. Benedictum horas lectioni operique manuum assignantem audivimus: nunc quid alii monasticarum regularum conditores ea de re præscripserit referre exigit officii nostri ratio.

Itaque S. Antonius generatim duntaxat ait (*Num. 36*): « Coege te ipsum in opere manuum tuarum, et timor Domini inhabitabit in te. » Et infra (*Num. 40*): « Cum sederis in cella tua, sollicitus esto de tribus hisce rebus perpetuo. **620** Nimirum de opere manuum tuarum, de meditatione tuorum psalmorum, et de oratione tua. » Idem legitur in Regula abbatis Isaiae num. 7 et 11.

Regula SS. Serapionis, Macarii, Paphnutii et aliorum Macarii hæc habet (*Cap. 10*): « Debent fratres istum ordinem tenere: a prima hora usque ad horam tertiam Deo vacent fratres. A tertia vero usque ad nonam quidquid injunctum fuerit a Patre, sine aliqua murmuratione faciant. »

Regula secunda SS. Patrum (*Cap. 5*): « Ita meditationem habeant fratres, ut usque ad horam secundam legant, si tamen nulla causa extiterit, qua necesse sit etiam prætermissa meditatione aliquid fieri in commune. Post horam vero secundam unusquisque ad horam nonam quidquid injunctum fuerit sine murmuratione vel hæsitatione perficiat. » Idem habent Regula tertia SS. Patrum c. 5, et Regula S. Macarii c. 10 et 11.

Regula incerti auctoris (*Cap. 2*): « Operentur a mane usque ad sextam, et a sexta usque ad nonam vacent lectioni, et ad nonam reddent codices; et postquam refecerint, sive in horto, sive ubicunque necesse fuerit, faciant opus usque ad horam lucernarii. »

Regula S. Cæsarii ad monachos (*Cap. 14*): « Omni tempore usque ad tertiam legant, post tertiam unusquisque sibi opera injuncta faciat. » Et ejusdem Regula ad virgines (*Cap. 17 et 18*): « Omni tempore duabus horis, hoc est a mane usque ad horam secundam lectioni vacent; reliquo vero diei spatio faciant opera sua, et non se fabulis occupent. »

Regula S. Aureliani ad monachos (*Cap. 24*): « Per totum diem cum manibus operantur, meditatio sancta de corde non cesset, » hoc est ab hora tertia; nam postea statuit (*Cap. 28*), ut « completis matutinis, statim dicatur prima, deinde usque ad horam tertiam omnes lectioni vacent. » Similiter in Regula ad virgines cap. 20.

Regula S. Ferreoli (*Cap. 26*): « Usque ad horam diei tertiam in omni tempore lectioni monachus tam senior quam extremus vacare procuret; et sic deinceps in reliqua parte diei deputati operis cura succedat, præter ægrotos tantum, quibus imponi hoc supra propriam voluntatem vel potius virtutem communis infirmitas non permittit. »

Regula S. Columbani (*Cap. 3*): « Quotidie jejunandum est, sicut quotidie orandum est; quotidie laborandum quotidieque est legendum. »

Regula Tarnatiensis (*Cap. 9*): « Omni tempore duabus horis in die spirituali meditationi vacabunt; ætatis vero tempore matutinis ex more completis, et prima dicta, omnes opera quæ jubentur assumant. Deinde tertia celebrata, ad expedienda quæ suscepta fuerant revertantur... A sexta quoque hora usque ad nonam vacent quieti vel etiam lectioni. Post horam vero nonam, aut in horto, aut ubi poscit utilitas, usque ad horam lucernarii omnes in unum solatium commodabunt. Hiemis vero tempore, matutinis vel prima transactis, omnibus usque ad tertiam vacare conceditur lectioni; qua consummata, gratanter quod eis injunctum fuerit implere festinent, ut jam dictum est, usque ad horam lucernarii. »

621 Regula S. Isidori (*Cap. 6*): « Æstate a mane usque ad horam tertiam laborare oportet. A tertia autem usque ad sextam lectioni vacare; dehinc usque ad nonam requiescere. Post nonam autem ad tempus vespertinum iterum operari. Alio autem tempore, id est autumno, hieme, sive vero, a mane usque ad tertiam legendum, post celebrationem tertiæ usque ad nonam laborandum est. Post refectioem autem nonam, aut operari oportet, aut legere, aut non vocis aliquid meditari. »

Regula S. Fructuosi (*Cap. 6*) dicta prima ad horam diei tertiam laborem præscribit: dicta tertia lectionem sive orationem; post refectioem quietem et silentium ad nonam. Deinde, si necesse fuerit, ut revertantur ad opus usque dum convenient ad duodecimæ officium.

Regula Cujusdam ad monachos generatim scribit (*Cap. 12*): « Monachos semper oportet laborare, et sine sollicitudine vitam suam transigere. Omnia quæcunque laboraverint, excepto, ut supra diximus, pane exiguo et vestimento, pauperibus distribuunt. »

Regula Magistri (*Cap. 50*): « Tempore hiemis ab æquinoctio hiemali, quod est octavo calendis Octobris, usque in Pascha, quia frigus est, et mane fratres non possunt aliquid operari, a prima usque ad tertiam lectionem jubet; dicta tertia, laborem usque ad sextam. Sexta cantata, laborem iterum usque ad nonam; qua item persoluta, laborem etiam usque ad lucernariam. « In ætatis vero tempore, id est a Pascha usque æquinoctium hiemale, quod est octavo calendis Octobris, quia magis mane refrigerat, a prima usque in tertiam operentur, ut recenti et suavi vel gravi brevium noctium somno careant. Item post dictam tertiam usque in sextam laborent. » Post sextam et modicam inde secutam quietem, labori vacent iterum usque ad nonam: inde ad inchoatum tempus lucernariam lectioni.

Regula solitariorum præscribit (*Cap. 40*), ut « omni tempore a mane usque ad horam pene tertiam lectioni vacent: ab hora autem tertia usque ad horam quasi nonam laborent quod necessarium fuerit, nisi forte paululum in stratis æstivo tempore pausare voluerint, et semper intermisceatur oratio cum opere; a nona quoque hora usque ad vespertinum iterum orationi et lectioni vacent. »

Regula ms. incerti auctoris (*Cap. 2, in codice biblioth. reginæ Suevicæ*): « A S. Pascha usque ad calendis Octobris post matutinum officium mox prima subsequatur, et usque ad tertiam manibus operandum est simul cum divina meditatione. Post tertiam autem missarum solemnia celebranda sunt: qua expleta, usque ad sextam lectio divina studenda est. Post sextam autem, si quarta et sexta et septima feriis non fuerit, reficiendum est. Post refectioem autem, sicut B. Benedictus cæterique Patres docent, aut reficiendum est, aut legendum usque ad nonam. Post nonam autem usque ad vespertas operari et psallere oportet. Post vespertinum autem officium, quibus necesse est, edendi licentia a quibusdam SS. Patribus concessa est. Post hæc, quantum hora permittit, lectio vacanda est; et sic luce adhuc diei completorium persolvendum. » Et sequenti capite: « a calendis Octobris **622** usque ad Pascha « media nocte solenne officium peragendum est; quo peracto, in divinis precibus tota deinceps nox duenda est usque mane. Matutinorum solemnitas incipiente luce celebranda est... Peractum vero matutinorum officium, usque ad horam diei secundam secretius soli Deo orationibus summo cum studio intentissime insistendum... Expletum autem prædictum officium (primæ), lectio sancta usque ad horam divi tertiam de manibus tuis non recedat... Expletum vero horæ tertiæ, usque ad horam diei sextam propriis manibus simul cum divinis canticis operari oportet... Expleto sextæ horæ officio, iterum ut supra cum divina meditatione ad aliquid opus propriis manibus exercendum, properare festina usque ad horam nonam... Post nonam autem missarum solemnia celebranda sunt. Post hæc autem divina lectio in manibus cum compactione cordis amplexanda est usque ad vespertinum officium... (Post refectioem) iterum sancta in manibus lectio ascendat usque ad terminum lucis diei. »

Regula S. Donati ad virgines (*Cap. 20*): « A secunda hora usque ad tertiam, si aliqua necessitas ut operentur non fuerit, vacent lectioni: reliquæ vero spatio diei faciant opera sua; et non se fabulis occupent, propter illud Apostoli: *Cum silentio operantes.* »

* Hæc et infra, ubi asteriscos posuimus, ablativum absolutum postulat syntaxis. Eozz.

Regula Cujusdam item ad virgines (Cap. 12): « Operatio manuum ab hora secunda sumat exordium, ut in horam nonam finem accipiat. Ab hora vero nona lectio usitetur; et si aliquando proprium aliquod opus faciendum aut vestimenti consuendi, vel lavandi, aut quodlibet aliud opus per abbatissæ vel præpositæ commeatum faciet, etc. »

Regula B. Aelredi abbatis ad virgines (Cap. 14) a calendis Novembris ad Quadragesimam post nocturnas vigiliis ad auroram usque præscribit lectionem, orationem, aut opus aliquod manuum; albescenti aurora matutinas laudes cum hymnis horæ primæ persolvi, et sic cum alternatione lectionum, orationum et psalmodiarum, tertiam expectari: « Qua dicta, inquit, in opere manuum usque ad horam nonam occupentur. » A Pascha autem ad prædictas calendas (Cap. 15), « dicta prima, sacrificium diurni operis incipit usque ad horam tertiam. In lectione et oratione usque ad sextam spiritum occupet. Post sextam, sumpto cibo, pauset in lectulo suo usque ad nonam; et sic usque ad vesperam manibus operetur. » In Quadragesima vero (Cap. 18), « dicta post matutinas prima, usque ad plenam tertiam psalmis ac lectionibus vacet. Tertiam vero horæ laude completa, operi manuum usque ad horam nonam devota insistat, breves per intervalla orationes inserens; dictaque post hoc vespera, corpus reficiet; et sic tempus completorii psallens expectet. »

Denique Statuta Guigonis prioris Carthusiæ (Cap. 29): « Spatium a tertia usque ad sextam hieme, et a prima usque ad tertiam æstate manuum operibus deputatur, quæ tamen opera brevibus volumus orationibus interrumpi;... et quod nonam vespertasque disterninat, manualibus occupatur operibus. » Idem habent antiqua Carthusiensium statuta; in quibus tamen additur (Part. 1, cap. 41, n. 20): « Porro a spatiis operibus manuum deputatis 623 utilitatem non intendimus excludere lectionis. »

Tandem de S. Stephano abbate Obazinensi primisque ejus discipulis in ejus Vita lib. 1, num. 15 (Tom IV Miscel. Bal.), legitur: « Labor manuum tam illi quam fratribus assiduus erat et solito gravior, quibus nec totius diei spatium ad hoc sufficiebat, propter quod ipsam plerumque refectionem usque in vesperam differabant, ne ejus intuitu ex diurnis operibus aliquid minueretur. »

Ex his omnibus apparet quanti apud veteres monachos labor manuum æstimatus fuerit; in quo tot diei horas impendebant. Jam vero nonnullis erit fortassis animus rescire, quibus potissimum operibus tanto temporis spatio occuparentur. De Pachomianis, qui omnium primi cœnobiticam vitam secuti sunt, ita scribit Palladius (Laus. cap. 39): « Exercent omnem artem, et ex his quæ dispersunt, ædificant etiam mulierum monasteria et custodias: mane ergo surgentes, ii quibus sua vice hoc munus obtingit, alii quidem sunt occupati in culina, alii vero versantur in mensis parandis, mensæ imponentes panes, et olera agrestia, olivas, caseos, et extremas carniū partes, et comminuta olera. Atque rediuntur quidem qui minus sunt robusti hora septima, et comedunt, ut qui imbecilliores sint. Alii nona, alii decima, alii vero vesperæ, alii post biduum, alii post triduum, alii post quadriduum, alii post quinque dies, adeo ut unumquodque elementum horam propriam significet. Sic autem erant eorum quoque opera: alius quidem laborat in agro colendo, alius in horto, alius in pistrino, alius in æris officina, alius in fabricando, alius in arte fullonia, alius in parandis coriis, alius in consuendis calceis, alius in pulchre scribendo, alius contexebat magnas sportas, alius canistros et sportulas. Memoriter autem omnes expromunt Scripturas. »

De Basiliano audiendus est ipse S. Basilus (Regul. fus. cap. 38): « Singulatim, ait, quædam artificia præscribere non est facile, propterea quod apud alios alia juxta negotiationum cujusque loci commoditatem

requiruntur. Potest illorum electio quædam generali sermone determinari, ut pote quod nobis convenient quæcunque vitæ nostræ statum pacatum ac tranquillum retinent, nec multo negotio ad comparandum congruam materiam opus habent, neque multum effugitant molestiæ ad distrahendum ea quæ parantur, et quæ nobis nullum virorum aut mulierum indecurum convictum conciliant. Est autem nobis peculiariter hoc spectandum, ut frugalitatem ac vilitatem servemus, caventes nes stultis ac noxiis mundi desiderijs serviamus operando quæ ab illis affectantur; videlicet in tetrina operi nostro admittere debemus quod juxta vitæ consuetudinem negotiationi servit, non quod ad prædam ac laqueos adolescentium ab impuris ac lascivis excogitatur. Similiter et in sutorio hæc est per eam artem serviendum qui ad usum necessaria requirunt. Artes vero architectorum, fabrorum, ærariariorum, et agriculturæ, licet in se ipsis necessariae sint humanæ vitæ, et multum afferant utilitatis, et propria ipsarum ratione a nobis non sint 624 rejiciendæ; si tamen vel turbas nobis quandoque generare, aut fratrum coadunationem convellere inveniantur; tum illas necessario vitabimus, præferentes eas quæ indivisam nobis et Domino deditam vitam conservant, et neque a psallendi et precandi opportunitate, nec a reliquo disciplinæ statu pietatis studio incumbentes absrahant. Alioquin si nihil damni afferant primario vitæ nostræ proposito, multis alijs præferendæ sunt, maxime agricultura, quæ de suo quæ necessaria sunt administrat, et agricolas molestia liberat circa multa operandi, ac sursum deorsum cursitandi, modo si, quemadmodum diximus, nihil vel e vicinis vel domesticis turbarum ac tumultuationis pariat. » Et alibi (Constitut. monastic. cap. 6): « Operari, inquit, addebet religiosus ea quidem quæ sibi convenient, quæcunque videlicet ab omni negotiatione, et remotioribus occupationibus, turpique lucro aliena sunt; quæ sub tecto nobis manentibus, qualia multa sunt, perlici queunt; et opus adimplatur et tranquillitas conservetur. Si vero propter aliquam necessitatem subdiale opus perliciendum fuerit, ne hoc quidem philosophiam impedit, etc. »

S. Hieronymus Rusticum monachum de ratione vitæ instituendæ instruens (Epist. 4), hæc illi commendat opera: « Vel fascellam, ait, texe junco, vel canistrum lentis plecte viminibus: sarriatur humus, areolæ æquo limite dividantur, in quibus cum olerum jacta fuerint semina, et plantæ per ordinem positæ, aquæ ducantur irriguæ.... Inerantur infructuosæ arbores vel gemmis vel surculis, ut parvo post tempore laboris tui dulcia poma decerpas. Apum fabricare alvearia, ad quæ te mittant (*). Salomonis proverbium, et in parvis disco corporibus: texantur et lima capiendis piscibus, scribantur libri, ut et manus operetur cibum, et animus lectione saturetur. »

Denique in Regula S. Ferreoli (Cap. 28) legitur: « Nullus ergo si quominus opera faciat, pauset causam justæ excusationis afferre; quia qui, ut supra diximus, agriculturam exercere non valet, legere, scribere, quod est præcipuum opus, piscium etiam providere capiuram, rete texere, calcamenta fratibus præparare, vel reliqua quæ similia sunt facere atque implere potest. » Et in Regula S. Leidori (Cap. 6): « Hortos olerum, vel apparatus ciborum proprijs sibi manibus fratres exercent; ædificiorum autem constructio, vel cultus agrorum ad opus servorum pertinerebunt. » Videtur vitam S. Sequani, n. 12; S. Galli, cap. 6, et S. Stephani Obazinensis l. 1, n. 15.

Nostros specialius quod spectat, varios eorum fuisse pro temporum, locorum personarumque constitutione labores nemini dubium est. In ipso nascentis ordinis exordio, cum paucos haberent reditus, et ab hominum frequentia remota ad vivendum loca quærent; ubi primum aliquem ad habitandum elegissent,

(* Lege mittunt, nihil subjunctivum exigente. Ed.

statim illic monasterium construere cogitabant, quod tam necessitate exigente quam penitentiae amore propriis edificabant manibus, uti Cassim feris et S. Benedictum testatur **625** S. Gregorius lib. II Dialog., c. 9 et 11. Hujus rei egregium habemus exemplum in Guillelmo abbate Hirsauensi (*Trit. in Chron. Hirsaug., ann. 1082*), qui cum in votis haberet et monasterium construere, id novem annis per monachos suos perfecti; quippe cum ferme essent ducenti numero, erant inter eos latoni, fabri, lignarii, ferrarii que et architecti in omni arte et scientia architecuræ peritissimi, qui totum opus sine adjutorio sæcularium artificum egregio tabulato, ut hodie cernitur ecclesia, consummarunt. » Et certe, ut ait alter Guillelmus (*Guillel. abbas S. Theo. ad fratres de Monte Dei, cap. 12*), « non a sæculi hominibus decet fieri tabernaculum Dei cum hominibus. Ipsi quibus in altitudine mentis ostenditur exemplar veri decoris domus Dei, ipsi ædificent sibi. Ipsi quibus sollicitudo interiorum suorum contemptum et negligentiam indicio omnium exteriorum, ipsi ædificant sibi formam paupertatis, et sanctæ simplicitatis speciem, et paternæ frugalitatis lineamenta. Nulla sic aptabit artificum industria, sicut eorum negligentia. »

Deinde, cum nulla eis tunc esset possessio, non vineæ, non pecora, ut de primis Benedicti Anianensis discipulis scribit Ardo, propriis sibi manibus victum comparabant, agros excolentes: quem laborem de sancto Benedicto ascribit S. Gregorius, sancto Mauro Faustus, Gemmeticensis anonymus in Vita sancti Filiberti, Wiremutensibus Beda in Vita sancti Benedicti Biscopi, Rotoniensis liber II de Gestis sanctorum Rotoniensis. Atque hujusmodi præ aliis laboribus dilexisse videtur S. Julianus, qui, testante Wilfrido Boetio, ad regem conquestus est de angustia sui monasterii (*Sæc. I Bened.*), asserens « nec se habere ubi operis exercitium fieret secundum Regulam jam supradicti Benedicti Patris. »

Præterea cum quibusdam deessent servi, omnia monasterii ministeria propriis exercebant manibus, molendinum, pistrinum, hortum, aliaque id genus; id quod Fuldenses monachi, porrecto ad Carolum Magnum libello, enixe flagitaverunt, postulantes (*Num. 16*) « ut ipsa monasterii ministeria per fratres ordinentur, id est, pistrinum, hortus, braciatorium, coquina, agricultura, et cætera ministeria, sicut apud decessores nostros fuerunt. »

Insuper, cum ad agros excolendos, ligna aliaque ad vitam necessaria in monasterium afferenda, omniaque monasterii ministeria obeunda, nonnulla viderentur animalia necessaria, horum cura etiam in agris pascendorum alicui committebatur, ut patet ex Vita S. Benedicti abbatis Anianensis, in qua hæc lego (*Num. 58, sæc. IV Bened.*): « In montibus autem in quibus fratres soliti erant alendarum ovium curam habentes habitare, sibi ad orandum exiguum oratorium extruxerunt. »

Tandem, cum varias in monasteriis artes exerceri S. Benedicti Regula permittat, qui aliquam callebant, huic potissimum applicabantur. Camaldulenses, ut docet Petrus Damiani (*In Vita S. Romualdi, cap. 26*), « faciebant omnes opera manuum, alii scilicet cocticia, alii nebant, alii retia necabant, alii ficilia. »

Posteaquam vero pia regum ac principum liberalitate sufficienti reddito ditata fuerunt monasteria, non jam urgente necessitate, sed solo amore penitentiae adeo duris laboriosisque operibus vacabant; aliquando **626** etiam ad expellendum otium levioribus. De Cluniacensibus audiendus est Udalricus (*Lib. I, c. 30*); cum interrogatus « quod sit opus manuum et quomodo fiat? » respondet: « Certe, ut non moriantur, quod ego sæpius vidi, non erat aliud quam fanas novas, et nondum bene maturas de folliculis suis egerere, vel in horto matas et inutiles, et quæ bonas herbas suffocabant, eruere; et aliquando pines formare in pistrino. » De hoc postremo opere aliaque in mss. Germaniæ Consuetudinibus hæc

A lego (*Num. 33*): « Aliquando, si necesse est, in tempore operis lavant vestimenta sua; hieldomadarii vadunt ad coquinam; fratresque interdum generaliter intrant pistrinum, pastamque propriis manibus præparant, et temperant ad faciendum panes. »

Aliis expellendo otio, ac pietati fovendæ peropportuno visum est libros scribere; quem laborem imprimis commendat Cassiodorus ad monachos suos sic scribens (*De Institut. divin. Scrip., cap. 30*):

« Ego fateor votum meum inter vos: quæcumque possunt corporeo labore compleri, antiquariorum studia (si tamen veraciter scribant) non immerito forsitan plus placere, quod et mentem suam relegendo Scripturas divinas salubriter instruunt, et Domini præcepta scribendo longe lateque disseminant, sollicitudo, laudanda sedulitas, manu hominibus prædicare, digitis linguas aperire, salutem mortalibus tacitam dare, et contra diaboli subreptiones illiitas calamo atramentoque pugnare: tot enim vulnera Satanas accipit quot antiquarius Domini verba describit. »

B Uno itaque loco situs, operis sui disseminatione per diversas provincias vadit: in locis sanctis legitur labor ipsius, audiunt populi unde se a prava voluntate conertant, et homino pura mente deserviant. Operatur absens de corpore suo, etc. » Et Petrus Venerabilis (*Lib. I, epist. 20*) ad Gislebertum eremitam:

« Plantari non possunt arbutusculæ, rigari nequeunt sata, neque aliquid ruralis operis exerceri, reclusionis perpetua prohibente; acd quod est vitium pro aratro convertatur manus ad penam, pro exarandis agris divinis litteris pagina exarentur. Seratur in chartula verbi Dei seminarium, quod maturatis segetibus, hoc est libris perfectis, multiplicatis frugibus esurientes lectores repleat; et sic panis celestis lethalem animæ famem depellat: sic plane, sic verbi Domini potens fieri taciturnus prædicator, et lingua silente in multorum populorum auribus manus tua clamoris verbis personabit. » Eundem laborem singlari opusculo laudavit Joannes Trithemius, etiam post typographicæ inventionem fratres suos ad illum invitans. *Vide Benedicti ejusdem lib. I de Viris illustribus ordinis S. cap. 6.*

Denique, aliud laboris genus a nostris frequentatum notat Mabillonius (*Prefat. ad sæc. I Bened., pag. 60*): nimirum qui præ corporis infirmitate opprimos labores manibus exercere non poterant, his pro Regula indulgentia prolixioribus studiis aliorum operas compensare licebat. Quod probat exemplo Lanfranci, qui, ut loquitur Guillelmus Malmesburiensis (*Lib. I de Gestis Pont. Angl.*): « Factus monachus, homo qui neciret agresti opere victum querere, publicas scholas de dialectica professus est, ut egestatem monasterii scholarum liberalitate **627** temperaret, » cum econtra Herluinus abbas coquendis panibus, et simo tractando occuparetur, et S. Bernardi abbas Clarevalensis, cui pro manuum labore commissa est cura divini verbi docendi et prædicandi, uti ipse statuit in quodam sermone his verbis (*Serm. 10, in psal. xc*): « Quod aliquoties vobis loquimur præter consuetudinem ordinis nostri, non nostra id agimus præsumptione, sed de voluntate venerabilium fratrum et coabbatum nostrorum, qui id nobis etiam injungunt, quod tamen sibi passim volunt omnino licere. Nempe aliam mihi rationem et singularem necessitatem esse noverunt; neque enim modo loquerer vobis, si possem laborare vobiscum. Illud forte vobis efficacia verbum fieret, sed et conscientia: mea magis acceptum. Cæterum quando id mihi peccatis meis exigentibus, et onerosi hujus, ut ipsi scitis, tam multiplicitate infirmitate corporis, et ipsa quoque temporis necessitate negatur, utinam dicens et non faciens in regno Dei vel minimum merear inveniri! »

Locus hic peropportuno se exhibet disquirendi num possint monachi a labore manuum quotidiano dispensari, ac litterarum studiis applicari: etsi enim ab ipso vitæ cœnobiticæ principio floruerint apud monachos sacrarum litterarum studia, non deluerunt tamen hac nostra ætate qui sic eos quotidiano ma-

nam labori occupatos velint, ut nulla penitus sit eis studendi licentia. Id quod tanta animorum contentione propugnant, ut quasi pro aris et focis illis decertandum esse diceres. Horum libros, pietate licet et eruditione plurima referos, ut primum prodierint in lucem, improbaverunt hac in re viri doctissimi pene omnes, qui quantum ex monachorum et maxima Benedictinorum doctrina utilitatis accesserit Ecclesis recolentes, tam necessario eos interdicerere exercitio piaculum duxerunt. Ego vero etsi persuasum habeam instituta a S. Benedicto in suis monasteriis scientiarum gymnasia, nec posse studia ex claustris monachorum expelli, quin simul et a sancti Patris mente et ab ejus Regula discedatur: hanc tamen in hoc scripto quaestionem ita agitato, ut litem absolute non dirimam; sed quia utraque sententia suas habet rationes, suos patronos et defensores, quorum et religioni et virtuti non deferre minime possum, utriusque etiam hic argumenta depromere contentus ero, liberum cedens æquis lectoribus quam ex duobus voluerint amplecti sententiam.

Igitur qui negant monachos posse a labore manuum dispensari, et litterarum studiis applicari, utuntur: Primo, antiquiorum monachorum exemplo, quibus, ut aiunt, ignota fuerunt litterarum studia, cum tamen plures in die horas labori manuum impenderent.

Secundo, exemplo Christi et SS. apostolorum, quos quidem aliquoties laborasse manibus legitimus, studuisse nunquam; et mirum sit eos qui vitam apostolicam Christique in se actus exprimere sibi proposuerunt, dimisso manuum labore, sterili litterarum studio applicari, maxime cum nulla Ecclesie auctoritate legitima dispensatio a labore, studiorumque exercitio in monachis unquam sit approbata.

628 Tertio, quia præceptum est omnibus impialium vitandi otii; quod certe implere non possunt qui, abjecto labore, studiis monachos applicare volunt, cum eorum pars non minima, ne dicam maxima, talis animi contentionis sit incapax, quam proinde labore manuum destitutam mortali otio torpescere necesse sit.

Quarto, quia monachis penitentiae destinatis magis conveniunt labores qui corpus atterunt, quam litterarum studia, quibus animus recreatur, et corpus mortificationis gloria privatur.

Quinto, quia studium pietatis inimicum, devotionem extinguit, compunctionis lacrymas exsiccet, piis animi motus comprimit. Econtra vero graves manuum labores contritione corporis interiores cordis affectus non raro excitant.

Sexto, quia *scientia inflat*, ut ait Apostolus, nec sine aliquo animi dolore videre possumus viros doctos, sui ipsius ignaros, depecta humili professionis suae conditione, honores ambire, cathedras concionatorum occupari, extraneas metas status sui foras prodire: quod vitam non ita frequens experiremur! At vero labor manuum fastus vite præteritæ et deliciarum facit obliviscere, et humilitatem cordis contritione corporis acquirit, ut docet in. er alios Cassianus.

Septimo, quia studia inu ta post se trahunt incommoda, quæ certe laboris manuum bono non sunt præferenda: exinde enim omnis regularis observantia disciplina pessum it; quod maxime octavo nonnoque sæculo apparuit, quo florere cœperunt apud monachos litterarum exercitationes; nam cum illis sæculis a recta vivendi ratione deflexerint monachi, non immerito in litterarum studium disciplinæ regularis ruita refunditur; qua de re conqueruntur Patres concilii Vernensis his verbis (*Can. 3, an. 844*): *In locis sanctis, hoc est monasteriis, alios studio, nonnullos desidia... a sua professione deviare compe-*

Octavo denique, sufficere monachis simplicem sacræ Scripturæ, operum sanctorum Patrum ad morum directio: em scriptorum, piorumque monachorum, Historiæ lectionem: at vero Ecclesie traditionem in-

vestigare, conciliorum summorumque pontificum decreta discere, ecclesiasticas historias scrutari, de theologicis dogmatibus disputare, quid hæc ad virum mundo mortuos? Ita se argumentantur qui laborem manuum studiis præferendum esse existimant.

Alii econtra asserunt, primo, ordini monasterii laud esse essentielle operari manibus, cum nonnulli inter veteres monachos viri graves, et pietate, et virtutum meritis insignes, ab omni prorsus exteriori labore abstinerint: qualis fuit imprimis S. abbas Paulus in Ferme, qui mons est in Sceti, degenus, laud pauciores quingentes monachos habens; quique, ut scribit Sozomenus (*Hist. lib. vi. c. 29*) « nullam opus faciebat, nec ab ullo accipiebat quidquam praterquam quod esurus esset; orationi tantum vacabat, trecentas orationes velut tributum quoddam quotidie persolvens Deo; » id quod præter Sozomenum narrat etiam Palladius in Lausiaca cap. 25. Idemque cap. 52 refert de S. Apolline, « qui erat Pater 629 monachorum quingentorum, valde clausus et celebratus in Thebaidæ, quod scilicet ejus opus erat in toto diurno spatio preces edere, noctu quidem centies, interdiu autem toties flexis genibus. »

Simili prorsus disciplina suos informaverat Julianus Sabas. Ille enim, ut scribit Theodoretus (*Theod. Philoth. cap. 2*), « illos docuit intus quidem communem Deo offerre hymnodiam: post auroram vero duos exire in solitudinem; et unum quidem flexis genibus offerre eam quæ Domino debetur adorationem; alterum vero stantem Davidicos psalmos psallere quindecim. Deinde facta operis commutatione, alterum quidem surgentem canere, alterum vero humi procumbentem adorare; et id a mane usque ad crepusculum assidue faciebant. »

Atque hanc non fuisse quorundam duntaxat, sed multorum consuetudinem, docuisse visus est abbas Athanasius (*Joan. Mosch. in Prato spirit., cap. 130*), suis exprobrans, quia « sub patribus nostris in studio erat distractiones animi vitare: nostris vero temporibus illa obtinuit, et opus manuum. » Unde merito licet inferre, ergo sub patribus ejus non obtinebat opus manuum.

Neque vero in Oriente tantum viguit hujusmodi observantia: eam siquidem cum vita monastica in Occidentem inexit etiam S. Martinus, testante Severo Sulpicio (*Lib. 1 de Vita S. Martini*), quod ejus in monasteriis « ars ibi exscriptis scriptoribus nulla habebatur; cui tamen operi minor ætas deputabatur, majores orationi vacabant. »

Idem institutum secutus est S. Eparchius abbas Enculismensis, qui, ut scribit anonymus in ejus Vita n. 17 (*Sæc. 1 Ben.*), « monachis suis non solum laborare, sed nec panem etiam coquere unquam permisit, nisi tantum orationi insistere. »

Quid quod « discipulum ipsius B. Benedicti S. Maurum ad has Galliarum partes pro construendis secundum ipsius doctrinam cenobiis ab ipso directum, legitimus hunc morem in monasterio quod in Andegavensi episcopatu construxerat tenuisse: ut qui eis siue proprio labore cuncta necessaria suppeditabant; omisso manuum opere, spiritualibus, ut diximus, exercitiis exercitati, otiosi non essent; sicque sibi nuper a sancto traditam Regulam bona semper operando optime conservarent, » quemadmodum ait Petrus Venerabilis ad S. Bernardum scribens (*Lib. 1 epist. 28*); cui etiam concivit Rupertus abbas Tuitiensis l. III in Regul. S. Bened., c. 7?

Quod si quis dicat, hos præ magno aliorum numero qui manibus laborabant, esse paucos; respondent paucos quidem nonnullis videri, sed virtutum merito atque auctoritate adeo graves, ut multitudini facili negotio præponderent. Et sane etsi unus superaret Martinus, hic omnibus Orientis monachis si non præferendus, saltem auctoritate haultquam inferior esset habendus. Ad mentem vero S. Benedicti quod spectat, unicuique sancti Mauri iudicium omnium quorumcumque posset proferri, longe præ-

ponderare debet. Nam, ut optime dicit Rupertus (*Lib. III in Regul. S. Bened., c. 7*) «dubium nobis esse non debet, cum tanti testimonio discipuli, quia magister ejus et Pater monachorum B. Benedictus non ita de opere manuum **630** monachis ordinem scripsit, ut inquietari vellet otium sanctæ contemplationis, cum locum faciunt munificentiae fidelium divitum.»

Horum judicium confirmavit Aquisgranense concilium sub Ludovico Pio congregatum de fere omnibus prælatis Orientalibus et omnibus Occidentalibus; in quo (*Fragm. hist. Conc. Aqu., tom. I Anal.*) «stauerunt episcopi, concordante domino papa, ut monachi a gravi opere et labore propter honorem sacerdotii cessent, et loco laboris ad horas psalmos quosdam nominatos pro vivis et defunctis fidelibus cantent cum orationibus ordinatis.»

Secundo, aiunt non ita peregrina esse in antiquis regulis monachorum studia litterarum, quæ nulla de illis ibidem exstarent præcepta. Nam in Regula S. Pachonii legitur (*Art. 80*): «Omnino nullus erit in monasterio qui non discat litteras, et de Scripturis aliquid teneat, quod minimum est usque ad Novum Testamentum et Psalterium.» In Regula SS. Pauli et Stephani (*Cap. 15*): «Illi qui litteras et psalmos discunt, illis observent ad excipiendum, quibus fuerint deputati; qui pro eis aut de negligentia arguendi sunt, aut in eorum eruditione et studio approbandi, etc.» In Regula S. Aureliani (*Cap. 32*): «Omnes litteras discant.» In Regula S. Ferreoli (*Cap. 11*): «Omnis qui nomen vult monachi vindicare, litteras ei ignorare non liceat; quin etiam psalmos totos memoriter teneat; neque se quacunque excusatione defendat quominus sancto hoc studio capiatur.» In Regula S. Isidori (*Cap. 19*): «Cura nutriendorum parvulorum pertinet ad virum quem elegerit Pater, sanctum, sapientem, atque ætate gravem, informantem parvulos non solum studiis litterarum, sed etiam documentis magisterioque virtutum.» Et antea (*Cap. 7*) vult fratres «de quibusdam divinæ lectionis questionibus disputare» ante completorium. In Regula Magistri (*Cap. 50*): «Alii legant, alii audiant, alii litteras discant et doceant.» Denique in Regulis brevibus sancti Basilii (*Inter. 255*): «Equidem existimo, cui aliorum cura gubernatioque commissa est, eum quæ apud omnes scripta sint, scientia comprehensa habere, ac ediscere debere, ut cunctos doceat multiplicem Dei voluntatem, singulis præmonstrando officio suo. De cæteris vero ... unicuique sicut Deus divisit mensuram, quæ officii sui sint studiosè discat et persequatur, neque curiosè ulterius quidquam inquiret.» Et alibi interrogat (*Inter. 292*) «an conveniat ut inter fratres magister sit puerorum secularium? respondet affirmative: «Si qui eos adducunt, ea mente adducunt, et qui suscipiunt tales sunt qui planè sine confident posse se qui sibi adducantur in disciplina et correptione educare.» Quod si sæculares debebant, quanto magis monachos, qui alios ex suo instituto litteris imbuerent tenebantur? alioquin qua ratione id potuissent? His adjicienda est Regula solitariorum, in cujus cap. 20 hæc legimus: «Solitarius itaque debet esse doctor, non qui doceri indigeat; etiam debet esse sapiens et doctus in lege divina, ut sciat unde præferat nova et vetera. Multis modis etiam necessarium est solitariis ut instructi sint in divinis eloquiis: primum, propter astutias et fraudes diaboli, per quas se ipsum solet in cordibus insipientium **631** sæpe demergere. Deinde, ut adventantium quorundam corda arentia proximorum fluentis rivis doctrinæ valeat irrigare. Nam et si quos habet discipulos, affatim possit instruere eos. In his denique, et in aliis quibuslibet rebus, scientia Scripturarum valde solitarius necessaria est; quia si ei tantum sit sancta vita, sibi soli prodesse potest, quod sancte vivit. Porro et si doctrina fuerit eruditus, potest cæteros quæque imbueri, et hæreticos sive Judæos seu alios

A quosque adversarios repercutere vel refutare; qui nisi refutati fuerint atque convicti, facile possunt simplicium corda pervertere. Fluxus autem sermo debet esse purus, simplex et apertus, plenus gravitate et honestate, plenus suavitate, gratiaque, et levitate. *Ipsius namque speciale officium est tractare de mysterio legis, de doctrina fidei, de disciplina justitiæ; Scripturas divinas legere, percurrere canones, exemplæ sanctorum imitari, etc.* De mente S. Benedicti haudquaquam dubium est eum fratres suos litterarum studiis applicari voluisse; nam et inter alias abbas ex congregatione eligendi dotes requirit (*Cap. 64*), ut doctus sit, ut sciat unde præferat nova et vetera; et decanos non per ordinem, sed secundum sapientiæ doctrinam vult institui (*Cap. 21*). Deinde oblatos in monasterio pueros (*Cap. 59*), hoc est aliquando quinquennes, aliquando septennes, aut non multo provectiones, suscipi jubet; quo modo proinde in litterarum studiis institutionem in se suscepit: quæ ratio valet pro Pachoniana, Basiliana, aliisque qui in monasteriis parvulos admittabant. Præterea *fratribus infirmis et debentibus, inquit hoc capite, talis opera aut ars injungatur, ut negotiosi sint, nec violentia laboris opprimantur. Quem locum exponens Hilidemar, antiquissimus Regulæ commentator: «Ars, inquit, est, si sapit cantare, doceat alium cantum, vel etiam si scit grammaticam, tradat aliis, aut alias artes quæ sunt utiles in monasterio; si sapit, doceat alios.» Tandem fratres suos ad sanctorum Patrum doctrinam remittit Regulæ cap. 73.*

Quod autem tam ipse S. Benedictus quam alii veteres monachi laborem præ litterarum studiis commendare visi sunt, tria potissimum faciebant. Primum librorum raritas, quæ temporibus illis, quibus nulli nisi manu exarati habebantur, tanta erat, ut aliquando monachorum numerus in cœnobiiis numerum excederet voluminum; qua in re exemplo esse potest Centulense monasterium, in quo trecenti olim cum pueris centum debebant monachi; cum tamen ibidem non essent codices trecenti, ut patet ex catalogo librorum ejusdem monasterii tempore Ludovici Pii confecto, et ab Hariulfo in Chronico Centulensi relato (*In Chron. Centul. lib. III, cap. 3*): unde etiam horis secundum Regulam lectioni deputatis, uno legente alii sæpius auscultare cogebantur; eoque respexit S. Benedictus cum dicit (*Cap. 4*) *lectiones sanctas libenter audire.*

Secundum, paucitas sacerdotum: nam cum in ipsis vite monasticæ cubulis, haud ita multi monachorum in clerum a-ciscerentur, nec **632** a laicis fere distinguerentur; etsi peritiam scientiam existimarent, non tamen omnino necessariam: quapropter urgente victus sibi comparandi necessitate, longe plures laboribus manuum horas impendebant; alioqui quos sacris altaribus destinabant, scientiis informare omnino satagebant, Domini per prophetam comminationem formidantes: *Quia repulsi scientiam, repellam te, ne sacerdotio fungaris mihi; et illud: Ignorans ignorabitur.*

D Tertium, perversa Massalianorum hæreticorum et quorundam vagantium monachorum doctrina, qui aut orationis, aut prædicationis obtentu, librum non solum tanquam inutilem, sed etiam ut malum, et evangelicis verbis contrarium in servis Dei damnabant; quorum dogma impium refutarunt S. Epiphanius lib. III Contra hæreses, hær. 80, et S. Augustinus et in opusculo quod hortatu Arelie Cartaginensis episcopi conscripsit de Opere monachorum (*Cap. 30*), «ne boni fratres apostolicis præceptis obedientes, a pigris et inobedientibus etiam prævaricatoribus dicerentur; ut qui non operantur, saltem illos qui operantur sibi anteposendos esse non dubitent,» ut loquitur ipse sanctus doctor: quod tamen non sic dicit quasi laborantes absolute non laborantibus judicaret esse meliores; nam et eos qui perfectonis gratia reclusioni se dedunt, non solum laborantibus non postponit, verum etiam «horum,

inquit (Cap. 25), exercitationem in tam mirabili continentia, quandoque em habent otium, quo hæc agunt, æque imtandis non superba elatione, sed misericordie sanctitate proponant, non solum non reprehendo, sed quantum dignum est laudare non possum. » Et alios (Cap. 21), « si ministri altaris, si dispensatores sacramentorum » sunt, liberam non operandi potestatem sibi vindicare posse asserit. Sed laborantes perveris illis monachis crinitis et vagantibus, qui laborem in aliis tanquam rem malam improbabant, meliores esse contendit; neque aliud vult toto hoc in libello de Opere monachorum S. doctor; qui si nunc viveret, exurgeretque novus Wilhelus, ac diceret: « Omnes monachi S. Benedicti nolentes labore manuum victum querere, non solum ab ordine S. Benedicti, sed, quod verius est, a discipulatu Christi sunt apostatae, » novum Pharaonem, qui ut electum Dei populum suæ servituti subjiceret, et a reddendo in deserto vero summoque Deo laudis sacrificio averteret, hunc lateritius manualibusque operibus addicere conaretur, prociat a se valere juberet; laudaretque monachos qui ut liberius Deo vacarent aut publicæ utilitati inservirent, ab omni priorsus labore manuum abstinere; multo minus qui ea de causa litterarum studiis incumbere revocaret.

Tertio, viginisse semper apud monachos litterarum studia non solum ex antiquis regulis, sed ex constanti etiam omnium temporum traditione demonstrare se posse asserunt.

Et quidem sæculo iv, quo præsertim florere cœpit vitæ monasticæ institutum, sancion Pachomium in divinis litteris apprime visse versatum sancti Antonii testimonio docet antiquissima ejus Vita apud Bollandum 633 14 Maii: imo dedisse operam ut Græce loqui possent ipse: quo admissum sua in congregatione fratrem natione Græcum, frequentius solari valeret, tradit ejusdem Vitæ scriptor. Quin et ipse Ammonius episcopus ad Theophilum Alexandrinum archiepiscopum scribens (Ammonius, epistol. ad Theoph., a. 4, apud Boll. Maii 14), testatur se annos decem et septem tantum a Theodoro Pachomii discipulo in monasterio susceptum, ab eodem magistris et moderatoribus traditum fuisse, Theodoro scilicet Alexandrino, et Ausonio cuidam, qui secundas ab eo tenebat, ut ab ipso in divinarum Scripturarum intelligentia præclare erudiretur: quod certe non de simplicis sacre Scripturæ notitia, quam ex sola lectione sine magistris acquirere posset, sed de perfecta et integra scientia, quam nisi aliorum adjutus magisterio baudquaquam valeret adipisci, intelligere necessum est.

Eodem tempore vivebat alter Ammonius, abbas Pambo discipulus, vir insigniter doctus (Pallad. in Laus., c. 12), qui « Vetus et Novum Testamentum dicebat memoriter, et in doctorum virorem Origenis, et Didymi, et Pierii, et Stephani scriptis ita erat versatus, ut sexages centena in illa versuum percurreret. » Hic magno Athanasio Romam proficiscenti datus est socius, vir, teste Socrate (Lib. iv, cap. 18), adeo « parum curiosus, ut cum Romæ una cum Athanasio forte versaretur, nihil ex magnificis urbis operibus, præter templum Petro et Paulo dicatum, videre omnino desideraret. » Adeo verum est, quod aunt nonnulli, scientiam in monachis parere curiositatem, eosque ad curas externas plus æquo effundere. Eodem referri debet quod de Theone abbate, qui triginta annis in domuncula seorsum inclusus silentium exerevit, tradunt Rufinus (Ruf. lib. ii de Vit. Patr. cap. 6) et Palladius (Pall. Laus. cap. 50), quod scilicet « erat vir eruditus in triplici gratia sermonum, in scriptis Romanis, Græcis et Ægyptiacis. »

Illis, præter Basilium Magnum, Gregorium Theologum, Joannem Chrysostomum, Ephrem Diaconum, qui non minus doctrina quam vitæ sanctimonia eremum illustrarunt, addere possemus etiam insignem et admirabilem Orabbatem montis Nitivæ (Ibid., cap.

9), qui a fratribus visitatus « statim convertebatur ad doctrinam, erat enim valde peritus litterarum; » celebrem Evagrium Diaconum (Ibid., c. 86), qui composuit tres libros sacros monachorum; sed præsertim illustrem Silvaniam virginem, quæ, ut scribit Palladius (Ibid., c. 143), « erat doctissima, doctrinam amore complexa, noctes ubi oleo a se illuminatas mutabat in dies, omnia antiquorum qui commentariis ediderunt scripta percurrens, Origenis trices convenna millia versuum, Gregorii, et Stephani, et Pierii, et Basilii, et quorundam aliorum præstantis virtutis virorum millia ducenta et quinquaginta non leviter nec temere hæc percurrens, sed elaboratè septies vel octies unumquemque librum perlegens, etc. »

At præ omnibus spectandus videtur S. Hieronymus, non modo ordinis monastici, sed etiam totius orbis Christiani ornamentum. Hic enim in Syriæ solitudinem secedens, insignem illam bibliothecam quam summo studio impendioque Romæ sibi paraverat, indeque Hierosolymam asportari fecerat, secum attulit. Porro quibus in eremo studiis 634 vacaret, ipse nos docet his verbis (Epist. 4): « Dum essem, inquit, juvenis, et solitudinis me deserta vallarent, incentiva vitiorum, ardoremque naturæ ferre non poteram; quem cum crebris jejuniis frangerem, mens tamen cogitationibus æstuebat. Ad quam edmandam cuidam fratri, qui ex Hebræis crediderat, me in disciplinam dedi; ut post Quintiliani acumina, Ciceronis fluvios, gravitatemque Frontonis, et lenitatem Plinii, alphabetum discerem, et stridentia anhelantiaque verba meditarer. Quid ibi laboris insumpserim, quid sustinuerim difficultatis, quoties desperaverim, quoties cessaverim, et contentione descendi rursus incœperim; testis est conscientia tam mea qui passus sum, quam eorum qui mecum duverunt vitam; et gratias ago Domino, quod de amaro semine litterarum dulces fructus carpo. »

Longum hic foret per omnes insignes illos doctissimosque monachos excurrere, quorum consuetudine usus est ipse S. Hieronymus; aliosve per celebres viros, quorum doctrina sæculo quarto, in omni scientiarum genere floruit solitudo, uberesque fructus in commune Ecclesiæ catholicæ bonum protulit.

In sequenti sæculo v excultas etiam fuisse in lanra S. Euthymii lit eras (Vita S. Euthym., Anal. Græc. tom. I), patet non solum ex magno discipulorum ejus numero qui ad episcopales infulas assumpti sunt, sed maxime ex celeberrimo Gabriello, qui ab adolescentia ejus magisterio traditus, « litteris adeo deditus erat, ut etiam Latina, Græca et Syra lingua recte loqui et scribere vidicerit, » ut tradit Cyrillus Scythopolitanus auctor cœvus. Eodem quoque sæculo v viginisse in cœnobis Africæ litterarum studia colligi posse videtur ex S. Augustino, qui quo ex bono monacho bonus fiat clericus, requirit ut ei non desit « instructio necessaria, aut personæ regularis integritas. » Nam cum eo tempore communiter monachi in clerum eligerentur, non male inde infertur eos et instructione necessaria, et regulari integritate ornatos fuisse. Idem alibi haud obscure inquit S. doctor cum dixit (De Opere monachor., cap. 29): « Multo malleum per singulos dies certis horis, quantum in bene moderatis monasteriis constitutum est, aliquid manibus operari, et cæteras horas habere ad legendum et orandum, aut aliquid de divinis litteris agendum liberas, quam tumultuosissimas perplexitates causarum alienarum pati, etc. » Quo ex loco clare et manifeste deducitur in monasteriis bene moderatis, præter communem lectionem liberam fuisse horas ad disputandum aut aliquid de divinis litteris agendum; quod plane fieri nequit absque peculiari studio.

Eandem consuetudinem etiam in Galliis obtinuisse, probat Claudianus Mamerti abbas Viennensis exemplum (Lib. iv, epist. 41. Vid. epist. 5), id ejus epitaphio ita canit Sidonius Apollinarius:

Germani decens et do'or Manerii,
Miraculæ unica pompa episcoporum,

Hoc dat cepite membra Claudians.
Triplex bibliotheca quo magistro
Romana, Attica, Christiana fuit :

635 Quam to am *monachus* virente in sevo
Secreta bibit institutione.
Orator, dialecticus, poeta,
Tractor, geometra, musicusque,
Doctus solvere vincula quæstionum,
Et verbi gladio secare sectas,
Si quæ catholicam fidem læcessant.

Circa idem tempus Lupus episcopus in prospero
orbis Trecentis construxit sibi monasterium, in quo
beatus Polichronius, Virdunensis postea futurus episcopus, *eruditus a parentibus*, traditus legitur in
Ilugonis Flavinia ensis Chronico. Eo loci cum Poli-
chronio doctrinæ scientiis imbuti fuerunt Severus
Trevirensis, Albinus Catalaunensis, Aventinus Tre-
rentis episcopi, et S. Æmilianus : omnes vitæ me-
rito et sanctitate insignes.

Idem de Britannicæ monarchiæ asserendum esse
constat, tum ex vita S. Gildæ abbatis Ruyensis
(*Sæc. I Bened.*), qui sub finem sæculi v abbati Hil-
doto traditur imbuendus, qui suscipiens sanctum
puerulum, sacris litteris cœpit instruere illum; et
videns eum formæ specie fulgentem, ac liberalibus
studiis instantissime intentum, benigno amore dile-
xit, etc. »

Sub eodem magistro proficere etiam Samson et
Paulus, quorum primus Dolensis, alter Oximensis
fuit episcopus ex ejusdem Vitæ n. 3. Et quidem de
S. Samsonem constat ex ejus Vita n. 7, ab auctore
subæquali scripta, ubi de Hildoto sive Eltuto magistro
sic disserit : « Ille vero Eltutus de totis Scripturis Veteris
ac Novi Testamenti, et omnis philosophiæ generis, geo-
metriæ scilicet ac rhetoriæ grammaticæ, et arithmeti-
cæ, et omnium artium philosophiæ omnium Britanno-
rum peritissimus erat. » Additque : « In cujus mona-
sterio ego fui. » His etiam adjuvandum est S. Maglo-
rius, qui, ut habetur in ejus Vita n. 4, « tam artium
liberalium quam et divinarum eloquiorum » scien-
tiam ab Eltuto edoctus est.

Necque id singulare tantum existit Eltuto, cum
circa idem tempus S. Maclovius puer (*Vita S. Maclo-
vii, n. 4, sæc. I Bened.*) Brendano abbati, et eo tem-
pore viro sanctitate et scientia famosissimo, littera-
torum imbuendus disciplinæ traditus sit. Nec mihi
dubium est olim Britanniam, ut fidei mysteriis, ita
litterarum scientiis institutam fuisse a monachis,
agente S. Patricio ejusque discipulis, qui primi in
Hibernia verbi divini semina diffuderunt.

Venio ad sæculum vi, quo Benedictinus ordo, in
quo thesaurus sapientiæ et scientiæ hactenus recon-
ditos crederes, ortum simul et incrementum accepit.
Qualis fuerit primorum S. Benedicti discipulorum
praxis, aliqua ex parte discere possumus ex his quæ
scribit Cassiodorus ad Vivarienses suos monachos, qui
a Cassino haud procul dissiit, Benedictinis haud du-
bium parebant institutis. His impiis commendat
sacræ Scripturæ studium, historię ecclesiasticæ le-
ctionem, SS. Patrum, maxime Hilarii, Cypriani,
Ambrosii, Hieronymi et Augustini scripta; tum hortatur
eos ad Dionysii Exigui monachi canones eccle-
siasticos assidue legendos. « ne videamini, inquit, tam
salutares ecclesiasticas **636** regulas culpabiliter igno-
rare. » Et paulo post addit (*Divin. Inst., cap. 23*) :

« Et ut vobis in regulis fidei nulla possit nocere
subreptio, legite quas habetis in promptu synodum
Ephesinam et Chalcedonensem, nec non et Encyclia,
id est epistolas confirmationis supradicti concilii. »
Deinde postquam docuit quo studio Scriptura sacra
cum expositivis illius legenda sit, subjungit (*Cap. 25*) :
« Cosmographiæ quoque notitiam vobis per-
currendam esse non immerito suademus, ut loca singula,
quæ in libris sanctis legitis, in quaque parte mundi
sint præ sita, evidenter agnoscere debeatis. » Inter
alios vero Julii oratoris libellum de Cosmographia,
Marcellini Constantinopolitanam Hierosolymitanam-
que descriptionem, et Ptolomei Cosmographiam

A laudat; alteroque post capite (*Cap. 27*) : « Modum-
que, inquit, commendandum esse credidimus, quoniam
tam in sacris litteris quam in expositivis doctis-
simis multa per schemata, multa per definitiones,
multa per artem grammaticam, multa per artem rhe-
toricam, multa per dialecticam, multa per discipli-
nam arithmeticam, multa per musicam, multa per
disciplinam geometricam, multa per astronomicam
intelligere possumus. » Postea consolatus quorundam
simplicitatem fratrum, qui ad arduum alio stu-
dium haud possunt assurgere, subicit (*Cap. 28*) :
« Verumtamen nec illud Patres sanctissimi decreve-
runt, ut sæcularium litterarum studia respuantur,
quia exinde non minimum ad sacras Scripturas intel-
ligendas noster instruitur : si tamen divini
gratia suffragante, notitia ipsarum rerum sobrie ac
rationabiliter inquiratur, non ut in ipsis habeamus
spem proventus nostri, sed per ipsa transeantes de-
sideremus nobis a Patre luminum proficiam salutem-
que sapientiam delere concedi.... Multi iterum
Patres nostri talibus litteris eruditi, et in lege Do-
mini permanentes, ad veram sapientiam pervenerunt,
sicut B. Augustinus in libro de Doctrina Christiana
meminit, dicens : Non aspicimus quanto auro et ar-
gento et veste suffarcinatus exierit de Ægypto Cy-
prianus, et doctor anavissimus, et martyr beatissimus;
quanto Lactantius; quanto Victorinus, Optatus,
Hilarius. Nos addimus Ambrosium, ipsumque Augu-
stinum atque Hieronymum, multosque alios in-
numerabiles Græcos. Hoc etiam ipse fidelissimus Dei
famulus Moyses fecit; de quo scriptum est, quod
eruditus fuerit omni sapientia Ægyptiorum. Quos nos
imitantes cautissime quidem et incunctanter utrasque
doctrinas, si possumus legere festinemus : quis enim
audeat habere dubium, ubi virorum talium multi-
plex præcedit exemplum? » Hic Cassiodori postre-
mus locus sufficit ad eos refellendos qui primos Ec-
clesiæ Patres haud alios præter Scripturæ sacræ
libros legisse auctacter asserunt. Tandem sic conclu-
dit : « Quod si quis fratrum nec humanis, nec divinis
litteris perfecte possit erudiri, aliqua tamen scientia
mediocritate suffultus eligat certe quod se-
quitur :

Rura mihi, et rigui placeant in vallibus amnes.

Quia nec ipsum est a monachis alienum hortos colere,
agros exercere, et pomorum fecunditate gratulari. Ita
tamen ut libros ad suam artem **637** pertinetes
legant. Ex dictis hactenus a Cassiodoro incunctanter
eruitur, quibus potissimum studiis operam navaret
primi sancti Patris Benedicti discipuli, scilicet sacræ
Scripturæ, historię ecclesiasticæ, doctrinæ sancto-
rum Patrum, ecclesiasticæ disciplinæ, dialecticæ,
rhetoricæ, grammaticæ, cosmographiæ, aliisque li-
beralibus disciplinis; neque enim in animum induci
potest tantum virum, qui monachorum leges appri-
me noverat, imo qui monasticam vitam et ipse pro-
fessus creditur, eos ad aliena suæ religioni studia
impulisse. Exemplo esse potest Dionysius monachus,
cognomento Exiguus, sed eruditione planè maximus,
cujus elogium idem Cassiodorus contexit. Et certe
si in Romano S. Andreae monasterio non floruis-
set hoc sæculo litterarum studia, qua ratione Gregorius
Magnus tot verbi divini præcones in Britanniam mit-
tendos exinde extrahere potuisset? Nam et remane-
re debebant aliqui in commune monasterii, ipsiusque
Ecclesiæ catholicæ, cui potissimum illis temporibus
inserviebant monachi, commodum.

Quam in Italia eberant Benedictini monachi
doctrinam eandem in Britanniam profecti eructa-
runt : quamvis in Hibernia jam viguisse litterarum
studia modo probaverimus ex Vita SS. Gildæ, Sam-
sonis et Maglorii, qui ab Eltuto abbate liberales ar-
tes didicerunt; et ex Vita S. Maclovii, qui in Bren-
dani abbatis monasterio isdem in studiis profecit.
Idem demonstrari amplius posset tam ex Vita
S. Constantini, num. 1, qui ex rege monachus factus,
sæculo vi in claustris litteras edoctus, sacerdos or-

dmatur (*Bolland. 41 Martii*); tum ex Vita S. Columbani num. 9, qui Silensis abbatibus disciplinae se subiciens (*Sæc. II Ben.*), et omnium divinarum Scripturarum studiis eum imbuat; tum ex Vita S. Galli abbatis cap. 1, qui in Becorensi monasterio (*Sæc. II Ben.*), et superna gratia se præveniente, tanto studio divinas epotavit Scripturas, ut de thesauro suo nova proferre posset et vetera; grammaticæ etiam regulas, metrorumque subtilitates capaci consequeretur ingenio, et ut scribit Waltridus.

Quam vero in Hiberniæ monasteriis S. Columbanus comprehenderit disciplinam, eandem secum in Gallias transtulit, maxime ztem in Luxoviense cœnobium (*Sæc. II Ben.*), ubi sub finem sæculi VI ingrediens laudabilis Agilus ævum pueritiæ, committitur Eustasio probatæ religionis viro, sacris litteris erudiendus, cum aliis nobilium virorum filiis, qui postea ecclesiarum præsules exstiterunt, quemadmodum habet anonymus in Vita sancti Agili num. 4.

Ex his recensent Agnohaldum Laudunensem, Acharium Noviomensem, Audomarum Tarvanensem, et Ragacharium Augustanum episcopos, de quibus etiam Jonas in Vita sancti Eustasii, num. 5, quo quidem præceptore adeo profecit Agilus, ut et liberalibus disciplinis enucleatius imbutus, multos sui facundi erudierit, plurimos catholicæ fidei puritate illustravit, nonnullos etiam luculentissimis documentis, postposita altitudinis pompa, sub professione sacrae religionis idoneus reddidit.

Neque vero sæculo duntaxat sexto sub Columbano, sed etiam septimo 638 sub Walberto, Columbani post Eustasium successore, Luxovii floruerunt litterarum studia (*Sæc. II Ben.*). Eo scilicet abbate, et tam in religionis apice quam etiam in perfectione doctrinæ præ omnibus Galliæ monasteriis Luxoviense fulgebat cœnobium, ut etiam ex aliis cœnobiis eruditionis gratia monachi destinarentur, sicuti dicimus ex Vita S. Frodoberti abbatis Cellensis n. 6.

Hoc sæculo vigeant in præcipuis, si non in omnibus Galliæ monasteriis scientiæ: in Longoretico Francaudus, ejusdem loci postea abbas, et erat nutritor et doctor filiorum nobilium, et ex visione Baronti n. 11. In Pictaviensi S. Hilarii Aicadrus, postea abbas Gemeticensis (*Ibid.*), Anfrido monacho, sapientia famosissimo, puer ad erudiendum traditus, ex ejus Vita cap. 1 (*Ibid.*). In Solemniacensi, et susceptum S. Tillonem Elegius sancto Remaclo Solemniacensis monasterii sui abbati tradidit nutriendum atque litteris imbuendum.... qui sic tam secularibus quam divinis Institutionibus instruendum.... suis semper aspectibus stare præcepit, et ex Vita S. Tillonis, n. 4 (*Ibid.*). In Stabulensi i liberis suos liberalibus, ino monasticis instruendos disciplinis, et tradebant sæculares viri, ex Vita S. Hadelini n. 5 (*Ibid.*). In Gemeticensi et erat consuetudo (S. Filiberti) de monasterio circumquaque ad exhortandas animas fratres transmittere, et ex Vita S. Filiberti n. 20 (*Ibid.*). Denique SS. Botulfus et Adulfus in Gallia monachi et non solum doceri, sed ex gratia Dei inter perfectiores potestatem adepti sunt docendi, et ex Vita S. Botulfi p. 2 (*Sæc. III Ben.*).

Quo hic de Galliæ monasteriis asserimus, idem de Anglicanis multis potest exemplis confirmari, nimirum sæculo VII Theodorus ex monacho Cantuariensis episcopus, et Adrianus abbas (*Sæc. II Ben.*) et quia litteris sacris simul et sæcularibus abundanter imbuo erant instructi, congregata discipulorum cœterva, scientiæ salutaris quotidie flumina irrigandis eorum cordibus emanabant, ita ut metricæ artis, astronomicæ, et arithmeticæ, ecclesiasticæ disciplinam inter sacrorum apicum volumina suis auditoribus contradere, et ex Vita sancti Theodori num. 5. Huertbertus etiam abbas (*Ibid.*) in Wiremuthensi cœnobia et a primis pueritiæ temporibus non solum regularis observantia discipline institutus; sed et scribendi, canendi, legendi, ac docendi fuerat non parva exercitatus industria, et ex libro II de Vita S.

Benedicti Discopi n. 48. His adjungendus est Beda Venerabilis, qui, ut scribit Cuthbertus ejus discipulus in ejus Vita n. 2 (*Sæc. III Ben.*), in Girvensi monasterio et infantulus bonæ spei et divina et sæculari literatura diligenter imbuatur.... Et cum in Latina erudiretur lingua, Græcæ quoque peritiam non mediocriter percepit. Neque vero in sola Latine et Græcæ linguæ scientia profecit, sed in omni etiam artium liberalium disciplina; id quod testantur varia quæ post se reliquit et hactenus perseverant omnigenæ doctrinæ monumenta. Porro quam infantulus accepit doctrinam, eandem factus in eodem monasterio magister fratribus suis postea reddidit.

Viguisse etiam in cœnobiis monachorum Britannicæ minoris (Armoricæ vocant) litterarum scientias, colligimus ex Vita S. Judoci (*Sæc. II Ben.*) n. 3.

639 Quod si inde gradum faciamus in Hispaniam, idem et ibi reperiemus obtinuisse institutum. Nam cum S. Hildephonsus Toletanus episcopus (*In ejus Vita num. 2, ibid.*) et sub rudimentis adhuc infantis degens, divino tactus Spiritu, vita delectatus monachorum, contemptis parentum rerumque affectibus, Agaliensæ monasterium petierit, monachumque se in eo multis fere annis decanter exhibuerit, et ut loquitur Julianus episcopus; et aliunde ex eodem Juliano scripserit (*Num. 3*) et quamplurimos libros luculentiore sermone potissimos, et tantam haud dubium doctrinam in Agaliensæ monasterio imbibisse necessum est.

Intantum etiam hoc sæculo Orientem relinquere non decet; in quo S. Theodorus Siceota defunctus est anno 613; de quo item Georgius ejus discipulus, vitam illius scribens ita loquitur (*Bolland. 22 Aprilis*): et infans ipsi oblatum sum, qui et in ejus sancto monasterio nutritus a religiosissimis præfecto litteras didici. Circa idem tempus Joannes Moschus presbyter et monachus in monasterio S. Theodosii abbas et archimandrita, omnium quæ Jerosolymis erant cœnobiolorum, varia peragravit loca, illustravitque monasteria; quo in itinere viros etiam doctissimos et philosophos disciplinæ et studiorum gratia visitavit, uti ipse testatur in eo quod adornavit, Prælo spirituali cap. 171 et 172. Et hæc sufficere debent pro sæculo septimo.

Sæculo VIII. S. Bonifacius in Nutsellense cœnobia commigrans, sub Wimberto abbate piissimo eum in virtutibus ac litteris progressum fecit, ut docendi quoque munus paulo post ipse obierit. Postea transmittens in Germaniam, cum eum populum ad verum Christi cultum adduxisset, proximas adhibuit curas ut publicas scholas constitueret, et in quibus, ut loquitur Mabillonius noster (*Præf. ad sæc. in Bened.*, n. 38), inculta et esferata gens paulatim duros mores deponeret, et mansuetioribus sanctioribusque excolat disciplinis, humanis saperet. Non ignorabat S. Bonifacius quantum id novitiæ fidei interesset: eo curas suas direxit, et in Fritislariensi primo monasterio, postea in Fuldensi, tum Trajecti ad Rhenum, aliisque in locis publicas aperuit scholas. Atque ne id genus exercitii eo mortuo insuper haberetur, scripsit epistolam ad Fulradum, magnum tunc in regno Francorum auctoritatis, in hæc verba: Deprecor celsitudinem regis nostri pro nomine Christi Filii Dei, ut mihi nunc viventi indicare et mandare dignetur circa discipulos meos, qualem mercedem postea de illis facere volueit. Sunt enim pene omnes peregrini, quidam presbyteri, per multa loca ad ministerium Ecclesiæ et populorum constituti. Quidam sunt monachi per cellulas nostras et infantes ad legentes (*Forte* infantibus ad legendas) litteras ordinati sunt; et aliqui seniores, qui longo tempore necum viventes laboraverunt, et me adjuvabant. De his omnibus sollicitus sum, ut post obitum meum non disperdantur. Hinc mortuo Wigberto Fritislariensis monasterii abbate, præcipit ut Wigbertus presbyter et Meringodus diaconus Regulam insincent, et magistri sint infantium, et prædicent verbum Dei

fratribus. Floruere deinde studia litterarum in cœnobiiis, 640 quantum æruginosa illa ferebant tempora, ut non magis essent asceteria virtutis quam scientiarum. » Hactenus Mabillonius.

Idem postea commendavit Carolus Magnus in Capitulari Aquigranensi statuens (*Cap. 72*), ut scholæ legentium puerorum flant ubi psalmos, notas, cantus, compotum, grammaticam per singula monasteria et episcopia dicant. » Longius hic foret, nec præterire non possum ardens in litteris hoc sæculo excolendis Benedictinarum virginum studium: « Quæ laus, inquit iterum Mabillonius (*Præf. in sæc. III, num. 47*), etiam Bonifacio auctori tribuenda est. Is quippe in Britannia cum degeret, non tantum viros disciplinæ iuubuit, verum etiam monachos, quæ tantæ sapientiæ virum, ut scribit Willibaldus, præceptorem expetierunt. Quo præceptore paginarum transcurrentes seriem, cœlesti instantur scrutinio inhærebant, et sacramentorum arcana mysteriorumque abdita jugiter meditabantur. In Germaniam ipse profectus, religiosis feminas et Britannia istuc advocavit, ex quibus CENIBILT et filia ejus BERATHCIT valde eruditæ in liberali scientia in Thuringorum regione constituiebantur magistræ, ex Othlioni lib. 1, cap. 25. Præter eas Lioba Bischofheimensi Parthenoni a Bonifacio præfecta, lectionis studio tanta diligentia incumberebat, ut nisi orationi vacaret, nunquam divina pagina de manibus ejus abscederet. Nam cum ab ipsis infantie rudimentis grammatica et reliquis liberalium artium studiis esset instituta, tanta meditationis instantia spiritalis scientiæ perfectionem conabatur assequi, ut consentiente cum ingenio lectione, duplicato naturæ et industriæ bono, eruditissima redderetur. Atque ut melius scias quibus potissimum studiis animum informaret, audi Rodulfum ipsius Vitæ scriptorem hoc modo prosequentem: Sed et dicta SS. Patrum, et decreta canonum, totiusque ecclesiastici ordinis jura plenitudinè perfectionis adiecit. Eo in Parthenone non parvus ancillarum Dei numerus collectus est, quæ ad exemplum beatæ magistræ, cœlestis disciplinæ studiis instituebantur, et in tantum doctrina ejus proficiebant, ut plures ex illis postmodum magistræ fierent aliarum, ita ut nulla, aut etiam rara in illis regionibus essent monasteria feminarum quæ non discipularum ejus magisteria desiderarent, etc. »

Sæculo IX, S. Benedictus abbas Anianensis, ab antiquis, propter ardentem promovendæ sanctæ Regulæ zelum, *Benedictus secundus* appellatus, de restituenda regulari observantia cogitans, mox etiam studia litterarum redintegrare aditus est (*Sæc. IV Ben.*): « Normam utilem, inquit Ardo in ejus Vita n. 27, et monasteriorum salubres consuetudines didicit, suisque eas tradidit monachis observandas. Instituit cantores, docuit lectores, habuit grammaticos et scientia Scripturarum peritos, de quibus etiam quidam post fuere episcopi, aggregavit. » Eo agente congregatum anno 817 Aquigrani concilium statuit (*Can. 63*), ut docti fratres eligantur qui cum supervenientibus monachis loquantur; » et (*Can. 45*) ut « Scholæ in monasterio habeantur eorum qui sunt oblati. » Et in Consuetudinibus quas in monasteriis a se institutis recipi curavit (*Tom. IV Analect.*), præcipit ut tempore lectionis « prior jubeat alicui doctior minus doctis fratribus vel doctina 641 indigentibus lectionem tradere. » Quam altas radices nostris in monasteriis emisit hoc sæculo scientia litterarum, longum est enarrare: qui plura hac de re desideraverit, adeat Mabillonii præfationem ad sæc. IX Bened., part. I, n. 173, ubi hoc argumentum fusa et erudite suo more prosequitur.

Sæculo X, Dunstanus et Æthelwoldus episcopi colapsum in Angliâ monasticam disciplinam resarcire cupientes, sopitas etiam in monasteriis scientias ea de causa resuscitare studuerunt: nam, ut testatur Ælfricus apud Spelmannum (*Tom. I Conc. Angl., pag. 618*), usque adeo litterarum studium in Angliâ de-

cerat, « ut sacerdos nullus Anglicus epistolam nosset vel Latine edere, vel e Latino interpretari, usque dum archiepiscopus Cantuariæ Dunstanus et episcopus Æthelwoldus hanc in monasteriis resuscitent. » Propriè ab Alfredo rege e Gallia evocatus in Angliam fuit Grimboldus, postea abbas Wintoniensis, « ut litteraturæ studium in Angliâ sopitum et pene emortuum sua suscitaret industria, » inquit Willelmus Malmesburiensis (*Lib. II de Gest. Angl. reg., cap. 4*). Eadem ratione, « transmissis S. Oswaldus (*Vita 2 S. Oswald., n. 20, sæc. V Benedict.*) ociosis auriis, quendam virum nominatissimum Abbonem, qui liberalium artium notitiam imis hauserat medullis, de cœnobio Floriacensi evocatum, apud Ramesiam scholas regere, et novellas recentis hortuli sui insitiones doctrinæ suæ rore rigare constituit. »

Endem sæculo Fulco Rhemensis archiepiscopus, qui in Sithiensi seu S. Bertini monasterio fuerat educatus, duplicem in ecclesia sua restituit scholam; et uni Remigium Antissiodori apud S. Germanum; alteri Hucbaldum Elnonensem seu S. Amaudi in Belgio monachos præfecit.

Sæculo XI, in omnibus passim monasteriis florabant litterarum scientiæ; quæ res adeo perspicua est, ut in ea probanda diutius immorandum non sit.

Sæculo XII ineunte antiquum priscorum monachorum fervorem renovarunt Cistercienses, qui in ipsis ordinis sui cunabulis studiis litterarum operam dare cœperunt; vivente certe S. Bernardo, ut patet ex libro Institutorum capituli generalis Cisterciensis, qui liber complectitur varias definitiones ab initio ordinis in capitulis generalibus editas usque ad annum 1134, quo ipsa prodiit in lucem, hoc est annis circiter viginti ante S. Bernardi obitum. In eo siquidem exstat integrum caput de pueris litteras discantibus (*Cap. 76*), quo præscribitur ut « nullus puerorum doceatur litteras intra monasterium, vel in locis monasterii, nisi sit monachus, vel receptus in probatione novitiæ; quibus tempore lectionis discere liceat. Et notandum quia nullum nisi post quintum decimum ætatis suæ annum in probatione ponere licet. » Hujus statuti praxim videre est in Vita S. Hildegundis virginis, n. 21, ab auctore cœvo scripta (*Boll. 20 April.*): quæ sub virili habitu, mutato proprio nomine in Joseph, Schonangiense virorum monasterium ordinis Cisterciensis, et ad probationem cum aliis novitiis admittitur cum fuisset, dominus abbas Gothesfridus, inquit Vitæ scriptor et connovitiis, « qui tunc præerat monasterio Schonangiensi 642, audiens Joseph inter fratres legentem et p-allentem, intellexit quod in studio discendi non modicum neglectus fuerit. Ideoque nescio quo pacto, quo merito, cum ego nuper venissem de sæculo adolescens erudiendus et instituendus, ipsum mihi commendavit, ut infra domum probationis quoad possem erudirem, regerem, instruerem. Feci quod potui, etc. » Et certe si non studuisset, unde tot viros eruditissimos ad episcopales cathedras, et ad hæreticos profligandos, maxime Albigenses, Ecclesiæ ministrare potuissent?

De subsequentibus sæculis supervacuum est dicere; sufficient conciliorum summorumque pontificum decreta ad eos revincendos qui nullas asserunt existere sanctiones ecclesiasticas quibus permittantur aut præcipiantur monachis studia. Concilii Aquigranensis supra citata non revocamus statuta. Celebris est edita in concilio Viennensi Clementis V decretalis, in qua inter alia ad propositum nostrum legitur: « Ut ipsis monachis proficiendi in scientia via opportuni non desit, in singulis ipsorum monasteriis, quibus ad hoc suppetunt facultates, idoneus teneatur magister, qui eos in primitivis scientiis instruat diligenter. » Concilii Viennensis decretum amplius explicat Benedictus papa XII in sua pro monachis Benedictinis constitutione, ubi sic loquitur (*Cap. 6*): « Quia vero per exercitium lectionis acquiritur scientiæ margarita, et per studium sacræ pagine ad cognitionem excellentiæ divini familiaris pervenitur, ac

per cognitionem humani juris animus rationabilior efficitur, et ad justitiam certius informatur; nos cupientes, ut viri ejusdem ordinis seu religionis in agro dominico laborantes in primitivis, ac deinde in divini et humani, canonici videlicet jurium scientiis instruantur; constitutioni Clementis papæ V et prædecessoris nostri de monachis in scientiis primitivis instruendis infra monasteria quibus degunt, editæ inherentes, illam volumus ac præcipimus firmiter observari: et nihilominus adjuccendo statuimus et ordinamus ut in quibuslibet ecclesiis cathedralibus et monasteriis, prioratibus et aliis conventualibus et solemnibus locis, quibus ad hoc sufficientes facultates ordinis seu religionis hujusmodi, deinceps habeatur magister qui monachos eorum doceat in hujusmodi scientiis primitivis: videlicet *grammatica, logica et philosophia*, proviso attentius ut sæculares instruendi cum ipsis monachis docendis nullatenus admittantur... Præcipimus insuper in virtute obedientiæ cunctis visitatoribus in provincialibus capitulis deputandis, quod omnia et singula de magistris instructoribus, et personis instruendis, et aliis, circa ea superius ordinata faciant auctoritate apostolica, per censuram ecclesiasticam, et alia opportuna remedia (appellatione remota) firmiter observari. Et nihilominus ea quæ super prædictis fecerint et invenerint, prædictis capitulis provincialibus referant; qui etiam auctoritate apostolica præfata, si videatur ei-dem, vel ipsorum majori parti, contra negligentes vel rebelles in præmissis fortius procedere non postponent, etc. (*Spicil. tom. V*). » Hæc Benedicti papæ salutaria statuta renovavit postea 643 Tristandus archiepiscopus in concilio Senonensi anno 1485, art. 3, cap. 1. Et novissime concilium Tridentinum definiit (*Sess. 5, in dec. de Reformat., cap. 1*), ut « in monasteriis monachorum, ubi commode fieri queat, etiam lectio sacræ Scripturæ habeatur: qua in resi abbates negligentes fuerint, episcopi locorum in hoc, ut sedis apostolicæ delegati, eis ad id opportunis remediis compellant. » Quod plane de simplici sacræ Scripturæ lectione, quæ ubique commode fieri potest, sed de accurata, qua obscuriores extricationesque difficultates studiose elucidantur, intelligi debet.

Quarto. Dicunt exemplum Christi et SS. apostolorum, qui nunquam studuisse, aliquando manibus laborasse leguntur, nullum studium monachorum obicem afferre, cum infusam cœlestis habuerint scientiam, quam ubi similiter acceperint monachi, libenter a studiis abstinebunt. Porro quod de labore apostolorum dicitur, solos Paulum et Barnabam respicere; nam ceteri apostoli nullum egisse opus manuum leguntur post adventum Spiritus sancti, ut docet Rupertus (*Rupert. lib. III in Reg. S. Ben. cap. 5*) et ante eum S. Augustinus (*S. Aug. de Opere monach.*). Imo quod Paulus laboravit, non necessitate, sed, ut ipse ait, ne quod Evangelio poneret impedimentum: « Infirmorum periculis, inquit S. Augustinus, ne falsis suspicionibus agitati, odissent quasi venale Evangelium, tanquam paternis maternisque visceribus tremefactus hoc fecit. » Qua eadem ratione S. doctor hortatur monachos ad laborem: « Miseremini ergo et compatimini, et ostendite hominibus, non vos in otio facilem victum, sed per arctam viam hujus propositi, regnum Dei querere. Eadem vobis causa est quæ Apostolo fuit, ut amputetis occasionem iis qui querunt occasionem, ut qui illorum putoribus præferantur, in odore vestro bono reficiantur. »

Quinto. Cum non tam corporis quam mentis otiositas timenda sit, præceptum fugiendi otii, aiunt, longe salubrius studiis, quæ totum animum applicant, quam labore manuum adimpleri, qui corpus quidem occupat, sed integram quoque vagandi libertatem menti relinquit. Si quis vero pergat obicere non omnes esse capaces studii, respondent: 1º neque omnes capaces esse laboris; 2º in monasteriis distinguenda esse duo religiosorum genera; monachorum, qui divinis altaribus sunt destinati; et con-

versorum, qui exterioribus tanquam operibus destinantur: atque in locis bene recteque institutis, nullos in monachos admitti, qui jam optimis non sint imbuti studiis, aut saltem studendi capaces existant. Nos vero qui omnino sunt destituti litteris, ad secundum religiosorum genus esse revocandos; quibus non modo non permittuntur studia, sed modis omnibus interduntur: quod si quis forte ex primis nec divinis nec humanis perfecte possit erudiri litteris, præcio esse S. Benedicti præceptum, ut ei in tali casu talis opera aut ars injungatur, ut non permaneat otiosus.

Sexto. Dicunt non minus corpus atteri vitium quam labore, quo valetudinis tuendæ gratia studium non pauci, nec unum esse apud monachos carnis mortificandæ genus. Mortificatur enim jejuniis, mortificatur vigiliis, mortificatur flagellis, mortificatur aspero vestitu, etc.

644 Septimo. Dicunt longe præstantiorem monachis studia conferre devotionem quam opus manuum, multoque solidiorem in doctis probari pietatem, quam reperitur in illotis; studiis divina cognitione mentem illustrari, cœlesti desiderio cor inflammari, pioque animi motus excitari: at vero exercitationem corporalem ad modicum valere, sed pietatem ad omnia utilem esse. Nota est omnibus celebris illa abbas Guillelmi sententia (*Ad frat. de Monte Dei, cap. 23*): *Subdivalia exercitia et opera sicut sensus distrahunt, sic sæpe etiam spiritum exhauriunt*. Cujus rei periculum fecerat Rupertus abbas Tuitiensis, ut ipse testatur his verbis (*Lib. III in Regul. S. B., cap. 12*): « In cœnobiis bene ordinatis vix sufficienter ad cursum ordinis complendum dies æstivi, maxime si congregatio major vel numerosior fuerit; et si aliquando moliantur aliquid de opere manuum, communiter exeuntes ad operandum, quod propter breviteriam impensæ horæ non tam opus dixerim quam operis simulacrum; totum fere quotidianum spiritualis operis exercitium redditur insipidum, impeditum, et nonnulla suimet particula mutilatum, etc. » Hinc vulgata illa abbatis Irenæi narratio de quadam sene commorante in Scete (*Joan. Mosch. in Prat. spir., cap. 55*), quod scilicet « diabolus viderit noctu sarcos, rastra et copinos præbentem fratribus: » qui a sene interrogatus, quid hæc essent, respondit: « Distractionem præparo fratribus, ut his occupati fiant negligentes ad orandum et glorificandum Deum. »

Octavo. Cum humilitas sit virtus qua homo propria sui ipsius cognitione sibi ipsi vilescit; nec aliunde cognitionem illam nisi studiorum beneficio, aut singulari Dei dono perfecte possit acquirere, longe majorem aiunt, scientias parere humilitatem, quam ignorantia queat adipisci. Et certe, quos in monasteriis humiliores reperi, hos omnium doctissimos, aut studiis scientiisque faventes deprehendi: ut merito de his dici posset, quod in Dionysio Exiguo suo tempore doctissimo laudavit Cassiodorus (*De Institut. divin. Litt. cap. 23*): « Fuit in illo cum sapientia magna simplicitas, cum doctrina humilitas, cum facundia loquendi parcitas. » Porro vulgatum illud Apostoli effatum *Scientia inflat*, intelligendum esse de scientia charitate destituta, qualem monachi non modo non desiderant, sed modis omnibus aversantur. Ceterum et opera manuum suos habere inflatos, & neque in solo rerum corporearum nitore atque pompa, ut ait S. Augustinus (*Lib. II de Serm. Domini in monte cap. 12*), sed etiam in ipsis sordibus luctuosus esse jactantiam, et eo periculosiorem quo sub nomine servitutis Dei decipit: » id quod S. Benedictus laudquaquam latere potuit, qui propterea loquens de artificibus monasterii, jubet (*Cap. 57*) ut, « si aliquis ex eis extollitur pro scientia artis suæ, eo quod videatur aliquid conferre monasterio, hic talis erigatur ab ipsa arte, et denno per eam non trauscat. »

Nono. Ex omnium pene auctorum consensu constat

ignorantiam omnem penitus in monasteriis enervasse A regula vigorem, adeo ut nimirum sit quoddam lapsus observantiae regularis in scientiam litterarum refundere; qua in re non levem viris sanctissimis incurrunt injuriam, qui ut eversam inter monachos disciplinam redintegrarent, nullum salubrius adhiberi posse remedium existimant, quam si monachos sacris litterarum studiis informarent; id quod feliciter in Gallia exsecutus est Benedictus abbas Anianensis, et in Anglia Dunstanus, Athelwoldus et Oswaldus pontifices sanctissimi, illuc ad id advocatis ex alensis regnis et provinciis doctissimis monachis. Porro quiasserunt octavo nonoque saeculo scientias in monasteriis tantum florere coepisse, easque ruinae observantiae regularis, quae circa medium saeculum nonnum contigit, causas faciunt, a vero longe aberrant. Nam pro mo litteras longe ante saeculum octavum in monasteriis floruisse supra luce clarius demonstratum est. Secundo, nec verum est, quod lapsum observantiae ex studiis litterarum provenisse dicent; qui si legissent historias, non studiis, hujusce rei causam attribuisissent, sed bellis civilibus et incursum abbas Normanorum, qui spoliatis incensisque monasteriis, monachos omnes sparsim effugarunt, ut vix ullum existeret in universo Francorum regno cenobium, quod eorum potuerit evadere furorem. Veram etunicam hanc ceccusam agnovit Adso Dervensis abbas, qui saeculo x libellum de miraculis et translatione S. Basoli describebat, ubi aperte docet quod in S. Basoli cenobio et partim propter incursum barbaricos, partim vero propter frequentes et perpetuos in regno principum discordias, omnis antiquorum Patrum deperit instituta traditio (Cap. 1 saec. iv Bened.). Additque: «Tunc etiam et alia monasteria sunt suo honore privata, nudatae rebus ecclesiae, et plurimae subversa. » Nec magis eis faveat quem citant truncatus concilii Vernensis canon; quem, ut plene intelligatur, plenum et integrum hic referre opus est: «In locis sanctis, hoc est in monasteriis, aliud studio, nonnullis desidia, multos necessitate victus et vestimenti a sua professione deviare comperimus (Cap. 42). » Hoc in canone opponitur necessitati; necessitas vero non opponitur nisi spontanea voluntati; studium igitur hic loci non pro litterario exercitio sumitur, sed pro corrupta animi propensione in malum. Atque eo sensu Vernensis concilii canonem Gallice reddidit qui nuper dissertationem de hemina vini Benedictina vulgavit, vir doctissimus, ubi sic loquitur (In Resp. ad object., n. 6): *Le concile de Vernon tenu sous Charles le Chauve témoigne qu'en core de son temps quantité de moines estoient sortis de leur voye, les uns par un dessein formé, les autres par pure négligence, et la pluspart sainte d'avoir seulement de quoy vivre et se vêtir. Non magis audiendi videntur cum eorum monachorum lapsus qui Origenis errores scruti, Eutycheis hereses amplexi, Adelli et Eucheriarum falsas novitates tuiti sunt, Nestori, ac Severi impia dogmata propugnarunt, aut Anthropomorphitis abbaserunt, studis litterarum attribuunt. Nam qui ad ita asserunt, ipsi sibi manifeste contradicunt, cum ignota antiquis monachis studia fuisse doceant. Melius sane et veritatis magis consentanea dixissent, si monachorum illorum qui tot in Oriente turbas et scandala excitarunt, easum non in studia, sed in eorum imperitiam refundissent. Et certe si studuissent, adeo stolidus errores tam caeco furore haud secuti fuissent. Unde et magni Emyimii discipuli, qui, ut supra demonstratum est, studiis operam navabant, soli etiam fere ex omnibus Palaestinae monachis rectae fidei adhererunt. Absit ergo, ab-it ut scientiis cenobiorum inordinationes imputemus; absit ut propensionem ad sacras litteras, quas summi pontifices et concilia monachis commendant, reiectam in monasteriis esse a demone dicamus ad regularis observantiae subversionem. Longe aliter sentiebat videratque Adalbero, Augustensis Ecclesiae episcopus, qui rediens e monasterio S. Galli, ubi omnes tunc scien-*

tiae vigeant, et quod devotionis gratia visitaret, et interrogatus inter caetera aliquando a suis, invenit Eberhardus Sanctigallensis monachus (In Vit. Notheri Babul., apud Boll. 6 April.), essetne nobiscum, ut fama vulgavit, religio cum doctrina, severitas cum disciplina? Caeteri, inquit, quid sentiant nescio, quod mihi animo est pronuntio: Unum ego sanctum, et hunc defunctum quaesivi; vivos autem, ut vere fratres fatear, sanctissimos inveni. Doctrinam vero illorum et disciplinam in virtutum eorum operibus videre est. Delectat me tantum memorari, quos quidem ut iterum videam vix exspecto, etc. » Igitur si qui aliquando monachi scientiis dediti prolapsi sunt, id non scientiis, quibus a crimine deterreri potuerant, ascribendum est; sed per erroris cordis eorum dispositioni. Neque existimandum meliorem futuram fuisse sortem illorum, si handquaquam studuissent; nam etsi ea non perpetrassent crimina quibus abstantes studio perierunt, majora forsitan commisissent ut studentes. Voluntas quidem peccati mutasset objectum, sed non naturam cordis dispositionem.

Decimo. Cum omnes jam monachi ex Ecclesia praescripto sacerdotio initiuntur, et praecipuum tam sacerdotum quam monachorum studium, circa sacram Scripturam versari debeat, ad perfectam ejus intelligentiam consequendam, necessarias etiam aliarum disciplinarum scientias asserunt, proliantque imprimis auctoritate S. Augustini, qui in libri de Doctrina Christiana totus in eo versatur. Supponit enim sanctus docor duabus ex causis solere non intelligi Scripturas (Lib. ii, c. 10), et si aut ignotis, aut ambiguis signis, et id est verbis obteguntur. Deinde, facta distinctione inter signa propria et translata seu metaphorica (Cap. 11): «Contra ignota signa propria, inquit, magnum remedium est linguarum cognitio. Et Latinae quidem linguae homines quos nunc instruendis suscepimus, duabus aliis ad Scripturarum divinarum cognitionem opus habent, Hebraea scilicet et Graeca, ut ad exemplaria praecedentia recurratur. si quam dubitationem attulerit Latinorum interpretum infinita varietas. » Et postea (Cap. 16): «In translatis vero signis, si qua forte ignota cogunt harrere lectorem, partium linguarum utilitas, partim rerum, investiganda sunt. » Igitur praeter linguarum scientiam ad intelligendas Scripturas ex Augustino necessaria est etiam cognitio rerum: «Rerum enim ignorantia facit obscuras figuratas locutiones, cum ignoramus vel animalium, vel lapidum, vel herbarum naturas, aliarumve rerum, quae perquam in Scripturis similitudinibus alicujus gratia ponuntur. » Addit S. doctor: «Numerorum etiam imperitia multa facit non inteligi, translate ac mystice posita in Scripturis. » Et post pauca: «Non pauca etiam claudit atque obtegit nonnullarum rerum musicarum ignorantia. » Deinde ubi nonnulla dixit de iis quae Christiano fugienda sunt scientiis, de utilibus et necessariis ad intelligendam Scripturam subjungit hoc modo (Cap. 28): «Quidquid igitur de ordine temporum transactionum indicat ea quae appellatur historia, plurimum nos adjuvat ad sanctos libros intelligendos, etiamsi praeter Ecclesiam puerili eruditione discatur; nam et per olympiadas, et per consulum nomina multa quaeruntur a vobis, et ignorantia consulatus quo natus est Dominus, et quo passus est nonnullos coegit errare, etc. » Et narratis nonnullis in gratiam et laudem historiae: «Est etiam, inquit (Cap. 29), narratio demonstrationi similis, quae non praeterita, sed praesentia indicantur ignaris. In quo genere sunt quaecumque de locorum situ, naturisque animalium, lignorum, herbarum, lapidum, aliarumque corporum scripta sunt. De quo genere superius egimus, eamque cognitionem valere ad aenigmata Scripturarum solvenda. » Sequenti capite laudat etiam aeterni mechanicarum peritiam; tum transiens ad liberales artes, seu scientias, quae ad rationem animi pertinent, laudat in primis dialecticam et Disputationis disciplina, inquit (Cap. 31), ad om-

stani his verbis (Cap. 7): « Quod si invenerit, nullatenus illud debet reticere in capitulo venturi diei. » Et Statuta Lanfranci (Cap. 4): « Dum circummeant, nullum signum faciant, nulli quacunque occasione loquantur, studiose 650 tantum negligentias et offensiones inspiciant, et tacite prætereuntes, de eis postea in capitulo etiam clamores faciant. » Idem habent Divionenses S. Benigni Consuetudines cap. 4.

Ex Hildemaro tamen circatores aliquam videntur habuisse facultatem corrigendi delinquentes: « Isti seniores, inquit, debent potestatem habere corrigendi decanos, et præpositos, etiam ipsum abbatem, quantum non omnes uno modo: subjectos admonendo, rogando, atque increpando; priores rogando. » De prioribus tamen ita scribit Udalricus (Lib. III, cap. 7): « Domino abbati et priori ita deferunt circatores, ut nequaquam veniant ubi eos noverint esse, quia scriptum est: *Non est discipulus super magistrum.* »

Accedentibus autem circatoribus, qui ex licentia de rebus necessariis colloquebantur, hoc eis significare haud morabantur, testante Udalrico (Ib. d.), quia « obedientiarum, qui non possunt omittere, ut aliquando, aliis silentibus, de obedientiis suis loquantur, si quem circatorum viderint supervenire, continuo assurgunt, et summam demonstrant quæ sit eis necessitas loquendi. » Et Statuta Lanfranci (cap. 4): « Cum autem extra claustrum inveniant aliquos fratres loquentes, simul assurgant eis ipsi loquentes, dicatque eis unus eorum, si ita est, quia per licentiam ibi loquuntur. » Idem habent Divionenses S. Benigni Consuetudines.

Neque frater ad fratrem jungatur horis incompetentibus. » Quid sint horæ competentes, ostendimus ad cap. 6 et 31, ubi demonstravimus eas dici, quibus certis diebus ac temporibus, mutuis colloquiis animum recreare licet, quam expositionem confirmat Boherius hunc in locum sic scribens: « Omnes fere horæ ad hoc incompetentes sunt, nisi fiant conventualiter hæ conjunctiones, vel a Regula permittantur. » Addit tamen: « Vel forte loquuntur hic de operariis, quibus non est licitum conjungi, imo nec alias artes, vel artium cellas ingredi; » quod probat ex Regula sancti Basilii. Ad hunc porro locum pertinet quod in Pœnis incerti auctoris apud eundem S. Basilium legitur (Num. 25): « Si duo reperti fuerint simul inter se conversantes, et communi non secesserint, sint excommunicati donec corrigantur. »

Dominico die lectioni vacent omnes.] Aliisque pietatis exercitiis, quæ sub lectionis nomine hic comprehenduntur, quasi diceret, *Non operentur opera corporis, sed animæ*, inquit Boherius. Atque ita Regula SS. Serapionis, Macarii, Paphnutii, et alterius Macarii (Cap. 9): « Die autem dominica nihil aliud agant nisi Deo vacent, ne pro aliqua occasione se vellint aut alios excusare. Tamen contrator, fratres, quod nulla operatio in die illa sancta comperitur, nisi tantum hymnis, et psalmis, et canticis spiritualibus dies illa transigatur. » Huc referri debet quod

monachi Fuldenses in libello supplicii ad Carolum Magnum postularunt (Num. 5), ut « in his festivitibus quibus major veneratio convenit, fratribus ab opere ad lectionem et psalmodiam vacare 651 liceat, sicut apud majores nostros licitum est, id est in festivitate sanctæ Mariæ et duodecim apostolorum. »

Exceptis his qui variis officiis deputati sunt.] Sicut sunt servitores coquinæ, infirmorum, hospitum, cellararius. Cistercienses vero a coquendis panibus abstinere, ut colligimus ex Vita S. Stephani abbatis Obazinensis, ubi hæc leguntur (Lib. II, num. 27, tom. IV Misc. Baluz.): « Quodam sabbato cum tot panes expendissemus (in elemosynam) ut pene nihil in crastinum superesset, consilium fuit ut die dominico contra morem solitum coqueremus. »

Si quis vero ita negligens et desidiosus fuerit ut non velit aut non possit meditari aut legere, injungatur ei opus quod faciat, ut non vacet.] Hæc verba periodum immediate præcedentem non respiciunt, quia die dominico non est operandum, sed ad ea quæ toto hoc in capite dicta sunt referri debent. Duo autem hic hominum genera notat S. Benedictus: eorum qui possunt et nolunt meditari aut legere, et eorum qui volunt quidem, sed non possunt. Et primus per sex gradus deducendos censent Hildemarus, Bernardus Cassinensis, et Boherius, ac tandem pro expulsionem opus eis injungendum esse, quod faciant. Prius tamen injungerem opus, et postea per sex gradus ducerem.

Fratribus infirmis vel delicatis talis opera, aut ars injungatur.] Inter artem et operam hoc discriminis afferi Hildemarus, quod omnis ars est opus, non omnino opus ars est. Ars est quam non operatur nisi magister; opus est sine arte, veluti fabam mundare, aut granum, etc. » Eodem fere modo loquitur Bernardus Cassinensis. Qua vero de arte loquatur sanctus Benedictus docet Hildemarus, nimirum: « si sapit cantare, doceat alium cantum, vel etiam si scit grammaticam, tradat aliis, aut alias artes quæ sunt utiles in monasterio, si sapit, doceat alius. »

Ut nec otiosi sint, nec violentia laboris opprimantur, ut effugentur. » « Hoc est ne fugæ, discessus, aut rebellionis causa ipsis detur, » inquit Bernardus Cassinensis. Simile statutum habetur in Regula S. Ferreoli: « Ut quis non valet insistere operi, det promptius operam lectioni; quicumque agrum non excolit, Deum dupliciter colat, et inter reliqua etiam hanc quarat artem, ut paginam pingat digito, qui terram non præscribit aratro. Nullus ergo si quominus opera faciat, putet causam justæ excusationis afferre, quæ a qui, ut supra diximus, agriculturam exercere non valet, legere, scribere, quod est præcipuum opus, piscium etiam providere capturam, rete texere, calcamenta fratribus præparare, vel reliqua, quæ similia sunt, facere atque implere potest. » Vide Regulam sanctorum Serapionis, Macarii, Paphnutii, et alterius Macarii, cap. 11, et S. Isidori, cap. 6.

CAPUT XLIX.

De Quadragesimæ observatione.

652 Licet omni tempore vita monachi Quadragesimæ debeat a observationem habere, tamen, quia paucorum est ista virtus, ideo suademus istis diebus Quadragesimæ, omni puritate vitam suam custodire, omnes pariter negligentias b aliorum temporum c his

diebus sanctis d diluere. Quod tunc digne fit, si ab omnibus vitis temperemus e: orationi cum fletibus f, lectioni, et compunctioni cordis g, atque abstinentiæ operam demus h.

Ergo his diebus augeamus nobis aliquid ad solitum

a Al., debet.

b Al., omnes pariter et negligentias.

c Oton. d'cest aliorum temporum.

d Conc. d'cest sanctis.

e Cassin., Narb., Fior., Conc., Aff., Madr., tem-

peram vs. Ebrul., intus temperamus.

f Conc., fletibus, omissis cum.

g Hild. d'cest cordis.

h Fior., demus.

unus portabat corpori ad mensuram sufficiens, alius carycas, alius palmarum **655** fructus dactylos, alius vero legumina aquis infusa, alius nihil præter corpus proprium et vestimentum quo utebatur. Nutriebantur autem, quando necessitas exigebat naturæ herbis quæ nascebantur per solitudinem. Canon autem erat unusquisque sibi ipsi et lex absque prævaricatione, ut non cognosceret aliquis consocium, qualiter abstinebat, aut quomodo agebat. Jordanem enim mox transmeantes, longe ab invicem se sequestrabant, et nullus se iungebat ad socium, civitatem æstimantes solitudinem. Sed et si unus ex ipsis a longe venientem ad se aliquem videbat, mox declinabat de itinere, et ad aliam partem pergebat. Vivebat autem sibi ipsi et Deo, psallens frequenter, et constituto gustans tempore cibum. Ita omnia jejunia celebrantes, revertentur ad monasterium ante vivificum diem Resurrectionis Domini et Salvatoris nostri Jesu Christi, quam festam dominicam cum ramis palmarum celebrare sancta accepit Ecclesia. Revertentur autem unusquisque habens proprii laboris testem propriam conscientiam, cognoscentem qualiter operatus est, et qualia laborum semina seminavit. Et nullus ullo modo interrogabat alium quomodo aut qualiter laboris certamina consummasset. » Isthæc autem in solitudinem tempore Quadragesimæ secedendi consuetudo non monachis modo, sed episcopis etiam placuit, ut videre est in Vita S. Walarici, c. 13, et in Vita S. Kentigerni, cap. 5 (Sæc. II Ben., Bolland. 15 Januar.), idque de S. Ethelwoldo narrat Willelmus Malmesburiensis lib. IV de Pontif. Angl., in fine.

Ergo his diebus angeamus nobis aliquid ad solitum pensum servitutis nostræ.] Quod ait ad solitum pensum duobus modis intelligi potest. 1° Ad solitam aliorum temporum vendi rationem; « superius enim definiatur, inquit Hildebrandus, quantum panem, quanta pulmenta, vel quantum dormire. Nunc vero, ut angeamus ad istum pensum, hoc est mensuram aliquid suadet. » Quam explicationem confirmare possunt præcedentia verba, quibus hortatur aliorum temporum negligentias his sanctis diebus diluere. 2° Ad solitum pensum, id est, ad præscriptam etiam in Quadragesima a regula mensuram; qui sensus conaturalior videtur: nam quæ quadragesimali tempore facienda regula præscribit, omnes æqualiter servare tenentur: quæ autem hic addenda suadet, non ita, sed pro cuiusque voluntate, et abbatis benedictione: quæ vero illa sint docent subsequentiæ.

Orationes peculiarias.] Orationes peculiæ Hildebrandi et Bernardi Cassinensis sunt orationes privatæ, et ad differentiam communium et regularium, quæ in conventu se habent ab omnibus statutis temporibus, » inquit Bernardus Cassinensis. Adiditque: « Et possunt etiam dici peculiæ quæ adduntur et fiunt ultra illas quæ præter Quadragesimam fecit vel facere neglexit. » Istud porro sanctæ Regule statutum quo liberus adimpleret alter Bernardus, abbas Clarevalensis, etiam a scribendis libris abstinebat; unde provocanti amico Gulielmo abbati, ut Petro Abaelardo sese opponens, illius refutaret errores, hunc in modum rescripsit (*Epist.* 392): « Operæ pretium puto, præsertim considerata **656** opportunitate, me atque eos pariter tibi convenire et conferre de omnibus; idipsius tamen ante Pascha fieri posse non arbitror, ne quod præsens tempus indicit studium orationis impediatur. » Vide lib. III de Antiquis monach. titulus, cap. 10.

Ciborum et potus abstinentiam.] Et hanc maxime, ut pote quam ter hoc capitulo commendat sanctus legislator, ut ob erantur Hildebrandus, Bernardus Cassinensis, et Bohemus. Primo enim dixit, *abstinentiæ operam demus*; deinde, *ciborum et potus abstinentiam*, actandem, *summalat corpori suo de cibo, de potu, idque super mensuram sibi impositam*. Indicta autem mensura in Quadragesima a se non videtur fuisse, quam panis, et forte aqua sola: nam solum panem concessisse innuunt ea quæ supra diximus ad cap. 39: quod vero

de aqua potu addimus, haud obscure colligi potest ex Vita S. Placidi, de quo scribitur quod omni tempore quadragesimalem vitam ducens vinum nunquam bibit; confirmaturque ex Regula S. Isidori (*Cap.* 10): « In observatione autem Quadragesimæ, sicut fieri solet, post expletum jejuniium *pane solo et aqua contenti omnes erunt, vino autem et oleo omnes abstinebunt;* » et ex Regula S. Fru tuosi (*Cap.* 18): « In Quadragesima vino et oleo penitus abstinentium. » Et sane par erat ut monachorum major esset abstinentia quam sæcularium. Porro sæculares stercis tantum cibus in Quadragesima usus fuisse constat ex decreto concilii Laodiceni can. 50, et ex Tertulliano libro I adversus Psychicos, ubi sic loquitur: « Xerophagiam observamus, siccantes cibum, ab omni carne et jumentis, et viridioribus quibusque pomis, ne quid vinositatis vel edamus vel potemus. » Tempore etiam S. Augustini a vino abstinentiss sæculares viros docet nos S. doctor (*Serm.* 206), monens populum ne quæret *inuasitos liquores, quia vinum non bibit*. Quid quod etiam nunc xerophagiam in jejuniis observant Græci, apud quos abstinentiam a piscibus vigere testatur Balsamon? Sed et Armeni Christiani, licet Eutychemiani et schismatici, non solum a terrestrium carnibus, lacticiis et ovibus, sed etiam a piscibus, vino et oleo abstinent, ut scribit diversi qui has nostro sæculo nationes peragraverunt. Docet præterea Balsamon ad apostolorum can. 69, servari quoque a Græcis omnibus xerophagiam totius anni decursu feriis 4 et 6, adeo ut neque his, neque quadragesimalibus diebus, vel cum ægrotia dispenseretur unquam etiam in mortis ipsius confine, nisi circa pisces.

Ad hoc igitur servitutis pensum, id est, si bene conjicimus, ad verperinam in solo pane et aqua refectionem aliquid augeri cupit S. Benedictus, ut quibus in gra panis libra in die conceditur, aliquam ejusdem partem sibi ipsis subtrahant; imo, si Deus dederit, integros sine cibo, sine potu dies transigant: id quod ipse S. Pater primique ejus discipuli Maurum et Placidus præstitisse leguntur in eorum Vita. Sed et de S. Austreberta narrat anonymus in ejus Vita (*Sæc.* II Ben.) quod « omnibus quadragesimis, præter dies dominicos, non nisi ter intra hebdomadam comedebat. » Et Gervinus Centulensis abbas piissimus, referente Hariulfo, in Quadragesima **657** « tritico confectum panem sumendo rarissime, deputata portione modica aquæ quantitate, talique utens cibi solamine, interim post triduum reficiebatur (*Chron. Centul. lib.* IV, c. 26, *Spicil. tom.* IV). » At quod de S. Radegunde scribit Fortunatus (*In ejus Vita num.* 22, *sæc.* I Ben.), omni dignum est admiratione. Hæc ex potentissima Franciæ regina humilis in Pictaviensi asceterio facta sanctimonialis, aliquando in Quadragesima reclusa, « panis non sumpsit cibaria, nisi die dominica, sed tantum radices barbarum, aut olera de malvis, sine olei gutta, sine sale composita; verum aquæ toto jejuniu nec sumens duo sextaria. » S. Fidelus abbas (*In ejus Vita num.* 10, *sæc.* I Ben.) etiam « sanctæ Quadragesimæ tempore tantam sibi corporis sui persecutor abstinentiæ austeritatem semper indixit, ut trium panum tantum et iulio pleurique transieret; sæpe quoque ex his ipsis panis unus superesset; potus vero in hujusmodi refectione non alius quam lexivia sumebatur. » Vide Vitam S. Macarii Alexandrini, cap. 3 et 5, apud Bolland. 2 Januar.

Postea vero refrigerante charitate, refriguit etiam apud monachos tantus abstinentiæ fervor: nam Magister in Regula (*Cap.* 55) jam coctum tota Quadragesima pulmentum unum, crudum alterum concedit; potiones prima hebdomada duas, unum scilicet merum et unum caldum. Secunda hebdomada singulis singulos meros, et exinde usque Pascha vinum subtrahit, mixtam salibus cum cymino et epii semine aquam calidam indulgens, et feria sexta Parasceves omnem omnino cibum aufert. Remissionis etiam msa,

Germaniæ Consuetudines, quibus hæc tantum præscribuntur (Num. 50) : « In Septuagesima pinguedo ad edendum dimittatur; in Quinquagesima ova et caseum; in Quadragesima secunda, quarta, et sexta feria a piscibus abstineatur. Et omni tempore præter quinquaginta dies post Pascha quarta et sexta feria semper a piscibus abstineant et pinguedine, et cruce sequantur, nisi duodecim lectionum festivitas interveniat, vel priori aliter visum fuerit. » Floriacenses quoque Consuetudines monachorum victum in Quadragesima ita ordinant (Cap. 7) : « Libra panis major solito et delicatior debet esse, et vinum melius quam alio tempore.... Cellerarius dominica, tertia et quinta feriis pisces vel valentiam piscium donat; cæteris diebus arenia et milium per totam Quadragesimam, quod præpositus debet ministrare. Quarta et sexta feriis herbas crudas debemus habere de hortuano, et in jeuniis Quatuor Temporum per annum similiter. » Venique Cistercienses omnium anteriores in capitulo generali anni 1293 id tantum, quod sciam, definiunt (Lib. Instit., dist. 13, cap. 6) : « Abstinentia sextæ feriæ in Quadragesima sic tenetur, ut tribus sextis feriis in conventu utamur pane et aqua; aliis vero tribus uno tantum pulmento simus contenti et potu consueto. »

De somno.] Sic « qui dormire solebat ab exitu de completorio usquequo ad vigiliam pulsabatur, aut post completorium, aut antequam pulsaretur ad vigiliam, orationi se dedit vel meditationi, aut certe silentii psalmodiorum decantationi, » quemadmodum loquuntur Bernardus Cassinensis et Boherius. Et sic in Piscariensi (Chron. Piscar. lib. III, Spicil. tom. V) monasterio « duo fratres religiosa 658 consuetudine quadragesimali tempore ante matutinos de lectulis consueverant surrere, et flexis genibus ante sacratissimi martyris ossa preces et singultus fundere, psalmos cantare, et sanctos Dei in adiutorium populi Christiani cum laniis interpellare. »

De loquacitate.] Ergo aliis temporibus loquebantur, qui in Quadragesima aliquid de loquacitate subtrahere iubentur. Ad hujus porro executionem mandati, Sicut Lanfranci decernunt (Cap. 1, § 3), ut in Quadragesima « tribus diebus, id est secunda feria, quarta, et sexta usque ad Pascha, nec pulsaretur iabua post capitulum, nec loquantur in claustris : » id quod Lanfranco haud fuit singulare, sed omnibus passim Benedictinis commune, ex dicitis in lib. III de Antiq. monach. ritibus, cap. 10. Imo Petrus Venerabilis continuum in Quadragesima Cluniacensibus indixit silentium in statuto 20. Cassinenses etiam nullas in Adventu et Quadragesima recreationes indulgent (Decl. Cass. in cap. 6, num. 5); aiuntque nefas esse monachis talia cogitare, nedum permittere.

De scurrilitate.] Scurrilitates omni tempore monachis sunt interdictæ.

Hoc ipsum tamen quod unusquisque offert abbati suo gerat.] Ritus explicat Regula Magistri in hunc modum (Cap. 55) : « Ipso die Quadragesimæ cum communicant primo jeunio, antequam communicent, detur licentia ab abbate in oratorio talis. Dicit abbas omnibus fratribus : Fratres, qui vult pro anima sua spiritualiter laborare et aliquid abstinere, ad bonum hoc opus liberam ei voluntatem concedimus; qui vero noluerit, Regula de hoc titulo consultata accipit, et Quadragesimæ contentus erit mensura. Jam qui de fratribus voluerint aliquid abstinere, ibi in oratorio vadant, et humiliter se ad genua abbatii, agentes gratias de boni acius voluntate concessa, et post impensam humilitatem simul et ore suo abbati indicent quis quid voluerit abstinere. » Communis autem ordinis nostri usus obtinuerat, ut post librorum distributionem hæc jejuandi licentia concederetur.

Et cum ejus fiat oratione et voluntate.] Oratione, qua Dei impleret auxilium, ut quibus aliquid ad solitum pensum addendi dedit votum, quod eo inspirante petierunt, perficiendi impendat adiutorium.

A Ubi observant commentatores non ita abbati de sua oratione esse præsumendum, quin etiam aliorum cum suis fratrum adhibeat preces; idque vel generali modo, omnium in capitulo orationes rogans, ut congregationis oblationes benigno Deo suscipiat intuitu; aut speciatim aliquos singulari poenitentia zelo ferventes commendans, verbi gratia his verbis : Sunt nonnulli in hac nostra congregatione qui ad magnam de nostra licentia macerationem corporis sese astrinxerunt, hos vestris orationibus specialiter commendando. Similiter si quos ita negligentes repererit ut secundum regulam jejunare nolint, hos aliorum orationibus commendare debet. Et hunc esse S. Benedicti sensum genuinum existimo; quem sequuntur Hildemar, Bernardus Cassinensis, Boherius, et Turrecremata, 659 confirmaturque ex quadam versione Gallica, quæ hunc locum ita reddidit : *Que leurs mortifications soient aidées de ses prières. Est tamen Nicolaus de Fractura, qui orationem hic prebenedictione interpretatur : « Oratione, inquit, id est benedictione, ut dicat abbas fratri abstinentiam suggerenti : Faciatis in benedictione Dei. »*

Et voluntate.] Non simplici permissionis vocabulo utitur, sed voluntatis; ut ei qui discretionis limites excedens, plus æquo corpus macerare velit, aut econtra cui ex toto nihil facere animus sit, accedat abbatii voluntas, quæ et illum correat, et hunc ad majora impellat, ut docet Hildemar, quanquam augere aliquid ad solitum pensum volentem absolute ab abbate cogi non suadeat.

Cum autem aliquis aliquid offert, « debet considerare abbas si persona est discreta, si mobilis vel stabilis, constans et fixa; si potens est ad sustinendum ejus natura; si sanus vel ægrotativus, si fervens aut tepidus; et secundum ista, vel totum quod petit, vel partem, aut nihil omnino concedat, » inquit B. arduus Cassinensis.

Quia quod sine permissione patris spiritualis fit, presumptioni deputabitur, et vana gloria, non mercedi.] Recte, hic Bernardus Cassinensis, Boherius, et Turrecremata observant, eum qui sine abbatii licentia boni aliquid aggreditur, tria ex S. Benedicto (Serm. de Abbat. rerum) incurere damna : « Peccatum enim presumptionis incurrit, in laqueum vanæ gloriæ incidit, et mercedem de suis laboribus aut abstinentiis non acquirit. » Imo etiam futum sacrilegumque committit, si Basilio magno credimus (Lib. IV, epist. 28). Recte ergo G. offridus abbas Viudocinensis Robertum monachum redarguit quod ex propria electione, sine ulla superiori permissione, tribus tantummodo in hebdomada diebus reficeret; et S. Basilus dixit (Serm. 2 de Institutione monach.) : « Vera et perfecta obedientia subditorum ostenditur, non solum se a flagitiosis ex præposito consilio abstinendo, sed et res laudabiles nisi juxta illius sententiam faciendo; nam abstinentia et omnis corporis maceratio ad aliquid quidem utilis est, sed si quis propriam voluntatem sequens, spreto præposito consilio, quod sibi placitum fuerit faciat, majus erit malum quod faciet quam bonum; qui enim potestati resistit, Dei ordinationi resistit, et præmium obedientiæ continentia majus est. » Hinc etiam S. Theresia (Addit. ad ejus Vitam) cum aliquando sanctimonialem quandam magnis poenitentia operibus sese macerantem vidisset, et cogitasset num et ipsa melius faceret, si postposito confessorii consilio majoribus se daret poenitentia exercitiis, sibi a Domino responderi audivit : « Absit, o filia; errare non potes viam quam sequeris tenens; caute et secure in ea ambulans : magna sunt illius religiose macerationes; vitium plura æstimo tuam obedientiam. » Vide Hæfem lib. I, tract. 8, disq. 6.

Ergo cum voluntate abbatii omnia agenda sunt. Ita ut « præter abbatii mandatum nihil penitus voluntas vivat in nobis, » ut loquitur Cassianus (Lib. XII, c. 52). Hæc est enim *secura et unica monachis ad perfectionem tendentibus via; quam secuti sunt*

quotquot aliquando **660** in cœnobii enituerunt: **A** cenda donec abbas præceperit. » Vide S. Basili Regulæ etiam Regula S. Posthumio ab angelo tradita: « Si in via, inquit, calcaveris spinam, non est edu- cendum. » **B** cenda donec abbas præceperit. » Vide S. Basili Regulæ breviores, interrog. 137, et S. Dorothæi Doctrinæ. 7.

CAPUT L.

De fratribus qui longe ab oratorio laborant, aut in via sunt.

Fratres qui omnino longe sunt ^a in labore, et non possunt occurrere hora competenti ad oratorium, et abbas hoc perpendit, quia ita est, agant ibidem opus Dei, ubi operantur, cum tremore divino, flecten-

^a Oxon., Hadr., longe sunt, omisso in labore. Am., longe sunt ab oratorio. Al., longe sunt ab oratorio,

tes genua. Similiter qui in itinere directi sunt, non eos prætereant horæ constitutæ: sed ut possunt, agant sibi ^b, et servitutis pensum non negligant reddere.

aut in via.

^b Al., agant ibi.

COMMENTARIUS.

Fratres qui omnino longe sunt in labore.] Id est, qui **B** valde distantes ab oratorio et monasterio laborant. *Et non possunt occurrere hora competenti ad oratorium.*] Scilicet ante gloriam primi psalmi, ut loquuntur Bernardus Cassinensis, Nicolaus de Fractura, et Boherius.

Et abbas hoc perpendit.] Hæc perpensio notitia est et licentia, vel auctoritate Regulæ, vel abbatis sermone fratri laboranti concessa: potest enim abbas ita dicere in generali: Frater qui tot passibus, vel stadiis, vel usque ad tales terminos distat ab oratorio, non teneatur ad tales horas ad oratorium venire, » inquit iterum Bernardus Cassinensis et Boherius.

Agant ibidem opus Dei.] Antiquis monachis haud insolens fuit extra oratorium, etiam mediis in agris officia divina celebrare, ut patet tum ex hoc S. Benedicti testimonio, tum ex aliis SS. monachorum regulis. Maxime ex Regula S. Pachonii, art. 142; ex Regula S. Basili a Rufino translata, c. 56; ex Regula SS. Pauli et Stephani, cap. 42; S. Ferreoli, cap. 11; S. Fructuosi, cap. 6; denique ex Regula Magistri, in qua decernitur ut, cum quinquaginta a monasterio passibus **661** laborant, ibidem opus Dei operentur. Nec certe mirum esse debet, quod in agris opus Dei persolverent, cum ibidem meridiano quoque somno corpus reficerent, uti supra notavimus.

Nostros tamen quod spectat, notandum eos non semper sub dio divinum exsolvisse officium; sed, ut decentius faciliusque illud explerent, oratoria sibi ubi operari solerent erexisse. Ita B. Benedicti Anianensis discipuli (*In Vita S. Ben. Anian.*, num. 38, *sæc. iv Bened.*) « in montibus, in quibus fratres soliti erant alendarum ovium curam habentes habitare, sibi ad orandum exiguum oratorium construxerunt. » Ita Leonas abbas Piscariensis (*Chron. Piscar. lib. iii, tom. V Spicil.*), « accepto fundo a regali curia, construxit oratorium domum in angulo ipsius civitatis circa portam quam dicitur Maraneca, ut fratres qui pro negotiis et eisdem rebus custodiendis et conservandis mitterentur, haberent ubi psallerent, et in officiorum obsequis se frequentius et liberius ibidem occuparent. »

Cum tremore divino.] Sive, ut habet Regula SS. Pauli et Stephani (*Cap. 42*): « Cum disciplina et timore Dei, consona voce, non prout unusquisque operis excusatione aut occupatione voluerit obrute. » Idque non singulatim, sed omnes insimul duos in choros divisi ex constitutione Benedicti papæ XII, cujus hæc verba (*Cap. 27*): « Qui ad chorum vel ad ecclesiam accedere nequiverint, prædicant, lectioni, studio, seu administrationibus, vel officiis suis, aut piis seu licitis operibus de licentia illius ad quem ea de re pertinerit, occupati in alio loco congruo et honesto, debitæ horæ juxta possibilitatem plures simul conveniant, et debite dicant divinum officium, et quotidianum pensum exsolvant debitæ servitutis. »

Atque ita etiam in itinere constituti observabant, ut patet ex Fausto in Vita S. Mauri num. 30 (*Sæc. i Ben.*), ubi sanctus vir « matutinos hymnos cum aliis ejusdem habitus viris, » hoc est cum fratribus una cum eo in Gallias directis, celebrasse legitur, idque in basilica illius loci in quo diverterant.

Flectentes genua.] Ad preces scilicet et orationem, et hoc, ut aiant Bernardus Cassinensis et Boherius, in diebus quibus genua fratres in conventu flectunt; » ubi vides antiquum ad orationes divini cursus genuflectendi morem, a quo tamen abstinebant tam universi fideles quam monachi diebus dominicis et a Pascha ad Pentecostem, ut patet ex Tertulliano lib. de Corona milit., cap. 5; S. Ambrosii serm. 61, de Pentecoste; S. Hieronymo Dial. adversus Lucif., et in præmio Epist. ad Ephesios; Cassiano lib. ii, cap. 18, et Alexandro III in sua decretali lib. ii Decretalium, cap. Quoniam, cujus institutionis rationem reddit Rabanus Maurus lib. ii de Institut. clericorum, cap. 4.

Similiter qui in itinere directi sunt, non eos prætereant horæ constitutæ.] Hic locus multarum apud monachos, maxime Cluniacenses inter et Cistercienses querelarum seges fuit. Alii enim hanc vocem similiter ad præcedentia verba cum tremore divino flectentes genua referentes, ab itinerantibus horas canonicas **662** recitantibus genua flecti volebant; alii e contra ad subsequenda non eos prætereant horæ constitutæ, istud negabant; quorum sententia cui probabilius videatur ex sequentibus verbis sed ut possunt agant sibi; prior tamen confirmatur ex communi monasteriorum praxi, saltem quoad genuflectiones horarum initio ad tres orationes fieri solitas: « Fratres in viam directi, inquit Lanfrancus (*Statut. cap. 15*), cum horam regularem dicunt, aut orationem faciunt, aut Deus, in adiutorium meum cum Gloria Patri dicunt; si dies talis est, sicut in monasterio genua flectant; sed ante et retro nusquam faciunt, nec cum falluntur veniam petant, nisi sicut in ecclesia. Diebus quibus super formas orant, dicturi aliquam horam, si equitant, de equis descendant, et inchoata hora, et venia petita, a manibus chirobecas et a capitibus capita auferant, et sic ascensis equis horam finiant. » Et Consuetudines mss. Farfensis et Romani Sancti Pauli monasteriorum: « Fratres in itinere directi, cum viderint horæ tempus, si aptus locus est ibi, ubi directi stant, vel perambulant; flectant genua descendentes de equis. Si faciunt in cœnobii genua super formas, et ipsi faciunt ubi degunt. Perfecta oratione, signum S. crucis imprimant in frontibus suis, et non gyent; sed tantum petant veniam et incipiant horam ascendentes in equos, pergentes, et horam decantantes, wantos tollant de manibus suis usque dum finiant divinum officium. » Udalricus loquens de decanis villarum provisoribus (*Lib. iii, c. 5*): « In via positus, si est privata dies, et hujusmodi in qua ad singulas horas venia est petenda, ipso quoque

quando quamlibet horam cantaverit, descendit ad terram, abstrahit capellum de capite, de manibus chirothecas, veniam petit, orationem dominicam dicit; unde se levans, signo crucis facto, iterum veniam petit, et hora imposita tenet viam. Idem docet Petrus Venerabilis ad Bernardum sic scribens (*Lib. 1, epist. 28*): « De genuflexionibus regularium horarum quidquid regula jubet omnimodis custodimus, et antequam horam decantare incipiamus, ubicunque simus, cum tremore divino genua flectimus. Prohibet hoc aliando nimius imber, condensa nix, lutulenta tellus; et tunc loco metanœ psalmum *Miserere mei, Deus*, decantamus; et tali commutatione præceptum, quod implere non possumus, compensamus. Denique liber Usuum Cisterciensium de dirigendis in via loquens (*Cap. 88*): « Dicturus horas per diem, si dies prosternendi fuerit, in terram orationi incumbat: dicens *Gloria Patri* rursus flectat genua silentium tenens, quousque locatus ceptam prosequatur horam: tam die quam nocte dum non equitat, stans horas, si non multum gravatur, dicat. » Unde etiam qui ab hujusmodi genuflexionibus abstinebant, non tanquam a re licita et non præcepta abstinebant; sed ex dispensatione id faciebant, metanœ seu genuflexionis loco psalmum *Miserere mei, Deus*, recitantes, ut patet ex supra citato Petri Venerabilis loco: hinc et Boherius in primo comment. Bernardum Cassinensem exscribens, « propter hoc verbum, inquit (scilicet *similiter*), dicunt quidam quod etiam equitantes debent descendere ad singulas horas, et flectere genua, **663** quod usque hodie Cistercienses faciunt in itinere constituti. Attamen nostri temporis abbates et fratres non faciunt: fatentur tamen quod loco genuflexionis dicunt singulis horis psalmum *Miserere mei, Deus*; nam propter longitudinem vestimentorum, quæ talaria debent esse, et ponderositatem ipsorum, ac pluvias frequentes, viasque lutosas, durum æstimant fieri similiter in via sicut in agro laborando. » Sed et his omnibus antiquior Hildemarus ad hunc sensum inclinat: « Quamvis, inquit, sensus proprium S. Benedicti proprie nesciamus, tamen melius est, ut si possunt, qui equitant in terram descendant, et officium suum flectentes genua faciant. » Magister etiam in Regula (*Cap. 56*) præscribit, ut versantes in itinere fratres a via modice deflectant, flectentes genua, et post orationem impositam ambulando prorumpant in psalmum; quo expleto, stent modicum, et inclinato capite modice orant: et post orationem viam prosequantur cum psalmo; quo expleto, iterato stantes orant. Post incedendo psalmum similiter decantent; quo expleto, iterato curvati orant. Denique in Regula monastica communis S. Fructuosi hæc lego (*Cap. 10*): « Ubi eis properandi fuerit necessitas, et horarum cognoverint metas, continuo humo prostrati, indulgentiam a Domino suppliciter petunt, etc. »

Quod vero S. Benedictus ait, non eos prætereant horæ constitutæ, sic interpretantur commentatores, « in hora tertia tertiam dicant, sicut sexta sextam, et sic in horis singulis proprias horas dicant. » Ita

A Bernardus Cassinensis, Nicolaus de Fractura, et Boherius: addit tamen Hildemarus: « Si possunt: nam si necessitas cogit, faciant ut possunt. » Atque hæc fuit veterum monachorum praxis: « Serva etiam horas orationum, inquit sanctus Antonius (*In Regul. num. 4*), nec prætermittas ullam earum, ne rationem pro ea reddas. » Et Regula Orientalis (*Cap. 12*): « Ad collectam, et ad psallendum nullus sibi occasiones inveniat quibus se dicat occupatum, quasi ire non possit: et si in monasterio, vel in agro, aut in itinere, aut in quolibet ministerio fuerit, orandi atque psallendi tempus non prætermittat. » Quæ verba desumpta sunt ex Regula sancti Pachomii, art. 81. Atque ita abbas Sosimas, teste Sophronio (*In Vita S. Mar. Ægypt., cap. 7, lib. 1 de Vit. Pat.*), « viginti diebus exigens iter, cum sextæ horæ tempus advenisset, stetit modicum ab itinere, et conversus ad orientem agebat solitam orationem; consueverat enim constituto diei tempore figere itineris cursum, et stans psallere, et genu flexo orare. » Ita S. Maurus ad Gallias missus (*In Vita S. Mauri, sec. 1 Bened.*), in itinere nocturnum nocte peragebat officium, testante Fausto itineris socio, quia « ea nocte celebrantibus nobis nocturnale officium, advenerunt illuc duo nihilominus ex fratribus nostris. » Ita S. Bertulfus (*Sæc. 11 Bened.*) Roma Bobium rediens, cum jam atra nox irruisset, Jonam itineris socum accessivit, ac de nocturnis vigiliis sciscitavit, ut scribit idem Jonas in ejus Vita, n. 8. Ita S. Fructuosus postea Brecaensis episcopus (*In ejus Vita, num. 13, sec. 1 Bened., Bolland., 1 Martii*), constitutus in itinere « officium sacrum cum suis fratribus » in navi celebrasse dicitur. Ita denique Germanus monachus in hospitio « pro suo more, postquam acquievisset aliquantum, intempesta hora consurgens, **664** psalmodia nocturna perfunctus est, » uti legimus in Vita S. Eudociæ, n. 3.

Sed ut possunt agant sibi.] Quod ait ut possunt, Bernardus Cassinensis intelligit « quod hoc in loco non possunt facere æque proluxas orationes, nec officium tractim, et morose; sed ut possunt, supple ad minus verba integra, numerum psalmorum, numerum lectionum. » Quod vero agant sibi, « id est apud se, secreto, sine cantu; sibi solum, si sint soli: sibi vicissim dicendo versus psalmorum et horarum, si sint duo vel plures. » Nonnulli codices legunt agant sibi, hoc est in itinere, quam lectionem probat Bernardus.

Et servituti pensum non negligant reddere.] Ideoque « debent a bibliotheca habere librum in quo sit officium ordinatum, » inquit Bernardus Cassinensis; idque juxta Gregorii papæ IX constitutionem pro Benedictinis, præscribentem ut « ipsi dicant horas in via, et de libris provideatur eisdem: » cui concinit Benedictus XII in sua item pro monachis Benedictinis constitutione, in qua sic lego (*Cap. 24*): « Nullus monachus pernociaturus extra ecclesiam, monasterium, et alium locum suum, permittatur abire sine cuculla regulari clausa, nec non breviario, in quo servituti pensum possit exsolvere Creatori. »

CAPUT LI.

De fratribus qui non satis longe proficiuntur.

Frater qui pro quovis responso dirigitur, et ea die speratur reverti ad monasterium, non presumat foris manducare, etiamsi a quovis rogetur;

nisi forte ei ab abbate suo præcipiatur. Quod si aliter fecerit, excommunicetur.

^a Conc., satis longe, Al., non longe.

^b Conc., sperantur; recentiores, sperant. Dunst., æperant.

^c Al., omnino a quovis.

^d Lyr. et Ebrul. addunt vel priore.

COMMENTARIUS.

Frater qui pro quovis responso dirigitur.] Responsum, ut probat Menardus ex lib. II Dial. S. Greg. papæ, c. 12, et c. list. 47. lib. II, est negotium quod quis tractat foris; unde responsales dicitur sunt qui ad negotia tractanda mittebantur.

Et ea die sperat reverti ad monasterium, non 665 presumat foris manducare.] Juxta præcorum monachorum disciplinam, quæ fratres extra cœnobium edere non ferebat. « Nequaquam in sæculari domo cibos sumere consueverant monachi, » inquit vetus scriptor Vita S. Pachonii, n. 42. Et Regula incerti auctoris: « Nemo extra monasterium sine præcepto manducet, neque bibat; non enim hoc ad disciplinam pertinet monasterii: » quæ pene iisdem verbis existant in Regula Tarnatensi, cap. 9, laudatque hanc in eodem duorum adolescentulorum religionem Cassianus (*Lib. V, cap. 40*), quos etiam licet differentes famem in eremo consumpsit. Atque eo referri potest quod S. Cuthbertus cum duobus sociis ad terram pictorum profectus, « nec cibaria secum detulere, tanquam citius reverturi, » ut scribit Beda Venerabilis (*In Vita S. Cuthb., cap. 11, sæc. II Benedict.*).

Dura forte videbitur talis institutio, iis præsertim qui summo mane exeuntes, ad multam diem duntaxat revertuntur. At certe dura Petro Damiani visa non fuit, qui eam etiam aggravavit, cum de institutis suæ congregationis agens, sic locutus est (*Opusc. 15, cap. 11*): « Regulare est monasteriis ut ii qui in via dirigiuntur foris non comedant, si ea die sperant reverti, cui videlicet observantia illud etiam apud nos additur, ut sive ipso, sive alio die fuerit quis egressus, exceptis principis festivitibus, jejunus semper ad eremum revertatur; sin alias, poenitentia non deerit. » Idem habet (*Opusc. 14*) loquens de ordine eremitarum Fontis Avellani. Et sane considerant quam periculosum sit monachis una cum sæcularibus manducare eorumque conviviis interesse, quam necessarium ut stimulante fame citius ad monasterium revertantur, æquum omnino videbitur S. Patris decretum: unde Gregorius IX in sua pro Benedictinis constitutione: « Nullus abbas, inquit, vel monachus prope monasterium suum, vel cellam monasterii sui ad leucam unam in domo sæculari comedat vel pernocet. »

Etiam si a quorvis rogentur.] Etiam ab episcopo, abbate, magnate, seu quovis nobili, quibus, ut ait Bernardus Cassinensis, « frater licentiam non habens debet respondere sibi comedere non licere. »

Nisi forte ab abbate suo eis præcipiatur.] Quis, ut moment commentatores, cum summa semper discretionem agere debet, atque habita ratione personam quæ dirigitur, illius ad quem dirigitur, laboris itineris, proficiscenti fratri comedendi licentiam dare debet, si forte ab episcopo aut principe invitetur, vel si ad seram duntaxat reverti debet. At qui pejur foret fratris hujusmodi in viam directi conditio, quam excommunicatio i, qui in monasterio citius reliceret. Videtur Regulam Magistri cap. 59, 60, 61, et 62.

Quod si aliter fecerint, excommunicantur.] Istud decretum anno 1198 renovavit Petrus abbas Silvæ Majoris his verbis (*Statut. mss. Petri Silvæ Majoris abb.*): « Præcipimus et mandamus in virtute sanctæ obedientiæ, et sub poena excommunicationis, ne aliquis monachus nostri ordinis comedat, bibat, vel jaceat in villa Silvæ Majoris, vel aliis villis ubi habemus prioratus. » An vero de majori aut minori excommunicatione Regula intelligenda sit, S. Pater non satis exprimit; sed delicti habita ratione in abbatis 666 arbitrio reliquisse videtur: licet Nicolaus de Fractura S. Benedictum interpretetur de excommunicatione qua a mensa simul et oratorio separantur. In Regula tertis SS. Patrum legitur (*Cap. 9*): « Si quis vero extra conscientiam abbatis vel præpositi, qualemennque locum egressus, gula vel ebrietati sociaverit, aut si in proximo transmissus, pro sua levitate et gula, non statim expedita necessitate ad cellam redierit; cum in id facinus detectus fuerit, ut canones docent, aut triginta diebus a communione separetur, aut virgibus casus emendetur. » Longe nihil egit ipse S. P. Benedictus cum duobus fratribus qui missi ad quoddam responsum, cum tardiori hora remorari fuissent compulsi, apud religiosas feminas sumpserunt cibum; nam delictum confitentibus protinus culpam pepercisit (*S. Greg. lib. II Dial., c. 12*). Ex quo patet excommunicationem qua de hoc capite, non præceptam esse, sed comminatoriam.

CAPUT LII.

De oratorio monasterii.

Oratorium ^a hoc sit quod dicitur, nec ibi quidquam aliud geratur aut ^b condatur. Expleto opere Dei, omnes cum summo silentio exeant, et agatur ^c reverentia Deo: ut frater qui forte sibi peculiariter vult orare, non impediatur aliterius improbitate. ^d Sed si alter vult sibi forte secretius orare, simpli-

^a Hild. addit *monasterii*.

^b Conc., *contendatur*. Gratian., Burch., Ivo., ex quibus hunc locum restituendum censet Menardus, addunt *quam quod divinis ministeriis conveniat*.

^c Al., *habeatur*.

ter intret et oret; non in clamorosa voce, sed in lacrymis, et intentione cordis. Ergo qui simile opus non facit, non permittatur expleto ^e opere Dei remorari ^f in oratorio, sicut dictum est, ne alius impedimentum patiat.

^d Hild. deest, *Sed si alter vult sibi forte secretius orare; quidam legunt sed et si, etc.*

^e Conc. Comp., *explicito*.

^f Oxon. deest *in oratorio*. Narb., *ibi*.

COMMENTARIUS.

Oratorium hoc sit quod dicitur.] De oratorio ipso ejusque nomine pluribus agunt Menardus in hunc locum et Hæftenus lib. VII, tract. 4, disq. 4, quos lector consulere potest.

Nec ibi quidquam aliud geratur aut condatur.] Hunc locum respexisse videtur citatum ab Ivone concilium Turonense 667 cap. 5, cum dixit (*Ivon. part. III, cap. 75*): « Si enim domus Dei domus orationis vocatur, hoc debet esse quod dicitur, nec ibi debet

aliud geri aut recondi. » Simili prorsus modo loquitur S. Augustinus in Regula, cap. 4, et Regula Tarnatensis, c. 15.

Quæ autem in oratorio fieri permittantur aut prohibeantur, fusiùs referre supersedeo, cum ad id sufficiat abunde Hæfteni lib. VII, tract. 4, disq. 2 et 3. Unum hic observabo ex mente commentatorum Hildemari, Bernardi Cassinensis, et Boherii, S. Patrem bene dictum hoc loco respexisse ad canones ecclesiasticos.

et postea sedeat cum eis prior, aut cui^a jus-erit A ipse. Legatur coram hospite lex divina, ut ædificetur: et post hæc omnis exhibeatur humanitas. Jeunium a priore frangatur propter hospitem, nisi forte præcipitur sit dies jejunii qui non possit violari. Fratres autem consuetudines^b jejuniorum prosequantur.

Aquam in manibus abbas hospitibus det; pedes hospitibus omnibus^c tam abbas quam cuncta congregatio lavet. Quibus lotis, hunc versum dicant: *Suscipimus, Deus, misericordiam tuam, in medio templi tui (Psal. XLVII)*. Pauperum et peregrinorum maxime susceptioni cura^d sollicitè exhibeatur: quia in ipsis magis Christus suscipitur. Nam divitum terror ipse sibi exigit honorem.

Coquina abbatis et hospitem super se sit, ut incertis horis **670** supervenientes hospites, qui nun-

^a Oxon., quem.

^b Al., Consuetudinem.

^c Conc. deest omnibus.

^d Cassin., Hild., Dion., Andr., Hadr., Boher., susceptionum cura. Narb., Haeti., susceptionis cura.

^e Narb., Cassi., Flor., non inquietentur.

^f Oxon., Flor., in qua coquina.

^g Oxon., sint.

quam desunt monasterio, non inquietent^e fratres. In quam coquinam^f ad annum ingrediantur duo fratres, qui ipsum officium bene impleant; quibus, ut indigent, solatia administrantur, ut absque murmuratione serviant^g; et iterum quando occupationem minorem habent, exeant, ubi eis imperatur^h, in operaⁱ. Et non solum in ipsis, sed et in omnibus^j officiis monasterii ista sit consideratio, ut quando indigent, solatia accommodentur eis; et iterum quando vacant, obediant imperatis.

Item et cellam hospitem habeat assignatam frater, cujus animam timor Dei possidet: ubi sint lecti strati^k sufficienter, et domus Dei a sapientibus sapienter^l administretur^m. Hospitibus autem, cui non præcipitur, nullatenus societur neque coluatur: B sed si obviaverit aut viderit, salutatis humiliter. ut dictum estⁿ, et petita benedictione, vertranseat, dicens non licere sibi colloqui cum hospite.

^h Narb., quod imperatur. Al., ubi eis imperatum fuerit. Al., uti eis imperatur.

ⁱ Al., in opera.

^j Al., ipsis, sed et omnibus, his omni-so in.

^k Al., lecti sternia.

^l Flor., Cassin., et sapienter.

^m Sabiu., ædificetur.

ⁿ Al., ut diximus.

COMMENTARIUS.

Ab oratorio transimus ad hospitium; tanta est enim utriusque loci affinitas, ut ab invicem separari non debeant: utrobique Christus adoratur, utrobique suscipitur; in oratorio quidem ad altare, in hospicio autem in hospite et peregrino. Neque vero necesse arbitror pluribus hic hospitalitatis virtutem commendare, quam tot ac tantis SS. Patres celebrarunt encomiis. Hanc abunde laudat Petrus Blesensis in epist. 29, quem si lubet consule: nobis interim sufficiat exemplum patriæ charum, præceptum apostolorum, Christi Domini promissum, quo cæleste se suscipientibus in hospite regnum spondit, ut merito Gregorius IX in constitutione pro Benedictinis monachis decreverit, et ut in quolibet monasterio vel prioratu, abbas vel prior, aut ipsis cessantibus visitatores qui pro tempore fuerint, secundum possibilitatem locorum, hospitalitatem ordinent ad eleemosynas faciendas, certo hospitio ad recipiendos pauperes, et alios hospites, et ministro idoneo qui eis deserviat deputato. Et si alicui personæ religiosæ hospitium denegatum fuerit, qui hospitio deputatus fuerit, tribus diebus jejuset in pane et aqua. »

671 Omnes supervenientes hospites tanquam Christus suscipiantur. [Omnes supervenientes hospites; et quia, inquit Bernardus Cassinensis, ignoratur in quo magis Christus suscipiatur; nonnunquam enim suscipitur pauper et egenus, qui prima facie creditur abundans et locupletatus; nonnunquam etiam susceptus cum humilitate ædificatur suscipientium charitate, et induens animi lenitatem, et mentis privatur feritate, et per consequens Christi efficitur habitaculum; et sic in eo contingit suscipi Christum. Nullus ergo prætermissendus, nullus repellendus, nullus excludendus, omnis superveniens suscipiendus. » Idem habet Petrus Boherius. Et tamen Hildemarum hunc locum exponens, et quod dixit omnes, inquit, videtur arduum et pene difficile, eo quod multi sunt hospites qui ad monasterium veniunt. Sed isto modo p. test. intelligi: sive ideo dixit omnes hospites, quia tunc pauci veniebant, sicut Cassianus dicit in collatione ei in Vita Patrum

legitur, quanquam dicit S. Benedictus nunquam deesse monasterio hospites. Potest etiam unus vel duo intelligi venisse, nam tanti tunc forte non erant sicut nunc; et secundum hunc sensum intelligebat Teudulfus. Per Deum, si nunc adesset S. Benedictus, claudere illis ostium fecisset. Sive altero modo intelligitur omnes, subaudi quos potest monasterium suscipere, tanquam Christus suscipiantur, quia Regula nihil impossibile dicit. Sive solvitur hæc ratio in intentione, de qua intentione omnes debent ita recipi ut hospites sicut Christus, quanquam non possit omnibus serviri sicut Christo, sed paucis. »

Quamvis autem omnes quos potest monasterium hospites sine discrimine debeat suscipere, nonnullis tamen denegandam esse hospitalitatem, et recta ratio docet, et antiqua monet institutio. Hos inter accense debemus primum hæreticos, quibus majores nostri sua claustra clauderant: « Nobis in monasterio hospitalitas cordi est, inquit S. Hieronymus (*ApoloJ. advers. Rufin.*), omnesque ad nos venientes iuxta humanitatis frontes suscipimus: veremur enim ne Maria cum Joseph locum non inveniat in diversorio, ne nobis Jesus dicat exclusus: *Hospes eram, et non suscepistis me*. Solos hæreticos non suscepimus. » Et S. Basilus (*Regul. brev., interr. 124*): « De cibo recipiendo cum hæreticis habemus præceptum Apostoli in quibus hoc fugere conveniat, etc. »

Secundo. Eadem lege excludendi sunt ab hospitio homines maligni, ad omnia crimina parati; id quod enim postularunt in supplicio ad Carolum Magnum libello monachi Fuldenses his verbis (*Cap. 17*): « Malignos et furiosos mentis homines, et ad cuncta flagitia perpetranda promptissimi, non colligantur intra monasterium, sicut factum est de illo homicida clerico qui monachum interfecit, qui contra omnium fratrum voluntatem et consensum locatus est in monasterio. » Attamen, ut cum S. Augustino loquar (*Epist. 38*): « In recipiendis hospitibus ignotis solemus dicere multo esse melius malum hominem perpeti, quam forsitan

per ignorantiam excludi bonum, dum cavetur ne a recipiatur malus. »

Tertio. Sub hac etiam lege contineri debent et feminae, quibus **672** non modo monasterii semper, sed ipsius etiam oratorii aditus est aliquando denegatus, ut supra demonstravimus ad caput 4: « Ne appropriare sinas ad te mulierem, inquit S. Antonius in Regula (Num. 7), nec permittas ingredi domicilium tuum; ira enim graditur post illum. » Et S. Ephrem (Tom. II in Doct. varia.): « Non decet monachum ullam habere cum femina societatem: ad eam vero quæ virginitatem profitetur, prorsus ne accesseris, siquidem ullus in te carnalis sensus viget; nam monachum inter epulas cum feminis versari, idem est ac se in ignem projicere: qui autem earum fugit consuetudinem, fugiat tanquam dama ex retibus, et velut avis ex laqueo. » Iluc spectat quod Godehardus abbas Tegernsensis ad quamdam abbatissam scribit (Tom. IV Analect.): « Ista soror nostra venit ad nos ante Natale Domini multiplicis necessitatis suæ miseriam nobis conquesta; quam libentissime nobiscum commorari permittemus, et in quantum sufficeremus ministrare illi necessaria juberemus, si qualitas sexus aliquot permitteret monasterio fratrum feminas cohabitare: quia, ut a sanctis viris comprobatur, stipula, pater, ignisque nunquam sibi pacificantur, nisi alter alterius damno citius consumuntur. » Cisterciensium hæc in re religionem experta est quædam mulier devotionis causa ad sepulcrum S. Roberti profecta (Bolland., 29 Aprilis); nam « inclinata jam die venit ad monasterium Quincei, hospitium mendicantiæ a monachis; sed quia illorum traditio inter fines suos sexum muliebrem non admittit, compulsæ est misera mulier inde recedens in memore pernoctare, » ut scribit auctor Vitæ S. Roberti abbatis Mohemensis num. 17. Idem postea confirmavit Gregorius IX in bulla ad Cistercienses, in qua hæc lego: « Auctoritate præsentium inhibemus ne quis in domibus vestris uti carnibus, seu mulier aliqua eas intrare præsumat contra ordinis statuta. »

Non defuere tamen qui humanitatem hospitalitatis extra monasterii claustrum feminino sexui exhiberent; imprimis Pachomiani, in quorum Regula hæc habentur (Art. 29): « Si sæculares homines, aut debiles, aut vasa infirmiora, id est mulierum, venerint ad ostium; suscipiens singulos in diversis locis juxta ordinem præpositi et sexus sui; præcipue feminas majori honore et diligentia curabunt, cum omni timore Dei, et locum separatam ab omni virorum vicinia eis tribuent, ut nulla sit occasio blasphemandi. Quod si ad vespertas venerint, abjicere eas nefas est; sed accipient, ut diximus, separatam locum, et clausum cum omni disciplina atque cautela, ut grex fratrum libere suo officio serviat, et nulli detur offensivum detraheudi. » Idem præstabant et Cluniacenses, ut testatur Petrus Venerabilis ad S. Bernardum scribens (Lib. 1, epist. 28), et Farfenses ex mss. Consuetudinibus ejusdem monasterii. Ipsi etiam Cistercienses, etsi feminas ad hospitandum haud reciperent, tamen nihilominus eis victum præbebant ex lib. Usuum Cisterciensium cap. 42.)

Quarto. « Quod S. Benedictus ait *superveniens*, videtur excludere coniguos vel proximos habitatores, qui potius domestici sive concives, quam hospites appellari possunt, » ut cum Bernardo Cassinensi loquitur **673** Boherius. Addit tamen: « Sed e contra illos indifferenter admittendos, vel totaliter excludendos discretio debet haberi. Pauperem tamen sive remotum, sive propinquum admittendum hortor. »

Fuerunt etiam qui hospitalitatem tanquam monasticæ quieti et solitudini contrariam a monachorum cœnobis omnino arcendam esse existimarent. Hæc ratione S. Augustinus in Hipponensi monachorum ascetico, in quo presbyter vixit, hospites recipi volebat. In statutis quoque Guignonis Caribus prioris lego (Cap. 49): « Ipsorum hospitem personas tantum, non etiam equituras procuramus. »

Tanquam Christus suscipiantur, quia ipse d'cturus est: *Hospes sui, et suscepistis me.*] Ex hoc maxime capite hospitalitatem commendant SS. Patres, atque in primis S. Augustinus (Serm. 136): « Discite, inquit, hospites suscipere, ubi agnoscitur Christus: an nescitis quia si quem Christianum susceperitis, ipsum suscepistis? Nonne ipse dixit: *hospes sui, et suscepistis me?* et quando ei dicitur, *Domine, quando te vidimus hospitem?* respondet: *Cum uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis.* Cum ergo Christianus Christianum suscipit, servituti membra membris, et gaudet caput, et sibi imputat datum quod membro ejus fuerit erogatum. Hic ergo pascatur Christus esuriens, accipiat potum sitiens, vestiatur nudus, suscipiatur peregrinus, visitetur ægrotus. » Et revera qui in hospite se suscipi asserit, in se ipso aliquando excipi voluit, ut de quodam ignoto testatur S. Gregorius his verbis (Homil. 23 in Evang.): « Quidam patet familias cum tota domo sua magno hospitalitatis studio serviebat, eumque quotidie ad mensam suam peregrinos susceperet, quodam die peregrinus quidam inter alios advenit, ad mensam ductus; dumque paterfamilias ex humilitatis consuetudine aquam vellet in ejus manibus fundere, conversus urecum accepit; sed repente eum in cujus manibus aquam fundere voverat non invenit. Cumque hoc factum secum ipse miraretur, eadem ei nocte Dominus per visionem dixit: *Ceteris diebus me in membris meis, hesterno autem die me in meipso suscepisti.* » At quod S. pontifex de alio quodam quasi ignoto, hoc ipsum de illo narrat Joannes diaconus l. II Vitæ S. Greg., c. 22 (Sæc. II Bcn.), et sequenti capite refert quomodo alia vice susceptum ab eo fuisse angelum. Simile aliquid de S. Agilo abbate Resbacensi in ejus Vita, c. 20, et de S. Cuthberto, apud Bedam, in ejus item Vita, cap. 7, legitur.

Et omnibus congruus honor exhibeatur.] Quem in locum Bernardus Cassinensis et Boherius: « Aliter enim, inquit, debet honorari episcopus et abbas, et aliter clericus vel monachus; aliter prælatus, aliter subditus; aliter magnæ religionis fama adveniens frater, aliter sarabaita vel gyrovagus; aliter nobiles et potentes, aliter ignobiles et pauperes; et ideo dicit *congruus*, ut secundum qualitatem susceptæ personæ sit et condescendens in honore exhibitione, in ciborum præparatione, in occasione, in associatione: una enim debet esse ad omnes charitas secundum interiorum hominem; **674** sed debet esse diversitas in exterioris honoris exhibitione. Pauperi enim sufficit panis grossus, olus et faba; diviti vero vix sufficit porcus, vel caro bovina, aut allilia delicata; pauper ubique jacet; diviti vero lectus pretiosus vix placet. » Et Smaragdus: « Quamvis una charitas omnes amplectatur interius, aliter pauperibus, aliter vero exterius congruit ministrare potentibus: neque enim æqualis omnibus paranda est sessio, neque omnibus æqualis ciborum convenit præparatio; sed unicuique necesse est cum charitatis discretionem congruus locus, congruus cibus, congruus lectus, congruus omnibus exhibeatur et honor. » Quibus ex verbis patet solutio ad eam difficultatem, quam ex cura et sollicitudine, quam pauperibus et peregrinis impensius exhiberi præcipit S. legislator, hic movet et solvit Hildemar: nam « hæc sententia, inquit, in qua dicit omnibus congruus honor exhibeatur, attinet ad exteriorum hominem; illa autem sententia qua dicit pauperem et peregrinorum, attinet ad interiorum hominem. Id est, ac si diceret in præparatione servitii unusquisque hospes juxta suam mensuram recipiendus est; tamen in mente debet præferri pauper diviti. »

Maxime domesticis fidei et peregrinis.] Quomodo locum ita explicat Smaragdus: « Domesticus dicitur amicus, familiaris, vel sodalis, quos duobus modis intelligere debemus: sive omnes generaliter Christianos, nam nobiscum fidem, unum habentes Deum peculiariter domesticos monachos, qui nobiscum vitam communem et religionis servant. »

modo loquitur Bernardus Cassinensis. Similiter etiam A Regula S. Pachonii (Art. 28) : « Quando ad ostium monasterii aliqui venerint, si clerici fuerint vel monachi, majori honore suscipiantur. » Idem habet Regula Orientalis cap. 40. Et Regula S. Isidori (Cap. 21) : « Licet omnibus hospitalitatis bonum cum gratia oporteat referri, uberior tamen clericis et monachis deferenda est honorificentia hospitalitatis. » Denique Regula S. Stephani ordinis Grandimontensis institutoris (Cap. 36) : « Religiosis plus honoris et reverentiæ quam cæteris exhibere studeatis. »

Ut ergo nuntiatus fuerit hospes, occurratur ei a priore, vel a fratribus cum omni officio charitatis. Incipit hic S. Benedictus hospitii suscipiendi ritum describere. Et primo quidem ante omnia vult ut adveniens i occurratur, juxta priscorum monachorum morem, quem videre est apud Rufinum, lib. II de Vitæ Patrum, cap. 4 et 7, et insuper cap. 21, ubi de Nitriensibus loquens, hæc habet : « Hinc cum appropinquaremus loco, ubi peregrinos fratres advenire senserunt, continuo velut examen apum, singuli quique ex suis cellulis prorunt, atque in obviam nobis dato cursu et festina alacritate contendunt, portant secum quamplurimi ipsorum urceos aquæ et panes, secundum quod propheta corripens quosdam dicit, quia non existis filiis Israel in obviam cum pane et aqua. » Vide Palladium, in Lau. cap. 52, et Vitam sancti Martini abbatis Vertavensis, sæc. I Bened., pag. 378.

675 Sed quam sibi singuli Nitrienses monachi somabant hospitibus occurrendi curam, quamque Regula SS. Serapionis, Macarii, Paphnutii, et alterius Macarii, ei cui sollicitudo hospitalis data erat committit, hanc S. Benedictus sub distinctione priori vel fratris injungit, ut a priore occurratur majoribus, minoribus a fratribus, uti exponunt Smaragdus et Bernardus Cassinensis : « Quia enim duæ ad monasterium solent venire personæ, inquit Smaragdus, duas et illis personas rationabiliter jubet occurrere. Prioribus enim necesse est occurrat prior, fratribus occurrat frater. Si enim venerit rex, episcopus, aut aliquis de summo apice potens, exeat illi obviam abbas; si autem venerit alter, obviam illi exeat alter. » Quod autem S. Benedictus dicit vel a fratribus, non est intelligendum ab omnibus, sed ab iis quos ad id officii deputaverit abbas, ut patet ex lib. Usuum Cisterciensium, cap. 87.

Et primitus orent pariter, et sic sibi socientur in pace. Secundo præscribit S. Benedictus ut primitus orent pariter, id quod Richardus de S. Angelo intelligit « unus alterum salutando, vel unusquisque dicendo Benedictio, prout vidi, » inquit. Rectius S. Hildegardis primitus orent pariter exponit, ut « omnes quicumque sint ad ecclesiam ad adorandum ducantur, ita quod fratres Deum orent, ne cum eisdem hospitibus ordinem suum infringant, isti autem ut conversationem illorum videntes meliores fiant. » Quoniam vero ritu id fieret, ita explicat liber Usuum Cisterciensium (Cap. 87) : « Occurrentes vero hospitibus deponant caputia de capitibus, si tunc superposita fuerint, et sic, prostrati super genua, ducant ad orationem. Ingressi vero ecclesiam, aspergat illos aqua benedicta ille cui officium illud injunctum est. Postea faciant orationem incurvi vel prostrati, sicut tempus exigit. Sed si episcopus vel abbas fuerit, qui eum suscipit offerat ei sparsorium, osculando manum, et ducto eo ad locum ubi orare debet, subtrahat se paululum cum socio post ipsum orantem, faciens orationem, sicut supra dictum est : qua completa, signent se et exeant. » Idem fere habent Bursfeldenses in Cæremoniali, dist. 3, cap. 26. Cluniacenses ad plura altaria hospites ad orandum ducebant, testante Udalrico, lib. III, cap. 22. Sithiven-es S. Bertini ad altare S. Dionysii ex Joanne monacho Bertiniano in Mir. B. Bernardi Punitentis, n. 31. Cassinenses vero præscribunt (Decl. Cass., cap. 53, n. 2) ut « sit osculum, quantum possibilitas permittit, juxta portam

monasterii, quo ad orationem hujusmodi hospites introducantur. » Quod sane haud ita novum recensque videri debet; nam Hildemar, in cap. 66, scribit : « In nostra provincia solarium habetur super portam et oratorium ibidem. » Vallisoletani volunt (Constit. Vallis., cap. 74) ut prælatus recipiat hospites loco deputato, aut mittat qui eos recipiant; deinde ducantur ad ecclesiam, aut locum aliquem in hospitio, in quo decenter ante aliquam imaginem preces fundi possint. Denique in mss. Constitutionibus Casalis Benedicti hæc lego (Cap. 32) : « Sufficiet orare mente, et dicere quod ad orationem vel laudem Dei pertinet, puta Deo gratias, vel Benedictus qui vivit in nomine Domini; Deus laudetur, aut tale. Alioquin 676 post pacis osculum ducatur ad oratorium, et ibi, oretur. »

Manavit autem iste ritus ab antiquis monachis, ut docet Rufinus his verbis (Lib. II de Vitæ Patrum, cap. 4) : « Hic est enim mos apud Ægyptum, ut ubi advenierint, statim per orationem sibi invicem confæderentur. » Et loquens de S. Apollonio (Ibid., cap. 7) : « Ubi ingressi sumus monasterium, oratione prius, ut moris est, data, pedes nostros propriis manibus lavat. » Et de Nitriensibus : « Tunc deinde nos susceptos adducunt primo cum psalmis ad ecclesiam. » Idem patet ex Vita sancti Pachonii, num. 44, apud Rosweidum.

Quod pacis osculum non prius offeratur, nisi oratione præmissa, propter illusiones diabolicas. Tertio ductis ad orationem hospitibus pacis osculum offerri præcipit S. legislator, in signum reconciliationis, in signum amoris et dilectionis, in signum pacis, in signum unitatis catholice : quadruplex enim hujusmodi osculum distinguit auctor libri de Amicitia apud S. Augustinum, quamvis ultimum maxime hospitibus offerri dicat cap. 6.

Illud autem nonnisi oratione præmissa propter illusiones diabolicas exhiberi voluit; id quod ab antiquis item monachis dixerat, testante Rufino (Lib. II de Vitæ Patrum, cap. 1), quia « hic est mos apud Ægyptum, ut ubi advenierint fratres, statim per orationem sibi invicem confæderentur... Propterea enim forma hujusmodi inter monachos observatur, ut si quis ad eos veniat, sive vir ille, sive mulier sit, sive senex, sive juvenis, sive ignotus, sive notus, ante omnia ut oratio fiat, ut nomen Domini invocetur, quia si fuerit aliqua transformatio dæmonis, continuo oratione facta diffugiet. » Nonnulli tamen ex priscis etiam monachis ante orationem advenienti hospitum osculum præbebant, ut manifestum est ex eodem Rufino (Ibid., cap. 9), ubi de Coprete : « Is, inquit, cum nos vidisset, et osculo salutasset, atque ex more etiam post orationem pedes lavisset, requirebat quæ gererentur in saculo. » Et de monachis sub sancti Apollonii disciplina degentibus (Cap. 7) : « Occurrerunt autem nobis cum psalmis, hoc enim moris est eis tacere in adventu omnium monachorum, et adorantes in facies suas usque ad terram osculabantur nos... Alii ergo ex fratribus præcedebant nos, alii sequebantur; utraque tamen turba psallebat. Ubi autem appropinquare jam cæpinimus audita voce psalmi, ipse etiam Apollonius procedit in occursum, et ut vidit, nos statim prior adoravit usque ad terram, et surgens osculo nos suscepit; ubi autem ingressi sumus monasterium, oratione prius, ut moris est, data, pedes propriis manibus lavat. » Sed et nunc Cassinenses (Decl. Cassin., cap. 53) sola oratione mentali præmissa, osculum ante offerunt quam ducant hospites ad orationem. De osculo ipso videlicet hæftennum, lib. XI, tract. 2, disq. 4. De modo illud offerendi, ita scribit citatus a Bernardo Cassinensi Petrus Diaconus : « Antiqui quando recipiebant homines venientes, stabant in ostio domus suæ, et ponebant pedes hospitis super pedes suos, et dabant eis pacem, et sic eos recipiebant in domum suam. » Cistercienses 677 vero statuunt (Lib. Usuum Cist., c. 87) ut post orationem epressi ab ecclesia dicat Benedictio

omnis ei exhibetur humanitas : « Post hæc, id est ducto ad orationem et lecta coram eo lege divina. » Sed Bursfeldenses ducto ad hospitium hospite, coram eo aliquid de divinis Scripturis recitant. Cassinenses vero hunc ad locum ista declarant (*Decl. Cassin.*, cap. 53) : « Maxime laudamus hoc fieri si commode possit, et tempus hoc permiserit, ut dum refectio paratur, aliquid hospiti legatur, vel spiritualia dicantur, unde ædificetur, habito respectu ad personæ qualitatem, et necessitatem. Saltem non omitatur quin ad mensam hospiti aliquid legatur juxta conditionem personæ, ut ædificetur. » Similiter in mss. Casalinatorum Constitutionibus hæc lego (*Cap. 52*) : Post pacis osculum « ducatur ad hospitium, et legatur coram eo lex divina expectando refectionem, si tempus cesserit, vel dicantur spiritualia ad ædificationem. Saltem non omitatur quin ad mensam aliquid hospiti legatur in principio et in fine refectionis, juxta conditionem personæ. »

Tertio, hæc olim lectio fiebat in auditorio, ut patet ex Vita sancti Guillelmi ducis et monachi Gelloniensis (*Sæc. IV Ben.*), ubi narratur quomodo suo susceptus fuerit in monasterio. Ac primo quidem num. 21, longe occurritur ei a fratribus, ducitur ad orationem, ecclesiæque dona confert. Et postea, num. 22 : « Completa oratione, factaque cunctis altaribus 680 sua cuique digna veneratione... itur in auditorium, et osculatis fratribus, *lectaque ex more lectione*, factoque pro tempore brevi sermone de animæ ædificatione, mox vir Dei subinfert, et indicat manifeste cur ipse venerit. » Idem videre est apud Ekkehardum in lib. de Casibus S. Galli cap. 41, ubi referens quæ ratione episcopi et abbates ad visitandum S. Galli asceterium missi ab Otone imperatore recepti fuerint : « Adveniunt omnes, inquit, festive receptis *Ci-res apostolorum* responsorium canitur. Abbas in auditorio debilis residens, introductis quidem eis assurgit. Legitur considerentibus lectio de charitate et de pedessequa ejus discretione. Qua finita assurgunt omnes in abbatis et fratrum oscula. Deinde abbas : *C Benedicti vos a Domino*. Et fratres : *Qui fecit cælum et terram*. » Et ita forte capiendus est locus ex Vita S. Aicadri abbatis Gemmeticensis, num. 41 (*Sæc. II Ben.*), « Susceptis monachis ad donum auditorii eos perduxit. » Est autem auditorium locus capituli proximus : locutorium appellare solent. Auditorii tamen nomine hic capitulum intelligit noster Mabillonius.

Quarto, exponebatur hospiti recitata lectio, ut docet Hildemarum : « Si autem talis fuerit hospes, debet etiam exponi lectio; » patetque ex supra citato libro Usuum Cisterciensium, cap. 87, et ex Adalgi-no monacho in lib. Mir. S. Theoderici cap. 45, ubi refert Rodulfum abbatem suo in monasterio excepisse Robertum Flandrensem comitem, et reginam, eisque ad mensam adhibuisse lectionem ex Vita S. Theoderici : « Beatissimi Theoderici Vitam virtutibus illustrem coram eis a fratribus lectam et *expositam*, quasi saluberrimum animæ ferculum illis apposuit, quod præ cæteris sumptibus et impensis utriusque magni fecit. »

Quinto, ubi ignotus advenisset monachus, lectioni tota simul congregatio aderat, ut manifestum est ex Capitulis monachorum ad Augiam directorum (*Cap. 42*) : « Omnes hospites supervenientes cum lectione divina suscipiunt; incognitis tamen monachis ad lectionem omnis pariter concurrat congregatio, ut Christus in eis adoretur, qui et suscipitur. »

Sexto, Hildemarum : « Sciendum est, inquit, quia sunt multi qui postquam prima vicē legunt lectionem hospiti, jam postea nunquam legunt eidem hospiti, etiam si post unum, vel duos, vel decem annos venerit. Isti tales non regulariter faciunt, eo quod regula dicit hospiti legi lectionem. Jam si humanitas illi exhibenda est, cur non et lectio ei legenda est, quod melius est? Unde ista potest esse discretio? si enim frequenter venerit ipse hospes ad monasterium, ita ut post quindecim aut viginti dies venerit, quoties

A venerit, tunc ei lectio legenda sit, et omnis humanitas præbenda. »

Denique singulare haudquaquam exiit S. Benedicto lectionem adhibere hospitibus; nam in Regula abbatis Isaïæ hæc lego (*Cap. 53*) : « Illariter nec urro extero, et saluta illum, ne discessus vester ab invicem sit cum detrimento; et cave ne cum advenerit ad te interrogos illum inutilia 681 tibi; sed postula ab illo ut oret, et cum sederit, dic illi : Quomodo vales, frater mi? et exhibe illi librum aliquem ad legendum. »

Et post hæc omnis ei exhibetur humanitas.] Omnis humanitas Smaragdo « dicitur omnis miserantis affectus, et obsequium plenum et perfectum amoris, quod hospitibus exhiberi oportet in cibi, et potus, et omnium illis competentium administrationem. » Hildemaro, « omnis dilectio... sufficiens omnis honestas... de temporalibus, id est panis et vinum, cibus, lectum, etc. » Similiter Nicolaus de Fractura humanitatem intelligit « in cibo, potu, in lecto et aliis qualitatibus rerum administrandarum. » S. Hildegardis, « et in affabili et sociali sermocinatione colloquutionis, quam in omni necessariâ corporali necessitate. » Denique Richardo de S. Angelo omnis exhibetur humanitas idem est, « quasi dicat ostendantur benevolentia eis, ducendo ipsum per monasterium, quærendo de eorum provincia, et hujus similia dicantur. » Humanitas etiam complectitur omnem honoris exterioris demonstrationem; atque ita S. Sabas (*Tom. III Mon. Eccles. Græc.*) « cum hospitem quemdam accedentem susceperat, qui presbyterii ordinationem haberet, eum peragere faciebat in oratorio sanctam oblationem, » ut scribit Cyrillus in ejus Vita, n. 17.

Bernardus Cassinensis, Boherius, et Turrecremata in omni humanitate etiam carniū esum comprehendendi existimant : « Male quidem serviretur regi, inquit Bernardus, episcopo, vel principi, si ad carniū abstinentiam stringerentur. Sentiat aliter qui vult, tamen in hoc signo universalis omnis hoc comprehendendi puto, habita consideratione discretionis ad hospites religiosos sanos, quibus uti carniū non licet. » Et Turrecremata : « Si hospitibus cibus carniū indifferenter negaretur, non omnis humanitas eis conseretur exhiberi. »

Sed huic opinioni, quæ contraria est optimæ monasteriorum ordinis nostri praxi, et quam expresse damnavit Innocentius Papa III, in brevi ad abbatem et conventum Sylvæ Majoris, qui tale aliquid præsumperant, merito potest opponi illud S. Ambrosii (*Lib. v in Hexam., cap. 8*) : « Melior est enim hospitalitas in oleribus cum gratia, quam vitulorum pinguium præparatio cum discordia. » Et illud Evangelii in Monachicis, n. 2 (*Tom. III Monum. Eccles. Græcæ*) : « Si prætextu hospitalitatis de sumptuoso cibo in mentem venerit, alijce eam cogitationem, nec illi adhaereas; per illam quippe insidiatur tibi adversarius... licet panem duntaxat habueris, aut sal, aut aquam, potes per hæc mercedem hospitalitatis acquirere; quod si ne illa quidem habueris, tantummodo autem bono affectu peregrinum exceperis, benigneque sermone eum donaveris, consimili ratione potes hospitalitatis mercedem consequi. » Itemque in egrum S. Basilii caput 20 in Regulis futurioribus, quo vetat ne obtentu cujuscunque dignitatis, auctoritatisve, qua pollere possent ipsi hospites, soliti commutentur cibi, « nisi forsân, inquit, et vestes nostras immutabimus, si quando cum illustrioribus conversandum est. Si vero id turpius esset, multo turpius est propter delicatos aliquos mensæ nostræ fragilitatem mutare. » Et paulo post 682 superfluum ac nimis sumptuosum ciborum apparatus redarguens, addit : « Et tu cum multitudine et luxu ciborum mensam fratri præter solitum ad voluptatem paras, illum luxuriæ accusas, et gula probris per ea quæ instituis inhonestas, dum arguis quod hujusmodi luxu voluptate delectetur. » Favet antiqua ordinis nostri consuetudo, qua pontificibus olim, regibus et cæteris magnatibus, pis-

eum implere, eo quod suo quisque ordine illud exerceat. Et primo quidem sensu vix unquam crediderim hoc Regulæ caput observatum fuisse, nisi forte erga ignotos monachos, quibus ad lectionem diuine legis, quam S. legislator faciendam præscribit, omnis conuerberat congregatio, ut supra vidimus. Atque ita Paulo postea Virolunensi episcopo pedes manusque lavisse dicitur abbas cum fratribus Theologiensis monasterii (*In ejus Vita, n. 3, sæc. II Ben.*). S. Thomas abbas Fariensis (*Sæc. III Ben.*) cum viros sanctissimos Faldonem, Tasonem et Tatonem in hospitio suscepisset, ut monachorum ac honorum moris est Christianorum, cum fratribus, ut ei solitum fuit, secundum Domini præceptum eorum pedes abluere peregit, » ut scribit Autpertus in Vita S. Paldonis, n. 5. Alioquin si omnibus indifferenter hospitibus cuncta simul congregatio pedes lava et cuncta esset, fratres in hoc hospitalitatis officio occupati cætera Regulæ officia implere non possent, quod argumentum valide urget Petrus Venerabilis ad S. Bernardum scribens.

685 Posteriori sensu beatus Benedictum intellexisse videtur S. Hildegardis ad hæc verba *cuncta congregatio lavet*, sic scribens: « Scilicet illi, quibus abbas illud opus injungit; » et Richardus de S. Angelo: « Id est aliqui de congregatione. » Clarus Hildebrandus: « Quod vero dicit pedes hospitum cuncta congregatio lavet, per dies vicissim discretio est facienda. » Et infra: « Sic enim facimus de pedes lavare pauperibus; id est illi qui offerunt in die ad missam, illi etiam post vesperam vadunt pedes pauperibus lavare, et cantando lavant pedes, et post lotos pedes miscent; post miscent dicunt capitula, et orationem *Adesto officium servitutis nostræ*, etc. » Ubi respexisse videtur ad illud monachorum ad Augiam directum capitulum (*Cap. 3*): « Ut sint equidem quotidie sex per brevem deputati fratres sacram offerentes oblationem, incipientes ab abbate, omnes per ordinem, sicut et nos aliquando fecimus, qui etiam pedes peregrinorum in unaquaque feria lavant. » De Cluniacensibus ita scribit Petrus Venerabilis ad S. Bernardum (*Lib. I, epist. 28*): « Facimus tamen quod possumus, et per totius anni spatium, unaquaque die, tribus peregrinis hospitibus manus et pedes abluimus, panem cum vino offerimus, abbate in ordine suo id faciente, nullisque nisi infirmis, qui hæc implere non valent, exceptis. » Idem in Cassinensi monasterio suo tempore observatum fuisse inquit Bernardus Cassinensis. Nunc vero Cassinenses iis potissimum pedes abluunt, qui ad conversionem veniunt (*Decl. Cass., cap. 55*). In Regulari Concordia S. Dunstani istud ea de re statutum reperio (*C. p. 10*): « Omni die sine intermissione tres ex his qui continuo in monasterio pascantur eligantur pauperes, quibus ejusdem mandati exhibeatur obsequium; quique eisdem pascantur victualibus quibus fratres vivunt. Hoc ergo modo illuc eundem ordinem prosequantur: scilicet sabbato pueri dexteri chori cum suo custode in lud peragant; sequenti die dominica residui pueri sinistri cum altero custode; deinde singulis diebus hebdomadæ ad unamquamque feriam tot constituantur fratres ad hoc agendum, ut extra abbatem nullus ab hoc debito servitutis excusetur; qui tamen abbas non una tantum feria, sed sæpius, dum ei vacuum fuerit, atque opportunitas dictaverit, sese ad hoc agendum impendat. De cætero superveniens peregrinis pauperibus, abbas cum fratribus quos elegerit, secundum Regulæ præceptum, mandati exhibeat obsequium. » Simile aliquid cernitur in mss. Farsensis monasterii Consuetudinibus; quibus editum ab Ingulfo abbate pro suo Croylandensi monasterio decretum adijcere possumus, quod etsi prolixum videtur, tamen multa edificatione digna continet, quæ pii lectores in nobis merito desiderarent (*Hist. Croyl. monast. an. 1044*): « Ad honorem etiam Dei, et populi sui edificatum, recolens ego in transla-

tionis monasteriis, scilicet Fontanellensi, Fiscanensi, Gemmeticensi, Molisimensi, Cluniacensi, nec non et in Floriacensi, et in omnibus aliis antiquioribus cœnobiis mandatum pauperum quotidie post magnam missam fieri, et populum Dei in hoc multum edificari; ac in omnibus Anglicanis cœnobiis hujusmodi mandatum pauperum vel omitti, vel penitus ignorari, cum totius conventus mei consilio statui pro nostris benefactoribus in nostro monasterio deinceps quotidie peragendum; donans elemosynario nostro, qui pro tempore fuerit, licentiam exeundi de choro ad magnam missam statim post dominici sacramenti consecrationem, volens ipsum elemosynarium ad portam monasterii tunc directe procedere, et tres peregrinos in locutorium magnum ante finem magnæ missæ adluere. Quod si peregrini non fuerint, tres senes inopes sint adducti. Quod si nec tales senes aut fuerint, tunc tres honesti pueri in loco trium parvulorum circulariter per villam lectis decumbentium, tam mulierum quam virorum, in dictum locutorium inducantur; et eis sicut aliis peregrinis aut senibus pedes abluantur, sed victualia ad paralyticos, in quorum loco sederant, integre transmittantur. Peregrinorum vero ac senum pedes abluantur, ibique sua victualia comedant, si voluerint; et reliquias tam cibi quam potus secum deferant. Quod si ibidem comedere noluerint, omnia victualia in villam libere secum tollant. Recipiet autem quotidie elemosynarius ad hoc mandatum faciendum tres panes monachales, tres lagenas cervisiæ conventualis, et tria fercula coquina; quæ omnia ut ibi parata existant, ante adventum monachorum, qui magna missa finita, statim de choro venient ad pedes predictorum pauperum abluendum, elemosynarius providebit, et tam personas quam victualia quam honestis poterit procurabit. Quod si suadente diabolo ex avaritiæ malo, vel obedientiæ odio dictus elemosynarius non tres, sed duos, vel unum aliquando pauperem introduxerit, illo die sit in pane et aqua absque aliqua misericordia sibi super hoc facienda; et nisi quot illo die subtraxerit, alio die suppleverit, totidem ministraciones die sequente subtrahantur, quot personas ille subtraxit, nihilominus ipso in sua penitentia pro sua inobedientia remanente, nisi dominicus dies, seu festum alicujus sancti intervenerit. Quod si nec tali penitentia se corrigere voluerit, ejectione de officio suo, atque fiat elemosynarius, qui negotia pauperum juxta formam prælatam melius voluerit procurare. Hanc namque consuetudinem cum aliquandiu tenuissemus, de aliis monasteriis conpropheti nostri ad nos accedentes, multum edificati cum ad sua rediissent, eundem modum etiam apud suos introducebant. »

Antequam hinc discedamus, quaeret fortassis aliquis quomam potissimum tempore veteres monachi pedes hospitibus abluerint? hoc enim S. Benedictus tacuit. Regula S. Pachonii statim post ipsorum hospitum adventum, etiam antequam ducantur ad hospitium, id fieri velle videtur (*Art. 28*). In Regula vero S. Fructuosi lego (*Cap. 10*): « Hospitibus vel peregrinis fratribus cum summa reverentia charitatis et ministracionis obsequia sunt præbenda, et ad vesperum lavandi pedes; et si ex itinere sunt confecti, oleo perungendi. » Ita S. Bernardus abbas Ambroniacensis et postea Viennensis episcopus (*Sæc. IV Ben.*) receptorum hospitum peregrinorum omnium vespere pedes abluere, » ut legitur in ejus Vita, num. 5. **687** Sed et ipse B. P. Benedictus, ut scribit S. Hildegardis, cum hospites quos susceperat comesturi essent, aquam manibus eorum porrexit; et cum a mensa surrexissent, pedes eorum lavit; et hoc propter exemplum Filii Dei, quod in cœna discipulis exhibuit, fecit, exceptis mulieribus, quarum pedes non tetigit; sed contemptum mundi et in habitu, et in sancta conversatione sua ostendebat eis. » Denique in concilio Aquisgranensi existat

canon (Can. 22) et ut mandatum, si tempus cœnæ A est, tam fratrum quam etiam peregrinorum post cœnam fiat. Et tamen S. Paulo postea Virodunensi episcopo in Theologiensi monasterio divertenti statim post orationem pedes loti sunt, ut habent ejus acta num. 3. Nicolaus Bravus scribit Orientalibus in communi usu fuisse antequam cibus sumeretur; Occidentibus vero post cœnam, antequam cubitum eatur (Dist. II, c. 12), hospitum abluere pedes. Bursfeldenses etiam post completorium hospitum mandatum præscribant in Cæremoniis.

Pauperum et peregrinorum maxime susceptioni cura sollicitie exhibeatur.] Olim in monasteriis nostris aliquis frater pauperum susceptioni præficiebatur, qui eos in xenodochio monasterii ædibus vicino excipiebat; cujus rei exempla habemus in Vita S. Azili abbatis Resbacensis, num. 20, sac. II; apud Adrevaldum, in lib. Mir. S. Benedicti; apud Walfridum, in lib. Mir. S. Galli, cap. 43; in Vita S. Popponis num. 43; apud Bollandum, 23 Januarii. Illud etiam enixe rogant olim monachi Fuldenses, in libello supplicii ad Carolum Magnum, postulantes (Num. 13), ut et peregrinorum susceptio et lavatio in eis pedum non negligatur, sed secundum Regulam, et secundum priorum nostrorum consuetudinem, quodcumque venerint misericorditer suscipiatur, et ab omnibus fratribus lavatio pedum eis exhibeatur.

Coquina abbatis et hospitum super se sit, etc.] In quem locum Smaragdus: « Astimatur enim a mulis, quia sicut coquina alia quam fratrum, et in alio erat constituta loco, ita et mensa abbatis non tunc in communi refectorio erat cum cæteris mensis posita; sed in alia erat cellula segregata, quam crebro venientes hospites frequenter cibus invenirent paratum. Sed modo ab episcoporum, abbatum, et cæterorum Francorum magno concilio salubre inventum est consilium, ut pro sua et fratrum custodia habeat in communi refectorio mensam, ubi quando adfuerint cum hospitibus; quando vero defuerint, cum quibus voluerit reficiat coram fratribus. » Istud Francorum magnum concilium haud erat aliud ab Aquisgranensi, in quo statutum est (Can. 27), et abbas, vel quispiam fratrum ad portam monasterii non reficiatur. In refectorio autem omnem eis humanitatem manducandi ac bibendi exhibeat. Ipse tamen et cibi potusque mensura contentus sit, quam reliqui fratres accipiunt. Si vero propter hospitum voluerit ad solitam mensuram fratribus sibi que augere aliquid, in sua maneat potestate. Sed plura de his inferius ad caput 56; sufficiat hic interim notare ex Hildemaro coquinam hospitum ita collocandam esse 638 juxta coquinam monachorum, ut inter utramque parva sit fenestra, per quam ex una parte fratribus, ex alia hospitibus in refectorio comedentibus ministretur.

In quam coquinam ad annum ingrediantur duo fratres, qui ipsam officium bene impleant.] Nam et tales sunt eis ministri de gaudi, qui et pulmenta strenue præparent, et devoto eis ministerio obsecundant, et de his que illis residua sunt, neque fraudem faciant, neque occulte comestione se illicita poluant, inquit S. Fructuosus (Cap. 10). Ex Regula autem Orientali (Cap. 25) et advenientibus diversis fratribus eccas parabit cellerarius.

Quibus ut indigent solatia administrantur, etc.] Huc facit quod in mss. S. Benigni Divionensis Consuetudinibus legitur (Cap. 44): « Ut autem deesse non possint qui hospitibus honeste obsequantur, constitutum est ut famuli B. abbatis et prioris, qui cum eis equitare solent, omnes accipiant quotidianum victum de manu hospitali, et quotidie sint in ejus presentia, ut quod ipse jusserit faciant; et si quis illorum quonquam abierit absque ejus licentia, illo die justitia carbit. Præterea habet proprios famulos, et proprium coquum, et duos asinos ad ipsum hospitium deputatos, qui ligna quotidie apportent, ut cum hospites supervenerint in promptu sit copia lignorum.

Item et cellam hospitum habeat assignatam frater, etc.] Ejus nomina describit Hæftenus l. II, tract. 2, disq. 3. Cellæ autem nomine S. Benedictus integrum intelligit hospitum, plures in cellas divisum; ubi illud maxime notandum est, in nostris olim monasteriis aliud fuisse monachorum ab hospitio divitum et pauperum, ut patet ex Consuetudinibus S. Benedicti abbatis Anianensis (Tom. IV Analect.), in quibus legitur et in hospitali hospitum monachorum honestissimam susceptionem, segregata domo susceptionis aliorum hospitum; et ex Hildemaro hunc in locum sic scribente: « Notandum est enim quia, si potest fieri, talis claustra hospitum debet esse nobilium sicut monachorum cum sua ordinatione. Talis etiam debet esse claustra pauperum quæ infirmorum. Talis etiam monachorum hospitum qualis etiam infirmorum, ubi omnia necessaria præparari possint. Si autem non potest esse, sicut dixi, separata loca episcoporum a divitibus, sint simul tamen separata a pauperibus, et abbatibus, et monachis; eo quod non possunt insimul convenire comes et episcopus cum pauperibus et abbatibus peregrinis. » Et alibi (In cap. 67): « Verum quia dicit regula de hospitibus suscipiendis: Et domus Dei a sapientibus sapienter administratur, intelligunt, quia dormitorium ubi monachi suscipi debent habetur separatim a laicorum cubiculo, id est ubi laici jacent, eo quod laici possunt stare usque mediam noctem, et loqui, et jocari, et monachi non debent, sed magis silentium habere, et orare: ideo juxta oratorium illorum monachorum hospitum est dormitorium, ubi ipsi jaceant soli reverenter, et possunt nocte surgere qua hora velint, et ire in ecclesiam... Quod si dormitorium monachorum hospitum non est juxta oratorium propter orationem faciendam, 639 sed cum laicis; tunc domus Dei non sapienter a sapientibus ministratur. » Erat ergo monachorum hospitum dormitorium juxta oratorium; et quidem idem forte cum dormitorio fratrum, aut saltem ab eo non longe separatum, ut patet ex lib. II Dial. S. Greg., cap. 55, ubi S. Benedictus describitur in turri quiescens una cum Servando diacono; et ante eandem vero turrim largius erat habitaculum, in quo utriusque discipuli quiescebant; et S. Benedicti scilicet et Servandi. Hinc illud concilii Aquisgranensis decretum (Can. 58), et dormitorium juxta oratorium constituitur, ubi supervenientes monachi dormiant. In antiqua tamen delineatione S. Galli monasterii dormitorium monachorum hospitum longe dissitum erat a dormitorio fratrum, licet et ipsum contra oratorium: nam dormitorium fratrum ecclesie contiguum ex parte meridionali, dormitorium autem monachorum hospitum ex septentrionali. Quæ autem dicimus de separatione hospitum monachorum ab hospitio divitum atque pauperum, confirmantur ex eadem delineatione, ex Bernardo Cassinensi, et ex Boherio.

Ubi sint lecti strati sufficienter.] Hic Smaragdus, et sternendo, inquit, lecti strati dicuntur; strati quasi storiati; storia enim dicitur quod nos matram vel navam dicimus: in his autem solis antiqui monachi dormire solebant, et his solis lectulos suos sternebant. Eodem modo loquitur Petrus Diaconus, sed Bernardus Cassinensis et Boherius lectos stratos intelligunt lectos et ordinales cum suis stramentis, id est omnibus ad quiescendum necessariis præparatos. Similiter Richardus de S. Angelo lectos ordinales quos etiam molles vult esse S. Fructuosus, c. 10. Vide Regulam Magistri, cap. 79.

Et domus Dei a sapientibus sapienter administratur.] S. Pachomius et sollicitudinem totius dispensationis erga fratres et peregrinos eisdem commisit, qui in ordine sequebantur, et legitimus in ejus Vita, cap. 25 (Apud Rosweid, lib. I de Vit. Patr.).

Hospitibus autem, cui non præcipitur, nullatenus societari neque colloquari.] Hæc sunt communis veterum monachorum praxis, quam videre est in omnibus pene antiquis Regulis. Regula SS. Scapionis,

Macarii, Paphnutii, et alterius Macarii (Cap. 8): « Nec licet aliqua fratri cum superveniente sermone, non sibi illi cura interrogandi unde venerit, ad quid venerit, vel quando ambulaturus sit, nisi soli qui præest Patri, aut quibus jusserit ipse. » Regula secunda Ss. Patrum (Cap. 5): « Advenienti peregrino nihil plus exhibeat quam pacem; reliquum non sit illi cura unde venerit, pro quo venerit, nec quando ambulaturus sit, nec se jungat ad fabulas cum illo. » Pœnæ incerti auctoris apud S. Basilium (Num. 59): « Si quis cum accedentibus peregrinis congressus colloquatur, præterquam quo det pacem, exceptis ad hoc designatis, careat benedictione. » Regula Tarnatensis (Cap. 7): « Advenientibus quoque nihil præter humilitatis affectum et debitum salutatum junior exhibebit; et curam habere de causa qua venerit, quandoque reversurus sit, non presumat; quia 690 hoc seniorum sollicitudo, non juniorum præsumpti debet inquirere. » Denique Regula S. Isidori (Cap. 22): « Nullus propinquum, vel extraneum hospitem, vel monachum, familiarem seu parentem, videre absque imperio audeat senioris. » Hic videtur respexisse S. Isidorus ad illud S. Pachomii (Art. 30): « Si quis ante ostium steterit monasterii, dicens se velle videre fratrem suum vel propinquum, janitor nuntiabit Patri monasterii, et ille acutum interrogabit præpositum domus, si apud eum sit; et permittente eo, accipiet eum in egressione suæ, cujus fides probata est, et sic mittetur ad fratrem videndum, vel ad proximum. »

Sed si obvenerit, aut viderit, salutatis humiliter, ut

*dictum est, et petita benedictione pertransat, etc.] Quid esset illa benedictio, quove modo peteretur, explicat Boherius his verbis: « Secundum modum religionis etiam in salutando dicunt religiosi majoribus *Benedicite*; hoc enim benedictionem esse puto, vel debet dicere frater *Dominus mi*, aut *Reverende Pater*, non licet mihi vobiscum loqui, quare cum benedictione vestra discodo. Illo pes autem debet utrique respondere, *Ite, Pater*, vel *Frater*, in benedictione *Dei*. » Et in secundo comment., « Petita benedictione, id est dicio *Benedicite*. Sed quid, inquam, huic bene respondetur? *Ite, Pater*, vel *Frater*, in *Dei benedictione*. » Similiter et Nicolaus de Fractura benedictionem ait peti « per illa verba *Benedicite*. » Porro mos fuit apud veteres monachos, non tantum ut ab ipsis hospitibus benedictionem peterent, sed etiam ut ipsi eam hospites ab se suscipiente rogarent, ut clarum est ex Rufino (*Lib. II de Vit. Pat., c. 1*): « Cumque salutassemus eum..., rogatus est a nobis ut orationem simul et benedictionem daret. » Hancque iterum, cum recederent, resumebant: « Ut autem, addit idem Rufinus, cepimus ab eo velle proficisci, datis nobis benedictionibus, Peregre, inquit, filii. » Et de S. Apollonio loquens (Cap. 7): « Benedicens ergo nos dimisit, atque in hæc verba benedictionem dedit, *Benedicat vos Dominus ex Sion, et videatis quæ bona sunt Jerusalem omnibus diebus viæ vestræ*. » Ita etiam Marcellus monachus (Sæc. II Gen.), qui S. Columbanum venerat, « accepta ab eo benedictione, eum quo venerat repedavit, » ut scribit Jonas in ejus Vita, n. 14.*

CAPUT LIV.

Si debeat monachus litteras vel aliquid suscipere.

Nullatenus liceat monacho nec a parentibus^a suis, nec a quoquam hominum, nec sibi invicem 691 litteras, eulogias, vel quælibet munuscula accipere^b aut dare, sine præcepto abbatis. Quod si etiam a parentibus suis ei quidquam directum fuerit, non presumat suscipere illud, nisi prius indicatum fuerit^c

abbati. Quod si jusserit suscipi, in abbatis sit potestate cui illud jubeat dari^e: et non contristetur frater cui forte directum fuerat^d; ut non detur occasio diabolo^e. Qui autem aliter præsumperit, disciplina regulari subiaceat.

^a Lyr. deest nec a parentibus.

^b Hild., suscipere.

^c Al., dare.

^d Al., fuerit.

^e Al., maligno.

COMMENTARIUS.

Nullatenus liceat monacho nec a parentibus suis, nec a quoquam hominum, nec sibi invicem litteras, aut eulogias, vel quælibet munuscula accipere, aut dare sine præcepto abbatis sui. Acute hic Bernardus Casinensis: S. Benedictus, inquit, « in hac prohibitione tria genera personarum, et tria genera nominat rerum: personæ sunt parentes, aut alii quilibet homines, et etiam invicem fratres; res sunt litteræ, eulogias, et munuscula, quæ a parentibus non licet suscipere, ne de affectu parentum videatur monachus per munus aliquid retinere; ab aliis etiam hominibus non licet, quia nihil cum mundo commune monachus habet; sibi invicem etiam non licet, quia singularitatem amoris vel fœdus illicitum demonstraret. »

Primo ergo S. Pater vetat litteras absque licentia abbatis mitti aut recipi; idque ex veterum monachorum disciplina, quam videre est apud Cassianum lib. IV, cap. 16; apud S. Basilium, hic a Smaragdo citatum; in Pœnis incerti auctoris apud eundem Basilium; in Regula S. Augustini, cap. 9; S. Casarii ad monachos, c. 15; ad virgines, c. 23, et in Recapitulatione, c. 6; in Regula S. Aureliani ad monachos, c. 6; ad virgines, c. 4; in Penitentiali S. Co-

lumbani; in Regula Tarnatensi, c. 19; S. Isidori, c. 22; S. Fructuosi, c. 8, et S. Donati, cap. 53.

Hujus instituti causa præcipua fuit, ne divinis contemplationibus mens devota a Deo avocetur; vit enim lingua effari aut intellectus capere potest quæ animi perturbationibus nimia et inordinata litterarum scriptio exagitet. « Quantus tumultus est in mente dictantium, verba sunt S. Bernardi (Epi. 89), ubi multitudo obstrepit dictionum, ubi orationum varietas et diversitas sensuum concurrens, ubi sæpe respicitur quod occurrit, et requiritur quod excedit, ubi quid pulchrius secundum litteram, quid consequentius juxta sententiam, quid planius propter intelligentiam, quid utilitas ad conscientiam, quid denique 692 cui, vel post, vel ante, ponatur, intentissime attenditur, multaque alia, quæ a doctis in hujusmodi curiosius observantur! » Quantis animi pulsant motibus præteritorum recordatio, charorum, propinquorum, et relicte patriæ suavis memoria! Hæc cum serio perpenderet quidam monachus (Cassian. lib. V, cap. 52), et « ei post annos quindecim patris et matris, amicorumque multorum de provincia Ponti complures epistolæ delatæ fuissent, accipiens grandem fasciculum litterarum, diuque apud

minus habeat de his quæ præcepta sunt, culpa omnis atque correctio ad præpositum convertetur. »

Quod si etiam a parentibus suis ei quidquam directum fuerit, etc.] Ita fere Regula S. Aureliani, cap 5; Regula Tarnatensis, cap. 19, et S. Isidori.

Et non constituatur frater, cui forte directum fuerat, ut non de ur occusio diabolo.] Scilicet aut per tristitiam, aut per invidiam, aut per murmurium, ut loquitur Smaragdus.

Qui autem aliter præsumserit, disciplinæ regulari subiaceat.] Hæc verba referri possunt vel ad præcedentem periodum, et non contristetur frater, etc., vel ad omnia quæ hoc continentur in capite. Priorum sententiam sequitur Smaragdus; posteriorem Hildemarus, Bernadus Cassinensis, Richardus de S. Angelo, 695 et Boherius in utroque commentario: « Illud vero, inquit Hildemarus, quod dicit, regulari disciplinæ subiaceat, ad illa omnia quæ superius vetuit respicit, id est si tribuerit, si acceperit, aut litteras, aut eulogias, id est majora munera, aut munuscula, id est parva, aut murmuraverit, vel contristatus fuerit, et reliqua, disciplinæ regulari subiaceat. »

Quantum vero hoc Regulæ Benedictinæ caput fecerit S. Gregorius, vel exinde patet, quod cum in illud perçasset Catellus monachus, et eum postea Urbicus abbas præpositum monasterii Lucusiani sub Bono

abbate fieri petiisset, negavit S. pontifex, quia, inquit (Lib. 12, epist. 42), « quod monachus non sit agnovimus: ex parva enim eulogia quam Ponus monachus accepit, partem petendo contentionem facere in itinere minime timuit, quod ex quanta amaritudine cordis descenderit, poterit tua dilectio scire, si Regulam monachorum nosse voluisset. » Antiquiores etiam monachi (Cassian. lib. 17, cap. 16) scribentes aut recipientes absque permissione litterarum, congregatis in synaxi fratribus, prostratos in terram veniam postulare jubebant, quando culpam abbas indulsisset. Poenæ incerti auctoris, apud S. Basilium, num. 47, eos excommunicant; S. Columbanus in Poenitentiali superpositione damnat; S. Isidori Regula, cap. 16, triduana excommunicatione etiam emendandos decernit. Denique in ms. codice 47 bibliothecæ Cassinensis inter casus priori reservatos ab annis fere trecentis tertium exstat: « Quod nullus mittat litteram vel ambasciatam extra monasterium, nec ab aliquo ea recipiat sine licentia. »

Quod si mittentes aut recipientes litteras ita plecebant, quanto magis eulogias, aut alia quolibet munusculi, quæ quidem juxta Regulam Tarnatensis monasterii (Cap. 15) « peregrinis et ignotis deputantur, aut certe incendio cremantur. » Recipientes vero aut mittentes ad minus in capitulo verberentur, ex lib. Insul. cap. gener. ordin. Cisterc., dist. 6, cap. 9.

CAPUT LV.

De vestiario et calciario * fratrum

Vestimenta fratribus secundum locorum qualitatem ubi habitant, vel aerum temperiem, dentur: quia in frigidis regionibus amplius indiget, in calidis vero minus. Hæc ergo consideratio penes abbatem est. Nos tamen mediocribus locis sufficere credimus monachis ^b, per singulos cucullam et tunicam: cucullam, in hieme 636 villosam ^c, in aestate puram, aut vetustam; et scapulare propter opera: indumenta pedum, pedules et caligas. De quarum rerum omnium colore aut grossitudine non causentur monachi, sed quales inveniri possunt in provincia qua degunt ^d, aut quod vilius comparari possit.

Abbas autem de mensura provideat ut non sint curta ipsa vestimenta utentibus ea, sed mensurata. Accipientes nova, vetera semper reddant in præsentem, reponenda in vestiario propter pauperes. Sufficit enim monacho duas tunicas et duas cucullas habere, propter noctes, et propter lavare ipsas res: jam quod supra fuerit, superfluum est ^e, amputari debet. Et pedules, et quodcumque est vetus reddant, dum accipiunt novum. Femoralia hi qui in via

diriguntur de vestiario accipiant; quæ revertentes ^f lota ibi restituant. Et cucullæ et tunicæ sint aliquanto a solito quas habeant modice meliores: quas exeuntes in via accipiant de vestiario, et revertentes restituant.

Stramenta autem lectorum sufficiant, matta, sagum, lena ^g et capitale. Quæ tamen lecta frequenter ab abbate scrutanda sunt, propter opus peculiare, ne inventiatur. Et si cui inventum fuerit quod ab abbate non accepit, gravissimæ disciplinæ subiaceat. Et ut hoc vitium peculiare ^h radicitus amputetur, dentur ab abbate omnia quæ sunt necessaria: id est, cuculla, tunica, pedules, caligæ, braciæ, cultellus ⁱ, graphium, acus, mappula, tabulæ, ut omnia auferatur necessitatis excusatio. A quo tamen abbate semper consideretur illa sententia Actuum apostolorum: quia *dubitar singulis prout cuique opus erat* (Act. 11). Ita ergo et abbas consideret infirmitates indigentium, non malam voluntatem ^j invidentium. In omnibus tamen judiciis suis Dei retributionem cogitet.

* Flor., De vestiario et calciatorio. Casin., Conc. cum aliis quibusdam, De vestiariis et calciariis.

^b Al. deest monachis.

^c Sabin., villosam.

^d Al., qua habitant. Al., in qua habitant.

^e Cassin. deest est.

^f Oxon., Flor. et quidam mss., qui revertentes.

^g Oxon., lena.

^h Conc., Hild., Flor., Sabin., Dunst., Guido, edit. Paris., peculiaris.

ⁱ Al., cultellum.

^j Oxon., mala voluntate.

COMMENTARIUS.

697 Vestimenta fratribus secundum locorum qualitatem vel aerum temperiem dentur, etc.] Quod S. P. Benedictus hic ait secundum locorum qualitatem, juxta Hildemarus: « duobus modis intelligitur. Uno modo dicitur hic per qualitatem locorum, juxta quod potest in

illo loco, ubi habitant, abbas vestimenta invenire. Altero modo intelligitur secundum qualitatem loci, et aerum temperiem, quod unum significat, ac si diceret secundum locorum qualitatem, et exponendo quid sit locorum qualitas subjunxit, id est aerum

ptionem confirmat antiqua imago Desiderii abbatis cucullati, talari scilicet vestimento undique clauso, nec admodum sinuoso, manicis non amplis, quoniam in archivo Cassinensi aservari assersit Angelus de Nuce in notis ad epist. Theodemari ad Carolum Magnum. Sed et Bernardus Cassinensis hunc in locum ita scribit: «Cucullam dicit Petrus Diaconus esse cappam, propter diminutionem a casula; cuius est diminutivum cuculla. Paulus vero Diaconus quod cuculla tunica est de lana. In hoc vero Cassinensi monte cucullam appellamus habitum cum caputio ex omni parte clausum, longisque manicis **700** manicatum; quod dictum Cistercienses sequuntur in vocabulo et figura.» Bernardo concinit Nicolaus de Fractura, ex quorum testimonio elicitur, a tempore Desiderii ampliatas fuisse Cassinensium cucullarum manicas. Ad Cistercienses vero, de quibus hic Bernardus, quod spectat, vide Juliani Varnerii librum quem Gallice de antiqua Regulæ Benedictinæ praxi composuit, cap. 29. At vero, juxta Boherium, «cuculla est habitus longus et amplus, sed manicas non habens; flocus autem, de quo non habetur in Regula, neque in jure antiquo, est habitus longas habens manicas.» Aliquod hic discrimen assignat Boherius inter cucullam et frocum, quem nonnulli cum ea confundunt. Isud discrimen agnovit etiam Bernardus Cassinensis infra citandus, dum scribit Cluniacenses et Ultramontanos monachos scapulare appellare cucullam, et desuper manicatum vestem sine caputio gerere, quam frocum vulgariter dicunt. Hanc differentiam confirmat et explicit scriptor Apologizæ Henrici IV imperatoris: ita enim habet: «Cuculla dicitur vestis cucullata propter cucullum, qui est capitis operimentum..... Igitur cuculla est tunica talaris, et cucullata, atque manicata, habens speciem crucis per quatuor partes extensæ, ut eum qui mundo crucifixus est, hæc quadrata ex omni parte concludat.» Et post nulla: «Sed quia otiositas inimica est animæ, ideo propter operamentum constituit S. Benedictus alteram cucullam, quæ dicitur scapulare, eo quod ejusmodi vestis apud sit caput tantum et scapulas tegere.» Itaque iste auctor duas distinguit cucullas: unam parvam, quæ, ut infra scribit, ad renes tantum defueret, quam scapulare S. Benedictus appellat, et simpliciter cucullam nuncupabant Cluniacenses, alique Ultramontani monachi, vocantque hæc Cluniacenses; aliam majorem, quæ totum corpus ambiret, manicas et caputium habentem, quam illi flocum sive frocum vocabant, qualem supra descripsimus, cum hoc tamen discrimine, quod frocus Cluniacensium caputio careret, major autem cuculla minime. Utramque vestem S. legislator concessit, et quidem cum caputio; unam ad laborem, alteram extra opera; unde corrigendus est Boherius, dum scribit de froco in Regula nihil contineri, cum frocus, si ei caputium assuatur, et cuculla major non differant. Hanc S. Benedictus in hieme villosam, in æstate parvam esse voluit: Cluniacenses tamen, ut scribit Nicolaus de Fractura, tam in æstate quam in hieme villosam deferebant. Villosam autem, secundum Bernardum Cassinensem, «intelligunt quidam, quod de panno debeat fieri villosa, id est quod vellus ovis sit ad mitigandum calorem. Alii vero dicunt, cucullam pellem ovinam cum suo vellere jungi debere; sed qualiscunque sit cuculla, cum vellere debet esse ut frigus propellat.» Et revera pellicis usus fuisse olim monachos et moniales infans posset exemplis demonstrari. His certe usa est sæculo VII S. Austrudis Laudunensis abbatissæ, ex ejus Vita, n. 24, sæc. II Bened. Sed de cuculla satis, nunc de tunica.

Tunica, quam alio nomine co'obium appellabant, vestis erat lineæ, **701** perparvas adeo manicas habens, ut cubitos non excederet, unde vestis sine manicis vulgo nuncupatur; de qua Cassianus scribens de monachi habitu (*Lib. I, cap. 5*), «co'obiiis.

A inquit, lineis induti, quæ vix ad cubitorum ima pertingunt, nudas de reliquo circumferunt manus.» Et certe assutas olim non fuisse tunicis monachorum manicas colligi posse videtur ex lib. I Mir. S. Bertini, cap. 2; ex Vita S. Austrebertæ abbatissæ, n. 10, patetque ex Vita S. Guthlaci, n. 26, sæc. III Benedictino. Cujus rei rationem hanc reddit Evagrius (*Tom. IV Monum. Eccles. Græcæ*): «Quod autem nudas habent manus, indicat vitam absque hypocrisis et simulatione; inanis enim gloria virtutes obtegere et obumbrare valet, quæ laudem semper ab hominibus captat, fidemque expellit.»

Tunicas ex lino gestasse testatur Cassianus; sed ex Hildemaro «tonica de lana intelligenda est esse; nam potest esse et linea tunica, et serica, sed in hoc loco videtur intelligere de lana tonicam esse debere.» Magister hebdomadariis coquinam intrantibus tunicas ex sacco, cucullas ex segestri fieri mandat in Regulæ cap. 81.

B Tunicis assuebant caputia nostri Fuldenses, ut ex Browero notat Hæftenus (*Lib. V, tract. 3, diq. 7*); sed et Cistercienses, ut ex lib. Usuum, cap. 70, manifestum est: testaturque Julianus Varnerius vidisse se anno 1612 in monasterio Clarevillensi tunicam assutum habentem caputium quadratum, manicas ad brachii longitudinem, et ita latas ut duo pugna capere possent, quam ad instar tunicæ S. Bernardi factam esse asserant. In statutis quoque Lanfranci præscribitur, ut novitius caputio assuto tunicæ induatur. Et tamen S. Hildegardis tunicam describit laneam, «et aliquantulum cuculla constrictiorem, sed circa crura aliquantulum largiorem, et ad pedes tendentem, brachialis nec multum amplis, nec multum constrictis, ad manus tendentibus; imo autem gyronne in utroque latere sub ascella deorsum descendente, quæ desuper caputio carebat.» Et Bernardus Cassinensis, «tunicam vero, inquit, appellamus illam quam sub cuculla portamus, corpus nostrum utriusque tegentem, sed caputio carentem, cum manicis mediocriter et mensurate longis.» Similiter et Boherius: «tunica est vestis quam subius habitum portamus, corpus utriusque tegens, sed caputio carens, sed manicis mediocriter mensuratis et longis. Hoc apud nos cotardia vocatur, quæ rotunda etiam esse debet per circuitum, et non scissa, nec longitudine nimia, aut brevitate notanda, largas etiam habet manicas usque ad pugnum protensas, non consutias.»

C Scapulare, quod et analabus, vestis est monastica, quam nobis sub crucis similitudinem representant veteres, ut videre est apud Evagrium in tom. III Monum. Eccles. Græcæ, pag. 69, probatque Menardus in notis ad Concord. Regulæ, cap. 62, § 1, eo quod ante et retro penderet, et ad humeros latus esset, unde et de scapulari locum illum ex Vita S. Guillelmi ducis et monachi Gellonensis intelligit (*Sæc. IV Ben., part. 1*): «Veste apostolica instar crucis induitur,» approbante etiam nostro Mabillonio. De hac veste ita scribit Hildemarus: «Scapulare dicitur illud unde Græci **702** schema vocant, cum quibus capita tegunt, et cingunt illa sibi, ad ejus similitudinem videtur esse illud vestimentum quod melotam vocamus.» Et Bernardus Cassinensis: «Puto scapulare dictum a scapulis, eo quod scapulas tegat; et usque hodie tam Cassinenses quam Cistercienses habitum caputiatum a scapulis ex utraque parte dependentem scapulare appellant. Sed Cassinenses idem scapulare sub brachiis circa medium corporis, quasi ad locum cinguli sutum quasi ad mensuram medii palmi de consuetudine claudunt, quod scapulare quando operantur ne opus impediatur desuper cingunt, sine quo etiam scapulari, vel sine cuculla manicata non se sacris vestibus ad explenda divina officia induere debent. Illud insuper scapulare benedicitur ab abbate, quando monachus proficitur. Atamen Cluniacenses et Ultramontani monachi scapulare illud cucullam appellant, et desuper vestem manicatam sine

a callo pedum, vel quasi a colligando, quia ligantur dure. » Boherius in primo commentario, relata Bernardi et Smaragli sententia, addit : « Ego credo cum Caro quod pedules, lis, dicitur a pes, et est pars caligarum quæ pedem capit, licet largius forsân hoc magister hic intellexerit, ut supra dicitur. Et scias quod s cocis de corio commodius utimur; et hi non ligantur, sed caligæ, sed tantum mittuntur, quod Teutoniam, et nos botas dicimus. » Antiqua versio Gallica ms. hæc duo vocabula *pedules* et *caligas* ita reddit : *Chaussons et hautz soulles*; versio Joannis de Præcis, *soulers chaugons*; versio Theobaldi Artaldi, *les chaüces et les chaugons de drap, et les souliers de cuir*; versio Guidonis, *des souliers, ou des chaustons, et des chausses*; versio recentior, *des bas et des souillers*. Menardus noster *pedules* dicit esse *fascias*; et revera fasciis usos esse v teres patet ex 705 Aimoino in lib. II de Mir. S. Benedicti, num. 2 : *Fasciis tibi resolutis ad binas pontis tabulas se alligavit*. Caligas vero calceamentum ex pellibus, quod ad mediam suram surgebat, multisque ligulis seu corrigiis constringebatur. Hæftenus *pedules* interpretatur *ndones*, sive laneos soccos, Gallice *des chaussions*. *Caligas* vero *santaliam*, sive soleas simplices sine superiori corio, sed multis corrigiis ligatas, fere ad instar sandaliorum, quæ hodie ferunt Patres capucini. Sed tamen sancta Radegundis (Sæc. I Ben) de caliga sua sibi duas fecit *manicas*, ut scribitur in lib. II de ejus Vita, num. 8, quod coriaceis sandaliis parum convenit. In hac tanta varietate aliquid certo definire difficile est. De pedulibus apud antiquiores monachos nihil quod sciam reperi: caligis vero ad propellendum in hieme frigus, et in æstate cum meridiani ætus fervor exigeret, utebantur. Existimaret aliquis S. Benedictum æstate caligas induisse, quibus hieme pedules addiderit, quidquid tandem indumenta illa pedum existerint. Ita S. Isidorus, qui utrumque, pedules et caligas concedit, « pedules, inquit (Cap. 13), utentur in monasterio, quandiu hiemis coegerit violentia, sive dum fratres gradiuntur in itinere, vel proficiscuntur ad urbem. » Et S. Fructuosus (Cap. 4) : « In ipsis quoque caliceis hoc utendum est, ut hieme pedules calceent qui voluerint, a die calendarum Novembrium usque ad calendarum Maias. Reliquis æstivis mensibus caligarum tantum solatiis muniendi sunt. » Magister tamen in Regula sua de calceamentis hæc habet (Cap. 81) : « Oportet fratres caligas habere ferratas trinclinas, non ad lusum, sed ad usum, quas debent tempore hiemis uti; æstatis tempore unctas remitti. Et caligas omnes oportet habere clavatas, tam in monasterio quam in via, ut et diu repositæ caligæ conerventur, et pes fratris in caliga refrigeretur. Ad nocturnos vero ligneos culpus (Sic) utantur, ne inquietus pedibus ad solum reverentes stratum, lectorum sagos non inquinent. In hieme vero ad nocturnos pedulibus utantur pelliceis propter frigus pedum. » Quod de clavatis caligis hic dicitur confirmari potest ex eo quod S. Gregorius papa de S. Equitio abbate scribit (Lib. I Dial., cap. 4) : *Clavatis calceatus caligis erat*. S. Eugendus abbas Jurensis (In ejus Vita, num. 6, sæc. I Bened.), habebat calceamenta fortia rusticaque in modum priscorum Patrum, constrictis ocreis crura, fasciisque plantas. » An vero per ocreas caligas, per fasciolas pedules intellexerit? At decessor ejus S. Lupicinus (Bolland., 21 Mart.) « calceamento tantummodo usus est, cum pro aliquibus forsitân ad comitatum intercessurus ingressus est. In monasterio vero etsi prolixius egressus est ad culturam, lignea tantum sola, quæ vulgo soccos monasteria vocitant Gallicana, continuo potitus est usu. » Non defuere etiam tam ex antiquis quam ex recentioribus monachis qui nudis ambularent pedibus. De S. Antonio id colligere licet ex ejus Vita, cap. 25. S. Fructuosus, teste Valerio in ejus Vita, num. 3 (Sæc. II Ben.), « Nudus vestigiis penetrabat loca memorosa. » Et infra, num. 11, « Vili habitu ex-

calceatis nudisque pedibus dicitur. Idem de Siriensibus monachis scribit Petrus Damiani in Vita S. Romualdi, cap. 64. Denique primos Molisenses 706 fratres civitatem Treccas nudis pedibus aliquando ingressos esse constat ex Vita S. Roberti, num. 8 (Bolland., 29 Aprilis).

Hactenus de vestibus a S. Benedicto concessis; nunc quas alii monachorum Patres suis indulserint gestaverintque rescire forte an optabit aliquis. Rem ex antiquis eorum regulis et factis illustrare juvat. Atque ut a S. Pachomio, qui primus cœnobitarum Pater exstitit, ducamus exordium, in Regula sua, prout est in codice Regularum excusa, sic loquitur (Art. 81) : « Exceptis his quæ a Patre monasterii per domorum præpositos dividuntur, id est armatura sua, levitonariis duobus, et uno attrito ex usu, sabano longiore, quod eo lo humerisque circumdat pellicula, quæ pendet ex latere, gallicis et cucullis duobus, zona et bacello; præter hæc quidquid inveneris absque contradictione auferes. » Eadem fere habet Orlesii abbatis ejusque discipuli doctrina (Num. 22) : « Sufficit nobis habere quod homini satis est, duo levitonaria, et alium attritum, et palliolum lineum, duos cucullos, zonam lineam, gallicas, pellem et virgam. » Quales essent Basilianorum vestes discimus ex Vita S. Philareti sæculo XI a Nilo monacho cœtaneo scripta, num. 21 (Bolland., 6 Aprilis), ubi agens de illius ad habitum monasticum receptione, has recenset vestes : *Sitarium*, id est tunicam; *pallium*, quod supra cervicem et scapulas est; *cucullium*, quod capiti imponitur; *crucem* in fronte gestandam, *et cingulum cum sua fibula*. Inter Ægyptiorum monachorum vestes Evagrius Sithensis monachus in epistola ad Anatolium (Tom. III Mon. Eccles. Græc.) has nominat : *Cucullum*, *anabulum*, *melotem*, *zonam*, et *baculum*. Alias addit Cassianus eo in libro quem de Habitu monachi conscripsit, ubi has eorum vestes earumque symbola explicat, scilicet *cucullum*, *colobium*, *rebrachatoria*, *malotes*, *melotem* et *pellem caprinam*, *cingulum* et *caligas*.

Abbas Paternuthius adolescentem ad se conversionis gratia accedentem « levitonem indutum, cuculla capiti circumposita, ac melote ad humeros, cinctumque linteo ad monachale institutum, exercitiumque promovit, » ut videtur in Ægypt. monach. Historia (Tom. III Mon. Eccles. Græc.). In Regula S. Isidori hæc lego (Cap. 13) : « Ternis tunicis, et binis palliis, singulique cucullis contenti erunt servi Christi, quibus supra adjectur melotes pelliceæ, mappula, manicæ quoque, pedules et caligæ. » In Regula vero S. Fructuosi (Cap. 4) : « Vestimenta non multa nec superflua sint, duabus tantum cucullis, villata et simplici, et uno palliolo, ternisque tunicis, et stamineis duabus cuiusque necessitatis querimonia sufficiens est. In ipsis quoque calceis hoc utendum est, ut hieme pedules calceent, qui voluerint, a die calendarum Novembrium usque ad calendarum Maias; reliquis æstivis mensibus caligarum tantum solatiis muniendi sunt. Femoralium usus cuiquam est permittendus, maxime his qui ministerio implicantur altaris. » Denique in Regula Magistri (Cap. 81) : « Habere debent fratres in hieme paraturam grossam, quotidianam, stamineam, et tunicam aliam nocturnam, quam post nocturnos producent (Sic); quia in die diversis occupantur laboribus. Habeant enim in hieme et pallium 707 stamineum, braccas laneas, et fasciolas aut pedules. In æstate vero habeant paraturam linostimam, non satis grossam propter laborem et sudorem; et habeant pallios, linostimos subtiles non satis propter æstus sudoris, et braccas lineas. Fasciolas lineas vero uti Dei homines prohibemus, ut aliquid distet a clerico monachus. Et habeant singulas paraturas linostimas subtiores, quas diebus festis solum in processionibus utantur. Et in æstate habeant singula manariola lineæ propter sudores, et singula facitergia per de-

7) : « Cultus, inquit, ipse corporis, et vestis tua religiosa te ad luctum excitat; omnes quippe qui funera lugent, pullati incedunt. »

Tandem Richardus a S. Angelo, « credo, inquit, quod hac de causa fuerit electus color niger, quia turpior et vilior est aliis coloribus, sicut patet per rei evidentiam, vel ut semper recordaremur turpitudinis diaboli, qui dicitur esse hujus coloris, quamvis aliquando in lucis angelum se transformet. »

Attamen non obstantibus hisce rationibus pro albo colore stat Mabilonius noster in præfatione ad sæc. v Bened., ubi sic discurrit (Pag. 40) : « Tria sunt instituti nostri vestimenta propria, tunica, cuculla, scapulare. Tunica ad talos defluit, *albi passim coloris* ante annos o tingentos, ut in variis Rabani aliorumque iconibus observavimus, atque etiam in Rituali Anianensi. Et ratio sane id postulabat, quandoquidem tunicam, quæ cuti adhaerebat (nam lanæ intertulae præter Regulæ auctoritatem postea concessæ sunt), cum sæpius lavari ad mundiciam exigeret, potius ex lana candida quam ex nigra fieri congruum **710** B erat. Scapulare ita dictum, quod scapulis præcipue tegat et caput, ad laborem qui corpore exerceatur, a sanctissimo legislatore concessum est. Cuculla summa vestis est, cum ornamentis capitis, undique corpus et brachia obvolvitur. Utraque nigri semper coloris fuit; unde *Monachi Nigri* appellati; Cistercienses vero Albi, quod cucullam candidi coloris nigra pertrulerint. » Verum etiam cucullam albi fuisse coloris probat id quod de S. Juniano, qui eodem cum S. Mauro vivebat tempore, scribit Wilfridus Boetius in ejus Vita, n. 7 (Sæc. i Ben.) : « Vestis ejus cilicina de caprarum pilis, quæ in modum caracillæ, quam nunc cappam vocamus, perseverat usque hodie apud nos, quæ ita illæse perseverat, ut nihil vetustatis redoleat, *candido colore* perfusa. » Sed et S. Maurum Jacobo abbati Cormaticensis monasterii *candidissimum monachi præferens habitum* apparuisse scribebat anno 809 (Sæc. iv, part. ii) Odo Glanctoliensis abbas in Historia translationis S. Mauri, n. 9, et Ansegisus (in ejus Vita, sæc. iv Ben., part. i) in Constitutione de victu et vestitu monachorum Fontanellensium assignat « ad saccos 15 comparandum griseos sicciscos unde cappæ fiant. » Porro cappæ nomine intelligi cucullam constat ex dicitis; griseumque colorem magis ad album quam ad nigrum accedere omnibus notum est. Erant ergo etiam cucullæ albae, saltem aliquibus in monasteriis, nam de omnibus quis id asserat? Alioqui Mabilonius sententiam confirmat id quod ipse alibi scribit, videri se in Vaticana bibliotheca codicem unum (*Iter Ital.*, pag. 122), « in quo Gregorii et Victoris III de B. Benedicto Dialogi, et quidquid ad S. Patrem pertinet, continetur, cum variis monachorum atque abbatum figuris, in quibus cuculla atra, toga alba depingitur. » Et in Barberina autographum Chronici S. Vincentii de Vu turno (*Ibid.*, p. 133), in quo variæ depinguntur figuræ, in his « Monachus cum tunica alba, et subatrop scapulari quod tribus redimiculis ad utrumque latus strictum est. » Exstat etiam in codice bibliothecæ Cassinensis, n. 370, ante initium titularum S. Gregorii pro peste, imago monachi defuncti, cujus tunica albi, parva cuculla seu scapulare violacei subobscuri coloris cernitur.

Et certe antiquiorum monachorum vestes albi passim fuisse coloris infinitis posset testimoniis demonstrari. Talem fuisse S. Antonii habitum probat Bollandus in prævio commentario ad ejus Vitæ cap. 25, ubi *candente præcinctus veste* suo iudicem aspectu provocasse dicitur. In Regula etiam S. Pachomii ab angelo tradita, prout exstat in ejus Vita, et apud Palladium in Lausiaca, cap. 38, præscribitur « ut habeant singuli melotem, id est caprinam pellem, confectam *albam*, sine qua neque comedant, neque dormiant. » S. Apollonii discipuli, numero quingenti, *tota veste candidi* erant, teste Palladio in eadem Lausiaca, cap.

A 52, unde et S. Joannes Chrysostomus in homilia 70 in Matthæum de monachis loquens : « Cur, inquit, ad istos angelos non gradimur? cur non *candidas vestes* sumamus, etc.? » S. Patricius etiam in Hibernia *cuculla candida amiciebatur*, ut refert Jocelinus in ejus Vita, cap. 185. Mackalle episcopus, uti auctor est Cogitosus **711** in Vita S. Brigidæ virg., num. 5 (*Apud Boll.*, 1 Februar.), « pallium *album* et vestem *candidam* super ipsius venerabile caput imposuit. » Denique in Vita S. Columbæ abbatis Hiensis a Cummeo albo scripti, num. 26 (Sæc. i Ben.), hæc lego : « *Candidum tunicam* B. viri, qua in hora exitus sui indutus erat, in acre levaverunt. » Jam vero si antiquas regulas consulamus, præter Pachomianam, quam in doctissimus, Regula S. Cæsarii ad virgines ita habet (Cap. 40) : « Omnia indumenta simplici tantum et honesto colore habeant, nunquam nigra, non lucida, sed tantum laia, vel *lactina* in monasterio per industriam præpositæ, vel sollicitudinem lampendæ fiant. » Regula S. Aureliani item ad virgines (Cap. 22) : « Vestimentum a alio colore non induatur, nisi laia et *lactina*. » Regula S. Donati (Cap. 65) : « Monacho specialiter ut vestimenta lucida, vel cum purpura, vel bebrina nunquam in usu habeatur, nisi tantum laia et *lactina*. » Tandem Regula Tarnatensis (Cap. 19) : « Vestes tam simplici erunt et nativo colore procurandæ, ne disparilitas vestium nutriet arrogantiam vitium. » Porro nativus ovium color est communis albus. Ex his omnibus patet quam innumeris olim Cistercienses uti albis in repati fuerint, quod vestem candidam atræ prætulissent, cum potius laudandæ fuissent, quod in vestium colore, sicut in aliis multis, ad primitivum fontem recurrerint. Candidum colorem cum Cisterciensibus differunt Camaldulenses, Carthusienses, Coelestini, et Olivetani, quamvis Coelestini nigro utantur scapulari et cucullo. Eremitæ etiam Fontis Avellani albis induti erant vestibus, cum pallio cærulei coloris. Tironensibus monachis *habitum grisei coloris fuisse* legimus in Monastico Anglicano, pag. 704, et in Itinere Italico Mabilonii, pag. 197, unde et de his ita scribit Gaufridus in Vita Bernardi abbatis Tironensis, num. 71 (*Apud Boll.*, April.) : « Habitum quidem monachi habentes, sed vilem, incultum, et ceterorum habitu monachorum valde dissimilem, ovibus ipsis a quibus sumptus fuerat valde consimilem. » In statutis etiam Gauderici abbatis Reomaensis circa annum 1280 decernitur quolibet anno singulis tradi *cucullam et froccum de panno rosso*. Denique scribit Antonius Yapezeus primarius suæ congregationis habitum castaneum sive cervinum fuisse. Ad vitandam autem omnem in habitu diversitatem, Clemens V in concilio Viennensi statuit, « ut superior vestis ipsorum habitus proxima nigri, brunni, aut albi coloris existat. » At quid pluribus disputare de colore vestium, cum de eo monachos causari vetuerit S. P. Benedictus? « Noli, inquit, Petrus Venerabilis (*Lib. iv, epist. 17*), oro te, frater, si ovis Christi esse cupis, vario de vellere causari, quia nullum de ovili suo pastor ille projicit, nisi quem non coloris varietas, sed fidei vel caritatis læsio ab ovium suarum grege secerit : non, inquam, secerit quemquam ab ovili suo propter colorem, qui de tam semotis regionibus de tam diversis regionibus in uno fidei Christianæ ovili Judæum congregavit pariter et gentilem. » Et alter Petrus, Blesensis scilicet (*Epist. 57*) : « Sive in alba, sive in pulla veste in omni professione et ordine, in omni gente quicumque operatur voluntatem Domini acceptus **712** est illi : inter album et nigrum habitum non distinguit ille, apud quem non est distinctio Judæi et Græci. Attendit Dominus mentem, non vestem; merita, non colorem. In monte Cassino schema monasticum quo B. Benedictus usus est, usque hodie, sicut dicitur, perseverat. Qui audeit tanti Patris habitum blasphemare in filiis? Nam si delibatio sanca, et massa : si radix sancta, et rami. Sive cum Nazareis candidior nive erit aliquis; sive cum B. Job super

* Non video ad quid vox *nigra* referri posset : redundare videtur. Edit.

pollicem in latitudine quando bene est tracta. Culellum inter manubrium et ferrum dimidii pedis et digitorum trium: vagina aliquid plus cum capello: corrigia, in qua pendet, absque circumligatione dependente, debet esse dimidii pedis. Calceus debet habere unum pedem, et in fronte tres digitos, orlatus in circuitu. Corrigia vero tam longa, ut ter valeat pedem circumire. Pedules similiter longi, et in recto fissi. Nocturnales similiter longi, et minime fixi, sed clausi. »

Accipientes nova vetera semper reddant reponenda in vestiario propter pauperes.] Erat ergo in monasterio vestiarius, seu locus, in quo sub diligentis alicujus fratris custodia vestes asservabantur; de quo in Regula S. Augustini (Cap. 10): « Vestes vestras in uno loco habete, sub una custode, vel duabus, vel quot sufficere poterint, ad eas excutiendas, ne a tineis lædantur, et sicut 715 pascimini ex uno cellario, sic induamini ex uno vestiario. » S. Isidorus vestiarii custodem constituit eum, quem et sacrarii. Ejus officium ex Farfensis monasterii Consuetudinibus supra descripsimus ad caput 52. Præcipuum ejus munus erat, necessaria singulis indumenta ministrare; in quibus distribuendis non expectabat ut usu et contributione omnino essent consumpta, sed certis statim temporibus sua singulis præbebat. In Croylandensi monasterio Egelricus, qui obiit anno 992, « induit omni anno totum conventum cum secta sua de tunicis, omni altero anno de cucullis, et omni tertio anno de froccis, » ut auctor est Ingulfus in sua Croylandensi Historia. De Cluniacensibus audiendus est Udalricus (Lib. III, cap. 11): « Cuilibet autem fratri unoquoque datur anno froccus novus et nova cuculla, ita ut ambo habeat parata et consueta ante Nativitatem Domini. Novum pellicem secundo datur anno, et in festivitate S. Michaelis: interim dum conventus fuerit in refectorio ad prandium ponitur in ejus lectum. Iterum in festivitate S. Martini pedules. De calceamentis alio loco dixi quomodo dantur in Cœna Domini. De stamineis et femoralibus, vel si quæ sunt aliæ hujusmodi, nihil aliud est constitutum, quam quod cum fuerint inveterata, nec magis proficua, eis ablutis, et per ipsos fratres ad cameram redditis, alia sunt tribuenda. » De calceamentorum distributione in Cœna Domini, qua die etiam ex mss. Germaniæ Consuetudinibus, « omnia vestimenta quæ tunc necessitate patientibus danda sunt » ministrari debent, diximus in lib. III de Antiquis monachorum Ritibus. Divionenses S. Benigni Consuetudines de vestium distributione ita habent (Cap. 43): « Novum pellicium tertio da ur anno, et in festivitate S. Michaelis, dum conventus fuerit in refectorio ad prandium, ponitur in ejus lecto. Calceamenta in Cœna Domini. In festivitate S. Martini per singulos annos pedules. De froccis et cucullis, stamineis et femoralibus, vel si qua sunt alia hujusmodi, non est aliud constitutum, nisi ut, cum fuerint inveterata, nec magis usui congrua, eis camerario redditis, prius tamen stamineis et femoralibus ablutis, alia tribuantur, et ipsa elemosynario pauperibus distribuenda tradantur. » Alexander papa confirmans statuta facta ab Hugone cardinali tituli S. Sabinae presbytero pro reformatione cœnobii Athanacensis, in primis dat cucullas et froccos et sotulares quantum expedit, annuatim singulis tres stamineas et tres brachas in capite jejunii. Item duo paria caligarum, unum par grossum in festo S. Lucae, et in Cœna Domini aliud de cordato. Item in festo S. Lucae uno anno tunicam et alio pelliciam, et de triennio in triennium nocturnales. In Constitutione etiam Benedicti papæ XIII feruntur (Cap. 17), ut « ubi alius certus terminus super hoc non fuerit ordinatus, singulis annis, prima videlicet die mensis Octobris, vestiaria præbeantur. » Et in Constitutionibus Cælestinorum (Cap. 10, § 5): « Quod uno eodemque tempore de supradictis vestibus singuli monachi provideantur de triennio in triennium modo infra scrip̄o. Anno primo triennii

superiores monasteriorum providere 716 teneantur eis de tunica, scapulari et caputio, secundum modum ut supra. Secundo anno de tribus interulis laneis, scapulari cum caputio, prout supra. Tertio anno provideatur de tunica, scapulari cum caputio et cuculla, prout supra. Prædicta vero omnia, uno et eodem tempore consignentur, scilicet in festo Resurrectionis Domini nostri Jesu Christi integra, et absque mora et dilatione aliqua. Provideantur eisdem annuatim in festo scilicet omnium Sanctorum femoralium, caligarum et crepidarum. De calceis vero provideatur eis secundum necessitatem et indigentiam. Oblatis autem professis provideatur primo anno de tunica, scapulari et bireto. Anno secundo de tribus interulis, scapulari et bireto. Anno tertio de tunica, scapulari, bireto et pallio, tempore quo supra. Provideatur similiter eis annuatim in festo Omnium Sanctorum de femoralibus et caligis. De calceis vero secundum eorum indigentiam. »

At magis placuit Aquisgranensi concilio (Can. 55), ut, nulla temporis habita ratione, « quoties exposcit necessitas, vestimenta, et calceamenta, et omnia necessaria fratribus dentur. » Quam legem sequuntur Cistercienses in lib. In-ut. dist. 8, c. 9, Bursfeldenses in Cæremoniali, dist. 2, c. 9, et Cassinenses in Declarationibus, ad cap. 53. Ne quid autem fratribus desit, Cassinenses statuunt, ut « singulis annis post prælati a capitulo regressum, omnes conficiant inventarium vestium quarumcumque quas habent, apposita qualitate, num vetera, an nova, an mediocria sint, ibique subscribant quibus vestibus indigent; scriptumque hoc prælato consignent, qui uniuscujusque indigentia considerata, omnibus rationaliter providebit, ita ut superflua ampuentur, et necessaria abunde subministrentur, qua decet charitate. »

Accipientes autem nova, quæ ex Hildemaro publice in capitulo vestiarius dare debebat, vetera semper reddi S. Pater instituit, idque propter pauperes: quam legem in sua ad monachos Benedictinos Constitutione renovavit Gregorius IX his verbis: « Nullus de veteribus vestimentis, vel calceamentis, cum recipit nova, defraudet elemosynam; sed hæc omnia ad manum elemosynarii proveniant, qui eadem pauperibus largiatur; nec aliter dentur nova, qui vetera non resignat. » In regula etiam S. Fructuosi (Cap. 4) decernitur, ut « quidquid in vestimentis, calceamentis, vel lectariis monachorum vetustum fuerit, dum nova percipiunt, totum ab abbate pauperibus erogetur. » At Regula S. Casarii ad virginem (Cap. 41) tantum habet, ut « indumenta ipsa cum nova accipiunt, si vetera necessaria non habuerint, abbatisa refundat pauperibus; aut incipientibus vel junioribus dispensanda. » Idem pene ad verbum existat in Regula S. Aureliani ad monachos, cap. 45.

Porro vetera vestimenta Hildemarus, Bernardus Cassinensis et Boherius intelligunt, quæ amplius portari non possunt; nam quæ adhuc deferri queunt, ætati reservanda esse existimant. Id tamen non sic accipiendum censeo, quasi usque portanda essent, quo jam omnino contributione 717 consumpta, nulli postmodum apta sint usui; alioquin quid pauperibus erogaretur? Aliam S. P. addit rationem, cur vetera reddi debeant, scilicet, ut omnis in fratribus amputetur superfluitas; unde et subjungit:

Sufficit enim monacho duas tunicas et duas cucullas habere, etc.] Tres tunicas cum una cuculla S. Isidorus concedit (Reg. S. Isid. c. 43); tres tunicas et duas cucullas villatas S. Fructuosus (Fruct. c. 4). Nec refert quod Christus in Evangelio dicit, neque duas tunicas habeatis; nam, ut recte exponit S. Ferreolus, « duas tunicas intelligere debemus non numero, si propter hiemem necessariæ esse viderentur; sed supra usum, si reservatæ fuerint, computari. »

Propter noctes.] Id quod duobus modis intelligi posse docet Bernardus Cassinensis, « vel quia de nocte frigidior aer solet esse; et ideo pluribus vesti-

cap. 11) : « Sacerdos et diaconus habere solent tria femoralia, ut si quid eis in nocte contigerit in promptu sit ea mutare. » Cujus statuti æquitate probat hoc ratiocinio Petrus Venerabilis (*Lib. 1, epist. 28*) : « Femoralia ratione necessitatis, munditiæ et honestatis, nobis defendimus, recolentes insuper Deum præcepisse ne summus sacerdos sine femoralibus lineis ad altare suum accedere præsumeret, ne si hoc faceret, poenam mortis incurreret... Et quamvis in femoralibus lineis ministris Dei castitas indiceretur, tamen honestas velandorum non excluderetur, imo sollicitè præcipiebatur, unde et Apostolus : In honesta, inquit, nostra abundantiori honore circumdamus. » Quare vero **720** S. P. Benedictus remanentes in monasterio femoralibus interdixit, explicat S. Hildegardis his verbis : « Quia multitudo hominum femoralibus eo tempore non utebatur, idcirco idem Pater propter mores hominum, et propter signum puerilis simplicitatis et humilitatis dum in cella residerent, discipulis suis femoralia non concessit. Sed exeuntibus, sive eque-tribus, sive pedestribus, propter exemplum castitatis, et propter virile honestatem et reverentiam hominum eis indulsit. » Præter femoralia quæ itinerantibus S. Pater concessit, vantos etiam seu chirothecas in via ferebat S. Hilbertus abbas Gemmeticensis, ut discimus ex anonymo in ejus Vita, n. 11 (*Sæc. II Bened.*).

Et cucullæ et tunicæ sint aliquanto iis quas habere soliti sunt modice meliores. Scilicet illis in regionibus, ubi multum vilibus soliti sunt uti vestimentis, inquit Smaragdus; ubi vero meliora sunt vestimenta, non sunt propter itinera commutanda. Unde et Hildemarum ait : « Qui bona vestimenta portant intus; non debent alia vestimenta portare. » Et certo cum nonnulli sint, qui meliora vestimenta in monasterio portant, quam illa, quæ S. Benedictus dixit in monasterio servanda propter foras portanda, ut loquitur idem Hildemarum; omnino alienum esset a monastica paupertatis proposito, pretiosiores insuper vestes extra cœnobium portare.

Acute vero Bernardus Cassinensis hunc in locum, « nota, inquit, tria temperamenta, quia dicit aliquanto, et modice, et meliores. Aliquanto dicit aliquid plus a pretii quantitate. Ne vero illud aliquanto multum intelligatur, dicit modice. Et ne abjectio multa notetur, et notabilis reprehendatur, addidit meliores.

Quas exeuntes in viam accipiant de vestiario. Quid per eam hic intelligere debemus docet Hildemarum, scilicet viam non esse, cum prope vadunt ad notos homines, qui eos cognoscunt, sed quando longius ire debent. » et non multo post : « Non est via, inquit, si in obedientiam vadit, veluti est in cellam; sed illa est via cum ad episcopum, aut nobiles potentes homines vadit ignotos; et non solum alia vestimenta debemus portare, cum in via imus; verum etiam si talis persona quæ est nobilis venit ad monasterium, tunc ille frater qui illi ministrare debet, meliora vestimenta debet habere, propter fastidium rusticæ monasticæ vestis. »

Stramenta lectorum sufficiant matta. Matta Græce psiathium est teges ex juncis contexta, ut patet ex Gregorio Turonensi de S. Monegunde (*Lib. de Vit. Patr. cap. 19*) : « Nullum habens stratum feni, paleæque mollimen, nisi tantum illud quod intextis junci virgultis fieri solet, quas vulgo mattas vocant. Hoc superponebat formulæ, hoc solo supersternebat, hoc erat quotidianum scamnum, hoc culcitra, hoc plumella, hoc erat stragulum, hoc omnis lecti commoditas. » Unde et Petrus Venerabilis ad Gisbertum eremitam scribens (*Lib. 1, epist. 20*) : « Si palustria, inquit, prope sunt loca, mattas antiquum opus monachorum compere, super **721** quas aut semper, aut sæpe dormias. » Ejus usum apud veteres monachos quadruplicem distinguit Hæftenus (*Lib. XII, tract. 1*) : 1° super mattam dormiebant, imo aliquando super unam illius partem jaccantes, al-

tera corpus contegebant; 2° mattæ aselebant, ea pro sedentes; 3° in matta seu psiathio oraturi genuflectebant; 4° mattam jamjam morituris sternebant. Aliter tamen mattam explicat Bernardus Cassinensis hunc in locum sic scribens : « Matta vel est filitrum secundum Cluniacenses, vel quod loco culcitrae habetur; unde usque hodie illud quod ponitur super paleas vulgo dicitur mattaratium, non tamen intelligo quod debeat esse mollitie delicatum; nam ipse magis debet dormire labore ac vigilia fatigatus, quam strati mollitie invitatus. » Similiter Nicolaus de Fractura : « Matta, id est pannus, vel filitrum quod habetur loco culcitrae. Vel secundum nos dicas, matta, id est mattaratium, non multum molle, sed tale quod quasi carnem mactet et maceret, vel mactando fatiget. In Papia vero macta dicitur cella; inde mactilla pro culcitra. » Confirmant antiquæ versiones Gallicæ Joannis de Præcis, et Guido Juvenalis, mattam reddentes ut *mattaras*. Sed prior explicatio potior videtur; nam matta erat stratum durum et mortificationi aptum, ut patet ex S. Augustino, l. v contra Faustum Manichæum c. 5.

Sagum. Quod S. Hildegardi est (*Lib. XIX, Orig., c. 24*) « aut de grosso lino, aut de canabe factum, et fere in modum sacci formatum, et quodam genere stramentorum repletum, et hic super mattam positum, quod monachi pro lectisternio habebant. » Huic sagi acceptio concinit Bernardus Cassinensis his verbis : « Pato secundum intellectum modernum sagum istud esse, quod continet paleas, vel fenium, et hoc vulgari hujus regni concordat. » Idem habet Nicolaus de Fractura; eoque sensu sumitur in antiqua Vita S. Eugendi abbatis Jurensis, in qua hæc lego : « Paleis vero lectuli in eremo lectis, multo tempore, vilique sagello constrictis, pellicioque superposito conquevit. » (Ubi etiam obiter observandum in lecturum omnium fenium ex statutis Lanfranci, singulis annis esse renovandum : idque inter festivitates S. Joannis et SS. Apostolorum Petri et Pauli, uti præscribitur Consuetudines S. Benigni, c. 43.) Existimat tamen Hæftenus sagum esse monachalis lecti operimentum, monachi enim in ipsa matta cubabant; cui consentit Guido Juvenalis *sagum* Gallice vertens *une grosse sarge velue à mettre sur le mattaras*.

Læna. Quæ Hildemaro dicitur « toga duplex, seu vestis regia; » et Smaragdo « species vestis villosa est, quam nos toxam vocamus, alii vero galnapem eam vocant. » Galnapi autem seu galbanis est stragulum villosum, quod frigidum resistere possit. Atque hoc sensu hic a S. Benedicto sumi censent Bernardus Cassinensis, Nicolaus de Fractura, Richardus a S. Angelo, Boherius, Turrecremata, Menardus, et Hæftenus. Lænas tamen cum sagis confundere videtur anonymus Dumelmensis in lib. de Transl. et Mirac. S. Cuthberti cap. 1, sæc. IV Bened., part. II.

722 Capitale. A capite dictum, eo quod capiti supponatur; estque cervical, lana, paleis, aut plumis plenum; unde Smaragdus : *Capitate dicit, quod nos plumacium dicimus.* Et hæc quidem S. Benedictus lectorum stramenta fratribus indulsit : quænam vero alii?

In Regula S. Pachonii ab angulo tradita (*Cap. 41*) præscribitur ut monachi « dormiant non recumbentes, sed extractis sibi sedibus paulo supinioribus, et illic suis impositis stragulis, dormiant sedentes. »

Regula S. Cæsarii ad virgines ita habet : « Lectualia ipsa simplicia sint; nam satis indecorum est, si in lecto religioso stragula sæcularia, aut tapetia picta respliceant. » Idem habet Regula S. Donati, cap. 6.

Similiter Regula S. Aureliani ad monachos (*Cap. 27*) : « Lectuaria sæcularia de coloribus facta in usum non habeatis. »

Regula quoque S. Isidori (*Cap. 14*) : « Speciosam vel variam supellectilem monachum habere non licet; cuius stratus erit storea, et stragulum, pellesque

CAPUT LVI.

De mensa abbatis.

725 Mensa abbatis cum hospitibus et peregrinis sit **A** niores ^a tamen unum, aut duos semper cum fratribus ^b dimittendum ^c procuret, propter disciplinam. semper. Quotiens tamen minus sunt hospites, quos vult de fratribus vocare, in ipsius sit potestate. Se-

^a Hild., Seniores.

^b In Conc. deest cum fratribus.

^c Al., dimittendos. Sed in cod. Oxon. hæc perio-

odus ita legitur: Senior tamen unus aut duo semper cum fratribus dimittendi. Similiter in Concordia Vindociensi, præter primum verbum seniores.

COMMENTARIUS.

Mensa abbatis cum hospitibus et peregrinis sit semper, etc.] Inter hospites et peregrinos hic distinguunt commentatores. Hildemarus: « Hospites, inquit, sunt qui de eadem regione sunt de prope. Peregrini sunt qui de alia regione; peregrinus enim dicitur, sicut dicit Cassiodorus, quasi pergens longius. » Idem habet Bernardus Casinensis, cuius verba cum retulisset in primo commentario Roberius, addit: « Vel dicuntur peregrini qui ad monasterium aut locum aliquem devotionis causa declinant; hospites vero, qui alia de causa ad ipsa loca accedunt. » Utrumque discrimen affert Nicolaus de Fractura. Richardus autem de S. Angelo sic scribit: « Hospites intelligimus pauperes et non pauperes; per peregrinos intelligimus illos qui vadunt per oratoria pro indulgentiis obtinendis. » Qui tamen addit: « Vel dicas quod unum sunt. » Ii vero qui in eadem civitate vel oppido in quo situm est monasterium. residentes, ultro convivium emendant, aut ab abbate invitantur, non hospites, sed convivæ potius dicendi sunt, ut notat Menardus.

Is acute observat non hic cellæ, aut cameræ, aut palatii abbatis, in quo seorsum a sua congregatione cum hospitibus et peregrinis reficiat, sed solius mensæ fieri mentionem: ex quo infert abbati reficiendum esse cum hospitibus et peregrinis in conventu fratrum. Quæ quidem sententia non uni singularis est Menardo: nam multis jam ante sæculis sub lite res erat, ut patet ex Smaragdo, Hildemaro infra citando, et Bernardo Casinensi. Smaragdus enim in hæc cap. 53 verba, *Coquina abbatis et hospitum super se sit*, scribens, ita habet: « Estimatur **726** a multis, quia sicut coquina alia quam fratrum, et in alio erat constituta loco, ita et mensa abbatis non tunc in communi refectorio erat cum cæteris mensis posita; sed in alia erat cellula segregata, qua crebro venientes hospites, frequenter cibis invenirent paratim. » Quo ex loco sic argumentari licet: Si estimabatur a multis, ergo non ab omnibus: ergo estimabant aliqui mensam abbatis in communi fratrum refectorio cum cæteris fratrum mensis esse debere. Clarius Bernardus Cassinensis: « Dicunt, inquit, hic quidam, quod abbas semper in refectorio cum fratribus comedere debet, et hoc etiam statuto super hoc facto declaraverunt dicentes, quod mensa abbatis debet esse in superiori loco, et ibi cum hospitibus consentibus debet sumere refectioem. » Talem fuisse Cluniacensium disciplinam insinuare videtur Udalricus hæc verbis (*Lib. III, cap. 3*): « Clericis, et peregrinis monachis, qui ita vadunt pedes absque jumento, nobiscum in refectorio comesturis aquam ad manus ministrat (abbas), talesque sedent ad mensam principalem. » Ego vero sic Menardi sententiam sequar, et defendam, ut oppositas etiam rationes et auctoritates, si quæ sunt, laud sileam.

Itaque abbatem cum hospitibus in communi fratrum conventu refici debere probat antiqua et recepta monachorum veterum praxis, a quibus S. P. Benedictum recessisse in re tanti momenti facile non est credendum. Hanc vero praxim passim videre est in eorum regulis et artis. Regula tertia SS. Patrum

ita habet: « Illud quoque statuimus, ut abbatem omnino ore cum fratribus relic ant; quia pro tempore quo fratres, aut pro negligentia arguere, aut spirituali debent sermone imbuere, absque certa necessitate se removere non debent. » S. Cæsarius in epistola ad Oratoriam abbatissam (*Cap. 11*): « In quotidiano corporis alimento, atque communi cibo par sis his cum quibus pari in mensa uteris consessu, iisdem denique quibus sorores, ferculorum saporibus delectare, et æqualia vobis cibaria potionesque communes exhibeat discoseræ et pinceræ, etc. » S. Aurelianus in Regula ad monachos (*Cap. 50*): « Sanctus abbas, nisi inæqualitate faciente, extra congregationem non reficiet. » Regula S. Isidori (*Cap. 10*): abbas citra languoris necessitatem cibos in conspectu pariter cum fratribus sumat: nec aliud quam cæteri, nec cultius quam quæ in commune consistunt, præparari sibi quidpiam expetat. » Regula monastica communis S. Fructuosi (*Cap. 10*): « Abbates cum fratribus, adventitibus hospitibus et peregrinis, in una mensa communiter vivunt. » Regula S. Donati ad virgines (*Cap. 59*): « Abbatissa, nisi inæqualitate aliqua, aut infirmitate, vel occupatione compellente, extra congregationem suam penitus non reficiat. » Quod desumpsit ex Regula sancti Cæsarii ad virgines, cap. 58 Denique Regula Magistri passim indicat abbatem in refectorio debere reficere. Idem confirmat praxim. De S. Eugenio abbate ita Vita scriptor: « Abbas iste mensulam suam (ut facere quosdam nuper audivi) nec victum unquam exceptavit a fratribus. » S. Eastervinus, teste **727** Beda in lib. 1 de Vita S. Benedicti Biscepi, eodem quo fratres cæteri cibo, semper eadem vescatur in domo. » S. Hermelandus Agatheo comiti in Anrensi monasterio humanitatis gratiam exhibens, in refectorium eum secum duxit, calicemque meri ei dari iussit, ut scribit anonymus in eius Vita cap. 15; et infra, cap. 15, inter corruptos mores Adalfridi abbatis, Hermelandi successoris, illud recenset, quod « cepit aulam sibi adificare. » Imo auctor est Caramuel omnes fere Hispanos credere S. Benedictum in regulari refectorio, et sæpius communi hora peregrinos et externos tractasse. His accedit concilium Aquigranensis decretum, statuens (*Disp. 132 in Regula S. Benedicti*) « ut abbas, vel quispiam fratrum ad portum monasterii cum hospitibus non reficiantur. In refectorio autem omnem eis humanitatem manducandi ac bibendi exhibeat. Ipse tamen ea cibi potusque mensura contentus sit, quam reliqui fratres accipiunt. Si vero propter hospitium voluerit ad solitam mensuram fratribus sibi que augere aliquid, in sua maneat potestate. » Quod statutum confirmat Caroli Calvi præceptum pro partitione prædiorum S. Germani a Pratis, in quo assignat vineas in fratrum et hospitium usus in refectorio edenium.

Deinde S. Benedictus, Regula cap. 58 agens de lectore mensæ, statuit ut non præ unum aut ibi quosquam de ipsa lectione aut aliunde quidquam requirere, ne deus occasio maligno, nisi forte prior voluerit pro edificatione aliquid breviter dicere; ubi prior pro abbate usurpat. Verum si abbas nunquam re-

a callo pedum, vel quasi a colligando, quia ligantur dicitur. » Rodericus in primo commentario, relata Bernardi et Smaragii sententia, addit: « Ego credo cum Caro quod pedules, lis, dicitur a pes, et est pars caligarum quas pedem capit, licet largius forsitan hoc magister hic intellexerit, ut supra dicitur. Et scias quod sicut de corio commodius utimur; et hi non ligantur, sed caligæ, sed tantum mittuntur, quod Teutonia, et nos botas dicimus. » Antiqua versio Gallica ms. hæc duo vocabula *pedules et caligas* ita reddit: *Chaussons et hautz soulles*; versio Joannis de Præcis, *soulers chaçons*; versio Theobaldi Araldi, *les chaüces et les chüçons de drap, et les souliers de cuir*; versio Guidonis, *des souliers, ou des chausses, et des chausses*; versio recentior, *des bas et des souillers*. Menardus noster *pedules* dicit esse *fascias*; et revera fasciis usos esse v. teres patet ex 705 Aimoino in lib. II de Mir. S. Benedicti, num. 2: *Fasciis a tibiis resolutis ad binas pontis tabulas se alligavit*. Caligas vero calceamentum ex pellibus, quod ad mediam suram surgebat, multisque ligulis seu corrigiis constringebatur. Hæstenus *pedules* interpretatur *ndones*, sive laneos soccos, Gallice *des chaussions*. *Caligas* vero *santalina*, sive soleas simplicis sine superiori corio, sed multis corrigiis ligatas, fere ad instar sandaliorum, quæ hodie ferunt Patres capucini. Sed tamen sancta Radegundis (Sæc. I Ben.) de *caliga sua sibi duas fecit manicas*, ut scribitur in lib. II de ejus Vita, num. 8, quod coriaceis sandallis parum convenit. In hac tanta varietate aliquid certo definire difficile est. De pedulibus apud antiquiores monachos nihil quod sciam reperi: caligis vero ad propellendum in hieme frigus, et in æstate cum meridiani æstus fervor exigeret, utebantur. Existimaret aliquis S. Benedictum æstate caligas induisse, quibus hieme pedules addiderit, quodquid tandem indumenta illa pedum existerint. Ita S. Isidorus, qui utrumque, pedules et caligas concedit, « pedules, inquit (Cap. 13), utentur in monasterio, quandiu hiemis coegerit violentia, sive dum fratres gradiuntur in itinere, vel proficiscuntur ad urbem. » Et S. Fructuosus (Cap. 4): « In ipsis quoque calceariis hoc utendum est, ut hieme pedules calceent qui voluerint, a die calendarum Novembrium usque ad calendas Maias. Reliquis æstivis mensibus caligarum tantum solatiis muniendi sunt. » Magister tamen in Regula sua de calceamentis hæc habet (Cap. 81): « Oportet fratres caligas habere ferratas trichinas, non ad lulum, sed ad usum, quas debent tempore hiemis uti; æstatis tempore unctas repenti. Et caligas omnes oportet habere clavatas, tam in monasterio quam in via, ut et diu repositæ caligæ conervent, et pes fratris in caliga refrigeretur. Ad nocturnos vero ligneos culpus (Sic) utantur, ne inquietus pedibus ad suum revertentes stratum, tectorum sagos non inquinent. In hieme vero ad nocturnos pedulibus utantur pelliceis propter frigus pedum. » Quod de clavatis caligis hic dicitur confirmari potest ex eo quod S. Gregorius papa de S. Equitio abbate scribit (Lib. I Dial., cap. 4): *Clavatis calceatus caligis erat*. S. Eugendus abbas Jurensis (In ejus Vita, num. 6, sæc. I Bened.), habebat calceamenta fortia rusticaque in modum priscorum Patrum, conscriptis ocreis crura, fasciisque plantas. » An vero per ocreas caligas, per fasciolas pedules intellexerit? At decessor ejus S. Lupicinus (Bolland., 21 Mart.), « calceamento tantum tantummodo usus est, cum pro aliquibus forsitan ad comitatum intercessurus ingressus est. In monasterio vero etsi prolixius egressus est ad culturam, lignea tantum sola, quæ vulgo soccos monasteria vocitant Gallicana, continuato potitus est usu. » Non defuere etiam tam ex antiquis quam ex recentioribus monachis qui nudis ambularent pedibus. De S. Antonio id colligere licet ex ejus Vita, cap. 25. S. Fructuosus, teste Valerio in ejus Vita, num. 3 (Sæc. II Ben.), « Nudus vestigiis penetrabat loca nemorosa. » Et infra, num. 11, « Vili habitu ex-

calceatis nudisque pedibus dicitur. Idem de Sitaribus monachis scribit Petrus Damiani in Vita S. Romualdi, cap. 64. Denique primos Molisenses 706 fratres civitatem Treceas nudis pedibus aliquando ingressos esse constat ex Vita S. Roberti, num. 8 (Bolland., 29 Aprilis).

Hactenus de vestibus a S. Benedicto concessis; nunc quas alii monachorum Patres suis indulserint gestaverintque rescire forte an optabit aliquis. Item ex antiquis eorum regulis et factis illustrare juvat. Atque ut a S. Pachomio, qui primus cœnobitarum Pater existit, dicamus exordium, in Regula sua, prout est in codice Regularum excusa, sic loquitur (Art. 81): « Exceptis his quæ a Patre monasterii per domorum præpositos dividuntur, id est armatura sua, levitonaria duoibus, et uno attrito ex usu, sabano longiore, quod collo humerisque circumdat pellicula, quæ pendet ex latere, gallicis et cucullis duoibus, zona et bacello; præter hæc quidquid inveneris absque contradictione auferes. » Eadem fere habet Orlesii abbatis ejusque discipuli doctrina (Num. 22): « Sufficit nobis habere quod homini satis est, duo levitonaria, et alium atrium, et palliolum lineum, duos cucullos, zonam lineam, gallicas, pellem et virgam. » Quales essent Basilianorum vestes discimus ex Vita S. Philareti sæculo XI a Nilo monacho coetaneo scripta, num. 21 (Bolland., 6 Aprilis), ubi agens de illius ad habitum monasticum receptione, has recenset vestes: *Sitarium*, id est tunicam; *pallium*, quod supra cervicem et scapulas est; *cucullium*, quod capiti imponimus; *crucem* in fronte gestandam, et *cingulum cum sua fibula*. Inter Ægyptiorum monachorum vestes Evagrius Sithenus monachus in epistola ad Anatolium (Tom. III Mon. Eccles. Græc.) has nominat: *Cucullum*, *anabulum*, *melotem*, *zonam*, et *baculum*. Alias addit Cassianus eo in libro quem de habitu monachi conscripsit, ubi has eorum vestes earumque symbola explicat, scilicet *cucullum*, *colobium*, *rebrachatoria*, *mafotes*, *melotem* et *pellem caprinam*, *cingulum* et *caligas*.

Abbas Paternuthius adolescentem ad se conversionis gratia accedentem « lebitone indutum, cuculla capiti circumposita, ac melote ad humeros, cinctumque linteo ad monachale institutum, exercitiisque promovit, » ut videre est in Ægypt. monach. Historia (Tom. III Mon. Eccles. Græc.). In Regula S. Isidori hæc lego (Cap. 13): « Ternis tunicis, et binis palliis, singulisque cucullis contenti erunt servi Christi, quibus supra adjectur melotes pellicea, mappula, manicæ quoque, pedules et caligæ. » In Regula vero S. Fructuosi (Cap. 4): « Vestimenta non multa nec superflua sint, duabus tantum cucullis, villata et simplici, et uno palliolo, ternisque tunicis, et stamineis duabus cujusque necessitatiis querimonia sufficiens est. In ipsis quoque calceis hoc utendum est, ut hieme pedules calceent, qui voluerint, a die calendarum Novembrium usque ad calendas Maias; reliquis æstivis mensibus caligarum tantum solatiis muniendi sunt. Femoralium usus cuiquam est permittendus, maxime his qui ministerio implicantur altaris. » Denique in Regula Magistri (Cap. 81): « Habere debent frares in hieme paraturam grossam, quotidianam, stamineam, et tunicam aliam nocturnam, quam post nocturnos producent (Sic); quia in die diversis occupantur laboribus. Habeant enim in hieme et pallium 707 stamineum, braccas laneas, et fasciolas aut pedules. In æstate vero habeant paraturam linostimam, non satis grossam propter laborem et sudorem; et habeant pallios, linostimas subtiles non satis propter æstus sudoris, et braccas lineas. Fasciolas lineas vero uti Dei homines prohibemus, ut aliquid distet a clerico monachus. Et habeant singulas paraturas linostimas subtiores, quas diebus festis solum in processionalibus utantur. Et in æstate habeant singula muniaria linea propter sudores, et singula facitergia per de-

7) : « Cultus, inquit, ipse corporis, et vestis tua religiosa te ad luctum excitet; omnes quippe qui funera lugent, pullati incedunt. »

Tandem Richardus a S. Angelo, « credo, inquit, quod hac de causa fuerit electus color niger, quia turpior et vilior est aliis coloribus, sicut patet per rei evidentiam, vel ut semper recordaremur turpitudinis diaboli, qui dicitur esse hujus coloris, quamvis aliquando in lucis angelum se transformet. »

Attamen non obstantibus hisce rationibus pro albo colore stat Mabil onius noster in præfatione ad sæc. v Bened., ubi sic discurret (Pag. 40) : « Tria sunt instituti nostri vestimenta propria, tunica, cuculla, scapulare. Tunica ad talos defluit, *albi passim coloris* ante annos o tingentis, ut in variis Rabani aliorumque iconibus observavimus, atque etiam in Rituali Anianensi. Et ratio sane id postulabat, quandoquidem tunicam, quæ cuti adhaerebat (nam lancea inter-rula præter Regulæ auctoritatem postea concessa sunt), cum sæpius lavari ad munditiam exigere, potius ex lana candida quam ex nigra fieri congruum **710** B erat. Scapulare ita dictum, quo scapulis præcipue tegat et caput, ad laborem qui corpore exerceat, a sanctissimo legislatore concessum est. Cuculla summa vestis est, cum operimento capitis, undique corpus et brachia obvolvitur. Utraque nigri semper coloris fuit; unde *Monachi Nigri* appellati; Cistercienses vero Albi, quod cucullam candidi coloris nigræ pertulerint. » Verum etiam cucullam albi fuisse coloris probat id quod de S. Juniano, qui eodem cum S. Mauro vivebat tempore, scribit Wilfridus Boetius in ejus Vita, n. 7 (Sæc. i Ben.) : « Vestis ejus cilicina de caprarum pilis, quæ in modum caracillæ, quam nunc cappam vocamus, perseverat usque hodie apud nos, quæ ita illæsa perseverat, ut nihil vetustatis redoleat, *candido colore* perfusa. » Sed et S. Maurum Jacobo abbati Cormaricensis monasterii *candidissimum monachi præferens habitum* apparuisse scribebat anno 809 (Sæc. iv, part. n) Odo Glanantoliensis abbas in Historia translationis S. Mauri, n. 9, et Ansegisus (in ejus Vita, sæc. iv Ben., part. i) in Constitutione de victu et vestitu monachorum Fontanellensium assignat « ad sacco 45 comparandum griseos siccosos unde cappe fiant. » Porro cappe nomine intelligi cucullam constat ex dieis; griseumque colorem magis ad album quam ad nigrum accedere omnibus notum est. Erant ergo etiam cuculle albae, saltem aliquibus in monasteriis, nam de omnibus quis id asserat? Alioqui Malibonii sententiam confirmat id quod ipse alibi scribit, vidisse se in Vaticana bibliotheca codice unum (*Iter Ital.*, pag. 122), « in quo Gregorii et Victoris III de B. Benedicto Dialogi, et quidquid ad S. Patrem pertinet, continetur, cum variis monachorum atque abbatum figuris, in quibus cuculla atra, toga alba depingitur. » Et in Barberina autographum Chronici S. Vincentii de Vu turno (*Ibid.*, p. 133), in quo variae depinguntur figuræ, in his « Monachus cum tunica alba, et subatro scapulari quod tribus redimiculis ad utrumque latus strictum est. » Exstat etiam in codice bibliothecæ Cassinensis, n. 370, ante initium litauarum S. Gregorii pro peste, imago monachi defuncti, cujus tunica albi, parva cuculla seu scapulare violacei subobscuri coloris cernitur.

Et certe antiquiorum monachorum vestes albi passim fuisse coloris infinitis posset testimoniis demonstrari. Talem fuisse S. Antonii habitum probat Bollandus in prævio commentario ad ejus Vitam, § 45 (*Bolland.*, 17 Januar.), patetque ex ejus Vitæ cap. 25, ubi *candente præcinctus veste* suo judicem aspectu provocasse dicitur. In Regia etiam S. Pachomii ab angelo tradita, prout exstat in ejus Vita, et apud Palladium in Lausiaca, cap. 38, præscribitur « ut habeant singuli melotem, id est caprinam pellem, confectam *albam*, sine qua neque comedant, neque dormiant. » S. Apollonii discipuli, numero quingenti, *tota veste candidi* erant, teste Palladio in eadem Lausiaca, cap.

A-52, unde et S. Joannes Chrysostomus in homilia 70 in Matthæum de monachis loquens : « Cur, inquit, ad illos angelos non gradimur? cur non *candidas vestes* sumamus, etc.? » S. Patricius etiam in Hibernia *cuculla candida amiciebatur*, ut refert Jocelinus in ejus Vita, cap. 185. Mackalle episcopus, uti auctor est Cogitosus **711** in Vita S. Brigidæ virg., num. 5 (*Apud Boll.*, 1 Februar.), « pallium *album* et vestem *candidam* super ipsius venerabile caput imposuit. » Denique in Vita S. Columbæ abbatis Hiensis a Commoneo Albo scripti, num. 26 (Sæc. i Ben.), hæc lego : « *Candidum tunicam* B. viri, qua in hora exitus sui indutus erat, in ære levaverunt. » Jam vero si antiquas regulas consulamus, præter Pachomianam, quam in doctissimus, Regula S. Cæsarii ad virgines ita habet (*Cap. 40*) : « Omnia indumenta simplici tantum et honesto colore habeant, nunquam nigra, non lucida, sed tantum laia, vel *lactina* in monasterio per industriam præpositæ, vel sollicitudinem lanipendæ fiant. » Regula S. Aureliani item ad virgines (*Cap. 22*) : « Vestimenta a albo colore non induant, nisi laia et *lactina*. » Regula S. Donati (*Cap. 65*) : « Monacho specialiter ut vestimenta lucida, vel cum purpura, vel hebrina nunquam in usu habeat, nisi tantum laia et *lactina*. » Tandem Regula Tarnatensis (*Cap. 19*) : « Vestes tam simplices erunt et nativo colore procuranda, ne disparilitas vestium nutrit arrogantiæ vitium. » Porro nativus ovium color est communiter albus. Ex his omnibus patet quam immodico olim Cistercienses in vitiis in repati fuerint, quod vestem candidam atræ prætulissent, cum potius laudandæ fuissent, quod in vestium colore, sicut in aliis multis, ad primitivum fontem recurrerint. Candidum colorem cum Cisterciensibus differunt Camaldulenses, Carthusienses, Celestini, et Olivetani, quavis Cælestini nigro utantur scapulari et cucullo. Eremitæ etiam Fontis Avellani albis induti erant vestibus, cum pallio cærulei coloris. Tironensibus monachis *habitum grisei coloris fuisse* legitur in Monastico Anglicano, pag. 704, et in Itinere Italico Mabillonii, pag. 197, unde et de his ita scribit Gaufridus in Vita Bernardi abbatis Tironensis, num. 71 (*Apud Boll.*, April.) : « Habitum quidem monachi habentes, sed vilium, incultum, et ceterorum habitu monachorum valde dissimilem, ovibus ipsis a quibus sumptus fuerat valde consimilem. » In statutis etiam Gauderici abbatis Romænsis circa annum 1280 decernitur quolibet anno singulis tradi *cucullam et froccum de panno rosso*. Denique scribit Antonius Ypezius privarium suæ congregationis habitum castaneum sive cervinum fuisse. Ad vitandam autem omnem in habitu diverſitatem, Clemens V in concilio Viennensi statuit, « ut superior vestis ipsorum habitus proxima nigri, brunni, aut albi coloris existat. » At quid pluribus disputare de colore vestium, cum de eo monachos causari vetuerit S. P. Benedictus? « Noli, inquit, Petrus Venerabilis (*Lib. iv, epist. 17*), oro te, frater, si ovis Christi esse cupis, vario de vellere causari, quia nullum de ovili suo pastor ille projicit, nisi quem non coloris varietas, sed fidei vel caritatis læsio ab ovium suarum grege secerit : non inquam, secerit quemquam ab ovili suo propter colorem, qui de tam semotis regionibus de tam diversis regionibus in uno fidei Christianæ ovili Judæum congregavit pariter et gentilem. » Et alter Petrus, Blesensis scilicet (*Epist. 57*) : « Sive in alba, sive in pulla veste in omni professione et ordine, in omni gente quicumque operatur voluntatem Domini acceptus **712** est illi : inter album et nigrum habitum non distinguit ille, apud quem non est distinctio Judæi et Græci. Attendit Dominus mentem, non vestem; merita, non colorem. In monte Cassino schema monasticum quo B. Benedictus usus est, usque hodie, sicut dicitur, perseverat. Quis audeit tanti Patris habitum blasphemare in filijs? Nam si delibatio sanctæ, et massa : si radix sancta, et rami. Sive cum Nazareis candidior nive sit aliquis; sive cum B. Job super

* Non video ad quid vox *nigra* referri posset : redundare videtur. Edit.

carbonem denigrata sit cutis ejus; uterque salutem in domo Domini operatur. Sane in ovili Jacob sunt agni a bi et nigri; in vinea Sorec sunt uvæ albæ et nigre. Sed et sponsa, quæ lilis convallium præalbecit, ipsa eadem dicit: Nigra sum, sed formosa. Apud sponsam Christi non est absurda varietas, cum ipsa circumamicta varietatibus describitur. Ipsa varietas uniformitatis causa est, nam in cithara ex diversitate chordarum fit uniformis modulatio ad concentum.

Neque vero de colore tantum, sed etiam de grossitudine ne causentur monachi velat S. legislator, his duntaxat volens esse contentos vestibus, quæ inveniri possunt in provincia qua degunt, aut quod vilis comparari potest. Nihil enim indignius monacho veste pretiosa et lucida: « Vestis sit monachi, inquit Cassianus (*Lib. v, c. 3*), quæ corpus contegat tantum, et repellat nuditatis verecundiam, et frigidis retundat injuriam; non quæ seminaria vanitatis et elationis enutriet, etc. » Et S. Odo abbas Cluniacensis (*Lib. III Coll., num. 17*): « An non apostasia est humilem vestitum spernere, et decorem vestimenti quærere, cum angelus apostata perfectus decore superbiens in tartarum ruerit? » Et alio in loco: « Sicut B. Hieronymus in epistola ad filiam Mauricii perhibet (*Lib. II, n. 7*), grandis divinæ gratiæ contumelia est mundani et sæcularis ornamentis prælatio; et crimea est, post chrisimatis sanctificationem cujuscunque specie terrena creaturæ caput vel corpus ornari, quod jam cœlesti splendore refulget. » Et infra S. Cyprianum in libro de Virginitibus sic loquentem inducit: « Serico et purpura indutæ Christum induere non possunt: auro et margaritis et monilibus adornatæ ornamenta cordis perdidit. » Vide S. Basilii Constitutiones monasticas, cap. 51; S. Dorothei Doct., cap. 41, et Regulam solitariorum cap. 41, et S. Leonard. homil. 4, super *M ssus* est.

Porro acutè hic notant Ildemarus, Bernardus Cassinensis, et Nicolaus de Fractura, S. Benedictum non simpliciter viles, nec omnino vilissimas vestes præcipuisse; ne si viles instituisset, ad preciosas; si vilissimas, ad sordes, et affectatam nimis abjectionem aut munditiam accedere videretur: utrumque enim pari studio monachi esse vitandum docent S. Hieronymus epist. 2 et 22, S. Isidorus in Regula cap. 45, et concilium Aquil-granense can. 20. Atque ita S. Cuthbertus, teste Beda (*In ejus Vita, cap. 16, sæc. 2*), « vestimentis utitur communibus, ita temperanter agens, ut horum neque munditiis, neque sordibus esset notabilis. Unde usque hodie, in eodem monasterio exemplo ejus observatur, ne quis varii aut pretiosi coloris habeat indumentum, sed ea maxime **713** vestium specie sint contenti, quam naturalis ovium lana ministrat. » Narrat etiam de S. Maglorio (*In ejus Vita, sæc. 1*), quod « corpus ejus jugiter cilicio tegebatur, vestimentis quoque a foris nec multimodis viribus, nec pretiosis, sed mediocribus; ne forte humanarum laudum blandiretur fomentis, quod est nuncupula aeternæ damnationis, induebatur; » et de S. Bernardo (*Lib. III de ejus Vita, c. 2*): « In vestibus ei paupertas semper placuit, sordes nunquam; mirum animi fore indices aiebat, aut negligentis, aut foris gloriam affectantis humanam. » Vide *Vitam Walæ abbatis Corbeiensis lib. I, cap. 22, sæc. IV*.

Abbas autem de mensura provideat, ut non sint curta ipsa vestimenta utentibus ea, sed mensurata. Hoc est nec nimis longa, nec nimis curta: unum enim vanitatem, alterum modestiam minus sapit. Curtum autem nimis vestimentum Bernardo Cassinensi est, « quod talium non attingit protensum; nimis longum, quod defluit per humum, et pulverem movet, seu congregat lutum. » De mensura vestimentorum hæc habent mss. Romani S. Pauli, et Farlensis monasterii Consuetudines ab annis circiter septingentis descriptæ: « Vestimenta fratrum mittit S. Benedictus in prudentia abbatis, ut sint mensurata. Qualis autem sit illa mensura secundum Patrum definitionem quan-

tum possumus indagamus. Cuculla quæ nostro singulariter convenit ordini, quod vestimentum antiquitus vocabatur colobium, id est tunica sine manicis, tantum debet habere latitudinis, ut ambo- bus convenienter aptetur cubitis: longitudinis vero tantum antea, quod ad collum pedis usque pertingat, et sit apta corpori, ut sit ex omni parte rotunda. Capellum ipsius præter limbam integrum virilis pedis ex omni parte quadratam debet continere mensuram. Apertura superior habeat cubitum usque ad pollicis summum; inferior cubitum integrum, et trium digitorum in ante appareat latitudo cucullæ capitio. Similiter autem subtus circa pedes tunica debet esse rotunda, qualitate mensurata: sagittas vero vel gerones tantum habeat, ut iter gradientes vel superfluitate, vel parcitate non impediatur; cujus manicæ debent ex utraque parte ad secundos digitorum nodos usque pertingere. Staminea talem debet mensuram habere, ut possit collum pedis cincta pertingere. Similiter autem sicut cucullæ subtus apertura digito terminetur. Capitium habeat pedem integrum: similiter et manica parte latiori; contra manum vero, quo manere solet, angustior, e radice pollicis usque terminum indicis extendatur. Corrigia, qua cingitur staminea, postquam fuerit bene extenta, latitudinem in se pollicis habeat. Cultellum inter ferrum et manubrium trium adjecta latitudine digitorum habeat pedem dimidium. Femoralia, quæ S. Benedictus concessit iter agentibus, quia nunc temporis incertum est quo vel quali tempore foris mittantur, omnibus conceduntur: taliter mensurentur, ut in longitudine corporis possint convenienter aptari; latitudine vero pars utraque, sicut esse solet, dupla cubitum usque ad pollicem habeat **714** jam consuta. At vero caligæ pedem integrum superius habeant jam consutæ, quæ fiant etiam longæ, ut secundum staturam hominis, quod in omnibus procurandum est vestimentis, cruribus convenienter aptentur; quæ de summo usque ad pedem taliter constringantur, ut cum superius pedem habent, inferius dimidium. Cæcia caligæ, cum fuerit assuta, debet esse tam longa, quæ possit intra pugnum fieri constricta. Calcei præter limbam, qui assuitur, altitudinem habeat pedem dimidium. Anteriori vero parte latitudine digitorum nodos. Pedules similiter mensurati, ut possint pedibus sufficienter aptari. » Divionenses vero S. Benigni Consuetudines mss. vestium mensuras ita definiunt (*Cap. 45*): « Sed ut de mensura eorumdem vestimentorum pauca perstringam, froccus debet esse longus usque ad corrigiam, ut videatur si frater est calciatus: tres sagittas continens in dextra, et tres in sinistra: tamen tantæ latitudinis sit illa quæ est in medio, quam duæ, et frons uniuscujusque jungatur a manica. Manicæ in latitudine sint unius pedis et trium digitorum; et juxta antiquam consuetudinem debent tenere usque ad medium indicis, sed modo longiores fiunt. Apertura unius pedis. Cuculla debet tenere usque ad summitatem corrigiarum sicut froccus; in latitudine vero cooperire cubitos; orlata ex omni parte: apertura superior a cubito usque ad digitum minimum; deinde consuta dimidio pede, et integra pede aperta, et post conjuncta, deinde aperta similiter. Capellum ex omni parte duplex debet habere unum integrum pedem, et tres digitos. Oro, quando est consuta, tres digitos, minimum digitorum inter juncturam anteriorem. Staminea, quando est induta et cincta, debet cuculla brevior esse, ex utraque parte orlata, et aperta in alna rasa: extrema ora duplex consuta, et duobus digitis lata. Manica una alna juxta causum, et in summitate duplex in latitudine a radice pollicis usque in summitatem indicis. Apertura capitio unius pedis. Femoralia tres alnas, et una inter cavallones et sellas. Cavallones XII. Naslerius mensura quatuor alnis rasis, deinde cum fuerit consuta cum duobus plicis, debet habere plenum pollicem in latitudinem. Corrigia ad cingendum unum-

pollicem in latitudine quando bene est tracta. Cullum inter manubrium et ferrum dimidii pedis et digitorum trium: vagina aliquid plus cum capello: corrigia, in qua pendet, absque circumligatione dependente, debet esse dimidii pedis. Calcens debet habere unum pedem, et in fronte tres digitos, orlatus in circuitu. Corrigia vero tam longa, ut ter valeat pedem circuire. Pedules similiter longi, et in recto fissi. Nocturnales similiter longi, et minime fixi, sed clausi. »

Accipientes nova vetera semper reddant reponenda in vestiario propter pauperes.] Erat ergo in monasterio vestiarius, seu locus, in quo sub diligentis alicujus fratris custodia vestes asservabantur; de quo in Regula S. Augustini (Cap. 10): « Vestes vestras in uno loco habete, sub una custode, vel duabus, vel quot sufficere poterint, ad eas excutendas, ne a tineis lædantur, et sicut 715 pascimini ex uno cellario, sic induamini ex uno vestiario. » S. Isidorus vestiarii custodem constituit eum, quem et sacrarii. Ejus officium ex Farfensis monasterii Consuetudinibus supra descripsimus ad caput 52. Præcipuum ejus munus erat, necessaria singulis indumenta ministrare; in quibus distribuendis non expectabat ut usu et contritione omnino essent consumpta, sed certis statis temporibus sua singulis præhebat. In Croylandensi monasterio Egelricus, qui obiit anno 992, « induit omni anno totum conventum cum secta sua de tunicis, omni altero anno de cucullis, et omni tertio anno de froccis, » ut auctor est Ingulfus in sua Croylandensi Historia. De Cluniacensibus audiendus est Udalricus (Lib. III, cap. 11): « Cuilibet autem fratri unoquoque datur anno froccus novus et nova cuculla, ita ut ambo habeat parata et consueta ante Nativitatem Domini. Novum pellicum secundo datur anno, et in festivitate S. Michaelis: interim dum conventus fuerit in refectorio ad prandium ponitur in ejus lectum. Iterum in festivitate S. Martini pedules. De calceamentis alio loco dixi quomodo dantur in Cœna Domini. De stamineis et femoralibus, vel si quæ sunt aliæ hujusmodi, nihil aliud est constitutum, quam quod cum fuerint inveterata, nec magis proficua, eis ablutis, et per ipsos fratres ad cameram redditis, alia sunt tribuenda. » De calceamentorum distributione in Cœna Domini, qua die etiam ex mss. Germaniæ Consuetudinibus, « omnia vestimenta quæ tunc necessitatem patientibus danda sunt » ministrari debent, diximus in lib. III de Antiquis monachorum Ritibus. Divionenses S. Benigni Consuetudines de vestium distributione ita habent (Cap. 43): « Novum pellicum tertio datur anno, et in festivitate S. Michaelis, dum conventus fuerit in refectorio ad prandium, ponitur in ejus lecto. Calceamenta in Cœna Domini. In festivitate S. Martini per singulos annos pedules. De froccis et cucullis, stamineis et femoralibus, vel si quæ sunt alia hujusmodi, non est aliud constitutum, nisi ut, cum fuerint inveterata, nec magis usui congrua, eis camerario redditis, prius tamen stamineis et femoralibus ablutis, alia tribuantur, et ipsa elemosynario pauperibus distribuenda tradantur. » Alexander papa confirmans statuta facta ab Hugone cardinali tituli S. Sabinae presbytero pro reformatione cœnobii Athanacensis, in primis dat cucullas et frocos et sotulares quantum expedit, annuatim singulis tres stamineas et tres brachas in capite jejunii. Item duo paria caligarum, unum par grossum in festo S. Lucae, et in Cœna Domini aliud de cordato. Item in festo S. Lucae uno anno tunicam et alio pelliciam, et de triennio in triennium nocturnales. In Constitutione etiam Benedicti papæ XII referuntur (Cap. 17), ut « ubi alius certus terminus super hoc non fuerit ordinatus, singulis annis, prima videlicet die mensis Octobris, vestiaria præbeantur. » Et in Constitutionibus Cælestinorum (Cap. 10, § 5): « Quod uno eodemque tempore de supradictis vestibus singuli monachi provideantur de triennio in triennium modo infra scripso. Anno primo triennii

superiores monasteriorum providere 716 teneantur eis de tunica, scapulari et caputio, secundum modum ut supra. Secundo anno de tribus interulis laneis, scapulari cum caputio, prout supra. Tertio anno provideatur de tunica, scapulari cum caputio et cuculla, prout supra. Prædicta vero omnia, uno et eodem tempore consignentur, scilicet in festo Resurrectionis Domini nostri Jesu Christi integra, et absque mora et dilatione aliqua. Provideantur eisdem annuatim in festo scilicet omnium Sanctorum femoralium, caligarum et crepidarum. De calceis vero provideatur eis secundum necessitatem et indigentiam. Oblatis autem professis provideatur primo anno de tunica, scapulari et bireto. Anno secundo de tribus interulis, scapulari et bireto. Anno tertio de tunica, scapulari, bireto et pallio, tempore quo supra. Provideatur similiter eis annuatim in festo Omnium Sanctorum de femoralibus et caligis. De calceis vero secundum eorum indigentiam. »

At magis placuit Aquisgranensi concilio (Can. 55), ut, nulla temporis habita ratione, « quoties exposcit necessitas, vestimenta, et calceamenta, et omnia necessaria fratribus dentur. » Quam legem sequuntur Cistercienses in lib. In-ut. dist. 8, c. 9, Bursfeldenses in Cæremoniali, dist. 2, c. 9, et Cassinenses in Declarationibus, ad cap. 53. Ne quid autem fratribus desit, Cassinenses statuunt, ut « singulis annis post prælati a capitulo regressum, omnes conficiant inventarium vestium quarumcumque quas habent, apposita qualitate, num vetera, an nova, an mediocria sint, ibique subscribant quibus vestibus indigent; scriptumque hoc prælato consignat, qui uniuscujusque indigentia considerata, omnibus rationabiliter providebit, ita ut superflua amputentur, et necessaria abunde subministrentur, qua decet charitate. »

Accipientes autem nova, quæ ex Hildemaro publice in capitulo vestiarius dare debebat, vetera semper reddi S. Pater instituit, idque propter pauperes: quam legem in sua ad monachos Benedictinos Constitutione renovavit Gregorius IX his verbis: « Nullus de veteribus vestimentis, vel calceamentis, cum recipit nova, defraudet elemosynam; sed hæc omnia ad manum elemosynarii proveniant, qui eadem pauperibus largiatur; nec aliter dentur nova, qui vetera non resignat. » In regula etiam S. Fructuosi (Cap. 4) decernitur, ut « quidquid in vestimentis, calceamentis, vel lectariis monachorum vetustum fuerit, dum nova percipiunt, totum ab abbate pauperibus erogetur. » At Regula S. Casarii ad virgines (Cap. 41) tantum habet, ut « indumenta ipsa cum nova accipiunt, si vetera necessaria non habuerint, abbatissa refundat pauperibus; aut incipientibus vel junioribus dispensanda. » Idem pene ad verbum existat in Regula S. Aureliani ad monachos, cap. 45.

Porro vetera vestimenta Hildemarus, Bernardus Cassinensis et Boherius intelligunt, quæ amplius portari non possunt; nam quæ adhuc deferri queunt, ætati reservanda esse existimant. Id tamen non sic accipiendum censeo, quasi usque portanda essent, quo jam omnino contritione 717 consumpta, nulli postmodum apta sint usui; alioquin quid pauperibus erogaretur? Aliam S. P. addit rationem, cur vetera reddi debeant, scilicet, ut omnis in fratribus amputetur superfluitas; unde et subjungit:

Sufficit enim monacho duas tunicas et duas cucullas habere, etc.] Tres tunicas cum una cuculla S. Isidorus concedit (Reg. S. Isid. c. 43); tres tunicas et duas cucullas villatas S. Fructuosus (Fruct. c. 4). Nec refert quod Christus in Evangelio dicit, *neque duas tunicas habeatis*; nam, ut recte exponit S. Ferreolus, « duas tunicas intelligere debemus non numero, si propter hiemem necessariæ esse viderentur; sed supra usum, si reservatæ fuerint, computari. »

Propter noctes.] Id quod duobus modis intelligi posse docet Bernardus Cassinensis, « vel quia de nocte frigidior aer solet esse; et ideo pluribus vesti-

mentis egenus: vel quia vestiti jacentes aliquas superfluitates naturæ non studiosè procuratas emittere solent, et ideo vestis est abluenda, nec oportet nudum monachum remanere. Idem dicunt Nicolaus de Fractura, et Boherius. At vera videtur ratio, quia vestiti dormientes, diurnis vestibus depositis, nocturnas assumebant, cum quibus et dormiebant, et nocturnas vigiliis celebrabant: nam surgentes a lecto eas minime deponerant, uti observat hic Menardus; unde et Sidonius lib. vii, epist. 16, Chariabandi abbati « nocturnalem cucullum, quo membra confecta jejuniis inter orandum, cubandumque dignanter tegeret, » transmisit.

Et propter lavare ipsas res.] Lavabant ergo vestimenta sibi, haud dubium, quin propriis ipsorum manibus, sicuti declarat synodus Aquisgranensis statuens (*Can. 4*), « ut monachi propriis operentur manibus, et vestimenta sua opportuno tempore lavent. » Et certe ea fuit veterum monachorum praxis, quam in eorum passim Regulis videre licet. Ita Regula S. Pachonii (*Art. 37*): « Si quis voluerit lavare vestimentum, commonebit præpositum suum, et ille mittet cum eo alium, et lota veste revertantur domum, et siccitatem reponet ille cui injunctum est. » Poenæ incerti auctoris apud S. Basilium (*Num. 22*): « Si quis lavat aut alterius, aut suam vestem præter voluntatem archimandritæ, careat benedictione. » Regula S. Augustini (*Cap. 11*): « Indumenta vestra secundum arbitrium præpositæ laventur, sive a vobis, sive a fullonibus. » Regula SS. Pauli et Stephani (*Cap. 28*): « Vestimenta vel lectualia nullus sibi lava e audeat absque oratione et permissione superioris. » Denique Regula Tarnatensis (*Cap. 19*): « Observandum est etiam ne interioris animæ sordes contrahat vestis mundæ nimis appetitus. Quapropter secundum præpositi ordinationem sunt lavandæ. » His ac eadem acta S. Salabergæ abbatissæ Laudunensis, n. 20 (*Sæc. II Be.*). « Soror quadam lavando vestimentorum sordes, ut mos est, ad cellam, qua hæc agi solitum erat, veniens, etc. »

De disciplina et ritu quem hoc in exercitio observarent, audiendus est iterum S. Pachonius in Regula, prout excusa est in codice Regularum: « Levitona ium, inquit, et quiddam in ves'e est monachorum **718**. nemo lavet in die Dominica, præriantias et pistrinarios. Nec vadant ad lavandum, nisi omnibus unum signum insonuerit: sequentur quæ præpositum suum, et lavat unum taciti cum disciplina. Nemo lavet retractis in altum vestibus plquam statutum est: cunque laverint omnes pariter revertentur. Si quis remanserit eo tempore quo ibitur ad lavandum, vel in præsentem non fuerit, commonebit præpositum suum, et ille mittet cum eo alterum, et sic loto vestimento revertentur domum. Vespere sicca levitonaria tollent, et dabunt secundo, id est ei qui post præpositum est, et ille reponet ea in cellula: quod si sicca non fuerint, altera die expandentur ad solem donec siccentur, nec dimittentur in ardore solis plusquam horam tertiam; cunque collecta fuerint, leviter molientur: nec tenebunt ea singuli apud se, sed dabunt, ut reponantur in cellam usque ad sabbatum. » De nostris vero ita scribit Hildemaricus (*In cap. 6*): « Pannos autem lavare non debent nisi isto modo: Illi fratres qui dimittunt hebdomadam in coquina, debent calefacere aquam, et in quinto decimo die debent illam aquam ea elacere: v. g., si fratres raduntur sabbato, aquæ præparatio debet esse sequenti tertia feria, aut secunda feria, vel quarta feria; et tunc debet abbas dicere in ipso die, in quo præparatio aquæ est, fratribus: Unusquisque nodie lavet pannos suos.... Et hoc sciendum est, quia omnia debent esse præparata, id est locus, concha, aqua, sapon, et reliqua necessaria. » De Cluniacensibus etiam Udalricus (*Lib. II, cap. 15*), agens de novitiorum institutione: « Si quid ei placuerit de pannis suis lavare, in coquina regulari ad hoc solum æreum of-

fendit, in quo aqua calefiat, lexiviaque temperetur. In claustro autem truncum amplissimum cum plerisque intervallis cavatum, ut hic stamineum, illic femoralia lavari possint separatim; quæ ante capitulum mittit in aquam calidam, ut mollescant: post tabulæ percussione lavat, et non diutius, nisi quandiu licentia loquendi durat, excepto si est dies jejunii, lavare non prohibetur post tertiam; vel si est Quadragesima, vel dies privata, non solum post tertiam, sed etiam post sextam lavat, tamen si non loquantur in claustro. Quidquid autem lavat, quoquo modo sit lavatum, post horam lavandi aufert et siccet, ne jaceat ita sordidum et horridum, maxime, ubi totus conventus videbit de refectorio exiturus. »

Jam quod supra fuerit superfluum est, et amputari debet.] Et tamen S. Benedictus abbas Anianensis « concessit necessitatis causa propter quam Regula jubet, duas scilicet stamineas, et femoralia, pelliceas quoque, et tegumenta eorum, cappas duas, et quæcumque necessaria prospexit, ut omnem amputaret occasionis ambagem, tribuit et concessit, » quomodo admodum scribit Ardo in ejus Vita, n. 52. Sed et concilium Aquisgranense statuit (*Can. 22*), ut abbas « omnino provideat ut camisas duas, et tunicas duas, et cucullas duas, et cappas duas unusquisque monachorum habeat; quibus vero necesse est, addatur et tertia; et pedules quatuor paria, et femoralia duo paria, fro cum unum, pellicia usque ad talos duo, fasciolas duas; quibus **719** autem necessi est itineris causa alias duas, wantos in ætate, mullas in hieme vervecinas, calciamenta diurna paria duo, subalares per noctem in ætate duos, in hieme vero soccos. » Cluniacensium vestes erant « duo frocci et duæ cucullæ, duo staminea, duo quoque femoralia, duo paria calceorum cum corrigiis, unum par viltronum ad hiemem in nocte, et alterum sine viltrono ad ætatis noctes, duo paria caligarum, tria pellicia, vel unam pro tertio quænellam, capellum de pellibus, quinque paria pedulum. »

Femoralia hi qui in via diriguntur de vestiario accipiant, etc.] Remanentes enim in monasterio femoralia non portabant; a quibus etiam abstinuisse S. Martini discipulos colligimus ex Severo Sulpicio (*Lib. III de Vit. S. Martini*). Femoralia quoque Molisemibus abstulit S. Robertus, ut scribit Ordericus Vitalis Hist. eccles. lib. viii. Idem docet Cisterciensis et Cassinensis sui temporis docet Bernardus Cassinensis. Imo de Cassinensibus nota ætate ita scribit Paulus Augustinus a Janua: « In congregatione nostra Cassinensi usque ad nostram ætatem vidimus senes non utentes femoralibus intra monasterium, sed interiorem vestem ultra genua defluentem ipsis genibus alligabant. » Eorum quoque usum improbat Hildemaricus, hunc in locum sic loquens: « Notandum est enim quia sunt talia monasteria, ubi cum necessitas fuerit, femoralia de vestiario accipiunt: ista monasteria omnino bona sunt. Et iterum sunt alia monasteria ubi omnes generaliter accipiunt femoralia, sed tamen non omnes generaliter semper utuntur, nisi cum necessitas exposcet; quavis omnes generaliter illa accipiant: ista monasteria bona sunt, eo quod illa maxima pars semper non portat. Et iterum alia monasteria, ubi omnes generaliter accipiunt, et generaliter portant: ista monasteria non sunt laudabilia. » Illic denotare videtur ultramontana monasteria, in quibus saltem tempore Bernardi Cassinensis fratres promiscue femoralibus utebantur. Regula quoque Magistri (*Cap. 81*) laneas in hieme, lineas in ætate braccas concedit. Ex Regula etiam S. Fructuosi (*Cap. 4*) « femoralium usus cuiquam est permittendus, maxime his qui ministerio implicantur altaris; sed et hoc qui studere noluerit, reprehendendus non erit, cum hæc usque nunc constet pleraque hunc usum monasteria etiam in his regionibus non habere. » Ubi quod de ministris altaris dicitur, in memoriam revocat id quod de Cluniacensibus scribit Udalricus (*Lib. III,*

cap. 11) : « Sacerdos et diaconus habere solent tria femoralia, ut si quid eis in nocte contigerit in promptu sit ea mutare. » Cujus statuti æquitatem probat hoc ratiocinio Petrus Venerabilis (*Lib. 1, epist. 28*) : « Femoralia ratione necessitatis, munditiæ et honestatis, nobis defendimus, recolentes insuper Deum præcepisse ne summus sacerdos sine femoralibus lineis ad altare suum accedere præsumeret, ne si hoc faceret, pœnam mortis incurreret... Et quamvis in feminalibus lineis ministris Dei castitas indiceretur, tamen honestas velandorum non excluderetur, imo sollicitè præcipiebatur, unde et Apostolus : In honesta, inquit, nostra abundantiori honore circumdamus. » Quare vero **720** S. P. Benedictus remanentes in monasterio femoralibus interdixit, explicat S. Hildegardis his verbis : « Quia multitudo hominum femoralibus eo tempore non utebatur, idcirco idem Pater propter mores hominum, et propter signum puerilis simplicitatis et humilitatis dum in cella residerent, discipulis suis femoralia non concessit. Sed exeuntibus, sive eque-tribus, sive pedestribus, propter exemplum castitatis, et propter virilem honestatem et reverentiam hominum eis indulsit. » Præter femoralia quæ itinerantibus S. Pater concessit, wantos etiam seu chirothecas in via ferebat S. Hilbertus abbas Gemmeticensis, ut discimus ex anonymo in ejus Vita, n. 11 (*Sæc. II Bened.*).

Et cucullæ et tunicæ sint aliquanto iis quas habere soliti sunt modice meliores. Scilicet illis in regionibus, « ubi multum vilibus soliti sunt uti vestimentis, inquit Smaragdus; ubi vero meliora sunt vestimenta, non sunt propter itinera commutanda. » Unde et Hildemarum ait : « Qui bona vestimenta portant intus; non debent alia vestimenta portare. » Et certo cum nonnulli sint, « qui meliora vestimenta in monasterio portant, quam illa, quæ S. Benedictus dixit in monasterio servanda propter foras portanda, » ut loquitur idem Hildemarum; omnino alienum esset a monastica paupertatis proposito, pretiosiores insuper vestes extra cœnobium portare.

Acute vero Bernardus Cassinensis hunc in locum, « nota, inquit, tria temperamenta, quia dicit aliquanto, et modice, et meliores. Aliquanto dicit aliquando plus a pretii quantitate. Ne vero illud aliquanto multum intelligatur, dicit modice. Et ne abjectio multa notetur, et notabilis reprehendatur, addidit meliores.

Quas exeuntes in viam accipiant de vestiario. Quid per viam hic intelligere debemus docet Hildemarum, scilicet viam non esse, « cum prope vadunt ad notos homines, qui eos cognoscunt, sed quando longius ire debent, » et non multo post : « Non est via, inquit, si in obedientiam vadit, veluti est in cellam; sed illa est via cum ad episcopum, aut nobiles potentes homines vadit ignotos : et non solum alia vestimenta debemus portare, cum in via imus; verum etiam si talis persona quæ est nobilis venit ad monasterium, tunc ille frater qui illi ministrare debet, meliora vestimenta debet habere, propter fastidium rusticæ monasticæ vestis. »

Stramenta lectorum sufficiant matta. Matta Græce psithium est teges ex junctis contexta, ut patet ex Gregorio Turonensi de S. Monegunde (*Lib. de Vit. Patr. cap. 19*) : « Nullum habens stratum feni, paleæque mollimen, nisi tantum illud quod interius juncti virgultis fieri solet, quæ vulgo mattas vocant. Hoc superponebat formulæ, hoc solo supersternebat, hoc erat quotidianum scamnum, hoc culcitra, hoc plumella, hoc erat stragulum, hoc omnis lecti commoditas. » Unde et Petrus Venerabilis ad Gisbertum eremitam scribens (*Lib. 1, epist. 20*) : « Si palustria, inquit, prope sunt loca, mattas antiquum opus monachorum compone, super **721** quas aut semper, aut sæpe dormias. » Ejus usum apud veteres monachos quadruplicem distinguit Hæftenus (*Lib. XII, tract. 1*) : 1° super mattam dormiebant, imo aliquando super unam filius partem jacebant, al-

tera corpus contegebant; 2° matre asquebant, ea pro se utentes; 3° in matta seu psithio oratori genuflectebant; 4° mattam jamjam morituris sternebant. Aliter tamen mattam explicat Bernardus Cassinensis hunc in locum sic scribens : « Matta vel est filtrum secundum Cluniacenses, vel quod loco culcitrae habetur; unde usque hodie illud quod ponitur super paleas vulgo dicitur mattaratium, non tamen intelligo quod debeat esse mollitie delicatum; nam ipse magis debet dormire labore ac vigilia fatigatus, quam strati mollitie invitatus. » Similiter Nicolaus de Fractura : « Matta, id est pannus, vel filtrum quod habetur loco culcitrae. Vel secundum nos dicas, matta, id est mattaratium, non multum molle, sed tale quod quasi carnem maect et maceret, vel maectando fatiget. In Papia vero matta dicitur cella; inde maectilla pro culcitra. » Confirmant antiquæ versiones Gallicæ Joannis de Præcis, et Guidonis Juvenalis, mattam reddentes unam materas. Sed prior explicatio potior videtur; nam matta erat stratum durum et mortificationi aptum, ut patet ex S. Augustino, l. v contra Faustum Manichæum c. 5.

Sagum. Quod S. Hildegardi est (*Lib. XIX, Orig., c. 24*) « aut de grosso lino, aut de canabe factum, et fere in modum sacci formatum, et quodam genere stramentorum repletum, et hic super mattam positum, quod monachi pro lectisternio habebant. » Huic sagi acceptio concinit Bernardus Cassinensis his verbis : « Pato secundum intellectum modernum sagum istud esse, quod continet paleas, vel fenum, et hoc vulgari hujus regni concordat. » Idem habet Nicolaus de Fractura; eoque sensu sumitur in antiqua Vita S. Eugendi abbatis Jurensis, in qua hæc lego : « Paleis vero lectuli in eremo lectis, multo tempore, vilique sagello constrictis, pellicioque superposito conquievit. » (Ubi etiam obiter observandum est lectorum omnium fenum ex statutis Lanfranci, singulis annis esse renovandum : idque inter festivitatem S. Joannis et SS. Apostolorum Petri et Pauli, uti præscribunt Consuetudines S. Benigni, c. 43.) Existimat tamen Hæftenus sagum esse monachalis lecti operimentum, monachi enim in ipsa matta cubabant; cui consentit Guido Juvenalis *sagum* Gallicæ vertens *une grosse sarge velue à mettre sur le materas.*

Læna. Quæ Hildemaro dicitur « toga duplex, seu vestis regia; » et Smaragdo « species vestis villosa est, quam nos toxam vocamus, alii vero galnapem eam vocant. » Galnapis autem seu galbanis est stragulum villosum, quod frigori resistere possit. Atque hoc sensu hic a S. Benedicto sumi censent Bernardus Cassinensis, Nicolaus de Fractura, Richardus a S. Angelo, Boherius, Turrecrenata, Menardus, et Hæftenus. Lænas tamen cum sagis confundere videtur anonymus Dmelmensis in lib. de Transl. et Mirac. S. Cuthberti cap. 1, sæc. IV Bened., part. II.

722 Capitale. A capite dictum, eo quod capiti supponatur; estque cervical, lana, paleis, aut plumis plenum : unde Smaragdus : *Capitate dicit, quod nos plumacium dicimus.* Et hæc quidem S. Benedictus lectorum stramenta fratribus indulsit : quænam vero alii?

In Regula S. Pachonii ab angulo tradita (*Cap. 41*) præscribitur ut monachi « dormiant non recumbentes, sed extractis sibi sedibus paulo supiniores, et illic suis impositis stragulis, dormiant sedentes. »

Regula S. Cæsarii ad virgines ita habet : « Lectualia ipsa simplicia sint; nam satis indecorum est, si in lecto religioso stragula sæcularia, aut tapetia picta respliceant. » Idem habet Regula S. Donati, cap. 6.

Similiter Regula S. Aureliani ad monachos (*Cap. 27*) : « Lectuaria sæcularia de coloribus facta in usum non habeatis. »

Regula quoque S. Isidori (*Cap. 14*) : « Speciosam vel variam supellectilem monachum habere non licet; cujus stratus erit storea, et stragulum, pellesque

lanatæ duræ, galnabis quoque, et facistergium, geminusque ad caput pulvillus. »

Regula S. Fructuosi (Cap. 4) : « In stramentis compendiosa adhibenda est disciplina, nec amplius quidquam ab aliquo requirendum, quam unum stragulum, canabemque vilatum, mappulam, et duabus lanatis pellibus arietum. »

Denique Regula Magistri (Cap. 81) : « In lectis habeant in hieme singulas mattas, et sagos tomentatios singulos, et lanas. In æstate pro lanis, rachinis propter æstus utantur; et ante ipsos lectos singulas pelles, ubi tergant a sordibus pedes, et sic in suos lectos ascendant. »

Quas tamen lecta frequenter ab abbate scrutandi sunt, etc.] Frequenter aut indefinite; sed Regula S. Isidori (Cap. 14) præscribit, ut « per singulos menses abbas sive præpositus lectulos cunctorum perspiciat, ne quid indigeant fratres, nec superfluum habeant. » Regula Cujusdam ad virgines (Cap. 2) : « Omnibus sabbatis post horam orationis nonam tam senior quam juniores præposite lectos omnium sororum visitent, et faciant, propter earum negligentias inquirendas, aut si quid inveniatur illicite et sine commentu retentum. » De iure Regula S. Fructuosi (Cap. 17) : « Lectula singulorum abbas vel præpositus bis in hebdomada revolvat atque perscrutetur, ut videat ne quis superfluum aliquid illic vel occultum habeat. »

Scrutandorum vero lectorum apud nostros ordinem hunc describit Hildemarum : « Mane congregatis omnibus in capitulo, abbas monebat fratres de lectis perscrutandis; tuncque remanentibus in capitulo omnibus, quatuor aut quinque bonæ conversationis fratres dirigebat in dormitorium, qui singulorum lecto perlustrarent; et si opus peculiare alicubi reperissent, reversi in capitulo, ante pedes illius cuius in lecto fuerat inventum, illud deponerant, qui jussus ab abbate rationem reddere, pro debeat qualitate plecebatur. »

Etsi cui inventum fuerit, quod ab abbate non acceperit 723 gravissimæ disciplinæ subjacet.] Quod ita intelligit Hildemarus, ut si furto reptam rem habeat, et illa sit quatuor valens denariis, in minori culpa judicetur. Si autem major sit, tunc debet res incendi, inquit, et ipse in graviori culpa judicandus est. » Bernardus Cassinensis et Nicolaus de Fractura gravissimam disciplinam hic intelligunt majorem excommunicationem, ita tamen, ut « attendatur circa ista in eam qualitas et quantitas rei, quæ ablata sit; quia hæc prudenter sunt consideranda in poenitentia infligenda; » ut loquitur Bernardus. In Regula S. Donati præscribitur, ut « quæ soror ad lectulum suum, quæ ad manducandum, vel ad bibendum pertinent præsumperit occultare, publice coram omnibus arguatur; et tunc demum palam cunctis præsentibus objurgata superpositionem suscinere cogatur. »

Et ut hæc vitium peculiare radicitus amputetur, dentur ab abbate omnia quæ necessaria sunt, id est cuculla, tunica, pedules, caligæ, braciæ, cultellus, etc.] Nonnullas jam ex his vocibus exposuimus; de reliquis aliquid subjiciendum.

Braciæ indumentum brachiorum esse quidam existimant, a brachio dictum credentes. Ita Guido Juvencalis in sua Gallica versione braciæ reddit *manche*, et alia versio *manchon*; sed absque ullo probati alicujus auctoris testimonio. Hæftenus braciæ a bracciæ deducens, femorale brevius velandi verendis idoneum esse affirmat; sed et hoc absque ulla antiquitatis auctoritate. Verus Menardus braciæ asserit esse zonam, sive cingulum, id quod probat auctoritate Papæ : « Braciæ, quod succinctorium sive redunculum dicimus, quod nunc brachiorum, sed reuera sit cingulum. » Et ex Regula Magistri, cap. 11 : « In die vero cingatur braciibus. » Confirmarique potest et ex Boboleno monacho in Vita S. Germani ab-

batis Grandivillarensis, num. 15 (Sac. n. Bened.) : « Unus autem e fratribus iuxta die interfectionis ejus inter hostium cuneos cingulum quod vulgo braciæ vocatur, inter manus trahentium invenit. » His accedunt antiquæ et recentiores versiones braciæ Gallicæ redentes *sainture*, aut *ceinture*. Boherio braciæ est « zona in qua braciæ et corrigiæ quibus ligantur caligæ dependent. »

Graphium stylium est quo scribebant in cera. Eo primum usi sunt ferreo Græci, Tusci et Romani; postea autem osseo, ut docet sanctus Isidorus his verbis (Lib. vi Orig., cap. 8) : « Græci enim et Tusci primum ferro in ceris scripserunt. Postea Romani jusserunt ne graphium ferreum quis haberet; unde et apud scribas dicitur : *ceram ferro ne cæditio*. Postea institutum est ut in cera ossibus scriberent, sicut indicat Atta in satira dicens : *Virtamus vomerem in ceram, mucroneque aremus ossem*. » Postea tamen Romanos ad graphium ferreum rediisse patet ex Martia i lib. xiv, epigr. 21. Erat autem graphium qua parte scribebatur acutum, altera obtusum, vel latum, qua characteres in cera scripti obliterari 724 possent aut rudi; unde *vertere stylum* apud Latinos idem erat ac corrigere, retractare, et mutare sententiam.

De acuvide Hæftenum lib. v, tract. 2, disq. 6.

Mappula est sudarium, sive linteam tergendæ pituitæ aptum. Vulgatus Alcuinus in lib. de Offic. eccles. cap. 39 : « Mappula quæ in sinistra parte gestatur, qua pituitam oculorum et narium detergitur. » Honorius Augustodunensis : « Ad extremum sacerdos saponem in sinistrum brachium ponit, qui et mappula et sudarium vocatur, per quod linis sudor et narium sordes extergebantur. » Hildemarum (Lib. i de Gemma animæ, c. 108) : « Mappulam ideo præcepit dari causa sudorum tergendis in labore aut in via. Nam in Francia intelligitur pro sudore et in via dixisse sanctum Benedictum mappulam habere; et quanquam forte intentio fuit S. Benedicti ut etiam

in monasterio pro facitergulo habeatur mappula, tamen modo in Francia in commune habetur panni ubi suam fratres faciem tergant. » S. Hildegardis : Mappula velut sudarium ex lino formata, qua sudorem a se profluentem dum in opere laborabant abstergebant. » Nicolaus de Fractura : « Mappula, id est parva tubalea, quam nonnulli tempore æstivo ad sudorem purgandum ad latus portare consueverunt. » Addit Paulus Augustinus a Janua : « Quam consuetudinem usque hodie retinent senes nostri. Olim enim femoralibus non utentes mappulam, clavem, cultellum a lateribus pendulos portabant. » Ex his omnibus satis refutata manet Antonii Perezii sententia, qui, sublata interpunctione, hanc vocem cum sequenti conjungens hoc modo : *mappulas tabulæ*; hoc est, inquit, mappulas mensæ. Sed neque hic tabulæ pro mensa sumuntur, neque mappulæ pro linteo quod mensæ sternitur; ut quid enim monacho singulari hujusmodi supellex? Certe versiones Gallicæ communiter mappulas interpretantur *des mouchoirs*. Horum de mensura ita scribit Hildemarum : « Mensuræ enim mappulæ duo debent esse cubiti præter ora in longitudinem, et unius pedis latitudo. »

Tabulæ sunt pugillares in quibus scribitur, vel scriptura imprimitur, et impressa deletur, ut loquitur Nicolaus de Fractura. Vide Hæftenum, lib. ix, tract. 2, disq. 5.

Præter ea, quæ hoc in capite danda singulis fratribus præscribit S. P. Benedictus, auctor est Hildemarum antiquæ hujus consuetudinis, unicuique ad faciem manusque extergendas, saponem, et ad calcæos ungendus unctum in uno eodemque vasculo, quod servabant ad lectum, dandi; et vasculum quidem ab abbate, saponem a camerario æqualiter divisum in capitulo recepisse.

* Omnino perturbata syntaxis. Legendum esset præter, locum quam, et omnia deinde complementa in

accusativo ponenda; vel conjunctio quam cum nominativo construenda. Edit.

CAPUT LVI.

De mensa abbatis.

725 Mensa abbatis cum hospitibus et peregrinis sit **A** niores ^a tamen unum, aut duos semper cum fratribus ^b dimittendum ^c procuret, propter disciplinam. semper. Quotiens tamen minus sunt hospites, quos vult de fratribus vocare, in ipsius sit potestate. Se-

^a Hild., Senioresm.

^b In Conc. deest cum fratribus.

^c Al., dimittendos. Sed in cod. Oxon. hæc perio-

odus ita legitur: Senior tamen unus aut duo semper cum fratribus dimittendi. Similiter in Concordia Vinodiensi, præter primum verbum seniores.

COMMENTARIUS.

Mensa abbatis cum hospitibus et peregrinis sit semper, etc. Inter hospites et peregrinos hic distinguunt commentatores. Hildemarus: « Hospites, inquit, sunt qui de eadem regione sunt de prope. Peregrini sunt qui de alia regione; peregrinus enim dicitur, sicut dicit Cassiodorus, quasi pergens longius. » Idem habet Bernardus Casinensis, cujus verba cum retulisset in primo commentario Roberius, addit: « Vel dicuntur peregrini qui ad monasterium aut locum aliquem devotionis causa declinant; hospites vero, qui alia de causa ad ipsa loca accedunt. » Utrumque discrimen offert Nicolaus de Fractura. Richardus autem de S. Angelo sic scribit: « Hospites intelligimus pauperes et non pauperes; per peregrinos intelligimus illos qui vadunt per oratoria pro indulgentiis obtinendis. » Qui tamen addit: « Vel dicas quod unum sunt. » Ii vero qui in eadem civitate vel oppido in quo situm est monasterium resident, ultro convivium emendant, aut ab abbate invitantur, non hospites, sed convivæ potius dicendi sunt, ut notat Menardus.

Is acute observat non hic cellæ, aut cameræ, aut palatii abbatis, in quo seorsum a sua congregatione cum hospitibus et peregrinis reficiat, sed solius mensæ fieri mentionem: ex quo infert abbati reficiendum esse cum hospitibus et peregrinis in conventu fratrum. Quæ quidem sententia non uni singularis est Menardo: nam multis jam antea sæculis sub lite res erat, ut patet ex Smaragdo, Hildemaro infra citando, et Bernardo Casinensi. Smaragdus enim in hæc cap. 53 verba, *Coquina abbatis et hospitum super se sit*, scribens, ita habet: « Æstimatur **726** a multis, quia sicut coquina alia quam fratrum, et in alio erat constituta loco, ita et mensa abbatis non tunc in communi refectorio erat cum cæteris mensis posita; sed in alia erat cellula segregata, qua crebro venientes hospites, frequenter cibis invenerint paratam. » Quo ex loco sit argumentari licet: Si æstimabatur a multis, ergo non ab omnibus: ergo æstimabant aliqui mensam abbatis in communi fratrum refectorio cum cæteris fratrum mensis esse debere. Clarius Bernardus Cassinensis: « Dicunt, inquit, hic quidam, quod abbas semper in refectorio cum fratribus comedere debet, et hoc etiam statuto super hoc facto declaraverunt dicentes, quod mensa abbatis debet esse in superiori loco, et ibi cum hospitibus consentibus debet sumere refectionem. » Talem fuisse Cluniacensium disciplinam insinuare videtur Udalricus hæc verbis (*Lib. III, cap. 3*): « Clericis, et peregrinis monachis, qui ita vadunt pedibus absque iumento, nobiscum in refectorio comesturis aquam ad manus ministrat (abbas), talesque sedent ad mensam principalem. » Ego vero sic Menardi sententiam sequar, et defendam, ut oppositas etiam rationes et auctoritates, si quæ sunt, haud sileam.

Itaque abbatem cum hospitibus in communi fratrum conventu reficere probat antiqua et recepta monachorum veterum praxis, a quibus S. P. Benedictum recessisse in re tanti momenti facile non est credendum. Hanc vero praxim passim videre est in eorum regulis et artibus. Regula tertia SS. Patrum

ita habet: « Illud quoque statuimus, ut abbas: omnitemore cum fratribus reficiat; quia eo tempore quo fratres, aut pro negligentia arguere, aut spirituali debent sermone imbuere, absque certa necessitate se removere non debent. » S. Cæsarius in epistola ad Oratoriam abbatissam (*Cap. 11*): « In quotidiano corporis alimento, atque communi cibo par sis his cum quibus pari in mensa uteris concessu, iisdem denique quibus sorores, ferulorum saporibus delectare, et æqualia vobis cibaria potionesque communes exhibeat discedere et pinceræ, etc. » S. Aurelianus in Regula ad monachos (*Cap. 50*): « Sanctus abbas, nisi inæqualitate faciente, extra congregationem non reficiat. » Regula S. Isidori (*Cap. 10*): « abbas citra languoris necessitatem cibos in conspectu pariter cum fratribus sumat: nec aliud quam cæteri, nec cultius quam quæ in commune consistunt, præparari sibi quidpiam expetat. » Regula monastica communis S. Fructuosi (*Cap. 10*): « Abbates cum fratribus, advenientibus hospitibus et peregrinis, in una mensa communiter vivant. » Regula S. Donati ad virgines (*Cap. 59*): « Abbatissa, nisi inæqualitate aliqua, aut infirmitate, vel occupatione compellente, extra congregationem suam penitus non reficiat. » Quod desumpsit ex Regula sancti Cæsarii ad virgines, cap. 58. Denique Regula Magistri passim indicat abbatem in refectorio debere reficere. Idem confirmat praxis. De S. Eugendo abbate ita Vita scriptor: « Abbas iste mensulam suam (ut facere quosdam nuper audivi) nec victum unquam exceptavit a fratribus. » S. Eastervinus, teste **727** Beda in lib. 1 de Vita S. Benedicti Biscopi, eodem quo fratres cæteri cibo, semper eadem vescebat in domo. » S. Hermelandus Agatheo comiti in Anrensi monasterio humanitatis gratiam exhibens, in refectorium eum secum duxit, calicemque meri ei dari iussit, ut scribit anonymus in eius Vita cap. 15; et infra, cap. 15, inter corruptos mores Adalfridi abbatis, Hermelandi successoris, illud recenset, quod « cepit aulam sibi edificare. » Imo auctor est Caramuel omnes fere Hispanos credere S. Benedictum in regulari refectorio, et sæpius communi hora peregrinos et externos tractasse. His accedit concilium Aquigranensis decretum, statuens (*Disp. 132 in Regula S. Benedicti*) « ut abbas, vel quispiam fratrum ad portam monasterii cum hospitibus non reficiantur. In refectorio autem omnem eis humanitatem manducandi et bibendi exhibeat. Ipse tamen ea et bibitusque mensura contentus sit, quam reliqui fratres accipiunt. Si vero propter hospitium voluerit ad solitam mensuram fratribus sibi que augere aliquid, in sua maneat potestate. » Quod statutum confirmat Caroli Calvi præceptum pro partitione prædiorum S. Germani a Pratis, in quo assignat vineas in fratrum et hospitium usus in refectorio edentium.

Deinde S. Benedictus, Regula cap. 58 agens de lectore mensæ, statuit ut non præ-unat ibi quisquam de ipsa lectione aut aliunde quidquam requirere, ne deat occasio maligno, nisi forte prior voluerit pro edificatione aliquid breviter dicere; ubi prior pro abbate usurpatur. Votum si abbas nunquam re-

ficiat in conventu fratrum (debet enim reficere cum hospitibus, qui nunquam desunt monasterio, et si defuerint in eius manet potestate quos vult de fratribus vocare, qui cum ipso reficiant), frustra permittitur ei in refectorio de lectione aliquid dicere, et pote qui nunquam ibi cum fratribus manducaturus sit.

Ut vim hujus argumenti eludat Hæftenus, respondet nomine prioris hic intelligi quemcumque superiorem, sive abbas s. t. sive prior, sive subprior, qui conventuali mensæ præsideat. Sed prioris nomen in omnibus Regulæ locis, ubi singulariter et absolute, non respective ponitur, abbatem significare merito conendit Menardus noster (*Menard. in Conc. Regul., cap. 47, § 1*), et ipse Hæftenus (*Hæft. lib. II, tract. 6, disq. 2*) alibi fatetur prioris vocem in Regula pro abbate sæpius usurpari, ut cap. 6, 7, 13, 40, 53: quidni etiam in isto de quo agitur loco? Certe antiquiores monachi ideo maxime volebant abbatem a communi fratrum mensa abesse, ut posset eis post cibum ædificationis verba proferre, et spiritali sermonibus eos imbuere, ut habet supra citata Regula SS. Patrum; refectioni enim transacta, spiritualis apud eos collatio agitabatur, ut probat idem Hæftenus lib. x, tract. 5, disq. 4, quod S. Benedictum neglexisse non est prorsus qui credat, multo minus qui existimet eum voluisse aut permississe ut abbas vicæ suas in exhortationibus faciendis alteri committeret, cum nusquam plus valeant exhortationes quam in ore abbatis et superioris. Adde quod Regula Magistri (*Cap. 24*), quæ hoc statutum a S. Benedicto mutavit, clare 728 et distincte præscribit, ut *de singulis mensis quos voluerit fratres quid lectum est abbas interroget*; non præpositus, seu quivis prior.

Præterea, ut optime arguit Hildemarus, S. Benedictus voluit ut abbas majoris nomen factis impleat, et omnia bona et sancta factis amplius quam verbis ostendat; sed si separatam a fratribus seorsim mensam habeat, jam factis suis discipulis non docet: neque enim videtur cum quanta moderatione, cum quanto silentio, cum quanta gravitate cum hospitibus manducet.

Insuper, S. legislator decrevit ut omnes intersint versui qui ante cibum dicitur, et sub uno simul omnes accedant ad mensam; ubi non exceptavit abbatem, inquit Hildemarus, dicens excepto abbate, qui cum hospitibus manducaturus est; sed tantum dixit: *omnes dicant verum*. Et hoc non sufficit ei dicere semel *omnes*; sed his cum subjunxit, *et sub uno omnes accedant ad mensam*; ac per hoc cum ita intelligendum est, ut abbatis mensa in refectorio cum mensis fratrum esse debeat.

Tandem nulla potest adduci ratio qua S. Pater induci potuerit ad separandam abbatem mensam a fratribus; nam quod ait Bernardus Cassinensis: *Gratia charitatis mensam abbatem separatam esse voluit beatissimus Benedictus: qui vero contrarium ediderunt statutum, aut avaritiæ studuerunt, aut incogniti qualiter viverent esse voluerunt*; tolerari non potest. Magna sane charitas, quæ omnem destruit charitatem, pastorem segregat a grege, viam lupi pandit liberam, omnemque vitium omnibus aditum ministrat. Quis enim exprimeret valeat quanta indetum in spiritualibus, tum in temporalibus oriuntur mala, dum fervet olla abbatis, et alget congregationis cacabus? Quanta abbati permittitur licentia, cum ei datur occasio quotidie comessandi cum sæcularibus, decoquendi, abligurienti, dilapidandi bona monasterii! quanta inde in vita monastica corruptela, quot inter fratres in abbatem murmurationes, quot detractiones, quot maledicta, ne quid pejus dicam! O singularis charitas! Præclarum sane est quod aiunt nonnulli (*Apud Hæft., lib. XI, tract. 3, disq. 4*), S. Benedictum prævidentem quod futurum erat, scilicet divisionem mensæ abbati a mensa monachorum, hoc caput edidisse, non quidem per modum præcipientis, sed per modum prænuuntiantis quod futurum videbat. Quasi vero S. Pater prævi-

dens quod futurum erat, tanto morbo non occurrisset, et adversus illum suos non præmunisset.

Nec majoris sunt momenti quæ dicit Hæftenus (*Ibid., disq. 1*), non debuisse illi justas rationes separatæ mensæ: 1° ne fratres turbarentur; 2° ut præ illis liberalius exciperentur (hospites); 3° ne moribus imperfectionum fratrum forte offenserentur; 4° ne daretur occasio hospites sine venia alloquendi. Nam eadem rationes ipse refellit postea. Et certe non moverunt rationes istæ Patres Aquigranenses, quominus statuerent (*Can. 27*), ut abbas vel quispiam fratrum ad portam monasterii cum hospitibus non reficiatur: in refectorio autem omnem eis humanitas non manducandi exhibeat. Non moverunt concilium Londonense II, statuens, 729 *ut ab abbates faciant milites, et ut in eadem domo cum monachis suis dormiant, et comedant, nisi aliqua necessitate prohibentur*. Non moverunt Cluniacenses, alasque congregationes monasticas, quæ ad puriorem Regule normam vitam instituire studuerunt; quæ omnes abbatem ad commune fratrum refectorium remittunt, et hospites illo duci et manducare permittunt. Et certe non multum esse timendum ne fratres inde turbentur experientia docet; deinde quid prohibet quominus hospites in refectorio liberalius excipiantur? Quod vero timetur ne scandalizentur minus perfectorum fratrum moribus, multo magis sperandum fuisset, ut hospites cum viderint tam abbatem quam et monachos cum timore Dei, et cum reverentia, atque moderatione, sive etiam gravitate manducare, glorificent Dominum, sicut hominus dicit: *Videntes vestra bona opera, glorificant Patrem vestrum qui in cælis est*; et quandoque, Domino miserante, ipsi hospites contentmentes ea quæ sæculi sunt, ad Dei servitium venire festinant, ut cum Hildemaro loquar. Tandem non esse periculum ne fratres haudquamvis jussi hospitibus loquantur experientia magistra docet.

Unum est quod majorem videtur pati difficultatem. Nam cum S. Benedictus abbatem velit frangere jejunium propter hospitem, et hospites nunquam deant monasterio, si abbas cum hospitibus in refectorio reficere debet, sequitur abbatem quotidie coram toto conventu, aliis interim jejunantibus, jejunium frangere; quid quis credat? Hæc obiectio, quæ prima fronte videtur aliquid labere difficultatis, nullam in rei veritate complectitur; nam quid melius jejunium extra aut coram conventu violare? quid perfectius? Deinde hæc obiectio locum tantum habet quando abbas solitas refecti nis propter hospitem cogitur prævenire; nam quando hospites una cum conventu reficiant, abbas nec debet frangere jejunium, nec aliis quam fratres uti alimentis, saltem communiter. Non ita vero frequens est abbatem prævenire solitas refectionis horas, cum non quotidie veniant hospites, et sæpius horam congregationis facile expectent. Adde quod S. Pater præscribit ut quoties minus sunt hospites, in abbatis sit potestate quos vult de fratribus vocare; qui scilicet ejus viæ cum hospitibus reficiant, dummodo duos seniores propter disciplinam dimittat cum fratribus, ut ipse possit in communi fratrum conventu refectionem sumere; nam ita explicare Regulæ textum nihil est incommodum.

Majore difficultas repetitur ex duobus Regulæ locis qui mensæ abbatialis separationi favere videntur. Primus exstat cap. 53: *Coquina abbatia et hospitum super se sit*: quem locum exponens Smaragdus ait: *Æstimatur a multis eras, sicut coquina aia quam fratrum, et in alio erat constituta loco, ita et mensa abbatis non tunc in communi refectorio erat cum cæteris mensis posita: sed in alia erat cellula segregata, quam crebro venientes hospites frequenter cibis invenirent paratam*. Sed quod æstimabatur a multis, contrarium tenebatur ab aliis, ut supra vidimus. Et certe coquina abbatia et hospitum olim construe-

batur **730** prope coquinam monachorum, et inter A
 utramque erat fenestra, per quam ex una parte pul-
 menta monachorum, ex altera ferula ministraban-
 tur hospitum, ut docet Hildemarus in cap. 53. Ideo
 autem S. Benedictus separatam voluit esse coquinam
 hospitum, non ut separatam cum abba e reficerent in
 loco, sed ut incertis horis supervenientes hospites
 non inquietent fratres; cum enim paulo lautius hos-
 pites excipi voluerit, et aliunde nullum a coquinæ officio
 excuset, certe si fratres ad coquendos mona-
 chorum cibos aliunde satis inepti, ad præparanda
 hospitum ferula cogereantur, non parum perturba-
 rentur; maxime cum incertis horis superveniant
 hospites, et brevi tempore omnia præparari necessum
 sit: propterea S. Benedictus separavit abbatis et
 hospitum coquinam; non vero ut seorsim abbas
 comessaretur cum eis, et omnia monasterii bona in
 comensationibus dilapidaret.

Alter locus in sequentibus hujus capituli verbis
 continetur: « Quoties tamen minus sunt hospites,
 quos vult de fratribus vocare in ipsius sit potestate. B
 Seniores autem unum aut duos semper cum fratribus
 dimittendum procuret propter disciplinam. » Hic
 triumphant *abbates carnales*: quidni enim tales cum
 Hildemaro ita liceat appellare? « Dicunt quidem ab-
 bates carnales, inquit, quia cum hospitibus extra re-
 fectorium debet esse mensa abbatis. Assumunt in
 adjunctorum sui erroris illud quod S. Benedictus dicit:
 Quoties tamen minus sunt hospites, quos vult de fra-
 tribus vocare in ipsius sit potestate; seniores tamen
 unum aut duos semper cum fratribus dimittendum
 procuret propter disciplinam. Quid enim necesse
 fuerat S. Benedicto dicere, unum aut duos semper
 cum fratribus dimittendum procuret propter discipli-
 nam, si in refectorio abbas manducare debuisset;
 cum ipse abbas, si ibi manducat, potest disciplinam
 habere ne aliquid inhoneste aut agatur, aut loquatur
 quis? Et in eo quod dicit dimittendum, apparet, quia
 alibi est ipse abbas, et alibi ibi super quos dimittit se-
 niores propter disciplinam, et non simul, etc. » Unam C
 jam hanc ad difficultatem solut omnem adhibuimus; scilicet
 cum pauciores sunt hospites, esse in potestate
 abbatis quos vult de fratribus vocare, qui vices ejus
 cum hospitibus edendi suppleant, non ut secum ex-
 tra commune refectorium reficiantur. Aliam accipe
 ab Hildemaro: « Queritur, inquit, in hoc loco ubi
 debet abbas manducare, utrum in refectorio, an for-
 ris? Sunt alii qui dicunt, in refectorio debet mandu-
 care. Quomodo ergo debet dimittere fratres suos cum
 fratribus in refectorio, si ille debet manducare ibi?
 Qui respondentes dicunt: Proinde dicit B. Benedic-
 tus seniores dimittere, quia sunt talia refectoria
 in quibus ita sedent fratres propter multitudinem
 fratrum, ut ab abbate non possint videri, velati sunt
 in Sancto Gallo. » Hanc responsionem confirmat Re-
 gula Magistri, que licet aliquando recedat a Bene-
 dictina, in multis tamen potest spectari ut ejus inter-
 pretatio et commentarius (Cap. 84): « Ad mensam
 abbatis, inquit, sedent seniores, extranei supervenien-
 tes, vel vicibus fratres psalterati, quos voluerit ab-
 bas, **731** præter præpositos, qui in decadis suis
 ideo ad suas mensas jubentur esse presentes, ut
 causam Dei, id est incertitatis et gravitatis in sus-
 ceptis suis custodiant. » Et ita forte intelligendus
 est locus ex Vita S. Filiberti abbatis, n. 3 (Sæc. II
 Ben.): *Jussus igitur sedere ad priorem mensam, etc.*
 Quod si quis nolit S. Benedictum respexisse ad ampla
 illa refectoria, sat. s. vero simile est seniores etiam
 ad mensas permiscuisse junioribus, ut super eos in-
 vigilarent; sicut in dormitorio noluit adulescentiores
 fratres juxta se lectos habere, sed permixtos cum
 senioribus dormire. Et certe decani, quos S. Bene-
 dictus, cap. 22, seniores appellat, ex antiqua mona-
 chorum disciplina suis decanis assidebant ad men-
 sam, ut supra diximus ad cap. 21. Ab hac vero
 disciplina S. legislator recedere noluit, unde cum
 vollet abbatem in sua mensa remanere solum, ubi

pauci, vel nulli sunt hospites, quosdam ex senioribus
 vocare permisit, ita tamen ut unum aut duos ex fra-
 tribus permixtos relinquere, ne hanc disciplinam a
 monachis receptam ex toto dimittere videretur. Et
 sane qualis esset illa disciplina, si uno aut duobus
 senioribus cum fratribus relictis, abbas cum reliquis
 sibi seorsim indulgeret?

Aliter etiam respondet Hildemarus, hunc locum
 intelligendum esse de illis diebus quibus hospitali-
 tatis gratia solitam refectionis horam abbas præve-
 nire cogitur. Tunc enim cum pauci sunt hospites,
 quos vult ex fratribus potest vocare, qui cum eo et
 hospitibus reficiant in refectorio. Respondet hic
 Hæftenus hoc esse restringere verba S. Benedicti ad
 certum casum, quem nusquam insinuat. Verum quid
 prohibet S. Benedicti textum ad certum restringere
 casum, cum recta ratio id exigat, et antiquissimi Re-
 gulæ commentatores, qui omnium optime S. Patris
 mentem assecuti sunt, ita Regulæ verba intellexe-
 rint? Quod vero urget Hæftenus in verbo *semper*,
 dicit enim S. Benedictus, Seniores semper cum fra-
 tribus dimittat, certe non urget: nam, ut optime
 dicit Hildemarus, verbum illud in divinis Scripturis
 non semper sumitur universaliter; sed neque in Re-
 gula S. Benedicti, ut facile demonstrare possem.
 Quod ergo S. Pater ait, Seniores semper cum fra-
 tribus dimittat, non sic capiendum est quasi quotidie
 fratres secum assumere deberet; id enim quotidie S.
 Benedictus non permittit, sed quando minus sunt
 hospites, et abbas hospitalitatis gratia canonicas re-
 fectionis horas prævenit.

Opponi insuper posset Regula SS. Scapionis,
 Macarii, Paphnutii, et alterius Macarii, ita præscri-
 bens: « Venientibus vero fratribus ad horam re-
 fectionis, non licet peregrino fratri cum fratribus
 manducare, nisi cum eo, qui præest, Patre, ut possit
 edificari. » Sed hic locus intelligitur non de qui-
 buscumque hospitibus, at de peregrinis, hoc est de
 longe venientibus, quos non semper expedit admit-
 tere cum fratribus; nec de quibuscumque peregrinis,
 sed de venientibus hora refectionis, qui consequen-
 ter nihil sibi paratum inveniunt, saltem quo paulo
 humanius excipiantur.

Quibus autem ista non sufficient, sufficere prorsus
 debet id quod scribit **732** Petrus Venerabilis ad S.
 Bernardum his verbis: (*Lib. I, epist. 23*): « Quos-
 cumque abbas substantia monasterii relictis, nonne
 mensæ propriæ participes facit? Quod si isto modo
 impleri a nobis Regula secundum vos minime potest,
 et hoc esse mandatum, ut cum abbate manducant,
 affirmatur; sit et istud quandoque de honestis perso-
 nis; nam indecens credimus, ut præsentem conventum
 quarumcumque personarum non cunctis placitura
 incongruentia indiscrete introducantur; et ipsi forte
 bonis inde scandalum oriatur. Si vero opponitis non
 in conventu, sed extra conventum mensæ abbatis
 hospites debere sociari, respondemus hæc occasione
 abbates a fratribus se requestare solere, et sub
 prætextu hospitum lautioribus sibi ac familiaribus
 D
 epulis indulgere, neque de ovium suarum pastu
 curare; et secundum Prophetam (quod salvo mystico
 intellectu dicimus) quod crassum videbant assume-
 bant, et quod denique erat projiciebant; et cum lim-
 pidissimam aquam biberent, reliquum pedibus suis
 conturbabant, et gregem Domini turba et cenosa
 aqua potabant; hoc est, sibi optime providentes, de
 cæteris non curabant: qui quoniam bono præcepto
 male abutebantur, novo ulcere novum emplastrum
 superponendum fuit, et præceptum quod aliquando
 salubre fuerat, salubriore consilio commutandum;
 eapropter ut vitium de virtute ortum rursus virtute
 exstingeretur, cum de communi mensa ad singula-
 rem Regula transmisisset, iterum de singulari mensa
 ad communem regula rationis et charitatis adduxit;
 unde et abbates nostri, nisi infirmitas obstiterit,
 nobiscum semper comedunt: et aliquando cum hos-
 pitibus, quando tales adsunt, aliquando sine illis, a

communis tamen mensa nunquam vel raro discedunt, **A** hospitibus autem et peregrinis nihil deesse patiuntur. » Audiant et alium Petrum (*Petrus Dam., opusc. 55, cap. 7*): « Nonnulla in nostris partibus monasteria præclaram nuper institutionis normam sibi imitauerunt, ut præter cætera pietatis opera, etiam tres pauperes cum privata mensa juxta se semper

abbas habeat, easque singulis mensuram e bi, quæ quivis habet frater, apponat. Nam cum regularis norma præcipiat ut abbas mensa semper sit cum hospitibus, hoc modo noviter utrumque comparatur, ut et abbas in mensa non superbis sæculi, sed sanctis hospitibus hæreat, et ipse convesci fratribus non omitat. »

CAPUT LVII.

De artificibus monasterii.

Artifices, si sunt in monasterio, cum omni humilitate faciant ipsas artes, si permiserit abbas. Quod si aliquis ex eis extollitur **A** pro scientia artis suæ, eo quod **733** videatur aliquid conferre monasterio: hic talis evellatur **B** ab ipsa arte, et denno per eam non transeat, nisi forte humiliato ei iterum abbas jubeat.

Si quid vero ex operibus artificum venundandum est, videant ipsi per quorum manus transigenda sunt:

^a Hild., extollatur.

^b Oxon., egrediatur. Cass. cum Floriacensi et aliis quibusdam, erigatur. Al., ejiciatur.

ne aliquam fraudem monasterio facere præsumant. Memorentur semper Ananias et Saphira (*Act. v*), ne forte mortem quam illi in corpore pertulerunt, hanc isti, vel omnes qui aliquam fraudem de rebus monasterii fecerint, in anima patiantur. In ipsis autem pretiis non subripiat **C** avaritiæ malum: sed semper aliquantulum vilius detur quam ab aliis sæcularibus datur **D**, ut in omnibus glorificetur Deus.

^c Hild., subrepta.

^d Al., dari potest. A. deest.

COMMENTARIUS

Artifices si sunt in monasterio, cum omni humilitate et reverentia faciant ipsas artes, si tamen jusserit abbas. Communia in monasteriis obedientiæ subjaceant, nec ipsas quas artifices callent artes, exercere permittit, nisi jubente abbate. Id quod ex antiquis monachorum regulis accipere potuit, nam Pachomiana ita habet (*Art. 125 in cod. Reg.*): « Nemo quidquam operis faciat, nec scyphos plenos aqua circumferet, nec funiculum quidem torquet, nisi præpositus juserit. » Et S. Basilius interrogatus (*Regul. brev., inter. 142*): « Si oportet eos qui noverunt artificia suscipere aliquid opus absque conscientia vel jussione ejus qui præest et operum sollicitudinem gerit? » respondet: « Furti reus erit hujusmodi, vel similis eis qui furibus concurrunt. » Idem videre est in Regula SS. Pauli et Stephani, cap. 33, et in Regula S. Aureliani ad monachos, cap. 23.

Operantes autem remanebant soli, nec ulli fas erat alterius officinam sine abbatis comœatu ingredi: « Nulli liceat, inquit Regula SS. Pauli et Stephani (*Cap. 26*), tam in cellario quam in singulis officinis artificum improba et importuna absque senioris jussu audacia introire; quia et communem utilitatem valde impedit hæc præsumptio, et ipsis artificibus rancorem animorum ex superflua importunitate impingit. »

Quod si aliquis ex eis extollitur pro scientia artis suæ, eo quod videatur aliquid conferre monasterio, hic talis evellatur ab ipsa arte. « Et merito quidem arte et artificio suo prohibetur, qui iis plus perdit quam **734** lucratur, » inquit Gerardus Belga monachus: qui e. im. pro scientia artis suæ extollitur, pro levi ac temporali lucro quod confert monasterio, animam suam perdit, qua nihil pretiosius: longe omnino ab illa Ægyptiorum monachorum humilitate, de quibus Cassianus (*Liv. iv, c. 14*): « Et cum tantis unusquisque eorum quotidie de opere ac sudore proprio redditus conferat monasterio, ut ex his sustentare non solum suam valeat paritatem, verum etiam usibus possit exuberare multorum; in nullo tamen inflatur, nec sibi de tanto operis sui quæstu ac sudore blanditur, sed præter duo paximata, quæ tribus vix denariis sibi demum distrabuntur, nihil sibi amplius unusquisque præsumit. »

Quos autem S. Benedictus ab arte sua evellit, horum etiam opera ab operibus fratrum evelli S. Basilio

placuit (*Regul. sus. cap. 29*): « Fjus sane opus, inquit, qui vel murmurare, vel animo esse elato inter laborandum deprehenditur, commiscendum non est labori qui fit ab humilibus corde et spiritu contritis; nec prorsus insumi debet in usus religiosorum, præterea quod abominatio est coram Deo quod altum inter homines est.... Et hanc rem diligenter curare debent præpositi, ut neque ipsi sententiam ejus corrumpant, qui dixit: Qui ambulat in via immaculata, is mihi ministrabat: non habitabit in medio hominum neque faciens superbiam; neque sufficiant eum qui delictum præcepto immiscet, et recorda laboris vel animi elatione sese supra reliquos effert, opus suum commulcat, ut in ista perversitate permaneat, quod sit dam operam ipsius approbant, non scientes eum ad proprii defectus pervenire sensum. »

Et denno per eam non transeat, nisi forte humiliato ei iterum abbas jubeat. Hic duo notat Hildemarus: primum non esse in abbatis potestate hujusmodi artificem superbum ab ipsa arte evulsam eidem denno implicare, nisi humiliatus fuerit; secundum, etiam humiliatum non posse per eam iterum transire, nisi permiserit abbas.

Si quid vero ex operibus artificum venundandum sit. Antiqui monachi sua vendebant opera, non tantum ut sibi providerent necessaria, sed etiam ut aliorum consulerent inopiam, haberentque unde tribuerent necessitatem patienti.

Videant ipsi. « Scilicet abbas et fratres, quia communia sunt hujusmodi opera, » inquit Boherius. At de ipsis artificibus loqui videtur S. Pater, quamvis ad beneplacitum abbatis opera distraherent.

Per quorum manus transigenda sunt. « Id est in quibus manibus ponenda sunt ad vendendum, ut ille venditor sit legalis, sive fidelis, » inquit Richardus de S. Angelo; ita ut ipsi per se non vendant, sed per domesticos, aut alios amicos: quia magnum est ignavus periculum vel minimum claustrum egredi. Eadem ratione S. Stephanus Grandimontensis (*In Regul. cap. 15*) fratres suos nolebat quidquam per se emere; sed « cum a liquid emere volueritis, infit, mandate alicui amicorum vestrorum, quatenus hoc vobis affrat; quod si vobis dare noluerit, **735** postquam ab eo ad emendum petieritis, nullatenus accipiat. Sed nobis fortasse dicetis, Melius mercalimur

si munditias adeamus? hoc vobis prohibemus, nam multo melius vobis est parum substantiæ amittere, quam redendo ad sæculum animam perdere. » Et sane cantum olim fuit ne monachi venderent, ut passim videre est in conciliis. Sed ante sancti Benedicti tempora id passim conueverant, quamvis illud omnino non probet S. Basilius (*Regul. fus. cap. 39*), de distractione operum hæc scribens: « Cavendum est ne opera fratrum longius aliquo venum exponantur, ne ipsi vendendi gratia in publicum procedant; honestius est enim ut uno in loco agant, et utilius quoque ad mutuam edificationem, et diligentem quotidianæ disciplinæ custodiam; ita ut salius sit aliquid de justo pretio demere, quam modici lucri gratia extra regionis fines proficisci. Si vero id fieri non posse ipsa docuerit experientia, eligenda sunt loca et urbes virorum piorum, ne infrugiferam perfectionem instituiamus; et curandum ut plures fratres ad demonstratas panegyres una proficiscantur, quorum quisquis quæ operatus est ipse portet. Deinde ut communem quidem alienorum comitatum fugiant, ut id itineris licet a cum psalmis et orationibus, ac reliqua in alii edificatio e conficere. In ipso vero loco quo proficiscendum est constitutum, eadem eligant diversoria, ut se invicem observare, et nullum precandi tempus, sive diurnum, sive nocturnum negligere: deinde et avarorum cum quibus regre distrahendo convenitur, et fraudatorum congressus vitare queant; quod sane cum minore detrimento fieri potest, si cum multis sit quis, quam si solus: fugiunt enim multorum testimonium etiam qui alioqui sunt iniquissimi. »

Memorentur Ananiæ et Saphiræ, etc.] Innuere videtur hic S. Benedictus Ananiam et Saphiram mortem duntaxat corporis, non animæ pertulisse; id quod etiam asserunt plerique et gravissimi Patres Ecclesiæ, maxime Origenes, tract. 8 in Matth.; S. Augustinus, lib. III contra Parmenian., et serm. 148; Cassianus, collat. 6, cap. 11; et Petrus Damiani, opuscul. 12, cap. 3. Vide Hæftenum, lib. IX, tract. 3, disp. 4.

In ipsis autem pretiis non subrepat avaritiæ malum.] Hæc est enim idolorum servitus, quæ, ut dicit Gerardus Belgæ, « monachum sordidum non facit, sed monachum diabolum: quod enim ex angelo facit superbia, hoc ex monacho facit avaritia: et sicut illa

angelum Deo ingratum ingratiitudinis arguit, sic ista monachum perjurum efficit. »

Sed semper aliquantulum vilis detur quam a sæcularibus datur.] Idem docet Evagrius in Monachis, num. 8 (*Tom. III Monument. Eccl. Græc.*): « Sive ergo vendas, sive emis, parum te de justo pretio fraudas: ne in mores nimium exactos, aut exant pretium lucri cupidus inductus, ad noxias animæ causas decidas, etc. » Et Regula Magistri (*Cap. 85*): « Cum unaqueque ars aliquid perfectum, supervacuum usibus monasterii, vel mittendarum eulogiarum abundaverit, interrogata qualitate pretii, 736 quantum a sæcularibus distrahi potest, tantum infra nummorum minori semper distrahat pretio, ut agnoscat in hac parte spiritales a sæcularibus actibus distantiaque separari, ... quæ diminutio pretii æstimatione abbatis artificibus debet constitui, ut sciant item quanta ementibus summa respondeant, et accepti pretii fraudem non possint facere de ipsa quantitate jam scienti abbati. » Sed et Regula S. Stephani Grandimontensis (*Cap. 16*): « Annonam, vel quodlibet aliud propter expensam vestram a vobis comparatum, si charius potestis vendere quam emistis, nulla cupiditate id faciatis; hinc enim negotiatores efficeremini: imo potius quod venditis, vilius vendere, et quod emistis, charius emere vobis præcipimus, ut semper a fraude declinetis. » Atque ad hujusmodi statuti praxim auctor est Hildemarus, ut « si alii volunt dare pro illa re viginti denarios, tu debeas dare uno minus, id est decem et novem: et quamvis non specialiter Regula dicat, tamen subintelligitur, ut sic cum emis aliquam rem pro qua alii volunt dare viginti denarios, tu vero debes dare viginti unum. » Et Udalricus Cluniacensium Consuetudines describens (*Lib. III, c. 11*): « Si quando tale quid comparaverit vel vendiderit camerarius, negotiatione sua ex toto peracta, mercatori cum quo negotiatus est, secundum quod negotium est et persona, aliquantulum etiam addit vel reddit sua sponte denarios, propter illud S. Benedicti præcipiens ut res nostra semper vilius vendatur quam aliorum hominum. » Quanta religione istud observari voluerit S. Pachomius, habes in ejus Vita, apud Bolland., num. 25, et Sur. cap. 75, Martii die 14. Vide Vitam S. Filiberti abbatis Gemeticensis, num. 21, sec. II Bened.

CAPUT LVIII.

De disciplina suscipiendorum fratrum.

Noviter veniens quis ad conversionem ^a, non ei facilis tribuatur ingressus: sed, sicut ait Apostolus: *Probate spiritus, si ex Deo sunt* (I Joan. IV). Ergo si veniens perseveraverit pulsans, et illatas sibi injurias, et difficultatem ^b ingressus, post quatuor aut quinque dies visus fuerit patienter portare, et persistere petitioni suæ ^c, annuatur ei ingressus, et sit in cella hospitum paucis diebus: postea autem sit in cella novitiorum, ubi meditetur, et manducet, et dormiat.

Et senior ei talis deputetur, qui aptus sit ad increpandas ^d animas: qui super eum omnino curiose intendat et sollicitus sit si revera Deum querit, si sollicitus est ad opus Dei, ad obedientiam, ad op-

probria. Prædicentur ei omnia dura et aspera per quæ iterum ad Deum. Si promiserit de stabilitate suæ perseverantia ^d, post duorum mensium circuitum legatur ei hæc regula per ordinem et dicatur ei: Ecce lex sub qua militare vis: si potes observare ^e, ingredi; si vero non potes, liber discede. Si adhuc steterit, tunc ducatur in supradictam cellam novitiorum: et iterum probetur in omni patientia.

Et post sex mensium circuitum ^f, legatur ei regula, ut sciat ad quod ingreditur. Et si adhuc stat, post quatuor menses iterum relegatur ei eadem regula. Et si, habita secum deliberatione, promiserit se omnia custodire, et cuncta sibi imperata servare, tunc suscipiatur in congregatione, sciens lege regula-

^a Al., conversationem.

^b Hild., difficultates.

^c Narb., in petitione sua.

^d Al., de stabilitate sua perseverantiam. Sabina., sta-

bilitatis suæ perseverantiam. Narb., Deo stabilitatis suæ perseverantiam.

^e Al., servare.

^f Al., circuitum.

constitutum ^a, quod ei ex illa die non liceat de monasterio egredi, nec collum excutere de sub jugo regulæ, quam sub tam morosa deliberatione licuit aut excusare aut suscipere.

Suscipiendus autem, in oratorio coram omnibus promittat de stabilitate sua ^b, et conversione ^c mortuum suorum, et obedientia ^d coram Deo et sanctis ejus, ut si aliquando aliter fecerit, ab eo ^e se damnandum sciat quem irridet. De qua promissione sua faciat petitionem ad nomen sanctorum quorum reliquæ ibi sunt, et abbatis præsentis ^f. Quam petitionem manu sua scribat: aut certe si non scit litteras, alter ab eo rogatus scribat: et ille novitius signum faciat, et manu sua eam super altare ponat. Quam dum posuerit, incipiat ipse novitius mox hunc versum: *Suscipe me, Domine, secundum eloquium tuum, et vivam: et non confundas me ab expectatione mea* (Psal. cxvii). Quem versum omnis congregatio tertio

A respondeat, adjunctes, *Gloria Patri*. Tunc ille frater novitius prosternatur singulorum **738** pedibus, ut orent pro eo: et jam ex illa die ^g in congregatione reputetur.

Res si quas habet, aut erogat prius pauperibus, aut facta solemniter donatione, conferat monasterio, nihil sibi reservans ex omnibus: quippe qui ex illo die nec proprii corporis potestatem se habiturum sciat. Mox ergo in oratorio exuatur rebus propriis quibus vestitus est, et induatur rebus monasterii. Illa autem vestimenta quibus exutus est, reponantur in vestiario conservanda, ut, si aliquando, suadente ^h diabolo, consenserit ut egrediatur de monasterio, quod absit, tunc exutus rebus monasterii, projiciatur. Illam tamen petitionem ejus quam desuper altare ^B abbas tulit, non recipiat: sed in monasterio reservetur.

^a Oxon., *sciens se sub lege regulæ constitutum*. Hild. cum quibusdam, *sciens se lege regulæ constitutum*. Cassin., *sciens se jam regulæ constitutum*. Menardus existimat legendum, *sciens esse lege regulæ constitutum*. Sabin., *sciens se lege regulæ subditum*. Narb., *sciens se in legem regulæ constitutum*.

^b Sabin., *stabilitatem suam*.

^c Hild., *conversionem*.

^d Hild., Flor., *obedientiam*.

^e Oxon. cum quibusdam, *a Deo*.

^f Oxon., *abbate præsentem*.

^g Al., *hora*.

^h Flor. et Lyr., *suadenti*.

COMMENTARIUS.

Noviter quis veniens ad conversionem, non ei facilis tribuatur ingressus. Cum ex novitiorum receptione præcipuum religionis bonum pendeat, non cunctos facile absque ullo discrimine in monasteriis admitti voluit; sed probatos Dei spiritu duci, qui iis carerent defectibus et impedimentis quibus vulgo monasterii præcluditur aditus, et que iis, tum corporis, tum animi dotibus præditi essent sine quibus vix aut de vix quidem monastice vivitur. Quinam vero sint ii defectus, quorum animi dotes, paucis inquirendum est.

Ante omnia servos a monachatu excludendos esse censuerunt majores nostri, nisi prius a propriis dominis libertate donatos: unde S. Ferreolus cap. 5: « Interrogetur ab eo utrum liber sit. » Et S. Fructuosus in Regula monastica communi, cap. 4: « Quod si se vi sunt, non recipiantur, nisi libertatem a proprio domino præ manibus atulerint presentandam. » Sed eis postmodum paulo indulgentiores fuere leges civiles imperatorum. Vide Menardi notas in Conc. Regul., c. 65, § 13.

Secundo, legitimam requirebant ætatem: quam qui non attigissent, in monasterium non admittebantur. De necessaria dicemus infra, cum de professione agemus.

Tertio, eos qui actionem egissent publicam, aut inter nullos habiti fuissent, nisi expleta militia, aut pro corporis debilitate repulsi **739** essent, monachatu interdixit Mauritius imperator: qua de re conquiretur S. Gregorius papa, Theodoro medico scribens in hæc verba (*Lib. II Regist., c. 103*): « Præcepit ut nullus qui actionem publicam egit, nullus qui officio vel manu signatus, vel inter milites fuit habitus, ei in monasterio converti liceat, nisi forte si militia ejus fuerit expleta. Quam legem primum, sicut illic dicunt, qui leges veteres noverunt, Julianus protulit; de quo scimus omnes quantum Deo adversus fuerit. » Rescripsitque de injustitia hujus legis; cui tamen subiectus paruit, eam variis in locis promulgans, uti ipse testatur hinc in modum (*Lib. II Regist., c. 100*): « Ego quidem jussioni subiectus eamdem legem per diversas terrarum partes transmitti feci;

et quia lex ipsa omnipotenti Deo minime concordet, ecce per suggestionis meæ paginam serenissimis dominis nuntia vi. Utroque ergo quæ debui exsolvi, qui et imperatori obedientiam præbui, et pro Deo quid sensi minime tacei. » Neque omnino inutilis existit S. pontificis objurgatio, nam quinquennio post ad plures episcopos scribens, milites ad monasterium conversionis gratia venientes, temere non esse suscipiendos dicit, sed triennio in habitu suo probatos monastica veste indui mandat, « qua de re, inquit, etiam serenissimus et Christianissimus imperator, mihi credite, omnimodo placatur. »

Quarto, conjunctos matrimonio, vivente uxore et continentiam non vovente, haudquaquam recipiebant: « Si quis vult conjugatus converti, inquit S. Isidorus (*Cap. 4*), ad monasterium non est recipiendus, nisi prius a conjuge castimoniam proficiente fuerit absolutus. » Concilium Abrincarense anno 1172, cap. 10 (*Apud Spelman.*): « Vir ad religionem non transeat, uxore in sæculo remanente, vel e converso, nisi ambo vacandi operibus carnis remanserint. » Et Constitutiones Richardi episcopi Sarum (*Ibid.*): « Doreant sacerdotes frequenter populum, et prohibeant sub anathemate, ne alter conjugum transeat ad religionem, nec recipiatur nisi per nos, aut per licentiam nostram. » Hinc S. Gregorius papa Urbico abbati de suscipiendis scribens (*Lib. V Regist., c. 149*), « quem, inquit, ita suscipiendum esse cognosce, si et uxor ipsius similiter converti voluerit; nam dum unum utrorumque corpus conjugii copulatione sit factum, incongruum est partem converti, et partem in sæculo remanere. » Et alibi (*Lib. IX, cap. 44*) virum invita uxore conversum, etiam jam tonsuratum et monachum factum, proprie conjugii restitui præcipit. In libro etiam U nni Cisterciensium hæc lego (*Cap. 102*): « Si contigerit ut aliquis conjugii nexu ligatus, monachis hoc ignorantibus, suscipiatur, dum cognatum fuerit, ejiciatur: quod si postea sigillum episcopi sui, vel certum testem adduxerit, quod uxor ejus castitatem vovens eum absolverit, recipi poterit, annum integrum in probatione denuo peracturus. Quod si habitum monachi

jam accepit, similiter recedat; si in cella moritur, A de eo sicut de monacho fiat.)

Et tamen S. Basilii conjugatos etiam reluctante conjugē admitti volebat; ita enim habet (*Reg. fus., cap. 12*): « Si qui in conjugio sunt constituti ad hanc vitam accedere cupiant, examinandi sunt an id ex consensu faciant, **740** secundum Apostoli mandatum; potestatem enim, inquit, qui tali est proprii corporis non habet; atque ita demum, adhibitis pluribus testibus, suscipiendi: nihil enim obedientiæ Deo debita præferendum est. Si vero pars altera dissentiat ac reluctetur, minus intelligens quid Deo placeat, recordandum est Apostoli dicentis: In pace autem vocavit nos Dominus; et *mandatum Domini ad implendum*, dicentis: Si quis venit ad me, et non odit patrem et matrem, et uxorem, etc., non potest meus esse discipulus: obedientiæ namque Dei nihil est præferendum. » Basilio favent etiam humanæ leges, ut discimus ex S. Gregorio (*Lib. ix Regist., cap. 44*), qui tamen eas non probat: « quia, inquit, etsi mundana lex præcipit, conversionis gratia, utrolibet invito, posse solvi conjugium, divina hoc tamen lex fieri non permittit. » Vide Cassian. collat. 21, c. 9.

Quinto, debent esse qui recipiunt corpore sano et robusto, quo possint monasticæ vitæ jugum portare suavius; ac præsertim morbis contagiosis et insanabilibus carere: nam licet Fuldenses olim monachi in libello supplicii ad Carolum Magnum postularint (*Num. 6*), « quod omnibus ad monasterium vitæ hujus amore venientibus pietas congrua impendatur; et nec infirmi, neque seniores, neque delicati duritia aufugentur; sed omnes cum in misericordia suscipiantur, et solatium quod petierunt honeste infirmitati eorum impertiat; » tamen experientia magistra docuit ex hujusmodi hominum receptione non parum relaxari vigorem observantiæ regulari, qua nihil antiquius monachis esse debet; hinc S. Stephanus ordinis Grandimontensis institutor, « præcipimus, inquit (*In Reg. cap. 44*), ne quis infra viginti annos, aut homo infirmus nisi equitando aut pedibus ambulando venire possit in hac religione recipiatur; quemlibet etiam leprosum manifeste cogitum in nostra religione recipi prohibemus. » Et Institutiones Cistercienses (*Dist. 10, c. 2*): « Novitii, qui in probatione lepram incurruni, de jure emittantur; sed de misericordia poterit eis provideri. Idem statuitur de caducis. »

Sexto, attendendum est maxime ne suscipiendus invitus convertatur, aut cogentibus eum per tentibus monachus fiat. Ita Fuldenses in libello supplicii postulant (*Num. 9*), « quod nullus vi monachus fieri cogatur, nec ad clerum tendatur, sive liber sit, sive servus; quia tales in monasterium suscepti auctores sunt scelerum, et executores vitiorum. »

Septimo, Cistercienses volunt (*Lib. antiq. defin., dist. 11, cap. 1*), ut « in recipiendis novitiis clericis tanta in litteratura competenti, aetate legitima, et probatione spirituum, si ex Deo sunt, adhibeatur diligentia, quod cedant ad utilitatem ordinis et honorem. Et idcirco strictissime prohibetur ne aliquis deinceps recipiatur in ordine, nisi constet eum de legitimo matrimonio natum, vel super dispensatione sua litteras apostolicæ sedis ostendat. Quod si quis defectum natalium patiens, vel fallaciter recipientis dissimulatione receptus fuerit, a visitatore, quam citius hoc eidem innoverit, expellatur; et abbas in hoc delinquens per patrem abbatem vel visitatorem citetur ad capitulum generale. Eidem poenæ sit subditus, qui aliquem de mendicantibus ordinibus, vel apostatam, **741** seu fugitivum, aliorumque ordinum aliquem nostro præsumpserit ordini sociare. » In antiquis etiam Caribuiensium statutis hæc lego (*Part. 1, c. 23, n. 3*): « Volens fieri monachus, aut conversus, aut redditus, si nobis placuerit ut probandus recipiatur, primo queratur ab eo coram testibus si de ordine aliquo exierit, si liber, si absolutus, si absque incurabili sit morbo, si de quærelis satisfecerit. Is vero qui vult fieri monachus insuper interrogetur, si possit ad sacros ordines ascendere. Examinetur quoque si legere et cantare novit et possit: sciturus quicumque sit ille, clericus, aut laicus; quod si id de quo interrogatur celaverit, poterit etiam post professionem expelli. » Eadem habent in Nova statutorum Collectione parte II, cap. 17, n. 11. Eadem fere etiam leguntur in Burfeldensium Cæremoniali, dist. 3, c. 1.

Ex recentioribus Olivetani circa novitiarum receptionem hæc constituunt (*In Constit., part. II, c. 58*): « Recipiendi novitii videndum imprimis erit si spiritu Dei aguntur, si e legitimo matrimonio nati bonæ indolis sunt, si quinto decimo suæ ætatis expleto anno sextum decimum attingerunt, si bene antea vitam transegerunt, et grammaticam saltem didicerunt. Caveatur autem ne recipiendi alicujus favore et gratia recipiantur, nisi in eis prædictæ qualitates elucescant. Spiritus et incurabilibus morbis obnoxii non admittantur. Criminosi, facinorosi, infames, ac malæ vitæ, qui ut sæcularem justitiam vident, ad religionem, tanquam ad asylum confugere audent, nisi certissimæ resipiscentiæ, contritionis ac devotionis signa per longum tempus ediderint, arceantur. Qui patris infame opus exercentes habent, non accipiantur, nisi acriori quam alii examine probeantur, et in ipsis tot qualitates reperiantur quot satis sint ad patris delendam maculam. Ab alia religione ejecti, aut qui illam deseruerunt, licet in ea per paucos dies egerint, non accipiuntur. » Cælestiorum etiam Constitutiones ita habent (*Cap. 5, § 2*): « Recipiendi sint corpore sani, ex legitimo matrimonio nati, sint conditione liberi, et in ætate legitima constituti, ut saltem quartum decimum ætatis annum compleverint, grammaticæ rudimentis instructi, non excommunicati, non schismatici, non alterius religionis professi, nisi summus pontifex expresse jusserit ut recipiantur. Nulla sint vulgari infamia maculati, de nullo errore suspecti, non criminosi, non ære alieno gravati, vel reddenda alicujus administrationis rationi obnoxii, sani mente, Deum timentes, qui sanctæ Romanæ Ecclesiæ fidem et obedientiam in omnibus et per omnia servaverint et teneant. Sint etiam cum membris aptis, et nullum habeant in illis notabilem defectum, nec in vultu cicatrices, ac demum tales qui rite et canonice possint ad sacros ordines promoveri. Quod si vigesimum annum excesserint, non nisi per capitulum definitoriale admittantur. » Denique Fulienses (*In const. cap. 58*) decem declarant impedimenta quibus ab ingressu religionis pulsantes arceantur: 1º ætas minor septemdecim annis, aut major quadraginta quinque pro clericis; pro conversis aut donatis vero viginii minor, aut quadraginta major; 2º si quis fuerit hæreticus, aut **742** de hæresi probabiliter suspectus, aut etiam a Jureis oriundus; 3º si schismaticus fuerit; 4º si ea sit irregularitate strictus quæ nullam aut difficiem dispensationem admittat; 5º si non sit ex legitimo matrimonio natus; 6º si ære alieno sit obstrictus, aut aliquarum personarum egestati subvenire teneatur; 7º si futurus clericus linguæ Latinæ sit imperitus; 8º si qua sit ignominia notatus, præsertim in ipso loco in quo habitum petit; 9º si flagitiis aut sceleribus sit contaminatus; 10º si ea corporis infirmitate laboret quæ disciplinæ austeritatem diu ferre non posse videatur. De quibus tamen, exceptis 2, 6, 9 et 10, impedimentis, justis de causis potest haberi dispensatio a superiore congregationis cum consilio seniorum assistentium.

Præter hujusmodi impedimenta, quibus retardatur aut ex toto impeditur religionis ingressus, simplicitatem insuper atque humilem prudentiam in suscipiendo requirit Guillelmus abbas S. Theoderici ad fratres de Monte Dei scribens in hæc verba (*Cap. 12*): « Ex duobus hominum generibus cellarum habitatio supplicis est, scilicet vel de simplicibus,

qui et sensu et voluntate ad assequendam religiosam prudentiam ferventes apparuerint et humiles; vel de prudentibus quos religiosæ et sanæ simplicitatis consistit esse æmulatores. Stulta vero superbia, vel superba stultitia a tabernaculo justorum semper procul sit. Est autem omnis superbia stulta, quamvis non omnis stultitia sit superba; stultitia enim sine superbia nonnunquam simplicitas invenitur; que si ignorat, forsitan est docibilis; et si nequit doceri, forsitan est tractabilis. Et est propria civitas refugii simplicitati cohabitatio religionis, nisi sit talis quæ nolit humiliari, vel tam bruta, ut non possit regi et tractari. Bona tamen voluntas etsi multum sit bruta, non tamen est deserenda, sed salutaris consilio ad laboriosam et actuosam vitam transmittenda. Superba autem quantumvis prudens sibi videatur, dimittenda sibi est et abigenda: si enim admittitur superbus, prima die qua ingreditur habitare, incipit leges dare; nimium vero stultus discere non potest quas invenit. Sollicite ergo et prudenter perpendendum est quis admittatur ad habitandum secum; qui enim habitat secum non nisi scriptum quis ipse est habet secum: malus autem homo nunquam tuto secum habitat, quia cum malo homine habitat; et nemo molestior ei est quam ipse sibi.

Sed sicut ait Apostolus: Probate spiritus si ex Deo sunt. Quatuor enim sunt genera spirituum, ut docet S. Bernardus (*Serm. 23, de Diversis*): Spiritus carnis, qui suadet mollia; spiritus mundi, qui suadet vana; spiritus maligni diaboli, qui suadet amara, ut sunt rixæ, scandala, etc. Quibus nonnunquam addit se spiritus noster; ac tandem spiritus Dei, qui suadet castigationem corporis, humilitationem cordis, et conservationem. Et istum maxime spiritum hic requirit S. P. Benedictus. Eodem respexit S. Pachomius in Regula, art. 26; S. Basilii in Regula a Rufino translata, cap. 7; S. Ferreolus in Regula, cap. 5, et Regula Tarnateasis, cap. 1.

743 Ergo si veniens perseveraverit pulsans, et illatas sibi injurias et difficultatem ingressus post quatuor aut quinque dies visus fuerit patienter portare, etc.] Probationem venientium ad conversionem ad quantum aut quintum diem duntaxat S. Pater extendit, magnum imitatus Antonium, qui, teste Palladio (*Laus.*, c. 28), Paulum Simplicem post quartum in cella suscepit. In monasterio etiam abbatis Timothei quinque diebus probabantur pulsantes, ut patet ex Vita S. Simeonis Stylitæ, cap. 2.

Hunc dierum numerum paululum auxit S. Pachomius, qui, ut scribit Palladius (*Laus.*, c. 20), Macarium, rejectum et objurgatum, post septem dies admisit: quem probationis terminum etiam definit Regula SS. Serapionis, Macarii, Paphnutii, et alterius Macarii, cap. 7, ubi sic loquuntur: «Ii qui tales sunt, cum de sæculo hujus illecebris liberari voluerint, appropiantes monasterio, hebdomada pro foribus jaceant: nulli cum eis de fratribus jungantur; et semper dura et laboriosa eis proponantur. Si vero perseveraverint pulsantes, eis non negetur in-

gressus. » Aliis vero placuit decem probationis constituere dies, de quibus Cassianus: «Ambiciens quis intra cœnobii recipi disciplinam, non ante præsertim admittitur, quam diebus decem, vel eo amplius pro foribus excubans; judicium perseverantiæ ac desiderii sui, pariterque humilitatis ac patientiæ demonstraverit. » Atque ita in Regula vivendi monachis a S. Davide præscripta (*In ejus Vita, apud Boll., l. Martii*), «qui sancto proposito a mundo se convertens fratrum iulre consortium affectabat, prius decem diebus pro foribus monasterii, quasi reprobus et verborum opprobriis conviciatus, remanebat. Si tamen bene viens patientiæ ad decimum perseveraret diem, acceptus prius sub seniore, qui pro tempore præerat, constitutus serviebat; ibique multo tempore desudans, fractusque multis adversitatibus, tandem fra-

trum merebatur consortium. » Hinc et S. Fructuosus episcopus in prima Regula (*Cap. 21*): «Conversum, inquit, de sæculo Patrum decreta docent non suscipiendum in monasterio, nisi prius experimentum sui in opere et penuria, in opprobriis dederit et conviciis; quique decem diebus persistens ad januam cœnobii, orationibus et jejniis, patientiæ et humilitati operam dederit. » Sed in secunda Regula (*Cap. 4*) hunc dierum numerum ita contraxit, ut «monachi qui ob religionis obtentum monasterium ingredi petunt, primum ante fores tribus diebus et noctibus excubent: et ex industria jugiter ab hebdomadariis exprobrantur. »

Qualis esset interim pulsantium probatio, innuit S. P. Benedictus dum ait, *post illatas injurias et difficultatem ingressus perseveranti annuendum esse ingressum.* Ubi respexisse videtur ad illud Cassiani (*Lib. iv, c. 3*): «Cumque omnium prætereuntem fratrum gemitibus provolutus, et ab universis de industria refutatus atque despectus, tanquam qui non religionis, sed necessitatis obtentum monasterium optet intrare, injuriis quoque et exprobrationibus multis affectus experimentum dederit constantiæ suæ; qualisque futurus sit in tentationibus opprobriorum tolerantia declaraverit, atque ita fuerit explorato mentis ardore susceptus, diligenter a summa perquiritur, ne de pristinis facultatibus suis inhaerens it vel unius nummi contagio. » In Regula vero Magistri præscribitur (*Cap. 90*), ut «cum aliquis novellus de sæculo ad servitium Dei in monasterium confugerit, et indicaverit se velle converti, non ei credatur tam facile. Nam licet ab abbate solo verbo, non facta habitatio ei monasterii denegetur, ad probationem gravia proponantur, ad obedientiam ejus inveniendam prædicentur contraria, et voluntati ejus amara, quotidiana ei jejunia promittantur. Nam et hoc ex lectione regulae et die ob abbas agnoscat, quia in monasterio nulli licet dicere: Hoc volo, et hoc nolo: Hoc amo, et hoc odio, ut non propria eligatur voluntas. Et sciat quia qui in monasterio conversus fuerit, quidquid ex voluntate sua voluerit, hoc magis non permittitur. » Atque ita fere S. Stephanus ordinis Grandimontensis institutor adhibebatur eos quos in disciplina sua recipiebat:

«Cum aliquis causa veniendi ad eum charitatem ab eo postularet, inquit ms. liber de ejus doctrina, antequam ei tribueret, hoc modo respondebat: Frater, quomodo poteris onus sustinere quod tibi vis imponere? Aspice crucem: multum est difficile ibi manere: si huc advenieris, in ea confisaris, et amittes dominationem quam habes in teipso, in oculis, et in ore, ac in cæteris membris. Manducandi, jejunandi, dormiendi ac vigiliandi tuam relinquis voluntatem, multarumque rerum aliarum; et hoc quod in sæculo diligis, contingit tibi odio habere. Exinde non reverteris ad domum cognatorum tuorum; et si ad te venerint, nequaquam eis paupertatem tuam ostendes. Poterisne, frater, fossor esse, lignum et fimum portare, cunctisque fratribus servire? Hoc totum esset facile; sed captus tali carcere manebis ubi non est foramen per quod ad sæculum revertaris, nisi tu ipse feceris. Et ego curam tui non agam, nec teipsum agere sinam: a sæculo quippe meos abscondi pedes; et si propter me non redeo, propter te non redibo. Adhuc aliud superfuert: forsitan mitterem te in aliquod natorum, et annonam quam manibus tuis cum ligno ligone acquisieris laborando, ego acciperem; et eis qui me hic custodiunt tribuerem. Aliud vero restat horribilius: centupliciter tibi melius est damnari in sæculo quam hic; qui enim ab altiori cadit, amplius leditur; et si hinc in infernum caderes, omnibus aliis perditis inferior esses: tu vero pergere poteris ad quodlibet monasterium, ubi magna invenias ædificia, cibosque delicatos suis temporibus constitutos: illic bestias reperies terrarumque latitudinem; hic tantum crucem ac paupertatem. Talibus

verbis vir bonus experiebatur si ille firmum relinquendi sæculum cor haberet. » Hildemarum quoque hunc Regule locum exponens ita habet : « Cum veniat ad monasterium quis, debet illi dicere injurias isto modo : Frater, tu forte fecisti furtum, aut adulterium, **745** aut aliquid sceleris; et nunc venisti ad monasterium, et te decipere et alium. Sed tamen in prima vice debet duriter illi dicere injurias; in secunda autem vice jam leniter, et hoc facto vel dicto. Si quatuor vel quinque diebus istam moram vel injurias patienter portaverit, tunc debet suscipere illum in hospitale. » Et iterum : Abbas « debet illi dicere : Frater, non potes observare hoc quod petis : melius tibi est in sæculo esse, quam hic venire, et promittere ea quæ non potes observare. Forte fecisti mala in sæculo, nunc venis et alios perdere. » Addit tamen : « Verum debet unus ex fratribus dicere illi semper : Frater, nostra regula dicit ut te noster abbas non recipiat cito, sed si perseveraveris pulsando, faciet tibi sicut tu postulas; quia Regula dicit : Non facilis tribuatur ingressus. Ideo tibi noster abbas non dicit venire; sed veni ad portam monasterii, et nos exhibeamus tibi aliquid adjutorium et sublevamentum, usquequo iterum loquaris cum illo. » Et Bernardus Cassinensis : « Ostiarii causa probationis poterit sibi dicere aliqua verba, quæ impatientis cito ad animum revocare solent, ut pote, Frater, quid scimus si tu commisisti furtum, vel adulterium, aut si tu servilis conditionis es, et fugis dominum tuum? et similia : vel forte injungens ei aliquid opus vilissimum, quod pro injuria videtur haberi, ut purgare aliquem locum sordidum, et cætera talia. » Vide Drogonis monachi Floriacensis probationem apud Aimonum in lib. I de Mir. S. Bened. num. 13, et concil. Cloveshoviense, cap. 24, apud Spelmannum tom. I.

[*Et sit in cella hospitum paucis diebus.*] Quid autem in ea facturus, quandoque immoraturus arbitrium censent Richardus d. S. Angelo et Boherius. Sed rem tunc ex antiquis Regularum conditoribus, tum ex Benedictinæ commentatoribus discere licet : « Cum igitur, inquit Cassianus (*Lib. IV, c. 7*), quis susceptus, et hac perseverantia, quam diximus, comprobatus, ac depositis propriis vestimentis, habitu monasteriali fuerit accinctus, non statim congregationi fratrum commiseri permittitur, sed deputatur seniori, qui seorsum haud longe a vestibulo monasterii commanens habet curam peregrinorum et advenientium deputatus, et sicut omnem diligentiam susceptionis et humanitatis impendit; cumque ibidem integro anno deserviens absque ulla querela suum circa peregrinos exhiberit famulatum, imbutus per hoc prima institutione humilitatis ac patientiæ, atque in ea longa exercitatione præcognitus, admittendus ex hoc congregationi fratrum. » Simili modo Regula Tarnatensis (*Cap. 1*) : « Uni de senioribus deputatus tandiu jubeatur advenientibus deservire, quousque ejus devotio fuerit patienti teste demonstrata. » Regula S. Isidori (*Cap. 4*) : « Qui renuntians sæculo ad monasterium venerit, non statim in cœtum delegandus est monachorum; vitam enim uniuscujusque in hospitalis servitio tribus mensibus considerari oportet. » Regula S. Fructuosi (*Cap. 21*) : « Hospitibus sive peregrinis stramina comportabit, aquam calefaciens pedibus, et omnia humiliter ministeria exercebit; fascemque lignorum suo quotidie **746** dorso ferens hebdomadarius tribuit. » Regula Magistri (*Cap. 87*) : « In quibus duobus mensibus sub cura illorum fratrum qui peregrinos custodiunt, et ipsi similiter ex improviso custodiuntur; et in cella peregrinorum dormiant, ut ingressus illorum vel exitus in monasterio custodum præsentia videatur. » Eodem forte etiam respexit S. Basilius (*Apud Ruf. cap. 6*) cum scripsit : « Priusquam corpori fraternitatis inseratur, oportet ei injungi quedam laboriosa opera, et quæ videantur opprobrio haberi a sæcularibus; et observare oportet si libenter hæc et libere

ac fideliter expleat, nec confusionem eorum graviter ferat, vel etiam in labore impiger inveniat, et promptus. » Denique Hildemarum : « Deinde suscipiatur in cella hospitum adhuc laicus; debet enim illum suscipere qui hospitalem tenet, et debet illi imperare, ut discalciet hospites; et faciat focum, et serviat quæ necessaria sunt hospitibus; et debet ille frater hospitalis illum admonere qualiter obediens et mortificatus esse studeat : si autem illum cognoverit frater hospitalis per duos menses, tunc debet illi legi Regula. » Tandem concilium Aquisgranense (*Can. 54*) : « Novitio non facilis in monasterium tribuatur ingressus, et ut in cella hospitum probationis causa hospitibus serviat paucis diebus. » Sed hæc jam dudum abiere in diastetudinem; nam Cluniacenses novitios in hospitio nisi unum diem non retinebant ex Udalrico lib. II, cap. 1; Cistercienses tres duntaxat ex lib. Usuum, cap. 102; Camaldulenses tres vel quatuor ex eorum Constitutionibus, cap. 58; Vallisoletani tandiu quoad Regulam a capite ad calcem perlegerint, et generali peccatorum confessioni præparandæ dies aliquot insumpserint ex Constitutionibus eorum, cap. 58.

[*Postea autem sit in cella novitiorum.*] Hæc cella a communi fratrum habitaculo erat separata, vel alterum monasterium, suum habens claustrum, rectorium, coquina, dormitorium, infrimitorium, lavatorium, ut patet ex antiqua delineatione monasterii S. Galli; idque omnino ad mentem priscorum monachorum, qui novitios corpori congregationis misceri haud patiebantur, ut videre est apud Cassianum, lib. IV, cap. 7, jam citato; in Vita S. Sabæ tom. III Monumentorum Ecclesiæ Græcæ; in Regula S. Ferreoli, cap. 5, S. Fructuosi, c. 22; apud Bedam in lib. IV Historiæ Gent. Angl., cap. 23, et in Vita S. Austrudis abbatissæ Laudunensis, num. 54. Eiusdem cellæ sit mentio in Vita S. Hermelandi, in Vita S. Guillelmi ducis et monachi Gellonensis, in Reginonis Chronico: apud Leonem Ostiensem in Chronico Cassinensi, lib. III, cap. 31; apud Udalricum, lib. II, cap. 2; in Statutis Petri Venerabilis, num. 19, et alibi passim. De ea mss. Fariensis monasterii Consuetudines : « Construatur cella novitiorum, et sit angulata in quadri modis : videlicet prima ubi meditentur, in secunda reficiant, in tertia dormiant, in quarta laetitia ex latere. »

[*Postea vero successu temporis cœperunt novitii commisceri professis.*] Udalricus loquens de Cluniacensibus : « Quando pauciores sunt, non separatim dormiunt. » Statuta Lanfranci, cap. 18 : « In cella novitiorum **747** dormiat, aut in dormitorio; si cœnobium cellam hujusmodi non habet, in claustro separatim sedeat cum magistro suo in loco novitios deputato. » Sed tandem Clemens papa VIII antiquam formam restituere conatus est, decernens ut in omnibus Ordinibus novitiatum haberetur communis, in quo novitii loco a professis separato educarentur.

[*Ubi meditetur.*] In hoc quod dicit meditari, inquit Bernardus Cassinensis, « intelligit et lectionem, et meditationem, et orationem, et psalmodiam, et omnia quæ ad spiritalis actus comprehendantur, ut sit hic meditatio quasi genus. » Concinit Boherius et Turrecremata; sed et Sinaragdus : « Meditetur, inquit, in canticis, et psalmis, et hymnis, sive in regularibus præceptis, quibus tradendus est, observandis. »

[*Manducet.*] Cum eadem omnino disciplina qua monachi professi, ita ut « Cum manducet lectionem audiat, et silet, » sicut loquitur Hildemarum. Audiendus est hanc in rem Udalricus (*Lib. II, c. 2*) : Novitii « quando sunt pransuri, ante conventum exeunt de ecclesia, et lotis manibus incedunt ad coquinam regularem, ut singuli fabas suas apportent : ad generale quoque apportandum, vel ad pulmentum tantum surgunt de mensa, quanti opus fuerit, et ille voluerit qui in loco ceterarii eis servit; **748** et

lectiones habent, et scilicet; et aliis modis simulant eandem disciplinam, quam nos in refectorio habemus. » Cassinense vero hunc in locum declarant, « quod novitii in refectorio comedant simul cum monachis, sed in mensa segregata ab eis, ubi comode videri possint a Patribus. »

Et dormiat.] Et simul cum eo novitiorum magister, qui ut in eos omnem sollicitudinem habere possit, ab eis separari non debet: unde et Hildemarus: « Ille magister novitiorum debet cum illo manducare, et dormire, et per omnia intentus debet esse, et nullo modo debet illum dimittere; et ita debet admoneri, et corrigi, et excommunicari, et flagellari sicuti monachum. »

Et senior ei deputetur talis, qui aptus sit ad lucrandas animas.] Quia novitios ab omni fratrum consortio segregaverat, et solos remanere non parvi esset periculi, sapientem eis seniore, aptum ad lucrandas animas præficit, qui eos in vita religiose instituenda informet. Quod sic intelligit Hæftenus (*Lib. iv, tract. 4, c. 1*), ut singulis novitiis singuli seniores deputandi sint: at quæ ad id probandum profert, minime evincunt. Et certe si singulis novitiis singuli præficerentur magistri, jam non separati, sed professis permixti habitarent, nec necesse foret separatam eis assignare cellam, cum novitiorum numerus aliquando accedat ad numerum professorum. Adde quod difficile esset tot in congregatione reperire magistros: nam etsi nullo negotio invenias qui regantur, ægre tamen reperies qui regere possint; maxime in Hæfteni sententia, qui seniore non tantum moribus, sed et ætate requirit. Notæ enim tria in eo requiri. **748** Primum ut sit ætate et moribus senex; quia, inquit, verissima est Cassiani sententia, non posse alios utiliter institui ab eo « qui virtutum laboriosa certamina reipsa non fuerit expertus; harum enim rerum ratio nequaquam potest otiosa meditatione doctrinaque verborum vel tradi, vel intelligi, vel memoria contineri; totum namque in sola experientia usque consistit. » Secundum ut sit aptus ad lucrandas animas; qualem describit S. Basilius his verbis (*Sermon. de Abdicatione*): « In omnibus deinceps delectæ tibi vitæ studiis certissimum ducem sequaris ejusmodi, videret qui certum iter ad Deum ventibus pergere sciat commonstrare, qui ornatus sit virtutibus, cujus universæ totius vitæ actiones testimonio sint, charitatem in eo erga Deum inesse, qui divinarum litterarum scientiam habeat, virum integrum, ab avaritia abhorrentem, minime libenter gerendis se negotiis aduersentem, quietum, amantem Deum, egentium studiosum, minime iracundum, immemoremque injuriarum, natura propensum ad eos docendos qui ad ipsum accedant, quem gloria inanis non inflat, superbia non extollat, adulatio non frangat, severum atque constantem, cui denique Deo nihil sit potius. » Tertium ut sollicite intendat super novitios: quoniam vero extendere se debeat ejus sollicitudo, S. Pater explicat his verbis:

Et sollicitus sit si revera Deum quærit.] Quid sit revera et in simplicitate cordis, ut aiunt, quærere Deum, docet S. Bernardus, scilicet « non aliud tanquam illum, non aliud præter illum, non aliud post illum. » Et infra ait: « Si nolumus frustra quærere Deum, quæramus veraciter, quæramus frequenter, quæramus perseveranter; ut nec præ illo aliud, nec cum illo aliud, nec ab illo ad aliud convertamur: facilius est enim cælum et terram transire, quam ut sic quærens non inveniat, sic petens non accipiat, sic pulsanti non aperiat. »

Jam vero si quis quærat quibus iudiciis dignoscatur novitius ita quærere Deum, respondet Adam abbas Persennæ in epistola ad Osmundum monachum (*Tom. I Miscell. Baluz.*): « Certe si ad illa tria ipsum magister paratum invenerit; si in opere Dei ipsum fervere cognoverit; si bono et læto animo bonum obedientiæ superioribus, cœqualibus, inferioribus

exhibentem; si ad pererenda opprobria patientem potest intelligere quod vere Deum quærit; si tamen felici perseverantia felix initium claudere non omittit. »

Ad opus Dei.] Sive divinum officium, ut videat « an ad horam divini officii mox ut auditum fuerit signum, relictis omnibus quælibet fuerint in manibus, summa cum festinatione occurrat, an de nocte festinet alios prævenire ad opus Dei, num frequenter tarde occurrat, et qua ex causa, an officium prævideat, et sedulus sit in addiscendis his quæ illud concernunt, » ut loquitur Hæftenus (*Lib. iv, tract. 3, disq. 5*). Sed Smaragdus paulo latius hic opus Dei intelligit et extendit, nimirum « ad ea quæ proprio ad Deum pertinent, vide licet ad orationem, ad lectionem divinam, ad vigiliis nocturnis, cursusque diurnos, ad jejunium, et ad omne divinum **749** officium. » Similiter Nicolaus de Fractura « ad ea per quæ itur ad Deum, ut sunt horæ canonicæ, oratio Dominica, lectio, psalmodia, et his similia. »

Ad obedientiam.] Ut pote quæ proprius sit vitæ cœnobiicæ scopus, in qua excercendus ante omnia novitius, a qua si vel minimum abhorruerit, a congregatione procul pellendus; nam, ut recte dicebat Guillelmus abbas S. Theoderici (*De vit. solit. ad fratres de Monte Dei*); « animalem discretum, novitium prudentem, incipientem sapientem, in cella diu posse consistere et in congregatione durare impossibile est. Stultus fiat, ut sit sapiens; et hæc omnia sit ejus discretio, ut in hoc nulla sit discretio: » hinc et Severus Sulpicius de monachis loquens (*Dial. 1, c. 11*): « Præcipua, inquit, ibi virtus et prima est obedientia; neque aliter adveniens ad monasterium abbatis suscipitur, quam qui tentatus prius fuerit et probatus, nullum unquam recusatus quantilibet arduum, ac diffiile, indignumque toleratum abbatis imperium. » Et Cassianus (*Lib. iv, c. 8*): « Hæc erit sollicitudo, et eruditio principalis, ut delectat juniorem primitus suas vincere voluntates, quem studiose in his ac diligenter excercens, hæc illi semper imperare de industria procurabit, quæ seuserit animo ejus esse contraria. Multis siquidem experimentis edocti tradunt monachum, et maxime juniores, ne voluptatem quidem concupiscentiæ suæ refrenare posse, nisi prius mortificare per obedientiam suas didicerint voluntates. »

Ad opprobria.] Quo nomine intelligit injurias, humiliationes, irrisiones, abiectiones, aliasque tum animi tum corporis mortificationes. Et hoc quia, ut dicebat abbas Esaias (*Monum. Eccles. Græc., p. 445*), « nihil adeo utile est novitio monacho ut contumelia; nam quemadmodum arbor singulis diebus irrigata, sic novitius contumelia affectus, et tolerans: » unde et S. Basilius (*Regul. fus., cap. 10*): « Erga quosvis probandi modus sit, an ad omnis generis humilitatem citra verecundiam appositi sint, ita ut vilissima artificia injungi sibi sinant, quo certa ratione probeatur, num utile futurum sit eorum studium: maxime vero si relicta quisquam illustriore vita ad eam aspexerit vitæ humilitatem, quæ est ad similitudinem Domini nostri Jesu Christi; illi decernenda, et injungenda talia quædam, quæ apud sæculares homines turpia ducuntur; et observandum an cum omni diligentia se non poenitendum Domino operarium exhibeat. »

Prædicentur ei omnia dura et aspera.] Primo quidem ad portam monasterii antequam admittatur, secundo in cella hospitum postquam admisissus est, tertio in cella novitiorum ubi probandus est. Quid autem sit prædicare dura et aspera, ita expliat Adam abbas Persennæ in præfata epistola (*Tom. I Miscell. Baluz.*): « Hoc ei prædicare non est aliud quam ex Scripturis aut ex propriis exemplis ostendere arctam et arduam esse viam quæ ducit ad vitam: quam viam procul dubio non incedit, qui intrare per angustam portam juxta præceptum Domini non contendit. »

Porro etsi « dura et aspera quasi idem videntur

esse, inquit Bernardus Cassinensis, illa tamen sunt A propria dura, quæ sunt per perseverantiam 750 durabilia; nam forte per duos aut tres dies quis jugum Ordinis leviter portare posset, sed non amanti ad finem usque perseverare valde difficile esset. Aspera vero sunt cibus regularis, abstinentia Ordinis, durus lectus, continuum silentium, prolixum officium, longæ vigiliæ, abjectio sui, dura imperia prælati, patientia in adversitatibus, totalis abrenuntiatio mundi, et affectionis consanguineorum et omnium propinquorum, vivere sine proprio, et sine propria voluntate, et similia. »

Et si promiserit de stabilitatis suæ perseverantia.] Id est promissurum se dixerit, quia adhuc promissio ejus, quæ ad professionem pertinet, recipienda non est, inquit Bernardus Cassinensis, Richardus, et Boherius.

Post duorum mensium circum.] Quos in hospitio vult transigi Hildemarum, reliquis decem in cella novitiorum peragendis; quamvis æquior Regulæ sensus indicare videatur integrum probationis annum in cella novitiorum esse transcurrendum, ut etiam haud obscure docent Smaragdus, Bernardus Cassinensis, et Boherius, qui exponentes sequentia verba: *ducatur in supradictam cellam novitiorum*, supponunt exivisse ex ea lectionem Regulæ audiendi gratia.

Et legatur ei hæc Regula per ordinem.] Juxta præceptum monachorum instituta, quæ venientibus ad conversionem, ut sciant ad quid ingrediuntur, legi Regulam mandant, ut videre est in Regula tertia SS. Patrum, cap. 1; in Regula S. Casarii ad virgines in recapitulatione, cap. 8; in Regula S. Aureliani, cap. 1; S. Ferreoli, cap. 5; Tarnatensis monasterii, cap. 1, et Magistri. A quibus, si S. Casarium excipias, in hoc tantum differt S. Benedictus, quod illi semel tantum introeunt sive admissio legendam decernunt Regulam; S. Benedictus vero ter in ipso probationis anno; cujus statutum renovavit Gregorius papa IX in Constitutione pro monachis Benedictinis, decernens, ut admittendis « novitiis dura prædicentur et aspera; et eisdem admissis legatur, et exponatur re, ubi ter in anno, probationis terminis a B. Benedicto constitutis. »

Hanc lectionem fieri per ordinem S. Pater instituit, quod Bernardus Cassinensis exponit, ut non sit « superficialis, sed diligens, et expositiva, et intelligibilis. Et hoc est, inquit, legere per ordinem. » Hinc et Hildemarum: « Bene dixit, *legatur ei regula per ordinem*, ut sciat quid observare debeat, et manifestare illi debet totum sensum regulæ. »

Locus autem huic lectioni deputatus erat capitulum seu auditorium, ut patet ex Smaragdo et Bernardo Cassinensi; quorum primus exponens illud Regulæ: *Ducatur in supradictam cellam novitiorum*. « Intelligitur, inquit, exisse eum ab ipsa cella novitiorum, et venisse ad auditorium, sive ad eum quem abbas elegit locum, et ibi audire Regulæ præceptum; et tunc iterum reverti in cellam novitiorum. » Alter vero in eundem locum: « Quia de illa exierat, ut admonitionem abbatis 751 audiret, et suam ipse voluntatem de stando vel exeundo dicere posset; exierat enim ad aliquod auditorium, vel ad ipsum capitulum. » Sed Hildemarum hospitium designat: « Sub duobus vel tribus diebus potest illi legere regulam, et manifestare sensum regulæ.... deinde postquam in hospitali legerit regulam, » etc. Præter hanc regulæ lectionem, concilium Aquisgranense decernit, « ut monachi omnes, qui possunt, Regulam memoriter discant. » Idem præscribit Constitutiones Othoboni legati in Anglia anno 1248, apud Spelmannum tom. II Conc. Angliæ, pag. 2: 5.

Et dicatur ei.] Scilicet in capitulo, coram omnibus ex lib. Usuum Cisterciensium.

Ecce lex.] Legem nuncupat suam Regulam, de qua appellatione videtur Haestenum l. II, tract. 2, disq. 1.

Sub qua militare vis.] Apposite hunc in locum Smaragdus: « Non ait, ecce lex sub qua quiescas, vel vacans otio quietus vivas; sed sub qua militare vis, inquit, ut intelligas quia militia est vita hominis super terram, et sicut mercenarii dies ejus. »

Tunc ducatur in supradictam cellam novitiorum.] Fratrum orationibus commendatus, ex Udalrico l. II, c. 26: « et aliquando, inquit, si videtur unum psalmum post singulas horas in illo die cantari, » abbas jubeat.

Et iterum probetur in omni patientia.] Nam, ut dicit Guillelmus abbas S. Theoderici (*Ad Frat. de Mont. Dei*, num. 17). « Pia simplicitas, et in professione religionis, et solitudinis novus homo, qui non habet vel rationem ducentem, vel rationem trahentem, vel discretionem moderantem; sed vi quadam ducitur in semetipsum, tanquam a sigillo figmentum lege quadam mandatorum Dei quasi manibus alienis faciendus est, et formandus in omni patientia, et in rota volubilitatis obedientiæ, et in igne probationis suæ plasmatoris et formatoris sui voluntati et arbitrio subdendus, etc. » Atque ita S. Plato in monasterium Symbolorum admissus, « omnia recte faciens, reprehendebatur coram hospitiibus, et veluti si laudatus fuisset, perseverabat immotus: vir laude dignissimus legebat, audiente fraternitate, ut congruum erat; et velut si obsona vitioseque legisset, castigatus verecundabatur sapientissimus, etc. » quemadmodum scribit Theodorus Studita in ejus Vita, n. 12 (*Bolland.*, 4 April.). Vide Petr. Blesens., epist. 13.

Suscipiatur in congregatione.] Post expletum scilicet annum, quod temporis spatium ad profundas tirones præfixerat sibi veteres monachi, ut patet ex hoc Cassiani testimonio (*Lib. IV, cap. 7*): « Cumque integro anno deserviens absque ulla querela suum circa peregrinos exhibuerit famulatum... admittendus ex hoc congregationi fratrum, alii traditur seniori, qui decem juvenibus præest. » Ex Regula S. Casarii ad virgines (*Cap. 3*): « Ei ergo que Deo inspirante convertitur, non licet statim habitum religionis assumere, nisi antea in multis experimentis fuerit voluntas illius approbata, sed uni ex senioribus tradita annum 752 integrum in eo quo venit habitu perseveret. » Ex Regula S. Ferreoli (*Cap. 5*): « Si quis veniat religionem expetens, monasterium intraturus, nisi elapso prius anni circulo, vel certe si abbati visum fuerit aliquantulum temperare, antequam sex mensium dierum numerus compleatur, monachorum contubernio non jungatur. » Ex Regula Tarnatensis (*Cap. 1*): « Et nisi expleto anno nullus mutare habitum permittatur. » Ex Regula S. Fructuosi (*Cap. 21*): « Sicque anno illo integro uni spiritali traditus seniori, non statim commiscendus erit congregationi. » Ex secunda Regula (*Cap. 18*): « Anno integro a cunctis fratribus ex industria conviciis comprobatur. » Denique ex Regula Magistri (*Cap. 90*): « Cum ergo ex illa die omnia cum cæteris fratribus inculpabiliter in monasterio per annum integrum expleverit, tunc demum sine aliqua dubitatione tondeatur, vel ei sancti propositi vestes mutantur. » Quamvis annuam probationem aliquando ex justis rationibus contrahi permittant S. Casarius, S. Ferreolus, S. Fructuosus, Regula Tarnatensis, et quidem S. Ferreolus ad sex menses. Illud etiam contrahit S. Isidorus ad trimestre spatium in Regulæ c. 4. Sed in Acemetarum monasterio sufficiebat dierum quadraginta probatio, ut constat ex Vita S. Joannis Chalybitæ, qui sæculo IV florebat; cuique in congregatione admitti postulanti abbas respondisse dicitur (*Bolland.*, 15 Januar.): « Nobis mos est, ut qui vitam monasticam profiteri velit, quadraginta dies apud monasterium maneat; et cum exercitationis regulam consideraverit, ita tondeatur. » Licet ille moræ impatiens ab abbate obtinuerit, ut eadem die « et ad monasterium venerit, et monachus sit factus. » Quapropter haudquaquam mirum videri debet quod ait Petrus Venerabilis, ad S. Bernardum

scribens (*Lib. 1, epist. 28*): « Nos quando expedire videmus annum ad novitii susceptionem integrum expectamus: aliquando post dimidium annum cæteris illum fratribus aggregamus: multoties non tantum mensem, aut hebdomadam, sed nec biduum præstolamur: semper tamen quod animabus utilius esse perpendimus facere non differimus; sic charitatem sequentes, regulam sequimur. » Et in *Statutis (Statut. 37)*: « Statutum est ut pro annua et regulari probatione, saltem menstrua, hoc est unius mensis probatio erga novitios observetur antequam voto promissæ obedientiæ astringantur. » Porro quamvis hæc praxis explicite in regu a non contineatur, eam tamen his rationibus defendere nititur.

Primo, quia nec Dominus, nec apostoli accedentes ad fidem in annum repellebant; sed volenti abire tantum ad sepeliendum Patrem Christus non permisit.

Secundo, « Nec contrarii sumus regulæ, inquit, quoniam charitatis oculus erga salutem proximi apertum habemus; perpendimus enim quia si eum ab Ordine nostro tam aspere deterreremus, ad sæculum se convertens post Satanam converteretur; et qui in salutem venerat, in perniciem liberetur..... Pertractamus et hoc, quia sæpe etiam invitis bona præstiantur: hoc dicimus quod apud nos sæpe contingere cernimus: nonnulli hinc jugo colla submittentess post aliquantum temporis **753** diversis seu tentationibus, seu tribulationibus oppressi, ad fæces mundi, quas dimiserant reverterentur, nisi cogitarent quod semel fecerunt non posse absque damnatione æterna prævaricari; qui si aliquando hoc præsumant, postmodum tamen hoc timore compulsi ad ovile revertuntur; et quia se aliter salvari non posse cognoscunt; velint nolint, servant quod voverunt. »

Tertio, adversarii objicit, et proposito suo adaptat illud Regule: *Sic abbas omnia temperet atque disponat, ut animæ salventur.*

Quarto, quod charitatis intuitu plerumque Ecclesiæ magistris Patrum instituta transgredi licet, et a utilitatem animarum regularum præcepta moderari; id quod multis probat exemplis, et fusissime tractat.

His accedit Petri Damiani testimonium (*Opusc. 16, cap. 9*), qui relato Regule textu, *Noviter quis veniens ad conversionem non tam facilis tribuitur ingressus, sed, sicut ait Apostolus: Probate spiritum si ex Deo est; ex eo sic infert: « In quibus verbis patenter cognoscitur quia quisquis ad conversionem divino spiritu provocatus accesserit, tam morosæ probationis interstitio penitus non egebit. »*

Sed istis rationibus refragatur istud Alexandri II papæ suffragium: « B. Benedicti Regula, et præcipue patris et prædecessoris nostri sancti Gregorii canonica institutio interdicit monachum ante unius anni probationem effici. » Quidquid sit, sive licite, sive illicite ante expletum probationis annum quis profiteatur, validam esse probationem, si ex utriusque partis consensu fiat, declaravit Innocentius III, asserens (*3 decretal. de Regul., etc., cap. Ad apostolicam*), « Tempus probationis a SS. Patribus fuisse indultum non solum in favorem conversi, sed etiam monasterii, ut et ille asperitates istius, et istud mores filius valeat experiri. Si tamen ante tempus probationis regulariter præsumit, is qui converti desiderat, habium recipit, et professionem emittit, abbate per se vel per alium professionem recipiente, monasticum et monachalem habitum concedente, uterque renuntiare videtur ei quod pro se noscitur introductum: ideoque obligatur per probationem emissam pariter et acceptam ad observantiam regularem, et vere monachus est censendus, quia multa fieri prohibentur, quæ si facta fuerint obtinent firmitatem. »

Nunc vero ex decreto concilii Tridentini (*Sess. 25, de Regul., cap. 19*) emissa ante annum probationis tempus professio nulla censetur. Nec immerito: ratio, ut objiciebant olim Cluniacensibus Cisterciensibus,

« inde contigit, ut quia incaute recipiuntur, incautius recepti conversentur; et quia ad quod veniunt venientes non intelligunt, jam cæteris sociati, quid agere debeant nesciunt; dumque in stadio more athletarum ante pugnam non exercentur, ad conflictum venientes, cum pugnare debent fugiunt; et cum fortiter dimicantes vincere, ut pote talium inexpectati vincuntur. » Unde non sine causa Fuldenses olim monachi in supplici ad Carolum Magnum libello postularunt (*Num. 7*), « ut nullus ante probationem suscipiatur, neque corpori monasterii societur, ne forte aliquis magis propter commoda terrena, quam propter æternæ vitæ amorem se **754** monasterio sociare voluerit, et receptus inhonesto suo more conturbet fratres. » Et concilium Cloveshoviæ (*Apud Spel. tom. I Conc. Angl.*) an. 747 celebratum, can. 24 decernit, « ut si quis sæcularium sanctæ professionis famulatum subire desiderat, non antea tonsuræ habitum suscipiat quam illius conversatio et mores ætiorum qualitas secundum monasticæ regulæ definitionem manifestius probetur, juxta apostolicum præceptum: *Probate spiritus si ex Deo sunt*, nisi aliqua rationabilis causa ut ante suscipiatur in congregationem persuadeat. »

Sed quaeritur quandonam censendus sit incipere probationis annus. Si Smaragdo fides sit, « hic annicursus impletur novitio a tempore quo pulsans venit ad monasterium, cui et ordinatum in hoc anni circulo ter lecta est regula demoranti adhuc in cella novitiorum. » Hildemarus probationis annum incipit a tempore quo cellam hospitium ibi serviturus ingreditur, duos nimirum menses in hospitio, decem tantaxat in cella novitiorum vult demorari novitium. Cistercienses a die quo cellam novitiorum inhabitat ex lib. Usuum cap. 102. Idem sentire videtur Bohemius, dum menses duos in cella novitiorum triones manere requirit antequam eis primo regula legatur. Bursfeldenses a die quo novitius novitali veste indatus est.

Sed qui forte nonnullis prolixior visus est ad probandos novitiorum mores anni circulus, ab aliis plus æquo brevior judicatus est: eni consequenter alterum annum adjucentum esse existimavit S. Gregorius papa, Fortunato episcopo Neapolitano sic scribens (*Lib. viii, epist. 25*): « Monasterii omnibus fraternitas vestra interdicit ut eos quos ad conversionem susceperint, priusquam biennium in conversionem compleverint, nullo modo audeant tonsurare; sed hoc spatio vita moresque eorum sollicitè comprobentur, ne quis eorum aut non sit contentus eo quod voluit, aut ratum non habeat quod elegerit, nam cum grave sit inexpertos hominum obsequiis sociari, quis possit dicere quanto sit gravius ad Dei servitium improbatos applicare? »

Sed neque hoc spatio contenti fuere nonnulli. Regula S. Pachomii ab angelo tradita triennium præscribit; in ea siquidem, prout exstat apud Palladium (*Laus. c. 38*), hæc lego: « Qui semel ingreditur, nec potest cum eis ad triennium sustinere certamen, non admittes; sed cum opera fecit difficiliora, sic prodeat post triennium. » Atque huc respicere videtur Joannes Antiochenus in oratione in monast. donationes laicis, num. 14 (*Tom. I Mon. Eccles. Græc.*), ubi sic scribit: « Sacra monachorum, lex præcipit ut qui mundo mundique rebus jam renuntiat, a monasterii præposito ac fratribus recipiatur per integrum triennium vero probetur si fieri possit monachus; et si quidem visus fuerit idoneus, tondeatur, et cooptetur ad monachorum collegium: sin minus, redeat unde profectus est. »

Hanc quoque triennialis probationis regulam tam civilibus quam ecclesiasticis legibus confirmatam reperimus. Justinianus imperator in novella 5 sic loquitur: « Sancimus sacras sequentes regulas eos qui singularem conversationem profitentur, non promptè mox a reverendissimis **755** præsulibus venerabilium monasteriorum habitum percipere mo-

nachalem; sed per triennium totum, sive liberi forte sint, sive servi tolerare, nondum monasticum habitum promerentes, sed tonsura et veste eorum qui laici vocantur uti, et manere. » Et paulo post: « Cum triennio toto in ea vita permanserint, optimos semetipsos et tolerabiles aliis monachis et præsuli demonstrantes, hos promereri vestem atque tonsuram. » Idem tamen imperator alibi ita habet (*Novell.* 123): « Si quis ad monasticam venire vitam voluerit, jubemus ut siquidem de eo constet, quod nulli servili conditioni obnoxius sit, præsuli monasterii habitum illi quando sibi visum fuerit adhibeat: si de eo non constet, cuius conditioni obnoxius sit, intra tres annos habitum is monasticum non assumat; sed intra prædictum tempus monasterii præsul periculum facito, si pedem referre velit. » In conciliis etiam Constantinopolitanis I et II, can. 5, decernitur, « ut nemo monachi habitu dignus putetur, priusquam triennii tempus eis ad experientiam relicto eos probatos et dignos esse tali vita ostendit. » Similiter in concilio Aurelianensi V, can. 19, sanctimonialibus quæ non perpetuo tenentur inclusæ, probationis triennium ante habitus susceptionem decernitur. Idem observari voluit S. Gregorius erga milites quos monastico habitu indui vetuit (*Lib. VII, epist.* 11), « nisi eorum vita subtiliter fuerit inquisita; et juxta normam regularem, inquit, debent in suo habitu per triennium probari, et tunc monachicum habitum Deo auctore suscipere. » Vide Mabillonii tom. II *Analect.*, pag. 207.

Multo severior existit quorundam monachorum disciplina, qui suos tirones ad multos annos probabant. Sic Isidorus quidam Alexandrinæ civitatis primarius in monasterium veniens, teste S. Joanne Climaco (*Gradu* 4), « cum septem annos peregisset, atque ad profundissimam humilitatem compunctionemque pervenisset, voluit Pater post incomparabilis viri tolerantiam, cuius superiori tempore aptum documentum dederat, hunc fratribus connumerare. » At multo magis stupendum videtur quod de alio fratre cui nomen Abba Cyro refert idem auctor: hic enim interroganti cur quotidie a mensa expulsus juberetur incenatus dormire, respondit (*Ibidem*): « Cæde mihi, Pater, probant me Patres mei utrum monachus esse cupiam; non autem vere id faciunt: quam ego Patris aliorumque intentionem non ignorans, levissime ac sine ulla molestia omnia tolero; et ecce decimum quintum jam annum ego istud cogitans, sicut et ipsi quando monasterium intravi, dixerunt mihi quod usque ad trigessimum annum renuntiantes probare solet. »

Sciens lege Regulæ constitutum, quod et ex illa die non liceat de monasterio egredi.] Ut scilicet ad sæculum revertatur; quia, ut dicit S. Leo papa ad Rusticum episcopum scribens: « Propositum monachi proprio arbitrio aut voluntate susceptum deserere non potest absque peccato. » Ita citatur in excerptis Egberti episcopi Eboracensis, apud Spelmannum tom. I *Concil. Angl.* anno 750, et a Gratiano 20, quæst. 3, cap. *Propositum*; hinc 756 Chalcedonense concilium (*Act.* 5, can. 7): « Qui monachorum vitam expetiverunt, statuimus neque ad militiam, neque ad dignitatem aliquam venire mundanam; sed hoc tentantes, et non agentes poenitentiam, quominus redeant ad hoc quod propter Dominum primitus eligerunt, anathematizari. » Idem docet S. Basilius in *Constitutionibus monasticis*, cap. 22; S. Cæsarius in *Regula ad monachos et ad virgines*, cap. 1, et sanctus Aurelianus in *Regula monachorum*, cap. 2. Vide Petri Blesensis *epist.* 13.

Nec collum excutere de sub jugo regulæ, quam sub tam morosa deliberatione licuit excusare aut suscipere.] Ad hunc locum respicere videtur Petrus Blesensis ad E. priorem de monasteriolo scribens in hæc verba

* Antiquus est iste ritus vendendi vota sua Deo et sanctis ejus, ut patet ex *Mir.* S. Marii abbatis Boda-

(*Epist.* 131): « Quandoque in arbitrio fuit jugum Domini non recipere, semel autem acceptum non licebit abjicere: Deus ergo nunc exigit oblatum, qui non exegerat offerendum: voluntas in necessitatem translata est, et vinculo professionis arctaris reddere vota, quæ distinxerunt labia tua. »

Suscipiendus autem in oratorio coram omnibus promittat de stabilitate sua et conversione morum suorum, et obedientia coram Deo et sanctis ejus.] Formam hanc substantiamque professionis monasticæ S. P. Benedictus exprimit; cuius varias et ab antiquis nobis relictas hic referre haud erit fortassis abs re.

Ex epistola Theodemari abbatis Cassinensis ad Carolum Magnum.

In nomine Domini. Promitto me ego ille in sacro monasterio B. martyris, sive confessoris ill., secundum instituta B. Benedicti coram Deo et SS. angelis suis, præsentem etiam abbate nostro illo omnibus diebus meis in hoc sancto monasterio amodo et deinceps perseveraturum, et in omni obedientia quodcumque mihi præceptum fuerit, obediturum. Ego ille talis hanc promissionem a me factam manu propria coram testibus scripsi et roboravi.

Ex chartulario Bellilocensis.

Ego frater Geraldus promitto stabilitatem meam loci istius secundum Regulam S. Benedicti et SS. apostolorum Petri et Pauli, in præsentia Domini Geraldii abbatis, et cæterorum fratrum: et cedo aliquid de rebus meis ad istud monasterium quod est constructum in honorem S. Petri, ubi vir venerabilis Geraldus abbas præesse videtur.

Ex Smaragdo.

Ego ille in hoc monasterio sancti illius promitto stabilitatem meam, et conversionem morum meorum, et obedientiam secundum Regulam S. Benedicti coram Deo et sanctis ejus.

Ex Udalrico, lib. II, cap. 27.

757 Ego frater promitto stabilitatem monachi, et conversionem morum meorum, et obedientiam secundum Regulam S. Benedicti coram Deo et sanctis ejus, in hoc monasterio, quod est constructum in honore Bb. apostolorum Petri et Pauli, in præsentia domni N. abbatis.

Ex ms. codice S. Dionysii in Francia.

Ego frater N. humilis monachus monasterii S. Dionysii in Francia, Parisiensis diocesis, voveo et promitto Deo, B. Mariæ, B. Dionysio, B. Benedicto, et omnibus sanctis, et tibi, Pater, obedientiam, castitatem, paupertatem. Insuper promitto loci stabilitatem, morum conversionem, secundum hujus loci constitutionem, et Patrum traditionem testibus presentibus.

Ex primo commentario Boherii.

Ego frater P. B. promitto stabilitatem meam, conversionem morum meorum, et obedientiam secundum Regulam S. Benedicti coram Deo et sanctis ejus, in hoc monasterio S. Aniani, ad cujus honorem est constructum.

Eadem est formula Bursfeldensium; Cassinensium vero, Vallisoletanorum, sanctimonialiumque in Belgio habes apud Haefuenum lib. IV, tract. 5, disq. 4.

Formula Cisterciensium.

Ego frater N. promitto stabilitatem meam, et conversionem morum meorum, et obedientiam secundum Regulam S. Benedicti abbatis coram Deo et omnibus sanctis ejus, quorum reliquæ hic habentur, in hoc loco qui vocatur N. ordinis Cisterciensis, constructo in honorem beatissimæ Dei Genitricis semper virginis Mariæ, in præsentia domni N. ejusdem loci abbatis.

nensis, sæc. I Bened.: *Videant illi qui in hac ecclesia Deo et sancto Mario morum stabilitatem promiserunt,*

Ex Statutis Guigonis, cap. 23.

Ego frater ille promitto stabilitatem, et obedientiam, et conversionem morum meorum coram Deo et sanctis ejus, et reliquis istius eremi, quæ constructa est in honorem Dei, et B. semper virginis Mariæ, et B. Joannis Baptistæ, in præsentia domni illius prioris.

Ex oratione Joannis Antiocheni in monast. donationes laicis tom. I Monum. Eccles. Græcæ.

Renuntio parentibus, fratribus, cognationibus, amicis, familiaribus, possessionibus, facultatibus, inanique et vanæ tum voluptati tum gloriæ: et non solum hæc abnego, sed et animam meam juxta mandatum Domini: et sustineo omnem austeritatem monasticæ vitæ, **758** ac me servo in puritate, virginitate, et inopia propter regnum cælorum, perstoque in monasterio et vita monachica usque ad extremum halitum meum, etc.

Alias formulas vide in sæculo IV Bened., tom. I, sub finem.

Ut autem ad S. Regulæ textum revertamur, « Per lorum promissæ stabilitatis tanquam pia jumenta ad cœlestem præsepium religamur; per conversionem morum pietati angelicæ simulamur; per exhibitionem obedientiæ ipsa angelica ministeria imitamur, » inquit Adam abbas Persennæ ad Osmundum monachum scribens (Tom. I Miscel. Baluz.). Verum quid hæc tribus votis Deo promittatur paulo fusius explicare necesse est.

Licet stabilitatem loci in nonnullis professionis formulis specialiter expressam videamus, non ea tamen una sufficit ad omnes voti stabilitatis partes explendas; sed præterea requiritur stabilitas status, seu perseverantia in arrepto vitæ monasticæ proposito, ut non obscure demonstrat usitata apud Cluniacenses professionis formula, qua non simpliciter *stabilitas* promittitur, sed *stabilitas monachi*; et edita ad calcem sæc. IV Bened. prima petitionis formula, in qua novitius promittendam stabilitatem ita exprimit: « *Stabilitatem conversationis nostræ in congregatione vestra, teste Domino, devoto animo cum observatione regulæ usque in finem profitemur servare.* » Atque ita forte intelligendus est locus ex Vita S. Remberti, n. 12 (Sæc. IV Ben., part. 1), ubi dicitur promississe *stabilitatem morum suorum*.

Neque aliam nobis stabilitatis notionem exhibent qui super Regulam S. P. Benedicti scripserunt auctores. Audiendus in hanc rem antiquissimus pene omnium Hildemarum: « *Stabilitas, inquit, attinet ad perseverantiam . . . stare enim est in cœpto bono opere perseverare. Ubi animadvertendum est quia si non perseveraverit in illo cœpto opere aut desiderio, sed aut minus aliquid, aut ex toto non perseveraverit, iste tali si videatur stare in monasterio coram hominibus, tamen coram Deo non stat.* » Non ergo sola sufficit stabilitas loci, nisi accesserit insuper stabilitas in cœpto bono opere et desiderio perfectionis. Clarius Bernardus Cassinensis: « *Per stabilitatem astringitur quod nullo modo deserat monachatum, et quod sine necessitate et superioris auctoritate non exeat monasterium.* » Idem docent Nicolaus de Fractura, Petrus Boherius, Joannes de Turrecremata, Columbanus Uranx, Antonius Perezus, et Benedictus Hæftenus l. IV, tract. 6, disq. 3. Idem etiam insinuat S. Bernardus ad Adam scribens in hæc verba (Epist. 7): « *Qua die autem (quod quidem Deus avertat) aliis incipiam vivere legibus, aliis moribus conversari, diversis deservire observantiis, advenire nova, extraneas usurpare consuetudines, transgressor professionis, promissam stabilitatem jam non me tenere confido.* » Et certe ipse S. Benedictus stabilitatis votum explicuisse videtur, cum professionis emitteudæ formam præscripturus præmisit: *Sciens lege regulæ constitutum, quod ei ex illa die non liceat de monasterio egredi, nec collum excutere de sub iugo regulæ, quam sub tam morosa delibe-*

ratiōne nevit excusare aut suscipere. Duo ergo includit **759** stabilitatis votum, et perseverantiam usque ad mortem in monasterio, et observationem regulæ; id quod clarius alibi S. Pater explicat permittens monasterio sociari clericum, si tamen *promittit de observatione regulæ vel propria stabilitate*, quæ duo synonymia reddere videtur particula *vel*.

Maxime tamen S. legislator stabilitate monachos in monasterio perpetuo retinere intendit, ad vitandas frequentes illas de monasterio ad monasterium transmigrations, coercendosque inquietos gyrovagorum discursus: hinc S. Bernardus (*De Præc. et disp.*): « *Præscribat proinde stabilitatis pactum omni deinceps remisso descensui, contentioso descensui, vago et curioso discursui, totius denique inconstantiae levitati.* » Et primum Angliæ concilium apud Bedam statuerat (*Lib. IV Hist., cap. 5*), « *ut monachi non migrarent de loco ad locum, hoc est de monasterio ad monasterium, nisi per dimissionem proprii abbatibus, sed in ea permanere obedientia, quam tempore suæ conversionis promiserunt.* » Et merito quidem: nam, ut dicebat Guillelmus abbas S. Theoderici (*Ad frat. de Monte Dei*), « *impossibile est hominem figere in uno animum suum, qui non affixerit in aliquo loco corpus suum.* » Quod tamen non sic capiendum est, quasi æternæ sese clausuræ devoverent monachi; licet id præscripserit olim S. Aurelianus, et Vallisoletani in Hispania in professione promittant *stabilitatem perpetuæ inclusionis*. Nonnulli enim sunt casus et rationes pro quibus licite potest aliquis exire: tres recenset Hildemarum, scilicet *pro melioratione, pro salvatione atque obedientia*. Pro melioratione, ut perfectius in alio quam in proprio monasterio vivat, licet in eo observantia vigeat; pro salvatione, ut periclitantem in eo quo stabilitatem vovit monasterio, salutem suam tutelur; pro obedientia, quando abbas jubet. Quatuor alias causas assignat Julianus Parisius in libro de Prima vivendi Ratione Cisterciensium: 1° ad fundandum novum monasterium; 2° propter inopiam illius cœnobii in quo vovit stabilitatem; 3° ad agendam poenitentiam pro commissa aliqua culpa; 4° ad reformandam monasteria quæ ab artiori disciplina deflexerunt. De secundo et tertio casu exstat Gregorii IX decretum in constitutione pro monachis Benedictinis: « *Si paupertas loci, vel defectus loci, vel defectus ordinis, seu poena delicti hoc exigit, ut de sedibus propriis monachi aliqui emittantur, abbates ad quos missæ fuerint personæ hujusmodi, eas recipere non recusent, quandiu visitoribus visum fuerit expedire, nisi tales fuerint quod eo un conversationi non possit sine gravi scandalo tolerari: quod si eas recipere noluerint cum possint, per visitoros compellantur, etc.* » Vide Hæftenum lib. IV, tract. 6, disq. 3 et 4.

Conversio morum duplex vulgo concipitur, a malo ad bonum, et a bono ad melius. Quæ Hildemarum dicitur *eradicatio vitiorum et plantatio virtutum*, per quam « *monachus obligat se ut non sæculariter vivat, sed mores suos secundum regulam dirigat.* » ut post Bernardum Cassinensem, Nicolaum de Fractura, et Boherium, loquitur Joannes de Turrecremata. Sed Boherio in secundo commentario, « *conversio morum in 760 hæc casu est idem quod abrenuntiatio mundanorum, quæ triplex est. Prima est, inquit, qua corporaliter universas divitias mundi facultatesque contemnimus. Secunda, qua mores et vitia affectusque pristinos animi carnisque respiciamus. Tertia, quo mentem nostram de presentibus universis ac visibilibus evocantes futura tantummodo contemplamur, et ea quæ sunt invisibilia concupiscimus,* » quod desumpsit ex Cassiani collat. 3, cap. 6. At vero Richardus de S. Angelo hunc Regulæ locum exponens, et facta sibi objectione, « *quod autem habet bonos mores, aut malos: in primo casu non est necesse quod convertatur, cum jam sit conversus; si malos, tunc non est recipiendus ad hujusmodi conversionem, ne una ovis morbida totum gregem con-*

tamen; et mentem suam de conversione morum ita exprimit: « Potest dici *morum suorum*, id est actuum secularium, et licet ipse fuisset conversus ante, sicut patet per prædicta, tamen nunc debet promittere cum solemnitate, quæ hic sequitur; et sic erit quasi civiliter obligatus, alias erat naturaliter obligatus. Vel dic, quod aliquos forte mores seculares retinuit, quorum conversionem nunc promittit. Vel dic, conversionem morum suorum de bono in melius, ut sit sensus, si bonus fuit in supradicta probatione, ex nunc melior efficiatur, juxta illud, *Ambulabunt de virtute in virtutem*; ex ista enim conversione morum, seu promissione ipsorum, veterem ex toto exiit hominem, sine aliqua spe red-undi ad sæculum, et induit vitam perpetuo monachorum, ut infra sequitur. Vel dic, si olim conversus sit corpore, nunc promittat et mentis conversionem, nade exponere conversionem, id est mentis et corporis versionem; undecumque Bernardus: *Conversio corporis, si sola fuerit, erit nulla.* Denique Hæstenus (*Lib. iv, tract. 6, diq. 3*) ex vi hujus voti asserit monachum teneri: 1° ad omnino laici sæculi reuolutionem; 2° ad exactam regule observantiam; 3° ad bonas consuetudines loci, quæ professi nris tempore observabantur.

Tertium monasticæ professionis votum est obedientia, quæ prima et maxima monachorum est virtus, quam ante omnia intendit et commendat S. Benedictus in Regula, quæque veluti illius est spiritus. Hanc ita definit in hunc locum Hildemarus: « Obedientia est, quæ in prosperis non habet de suo, et in adversis de suo habet, hoc est quæ ad honorem, et delectationem, et prosperitatem sæculi pergit invite: ad tristitia, et ad probra, et adversitatem sæculi pergit sponte. Si enim ad gaudia et prosperitatem laici sponte, non es obediens; si autem ad tristitia et tentationes perrexeris invite, non es obediens; unde considerare debes quæ est obedientia quam agis, et vide quo animo agis. » Et Bernardus Cassinensis: « Per obedientiam autem astringitur monachus, ut non suo sensu, non sua voluntate vivat, non quo vult vadat, non quod vult faciat, sed alieno imperio, et alterius voluntati subjectus existat. » De ea cum jam supra dixerimus cap. 5, hæc pauca sufficiant. Attamen priusquam ultra gradum faciamus, nonnulla circa tria hæc professionis monasticæ vota veniunt observanda.

761 Primum est, quam convenenter tribus hæc stabilitatis, conversionis morum, et obedientiæ votis suos S. Benedictus alligari voluerit; nam, ut observat Menardus, cum mens humana sit inconstans et mutationi obnoxia, convenienter omnino institutum est stabilitatis votum quo monachus perseveraturum se promittit in statu cœnobitico. Deinde quia non sufficit in monasterio conversari, nisi monastice vivatur, additum est votum conversionis morum. Tandem quia multæ possunt oriri in congregatione difficultates, diversæ opinionationes, et studia, ex quibus non leves procelle et tempestates queunt excitari, accessit tertium obedientiæ votum, ut singuli et omnes monachi uni rectori subditi, summa cum securitate et tranquillitate vivant. Præterea cum capite 1 ex assignatis quatuor monachorum generibus, aliis postpositis, cœnobiticum elegerit, singularibus votis suos ab aliis discerni voluit, nimirum a gyrovagis stabilitate, a sarabaliis morum conversione, ab anchoretis obedientia, quemadmodum hic notat Bernardus Cassinensis.

Secundum est, tria prædicta vota non simpliciter et absolute promitti, sed *secundum regulam*, quod non solum super obedientiam cadit, sed etiam super stabilitate et conversionem morum, ita ut monachus eam stabilitatem servet quam regula et loci constitutiones præcipiunt; mores ad eorum præscripta convertat, et obedat prælati in iis quæ regule conveniunt; hinc S. Bernardus: « Non parum, inquit, prælati præscribitur voluntati, quod is qui proficitur, concedat quidem obedientiam, non tamen omnino-

adam, sed determinate secundum regulam, nec aliam quam S. Benedicti; ut oporteat eum qui præest, non frea suæ lavare voluntati super subditos, sed præfixam ex regula sibi scire mensuram, et sic demum sua imperia moderari circa id solum quod rectum esse constiterit. Proinde si professo secundum illam regulam abbas meus mihi alium forte imponere tentaverit quod non sit secundum ista instituta, verbi causa, Basilii, Augustini, Pachonii, quædam mihi, quædam, in hac re necessitas imminet obsequendi? Solum quippe id a me posse exigi arbitror, quod promisi. Videtis jam ergo obedientiæ limites quos requiritis, si modus est obedientionis, tenor professionis, nec se valeat extendere potestas imperantis, nisi quatenus augetur votum profitentis. »

Tertium, nullam paupertatis aut castitatis mentionem facti in ea professionis formula quam nobis præscripsit, id quod nobiscum commune est Carthusianis, Præmonstratensibus, Carmelitis, et Eremitis S. Augustini, ut probat Hæstenus lib. iv, tract. 6, diq. 6; neque tamen minus tenentur monachi ad castitatem et paupertatem quam ad obedientiam; quippe, ut ait Innocentius III (*Cap. Cum ad monasterium*), « Abdicatio proprietatis, sicut et castitas castitatis adeo est annexa regule monachali, ut contra eam nec summus pontifex possit licentiam indulgere. » Sunt qui paupertatem et castitatem sub conversione morum contineri existimant, **762** et Bernardus Cassinensis, Boherius et alii: nonnulli sub obedientia, ut S. Thomas, Turrecrenatus, etc. Certe sub utraque, imò etiam sub stabilitate. Hæc enim ita monasticæ professioni sunt connexa, et ab ea nequeant separari, et qui unum promiserit alia promittere censeatur, non secus ac clerici dum sacris ordinibus initiantur, tacite continentiam profiteri noscuntur. Non defuerunt tamen, nec desunt etiam nunc ex nostris, qui castitatem et paupertatem explicite voveant, ut Dionysiani, quorum formulam supra retulimus; Coelestini, ex eorum Constitutionibus, cap. 5, § 15; nonnullæ sanctimonialiales in Gallia et in Belgio.

Quartum, professionem emittendam esse in oratorio, uti cum sancto Benedicto decernit S. Fructuosus in Regule cap. 21, statuens ut « expleto anno, probatus moribus, et laboribus elimatus, percepta in ecclesia benedictione, fratrum societate doctur. » Et recte quidem, ut actio sacra in loco sacro perageretur, et qui Deo se consecrat, Deum, qui speciali modo templum inhabitat, habeat præsentem.

Quintum, ut magis sollicitos reddende professionis faceret monachos, Deum et sanctos ejus testes adhiberi voluit: *coram Deo et sanctis ejus*, inquit.

Ut si aliquando aliter fecerit. Stabilitatem deserens apostatando, modos regulare abiciens ad sæculariter vivendum se dando, obedientiæ frenum dimittens per campos propria voluntatis discurrendo, ut loquitur Bernardus Cassinensis.

Ab eo et damnandum sciat, quem irridet. Se damnandum sciat tanquam sacrilegum; et nam qui seipsum Deo obtulit, si postea ad aliud vitæ genus resiliat, sacrilegus redditur, dum seipsum furatur, et oblationem Deo factam auferit, et inquit S. Basilii (*Regul. fus.*, cap. 14): unde et S. Gregorius ad Venantium quemdam ex monacho cancellarium Italiae factum scribens (*Lib. 1 Regist.*, cap. 33), eum ita adortur: « Ananias pecunias Deo voverat, quas post diabolica victus persuasionem subtraxit: sed qua morte multatus est scis. Si ergo ille mortis periculo dignus fuit qui eos quos dederat nummos abstulit, considera quanto periculo in divino iudicio dignus eris, qui non nummos, sed temetipsum Deo omnipotenti, cui te sub monachali habitu devoveras, subtraxisti. » Vide Cassianum, lib. iv, cap. 33, et Petrum Damiani, episc. 16, cap. 4.

De qua promissione sua faciat petitionem ad nomen sanctorum, quorum reliquæ ibi sunt, et abbatis præ-

sentia.] Hanc petitionem cum promissione confundunt recentiores Regulæ commentatores, licet ex Ipso Regulæ textu non obscure videantur distingui; id quod amplius patet ex antiquis Regulæ commentatoribus Smaragdo et Hildemaro: uterque enim hunc initiandi monachi ordinem commemorat, ut primo novitius promittat *de stabilitate, conversione morum, et obedientia secundum Regulam S. Benedicti.* « Et cum hæc dixerit promittens, inquit Hildemarus, tunc **763** debet facere petitionem, id est, aut tunc debet scribere ipsam petitionem, aut si scripta fuerit ipsa petitio, tunc in præsentia debet scribere aiquid ibi, hoc est nomen suum, aut si non sapit scribere, tunc in præsentia fratrum ibi debet facere signum crucis: deinde cum hoc fecerit, tunc debet ipsam petitionem manu sua ponere super altare. » Sed multo clarius Smaragdus, qui utriusque et petitionis et promissionis formulas in suo commentario exhibet. Missionis formulam supra retulimus, hic petitionem præsentare alicuius erit fortassis operæ pretium.

Monachus mei tirocinium diligenter attendens, considero quod petitioni meæ primam non facilis monasterii concessus est introitus, sed diu mihi pulsanti, vix hospitii locus est attributus misericorditer, in quo per paucos dies demoratus, novitiorum sum domum progressus, in qua mihi dura et aspera primo diligenter a seniore sunt prædicata, et stabilitatis meæ promissio suppliciter adimpleta, qui senior comminans mihi hæc terribiliter verba auribus intimabat: Sciendo scias quoniam si post promissionem regularis observantiæ retro convertens respexeris, aptus regno cælorum non eris. Insuper qualibus te tertium vestibus monasterii claustra susceperunt, in talibus te fore ab illis projiciendum cognosce. Et quia te pannis exspoliatum veteribus, pariterque exspoliatum vitis perdiderat mundus, fas est utroque vestitum suum recipiat servum ad ignominiam omnium in perpetuo servandum. Ego autem Davidico confortatus exemplo, Domino clamans, aiebam: *Propter verba labiorum tuorum ego custodiri vias duras*: certissime sciens, quia si particeps Christi passionis fuero, ero et resurrectionis. His et similibus confortatus divinis oraculis, omnia me constanter perpeti pro vita profitebar æterna. Hanc nostram cernens Pater constantiam, ter jussit in anno per ordinem nobis legere pariterque tradere regulam cum protestatione incontinentis atque dicentis: Ecce lex sub qua militare vis: si potes observare, ingrediere; si non potes, liber discende. Hoc ergo videns ordinatissimum, atque morosum mihi spatium attributum, dubitationis adiuvum prætermisso, ut me jam vestro corpori sociare dignemini, lacrymabiliter rogans deposco. Ego vero jam mecum salvationis deliberatione salubriter adhibita, promitto in omnibus hujus regulæ custodire, Domino juvante, iustitiam, libenterque abbas mei servare præcepta, fratrumque majorum cunctis Domino favente obtemperare mandatis, et propter æternam libertatem legibus hujus regulæ deinceps me polliceor fideliter mancipari, ita ut jam non mihi ex hac die liceat egredi de monasterio, collumque sub regulæ excutere jugo, quod sub annali optione aut excusare licuit, aut suscipere; sed, ut præfatus sum, omni excusatione postposita, promitto stabilitatem monasterii, morumque meorum conversionem, et propter professionis meæ servitium, et vitæ æternæ præmium, metumque gehennæ, sanctæ meæ obedientiæ coram Deo et angelis ejus militaturum subicio. Et ut hæc promissionis meæ petitio a vobis firmiter teneatur, ad nomen sanctorum quorum hic reliquæ continentur, et præsentis abbatis illis **764** conscriptam petitionem trado in perpetuum habendam, et manu mea roboratam super altare pono, in hoc monasterio perenniter conservandam.

Duas alius petitionis formulas ad calcem sæc. iv Bened., part. 1, p. 758, edidit noster Mabillonius, in quibus perinde ac in promissione novitius stabilitatis, conversionem morum, et obedientiam, aut quid

A hujusmodi promittit; sed promissione Deo, petitione veluti contractu et pacto abbati ac religioni obnoxium se facit. Promissionem quidem præmittit, deinde petitionem faciebat, ut naturæ Regulæ intellectus requirit, patetque ex Smaragdo et Hildemaro; quod tamen non usquequaque obtinebat ubique; nam in formulis a Mabillonio editis promissioni præmittitur petitio, cujus super altare positæ sit in ipsa promissione mentio.

Quam petitionem manu sua scribat, aut certe si non scit litteras, alter ab eo rogatus scribat; et ille novitius signum faciat, et manu sua eam super altare ponat. In quem locum Bernardus Cassinensis: « Vide igitur quod quasi tribus modis se monachus obligat: 1° quidem se obligat oris verbo, 2° scripto, 3° quodammodo juramento. Primo in promissione voti, secundo in confessione vel signatione scripti, tertio impositione ipsius scripturæ super altare in qua est ostensio juramenti, vel confirmatio voti. » Quæ tria designat Arnulfus Lexoviensis in epistola 15 (Tom. XII Biblioth. Patrum), ubi sic loquitur: « Nosse siquidem debes, in eo qui religionem professus est inobedientiam crimen esse, ipsumque ad exactissimam diligentiam teneri, qui obedientiam prælato suo viva voce, et scripto, juramento etiam corporaliter interveniente, adhibita salutaris crucis impressione signavit. » Notandum quoque id quod scribitur in secundo commentario Roherii, cap. 7, ubi explicans hæc verba, *Imposuisti homines super capita vestra*, sic habet: « In multis namque monasteriis Gallicanis lecta professione ponit super caput suum eam novitius, sicutque ad altare eam defert; quamvis tamen hoc manu sua textus facere jubeat. »

Quam dum posuerit incipiat ipse novitius mox hunc versum: « *Suscipe me, Domine, secundum eloquium tuum,* » etc.] Quod idem est, inquit Hildemarus, « ac si diceret: Domine, eloquium tuum est, quo dixisti, *Qui reliquerit omnia quæ possidet, centuplum accipiet,* etc. Et ecce ego propter hoc eloquium, id est præceptum tuum deserui sæculum, et omnibus meis abrenuntiavi; et nunc rogo ut suscipias me. Et reddidit causam quare, cum dicit: *Et vivam, et pro ut est, id est ut vivam; et rogo ne confundas me ab expectatione mea; ac si diceret: Rogo clementiam tuam, ut quia tandem distuli converti, ne ob hoc confundas me, id est ne sit mihi confusio et verecundia ante te.* »

Quem versum omnis congregatio tertio respondent, adjungentes Gloria Patri.] Quod ita intelligit **765** Bernardus Cassinensis, ut totum versum ex integro a novitio dictum repetat omnis congregatio, eique tertio repetito adjungat *Gloria Patri*, non novitius.

Tunc ipse frater novitius prosternatur singulorum pedibus, ut oret pro eo; et jam ex illa die in congregatione reputetur.] Ita nimirum S. Pater monachas Deo consecrari voluit. Sed varios consecrationis ipsorum ritus hic referre haud ingratis lectoribus futurum speramus.

D *Ex Regula Magistri, capite 89: Quomodo debeat frater novus in monasterio suum firmare introitum.*

Cum expletæ duorum mensium ad tractandum induciæ fuerint, et placibili disciplina ab eo magis stabilitas eligatur, et perseverantiam reprimis lectæ regulæ firmitate ei placeat adimplere, reinterrogatus ab abbate novus frater quid secum in concessio induciarum spatio deflisset, cum responso ejus implendam in omnibus promittat obedientiam: respondeat abbas *Deo gratias*. Alia die post primam dictam, missas explicitas, exenit limen oratorii cum congregatione abbatis flectat ad genua ejus novus frater suam cervicem, rogans eum, vel omnem congregationem ejus debere modicum in oratorio remorari, et orare pro se, a quibus mox diutissime pro eo oratur, et completis omnibus, abbas volens egredi, humiliter apprehenso ejus vestimento, novi reincatur manu discipuli, qui hoc rogando instruit: Est

quod suggeram primo Deo, et oratorio isti sancto, vel tibi, et congregationi. Cum responderit abbas, Quid illud est intimato, subsequatur petitor dicens: Volo Deo servire per disciplinam regulæ mihi lectæ in monasterio tuo. Cum responderit abbas dicens: Et hoc placet tibi? subsequatur futurus discipulus: Hoc primo Deo, sic et mihi. Tunc dicat abbas: Vide, frater, mihi nihil promittis, sed Deo, et huic oratorio, vel altari sancto: si ad omnia obaudieris divinis præceptis, vel meis monitis, in die iudicii tu coronam accipies honorum actuum, et ego de peccatis meis indulgentiæ aliquod promerebor, qui ut diabolum cum sæculo vinceres incitavi: si autem nolueris mihi in aliquo obedire, ecce ego Dominum contestor, quin et hæc congregatio testimonium mihi est in die iudicii præbitura, quia, ut supra dixi, cum non mihi vel congregationi in aliquo obaudieris, in iudicio Dei ego absolutus, tu pro tua anima, vel contentione rationem restituas. Post hæc verba, si cum rebus suis introierit, tunc ille brevis, vel donatio rerum suarum Deo, vel monasterio facta ipsius donatoris manu super altare ponatur, dicente ipso fratre: Ecce, Domine, cum anima mea et paupertate mea quiddam mihi donasti tibi reconsigno et offero, et ibi volo ut sint res meæ ubi fuerit cor meum et anima, sub potestate tamen monasterii et abbatis, quem mihi, Domine, in vice tua timendum præponis, cum eis dicit: Qui vos audit me audit, et qui vos spernit me spernit: **766** unde quia per eum nobis tu omnia necessaria cogitas, ideo nihil nos oportet peculiare habere, quia tu nobis de omnibus es idoneus, et in omnibus sufficis solus, ut jam nobis vivere, et spes Christus sit, et mori lucrum. Post hæc dicit ipse novus frater responsorium hoc: *Suscipe me, Domine, secundum verbum tuum, et vivam; et non confundas me ab expectatione mea.* Post hoc responsorium dicat abbas hunc versum: *Confirma hoc, Deus, quod operatus es in nobis.* Post quem versum dictum, mox data ei ab omnibus pace, compleat abbas, et tot ens brevem desuper altare, mox ab eo novus discipulus sub præposito ordinetur, et in manu eorum consignatus, cum aliis fratribus exeat disciplinæ. Eadem namque die pro humilitatis iudicio aquam manibus fratrum ad communionem intransibus ipse ministret; et cum dat, osculetur omnium manus, et petat pro se singulos debere orare. Breves vero donationum factos a fratribus tempore mortis suæ abbas in quod usibus monasterii restituerit, testamento suo inserat, etiam nomina eorum quorum noscuntur collata, ut nullus post mortem ejus forte de monasterio extens, r petendi rerum suarum fiduciam habeat, et stabilitatem monasterii, et fidem frangat defuncti, vel dicat sine donatione aliquid suum in monasterio contineri.

Ex Capitulari Theodori Cantuariensis archiepiscopi, n. 2, Spicilegii tom. IX.

In monachorum ordinationibus abbas debet missam agere, et tres orationes complere super caput ejus; et septem dies velat caput suum cuculla sua, et septimo die abbas tollat velamen de capite monachorum. Sicut in baptismo presbyter septimo die velamen infantium abstulit, ita et abbas debet monacho, quia secundum baptismum est, juxta iudicium Patrum, et omnia peccata dimittuntur sicut in baptismo.

Ex Hildemari Commentario in Regulam S. Benedicti, cap. 58.

Incipit ordo qualiter debet agere novitius, quando regulam promittit.

Imprimis cum venit in oratorium debet promittere coram hominibus his verbis: Ego... promitto de stabilitate mea, et conversionem morum meorum, et obedientiam secundum Regulam S. Benedicti coram Deo et sanctis ejus. Et cum hæc dixerit promittens, tunc debet facere petitionem, id est aut tunc debet scribere ipsam petitionem, aut si scripta fuerit ipsa petitiio, tunc in præsentia debet scribere aliquid ibi,

noc est nomen suum; aut si non sapit scribere, tunc in præsentia fratrum ibi debet facere signum crucis. Deinde cum hoc fecerit, tunc debet ipsam petitionem manu sua ponere super altare; deinde cum eam posuerit super altare, statim debet inclinato capite dicere istum versum tertio, id est, *Suscipe me, Domine, secundum eloquium tuum, et vivam; et ne confundas me ab expectatione mea.* Et cum dixerint **767** fratres ipsum versum, debent etiam subjungere *Gloria Patri*, etc. Deinde cum hæc dixerint, tunc debet ille novitius ponere genua in terra, et salutare omnes fratres volvendo se in gyro, ut omnes orent pro eo. Deinde cum salutaverit omnes fratres, sicut dixi, tunc debet ipse novitius se prosternere, et prostratus facere ante altare in terra, et sic genibus flexis cantare pro illo quinque psalmos ad illud opus pertinentes, id est, *Levavi oculos meos; Ad te levavi oculos meos; Nisi quia Dominus; De profundis*, atque *Miserere mei, Deus, secundum magnam misericordiam tuam*, cum *Gloria*. Omnes debent canere, et tribus vicibus dicere *Kyrie eleison*. Deinde cantatis his quinque psalmis, tunc debet aut abbas, aut, si non valet abbas, tunc presbyter debet dicere *Pater noster*, deinde, *Et ne nos inducas in tentationem*, atque capitula dicere ad ipsum versum pertinentia, id est, *Salvum fac servum tuum: Convertere, Domine, usquequo: Dominus custodiat te ab omni malo: Dominus custodiat introitum tuum, et exitum tuum ex hoc nunc et usque in sæculum: Dominus robiscum; et orationem ad ipsum opus pertinentem.* Deinde cum hæc omnia fuerint facta, tunc debent se erigere omnes, atque novitius; et erecto novitio, tunc debet abbas inducere caput novitii cum melota; et post hæc debet ille novitius omnes fratres osculari, et usque tertium diem coopertum caput habere. In die tertio debet auferre, et communicare, et sic abbas debet caput novitii discooperire ante altare.

Quod de cooperiendo tribus diebus novitii capite hic legitur, statutum exstat in concilio Aquisgranensi, can. 35.

Item ex eodem Hildemuro ibidem.

Postquam compleverit annum, et visus fuerit patiens, et obediens, et probatus, tunc venire debet in capitulum, et debet dicere illi abbas: Si potes observare? Et ille si responderit: Domino juvante possum et volo; tunc debet dicere illi abbas: Ecce, frater, si vis Deo omnipotentii monachico habitu deservire, et placet tibi sancta regula, vade et vende omnia, et da pauperibus, et veni, sequere Christum. Si ille dixerit, quia in hoc monasterio erio volo tribuere; tunc dicat illi abbas: Frater, aljuvante Deo, nobis non est necessaria tua res, eo quod nostram indigentiam habemus unde suppleatur; sunt enim pauperiores nobis, aut etiam monasteria, vel certe parentes tui plus sunt pauperes quam nos, et ideo melius est ut pro mercede illis tribuas, qui plus indigent, quam nobis. Si autem ille dixerit, quia volo pro mercede animæ meæ magis in hoc monasterio tribuere quam alteri dare, tunc debet rem suam aut pauperibus, aut in monasterium dare. Cum hoc fecerit, tunc debet venire in oratorio, et ibi exui suis vestibus, et vestiri rebus monasterii in uno angulo oratori, petitione jam facta. Et hoc notandum est, sive antequam pronuntiat, sive post vestietur in oratorio, nihil obstat, tantum et caput ejus post promissionem veletur, et in die septimo (Al. octavo) debet develari, quia vice baptismi est **768** melota. Deinde debet venire ante altare, et ibi dicere debet: Promitto me de stabilitate mea, et conversionem morum meorum, et obedientiam coram Deo et sanctis ejus. Deinde illam petitionem suam, quam scriptam habet, secundum regulam debet ponere super altare... et postquam posuerit, tunc debet dicere tribus vicibus: *Suscipe me, Domine, secundum eloquium tuum, et vivam; et ne confundas me ab expectatione mea.* Deinde omnis congregatio tribus vicibus, sicut Regula dicit, debet respondere. Tunc debet ille novitius prostratus jacere in terra, et omnia

congregatio solummodo genibus fixis : et debent pro illo cantare istos psalmos, id est, *Miserere mei, Deus, secundum magnam misericordiam tuam, et De profundis*, et cæteros psalmos qui ad hoc pertinent. Post hæc debent surgere, et dicere hæc capitula : *Salvum fac servum tuum, Deus meus, sperantem in te : Convertere aliquantulum et deprecabilis esto super servum tuum : Dominus custodiat introitum tuum et exitum tuum, ex hoc nunc et usque in sæculum. Et oratio postea dicatur pro illo.*

Ex ms. codice S. Benedicti Floriacensis.

Cum autem novitius in cella novitiorum regulæ examinatione jam bene probatus fuerit, egrediatur pariter cum suo magistro, veniant in capitulo ; ipse vero novitius, ut sibi traditum fuerit, prosternatur ante pedes abbatis ; residentibus fratribus cunctis, et deponat sociari se sanctæ congregationi. Si vero sibi concessum fuerit, festinet et osculetur pedes abbatis. Deinde in conspectu omnium fratrum flexis genibus faciat suam petitionem. Abbas vero jubeat sibi scribere professionem ; aut certe, si non scit litteras, aliter ab eo rogatus, qui scit, scribat. Jamque cum hora tertia decantata fuerit, vel litania, præsentem abbatem, et cunctis assistantibus fratribus, ipse novitius secum gestans chartulam, veniat ante altare, elevataque voce dicat : Ego frater in te promitto stabilitatem meam, et conversionem meam in te, et obedientiam secundum regulam S. Benedicti, coram Deo et sanctis ejus, et in præsentia domini illi abbatis. Mox ipse manum suam super altare ponat, statimque hunc versum dicat : *Suscipe me, Domine, secundum eloquium tuum, et vivam ; et non confundas me ab expectatione mea.* Et per unumquemque versum flectat genua, quem versum omnis congregatio respondeat adjunctes *Gloria Patri*. Deinde toto corpore prostratus in pavimento jaceat, cum gemitu et compunctione cordis. Tunc abbati deferatur a ministris stola, nec non et codex, et aqua benedicta ; et ipse surgat, dicatque *Kyrie eleison, Christe eleison, Kyrie eleison. Salvum fac servum tuum : Mitte ei, Domine, auxilium : Nihil proficiat inimicus in eo. Oratio Deus indulgentiæ Pater, etc. ; Deus, qui per coæternum Filium, etc. ; Domine Jesu Christe, qui es via sine qua, etc. ; Domine Jesu Christe, qui es via, veritas, et vita, etc. ; Sancte Spiritus, qui te Deum, etc.* Tunc novitius se erigat de pavimento, et stet incurvatus quousque dicta ab abbate super vestimentum cucullæ fuerit hæc oratio. Benedictio cucullæ : *Deus bonarum virtutum, etc. ; Adesto, Domine, supplicationibus, etc.* Tunc exuat novitius vestimentis quibus utebatur, et aspersa aqua benedicta super cucullam, nec non et super ipsum novitium, induat eum abbas dicens : *Exuat te Dominus veterem hominem cum suis actibus, et induat te novum, qui secundum Deum creatus est.* Tunc abbas super novitii caput... inducat : *Domine Jesu Christe, qui tegumentum, etc. ; Præsta, Domine, huic famulo tuo ill. etc. ; Deus, qui famulum tuum, etc.* His expletis, ab omnibus fratribus pacis osculum accipiat, sicque in ultimo constituatur gradu. Capitium vero cucullæ in capite die nocteque usque in tertio die habeat, nec non et summum silentium teneat, ad missam offerat, et communi et. Tertio jam die post pacem missæ magnæ, mox ut data sibi fuerit ab abbate pax, tollat abbas capellum de capite, et amodo in congregatione reputetur perseverans usque ad mortem. Amen.

Ex primo commentario Petri Boherii in Regulam S. P. Benedicti.

Cum novitius solemniter profitetur, abbas induit missam celebraturus ; et post offertorium abbas interrogat ipsum dicens : Frater talis, vis abrenuntiare sæculo et omnibus pompis ejus ? Respondet : Volo. Item abbas : Vis assumere conversionem morum tuorum ? Respondet : Volo. Item abbas : Vis profiteri obedientiam secundum Regulam B. Benedicti ? Respondet : Volo. Et abbas subdit : Deus auxilietur tibi.

Inde legit novitius prædictam professionem, vel alius rogatus ab ipso, quæ perfecta, ponit eam super caput suum, et deinde super altare. Post quæ, provolutis genibus quatuor in partibus in modum crucis, dicit versum *Suscipe me, etc.*, ut supra. Et post *Gloria Patri* dicitur *Kyrie eleison : Pater noster*, et litaniæ, ipso novitio in silentio ad terram prostrato ante altare usque ad finem missæ. Quandiu tamen litaniæ dicuntur, fratres flexis genibus in choro esse debent. Dicitis vero litantiis sequuntur orationes valde devotæ a Patribus institutæ, et statim post communionem, priusquam dicatur oratio, benedicuntur vestes novitii, quæ ante altare plicatæ existunt, cum suis orationibus ; et adolentur, et asperguntur aqua benedicta ab abbate, et post *Ite, missa est*, surgit a terra novitius, et exuto ab eo habitu primævo non benedicto, induitur benedicto, dicens ab abbate : *Exuat te Dominus, etc.* Et dato osculo ab abbate, omnes dant ei per ordinem fratres osculum pacis, et cooperito capite per dies tres, in continuo silentio perseverat, sacram communionem recipiens in eisdem ; et sic completur quod dicitur : Et jam in illo die. *Vid. lib. v de Antiquis monachorum Ritibus, cap. 4.*

Hactenus antiqui professionis monasticæ ritus. Restat ut de ætate ad profitendum necessaria aliquid dicamus. Rem ipsam non absolute definit S. P. Benedictus, ut pote qui nullam ætatem serviendo Deo non aptam judicans, ipsos etiam infantes et pueros in monasteriis suscipi 770 voluit : non immerito tamen antiquis Patribus visum est aliquos juniorum devotioni et zelo limites præfigere, ne suscepta incaute et absque maturo satis judicio religiosa professio, eam postea excutere non valenti tardio sit et molestiæ. Ea ratione Basilius Magnus, qui omnem Deo serviendo ætatem idoneam ducebat, virginitatis nihilominus professionem ante adultam ætatem firmam et stabilem esse volebat. Ita quippe in Regula a Rufino translata (Cap. 7) : « Omne tempus a prima ætate opportunum quidem esse ducimus ad suscipiendum timorem et eruditionem Domini : firma tamen tunc erit professio virginitatis, ex quo adulta jam ætas esse cœperit, et ea quæ solet nuptiis apta deputari, ac perfecta. » Et in epistola ad Amphilo-chium 2. can. 18 : « Professiones autem ab eo tempore judicamus, quo ætas rationis complementum habuerit : non enim pueriles voces omnino in his esse ratas existimare oportet ; sed eam quæ supra sexdecim vel septemdecim annos nata fuerit, rationisque compos, et diu examinata, probaque perseveraverit, et ut admittatur precibus contendat, tum oportet in sacrarum virginum catalogum referri, ejusque confessionem comprobare, et ejus infirmationem inexorabiliter punire. » Verum non usque adeo progreditur synodus vi in Trullo celebrata, annos duntaxat decem in proficiente requirens can. 40, ubi sic loquitur : « Qui ergo monachicum jugum est subiturus, ne sit minor quam decem annos natus, ejus quoque rei examinatione in præsulis arbitrio sita, an augeri tempus conducibilis existimet ad introductionem et constitutionem in vita monastica. » Utriusque vero sententiam et definitionem amplectitur conciliatque Leo imperator (Novella 6), hæc ratione ut qui anno decimo sexto ætatis monasticam vitam capessunt, liberam suorum bonorum dispositionem habeant : secus qui decimo, donec ad legitimam ætatem perveniant.

Paulo severior saltem quoad loca nonnulla S. Gregorius, qui ante annos decem et octo adolescentes in monasteriis admitti vetat : « quia, inquit (Lib. 1, epist. 48), dura est in insulis congregatio monachorum, etiam pueros in eisdem monasteriis ante decem et octo annorum tempora suscipi prohibemus. Vel si qui nunc sunt, tua eos experientia auferat, et in Romanam urbem transmittat. » Eandem ætatem requirit alter Gregorius papa IX in sua pro Benedictiis monachis constitutione : « Nullus autem qui ætatis suæ annum octavum decimum non attigerit,

admittatur, nec talibus admittendis permissio ulla fiat.) Similiter Oxoniense concilium anno 1222 apud Spelmannum (*Tom. II Concil. Angl.*): « Monachi infra decimum octavum annum non recipiantur, nisi evidens utilitas vel necessitas aliud inducat. » Et Cistercienses Institutiones (*Dist. 10, cap. 1*): « Novitii infra decimum octavum annum recepti a visitatoribus ejiciantur. Abbates vero qui tales scienter receperint, quanto tempore eos retinuerint, tanto tempore sint in pace et aqua omni sexta feria. Excipiuntur ab hac lege qui remotas inhabitant regiones, ut pote Phrygiam, Hungariam, Poloniam, Bohemiam, Livoniam, et Germaniam 771 partes, et alia loca, in quibus adulti raro veniunt ad conversionem, quibus indulgetur ut, a quindecim annis et supra ad conversionem venientes licite recipiant. Si vero infra annos quindecim receperint, pœnæ subjaceant prænotatæ. » Antea tamen novitios ubique recipiebant post expletum annum ætatis decimum quintum, ut patet ex libro Institutorum, c. 76: quam etiam ætatem tantum pro admittendis ad professionem requirunt Gregorius IX et Nicolaus IV in suis bullis ad Cistercienses; licet Petri Venerabilis statutum legamus (*Statut. 36*), « ut nullus etiam ex concessione futurus monachus regularibus usque ad viginti annos vestibus induatur. » Hæc ætas Guigoni Carthusiensium priori maxime placuit, cujus antiqua Statuta hæc legunt (*Cap. 27*): « Pueros sive adolescentulos non recipimus, quia per eos monasteriis multa contigisse do'emus, et magna spiritualia simul et corporalia pericula formidantes; sed viros qui juxta præceptum Domini per manum Moysi, viginti ad minus annorum sacra possunt ad bella procedere. » Ita etiam Stephanus ordinis Grandimontensis institutor in Regula (*Cap. 44*): « Præcipimus, inquit, ne quis infra viginti annos.... in hac religione recipiatur; » cujus decretum renovarunt postea Innocentius IV et Clemens V in suis constitutionibus pro dicto ordine. Eadem etiam ætate in institutis a S. Patricio monasteris novitii vota nuncupabant. At novissimis ante Tridentinum concilium temporibus ætas ad monasticam professionem requisita eadem prorsus erat quæ ad contrahendas nuptias, hoc est annorum 12 in feminis, 14 in viris, ut constat ex *cap. Significatum*, et *cap. Cum virum* de Regularibus. Sed tandem concilium Tridentinum (*Sess. 25, de Regul., c. 15*) invalidam irritamque professionem omnem religiosam infra annos 16 factam declaravit. *Vide* Petri Damiani *opus. 16, cap. 6*.

Res si quas habet aut erogat prius pauperibus, etc.]

Quam periculosa sit et noxia monachis rerum terrarum possessio S. Benedictus agnoscebat, atque antiquiorum Patrum vestigiis insistens, nullum ante voluit ad solemnem vitam religiosam professionem admittere, quam rebus omnibus ac possessionibus omnino renuntiaret. Sic veteres illi Tabennenses Ægyptique monachi summa diligentia, ut ait Cassianus, requirebant, ne suscepto tironi de pristinis facultatibus suis vel unius nummi contagio inhaereret: « Sciunt enim, inquit (*Lib. IV, c. 3*), eum sub monasterii disciplina diuturnum esse non posse; sed ne humilitatis quidem aut obedientiæ apprehensurum esse virtutem, nec illa cœnobii paupertate ac districtione contentum fore, si in conscientia ejus pecuniæ quantumcumque latitaverit; sed ubi primum exorta fuerit qualibet occasione commotio, fiducia stipis illius animatum continuo de monasterio velut funda rotante fugituro. » Hinc Regula SS. Serapionis, Macarii, Paphnutii, et aliorum Macarii docens qualiter examinandi sint illi qui ex sæculo convertuntur. « Amputandæ sunt, inquit (*Cap. 7*), primo ab hujusmodi divitiæ sæculi. Et si quis pauper converti videatur, habet et ipse divitias, quas computare debeat, 772 quas Spiritus sanctus ostendit per Salomonem dicens: *Odium animæ pauperem superbum, et dirivem mendacem*; et alio loco dicit: *Sicut vulneratum superbum*. Debet ergo is qui præest Pater

A magno studio hanc regulam tenere, ut si pauper convertitur, primo exponat sarcinam superbiæ et sic exinanitus suscipiatur... Quod si dives est habens multas divitias in sæculo, et converti voluerit, debet primo Dei voluntatem implere, et consequi præceptum illud præcipuum quod adolescenti diviti dicitur: *Vende omnia bona tua, et da pauperibus, et tolle crucem tuam, et sequere me.....* Quod si voluerit monasterio partem conferre, noverit quo ordine sive ipse, sive ejus oblatio suscipiatur. » Et Regula tertia SS. Patrum (*Cap. 1*): « Si aliquam in cellulam voluerit inferre substantiam, in mensa ponatur coram omnibus fratribus, velut Regula continet. Quod si susceptus fuerit, non solum de substantia quam intulit, sed nec de seipso ab illa judicabit hora. » Quæ eisdem verbis continentur in Regula sancti Macarii (*Cap. 4*). Idem docet sanctus Basilius in Regula a Rufino translata exemplo Jacobi et Joannis, qui patrem suum et navem in qua erant reliquerunt; et sancti Matthæi, qui vectigal et sequeretur Christum abiecit; id quod fuse prosequitur in Regulis *fas. cap. 8*. Et sanctus Casarius (*Regula ad monachos c. 1, et ad virgines cap. 4*): « Vestimenta, inquit, laica non eis mutantur nisi antea de facultate sua chartas venditionis suæ faciat, sicut Dominus præcepit dicens: *Si vis perfectus esse, vade, vende omnia quæ habes, da pauperibus, et veni, sequere me*. Certes si non vult vendere, donationis chartas, aut parentibus, aut monasterio faciat, dummodo liber sit, et nihil habeat proprium. » Eodem modo loquitur S. Aurelianus in Regula ad monachos, *cap. 3*, et ad virgines, *cap. 2*. In Regula quoque S. Isidori lego (*Cap. 8*): « Qui relicto sæculo ad militiam Christi pia et salubri humilitate convertuntur, omnia sua primum aut indigentibus dividant, aut monasterio conferant; tunc enim servi Christi liberum animum divitiæ militiæ offerunt, quando a se spei sæcularis vineula cuncta præcidunt. » S. Fructuosus (*Regul. monast. comm., cap. 4*) etiam ad monasterium accedentes religionis obitu vult interrogari, « utrum recte abrenuntiaverint, an non: Si omnia fecerunt quæ in Evangelio voce veritatis audierunt, quæ ait: *Qui non renuntiaverit omnibus quæ possidet, meus non potest esse discipulus*. » Aditque: « Quod si horum quos supra diximus, more pietatis, vel unum nemum alicubi male renuntians reliquit, statim eam foras repelli mandamus, quia non eum in apostolorum numero, sed Ananiæ et Saphiræ sequacem videmus. » Denique Magister præscribit (*Cap. 87*) ut venienti ad conversionem abbas dicat: « Constitutus salubre consilium, ut audias vocem Domini tibi dicentis: *Vade, vende omnia, et da pauperibus, et veni, sequere me*. Quam ergo si sequi vis vocem, vade, vende quæ habes, et omne pretium huc ante me defer, ut te præsentem, a me pauperibus erogetur, ut nullum sæculo pignus tuum remaneat ad illud iterum revertendi. » *Vide* S. Augustinum, *epist. 83*.

773 S. Benedictus autem aut pauperibus erogari, aut facta solemniter donatione, monasterio conferri bona novitiorum constituit: sed postremum istud summa districtione cavebant Tabennenses Ægyptique monachi, qui, ut scribit Cassianus (*Lib. IV, c. 4*), « idcirco ne usibus quidem cœnobii profuturas suscipere ab eo (novitio) pecunias acquiescunt. Primum ne confidentia hujus oblationis inflatus nequaquam se pauperioribus fratribus coæquare dignetur. Tum ne per hanc oblationem nullatenus ad humilitatem Christi descendens, cum sub disciplina cœnobii non potuerit perdurare, egressus exinde, ea quæ in principio renuntiationis suæ spirituali fervore successas intulerat, tepelactus postea, non sine injuria monasterii, sacrilego spiritu recipere atque exigere molitur; quod omnimodis observari debere multis sunt experimentis frequenter edocti: nam per alia minus cauta monasteria simpliciter quidam suscepti, eorum quæ intulerant, quæque in Dei opere fuerant dispensata, cum ingenti post blasphemiam redhibitionem

poscere tentaverunt. » Eadem ratione S. Fructuosi A Regula monastica communis jubet (Cap. 18), ut « nihil de pristinis facultatibus in eundem focum, ubi ingredi se petit monasterium, vel ad unum numerum recipiatur; sed et ipse manu sua cuncta pauperibus eroget, et postmodum comprobatus monasterium sub regula introducatur. » His accedere videtur S. Basilius, qui nulla monasterii facta mentione, pauperibus distribuenda esse bona novitii tantum asserit. Non desunt tamen, et quidem majori numero monachorum regulæ, quæ Benedictinæ concinant, ut Regula SS. Serapionis, Macarii, Paphnutii, et alterius Macarii, Regula tertia SS. Patrum, S. Cæsarii, S. Aureliani Tarnatisis, S. Isidori, et Magistri: imo S. Cæsarius parentibus, S. Aurelianus cui novitio placuerit bona ejus distribui permittunt, id quod olim magna animi constantia facere recusavit S. Filibertus (In ejus Vita, sæc. II Ben.), qui ad S. Agilum Resbacum veniens, « quidquid habere potuit in eleemosynam erogavit, nec quidquam exinde amicis vel parentibus gratis aliquid tribuit; sed totum ac si regalia negotia sibi credita caute et fideliter dispensavit. »

Sed ex his omnibus constat quam longe a veteri monachorum disciplina dissideant ii qui novitios ad professionem ante non admittunt, quam pacto pretio, summa constituta solvatur, ita ut si vel unus deficiat nummus, ad sæculum forte perituri reverti cogantur. Certe nullum hujus corruptionis vestigium in antiquis deprehendimus regulis, quæ aut omnino pauperibus erogatis facultatibus, quidquam dari monasterio velant; aut si quid tribui permittant, ita plane permittunt, ut prius egenis distribui consulant. Imo legimus apud Hildemarum ægre a monasteriis accepta fuisse sponte oblata a novitiis bona, id quod probat professionis admittendæ ritus ex eo supra relatus. Horruerat prorsus diabolicum hoc Simonis Magi inventum Carolus Magnus cum in Capitulis suis definiit (Num. 15), « ut nullus abbas pro susceptione novitorum præmium quaerat; » horruerat et concilium 774 Nicænum II, act. 8, cap. 19; horruerat Francofordiense anno 794, can. 16; horruerat Aquisgranense, can. 75; Melphense an. 1090, can. 7; Westmonasteriense an. 1127, cap. 3, et an. 1175; Lateranense III, an. 1179, cap. 10; Londonense an. 1200, cap. 14; Lateranense IV, an. 1215; Oxoniense an. 1222, et Senonense sub Tristando, an. 1485: quæ omnia monstrum istud suis decretis et sanctionibus confodere tentarunt. Verum an idcirco excusandi sunt parentes qui privatos hereditate debita filios in monasterio intrudunt, hic non discutio. Vide interim, si libet, Radulphi abbatis S. Trudonis ad Sibertum priorem S. Pantaleonis epistolam cum Mabillonii notis in Veterum Analectorum tom. II.

Ex hoc etiam Regulæ loco Petrus Venerabilis recte infert licitum esse monachis terras habere et possessiones. Cum enim Cistercienses objecissent Cluniacensibus quod in nullo discreparent a sæcularibus, ut pote qui « castra, villas, et rusticos, servos, et ancillas, et, quod deterius est, thelonæria lucra, et fere cuncta hujusmodi emolumenta indifferenter » susciperent, inter alia hæc reposuit: « Regulam imprimis obtendimus; tractans quippe de novitiis suscipiendis ait: Res si quas habet, aut erogat prius pauperibus, aut facta solemniter donatione conferat monasterio. Dicendo ergo: Res si quas habet, nullam rem exceptit; quod si nullam rem exceptit, nec fundum aliquem, nec villam, nec rusticos, nec servos, nec ancillas, nec aliquid hujusmodi exceptit. Sed constat nihil exceptum esse. Patet igitur hæc que posuimus excepta non esse. » Et infra idem probat auctoritate et exemplo S. Gregorii, S. Mauri, et S. Columbani.

Verum etsi liceat monachis terras habere et prædia, longe tamen præferimus eos qui majores divitias æstimantes Christi paupertatem æmulari, omnes omnino possessiones respuunt, quales existerunt ex

priscis non pauci, ut S. Euthymius, qui oblatos ab Eudoxia Augusta reditus recusavit; ut S. Sabas, qui in simili casu imperatori respondisse dicitur (Tom. III Monum. Eccles. Græc., p. 345): « Qui pro vestra pietate precantur, hujusmodi reditu non egent; pars enim eorum ac reditus Dominus est; » ut S. Pæmen (Ibid., tom. I, pag. 593), qui « nolebat quidquam a quoquam accipere, ad vitandam nimirum turbæ vexationem; » ut S. Lupicinus abbas (Lib. de Vitis Patr., cap. 1), qui, teste Gregorio Turonensi, ad Chilpericum Burgundiæ regem profectus, aliquid ab eo pro victu vestituque fratrum, quibus præ multitudine non pauca deerant, petiturus subsidium; agros et vineas quibus necessitates suas expleret offerenti regi respondit: « Agros et vineas non accipiemus, sed si placet potestati vestræ, aliquid de fructibus delegate; quia non decet monachos facultatibus mundanis extolli, sed in humilitate cordis Dei regnum justitiæque ejus exquirere. » His accedit S. Isaac, qui, ut scribit alter Gregorius papa (Lib. III Dial., cap. 14), « cum ei crebro discipuli humiliter imminerent, ut pro usu monasterii possessiones quæ offerebantur acciperet, ille sollicitus suæ paupertatis fortem sententiam tenebat, dicens: Monachus qui in terra possessiones quaerit, monachus non est. Sic quippe metuebat paupertatis suæ securitatem perdere, sicut avari 775 divites solent perituras divitias custodire; » sed et monachi sub S. Davidis legibus viventes, « possessiones et dona reprobabant, et divitias detestabant, bonum quoque nulla ad arandum cervix ab eis introducebatur. » Ex nostris etiam S. Richmirus abbas apud Cenomanos, cum a Gilberto episcopo locum aliquem petivisset, ubi sub sancta regula cellulam ædificare fratresque congregare posset (Sæc. in Ben.), « voluit ei memoratus episcopus aliquem locum dare locupletem ad hoc opus perficiendum; quod ille renuens ait: Non quaero locupletem, nec plurimis ædificiis sublimatum, sed pauperem, in quo ego pauper pauperem Christum sequi et imitari necrear. » Et S. Corbinianus (Ibidem), fidelium eleemosynis auctus, divitias sibi locupletatas, haud secus ac avari omissas, deflebat. Denique S. Vita's abbas ordinis S. Basilii (Bolland., Mart. 9), morti proximis, suos exhortans dicebat: « A terrenis possessionibus abstinete. » Hæc in gratiam eorum qui arctiori paupertatis vinculo constringuntur fusius retulimus, ut que tot illustrium clarissimorumque monachorum exemplis singularis hujus virtutis studium cordibus nostris altius insigatur; turpe est enim monachos post abdicatas sæculi facultates, rebus terrenis plus æquo adhærere. His plura superaddere potuissemus, quæ, ne fastidium legenti generent, narrare superse-demus. Non possum tamen præmittere insignem illam in Ægypto virgines, quibus cum Eupraxia nobilis matrona aurum et argentum obtulisset, oblatum suscipere renuit abbatisa dicens (Vita S. Eupraxia, apud Bolland., 13 Mart.): « Domina mi sen trix, ancillæ tuæ non egent redivitis, neque pecuniam concupiscunt; propterea namque omnia reliquerunt et cuncta despiciunt in hoc sæculo, ut æternis bonis frui mereantur; et nihil possidere volumus, ne colesit regno privemur. » Et iterum eadem abbatisa morti proxima ad electam sibi successuram: « Conjuror te, inquit, per interemerat Trinitatem et consubstantialem, ne istius mundi quæras divitias, aut possessionem, neque occupes sorores ad terrenas sollicitudines; sed magis ut continententes bona temporalia, perpetua mereantur accipere. » Præclare omnino S. Stephanus ordinis Grandimontensis incipulis quærentibus quomodo post ejus mortem sine temporalibus viverent, respondit: Demum solum vobis relinquo, cujus sunt universa, cujus etiam amore cuncta pariter ac vosmetipsos reliquistis. Si amando paupertatem ei constanter adhæreritis, nec a veritatis via declinaveritis, ipse, juxta providentiam suam, qua mirabiliter gubernat omnia, vobis quod expedire

noverit largietur.) Sed de his satis : ad Regulæ A
textum revertor.

S. Benedictus igitur hoc loco permittit ut novitius, facta solemniter donatione, bona sua conferat monasterio. Sed quæritur quid *solemni donatione* intelligendum sit? Respondet Richardus de S. Angelo solemnem donationem eam esse quæ sit *per scripturam, coram publicis personis, exprimendo voluntatem suam, et quantitatem donationis*. Similiter Boberius eam quæ sit *in scriptis*, et Smaragdus eam quæ sit *religiose coram testibus, et universa monasterii congregatione* : adducitque locum istum ex Regula tertia SS. Patrum (Cap. 4) : « Si aliquam novitius in cellulam voluerit inferre **776** substantiam, in mensa ponatur coram omnibus fratribus ; » et alium ex Regula Magistri (Cap. 87) : « Una cum anima sua Deo et oratorio monasterii per donationem offerat totum, sub-
scribentibus religiosis testibus, episcopo, presbytero, et diacono, vel ipsius territorii clero : et in ipsa cautione taxans hoc, quod si aliquando de monasterio discedere voluerit, sine rebus suis de monasterio, vel sine indulgentia peccatorum a Deo recedat. » Huic addendus est alter locus ex eadem Regula Magistri (Cap. 89) : « Si cum rebus suis introierit, tunc ille brevis vel donatio rerum suarum Deo vel monasterio facta, ipsius donatoris manu super altare ponatur, dicens ipso fratre : Ecce, Domine, cum anima mea et paupertate mea, quidquid mihi donasti tibi recon-igno et offero, et ibi volo ut sint res meæ, ubi fuerit cor meum et anima ; sub potestate tamen abbatis, quem mihi, Domine, in vice tua timendum præparabis cum eis dicitis : *Qui vos audit, me audit ; et qui vos spernit, me spernit* : unde quia per eum nobis tu omnia necessaria cogitas, ideo nihil nos oportet peculiare habere, quia tu nobis de omnibus es idoneus, et in omnibus sufficiens solus, ut jam nobis vivere, et spes Christus sit, et mori lucrum. »

Et certe ad donationis solemnitatem pertinuisse videtur ejusdem ad altare manu offerentis delatio ; id quod ideo præsertim agebant, ut illius aliquando revocandæ donatoris religio major fieret : hinc Regula Tarnensis cap. 1 : « Si ejus votum tale est, ut quæ sua sunt, monasterii usibus conferre desideret, oblationem ejus ad integrum devoti sincere commendat, et super altare statuat, unde repositi aliquid sacrilegium judicatur. » Hujusce ritus sit mentio in Chronico Piscariensi, lib. 1 (*Spicil. tom. V*), ubi « nobilis ac ditissimus Luto filius quondam suprascripti Aderisi obtulit se cum omnibus rebus suis mobilibus et immobilibus quas habebat in Bectorita, domo Romano abbati ; et veniens ante altare, fecit oblationem rerum suarum, et secundum Regulæ morem vitam monasticam assumens in congregatione receptus est. » In charta donationis villæ de Porta, facta ab Ingelrammo comite Pontivorum Centulensi monasterio (*Chron. Centul., lib. iv, cap. 21*), in qua post subscriptas res ita legitur : « Facta est hæc traditio super altare S. Richarii, die sepulturæ Hugonis comitis, xii cal. Decembris, ab Ingelrammo filio ejus cum optimatibus suis. » In Chronico S. Benigni Divionensis, ubi anno 1017 quidam Hugo miles « donationem ad altare S. Benigni coram multitudine populi » reiterasse dicitur (*Spicil. tom. 1*) ; et anno 1052 Hugo Chrysopolitanæ sedis archiepiscopus ejusdam ecclesiæ « donationem posuit super altare S. Benigni, die natalis ipsius martyris ibidem missæ celebraturus. » In charta etiam Wiltredi regis Cantix (*Spelman. tom. 1 Conc. Angl.*), qua terram quandam in insula Taneti Eabbæ abbatissæ donat anno 696, sub cujus finem hæc lego : « Ad cujus cumulum et affirmationis cespitem hujus supradictæ terræ super sanctum altare posui, et propria manu pro ignorantia litterarum signum S. crucis in hac chartula expressi, etc. » Denique Matthæus Parisius refert Offam Merciorum regem, et monasterii S. Albani conditorem (*In Vita abbatum S. Albani*), **777** « chartas donationis suæ super majus altare S. Albani in conspectu Willegodi

abbatis, et totius conventus, et multorum magnatum obulisse. » Vide Menardi notas ad Conc. Regul., c. 65, § 17.

Mox ergo in oratorio exuatur rebus propriis quibus vestitus est, et induatur rebus monasterii.] Ne forte margaritas ante porcos projicere videretur, et ab indignis aliquando vestis monastica deturparetur ; neve etiam novitios redderet obnoxios decretis Nicænx synodi, gravissimæ poenitentix subijcientis eos qui vocati per gratiam, militiæ cingulo semel deposito, ad sæculum reverterentur ; illos ante emissam professionem monasticis vestibus indui noluit S. Benedictus, sed integro probationis anno in habitu sæculari remanere. Et hæc quidem videtur fuisse veterum monachorum praxis, maxime in Occidente, quam videre est in Regula Tarnensi cap. 1, S. Fructuosi communi cap. 18, Magistri cap. 90, et S. Cæsarii ad virgines. Exstat etiam de virginibus decretum concilii v Aurelianensis anni 549, decernens (*Can. 19*) ut « quæcumque puellæ, seu propria voluntate monasterium appetunt, seu a parentibus offeruntur, annum in ipsa qua intrant veste permanent : in his vero monasteriis ubi non perpetuo tenentur inclusæ, triennium in ipsa qua intraverint veste permanent ; et postmodum secundum statuta monasterii ipsius in quo elegerint permanere, vestimenta religionis accipiant. » Idem etiam civilibus legibus reperitur confirmatum, ut patet ex Justiniani imperatoris novella 5, cujus hæc verba : « Sancimus sacras sequentes regulas eos qui singularem conversationem proferunt, non prompte mox a reverendissimis præsulibus venerabilium monasteriorum habitum percipere monachalem, sed per triennium totum, sive liberi forte sint, sive servi, tolerare, nondum monasticum habitum promerentes, sed tonsura et veste eorum qui laici vocantur, uti et manere, sic divina addiscentes eloquia. » Ubi laicos intelligit, non fratres conversos, uti aestimavit Haftenus ; sed aut servos sive famulos ad monachorum servitia deputatos, qui nec vestem, nec tonsuram monasticam ferebant, sed amputata duntaxat capillorum superfluitate, modesto inducebantur habitu, et sæcularia eorum negotia exsequerentur, quales sunt in nostra congregatione commissi, qui nec ita protensos ac cæteri sæculares gerunt capillos, nec ita pretiosis utuntur vestibus ; de quibus S. Isidorus in Regula (Cap. 20) : *Ars pistoria ad laicos pertinet* ; et Regula S. Fructuosi (Cap. 23) : *Laici foris abbas vel præpositi mandata peragant*. Hi apud Cluniacenses froco utebantur, saltem ii qui decanis villarum provisoribus serviebant, ut patet ex his Udalrici verbis (*Lib. iij, c. 5*) : « In ipso loco decanice famulus, qui ei cibum et potum administrat, nunquam in sola comisia administrat, vel in femoralibus solis, nisi etiam froco, vel pellicio, et caligis sit amictus. » Vel clericos intelligit sæculares, quos laicos vocat, ad distinctionem clericorum regularium et monachorum (neque enim eos laicos appellare antiquis fuit inusitatum, cum Regula Magistri cap. 83 sacerdotes ipsos laicos vocet), id quod manifestum **778** probatur ex Hildemaro, qui modum referens novitios nonnullis in cœnobis recipiendi, dicit primæ vitæ monasticæ candidatum per quinque dies ad partem monasterii permansisse, deinde susceptum in cella hospitem, ubi peractis in habitu laicali duobus mensibus, ei legebatur Regula sub duobus vel tribus diebus, ad quam observandam si se parem esse testatus fuisset, tunc indutus suis bonis vestimentis, id est lorica, scuto, lancea, spatha, et balteo, in capitulum adducebatur. Post exhortatorium abbatis sermonem, si sæculo renuntiare pergebat, acceptis rursus induciis, denuo in capitulum accedebat eodem ritu ; et ibi coram fratribus aut balteum et armillas, aut spatham solummodo deponebat. Jam si reverti ad sæculum omnino pernegabat, tunc ibidem abjertis a se omnibus suis vestimentis, radebatur, atque *annis vestibus, id est clericibus suis* induebatur, ac tan-

dem in novitiorum cellam mittebatur. Eam sententiam confirmare videtur Aigradus in Vita S. Ansberti, n. 8. Hic enim relicta regis aula Fontanellam confugiens, et ibi receptus hospitio, coepit ministrum implorare, quatenus sanctum monasterii Patrem videre mereretur, ad cuius pedes humiliter prostratus postulabat ab eo se monachum fieri. Audiens autem venerandus Pater sanctam et Deo dignam postulacionem, inducias super hoc dicebat habere se velle, « quibus expletis spiritualium fratrum consulta suscipiens inclitus Pater, pia ejus vota veluti postulaverat impleverunt, clericatusque habitu decorabilem reddiderunt. » Ast alii neque arma neque sæcularem vestem deponebant, nisi expleto probationis anno, quibus favit Aquisgranense concilium, statuens (Can. 34) ut novitius « nec tondeatur, nec vestimenta pristina immutet priusquam obedientiam promittat. » Cujus rei praxim videre est in Vita S. Landelini, n. 3, sæc. II Bened.; S. Botulfi, n. 2, sæc. III; S. Leufredi, n. 9, ibidem; SS. Harlindis et Reinulæ, n. 11, ibid., et in Chronico Centul., l. IV, c. 14.

Sed jam diu obsolevit ista consuetudo. Nam Benedictus, qui Anianensis postea abbas exstitit, ad S. Sequani monasterium accedens, ingrediendi licentia adeptus, « motu capitis comam deposuit, et veri monachi habitum sumpsit. » Cluniacenses etiam novitios tonsuram et habitum monasticum, una excepta cuculla, impetiebant, ut discimus ex Udalrico: idque postmodum communis usus obtinuit, unde Statuta Lanfranci decernunt (Cap. 18), ut « novitius, sive laicus, sive clericus tondeatur, et radatur more monachorum; dehinc vestibus sæcularibus exuatur, et rebus monasterii regularibus, præter cucullam, capilio assuto tunicæ, induatur. » Apud Cistercienses etiam (Lib. Usuum, cap. 102) novitius iisdem pannis induebatur quibus alii professi, « excepto habitu monachali, pro quo cappam, et mantellum, vel pelles » habebat; quamvis in ipso nascentis ordinis exordio sæculares vestes ad professionem usque reservaret, ut probat S. Bernardi epistola 4 ad Robertum nepotem, ad quem sic loquitur: « Tuis precibus multisque lacrymis diu expectatam impetrasti misericordiam, et quem satis desideraveras, ingressum obtinisti. » Post hæc per annum juxta Regulam in omni patientia probatus, perseveranter et sine querela conversatus, post annum sponte professus, Tunc primum sæculari veste rejecta religionis habitum suscepisti. » De Cassinensibus audiendus est Bernardus Cassinensis: « Nos autem moderni, inquit, de consuetudine, o utinam rationabili! in ipso ingressu probationis, et radimus, et tonsuramus, et habitum induimus, non tamen habitum benedictum: et licet ista consuetudo non reprobetur de more, tamen consultius videtur opinio dici Pauli sequenda. » Hæc est opinio Hildemari a nobis supra relata, quem sub nomine Pauli Diaconi solet citare. Addit Boherius: « Ego credo bene factum, si initio probationis tradantur ei vestes, tonsura, et clausura regulares, ut per annum probetur in eis, et aliis duris et asperis observationibus ordinis. » Et infra: « Similitudinem tamen et asperitatem habere debet alicujus monachalis habitus, ut habetur hodie in constitutione Benedicti papæ, c. 22. Scissura tamen, colore vel benedictione distingui debet hujusmodi habitus novitiorum ab habitu professorum. » Et certe cum monastici habitus gestatio ad religionis austeritatem pertineat (laneis enim ad cutem indui, vestitum dormire, contemptibilem sæculo habitum deferre, naturæ contrarium esse nemo non videt), et aliunde novitios omnem monasterii asperitatem experiri deceat; non sine causa posteris visum est eos sub aliqua distinctione monasticis induere.

Neque hoc vacat exemplis apud antiquos monachos, maxime in Oriente, ubi Ægyptii Tabennensesque monachi in ipso religionis ingressu suos novitios habitu monastico vestiebant, sicuti testatur Cassianus bis verbis (Lib. IV, c. 5): « Ita nudatur quisque,

cum receptus fuerit, omni pristina facultate, ut ne ipsum quidem quo opertus est indumentum habere permittatur ulterius; sed in concilio fratrum productus in medium exuatur propriis, ac per manus abbatis induatur monasterii vestimentis, ut per hoc se non solum universis rebus suis antiquis noverit spoliatum, verum etiam omni fastu deposito mundiali, ad Christi paupertatem et inopiam descendisse, jamque opibus sustentandum non sæculi arte quæsitis, nec de infidelitate pristina reservatis, sed de sanctis ac piis monasterii largitionibus militiæ suæ stipendia percepturum; atque inde se deinceps vestiendum alendumque cognoscens, et nihil habere, et nihilominus de crastino non esse sollicitus secundum Evangelii discat sententiam, nec erubescat pauperibus, id est corpori fraternitatis coæquari quibus connumerari Christus, et quorum se fratrem non erubuit nuncupare, quin potius gloriatur domesticis ejus factum se esse consortem. » De Tabennensibus seu Pachomianis constat ex Regula S. Pachomii, cap. 26, sed clarius ex ejus præceptis a Bollandianis editis post ejus Vitam, in quibus n. 16, (Maii 14) ita præcipitur: « Si quis ad monasterium accesserit volens fieri novitius, precationem ei evangelicam (Orationem dominicam) porrigent, et psalmos docebunt. Maneat porro ad monasterii fores, ibique probetur: quidquid autem alii norunt fratres, istic et ipse addiscat. Quo facto, sæcularibus eum vestibus exuent, et novitiorum habitu vestient. »

780 Cujus præcepti praxim videre est in epistola Ammonis ad Theophilum n. 1, ibidem etiam a Bollandianis edita; quin et ipse S. Pachomius a Palæmone admissus statim habitu monastico indutus legitur.

Locus hic esset loquendi de monachis ad succurrendum, hoc est qui in extremis positi poenitentiam causa vestes monasticas postulabant; qui ut semel iis induti fuerant, in professorum numero ceasebant si postmodum convalescerent, de quibus agit noster Mabillonius in præfat. ad sæc. IV Bened., part. II, p. 99, quem consulere quisvis potest.

Illam autem vestimenta quibus exutus est, reponantur in vestiario conservanda. Idem præscribit Regula Magistri, cap. 90. Eandem etiam praxim de Ægyptiis et Tabennensibus refert Cassianus, lib. IV, cap. 6. De Tabennensibus res constat ex Regula S. Pachomii, art. 26, et ex Paralipomenis ad ejus Vitam apud Bollandum, ubi Silvanum monachum ob remissum fervorem post annos viginti, « in cœtu fratrum veste exui monastica, et sæculari indutum habitu e monasterio per fratres expelli » mandasse dicitur (Boll., 14 Maii). Sed et Joannes Moschus de quodam latrone refert (Prat. spir., c. 166), quod in Firmini monasterio monachus effectus, post novem annos ad abbatem accedens dixerit: Da mihi vestimenta mea sæcularia, et recipe monastica; quæ ubi recepit, sequenti die laqueo suspensus est miser.

Illam tamen petitionem ejus, quam desuper altare abbas tulit, non recipiat; sed in monasterio reservetur. Ut per illam, etiam illo nolente, si voluerit abbas, possit eum iterum in monasterium reducere, ibique subjectum tenere. Aut forte, si dixerit se non esse monachum, ab illa petitione victus, in monachus redigatur servitium, inquit Smaragdus. Sive etiam, ut ait Hildemarus, « Ut si forte aliquando negaverit habitum monachicum aut forte clericalem, habeatur quo illi probetur episcopo, quia aut in monasterio, aut certe sub canone constitutus etiam coacte ab episcopo, postquam exiit de monasterio, vivere debet, juxta auctoritatem Nicæni canonis. » Notandum porro quod de hujusmodi petitionis asservatione narrat Boherius: « Conservevit apud nos reservari in armario reliquiarum, non in charulario, cum charius reservari debeant obligationes personarum quam rerum. » In ms. etiam constitutione Clementis V pro ordine Grandimontensi præscriptum

lego, ut novitius professionis schedulam offerat in A monasterii tradente ad æternam ref memoriam in altari, priore ipsam recipiente, et eam cantori ipsius B sacratio ipsius monasterii recommendam. »

CAPUT LIX.

De filiis nobilium vel pauperum qui offeruntur.

781 Si quis forte de nobilibus ^b offert filium suum Deo in monasterio, si ipse puer minori ^c ætate est, parentes ejus faciant petitionem quam supra diximus. Et cum oblatione, ipsam petitionem et manum pueri involvant in palla altaris, et sic eum offerant. De rebus autem suis, aut in presenti petitione præmittant sub jurejurando, quia nunquam per suffectam ^d personam, nec quolibet modo ei aliquando aliquid dent, aut tribuant occasionem habendi.

Vel certe si hoc facere noluerint, et aliquid of- **B**

^a Al., quomodo.

^b Flor., nobilium.

^c Hild., Flor. cum quibusdam, minor.

^d Oxon., subjectam. Recentiores, suspectam.

ferre volunt in elemosynam monasterio pro mercede sua, faciant ex rebus quas dare voluit monasterio donationem, reservato sibi, si ita voluerint, usufructuario ^e. Atque ita omnia obstruantur ^f, ut nulla suspicio remaneat puero, per quam deceptus perire possit, quod absit, quod experim^o didicimus. Similiter autem et pauperiores faciant. Qui vero ex toto nihil habent, simpliciter petitionem faciant, et cum oblatione offerant filium suum ^g eam testibus ^g.

^e Oxon., usum fructuum. Flor., usum fructum. Al., usu fructu. Narb., fructu usus.

^f Oxon., Concord. et Bern. observantur.

^g Deest in Flor. et Hadr. coram testibus.

COMMENTARIUS.

Ab adultorum receptione S. Benedictus transit ad oblationem infantium, quos olim in monasteriis admissos fuisse et enutritos constat non solum ex hoc S. Benedicti capite, sed etiam ex antiquis monachorum regulis, aliisque probatis auctoribus non paucis. Hos autem S. legislator tam ex pauperibus quam ex divitibus indifferenter recipi sancivit, quia nulla utrorumque est apud Deum distinctio, cui plerumque acceptior sit pauper humilis quam nobilis superbus; unde et S. Augustinus, et ex eo S. Isidorus de monachis loquens dicebat (*Augus. de Opere monach.*; *Isid. lib. II Offic. eccl.*): « Veniunt quoque ex ipsa vita rustica, et ex opificum exercitatione, et ex plebeo labore, tanto utique felicius, quanto fortuna **C**

782 educati; qui si non admittantur, grave delictum est: multi enim ex eo numero viri magni imitandique exstiterunt: nam propterea et infirmamundi obgit Deus, ut confunderet fortia, etc. » Quamvis ista non sapuerit Leofricus decimus abbas S. Albani in Anglia, qui, ut scribit Mattheus Parisius (*Vita viginti trium abbatum S. Alb.*), acceptor fuit personarum: nullum nisi genere clarum, vel saltem legitimum in monachatum admisit, asserens ignobilitatem et illegitimitatem, maxime et instabiles, ad enutritum fore proniores. » At longe aliter sentiebat S. Fulgentius (*In ejus Vita, apud Boll., I Januar.*), qui « quos multa largiendo de temporalifame liberabat, renuntiare sæculo sapienter admonendo faciebat, et quamvis nihil habentes habendi voluntatem contemnere suadebat. » Et S. Gildasius abbas Royensis (*Sæc. I Ben.*), qui « ut plures Domino offerre posset alumnos, collegit monachos secum tam ex nobilibus quam ex pauperibus, pupillis et orphanis, » quem admodum habent ejus acta, num. 12. Et certe vera est certa est Gerardi Belgæ monachi sententia: « Tanto indignius esse pauperem non admittere, quanto turpius est monachum superbiere; si tamen non tam fortuna quam spiritu insuper probentur Christi pauperes esse, et appareat non venire paupertatem exuere, sed diligentius querere. » Hæc obiter dicta sint occasione tituli hujus capituli, qui est *De filiis nobilium, vel pauperum qui offeruntur*. Ad textum venio.

Si quis forte de nobilibus.] Nobiles hic S. Benedictus intelligit, non sicut, pro insigniis aliquo gradu, titulo, aut dignitate, qua distinguantur a plebeis; sed late, pro potentibus et divitibus quibuscunque,

« sive sint nobiles sive ignobiles, inquit Hildebrandus, id est, de illis dicit qui divitias habent. » Et Boherius: « De nobilibus, id est divitibus et potentibus. » Et sane nobiles hic pauperibus S. Pater opponit.

Offert filium suum Deo in monasterio.] Regulæ hinc disciplinis instituendum, et in perpetuo Dei servitio ibidem permanens.

Si ipse puer minori ætate est.] Id est, si est minor quatuordecim annis, » inquit Richardus de S. Angelo. Et Boherius: « Hæc est minor ætas in masculo quatuordecim annorum, et in femina duodecim. » Idem habet Nicolaus de Fractura, atque ita definitum est in concilio Toletano x (*Can. 16*): « Parentibus sane filios suos religioni contradere non amplius quam usque ad quartum decimum eorum ætatis annum licentia poterit esse. » Saltem ita legit Gratianus 20, quest. 2, cap. Si in qualibet. Sed hoc Caruolensis in part. VII Decretis, cap. 27, non quartum decimum, sed duodecimum habet: in editione vero Conciliorum legitur decimum. Ex quo forte utrumque emendaveris, qui concilii Tolatani canonem ad sui temporis praxim adaptavit. Ergo intra hæc ætatem jam haud licitum erat parentibus filios suos in monasteriis offerre. An vero infra hujusmodi ætatem quoscunque parentes offerrent recipere oporteret S. Benedictus non aperuit, sed neque S. Basiliius. Sed Regula S. Aureliani præscribit (*Cap. 17*), ut « minori ætate in monasterio **783** non excipiatur, nisi ab annis decem, aut duodecim, qui et enutriti non egeant, et cavere noverint culpas. » Et synodus vi in Trullo (*Can. 10*), ut « qui monachicum jugum est subiturus, ne sit minor quam decem annos natus. » Nisi forte concilium intelligas de his qui sponte se offerant, non autem de his qui offeruntur ab aliis. In plerisque monasteriis oblatos infantes haudquam admittent ante septimum annum. Atque ita forsitan interpretatus est S. Joannes apud Rotinum (*Lib. II de Vit. Patr., cap. 1*), ad quendam militum propositum de filio ejus ita loquens: « Hic nutritur in domotua abque ulla contaminatione gentili septem annis; quibus peractis, trade eum monachis erudicendum sanctis et celestibus disciplinis. » In Regula S. Cæsarii ad virgines hæc legitur (*Cap. 5*): « Si fieri potest, aut difficile, aut nulla unquam in monasterio infantula parvula, nisi ab annis sex, aut septem, que jam et litteras discere, et obedientiam possit obtemperare suscipiatur. Nobilium filiarum, sive igne-

bilium ad nutriendum aut docendum penitus non accipiantur. » Idem habetur in Regula S. Donati, cap. 6. Atque hac ætate aut creiter plerisque in monasteriis nostris oblatos reperimus, ut Placidum, Faustum, Gordianum, Bertulfum, Bedam. Plurimos etiam in memori, ut Sansonem, Bonifacium, Godefridum et Petrum Diaconum quinquennes. Aliquos quoque triennes, imo anniculos. Prætermittere hic non possum pium S. Stephani Obazinensis abbatis institutum. Hic, uti legitimus in ejus Vita, lib. II, num. 4 (Tom. IV Miscel. Baluz.), duo virorum et mulierum collegia adunaverat, et in utroque pueros admittere ita decreverat, ut in femininarum monasterio usque dum quinque annorum metas excedere non nutrentur, inde ad virorum cellam transirent.

Parentes ejus.] « Parentes nominat solummodo patrem et matrem, quia parentes de patre et matre dicuntur a pariendo, » inquit Hildemar. Smiliter Smaragdus, relato S. Isidori testimonio, in quo fit mentio Samuelis ab Anna matre Deo oblato, « Ille datur intelligi, inquit, quis parentes non parentes aliosquam patrem aut matrem, qui eum genuerunt, dicit. » Idem habet Boherius. Et tamen Bernardus Cassinensis fieri posse asserit, « quod juxta vulgare regionis propinquoeres sibi carne parentes voluit appellare, » cui suffragari videtur Nicolaus de Fractura. At contrarium ex ipso textu evincitur, in quo filius appellatur ille qui debet offerri, quod certe nisi aut patri aut matri nulli prorsus convenire potest.

Sed quaeritur a quonam parentum puer offerendus sit? Respondet Hildemar: « Debet, si pater est vivus, dicere pater (petitionem.) Si autem mortuus est, dicere mater; nam alius propinquus non debet. » Sed Suarez (De Religione, tom. III, lib. V, cap. 2) docet potestatem offerendi pueri in utroque parente residere; altero mortuo, remanere penes superstitem. Quod si pater offerat, et mater repugnet, validam esse et licitam hujusmodi oblationem; secus si non sit mater, patre repugnante; licitam nihilominus validamque fore factam a matre absque patris consensu, modo **784** pater non resiliat; qui tamen infra annum filium revocare poterit. Deinde idem jus competere tutiori, quia tutor parenti, quoad omnia quæ ad filii educationem pertinent, succedit, nec jus hunc casum excepit. Imo posse tutorem invita matre, non vero matrem reluctantem tutore filium offerre. Econtra vir clarissimus Petrus de Gussanvilla in notis ad epist. 54 Petri Blesensis scribit non licere tutoribus, affinibus et consanguineis addicere in monasterio in perpetuum impubescentes patre et matre orbatos nolentes. Citatque ad id concilium Aurelianense V, Toletanum IX et X, SS. Benedictum, Lanfrancum et Bernardum, qui voce *parentes* utuntur, quæ proprie patrem et matrem significat, non affines, non consanguineos, non tutores. Eadem est Mabillonii sententia in Veterum Analectorum tomo III (Pag. 479), et Caroli Cointii in Annalium Ecclesiæ Francorum tom. I, ad annum 544. Poterant tamen parentes per alios filios suos offerre, ut patet ex Othlono in Vita S. Bonifacii, cap. 2 (Sæc. III Ben., part. II), qui quinquennem sæb ægrotante patre *per legatos idoneos ad monasterium* directus est; et ex formula oblationis apud Clunia censes usitata, qua monachus puerum offert Deo in monasterio *vice parentum ejus*. Atque ita intelligendus videtur Petrus Boherius, dum ait in suo monasterio pueros aut a parentibus, aut ab amicis oblatos fuisse. Poterant etiam ipsi tutores et consanguinei, cum id infantes desiderarent, eos offerre; secus si reluctarentur. Aliquando etiam adultos legitimus a parentibus oblatos, de quibus vide quæ diximus in lib. V de Antiquis monachorum Ritibus, cap. 5.

Faciunt petitionem, quam supra diximus.] Superiori capite nimirum, promittentes etiam pro filio stabilitate, conversionem mortuum, et obedientiam, ut pa-

tet ex Smaragdo, Hildemaro, Boherio et aliis, ex quibus corrigas Bernardum Cassinensem, qui petitionem hic interpretatur illam qua parentes abbatem et congregationem simul rogant filios suos in monasterio nutrirı. Sic enim ille, relata Hildemari sub nomine Pauli Diaconi sententia: « Sed certe mihi sicut modo videtur, et puto quod hanc petitionem debemus intelligere sicut in capitulo præcedenti: Post quatuor vel quinque dies persistere petitioni suæ, etc. Id est ut petant eum in monasterio recipi, nutrirı, et doceri regularibus disciplinis, et quantum in se est offerant ipsum Deo. Nam secundum jura cum ad annos discretionis pervenerit, reclamare potest, et ad sæculum redire; unde illud non intelligo de verbis professionis. » Bernardo subscribunt Richardus, et Nicolaus de Fractura. Verum contrarium evincit sequens Regulæ textus, quo præscribitur pueri manum cum ipsa petitione in palla altaris involvi. Ipsius petitionis sive oblationis formulas aliquas edidit noster Acherius in notis ad Lanfrancum; alias item noster Mabillon us, alias Carolus Comius a nobis supra citatus, aliam ius per Smaragdus quam refert Hæstienus lib. IV, tract. I, disq. 4; duas hinc breviores adjicio, unam ex veteri ms. codice S. Cæcilie Albiensis sæculo IX exarata, quæ est hujusmodi.

785 Trado puerum istum in devotione Domini nostri Jesu Christi, coram Deo et SS. ejus, ut persistat omnibus diebus vitæ suæ, et fiat monachus usque ad mortem suam.

Alteram ex mss. codice Montis Majoris in hæc verba:

Sancitum est in Veteri et Novo Testamento pueros Deo offerre, ut Abraham (Hic deest aliquod verbum) legitur fecisse, quorum exemplo et aliorum multorum instructus, ego ille, pro remedio animæ meæ et parentum meorum, nunc offero hunc filium meum illum Deo omnipotenti, et S. Mariæ genitrici ejus, secundum Regulam B. Benedicti in monasterio Montis Majoris, in presentia domini abbatis illius, ab hac die, ut non liceat ei collum de sub jugo Regulæ excutere. et promitto nunquam per me, neque per suspectam personam ullo modo ei occasionem dare egrediendi, quod absit; et ut hæc scriptio firma permaneat, manu propria firmo.

Et cum oblatione.] Hæc oblatio erat ipsa incurruenti sacrificii materia, panis et vinum, ut constat ex Hildemaro: « Debet ponere in dextera manu filii sui oblatum cum mappula, in sinistra autem anulam vini. » Et infra: « Oblato attinet ad panem et vinum quæ in sacrificium offeruntur; » quod etiam patet ex Statutis Lanfranci (Cap. 18): « Offerendus puer, facta prius corona, manibus portans hostiam et calicem cum vino, sicut mos est; » et ex Udalrico: « Accipit ipse puer cum offertorio patenam et calicem, hostia imposita et vino infuso, et ita vicarius ille involvit manum pueri cum palla altaris. » Ex quibus emendandus est Nicolaus de Fractura, qui oblationem intelligit « forte de rebus suis monasterio faciendam. »

Involvant in palla altaris.] Sacras altaris pallas tangere sacris Deo feminis et monachabus Soteris papæ decreto prohibitum dicitur; et ex synodo Antiochiodorensi (Can. 57) « non licet mulieri manum suam ad pallas dominicas mittere; » ut mirum sit S. Benedictum pueris adhuc laicis pallæ tactum permisisse, quem sacris Deo feminis legitimus vetitum. Sed hæc Regulæ locus non de altaris palla sacra quæ dominico corpori immediate supponitur, qua etiam aliquando obtegebatur, quamquæ ideo corporale vocabant, intelligitur; sed de linteæ seu velamine quo sternitur et operitur altare, cujus olim pars ante altaris faciem dependebat, qua pueri manum obvolvère facillimum erat, dicebaturque palla a palliatio, eò quod altare cooperiret. Hæc pallæ expositio con-

* In S. Aredii testamento, tom. II Analect., pallas corporales legitimus.

firmatur tum ex libro Mirac. S. Remacli episcopi, n. 11 (Sæc. I Ben.) : « Pallam qua prædicta materfamilias altare texerat sustulit; » tum ex Statutis Lanfranci (Cap. 18) : « Qua oblatione a sacerdote suscepta, involvant prædicti parentes manus pueri in palla qua altare coopertum est, et cujus pars anterior pendet; » tum ex libro Usuum Cisterciensium (Cap. 114) : « Pallam altaris super quam extenditur corporale in vase ad hoc deputato separatim lavans. » Neque enim extenditur corporale, nisi super altaris mappam. Suffragantur versiones Gallicæ, quæ pallam exponunt, *la nappe de l'autel*; et Nicolaus de Fractura : « In palla altaris, id est in **786** illa tabula, vel mappa sacra, quæ semper est super altare. » Atque ita intellexisse existimo Bernardum Cassinensem, cum dixit : « Puto ego secundum litteram intelligi debere de palla quæ est in alari, et ita vidi etiam de facto servari; » et Richardus : « Credo quod pars superior altaris vocetur palla, sicut sumitur de Consecratione, d. st. 1, c. *Altaris palla.* » At vero Boherius in primo comment. usum monasterii sui ita explicat : « Apud nos facta receptione in capitulo, per parentes vel amicos puer offertur ad altare, et super ipsum gembis flexum, et capite inclinatum, duo fratres imponunt pallam, seu pallium quod ante altare dependet. » Sed ab his omnibus discrepat Hildemarus, qui pallam interpretatur de mappula illa cum qua puer oblationem offert : « Non enim, inquit, dicit in illo panis altaris involvi qui sacratus est, id est qui super altare ponitur, sed de illo panis cum quo nos offerimus, quem nos mappulam vocamus, et hoc altaris panis est, quia ipsum officium alaris per hoc agitur. »

Et sic offerant eum.] Idque ex decreto concilii Aquisgranensis, can. 56 : « Tempore oblationis, et petitionem pro eo coram laicis testibus faciant, quam tempore intelligibili ipse puer confirmet. » Sed juvat hic integrum oblationis ritum ex Hildemaro describere : « Ita faciendum est. Debet, si pater est vivus, dicere pater; si autem mortuus est, dicere mater; nam alius propinquus non debet. Id est : Promitto ego ille coram Deo et sanctis ejus, pro filio meo, de stabilitate sua, et conversione morum suorum, atque obedientiam habendam. Et debet habere petitionem scriptam, et promissionem in manu pro filio suo, verbi gratia, cum lectum fuerit Evangelium, quando debent offerre, antequam incipiant offertorium, debet ponere in dextra manu filii sui oblatam cum mappula, in sinistra autem amulam vini. Deinde debet illum pater ante se tenere infantem, et debet involvere manum filii sui in illa mappula cum qua offert; quia de ipsa mappula dicitur palla altaris, non de alaris panis sacro. Deinde debet tenere manu sua manum filii involutam in illa mappula, et ponere manum suam in manu filii sui in illo monasterio; et debent adesse testes. Tunc abbas interrogare illum isto modo : Quid petis, frater? Ille debet respondere dicens : Volo tradere filium meum Deo omnipotenti, ad serviendum sibi in hoc monasterio, qui præcepit Dominus in lege filii Israël, ut offerrent filios suos Deo; et properea ego volo hunc filium meum similiter Deo offerre. Deinde debet dicere abbas testibus : Audistis, fratres, et videtis quid iste dicit? Isti debent dicere : Audimus et videmus. Tunc debet ille pater ante se filium suum ducere ad illum locum ubi nominis offerre consueverunt. Deinde debet presbyter tollere oblatam et amulam de manu infantis, et amulam in manu patris; et abbas debet recipere infantem, et tollere petitionem, ita tamen ut pater illam petitionem super altare ponat, eo quod abbas illam petitionem de oper altare debet tollere, quia sic in capitulo quinquagesimo octavo : Desuper altare ponat; et abbas : Non reddat illam petitionem, quam desuper **787** altare tulit. Verumtamen melius est, si potest fieri, ut abbas cantet missam, ut ille accipiat etiam illa oblatam, et vinum. Ideo præcepit B. Benedictus cum oblatione offerri,

A ut per hoc, quod foris ostenditur, significetur hæc quod geritur : id est sicut oblatio efficitur holocaustum Domino, ita etiam ille infans holocaustum Domino efficiatur, etc. » Vide Lanfranci Statuta, c. 18; Udalricum, lib. III, c. 8, et lib. V de Antiq. monach. Ritibus, cap. 5.

De rebus autem suis, aut in præsentii petitione promittantur sub iurjurando, quia nunquam per se, nunquam per suffectam personam, nec quolibet modo aliquando aliquid dent, aut tribuant occasionem habendi.] « Multis enim modis, ut ait Bernardus Cassinensis, potest aliquis invenire occasiones, ut pote si forte rogarent aliquem ut puerum oblatum suum faceret hæredem; vel si eum alieni substituerent instituto, et diversis aliis modis, quos multoties homines advenire noverint. » Quam vero ratione hanc promissionem facere debent parentes, ita exprimit Hildemarus : Pater, « quando offert filium suum, tunc debet dicere : Sancti, promitto per viventem in sæcula quia nunquam do illi hæreditatem suam, aut aliquid quidquam; sed ex hæredo illum ab omni mea hæreditate, ut ex hæres sit in perpetuum, ita ut per nullum ingenium possit querere hæreditatem meam pro successione sua. » Aliquid hujusmodi videre est in forma his petitionis apud Smaragdum et alios a nobis supra citatos. Sed Boherius in primo comment., « hoc, inquit, apud nos non servatur, » forte ex aliquo apostolicæ sedis privilegio, quo monachis potestas facta fuerit parentum hæreditatis participes fore : cujusmodi legimus olim concessum ab Innocentio IV monasterio S. Theoderici prope Remos in Hist. ms. ejusdem monasterii ad annum 1217, et ab eodem, et a Nicolao monachis S. Germani a Pratis in hunc modum : « Auctoritate vobis præsentium indulgemus ut possessiones et alia bona mobilia et immobilia, quæ personis fratrum qui, e sæculo fugientes, in monasterio vestro habitum religionis assument, ibique se vinculo professionis adstringunt, contigissent ratione successionis, vel alio justo titulo in eodem sæculo permanendo, percipere, petere ac retinere libere, exceptis rebus feudatibus, valeatis. »

Vel certe si hoc facere noluerint, etc.] « Hoc est, inquit Hildemarus, si eum ex hæredate de rebus suis noluerint, sed voluerint ejus portionem offerre in monasterium, tunc offerant ejus portionem cum ipsa infantulo. Debet enim isto modo fieri, id est si voluerint offerre ejus portionem in monasterium, tunc debet etiam dicere, quando offert filium suum : Offero etiam ejus portionem pro mercede animæ meæ in hoc monasterium, ut dum ego adjunxero ejus portionem, usufructuarium habeam; post meum vero discessum, tunc veniat ejus hæreditas in hoc monasterium, aut certe aliquid plusquam portionem suam. » Hujusce donationis mentionem faciunt in formula petitionis, **788** sub finem, quam una cum manu pueri in palla altaris involvunt, juxta antiquum morem, quo nunquam legimus oblationes Deo factas in palla seu pallio altaris involutas fuisse, et videre est in Vita S. Virgilio episcopi Salzburgensis, n. 16 (Sæc. III Ben., part. II), ubi Guentarius comes « per pallium altaris Virgilio episcopo ipsam ecclesiam cum omnibus que in aula perdonavit » tradidisse dicitur. Ad tunc vero locum spectat quod scribit Regula Magistri, cap. 91, ubi parentibus prima suadet ut filii sui portionem totam erogent pauperibus juxta præceptum Domini; aut si noluerint, eandem saltem portionem in tres dividant partes æquales, quarum una manu abbatis egenis distribuatur, altera parentibus vel fratribus ejus remanent, tertia in commune monasterii commodum cedat.

Atque ita omnia obstruantur, ut nulla suspicio remanet puero, per quam deceptus perire possit, quod absit, quod experimento didicimus.] In quem locum Smaragdus : « Viderat enim ille tali occasione de monasterio juvene foras exire, et pro terrenis rebus servitium Dei relinquere, sæculumque diligere,

et ideo sit, quod experimento didicimus; quod si tunc raro fiebat, nunc vero factum nos frequentissime esse cognoscimus. »

Porro ex hoc Regulae loco recte omnino concludit poster Menardus, oblatos hoc modo in monasteriis infantes ita monachati fuisse astrictos, ut resiliere et ad sæculum redire postmodum, etiam cum ad pubertatis annos pervenissent, eis integrum non foret. Ut quid enim exheredare filios, idque cum solemnijuramento nunquam se aliquid eis dituros, si venientibus ad pubertatis annos liberum fuisset excutere jugum vitæ monasticæ? Injusta prorsus exhereditatio, et irreligiosum juramentum. Deinde si ad sæculum reverti licitum fuisset, cur ita obstruenda essent omnia, ut nulla suspicio seu occasio remaneret puero, per quam deceptus perire posset? an ideo periturus esset, quod illud vitæ genus repudiasset, ad quod sectandum nullo prorsus vinculo fuisset constrictus? nam ad sæculum tuta conscientia regredi poterat. Hæc autem ex Regula S. Benedicti illatio confirmatur ex oblationis sive petitionis formula, in qua parentes omnem filio ad sæculum redeundi libertatem tollunt, tradentes eum « regulariter permansurum, ita ut ab hac die non liceat illi collum de sub jugo excutere Regulae, sed magis ejusdem Regulae fideliter se cognoscat instituta debere servare, et Domino cum cæteris gratanti animo militare, » uti habetur in formula Smaragdi, Udalrici, et alii; sive « ut persistat omnibus diebus vitæ suæ, et fiat monachus usque ad mortem suam, » ut legitur in formula S. Cecilie Albiensis: unde etiam pro filio promittebant stabilitatem, conversionem morum et obedientiam, secundum Regulam S. Benedicti. Confirmatur etiam ex Regula S. Isidori (Cap. 4), in qua legimus: « Quicumque a parentibus propriis in monasterio fuerit delegatus, noverit se ibi permansurum. » Quem locum reperies in excerptis Egberti Eboracensis episcopi, n. 92 (Apud Spel., tom. I Conc. Angl.).

789 Idem patet ex conciliis. Concilium Toletanum IV (Can. 49): « Monachus aut paterna devotio, aut propria professio facit: quidquid horum fuerit alligatum, tenebit. Proinde de his ad mundum reverji intercludimus, et omnem ad sæculum interdicimus ingressum. » Et infra (Can. 55): « Quicumque ex secularibus accipientes paenitentiam tonderunt se, et rur-us prævaricantes laici effecti sunt, compellenti ab episcopo suo ad paenitentiam, ex qua recesserunt, revocentur. Quod si aliqui per paenitentiam irrevocabiles sunt, nec admoniti revertentur, vere ut apostatae coram Ecclesia anathematis sententia condemnentur. Non aliter et hi qui detonsi a parentibus fuerunt, aut sponte sua amissa parentibus seipsos religioni devoverunt, et postea habitum saecularem sumpserunt, etc. » Concilium Wormatiense (Can. 2): « Si pater, vel mater, filium huiusmodi intra septa monasterii in infantia annis sub regula tradiderit disciplina, non liceat eis postquam ad annos pubertatis pervenerint egredi, et matrimonio copulari. Hoc ergo omnibus devitandum est, quia velas est ut oblati Deo a parentibus filia voluptatis frema laxentur. Igitur, ut prædiximus, non liceat eis suodmodum habitum unquam dimittere, sed convicti quod tonsuram aut religiosam vestem aliquando habuerint, in religionis cultu habitumque, velint, nolint, permanere cogantur. » Concilium Triburiense (Can. 6): « Quem progenitores ad monasterium tradiderunt, et in ecclesia cepit canere et legere, nec uxorem ducere, nec monasterium deserere poterit; sed si discesserit, reducatur; si tonsuram dimiserit, rursus tondeatur; uxorem si usurpaverit, dimittere compellatur. » His accedit Gregorii papæ II ad S. Bonifacium Germanorum apostolum, qui summum pontificem hac de re consulerat, responsum, cujus verba expressit concilium Wormatiense a nobis supra relatum; hinc Lambertus quidam apud Gratianum, qui invitus inter octavum et decimum annum a patre cuculla indutus

fuerat, nec multo post ab episcopo etiam invitus habitum monachicum acceperat, postea reclamans a Nicolao I pontifice absolvitur et dispensatur, non quia minori ætate veste monastica indutus postea reclamavit, sed quia invitum pater cuculla induisset, nec manum ejus paila altaribus involvisset, nulla ab abbate benedictione percepta.

Sed et S. Bernardus ad Robertum nepotem, qui delectionis suæ a Cisterciensibus ad Cluniacenses inter alias rationes hanc afferbat, quod Cluniacensi cœnobio a parentibus oblatus fuerat, scribens ita respondet (Epist. 1): « Quanquam dubium non sit promissum illum fuisse, non donatum; nec enim petitio quam Regula præcipit pro eo facta fuit a parentibus, nec manus illius cum ipsa petitione involuta palla altaribus, ut sic offerretur coram testibus. » Si ergo ita oblatus fuisset, rata omnino exstiteret ejus oblatio. Et alibi (Epist. 324) docet Thomam in monasterio S. Bertini olim oblatum prohibendum non esse quominus a Bertinians transiret ad Clarevalenses, non quia non ligaret ejus oblatio, sed quia « votum parentum integrum manet, et oblatio eorum non est exinanita, sed cumulata. »

790 Atque ita Aldricus puer in Centulensi monasterio a parentibus oblatus legitur apud antiquum auctorem, lib. I Mir. S. Richarii abbatis, num. 14 (Sæc. II Ben.): « Ea conditione vel tenore, ne in reliquo ab hac professione retro pedem vertere voluisset. » Ita Aldricum alterum in Ferrariensi cœnobio (Sæc. IV Ben.), « Deo perpetuo servituro » parentes ejus obtulerunt, uti testatur anonymus in ipsius Vita, num. 4. Factam tamen oblationem tempore intelligibili puer ipse confirmare debebat, ex decreto 36 concilii Aquisgranensis, Statutis Lanfranci, et ex Udalrico, non ut novam sibi induceret obligationem, sed ut induciam se ratam habere et acceptare probaretur.

Quæ hactenus a nobis dicta sunt adeo clara sunt et perspicua, ut vel cæcus ea digito tangat, omnique oporteat rationis lumine destitui, qui hæc non advertent, adeo ut mirum sit aut potius stupendum, quosdam per multiplicis alienarum violentiarumque glossarum invectives in oppositum sensum illa detorquere: qui tamen nulla sive rationis, sive auctoritatis fundamento suam sententiam stabilire possunt. Quis enim neget potestatem filios in monasterio perpetuo mansuros offerendi penes parentes fuisse? Qui possunt dare, qui possunt vendere, servitutis jugo subjicere, possunt utique suavissimo Christi jugo submittere, et Deo consecrare: qui propria voluntate Christianæ religioni astringere per baptismum potuerunt, potuerunt et vitæ monasticæ. At, inquit, hæc praxis fons est, causa et origo damnationis plurimorum, qui vitæ in monasteriis detecti, in deterius ruunt. Multo æquius dixissent, hæc praxis fons exstitit, causa et origo salvationis plurimorum, et plane multo plerum, qui in sæculo mundi corruptelæ participantem æternam damnationis pœnam incurrissent. Deinde quis credat eos qui vitæ monasticæ onus leve ferre nequeunt, in sæculo meliores et salvandos fore? Ut quid enim exire de monasterio volunt? ut Christi fiant discipuli, an sæculi? Plane ut sæculi, ut vanis ejus serviant pompis, perfruantur deliciis, gaudeant divitiis, effrenantur honoribus. Cum his vero quis salvabitur? Qui se negat in Christi schola salvari posse, salvabitur in schola diaboli?

Sed econtra non sine funtamento asserere possumus, hæc ad sæculum redeundi facultatem, itis qui ad discretionis annos pervenerunt positam fuisse in romanis multorum, quibus ipsa sæculi repetendi potestas, tanquam tentationum fomes, sola reversionis, ac consequenter perditionis exstitit occasio. Quam potestatem si non habuissent, nusquam de sæculo repetendo cogitassent, sed necessitate ipsam convertentes in virtutem, in Dei servitio religioso

et humiliter perseverassent, sæculum solo nomine A cognoscentes.

Nonnulla opponunt jura, sed vel falsa, vel saltem dubia, vel solos adultos tangunt non infantes, vel tandem nova sunt. Novo enim jure infantibus a parentibus oblati, cum ad annos discretionis pervenerint, permittitur oblationem confirmare parentum, aut ad sæculum remeare: hanc eis licentiam fecit Clemens III, cap. *Cum virum*, de Regularibus, 791 et Coelestinus III, cap. *Cum simus*, eodem titulo, idquæ propter abusum nonnullorum qui non tam devotionis quam sublevandæ familiæ gratia, si quos gibbosos, deformes, aut sæculo ineptos habebant filios, hos in monasteria intrudebant, id quod non solum ipsis pueris, sed etiam in disciplinæ regularis ruinam vergebat. Unde nonnulli abbates, etiam antea, pueros in monasteriis haudquaquam recipere volebant. Qua de re S. Udalricus in præfatione ad Consuetudines Cluniacenses (*Spicil. tom. IV*), quam Willelmo Hirsaugien-si abbati nuncupat; eundem laudat quod lege lata providisset ne pueri in monasterio admitterentur, « ut opus sit, inquit, præfatis secularibus alium sibi nidum providere, ubi repnant pullos suos abortivos velut exhæredatos. »

De qua re, add t paulo post, sentiat quisque quod voluerit; ego certus sum illam te radicem funditus extirpasset, ex qua sola præcipue omnia sunt monasteria destructa, quæ destructa sunt vel in Teutonica, vel in Romana lingua. » Idem quoque animadvertit Guigo Carthusiæ Majoris prior quintus, uti ipse testatur in Statutis (*Cap. 27*): « Pueros sive adolescentulos non recipimus, quia per eos monasteriis multa contigisse dolemus, et magna spiritualia simul et corporalia pericula formidantes. » Unde etiam Petrus Damiani ad Cassinenses scribens (*Opusc. 36, cap. 16*): « Inter cæteros, inquit, virtutum flores quos in illo agro pleno, cui benedixit Dominus, reperi, fateor, hoc mihi non mediocriter placuit, quod ibi scholas puerorum, qui sæpe rigorem sanctitatis enervant, non inveni: sed omnes aut senes, cum quibus utique nobilibus vir sedebat in portis ecclesiæ, aut juvenili vivendi decore lætantes. » Verum longe benignius in pueros affectus fuit S. Anselmus, qui conquerenti cuidam abbati quod indociles sustineret, respondit id non tam ex prava puerorum indole, quam ex mala præpositorum institutione oriri, ut testatur Eadmerus in lib. I de ejus Vita (*Misc. Batuz., tom. IV*). Anselmi sententiam confirmare possent ea quæ de mira puerorum simplicitate, pietate et sanctimonia, leguntur in Vita S. Stephani abbatis Obazinensis, lib. II. Cæterum ut periculis quæ ex mala puerorum indole possent contingere obviameretur, non quoslibet indifferenter in monasteriis admitterent, sed probatos (saltem in aliquibus monasteriis) per annum non secus ac adultos; id quod probat concilii Aurelianensis v decretum, can. 19: « Quæcunque puellæ seu propria voluntate monasterium appetunt, seu a parentibus offeruntur, annum in ea qua intrant veste permaneant. » Eadem haud dubium lex imposita erat pueris, qui in ipsa oblatione veste inducebantur monastica. Deinde non pro libito quoscunque abbas vellet recipiebat, sed quos fratres probassent; horum enim consilium et con-

sensum postulasse patet ex Vita S. Willibaldi a sanctimoniali scripta, in cujus num. 5 Willibaldus quinquennis abbati Egbalt oblatus dicitur (*Sæc. in Bened. part. II*), « statimque ille abbas monasterii secundum regularis vitæ disciplinam declarabat ista suæ congregationis, sicque, ut cum eorum consilio sive licentia hoc foret, ille flagitabat, et protinus illa conventio fratrum simulque responsum seu licentiam dabant, 792 suæ voluntatis arbitrio hæc omnia fas fore dicebant, etc. »

Quæ hæcenus de oblatione infantum dicta sunt, monent me ut motam aliquando brevi resolvam questionem de viduis papillis habeantibus, et tamen sæculo renuntiare desiderantibus, quomodo filiorum educationi et saluti, quæ ad eos singulariter ex jure pertinet, providerent.

Quia solos in sæculo relinquere nimis periculosum foret, et aliunde jus omne in filios olim obtinebant parentes: qui speciali Spiritus sancti vocatione sæculi vanitatem abjicere, et Christi humilitatem in monasteriis sectari cupiebant, filios suos una se cum offerbant Deo servituros, quorum saluti et educationi hac ratione abunde sufficiebant. Cui probando præsto est Vita S. Rictrudis abbatissæ Marcianensis, cap. 11, sæc. II Bened.

Similiter autem et pauperiores.] Id est minus divites; nam, ut notant hic commentatores, tria hominum genera distinguit hoc capite S. Benedictus: divitum, quos nobiles vocat; mediocrium, quos pauperiores; et omnino pauperum, qui ex toto nihil habent.

Faciant.] Sicut supra dictum est de nobilibus, filium suum exhæredando, aut portionem ejus qualemcunque facta solemniter donatione monasterio conferendo.

Qui vero ex toto nihil habent, simpliciter petitionem faciunt.] Nulla donatione aut exhæredatione facta.

Et cum oblatione offerant filium suum.] Cum oblatione, id est, cum incremento sacrificio missæ, vel cum pane et vino ad illud offerendis ex dictis superioribus. Unde merito redarguas Caramuelem, qui in tam claro textu tenebras objiciens, particulam cum hic stare pro particula pro asserit, ita ut hunc sensum referat: « Simpliciter petitionem faciant, et cum oblatione et pro oblatione offerant filium suum, » quasi ipse filius sit oblatio. « Et sic debere textum exponi, inquit, clarum est, quia quam oblationem possent Deo dare, qui supponuntur non modo esse pauperes, sed et nihil omnino habere? » Verum aliam oblationem ab eis S. Benedictus non exigit.

Coram testibus.] « Forte duobus vel tribus, » inquit Richardus de S. Angelo; et quidem laicis ex concilio Aquisgranensi, can. 36, ne forte suspectum sit in re propria monachorum testimonium. Ita etiam S. Basilius (*Regul. fus. cap. 15, et apud Rufin. cap. 7*): « Oportet tamen infantes voluntate et consensu parentum, imo ab ipsis parentibus oblatos, sub testimonio plurimorum suscipi, ut omnis occasio male dicti gratia excludatur hominum pessimorum. » Quod tam de nobilibus quam de pauperibus intelligendum esse usus comprobavit.

CAPUT XL.

De sacerdotibus qui forte voluerint in monasterio habitare.

793 Si quis de ordine sacerdotum in monasterio accipi rogaverit, non quidem ei citius assentiat: tamen si omnino persistiterit in hac supplicatione, sciat se omnem regulæ disciplinam servaturum, nec

aliquid ei relaxabitur, ut sit sicut scriptum est: *Amice, ad quid venisti (Math. xxvi)?* Concedatur ei tamen post abbatem stare, et benedicere, aut missas tenere, si tamen iusserit ei abbas: sin alias,

nullatenus aliqua ^a præsumat, sciens se disciplinæ A regulari subditum, et magis humilitatis exempla omnibus det.

Et si forte ordinationis aut alicujus rei causa fuerit in monasterio, illum locum attendat, quando ingressus est in monasterium, non illum qui ei pro

^a Deest aliqua apud Hild.

^b Quidam mss. reliqua in plurali efferunt, si qui, etc.

reverentia sacerdotii concessus est. Clericorum autem si quis ^b eodem desiderio monasterio sociari voluerit, loco mediocri collocetur. Et ipse tamen si promittit de observatione regulæ vel propria stabilitate ^c.

^c Flor., propriam stabilitatem.

COMMENTARIUS.

[*Si quis de ordine sacerdotum.*] « Sacerdotis nomen, inquit Hildemarus, ad episcopum seu presbyterum attinet atque diaconum, sicut ipse inferius dicit. » Sed Rupertus de solis episcopis hunc locum interpretatur (*Lib. III in Reg. S. B.*): quod confirmat codex mss. monasterii S. Hadriani Gerardi montis, cujus caput præsens inscribitur *De episcopis qui in monasterio habitare voluerint*. Et certe sacerdos proprie de episcopo dicitur. E contra vero S. Hildegardis non de episcopis, sed de solis presbyteris S. Benedictum intelligit; sic enim illa: « Sacerdos intelligendus est ille qui aut præposituræ, aut archiepiscopatus, aut parochiæ præerat, qui etiam propter eandem prælationem animam suam vix ad subjectionem coercere poterit; non autem episcopus, quia indecens **794** esset quod princeps animarum populi, qui et magister abbatis existit, abbati subjiceretur; sed hic si converti voluerit, solus sit in poenitentia absque subjectione magisterii. » At tam de episcopis quam presbyteris textum hunc intelligendum esse docet ac probat antiqua monasteriorum nostrorum praxis; nam, ut scribit Petrus Venerabilis (*Lib. II, epist. 11*), « solebat clericorum diversorum ordinum, canonici diversarum professionum, et ipsa Ecclesiæ cacumina, episcopi dico, pontificalem dignitatem pro abjecta monachorum vilitate commutare, et de summis ecclesiasticorum honorum gradibus, ad humilem se hujus propositi ordinem inclinare. » Cui exemplo esse possunt S. Arnulfus Metensis, S. Claudius Bisanthinus, SS. Wulframnus et Amatus Senonenses, S. Hidulfus Trevirensis, Leydradus Lugdunensis, Adalbertus Bohemorum apostolus, Leo Ravennensis, Petrus Damiani Ostiensis, Bruno Signiensis, et alii quamplurimi, qui dimissis pontificalibus insignibus, humiliter in clastro monachorum habitum gestare non dubitarunt.

[*In monasterio se suscipi rogaverit.*] Acute observat Haeftenus S. P. Benedictum non, ut superius, dixisse *converti voluerit, sed se suscipi rogaverit*; quia censentur clerici jam a sæculo conversi, cum clericalem statum arripiunt: quod probat ex concilio Cabillonensi, c. 5, quo prohibetur, « ne sæculares, qui nondum sunt ad clericatum conversi, res parochiarum debeant habere commissas. »

[*Non quidem ei citius assentiatur.*] Quem in locum Bernardus Cassinensis: « Istud citius potest esse comparativum ad illud quod in 58 cap. dictum est, videlicet non ei *facilis tribuatur ingressus*: ac si diceret S. Benedictus, non assentiatur facilius quam laico, in ingressu, imo sicut ille probatur, probetur et iste. » Imo amplius. Idem habet Boherius. Quanam vero ratione probandus, explicat Grimalicus in solitariorum Regula, cap. 18, his verbis: « Sed ne forte quis simulata mente ad hoc propositum venire perentet, primitus duriter probandus est: quod ita demum facile dignoscitur, si omnem laborem corporis qui ei injungitur æquanimitè ferat, et ad austeriorem vitam libenter inclinetur; vel si delictum aliquis suum, cum interrogatus fuerit, nequaquam pronuntiare confunditur, et medelam delicti, quæ ei adhibita fuerit, gaudenter assumat; et si ad omnem humilitatem absque verecundia inclinatur, ac vilioribus et abjectioribus artificiis, si ita ratio poposcerit, tradi se non erubuerit. Cum autem his atque aliis

exercitiis probatus fuerit, si stabilis et prompto animo perstiterit, tunc eum suscipi decet. » Quæ verba ex S. Basili Regula a Rufino translata, cap. 6, de omnibus generatim dicta, ille presbyteris singularim adaptat.

[*Tamen si omnino perstiterit in hac petitione sua, sciat se omnem regulæ disciplinam servaturum.*] « Dignum est enim ut qui similem cum aliis vitam suscipiunt, similem sentiant in legibus disciplinam, » ut ait Alexander III (*In Decretal., c. Recolentes*). Hic autem Hildemarus observat vocem *disciplinam* varias habere acceptiones **795**; sed hoc loco præcipue sumi a nonnullis pro flagello, ab aliis pro Regulæ observatione, quæ acceptio posterior aliis quibuscunque præferenda est: « Regulæ disciplinam, inquit Smaragdus, dicit regularem in omnibus doctrinam, et eruditionis sanctæ præcepta: disciplina enim a discendo nomen accepit; quidquid enim in schola regulari sancta dicitur, non incongrue disciplina vocatur. Eruditi enim regularis disciplinæ in præceptis ejusdem Regulæ, et in castigationibus et increpationibus, et in variis judiciis constat, in quibus qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit. » Eodem fere modo loquuntur Bernardus Cassinensis et Boherius; et hunc esse Regulæ sensum verba sequentia clare demonstrant.

[*Nec aliquid ei relaxabitur.*] « Quia, ut ait Hildemarus, per omnes gradus debet probari vel laicus, et etiam plusquam laicus. Nam tres sunt gradus quibus probari debent novitii: id est unus ad portam monasterii per quatuor aut quinque dies: deinde secundus in hospitio paucis diebus, id est duobus mensibus: tertius in cella novitiorum per decem menses. » Similiter Bernardus Cassinensis intelligit nihil esse relaxandum *de gradibus probationis*, quos totidem recenset. Ita etiam Turcercemata et Matthæus Lambertus. At Menardus noster S. Benedictum interpretatur *non de novitiatu*, sed de observatione Regulæ. Rectius quidem, meo judicio, Richardus de S. Angelo, et Boherius in primo comm. de utroque, ut nihil relaxandum sit *de observatione regulæ, vel de gradibus probationis*. Atque ut cum clericus aliquis ad S. Pachomium, ut monachis ascriberetur, accedebat, ordini quidem ejus deferrebat reverentiam, quemadmodum divina lex præscribit nobis: quantum vero ad observationem canonis fratres obligantis, præstabat illam æque ac cæteri, » ut habent acta S. Pachomii, n. 18.

[*Ut sit sicut scriptum est: Amice, ad quid venisti?*] Subaudiendum est, hoc age, quibus verbis se ipse excitare solebat S. Bernardus, qui, referente Guillelmo abbate (*Lib. I de ejus Vita, c. 4*), « hoc semper in corde, frequenter etiam in ore habebat: Bernarde, Bernarde, ad quid venisti? » Et S. Arsenius: « Arseni, propter quid existi? » Observat autem hic Hildemarus hæc Christi Domini ad proditorem discipulum verba duobus modis sumi posse; nam cæteri dicunt quia dolentis vox est, quasi dolenter dixisset Dominus: Amice, ad quid venisti? id est ad quod scelus dilapsus es? Venisti discipulus tradere magistrum, servus Dominum, creatura Creatorem, et dum es apostolus, effectus es traditor. Sunt iterum alii qui intelligunt *Amice, ad quid venisti?* subaudiendum est *fac*, id est non venisti oculum dare,

sed tradere, quasi diceret : Ad quod venisti fac, id est trade, et imple quod spondidisti. Et secundum hunc sensum S. Benedictus in hoc loco illud intellexit : Amice, ad quod venisti fac, id est, non venisti imperare, sed imperari : servire, non serviri ; subesse, non præesse. Ita etiam Bernardus Cassinensis et Boherius.

Concedatur ei tamen post abbatem stare.] « Ac præiude **793** ante præpositum, et decanum, si non sint sacerdotes, » inquit Menardus, quamquam Bernardus Cassinensis post abbatem stare exponat, stare tantum « in aliquo superiori loco cum senioribus, ut apud Cassinum, inquit, in tertia vigilia ; » idque ob honorem sacerdotii. Si tamen talis fuerit ejus vita, quæ talem mereatur prælationem ; nam si propter crimen aliquod penitentiam causa confugerit ad monasterium, non ita præponendus est aliis, sed ordinis sui loco humiliter debet esse contentus, ut loquitur Smaragdus. Communis autem monasteriorum praxis apud nos est, ut sacerdotes novitii omnes etiam profanos non sacerdotes præcedant, quoad illi sacerdotii gradum adipiscantur : sed apud Cassinenses et Fulenses sacerdotes novitii reliquis tantum novitiis non sacerdotibus præponuntur. Vide locum supracitatum ex Vita S. Pachonii.

Benedicere.] scilicet cibum et potum in refectorio, vel ad lectiones in ecclesie, ut exponunt commentatores.

Aut missas tenere.] Observavimus supra missas plures habere acceptiones. Hic vero sumitur pro incremento Christi sacrificio : et sic missas tenere ex commentatoribus et Gallicis verbis idem est ac missas celebrare, idque ordine suo, ut exponit Theobaldus Artaldus. Est etiam qui Gallice reddat, *faire dire des messes*. Insuper missas tenere est esse inter se, easque audire, ut clarum est ex concilio Agathensi, can. 17 : « Missas die dominico sæcularibus totas tenere specie in ordine præcipimus. »

Si tamen ei jus erit abbas.] Ubi Hildegardis : « In eo quod dicit, si jusserit abbas, manifestatur quia per probationem vitæ debet juberi. »

Si n alius, nullatenus aliqua præsumat.] Ex predictis, « licet de stando inter seniores post abbatem, de benedictionibus dominis, de missis celebrandis : ab istis enim abstinere, et humiliorem locum tenebit, » inquit Bernardus Cassinensis. Et certe hæc olim apud Cluniacenses consuetudo vigebat, ut sacerdotibus novitiis non statim concederetur sacrificium offerre, imo nec statim post professionem, testante Udalrico, l. ii, c. 28, ubi agens de novitiorum habitatione triduo post vota emissa, inter alia hæc habet : Abbas « de his tamen qui sunt sacerdotes et levitæ, diligenter examinat quomodo sint ordinati, qualis sit eorum scientia, qualis conscientia, et per aliquod tempus probat eorum conversationem, antequam eis hujus ministerii licentiam permittat : præcipue qui sacerdos erat antequam veniret, omnino ab officio prohibetur, usque dum sæpius propiciens addiscat quam multiplici studio tale sacramentum tractetur a nobis. » Idem habent Divionenses S. Benigni Consuetudines miss., c. 31. Idem etiam obtinuit apud Cistercienses colligimus ex lib. Antiq. definit. (*Dist. 4, cap. 1*), in quo sic lego : « Si vero doctores in theologia, vel aliæ reverendæ personæ ad ordinem se transfererent, et fuerint sacerdotes, de consilio abbatis loci illius tempore probationis poterunt celebrare. » Unde **797** merito licet inferre alios, qui doctores non erant, haudquaquam celebrasse. Cassinenses etiam ihibent (*Declar. Cassin.*, c. 60) « plerumque præla sunt sacerdotibus celebrationem missarum ad tempus, ut ex hoc eorum humilitas comprobetur, et ut eam etiam melius addiscant. Et tunc, inquit, ipsi communicent cum clericis. » Neque vero id mirum videri debet, cum nec sacerdotes professi missas quotidie cantarent, ut demonstravimus in lib. ii de Antiquis monach. Rit., c. 6. Sane Clemens ex regali Anglorum prosapia, Fiscanensis primum, deinde Divionensis monachus, « in

tantum se abjectum et vilem assererat, ut cum sacerdotii gradu fungeretur, nunquam in omni vita sua nisi semel ad hoc ministerium accedere præsumpsit, » in docet chronographus S. Benigni.

Sciens se disciplinæ regulari subditum.] « Hic omnem ei materiam auferit præsumptionis, cum ei ad memoriam reducit statum suæ subjectionis, » inquit Bernardus Cassinensis.

Et magis exempla humilitatis omnibus det.] In quem locum Richardus de S. Angelo : « Littera ista potest exponi duobus modis : 1° ut sit sensus, ut iste plus ostendatur humilis quam alius monachus ; 2° ut sit sensus, si abbas jusserit ei ut celebret, vel ut sedeat post ipsum, ipse magis ostendatur humilis. »

Si forte ordinationis, aut alicujus rei causa fuerit in monasterio, illum locum attendat quando ingressus est monasterium, etc.] Hunc locum varie exponunt commentatores : 1° Hildegardis S. Benedictum ita intelligit : « Si forte fuerit dominus ut decanus, aut præpositus fiat, aut consiliator, aut certe alicujus utilitatis, cum tali humilitate et reverentia sensubjectione locutus fuerat, quando in monasterium ingressus est. » Ita etiam Turrecremata. 2° Smaragdus, et Petrus Diaconus seipso ita explant : « Quod vero dicit : Si forte ordinationis, aut quia sacerdos est ordinatus, aut quia ordinationis ministerium, id est ut aliquid ordinaret potestatem accepit ab abbate in monasterio. Aut alicujus rei causa, subauditur, fuerit exaltatus in monasterio, illum locum attendat, etc. » Boherius, relata utraque expositione, tertiam addit in primo commentario his verbis : « Vel intendit quod, præterquam in præmissis, debet semper servare ordines suos, ut tempus conversionis discernit, ut si aliqua ardua sunt in monasterio ordinanda, et abbas petat consilium fratribus, non primus respondeat, non primus loquatur ; » et in secundo commentario : « Hoc etiam est dicere, quod licet sacerdos honoretur in sedibus benedictionibus et missis, in aliis tamen tractatibus et officiis tenere debet locum sui ingressus. » 4° S. Hildegardis illud si vero ordinationis, etc., ita exponit : « Si aut in obedientiis, aut in officii ministeriorum, seu in negotiis exteriorum, aliqua ibi per consilia tractanda sunt, illum locum attendat quando ingressus est in monasterium, videlicet locum, id est propositum conversationis, humilitatis et subjectionis, quæ bonum et **798** altum gradum sibi acquirit, etc. Denique Theobaldus Artaldus locum illum attendat, etc., sic interpretatur, ut attenda meditatione consideret quem locum obtinere deberet, si ingressus sui in monasterium ratio haberetur, ut inde humilietur ; non illum qui pro sacerdotii reverentia concessus, non extollatur.

Clericorum etiam si quis eodem desiderio monasterio sociari voluerit.] Etsi Regula SS. Serapionis, Macarii, Paphnutii, et alterius Macarii præcribit ut « Nulli permittatur clerico in monasterio habitare, nisi ex tantummodo quem lapsus peccati ad humilitatem deduxit, et est vulneratus, ut in monasterio humilitatis medicina sanetur ; » eos tamen in monasteriis admittendos et admissos fuisse ex hoc Regule testimonio evidenter probat Lupus Ferrariensis epist. 129, eosque non solum criminosos, sed etiam pios ac probos, ut pote quibus prælatiis gradum, et altaris ministerium criminosis indubitum permittit. Idem constat ex Regula S. Pachonii supra citata. Eadem quoque extitit mens concilii Toletani iv, cum hoc edidit statutum (*Can. 19*) : « Clericis qui monachorum propositum appetunt, quia meliorem vitam sequi cupiunt, liberos an episcopo in monasterio largiri oportet ingressus. » Simile reperitur decretum in concilio Augustano, anno 952. Eodem etiam respexit Paschalis papa II ad Joannem priorem de Valeriis scribens in hæc verba (*Miscel. Bulas. tom. II*) : « Laicos sane sive clericos sæculariter viventes ad conversionem suscipere, nullius episcopi vel præpo-

siti contradictio vos inibeat; » et Innocentius IV in litteris ad abbatem et monachos monasterii S. Theoderici anno 1244 datis (*Ms. Hist. S. Theoder.*): « liceat quoque vobis clericos, et laicos liberos, et absolutos, e seculo fugientes ad conversionem recipere, ac eos absque contradictione aliqui retinere. » In concilio quoque Aquisgranensi constituitur (*Can. 42*), « ut nullus plebeius, seu clericus sæcularis, in monasterio ad habitandum recipiatur, nisi voluerit fieri monachus. » Vide S. Gregorium, lib. x, epist. 59, ad Desiderium in Gallia episcopum, qui eum Pancratium clericum olim suum, postea monachum factum, in ecclesiam, cui mancipatus fuerat, revocare vellet, ut ne id tentaret, ammonitus a Gregorio est. Vide etiam Petri Venerabilis lib. II, epist. 50, ad Attonem Trecentem episcopum, quem ad implendum vitæ monasticæ votum exhortatur; et

A S. Anselmi lib. II, epist. 12, et lib. III, epist. 15. *Loco mediocri collocetur.*] « Si mediocre vitam cognoverint; nam si talis fuerit ut etiam iuxta abbatem stet, aut debet collocari, collocetur. Similiter si talis fuerit, in ultimo stet, » inquit Hildemarus. *Et ipse tamen si promittit de observatione regulæ, vel propria stabilitate.*] Id est postquam probati fuerint, et professionis emiserint votum; nec enim antea sunt nisi cum novitiis et sub magistro novitorum, » inquit Bernardus Cassinensis. Huiusmodi autem promissio fieri debet et verbo et scripto, sicut ab aliis. Atque ita S. Ursmarus (*Sæc. III Ben., part. I*) in Laubiensi monasterio Erminonem 799 presbyterum recipiens, « secundum morem ibidem degentium fecit spondere observare regulam, et obedientiam exhibere majoribus, » quemadmodum auctor est Anso in Vita S. Erminonis, n. 4.

CAPUT LXI.

De monachis peregrinis, qualiter suscipiantur.

Si quis monachus peregrinus de longinquis provinciis supervenerit, si pro hospite voluerit habitare in monasterio, et contentus fuerit consuetudine loci quam invenerit, et non forte superfluitate sua perturbat monasterium, sed simpliciter contentus est quod invenerit, suscipiatur quanto tempore cupit. Si qua sane rationabiliter et cum humilitate charitatis reprehendit aut ostendit, tractet abbas prudenter; ne forte eum pro hoc ipso Dominus direxerit.

Si vero postea voluerit stabilitatem suam firmare, non renuntiet talis voluntas: et maxime, quia tempore hospitalitatis perit ejus vita dignosci. Quod si superfluus aut vitiosus inventus fuerit tempore hospitalitatis, non solum non debet sociari corpori monasterii, verum etiam dicatur ei honeste ut discedat, ne ejus miseriam etiam alii videntur. Quod si

B non fuerit talis qui mereatur projici, non solum si petierit, suscipiatur congregationi sociandus, verum etiam suadeatur ut stet, ut ejus exemplo alii erudiantur: quia in omni loco uni Domino servitur et uni Regi militatur.

Quem etiam si talem esse perspexerit abbas, liceat eum in superiore aliquantulum consistere loco. Non solum autem monachum, sed etiam de suprascriptis gradibus sacerdotum vel clericorum stabilire potest abbas in majori quam ingreditur loco, si eorum talem perspexerit esse vitam. Caveat autem abbas ne aliquando de alio voto monasterio monachum ad habitandum suscipiat, sine consensu abbatis ejus, aut litteris commendatitias: quia scriptum est: *Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris (Tob. IV).*

^a Deest in Concord. aut vitiosus.

^b Narb., miseriam vivo.

^c Al., aliquantum.

^d Al., ingrediuntur.

^e Al., alio.

COMMENTARIUS.

800 Si quis monachus peregrinus de longinquis provinciis supervenerit, si pro hospite voluerit in monasterio habitare, et contentus fuerit consuetudine loci quam invenerit. Solebant enim veteres monachi hospitem monachum post duos tresve dies ad communem congregationem vivendi rationem redigere. Nitrienses permittebant (*Pall., Laus. cap. 7*), « una hebdomada manere in otio; aliis utem diebus deinceps occupabant eum in operibus, aut in pistrino, aut in coquina. Quod si quisquam fuisset rufus habenda esset ratio, dabant ei librum legendum, non permittebant ei ut cum ullo colloqueretur usque ad hunc sextam. » In Regula tamen S. Pachomii ab angelo tradita præscriptum lego (*In ejus Vita, apud Boll. II Moii*), ut « peregrinus alterius monasterii, si veniet habens habitum diversum, nullus eum eo comederet, excepto eo qui iter agens id observare non posset. »

Et non forte superfluitate sua perturbat monasterium. Hildemarus superfluitatem intelligit in cibo, aut potu, vel in aliquo opere; Bernardus Cassinensis in cibo potu, somno, lecto et labore; « dicunt enim, inquit, isti superflui: Ego non possum comedere istas fabas, ista cicera, istas lenticulas, istud antiquum oleum, istud mucidum caseum, ista ova putrida, istos pisces corruptos. Istud vinum desipit mihi; iste est panis canum, non hominum. Tales superfluitates monasterium perturbant. quæ inde scandalizantur fratres, et nonnulli

minus perfecti horum verborum corruptiuntur exemplis. » Bernardum suo more exscribit Boherius.

Suscipiatur quanto tempore cupit.] Id est uno vel duobus annis, » inquit Hildemarus. Atque ita in monte Nitriæ (*Pall., Laus. cap. 7*), « prope ecclesiam positum » erat xenodochium in quo venientem hospitem toto tempore accipiebant, etiamsi biennium aut triennium voluisset manere, donec vellet sua sponte discedere. » Et S. Basilus interrogatus (*In Regul. a Rufin. translata*): « Si dicat quis, Volo apud vos parum aliquid temporis facere ut proficiam ex vobis, si oportet eum suscipi, » respondet: « Concedi quidem ei convenit ingressum, propter incertos exitus rerum. Interdum enim potest fieri ut per tempus proficiat, et delectetur sanctitate vitæ, et permaneat in coeptis, sicut et frequenter factum scimus. Sed et ut manifesta fiat veritas institutionum nostrarum, de quibus fors assis homines alter obnoxiatur. Oportet tamen circa eum cautius agere diligentius, ut sive in veritate permaneat, vel proficiat, sive institutionum nostrarum veritas exloreatur, probabilis inveniat et pura. Ita namque Deo placebimus, et ille aut proficiet, si verax est; aut, si simulator est, erubescet. » Ea de causa scribit Anonymus **801** in Vita S. Philiberti (*Sæc. II Ben.*), quod « alii abbates sua propria monasteria relinquerent, vel monachos probatissimos ad eum dirigerent, ut cum eo longo tempore demorantes, discreter ejus vitam, vel conver-

sationem, ut in suis propriis recte prodesse debeant. » Cassinenses quoque monachi in epist. ad Alemannos hæc testantur (*Analect. tom. IV*): « Ple-rique nostræ consuetudinis nostræque conversationis cupidi, de suis, quem cognoscunt i genii, unum hoc transmittunt, quo non solum auditu, verum etiam ipso visu, pro quibus mittitur, perspiciat; eoque modo quasi unus ex nobis hic quida » per integrum annum, quidam etiam diutius manent. Tandem omnibus perspectis ad sua certus cum gaudio redit. » Ne tamen inde monasteria gravarentur nimis, in literis G. Mosomensis et A. Marchianensis abbatum ad abbates S. Theoderici (*Ms. Histor. S. Theod.*) et S. Crispini Suessionensis, quibus eos suæ provinciæ visitatores constituunt, inter alia generalis capituli statuta, quorum eis maxime commendant observationem, istud est: « Ut nullus hospes detineatur ultra annum, nisi de abbatis et conventus ad quos missus fuerit, processerit voluntate, vel visitoribus visum fuerit expedire. »

Si qui sane rationabiliter, et cum humilitate charitatis reprehendit aut ostendit.] Idque verbo aut exemplo, sive de servitio Dei, sive de Regule observationibus, sive de præceptis Domini custodiendis. Ubi notat Boherius triplicem esse reprehensionem: imperiosam, quæ sit imperio potestatis, quæ solum majoribus conceditur; temerariam, quæ malo sit animo, et sociale, quæ minoribus conceditur, quæ sive acerbitat., devoto et reverenti animo fieri debet, de qua hic S. Benedictus.

Tractet prudenter a'bas.] « Apud se, et cum aliis qui hospitis conversationem noverunt et verba, » inquit Bernardus Cassinensis.

Ne forte unum propter hoc ipsum Dominus direxerit.] Ad hujus Regule præxim referri debent ea quæ scribit Hildemarus in cap. 65. sub finem: « De hospitibus monachis ita in Francia agitur. Si est familiaris monachus, in dormitorio monachorum dormit, et in claustra cum aliis monachis legit, et in refectorio manducat, et mane et ad seram ad capitulum venit fratrum. Si iste talis videt negligentiam, debet admonere ut emendetur. Si vero novus hospes fuerit, tantum ad capitulum venit fratrum, causa ædificationis ex lectionis traditione, et ducitur in refectorium fratrum ad manducandum: dormire vero foris debet in dormitorio hospitum monachorum. Nam prima vice cum venit iste novus, ducit eum prior per tota officina monasterii dicens: Frater, ubi negligentiam forte vidisti, charitatis amore deprecamur ut dicas, quatenus emendemus. »

Si vero postea voluerit stabilitatem suam firmare, non renuat talis voluntas.] Ad quem h. cum Smaragdus: « Quomodo firmet stabilitatem suam, sive in corde tantum, sive in corde simul et verbo, hic aperte non dicit; sed 802 ut datur intelligi, sicut ille novitius promittit de stabilitate sua coram Deo et sanctis ejus, ut si aliquando aliter fecerit, ab eo se damnandum sciat quem irridet: ita et iste, quamvis non promittat, quia jam promisum habet, firmet tamen stabilitatem suam corde, similiter et verbo coram Deo, et sanctis ejus, et idoneis testibus, ne mereatur accipere damnationem pro multa sua et illicita vagatione. » Formulam autem confirmandæ stabilitatis habemus apud Hildemarum his verbis conceptam: « Ego N. veniens de longinquis provinciis in hoc monasterium, quia placuit mihi conversatio fratrum istius loci, et illis placuit mea conversatio; ideo stabilitatem meam in hoc monasterio per hanc scripturam manu mea scriptam perpetuum confirmo. » Addit Hildemarus: « Si autem nescierit litteras, debet rogare alium qui scribat, et debet dicere inferius: Manu mea pro majore firmitate subscripsi. Hoc vero notandum, quia non debet nominare monasterium unde fuit. » Sed Bernardus

A Cassinensis ad hunc locum scribens: « Puto ego, inquit, quod promittendo obedientiam abbati loci istius, maxime si in alio monasterio fuit professus, satis potest ejus stabilitas esse firmata; nec est apud nos consuetudo aliter stabilitatem firmare. » Idem habet Nicolaus de Fractura.

Maxime quia tempore hospitalitatis potuit ejus vita dignosci.] Ad probationem monachorum peregrinorum, aliud a tempore hospitalitatis spatium, quod Boherius vult esse annuale, non indicit S. P. Benedictus. Ex quo datur intelligi, statim ut stabilitatem in monasterio firmare rogaverit, congregationis corpori esse sociandos. Et certe Regula Magistri (Cap. 89) duorum duntaxat mensium inducias hujusmodi monachis jam conversis ad tractandum instituit, quibus expletis, stabilitatem firmare permittit. De Cisterciensibus hæc reperio in libro Institutionum (*Dis. 2, c. 3*): « Monachus alterius ordinis professus secundum Regulam S. Benedicti in aliquo ordinis nostri monasterio receptus, si benedictus non est, in cella novitiorum sit per annum, et eodem ordine quo novitius benedictus. Si autem benedictus fuerit, statim detur ei cuculla, et completis ad minus antea quatuor mensibus, postea ad nutum abbatis in capitulo petitionem faciat de professione facienda, et in ecclesiam sicut novitius monachus professionem suam legens, super altare offerat, nihil amplius faciens. »

Dicatur ei honeste ut discedat.] Admiranda prorsus S. legislatoris indulgentia, qui etiam superfluum et vitiosum, non cum dedecore, ut meretur, sed honeste vult dimitti: id quod hoc modo fieri debere tradit Hildemarus: Debet illi dici: « Optamus, frater, te meliorem esse, sed nunc quia tui mores cum nostris non conveniunt, nec nostri cum tuis, ideo tolle quod tibi in via sufficiat, et vade. » Alioquin: « Si isti admitterentur in congregatione, illam retributionem redderent quam juxta vulgare proverbium, mus in pera, serpens in gremio, ignis in sinu, suis consequerentur hospitibus exhibere, » ut loquitur Richardus de S. Angelo.

803 Verum etiam suadeatur ut stet.] Dicendo ei, juxta Smaragdum: « Sta, frater, nobiscum immobilis in hoc monasterio, ut tuo bono alii erudiantur exemplo; non enim opus est Deum in alio querere loco, qui ubique est et totus. Ipsi enim Domino et nos in hoc loco servimus, et ipsi Regi militamus; unus enim Dominus est in omni loco, cui a servis suis quotidie servitur, et unus Rex regum, cui a militibus suis semper et in omni loco militatur; et ideo non est tibi opus alium querere locum, ubi melius servias Domino, quia hic bene laborando, Dominoque bene serviendo, cælorum poteris conquirere regnum. » Neque hoc vacat exemplis apud antiquos; nam Zosimam monachum Dei monitu monasterium quod juxta Jordanem erat ingressum, abbas ut ibidem remaneret hortatus est his verbis (*In Vita S. Mar. Egypt., lib. 1 de Vita Patr.*): « Quia Christi charitas te videre nostram pauperatem invitavit, commane nobiscum, si pro hoc ad nos te adjungere festinasti. Simul omnes nos satiabit Christi Dei gratia, idemque pastor bonus, qui tradidit animam suam pro nostra redemptione, vocavitque oves suas nominatim. » Quæ cum ille perorasset, Zosimas faciem humi inclinavit, orantesque pariter celebrata oratione, dixerant, Amen; sicque remansit.

Ut ejus exemplo alii erudiantur: quia in omni loco uni Domino servitur, etc.] Duplicem S. Pater subjungit rationem cur peregrinus monachus sit retinendus: unam, quæ monasterium respicit, ut ejus exemplo alii erudiantur; alteram, quæ peregrinum monachum, quia in omni loco Domino servitur, et uni Regi militatur; « ne forte enim prioris sui monasterii memor, remordente, ut assolet, conscientia, incipiat denuo de rupta stabilitate causari, inquit

* Forte legendum officia, quæ vox significare poterit loca implendis officiis destinata. Sic Plinio juniori officium prætoris est prætorium. EDIT.

S. Bernardus (*De Præc. et disp.*, c. 16), generalis A super hujuscemodi scrupulo consolatoriam profert sententiam, dicens : *Ubique enim uni Deo servitur, et uni Regi militatur.*

Quem etiam si talem esse perspexerit abbas, liceat eum in superiore aliquantulum constituere loco.] Atque ita Guillelmum Luciacensem monachum in Cluniacensi monasterio S. Majolus (*Bolland.*, 1 Januor.) « promovit honorifice cum consilio fratrum, » teste Glabro Radulfo in Vita S. Guillelmi. Ita in Virduensi S. Vitoni monasterio S. Popponem (*Bolland.*, 5 Januor.) « in sublimiori quam fuerat loco » promovit Richardus abbas. Ita Petrum Abzelandum in Cluniacensi stabilitate firmata, ad altiore gradum Petrus Venerabilis extulit, ut ipse docet ad Eloysam scribe-s. Ex hoc tamen loco Hæftenus recte infert (*Lib. IV, tract. 2, disp. 5*) communi jure peregrinum hunc monachum ultimo collocandum loco. Et certe in Regula SS. Serapionis, Macarii, Paphnutii, et alterius Macarii, hæc lego (*Cap. 15*) : « Ille vero monachus quantos fratres in alio monasterio invenerit, tantos se novorit habere priores; nec attendendum est qui fuit antea, sed probandum est qualis esse cæperit. »

Caveat autem abbas ne aliquando de alio noto monasterio monachum ad habitandum suscipiat 804 *sine consensu abbatibus ejus, etc.*] Hæc fuit antiqua et constans priscorum monachorum praxis, conciliorum, summum pontificum, monasticarumque regularum decretis confirmata. Concilium Agathense, cui præfuit S. Cæsarius Arelatensis episcopus, ita habet (*Can. 27*) : « Monachum nisi abbatis sui aut permissu, aut voluntate, ad alterum monasterium commigrantem, nullus abbas aut suscipere aut retinere præsumat. » Quæ verba desumpta sunt ex Regula tertia SS. Patrum, cap. 14. Concilium Augustodunense, sub S. Leodegario (*Can. 10*) : « Statutum ut nullus monachum aliterius absque permissu sui abbati præsumat retinere. » Concilium Anglicanum a Theodoro Cantuariensi episcopo anno 675 congregatum, can. 4 : « Ut ipsi monachi non migrent de loco ad locum, hoc est de monasterio ad monasterium, nisi per dimissionem proprii abbatis, sed in ea permanent obedientiam quam tempore suæ conversionis promiserunt. » Hic locus citatur in excerptis Egberti Eboracensis episcopi, cap. 66, circa quem notandum in quibusdam Bedæ exemplaribus legi : *Ut episcopi monachi, etc.*; unde si episcopi monachis non licuit, multo minus aliis. Septima synodus : « Non oportet monachum vel monacham proprium relinquere monasterium, et ad aliud se conferre. Si autem hoc contigerit, ipsum ut hospitem accipi est necessarium; sed eum recipere sique mente monasterii perfecti non convenit. » S. Gregorius papa ad Anthemium Subdiaconum scribens (*Lib. I, epist. 40*) : « Neque monacho ulterius de monasterio in monasterium liceat migrare, neque eorum aliquando peculiare quidquam habere permittas. Sed si quilibet hoc præsumpserit, in monasterio in quo ab initio conversatus est, et sub abbatis sui regula de qua iugerat, cum competentis coercionis reddatur. » Capitula selecta ex antiqua canonum collectione sæculo circiter VIII in Hibernia facta (*Spicil. tom. II, pag. 28*) : Illos vero monachos quorum abbatem de mensa sanctorum propter infamiam non arcemus, non debemus illo nolente suscipere; quanto magis venientes de sanctis abbatibus et nullo alio modo suspectis. » S. Basilius (*Constit. monast., c. 31*) : « Oportet ut em spiritualium congregationum præceptores, mutuam inter se benevolentiam colentes, et curam sui vicissim gerentes, non alios aliorum consensu ac studia demoliri, neque temere et sine iudicio deficientes alterius congregationis fratres suscipere; hoc enim ad omnimodam spiritualis ædificii confusionem, dissolutionem, imo et destructionem vergit. »

Neque vero hoc sine causa a SS. Patribus tam pie et salubriter institutum est. Una ex præcipuis fuit,

ut pax et concordia in monasteriis salva et integra permaneret; unde S. Benedictus ait : *Quia scriptum est, Quod tibi fert non vis, alteri non feceris.* Hanc rationem affert Regula SS. Serapionis, Macarii, Paphnutii et alterius Macarii, in qua sic lego (*Cap. 15*) : « Nec licendum est qualiter inter se monasteria pacem firmam obtineant. Non licebit de alio monasterio, sine voluntate ejus qui præest Patris, fratres recipere; sed nec videre oportet, dicens Apostolo, *Quia qui primam fidem irritam fecit, est infidelis* 805 *deterior.* Quod si precatus fuerit ab eo qui præest patre ut in alio monasterio ingrediatur, commendetur ab eo ei qui præest, ubi esse desiderat, et sic suscipiatur. Nam sine voluntate, qui præesse debet in monasterio, Patris, nullatenus sibi recipiatur frater. Quod si præsumpserit talia facere, noverit se in synodo episcoporum, aut in conventu fratrum suorum in audientiam venire, et tunc recedet tanquam junior suus, donec ab eo cui injuriam fecit veniam petat, ut non per ipsius vitium alii despiciantur Patres. » Eandem rationem etiam adducit Regula S. Ferreoli (*Cap. 6*) : « Hinc enim, inquit, plerumque non tantum inter abbates, sed etiam inter monasteria lites insanibiles oriuntur, dum unus nititur defendere quem suscepit, alter revocare quem perdidit : et ad extremum nisi reddatur illi petitori petitus, et isti restauratio recepti placaverit injuriam acceptam, fit ut non secundum B. Apostolum vineant in bono malum, sed utriusque mali vincantur uno malo. Attamen nec illud prætereundum censuimus, ut si forte alterius loci, ut supra dixi, monachus sive clericus scripta abbatibus vel episcopi sui deleat, in quibus manifeste probetur non propter vitia cavendus, sed propter charitatem Dei missus, ipse tantum socius fieri congregationis obtineat. » Et S. Bernardus (*De Præc. et disp.*, c. 16) : B. Benedictus « de vicino prohibet, quod jubet de peregrino, ne vicinitas inter monasteria lites scandali, rixæ materia sit, si alterutrum recipere monachos acieverint absque mutuo duntaxat assensu. » Eadem denique de causa Cisterciensis in libro Institutionum hoc ediderunt statutum (*Dist. 10, c. 3*) : « Pacis charitatisque gratia statuimus ut nullum de ordine Carthusiensium sine eorum licentia recipiamus, nec ipsi de nostris sine nostro assensu ullum recipiant. Si vero aliqui de nostris ad ordinem Prædicatorum, vel Fratrum Minorum, vel ad aliam quamcunque religionem transierint, pro fugitivis habeantur. » Quamvis hoc Cisterciensium statutum videatur de solis intelligentium fugitivis aut ejectis, quibus postea penitentibus ex Guigonis Statuti, cap. 77, datur licentia *ad aliquam aliam religionem eundi domum, in qua suam possint animam salvam facere*; neque enim verosimile est ut in tam sanctis ordinibus fratres, proprio derelicto professionis proposito, in quo omnia ad salutem æternam secure sibi procurandam abunde sufficiebant, pro libitu ad alias religiones transiissent; saltem aliquod ea de re desiderarem exemplum.

Alteram rationem profert S. Basilius his verbis (*Const. monast., c. 34*) : « Si ignaviter viderit sibi liberum esse ut semel electæ congregationis labores fugat, et ad aliam fratrum mansionem diverfat, vivatque absque ulla custodia, pro ingenii sui licentia facile avellitur a contubernio fratrum, et perditionis ipsius reus erit, qui illum prompte suscipit; et malum hoc si progrediatur, plerumque et recte ambulantes a recta et justa via seducit, atque ita omnium perditio in eum cumulate recidit, qui hujusmodi lapsibus causas dedit. Proinde ne hoc accidat, deficientes fratres vel admoneamus, et ad eos a quibus defecerunt reducamus; aut si 806 nolint obtemperare, caveamus et aversemur, recusemusque convictum illorum, idemque fratribus omnibus denunticemus, ut tali aversione castigati, ad suam ipsorum causam redeant, et sub eo grege in quem primum collecti sunt pascantur, aut si ipsi spiritalem societatem

tatem pertinaciter contempserint, reliqui saltem animadvertentes quam isti habeantur abominabiles, ipsorum exemplo admoniti, nolint imitari, quorum turpitudinem abhorrent. »

Tertiam addere possumus rationem, ut nimirum ex dimissoriis litteris seu commendatitiis veri a fugitivis apostatisque monachis discernantur, de quibus Regula monastica communis S. Fructuosi (Cap. 20): « Cum aliquis per vitium lapsus fuerit a monasterio, in aliud non recipiatur cœnobium, neque in humanitatis charitatem, neque in pacis osculum; sed continuo vincetis post tergum manibus abbati reductur proprio. »

Porro commendatiivæ illæ litteræ quas etiam dimissorias appellare placuit, duplicis erant generis: aliæ speciales, quæ speciali ac singulari alicui abbati mittebantur; generales alteræ, quæ cunctis et universis abbatibus aut episcopis inscribebantur. Utrunque formulas, quas nonnulli des derare possent, accipe.

Ex Hildemaro, et ex Farsensis, et Romani S. Pauli monasteriorum Consuetudinibus ms.

Ego humilis abbas. Noverit dilectio tua quia suggestit iste frater nomine Joannes, vel Paulus, nobis, ut illi licentiam daremus vobiscum habitandi. Nos autem quia te cognovimus regularem ordinem tenere, assensum illi præbimus vobiscum habitandi. Nunc autem illum tibi commendo, ut illum ita tractes sicuti ego, et pro illo Deo rationem reddas sicut ego.

Ex Bernardo Cassinensi et Boherio.

Venerabili Patri talis monasterii abbati N. talis monasterii abbas salutem in osculo sancto.

Cum monasterium nostrum sit diversis oppressio- nibus et paupertate gravatum, paternitatem vestram rogamus, quatenus fratrem nostrum in monasterio vestro ad habitandum suscipiatis, quem nos per has commendatitias seu dimissorias litteras vestra jurisdictioni et obedientiæ commendamus. *Vel sic.* Eum dimittimus ab obedientia nostra sub obedientia vestra Domino servitutum.

Ex Richardo de S. Angelo.

Reverendo in Christo Patri. Vel, Religioso et honeste viro. Aut, Venerabili viro tali abbati talis abbas in Domino salutem.

Nosce sancta fraternitas vestra, vel benignitas vestra, aut sanctitas, quod religiosus vir frater talis a nobis cum instantia petit ut ei commendatitias litteras conscribere dignaremur, quibus vestra fraternitati, vel sanctitati, aut benignitati commendatus sub tuitione vestri regimini valeret in monasterio vestro Domino deservire. Cujus voluntati consentientes, secundum canonicam auctoritatem ei has litteras commendatitias concedimus, per quas vobis licentiam eargimur in monasterio vestro ipsum recipere infra novius mensis spatium, alias ex tunc decernimus ipsas litteras non valere; redentes ipsum postquam in monasterio vestro receptus fuerit a nostra obedientia absolutum, et ipsi fratri tui ad vestrum monasterium licentiam transeundi, scientes ipsum non pro sua nequitia expulsam fuisse de monasterio nostro, sed quia affectabat non modicum in vestro monasterio Domino I. mutari, unde ad futuram rei memoriam, etc.

Litteræ generales ex Hildemaro.

Omnibus episcopis, seu cunctis ordinibus sanctæ Ecclesiæ, nec non cuncto populo fideli.

Natum sit vobis quia ego dedi licentiam isti fratri nostro nomine Joanni, vel Paulo, ut ubi invenerit sibi commodum habitare regularem ordinem du- cendo, habeat licentiam habitandi, ad utilitatem suam et monasterii.

Ex Bernardo Cassinensi.

Cum talis frater desideret in alio monasterio mo-

rari, ubi, secundum quod sibi videtur, animam suam salvare possit, et Domino famulari; noveritis nos sibi licentiam dedisse per has dimissorias litteras ad aliud monasterium transeundi.

Præter has generales specialesque litterarum formulas quibus monachis indultum erat ad aliud transire monasterium, erant et aliæ pro abbatibus seu monachis ad fundandum novum monasterium missis, a quibus absolvi ab obedientia sui abbatis futuro monasterii, ad quod mittebantur, abbati subijciebantur, ut patet ex Vita S. Germani abbatis Grandival- lensis, n. 40 (Sæc. II Ben.). Harum litterarum formulam ex Hildemaro habes in tomo II Analectorum, p. 81.

Porro quod S. Benedictus commendatitias exigit litteras, hoc tantum venientes ex noto monasterio respicit, non peregrinos, qui, ut observant commen- tarios, in aliud monasterium stabilitatem sine dimissoriis litteris licite poterant firmare.

Sed quia de monasterii mutatione hic agit S. Benedictus, quam etiam peregrinis monachis suadet, vicinis cum licentia abbatis permittit; celebris est quæstio an expediat monacho transire ab uno ad aliud monasterium: quam ut clarius resolvam, tribus modis eam proponi posse suppono. Primo enim fieri potest ut ex inordinato aliquo monasterio in quo penitus collapsa fuit disciplina, nec ulla restaurandæ observantiæ spes affulgeat, ad aliud in quo integra atque illibata permaneat, aliquis transeat. Secundo ex ordinato monasterio, in quo tuta conscientia sine ullo salutis periculo versari potest, ad aliud strictioris observantiæ, idque majoris perfectionis intuitu. Tertio ex ordinato et stricti tamen ad laxiorem observantiæ, et hoc cum summi pontificis licentia.

In primo casu dico non modo licitam, sed et aliquo modo necessariam esse transmigrationem ad aliud monasterium, in quo religiose et secure vivatur; nam et si hæc ibidem pro improbitate nimirum atque irreligiositate cohabitantium obstruere forte nequiverint, inquit S. Bernardus (*De Præc. et disp.*, c. 16), duce spiritu libertatis transire indubitanter suadeo ad locum alium, ubi non impediatur homo reddere Deo vota sua, quæ distinxerunt labia sua. Et quidem cum sancto sanctus eris, et cum perverso perverteris. » Et sibi (*Epist.* 7) reddens rationem cur ex aliis monasteriis ad suum transeuntes reciperet: « Ille ergo illos ratione suscipimus, quoniam non putamus esse malum si vota laborum suorum, quæ in locis suis potuerunt quidem promittere, sed nequaquam persolvere Deo, qui ubique est, ubicunque poterunt reddant, et solius stabilitatis damna reliquorum regularium præceptorum integra observatione compensent. » Et infra, adversus eos qui inde in se murmurent: « Quid molestus es fratri tuo, quoniam satagit quemadmodum quæ processerunt de labiis tuis non faciat irrita? Si quærit homo ubi et quomodo persolvat quod pollicitus est Deo, quid tu perdis? Forassis si aliquantæ pecuniæ tu eum debitorem teneres, circuire cogeres mare et aridam, donec usque ad novissimum quadrantem debitum redderet universum. Quid igitur meruit de te Deus, quoniam non vis ut et ipse a suo quod suum est debitore recipiat? » Idem docet Petrus Venerabilis ad S. Bernardum sic scribens (*Lib. I, epist.* 28): « Scimus non debere aliquem alicujus monachum absque ejus permissione suscipere, quandiu ut verus pater filio, ut bonus pastor ovi propriæ cuncta tam corporis quam animæ necessaria, ea scilicet sine quibus nec anima salvari, nec corpus potest sustentari providerit. Quod si horum aliquid defuerit, licet fratri, etiam invito abbate, locum sibi tam inutilem, imo tam noxium et perniciosum deserere, atque suæ animæ interitum modis omnibus declinare, locumque alium, in quo hoc, quod prius non poterat, implere possit, quærere.... Neque enim voti vel professionis transgressor potest dici monachus, si, loco qui votum implere non sinebat dimisso, ad eum

quo votum persolvere queat, transmigrat, ut cum propheta dicere valeat: *Reddam tibi vota mea, quæ distinxerint labia mea.* Arguentius potius esset, et dignus morte iudicandus, si tantæ rei dispendium parvi pendens, mortem suam stulta patientia sustineret. Hinc ecclesia Cluniacensis ab apostolica sede concessionem retinet, taliter ad se venientes recipere, quod tamen non ut privatum aut singulare, sed velut omnibus commune et licitum obtinet. Ita quippe venientes non solum illa ecclesia, sed et universa Christi cœnobita suscipere, retinere, atque fovere debent. » Hactenus Petrus Venerabilis, ubi quod dicit indutum suo monasterio a sede apostolica alios monachos ad se venientes recipere, Andreas Querretanus in notis ad hanc epistolam duplex citat diploma pontificum, unum Alexandri II ad S. Hugonem, et alterum Urbani II. Eodem respexit Gregorius IV in epist. ad episcopos, etc. (*Miscell. Baluz. tom. II*), de dignitate et privilegiis monasterii Floriacensis, anno 854 scripta. His omnibus **809** accedit S. Lanfranci suffragium ad Radulfum abbatem sic scribentis (*Epist. 60*): « Si ego Lanfrancus manu propria me de aliquo monasterio non recessurum jurassem, viderem autem quod ibi annam meam salvare non possem, extremam, nec peccatorum crimen incurrerem. Qui enim Deo propter Deum obligatur, non solvitur ab ipso, nisi contra ipsum solvatur: porro ab ipso contra ipsum minime solvitur, qui propter amorem ejus, et ut bene sibi placeat, a filiis discordia, superbia, dissidentia, et, ut aptius dicam, a filiis diaboli migrat ad filios pacis, humilitatis, spei, imo ad filios Dei: qui enim sic transit, nonne plane fugit a sede diaboli ad sedem Dei? etc. » Eadem est doctrina S. Anselmi, l. 1, epist. 29.

Secundo, dico majoris perfectionis intuitu posse quidem monachum transire ex ordinato et regulari monasterio ad aliud observantia strictioris; sed tamen communiter non expedire, nec temere id aggrediendum, cum hujusmodi desiderium fere semper sit purum cacodæmonis tentamentum. Hæc est sana et constans sanctorum vitæ monasticæ Patrum doctrina, quam perspicuis et infinitis prope eorum testimoniis licet comprobare. Ita S. Euthymius, cujus hæc ad suos verba refert Cyrillus in ejus Vita (*Bolan., 20 Januar.*): « Si quis autem hic forte non possit virtutem exercere, ne existimet, si alio transiverit, id cuius studio tenetur, alibi posse facilius et rectius perere; non enim ex loci natura, sed ex libero animi nostri instituto boni fit operatio. Contra autem hoc est et periculosum monachiis, et quod eos potest reddere imbecilles, et virtutum carentes fructibus; nam nec planta quidem potest ferre fructus quæ assidue transplantatur. » Ita apud Cassianum abbas Nesteros (*Collat. 14, cap. 5*): « Unicusque utile atque conveniens est, ut secundum propositum quod elegit, sive gratiam quam accepit, summo studio ac diligentia ad operis arrepti perfectionem pervenire festinet, et aliorum quæ dem laudans, admiransque virtutes, nequaquam a sua, quam elegit, professione discedat. » Ita S. Anselmus ad Lanzonem monachum, qui tamen forte mediabatur, scribens, fuse et eleganter hoc prosequitur argumentum, respondetque omnibus quæ adversus hanc sententiam proferri possent.

At nullum hanc in rem S. Bernardi testimonio luculentius proferri potest: « Sane de religiosis, inquit (*De Præc. et disp., cap. 26*), ac bene ordinatis monasteriis nullus professorum, meo consilio, ne arctioris quidem vitæ desiderio, sine licentia sui senioris egredietur. . . . Et accipit manifestius in exemplis hujus sententiæ rationem: Forte vult aliquis de Cluniacensibus institutis ad Cisterciensium sese transferre paupertatem, eligens præ illis nimium consuetudinibus magis regulæ puritatem. Si me consulit, non consulo, si non sane id abbatis sui usurpaverit assensu. Quamobrem? Primo propter scandalum ipsorum quos deserit. Deinde quia certa pro dubiis relinquere certum non est: forsitan enim hoc tenere

A potest, illud non poterit. Tertio suspectam habeo levitatem qua sæpe id quod facile volumus antequam probemus, experti jam nolumus, uno prope momento id ipsum et cupientes et respuentes, tam leviter quam et irrationabiliter. Quales utique non paucos frequenter experimur qui **810** una vix hora in una voluntate durantes, aura levitatis impulsivi, vagi et instabiles hæc et illac velut ebrii nutant, mutantque pro experimento iudicium, imo sine iudicio fluctuantes et tumultuantes tot de se consilia præsumunt quot loca revisunt, semper quod non habent cupientes, et quod habent fastidientes. » Et alibi ad abbatem S. Nicasii scribens (*Epist. 52*): « Fratrem Hugonem de Lausanna ore tuo et nostro spiritu commoneamus, non omni spiritui credere, et ne cito moveatur certa pro incertis descere; sciens diabulum soli semper perseverantia insidiari, quam solum novit coronari, tutiusque esse in ea vocatione qua vocatus est simpliciter perseverare, quam sub specie quasi melioris boni, id quidem, quod jam coepit dimittere, nec ad id quod præsumit, fortassis sufficere. » Item alibi (*Epist. 86*) ad Guillelmum abbatem S. Theoderici, qui ardentissimo flagrabat desiderio abjiciendi onus pastoralis, privatamque in Clarevallensi monasterio vitam agendi: « Tene itaque, meo consilio, quod tenes, mane in quo es, et stude prodesse quibus præes: nec præesse refuge, dum prodesse potes; quia vix quidem tibi, si præes, et non prodes; sed vix gravius si quia præesse metuis, prodesse refugis. » Denique ad abbatem Præmonstratensem (*Epist. 253*): « Inveni ego in claustris vestris, qui ad verbum prædicationis nostræ compuncti et conversi, ad nos venire dispoſuerant, cum ecce sollicitantibus vestris, retrahentes pedem recepti et retenti sunt in ordine et habitu vestro. Postmodum vero remordente eos conscientia exire voluerunt, et, ni fallor, exissent, nisi nostro firmarentur, non assensu tantum, sed et hortatu. » Et certe solebat S. doctor ex alienis monasteriis ad se venire cupientes monachos repellere, venientes remittere, ut ex hac epistola, et ex 67 et 293 patet. Unde si quosdam aliquando admisit, aut ex non noto monasterio, aut de consensu sui abbatis admisit, aut sane hi pauci sunt recepti, et contra communem agendi sancti viri consuetudinem, et singularibus de causis, quorum admissionem nullus potest in exemplum adducere. Eadem fuit Guillelmi abbatis sententia, licet ipse singulari Dei vocatione ad Cistercienses tandem transmigravit: nam inter alia ad fratres de Monte Dei hæc scribit (*Cap. 9*): « Impossibile est hominem fideliter stare in uno animum suum, qui non prius aliquo loco perseveranter affixerit corpus suum. Nam qui per ægritudinem animi migrando de loco ad locum fugere nititur, sic est sicut qui fugit umbram corporis sui: seipsum fugit, seipsum circumfert, locum mutat, non animum: eundem ubique se invenit, nisi quod deteriorem facit ipsa mobilitas, sicut lædere solet ægrum, qui circumferendo concutit eum. » Eodem modo loquitur Petrus Blesensis in epist. 102. Tandem Petrus abbas Cisterciensis variis comparationibus idem demonstrat (*Lib. ix, epist. 12*): « Ranas et muscas inquietantes penetrata cordi vestri utinam vos abjicere vel potius exterminare brevi admonitione possem! Non ignoro apud Aristotelem dubitare de singulis non esse inutile. Teneo autem apud Hippocratem quod mutationes maxima generant morbos. Dicit Gregorius quod plantæ quæ sæpe transponantur radices non mittunt. . . . In parabola **811** quoque Evangelii dum fatuæ virgines irent emere oleum, clausa est janua. Harum auctoritatum sensus hic est, ne instabiles simus, ne fluctuemus, ne omni vento circumferamur, ne dicamus, Ecce hic Christus, ecce illic. Videte itaque vocationem vestram, et bases, et planities vestras statuite supra petram; et cum Job dicite: *In nidulo isto moriar, et tanquam palma multiplicabo vices meas.* » Denique in Regula S. Stephani Grandimontensis ex-

stat integrum caput 40, *De viris alterius religionis non recipiendis*, quod ita incipit: « Alterius religionis viros in hac religione recipi omnino prohibemus. » Scio equidem aliquos cum laude ad strictiora monasteria transfugisse: sed ne quis de eorum sibi blandiatur exemplo, scio etiam multo plures ad suam et aliorum confusionem id tentasse. Querebatur olim ea de re S. Bernardus ad Guillelmum abbatem scribens hoc modo (*Apolog. ad Guil.*): « Scio nonnullos de aliis congregationibus et institutionibus ad nostrum ordinem pervolasse, pulsasse, intrasse; qui hoc quidem agendo suis scandala reliquerunt, et nobis nihilominus attulerunt, dum quantum illos sua temerario discussione, tantum nos turbaverunt sua misera conversatione, quoniam superbe spreverunt quod tenebant, et temere præsumperunt quod non valebant. » Vide Haest. l. iv, tr. 2, disq. 6, et Goffrid. Viudoc. l. iv, epist. 2.

Tertio, his qui ex regulari et ordinata congregatione cum summi pontificis licentia transeunt ad laxiora, responderi forte merito posset quod S. Bernardus Roberto nepoti, qui ex Cisterciensi familia ad Cluniacenses se transtulerat (*Epist. 1*): « O insensate puer! quis te fascinavit non solvere vota tua, quæ distinxerunt labia tua? Annon ex ore tuo iustificaberis, vel ex ore tuo condemnaberis? ... Quid tibi frustra quispiam blanditur de absolute apostolica, cujus conscientiam divina ligatam tenet sententia? Nemo, inquit, mittens manum ad aratrum et respiciens retro aptus est regno Dei. . . . Tolle occasiones, re-pue blandimenta, adulationibus claude aures, te interroga de te, quia tu te melius nosti quam alius: attende cor tuum, discute intentionem, consule veritatem, tua tibi conscientia respondeat, cur abieris, cur ordinem tuum, cur fratres, cur locum, cur me, qui et propinquus carne, et propinquior spiritu sum, deserueris. Si ut acrius, si ut ratius, si ut perfectius viveres; securus esio, quia et non retro aspexisti; sed et gloriare cum Apostolo dicens: Quæ retro oblitus, et ad ea quæ ante sunt, extentus, sequor ad palmam gloriæ: sin alias, noli altum sapere, sed time; quoniam (ut cum venia tui dixerim) quidquid tibi amplius indulgens in vultu vestituque superfluo, in verbis otiosis, in vagatione

licentiosa et curiosa, quam videlicet promisisti, quam apud nos tenuisti: hoc procul dubio retro aspiciere est, prævaricari est, apostatare est. » Illis etiam posset et istud ejusdem S. Doctoris ad Adam monachum aptari (*Epist. 7*): « Quod et vos quoque non immeritè timentes, nec satis de propria causa confidentes, remorsas ac remordentes conscientias apostolica c. nati estis delinire licentia. O frivolum satis remedium! quod non est aliud, nisi more protoplastorum cauteriatis conscientias texere perizomata, videlicet ad velamentum, non ad medicamentum, etc. » Et alibi mentem suam auctoritate S. Gregorii papæ ita explicat (*Epist. 94*): « Quisquis bonum majus subire, inquit, proposuit, bonum minus, quod potuit, sibi illicitum fecit: ad quod probandum subjicit testimonium de Evangelio dicens: Nemo mittens manum ad aratrum, et respiciens retro, aptus est regno caelorum. Et infert: Qui igitur fortiori studio intenderat, retrospicere convincitur, si relictis bonis amplioribus, ad minima retorquetur (S. Greg. Past., part. III, cap. 28). Item ipse in homilia tertia super Ezechielem: Sunt nonnulli qui bona quidem quæ noverunt operantur; atque hæc operantes, meliora deliberant; sed retractantes, meliora quæ deliberaverant, immutant. Et quidem bona agunt, quæ cœperant, sed a melioribus, quæ deliberaverant, succumbunt. Hi nimirum ante humana judicia stare videntur in opera, sed ante omnipotentis Dei oculos ceciderunt in deliberatione. » Denique alibi (*Epist. 371*) loquens de his qui, cum a laxioribus ad strictiora transierint, postmodum ad priorem vivendi rationem redeunt: « Ego, inquit, de me dicam quod sentio. Ego Bernardus, si de bonis ad meliora, vel de periculosius ad securiora voto et opere libere pertransissem; et illicita voluntate ad ea quæ mutavi denuo recurrere præsumpsem, non solum apostata, verum etiam regno Dei non idoneus fieri pertimescerem. Hoc et B. Gregorius ait: Quisquis, inquit, majus bonum subire proposuit, minus bonum, quod licuit, illicitum fecit: scriptum quippe est: Nemo mittens manum ad aratrum, et respiciens retro, aptus est regno Dei. Qui ergo fortiori studio intenderat, retrospicere convincitur, si relictis amplioribus bonis ad minora retorquetur. »

CAPUT LXII.

De sacerdotibus monasterii.

Si quis abbas sibi presbyterum vel diaconum ordinari petierit, de suis eligat qui dignus sit sacerdotio fungi. Ordinatus autem, caveat elationem aut superbiam. Nec quidquam præsumat, nisi quod ei ab abbate præcipitur, sciens se multo magis disciplinæ regulari subditum. Nec occasione sacerdotii obliviscatur regulæ obedientiam et disciplinam, sed magis ac magis in Deum proficiat.

Locum vero illum semper attendat, quo ingressus est in monasterio, præter officium altaris, et

si forte electio congregationis et voluntas abbatis pro vitæ merito eum promovere voluerit. Qui tamen regulam a decanis vel præpositis constitutam sibi servare sciat: quod si aliter præsumperit, non sacerdos, sed rebellio judicetur: et sæpe admonitus si non correxerit, etiam episcopus adhibeatur in testimonium. Quod si nec sic emendaverit, clarescentibus culpis projiciatur de monasterio: si tamen talis fuerit ejus contumacia, ut subdi aut obedire regulæ nolit.

^a Al., diaconem.

^b Flor., subdendum.

^c Al., in monasterium.

^d Narb., sacerdotis.

^e Al., servari. Editi servandam.

^f Oxon. cum editis, rebellis.

^g Narb., qui sæpe.

COMMENTARIUS.

Si quis abbas sibi. Sibi, hoc est suo monasterio. Ubi observat Menardus duplici olim nomine sacerdotes ordinatos fuisse: vel pro monasteriis suis, ut ex hoc capite constat; vel pro secularibus ecclesiis seu parochiis, ut habetur 16, quæst. 1, cap. Si quis, cap. In parochia tua, cap. Cum pro utilitate Ecclesiæ, cap. Monachi, et cap. Ne pro cuiuslibet. Ad primos spe-

ctat nostri Mabillonii observatio, qua docet (*Præf. in sæc. v Bened., pag. 83*), « Monachos olim, non (ut modo) sub titulo paupertatis, sed sub monasterii sui fuisse ordinatos. Id quod patet ex concilio Londoniensi anni 971, in quo Eadgarus rex Glastoniensi monasterio certas leges ac prærogativas concedit, atque inter alia: *Sansit etiam ut quoties abbas loci eci-*

monachi aliquos suorum sacris ordinibus initiari decernerent, a quocunque præsulum canonice ordinato, aut in illius sede, aut in eodem Sanctæ Mariæ Glastigensii monasterio, tam monachos quam clericos, quos idoneos judicarent, ad titulum S. Mariæ ordinari facerent. Et ita quidem sancitum fuerat in concilio Chalcedonensi; sed postmodum hæc disciplina mutata est. Concilii hæc verba sunt in can. 6: *Nullum absolute, id est sine titulo, ordinari debere presbyterum aut diaconum, nec quemlibet in gradu ecclesiastico, nisi specialiter in ecclesia civitatis aut pagi, aut in martyrio, aut in monasterio qui ordinandus est pronuntietur.* Contrarium morem induxit Mendicantium (ut conjicimus) exemplum, et instabilitas monachorum. Hujus loci occasione observandum venit id quod in Actis S. Dunstani ad num. 29 notamus, eum primo ordinatum fuisse episcopum sine titulo, ea maxime ratione ut *gali præsentia*, propter sua provida consilia *jugiter esset*. Vide ejusdem S. Dunstani Vitam auctore Sberno, num. 12, sæc. v Benedictino. Secundus respicit id quod scribit sanctus Gregorius papa Mariniano Ravennati episcopo in gratiam monasterii SS. Joannis et Stephani (*Lib. vi, epist. 18*): « Ad ecclesiasticum officium nullus exinde producat, nisi quem abbas loci admodum propria voluntate obtulerit. Quisquis autem ex prædicto monasterio ad ecclesiasticum ordinem pervenerit, ulterius illic nec aliquam **814** potestatem, nec licentiam habeat habitandi. » Econtra vero qui sub titulo monasterii ordinabantur, ei ita alligabantur, ut in eo perpetuo manere cogentur, ut patet ex eodem S. Gregorio scribente (*Lib. vii, epist. 92*) Victori Panormitano episcopo, ut unum in Præcatorum monasterio monachum ordinare debeat sacerdotem, « atque eam nec in ecclesia, nec in loco alio observare, sed illic *jugiter* permanere ex nostra quoque auctoritate constituat: quatenus et ille dum alibi non fuerit occupatus, in officio suo assiduus possit et utilis inveniri, et congregatio quæ sibi eum postulabat ordinari, quoties necesse fuerit, ipso sacrificii solemnitate veneratione debita celebrante, valeat referri. » Hinc S. Fulgentium monasterii sui abbatem, et delitescere cupientem, Felix presbyterum ordinari curavit, « ut abbas et presbyteri decoratus officio, nec monasterium relinquere, nec in alia posset ecclesia ordinari fortuito. » An vero huc respiciat concilium Londoniense anni 1075, decernens: « Ne aliquis alienum clericum vel monachum, sine commendatoris litteris ordinet vel relineat? »

Presbyterum vel diaconum ordinari petierit.] Olim monachi non solebant sacris ordinibus initiari, nisi ad petitionem, aut saltem de licentia proprii abbatis, ut patet ex S. Gregorii epistola supra citata ad Marinianum, et insuper ex concilio Agathensi (*Can. 27*): « Si necesse fuerit clericum de monachis ordinari, cum consensu et voluntate abbatis præsumat episcopus. » Oblatus autem ab abbate, nisi obstat aliud, ab episcopo ordinabatur, ex decreto Gelasii papæ, quod refert Gratianus his verbis (*Dist. 16, q. 1, c. Si quis monachus*): « Si quis monachus fuerit qui venerabilis vitæ merito sacerdotio dignus videatur, et abbas, sub cuius imperio Regi Christo militat, illum fieri presbyterum petierit, ab episcopo debet eligi, et in loco quo judicaverit ordinari. » Quid autem ab ordinando exigent episcopi, discimus ex hoc concilii Cloveshoviensis canone (*Apud Spelm., tom. I Conc. Angl.*): « Episcopi nullum de clericis seu monachis ad sacrum presbyterii gradum ordinent, nisi prius ejus vitam qualis extiterit, vel tunc morum probitas ac scientia fidei existat, manifeste perquirant. »

De suis eligat.] Non de externis, ut semper præstitit ad sacramenta fratribus administranda, nec necesse sit foras egredi ad extraneum sacerdotem perquirendum: neque enim expedit omnino monachis

A foras prodire: eoque respexit S. Gregorius cum ad petitionem Urbici, abbatis monasterii S. Hermæ, Victori Panormitano episcopo scribit (*Lib. v, epist. 41*), ut electum a congregatione, « cuius vita, mors, et actio, tanto possint ministerio convenire, *sine mora* auxiliante Domino valeat consecrari: quatenus nec ille de monasterio suo hac pro causa egredi, nec extraneum sibi ad peragendum sacrum opus cogatur adducere. » Et certe hujusmodi extraneus deesse posset, et revera aliquando deerat, ut patet ex Rufino, lib. ii de Vita Patrum, cap. 11, ubi de sancto Heleno loquens hæc habet: « Alio rursus tempore dominica die venit ad monasterium quoddam fratrum, et cum vidisset eos non agentes **815** solemnitate diei, causam requirit: cum autem dixissent, pro eo quod presbyter non adesset, qui trans flumen maneret, etc. » Ex his manifestum est quam longe a vero aberrant qui monachos olim in ecclesiis paræchialibus divinis interfusis mysteriis inunctanter asserunt: quod utrum verum sit de eremitis, et foris de aliquibus virginibus Deo sacratis, de cœnobitis nusquam demonstrari poterit. Sane primus eorum Pater S. Pachomius, si quando inter suos sacerdotem monachum non habebat, « ubi ad peragenda sacra mysteria erat necesse, presbyterum e vicinarum ecclesiarum una aliqua evocabat, atque ita ipsis absolutebatur solemnitas, » quemadmodum legimus in ejus Vita, num. 18 (*Bolland., 14 Maii*). Dixi exceptis hiorum virginibus, quia revera moniales in civitate Antinoi sub Talida abbatisa viventes die dominico gratia communionis progrediebantur in ecclesiam, testante Palladio in Lausiaca, cap. 158.

De suis ergo eligat, non proprio duntaxat motu, sed totius congregationis assensu et consilio: nam talem fuisse monasteriorum praxim colligitur ex S. Gregorii epistola ad Victorem episcopum Panormitanum de ordinando sacerdote in monasterio Præcatorum, in qua sic loquitur (*Lib. vii, epist. 92*): « Quia monachorum congregatio quæ in monasterio Præcatorum consistit, pro sacris missarum solemnibus peragendis presbyteri indigere probatur officio, atque de sua sibi congregatione in hoc ordine postulant consecrandum; fraternitatem vestram presentibus scriptis adhortamur ut quem sibi de congregatione sua unanimes duxerint eligendum, in prædicto monasterio, sine mora vel excusatione aliqua, presbyterum debeat ordinare. » Idem patet ex Vita S. Germani abbatis Grandivallensis, num. 7 (*Sæc. ii Ben.*), quem « cum cerneret B. Waldebertus virum esse industrium, eum presbyterum fieri jussit; omnisque chorus fratrum in ejus veneratione clamaverunt, dicentes Germanum dignum esse presbytero. » Item ex Vita S. Sivardi, abbatis Anisolensis (*Sæc. iii Ben.*), qui « factus est non solum monachus, sed et per electionem fratrum sacerdos. » Et ex Vita V. Benedicti abbatis Clusani, auctore Guillelmo ejus discipulo (*Sæc. vi Ben.*), qui « fratribus annuentibus et abbate jubente ad sacerdotium » promotus est: unde et Boberius in primo commentario: « Quanquam abbas scire præsumatur conscientias monachorum, et ei competat jussio in hujusmodi ordinum receptione, consulo tamen quod seniorum utatur consilio; multa enim oculos latent prælati. » Et in secundo: « Hanc autem electionem puto debere fieri ad testimonia fratrum: nam et antiquitus presbyter monasterii Pater monasterii dicebatur, ut hæc electio inter præcipua numeretur. » Vide Vitam S. Hugonis Aduensis monachi, num. 6, sæc. v, et Vitam S. Gerardi abbatis Broniensis, num. 9, sæc. etiam v.

Porro ex hoc loco constat, nec S. Benedicti mentem fuisse, nec consuetudinem, ut omnes passim in monasteriis, quemadmodum jam usus invaluit, sacerdotio initiarentur. Si enim omnes promiscue ad sacros ordines fuissent admissi, non necessaria visa esset electio. Et certe **816** in pluribus monasteriis

* Legendum videtur mores, ut sensus constet. Edit.

aut nulli, aut pauci olim erant sacerdotes. S. Pachomius non patiebatur quemquam ex suis ad clericalem gradum ascendere, ut testatur ejus Vita scriptor, cap. 24 (Apud Rosweid.). In pluribus aliis monasteriis nonnisi missi ab episcopo presbyteri sacra mysteria celebrabant. In aliis quibusdam pro magno reputabatur unum aut alterum in monasterio esse sacerdotem: hinc S. Epiphanius ad Joannem Hierosolymitanum se excusans quod Paulinianum S. Hieronymi fratrem in monasterio Bethlehemitano sacerdotem ordinasset (Inter epist. S. Hieron. epist. 60): « Cum vidissem, inquit, quia multitudo sanctorum fratrum in monasterio consisteret, et sancti presbyteri Hieronymus et Vincentius propter verecundiam et humilitatem nolent debita nomini suo exercere sacrificia, et laborare in hac parte ministerii quæ Christianorum præcipua salus est: invenire autem et comprehendere servum Dei non posses, qui te, eo quod grave onus sacerdoti nollet suscipere, sæpe lugiebat; sed nec alius quos episcoporum facile eum reperiret, etc. » In mo. te Nitriæ erant quidem octo presbyteri in omnibus ibi constructis monasteriis; sed tamen ita ut quando primus illis ecclesiæ presbyter vixisset, nullus alius offerret, nec judicaret, nec haberet sermonem. Neque id ante S. Benedicti tempora tantum, sed etiam multo post ejus mortem, ut patet ex S. Gregorii papæ epistolis, in quibus discimus defuisse aliquando in monasteriis sacerdotes: id quod nec miramur, cum etiam in ipsis parochiis aliquando defuisse constat ex l. i, epist. 45 et 51; l. v, epist. 2; l. vii, epist. 77, secundæ indictionis. Denique S. Aurelianus in Regula sua decernit (Cap. 46), ut « nullus honorem presbyterii aut diaconatus accipiat, præter abbatem, si voluerit ordinari presbyterum, et unum diaconem et subdiaconem, quos ipse voluerit, et quando voluerit ordinandi habeat potesatem. »

Postea vero sensim et sine sensu ita accrevit in cœnobiiis sacerdotum numerus, ut ineunte sæculo ix jam plures sacris essent initiati. In Centulensi monasterio sub S. Angilberto abbate, qui anno 814 vivere desuit, ex trecentis monachis triginta duo, ut minimum, erant presbyteri, sicuti constat ex ejusdem scripto ab Harulfo in Chronico Centulensi relato (Spicil. tom. IV), quo mandatur « ut nulla dies prætereat absque sacrarum missarum decantatione: videlicet ut, si non plus, vel triginta a fratribus diversorum chororum per diversa altaria missæ quotidie agantur, exceptis illis duabus de conventu, quæ mane et meridie solemnissime celebrantur. » Non multo post sub Salomone abbate S. Galli: « Fuerunt simul in nostro monasterio presbyteri 42, diaconi 24, subdiaconi 15, pueri 20, » inquit Ekkehardus Junior in libro de Casibus S. Galli, cap. 1 (Spicil. tom. IV). In litteris monachorum S. Remigii Remensis, quibus circa annum 838 societatem ineunt cum Dionysiensis, exstat fratrum monasterii S. Dionysii in Francia catalogus in quo ex monachis centum viginti tribus recensetur unus episcopus, presbyteri triginta tres, diaconi septemdecim, subdiaconi viginti quatuor, acolyti septem. Ex triginta monachis monasterii Croylensis quos anno 870 **817** Normannorum rabiem fugisse scribit Ingulfus (Hist. Croyl.), decem erant sacerdotes. In Chronico Piscariensi anno 1047 electioni abbas Dominici ex triginta duobus undeviginti sacerdotes, unus diaconus, reliqui monachi subscribunt (Spicil. tom. V). Denique in subscriptionibus venditionis cujusdam terræ a monachis Laudunensibus S. Joannis monasterio S. Theoderici factæ anno 1184 (Hist. ms. S. Theod.) ex quatuordecim monachis octo presbyteri, tres diaconi et tres subdiaconi recitantur. Tandem Clemens V in concilio Viennensi ad ampliacionem cultus divini statuit « quod monachi quilibet ad monitionem sui abbatis se faciant ad omnes ordines sacros, excusacione cessante legitima, promoveri. »

Qui dignus sit sacerdotio fungi.] Hanc dignitatem seu sacerdotii meritum in tribus potissimum consti-

tuit Alexander III in concilio Lateranensi, cap. 3, ubi sic loquitur: « In cunctis sacris ordinibus et ecclesiasticis ministeriis ætatis maturitas, gravitas morum, et litterarum scientia inquirenda est. » Id quod summo studio observari rogabant monachi Fulhenses in libello supplici ad Carolum Magnum, postulantes (Num. 2) ut « illi ad sacrum ordinem eligantur qui eruditi sunt verbo et sancta conversatione probati, et nec fures, nec scelerati, et qui sacerdotii juris penitus sunt ignari. » Ad ætatem vero quod spectat, exstat Petri Venerabilis statutum (Statut. 43), « ut nullus nostrorum ad sacerdotium promoveatur, usque ad triginta vel saltem viginti quinque annos. »

Optabit fortean aliquis antiquum rescire ordinem quo majores nostri suos ad sacerdotii gradum promoverent. Rem ex antiquissimo Regulæ commentatore discere est opera pretium. Ut ergo abbas aliquis unum ex suis sacerdotali honore volebat insigrire, eum cui frater ille peccata confiteri soleret conveniens, suam ei de promovendo illo monacho ad sacerdotium voluntatem aperiebat, consiliumque ejus rogabat: poterat enim latens aliquid in illo existere impedimentum abbati ipsi ignotum. Cumque ab eo abbas responsum accepisset, aliquam prætendebat occasionem qua solus ordinandus in capitulum non veniret: « Et tunc, inquit Hildegardus, debet abbas pro illo fratre dicere sermonem ad fratres: Ego volo cum Dei adjutorio facere talem fratrem presbyterum; unde rogo dilectionem vestram ut tam pro amore Dei, et salvatione nostra, et animæ suæ, qui sapit aliquid de isto fratre, per auctoritatem nostram dicat. Et hoc quidem jam de illo fratre nuntiatum est; sed nolo dicere et manifestare, sed per vos scire: nam in processu temporis majori conjuratione vos constringam, si hoc non manifestaveritis. Hoc dicto, debet dare inducias per octo dies. Deinde debet venire in capitulum, si aliquis non dixerit, et indicaverit de illo fratre, et conjurare omnes isto modo: Adjuro et conjuro per communionem corporis et sanguinis Domini nostri Jesu Christi, et per sanctum baptismum, et remunerationem cælestis gaudii, et professionem nostram, quam professi sumus, ut quicumque cognovit illum in tali peccato detentum, quod illum prohibet accedere ad oblationem **818** sacrificii, nuntiet mihi atque manifestet, quatenus ego pravavico hujus præcepti non existam. Deinde si aliquis cognoverit, veniat et nuntiet. Si autem non venerit, tunc debet specialiter vocare unumquemque, et illum interrogare de motu, de incessu illius. Deinde si non poterit cognoscere indignum, tunc offerre debet ad ordinandum. » Hanc disciplinam aliqua ex parte imitantur Fulhenses monachi, in quorum Constitutionibus hæc lego (Cap. 62): « Quoties quis erit in aliquo monasterio ordinandus, denuntiet id palam in monasterii cuius est capitulo; ut si quis labem aut vitium ejus aliquid sciat propter quod ordinari debere non videatur, indicet non publice quidem, sed privatim superiori, aut uni alicui seniorum. » Et hæc ex parte abbatis ordinandum eligens: quid vero ex parte ipsius ordinandi? Saluberrimum omnino sequatur S. Joannis abbas consilium (Lib. II de Vit. Patr., c. 1): « Sic ergo, filii mei, neque fugiendum omnimodis dicimus clericatum vel sacerdotium, neque rursus omnimodis expetendum: Dei autem judicio relinquendum est quem velit, et si velit, assumere sibi ad ministerium vel ad sacerdotium. » Ea fuisse videtur Fromundi Tegerensensis monachi animi dispositio, quam Piringero abbati suo scribens aperit his verbis (Analect. tom. IV): « Hunc gradum nec multum renuo, nec multum desidero; sed vobis cæterisque senioribus in hoc obediō. »

Caveat ergo imprimis ne sacerdotii honorem ambiens abbatem proprio motu conveniat, ab eo sacrum ordinem extorqueat, aut etiam eo invito ad tantum gradum ascendat: nam « Clericatum aut præsideu-

tiam fratrum desiderare religioso haudquaquam A
 competit: est enim morbus diabolicus, et vitium
 ambitionis, iudicium habens extremæ diaboli ma-
 litie, » ut cum S. Basilio loquar (*Const. mon., cap.*
10): unde et illud cuiusdam imperatoris: *Profecto*
indignus est sacerdotio nisi fuerit ordinatus invitus;
 et Lucius papa III ad archiepiscopum Turonensem
 rescribens: « Honestius et intius est subjectis, debi-
 tam præpositis obedientiam impendendo, in inferiori
 ministerio deservire, quam cum præpositorum scan-
 dalo graduum appetere dignitatem; nec est in hac
 parte subjectorum desiderium confovendum. » Qua-
 propter recte omnino Cistercienses olim decreverunt,
 ut « qui abbates suos per se vel per alios inquietant,
 ut promoveantur ad ordines; a die qua hoc fecerint,
 usque ad biennium, non ordinentur, nisi promoti
 fuerint in abbates. »

Cæterum cum S. Benedictus presbyterum et
 diaconum simul prius nominaverit, moverit fortassis
 aliquem, quod solius postea sacerdotii meminisset,
 dicens, *de suis eligat qui dignus sit sacerdotio fungi.*
 Sed cum Menardo « notandum est sacerdotii nomen
 aliquando diaconis attribui. Nam diaconatus est
 quidam ordo sacerdotii, qui tertius appellatur, et
 presbyteratus secundus, ut patet ex Optato Milevi-
 tano, l. i cont. Parmenianum: *Quid (commemoremus)*
diacones in tertio, quid presbyteros in secundo sacer-
dotio constitutos? ac proinde recte dici potest diaconus
dignus sacerdotio fungi, quia sacerdotium non modo
 de episcopatu et presbyteratu, sed etiam de dia-
 conatu dicitur. » Addi etiam cum Bernardo
 Cassinensi potest, istud **819** *sacerdotio fungi* referri ad
 omnes sacros ordines, quorum sacerdotium, tanquam
 dignum nominaverit.

Ordinatus autem caveat elationem aut superbiam.
 Quoniam, ut ait S. Bernardus, « in alto posito non
 autem sapere, difficile est, et omnino inusita-
 tum; » et, ut loquitur S. Gregorius (*Epist. 42*),
 « plerumque rector eo ipso quo cæteris præeminet,
 elatione cogitationis intumescit. » Et item (*Past. part.*
ii, cap. 6): « Humana mens plerumque extollitur,
 etiam cum nulla potestate fulcitur; quanto magis in
 altum se erigit cum se etiam potestas adiungit! »
 Sapienter proinde sanctus legislator ordinatum ab
 elatione et superbia deterret, dicens: *Ordinatus*
autem caveat elationem aut superbiam; quæ duo,
 licet idem prorsus significare videantur, « in eo
 tamen differunt, inquit Bernardus Cassinensis, quod
 elatio pertinet ad interiore hominem, superbia
 vero ad illa signa per quæ perpenditur et cognoscitur
 superbire de gradu. » Utramque autem summo studio
 cavere debet ordinatus, quia quanto prælatus est
 a iis, tanto debet esse humilior: ut dignitatis alti-
 tudo mensura sit humilitatis. Rerte enim Basilius
 Magnus (*Sermon. de Abdic. rerum*): « Non te gradus
 cleri extollat, sed potius humiliet: progressus enim
 animæ progressum humilitatis facere debet; e contra
 in postremis relinqui, et inhonoratum esse, ab
 elatione gignitur. Quanto magis ad sacros gradus te
 accedere contigerit, tanto magis humilia te ipsum. »
 Hæcerat ipsissima mens S. Romani abbatis Jurensis,
 qui, ut scribit auctor antiquissimus in ejus Vita, n. 6
 (*Bolland., Februar. 28*), ordinatus sacerdos « profes-
 sionis pristinae memor, auctoritatem clericalis
 officii monachali humilitate calcabat; ita ut cum
 solemnitas advenisset, vix a fratribus sacrificii causa
 cogeretur stare superior; reliquis vero diebus
 monachum monachis exhibens, nihil in se eminentis
 sacerdotalis præstabat. » S. quoque Joannes Dama-
 scenus, teste Joanne Hierosolymitano, ex monacho
 presbyter factus, et lauram S. Sabæ ingressus (*Sur.,*
Maii 6), « illud, quod duplici honore presbyteri
 digni sunt haudquaquam in mentem suam injectit;
 sed velut hoc dictum commutans, illud secum volve-
 bat, presbyteris duplici humilitati studendum esse,
 presbyteros religiosæ vitæ exercitationem duplo
 quam prius majorem sibi vindicare. »

Sciens se multo magis disciplinæ regulari subditum,
 etc.] Quem in locum Hildemarum: « In hoc loco in
 quo dicit, *sciens se multo magis disciplinæ regulari*
subditum, intelligunt alii, ut debeat duci per septem
 gradus, id est ut etiam flagelletur. Et hoc compro-
 batur per hoc quod inferius dicit, *ne occasione sacer-*
dotii obliviscatur regulæ obedientiam et disciplinam:
 obedientia ad operis exercitium; disciplina vero ad
 septem gradus. » Similiter Bernardus Cassinensis:
 « Hæc clausula exercitium respicit operis; disciplina
 vero ad deductionem per gradus septem referri
 potest. » Boherius addit: « Vel dic disciplinam, id
 est regulæ rigorem, vel id est coercionem ac corre-
 ctionem. »

Sed magis ac magis in Deum proficiat.] Tanto
820 enim perfectiorem es e oportet sacerdotem
 monachum, quanto perfectius sacerdos ad altare non
 tam imitari tenetur, quam referat Christum, et
 Christum quidem ad mortem usque obedientem,
 agnoscendum, factum pro nobis omnibus holocaustum
 et sacrificium, » inquit Gerardus Belga monachus.

Locum vero illum semper attendat quo ingressus est,
monasterium, præter officium altaris.] « Hoc est
 præter quando officium altaris agit, » inquit Hilde-
 marus. Et Smaragdus: « Humilitatem semper inten-
 dens, locum suum in omnibus regulariter observans
 custodiat; et sic accedat ad pacem, ad comuni-
 onem, ad psalmum imponendum, in choro standum,
 et in omnibus omnino locis, præter officium altaris,
 id est quando altario ministrat: altario enim
 assistens, primus stat, sacrificat, et primus pro
 omnibus orat, etiamsi ultimus inveniat in ordine:
 et ideo nec locus ibi consistendum est, nec ordo
 tenendus. » Et Bernardus Cassinensis: Perinde est
 « ac si diceret: Non sedebit sacerdos superior
 seniore suo acolyto, præterquam quando exercet
 officium altaris: quia tunc, quando indutus est sacris,
 sedet post abbatem, vel præpositum, vel decanum
 super omnes alios; et quando celebrat, est super
 omnes, et pro omnibus sacrificium reddit Deo. » Et
 certe in catalogo monachorum S. Dionysii in Francis
 supra citato (*Spicil. tom. IV*) sacerdotes et alii sacris
 ordinibus initiati, imo ipse etiam episcopus cura aliis
 inserti monachis inscribuntur.

Et si forte.] « Expone visi forte, » inquit Richardus
 de S. Angelo.

Electio congregationis.] Boherio hic in secundo
 comm. electio est « votum, vel postulatio, aut appro-
 batio. » At ex Bernardo Cassinensi electio hic pro
 sola approbatione sumitur.

Et voluntas abbatis.] Voluntatem Bernardus Cassi-
 nensis mandatum interpretatur; Boherius mandatum,
 vel licentiam.

Promovere voluerit.] Altiori gradu, aut officio
 donando.

Qui tamen regulam a decanis vel præpositis consi-
tutam sibi servandam sciat.] Id est « quod a decanis
 et præpositis sibi imperatum fuerit custodiat, » inquit
 Hildemarum. Regula enim pro præcepto hoc loco
 sumitur, quemadmodum docet Bernardus Cassi-
 nensis: nam nec decani, nec præpositi reulam edere
 possunt, ut scribit Boherius: quamvis Richardus de
 S. Angelo ex hoc textu inferat, « quod decani, sive
 præpositi possunt aliquid ordinare, sive statuere in
 monasterio, » citatque argum. extra de constitut.
Cum accessissent.

Quid si aliter præsumperit, non sacerdos, sed
rebellio judicetur.] Quod duobus modis intelligi po-
 test: vel ut ætinetur rebelli, vel ut puniatur
 tanquam rebellis. Duplicem hunc sensum aperit
 Hildemarum sic scribens: « Istud judicetur duobus
 modis intelligitur, id est pro condemnatur uno modo,
 et altero modo pro æstimetur. Et ideo varie intelli-
 gunt sapientes illum locum **821**: sed illi qui intel-
 ligunt pro æstimetur, ut sacerdos non flagelletur aut
 excommunicetur, sed credatur, pro reverentia cano-
 nica, hoc intelligunt; et pro hoc quod S. Benedictus

dicit: *Et saepe admonitus si non se correxerit, adhibeatur episcopus in testimonium.* Si vero depositus fuerit, tunc potest flagellari aut excommunicari.... Tamen in monasteriis Francorum ita flagellatur presbyter veluti alius monachus. Ipse vero infra uam sententiam ita exponit: « Sanior est sensus, ut sicut diximus de monachis, si talis est persona cui non competat flagellum, nullo modo debet illi adhiberi; si talis est quem adiuuet flagellum, et non noceat, adhibeatur flagellum. » Ita quoque sentit Bernardus Cassinensis: « Licet nonnulli aliter hoc assumant, mihi tamen sic videtur intelligendum, quod ex quo est inobediens et contumax, non iam debet judicari sacerdos, id est non debet sibi deferri sicut sacerdoti, sed iudicari rebellio, id est sicut contumax et rebellis. » Similiter Richardus de S. Angelo: « Melius dicas, scilicet, quod potest et debet iudicari, seu panari tanquam contradictor. » Priorem uultominus sententiam sequitur Menardus noster: « Ob dignitatem et reverentiam sacerdotii... neque illos flagellis aut excommunicationi subicit; sed statuit ut iudicentur ut rebelles; deinde si non emendaverint saepius admoneantur; si nec sic correxerint, episcopus adhibeatur in testimonium: tandem clarescentibus culpis, id est patentibus et manifestis, ita ut propter dignitatem presbyteratus sint aliis scandalo, proficiantur. »

Et saepe admonitus. « Ac si diceret, inquit Hildemarum, non per gradus ducatur, sed admoneatur. » Illud autem saepe Boherius in secundo comment. exponit tertio, ut supra de decanis, vel quater, ut infra de praeposito monasterii.

Etiams episcopus adhibeatur in testimonium. Hunc locum varie varii exponunt. Hildemarum mentem suam ita explicat: « Notandum est quia pro illis sacerdotibus qui sacerdotes veniunt in monasterium, non dicit regula adhiberi episcopum in testimonium, sed solummodo pro illis sacerdotibus qui in monasterio consecrantur. Ideo non pro illis qui sacerdotes veniunt in monasterium, eo quod illi in alio titulo fuerunt consecrati, non est opus episcopum adhiberi in testimonium. Illi autem sacerdotes, quia in illo titulo fuerunt consecrati, ideo necesse est ut adhi-

beatur episcopus in testimonium. » Bernardus Cassinensis, quod episcopus adhibeatur in testimonium, non necessitatis esse existimat, sed honestatis duntaxat: « Dicitur hoc, inquit, in monasteriis non exemptis de dioecetano locum habere potest; quia ductus per septem gradus per dioecesanum habebit deponi secundum quosdam. Ego vero a littera non recedens, quando dicit adhibeatur in testimonium, puto quod solummodo exponenda est contumacia et inobediencia episcopi, ut sit quasi testis, ad iustificandam correctionem et disciplinam. Et propterea hoc non credo esse necessarium, sed honestum: manifestum est enim per sequentia quod adhuc remanet §22 in foro abbatis, iudicandus ab eo; nam sequitur: *Qui si nec sic emendaverit, clarescentibus culpis*, etc. » Nicolaus de Fractura haec intelligit « in monasteriis non exemptis, ubi ad episcopos in defectum abbatum non corrigitur subditorum excessus speciat correptio. » Similiter Boherius sentit hoc locum habere in monasterio non exempto; ut deductus per septem gradus a dioecetano episcopo deponatur. Et certe olim monachi sacerdotes non minus episcopo quam abbati subiecti erant, ut probat Menardus, quod tamen improhasse videtur Glaber Radulfus in Vita S. Guillelmi, Luciacensis primum monasterii monachi, ac postea abbatis S. Benigni Divionensis, ubi haec scribit: « Insoleverat etiam mala arrepta consuetudinis usus, ut nulles fratrum loci illius (Luciaci) levitici ordinis gradum prius susciperet, quam sese assertionem iurandi promitteret servaturum fidelitatem episcopo. »

Quod si nec sic emendaverit, etc.] Ubi Hildemarum: « Quod vero dicit: *quod si nec sic emendaverit*, etc., manifestatur quia iste sacerdos per octo gradus duri debet, non per septem, sicut alius monachus vel sacerdos. Id est, primus gradus est secreta admonitio, secundus publica correptio, tertius gradus est excommunicatio simplex, quartus gradus est nimis juvenis, quintus gradus si dignus est flagellis, sextus gradus est oratio, septimus gradus episcopus, deinde expulsi. » Atque ex hoc loco non obscure colligitur monachos sacerdotes olim ex monasteriis inconsulto episcopo haud expulsos fuisse. Vide concil. Meldense can. 59.

CAPUT LXIII.

De ordine congregationis.

Ordines suos in monasterio ita conservent, ut conversionis tempus et vitae meritum discernit, utque abbas constituerit. Qui abbas non conturbet gregem sibi commissum, nec quasi a libera utens potestate, injuste disponat aliquid; sed cogitet semper quia de omnibus iudiciis et operibus suis redditurus est Deo rationem. Ergo secundum ordines quos constituerit, vel quos habuerint ipsi fratres, sic accedant ad pacem, ad communionem^b, ad psalmum imponendum, in choro standum. Et in omnibus omnino locis aetas non discernat ordines^a, nec praedictet, quia Samuel et Daniel pueri presbyteros iudicaverunt.

Ergo exceptis his quos, ut diximus, altiori consilio abbas §23 promoveat, vel degradaverit certis ex

causis, reliqui omnes ut convertuntur, ita sint: ut, verbi gratia, qui secunda hora diei venerit in monasterio, juniorem se noverit illo^d esse qui prima hora venit diei, cuiuslibet aetatis aut dignitatis sit: pueris per omnia ab omnibus disciplina conservata^e.

Juniores igitur priores suos honorent, priores juniores suos diligant. In ipsa appellatione nominum, nulli liceat alium puro nomine appellare: sed priores juniores suos fratrum nomine. Juniores autem priores suos nonnos vocent: quod intelligitur paterna reverentia. Abbas autem, quia vicis Christi agere^f creditur, Dominus et Abbas vocetur; non sua assumptione, sed honore et amore Christi. Ipse autem cogitet, et sic se exhibeat, ut dignus sit tali honore.

^a Hild., ne quasi.

^b Deest in Concor. ad communionem.

^c Al., discernatur in ordine.

^d Al., alio. Al., illius.

^e Al., servetur. Al., teneatur. Al., exhibeatur.

^f Oxon., agit.

Ubicunque autem sibi obviant fratres, junior a prioriore benedictionem petat. Transeunte majore, minor surgat, et det ei locum sedendi. Nec presumat junior consedere, nisi ei præcipiat senior suus, ut fiat quod scriptum est: *Honore invicem prævenien-*

tes (Rom. xii). Pueri, parvi, vel adlescentes, in oratorio, vel ad mensas, cum disciplina ordines suos consequantur. Foris autem, vel ubi ubi, custodiam habeant et disciplinam, usque dum ad intelligibilem ætatem perveniant.

* Cone., Hild., vel ubi et ubi. Al., ubi ubi, omissio vel. Narb., ubique hanc.

COMMENTARIUS.

Ordines suos in monasterio ita conservent, ut conversionis tempus, et vitæ meritum decernit, utque constituerit abbas.] Tria in statuendis ordinibus attendi voluit: 1° conversionis tempus, 2° vitæ meritum, 3° quæ constituerit abbas: quanquam nonnulli, ut asserit Hildemar, secundum cum tertio confundunt, eo quod abbas sit discernere vitæ meritum, nullusque existat qui pro vitæ suæ merito superiore sibi gradum petere præsumat; et eum qui tanta auderet, sane pro vitæ merito, non superiorem, sed omnino inferiorem locum cons. qui mereretur. Non sine causa tamen utrumque distinguitur ab aliis: sunt enim nonnulli qui ex vitæ merito nullo sunt digni superiori loco, quos tamen **824** necessitatis, aut etiam militatis ergo ad aliorum locum promovere sola abbatis voluntas solet. Verbi gratia, est aliquis qui nulla vitæ sanctitate discernitur ab aliis, qui nihilominus, eo quod egregie cantat, aliis in choro sola abbatis voluntate præfertur. Sed qui sunt hujusmodi, in iis tantummodo artibus quibus præcellunt aliis, eos præcedere oportet: verbi gratia, cantor in choro, non in capitulo, non in refectorio, etc., ut recte observavit Hildemar. Unde quamvis sit abbas discernere singulorum merita, et quosque, ut voluerit, ad altiore quam ingrediuntur gradum promovere possit, sobrio tamen hac uti debet potestate. Hinc S. Pater subdit.

Qui abbas non conturbet gregem sibi commissum, etc.] Hic, ut scribit Bernardus Cassinensis, « triplici freno considerationem constringit abbas. Primo quod paci subditorum intendat, gregem non conturbando. Secundo quod omnia jusse disponat, potestatis libertate non abutendo. Tertio quod tam opera quam judicia Deo sunt cogitata, et semper timeat discussionem extremi judicii cogitando. »

Sic accedant ad pacem.] Scilicet et quæ datur in missa, ut docent Bernardus Cassinensis, Nicolaus de Fractura, Richardus de S. Angelo, Boherius in secundo commentario, Theobaldus Artaldus, et Nicolaus Bravus; vel quæ datur adventibus hospitibus aut in missa, ut Menardus; vel tandem quæ datur in missa, aut accedentibus hospitibus, aut præfessis post missam, aut in missa Evangelio dicto a textu Evangelii sine cruce in quibusdam monasteriis, ut exponit in primo commentario Boherius. De modo dandi et accipiendi in missa pacem ante communionem, de qua hunc locum interpretor, vide quæ diximus in l. ii de Antiqu. Ritibus, c. 3.

Ad communionem.] Hunc locum de communione corporis et sanguinis Christi exponunt omnes commentatores, nullo, quem sciam, refragante, ad quam cuncti suo quique ordine accedebant, ita tamen ut ministri altaris alios præcederent. Ubi observandum venit quod scribit Udalricus (*Lib. ii, cap. 30*), scilicet quod si abbas justis ex causis aliquem conversum in capitulo, aut in refectorio, elevare voluerit, tamen « ad pacem, et ad communionem, sicut et ad aquam benedictam, secundum ordinem suæ conversionis » accedere debet. Porro qui justis ex causis aberant a missa, communicaturi tamen properabant circa tempus orationis dominicæ, ut discimus ex Regula SS. Pauli et Stephani (*Cap. 13*): « In hora qua sanctum corpus et sanguinem communicaturi sumus, præsentem esse festinemus ad dicendum: *Libera nos a malo.* » Ex quo loco patet non omnes olim monachos diebus dominicis, quibus præsertim communi-

cabant, integro missæ sacrificio interfuisse, id quod maxime coquina hebdomadarius contingere poterat.

Ad psalmum imponendum.] *Id est ad antiphonam psalmi* (hoc est quæ psalmum præcedit) *imponendum*, uti exponunt Hildemar, Bernardus Cassinensis, Nicolaus de Fractura, Boherius, Turrecrinata, **825** Hæsternus. Additque Bernardus Cassinensis: « Et hic est supplendum, quod illi secundum ordines suos legant, aut cantent, qui possunt officium implere, ut ille cum 38 capitulo concordare possit, ubi dicitur: *Fratres autem non per ordinem legant aut cantent.* »

Quia Samuel et Daniel pueri presbyteros judicaverunt.] Samuel quidem Heli et ejus filios judicavit; Daniel vero duos iniquos presbyteros Susannam opprimere volentes. Sic S. Ignatius Magnesians monet, ne Demam episcopum ob juniorem ætatem contemnant, cum Daniel duodecennis senes calumniatores convicerit; et Samuel parvulus Heli nonagenarium redarguerit; Salomon annum ætatis duodecimum adeptus mulieres pro filiis judicaverit; Josias rerum politus ætatis anno octavo aras et templa subverterit, lucosque succiderit.

Reliqui omnes, ut convertuntur, ita sint.] *Id est juxta tempus et diem conversionis ordines suos observent.* Hanc disciplinam S. Benedictus ex S. Pachomio ejusque discipulis accepit, de quibus S. Hieronymus ait (*Præf. in Reg. S. Pachonii*): « Quisquis monasterium primus ingreditur, primus sedet, primus ambulat. primus psalmum dicit, primus in mensa manum extendit, prior in ecclesia communicat; nec ætas inter eos quaritur, sed professio. » Idem postea decrevit S. Isidorus in Regula (*Cap. 4*): « Qui in monasterio prior ingreditur, primus erit in cunctis gradu vel ordine; nec querendum est si dives sit aut pauper, servus an liber, juvenis an senex, rusticus an eruditus: in monachis enim nec ætas nec conditio queritur, quia inter servi et liberi animam nulla est apud Deum differentia. » Et S. Fructuosus (*Cap. 25*): « Qui primus in monasterio conversus fuerit, primus ambulet, primus sedeat, primus eulogiam accipiat, primus communicet in ecclesia, prior loquatur cum interrogantur fratres pro aliqua questione, prior psalmum dicat, in choro primus consistat, hebdomadam primus faciat, manum in mensam primus extendat; nec ætas sola inter fratresquirenda, sed conversatio est, et laboris studique propositum. Unde et hæc discretio senioris est præstolanda, ut quem quomodo erga Dei amorem cultumque ferventem viderit, sic honoret: non enim generis dignitas, aut rerum opulentia quam quisque habuit in sæculo, vel ætatis grandævitas exquirenda, sed vitæ rectitudo, et ardentissimæ fidei merita debent esse pensata: ille enim potior, qui Deo proximior, judicandus est. » S. Donatus in Regula ad virgines, c. 66, S. Benedictus pene ad verbum exscribit, eique concinit Regula Cujusdam item ad virgines, c. 22. Unus est Magister, qui ab aliis discrepans, nulla conversionis habita ratione, ordines ab abbate vult quotidie confundi, ut nullus inter fratres videatur primus, nullus appareat novissimus: Abbas, inquit (*Cap. 92*), « semper eorum confundat gradus, vicibusque ad mensam secus se sedere faciat, vicibusque in oratorio jubeat secus se universos stare, universos vicibus post se psalmum imponere, ut nullus de secundo honore jam reddatur elatus, sive de ultimo gradu aliquis se faciat

desperatum.) Sed ad S. Benedicti textum revertor. A

826 Cum omnes, ut convertuntur, ita esse S. Pater instituerit, quærent an ab ingressu in monasterium, an vero ab emissa professione conversionis tempus intelligendum sit. Posterius asserit Boherius, prius Hæstenus. Fundamentum Boherii est maxime, quia fratres perfecte non convertuntur, nisi per professionem monasticam, per quam tunc primum duntaxat in congregatione suscipi et reputari incipiunt. Contrarium elicit Hæstenus (*Lib. III, tract. 3, disq. 6*) ex ipso S. Regulæ textu, quem ipse S. Benedictus quasi exponens, dicit, ut qui secunda hora diei venerit in monasterium, juniorem se noverit illius esse qui prima diei hora accesserit. Quæm locum non de professione, sed de ingressu in monasterium intelligendum esse contendit; cum vix fieri possit ut unus prima hora, alter secunda professionem emittat; sed si plures una hora profiteri necesse sit, eadem hora, non diversis, vota pronuntiare experientia docuerit: quod confirmat auctoritate Petri Walnen, et Wallon-capellii, qui idem sentiunt. Et certe ita observatum fuisse olim apud nostros Dionysianos a majoribus accepti. In Institutionibus etiam ordinis Cisterciensis hæc lego (*Dist. 10, cap. 2, et Antiq. Definit. dist. 11, c. 2*): « Novitiorum autem qui primus ingreditur capitulum, si perseveraverit, prior habeatur, etiamsi benedicatur posterior ante ipsum. » Et in Statutis Guignonis (*Cap. 26*): « Ordinem autem sive in refectorio, sive ubicunque, eum cuncti tenemus, quem singulis suis dedit adventus: » a quo derogant antiqua Statuta Carthusiensium dum scribunt (*Part. II, cap. 21*), ut « quando novitii duo ad aliquam domum veniant, qui posterior venit, si prius professionem legerit, primus deinceps remaneat. » Sed in his omnibus laudabili cujusque congregationis consuetudini insistendum existimo: neque vero ita ad litteram accipiendum esse exemplum a S. Benedicto propositum, quod forte duntaxat proposuit, ut clarior diceretur qui primus per professionem monasticam congregationi insertus est, alios debere præcedere.

Sed cum S. Benedictus aliquos certis de causis aliis præponi permittat, optabit forte aliquis rescire quanam illi esse debeant. Verum in cujusque monasterii et congregationis constitutiones satis declarant. Hildemarum sui temporis morem ita exponit: « Sciendum est quia decani minores vel circatores, pro hoc quia decani sunt vel circatores, non debent præesse aliis, hoc est non debent præponi in choro, aut in capitulo, aut in alio vero loco, excepto si deesset abbas, aut præpositus, aut decanus major. Tunc unus illorum debet præponi, qui teneat locum abbatis. Nam ideo dixi non debere præponi, quia non est ratio ut in isto uno anno, cum habent ministerium, supponantur: in altero anno, cum non habent ministerium, iterum sedeant inferius loco quo intraverunt. Decanus vero major aut præpositus debent præponi, pro eo quod illi servant locum abbatis si non est. Quando non est, servat præpositus locum abbatis; quando vero non est præpositus, servat decanus major locum abbatis in excommunicando et in omnibus. » Apud Cluniacenses ad abbatis dexteram s. debet major prior ex Udalrico, *lib. III, c. 4*; sed non item prior claustralis, de **827** quo idem Udalricus ejusdem libri cap. 6: « Prior claustralis vicarius est majoris prioris per omnia. Hic est, quocunque D. abbas proficiscatur, quocunque prior, qui in claustro jugiter moratur, et qui præcipue pondus totius ordinis portat: propter quod tamen in choro non est aliquantulum promotus, excepto quod, absente priore, primus offert, primus procedit ad pacem, et primus ad aquam benedictam. » Apud Cistercienses prior, ex libro Usuum cap. 11, primum post abbatem locum ubique tenebat; at subprior præsentem abbate, neque in choro, neque in capitulo, neque ad collationem proprium locum mutabat, ex cap. 112. Eadem erat Burseledensium disciplina, ex Cæremoniali, dist. 2, cap. 2 et 5

Quærit insuper Boherius, « an quoad loca et subscriptiones in abbatibus ad concilia congregatis considerari debeat tempus conversionis, an tempus suæ promotionis; » respondetque: « Dico quod tempus promotionis. Generale enim est ut qui prius dignitatem assequuntur aliis præferuntur, et ille gradus cæteros antecedit, quem labor prolixior et stipendia longiora fecerint antea. Exemptos tamen abbates puto aliis præferendos; cæteris enim concurrentibus, ratio privilegii est habenda. »

Pueris vero per omnia ab omnibus disciplina teneatur.] Ergo quæ hactenus a S. Benedicto dicta sunt solos in adulta ætate conversos spectant, non pueros, qui separatim ab aliis una cum pulsantibus, seu novitiis, instituebantur, ut patet ex antiquissima monasterii S. Galli delineatione, in qua cellæ novitiorum inscriptus legitur hic versus:

Oblati hoc claustro pulsantibus associantur,

B et qui proinde ab aliis ordines suos inter se servare debent donec ad annum ætatis decimum quintum perveniant: quo tempore, aut circiter, exeuntes de custodia, eum accipiebant locum quo monasterium ingressi erant, ut auctor est Hildemarum in Regulæ cap. 70. Unde et Petrus Boherius hunc locum exponens: « Hoc, inquit, dicit, ne crederet aliquis quod puer vel adolescens decrepito vel presbytero ultimo converso præponatur. »

In ipsa autem appellatione nominum, nulli licet alium puro nomine appellare.] Laudatur ea de re S. Fulgentius, quod circa singulos ita mansuetus fuit, ut neminem fratrum puro nomine clamaret. Puro autem nomine appellari est appellari solo nomine, ut dicit Hildemarum, sive, ut loquuntur Bernardus Cassinensis, Nicolaus de Fractura, et Boherius, *sine adjectione*, id quod tribus quatuorve modis fieri potest: vel solum baptismi nomen enuntiando, verbi gratia, *Petre, Paulo*; vel solum familiae nomen, verbi gratia, *le Blanc, le Noir, la Perche*; vel solum nationis, ut *Germane, Hispane*; vel officii aut dignitatis, ut, *Sacrista, Cantor, Decane, Præpositus*, quod aut sæculum sapit, aut contemptum, imo etiam aliquando præbet occasionem superbiendi, dum ei suggeritur a cogitationibus suis se non **828** esse ut cæteri hominum, ut potest tali præpositum officio, ex tali oriundum familia, tam clara, tam illustri.

Sed priores juniores suos fratres nominent.] Juniores hic vocat, non quidem infantes, sive, ut aiunt, simpliciter ætate juniores; sed comparative ad antiquiores et priores in ordine professionis, ut indicat pronomen *suos*: non enim dicit *priores juniores fratres nominent*, sed *juniores suos*, id est sibi inferiores in ordine professionis: unde contingere potest ut unus et idem monachus frater et nonnus vocetur, frater ab antiquiore, nonnus ab inferiore. Certe sæculo XII Joannes sacerdos et monachus frater Joannes appellatus legitur in Vita S. Aiberti num. 7 (*Bolland., 7 Aprilis*). Alius tamen usus viguit apud Cluniacenses, in quorum antiquis Consuetudinibus reperio (*Lib. II, c. 20*): « Si quem fratrem appellat, nunquam puro nomine appellat, nisi *domnus* adjungat; et pueros *fratres* nominat. Item proprium nomen dicturus, semper frater præmittit. » Quare autem juniores S. Benedictus appellari voluerit fratres, ita explicat Hildemarum: « Bene fratres jussit appellari, quia uno sacro fonte baptismati sunt renati, et uno Spiritu sanctificati, et unam professionem professi sunt, et unam remunerationem adipisci desiderant, et una matre, id est sancta Ecclesia editi sunt. » Aliquid simile habet Bernardus Cassinensis. *Vide Hæstenum, lib. III, tract. 4, disq. 2.*

Juniores autem priores suos nonnos vocent, quod intelligitur paterna reverentia.] « Idem ergo significat nonnus quod *Pater reverendus*. Vox antiqua, et apud monachos honoris ac reverentiae causa usurpari solita, ut patet tum ex hoc loco, tum ex concilio Aquisgranensi, decernente (*Can. 54*), « ut qui præponuntur *nonni* vocentur, id est paterna reverentia. »

Ita etiam Papias: « Nonnos vocamus majores ob reverentiam: nam intelligitur paterna reverentia. » Ea voce S. Columbanus Petrum apostolum nuncupat: « Privilegium dedit claviculario, communi omnium nonno. »

Porro cum synodus Aquisgranensis decernat ut præpositi nonni vocentur, suspicabitur forte non nemo præpositos, nonni nomine spre o. domni, quod soli abbati competit, sive honoris aut ambitionis, sive ejuscuque alterius rationis gratia, sibi assumpsisse, quod corrigere voluerit. Aut forte præpositos intelligit quoscunque Professione antiquiores, qui suis junioribus ubique ex Regula præponuntur, quique jam nonni nomen in domni mutaverant, ut colligitur ex Smaragdo illius temporis auctore, qui hunc locum exponens sic scribit: « Sicut tunc apud illos paterna exhibebatur reverentia, ut priores vocarentur nonni: ita nunc apud nos exigitur hodie ut ipsa paterna reverentia priores nostri a nobis vocentur domni. » Id quod viguit etiam apud Cluniacenses, teste Udalrico lib. II, cap. 20. Perseverabat tamen apud nostros Corbeiensis nonni appellatio sæculo IX, ut patet ex Vita Anselarii Corbeiensis primum monachi (Sæc. IV Ben., part. II), postea episcopi Bremensis, in qua lego: « Socium illi ex vestra fraternitate venerabilis abbas invenit nonnum Witmarum. » Perseveravit 829 et apud Cistercienses, ex libro Usuum cap. 98 et ex Vita Caroli abbatis Villariensis (Bolland., 29 Januar.), cujus hæc verba: « Cum videritis nonnum Conradum novitium Villariensem. » Et item: « Una cum nonno Walterio simplici monacho. » Perseveravit et apud Cassinenses usque ad tempora Bernardi Cassinensis, ut constat ex cæremonia pronuntiandi officiales ab eo instituta, quæ est hoc modo: « Vicarius ordo postulat ut in hac futura hebdomada canat nonnus Amicus inissam; coquina servitium nonnus Reinigis faciat; ad servitium ecclesiæ nonnus Jacobus, etc. » Sed de hac voce videsis Menardum, Haestenum, et Cangii Glossarium.

Abbas autem quia vices Christi agere creditur, domnus et abbas vocetur.] Ubi Bernardus Cassinensis: « Littera ultramontana non habet dominus, sicut littera Cassinensis, sed habet domnus; et sine dubio domnus videtur plus habere reverentiæ maturitatis, et dominus plus metuendæ potestatis. » Bernardum sequitur Nicolaus de Fractura: dominus etiam legit Richardus de S. Angelo. Item Concordia Regularum, codices Victorini, editio Guidonis Juvenalis, Lovaniensis, et Joannes Bertelius; eamque lectionem, quam in omnibus Cassinensis bibliothecæ mss. reperiri asserit, pluribus tueri conatur Paulus Augustinus a Janua. Verum antiquis non videtur fuisse nisi unus Dominus Deus: unde etiam Augustus imperator domini nomen recusasse legitur apud Orosium, lib. VI, cap. 22. Quanquam postea a scriptoribus, ut humiliori vocabulo uterentur, ex verbo dominus factum sit per synopen domnus. Qua voce sanctos viros, episcopos, reges, aliasque honorabiles nobilesque personas appellarunt: unde in antiquis titulis summus pontifex domnus apostolicus appellatur. Ita apud Severum Sulpicium, epist. 2, Domnum Marinum obitisse nuntiant; Vita B. Alcuini, num. 22, sæc. IV Bened., Vade ad sepulcrum domni Martini; S. Gregorius, lib. I Regist., cap. 6, Domnum Alexandrum, domnum Theodorum, filium meum Marinum, domnam Eusicam, domnam Eudochiam, domnam Dominicam mea peto vice salutari; Statuta S. Adalardi, Missa domnæ Balthildæ; Aimoniis, lib. IV de Gestis Francorum, c. 68, Domnus Carolus rex habuit conventum generalem in Wormatia civitate. Hinc tritius ille versiculus:

Cælestem Dominum, mortalem dicitio domnum.

Sed quod soli tunc abbati competebat domni nomen, nunc omnibus fere monachis promiscue tribuitur; id quod jam tempore Smaragdi abbatis usu receptum fuisse constat ex eisdem loco supra citato, et apud Cluniacenses ex Udalrico etiam laudato.

Etsi credamus non defuisse etiam olim qui utrumque domini et domni titulum respuerint, patres simpliciter appellati. Ita Hilboldus Heriensis abbas ab Ementario in Translatione S. Filiberi, cap. 4, vocatur pater Hilboldus. Ita Geilo abbas Heriensis in Chronico Trenorchensi pater Geilo appellatur. Ita Usuardus monachus S. Germani a Pratis ab Aimoino in Histor. Translat. SS. Georgii et Aurelii, num. 6, Usuardus pater 830 dicitur. Denique in Vita S. Anselarii, quem primo nonnum Witmarum: postea patrem legitimus, postea pater Witmarus nuncupatur. Ceterum in subscriptione nonnum non solum simplices monachi, sed ipsi etiam abbates proprie nomini frater præmittere solebant. In Chronico Certulensi, lib. IV, Gervinus chartam quandam ita incipit: Ego frater Gervinus abbas monasterii S. Richarii. Sæculo XI (Sæc. III Ben., part. I) Boyo abbas Sithiensis Widoni Rhemensi archiepiscopo scribens, epistolam ita inscribit (Spicil. tom. V): Domino præstantissimo archiepiscopo Widoni frater Boyo indignus abbas Sithiensis canobii. In subscriptionibus monachorum Piscariensium in electione Domini abbatis omnes, etiam præpositus et alii sacerdotes, nomini proprio præmittunt frater. Anno 1315, Adam abbas S. Faronis Meldensis chartam ita incipit (Sæc. II Ben., pag. 601): Frater Adam divina permissione monasterii S. Faronis ordinis S. Benedicti abbas humilis. Denique anno 1493, in Instrumento Reformationis ordinis Cisterciensis articulis Parisiensibus præmisso omnes abbates inscribunt fratres (Nomast. Cist., p. 574).

Ubiunque autem sibi obviat fratres, junior a priore benedictionem petat.] Scilicet « in his locis et horis ubi licet loqui; verum si aliis locis et horis fuerint, in corde suo petat benedictionem inclinatio capite, » inquit Hildemar. Similiter et Bernardus Cassinensis: « Ubi et quando licet loqui, tunc modeste potest dicere benedicite; ubi et quando non licet loqui, sola capitis inclinatio erit benedictionis postulatio. » Coniunctum Nicolaus de Fractura, Boherius, et Turro renata, ut merito ad Cisterciensium obiecta Petrus Venerabilis responderit (Lib. I, epist. 28): « Ubiunque sibi obviat fratres, junior a priore benedictionem petit, benedicite dicendo, si extra regularia loca fuerit, et humiliter inclinando; sed nihil ore proferendo, si intra officinas regulares sibi occurrerit. Quod si semper loquendo hanc peti debere dicitis, videant discreti utrum superflue locutionis utile silentium imponi ad supponi debeat: superfluum idcirco dicimus, quia ad id quod æque bene silentio potest fieri, linguam non esse necessariam, et ideo superfluum existimamus, maxime cum nullus sermonis propter hanc salutationem proferendi in regula facta fuerit mentio; sed et si hoc, prout vultis, indifferenter concederetur, forte ab aliquibus, non plane maturitate fundatis, inania pro utilibus, ludicra pro seriis, maledictiones pro benedictionibus proferrentur; hoc ne contingat, censura silentii prohibemus. » Quæ hæctenus a Petro Venerabili dicta sunt movent nos ad quaerendum amplius quomodo quibusve verbis peteretur ac daretur hæc de qua hic agit S. Pater benedictio. Regula Cujusdam ad virgines decernit (Cap. 22), ut « quando sibi mutua in via vel in quocunque loco occurrerint, cum omni humilitate ab invicem benedictionem benedictionem rogent; et si una ex eis senior fuerit, prius junior benedictionem postulet, tunc demum senior prosequatur. » Capitulum 29 monachorum Sangallensium, « ut ubique sibi obviaverint fratres, junior benedictionem petens, in uno loco inclinatus, usque dum tribuens benedictionem prior transeat. » S. Hildegardis 831 hæc benedictionis petitionem constituit in simplici « salutatione, qua seniori suo se subjectum esse in omni humilitate demonstrat. » At Boherius benedictionem vult peti « inclinatione et verbo pariter, si locutionis tempus sit; sin autem, inclinatione tantum. Et pari utique modo, inquit, sit responsio per

priorem. » Quænam vero sint illa verba quibus petitur benedictio, ex Ordine conversationis monasticæ didicimus : « Ubiunque exinde sibi obviant fratres, junior priori inclinatio capite dicat *benedicite*. » Cui concinunt ea quæ supra scribebant Petrus Venerabilis et Bernardus Cassinensis. Addere possumus Boherium in secundo commentario ita scribentem : « In monasteriis quidem Specus Sublacensis et montis Cavensis hoc optime practicatur : nam in obviatione, ut ipse vidi, semper junior ait priori *benedic, pater*. Sed quod prior quidquam respondeat non audivi, nec etiam ex regula capio quidquam de prioris responsione, nisi *Deo gratias* respondeat. » Sed quod Boherium præterit, Regula Magistri declarat, præscribens (Cap. 13) ut excommunicato « petenti benedictionem nullus respondeat *Deus*. » Bernardus Cassinensis ad caput 25 de excommunicato loquens : « Si forte ille *benedicite* diceret, nullus *Deus* vel *Dominus* respondere deberet. » Et Vallisoletanorum Constitutiones : « Hanc benedictionem petimus dicendo *benedicite*, et inclinando versus illum qui præterit; qui si sit decanus, vel multi temporis professor, dicat *Dominus*. Vel si malit, ob majorem humilitatem, petat ejus junioris benedictionem dicendo *benedicite*. » Nunc vero Cassinenses hanc benedictionis petitionem intelligunt signo magis quam verbo, ideoque per solam capitis inclinationem faciendam esse præscribunt.

Hanc porro petendæ benedictionis consuetudinem non solum ab antiquis monachis, apud quos occurrens S. Apollinari Macarius ei dixit, *Benedic, pater* (Bolland., 5 Januar.), hausit S. Benedictus; sed etiam a primis Christianis, qui inter se conversantes, sibi invicem occurrentes, se salutantes benedicebant, ut ex Tertulliano manifestum est (Lib. de Test. animæ, c. 2) : « Et quod penes Deum bonitatis et benignitatis omnis benedictio inter nos summum sit disciplinæ et conversationis sacramentum, *benedicat te Deus* tam facile pronuntias quam Christiano necesse est. »

Transeunte majore, minor surgat, etc.] Ita etiam S. Basilus (Serm. de Abdic. rerum) : « Ne festines sedere coram majore : si vero tibi præcipiat, ne sedes in eadem cum illo sella; sed recipiens hinc inde, festina inferiore invenire cathedram, ut te Deus ob hanc humilitatem honoret. » S. Fructuosus (Cap. 12) : « Coram senioribus suis prior nullus ambulet, neque non jussus sedeat vel loquatur, sed honorem fratri seniori et reverentiam ut condecet competenter exhibeat. » Regula Cujusdam ad virgines (Cap. 22) : « In consensu sororum si alia supervenerit, quæ junioris sunt ordine consurgant, et seniori locum præbeant, si nimirum ibidem remanere debeat : nam si pertranseat tantummodo, « debet parum surgere et caput inclinare, petens benedictionem, » inquit Hildemar. »

832 Quod vero S. Benedictus ait : *Nec præsumat consedere, nisi ei præcipiat senior suus*, majorem informat, ut loquitur Bernardus Cassinensis, « ut sicut junior assurgit, benedictionem petit, et locum sedendi reverenter ostendit : ita et prior quasi eodem momento, ut salutando benedicat, et ut juxta eum sedeat, vel alibi prope, debet quodammodo prævenire; et sic impletur quod sequitur, *honore invicem*

prævenientes. » Unde etiam Hildemar. ad hunc locum : « Sciendum est quia debet in capitulo abbas docere, ut sicut junior surgere debet ante suam seniorem, ita et ipse prior statim innuat juniori sedere, Quod si non dixerit statim sedere prior juniori suo surgenti, admonetur regulari disciplina, sicut diximus, per septem gradus. Si autem non se emendaverit, debet in ultimo gradu illum priorem constituere, et discat qualiter prior debeat juniori suo sedere dicere. » In ipsa vero sessione illud S. Basilii observandum : « Cum sedes, crux cruri ne superponas; hoc est enim elatæ et non attentæ mentis. »

Porro non solum monachis, sed ipsi etiam ethnicis sacratus fuit seniori assurgendi usus : « Omni seniori, inquit Aristoteles (Lib. ix Ethic., cap. 2), honor pro ætate reddendus est assurgendo, sicut sessione cedendo, atque hujusmodi cæteris. » Et Cicero (De Senectute) : « Lacedæmonii venientibus senibus omnes in theatro assurgere solebant, et eos sessum recipere. » Et Juvenalis de Romanis (Satir. 13) :

Credebant hoc grande nefas, et morte piandum,
Si juvenis vetulo non assurrexerit, et si
Barbato cuicumque puer.

Pueri parvuli.] Recte S. Benedictus cum additione dicit, « pueri sive parvuli ad differentiam famulorum et filiorum, » inquit Boherius; « nam puer, ut docet S. Hieronymus (In epist. ad Titum), secundum Græcos et famulum significare potest et filium. »

Cum disciplina ordines suos consequantur.] « Juxta tempus ingressionis suæ in monasterium, inquit Menardus, non solum inter se, sed etiam inter alios monachos; quia ætas non debet discerui, nec præjudicare in ordine, ut supra dixit, nisi forte abbas rationabili causa velit aliquem eis præferre. » Contrarium tamen supra docuerunt Boherius, et Haftenus, l. iv, tr. 1, disq. 6, ubi ex hoc Regulæ textu recte omnino intulit pueros olim in ordine nostro seorsim ab aliis monachis institutos suis, quia, inquit, « dum ait *ordines suos*, aperte significat eos non commiscendos ordinibus seniorum, sed habere particularem inter se ordinem. Unde Bernardus Cassinensis ait : Hic fit mentio de pueris qui sua loca specialia, suosque speciales habent magistros, nec sedent nec stant cum aliis majoris ætatis. » Atque hanc fuisse communem ordinis consuetudinem probant ea quæ diximus in lib. v de Antiquis monachorum Ritibus, cap. 5. Eamque S. Benedictus potuit accipere a S. Basilio in Regul. fus., c. 15, ubi pueros a senioribus ita separandos constituit, ut tamen communes sint omnibus preces.

Foris autem vel ubi ubi.] « Hoc est in omni loco : nam cum 833 dicit ubi, nullum locum prætermittit, » inquit Hildemar. »

Custodiam habeant, et disciplinam, usque dum ad intelligibilem ætatem perveniant.] Hildemar. » quem sub nomine Pauli Diaconi hic citant Bernardus Cassinensis et Boherius, ætatem intelligibilem sic intelligit usque ad annos 15 in bene morigeratis, ut alio etiam usque ad viginti, imo triginta annos servatæ magistrali subdendos existimet, si desit eis necessaria maturitas.

CAPUT LXIV.

De ordinando abbate.

In abbatis ordinatione illa semper consideretur ratio, ut hic constituatur quem sibi omnis concurs congregatio ^a secundum timorem Dei, sive etiam pars quamvis parva congregationis saniori ^b consilio elegerit. Vitæ autem merito et sapientiæ doctrina eli-

gatur qui ordinandus est, etiamsi ultimus fuerit in ordine congregationis. Quod si etiam omnis congregatio vitis suis, quod quidem absit, consentientem personam pari consilio elegerit ^c, et vitia ipsa aliquatenus in notitia episcopi ad cujus diocessim per-

^a Narb., cum duobus aliis mss. et quatuor editis, *cohors congregationis*. Lyr., *consors*.

^b Narb., *seniori*.

^c Al., *elegerint*.

linet locus ipse, vel abbatibus ^a, aut vicinis Christianis claruerint, prohibeant pravorum prævalere consensum, sed domui Dei dignum constituant dispensatorem; scientes pro hoc se recepturos mercedem bonam, si illud caste et zelo Dei faciant, sicut e diverso peccatum, si negligent.

Ordinatus autem abbas cogitet semper quale onus suscepit, et cui redditurus est rationem villicationis suæ. Sciatque sibi oportere prodesse magis quam præesse. Oportet ergo eum esse doctum lege divina, ut sciat et sit unde ^b proferat nova et vetera, castum, sobrium, misericordem, semper superexaltet misericordiam iudicio ^c, ut idem ipse consequatur. Oderit vitia, diligit fratres.

In ipsa autem correptione prudenter agat, et ne quid nimis, ne dum nimis cupit eradere æruginem, frangatur vas: suamque fragilitatem semper suspectus sit, memineritque **834** calamum quassatum non conterendum. In quibus non dicimus ut permittat

^a Al., ad abbates, aut vicinos Christianos.

^b Al., ut sciat unde.

^c Al., misericordia iudicio. Al., misericordia iudicium.

^d Narb., anxiosus.

^e Al., nimis nec nimius.

nutriri vitia, sed prudenter et cum charitate ea amputet, ut viderit cuique expedire, sicut jam diximus; et studeat plus amari quam timei. Non sit turbulentus et anxius ^d, non sit nimis ^e et obstinatus, non sit zelotypus et nimis suspiciosus, quia nunquam requiescet ^f.

In ipsis imperiis suis sit providus et consideratus, sive secundum Deum, sive secundum sæculum sint. Opera quæ injungit discernat et temperet, cogitans discretionem sancti Jacob, dicentis: *Si greges meos plus in ambulando fecero laborare, morientur cuncti una die* (Gen. xxxiii). Hæc ergo aliaque ^g testimonia discretionis matris virtutum sumens, sic omnia temperet, ut sit quod et fortes cupiant ^h, et infirmi non refugiant. Et præcipue, ut præsentem regulam in omnibus conservet ⁱ; ut dum bene ministraverit, audiat a Domino, quod servus bonus qui erogavit triticum conservis suis in tempore suo: *Amen dico vobis, ait, super omnia bona sua constituet eum* (Math. xxiv).

^f Cass., Flor., Conc., cum quibusdam miss., requiescit. Narb., requiesceret.

^g Narb., aliqua.

^h Narb., ut et fortibus sit quod cupiant.

ⁱ Al., conservent.

COMMENTARIUS.

In abbatis ordinatione.] Id est electione; sic enim antiqua jura loquuntur, inquit Boherius. De ea pluribus egimus in libro v. de Antiquis monachorum Ritibus, c. 4.

Ille semper consideretur ratio, ut hic constituatur quem sibi omnis concursus congregatio, etc.] Ad ipsam ergo congregationem pertinebat abbas electio. Hæc fuit antiqua ordinis monastici disciplina, priscorum monachorum regulis, ecclesiasticis civilibusque sanctionibus confirmata, ut probat hic Menardus, patetque ex antiqua formula chartæ faciendæ cum aliquis monasterium in proprio ædificat, ex formula condendi beneficii, quas videre est in Sæc. iv Bened., part. 1, p. 743; ex Vita S. Benedicti Anianensis, n. 27; ex plurimis imperatorum, regum ac principum diplomatibus, quorum nonnulla exhibet Veterum Analectorum tomus IV. Quamvis in abbatis ordinatione aliam inierit rationem Regula Magistri: ut nimirum is ordinetur quem innoturus abbas ante obitum elegerit. **835** Aut si improvisa morte abbatem defungi contingat, ab episcopo et clero unus ex proximis abbatibus eligatur, qui triginta diebus in congregatione maneat; quibus expleus, quem hic designaverit ex congregatione, ille abbas sit. Verum non solum a congregatione, sed etiam ex ipsa abbas ordinandus eligi debebat: aut si idoneus in illa non esset repertus, alius ex alio monasterio, ut patet ex formulis citatis et diplomatibus hac de re innumeris: inauditi enim antiquis monachis abbates sæculares, qui sæculo præsertim viii sinente Carolo Martello prodierunt, de quibus vide præfat. ad Sæc. iii Bened., part. 1, p. 89.

At vero quod S. Benedictus ait: *Sive etiam pars quamvis parva congregationis saniori consilio elegerit, non parum torquet aliorum ingenia.* Hildemarum non satis clare nuntent suam explicat, hunc in locum hæc scribens: « Hoc notandum est, quia in hoc loco, hoc quod dicit, *quamvis parva*, subintelligitur si media pars congregationis saniore consilio, sive etiam pars major congregationis saniore consilio elegerit, illis consentiendum est qui saniore, id est incho-

consilio eligunt. Quid est parva congregatio? Verbi gratia, si quinquaginta monachi sunt qui malum abbatem eligunt, et sunt duo boni fratres qui meliorem abbatem eligunt, istis duobus consentiendum est, et non illis quinquaginta, etc. » Nam, si nihil de it in textu ejus primo minore congregationis partem intelligere videtur *mediam partem*; deinde contrarium docere, asserens duorum melius consilium quinquaginta malis esse præferendum, id quod aliis hujusmodi exemplis confirmat. Huic sententiæ omnino opponitur Joannis Caramuelis opinio, qui in suo super Regulam S. Benedicti commentario, n. 1479, ad hunc locum sic scribit: « Verba sunt difficilia, et ni bene examinentur, vere schismatica apparent. Si pauci saniori consilio quempiam eligant, ille sit abbas. Sed quis resolvat ultra pars vitatur saniore consilio? Fere omnes existimant D. Benedictum asseruisse illum debere esse monasterii antistitem qui saniori etiam minoris partis consilio electus fuerit. Verum non ita exponenda est littera, nisi forte quis velit menti legislatoris contraire. Non comparat divus Pater partem minorem majori, sed partem toti: dicit illum esse declarandum abbatem quem vel tota communitas elegerit, vel saltem pars sanioris consilii, licet parva, hoc est pars cui plures subscripserunt, licet pauci. Exemplo res clarior evadet: Dantur viginti activæ voces; si omnes Petro faveant, nulli est questioni locus. Si ipsi faveant quatuor, Joanni septem, Paulo sex, et Ambrosio reliquæ: vult institutor sanctissimus præponi Joannem: quamvis enim sit parva congregationis pars quæ illum elegit, numerosior tamen est aliis, et propterea sanior præsumitur. » Contra Paulus Augustinus a Janua monachus Cassinas, quam Caramuel fere omnium esse dicit interpretationem, et tamen reprobat, propius ad S. legislatoris mentem accedere sibi persuadet ex antiqua sui cœnobii, ut ait, intelligentia, et ex praxi: quod probat ex codice abbatis Joannis, is est Hildemari commentarius, qui, ut vidimus, ad hæc verba sic habet: « Si quinquaginta **836** monachi sunt qui malum abbatem eligunt, et sunt duo boni fratres qui meliorem eligunt abba-

tem, istis duobus consentiendum est, et non illis quinquaginta. Similiter si centum, similiter si ducenti, quinginti, etc.; alii vero tres, vel quatuor, vel quinque, etc. » Et ex Richardo: « Pars parva numero præfertur majori consilio. Et scias quod tunc præfertur majori parti, quando major pars eligit scienter indignum, secundum quosdam: secus, si ignoranter; tunc enim utraque cassaretur. » Paulo aliter tamen legit, qui penes nos est codex ms. Richardi de S. Angelo: nam ad verbum *parva*, « Supple, inquit, numero tamen majori, et saniori consilio, ut infra sequitur: » quæ est ipsissima Caramuelis sententia. Addit tamen: « Et scias quia tunc præfertur minor majori, quando major pars eligit scienter indignum; secus, si ignoranter, quia tunc utraque electio cassaretur, ut extra de electione *Scriptum est*; et iterum in simile celebrarent aliam electionem, ut c. t. victorum. Aliqui dicunt quod si electiones factæ sunt uno contextu, et minor pars eligat dignum, et major pars indignum etiam ignoranter, quod valet electio facta a majore parte. Hoc audivi a magistro Richardo de Senis doctore meo, cum legebat cap. *Congregato*, extra de electione. Si vero omnes elegerint ignoranter indignum, tunc non sunt privati potestate eligendi, sed debent iterum eligere, ut legitur et nota c. t. *Innotuit*. » Ad interrogationem vero Caramuelis, quis nimirum resolveret ultra pars saniore nitatur consilio? respondet Paulus Augustinus a Janua ex mente Regule hoc pertinere ad abbates, et vicinos Christianos, vel episcopum loci: tandemque suam sententiam confirmat exemplo Innocentii papæ II, qui, defuncto Honorio II, sexdecim tantum cardinalium suffragiis summus pontifex renuntiatus, Anacleto, quem paulo post unus supra viginti cardinales elegerant, prælatum est. Eadem videtur fuisse Menardi sententia, qui parvam partem interpretatur minorem, sentitque hic esse hellenismum, quo positivus pro comparativo ponitur, quod docte suo more probat.

Vitæ autem merito et sapientiæ doctrina eligatur qui ordinandus est. Declarat hic S. Pater qualem velit in abbatem eligi, nimirum aliquem vitæ merito et sapientiæ doctrina inelytum; nam, etsi « cœnobitæ sufficiat vitæ meritum, ut loquitur Boherius, sapientiæ tamen habere doctrinam convenit abbatem. » Hic enim locum habere potest illud S. Hieronymi: « Sancta rusticitas quantum ex vitæ merito ædificat Ecclesiam Christi, tantum nocet, si destruentibus non resistit. » Resistere autem non potest, nisi fuerit sapientiæ doctrina instructus. Quantum ergo fieri possibile est, et vitæ sanctitate, et scientia fulgeat, qui in abbatem ordinandus est. Quod si talis reperiri nequeat, ex Hildemaro præstat sanctum ac pium doctrina carentem ordinare, quam doctum, qui aliqui malis sit moribus: quamquam si non sit multum malus, sed magis fragilis, potius eligendus sit vir doctus, aliqui disciplinæ zelum habens, quam pius et sanctus, sed discretionem carens. Porro, ut ait Bernardus Cassinensis, « vitæ meritum **837** ad conscientie sanitatem et ad sanctorum relectur veritatem. Sapientiæ vero doctrinam ad prudentiam, et ad sanam intelligentiam, et ad faciendam eloquentiam, et ad eminentem, vel minus competentem scientiam, et ad temporalium prudentiam potest congrue aptari. »

Etiamsi ultimus fuerit in ordine congregationis. Hæc verba duplicem sordiri possunt intellectum. 1° Ut etiam ex fratribus ultimus genere, si mereatur, eligatur; neque enim ulla in his generis aut prosapia habenda est ratio; unde et S. Benedictus Biscopus abbas, inter alia ad fratres monita, teste Beda (*Sæc. II Ben., pag. 1007*): « Ille sedulus eisdem solebat iterare mandatum, ne quis in electione abbatis generis prosapiam, et non magis vivendi docendique probitatem putaret esse quærendam. Et vere, inquit, dico vobis, quia in comparatione duorum majorum, tolerabilius mihi multo est, totum hunc locum in uno monasterium feci (si Dominus judicaverit) in

A solitudinem sempiternam redigi, quam ut frater meus carnalis, quem novimus viam veritatis non ingredi, in eo regendo, post me abbatis nomine succedat, etc. » 2° Ut etiam ultimus professione, si tantæ sit maturitatis et prudentiæ, defuncto abbati succedat: neque enim ætas in his præjudicare debet, aut gradus, ut docet Justinianus imperator in novellis 5 et 125; unde etiam Ingelardum Corbeisensem monachum, cum adhuc esset in scholis, et solum subdiaconus, Centulensi monasterio præfectum legitimus circa medium sæculum x in Chronico Centulensi, lib. III, cap. 23; Wilfridum Nivalensi, Austrudem Laudunensi annos duntaxat viginti natus, in utriusque Vita; Rusticulam, sive Marciam anno ætatis suæ duodevigesimo Arelatensi. Quid quod Gertrudi abbatissæ Hamaticensi mortuæ suffecta est Eusebia duodennis, ut habetur in Vita S. Rictrudis, cap. 16? Hæc tamen exempla quæ proferimus, caute accipi volumus: neque enim in electionibus *exhonorandum est omnino tempus, et ex eo ordo*, ut dicebat Justinianus (*Novella 5*), nec decet omnino artis spiritalis tirunculos discipulosque statim evadere in magistros. Id vetant tam monasticæ quam ecclesiasticæ leges: « Nullus congregationi fratrum præfaturus eligitur, inquit Cassianus de antiquis monachis loquens (*Lib. II, c. 3*), priusquam idem qui præficiendus est quid obtemperaturis oporteat imperari obediendo didicerit, et quid junioribus tradere debeat institutis seniorum fuerit assecutus; bene enim regere, vel regi sapientis esse pronuntiant, summumque donum et gratiam S. Spiritus esse definiunt: nam neque salutaria præcepta quempiam posse obtemperantibus præstitueri, nisi eum qui prius universis virtutum disciplinis fuerit instructus; nec obedire quemquam seniori posse, nisi eum qui consummatus timore Dei et humilitatis fuerit virtute perfectus. » Et S. Fructuosus in Regula monastica communi (*Cap. 3*): « Primum prævidendus est abbas, vitæ sanctæ institutione duratus, non conversatione novellus, sed qui per diuturnum tempus in monasterio sub abbate deducens inter multos est comprobatus. » Similiter S. Gregorius papa (*Lib. III Regist., cap. 11*): « Juvenulas abbatissas fieri vehementissime **838** prohibemus. » In Jure etiam canonico legitur: « In magistrum assumi non debet qui formam discipuli non assumpsit; neque præficiendus est qui subesse non didicit. » Idem docet Zosimus papa ad Hesychium, cap. 1; Coelestinus item papa ad episcopos Galliarum scribens, cap. 3, et Ruricius lib. II, epist. 25, ac tandem concilium Tridentinum decernit (*Sess. 25, de Regul., c. 7*), ut « abbatissa et priorissa et quocunque alio nomine præfecta, vel præposita appelletur, eligatur non minor annis quadraginta, et quæ octo annis post expressionem professionem laudabiliter vixerit. Quod si his qualitatibus non reperitur in eodem monasterio, ex alio ejusdem ordinis eligi possit. Si hoc etiam incommodum superiori, qui electioni præest, videatur, ex iis que in eodem monasterio annum trigesimum excesserint, et quinque saltem annis post professionem recte vixerint, episcopo vel superiore consentiente, eligatur. » Et hæc quoad feminas. Viros autem quod spectat, ex jure nunc debent esse sacerdotes, ac proinde annum attigisse ætatis vigesimum quintum. Id primum decretum est anno 826 ab Eugenio II, in concilio Romano, his verbis (*Can. 27*): « Abbates per monasteriales ordinantur, qui sibi subjectos bene regere possint, sacerdotalem quoque gradum adepti. » Et postea in concilio Pictaviensi anno 1078 (*Can. 7*): « Abbates diaconi qui presbyteri non sunt, presbyteri fiant, aut prælationes amittant. » Longe tamen antea id quasi pro lege usus obtinuerat, ut patet ex Actis sancti Maximini abbatis, cap. 5 (*Sæc. I Ben., ad an. 520, pag. 585*), ubi unum ei defuisse dicitur, quo *insigniri debet, secundum regularem sanctionem, qui monachis præest, sacerdotale scilicet ministerium: quod rogante S. Euspicio ab Eusebio episcopo acca-*

pit, qui insuper et benedictionem, qua Patres abbates-que monachorum confirmari solent, superaddidit; et ex Actis S. Leobini abbatis primm, deinde episcopi Carnotensis (Sæc. 1 Ben., ann. 556, pag. 124), cujus sanctitatem cum Ætherius episcopus perspicens, eum ad diaconatus proveheret officium, et fratribus Brajacensis monasterii præponeret, dignum duxit ut præfecturæ officium commodius ageret, ad presbyterii onus eum ordinabiliter sublimaret.

In Occidente tamen haud ita generalis usus ille evaserat; nam et multos reperimus abbates diaconos duntaxat, et S. Eugendus abbas Jurensis (Sæc. 1 Ben., pag. 572) dicebat « nullius multo esse abbati propter juniorum ambitionem, liberum a sacerdotio præesse fratribus, et non illi quæ dignitate quam abrenuntiant antes ac remotos minime convenit affectare. » At longe alia erat mens Orientalium monachorum (Monum. Ecclesiæ Græcæ tom. III, pag. 205), ex quibus qui S. Sabæ abbati rebelles exstitere, eo inter alia nomine eum ad Salustium episcopum accusarunt, quod « neque ipse ordinem sacrum haberet, neque alium clericum fieri permisisset. » Et certe ante S. Sabam omnes communitæ abbates sacerdotio fungebantur, ut probat imprimis epistola Martini, Petri, et aliorum numero decem et octo archimandritarum ad Marcianum imperatorem contra Eutychetem, qui omnes erant sacerdotes (Tom. IV Conc. Labb., pag. 531); Acta depositionis Eutychetis hæresiarchæ factæ in concilio Chalcedonensi, act. 7, (Tom. IV Conc. Labb., pag. 250), cui ex viginti tribus abbatibus octodecim sacerdotes subscribunt; denique libellus monachorum ad concilium **339** Constantinopolitanum tempore Justiniani imperatoris pro condemnatione Severi (Tom. V Concil., pag. 171), in quo abbates sexaginta quatuor subscribunt, sacerdotes omnes, uno excepto diacono; tandem alter libellus monachorum Apamæ ad proprios episcopos de sceleribus Petri (Tom. V Concil., p. 250), in quo ex decem et octo abbatibus sexdecim leguntur sacerdotes, duo diaconi. Quid quod ipsæ abbatissæ prius ordinarentur diaconissæ? ut docet Henschenius in notis ad Vitam S. Eupraxiæ, probatque ex Vita sanctæ Irenes (13 Martii, Bolland.).

Cæterum ex hæc S. Regulæ textu manifestum est ex ipso congregationis corpore, et non aliunde, maxime si alterius ordinis existant, abbates eligendos esse, nec nisi per summum abusum clericos, ut vocant, sæculares monachorum cœnobiis prælici, contra expressam S. Gregorii papæ prohibitionem (Lib. III Regist., cap. 11): « Presbyteros, diaconos, cæterosque cujuslibet ordinis clericos, qui ecclesiis quoquomodo militat, abbates fieri per monasteria non permittas; sed aut admissa clericatus militia monasticis non promoveantur ordinibus; aut si in abbatibus loco permanere decreverint, clericatus nullatenus permittantur habere militiam. Satis enim incongruum est, si cum unum ex his pro sui magnitudine diligenter quis non possit explere, ad utrumque judicetur idoneus; sicque invicem et ecclesiasticus ordo vitæ monachicæ et ecclesiasticis utilitatibus regula monachatus impediatur. » Recte alibi idem S. doctor (Lib. I Dialog., cap. 1): « Usus quidem rectæ conversationis est, ut præesse non audeat, qui subesse non didicerit; nec obedientiam subjectis imperet, quam prælatis non novit exhibere. »

Quod si etiam omnis congregatio, etc. Prohibentur pravorum prevalere consensum.] Et quidem episcopus, coercendo pravos sua auctoritate; abbates, fratres dirigendo consilii sanitate; vicini Christiani, manuali, si necesse sit, adjuvando executione, ut cum Bernardo Cassineni i loquar.

Scientes pro hoc se recepturos mercedem bonam, si illud caste et zelo Dei faciant.] Caste, id est sine corruptione vanæ gloriæ aut præmiorum; et zelo Dei, id est amore perficiendi Dei præcepta, ut exponit Hildemarus.

Sicut e diverso peccatum si negligant.] Ex hæc loco

A patet olim abbates eorumque monasteria, sub episcoporum jurisdictione fuisse; licet postea, ad consulendum monasteriorum quieti, et compescendas quorundam episcoporum exactiones, prædenter sit provisum ut ab hujuscemodi episcoporum subiectione eximerentur monachi. Verumtamen hujus exemptiones valde improbavit Richardus archiepiscopus Cantuariensis ad Alexandrum III summum pontificem ita scribens (Apud Petrum Blesens. epist. 68): « Monasteria quæ hoc beneficium damnatissimæ libertatis, sive apostolica auctoritate, sive, quod frequentius est, bullis adulterinis adepta sunt, plus inquietudinis, plus inobedienciæ, plus inopiæ incurrerunt; ideoque et multæ domus quæ nominatissimæ sunt in sanctitate et religione, hæc immunitates aut nunquam **340** habere voluerunt, aut habitas continuo rejecerunt. » Et antea: « Quæ est hæc forma justitiæ, aut potius juris deformitas, prohibere ne discipuli magistro consentiant, ne filii obediant patri, ne milites sequantur principem, ne servi domino sint subjecti? Quid est eximere ab episcoporum jurisdictione abbates, nisi contumaciam et rebellionem præcipere, et armare filios in parentes? » Eadem erat mens Petri Blesensis, qui Richardi nomine prædictam epistolam scripsit; quique ad Guillelmum abbatem fratrem suum scribens eum ab inducenda hujusmodi exemptione ita deliratur (Epist. 90): « Si Romanus pontifex a jurisdictione vestri episcopi vos exemit, nolite, quæso, uti privilegio quod materiam rebellionis inducit. »

Verum longe alia erat mens S. Gregorii papæ, qui necessarias hujusmodi exemptiones propria didicerat experientia, uti ipse testatur his verbis: « Quam sit necessarium monasteriorum quieti prospicere, et de eorum perpetua securitate tractare, antea acturos officium, quod in cœnobiis regimine exhibuimus, informat. Et quia in plurimis monasteriis multa præsulibus præjudicia atque gravamina monachos pertulisse cognoscimus, oportet ut nostræ fraternitatis provisio de futura quiete eorum salubri disponat ordinatione, quatenus conversantes in illis, in Dei servitio, gratia illius suffragante, mente libera perseverent. » Eandem necessitatem agnoverat S. Theodorus Siceota, cœnobiatorum in Galatia archimandrita, qui a Mauritio imperatore et Cyriaco patriarcha C. P. privilegium obtinuit, ut sua monasteria « nulli alii episcopatu subjecta essent, sed sanctissimæ tantum et magnæ Ecclesiæ apostolicæ regiæ ipsius civitatis, » quemadmodum scribit Georgius illius discipulus in ejus Vita, num. 72. Et Gregorius VII (Lib. II, epist. 69): « A ignoras quod SS. Patres plerumque et religiosam monasteria de subiectione episcoporum, et episcopatus de parochia metropolitana sedis, propter infestationem præsidium diviserunt, et perpetua libertate donantes, Apostolicæ sedi velut principali capiti suo membra adhærere sanxerunt? » Vide Petri Venerabilis epistolam ad S. Bernardum, et Notas ad Petri Blesensis epistolam 68.

Ordinatus autem.] Et quidem ab episcopo, ut diximus in lib. v de Antiq. monachorum Ritibus.

Cogitet semper quale onus suscipit.] In quem locum Hildemarus: « Sciendum est enim quia non dicit honor, sed onus, id est pondus, et bene pondus dicit illum suscipere, et non honorem, quia qui hoc pondus suscipit, non ut honoretur suscipere illud debet, sed ut laboret, et aliis proficiat. »

Sciatque sibi oportere prodesse magis quam præesse. Ita quoque S. Bernardus (Serm. 36 de diversis): « Puritatem quidem cordis in eo prælatus habeat, ut prodesse desideret, non præesse, ut scilicet proprium commodum, vel honorem sæculi, seu aliud quidpiam in prælatione non quærat, præter solum beneplacitum Dei, et animarum salutem. » Et alibi: « Improbe satis præesse affectas, quibus prodesse non curas; et **341** quorum non zelus salutem, subiectionem nimis ambitiosè vindicant. » Et

stetum ad Eugenium papam (*Lib. in de Consid.*, c. 4): « Ita et tu præsidi, ut provideas, ut consulas, ut procures, ut serves; præsidi, ut prosis; præsidi ut fidelis servus et prudens, quem constituit Dominus super familiam suam: ad quid? ut des illis escam in tempore, hoc est ut dispenses, non imperes. Hoc fac, et dominari ne affectes hominum homo, ut non dominetur tui omnis injustitia. »

Oporet ergo eum esse doctum lege divina.] Et si « constet neminem prorsus ob imperitiam litterarum a perfectione cordis excludi, nec rusticitatem obesse ad capes-endam cordis atque animæ puritatem, » ut loquitur Cassianus (*Colla. 10, cap. 14*); imo cum sæpe « scientia secularis, teste S. Bernardo (*Serm. 9, in Cant.*), inebriet curiositate, non charitate, implet, non nutriens, inflans, non edificans, ingurgitans, non confortans; » necessarium esse nihilominus abbati, et omni animarum pastori, si non sæcularem, saltem divinæ legis scientiam nemo jure dubitavit: quin et sæcularem, si ea recte utatur, omnino perutilem. Divinæ vero legis scientiam Hildemarus interpretatur Veteris et Novi Testamenti cognitionem: ego autem præterea sanctiones tam ecclesiasticas quam monasticas, sanctorumque Patrum scripta.

Ut sciat et sit unde proferat nova et vetera.] Quod Richardus de S. Angelo exponit dicta Novi et Veteris Testamenti. Verum Hildemaro « ille scit nova et vetera proferre, qui cognoscit dicere pœnam perpetuam, et gaudium patriæ cœlestis. Quid enim, inquit, per nova nisi gaudium, et quid per vetus nisi pœna intelligitur? quia, sicut B. Gregorius dicit, ille in sancta Ecclesia doctus prædicator est, qui et nova scit proferre de suavitate regni, et vetusta dicere de terrore supplicii. »

Misericordem, semper superexaltet misericordiam judicio.] Apposite hic Hildemarus: « Notandum est quia misericordem oportet illum esse in cibo, et potu, et vestitu. Si autem in vitiis ventum fuerit, et ibi dubium fuerit utrum pœnam exerceat an misericordiam, tolerabilius est flectere ad misericordiam quam ad pœnam. » Simili fere modo loquitur Bernardus Cassinensis: « Sit in abbate justitia, sed non crudelis: sit misericordia, sed non multum remissa. Sed ubi dubium est de aliquo judicio, nunquam utendum est per se justitia: severitate: ubi vero clarum est judicium, ultra condignum nunquam, sed circa condignum exercendum erit. Et hoc modo misericordia judicio præponitur et exaltatur. » Eximium hujusce misericordiam habes exemplum in Petro Venerabili Cluniacensi abbate (*Lib. vi, epist. 46*), cujus ipse testis auctorque est ab omni furo alienus: « Assuetus sum pati, inquit, assuetus et indulgere. Declarat hoc (quod tamen non superbe jactio) de Pontiano schismate, in quod cum innumeri declinaverint, ac nefanda et in ordine monastico inaudita fecerint, nunquam gladium meum, nunquam mucronem, nunquam fræneam experti sunt, vix unquam asperum verbum de ore meo audiverunt. Feci hoc **842** tunc, feci et postea sæpe, etiamsi non de tui gravibus, tamen de gravibus, et juste forsân, nisi tolerantia intercessisset, graviter puniendis excessibus: facio et adhuc frequenter, nec, ut sic dicam, facere assidue cesso. » Sed et S. Odilo ejusdem decessor (*Petrus Dam. in ejus Vita*) etiam eo nomine reprehensus respondebat, quod si dammandum foret, se malte ob elementiam quam ob severitatem damnari. Et certe tales decet esse pastores, qualem se supremus omnium et bonus pastor exhibuit, qui nusquam delictum aliquod ex condigno punivit. Plus enim aliquando obsunt prælati nimia severitate, quam si impunitum omnino peccatum reliquissent: exasperant animos, non corrigunt; et quos emendare debuerant, in pejus ruere faciunt. Quemadmodum enim qui debili dorso graviolem sarcinam imponit, aut sarcinam alijcere, aut sub ejus pondere infirmum succumbere cogit, haud secus abbates qui gravio-

rem delinquentibus pœnitentiam injungunt, aut detrectare judicium, aut illud subeundo gravius delinquere faciunt. Unde et Mabillonius noster (*Præf. in Sæc. iv Benedic.*, part. 1) inter alias collapsæ disciplinæ regularis causas, primo loco quorundam abbatum nimiam rigiditatem ponit; cum nonnulli errata monachorum suorum punirent oratione oculorum, ac membrorum mutilatione: id quod pronobent Carolus Magnus in capitulari anni 789, c. 16, et Patres concilii Francofurtensis anno 794, c. 18.

Oderit vitia, diligat fratres.] Idem monet S. Gregorius (*Lib. ix, epist. 8*): « In correctione tunc esse ordinem noveris, ut peronas diligas, vitia persequaris. » Et in alio loco (*Lib. i, epist. 24*): « Summus itaque locus bene regitur, cum is qui præest, vitis potius quam fratribus dominatur: bene acceptam potestatem regit, qui et tenere illam novit et impugnare; bene hanc regit, qui scit per illum super culpas erigi, scit cum illa cæteris in æqualitate componi. » Eandem ipse S. pontifex servabat regulam: unde et ad Venantium Italicæ cancellarium scribens (*Lib. i, epist. 33*), « sic, inquit, culpam tuam insequor, ut te diligam: sic personam diligo, ut culpam vitium non amplectar. » Eandem et S. Fulgentius (*Bolland., 1 Januar.*), qui « odians vitia, diligens homines, tandiu severus apparebat quandiu disciplinæ spiritualis utilitas exigebat: alias autem circa singulos ita mansuetus fuit, et communis, et facilis, ut neminem fratrum puro nomine clamaret, neque cum typho sæcularis dominationis aliquibus quamvis parvulis imperaret. »

In ipsa autem correptione prudenter agat.] Qualiter fieri debeat correptio, alio juvat ex ore audire: « In his, qui plerumque contingere solent, lapsibus et erroribus, inquit S. Dorotheus monasteriorum præfectos alloquens (*Doctr. 17*), ne nimium indigneris; sed absque animi perturbatione illi us erroris aut delicti deformitatem e: damnum ostende. Increpa quidem, si opus fuerit, servata tamen utriusque personæ qualitate, et dignitate, et tempore opportuno. Noli vero in parvis erratis minimisque delictis nimis exactor et severus indagator existere, tanquam et tu nimium fueris justus, et perfectus juris interpret. Noli etiam frequenter et assidue increpare et arguere; **843** hoc enim grave admodum est, et durum, et ex assiduitate vilescit, minimeque sentitur. Neque superbe et cum imperio præsidi et imperes; sed cum animi humilitate et mansuetudine consulta cum fratre tuo. » Ex quibus vides ad prudentem utilique correptionem necessarium esse: 1° ut fiat absque indignatione et animi perturbatione; 2° observando personæ qualitatem, dignitatemque, ac tempus opportunum; 3° ut pro minimis erratis non sit nimia; 4° ut non sit frequens et assidua; 5° ut cum humilitate et mansuetudine fiat.

Et ne quid nimis.] Solemne effatum, ab antiquis valde celebratum, et tanquam pro certa discretionis et prudentiæ regula positum, cujus auctorem Solem sapientem facit Diogenes Laertius in lib. i de ejus Vita, quodque hic merito a S. Benedicto positum existimat Boherius « propter duo extrema justitiæ sive æquitatis, scilicet severitatem et remissionem; quia utrumque in corrigendo et puniendo vitium habet. » Hinc Regula Cujusdam ad virgines (*Cap. 1*): « In utroque abbatissæ cavendum est, ne aut nimia bonitate in subjectarum cordibus vitia nutriat, aut nimia disciplinæ auctoritate ea quæ leni increpatione sananda fuerant, rigida correptione diripiuntur. » Id præcipue in Urbano abbate restarguit S. Gregorius papa (*Lib. ix, epist. 42*): « Vehementer ingemisco, inquit, quia aliter esse monasterium vestrum, quam putabam, invenio: quod ex nulla re alia evenire valuit, nisi quia tua dilectio in regimine suo inordinata est, nec cum gravitate aliquid valet disponere, sed modo studet precantibus leniter blandiri, modo inordinate extra modum nimie irasci. »

Porro licet S. legislator ad utrumque respexerit, et a nimirum severitatem cum indiscreta remissione ex quo damnaverit, primam tamen præsertim intendisse sequentia verba demonstrant

Nedum nimis cupit eradere æruginem, frangatur vas.] Alia similitudine utitur S. Gregorius Bononi abbati Lerinensi ita scribens (*Lib. ix, epist. 8*): « Sic enim vulnus debes abscindere, ut non possis ulcerare quod sanum est, ne si plus quam res exigit ferum impresseris, noceas cui prodesse festinas. » Vide S. Dorothæi doctrinam 6.

Suamque fragilitatem semper susnectus sit.] Egregie in hanc rem S. Gregorius papa (*Lib. xiiii Moral., c. 8*): « Consideremus quia aut tales sumus, quales nonnullos corrigimus, aut tales aliquando fuimus, etsi divina grãtia operante non sumus, ut tanto temperatius corde humiliter corrigamus, quanto nosmetipsos verius in his quos emendamus agnoscimus. Si autem tales nec sumus, nec fuimus, quales adhuc illi sunt quos emendare curamus, ne cor nostrum forte superbiat, et de ipsa innocentia pejus ruat, quorum mala corrigimus, alia eorum bona nobis ante oculos revocemus: quæ si omnino nulla sunt, ad occulta Dei judicia recurramus, quia sicut nos meritis nullis hoc ipsum bonum quod habemus accepimus, ita illos quoque potest gratia supernæ virtutis infundere, ut excitati posterius, etiam ipsa possint bona quæ nos ante accepimus prævenire. »

Memineritque calamum quassatum non conterendum.]

844 Id est monachum, inquit Smaragdus, maculis peccatorum confectum, variisque vitiis conquisatum, ad desperationis foveam, vel lætæ lapsum non impellendum. Calamum enim quassatum sine dubio conterit, qui peccatori non salutis, sed perditionis præbet occasionem. Hinc B. Hieronymus ait (*In Matth. xii*): Qui peccatori non porrigit, nec portat onus fratris sui, iste quassatum calamum confringit. Id quod duobus fieri docet Richardus de S. Angelo: « 1° Si per superfluum remissionem seu immoderatam dimittitur peccatum, et sic incurrit laqueum perpetuæ mortis; 2° si immoderate corripitur, et per desperationem simili modo in laqueum moris cadit: ad quod evitandum præcipitur calamum quassatum non conterendum. »

In quibus non dicimus ut permittat nutriri vitia, sed prudenter et cum charitate ea amputet.] « Nihil enim foedius præceptore furioso, qui cum deberet esse mansuetus et eruditus, e contra torvo vultu, tremantibus labiis, rugata fronte, effrenatis conviciis, facie inter pallorem ruboremque variata, clamore perstrepiet, et errantes non tam ad bonum retrahit, quam ad malum sævitia sua præcipitat, » inquit citatus hic a Boherio S. Hieronymus in epistolam ad Titum.

Sicut jam diximus.] Nimirum supra dixit: *oderit vitia, dili at fratres*: In ipsa autem correptione prudenter agat, ut exponant Bernardus Cassin. et Boherius in secundo comm., vel capite 2 Regul., ut volunt idem Boherius in primo comm. et Richardus de S. Angelo.

Et studeat plus amari quam timeri.] Præclare ad hunc locum S. Bernardus (*Serm. 23, in Cant.*): « Audiant hoc prælati, qui sibi commissis semper volunt esse formidini, utilitati raro. Erudimini qui judicatis terram; discite auditorum matres vos esse debere, non dominos: studere magis amari, quam metui. Et si interdum severitate opus est, paternam sit, non tyrannicam. Matres fovendo, patres vos corrigendo exhibeatis: mansuescite, ponite feritatem, suspendite verbera, producite ubera: pectora lacte pinguescant, non typho turbeant. Quid jugum vestrum super eos aggravatis, quorum potius ubera portare deberetis? » At his in omnibus sequenda est regula S. Gregorii ad Bononem Lerinensem abbatem ita scribentis (*Lib. ix, epist. 8*): « Ipsa in te dulcedo cauta, non remissa sit: correctio vero diligens sit, non severa: sed sic alterum condituri ex altero, ut

et boni habeant amando quod caveant, et pravi metuendo quod diligant. »

Non sit turbulentus et anxius.] « Turbulentus Smaragdo dicitur, commotionis ira turbatus, incustus, molestus, vel atrox. Anxius vero dicitur acedia vel anxietate plenus. » Hildemarus turbulentus, « qui in vultu suo hilaritatem non ostendit: anxius est superfluous, sicut nos dicimus. Sive anxius est ille, qui uno in tempore diversa cupit agere sine aliqua interpositione. » Denique Bernardo Cassinensi « turbulentus est qui semper incedit quasi iratus, vel ira turbatus aut commotus: anxius dicitur commotus. »

845 *Non sit nimius et obstinatus.*] Secundum Hildemarum « nimius et obstinatus unum significat. Obstinatus autem est qui aliquid præcipitante et sine revocatione facere festinat. » At Smaragdus utrumque sic distinguit, ut nimius sit « dilargus, prodigus, vel rerum monasterii nimius et superfluous dispensator. Obstinatus vero insuperabilis, obfirmatus, pertinax et obdurus. » Similiter, juxta Bernardum Cassinensem, « nimietas ad prodigalitatem pertinet: obstinatio vero ad proprii sensus oblationem; ne per unum res monasterii indiscrete dissipet, et per aliud de proprio sensu confidens, vel non requirat consilia, vel sequi contemnat fatue requisita. » Sed hæc omnia præclare explicant Fuldenses monachi in libello supplicii ad Carolum Magnum postulantes (*Num. 20*), ut abbas « fieret non turbulentus vultu, non anxius animo, non nimius in iudicio, non obstinatus in consilio; sed hilaris facie, lætus in mente, discretus in opere, consentiens in utilitate. »

Non zelotypus et nimis suspiciosus.] Quid sit zelotypus, sive suspiciosus (eadem est enim utriusque vocis significatio) explicat Smaragdus his verbis: « Zelotypus dicitur zelo sollicitudinis plenus, et suspiciosus typo repletus, qui etiam ea quæ non sunt, fieri in absentia suspicatur, et ea quæ nemo committit, committi in abscondito perurascit, et ideo spiritus ejus nunquam requiescit. » Hoc vitium sollicitate viabat V. Egit abbas Fuldensis (*Sæc. iv Ben., part. i*), qui, ut scribit Candidus in ejus Vita, n. 8, « accusatorum nugæ et frivola vaniloquia audire non consensit, sciens se inde magis turbari quam jucundari. Suspicionem prorsus menti suæ quietis amator non permisit dominari, neque angulos vir simplex delectabatur insidiis. »

In ipsis autem imperiis sit providus et consideratus.] Et quantum ad personas quibus committuntur et quantum ad res ipsas quæ fieri imperantur, ut loquitur Bernardus.

Sive secundum Deum, sive secundum sæculum sint.] « Id est sive in temporalibus, sive in spiritualibus, » inquit Richardus de Sancto Angelo. Hildemarus hæc verba non ad imperia, sed ad opera quæ injunguntur refert: nimirum virgulam post considerationem ponens, reliqua consequenter ita legit: *Et sive secundum Deum, sive secundum sæculum sit opera quam injungit, discernat atque temperet.* Quod ideo fecit, inquit Bernardus Cassinensis, « propter hoc quod in aliquibus regulis est bis illud *bit*; dicit enim alia littera: *Sit providus et consideratus, sive secundum Deum, sive secundum sæculum sit.* Ubi vero, inquit, non est nisi unum *sit*, non est necessaria hæc expositio Pauli (id est Hildemari, quem sub nomine Pauli conuevit citare). Ubi vero est bis illud *bit*, expositio est bona: et puto illam litteram, ubi est bis, esse meliorem. » Vulgatam tamen lectionem, quam etiam habet vetustissimus codex Oxoniensis, præferendam esse censet Menardus, ita ut verbum substantivum *sit* referatur ad imperia, citatque Smaragdum hunc locum ita explantem: « Imperia secundum sæculum sunt, quæ **846** ad corpus spectant, ut sunt arare, metere; secundum Deum, quæ ad animam, ut orare, jejunare. » Verum aliter ejusdem Smaragdi Floriacensis codex ab annis circiter octingentes descripsit, in textu legit *sit*, non *sint*, et expositionem aliter

etiam exhibet hoc modo : « Opera secundum Deum sunt hæc : Vigilæ, jejunia, abstinentia, et his similia; secundum sæculum autem sunt opera, quæ corpori tantum exhibentur, non animæ, id est arare, fodere, metere, et omnia similia corporis opera. »

Opera quæ injungit, discernat atque temperet.] Discernat, nimirum an facienda sint necne, ut loquitur Hildemarus; et si facienda sint, temperet, hoc est non plus quam oportet debet imperare, sed sicut habet Regula S. Pachomio ab angelo tradita (*In ejus Vita apud Rosv.*): « Validioribus quidem et comedentibus validiora opera; leviora vero infirmioribus et abstinentibus » imponat.

Cogitans discretionem S. Jacob dicitis: « Si greges meos plus in ambulando fecero laborare, morientur cuncti una die. »] Hinc tantas in Fuldensi cœnobio turbas excitavit Ratgarius, ut etiam proprias oves alium sibi pastorem quærere coegerit, cum addictis duro operi monachis, nec concederet spatium feriatis diebus sacra faciendi: quinimo festos dies propria auctoritate rescinderet; libros studiaque interdiceret; infrinis remedia, omnibus vestimenta necessaria denegaret, uti conqueruntur Fuldenses in libello supplici ad Carolum Magnum.

Hæc ergo aliaque testimonia discretionis matris virtutum sumens.] Discretionem virtutum matrem appellat S. Benedictus, quia, ut dicit Petrus Venerabilis (*Lib. 1, epist. 20*), « nisi eas, ut filias mater, nutriat, statim cuncta virtutum soboles interibit. » Hanc plurimis commendat Cassianus in collatione 2, in cujus cap. 4 ait: « tam B. Antonii quam universorum sententia definitum esse, discretionem esse, quæ fixo gradu intrepidum monachum perducit ad Deum, prædictasque virtutes jugiter servet illæsas, cum qua ad consummationis excelsa fastigia minore possit fatigatione consequendi, et sine qua multi etiam propensius laborantes, perfectionis nequiverunt culmen attingere;

omnium namque virtutum generatrix, custos, moderatrixque discretio est. »

Ut sit quod et fortes cupiant, et infirmi non refugiunt.] « Quia, inquit Hildemarus, si temperatum fuerit opus, infirmi illud non refugiunt, et fortes illud cupiunt agere, sicut superius diximus: quia si fortes, qui possunt laborare, refrenaverit, illi fortes semper desiderant illud opus semper plus agere, eo quod volunt sicut possunt, et non sinuntur; et infirmi non refugiunt, veluti cum quis ducit equum nimis cupientem ambulare, et iterum ducit debilem: illi cupienti mittit frenum, ut nimis non ambulet, et debilem non contristet, sed in sua libertate dimittit, ut ambulet prout vult. »

847 *Præcipue ut præsentem regulam in omnibus conservet.*] In quem locum Bernardus Cassinensis: « Audiant hoc verbum illi qui dicunt ablatem ad observationem regulæ non teneri: eis enim hæc regula contradicit. Dicit itaque in littera Pater *præcipue*; quia præ aliis debet regulam observare, qui alios habet ad regulam informare. Dicit insuper *præsentem*, ut non faciat sibi aliam, sed conservet istam. Dicit *in omnibus*, in quo nullum excipit regularium institutorum. » Eodem modo loquuntur Boberius, Turrocremata, et Matthæus Lambertus. Hinc et illud concilii Aquisgranensis decretum (*Can. 4*), « ut abbates nox ut ad monasteria sua remeaverint, regulam per singula verba discutientes, pleniter legant, et intelligentes Deo opitulante efficaciter cum monachis suis imulere studeant. » Equum est enim « ut qui est primus in nomine, sit et primus in operatione, et quod ore prædicat, opere compleat, et prior in humeris vel in cervicibus suis portet, quæ portare fratres jubet, ut utrum sint levia aut gravia, quæ fratribus imponit onera experimento cognoscat, primumque suum, quem prior ad mensam tenet, primus ad virtutis parcimoniam indicet, et abstinentiam quam lingua prædicat, experimento cognoscat » ut cum Smaragdo loquar.

CAPUT LXV.

De præposito monasterii.

Sæpius quidem contingit * ut per ordinationem præpositi scandala gravia in monasteriis orientur, dum sint aliqui maligno spiritu superbix inflati, et æstimantes se secundos abbates esse, assumentes sibi tyrannidem scandala nutriunt, et dissensiones in congregatione faciunt, et maxime in illis locis ubi ab eodem sacerdote, vel ab eisdem abbatibus qui abbatem ordinant, ab ipsis etiam et præpositus ordinatur.

Quod quam sit absurdum facile advertitur, quia ab ipso initio ordinationis materia ei datur superbiendi, dum ei suggeritur a cogitationibus suis exutum eum esse a potestate abbatis sui, quia ab ipsis est ordinatus ^b a quibus et abbas. Hinc suscitantur invidia, rixæ, detractiones, æmulationes, dissensiones, exordinationes. Et dum ^c contraria **848** sibi invicem ^d abbas præpositusque sentiunt, et ipsorum necesse est sub hac dissensione ^e animas periclitari; et ii qui sub ipsis sunt, dum adulantur partibus,

eunt in perditionem. Cujus periculi malum illos respicit in capite, qui talibus in ordinatione ^f se fecerunt auctores ^g.

Ideoque nos prævidemus ^h expedire, propter pacis charitatisque custodiam, in abbatis pendere arbitrio ordinationem monasterii sui. Et, si potest fieri, per decanos ordinetur, ut antea disposuimus, omnis utilitas monasterii, prout abbas disposuerit, ut dum pluribus committitur, unus non superbiat.

Quod si aut locus expetit, aut congregatio petierit, rationabiliter cum humilitate, et quemcumque elegerit abbas cum consilio fratrum timentium Deum, ordinet ipse sibi præpositum. Qui tamen præpositus illa agat cum reverentia quæ ab abbate suo ei injuncta fuerint, nihil contra abbatis voluntatem aut ordinationem faciens: quia quantum prælatus est cæteris, ita eum ⁱ oportet sollicitius ^j observare præcepta regulæ.

Qui præpositus, si repertus fuerit vitiosus, aut

* Oxon et Flor., contigit.

^b Cassin., Flor., Conc., quia ab ipsis es et tu ordinatus.

^c Cassin., Hild., Conchens., Ut dum.

^d Al. deest invicem.

^e Conc., Flor., hanc dissensionem.

^f Cassin., talibus inordinationibus.

^g Al., actores.

^h Al., prævidimus. Al., vidimus. Al., videmus.

ⁱ Cassin., in tantum. Hild., tantum

^j Oxon., Hild., Guid., sollicitate.

elatione deceptus superbiæ^a, aut contemptor sanctæ A regulæ fuerit comprobatus, admoneatur verbis usque quater: si non emendaverit, adhibeatur ei correctio disciplinæ regularis. Quod si neque sic correxerit, tunc deiciatur de ordine præposituræ, et alius qui dignus est in loco ejus subrogetur. Quod si et postea

^a Al., *superbire*.

^b Oxon., Cassin., *pellatur*.

in congregatione quietus et obediens non fuerit, etiam de monasterio expellatur^b. Cogitet tamen abbas se de omnibus judiciis suis Deo reddere^c rationem, ne forte invidiæ aut zeli flamma urat animam.

^c Oxon., *redditurum*.

COMMENTARIUS.

849 De præposito monasterii duo potissimum hic tractat S. Benedictus, qualiter ordinandus sit, et quomodo corrigendus, si repertus fuerit vitiosus. Quid autem sit præpositus, quæ institutionis ejus causæ, quæ munia, quæ virtutes, aut omnino tacuit, aut ita leviter tetigit, pene ut præteritis videatur. Quapropter antequam S. Regulæ textum expendamus, B isthæc aliunde repetere duximus operæ pretium.

Præpositus itaque, si vim nominis attendamus, idem significat quod prælatus: eoque nomine apud Romanos appellabatur regii satellitii præfectus, ut patet ex Theophilacto Simocatta (*Lib. iv, c. 15*): « Satellitii regii principem, quem præpositum appellare Romani solent, Martyropolim misit. » Apud Apostolum (*Hebr.*) episcopi et pastores: *Mementote præpositorum vestrorum, qui vobis locuti sunt verbum Dei. Et: Obedite præpositis vestris, et subjacete eis.* Apud monachos qui primus post abbatem erat, ut patet ex eorum passim regulis. Dicebantur etiam præpositi aliquot monasteriorum superiores, qui uni abbati subijciebantur, ut observavit Menardus, quem, sicut et Haestefum lib. iii, tract. 6, disq. 1 et 2, consulere potes. Nunc vero licet remaneat in cœnobiiis præpositi munus et officium, nomen pene antiquatum est, cujus loco prioris voce uti solemus: qua etiam usus est Lanfrancus in Statutis, ubi dicit (*Cap. 3*), quod, « servata abbati in omnibus reverentia, prior, qui et præpositus in Regula nominatur, honorabilior est reliquis ministris domus Dei. » Eadem et Ingulfus in Historia Croylandensi non semel, maxime ubi refert quod in excidio monasterii « dominus Askerus prior in vestiaria, dominus Letwynus subprior in refectorio, » barbarorum gladio occisi sunt. Eadem longe ante S. Gregorius Magnus ad Victorem episcopum scribens in hæc verba (*Lib. iv, epist. 4*): « Victoria... res monasterii dispersit, ut ad prioratus locum pertingeret, et ipsa post abbatissam interim inventi debuisse. »

Illius instituendi causas tres omnino reconsero possumus. Prima, quæ S. Basilii est (*Regul. fus., cap. 45*), ut absente abbate remaneat semper aliquis qui monasterium regat, fratrumque curam suscipiat. « Quoniam sæpenumero accidit, inquit S. doctor, aut per corporis infirmitatem, aut necessariam peregrinationem, vel alio quodam casu, ut a fratribus absit hegumenus, sit alter quisquam qui per illius et aliorum judicio valentium probationem ad hoc electus sit, ut absente illo curam fratrum in se recipiat, ut et presentibus fratribus ab uno aliquo administraretur adhortationis sermo, et non in absentia hegumeni democraticum quemdam statum arripiant fratres ad destructionem regulæ et traditi ordinis, sed quæ ad gloriam Dei diligenter sunt decreta custodiant, etc. »

850 Secunda ratio est ut etiam præsens abbas aliquem habeat in solatium, cujus auxilio onus impositum faciliori negotio portare possit. Hanc rationem videre est in Regula S. Ferreoli, cap. 17; in Regula monastica communi S. Fructuosi, cap. 11; in Regula Cujusdam ad virgines, cap. 2, et apud S. Gregorium lib. ix, epist. 42. Ita S. Aventinus Fidolum monasterii sui præpositum constituit (*Sæc. i Ben.*), « ut tanto securus orationi et divitiæ contemplationi

posset insistere, quanto sciret eum nihil extra communis regulæ ordinem agere vel jubere, » ut habent Acta S. Fidoli, num. 8.

Tertia ratio est ut, si contingat abbatem esse negligentem, præpositi sollicitudine salva et integra maneat ordinis disciplina. Hanc rationem adducit S. Gregorius Victori episcopo Panormitano scribens, ut Gregorium abbatem atque presbyterum monasterii S. Theodori penitentia afflicti in locum suum constituat, « ita tamen, inquit (*Lib. iv, epist. 4*), ut Urbicus monasterii mei præpositus dare aliquem de servis Dei debeat, qui ejus præpositus fiat, ut quod istius incuria negligitur, illius sollicitudine servetur. »

Jam vero quærat aliquis quibus potissimum in rebus præpositus adjuvare debeat abbatem, quæve sint ejus officii munia; de his enim mentem suam non satis explicat S. Benedictus, contentus dicere ut illa præpositus agat cum reverentia quæ ab abbate suo ei injuncta fuerit. Sed res aliunde repetenda est. Igitur ex Regula S. Pachonii, art. 152 et 154 (*In cod. Regul.*), ad præpositum pertinebat fratrum negligentias ad abbatem deferre; et art. 152 hinc singulis hebdomadis disputationes, id est catecheses complere. Regula Orientalis generatim tantum decernit (*Cap. 3*), ut « ille qui secundum ordinem disciplinæ, ordinatione abbas, ex consilio et voluntate omnium fratrum fratribus præpositus est, omnem ad se curam de disciplina fratrum et diligentem monasterii revocabit, habens potestatem absente abbate faciendi omnia quæ abbas præsens facit. » Regula vero Tarnatensis ita habet (*Cap. 23*): « Ad præpositum præcipue pertinebit ut ad abbatem, cujus est apud vos major auctoritas, referat quod modum et vires ejus excedit... corripiat inquietos, consoletur pusillanimes, suscipiat infirmos, patiens sit ad omnes disciplinam libens habeat, metum imponat; et quamvis utrumque sit necessarium, tamen plus amari appetat quam timeri. » Regula S. Isidori (*Cap. 19*): « Ad præpositum pertinet sollicitudo monachorum, actio causarum, cura possessionum, satio agrorum, plantatio culturaque vinearum, diligentia gregum, constructio ædificiorum, opus carpentiariorum, sive fabrorum. » Regula prima S. Fructuosi (*Cap. 3*): « Præpositus sane in medio consistens dormitorio, quoadusque cuncti quiescant, omnibus jam cubantibus, circumeat silenter lecta singulorum, ne quis aut tarde se jactet, aut extra regulam occultis mussitationibus vacet, et ut plenius perscrutans gesta singulorum et merita, intelligat quem quomodo veneretur, atque suscipiat... Ante mediam surgentes noctem... priusquam cæteri surgant, a vigiliariis fratribus præpositus excitetur, **851** ut cum benedictione sua et signum moveatur, et cunctorum lectula ab eo, priusquam consurgant, strenue visitentur. Hoc quoque in omnibus nocturnis orationibus, ut semper prior surgat præpositus, quam ad consurgendum cæteri moveantur, et ipse videat quis quomodo jaceat, ne aliquam lasciviam per incuriam quietionis suæ dormiens incurrat; » Et Regula ejusdem monastica communis (*Cap. 11*): « In potestate habeant præpositi omnem regulam monasterii... Omnem monasterii substantiam præpositi accipient dispensandam; et si quisquam capti voluerit aliquod ali-

mentū potterit abbatem, et pro quacunq̄ causa, ipse præpositus hoc provideat, et ut abbas nullum laborem habeat, exceptis quæ supra diximus, omni intentione sollicitudinem gerat: excommunicandi tamen causam sicut abbas, sic præpositus habeat. Et quod per singulos menses expressum fuerit, per omnium capita mensium rationem suo abbati faciat; et hoc cum tremore et simplicitate, et vera cordis humilitate, tanquam redditurus Domino rationem. Et quod lectū semper in arbitrio pendeat abbatis. »

Regula Cujusdam ad virgines (Cap. 2): Præposita « debet esse omnium necessitatum tam corporis quam animæ provida, ut et subsidia presentis necessitatis porrigat, et corda subsidiarum ad laudem Creatoris intonandam ex sedula admonitione excitando erigat: humiles et propter Christum subjectas honorando in sublime provehat, sese vero attollentes castigationis flagello ad gradus humilitatis retrahat. Curam in rebus omnibus monasterii, seu vasis, seu suppellectilibus, ita habeat intentam, ut in nullo negligentiæ tenebris reperatur fuscata, ut dum sacri laboris omnem curam adhibet, ab Omnipotente fructum laboris recipiat. Omnibus sabbatis post horam orationis nonam tam senior quam juniores præpositæ lectos omnium sororum visitent, et faciant propter eorum negligentiâs inquirendas, aut si aliquid inveniant illicitum et sine comœatu retentum. Item ne post completam lectos omnium cum luminariis visitent, ut omnium expergiscerentem sensum vel tepescerentem ex oratione agnoscant. Similiter ad omnes cursus nocturnos, hoc est faciendum, ut sciant quæ cum fervore vel quæ cum tranquillitate ad cursum assurgunt; et eas quas tarditate vel segnitia culpabiles repererint, prout culpa vel ætas fuerit, aut increpatione, aut flagello corripiant. » Sed hæc alii nostri autem quid? In concilio Aquisgranensi determinatur solum (Can. 31), « ut præpositus intra vel extra monasterium post abbatem majorem reliquis abbati subjectis habeat potestatem: » quod quasi explicare videntur capitula monachorum Sangallensium his verbis (Cap. 50): « Absente abbate, præpositus locum ejus in ecclesia, in capitulo atque in refectorio teneat, ejusque vice lectiones in unoquoque conventu interpretetur, et benedictionem legentibus tribuat. Et præposito non presente, senior decanus eadem faciat, qui presente abbate propria teneant loca. »

Et Hildemarum: « Sciendum est enim quia cum abbas non fuerit in monasterio, eandem potestatem quam abbas habet, debet habere præpositus: videlicet in arguendo, vel in excommunicando, seu etiam in flagellando, 852 atque in cæteris locis. Si præpositus non fuerit, debet habere decanus; si decanus non fuerit, debet habere ille quem in loco suo constituerit. » Et paulo antea dixerat: « Præpositus appellatur, eo quod sit subjectorum ac famulantium ordinator vel rector. » Fusius Udalricus (Lib. III, c. 4): « Ab hora autem ordinationis suæ, post D. abbatem de omnibus rebus vel causis quæ ad monasterium pertinent, et spiritualibus, et temporalibus, se intromittit. Quotquot sunt qui ullam habent obedientiam, ad eum respiciunt omnes; et si tale quid præcipuum acturi sunt, nequaquam agunt absque consilio ejus et nutu. In choro sinistro stat supremus, et in refectorio ad supremam mensam, quæ est ad dextram D. abbatis, et si ille non aderit, sedet in ejus sede, etc. »: quæ fere iisdem verbis existant in missa. S. Benigni Divionensis Consuetudinibus, c. 2. Vide, si lubet, Lanfranci Statuta, cap. 3; hb. Usum Cisterc., c. p. 114, et Cæremoniale Bursfeldensium, dist. 2, c. 2, ubi prioris officium fuse describitur. Ille tantum adnotare sufficit, præcipuum præpositi officium fuisse exteriora monasterii negotia procurare, ut patet tum ex citatis Regulis S. Isidori et S. Fructuosi, atque ex Udalrico, tum ex Fausto in Vita S. Mauri (Sæc. I Ben.), in cujus n. 15 ita habet: « B. Maurus, qui imperio Patris nostri, in monasterio tunc præpositi, ac totius cœnobii procuratoris, post

A ipsum fungebatur officio; » tum denique ex his quæ scribit S. Gregorius papa (Lib. I Dial., c. 2) de Libertino Fundensis monasterii præposito, quem sæpius repræsentat utilitates monasterii foris procurantem, vitæque aliud de ipso refert.

Ex dictis hactenus liquet quales debeant esse præpositi virtutes, et quam merito jure S. Fructuosus, cap. 11, easdem in eo dotes quas in abbate requirit, atque S. Ferrucolus (Cap. 17) velit *personam strenuam et discipline valde amantem*, quæ nomen et officium præpositi suscipiat. Sed juvat hanc in rem Regulam Cujusdam ad virgines disserentem audire (Cap. 2): « Præposita monasterii non ætate senili, sed moribus constituenda est: multas enim prolixitas annorum attollet, sed dedecus torpentis vitæ ad infantiam immaturitatem tepescendo reducit. Constituenda ergo est præposita moribus gravis, et sermonibus solers, ingenio fortis, consideratione vigil, cursu impigra, correptione pia, disciplina moderata, actu casta, moribus sobria, dispensatione æqua, humilitate ornata, patiens, mitis, non turbulenta, non iracunda, non superbiæ vel arrogantis vitio maculata, non prodiga, non garrula, sed omni actu religionis ornata, quæ sciat languentium moribus subvenire, et tepescerentium ignaviam excitare, super quam abbatissa requiescat, ut in nullo ab ejus præceptis deviet; sed in omnibus subdita, et in jussis senioris detenta, nihil quod abbatissæ voluntati sit contrarium aut faciat, aut ordinet faciendum, sed omnia per ejus interrogationem. » Illic referenda sunt quæ scribit Regula S. Pachonii, articulo 128, de vitis præpositi fugiendis, et Regula Orientalis, cap. 17. Vide etiam Petri Damiani opusc. 13, c. 16. Ad Regulæ textum venio.

Sæpius quidem contingit ut per ordinationem 852 præpositi scandala gravia in monasteriis oriuntur, etc. Illic declarat S. Benedictus quam longe a monasteriis amandari scandala voluerit, quorum causas, effectus et remedia detegit.

C Et maxime in iis locis ubi ab eodem sacerdote.] Id est episcopo, qui proprie sacerdos dicendus est; alii enim presbyteri tantum titulo donandi sunt.

Vel ab iisdem abbatibus.] Supple episcopo ordinanti assistentibus, » inquit Bernardus Cassinensis. Illic enim particula *vel* sumitur copulative pro *et*.

Qui abbatem ordinant, ab ipsis etiam et præpositus ordinatur.] Nam, ut ait Smaragdus: « Mos eorum tunc erat ut quando abbas ordinabatur, tunc ab eodem episcopo, et ab aliis coram astantibus abbatibus et præpositis ordinaretur. Sed quia inde superbiæ vitium nascebatur, jam non ab alio hodie apud nos ordinatur, sed a proprio abbate præposituræ illi injungitur obedientia, ut quandoocunque abbati visum fuerit, ab ipso ministerio præpositi mutetur, ne fomes illi superbiæ nascatur. »

Cujus periculi malum illos respicit in capite, qui talibus in ordinatione se fecerunt auctores.] Quod « de illis, inquit Smaragdus, dici videtur, qui sicut abbatem, ita et præpositum ordinarunt, qui unius monasterii ordinationem non duobus, sed uni debuerunt imponere; et ne inter duos nascerentur periculosa scandala, soli abbati congregationis suæ debuerunt committere curam. » Eodem fere modo loquitur Hildemarum, Bernardus Cassinensis et Boherius.

Ideoque nos prævidemus expedire, propter pacis charitatisque custodiam, in abbatibus pendere arbitrio ordinationem sui monasterii.] Quod de ordinatione lecorum, negotiorum et officialium interpretatur Boherius, de sola officialium ordinatione Bernardus Cassinensis, et rectius; nam S. Pater agit de præpositi ordinatione.

Et si potest fieri, per decanos ordinetur, ut antea disposuimus, omnis utilitas monasterii, prout abbas disposuerit.] Quod ita intelligit Carolus Cointius, ut nullo præposito constituto, soli instituantur ordinatorque decani, qui monasterium sub abbate regant. Consenit Hildemarum S. Benedictum ita explicans,

« ac si diceret : Quiddam ordinandum est in monasterio, decani debent ordinare ; et decani debent disponere, sicut abbas disposerit. » Per decanos autem hic Bernardus Cassinensis et Boherius in utroque commentario *officiales* intelligunt. Ego vero decem monachis præfectos, inter quos et ipsi *officiales* reperiri poterant : unde et Hildemarum : « Prout intelligo, antiqua consuetudo fuit ut in omni officio et obedientia monasterii semper esset unus decanus super illos decem monachos, verbi gratia : si grammatici erant qui **854** discebant, unus decanus erat super illos fratres qui erant deputati ad illam obedientiam ; et isti decani habebant curam de eorum necessitate corporali, et illi necessitatem eorum quærebant ab abbate, et illi erant solliciti de eorum negligentia, sicut legitur in Instituta Patrum, quando ad mensam sedebant ; quomodo illi decani faciebant signum, si qua necessitas quærenda erat fratribus. Deinde forte quando quærebant (*forte coquebant*) panes, ibant quatuor aut tres decani, prout necesse erat, cum fratribus. Quando vero in horto ibant, quatuor decani cum decania sua ibant. Deinde non audebat ire de istius decania quis, et ire ad illius decaniam, et loqui nisi iussus. Similiter et in capitulo semper decanus erat super decaniam suam ; et in omni loco quo ibat decanus, cum decania sua ibat, et erat magna sollicitudo ; sed modo non lit. » Denique istud Regulæ decretum renovavit sub Carolo Magno concilium Moguntinum his verbis (*Can. 42*) : « Deinde decrevimus, sicut sancta Regula dicit, ut monasterium, ubi fieri potest, per decanos ordinetur, quia illi præpositi sæpe in elationem incidunt. »

[*Ut dum pluribus committitur, unus non superbiat.*] Huc forte respexerat Albricus episcopus et abbas Trajectensis monasterii, de quo Alfricus in Vita S. Liudgeri episcopi, lib. 1, n. 15 (*Sæc. iv Ben., part. 1*) : « Divisit idem Albricus annum in distributiones quatuor, ita ut in Trajecto monasterio præ cæteris præpositis ipse in tempore vernali, in doctrinæ studio et sanctæ conversationis præset fratribus menses tres. Deinde post eum in æstate Adalger præbyter in vice sua menses tres. Post hunc Liudgerus præbyter menses tres. Deinde in hieme Thiadbraht præbyter menses tres. »

[*Quod si aut locus expetit, etc.*] Ubi Bernardus Cassinensis, et post eum Boherius : « In ordinatione, inquirunt, præpositi quatuor concurrere debent : utilitas monasterii, congregationis petitio humilis, causa rationalis, et iudicium seu voluntas abbatis. » Similiter modo Richardus de S. Angelo : « Tria debent concurrere in ordinatione istius præpositi : scilicet ut locus expetat, congregatio petat, et abbas iudicet. »

Quod vero S. Benedictus addit, cum consilio fratrum timentium Deum, Hildemarum intelligit seniorum, ita tamen ut postmodum interroget omnes in capitulo. Cujus rei praxim videre est apud Udalricum modo citandum, et in mss. Consuetudinibus S. Benigni Divionensis, cap. 2. Ex Regula tamen Orientali (*Cap. 3*) præpositus eligendus est consilio et voluntate omnium fratrum ; sed et in Portuensi virginum monasterio S. Austreberta, « eligentibus cunctis, consentiente matre licet invita, præposita » constituta legitur in ejus Vita, num. 9 (*Sæc. iii Ben.*) ; in Cluniacensi S. Hugonem, « ex consensu fratrum B. Odilo priorem constituit, » teste Hildeberto in Vita S. Hugonis, num. 3 (*Bolland., 29 Aprilis*) ; in Cellensi, Deus, in cujus manu corda sunt hominum, « fratribus inspiravit ut virum Dei Robertum sibi eligerent in priorem, » ut legitur in Vita S. Roberti abbatis Molisimensis, num. 3 (*Ibidem*) ; denique in Crispiniensi S. Aybertus (*Bolland., 7 Aprilis*) : « Præpositus, et communi **855** fratrum electione celerarius » factus dicitur in ejus Vita, num. 9. Nisi forte quis dicat hanc electionem et consensum late sumi pro consilio, sicut S. Aventinus Fidolum cernens ad virtutum alta conscendentem, « unanimi fratrum consilio præposituræ ei lo-

cum delegavit, » ut habent Acta S. Fidoli, num. 8 (*Sæc. i Ben.*). In libro Institutionum Cisterciensium etiam hæc lego (*Dist. 7, cap. 23*) : « Priores nullatenus eligantur, sed abbates ipsos instituant cum consilio fratrum timentium Deum, quos et quomodo voluerint ad hoc convocare. » Rectius, ut videtur, ad mentem S. Benedicti.

Porro quod de abbate supra diximus, idem de præposito asserendum est, eum scilicet de gremio monasterii esse creandum, Aquigranensi synodo statuente (*Can. 32*), « ut monachis non nisi monachus constituat præpositus, » et capitulari Caroli Magni ad Theodonis Villam anno 805 dato (*Num. 15*), « ut laici non sint præpositi monachorum infra monasterium. » Imo etiam præbyterum, juxta istud concilii Wesmonasteriensis anni 1126 decretum (*Apud Spelm. tom. II Conc. Angl.*) : « Nullus in decanum, nullus in priorem nisi presbyter, nullus in archidiaconum nisi diaconus promoveatur. »

Formulam seu ritum insituendi præpositi habemus tum in mss. Farfensis monasterii Consuetudinibus, tum apud Udalricum. Faifenses Consuetudines ita habent : « Cum prior fuerit electus ab omnibus fratribus, post capitulum surgant omnes, eantque in ecclesiam. Dein tunc ille qui exiturus est ab ipso opere dicat tertio, omnibus repetentibus hunc versum ante altare : *Benedictus est Dominus Deus* ; et accepta benedictione illa quæ dicitur quando ab aliquo opere absolvuntur fratres, sic recedat. Accedat ille qui intraturus est in antea, et dicat tertio omnibus audientibus hunc versum : *Deus, in adjutorium meum intende* ; et accepta illa benedictione quæ dicitur cum in aliquo opere ordinantur fratres, et sic ipsum officium administret. » Paulo iusius Udalricus (*Lib. iii, c. 4*) : « Quando prior est ordinandus, primo dominus abbas habet inde consilium cum senioribus congregationis ; postea refert sententiam suam in capitulo, et quod sibi videtur laudant omnes. Quem elegerit, si sapit, veniam petit, excusat se ad munus hujusmodi non idoneum esse. Ad ultimum si iussa et injuncta fuerit obedientia, non aliud facit quam inclinat. Sedet ad sinistram domni abbatis. Cum surrexerint de capitulo, eunt cum psalmodia solita ad ecclesiam majorem ; ubi novus prior ante facit et retro, hunc versum dicendo ter : *Deus, in adjutorium*, et totus conventus similiter re-pondet. Dat ei ipse dominus abbas hanc benedictionem : *Tuam, clementissime Pater, omnipotentiam supplices deprecamur, ut infundere digneris super hunc famulum tuum, quem tuo servorumque tuorum servitio mancipamus, spiritum sapientiæ, et intellectus, discretionisque : dona ei in hac domo tua ita agere, et injunctum sibi officium ita administrare, ut et tibi placere valeat, et utilitatem servorum tuorum te auxiliante perfectissime expleat, propter quod et hic, et in futuro sæculo mercedem laborum suorum in consorcio sanctorum tuorum a te piissimo **856** largitore percipiat. Per Dominum, etc.* Quando autem est absolvendus, mittit cum illo versum : *Benedictus es, Domine, qui adjuvisti me*, et tali absolvitur benedictione : *Domine Jesu Christe, qui pie servientibus tibi munificus retributor et clemens largitor existis, hunc famulum tuum, qui in hac domo tua nunc usque fideliter laboravit, et tibi servisque tuis obediendo injunctum sibi te auxiliante administravit officium, laboribus suis solita benignitate responde, et pius remunerator appare ; et præsta ut in hac domo jugiter permaneat, et mercedem laborum suorum, et hic, et in retributione justorum a te percipiat, largitoremque omnium bonorum te esse plenissima fide non dubitet.* » Idem habent Benignianæ Consuetudines inss. cap. 2.

Qui tamen præpositus illa agat cum reverentia quæ ab abbate suo ei injuncta fuerint. Ita quoque S. Pachomius (*Art. 128*) : « Ipse autem præpositus nihil faciet, nisi quod Pater jusserit, in re nova maxime ; nam quæ ex more descendit, observabit regulas monasterii. » Quæ quidem intelligenda sunt, non solum

quando præsens est abbas, sed etiam quando est absens; unde magna licet sit in monasterio absente abbate præpositi auctoritas, limites tamen ejus potestati ponit semper abbas voluntas. Hinc et liber Usuum Cisterciensium (Cap. 111) ista vetat absente abbate fieri a præposito: « Locum ejus (scilicet abbatis) in ecclesia non occupabit, nec missas solemnes pro eo cantabit, nec candelas, civeres, ramos, ignem, coronam, novitium benedicet, nec ad Evangelium benedictionem dabit: infirmum non unget, mortuum non sepeliet; nullum promovebit, vel degradabit, nec ordinare faciet; nullum in gravi culpa mittet, aut inde absolvet; monachum de monasterio non ejiciet, nec novitium recipiet nisi jusserit, nec confessionem de criminabilibus nisi in extremis positi recipiet. Non ei committetur cura operum, vel gregum, aut grangiarum; sufficit enim ei officium suum. »

Nihil contra abbatis voluntatem aut ordinationem faciens. S. Fulgentius (Bolland., 1 Januar.) « illos veros esse monachos dicebat qui mortificatus voluntatibus suis parati essent nihil velle, nihil nolle, sed abbatis tantummodo consilia vel præcepta servare. Propterea sine consilio suo, nec eum fratrem qui præpositi gerebat officium sinebat aliquid agere, » ut scribit auctor Vitæ illius. Porro circa S. Benedicti textum duo notant Regulæ commentatores, Bernardus Cassinensis, Boherius et Turrecremata. Primum est ut nihil præsumat præpositus contra abbatis ordinationem verbo vel scripto significatam. Secundum quia omnia verbo aut scripto definiri, et ad certam regulam deduci nequeunt; quam novit, aut credit in ejusmodi esse abbatis voluntatem, hanc impigre exsequatur: unde si nec ipsa satis innotescat, abbatem consulat, juxta illud Regulæ Orientalis (Cap. 3): « Hæc observabit senior monasterii qui fratribus præpositus est, referens ad abbatem omnia, vel præcipue illa quæ per se non valuerit **857** explicare; » et Regulæ Tarnatensis: « Ad præpositum præcipue pertinebit ut ad abbatem, cujus est apud nos major auctoritas, referat quod modum et vires ejus excedit. »

Qui præpositus, si reperit fuerit vitiosus aut contemptor sanctæ regulæ. Hic observat Boherius in suo secundo commentario quosdam hujus occasione textus negare eam quam habemus Regulam a S. Benedicto scriptam fuisse, eo quod sanctam illam appellat, ac proinde abnuendam esse fidem his quæ a Gregorio Magno lib. II Dialogorum scribuntur. Verum non ideo S. Pater Regulam suam appellavit sanctam, quod a se scripta sit, sed quia sancta est

A salutaria continet præcepta, quorum praxis ad supremum perfectionis fastigium perducit.

Comprobatus. Neque enim simplex suspicio hic sufficere debet.

Admoneatur verbis usque quater. Idque secreto, secundum Bernardum Cassinensem, et quidem ab abbate, juxta Boherium. Nam simplex monachus bis, decanus ter, præpositus quater admoneri debet.

Si non emendaverit, adhibetur ei correctio disciplinæ regularis. Quasi diceret, inquit Hildemarus, « Si per quatuor vices fuerit admonitus, et se non emendaverit, ducatur per gradus, hoc est publica correctio, excommunicatio, nimis jejuniis, si dignus est, flagello, deinde oratio, postea ejiciatur de ordine præposituræ, postea expellatur. » Idem habent Bernardus Cassinensis, Boherius et Turrecremata.

Quod si neque sic correxerit, tunc dejiciatur de ordine præposituræ. Ita præpositum quemdam superbia elatum aliquando deposuisse dicitur Benedictus abbas Anianensis in ejus Vita, auctore Ardone, n. 24 (Sæc. IV Ben., part. I). Causas vero seu rationes hujusmodi depositionis præpositi declarat Gregorius papa IX in bulla ad Cluniacenses his verbis: « Conventuales quoque priores, quandiu in spiritualibus et temporalibus bene administraverint, non nisi ex certis causis debent amoveri: videlicet si dilapidatores, vel inobedientes, aut rebelles, seu infames, vel incontinentes existerint, seu etiam ad majorem dignitatem admovendi: quod etiam de majoribus volumus observari: nullusque litteras confirmationis habeat, quod de suo prioratu vel obedientia non debeat amoveri. » Idem habet Nicolaus IV in bulla item ad Cluniacenses, et concilium Londinense anno 1200, apud Spelmanum, tom. II Conc. Angliæ.

De monasterio expellatur. Quod Richardus de S. Angelo ita intelligit ut « in alio monasterio arctiori ponatur, ne valeat de sua malitia commodum reportare. »

Cogitet tamen abbas se de omnibus judiciis suis Deo reddere rationem. Apposite hic observat Hildemarus, quod quoties de judicio ab abbate dando loquitur S. Benedictus, toties ipsi abbati frenum immittit recordationem judiciorum Dei.

858 *Ne forte invidia aut zeli flamma, etc.* Etsi zelus et invidia unum et idem significent, ut hic notant commentatores, observat tamen Hildemarus zelum ad præteritum malum, invidiam ad futurum pertinere; quasi diceret S. Benedictus: « ne qui videt illum bonum esse, aut futurum esse, ideo ejiciat de monasterio. »

CAPUT LXVI.

De ostiariis monasterii.

Ad portam monasterii ponatur senex sapiens, qui sciat accipere responsum et reddere, cujus maturitas eum non sinat vagari ^a. Qui portarius cellam debet habere juxta portam, ut venientes semper præsen em inveniant a quo responsum accipiant. Et mox ut aliquis pulsaverit aut pauper clamaverit, *Deo gratias* respondeat, aut benedicat ^b, et cum omni man uetudine timoris Dei, reddat responsum festinanter, cum fervore charitatis. Qui porta-

rius si indiget solatio, juniorem fratrem accipiat.

Monasterium autem, si potest fieri, ita debet constitui, ut omnia necessaria, id est, aqua, molendinum, hortus, pistrinum ^c, vel artes diversæ, intra monasterium exercentur, ut non sit necessitas monachis vagandi foras, quia omnino non expedit animabus eorum. Hanc autem Regulam sæpius volumus in congregatione legi, ne quis fratrum de ignorantia se excuset.

^a Oxon., *vagare*.

^b Flor., Conc. et duo mss., *benedic*.

^c Deest in Cassin. et Flor. *pistrinum*.

COMMENTARIUS.

Cum ostiarii monasterii sint veluti congregationis custodes, non nisi præcipuis olim et dignioribus hoc

munus credebatur: unde et S. Benedictus postquam de ordinando abbate, deque præposito monasterii

tractavit, consequenter de ostiariis tanquam post ipsos dignissimis disseruit. Et certe in Thebaidis monasterio magni Isidori erat presbyter janitor, teste Palladio (*Laus.*, c. 71); sive, ut loquitur Rufinus (*Lib. II de Vita Patr.*, cap. 17) senior vir gravis, et de primis electus. S. Willibaldus, ex decem annis, quibus in Cassinensi monasterio vixit monachus, primo anno ecclesie cubicularius 859, secundo decanus, reliquis octo portarius constitutus dicitur, in ejus Vita, n. 25 (*Sæc. III, part. II*). S. Veremundus abbas Hyrachensis prius monasterii sui janitor exstiterat, uti legimus in ejus Vita, n. 8 (*Bolland.*, 8 Mart.). In monasterio S. Theoderici prope Remos Eilbertus, qui postea abbas Marriliacensis exstitit, ostiarii officio lungebatur, testante Everhelmo in Vita S. Popponis, n. 13 (*Bollan.*, 25 Januar.). In Tegernsensi S. Quirini Fromundus janitor unus ex præcipuis cœnobii sui monachis fuisse colligitur ex epistola quam scripsit ad Theodulum episcopum (*Anal. tom. IV*), qua se excusat quod ratione sui officii ad synodum proficisci haud potuerit. Idem dicendum de Ingelbaudo Viadocinensi portario (*Misc. l. Bal. tom. II*), qui cum Frotmundo priore pro causis sui monasterii ad t rbanum papam II missus fuit. Sed his missis ad Regulæ textum veniamus.

Ad portam monasterii.] Ex primo hujus capituli vocabulo Hæstenus (*Lib. III, tract. 7, diq. 5*) colligit ex mente S. legislatoris non plures in monasterio, sed unicum duntaxat janitorem esse constituendam; id quod etiam statuit Justinianus imperator in novella 133: « Ut primum quidem ne monasterium multos habeat aditus, sed unum tantum, aut duos forte. »

Ponatur senex sapiens.] « Notandum, inquit Smaragdus, quia non dixit: Ad portam ponatur senex ætate; sed ait: Ponatur senex moribus sapiens: ubi datur intelligi quia non ætas in portario quaerenda est corporis, sed sapientia et intellectus. » Smaragdum sequitur Joannes Craesbeeck, similiter Cassinenses (*Decl. Cussin.*, cap. 66) ad hoc caput declarantes non tam ætate quam moribus ostiariū esse instituendum. At refragatur tam communis commentorum sententia quam antiqua veterum monachorum praxis. Nam licet in divinis Scripturis senex idem significet ac sapiens, ut ex SS. Ambrosio et Gregorio hic notat Hildemarus, « tamen S. Benedictus, addit idem auctor, in hoc loco duo vult ut habeat, et senectutem per ætatem, et sapientiam per vitam. Nam quare vult duo, manifestat inferius cum dicit: Ut sciat accipere responsum et reddere, cujus maturitas eum non sinat vagari. In eo quod dicit: sciat accipere responsum et dare, attinet ad sapientem; in eo quod dicit: cujus maturitas, attinet ad ætatem. » Hildemaro subscribit Bernardus Cassinensis his verbis: « In hoc textu tria dicit (S. Benedictus), quod sit senex, sapiens, maturus. Senex morigeratus, sapiens, affabilis et discretus, maturus, stabilis et firmus..... Senex iste annosus si sequentes duas haberet conditiones, janitor esse deberet; sed si non potest annosus talis haberi, habeatur ad minus sapiens et maturus; nam ad sapientiam pertinet quod dicit in littera: qui sciat accipere responsum et reddere; ad maturitatem: cujus maturitas non sinat eum vagari foras. » Bernardum exscribit in primo commentario Boherius. Eadem est sententia Nicolai de Fractura, Joannis de Turrecremata, Matthæi Lamberti, Hugonis Menardi, Benedicti Hæstini et Nicolai Bravi: cui omnem dubitationis locum adiunt id quod postea subdit S. Benedictus: qui portarius si indiget solatio, juniorem fratrem accipiat: qui 860 haud dubium, licet sit ætate junior, senior tamen debet esse moribus; alioquin ad portam non esset ponendus.

Confirmat hanc sententiam veterum monachorum praxis, qui non solum moribus, sed etiam ætate senes ad portam constituebant, ut patet ex Rufino supra citato, et ex Regula Magistri præcipientis

(Cap. 95), ut « duobus fratribus ætate decrepitis cella intra regias monasterii prope constituitur, qui deputati ibi, et claudant monasterium omni hora post exeuntes, aperiant ingredientibus, et advenientes nuntient abbati. » Ex Regula Cujusdam ad virginem (Cap. 3): « Portarie seu ostiarii monasterii tales esse debent, quæ omnium simul mercedem ædificent; ætate senili, quibus mundus silet, quæ jam ex præsentibus pompis nihil desiderent. » Et ex Justiniani novella 133: « Ut portæ assistant viri ætate graves et casti, neque non omnium testimonio comprobati. »

Quare autem ad portam senes sint constituendi explicat Gerardus Belga monachus his verbis: « Expedit enim: 1° propter firmandam in perfectione senum sanctam humilitatem, quando vile vulgo censetur, et cætera inutilem senem; 2° propter adificationem, quando etiam ad portam et in atriis domus Dei omnes observant loci et incolarum sanctitatem; 3° propter necessitatem, quia oportet ad aditum omnem hominem excubare circumspicuum et vigilem, qui omnem a cœnobio excludat sæculi rumorem, omnem a porta abigat curiositatem. »

Sed jam pene obsolevit apud monachos tam sancta et laudabilis consuetudo; vixque offendes unum monasterium in quo non dicam senex sapiens, sed ne monachus quidem constituatur ostiarius: quin pro magno reputatur si fratri laico, sive, ut vocant, converso, hoc munus injungatur. Quandonam vero desierit, omnino me fugit. Certe Cluniacensis jam olim objecerant Cistercienses, quod in hac parte a Regulæ præscripto deflexissent: quibus Petrus Venerabilis ad S. Bernardum scribens ita respondit (*Lib. I, epist. 28*): « Nos autem ad portam portarium cur poneremus, qui nec portam habemus? Portæ quippe nostræ non clauduntur per diem, sed assidue patent, sine personæ discretionem, introitum adventitibus præbent. Nec necesse est aliquem pulsare, nec necesse est aliquem clamare, quia non tantum murorum a i um, sed etiam hospitii introitum apertum invenit, et illico recumbens, universa parata reperit. Ne cogantur vero fratres extra domos proprias manere, sapientem et honestum famulum juxta manere et scire faciamus, qui meridianis horis, sive illis quibus ostia cuncta monasterii ex consuetudine clauduntur, pulsantibus vel clamantibus non tantum vocis clamore quantum obsequii exhibitione respondeat. » Singulare prorsus exemplum, cui analogum simile reperire sit valde ambigo. Longe alia erat in monasterio ad Jordanem sito agendi ratio; in eo siquidem, teste Sophronio in Vita S. Mariæ Ægyptiacæ, c. 5 (*Lib. I de Vita Patr.*): « Regia nunquam aperiabatur, sed semper erat clausa, et absque ulla perturbatione monachi cursum suum explebant: nec enim erat licitum aperire aliquando, nisi fortassis monachus propter aliquod opus necessarium adveniebat. » 861 Eadem viguisse consuetudo videtur in monasterio abbatis Isidori in Thebaidæ (*Pallad.*, *Laus.* c. 72), ubi « erat presbyter janitor, qui nulum permittebat egredi, neque alium ingredi, præterquam si quis vellet utique ad mortem illic pervenire, nusquam progrediens. » Ipsi vero Cistercienses, quibus respondebat præfatus Petrus Venerabilis, in capitulo generali anni 1217 (*Lib. Institut.*, dist. 7, c. 10) hæc diffinierunt: « Ad ostia claustrum in majoribus congregationibus duo monachi, vel unus monachus et conversus vicissim sedeant, qui sæculares claustrum ingredi volentes diligenter et honeste studeant amovere, ibidem canonicas horas solventes, qui etiam loqui cum illis poterunt quos ab ingressu claustrum amovebunt, etc..... In minoribus autem congregationibus unum maturis moribus ad hoc sufficiat deputari, etc. »

Qui sciat accipere responsum et reddere.] Accipere responsum, inquit Menardus, est concipere adventientis voluntatem, quam ab eo sciscitatus fuerit.

Cujus maturitas non sinat eum vagari.] Regula Ca-

[quodam ad virgines addit (Cap. 5) : « Falialis quas ad portam vel a secularibus, vel a quibuslibet audierint, nullatenus aurem accommodent : et si nolentes audierint, vel intellexerint, nullatenus consodalibus suis referant. »

Qui portarius cellam debet habere juxta portam, ut vicinitates semper aperiant in inveniant. Ex mente ergo S. Benedicti nullo unquam tempore ab ostio recedere debet janitor; sed Regula Magistri præscribit (Cap. 95), « ut horis quibus oportet in monasterio legere, seratis regis, congregationi se jungant, ut legentes audiant, et cum ad opus divinum oratorii index sonaverit, seratis item regis, ad opus Dei oratorio præsententur. » Optima sane institutio, ut nullus ab officio abesse permittatur.

A quo responsum accipiunt.] Non dixit qui monasterii januas aperiat, neque enim omni venienti monasterii aditus patere debet, nec nisi post acceptum ab abbate responsum ostium aperiri : saltem hæc olim erat « consuetudo Cassinensis monasterii, quod adventus hospitum undecunque venientium, antequam intrent, pandatur abbati, vel ipsius locum tenenti, » ut scribit Nicolaus de Fractura. Sed et in libro Usuum Cisterciensium præscribitur (Cap. 120), « Quod si de vicinis vel notis aliquis ad portam venerit, postquam quid velit cognoverit, extra portam eum demorari faciat, donec ab abbate quid de eo agatur cognoscat. Si autem talis fuerit quem nec nuotare, nec ibi remanere debeat, intrare et quo vult ire permittat. » Iluc facit quod in Vita S. Alexandri acemeti abbatis lego (Bolland., 15 Januar.), quod nimirum ad monasterium Pe ri fratris sui veniens, « fratre uno secum assumpto, januam pulsat. Janitor vero, præstolare, inquit, tantisper; siue primum ad præpositum referam, et tunc ingredieris. » Erat autem ad januam fenestella, per quam ostiarius venientes respiciat et alloquebatur, ut patet tum ex Vita S. Agili abbatis Resbacensis, cap. 20 (Sæc. II Ben.) : « Audivit ad 362 portam monasterii veluti plangentis hominis exilium vocem, apertaque fenestra, quæ portæ inhærebat, cernit ante fores pauperem jacere ulceribus plenum; » tum ex Vita S. Eudociæ, n. 29 (Bolland., 1 Mart.), ubi Philostratus quidam sub monachi habitu progressus ad eisdem Parthenonis occultas fores, cum ostium pulsasset, adfuit puella janitrix una e loci virginibus, quæ aperta non plane fenestra januæ, per simulam vocis transmissioni solus exiliter patentem, alio converso vultu breviter interrogavit quis et quid ibi querens ostium pulsasset? Ille consuevit monachorum formula respondet : Peccator sum vestrarum precum consortium et benedictionem petens. »

Et mox ut aliquis pulsaverit, aut pauper clamaverit, Deo gratias respondeat, aut benedicat.] Concors commentatorum sententia est S. Benedictum duo hominum genera designasse, divitem scilicet et pauperem : nam pauper clamat, dives pulsat, ut loquitur Hildemar. Quibus proinde duplicem assignat responsionem; ut pauperi dicatur Deo gratias, diviti benedicat, pro benedic, imperat, ut exponit idem Hildemar; vel benedicat me paternitas vestra, ut Turrecremata, qui hanc benedictionis petitionem ab ecclesiasticis personis alicujus auctoritatis duntaxat faciendam dicit : sæcularibus vero vel ecclesiasticis non tantæ auctoritatis Deo gratias esse respondendum. Aliter tamen Smaragdus, Hildemar, et alii, qui uno ore Deo gratias ad pauperes, benedicat ad divites seu potentes attingere asserunt. Et certe moris erat apud veteres monachos non solum ab ecclesiasticis, sed etiam ab aliis maxime monachis benedictionem postulare. Cistercienses utrinque usurpabant, et Deo gratias, et benedicite : primum, audito pulsantis seu clamantis voce aut signo; secundum, cum ad eum accederent : « Cum hospes pulsaverit, inquit liber Usuum (Cap. 120), responso Deo gratias januas aperiat; et postquam benedicite dixerit, humiliter quis sit vel quid velit ab eo requirat. » Et infra : « Quod

si dum hora in ecclesia celebratur hospes ad portam pulsaverit, more solito Deo gratias, et benedicite dicat. » Eadem existit etiam Bursfelvensium consuetudo.

Posset etiam aliter intelligi istud benedicat, ut scilicet ostiarius venienti benedictionem tribueret : solebant quippe veteres monachi ad aliquod monasterium hospitaturi venientes, in ipso accessu de foris benedictionem petere dicentes benedic, vel aliquid hujusmodi, ut patet ex citata Vita S. Eudociæ, et ex Regula Magistri, cap. 1. Cui expositioni favet antiqua versio Gallica Joannis de Précis, ita reddens, ou dogne beneisson; et alia recentior, ou qu'il donne quelque parole de bénédiction. At prior expositio, quæ omnium fere est commentatorum, præstat, monasticæ humilitati magis contenta a, et ad S. Benedicti mentem magis accedens. Nam cap. 53 ab obvio hospite vult peti benedictionem : unde etiam S. Benedictus Anianensis in sua Regularum Concordia pro benedicat legit benedic.

Autiqua alia versio Gallica alium sensum hujus vocis reddit, quasi 363 janitor aliquam ad Deum precem funderet, ita nimirum vertit, ou benere Dieu. Similiter Guido Juvencalis, ou benisse comne disant : Benedicamus Domino. Idem habet alia recentior Gallica versio.

Aliter etiam Boherius : « Illic benedicere p nitur pro bona verba dicere, ut dicat pulsanti : Bene venistis; vel : Benedictus Deus qui vos huc misit. »

Quod vero spectat ad vocem Deo gratias, ea olim utebantur in occursum et congressionibus Christiani, uti observat Menardus noster ex S. Augustino in psalm. cxxxii, et ex Opato Milevitano lib. II contra Parmen. Usitatam etiam a præcis monachis docet Haeftenus lib. III, tract. 4, disq. 7. Sed et Boherius in secundo commentario ad hunc locum ita scribit : « Hoc salutare verbum semper est in ore fratrum, ut ipse vidit, cœnobiorum Patris Benedicti, Cassinensis scilicet, Sublacensis, et Speus : et est forsitan responsio ad benedicite, de quo legitur supra de ordine congregationis. »

Et cum omni mansuetudine timoris Dei reddat responsum festinanter cum fervore chorialis.] Ita fere Orientalis Regula (Cap. 26) : « Ostiarii cura sit ut omnes advenientes intra januas recipiat, dans eis responsum honestum cum humilitate et reverentia; ac statim nuntians vel abbati vel senioribus quis venerit et quid petierit, nec ullus extraneorum patiatur injuriam. » Alia janitoris munia S. Benedictus non declarat, quapropter ea aliunde repetere oportet.

Primum erat hospitum cura, eisque præparandi cibos, ut docet Hildemar ad hunc locum his verbis : « Antiquitas qui coquinam abbatibus faciebant, ipsi etiam erant portarii; quia tunc non erat multitudo hospitum venientium ad monasterium; et ideo illi poterant hoc facere. » Coquina vero abbatibus et hospitum ex Regula eadem erat. Sed clarior S. Isidorus (Cap. 19) : « Ad janitorem pertinet cura hospitum, custodia exterorum claustrorum. »

Alterum erat eleemosynarum distributio, ut videre est in libro Usuum Cisterciensium (Cap. 12) : « Portarius vero debet habere panem in cella sua ad distribuendum transeuntibus. » Et infra : Portarius « cum servitoribus solet comedere, et solatium ejus interim portam servare, et eleemosynam transeuntibus dare : qui solet etiam vasa sua ad colligendas reliquias ciborum in coquinam deferre, et pulmenta defunctorum, et cætera quæ cellarius dederit in ipsis recipere : qui postquam a refectione surrexit, debet ad portam pauperibus distribuere : quam distributionem non debet propter subsequens opus Dei dimittere; sed paucis utens verbis et moderatis, citius quod inceperat perficere. » Et in Cæremoniali Bursfeldensium (Dist. 2, c. 11) : « Ad officium portarii pertinet eleemosynas mendicantibus erogare : unde et reliquias de refectione fratrum, et hospitum et coquinæ colligere debet, et distribuere petenti-

bus. » Nunc etiam Hildemarum ad hunc locum : Ostiarius, « si pauper fuerit, inuit illi ut ad hospitem vadat. » Qui scilicet **864** prope monasterium ad receptionem pauperum constructus erat.

Præterea Regula Magistri ostiarii animalium curam committit : « Annonam canum a cellerario ipsi incipiant, et eis cum aqua vel culinæ remanente juscello ministrent. Animalium intra monasterium curas, adjuncto in septimana illorum hebdomadarium solatio, ipsi impleant, et regię munditias exercent. »

Denique in Resbacensi monasterio sub S. Agilo abbate (*Sæc. II Ben.*), « consuetudo talis erat, quod Janitor, ut signum pulchabatur ad completam, confestim portas monasterii firmans ei claves deferbat. »

Qui portarius, si indiget solatio, juniorem fratrem accipiat.] In quem locum, Richardus de S. Angelo : « Per hoc patet quod ostiarius debet esse monachus, licet in aliquibus monasteriis contrarium observetur; et male, quia conversatio nostra debet esse secreta, et a laicorum actibus remota. » Porro junioris istius fratris officium erat advenientes abbati nuntiare, dum senex sapiens remaneret cum hospite, et supervenientium reciperet responsa: durum enim foret seni semper currere, quem propter ædificationem et sapientiam magis deceret ad januam memorari, ut cum hospite, si tamen id ejus qualitas exigeret, sederet.

Monasterium autem, si fieri possit, ita debet constitui, ut aqua.] Scilicet fons, puteus, aut cisterna.

Molendinum.] Ad molendum triticum.

Hortus.] De quo etiam Regula S. Isidori (*Cap. 1*): « Hortulus sane intra monasterium sit inclusus, quatenus dum intus monachi operantur, nulla occasione exterius evagentur. » Et infra (*Cap. 6*): « Hortos oleum, vel apparatus ciborum propriis sibi manibus exercent. » Nihil tamen minus ad hoc officium unus specialiter deputabatur; de quo in eadem Regula (*Cap. 19*): « Ad hortolanum pertinebit munitio custodiaque hortorum, alvearia apum, cura seminum diversorum, ac denuntiatio quid, quando oporteat in hortis seri aut plantari. » Istud officium laudabiliter exercuit in Corbeicensi monasterio S. Adalardus, teste Paschasio; in Laudunensi Lanfredus ex Vita S. Salabergæ, et in Rotonensi Condelucus ex libro de Gestis SS. Rotonensium. Vide Udalricum, lib. III, c. 20.

Pistrinum.] De quo Hildemarum : « Pistrinum quasi pistrinum, qui pilo antea tundeant granum : unde et apud veteres non molitores, sed pistores dicti, quasi pinsores, a pinsandi granis frumenti; molæ enim usus nondum erat, sed granum pilo fudebant : unde et Virgilius :

Nunc torrete fruges flamma, nunc frangite saxo.

Ubi pistrinum a molendino distinguere videtur. Et certe : « Antiquius ipsum molendinum vocabatur pistrinum, eo quod frumenta non molebantur, sed tundebantur, » inquit Paulus Augustinus a Janua, qui etiam scribit in nullo Cassinensi codice nusquam reperiri pistrinum. Præterea S. Isidorus artem pistorem a confectione massæ et panis distinguit in Regula (*Cap. 19*), ubi illam laicis, istam fratribus committit : « Ars pistoria ad laicos pertinebit; ipsi enim triticum purgant, ipsi ex more **865** molant. Massam tantumdem monachi conficiant, et panem sibi propriis manibus ipsi faciant. Porro pro hospitibus et infirmis laici faciant panes. » Ex his forte suspicabitur nonnemo additum esse in Regula pistrinum, maxime cum desit in codicibus Cassinensibus : existat tamen in vetustissimo codice Oxoniensi, in textu Hildemari, et Smaragdi Floriacensis, in Concordia Benedicti Anianensis, et omnibus nostris mss. Sed quidquid sit, certe utrumque a nostris usitatum fuit; nam et granum molebant sive tundeant, et farinam ipsi miscebant; ut patet ex supradictis ad caput 48, et insuper ex mss. Germanicæ Consuetudinibus, in quibus lego : « Fratres interdum generaliter intrant pistrinum, pastamque propriis mani-

bus præparant, et temperant ad faciendos panes. » Quinimo pistoris officium hebdomadam exercabant, ut vidimus supra, cap. 46, patetque ex Vita S. Stephani abbatis Obazinensis, lib. II, num. 54; communiter tamen id munus uni alicui committebatur, quod in Gellonensi monasterio summa cum humilitate exercuit S. Guillelmus, ejusdem loci fundator et monachus.

Vel artes diversæ intra monasterium exercentur.] Tale erat Fuldense cœnobium sub Sturmio abbate, teste Eigile abbate in ejus Vita, num. 20; tale Flaviacense sub S. Geremaro, ex ejus Vita, num. 25; tale Solemniacense ex S. Audoeno in Vita sancti Eligii; tale Lesciense ex Vita S. Hiltrudis, num. 3; tale Centulense ex Hariulf Chronico, lib. II, cap. 7; tale Talipiacum ex gestis S. Aldrici, num. 23; tale Sanctigallense ex antiqua ejus delineatione; tale denique Divionense S. Benigni ex ejusdem Chronico. Talia etiam construi volebat monasteria Moguntinum sub Carolo Magno concilium, S. Benedicti præceptum renovans his verbis (*Can. 20*) : « Dignum et necessarium est, ut missi per quæque loca directi simul cum episcopo uniuscujusque diocesis perspiciant loca monasteriorum canonicorum pariter et monachorum, similiterque puellarum, si in aperto et congruo loco sint posita, ubi necessarium commodum possit acquiri, quod ad utilitatem pertinet monasterii, sicut in S. Regula dicitur : Monasterium autem ita debet constitui, ut omnia necessaria intra monasterium exercentur, ut non sit necessitas monachis vel clericis vagandi foras, quia omnino non expedit animabus eorum. » Favet quoque Regula Magistri (*Cap. 95*) : « Omnia necessaria intus intra regias esse oportet, id est, furnum, macinam, refrigerium, hortus, et omnia necessaria, ut non sit frequens occasio, propter quam fratres multoties foras egressi, sæcularibus mixti, forte a religiosorum oculis visi, ad damnationem potius nostram ab eis pro angelis adoremur, et benedicite nobis non meritis indigni dicatur. » Atque hæc erat veterum monachorum praxis, quam videre est apud Rufinum, de monasterio Isidori abbatis sic loquentem (*Lib. II de Vita Patr. cap. 17*) : « Vidimus et apud Thebaidam etiam Isidori nominatissimum monasterium, amplissimum spatium circumseptum, muroque circumdatum, in quo habitantibus viris larga præbebatur habitacula. Intrinsicus putei plures, horii irrigui, omnium quoque pomorum arborumque paradisi, **866** et quæcumque necessaria usibus erant, sufficienter, imo et abundanter provisæ; ob hoc ut nulli monachorum habitantium intrinsicus necessitas ulla fieret exeundi foras ad aliquid requirendum. »

Porro S. Benedictus prædicta omnia non absolute requirit, sed conditionate, si possit fieri; cujus mentem ita explicat Hildemarum (*Hist. Gallic. Ord. S. Ben. lib. III, c. 28*), ut si prædictorum nonnulla duntaxat desint, nihilominus construat monasterium; sicque S. Berta in territorio Rhemensi monasterium cum omnibus quæ præcipit S. Benedictus ædificavit, uno excepto molendino, quia deliciebat aqua. Sin autem prædicta omnia defuerint, non ædificetur.

Cum vero aliquis monasterium ædificare cogitat, quatuor ex Hildemaro providere debet. Primum ut locus in quo construitur nullum patiat impedimentum a regibus, principibus, episcopis, aliisque magnatibus : qui proinde ab hujusmodi aula remotus sit. Hujus rei exemplum habemus in Vita S. Frodoberti abbatis Cellensis (*Sæc. II Ben.*), qui et quanquam plurimi nobilium regionis sanctitati ejus familiarissime cohærerent, ineptum tamen duxit a quoquam illorum partem agri vel prædii postulare; non sibi solum, sed etiam posteris consulens, ne religioa fraternitas, quam ipse in sacro habitu aggregare cupiebat, a quolibet sæcularium pro loco suæ habitationis quid inquietudinis vel molestiæ pateretur. »

Secundum, ut monasterium sit ab iis locis remotum, « Ubi f. minx, aut clerici, vel laici causa officii faciendi veniunt. » hoc est iis in locis in quibus causa devotionis aut peregrinationis sit concursus populorum; quia exinde non parum turbatur quies monachorum: unde etiam aliquando exosa majoribus nostris si sic loqui fas sit, sanctorum miracula legimus, eo quod ad suas ecclesias populorum turbas invitaret, ut de S. Sirlatensibus monachis scribit Gaufridus in Chronici lib. 1, quod scilicet S. Pardulfi corpus « illic multarum signis virtutum populorum turbas invitans, monachis tunc ibidem religiosis nauseam ingererat. » At omni prorsus admiratione dignum videtur quod de S. Hidulfo hanc in rem legitimus in Chronico Senoniensi, in cuius templo cum meritis S. Spinuli frequentia virtus divina patretur miracula, « S. Hidulfus suæ inquietationis molestiam, quam ab adventibus sustinebat, ferre non valebat; licet monasterio suo pro virtutibus sancti, et salinarum quæstus aliquid emolumenti conferri ab illa gente videretur. Vir igitur B. Hidulfus, qui pro divitiis mundi acquirendis paupertatis onus sibi non assumpsit, videns se et suos a proposito suo non modicum affluentia populi deviare, auxilium divinum super hoc duxit requirendum. Ecclesiam tandem B. Gregorii, baculo artus sustentante, ut jam erat vigiliis, et orationibus, et jeuniis satis attenuatus, tanto gradu pervenit; doloremque se prementium populorum corde concipiens, cum ad sepulcrum dilecti sui Spinuli pervenisset, orationi incubuit, et quasi vivo loqueretur, sic ait: Gratias agimus Deo Salvatori, o frater Spinule, quod miraculis fidem facientibus, te divinæ majestati adstare **867** certissime credimus, etiam naufragia præsentis sæculi evasisse te, ac cælesti gloria potiri gaudemus. Sed si frequentia populorum, quam Deus per te huc confluere fecit, aliquandiu pressi fuerimus, non modicum a via regia, quæ ducit ad vitam, nos declinare videbis. Unde te illa obedientia, quam dum viveres nobis inædiablem exhibere solebas, admonemus et exhortamur in Domino, ut affluentem et omnium bonorum largitorem Deum pro nobis interpellas, ut repressa inquietudine gentium, et præsentis vitæ fluctuationibus amotis, cursum cælestis vitæ expedito gressu nobis liceat peragere. » Addit chronographus: « Videres mortuum, quasi viveret, magistro jubenti obedire, cessantibus signis miraculorum, etc. » Istud exemplum ad mortui ædificationem fusius referre libuit. Similes querelas monachorum Casæ Dei adversus S. Robertum refert Bertrandus in tripartito libro miraculorum S. Roberti, dist. 2, n. 8; nam cum ille plurimis coruscaret signis, ex quibus divina turbarentur officia, « Majores natu et ferventiores spiritu ad B. viri sepulcrum accedentes, hujusmodi sermonibus eum convenisse feruntur: Hos, inquit, domine pater eremi, squalores vestro ducatu optavimus, et ut delictorum veniam et Redemptoris gratiam consequeremur, gaudentes intravimus: præsentium miraculorum abundantia tanta nobis succrescit divinarum officiorum inopia, ut nec peccata nostra plangere, nec divinas laudes valeamus decenter exsolvere; vestra ideo nobis impetrent merita, ut his diebus inopportunitatibus sopitis, cum tranquillitate sic Christo Domino serviamus, ut in futuro veniam delictorum invenire valeamus. Proinde veniam cautum est ne quis infirmorum ad sepulcrum accederet, quoniam nec ei amodo valvæ aperirentur, nec obsequia præberentur. » His adde quod de Grandimontensibus narrat Fremonus, scilicet « Petrum secundum Grandimontis abbatem, cum certatim concurrere turbas videret ad sepulcrum S. Stephani, sancto quodam zelo inflammatum expostulasse cum sancto, verbis tamen reverentiæ plenis, quod quam iis præcepisset quietem, ipse turbatum iret: ac demum rogasse, imo simplici quadam innocentia impetrasse, ut desineret miracula patrare, se alioquin ossa ejus « clossurum, et in aquam abe-

aturum. Paruit sanctus successoris imperio, neque, quoad ille vixit, miraculum ullum amplius fecit. Postea Petrus quartus prior cum multa alibi accidere miracula S. Stephani invocatione audiret, veritus ne ea turbam deuro ad Grandimontensem ecclesiam excirent, sancti ossa e tumulo clanculum eximit, atque in claustro recondit, quasi minus exauditum iri preces crederet, quæ ad ipsas reliquias non essent conceptæ. » Aliquid hujusmodi referunt de S. Bernardo et aliis quibusdam sanctis.

Tertium est, ut monasterium eo in loco construatur, ubi sit aqua, silva, et cætera quæ hic enumerat S. Benedictus, quæque raro offendes in urbibus, in quibus proinde monasteria difficiliter sunt construenda. Et certe S. Benedictus nulla aliquando in civitatibus exstruxisse monasteria legitur (*Lib. II Dial.*): Duodecim quidem in Sublacensi solitudine, unum in **868** Cassino monte, alterum juxta urbem Terracinum ædificata ab eo scribit S. Gregorius papa, nullum intr. civitatis alicujus muros. S. Maurus in Gallias profectus ad Florum, monasterium illi ædificare cupientem dixisse fertur (*In ejus Vita, sæc. I*): « Observatio ordinis nostri summam deposcit quietem et securitatem. » Similiter cum Ansoaldus Pictavorum episcopus S. Filibertum (*Vit. S. Filib., sæc. II*) « vellet secum retinere in urbe, et S. Filibertus semper desideraret eremi vastitatem, largiente Domino, Heleio maris insule locavit cœnobium. » Atque hic passim fuit Majorum nostrorum usus, qui vix ullum in urbibus cœnobium constituisse leguntur. Cistercienses præsertim id præ cæteris vitasse videntur; nam et in antiquis eorum Institutiis hæc reperio (*Cap. 4*): « In civitatibus, in castellis aut villis, nulla nostra construenda sunt cœnobia, sed in locis a conversatione hominum semotis. » Idem statutum renovant in Institutionibus, ubi et illud addunt (*Dist. 1, c. 4*): « Omnesque ecclesiæ ordinis nostri in honorem B. Mariæ fundentur et deliceant. »

Quartum est, ut qui novum aliquod monasterium fundat, illud sufficienti ad victum vestitumque monachorum illic degentium reditu dotet: ex eorum quippe defectu sæpenumero oriri solet inter fratres murmurandi, forsique vagandi occasio, eoque respexisse videtur S. Maurus, cum tam sua quam sua congregationis auctoritate in suo Andegavensi monasterio numerum centum quadraginta monachorum præfixit, quem nec minnere liceret, nec excedere, « quoniam, inquit Faustus, et res quæ jam tunc ibi delegatæ erant tantorum fratrum numero in his quæ necessaria erant, sufficiebant, et si amplior esset numerus, occasionem patendæ necessitatis forte inferre potuisset. » Quare et Cistercienses in lib. Institutionum (*Cap. 12*) volunt, ut « duodecim monachi cum abbate tertio decimo ad cœnobia nova transmittantur, nec tamen ibi destinentur, donec locus libris, donibus, et aliis necessariis aptetur: libris duntaxat Missali, Epistolari, Textu, Regula, libro Usuum, Psalterio, Hymnario, Collectaneo, Antiphonario, Lectionario, Graduali; donibusque, oratorum, refectorio, cella hospitum, et portarii: necessariis etiam temporalibus, ut et vivere, et regulam ibidem statim valeant observare. » Idem repetunt in libro Institutionum, dist. 1, c. 6. Idem etiam decernunt Carthusienses in nova Collectione Statutorum, part. II, c. 21, n. 3. Verum, sicut cavendum ne monasterio fundando desint necessaria, ita vicissim providendum est ne abundant superflua. Præclara sunt hæc in rem moniæ quæ suis Corbeiensibus in Saxonia tum primum positis dabant eximii abbates S. Adalardus, et gerinaus ejus Venerabilis Wala (*Lib. I de vita Walæ, c. 18, sæc. IV*), cum monasterii fundamenta jacerent: « Tria ista, inquit Paschasius, omnino monebant, ne rebus multum ditescere gauderent, neque divitias appetere, ut in eis cor apponerent: sed omnino delicatæ et voluptatæ, ac si venena fugerent: ad ultimum, ne ulius ac si pro religione honoribus et fastu delictarentur superbi,

ne forte ex toto latecerent, et in vacuum deperirent, sicut in Galliis multas deperisse ecclesias bene olim fundatas cernimus. » Et infra (Cap. 19): « Monebat **869** enim ne aut nos (Corbeiensis Franciæ) aut illi (Corbeiensis Saxonici) res non necessarias suscipere, neque facultatem habere amplam ambiremus, quasi pro Dei religione: sed rebus ac possessioni ecclesie modum imponeremus, ne digitum illi ultra extenderent, monente propheta, aut agrum agro usque ad terminum loci, absque concupiscentiæ fine copularent. »

Præterea Justinianus imperator sancivit (Novella 5), « ut quocunque tempore et quocunque loco quis ædificare venerabile monasterium voluerit, non prius licentia sit hoc agendi, quam Deo amabilem locorum episcopum advocet. At ille extendat manus ad cælum, et per orationem locum consecret Deo, figens in eo salutis nostræ signum (dicimus autem adorandam et vere honorandam crucem), sicque inchoet ædificium, bonum utique quoddam in hoc et decens fundamentum poneus: hoc itaque principium præ venerabilium monasteriorum fabricæ fiat. » Quibus in verbis duo licet advertere: primum nullum absque episcopi licentia construendum esse monasterium; alterum antequam inchoetur apponendam esse eo in loco crucem, ubi ædificandum est, præsertim ubi altare collocandum est. Utriusque praxim videre est in Actis sanctorum passim (Sæc. II), prioris quidem in Vita S. Humberti confessoris, qui « impetrata Cameracensis episcopi licentia » Maricolenso cœnobium condidit; et in Vita S. Aicadri, qui in episcopatu Pictaviensi idem præstitisse dicitur cum permissione Ansoaldi episcopi, ut pote qui « ad plene erat eruditus, canones etiam non ignorabat: legerat enim ne quis in alicujus episcopo ecclesiam construeret, altare erigeret, sine licentia sui episcopi; » et in Vita Rabani (Sæc. IV, part. II), « qui per cellas quoque fratrum sibi commissorum et per alia multa loca ad se pertinentia, in quibus prius non erant, ecclesias cum permissione episcopi sui construxit, quas collectis undecunque SS. reliquiis, eorum nomine et honore consecrari fecit. » Vide Vitam S. Theoderici abbatis Vicenensis, n. 7, sæcul. I, p. 630. « Posteriori habemus exempla in antiquis Patrum Apophtegmatibus (Mon. Eccles. Græc. tom. I), in quibus S. Antonius, reperto ad construendum monasterium loco, dixit: « Oremus, atque hic statuamus crucem, ut ibidem ædificent, qui ædificare volunt; » in Vita S. Botulfi abbatis, ubi anonymus loquens de constructione monasterii Ikanhoensis ab eo facta (Sæc. III Ben.), « in Christi, inquit, cruce præfigitur signum cœlestis potentatus, et construitur aula divini incolatus; » in Historia translationis S. Viti Corbeiam, n. 11, ubi de constructione Corbeicæ Saxonice (Sæc. IV, part. I): « Venerunt ergo anno 822 dominicæ Incarnationis, sub die 8 idus Augusti, regnante Ludovico serenissimo Augusto XI anno, ad locum memoratum: circumspicioque ex omni parte, et undique circumfrensus, prostrati in orationem decantaverunt psalmos ad hoc officium pertinentes; et postquam compleverunt litaniam et orationem, jactaverunt lineam, et infixerunt paxillos, et cæperunt mensurare prius quidem templum, inde habitationes fratrum... et primum petierunt episcopum, ut veniret, ut sanctificaret locum, vexillumque S. crucis in loco altaris poneret, nomenque **870** ut Corbeia vocaretur apparet. » In Vita S. Stephani abbatis Obazinensis, lib. II, n. 9 (Misc. Baluz. tom. IV), qui « quotiens aliquem locum ædificaturus esset, assumpta cruce et aqua benedicta, cum paucis fratribus ibi pergebat, permensaque tellure juxta quod futuri ædificii qualitas vel quantitas exegisset, ubi altare fundandum esset, ibi crucem figebat, etc. » Porro ipsa crux aut ab ipso episcopo prius invitato apponebatur, ut in Historia translationis S. Viti Corbeiam, aut saltem prius ab eodem benedicebatur, uti colligimus ex eadem Vita S. Stephani Obazinensis, lib. I n. 7,

A ruius cum duo ex di. cipulis ad Lemovicensem episcopum accessissent, ille « benedicens eis crucem, quam ei detulerant, consecravit; eisque cum aqua a se benedicta tradidit, datus potestatem missam celebrandi, et monasterium construendi: ita duntaxat ut morem a Patribus traditum per omnia sequerentur. » Hæc omnia fuisse referimus, ut inde appareat quanta religione majores nostri in condendis cœnobiis procederent; qui non solum in monasteriorum, sed in cujuslibet ædificii constructione primum non ponebant lapidem, quin prius solemniter divinum implorassent auxilium: quod præsertim videre licet in præfata Vita S. Stephani Obazinensis, lib. II, n. 18, ubi de ædificatione novæ basilicæ cœnobia Obazinensis hæc habentur: « Sequentes usque ad locum ædificationis, cum cruce et aqua benedicta devote procedunt, dictisque litanis, et psalmis ad hoc pertinentibus, mox ab episcopo et abbate, atque electo operis magistro cum invocatione trinitatis majestatis prius lapis in fundamentum d. ponitur, etc. »

B Ad ipsius monasterii dispositionem quod spectat, illud observare solebant ut ecclesia in parte Aquilonari posita, Oriem in superiori parte, ubi altare principale collocari consuevit, respiceret; in inferiori, ubi janua, Occidentem. Dormitorium factum, sub se habens capitulum, ad Orientem construeretur. Cella hospitum ad Occidentem prope januam monasterii, ut hospitibus interiora monasterii loca penetrandi fas non esset. Ad meridiem vero refectorium, coquina in inferiori parte refectorii ad ecclesiam, præsertim a choro remotissima: atque inter hæc omnia claustrum. Cella novitiorum, et cella infirmorum, utraque in modum alterius monasterii separata erat a locis regularibus. Saltem ita fere videre est in antiqua delineatione monasterii S. Galli. Romani tamen claustrum contra occidentalem plagam collocabant, ut docet Candidus in Vita Venerabilis Eigilis Fuldenensis abbatis. Vide Vitam Ansegisi abbatis Fontanelensis, n. 9. Unum hic addo de dormitorio ex gestis S. Aldrici episcopi Cenomanensis, qui in monasterio a se constructo « dormitorio novum decenter compositum fecit, et in ipso dormitorio absidam in orientali parte mirifice construxit, et in ea altare construxit et erexit; ipsam vero absidam una cum predicto altare in die 15 iduum Septembris, una cum suis reliquiis, in honore S. Benedicti confessoris præcipui solemniter consecravit. »

D **871** Ut non sit necessitas monachis vagandi foras, quia omnino non expedit animabus eorum.] Imo omnino perniciosum, ut clare demonstrat Petrus Damiani his verbis (Opuscul. 12, cap. 11): « Ut pauca referantur et multis, monachus in itinere positus trahere jejunium nequit, quia hospitalis ei humanitas non permittit; non sapienter psallit, quia obambulantis comitatus eum loquacitas impedit; nocturnus non insistit excubiis, quia secretum deest singularibus; flectendis genibus non insudat, quia sanctæ devotionis studio labor itineris non concordat; nequam sub silentii censura constringitur, quia frequenter emergentibus causis, invitus etiam per multiloquia defrenatur, etc. » Vide ejusdem opusculi cap. 12, 15 et 14, et opusculi 27 cap. 3 et 5. Præclara etiam idem argumentum prosequitur Petrus Blesensis epistola 154. Nota est omnibus sententia, quam sancto Antonio tribuunt sanctus Athanasius in ejus Vita, cap. 53, et Sozomenus libro I Histor. cap. 13, abbati Moysi Rufinus libro III de Vitis Patrum num. 109, quod piscibus aqua, hoc monachis claustrum: quemadmodum ergo piscis extra aquam cito exstinguitur, sic monachus extra monasterium facillime perit: adeo ut non mirum sit quosdam Patres etiam consolatorum parentum causa egressum et claustrum suis denegasse. Præclarum habemus ea de re Petri Blesensis in præfata epistola testimonium: « Juxta doctrinam Hieronymi: Sis honestus in domo, sis rarus in publico: si ægrotaverit aut obierit aliquis de tuis

parentibus, non sit tibi eorum aegritudo, vel mors egressionis occasio; sine mortuis sepelire mortuos suos. Fallax et proditoria est affectio parentelæ. Carnalis amor extra Dei amorem cito te capiet, et affectio mundi, quæ jam in te aruerat, in perniciem animi revirescet. » Multa jam ea de re diximus ad cap. 4. quibus etiam addere liceat istud S. Anselmi ad Mabilliam sanctimonialium scribentis (*Lib. III, epist. 127*): « Filia mea, in quo indiges visitare al quos propinquos tuos? cum ipsi nullo modo egeant consilio et auxilio tuo, nec tu aliquod consilium aut auxilium accipies ab illis ad propositum et professionem tuam, quod non invenias in claustrum tuo. Divinum est propositum vitæ tuæ a conversatione illorum: nec illi fient propter te monachi, nec tu redibis propter eos ad sæcularem vitam.... Si ipsi volunt te videre, aut regent aliquo modo consilio tuo aut auxilio, veniant ad te; quia illis licet vagari et discurrere per diversa: tu noli ire ad eos, quia tibi non licet exire de claustrum, nisi ea necessitate quam Deus testetur. »

Quod si non decet monachos parentum ergo exire de claustrum, multo minus pro alii pietatis operibus. Unde etiam Regula S. Stephani Grandimontensis (*Cap. 35*): « Cellas quoque causa procurandi pauperes extra non debetis; nullus enim meliores pauperes valet procurare, quam Martha procurabat, Deum videlicet procurando: nec tamen Jesus Christus dixit Mariæ pedibus suis assidentis: Surge, adjuva illum. » Et alibi: « Vobis præcipimus ne causa faciendi prædicationem, solitudinem **872** exeatis; dum enim manetis in eremo, et cavetis a sæculo, lumen est super candelabrum, id est vita bona, quæ illucescit fidei populo; ut enim B. ait Gregorius (*Cap. 48*): « Vita justi viva prædicationis. » Ac tandem (*Cap. 49*): « Præterea vobis præcipimus ne causa audiendi prædicationem eremum exeatis: constat enim quod Joannes Baptista manebat in eremo dum Jesus Christus prædicaret in terris; nec tamen dicit Evangelium inde Joannem exiisse, ut Domini prædicationem audiret. » Item dicendum est de peregrinationibus quas devotionis aut poenitentiae causa nonnulli suscipiunt. Unde et S. Bernardus monachum quemdam a peregrinationis proposito, quam de licentia sui abbatis inceperat, dehortatum ad suum remisit monasterium (*Epist. 549*): « Rectius judicantes, inquit, ad ejus abbatem scribens, quantumlibet reum in suo monasterio monachum poenitentiam agere, quam foris vagando provincias circumire; neque enim terrenam, sed caelestem requirere Jerusalem monachorum propositum est, et hoc non pedibus proficiscendo, sed affectibus proficiscendo. » Et Gaufridus abbas Vindocinensis (*Lib. IV, epist. 21*): « Fides utique monastica professionis eundo Jerusalem observari in nunc potest, sed violari, Jerusalem etenim ire sicut indultum est laicis, sic interdictum est monachis ab apostolica sede: quod novi ego ipse sicut ille cujus aures erant ad os domini Urbani papæ, cum et eundo Jerusalem peregrinari præciperet laicis, et ipsam peregrinationem monachis prohiberet, etc. » Exstat ea de re decretum concilii Eboracensis anno 1195 (*Can. 15, apud Spelm.*). « Exigit professio religiosæ sanctitatis, ut monachi, et canonici regulares, et moniales religiosæ, et religiosæ et regulariter consententur. Ut ergo eis admittatur oportunitas evagandi, prohibemus ne redditus, quos obedientias vocant, ad firmam teneant, nec iter peregrinationis arripiant. » Similiter et concilium Londinense anni 1200 vetat ne monachi « obtentu peregrinationis claustrum egradiantur. » Vide S. Lanfranci *epist. 57*, et S. Anselmi *lib. III, epist. 150*.

Quid quod ne quidem ad procurandas res monasterii temporales monachos foras exire probaverunt nonnulli? Certe ea videtur fuisse mens S. Gregorii papæ, ut colligimus ex epistola ad Petrum subdiaconum Siciliæ, qua præcipit ei ut exteriorem curam monasterii Fausto commendet, quia, inquit (*Lib. I, epist. 67*), « sicut studii nostri concedet, et litigiis

A foralibus monachos submovere, ut divinis ministeriis pie ac solerter invigilent, ita necesse est nostra provisione, quemadmodum negotia eorum dispendii debeant ordinare, ne districta mens per varias causarum curas diffluat, et ad celebrandum opus consuetum enervata torpescat. » Et infra: « Expediit epim parvo incommodo a strepitu causarum servos Dei quietos existere, ut et utilitates cellæ per negligentiam non pereant, et servorum Dei mentes ad opus dominicum liberiores existant. » Hæc eadem etiam erat mens S. Dunstani, qui Wilgimum germanum fratrem suum « sibi forinsecus in villarum suarum negotiis potentem præpositum, ne vel ipse, vel quispiam ex monastica **873** professione foris vagaretur inepta rei sæcularis discursione, constituit. » Imo non debuerunt ex monachis qui, ut omnem foras discurrendi locum amputarent, possessiones extra monasteria habere recusarunt, ut de Carthusianis constat ex Statutis Guigonis, cap. 41; ex antiquis Statutis, parte II, cap. 19; et ex tertia compilatione Statutorum, c. 3, num. 7; atque de Grandimontensibus, ex Regula S. Stephani, et ex ejus Vita, apud Labbeum, tom. II Bibliot. novæ.

Denique, una excepta charitatis causa, indecorum omnino judicabant monachos prodire foras: unde S. Bernardus monachos dentibus sponsæ conterens, eisque proprietates eorum attribuens (*Serm. 95 de diversis*), « Indecens est, inquit, si appareant, nisi interdum forte ad risum; quia nihil turpius est quam monachus per urbes et castella discurrens, nisi cum illa cogit, quæ operit multitudinem peccatorum: charitas enim risus est, quia hilaris; læta quidem, non tamen dissoluta. » Sed et hoc quoque cum magna cautela; « plerumque enim contingit ut qui propria non contentus, alienæ progreditur salutem consulere, sui potius cogatur periculum susinere; cumque alii velut inter procellos: naufragia palpitanti manum porrigit, ipsum quoque præcipitem vorax fluctus involvit. » Vide S. Joannem Climacum, gradus 5.

Ceterum quæ hæcenus a nobis dicta sunt, non minus abbates, aliosque superiores, quam ipsos fratres respiciunt: hinc et Gregorius IX in sua pro Benedictinis Constitutione: « Cum abbates vel priores discurrere vel vagari non debeant, volumus ut in claustrum cum fratribus sedent, et divinis intersint officiis, maxime vigiliis, capitulo, et collationi, et aliis divinis officiis cum eisdem, nisi causa remedii necessaria, vel honesta fuerint præpediti. » Et Regula Cujusdam ad monachos (*Cap. 20*): Si abbas « in curibus et in equis ac loco ad locum discurrat, hic non solum principatu fratrum indignus est, verum etiam homicida animarum judicandus est, et alius monasterio ejus præesse constituitur. Sin vero non poterint monachi, ab illo exeant, et ille excommunicetur. »

Hanc autem Regulam sæpius volumus in congregatione legi.] Hæc verba ad modo predicti hoc in capite possunt referri, ut vel inde discant monachi quantum periculum sit foras prodire: vel ad totam Regulam, ut vult Bernardus Cassinensis. Et certe antiquiores monachorum Patres suam in conventu fratrum Regulam frequenter legi decernunt. Regula S. Augustini, ex cap. 24, et Tarnatensis singulis hebdomadis in conventu legebantur. Regula S. Aureliani et S. Ferreoli semel in mense, scilicet in caletidis. Magister suam quotidie in rectorio legi jubet. Similiter et Regula Cujusdam ad virgines (*Cap. 9*): « Ante mensam vero semper capitulum Regulæ novum aut amplius, si abbatissa placuerit, legatur. » S. Benedictus autem nullum determinate tempus assignavit ad lectionem Regulæ, contentus dicere ut sæpius in congregatione legatur. Sed antiquus ordinis nostri usus obtinuit ut aliquid ex ea quotidie, saltem semel in capitulo **874** pronuntiaretur, ut videre est in concilio Aquisgranensi, canone 69, in libello Supplici monachorum Fuldensium, num. 1, in Vita S. Benedicti Anianensis, in Vita S. Odonis, in mss. Germaniæ Consuetudinibus, in Historia Relationis S. Wa-

larici, et apud Bernardum Cassinensem, in hunc locum sic scribentem: « Hoc in consuetudinem est conversum apud nos, quod quolibet die unum Regulæ capitulum legatur. Hoc debet diligenter exponi ad ignorantiam crassam tollendam omnino. Novitii vero totiens debent ruminare legendo, ut totam ex integro sicut psalterium mente perfecte sciant. » Sed et Boherius: « Apud nos, inquit, in capitulo consuevit legi quotidie, et qualibet die infra capitulum istius Regulæ, exceptis diebus XII lectionum, et vigiliis festivitatum, quibus pronuntiatur evangelium homiliarum, ut in vigilia Paschæ, Pentecostes, et similibus. Dividuntur tamen ad instar psalmorum proximorum, proœmium hujus Regulæ, cap. 2, 43, 48, 63, 64, 65. Constitutiones vero papales his in anno legi debent, et semel in capitulo provinciali. » Cistercienses in legenda Regula ita singula distribuunt capita, ut eam quater in anno percurrerent. Dies autem in quibus inchoari deberet explicantur his versibus:

Tu Benedicte caput, sequitur vigilia Baptist.
Crastinus Audochii, tandem festum puerorum.

Cum vero festum B. Benedicti transferretur, transferebatur etiam ipsa Regulæ inchoatio ex libro Instit., d. st. 6, cap. 1.

Ne quis fratrum de ignorantia se excuset.] Ex his postremis hujus capituli verbis recte omnino Bernardus Cassinensis infert, non modo legendam, sed insuper exponendam esse Regulam; alioquin de ejus ignorantia posset se aliquis excusare. Et certe nonnulla occurrunt in textu Regulæ loca quæ varios possunt sortiri sensus, nec facile, ni exponantur, intelligi queunt. Bernardo lucem prætulera Hildemarum, « qua, inquit, nihil valet illa lectio, nisi fuerit ejus traditio adhibita. » Hinc congregata Aquisgranensi synodus decernit (*Can. 70*), « ut ad capitulum lectio tradatur (id est exponatur). Similiter ad collationem, si tempus fuerit opportunum. » Et Alcuinus ad fratres Wiremuntensis et Girwensis ecclesiæ scribens (*Epist. 49*):

A « Vos vero qui estis patres et pastores sancte congregationis, docete diligentissime fraterno amore familiam, quam accepistis regendam, omneque bonitatis exemplum in vobismetipsis ostendite; sæpiusque Regula S. Benedicti in conventu fratrum propria exponatur lingua, ut intelligi possit ab omnibus. » Similiter S. Dunstanus (*In Concord. cap. 1*): « Residentibus legatur Regula, vel si dies festus fuerit, evangelium ipsius diei, de qua lectione a priore, prout Dominus dederit, dicatur. » Et Udalricus de capitulo feriæ 5 in Cœna Domini (*Lib. 1, c. 12*): « Exposita Regulæ sententia, jubente domno abbate, consurgit camerarius, etc. » Denique Joannes Trithemius (*Præfat. ad lib. Region. claustr.*): « Sicut mos est observationibus Bursfeldensibus, cuius unionis et observantiæ secundum regulam S. Benedicti sumus, paragraphum unum de eadem Regula, quæ nobis capitulariter ter in anno legi consuevit, fratribus meis 875 singulis diebus compellor declarare: super qua subit animum colligere, et de sanctorum promptuariis mendicare, ut loquens habeam ad manum quod placeat audientibus. » His adde summorum pontificum constitutiones. Gregorius IX: « Quia, inquit, in multis monasteriis a paucis intelligitur Regula cum legitur, præcipimus ut lectio Regulæ, quæ legitur in capitulo, propter minores statim in vulgari exponatur ab ipso qui capitulum tenet, vel ab illo cui duxerit injungendum. » Idem habent Clemens V in sua decretali, et Benedictus XII in sua constitutione. Hinc Cistercienses Congregationis Reformatæ in Hispania, in capitulo generali anni 1557, Ludovico de Estrada injunxerunt ut commentarios super Regulam S. Benedicti scriberet, « quibus abbates in capitulis privatis ad illam exponendam uti possent, » quemadmodum scribit Angelus Manriqueus in Serie abbatum Palatiolensium. Hinc etiam forte capiendus est locus ex Beda in Vita S. Guthberti cap. 16 (*Sæc. II Ben.*), « Sæpius in cœtu fratrum de Regula disputans, etc. »

CAPUT LXVII.

De fratribus in viam directis.

Dirigendi fratres in viam, omnium fratrum, vel abbas orationi se commendent: et semper ad orationem ultimam operis Dei, commemoratio omnium absentium fiat. Revertentes autem de via fratres in ipso die quo redeunt, per omnes canonicas horas, dum expletur opus Dei, prostrati solo oratorii ab omnibus petant orationem, propter excessus: ne quid forte subriperit in via vi-

sus^a, aut auditus malæ rei, aut otiosi sermonis^e. Nec præsumat quisquam alio^f referre quæcumque foris monasterium^g viderit aut audierit: quia plurima destructio^h est. Quod si quis præsumpserit, vindictæ regulari subiaceat. Similiter et qui præsumpserit claustraⁱ monasterii egredi, vel quocunque ire, vel quidpiam quamvis parvum^j sine abbatis jussione facere^k

^a Al., orationibus.

^b Oxon., loco orationis. Narb. loco oratorii.

^c Oxon., ne quis, etc. Conc., Flor., ne qui forte subriperint. Cassin., ne cui, etc

^d Lyr., visu, aut auditu.

Narb., otiosus sermo.

^f Hild., Comp., Haef., alii. Editi, aliis.

^g Al., monasterio. Al., monasterii.

^h Oxon., discretio.

ⁱ Flor., clausa.

^j Plures mss., parum.

^k Narb. addit vindictæ subiaceat.

COMMENTARIUS.

876 *Dirigendi fratres in via.*] Acute Petrus Boherius in utroque commentario hunc locum exponens, et post eum Haefiens observant, non sine causa pluralem hic a S. Benedicto usurpatum esse numerum, quo tacite saltem innueret solos extra cœnobium monachos sine socio fratre progredi non debere. Et certe eam fuisse veterum monachorum disciplinam, patet ex Regula S. Antonii, n. 12; ex Regula tertia SS. Patrum, cap. 8; S. Macarii, c. 22; S. Pachonii, art. 31; Orientali, c. 22; S. Basilii fus., c. 39; incerti auctoris,

D c. 3; S. Augustini, c. 12; Tarnatensi, c. 2; S. Isidori, c. 22; ex Vita S. Benedicti, passim; ex Vita S. Samsonis, S. Eparchii, S. Gregorii papæ, auctore Joanne Diacone, l. 1, c. 41, et ex Vita S. Guthberti, c. 44. Hic tamen aliquando cum uno comite puero egressus fuisse dicitur in ejusdem Vitæ c. 12. Hanc disciplinam singulari canone renovavit concilium Aquisgranense statuens, « ut soli et sine alio fratre in via non dirigantur. » Et Gregorius IX, in constitutione pro monachis Benedictinis his verbis: « Iubemus quo-

que districtius ne libera detur monachis evagandi potestas, nec dent claustralibus licentiam revisendi sæcularia, nisi forte rarissime, et ex causa rationali, et ad tempus modicam, natura quoque societate eisdem ad custodiam deputata. » Sane hanc monachorum consuetudinem tanti faciebat S. Gregorius (*Lib. 1. Regist., cap. 22*), ut Constantinum monachum a fratribus in abbatem expellit ideo repulerit, quod peculiaritati stunderet, et quia « ad monasterium quod in Picensi provincia situm est, solus pergere sive aliquo fratrum suorum præsumpsit. Ex qua ejus actione cognoscimus, inquit, quia si sine teste ambulat, recte non vivat. » Constitutiones Coelestino- rum præscribit (*Tract. 1, cap. 12*) ut monachi sine licentia euntes aut soli, carceribus tradantur. » Hujus instituti causas habes apud Haestenium, lib. xi, tract. 4, disq. 1.

Omnium fratrum vel abbatis orationi se commendat.] Idem habes in Regula S. Isidori, cap. 22, et Magistri, cap. 66. Ritum explicat Hildemarus his verbis: « Et hoc notandum est, si longa via vadunt, veluti est ad regem aut etiam in aliquid longe: tunc in capitulum veniet sive abbas sive ceteri quilibet ambulaverint, et ibi coram fratribus manifestatur locus quo pergant, et in illo capitulo prius prosternuntur fratribus, et commendant se orationibus, et osculantur omnes. Et tunc in oratorio prosternuntur, et sic vadunt. Si autem non valde longe vadunt, solummodo in oratorio petant benedictionem, » et fratrum orationes, « dicentes: Orate pro me, fratres, » inquit Richardus de S. Angelo. Id autem tam ex Smaragdo quam ex Hildemaro, et libro Usuum Cisterciensium, c. 88, præstare debebant prostrati ante altare, si tempus ferret; alias tantum incurvati: **877** quamvis in Franciæ monasteriis omni tempore genuflecterent, cum hoc discrimine quod diebus quibus ex ecclesiæ præscripto genua flectenda essent, etiam prosternerentur, aliis nempe, quemadmodum testatur Hildemarus. Prostrati vero ex eodem auctore dicebant: « Domine Jesu Christe, tu scis fragilitatem meam, adjuva me in hoc itinere, quatenus hoc iter obedientiæ meæ valiam orationibus fratrum sine offensione peragere. » Preces dicendas si per eos habes apud Smaragdum et Haestenium, passimque occurrunt in antiquis libris. Porro hanc petendæ benedictionis legem tanti faciebant Cistercienses, ut qui eadem die reversuri illam non flagitarent, hos panis et aquæ poenitentia mulcarent, nisi evidenti necessitate aut utilitate ordinis excusarentur, quemadmodum continet libellus antiquarum definitionum, dist. 10, c. 2.

Duo hic restant circa Regulæ textum adnotanda. *Omnium fratrum vel abbatis orationi se commendat*, inquit S. Benedictus. 1° Terminus universalis omnium S. Stephanum abbatem Obazineum movere potuit, ut « in itinere processurus, post generalem fratrum benedictionem, etiam infirmorum se orationibus commendaret. » 2° Particula *vel*, quam Menardus asserit hic esse conjunctivam, secundum Bernardum Cassinensem et Boherium disjunctive accipi debet, propter improvisos et inopinatos casus urgentesque necessitates, quæ conventuum congregari non sinunt, verbi gratia, cum nocte recumbentibus adhuc in lecto fratribus, aut per diem extra monasterium laborantibus, proficiscendum est: quo casu solam abbatis benedictionem percipi voluerit S. Benedictus: cuius rei praxim videre est in lib. 1 Dialogorum S. Gregorii papæ, cap. 2, ubi de Libertino ita habes: « Erat pro utilitate monasterii causa constituta: expletis igitur hymnis matutinalibus, Libertinus ad lectum abbatis venit, orationem sibi humiliter petit. »

Et semper ad orationem ultimam operis Dei commemoratio omnium absentium fiat.] Per ultimam operis Dei orationem Menardus et Coitius completorium

A collectam intelligunt, non ultimam cujuscunque horæ canonicæ orationem. Econtra Petrus Boherius hunc locum exponens ad verbum *semper*, « id est, inquit, in omnibus horis canonicis. » Et ita usus obtinuit non solum apud nos, sed etiam apud Camaldulenses et tenacissimos Regulæ ad litteram observatores Cistercienses, teste Juliano Parisio in libro de prima vivendi ratione Cisterciensium, parte III, cap. 4, § 1. Et ratio est quod absentium ministerium omnibus in claustro remanentibus proficit, par quoque erat, ut totius congregationis orationes absentibus prodesent. Qualis autem esset illa commemoratio, S. Pater non explicat: unde et varius ubique usus obtinuit: de quo vide Haestenium, in lib. II, tract. 4, disq. 3, et Menardum hic.

Revertentes autem de via fratres, ipso die quo redeunt, etc.] Ex hoc loco recte inferunt commentatores, sic omnia a viatoribus peragenda esse negotia, ut multa adhuc hora revertentes, monasterium ingrediantur saltem ante completorium. It: **878** Hildemarus, Bernardus Cassinensis et Boherius in 1 commentario. Hildemari verba hæc sunt: « Non dixit S. Benedictus, ipsa nocte qua redeunt, sed ipsa die, eo quod intentio S. Benedicti fuit ut in die veniat monachus, quatenus per omnes canonicas horas ante quas venerit, valeat negligentias suas abstergere: unde pro hac causa in terra nostra consuetudo est, et debet etiam fieri, ut tali hora debeat venire, ut etiam ad completorium paratus esse possit, si alius hoc non potest, ut hoc capitulum valeat implere, ne pravicator suæ professionis existat. Aut certe si non potest tali hora venire, aut vadit ad mansu- nem in alterum locum nostrum, si habemus; aut certe si hoc non potest, tunc maneat ad portam monasterii in illa nocte, et ibi pro necessitate manducare illi præparatur sicut hospiti, aut sicut potest illi præparare, ita tamen si non possit in alium locum ire ad manducandum. Quod si potuerit alium locum habere, inhonestas est ad portam monasterii manducare. »

Ab omnibus petant orationem.] Hæc oratio fiebat ante commemorations ex libro Usuum Cisterciensium, cap. 73. Boherius tamen in secundo commentario existimat solam abbatis benedictionem sufficere egressis et eodem die reversis. Qualis autem esset illa oratio, habes apud Menardum et Haestenium, lib. II, tract. 4, disq. 5.

Propter excessum.] Excessum hic *transgressionis lapsus* interpretantur Smaragdus et Bernardus Cassinensis. Sed Hildemaro *excessus est maxime, ubi non sponte peccatur, sed cum improbia*, ad quem sensum inclinat Boherius, ita ut *excessus* non a verbo *excedo*, sed ab *excido* derivetur. Et hunc esse genuinum S. Patris sensum verba sequentia demonstrant, *ne quid forte subriperit*, non dicit *commiserit*, sed *subriperit*, id est, non satis advertenti exciderit.

Nec præsumat quisquam aliis referre quæcumque foris monasterium viderit, etc.] Idem præscribunt Regula S. Pachonii, art. 31, 48 et 49; Orientalis, cap. 25; et Tarnatensis, cap. 2.

Quia plurima destructio est.] Ita fere abbas Pœmen in Patrum Apophthegmatis, tom. I Mon. Eccles. Græcæ: « Si videris spectacula et audieris sermones, non enarrare proximo tuo: est enim bellica subversio. » Id plane agnovit S. Hugo episcopus Lincolnensis (*Surius in ejus Vita, cap. 22*), qui concitata Inter Angliæ et Franciæ reges pace, et de modo quomodo fuisset interrogatus a suis Carthusianis, respondit contristatus: *Rumores audire et referre etsi licet episcopis, sed non licet monachis.*

Quod si præsumperit, vindictæ regulari subjaceat.] Ad quem locum ita declarant Cassinenses: « Si quis in hoc notabiliter excesserit, dicat culpam suam in

Ita sancto Mauro in Gallias directo S. Benedictus osculum dedisse legitur in Vita S. Mauri, n. 29, et

S. Placido in Siciliam proficiscenti, in ejus item Vita, n. 20.

capitulo, et comedat in terra in pane et aqua in refectorio, arbitrio prelati toties contraverit. » Reversus tamen omnium rationem abbati reddere debebat, ut prescribit S. Basilius his verbis (*Regul. fus. cap. 44*): « Post regressum examinet **879** prepositus ex itinere reversum, quales fuerint rerum contractus, cum quilibet vis negotium habuerit, quos sermones misceverit, quæ fuerint animi cogitationes, an quamvis diem ac noctem in timore Dei transegerit, an metu externarum calamitatum percussus, aut propria socordia dissolutus, decretorum aliquid perverterit. Et si quid recte administratum fuerit, approbando confirmet; si vero error quisquam irrepperit, cura ac prudenti doctrina corrigatur. Ita quippe et vigilantiores erunt peregre proficiscentes fratres propter sollicitudinem reddendæ rationis, et nos videbimur vitam eorum ne absentium quidem negligere. »

Similiter et qui præsumperit claustra monasterii egredi, etc.] Eodem fere modo loquuntur S. Pachomius in *Regula*, art. 36; S. Basilius in *Regulis brevioribus*, interrog. 120; S. Ferreolus in *Regula*, cap. 20; et S. Isidorus, cap. 22. In concedenda autem ista licentia abbas non nimis facilem exhibere debet; sed ad solam monasterii necessitatem aut piam aliquam utilitatem attendere. Et tunc tam egredientes quam revertentes abbatis benedictionem excipiant juxta veterum monachorum morem, quem videre est

A in sexta synodo, can. 45; in Pœnis incerti auctoris, apud S. Basilium, n. 1; in *Regula S. Fructuosi*, cap. 8; in lib. II *Dialogorum S. Gregorii papæ*, cap. 7 et 12, et apud S. Joannem Climacum, grad. 4. Hanc autem benedictionem edito super egredientes crucis signo dabant, ut patet tum Pœnitentiæ S. Columbanii, tum ex Ardone in *Vita S. Benedicti Anianensis*, n. 25.

Quod vero S. Benedictus addit *vel quocumque ire*, Menardus id intelligit « de his qui in via diriguntur, ut tantum ad locum ad quem missi sunt, nec declinando ad dextram vel ad sinistram recta se conferant. » Sed omnes Cassinenses commentatores id interpretantur de discursu *intra claustra monasterii*, ut nec vagari per monasterium sine abbatis jussu liceat. Et certe id non expedit, nec nisi noxiuum fratribus esse potest; unde etiam *Regula sancti Pachonii* (*Art. 47*): « Nullus neque ambulandi in monasterio, neque extra murum monasterii procedendi habeat facultatem, nisi interrogaverit prepositum et ille concesserit. » Et Pœnis incerti auctoris, apud S. Basilium (*Num. 37*): « Si quis egressus fuerit ad ostiarium sive janitorem, si non permissum fuerit ipsi a designatis præfectis, careat benedictione. Si vero egressus fuerit ad munitionis prospectum, excommunicetur. » Vide *Regulam SS. Pauli et Stephani*, cap. 26, et lib. de *Antiquis monachorum Ritibus*, cap. 17.

CAPUT LXVIII.

Si fratri impossibilia injungantur.

880 Si cui fratri aliqua forte gravia aut impossibilia injunguntur ^a, suscipiat quidem jubentis imperium cum omni mansuetudine et obedientia. Quod si omnino virium suarum mensuram viderit pondus oneris ^b excedere, impossibilitatis suæ causas ei qui

^a Hild., *injungantur.*

sibi præest, patietur et opportune suggerat, non superbiendo, aut resistendo, vel contradicendo. Quod si post suggestionem suam in sua sententia prioris imperium perduraverit, sciat junior ita sibi expedire, et ex charitate confidens de adjutorio Dei, obediat.

^b Hild. cum alio ms., *operis. Flor., humeris.*

COMMENTARIUS.

Si cui fratri aliqua forte gravia aut impossibilia injunguntur.] Duo hic distinguit S. Benedictus, gravia et impossibilia; in quibus hoc intercedit discriminis, quod gravia sint dura, difficilia, aut quæ vix fieri possunt, nisi cum summo conamine; impossibilia vero nullo modo. Ita fere Hildemar, Bernardus Cassinensis, Nicolaus de Fractura, Boherius, et Turcremata. Impossibilia autem cum Boherio triplicis generis distinguere possumus: 1° juris, ut cum aliquid contra jura præcipitur; 2° facti, ut Alpes ultra mare transferre; 3° naturæ, ut cælum conscendere, aut digito tangere. Vel etiam cum Ambrosio (*Lib. IV de Fide, cap. 3*) impossibilia in quadruplici differentia constituere possumus: 1° aliquid est impossibile per naturam, verbi gratia, ut avis sapientiæ disciplinam assequatur aut artem; 2° est aliquid possibile quidem per naturam, sed impossibile per infirmitatem: sic impossibile est infirmo onera deferre robusti; 3° aliquid est impossibile per imperitiam aut impotentiam, ut, verbi gratia, idiota literas doceat; 4° est impossibile per definitionem incommutabilis propositi, et constantis perseverantiam voluntatis, atque amicitie fidem, ut si quis contra legem Dei vota, etc., agere jubatur. Verum impossibile hoc loco non physice, sed moraliter accipiendum esse censent Menardus et Caramuel.

Suscipiat quidem jubentis imperium.] Nihil omnino dijudicans inter gravia et levia, possibilia et impossibilia: nihil enim **881** asperum, nihil grave, aut impossibile perfecte obedienti; et, ut ait S. Basilius (*In Reg. a Ruff. transl., c. 82*), « qui fideliter et puriter Deum diligit, et certus est de retributione Do-

C mini, nec sufficere sibi putat ea quæ injunguntur; sed semper augmenta operis quærit, et majora quam injunguntur desiderat et exoptat, etiamsi supra vires esse videatur quod facit. » Unde etiam Cassianus (*Lib. IV, c. 10*): « Vera obedientia est quæ, quamvis aliquid difficile ei imperetur, nihil tamen discutens sine aliqua hæsitatione perficere nititur et consummare quod jussum est; et pro reverentia senioris nihil de impossibilitate aut stultitia præcepti dijudicat; sed plena fide ac devotione quicquid dictum fuerit, non tanquam ab homine, sed tanquam a Deo sibi suscipit imperatum. »

Cum omni mansuetudine et obedientia.] Hoc est, inquit Hildemar, « non solum ore dicere non debet se nolle aut non posse suscipere, sed etiam in vultu non debet se significare resistere; ut sicut in corpore ostendit mansuetudinem, ita etiam in mente. »

Quod si omnino virium suarum mensuram viderit pondus oneris excedere, etc.] Recte omnino Bernardus Cassinensis ad hunc locum: « Nota, inquit, sensum litteræ; non enim in gravibus seu difficilibus dicit excusationem aliquam suggerendam, sed impossibilibus tantum. Et nota quod illud debet esse ita impossibile, quod et viribus pensatis et pondere oneris, impossibile sibi vere debeat judicari: onus autem et viris ex parte negotii injuncti, et ex imbecillitate obedientiam susipientis sollicita consideratione pensetur. » Idem habet Boherius in utroque commentario.

Quinque etiam in hujusmodi excusatione S. Benedictus attendi voluit: 1° ut fiat *patienter*, hoc est cum humilitate, ut loquitur Hildemar; 2° *opportune*,

id est suo loco, secreto, non palam; 5° non superbiendo, quasi respuendo quod fuit a majore imperatum; 4° non resistendo, id est renuendo in facie ea implere quæ fuerunt jussa; 5° non contradicendo, alta et aperta voce clamando ea non esse facienda.

Prioris imperium perduraverit.] Per priorem hoc loco Menardus intelligit seniore, quem juniori opponit dicens: Sciatis junior ita sibi expedire. Sed refragatur Boherius, cum omnibus quas viderim tam antiquis quam recentioribus Gallicis versionibus, quæ omnes priorem hic interpretantur prælatum seu superiorem.

Sciatis junior ita sibi expedire.] Quasi diceret, inquit Hildemarus, non pro hoc dimittat obedientiam; quia si in illis difficillimis rebus obedierit, hoc suæ salutis convenit.

Et ex charitate confidens de adjutorio Dei, obediat.] Nisi forte aliquid præcipiatur quod sit impossibile juris, sive, ut loquitur S. Ambrosius (*Lib. iv de Fide, cap. 5*), impossibile per definitionem immutabilis pro-

Apositi, et constantis perseverantiam voluntatis, atque amicitiae fidem. Hoc enim, cum legi Dei repugnet, ex charitate fieri non potest. Cæterum, quicquid aliud præcipiatur, quocunque modo sit impossibile, cum firma spe de Dei adjutorio aggrediendum est, ut si effectus exhiberi nequeat, saltem **882** ostendatur affectus. Præclare autem hunc in locum exclamat Bernardus Cassinensis: « Mirabilis obedientiæ perfectio regularis, quæ etiam ad impossibilia se extendit, et soli Deo relinquitur, quando impossibile est quod jubetur: et mirabilis Patris nostri consolatio, quæ et sic expedire dicit, et confidentiam de Dei adjutorio repromittit, cum dicit, *Sciatis junior sibi expedire*, etc. Cum Deus secundum Joannem charitas sit, cum amanti nihil sit difficile, Deum in charitate habenti nihil erit impossibile, quia, juxta Domini vocem, quæ impossibilia sunt apud homines, possible sunt apud Deum. Charitas, ut hæc littera explicat, omnia expedire facit; confidentia in merito Dei parit adjutorium, in operatione impendit. »

CAPUT LXIX.

Ut in monasterio non præsumat alter alterum defendere.

Præcavendum^a est ne quavis occasione præsumat alter alium defendere monachum in monasterio^b, aut quasi^c tueri: etiamsi qualevis^d consanguinitatis propinquitate jungantur^e. Nec quolibet modo id a

monachis præsumatur, quia exinde gravissima occasio scandalorum oriri potest. Quod si quis hæc transgressus fuerit, acrius coerceatur.

^a Oxon., *recavendum*.

^b Deest in duobus ms. in monasterio.

^c Al. deest quasi.

^d Oxon., *Conc., quavis*.

^e Oxon., *jungatur*. Boher., *conjugatur*.

COMMENTARIUS.

Præcavendum est ne quavis occasione præsumat alter alterum defendere monachum in monasterio, aut quasi tueri.] Inter defendere et tueri sic distinguunt commentatores, ut defendere de aperta et manifesta defensione intelligendum sit; tueri vero de occulta et calida; non manifesta, sed verbis cooperta: « Sunt enim, inquit Hildemarus, qui palam et manifeste defendunt alios; ut hoc non fiat, dixit defendere. Et sunt alii qui non audent manifeste defendere, defendunt ingeniose cum dulcibus verbis et aliis latenter, cogitantes abbatem non intelligere se causa defensionis hoc agere, de quibus dixit quasi tueri. » Ita cum Hildemaro Bernardus Cassinensis, Nicolaus de Fractura, et Boherius in utroque commentario. Tueri tamen Smaragdo dicitur **883** *sustinere, opem ferre, vel præsidium*; et Menardus *plus est tueri quam defendere*. Magis tamen nonnullis arridebit primus sensus, quia S. Benedictus non dicit simpliciter tueri, sed quasi tueri, quod callidam defensionem potius significare videtur.

Etiamsi qualevis consanguinitatis propinquitate jungantur.] Et certe, ut optime hic ratiocinatur Hildemarus, cum nec proprias voluntates in propria potestate suis discipulis S. Benedictus reliquerit, eosque etiam impossibilia imperanti per omnia obedire velit: « Si ita est ut monachus pro se non audeat quidquam loqui, multo minus pro aliis. » Cui concinit S. Columbanus hic a S. Benedicto Anianensi in Concordia citatus.

Nec quolibet modo id a monachis præsumatur.] « Multis enim modis, uti observat Hildemarus, fit defensio: aliquando pro consanguinitate; aliquando pro patria, quia de una patria est; aliquando pro discipulatu, aliquando pro amicitia, aliquando pro gula. » Sed nullo modo id a monachis præsumatur.

Quia exinde gravissima occasio scandalorum oriri potest.] Quia, ut ait S. Basilus (*Reg. a Ruff. transl., c. 26*): « Non jam correptionem ad emendationem,

sed defensionem ad confirmandum peccatum suscipit, qui delinquit. Sed et alios ad simile provocat malum: ita ut conveniat ei, qui peccantes defendit, illud quod dictum est: *Quia si non ostenderit fructus dignos penitentiae, excidimini, et in ignem mittimini.* » Et Orsiesius (*Doctr. c. 24*): « Si præpositus domus aliquem corripuerit ex fratribus qui sibi subjecti sunt, erudiens eum in timore Dei, et cupiens ab errore corrigere; et alius voluerit pro eo loqui, et eum defendere, subvertens cor illius; qui hoc facit peccat in suam animam, quia subvertit eum qui corrigi poterat, et consurgentem dejicit in terram, atque ad meliora tendentem mala persuasionem decipit, errans ipse, et alios errare faciens. Huic illud aptabitur congruenter: *Vae qui potum dat proximo suo subversionem turbidam, et inebrians eum! Vae qui errare facit cæcum in via, qui scandalizat quempiam de his qui credunt Deo! Expediit ei ut appendatur ei mola asinaria super collum ejus, et precipitetur in mare*; quia subvertit, ut diximus, sublevantem se, et obedientem transtulit ad superbiam, et eum qui in dulcedine charitatis poterat ambulare, convertit in amaritudinem, et subjectum legibus monasterii malis consiliis depravavit, fecitque odisse eum, et contristari contra illum, qui eum docebat Domini disciplinam, lites serens inter fratres et discordias. »

Quod si quis hæc transgressus fuerit, acrius coerceatur.] Hæc verba duobus modis intelligit Hildemarus: « Aut enim in ipso gradu quo stat durius debet argui, aut certe unum gradum transcendere. » Bernardus Cassinensis vero: « Ego autem, inquit, puto quod B. Benedictus vidit ex quantitate delicti penam transgressoribus imponendam, arbitrio relinqui abbatis hujus impositionem penæ, ut secundum ægritudinem medicina præstetur. » Sed Boherius, relata **884** utriusque expositione, suam ita exprimit: « Ego autem dico: acrius puniatur, scilicet defendens illo qui delinquit. » Et certe si is « qui aliorum er-

rorem defendit, multo est damnabilior illis qui errant, quia non solum ille errat, sed etiam aliis offendicula erroris præparat et confirmat; » merito acrius puniendus est qui alios tuetur. Apposite ergo S. Pachomius (Art. 99): « Qui consentit peccantibus, et defendit alium delinquentem, maledictus erit apud Deum et homines, et corripietur increpatione severissima. » Et Regula Orientalis (Cap. 53): « Si quis errori ejus

A consenserit, et secundum duritiam illius magis consilium dederit, ut se tardius humiliet, sciat se cum in hoc errore fuerit deprehensus, simili modo culpabilem judicandum. » Denique Regula secunda SS. Patrum (Cap. 5): « Si quis vero de fratribus, vel qui in cellis consistunt, ejus errori consenserit, culpabilis erit, atque excommunicatione dignissimus. »

CAPUT LXX.

Ut non præsumat passim quisquam cedere ^a

Vetetur ^b in monasterio omnis præsumptionis occasio. Constituimus ut nulli liceat quemquam fratrum suorum excommunicare aut cedere, nisi cui potestas ab abbate data fuerit. Peccantes autem coram omnibus arguantur: ut cæteri metum habeant. Infantum ^c vero usque ad quindecim annorum ætates,

disciplinæ diligentia ab omnibus, et custodia sit. Sed et hoc cum omni mensura et ratione. Nam in fortiori ætate qui præsumperit ^d aliquatenus, sine præcepto abbatis, vel in ipsis infantibus sine discretione exarserit, disciplinæ regulari subiaceat, quia scriptum est: *Quod tibi non vis fieri, alii ne feceris* (Tob. iv).

^a Quidam addunt, aut excommunicare.

^b Al., vitetur, editi, ut vitetur.

^c Al., Infantibus.

^d Cassin., Flor., præsumit.

COMMENTARIUS.

Æqualis utriusque periculi est, et tueri nocentem, et persequi innoxium: unde cum illud superiori capite prohibuisset S. Benedictus, istud præsentis capitulo damnat: ubi quod ait in titulo *passim*, Hildemarum interpretatur « leviter, præsumptivè, prout quis vult, vulgo **885** ubique; » Smaragdus « inordinate, incongrue, et sine rationis modo; » Boherius « indiscrete, indifferenter, quodcumque. » Idque secundum Hildemarum tam abbatem respicit quam eos quibus excommunicandi et cædendi potestatem fecit, aliosve quoscunque, qui pro libitu, leviter, inordinate indifferenterque cedere aut excommunicare debent neminem, sed omnia cum pondere et mensura facere.

Vetetur in monasterio omnis præsumptionis occasio.] Hoc membrum, ut scribit Menardus, est quoddam generale edictum ad sequentia stabilienda.

Constituimus, ut nulli liceat quemquam fratrum suorum excommunicare.] Sive propter majores, sive propter minores culpas.

Aut cedere.] Sive per se, sive per alium; aut percutiendo, aut pœnitentiam injungendo.

Nisi cui potestas ab abbate data fuerit.] Sive data sit in commissione alicujus officii, cui annexatur correctio fratrum; sive per specialem delegationem ad aliquem particularem hujusmodi actum, ut post Bernardum Cassinensem et Boherium loquitur Turrecremata. Hæc potestas vulgo tribuitur priori majori et subpriori, sive, ut majores nostri vocabant, priori claustrali; « hi enim apud nos exercent hoc officium absente abbate potissime, inquit Boherius. » Præterea decanus et senioribus.

Idem cum S. Benedicto decernit S. Ferreolus cap. 21, et merito quidem; nam optime arguit S. Basilus (*Regul. fus., cap. 53*): « Si increpatione medicina est, non est cujusvis increpare delinquentem, quem admodum nequus curare ægrotum, nisi alicui ipse præpositus cum majore censura id muneris commiserit. »

Peccantes autem coram omnibus arguantur.] Hildemarum hic alium regulæ locum objicit, ubi peccantes bina admonitione secreta corripri jubentur, non publica. Sed ipse etiam solvit objectionem distinguendo inter privata et publica peccata: illa secreto, hæc publice coram omnibus emendanda; unde et hæc periodum cum hæc interpunctione scribit: *Peccantes coram omnibus, arguantur*, supple: coram omnibus. Ita quoque S. Augustinus hunc Apostoli locum: *Peccantes coram omnibus arguantur*, conciliat

cum illa Matthæi sententia: *Si peccaverit in te frater tuus, corripe eum inter te et ipsum solum* (*Serm. 82, de Script.*). « Ipsa, inquit, corripienda sunt coram omnibus, quæ peccantur coram omnibus. Ipsa corripienda sunt secreta, quæ peccantur secretius. Distribuite tempora, et concordat Scriptura. » Hunc etiam Regulæ locum de peccatis publicis interpretantur Smaragdus, Richardus de S. Angelo, Boherius, Turrecremata, Matthias Lambertus. Atque ita in Regula Tarnatensi decernitur (*Cap. 8*), ut « quæcumque absque testibus admittuntur, si ad abbatis notitiam pervenerit, secretius emendetur; si omnibus innotuerit, coram omnibus est reus admissi criminis arguendus. »

886 Ejus rei proximè videre est in antiquis Cluniacensis monasterii Consuetudinibus, auctore Udalrico, ubi hæc leguntur: « Sunt adhuc apud nos alia genera correctionis, quæ non solum dominus abbas facit, sed etiam, si opus fuerit, prior. Nam et indu aulivi quam verissime dominus abbas dixerit. (*Lib. III, cap. 3*) nullam monachorum ecclesiam dehonestari propter quod tale quid committit ab aliquo fratre; sed hoc esse quod plane faciat ad ignominiam nostram, si quæ nequitè committitur, et absque digna emendatione dimittitur. Idcirco si quis de aliquo flagitio divulgatur in populo, in præsentia quoque populi solet emendari; ut qui ejus excessum cognoverint, cognoscant et emendationem. Cunctis enim qui videre voluerint videntibus, et maxime in media platea nudatur, ligatur, et verberatur. Et si culpa non est de gravioribus malis, sed forte ut cum aliquo inhoneste et irreligious in audientia popularium contenderit, pro hujusmodi, cum venerit dies dominicus, ad initium missæ matutinalis concurrente populo ad ecclesiam, stat ipse nudis pedibus prope fores ecclesiæ, et unum codicem grandiusculum tenet in manu; capellum non induit, ut ab omnibus possit agnosci; nemini loquitur intranti vel exeunti; unus famulus semper est juxta illum, qui dicat interrogantibus propter quod talis est pœnitentia sit injuncta, nec recedit inde usquequo missa finiatur. » Vide quæ supra diximus ex Benignianus Consuetudinibus ad cap. 44. Sed econtra Bernardus Cassinensis hic conquiretur de nonnullis religiosiis qui, « quando aliquis fratrum etiam sæculares homines suo pravo corrumpit exemplo, eum occulte puniunt, vel de uno loco transferunt ad alium locum, et peccatum licet publicum aut negant mendaciter, aut palliant turpiter. Et qui malo ejus exemplo corrupti fuerant delinquentis,

nam ignorantes disciplinæ latentis, magis corrumpuntur, et assumunt audaciam faciendi similia, vel etiam majora: contra quos invehitur hac auctoritate B. Benedictus: *Pe cantes coram omnibus arguantur.* Infantum vero usque ad quindecim annorum ætates disciplinæ diligentia sit.] Et etiam ultra si non sint morigerati, ut docet Hildemar. Et tamen in excerpto 94 Egberti episcopi Eboracensis exstat canon Roman. et Francor. (*Spelm. tom. I Concil. Angl.*): « Parvulus usque anno 15 pro delicto corporali disciplina castigetur; post hanc vero ætatem quidquid deliquerit, vel si furatur, retribuatur, seu etiam secundum legem exsolvat.»

Et custodia adhibeatur ab omnibus.] Qui disciplina non indigent, eamque apprime noverunt: « Neque enim consequens est, ut illi disciplinam dent, qui indigent disciplina et nesciunt disciplinam, » inquit Hildemar. : hinc etiam Menardus: « Cum dicitur ab omnibus, hoc de præpositis, decanis, sacerdotibus, diaconis, senioribus, aliisque intelligitur, qui ad eam ætatis maturitatem pervenerint, ut tempus, rationem et modum discretæ correctionis cognoscere valeant. Vel, ut loquitur S. Ferreolus, ad quos pertinet correctionis 887 vel nosse modum, vel tenere iudicium. Nec puto unquam fuisse permissum iis qui 17 aut 16, imo et 20 ætatis annum vix attigerunt, passim pueros cedere. »

Nam in fortiori ætate qui præsumpserit, etc.] Ita S. Aurelianus decernit (*Cap. 13*), ut « frater in fratrem si ausus fuerit manum mittere, legitimam disciplinam accipiat. » Quæ verba tanquam ex concilio Ilerdensi, cap. 7, citantur ab Ivone Carnotensi, p. 6 decreti, cap. 292. Sed ea desumpsisse videtur S. Aurelianus ex Regula S. Cæsarii ad virgines, ubi hæc leguntur (*Cap. 24*): « Si forte, ut se habet humana fragilitas, in tantum nefas aliqua de sororibus ausu fuerint, diabolo instigante, prorumpere, aut ut furtum faciant, aut in se invicem manum mittant, justum est ut legitimam disciplinam accipiant. » In Regula vero S. Ferreoli præscribitur (*Cap. 21*), ut « quisquis taliter incontinens manibus invenitur, ita ut nesciat ab illicitis temperare, manus illæ quas erexit in proximum, per longum tempus non solum jejuno, sed etiam operis assiduitate lassentur, ut deinceps ad Deum levantur in oratione, non cum furore extendantur in fratrem. »

Cæterum quod hic statuit S. Benedictus de pueris usque ad annos 15 cædendis, confirmatur ex praxi veterum monachorum, quam videre est apud Severum Sulpicium, lib. I Dialog., cap. 5, ubi refert duos pueros, quorum unus 12, alter 15 erat annorum, ab abbate suo flagris exceptos fuisse, eo quod patrum a se miraculum aliis fratribus divulgaverant, ne scilicet vana elati gloria perirent.

CAPUT LXXI.

Ut obedientes sint sibi invicem.

Obedientiæ bonum non solum abbati exhibendum est ab omnibus, sed etiam sibi invicem ita^a obediant fratres, scientes se per hanc obedientiæ viam ituros ad Deum. Præmisso ergo abbatis aut præpositorum^b qui ab eo constituuntur imperio, cui^c non permittimus privata imperia præponi, de cætero omnes juniores prioribus suis omni charitate et sollicitudine obediant. Quod si quis contentiosus reperitur, corripatur.

Si quis autem frater pro quavis minima causa ab

^a Al. d'est ita.

^b Conc., ut præpositorum.

^c Al., quibus.

abbate, vel a quocunque priore suo corripatur quolibet modo; vel si leviter senserit animum^d prioris cujuscunque 888 contra se iratum vel commotum, quamvis modice; mox sine mora tandiu prostratus in terra ante pedes ejus jaceat satisfaciens, usque dum benedictione sanetur illa commotio. Quod si quis contempserit^e facere, aut corporali vindictæ subiaceat; aut, si contumax fuerit, de monasterio expellatur.

^d Cassin., Narb., Flor., cum quibusdam mss., animos . . . iratos vel commotos.

^e Al., quod qui contempserit.

COMMENTARIUS.

Obedientiæ bonum non solum abbati exhibendum est ab omnibus, sed etiam sibi invicem ita obediant fratres.] Eandem doctrinam tradit abbas Isaias in Regula sua his verbis (*Cap. 50*): « Si habitaveris cum aliquo fratre, esto cum illo ut peregrinus, nec præcipias illi quodquam, nec te superiorem illi facias, nec præfidenter agas cum illo; et si præceperit tibi aliquid quod nolles, abscinde voluntatem tuam, et ne contristes illum, ne abscindatur pax a vobis, et scias quod obediens est major. » Idem etiam docent S. Basilii in Regula, brev. interr. 115; S. Dorotheus doctr. 19; Regula Cujusdam ad monachos, cap. 3, et S. Bernardus sermone II, in Cant.

Scientes se per hanc obedientiæ viam ituros ad Deum.] Præclara sane, et digna S. Benedicto sententia, quæ multos, si quibus excitari possimus stimulis, animos addere debet; neque sub dubio aliquo obedientem ad Deum iturum promittit, sed constanter, certissimeque affirmat dicens: *Scientes se per hanc obedientiæ viam ituros ad Deum;* quia « solis obedientibus æterna salus hæreditario jure debetur, » ut ait Petrus Damiani (*Serm. de S. Bened.*), seu quivis alius: unde et S. Fructuosus in Regula monastica communi dicit (*Cap. 5*): « Qui per

Christum ad Deum ire desiderant, . . . obedientes sint abbati usque ad mortem, in tantum ut nullam propriam faciant voluntatem, sed Patris. »

Præmisso ergo abbatis et præpositorum qui ab eo constituuntur imperio.] Præpositorum nomine S. Benedictus hic non esse solum qui supra decanos post abbatem sunt secundi, intelligit; sed ipsos etiam decanos, circatores, officiales, cujuslibet artis præpositos.

Cui non permittimus privata imperia præponi.] Ordo enim obedientiæ exigit ut primum majoribus, deinde minoribus pareamus, ut etiam docet S. Augustinus his verbis (*Serm. 62, de Script.*): « Ipsos humanarum rerum gradus advertite. Si aliquid jussert creator, nonne faciendum est? Tamen si contra proconsulem jubeat, non utique contemnitis potestatem, sed eligis majori servire; nec hinc debet minor irasci, si major 889 prælatus est. Rursus si aliquid ipse proconsul jubeat, et aliud jubeat imperator, nunquid dubitatur isto contempto illi esse serviendum? Ergo si aliud imperator, et aliud Deus, quid judicatis? »

De cætero omnes juniores prioribus suis cum omni charitate et sollicitudine obediant.] Verum cum omni

tempore fratres aliquo occupatos exercitio detineat S. Benedictus (nam modo in ecclesia divinas laudes celebrare, modo in claustris lectioni vacare, modo in orto aut alibi labori manuum incumbere, modo in refectorio cibum sumere, modo in dormitorio somno indulgere Regula jubet, nullum prorsus, aut vix ullum temporis intervallum relinquens), quaerit hic Hildemarus qua ratione sibi invicem fratres obedire debeant: nam si fratribus quis obedientiam exhibeat, Regulae consequenter denegat; si Regulae exhibet, eo ipso fratribus obtemperare non valet. Hanc ad objectionem tria reponit idem Hildemarus: 1° Omnibus obedit, qui omnibus servit, sive in coquina cibos preparando, sive in hospitio superveniendi ministrando, sive in infirmitorio aegrotos curando, et sic in aliis obedientiis. 2° Qui opere non potest, corde saltem et voluntate, quam praesertim respicit Deus, obedire nihil vetat. 3° In eadem etiam addicti obedientia sibi invicem obtemperare possunt, verbi gratia, cum pannos lavaturi fratres mittuntur, delicati alicujus fratris hoc ab eo deprecantis pannos ipse lavare potest; coquinae officio deputatus, socio in hac arte minus versato aliquid circa coquinae ministerium petenti obedire potest. Primam et tertiam responsionem proferunt etiam Bernardus Cassinensis et Boherius.

Quod si quis contentiosus reperitur, corripitur. Quem in locum Hildemarus: « Et bene, inquit, cum obedientiae fecit mentionem, subjunxit: Si quis contentiosus fuerit, corripitur, quia nulli magis contentio congruit, quam inobedientia. » Contentiosus autem eidem Hildemaro « est ille, qui quicquid agit, semper eum murmurio vel detractatione agit, sive eum defensione mala, atque ingenio. » Secundum Bernardum Cassinensem vero « contentiosus ad inobedientiam attinet; sed hic plus importat, videlicet quod non solum obedire contemnit, sed etiam cum imperante superbe contendit. » At Boherio contentiosus est ille, « qui alium incitat sermonibus duris et contumeliosis, et qui respondet mala malum dicenti, vel male bonum operanti. »

Si quis autem frater pro quavis minima causa, ab abbate, vel a quocunque priore suo corripitur. Hunc locum Boherius in 2.º commentario intelligit de correptione quae fit « in capiulo regulari, in quo etiam de more coram cunctis debet proclamari ad culpam, et corripi ad emendam. » At rectius in 1.º commentario dixerat: « Credo hic loqui de correptione privata, quam priores omnes possunt exercere in junioribus, non de correptione publica, quae fit verbis, quandoque verberibus in capitulo; nam illam solus abbas, vel cui commiserit ipse exercere debet. » Et certe S. Pater 890 hic non loquitur de correptione quae fit ab abbate, aut solo priore, sed de ea quae fit a quocunque priore suo.

Quolibet modo. Sive juste, sive injuste.

Vel si leviter senserit animum prioris cujuscunque contra se iratum vel commotum, quemvis modice. Hildemarus, Bernardus Cassinensis et Boherius, inter commotum et iratum hoc ponunt discrimen, quod iratus dicitur, qui majori inflammatur ira, commotus qui minori.

Mox sine mora tandiu prostratus in terra ante pedes ejus jaceat, etc. Hæc communis existit veterum monachorum praxis, quam videre est in eorum passim Regulis. In Regula abbatis Isaiae (Cap. 24): « Si peccaveris in aliquo, non pudeat te confiteri illud, neque excuses te mendacio, sed genua flecte, et confitere delictum tuum, et pete veniam, et condonabitur tibi. » In Regula secunda SS. Patrum (Cap. 7): « Et hoc attendendum fuit, ut frater qui pro qualibet culpa arguitur, vel increpatur, patientiam habeat, et non respondeat arguenti, sed humiliter se in omnibus. » In Regula S. Macarii, cap. 16, ubi eadem leguntur. In Regula S. Aureliani (Cap. 38): « Si quis pro qualibet culpa, aut transgressione Regulae increpatur, aut disciplinam acci-

pit, arguenti respondere non presumat. » Carius in Regula Cujusdam ad monachos (Cap. 7): « Ad primum verbum discussionis senioris, sive economi, sive alicujus fratris, veniam petenda est, et tandiu in terra prostratus, donec senior discussionem consummaverit: si autem senior discussionem iteraverit, et ipse veniam iterare debet. » In secunda Vita S. Comgalli, n. 22 (Boll., 10 Maii): « Mos erat in monasterio S. P. Comgalli, ut si quis alium increparet, quamvis ille esset culpabilis aut inculpabilis, statim qui increpabatur genua humiliter flecteret. » In Vita S. Eupraxie virginis, n. 14 (Bolland., 15 Mart.), quæ ab abbatisa reprehensa, quod tentationes occultasset, « cadens ad pedes abbatisæ dixit: Ignosce mihi, domina mea, quia confusa sum indicare tibi hanc causam. » Apud Rufinum de quodam Eulalio referentem (Lib. in de Vit. Patr. n. 29), quod « cum argueretur a senioribus fratribus, non negabat, sed prosternebat se in terram, et adorans eos se dicebat peccasse, et negligenter fecisse. » Idem institutum renovat concilium Aquisgranense decernens (Can. 45), « ut cum a quocunque priore suo increpatus quis eorum fuerit, mea culpa primo dicat; deinde prosternens se illius pedibus cum cappa, si habuerit, veniam petat: et tunc jubente priore surgat, et unde interrogatus fuerit, rationem humiliter reddat. »

Hic autem quaerit Hildemarus, num ad pedes junioris increpantis se senior sese prosternere debeat; id enim S. Benedictus non dicit. Respondeo affirmative. Similiter et ordo conversationis monasticæ: « Si frater increpatur, vel reprehenditur, corripitur a priore quacunque, aut ab alio qualibet, vel certe a juniore, pro quacunque re, statim cum summa velocitate in faciem cadens veniam postulet; quia hæc eadem humilitas Deo exhibetur, non homini; et si ex corde fuerit, cito indulgentiam promeretur. »

891 *Donec benedictione sanetur illa commotio.*

Quærit hic iterum Hildemarus, quid si frater iratus aut commotus humiliato fratri benedicere nolit. Respondetque, et simul cum eo Bernardus Cassinensis et Boherius, talem per gradus deducendum esse, et merito quidem; nam omnem omnino humanitatis sensum exuisse oportet eum qui veniam petenti et humiliato parcere recusat: hinc citatus hic a Boherio Fabianus papa: « Si quis contristatus noluerit reconciliari fratri suo, satisfaciendo eo qui contristaverit, acerrimis maceretur inediis, usque dum gratanti animo satisfactionem recipiat. »

Quod si quis contempserit facere. Scilicet humiliare se coram argueute.

Aut corporali vindictæ subjaceat. Id quod Hildemarus et Bernardus Cassinensis intelligunt de jejunii et flagellis, juxta illud S. Fructuosi (Cap. 17): « Procaci, et persistenti, atque per superbiam vel controversiam deneganti (culpam), amplior et districtior animadversio, flagellorumque poena irrogabitur. » Concinit S. Ferreolus, c. 2.

Aut si contumax fuerit, de monasterio expellatur.

Et tamen superius dixerat contumacem bina adnotatione secreta primo corrigendum esse. At ille locus, cap. 23, de contumacia transeunte et corrigibili intelligendus est, iste de perseverante, quæ nullo modo frangi potest. Ita S. Benedictum conciliant Hildemarus, Bernardus Cassinensis et Boherius. « Attamen in ista expulsionione, addit Hildemarus, debet attendi persona, sicut sæpe jam dictum est, id est si jam grandis venerit de sæculo, tunc debet expelli; si vero parvus fuerit nutritus in monasterio, non debet expelli, sed mitti in carcerem, quia melius est ut in carcere sit, quam ad sæculum, id est ad pejorem conversationem vadat. » Ita Hugonem olim in Dervensi monasterio oblatum, et fuga clapsum abbas et monachi « in remoto diversorio eum sibi necessariis manere constitunt, » ut habetur in lib. Mirac. S. Bercharii, n. 22 (Sec. II Ben.). His aliqua ex parte conformis est Regula Cujusdam ad mona-

chos (Cap. 7) : « Si quis tardior ad veniam inventus fuerit, sive aliqua verba religioni contraria, sive pro excusatione delicti sui protulerit; mittendus est in carcerem, et poeniteat secundum quod iudicaverit senior, usquequo corrigatur. Si autem obstinatus invenitur, separandus est a fratribus. » Richardus autem de S. Angelo hanc expulsionem ita inteligit, ut

A expulsus « ponatur in alio arctiori monasterio; alias daretur vagandi materia, quod esse non debet. » Sed loquitur secundum jura recentiora, non juxta priscum veterum monachorum morem, qui contumaces de monasterio exturbabant, ne una ov. s. turbida totum gregem contaminaret.

CAPUT LXXII

De zelo bono, quem debent habere monachi.

892 Sicut est zelus amaritudinis malus, qui separatur a Deo et ducit ad infernum, ita est zelus bonus qui separatur a vitiis et ducit ad Deum et ad vitam æternam. Hunc ergo zelum ferventissimo amore exercent monachi; id est, ut honore se invicem præveniant^b. Infirmi- tates suas sive corporum, sive morum, patientissime tolerant; obedientiam sibi

certatim impendant. Nullus quod sibi utile judicat sequatur, sed quod magis alio. Charitatem fraternitatis casto impendant amore^c, Deum timeant, abbatem suum sincera et humili charitate diligant^d; Christo omnino nihil præponant, qui nos pariter ad vitam æternam perducant.

^a Conc., a vitiis.

^b Hild., prævenientes.

^c Narb., charitate fraternitatis castum impendant

amorem.

^d Oxon. cum tribus mss., humiliter diligant.

humilitate

COMMENTARIUS.

[Sicut est zelus amaritudinis malus, etc.] Et si zelus apud veteres invidiam proprie significet, in sacris tamen Scripturis, et a SS. Patribus in bonam et in malam partem promiscue usurpatur, ut hic a S. Benedicto; ex Hildemaro autem « zelus qui in bono ponitur, intelligitur vis, id est amor mentis; et zelus malus intelligitur invidia. » Utrumque vero S. Pater philosophice, ut loquitur Bernardus Cassinensis, distinguit per oppositionem unius ad alterum contrarium, « ut unum per aliud possit clarius apparere: distinguit enim inter zelum bonum et malum, utriusque proprietates et effectus ponens. » Proprietas zeli boni est, quod sit natura sua bonus, mali malus: « Zelus enim bonus est amor virtutum, et horror vitiorum: zelus malus est amor vitiorum, et horror virtutum, » ut scribit Hildemarus. Effectus zeli boni tres hic annotat S. legislator: 1° quod separet a vitiis, 2° quod ducat ad Deum, 3° quod vitam æternam conferat. Zeli vero mali duos, 1° quod separatur a Deo, 2° quod ducat in infernum.

Hunc ergo zelum ferventissimo amore exercent monachi.] Nota quantum in discipulis zelum ardere desideret, qui non ferventi tantum aut ferventiori amore contentus, ferventissimo omnium agi peroptat, cujus exercitium in octo potissimum constituit.

893 Id est ut honore se invicem præveniant.] En primum zeli boni exercitium, quod velim attendant ii qui contrariam monasticæ vitæ honestatem contendunt: etsi nolim sæculares agendi modos in claustra transferri, a quibus alienum se facere tenetur quilibet monachus.

Infirmi- tates suas sive corporum, sive morum, patientissime tolerant.] En secundum boni zeli exercitium, quod commendat apud Cassianum abbas Joannes his verbis (Collat. 49, c. 9): « Is vere et non ex parte perfectus est, qui et in eremo squalorem solitudinis, et in cœnobio infirmitates æquali magnanimitate sustentat. » Et S. Bernardus (Serm. 12 in Cant.): « Omnis in vobis, qui fraternas infirmitates tam corporum quam animorum non solum patienter supportat, sed insuper, si licet, et si valet, juvat obsequiis, confortat alloquiis, consiliis informat; si hoc non potest propter disciplinam, sollicitus saltem orationibus solari non cessat infirmo; omnis, inquam, qui talia operatur in vobis, bonum omnino spargit odorem inter fratres, et odorem de

unguentis optimis. Balsamum in ore hujusmodi frater in congregatione, monstratur digito, et dicunt de eo omnes: Hic est fratrum amator, et populi Israel; hic est qui multum orat pro populo, et universa sancta civitate. » Et alibi (Serm. 4 de omnib. SS.): « Quibus laudibus dignum, quanto amplectendum patas affectu fratrem illum qui, sine querela conversans inter fratres, tota sollicitudine cavet ne quid in eo sit quod ab aliis portari oporteat, et quidquid in aliis est onerosum, patientissime portat. » Vide ejusdem S. Bernardi serm. 36 de Diversis.

Obedientiam sibi certatim impendant.] Præmissis tamen abbatis et præpositorum imperio: en tertium zeli boni exercitium.

Nullus quod sibi utile judicaverit faciat, sed magis quod alio.] Ecce quartum, de quo Benedictum Anianensem laudat Ardo Smaragdus in ejus Vita, n. 31.

Charitatem fraternitatis casto impendant amore.] Et in hoc quintum boni zeli exercitium reponit S. Benedictus; in quo, ut notant Bernardus Cassinensis et Boherius, non sine causa dixit casto, « ut videlicet inordinatum, indiscretum, carnalem, et immundum, seu pollutum, compescat et excludat amorem. » Atque ita S. Macarius dicebat (Cap. 7): « Omnes oportet diligere fratres, cum quibus etiam te confidis videre gloriam Christi. »

Deum timeant.] Filiali utique timore, et hoc est sextum zeli boni exercitium.

Abbatem suum sincera et humili charitate diligant.] Ecce septimum. Sincera vero charitas dicitur illa quæ nullo carnali amore, nullo timoris aut remunerationis intuitu corrupta est, sed pro solo Dei amore impenditur.

Christo omnino nihil præponant.] Dignus est enim plane omnibus postponi, qui Christo aliquid præponit; cum summo 894 et infinito bono nihil sit præferendum. Et hoc est ultimum zeli boni exercitium, quod licet absque ullo remunerationis intuitu sit habendum, sua tamen mercede non caret, quam S. Pater indicat cum addit:

Qui nos pariter ad vitam perducant æternam.] Istud pariter commentatores interpretantur simul omnes, nullo excepto. Nonnulli codices addunt amen, qua de voce Boherius in 2 commentario: « Gallici quidem hoc amen raro habent, quod tamen bene convenit, cum finis Regulæ sit hic verus, quoniam sequens caput non est utique regulare, sed intentum magistri.

Regulæque effectum summamim indicat. Amen itaque hic optative ponitur, ut hic conclusio ejusdem operis esse demonstretur. Desideratur tamen in antiquissimo codice Oxoniensi, in Cassinensibus, apud Hildemarum, Smaragdum, Hæftenum, atque in aliis mss. et editis non paucis.

CAPUT LXXIII

De eo^a quod non omnis observatio justitiæ in hac sit Regula constituta.

Regulam autem hanc descripsimus, ut eam observantes in monasteriis^b, aliquatenus vel honestatem morum, aut initium conversationis^c nos demonstremus habere^d. Cæterum ad perfectionem conversationis qui festinat^e, sunt doctrinæ sanctorum Patrum: quarum observatio perducit^f hominem ad celsitudinem perfectionis. Quæ enim pagina, aut quis sermo divinæ auctoritatis Veteris ac Novi Testamenti, non est rectissima norma vitæ humanæ? aut quis liber sanctorum catholicorum Patrum hoc non resonat, ut recto cursu perveniamus ad Creatorem nostrum?

^a Al. deest, *De eo.*

^b Oxon., in hanc observationem monasterii.

^c Al., conversionis.

^d Oxon., nostræ demonstremus haberi.

^e Al., qui festinant.

^f Al., perducatur. Al., perduxit.

^g In conc. deest, et instituta et vita eorum.

^h Al., vitas. Al., vitæ.

ⁱ Conc., amplius.

Nec non et collationes Patrum, et instituta^g, et vita^h eorum; sed et Regula S. Patris nostri Basilii, quid aliudⁱ sunt nisi bene viventium et obedientium monachorum instrumenta virtutum? Nobis autem desidiosis et male viventibus atque negligentibus, rubor confusionis est. Quisquis ergo ad patriam cælestem festinas, hanc minimam inchoationis Regulam descriptam, adjuvante Christo, perface: et tunc demum ad majora, quæ supra commemoravimus, doctrinæ⁸⁹⁵ virtutumque culmina, Deo protegente, pervenies^j.

^j Flor. addit, Amen. Facienti hæc vita erit æterna. Concord. cum quibusdam mss. et commentatoribus, Facientibus hæc regna patebunt superna, vel æterna; quidam etiam addunt, Amen. Sed hæc clausula desideratur in antiquioribus Cassinensium codicibus, esseque additam patet ex Hildemaro, qui suo commentario hunc finem imponit: *Explicit Deo gratias. Amen. Explicit traditio quam Hildemarus monachus exposuit super Regulam S. Benedicti, et trididit discipulis. Facientibus hæc regna patebunt superna. Amen.*

COMMENTARIUS.

Regulam autem hanc descripsimus, ut eam observantes in monasterii, aliquatenus vel honestatem morum, aut initium conversationis nos demonstremus habere. Ita nimirum de se ipso sentiebat Patet sanctissimus, suosque discipulos in humilitate fundatos atque firmatos esse peroptabat, ut Regulam discretionis præcipuam, sermone luculentam, quam etiam inter præcipua ejus miracula S. Gregorius recenset (*Lib. II Dial.*), observantes, non absolute, sed aliquatenus tantum honestatem morum, aut conversationis initium, sese arbitrentur habere.

Honestatem vero morum in tribus consistere docet Joannes de Turrecremata: 1° In fuga vitiorum, juxta illud S. Ambrosii (*Lib. I de Offic. c. 46*): « Quid est aliud honestum, nisi ut fugibilia fugiantur? » 2° In timore, amore, cultuque Creatoris, juxta illud ejusdem Ambrosii (*Ibid., c. 45*): « Honestum est, Domine, ut te timeamus, te diligamus, te deprecemur et honoremus: te enim decet hymnus in Sion. » 3° In disciplinata conversatione exteriori, secundum illud Regulæ S. Augustini: « In incessu, statu, habitu vestro, et in omnibus motibus vestris, nihil fiat quod cujusquam offendat aspectum, sed quod vestram decet sanctitatem. »

Cæterum ad perfectionem... qui festinat, sunt doctrinæ SS. Patrum, etc. Apposite ad hunc locum Petrus Damiani de monachorum perfectione disserens (*Opuscul. 15, cap. 3*): « Ad hæc, inquit, profecto agriculturam (cordis) typice impellebat Josue filios Joseph, cum eis de parvæ sortis funiculo conquerentibus diceret: Si populus, inquit, multus es, ascende in silvam, et succide tibi spatia in terra Pheresæi, et Raphaim, quia angusta est tibi possessio montis Ephraim. Nam ut rem ad id quod propius adjacet non incongrue referam, in angusta se montis Ephraim possessione cohibuit, qui sola B. Benedicti Regula contentus esse decrevit. Sed audi quomodo te ad montem Josue novus impellat, et ad latiora pos-

sessionum spatia festinare præcipiat: Regulam, inquit, hanc descripsimus, ut hanc observantes aliquatenus, vel honestatem morum, vel initium conversationis, nos demonstremus habere. Ecce mons Ephraim. Sed quoniam angustam hic possessionem esse perpendit, mox ad altiora simul et latiora transiit. Cæterum qui festinant ad perfectionem, sunt doctrinæ sanctorum, sive Collationes, et instituta Patrum, etc.; quæ quoniam vobis notissima novimus, hic apponere superfluum judicamus. »

Porro doctrinæ SS. Patrum, secundum Bernardum Cassinensem et Nicolaum de Fractura (*In 2 comm.*), « Magis intelligendæ sunt per exempla factorum quam per scripta verborum: » unde acute observat Boherius S. Benedictum non in singulari, sed in plurali numero dixisse doctrinæ; « quia, inquit, quædam doctrina est verbalis, quædam autem exemplaris. » Sed Richardus de S. Angelo, nulla facta utriusque doctrinæ distinctione, doctrinas hic intelligit eas quæ recipiuntur ab Ecclesia Romana; et sunt istæ, inquit, in primis Opuscula B. Cypriani martyris et Carthaginiensis episcopi, item Opuscula B. Athanasii Alexandrini episcopi, item Opuscula B. Basilii Cappadoceni episcopi, item Opuscula B. Gregorii Nazianzenis episcopi, item Opuscula B. Joannis Constantino-politani episcopi, item Opuscula B. Hilarii Pictaviensis episcopi, item Opuscula B. Ambrosii Mediolanensis episcopi, item Opuscula B. Theophili episcopi Alexandrini, item Opuscula B. Hieronymi presbyteri, item Opuscula B. Prosperi religiosi viri, item Opuscula B. Leonis papæ ad Flavianum episcopum destinata; item Opuscula atque Tractatus omnium Patrum orthodoxorum, qui in nullo a S. Romana Ecclesia deviaverunt; item Decretales epistolæ quas beatissimi papæ diversis temporibus in urbe Romana pro diversorum Patrum consolatione dederunt, venerabiliter suscipiendæ sunt. » Boherius autem inter catholicos Patres, Ecclesiæ doctores; atque hos inter S. Ilro-

nyum præfert, maxime quoad actus cœnobiticos, ut pote qui cœnobiticam in Urbe, eremiticam in vasta Ægypti eremo, abbatialem in Bethleem vitam pergerit, et præclare de monastica scripsit, præsertim in epistolis ad Heliodorum, Nepotianum, Paulinum, et Rusticum.

Quæ enim pagina, aut quis sermo divine auctoritatis Veteris ac Novi Testamenti, etc... hoc non resonat, ut recto cursu perveniamus ad Creatorem nostrum?] Istud præclare resonabat apud Cassianum abbas Pynulfus, cum compendiosam ad perfectionem viam demonstrans, et ascendentes ad ipsam charitatem, quæ Deus est, gradus componens diceret (*Lib. IV, c. 45*): « Audi paucis ordinem per quem ascendere ad perfectionem summam sine ullo labore ac difficultate valeas. Principium nostræ salutis sapientiaque, secundum Scripturas, timor Domini est; de timore Domini nascitur compunctio alutaris; de compunctione cordis procedit abrenuntiatio, id est nuditas et contemptus omnium scilicet scilicet; de nuditate humilitas procreatur; de humilitate mortificatio voluntatum; mortificatione voluntatum extirpantur atque marcescunt universa vitia; expulsione vitiorum virtutes fructificant atque succrescunt, 897 pullulatione virtutum puritas cordis acquiritur, puritate cordis apostolicæ charitatis perfectio possidetur. »

Necnon et Collationes Patrum, et Instituta, et Vitas eorum.] Patrum Collationes hic commentatores intelligunt eas quas numero viginti quatuor descripsit Cassianus. Similiter Instituta libros duodecim quos de Institutis recitantium composuit. Per Vitas autem Patrum interpretantur aut eos libros qui dicta et facta priscorum monachorum continent, quos vulgo *Vitas Patrum* appellant, aut etiam acta quorumcumque sanctorum scripta, quorum exempla ad perfectionem vitam signiore haud parum excitant, uti nos docet S. Joannes Climacus his verbis (*Grad. 26*): « Religiosorum Patrum vite et virtutes auditæ, seu recitæ, et lectæ, mentem nostram ad imitandi studium excitant; doctrina vero auditio est lucerna quæ pellit tenebras, quæque errantes in viam reducit, cæcutescentes illustrat. » Certe Gregorius episcopus Turonensis (*Lib. de VII. Pat. cap. ult.*) *Vitas Patrum, et Institutiones monachorum* Leobardo monacho, ad Majus monasterium recluso direxi, ut cum adversus tentationes præmuniret.

Sed et Regula S. Patris nostri Basilii.] Cesariensis nimirum in Cappadocia episcopi, cujus habemus regulas breviores, et fusius disputatas, et alteram ex utrisque conflata, quam ex Græco in Latinum Rufinus Aquileiense presbyter convertit, cum monasticis Constitutionibus, quas omnes hoc in commentario non semel citavimus; unde miramur Boherium Basilii Regulam, de qua hic S. P. Benedictus, Basilio eundem monacho a Cesariensi episcopo distincto ascripsisse: nam Regula illa Basilii monachi, quam observant, ut ait, Orientales cœnobitæ, quamque ipse multoties citat, haudquaquam est alia ab illis quas scripsit Cesariensis episcopus.

Quod vero S. Benedictus eum vocat Patrem et suum, non inde sequitur eum militasse sub S. Basilii Institutis; sed eum Patrem appellat, vel honoris gratia tanquam antiquiorem, juxta illud S. Augustini: « Honorificentia causa P tres appellamus eos qui nos vel tempore vel merito præcesserunt; nam illud honoris est, quod quoties senibus dicamus Pater. » Vel quia, ut ait S. Hieronymus: « Vulgato sermone maxime in Palæstina et Ægypti monasteriis se invicem Patres vocant. » Unde Cyrillus episcopus Alexandrinus epistolam ad presbyteros et diaconos missam, quæ habetur in actis concilii Ephesini, inscripsit *Patribus monachis*. Vel denique quia adven-

Patris præstantissimis Ecclesiæ scriptoribus, inter quos haud erat inferior S. Basilius, tribui solebat, quemadmodum observat Haeftenus lib. II, tr. 4, disq. 1.

Similiter quod suum nuncupaverit, addens pronomen nostri, hoc ideo maxime fecit, vel honoris atque observantiæ gratia, vel quia hic titulus sancti Patris nostri sanctorum ac præsertim monachorum libris solet præfigi, ut videre est in omnibus S. Basilii, S. Joannis Climaci, S. Germani patriarchæ Constantinopolitani operibus: quoniam etiam ipsi Græci S. Benedicti natalem in suo Menologio die 14 Martii ita annuntiant: 898 « S. Patris nostri Benedicti, multorum monasteriorum Patris, celeberrimi pietate, et miraculorum multitudine illustris. »

Nobis autem desidiosis, et male viventibus, atque negligentibus rubor confusionis est.] Ibi, quemadmodum notat Bernardus Cassinensis, de tribus nos S. Pater arguit: de desidia, per quam bonum agere omittimus; de mala vita, per quam peccata committimus; de negligentia, per quam contemnimus, et surgere a nostris iniquitatibus non curamus. Nobis ergo talibus existentibus rubor confusionis est, scilicet legere et attendere libros Patrum et facta eorum; quia magna verecundia nobis est et confusio, nomen SS. monachorum habere, et opera eorum non facere, inquit Boherius. Vel, ut ait Hildegardus, Collationes, Instituta, et Vitas Patrum, nec non et Regula S. Basilii, quæ obedientium et bene viventium monachorum sunt instrumenta virtutum, nobis desidiosis sunt rubor confusionis, non secus ac duobus hominibus, quibus idem labor injungitur, eadem instrumenta ministrantur, eadem merces promittitur, quod studioso et diligenti est materia laudis, negligentem et torpentem est vituperii et confusionis.

Quisquis ergo ad patriam cœlestem festinas.] Recte festinus, neque enim lenio gradu illuc pervenitur.

Hanc minimam inchoationis Regulam describam adjuvante Christo perfice.] Hic enim probe usurpare possumus illud Orasii de Pa re Pachomio: « Traditiones Patris nostri scilicet putemus ad cœlorum regna tendentem; » unde et S. Paldo abbas, ut fratres in ea quam arripuerant paupertate firmaret, dicere solitus erat (*In ejus Vita, num. 3, sæc. in Bened.*): « Credite mihi, fratres, quia monachus ille qui in hoc monasterio persistens usque ad finem permanserit, anima ejus æterna supplicia nequaquam sustinebit, sed vitam æternam possidebit. »

Porro Regulam suam S. Benedictus *minimam inchoationis Regulam* nuncupat, vel modestiæ, aut humilitatis gratia, vel respectu Anachoreseos, ad quam est præludium, vel quia observata facilis est, ut fuse disserit Haeftenus lib. II, tr. 2, disq. 5.

Illud autem quod habet *adjuvante Christo*, ex Bernardo Cassinensi referri potest vel ad præcedens verbum *descriptam*, vel ad sequens *perfice*.

Et tunc demum ad majora quæ supra commemoravimus doctrinæ virtutumque culmina, Deo protigente, pervenies.] Ad majora quæ supra commemoravimus, nimirum initio hujus capituli, doctrinas scilicet Patrum, Collationes, Instituta, Vitasque eorum, ac Regulam S. Basilii; quæ, ut observat Bernardus Cassinensis, S. Benedictus majora appellat, « quia in se continent doctrinæ sanctitatem, virtutum acquisitionem, et cœlestis patriæ culmen. » Richardus de S. Angelo illud *supra commemoravimus* refert, vel ad præcedens caput de zelo bono quem debent habere monachi, vel ad præsens capitulum ultimum Boherius ad plura alia Regule loca; sed prior nostra sententia, quæ est Hildegardi, magis arridet.

S. P. BENEDICTI OPUSCULA.

SERMO S. P. BENEDICTI

HABITUS IN DISCESSU S. MAURI ET SOCIORUM.

Si tristandum (dilectissimi Patres ac filii) pro tali esset negotio, mihi magis quam vobis in hoc esset mœrendum, qui quantum ad præsens, magnis videor destitui solatiis. Sed quia, dicente Apostolo, charitas benigna est, benignitatem charitatis nostræ omnimodis impendere debemus his quos aliquo modo ea indigere cognoscimus: nec nostra tantum, quantum aliena querere. Quapropter vos amoris paterni sollicitudine a fletibus et mœrore temperare deprecamur, quia potens est Deus meliores nobis post hujus depositionem corporis huic sancte immittere congregationi: quorum meritis et exemplis, longe præstantius quam nostris, ædificemini. Sed et illud summopere nobis procurandum est, ne versutia antiqui hostis, unde aliis salus acquiritur, inde nobis tristitiæ malo, detrimentum in aliquo ingeratur. Non etenim quos unitatis semel in sancta charitate junxit concordia, nunquam vel longissima terrarum dividunt spatia: quoniam semper interioris hominis aspectu, qui renovatur secundum imaginem ejus qui creavit eum, nos quoad vixerimus tempore invicem intuebimur.

Post quæ verba, D. Maurum et socios sic affatus est: Vos autem, fratres charissimi, quos ad opus Domini construendum, ad illas dirigimus partes, viriliter agite et confortetur cor vestrum in sancto proposito et religione: procul dubio scientes quia quanto austeriora, causa salutis aliorum, in hujus via sæculi pertuleritis, tanto majora a Deo recipietis cœlestium gaudia præmiorum. Nec vos ullo modo resolutio hujus nostri mœstiffcet corpusculi: quoniam præsentior vobis ero carnis deposito onere, vestrique per Dei gratiam cooperatore existam assiduus.

Melius confirmari non potest sermo iste quam testimonio oculati simul et auriti testis, scilicet B. Fausti S. Pauli discipuli, ad quem et alios tres socios tendebant ultima verba hujus sermonis: venit enim in Galliam una cum B. Mauro, post cujus obitum, a fratribus Romani advocatus, et scribens jussu summi pontificis Vitam sancti Mauri, hæc ipsa verba sancto Benedicto ascribit. Sequitur sanctum Faustum Adrenaldu Floriacensis auctor antiquissimus (florebat siquidem anno 890) lib. 1 de Miraculis sancti Benedicti, cap. 6. Sanctus Faustus (inquit) Vitam beati Mauri composuit, ex quo opere nos quoque hæc quæ scripsimus mutuavimus; et immediate postea subjungit istum sermonem una cum epistola ad sanctum Maurum missa. Vide Surium tomo primo, et Arnoldum Uvion Ligni Vitæ lib. 1, cap. 1. Denique hujus sermonis veritatem videntur valde stabilire cum verba illa sancti Mauri quibus san-

Actum Roman. de obitu sancti Benedicti consolatur apud scriptorem antiquissimum Vitæ sancti Romani in Bibliotheca Floriacensi, tum versus isti P. Damiani S. R. E. cardinalis, ubi de laudibus montis Cassini, his verbis:

Si cecidit Sinai mons qui legem dedit olim.
Quod periisse tamen sua monia credere nolim,
Regula namque manet digitis descripta sacratis.
Tradita discipulis Mauro Placidoque beatis.
Si rex Antiochus ex auro vendidit aram,
Lege labore no. em Machabæus restructet aram.
Lator ait legis, vobis præsentior adsum,
Post mortem, quam nunc dicam clamantibus, adsum.

Citat Arnold. Uvion in martyrologio suo ad diem S. Mauri.

EPISTOLA SANCTI BENEDICTI

AD SANCTUM MAURUM MISSA.

B Accipe, dilectissime, extrema institutoris tui dona, quæ et longum nostrum testentur amorem, et tibi ad commilitonibus tuis contra omnium perpetim munimen præbeant impedimenta malorum. Post expletam enim totam trinam vicenorum annorum decursionem, ex quo monasterialem adisti perfectionem, in gaudium Domini tui es introducendus: ut nobis hesterno die, postquam a nobis digressus es, Dominus ostendere est dignatus. Prædico etiam, ibi moram vos in eundo esse passuros, ac cum difficultate labilem locum inventuros, pro his quæ et Deo ordinante perficientur, et quæ inimicus humani generis molimine calliditatis suæ in vos concitabit. Nusquam tamen benignitas misericordis Dei vobis deerit: sed potius differendo licet, ac desiderium animi vestri in longum experiendo, aliorum quam speravimus aptissimam largiri dignabitur metationem. Jamque valeas felix in professione, felicior futurus in perventione.

C *Auctores omnes superius citati in not. ad sermonem in discessu S. Mauri habitum, hæc etiam afferunt epistolam ascribuntque S. Benedicto: quos citasse de novo visum est superfluum. Addo solum testimonium Adrevaldi Floriacensis eodem libro quo supra, cap. 7, ubi de sanctis Mauro et sociis loquens, sic ait: Profecti itaque a cœnobio Cassini Epiphavorum diebus, quinta sabbati haud procul in prædium ejusdem cœnobii ea deveniunt die: susceptique sunt a duobus fratribus quos pridie illinc hac de causa reverendissimus pater miserat: dumque illic quietis gratia pernoctarent, superveniunt eis nocturnam synaxim agentibus duo fratres, missi a S. Benedicto cum piis muneribus, capsula scilicet reliquiarum ac brevi epistola, etc.*

D *Capsula illa reliquiarum, quæ eburnea est, ostenditur apud S. Maurum Fossatensem juxta Parisios: epistolam sepultam cum S. Mauro, juxta ipsius desiderium et voluntatem, aliqui testantur.*

APPENDIX

AD OPERA S. P. BENEDICTI.

SCRIPTA SUPPOSITA.

EPISTOLA SANCTI BENEDICTI

AD SANCTUM REMIGIUM BREVIORUM ANTISTITEM MISSA.

Dominico sacerdoti Remigio, et frater et conservus in Christo Jesu, cœnobialis vitæ humilis cultor Benedictus, æternæ benedictionis munus.

Sanctissimo tuo congratulans profectui (sacerdos Regis summi), quia summi capitis membra sumus, quod mihi deesse senti in me, totum (laus Deo) possidere me credo in te. Ecce quod mea peccata fieri prohibuerunt, tuæ auctoritatis sacerdotalia habent merita: et desinant amodo circa me rumores hominum, cum apud te constet omnium esse perfectionem virtutum. Hanc captivam et ab antiquo hunc obsessam, tuæ delecto celsitudini; quatenus pro eius liberatione sacram hostiam offerre Deo debeas, et meam pravitatem victoria ipsa non minimum laetifices. Vale, sacerdotum Christi lepidissime calcule.

Cum vero signis litteris idem hospitibus valesceret, proprium nuntium cum illis in Galliam destinavit, qui beato Remigio tantæ humilitatis munus offerret. Cumque Rhemensium urbem intrarent, et sanctus Domini pontifex tantis patris apices providisset, lacrymis uberimur profusus, in hæc verba prosilivit: Gratias tibi, Christe Redemptor clementissimo, qui nostra tempora tanta sublimasti gloria, ut in speciali famulo tuo Benedicto tota te per orbem magnificet Ecclesia. Surrexitque continuo gloriosus archimandrita Remigius, et episcopali se infusa more solito trabeavit: atque oblaturus Deo sacrificium, ecclesiam concitus intravit. Cumque miserabilis illa parentum solatio in ecclesiam venisset, versipellis vaser ille per os puellæ hæc verba inivis protulit: O sacerdos Remigi, noli adversus Benedictum gloriari: quia non per tuum imperium, sed per ejus humilitatem exire cogor. His dictis, liberata est mulier: et omnes qui audierunt dederunt gloriam Deo, qui est mirabilis in sanctis suis et benedictus in sæcula.

Epistolam hanc una cum miraculo in fine epistolæ contento offert Hincmarus Rhemensis antistes, successor sancti Remigii et Vitæ ipsius scriptor antiquissimus: florebat siquidem tempore Caroli Magni ante annos octingentos. Et quamvis in testamento S. Remigii quod est apud Brissonium in suis formulis, ipse miraculum istud sibi ascribat de curata filia cujusdam nobilis nomine Benedicti, non abnuimus nullis, siquidem potest ascribi miraculum illud, primo quidem et præcipue missæ sacrificio, secundo sancti Remigii ardentissimis precibus, tertio et humilitatis sancti Benedicti, quam mirum quantum præ se fert tota hæc epistola, ut et tota vita et doctrina ipsius. Quod si adhuc irrepsisse hac in re errorem ob similitudinem nominis Benedicti, suspiceris, cur non potius arrideat conjectura opposita: fuisse scilicet horum nominum convenientiam occasionem aptissimam sancto Remigio agnoscendi divi Benedicti, cujus sanctitatis fama undique volabat, maxime autem in Gallia nostra per sanctum Romanum, qui sancto Patri sanctæ conversationis habitum dederat; cui cum esset dictum divinitus ut illis parceret locis, quia alter amicus aderat, in Galliam venerat: ubi monasterium Fons Regis nominatum ædificabat in territorio Antisiodorensi, tempore quo sanctus Maurus in Galliam venit, teste Adrevaldo Floriacensi qui florebat anno

A 890. Lib. 1 de Miraculis S. Benedicti, cap. 8. Eandem epistolam offert appendix Chronici Cassinensis, et Arnoldus Uvion Ligni Vitæ lib. 1, qui et ait eam sæpe diversis in locis impressam. Eam vidi excusam una cum Regula et ipsius explicatione facta per cardinalem Turrecremata, anno 1517.

SERMO SANCTI BENEDICTI

In mortem S. Placidi.

Sicut patris est gaudere in suorum profectibus: filiorum, ita et filiorum est augmentum patris sua lucra reputare. Quapropter noveritis dulcissimum et amantissimum filium meum Placidum, martyriali trabea adornatum, migrasse ad Dominum. Jam enim meis interioribus oculis ejus immaculatam hostiam et Deo beneplacientem deduxi in alta cœlorum. Hunc nempe, quo illum a patre suo suscepi, memineram esse mortalem, nec fefellerit opinio. Nunc non est quod conquerar, habeo in quo Deo gratiam agam: quia semper optavi ut de fructu cordis mei omnipotenti Deo sacrificium offerretur. Nihil enim hoc sacrificio habui pretiosius, nihil amabilius, nihil charius: elegit namque Placidus pro Christo momentaneam mortem, et pervenit ad eum, in cœlestis solio ad dexteram Patris regnantem. Ob id enim Christus pro omnibus mortuus est, ut nos non nobis, sed Christo viveremus. Grates autem omnium refero Redemptori, quia ingratus esse non possum. Congaudendum enim mihi est, quod talem discipulum habuerim, non dolendum quod amiserim. Nam illud munus fuit, hoc debetum est: functus sum famulatu Placidi discipuli mei quandiu Deus voluit, et post, qui dedit recepit. Quod naturæ communis fuit, Placidus pro Christo posuit, et quod singularis est gratiæ, meruit. Cur autem ego doleam mihi Placidum filium meum ereptum, cum ob salutem nostram Deus Filio suo non parcens, pro nobis omnibus tradidit illum? Quis unquam exceptus est a conditione moriendi, qui non est exceptus a conditione nascendi? Non ergo Placidum deesseam filium, quem scio transisse de morte ad vitam. In illius namque morte gaudendum est, non dolendum, quia illam pro veritate gustavit. Nam cur ego te, Placide, fili charissime, deesseam, qui mihi sic ereptus es, ut omnium esses? Non enim perdidisti usum naturæ, sed commutasti, ante corpore separabilis a Deo existens, nunc individuus cum Deo permanens: felicia verba que in te expendi! felices labores quos in te sustinui! Dum viveres mecum, non te Tertullii patricii patris tui amica me devellere potuit: nec ipse mihi unquam patrem pretulisti, usquequo ad æternam vitam migrasti.

Sermonem istum videre potes apud Surium, tom. VII, in Vita S. Placidi, quæ ascribitur Cordiano S. Benedicti discipulo; eundem offert appendix Chronici Cassinensis, in fine epistolæ missæ a Siculis ad S. Benedictum, et citatur ab Arnoldo Uvion-Ligni Vitæ, lib. 1 cap. 1. Conjecturam probabilem facit eum esse S. Benedicti, ultra supradictas auctoritates, convenientia styli illius cum stylo sermonis præcedentis habiti in discessu S. Mauri, qui a multis auctoribus antiquis C. Benedicto ascribitur.

OBSERVATIO CRITICA IN OPUSCULUM SUBSEQUENS.

Hoc sequens opusculum non pro vero fetu magni S. Benedicti vendere præsumimus, quamvis id ad calcem Regulæ Benedictinæ, jam anno 1593, Arnoldus Wion typis mandare curaverit, quod etiam postea Patres congregationis Bursfeldensis, anno 1610, Parisiis præstiterunt, atque Cistercienses suis statutis inseruerunt; imo et illud magnæ Patrum Bibliothecæ inscribere voluerunt editores Lugdunenses. Nam celeberrimus Mabillonius de epistolis ad S. Remigium loquens, altum silentium de hoc opusculo observat, neque epistolas illas ut veras et genuinas existimat, etiamsi S. Benedicti

A sermonem in discessu S. Mauri habitum agnoscat, sed aliis verbis proferat. Hinc etiam clarissimi Calmetius hoc opusculum S. Benedicto Anianensi abbati attribuit, cujus quidem ardens observantia monasticæ zelus maxime enituit, in scribenda Regularum monasticarum Concordia. Ut sit, antiquissimum est monasticæ disciplinæ monumentum, dignumque proin ut inter ceteris Holsteniani additamenta numeretur, cum eas antiquitatem satis superque probent tot doctorum virorum testimonia ad calcem opusculi appodita.

ORDO MONASTICUS

S. P. BENEDICTO ATTRIBUTUS.

Qualiter fratribus in monasterio religiose ac studiose conversari, ac Domino militare oportet.

Imprimis nocturnis horis, cum ad opus divinum de lecto surrexerit frater, primum signum sibi sanctæ crucis imponat, per invocationem sanctæ Trinitatis; deinde dicit versum, *Domine, labia mea aperies*; postea psalmum: *Deus, in adjutorium*, cum *Gloria Patri*. Tunc provideat sibi frater corporeæ necessitatibus naturæ, et sic ad oratorium festinet, psallendo psalmum: *Ad te, Domine, levavi animam*, usque ad finem, cum summa reverentia et cautela intrans, ne alios orantes impediatur: et profectus in locum congruum, effundat preces in conspectu Domini, magis corde quam ore: ita ut illius vox vicinior sit Deo quam sibi: et tunc referat gratias Deo, dicendo:

Gratias tibi ago, omnipotens Deus, qui me dignatus es in hac nocte custodire; deprecor immensam clementiam tuam, ut concedas mihi venturum diem sic peragere in tuo servitio cum humilitate et discretione, quantum tibi placeam. Amen.

Tunc omnes sint parati, stantes in loco suo in choro per ordinem, ut cum signum novissimum cesserit, cum summa humilitate et honestate referant laudes Deo in conspectu angelorum, et si forte alicui frequens tussis aut phlegma e venerit ex pectore aut naribus, præter dorsum projiciat, aut juxta latus. Caveat autem curiose ut infirmis fratribus non vertatur in nauseam; sed semper, quod spuitur, pedibus conculcetur: ut dum ad orationem curritur, vestimenta eorum non sordidentur. Quod omnibus locis eis observandum, sive sint in ecclesia, sive in refectorio, sive in portica, et in omni loco et conventu, ut, quod spuitur, pedibus conculcetur.

Post expletionem vero nocturnæ laudis, in illo intervallo, suminum silentium fiat, tam in voce quam in incessu, sive sono alicujus rei: ut liceat unicuique sine alterius inquietudine, peccata Domino confiteri, et veniam, et remissionem pro ipsis flendo postulare.

Cum vero inchoante aurora diei signum insonuerit, omnes festinent cum humilitate cordis, quasi ad Deum clamantes, ac misericordia sibi placabilem factum, matutinis laudibus prompta voluntate, vocum modulis, nec nimis producte, nec multum correpte, cum summa gravitate et honestate officium persolvere divinum: et hac autem matutina laude summum et præcipuum silentium fiat in orando vel loquendo.

Convenientes vero fratres ad primam, postquam completum fuerit ipsorum officium, ante psalmum quinquagesimum, donent confessiones suas vicissim, pariter supplicat voto pro se certatim orantes. Hoc expleto veniant omnes ad capitulum, et conversi ad orientem, salutent crucem et cæteris fratribus se undique humiliter, similiterque faciant in omni conventu. Post recitata nomina sanctorum, quorum festa crastina dies excipiet, surgentes pariter dicant versum: *Prenosa*, quem sequatur oratio a priore; deinde versus: *Deus, in adjutorium*. Tribus vicibus, cum

Gloria Patri. Surgentes iterum, dicant versum *Respice, Domine, in servos tuos, cum Gloria Patri*. Post hunc versum sequatur oratio a priore, *Dirigere et sanctificare, Domine*, etc.

Post hæc, qui culpabilis est, veniam postulet, et secundum modum culpæ, vindictam recipiat; et tam in claustro quam in quolibet conventu vel loco, veniam postulet frater, ante dominum abbatem, vel præpositum, aut decanum, aut quemlibet de senioribus: cum enim dixerit senior, *Quæ est causa? frater ille qui veniam postulat, respondeat, Mea culpa, domine*; si vero aliud quodcumque dixerit, judicetur exinde culpabilis. Postea dicatur a domino abbate vel cæteris, a quibus obedientia est facienda, quidquid est necessarium, et utile fuerit in communi monasterii: frater qui veniam postulat pro culpa, quanto plus se humiliat, et culpabilem asserit, tanto misericordius et levius a priore judicetur, necesse est enim ut omnes negligentias nostras, vel cogitationum, vel linguæ, vel operis, in præsentis vite per humilem confessionem et humilitatem semper judicemus, ut non post mortem nos reos faciant.

Surgentes a capitulo, atque ad opera exeuntes, simul omnes circumstantes dicant versum, *Deus, in adjutorium*, etc. *Gloria Patri*, et orationem dominicam, flectentes genua. Post orationem dominicam, dicat prior: *Adjutorium nostrum in nomine Domini*. Et respondentibus omnibus: *Qui fecit cælum et terram*, vadant omnes simul ad separatim ad opus injunctum sibi, custodientes silentium, decantent psalmos, aut *Pater noster*, bini aut singuli, juxta id quod congruum est, nihil aliud loquentes: nisi forte de ipsa arte necessarium fuerit dicere, quod dicatur caute.

Cum ad opus divinum horis canonicis auditum fuerit signum (sicut continet Regula), relinquunt statim quicquid in manibus est, sic tamen ut non pereat: et tunc convenienter simul omnes ad opus oratorii, aut certe sint parati ad obedientiam, et dicant versum: *Benedictus es, Domine Deus, quia dividisti me, et consolatus es me*, tribus vicibus, priore incipiente, subjungentes, *Gloria Patri*, flectentes genua; oratione completa, surgant et dicat prior: *Misereatur nostri omnipotens Deus*, et respondeant omnes, *Amen*.

A calendis Octobris usque ad Pascha, tertia hora hoc faciant: a Pascha autem usque ad calend. Octobris, hoc hora sexta et nona fiat.

Omni tempore, in ecclesia summum silentium teneatur, excepto hoc quod ad aures Dei pertinet: et nullus ex fratribus alium puro nomine aliquando audeat appellare, sed (sicut decet) seniores minores, suos fratres nominent, juniores vero seniores suos nonnos, quod est patriæ reverentiæ; abbas autem dominus et pater ab omnibus vocetur.

Juramentum aliud nemo proferat, nisi *crede mihi*, sicut in Evangelio legimus Dominum Samaritanæ affirmasse : aut *certe*, aut *sane*.

Si frater increpetur a priore qualibet de causa, aut ab alio quolibet, etiam minore, statim cum summa velocitate in faciem suam cadens veniam postulet : quæ hæc humilitas Deo exhibetur, non homini, et si ex corde fiat, indulgentiam promeretur.

Oportet autem ante omnia ut obediens sibi invicem sint, et ipsa obedientia (si recto corde omnino Deo offeratur), ipsa est quæ ducit ad vitam : citius enim exauditur una oratio obediens, quam decem mille contumelias.

Cum vero sibi obviat frater, ubique dicat junior seniori, *Benedicite* ; si junior sedeat, transeunte seniore, surgat ; et si senior voluerit sedere, junior non sedeat, nisi jussus. Si deprehensus fuerit frater aliquis invidiam, iram, aut tristitiam in corde retinere, statim corripiatur, ut emendetur, et quot dies hoc confiteri neglexerit, tot dies poeniteat, et si humiliter responderit, poenitentiam postulerit, cum venia judicetur.

Cum autem dominus abbas, aut certe aliquis ex senioribus, alicui ex fratribus aliquid opus præceperit, accipiat junior cum summa honestate jubentis imperium, et sit auris parata ad audiendum, ac si divinitus dicatur, stat pedes recti, manus expeditæ ad faciendum opus, et humiliato capite dicat, *Benedicite*.

Egredientes de domo aut de conventu, dicant, *Benedicite*, etiam si solus sit : quia Dominus ubique præsens est, unicuique postulanti paratus reddere rationem.

Si aliquid in cellario, vel refectorio, vel coquina, vel quolibet alio loci frater neglexerit, statim sine ulla mora currat ad veniam postulandam : et si talis est res quam neglexerit, manu teneat, in terram prostratus veniam postulando de eo quod egerit.

Caveant a sæculari et superfluo risu, et a frequenti locutione cum amicis sæcularibus, si tamen necesse fuerit. Ubi aliter esse non poterit, non loquatur quisquam solus cum sæculari, nisi presentibus et audientibus aliis fratribus, de quorum fide certa sit fiducia. Et hoc maxime in juvenibus observetur : opus enim quæ Deo servire cupit, sæcularium locutionem et conversationem contemnere et derelinquere debet.

Non vadant infra monasterium passim, ubicunque voluerint, nisi obedientia uniuscujusque exigat, vel licentiam impetraverint.

Nullum opus, etiamsi bonum videatur, sine justificatione agere præsumant, nihil dare aut accipere, sine jussu abbatis : nec habere proprium, nisi quod abbas dederit aut permiserit ; non debet aliud unicuique in cibo, et potu, vel vestimento dari, quam Regula præcipit : qui autem plus habere desiderat, occasionem contra se oculi hostis nostri excitare non pertimescat.

Nullus alteri aliquid præteritum vel turpe peccatum impropere ; si senior viderit juniorem delinquere, corripiat eum inter se et ipsum solum, semel, secundo et tertio de levioribus tantum culpis : quæ a gravioribus, si contingit aliquid perpetrari, statim secundum Regulam emendetur : et qui alium vult castigare, leviter solvere studeat secundum qualitatem neglecti, quia sæpe fractura membri deterius frangitur, quæ incaute ligatur. Pro immundis vero cogitationibus, et nocivis vel ineptis locutionibus, sæpe ad confessionem recurratur : humiliter sibi invicem respondeant fratres.

Hora canonica, audito signo, cito ad orationem recurratur, et non contendat de aliquo : quod si contigerit, qui prius tacuerit sapientior reputetur.

Ante horam vel post horam, nihil cibi percipiant : exceptis infirmis et infantibus, quorum imbecillitas a priore consideranda est.

Non detrahat quis, aut detrahenti consentiat. Pa-

cem inter se seminent fratres, non discordiam secularium : fabulae longe sint ab eis.

Statutis horis, non negligent opera manuum agere, quia virtus est animæ et corporis : cæteris autem horis, lectioni vacent : et si fieri poterit, in uno loco aut in clausuro sedeant, ut invicem se videntes corrientur, et sub silentio legant, et ne alius ad alium jungatur, nisi necessitas exposcat ; id ipsum tamen sine inquietudine alterius fiat. Æstivo tempore unusquisque ad proprium locum pergat, cum summa cautela, et sine alterius perturbatione aut legat aut dormiat.

Nullus ex fratribus suum aliquid dicat aut rem aliquam aut membrorum corporis, sed semper nostrum ; hoc solum oportet dicere proprium, mea culpa ; omnia quæ Deus donat nobis communia esse debent, excepto peccato, quia ex nostra fragilitate est.

Providendum magnopere est ut jussum domini abbatis de quacunque re impleatur sollicitè, quia hæc eadem obedientia, si recte perficitur, non illi ministratur qui præcipit, sed Deo ; et si forte negligatur (quod absit), qui deliquerit, cito recurat ad indulgentiam postulandam.

Quando in choro ad psallendum stant, consona voce et corde psallant, et illi incipiant versum, qui præ cæteris utilius possint, ut ad primam vel secundam syllabam cæteri convenire possint pronuntiantes voce.

Ad horam vero refectionis post expletionem expectent in ecclesia psallentes in choro ; cum audierint cymbalum, ordinate et sine ullo strepitu, festinent lotis manibus introire refectorium, salutantes crucem, versis vultibus ad orientem, et sedeant omnes ad mensam, singuli ordine suo, cum omni silentio. Nullusque præsumat quidquam accipere cibi aut potus, ante dominum abbatem ; ipse autem abbas non tardet accipere. Cum autem accipiunt panem, dicant frater fratri, *Benedicite*, et respondeant : *Dominus*, et similiter faciant de potu, cum primum biberint. De cæteris pulmentis, quæ sunt in mensa, non est necesse amplius benedictionem petere.

Antequam incipiant cibum sumere, petat lector benedictionem, et incipiat legere, et nullus ibi vox audiat, nisi solius legentis, nisi forte pro edificatione aliquid brevius dicatur. Postea vero quidquid pulmenti ex coquina ministratur, qui ministrat, a novissimo incipiat, et usque ad dominum abbatem ministrando perveniat, et tunc sonent cymbalum tacite, et dicant fratres : *Benedicite*, æqua voce, et producte. Data benedictione in communi, expectent (sicut, jam diximus) ut abbas prius accipiat, postea singuli dicentes : *Benedicite*.

Quando benedicunt cibum, aut potum, aut aliud, non sedendo, sed stando benedicant : si autem cum talibus mixtum fuerit, cellarius facit modice signum ad ministrum, et statim surgant juvenuli ad miscendum, et lotos calices impleant potu aquæ mensura, et stent ordinati, sicut sunt conversi : tunc cellarius iterum sonet cymbalum tacite, et dicant fratres una voce, producte, *Benedicite*, et data benedictione a priore, frater junior, qui dat calicem in manu sedentis, caput inclinet humiliter : cum vero impletum fuerit opus miscendi, inclinet se in circuitu ad omnes fratres, sic quoque ad mensas suas. Poma autem et quelibet nascentia terre, quæ cruda sunt, sive hora prandii, sive æqualiter cum alio cibo. In mensa, antequam fratres veniant, aut sedeant, a cellario unicuique fratri partiantur : et statim post alium cibum, illa ad mensam adjuncta comedantur. Quo expleto statim finiatur lectio, et surgentes a mensa dicto versu, sinister chorus exeat prior ordinate dexter vero posteror, novissime autem dominus abbas, psallentes psalmum, *Miserere mei, Deus, secundum*, etc., distincte et non festinanter. Cum introierint oratorium, psallentes inclinent se usque ad *Gloriam* : ad *Gloriam* vero, flectunt genua, et post

orationem dominicam surgentes, vadunt cum silentio secundum quod tempori congruit.

Post vesperas autem hora competenti facto signo omnes conveniant in capitulo, et legatur Scriptura quæ ædificet audientes, quantum hora permittit; finita lectione, surgant omnes pariter, et dominus dicat abbas: *Adjutorium nostrum in nomine Domini*, et omnes respondeant: *Qui fecit cælum et terram*, et cum silentio et reverentia intrent ad completorium, et orent cum intentione mentis, et dent confessiones suas ad alterutrum, et sic incipiant completorium.

Expleto vero officio, summum silentium teneant: et ore et corde sicut orationes secretæ, et recordationes peccatorum, cum gemitu et lacrymis, et fletu: sine suspirio, ita ut alteri nullus noceat. Tunc agat gratias Deo, ita referendo: *Gratias tibi ago, omnipotens æterne Deus, qui me per tuam sanctam misericordiam in hac die custodire dignatus es; deprecor immensam clementiam tuam, ut concedas mihi hanc noctem sine ullo peccato, aut impedimento Satanæ, cum dulci et pudica requie pertransire, ut matutine veniente tempore pare et strenue surgens tibi Deo meo laudes referre valeam. Et sic cum magna cautela*

A vadant ad dormitorium, et dum ad proprium lectum frater accesserit, dum se collocat, dicat psalmum: *Deus, in adjutorium, solum Gloria*, et postea dicat versum: *Pone, Domine, custodiam ori meo, et ostium circumstantiæ labiis meis*; et sic muniat se signo sanctæ crucis, et dormiat in Domino. Amen

Ita vetus quoddam ms. Cassinense, cujus exemplar ab ipso originali extractum mihi communicavit R. P. Jacobus du Brevil, monachus S. Germani a Pratis: quod quidem ms. hujusmodi ordinationes S. Benedicto ascribit: quia reperitæ sunt in fine Regule quam S. Benedictus propriis manibus scripsit, et S. Mauro, cum ad Gallias eum mitteret, tradidit: quas D. Petrus Venerabilis nonus abbas monasterii Cluniacensis, cum apud majus monasterium Turonense in eadem Regula (quæ pro reliquis ibi servabatur) invenisset, rogavit sibi transmitti. Ita ms. Quod si ita sit, credendum est hujusmodi ordinationes valde esse antiquas. Et si non sint S. Benedicti, fuisse saltem antiquissimi nostræ Galliæ cœnobii piæ et sanctas constitutiones, quas propterea Fr. Arnoldus Wion una cum Regula curavit imprimendas Venetiis, anno 1593 apud Juntas.

MONUMENTA QUÆDAM

S. P. BENEDICTI OPERIBUS ANNECTENDA.

ALBERICI DIACONI

SERMO IN SANCTAM SCHOLASTICAM.

PROLOGUS.

Tempore quo Justinus senior Romanæ reipublicæ jura moderabatur, beatissimæque Joannes memoriæ summæ sedis et vita et doctrina pontifex dignissimus habebatur, sanctus vereque per omnia apostolicus Benedictus pater in sinibus Occidentis effulsit; cujus incomparabilem sanctitatem, virtutes magnificas, stupenda signa, ortus et occidens, meridies cum aquilone, miratur. Huic soror fuit nominis proprietate scholastica, in schola Christi sub sancti Spiritus magisterio ab infantia tempore in sanctimoniali habitu conversata; femina quæ et jejuniis continuis, et orationibus crebris, et vigiliis indefessis, et compunctionis prærogativa, et lacrymarum gratia, earum inter quas ei conversari concessum est, nulli penitus visa est existisse secunda. Et ut ejus virtutes innumeris verbis claudam paucis-imis, Benedicto existit quam sanguine tam etiam sanctitate germana. Hæc igitur et moribus et pedibus secuta fratrem, ex voluntate et consensu ejusdem, in vicinia Casini montis stationem fixit; ubi etiam, sicut in sequentibus

C erit liquidum, vitam sanctissimam morte celeberrima consummavit. Studuit autem illuc veniens obviis fratrem precibus flagitare, quatenus ei de totius anni anima, diem saltem unam dignaretur concedere, in qua videlicet eum loco constituto adire, atque cum eo de fide, de spe, de Dei dilectione ac proximi confabulari liceret. Annuit piis germanæ petitionibus sanctus frater, locumque in ipso montis vergentis descensu, in quo ad honorem ejusdem virginis ecclesiam posteri fabricarunt, ad id negotium habilem judicavit; ad quem videlicet et virgini non nimis esset laboriosus ascensus, et sibi a monasterio non multæ esset elongationis descensus. Ad hunc igitur locum quoadusque præsens anima corpus rexit virgineum, et virgo annis singulis die constituta ascendit, et Benedictus choro semper comitatus discipulorum descendit. Dieque illa in rerum spiritualium sermocinatione consumpta, refectisque vergente sole eum gratiarum actione corporibus, illa ad cellam virginum, iste ad habitaculum monachorum redibat.

INCIPIT SERMO.

In illo tempore dixit Jesus discipulis suis parabolam hanc: Simile est regnum cælorum decem virginibus quæ accipientes lampades suas exierunt obviam sponso et sponsæ: quinque autem ex eis erant fatuæ, et quinque prudentes. Et reliquæ. Math. xiv, 1.

Audistis, fratres charissimi, cælorum regnum

decem virginibus, quæ, acceptis lampadibus, sponsæ et sponsæ exierunt obviam, comparatum. Audistis earundem virginum alias quidem vitio fatuitatis inertes, alias vero prudentiæ virtute solertes. Audistis fatuæ, acceptis lampadibus, secum oleum non

sumpsisse; prudentes vero secum et lampades, et in vasis oleum habuisse; sponsoque moras faciente diutinas, et fatuas et prudentes pariter obdormisse. Media vero nocte de adventu sponsi clamore facto, omnes simul ad aptandas lampadas surrexissent; extinctique oleo deficiente lampadibus, virgines fatuas ad venditores olei a prudentibus destinatas; eisque proficiscentibus, quæ paratæ erant ad convivium nuptiale cum sponso pariter ingressas; fatuisque clauso ostio redeuntibus, vocesque supplices ut sibi janua aperiri deberet ingeniantibus, voce sponsi in hæc eis verba protinus fuisse responsum: *Amen dico vobis, nescio vos.* Finitaque parabola, clausula est continuo admonitionis illata, dicente Domino: *Vigilate itaque, quia nescitis diem neque horam.*

Volo in auribus vestris, fratres mei, similitudinis hujus profunda mysteria, quanto absque obscuritatis caligine valeo, compendio brevitate transcurrere, ut post in sanctæ virginis Scholasticæ laudibus, cujus hodie mihi rationem ad cœlestia colimus, moras congruis licenter valeamus habere. Scitis, fratres dilectissimi, hanc esse fidei catholicæ regulam, ut Patrem et Filium et Spiritum sanctum tres astruat esse personas, et ita unamquamque harum personarum singulatim Deum perfectum habeat, ut totæ tres pariter non tres Deus, sed unum dumtaxat Deum et corde ad salutem credi, et ore ad justitiam doceat confiteri. Igitur unitas deitatis trinitati personarum conjuncta numerum conficit quaternarium; completurque quinquarius numerus cum credimus exinanitionem Verbi Dei quæ a semetipsum exinanisse legitur, *formamque servi accipiens, in similitudinem hominum factus, et habitum inventus ut homo, et seque ipsum humiliasse, obedientiam Patri exhibens usque ad mortem, mortem autem crucis. Propter quod et Deus exaltavit illum, et dedit illi nomen quod est super omne nomen, ut in nomine Jesu omne genu flectatur, et omnis lingua confitentur quia Dominus Jesus sedet ad dexteram majestatis in excelsis, unde venturus est judicare vivos et mortuos.*

Quoniam igitur orthodoxa et apostolica fides hæc est, qua in personis tribus unitas creditur deitatis, et qua Verbum caro factum generis humani salutem creditur operatum per carnem, rectissime et convenientissime omnes qui hanc supputationis quinquariæ tenent fidem, numero quinario designantur. Virgines etiam vocantur aptissime, qui ab hac fidei integritate nullo dividi schismate, nulla potuerunt infectione hæreseos violari. Sed quoniam hæc fides in aliis, juxta Jacobum, dilectionis operibus vacans mortua est, in aliis, juxta Paulum, per dilectionem operari non cessat, in utrisque partibus quinquepartita fides numerum denarium consummavit. Quinque igitur prudentes virgines commodissime illi accipiuntur, in quibus fides numero designata quinario justitiæ operibus per dilectionis affectum incessanter invigilat. In quibus vero hæc ipsa fides operatur quidem fortassis quæ pertinere ad justitiam vidcantur, sed ipsa

opera magis ex adeptione alicujus tem; oralis quæstus, quam ex intentione prodeunt charitativi affectus, hi tales et virgines dicuntur, et quinque, propter intereratam compunctione quinary significatam fidem; et fatuæ tamen propter insipientem et ineptam operationis intentionem. Quod autem charitate et dilectione carentes, multa quæ esse justitiæ videantur valeant operari, et ex eis nullum penitus consequantur emolumentum salutis, Vas electionis liquidissime protestatur, cum scribit: *Et si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, et si tradidero corpus meum ita ut ardeam, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest.*

Hoc est igitur illud oleum quod fatuæ virgines in vasis, id est in receptaculis interioris hominis non habent, unde et fatuæ nuncupantur. Per oleum vero propterea charitas figuratur, quoniam sicut oleum semper liquoribus universis quibus admiscetur supersidet, ita charitas virtutibus universis præminet. Unde et Doctor gentium de charitate locuturus præmittit: *Ostendam, inquit, vobis eminentiorem viam, fratres.* Et post plura de laude charitatis commemorata, hæc intulit: *Nunc autem manent fides, spes, charitas, tria hæc; major autem his est charitas.* Hoc est itaque, fratres dilectissimi, oleum quo lucente operationes videlicet sanctæ prudentium virginum confortæ magni lucem fulgoris emittunt. Hujus olei nutrimentum quia lucernæ, id est operationes virginum fatuarum non habent, tametsi in præsentem minime videantur extinctæ, lucem tamen in discussione districti examinis extinguendæ. Hæc virgines universæ sponso et sponsæ occurrere parantur, quoniam quinquepartita credulitas ea spe ab universis tenetur, ut post emensum vitæ spatium, sponsi Christi sponsæque ejus, quæ est cœlestis Hierusalem, gratulabundi omnes conspectibus præsententur.

Sed dum sponsus moram facit, dormitant virgines omnes et dormiunt, quoniam dum suspendit examen judex, vitæ hujus cursum omnes incipiunt, et metiuntur inceptum. Dormitare enim est, vitæ cursum incipere, dormire vero semel ceptum meticulo transcurrere. Quod autem dormitionis nomine hujus vitæ valeat significari decur-us, Psalmistæ instrumitur auctoritate dicentis: *Dormierunt somnum suum, et nihil invenerunt omnes viri divitiarum in manibus suis.* Omnes viri divitiarum somnum suum dormiunt, cum per hujus adhuc vitæ spatia gradiuntur. Sed tunc non dormiunt, sed dormierunt de eis dicitur, cum jam per mortem eis vitæ cursus finitur. Et tunc in manibus suis nihil inveniunt, quoniam hic omnes quas frustra congregarunt divitias reliquerunt. Hæc ergo somnus dum a virginibus fatuis prudentibusque percipitur, ut sponso omnes maturent occurrere, clamor nocte mediante auditur. Sæculum præsens, fratres mei, comparatione futuri nox dicitur; quoniam hic, juxta Apostolum, *videmus per speculum et in ænigmate, tunc autem facie ad faciem; et hic es parte cognoscimus, tunc autem cognoscemus sicut et*

cogniti sumus; quando videlicet veniet Dominus, qui et illuminabit abscondita tenebrarum, et manifestabit consilia cordium, et cum laus erit unicuique a Deo.

Nocte igitur hac mediante, nocte hac nondum expleta, nondum consummata, vox auditur clamosa, ut in advenientis occursum sponsi omnes se virgines deberent præparare. Iste est, fratres dilectissimi, c' amor qui Isaiæ Domini præceptione iungitur dicentis ad eum: *Super montem excelsum ascende tu qui evangelizas Sion, exalta in fortitudine vocem tuam qui evangelizas Jerusalem, exalta, noli timere; dic civitatibus Judæ, Ecce Deus vester, ecce Dominus Deus in fortitudine veniet, et brachium ejus dominabitur.* Item ad eumdem clamat: *Ne cesses, quasi tuba exalta vocem tuam, et annuntia populo meo scelera eorum, et domui Jacob peccata eorum.* Audistis, fratres, in clamore prophetæ verbis aliis, sed sensu non alio, *Ecce sponsus venit; ecce, inquit, Deus vester; ecce, inquit, Dominus in fortitudine veniet.* Audistis quod prophetæ illud etiam iungatur, ut vociferetur et clamet, *Exite obviam ei, cum ei voce dominica imperatur ut annuntiet populo suo scelera eorum, et domui Jacob peccata eorum, et cætera plurima quæ sequuntur.* In quibus profecto omnibus nihil aliud agitur, nisi communitio quæ venienti sponso exire virgines obviam hortatur. Iste clamor, fratres, dum in hujus sæculi nocte dormimus, in auribus nostris per legem agitur, per psalmos agitur, per prophetias agitur, per Evangelia agitur, per Epistolas apostolicas agitur, per expositiones et commonitiones Patrum orthodoxorum agitur. Omnium hic est clamor, hæc est vociferatio omnium, *Ecce sponsus venit, exite obviam ei.* Ecce venit, prope est, jam aderit, exite, obviate, occurrite. *Hora est jam de somno surgere; nunc enim prope est nostra salus quam eum credidimus. Nox præcessit, dies appropinquavit, abjiciamus opera tenebrarum, induamur arma lucis, sicut in die honeste ambulemus.*

Surgunt ad hunc clamorem virgines et prudentes et fatuæ, lampadas aptant, ad operationes se præparant; deest oleum virginibus fatuis, deest eis dilectionis affectus, deest intentio charitatis, desunt misericordiæ viscera quæ ea in districto examine misericordiam faciant promereri. Oleum a misericordia accipit vocabulum; ἔλεος enim Græce, Latine misericordia dicitur, et propterea congrue per oleum misericordia figuratur. Neque aliud existimetis, fratres charissimi, modo me dicere, aliud prius ex ore meo vestris in auribus sonuisse. Videri enim fortasse quibuslibet potest diversum, quod prius per oleum dixi debere charitatem intelligi, modo per oleum misericordiam dico significari. Nunquam, fratres mei, misericordiæ visceribus charitas, nunquam misericordia affectu poterit dilectionis carere. Non poterit igitur oleum typus existere charitatis, ut non etiam typus pariter existat misericordiæ. Et non poterit figuram misericordiæ gerere, et figuram charitatis pariter non habere. Cum igitur per oleum charitas figurari dicitur, simul etiam figurari per oleum miseri-

cordia intelligitur. Et cum per oleum dicitur misericordia designari, oportet necessario dilectionem per oleum designatam intelligi.

Hoc igitur oleum non habent virgines fatuæ, et plerumque recognoscunt se non habere, carent miserationis, carent dilectionis affectu, seque eo carere intelligunt. Unde ad virgines prudentes confugiunt, sibi que ab eis de earum dari oleo deprecantur. Intelligunt nonnunquam reprobis opera sua aut non recta esse, aut nequaquam ex recta intentione procedere. Intelligunt et compunguntur; sed quia secus viam seruntur et temporales sunt, ad tempus credunt, et in tempore tentationis recedunt. Veniunt fatuæ ad prudentes, lucernas suas exstingui clamitant, dari sibi oleum flagitant, quia nonnunquam B compuncti reprobis ad sanctos viros confugium faciunt, atque ea quæ videntur operari bona, ex non bona intentione procedere propria contestatione fatentur. Commendant se charitati, commendant se dilectioni eorum, commendant se precibus, commendant se misericordiæ eorum visceribus. Hoc est ab eis oleum petere, hoc est ex eorum fomento suas velle lucernas ardere. Sed quid virgines prudentes responderunt, audistis: *Ne forte, inquit, non sufficiat nobis et vobis, ite potius ad vendentes, et emite vobis.*

Dicunt hoc aliquotiens, fratres, timoratae, dicunt hoc humiles animæ, respondent eis qui earum se precibus, earum se orationibus satagunt commendare: *vix orationes nostræ, vix preces, vix obsequia quæ exhibemus Deo, nobis ipsis sufficient: vix sumus tales qui pro nobis ipsis audiri digni inveniamur: non sunt orationes nostræ, non sunt famulatus nostri servitia ante Deum tanti, ut per ea possint alii promereri salutem: nolite in precibus nostris, quæ nullius momenti existunt, spem ponere: ipsi præ vobis potius laborare studete.* Oleum, ut ipsi confitemini, non habetis; olei venditores plurimos invenire potestis. Venditores olei, venditores misericordiæ, pauperes sunt, quoniam dum ipsis misericordiam impertimus, et ipsi a Domino misericordiam promeremur. Ipsique sunt qui de mammona iniquo nobis amicitia vinculo copulati, in æterna nos recipiunt tabernacula. Et in qua mensura metimur eis, in eadem remetietur nobis. Ad hos igitur ite, eos vobis amicos facite, eis non vanitatis intentione, ut hactenus, sed spe olei, spe divinæ misericordiæ consequendæ, de mammona vestro iniquitatis tribuite; certi et inambigui, quoniam mensuram bonam et confertam et cogitatum et supereffluentem dabunt in sinum vestrum.

Audiunt prudentium consilia fatuæ, eunt ut olei faciant emptionem. Sed illis euntibus sponso venit, intrat cum paratis ad nuptias, janua obseratur. Quid est eunt? Decernunt, statuunt, disponunt. Decernere, statuere, disponere aliquid animo, ire est. Dicuntur ut oleum emerent isse, non dicuntur emisse. Eunt, sed non emunt, quia statuunt, sed non faciunt, spondent, sed non implent, pollicentur, sed non exercentur, pro-

telant, procrastinant, differunt. Fatuis ad olei emptio-
nem euntibus, prudentibus vero de eo quod in vasis
habebant oleo lucernarum astantibus, sponso venit;
quoniam reprobis bona semper facere differentibus,
et electis indesinenter eis insistentibus, iudex per
mortem et hos et illos ad examen accersit, et electis
per mortem assumptis in gloria, per mortem nihilo-
minus reprobis clauditur, nunquam eis ultra in perpe-
tuum aperienda janua. Illa enim hora jam illis adest de
qua alibi Veritas loquitur: *Veniet, inquam, hora in
qua nemo potest operari*. Præteritque jam eis tempus
placitum, et salvationis dies, de quo Dominus ore
prophético, *tempore*, ait, *placito exaudivi te, et in die
salutis auxiliatus sum tibi*. Unde in vacuum ingemi-
nant voces clamoris, quibus tempus exactum est
exauditionis; diciturque eis, *Amen dico vobis, nescio
vos*. Negat eas in vita illa, quæ in hac eum vita, etsi
non verbis, tamen operibus negaverunt. Quod autem
Dominus verbis astruit, factis valeat denegari, palam
est prædicatoris egregii testimonium, quod de qui-
busdam recta docentibus, et a pravis non recedenti-
bus protulit, in hæc verba: *Confitentur se nosse Deum,
factis autem negant*. Ad quid vero totius series simi-
litudinis tendat, sequens confestim admonitionis
clausula manifestat, inferente Domino ac dicente:
Vigilate itaque, quia nescitis diem neque horam.

Explicatione lectionis evangelicæ succincta brevi-
tate decursa, ad laudes, ut in ipsis statim exordiis
repromissimus, virginis cuius a nobis dies colitur
natalitius, nostri sese continuo transferat sermonis
articulus; illudque nobis primo contueri sit studium,
nihil eorum omnino defuisse Scholasticæ, quæ ex
relatione dominica prudentes edidicimus virgines
habuisse. Virginitate namque omnimoda claruit, quæ
præter communem virginitatem fidei, carnis etiam
pudicitiam, intemeratam animi puritate servavit. Pru-
dens existit quæ in rerum finibus figens oculos, bona
sibi indefessa perpetuitate providit, Lucernam sponso
occurrura succedit, quæ ad Christi visionem anhe-
lans, actionum sanctarum lucem solis fulgidiorum
radiis circumquaque dispersit. Oleum accepit in vasis,
in receptaculis animi fomentum piæ semper tenuit
charitatis. Per cuius videlicet charitatis vim intimam
tantum Scholastica valuit, ut miri exhibitione prodigi,
qua lacrymans cæli faciem pluvius irrigavit, fra-
tris sanctissimi voluntati obsisteret, eumque ad
fratres quem disposuerat reditum, cælo pro ea dimi-
cante, aggredi prohiberet. Parata igitur accensis
lampadibus venienti sponso obviam die hodierna
exivit, atque lætabunda cum ipso ad nuptiales epulas
introivit.

Cujus artus regens corporeos quantæ exstiterit
mansuetudinis anima, orbi Deo revelante innouit,
quando corporis egredi jubetur ergastulo, cum vide-
licet in specie avis parentis felle cæli penetrare se-
creta fraternis est obtutibus demonstrata. Dicuntur
et aliæ, fratres charissimi, columbæ proprietates
existere, quarum mysteria sacratissimæ virgini di-
gissime possunt et verissime cogitari. Perhibetur

A hæc avis libentius et frequentius in petrae foraminibus
nidum ædificare, perhibetur nil vivum comedere,
perhibetur non rostro, non unguibus sese, sed ala-
rum motione defendere, perhibetur in volando so-
cietatem amare, perhibetur oculos lippientes habere,
solisque volans adversa radiis non posse accipitrem
obvium lucida contemplatione videre; unde dicitur
consueta insidere arbori secus decurrentium aquarum
fluente plantata, oculosque quos radiis nequit objectare
solaribus, in aquas deligere, et imagine speculata
in aquis, in sui properantis direptionem accipitris
dolos et impetus declinare. Illud vero, fratres mei,
quis nesciat, columbarum cantum nihil aliud quam
gemitum esse?

Harum omnium proprietatum mysteria si in Scho-
B lastica, fratres charissimi, speculemur, causæ nobis
patebunt plures cur divinæ sapientiæ visum fuerit
egressum corpore virginis animam in columbæ specie
fratris conspectibus revelare. Nidificavit igitur co-
lumba nostra in foraminibus petrae, quæ videlicet
omnem salutis vitæque suæ fiduciam in Christo sta-
tuit passione ac morte. Petram vocari Christum Vas
electionis vos docuit. Hæc vero petra eo tempore
forata est, quando in cruce clavis ferreis pedibus est
manibusque confixa. Foramen petrae hujus illud etiam
existit, quo latus ejus miles lancea infixæ aperuit.
In his igitur foraminibus nidum sibi Scholastica sta-
tuit, quia per ista æternæ sibi in celestibus mansio-
nis spem inambiguum collocavit. In his foraminibus
nidum statuit, quoniam ea salvationis suæ causas
C existere certæ fidei credulitatem gestavit. In his, in-
quam, foraminibus nidum statuit, in quo nimirum se
tutissimam ab animarum accipitre diabolo conserva-
vit. Nihil vivum columbæ nostræ cibus fuit, quæ
Apostolum audiens carnem suam cum vitis et con-
cupiscentiis mortificare satagit. Non se abs quolibet
unguibus, non rostro, sed alarum sola protectione
defendit, quæ mala nesciens pro malis rependere,
sola sese ab adversantibus omnibus Dei proximique
dilectione munivit. In volando societatem dilexit,
quæ secum ad cælestia quascunque potuit trahere
procuravit. Oculos lippientes habuit, quæ in hac vita
cum Paulo per speculum et in ænigmate vidit. Arbor
secus decurrentes aquas plantata, cujus insidere ca-
cumini columba hæc consueverat, Christus Dominus
est, in cuius capite, quod utique Deum esse testatur
Apostolus, sedem sibi firmissimam ac munitissimam
stabiliebat. Hæc arbor, juxta vatem psalmographum,
secus decursus est plantata aquarum, quoniam
quidquid de ipso fideles credunt, satis firmatum est
auctoritatibus Scripturarum. *Aqua enim profunda*,
inquit sapientissimus hominum, *verba ex ore viri, et
torrens inundans fons sapientiæ*. In hac aquas obtutus
figens venientem accipitrem deprehendit, quia Scri-
pturis intenta sacris, hostis versipellis insidias con-
spiciens declinavit. Cantus columbæ nostræ gemitus
fuit, quæ actionis propheticæ imitatrix, in suo ge-
mitu laboravit, et per singulas noctes lavit lectum,
stratum lacrymis irrigavit, atque a voce gemitus ejus

adhæserunt ossa pelli ejus. Ut autem ad extremum, A fratres mei, virginem sacratissimam verbis paucissimis et sufficientissimis commendemus, Benedicti soror exstitit quam sanguine tam etiam sanctitate.

His in laudes virginis compendiosa brevitate de- cursis, ad exhortationem vestram, fratres dilectissimi, redeamus. Illam lectionis evangelicæ clausulam iterum atque iterum vestris et auribus et mentibus ingerentes : *Vigilate itaque, quia nescitis diem neque horam*. Vigilate, fratres, cohortor, suadeo, moneo; vigilate, quoniam migrationis vestræ et diem non nostis, et horam ignoratis. Currite dum lucem habetis, ne tenebræ mortis vos comprehendant. Operamini dum vacat, dum licet, dum sententiam suspendit iudex. Veniet enim hora in qua nemo poterit operari. Hortamur cum Apostolo ne in vacuum gratiam Dei recipiatis. Alit enim : *Tempore accepto exaudivi te, et in die salutis adjuvi te. Ecce nunc tempus acceptabile, ecce dies salutis*. Quærite igitur, fratres mei dilectissimi, Dominum dum inveniri potest, invocate eum dum prope est. *Derelinquat impius viam suam, et vir iniquus cogitationes suas, et revertatur ad Dominum, et miserebitur ejus, et ad Deum nostrum, quoniam mul-*

tus est ad ignoscendum. Honor amittitur? recuperari potest. Amittitur dignitas? recuperari potest. Amittuntur opes? recuperari possunt. Innumera sunt quæ amissa possunt recuperari. Tempus operandi, tempus poenitendi, tempus Deo placendi, si semel amittitur, nunquam in sempiternum ultra recuperatur. Quod adhuc nobis liceat ad Deum converti per poenitentiam, fratres dilectissimi, scimus; sed utram usque ad vesperam hæc nos licentia maneat, ignoramus. Scientes igitur, dilectissimi, quoniam patientia Dei ad poenitentiam nos adducit, non secundum duritiam nostram et cor impenitens thesaurizemus nobis iram in die iræ et revelationis justi judicii Dei, qui reddet unicuique juxta opera sua. Vigilate igitur, fratres dilectissimi, vigilate; quoniam et diem nescitis, et horam ignoratis. Beati servi illi, ait Veritas, quos cum venerit dominus, invenit vigilantes! Amen dico vobis quoniam super omnia bona sua constituet eos. Quorum bonorum nos participes faciat Christus Jesus Dominus noster, cui cum Patre et vivifico Spiritu potestas, dominatio et imperium sine fine permanet in sæcula sæculorum. Amen.

DE SS. PAULI ET STEPHANI ABBATUM REGULA

VETERUM TESTIMONIA.

S. Benedictus Anianæ abbas in Concordia regularum sæpissime affert testimonia ex Regula Pauli et Stephani, sive, ut pag. 388 et 619 : *Ex Regula sanctorum Pauli et Stephani, quam etiam solius Stephani et sancti Stephani nomine aliquando citat.*

Smaragdus abbas Expositione Regulæ S. Benedicti, cap. 23 : *De hoc capitulo Paulus et Stephanus abbates ita scripserunt : Si quis alterum, etc., ut cap. 36.*

OBSERVATIO CRITICA IN REGULAM SEQUEMTEM.

Etiamsi ignoremus patriam et statum horum duorum SS. virorum, neque ad notitiam monachorum pro quibus hæc regula composita est pervenire valeamus, tamen videntur vixisse in aliqua regione ubi frumenta ruri et in campis excubebantur, quemadmodum apud Italos et Hispanos moris est. Existimat sæpe laudatus Calmetus hos sanctos hanc suam regulam scripsisse circa tempora S. Benedicti. Hoc unum certum est, quod

exsertis verbis S. Augustinus laudetur ibidem, cap. 14, atque Scriptura sancta citari solet juxta Vulgatam antiquam, non secundum S. Hieronymi versionem. Adeoque difficile erit præscribere his sanctis determinatam ætatem; quamvis illi hujus Regulæ veri sint auctores sub quorum nomine et illam citat S. Benedictus abbas Anianæ in sua Concordia regularum.

SS. PAULI ET STEPHANI ABBATUM REGULA AD MONACHOS.

CAPITULA.

1. Primum de timore Dei et charitate mutua puri D cordis et unanimitate habenda.
2. Quales circa juvenes esse debent seni res.
3. Qualiter circa seniores se juvenes debeant exhibere.
4. Ut ab opere Dei nullus nisi permissus discedat.
5. Ut initium versus in choro incipiantur ab uno.
6. Ut jugiter pronuntietur per choros.
7. De modo psallendi et seniorum arbitrio.
8. Ut cantantes non dormitent.
9. Ut cantantium et orantium nullus vel tenuiter fabulis occupetur.

10. *Ut dicta prima nullus se in lecto recubitet.*
 11. *Ut meridiane tempore unusquisque in suo lecto dormiat mediantie tempore definito.*
 12. *Ut opus divinum cum disciplina in operatione decantent.*
 13. *Ut qua hora communicandum est, omnes qui intra cellam sunt unam, studeant esse presentes.*
 14. *Ut decantentur quæ jussa sunt cantari.*
 15. *De his qui psalmos discunt, ut dictatoribus delegati observent.*
 16. *Ut accepta a minoribus ex more reddantur ad mensam.*
 17. *Ut nullus supra statutum modum in cibo vel potu præsumat.*
 18. *Ut reficientes cum quiete audiant quæ leguntur.*
 19. *Ut ad mensam nullus sibi peculiariter aliquid comedendum procuret.*
 20. *Ut nullus se a mensa deputata migret in aliam.*
 21. *Ut calix superfundens non misceatur.*
 22. *De vicibus ministrorum.*
 23. *Si de ordine juniorum visquam a ministerio fuerit segregatus.*
 24. *Ut nullus de assignato præsumat alterius.*
 25. *Ut hi quibus custodia commissa est, devota*

- A charitate deserviant, nec ipsi econtra improbe contristentur.*
 26. *Ut in cellario et artificum officinis nullus importune non jusus audeat intrare.*
 27. *Ut de rebus alterius nullus sibi ad utendum præsumat, nec inter se liceat commutare.*
 28. *De vestimentis et lectualibus servandis.*
 29. *Nisi de usu prioris nullus tonsuret.*
 30. *De eo quod alio perdente alter frater invenerit.*
 31. *De his qui qualemcunque artem discere voluerint.*
 32. *Ut in pistrino, vel ad omne opus terrenum unusquisque prompte occurrat.*
 33. *De labore præteriti temporis, et quod nec his qui negligentes sunt quidquam de necessariis subtractum sit.*
 34. *Ad orationem ut consueta amittatur pigritia.*
 35. *De ferramentorum in operatione custodia.*
 36. *Ut peccantem nullus tegat.*
 37. *Ab immoderato joco et risu abstinendum.*
 38. *Ut aliis litigantibus non commisceat alter.*
 39. *Ut nullis causis extraneis quisquam se inferat.*
 40. *Ut contra rusticorum pravos excessus nullus humana virtute se audeat vindicare.*
 41. *Quod et Patrum regulæ legantur assidue.*

I. Imprimis ergo hortamur, ut timorem Dei et mutuam charitatem et unanimitatem omnes in bonis studiis habeamus.

II. Seniores junioribus affectum paternum impendant: et cum imperandi necessarium fuerit, non tumenti animositate et clamoris vocibus, sed fiducia-liter tranquilla simplicitate et auctoritate bonæ vitæ ad peragendam communem utilitatem quæ fuerint opportuna injungant.

III. Juniores senioribus sincera subjectione obediant, nec tumenti cervice in quocunque respondeant, aut fastidienti animo et negligente aure imperantibus obedire detrectent: sed unanimiter et concorditer tam in spiritali opere quam in terreno labore omnes fideli intentione occurrant.

IV. Nulli liceat absque prioris permisso ab opere Dei discedere, sed quem causa manifesta compulerit, oratione a priore sperata et concessa discedat. Nec bini aut terni, sed singillatim exeuntes orationem sperent: ita ut qui sani sunt protinus revertantur; qui vero infirmi ex permissu redeant ad cubile.

V. Initium versuum psallentium in choro priores qui in eis stant incipiant: aut si eis adversatur infirmitas, hi incipiant quibus jusserit Pater. Quibus incipientibus mox omnes, si potest fieri, in prima aut secunda syllaba pariter unanimiter et uno ore subjungant: ut non sit dissonantia cantantium, quæ maxime ab inordinato initio, et quodammodo contentiosa varietate solet accidere.

VI. Juniores, et maxime qui adhuc psalmos discere meditantur, per choros ex ordine et sine negligentia dicent: ita ut ab eo loco a quo adhuc minores ig-
 rant, hi juniores qui jam Psalterium finierunt, per ordinem sibi in dictando succedant; ut omni tempore pronuntiandi usus non desit.

VII. Psallendi quoque modus, si possibile est, omni tempore cum temperamento nobis tenendus est: ut nec nimium protracte, nec supra modum correpte, sed, ut dictum est, temperata semper modulatione dicatur. Servato tamen ut secundum voluntatem et arbitrium prioris, cui semper considerandi et perpendendi tempus, horam, causam per omnia imminet, sive protrahi, sive accelerare justo considerationis judicio jusserit, ad ejus nutum, sive etiam elevatus, sive humiliter voluerit, consona tamen quasi ex uno ore voce dicatur. Nec quisquam præsumat absque prioris permissu, vel elata vocis extollentia, quæ sæpius inflationis jactantiam et arrogantiam elationis minus cautis generat, aut turbulenta festinatione temperamenti modum excedere, vel mutare. Nec prior concessam considerationis licentiam in usu absque certa necessitate audeat usurpare: sciens se Domino redditurum rationem, qui dixit: *Psallite sapienter (Psal. XLVI).*

VIII. Somnus, cum opus Dei dicitur, cum Dei adjutorio omnino a nobis fugandus est: timentes illum Prophetæ: *Maledictus qui facit opus Dei negligenter (Jer. XLVIII).* Et illud: *Dormierunt somnum suum, et nihil invenerunt omnes viri divitiarum in manibus suis (Psal. LXXV).*

IX. Nulli liceat tempore quo opus Dei canitur, qualibet occasione sermonem contra alium fratrem proferre, nisi seniori tantum; cui sine dubio solent causæ cujuscunque rei aut ordinandæ, aut corrigendæ, nonnunquam emergere.

X. Mane dicta prima nullus se in lecto recubitet; A et ea cantare debemus quæ, sicut beatus Augustinus excepit die dominico, aut festis diebus, in quibus vigiliarum labore et præteriti diei solito amplius fatigati paululum post primam, qui ex vobis voluerint, membra ponant in lectulis. Quod non omni tempore id ipsum, sed tantum æstivis mensibus liceat; reliquo vero omni tempore per singulos dies mox unusquisque post primam, dum acceptæ minoribus emendantur, calceet se, et paratus sit ad signum quod per sonum tabulæ fieri solet: quatenus omnes sine tarditate, ad agnoscendum imminenti diei futurum opus, in locum convenientem deputatum.

XI. Æstatis tempore nulli liceat meridiæ præter in suo lectulo dormire, nisi forte iubente priore ad nubi- B la pro custodia aræ extra suum lectulum dormiat. In campo vero, quando messis colligitur, si meridiæ dormire licerit, non divisi, sed in uno loco aut duobus locis dormiant. Quia non est incognitum quantum mali ex hac occasione diabolus fecerit. Tempora vero in quibus, si vacaverit, meridiæ dormiendum nobis est, a die iduum Maiarum usque in diem iduum Septembris observemus.

XII. Opus Dei, quod per diem in quocunque loco operantes fratres per horas constitutas dicent, cum disciplina et timore Dei consona voce dicatur: non prout unusquisque operis excusatione aut occupatione voluerit obruere. Nec præsumendo junior ante seniore[m] prosiliat, et immatura festinatione procedat; et divinum opus, quod cum timore agendum est, per inordinatam gaudaciam insipienter et non sapienter psallatur. Tali enim consuetudine jam infectæ mentes et fauces aliquorum fratrum, ad consonantiam intra oratorium nisi cum magno commotionis freno non queunt retineri. Ut ergo hoc usurpationis vitium abiciatis a vobis, charitatis simplicitate hortamur: talium enim Deus omnium exauditor est: *Ipsè misit angelum suum, et tulit me de ovibus patris mei (Psal. cxi, juxta LXX).*

XIII. In hora qua sanctum corpus et sanguinem Domini communicaturi sumus, præsentem esse festinemus ad dicendum: *Libera nos a malo*: præter quos certa causa, cum notitia senioris, non sinit esse præsentem. Omni modo cavendum est ne sanctum corpus et sanguinem indigne ad iudicium sumamus.

XIV. Nullus præsumat responsoria vel antiphonas, quæ solent aliqui composito sono, pro suo libitu, D et non ex canonica Scriptura assumpta canere, in congregatione ista vel meditari vel dicere. Nec ab adveniente hospite sine jussu prioris quidquam talium rerum aliquis audeat meditari: ne peregrinis varietatum doctrinis, et quodammodo deliramentorum suavitatibus irretiti, simplicitatis et veritatis maturitatem fastidiant; et per cantilænæ sonos levitatis et otiositatis compedibus illigati, aut de congregatione avolare diabolo suadente festinent; aut intra monasterium inflati quasi singulari scientia cinctos despiciant. Oportet autem nos unam et simplicem apostolicam et patrum nostrorum imitari doctrinam, et gratia stabiliti, cor moresque subdere disciplinæ,

et ea cantare debemus quæ, sicut beatus Augustinus dicit, ita scripta sunt, ut cantentur: quæ autem non ita scripta sunt, non cantemus. Nec alio modo quam quo ipse Dominus jussit per prophetas et apostolos suos manifestari ea hominibus, debent a nobis in laude ipsius dici: ne quæ cantanda sunt in modum prosæ et quasi in lectionem mutemus, aut quæ ita scripta sunt ut in ordine lectionum utamur, in tropis et cantilænæ arte nostra præsumptione vertamus. Si enim sacrificium Deo confessionis et laudis offerre debemus, quomodo ipse præcepit sibi offerre, a nobis Dominus magis obedientiæ quam victimarum sacrificium quærit; nec cantilænæ artificiorum studio, quantum observantia mandatorum et cordis munditia delectatur.

XV. His qui litteras vel psalmos discunt, illis observent ad excipiendum, quibus fuerint deputati: qui pro eis aut de negligentia arguendi sunt, aut in eorum eruditione et studio approbandi. Si autem discedens dictator per se deputare neglexerit, ad Patrem revertatur is qui excipit, ut ipse deputet pro absente, qui ei dictare debeat. Dum absens reverteatur, ad suum redeat dicitorem.

XVI. Accepta in hora refectionis omni tempore ab his qui ea quotidie de psalmis accipiunt, reddantur ad mensam primam fratrum ex more. Qui meditari neglexerit, et non reddiderit, nec manducet usque ad horam refectionis venturi diei.

XVII. Nulli liceat supra statutam consuetudinem, sive in potu, sive in cibo præsumere, nisi prioris permissu: cui ordinandi et considerandi facultas est: ita ut si gravi operatione fatigatis fratribus supra consuetudinem oportet quidquam adjungi, annuente et permittente priore, et non quolibet præsumente, hoc ipsum fieri liceat.

XVIII. Reficientes cum gratiarum actione et timore Dei lectiones audiamus. Non cum contentione, et murmuratione, et indignatione, et clamoris vocibus, et strepitu pedum, et sono vasorum, donum Dei, sed cum charitate et quiete, et dulcissimo disciplinæ freno sumamus: metuentes Israelitarum exempla carnalium (*Num. xi'*, quibus manducantibus ad saturnitatem angelorum panem (*Psal. lxxvii*), et coturnicum carnes usque ad nauseam, ore repleto murmurantibus ira Dei ad exterminandum dirigitur.

XIX. Nulli fratrum liceat vel pomum, vel quodcunque olerum ad condimentum, vel aliud aliquid, ad usus suos quasi peculiari apparatu in mensam ad manducandum deferre: ne parvissima occasione aut rancor inter fratres de injustitia aut horrendus aditus peculiaris aperiat studii; sed quæcunque harum rerum donante Deo a quolibet inventa fuerint, cellario fideliter contradantur, ut ipso distribuyente, vel per menses singulos, vel prout cuique opus fuerit, ministrentur.

XX. Nullus præsumere audeat de ea mensa in qua comedere scriptus est, transire ad aliam; nec liceat cuiquam alterum ad se de alia mensa venientem ad

manducandam suscipere : sed unusquisque in mensa deputata comedat ; ita ut si illa mensa major pars fratrum absens fuerit, residui usque ad tres in numero ad suam sedeant. Infra autem hunc numerum remanentes in alia mensa comedant, secundum ordinem deputatum.

XXI. Nulli liceat pincernarum calicem sic implere, ut transfundatur. Sed nec cuiquam liceat, ut si ei ab infrunito ministro transfundens oblatum fuerit, accipere : sed cum moderatione implere debet, et competenter : dicente Apostolo : *Omnia vestra honeste et secundum ordinem fiant (I Cor. xiv).*

XXII. In omnibus obsequiis et ministeriis, in quibus fratres juniores sibi vicissim succedunt, unusquisque bona voluntate susceptam hebdomadam vicis suae in quolibet ministerio hilariter absque murmuratione cum gratia Dei impleat. Quod si ita contingat ut is qui suscepit quodlibet obsequium, in alia utilitate, vel itinere, aut necessitate infirmitatis occupetur, vicem ejus qui in loco post ipsum in ordine esse videtur adimpleat, et si defuerit, tertius, sive quartus et quintus ab eo praesens et vocans inventus fuerit, ejus obsequium repraesentet : ut ordo ministerii dispositus, quod charitatis et devotionis amore exhibetur mutuo, conservatus nullo modo perturbetur.

XXIII. Si in ipso juniorum ordine, qui sibi in ministeriis singulis per vices succedunt, talis forsitan persona in ordine misceatur, qui iudicio senioris debeat a vice ministerii removeri, nullus eum audeat provocare ; nec ei per jocum stimulum suspicionis et confusio impingat.

XXIV. Nulli liceat de cellario quidquam, vel de quacunque officina, vel ferramentum, vel quancunque rem, quae singulis fratribus ad custodiendum assignata est, praesumere pro suo arbitrio : nisi forte aut tanta causa absentiae aut infirmitatis ejus, cui qualibet parte cura commissa est, coactaverit, ut, jubente abbate, aut certe ipso permittente, cui assignatum est, ab alio contingatur.

XXV. Hi quoque, quibus in singulis rebus custodia commissa est, convenienti devotione et charissima humilitate, quae necessaria sunt, sine mora et fastidio jubente seniore ministrent : nec per superbiam inflationem differendo, occasiones faciant querelarum, per quas murmuratio contra eorum laborem qui vobis in assignatis rebus charitate deservit non debet excitari.

XXVI. Nulli liceat tam in cellario quam in singulis officinis artificum improba et importuna absque senioris jussu audacia introire : quia et communem utilitatem valde impedit haec praesumptio, et ipsis artificibus rancorem animorum ex superflua importunitate impingit.

XXVII. Nulli liceat vel vestimentum, vel calceamentum, aut tabulas, vel cujuscunque rei parvissimae tam novum, quam vetus quidquam, quod alii fratri datum fuerit, prava praesumptione contingere ad utendum. Nec inter se fratribus liceat, ut id quod

A de communi quisquam acceperit, nisi permissu prioris, cum alio fratre, quasi peculiari amore mutuae : ne hac occasione nascatur amor illicitus. Sed unusquisque, quod ei charitatis distributione datur, hoc libens et bona voluntate accipiat, et ad utendum delectetur habere.

XXVIII. Vestimenta vel lectualia nullus sibi lavare audeat, absque oratione et permissu prioris.

XXIX. Nullus fratrum audeat tonsurari sine oratione abbatis ; nec alia tonsura quisquam, nisi nobis solita, tonsurari affectet : exceptis infirmis, quos dictante medico pro humore contrario pressius forsitan expedit tonsurari.

XXX. Si quis invenerit, quodcumque illud est, quod alter frater perdidit, vel intra cellam, vel foris, non apud se uno die, vel, si possibile est, una hora retineat : sed in loco deputato quod invenerit ponat ; et qui perdidit in eo loco requirat : ut non patiatur errorem et laborem qui perdidit quaerendi per singulos.

XXXI. Nulli liceat ad discendam qualemcunque artem absque oratione senioris, vel cui ab eo ordinandi et disponendi concessa est potestas, suo ausu praesumere ; nisi hi tantum qui in singulis artibus prioris iudicio suo ordine cum orationis gratia deputantur. Sed neque ad meditandas litteras, vel psalmos, aut lectiones quisquam ex sua quasi potestate praesumat ; et praebendum spiritali bono superbiae malum, et dissolutae voluntatis arbitrium, et peculiare studium operetur. Sed si quis per bonam voluntatem qualemcunque artem terrenam, vel in spiritalibus rebus super id quod a nobis quotidie traditur, discere concupiscit, charissima humilitate sibi concedendum a priore expectet. Et si ei concessum fuerit, accepta oratione sic quod cupit incipiat. Cui etsi denegatum fuerit, quia forte ei non expedit, gaudens, et non tristis permaneat. Sed nec cuiquam liceat absque prioris notitia et jussione alii litteras vel qualemlibet artem occulte et quasi furtim ostendere. Quod si quis praesumpserit, gemitus culpae, hoc est, et furti et superbiae sine dubio subiacet.

XXXII. Magnopere autem ab omnibus est cavendum ne aut in pistrino, aut in quacunque manuum operatione, aliquis fratrum pigre et non inter primos D occurrat.

XXXIII. Nam adhortatio laborandi, quae hactenus cum tanto temperamento a nobis charitati vestrae insinuata est, ab illa apostolica beati Pauli (*Ephes. insinuata est, ab illa apostolica beati Pauli instantia tantum est debilitata et remissa, quantum est et differentia personarum. Cum ille nobis jubet hactenus manibus laborare, ut habeamus unde tribuere possimus necessitatem patienti (Ephes. iv) : nos dicit, seipsum in fame et siti, in frigore et nuditate nocte et die suis manibus laborasse, ut sibi et qui cum eo erant necessaria non deessent (II Cor. xi ; I Thess. iv ; II Thess. iii) : nos econtra duplicia habentes in nostris usibus vestimenta et calceamenta,*

et quotidiani victus de domo Dei ad saturitatem plenissimum apparatus, hortamur ut otium non amittis, sed per sincerum unanimitatis consensum unusquisque ut prævaleat, sic laboret. Ille præcepit: *Qui non laborat, non manducet (II Thess. III)*; nos fragilitatem nostram in vobis pensantes, nulli vestrum, qui hactenus subdola et lubrica voluntate laborare fideliter distulistis, de necessariis rebus a fidelium fratrum ordine quidquam subtraximus: patienter hactenus tolerantis, ut non vinceremur a malo, sed vinceremus malum in bono (*Rom. XII*).

XXXIV. Hoc scientes, fratres, quia otiosus corpore monachus mente a sordidis cogitationibus nunquam esse poterit otiosus, dicente Salomone: *In desiderii est omnis otiosus (Prov. XXI)*. Et iterum: *Multa mala excogitat otiositas*. Abjecto ergo a se, qui hucusque talis fuit, hoc vitio, promptus ad omne opus accurrat: quia scriptum est: *Non oderis laboriosa opera, et rusticationem ab Altissimo creatam (Eccli. VII)*, ut donante Domino de propriis laboribus, et rebus quotidianis et necessariis abundemus, et his quos amor spiritualis ad visitandos nos invitat, possimus convenienti mediocritate occurrere: aut quos gravis urget necessitas, debito ministerio valeamus de proprio labore servire, quia Dominum Redemptorem nostrum, *Beatius esse dare quam accipere (Act. XX)*, certum est præcepisse.

XXXV. Euntes in quacunque opus, ferramenta necessaria is qui inter ipsos vadit prior a custode ferramentorum mane annumerata suscipiat, et uni de minoribus, ex his qui cum eo ituri sunt, quem ad hoc idoneum viderit custodienda assignet: quo opere completo ab ipso sollicite ipse recipiat, et custodi contradat; ut nihil deperat oblivione solita et negligentia plurimorum.

XXXVI. Si quis alterum in quacunque parte viderit illicitum quidquam vel sermone vel opere facientem, et priori distulerit publicare, cognoscat se esse meritorem peccati, et per omnia æqualem peccanti. Et quia et animæ suæ et illi est quem legit durasimus inimicus, ex hoc apud Deum, qui mala odit, et apud cunctam fraternitatem execrabilis et infidelis habetur: quia per abundantiam malitiæ noluit prodere, ut corrigere potuisset, errantem; et odio disciplinæ dilexit malitiam, et *adstitit omni viæ non bonæ (Psal. XXXV)*.

XXXVII. Propierea cavenda est omnibus nobis Joci et risus immoderata luxuria, per quam plerumque amarissima inter fratres nascuntur scandala. Nec debet ex hac re occasio discordiæ provenire, per quam etiam non nasceretur litigium, cavendus tamen nobis erat ad ædificationem sermo non pertinens. Et scientes quia et de otioso sermone ratio Domino est reddenda. Nam risum supra modum quis nesciat indiscipline et levitatis esse januam, per quam

A perniciosos cibos miseræ animæ diabolus subtiliter subministrat?

XXXVIII. Si unus provocatus ab altero contra veritatem, respondens ad contentionem causam perduxerit, nullus se in eorum contentione, id est in aliena causa permisceat: ne inter fratres quasi diversarum partium studia litigantium nutriantur; nisi forte is senior, qui inter eos discordiam mitigando pacis verba cum moderatione et disciplina et sincera fide interserat.

XXXIX. Nullus præsumat in qualibuscunque causis alienis, sive parentum, sive carnalium, vel qualibuscunque mundanis occasionibus se miscere præter jussionem prioris: quem plerumque pauperum et oppressorum lacrymæ permovent, ut aut apud iudices, aut apud quos necessarium fuerit, precator accedat. Nec amplius quam jubetur vel sermonem audet directus præsumere. Scriptum est enim, ut *nultus militans Deo implicet se negotiis sæcularibus: ut illi placeat cui se probavit (II Tim. II)*. Et si necessaria, hoc est monasterii negotia, quæ nobis valde onerosa sunt, fugere cupimus et vitare, quanto magis aliena et quæ extra monasterii utilitatem sunt, abhorreere debemus et fugere?

XL. Nullus vestrum contra rusticorum rabiem et pravos excessus, quos plerumque contra nos diabolo armante exercent, propria se audeat virtute, aut brachio humano repugnantem defendere, cum noster defensor solus Deus sit, et patrocinium beatorum apostolorum atque omnium sanctorum Dei.

XLI. Regule quoque Patrum ideo nobis assidue leguntur, ut eorum sanctis exhortationibus interiorum accommodantes auditum, et disciplinæ concipiamus amorem dulcissimum, et Domino per omnia adjuvante vitæ ipsorum exempla sequamur. Propter quod festinandum nobis est, ut a nostris mentibus tepor excludatur inolitus. Nam et hæc quæ vobis per singula præsentem loquimur scripturam, non in sugillatione sanctorum et beatissimorum Patrum regulæ ausu temerario ad vos profrendenda præsumpsimus; sed ea tantum specialiter ex eorum constitutionibus vobis litteris ingerenda curavimus. Plenitudo autem sanctæ conversationis, et spiritualis vitæ perfecta doctrina in eorum sanctorum Patrum reglæ nobis quotidie recitatur, quorum et probata vita divino munere et docendi est attributa auctoritas.

Deus autem omnipotens, qui pacis auctor est, qui solus potest facere unanimes habitare in domo, optet vos omnes ad faciendam voluntatem suam: faciens in nobis quod placeat coram se per Jesum Christum Dominum nostrum; et hujus adhortationis et commotionis semen in vestro corde per gratiam sancti Spiritus plantet et foveat, et ad maturam honorum operum perfectionem perducat, Amen; et nobis remissionem peccatorum condonans in æterna requie cum sua pace custodiat. Amen

DE S. FERREOLO EPISCOPO EJUSQUE REGULA

VETERUM TESTIMONIA.

Gregorius Turon. Hist. Franc. lib. vi, cap. 7 : A ejus partem in Concordiam regularum transtulit. *Et tempore Ferreolus Ucetiensis episcopus, magnæ vir sanctitatis, obiit, plenus sapientia et intellectu : qui libros aliquos epistolarum, quasi Sidonium secutus, composuit.*

S. Benedictus Anianæ abbas hanc quoque S. Ferreo'i episcopi Regulam sæpius laudat, et maximam

Sinaragdus etiam multa ex ea affert ad Expositionem Regulæ S. Benedicti.

Joan. Trithemius, lib. de Proprietate monachorum, cap. 5 : *Denique in Regula cænobii sancti Ferreoli episcopi et martyris decimo capitulo sic scribitur : Illud etiam statui debere prospeximus, etc.*

OBSERVATIO CRITICA IN REGULAM SEQUEMTEM.

S. Ferreolus Ucetiensis in Occitania episcopus, circa annum 558 monasterium pro monachis construxit, quod etiamnum a suo nomine Ferreolacense Cænobium nuncupatur. Pro monachis ergo hujus cænobii hanc præsentem Regulam conscripsit piissimus pontifex, triginta novem capitibus contentam, quam Lucretio Dicensi episcopo dedicavit, ejusque censuræ subje-

cit. *Multa habet ab aliis antiquis regulis diversa, nec illarum mentionem facit. Præsertim hoc sinulare videtur, quod capite 38 præcipiat ut abbas culinæ inseruiat tribus solemnioribus monasterii festis, nimirum in Nativitate Domini, in Paschate, atque in festo S. Ferreoli martyris, qui fuit patronus monasterii.*

PRÆFATIO REGULÆ S. FERREOLI EPISCOPI

Domino sancto et cæterorum comparatione sanctissimo, ac socio apostolorum, Christique discipulo, Lucretio papæ Ferreolus episcopus.

Hortatus quondam operante Deo, in una devotione accensus, in qua servorum Dei habitaculum ipsa sibi divinitas collocaret, ipse terra obtuli aliam terram conferens. Quod deputo sanctæ congregationi, hoc mei donari saluti credo : ut in unum more apum religiosorum turba collecta, dum pro meis plene peccatis orationum suarum flores offerant, quam dulcia in intercessione mella conficiant. Et quoniam necesse fuit novo huic populo velut jugum novæ legis imponi, non quo eorum colla deprimerem, sed ut mentium cervices potius inclinarem; regulam quæ ab eis pro lege servetur, licentia a vobis tam petita quam accepta, conscripsimus. In qua si quid severitate durum, si quid remissione mollissimum judicio

scientiæ adjudicaveritis, censuram manus vestræ pagina melius in quo diligetur placitura recipiet. Ut hoc multo magis gloriæ detur, quod digna inventa est regula, quam per vos correxistis, fugiendo a facie verecundiæ. Si vero, ut credo, judicium amoris operam veram infligere dignetur correctione litteræ, quidquid demum ineptum lectio incastigata protulerit, liberum a culpa erit erroris, cum libellum vestræ me constat subdidisse censuræ. Mibi tamen orandum est, ut imprimis Deo, deinde vobis illud placeat quod scripsimus, et illis quibus hæc servanda mandamus. Ut in nomine Domini Jesu Christi obedientes in omnibus divinis præceptis, æterna ab eis præmia, et gloria sine fine, bonæ tamen vitæ emptæ pretio vindicetur, præstante Domino ac Deo nostro Jesu Christo, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit, dominatur et regnat in sæcula sæculorum, Amen.

S. FERREOLI UCETIENSIS EPISCOPI REGULA AD MONACHOS.

Regulæ principium de his quæ observanda, monachis Ferriolacensis monasterii statui institutor; orans, ut adjuvante Domino hi filii quos fide Domino genui, hæc tota animi et sancta intentione servantes, optimo perfectoque vitæ cursu cælo, ut scriptum est, vim faciant, et mansiones præparent dignis se habitatoribus præparatas. Sicque fiat ut, sequendo Agnum quocunque ierit, ad hoc præsentia contemnunt, ut futura diripiant.

CAPUT PRIMUM. De obedientia.

Primum ut monachus, quem proprie manet multas

in se virtutes ædificare, obedientiæ in se collocet fundamentum : ut impleat illa quæ B. Apostolus nos admonet observanda, quando præcepit dicens : *Obedite præpositis vestris, et subjacete eis : ipsi enim pervigilant, quasi rationem pro animabus vestris reddituri, ut cum gaudio hoc faciant, et non gementes; hoc enim expedit vobis (Hebr. xiii).*

CAP. II. De reverentia, quanta servatur.

Ut abbati omnimodis reverentia a cunctis amore servetur; ut et amor ostendat concordiam, et timor noverit disciplinam. Recte enim timetur ut dominus,

et amatur ut pater, cui sanctæ congregationis grege commissio animarum proprie cura mandatur : quem sollicitudo commissa quotidie per illud iter, quod est inevitabile morituris, aut trahit ad penam, aut perducit ad gloriam; dicente Scriptura : *Cui plus commendatur, utique plus ab eo exigitur* (Luc. xii). Similiter etiam aperiente nobis Evangelio per similitudinem parabolæ veritatem, ubi legitur quinque servo talenta Dominus tradidisse; et quia superlucratu alia quinque, a Domino meretur audire : *Enge, serve bone et fidelis, quia super pauca fuisti fidelis mihi, super multa te constituam : intra in gaudium Domini tui* (Matth. xxv).

CAP. III. De charitate.

Tertio in loco propter ipsum etiam sacratum numerum Trinitatis, matrem omnium virtutum inserendam putavimus charitatem : quam Apostolus tali ante omnes virtutes laude prosequitur : *Charitas non agit perperam : charitas nunquam excidit* (I Cor. xiii); et iterum : *Charitas cooperit multitudinem peccatorum* (I Petr. iv). Huic ergo præcepto monachis convenit inhaerere, ita ut multi secundum beatum Apostolum unum corpus efficiantur in Christo (I Cor. xii), et impleatur in illis quod lectio Actuum apostolorum, quasi omnibus exemplo præmisso, specialiter tamen Religiosorum oculis anteponit : *Erat illis cor unum et anima una* (Act. iv). Et illud in libro Psalmorum : *Deus, qui habitare facis unanimes in domo* (Psal. lxxvii). Cavendum est ergo per omnia monacho ne aliquid simultatis aut odii vel corde gerat, vel opere proferat, vel ira victus ostendat : propter illud quod dicit Apostolus : *Ira enim : viri justitiam Dei non operatur* (Jac. i); et illud sapientissimi Salomonis : *Ira in ventre requiescit stulti* (Eccl. vii); nec non et illud Apostoli : *Omnis amaritudo, et ira, et indignatio, et clamor, et blasphemia tollatur a vobis cum omni malitia* (Ephes. iv).

CAP. IV. Ne ulla mulier in monasterium ingrediatur.

Illud namque statuendum opportune credimus, ut nulla penitus mulier ad monasterium, etiamsi prodilctione expetere videatur, accedat. Similiter eam e iam religiosis feminis vel puellis, ne qua forte excusatio minus intelligentibus relinquatur, accedendi licentiam amputamus : quia non potest habitatio in longum esse secunda, inimico proximo, vel hoste victo : præsertim cum in dubium veniat, quis hoste publico et secreta pugna vincatur : ubi jam nihil aliud quam aut vincere sit aut perire. Sed longe a monasterio, quemlibet fratrum evidens causa colloquium cum feminis duntaxat honestis habere compulerit, sciente vel permittente abbate, et adhibitis testibus, id est, junctis secum duobus ex fratribus, accipiant licentiam colloquendi : ita tamen ut abbas causam de qua colloquio existiterit, non ignoret.

CAP. V. De eo qui monachus esse vult, qualiter recipiatur.

Si quis veniat religionem expotens monasterium intraturus, nisi elapso prius uni circulo; vel certe,

si abbati visum fuerit aliquantulum temperare, antequam sex mensium dierum numerus compleatur, monachorum contubernio non jungatur : ut in tanto spatio ignorantibus qualis sit futurus ostendat; et diuturna observatione clarere possit, si quid secum crudelitatis attulerit. At vero quando prius ad monasterium venit, et recipi se in numero postulat monachorum, interrogetur utrum liber sit : nec abbati primæ cum satisfecerit, subsecuta responsio adjiciat : si nulla præter devotionis causam compulsus monasterium duxerit expetendum. Post hoc monasterii regula abbatis ei iussione legatur : ut in posterum nihil novum vel inusitatum, aut si discessurus prætereat; aut si mansurus, agnoscat. Vicinam tunc monasterio cellulam, dum pernoctatum tempus observat, accipiat, victumque quotidianum a monasterio, si inter reliquos operetur, exspectet : lectioni ante omnia et orationi datus operam, ut dignetur eum ille omnipotens scrutator animæ cognitorque secretæ familiæ suæ meritis sacræ congregationis annumerare, et fiat, sicut scriptum est, *unus grex et unus Pastor* (Joan. x).

CAP. VI. Ut nullus monachus vel clericus retinendus recipiatur.

Monachum omnino sive clericum alterius loci vel monasterii recipi sub qualibet causa nolumus, interdiximus, prohibemus : prospicientes talia studia charitatis, ne novum aliquod forte scandalum surgentes inducant. Dicit enim Scriptura : *Quidquid tibi non vis, alii non feceris* (Tob. iv). Hinc enim plerumque non tantum inter abbates, sed etiam inter monasteria lites insanabiles oriuntur; dum unus nititur defendere quem suscepit, alter revocare quem perdidit : et ad extremum, nisi reddatur illi petitori petitus, et isti restauratio recepti placaverit injuriam acceptam, quam potest, fit, ut non secundum beatum Apostolum (Rom. xii), vincant in bono malo, sed utique mali vincantur uno malo. Attamen nec illud prætereundum censuimus, ut si forte alterius loci, ut supra dixi, monachus sive clericus scripta abbatis vel episcopi sui deferat, in quibus manifeste probetur, non propter vitia cavendus, sed propter charitatem Dei missus, ipse tantum socius fieri congregationis obtineat. Si tamen credi illo modo potest, bono suo quemque velle exspoliari, et alium sua nuditate vestiri.

CAP. VII. De murmuratione sive detractione monachorum.

Ut nullius in congregatione murmur seu detractio, quod familiarissimum habent monachi, contra abbatem aut quemlibet alium de fratribus audiatur : ne ira Dei, quæ sæpe ob hanc culpam miserabilem populum condemnavit, in perditionem similiter murmurantium turbæ excitetur : et terram repromissionis, quam nos recte accipimus locum futuræ beatitudinis, perdat murmuratione propria, quæ debeatur sponse divina. Hic enim damnandos hujus vitii sectatores psalmus annuntiat : *Detrahentem adversus*

proximum suum occulte, hunc persequerbar (Psal. cx). Et iterum arguens Apostolus dicit: *Susurratores, detractores, Deo odibiles (Rom. 1).* Et iterum, *Hi sunt murmuratores querulosi, secundum desideria sua ambulantes, et os illorum loquitur superbiam (Jud. 16).*

CAP. VIII. De superbia vel elatione vitanda.

Ut elatio superbiæque monachis omnino vitentur, ne jactantia cadat sui, propter Deum sublimitas deponatur. Abjectio et humilitas grandis altitudo est. Alias vero quid erit reliquisse sæculum, si a se ejus non absiderit vanitatem? Quid solitariam elegisse vitam, si intrinsecus tumeat corde? Quid humile inest profectus in capite, si cito a se hæc mala non rejiciet, qui vult invenire quo cadat, cavens terribile illud Scripturæ divinæ: *Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam (1 Pet. v).* Et illud: *Superbo oculo et insatiabili corde, cum hoc simul non edebam (Psal. c).* Et illud Apostoli non obliviosus auditor, qui dicit: *Hoc scitote, quia in novissimis diebus instabunt tempora periculosa; et erunt homines seipso amantes, cupidi, elati, superbi, blasphemi (11 Tim. iii),* et reliqua quæ sequuntur.

CAP. IX. De invidia.

Invidiam, quod est maximum vitium, ante omnia monachus foribus mentis excludat, nec patiat virginitatem animi occulto livore corrumpi: ne in mente sua bonum semen sparsum enecet adulterina permixtio. Sed stet semper quasi fortis in acie, repugnans scuto charitatis armis invidiæ; et inde maxime superet invidum, quia non superatur invidia: non ignorans Scripturam, quæ dicit: *Invidia diaboli mors intravit in orbem terrarum. (Sap. 11).* Imitantur autem eum qui sunt ex parte ejus.

CAP. X. De eo, ne aliquid proprii sibi monachus vindicet.

Illud etiam statui debere prospeximus, ut nullus monachorum aliquid sibi proprium absque societate fratrum audeat vindicare; ita ut etiam in his quæ sua sunt nihil amplius credat sibi juris esse quam cæteris. Quia cum se ipsam alterius subdidit potestati, omnia secum in alienam potestatem transmisit. Quidquid ergo secum rerum detulerit, expetito consortio monachorum, ac ubi corpori congregationis membrum factus adhæserit, statim cognoscat omnia in communionem transiisse, et hoc tantum judicet proprium, quidquid eum fratribus possederit indivisum. Nam et lectio Actuum apostolorum tempore surgentis Ecclesie taliter fideles Christi vixisse commemorat: *Nullus, inquit, ex bonis suis dicebat aliquid suum esse; sed erant illis omnia communia (Act. iv).*

CAP. XI. Ut nullus monachus litteras ignoret.

Omnis qui nomen vult monachi vindicare, litteras ei ignorare non liceat. Quin etiam psalmos totos memoriter teneat: neque se quacunquæ excusatione defendat. quominus sancto hoc studio capiatur. Si-

militer etiam his qui pastores pecorum, ut est moris, de congregatione mittentur, curæ erit vacare psalmis ut cæteri: ne in id quod majus est minores inveniantur, et in confusionem sui illud eis aptetur exemplum: *Animalis autem homo non percipit ea quæ sunt Spiritus Dei (1 Cor. 11).*

CAP. XII. Ut psalmi cunctis diebus in ordine psallantur.

Ut omni tempore psalmi usque ad finem Psalterii in ordine decantentur: sibi tamen secretius propter propriam mercedem; excepto publico psallendi curæ dominico, quantum per singulos dies, Deo tamen scienter laudes offerat occulta ruminacione. Similiter etiam convenerit oratione subjuncta noctibus psalmodum frequentia vigilare, ut impleatur illud: *In die clamavi et nocte coram te (Psal. lxxxviii);* et illud: *In lege ejus meditabitur die ac nocte (Psal. 1).*

CAP. XIII. De vigiliis.

Quotiescunque vigilia nocturna propter exorandum Deum, aut devotione petitur, aut festivitate debetur, nullus monachorum, præter ægri tudinem certam aut necessitatem, si præsens fuerit, absens esse præsumat. Ne interiori tadio gravius laborare consuescens vivente carne spiritalis anima moriatur: sed potius promissi illius cupidus querere simel et invenire contendat, qui dixit: *Diligam eos qui diligunt me: et qui manserunt vigilantes ad me invenient me (Prov. viii).* Et in psalmo etiam continetur: *Tunc quærebant eum, et convertentur, et ante lucem veniebant ad eum (Psal. lxxvii).* Nam ut quotidie ad matutinas omnes omnino surgant, si non censetur superfluum, commonemus: ad nocturnas vero cunctis diebus ita omnes celeriter pariterque consurgant, ut cunctis simul concurrentibus nullus inveniatur venisse posterior. At vero qui contrarius huic deprehenditur statim, tot diebus solus jejuset, quot horis cum fratribus vigilare non voluit.

CAP. XIV. De vestimentis monachorum.

Vestimenta supersufficientia monachus non requirat: qui non amplius quam quod ad quotidianum usum abbas necessarium viderit, consequatur; dicente Domino ad discipulos: *Neque duas tunicas habeatis (Luc. ix):* quas duas tunicas intelligere debemus non numero, si propter hiemem necessariæ esse videntur, sed supra usum si reservatæ fuerint, computari. Super ergo si quid fuerit, putabitur alienum: dum quidquid possessor avarus includit, magis utitur arca quam dominus: quod ut vitetur, maximus nobis beatus Apostolus testis assurgit, qui dicit: *Habentes victum et vestitum his contenti sumus. Nam qui volunt divites fieri, incidunt in tentationem et laqueum diaboli, et desideria multa, et inutilia, et nociva: quæ mergunt homines in interitum et perditionem. Radix omnium malorum est cupiditas: quam appetentes, naufragaverunt a fide, et immeruerunt se doloribus multis. Tu autem, o homo dei, hæc fuge: sectare vero justitiam, pietatem, fidem, charitatem, patientiam, mansuetudinem. Certa bonum certamen fidei: apprehende ritum*

αὐτοῦ, in qua vocatus es, et confessus bonam confessionem coram multis testibus. Præcipio tibi coram Deo, qui vivificat omnia, et Christo Jesu, qui testimonium reddidit sub Pontio Pilato bonam confessionem, ut serves mandatum sine macula irreprehensibile, usque in adventum Domini nostri Jesu Christi (1 Tim. vi). Studete ergo, fratres, ut quod ad unum hominem, id est, ad Timotheum scribitur, ab una congregatione servetur.

CAP. XV. Ut in monasterio nullus baptizetur.

Baptizari in monasterio parvulos tractavimus necessarium non esse, sicut in reliquis monasteriis observatur; neque monacho ullo loco de lavacro sancto filios cujuslibet excipere: ne parentibus illius, ut fieri solet, illicita paulatim vel turpi familiaritate jungatur. Quod si quis præsumserit, ut transgressor regulæ corrigatur.

CAP. XVI. Ut cellam separatim præter abbatem nullus habeat.

Cellam singularem, præter abbatem, neque ad manendum, neque ad alium quocunque usum, ulli habere liceat monachorum. Artifices tamen ad operandum tantum habeant, hi nihilominus quibus abbatis ordinatione conceditur: nam totam congregationem mansio et domus una concludat. Illos vero quos corporea fragilitas debilitat, cognita sibi infirmitate languor obsederit, dum vigorem pristinum corporis integritate sumunt, deputata intra monasterium et non nisi congrua mansione a congregatione interim separentur: ut celerius salutem conferat ipsa quæ fit a congregatione remotio.

CAP. XVII. Ut præpositum vel formarium monachi sub abbatis potestate habeant.

Sub abbate personam strenuam et disciplinam valde amantem, qui dignam curam præpositi nomenque suscipiat, decrevimus pro solatio abbatis institui: ut honor illi minus sit onerosus, dum labore diviso a duobus quotidiana sollicitudo suscipitur. Et ideo æquum erit ut cum jussione abbatis ei veneratio et obedientia exhibeatur. Nam et post ipsum quem supra diximus præpositum, qui in bonis sit forma, statuimus regularem formare formarium: ut facilius adjutorio isto subjuncto abbas, cui nomen Pater est, uberes fructus metat de perfectione dulcium florum, ambo tamen sub potestate abbatis cum reliquis atque inter reliquos se esse cognoscant.

CAP. XVIII. De passionibus martyrum quæ inveniri possunt, ut tempore suo desidia non impediende legantur.

Gesta martyrum, id est passiones sanctorum fidelium, quædam compaginata studio et sermone digesta sunt, tempore quo nobis diem migrationis eorum anni meta cursus sui legibus repræsentat, recenseri in oratorio audientibus cunctis omnino decernimus: ut non otiose prætereant dies, atque ut reliquis similis habeatur; quem sicut tunc illustravit constantia martyris, ita nunc commendet memoria passionis.

CAP. XIX. Ut in manibus monachi frequens sit lectio.

Propter pigras mentes quorumpiam excitandas, quibus sæpe generat lectio divina fastidium, ita ut magis otio eligant occupari, quam de Scripturis sanctis salutem bibere, ut spiritualiter inardescant, ac di omnino placuit, ut unusquisque monachus, sive intra monasterium seu foris aliquid operis faciat, a lectione divina ne una quidem die se patiat transire jejunium. Seu cum cessaverit manus ab opere, colatur anima lectione: audientibus cunctis monita beati Pauli ad Timotheum discipulum, dicentis: *Attende lectioni, exhortationi, doctrinæ* (1 Tim. iv). Et iterum: *Omnis scriptura divinitus inspirata utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corrigendum, ad erudiendum in justitia: ut perfectus sit homo Dei, ad omne bonum paratus* (11 Timoth. iii).

CAP. XX. De vagis sive fugitivis monachis.

Vagari per loca monachum sicut non decet, ita non convenit; ne in quocunque vitio captus sæculi delectatione elabatur, ut redeat ad vomitum suum: dum recidiva animi voluntate mundi vetus contemptior, novus quidam amator assurgens, a via salutis distortus exorbitet. Quapropter id deservimus observandum, ut præter illos qui pro utilitate monasterii ab abbate huc illucque habere jubentur excursus, nullus egredi monasterium loco alio moraturus absque voluntate abbatis pro qualibet re vel necessitate præsumat, ne ad eum respiciat quod Apostolus de adolescentioribus viduis scribens dicit: *Simul autem et otiosæ dicunt circumire domus; non solum otiosæ, sed etiam verbosæ et curiosæ, loquentes quæ non oportet* (1 Tim. v). Et ideo qui prætermissa sententia aliqua contrarietate discesserit, in tantum ut ejus invenitur fuisse transgressor; spatio illo temporis quo monasterio defuit computato, duplici dierum numero jejunet, et condemnatione mulctetur; cibi modum, vium quotidie abnegato, qualem abbas imposuerit, habiturus. Fugitivum vero monachum, deserentem disciplinam et perdentem se, velut contemptorem placuit revocare.

CAP. XXI. Ut frater fratri manus non injiciat.

Ut monachus in monachum ira inflammatus, quod est turpissimum, manus injicere non præsumat, præter illos ad quos pertinet correctionis vel nosse modum, vel tenere judicium; ne uno peccante cæteris præsumendi crescat audacia, et ita disciplinæ ordine confuso, irruptaque lege vivendi, ipsius sacræ religionis per singulos jura perdantur. Quapropter quisquis taliter incontinens manibus invenitur, ita ut nesciat ab illicitis temperare: manus illæ, quæ erexit in proximum, per longum tempus non solum jejunio, sed etiam operis assiduitate lascentur; ut deinceps ad Deum leventur in oratione, non cum furore extendantur in fratrem. Dandam tamen veniam decernimus, juxta ut abbas moderari vovent, postulanti: si pœnitentia præmissa etiam dum deprecatur reatus sui, faciens lacryarum effusione rigaverit.

CAP. XXII. *Ut a convicio atque maledicto monachi abstineant.*

Ut convicium sive maledictum ex ore monachi non procedat, neque lingua impatientiæ excitatione soluta effrenatum quid ministret ostiis laborum, sed commotus ira, ut est humanitatis, dicat : *Pone, Domine, custodiam ori meo, et ostium circumstantiæ labiis meis (Psal. cxl).* Adjungat et illud : *Dixi, custodiam vias meas, ut non delinquam in lingua mea (Psal. xxxviii)* : habens illud Apostoli ante oculos suos : *Quia neque maledici regnum Dei possidebunt (I Cor. vi).* Si quis ergo in his indomitus mente proruperit, triginta diebus ab omnium fratrum colloquio habeatur alienus : donec cognoscens se tantummodo in congregatione solitudinem incurrisse, veniam eligat postulare.

CAP. XXIII. *Ut jurare monachus et desinat et desistat.*

Ut jurandi consuetudo ad integrum, si fieri potest, de monachorum interlocutione tollatur ; ut etsi secundum humanam fragilitatem minus forsitan possunt mendacii cavere peccatum, possint saltem damnandum vitare perjurium. Quos rogo simul atque commoneo, ut studeant in usum habere verba sacra, ne unquam sint necessaria sacramenta. Quemadmodum enim hujus vitii debeant omnes vitare flagitium, beato apostolo monente didicimus ; ait enim : *Nolite jurare neque per cælum, neque per terram, neque aliud quodcumque juramentum. Sit autem verbum vestrum, est est, non non : ut non sub judicio decidatis (Jac. v).* Et illud similiter Scripturæ diviniæ : *Vir multum jurans replebitur iniquitate, et non discedet de domo illius plaga (Eccli. xxiii).* Illis namque magnis atque evidentissimis documentis etiam lectio Evangelii, quæ est maxima plenitudo, similiter attestatur, dicente Domino ad discipulos : *Audistis quia dictum est antiquis : Non perjurabis ; reddes autem Domino juramenta tua. Ego autem dico vobis, non jurare omnino, neque per cælum, quia thronus Dei est ; neque per terram, quia scabellum est pedum ejus ; neque per Hierosolimam, quia civitas est magni Regis ; neque per caput tuum juraveris, quia non potes unum capillum album facere aut nigrum. Sit autem sermo vester, est est, non non ; quod autem his abundantius est, a malo est (Math. v).* Sufficiat ergo nos propria insereunda monita excuplis docuisse vitanda.

CAP. XXIV. *Ut monachus raro rideat.*

Conveniens etiam hoc credo monachis, ut risu, etsi non assidue, frequenter tamen abstineant. Unde si exemplum legens fratrum quisque requiret, hoc solum ei sufficiat, quia Dominum nostrum Jesum Christum, Evangelio teste (*Joan. xi*), flevisse legimus, risisse nescimus ; tristatum fletibus, risibus non solutum. Attamen, ne quispiam dicat nullum nos præter hoc habere testimonium lectionis, Salomonem dicentem audiat : *Risus dolore miscbitur ; et extrema gaudii luctus occupat (Prov. xiv).* Et iterum : *Melior est ira risu, quia per tristitiam vultus corrigitur animus delinquentis. Cor sapientis, ubi tristitia est : et cor stultorum,*

A ubi lætitia (Eccl'e. vii). Et iterum : *Stultus in risu exaltat vocem suam, vir autem sapiens vix tacite subridebit (Eccli. xxi).* Quicumque ergo ille in congregatione constitutus, ut assolet, aut mente juvenis aut ætate risibus, joca non fugerit, quid aliud nisi publicanum commutat ex monacho ? qui in civitatibus amplius populosis hanc sibi tantum operam deputant, vacare jocis, plausibus et cachinnis. Specialiter tamen hoc cunctos moneo, servandum mando atque constituo, ut quotiescunque lectio animabus Dei deditis opportuna in ecclesia vel in refectorio, aut quolibet in loco publice recitatur, nullus risu aut moveatur aut moveat. Similiter etiam eo tempore fabulas fugiendas esse cognoscant. Quod si quis non custodierit præsentis denuntiatione communitus, triduanum B jejunii multatio castiget. Quod triduum neminem volumus sub uno adimplere jejunio, ne in aliquo discretionis careat disciplina : sed tria jejunia vespertina jubemus quotidie refectione distingui. Hoc etiam de reliquis jejuniis, quibus regulæ culpabiles corriguntur, statuimus observari : ita tamen si in reo quolibet monacho abbas superbiam duritiæque non viderit.

CAP. XXV. *Ut turpiloquium monachus omnino fugiat.*

Turpiloquium amore pudicitiae sit monacho turpe proferre vitando verba luxuriæ, quæ ut mentem excitant, ita corpus inflammant. Ait enim beatus Apostolus : *Deponite malitiam, blasphemiam, turpem sermonem, de ore vestro (Colos. iii).* Interrogo ego, fratres, quid ille minus facit adultero, cujus communicat lingua peccato ? Quid luxuriæ minus exercuit, qui os castum sermonis corruptione fœdavit ? Et ut hanc spurcitiæ cunctis etiam cavere metus damnationis imponat, statuimus hujus culpæ reum communicationem dominicam, vel osculum fratrum sex anni mensibus non habere.

CAP. XXVI. *Ut quotidie usque ad tertiam monachi legant.*

Ut usque ad horam diei tertiam in omni tempore lectioni monachus tam senior quam extremus vacare procuret, et sic demum in reliqua parte diei deputati operis cura succedat, præter ægrotos tantum, quibus imponi hoc supra propriam voluntatem, vel potius virtutem communis infirmitas non permittit. Nam et hi quibus fructuum colligendorum tempore ab abbate fuerit imperatum, ut matutinis horis operis aliquid vel laboris exercent, hac lege non tenebuntur : neque huic definitioni putabuntur existisse contrarii, cum imperata sibi utilitatis causa compleverint. Etenim moris est agricolis ut vix reddito adhuc mane arida frumenta, non nisi decido madida facta rore, succidant, ut lætam minus segetem facilius fervoribus insecutoribus eripiant, dum in exordio diei blandi aeris temperamenta custodiunt. Sæpe enim ex industria factum æclo, ut dubia adhuc luce, priusquam, ut dicere possumus, orbe solis ardor ebib rit redactam in manipulos segetem, ignei tubaris flammis

cum fructibus mensura ejus evaserit. Hoc ergo etiam a monachis qui operi insistent, ut superius diximus, fuerit observatum, non erunt pronuntiandi pro compendio operis regulæ transgressores.

CAP. XXVII. *Ut ante tertiam nullus monachus manducet aut bibat.*

Ut ne quis de monachis, præter infirmos, antequam hora diei tertia compleatur, quamvis supervenientis cujuslibet proximi vel amici gulæ potius exquisita occasio fulciatur, manducare vel bibere aut rogans præsumat, aut rogatus, illo duntaxat tempore quo jejunia solita remissione solvantur. Post hanc vero horam deliberationem comedendi usque ad sextam, si vel amicus ejus vel stomachus permittit, extendat. Sed in hac refectione unum vel duos fratres socios sibi, et quærat et faciat, ut, dum videtur, ista communicatione atque humanitate sit publicus, non appareat furtive suppositus.

CAP. XXVIII. *Ut monachus quotidie operis aliquid faciat.*

Monachum, absque certis solemnitatibus vel manifesta ægritudine, diem sine operatione transigentem a convivio decernimus excludendum, jubente beato Apostolo: *Qui non laborat non manducet*. Securas tamen excusationes inutilium prævidemus, et propterea modum ponimus otiosis. Dicturus est enim unus ex talibus: Ego non possum operari, quia amisso robore juventutis sum ad omnia senex invalidus; alius: Neque ego possum, quia sum infirmitate jam fractus; dicturus est etiam tertius, si potuerit inveniri: Non possum etiam ego, quia laborum me asiduitas contrivit, itinerum longitudo quassavit, fortitudinem mihi abstulit sollicitudo commissa, virtutem meam actio expulsiavit imposita. Sed his quasi contrarius sermo rationis occurrat, revincens eos et dicens: Ut quis non valet insistere operi, det promptius operam lectioni: quicumque agrum non excolit, Deum dupliciter colat; et inter reliqua etiam hanc quærat artem, ut paginam pingat digito, qui terram non præscribit aratro. Nullus ergo, si quominus opera faciat, patet usam justæ excusationis afferre: quia qui, ut supra diximus, agriculturam exercere non valet, legere, quod est præcipuum opus, piscium etiam providere capturam, rete texere, calceamenta fratribus præparare vel reliqua, quæ similia sunt, facere atque implere potest. Quisquis ergo ex his omnibus non elegerit, quo occupetur opere, famem cum improperio sustineat contentus sit.

CAP. XXIX. *Ut monachus parce loquatur.*

Ut loquendi temperantiam monachus in omni colloquutione teneat: propter quod dicit Scriptura: *In multiloquio non effugies peccatum* (Prov. x). Et iterum in Evangelio: *Noti mulum loqui, sicut ethnici* (Matth. vi). Habetur etiam in psalmo: *Vir linguosus non dirigitur super terram* (Psal. cxxxix). Et ideo quisquis ille frater, sint pauci sermones tui. Nec hoc tantum, sed etiam taciturnitatem tibi presentia abba-

tis vel etiam alterius senioris imponat: ita ut nix interrogatus ab eo vel jussus silentium irrumpere non præsumas, obediens Scripturæ, quæ dicit: *Præquam aures, ne respondens; et in medio seniorum noti te injicere* (Eccli. xxxii). Quod etiam in convivio apertissime pronuntiamus esse servandum.

CAP. XXX. *Ut abbas absque voluntate sua nihil operis faciat.*

Ut abbas si non operetur ut cæteri, nemo audeat reprehendere: quia lectioni eum magis tacere convenit, quæ quotidie cæteros doccat, quæ commissos eruditos reddat, quæ cunctos sancta semper admonitione componat. Studere tamen eum oportet, ut quoties codex manibus non tenetur, secundum vires suas reddat se in qualibet fratrum operatione communem: ut etsi otiosum quicumque dicere non audeat, fastidiosum tacendo non murmuret.

CAP. XXXI. *Ut monachis tunica lineæ uti non liceat.*

Ut monachus quamlibet delicati corporis lineæ ad nuda corporis non utatur: quia incongruum est ut carnem, quæ semper vitio naturæ superbit, mollibus foveat indumentis, et ei quasi minus validæ blandiatur; quæ quotidie in expugnationem animæ novus quidam præliator ac fortissimus commovetur. Et enim toties reparat vires contra animam bellatara, quoties aliquid velut rebelle mancipium remissionis acceperit. De hoc namque certamine beatus Apostolus dicit: *Caro concupiscit adversus spiritum* (Gal. v). Et iterum: *Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, et captivum me ducentem in lege peccati, quæ est in membris meis* (Rom. vii). Et iterum: *Datus est mihi stimulus carnis meæ, angelus Satanae qui me colaphizet, propter quod ter Dominum rogavi ut discederet a me, et dixit mihi: Sufficit tibi gratia mea: nam virtus in infirmitate perficitur* (II Cor. xii). Et iterum: *Si secundum carnem vixeritis, moriemini; si autem spiritu facta carnis mortificetis, viveatis* (Rom. viii). Quicumque ergo vitam illam diligit, carnem conerit morituram; et in tantum eam quotidiano luctamine arduis quibusdam vinculis disciplinæ, velut impiger semper debellator afficiet, ut adversum animam de modica quidem remissione confligat, secutus Apostoli magisterium vel exemplum, ita dicentis: *Castigo corpus meum, et in servitatem redigo, ne forte cum aliis prædicavero, ipse reprobus efficiar* (I Cor. ix).

CAP. XXXII. *Ut vestimenta monachorum odores non habent exquisitos.*

Vestimentorum fragrantiam vel nimium propter rationem niorem monachus studeat non habere: sed sequens melius Apostolum dicentem: *Bonus odor sumus Jesu Christi* (II Cor. ii), colorem etiam in his album, vel nimis rufum, per quem sæpe species corporis ad perniciem suam videntibus commendatur, vitet ac habere non ambiat: ne et jactantiam suæ secum testimonium ferat; et, quod adsit, dum corpus vestimentis cito consumendis adornare temporaliter elaborat, de animæ, si qua æterna esse

poterant, ornamentis non curet. Etenim ista facientes taliter Scriptura divina castigat : *In amictu vestimentorum ne glories, et in die gloriæ noli extolli* (Eccli. xi). De calceamentis vero reliquorum vos tenere statuimus consuetudinem monachorum. Sed et hoc curandum est, ut pes ita sit ligamenti temperatus, ut non jactantiæ signo multos strictus habeat, sed sanctius vinculo laxiori follescat : ut in omnibus simplicitas sanctitate socia commendet Deo, quem ejus amore possessum, probatum sæculi viderit contemptorem.

CAP. XXXIII. *Ut monachi lecta singulariter habeant.*

Ut duo, quamlibet proximi vel amici, propter secretam orationem, quæ melius ad Dominum nullo teste dirigitur, ut animo et uno lecto non teneantur : ut majorem licentiam orandi credat sibi mens compuncta concessam, dum neminem vigiliæ suæ aut testem pertimescat, aut judicem. Vigilando ergo, orando atque psallendo curet unusquisque minimam noctis somno cedere portionem ; ut non decipiatur ab inimico, qui est liber a socio : quia omnino non potest cubile proprium nisi vigilans vindicare. Imitandum etiam videtur quod propheta nobis sub quadam admonitione decantat : *Lavabo per singulas noctes lectum meum, lacrymis stratum meum rigabo* (Psalm. vi). Et iterum : *In noctibus exollite manus vestras in sancta, et benedicite Domino* (Psalm. cxxviii). Et illud : *Memor fui in nocte nominis tui, Domine, et custodivi legem tuam* (Psalm. cxviii). Hoc ergo ut devotus quisque vacatione concessa utilis possit implere, strati sui, ut supra diximus, erit solus ipse possessor, habens secum meliori commutatione pro dormitorio fratrem Dominum vigilantem.

CAP. XXXIV. *Ut monachus non venetur.*

Inter cæteras mundi delectationes noverit sibi monachus venationem exercere prohibitum, nec habendum cum feris periculosum sine utilitate certamen : cum scire potius debeat vitia pro bestiis esse maculanda. Et ideo non enim consuetudo loci, vicinitas opportunitasque silvarum, pervius etiam vel facilis ascensus montis, concava vallium, secreta nemorum, densa terrarum tam infructuosi laboris opus subire sollicitent. Oportet enim ut memor Apostolica sententiæ damna religioni non inferat, ita momenti, ut unusquisque *in qua vocatione vocatus est, in ea permaneat apud Deum* (Ephes. iv). Bonum ergo vitæ suæ cursum cursibus vanis perire judicet, et se damnosum caveat ; ne postponens monachum, ferarum et ipse captione capiatur, et secularibus desideriis irretitus, venator agrestium bestiarum adversarii fiat et ipse venatio. Sed soli Deo vacandum congaudeat, quem expetit ; illi serviendum jugiter, quem elegit : sciens quod taliter præcepto evangelico convenimur : *Dominum Deum tuum adorabis, et illi soli servies* (Matth. iv). Et alibi : *Unam petii a Domino, hanc requiram, ut inhabitem in domo Domini omnibus diebus vitæ meæ* (Psalm. xxvi). Studebit ergo, prætermisiss omnibus, qualiter ipsi omni servitio placeat jugiter :

A ut faciat illum regni sui participem, quem totum suum videt esse cultorem. Attamen nec illud putavimus omittendum, ut si forsitan feræ, quæ sunt violentiores, quærenti proprio labore victum insidiantur in fructibus, eas pro damnis tantum fructuum vindicandis, canum sævitiâ oportune deterreat, quas potius effugare quam persequi delectetur ; ut non venationis, sed fructuum magis amator appareat.

CAP. XXXV. *Ut monachus nec pomis tangere abaque ordinatione præsumat.*

Quicumque monachus cujuslibet generis pomum inordinatus bærens adhuc arbori suæ tantum edacitatis causa decerpserit, vel si terra collapsum, seu reliquorum fructuum, ut assolet, primitias ausus fuerit gulæ incontinentia violare, veluti Adæ primo homini similis, simili quoque castigata elaritate jejunio digne poeniteat ; quasi ad vicem paradisi convivio putetur indignus. Et nisi prius omnium fratrum remissione consequatur veniam, venire non permittatur ad mensam ; quia justum est, ut cunctorum indulgentiam postulet, qui omnibus quod erat commune subtrahit. Cunctis ergo studendum est, ut omne quod in escam constat hominis deputatum, si alicui ex fratribus accipere vel etiam invenire contigerit, priusquam aut mensæ inferat, aut cellarjo tradat, omni fide conservet intactum ; vitans ne communem omnibus cibum gustu sibi ipse furetur ; et cum nullus illi comes adhæreat, ad perdendam tamen innocentiam, vel ad exercendam prædam sit illi gula pro socio. Quapropter erit congregationi semper una proprietas, ita ut cuncta omnium, et omnia sint cunctorum.

CAP. XXXVI. *Ut abbas manumittere mancipium monasterii non præsumat.*

Mancipium monasterii liberum facere abbas abaque consensu omnium monachorum licentiam non habebit, nisi ut tradat cunctis fratribus in præsentem ejus meriti vel ætatis de propria facultate vicarium : quia non potest multorum servus unius ad ingenuitatem remissione transire, nec libertus fieri, quem omnes unanimiter non absolvunt, cum manifestam sit, illum tot dominos habere, quot monachos.

CAP. XXXVII. *De eo, qualiter abbas conversari debeat.*

Ut abbatem cunctis quibus præest monachis strenuitas quidem, sed mansuetudo, et potius vita commendet, ita ut magis sanctum illum timeant, quam severum : et plus in eo metuant quod meritis est primus, quam quod honore primarius. Habeat enim in correctione modum, et in familiaritate temperamentum : eritque in cunctis ita moribus dispensatus, ut blandimento vocet, terrore castiget ; faciens se ab omnibus, eo quod vitia oderit, plus amari. Totum enim ejus conversatio erit quasi positum fundamentum, ut in eo superædificetur quisquis imitatione illius optat Deo meritis proximare. Nullus ab ipso erit potestate, sed ratione damnandus : nec tamen quisquam illi ita familiaris, ut cæteris plus præsumat ; neque ita offensus, ut ad veniam expleta con-

tritione non redeat. Convenerit namque illi omnes a timore, qui timetur ab omnibus, totoque studio ac ne industria providere, ne aliquis ex his quos regendos propria cura suscepit, adverso quolibet casu discedat ex numero. Et ideo plurimis medicamentis necesse est illum monachorum subvenire languoribus, et regridiuntibus mentium remedium curæ spiritualis inferre: hoc est, si superbum viderit, jugi exhortatione porrigat humilitatis potionem; si iracundum, patientiæ illi offerat unguentum; si mendacium scitantum, veritatis ministret antidotum, beati in hoc ipsum Apostoli monitis excitatus, qui dicit: *Attende tibi et doctrinæ, insta in illis: hoc enim faciens, et teipsum salvum facies, et eos qui te audiunt (II Tim. IV)*. Et iterum ad Timotheum: *Formam habe sanorum verborum quæ a me audisti in fide et dilectione in Christo Jesu (II Tim. I)*. Et iterum: *Tu vero vigila, in omnibus labora, opus fac Evangelistæ; ministerium tuum imple (II Tim. IV)*. Similiter et beatus Petrus scribit: *Seniores qui in vobis sunt obsecro, consenior et tes:is Christi passionum, et ejus quæ incipit revelari gloriæ sociis, pascite qui in vobis est gregem Dei (I Petr. V)*. Et addidit: *Neque quasi dominantes in clero, sed forma estote gregi; ut cum apparuerit princeps pastorum, percipiat illam floridam et immarcescibilem gloriæ coronam*. Jeremias quoque sanctissimus in persona Domini ait: *Dabo vobis pastores secundum cor meum, et pascunt vos scientia et doctrina (Jer. III)*. Et iterum: *Hæc dicit Adonai Dominus ad pastores Israel: Nunquid semetipsos pascunt pastores? Et adjungit: Ob hoc, pastores, audite verbum Domini, hæc dicit Adonai Dominus: Ecce ego ipse ad pastores, et requiram oves meas de manibus eorum (Isaeh. XXXIV)*. Dominus vero idem in Evangelio Petrum apostolorum principem si se amaret interrogans adjungit: *Pasce oves meas (Joan. XXI)*. Manifestum ergo est, frater quisque ille præesse videris monachis, magnum tibi per honorem onus impositum; ita ut cum dignitate sis primus, desudes omnium pondere sarcinatus. Propter quod recti itineris erre semitam, quæ ad cælum perducit; et ire ostende gregi inoffensum callem, et sanctitatis eum quoque passibus antecede: atque ita stude, ut non erret quicumque te ducem gradibus imitationis insequitur; ut videaris apostolicæ monita sententiæ complere, quæ habet: *Exemplum esto fidelium in verbo, in conversatione, in charitate, in fide, in castitate (I Tim. IV)*. Et iterum: *Sollicite cura teipsum probabilem exhibere Deo operarium inconfusibilem, recte tractantem verbum veritatis (II Tim. II)*. Hunc itaque tibi, abbas, titulum, ut prætermissum te Regulæ sermone non doleas, sicque unum te ex congregatione cognoscas, quasi peculiariter annotamus: monentes, seu coram Deo obsecrantes ut hæc omnia ferventi studio servans, etiam cætera propter exemplum, quæ reliquis sunt dicta, custodias.

CAP. XXXVIII. *Quibus temporibus abbas coquinam observet, similiter et lavandis pedibus.*

Abbas tribus per annum vicibus, id est, die natalis

Domini, similiter primo Paschæ, nec non in festivitate peculiaris patroni, sancti ac beatissimi venerandi semper martyris Ferreoli, aut certe quidem ad quorum nomina sanctorum idem locus consecratus fuerit, coquinam cibos congregationi paraturus introeat; ibique suscepto junioris ministerio serviendo mensis humilitatis formam ministret in ferculis; sanctæ huic abjectioni se libenter inclinans, quæ majorem illum producit cæteris, dum reddit æqualem. Tantum enim magis in cunctis ejus potestas accipit, quantum ad inferiora ministerii paritate descendit. Lavare vero pedes fratrum, sive etiam peregrinorum, divinum imitatus exemplum, sæpius studebit; implens dominicum mandatum, et tradens monachis operibus potius quam verbis exemplum. Nam et Dominus in Evangelio discipulis ait: *Si ego lavi vestros pedes Dominus et magister, et vos debetis alter alterius lavare pedes. Exemplum enim dedi vobis, ut quemadmodum ego feci vobis, ita et vos faciatis (Joan. XIII)*. Abbatem ergo ista facientem, atque in hujus tituli observatione communi omnes monachi sequacibus animis imitentur: in tantum, ut temporibus dispositis vicibusque discretis de ciborum præparatione solliciti serviant sibi invicem, atque alterutrum sub æqualitate ministerii dominantur.

CAP. XXXIX. *Castigatio monachorum de multis excessibus.*

Multis hic titulus monitis negligentias monachorum castigare suscepit. Nec tam personas exigit damnare, quam culpas. Mundos ergo illos et velut defecatos a vitiorum omnium reddat inquinamento amor sanitatis, ambitio perfectionis, expectatio veritatis, promissio gloriæ, perennitas vitæ, et illa, quam credimus, habitatio cum auctore; de qua sic dicit Apostolus: *Rapiemur in nubibus obviam Domino, et sic semper cum Domino erimus (I Thess. IV)*.

Correctionis igitur sermo ad eos qui inter fratres jurgia veniant hic est: ut si a via tam perversa fides non traxerit, non tantum sententia abbatis, sed etiam cunctorum odio feriantur, donec consuetum errorem relinquunt. De quibus Lucas evangelista Dominum dixisse commemorat: *Impossibile est ut non veniant scandala: vae autem illi, per quem veniunt: melius est illi, si lapis molaris imponatur circa collum ejus, et projiciatur in mare (Luc. XVII)*.

Ad illos vero qui, post correctionem impugnantes judicia seniorum, nituntur excusare peccatum, et non ad pœnitentiam recordatione delicti, sed ad duritiem indignationis nimium migraverint, respiciet ista sententia, ut quandiu a præposita intentione revocentur, et tumorem mentis manifesta emendatione deponant, secundum arbitrium abbatis arduæ omnino subiaceant disciplinæ, quia non dixerunt: *Peccatum meum ego agnosco (Psalm. L)*: sed dixerunt, quod in Isala propheta de rebellibus legitur: *Nullus est qui agat pœnitentiam super peccatum suum, dicens, Quid feci (Jer. VIII)*.

Illi namque qui se prioribus anteponunt, et aliorum loca non erubescunt vitio elationis invadere,

ac præceptis dominicis contradicunt, quibus ita jubemur : *Quicumque voluerit inter vos major fieri, sit vester minister : et qui voluerit inter vos primus esse, erit vester servus (Matth. xx)*, abbatis vel etiam reliquorum increpatione confusi, ad locum proprium quem reliquerant revertentur : quos ad majorem gradum tardius decernimus promoveri, ne addita dignitate radicata in eis præsumptio convalescat.

Illud itaque statuimus, ut, ad mensam fratribus congregatis, de his quæ apponuntur nemo alterius aut præsumat aut rapiat portionem, ne frequentius cæteris manum propiis importunus immergat, propter illud Apostoli : *Alius quidem esurit, alius autem ebrius est (I Cor. xi)*. Et iterum : *Esca ventri, et santer escis : Deus autem et hunc et has destruat (I Cor. vi)*. Et iterum : *Non est regnum Dei esca et votus : sed justitia et pax, et gaudium in Spiritu sancto (Rom. xiv)*. Et iterum : *Hujusmodi enim Christo Domino nostro non serviunt, sed suo ventri (Rom. xvi)*. Et iterum : *Quorum Deus venter est, et gloria in confusione ipsorum (Phil. iii)*. Legimus etiam in psalmo, quod longe etiam a monachis : *Adhuc esca eorum erat in ore ipsorum et ira Dei ascendit in eis (Psalm. lxxv. i)*. Quicumque ergo hujusmodi transgreditur statutum, abbatis judicio constabit, quantis jejuniis mensæ violentia judicetur.

De ebrietate vero superfluum puto monachum commoneri : cum, vel si parum vini accipiat, a præposita corporis contritione declinat. Attamen quia latere monachos non poterit quod Apostolus Timotheo scribit, dicens : *Vino modico utere propter stomachum tuum et frequentes tuas infirmitates (I Tim. v)* : quantum eis, secundum vires monasterii, per singulos dies jussu vel dispensatione abbatis vini offertur, accipiant, et amplius penitus non requirant. Hoc etiam de reliquis stipendiis statuimus observandum. Nam ebrietatem illis etiam qui sæculo vacant prohibitam Scripturæ testimoniis approbamus, scribente Apostolo Ephesius : *Nolite, inquit, inebriari vino, in quo est luxuria (Ephes. v)*. Nec non et Propheta : *Væ qui fortes sunt ad bibendum vinum, et potentes ad miscendam siceram (Isai. v)*. Et iterum : *Væ qui consurgunt mane, et sectantur siceram : qui expectant vesperam, ut vino æstuent*. Et ideo monachum si ebrium, quod dici nefas est, videri aliquando contigerit, zelans illi plenus ira præcipio, ut triginta diebus a vini potatione suspendatur : quatenus anima infusione congesta digestionem hoc spatio vacuetur.

Illos igitur monachos, quos vel unius diei finis

A discordes invenerit, qui usque ad vesperam lites trahunt, et ante non excludunt odium, quam sol cognoscat occasum; qui dicenti Apostolo : *Sol non occidat super iracundiam vestram (Ephes. iv)*, per inobedientiam contradicunt, statuimus tandiu abstinentia macerandos, quoad veram se concordiam ultronea satisfactione convertant. Quibus post longum scandalum pacificare in occulto non liceat, ne aliquid fictum puritas charitatis admittat : sed sit eorum reconciliatio publica, quorum fuit discordia manifesta. Fratribus ergo cunctis coram astantibus veniam invicem postulent : quia uterque reus diuturna simultate notatur, dum aut unus indulgentiam petere destitit, aut alter rogari desiderans non dimisit. Et ideo iste impius, ille remansit impœnitens : hic damnandus post iram, ille post culpam. Propterea offensus iste iram in contemptu Evangelii non retineat; sed cito ad illud recurat exemplum : *Dimittite, et dimittetur vobis (Luc. vi)*. Et illud Apostoli : *Induite vos, sicut electi Dei et dilecti, viscera misericordie, benignitatem, humilitatem, modestiam, patientiam : supportantes invicem, et donantes vobismetipsis, si quis adversus aliquem habet querelam : sicut et Dominus donavit vobis, ita et vos (Col. iii)*. Ille vero qui injuriam intulit, hujusmodi exemplo velociter terreatur : *Facit Dominus judicium injuriam patientibus (Psal. cxlv)*. Et alibi : *Quæ seminaverit homo, hæc et metet (Gal. vi)*.

Furti scilicet conscium, si adhuc vocare monachum possumus, quasi adulterum, secundum flagello subdi, et magna censi afflictione julemus; dantes illi unam cum fornicante sententiam, quia et ipse luxuriatus est cum furaretur. Similes enim eos non incongrue dicimus, quos in sacra lectione pariter positos invenimus. Dicit ergo Dominus per Prophetam : *Non est scientia Dei super terram (Ose. iv)*. Et paulo post : *Furtum et adulterium inundaverunt*. Et iterum in psalmo : *Si videbas furem simul, currebas cum eo, et cum adulteris portionem tuam ponebas (Psal. xliii)*. Legimus etiam in Evangelio Dominum dixisse : *Fornicationes, furta; et nec moratus addidit : Hæc sunt quæ coinquant hominem (Matth. xv)*. Ex his profecto intelligere possunt horum scelerum servi quia, sicut æqualiter his dominantur vitia, æqualiter debetur et poena.

Et ne aliquid, dulcissimi in Christo fratres, de his quæ superscripta sunt per oblivionem sitis negligentes, cunctis in unum positus semel ea in triginta diebus relegite, hoc est, in calendis.

DE TARNATENSI MONASTERIO EJUSQUE REGULA

VETERUM TESTIMONIA.

Jos. Simler. *descript. Vallesie lib. 1 : Sub Octiduro ad sinistram Rhodani hi viculi sequuntur, Juviana, Servantia, Verosa, mox Tarnada oppidum. Tarnada autem Antiquum seculi oppidum hoc nominamus : veterum plerique Aganum nominarunt. Exstant hoc loco vetustissimæ inscriptiones, quæ antiquitati testimonium perhibent. Hoc loco a Maximino imperatore legio Thebana, cujus dux erat Mauricius, propter confessio-*

nem nominis Christi caesa est. Ab eorum martyrio annis circiter 220 cum locus hic apud Burgundos, qui in his regionibus dominabantur, magnæ venerationi esset, Sigismundus rex Burgundiorum, Maximus Genevensis, Theodori Sedunensis et aliorum episcoporum, oratione impulsus, eodem loco in honorem martyrum cœnobium celebre construxit; oppidulum Tarnada juxta positum mœnibus ampliatis cœnolio conjunxit : ab eo tempore

Tarnadæ nomen obsolevit, et nunc vulgo ad S. Mauri-^A tium nuncupatur.

Marius ep. Aventicen. Chron. ad an. Christi 515 : *Florentio et Anthemio consulibus monasterium Acauno a rege Sigismundo constructum est.*

Regulam vero Tarnatensem sæpissime citat S. Benedictus Anianensis abbas in Concordia regularum; et Smaragdus in Comment. ad Regulam S. Benedicti; item Trithemius lib. de Propr. monachorum, cap. 3.

OBSERVATIO CRITICA IN REGULAM SEQUEMTEM.

Hæc præsens Regula scripta est pro monachis in monasterio Tarnatensi sive Tarnadensi habitantibus, circa cujus situm inter eruditos haud minima est disceptatio; nam Mabillonius in Annalibus Benedictinis existimat hoc monasterium non differre a prioratu Terianensi aut Tarnayensi, inter Lugdunum et Viennam sito: dum ex Simlero citato aliisque magni nominis historicis constat illud iuxta Rhodanum fuisse positum. In confesso enim est, Tarnadæ oppidum sub Octoduro ad sinistram Rhodani aliquando existisse satis celebre, ab antiquis Agaunum nominatum, ob ejusdem nominis rupem, in cujus radicibus exstructum erat. Hinc monasterium nominatur aliquando Tarnatense, aliquando Argiensis, et sæpius Cœnobium S. Mauritiæ appellatur, ob patrocinium illius S. martyris cujus sacro nomini et illud dicatum erat; nam in hoc ipso loco S. Mauritius, Thebææ legionis dux, cum suis militibus a Maximino imperatore martyrium passus est, in cujus igitur sacram memoriam, ad instantiam quorundam piorum episcoporum, Sigismundus, Burgundiorum rex, hoc monasterium creari circa annum 515, prout attata testimonia perhibent. Regula ergo hæc forsitan non nisi 70 anno sæculi sexti litteris mandata fuit; existimat enim Calmetus, Tarnatenses monachos hanc Regulam compilasse, secundum laudabiles consuetudines in monasterio jam usitatas, atque ejus auctorem sive compilatorem visisse circa finem sæculi sexti, imo eundem esse, qui S. Lu-

gendi vitam scripsit, mandante S. Marini Lirinensi abbate. Nec quidem admirari debemus, quod hoc monasterium gubernatum fuerit ab initio absque aliqua regula scripta, nam hoc primis monasticæ vitæ sæculis commune fuit, quod monachi viva voce et exemplo abbatis et Patris monasterii gubernarentur, quemadmodum de Lirinensi in Galliis, Hyensi apud hodiernos Scotos et Lindisfarnensi in Northumbria aperte constat. Interea hæc Tarnatensis disciplina, saltem quoad perpetuam in choro psalmodiam, etiam ad alia Gallicana cœnobia transit, præsertim postquam S. Apollinarius, Tullensis abbas, hujus monasterii curam susceperat circa annum 579, prout ex Predegaro ad annum 21 Guntrammi discimus. Nec sane magis refert quod eminentissimus Norisius in sua Pelagianæ hæresis Historia existimet quædam hujus Regulæ capita cum ipsa S. Augustini Regula pro virginibus scripta magnam habere connectionem, cum illis temporibus tanta existerit ubique vitæ monasticæ unitas, ut diversæ scriptæ regulæ in præcipuis materiis non differrent, sed solum ab invicem discrepant in aliquibus ritibus et cæremoniis cultibus loco et communitati propriis. Hinc, nobiliores scriptores, imo ipse laudatus Norisius, agnoscunt hanc Tarnatensis monasterii Regulam 23 capitulis constantem nunquam pro canonicis regularibus compositam fuisse, sed solis monachis adaptatam; nondum enim tales canonici in Ecclesiâ exorti sunt.

REGULA MONASTERII TARNATENSIS.

CAPUT PRIMUM. Si quis fidei ardore succensus, renuntians sæculo, monasterium magna dispositione elegerit expetendum, novitatis ejus non confestim licentia tribuatur intrandi; sed primum studiosius indagetur, utrum voluntarie, an necessitate aliqua coactus advenerit, aut si nulla servitutis conditione obnoxius teneatur. Quod cum ad abbatis notitiam præposito nuntiante pervenerit, uni de senioribus deputatus tandiu jubeatur advenientibus deservire, quousque devotio ejus fuerit patientia teste demonstrata. Sequitur, ut informetur disciplinis regularibus, et quæ facere debeat, quibusque eum conveniat servire cognoscat: deinceps omnis regulæ constitutio relegatur, et ad comprobandam obedientiam ejus, dura ei et aspera præcepta mandantur, nihil in proprietate de his quæ secum exhibuit habiturus. Sed si ejus votum tale est, ut quæ sua monasterii usibus conferre desideret, oblationem ejus ad integrum devotio sincera commendet, et super altare statuat; unde reposci aliquando sacrilegium judicatur. Si pecora cujuslibet generis ad monasterium commigraturus adduxerit, ab abbate pretium consequatur, cui de eodem pretio faciendi quod voluerit non negetur. Quæ si abbas noluerit comparare, cui voluerit vendere permittatur; aut, quod melius est, preposito vendenda committat: pretium vero ipsum,

ut jam dictum est, ab eo cujus res fuerant, dispensetur, dummodo in ejus nihil potestate resideat. Nefas est enim ut qui decipulam hujus sæculi intendit evadere, reservet unde eam infestatio diabolica valeat irretire. Clientem vero, et famulum, aut parentem sæcum exhibens, si postulet in consortio religionis admitti, simili examinatione probatum fratribus convenit aggregari: et qui fuerat et ante in servitute subjectus, frater est in Domini positus servitio computandus: quia apud Deum, ut Apostolus docet, nulla est acceptio personarum (Col. iii). Ille tamen qui de humili conditione est in germanitatis æqualitate susceptus, non aliquo elationis tumore superbiat; sed per humilitatem in eo quæ bona sunt convalescant: et non solum ei qui æqualis effectus est, sed fraternitati omni, ut verus famulus Christi, cum pietate et humilitate deserviat. Quia sicut is, qui major esse videbatur in sæculo, per humilitatis affectum frater vocatur et Domino; ita ille sui memor conditionem suam, non altiora petendo despiciat, sed testimonio humilitatis exaltet, ut apud Deum inveniat gratiam. Et nisi expleto anno nullus mutare habitum permittatur. Sed si potentis fueris tanta compunctio, ut hoc sibi supplicatione assidua exigat non negari, quod uni fideliter poscenti conceditur, non quasi licitum habeatur. Vesti-

menta quoque secum delata, quæ primi anni usus non valet expendere, redacta in pretium cui abbas præceperit, tribuantur: quia cum alia meruerit indumenta, priores exuvia in sua non erunt potestate, ut exterioris hominis immutatio cum interioris profectu plena ratione conveniat. Nihil de his quæ percepterit ei sit licitum commutare, nec pro abjectione viliora, nec pro commodo meliora, sed qualiacunque fuerint attributa, cum gratiarum actione suo tantum usui vindicabit.

CAP. II. Nulli liceat sequestratam eligere mansionem, nec armariolum, aut aliquid simile, quod peculiariter claudi possit, permittatur quasi proprium vindicare. Viam solus, nisi comitatus fratris contubernio, non assumat. Revertentes ea quæ foris agi viderint, referre non audeant, nisi illa tantum quæ ædificent audientes. Posito seniore vereari junior in præsumptionem loquacitatis erumpere: sed, ut sæpe contingit, si simplicioris naturæ fuerit senior, tunc junior quæ ei præcepta fuerint, exsequatur. Festivitate qualibet celebrem monachum, nisi permissum, non licebit expetere, quia orantem secretius palam Dominus, Evangelio adstipulante, est pollicitus se auditurum (*Matth. vi*).

CAP. III. Si quis vero a fratribus in quocunque negotio ad civitatem, aut ad castellum, sive ad vicum seniore imperante dirigitur, nisi ad illum, quo destinatur, non præsumat accedere. Spiritalem se fieri patrem sine abbatis imperio nullatenus acquiescat; sed si causa tantæ necessitatis extiterit, aut cujuscunque fidelis personæ precibus inclinatus interdita non valet effugere, quod contradicenti cognoscitur inpositum, charitatis intuitu est omnimodis admittendum.

CAP. IV. Cum extranea muliere colloquutiones absque testibus canonum auctoritate legitima prohibentur; matrum et germanarum fabulis eos misceri secretius nullatenus concedatur: ne in ipsa novitate militiae constitutos sæculari præsumptione subvertant. Et non a majore concessa licentia nullus qualibet pars discedat. Navigium etiam ad ulteriorem ripam sine imperio senioris transvehere non præsumat: nec capillos barbamque succidat, aut funiculum vel quodlibet aliud facere audeat, nisi hoc relaxatio senioris admittat. Vespertinis et nocturnis horis quibus fratres alii conquiescunt, qui a mansione aut lectulo suo deesse cognoscitur, corripientibus senioribus castigetur: et in ipsa quiete positus alter alteri non loquatur.

CAP. V. Qui signo dato, ad opus Dei vel ad quæcunque opera tardius venerit, exclusus pro reati tanti facinoris confundatur. Pro qualibet etiam culpa quamlibet aspera fuerit increpatione correptus, respondere nefas iudicet arguenti, sed humiliando se emendationem delicti doceat securitatem: quia Deus humilibus daturum se gratiam repromisit (*1 Petr. v*). Cum eo qui pro admissa culpa ab orationis vel a mensæ consortio remouetur, præter eum qui ejecti fratris amaritudinem doctrinæ et charitatis possit

admixtione dulcare, nullus audeat conferre sermonem.

CAP. VI. In vigiliis, dum lectiones cunctis residentibus releguntur, vel quando orationi incumbunt, intrandi aut exeundi facultatem sibi nullus æstimet fuisse concessam. Qui vero communis necessitatis causa compellitur, psallentibus aliis sine cujusquam reatus timore discedat, continuo ad opus quod agitur reversurus. Et qui aliis orantibus vel psallentibus fabulari præsumperit, non solum fraternitati, sed etiam divinitati reum se esse non dubitet. Illud est etiam studendum, ne somnium manus otiosæ invitent: atque ideo hæc erunt opera in vigiliis faciendæ, quæ mentem non occupent, aut gravent operantis auditum, sed quæ soporis possint repellere torporem. Orationi autem et verbo Dei nihil est præponendum. Dominica vero nocte, pro reverentia resurrectionis dominicæ, manuum opera conquiescant: quod et certis solemnitatibus convenit observari.

CAP. VII. Meditantibus etiam fratribus nulli liceat rebus se aliis implicare; nec liberum iudicet a schola, vel ubi meditantur fratres, discedere. Qui vero in hac præsumptione proruperit, excommunicationi, ut dignum est, subiacebit. Cellulam alterius, præter abbatem et præpositum, nisi dato signo est illicitum introire: quia ipsis tantum conceditur fratrum secreta cognoscere, et qualiter se unusquisque agat, occulta inspectione perquirere. Et ubi artifices operantur, absque superscriptis personis, nullus præsumat accedere. Advenientibus quoque nihil præter humilitatis affectum et debitum famulatum junior exhibebit, et curam habere de causa, qua venerit, quandoque reversurus sit, non præsumat, quia hoc seniorum sollicitudo, non juniorum præsumptio, debet inquirere.

CAP. VIII. Increpare junior non audeat seniore; sed si extra regulam aliquid fieri, aut factum esse cognoscit, abbati est aut præposito reservandum: ut correctione regulari, quod reprehenditur, corrigatur. Quæcunque ab aliquo absque testibus admittuntur, si ad abbatis notitiam pervenerit, secretius emendetur: si omnibus innotuerit, coram omnibus est reus admissi criminis arguendus. Qui cogitationum impugnationes consolationis suæ causa secretius confitetur, non oportet eum despici, nec aliis publicari, sed quantum in se est, blanda exhortatione foveri. Qui aliis secreta in meditatione psallentibus inconvenienter fuerit locutus, regulariter arguatur. In quocunque ergo opere aut meditabuntur quæ sancta sunt, aut certe silebunt. Ad mensam loqui specialiter, nisi qui interrogatus fuerit, non præsumat. Quod vero necessarium victui fuerit, præpositum decet agnoscere: et quod secundum consuetudinem deest, secretius jubeat ministrari. Sedentes ad mensam lectionem quæ legitur cum silentio audiant: si vero defuerit persona lectoris, ad instar cibi sanctarum Scripturarum meditatio ruminetur: ne eorum tantum corpus accipiat, sed et verbo Dei anima partatur esuriens. Orationibus vacato horis et tempo-

ribus institutis, psalmis et hymnis cum Dominus A
exoratur, ea plantentur in corde, quæ proferuntur
in voce. Arator strivam tenens Alleluia cantet; sudans
messor psalmis se avocet; et dum palmitem curvum
tondet viator face, aliquid Davidicum canat. Hæc
sint vestra carmina; hæc, ut vulgo aiunt, amatoriarum
cantiones: hæc pastorum sibilus; hæc instrumenta
culturae. De his, quæ hujus sæculi homines agunt,
nihil curæ sit monachis; sed meditatio cordis eorum
in timore Domini sit intenta.

CAP. IX. Omni tempore duabus horis in die spiri-
tuali meditationi vacabunt. Æstatis vero tempore
matutinis ex more completis, et prima dicta, omnes
opera quæ jubentur assument. Deinde tertia cele-
brata, ad expedienda quæ suscepta fuerant, rever-
tantur: nec colloquutione quarumcunque fabularum B
sæcularium occupentur; nisi fortasse hoc proferat
sermo relatoris, quod animam ædificet audientis.
A sexta quoque hora usque ad nonam vacent quieti
vel etiam lectioni. Post horam vero nonam, aut in
horto, aut ubi poseit utilitas, usque ad horam lu-
cernarii omnes in unum solatium commodabunt.
Hiemis vero tempore, matutinis vel prima trans-
actis, omnibus usque ad tertiam vacare conceditur
lectioni. Qua consummata, gratanter quod eis injun-
ctum fuerit, implere festinent, ut jam dictum est,
usque ad horam lucernarii. Hi vero qui deputati esse
videntur culturae, hac observatione constringi pro
operis assiduitate non possunt: sed ut tempus exer-
gerit, aut labor eorum opera injuncta monstraverit,
sic consideratione præpositi gubernentur, binis et C
ipsi horis lectioni nihilominus vacaturi. Quando mes-
ses et vindemiæ colliguntur, bis in die, id est hora
sexta et duodecima, refectionem accipiant. Quarta
vero vel sexta feria ita moderari opera debent, ut,
si fieri potest, statuta jejunia non omittant. Sed
universa, prout utilitas aut labor exegerit, ita senio-
ris judicio disponantur. Nemo tamen extra monaste-
rium manducet aut bibat: hoc enim Regulæ non
recipit disciplina, ut vel poma villæ resumantur:
aquam ipsam ante refectionem legitimam bibere non
præsumant.

CAP. X. Quando panes faciunt, vel in omni mini-
sterio corporali, laborem suum mutuo relevabunt; et
quamlibet cuicumque operi esse videantur intenti,
orandi et psallendi tempora non omittant: ut dum
escas eligunt præparare carnales, spiritualiter verbo
Dei et bonæ conscientia meditatione pascantur. De
quo tamen opere nullum deesse convenit, nisi quem
retentat infirmitas; aut quem præpositus in alia
causa præceperit occupari. Ad cellarium vero talis
ordinetur abbatis judicio, vel consilio seniorum, non
qui voluntates aliquorum, sed necessitates omnium
cum timore Domini et fratrum dilectione conside-
ret: cui tamen, absente præposito, concursus obe-
dientia præbeatur; et ubi utilitas poposcerit, sola-
tium non negetur.

CAP. XI. Provisores monasterii tales oportet eligi,
vel ordinari, qui alios ædificare vitæ suæ probentur

exemplo, quique eleemosynam monasterio deputa-
tam, vel ea quæ a fratribus colliguntur, summa cura
pro Domini timore conservent. Quia si credam sibi
famulorum Dei negligit servare substantiam, sicut
ait quidam Patrum, lædit Deum, et dispergit eam,
rationem est Domino redditurus. Quæ vero ipsis fue-
rint pro Dei amore donata, in oblatione monasterii
adjuncta omni congregationi proficiant. Qui aposto-
licam vitam optamus eligere, cur quasi propria vin-
dicemus, quæ novimus continuo peritura?

CAP. XII. Hortulanus ita debet constitui, ut et
præpositi et cellarii solatio sublevetur. Et quia ole-
rum beneficiis cellariæ juvantur expensæ, oportet
ut secundum dispensationem cellarii expendantur
pariter et colantur. Ferramenta quoque omnia, et
reliqua utensilia ab utraque persona convenit cus-
todiri: ita tamen ut unicuique quod consignatum
fuerit, cum diligentia et summa strenuitate custo-
diat; et nullus de alterius cella quod ad eum non
pertinet, sine voluntate ejus in cujus datum est pote-
state, præsumat auferre. Quod qui facere nefanda
auctoritate præsumperit, quia pro minimis rebus
scandala generare non metuit, omni congregationi
reus esse, dum prætermittit Regulam, doceatur. Nec
quis sibi dei opus eligat faciendum, quod tamen
constare debet in arbitrio senioris, ut quod utile per-
spexerit iudicio suo imperet faciendum. Nullus mur-
murando aliquid faciat, ne quorum sequitur exem-
pulum, consequatur exitum. Nulli liceat ad parentes
frequentius commovere: illi tamen personæ, quæ de
proximorum salute probatur esse sollicita, certis qui-
bus, ut temporibus requirendi aditus relaxetur. Quem
tamen vehementer cavere decipulam sæculi convenit;
ne dum alios putat posse acquirere, seipsum a
Domino faciat alienum.

CAP. XIII. Ad convivium nuptiale nullus accedat:
ne per lasciviam sæcularium quæ sunt sæculi reco-
gnoscat; et, quod absit, ad mundi hujus vitam, etsi
non corpore, animo revocetur, sicut dixit beatissimus
Cyprianus: *Adulterium dum videtur, et discitur*
Qui (Ephes. v.) joculari aliquid vel risui aptum in
conventu fratrum proferre præsumperit, vel qui
cum junioribus verba otiosa narrare voluerit, aut
habere amicitias ætatis infirmæ, increpationi, ut
dignus est, subjacebit. Si quis quælibet invenerit,
inventa non celet, et cognoscenda non occultet.
Quod si reperta unius diei spatio convincitur reten-
tasse, furti contagio se maculatum esse cognoscat.
Si quis eum, qui districtiorem monasterii non fe-
rens, fugam meditari agnoverit, si non statim pro-
diderit, perditiōnis illius participem se esse non du-
bitet; et tandiu est a conventu fratrum sequestran-
dus, quoad ille valeat revocari. Si quis hæc non
omni virtute studuerit Domino placitura servare,
et semel ac secundo correptus non emendave-
rit, reprehensa juxta ætatis formam convenit vindicari.

CAP. XIV. Hæc sunt quæ in monasterio constituta
pro Dei amore et timore convenit observare. Propter

quod in unum estis pro timore Domini congregati, oportet ut in domo Domini unanimes habitetis, et sit vobis anima una, et cor unum in timore Domini per- vigilans; nihilque habere vos proprium reputetis, sed sint vobis cuncta communia, quæ vobis abbatis imperio dispensentur, non æqualiter omnibus, sed sicut ratio dispensationis, aut causa infirmitatis exegerit; unicuique tamen, secundum quod opus fuerit, tribuatur: sicut in Actibus apostolorum legimus: quia erant illis omnia communia, et distribuebatur unicuique, sicut cuius opus erat (Act. iv). Qui enim aliqua habuerint in sæculo, quando expetere monasterium meruerint, libenter tradant omnibus profutura; studentes, ut cum dimiserint facultatem, ipsam simul concupiscendi exquant voluntatem: et cum dimittitur possessio, abiciatur et passio. Qui autem non habuerunt, turpe est, ut quærant quæ se non recolunt reliquisse. Et non ideo æstimet se felices, quia invenerunt in monasterio quod foris invenire non poterant: nec superbiant, quod sociantur eis, ad quos ante accedere pro divitiarum ubertate, aut pro natalium splendore non poterant: sed sursum cor habeant, et quæ sunt caduca vel cursu celeri peritura non quærant. Ubi autem divites humiliantur, pauperes non inflentur: ne incipiant monasteria utilia plus esse divitiis, quam egenis. Nam et illi qui locupletes videbantur in sæculo, fratres ad sanctam societatem ex paupertate venientes non fastidiose suscipiant: sed talium personarum societate et contubernio gratulentur. Nec ob hoc extollantur, si ad juvandas fraternitatis expensas quamcunque facultatum suarum particulam contulerint; et inde postmodum cadant, unde prius ascendere cupiebant. Quid prodest opes dispergere, et pauper fieri pauperibus erogando, si anima misera superbior efficiatur divitiis contemnendo, quam fuerat possidendo? Omnes ergo in unanimitate perstantes honorate in vobis Deum, cuius templa efflci meruistis. Imprimis diligamus Deum tota virtute animi, deinde proximum: ista enim nobis sunt præcepta specialiter data. Abbati post Deum impendatur honor, et reverentia reservetur: præposito, sicut Dei servos decet, plena dilectio et concors obediencia componatur.

CAP. XV. In oratorio præter orandi et psallendi cultum penitus nihil agatur, ut nomini huic et opera jugiter impensa concordent: ut si aliquis præter constitutas horas Domino supplicaturus ingreditur, votum suum occupatio aliena non tardet. Nolite cantare, nisi quod legitis esse cantandum. Carnem vestram mortificate per abstinentiam, domate jejuniis atque vigiliis; animam vero vestram nitore bonæ conversationis abluite.

CAP. XVI. Si attenuatus abstinentia frater non valuerit jejunia suscepta portare, nisi prandii hora completa, aliquid accipere iudicet indecorum. Illi vero qui incommodo detinentur, et designatas horas non possunt custodire, licite concedatur; percipiant quando possunt. Nec debet aliis molestiam generare,

si largior illis fuerit victus impensus; qui in conversatione sæculari sumptuosius tractabantur; atque ob hoc non beatiore æstiment se videri, quos facit aut natalium mediocritas, aut consuetudo alia fortiores. Nec feliciores iudicent quibus in infirmitate præstatur quod sanis pro observantiæ rigore subtrahitur: et si eis quos parentes delicatius aluerunt victus aut vestimenta largius tribuantur, non ob hoc debet commoveri fraternitas, quod fortioribus corpore pro constitutione regulæ denegatur, quod illis charitatis consideratione tribuatur: quia debet esse respectus quanta amore religionis contempserint, cuique se abiectioni divina inspiratione submiserint. Nec debet supra memorata præsumptio paucis impensa ab universitate quasi canonice reputari. Æquum namque non est, ut in beata habitatione, ubi inclinantur divites, pauperes erigantur. Sane inæqualitate constricti, ita sunt tractandi, ut vires incommoditate confectas velocius præstatio larga corroboraret: nec in infirmitate manentibus discretionem vietus afferat distantia personarum. Qui tamen cum integram fuerint virtutem corporis assecuti, consuetudinariis habitibus abstinentiæ teneantur; quia deret famulos Dei boni operis consuetudinem non minuere, sed augere.

CAP. XVII. Non sit notabilis habitus vester, nec intendatis vestibus placere, sed moribus. Cum autem proceditis, simul incedite. Cum ad optatum locum, custodiente Domino, perveneritis, in unum fraternitas cuncta subsistat. In incessu, in statu, in omni corporis motu nihil indecens videatur, quod intendenti offendat aspectum; sed illis operam date, quæ vestræ conveniunt sanctitati.

CAP. XVIII. Oculi vestri, si in quacunque parte porrecti, vultum incurrerint feminarum, animus tamen Deo deditus nulla concupiscentiæ macula polluitur. Procedentes ergo, quia non prohibemini, nec valetis contemplationem effugere feminarum, appetere tamen et ab ipsis appeti velle crimem est. Nec solo tactu et affectu, sed aspectu quoque concupiscentia incurritur feminarum: nec statuatis habere vos oculos pudicos, si geratis animos impudicos: quia impudicus oculus impudici cordis est nuntius. Qui autem in femina libidinis conscia convertit aspectum, non æstimet latere quod meas peccatis gravata concepit. Sed fac certum esse quod lateat, ut a nullo proisus homine videatur, quid de illo faciet inspectore, quem secreta non fallunt, quem occulta latere non possunt? Ille ergo vir sanctus Deo timet displicere, cui fidelem famulum se cupit ostendere: cogitet, ne animo suo feminas male placituras insinuet: metuat eum omnia videre, cui humanus actus nihil valet occulere. Illius ergo timor præsens jugiter habeatur, de quo scriptum est: *Abominatio est Domino defigens oculum* (Prov. xvi). Quando ergo simul estis in ecclesia, aut in quocunque loco, ubi esse possint præsentibus et feminæ, singuli de omnibus curam gerentes vestram studiose pudicitiam custodite. Deus enim qui habitat in vobis, adhibita huiusmodi solli-

citudine, vos dignabitur custodire. Et si hanc, de qua A
 lepor, oculi petulantiam in aliquo vestrum quis ad-
 verterit, statim monete, ut de proximo corrigatur.
 Nec se putet malevolum, quando hoc indicat; et
 ideo debet publicari qui ejusmodi est, ne in deterius
 crescat. Si vero admonitus emendare neglexerit,
 abbati est indicandum, ut ab ipso emendatoriam
 subeat disciplinam. Si autem nec sic emendaverit,
 quasi ovis morbida a vestra societate projiciatur, ne
 exemplo suo alios perdat, ita enim de cupiditatis
 vitio est inquirendum, ut cum hoc vitio agnoscitur
 quis laborare, castigetur a plurimis, cum dilectione
 proximi et odio vitiorum.

CAP. XIX. Qui vero litteras vel munuscula cujus-
 cunque accipere præsumperit, si non statim, a
 quo accepit, et quæ accepit publicaverit, districtiori B
 severissimæ subjacebit. Illa vero quæ transmissa sunt,
 peregrinis et ignotis deputabuntur, aut certe incendio
 cremabuntur. Sane si quis suis filiis, vel aliqua
 ad se necessitudine pertinentibus aliquid contulerit,
 in rem communem redactum, cui necessarium fuerit
 tribuatur. Si vero cui transmissum est, abbas præ-
 ceperit dari, tanquam reliqua fidelium munera cum
 gratiarum actione percipiet. Observandum est etiam
 ne interioris animæ sordes contrahat vestis mundæ
 nimius appetitus. Quapropter secundum præpositi
 sunt ordinationem lavandæ. Quæ tam simplici erunt
 et nativo colore procurandæ, ne disparilitas vestium
 nutriat arrogantis vitium: et ita sunt indigentibus
 tribuendæ, ne vitio avaritiæ reservatæ, providendis
 singulis detur audacia. Si quis vero his negligenter
 expetenda putaverit, præpositi sit cura, ut inter-
 versor rerum monasterialium corrigatur. Ante om-
 nia procurantes, ut lites nullas habeatis; si autem
 diabolo instigante factæ fuerint, celeri satisfactione
 sanentur; et inde proferantur remedia, unde facta
 sunt vulnera; nec occidat sol super iracundiam vest-
 ram (*Ephes. iv*). Consuetudinem jurandi abjicite.
 Sit sermo vester, est est, non non; quia, sicut
 Dominus ait: *Quod his abundantius est, a malo est*
 (*Matth. v*).

CAP. XX. Femine vestrum non frequentent habi-
 taculum, sed cum pro devotione sua, vel pro amore
 religionis vestræ expetierint monasterium, non eis
 concedatur interiores monasterii januas introire, sed
 in oratorio, aut in hospitali domo reddatur illis hon-
 or et gratia: non expectationis causa, sed pro
 constitutione regulæ vel monasterii disciplina. D

CAP. XXI. Infirmis quoque, vel aliqua inæ-
 qualitate laborantibus satis fidelis et strenua debet
 persona præponi; quæ et ægrotis cum pietate ser-
 viat, et monasterialem disciplinam regulariter cus-
 todiat, et quæ conveniunt infirmis, rationabiliter
 expendat.

CAP. XXII. Qui cellario vero vel codicibus præpo-

nuntur, sine murmuratione serviant fratribus. Co-
 dices qui extra horam petierint, non accipiant; et
 qui apud se habuerint amplius quam constitutum
 est, retinere non audeant. Hæc in nomine Christi
 agentes, scitis vos proficere, et cum suavitate et
 quiete in monasterio perdurare. Quando autem ne-
 cessitas disciplinæ in moribus coercendis dicere vos
 verba dura compellit, etiamsi in ipsis modum exce-
 sisse vos fortasse sentitis disciplinæ; non a vobis
 exigitur, ut veniam postuletis: ne apud eos quos
 oportet esse subjectos, dum nimium servatum humi-
 litas, regendi frangatur auctoritas. Tamen petenda
 venia est ab omnium Domino, qui novit etiam eos
 quos plus justo forte corripitis, quanta benevolentia
 diligatis. Charitas enim, de qua scriptum est, *quia*
non querit quæ sua sunt (*I Cor. xiii*), etiam hic in-
 telligitur custodiri: quia dum alienam vitantur hu-
 miliare superbiam, quantum desiderant non possunt
 humiliari personas. Quia non carnalis, sed spiritalis
 inter vos debet esse dilectio; et ideo de omnium sa-
 lute diligentius cogitate: quia de commissis sibi ani-
 mabus unusquisque redditurus est Domino rationem.

CAP. XXIII. Præposito specialiter obediatur, multo
 magis abbati, qui vestrum omnium curam gerit, quia
 qui illos spernit, spernit eum qui dixit: *Qui vos audit,*
me audit, qui vos spernit, me spernit (*Luc. x*). Ut
 ergo cuncta ista servantur, et si quid servatum non
 fuerit, non negligenter prætereatur, sed emendan-
 dum corrigendumque curetur, ad præpositum præ-
 cipue pertinebit; ut ad abbatem, cujus est apud vos
 major auctoritas, referat, quod modum vel vires
 ejus excedit. Ipse vero qui vobis præest, non se æ-
 stimet potestate dominante, sed charitate serviente
 felicem; honore coram vobis prælatus sit, coram
 Deo subditus sit pedibus vestris. Circa omnes seip-
 sum bonorum operum præbeat exemplum. Corripiat
 inquietos, consoletur pusillanimes, suscipiat infir-
 mos, patiens sit ad omnes: disciplinam libens ha-
 beat, metum imponat. Et quamvis utrumque sit ne-
 cessarium, tamen plus amari appetat, quam timeri:
 semper cogitans Deo se pro vobis redditurum ratio-
 nem. Unde vos magis obediendo non solum vestri,
 sed etiam ipsius miseremini; qui inter vos quantum
 in loco superiori, tantum in periculo majori versatur.

Donet Dominus ut observetis hæc omnia cum di-
 lectione tanquam spiritalis pulchritudinis amatores,
 et bono Christi odore de bona conversatione fra-
 grantes: non sicut servi sub lege, sed sicut liberi
 sub gratia constituti. Ut autem vos in hoc libello tan-
 quam in speculo possitis inspicere, ne per oblivionem
 aliquid negligatis, semel in septimana vobis legatur.
 Et ubi vos inveneritis ea quæ scripta sunt facientes,
 agite Deo gratias, bonorum omnium largitori: ubi
 autem sibi quisque vestrum videat aliquid deesse,
 doleat de præterito, caveat de futuro; orans ut de-
 bitum dimittatur, et in tentationem non inducatur.

DE CUJUSDAM PATRIS REGULA

VETERUM TESTIMONIA.

S. Benedictus Anianæ abbas in Concordia Regulæ
 rum sapissime hanc Cujusdam Patris Regulam ad

monachos scriptam laudat, ut et aliam ad virgines: **A** quamvis ipse eas non distinguat, sed utramque promiscue Regulam Cujusdam appellet, vel Regulam Cujusdam Patris, ut cap. 8, § 7, et alibi.

OBSERVATIO CRITICA IN REGULAM SEQUEMTEM.

Sub hoc obscuro titulo duplicem habemus Regulam, unam pro viris, alteram pro sacris virginibus, nec ullius auctorem scimus; quamvis unus idemque utramque Regulam scripserit. Et quidem, sub hoc etiam incerto titulo, S. Benedictus Anianus in sua Regularum Concordia, atque Smaragdus hanc Regulam sæpius citare solent; prout hic notavit Holstenius. Asperior autem reliquis hæc regula 32 capita complectens, præsertim in monachos inobedientes vel murmurantes; imo perpetuum jejunium præcipiendo, atque præcepta durissima filiis suis imponendo. Hinc sæpe laudatus Calmetus existimat illam a monachis Scotis olim usitatam, præsertim in monasterio de Benchor, ubi S. Columbanus educatus erat; cum S. ille abbas eandem divini officii distributionem monachis suis Luxoviensibus præscribat. Et quidem hanc Regulam pro Scotis monachis scriptam agnoscimus; ibi enim rigida Scotorum disciplina continetur, quæ omnibus hodiernæ Scotiæ et Hiberniæ cænobiiis communis erat, adeoque non unico specialis. Quisquis enim ordinem monasticum in monasterio Culrosensi olim usitatum rite attendat, tunc inveniet longe ante S. Comgelli et S. Columbani tempora hanc rigidam disciplinam apud Scotos monachos viguisse. Sic ex vita S. Kentigerni, olim monachi Culrosensis, et postea in Scotia episcopi Glasguensis discimus, illum nutritivisse 900 monachos solo pane et aqua, nec lactici-
B **C** **D** **E** **F** **G** **H** **I** **J** **K** **L** **M** **N** **O** **P** **Q** **R** **S** **T** **U** **V** **W** **X** **Y** **Z**

ipæ usitato, prout ex laudato ordine monastico Culrosensi omnino patet. Adeoque mirum non est, quod Ratramnus Corbeiensis monachus, sæculo nono contra Græcos scribens, perpetuum Scotorum monachorum jejunium commemoret; cum S. Columbanus in sua Regula, cap. 3, præcipiat: Ut cibus sit vilis et vespertinus monachorum.... Ergo quotidie jejunandum est, sicut quotidie orandum est. Cum igitur certum sit, in omnibus Scotorum monachorum cænobiiis rigidissimam vivendi normam olim excultam fuisse; sic hanc præsentem Regulam S. Columbæ, monachorum Scotorum patriarchæ, ascriberem, qui unus et unicus inter plures vitæ monasticæ legislatores archimandrita appellari potest; ut pote centum monasteriorum conditor, et cunctæ disciplinæ monasticæ per hodiernam Scotiam et Hiberniam, si non auctor, saltem reparator. Iste enim est archimandrita ille de quo S. Columbanus cap. 7 Regulæ ait: Sub uno archimandrita mille abbates esse, quibus duodenarius psalmodiarum numerus quaternis vigiliis nocturnis communis erat. Nec in dubium vocari potest quin inter tot Columbina monasteria apud horrida montium juga plerumque sita, quædam in adeo sterilibus locis erecta sint, ut vix grana frumenti pro alimento sufficerent, et sic promiscuum lacticiniorum usum admittere debuit Regula, quemadmodum et pro potu ordinario lac aqua mixtum, prout cap. 22 conceditur, et etiamnum hodie in sterilibus hodiernæ montanæ Scotiæ regionibus practicatur. Adeoque veritati proximum est, quod hujus Regulæ auctor existitit S. Columba, abbas Hyensis cænobii, et monachorum Scotorum verus patriarcha et archimandrita, de quo ven. Beda in sua Historia ecclesiastica scribit, multaque in ejus discipulorumque laudes profert.

REGULA CUJUSDAM PATRIS.

IN NOMINE PATRIS, ET FILII, ET SPIRITUS D
 SANCTI.

I. Caveat lector bonus, ne suo sensui obtemperet Scripturas, sed Scripturis sanctis obtemperet sensum suum. Calix passionis amarus est, sed omnes morbos penitus curat. Calix passionis amarus est, sed tamen prior bibit medicus, ne bibere dubitet ægrotus. Oportet namque illum qui alterius vulnera mederi cupit, ab omni languoris morbo alienum sanumque subsistere. Nullo alio vitio diabolus monachum perdit, ac trahit ad mortem, quam cum eum neglectis seniorum consiliis suo iudicio defensionique conspexerit confidere.

II. Primum omnium Deus timendus et diligendus est ex totis viribus (Luc. x): et proximus magnopere diligendus est, secundum mandatum Domini.

III. Deinde virtus obedientiæ expetenda est, et secundum vires uniuscujusque exercenda est: et ad primum verbum senioris omnes, qui audierint ex fratribus, assurgere oportet: et qui non surrexerit, veniam petat, et pœniteat, quantum judicaverit senior; et impleat quod jussus est, licet durum videatur. Obedientia usque ad mortem facienda est, secundum exemplum Domini, obedientis Patri usque ad mortem (Phil. ii). Et unumquemque oportet fratri suo servire, sicut abbati proprio vel patri: sicut

Apostolus dicit : *Servite invicem in timore Christi* (Gal. v). Et iterum : *Omnia vestra cum charitate fiant* (I Cor. xv).

IV. Si quis frater inventus fuerit inobediens abbati, sive œonomo, sive alicui ex fratribus, mittendus est in carcerem, et pœniteat quantum judicaverit senior. Si autem post examinationem carceris reprobus invenitur, semel et bis, iterum atque iterum, abscindendus est ab omni fraternitatis corpore, secundum mandatum Domini dicentis : *Expedit enim tibi ut pereat unum de membris tuis, quam totum corpus tuum eat in gehennam ignis* (Matth. v) : et quia *modicum fermentum totam massam corrumpit* (I Cor. v).

V. Non omnibus præsentate abbate vel œonomo obtemperandum, quia unus non occurrit ad omnes : sed tamen unusquisque fratri seniori obedire contendat, sicut Domino. Quidquid facit proximo suo, Domino facere non ambigat.

VI. Si quis frater murmurans inventus fuerit, hic ipse mittendus est in carcerem, et opus ejus abjiciatur. Pœnitentiam agat secundum exâmen senioris. Si permittatur ei, satisfaciât : si autem hoc frequenter facit, ejiciendus est de monasterio.

VII. Ad primum verbum discussionis senioris, sive œonomi, sive alicujus fratris, venia petenda est : et tœndiu in terra prostratus donec senior discussionem consummaverit. Si autem senior discussionem iteraverit, et ipse veniam iterare debet. Si quis tardior ad veniam inventus fuerit, sive aliqua verba religioni contraria, sive pro excusatione delicti sui protulerit, mittendus est in carcerem ; et pœniteat secundum quod judicaverit senior, usquequo corrigatur. Si autem obstinatus invenitur, separandus est a fratribus.

VIII. Mendacium, et juramentum, sive verbum otiosum per omne corpus fraternitatis damnandum est. Si quis ex fratribus, cum quo aliquid horum inventum fuerit, mittendus est in carcerem, et pœniteat usquequo a vitio corrigatur : quia *quod mentitur occidit animam* (Sap. 1) : et Dominus in Evangelio juramentum prohibuit, dicens : *Ego autem dico vobis, non jurare omnino* (Matth. v). Et iterum : *Omne verbum otiosum quod locuti fuerint homines, reddent pro eo rationem in die judicii* (Matth. xii). Et Apostolus dicit : *Omnis sermo malus de ore vestro non procedat : sed si quis bonus ad œdificationem fidei, ut det gratiam audientibus* (Ephes. iv). Si quis ex fratribus post examinationem carceris cavere hæc vitia non poterit, ejiciendus est a fratribus, et damnandus est.

IX. Si quis iracundus inventus fuerit ex fratribus, reus erit in concilio gehennæ ignis, nisi pœniteat, ut vulnera putrefacta castigatione, scilicet ignis medicamento, exurenda sunt : et tumidum vulnus spiritalis ferri sectione utatur : id est, capitalia et mortalia crimina, quæ ducunt ad mortem, oportet dure curari et emendari, usquequo corrigatur, et sanus fuerit, secundum judicium abbatis sive œonomi.

X. Si quis ex fratribus dixerit verbum de fratre,

illo non audiente, vel absente, si non ad laudem et dilectionem illius pertineat, hic tanquam blasphematior judicandus est : et petat a Deo veniam protinus, et confiteatur fratri hoc quod de illo locutus est. Si autem iterare inventus fuerit, mittendus est in carcerem, et pœniteat dure, usquequo discat illud quod Apostolus dixit : *Sermo conditus sit sale* (Coloss., iv). Excusatio delicti ante veniam non oportet ab omnibus fratribus ; post veniam oportet.

XI. In abstinentia ciborum unam regulam observari oportet ab omnibus fratribus, præter senes, et infirmos, sive infantes ; et una mensura sit in omnibus : id est, ab hora nona usque ad horam a'teram a cibis temperandum est. Nec ante, sive post mensam, quæ communiter ad cœnam fratribus apponitur, aliquid ori indulgendum est, nisi infirmitas, sive differentia ætatis sive corporis, aliquid coegerit. Sed neque ad saturitatem edendum est. Caro et vinum, sive potus, in quo sit ebrietas, refutanda sunt monachis, nec suscipienda, quibus pro Christo crucifixus est mundus, et ipsi mundo. Et ferias monacho non esse super terram, nisi modicum in adventu fratrum, tanquam Christi, lector fuerit cibus gratia charitatis. Veruntamen abstinentia tegenda est, ne jactantia vitio decidamus in lapsum : quod præ omnibus vitiis gravissimum est.

XII. Nihil quærere debemus ex his quæ ad sæculum pertinent, præter quotidianum panem nostrum, et breve vestimentum, quo induamur. Hæc ipsa sine sollicitudine a nobis requirantur ; ne inveniamur aliquando de regno Dei non cogitare, et dicatur de nobis : *Hæc omnia gentes requirunt* (Matth. vi). Veruntamen monachos semper oportet laborare, et sine sollicitudine vitam suam transigere : omnia quæcunque laboraverint, excepto, ut supra diximus, pane exiguo et vestimento, pauperibus distribuant. Cura pauperum semper faciendâ est, et omnia nostra cum charitate fiant ; et sine charitate infructuosa sunt apud Deum opera nostra.

XIII. Arbitrio unuscujusque senioris relinquendum est, unde annuum panem monasterio suo provideat : si ex sarculo aut bubus, ut aliquibus mos est, sicut nobis ; aut artificiiis, sive negotiis, sive ex conductione mercedis, sive ex quolibet opere.

XIV. Non magnopere curandum est quomodo unusquisque laboret, sed quomodo unusquisque vivat. Quomodo res et ratio et situs loci unicuique permiserit, semper laborandum est, et lex Dei, quæ sive visibilia sive invisibilia continet, observanda est : et nihil ex mandatis Dei, sive magnum sive minimum, prætereundum est : *Quia qui transgreditur unum, factus est omnium reus* (Jac. ii).

XV. Propositum monachi quod promisimus, ex toto corde et ex tota dilectione exercendum est et faciendum : quod in tribus abrenuntiationibus consistit. Primo omnino omnes facultates nostras respicere debemus ; et omnes divitiæ mundi alienæ esse a nobis noscuntur. Deinde in secundo loco, omnia vitia carnis et animæ relinquenda sunt et cavenda :

et omnis ira, et indignatio, et clamor, et blasphemia auferatur a vobis, cum omni malitia (Ephes. iv). Tertia igitur abrenuntiatio est, hæc omnia quæcunque videntur, sive in caelo, sive in terra, sive in mari, seu et in omnibus creaturis Dei, non solum nihil ex his assimilare Domino debemus, sed omnia etiam illa inferiora nostri arbitrari a nobis oportet: qui ut pote non ultra illa ad caelorum regna, et ad ipsius Domini notitiam extendimus. Et ideo his sanitati sentientibus, et max transeuntibus non magnopere intendimus; secundum quod Apostolus dicit: *Omnia quæ videntur temporalia sunt: quæ autem non videntur, æterna sunt* (II Cor. iv).

XVI. Silentium in omnibus sectantium est, et tæcandi disciplina per omnia faciendæ est; maxime autem juxta missam et mensam: sed in omnibus nihil loquendum est, nisi quod necessitas poposcerit. Si quis præter hanc disciplinam cum clamore et acerbiore sermone responderit, notetur usquequæ corrigatur. Si autem hoc vitio curari non poterit, ejiciatur ab unitate fratrum.

XVII. Nihil possidendum tanquam proprium, et specialiter inter monachos; sed sint eis omnia communia. Qui autem dixerit: Meum est hoc, aut illud, peccavit coram Deo; nisi tantum per obreptionem sermonis, sed pro hoc ipso tamen veniam petat a Deo, et caveat de reliquo, et ne iterare audeat. Si quis ex hoc vitio existat insanabilis, expellendus est ab universis fratribus: quoniam vitium philargyriæ gravissimum est præ omnibus vitiis, et radix omnium matorum est philargyria (I Tim. vi).

XVIII. Si quis ex fratribus lugubriori lapsu, id est, fornicationis, ceciderit, ejiciendus est de congregatione fratrum, et usque ad diem mortis, sive in alia regione, pœniteat. Sorores igitur raro videndæ sunt, et frequenter loqui ad eas velle prohibemus; ne occasionem inveniamur dari infirmis. Beneficia tamen et munificentiam præstare illis ex toto corde præcipimus: quoniam sunt membra Christi, et matres Domini; et per virginem nos redemit Christus. Sed tamen per fidelissimos et probatissimos denaria mittenda sunt illis, ut evitetur occasio maledicti, gratia hominum pessimorum.

XIX. Non quisquam congregationi fratrum præesse permittendus, nisi qui obediendo didicerit ea quæ aliis præcipi debeant: sed si forsan in Scripturis sanctis satis sufficienter instructus est, tamen si factorum gestis adhibeat fidem, id est, ea quæ decet, opere compleverit, humilitatem ex charitate, patientiam et mansuetudinem ostendendo, et voluntatem senioris implendo, et omnia mandata Domini agendo.

XX. Si quis ex senioribus, sive is qui abbas nuncupatur, voluptuosus existat, et ebriosus, et dives; et qui huic sæculo conformatur, id est, in curribus et in equis de loco ad locum discurrat, hic non solum principatu fratrum indignus est, verum etiam homicida animarum judicandus est: et alius monasterio ejus præesse constituitur. Sin vero non po-

teriat, monachi ab illo exeant, et ille excommunicatur. Si vero pœniteat, subdat se sub manibus senioris, et servituti se subiciat, donec probaverit is qui præest.

XXI. Monachos in curribus et in equis discurrere, præter infirmos, sed debiles et claudos, non permittimus. Si autem hoc fecerint, alieni sint ab unitate fratrum.

XXII. Fratribus, quibus habitatio in sterili terra, id est, absque pane, et sunt in montanis et fructuosis, medicum lactis permittimus cum aqua mixtum. Habitare autem monacho uno cum feminis, id est, cum matribus et sororibus, non permittimus.

XXIII. Quomodo nos obedire ei oportet, qui nos ad opus mandati cohortatur? Sicut infans obtemperat nutrici, sive quæ ad ubera matris eum invitat; imo si quid promptius et celerius, pro ea quod multum pretiosior vita futura quam præsens, obedire usque ad mortem oportet.

XXIV. Quomodo senioreni oportet fieri ad fratres? Tanquam si nutrix seveat parvulos suos, diligens et confortans singulos; et viam perfectionis eis aperiat; et ipse procedat in omni perfectione, et sanctitate cordis et corporis; et sine ulla exceptione personarum omnes pariter et sincera dilectione, tanquam nati proprios, ex toto corde diligit. Si vero viderit aliquem illorum mandatum Domini præterire, non ira erga eum moveatur, sed commiseratione et compassione; secundum illum qui dixit: *Quis infirmatur et ego non infirmor? Quis scandalizatur, et ego non uror* (II Cor. xi)? Si vero negligens in his quæ ad usus corporis et animæ pertinent, sine dubie subjiçetur illi sententiæ, quæ dicit: *Ite, maledicti, in ignem æternum, qui præparatus est diabolo et angelis ejus. Esurivi enim, et non dedistis mihi manducare; sitivi, et non dedistis mihi bibere* (Matth. xxv); et ea quæ sequuntur. Et, *maledictus homo qui facit opera Dei negligenter* (Jer. XLVIII).

XXV. Si quis ex senioribus et abbatibus iracundus inventus fuerit, notetur usque corrigatur. Si vero ab hoc vitio insanabilis fuerit, ab imperio fratrum destruendus est, quoniam sive juste, sive injuste, irasci non oportet.

XXVI. Si quis seniori suo detraxerit, non seniori detrahit, sed Domino, cui opus facit senior. Si vero hoc frequenter faciat, abscondatur a fraternitate ac sollicitudine fraterni corporis. Si vero pœniteat, remittenda sunt peccata sua. *Detrahentem, inquit Propheta, secreto proximo suo, hunc persequer* (Psal. c).

XXVII. Si quis inventus fuerit in aliquo spernere senioreni suum, non hominem spernit, sed Deum, et reliqua. Si quis hoc faciat, pœniteat, et reconciliabitur seniori suo. Et omnia quæcunque senior præceperit, secundum mandatum Domini explenda sunt.

XXVIII. Si quis ex fratribus negligens inventus fuerit erga suppellectilem monasterii, hic reus sacri peculii judicandus est. Si quis viderit, eaque in die

adjuvari et corrigi præterierit, hic tanquam neglector et perversor sacræ substantiæ judicandus est. Quoniam oportet unumquemque laborare, et consideratius agere erga substantiam monasterii, ut ipse esset omnium dominus, et omnibus dominetur. Et iterum per nimiam humilitatem tanquam alienum se existimet, et ut nihil præter quotidiana ex ea requirat paximata.

XXXIX. Si quis ad vocem compulsoris, sive invitantis ad aliud quodcumque, non statim surrexerit, hic inobediens reus est. Petat veniam ad Deum, et iterare non præsumat. Quoniam oportet unumquemque ad primam vocem invitantis assurgere; velut carbonis ignis ardentis ascendisset super eum. Si autem obedientia hæc non fuerit, quam dicimus, mortua est, et non acceptabilis apud Deum. *Omne autem quod non est ex fide, peccatum est (Rom. xiv)*. Cum gaudio semper operandum est: *Gaudete in Domino, justi, et semper decet collaudatio (Psal. xxxii)*. Et iterum Apostolus dicit: *Gaudete in Domino semper: iterum dico, gaudete (Phil. iv)*. Si autem triste aliquid oblatum fuerit a nobis in donis Dei, non erit acceptabile apud Deum.

XXX. Tribus conventibus diei, totidemque noctis tempore in ecclesia conveniendum: tres psalmi in unoquoque conventu diei canendi sunt? duodecim vero in nocturnis conventibus cantabuntur, præter illam missam quæ celebratur oriu solis. Orationes vero et duæ lectiones, una de Veteri Testamento, et alia de Novo, in singulis noctis conventibus dicendæ sunt. In his vero conventibus, id est, sabbati et dominicæ, usque ad galorum cantus, missa celebranda est: et quomodo vires uniuscujusque sufficere poterint, excubiæ peragendæ sunt.

XXXI. Is vero qui ad primum psalmum in die non occurrit, in conventum fratrum non recipietur; sed postea in publico veniam petat. Si vero frequenter hoc faciat, confutabitur usque dum corrigatur. In noctis tempore usque ad secundum psalmum dilatio præbetur.

XXXII. In diebus vero dominicis eucharistia semper accipienda est ad remedium peccatorum: sed cum puro corde et omni sanctitate cordis et corporis oportet nos accedere ad corpus et sanguinem Domini nostri Jesu Christi. Amen.

OBSERVATIO CRITICA IN REGULAM SEQUEMTEM.

Hujus Regulæ auctor est incertus, quamvis sacræ antiquitatis magones illam hæctenus pro prima S. Augustini Regula vendiderint, ejusque S. doctoris antiquis operum editionibus interpolare ausi fuerint. Hodie enim omnes eruditi consentiunt, S. Augustinum nullam aliam Regulam scripsisse, nisi unam ad Virgines, quam Holstenius in hujus codicis tertia parte adducit, de qua igitur suo loco plura dicemus. Interea brevis est hæc Regula, novem articulos solummodo continens, gene-

ralia quædam præcepta circa statum monasticum tradens, haud aliunde dicta Consensoria monachorum, nisi quia communi omnium in illo monasterio præsentium consensu promulgata fuerit; prout ex ezordio colligimus. Antiquitatem autem ejusdem satis denotat, quod auctor citare solet S. Scripturam juxta antiquam Vulgatam, non vero secundum S. Hieronymi versionem.

REGULA CONSENSORIA MONACHORUM.

I. Communi definitione decrevimus apud nos, quod nunquam postmodum ab ullo poterit infringi.

Residentibus nobis in monasterio in nomine Domini nostri Jesu Christi omnibus placuit, secundum apostolicam traditionem, unum sentire et communiter possidere; sicut scriptum est: *Unum sentientes in Domino (Act. ii)*. Et nemo quidquam proprium vindicet: sed sicut scriptum est in Actibus apostolorum: *Habentes omnia communia, et nemo quidquam suum esse dicebat (Ibid.)*, quod et nobis scriptum est. In Domino ergo jure observationis et legis nos tenemus, et in eo usque in finem permaneamus: quoniam scriptum est: *Qui permanserit usque in finem, hic salvus erit (Matth. x)*.

II. Si quis autem venire desiderat ad congregationem fratrum, qui in unum esse videntur, non ignorans Evangelii dictum, quo dixit: *Vendat omnia sua, eroget egenis et pauperibus (Matth. xix)*. Et iterum: *Abneget semetipsum sibi, et tollat crucem suam, et sequatur Christum (Luc. ix)*. Et ne tractet in corde suo

de victu, aut vestimento, et cæteris, quæ necessaria sunt corpori, ipso Domino in Evangelio præmonente et dicente: *Nolite cogitare dicentes: Quid edetis, aut quid vestiemini? hæc enim gentes cogitant. Scit enim Pater vester, quia horum omnium indigetis. Quærite regnum Dei et justitiam ejus, et hæc omnia apponentur vobis (Matth. vi)*.

III. Verumtamen antequam statuat esse in monasterio, probet propositum fratrum atque exemplum, et ipse probetur in omni conversatione ab illo qui prior est, et cæteris consentientibus: propter illud quod Propheta docet et admonet, dicens: *Amicum noli cito comprobare.*

IV. Sed si contigerit ut aliquis ex quolibet causa necessitatis a monasterio fuerit abstractus, ne vel mente concipiat secum aliquid ferre de his omnibus quæ in monasterio fuerint: sive etiam quæ secum aliquando attulerat; sive ea quæ cum fratribus acquisierit, quia scriptum est: *Vir mutabilis in lingua incidet in mala (Prov. xvii)*. Et iterum, et nullum

minimo de fratribus secum provocet : ne magis de-structor quam ædificator monasterii judicetur ; propter illud quod scriptum est : *Qui non est mecum, contra me est : et qui mecum non congregat, dispergit* (Matth. xii). Et quicumque provocatus ab aliquo de monasterio voluerit abscedere, aut redarguat provocantem, aut indicet abbati, cui utique de his quæ in commune decrevimus nihil est subtrahendum, quia scriptum est : *Pacifici sint tibi multi; sed unus ex mille sit tibi consiliarius* (Eccli. vi).

V. Jugiter hæc quæ scripta sunt cum summa diligentia observanda sunt ab abbate usque ad omnes fratres. Aut si quis ab aliquo doctrinam audierit, præterquam in monasterio consecutus est ab eo cui se credit, hanc aut non suscipiat, aut eam non subtrahat doctori, quia scriptum est : *Omne quod manifestatur lux est* (Ephes. v). Si enim bona fuerint, collaudanda sunt ; si vero prava, reprobanda.

VI. De his autem fratribus qui in unitate consistunt, si quis subito adversus alterum altercatus fuerit semel, sed secundum Evangelium, ei liceat exorare. Si autem noluerit se emendare, ille cui injuria irrogata est, cum post primam vel secundam correptionem non revoverit contumacem, denuntiet et illud abbati : ne per taciturnitatem et ille et frater suus periclitentur ; sicut Propheta ait : *Qui occultat inimicitiam instruit dolum* (Prov. xxvi).

VII. Si vero, ut fieri solet, incursio repentina supervenerit aut hostilitas, ut impossibile sit fratribus in unum fugam petere, propter insectationem inimicorum, et postmodum Deo favente evaserint, et potuerint pervenire ubi abbatem esse cognoverint, velut illi ad patrem festinare debebunt. Nec ullo

A modo poterunt separari, quos divina charitas sociavit : quia cautum est : *Perfecta dilectio foras mittit amorem* (I Joan. iv).

VIII. Si quis autem, quod superius diximus, causa necessitatis detineat id quod a monasterio secum portaverit, necesse habebit ubi abbas suus est illud perferre, quia non poterit proprie retinere quod per pactum ad omnes pertinet, et Deo utique est consecratum. Sed si cogitaverit de his aliquid retinere, contradictor Apostoli esse videtur, qui ait : *Nemini quidquam debeatis, nisi ut invicem vos diligatis* (Rom. xiii).

IX. Omnia ergo quæ in isto libro continentur, omnes fratres observent atque subscribant, quia unum in Domino esse desiderant. Verum propter illos ista sunt cauta, qui in omnibus stabiles esse noscuntur.

LECTORI.

Consensoriæ monachorum, quam sacræ antiquitatis mangones hactenus pro Regula S. Augustini venditarunt, aliud veteris Regulæ fragmentum subjungo, quod iidem sub Augustiniano nomine delitescit, a quo doctissimi gravissimique viri jure merito id jampridem abjudicarunt. Nam Augustinum nonnisi unam regulam, eamque virginibus scripsisse certum est, quam nos infra suo loco exhibemus. Tertiam vero illam, de Vita eremitica ad sororem, longius ab Augustini ævo styloque abesse res ipsa indicat, et nos B. Aelredi Rievallensis in Anglia abbatis esse certo scimus, qui circa annum Christi 1150 vixit. Fors saveat, ut hujus quoque fragmenti auctor vel ætas certioribus indicis innotescat.

OBSERVATIO CRITICA IN REGULAM SEQUEMTEM.

Quæ de superiori regula diximus, et huic applicari possunt ; quia auctor incertus est, et male hæc regula S. Augustino, tanquam secunda ejus, attribuitur. Quinque tantum articulos continet, quorum primus circa officii divini dispositionem plerumque versatur, ubi auctor vespere a lucernario distinguit, ad quod officium ordinat unum psalmum et unum responsorium, tres antiphonas et tres lectiones, quam officii divini distributionem videtur ex S. Cæsarii et S. Aureliani Regulis desumpsisse. Unde existimat reverendissimus Calmetus

in suis Observationibus criticis, hanc regulam scriptam fuisse pro aliquibus monasteriis Galliæ vel Hispaniæ ad mare Mediterraneum sitis. Interim hic notari velim, hoc tempus dictum lucernarium, nostrarum vesperearum tempori convenire, nec per illud intelligi completorium a S. Benedicto inventum, quasi totius divini officii complementum ; et ideo illo peracto in monasteriis Benedictinis nullus audebat loqui vel publice legere ; cum tamen juxta Regulam monachi post lucernarium in unum conveniebant, et publicas lectiones audiebant.

ALIA REGULA INCERTI AUCTORIS.

I. Ante omnia, fratres charissimi, diligatur Deus (Deut. vi) ; deinde proximus (Matth. xxi) : quia ista præcepta principaliter nobis sunt data. Qualiter autem oporteat nos orare vel psallere, describimus : id est, in matutinis dicantur psalmi III, LXII, VI et LXXXVIII, cum debitis antiphonis, versibus et responsoriis. Ad primam et tertiam dicantur sui psalmi, antiphonæ duæ, lectiones duæ. Simili modo ad sextam et nonam dicantur sui psalmi, cum debitis re-

sponsoriis et antiphonis. Hoc idem in vespere et completorio servetur. Ad lucernarium autem psalmus unus, responsorium unum, antiphonæ tres, lectiones tres. Et tempore opportuno post lucernarium, omnibus adstantibus, legantur lectiones. Nocturnæ autem orationes mensis Novembri, Decembri, Januario et Febuario, antiphonæ duodecim, psalmi sex, lectiones tres ; Martio, Aprili, Septembri, Octobri, antiphonæ decem, psalmi quinque, lectiones tres ; Mai-

Junio, Julio et Augusto, antiphonæ octo, psalmi quatuor, lectiones duæ.

II. Operentur a mane usque ad sextam, et a sexta usque ad nonam vacent lectioni; et ad nonam red-
dent codices. Et postquam refecerint, sive in horto, ubique necesse fuerit, faciant opus usque ad horam lucernarii. Nemo sibi aliquid vindicet proprium, sive in vestimento, sive in quacunque re: apostolica enim vita optamus vivere (*Act. II et IV*). Nemo cum murmure aliquid faciat, ut non simili iudicio murmuratorum pereat. Fideliter obediant: patrem suum post Deum honorent; præposito suo deferant, sicut decet sanctos. Sedentes ad mensam taceant, audientes lectionem; si autem aliquid opus fuerit, præpositus eorum sollicitus sit. Sabbato et dominica, sicut consuetudo est, qui volunt, vinum accipiant.

III. Si opus fuerit ad aliquam necessitatem mitti, duo eant. Nemo extra monasterium sine præcepto manducet neque bibat, non enim hoc ad disciplinam pertinet monasterii. Si opera monasterii mittantur

A fratres vendere, sollicitè caveant ne quid faciant contra præceptum; scientes, quoniam exacerbant Dominum in sanctis suis. Si aliquid emant ad necessitatem monasterii, sollicitè et fideliter, ut servi Dei, agant.

IV. Otiosum verbum apud illos non sit. Mane ad opera sua sedeant; post orationem tertiæ eant ad opera sua; non stantes fabulas contexant, nisi forte aliquid sit pro utilitate animæ: sedentes ad opera, taceant, nisi forte necessitas operum exegerit ut loquatur quis.

V. Si quis autem non omni virtute, adjuvante misericordia Dei, hæc conatus fuerit implere, sed contumaci animo depexerit: semel atque iterum commo-
nitus, si non emendaverit, sciat se subjacere disciplina monasterii, sicut oportet. Si autem talis fuerit ætas ipsius, etiam vapulabit. Hæc in nomine Christi fideliter et pie observantes, et vos proficietis, et nobis non parva lætitia erit de vestra salute. Hæc sunt quæ ut observetis præcipimus in monasterio constituti.

ADMONITIO IN SEQUEM ORDINEM ROMANUM.

Veteri Calendario Romano et Liturgiæ Gallicanæ expositioni (a) subjicere libet antiquum Ordinem Romanum, ad usum monasteriorum ab annis circiter mille accommodatum, cujus antiquitatem probat non solum codicis Morbacensis, a quo illum accepimus, character annos minimum 900 repræsentans, sed etiam varii ritus qui in ea præscribuntur, qui jam dudum et in Romana Ecclesia et in Galliarum monasteriis, quibus usui fuisse videtur, obsoleti sunt. Imprimis est illud quod festum de conceptione B. Virginis, qua incarnatum Dei Verbum annuntiante angelo in utero suscepit, hebdomada ante natale Domini celebrari præscribit: quem ritum commendat concilium Toletanum x, anno 636 celebratum, tanquam per diversas jam mundi partes observatum, servanque hactenus Ecclesiæ Mediolanensis et Toletana. Nec minus antiquitatem spirat ordo sacrorum librorum in nocturnis vigiliis legendorum, quo prophetas post Epiphaniam, non epistolas Apostoli, legendos de-
cernit, id quod alio in codice Morbacensi annorum minimum mille præscriptum reperimus. Eandem anti-

quitatem repræsentare existimamus ritum post communionem annuntiandi a diacono ventura festa, qui nullibi nobis aliquando præscriptus occurrit.

Porro cum plura notatu digna hoc in ordine videantur, illud præsertim singulari consideratione ponderandum est, quod orationes post oblationem dicendæ secreta nullo alio audiente recitandæ præscribuntur, qui locus sufficere debet ad refutandos nonnullos novitatorum amatores, qui contra universalis Ecclesiæ Romanæ consuetudinem, propria auctoritate integram missam, secretas orationes canonemque ipsum eodem vocis sono, hoc est alte pronuntiant. Nam quod respondent variis antiquisque auctoribus secretas et canonem sub silentio recitari præscribentibus, quod, inquam, aiunt, silentium, apud illos cantui tantum, non altæ voci opponi, omnino falsè convincitur, ut nullus sit amplius effugiendi locus, cum SECRETE NULLO ALIO AUDIENTE ante annos mille in Ecclesia Romana aliisque ipsius ordinem sequentibus hæc dicerentur.

(a) Quæ scilicet opuscula Antiquo Ordini quem hic excudimus præmissa sunt in Thesaurò Marteniano ex quo illum expressimus. In illo autem Ordine orthographiam et syntaxin manuscripti servare debuimus. EDIT.

ANTIQUUS ORDO ROMANUS

AD USUM MONASTERIORUM,

AD ANNIS CIRCA MILLE ACCOMMODATUS EX MS. CODICE MORBACENSI.

IN NOMINE DEI SUMMI INCIPIT BREVARIUM ECCLESIASTICI ORDINIS,

Qualiter in cœnobiis fideliter Domino servientes, tam juxta auctoritatem catholicæ atque apostolicæ Romanæ Ecclesiæ, quam et juxta dispositionem Regulæ S. Benedicti missarum

solemnis, vel natali sanctorum, sive officiis divinis anni circuli die noctique, auxiliante Domino, debeant celebrare, sicut in sancta ac Romana Ecclesia sapientibus ac venerabilibus Patribus traditum fuit.

Primitus enim in Adventum Domini cum omni officio divino a kalendis Decembris incipiunt celebrare, et in ipsa nocte initiantur legi ad vigiliis Esaiam prophetam usque in Natalem Domini, semper a capite rependendum ipsam leguntur. Deinde una ebdomada ante Natalem Domini de conceptione S. Mariæ incipiunt canere. In ipsa vero ebdomada quarta et sexta feria seu et sabbato stationes publicas faciunt, et omnes jejuniis faciunt, et missarum solemnium cum omni officio divino de ipso ordine pertinentem celebratur. In ipso vero sabbato sacerdotes et cæteri ministri Ecclesiæ, si necesse fuerit, ordinantur. Si autem et vigiliæ venerint natalis Domini sabbato præcedente hebdomadæ, omnem celebrationem vel ordinationem quam diximus usque in sabbatum consummantur. In ipsa autem ordinatione sacerdotum præter quatuor tempora anni, nullatenus ordinatur. Id est primum ver, quod est ebdomada prima mensis primi Martii: ita tamen si ipsa ebdomada infra Quadragesima contigerit. Deinde requiritur aliud tempus æstatis, quo venit mense 4 Junii, quod sequitur ebdomada prima post Pentecostem. Sequitur tertium tempus autumnii, quod est mensis septimi Septembrii, quod agitur tertia ebdomada ipsius mensis. Inde sequitur quartum tempus anni hiemis, quod est mensis decimi, December sicut supra diximus. Hoc est ebdomada prima ante Natalem Domini ordine quo diximus quarta et sexta feria seu sabbato celebrantur.

Gesta S. Eugenii vel ejus commemorationem pridie Natalis Domini tantum ad vigiliis celebrantur. Matutinis vero de supradicto die pridie Natalis Domini ejus missa hora tertia cantatur et celebratur. Ipsa vero die nisi forte dominica contigerit omnes publicam jejunium faciunt, et hora nona vigilia Natalis Domini missas celebrant, et alleluia minime canuntur. Omni vero tempore quando jejunium faciunt, et hora nona missas celebrant, nec *Gloria in excelsis Deo* nec alleluia canuntur. In ipsa vero vigilia Natalis Domini in cœnobiis monachorum nocte superveniente paululum requiescunt; deinde surgentes temporis, celebrant sicut decet vigilia Domini. Id est expectatis novem psalmis cum antifonis seu novem lectionibus de homeliis S. Augustini vel papæ Leonis aut S. Gregorii cum responsoriis, et finiunt vigilia, deinde secuntur matutinae cum antefons. Expletis vero matutinis, præparantur se qualiter missas celebrare debeant; et ut gallus canaverit: mox cum omni

* Hic locus de activa conceptione B. Virginis qua Verbum divinum in utero operante Spiritu sancto concepit, intelligendus est.

^b S. Eugenii memoriam in idus Septembris olim recolabant Cassinenses monachi una cum SS. Prothi et Hyacinthi.

^c Hic non obscure indicat primam in Natali Domini missam in primo galli cantu circa mediam noctem celebratam fuisse, quod præscriptum in pluribus usque antiquis Sacramentorum libris reperimus, ac

decore vel ordine sacerdotum ad missas ingredientur. Expleta vero missarum solemnia, communicent omnes, et in ipsa nocte ad missas semper *Gloria in excelsis Deo*, alleluia pariter canunt. Deinde mox luce super veniente, procedunt ad aliam ecclesiam, et similiter celebrantur aliam missam sicut et prius. Similiter iterum competente hora diei procedant ad ecclesiam, et celebrant missas sacræ Nativitatis Domini. Unam postquam gallus cantaverit, aliam inane prima, tertiam in die, sicut mos est, in honore sanctæ Trinitatis celebrantur, sicut S. Gregorius in humillis suis loquitur dicens: *Quia missarum solemnia ter hodie celebraturi sumus; ita et nos oportet ut similiter sanctæ Nativitatis Domini diem in Trinitatis nume o missarum solemnia celebremus.*

Modus autem vel ordo in agendis missarum solemnium tam ipsius diei, quam et omnium principalium festivitatum talis esse videtur. Cum autem hora appropinquaverit, ut missas introeant, ingrediuntur sacerdotes et levitæ in sacrarium, induent se vestibus, cum quibus missas celebrare videntur. Ordinantur per ordines, sicut mos est, ipsas oblationes reverenter ad sedem suam, et iterum lavet manus. Item in monasterio ubi non ingrediuntur feminæ, postquam primitus sacerdos lavet manus, ingrediuntur sacerdotes cum levitis in sacrarium, et accipient oblationes, et procedant de sacrario, et offerentur super altare, canentibus interim fratribus offertoria. Deinde vero accedens sacerdos ante altare, et accipiens proprias oblationes elevatis oculis et manibus cum ipsis ad cælum orat ad Dominum, et ponet eas super altare. Similiter offerat et vinum. Diaconi vero vadant retro sacerdotum, et ordinantur super ordinem. Subdiaconi autem ambulant retro altaris, et statuuntur per ordinem. Sacerdotes autem stent in ordine suo ante altare. Tunc vero sacerdos dextra lævaque aliis sacerdotibus postulat pro se orare; et inclinans vultum ad terram, dicat orationem et secrete nullo alio audiente, nisi tantum ut venerit ad hoc verbum *Per omnia sæcula sæculorum*, et dicant omnes *Amen*. Statim dicat *Dominus vobiscum*. Deinde dicit *Sursum corda*. Deinde *Gratias agamus Domino Deo nostro*, et ingrediatur in præfationem, ita ut ab omnibus pene audiat. Deinde cum venerit ut dicat *Adorant Dominationes*, omnes sacerdotes vel levitæ inclinent vultum ad terram. Cum autem pervenerit ut dicat *Supplicet confessione dicentes Sanctus*, inclinent iterum diaconi, clerici, cum omni populo.

demonstravimus in libro de Antiqua ecclesiæ disciplina in divinis celebrandis officiis, pag. 88.

^d Hinc colliges tres in Natali Domini missas non in una, sed in diversis ecclesiis celebratas fuisse, quod alias a nobis probatum est.

^e Hic locus egregie confirmat ea quæ in libro de Antiquis Ecclesiæ Ritibus cap. 4, art. 8, n. 5, diximus de secretis et canone missæ sub silentio præmittendis.

Proclamantibus vero cum magna reverentia et tremore *Sanctus*, incipit sacerdos canonem dissimili voce leniter. Ipsi vero presbyteri, diaconi, subdiaconi semper permanent inclinati usque in eo loco ubi dicant, *Nobis quoque peccatoribus*, et mox ut veniret ad hoc verbum *propitio ac sereno vultum respicere digneris*, inclinato capite sacerdos ante altare suppliciter deprecans usque dum dicit, *ut quotquot ex hac altaris participatione*. Cum autem surrexerint subdiaconi, unus ex ipsis venit, et accipit patenam ab acolytho, et revertetur in ordine quo steterat, et tenens eam ante pectus suum usque dum dixerit *Omnis honor et gloria*. Sacerdos vero cum venerit ut dicat *per ipsum et cum ipso* elevat oblationes proprias de altare, et mittit in ore calicis, tenente ipso calice a diacono, sublevans eum modice usque dum dixerit *Per omnia sæcula sæculorum, amen*. Sacerdotes vero et diaconi usque in istum locum semper manent inclinati, præter tantum diaconus qui ipsum calicem sublevatur. Subdiaconus autem qui patenam tenet, tradat eam ad ipso verbo diacono, ubi dicit *omnis honor et gloria*; et ille tenet eam usque dum finiatur oratio dominica, et porriget eam sacerdoti. Sacerdos vero post orationem dominicam oratione subsecuta, accipiens oblationes et ponat eas in patenam, et frangat modicum de ipsa oblatione, et mittat in calicem ter faciendo crucem, et dicat *Pax Domini sit semper vobiscum*, et faciat populus pacem. Deinde vero sacerdotes confrangant ipsas oblationes super altare, si necesse fuerit. Diaconi vero juxta altari, tenente subdiacono ante ipsis patenam, et ^a confrangant ipsas oblationes, canentibus interim fratribus *Agnus Dei*. Deinde communicent sacerdotes et levitæ in ordine suo. Postea quidem accipiens diaconus calicem in dextera parte altaris, elevans eum in manibus suis, pronuncians natalitia sanctorum in ipsa hebdomada venientia, ita dicendo: *Illa feria veniente, natale est S. Mariæ, aut confessoris, vel alius sancti* cujus evenerit, secundum martyrologium. Et respondent omnes *Deo gratias*. Post hæc canentibus interim antifona ad communionem, communicantibus iis omnibus, dat orationem sacerdos, et dicat diaconus *Ite, missa est*. Respondentibus omnibus *Deo gratias*, et completum est: Post hæc revertetur sacerdos ad sacramentum cum ministris ecclesiæ, vel omni ornatu, sicut prius exierit, et exuant se vestibus cum quibus jam missarum solemniam celebraverunt, et consummata sunt omnia.

Post nativitatem vero Domini usque in octabas, præter sanctorum festivitatis, omne officium divinum tam in die quam in nocte de ipsa die natalis Domini est canendum. Octabas Domini in omni officio divino nocte et die, ordine quo in natali Domini in omnibus observatur. Deinde usque in Theophania, præter dominicis diebus vel natalitiis sanctorum, de cotidianis diebus canetur. Pridie Theophaniæ ^b jeju-

niium publicum faciant, et hora nona missa celebrentur, et medio noctis tempore ingredientur ad vigiliam, psalmos quoque vel lectiones vel responsoria de ipso die canentes tantum de muneribus Magorum et baptismo. De nuptiis vero quæ factæ sunt in Chanan Galiliæ, octabas Theophaniæ celebrantur. Omne ebdomada usque in octabas Theophaniæ canuntur. Missa vero Theophaniæ ordine quo diximus natale Domini secuntur. Postea quidem, die secundo, mense Febro, quod est iv nonas ipsius mensis, celebrantur cum magno decore vel accensis multis luminibus purificationem B. Mariæ, quando obtulit Dominum Jesum Christum in templo, et accepit eum B. Simeon in ulnis suis, et benedixit Deum.

Post nativitatem vero Domini usque quindecim diebus ante initium Quadragesimæ Isaiam atque Jeremiam et Ezechiel et Daniel, seu et xii prophetas minores cum expositionibus eorum legantur. Epistolæ vero Pauli apostoli omni tempore in posterioribus lectionibus in die dominica ad vigiliam legantur. Tractatus vero S. Hieronymi, Ambrosii, vel ceterorum Patrum, ut ordo poscit, legantur. In tempore veris, hoc est quindecim diebus ante initium Quadragesimæ, quinque libri Moysi, cum Hiesu Nave et Judicum atque Rut usque quindecim dies ante Pascha. Inde vero librum Isaiæ prophetæ et Lamentationes Hieremiæ, Osee et Zachariæ unde ad passionem Christi convenit. In diebus autem Paschæ epistolæ apostolorum et Actus atque Apocalypsis usque Pentecostem. A Pentecoste vero libri Regum et Paralipomenon, deinde Salomonis libri, Job, Tubiæ, Judith, Esther atque Machabæorum usque calendas Decembriæ.

In vigiliis omnium apostolorum et ceterorum sanctorum pluralium omnes jejuniū faciunt. Et hora nona natale eorum prævenientes absque *Gloria in excelsis Deo* et *alleluia* missarum solemniam celebrantur, et ipsa nocte ad vigiliam passionem eorum vel gesta leguntur. Quod si in Dominica natalitia venerint tam in adventu Domini quam et omni tempore, psalmi cum eorum passionibus, vel gestis cum responsoriis vel antefonis de istis pertinentibus canuntur. Si autem gesta eorum minor fuit, quod ix lectionibus sufficere non possit, in tribus tantum posterioribus lectionibus leguntur, et octabæ eorum cum responsoriis vel antefonis suis, missarum solemniam, sicut et in die primo festivitatis eorum ita celebrantur. Quod si in eorum octavas natale sanctorum venerit, præcedente die octavas eorum celebrantur per auctoritatem sanctæ Regulæ. Omni tempore diebus dominicis legitur lectio S. Evangelii secundum tempus quo fuerit, et sequitur hymnum *Te Deum laudamus*, et versum cum *Kyrie eleison* et finiuntur Vigiliæ. Matutinis vero laudibus diebus dominicis, præter Quadragesimæ cum *Alleluia* sunt canendi. Una autem

^a Hinc colliges non minores oblatas pro populi communionem olim consecratas fuisse, sed maximas; quas diaconi in plures particulas confrangebant.

^b Jejunium olim in vigilia Epiphaniæ a fidelibus

observatum fuisse singulari libello demonstravit olim Johannes Des Lions, decanus ecclesiæ Silvanectensis adversus prophanas quorundam superstitiones, qui hanc diem potationibus insuunt.

ebdomada ante natale Domini ex conceptione B. Mariæ incipiunt celebrare.

Hoc autem quod super scribi debuimus septuagesimo die ante Paschæ tamen dominica ingrediente Septuagesima apud eos celebrant. Hoc enim faciunt pro reverentia tantæ festivitatis, vel pro eruditionem populi, et per numerum dierum cognoscant adpropinquare diem sanctum Paschæ, et præparet se unusquisque secundum devotionem et virtutem suam, qualiter ad ipsum sanctum diem cum tremore et reverentia, contrito corpore et mundo corde perveniant, et non solum septuagesima, sed et sexagesima, quinquagesima, quadragesima, tricesima, vicecima, decima et octava semper per ipsum ordinem celebrantur, ut quantum plus cognoverint adpropinquare diem sanctum Paschæ redemptionis nostræ, tanto amplius ab omni inquinamento carnis vel immunditia se abstineant, ut digni sint communicare corpus et sanguinem Domini. Monachi vero et Romani devoti vel boni Christiani a quinquagesima, rustici autem et reliquum vulgus a quadragesima.

Primum autem jejunium iv et vi feria post Quinquagesima, id est una ebdomada ante Quadragesima apud eos publice agitur. Inde vero prima ebdomada in Quadragesima iterum iv et vi feria seu et sabbato stationes publicas faciant, et jejunium cum xii lectionibus in ipso sabbato consumantur. Et si fuerit ipsud sabbatum de Martio mense, ordinationem sacerdotum faciant. Si autem in alia ebdomada vel tertia quando pontifex judicaverit, iterum iv et vi feria seu et sabbato cum xii lectionibus sicut prius ordinare videntur, et ordinantur qui ordinandi sunt.

A Quinquagesima vero incipiente usque quinto decimo die ante Pascha jam diximus ad vigiliis Eptaticum leguntur et responsoria inde canuntur. Quod si inde responsoria minus habuerint, quadragesimalis responsoria canentur. In matutinis vero laudibus Dominicis a Quadragesima incipient, id est *Miserere mei Deus*. Inde sequatur psalmus centesimus xvii, cum antefonis tam de Prophetis quam de Evangelio canentur. Et a xv die ante Pascha lectiones vel responsoria et antefonæ cum versibus de passione Domini incipient celebrare. Quinta vero feria ante Pascha, id est cœna Domini ad missas antefona ad introitum non canatur, apostolum et Evangelium non legatur, nec responsorium cantatur, nec salutatur presbyter, id est *Dominus vobiscum*; nec pacem faciant usque in sabbato sancto. Sed cum silentio ad missas ingredientur. Et in ipsa nocte in vigilia parasceven, id est vi feria non canuntur, *Gloria*, nec *Kyrie eleison*, nec signum pulsaverit, usque, in sabbato sancto ad vigiliis. In parasceven autem, quod est vi feria passio Domini, hora nona colliguntur omnes in ecclesiam, et legantur duæ lectiones, quas

in capitulare vel in sacramentario commemorat cum responsis suis, et legatur passio Domini secundum Johannem, et dicantur illas orationes a presbytero, quas in Sacramentario commemorat. Post unamquamque orationem admonentur omnes a diacono. Dicit *Flectamus genua*: ita prosternent se omnes in terra cum lacrymis vel contritionem cordis. Oratione facta, iterum admonentur a diacono ut surgant, et dicat diaconus, *Levate*. Expletas autem ipsas orationibus, dicat presbyter, *Oremus*. Et dicat orationem, *Præceptis salutaribus moniti*, cum oratione dominica, et sequitur oratio, *Libera nos, quæsumus, Domine*. Et accipit diaconus corpus et sanguinem Domini, quod ante die cœna Domini remansit et consecratum fuit, et ponet super altare, et communicant omnes corpus et sanguinem Domini, cum silentio nihil carentes. Et in ipsa nocte lumen in ecclesia non accenditur, sed absconditur, ut non ab omnibus videatur, usque in sabbato. His expletis ingrediuntur ad vespervas, et ipsa nocte omnes devoti monachi vel viri venerabilis et religiosi abstinentes se ab omni delicia corporale, ut præter tantum panem et aquam cum aceto mixtum non sumentes cibum. Cui autem Dominus virtutem dederit pertranseunt sine cibo, usque in vigilia Paschæ in sabbato sancto, hora nona diei ingrediuntur ad vigiliis.

Primitus enim induunt sacerdotes una cum diaconibus vestibus cum quibus vigiliis celebrantur, et procedunt de sacrario levitæ tantum cum subdiaconibus duo et duo juxta se adhærentes, sine luminibus accensis, canentibus interim fratribus lætania. Ut autem ad altare venerint stantes in ordinis suis, ille qui cereum benedici debet, stans in medio postulans eos pro se orare, et faciens crucem super cereum, et accipiens a subdiacono lumen quod in parasceve abscissum fuerit, et accenso cereo dicit, *Dominus vobiscum*. Respondent omnes, *Et cum Spiritu tuo*. Deinde dicit, *Oremus*, et dicit orationem primam. Deinde dicit, *Dominus vobiscum*. Respondent omnes, *Et cum Spiritu tuo*. Iterum dicit, *Sursum corda*. Respondent *Habemus ad Dominum*. Iterum dicit, *Gratias agamus Domino Deo nostro*. Respondent, *Dignum et justum est*. Vel omnia sicut in sacramentorum commemorat. Benedicito autem cereo, revertentur in sacrario. Deinde procedent sacerdotes de sacrario cum diaconibus juxta ordines suos cum accensis cereis de ipso lumine cum turabulis thimiamatum. Iterum canuntur lætania. Ipsa autem expleta, stantibus vero et dat sacerdos orationem retro altare, sicut mos est. Et sedentibus sacerdotibus in ordinis suis, et ingredientur ad legendum. Post unamquamque lectionem dat sacerdos orationem, sicut in Sacramentorum commemoratur. Expletis vero lectionibus, cum canticis eorum et benedictionibus, revertentur omnes ministri ecclesiæ in sacrarium cum accensis

* Huic voto favet concilium Quini-sextum can. 89. *Dies salutiferæ passionis in jejunio, et oratione, et cordis compunctione peragentes fideles, usque ad mediam magui sabbati noctem jejunare oportet*. Et Regula Ma-

gistri, cap. 58 decernit, ut qui præter infantes infirmos et senes, die Parasceves cibi aliquid gustare voluerit, benedictione quæ cibis impenditur privetur.

cereis, expectantes horam qua ad missas ingredi debeant. Cum autem stella in caelo apparuerit, statim iterum incipiunt tertio lætania, et procedunt de sacrario sicut ante fecerunt cum cereis accensis vel turabulis. Expleta autem lætania, incipiat abbas aut presbyter qui missas celebretur, *Gloria in excelsis Deo*, Hoc finito, legatur lectio Apostoli et cantetur, *alleluia*, *Dominus regnavit*. Tractum qualem volueris, et legatur lectio Evangelii, aut episcopus, aut presbyter legatur. Ad communionem cantetur, *Agnus Dei*, et complebuntur omnia missarum solemnia ordine sicut reliquis diebus Dominicis. Et in ipsis vii diebus Paschæ, et in omni officio divino, ita agatur sicut et diem sanctum Paschæ præter tantum psalmum de unamquemque die psalluntur semper cum *alleluia* et usque quinquagesimo die a Pascha, quod est Pentecotem, tam psalmi quam responsoria cum versibus et antefonis omnes cum *alleluia*, sunt canendi. Ascensione vero Domini, cum omni officio divino de ipsa die pertinente sicut reliquis diebus dominicis celebrantur. Responsorium vero vel antefonæ, usque in sabbato Pentecosten de ascensione Domini, canuntur.

A Sabbato Pentecosten omnes jejunium faciunt, et omne officio divino tam et lectiones quam et baptismum ordine quod diximus in sabbato sancto celebrantur. Tanto hora septima incipiente ingrediuntur ad vigiliis vel missarum solemnibus, ut hora nona diei expleta omne consumentur. Diem sanctum Pentecosten, sicut et diem sanctum Paschæ celebrantur. Ipsa vero ebdomata post Pentecosten a iv et vi feria seu sabbato jejunium faciunt, et missarum solemnibus cum omni officio, sicut et in Sacramentorum commemorat, celebrantur. Octavas autem Pentecosten sicut et dominica præcedente ita celebrentur. Post hos vero dies anni circulus quæ adventum Domini præter natalitia sanctorum, vel quod commemoravimus, tam psalmi quam responsoria, vel antifonæ et matutinis et vespertinis laudibus de cotidianis diebus canuntur. Agenda vero mortuorum ad vigiliis, psalmi quoque et lectiones cum responsoriis vel antefonis in matutinis laudibus sine *alleluia*, de ipsis est canendum. Ad missas eorum *Gloria in excelsis Deo nec alleluia* cantatur, et consummata sunt omnia.

INDEX

IN REGULAM S. P. BENEDICTI.

- A
- Abbas nomine quis intelligendus, 63.
 Abbas nomen simpliciter monachio datum, 63. Item presbyteris, *ibid.*
 Abbas non tam propter bonos quam propter malos institutus, 377.
 Abbas a congregatione et de congregatione eligendus, 854 et seq., 854.
 Abbas eligendi singularis ritus ex Regula Magistri, 854.
 In abbatis electione natalium aut antiquitatis non habenda ratio, non tamen omnino posthabenda, 857
 Abbates debent esse sacerdotes, 858.
 Abbas doctus esse debet, 221, 856, 841.
 Abbati necessaria discretio, 846.
 Abbas prudens sit in correptione, 842. Misericors, 841.
 In se austerus in alios sit benignus, 75. Fragilitatem suam attendat, 845.
 Abbatibus quanta debeat esse sollicitudo erga delinquentes, 377, 380.
 Abbas de subditorum culpis puniendus, 63, 66.
 Abbas fratribus sit verus pater, 65. Ut se gerat erga fratres occultas sibi cogitationes revelantes, 221 et seq.
 Abbas duplicem curam debet subditis, 67.
 Abbas curam non curationem debet subditis, *ibid.*
 Abbas temporalia subditis debet procurare, 66.
 Abbas plus prosit quam præsit, 840. Studeat plus amari quam timeri, 844. Oderit vitia, diligat fratres, 842.
 Abbas majoris nomen factis impleat, 63.
 Abbas verbis et exemplis præluere debet, 68, 69, 71.
 Abbas præ omnibus Regulam observet, 97, 178, 847
 Abbas cum fratribus dormire debet: ejus lectus in medio dormitorii, 348, 349. In refectorio cum hospitibus recedat, 725.
 Abbas a coquinæ officio an eximendus, 442. Certis diebus illam ollam exercebat, *ibid.*
 Abbas quare officii divini tempus significare jubeatur, 606.
 Abbas infirmos visitet, 468. Eorum curam suscipiat, et qualem, 466.
 Abbatibus potestas in tribus sita, 64. Imperare supra, infra, aut contra Regulam non potest, 148, 149.
 Abbas an possit universam congregationem a carnis abtinentia dispensare, 535.
 Abbas in deliberatione capitulari quomodo se gerat, 95. Fratrum sententias cum senioribus libere, *ibid.* Omnia cum voluntate abbatis agenda, 639
- Abbas oratio pro fratribus in Quadragesima emanantibus, 658
 Abbas sit irreprehensibilis, 71. Vitia abbati fugienda, 844. In abbate reprehenditur nimia temporalium cura, 85. Ea tamen negligere debet, *ibid.* Nec super decanos omnem monasterii curam rejicere, 342.
 Abbas non sit litigiosus, 88. Ad placita sæcularia non veniat sine consensu episcopi, *id.*
 Abbas vitiosus deponendus ab episcopo, 69, 873. Maxime proprietarius, 424.
 Abbas inducens feminas in monasterium deponendus, 154, 153, 156. Excommunicandus, 154, 151. Recludendus in alio monasterio tribus mensibus in pane et aqua, 154.
 Abbas non tam numero, quam virtute fratrum gaudeat, 84.
 Abbas rationem reddet pro animabus sibi creditis, 89, 90.
 Abbatum timendum futurum judicium, 64.
 Abbates S. B. consolatur de periculo reprimis, 66.
 Abbatem spernens Deum spernit, 68. Sine abbatibus Regularibus monasteria tempore Hildemari, 42.
 Abbatissæ nomen diaconissæ datum, 221.
 Abbatissæ juveniæ non instituendæ, 857.
 Abdicatio triplex, 427.
 Abnegare semetipsum quid sit, 118.
 Abnegatio propriæ voluntatis Regule Benedictinæ scopos, 8.
 Abstinentia a carnibus per totam vitam in penam fornicationis, 111. Et similitatum, 167.
 Abstinentiam violantes ut puniendi, 331.
 Acceptio personarum vitanda, 75. Quid sit, *ibid.* In quibus habeat locum, 74.
 Accipere aliquid sine abbatis iussione vetitum, 425.
 Actus sæculi monachis fugiendi, 127. Quare, 127, 128.
 Ada ardi (S.) attentio ad opus Dei, 350. Singulos monachos suos singulis hebdomadis privatim consolatur, 229.
 Adolescentia, 398.
 Adulteri varii genera, 110.
 Edificia veterum monachorum simplicia, 225. Superbia improbat, *ibid.*
 Egroti et debiles quid differant, 476.
 Etatum varii divisiones, 480.
 Etas et intellectus quid differant, 598.
 Affectus rerum radicitus amputandus, 422.
 Affectus alicujus rei, ejusdem privatione puniendus, 138
 Afflicto multiplex, 137.

Africanæ Ecclesiæ duodecim psalmos ad nocturnos recitant, 276.
 Agenda quid, 293.
 Aelcinus lectionarium primus componit, 272. Ferraro lacrymas in orat one fundit, 146.
 Alleluia vox laetitiae, 309. Quam antiqua et celebrata, 298. Quid significet, *ibid.* Vox est Hebraica, et cur in Ecclesia retenta, *ibid.* Quo tempore dicebatur, 297, 298 *et seq.*
 Ad omnes antiphonas et responsoria a natali ad Epiphaniam cantata, 301. Sed contra Regulam, *ibid.* In Septuagesima quando deponere cœperint monachi, 300. Eam retineant Cistercienses, Bursfeldenses, Ambrosiani et alii, *ibid.* In Quadragesima nullibi cantata, 299. Et quare, 300.
 Tempore Paschali ubique, 299. Nunquam nisi in Pascha cantari volebat V. g. iantius, 298. Omni tempore præter jejuni et Quadragesimæ des cantant Ecclesiæ Hispaniæ, 299. Ad antiphonas et versus quomodo addi debeat, *ibid.*
 Altaria discooperienda pro admissis feminis in monasteriis, 153.
 Altarium visitatio post nocturnos, 233. Laudes inter et Primam, 233.
 Ambrosianum quid, 236. S. Ambrosius dominicis diebus media nocte surgebat, 278.
 Amen vox optantis, et assentientis, 282. Ad evangelium nocturnorum recte jussit respici S. Bened., *ibid.*
 Amen ad singulas petitiones orationis dominicæ in Missa, 283.
 Amicitia peculiaris improhatur, 74, 75. Pestis est in prælati, 74. In monachis commendata, *ibid.*
 Amor Dei in nos commendatur, 11.
 Amoris Dei excellentia, utilitas, necessitas, 106.
 Amoris Dei variæ rationes, 107.
 Amare Deum homini conaturalis, 106.
 Ab amaro Deo nullus excusari potest, *ibid.*
 Amoris Dei nulla dantur præcepta, *ibid.*
 Amoris divini modus, 108.
 Amare Deum ex toto corde, tota anima, tota virtute quid sit, *ibid.* Ubi amor est, ibi non labor, sed super est, 36, 34.
 Amor Dei quid in novitiis et monachis operetur, 57. Per amorem Dei amor gignitur proximi, 103.
 Anachoretæ qui sunt, 42. Unde dicti, *ibid.*
 Anachoretæ et eremite quid differant, 43.
 Anachoretæ nullo loco consistunt, 43. Rerum supernarum contemplationi deputati, 42. Eorum principes Paulus et Antonius, *ibid.* Umbra: Elias et Joannes Baptista, *ibid.*
 Anachoresis non statim assumenda, 44.
 Anachoretæ in monasterio prius probandi, 44, 45, 46.
 Quanto tempore, 45.
 Anachoresi quales apti, 46. *Vide* Eremita.
 Analogium quid? 270, 271.
 Analogia tria in monasterio S. Galli, 271.
 An boni et mali angeli sint hominibus deputati, 209.
 Angeli hominibus quando deputantur, 209. Quomodo opera nostra Deo munere dicantur, *ibid.*
 Anglorum sacerdotum ignorantia ante Dunstanum, 611.
 Angus a via, 175.
 Animalium regimen res difficultis, 83.
 Animalium cura quanto cum timore habenda, 90.
 Animalia ad jocum monachis vetita, 191.
 Animalia sexus feminini in monasteriis monachorum non alenda, 153.
 Annona quid? 411.
 Anni quatuor tempestates quando incipiant, 214.
 Antiphona quid? 206.
 Antiphona et responsorium quid differant, 207.
 Antiphonas prius composuerunt Græci, easque ab eis accepit Ambrosius, 267. Laudes privatis diebus sua una antiphona cantant Cistercienses, 291.
 Antiphonæ singulis versibus psalmorum in nocturnis S. Martini Vigiliis interpositæ, 258. Cum antiphona psallere quid sit, 314.
 Antiquis deferendum, 831.
 Apostolorum collegium prima monachorum congregatio, 513.
 Aqua benedicta in ecclesiæ ingressu, 255.
 Aqua benedicta post conlectorium asperguntur infirmi, 471.
 Arcam cum clavibus habere nulli liceat, 431.
 Argentum aurumve quid esset ignorabant plures ex S. Pachonii discipulis, 424.
 Armariolum habere monachis illicitum, 426.
 Artes diversæ sint in monasterio, 863. Sed non exercendæ sine jussu abatis, 753.
 Artifices alter alterius officinas non intrent, 733. Elati ab arte evellendi et eorum opera separanda, 734.
 Athanasii (S.) Symbolum, 319.
 Attractio ad opus Dei, 329. Et in oratione, 143.

Auferenti tunicam pallium dimittendum, 218.
 Aures cordis, 5. Aures audiendi quid? 14. Aures Dei, 18.
 Aurum et argentum quid esset ignorabant plures ex Pachonii discipulis, 424.
 Austeritates vitæ religiose mitigat gratiæ interna delectatio, 31. Amor Dei, *ibid.* Novissimorum recordatio, *ibid.* Con vetudo, 32. Regulæ discretio, *ibid.*
 Avaritia et prodigalitas ex æquo vitandæ, 409. Præcipue in cellerario, *ibid.*
 Aves habere monachis vetitum, 191.

B

Baculum deferebant infirmi carnes come lentes, 476.
 Balnea sanis tardius concedenda, 474. Privata bis aut ter in anno olim monachis permessa, *ibid.* Infirmitas privata non publica sunt offerenda 473.
 Balnea extra monasterium petentes moniales habitu regulari privatæ, permittentes excommunicationi subdantur, 474.
 Beatitudinis æternæ præmium, 28.
 Benedicamus Domino, 290.
 Benedictio pro maledictione reddenda, 132.
 Benedictio lectoris, 498. Servitorum, 457. Iter agendum.
 Benedictio ante lectiones nocturnorum quid et quomodo danda, 267.
 Benedictio post evangelium ad nocturnos danda quid, 243. Ab Hebdomadario dicta, 284.
 Benedictio vestium novitorum profitentium, 702.
 Benedictio ab antiquis transeuntibus petenda et quomodo, 830.
 Benedictio pro Collata, 283, 284.
 Benedictiones pro hymno trium puerorum, 288.
 Benedictus (S.) arctissimæ vitæ magister, 6. Pii Patris et Magistr. titulum respicit, 5.
 Benedictus Anianensis lacrymarum dono præditus, 146.
 Ejus religio in parvis rebus, 394. 409. Injuriam sibi facientibus munera destinat, 131. Librum de hac sententia: divertere a malo et fac bonum facere cogitat, 17. De cantico Benedictus, 289.
 Bernardi (S.) religio in summis in infirmitate solatiis, 463. Humilis de se opinio, 24. Tremor de futuro judicio, 138. Convorsum quendam miræ sanctitatis virum morti proximum dure increpat, 211.
 Biberes, 452.
 Bona nostra Dei dona, 11, 25, 137, 206. Eorum gloria Deo referenda, 24.
 Bona aliena magis quam nostra consideranda, 223. Dum tempus habemus bene operandum, 29. Sui boni specie nonnumquam latet malum, 207.
 Boni mali semper inserti, 82, 85.
 Bonos et malos quomodo respiciat Deus, 329.
 Bracile, 723.
 Breve quid, 419.
 Brolius plures de hemina vina Benedictina sententiis refert, nulli adhaeret, unde et immerito notatur a Gallico dissertatore, 533.
 Butyrum edere an Benedictinis permissum, 531.

C

Cædens fratrem in majori ætate ut puniendus, 887.
 Calendæ Novembris Regulæ c. 8. Ut intelligendæ, 245.
 Caligæ, 704. Caligæ ferratæ seu clavatæ, 703.
 Camaldulensium psalterium quotidie recitant, tribus hebdomadæ diebus jejunant in pane et aqua, silentium inviolabiliter servant, 525. Eorum colloquia, 183.
 Camerarii officium, 416. P. curias servabat, 417.
 Campanarum usus apud monachos, 608.
 Candele plures in dormitorio accendendæ, 332. Et cur, 351. In aliis etiam locis, 332. A quo accendendæ, *ibid.* Qua hora, 335. Accendere negligentes ut puniendi, *ibid.* Quantum ardere debeant, *ibid.* Possunt omnibus decumbentibus extinguere, 331.
 Canonici Regulares et sæculares omnes uno in loco dormiebant, 348, 349.
 Canonicis post nocturnos dormire prohibitum sub poena excommunicationis, 232.
 Cantica ad nocturnos dicenda abbas instituat, 279.
 Cantica ad Laudes canit Ecclesia Romana, 290, 292.
 Psalmi pro canticis ad nocturnos, 280.
 Canticum et Psalmus quid differant, *ibid.*
 Cantoris officium est lectiones terminare, 255. Lectoris officium in refectorio quanto obire debeat, 438.
 Cantus in primitiva Ecclesia qualis, 279.
 Cantum post vigiliis nocturnas dicebant majores nostri, 249, 250, 252. Idque in capitulo, 230, 252.
 Cantus figurati et musici improhantur, 526. Quis ordo cantandi in choro, 609.
 Capitale, 722.

Capitis decalvatio in poenam culpæ, 573. Ad Capitulum fratres quomodo vocati, 93. Ibi quænam fratribus proponenda, 92. Quomodo abbas se gerat, 95. Qua ratione dent fratres consilium, 95, 96. Inde quinam excludendi, 92, 95. Cappa quid, 699. Caputium tunicæ assutum, 701. Carcer pro excommunicatis, 571, 572. In poenam fornicationis, 111. Loquentis cum femina sine socio, 164. Mendacii, 150. Murmurii, 135. Simultatis, 167. Proprietatis, 452, 454. Verbi otiosi, 192. Incurribilitatis, 585. Carnis abstinentia in Septuagesima, 300. Carnes frustatim incisæ a S. B. prohibita, 529. Carnes infirmis, quando et quomodo concedendæ, 475. Et quare, *ibid.* Eis uicias octo per diem concedunt Cassinenses, 476. Carnes comedentes baculum deferebant et caput capello cooperiebant, *ibid.* Nec celebrabant nec communicabant, 465. Statutum de comedendis ab infirmo carnis permissivum est, non præceptivum, 476. Carnis abstinentia tam ab infirmis quam a sanis apud plures monachos, 477. Hæc quando Carthusianos obligare cepit, 477. Quid sentiendum de his qui abstinentiam violant, 531. Latinis obijciunt Græci quod eorum monachi carnis vescerentur, 531. Abbas an possit dispensare a carnis abstinentia omnes monachos, 553. Carnes infantibus et senibus an sint indulgendæ, 482. Hospitibus non ministrandæ, 672, 681. Abstinentia a carnis per totam vitam in poenam fornicationis, 111. Carnes sanctis diebus aliquando concedit S. Isidorus, 510. Carnes non edebant monachi ad episcopatum evecti, 531. Carnes in cremo Camaldulensi vermibus scatent, 478. Carthusienses a carnis etiam infirmi abstinent, ad id quando obligati, 477. Contra facientes ut puniendi, 477. Carthusiensium cibi quales, 511. Olim panem album non coquebant, 519. Medicinis raro exceptis cauterio et sanguinis minutione utuntur, 461. Singulis annis res suas priori minutatim ostendunt, 453. Diebus domini is colloqui habent, 183. Domus non recipiunt nisi duodecim monachorum, 51. Lites improbant, 87. Eorum ecclesiæ feminis inaccessæ, 463. Caseus Benedictinis an permissus, 531. Casei et ovorum abstinentia in Quinquagesima, 637. Castitas virtus angelica, 150. Deo similes efficit, *ibid.* Castitatis votum in professione Benedictina includi, 761. Castitas qua ratione servanda, 151 *et seq.* Castitas in castris servata, 151. Cassiani collatio xvii censura affecta, 150. Castigandum corpus cum discretione, 119. Castra a castitate dicta, 151. Casula vestis monastica, 698. Casuum reservatio in confessione, 605. Causari quid, 90. Cella variæ acceptiones, 53. Cella monachi sepulcrum, 127. Cella optimus doctor monacho, 171. Cellularum distinctio, 541. Cellulis distinctis usi sunt etiam ex antiquis monachis aliqui, 550. Cellæ singulares destructæ, 549. Eas reædificant recentiores, 550. Cellæ singulares senibus et infirmis concessæ, 348. Cella novitorum a conventu separata, 746. Cella infirmorum separata, 471. Qualis esse debeat, 472. Cellas apertas relinquebant S. Gerasimi discipuli, 424. Cellæ novæ seu monasteriola sine licentia episcopi non construendæ, 51. Cellerarii varia nomina, 400. Cellerarii dotes, 402. Cujus ætatis esse debeat, 202. Cujus scientiæ, 402. A quibus, quando, et quomodo instituendus, 401. Ex monachis non ex laicis eligendus, 400. Plures in annos suo in officio potest continuari, 401, 418. Post quatuor annos deponendus, 401. Animam suam custodiat, 495. Divinis intersit officiis, 406. Quotidie communiceat, *ibid.* Præcipuum gerat infirmorum curam, *ibid.* Infantium hospitum et pauperum, 407. Hospitibus in rectorio ministrat, *ibid.* A coquina excusetur, 446. Eius officia circa coquinæ aut rectorii servitia, *ibid.* Vita ab eo vitanda, 402. Certum solum habeat ubi semper inveniat, 415. Eius curæ quæ commissa, 405, 404. Commissorum rationem reddit singulis mensibus, *ibid.* Culpas in officio commissas publice confiteatur cum legitur in capitulo Regulæ caput 51, *De Cellerario monasterii*, 410. Ejus solatia, 412. Plus laicis uti potest ad negotia extra monasterium exsequenda, 404. Charitas quid sit, 120. Charitas omnibus sit æqualis, 78. Charitatem in delinquentem confirmare quid, 579. Charitatis pedibus ad Deum curritur, 14. Chartæ in turricula servatæ, 417. Arcu lapideo connectæ,

ibid. Sacrorum vasorum custodi commissæ, *ibid.* Chilperici regis Opuscula, huius et missæ improbatæ, 510. Cibi monachorum quales esse debeant, 512. Quid de his præscribant antiquæ Regulæ, 510. Quid sentiant S. Patres, 509. Veterum monachorum quales fuisse, 508. Ciborum condimenta quænam esse debeant, 513. Cibi cultiores in Sanctorum festis, 122. Ciborum mensura omnibus æqualis, 514. Sed pueris minor, 522. Eadem omni tempore, 505. Eadem abbati quæ monachis, *ibid.* Eadem servitoribus quæ aliis, 506. Propter majorem laborem augeri potest, et quis maior ille labor, 521. De ciborum mensura in Quadragesima nihil definiit S. Benedictus, 504. Ciborum reliquiæ pauperibus dandæ, 122. Subrahentes ut puniendi, *ibid.* Ante tertium cibum sumere Britannis erat religio, 559. Cilicium, 703. Cingulum et funis quid differant, 555. Circatores quando instituendi, 649. Eorum officium, *ibid.* Cistercienses valles humidas ad habitandum eligebant ut sæpius infirmi mortem præ oculis semper haberent, 463. Eorum silentium, 181. Colloquia, 185. Cibi quales, 511. Piscibus aliquando utebantur, 507. Quomodo transirent intervallum post nocturnos, 255. Eorum monasteria duodecim saltem habeant monachos, 50. Clamor qui sit, 240. Clamor superbæ signum, 240. Clamor flagello puniendus, 240, 241. Claves officiorum desuper altari accipiunt Obediensarii et ad zonam deferunt, 419. Clericus amissio in poenam fornicationis, 111. In poenam furti, 112. Clerici orationem Dominicam quotidie dicere debent, 292, 294. Clerici tribus modis horas canonicas incipiunt, 519. Clericis in iudicium vocatis jurare prohibitum, 129. Clericus ebriosus ut puniendus, 155. Clericis perfectiores monachi, 516. Clerici fieri possunt monachi, 798. Clericorum aut religiosorum ministerio uti in rectorio non licet, 410. Clerici pro Monachi, 257. Cœli via difficilis, 21. Cœlorum regnum promerentur bona opera, 27. Cœna veterum monachorum quam modica et quibus indulta, 562. Cœna cum unico pulmento crudo, 501. Cum fructibus aut pane tantum, 502. Cum unico pulmento cocto, 505. Cœnam per totum annum non faciunt Fuldenses, 562. Cœnam an concesserit æstate S. Benedictus, *ibid.* Cœna Domini Pascha appellatur, 275. In Cœna Domini nocturnæ vigiliæ in tenebris absolvendæ, 258. Cœnobitarum origo, 41. Cœnobitæ primi inter monachos tribus modis, *ibid.* Cœnobitica vita eremiticæ præferenda, 56 *et seq.* In cœnobio omnia erem. et solitudinis exercitia possunt adimpleri, 59. Cœnobitarum et eremitarum pugna, 47. Cœnobitæ citius a peccato resurgunt quam eremitæ, 58. Cœnobitis copiosior in celo merces, 59. Cœnobitæ non licebat eremum petere nisi de consensu abbatis et fratrum, 48. Cœnobita castra, 47. In cœnobio difficilior cadit monachus, 57. Cœnobita et monasteria quid differant, 41. Cogitatio hominis Deo contra quomodo dicatur, 506. Cogitationes pravæ abbati revelandæ, 140, 219. Idque mediante proposito, 221. Cogitationes revelatæ perpetuo silentio tegendæ, 222. Collectæ in fine psalmorum, 259. Collationes pie, 179. Collatio ante completorium an post cœnam sine intervallo faciendæ, 570. In ea quid legendum et quando, 571, 572. Lectio alitudo exponebatur, *ibid.* Et intersunt infirmi, sed capitulum non ingrediuntur, 471. Collatio de Scripturis in intervallo post nocturnos, 232. Colloquia monach. an recreationes dici possint, 187. Eorum hora apud Benedictinos varia, 183, 184. Locus, 186. Modus, *ibid.*, 187. Lectio in ius colloquii, 186. Colloquii tempore necessaria petenda, 187. Colloquium secundum apud Cluniacenses tollit Petrus Venerabilis, 184. Colloquium majoribus nostris nihil fuit in Octavis Paschæ, Natalis Domini, et Pentecostes, in Rogationibus et festis xii lectionum, 185. Colloquium diebus festis apud Carthusianos, *ibid.* Color vestium qualis, 707 *et seq.* Color vestium apud Benedictinos albus, 709 *et seq.* Et

- alios pleiosque, 710. De vestium colore non causandum, 711.
- Color niger** poenitentie symbolum, 709. Cassinensium in retinenda veste nigra pertinacitas, 708.
- Comedere extra monasterium antiquis illicitum**, 663.
- Contra facientes excommunicandi**, *ibid.*
- Communia in monasterio omnia**, 429.
- Communio in Regula quid**, 821.
- Communio frequens ad castitatem conservandam**, 152.
- Communio quotidiana**, 454. Tribus in hebdomada diebus, *ibid.* Diebus festis, 453 *et seq.* Dominica et sabbato, 454. Semel in mense, 455, 456. Græci in Oriente semel in anno communicant, 454.
- Communio ad altare majus**, 455. Erecto corpore, 456.
- Communicatis panis et vinum oblatum**, 494.
- Communiois eucharisticæ causa concessum a sancto Benedicto mixtum**, 493 *et seq.* Post communionem non statim sumendus cibus, 497. Illusionem nocturnam passi a communionem abstinent, 257.
- Competentes horæ**, 412.
- Complere aliquid duobus modis dicitur**, 313. Orationes ad compleendum, *ibid.*
- Completorii varia nomina**, 316.
- Completorio omnes debent interesse**, 572. Idque observabant infirmi, 573.
- Completorium cum tribus psalmis cur dicitur**, 316.
- Completorii psalmi in directum et quare**, 317.
- Compunctio quid**, 332.
- Conjunctionis causæ quatuor**, *ibid.*
- Concionibus audiendis aut faciendis non exeat de monasterio monachi**, 872. Publice concionari non debet monachus ab episcopo non jussus, 258.
- Concupiscentia in bonam et malam partem**, 115.
- Confabulationes pizæ**, 179.
- Confessio peccatorum cum lacrymis et gemitu**, 116.
- Confessio humilis cogitationum in antiquis Regulis commendata**, 219.
- Confessionis de cogitationibus ad abbatem faciendæ conditiones**, 220.
- Confessio triplex in die**, 219. An de confessione sacramentali loquatur S. Benedictus in quinto humil. lat. gradu, 219.
- Confessio sacramentalis in Regula S. Benedicti**, 601. Quam frequens apud monachos, 433, 456, 601. Quo loco, 603. Quo corporis situ, 604. Cui facienda, 605. Casuum reservatio in confessione, *ibid.*
- Confessiones decanæ suæ audiant decani**, 342.
- Confessiones parentum extra claustrum non excipiant monachi**, 113. Secretum in confessione violans ut puniendus, 606.
- Confinare quid**, 436.
- Congius Farnesianus antiquis Romanorum unciis æquo non respondet**, 536.
- Congregatio quid sit**, 313. Quæ major, quæve minor, 314. Congregatio dicitur ubi tres sunt monachi, *ibid.* In minori ad certas horas sine antiphona in directum psallendum, 314, 315. Apostolorum collegium prima monachorum congregatio, 315.
- Consilium non consensum fratrum in capitulo abbas requirere ex Regula tenetur**, sed ex jure debet, 94.
- Consilium in capitulo quomodo dent fratres**, 93, 96.
- Cum consilio omnia faciendæ**, 101.
- Consilium fratri ut potest dare monachus**, 181.
- Consuetudo quantum possit**, 32. Asperitates Regule mitigat, 52, 55, 56.
- Contemnens obedire et Regulam servare ut puniendus**, 538. Deus quomodo contemni dicitur, 205.
- Contentio quid sit**, 163, 889.
- Contentio fugienda**, 99.
- Contentiosus ut puniendi**, 165.
- Contumax qui sit**, 357.
- Contumax et inobediens qui differant**, 358.
- Convenire pro interpellare**, 29.
- Conventus pro officio**, 356.
- Conversionem differre periculosum**, 29, 30.
- Conversione morum quid promittatur**, 759.
- Conversi Barbati**, 473.
- Conversi a capitulari deliberatione exclusi**, 92.
- Convivia sæcularium monacho vitanda**, 585. Laeta monachis prohibita, 506.
- Convivia in ecclesia prohibita**, 667.
- Coquinæ officium hebdomatim exercere commune apud monachos**, 440 *et seq.* Solis junioribus committebant nonnulli, 441. Uni dumtaxat Ægyptii monachi, 441. Infirmi et gravi cura occupati a coquina excusandi, 441. A coquinæ officio abbas an excimendus, 442. Certis diebus illam olium exercebat, *ibid.*
- Coquina** servitium quo affectu exhibendum et excipiendum, 412.
- Coquinæ vasa a cellerario accipiendæ et quando**, 419.
- Coquinæ hebdomadarii tria observent**, 444. Psalmodia in coquina, 415.
- Coquinæ hebdomadarii et servitores distincti**, 443. Oratio pro coquinæ hebdomadarii qualis, a quibus, et quando faciendæ, 457 *et seq.*
- Coquinæ ingressus laicis prohibitus**, 439.
- Coquina hospitum et ejus ministri**, 687, 729 *et seq.*
- Coqui Alexandrini monasterii juges lacrymæ**, 445.
- Cordis munditia ad orandum necessaria**, 144, 145. Necessaria ad orandum in cordis puritate, 352.
- Cordis dilatatio justitiæ delectatio**, 36.
- Cordis indurati descriptio**, 14.
- Coronæ abrasio in penam culpæ**, 573.
- Correctionem qui negat, crudelis est**, 80, 81.
- Correctio quomodo faciendæ**, 79, 812.
- Correctio faciendæ suo tempore**, 79.
- Correctio non faciendæ animo irato et perturbato**, 79, 80.
- Correctio severitate et mansuetudine temperandæ**, 80.
- Correctio sine personarum acceptione faciendæ**, 78.
- Correptio non a quovis faciendæ**, 885. Publice peccantes publice corrigendi. Cluniacensium ea de re praxis, 885, 886.
- Crapula quid**, 527.
- Crucis signum in tentationibus adhibendum**, 222.
- Crucis signo ora claudunt sacerdotes lectum petentes**, 262.
- Crux collocandæ ubi debet construi monasterium, maxime ubi altare**, 869. Monachorum est crucem ferre, 37.
- Cuculla quid**, 697.
- Cuculla casula dicta**, 698. Cappa, *ibid.* Melote, 698, 699.
- Cuculla distincta**, 699.
- Cuculla major et parva**, 700.
- Cuculla et frocus quid differant**, 700, 702.
- Cuculla simplicitatis symbolum**, 697, 698.
- Cucullæ figura crucis purpureæ assuæ**, 699.
- Cuculla ad sacram communionem percipiendam**, 698.
- Culpa sub eorum vitam deprimit prælatorum**, 479. De culpis subditorum abbates puniendi, 65, 66. Ad abbates pertinet adjudicare de gravitate culparum, 563. Graviore quæ censi deneant, 567. Quæ leves, 565. Istæ non negligendæ, *ibid.* Benedicti Anianensis religio in juvenibus levioribus culpis, 564.
- Cultelli quando sumendi**, 233.
- Cultelli monachorum nocte de latere deponendi**, 335.
- Currendum in via vite, non ambulandum**, 110, 20, 21.
- Cursum hunc tria promovent, et quatuor retardant**, 21.
- Curritur ad Deum pedibus charitatis**, 14.
- Custodia sui quam necessaria**, 139.
- Custodes ferramentorum et substantiæ monasterii quales esse debeant**, 415.
- Cyathi mensura qualis**, 544.

D

- Dæmones religiosi infestiores**, 53. P. assertum ad opus Dei, 262.
- Danielis prophetia integra ad unicam lectionem recitata**, 250.
- Dare aliquid sine licentia abbatis monacho non licet etiam pauperibus**, 422.
- De particula interdum negativa est**, 206.
- Debiles et agroti quid diderant**, 176.
- Decanus, de nomine Decani**, 358.
- Decanorum nomen prioribus attributum**, 338, 339. Et novitiorum magistris, 538.
- Decani qui corpora defunctorum sepeliebant**, 538.
- Decani nomen apud Cluniacenses inauditum**, *ibid.* Illud apud Cassinenses abrogavit Cælestinus quintus, *ibid.*
- Decani apud canonicos**, *ibid.*
- Decani in castris decem militibus præpositi; in claustris decem monachis**, *ibid.* Supra quindecim possunt constitui, 340. Item supra quinque monachis, 339.
- Decani de monasterio eligendi**, *ibid.* Quales, 339, 340. A quo, 339.
- Decani per ordinem non eligendi**, 343.
- Decanorum ordinatio per virgæ traditionem**, 340.
- Decani ad vitam non instituendi, nec tamen facile amovendi**, 539.
- Decani plures in annis in suo officio possunt continuari**, 401, 418.
- Decanorum dotes quales**, 342.
- Decani sint docti**, 345. Monasterium per decanos ordinandum, 855.
- Decanorum munia**, 340 *et seq.*
- Decani junioribus in dormitorio permixti**, 342.
- Decani nocte vigilant in dormitorio**, 351.
- Decani villarum provisoribus sub magno priore**, 358.
- Decani in curibus abbati subjecti**, 340.

Decani incorrigibiles post trinam correptionem depo-
nendi, 343.
Decanorum officium apud monachos an diu vigerit, 338.
Declina monasteriorum pauperibus data, 121.
Dedicata recens ecclesie ingressus feminis per novem
dies permissus, 155.
Defendere et tueri quid differant, 882.
Defendens alium in monasterio ut puniendus, 685.
Defensio multiplex, *ibid.*
Defendens alium acrius puniendus, 885.
Delicati monachi perstringuntur, 512.
Deliciae corporales, 119. Quare non amplectenda, *ibid.*
Iis uti quomodo oporteat, 120.
Delinquentium in quibuslibet rebus satisfactio, 596 *et*
seq.
Desidia inobedientiae, 8.
Desidia ad opus Dei notatur, 529.
Detractio quid, 136.
Detractio vulpitus comparata, 135. Item locustis, 136.
Viperæ, *ibid.* Lanceæ qua Christi latus perforatum, *ibid.*
Spinarum aculei, *ibid.*
Detractor est homicida, 110.
Detractor tres occidit, 136. A detractoribus quam sol-
licite cavendum, 137.
Detractio ut punienda, 136. Qua ratione malum de alio
dici sine detractioe potest, 137.
Devoto in B. Mariam Virginem ad castitatis tutelam, 153.
Deus honorum operum auctor, 25.
Deo gratias vox apud monachos et christianos olim usi-
tata, 863. Versum *Deus in adiutorium* ad initium cursus
Divini instituit S. Benedictus, 261. Quam apte præmittit-
ur operi Dei, 262. Ad laudes an dicendum, 287.
Deo totus homo consecrandus, 27.
Dei presentia, 206. Quam efficac, 146.
Deus quomodo ubique præsens, 529.
Deus bonus et malis quomodo respiciat, 528.
Dei aures et oculi, 18, 528.
Deus quomodo tristari dicatur, 11. Quomodo irasci, 12.
Dei patientia, 26. Ad penitentiam nos adducit, *ibid.*
Deus discernit homines opere non genere, 78.
Diaboli etymon, 22. Non potest nocere, nisi volenti, 22.
Dicoanus et subdiaconus ad missam communicant, 455.
Diaconus post susceptum ordinem rediens ad uxorem ut
puniendus, 111.
Diaconissæ nomen abbatissæ datum, 221.
Dies boni, dies mali, 17.
Dignus quis, 248, 249.
Dignitates fugit humilis monachus, ambit superbus, 225.
Dilatatio cordis, justitiam delectat, 56.
Diligendi amplius meliores in operibus bonis, 75, 76.
Dilectionis suavitas, 35, 36.
Discabant memoriter Scripturas veteres monachi, 269.
Disciplina regularis quid sit, 99.
Discipline variæ acceptiones, 72, 794.
Disciplina pro flagello, 100.
Disciplinarum usus apud Camaldulenses, 525.
Disciplina in penam mendacii, 150. Scurrilitatis, 191.
Silentii violati, 188. Simulatum, 168.
Discipuli perfecti quinque, 180.
Discipulorum tria munia, 6.
Discretio in corporis maceratione, 119.
Discretio mater virtutum, 846. Abbati necessaria, *ibid.*
Dispensatio quæ legitima, 98.
Divionensium monachorum mira charitas in pauperes,
124.
Docentis tria munia, 6.
Doctores orthodoxi et nominatissimi qui, 272.
Dolus, quid, 17, 22.
Dolus ubi est, charitas non est, 128.
Dominicæ diei prærogative, 277.
Dominica die pietati vacandum, 650.
Dominica die temporibus surgendum ad vigiliis sed hoc
tantum æstate, 258, 277.
Dominicis diebus nocturnæ vigiliæ ad usque auroram
productæ, 257.
Dominicis diebus an dormiendum post nocturnos, 256
et seq.
Dominicus loriceatus novem psalteria se scopis cadendo
revolat, 324.
Domini et servi secundum Diogenem quid differant, 76.
De versu *Dominè, labia mea aperies*, nocturnis cur præ-
missus, 262. Cur ter repetitus, *ibid.*
Domni appellatio quibus competat, 820.
Donatio solemnis quid, 775. Donatio super altare de-
lata, 776.
Donatistæ psalmos humano ingenio elaboratos concin-
nunt, 322.
Dormire una hora monacho satis esse censet S. Arse-
nus, 250. Veteres monachi omnes uno dormiebant in loco

et quare, 547, 548. Item canonici regulares, *ibid.*, 549.
Veteres monachi dormiebant aut humi, aut in stratis juu-
cels, aut in ciliciis, 347. Vestiti dormiant monachi, et qui-
bus induti vestibus, 344, 355. Et quare, 556. Sine pedu-
libus dormiebant ultramontani monachi, 704. Juniores
senibus permixti dormiant, 556. Abbas cum fratribus
dormire debet in dormitorio, 348, 349.
Dormire post vigiliis antiquis monachis insolitum, 253.
Et quare, 254.
Dormientes post nocturnos a celebratione missarum priv-
ati, 252. Excommunicati, *ibid.*
Dormire post nocturnos diebus dominicis an licitum,
256 *et seq.*
Dormire post nocturnos infirmis permissum, 252.
Dormire post nocturnos ab aliquibus permissum, 254.
Dormiendi post nocturnos usus apud Benedictinos quam
antiquus, *ibid.*
Dormire post lites aliquando permissum, 256. Sed præ-
sertim in infantis, 255.
Dormitorii utensilia furto accipiens ut puniendus, 112.
Dormitorii candelas coquinæ hebdomadarum accendunt,
332.
Dormitorium nocte obseratum, 616.
Dormitoria Gemmeticensis monasterii, 351.
Dormitorium monachorum hospitem juxta oratorium,
689.
Dura, contraria, et injuriæ quid differant, 215.
Duri corde, 82.
Dux in via vitæ habendus aliquis, 174.

E

Ebrietas ut punienda, 548.
Ecclesie suppellectilis quam vilis esse debet, 218.
Ecclesie vasa sacra in gratiam pauperum vendita, 123,
124. In Ecclesia summum silentium, 193, 191, 667.
Ecclesia extra tempus officii clausa, 668.
Ecclesie feminarum viris inaccessæ exceptis presbyte-
ris pro missarum celebratione, 156, 157.
Ecclesie monachorum feminæ inaccessæ, *ibid. et seq.*
Convivium in ecclesia prohibita, 617.
Ecclesia pro monasterio, 412. V. Oratorium. Ob rever-
entiam S. Edmundi Pontificiensis ecclesia feminis Anglis
aperta, 164.
Egredi e monasterio quinque ex causis quis potest, 587.
Elatio de bonis operibus fugienda, 25, 24.
Elationis quatuor species, 166.
Elatorum operum ab aliorum operibus separanda, 754.
Elatio et superbia quid differant, 405.
Electio quid, 400.
Eleemosynæ largæ monachorum Ægyptiorum, 120. Be-
nedictinorum, 123, 125.
Eleemosynæ ad portam monasterii non dandæ, 125. Ess
distribuere ad quos spectat, 124.
Eleemosynarum varia genera, 125.
Eloquia sancta, 179.
Emendatio peccatorum, 147.
Emendatio vera quæ, 359.
Emerere et videri monachi S. Martini non licebat, 124.
In Epiphania Domini tercia noctis hora surge dum, 506.
Episcopi quomodo salutandi, 677.
Episcopos et feminas æqualiter vitabant veteres mona-
chi, 164, 225.
Episcopi psalterium scire tenebantur, 270. Ignorantes
non ordinandi, *ibid.*
Episcopus missas in monasterio monachorum celebrare
prohibetur, 154, 157.
Episcopis etiam in iudicium vocatis jurare prohibitum,
129. Ab episcopo deponendi abbates vitiosi, 69.
Episcopi monachi facti, 794.
Episcopi ex monachis canones non edebant, 551.
Epistolæ. Vide Litteræ.
Eremitæ et anachoretæ quid differant, 45.
Eremitarum ordo bipartitus, *ibid.*
Eremiticæ vitæ præferentia cœnobitica, 56, 57, 58, 60, 60.
Ab eremo ad cœnobium transitum laudat et suadet S. J.
Climacus, *ibid.*
Eremiticam vitam ambit superbus monachus, 235.
Eremita perfectionem difficiliter assequitur, 59. Facilius
cadit, 57. Tardius resurgit, 58. Multi acquisitas in cœnobio
virtutes perdidit in eremo, *ibid.*
Eremitæ superbiæ obnoxii, 59.
Eremiticam vitam non prohibuit S. Benedictus, 47. Sed
non erat licita nisi de consensu abbatis et fratrum, 48. Ali-
cubi cum sola abbatis permissione, *ibid.*
Eremitæ certis diebus ad monasterium veniebant, 44.
Eremitarum et cœnobitarum pugna, 47.
Eremitæ in Monte-Serrato et Vosgo, *ibid.* Vide Ana-
choretæ.
Eucharistia remedium contra cœniti tractationes, 152.

Enlogiæ variaz acceptiones, 692.
 Evangelium ad nocturnos quare legendum, 281. A quo, et quomodo cantandum, *ibid.* An possit a feminis legi, *ibid.* Cum honore et tremore audiendum est, *ibid.* Et quidem a stantibus et quare, 282.
 Evocatio quid, 204.
 Execratione aliquando puniti delinquentes monachi, 574.
 Excitandi fratres cum ecclesiæ campana, 246. Quæ satisfactio tardius ad nocturnos excitantium, 286.
 Excommunicari est tradi satanz, 369.
 Excommunicatio quibus de causis inurenda, 357.
 Excommunicatio pro detractioe, 156. Pro somno post nocturnos, 252. Pro verbo turpi, 111. Pro violato silentio, 188. Pro proprietate, 426.
 Excommunicatio proprietariorum a priore et ab omnibus sacerdotibus, 455.
 Excommunicatio abbatibus feminas in monasterium introducentis, 154.
 Excommunicatio trium mensium in pœnam mendacii, 150.
 Excommunicationis formula, 360.
 Excommunicatio que a S. Benedicto præscripta, *ibid.*
 Excommunicatio pro graviore culpa de qua Regula S. B. an sit censura ecclesiastica, 368. De satisfactione excommunicatorum, 587.
 Excommunicatus sacrum ordinem recipere aut exercere non debet, 370.
 Excommunicati pro graviore culpa ab omni fratrum consortio et colloquio separati, 371. In carcerati erant, 371. Opus aliquod in carcere exercentes, 372. Pane et aqua refecti, 375. Vasa quibus utitur excommunicatus frangenda aut pauperibus eroganda, 592.
 Excommunicatæ moniales cursum in alia ecclesia cantabant, 595.
 Excommunicatio pro levioribus culpis qualis sit, 364.
 Excommunicati pro levioribus culpis nec missam celebrabant, nec ad eam offerant, 374. Communicantes cum excommunicatis excommunicantur, 374. Communicare cum excommunicatis quando licet, 376. Communicare cum excommunicatis quinque modi aliquis potest, 375. Pro excommunicato defuncto missa non debet offerri, 369. Oratio pro excommunicato, 589.
 Excommunicatus cum consilio fratrum absolvendus. Et quo ritu, 588.
 Excommunicati pro levi culpa quomodo satisfacerent, 593 *et seq.* Quomodo absolendi, 595. Theodosius junior a monacho excommunicatus, 370. Exemptus et vortis abbas præsumere debet, 68, 69, 71. Verba movent, exempla compellunt, 70.
 Exemplo pravo ad peccatum alios impellens homicida est, 110.
 Exemptiones monasteriorum ab episcopi jurisdictione improbatæ, sed a SS. Patribus propugnate, 839 *et seq.*
 Expulsio e monasterio apud veteres monachos communis, 384. Quomodo fieret, *ibid.*
 Expulsio e monasterio ad tempus, *ibid.* Crimina pro quibus ejiciendus monachus, 587.
 Expulsio in pœnam clamoris, 241. Fornicationis, 111. Furti, 112. Murmurationis, 155. Proprietatis, 432. Violati silentii, 188. Verbi otio, 192. Simulatis, 167. Contumaciæ, 801. Loquens cum femina sine socii expellendus, 164. Gradus ad expulsionem, 382. Expulsi sub cura episcopi manebant, 384.
 Extensio manuum in oratione, 146, 269.
 Extremitas quid, 221.

F

Facilis ac promptus quid differant, 279. Falsi fratres, 218.
 Falsi licus tribus personis obnoxius, 113. Quomodo puniendus, *i id.*
 Femina hospitio non recipientæ, 671 *et seq.* Eis tamen extra claustra monasterii potest obsequium exhiberi, 672.
 Feminas ad colloquium non admittent veteres monachi, 164. Nisi forte præsentem socio, *ibid.* Et ab illis remoti, *ibid.* Solus cum femina loquens ut puniendus, *ibid.*
 Femini in monasteriis Cisterciensium admittuntur altaria discoperienda, officium in ecclesia non cantandum, 155.
 Feminini sexus an valla in monasteriis monachorum non stenda, *ibid.* In monasterio S. Faroni inclusæ feminæ, 45. *Vide* Mulier.
 Femoralium usus qualis apud monachos, 719.
 Feræ quid et unde dicantur, 291.
 Feriales psalmi ad nocturnos in festis an dicendi, 206.
 Fermentum in bonam et in malam partem, 64.
 Ferramenta monachi terri quid, 414.
 Ferramentorum custodes quales esse debeant, 415.
 Fervula feritendus qui tarde venit ad obitum, 581.

Festa sanctorum cur celebrentur, 295.
 Festivitates et solemnitates quid differant, *ibid.*
 Festivitates præcipue quæ per totum mundum celebrantur, *ibid.* In festivitatibus sanctorum vigiliæ ut celebrandæ, 296. In festivitatibus an psalmi feriales ad nocturnos dicendi, *ibid.*
 Festa de sanctis trium lectionum nulla præscribit Regula, 297.
 Festa trium lectionum tota æstate non habent Cistercienses, 275. In SS. Festivitates cibi cultiores, 122.
 Festivitatibus diebus an debeat augeri pulmentariorum numerus, 505. In præcipuis festis augebant nostri majores, 531.
 Fides sine operibus mortua, 19, 20.
 Fidem sæculo servare quid, 49. Domestici fidei qui, 674.
 Filii sanctorum qui eorum imitantur exempla, 4.
 Finire et complere aliquid duobus modis dicitur, 313.
 Flagellatio clamoris pœna, 210. Mendacii, 150. Proprietatis, 432. Fornicationis, 111. Furti, 112.
 Flagellandus qui solus cum femina loquitur, 164. Infantes quo ritu flagellandi, 597.
 Focus communis in hieme a quo accendendus, 470. Tria de foco observanda, *ibid.* Silentium in foco communi, 134, 195.
 Fontis Avellani eremiæ duo quotidie psalteria recitant, 528.
 Foras exire de clastro sine abbatis benedictione, quam sigao crucis dabit, illicitum, 879.
 Foras vagari monachi non expedit etiam pro visitandis parentibus, aut pauperibus ægrotis, pro audiendis facientes concionibus, pro peregrinationibus, imo pro procurandis rebus monasterii, 871 *et seq.*
 Foras proficiens monachus cadaver putridum extra sepulcrum, 127.
 Fornicationis diversa genera, 110.
 Fornicatio qua ratione punita, 111.
 Frangentes aliqui dunt puniti, 529.
 Frocus et cuculla quid differant, 700, 702.
 Fructuum refectio æstate ad novam, hieme ad vespeream, 515.
 Fugitivi etiam olim requisiti, 596, 597. Revertentes quo ritu et sub quibus pœnis recipiendi, 589 *et seq.* Separati a conventu manebant, 594. Habitu monastico privati, *ibid.* Qui tamen eis postea concessus est, *ibid.* Omni oculo per triennium privati, 595. Ultimo loco collocandi, 588. Pro tertiam fugam revertentibus potest aditus deuegari, 595. Aut receptis debet habitus auferri, 596.
 Fugitivi de cella aliqua quomodo recipiendi, 589. Res a fugitivis acquisitæ ad monasterium pertinent, 594.
 Fuldensis basilica feminis inclusæ, 162, 165. Ubi S. Iobæ aperta, 162. Fulmine icta propter admissas in eam mulieres, 163. S. Bonifacii corpore ditata, *ibid.*
 Funis et cingulum quid differant, 535.
 Furti varia genera, 115.
 Furtum ut punitum, 112.

G

Galli (S.) monachorum modestia ad opus Dei, 557. Inclusæ apud S. Gallum, 43.
 Gaufridus abbas S. Albani capsam pretiosam S. martyris in gratiam pauperum discoperit, 121.
 Gaufridus vindocinensis fornicatorem monachum ut punivit, 111.
 Gehenna expavescenda, 133.
 Generale et plantia quid, 444, 511.
 Genesis liber infra unam hebdomadam lectus ad nocturnas vigiliis, 239.
 Genulflexio ad orationes operis Dei, 356, 641.
 Gladios monachis ferre prohibuit, 356. Versus *Gloria Patri* a quo institutus, 265. Modus illum exprimiendi varius, 264. Eius appendix a quo addita, *ibid.* Nonnulla de illius usu, 265.
Gloria Patri in fine psalmorum dici an instituerit S. Hieronymus, 265.
Gloria Patri quibus in responsoriis debet dici, 271. Ad *Gloria Patri* surgendum et inclinandum, 279.
Gloria in excelsis Deo ad Laudes, 230. Transire per gradus quid sit, 99.
 Græci semel in anno communicant, 454.
 Granatarius sub cellerario, 412.
 Grandimontenses infirmi et sani abstinent a carnibus, 477.
 Grandimontenses monachi cedunt loco potius quam litigant, 87.
 Grandimontenses quibus diebus communicant, 455.
 Graphium quid, quis illius usus, 723.
 Gratiarum quantum genera, 21.
 Gratiarum actio post refectorem in ecclesia, 584.
 Grævia et impossibilia quid differant, 880.
 Gregorius (S.) scriptus ut ad nocturnos legi in Ecclesia

Romani instituit, 275. Libros suos in Job ad nocturnos legi improbat, 272.

Grex inquietus quis, 60, 67.
Gregis inobediens pœna, 68.
Guillelmus abbas Divionensis sacram suppellectilem in gratiam pauperum vendit, 125.
Gulielmus episcopus Bituricensis carnes etiam infirmus nunquam comedit, 477.
Gula quinque modis nos tentat, 134.
Gyrovagi variis nominibus appellati, 53.
Gyrovagorum instabilitas, 51. Cur ternis aut quaternis tantum diebus in monasterio hospitantur, 54, 55. A monasterio sunt rejiciendi, 56. Eorum miseriosa conversatio, 55. Sunt deteriores Sarabaitis, *ibid.* Eorum artes diversæ, 55. Gulæ sunt addicti, 54, 55.

H

Habitus monasticus proprietario auferendus, 452. Fugitivo revertenti, 594.

Hæretici hospitis non recipiendi, 671.
Hebdomadarii coquinae et servitores distincti, 445.
Hemina vas parvissimum, 546.
Hemina diversa pro regionum varietate, 536. Benedictina qualis, 535 *et seq.* Secundum Menardum, 536. Secundum Dissertatorem Gallicum et Nicolaum Bravum, *ibid.* Secundum Mabilonium, *ibid.* Romana in tota Italia an recepta fuerit tempore S. B., 542. Dissertatoris Gallici auctoritates et rationes non probant heminam Romanam ad S. Benedictum pervenisse, 539.
Hemina tres capiebat caecices, 557, 558, 545, 544. Apud Cassinenses in duas mensuras divisa erat, 543. Quam ab eis recepit Carolus Magnus, 557. Error Dissertatoris de mutatione heminae per monachos factæ, 542. Brolit de hemina sententia a Dissertatore Gallico non satis intellecta, 538.

Hemina cervisia duplex ubi vinum deest, 545.
Hemina quibus ex causis possit augeri, 547.
Heurici imperatoris coronam in gratiam pauperum frangit S. Ottilio, 121.

Hirsugiensis monasterii cellæ circa claustrum, 351.
Homicidium multiplex, 110.
Homicidium quali pœnitentia expandum, *ibid.*
Homo cur erecto corpore creatus, 138.
Homo pretium regni cœlorum, 27. Totus homo Deo consecrandus, *ibid.*

Honestas morum quid? 895.
Honestiores animi qui, 81.
Honor quid sit, 114. Ex quadruplici motivo exhiberi potest, *ibid.* Virtuti tribuendus, 77. Congruus unicuique hospiti exhibendus, 675.
Honorandi omnes homines, 113.
Honores onerant, 345.
Honorius papa Scripturas ad nocturnos legi instituisse creditur, 275.

Horæ inæquales in Ecclesia per duodecim sæcula, 217.
Horas inæquales observant Cistercienses usque ad annum 1429, 217.
Hora noctis octava in Regula S. B. ut intelligenda, 246, 247, 248.

Hora duodecima seu media nocte surgebant majores nostri ad vigilas dominicas, 278.
Horæ competentes et incompetentes quid, 182, 412, 650.
Horarum canonicarum numerus varius apud monachos, 501 *et seq.*

Horas canonicas tribus modis incipiunt clerici, 510. Quænam mysteria horis canonicis colantur, 505. Horarum canonicarum institutio improbat, 504. Oratio pro hora canonica, 515.

Hortulanus sub cellerario, 412.
Hospitalitas commendatur, 670. Quibus exhibenda, *ibid.* *et seq.* Christus in hospite susceptus, 675.
Hospitibus qualis exhibenda humanitas, 651.
Hospiti occurrendum vel a priore vel a fratribus, 674.
Hospites quomodo salutandi, 678, 690. Osculum pacis hospitibus offerendum et quare, 676.
Hospites statim ad orationem ducendi et quomodo, 675. Prior cum hospitibus sedeat, 678. Vel docti monachi, 679. Lectio coram hospite legenda, quando, ubi, et quomodo, *ibid.* *et seq.* Huic tota intererat congregatio si hospes esset ignotus, 680. Jejunium propter hospitem fraudandum, 685.

Hospitibus manus et pedes tam abbas quam cuncta congregatio lavet, et quomodo illud sit intelligendum, 681.
Hospitibus an carnes ministrandæ, 681 *et seq.*
Hospitibus etiam Principibus communes monachorum cibi exhibiti, 682.
Hospites cum abbate in refectorio fratrum excipiendi, 725 *et seq.* Etque ministret cellerarius, 407.
Hospitibus sine permissione non loquendum, 680 *et seq.*

Hospites seu peregrini monachi quandiu cupiunt retinendi, sed ad commune monasterii regulam reducendi, 800. Paucis post eorum adventum diebus, 54.
Hospites die ac nocte divinis Intererant officiis, 678.
Hospitum coquina, 687. Ejus ministri, 688.
Hospitia monachorum, divitum, et pauperum distincta, *ibid.*

Hospitum dormitorium, 801.
Hospitum monachorum dormitorium juxta oratorium, 689.

Hospites et peregrini quid differant, 725.
Hugo princeps abbas S. Martini Turonensis, 160.
Hugo (S.) fratris sui interfectorem habitu monastico induit, 150.

Humiliatio coram arguente se, 290.
Humilitas quid sit, 200.
Humilitatem in quo constituent SS. Patres, 227, 228.

Humilitas magnum aliqui, 202.
Humilitatis culmen quid, *ibid.*
Humilitas cordis, 231, 232.

Humilitas regiam præfert dignitatem, 202.
Humilitati inclinat se divina majestas, *ibid.*
Humilitate ad summa crescimus, 205.

Humilitas ex daemone angelos facit, 202.
Humilitas via ad charitatem, 215.
Humilitate castitas servatur, 152.

Humilitas etiam corpore exhibenda, 241.
Humilitatis probatio cogitationum revelatio, 219.
Humilitatem fucam nolit S. B., 231.

Humilitatis gradus a Cassiano mutuatus est S. B., 205.
Caput ex Regula S. B. de Humilitate quanto habitum in pretio, 200.

Hymni Ambrosiani dicti, 206.
Hymnos ab Ambrosianis accipiunt Cistercienses, *ibid.*
Hymnos, etc., S. B. mutari non permisit, sed tantum psalmos, 322.

Hymni ad minores horas mutati, 520.
Hymnus angelicus ad Laudes, 290.

I

Ignorantia regularis disciplinae ruina, 614.
Illecebra unde dicta, 55.
Illusionem nocturnam passi a communione abstinent, 257.

Imbecilles qui, 445.
Immensitas Dei impugnata, 327.
Imperare contra, supra, aut infra Regulam abbas non potest, 148, 149.

Improbis quis, 82, 361.
Inclitatio ad Gloria Patri qualis esse debeat, 279.
Inclusi infra et extra monasterium, 45. Feminae in monasteriis virorum inclusæ, *ibid.*

Inclusi et inclusæ sub regimine abbatis vivebant, 44.
Inclusarum clausulam benedicens observabat episcopus, *ibid.*

Isidorus (S.) reclusionem prohibet, 60.
Incorrigibiles acris puniendi, 582. Incarcerandi, 585. Tandem ejiciendi, 585.

Increpationes sors monachorum, 214.
Increpatus ab alio etiam juniore genua flectat nihil dicens, 890.

Increpantur viri pii et sancti sine mendacio, 214. Sub increpationis velo virtutes monachorum teguntur, *ibid.*
Bernardus (S.) Conversum miræ sanctitatis virum mortis proximum dure increpat, *ibid.* Qui plus indigent humilientur, 456. Tanto quis plus elongatur a Deo, quo plus indiget, *ibid.*

Indisciplinati triplicis generis, 80.
Indurati cordis descriptio, 14.
Infantum nomine qui intelligendi in Regula S. Benedicti, 480.

Infantum et senum qualis cibus, 481. Jejunium solvant, *ibid.*

Infantum in choro delinquentium satisfactio, 597.
Infantes quo ritu flagellandi, 597. *Vide Pueri.*
Inferi descriptio, 28.

Inferni meditatio excitat ad boni prosecutionem, *ibid.*
Infirmitatis utilitas, 461.
Infirmitatis ratio consideranda est in distributione necessariorum, 455.

Infirmitas ut Christo serviendum, 460.
Infirmi patienter portandi, 465. De infirmorum cura quæ præscribant antiquæ monachorum regulæ, 459. Hanc curam super omnes commendat S. Benedictus, 460.

Infirmorum qualem curam abbas suscipere debeat, 466.
Infirmi quatuor ex causis visitandi, 126.
Infirmos visitare cuius sit, 125, 468.

In infirmorum visitatione qui observandum, 125.
Infirmi spiritualiter visitari quomodo possunt, 426.

Infirmorum leges antiquæ, 469. Infirmi missam audiebant quotidie, *ibid.* Ecclesiæ sacramentis præmuniebantur, 468. Carnibus vescentes nec celebrabant nec communicabant, *ibid.* Sed peccata sua continebantur, 471. Canonicas horas suis temporibus recitabant, 469. Servitium sibi manibus sustentati tam die quam nocte ad officium regulare veniebant, 468. In lecto minime decumbentes officium regulare in oratorio infirmorii horis solitis simul recitabant, *ibid.* Alioquin coram decumbentibus recitabatur, 467. Post nocturnos dormire permitebantur, 252. Aqua lustrali post completorium aspergebantur, 471. Pias lectiones ab aliis auscultabant, *ibid.* Etiam lectionem Regulæ et collationum feris capitulum, *ibid.* Eis quantum legitur ad mensam, 485. Disciplinam ibi eandem quam conventus in refectorio servabant, 469. Silentium ut cæteri servabant, 470. Sed de necessitatibus suis infirmario vel aliis loqui poterant, *ibid.* Obediabant infirmario, 461. Obedientias suas non curabant, 471. Delinquentes corripiebantur, 461, 468.

Infirmorum querelæ de rebus quatuor, 461. In lecto languentibus, nulla lex in cibo aut in verbo, 471. Eis nihil denegetur, 406, 479.

Infirmis carnes concedendæ, 475. Ab his tamen abstinere licite possunt, 477. Carnes edentes baculum et capellum olim gerebant, 476. Eis uncias carnis octo per diem concedunt Cassinenses, *ibid.*

Infirmi oblata remedia recusantes cogendi sunt, 462. Noxia petentes non audiendi, 464. Nimis pretiosa aut inutilia remedia non querant, 462, 463. A parentibus non petant remedia, 465.

Infirmi pro levi infirmitate non querant solatis, 464. Infirmis qualis opera aut ars injungenda, 651.

Infirmi et gravi cura occupati a coquina excusandi, 441. Infirmis cellæ singulares concessæ, 348. Et quales, 472. Infirmorum cella qualis olim in monasterio S. Galli, *ibid.* Infirmi a cella infirmorum non recedebant, *ibid.*

Infirmorum oratorium in quo facientes missam audire valeant, 468.

Infirmorii locus ubi Fratres defunguntur, 193. Silentium in iussu mitorio, 193, 194.

Infirmorum curam præcipuum gerat cellerarius, 406.

Infirmis serviant monachi non laici aut canonici, 465.

Infirmis servitor deputandus, quem elegerint, *ibid.*

Infirmis serviebant vicibus sanctimonialis, *ibid.*

Infirmis servientium merces copiosa, 465.

Infirmi servientes sibi non contentent, 467.

Infirmi sanitati restituti ut redirent in conventum, 478.

Quibus infirmis vinum fuerit concessum, 534.

Infirmi in monachos accipiendi, 740, 741.

Infirmitates sive corporum sive morum patienter tolerandæ, 893.

Ingenus quis, 76.

Injectiones manuum prohibita, 191.

Inimicus noster quis dicens, 151.

Inimici quam nobis utiles, 152.

Inimico quid debeamus, 151, 152.

Inimici cur diligendi, *ibid.* Oratio pro inimicis, 166.

Inimicitias exercentes ut puniendi, 167.

Iniquus pro cogitatione prava, 207.

Initia vite religiosæ difficilia, 33, 33, 36.

Injuria duplex, 151.

Injuriæ patienter tolerandæ, *ibid.*

In iuræ cum amore amplectendæ, 215.

Injuriis probatos tantum ad sapientiæ studium admittunt Athenienses, 151. Dura, contraria, et injuriæ quid differant, 215.

In his tota abit vita monastica, 214.

Inobedientiæ desidia, 8.

Inobediens ut puniendus, 358, 359.

Inobediens gregis pœna, 68.

Inquietudo duplex, 67.

Inquietus grex quis, 66, 67.

Instrumentorum curiosos apud antiquos instituti, 413.

Caput de Instrumentis bonorum operum Regulæ totius compendium, 104. Quanto apud veteres fuerit in pretio, *ibid.*

Perperam tributum Clementi, 105. Difficultas de titulo hujus capitis solvitur, *ibid.*

Intiores animæ cogitationes abbati revelandæ, 219.

Hujus revelationis condiciones ex parte contentis, 220.

In ea ut se gerat abbas, 221, 222.

Interrogatio quadruplex, 258.

Intervallum post nocturnas vigiliis ut transigendum, 249.

Et ubi, 253. Quantum esset æstate, 260. In intervallo inter Laudes et Primam quid agendum, 254 et seq.

Interiuræ Benedictinis non permixtæ, 705.

Invidia vitanda, 476.

Invitatorii psalmi varia nomina, 565.

Invitatorum quomodo diendum, 266. In partibus Gallicis ætate dicebatur sive cantus modulatione, *And.*

Ira Dei, 12.

Ira et iracundia quid differant, 128.

Ira ut punienda, *ibid.*

Iratus et irritatus quid differant, 12. Item iratus et commotus, 890.

Isaiæ propheta infra sex privatas noctes ad vigiliis lecta, 283.

Itinera Christi, 20.

Iter agentes librum seu breviarium secum deferre debent, 664.

Iter agentes quomodo suum recitent officium, 661.

Iter agentes eodem die ad monasterium reversuri foras non comedant, 665. Contra facientes excommunicandi, *ibid.*

Itineri solum sine socio fratre se committere monachis illicitum, 876. Et nisi petita fratrum benedictione, *ibid.* Aut saltem abbatis si tempus urgeat, 877.

Iter agentium faciendi commemoratio ad omnes horas operis Dei, *ibid.*

Iter agentis ad monasterium revertantur de die, *ibid.*

Fratrum orationem petant, et foris visa vel audita silentio tegant, 878. Omniumque rationem abbati reddant, *ibid.*

J

Jejunium amandum, 120.

Jejunium conservandæ castitatis inservit, 451.

Jejunium perfectum in pane et aqua, 505.

Jejunii dies præcipui quinam, 683.

Jejunium regulare apud Benedictinos quo die incipere debeat, 564.

Jejunium quadragesimale in Septuagesima inceptum, 599.

Jejunium in pane et aqua in Quadragesima, 505, 656, 657.

Jejunium iv et vi ferias, 539. Apud monachos inviolabile et quare, 560. Quandiu perseveraverit, 561. A Benedictinis ætate relaxatur, sed a Græcis hactenus servatur, *ibid.*

Jejunium feria vi etiam tempore Paschali, 559.

Jejunii relaxatio tempore Paschali, *ibid.* Diebus Dominicis, 565. Et in præcipuis festis, 566. Propter hospitem, 683. Pro senibus et infantibus, 481.

Jejunium omnibus imponendum pro fratre tentato, 221.

Jejunium in pane et aqua tribus in hebdomada diebus Camaldulenses observant, 323.

Jejunium in pane et aqua in pœnam ebrietas, 433.

Violatæ abstinentiæ, 551, 552. Proprietatis, 454. Violati silentii, 188. Præsertim in locis vetitis, 191. In pœnam detractionis, 156. Mendacii, 150. Loquenti cum femina sine oculo, 164. Pro admisis feminis intra monasterii claustra, 154, 156. In pœnam fornicationis, 111. Item furti, 112. Homicidii, 110. Simulatum, 167.

Jejunium triduanum in pœnam scurrilitatis 191. Ad mensam loquentibus, 491.

Jejunium imponendum iis qui scripturas memoriæ non mandant, 269.

Jesus Christus vita cordis, 17.

Joci improbantur maxime in monachis, 141. Honesti non vetiti, 192.

Jonas monachus S. Pachonii post annos in monasterio octoginta quinque transactos infirmorum locum ignorat, 464.

Judicia justitiæ Dei quæ, 305.

Judicium extremum pavendum, 65, 158. Illud abbati frequenter incantit S. Benedictus, 65.

Jugum Christi quam suave, 31.

Jurare monachis prohibitum, 129. Etiam in iudicium vocatis, *ibid.* Item episcopis, presbyteris, et clericis, *ibid.*

Laicis monasteriorum defensoribus, *ibid.*

Juramentum monachorum *cède mihi, vel certe, 150.*

Quare non jurandum, 129.

Juramentum ut puniret S. Augustinus, *ibid.*

Justitia quid, 22. An justus illæsa veritate maximis peccatoribus inferiorem se possit prædicare, 228 et seq.

K

Kyrie eleison quomodo dicendum, 274.

L

Labor manuum improbus, 618. Ab hæreticis damnatus, 652. Wiclefus non laborantes Benedictinos apostatas facit, *ibid.* Qua ratione labore manuum viventes veri monachi dicantur, 617.

Labor quando incipere debeat et quandiu durare, 612, 619 et seq. Quibus potissimum laboribus vacarent veteres monachi, 625 et seq. Præsertim Benedictini, 625 et seq.

Labor manuum ad opus Dei, 258. An teneantur monachi ad laborem manuum, 612. An ab eo possint dispensari et studiis applicari, 627.

Laborem manuum non esse essentialem statui monastice, 628.

Laborem manuum plures non exercuerunt, 629. Quare veteres monachi studii laborem prætulisse videantur, 631.
 Laborantes monachos non laborantibus absolute non præfert S. Augustinus, 652. Ex apostolis Paulus et Barnabas soli post adventum Spiritus sancti laborabant manibus, 645.
 Labor infirmis qualis injungendus, 651. Ciborum mensura propter majorem laborem augeri potest, et quis major ille labor, 521. Ubi amor non est labor, 244.
 Lac Benedictinis an permissum, 530.
 Lacrymarum utilitas, 146.
 Lena quid, 721.
 Læici claustrum ministeria agere prohibentur, 438. Eis ingredi coquinam monachorum illicitum sub pena gravissima in permittentes, 439. Item et rectorium cum præparatur, *ibid.* Inno ipsum monasterium nisi habitu monastico indutis, *ibid.*, 440.
 Lampas in dormitorio cur accendenda, 352. A quo accendenda, *ibid.* Qua hora, 353. Accendere negligentes ut puniendi, *ibid.* Quandiu ardere debeat, *ibid.* Potest omnibus decumbentibus exstingui, 354.
 Lampas oratorii noctu in dormitorio deferenda si paupertas exigat, *ibid.*
 Lampades septem in dormitorio accendebant olim Cassinenses, 352. Quinque Parisienses S. Germani, præter alias quatuor aliis in locis, *ibid.* Quatuor Croylandenses cum tribus aliis in claustrum et unam in capitulo, *ibid.*
 Lampades ecclesie extinctas accendat sacrista ante primum nocturnorum solum, 246. Sine lateris novitii et juniores monachi nocte non incedant, 352.
 Ludes incipiente luce dicendæ, 257. Et quare, 260.
 Laudes æstate nocturnis conjunctæ, 255. Privatis diebus ut agendæ, 290 *et seq.*
 Laudes pro tribus ultimis psalterii psalmis, 288. Deus ore et corde laudandus, 305.
 Laudes non sunt appetendæ, 119.
 Lectiones sancte libenter audiendæ, 142.
 Lectiones sancte quales, *ibid.*
 Lectio omnia propter laborem, 617.
 Lectiones unde desumi debeant ad nocturnos, 271. An necessario debeant esse ex Scripturis, 273. Scripturas non legebat Ecclesia Romana ante S. Gregorium, 272.
 Lectiones ad nocturnos ex libris bibliothecæ dictæ, 284. Apud veteres monachos quam prolixæ, 258, 259. Prædicatione terminabantur, 285. Vel ad nutum abbatis finiebantur, 284. Idque quo ritu, 285.
 Lectiones ad nocturnos terminat Carolus Magnus, *ibid.*
 Lectiones de Passionibus Martyrum, 275. Auctorum nomina, quorum hominibus legebantur in nocturnis, ante Pauli diaconi tempus non legebantur, 273.
 Lectiones ad nocturnos aliquando breviate, aliquando protractæ, 284. Duodecima in nocturnis producenda si nondum lux advenerit, 258. Singule a singulis dicendæ, 270. Unicam ad nocturnos ætatis cur præscripserit S. Benedictus, 273.
 Lectiones tres ad nocturnos temporum Paschali, *ibid.*
 Lectiones tres ad nocturnos in feriis II, IV, VI. quædam monasteria legunt, *ibid.*
 Lectio brevis ad 3 nocturnos a quo debeat legi, *ibid.*
 Lectiones breves memoriter dicendæ, 273, 316. Ad lectiones nocturnorum candelam quis provideat, 270.
 Lectio ad laudes qualis, 289.
 Lectiones publice recitandæ in intervallo post nocturnos prævidendæ, 270.
 Lectio ad refectionem fratrum, 485. Servitorum, *ibid.* Infirmorum, *ibid.* Iter agentium, 486. Ad mixtum, *ibid.*
 Lectio mensæ prævidenda ubi et quando, *ibid.*
 Lectio coram hospite legenda qualis, quando, ubi et quomodo, 679 *et seq.*
 Lectio initio colloquii, 186.
 Lectoria quando in Ecclesia haberi cœperint, et quis ea componere cœperit, 273.
 Lector mensæ Domini ingrediatur ad legendum petita prius benedictio e, 487. Ea qualis esse debeat, 484.
 Lectoribus arrogantibus vitium familiarum, 487.
 Lectori nihil detur nisi quod Regula jubet, 494. Hisdem quibus illi cibis reficiat, 493.
 Lectisternia quid sint, 343.
 Lectus monachorum debet esse durus, 347.
 Lectorum singularitas apud monachos et sacerdotes, 343.
 Lecti singuli duabus sanctimonialibus concessi, *ibid.*
 Lectus abbatibus in medio dormitorii, 348, 349.
 Lectorum stramenta quæ, 416, 722.
 Lectorum fenum singulis annis renovandum octo diebus ante natale S. Petri, 416, 721.
 Lectorum scrutatio, 722. Perfecti monachi non semper in lecto dormiunt, 345.
 Legumina quid, 514. Quis nascentia leguminum, 314.
 Legumina aliquando concessa ad mixtum, 452.

Lenitas in loquendo, 240.
 Leofricus abbas S. Albani vasa sacra in gratiam pauperum expendit, 123.
 Librorum scriptio laudata, 626.
 Librorum custos Armarius dictus, 417. Is erat sacrarii custos, vel præcentor, *ibid.* Vel ferramentorum item custos, 418.
 Librorum distributio in Quadragesima, 648.
 Libri gentiliū a monachis rariis legendi, 145.
 Libri pro fratrum necessitate in conventu legendi, 221.
 Libertas vera quæ, 76, 78.
 Libra panis Benedictina ab aliis diversa, et quale eius pondus, 515. Quid sentiendum sit de diversis libræ panis ponderibus, 517.
 Libra propensa quid, 526.
 Libræ tertia pars ad cœnam reservanda quomodo intelligenda, *ibid.*
 Licentia media inter obedientiam et inobedientiam, 80.
 Licentia extorta non licentia est seu violentia, 212.
 Lineis uti monachis illicitum, 703.
 Lingua quot peccatis obnoxia, 178.
 Lingua summo opere custodienda, *ibid.* Vir linguosus quis, 239.
 Litanie supplicatio quid, 274.
 Lites prohibent Regule monasticæ, 87.
 Lites improbant S. Bernardus et Petrus Blesensis, 86.
 Lites procurans pro justitia monachus non minus accipit Deo, quam ille qui orat in choro, 88.
 Lites suscipere monachis an liceat, 86 *et seq.*
 Lites per externos procurandæ, 88.
 Lites per arbitros terminandæ, *ibid.*
 Litteræ sine licentia abbatis nec mittendæ nec recipiendæ, 691.
 Litteræ sine permissione accipientes aut mittentes ut puniendi, 695.
 Litteræ a parentibus missas non resignatas igni tradit pius quidam monachus, 692.
 Litteræ commendatitiæ duplis generis, earum formæ, 806.
 Litteræ omnes in monasterio discant, 269, 270.
 Litteraturæ defectus impedimentum vitæ monasticæ, 740. ¶ Studium.
 Locutio per signa, 181, 492.
 Loqui aliquando expedit, 182.
 Loquendi nullum tempus assignat S. Benedictus, 190, 181. Sed in abbatis illud arbitrio reliquit, *ibid.*, 185.
 Loquendo observanda, 240. Multum loqui non amare, 141. Duo ad loquendum loca deputata, 667.
 Loquen es in locis vetitis ut puniendi, 194. Item in ecclesia, 667.
 Loqui ad mensam quibus licitum, 491. Homo sit tardus ad loquendum, 211. Ante interrogationem non loquendum, 237.
 Loqui. Vide Colloquium.
 Lotio pedum hospitum, 684 *et seq.* Vide Mandatum.
 Ludi monachis prohibiti, 191.
 Lumen vitæ, 15.
 Lumen Deicum, 13. Qua ratione hieme cum luce flant omnia, 568.
 Luxuria carnis luxuria cordis, 19.

M

Magnificat ad vespas cur dicatur, 316.
Magnificat ad laudes, 289.
 Majores quinam censeantur, 235.
 Major in monasterio quis, 171.
 Mali bonis semper inserti, 82, 83.
 Malum et pravum quid differant, 141. Virtus et malitia determinant servos et liberos, 78.
 Mandatum sabbati qua hora, quo loco et ritu faciendum, 448. In feriam v aliquando translatum, 449.
 Mandatum hospitum quomodo tempore faciendum, 686.
 Mandatum trium pauperum quotidie, 665 *et seq.*
 Manuum extensio in oratione, 146, 268.
 Mappula quid, 724.
 Martini (S.) discipuli non laborabant manibus, 629. Vigiliæ nocturnæ in festo S. Martini ad aurorum usque productæ, 238.
 Martyrum passiones ad nocturnas vigilas lectæ, 275.
 Matrimonium vitæ monasticæ impedimentum, 759.
 Matta quid, 720.
 Matutini a matuta id est aurora dicti, 257.
 Matutini pro laudibus, item pro nocturnis, 287.
 Maurus (S.) laborem manuum suscipit, 620.
 Medicinis an debeant uti monachi, 463, 464. Eos præservatiæ non decent, 463.
 Medicinis nullis utebantur sanctimoniales in Ægypto, 164.
 Medicus spiritalis sapiens quis, 378, 382.

- Meditatio pro lectione, 251. Pro studio, 249, 251. Pro psalmorum decantatione, 249. Pro contemplatione, *ibid.*
 Meditatio inferni ad boni prosecutionem excitat, 28.
 Meliores in operibus bonis amplius diligendi, 75, 76.
 Melotes quid, 699.
 Mendacium quid sit, 150. Ut punitum, *ibid.*
 Mentiri nunquam licet, *ibid.*
 Mensae tarde advenientes ut puniendi, 582 *et seq.*
 Meridianus somnus ætate tantum permissus, 614. A quibusdam etiam hieme, 615. In Ramis palmarum inceptus aliquando etiam ex toto dimissus, *ibid.* Jejunii diebus qua hora capiendus, *ibid.* Et quo situ corporis, 616.
 Messis tempore operam suam elocant monachi, 120.
 Milites in monachos recipere vitium, 739.
 Milites triennio probandi ante professionem monasticam, 753.
 Milites duplicis generis in claustris, 40.
 Milliarium quid, 218.
 Minima neglecta graviora sunt, 97, 98.
 Minima nolle corrigere blasphemiam in Spiritum sanctum, 98. Cum minimis peccatis, nisi per Christum deleantur, impossibile est salvari, *ibid.*
 Ministeria monasterii per monachos exercenda, 438 *et seq.*, 623.
 Minus pro non, 28.
 Minutus dormire post laud s permissus, 253.
 Miracula in monasteriis fieri ægre ferebant veteres monachi, 866 *et seq.* Non desperandum de Dei misericordia, 467.
 Missæ variae acceptiones, 307.
 Missæ vox in Regula cap. 17. Quo sensu a S. Benedicto usurpata, 308 *et seq.*
 Missas in ecclesiis monachorum celebrare prohibetur episcopis, 154, 157.
 Missa in Quadragesima non celebrata in feriis, 619.
 Missa pro excommunicato mortuo dici non debet, 369.
 Ad missam mutanda potius corda quam vestimenta, 354.
 Missas tenere quid, 796.
 Mixtum quid sit, 493.
 Mixtum an de statuta annona aut præter, 451.
 Mixtum et concessum an propter communionem Eucharisticam, 493 *et seq.*
 Mixtum an concessum non communicanti nec jejunanti, 498.
 Mixtum ut sumendum, 493.
 Mixtum servitorum quando sumendum, 450.
 Mixtum an sumendum diebus ecclesiasticis jejunii, 495.
 Mixtum diebus festis cur post missas sumendum, 453.
 Mixtum monachorum et conversorum apud Cistercienses distinctum, 452. Legumina aliquando concessa ad mixtum, *ibid.*
 Modestia, 212.
 Modulatio quid, 279, 320.
 Monachi etymon, 39.
 Monachorum diversa genera, *ibid.*, 40.
 Monachi simplices abbatis nomine appellati, 63.
 Monachi clerici appellati, 257.
 Monachi clericis perfectiores, 316.
 Monachi sanctitatis perfectionem vovent, 21.
 Monachorum prima sollicitudo querere Deum, 90.
 Monachorum est Deum scire, amare, revereri, sapere, frui, 21.
 Monachi studio rerum carnalium venditi, 126.
 Monachus S. Benedicti qui plus obedit Regule quam carni, 9.
 Monacho carnali nihil execrabilius, 206.
 Monachorum est pati, 57.
 Monachus oculus in terra continuo flere debet, 242, 245.
 Monachi parentibus terra mortui, 114. Eorum curam non suscipiant, *ibid.*, 115. Eis non est cognatio in terris, 153.
 Monachi parentibus quid debeant, 117.
 Monachi parentes suos non visitent, 114, 115.
 Monachis quam periculosa parentum conversatio, *ibid.*, 116, 117.
 Monachorum exempla parentum conversationem et conspectum fugientium, 116.
 Monachos decet silentium, 189.
 Monachus prædicare publicæ non debet ab episcopo non jussus, 238.
 Monachus extra claustrum sub specie pietatis vagari non debet, 168.
 Monachi claustrum non exeant ad excipiendas parentum confessiones, 115.
 Monachus foras exiens cadaver putridum extra sepulcrum, 127.
 Monachi in parochiis divinis mysteriis non participant, 813.
 Monachus profanus non licere ad sæculum reverti, 753.
 Monachus ut nudum vestiatur, 125. Et mortuos sepeliatur, 128.
 Monacho quæ spernenda, 226.
 Monachus dignitates refugere debet, 225.
 Monachus episcopos et mulieres omnino fugere debet, *ibid.*
 Monachi antiqui feminas ad colloquium non admittebant, 164. Nisi forte præsentem socio, *ibid.* Et ab illis remoti, *ibid.*
 Monachi commatres sibi facere prohibentur, 154.
 Monachis gladios ferre prohibitum, 536.
 Monachi antiqui Scripturas discebant memoriter, 269.
 Monachus solus non habitat, 51.
 Monachi ex noto monasterio non recipiendi et cur, 804 *et seq.*
 Monachi peregrini ante firmandam stabilitatem quando probandi, 802. Et postea altiori gradu donandi, 805.
 Monachus loci sui consuetudinibus sit contentus, 253.
 Monachi sui non sunt, 427. Duodecim saltem monachi sint in monasteriis, 50.
 Monachi in deserto duodecim sufficiunt, non in civitate, 51.
 Monachorum duodecim numerum excedere volebat Guigo Carthusiensis, *ibid.* Apostolorum collegium prima monachorum congregatio, 313.
 Monachorum inira caritas in pauperes, 120 *et seq.*
 Monachis dæmones infesti per insomniam, 34.
 Monachi et jumentum comparati, 227.
 Monachi ovibus comparati, 216.
 Monachi inviti facti, 40.
 Monasterium domus Dei, 415. Domini ovile, 53. Laqueus, 217. Officina Fullonica, 168. Arcæ Noe comparatur, 16.
 Monasterium corpus mysticum, 7.
 Monasteria et cœnobita quid differant, 41. In fundandis construendisve monasteriis quid observandum, 866.
 Monasteria non construenda nisi de licentia episcopi, 869.
 Monasteria debent esse remota a principum curia, a locis devotionalis seu peregrinationis et ab urbibus, 866 *et seq.*
 Monasterii loca regularia quo situ constituenda, 870.
 Monasterium ubi construendum, debet prius crux collocari maxime ubi altare, 869 *et seq.*
 Monasterium una die edificatum, 42.
 Monasteria debent esse sufficienti reddito dotata, sed non divitiis abundare, 868.
 Minora monasteria improbantur, 50.
 Minora monasteria de consilio fundatorum et capituli generalis univisa, 50. Venientes ad monasterium non statim introducendi, 861.
 Monasterii aditus feminis denegatus, 154.
 Monasteria virginum viris inaccessa, 155 *et seq.* Etiam episcopis, medicis, et feminis sæcularibus, 157. E monasterio egredi quinque ex causis quis potest, 587. Transire ad aliud monasterium quibus ex causis quis possit, 759.
 Monasterii res ut vasa sacra conspiciendæ sunt, 408, 409. Negligenter tractantes puniendi, 420. Per externos sunt procurande, 872.
 Monastice vite initia difficilia, 52, 55, 56.
 Monastica professio angelicæ puritati similis, 21.
 Mora periculosa, 15.
 Moralium libros in Job ad nocturnos legi improbat S. Gregorius, 272.
 Mortis meditatio utilis, 439.
 Mortis meditatio sapientiæ studium, *ibid.*
 Mors festina peccatoribus melior, quam diuturna in peccatis vita, 69. Sic vivendum, quasi hodie moriendum esset, 159. Inlirmitati locus ubi fratres moriuntur, 153.
 Mortificatio carnis servandæ castitati inservit, 151.
 Mortificatio ad orandum necessaria, 145.
 Mortificationis perfectio in duobus consistit, 119.
 Mortuos ut sepelire debeat monachus, 126.
 Mortuum resuscitat qui peccatorem convertit, *ibid.*
 Mulierum conversatio monachis et clericis periculosa, 153 *et seq.*
 Mulierum fuga castitas conservanda, *ibid.*
 Mulieribus denegatus monasteriorum aditus, 154 *et seq.*
 Mulieres in monasteria inducens abbas deponendus, 154, 155, 156. Excommunicandus, 154, 156.
 Mulieres inducens in monasteria virorum abbas tribus mensibus recludendus in alio monasterio in pane et aqua, 154.
 Mulierum monasteria viris inaccessa, 155, 156, 157. Etiam clericis, episcopis, medicis et feminis sæcularibus, 157.
 Multiloquium quid, 188. In oratione vitandum, 531.
 Murritia cordis ad orandum necessaria, 144, 145.

Munditiæ sabbati, 447.
 Munera non recipienda sine abbatis permisit, maxime a parentibus, 694. Directa monachis distribuenda ad nutum abbatis, 425.
 Murmuratio quanta sollicitudine vitanda, 433, 437.
 Murmuratio vitium monachis familiare, 135.
 Murmurationum pœnæ variæ in Scripturis, 176. Apud monachos, 176.
 Murmuratio ut puniendâ, 135.
 Murmurans excommunicandus, 358. E monasterio ejiciendus, 176. Ejus opus abjiciendum, 135, 176, 177.
 Musica apud monachos improbatâ, 326.
 Mussitatio quid, 489.
 Mutilatione aliquando puniti delinquentes monachi, 374.
 Mutuo accipere aliquid sine abbatis licentia vetitum, 425.
 Mysteria quænam horis canonicis colantur, 303.
 Mystica explicatio ordinis a S. Benedicto ad Laudes iustitii, 288.

N

Natalium defectus vitæ monasticæ impedimentum, 740, 741. In Natali Domini tertia noctis hora surgendum, 308.
 Necessaria a Patre monasterii speranda, 428. In necessariis ad parentes non recurrendum, *ibid.*
 Necessaria singulis prout indigent distribuenda, 435.
 Necessaria petenda colloqui tempore, 187. Quo ritu, 109. Ea petendo et distribuendo quænam observanda, 403.
 Sollicitudo in dandis necessariis, 428.
 Necessaria fratribus negant quid mereatur, 413.
 Necessarium domum quomodo ingredi debent monachi, 260. Lucerna in domo necessariarum, 352.
 Negligentiæ torpor somnus, 13. Nihil ut parvum negligendum, et quæ fuerit es de re veterum monachorum mens, 4-9.
 Negligentia in rebus monasterii ut puniendâ, 420.
 Negligentium locus ad opus Dei quis, 579.
 Negotorum sæcularium abdicatio ad orandum necessaria, 145.
 Nicolaus de Fractura immerito a Dissertatore Gallico notatus, 545.
 Niger color pœnitentiæ symbolum, 709. Vestis apostolorum post Christi mortem nigra, *ibid.* Benedictini quando dicti monachi nigri, 708.
 Nimius quis, 845.
 Nobilis in monasterio servo non præferendus, 76.
 Nobilitas amittitur propter monachatum, *ibid.*
 Noctis tempus ad orandum commodum, 145.
 Noctis medium late sumptum in Regula S. Benedicti, 505.
 Nomine puro aliquem vocare quid, 827.
 Nona æstate quando dicenda, 617.
 Nonnus quid, 828.
 Novissimorum meditatio mitigat claustris asperitates, 31.
 Tuenda castitati inservit, 132.
 Novitiorum admittendorum impedimenta, 738 *et seq.*
 Simplicitas et prudentia in novitio suscipiendo requisita, 732.
 Novitii quanto tempore probandi antequam admittantur ad novitatum, et qualis esset illa probatio, 743.
 Novitii in cella hospitum quanto tempore remanerent, et quid ibi facerent, 745.
 Novitii probationem agebant in veste sæculari, 777. Sed postea alius usus invaluit, 778.
 Novitiorum probationis annus quando inciperet, 734.
 Probatio plurium annorum, *ibid. et seq.* Probatio annua, 751. Aliquando contracta, *ibid. et seq.* Valida eo casu fuit profectio, 753. Pretium pro monachorum receptione non recipiendum, 775.
 Novitius ante professionem suis se possessionibus eruat, 771.
 Novitiorum facultates recusabant veteres monachi, 775.
 Novitiorum habitus qualis, 707, 778. Quo ritu ad illum admittendi, *ibid.*
 Novitii legenda Regula et exponenda, 750. Tria in novitiorum magistro, 748. An singulis novitiis singuli prædicandi magistri, 747.
 Novitii nocte sine laterna et comite magistro non incedebant, 532.
 Novitius erecta cervice incedens non negligitur innotatus, 243.
 Novitii in omni patientia probandi, 751. In obedientia et opprobrii exercendi, 749.
 Novitii a capitulari deliberatione exclusi, 92.
 Novitii intra annum probationis ab Ordine Grandimontensi excoꝛcatis amplius non recipiendi, 393.
 Novitii adversus tentationes præmoniendi, 32.
 Novitiorum primos virtutum flores non sustinent dæmones, 56. Quæ novitios tentationes pulseat ex parte religionis, 33. Ex parte diaboli, *ibid.*, 34. Ex parte sæculi, *ibid.*, 35.

Novitiorum cella a conventu separata, 746.
 Novitius pro juniore professo, 249.
 Nuditas pedum apud monachos, 707.
 Nudum ut vestiet monachos, 125.
 Numerus major ut minor congregationis observantiæ regulari obest, 84. Non tam numero quam virtute fratrum abbas gaudeat, *ibid.*

O

O littera tristitiæ, 300.
 Obedientia, 760.
 Obedientiæ scopus Regulæ S. Benedicti, 89.
 Obediendum superiori, 148. Etiam malo, 149. Tanquam Deo, 175.
 Obedientiæ labor, 8, 28. Arma, et victoriæ, 10. Per obedientiam reditur ad Deum, 7, 888.
 Obedientia quomodo primus humilitatis gradus, 1708.
 Obedientiæ gradus perfectus, 215.
 Obedientiæ perfectæ conditiones, 174, 175.
 Obedientia monachorum qualis, 217.
 Obediendum in omnibus, 212. Sine discussione, 173. Sine tepore, 173. Sine mora, 171, 172, 174. Cum hilaritate, 175. Inobediens reputatur qui cum mora obedit, 171.
 Obedientiæ promptæ tres stimuli, *ibid.*
 Obedientia invicem exhibenda, 888.
 Ordo in obedientia servandus, *ibid.*
 Obedientia extorta monachos non excusat, 89. Novitii in obedientia exercendi, 749.
 Obedientiæ monasticæ terminus qui et vitæ, 12, 212, 213. Inobediens ut puniendus, 358, 359.
 Obviare abbati quando monachi non tenentur, 148.
 Obedientiarii singulis annis renovati, 401, 418, 420. In oratorio instituti, et quo ritu, 418, 419. Claves obedientiæ suæ de super altari accipiunt, 418. Rationem officiorum singulis trimestribus reddunt, 403.
 Obedientiarum singularum singularia statuta, 419. De aliorum obedientiis nihil curat simplex monachus, 235. Illi officinam alterius intrare illicitum, 735.
 Obedientias exteriores qui quærunť a proposito monachi declinant, 89.
 Oblationes Deo factæ in palla altaris involutæ, 768.
 Obstinatus quis, 845.
 Oculi Dei quid, 18, 208, 323.
 Oculos in terram continuo figere debet monachus, 212, 213.
 Oculos inculpabiliter levare quando possumus, *ibid.*
 Odilo (S.) coronam imperatoris in gratiam pauperum frangit, 124.
 Odium est diabolus, 165.
 Officium. Vide Obedientia.
 Officium divinum tribus modis incipiunt clerici, 319.
 Officium a S. B. institutum constanter retinendum, 321.
 Officium S. Benedicti a monachis celebrandum decernit concil. Aquisgranense, 297.
 Officium a S. Benedicto institutum mutare noluerunt summi pontifices, *ibid.* Quibus et quot signis ad officium vocarentur monachi, 608.
 Offici horam significare cujus esset, 606. Ad officium quanta velocitate currendum, 576.
 Officio nihil præponendum, 578. Tarde venientium ad officium pœnitentia apud monachos, 577, 579, 580, 581. Apud canonicos, 582. Et cardinales, *ibid.* Sine scapulari aut tunica divina non explenda officia, 702.
 Orationes ad officium communes apud veteres monachos, 311. Ad officium psalmi memoriter cantandi, 269. Standum ad divinum officium, 268. Gallicani a ternis psalmis serient, *ibid.* Attempto ad officium, 329. Ad officium quam infestis monachis dæmones, 262. Tempore officii servandum silentium in toto monasterio, 578. Tribus modis aliquis delinquere potest in officio, 596. Et tunc qualis ejus satisfactio, 595 *et seq.* Exire ab officio antiquis monachis vetitum, 336. Hospites die ac nocte divinis intererant officiis, 678.
 Officium horis constitutis etiam in via recitandum, 663. Et quomodo, 661.
 Officium divinum in ipso laboris loco quo ritu celebrandum, 660 *et seq.*
 Officium regulare coram infirmis recitatum, 467. Cessatio ab officio pro admissis feminis in monasterio, 153.
 Opprobrium accipere adversus proximum quid, 22. Novitii solliciti sint ad opprobria, 749.
 Opus Dei quid, 328. Vide Officium.
 Opera doctrinæ conjungenda, 6.
 Operandum bene dum varat, 29.
 Operibus bonis ad curam properandum, 27.
 Opus murmurantis abjiciendum, 135.
 Oratio quid sit, 114. Ejus efficacia, *ibid.* N.

- Dispositiones remotæ et proximæ, 144, 145, 146. Sit humilis et devota, 351. Frequens, 146. Submissa voce, 668. Sine multiloquio, 331. Sed brevis, 333.
- Oratio pura quæ, *ibid.* Necessaria ad orandum in puritate cordis, 332.
- Orationis reverentia qualis esse debeat, 330.
- Oratio extensis manibus, 146.
- Oratio mentalis, 336.
- Quid sit in conventu breviter orationem, 333 *et seq.*
- Orandum unicuique privatim pro sua cuique devotione, 337. Ad Orationem S. Benedictus excitat, 10.
- Oratio pro inimicis, 168.
- Oratio abbatis et congregationis pro fratre tentato, 221.
- Oratio pro excommunicato, 380.
- Oratio pro coquina Hebdomadaria facienda diebus Dominicis qualis, a quibus, et quando, 457.
- Oratio ad altaria inter divini officii signa, 534.
- Oratio trina ante nocturnum, et primam et post completorium, 338.
- Oratio in fine officii, 334.
- Orationes ad opus Dei admisit S. Benedictus, 311, 313.
- Orationes psalmis interpositæ, 259, 334, 335, 336. Tales an admisit S. Benedictus, 312.
- Oratio pro hora canonica, 315.
- Oratio Dominica ad missam, 292. Apud Græcos ab omni populo dicitur, 293.
- Oratio Dominica alta voce dicenda in laudibus et vespere, et quare, 293, 294.
- Orationem Dominicam ad horas omnes alta voce cantat ecclesia Lateranensis, 293.
- Oratio Dominica a clericis quotidie dicenda, 292, 294.
- Orationem Dominicam ignorare nulli licet Christiano, 295.
- Orationem Dominicam pulsantes docenti, 269.
- Orationis Dominicæ excellentia, 292. Cur ita brevis, *ibid.* Omnes, quæ possunt fieri, petitiones continet, *ibid.*
- Orationis Dominicæ quinta petita fraudulenter a quibusdam omnia, 293. Circa orationem Dominicam Pelagianorum error, 294.
- Oratorium extra tempus officii clausum, 668.
- Oratorium in agris pro pus oribus ovium, 661.
- Oratorium supra portam monasterii, 675. In oratorio nihil nisi oratio, 666.
- Ordinatio decanorum per virgæ traditionem, 542.
- Ordinibus sacris non initiati a capitulari tractatione exclusi, 95.
- Ordinem conversionis omnes teneant, 823. Abbates inter se quem ordinem tenere debeant, 827. Tria in ordinibus distribuendis observanda, 825.
- Organa Pipplino regi ab imperatore missa, 337.
- Organa sæculo decimo in ecclesia Wintoniensi et Ramesiensi, 526.
- Organa in Gallia monasteriis tardius visa, 526.
- Organorum usus apud monachos improbat, 526.
- Orthodoxi doctores qui, 272.
- Osculum pacis hospiti offerendum, quare, et quomodo, 676.
- Ostarius debet esse senex ætate et moribus, 859.
- Ostarii olim præcipui in monasteriis instituebantur, 858.
- Ostarii nulli apud Cluniacenses, 860.
- Ostarii solatium, 864.
- Ostarii munia, 863. Pulsanti quid respondeat ostarius, 862.
- Ostium unicum in monasterio, 859. Fenestra ad ostium monasterii erit, 861.
- Ostia tempore lectionis et officii obserata, *ibid.*
- Ostia in quibusdam monasteriis semper clausa, 860.
- Ostiositas animæ inimicæ, ejus remedia, 611.
- Otiosum verbum quid, 192. Ut puniendum, *ibid.*
- Otium negotiosum vacare Deo, 8.
- Oves in agris custodiebant monachi, 623.
- Ovilia Domini monasteria, 52.
- Ova Benedictinis an permessa, 530.
- Ovorum et casei abstinencia in Quinquagesima, 657.
- P
- Pachomius (S.) oratorium porticibus et columnis ornatum destruit, 224.
- Palla altaris quid, 785.
- Panis monachorum qualis esse debeat, 619.
- Panem album non coquebant olim Carthusienses, *ibid.*
- Panis tria genera apud Cistercienses, *ibid.*
- Panis libra Benedictina ab aliis diversa, et qualis ejus pondus, 515. Quid de diversis ponderibus libræ panis sit sentiendum, 517. Cistercienses a coquendis panibus abstinere diebus Dominicis, 651.
- Panis viniq.ue custos cellerarii adjutor, 412.
- Panis et vinum communicatis oblatum, 491.
- Panis hordæaceus in poenam mendacii, 130.
- Panis et aqua cibus excommunicatorum, 375. Et fugitivorum, 393.
- Parentibus mortui sint monachi, 114. Nec eorum curam suscipiant, 114, 115. Quia parentum conversatio periculosa monachis, *ibid.*, 116, 117. Ideo nec eos visitent, 114, 115. Etiam ægrotos, 871. Nec eorum confessiones extra claustrum excipiant, 115.
- Parentum occasione perierunt multi monachi, 116, 117.
- Parentum conspectum fugientium monachorum exempla, 116.
- Parentibus quid debeant monachi, 117. Munera a parentibus non recipienda, 694.
- Parentum studio infirmi monachi non commendandi, 114.
- Nec ipsi infirmi ab eis petant solatia, 465.
- Parentum blanditiæ religionis ingressum retardare non debent, 35. Ex parte parentum quales novitiorum tentationes, 34.
- Parvum nihil negligendum, 409.
- Pascha quo die celebrandum, 245.
- Paschata appellatur Christi solennitates, 275.
- Pascha pro tempore Paschali, 298.
- Pastor malus homicida, 70.
- Pastorum terrenorum exemplum imitandum prælati proponitur, 66.
- Pater monasterii quis sit, 428.
- Patris pii titulum respuit S. Benedictus, 5.
- Pati propter regnum celorum, 37.
- Patientia Dei, 26. Ad penitentiam nos adducit, *ibid.*
- Pauli epistola ad Romanos infra duas noctes ad vigiliis lecta, 369.
- Paulus apostolus quomodo de prædicatione sua nihil sibi attribuit, 25.
- Paulus diaconus jussu Caroli Magni lectionaria duo componit primus, 272.
- Pauperes ut divites in monasteriis admittendi, 781. Erga pauperes quam propensus S. Benedictus, 129.
- Pauperum susceptio in monasteriis, 687. In gratiam pauperum erecta xenodochia in monasteriis, 123. Vasa sacra vendita, *ibid.*, 124.
- Pauperibus datæ monasteriorum decimæ, 121. Pars quinta reddituum monasterii, *ibid.*, 122. Item tertia pars, *ibid.*
- Pauperibus datæ ciborum reliquæ, *ibid.* Eas subtrahentes ut puniendi, *ibid.*
- Pauperibus distribuendæ vestes vetustæ, 716. Tribus pauperibus pedes quotidie lavandi, eisque elemosyna tribuenda, 685 *et seq.*
- Pauperibus elemosynas distribuere ad quos spectat, 124.
- Pauperibus aliquid dare simplici monacho vetitum, 422.
- Pauperibus ad portam monasterii non eroganda elemosyna, 125.
- Pauperibus procurandis non exeant monachi, 871.
- Philbertus (S.) naves onustas alimonia pauperibus transmittit, 121.
- Pauperes suis laboribus alunt monachi, 120.
- Paupertas prima monachorum perfectio, 426.
- Paupertatis amor in antiquis monachis, 774 *et seq.*
- Paupertatis votum in professione Benedictina includi, 761.
- Pax inquirenda, 18.
- Peccatoribus melior est mors festina quam diu in peccato vivere, 68.
- Peccatorem qui convertit mortuum resuscitat, 123. An illa veritate peccatoribus esset maximis justus se predicare queat inferiorem, 228 *et seq.*
- Peccatum et vitium quid differunt, 205.
- Peccatorum recordatio utilis, 146. Modo non sit nimia, 147.
- Peccatorum confessio non lacrymis et gemitu, 146.
- Peccata omnia non esse æqualia, nec æqualiter punienda, 362.
- Peccata nova committere non debet monachus, 146. Maxima cur monachis prohibita, 109.
- Pecunias monasterii servabat vestiarii custos, 117.
- Pedules quid, 704. Sine iis dormiebant Ultramontani monachi, *ibid.*
- Pellicia, 700.
- Perdentes aliquid ut puniri, 599.
- Peregrini et hospites quid differant, 725.
- Peregrinationes monachis illicitæ, 872.
- Perfectiorem sanctitatem rovent monachi, 21. Ad perfectionem semper currendum, nunquam standum, *ibid.*
- Perfecti discipuli quinam, 140.
- Pericula uodique in hac vita, 139, 140.
- Permutare aliquid sine licentia abbatis non licet monacho, 425.
- Persecutiones pro justitia sustinendæ, 152.
- Perseverantiæ necessitas, 37.

- Pedom nuditas, 705.
 Petendo et distribuendo necessaria quid observandum, 405.
 Petri abbas Cavensis mira charitas in pauperes, 125.
 Petrus prior Obazinensis depositus et in cellam detrusus, eo quod aliquos solidos ex simplicitate occultasset, 453.
 In festo S. Petri apud Cluniacenses vigiliae tota durant nocte, 260.
 Pigritia expellenda, 134.
 Pinguedinis usus apud monachos quare concessus, 530.
 Piscibus usi sunt aliquando primi Cistercienses, 507.
 Pistrinum quid, 596, 864. An reperiri debeat in monasterio, 865.
 Pitantia et generale quid, 444, 511.
 Poculum herbis hortinis mixtum ad tertiam, 539.
 Penitentiae omne tempus aptum, 12.
 Pontiniacensis abbas ut punitus pro admissa in monasterio regina Franciae, 156.
 Pontiniacensis ecclesia feminis Angliae aperta, 164.
 Potio triplex in Pascha addita, 522. De potu post nonam aestate, 505. Item in Quadragesima post vespas, 564.
 Praeceptum pro consilio, 70.
 Praecepta Dei late sumpta, 150.
 Praedicare publice non debet monachus ab episcopo non jussus, 238. *Vide* Concionari. De praepositi nomine, 849.
 Praepositus quare institutus, *ibid.*
 Praepositus eligendus de consensu aut saltem de consilio fratrum, 834.
 Praepositi instituendi forma, 855.
 Praepositus ab episcopo ordinatus, 853. Quatuor in ordinatione Praepositi, 854.
 Praepositus qualis esse debeat, 852.
 Praepositi munia, 850.
 Praepositus abbati in omnibus obediat, 856.
 Praepositus plures in annos in suo officio potest continuari, 401, 418. Quibus ex causis possit deponi, 857. In-correctibilis post quartam correptionem deponendus, 545.
 Praesentia Dei, 206. Quam efficacis, 140.
 Pravum et malum quid differant, 141.
 Presbyteri abbates appellati, 65.
 Presbyteris in iudicium vocatis jurare prohibitum, 129. *Vide* Sacerdos.
 Prima laudibus sine intervallo medio conjuncta, 235.
 Prima cur incipiat a principio psalterii, 519. Ad primam cur psalmum cavum non quotidie dici S. Benedictus instituerit, 320.
 Primus pro solus, 170.
 Prior in Regula S. B. quid significet, 189, 492.
 Prior pro abbate, 427, 548.
 Prior de lectione quomodo aliquid in refectorio dicere potest, 492.
 Priores decani appellati, 358, 359.
 Prioratus sex saltem habeant monachos, 50. Duodecim, *ibid.* In prioratu unus solus monachus non maneat, 51.
 Processio diebus festis in albis, 707.
 Proclamationes in capitulo, 601.
 Procuratoribus rerum monasterii optimum monitum, 91.
 Prodigalitas cum avaritia ex aequo vitanda, 409.
 Professio monastica angelice puritatis similis, 21. Est alter baptismus, 766, 767. Aetas ad professionem requisita, 769 *et seq.*
 Professionis monasticae ritus diversi, 765 *et seq.* In professione promissio et petitio distinctae, 762. Promissionis variae formulae, 736 *et seq.* Item petitionis, 765.
 Professio in oratorio et cur, 762. In professione velandum novitii caput per tres aut septem dies, 766, 767, 769.
 Professionis scedula in sacrio conservata cum reliquiis, 788. Regulam non profitentur Benedictini, 761.
 Professionis Benedictinorum convenientia, *ibid.*
 Proficiendum semper aut deficiendum, 205.
 Projicere post se Christi sermones quid, 72.
 Promptus et facilis quid differant, 259.
 Proprietas quare amputanda, 427.
 Proprietatis abdicatio omnino annexa monasticae professioni, 425.
 Proprietatem ab ore, a corde, ab opere amputavit S. Benedictus, 431.
 Proprietatem damnant antiqui monachorum Regulae, 424. Summi pontifices, 426. Et concilia, 427.
 Proprietatis frequens perscrutatio, 426.
 Proprietas ut puniunda secundum antiquas monachorum Regulas, 450. Decreta summorum pontificum, 451. Conciliorum, 452. Et recentiorum ordinum constitutiones, *ibid.*
 Proprietarii expellendi de monasterio, 426, 432. Excommunicandi, 426, 450, 451, 455.
 Proprietas supra quatuor denarios ut puniunda, 450, 735. Item supra duodecim denarios, 453. Ultra tres solidos, *ibid.* Supra viginti solidos, 450.
 Proprietarius ecclesiastica caret sepultura, 431, 432.
 Proprietarius abbas deponendus, 424.
 Proprietatis abnegatio in Pentecoste, 426. Carthusiense singulis annis res suas priori minutatim ostendunt, 635.
 Proprietatem monacho permittere papa non potest, 427.
 Proprium vitium quid sit, 586.
 Proximus noster quis, 108.
 Proximus noster omnis homo, 21. Omnis christianus, ipsi etiam angeli, 108.
 Proximo faciendum quod sibi quis fieri cupit, 117.
 Proximi dilectio insigne discipulatus Christi, 109. Qualis esse debeat, *ibid.* Quae ejus necessitas, *ibid.*
 Psallere in conspectu angelorum quid, 529.
 Psallere sapienter, quid, 528.
 Psallere cum antiphona et in directum quid, 514.
 Psallendi disciplina exterior qualis, 525, 526.
 Psalmodia jugis, 504.
 Psalmodiae prolixitas improbata, 524.
 Psalmodia Cluniacensium proluxa a Petro Damiani laudata, 524.
 Psalmodia in coquina, 445.
 Psalmorum numerus, 522.
 Psalmus centesimus quinquagesimus primus, *ibid.*
 Psalmus quinquagesimus quare cum alleluia cantandus ad laudes, 287.
 Psalmus sexagesimus sextus ad laudes cur dicitur, *ibid.*
 Psalmus Venite exsultemus initio missae Constantiopolitani celebratus, 265.
 Psalmum cxvii cur ad primam quotidie dici S. Benedictus non instituerit, 320.
 Psalmi privati damnati, *ibid.*
 Psalmi et odæ Salomonis inter apocrypha, *ibid.*
 Psalmi ab haereticis compositi, *ibid.*
 Psalmus et canticum quid differant, 280.
 Psalmi pro canticis ad nocturnos, *ibid.*
 Psalmos firmare, 250.
 Psalmorum divisio, 520.
 Psalmi feriales in festis Sanctorum ad nocturnos an dicendi, 206.
 Psalmos feriales in nocturnis tantum vigiliis, non ad horas mutant Cistercienses, 297.
 Psalmorum duodenarius numerus ad nocturnos apud monachos, et Africanos Occidentalesque Ecclesias, 276.
 Psalmi duodecim cur dicti ad vigilia nocturnas, 520.
 Psalmos tres ad horas cur instituerit S. B., 307.
 Psalmos quinque ad vespas cur psallant clerici, quatuor vero monachi, 515, 516.
 Psalmorum distributionem a S. Benedicto institutam an mutare expediat, 521. Solam Psalmorum distributionem non hymnorum, etc. S. Benedictus mutare permisit, 522.
 Psalmos ad nocturnas vigiliis assignatos quidam temere commutant, 521.
 Psalmi in nocturnis dicti in tenebris, 270.
 Psalmi Completorii in directum et quare, 517.
 Psalmi memoriter cantandi, 269.
 Psalterium dicebant memoriter veteres monachi, 269.
 Psalterium scire tenebantur episcopi, 270.
 Psalterii ignari summi pontifices, *ibid.*
 Psalterium omni die recitatum a pluribus, imo ab integris congregationibus, 525.
 Psalterium in Parasceve, 524.
 Psalterium ante nocturnos, 252.
 Psalteria novem scopis se cadendo recitat Dominicus Loricatus, 524.
 Psalterium cur incipiatur ad primam, 519.
 Psalterio Galicano usus est S. Benedictus, 525.
 Psalterium a S. Roberto Cistercium delatum, 556.
 Psalterium glossatum Benedicti Cluniacensis monachi, 530.
 Psalteria septem in monasterio Centulensi, 270. De Psalmo tertio, 265.
 Publice peccantes publice puniendi, 591, 592.
 Pueri in monasteriis qua aetate oblato, 782. A quibus, 783. Quo ritu, 784, 786.
 Puerorum oblatio coram testibus, 792.
 Pueri ante oblationem per annum in monasterio probati, 791.
 Puerorum oblationis formulae, 785.
 Petitio pueri oblato quid, 784. Oblatio in manu pueri involvenda quid, 785.
 Pueri oblato exhaerediti, 787.
 Pueri solemnitè oblato ad saeculum redire nequibant, 788.
 Pueri inter fratres quem ordinem tenerent, 853.
 Pueris minor ciborum mensura, 523.
 Pueri delinquentes jejunia et verberibus puniendi, 508, 509.
 Pueri usque ad annos quindecim flagellandi, 886, 887.
 Puerorum receptio improbata, 791

Pueritia, 398.
 Pulmentum quid, 506.
 Pulmenta ad diem quot a S. Benedicto concessa, 500.
 Quot ab aliis, 506.
 Pulmentum tertium crudum, 513. An ex utroque pulmento gustare sit licitum, 513.
 Pulmenta plura festis diebus an debeant apponi, 505, 504. Tria ministrant Cassinenses per hebdomadam, festis diebus quatuor, 505.
 Pulsantes quanto tempore et quomodo probandi, 745.
Vide Novitius.
 Pulus pro pane, 507.
 Pupillos habentes viduæ et sæculum relinquentes quomodo eorum educationi providerent, 792.

Q

Quadragesimæ tempus pontificiæ addictum, 652. Quando inciperet, 299, 655. In Quadragesima aliorum temporum negligentia reparanda, 655. Aliquid addendum ad solitum pensum de licentia abbatis, 635. Quomodo petenda illa licentia, 638. Monachorum victus in Quadragesima qualis, 657. De ciborum mensura in Quadragesima nihil definit S. Benedictus, 504.

Quadragesimæ jejunium in pane et aqua, 505, 656, 657. Laici a vino abstinebant in Quadragesima, 656. Græcorum abstinentia in Quadragesima qualis, *ibid.* Silentium in Quadragesima majus, 653. Solutio a monachis et episcopis in Quadragesima frequentata, 654. Missa in feriis Quadragesimæ non celebrata, 619. Vita monachi Quadragesimalis esse debet, 633.

Quadrupes animal intra murum abbatiae S. Joannis Laudunensis intrare non potest vivum, 532.

Quærere Deum prima monachorum sollicitudo, 90. Vere Deum quærere quid, 748.

Quies mentis, 67.

R

Ratio reddenda ab officialibus singulis trimestribus, 405. Rationalis et superhumeralis allegorica expositio, 60. Reclusorum Regula, 44. Reclusionem prohibet S. Isidorus, 60. Reclusionem præpropere appetens ejicitur, 44. *Vide* Inclusus.

Reconciliatio ante solis occasum, 166, 167.
 Recreationi monachi digna quæ, 180.
 Recreationes dici possunt monachorum colloquia, 187.
Vide Colloquium.

Reclitium monasterii quinta pars data pauperibus, 121, 122. Idem tertia pars, *ibid.*

Res monasterii tanquam vasa sacra conspiciendæ sunt, 408, 409.

Res non sterii negligenter tractans ut puniendus, 420. Refectio ante sextam antiquis monachis ignota, 538.

Refectio ad nonam apud Romanos, 563.
 Refectio vespertina in Quadragesima, 567.

Refectio fructuum æstate ad nonam, hieme ad vesperam, 513. Qui gratiarum actioni post refectionem non intersunt quomodo puniendi, 584. Ante communem refectionem nihil prægusta dum, 584. Summa Benedicti Anianensis in hac re religio, 585.

Refectorius, 444.
 Refectorii utensilia furto accipiens ut puniendus, 112.

Ritus serviendi in refectorio, 443, 444. Prior de lectione quomodo aliquid in refectorio dicere potest, 492.

Reges et reginæ quomodo salutandi, 677.
 Regina Franciæ admissa in monasterio Pontiniacensi contra ordinem, 156.

Regulæ post professionem sunt præcepta, 5.
 Regula S. B. via salutis, 52. Sancta cur dicta, 857.

Schola, 50.
 Regulæ S. B. scopus, 8. Discretio, 52. Omnibus proportionata, *ibid.*

Regula S. Benedicti quomodo nihil continet asperum, 50, 51.

Regulam omnes sequantur, 97.
 Regula in minimis observanda, *ibid.* Imperare supra, infra, aut contra Regulam abbas non potest, 148, 149. Supra Regulam aliquid facientibus quod observandum, 259.

Regulam strictè observantes nullius rei indigent, 90. Negligentes omnium patiuntur penuriam, *ibid.*

Regula publice frequenter legenda et exponenda, 875 *et seq.* Præsertim novitiis, 750.

Regulam non possitntur Benedictini, 761. Communis monasterii Regula quomodo intelligatur, 252.

Religionis ingressum petentes ut suscipiendi, 269.
 Religionis ingressum parentum blanditiæ retardare non debent, 53.

Religionis austeritas terret novitios, 53.
 Religiosius in castiores sunt dæmones, *ibid.*

Renuitæ, 40.
 Reomensis ecclesia feminis inaccessa, 160. Viris etiam sæcularibus ad sacra mysteria, 159.

Reprehensio triplex, 801.
 Responsorium quid et unde dictum, 271.
 Responsorium et antiphona quid differant, 267.
 Responsorium cum Gloria Patri quæ dicenda, 271.
 Responsorium laudibus an cum Gloria dicendum, 289.
 Responsorium in nocturnis quomodo possint breviri, 285.
 Responsorium quartum cujusque nocturni post Gloria repetendum, 279.
 Responsum quid, 661.
 Ritus excessus improbatur, 141.
 Ritus impudiciæ et amentia signum, 259.
 Ritus quatuor hominum genera dedecet, 142.
 Ritus monachis prohibitus, *ibid.*
 Ridentes in monasteriis olim observati, *ibid.*
 Ritus triduo jejuniis multatus, 259.
 Ritus qualis decet monachos, 141.
 Robertus (S.) abbas Casæ Dei a miraculis cessare rogatur, 867.
 Romana Ecclesia Scripturas in nocturnis non legit ante S. Greg. 272, 275.
 Romanum officium a Benedictinis non recipiendum, 522.

S

Sabbati munditiæ, 447.
 Sabbati mandatum in feriam v lu præcipuis virgillis et festis translatum, 419. Quo tempore, quo loco, quo ritu faciendum, 448.

Sacerdotis nomine qui intelligendi, 795.
 Sacerdotis nomen a deo non attributum, 818.

Sacerdotes sæculares laici dicti, 777.
 Sacerdotes sæculares silentium nocturnum observant, crucis signo lectum petendo, quasi clavi os suum claudentes, 262.

Sacerdotes olim aliquando deerant in parochiis, 816.
 Sacerdotes in monasteriis difficiliter admittendi, 794. Monachis sacerdos extraneus non ordinandus, 814. Monachi ordinati sacerdotes vel pro monasterio vel pro parochia, 813.

Sacerdotes monachi ad monasterii titulum ordinati alio transire non poterant, 814. Antiquus ordo promovendi monachos ad sacerdotium, 817. Ordinandi a fratribus eligendi, 813. Nec nisi ad petitionem abbatis initiandi, 814. Quam pauci monachi olim essent sacerdotes, et quomodo illorum creverit numerus, 815 *et seq.*

Sacerdotio quis dignus censendus, 817.
 Sacerdotes altiori gradu donandi, 796.
 Sacerdotes monachi professionis ordinem retinebant, 820.

Sacerdotes novitii raro sacrificabant, 796.
 Sacerdotibus nihil relaxandum, 795.
 Sacerdotes temporalium curam nimiam habere non debent, 85.

Sacerdoti fugienda superbia, 819.
 Sacerdos regularum infractor ut rebellis judicandus, 820.

Si non emendaverit, episcopus in testimonium adducendus, 821.
 Sacerdos carne lapsus ut puniendus, 111.
 Sacerdotium Anglorum ante Dunstanum ignorantia, 641.
 Sacerdotalis tonsuræ allegorica expositio, 85.
 Sacra vasa in gratiam pauperum vendita, 123, 124.
 Sacrista ante primum nocturnorum signum extinctas lampades accendat, 246.
 Sæculi vita nox, 29.
 Sæculo servare fidem qui, 49.
 Sæculi actus monachis fugiendi, 127. Et quare, 127, 128.
 Sæcularium convivia monacho vitanda, 685.
 Sagum quid, 721.
 Salomonis odæ et psalmi apocryphi, 322.
 Salutatio hospitis duplex vel triplex, 678.
 Sanctimoniales triennio probatæ ante professionem, 755.
 Incorrigibiles non ejectæ e monasterio, sed incarcerationæ, 583.
 Sarabaltæ teterrimum monachorum genus, 48. Unde dicti, 49. Quales, *ibid.* Ab Anania et Saphira originem ducunt, *ibid.* De cœnobiis et anachoretis aliquid participant, 50. Per tonsuram Deo mentiuntur, 49. Nulla sunt Regula approbati, *ibid.* Eorum mores, 52. Habitatio, *ibi.* Bini aut terni habitant, 50.
 Saranæ tradi quid, 563, 573.
 Scælæ Jacob mystica explicatio, 202 *et seq.*
 Scænarum spinæ quid, 295.
 Scapulare quid, 701.
 Scapulare dictum cuculla, 703.
 Scilicet varietate acceptiones, 50.
 Scientiæ necessitas ad Scripturæ intelligentiam, 646 *et seq.*

Scientia bene ordinata humilitatem generat, 644. *Vide* Studium.
 Scriptura cur dicatur Testamentum, 72.
 Scriptura simpliciter prolata non semper intelligitur sacra, 211.
 Scriptura sacra Scala Jacobi designata, 201. Varios sortitur sensus, 179. Ejus studium post nocturnos, 251. Memoria est mandata, *ibid.* Exemplo veterum monachorum, 263. An præter Scripturas aliquid debeat legi in divinis officis, 275.
 Scripturas in nocturnis ante S. Gregorium non legit Ecclesia Romana, 272, 275.
 Scurrilitas quid, 190. Improbatur, *ibid.* Damnaturque sub poenis gravisimis, 191.
 Senectus morbus, 479.
 Senum nomine qui intelligendi in Regula S. B., 480.
 Senes Regularis observantia sunt tenaciores, 255.
 Senes et infantes quomodo preveniant horas canonicas, 483. Jejunium solvant, 481. Eorum qualis cibus, *ibid.*
 Senibus singularis habitatio concedenda, 548, 483.
 Seniores pro Decanis, 351.
 Seniores monasterii quales, 140. Eorum numerus, *ibid.*
 Consilia fratrum cum eis expendenda, 93.
 Seniorum reverentia, 166.
 Senior spiritualis quis sit, 140.
 Sepelire mortuos et possit monachus, 126.
 Septenarius numerus sacratus, 504.
 Sepulcrum in monasterio semper apertum, 159.
 Sepultura feminis in virorum, viris in mulierum monasterio non danda, 153.
 Seras clandestinas habere prohibitum, 453.
 Sermo responsionis bonus, 410.
 Sermones Christi post se proficere quid, 72.
 Serviendum Deo de suis bonis, 11. Omni tempore, 12.
 Servus Dei et hominis ut differant, *ibid.*
 Servi et domini secundum Diogenem quid differant, 73.
 Servus non preferendus in monasterio est nobilis, *ibid.*
 Servi invitati dominis in monachos non admittendi, 758.
 Servire aliis quam fructuosum, 444.
 Serviant sibi fratres hebdomadarii, 443. Quo affectu, 445. Quo ritu, 443, 444.
 Servitores a coquina hebdomadarii distincti, 443.
 Servitoribus eadem ciborum mensura quæ aliis, 503.
 Severitas nimia et nimia remissio ex æquo vitanda, maxime tamen severitas, 843. Hæc valde noxia, 842.
 Sextæ officium diebus festis non statim post missam cantatum, 435. Locutio per signa, 181, 432.
 Silentii necessitatem natura hominem docet, 214.
 Silentium monachos decet, 189.
 Silentium Ægyptiorum monachorum continuum, 181.
 Joannis Silentiarum annorum triginta septem, *ibid.* Theonæ abbatis triginti quinque annorum, *ibid.* Cujusdam Virginis viginti quinque annorum, *ibid.*
 Silentium B. Mariæ Virginis, *ibid.*
 Silentium Cluniacensium, Cisterciensium, monialium Fontis-Ebraldi, *ibid.*, 182.
 Silentium in Regula S. Benedicti duplex, 489. Perpetuum non instituit S. B., 192.
 Silentium summum post completorium, 575. Quando incipiat et desinat ejus obligatio, *ibid.* Extra monasterium observatum, 574. Quibus de causis ab eo possit dispensari, *ibid.* Illud violantes ut puniendi, 575.
 Silentium meridiano quale et quomodo transigendum, 616.
 Silentium quibus in locis servandum, 192 *et seq.* Locutores in locis vetitis ut puniendi, 194.
 Silentium summum in oratorio, 667.
 Silentium in omnibus claustris officinis dum regularis hora cantur, 471, 579.
 Silentium summum ad mensam apud monachos, clericos et gentiles religiose observatum, 490. Illud violantes ut puniendi, 491.
 Silentium in refectorio extra refectiois tempus, et ad refectioem extra refectorium, *ibid.*, 492.
 Silentium ut ceteri servabant inam, 470. Etiam ad mensam, 463.
 Silentium in quadragesima majus, 638.
 Silentium in penam scurrilitatis, 191.
 Silentium triduanum pro verbo otioso, 193.
 Silentii infractores ut puniendi, 188.
 Silere et sustinere silentio quid differant, 185.
 Singularitas cur vitanda, 235. Est vana gloriæ signum, 254. A demonio suggeritur, *ibid.* Perturbat congregationem, *ibid.*
 Singulares non dicendi Regule tenaciores, 254.
 Singularitas non est Regule aliquid addere, *ibid.*
 Sobrius quis, 402.
 Sola lignea, 705.
 Solatia celerarii, 412

Solatia singulis secundum congregationis modum, 446.
 Solemnitates et festivitatis quid differant, 245.
 Solemnitates Christi Pascha appellatur, 275
 Solitudini quales apti, 16.
 Solitudine castitas conservatur, 155.
 Secessus in solitudinem in Quadragesima, 651, 655.
 Solitudo Thorneiensis monasterii, 162.
 Sollicitudo prima monachorum Deum querere, 90.
 Somnolentia quid sit, 154. Ejus causæ physicae et morales et remedia, *ibid.*
 Somnus hora surgenti ut excutienon, 577. Per somnia demones monachos infestant, 34. Cautela adversus diabolus insidias per somnum, 544. *Vide* Dormire.
 Sponsalia monacho quæ, 226.
 Spes venia, gratia, et gloria, 157.
 Spinae scandalorum quid, 235.
 Spualus (S.) miracula facere in virtute obedientiæ prohibetur, 806.
 Spirituum quatuor genera, 742.
 Spumæ in facie pro dilecti pena, 573.
 Stabilitas in congregatione, 168.
 Stabilitate qui promittatur, 758 *et seq.*
 Stabilitatem in alio monasterio firmare poterant monachi peregrini, 801.
 Standum ad officium divinum, 269.
 Stephanus (S.) Grandimontensis a miraculis cessare jubetur, 847.
 Studia SS. Patrum alia præter Scripturam sacram, 676.
 Studiis an possint vacare monachi rationes pro negativa, 627. Pro affirmativa, 628 *et seq.*
 Studia omni tempore floruisse apud monachos, 672 *et seq.* In antiquis monachorum Regulis præscripta, 650. Ecclesiasticis et civilibus legibus, 640. Summarum Pontificum et conciliorum decretis, 642.
 Studia apud Cistercienses tempore S. Bernardi, 641.
 Monachorum peregrinationes studiorum causa, 653.
 Studia instituit S. Benedictus, 651.
 Studia in reformandis monasteriis instituta, 640.
 Studio corpus affligi, 643. Devotionem foviri, 644. Humilitatem generari, *ibid.* Otium plus iugari quam labore, 645. Et non sine ascribi ruinam discipline, 645. Et nihil obest exemplum Christi et apostolorum, 643. Quibus studiis vacarent primi Benedictini, 655 *et seq.*
 Studia sanctimonialium, 640.
 Studia quare laborem prætulisse visi sint veteres monachi, 651.
 Substantia monasterii quid, 414.
 Superbia quid sit, 155. Unde dicta, 201.
 Superbi et elatio quid differant, 405.
 Superbiæ plura genera, 201.
 Superbiæ signum clamor, 210.
 Superbus gratia destituitur, 153. Humiliatur, 200.
 Superbos permittit Deus in turbe aliquid peccatum incidere, 201.
 Superbus ipse sibi dæmon est, 153.
 Superbi fumo comparati, 200.
 Superbus monachus primus in conventibus residet, 226.
 Superbi dignitates, 225. Eremiticam vitam desiderat, 253.
 Superbi silentes, 178.
 Superfluum quid, 428.
 Superflua rescenda, 413, 423.
 Superfluum possidet et monachus abominatio est et infamium, 423.
 Superiores a subditis non corrigendi, 99.
 Superioris imperia discutens de ligno scientiæ lani et mali comedere dicitur, 173.
 Supplicatio litanie quid, 271.
 Surgendi hora adveniente ut excutendus somnus, 357. Quæ hora monachis surgendum ad vigiliis, 246 *et seq.*
 Surgendum temporis ad nocturnas dei dominicæ vigiliis et quanto temporis, 277, 278. Præceptum Regule de surgendo temporis ad vigiliis dominicis solum respicit æstatis tempus, 258.
 Summum dicere aliquid sub gravissimis penis prohibitum, 421.
 Symbolum S. Athanasii, 319.
 Synæcta quid, 378. Synæcta quinquagenarius in ordine, 579. Ejus officium, *ibid.*

T

Tabernaculum quid, 51.
 Tabula quid, 724.
 Tabula lignea significata hora operis Dei, 608. De hymno *Te decet laus*, 285.
 Te Deum laudamus a quo compositus, 240. Quam antiquus ejus usus, *ibid.* In dominicis Adventus et Quadragesimæ a Benedictinis cantatur, *ibid.* Et in quibusdam ecclesiarum ecclesiis, *ibid.* A Romanis in natali tantum Pontificum, *ibid.*

- Temperius pro temporius, 276.
 Temporalium nimia cura in abbate reprehenditur, ea tamen negligere non debet, 85. Sed subditis procurare, 66. Dum tempus habemus operemur bonum, 29.
 Tenebrae mortis, 15.
 Tentationibus obnoxii monachi, 9.
 Tentatio es novitiorum ex parte religionis, 35. Ex parte diaboli, 35, 34. Ex parte sæculi, 34, 35.
 Tentationi orienti resistendum, et ad Christum recurrendum, 25.
 Tepida obedientia reprobat. 175.
 Terras et possessiones monachis habere licitum, præferendi amen qui eas reserunt, 774 et seq.
 Testamentum cur dicatur Scriptura, 72.
 (Testamentum Novum) discebant memoriter veteres monachi, 269.
 Testis falsus tribus personis obnoxius, 115.
 Theodorus Paphlagoni discipulis matrem videre recusat, 116.
 Theodosius Junior excommunicatus a monacho, 370.
 Timor triplex, 204, 215.
 Timor Dei proprie liberalis est, 205. Gratiam promeretur, retinet, et recuperat, 15.
 Timor Dei quomodo primus humilitatis gradus, 204.
 Tonsura sacerdotalis allegorice apositio, 85.
 Transire ad aliud monasterium quibus ex causis quis possit, 739.
 Transitus a laxiori ad strictius monasterium probantibus, 808. A stricto ad strictius non facile persuadendus, 809. Ad relaxatum damnandus, 811.
 Tribulatio ex triplici causa, 127.
 Tribulationis s. omne genus in hoc mundo electis, 217.
 Tristari Deus quomodo dicatur, 11.
 Tuba signficata hora operis Dei, 604.
 Tunica quid, ex qua materia, caputium illi assutum, 701.
 Tunicam auferendi pallium dimittendum, 218.
 Turbulentus quis, 405, 814.
 Turpe verbum fornicatio, 110. Sex mensium excommunicatione plectitur, 411.
 Typus quid, 414.
- U
- Unio fraternitatis commendatur, 7.
 Unum in Christo quomodo omnes sumus, 77.
 Ursmarus (S.) ecclesiam separatam pro populo in Laubier si conuobio construit, 403.
 Utis frater quis, 207.
- V
- Vagari extra claustrum sub specie pietatis non debet conclusus, 108.
 Vasa sacra in gratiam pauperum vendita, 123, 124.
 Vel pro et, 42. Opera vendita per domesticos laicos, potius quam per monachos, 734. Et viliori pretio quam a sæcularibus, 735.
 Vendere et emere monachis S. Martini non licebat, 424.
 Veniam negans petenti ut puniendus, 891.
 Verbis et exemplis præluere debet abbas, 68, 69, 71.
 Tria in verbis utilibus observanda, 190.
 Verbum otiosum quid, et ut puniendum, 192.
 Verbum turpe fornicatio, 110. Sex mensium excommunicatione plectitur, 111.
 Versus quid, 267. Quomodo dicendus, *ibid.*
 Vesperas cum quatuor psalmis cur cantent monachi, clerici cum quinque, 515, 516.
 Vestes veterum monachorum quales, 706.
 Vestes fratribus quæ concedendæ, 416.
 Vestes præter præscriptas a Regula concessæ, 718.
 Vestes nocturnales, 717.
 Vestes iter agentium meliores, 710.
 Vestium mensura qualis, 715.
 Vestes pretiosæ et viles pari modo vitandæ, 712. De vestium grossitudine non cauendum, *ibid.*
 Vestium color qualis, 707 et seq.
 Vestium distributio quo tempore faciendæ, 715. A quo, 511.
 Vestes scissæ ut resarciendæ, 416.
 Vestes vetustæ pauperibus distribuendæ, 716.
 Vestium lotio in antiquis Regulis præscripta, et quo ritu fieret, 717.
 Vestes monachorum ex sæculo allatæ diu in monasterio conservatæ, 780. Monachi a sæcularibus veste distincti, 707.
 Vestium custos camerarius dicitur. Ejus officium, 416.
 Pecunias monasterii servabat, 417.
 Vestire nudum ut queat monachus, 123.
 Via angusta, 175.
 Via cæli difficilis, 21.
 Victorianus (S.) eremitas et solitarios ad conuobium reuocat, 57.
 Vigiliæ nocturnæ cum psalmis duodecim, et quare, 320.
 Apud veteres monachos quam prolixa, 259. Ad auroram usque diebus dominicis productæ, 257. In festo S. Petri apud Cluniacenses tota durant nocte, 260. In carna Domini in tenebris finiendæ, 258.
 Vitilitas quid, 222. Ipsa vitilitate et extremitate indignum se iudicat monachus, 226. Monachi S. Vincentii de Vulturino ad Farfense monasterium veniunt hebdomadas suas in coquina officio exacturi, 415.
 Vincheta corporalis quid, 361.
 Violentus, 155.
 Vini abstinentia apud gentes, 550.
 Vini abstinentiam suis permittit S. B., 516.
 Veterum statuta de vini abstinentia, 549.
 Vini abstinentia in Quadragesima, 656.
 Vinum omnibus subtractum pro fratre tentato, 221.
 Vinum etiam infirmis negatum, 539.
 Vinum quibus infirmis concessum, 534.
 Vinum monachorum non esse quis dixerit, 518. Eucussatio abstinentiæ a vino petita ab exemplo Timothei refellitur, 550.
 Vinum a ostiario facti sapientes, 551.
 Vino captus ut puniendus, 155.
 Vinum et panis communicatis offeruntur, 494.
 Vini paucisque custos cellerarum adiutor, 412.
 Virginitas virtus rara, 150.
 Virius et na itia disterminat seruos et liberos, 78
 Visitatio infirmorum. *Vide* Infirmi.
 Vitæ lumen, 15.
 Vita cordium Jesus Christus, 17.
 Vita vera vita beata, *ibid.*
 Vita æterna concupiscenda, 158.
 Vitam beatam omnes cupiunt, 17.
 Vita monastica militia et tentationibus obnoxia, 9.
 Vita sæculi nox, 29.
 Vitium et peccatum quid differunt, 205.
 Vita citius exstirpada, 81.
 Vita sua ex diversis motibus prædicare solent homines 251.
 Vitium proprium quid, 386.
 Vocatio divina quid, 205.
 Vocationis religiosæ beneficium commendatur, 16.
 Vocationis modus triplex, *ibid.*
 Volatilia a carnibus distincta, 527.
 Volatilia carnis stimulos magis irritant quam quadrupedum carnes, 524.
 Volatiliū esus in monachis a Patribus improbat, 525.
 Volatilia sanis an concesserit S. Benedictus, 478, 525.
 An infirmis, 528.
 Volatilia monachis in concilio Aquisgranensi vetita præterquam in Pascha et in Natali Domini, 526.
 Volatiliū esus in quibusdam monasteriis, 525.
 Volatilia comedere possunt in itinere constituti si princeps aut episcopus iubeant, 528.
 Voluntas propria, 173. Quid quam exitialis, 147.
 Voluntatis abnegatio, 200, 340.
 Voluntatis abnegatio Regulæ Benedictinæ scopus, 8.
 Voluntatis abnegationem præsertim a fratribus exigebat Wala, 427.
 Voluntatis abnegandæ exemplum in Christo, 210.
 Voluntas habet penam, 211.
 Vota tria professionis monasticæ, 174. Summus pontifex non potest dispensare a votis religiosis, 761.
 Vo. divina, 15. Audienda, 14.
 Viscatus (S.) deflet destructionem simplicis majorum suorum oratorii, 224.
- X
- Xenodochia in monasteriis in gratiam pauperum, 125.
- Z
- Zelus in bonam et in malam partem, 892.
 Zeli boni exercitia, *ibid.* et seq.
 Zolotyppus quis, 845.
 Zona, 702, 706.

ORDO RERUM

QUÆ IN HOC TOMO CONTINENTUR.

JOANNES PAPA II.

Notitia ex libro Pontificali.	9
EPISTOLÆ.	11
<i>Epistola Athalarici regis ad Joannem.</i> — Confirmatio senatusconsulii adversus Simoniacos editi.	<i>Ibid.</i>
<i>Epistola Cassiodori ad Joannem.</i> — Cum a rege præfectus prætorii constitutus esset, pro bono regimine preces pontificis ad Deum implorat.	13
<i>Epistola Justiniani imperatoris ad Joannem.</i>	14
<i>Epistola Joannis ad Justinianum.</i> — Laudat catholici imperatoris egregiam pietatem, debitumque ipsius religionis, quo sedem apostolicam prosequeretur. Rogat Augustum, ut quos a recto fidei catholicæ itinere aberrare sciret, omni studio revocaret.	17
<i>Epistola Joannis ad senatus.</i> — Fidem de Christi divinitate et incarnatione confirmat: Acemetas monachos vitandos esse monet.	20
<i>Epistola Joannis ad episcopos Galliarum.</i> — Contumeliosum, Galliarum episcopum, episcopatu privatum in monasterium redegit ad penitentiam: Ecclesiam ejus Cæsarium Arelatensi commendat.	24
<i>Epistola Joannis ad presbyteros et diaconos Centumlesios.</i>	24
<i>Epistola Joannis ad Cæsarium Arelatensem.</i>	25
<i>Epistola Africanorum episcoporum ad Joannem.</i> — Pontificem de dubiis quibusdam consulunt.	<i>Ibid.</i>
<i>Epistola Joannis ad Valerium episcopum.</i> — Docet Christum, secundum deitatis naturam, Patri æqualem, secundum vero humanam naturam, miorem esse.	27
CANONES Joanni ascripti.	28

AGAPETUS PAPA I.

Notitia ex libro Pontificali.	31
<i>Epistola Justiniani ad Agapetum.</i> — More majorum suorum apud pontificem Romanum recens electum sibi suæ professionem edit.	<i>Ibid.</i>
EPISTOLÆ AGAPETI.	33
AGAPETI EPISTOLA PRIMA (ad Justinianum). — Justiniani sibi libellum confirmat.	37
<i>Epistola olim IV (ad eundem).</i> — Justiniano gratias agit, quod sibi de electione in pontificem fuerit gratulatus; illum ad catholicam fidem tuendam hortatur; lapsos episcopos cum honoribus recipi non posse respondet.	38
<i>Primum exemplar precum Justiniani ad Agapetum.</i>	41
<i>Secunda fidei confessio a Justiniano Agapeto oblatæ.</i>	42
<i>Epistola olim II (ad episcopos Africanos).</i> — Gratulatur quod ab hæreticorum manibus evaserint, et ad ea de quibus Joannem consulerant respondet.	43
<i>Epistola olim III (ad Reparatum).</i> — Agapetus gratias agit, quod sibi de electione fuerit gratulatus, simul significans se ejus consultationibus respondisse, idemque per legatos præstiturum. Interea hortatur ut quæ pro fide catholica scripta, divulgari curet.	43
<i>Epistola olim VI (ad Cæsarium).</i> — Quod prædia juris Ecclesiæ nullo titulo alienari debeant.	<i>Ibid.</i>
<i>Epistola olim VII (ad eundem).</i> — De Contumelioso, cum ad sedem apostolicam appellasset.	46
<i>Interpretatio Epistolæ synodalis.</i>	48
<i>Libellus monachorum Agapeto oblatus.</i>	50
<i>Libellus episcoporum Orientalium.</i>	67
<i>Epistola olim V (ad Anthimum).</i> Ostendit Agapetus in Christo duas perfectas esse naturas.	77

SYLVERIUS PAPA.

Notitia ex libro Pontificali.	79
SYLVERII EPISTOLÆ.	85
<i>Epistola prima (ad Vigilium pseudopapam).</i> — Vigilio ambitionem sedis apostolicæ et simoniacæ crimen exprobrat Sylverius, eumque anathematizat.	<i>Ibid.</i>
<i>Epistola Amatoris Augustodunensis ad Sylverium.</i> — Ad levandam inopiam exsili, mittit pontifici munuscula.	86
<i>Epistola II (ad Amatorum).</i> — Amatoris charitatem laudat Sylverius: qui contra se acta sunt exponit. De falsis testibus contra episcopum non suscipiendis.	<i>Ibid.</i>

S. LAURENTIUS NOVARIENSIS.

Notitia Margarini de la Bigne.	87
S. LAURENTII HOMILIÆ.	89
HOMILIA PRIMA. — De penitentia.	<i>Ibid.</i>
HOMIL. II. — De elemosyna.	105
LIBER de muliere Chanoana.	116

S. P. BENEDICTUS.

VITA S. Benedicti.	125
<i>Præfatio in Regulam S. Benedicti.</i>	125
S. BENEDICTI REGULA COMMENTATA.	215
Prologus.	<i>Ibid.</i>
CAPUT PRIMUM. — De generibus vel vita monachorum.	245
CAP. II. — Qualis debeat esse abbas.	263
CAP. III. — De adhibendis ad consilium fratribus.	287
CAP. IV. — Quæ sint instrumenta bonorum operum.	293
CAP. V. — De obedientia.	349
CAP. VI. — De taciturnitate.	355
CAP. VII. — De humilitate.	371
CAP. VIII. — De officiis divinis in noctibus.	409
CAP. IX. — Quanti psalmi dicendi sint nocturnis horis.	421
CAP. X. — Qualiter ætatis tempore agatur nocturna laus.	433
CAP. XI. — Qualiter dominicis diebus vigiliæ agantur.	435
CAP. XII. — Quomodo matutinarum solemnitas agatur.	443
CAP. XIII. — Privatis diebus qualiter matutini agantur.	445
CAP. XIV. — In natalitiis sanctorum qualiter agantur vigiliæ.	449
CAP. XV. — <i>Alleluia</i> quibus temporibus dicatur.	451
CAP. XVI. — Qualiter divina opera per diem agantur.	455
CAP. XVII. — Quot psalmi per easdem horas canendi sunt.	459
CAP. XVIII. — Quo ordine ipsi psalmi dicendi sunt.	467
CAP. XIX. — De disciplina psallendi.	475
CAP. XX. — De reverentia orationis.	479
CAP. XXI. — De decanis monasterii.	483
CAP. XXII. — Quomodo dormiant monachi.	489
CAP. XXIII. — De excommunicatione culpæ.	501
CAP. XXIV. — Qualis debeat esse modus excommunicationis.	505
CAP. XXV. — De gravioribus culpis.	507
CAP. XXVI. — De iis qui sine jussione abbatis jungunt se excommunicatis.	513
CAP. XXVII. — Qualiter debeat abbas sollicitus esse circa excommunicatos.	513
CAP. XXVIII. — De iis qui sæpius correpti se non emendaverint.	519
CAP. XXIX. — Si debeant iterum recipi fratres exeuntes de monasterio.	523
CAP. XXX. — De pueris minori ætate, qualiter corripiantur.	533
CAP. XXXI. — De cellerario monasterii qualis sit.	<i>Ibid.</i>
CAP. XXXII. — De ferramentis vel rebus monasterii.	545
CAP. XXXIII. — Si quid debeant monachi proprium habere.	551
CAP. XXXIV. — Si omnes æqualiter debeant necessaria accipere.	553
CAP. XXXV. — De septimanariis coquinæ.	565
CAP. XXXVI. — De infirmis fratribus.	581
CAP. XXXVII. — De senibus vel infantibus.	595
CAP. XXXVIII. — De hebdomadario lectore.	600
CAP. XXXIX. — De mensura ciborum.	613
CAP. XL. — De mensura potus.	641
CAP. XLI. — Quibus horis oporteat reficere fratres.	655
CAP. XLII. — Ut post completorium nemo loquatur.	669
CAP. XLIII. — De iis qui ad opus Dei vel ad mensam tarde occurrunt.	675
CAP. XLIV. — De iis qui excommunicantur, quomodo satisfaciunt.	683
CAP. XLV. — De iis qui falluntur in oratorio.	691
CAP. XLVI. — De iis qui in aliis quibuslibet rebus delinquant.	693
CAP. XLVII. — De significanda hora operis Dei.	699
CAP. XLVIII. — De opere manuum quotidiano.	705
CAP. XLIX. — De Quadragesimæ observatione.	755
CAP. L. — De fratribus qui longe ab oratorio laborant, aut in via sunt.	745
CAP. LI. — De fratribus qui non satis longe profectiscuntur.	745
CAP. LII. — De oratorio monasterii.	747
CAP. LIII. — De hospitibus suscipiendis.	749
CAP. LIV. — Si debeat monachus litteras vel aliquid suscipere.	757
CAP. LV. — De vestiario et calceatio fratrum.	771
CAP. LVI. — De mensa abbatis.	795

CAP. LVII. — De artificibus monasterii.	801	CAP. LXXIII. — De eo quod non omnis observatio iustitiæ in hac sit regula constituta.	927
CAP. LVIII. — De disciplina suscipiendorum fratrum.	803	S. BENEDICTI OPUSCULA.	933
CAP. LIX. — De filiis nobilium vel pauperum, qui offeruntur.	837	Sermo habitus in discessu Mauri et sociorum.	<i>Ibid.</i>
CAP. LX. — De sacerdotibus qui forte voluerint in monasterio habitare.	843	Epistola ad S. Maurum missa.	934
CAP. LXI. — De monachis peregrinis, qualiter suscipiantur.	851	SCRIPTA SUPPOSITA.	935
CAP. LXII. — De sacerdotibus monasterii.	861	Epistola ad S. Rhemigium Rhemensem.	<i>Ibid.</i>
CAP. LXIII. — De ordine congregationis.	869	Sermo in mortem S. Placidi.	936
CAP. LXIV. — De ordinando abbate.	879	<i>Observatio critica in subsequens opusculum.</i>	937
CAP. LXV. — De præposito monasterii.	891	ORDO MONASTICUS. — Qualiter fratribus in monasterio religiose ac studiose conversari ac Domino militare oportet.	<i>Ibid.</i>
CAP. LXVI. — De ostiariis monasterii.	899	MONUMENTA QUÆDAM S. BENEDICTINI OPERIBUS ANNECTENDA.	941
CAP. LXVII. — De fratribus in viam directis.	915	Alberici sermo in S. Scholasticam.	<i>Ibid.</i>
CAP. LXVIII. — Si fratri possibilis iungantur.	917	SS. Pauli et Stephani abbatum Regula ad monachos.	949
CAP. LXIX. — Ut in monasterio non præsumat alter aliorum defendere.	919	Ferrecoli episcopi Regula ad monachos.	959
CAP. LXX. — Ut non præsumat monachus alium cedere.	921	Regula Tarnatensis monasterii.	977
CAP. LXXI. — Ut obedientes sint sibi invicem.	923	Regula cujusdam Patris.	987
CAP. LXXII. — De zelo bono quem debent habere monachi.	927	Regula censoria monachorum.	993
		Alia Regula incerti auctoris.	993
		Antiquus ordo Romanus ad usum monasteriorum.	997

FINIS TOMI SEXAGESIMI SEXTI.

7248 19

THIS VOLUME
DOES NOT CIRCULATE
OUTSIDE THE LIBRARY

3 2044 054 758 701